

numelyo
bibliothèque numérique de Lyon

<http://www.numelyo.bm-lyon.fr>

Clypeus theologiae thomisticae, authore R. P. Joanne Baptista Gonet,... Tomus primus [-quintus] Editio nona, ab autore recognita, variisque tractatibus aucta, novo etiam ordine, ac plurimis sanctorum patrum sententiis illustrata

Auteur :Gonet, Jean-Baptiste, 1616?-1681

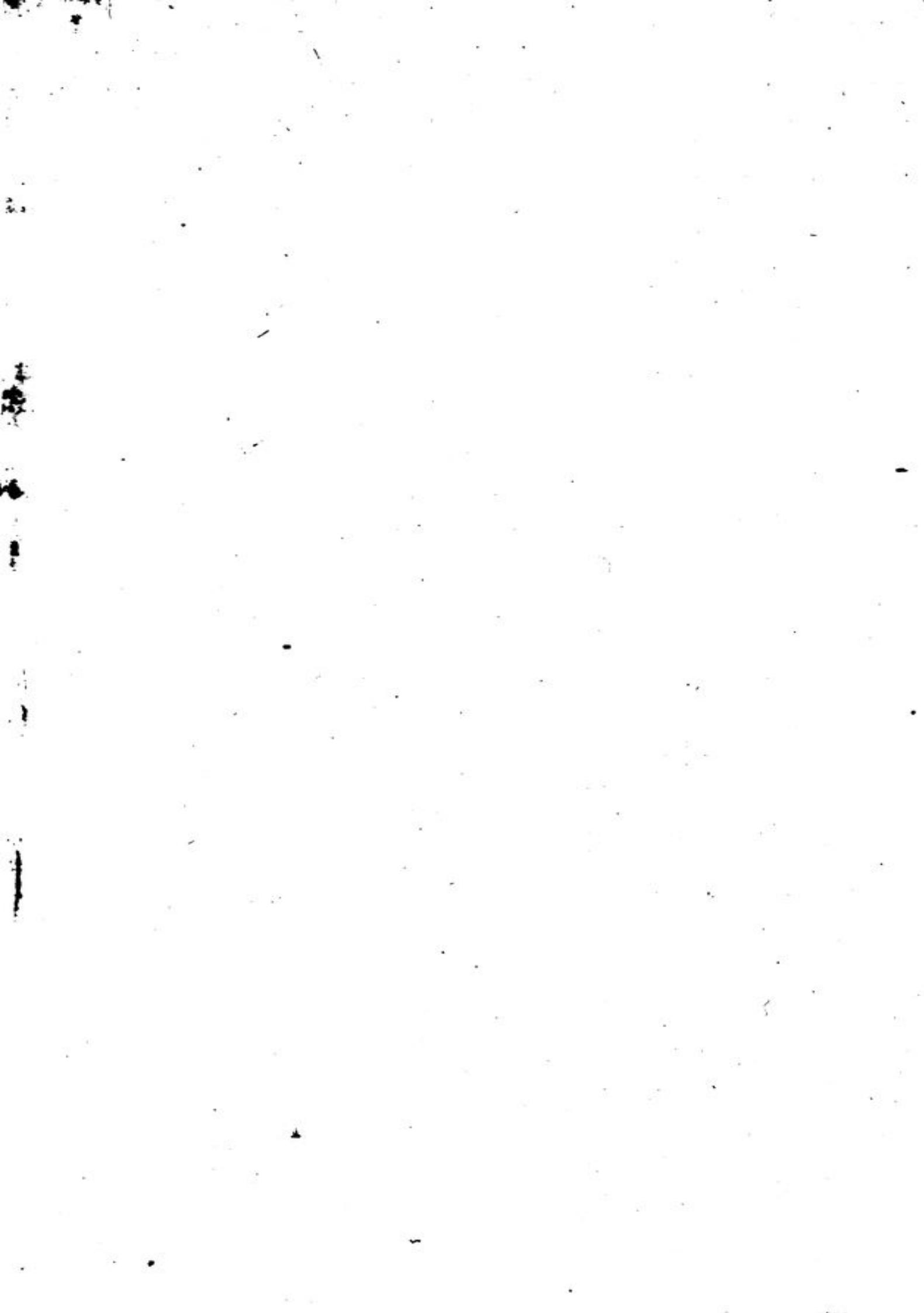
Date :1733

Cote : 20892 T. 05

Permalien : http://numelyo.bm-lyon.fr/BML:BML_00GOO100137001102412934

Ex libris Conventus lugdunensis Carmelitarum Discalceatorum.

C L Y P E U S

THEOLOGIÆ

THOMISTICÆ,

adversariae contra
deinde contra
A U T H O R E

R. P. JOANNE BAPTISTA GONET.

BITERRENSI, ORDINIS FF. PRÆDICATORUM, PROVINCIAE
THOLOSANÆ, STRICTIORIS OBSERVANTIAE, IN ACADEMIA
BURDIGALENSI ANTECESSORE.

T O M U S Q U I N T U S.

CONTINENS TRACTATUS DE SACRAMENTIS IN
Genere, de Baptismo, de Confirmatione, de Eucharistia, de Pænitentia,
De Extrema-Vnctione, de Ordine, & de Matrimonio.

E D I T I O N O N A.

Ab Authore recognita, variisque Tractatibus aucta, novo etiam ordine, ac
plurimis Sanctorum Patrum Sententiis illustrata.

A N T V E R P I Æ,
Sumptibus FRATRUM DE TOURNES,

Digitized by srujanika@gmail.com

INDEX

TITULORUM

TOMI QUINTI.

- E** Sacramentis in communione
Pag. i.
Synopsis ¹ Doctrina Catholica
de Sacramentis, desumpta ex
Decreto Eugenii IV. pro in-
struclione Armenorum. in
Concilio Florentino editio. 2
- Disp. I. De essentia Sacramenti, 4
Art. I. An solum in genere signi, vel etiam in ge-
nere causa, Sacramentum in communione debet
constitui? ibid.
- §. I. Difficultas proposita, triplex conclusione re-
solvitur, ibid.
- §. II. Soluntur objectiones, 5
- §. III. Corollarium precedentis doctrinae, 6
- Art. II. Cujus rei sacra Sacramentum sit si-
gnum? 7
- §. I. Duplici conclusione difficultas proposita re-
solvitur, ibid.
- §. II. Soluntur objectiones, 8
- §. III. Corollarium notatum dignum. 9
- Art. III. An Sacramentum sit signum unius rei
tantum? ibid.
- Art. IV. Utrum Sacramentum sit semper res ali-
qua sensibilis, & hoc sit illi ita essentiale, ut
de potentia Dei absolute, non posse institui
Sacramentum in aliqua re spirituali & in-
sensibili? 11
- Art. V. Utrum res sensibiles, quibus in Sacra-
mentis utimur, debeant esse determinatae
Deo? 12
- Art. VI. Utrum in Sacramentis verba requi-
rantur? 14
- Art. VII. An omnia Sacraenta nova legis
componantur ex rebus & verbis, sicut ex
materia & forma, & tanquam ex partibus
essentialibus? 15
- §. I. Triplex conclusione hac triplex difficultas
resolvitur, ibid.
- §. II. Soluntur objectiones. 16
- Art. VIII. Utrum in Sacramentis requirantur
determinata verba, subindeque illa non sint
concionatoria, sed consecratoria? 17
- Art. IX. Qua mutatio ex parte materia,
vel forma, reddas Sacramentum invali-
dum? 18
- Disp. II. De existentia Sacramentorum, 19
- Art. I. Apud aliqua Sacraenta fuerint de facto
in statu innocentia, vel futura fuissent Ad-
amo non peccasse, supposito saltem quod po-
steri ejus peccassent? 20

Genes Theol. Tom. V.

- §. I. Quibusdam premisis referuntur sententiae,
ibid.
- §. II. Triplex difficultas proposita, triplex con-
clusione resolvitur, ibid.
- §. III. Soluntur objectiones. 22
- §. IV. Aliud argumentum solvit, & an in sta-
tu innocentie fuissent sacrificia, declara-
tur, 24
- Art. II. An in statu legis nature fuerint vera
Sacraenta, tam pro adultis, quam pro
parvulis, eaque immidiate a Deo determi-
nata fuerint, & necessaria necessitate mediis
ad salutem? 25
- §. I. Quibusdam premisis referuntur sententiae,
ibid.
- §. II. Triplex conclusione triplex difficultas pro-
posita resolvitur, ibid.
- §. III. Soluntur objectiones. 28
- Art. III. An in lege Mosaica, prater circum-
cisionem, alia fuerint vera Sacraenta, &
quot? 30
- Art. IV. An post Christi adventum, seu in
nova lege, aliqua debuerint esse Sacraenta,
diversa ab his que erant in lege veteri? 31
- Disp. III. De gratia Sacraentali, 32
- Art. I. Utrum Sacraenta nova legis sint
causa gratiae, tamque conferant ex opere
operatori, non ponentibus obicem? ibid.
- §. I. Duplici conclusione veritas Catholica statui-
tur, ibid.
- §. II. Soluntur objectiones. 34
- Art. II. Quomodo Sacraenta producant gra-
tiam, an instrumentaliter physicè, vel solum
moraliter? 35
- §. I. Quibusdam premisis referuntur sententiae,
ibid.
- §. II. Expluditur Durandi sententia, 36
- §. III. Rejicitur secunda sententia, & Sacra-
menta nova legis instrumentaliter physicè con-
currere ad causandam gratiam, ex Scrip-
tura, Conciliis, & SS. Patribus ostenditur,
ibid.
- §. IV. Mens Divi Thome aperitur, 38
- §. V. Causalitas physica Sacramentorum nova
legis, variis congruentiis, suadetur, 39
- Art. III. Convelluntur fundamenta adverse sen-
tentiae, 41
- §. I. Soluntur argumenta ex autoritate SS.
Patrum, ibid.
- §. II. Solvit primum argumentum ex ratione
peccatum, & quomodo Sacraenta cum fictione
suscepta, 42

INDEX TITULORUM

suscepta, recedente fictione, producent gratiam, breviter declaratur,	42	Art. IV. Utrum character insit anima indelebiliter?	71
§. III. Aliud argumentum solvitur,	43	§. I. Quibusdam prmissis conclusio affirmativa statuitur,	ibid.
§. IV. Solvitur aliud argumentum, petitum ex alia conditione, ad instrumentum physicum requisita,	44	§. II. Solvuntur objectiones,	ibid.
§. V. Alia difficultas resolvitur, & quandomanent Sacra menta causent gratiam, breviter explicatur,	45	Disp. V. De Sacramentorum institutore,	72
§. VI. Solvitur ultimum argumentum, & an virtus per quam Sacra menta elevantur ad causandam gratiam, sit spiritualis, vel corporea, motio, vel qualitas, breviter explicatur,	47	Art. I. An Christus omnia legis nova Sacra menta immediatè instituerit?	ibid.
Art. IV. An Sacra menta nova legis, Christi & Dei, moralia instrumenta ad causandam gratiam dici possint?	50	Art. II. An potestas ministerialis instituendi Sacra menta, & potestas excellentia qua fuit in Christo, homini puro communicari potuerit?	73
§. I. Referuntur sententia & vera eligitur,	ibid.	§. I. Duplici conclusione difficultas proposita resolvitur,	74
§. II. Solvuntur objectiones,	51	§. II. Solvuntur objectiones,	ibid.
Art. V. Quam gratiam causent Sacra menta nova legis? An primam, vel secundam?	52	Disp. VI. De ministro Sacramentorum,	75
§. I. Quibusdam prmissis referuntur sententia,	ibid.	Art. I. Quinam sint Sacramentorum ministri?	ibid.
§. II. Prima sententia rejicitur, & omnia Sacra menta nova legis non causare per se primam gratiam, breviter suadetur,	ibid.	§. I. Triplici conclusione difficultas proposita resolvitur,	ibid.
§. III. Solvuntur objectiones,	53	§. II. Solvuntur objectiones.	76
§. IV. Secunda opinio refellitur, & aliqua nova legis Sacra menta, per se primam gratiam, etiam in adultis causare breviter ostenditur,	54	Art. II. Utrum ad valorem Sacra menti requiriatur intentio ministri, quā intendas Sacra mentum perficere?	77
§. V. Tertia difficultas expeditur, & ostenditur Sacra menta vivorum, per accidens aliquando conferre primam gratiam,	55	§. I. Conclusio affirmativa statuitur,	ibid.
§. VI. Solvuntur objectiones,	56	§. II. Mens D. Thome aperitur,	78
Art. VI. Quid addat gratia Sacramentalis supra gratiam habitualē?	ibid.	§. III. Solvitur argumentum ex historia Ecclesiastica desumptum,	79
§. I. Triplici conclusione difficultas resolvitur,	57	§. IV. Solvuntur objectiones,	80
§. II. Solvuntur objectiones,	58	§. V. Aliae difficultates & casus conscientia breviter resolvuntur,	81
Disp. IV. De charactere Sacramentali,	ibid.	Art. III. Utrum per malos ministros valide possint Sacra menta conferri?	83
Art. I. An & qua Sacra menta nova legis imprimant characterem?	ibid.	§. I. Varii circa hoc referuntur ac refelluntur errores,	ibid.
§. I. Duplici conclusione proposita difficultas resolvitur,	59	§. II. Solvuntur objectiones.	84
§. II. Solvuntur objectiones Hareticorum,	60	Art. IV. Utrum ministri Sacra menta in peccato mortali ministrantes, semper peccent mortali ter?	85
Art. II. Quid sit character Sacramentalis?	61	§. I. Quibusdam prmissis difficultas resolvitur.	ibid.
§. I. In quo genere entis, & in qua specie ponatur character, sequentibus conclusionibus declaratur,	ibid.	§. II. Solvuntur objectiones,	86
§. II. Solvuntur objectiones,	64	Disp. VII. De numero & ordine Sacramentorum,	88
§. III. Solvuntur argumenta Suarisi,	67	Art. I. Quot sint nova legis Sacra menta?	89
Art. III. Quodnam sit subjectum proximum & immediatum characteris Sacramentalis, an ipsa substantia anima, vel aliqua ex ejus potentiss, & qua?	69	Art. II. Quivam inter Sacra menta ordo repetiatur?	90
§. I. Duplici conclusione proposita difficultas resolvitur,	ibid.	Tract. III. De Baptismo & Confirmatione,	92
§. II. Solvuntur objectiones,	70	Disp. I. De institutione & natura Baptismi,	93
		Art. I. Quando cōperit institutio Baptismi, & illius preceptum?	ibid.
		§. I. Primitur quod apud omnes est certum, & refenuntur sententia,	ibid.
		§. II. Resolvitur prima difficultas de institutione Baptismi.	ibid.
		§. III. Solvuntur objectiones.	95
		§. IV. Expeditur alia difficultas de tempore quo cōpet obligatio Baptismi,	ibid.
		§. V. Corollarium precedentis doctrinae,	97
		S. VI.	

T O M I Q U I N T I .

§. VI. Solvuntur objectiones contra duas ultimas conclusiones fieri solite ,	ibid.
Art. II. Quanam sit materia Baptismi ?	99
§. I. Duplici conclusione utraque difficultas resolvitur ,	ibid.
§. II. Corollaria notatu digna , & resolutiones plurimorum casum conscientia ,	101
Art. III. Quanam sit forma Baptismi ?	102
Art. IV. An Baptismus possit iterari ?	105
Art. V. Principia Baptismi ceremonie breviter exponuntur ,	106
Art. VI. Utrum convenienter assignentur tria Baptismata ?	108
Art. VII. An Baptismus sanguinis , sive martyrii , suppleat ita vicem Baptismi aqua ut justificet ex opere operato , non solum parvulos , sed etiam adultos ?	109
§. I. Hac sententia , ut probabilior eligitur , & duplici conclusione stabilitur ,	ibid.
§. II. Duo corollaria notatu digna .	111
§. III. Solvuntur objectiones ,	ibid.
§. IV. Corollarium notatu dignum ,	113
Disp. II. De ministro Baptismi ,	ibid.
Art. I. Quis sit idoneus minister Baptismi ?	ibid.
Art. II. An idem possit a seipso baptizari , vel plures ab uno , aut unus a pluribus ?	114
Art. III. An requiratur aliquis qui baptizatum levet de sacro fonte ?	116
Disp. III. De suscipientibus Baptismum ,	117
Art. I. An Baptismus sit omnibus ad salutem necessarius ?	ibid.
§. I. Quibusdam premisis referuntur sententiae .	ibid.
§. II. Error Calvini proscribitur ,	118
§. III. Cajetani sententia rejicitur ,	119
§. IV. Solvuntur argumenta Cajetani ,	120
§. V. Quid de adultis dicendum ?	121
§. VI. Corollaria notatu digna ,	ibid.
Art. II. An quando baptizatur adultus , requiratur ex parte ejus aliqua intentio suscipiendi Baptismum ?	122
Art. III. An licitum sit pueros infidelium nondum habentes usum liberi arbitrii , invitum parentibus baptizare ?	125
§. I. Quibusdam premisis referuntur sententiae .	ibid.
§. II. Duplici conclusione vera sententia statuitur ,	ibid.
§. III. Solvuntur objectiones ,	126
Disp. IV. De effectibus Baptismi ,	127
Art. I. Quinam sint effectus Baptismi ,	128
Art. II. An Baptismus filii susceptus , recedente fictione , ex opere operato , producat suum effectum ?	129
§. I. Quibusdam premisis difficultas resolvitur .	ibid.
§. II. Solvuntur objectiones .	130
Art. III. Qua peccata remittantur per Baptismum , recedente fictione ?	ibid.
§. I. Premittitur quod apud omnes est certum , & referuntur sententiae ,	ibid.
	Gonet Theol. Tom. V.
§. II. Rejiciuntur tres prima sententiae , & quarta statuitur ,	ibid.
§. III. Solvuntur objectiones .	131
Art. IV. Que dispositio sufficit ad tollendam fictionem , ut baptismus habeat effectum ?	132
Art. V. Utrum sit proprium baptismi quod conferat suum effectum , recedente fictione , an verò id etiam competit aliis nova legis Sacramentis ?	133
Disp. V. De Circumcisione ,	134
Art. I. An Circumcisio primario & per se instituta fuerit in remedium peccati originalis ?	ibid.
Art. II. An & quomodo in Circumcisione gratia conferretur ?	135
Art. III. Utrum liceat se circumcidere , mortificationis gratiâ , vel ad Christi imitationem ?	136
Disp VI. De Sacramento Confirmationis ,	137
Art. I. An Confirmationis sit verum & proprium nova legis Sacramentum , & quoniam à Christo fuerit institutum ?	ibid.
§. I. Prima pars quasi resolvitur .	ibid.
§. II. Respondetur instantiis Hereticorum ,	139
§. III. Alia difficultas expeditur , & quandam Sacramentum Confirmationis à Christo fuerit institutum , breviter declaratur ,	140
Art. II. Qua sit materia & forma Sacramenti Confirmationis ?	141
§. I. Resolutio prima difficultatis ,	ibid.
§. II. Resolutio secunda difficultatis ,	ibid.
§. III. Tertia difficultas resolvitur ,	142
§. IV. Solvuntur objectiones ,	ibid.
§. V. Alia difficultas expeditur ,	143
§. VI. Confirmationis materia proxima , & forma hujus Sacramenti explicantur ,	ibid.
Art. III. Quoniam sit subjectum capax Confirmationis , & utrum ad ejus susceptionem adulti aliquando obligentur ?	145
Art. IV. Quidnam sit proprius Sacramenti Confirmationis effectus ?	146
Art. V. Utrum solus Episcopus sit ordinarius hujus Sacramenti minister ?	ibid.
Art. VI. An possit Sacerdos confirmare ex commissione Papa , vel Episcopi ?	147
§. I. Referuntur sententiae , & tercia us verior & probabilior eligitur ,	ibid.
§. II. Solvuntur objectiones ,	149
Tract. IV. De Sacramento Eucharistiae ,	151
Disputatio Procelialis , De veritate Eucharistiae contra Hereticos ,	153
Art. I. Duo principi Hereticorum errores contra Sacramentum Eucharistiae , breviter recessentur ,	ibid.
Art. II. Duplici Scriptura testimonio Calvinistorum error refellitur ,	154
Art. III. Veritas Catholica probatur ex traditione .	156
Art. IV. Catholica veritas definitionibus Conciliorum stabilitur ,	158
	Art. V.
	23

INDEX TITULORUM

- Art. V.** *Catholica veritas testimonii sanctorum Patrum confirmatur,* 159
Art. VI. *Ratio Divi Thome exponitur,* 161
Art. VII. *Aliud argumentum desumptum ex disparitate fidelium novi testamenti ab antiquis, in mandatione corporis Christi, ut panis cœlestis.* 162
Art. VIII. *Tres aliae rationes breviter expenduntur,* 163
Art. IX. *Precluditur aditus solita evasioni & fraudi Hereticorum,* 164
Art. X. *Hereticorum testimonii, Calvinis heresis refellitur,* 166
Art. XI. *Solvuntur argumenta Hereticorum desumpta ex sacra Scriptura.* ibid.
Art. XII. *Solvuntur objectiones Calvinistarum ex Patribus,* 169
Art. XIII. *Solvuntur argumenta ex rationibus humanis,* 171
Art. XIV. *Solvuntur alia objectio hereticorum, & consensus Ecclesie Graecæ cum Latina, quoad transubstantiationem, & realem Christi presentiam in Eucharistia, breviter demonstratur,* 174
Disp. II. *De Sacramento Eucharistie secundum se,* 176
Art. I. *In quo essentialiter consistat Sacramentum Eucharistie, & pro quo supponat?* ibid.
 §. I. *Pramittitur quod apud omnes est certum, & referuntur sententia,* ibid.
 §. II. *Rejectis aliis sententiis, vera statuitur, ib.*
 §. III. *Solvuntur objectiones contra duas primas conclusiones,* 179
 §. IV. *Diluuntur argumenta contra tertiam conclusionem fieri solita,* 180
 §. V. *Solvuntur objectiones contra ultimam conclusionem,* ibid.
 §. VI. *Corollaria precedentis doctrina.* 181
Art. II. *Utrum Sacramentum Eucharistie, sit unum specie infima, & unde unitas ejus specifica desumatur?* ibid.
 §. I. *Duplici conclusione vera sententia statuitur,* ibid.
 §. II. *Solvuntur objectiones,* 183
Art. III. *Utrum Sacramentum Eucharistie sit multiplex numero, & unde sumatur unitas ejus numerica?* ibid.
Art. IV. *Utrum realis suscepitio Eucharistie, vel saltem ejus votum, sit simpliciter ad saltem necessarium?* 185
 §. I. *Quibusdam prmissis referuntur sententia, ib.*
 §. II. *Vera sententia triplici conclusione statuitur,* ibid.
 §. III. *Mens Augustini aperitur, & à nonnullorum columnis S. Doctor Vindicatur,* 186
 §. IV. *Corollaria precedentis doctrina,* 187
 §. V. *Solvuntur objectiones.* ibid.
Art. V. *Quandonam Christus instituit Eucharistia Sacramentum?* 188
 §. I. *Pramittitur quod apud omnes est certum, & referuntur sententia,* ibid.
- §. II. *Vera sententia duplice conclusione statuitur,* 190
 §. III. *Precipua Gracorum fundamenta solvuntur,* ibid.
 §. IV. *Solvuntur argumenta contra secundam conclusionem,* 191
Art. VI. *Nomina quibus hoc Sacramentum insigniri solet breviter recensentur, & ostenditur Agnum paschalem fuisse principiam ejus figuram,* 192
Disp. III. *De materia Eucharistie,* 193
Att. I. *Qualis debeat esse panis, ad conficiendum Eucharistiam?* ibid.
 §. I. *Pramittantur que apud omnes sunt certa, & referuntur sententia,* ibid.
 §. II. *Vera sententia duplice conclusione statuitur,* 194
 §. III. *Solvuntur objectiones.* 195
Att. II. *An solum vinum de vite sit materia calicis?* 196
Att. III. *An & quo jure admittenda sit aqua vino consecrando?* 197
Att. IV. *Utrum aqua infusa calici consecrando immediate convertatur in Christi sanguinem, vel prius debeat conversi in vinum, quam in sanguinem?* 198
 §. I. *Conclusio negativa statuitur,* ibid.
 §. II. *Solvuntur objectiones,* 200
Att. V. *An materia consecrandae debeat esse præsens ministro, & sub certa quantitate?* 202
Att. VI. *Utrum in aliquo casu ex dispensatione Pontificis liceat in una tantum specie consecrare?* 204
 §. I. *Quibusdam prmissis referuntur sententia,* ibid.
 §. II. *Vera sententia duplice conclusione statuitur,* ibid.
 §. III. *Solvuntur objectiones.* 205
Disp. IV. *De Transubstantiatione, seu conversione panis & vini, in Corpus & sanguinem Christi,* 207
Art. I. *Utrum tota substantia panis & vini convertatur in corpus & sanguinem Christi, idque ex vi significationis illorum verborum (Hoc est corpus meum) efficaciter colligatur?* ibid.
 §. I. *Errores supra dicti referuntur, & Catholica veritas declaratur,* ibid.
 §. II. *Alia difficultas expeditur,* 209
 §. III. *Corollaria precedentis doctrina,* ibid.
Art. II. *Quanam sit actio conversiva, & quem terminum formalem habeat?* 210
 §. I. *Pramittenda ad resolutionem questionis;* 211
 §. II. *Rejiciuntur tres prima sententia, & quartæ statuitur,* ibid.
 §. III. *Solvuntur objectiones,* 213
§ IV. *Corollarium precedentis doctrina,* 215
Art. III. *An substantia panis & vini in Eucharistia definit esse per annihilationem?* ibid.
Disp. V. *De modo quo Christus est in Eucharistia,* 217
Att. I. *Quid ex vi verborum, quid concomitantem,*

INDEX TITULORUM

- Art. V. *Catholica veritas testimonii sanctorum Patrum confirmatur,* 159
 Art. VI. *Ratio Divi Thome exponitur,* 161
 Art. VII. *Aliud argumentum desumptum ex disparitate fidelium novi testamenti ab antiquis, in mandatione corporis Christi, ut panis cœlestis.* 162
 Art. VIII. *Tres aliae rationes breviter expenduntur,* 163
 Art. IX. *Precluditur aditus solita evasioni & fraude Hereticorum,* 164
 Art. X. *Hereticorum testimonii, Calvinis heresis refellitur,* 166
 Art. XI. *Solvuntur argumenta Hereticorum desumpta ex sacra Scriptura.* ibid.
 Art. XII. *Solvuntur objectiones Calvinistarum ex Patribus,* 169
 Art. XIII. *Solvuntur argumenta ex rationibus humanis,* 171
 Art. XIV. *Solvuntur alia objectio hereticorum, & consensus Ecclesie Graecæ cum Latina, quoad transubstantiationem, & realem Christi presentiam in Eucharistia, breviter demonstratur,* 174
 Disp. II. *De Sacramento Eucharistie secundum se,* 176
 Art. I. *In quo essentialiter consistat Sacramentum Eucharistie, & pro quo supponat?* ibid.
 §. I. *Pramittitur quod apud omnes est certum, & referuntur sententia,* ibid.
 §. II. *Rejectis aliis sententiis, vera statuitur, ib.*
 §. III. *Solvuntur objectiones contra duas primas conclusiones,* 179
 §. IV. *Diluuntur argumenta contra tertiam conclusionem fieri solita,* 180
 §. V. *Solvuntur objectiones contra ultimam conclusionem,* ibid.
 §. VI. *Corollaria precedentis doctrina.* 181
 Art. II. *Utrum Sacramentum Eucharistie, sit unum specie infirmum, & unde unitas ejus specifica desumatur?* ibid.
 §. I. *Duplici conclusione vera sententia statuitur,* ibid.
 §. II. *Solvuntur objectiones,* 183
 Art. III. *Utrum Sacramentum Eucharistie sit multiplex numero, & unde sumatur unitas ejus numerica?* ibid.
 Art. IV. *Utrum realis suscepitio Eucharistie, vel saltem ejus votum, sit simpliciter ad saltem necessarium?* 185
 §. I. *Quibusdam prmissis referuntur sententia, ib.*
 §. II. *Vera sententia triplici conclusione statuitur,* ibid.
 §. III. *Mens Augustini aperitur, & à nonnullorum columnis S. Doctor Vindicatur,* 186
 §. IV. *Corollaria precedentis doctrina,* 187
 §. V. *Solvuntur objectiones.* ibid.
 Art. V. *Quandonam Christus instituit Eucharistia Sacramentum?* 188
 §. I. *Pramittitur quod apud omnes est certum, & referuntur sententia,* ibid.
 §. II. *Vera sententia duplice conclusione statuitur,* 190
 §. III. *Precipua Gracorum fundamenta solvuntur,* ibid.
 §. IV. *Solvuntur argumenta contra secundam conclusionem,* 191
 Art. VI. *Nomina quibus hoc Sacramentum insigniri solet breviter recensentur, & ostenditur Agnum paschalem fuisse principiam ejus figuram,* 192
 Disp. III. *De materia Eucharistie,* 193
 Art. I. *Qualis debeat esse panis, ad conficiendum Eucharistiam?* ibid.
 §. I. *Pramittantur que apud omnes sunt certa, & referuntur sententia,* ibid.
 §. II. *Vera sententia duplice conclusione statuitur,* 194
 §. III. *Solvuntur objectiones.* 195
 Art. II. *An solum vinum de vite sit materia calicis?* 196
 Art. III. *An & quo jure admittenda sit aqua vino consecrando?* 197
 Art. IV. *Utrum aqua infusa calici consecrando immediate convertatur in Christi sanguinem, vel prius debeat conversi in vinum, quam in sanguinem?* 198
 §. I. *Conclusio negativa statuitur,* ibid.
 §. II. *Solvuntur objectiones,* 200
 Art. V. *An materia consecrandae debeat esse præsens ministro, & sub certa quantitate?* 202
 Art. VI. *Utrum in aliquo casu ex dispensatione Pontificis liceat in una tantum specie consecrare?* 204
 §. I. *Quibusdam prmissis referuntur sententia,* ibid.
 §. II. *Vera sententia duplice conclusione statuitur,* ibid.
 §. III. *Solvuntur objectiones.* 205
 Disp. IV. *De Transubstantiatione, seu conversione panis & vini, in Corpus & sanguinem Christi,* 207
 Art. I. *Utrum tota substantia panis & vini convertatur in corpus & sanguinem Christi, idque ex vi significationis illorum verborum (Hoc est corpus meum) efficaciter colligatur?* ibid.
 §. I. *Errores supra dicti referuntur, & Catholica veritas declaratur,* ibid.
 §. II. *Alia difficultas expeditur,* 209
 §. III. *Corollaria precedentis doctrina,* ibid.
 Art. II. *Quanam sit actio conversiva, & quem terminum formalem habeat?* 210
 §. I. *Pramittenda ad resolutionem questionis;* 211
 §. II. *Rejiciuntur tres prima sententia, & quartæ statuitur,* ibid.
 §. III. *Solvuntur objectiones,* 213
 §. IV. *Corollarium precedentis doctrina,* 215
 Art. III. *An substantia panis & vini in Eucharistia definit esse per annihilationem?* ibid.
 Disp. V. *De modo quo Christus est in Eucharistia,* 217
 Art. I. *Quid ex vi verborum, quid concomitantem,*

T O M I Q U I N T I

santer, sub speciebus panis & vini continetur?	ibid.	
Art. II. An corpus Christi sit in hoc Sacramento cum sua quantitate, totusque existat sub quavis parte specierum, etiam ante fractio- nes, immo & sub quolibet indivisibili hostia consecrata?	220	
§. I. Rejiciuntur omnes illa sententiae, & commu- nis ac vera statuitur,	ibid.	
§. II. Solvuntur objectiones.	221	
Art. III. Quid sit praesensia Sacramentalis cor- poris Christi in Eucharistia, & ad quod pre- dicamentum pertineat?	222	
§. I. Prima pars quaestio triplices conclusione resol- vitur,	223	
§. II. Alia difficultas expeditur,	ibid.	
§. III. Solvuntur objectiones.	224	
Art. IV. An Christus in Eucharistia possit mo- veri localiter, & agere vel pati actione cor- porea?	225	
Art. V. An repugnet de potentia absolute ocu- lum corporum elevari ad videndum corpus Christi in Sacramento?	227	
§. I. Hac sententia ut probabilius eligitur,	228	
§. II. Solvuntur objectiones,	229	
Art. VI. Quando & quomodo corpus Christi definat esse in hoc Sacramento?	230	
Disp. VI. De accidentibus Eucharisticis.	231	
Art. I. Utrum accidentia Eucharistica sint sine subiecto substantiali?	ibid.	
Art. II. An quantitas panis & vini sit aliorum accidentium subiectum?	232	
Art. III. Utrum quantitas communicetur a Deo modus existendi per se, ratione cuius subiectum independenter a subiecto, & aliis accidentibus subiectum?	233	
§. I. Conclusio affirmativa statuitur,	ibid.	
Art. IV. An ex speciebus Sacramentalibus ali- quid verè & propriè generari posse?	234	
Art. V. Utrum in generatione vermium ex spe- ciebus Eucharisticis, adveniat nova materia à Deo producta, ex cuius potentia educatur forma vermis, vel ipsa quantitas tunc gerat vices materia?	236	
Disp. VII. De forma Sacramenti Eucharistiae,	238	
Art. I. An forma consecrationis panis, solum consistat in his quatuor verbis (Hoc est Cor- pus meum) subindeque nulla alia requiri- rantur ad validè consecrandum corpus Christi?	ibid.	
Art. II. Utrum omnia verba que in consecratio- ne calicis a sacerdote proferuntur, sint de essentia forma?	240	
§. I. Quibusdam premisis referuntur sententiae, & probabilius, ac menti sancti Thoma confor- mior, eligitur,	ibid.	
§. II. Eadem veritas ratione suadetur?	242	
§. III. Solvuntur objectiones.	ibid.	
§. IV. Solvitur argumentum ex Liturgiis Gra- corum,	244	
Art. III. Utrum Christus in consecratione sui corporis & sanguinis aliquibus verbis u, us fuerit?	245	
Art. IV. Utrum verba consecrationis formaliter & significative, seu assertive, à sacer- dote proferantur, vel solum historicè & recita- tive?	246	
§. I. Explicatur titulus, & difficultas proposita, unicā conclusione resolvitur,	ibid.	
§. II. Solvuntur objectiones.	247	
§. III. Corollarium notatu dignum.	248	
Disp. VIII. De effectibus Sacramenti Euchari- stiae,	249	
Art. I. Qui sunt principiū hujus Sacramenti effec- tū?	ibid.	
Art. II. Quandonam Eucharistia conferat gra- tiam?	254	
Art. III. An ad consequendum effectum hujus Sacramenti requiratur actualis devotio, ex- cludens mentis distinctionem, & peccata ve- nialia actū exercita?	256	
§. I. Triplici conclusione difficultas resolvi- tur,	ibid.	
§. II. Solvuntur objectiones,	257	
Art. IV. Utrum sacerdotes celebrantes, & sub duplice specie communicantes, plus gratia re- cipient, quam laici, qui sub una tantum spe- cie communicant?	258	
§. I. Conclusio negativa statuitur.	ibid.	
§. II. Solvuntur objectiones,	259	
Disp. IX. De usu seu sumptione Eucharistiae,	260	
Art. I. Utrum fideles praecepto Divino & Ecclesi- stico teneantur sumere Eucharistiam, & quan- donam ad id obligentur?	ibid.	
Art. II. Quæ dispositio requiratur ad dignam sumptionem hujus Sacramenti?	262	
Art. III. An communio sub utraque specie po- tuerit laicis ab Ecclesia prohiberi, & conve- nienter ac iustis de causis fuerit eis prohibita?	267	
§. I. Quibusdam premisis, duplici conclusione difficultas resolvitur.	ibid.	
§. II. Solvuntur objectiones Hereticorum?	269	
Disp. X. De ministro Eucharistiae.	271	
Art. I. Utrum consecratio hujus Sacramenti sit ita propria sacerdoti, ut a nullo alio, etiam in casu necessitatis, fieri possit?	ibid.	
Art. II. An ad solos sacerdotes pertineat dispensatio hujus Sacramenti?	273	
Disp. XI. De sacrificio Missæ,	275	
Art. I. An Missa, seu celebratio Eucharistiae sit verè ac propriè sacrificium?	ibid.	
§. I. Hujus nominis, Missa, etymologia, & an- tiquitas explicantur,	ibid.	
§. II. Hereticorum error refellitur, & veritas catholica defenditur & stabilitur,	276	
§. III. Hereticorum objectiones solvuntur.	278	
§. IV. Corollarium precedentis doctrine.	280	
Art. II. In qua actione Missa essentia sacrificii Eucharistici consistat?	ibid.	
	2 4	§. I.

INDEX TITULORUM

§. I. Quibusdam prmissis, referuntur sententiae.	ibid.	Art. I. An Pénitentia sit virtus?	ibid.
§. II. Rejiciuntur plures ex illis sententias,	281	§. I. Hæretorum error refellitur,	ibid.
§. III. Solvantur objectiones.	ibid.	§. II. Questioni proposita respondetur, & pénitentiam veram esse virtutem ostenditur,	310
§. IV. Vera sententia explicatur,	282	§. III. Solvantur objectiones.	311
§. V. Solvantur objectiones.	283	Art. II. An pénitentia sit virtus aliqua speciebus, & quodnam sit ejus objectum materiale & formale?	312
Art. III. A quibus & pro quibus possit Missa sacrificium offerri?	285	§. I. Vera & communis sententia duplice conclusione statuitur,	ibid.
Art. IV. Utrum Missa sacrificium valorem habeat propitiatorium ad obtinendam remissionem peccatorum, & impetratum pro obtinendis à Deo beneficis, & quomodo illos effectus causet?	286	§. II. Solvantur objectiones,	ibid.
Art. V. Virum valor sacrificii Missa sit infinitus, non solum intensivè, sed etiam extensivè, subindeque oblatum pro pluribus, aquè proficit cuilibet, ac si pro uno tantum offerretur?	288	§. III. Alia difficultas resolvitur, & quodnam sit objectum materiale & formale virtutis pénitentie, breviter explicatur,	313
Art. VI. De stipendio Missarum,	290	Art. III. An pénitentia sit virtus à ceteris distincta, vel ad aliquam ex illis reducatur?	314
Declaratio sacra Congregationis Concilii, SS. D. N. Alexandri Papa VII. iussu edita, super servando Decreto ejusdem Congregationis, de celebratione Missarum,	291	§. I. Rejicitur prima sententia,	ibid.
Art. VII. Principia Missæ ceremonia breviter explicantur,	292	§. II. Sententia Cajetani refellitur,	315
Tra <small>ct</small> . V. De pénitentia,	295	§. III. Solvantur objectiones,	ibid.
Disp. I. De pénitentia, ut est Sacramentum,	296	§. IV. Tres alia sententia, breviter confutantur,	316
Art. I. An detur in Ecclesia remedium aliquod, quo peccata post Baptismum commissa remittantur, illudque sit verum Sacramentum, à Baptismo distinctum,	297	§. V. Solvantur objectiones,	317
§. I. Recensentur tres Hæretorum errores,	ibid.	§. VI. Corollaria notatu digna.	319
§. II. Tribus sequentibus assertionibus, tres praediti errores confutantur,	298	Disp. III. De remissione peccatorum mortaliuum,	321
§. III. Solvantur objectiones,	299	Art. I. An per Pénitentiam omnia peccata mortalia, quantuncumque gravia, remitti possint?	ibid.
Art. II. An Christus sit Author & Institutor Sacramenti Pénitentie, & quo tempore facta fuerit ejus institutio?	300	Art. II. Utrum peccatum mortale sine pénitentia deleri nequeat, nec unum peccatum remitti sine alio?	322
§. I. Praemittitur quod apud omnes est certum, & referuntur sententiae,	ibid.	Art. III. An contritio perfecta semper habeat conjunctionem remissionem peccati mortaliū, etiam ante receptionem actualē Sacramenti,	324
§. II. Prima pars quasit resolvitur,	301	§. I. Conclusio affirmativa statuitur,	ibid.
§. III. Altera difficultas expeditur, & quo tempore Christus Sacramentum pénitentie instauravit, breviter declaratur,	303	§. II. Solvantur objectiones,	326
Art. III. Quae sit materia & forma Sacramenti Pénitentie?	ibid.	Art. IV. In quo genere cause contritio expellat peccatum?	ibid.
Art. IV. Utrum absolutio sacerdotis, & actus pénitentia sint partes intrinsecè componentes Sacramentum Pénitentie,	304	§. I. Duplici conclusione difficultas resolvitur,	ibid.
§. I. Conclusio affirmativa statuitur.	ibid.	§. II. Solvantur objectiones.	327
§. II. Solvantur objectiones,	305	Art. V. An remissā per pénitentiam culpa peccati mortaliā, & reata pœna eterna, maneat tamen aliquando reatus pœna temporalis?	328
§. III. Corollaria notatu digna.	306	§. I. Quibusdam prmissis veritas Catholicā defenditur,	ibid.
Art. V. Utrum Sacramentum Pénitentie in re, vel falso in voto, sit medium necessarium, ad delenda peccata post Baptismum commissa?	307	§. II. Solvantur objectiones Hæretorum,	329
§. I. Quibusdam prmissis, duplice conclusione difficultas resolvitur.	ibid.	Disp. IV. De remissione peccatorum venialium,	330
§. II. Solvantur objectiones.	309	Art. I. Utrum ad remissionem peccatorum venialium, necessaria sit aliqua pénitentia interior eaque debeat esse formalis, vel sufficiat virtualis?	ibid.
Disp. II. De Pénitentia ut virtute,	ibid.	§. I. Referantur sententiae, & vera eligitur, & duplice conclusione explicatur,	ibid.
		§. II. Solvantur objectiones.	332
		§. III. Triā corollaria ex precedenti doctrina,	333
		Art. II. Utrum ad remissionem venialium requiriatur gratia?	ibid.
		§. I. Quibusdam prmissis, difficultas resolvitur,	ibid.
		§. II. Solvantur objectiones,	334
		Art. III.	

TOMI QUINTI

Art. III. An, & quomodo, peccata venialia remittantur per sacramenta, & sacramentalia?	335	§. II. Solvuntur objectiones,	ibid.
§. I. Quibusdam premisis, triplici conclusione utraque difficultas resolvitur,	ibid.	§. III. Alia difficultas expeditur,	365
§. II. Solvuntur objectiones.	337	§. IV. Solvuntur objectiones,	366
Art. IV. An, & quomodo, remittantur justis post hanc vitam peccata venialia?	338	Dilp. VIII. De praecepto confessionis,	368
Disp. V. De perfectione remissionis peccatorum,	347	Art. I. An confessio Sacramentalis sit jure divino positivo praecepta, & quas personas, quo tempore, obliget tale praeceptum?	ibid.
Art. I. Utrum peccata semel per paenitentiam remissa, per subsequens peccatum redeant, vel redire possint?	ibid.	Art. II. Resolvuntur breviter quadam difficultates seu causae conscientiae de praecepto Ecclesiastico annua confessionis,	369
§. I. Quibusdam premisis, triplici conclusione utraque difficultas resolvitur,	ibid.	Dilp. IX. De ministro confessionis,	371
§. II. Solvuntur objectiones.	341	Art. I. Utrum solus sacerdos sit minister confessionis Sacramentalis?	372
Disp. VI. De reviviscientia meritorum,	343	Art. II. Utrum in ministro confessionis necessaria sit potestas jurisdictionis, eaque sit omnino distincta a potestate Ordinis?	373
Art. I. Utrum merita, seu bona opera, per peccatum mortificata, per paenitentiam reviviscant?	ibid.	§. I. Duplici conclusione duplex haec difficultas resolvitur,	ibid.
§. I. Quibusdam premisis conclusio affirmativa statuitur.	ibid.	§. II. Solvuntur objectiones,	374
§. II. Solvuntur alia objectiones.	344	§. III. Corollarium notatu dignum,	376
Art. II. In qua proportione & quantitate reviviscant per paenitentiam, opera mortificata per peccatum?	345	Disp. X. De qualitate & integritate confessionis,	377
§. I. Quibusdam premisis referuntur sententiae.	ibid.	Art. I. An, & in quibus casibus, confessio possit esse informis, & tamen valida?	ibid.
§. II. Rejiciuntur tres prima sententiae, & quarta statuitur,	346	§. I. Quibusdam premisis referuntur sententiae, & vera eligitur,	ibid.
§. III. Solvuntur objectiones.	348	§. II. Verior & probabilior sententia sequentibus conclusionibus statuitur & explicatur,	378
§. IV. Solvuntur objectiones contra quartam conclusionem,	349	§. III. Solvuntur objectiones,	380
§. V. Solvuntur due instantiae contra ultimam conclusionem,	351	Art. II. Utrum confessio semper debeat esse iniqua, vel interdum paenitens ab ejus integritate excusat?	381
Disp. VII. De contritione,	352	Art. III. An ad integratem confessionis necessarium sit declarare circumstantias peccatorum, intra eandem speciem notabiliter aggravantes?	383
Art. I. An in dolore de peccato, vel in ejus odio, aut in usroque simul, consistat essentia & ratio contritionis?	ibid.	§. I. Conclusio negativa statuitur,	ibid.
§. I. Quibusdam premisis referuntur sententiae, & verior seu probabilior eligitur,	ibid.	§. II. Solvuntur objectiones.	385
§. II. Solvuntur objectiones,	353	Art. IV. An paenitens possit, & debeat, profiter integritatem sua confessionis, personam complicit revelare?	386
Art. II. Utrum contritio differat essentialiter ab attritione?	354	§. I. Quibusdam premisis, conclusio affirmativa statuitur,	ibid.
Art. III. An attritio ex magno gehenna sit actus bonus, & sufficiat ad dignè & fructuose recipiendum Sacramentum paenitentiae,	355	§. II. Solvuntur objectiones.	387
§. I. Lutheranorum error refellitur,	356	Disp. XI. De sigillo confessionis.	388
§. II. Solvuntur objectiones Hæreticorum,	ibid.	Art. I. Utrum confessarius in omni casu teneatur servare sigillum confessionis?	ibid.
§. III. Alia difficultas resolvitur,	357	§. I. Quibusdam premisis, conclusio affirmativa statuitur.	ibid.
§. IV. Duplici ratione conclusio nostra suadetur,	359	§. II. Solvuntur objectiones.	389
§. V. Convelluntur præcipua fundamenta Janissii,	ibid.	§. III. Corollarium præcedentis doctrina,	390
§. VI. Corollaria præcedentis doctrina,	361	Art. II. Qua res cadant sub sigillo confessionis, & qua persone ad illud servandum obligentur?	391
Art. IV. Qualis requiratur attritio ad effectum hujus Sacramenti?	362	Disp. XII. De absolutione sacramentali,	392
Art. V. An, & quo jure, teneatur ille qui est in peccato mortali, elicere actum contritionis, & quandonam obliget tale præceptum?	363	Art. I. Qua verba sint essentia absolutionis Sacramentalis, & forma Sacramenti paenitentiae?	ibid.
§. I. Prima pars quasit duplice conclusione resolvitur,	364	§. I. Quibusdam premisis, difficultas resolvitur,	ibid.
		§. II. Solvuntur objectiones,	393
		§. III.	

INDEX TITULORUM

- §. III. *Corollaria precedentis doctrina*, ibid.
 Att. II. *An forma absolutionis deprecatoria est pro-lata, valida sit?* 394
 §. I. *Conclusio negativa statuitur*, ibid.
 §. II. *Solvuntur objectiones*, 395
 Att. III. *An sacerdos per hac verba, Ego te absolvo. verè pénitentem absolvat à peccatis?* 396
 Att. IV. *An absolutio dari possit scripto, vel ab-sentis, vel saltem pénitens absentis sacerdoti per litteras aut internuntium confiteri*, 398
 §. I. *Referuntur sententia*, ibid.
 §. II. *Vera sententia tribus sequentibus conclu-sionibus statuitur*, ibid.
 §. III. *Solvuntur objectiones*, 401
 §. IV. *Solvitur difficile argumentum, de abso-lutione moribundi, qui in absensia sacerdo-tis signa contritionis exhibuit*, 402
 Disp. XII. *De satisfactione*, 404
 Att. I. *An homo possit satisfacere de condigno pro-pena temporalis, peccato mortali debita?* ibid.
 Att. II. *Quae conditiones ad satisfactionem re-quirantur?* 406
 §. I. *Conditiones ex parte satisfaciens requisita*, ibid.
 §. II. *Conditiones ex parte ipsius operis satis-factio-nis necessaria*, ibid.
 §. III. *Corollaria precedentis doctrina*, 407
 §. IV. *Conditio requisita ex parte Dei*, 409
 Att. III. *Utrum satisfactione sit vera pars Sacra-menti pénitentia, & quem effectum causet ex opere operato?* ibid.
 §. I. *Duplici conclusione utraque difficultas resol-vitur*, ibid.
 §. II. *Solvuntur objectiones*, 411
 §. III. *Corollarium precedentis doctrina*, 412
 Att. IV. *An possit unus confessarius tollere vel saltem consummare pénitentiam ab alio priùs imposítam?* 413
 Att. V. *Utrum possit unus pro alio satisfacere?* 414
 Tract. VI. *De Sacramento Extreme Unctionis*, 416
 Disp. I. *De existentia & essentia hujus Sacra-menti*, 417
 Att. I. *An Extreme-Uncio, que solet in Eccle-sia adhiberi infirmis, sit verum Sacra-men-tum*, ibid.
 §. I. *Conclusio affirmativa statuitur*, ibid.
 §. II. *Solvuntur objectiones Hæreticorum, & à quo, & quando, Sacramentum Extreme-Uncio-nis institutum fuerit, breviter explicatur*, 418
 Att. II. *Quae sit materia & forma Sacramenti Extreme-Uncionis?* 420
 §. I. *Materia remota hujus Sacramenti*, ibid.
 §. II. *Materia proxima hujus Sacramenti*, 421
 §. III. *Forma hujus Sacramenti*, 422
 §. IV. *Corollaria precedentis doctrina*, 424
 Disp. II. *De effectibus hujus Sacramenti*, ibid.
 Att. I. *Qui sit proprius ac primarius hujus Sa-cramenti effectus?* 425
 §. I. *Rejiciuntur duae prima sententiae, & tercia ut verior & probabilior eligitur*, ibid.
 §. II. *Solvuntur objectiones*, 427
 §. III. *Corollaria notatu digna*, 428
 Disp. III. *De subiecto & ministro hujus Sacra-menti*, 429
 Att. I. *Quodnam sit subiectum capax recipiendi hoc Sacramentum?* ibid.
 Att. II. *Quis sit minister proprius istius Sacra-menti?* 431
 Tract. VII. *De Sacramento Ordinis*, 433
 Disp. I. *De Ordine in communi*, 435
 Att. I. *An ordo seu ordinatio quæ ministri Ec-clesie initiantur, sit verè & propriè Sacra-mentum?* ibid.
 §. I. *Conclusio affirmativa statuitur*, ibid.
 §. II. *Solvuntur objectiones hæreticorum*, 436
 Disp. II. *De singulis Ordinibus in particuliari*, 437
 Att. I. *An septem Ordines Ecclesiastici, sint verè & propriè Sacramenta?* ibid.
 §. I. *Quibusdam præmissis referuntur sen-tentiae*, ibid.
 §. II. *Vera sententia duplice conclusione statui-tur*, 438
 §. III. *Solvuntur objectiones*, 439
 §. IV. *Solvitur alia objec-tio*, 442
 Att. II. *Quae sit ordinum singulorum materia & forma?* 443
 Att. III. *Utrum manus impositio ad ordinatio-nem Sacerdotis & Diaconi essentialiter re-quiratur, vel sola instrumentorum traditio, cum forma verborum ipsi correspondente, so-tam essentiam ordinacionis Sacerdotum & Dia-conorum constituat?* 444
 §. I. *Verior & probabilior sententia, duplice conclusione statuitur, & explicatur*, 445
 §. II. *Solvuntur objectiones*, 446
 Disp. III. *De ministro & subiecto Sacramen-ti ordinis*, 448
 Att. I. *Quis sit minister Sacramenti ordinis?* ibid.
 §. I. *Verior & probabilior sententia, duplice conclusione statuitur*, ibid.
 §. II. *Solvuntur objectiones*, 449
 Att. II. *Quinam sint capaces hujus Sacra-men-ti?* 450
 Att. III. *An celibatus lege divina, vel tam-tam Ecclesiastica, sacris ordinibus sit anne-xum, talisque lex justa & conveniens sit, & à temporibus Apostolorum in Ecclesia vige-rit?* 452
 §. I. *Prima pars quæsiti duplice conclusione re-solvitur*, 453
 §. II. *Solvuntur objectiones*, 454
 §. III. *Alia difficultas expeditur, & legem ce-libatus rectissimam & utilissimam esse, & à temporibus Apostolorum in Ecclesia vige-sse, contra hereticos ostenditur*, 455
 §. IV. *Solvuntur objectiones Hæreticorum*, 457
 Att. IV. *An & quo jure bigamus sit ordinis inca-pax*, 458
 §. I. *Duplici conclusione difficultas resolvitur*, ib.
 §. II.

T O M I Q U I N T I.

§. II. Solvuntur objectiones.	459	Disp. III. De sponsalibus,	491
Disp. IV. De Episcopatu,	ibid.	Art. I. Quid sint sponsalia, & quanam ad illorum valorem requirantur?	ibid.
Art. I. An Episcopus jure divino sit Presbytero dignitate & potestate superior?	ibid.	Art. II. Qui possint sponsalia contrahere?	493
§. I. Conclusio affirmativa statuitur,	460	Art. III. Resolvuntur breviter aliqua difficultate, de obligatione ex sponsalibus proveniente,	495
§. II. Solvuntur objectiones Hæreticorum,	461	Art. IV. Quibus de causis sponsalia dissolvi possint?	497
Art. II. An Episcopatus sit ordo distinctus à sacerdotio, vel solum ejus extensio & complementum?	462	Art. V. An per solum ingressum in Religionem, & per simplex voluntatis castitatis, sponsalia dissolvantur?	500
§. I. Hac sententia ut probabilius eligitur,	ibid.	§. I. Dupli conclusio se utraque difficultas resolvitur,	ibid.
§. II. Solvuntur objectiones,	463	§. II. Solvuntur objectiones,	501
Art. III. Utrum necessario requirantur tres Episcopi ad unius consecrationem, adeò ut Summus Pontifex in eo dispensare non possit?	464	Disp. IV. De consensu matrimonii,	502
Tract. VIII. De Sacramento Matrimonii,	466	Art. I. An ita ad matrimonium necessarius sit proprius conjugum consensus, ut nullus auctoritate humana, vel divina, sine illo fieri absoluere nequeat?	ibid.
Disp. I. De Matrimonio secundum se,	468	§. I. Quibusdam præmissa referuntur sententia ib.	
Art. I. Quid sit matrimonium, seu in quo formaliter & quidditativè consistat?	ibid.	§. II. Dupli conclusione vera sententia statutur,	ibid.
§. I. Quibusdam præmissa difficultas resolvitur.	ibid.	§. III. Solvuntur objectiones.	503
§. II. Solvuntur objectiones,	469	Art. II. Utrum consensus ad valorem matrimonii requisitus, debeat esse verus, & verbis, aut signo aliquo exteriori expressus?	505
Art. II. Virum homo non solum habeat naturalem inclinationem ad matrimonium, sed etiam præceptum de usu illius, & quale sit & quos obliges tale præceptum?	470	§. I. Prima difficultas resolvitur,	ibid.
§. I. Quatuor conclusionibus difficultates ista resolvuntur,	ibid.	§. II. Alia difficultates resolvuntur,	506
§. II. Solvuntur objectiones.	471	Art. III. An jure veteri Ecclesiastico, vel novo, per Tridentinum induito, irritentur matrimonia consensu clandestino facta?	507
Art. III. Utrum polygamia, seu uxorum sub uno viri pluralitas, sit contra finem matrimonii, subindeque contra legem naturae?	472	§. I. Dupli conclusione utraque difficultas resolvitur,	ibid.
§. I. Quibusdam præmissa referuntur sententia ib.		§. II. Solvitur difficile argumentum, & breviter explicatur, quâ ratione Tridentinum matrimonia clandestina irritare potuerit,	508
§. II. Hac sententia ut probabilius eligitur,	473	§. III. Resolvantur alia difficultates, seu casus conscientia, circa matrimonia clandestina, & prædicatum Concilii Tridentini decretum,	509
§. III. Solvuntur objectiones.	474	Art. IV. An & quo jure, matrimonium factum ex metu gravi, seu in virum constantem cadente, irritum sit,	511
§. IV. Aliqua difficultates circa tempus, modum, & personas, quas Deus in polygamia dispensavit, breviter resolvuntur.	475	§. I. Quibusdam præmissa, utraque difficultas resolvitur,	ibid.
Disp. II. De matrimonio ut sacramentum est,	477	§. II. Solvuntur objectiones,	512
Art. I. Utrum matrimonium sit verè & propriè sacramentum, conferens gratiam?	ibid.	§. III. Corollaria præcedentis doctrina.	514
§. I. Matrimonium verè & propriè rationem sacramenti habere, breviter ostenditur,	478	Art. V. Utrum per consensum conditionatum fiat matrimonium,	515
§. II. Solvuntur objectiones.	480	Art. VI. An consensus in copulam sit de essentia matrimonii?	517
Art. II. An matrimonium inter absentes per procuratorem vel per litteras contractum, sit sacramentum?	482	§. I. Præmittitur quod ferè apud omnes est certam, & sententia Gratiani rejicitur,	ibid.
§. I. Quibusdam præmissa referuntur sententia ib.		§. II. Aliqua objectiones solvuntur,	518
§. II. Vera sententia dupli conclusione statuitur,	483	§. III. Relati sententiis, principalis difficultas dupli conclusione resolvitur,	519
§. III. Solvuntur objectiones.	ibid.	§. IV. Solvuntur objectiones.	520
§. IV. Resolvuntur breviter alia difficultates,	485	Disp. V. De indissolubilitate matrimonii,	521
Art. IV. Quis sit minister hujus Sacramenti?	486	Art. I. Utrum matrimonium, ut est in officium natura, non solum lege & institutione divina, sed etiam jure naturae, indissoluble sit?	ibid.
§. I. Referuntur sententia, & vera eligitur,	ibid.	§. I. Præmittuntur que apud omnes sunt certa, & referuntur sententia,	ibid.
§. II. Solvuntur objectiones,	487	§. II.	
Art. V. Qua sit materia & forma hujus Sacramenti?	489		
§. I. Referuntur ac refelluntur varie Theologorum sententie,	ibid.		
§. II. Verior seu probabilius sententia declaratur,	490		

INDEX TITULORUM TOMI QUINTI.

§. II. <i>Conclusio affirmativa statuatur.</i>	522	<i>communi,</i>	538
§. III. <i>Solvuntur objectiones,</i>	523	Art. I. <i>Penes quem sit potestas apponendi impe-</i>	
§. IV. <i>Corollaria notata digna.</i>	ibid.	<i>dimenta matrimonio?</i>	539
Art. II. <i>An repudium olim fuerit licitum Iudeis,</i>		<i>§. I. Duplici conclusione utraque difficultas re-</i>	
<i>& Romanis, aliisque Gentilibus, ita ut repu-</i>		<i>solvitur,</i>	ibid.
<i>diando uxores, non peccarent, Deo dispensa-</i>		<i>§. II. Corollaria praecedentis doctrina,</i>	ibid.
<i>sante in lege natura?</i>	524	<i>§. III. Solvuntur objectiones.</i>	540
§. I. <i>Premittitur quod apud omnes est certum,</i>		Disp. VIII. <i>De impedimentis prohibentibus,</i>	
<i>& referuntur sententia,</i>	ibid.	541	
§. II. <i>Vera sententia duplici conclusione statui-</i>		Art. I. <i>Quinque prima impedimenta exponun-</i>	
<i>tur,</i>	525	<i>tur,</i>	ibid.
§. III. <i>Solvuntur objectiones.</i>	526	Art. II. <i>Alia septem impedimenta ex criminis</i>	
Art. III. <i>Utrum ob adulterium alterius conju-</i>		<i>provenientia explicantur,</i>	543
<i>gii, matrimonium quoad vinculum dissolva-</i>		Disp. IX. <i>De impedimentis dirimentibus,</i>	544
<i>satur?</i>	528	Art. I. <i>De impedimentis erroris & conditionis,</i>	
Art. IV. <i>An, & quo iure, matrimonium ra-</i>		ibid.	
<i>sum, per solemnam Religionis professionem dis-</i>		Art. II. <i>Quo iure votum solemne Religionis di-</i>	
<i>solvatur?</i>	530	<i>rimat matrimonium subsequens?</i>	546
§. I. <i>Tripli conclusione utraque difficultas resol-</i>		§. I. <i>Sententia D. Thome praeferitur,</i>	ibid.
<i>vitur,</i>	ibid.	§. II. <i>Solvuntur objectiones,</i>	547
§. II. <i>Solvuntur objectiones,</i>	532	§. III. <i>Solvitur alia objectio,</i>	549
Art. V. <i>An & quando matrimonium legitimum</i>		Art. III. <i>De impedimento cognationis,</i>	551
<i>& consummatum inter infideles, quoad vi-</i>		§. I. <i>De impedimento cognationis carnali, seu</i>	
<i>cualm dissolvatur, vel dissolvi posse, per al-</i>		<i>consanguinitatem,</i>	ibid.
<i>terius conjugis conversionem ad fidem, altero</i>		§. II. <i>De cognitione spirituali,</i>	552
<i>perseverante in infidelitate, & nolente pacifi-</i>		§. III. <i>De cognitione legali,</i>	553
<i>are vel sine contumelia Creatoris, habitare cum</i>		Art. IV. <i>De impedimento criminis,</i>	ibid.
<i>altero?</i>	533	Art. V. <i>De impedimento disparis cultus,</i>	554
§. I. <i>Duplici conclusione utraque difficultas resol-</i>		Art. VI. <i>De impedimento Ordinis,</i>	555
<i>vitur,</i>	534	Art. VII. <i>De impedimento ligamini,</i>	ibid.
§. II. <i>Solvuntur objectiones,</i>	535	Art. VIII. <i>De impedimento publica honesta-</i>	
Disp. VI. <i>De bono matrimonii,</i>	536	<i>ti,</i>	556
Art. I. <i>An & qua bona necessaria sunt ad excu-</i>		Art. IX. <i>De impedimento affinitatis,</i>	557
<i>sandum matrimonium?</i>	ibid.	Art. X. <i>De impedimentis impotentiae, clande-</i>	
Disp. VII. <i>De impedimentis matrimonii in</i>		<i>flinitatis, & raptus.</i>	558

TRAC-

TRACTATUS

SECUNDUS.

DE SACRAMENTIS IN COMMUNI.

Ad Questionem 60. Divi Thomæ, usque ad 66.

P R A E F A T I O.

LURA sunt (Amice Lector) quibus lex nova veteram, & Ecclesiam Synagogam superent, & que inter praecipuos redemptionis fructus recenseri solem. Sed vix ullum concessum hominibus beneficium maias agnori sacramentis, que Salvatoris fontes, canales sacros, quibus caelestis gratia diffundat, & Paradisi fecundas arbores, nuncupare licet. Si Ecclesia calum est, & quod oculis cernimus, calo prastans, jaure Sacraenta septem planetas dixeris, quibus caelestis hac irroratio ad abluedos ac vegetandos animos proveniat; & nisi hac Gentilium fabulas respirent, à quibus abstinendum Theologis in primis censeo, non esset admodum difficile, singulares cujasque virtutes aut effecta, seu Luna innuandi vim, seu Martis pugnandi fortitudinem, seu Veneris fecunditatem, cateraque hujusmodi, ad nostra Sacraenta transferre. Nec à consuetudine forsitan & uso loquendi Patrum, plurimum abhorseret, cum nihil frequentius sit, Bucharitiam in medio instar Solis positam, ut catena sub luce perfundat. Sed erit collatio manifestior, & quam frequentius Patres usurpent, si quis Ecclesiam Paradisum dixerit; nam ut egregie Tertullianus libro secundo contra Marcionem: Bonitas delicias adjecit homini, ut quamquam totius orbis possidens in amoenioribus moraretur, translatus in Paradisum, jam tum de mundo in Ecclesiam. At hujus felicioris Paradisi, loco arborum, Sacraenta collocata sunt. Inferuit (inquit Laurentius Justinianus libro de ligno vita) in ea (scilicet Ecclesia) arbores & ligna, id est Ecclesiae sacramenta, quorum alimento nutriantur qui illuc collocati sunt, & suaves usque ad delicias fructus decerpant. Nec sane minor in sacramentis, quam paradisi arboribus, varietas, quibus multiflorans, seu ut aliis placet, multivaria, Dei gratia profluat. Decurre atates hominis singulas, pergense ataribus omnibus suendis aut fovendis praesidia & remedia, seu primò producenda, seu post ortum augenda, seu post incrementum servanda natura sit; & hoc ad statum usumque animorum transfer, & sane nullum, ut ita dixerim, anima statum aut atatem perspicies, cum non suum Sacramentum paratum sit, aquæ simili elemenro petitum unde atates hominum foverè solent, ut penè quibus vegetantur ac nutriuntur corpora, sanandù, curandisque animis rebus equis Dens videatur. Nec aquam (inquit Tertullianus libro primo contra Marcionem) reprobavit, quâ suos abluit; nec oleum, quo suos uitxit; nec mellis & lactis societatem, quâ suos infantat, nec panem quo ipsum suum corpus representat, etiam in Sacramentis propriis egens mendicitatibus Creatoris. Eximiam hoc redemptionis manus, hac ultima parte, quâ jam finem aspicio, & brevi Theologia cursum absolvam, explico. Quid à me sperare debemus hac etiam tractatione, non dicam, cum nec ipse, ut puto, dubites, & certiora sint argumenta, quam ut conjecturis solam locutus esse debeat, eandem doctrina securitatem, nec dissimilem explicandi methodum, qua alio partibus minime defant, non erit cur hac etiam parte desideres. Sed antequam hanc tractationem aggredior, Lectori rem utilissimam, meoque insitum opportunam, me facturum existimavi, si qua definit Concilium Florentinum, de materia, forma, numero, & aliis qua ad sacramenta pertinent, hic velut in exordio exscriberem. Cum enim hac brevem totius rei sacramentaria Synopsim & compendium contineans, & neceſſe sit identidem plura inde defant, erit opinor pergratum Lectori, si eodem tenore quo definita sunt, hic ea reperiat, ne cogatur, si cum ipso texta conferre velit qua occurrant (& sane occurront plurima frequentissimè) maximo sui studii, otioque dispendio, somos ipsos Conciliorum perwolvere. Interim dum ultimam Theologia manum impono, beneficii quo jam usus es, aut quod adduc paro, usitatum hanc opto, ut me tuis ad Deum precibus juves. Vale.

SYNOPSIS

DOCTRINÆ CATHOLICÆ DE SACRAMENTIS,
desumpta ex Decreto Eugenij IV. pro instructione
Armenorum, in Concilio Florentino edito.

OVÆ Legis septem sunt sacramenta, videlicet Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema unctio, Ordo & Matrimonium. Quæ multum à sacramentis differunt antiquæ legis. Illa enim non causabant gratiam, sed eam solum per passionem Christi dandam esse figurabant: haec verò nostra, & continent gratiam, & ipsam dignè suscipientibus conferunt. Horum quinque prima, ad spiritualem uniuscujusque hominis in seipso perfectionem: duo ultima, ad totius Ecclesiæ regimen multiplicationemque ordinata sunt. Per Baptismum enim spiritualiter renascimur, per Confirmationem augemur in gratia, & roboramur in fide, renati autem & roborti, nutrimur divinâ Eucharistiæ alimonâ. Quod si per peccatum aegritudinem incurrimus animæ, per Pœnitentiam spiritualiter sanamur, spiritualiter, etiam & corporaliter (prout animæ expedit) per Extremamunctionem: per Ordinem verò Ecclesia gubernatur & multiplicatur spiritualiter, per Matrimonium corporaliter augetur. Hæc omnia sacramenta tribus perficiuntur, videlicet rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, & persona ministri conferentis sacramentum, cum intentione faciendi quod facit Ecclesia: quorum si aliquod defit, non perficitur sacramentum. Inter hæc sacramenta, tria sunt, Baptismus, Confirmatio & Ordo, quæ characterem, id est spirituale quoddam signum, à cæteris distinctivum imprimunt in anima indelebile. Unde in eadem persona non reiterantur. Reliqua verò quatuor characterem non imprimunt, & reiterationem admittunt.

BAPTISMUS. Primum omnium sacramentorum locum tenet sanctum Baptisma, quod vitæ spiritualis janua est: per ipsum enim membra Christi, ac de corpore efficiunt Ecclesiæ. Et cum per primum hominem mors introierit in universos, nisi ex aqua & spiritu renascimur, non possumus (ut inquit Veritas Joan. 3.) in regnum cælorum introire. Materia hujus sacramenti est aqua vera & naturalis: nec refert, frigida sit an calida. Forma autem est, *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* Non tamen negamus, quia & per illa verba, Baptizetur talis servus Christi in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti: Vel, baptizatur manibus meis talis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, verum perficiatur baptismus: quoniam cum principalis causa, ex quo baptismus virtutem habet, sit sancta Trinitas, instrumentalis autem sit minister, qui tradit exterius sacramentum, si exprimitur actus, qui per ipsum exercetur ministrum, cum sanctæ Trinitatis invocatione, perficitur sacramentum. Minister hujus sacramenti est sacerdos, cui ex officio competit baptizare. In causa auzem necessitatis non solum sacerdos vel diaconus, sed etiam laicus vel mulier, imò etiam paganus & haeticus, baptizare potest, dummodo formam servet Ecclesiæ, & facere intendat, quod facit Ecclesia. Hujus sacramenti effectus, est remissio omnis culpe originalis & actualis, omnis quoque pœnæ, quæ pro ipso culpa debeatur. Propterea baptizatis nulla pro peccatis præteritis injungenda est satisfactio: sed morientes, antequam culpam aliquam committant, statim ad regnum cælorum & Dei visionem perveniunt.

CONFIRMATIO. Secundum sacramentum est Confirmatio, cujus materia est chrisma, confectum ex oleo, quod nitorem significat conscientiæ, & balsamo, qui odorem significat bonæ famæ, per Episcopum benedicto. Forma autem est, *Signo te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* Ordinarius minister est Episcopus. Et cum cæteras unctiones simplex sacerdos valeat exhibere, hanc non nisi Episcopus deberet conferre: quia de solis Apostolis legitur, quorum vicem tenent Episcopi, quod per manus impositionem Spiritum sanctum dabant, quemadmodum Actuum Apostolorum cap. 8. lectio manifestat. *Cum enim audissent, inquit, Apostoli, qui erant Hierosolymis, quia receperisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum & Joannem. Qui cum vespissent, oraverunt pro eis ut acciperent Spiritum sanctum. Nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant in nomine Domini Jesu. Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant Spiritum sanctum.* Loco autem illius manus impositionis datur in Ecclesia Confirmatio. Legitur tamen aliquando, per Apostolicæ Sedis dispensationem, ex rationabili & urgente admodum causa, simplicem sacerdotem, chrismate per Episcopum confecto, hoc administrasse Confirmationis sacramentum. Effectus autem hujus sacramenti est, quia in eo datur Spiritus sanctus ad robur, sicut datus est Apostolis in die Pentecostes, ut videlicet Christianus audacter Christi confiteatur nomen. Ideoque in fronte, ubi verecundia sedes est, confirmandus inungitur, ne Christi nomen confiteri erubescat, & præcipue crucem ejus, qui Iudeis est scandalum, Gentibus autem stultitia, secundum Apostolum 1. Cor. 1. propter quod signo crucis signatur.

EUCHARISTIA. Tertium est Eucharistiæ sacramentum, cujus materia est panis triticeus, & vinum de vite, cui ante consecrationem aqua modicissima admisceri debet. Aqua autem ideo admiscetur, quoniam juxta testimonia sanctorum Patrum ac Doctorum Ecclesiæ pridem in disputatione exhibita, creditur, ipsum Dominum in vino aquâ permixto hoc instituisse sacramentum. Deinde quia hoc convenit Dominicæ passionis representationi. Inquit enim beatus Alexander Papa Quintus à beato Petro in prima epist. & de consecr. dist. 2: *In sacramentorum oblationibus, quæ intra Missarum solemnia, Domino offeruntur, non debet in calicem Domini, aut vinum solum, aut aqua sola offerri, sed utrumque permixtum: quia utrumque, id est, sanguis & aqua, ex latere Christi profluxisse legitur.* Tum etiam quia hoc convenit ad significandum hujus sacramenti effectum, qui est unio populi Christiani ad Christum. Aqua enim populum

Synopsis doctrinæ de Sacramentis. 3

Ium significat, secundum illud Apoc. *Aqua multæ populi multi.* Et Julius Papa Secundus post B. Sylvestrum (Non invenitur in epist. Julii, sed de consec. dist. 2.) ait: *Calix dominicus juxta canonum præceptum, vino & aqua permixtus, debet offerri: quia vidimus in aqua populum intelligi, in vino vero ostendi sanguinem Christi. Ergo cum in calice vinum & aqua miscetur, Christo populus adunatur, & fidelium plebs ei in quem credit, copulatur & jungitur.* Cum ergo tam sancta Romana Ecclesia à beatissimis Apostolis Petro & Paulo edocta, quam reliquæ omnes Latinorum, Graecorumque Ecclesiarum, in quibus omnis sanctitatis & doctrinæ lumina claruerunt, ab initio nescientis Ecclesiarum sic fervaverint, & modò fervent, inconveniens admodum videtur, ut alia quævis regio ab hac universalis & rationabilis discrepet observantia. Decernimus igitur, ut etiam ipsi Armeni se cum universo orbe Christiano conforment, eorumque sacerdotes in calicis oblatione paululum aquæ (prout dictum est) admisceant vino. Forma hujus sacramenti sunt ve. ba Salvatoris, quibus hoc conficit sacramentum. Sacerdos enim in persona Christi loquens, hoc conficit sacramentum. Nam ipsorum verborum virtute, substantia panis in corpus Christi, & substantia vini in sanguinem convertuntur: ita tamen, quod totus Christus continetur sub specie panis, & totus sub specie vini, sub qualibet quoque parte hostiae consecratae & vini consecrati, separatione facta, totus est Christus. Hujus sacramenti effectus, quem in anima operatur dignè sumentis, est adunatio hominis ad Christum. Et quia per gratiam homo Christo incorporatur, & membris ejus unitur: consequens est, quod per hoc sacramentum in sumentibus dignè gratia augeatur: omnemque effectum, quem materialis cibus & potus quoad vitam operatur spirituali, in quo (ut inquit Urbanus Papa) *gratiam Salvatoris nostri recensemus memoriam, à malo retrahimur, confortamur in bono, & ad virtutum & gratiarum proficiens incrementum.*

POENITENTIA. Quartum sacramentum, est Poenitentia, cuius quasi materia sunt actus poenitentis, qui in tres distinguntur partes. Quarum prima est cordis contritus, ad quam pertinet, ut doleat de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero. Secunda est oris confessio, ad quam pertinet, ut peccator omnia peccata, quorum memoriam habet, suo sacerdoti confiteatur integraliter. Tertia est satisfactio pro peccatis, secundum arbitrium sacerdotis, quæ quidem præcipue fit per orationem, jejuniū, & eleemosynam. Forma hujus sacramenti sunt verba abolitionis, quæ sacerdos profert, cum dicit: *Ego te absolvō &c.* Minister hujus sacramenti est sacerdos, habens autoritatem absolvendi vel ordinariam, vel ex commissione superioris. Effectus hujus sacramenti, est absolutio à peccatis.

EXTREMA UNCTIO. Quintum sacramentum est Extrema unctionis, cuius materia est oleum olivæ per Episcopum benedictum. Hoc sacramentum nisi infirmo, de cuius morte timetur, dari non debet: qui in his locis ungendus est, in oculis propter visum, in auribus propter auditum, in naribus propter odoratum, in ore propter gustum vel locutionem, in manibus propter tactum, in pedibus propter gressum, in renibus propter delectationem ibidem vigentem. Forma hujus sacramenti est hæc: *Per istam unctionem & suam piissimam misericordiam indulget tibi Dominus quidquid peccasti per visum, &c.* Et similiter in aliis membris. Minister hujus sacramenti est sacerdos. Effectus vero est mentis sanatio, & in quantum animæ expedit, ipsius etiam corporis. De hoc sacramento inquit B. Jacobus Apostolus cap. 5. *Infirmatur quis in vobis? inducat Presbyteros Ecclesia, ut orene super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus: & si in peccatis sit, dimitteretur ei.*

ORDO. Sextum sacramentum est Ordinis, cuius materia est illud per cuius traditionem conferuntur Ordines, sicut presbyteratus traditur per calicis cum vino, & patenæ cum pane porrectionem, Diaconatus vero per libri Evangeliorum dationem. Subdiaconatus vero per calicis vacui cum patena vacua superposita traditionem: & similiter de aliis per rerum ad ministeria sua pertinentium affixationem. Forma sacerdotii talis est: *Accipe potestatem offerendi sacrificium in Ecclesia pro vivis & mortuis. In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti:* Et sic de aliorum Ordinum formis, prout in Pontificali Romano latè continentur. Ordinarius minister hujus sacramenti est Episcopus. Effectus, augmentum gracie, ut quis sit idoneus Christi minister.

MATRIMONIUM. Septimum est sacramentum Matrimonii, quod est signum conjunctionis Christi & Ecclesiarum, secundum Apostolum dicentem Ephes. 5. *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & in Ecclesia.* Causa efficiens Matrimonii, regulariter est mutuus consensus per verba de praesenti expressus. Affignatur autem triplex bonum matrimonii. Primum est proles suscipienda & educanda ad cultum Dei. Secundum est fides, quam unus conjugum alteri servare debet. Tertium indivisibilitas matrimonii, propter hoc quod significat indivisibilem conjunctionem Christi & Ecclesiarum. Quamvis autem ex causa fornicationis liceat tori separationem facere, non tamen aliud matrimonium contrahere fas sit, quia matrimonii vinculum legitimè contracti, perpetuum sit.

DISPUTATIO PRIMA.

DE ESSENTIA SACRAMENTI.

Ad quæstionem 6o. Divi Thomæ.

XPLICATO Incarnationis Salvatoris nostri mysterio, de Sacramentis Ecclesiæ convenienti ordine disputat S. Thomas, sunt enim Sacraenta, *quædam divina incarnationis reliquia*

(*q. 1. i. - it in prologo libri quarti sententiarum ad Annibaldum*) instrumenta divinæ gratiæ, quam ipse Christus passione suâ & morte nobis promeruit, & scaturientes aquæ illius spiritualis in vitam æternam salientis, vel fontes Salvatoris, ab Isaia Propheta prænuntiati, per quos aqua illa cælestis continuo fluxu in nos derivatur; vel denique septem columnæ, manu divine sapientiæ ex-iræ, quibus Christus suffultum esse voluit totius Ecclesiæ suæ ædificium. Unde præclarè ait Catæchismus Romanus part. 2. titulo de Sacram. *nu. 31.* *Totum Christianum ædificium firmissimo quidem lapidis angularis fundamento innititur: verum nisi verbi prædicatione, & sacramentorum usu undique fulciatur, magnopere verendum est, ne magna ex parte labefactatum concidat.* Ut enim per sacramenta in vitam suscipimus: ita hoc veluti pabulo alimur, conservamur, augemur.

Porrò S. Doctor quinque proponit discutienda de sacramentis in communi, in procœmio hujus quæstionis, & ea prosequitur per quinque quæstiones, nimirum illorum essentiam, necessitatem, effectus, causas, & numerum. Merito autem præponit quæstionem *quid est, quæstioni an est*, sive de necessitate, quia vix potest explicari necessitas & existentia sacramentorum, nisi distinctè cognoscatur quid natura sacramenti significet; explicando autem significatum hujus nominis *sacramentum*, essentia sacramenti declaretur necesse est. Juxta ergo methodum S. Doctoris quidditatem sacramenti in hac disputatione suscipimus explicandam, diuturi de aliis in sequentibus, ordine proposito.

Sed antequam ulterius progrediamur, sciendum est, hoc nomen *sacramentum*, aliter apud Gentiles Latinos, aliter apud Jurisperitos, aliter apud sacros Scriptores, & demum aliter in usu Patrum, Conciliorum, & Theologorum usurpari. Apud priscos Latinos, sumebatur olim pro pecunia quam litigantes apud Summum Pontificem deponebant, ut qui causâ caderet, pro lite injustè susceptra, eâ pecunia multaretur, ut constat ex Varrone libro 4. de lingua Latina, & ex Cicerone oratione pro Milone. Apud Jurisperitos sacramentum dicitur quidquid jurisjurandi sacratione interpositâ geritur, ut patet L. 2. C. Si *adversus venditionem*, ubi dicitur: *Sacraenta puberum sponte facta, inviolabiliter custodiantur.* In Scriptura vero Sacramentum frequentissimè accipitur pro occulto mentis secreto, seu mysterio: nam Tobiae 12. ubi Græcè habetur: *Mysterium Regis abscondere bonum est*, in vulgata Latina sic legitur: *Sacramentum Regis abscondere bonum est.* Et ad Ephes. 1. ubi Græcè dicitur: *Ut notum faceret mysterium voluntatis sua*, noster Interpres sic vertit: *Ut notum faceret Sacramentum voluntatis sua.* Item 1. ad Timoth. 3. Mysterium Incarnationis vocatur, *Magnum pietatis sacramentum.* Denique sumitur haec vox *sacramentum* apud Patres, Concilia, & Theologos, pro ipso signo rei sacræ. Unde Augustinus lib. 10. de civ. Dei cap. 5. *Sacrificia non visibiliter invisiibile sacrificii sacramentum, id est sacram signum est.* Et de sacramento sic accepto agimus in prælenti, ejusque essentiam seu quid-

ditatem investigamus, quæ cum ex genere & differentia, sicut & quidditas cuiuslibet alterius entis, componitur; ad perfectam ipsius intelligentiam sufficiet primò rationem ejus genericam, secundò differentiam ipsius essentialiem explicare.

ARTICULUS I.

An solùm in genere signi, vel etiam in genere cause, sacramentum in communi debeat constitui?

Variè in hujus difficultatis resolutione opinantur Theologi, omnes tamen sententias ad tres præcipuas revocari posse existimo. Prima docet sacramentum esse tantum in genere signi, & non in genere cause. Secunda è contraria constituit illud solùm in genere cause, & non in genere signi. Tertia ad utrumque genus illud pertinere existimat. Primam sententiam tenent Soto, Nunno, Cabrera, Aravius, Serra, Joannes à S. Thoma, & alii ex nostris Thomistis. Secundam defendit Stephanus Bauni tract. 1. quæst. 4. Tertiæ adhærent ex nostris Melchior Cano, relect. de sacram. & Martinez à Prado hic dubio 1. §. 3. & ex extraneis Cardinalis Delugo, disp. 1. seft. 2. conclus. 2. & Averfa hic seft. 3. plusquam viginti Authores referens pro hac sententia.

Verum, ut rectè observavit Martinez à Prado, horum Authorum dissensio nascitur ex æquivocatione terminorum, unde pro ejus resolutione, duo diligenter observanda sunt, ex quibus tota hujus difficultatis decisio pendet. Primum est, aliquid posse dici sacram tripliciter, nempe formaliter, ut formam ipsam sanctitatis, significativè, quia est sanctitatis signum, & effectivè, quia est sanctitatis instrumentum: quod exemplo sanè explicat S. Thomas hic art. 1. aliquid enim potest dici sanum, vel formaliter à sanitate quæ est in animali, vel effectivè, à virtute causandi aut conservandi sanitatem, quæ virtus est in medicina, vel in dieta; vel significativè, in quantum est signum & indicium ipsius sanctitatis, ut urina, vel pulsus. Secundum est, duplice posse dari causam gratiæ, seu sanctitatis, unam strictam & rigorosam, qualis est sola causa efficiens physica; aliam latè & impropriè sumptam, qualis est causa moraliter duntaxat operans. His præmissis, facilis erit solutio difficultatis propositæ. Unde sit

§. I.

Difficultas proposita, tripli conclusione resolvitur.

Dico primò: *Sacramentum esse in genere signi.* Ita D. Thomas hic art. 1. ubi hanc conclusionem non aliter probat, quam ex communi SS. Patrum & Theologorum usurpatione & consensu: cùm enim (ut supra diximus) aliquid possit dici sacram tribus modis, nempe formaliter, effectivè, & significativè; Theologi hanc ultimam acceptionem præcipue attendunt, & sacramentum usurpant, prout signum sanctitatis habitudinem importat. Eodem modo accipiatur & usurpatur à SS. Patribus, qui sèpè sacramenta appellant symbola & signa, ut Dionyssius lib. de Ecclesia-

de Essentia Sacramenti.

5

Ecclesiastica hierarchia cap. 2. dicens, *malis symbola ne contingere quidem permisum esse*. Ambrosius lib. 4. de sacramentis, Damascenus lib. 4. de fide cap. 11. & Augustinus lib. 10. de Civit. Dei cap. 5. ubi (ut supra vidimus) hanc hujus nominis *Sacramentum* etymologiam adducit, *Sacramentum*, id est *sacrum signum*. Et Epist. 5. sic ait: *Longum est convenienter disputare de varietate signorum, que cum ad res sacras pertinent, sacramenta appellantur*. Demum S. Bernardus serm. de Cœna Domini, docet sacramentum esse *sacrum signum*.

Haec ratio D. Thomæ magis est conclusionis explicativa, quam demonstrativa; quia ut ait Suarez in commentario primi articuli, significatio vocum ex usu tantum probari potest, & questio[n]es quæ sunt de quidditate vel essentiis rerum, nec tractati, nec expediri à nobis possunt, nisi vocum significatio ex communi modo loquendi supponatur.

2 Dico secundò: loquendo de causalitate strictè sumpta, pro causa physica & efficiente instrumentalis, sacramentum ut sic, non est in genere causæ: bene tamen loquendo de causa latè, hoc est de causa efficiente moraliter, vel de causa formalis sacratissima. Ita Martinez à Prado loco supra citato.

3 Prima pars patet, Nam ratio generica debet reperiri in omnibus generis speciebus: Sed causare instrumentaliter physice sanctitatem, non convenit omnibus sacramentis, nam sacramenta veteris legis erant vera sacramenta, & tamen gratiam non causabant physicè, sed duntaxat moraliter: Ergo loquendo de causalitate strictè sumpta, seu de causalitate physica instrumentalis, sacramentum ut sic non est in genere causæ.

4 Secunda verò pars ratione oppositæ suadetur: Nam sacramenta veteris legis moraliter saltem & impropriè causabant gratiam: Ergo loquendo de causa sanctitatis latè & impropriè, illa convenit omnibus sacramentis, subindeque sacramentum ut sic, potest dici esse in genere causæ, loquendo de causa latè & impropriè. Antecedens verò constabit ex dicendis infra, cùm agemus de causalitate sacramentorum, & breviter huc suaderi potest. Sacra menta veteris legis erant signa & figuræ passionis Christi futuræ, cuius intuitu Deus gratiam in antiqua lege conferebat, ut communiter docent Theologi in Tractatu de Incarnatione, & nos ibidem disp. 21. art. 7. §. 1. ostendimus: Sed à ratione signi vis excitativa moraliter inseparabilis est: Ergo sacramenta veteris legis habebant vim moralem excitativam, quæ Deum movebant ad gratiam conferendam, licet non continerent vim instrumentalem productivam gratiae, sicut sacramenta novæ legis, ideoque vacua & egena elementa ab Apostolo appellantur: ut dicemus infra, cùm de circumcisione agemus.

5 Addo cum Martinez à Prado, quod licet loquendo de causalitate effectiva in communi, ut abstrahit à propria vel impropria, à physica vel morali, daretur illam omnibus sacramentis non convenire, loquendo tamen de causa formaliter sacratissima, certum est illam cuilibet sacramento competere, quia ut docet D. Thomas 1. 2. q. 101. art. 4. sacramenta consecrant suscipientem. Unde quæst. 102. art. 5. sic habet: *Sacramenta propriè dicuntur illa que adhibebantur Dei cultoribus ad quædam consecrationem, per quam scilicet deputabantur quodammodo ad cultum Dei*. Et in hoc sensu docet in 4. sent. distinct. 1. quæst. 1. art. 1. quæst. 1. *Sacramentum importare sanctitatem activè*. Quod loquendo de causalitate effectiva propria, non semper est verum, loquendo tamen de causa latè, pro causa formaliter sacratissima, de omnibus verificatur, ut notat idem S. Doctor huc art. 1. ad 1.

6 Confirmatur. Idem doctor Angelicus loco citato ex primo libro sententiarum quæstio[n]e 3. approbat hanc definitionem sacramenti traditam à Magistro sententiar. *Sacramentum est invisibilis gratia visibilis forma*, ut Gones Theol. Tom. V.

imaginem gerat, & causa existat. Et quæstio[n]e 5. hanc etiam refert & probat Hugonis Victorini definitionem: *Sacramentum est corporale, vel materiale elementum, extrinsecus oculis suppositum, ex institutione significans, & ex similiudine representans, & ex significacione invisibilem gratiam continens*. Et ibidem quæstio[n]e 3. ad 5. sic ait: *Sacramentum simpliciter est quod causat sanctitatem, quod autem significat tantum, non est Sacramentum nisi secundum quid, & ideo esse causam positur in definitione sacramenti*. Censet ergo S. Doctor, aliquam causalitatem vel efficientem moralem, vel formalem sacratissimam, esse de ratione sacramenti, subindeque illud non solum in genere signi, sed etiam in genere causæ collocari debere. Idem docet Catechismus Concilii Tridentini part. 2. cap. 10. his verbis: *Sacramentum est res sensibus subiecta, quæ ex Dei institutione sanctitatis & justitiae, tum significanda, tum efficienda vim habet*.

Dico tertio: quamvis sacramentum sit simul in genere signi & causæ, melius tamen & convenientius dicitur esse in genere signi, quam in genere causæ.

Haec conclusio sequitur ex dictis in precedentibus: Licet enim ratio signi, & ratio causæ, sacramento in communi converiat, ratio tamen signi est prior, & convenit omnibus sacramentis cum proprietate & rigore; ratio verò causæ est posterior, saltem per rationem, & in rigore non convenit omnibus sacramentis, sed impropriè tantum & largè accepta, ut praecedenti conclusione declaravimus: Ergo sacramentum melius & convenientius in genere signi, quam in genere causæ esse dicitur, & ideo D. Thom. hic art. 1. simpliciter & absolutè asserit sacramentum pponi in genere signi, quamvis in 4. sent. dist. 1. quæst. 1. art. 1. ipsum in genere causæ & signi simul collocari docuisset, ut patet ex testimonio supra adductis.

S. II.

Solvuntur Objectiones.

Obijices primò contra primam conclusionem: Si 8. Sacramentum in communi, esset formaliter in genere signi, vel naturalis, vel ad placitum? Non naturalis, quandoquidem ea quibus conflat, non significant naturaliter gratiam sanctissimam. Neque instrumentalis, sive ad placitum, alias cum signum ad placitum, formaliter sumptum, sit ens rationis, ut docent communiter Thomistæ, Sacramentum dici posset ens rationis, quod tamen videtur absurdum.

Respondet Augustinus Bernal disp. 1. de Sacramentis, sect. 1. n. 50. Sacramentum pro formalis non esse signum sanctitatis ad placitum, sed naturale: Sacramentum enim (inquit) pro formalis dicit rationem signi pro formalis: signum verò pro formalis, non est signum ad placitum, sed naturale; quia signum pro formalis dicit formam representativam, quæ est impositio Reipublicæ, quæ ex se & intrinsecè representat naturaliter.

Verum haec responsio merum ac mirum paradoxum 10. est, haec tenus in Scholis inauditum, & in terminis implicitorum: nam (ut rectè observavit Martinez à Prado) dicere signum ad placitum constitui per formam naturaliter representantem, idem est ac assere, quod forma lucidi, ut lucidum est, sunt tenebrae, & quod forma albi est nigredo, & calidi frigus. Addo quod Sacra menta sunt signa sensibili gratiae: Sed nulla res sensibilis ex natura sua significat gratiam, siquidem est forma supernaturalis: Ergo necesse est quod haec significatio ipsi ex beneplacito & libera Dei institutione superveniat, ut tandem ille Author num. 53. fateri cogitur.

Respondet secundò Suarez, negando signum ad placitum, in cuius genere sacramentum in communi collocatur, esse ens rationis, sive constitui formaliter per relationem rationis, existimat enim illud constitui formaliter per denominationem extrinsecam, posuit ab

Disputatio Prima,

actu voluntatis, quo ad significandum deputatur, quæ denominatio est realis.

¶ 2 Sed hæc responsio meritò ab omnibus Thomistis réjicitur, cùm enim signum ad placitum debeat formaliter constitui per respectum proportionaliter similem rationi per quam signum naturale constituitur formaliter; sicut ratio constitutiva signi naturalis, est relatio transcendentalis ad rem significatam: ita similiter id per quod signum ad placitum formaliter constituitur, non debet esse denominatio extrinseca, sed relatio, non realis, sed rationis, ad rem quam significat, fundata tamen in illa denominatione extrinseca, quâ additur impositum, seu destinatum ad significandum.

¶ 3 Hac ergo responsione relicta, ut aliam & legitimam ex principiis communis doctrinæ Thomistarum deducamus, recolendum est ex Dialectica, non esse idem illud per quod concretum accidentale constituitur formaliter, & illud pro quo supponit; constituitur enim formaliter per formam accidentalem, & tamen supponit pro materiali sive subiecto talis formæ, quia præcipuum quod in ipso reperitur, non est formale, sed materiale, ex quo fit id per quod formaliter constituitur tale concretum, non prædicari absolutè de ipso, benè tamen illud quod importet de materiali; non enim verum est absolutè dicere, album est accidens, cathedra est figura, benè tamen album est substantia, cathedra est lignum. Quia ergo signa ad placitum, proindeque sacramenta, sunt concreta accidentia importantia pro formalis significationem, quæ, ut diximus, est relatio rationis ad rem significatam, pro materiali vero aliiquid reale & positivum, non est verum dicere absolutè, signum ad placitum vel sacramentum est ens rationis; sed & contrà, juxta regulam assignatam, est absolutè dicendum, sacramentum est ens reale, quia materiale pro quo supponit, est ens reale. Dixi tamen, *absolute*, quia cum addito verum est dicere, Sacramentum est ens rationis, addendo scilicet, de formalis. Ad argumentum ergo respondeo distinguendo sequelam: si signum, in cuius genere collocatur Sacramentum, esset signum ad placitum, Sacramentum dici posset ens rationis, absolutè, nego: cum addito, scilicet de formalis, concedo, & nego id esse absurdum.

¶ 4 Instabis: Si Sacramentum esset ens rationis formaliter & essentialiter, non esset nisi dependenter ab operatione intellectus: Sed hoc nequit dici, Sacra menta enim sunt permanenter in Ecclesia, supposita Christi institutione: Ergo, &c. Major probatur, quia totum esse ens rationis est objici intellectui.

¶ 5 Respondent aliqui esse quædam entia rationis quæ sunt actu, hoc ipso quod ponitur fundamentum ipsorum & terminus; & in hoc genere esse significationis relationem, per quam sacramenta constituuntur formaliter, sicut sacramenta esse permanenter in Ecclesia, independenter ab intellectu.

¶ 6 Sed contra: Essentialis differentia inter ens reale & rationis in eo consistit, quod illud habet esse independenter ab intellectu apprehensione, istud verò ita dependet ab intellectu, sicut radius dependet ab actuall influxu Solis. Adde quod, per ens reale intelligitur illud omne quod non habet esse fictum: quod autem seclusa intellectu operatione ponitur in esse, non potest dici fictum, cùm fictio sit opus intellectus. Unde hac responsione relicta

¶ 7 Dicendum, quod quia sacramentum supponit pro materiali, non vero pro formalis, absolutè & sine additione verum est, sacramenta esse nullo cogitante intellectu: quod si sit restrictio, & sit sermo de sacramentis quoad essentiali & formalem rationem, certum est illa non esse actu, seclusa operatione intellectus, sed solum fundamentaliter proxime, supposita institutione. Veruntamen quia illud quod parum distat ab esse, quasi censetur esse; hoc i. so quod penitus proximum fundamentum relationis rationis, quia parum distat ab esse, cen-

setur quasi esse moraliter, & subiectum sive materiale ipsius, idem praefat ac si de facto eam haberet. Sic voces & scripturæ deserviunt ad cognitionem rerum ad quas representandas sunt deputatae, quamvis actu non habeant, sed solum in fundamento proximo, actualem significationem, quæ consistit in relatione rationis ad rem significatam.

Objicies secundò contra secundam conclusionem: Idem non potest pertinere ad duo genera primò diversa: Sed genus signi & genus causæ sunt primò diversa, cùm signum ad placitum sit aliquid rationis, & virtus activa quâ aliquid potens ad causandum constituitur, sit qualitas, vel ad genus qualitatis reducatur: Ergo sacramentum non potest simul esse in genere signi & in genere causæ.

Respondeo primò distinguendo Minorem: genus signi, & genus causæ physicæ, sunt primò diversa, concedo Minorem. Genus signi, & genus causæ moralis, nego Minorem; nam ut suprà dicebamus, cùm vis moraliter & extrinsecè excitativa à ratione signi inseparabilis sit, signum ad rationem causæ moraliter excitantis reducitur. Unde hoc argumentum solum probat sacramentum non posse simul in genere signi & causæ physicæ collocari, non tamen convincit illud non posse simul ad gerus signi & causæ moralis, sive abstracte à morali & physica, pertinere.

Respondeo secundò, quod quamvis totum physicum & naturale non possit ad diversa genera non subalternatum possum pertinere, benè tamen totum morale & artificiale, quale est sacramentum, nam in totis moralibus & artificialibus concurrunt res diversorum generum, quæ tamen faciunt unum per se, quia se habent ordine quadam.

Objicies tertio contra tertiam conclusionem: Illud magis pertinet ad quidditatem & rationem genericam sacramenti, quod est in eo perfectius: Sed esse causam gratiæ est quid perfectius quam esse signum illius. Ergo esse causam gratiæ est potius de essentia & ratione genericâ sacramenti, quam esse signum illius, subinde melius & convenientius porit sacramentum in genere causæ, quam in genere signi.

Respondeo primò negando Majorem, in justo enim gratia est id quod perfectius est, cùm nulla res creata tam in perfectione adaequare possit, & tamen non constituitur essentialiter per gratiam, cùm sit ejus accidentis.

Respondeo secundò, quod licet causare sit perfectius materialiter in sacramento, quam significare, tamen significare est formaliter quid nobilior, quia perfectio & nobilitas medii formaliter, defumitur ex perfectione finis per se primò intenti: finis autem primò & immediatè ad sacramentorum significationem intentus, est nobilior fine intento ad causalitatem, nam causalitas, cùm sit medicativa, per se primò & immediatè tendit ad salutem nostram, significatio vero ad honorem & reuerentiam Dei.

§. III.

Corollaria precedentis doctrine.

X dictis inferes primò: Sacramentum ut sic rectè dici posse signum practicum gratiæ, si ly *practicum* derotet causalitatem impropriam & imperfectam, atque abstrahentem à causalitate physica & moralis: secùs vero si per ly *practicum*, vera & propria causalitas, seu efficientia physica intelligatur. Patet hoc corollarium ex dictis conclusione 2. ibi enim ostendimus, omnibus sacramentis, etiam veteris legis, causalitatem quandam, impropriam saltem & metaphoram, competere, quamvis si de causalitate stricta & rigorosa loquamur, seu de vera & reali efficientia, sola novæ legis sacramenta sint in genere causæ: unde cùm ratio signi practici ex causalitate defumatur, idem cum proportione de illa dicendum est.

Inferes secundò: quod si rationem formalem adæqua-

de Essentia Sacramenti.

7

quam Sacramenti consideremus, Sacraenta veteris & novae legis analogicè tantum in ratione sacramenti convenient: si vero ejus rationem formalem inadæquatam attendamus, possunt aliqualiter in ratione sacramenti univocari.

Prima pars ex suprà dictis colligitur, Nam rationem formalem sacramenti in ratione signi & in ratione cause adæquatè consistere, conclusione 2. ostendimus: Sed in ratione cause sacramenta veteris & novae legis analogantur, cum sacramenta vetera impropiè duntaxat & metaphorice causarent gatiam & animæ sanctitatem; sacramenta vero novae legis verâ, propriâ, & reali ac physicâ efficientiâ illam attingant, ut infra disp. 3. art. 2. ostendemus: Ergo sacramenta veteris & novae legis analogicè tantum convenient in ratione formalium sacramenti, completem & adæquatè sumpta. Unde D. Thomas in 4. distin. 1. quæst. 1. art. 1. quæst. 3. ad 5. *Sacramentum non dividitur per sacramenta veteris & novae legis, sicut genus per species, sed sicut analogum in suas partes.*

Secunda vero pars suadetur; Ratio sacramenti inadæquatè sumpta in significacione gratiae consistit: Sed in ratione signi gratiae sacramenta veteris & novae legis univocantur; quamvis enim sacramenta novae legis perfectiori modo significant gratiam, quam sacramenta legis veteris, hæc tamen inæqualitas, quia se tener ex parte differentiæ, non tollit univocationem: sicut à simili illam non impedit inæqualitas sub qua homo & equus rationem animalis participant. Addo quod, sicut religio vetus & nova univoce convenient in ratione religionis; ita & sacramenta quæ talium religionum sunt symbola & veluti columnæ, ac exteriores protestationes, debent univocè, saltem ut sunt rei sacræ signa, convenire.

24. Dices, Nullus terminus potest univocè prædicari de figura & re figurata: Atqui sacramenta vetera erant figuræ nostrorum, juxta illud 1: ad Corinth. 10. *Omnia illis in figuris coningebant;* Ergo ratio sacramenti, etiam inadæquatè considerata, de illis univocè enuntiari non potest.

Respondeo distinguendo Majorem: si figura nihil habeat aliud significare, quam rem illam significatam, ad quam subinde primariò & principaliter ordinetur, concedo. Si secundariò tantum illam significet, & ad aliud primariò & principaliter significandum ordinetur, nego. Sic enim quando ad similitudinem unius imaginis repræsentantis Cæsarem, dicitur alia imago, quamvis ista secunda imago sit figura prioris, quia tamen secundariò tantum ad illam repræsentandam ordinatur, primariò vero & principaliter repræsentat Cæsarem, dicitur univocè convenire cum priori imagine. Ita quia sacramenta vetera primariò & principaliter significabant gratiam, & non nisi secundariò sacramenta nostra, univocè cum nostris in ratione sacramenti inadæquatè sumptu convenientebant.

ARTICULUS II.

Cujus rei sacramentum sit signum?

Explicata ratione genericâ sacramenti, investigamus ejus differentiam specificam, quæ in signo non aliunde quam ex re significata desumitur, unde inquirimus cuius rei sacramentum sit signum?

In cuius difficultatis resolutione, relicto Hæretico-rum errore, qui censent sacramentum esse signum divinæ benevolentie, & prædestinationis, cuius falsitas ex eo manifestè constat, quod non solum prædestinati, sed etiam reprobi, vera suscipiunt sacramenta, ut patet in Iude, qui sacramentum Eucharistiae in coena Dominicâ suscepit, & postea laqueo se susperdit. Relicto, inquam, hoc errore, sunt quidam inter Catholicos qui

existimant, ad rationem sacramenti non requiri esse signum rei sacræ perfectè sanctificantis, qualis est gratia, sed sufficere significare & causare imperfectam & legalem sanctificationem, quâ per sacramenta veteris legis homines sanctificabantur. Ita docent Melchior Cano 1. p. relectionis de sacramentis in genere, Bellarmine tomo 3. lib. 1. de sacramentis propositione 2. dicens: *Sacramenta veteris legis non ideo sacramenta sunt, quia significant gratiam sanctificantem, sed quia significant & efficiunt gratiam legalem.* Hos sequuntur: Capensis disp. 1. sect. 3. Averla hic quæst. 60. sect. 2. & Philippus à S. Trinitate disp. 1. dubio 2. Alii vero afferunt, de ratione quidem sacramenti esse significare rem sacram perfectè sanctificantem, qualis est gratia, non tamen in actuali usu sacramenti conferendam suscipienti sacramentum, sed satis esse quod significet gatiam dampnam aliquo tempore. Ita Soto, Suarez, Vasquez, & Martinez à Prado.

§. I.

Duplici conclusione difficultas proposita resolvitur.

Dico primò: de ratione sacramenti esse significare perfectam sanctitatem, quæ est per gratiam.

Probatur primò auctoritate D. Augustini 19. contra Faustum cap. 16. dicentis sacramentum esse donum temporale, significare vero donum aeternum: nomine enim doni aeterni nequit intelligi sanctitas solum legalis utpote temporalis. Item auctoritate Concilii Tridentini approbantis sess. 13. cap. 3. dictum istud de sacramentis in communione: *Sacramentum est intibilis gratiae visibilis forma,* quod ex Magistro sententiarum in 4. dist. 1. sumptum est. Praeterea ex D. Thoma hic art. 2. ad 3. afferente ea solum esse sacramenta, quæ significant perfectionem sanctitatis humanae, non vero significant dispositionem ad illam.

Probatur secundò: Docent communiter Theologii non posse verum sacramentum i-fliti: i niti à solo Deo; vel ex speciali commissione ipsius; quia nimis sacramentum debet esse signum gratiae conferendæ, & solum Deus, sicut potest esse author gatiae, ita & tale signum instituere: Atqui si ad rationem sacramenti sufficeret significatio cuiuslibet sanctitatis imperfectæ, sicut potest Ecclesia, propriâ auctoritate cærimonias instituere quæ conferant & significant hujusmodi sanctitatem, ita posset propriâ auctoritate sacramenta instituere: Ergo ad rationem sacramenti non sufficit significatio sanctitatis imperfectæ, sed requiritur significatio sanctitatis perfectæ, quæ est per gratiam.

Probatur tertio: Ad rationem sacramenti ut sic, requiritur significatio illius sanctitatis, quæ distinguunt ipsum ab omnibus quæ non sunt sacramenta: Sed sanctitas legalis & imperfecta non distinguunt sacramentum ab omnibus quæ non sunt sacramenta: Ergo ad rationem sacramenti ut sic, non sufficit significare sanctitatem imperfectam. Major constat, de ratione enim differentiæ essentialis sacramenti, quæ est significare rem sacram, est quod ipsum distinguat ab omnibus aliis quæ non sunt sacramenta. Minor vero probatur ex Ibo, quod in lege veteri multæ erant cærimoniae, quæ imperfectam & legalem sanctificationem causabant & significabant, ut colligitur ex illo ad Hebreos 9. *Solummodo in cibis, & potibus, & variis baptismatibus & justitiis carnis;* & tamen nemo dicet omnes illas cærimonias, ablutiones, & justitiæ carnis, suffise sacramenta. Item in lege gratiae prima tonsura est cæmeronia sacra, per quam homo incipit dicari cultui divino, quæ proinde aliquam sanctitatem confert & significat, & tamen non est sacramentum. Aqua lustralis est etiam cæmeronia sacra, aliquam homini cui applicatur conferens sanctitatem, in quantum delet peccata venialia. Per signum crucis, & manuum impositionem, confertur cathecumensis, subindeque significatur aliqua sanctificatio ita-

Disputatio Prima,

perfecta; & tamen neque aqua lustralis, neque signum crucis, neque illa manum impeditio, seu sacramenta, sed solum dicuntur sacramentalia: Ergo non quæcumque sanctitas; etiam homini intrinseca, multo minus extrinseca, sed solum sanctitas perfecta quæ habetur per gratiam, est discretiva sacramenti ut sic, ab omnibus quæ non sunt sacramenta.

Si dicas illa tria aliunde deficere à ratione sacramenti, ex eo nempe quod sint cæteriae, non à Deo, sed ab Ecclesia propriæ authoritate institutæ. Contra est quod in precedenti probatione dicebamus, nempe quod si ad rationem sacramenti sufficeret significatio cuiuslibet sanctitatis imperfectæ, sicut potest Ecclesia propria authoritate cæterias instituere quæ conferant & significant hujusmodi sanctitatem, ita posset propria auctoritate sacramenta instituere, & idem cum proportione dicendum est de Synagoga.

28 Denique suaderi potest conclusio; Sacraenta novæ & veteris legis ejusdem rationis sunt, & univocè convenient in ratione signi rei sacræ, ut articulo praecedenti ostensum est: At hoc falso esset, si ad ista sufficeret significare sanctitatem legalem & imperfectam, & non ad nostra: Ergo, &c. Sequela Minoris patet, sanctitas enim legalis æquivocè, vel ad summum analogicè, dicitur sanctitas, comparata ad sanctitatem perfectam, quæ per gratiam iustificantem conferatur: sanctitas enim perfecta, & in immunitate à peccato, & restitutio voluntatis consiliis; sanctitas vero legalis, non reddebat hominem verè & intrinsecè sanctum, seu purum à peccato, sed tantum constituebat talerum, ut alii possent licet & sine legis transgressione conversari cum eo. Unde in veteri lege mulier alienigena, seu non ex semine Israël progenita; quantumvis ex se sancta & recta coram Deo, erat tanquam immundi legi liter, quia non licebat per legem viro Israëlitæ eam uxorem habere: contra vero mulier Judæa origine, licet in se fuisse peccato inquinata, erat legaliter sancta, quia licebat viro Judæo eam ducere in uxorem. Ex quo siebat, quod si aliquando Israëlitæ ducerent in uxores alienigenas, filii ex talibus conjugiis orti, erant immundi immunditiæ legali, quantumvis forte fuissent à peccatis propriis expiati, & in se puri & sancti, quia non licebat parentibus Judæis eos retinere, sed jubebantur lege eos rejicere, & se separare, ut colligitur ex lib. 1. Esdræ cap. 10, ubi juventur Judæi è captivitate Babylonica reversi, amovere à se omnes nulles alienigenas, & filios quos ex eis suscepserant, ut legi litter immundos. Similiter sacerdos, qui etiam nullâ fuit culpâ inciderat in cadaver, & illud terigerat, siebat immundus legaliter, quamvis maneret intrinsecè sanctus coram Deo, quia nimis non licebat cum eo communicare, donec purificatus esset legaliter. Item mulieres, eti in partu non peccassent, post partum manebant immundæ per quadraginta vel per octoginta dies, quia ipsis non licebat adire templum. Quare Apostolus ad Hebreos 9. sanctitatem legalem vocat emundationem carnis, quia est externa, & sanctitatem animæ, quæ est per gratiam, emundationem conscientie, quia est sanctitas interior, ut ibidem lect. 3. & 1. 2. qu. 102. art. 5. ad 4. & qu. 103. art. 2. observat S. Thomas: Ergo si sacramenta veteris legis sanctitatem duxerat legalem significabant & conferebant, non poterant univocè convenire in ratione signi rei sacræ cum sacramentis novæ legis, quæ perfectam animæ sanctitatem tribuant.

Di' o se undò: de ratione sacramenti est significare perfectam sanctitatem, in actuallu & susceptione sacramenti conferendam.

29 Probatur primò ex D. Thoma hic art. 2. docente quod sacramentum est signum rei sacræ, in quantum est sanctificans homines, nempe suscipientes sacramentum, ut colligitur ex solut. ad 2. Ergo censet de ratione sacramenti, esse quod significet perfectam sanctitatem in actuallu & susceptione sacramenti suscipienti conferen-

dam. Unde in q. dist. 1. quæst. 1. art. 1. quæstiunc. r. ad 3. docet serpentem æneum à Moysi in deserto iussu Dei elevatum, non fuisse sacramentum, & rationem assignat dicens: *Quamvis serpens æneus esset signum rei sacræ sacramis, non tamen in quantum sacramens est actu: quia non ad hoc adhibebatur, ut aliquis sanctificationis effectus perciperetur.*

Probatur secundò ratione quam adducit Serra hic art. 2. dubio unico: Si ad rationem sacramenti sufficeret significare gratiam, non quæ conferatur in ejus usu, sed quæ conferenda erat per passionem Christi in lege Evangelica, sequeretur omnia sacrificia legis veteris fuisse sacramenta, significabant enim gratiam dandam per Christum & ejus passionem in lege Evangelica, ut docet D. Augustinus lib. 5. contra Julian. cap. 9. Sed hoc falso est, ut colligitur ex D. Thoma 1. 2. qu. 101. art. 4. ad 2. Ergo de ratione sacramenti est significare perfectam sanctitatem in actuallu usu datam suscipienti sacramentum. Idem argumentum fieri potest de cæteriis omnibus legis Mosaïcæ, omnes enim significabant Christum, & gratiam per eum dandam, tanquam umbras futurorum. Idem dicendum de matrimonio, tam in lege naturæ, quam Mosaïcæ, significabat enim conjunctionem Christi cum Ecclesia, & consequenter gratiam per Christum dandam, & tamen non erat sacramentum propriè dictum: Ergo ad rationem sacramenti non sufficit significare gratiam de futuro conferendam, sed requiritur quod illam ut datam in actuallu usu suscipienti sacramentum significet.

Probatur tertius: De ratione sacramenti est quod sit signum practicum gratiae, ut articulo praecedenti ostensum est: Sed non posset dici propriè signum practicum gratiae, si eam non significaret ut dandam in actuallu usu suscipienti sacramentum: Ergo illam ut sic dandam significat.

S. I. I. Solvuntur Objectiones.

Obijices primò contra primam conclusionem: Ad rationem sacramentorum veteris legis sufficiebat sanctitatem legalem, atque adeò imperfectam, significare: Ergo & ad rationem sacramenti ut sic. Consequentia est legitima, sacramenta enim legis antiquæ fuerunt vera sacramenta: illud autem quod sufficit ad rationem sacramenti veri in specie, est etiam sufficiens ad sacramentum in genere. Antecedens vero probatur: Ad rationem sacramenti sufficit significare illam sanctitatem, quæ est propria statui in quo datur: Atqui sanctitas propria statui legis Mosaïcæ, erat solum legalis, carnea, & quasi umbra veræ sanctificationis, quæ fit per gratiam; Ergo ad rationem sacramentorum veteris legis, sufficiebat sanctitatem legalem significare.

Conferatur: De ratione sacramenti, cùm sit signum practicum, solum est significare illam sanctitatem quam conferre potest: Sed sacramenta veteris legis perfectam sanctitatem quæ est per gratiam conferre non poterant; hoc enim est proprium sacramentorum novæ legis: Ergo eam non significabant, sed tantum sanctitatem legalem & imperfectam.

Ad objectionem respondeo negando Antecedens, & ad ejus probationem, distinguo Majorem. Ad rationem sacramenti sufficit significare illam sanctitatem quæ est propria statui pro quo datur, si talis sanctitas non ordinatur tanquam dispositio ad aliam majorem sanctitatem, etiam in illo statu acquirendam, sed sit sanctitas finalis illius statutus, concedo Majorem. Si ordinetur tanquam dispositio ad aliam sanctitatem magis perfectam, pertinente etiam ad illum statum tanquam finem; licet non ei proprium nec ex vi ipsius acquirendum, nego Majorem. Similiter distinguo Minorem: sanctitas legalis erat statui legis Mosaïcæ propria, & non ordinata ad sanctitatem magis perfectam, qualis est interna per gratiam, nego Minorem. Erat ordinata ad sancti-

de Essentia Sacramenti.

9

sanctitatem magis perfectam , tanquam disponens ad ipsam , concedo Minorem , & nego Consequentiam , nam ut hic art. 2.ad 3.dicit D. Thomas: *Res denominatur à fine & complemento*, ac proinde signum rei sacramæ, seu sacramentum legis antiquæ, à sanctitate quæ est finis & complementum ipsius, non verò ab ea præcisè quæ est dispositio ad ipsam.

35 Ad confirmationem nego Majorem : Ad rationem enim signi practici gratiæ sufficit quod significet perfectam sanctitatem quam virtute propriâ confert, aut quæ in actuali ejus usu confertur : licet autem sacramenta veteris legis non haberent vim physicæ productivam gratiæ , sicut sacramenta novæ legis, tamen Deum moraliter movebant & excitabant ad eam dandam ritè ea suscipientibus , subindeque in actuali eorum usu gratia conferebatur ; atque adeò erant signa practica gratiæ , & perfectæ sanctitatis.

36 Contra secundam conclusionem objicitur primò : Concilium Florentinum, in Decreto unionis definit sacramenta veteris legis non causâle gratiam, sed eam solum per passionem Christi dandam figurasse: in quo decreto notanda est particula *solum*, quæ videtur designare nullam aliam gratiam per illa sacramenta fuisse significatam , nisi eam quæ per Christi passionem in statu legis Evangelicæ conferenda erat . Ergo non est de ratione sacramenti ut sic, significare gratiam ut præsentem.

37 Secundò, D. Thomas in præsenti art. 2. ad 1. afferit sanctitatem in sacramentis significari per modum cause formalis, vel finalis : ex quo sequitur non esse necessarium in sacramento sanctitatem significari per modum cause formalis, sed sufficere quod significetur per modum cause finalis : At gratia quæ in actuali usu sacramenti confertur, significatur per modum cause formalis, utpote cum actu & formaliter sanctificet : Ergo in doctrina D. Thomæ, non est de ratione intrinseca sacramenti absolute sumpti, significare gratiam quæ in ipso detur, sed sufficere quod significet gratiam aliquo tempore dandam.

38 Tertiò , in resp. ad 2. ex eo probat immolationem agni paschalis fuisse sacramentum, quia significabat immolationem Christi , quæ (inquit) sanctificati sumus : Sed sanctitas illa quæ sanctificati sumus, non erat illa quæ sanctificabantur Judæi in usu actuali talis sacramenti : Ergo , &c.

39 Quartò, Gratia interdum non confertur in ipso actuali usu & receptione sacramenti, ut patet in adulto, qui sicut hoc est cum affectu ad peccatum mortale, recipit sacramentum baptismatis, habens tamen intentionem ipsum verè recipiendi : Ergo non est de ratione intrinseca sacramenti, significare gratiam, in ipso actuali usu ipsius recipiendam.

40 Respondeo ad primum , per gratiam dandam virtute passionis Christi , intellexisse Concilium , gratiam dandam tunc in ipso actuali usu sacramenti legis veteris , non verò gratiam dandam solum post passionem Christi; particula enim *solum*, non excludit præsentiam ipsius gratiæ, sed solum vim effectivam ipsius à sacramentis legis veteris.

41 Ad secundum respondeo sensum verborum D. Thomæ esse quod sanctitas significetur in sacramentis, vel per modum cause formalis in ordine ad illum qui sacramentum suscipit, vel per modum cause finalis, in ordine ad legem antiquam, respectu cujus gratia est finis , unde objectio solum concludit sufficere ad rationem sacramenti; quod significet sanctitatem in genere cause finalis , si consideretur præcisè per ordinem ad legem, sed cum hoc stat, quod si simul per ordinem ad aliud (scilicet ad illum qui recipit sacramentum) attendatur , debeat significare eandem sanctitatem in genere cause formalis, atque adeò ut præsentem.

42 Ad tertium dicendum illa verba D. Thomæ, quæ *sanctificati sumus*, esse referenda non solum ad nos qui post Christi passionem nati sumus, sed etiam ad alios omnes

homines qui adventum Christi præcesserunt , quia illi etiam virtute immolationis, seu passionis Christi futræ, sanctificati sunt.

Ad quartum respondeo, quod cùm dicimus de ratione sacramenti else quod significet gratiam in actuali susceptione ejus conferendam, hoc debet intelligi solum per se loquendo , & quando suscipiens sacramentum , est in actuali usu ipsius sufficenter dispositus ex parte sua ad perfectam animæ sue sanctificationem ; fatemur enim quod si ratione indispositionis gratiam non recipiat, sacramentum illam non significat ut præsentem ; sed hoc per accidens se habet, & ex defectu subjecti, non verò ipsius sacramenti, sive significationis ejus ; sicut per accidens se habet ad nostra sacramenta, quod interdum ob eundem defectum non cauſent gratiam in suo subjecto, quam ex se valent producere.

J. III. Corollarium notatu dignum.

EX dictis intelliges , sacramentum sic rectè definiti : *Sacramentum est signum ad placitum rei sacrae, perfectæ sanctificantis homines: nomine rei sacrae intelligendo gratiam habitualem, ut collatam in actuali usu sacramenti: nomine vero signi intelligendo signum à Deo in Ecclesia permanenter institutum: cùm enim sacramenta sint signa quibus in unum nomen religionis colligantur homines, sicut religio stabilis est & permanens, ita & illa signa stabilia esse debent. Unde Exodi 12. & alibi saepè, sacramenta veteris legis dicuntur ritu perpetuo servanda , & 1. ad Corinth. 11. ritum illum quo mortem Domini in Eucharistia commemoramus, usque ad diem judicij duraturum afferit Apostolus. Addo probabilem esse opinionem multorum afferentium quod quando Christus Joan. 20. insuffavit in Apostolos, dicens eis, *Accipite Spiritum sanctum*, hæc cæremonia sensibilis fuit instrumentum quo Apostoli acreperunt gratiam , & Spiritum sanctum. Idem putant aliqui dicendum de cæremonia illa quæ Christus lavit pedes discipulorum, nempe quod per eam sanctificavit Apostolos ; & tamen cæremonia illas sensibiles quæ Apostolos sanctificaverunt, non fuisse novæ legis sacramenta , certum & indubitatum est apud omnes ; alioquin dicendum esset Christum instituisse non tantum lepitem, sed octo vel novem sacramenta novæ legis, quod nemo dixerit. Cùm ergo cæremoniis illis & signis sensibilibus gratiæ , & perfectæ sanctitatis , hoc tantum defuerit, quod à Christo, ut permanenter in Ecclesia instituta non sunt , dicendum est ut aliquid verum Sacramentum dicatur , requiri quod sit stabiliter & permanenter in Ecclesia institutum, ut scilicet Sacraenta sint conformia religioni, quæ & permanens est.*

Ex quo facile intelliges, cur haec Christi verba ad Magdalenam, *Remittuntur tibi peccata tua, non fuerint verum Sacramentum, quia nempe licet significant gratiam actu collatam Magdalene, non erant tamen aliquid permanenter institutum à Christo, ad hoc significandum in Ecclesia fidelium.*

ARTICULUS III.

An sacramentum sit signum unius rei tantum?

DIco primò : Sacramentum ut sic significare tria ; scilicet passionem Christi, gratiam, & gloriam. Ita D. Thomas hic art. 3.

Probatur ejus ratione : Sacramentum est essentialiter signum gratiæ sanctificantis homines : Ergo etiam passio Christi, & gloriæ. Consequentia patet, nam gratia sanctificans dicit habitudinem ad passionem Christi; tanquam ad causam efficientem physicæ, vel moraliter, & ad gloriam tanquam ad finem : Ergo hoc ipso quod

Disputatio Prima,

quod sacramentum significat gratiam, significat etiam passionem Christi, & gloriam.

46 Confirmetur : Sacramentum non significat utcumque gratiam, sed ut medicinalem, & sanativam : gratia autem, ut talis, respicit passionem Christi tanquam causam efficientem, & gloriam tanquam finem, quia omne naturae lapsae remedium ut ex passione Christi, & in vitam æternam ut in finem ordinatur, eò quod vulnus naturæ consistat præcipue in carentia mediorum ad eam ordinantium.

47 Ex quibus intelliges, verum esse quod ait D. Thomas in fine corporis ejusdem articuli, nimurum sacramenta novæ legis esse signa rememorativa, demonstrativa, & prognostica : rememorativa ejus quod præcessit, scilicet passionis Christi, demonstrativa ejus quod in nobis efficit per passionem Christi, scilicet gratia: prognostica vero illius quod in futuris expectatur, scilicet gloriae, ut idem S. Doctor de sacramento Eucharistiae afferit in officio quod de illo iussu Urbani IV. edidit, his verbis: *O saerum convivium in quo Christus sumitur, recolitur memoria passionis ejus, mens impletur gratia, & futura gloria nobis pignus datur. Et in hoc differunt sacramenta novæ legis à sacramentis legis antiquæ. ista enim erant tantum demonstrativa & prognostica, non vero rememorativa; significabant enim gratiam, quæ ad præsentiam ipsorum conferebatur per passionem Christi nondum existentem, sed futuram, subindeque erant prognostica nedum gloriae, ut sacramenta novæ legis, sed etiam ipsis passionis Christi.*

Hæc sunt certa & indubitate apud omnes, sed est difficultas & controversia inter Theologos, an sit de essentia sacramenti hæc tria significare, aliis partem affirmativam, aliis negativam tenentibus, sed breviter respondeo, &

Dico secundò : Licet non sit de intrinseca ratione sacramenti ut sic, prout abstrahit à sacramentis existentibus & possibilibus, hæc tria significare, intrinsecè tamen id convenire sacramentis jam institutis.

48 Prima pars probatur primò ex D. Thoma hic articulo 3. ad 3. dicente : *Sufficit ad rationem sacramenti quod significet perfectionem quæ est forma, quam in corpore articuli gratiam esse dixerat.*

Secundò, Sicut Deus potest absolutè conferre gratiam non ex meritis Christi, ita posset absolutè instituire sacramenta, quæ solum significant gratiam dandam in usu ipsorum immediatae ab illo, absque ordine ad passionem Christi : Ergo non est de intrinseca ratione sacramenti, hæc tria, nimurum passionem Christi, gratiam, & gloriam significare.

49 Quod vero sacramentis jam à Deo institutis, id intrinsecè conveniat, patet ratione quam suprà adduximus : Sacraenta enim à Deo in lege veteri aut nova instituta, non significant utcumque gratiam, sed ut medicinalem & sanativam : Atqui gratia ut talis respicit passionem Christi ut causam efficientem, & gloriam ut finem & consummationem : Ergo de ratione sacramenti est significare hæc tria, nimurum passionem Christi, gratiam, & gloriam.

50 Confirmatur : De ratione sacramenti à Deo instituti est significare gratiam eo modo quo confertur : sed confertur per meritum passionis Christi, & in ordine ad gloriam : Ergo de ratione sacramenti à Deo instituti est significare passionem Christi, gratiam, & gloriam.

51 Confirmatur amplius : Distinctio essentialis sacramentorum veteris & novæ legis, desumitur ex eo quod est essentiale eorum significationi : Sed sacramenta veteris & novæ legis distinguuntur in eo quod illa significant gratiam conferendam per merita Christi venienti, ista vero per merita Christi præsentis : Ergo est esseentialis sacramentis à Deo institutis significare Christum merentem, ac proinde patientem.

Dices : Cùm sacramenta veteris legis januam regni cœlestis non aperirent, quia scilicet ante Christi mor-

tem, nulli patebat ingressus in regnum cœlorum, non significantabat gloriam ut futuram : ex sacramentis vero novæ legis, licet aliqua significant Christi mortem ; putà Baptismus & Eucharistia, non videtur tam quomodo Pœnitentia, Ordo, & Matrimonium, eam repræsentent : Ergo non est de ratione intrinseca sacramentorum quæ in veteri aut nova lege instituta sunt, gratiam, passionem Christi, & vitam æternam simul significare.

Respondeo : Ex eo quod sacramenta legis antiquæ **53** januam regni cœlestis non aperirent, solum sequi quod non significantabat gloriam virtute eorum futuram, sed tantum virtute meritorum Christi venturi. Et certè quod agnus paschalis significaret præter passionem Christi, gratiam, & gloriam, manifestum ex eo est, quod eilem rememoratus liberationis populi Israëlitici ab Ægypto ut iret in terram promissionis : hæc enim duo significant gratiam liberantem à peccato, & ad petitionem gloriae, cujus terra promissionis erat figura. Item in circumcisione abscissio pelliculae membra genitalia, significabat remissionem culpæ originalis, quæ per generationem traducitur, nec non circumcisionem labiorum, futuram in gloria, & sanguis emissus in illa abscissione, passionem Christi Domini.

Quartum vero ad sacramenta legis novæ, non solum Baptismus & Eucharistia, sed etiam alia, gratiam sanctificantem, passionem Christi, & futuram gloriam repræsentant : etenim sacramenta quæ in cleo ministrantur, videlicet Confirmatio, & Extrema-Uncio, significant primò unctionem spiritualem quâ Christus Psal. 44. & ad Hebreos 11. dicitur unctus, quasi fortis athleta cum diabolo, & cum morte in cruce pugnatrus ; secundò unctionem spiritualem animæ, quæ fit per gratiam ; tertio spiritualem gloriae exultationem, eò quod oleum in Scriptura gaudium significet, Matth. 6. Cùm jejunas unge caput tuum oleo, & Psal. 103. Ut exhibaret faciem in oleo. Item in sacramento poenitentiae contritus significat dolores & tormenta, quibus Christus attritus est propter scelera nostra ; propensum vitam emendandi significat renovationem vitæ, quæ fit per gratiam ; absolutione vero à peccatis, cùm fiat auctoritate clavium, apertione regni cœlestis designat, juxta illud Matth. 18. Quodcumque solveris super terram, erit solutum & in cœlis. Præterea in sacramento Ordinis, cùm ordinatus ad participationem sacerdotii Christi assumatur, significatur tale sacerdotium, proindeque & sacrificium quo Christus ipse se in ara crucis Patri æterno obtulit. Rursus cùm tale sacramentum consecratione perficiatur, significat spiritualem consecrationem animæ, quæ fit mediâ gratiâ, imo & gloriam, quâ beati perfectè consecrantur, ut offerant deo hostias spirituales ipsi placentes, juxta illud Apocal. 5. Fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes. Denique in sacramento matrimonii significatur matrimonium Christi cum Ecclesia, nec non spiritualis animæ conjunctio cum eo, mediante gratiâ, & perpetuum vinculum quo Beati in patria Deo copulabuntur, juxta illud sponsæ Cantic. 3. Tenui eum, nec dimittam.

Dico tertio : Sacraenta jam instituta, principalius significant gratiam, quam passionem Christi, & gloriam. Ita communiter Thomistæ, excepto Nunno, qui existimat in sacramento Eucharistiae principalius significatum esse Christum.

Probatur primò ex D. Thoma in 4. distinct. 1. quæst. 1. art. 1. quæst. 1. ad 4. ubi de sacramentis novæ legis sic ait : Item significant effectum sanctificationis quam faciunt, & hæc significatio est eis principalis : Ergo juxta D. Thomam, sacramenta jam instituta principalius significant gratiam per quam sanctificamur, quam passionem Christi, & gloriam.

Probatur secundò ratione : Sacramentum significant primariò id ad quod primariò significandum est institutum, & cuius est signum ostensivum, sive demonstrativum :

de Essentia Sacramenti.

11

vum: Sed est per se primò institutum ad significandam gratiam cuius est demonstrativum: Ergo illam primariò & principaliter significat. Major patet, Minor probatur. Sacramentum est per se primò institutum ad significandam nostram sanctificationem, cùm ad illam ut ad finem principalem ordinetur: Sed causa formalis & intrinseca nostrae sanctificationis est gratia: Ergo sacramentum est per se primò institutum ad significandam gratiam.

57. Contra istam conclusionem objicitur primò: Cùm sacramentum institutum, gratiam, gloriam, & Christum significet, in quantum sunt causæ nostræ sanctificationis, illa ex ipsis principalius significat, quæ sunt principaliores causæ: Sed gloria & Christus sunt principaliores causæ sanctificationis, quām gratia; principaliores enim causæ sunt finalis & efficiens, quām formalis: Ergo principalius significatum in sacramentis jam institutis, non est gratia, sed Christus, & gloria.

58. Secundò objicit Nunno specialiter de sacramento Eucharistiae: Illud semper principalius significatur, quod expressius & formalius significatur: Sed in sacramento Eucharistiae expressius & formalius significatur Christus, quām gratia, ut constat ex verbis consecrationis, *Hoc est corpus meum*: Ergo in sacramento Eucharistiae Christus principalius significatur.

59. Confirmatur primò: Sacramentum Eucharistiae non consistit essentialiter, sicut alia, in usu ipsius sacramenti, sed in consecratione materiæ: Ergo ejus principale significatum non est gratia, quæ in usu sacramenti conferatur, sed corpus & sanguis Christi, quæ in materia consecrata permanent.

60. Confirmatur secundò: Forma sacramenti Eucharistiae (inquit D. Thomas i-frà quæst. 78. a. t. 5.) significat tantum transubstantiationem: Sed principalius in transubstantiatione est corpus Christi: Ergo illud est principalius significatum in sacramento Eucharistiae.

61. Ad primum respondeo distinguendo Majorem: illa principalius significat sacramentum, quæ sunt principaliores causæ nostræ sanctificationis comparatae in ordine & gradu dignitatis quem habent inter se, nego. Quæ sunt principaliores comparatae ad nostram sanctificationem, concedo. Ea enim secundum istum duntaxat ordinem significat sacramentum. Similiter distinguo Minorem: gloria & Christus sunt principaliores causæ nostræ sanctificationis, quām gratia: comparatae in ordine & gradu dignitatis quem habent inter se, concedo. Comparatae in ordine ad nostram sanctificationem, nego. Immediate enim ad eam concurrit gratia, & solum ipsa mediante, Christus, & gloria.

62. Ad secundum distinguo Majorem: illud principalius significatur, quod expressius & formalius significatur, in quantum non dicens ordinem ad aliud, quod etiam significatur, concedo. Quod expressius & formalius significatur, solum in quantum dicens ordinem ad aliud, quod etiam expressè & formaliter significatur, nego: tunc enim illud aliud per ordinem ad quod significatur & exprimitur, est potius principale significatum. Similiter distinguo Minorem: in sacramento Eucharistiae expressius & formalius significatur Christus, absolutè, nego. Ut dicens ordinem ad nostram sanctificationem, concedo. Verba enim consecrationis, ut forma Eucharistiae, significant corpus Christi, non absolutè sumptum, sed per modum alimenti spiritualis, in quantum scilicet potest per gratiam animam reficere, unde principalius gratiam ipsam significat.

63. Ad primam confirmationem respondeo quod licet sacramentum Eucharistiae non consistat in actuali usu, ac proinde non significet gratiam, ut actu sanctificantem, essentialiter tamen dicit ordinem ad usum, ac subinde gratiam, ut potentem per modum cibi spiritualis animam sanctificare, repræsentat.

64. Ad secundam confirmationem distinguo Minorem; principalius significatum in transubstantiatione absolu-

tè sumpta, est corpus Christi, concedo. In transubstantiatione ut significata per modum elementi spiritualis, potentis animam per gratiam reficere, nego. Antecedens, & Consequentiam, sacramentum enim Eucharistiae significat transubstantiationem isto secundo modo.

ARTICULUS IV.

Utrum sacramentum sit semper res aliqua sensibilis, & hoc sit illi ita essentiale, ut de potentia Dei absolta, non est sacramentum in aliqua re spirituali & insensibili?

Dico primò: sacramenta constare de facto rebus sensibilibus.

Conclusio est certa de fide, habetur enim in sacra Scriptura in qua narratur sacramentorum institutio, & res sensibiles ex quibus quodlibet illorum constat, referuntur, ut patebit cùm agemus de singulis in particulari. Habetur etiam in Conciliis, præcipue Florentino & Tridentino in doctrina de sacramentis, & in Jure de consecrat. dist. 2. Can. *Sacrificio*, ubi sacramentum dicitur, *Invisibilis gratia visibilis forma*. Et dist. 4. Can. *Mulii*, ubi dicitur bapti'mum perfici per immersiōnē baptizandi. Denique D. Augustinus tract. 8. in Joan. loquens de baptismo ait, *Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum*.

Variæ etiam afferri solent congruentie, quibus non strā conclusio suaderi potest. Prima & præcipua ea est quam adducit S. Thomas hic art. 4. & quæ sumitur ex parte Divinæ Sapientiæ nam Divina Sapientia ut in uile rei providet secundum suum modum, unde Sapient. 8. dicitur quod suariter disponit omnia: est autem homini connaturale, ut per sensibilia deveniat in cognitionem intelligibilium: unde Dionysius de cœlesti hierarchia cap. 1. *Impossibile est nobis aliter lucere divinum radium, nisi varietate factorum velaminum circuvelatum*: Ergo cùm res sacræ quæ per sacramenta significantur, sint quædam spiritualia & intelligibilia bona, quibus homo sanctificatur, conveniens fuit ut per res aliquas sensibiles, sacramentorum significatio impletetur, & sic sacramenta rebus sensibilibus de facto constare debent. Quam rationem insinuant Nazianzeni oratione de baptismate, his verbis *Medicamentum, partim corporale, partim spirituale aptissime convenit in eos agrotos, quorum natura corpore & spiritu continetur*. Et Chrysostomus homil. 26. in Matth. dicens: *Si tu incorporeus es, nuda ipsa dona incorporea tradidisset tibi; quoniam vero corpori conjuncta est anima tua, in sensibilibus intelligenda tibi traduntur*. Similia habet homil. 62.

Secunda petitur ex parte omnipotentiae divinæ, quæ in hoc maximè elucet, quod res sensibiles quæ fuerunt homini occasio spiritualis infirmitatis, factæ sint efficacia remedia salutis.

Tertia ex parte divinæ iustitiae, æquum enim erat, ut quia homo per superbiam noluit subjici summo Spiritui, per humilitatem subjiciatur rebus infimis & sensibilibus.

Quarta ex proportione ad Ecclesiam, quæ constat membris sensibilibus, & capite [scilicet Christo] naturali sensibilem & humanam includente; & divinam, invisibilem & spiritualem: unde ut sacramenta, cum ea analogiam & similitudinem habeant, oportet ut cum virtute occulta causandi gratiam, & significatione spirituali gratiae, rem corpoream & sensibilem includant.

Quinta denique ex fine sacramentorum, qui est multitudinem hominum in unam religionem adunare: hoc autem fieri non potest nisi per aliqua signa sensibilia, ut docet Augustinus 19. contra Faustum cap. 11. dicens: *In nullum religionis nomen homines coadunantur, nisi aliquo signaculorum aut sacramentorum visibilium consors*.

Dices:

Disputatio Prima,

Dices: Charakter baptismalis est res & sacramentum simul, & similiter corpus Christi sub speciebus Eucharisticis existens; pariterque interior contritio est pars sacramenti penitentiae, & tamen haec non sunt aliquid sensibile: Ergo ad sacramenta non requiruntur res sensibiles.

Respondeo cum D. Thoma in 4. dist. 1. quæst. 1. art. 1. quæst. 3. ad 3. quod *Charakter baptismalis, & corpus Christi verum, non dicuntur sacramenta, nisi secundum quod conjungitur signis sensibilibus*. Et hic art. 4. ad 1. ait: *Effectus autem intelligibilis non habent modum possint ducere in cognitionem alterius, nisi in quantum sunt per aliud manifestati, id est per aliqua sensibilitatem. Et per hunc etiam modum, quedam que non sunt sensibilia, dicuntur quodammodo sacramenta in quantum sunt significata per aliqua sensibilitate, de quibus infra agemus: neque quæst. 6. 3. art. 1. ad 2. ubi ait S. Doctor, quod charakter anima impressus habet rationem signi, in quantum per sensibile sacramentum exprimitur: per hoc enim scitur aliquis esse baptis malice alterius insignitus, quod est ablutus aqua sensibili. Id emque de contritione docet infra quæst. 8. 4. art. 1. ad 3. & ad 1. notat quod nomine corporalium rerum, intelliguntur largè etiam ipsi exteriores altus sensibiles, qui ita se habent in penitentia, sicut aqua in baptismone, vel christma in confirmatione.*

Dico secundò, potuisse à Deo institui sacramenta ex rebus insensibilibus. Est contra Cabrera, Nunno, Joannem à S. Thoma, Suarem, Bellarminum, Sayrum, Bernal, & alios Recentiores, existimantes sacramentum ita essentialiter exigere quod constet ex re sensibili, ut nec divinitus sacramenta constare possint ex solis rebus & signis spiritualibus. Oppositum ex nostris docent Soto, Aravio, Serra, Martinez à Prado, & ex extraneis Henriquez, Vasquez, Cartagena, & alii, cum quibus

68 Probatur conclusio ratione à priori: Institutio sacramentorum est ad placitum ex sola libera voluntate Dei: Ergo sicut elevavit materiam sensibilem ut significaret & conferret gratiam, ita potuit elevare operationem internam, v.g. actum purè internum adorationis, ad significandam, imò & causandam gratiam; in quo casu actus ille haberet quidquid requiritur ad essentialia sacramenti, esset enim signum practicum, ad placitum Dei, gratiae sanctificantis, in ipsis actuali exercitio conferendæ.

69 Confirmatur primò: Quamvis de facto Deus Angelis dederit gratiam absque signis & sacramentis, tamen non repugnat, de potentia absoluta, quod sicut hominibus dedit sacramenta eis proportionata, sub tegumento visibili, invisibilem gratiam significantia, & continentia; ita daret signa & causas instrumentales in actu exercito causantes in Angelis gratiam: Sed hujusmodi signis & causis nihil essentialie sacramenti deficeret, essent enim signa practica, & ex beneplacito seu institutione Dei, gratiae sanctificantis, in actuali eorum exercitio conferendæ: Ergo potuerunt à Deo institui Sacra menta ex rebus insensibilibus.

70 Confirmatur secundò: Deus ad patranda miracula potest interiori motu hominis tanquam instrumento uti juxta D. Thomam 2.2. quæst. 178. art. 1. ad 1. Ergo potest eandem operationem immanenter elevate ut instrumentaliter causet gratiam, eo genere causalitatis, quo nunc causant sacramenta: Sed accedente divinâ institutione, talis actus interior habebit omnia essentialiter requisita ad sacramentum; erit enim signum practicum, ad placitum Dei, gratiae sanctificantis, in ipsis actuali exercitio conferendæ: Ergo nihil repugnat Deum instituere sacramenta ex rebus insensibilibus. Verum tamen est, quod talia sacramenta non essent ejusdem rationis cum iis quae modò sunt, cum ista sint signa sensibilia, & consequenter omnibus communia; illa vero essent insensibilia, subinde specialia solum predictum actum eliciendi. Item non essent ita proportionata homini, qui non devenit in cognitionem spiritualium, nisi quasi manuductus per sensibilia.

Dices primò, *Eft de ratione signi quod sit sensibile, ut patet ex hac definitione signi quam tradit D. Augustinus 2. de Doctrina Christiana: Signum est quod præter speciem quam ingerit sensibus, facit aliquid aliud in cognitionem venire: Sed de ratione sacramenti est quod sit signum, cùm sit essentialiter in genere signi, ut art. 1. ostendimus: Ergo nequit dari sacramentum quod non sit sensibile.*

Respondeo negando Majorem, nulla enim est repugnans quod dentur signa spiritualia instrumentalia, quamvis secundum primævam vocis impositiōnem, primò & principaliiter dicantur signa qua sensibus affertur, ut ait S. Thomas hic art. 4. ad 1. Unde ad Augustinum, dicendum, illum non definire signum in tota sua latitudine, sed solum prout complectitur omne signum ab homine institutum, illud enim debet esse sensibile: unde signum abstrahens à spirituali & sensibili quod posset institui, debet sic definiri: *Signum est quod mediante, sive presupposita sui notitia, in alterius cognitionem ducit: sive prima illa cognitio pertineat ad sensum, sive ad intellectum.*

Dices secundò: Non minus est de intrinseca ratione sacramentorum, quod constent rebus sensibilibus, quam quod sint signa ad placitum: Sed fieri nequit, etiam de potentia absoluta, quod sacramenta sint signa naturalia gratiae: Ergo etiam implicat dari sacramenta que non constent rebus sensibilibus.

Respondeo negando Majorem: cùm enim nulla creatura factibilis possit naturaliter causare gratiam, non potest etiam naturaliter eam significare, sed solum ex institutione Dei virtutem productivam gratiae ei tribuentis; unde implicat in terminis aliquid esse sacramentum, & esse signum naturale, nam ut ait S. Doctor hic art. 5. ad 2. *Res non ordinans ad sanctificationem ex aliqua virtute sibi naturaliter indita, sed solum ex institutione divina.* At vero materia sacramenti assumitur ad libitum instituentis, unde sicut assumpsit materiam sensibilem, potuit assumere actus purè internos & spirituales.

ARTICULUS V.

Utrum res sensibiles, quibus in sacramentis utimur, debeant esse determinatae à Deo?

Sensus hujus quæstionis quam D. Thomas hic art. 5. resolvit, est an sit positum in arbitrio cuiuslibet, vel saltem Ecclesiæ, assumere res quascumque in sacramenta, an vero sit necesse ut certa materia ad unumquodque, eaque debeat esse à Deo determinata? Pro resolutione

Dico breviter, in sacramentis novæ legis utendum esse materiam à Christo determinatam.

Probatur ratione D. Thomæ: In sacramentis novæ legis duo possunt considerari, cultus scilicet divinus, & sanctificatio nostra, quorum primum pertinet ad hominem per comparationem ad Deum, secundum vero ad Deum per comparationem ad homines: quamvis autem potuisse pertinere ad hominem determinare materias sacramentorum, quatenus sunt res ordinatae ad cultum divinum, quia cultus Dei est in potestate hominis; non tamen quatenus ordinantur ad nostram sanctificationem, quia sicut est in potestate solius Dei sanctificare, ita ad solum Deum pertinet determinare res quibus homo sanctificetur. Nec propter hoc arcta tur via salutis, quia res quarum usus est necessarius in sacramentis, vel communiter habentur, vel parvo studio adhibito haberi possunt.

Hæc ratio procedit de sacramentis novæ legis, de quibus expresse loquitur S. Doctor; doctrina tamē tradita verum habet etiam in sacramentis antiquæ legis; nam sicut lex ipsa fuit à Deo data, mediatis Angelis,

de Essentia Sacramenti.

I 3

lis, & à Moysè promulgata; ita ab ipso Deo fuerunt determinatae res quibus utendum erat in sacramentis veteris legis. Quid verò de sacramentis quae erant ante legem scriptam sentiendum sit, & an etiam in illis certae materiae essent à Deo determinatae, patebit ex infra dicendis.

74. Contra hanc conclusionem objicitur primò: Ecclesia de facto mutavit materiam sacramenti matrimonii, in Concilio Tridentino s. 24. decreto de reformatio-ne cap. 1. nam ante Concilium, consensus sensibiliter expressus verbis aut nutibus viri aut mulieris, sive publicè, sive clām & occultè, erat materia proxima matrimonii: in citato verò capite statuitur, non futurum amplius matrimonium, nisi adit consensus expressus coram Parocho, & duobus testibus: Ergo materia omnium sacramentorum novae legis, non est à Christo determinata in particulari.

75. Respondeo hanc difficultatem infra in Tractatu de matrimonio exactè esse discutiendam, interim tamen breviter dico, matrimonium fuisse semper contractum aliquem naturalem, & civilem, cuius validitas dependet à conditionibus à Republica praescriptis, quibus non stantibus est irritus, sicut alii civiles & naturales contractus. Sicut autem ad Rempublicam pertinet cui libet contractui certas adhibere conditiones, ita ad eandem spectat eas immutare secundum diversitatem, & exigentiam temporum, & circumstantiarum, aut etiam novas addere, quibus non subsistentibus, nullus erit contractus. Cum ergo Christus instituit sacramentum matrimonii, elevavit contractum civilem ad sacramenti dignitatem, non auferendo tamen à Republica potestatem quam habebat super illum, sed relinquendo in ejus dispositione, ut pro diversitate temporum, & aliarum circumstantiarum, posset illi addere certas conditiones, sine quibus esset nullus, & consequenter non esset sacramenti materia: unde Christus non determinavit pro materia matrimonii consensum hoc vel illo modo expressum, sed ita expressum, ut juxta dispositionem Christianæ Reipublicæ, sit legitimus ad contractum civilem; sive quando Tridentinum decrevit, non futurum amplius matrimonium, nisi consensus exprimatur coram Parocho & duobus testibus, non mutavit materiam, ut erat à Christo determinata formaliter, quia stat semper quod materia matrimonii sit consensus legitimus ad contrahendum, sed ad summum materialiter (sub qua ratione non erat ab eo determinata, sed in potestate Ecclesie relata) efficiendo scilicet, ut consensus clām expressus, non esset amplius ad contrahendum legitimus, quia ita exigebant circumstantiae temporum, ob varia inconvenientia quae ex matrimonii clandestinis oriebantur.

76. Objicitur secundò: Olim per solam manuum impositionem, tanquam materiam, videtur fuisse collatum Sacerdotium, imò nunc in Ecclesia Graeca, non solùm Episcopi Schismatici, sed etiam Catholici, & qui Romæ degunt, dum Graecos Presbyteros ordinant, sciente & consentiente Summo Pontifice (ut Cardinalis Delugo seipso præsente accidisse testatur) non per calicis & patenæ porrectionem id faciunt, sed per manum impositionem super caput ordinandi, & tamen Ecclesia Latina eundem ordinem confert per exhibitionem panis & vini in calice, & in hac actione credit imprimi characterem, & consistere materiam hujus sacramenti: Ergo fieri potest variatio materiae sacramenti Ordinis, subindeque à Christo determinata non fuit.

77. Huic difficillimæ objectioni respondent plures graves Theologi, Christum Dominum non determinasse in specie materiam & formam sacramenti Ordinis, sed in genere tantum: id est solùm voluisse quod conferretur Ordo per aliquod signum sensibile significativum potestatis quae traditur, & per verba

hoc ipsum exprimentia: unde licet Ecclesia Graeca ordinet suos sacerdotes per manum impositionem, Latina verò per exhibitionem panis & vini in calice; quia tamen utraque illa materia, juncta sue formæ, est signum sensibile potestatis consecrandi panem & vinum, quae confertur, neutra variat materiam hujus sacramenti, à Christo statutam & determinatam. Videntur aliqui moderni Societatis gloriari, quod hanc solutionem, & modum istum conciliandi ritus Ecclesiae Graecæ & Latinae, in collatione sacramenti Ordinis, primò invenerint. Sed immerito, jamdiu enim haec solutio & doctrina fuit tradita à Decano Lovaniensi Rudo Tapper art. 17. contra Lutherum, & à Petro Soto in instit. Sacerdotum, de sacramento Ordinis, lect. 4. folio 398. his verbis: *Ubi de modo tradendi hanc potestatem ordinum non est certum aliquod institutum à Christo, potest Ecclesia constituere, quibus vel verbis, vel aliis, vel signis aliis in ejusmodi traditione utendum sit. Quod alia ratione non est opus nunc probare, cum sic hoc à Christo commissum Ecclesia.*

Verum, licet haec solutio probabilitate non careat,⁷⁸ secundò tamen responderi potest, juxta opinionem illam probabilem, quam mordicū sustinet Estius in 4. dist. 24. & alii quos citat Diana 2. p. tract. 16. reolut. 3. quod scilicet in ordinatione non sit necessarius contactus physicus materie, sed sufficiat contactus ejus moralis, id est illius exhibitio, vel ostensio, dum traditur potestas consecrandi. Hoc enim supposito, facile potest quis se expedire à difficultate proposita, dicendo quod eadem materia Latino & Graeco sacerdoti in suscepione Ordinis traditur, hoc solùm excepto, quod materia Ordinis Sacerdotalis, nimurum panis & vinum in calice, in ritu Graecorum est in altari, & moraliter solùm à Graeco Sacerdote tangitur; in ritu verò Latinorum est in manibus initiandorum, & physicè ab ipsis contingit: unde Ecclesia Latina & Graeca, in substantia materiae sacramenti Ordinis convenient, & in accidentaliter tantum ritu, qui penes contactum physicum vel moralem materie attenditur, differunt.

Sed quia alia opinio, quae in susceptione Ordinis⁷⁹ physicum materie contactum requirit, securior, probabilior, & communior est, addo quod licet sacerdos Graecus non tangat immediate calicem cum hostia, illum tamen tangit mediately, eo ipso quod tangit altare in quo est calix cum hostia; cum enim connexa sint mensa sacra, & calix cum hostia ei superposita, bene stat, quod tactus ille qui est immediatus circa altare, sit mediatus circa calicem & hostiam. Sicut ergo si datur casus in Latina Ecclesia, quod poneret Episcopus calicem cum hostia super altare portatile, seu parvam aram, eamque sic exhiberet initiando, reversa sacaretur quis sacerdos, dummodo aram tangeret; quia tactu mediato tangeret calicem, non secus ac tangens pedem calicis, nec tangens patenam, patenam quoque quae superponitur calici, imò & vinum ac hostiam tetigisse dicitur, ut docent Soto, Victoria, Armilla, Ledesma, & alii quos refert & sequitur Diana parte 2. tract. 16. seu 2. miscellaneo resol. 3. Ita pariter tangente Graeco magnam aram, ubi calix cum hostia positus, est ipsum quoque mediato contactu physicè contingere dicendum est. Ita præclarè noster Gravina in vindiciis orthodoxis pro sacramento Ordinis, adversus Archiopostatam Marcum Antonium de Dominis, ubi hanc quaestionem eruditè pertrafact, & ait, quod sicut fatis est ad possessionem, etiam physicam & realern, ut quis ponendo pedem in fundo (etiam si manu non tangat territorium, nec omnes glebas pede percurrat), investitur recipiat. Ita pariter ut Graecus in Sace dotem ordinetur, non requiritur quod tangat immediate calicem cum hostia, qui est materia Ordinis sacerdotalis, sed sufficit quod contingat immediate altare, in quo calix cum hostia positus est; nam hoc ipso simul calicem mediately contingere dicitur. Quod verò tactus altaris

in ordinatione Presbyteri Gr. e semper interveriat, probat idem Author ex Euchologio Gæco, ubi sic dicitur: *Qui verò ordinandus fronti incumbens sacra atra, utrumque genu flectit, Diacono verò clatâ voce dicente ATTENDAMUS statim Pontifex impositâ manus unâ cum palio, clarâ voce enunciait, Divina gratia, quæ semper infirma curat, & quæ desunt suppleret, promovet N. Venerabilem Diaconum in Presbyterum, &c.* Ubi dum manus sacerdoti initiando à Pontifice imponitur, simul tactus altaris intere. venire dicitur.

ARTICULUS VI.

Utrum in sacramentis verba requirantur?

LIcet hæc difficultas procedat præcipue de sacramentis novæ legis, & de illis potissimum agat S. Doctor hic art. 6. ubi hanc quæstionem proponit, sceler tamen à Commentatoribus, ad omnia sacramenta, non solum novæ legis, sed etiam legis veteris, & legis naturæ extendi, unde de illis etiam breviter hic agendum est.

Dico ergo primò: in omnibus sacramentis novæ legis requiruntur verba propriè vel impropriè sumpta. Ita D. Thomas hic art. 6.

80 Probat primò ex Scriptura, discurrendo sigillatim per singula sacramenta. Primò de baptismo dicitur Matth. 28. *Baptizantes eos in nomine Patris, & Fili, & Spiritus sancti.* Et ad Ephes. 5. *Mundans eam (scilicet Ecclesiam) lavacro aquæ, in verbo vita.* Unde Augustinus tract. 80. in Joan. *Accedit verbum ad elementum, & sit sacramentum.* De Confirmatione habeatur Actuum 8. quod fiat per orationem & impositionem manuum. De Eucharistia dicitur Matth. 26. *Accipit panem, fregit, & digit &c. de Pœnitentia legitur Joan. 20. Quorum remisit peccata &c. & specialis ratio pro pœnitentia est, quia potestas absolvendi judicialiter, quæ verbis jam adductis tradita fuit Apostolis, principi alijs exerceatur per verba absolutionis.* Unde Chrysostomus homil. 85. in Joan. dicit, *Spiritum sanctum cuius est solius remittere peccata, ut ad absolutionem pœnitentis, non solum manu, sed & lingua sacerdotis.* Ad Extremam Unctionem necessaria esse verba, colligatur ex Jacobi 5. ubi ad conficiendum hoc sacramenum ponitur uncio, & oratio. De Ordine verò & de Matrimonio nihil expressè habetur in Scriptura, colligitur tamen ex traditione Ecclesiæ, quam explicuit Eugenius IV. in decreto pro instructione Armenorum, ubi numeratis septem Ecclesiæ sacramentis, de illis ait: *Hæc omnia sacramenta tribus perficiuntur, videlicet rebus tanquam materia, verbis tanquam formâ, & personâ ministri.* Colligitur etiam ex SS. Patribus, dicit enim Hieronymus in cap. 58. Isaiae ordinacionem Clericorum fieri ad imprecationem vocis, & impositionem manus. Et Ambrolius in cap. 4. 1. ad Timoth. *Manus impositiones (inquit) verba sunt mystica, quibus accipit autoritatem sacerdos, ut audeat vice Domini sacrificium Deo offerre.* Denique Alexander III. in caput *Licet de sponsa duorum*, ait oportere ut uterque coniugum, verbis aut aliis signis consensum suum alteri significet, propter quod in conclusione dixi, requiri verba propria vel improppria, quia in sacramento Pœnitentiae & Matrimonii interdum sufficiunt nutus, aut alia signa, quæ supplent vices verborum, & dicuntur verba improppria, ex quadam proportione, ut declarabitur articulo sequenti.

81 Probatur secundò conclusio discursu D. Thomæ. Tripliciter possunt considerari sacramenta, primò ex parte cause instituentis, & homines sanctificantis, scilicet Christi, secundò ex parte hominis recipientis, & tertio ex parte significationis: ex triplici autem illa consideratione habent sacramenta novæ legis, ut exi-

gant verba; sicut enim Christus componitur ex Verbo spirituali, & ex carne vibili: ita congruum fuit ut sacramenta instituta à Christo, fierent per res sensibiles, & verba quodam modo spiritualia, quatenus à ratione procedunt, & conceptus rationis significant. Deinde, sicut homo constat ex corpore & anima, ita conveniens fuit ut medicina proportionaretur infirmo, & quod sacramenta gratiam medicinalē efficientia, constarent ex rebus, & verbis, quæ anima credit. Unde Augustinus citatus, explicans illud Joan. 15. *Jam vos mundi estis proper sermonem, sic habet: Unde est tanta virtus aquæ, ut corpus tangat, & cor abluat, nisi faciente verbo, non quia dicitur, sed quia creditur.* Tandem sacramenta novæ legis, cùm sint omnes ibus aliis perfectiora, significant etiam perfectius & expressius gratiam: verba autem expressius significant, quā res sensibiles: *Tum quia verba inter homines obtinuerunt principatum significandi*, ut ait Augustinus lib. 2. de doctrina Christiana cap. 3. *Tum etiam, quia res sensibiles ex se sunt indifferentes ad multa significanda, & determinantur ad unum per verba: v. g. aqua baptismalis potest significare refrigerium animæ, proper suam frigiditatem; vel ablutionem & munditiam spiritualem, ratione suæ humiditatis; determinatur verò ad significandam mundationem spiritualem, per hæc verba, Ego te baptizo.*

Dico secundò: in sacramentis veteris legis non erat necessarium quod rebus verba adderentur. Ita S. Thomas hic art. 6. ad 3. ubi id probat ex Augustino lib. 19. contra Faustum cap. 6. *di ente quod alia debent esse sacramenta rei præsentis, & alia rei futura: rem etiam præsentem clarius manifestamus, quā futuram; sacramenta autem veteris legis prænuntia erant Christi venturi, & ideo non ita expressè significabant Christum, sicut sacramenta novæ legis; & idcirco illis non addeabantur verba, quæ (ut ex eodem Augustino vidimus) inter homines obtinuerunt principatum significandi.* Unde bellè ait Soto in 4. dist. 1. quæst. 1. art. 6. quod in veteri lege Patres antiqui nostræ fidei mysteria solum in umbra cognoscebant, & illic res mutae quasi sub una umbra missibant, quod nostra sacramenta expressis verbis adaptariunt.

Idem etiam colligitur ex eo quod in veteri testamento, quando fit mentio sacramentorum, non prescribuntur verba quibus perficerentur, ut Genes. 17. cùm tractatur de ritu Circumcisionis, & Exodi 12. cùm præcipitur immolatio agni, & Levitici 8. cùm mentio fit de ritu ordinationis.

Neque obstat quod in sacrificiis pro peccato (quæ respondebant nostro sacramento pœnitentiae, ut docet S. Thomas 1. 2. quæst. 102. art. 1.) præcipitur ut oraret sacerdos, ut patet Levitici 4. Nam illæ orationes non erant de substantia sacrificii, aut de forma sacramentorum, sed solum pertinebant ad ritum & solemnitatem cultus divini. Unde S. Thomas hic art. 6. ad 3. sic ait: *Utebantur tamen in veteri lege aliquibus verbis, in his quæ ad cultum Dei pertinent, tam sacerdotes qui erant sacramentorum illorum ministri (secundum illud Num. 6. sic benedicetis filiis Israël, & dicetis eis: Benedic tibi Dominus &c.) quā etiam illi qui illis sacramentis utebantur: secundum illud Deuter. 26. Profiteor hodie coram Domino Deo tuo &c.*

Durandus tamen in 4. dist. 1. quæst. 3. docet ab hac lege generali, quam pro sacramentis veteris legis tradidit S. Thomas, excipendum esse sacrificium zelotypie, illudque rebus & verbis constasse; tum quia id videtur insinuari Num. 5. tum etiam, quia illud non tantum fiebat ad figurandum futura, sed potius ad exhibendum aliiquid de præsenti, non quidem spirituale, ut sacramenta novæ legis, sed corporale, quod significabatur per verba ibidem expressa.

Sed hoc non obstat generali doctrinæ, pro sacramentis veteris legis à D. Thomas traditæ, nam ut recte

Ministrarunt Soto, loco supra citato, & Bellarminus lib. 1. de sacramentis cap. 18. cæremonia illa zelotyptæ, non erat sacramentum antiquæ legis, cum non esset instituta ad significandam sanctitatem, nec ad sacramentum legaliter, sed solum esset lex, de modo quo inquireretur, & puniretur adulterium.

Quod diximus de sacramentis legis veteris, afferendum est etiam de sacramentis legis naturæ: ad illa enim nulla requirebantur verba, sed sufficiebat fidem Mediatoris exprimere, illamque protestari actu, aut signo aliquo exteriori, ut ex infra dicendis constabit.

ARTICULUS VII.

An omnia sacramenta novæ legis componantur ex rebus & verbis, sicut ex materia & forma, & tanquam ex partibus essentialibus?

Tria in titulo hujus articuli inquirimus. Primum est, an sacramenta novæ legis ex rebus & verbis componantur? Secundum, an in tali compositione res habeant rationem materiæ, & verba rationem formæ? Tertium, an sicut in naturalibus materia & forma essentialiter & intrinsecè componunt totum, ita sacramenta novæ legis essentialiter & intrinsecè ex rebus & verbis constent?

§. I.

Tripli conclusione hoc triplex difficultas resolvitur.

85 **D**ico primò: omnia sacramenta novæ legis constare ex rebus & verbis. Est contra Durandum negantem sacramenta poenitentiae & matrimonii rebus & verbis necessariò perfici: quæ sententia meritò ab omnibus censetur temeraria, & ab aliquibus ut haeretica proscriptitur, ob definitionem Concilii Florentini, quod in decreto unionis, enumeratis sigillatim omnibus sacramentis novæ legis, sic concludit. *Hæc omnia sacramenta tribus perficiuntur, rebus tanquam materiâ, verbis tanquam formâ, & personâ ministri conscientis sacramentum cum intentione faciendi quod facit Ecclesia, quorum si aliquid desit, non perficitur sacramentum.* Potest tamen aliquiliter excusari Durandus, ex eo quod ante Concilium Florentinum scripsit, vixit enim tempore Joannis XXII. circa annum 1320. ut cum Trihemio notat Fernandez in Scriptoribus Praedicatoriae Familiae. Constat etiam conclusio ex dictis articulis præcedentibus, ubi ostensum est, in omnibus sacramentis res aliquas sensibiles, & verba reperiri.

86 Dico secundò: in sacramentis novæ legis, res habent rationem materiæ, & verba rationem formæ. Ita D. Thomas hic art. 6. ad 2. dicens: *Ex verbis & rebus si quodammodo unum in sacramentis, sicut ex forma & materia, in quantum scilicet per verba perficiuntur significatio rerum.* Quam doctrinam Concilium Florentinum, in decreto unionis supra citato, sancivit, & ut loquitur Cajetanus, canonizavit, afferens *omnia sacramenta perfici rebus tanquam materiâ, & verbis tanquam formâ.*

87. Ratio etiam à S. Doctore in corpore ejusdem articuli insinuata, id suadet: Illud enim quod est determinabile per aliud, habet rationem materiæ; illud verò quod determinat & perficit, habet rationem formæ: Sed in omnibus sacramentis novæ legis, res sensibiles sunt determinabiles per verba, cum sint indifferentes ad multa, verba autem determinant illos ad unum: *Aqua enim significare potest & ablusionem, propter suam humiditatem, & refrigerationem, propter suam frigiditatem: sed cum dicitur, Ego te baptizo, manifestatur, quod aqua uititur in baptismō ad significandum emundationem spiritualiæ.* Ergo in sacramentis novæ legis, res

sensibiles habent rationem materiæ, verba autem rationem formæ.

Dico tertio: res & verba sunt partes intrinsecè & essentialies sacramentorum novæ legis. Est contra Cabreram afferentem omnia quidem sacramenta legis novæ, rebus & verbis necessariò perfici, nullum tamen eorum intrinsecè & essentialiter constare verbis, sed solum rebus, unde vult quod verba solum in genere cause efficientis, seu formalis extrinsecæ, ad compositionem sacramenti concurrant.

Nostra tamen conclusio aperte colligitur ex D. Tho-^{ma} in 4. dist. 1. quæst. 1. art. 3. ad 2. dicente, *Verba & res sunt de essentia sacramenti:* hoc enim esset aperte falsum, si sacramenta novæ legis non componerentur ex rebus & verbis, tanquam ex partibus essentialibus. Item infra quæst. 90. art. 2. in corp. ait, *Quodlibet sacramentum distingui in materiam & formam, sicut in partes essentia.*

Dices, verba esse in doctrina D. Thomæ de essentiis sacramenti novæ legis, & partem ejus essentia, non intrinsecè, sed extrinsecè, ipsum efficienter componendo.

Sed contra: nunquam propriè loquendo causa efficiens dicitur de essentia compositi quod efficit, ut pars essentiae ipsius, unde haec expositio verborum D. Thomæ, quæ est Cabreræ, abusum terminorum intolerabilem ipsi imponit.

Probatur secundò: Omne sacramentum legis gratiae⁹¹ ex eis componitur tanquam ex partibus intrinsecis & essentialibus, ex quibus constat tanquam ex materia & forma: Sed quodlibet ex eis constat ex rebus & verbis, tanquam ex materia & forma: Ergo ex illis constat tanquam ex partibus intrinsecis & essentialibus. Minor patet ex dictis conclusione præcedenti, Major verò sic ostenditur. Non solum materia, sed etiam forma, est in quolibet composito, etiam artificiali, pars intrinseca & essentialis ipsius: Ergo omne sacramentum legis gratiae, ex eis componitur tanquam ex partibus intrinsecis & essentialibus, ex quibus constat tanquam ex materia & forma. Consequentia patet, Antecedens verò, quod negat Cabreræ, probatur. Si sola materia in composito artificiali esset tota essentia, de ea sola prædicari posset absolute, ipsum totum compositum articiale, etiam nomine substantivo expressum: v. g. si in cathedra lignea solum lignum esset tota ejus essentia, verum esset absolute loquendo dicere, *lignum est cathedra;* sicut ex eo quod animal rationale sit tota essentia hominis, verum est absolute, quod animal rationale est homo; idque quia res quælibet nihil aliud est absolute, præter totam suam essentiam, ac proinde de ea absolute potest prædicari: Consequens autem non potest admitti, ut est de se manifestum: Ergo nec Antecedens.

Confirmatur: In omni sacramento, non solum res ipsæ, sed etiam significatio ipsa rerum & verborum, est forma intrinseca, ut fatetur Cabreræ, & tamen compositione illa ex rebus & verbis ex una parte, tanquam ex materia, & ex significazione ex alia, tanquam ex forma, non minus est accidentalis, quam sit compositione ipsa præcisè ex rebus & verbis; æquè siquidem accidentale est rebus & verbis sacramentalibus significatio gratiae sanctificantis conjungi, quam rebus præcisè, sive substantiis, uniri verbis: Ergo similiter verba quibus constant sacramenta novæ legis, sunt forma ipsius intrinseca, non verò solum extrinseca.

Probatur tertio, destruendo fundamentum Cabreræ:⁹² Ideò enim afferit sacramenta novæ legis non componi ex rebus & verbis, tanquam ex partibus essentialibus & intrinsecis, quia existimat quod sicut verba non possunt dici de substantia sacramenti, ita neque de ejus essentia: Sed haec paritas omnino falsa est, ideò enim verba nequeunt dici esse intrinsecè de substantia sacramenti, sed solae res sunt tota ejus substantia, quia verba non sunt substantiae, sed accidentia: At haec ratio non con-

Disputatio Prima,

cludit, quod neque etiam dici possint esse de ratione seu de essentia sacramenti, quia licet in compositis substantialibus idem sint essentia & substantia, ac proinde valeat consequentia: non est de substantia, ergo neque de essentia: non tamen in compositis accidentalibus, seu artificialibus.

94. Confirmatur: Quamvis significatio in sacramentis non sit de substantia eorum, quia est accidens, est tamen; etiam in doctrina Adversarii, pars intrinseca essentiae ipsorum: Ergo idem dicendum de verbis sacramentalibus.

95. Observandum tamen est, quod cum sacramentum Eucharistiae, non consistat in usu, sed in aliqua re permanente, nimis in speciebus consecratis, ut in substantialibus corpus & sanguinem Christi, materia & forma non sunt intrinsecæ illius partes, nisi ut est in suo fieri, id est in actuali materiæ consecratione, non verò prout est in facto esse; nam dum gratia infunditur, & sacramentum sacra communione percipitur, verba dum transierunt: unde non possunt cum speciebus Eucharisticis, ad modum partium intrinsecarum, constitutere sacramentum permanens, ut magis declarabitur, cum de essentia sacramenti Eucharistiae differemus.

5. II.

Solvuntur objectiones.

96. Objecies primò cum Durando contra primam conclusionem: Neque sacramentum Pœnitentiae, neque sacramentum Matrimonii, constant ex rebus sensibilius & verbis: Sed utrumque est sacramentum novæ legis: Ergo falsum est quod omnia sacramenta novæ legis constent seu perficiantur rebus & verbis. Minor est certa inter Catholicos, Major verò probatur primò de sacramento pœnitentiae, quia materia remota ipsis sunt peccata; proxima contrito & actus pœnitentis, & forma, absolutio sacerdotis: Sed fieri potest quod quis non habeat peccatum, nisi verbo committum; item actus pœnitentis possunt esse sola verba, nam non est de necessitate hujus sacramenti, flere genua, flere, &c. sed sat est dicere sua peccata, & dolere; contrito autem est spiritualis: denique absolutio etiam in verbis consistit: Ergo sacramentum pœnitentiae, nihil continet sensibile, nisi verba. Idem probatur de Matrimonio. Tum quia fieri potest præcisè per verba contrahentium exprimentia consensum de praesenti, & ita non est necesse quod constet rebus, & verbis distinctis. Tum etiam, quia fieri potest Matrimonium sine verbis, & cum absentes contrahunt per litteras, & praesentes, qui sunt muti, per nutus, & alia signa.

97. Pro solutione hujus objectionis observandum est, quod cum omnia sacramenta novæ legis dicuntur constare ex rebus & verbis, non ita strictè accipi debent nomina rerum & verborum, ut (sicut existimavit Durandus) neque res pro verbis, neque verba pro rebus interdum accipi possint, sed nomine verborum ea omnia intelligi debent, præter verba, quæ verborum loco adhiberi solent ad aliquid significandum, qualia sunt litteræ, nutus, & alia signa, in sacramento Matrimonii, quæ verborum loco adhibentur ad utriusque partis consensum formaliter exprimendum; & ideo verba, non quidem formalia, sed virtualia dici possunt. Similiter cum præter verba res necessarias esse diximus in omni sacramento legis gratiae, nomine rerum intelligimus ea omnia etiam quæ sunt vice earum, id est quæ ita adhibentur in sacramentis loco rerum, ut sicut ipsæ, & alia signa determinentur ad significandum. Et ratio horum est, quia cum in omni sacramento illa pars dicatur res, cuius significatio est vel determinabilis, vel complebilis per aliam partem: illa verò è contra dicatur verba quæ determinat, vel saltē compleat determina-

tionem alterius partis; si quæ sint verba in sacramentis, quorum significatio determinetur, vel saltē compleatur per alia verba, poterunt in sacramento cuius sunt partes, habere rationem rerum, & dici res virtualiter: sicut è contra, si quæ sit res in sacramento, quæ determinet, vel saltē compleat significacionem alterius, habebit rationem verbi, & dici poterit verbum virtualiter. Quia ergo in sacramento pœnitentiae ita se res habet, confessio enim verbalis pœnitentis, determinatur per absolutionem facetedotis ad significantem remissionem peccatorum. ideo verba pœnitentis, rectè, per comparationem ad verba sacerdotis, appellantur res sacramenti pœnitentiae. Similiter in sacramento Matrimonii, quamvis nutus & gestus contrahentium, ex quibus solis interdum constat, sint res quædam, quia tamen nutus unius contrahentium, quoad significacionem, nutus alterius complent, siquidem ad exprimendum perfectè mutuū consentum sponsi & sponsæ, opus est utriusque nutibus, aut aliis signis: rectè sub illa ratione formalis, nutus unius, quantum scilicet determinant & complent nutus alterius, dicuntur verba: sicut etiam, quando idem sacramentum constat ex solis verbis contrahentium, verba illius quæ determinantur per verba alterius, habent rationem rerum & materiæ, in tali sacramento.

Objecies secundò: In omnibus sacramentis significatio est forma illorum, cum omnia sint signa: Ergo non requiruntur verba quæ habeant rationem formæ, subindeque falsum est, omnia novæ legis sacramenta rebus & verbis constare.

Respondeo, concessio Antecedente, negando Consequentiam: nam significatio est ultima forma totius sacramenti, quæ adæquatè ineft toti composite ex rebus & verbis: cæterum in illo composite una pars comparata ad alteram, habet se ut forma ad materiam: sicut in homine humanitas est forma totius hominis, & nihilominus anima in ordine ad corpus, habet rationem formæ.

Objecies tertio contra secundam conclusionem: Materialia & forma debent esse simul in eis quæ ex ipsis componuntur: Sed in sacramentis novæ legis res & verba non sunt, aut non necessariò debent esse simul: Ergo sacramenta novæ legis non componuntur ex rebus & verbis, tanquam ex materia & forma. Minor probatur, nam in sacramento Baptismi res, scilicet ablution, potest præcedere verba, & è contraria verba possunt præcedere ablutionem.

Respondeo distinguendo Majorem, materia & forma in eis quæ ex ipsis componuntur, debent esse simul, vel similitate physicâ, vel similitate morali, concedo Majorem. Similitate physicâ semper, nego Majorem. Similiter distinguo Minorem: in sacramentis novæ legis res & verba non sunt, aut non debent necessariò esse simul, similitate physicâ, concedo Minorem. Similitate morali, nego Minorem, & Consequentiam.

Explicatur solutio: In omnibus quæ ex materia & forma componuntur, non requiruntur ut eodem modo materia & forma sint simul: nam in compositis substantialibus, materiam & formam substantialem omnino simul esse oportet: in aliis verò, præfertim in successivis & artificialibus, non omnimoda similitas requiritur. Propositio enim componitur ex subiecto & prædicato, tanquam ex materia & forma, quæ tamen non sunt simul, ita ut eodem temporis momento proferantur, sed quia immediate post subiectum sequitur prædicatum in propositione. In numero etiam quatuor annorum, quartus annus, utpote ultima unitas illius quaternarii, habet rationem formæ, ex qua tanquam ex forma, & aliis unitatibus, seu annis, tanquam ex materia, numerus ille componitur, & tamen solum dicuntur esse simul, quia una succedit alteri. Ita pariter inter materialia

de Essentia Sacramenti.

17

teriam & formam sacramentorum sat est ut sit moralis simultas, conjunctio, & propinquitas, nec inter illas requiritur simultas & conjunctio physica. Cavenda tamen est nimis interpolatio: nam ut ait Soto in 4. dist. 3. quæst. unicâ art. 8. Si tantum temporis intervallum intercipetur, ut secundum usum humanum, forma & actio non essent simul, tunc nullum perficeretur sacramentum.

103 Objicies tertio cum Cabrera contra tertiam conclusionem: Concilium Florentinum suprà citatum, tantum dicit quod sacramenta novæ legis perficiuntur rebus tanquam materiâ, & verbis tanquam formâ, & personâ ministri conficientis sacramentum. Ubi primò notandum, quod utitur verbo *perficiuntur*, non verò *componuntur*, quo tamen propriè loquendo uti debuisse, si sacramenta novæ legis consilient rebus & verbis tanquam ex partibus intrinsecis & essentialibus. Secundò quod eodem modo loquatur de ministro, ac de rebus & verbis; & tamen certum est, quod minister non est pars intrinseca & essentialis sacramenti: Ergo neque verba. Praeterea D. Thomas in frâ quæst. 84. art. 1. ad 2. vocat formam sacramenti poenitentiae, *complementum sacramenti*; quod autem compleat aliquid jam ipsum factum supponit, & ut habens omnia sua essentialia: Ergo &c.

104 Respondeo quoad primum quod dicitur de verbis Concilii Florentini, idèò *verbis perficiuntur*, non verò *componuntur*, uti debuisse, non obstante quod res & verba intrinsecè componant sacramenta; quia non solum de rebus & verbis, sed etiam de persona ministri loquebatur, quam constat non esse partem intrinsecam sacramenti, licet ad illud necessariò requiratur. Quoad secundum, nego quod eodem modo loquatur de ministro, ac de rebus & verbis: dicit enim sacramenta perfici rebus & verbis, tanquam materiâ & formâ, ministro verò tanquam confidente: sunt autem materia & forma de essentia rei, non verò causa efficiens, sive conficiens. Ad locum D. Thomæ respondeo quod loquitur de complemento essentiali, & intrinseco; non verò de accidentalâ, & extrinseco.

105 Objicies quartò: Si sacramentum rebus & verbis tanquam ex partibus intrinsecis & essentialibus constaret, non solum pro rebus, sed etiam pro verbis supponeret: At hoc dici nequit: Ergo nec illud. Minor est certa, concretum enim accidentale, quale est sacramentum, etiam physicè sumptum, supponit pro sola materiâ, ut habente formam. Major verò probatur, quia compositum physicum, pro illis omnibus supponit, ex quibus essentialiter constat; ut patet in homine, qui supponit non solum pro corpore, quod est ejus materia, sed etiam pro anima.

106 Respondeo negando sequelam Majoris, & distinguendo ejus probationem: Compositum physicum pro illis supponit, ex quibus essentialiter constat: si sit substantiale, concedo. Si sit compositum accidentale, ut sacramentum, nego. Ratio disparitatis est, quia in composito substantiali, quelibet pars est de substantia ipsius: at verò in composito accidental, licet forma sit de ejus essentia, non tamen de ejus substantia, quandoquidem non est quid substantiale, sed accidentale.

ARTICULUS VIII.

Utrum in sacramentis requirantur determinata verba, subindeque illæ non sint concessionaria, sed consecratoria?

107 Dico primò: multò magis requiri determinata verba in sacramentis, quā res determinatas. Ita D. Thomas hic art. 7.

Genet Theol. Tom. V.

Probatur primò, quia Christus in consecratione Eucharistiae protulit determinata verba, ut habetur Matth. 26. *Hoc est corpus meum.* Et similiter p̄cepit Discipulis ut baptizarent sub determinata forma verborum, juxta illud Matth. ultimo: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.*

Probatur secundò ratione D. Thomæ: Magis requiri in aliquo composito determinatio formæ, quam materiæ, quia principium determinationis est à formâ, quae est veluti finis & terminus materiæ, cuius determinatio requiritur propter formam: Sed verba habent rationem formæ in sacramentis, res autem rationem materiæ, ut articulo p̄cedenti ollensem est: Ergo magis requiruntur in sacramentis determinata verba, quā determinat res.

Advertendum tamen est, duobus modis posse intelligi verba sacramentalia esse determinata, scilicet materialiter, quoad sonum exteriorem, & formaliter, quoad significationem: certum autem est ea non debere esse determinata primo modo, alias non possent administrari sacramenta, nisi in ea lingua quā Christus loquebatur, dum ipsa instituit, quod est absurdum. Debent ergo esse determinata solum formaliter, quoad significationem; unde validè conficiuntur sacramenta per verba cujuscumque idiomatis, dummodo apud illos qui tali idiomate loquuntur, correspondant verbis illius idiomatis quo Christus usus est, & idem significant. Imò addo, quod quia in quolibet idiomate, variis terminis & orationibus solet idem significari, validè ministrarentur sacramenta in verbis & quivalentibus, & eundem sensum reddentibus. Unde validum esset poenitentiae sacramentum, nedium in hac forma, *Ego te absolvō*, sed etiam in ista: *Ego remiso tibi peccata tua.* Et similiter baptismus, si dicitur: *Ego te abluo*, *Ego te tingo*, quia haec verba æquivalent illis in quibus scilicet haec sacramenta ministra i. Non licet tam uti verbis æquivalentibus, nisi in casu necessitatis, aut quo Ecclesia id permittit: unde non licet sacramenta confidere verbis linguae vulgaris, excepto sacramento matrimonii, quod verbis linguae propriæ in qualibet provincia conficitur, quia contrahentes qui illud conficiunt, regulariter linguam Latinam ignorant: excepto etiam sacramento Baptismi, quando urgente necessitate ministratur à foemina, vel à viro laico, ne sciente loqui nisi lingua vulgari.

Dico secundò: Verba requisita in sacramentis novæ legis esse consecratoria, seu virtute divinâ facientia quod significant, non verò purè concessionaria, & solum ad instruendum fideles ordinata. Ita communiter docent Theologi contra Lutherum, Calvinum, & alios hujus temporis hereticos.

Probatur primò ex Apostolo I. ad Corinth. 10. ubi vero quibus consecratur Eucharistia, non instrunctionis, sed benedictionis vocat: *Calix (inquit) benedictionis cui benedicimus, nonne cōmunicatio Sanguinis Christi est?* Quem loquendi modum Apostoli SS. Patres passim usurpant, dicentes panem & calicem consecrari, sanctificari, benedici, nullam omnino instrunctionis facientes mentionem. Unde S. Thomas ibidem legit. 4. sic ait: *Calix benedictionis cui benedicimus, id est quem nos sacerdotes consecramus.*

Probatur secundò: Infantibus confertur Baptismus et qui concessionem non intelligunt, & in casu necessitatis, baptizat mulier, quæ idonea non est ad concessionandum, præcipiente Apostolo, quod mulier in Ecclesia taceat: Ergo verba sacramenti baptismi non sunt concessionaria, sed consecratoria.

Confirmatur & magis illustratur hæc ratio: Verba concessionaria, seu exhortatoria, ordinantur ad excitandam fidem & devotionem affantium: Sed haec verba, *Ego te baptizo*, non ordinantur ad excitandam fidem vel attentionem affantium, licet omnes omnes affan-

Disputatio Prima,

stantes dormirent, revera puer baptizaretur; neque in ipso puer, cum sit expers usus rationis; aliquem peccaret, ejulatu, & motibus, sacramentum reculans, ut discurrat Augustinus Epist. 57. ad Dardanum.

¶ 12 Denique suaderi potest conclusio ex dictis in praecedenti, nam ut in ea ostendimus, requiruntur verba determinata, sine quibus non conficitur sacramentum: At verba concionatoria, non sunt ita determinata, nec necessaria ad valorem sacramenti: Ergo verba requisiuta in sacramentis novae legis, non sunt concionatoria, sed consecratoria, & efficientia id quod significant.

¶ 13 Objiciunt tamen Haeretici: Christus mittens Apostolos ad praedicandum, praecipit eis ut docerent omnes gentes, baptizantes &c. Ergo verba sacramentorum sunt doctrinalia & concionatoria. Unde Augustinus citatus ad verbum, quod est in baptismo esse illud quod praedicamus, & verbum non quod dicitur sed quod creditur.

Respondeo Christum praincipere modum quem Apostoli observare debebant, in conversione infiduum adulorum, ut scilicet eos docerent, priusquam baptizarent: Sed quia modò pueri ante usum rationis baptizantur parentibus consentientibus, non est nunc necessaria ad baptismum haec doctrina. Idem ferè dicendum est ad Augustinum, verum enim est quod ad baptismum adulorum præequiritur verbum concionatorium, ut instruantur, sed magis opus est verbo consecratorio, ut sanctificantur.

ARTICULUS IX.

Quæ mutatio ex parte materiae, vel formæ, reddat sacramentum invalidum?

Quae de variatione materiae & formæ sacramentorum disputant hic Theologi cum D. Thoma art. 8. facilia sunt, & magis ad casus conscientiae, quam ad scholasticas difficultates pertinent, ideoque breviter ab illis nos expediemus.

Dico igitur, mutationem essentialiæ materiae, aut formæ, reddere sacramentum invalidum, non verò accidentale. Ita D. Thomas hic articulo 8.

¶ 14 Probatur breviter: Sacramentum non potest stare sine suis partibus essentialibus & intrinsecis: Sed materia & forma sunt partes essentiales & intrinsecæ ex quibus sacramentum componitur: Ergo mutatio essentialiæ materiae vel formæ reddit sacramentum invalidum.

¶ 15 Probatur secundò specialiter quantum ad formam sacramentorum: Sicut enim res naturales consistere nequeunt sine forma, ita nec res artificiales eadem perseverant, si amittant formam quam constituuntur in genere artis: Sed sacramenta sunt veluti quædam entia & composita artificialia, ab infinita Christi sapientia ex cogitata & fabricata: Ergo sublatis ipsorum formis, consistere nequeunt. Sicut autem in naturalibus & artificialibus, salvâ essentialiæ rerum variari possunt accidentia, vel quæ ad integratem, vel quæ ad decorum pertinent: ita pariter in sacramentis potest esse (invariata essentialiter materia & formæ à Christo Domino instituta) aliqua variatio quæ non tollat seu delruit essentialiam sacramenti. Ex quo

¶ 16 Inferes primò, quod si loco panis triticei, qui est materia sacramenti Eucharistiae, alius ex alia materia confessus, putâ ex hordeo, apponatur missæ sacrificio, non conficitur sacramentum, quia materia mutatur essentialiter: secùs verò si pani triticeo admisceantur pauca grana hordei, vel alterius speciei, quæ non solvunt nec multum corruptunt panem triticeum, quia mutatio quæcumque fit ex parte materiae, est tantum accidentalis. Idem cum proportione dicendum de aceto & musto, cùm

enim acetum essentialiter differat à vino, quod Christus pro materia calicis instituit, mustum verò accidentaliter tantum ab eo distinguatur; sacerdos qui ponet acetum in calice, non consecraret, benè tamen qui ponet mustum. Item qui baptizaret in aqua rotacea, aut alia simili, non consecraret sacramentum, benè tamen qui in aqua calida baptizaret: quia in primo casu mutatio ex parte materiae esset essentialis, in secundo verò solùm accidentalis.

Inferes secundò, quod si additio facta formis sacramentalibus non mutet legitimum sensum ipsarum, sacramenta erunt valida, quia salvabitur ratio formalis sacramenti, quæ in significacione consistit: unde validus esse baptismus in hac forma: *Ego te baptizo in nomine Patris omnipotentis, & Fili unigeniti, & Spiritus sancti Paracleti.* Et idem cum proportione dic de diminutione: unde validè consecraret hostiam, qui solùm diceret, *Hoc est corpus meum*, omittendo enim.

Inferes tertio, quod si aliquis Sacerdos verba sacramentalia corrupti proferat, vel ex industria, vel ex impenititia, vel ex balbutio, aut lapsu linguae: si corruptio sit tanta ut auferat omnino locutionis sensum, non conficitur sacramentum: si verò sit talis quæ sensum verborum non tollat, non redditur invalidum sacramentum: quia in primo casu, mutatio se tenens ex parte formæ est essentialis, in secundo duntaxat accidentalis. Licet autem satis difficile sit cognoscere quando nam corruptio sit tanta, ut mutet om. in sensum, assignatur tamen à D. Thomahic art. 7. haec regula: si mutatio se teneat ex parte principii dictionis, regulariter varietur sensus, ut si loco, *In nomine Patris*, dicatur, *In nomine matris*. Et ratio est, quia variatio dictionis ex parte principii, regulariter mutat significacionem. Si verò mutatio sit ex parte finis dictionis, sensus regulariter manet idem; quia variatio dictionis ex parte finis, non mutat ut plurimum ejus significacionem. Unde validus esset baptismus si ex ignorantia vel errore fieret in hac verborum forma: *Ego te baptizo in nomine Patris, Filius, & Spiritus sanctus*, ut definivit Zacharias Papa in cap. *Retulerunt*, de consecrat. dist. 4. Licet enim verba sic prolatæ, ex vi impositionis, nihil significant, tamen ex usus accommodatione acciperentur ut idem significantia, ac *Patris, Filius, & Spiritus sancti*. Addit tamen S. doctor, posse aliquando contingere ut mutatio esset tanta ex parte finis dictionis, ut non relinqueret eundem orationis sensum, & tam parva ex parte principii, ut sensum non tolleret; atque ita maximè hoc considerandum esse, & judicio viri prudentis relinquendum.

Inferes quartò, quod si tanta fiat interruptio in proportionatione verborum, ut moraliter & secundum communem usum hominum, non censeatur idem tractus sermonis, sacramentum non erit validum, secùs si censeatur idem tractus sermonis. Ratio est, quia in priori casu non manet sensus formæ integer, qui in tota oratione consistit, benè tamen in posteriori. Quanta verò interruptio sufficiat, ut non censeatur eadem moraliter oratio, non potest certa regula definiri, sed ex modo, duratione, & aliis circumstantiis judicandum est, juxta viri prudentis arbitrium. Hoc scilicet tantum certum statui potest, quod quando discontinuatio fit inter duas syllabas ejusdem dictionis, minor duratio tollit sensum verborum, quam cum fit inter duas dictiones, quia in primo casu maximè interrupitur sensus.

Quæres, an minister ex intentione inducendi novum ritum, etiam reprobatum ab Ecclesia, proferens verba sacramentalia, additione, diminutione, aut quovis alio modo non tollente legitimum sensum, mutata, verum conficiat sacramentum, si habeat voluntatem faciendi quod facit vera Ecclesia?

Respondeo affirmativè: Si enim Sacerdos Latinus consecret in Ecclesia Latina in fermentato, cum intentione hunc ritum in Ecclesiam Latinam inducendi, ve-

de Existentia Sacramentorum.

19

sum conficit Sacramentum, ut fatentur ferè omnes Theologi; & tamen Ecclesia apud Graecos duntaxat, non verò apud Latinos tolerat, sed execratur tales ritus: Ergo licet minister sacramentorum variet accidentaliter materiam vel formam sacramenti, in ritu ab Ecclesia non tolerato, & tamen habeat generaliter intentionem faciendi quod praefat vera Ecclesia, in usu talis materiae & formae, verum conficit Sacramentum.

121 Dices, Qui habet intentionem intentioni Ecclesiae contrariam, non habet intentionem Ecclesiae: Sed eo ipso præcisè quod minister intendat introducere suum errorem in Ecclesiam, habet intentionem Ecclesiae intentioni contrariam, ut potè cùm intendat Ecclesia excludere hujusmodi errorem: Ergo eo ipso præcisè quod minister intendat introducere suum errorem in Ecclesiam, non potest simul intendere quod intendit Ecclesia.

Respondeo distinguendo Majorem: Qui habet intentionem intentioni Ecclesiae formaliter contrariam, non habet intentionem Ecclesiae, concedo. Qui habet intentionem, Ecclesiae intentioni materialiter solum contrariam, nego. Similiter distinguo Minorem: eo ipso præcisè quod minister intendat suum errorem introducere in Ecclesiam, habet intentionem, Ecclesiae intentioni materialiter tantum contrariam, concedo Minorem. Contrariam etiam formaliter, nego Minorem, & Consequentiā.

Explicatur solutio: Intentio privata ministri introducendi in Ecclesiam aliquem errorem, sive toleratum, sive non toleratum ab ea, potest duplicitate esse contraria generali intentioni Ecclesiae, nimirum vel materialiter tantum, vel etiam formaliter: materialiter tantum, si volens suum errorem introducere, non credit eum esse errorem, sed veritatem, atque adeò non intendat ipsum introducere tanquam errorem, sed tanquam veritatem: formaliter verò privata illa intentio est contraria generali Ecclesiae intentioni si volens suum privatum errorem in eam introducere, non existimat ipsum esse veritatem, sed errorem: licet autem habens istam postularem intentionem, non possit simul habere intentionem generalem Ecclesiae, benè tamen qui illam priorem dumtaxat habet, eo ipso enim quod existimans suum errorem privatum, non esse errorem, sed veritatem, velit ipsum introducere, non existimat eum esse contrarium Ecclesiae, sed potius ab ea intentum, quia existimat veram Ecclesiam veritatem intendere: quia ergo hoc ita potest contingere, imò communiter ita continet: hæretici enim volentes introducere suos errores in Ecclesiam, existimant illos non esse errores, sed veritates, licet de facto errores sint: hinc fit quod licet eorum intentio sit materialiter contraria intentioni generali Ecclesiae, quæ errare non potest, non tamen formaliter.

122 Instabis: Ut minister in dicto casu habeat generalē intentionem Ecclesiae, necesse est quod intendat, saltem virtualiter, oppositum suo errori: Sed intendens introducere suum privatum errorem in Ecclesiam, non intendit, etiam virtualiter oppositum suo errori: Ergo neque habet intentionem generalem Ecclesiae. Major constat, cùm enim Ecclesia vera intendat oppositum errori privato ministri, nisi minister, saltem virtualiter, id ipsum intendat, non potest dici habere intentionem generalem Ecclesiae veræ. Minor verò probatur: Cùm intentione formalis alicujus, non stat intentio virtualis oppositi: quis enim dicat, quod aliquis possit simul intendere esse secundum eandem partem, & eodem tempore, calidus & frigidus? Sed minister in casu positivo intendit formaliter suum errorem: Ergo non habet simul intentionem virtualem oppositi suo errori.

Respondeo negando Minorem, & ad ejus probationem, data Majori, distinguo Minorem: minister in casu positivo intendit formaliter suum errorem, reduplicativè ut errorum, nego. Non ut errorum, sed ut veritatem,

concedo. Similiter distinguo Consequens: Ergo non habet simul intentionem virtualem oppositi suo errori, ut errori, nego. Ut non existimato tali, concedo.

DISPUTATIO II.

De Existentia Sacramentorum.

Ad questionem 61. D. Thome.

QUamvis juxta ordinem doctrinæ ab Aristotele t. 1 poster. assignatum, de quaunque re prius inquirendum sit, an existat, deinde quid sit, ac proinde videatur D. Thomas, & nos post ipsum, prius investigare debuisse, an existat sacramentum, quam quid sit sacramentum: quia tamen antequam ostenderetur sacramenta esse, necesse erat exactè intelligi quid nomine sacramenti significetur; significatio autem hujus nominis tam est conjuncta cum essentia & proprietate ipsius rei significatae, ut sine ejus cognitione, non posse perfectè haberi; ordo doctrinæ aliquantulum inverti debuit, prius quid sit sacramentum, quam an sit inquirendo. Cùm autem sacramenta fuerint instituta, atque adeò existant propter hominem: homo autem considerari possit vel ante Christi adventum, nimirum in statu innocentiae, in statu legis naturæ, & in statu legis scriptæ, sive Mosaicæ, & post Christi adventum, seu in lege nova & Evangelica, existentia seu necessitas sacramentorum, quoad omnes illos status, investiganda est.

Sed prius supponendum est cum sancto Thoma hic art. 1. sacramenta esse homini necessaria ad salutem, ob triplicem rationem. Prima petitur ex conditione humanae naturæ: Ea enim est naturæ humanae conditio, ut ex cognitione sensibilium assurgat in notitiam rerum spiritualium: Atqui sacramenta sunt quedam signa sensibilia & corporalia, quibus homines adducuntur in notitiam rerum spiritualium: Ergo congruum est ut pro eruditione sacramenta instituantur. Unde Dionysius cap. 5. Ecclesiasticae Hierarchiae docet medium tenere locum Ecclesiam inter Synagogam, & Paradisum: Cùm sit media (inquit) societate quadam extrema sibi vendicat, cum caelesti quidem communes habet spirituales contemplationes, cum legali verò signa quæ sensum movent, quorum etiam varietate distinguitur, & per ea p[ro]p[ter]e p[re]claraque ad Deum deducuntur. Illi concinit Eu[stachius], afferens sibi Deum tria fecisse tabernacula. Synagogam, quæ umbras habuit sine veritate: Ecclesiam, quæ veritatem & umbras habet, calum ubi nulle sunt umbras, sed nuda veritas.

Secundam rationem sumit S. Doctor ex humiliacione, quæ per sacramenta homini feliciter contingit: Homo enim peccando, & consequenter convertendo se, in corporalia & sensibilia tanquam in ultimum finem, subjicit se secundum affectum corporalibus: Ergo congruum fuit, ut in poenam simul & remedium, subjiceretur sacramentis, quæ sunt quedam sensibilia, ut unde morbum contraxerat, inde medicinam recuperet.

Tertiā desumit ab exercitatione utili, ne enim homini ad exercitationes corporales interdum sibi noxijs valde proclivi, durum esset, si totaliter ab actionibus corporalibus abstrahatur, convenienter Deus instituit sacramenta sensibilia, quibus homo salubriter exerceretur.

Has tres rationes breviter perstringit D. Bonaventura 3. p. seft. 47. de sacramentis in generali, ubi sic ait: Quoniam eramus cæci quoad rationalem, ideo data sunt sacramenta sensibilia ad eruditionem. Quoniam eramus elati quoad trascibile, ideo data sunt sacramenta corporalia ad humiliacionem. Quoniam eramus proni ad malum quo-

ad concupiscentiam, ideo data sunt sacramenta plura ad exercitationem.

3 Illas fusiū exponit Hugo Victorinus lib. 1. de sacramentis parte 9. cap. 3. sed alia serie, ait enim sacramenta esse homini necessaria. Proprius humilationem, proprius exercitationem, proprius exercitationem. Primo quidem, ut dū in sensibilibus elementis rationalis creatura ex Creatore praecepto subjicitur, ex hac ipsa sua humilatione, Creatori suo reconciliari mereatur; sicut prius Deum superbiendo deserens, se terrenis per concupiscentiam subdit &c. Secundò, ut per id quod foris in sacramento specie visibili cernatur, ad invisibilē virtutem qua in re sacramenti constat agnoscendam, mens humana eruditatur &c. Tertiò, ut dum mens humana per varias operum species exercitata colitur (seu velut ager spiritualis excolitur) ad multiplicem virtutis fructum interiorius fœnundetur: quia postquam per concupiscentiam ad multiplicia bac transitoria se dividit permisit, sicut multa diligens, in his per affectum dividitur, sic mutabilitas sequens variatur: & idecō ne suā mobilitate semper ad deteriora deficeret, talibus nurvienda fuerat studiis, in quibus & per varietatem rerum foris excitata, & amulatio virtutum in suis accensa, proficiendi occasionem inveniret. Proposita igitur sunt species corporales, injuncta sunt opera exercenda, ut medicinam interioris hominis, exterior homo prepararet, eique subesse ac prodeesse addisceret, nā cūm prius humana vita per duo exercitationum genera eucurisset, in altero ad usum pro natura, in altero ad uitium pro calpa, congruum erat ut tertium exercitationis genus adjungereetur; ut per illud, unum è duobus primis evanesceret, quia erat recens; alterum perficeretur, quia non erat sufficiens, &c.

4 Hanc rationem egregiè etiam prosequitur Soto in 4. sent. dist. 1. quest. 2. art. 1. his verbis: *Dum homo in statu innocentiae persistebat, sola divina contemplatione fruebatur; ad bac autem imo per peccatum demissus, rerum varietate gaudet. Id quod Christus in illis sororibus nos admonuit, quatum attuosa Martba erga plurima se sollicitante, contemplatrix Maria dixit, usum est nececharium. Si ergo puris spiritualibus homo jubaretur vacare, esset à sua natura violenter abstractus: quod certè agerrime ferret. Morem ergo Deus nobis gesit, ut sacramentorum varietate oblectati, ad nostram comparandam salutem essemus propensiores. Delectat enim nos nunc basilicas extruere, mox sacrificia celebrare, deinde orare, & non manquam hymnos cantusque intonare divinos. Aliis in eundem sacramenta ministrare, atque alios expedit suscipere, per quæ quidem viri munera à cunctis idolorum servitutibus distractabimur. Id quod in illis Neophyti novi orbis experimento comperitur. Mirum enim in modum in istiusmodi ceremoniis exhibilarantur, per quas à sua idolatria semoventur.*

ARTICULUS I.

An aliqua sacramenta fuerint de facto in statu innocentiae, vel futura fuissent Adamo non peccante, si possumus saltem quod posteri ejus peccassent?

§. I.

Quibusdam premissis referuntur sententiae.

5 Notandum primò, triplicem in titulo hujus articuli difficultatem insinuari. Prima est, an de facto institutum fuerit aliquod sacramentum pro brevi illo tempore quo status innocentiae in Adamo duravit? Secunda, an si Adamo non peccante, status innocentiae in omnibus ejus posteris durasset, fuissent pro eis aliqua sacramenta instituta? Tertia, an ex hypothesi futuritionis peccati in aliis ex posterioribus Adami, ipso non peccante, pro eis fuisset aliquod sacramentum in remedium peccati institutum?

6 Notandum secundò, quod sicut quando in Tractatu

Secunda,

de Incarnatione querunt Theologi, utrum Adamo non peccante Christus venisset? hoc intelligi debet, ex vi decreti quod Deus de facto habuit, non vero ex vi alterius quod habere potuisse; certum enim est, Deum ex vi alterius decreti quod potuisse habere, Adamo non peccante, carnem potuisse assumere. Ita similiter quando hic queritur, an si Adamo non peccante, status innocentiae in omnibus, vel saltem in aliquibus ejus posteris durasset, fuissent aliqua sacramenta à Deo instituta pro ipsis? hoc intelligi debet de institutione sacramentorum in eo statu, ex vi decreti quod Deus ab æterno habuit, non vero de institutione sacramentorum facienda ex vi alterius decreti quod in Deo esse potuisse; cum certum & indubitatum sit apud omnes Theologos, Deum potuisse, de absoluta potentia, instituere sacramenta in statu innocentiae, hoc enim nullam absolvit implicat contradictionem. His premissis

Circa tres difficultates propositas varia sunt Authorum placita. Prima sententia afferit de facto fuisse aliqua sacramenta à Deo instituta pro brevi illo tempore quo status innocentiae in primis parentibus duravit. Ita Durandus in 4. dist. 1. quest. 2. ubi ait in statu innocentiae fuisse sacramenta, non ratione medicinae, sed ratione eruditionis. Quam sententiam plusquam probabilem esse dicit Alanus Tractatu de sacramentis cap. 7. illamque etiam ut probabilem defendit Alensis 3. parte quest. 1. membro 2. art. 1. Pro ea etiam citari possunt censes illi Theologi qui docent matrimonium Adami cum Eva fuisse sacramentum: nimirum Petrus de Soto, Alphonsus à Castro, Catharinus, Roffensis, Pighius, & Henricus Anglie Rex, qui id docuit in Tractatu de sacramentis, quem edidit, dum esset Catholicus, & antequam in apostasiam laberetur.

Secunda fatetur quidem pro illo brevi tempore quo status innocentiae duravit, nulla extitisse sacramenta strictè sumpta; si tamen status ille diutius durasset, supposita opinione Scotti afferentis Christum venturum, etiam Adamo non peccante; in illa, inquam, hypothesi, futurum esse aliquod sacramentum, nempe Eucharistiam, quia (inquit) est sacramentum maximè expetibile & independens à peccato, seclusa significazione passionis Christi, quæ facile excludi posset, remanente praesentiā reali Christi, & intimā unione, quā nos sibi conjungit per hoc sacramentum. Ita Suarez & Coninkus, qui addunt, consequenter etiam futurum in eo statu sacramentum Ordinis ad ministros tanti sacrificii & sacramenti convenienter instituendos.

Tertia distinguit, & dicit quod si Adamo non peccante status innocentiae in omnibus ejus posteris durasset, nulla etiam pro eis futura fuissent sacramenta; si tamen primo parente non peccante, aliqui ex ejus descendientibus peccassent, & de facto peccassent, pro iis qui peccassent, institutum fuisset aliquod sacramentum. Ita ex Thomis Nuncio, & Serra hic art. 2.

§. II.

Triple difficultas proposita, tripli conclusione resolvitur.

Dico primò: De facto nullum fuit institutum sacramentum, pro illo brevi tempore, quo status innocentiae in Adamo duravit.

Probatur brevitatem: Tum quia nullib[us] in Scriptura, Conciliis, aut SS. Patribus fit mentio sacramenti instituti pro illo brevi tempore, quo status innocentiae in Adamo duravit. Tum etiam, quia cum sacramenta sint signa permanentia alicuius religionis protestativa, conveniens non fuit quod Deus aliqua sacramenta institueret pro statu innocentiae Adami, quem præviderat tam brevi tempore duraturum. Addo quod, pro illo brevissimo tempore, quo status innocentiae in primis parentibus duravit, vix potuit esse locus usui sacramen-

de Existentia Sacramentorum.

mentorum; sacramenta enim praecipue requiruntur ad perficiendum in gratia & scientia homines: primi vero parentes perfecti creati sunt in utraque, ut ostendimus in Tractatu de statibus naturae humanae disp. 1. art. 3. Ergo de facto nullum fuit institutum sacramentum pro illo brevi tempore quo status innocentiae in Adamo duravit. Unde nec matrimonium Adami cum Eva, nec lignum vitae, fuere vere & propriæ sacramenta: licet enim typum & figuram rei sacræ gesserint, unionis scilicet Christi cum Ecclesia & sacramenti Eucharistiae, tamen pro tunc non erant à Deo instituta, ut signa practica gratiae & sanctificationis hominum, sicut etiam transitus mari rubri, & serpens æneus, erant signa rei sacræ, non tamen sacramenta. De quo fusis in solutio-ne argumentorum.

Dico secundò: perseverante Adamo & posteris ejus in statu innocentiae, nulla pro illo statu fuissent à Deo instituta sacramenta, ex vi decreti quod Deus habuit ab aeterno. Ita D. Thomas in 4. dist. 1. quæst. 2. art. 2. & hic art. 2. Quamvis enim Cajetanus velit D. Thomam in hoc articulo loqui tantum de statu innocentiae qui de facto fuit, ejus tamen rationes concludunt aequaliter de statu innocentiae, qui futurus erat Adamo non peccante. Imò Sot. Ledesma, & Suarez ipse, contendunt D. Thomam loqui in hoc articulo de utroque statu. Sed quidquid sit de hoc

Probatur conclusio tripli ratione. Prima desinitur ex inutilitate sacramentorum in statu innocentiae: Sacra menta enim ad duo praecipue ordinantur, nimirum ad sanctificandos homines, & ad eos instruendos de rebus supernaturalibus: Sed ad nullum ex his necessaria fuissent sacramenta in statu innocentiae: Ergo fuissent prorsus inutilia & superflua, subindeque non fuissent à Deo instituta, si Adamus, & posteri ejus in statu innocentiae perseverassent, cum gratia non minus abhorreat à superfluo, quam natura. Major patet, Minor vero quoad utramque partem suadetur. Posteri omnes Adami, eo non peccante, accepissent per modum naturae gratiam & scientiam, quæ ad eos dirigendos in operibus justitiae supernaturalis necessaria fuisset; quia geniti fuissent, sicut Adamus, in justitia originali, & gratia, omnibusque habitibus supernaturalibus, ad eas consequentibus per modum proprietatis, ut communiter docent Theologi cum D. Thoma 1. p. quæst. 90. & 91. Ergo in statu innocentiae, sacramenta nec ad sanctificandos homines, nec ad eos instruendos de rebus supernaturalibus fuissent necessaria.

Confirmatur: Sacra menta sunt necessaria vel utilia ad recipiendam gratiam, vel ad eam conservandam, vel ad eam augendam: Sed ad nullum ex illis tribus indiguerent homines sacramentis in statu innocentiae: Non quidem ad primum, quia ut diximus, accepissent gratiam per modum naturae, sive in ea creati fuissent. Neque ad secundum, quia in eo felicissimo statu nulla passi essent contraria gratiae conservationi, nulla siquidem in eo fuisset concupiscentia, vel rebellio appetitus inferioris contra superiorum, quæ sola videtur contrarii conservationi gratiae. Neque demum ad tertium, quia augmentum formæ, debet fieri proportionaliter ad primum ejus productionem, atque adeo independenter ab eis à quibus prima productio non dependet: gratia autem pro illo statu independens fuisset quoad suam primam productionem à sacramentis: unde sicut Angeli per propriam dispositionem, & non per applicationem alicujus sacramenti, vel signi spiritualis, aut sensibilis, auxerunt gratiam, dum essent viaatores: ita homines in florentissimo & felicissimo innocentiae statu, in quo veluti Angeli terreni fuissent, ut loquitur Chrysostomus, gratiam auxissent per actus proprios, & magis connaturales illi statui, sicut & statui Angelorum: Ergo &c.

Secunda ratio quam tradit D. Thomas hic art. 2. in corp. sumitur ex perfectione statu innocentiae, cui fa-

cramenta non videntur congrua & accommodata: Nam rectitudo & perfectio statu innocentiae in eo sita erat, quod superiora dominarentur inferioribus, nec ab illis dependerent; unde hominem perfici per aliquid corporale, quantum ad scientiam, vel quantum ad gratiam, est contra debitum ordinem & perfectiōnem illius statu: Atqui si in eo fuissent sacramenta, homo accepisset suam perfectionem, quantum ad scientiam, & quantum ad gratiam, per aliqua corporalia & sensibilia; sacramentum enim est aliquid corporeum & sensibile, ad sanctificandos homines, & ad eos instruendos de rebus supernaturalibus ordinatum: Ergo sacramentorum institutio videtur esse contra debitum ordinem & perfectionem statu innocentiae.

Dices primò cum Suare: Adamo non peccante, & consequenter perseverante statu innocentiae, posteri Adæ acquisivissent scientiam ex rebus sensibilibus, & intellexissent per conversionem ad phantasmata, quæ sunt aliquid corporale & sensibile: Ergo non est contra rectitudinem statu innocentiae, quod homo perficiatur per aliquid corporale, quantum ad scientiam.

Sed contra: Licet hominem in statu innocentiae de-pendere ab illis rebus sensibilibus à quibus ex natura sua non dependet, sit contra perfectionem statu innocentiae, non tamen est contra perfectionem illius statu, quod homo dependeat ab illis rebus sensibilibus, à quibus ex natura sua dependet: Atqui homo dependet ex natura sua ab objectis sensibilibus; quantum ad acquisitionem scientiae, non vero à sacramentis: Ergo est contra ordinem & perfectionem statu innocentiae, quod homo dependeat à sacramentis, quantum ad acquisitionem scientiae, non autem ab objectis sensibilibus. Minor quoad secundam partem est evidens, quoad primam vero probatur, quia homo in hoc distinguitur ab Angelo, quod iste petat habere species sibi infusa, ille vero eas sibi comparet, mediante intellectu agente. Unde quod Adam non dependet ab objectis sensibilibus, quantum ad acquisitionem scientiae, nec à conversione ad phantasmata, quantum ad usum ipsius; non oriebatur præcisè ex natura & perfectione statu innocentiae, alias hoc ipsum debuisse convenire ejus posteris, sed ex eo quod per accidens habuit species sibi à Deo infusa.

Dices secundò cum eodem: Hominem indigere sacramentis, non est ipsum subjici rebus sensibilibus, sed magis Deo, in usu alicujus rei sensibilis: Hoc autem non videtur repugnare perfectioni statu innocentiae, nam Deus prohibuit homini in eodem statu usum ligni scientiae boni & mali, quod erat arbor sensibilis: in quo Deus non subdit hominem alicui sensibili, sed tantum sibi ipso, in usu alicujus rei sensibilis: Ergo simili-ter in proposito &c.

Sed contra: Licet hominem ita subjici Deo in usu alicujus rei sensibilis, ut per talem subjectionem reddatur superior ad illam rem sensibilem, sit tantum hominem subjici Deo, neque hoc repugnet perfectioni statu innocentiae; hominem tamen ita subdi Deo in usu alicujus rei sensibilis, ut per illam subjectionem subdatur etiam rei sensibili, non est hominem subjici tantum Deo: primum autem factum fuit in prohibitione usus ligni scientiae boni & mali, secundum vero fieret in institutione sacramentorum.

Dices tertio: Hominem uti rebus sensibilibus tan-17 quam instrumentis, ad acquirendam suam perfectiōnem, non est hominem subjici rebus sensibilibus: Atqui homo in statu innocentiae, non uteretur sacramentis, nisi tanquam instrumentis ad consequendam gratiam: Ergo non subjiceretur illis. Minor est certa, Major probatur; quia in illo statu homines uterentur vocibus, & reliquo corpore, tanquam instrumentis, ad instructionem & cognitionem rerum, etiam supernaturalium.

Respondeo distinguendo Majorem: Hominem ad acqui-

Disputatio

acquirendam suam perfectionem, uti rebus sensibiliibus tanquam instrumentis sibi subordinatis, non est illum subjici rebus sensibiliibus, concedo. Tanquam instrumentis sibi non subordinatis, nego. Sacraenta autem in statu innocentiae, non essent instrumenta subordinata homini, sed tantum Deo, cuius essent instrumenta, & à quo suam haberent virtutem. At verò voces & alia signa corporalia, homini connaturalia essent instrumenta sibi ipsi subordinata, quibus subinde non subjiceretur, sed magis illa sibi subjiceret.

19 Tertia ratio quam habet D. Thomas in eodem articulo in argumento *sed contra*, potest sic breviter proponi. Illud quod non est institutum nisi in remedium peccati tanquam spiritualis quædam medicina, non fuisse necessarium, nec conveniens, morbo spirituali, seu peccato non existente: Atqui sacramenta ex vi decreti quod Deus de facto habuit, sunt quædam medecinae spirituales, in remedium peccati institutæ: Ergo in statu innocentiae, in quo non fuisset peccatum, non fuissent etiam sacramenta, ex vi decreti præsentis. Major constat, tum ex illo Christi Matth. 9. *Non est opus valentibus medicus, sed male habentibus.* Tum ex illo Augustini serm. 9. de verbis Apostoli: *Tolle morbos, tolle vulnera, & nulla erit medicina causa.* Minor autem probatur inductione, nam baptismus & poenitentia sunt sacramenta instituta ad tollendum peccatum originale, & actuale. Extrema-unctio, ad tollendas peccatorum reliquias. Matrimonium, ad libidinem frænandam & mitigandam, quæ nulla fuisset in statu innocentiae. De Eucharistia, quam Suarez negat præsupponere peccatum, probatur. Eucharistia supponit Christum venisse in carne passibili, quia ipsum ut talem continet, saltem ex modo quo fuit instituta, ex vi præsentis decreti: Ergo cum adventus Christi in carne passibili dependeat à peccato (quandoquidem etiam illi qui dicunt Christum Adamo non peccante venturum, adhuc fatentur non venturum in carne passibili) ipsa etiam Eucharistia non potest non præsupponere peccatum. Ex quo etiam sequitur, sacramentum Ordinis non fuisset tunc necessarium, quia non est institutum nisi propter Eucharistiam. Denique de sacramento Confirmationis id etiam patet, quia Confirmatio ordinatur ad conferendam gratiam, quæ confirmati in professione fidei possint superare difficultates & persecutions tyrannorum: Sed haec non haberent locum in statu innocentiae: Ergo nec Confirmationis sacramentum.

20 Confirmatur & magis illustratur haec ratio: Omnia sacramenta ex vi decreti quo de facto sunt instituta, habent totam suam vim & efficaciam ex Verbo incarnato, ac ex morte & passione Christi, unde etiam dicitur à SS. Patribus dimanasse ex latere Christi: Ergo in statu in quo Verbum non fuisset incarnatum & passum, sacramenta nulla habuissent vim, nec proinde extitissent: Atqui Adamo non peccante Christus non venisset, saltem in carne passibili, ut omnes fatentur: Ergo Adamo non peccante, nullum fuisset sacramentum ex his quæ instituta sunt. Unde

21 Dico tertio: Si Adamo non peccante, multi ex ejus posteris peccarent, nullum, ex vi præsentis decreti, foret pro ipsis sacramentum, ex his quæ à Christo instituta sunt.

Probatur breviter: Sacraenta ex sua institutione non sunt ordinata in remedium cujuscumque peccati, sed tantum peccati originalis, aut actualis, ab originali provenientis: Atqui in statu innocentiae, Adamo non peccante, nec fuisset peccatum originale, nec actuale ab originali provenientis: Ergo nec ullum sacramentum tunc existeret, tametsi multi ex ejus posteris peccarent. Minor patet, Major probatur. Cum sacramenta ex modo quo sunt instituta, habeant suam vim & efficaciam ex Verbo incarnato, & morte ac passione ipsius, & ad hoc tantum sint instituta, ut merita Christi ad nos deferant, nobisque applicent, consequenter non sunt

Secunda,

instituta nisi in remedium illius peccati, ad quod tollendum valent merita Christi, seu propter quod Christus incarnatus & mortuus est: Atqui Christus non est incarnatus & mortuus, nisi in remedium peccati originalis, aut actualis, ab illo provenientis, ut est probabilius opinio, quam in Tractatu de Incarnatione disp. 5. art. 2. defendimus: Ergo sacramenta ex sua institutione, & ex vi præsentis decreti, non sunt ordinata in remedium cujuscumque peccati, sed tantum peccati originalis, aut actualis ab originali provenientis.

S. III.

Solvuntur Objectiones.

Obijicies primò contra primam conclusionem: A. postolus ad Ephesios 5. vocat matrimonium *Adiem cum Eva, magnum sacramentum.* Et Augustinus lib. 8. de Genes. ad litt. cap. 4. appellat etiam lignum vitæ, quod Deus in medio Paradisi terrestris collocaverat, *sacramentum, ait enim: Erat ei (scilicet Adamo) in lignis cæteris alimentum, in isto sacramentum:* Ergo pro brevi illo tempore, quo status innocentiae in Adamo duravit, institutum à Deo fuit aliquod sacramentum.

Respondeo Apostolum non sumere loco citato, ut sumimus modò, nomen sacramenti, pro signo rei sacræ sanctificantis hominem, sed pro mysterio, eodem sensu quo mysterium Incarnationis appellat interdum sacramentum: matrimonium enim in statu innocentiae, non fuit institutum in signum gratiae, sed solum in officium naturæ, quamvis ex consequenti, sive ex sua ipsius conjunctionis natura, significet aliquo modo unionem Christi cum Ecclesia, sicut unumquodque suum simile. Unde D. Thomas hic art. 2. ad 3. dicit: *Matrimonium fuit institutum in statu innocentiae, non secundum quod est sacramentum, sed secundum quod est in officium naturæ;* ex consequenti tamen aliud significabat futurum circa Christum & Ecclesiam: *sicut & omnia alia, quæ in figura Christi præcesserunt.* Ad illud quod subditur de ligno vite, dicendum est, Augustinum illud appellasse sacramentum, non quod institutum esset in signum practicum gratiae, sed quia mysticè adumbrabat & figurabat sacramentum Eucharistie, seu virtutem Christi ad gratiam & gloriam, seu vitam æternam conferendam.

Obijicies secundò: Homini secundum suam naturam considerato congruent sacramenta, ut suprà triplici ratione D. Thomæ ostendimus: Sed Adamus in statu innocentiae habuit eandem naturam, quam cæteri homines: Ergo in hoc statu, quamvis brevissimo tempore in ipso duraverit, illi conveniebant sacramenta.

Confirmatur: Cùm homo essentialiter constet ex corpore & anima, proindeque hanc compositionem retinet in omni statu, & ex illa proveniat quodd modus cognoscendi spiritualia per sensibilia, sit connaturalis homini, debuit ille modus cognitionis servari in statu innocentiae, atque adeò institui in illo statu aliquod sacramentum, quo mediante, tanquam signo sensibili, Adamus gratiam sanctificantem quæ est forma spiritualis, cognosceret.

Ad objectionem respondeo distinguendo Majorem: homini secundum suam naturam considerato, in quocumque statu convenient sacramenta, nego. Considerato tantum in statu naturæ lapsæ, concedo. Solutio est D. Thomæ hic art. 2. ubi secundo loco sibi hoc argumentum objicit: *Sacraenta sunt necessaria homini secundum conditionem humanae naturæ, sicut dictum est: sed eadem est natura hominis ante peccatum, & post peccatum: ergo videatur quod ante peccatum homo indigerit sacramentis.* Cui sic responderet: *Ad secundum dicendum, quod eadem est natura hominis ante peccatum, & post peccatum, non tamen est idem natura status: nō post peccatum anima, etiam quantum ad superiorum partem, indiget accipere aliquid*

*quid à corporalibus rebus ad sui perfectionem, quod in illo statu (scilicet innocentiae) homini necesse non erat. Unde quando idem S. Doctor hic art. 1. dixit, *humana natura proprium esse, ut per corporalia & sensibilia, in spiritualia & intelligibilia deducatur*, hoc de natura sibi relata, & secundum proprium statum intelligit, non de natura in aliquem sublimiorem statum elevata, qualis erat innocentiae status.*

27 Ad confirmationem dico, res spirituales quoad sui cognitionem esse in duplice differentia: aliae enim sunt quae lumine naturali cognosci possunt, cujusmodi sunt naturae angelicæ: aliae vero quae lumine solum supernaturali possunt cognosci, nempe gratia, habitus per se infusi, & omnia mysteria Christianæ religionis: quamvis autem modus connaturalis cognoscendi res spirituales primi generis, sit ex sensibilibus in homine, quia earum cognitio oritur per se à sensu, ascenditque ad cor hominis; non tamen modus connaturaliter cognoscendi res spirituales secundi generis, quia eorum cognitio non oritur per se ex sensibilibus, nec ex illis ad cor hominis ascendit, sed ex superiori revelatione ascendet; quare signa sensibilia solum per accider possunt homini esse necessaria ad earum notitiam, c. do nimur repugnantiam aliquam patitur ex parte sensitiva in tali cognitione, sicut patitur modò in statu naturæ corruptæ.

28 Objicies tertio: Adamus gratiam suam habuit ex Christo præviso, & meritis ejus: Sed gratia ex me itis Christi concessa, fertur solum per sacramenta, per quæ merita Christi applicantur: Ergo fuerunt aliqua sacramenta in statu innocentiae, pro illo brevitempore quo in Adamo duravit.

29 Respondeo primò negando Majorem, ut enim in Tractatu de Incarnatione disp. 14. art. 4. ostendimus, gratia concessa primis parentibus in statu innocentiae, cum non esset medicinalis & sanativa, non fuit illis data ex meritis Christi Redemptoris, sed ex sola liberalitate & benignitate Dei Conditoris, Christusque solum fuit illius gratiae reparator, & consummator, ut ibidem fuse declaravimus.

30 Respondeo secundò, data Majori negando Minorem: dato enim quod illius gratiae Christus fuisset auctor, non inde sequitur quod Adamus eam mediatis sacramentis receperit; siquidem neque in hoc statu peccati semper sacramentis alligata fuit gratia Christi, ut patet in Jeremia, Joanne Baptista, & aliis Sanctis, quos Christus in uteris maternis sine Sacramento justificavit.

Nec obstat quod Christus fuit caput & consummator illius gratiae, nam sicut fuit caput & consummator gratiae Angelorum, nec tamen mediatis sacramentis, quia naturæ Angelorum non congruunt: ita & fuit consummator gratiae Adamo concessæ in statu innocentiae, non tamen per sacramenta, quia statui illi non congruebant. Addo quod non fuit consummator illius gratiae, pro statu innocentiae, qui non fuit status consummationis & prædestinationis, sed pro alio statu, in quo ex meritis Christi reparata fuit.

31 Objicies quartò: Deus præscius peccati Angelorum & hominum, ante eorum lapsum, ignem infernalem peccatoribus puniendis præparavit: Ergo, cum sit prior ad miserendum quam ad puniendum, æquior ratione videtur, ante peccatum primorum parentum præparare debuisse sacramenta medicinalia, in remedium talis peccati; eò maximè quod salutiferas herbas, & medendis corporibus convenientes, antequam morbi effient, creaverit. Addo quod, providissimi medici est, non modò præsentibus ægritudinibus mederi, verum etiam ab illis quæ timentur sanos præservare, subindeque debuit Deus debito congruentiae, sacramenta instituere in statu innocentiae, quibus homo ab illa culpa, quam postea contraxit, præservaretur.

32 Respondeo, concedo Antecedens, negando confe-

quentiam & paritatem: discrimen est quod ex una parte Dei misericordia contrariari non debet ejus sapientie, omnia suaviter disponenti, secundum rerum naturas & intelligentias; aliunde vero ignis inferni, cum fit corpus naturale & elementare, ad universi perfectionem connaturalem pertinens, debuit simul cum isto universo creari; idemque dicendum est de herbis medicinalibus, q. e. cum sint res naturales, & ad opus creationis pertineant, debuerunt pariter cum ipso universo, ut partes ejus naturales creari: sacramenta vero, cum sint res supernaturales & artificiales, ad perfectionem naturalem universi non spectant, unde non debuerunt ante peccatum institui, & cum ipso universo creari.

Nec obstat quod subditur de prudenti Medico, qui non solum prætentibus ægritudinibus debet mederi, verum etiam ab illis quæ timentur sanos præservare: facile enim respondetur, in statu innocentiae hominem nudum medicinali sanante, sed nec præservante equis; medicina enim præservativa non debet applicari nisi iis qui jam sunt dispositi ad morbum, & quibus ob aliquem humorem corruptum timetur morbus; in statu vero innocentiae sicuti nulla erat ignorantia, nulla passio inordinata, sed summa facilitas faciendi quodcumque bonum: ita nulla erat dispositio & propensio in morbum. Quod vero Adam de facto peccaverit, hoc ex propria ipsius malitia ortum habuit, non vero ex prava aliqua dispositione qua esset affectus, & ideo non indigebat medicinæ præservativæ. Præterquam quod sufficierent ipsi provisum fuerat per justitiam originalem, & de num integratam, aliaque dona & privilegia quibus in illo felicissimo statu dotatus fuit: *Erat enim (inquit Augustinus in concione ad Catechum.) pudicitia armatus, temperantia compositus, claritate splendidus. Ipsi (subdit Bernardus serm. 2. de Annunt.) misericordia custodiebat, docebat veritas, regebat justitia, pax forebat. Denique, ut ait Ambrosius: Opertus erat virtuum velamine, priusquam prævaricaretur.*

Objicies quinto cum Suarez contra secundam conclusiōrem: Sacraenta in statu innocentiae habuissent congruam rationem suæ institutionis, & in quantum sunt signa, & in quantum sunt cause: Ergo habuissent in illo. Consequentia patet, Antecedens quoad primam partem probatur. Sacraenta sunt signa de servientia non solum ad acquirendam cognitionem rerum supernaturalium, sed ad alias etiam utilitates, putat ad profitendam interiorum fidem, ad excitandam memoriam & affectum erga bonitatem Dei, ad quantum repræsentationem mysteriorum supernaturalium, ad consensum & unitatem hominum in una religione: Ergo in quantum sunt signa habuissent congruam rationem suæ institutionis. Secunda etiam pars Antecedens probatur. Producere gratiam per res sensibiles, est unum ex maximis operibus potentiae, sapientiae, & bonitatis divinae; & insuper non parum videtur redundare in hominum utilitate, ut ex opere operato conferatur ipsis gratia: Ergo sacramenta, etiam in quantum sunt cause gratiae, habuissent in statu innocentiae congruam rationem suæ institutionis.

Respondeo, negando Antecedens, ad probationes in primis dico, omnes illas utilitates non esse sufficietes ad sacramenta instituenda, si desit primarius & principalis finis sacramentorum, qui est homines per illa sanctificari: sicut non veniret Christus in carne passibili, si deficeret finis redimendi à peccatis, licet aliae congruentiae essent. Secundò dico, illas omnes congruentias potuisse quidem Deum mouere, ut institueret quædam sacramenta diverse rationis à nostris, ex vi alterius decreti, sed quod ex vi decreti quod peus habuit de facto, & ex quo modo sunt instituta in remedium peccati, ea instituisset in statu innocentiae, non prebat Suarez, & contrarium nos ostendimus conclusione secundâ, duplice ratione. Addo quod, sacrifici, oblationes, aliisque

aliique cultus externi, abundè sufficerent ad varias illas utilitates, quæ & fusè & inutiliter referuntur à Suare.

36 Objicies sextò : Sacra menta vivorum, putà Eucharistia, & Ordo, sunt per se instituta ad significandum & causandum augmentum gratiae : Sed in statu innocentiae gratia quam habuissent homines à nativitate, potuisset augeri ; Ergo in eo statu ad producendum & significandum illud augmentum sacramenta fuissent instituta.

37 Respondeo sacramenta vivorum esse instituta ad augendam gratiam, vel regenerativam, vel sanativam, quæ nimirum primò collata sit per sacramenta mortuorum, ut est gratia baptismalis, vel gratia in sacramento poenitentiae recuperata : non verò ad augendam gratiam seu iustitiam originalem, quæ nullam præsupponit ægritudinem. Potuisset autem hæc gratia aliis modis augeri, putà per exercitium bonorum operum, maxime verò actuum charitatis, quos in statu innocentiae facillimum erat elicere.

38 Dices, Saltem Eucharistia in illo statu potuit institui, ut per illam homines intimiùs Christo unirentur : Ergo congruum fuit, quod saltem Eucharistia institueretur in statu innocentiae.

Sed nego Antecedens, quia non existente Adæ peccato, Christus non venisset in carne passibili, quem tamē adventum Eucharistia supponit. Deinde Eucharistia est instituta per modum medicinæ præservativæ, ad succursum nostræ fragilitati, & à frequenti lapsum nos præservandum, unde etiam datur per modum cibi & potius confortantis nos & infirmitatem præsupponit, quæ omnia non fuissent in statu innocentiae.

39 Objicies septimò : In statu innocentiae potuissent homines percire, sicut de facto peccavit Adam : Ergo pro illis reparandis decebat sacramenta esse. Consequitur tamen videtur manifesta, in illo enim statu in quo possent esse vulnera, non essent intongrue medicinæ.

40 Respondeo, concessio Antecedente, negando Consequentiam : nam supposito etiam quod aliqui ex postfatis Adæ peccassent, non fuisset adhuc congruum, ut efficerent sacramenta ; quia quandiu natura humana in suo capite & pluribus ejus membris retinuissest integritatem & iustitiam originalem, non fuisset congruum ut subderetur aliquo modo rebus sensibilibus in acquisitione gratiae & scientiae rerum supernaturalium, quamvis in aliquibus individuis ab hujusmodi rectitudine & integritate decidisset, sed quandiu mansisset absolute in capite, & pluribus ejus membris, in illa dispositione, tandem fuisset consentaneum rationi, ut nedum pefectionem gratiae & scientiae rerum supernaturalium acquireret sine dependentia à sensibilibus, per immediatum influxum Dei, sed etiam ut eam recuperaret, si in aliquibus individuis eam aliquando per peccatum amississet. Unde si in statu innocentiae aliqui homines peccassent, non recuperasset gratiam mediatis sacramentis, sed per actus charitatis & contritionis, quos, ob perfectorem Dei cognitionem, facilius in eos statu elicere potuissent, quam nos ; subindeque sacramento poenitentiae, supplente vices perfectæ contritionis, non indigissent, sicuti nos.

§. I V.

Aliud argumentum solvitur, & an in statu innocentiae fuissent sacrificia, declaratur.

41 Objicies ultimò : In statu innocentiae fuissent sacrificia : Ergo & sacramenta. Consequitur videtur legitima, tum ex paritate rationis : tum etiam quia homo in illo statu idèo uteretur sacrificiis, quia constat corpore & animâ, & in utroque Deum debet colere : Ergo eadem ratione deberet uti sacramentis, ut sanctificationem suam, non solum si i ritualiter, sed etiam corporaliter, id est mediante signo sensibili, externo, & corporalio, consequeretur.

Secunda,

Respondet Soto in 4. dist. 1. quæst. 2. art. 2. negan-

do Antecedens ; existimat enim, quod sicut in statu innocentiae non fuissent sacramenta, ita nec sacrificia.

Sed hæc solutio displicet, nam S. Thomas 2.2. qu. 85. art. 1. ait quod offerre Deo sacrificium est de jure naturæ, quia in qualibet ætate, & apud quaslibet hominum nationes, semper fuit aliqua sacrificiorum oblatio. Pro cuius ampliori notitia

Sciendum est, homines lege naturali obligari ad collendum Deum, propter summam ipsius excellentiam, supremumque dominum. Verum Deus potest ab homine coli tribus modis, primò per actus pure internos, quibus confitetur ipsum esse unum & trinum, creatorum, & conservatorem, ac demum glorificatorem. Secundò per virtutum officia, & laudes exteriores, ac enarrando mirabilia ejus. Tertiò per sacrificia & oblationes, offerendo scilicet illi de bonis corporeis & sensibilibus. Non solum autem est de jure naturæ, Deum colere actibus interioribus, aut exterioribus virtutum, & enarratione mirabilium ejus, sed etiam bonorum temporalium oblationibus. Cujus ratio nem affignat D. Thomas loco citato, quia ratio naturalis dictat homini, ut alicui superiori, scilicet Deo subdatur, propter defectus quos sentit in seipso, in quibus eger adjuvari & dirigi ab illo, eique cultum, subjectionem, & honorem exhibeat, secundum modum suum : modus autem conveniens homini est, ut aliquibus sensibilibus utatur ad aliqua exprimenda, quia ex sensibilibus cognitionem accipit. Ratio ergo naturalis dictat homini, ut utatur aliquibus rebus sensibilibus, offerens illas Deo in signum debitæ subjectionis & honoris : Sed hoc pertinet ad rationem sacrificii : Ergo offerre Deo sacrificium est de jure naturæ.

Confirmatur : Homo non tantum accipit à Deo corpus & animam, sed etiam res exterioris, quibus ad animi profectum, oblationem, vel exercitium, & ad corporis sustentationem & conservationem utitur : Ergo non solum corpore & animo debet Deum colere, sed etiam rebus externis, quarum oblatione, consumptio, aut alio simili usu, protestetur Deum esse omnium dominum, eique gratias agat; juxta illud 1. Paralip. 29. *Tua sunt omnia, & de iis quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi* : Ergo offerre Deo sacrificium est de jure naturæ, subindeque ad hoc homo fuisset obligatus, etiam in statu innocentiae, si perseverasset.

Dices primò cum Soto : De ratione sacrificii est quod sit pro peccatis institutum, quod sit ex propriis bonis offerentis, & quod cedat in usum ministrorum : Sed in statu innocentiae non fuisset peccatum, nec bonorum proprietas, quin imò omnia fuissent communia, & sic non potuisset sacrificiorum materia cedere in usum ministrorum, quia nullam passi fuissent necessitatem : Ergo non potuissent esse sacrificia.

Respondeo hæc omnia enumerata non esse de ratione sacrificii ut sic, sed ei accidere, supposita amissione iustitiae originalis, nam de essentia sacrificii ut sic, solum est quod ordinetur ad recognoscendam supremam Dei majestatem, & consequenter ad protestandam subjectionem nostram ad Deum : unde propter has causas extrinsecas non est negandum sacrificium in statu innocentiae, cum intrinsecas ratio ejus, cum perfectione illius status non repugnet, sed maximam habeat congruentiam. Præterquam quod, falsum est quod ait Soto, nempe quod in statu innocentiae non fuissent peccata : nam si status iustitiae originalis perseverasset, homines non fuissent in gratia confirmati, ut docet D. Thomas 1. parte quæst. 101. art. 2. subindeque peccare potuissent, ut infelix Adami casus f. tis demonstrat.

Dices secundò : Omnes iusti legis naturæ servarunt ea quæ sunt juris naturalis : sed nullibi in Scriptura legitimus de Isaac quod sacrificium obtulerit, sicut nec de Adam, postquam è paradiso terrestri ejectus est : Ergo offerre Deo sacrificium non est de jure naturæ.

Respon-

de Existentia Sacramentorum.

25

48 Respondeo, concessa Majori, negando Minorero: nam ut ait D. Thomas 2.2. qu. 85. art. 1. ad 2. Adam & Isaac, sicut alii iusti sacrificium obtulerunt Deo secundum sui temporis congruentiam, ut patet per Gregorium lib. 4. Moralium cap. 1. qui dicit quod apud antiquos per sacrificiorum oblationes remittebatur peccatum originale. Non tamen de omnibus iustorum sacrificiis fit mentio in Scriptura, sed solum de illis circa qua aliquid specialiter accedit. Potest autem esse ratio quare Adam non legitur obtulisse sacrificium, ne scilicet quia in ipso notatur origo peccati, similiter etiam in eo sanctificationis origo significaretur. Isaac vero significavit Christum, in quantum ipse oblatus est in sacrificium: unde non eportebat ut significaretur quasi sacrificium offerens.

49 Alter ergo ad principalem objectionem respondeo, concessa enim Antecedente, nego consequentiam & paritatem: duplex enim est ratio discriminis. Prima patet ex jam dictis, sacrificiorum enim oblatione (ut ostendimus) est de jure naturae, illud autem quod est de jure naturae, debet in quolibet statu reperiri; sacramenta vero non sunt de jure naturae: quia nec consequuntur ex lumine naturali per se & necessariò, neque connaturalia sunt gratiae, cum illa connaturaliter possit sine sacramentorum administriculo communicari, ut patet in Angelis, & in primis parentibus, ac in illis iustis, qui in utero matris à Deo sanctificati sunt.

50 Secunda ratio discriminis est, quia cultus Dei externus, est aliquid debitum Deo, ex subjectione quam habet homo Deo, non solum spiritualiter, sed etiam corporaliter; sanctificationem autem ipsius hominis fieri per signa corporalia, non est debitum naturae humanae, quando tales statum habet, ut perfectissime Deo subjiciatur, quia tunc ex vi subjectionis hujus, sanctitatem, hanc habere debet. Unde licet non sit inconveniens in statu innocentiae signa externa fuisse, quibus homines in rebus sacris communicarent (hoc enim potius perfectionem dicit, cum haec signa ex sanctificatione interna dimanaverint) erat tamen inconveniens, quod homo in eo statu his signis subjeceretur, ut ab eis suam perfectionem & sanctificationem emendaret, ut supra ostensum est. Ex quo patet responsio ad secundam probationem consequentiae: quia enim homo constat corpore & anima, in utroque debet cultum Deo reddere, secundum protestationem interiorem & exteriorum; sed quando constat corpore & anima perfectè Deo subiecta (sicut constabat in statu innocentiae) non debet sanctificationem suam ex signis externis, sed ab ipso Deo immediatè accipere. Et quidem cum sanctificatione sit quid solum spirituale, non est per se loquendo necessarium eam applicari corporaliter: cultus autem Dei & spiritualiter & corporaliter debet exhiberi, quia in utroque subjecitur homo Deo.

ARTICULUS II.

An in statu legis naturae fuerint vera sacramenta, tam pro adultis, quam pro parvulis, eaque immediatè à Deo determinata fuerint, & necessaria necessitate medi ad salutem?

§. I.

Quibusdam prmissis referuntur sententiae.

51 Suppono primò, statum naturae per peccatum corruptæ, secundum triplicem legem dividit: alius enim, est status hominis lapsi sub lege naturæ, qui duravit ab Adamo lapsi usque ad Moysen, & dicitur legis naturæ, non quasi distinctæ contra legem supernaturalem, ita ut sola præcepta, que dictamen rationis naturalis suggerit, obligarent (nam revera sub illa lege implebantur etiam præcepta supernaturale fidei, spei, & charitatis) sed ut distinctæ à lege scripta, quia scilicet in Genes. Theol. Tom. V.

illo statu nulla fuit lex scripto mandata ex instituto Dei, sed lex naturalis, solo in statu interiori naturæ, & lex supernaturalis, foliæ inspiratione Dei, quasi per modum naturæ, erant cognitæ. Alius vero status fuit hominis lapsi sub lege scripta, qui duravit à Moysi usque ad Christum. Alius denique sub lege gratiae, qui à Christo usque ad finem mundi duratus est.

Suppono secundò, quod licet status legis scriptæ, rigores loquendo, non incepit nisi à tempore quo lex fuit tradita Moysi (ut potè cum ante id tempus nullum Dei præceptum fuerit litteris mandatum, saltem ex divina institutione) tamen ubi primum circumcisio præceptum Deus Abraham imposuit, statim cepit declinare status legis naturæ, & insinuavit se status legis scriptæ, ed quod circumcisio fuit (ut docet D. Thomas in 4. dist. 1. quest. 2. art. 1. quæstiunc. 2. ad 1.) quedam dispositio & præparatio ad legem scriptam; propter quod tempus quod inter Abraham & Moysen fluxit, acutè vocant Theologi, confinium legis naturæ & legis scriptæ; sicut intervallum temporis quod à Joanne Baptista usque ad Christum conditum legem gratiae transmissum est, dicitur confinium legis scriptæ & legis gratiae, ipseque Joannes, terminus legis, & initium Evangelij, à D. Thoma 3. parte quest. 38. art. 1. ad 2. & à Petro Chrysologo serm. 91. *legis & gratia fibula*, appellatur. Non procedit autem difficultas de lege naturæ, nisi ut à tali ejus & legis scriptæ confinio præcise, atque adeo de illo duntaxat tempore quod ab Adamo lapsi, usque ad præceptum circumcisio Abrahama impositum, fluxit; certissimum enim est circumcisio fuisse sacramentum, ut ostendemus. Tertius sequenti, ubi de baptismo & de circumcisione quæ illū præcessit, & cui baptismus succedit, differemus.

De statu ergo legis naturæ, sic considerato, tria inquirimus. Primum est, an in eo vera sacramenta tam pro parvulis, quam pro adultis fuerint? Secundum, an talia sacramenta fuerint à Deo immediatè determinata, vel relicta in hominum arbitrio? Tertium, an ea fuerint necessitate medi ad salutem necessaria?

Circa primum, Soto, Martinus de Ledesma, Martinez de Prado, & alii, doceunt, nulla prolsus in statu legis naturæ fuisse vera sacramenta. Suarez vero, Vazquez, Delugo, & alii ex Recentioribus, concedunt quidem in tali lege fuisse sacramentum ad delendum peccatum originale, institutum pro parvulis, negant tamen fuisse aliquid ad delenda peccata actualia, institutum pro adultis.

Circa secundum, Scotus & Ricardus afferunt, illud saltem sacramentum, quod pro parvulis justificandis institutum erat in lege naturæ, fuisse à Deo immediatè determinatum in particulari, sicut sacramentum circumcisionis in lege scripta.

Circa tertium Hugo Victorinus lib. 1. de sacramentis p. 2. cap. 3. & 6. dicit sacramentum in lege naturæ pro parvulis, fuisse devotionis & non necessitatis. Suarez vero hic disp. 4. lect. 4. admittit sacramenta in lege naturæ fuisse quidem necessaria pro parvulis, ed quod sint incapaces contritionis, secùs tamen pro adultis, quia poterant justificari per solam contritionem. Alii ex opposito afferunt, sacramenta tunc fuisse solum necessaria adultis, non autem parvulis, quia ad eorum justificationem ab originali, sufficiebat fides parentum. Ita docent Albertus Magnus in 4. dist. 1. quest. 11. Paludanus qu. 5. art. 5. Cano relectione de sacramentis in genere, Vazquez, Meratius, Bernal, & alii.

§. II.

Tripli conclusione triplices difficultates propositae solviuntur.

Dico primò: In lege naturæ fuerunt vera sacramenta pro parvulis & pro adultis, in remedium peccati originalis, & actualis.

C

Prima

Prima pars conclusionis probatur primò ex D. Augustino lib. 5. contra Julianum cap. 1. huc scribente: *Non est credendum ante datam circumcisōem famulos Dei (quandoquidem illis inerat Mediatoris fides) nullo ejus sacramento opitulatos esse parvulis suis, quamvis quid illud esset, aliquā necessariā causā, Scriptura sacra tacere voluerit. Ubi ponderandum est, S. Doctorem loqui de sacramento propriè dīcto, quatenus à sacrificio distinguitur. Tum quia Scriptura non tacet sacrificia legis naturæ, quandoquidem Genes. 4. sacrificium Cain & Abelis. 8. sacrificium Noë, 14. sacrificium Melchisedech, & Job 1. sacrificium hujus Patriarchæ narrantur. Unde subdit Augustinus post verba recitata: *Nam & sacrificia eorum legitimū, quibus utique sanguis ille figurabatur, qui solus tollit peccata mundi. Tum etiam, & maximè, quis illud sacramentum non erat, sicut sacrificium, ut distinctum à sacramento, signum merè speculativum, sed practicum ipsius gratiæ, ut potè in actuallij ejus applicatione parvulis de facto conferendæ. Item D. Cyprianus in libro de Cardinalibus Christi operibus, capite de circumcisione ait: Sanè originale peccatum, quod à primis parentibus in totam generis hujus successionem defluxit, omni tempore aliquibus remediorum operis expiare. Ibidem autem talia remedia vocat sacramenta: verba autem Patrum, in materia dogmatica, debent propriè sumi, nisi ex eo sequatur aliquod inconveniens, quod nullum potest assignari in præsenti. Idem afferit Hugo de S. Victore lib. 1. de sacramentis, p. 1. cap. 1. ubi addit, non rectè sentire qui contrarium opinantur.**

35 Probatur secundò eadem pars ex D. Thomas h̄c art. 2. loquendo de toto tempore quod fuit post peccatum Adami, ante Christi adventum (quod comprehendit statum legis naturæ, & tempus circumcisionis præcepte Abramō, & tempus legis Mosaicæ) ait, *quod necesse fuit quedam sacramenta institui. Et infra quest. 70. art. 4. ad 2. huc scribit. Probabile est, quod parentes fideles pro parvulis natis, & maximè in periculo existentibus, aliquas preces Deo funderent, vel aliquam benedictionē eis adhiberent (quod erat quoddam signaculum fidei) scilicet adulti pro seipsis preces & sacrificia offerebant. Ergo tam externa sacramenta agnoscit S. Thomas pro remedio parvolorum in lege naturæ, de qua ibi loquitur, quam externa fuerunt sacrificia pro salute adulorum.*

36 Probatur tertid eadem pars ratione fundamentali. Remedium sensibile peccati originalis, est verum sacramentum: Sed in lege naturæ fuit aliquod remedium pro peccato originali, illudque fuit sensibile: Ergo in lege naturæ aliquod sacramentum à Deo institutum est in remedium peccati originalis. Major patet, nam remedium sensibile ordinatum ad culpam originalem delendam, est significativum gratiæ, tale peccatum tollentis: Sed signum sensibile gratiæ, est verum sacramentum; Ergo remedium sensibile peccati originalis, est verum sacramentum. Minor etiam quantum ad primam partem certa videtur, nam Deus vult voluntate antecedenti omnes homines salvos fieri, subindeque dat omnibus sufficientia remedia ad salutem, juxta singulorum capacitatem; *Hujus enim voluntatis effectus, est ipse ordo in finem salutis, & promoventia in finem, omnibus communiter proposita, tam naturalia, quam gratuita*, inquit S. Thomas in 1. dist. 46. quest. 1. art. 1. unde cùm parvuli sub tali voluntate & providentia Dei generali comprehendantur, debuit Deus in quacunque lege & statu naturæ, sufficiens remedium ad salutem, subindeque ad tollendam maculam peccati originalis, ipsis preparare.

37 Confirmatus: Post legem scriptam foemine apud Judæos justificabantur ab originali, etiam cùm parvula essent, neque enim verisimile est, in populo fideli masculos ab originali justificari, & non foeminas, cùm autem eis non applicaretur nisi remedium legis naturæ (nec enim de alio constat, cùm non fuerit in lege aliquod institutum) manifestè sequitur, quod pro par-

vulis erat remedium originalis in statu legis naturæ.

Quod verè tale remedium fuerit sensibile (ut se-58 cunda parte Minoris principalis assertur) multipliciter suadetur. Primo, quia oportebat remedium illud legis naturæ parvulis applicari, ut ipsi consequerentur salutem: Sed non est conveniens applicatio inter homines, & modo humano, si fiat per actum purè internum, & non externā aliquā operationē: Ergo tale remedium legis naturæ, non erat purè spirituale, sed internum, ac sensibile.

Secundo, parvuli dum justificabantur in lege naturæ, adunabantur Ecclesiæ fidelium, non minus quam adulti: Sed in nullum religionis nomen (inquit Augustinus) adunantur homines, sine sacramentorum visibilium consortio: Ergo remedium illud quo parvuli in lege naturæ justificabantur, erat externum & sensibile, & non purè internum & spirituale.

Tertio, Ecclesia semper fuit visibilis: Ergo & id quo parvuli in lege naturæ fiebant membra Ecclesiæ.

Quarto, Remedio legis naturæ pro justificatione parvorum, succedit in lege scripta circumcisio, & in lege nova baptismus: Ergo sicut ista remedia sunt externa & sensibilia, ita & illud quod in lege naturæ pro justificatione parvulus institutum erat.

Quinto, Decuit ut sicut Salvator hominum homo sensibilis erat; ita etiam homines in omni lege, & statu, salutem per ipsum consequerentur, mediantibus signis sensibilibus.

Dt̄nique, Si remedium quod erat in lege naturæ pro justificatione parvolorum, fuisset aliquid insensibili, nempe solus actus fidei interioris parentum in Christum venturum, ad parvulos suos explicitè vel implicite directus, ut docent Adversarii, vel habuisset talis actus ex sua natura, vel solum ex divina institutione, quod solus justificaret illos parvulos? Non ex natura sua, tum quia non fuit tunc actus fidei ex natura rei majoris efficacie, quam sit modò post Christi adventum: modò autem non sufficit fides ex sua natura ad alios justificationem. Tum etiam, quia cùm ex natura rei sola fides non possit producere in habente fidem ipsam gratiam, multo minus id in alio potest efficere. Quod si dicantur id fecisse ex institutione divina, contra est, quia sicut adversarii fingunt ex divina institutione fidem parentum hanc virtutem & efficaciam habuisse, ita non moltò rationalius dicere possumus, Deum instituisse signa sensibilia ad hanc sanctitatem efficiendam, quandoquidem hic modus homines justificandi est communis, & magis ipsis conveniens.

Addo quod in nostra sententia, major reperitur analogia & proportio, inter morbum peccati originalis, & ejus remedium; cùm enim peccatum originale, carnis propagatione contraheretur in lege naturæ, sicut modò, non erat consentaneum, nisi ut corporali etiam remedio, atque sensibili sanaretur.

Ex his probata manet contra Saarem secunda conclusionis pars, quæ afferit in lege naturæ fuisse pro adultis aliquod sacramentum ad delenda peccata actualia, debuit enim divina providentia non minus aliquod remedium ad delenda peccata actualia, quam ad tollendum peccatum originale preparare, cùm habeat voluntatem antecedentem salvandi omnes homines, sive parvulos, sive adultos, & per talem voluntatem salutis media, seu remedia, hominibus præparentur, ut supr̄a ex D. Thoma vidimus: Sed remedium ad delenda peccata actualia in lege naturæ institutum, non minus debuit esse sensibile, quam remedium ad tollendum peccatum originale in eadem lege institutum, cùm rationes quæ hoc probant de uno, id etiam suadent de alio: Ergo in lege naturæ fuit aliquod remedium sensibile ad tollenda peccata actualia, subindeque aliquod sacramentum, in remedium peccatorum actualium pro adultis institutum.

Confirmatur ex D. Thoma infra quest. 84. art. 7. 60
ad

ad 1. ubi sic ait: *De jure naturali est quod aliquis paenitentia de malis quae fecit, quantum ad hoc quod dolere ea fecisse. Et doloris remedium querat per aliquem modum, & quod etiam aliqua signa doloris ostendat, sicut & Nini-vita fecerunt, ut Iona 3. legitur.* Et in solut. ad 2. docet quod in lege veteri penitentia habuit aliquam determinationem, non solum quoad dolorem de commissis, sed etiam quantum ad remedium doloris querendum, ut aliquo modo ministris Dei homines confiterentur peccata sua saltem in generali. Igitur si de jure naturali erat remedium doloris querere, & signa doloris ostendere, oportebat in lege naturae hujusmodi remedium esse, subindeque aliquod sacramentum ad delenda actualia institutum. Unde idem S. Doctor in 4. dist. 1. art. 2. quæst. 3. ad 2. *Ante legem scriptam (inquit) erant quedam sacramenta necessitatis, sicut illud fides sacramentum, quod ordinatur ad deletionem originalis peccati & similiiter penitentia, que ordinabatur ad deletionem actualis.* Cujus aliquod vestigium in Scriptura invenitur, auct. Joh capite ultimo, ubi inveniuntur sacrificia pro remissione peccatorum amicorum Job.

61. Verisimile etiam est in statu legis naturæ fuisse necessarium aliquod sacramentum, ad conservandum se in gratia, & ad illam augendam, correspondens Encharistie nostræ, que fuit figurata per oblationem Melchisedech. Nec probabile est quod ait Suarez, tale sacramentum ad Iohannam familiam Melchisedech fuisse restriatum, cum neque Scriptura, neque traditio dicant quod Deus tale sacramentum ad familiam Melchisedech restrixit, & aliunde omnes congruentie, que afferri possunt hujus institutionis pro illa familia, valent etiam pro aliis.

Dico secundum: Sacraenta legis naturæ non fuisse determinata immediata à Deo in particulari, sed relata in hominum arbitrio.

62. Probatur prius ex D. Thoma hinc art. 3. ad 2. ubi de sacramentis veteris legis ait: *Comparabantur ad sacramenta qua fuerunt ante legem, sicut determinatum ad indeterminatum: quia sedicet ante legem, non fuit determinata prefixum homini quibus sacramentis uteretur.* Quod intelligendum est de sacramentis, quantum ad signa visibilia quibus homines protestabantur in lege naturæ fidem suam de futuro adventu Salvatoris, non autem de ipsa protestatione fidei, que ex divina institutione erat hominibus necessaria ad salutem, ut infra magis declarabitur.

63. Probatur secundum conclusione ratione quam ibidem insinuat idem S. Doct. Cùm status legis naturæ esset à Christo remotior statu legis scriptæ, fidem in ipsum habebat magis obscuram, & consequenter non exigebat sacramenta à Deo in particulari determinata.

64. Tertius, cùm eo tempore nondum esset Scripturæ sacræ usus, neque homines in unum corpus adunarentur, vix potuisset divina talium signorum determinatio omnibus innoteſcere.

Denique, non est assignabile ex Scriptura aut traditione aliquod signum sensibile, in quo determinatè sacramentum in remedium peccati originalis Deus in lege naturæ instituerit, aliunde vero nulla afferri potest hujus determinationis congruentia, sed potius ejus indeterminatione congrua erat statui illis legis, ut ostensum est: Ergo absque fundamento Scotus & Ricardus afferunt, illud sacramentum fuisse immediata à Deo determinatum in particulari.

65. Quamvis ergo divinæ institutione revelata Adæ, ab illoque posteris indicata, determinatè prefixum fuerit homini in lege naturæ, ut pro sacramentis uteretur protestatione fidei de Salvatore venturo, facta signo aliquo exteriori (non enim voluntati hominis relictum est, ut ipse sacramenta institueret, aut pro sacramentis uteretur quibus rebus voluisset) hoc tamen signum non fuit divinæ institutione determinatum, sed interiori instinctu determinabant se homines, quo signo, actu

Genes Theol. Tom. V.

vèl rito, aut quibus rebus sensibilibus uterentur, ad praedictam fidem protestandam, ut colligitur ex D. Thoma qu. precedenti art. 5. ad 3. ubi sic ait: *Sicut in statu legis naturæ homines nullâ lege exterius data, sed solo interiori instinctu movebantur ad Deum colendum, ita est à ea interiori instinctu determinabatur eis, quibus rebus sensibilibus ad Dei cultum uterentur.* Et 1.2. quest. 105. art. 1. *Quia ante legem (inquit) fuerunt quidam viri recipui prophetico spiritu pollentes, credendum est, quod ex instinctu divino, quasi ex quadam privata lege, inducerentur ad aliquem certum modum colendi Deum, qui & conveniens esset interiori cultui, & etiam congrueret ad significandum Christi mysteria.* Qui modus colendi Dei non erat sacramentum ipsum secundum substantiam, sed ritus quo conficeretur, aut signum exterius quo protestatio externa fidei de Salvatore venturo, in qua substantia sacramenti consistebat, fieret.

Advertendum tamen est, quod licet Prophetæ & vi. 6. ti sancti, hujusmodi signis sensibilibus ex divino duxerat instinctu determinatis uterentur ad protestandam fidem de Salvatore venturo, in sacramentis, & in sacrificiis, valde tamen probabile est, quamlibet Rempublicam determinasse in particulari, per commune civitatum suffragium, sacrificiorum & sacramentorum materias; tum quia id expediebat ad perfectam unitatem & unitatem religionis servandam: Tum etiam quia ad Rempublicam bene institutam pertinet dirigere ciues, non solum in ordine ad bonum temporale, sed etiam, immo & maximè, in ordine ad bonum spirituale. Unde licet quilibet particularis potuisset validè alia signa sensibilia, quam determinata à Republica sua, proportionata & convenientia, sicut determinata à Republica.

Nulli autem mirum esse debet, quod Deus cum hac indeterminatione materie, legis naturæ sacramenta instituerit, nam etiam in lege Evangelica sacramentum matrimonii instituit cum aliqua simili, determinatione, ut disp. precedenti art. 5. declaravimus; eadem aut similem indeterminationem plures graves Theologi (quos ibidem retulimus) in materia sacramenti Ordinis admittunt.

Dico tertius: Sacraenta fuisse necessaria in lege naturæ, necessitate medii, non solum parvuli, sed etiam adultis.

Explicatur conclusio: Illud dicitur necessarium ne cessitate præcepti, quod est quidem in præcepto, sed tamen sine illo salvari quis potest, vel propter ignorantiam, vel propter impotentiam: necessarium autem necessitate medii, est illud sine quo nullus salvari potest, nec excusat ob ignorantiam, vel impotentiam; sicut quantumcumque quis ignoret Baptismum, si tamen illum non suscipiat, salvati non potest. Dicimus ergo, quod in statu legis naturæ sacramenta quæ ad delendum peccatum originale & actuale, pro parvulis & adultis à Deo instituta fuere, erant in eo statu ad salutem necessaria, nedum necessitate præcepti, sed etiam necessitate medii.

Probatur prima pars ex dictis in prima conclusione, 68 ibi enim ostendimus, quod in statu legis naturæ, non sufficiebat pro justificatione parvolorum sola fides, vel actus interior, sed requirebatur insuper signum aliquod exterior & sensibile, quo fides interior de venturo Salvatore declararetur, subindeque aliquod sacramentum.

Confirmatur: Nulla est ratio cur in lege scripta, & 69 in lege nova fuerint, & sint necessaria necessitate medii sacramenta externa, & in statu legis naturæ, sive ex terio signo parvuli justificari potuerint; siquidem non

minus necessaria erant signa sensibilia in lege naturae, quam in aliis statibus.

70 Probatur secundum eadem pars, ex absurdo & inconveniente quod sequitur ex adversa sententia: si enim sola fides parentum in lege naturae fuisset sufficiens ad salutem parvolorum, cum etiam illis qui nondum nati essent, ac eis qui jam nati fuissent, applicari potuisset, justificasset pueros in utero materno morientes, quod tamen non potest admitti: aliis enim non tantum per accidens, sed etiam per se & ordinariè, facilior fuisset via salutis pro parvulis in illa lege, quam sit modus pro parvulis in statu legis gratiae, ut potest quibus applicari nequit adhuc in utero materno existentibus, remedium unicum (scilicet baptisma) ad eos salvandos a Christo institutum.

71 Dices contra hanc rationem: sicut Deus secundum legem ordinariam, modus non regenerat nisi prius natum per naturam, ita neque tunc voluit, ut fides parentum prodebet parvulus, nisi natus per naturam, atque adeò extra uterum matris existentibus.

Sed contra: Ideò Deus secundum legem ordinariam modus non regenerat nisi prius natum per naturam, quia illud quod secundum legem ordinariam regenerat, non est applicabile pueru nondum nato, ut docet D. Thomas infra qu. 68. art. 11. ad 1. his verbis: *Pueri in maternis uteris existentes, nondum prodierunt in lucem, ut cum aliis hominibus vitam ducant; unde non possunt subjici actioni humanae, ut per eorum ministerium sacramenta recipiant ad salutem:* Sed fides parentum fuisset applicabilis suis parvulis nondum natis, tempore legis naturae: Ergo per talen fidem illi fuissent regenerati.

72 Potest insuper suaderi eadem pars, eo quod nostra sententia magis quam opinio contraria, repugnet doctrinæ haëreticorum nostri temporis, afferentiū non esse necessarium modus Baptismum in re parvulus, sed sufficere illis ad salutem, quod ex parentibus fidelibus nati sint, idque quia (inquit) aliis deterioris conditionis essent infantes modus in lege gratiae, quam in lege naturae, quandoquidem illis sufficiebat ad salutem fides parentum.

73 Ex his probata manet secunda pars conclusionis, qua afferit sacramentum in lege naturae pro adultis institutum ad remissionem peccatorum actualium, fuisse illis necessarium ad salutem, necessitate mediī: nam licet illi possent habere interiores actus fidei & charitatis, tamen ad salutem erat tunc necessaria ipsa protestatio & confessio fidei, juxta illud Roman. 10. Cor. de creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Ergo in tali lege, adultis necessarium erat ad salutem, necessitate mediī, sacramentum aliquod externum, & sensibile, quo interior fides de venturo Salvatore declararetur.

74 Addo quod, in omni statu remedium originalis peccati, quod erat necessarium parvulis sine propria dispositione, erat necessarium adultis cum propria dispositione, solum enim in hoc erat differentia ex parte dispositionum; ex parte autem signi sensibilis, quod per talen dispositionem suscipiendum est, omnibus necessarium est; nec enim est ratio cur parvuli eo signo deberent uti in fide communis Ecclesie, & non adulti in dispositione propria, ut recte dicit Joannes à S. Thoma hic art. 3. dubio 1. Unde S. Thomas suprà citatus ait, quod ante legem scriptam erant quedam sacramenta necessaria, sicut illud fidei sacramentum quod ordinabatur ad deletionem originalis peccati, & similiter penitentia, qua ordinabatur ad deletionem actualis.

§. III.

Solvuntur Objectiones.

75 Objicies primò contra primam conclusionem: Statuus legis naturae non habuit particularia præcep-

ta Dei circa supernatura, quæ positivè à Deo datur, alijs non differet à lege scripta: Ergo neque habuit sacramenta. Consequentia patet, quis haec debent esse positivè instituta à Deo, sive immediatè, sive mediatè.

Confirmatur: De sacramentis, cum sint supernatura, nihil definiendum est, nisi quod in Scriptura reatum est: Sed nullibi in Scriptura sacra recyclatur, fuisse sacramenta in lege naturae in remedium peccati originalis, & actualis: Ergo non est afferendum de facto talia sacramenta in lege naturae fuisse.

Ad objectionem respondeo negando Majorem, falsum enim est quod lex naturae excluderet omnia pracepta positiva, includebat enim aliqua, licet paucissima, & ad quorum memoriam non opus esset scriptura; quod certè in doctrina Adversariorum necessariò admitti debet, quandoquidem, cum fides parentum non haberet ex sua natura, sed solum ex divina institutione, quod parvulos justificaret, requirebat necessariò præceptum positivum: unde status ille non dicitur legis naturae, quod omnia prorsus præcepta positiva excluderet, sed quia in eo non gubernabantur homines per ceremonias & leges determinatas in particuliari à Deo, sicut in lege scripta & Evangelica, sed solum communi, relinquendo earum determinationem in particuliari, Reipublicæ, vel Principibus familiarium, oblationes suprà declaratas.

Ad confirmationem dicendum, quod licet in Scriptura non legamus fuisse in lege naturae aliqua sacramenta, in remedium peccati originalis & actualis, id tamen probabiliter à nobis afferitur, propter doctrinam Augustini citatam, & authoritatem multorum Doctorum, tam antiquorum, quam recentiorum, nec non propter rationes allatas. Neque silentium Scripturæ quoad hoc, probabilitati nostræ opinionis adversatur: tum quia Augustinus citatus affermat, Scripturam, aliqua necessaria de causa, licet eam ignoremus, sacramenta legis naturae tacuisse. Tum etiam, quia certum est, quod Adam post peccatum sacramenta suscepit, & sacrificia obtulit, & tamen id non referunt tacra litteræ, sicut nec legitur quod Isaac sacrificium obtulerit. Unde recordat Cano telec. de sacram. parte 3. ad 3. Gravissimus error eorum est, qui de sacramentis nihil descerni posse credunt, nisi quod sacris litteris traditur: multa enim verbis tenus & in nova, & in antiqua lege tradita sunt, quæ scripto non fuerunt mandata.

Objicies secundum: De ratione sacramenti est, quod gratiam conferat ex opere operato, seu ultra meritum suscipientis; alijs enim inutile erit ad sanctificationem hominis: Atqui in lege naturae nullus justificari poterat ex opere operato, sed solum ex opere operantis; quia justificari ex opere operato, est justificari ex meritis Christi operatis, & positis in rerum natura, quod illi statui convenire non poterat: Ergo in lege naturae nulla prorsus sacramenta fuere.

Respondeo primò, hoc argumentum nimis probare, probat enim circumcisio in lege scripta non fuisse sacramentum, ita nullum prorsus in tali lege fuisse sacramentum, cum ante Christi adventum, nullus justificari potuerit ex opere operato.

Respondeo secundum, distinguendo Majorem: de ratione sacramenti est quod gratiam conferat ex opere operato, vel activè, vel passivè, concedo Majorem. Activè semper, nego Majorem. Similiter distinguo Minorem: sacramenta legis naturae non poterant conferre gratiam ex opere operato, activè, concedo Minorem. Passivè, nego Minorem, & Consequentiam.

Explicatur solutio: Dari ex opere operato gratiam per sacramenta dupliciter potest intelligi, uno modo passivè, alio modo activè. Dari gratiam ex opere operato passivè, est dari gratiam suscipientibus tale sacramentum passivè, solo Deo activè eam præbente ad præsentiam sacramenti, non tamen ipso sacramento activè

de Existentia Sacramentorum.

29

concurrente. Dari autem gratiam ex opere operato activè, est sacramenta ipsa activè ad justificationem & productionem gratiae concurrere. Quia ergo Sacramenta legis naturæ, & legis Mosaicæ non continebant virtutem instrumentalem productivam gratiae sicut sacramenta novæ legis, nec efficientes physicè ad justificationem concurrebant, sed solum movebant moraliter Deum, ut ad presentiam ipsorum gratiam in suscipientibus produceret; hinc est quod per sacramenta illa, gratia ex opere operato passim solum data fuisse dicitur; & contrà verò Baptismus, & alia novæ legis sacramenta, ex opere operato activè justificare dicuntur, quia supponunt passionem Christi jam factam, & ex ejus virtute gratiam conferunt. Ita præclarè Joannes à S. Thoma hic art. 3. dub. 1.

Nec ex hoc sequitur, sacramenta legis naturæ, & legis scriptæ, fuisse prius inutilia; tum quia, ut diximus moraliter movebant & excitabant Deum, ut obmerita Christi futura, gratiam conferret ritè ea suscipientibus. Tum etiam, quia (ut supra ostendimus) deserviebant ad humiliationem ipsius hominis, in sui sanctificatione.

83 **Objicies tertio specialiter contra secundam partem primæ conclusionis:** Sacramentum pœnitentiae est illud unicum quod datur & dari potest pro peccato actuali, post remissum originale: Sed in lege naturæ non fuit sacramentum pœnitentiae, tum quia pertinet ad novæ legis sacramenta; tum etiam quia designari non potest tempus, pro quo illud sacramentum suscipi debuisset; non enim sufficiens fuisset semel in vita, nec necessarium esset, quotiescumque homo converteretur ad Deum, illud suscipere: Ergo in lege naturæ nullum fuit sacramentum pro remissione peccatorum actualium.

84 Respondeo, concessa Majori, distinguendo Minorem: in lege naturæ non fuit sacramentum pœnitentiae, quod fieret eodem modo quo fit in lege gratiæ, siue quod fieret per vocalem confessionem peccatorum apud sacerdotem, concedo. Quod fieret diverso modo quo fit in lege gratiæ, nego. Erant enim ceremoniæ in lege naturæ, & in lege Mosaicæ, alterius rationis à nostris, in remissionem peccatorum actualium. Et per hoc patet ad primam probationem Minoris distinctæ. Ad secundam dico, quod sicut præceptum suscipiendo sacramentum pœnitentiae, quod est modus in Ecclesia, obligat tantum juxta naturam præcepti affirmativi, non semper, sed pro tempore necessitatis, quod Ecclesia determinavit ad confessionem annuam, ita & præceptum pœnitentiae in sacramentum instituit in lege naturæ, non obligabat nisi tempore necessitatis: quando verò esset necessitatis tempus, vel iudicio uniuscuiusque particularis prudentis erat determinandum; vel certè Republica, sive Ecclesia, illud definiebat, sicut definit in nostra lege.

85 **Objicies quartio contra secundam conclusionem:** Deus Genes. 7. distinxit animalia in munda & immunda, quæ distinctio desumitur per ordinem ad sacrificia: Ergo materia sacrificiorum, ac proinde etiam sacramentorum, erat determinata in lege naturæ. Quod evidenter habetur Job ultimo, ubi Deus dixit amicis Job: *Sunite vobis septem tauros, & septem arietes, & ite ad servum meum Job, & offerite holocaustum pro vobis.* Idem colligitur ex Genesis 14. ubi Melchisedech dicitur specialiter sacerdos Dei altissimi, quia Deus illi præscripsit res quas offerret in sacrificium, scilicet panem & vinum; non enim appetit alia ratio, ob quam dictus fuerit specialiter sacerdos Dei altissimi, cùm & ipse Abraham fuerit sacerdos, nec tamen specialiter illam fortius sit appellationem.

86 Respondeo regulas generales pati plerumque suas exceptions, unde quamvis in lege naturæ regulariter, & quoad communitatem, non esset à Deo determinatum, quibus rebus sensibilibus utendum esset in sacrificiis, & sacramentis, quia ita postulabat status legis naturæ; voluit tamen quandoque quibusdam viris insu-

gnis sanctitatis, immediatè per seipsum determinantes aliquas sensibiles, pro sacrificiorum vel sacramentorum materia. Sed hæc determinatio, vel eos non ita obligabat, quin potuerint uti aliis rebus omnino diversis, vel si quam inferebat obligationem, non erat communis, sed illis solum particularis.

Objicies quinto: Sacramenta sunt signa practica 87, gratiæ: Sed signa practica gratiæ, nemo præter Deum determinare potest; cùm etiam ille solus sit author gratiæ, ille solus potest illam alicui signo alligare: Ergo solus Deus materias sacramentorum determinare potest, subindeque in lege naturæ, determinatio sacramentorum debuit esse determinatè à Deo, non verò à Republica, vel Principibus familiarium.

Respondeo neminem, præter Deum, authoritative posse instituere signa practica gratiæ, nec proinde sacramenta formaliter: posse tamen homines ministraliter, & ex instinctu & inspiratione Dei, ut cause principalis, instituere vel determinare sacramenta, quasi materialiter, scilicet ex parte materiæ & ceremonie; quando videlicet ita sunt imperfecta sacramenta & confusa, ut in particulari non determinentur à Deo, sed solum quasi in communi, & quantum ad rationem formalem sacramenti; hoc est, quantum ad hoc, quod per signum sensibile homo debeat justificationem suam acquirere, non tamen quantum ad hoc quod in particulari prescribantur ei à Deo ceremoniæ, quibus uti debet. Sicut (inquit Joannes à S. Thoma) si Pontifex daret seculari Principi potestatem, ut imagines vel rostraria quæ ipse designaret, haberent talem vel talem indulgentiam, non ille, sed Papa, indulgentiam dare conseretur.

89 **Objicies sexto:** Si sacramentum in remedium peccati originalis institutum in lege naturæ, non fuit determinatum à Deo, sed reliquum liberæ hominum determinationi, sequitur inde meliorem fuisse conditionem parvolorum in lege naturæ, quoad salutem, quæ in lege gratiæ, utpote cùm habuissent remedium facilissimum, quia generalius, quæ sit illud quod habetur modus, utpote ad solum Baptismum restrictum, & Baptismus ad aquam solum naturalem: Sed hoc dici nequit: Ergo nec illud.

Respondeo negando sequelam, licet enim remedium generalius, sit facilissimum, ceteris paribus, remedium autem parvolorum esset pro statu legis naturæ generalius, quia minus determinatum, quæ sit modus pro statu legis gratiæ: cetera tamen non sunt paria, quandoquidem cum hoc statu longè pauciores fuisse fideles in lege naturæ, quæ sit modus in statu legis gratiæ, ac proinde longè minorem numerum parentum qui vellet tale remedium applicare vel applicari sois parvulis, quæ sit numerus eorum, qui volunt modus suos infantes baptizare, vel baptizari.

90 **Objicies ultimo contra tertiam conclusionem:** Dicit Gregorius lib.4. Moralia cap.2. habet: *Quod apud nos valet aqua Baptismi, hoc egit apud veteres, vel pro parvis sola fides, vel pro adultis virtus sacrificii, vel pro iis qui de stirpe Abræ prodierunt, mysterium circumcisio[nis].* Quibus verbis manifestè docet solam fidem fuisse satis ad salutem parvolorum, in lege naturæ. Idem docere videtur S. Bernardus Epist. 77. ubi sic ait: *In nationibus verè quoque inveni fideles sunt, adultos quidem & fide, & sacrificiis credimus expiatos, parvulis autem etiam solam fidem profuisse, simò sufficiisse credimus.* Item D. Thomas in 4. dist. 1. quæst. 2. art. 6. quæst. 1. c. idem sententia ut probabiliori adhæret, propter verba Divi Gregorii jam adducta, ait enim: *Circa hoc est opinio. Quidam enim dicunt quod non sufficiebat fides sine presentatione fidei facta per aliquod exterius signum, &c. Sed quia hoc non videtur consonare cum verbis Gregorii in littera positis: idèo probabilius dicunt, quod parvulis sufficiebat sola fides sine omni exteriori signo.* Idem repetit in 4. ad Annib. dist. 4. quæst. 2. art. 2. dicens: *Idèo alii proban-*

Disputatio Secunda,

probabilis dicunt, quod cum ad remedium originalis nulla signa vel sacramenta forent adhuc instituta sufficiebat professio fidei directa ad salutem parvulis, in solo motu interiori, sine exteriori. Ergo in lege naturae non erat necessarium necessitate medii, etiam pro parvulis, aliquod sacramentum ad delendam maculam peccati originalis, sed tunc sola fides parentum parvulos justificabat.

92 Respondeo D. Gregorium per solam fidem intelligere non solum fidem quantum ad actum interiore, sed etiam quantum ad actum exteriore, utrumque enim actum fides habet, & de utroque tractat Divus Thomas 2. 2. quest. 2. & 3. In actu autem exteriore includitur protestatio fidei facta aliquo signo sensibili, & hoc pro parvulis erat sacramentum salutis. Idem dicendum ad testimonium D. Bernardi.

93 Ad D. Thomam fateor ipsum loco citato in oppositam opinionem ut probabilem inclinasse, sed in questionibus disputatis, & in Summa, in nostram magis propendere sententiam: nam quest. 4. de malo art. 8. ad 12. sic ait: *Fides antiquorum, CUM ALIQUA PROTESTATIONE FIDEI, valebat parvulis ad salutem.* Et in hac parte infra quest. 70. art. 4. ad 2. videtur limitare doctrinam illam quam in libris sententiarum tradiderat, ad signum sensibile determinatum, ita ut doceat solum in lege naturae non fuisse necessarium pro justificatione parvolorum signum aliquod sensibile, à Deo immediate determinatum: ex eo enim probat ibi non fuisse necessarium signum protestativum fidei in lege naturae ad salutem parvolorum, quia in eo statu nondum erat populus fidelis ab infidelibus segregatus: hęc autem ratio nihil aliud probat, nisi quod non fuerit aliquod signum particulare, per legem naturae determinatum, & omnibus fidelibus commune; unde continuo ibidem subiungit: *Probabile est quod parentes parvulis natis, & maxime in periculo existentibus, aliquas preces funderent, vel aliquam benedictionem adhiberent (quod erat quoddam signaculum fidei) sicut adulti pro seipsis preces & sacrificia offerebant.*

ARTICULUS III.

An in lege Mosaica, praeter circumcisionem, alia fuerint vera sacramenta, & quos?

94 Suppono primò tanquam certum, & ab omnibus Theologis communiter recepum, circumcisionem fuisse verum sacramentum: tom, quia fuit verum signum gratiae justificantis, unde ab Apostolo ad Rom. 4. signaculum iustitiae fidei appellatur. Tum etiam, quia mysterio circumcisionis successisse Baptismum, docet Innocentius III. cap. Majores, de Baptismo.

95 Suppono secundò, quod quamvis circumcisione in lege scripta instituta non fuerit, sed in Abraham initium haberet, quadringentis & amplius annis ante Moysen, sacramentum tamen legis Mosaica dicitur; Tum quia sacramenta legis naturae non erant in particulari determinata immediate ab ipso Deo, sed ab hominibus, ut articulo praecedenti ostensum est: circumcision autem in particulari fuit immediate ab ipso Deo instituta & determinata, quantum ad omnes suos titus, ut habetur Genes. 17. Tum etiam, quia remansit in lege Mosaica, & fuit quasi proprius character populi Judaici, professio per quam homines se illi legi obligabant, & subiiciebant, iuxta illud Apostoli ad Gal. 3. *Testificor omnibus circumcidentibus, quoniam debitor est universa legis faciendo: sicut in lege Evangelica Baptismus est professio talis legis, ad eam servandam obligans.*

96 Suppono tertio, multò magis debuisse esse sacramenta in statu legis scriptarum, quam in statu legis naturae, ut potè cum in illo fuerit major sacramentorum necessitas, & non multò magis crescente non ero peccatorum,

natura humana esset subjecta rebus sensibilibus per affectum, & lumen rationis magis obtenebratum. Unde solum difficultas est & controversia de numero hujusmodi legis Mosaicae sacramentorum. Quidam enim volunt, unicum tantum fuisse sacramentum in ea scilicet circumcisionem: Ita Joannes de Bassolis in 4. dist. 1. qu. 3. art. 3. & Carolus Franciscus Abra de Raconis, Tract. 2. disp. 1. sect. 2. quest. 1. Alii duo, scilicet circumcisionem, & esum agni paschalis. Cui sententia videtur favere Soto in 4. dist. 1. qu. 1. art. 2. ubi horum tantum sacramentorum meminit, & quest. 1. art. 3. dicit in lege veteri nullum fuisse sacramentum pro expiandis peccatis actualibus, neque consecrationem factum fuisse sacramentum. Alii denique plura alia sacramenta in lege Mosaica agnoscunt. Ita communiter Theologi, tam domestici, quam extranei, cum quibus

Dico primò: in veteri lege, praeter circumcisionem, fuerunt alia sacramenta propriè dicta: immo plura habuit sacramenta status legis, quam status legis naturae, & status legis gratiae.

Probatur prima pars ex Florentino in decreto unionis, & Tridentino sess. 7. can. 2. ubi de sacramentis veteris legis tanquam de pluribus loquuntur, esque in plurali *sacramenta* appellant. Eodem modo loquitur Dionyssius de cœlesti Hierarchia cap. 5. afferens Ecclesiam legis gratiae, medium versari inter synagogam, & celestem patriam, & cum hac habere communes contemplationes, cum illa vero communia symbola, seu sacramenta. Augustinus etiam lib. 19. contra Faustum cap. 13. sic ait: *Prima sacramenta que celebrabantur & observabantur ex lege, prenuntia erant Christi venturi.* Ergo ex Conciliis, & SS. Patribus, in veteri lege, praeter circumcisionem, fuerunt alia sacramenta.

Probatur secundò eadem pars: In veteri lege, praeter esum agni Paschalis, & circumcisionem, quae ad tollendum peccatum originale instituta fuit, erat aliquod sacramentum, ad delenda peccata actualia institutum: Ergo in tali lege plura erant sacramenta. Consequens patet. Antecedens probatur ex D. Thoma infra quest. 84. art. 7. ad 2. ubi sic ait: *Penitentia in veteri lege aliquam determinationem habuit, quantum quidem ad dolorem, ut esset magis in corde, quam in exterioribus signis, secundum illud Joël 2. Scindite corda vestra, & non vestimenta vestra. Quantum autem ad remedium doloris querendum, ut aliquo modo ministris Dei peccata sua confiterentur, ad minus in generali. Unde Dominus Levit. 3. dicit, Anima si peccaverit per ignorantiam, offeret artem immaculatum de gregibus sacerdoti, iuxta monsram estimationemque peccati, qui orabit pro eo quod nesciens fecerit, & dimittetur ei. In hoc enim ipso quod oblationem faciebat aliquis pro peccato suo, quodammodo suum peccatum sacerdoti confitebatur, & secundum hoc dicitur Prov. 28. Qui abscondit scelera sua, non dirigetur: qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam consequetur.* Quibus verbis S. Doctor, non solum aperte docet, fuisse in veteri lege aliquod sacramentum pro peccatis actualibus institutum, sed etiam id probat ex Scriptura, quae Levit. 5. promittit remissionem peccati per ignorantiam commissi, oblationi arietis, & orationi sacerdotis, subindeque talem oblationem, & orationem, fuisse signum practicum gratiae, & per consequens verum sacramentum, insinuat.

Secunda pars conclusionis, quae ait statum legis scriptarum plura habuisse sacramenta, quam statum legis naturae, triplici conjecturā, & optimā simul congruentia suadetur. Prima est, quod cum tempore legis naturae populi essent quasi parvuli instruendi, subindeque non multitudine præceptorum, atque adeò nec sacramentorum, obruerūt; è contraria tempore legis scriptarum, exercitati jam homines essent, ac proinde amplius instruendi, crescere debuit præceptorum ac sacramentorum numerus. Secunda, quia lex naturae generalia dat præcepta, lex autem scripta ea specificat, & consequenter

de Existentia Sacramentorum.

31

ter non mirum quod in lege scripta plura existere debuerint praecepta & sacramenta, quam in lege naturæ. Tertia, quia sacramenta sunt in remedio contra peccata: nondum autem in lege naturæ tantum creverat morbus, quantum postea crevisse tempore legis scriptæ cognoscitur, consequenter non tota remedia in illa fuerunt necessaria, quo in ista. Unde Hugo Victorinus lib. 1. de sacram. part. 12. cap. 4. sic habet: *In primis paucæ antidota, & paucis membris id est paucis personis, medicus apposuit, ut paulatim morbius desiceret, & salus cresceret; & post plura consulit remedia, & plures reparavit.*

100 Tertia pars, quæ asserit in lege veteri plura fuisse sacramenta, quam in nova, probatur primò ex Augustino lib. 19. contra Faustum cap. 13. ubi sic habet: *Sacramenta veteris legis ablata sunt, quia impleta, & alia sunt instituta, virtute majora, utilitate meliora, alijs usi- ciliora, ET NUMERO PAUCIORA.*

Secundò, decuit ita esse, ut nostrorum sacramentorum magnitudo & præstantia, pluribus prefigurata signis (sacramenta enim legis scriptæ fuerunt eorum signa) certior haberetur: multitudine enim signorum, certiorem facit signatorum adventum. Præterea, sicut Princeps quod dignior est, eò pluribus præcedentibus ministris honorari debet; ita sacramenta nostra, in suæ magnitudinis signum, pluribus debebant indicis seu signis, qualia erant sacramenta legis scriptæ, honorari. Deinde, sacramentorum legis scriptæ inefficacia & defectus, numero saltem aliquo modo supplenda fuit. Denique, *Prima sacramenta legis naturalis*, inquit Victorinus lib. 1. de sacram. part. 11. cap. 6.) quasi veritatis umbra fuerunt, que vero tempore legis Moysis, quasi quædam imago veritatis: que autem sub gratia novissime consequuntur, jam non umbra vel imago sed ipsum corpus veritatis. Cum ergo plures sint corpori imagines, quam corpora ipsa, plura tunc sacramenta esse oportuit.

Dico secundò: Sacramenta veteris legi, ad tria genera reduci. Ita D. Thomas 12. quest. 102. art. 5. cuius discessu potest ad hanc formam reduci.

101 Sacramenta veteris legis erant quædam ceremoniae factæ, quibus cultores Dei deputabantur quadammodo ad cultum divinum: Sed omnes illæ ceremoniae reducuntur ad tria genera: Ergo & omnia veteris legis sacramenta. Probatur Minor: Tria requiruntur ad hoc ut Dei cultores, ad Dei cultum deputentur, scilicet quod constituunt in statu colendi Deum, quod usu consumant ea quæ ad cultum Dei pertinent, & denique quod ab eis removeantur impedimenta cultus divini, per ipsos exercendi. Tria ergo solùm in veteri lege erant genera ceremoniarum ordinatarum ad deputandum homines ad cultum divinum, illæ scilicet quibus constituebantur in statu colendi Deum, cuiusmodi erant circumcisio pro toto populo, quæ erat janua ad omnia legalia, & consecratio pro sacerdotibus. Illæ quæ in uso rerum pertinentium ad cultum divinum consistebant, qualis erat comedio Agni Paschalidis pro toto populo, Panum propositionis pro sacerdotibus. Illæ denique quæ ordinabantur ad removenda impedimenta divini cultus, cuiusmodi pro toto populo erant purificationes à quibusdam exterioribus immunditiis, & expiations pro peccatis: pro sacerdotibus vero absolutio manuum & pedum, & ratio pilorum. Ex quibus constat, unumquodque genus sacramentorum legis Mosaicæ, sub se continuissimæ plures species; nam sub primo erant sacerdotum consecratio, circumcisio. Sub secundo, comedio Agni Paschalidis, & Panum propositionis. Sub tertio, purificationes, & expiations populi, & ablutionis manuum sacerdotum, & ratio pilorum. Purificationes autem ab immunditiis exterioribus fiebant, vel per aspergitionem aquæ, vel per aliquod sacrificium ordinatum ad tollendum peccatum, quo immunditiae illæ contractæ fuerant. Expiations vero à peccatis fiebant per sacrificia, quæ erant in duplice dif-

ferentia, quædam scilicet oblata pro tota communitate, & alia specialia pro peccatis singulorum.

Adverte tamen, quod illæ ceremoniae que solùm 102 erant institutæ ad removendas immunditias legales, non autem ad significandam perfectam animæ sanctitatem, non erant verè & propriè sacramenta, sed sicut lumen impropriæ, & secundum quid: nam ut disp. præcedentis art. 2. contra Canum & Bellarminum ostendimus, de ratione veri sacramenti est significare perfectam sanctitatem, quæ est per gratiam.

Adverte etiam, quod ex omnibus illis sacramentis 103 veteris legis, qua recensuimus, aliqua correspondebant nostris; videlicet, Circumcisio Baptismi, comedio Ani Paschalidis, & Panum propositionis, Eucharistie; omnes purificationes, expiations, ablutiones, ratio pilorum, & ablutionis manuum & pedum, sacramento penitentie; & consecrationes sacerdotum, sacramento Ordinis. Confirmationi autem, Extremæ Unctioni, & Matrimonio, nullum correspondebat in antiqua lege sacramentum. Rationem assignat D. Thomas loco citato, ad 3. Primò quoad Confirmationem, quia illa est sacramentum plenitudinis gratiæ: quæ nondum adveniat in lege scripta, nihil enim ad perfectum adducit lex. Secundò quoad Extremam Unctionem, quia est mediata præparatio ad introitum gloriæ, cuius aditus nondum patebat in veteri lege, pretio nostræ redemptionis nondum soluto. Tertiò quoad Matrimonium, quia fuit quidem in lege veteri, prout erat in officium naturæ, non autem ut erat signum conjunctionis Christi cum Ecclesia, quæ nondum facta erat, unde tunc dabatur libellus repudii.

ARTICULUS IV.

An post Christi adventum, seu in nova legi, aliqua debuerint esse sacramenta, diversa ab his que erant in lege veteri?

N Egabunt olim quidam heretici, qui Archontici di- 104 cebantur, ut referunt S. Epiphanius heresi 34. & Theodoreetus lib. 1. heretic. fabularium, cap. 12. & 13. Faticelli pariter & Beguinæ, sacramenta Ecclesie despiciebant, ut ait Ipannes XXII. in Extravag. Santa Romana, de religiosis domibus. Denum nostro tempore, & præcedenti seculo, non defuisse hereticos, qui omnia sacramenta sensibilia & corporalia contemnerent, ex Federico Staphilo refutat Bellarmine lib. 1. de sacram. cap. 1. circa finem. Ut hic error impugnetur, & veritas Catholica stabiliatur.

Dico breviter: conveniens fuisse ut Christus in nova lege aliqua sacramenta institueret. Ita D. Thomas hic art. 4.

Probatur primò ratione quam ibidem adducit. Si 105 cut antiqui Patres salvi facti sunt per fidem Christi venturi, ita & non salvamur per fidem Christi natæ & passi: Ergo oportet esse sacramenta in lege nova, distincta à sacramentis legis antiquæ. Probatur consequentia: Sacramenta enim sunt signa protestantia fidem quæ homo justificatur: Sed necesse est aliis signis significari futura, & aliis præsentia, sive præterita; eadem enim res aliter annunciat facienda, & aliter facta, ut ait Augustinus lib. 19. contra Faustum cap. 13. Ergo oportet esse in nova lege sacramenta distincta à sacramentis legis antiquæ, quibus significetur Christus præfens & passus, sicut per sacramenta legis antiquæ significabatur venturus & passurus.

Secundò, ut idem S. Doctor in 4. diffinct. 2. quest. 1. 106 art. 4. quæstiunc. 1. discurrit: Sacramenta sunt medicinae spirituales: Sed non competit eadem medicina parvulo, & adulto: Cùm ergo status legis comparetur puerili ætati, status autem temporis gratiæ, ætati perfectæ, ut patet ad Galatas 4. aliqua sacramenta fuerint

instituenda in lege gratiae, diversa ab illis quæ erant in lege Mosaica.

207 Dices, Veniente veritate debet cessare figura: Sed gratia & veritas per Jesum Christum facta est, ut dicitur Joan. 1. Cum igitur sacramenta sint veritatis signa seu figure, videtur quod post Christi adventum, nulla proflus sacramenta in nova lege esse debuerint.

208 Respondet ex D. Thoma hic art. 4 ad 1. quod sic S. Dionysius dicit cap. 5. ecclesiis hierarchia, status nova legis medium est inter statum veteris legis, cuius figura implentur in nova lege, & inter statum gloriae, in qua omnis nudus & perfectus manifestabitur veritas, & ideo sunt nulla erant sacramenta: nunc autem quoadiu per speculum & in enigma cognoscimus (ut dicitur 1. ad Corin. 2. 3.) operes nos per aliqua sensibilia signa, in spiritualia devenire, quod pertinet ad rationem sacramenti. Ex qua doctrina S. Doctoris patet, quod omnis homo viator sacramentis indiget; beatis vero & comprehensoribus, nullum coognit sacramentum, quis ubi est veritas clara, omnis signorum umbra fugit. In cujus rei typum testatur D. Joannes Apocal. 1. se nullum vidisse templo in caelesti Jerusalim, ibi enim non est opus templo, ubi neque sacramenta, neque sacrificia erunt. Unde Augustinus de Cataclysmo cap. 4. Comedetur agnus post noctem hujus faciei, ut cum manu illud venerit quod vesperum non habebit, non Jane offeratur sacrificium imaginis agni, sed ipsum agnum, quem quotidianus immolamus, comedimus, & cujus sanguinem bibimus, inveniamus illic eum sacerdotem perfellum, quem constat hic pro nostra salute occidum. Ex quo refelitur error quorundam haereticorum qui dicebant Christum Beatis in celo Eucharistiam ministrale, in quos acriter invehitur Theophilus Raynaudus in Candelabro sancto septuaginta scđt. 1. cap. 6.

DISPUTATIO III.

De Gratia Sacramentali.

Ad questionem 62. D. Thoma.

Cum causa finalis sit prima omnium, aliunde vero hæc in instrumentis cum effectu ad quem ordinantur & assumuntur coincidat, explicatis natura & existentia sacramentorum, prius post D. Thomam disputandum nobis est de eorum effectibus, quæ de causa efficiente ipsorum. Duo autem sunt effectus sacramenti, gratia scilicet sanctificans, & character. De primo, utpote priori, principaliori, & universaliori, prius nobis agendum est in hac disputatione: de altero vero in sequenti. Sed ut clarius in hujus celeberrimæ disputationis resolutione procedamus, prius contra hujus temporis haereticos demonstrandum est, sacramenta novæ legis, de quibus solùm agimus in præsenti, verè & propriè conferre gratiam ex opere operato, ut loquuntur Theologi, deinde modum hujus causalitatis declarabimus, caue non solùm moraliter, sed etiam instrumentaliter physice causare, contra plures ex Recentioribus ostendemus.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum sacramenta novæ legis sint causa gratiae, sive que conferant ex opere operato, non ponentes obicem?

Trumque negant hujus temporis haeretici. In primis enim, cum existentiam gratiam justificatam non esse aliquid intrinsecum animæ, sed vel favorem Dei extrinsecum, vel justitiam Dei & Christi, nobis imputatam, & veluti extiosecus applicatam; nec aliud

ex parte hominis requirant ad justificationem, quam fidem, sive fiduciam, quæ justitiam Dei vel Christi nobis prodesse credimus, aut confidimus; consequenter ad hunc errorum, afferunt sacramenta novæ legis ad nihil aliud valere, quam vel ad excitandam illam fidem, sive fiduciam, vel ut sint quedam notæ Christianæ professionis, quibus fideles ab infidelibus discernantur. Deinde irrident modum illum loquendi Theologorum, dicentium sacramenta novæ legis causare gratiam ex opere operato, ut barbarum, & Grammaticæ legibus adversantur, nam ly operatum, contra regulas Grammaticæ ab illis (inquit) passim usurpat, cum tamen verius actionem quam passionem significet. Præterea Theologos calumniantur fingentes eos vocibus illis nihil aliud significare, nisi quod sacramenta novæ legis gratiam conferant sine fide, aut bono motu cordis, vel absque ulla dispositione suscipientis. Ita Calvinus libro 4. instit. cap. 14. §. 16. ubi singit sensum hujus controversie esse: Num sacramenta gratia conferant sine fide, aut bono motu cordis, vel dispositione suscipientis? Et Melancthon in Apologia confessionis Augustinæ, circa articulum 5. & 13. ubi sic ait: Damnamus totum populum Scholasticorum Doctorum, qui docent quod sacramenta non ponentibus obicem conferunt gratiam ex opere operato, sine bono motu utentis. Hac simpliciter Iudea est opinio, quod per ceremonias justificamur, sine bono motu cordis, hoc est sine fide, & tamē bac impia & pernicioса opinio, magna autoritate docetur, in toto regno Pontificis. Ut hic error confutetur, & Theologi ab haereticorum calumniis vindicentur, sit

S. L.

Duplici conclusione veritatem Catholicam statuitur.

Ico primò: Sacramenta novæ legis gratiam conferre non ponentibus obicem, subindeque non esse solùm signa excitativa fidei, vel notæ quibus fideles ab infidelibus discernuntur. Conclusio est certa de fide definita in Tridentino sess. 7. canone 6. his verbis: Si quis dixerit sacramenta novæ legis non continere gratiam quam significant, aut gratiam ipsam non ponentibus obicem non conferre, quasi signa tantum externa sint accepta per fidem gratia, vel justitia, & nota quadam Christiana professionis, quibus apud homines discernuntur fideles ab infidelibus, anathema sit. Definita est etiam in Florentino, in decreto unionis, ubi constituitur differentia inter sacramenta novæ & veteris legis, quod sacramenta veteris legis, solùm significabant gratiam, legis novæ autem, illam conferunt & causant.

Defensum est Ecclesia hanc veritatem ex Scriptura, & ex SS. Patribus, paucis afferentibus sacramenta novæ legi habere vim causandi gratiam, & remittendi peccata: Joan. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non potest introire in Regnum Dei. Ubi regenerationis spiritualis, quæ per gratiam fit, Baptismo, & Spiritui sancto tanquam cause tribuitur: Spiritui sancto quidem, tanquam cause principali; Baptismo vero, tanquam cause instrumentalis. Unde Augustinus exponens hunc locum Epist. 23. sic habet: Non enim scriptum est, nisi quis renatus fuerit ex parentum voluntate, aut ex efferentium vel ministrantium fide, sed nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto. Et Tract. 80. in Joan. exclamat: Qua est tanta virtus aquæ, ut corpus tangat, & cor abluit? Similia habent alii Patres, Cyprinus enim lib. 2. Epist. 1. ait Christianos prædicare quod aqua baptismalis habet virtutem ad immutandum hominem, & peccata abstergenda. Chrysostomus homil. 25. in Joan. dicit Christianos in fonte baptismali formari, ut embryo in utero matris. Et Leo Papa serm. 4. de Nativitate, sic ait: Omni homini renascens aqua baptismatis instar est uteri virginalis, eodem spiritu replete fontem, qui replevit & Virginem; ut peccatum quod ibi evanescat sacra concepsit, hic solvit ablutionem. Idem

de Gratia Sacramentali.

33

4 Idem patet de aliis sacramentis: nam de sacramento Confirmationis Actuum 8. dicitur Spiritum sanctum dari per impositionem manuum. De Eucharistia Joan. 6. *Qui manducat me, vivet propter me. Qui manducat hunc panem, vivet in aeternum.* De Poenitentia Joan. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.* De Extrema Unctione Jacobi 5. *Si in peccatis fueris, remittenies ei.* De Ordine 2. ad Timoth. 1. *Admoneo te ut resuscites gratiam Dei, qua est in te per impositionem manuum mearum.* Ubi particula per denotat verè ex vi impositionis manuum (quàd denotatur Ordo) collatam fuisse gratiam Timotheo. De sacramento Matrimonii non habetur ita expressè in Scriptura: id tamen docet Traditione perennis in Ecclesia, & definiunt Concilia, præcipue Tridentinum less. 24. his verbis: *Si quis dixerit Matrimonium non esse verè & propriè unum ex scriptis novæ legis sacramentis neque gratiam conferre, anathematizat.* Denique utique ad eos fideles persuasum habent sacramenta novæ legis habere aliquam virtutem sanctificandi animas, ut teste Augustino lib. 1. de peccatorum meritis & remissione, cap. 21. Afri vulgo Baptismum appellaverint salutem; & Eucharistiam vitam, ob ejusmodi sacramentorum effectus.

5 Ratio hujus conclusionis non potest alia assignari, quād voluntas Dei, & Christi, qui potuit, & voluit, mediis sacramentis sensibilibus, communicare suum & pretium nostræ salutis: quod ita fecisse constat ex predictis testimoniosis, & ex Ecclesiæ traditione, & sensu Patrum sic ea intelligentium. Præsertim, cùm utantur comparationibus quæ veram & realem sacramentorum causalitatem innuant, respectu gratiæ sanctificantis: comparant enim fontem baptismalem utero Virginis, quod facit Leo Papa suprà relatus. Aquis initio mundi producerentibus volucres & pisces, ut Tertullianus in libro de baptismo. Aquæ quæ virtute ignis intensius calefacta, non aliter urit ac ipse ignis: ita Cyrilus Alexandrinus lib. 2. in Joan. cap. 42. Virgæ Moysis quæ obruit aquis Pharaonem & exercitum ejus, quā similitudine utitur Nissenus. Et denum aquæ J. Iordanis, quæ sanavit Naamen leprorum, & mundum effecit. Quæ comparationes essent plusquam absurdæ, si sacramenta novæ legis haberent solum excitare fidem, non verè causare gratiam.

6 Præterea: Verba sacramentorum ab ipsa Veritate institutorum, non possunt non habere veritatem: Sed verba sacramentorum, ut rebus adjuncta, significant interiorē circumstantiem, & gratiæ collationem, atque augmentum, ut patebit singulorum sacramentorum verba consideranti. Unde Tertullianus libro de resurrectione carnis: *Caro abluitur, ut anima emaculerit. Caro rugitur, ut anima consecratur. C ro manus impositione obumbratur, ut anima Spiritu illuminetur: Caro corpore Christi & sanguine vescitur, ut anima de Deo generetur.*

7 Denique hereticorum sententia innumera proponendum involvit absurdæ & inconvenientias, à quibus se se nullatenus expedire valent. In primis ejim, si aqua baptismalis, seu sacramentum baptismi, non cauaret gratiam, sed duntaxat fidem seu fiduciam excusat, falsa esset illa Christi propositio: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei;* alii enim modis excitari potest fides, quād per aquam baptismalem; imò concio, lectio Evangelii, meditatio passionis Christi, & alia hujusmodi, multò melius id præstare possent.

8 Confirmatur: Imago Baptismi in tabula depicta, plus in ratione signi facit promissionem Dei visibilem; & consequenter magis excitat fidem, quād Baptismus ipse; quandoquidem Baptismus semel fit & transit, imago autem Baptismi in tabula depicta, permanet, & ante oculos semper ponit potest: Ergo plus prædestet ad salutem, quād Baptismus ipse, si ille verè non conferret seu cauaret gratiam, sed solum ad finem excitandam deserviret.

Secundū, Si efficacia sacramentorum novæ legis conserteret præcisè in eo quod excitarent fidem, per modum signi testificantis divinam promissionem, nullum esset discrimen in ratione causa justificationis, inter Baptismum Joannis, & Baptismum Christi; quandoquidem Baptismus Joannis erat signum promissionis divine de remissione peccatorum, ut patet ex illo Luce 3. *Venit Joannes in omnem regionem Iordanis, predicens Baptismum penitentie, in remissionem peccatorum.* Sed major est efficacia Baptismi Christi, quād Baptismus Joannis: etenim ipse Joannes Luce 3. tantum ponit differentiam inter efficaciam sui Baptismi, & efficaciam Baptismi Christi, quanta est inter aquam & Spiritum sanctum, dicendo Iudeis: *Ego baptizo vos aqua, ille vos baptabit Spiritu sancto: Ergo &c.*

Nec valet quod respondet Calvinus in 3. caput Mat. 10. thæsi, dicens discrimen quod ponit Joannes inter suum Baptisma, & Baptisma Christi, non in eo consistere, quod major esset efficacia Baptismi Christi: sed in hoc tantum, quod Joannes esset minister solum externi ritus, significati nomine aquæ; Christus autem esset author interne sanctificationis, significatus nomine Spiritus sancti. Non valet, inquam, nam si erat eadem vis utriusque Baptismatis, cur Paulus Actorum 19. jussit eos qui baptizati fuerant Baptismo Joannis, iterum baptizari?

Tertiū, si sacramenta nostra non causent gratiam, inquit non ponentibus obicem, sed duntaxat per modum objecti extinseci fidem excitent, sequitur sacramentum Baptismi non debere conferti parvulis, cùm illi (utpote rationis usu carentes) ad fidem excitari non possint.

Respondent Lutherani, infantibus, cùm baptizantur, tamen pro eo tempore usum rationis concedi, eosque tunc actum fidei elicere. Sed hoc chimæricum plane est, & tali magis, quād impugnatione dignum; meritòque de illis dici potest quod olim de aliis hereticis Augustinus ajebat, eos nimis orationibus potius quād argumentis esse juvandos.

Quarto ex hereticorum sententia sequitur, non esset majorē aut aliam vim in nostris, quād in antiquis sacramentis, utpote cùm etiam illa ad fidem excitarent: quod tamen est contra Apostolum vocantem sacramenta l. qis antiquæ, per comparationem ad nova, affirmata & egenda clementia.

Quinto iequitur, eodem modo prædelle sacramenta audita, lecta, & meditata, quād exercita; & æquæ prædelle illis omnibus qui adsunt, quando conferuntur, ac iis qui ea recipiunt, cùm in utrisque æqualiter fidem excitare possint.

Sexto iequitur, sacramenta fore inefficacia, si dentur lingua Latinâ, vel Græcâ quād non intelligant qui ea recipiunt; tunc enim non intellecta, nequeunt excitare fidem; & tamen Lutherani & Calvinistæ admittunt nostrum Baptismum, qui semper datur lingua Latina, absque alia concione, esse validum.

Dixi autem Sacra menta novæ legis cauere gratiam non ponentibus obicem, quia quād virtute Christi plena sint, & ad efficiendum præclivia, cùm tamen aliquam requirant in tubecto dispositionem, si fidet, vel negligenter recipientur, eisque apponatur aliquis obex, non producunt gratiam in insipientibus. Unde præclarè Gregorius Magnus in 1. Regum lib. 1. cap. 1. *Ne mirari (inquit) si negligentes comedunt; & saturari non possunt; quia licet sacramentum ore percipiante, virtute sacramenti non replentur: à virtute ergo sacramentis jejunant, quia repletis fuerunt: salutis quippe fructum non percipiunt, quia ea quibus se repleverunt flagitia portant in membre. Non saturantur ergo nisi famelici, qui à virtutis perfectè jejunantes, divina sacramenta percipiunt in plenitudine virtutis.*

Dico secundū, sacramenta novæ legis conferre gratiam ex opere operato.

Hæc etiam conclusio est de si te, & definita in Tid. less. 7. cap. 8. his verbis: *Si quis dixerit per ipsa nobis leviter*

Si sacramenta ex opere operato non conferri gratiam, sed fidem fidem divine promissionis ad gratiam consequendam sufficere, anathema sit.

¶ 7 Probatur hæc: Sacramenta conferre gratiam ex opere operato, nihil aliud sonat, quām ea conferre gratiam immediatā pēc scīpsa, ex virtute quam habent ex passione Christi, quæ est opus operatum, quo operatus est salutem in medio terra; non verò ex merito conscientis, vel dantis, vel recipientis illa, sed sacramenta novæ legis conferunt gratiam, ex virtute & efficacia à Christo ipsis communicata; non autem ex merito conscientis, vel dantis, vel recipientis illa: Ergo conferunt gratiam ex opere operato.

¶ 8 Confirmatur: In Baptismo confortur gratia parvula: At illa non conferunt illis, mediante aliquo actu fidei, quo ad eam se disponant, vel ex merito conscientis, seu ministrantia tale sacramentum, cū interdum minister sit malus, & in ejus administratione peccet: Ergo tunc gratia confortur ex opere operato.

¶ 9 Neque est quod hæretici, modum illum loquendi, ut barbarum, & Grammaticæ regulis parvum consonum despiciant, & irrideant, nam Grammaticæ leges plenumque Ecclesia spernit. Unde D. Augustinus in Psalmum 118. ut faciliter percipiesetur, maluit dicere, *affum offi*, quām *offi*, hujus rationem assignans: *Quia mundus est ut nos reprehendant Grammatici, quām ut non intelligant populi.* De quo eruditus Gravina tom. 2. Prescriptionum, lib. 4. controversiæ 10. generali, quest. 2. art. 2. Sed hæretici plus solent esse solliciti de latinitate, quām de veritate, & de modo loquendi, quām de arte benè vivendi: plus erubescentes (inquit Augustinus libro 1. Confess. cap. 18.) si leclusa aspiratione prouident *Omninem*, quām si interclusa respiratione, *enescant hominem.* Præterquam quod in factis Scriptura aliquando voces, quæ juxta communem loquendi modum, sunt solum actiæ, reperiuntur usurpatæ passiæ, ut patet ex illo ad Hebreos 13. *Talibus enim hostiis promeretur Deus, tibi vox actiæ, promeretur, usurpatæ passiæ.* Quid ergo mirum, quod etiam Theologii verbum operatum passiæ accipiunt, dicendo sacramenta novæ legis conferre gratiam ex opere operato? Id enim sit majoris energie & brevitatis causâ, nec à lingue Latina consuetudine prouersus alienum est, nam illa verbis quibusdam alijs deponentibus in participio præteriti significacionem tribuit passiæ, ut videre est in istis, *interpretatus, meditatus, consolatus, admiratus;* cur ergo Theologis id ad participium *operatus* extendere non licebit, cum tantis commodis, cum tot exemplis, cum tam illustri ratione? Præsertim, cū non solum ante tempora D. Thomæ hic modus loquendi in usu fuerit (ut ipse Doctor sanctus testatur in 4. distinc. 1. qu. 1. art. 5. questiunc. 5.) sed etiam olim Innocentius III. de sacro altaria mysterio, lib. 3. cap. 5. illum usurpaverit dicere: *Quamvis igitur opus operans aliquando sit immundum, semper tamen opus operatum est mundum.*

§. II.

Solvantur objectiones.

Contra primam conclusionem objiciunt primò hæretici plura Scripturæ testimonia, quibus fidei attribuitur justificatio. Verum hæc in Tractatu de justificatione & merito disp. 1. art. 6. §. 2. multipliciter explicita sunt, unde ad hanc locum Lectorem remittimus.

¶ 10 Objicit secundò Kemnitius illud ad Ephes. 5. *Mundans eam (scilicet Ecclesiam) lavato aqua, in verbo vite.* Ex quo Apostoli testimonio hoc argumentum desumit: Baptismus mundat in verbo vite; Sed verbum vite est ex fide, & operatur excitando fidem: Igitur Baptismus mundat solum excitando fidem, non verò confando gratiam.

Sed facile respondetur, per ly *in verbo vite.* Apollo. 2. 1. *Iam intelligere verbum consecratorium, quod dat vitam aquæ, & de quo ait Augustinus, *Accedit verbum ad elementum, & sic sacramentum:* verbum autem consecratorium non solum habet excitare fidem, sicut verbum concionatorium, sed etiam cauſare gratiam, & animam sanctificare; quia tale verbum est insumatum & imago Divini Verbi, quod Apostolus appellat, *Verbum virtutis Dei, & Dei virtus ac Dei sapientia.**

Objiciunt tertio hæretici: Non oportet mentes fidem alicui avertere à Deo & convertire ad elementa vilia & creata: Atqui afferere quod per aquam, oleum, & similia, sanctificemur, est avocare mentem à Deo: Ergo, &c.

Respondeo negando Minorem, cū enim sacramenta sunt causa duntaxat instrumenta, à Deo ut à causa principali virtutem sanctificandi & producendi gratiam recipientes; cū eis utimur ad nostram sanctificationem, non separamus à Christo, sed potius ei unimur: sicut mulier laborans fluxu sanguinis, cum tetigit vestem Christi, ut sanitatem corporalem reciparet, non est aversa ab illo, sed potius ad ipsum conversa; quia talis vestem consideravit ut rem Christo cohaerentem, & veluti instrumentum Divinitatis ejus, ad patrandum tale miraculum.

Objiciunt quartò: Sicut in Scriptura dicitur de factamentis quid justificant, ita & de verbo Dei, ac Evangelio: nam ad Rom. 1. ipsum: Evangelium vocatur, *Virtus Dei in salutem omni credenti.* Sed Evangelisti non aliter est virtus Dei in salutem, nisi quia fidem excitat, & proponit credenda de Deo: Ergo similiter sufficienter dicuntur sacramenta virtutes Dei ad salutem, ex eo quod excitant ad fidem: si enim hoc sufficit ut Evangelium dicatur virtus Dei, cur non etiam ut sacramentum eadem appellatione donetur?

Respondeo quod quando Evangelium dicitur *virtus Dei in salutem omni credenti*, per ly *Evangelium*, non intelligitur solum verbum concionatorium excitans nos ad fidem, & proponens credenda, sed etiam Lex Evangelica, quæ non excludit sacramenta, & ratione sacramentorum quibus justificat, virtus Dei est. Quod ut magis declaretur, Advertendum est, Legem Evangelicam duplii verbo contulisse; verbo scilicet concionario, quod mentem illuminat, & fidem excitat, & Christi, ut est Dei sapientia, instrumentum est; & verbo consecratorio, quod sacramenta constituit, animaro sanctificat, & gratiam causat, atque ratione mira virtutis & efficacie, quæ pollet, est imago, & instrumentum Verbi Divini, ut est Dei virtus, ut in solutione secundæ objectionis insinuavimus. Quando ergo Evangelium, *Dei virtus* appellatur, hoc debet intelligi de Evangelio seu lege Evangelica, ut includeat verbum consecratorium, quo sacramenta constituuntur. Unde ad argumentum in forma concessa Majori, Minor neganda est, falsum enim est quod Evangelium, seu lex Evangelica, non aliter sit virtus Dei in salutem, nisi quia ad fidem excitat, & proponit credenda; potius enim virtus Dei dicitur, ex eo quod justificat, & gratiam causat, quod ipsi ratione sacramentorum quibus constat, competit.

Objiciunt quintò: 1. Petri 3. dicitur: *Vos nunc simili forma salvos facit Baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientia bona interrogatio in Domum, per resurrectionem Iesu Christi.* Quibus verbis Apostolus videtur innuere, quod ipsa ablutione carnis, non operatur in Baptismate salutem, sed fidem, quæ conscientia bona interrogatio dicitur. Unde Augustinus Tractatu 8o. in Joan. explicans illa verba; *Jam vos mundi estis, propter sermonem quem locutus sum vobis,* sic dicit: *Quare non ait mundi estis propter Baptisma meum, quo loci estis, sed ait propter verbum quod locutus sum vobis, nisi quia & in aqua verbum mundat;* id est detrahe verbum, & quid est aqua, nisi aqua? Et infra: *Unde ista sancta virtus aqua, ne corpus tangat & cor abluit, nisi faciente verbo, non quia dicitur, sed quia creditur.*

Re-

de Gratia Sacramenti.

35

- 27 Respondeo sensum Apostoli non esse illum quem fin-
gunt heretici: nempe quod sola fides & non ablutio seu
Baptismus nos sanctificat (alioquin sibi contradiceret
Apostolus, nam anteā dixerat Baptisnum salvare eos
qui baptizantur, sicut arca salvavit Noē & familiam e-
jus) sed his verbis solum intendere, quod salus à Baptis-
mo proveniens, seu fructus Baptismi, non est emunda-
tio sordium carnis, sed animæ sanctificatio, quam bo-
na conscientie interrogationem appellat; cum anima
gratiæ, charitate, & aliis habitibus supernaturalibus
instruta, maneat perfectè pendens à Deo, nullamque
aggregariatur operationem Deo inconsulto, seu non in-
terrogato; id est nisi prius videat, suam operationem
Deo placitaram. Vel ut alii volunt, his verbis alludit
Apostolus ad normam Ecclesiæ, quæ baptizandum
interrogat, num velit renunciare diabolo? & respon-
det? Volo.
- 28 Ad Augustinum facile respondetur, quod quando
dicit aquam Baptismatis non mundare, sed verbum, non
loquitur de verbo concionatorio, sed de consecratio-
ne, de quo dixerat, *Accedit verbum ad elementum, & fit
sacramentum*, & solum intendit, quod ipsa absolutio exter-
ior in Baptismate, nihil prodesset, si verba consecra-
toria, quibus ejus forma constat, ei non adjungeretur.
Cum vero subdit: *Nisi faciente verbo, non quia dicitur,
sed quia creditur*, solum intendit, verbum Christi, sive
sacramentale, non habere quidem justificet, quia dicitur,
id est secundum sonum materiali, & exteriori, sed
quia creditur, id est propter sensum verborum qui fide-
tenetur. Sic enim hunc lucum intelligit & interpreta-
tur S. Thomas suprà quest. 60. art. 7. ad 1.
- 29 Objicies sextò contra secundam conclusionem: Si
Sacramenta ex opere operato conferrent gratiam, non
exigeretur in suscipiente aliqua dispositio: Sed hoc est
fallum, nullum enim sacramentum gratiam confert sine
aliqua dispositione, saltem in subjecto capaci: Ergo
nullum Sacramentum gratiæ confert ex opere operato.
- 30 Respondeo negando sequelam Majoris, causalitas
enim ex opere operato, non excludit opus operantis,
ut dispositionem ad gratiam, sed excludit opus operantis,
ut rationem principalem & quasi effectivam haben-
di gratiam; seu excludit opus operantis, ut principium à
quo habeat vim suam, cum illam habeat ex meritis
Christi. Sacramenta ergo non dicuntur à Theologis
conferre gratiam ex opere operato, ex eo quod eam si-
ne fide, aut bono motu cordis, aut absque ulla disposi-
tione suscipientis conferant, ut falsò Calvinus, & Mel-
lancton, suprà citati, ipsis attribuunt; sed quia eam con-
ferunt ex meritis passionis Christi, quæ est opus jam
operatum, & quia eam conferunt ultra propriam di-
spositionem suscipientis, sed non sine illa.

men non influit; & in causam per se, sic dictam, quia
aliquo modo influit in effectum. Et haec est duplex;
physica scilicet & moralis. Causa physica illa dicitur,
quæ suæ virtutis actione immediate & realiter attingit
effectum. Moralis vero, quæ actione suæ virtutis non
immediate nec realiter attingit effectum, sed intentionali-
liter duntaxat movet efficientem ad effectum produc-
tionem, per modum consilii, aut persuasionis, imperii;
meriti, aut pretij. Ultraque causalitas explicatur exem-
pli homicidii: qui enim alicui homicidium consulit aut
imperat tantum, vel ad hoc pecuniam ei spondet, est
causa moralis ipsius; qui vero propriâ manu alium oc-
cidit, aut apprehensâ manu alterius, per vim eam ap-
plicat ad homicidium, dicitur causa naturalis aut phy-
sica homicidii.

Rursus utrumque genus causæ dividitur in principale &
instrumentale. Causa principalis physica dicitur illa,
quæ virtute suæ propriæ formæ agit, ut ignis produ-
cendo calorem, vel alterum ignem. Instrumentalis phy-
sica, quæ non virtute propriæ formæ, sed alterius supe-
rioris sibi communicata, physicè operatur, ut terra, pen-
cillus &c. Similiter causa moralis principalis dicitur il-
la, quæ propriâ virtute & intentione inducit causam ef-
ficientem ad producendum effectum. Instrumentalis
vero moralis, quæ non ex propria virtute & intentione,
sed ut subordinata voluntati & intentioni alterius, cau-
sam efficientem inducit ad dandum esse effectui inten-
to. Exemplum utriusque est, si Rex famulo pecuniam
det, ut eā mediante tyrannum inducat ad dandam li-
bertatem captivo: Rex erit causa principalis moralis,
famulus vero & pecunia erunt cause instrumentales
morales libertatis captivi.

Quæritur ergo in præsenti, an sacramenta novæ legi sunt causæ gratiæ per accidens tantum, seu per modum conditionis, an per se, & per verum influxum: Et si hoc modo, an per influxum solum moralem, an vero per physicum, non quidem principalem, cum solus Deus sit causa principalis gratiæ, sed instrumentalem?

In cujus difficultatis resolutione variae sunt Authorum sententiae. Prima assertit sacramenta novæ legis esse causas tantum per accidens gratiæ sanctificantis, seu meras conditiones, ad quarum positionem solus Deus conferat gratiam. Ita Durandus, Ocham, Gabriel, Mar-
tius, Aliacensis, & alii.

Secunda opinio est Magistri Cano, Martini de Ledesma, & Bartholomæi de Ledesma, Molina, Vazquez, Delugo, Becani, Martinoni, & aliorum Recentiorum, docentium sacramenta novæ legis esse causas instrumentales, non physicas, sed tantum morales gratiæ sanctificantis hominem. Verum non eodem modo haec opinio à suis Authoribus explicatur. Cano enim in tan-
tum vult sacramenta novæ legis dicenda esse causas morales nostræ sanctificationis, in quantum sunt veluti chirographa, sanguinem Christi, ut premium nostræ redempctionis, moraliter continentia, quatenus videlicet sunt testimonia divinæ promissionis de nostra justifica-
tione fundata in sanguine Christi. Vazquez rejiciens hunc modum explicandi causalitatem moralem in no-
stris sacramentis, assertit idem moraliter gratiam ab eis
causari, quia ministri in illorum applicatione gratiam à
Deo impetrant, non quidem impetracione, quæ in eo-
rum merito sit fundata, sed illa quæ promissio divinæ
de conferenda gratia est innixa, quæ promissio (inquit)
quia sub conditione sacramentorum facta est, non nisi
sacramentis positis obligat. Verum cum hic modus
causalitatis non transcendat rationem conditionis sine
qua non, alii illum rejiciunt, aliter etiam explicant
causalitatem illam, dicendo quod Sacramenta novæ le-
gis in tantum in genere causæ instrumentalis efficiunt
nostram sanctificationem, sive Deum ipsum ad eam phy-
sicè causandam movent, in quantum continent, conti-
nentia quadam morali, valorem meritorum Christi,
ipsis ab eo applicatum; cum enim (inquit) fuerit in

ARTICULUS II.

*Quomodo sacramenta producent gratiam, an instrumen-
taliter physicæ, vel solum moraliter?*

I.

Quibusdam premisis referuntur sententiae.

- Cum secundum fidem Catholicam fateri oporteat,
sacramentis novæ legis aliquod genus causalitatis
convenire, ut patet ex dictis articulo precedentibus, cele-
bris est disputatio inter Theologos, & magna partium
contentione exagitata, de genere seu modo causalitatis,
qui debet ipsis attribui. Sed ut sententiarum varie-
tas clare percipiatur, & ad aliquem ordinem redigatur
31 Advertendum est, causam ut sic dividi in causam per
accidens, sive conditionem sine qua non, sic dictam,
quia sine ea non ponitur quidem effectus, in eum ta-

in Christo potestas excellentiae super omnia sua merita, habuit ratione illius facultatem eligendi res sensibiles quibus hunc valorem applicaret. Unde (subdunt) sicut regale argenteum, supposita institutione & autoritate Regis, verè continet moraliter valorem trium librarum, ipsumque recipere tenemus in politice commutationibus, venditionibus, & emptionibus, secundum illam estimationem trium librarum: ita similiter sacramenta novæ legis, facta simili applicatione meritorum Christi, verè continent moraliter pretium sanguinis Christi, secundum quantitatem illis applicatam ab ipso Christo, adē ut Deus teneatur acceptare sacramenta nostra, ex Christi voluntate sibi oblata, ad nostram justificationem, secundum valorem & premium sanguinis Christi ipsis applicatum. Alii alio exemplo id explicant, dicendo quod sacramenta sunt instar bursa plenæ pecunia, quæ datur alicui, ut sibi necessaria comparet.

Tertia opinio docet sacramenta novæ legis, per modum instrumenti physici efficere in nobis gratiam. Ita, præter Thornistas, docent Ruardus Tapper, Andreas Vega, Sayrus, Yzambertus, & celebriores ex Societate Theologici, nimurum, Suarez, Valentia, Bellarminus, Henriquez, Reginaldus, Granado, Meratius, Ripalda, Escobar, Albertinus, Coesterus, Canisius, Fonseca, & integrum Collegium Conimbricense, ita & major pars totius Schola Theologorum, ut testatur Ruvius 2. phys. Tract. 4. qu. 3. num. 33. ubi sic ait: *De humanitate Christi, & sacramentis, concedit major pars totius Scholæ, cum S. Thomas, esse instrumenta gratia; & verbum ipsius Christi, vel etiam contulum, babuisse modum physici instrumenti, ad miracula paranda.* Et Henriquez lib. 1. cap. 16. num. 4. dicit quod nobiliores Theologi bene id colligunt ex sacris litteris. Denique P. Hiacinthus Chouetius lib. 2. de gratia disp. 6. cap. 1. refert & citat quinq̄aginta tres egregios hujus sententiarum patronos.

S. II.

Expluditur Durandi sententia.

Dico primò: Sacramenta novæ legis non sunt mere conditions, ad quarum præsentiam Deus conferat gratiam. Ita S. Thomas in 4. dist. 1. quæst. 1. art. 4. ubi loquens de sacramentis novæ legis, sic discurrit: *Quidam dicunt quod non sunt cause quasi facientes aliquid in anima, sed cause sine quibus non: quia inveniuntur virtus quæ sola effectum ad gratiam pertinentes in anima facit, sacramentis assistit per quendam Dei ordinem.* & quæ si p. ilionem: sic enim ordinavit, & quasi pepigit Deus, ut qui sacramenta accipiunt, simul ab eo gratiam recipiant: non quasi sacramenta aliquid faciant ad hoc. Et est simile de illo qui accipit denarium plumbeum, factum tali ordinatione, ut qui haberet unum de illis denariis, habeat centum libras à Rege: qui quidem denarius non dat illas centum libras, sed solus Rex accipienti ipsum. Et quia pacio talis non erat facta in sacramentis veteris legis, ut accidentes ad ipsa gratiam acciperent, ideo dicitur quod gratiam non conferebant, sed promittebant tantum. Sed hoc non videtur sufficere ad salvandum dicta Sanctorum, causa enim sine qua non, si nihil omnino faciat ad indicendum effectum, vel disponendo, vel meliorando, quantum ad rationem causandi, nihil habebit supra causæ per accidens, sicut album est causa domus, si adificator sit albus; & secundum hoc sacramenta essent causa per accidens tantum respectu sanctificationis: illa enim ordinatio quam dicunt, sive pacio, nihil dat eis de ratione causa, sed solum de ratione signi; sicut & denarius plumbeus est solum signum indicans quid debet accipere: quod autem est per accidens, emititur ab arte, nec ponitur in definitione; unde in definitione sacramentorum non ponetur causalitas predicta, nec Sancti multum curassent de ea dicere. Nec iterum sacramenta novæ legis, quæ differunt à sacramentis veteris legis secundum ordinacionem predictam,

different ab eis secundum rationem cause, sed solum quantum ad modum significandi; in quantum hac significant gratiam ut statim dandam, illa vero non. Hæc S. Doctor, quibus verbis conclusionem nostram & docuit, & probavit. Si enim sacramenta novæ legis effent tantum meræ conditions, ad quarum præsentiam Deus conferat gratiam, non possent dici eam cause: Sed hoc errore est, & Scripturæ, Concilii, & sanctis Patribus repugnans, ut articulo præcedenti contra hujus temporis hereticos ostensum est: Ergo & illud. Sequela Majoris patet, nam conditio sine qua non, non influit in effectum, sed tantum desideratur ut causa influat, ut patet in approximatione ignis ad lignum, quæ non influit in calorem.

Confirmatur & magis illustratur hæc ratio: Concilium Florentium suprà citatum, ita afferit nostra sacramenta causare gratiam, ut hoc denegat antiquis: At si nostra non allo modo causarent gratiam, quæ per modum conditionis, nulla esset hæc differentia; quia sacramenta veteris legis, erant etiam saltem conditions, ad quarum præsentiam Deus conferebat gratiam: Ergo sacramenta novæ legis non sunt meræ conditions, ad quarum præsentiam Deus conferat gratiam.

Objicies primò cum Durando: D. Bernardus in ser. 35. mone de cena Domini sic loquitur: *Sicut Canonicus investitur per librum, Abbas, per baculum, Episcopus per baculum & annulum simul, sic diverse gratia, diversis sunt tradita sacramentis.* Atqui liber, baculus, annulus, non sunt cause illorum effectuum, ipsos producentes, sed tantum signa & conditions: Ergo sacramenta nostra, respectu collationis gratia.

Respondeo cum D. Thoma in 4. dist. 1. qu. 1. art. 4. 37. quæsiunc. 1. ad 1. D. Bernardum loco citato comparasse sacramenta baculo, annulo, & libro, non quoad causalitatem divinæ gratia, sed præcisè quoad ejus significationem; idque colligi ex verbis quæ habet antet, quibus docet sacramenta operari gratiam, cum ramen non possit tribui libro, baculo, & annulo, quod operentur illos effectus quos significant.

Objicies secundò: Sicut se habet lex nova ad legem 38. veterem, sic sacramenta novæ legis, ad sacramenta veteris legis: Sed lex vetus (inquit Durandus) sic se habet ad novam legem, ut illud quod promittebatur in veteri lege, solvatur in nova, non per legem, sed à Deo in lege: Ergo similiter gratia exhibetur in sacramentis novæ legis, nec per ipsa, sed à Deo in ipsis; & in hoc (subdit idem Author) sufficienter excedunt sacramenta novæ legis, sacramenta legis antiquæ.

Respondeo negando Minorem, cùm enim lex nova 39. perfectior sit lege veteri, & quod est perfectum, aliquo modo causare debeat, Deus non tantum implet in lege nova quæ in veteri promiserat, sed etiam legi novæ virtutem tribuit, per quam veteris legis promissa implet.

S. III.

Rejicitur secunda sententia, & sacramenta novæ legis instrumentaliter physicè concurrent ad causandam gratiam, ex Scriptura, Conciliis, & SS. Patribus ostenditur.

Dico secundò: Sacramenta novæ legis instrumentaliter physicè ad causandam gratiam concurrunt. Probatur primò conclusio ex verbis Christi Jo-40. an. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei:* ut enim ait S. Thomas 1. 2. quæst. 1. 1. art. 1. ad 1. illis significatur, per sacramenta novæ legis causari gratiam instrumentaliter, & per virtutem Spiritus sancti principaliter: Ergo sicut Spiritus sanctus principaliter physicè causat gratiam, ita & sacramenta novæ legis instrumentaliter physicè instrumentata enim causa physicæ principalis, etiam physicum esse debet, & physicè causare.

vel imbibere; virtutem & causalitatem physicam denotat: vis enim moralis, cum sit merum ens rationis, non potest, nisi absurdè & ineptè dici combibi in aqua, vel in ea imbibiri: Sed ex Tertulliano citato, aquæ Baptismi virtutem sanctificandi combinant in semetipsis: Ergo in aquis Baptismi virtutem instrumentalem physicam productivam gratis agnoverunt.

47 Secundò, ex eodem Authore, sicut ex aquis naturalibus pisces generantur, ita & ex aquis Baptismi homines spiritualiter regenerantur: Sed aquæ naturales concurrunt physice ad generationem piscium: Ergo & aquæ Baptismi ad regenerationem fidelium.

48 Tertiò, ex Leone, Chrysostomo, Cyrillo, & Nissem citatis, Baptismi se habet ad instar uteri vinginalia ex quo natus est Christus; ad instar matrias seu vulve in qua homo concipitur; ad instar seminis ex quo generatur; & ad instar aquæ fervens, quæ ab igne calefacta non minus erit, quam ipse ignis: At certum est concursum Virginis ad partum Christi, fuisse physicum, vulvam in qua homo concipitur, physicè ad ejus conceptionem concurrens; semen ex quo generatur, esse instrumentum physicum, & physicè concurrens ad ejus generationem; & denique aquam ferventem, & ab igne calefactam, physicè in calefactionem influere: Ergo pariter, juxta illos SS. Patres causalitas physica, & non sola moralis, sacramentis novæ legis tribuenda est.

49 Denum si sacramenta moraliter tantum, concurrent ad gratiae productionem, & hominum sanctificationem, essent solum (ut docent Adversarii) veluti chirographa que Deum moraliter moverent & excitaient ad gratiam conferendam, absurdum procul ac inepit, & quasi puerilis esset celebris illa Augustini exclamatio, & admiratio: *Quæ est tanta virtus aquæ, ut corpus tangat, & cor abluit?* hoc enim commune & usitatum est apud homines, ut in virtute chirographi, vel sigilli regii in cera impressi, & aliorum signorum sensibilium, conferantur officia, dignitates, pecuniae, & alia res magni momenti. Unde si quis in hanc admirationem & exclamacionem erumperet, *Quæ est tanta virtus chirographi, ut ad exhibitionem ejus, statim numerentur pecuniae?* Quæ est tanta virtus monetæ, ut tradita mercatori, statim det ea quæ vendit? Quæ est tanta virtus hederæ, ut ad fores appensa, statim vendatur vinum! merito irrideretur ab hominibus: ita patiter si sacramenta solum moraliter ad gratiae productionem concurrant, sciriora erit hæc Augustini admiratio: *Quæ est tanta virtus aquæ, ut corpus tangat, & cor abluit!*

50 Hæc omnia confirmari & illustrari possunt ex Catechismo Romano, iustu Pii V. edito, & in pluribus Conciliis Provincialibus in Gallia celebratis recepto: in eo enim parte 2. Symboli capite 1. quæst. 18. hec verba leguntur: *Quo patto tanta res & tam admirabilis, per sacramentum efficiatur, ut quemadmodum sancti Augustini sententia celebratum est, aqua corpus tangat, & cor abluit, id quidem humanæ ratione atq; intelligentiæ comprehendi non posset, constitutum enim esse debet, nullam rei sensibiliem, sùmptu naturam ea vi prædictam esse, ne penetrare ad anima queat; at fidei lumine cognoscimus, omnipotem Dei virtutem sacramentis inesse quæ id efficiant quæd suæ vi res ipsæ naturales praestare non posse. Quibus verbis in primis clarissime exprimitur efficientia realis & physica sacramentorum. Secundò declaratur hanc sententiam non esse rejiciendam ex eo quod non ita facile percipitur, sicut alia quæ causalitem duntaxat moralem eis attribuit. Tertiò, ad hoc probandum adducit celebrem illum locum Augustini: *Quæ est tanta virtus aquæ, ut corpus tangat, & cor abluit?* Denique rationem reddens quare hæc efficientia & causalitas sacramentorum, lumine naturali non ita facile possit intelligi, dicit hoc id est, quia nulla res sensibilis, sùmptu naturam, sùm vi prædicta est, ne penetrare ad animam queat: quæ ratio (ut evidens est) solum valet*

de instrumento physico; etiam instrumenta moralia nullo modo debeant contingere subjectum in quo effectus cause principalis producitur.

§. IV.

Mens Divi Thomæ speratur.

LIcet superfluum videatur mentem S. Doctoris infra hujus difficultatis resolutione investigare, nam ita clare & perspicue pluribus in locis causalitatem & efficientiam physicam in sacramentis novæ legis agnoscit, ut de hoc dubitate, sit tenebras Soli offundere, & ut ajunt, in metidie coecutire: quia tamen Vazquez, Conink, & Delugo, S. Thomam in suam conantur pertrahere sententiam, & novissimè Augustinus Bernal, ejusdem Societatis Theologus, disp. 10. de sacramentis quæst. 4. §. 2. ait quod *influxus physici sacramentorum assertio, nequit* S. Thomas, nisi cum variis pluribus assertibus: & hujus positionis assertores, ignorantes, impetus Philosophos, summe stupidos, & incredibilis ostentationis Authores, appellat, ut clare patet quantum Author ille verbis illis excederit, & quantum in doctrina D. Thomæ novitus sit ac peregrinus: operæ pretium existimavi, variis ac evidentissimis demonstrare argumentis, S. Doctorem stare pro nostra sententia, & causalitatem physicam in sacramentis novæ legis manifeste docere.

In primis ergo manifestum est, securum esse instrumentum physicum ad faciendum lectum: Sed expressè docet S. Thomas hic art. 1. in corp. sacramenta novæ legis eodem modo causare gratiam, quo securis facit lectum, ait enim: *Causa instrumentalis non agit per virtutem sua formam, sed solum per modum quo movetur à principali agente, unde effectus non assimilatur instrumento sed principali agenti, sicut lectus non assimilatur securi, sed arti qua est in mente artificis, & hoc modo sacramenta novæ legis GRATIAM CAUSANT.* Ergo juxta D. Thomam, sacramenta novæ legis instrumentaliter physicè causant gratiam.

Secundò, Idem S. Doctor ibidem in solnt. ad 1. do-53 cet sacramenta novæ legis ex illis instrumentis esse, quæ duas habent actiones, unam propriam, & aliam instrumentalem, & hanc per illam efficiunt, qualem dicit esse securum respectu lecti: At hæc instrumenta sunt physica, ut convincit non solum exemplum securis, sed etiam doctrina ejusdem Doctoris Angelici 1. parte quæst. 45. art. 5. ubi instrumenta quæ has duas actiones habent, negat posse esse instrumenta creationis, cum tamen constet creaturam ad creandum, moraliter posse concurrent, nam creationem aliquis rei potest homo mereri, aut impetrare à Deo: Ergo juxta fa-
ctum Thomam, sacramenta novæ legis sunt physica instrumenta gratiae.

Tertiò, D. Thomas art. 3. hujus questionis, docet 54 quod *gratia est in sacramento, secundum quandam instrumentalis virtutem, que est fluens & incompleta, & quam locis art. sequenti 5. 6. referendis, dicit esse qualitatem.* Et infra quæst. 78. art. 4. *Quidam dixerunt (inquit) nullam virtutem creatam esse, nec in predilectis verbis (formæ scilicet Eucharistie) ad transubstantiationem facienda, nec etiæ in aliis sacramentorum formis, vel etiæ in ipsis sacramentis, ad inducendos sacramentorum efficiere.* Quod sicut supra dictum est, & dictis Sanctorum repugnat, & derogat dignitati sacramentorum novæ legis. Unde cum hoc sacramentum (Eucharistie) sit præceteris dignius, consequens est quod in verbis formalibus hujus sacramenti sit quedam virtus creativa ad conversionem hujus sacramonis faciendam; instrumentalis tamē, sicut & in aliis sacramentis. Cum enim hæc verba ex persona Christi proficerent, ex ejus mandato consequuntur virtutem instrumentalis à Christo. At virtus instrumentalis, fluens & incompleta, & quæ est vera qualitas, physica est, & non moralis, ut de

de se patet: Ergo sacramenta novæ legis, juxta D. Thomam, sunt instrumenta physica, & non solum moralis, ad gratiam producendam.

55 Quartò. Idem S. Doctor in 4. dist. 14. quæst. 2. art. 4. sic ait: *Pensentia, ut est sacramentum, effectivè tollit peccatum ex parte maculae, qua gratiam tribuit, sicut inducens albedinem, auferit nigredinem.* Et secundum hoc pensentia, in quantum est sacramentum, peccata dimisit, quia sacramentum novæ legis est causa instrumentalis gratie, ut in prima distinctione dictum est. Sed inducens albedinem, auferit nigredinem effectivè physicè: Ergo ex S. Thoma sacramenta causant gratiam, & auferunt maculam animæ, effectivè physicè.

56 Quintò, Juxta D. Thomam eodem modo philosophandum est de sacramentis novæ legis, quantum ad efficientiam gratie, ac de humanitate Christi, docet enim h̄c art. 5. quod cùm Deus sit causa principalis gratie, humanitas Christi instrumentum conjunctum, & sacramentum instrumentum separatum; & per instrumentum conjunctum moveatur separatum, ut baculus per manum, oportet quod virtus salutis ferat à Divinitate Christi, per ejus humanitatem, in ipsa sacramenta dervetur. Et quæst. 17. de verit. art. 4. ad calcem corporis articuli, sit quod sacramenta participant aliquid de virtute illa, quia humānitas Christi instrumentaliter ad justificatiōnem operatur, ratione cuius sanctificatus Baptismo sanctificatus sanguine Christi dicuer ab Apostolo ad Hebreos 10. At juxta cundem S. Doctorem, Christi humanitas, non solum moraliter, sed etiam physicè causat gratiam: Ergo & sacramenta novæ legis. Minor probatur ex D. Thoma suprà quæst. 13. art. 2. ubi loquens de anima Christi, in quantum est instrumentum unitum Verbo, dicit quod habet virtutem ad omnes immutationes miraculosas faciendas, que conducunt ad finem incarnationis; non tamen ad annihilationem, vel creationem. At si non loqueretur de instrumento physicè, sed morali, evidens est, quod non posset negare virtutem moralē ad creationem, vel annihilationem; nihil enim repugnat quod Christus impetrare possit annihilationem diaboli, vel creationem unius Angeli, vel animæ: Ergo &c.

Item idem S. Doctor supra quæst. 48. distinguit aperte modum physicum, quo p̄flio Christi operata est salutem nostram, à modo morali. In primo enim articulo determinat quod per modum meriti operata sit salutem; in secundo, per modum satisfactionis; in tertio, per modum sacrificii; in quarto, per modum redemptoris, qui omnes quatuor modi sunt causalitatis moralis: Ergo quando postea art. 5. determinat quod etiam per modum efficientie operata sit salutem, tanquam Verbi instrumentum, manifestum est, ipsum loqui de efficientia physica, de morali enim quatuor precedentibus articulis locutus fuerat.

Præterea, cùm Magister in 4. dist. 10. attulisset hæc verba S. Ambrosij, quæ etiam referuntur à Gratiano de consecratione dist. 2. *Si tantum valuit sermo Eliae, ut ignem de calo deponeret, valebit tantum sermo Christi, ut substantias mutet?* in expositione textus id declarat S. Thomas, dicens: *Locutus est à minori: unde intelligendum est quod plus valeat sermo Christi, & in persona Christi prolatu: quia sermo Eliae in seipso non habebat virtutem aliquam, sed operabatur per modum intercessionis; sermo autem Christi habet virtutem intraneam, de qua suprà dist. 8. dictum est: Cùm ergo sermo Eliae habuerit virtutem moralē, moventem Deum ad patranda miracula, virtus Christi intraœca verbis ejus, fuit virtus instrumentalis physica, ad patranda opera miraculosa, & gratiam producendam, non solum moralis: juxta illud Prophetæ Psal. 67. *Dabit vocis tuae vocem virtutis.**

57 Denique, D. Thomam causalitatem physicam in sacramentis novæ legis admisit, eo manifeste patet, quod in 4. sent. 4. quæst. 3. art. 2. quæstiunc. 3. expresse docuit, Baptismum cum fictione suscepimus, receidente fictione, producere gratiam, ratione characteris, *Gonec Theol. Tom. V.*

in quo virtualiter remanet, in quo tanquam in temine, ex sacramento præterito relicta est virtus gratie productiva. Verba ejus sunt: *Ad teritiam questionem dicendum, quod in Baptismo imprimitur character, qui est immediata causa disponens ad gratiam; & ideo cum filio non auferat characterem, recedente filione, que effellit characteris impeditur character qui est praesens in anima, incipit habere effectum suum, & ita Baptismus, recedente filione, effectum suum consequitur.* Ex hac, inquam, S. Thomæ doctrina, manifestum relinquitur, ipsum causalitatem physicam in sacramentis novæ legis agnoscere; si enim moralē tantum admissit, non debuisset recurrere ad characterem, in quo virtus gratie productiva, ex precedenti sacramento relinquatur, & in quo illud tanquam in semine virtualiter permaneat, nam causa duntaxat moraliter operari, etiam quando non est, & licet nullam virtutem sui vicariam reliquerit. Videat ergo Beznal, an assertores influxus physici sacramentorum novæ legis, qui cum S. Doctori tribuant, sint ignorantes, inepis Philosophi, summi stupidi, & incredibilis oscitantia: his enim præclaris encomiis Author ille non solum Thomistæ, sed etiam illustriores Societatis Theologos, qui physicam (ut suprà ostendimus) sacramentorum novæ legis causalitatem admittunt, loco suprà citato extollit. Sed huic egregio Encomiali respondere sufficiet illud Proverb. 10. *Quæ contumeliam profert, insipiens est.*

§. V.

Causalitas physica sacramentorum novæ legis, variis congruencias suadetur.

L Icet nulla possit dati ratio à priori, cur sacramenta novæ legis instrumentaliter physicè causent gratiam (hoc enim ex sola Dei voluntate pendet, qui ea voluit ut instrumenta physica assumere, eisque vim instrumentalē gratie productivam imprimere) varie tamen assignari possunt congruentie, & rationes probabiles, quibus hæc veritas laudei potest.

Prima sumitur ex D. Thoma quæst. 17. de verit. art. 58 4. ubi docet quod opinio illa que sacramentis novæ legis causalitatem solum moralē attribuit, non sufficienter salvat dignitatem illorum supra sacramenta veteris legis, nec nobiliorem causandi modum in illis quam in istis agnoscat; constat enim moralē causalitatem non defuisse sacramentis antiquis, cùm enim essent signa passionis Christi futurae, cujus intuitu Deus in antiqua lege gratiam conferebat, vim quandam moralē excitandi Deum habebant, ad conferendam gratiam ob merita Christi futurae, unde si sacramentis novæ legis nulla alia virtus tribuatur, quamvis illa moralis, & excitativa, manifestum est ea non elevari supra sacramenta vetera, nec ab illis differre, quantum ad modum operandi, sed tantum ex parte rei causatæ, majoris scilicet & abundantioris gratie, quam causant sacramenta novæ legis, quatenus significant passionem Christi præteritam, quam sacramenta vetera præsentabant solum ut futuram. Quod ut docet S. Thomas loco citato, non sufficit ad salvandam dignitatem sacramentorum nostrorum supra sacramenta vetera; & magis pertinet (inquit) ad conditionem temporis, quam ad dignitatem sacramentorum; quia in tempore illo promiscebatur gratia, nunc autem est tempus plenitudinis gratia proper reparacionem humane nature jam factam; unde secundum hoc sacramenta ista, si tunc fuissent cum roto eo quod nunc habent, nihil plus fecissent quam illa; nec illa minus ministrarent quam ista, nulla eis additione facta.

Confirmatur & magis illustratur hæc ratio. *Sacra-59 menta novæ legis differunt à sacramentis legis Mosaicæ, eaque superant in hoc, quod sacramenta vetera erant tantum signa gratie, nova autem sunt non solum signa, sed etiam causæ illius: Sed hoc intelligi nequit de sola causalitate moralis: Ergo in sacramentis novæ*

Disputatio Tertia,

legis, præter moralem causalitatem, realis & physica de-mittenda est. Major patet, Minor probatur. Causalitas moralis, si que in sacramentis novæ legis intervenit, non excedit rationem signi: Ergo quando sacramenta nostra per hoc dicuntur differre ab antiquis, quod ista sunt tantum signa gratiae, illa vero simul causa & signa, hoc de causalitate solum moralis intelligi nequit. Consequentia patet, Antecedens probatur. Sacramenta nostris non potest competere causalitas moralis, ratione alicujus actus moralis, quem ipsa exerceant, & elliant; sicut meritum, aut satisfactio, vel redemptio, sunt actus moralis causalitatis: Ergo illis solum potest competere causalitas moralis, secundum aliquid reli-ctum ab aliis moralibus, ut continet eorum valorem, & efficaciam in eff. & cum: hæc autem continere nequeunt, nisi significando & representando talem efficaciam & valorem; sicut chirographum representat obligationem debitoris, & denarius plumbeus est signum voluntatis regiae dandi tale vel tale officium, vel dignitatem: Ergo omnis causalitas moralis communica sacramentis, solum potest esse per modum signi significantis efficaciam actuum monitoriorum & moralium Christi. Et hujus ratio est, quia non est causalitas moralis in illis inanimatis, nisi in quantum movent voluntatem aliquam, ut ipsis positis conferat effectum, que motio fieri ab eis non potest, nisi ut à signo.

60 Confirmatur amplius: Chirographum est tantum causa moralis largitionis pecunie, in quantum excitat memoriam hominis ut recordetur se debere, & convincatur, si neget: Sed non excitatur ejus memoria, nec convincitur per chirographum, nisi quia illud est signum voluntatis & consensus prioris exhibiti; unde si adessent alia signa, quibus probaret non consenseris, rescindetur contractus, & nulla foret obligatio: Ergo causalitas moralis non transcendent rationem signi, subindeque si sacramenta novæ legis causent tantum moraliter gratiam, & sint tantum veluti Chirographa, promissio emi Dei de largienda gratia ea rite suscipientibus significantia, non erunt verae cause gratiae, sed tantum signa illius, subindeq; à sacramentis veteris legis non different.

61 Secunda ratio: Cùm Deus pronos sit ad misericordium, quam ad puniendum, & sit (ut loquitur Tertullianus cont. Marcion.) de suo misericors, de nostro justus, congruum est ut instrumenta divina misericordie ad sanctificandos homines non habeant imperfectionem & ignobiliorum modum operandi, quam instrumenta divinae iustitiae ad illos puniendos: At divinae iustitiae instrumenta (ignis scilicet inferni, & purgatorii) virtute divina physice agunt in Dæmones, & in animas purgatorii, ac physice dolorem & tristitiam in ipsis causant, idque (ut ait Augustinus libro 21. de civit. cap. 20.) prestant miris, veris tamen modis, de quo plura diximus in Tractatu de Angelis disp. 14. art. 2. Ergo pariter dicendum est sacramenta novæ legis instrumentaliter physice concurrere ad sanctificandos homines, idque miris, veris tamen modis, efficere, ut supra ex Catechismo Pii V. ostensum est.

62 Tertia ratio: Sacramentum pénitentiae physice producit gratiam: Ergo & alia sacramenta novæ legis. Consequentia patet, ex patitate rationis. Antecedens vero probatur primò ex D. Thoma supra citato, ait enim in 4. sententiis dist. 14. quæst. 2. art. 4. quod pénitentia, ut est sacramentum, effectivè tollit peccatum ex parte male, quia gratiam trahit, sicut inducens albedinem, tollit nigredinem. Quibus verbis aperte docet sacramentum pénitentiae physice producere gratiam.

Secundò probatur Antecedens, eo modo producit gratiam sacramentum pénitentiae, quo sacerdos pénitentem absolvens: Sed hic physice producit gratiam: Ergo & pénitentiae sacramentum. Major patet, Minor probatur: Tum quia ad veritatem horum verborum, Ego absolvō te, necessarium est ut sacerdos verè & realiter peccata remittat: Sed hoc non potest, nisi verè, &

realiter producendo gratiam, atque adēd physice, cùm causa physica & realis, sit illa quæ verè & realiter influit in effectum, & efficientia moralis, sit impropria tantum & metaphorica causalitas. Tum etiam, quia non appetit quomodo sacerdos, verè sententiam proferat, si moraliter tantum peccata remittat; sicut enim qui chirographum exhibet, quo oblato debitum solvit, non dicitur solvere tale debitum: ita si sacerdos administrando sacramentum pénitentiae, habeat totum offerre Deo sacramentum veluti chirographum, quo oblato & applicato, Deus conferat gratiam, non poterit dici sacerdos causare gratiam remissam peccati.

Confirmatur: Sacramentum pénitentiae se habet 63 per modum judicij, & in eo sacerdos gerit vices Iudicis, & pénitentis vices rei: Sed Iudex in humanis, non excitat alium ad absolvendum reum, nec imperat ejus absolutionem: sed propriâ authoritate à Principe sibi commissâ, eum absolvit; Ergo & sacerdos in tribunali pénitentiae, verba illa, Ego absolvō te, proferens, non solum excitat moraliter Deum ad illi tribuendum gratiam à vinculis peccatorum solventem, nec solum à Deo impetrat ejus absolutionem, sed authoritate Christi sibi commissâ, verè instrumentaliter cum absolvit & gratiam remissim peccati, ut divinæ virtutis instrumentum, physice ei confert, & producit in anima ejus. Unde D. Thomas infra quæst. 84. art. 3. Solus Deus per authoritatem, & à peccato absolvit, & peccatum remittit; Sacerdotes tamen utrumque faciunt per mysterium, in quantum scilicet verba sacerdotis in hoc sacramento instrumentaliter operantur in virtute divina; unde & Dominus expressit utrumque, nam Matib. 16. dixit Petru, quodcumque solveris super terram &c. Et Joan. 20. dixit Discipulus suis. Quorum remissis peccata remittuntur eis. Et in resp. ad 4. ait quod Apostolus non est data potestas, ut ipsi sanarent infirmos, sed ut ad eorum rationem infirmi sanarentur: est autem eis collata potestas operandi instrumentaliter sive ministerialiter in sacramentis; & ideo magis possunt in formis sacramentorum exprimere actum suum, quam in sanationibus infirmorum.

Quarta ratio: In eodem genere cause sacramenta 64 concurrunt ad gratiae productionem, quo humanitas Christi: Sed humanitas Christi ad gratiae productionem physice concurrebit: Ergo & sacramenta. Minor fuit probata fuit in Tractatu de Incarnatione disp. 19. tit. 2. & manifestè docetur à S. Thoma locis 5. precedentibus adductis. Major vero suadetur: Tum quia vel sacramenta novæ legis ipsum Christum realiter in se continent, ut sacramentum Eucharistiae, vel reputantur quasi actiones ipsius, ut alia sacramenta, quæ consistunt in usu, verba enim proferuntur à ministris in persona Christi. Tum etiam, quia sicut humanitas est instrumentum conjunctum divinitatis, ita sacramenta sunt ejusdem instrumenta separata; ideoque Concilia, Patres, & ipsa sacra Scriptura, eodem modo loquuntur de sacramentorum & humanitatis Christi causalitate. Unde D. Thomas quodlib. 12. art. 1. Sicut caro Christi habuit virtutem instrumentaliter ad facienda miracula, propter conjunctionem ad Verbum; ita sacramenta per continuationem ad Christum crucifixum & passum.

Quinta ratio: Admittendus est in sacramentis novæ 65 legis modus producendi gratiam instrumentaliter physice, si ille sit possibilis, & si non repugnet aliquid corporeum, quale est sacramentum, ad productionem rei spiritualis, qualis est gratia sanctificans, elevari: Sed in hoc nulla est implicantia: Ergo id de facto ita esse afferendum est. Major patet, Tum quia id validè docet humanitatem Christi, & ejus sacramenta; cùm modus ille producendi gratiam, & sanctificandi homines, nobilissimus, & præstantissimus sit, & dignitatem sacramentorum novæ legis supra sacramenta vetera, manifestè declarat. Tum etiam, quia hic modulus causalitatis ostendit, quanto amore Deus diligit & optet nostram sanctificationem, quia continua veloci-

de Gratia Sacramentali.

41

miseris voluit operari, ut nos sanctificaret, elevando nos corporeas ad producendam in nobis rem adeo excellentem, qualis est gratia sanctificans. Addo, quod iuxta huic modum dicendi, melius & cum majori proprietate intelliguntur & explicantur loca Scripturarum, Conciliorum, & sanctorum Patrum, afferentium sacramenta novae legis homines sanctificare, mundare, regenerare &c. ut ex supra dictis patet.

66 Minor verò, in qua est difficultas, probatur primò ratione quam innuit S. Doctor infra quest. 74. art. 4. Deus cùm sit rerum omnium dominus, & ejus actio se extendat ad totam naturam entis creabilis, eique ad nutum omnia obediunt, quamlibet creaturam potest assumere ut instrumentum physicum ad producendum quidquid est in potentia saltem obedientiali alterius creature: Sed gratia sanctificans continetur in potentia obedientiali anima, cùm ex ea educatur: Ergo potest Deus elevare quamlibet creaturam, etiam corporalem, ad producendam instrumentaliter physicè gratiam sanctificantem in anima.

Secundò eadem Minor suadetur: Intellexus agens elevat phantasma corporeum, ut instrumentaliter causat species intelligibiles spirituales in intellectu residentes, ut Vazquez & plures alii ex Adversariis fatentur: Ergo à fortiori Deus qui est agens infinitæ virtutis, potest elevate aquam, & voces sensibiles & corporales, ut physicè gratiam spiritualem & supernaturalem causent instrumentaliter in anima.

Tertiò, Ignis inferni est corporeus, & tamen à Deo ut instrumentum physicum assumitur ad alligandas substantias purè spirituales, quales sunt dæmones, & anime damnatorum, & virtute divinæ dolorem & tristitiam in ipsis causat, torquetque mitis, sed veris modis, ut supra ex Augustino dicebamus, & in Tractatu de Angelis disp. 14. art. 2. fusè ostensum est: Ergo pariter potest Deus elevate sacramenta, ad producendum instrumentaliter physicè gratiam sanctificantem in anima, ut magis patet ex dicendis articulo sequenti, ubi diluentur omnia argumenta quibus Adversarii conantur ostendere, aliquid corporeum non posse divinæ virtute ad producendam gratiam elevari.

ARTICULUS III.

Convelluntur fundamenta adversa sententia.

Pura contra physicam sacramentorum novae legis efficientiam proponi solent argumenta, quorum aliqua ex autoritate, alia ex ratione petuntur: que sunt primi generis, §. 1. diluentur, alia verò in sequentibus.

§. I.

Solvuntur argumenta ex autoritate SS. Patrum.

67 O Bjiciunt In primis Adversarii quedam Patrum testimonia, quibus physicam nostris sacramentis videntur denegare causalitatem; ait enim Author sermonis de Baptismo apud Cyprianum, Remissio peccatorum frue per Baptismum frue per alia sacramenta donatur, propria Spiritus sancti est, & ipsi sibi bujus efficientia privilegium manet. Hieronymus in cap. 4. Ita: Ex hoc (inquit) discimus quod homo solum aquam trahat, Deus autem Spiritum sanctum. Similiter Augustinus 15. de Trinit. cap. 16. de Discipulis Christi ait, Orabant ut veniret Spiritus sanctus in eos quibus manus imponebant, non ipse eum dabant.

68 Respondeo primò, quod si authoritates illæ convinerent, probarent sacramenta novae legis non conferre gratiam ex opere operato, nec physicè, nec moraliter, ut patet illas ponderanti, unde illæ ab Adversariis explicande sunt.

Genet. Theol. Tom. V.

Respondeo secundò, Patres in quibus hæc & similes locutiones inveniuntur, solum velle quod Deus sit principalis author gratiarum, & quod homines vel elementa, ex se non habent vim dandi illam, non tamen negare quod ex communicatione virtutis Dei, & subordinatio ne ad eam, etiam homines, & sacramenta possint instrumentaliter causare gratiam. Unde S. Thomas quis. 5. de verit. art. 8. ad 1. ait, quod dñs exclusiva non excludit ab operatione instrumentum, sed aliud principale agens, ut si dicatur sic, faber cultellum facit, non excluditur operatio martelli, sed alterius fabri. Ita etiam quod dicitur quod Deus per se mundum gubernat (juxta illud Gregorii libro 34. Moral. cap. 26. Mundum quippe per seipsum regit, quem per seipsum fabricatum est) non excludit operationem inferiorum causarum, quibus quasi instrumentis Deus agit, sed excluditur regimen alterius agentis.

Objiciunt secundò: Hieronymus supra caput 16. 69 Matthæi comparans sacerdotes novae legis sacerdotibus veteris, subdit: Quomodo ibi leprosum sacerdos mundum vel immundum facit, sic & hic alligas vel solvit Episcopus vel Presbyter. At sacerdos veteris legis non erat causa leprosum efficienter mundans à lepra corporis: Ergo neque sacerdos legis novæ, efficienter mundat peccatorem à lepra peccati.

Hoc etiam argumentum ab Adversariis solvendum est, cùm illi docent sacerdotes novae legis, in genere saltem causæ efficientis moralis, ad mundandum peccatorem à lepra peccati concurtere, cùm tamen sacerdotes veteris legis nullatenus à lepra corporis mundare possent, sed duntaxat lepram à non lepra discernere. Hoc præmisso

Respondere Hieronymum eo loco non negare quod Episcopi & Presbyteri veram habeant solvendi à peccatis potestatem (hoc enim de fide certum est) sed inveniuntur solum adversus aliquos Episcopos & Presbyteros, qui verba illa Christi ad Petrum: Tibi dabo claves regni celorum, & quodcumque ligaveris, &c. non rectè intelligentes, se posse vel damnare innocentis, vel solvere noxiis, existimabant, ut patet locum illum integrum perlegenti, verba enim S. Doctoris hæc sunt: Iustum locum Episcopi & Presbyteri non intelligentes, alii quid sibi de Pharisæorum assumunt superciliosi, si vel damnant innocentis, vel solvere se noxiis arbitrentur; cùm apud Deum non sententia sacerdotum, sed reorum vita queratur. Legimus in Leviticus de leprosis, ubi jubentur ut ostendant se sacerdosibus, & si lepram habuerint, tunc à sacerdoti immundi siant; non quod sacerdotes leprosifaciant & immundos, sed quod habent notitiam leprosi, & possint discernere qui mundus quivis immundus sit. Quomodo ergo ibi leprosum sacerdos mundum vel immundum facit, sic & hic alligas vel solvit Episcopus & Presbyter: non eos qui infantes sunt vel noxiis, pro officio suis, cùm peccatorum audierit varietates, scit qui ligandus sit, quivis solvendus.

Objiciunt tertio: D. Thomas hic art. 4. ad 1. virtutem instrumentalem, que est in sacramentis novae legis ad causandam gratiam comparat virtuti spirituali seu intentionalis, que est in voce ad excitandum intellectum auditentis in conceptum ultimum rei significante: Quis autem dicat (inquit Vazquez) virtutem yecum ad excitandum intellectum esse physicè instrumenti, & non moralis? Siquidem significatio nihil est realis in vocibus. Item in 4. dist. 1. quest. 1. art. 4. quæstiunc. 1. in corp. dicit Denm uti sacramentis, quasi quibusdam instrumentis justificationis. Et ad 1. sacramenta esse causas gratiarum, quasi instrumentaliter. Quibus in locis particula illa quæstus, quam non absque causa adjicit, indicat eum non tribuere sacramentis rationem instrumenti simpliciter dicti, quale est instrumentum physicum, sed instrumenti secundum quid, quale est instrumentum morale. Denique idem S. Doctor hic art. 5. docet virtutem in sacramenta derivari ab humanitate.

D. 3

te Christi, media passione: Sed passio Christi non est causa physica, sed solum moralis nostrae iustificationis, nam cum agere prælupponat esse, quod non est physice in rerum natura, non potest esse causa physica: passio autem Christi jam transit, neque unquam amplius erit, juxta illud Apostoli ad Romanos 6. Christus resurgens ex mortuis jam non moritur, mors ills ultra non dominabitur &c. Ergo juxta doctrinam D. Thomæ, sacramenta novæ legis non sunt instrumenta physica, sed solum moralia, gratia sanctificantia.

72 Respondet quoad primum locum, negando quod virtus vocum ad excitandum intellectum, non sit virtus physici instrumenti; licet enim in voce significativa, ipsa ejus significatio non sit physica, nec realis, sed relatio aliqua rationis, ex passiva impositione vocis consurgens, virtus tamen quam habet ad immittendum species suas in sensum auditoris, & per eas conceptionem loquentis in alterius mentem transmittendi, realis est, & physica, atque adeo virtus instrumenti physici, ut docet Capreolus in dist. 1. quest. 1. ad quintum Scotti contra quartam, & variis D. Thomæ testimoniis ostendit; idque S. Doctor manifestè indicat in 4. dist. 1. quest. 1. art. 4. questione. 1. ad 4. ubi fuisse explicans doctrinam quam tradit hic art. 4. ad 1. sic ait: In re corporali non potest esse virtus secundum esse completum, potest tamen ibi esse per modum intentionis, sicut in instrumentis mosis ab artifice, est virtus artis, & sermo audibilis existens causa disciplina (ut dicitur in libro de sensu & sensato cap. 2.) continet intentiones anima quodammodo: anima in motu est virtus substantia separatae motientis, secundum Philosphos; & semen agit in virtute anima ut dicitur in 1. de generatione animalium cap. 20. circa finem. Ubi D. Thomas loqui de instrumentis physicis, evidentissimum est, nam instrumenta mota ab artifice, instrumenta physica sunt; ut securis, dolabra, scuta; & virtus substantiae separatae, quæ agit ad generationem viventium, virtus physica est, & similiiter virtus feminis est virtus instrumentalis physica.

73 Ad secundum locum dico particulam quasi, non esse semper similitudinis notam, diminutivam, sed expressionis, & confirmationis, ut cum de Rege ornatu & pompa regia incedente dicitur, incedit quasi Rex, id est tanquam Rex. Et Scriptura Joan. 1. dicit de Christo, Vidi misericordiam eum, gloriam quasi unigeniti à Pare. Ad eum ergo modum dixit D. Thomas, sacramenta esse causas gratiarum quasi instrumentales, id est, tanquam vera instrumenta gratiarum.

74 Ad tertium nego Minorem, & ad probationem ei subjunctionem dico quod licet passio & mors Christi jam transferunt in actu, & in ratione motus, aut actionis, manent tamen virtute in effectu suo, videlicet in figuratibus gloriolis corporis Christi, seu in humanitate qua affecta fuit passione & morte; & quia haec humanitas sic affecta; modò & in eternum manet, id est modò & in eternum consummata potest sanctificatos virtute sua effecta. Ita colligitur ex D. Thoma supra quest. 36 art. 1. ad 3. ubi sic ait: Resurrexis Christi est causa efficiens & exemplaris nostra resurrectionis: efficiens quidem, in quantum humanitas Christi secundum quam resurrexit, est quodammodo instrumentum divinitatis ipsius, & operatur in virtute ejus, & ideo sicut alia que Christus in sua humanitate fecit, vel passus est, virtus divinitatis sunt nobis salutaria, ita & Resurrectionis ejus. Ex quibus verbis apparet, non esse meonem S. Thomæ, quod actio ipsa qua jam præteriit, assumatur ut instrumentum Divinitatis, sed humanitas, qua secundum actionem illam resuscitata manet & passa est, aut mortua: & id est Christi passio, & resurrectionis physice ad nostram iustificationem & resurrectionem concurrens dicuntur, quia humanitas ejus, ut passa, & resuscitata, ad utrumque physice concurredit.

Solvitur primum argumentum ex ratione petitum, & quomodo sacramenta cum filione suscepit, recedentes filione, producant gratiam, breviter declaratur.

Praeter argumenta ex autoritate, quæ S. precedentijs diluimus, variis rationibus insurgunt Adversarii in nostram sententiam. Prima sic potest breviter propone: Baptismus qui in puncto sue receptionis gratiam non contulit, propter recipientis obicem, sive fictionem, recedente postea fictione, eam confert, ut docent S. Augustinus libro de Baptismo contra Donatistas cap. 12. relatus de consecrat. dist. 4. cap. 41. & S. Thomas infra quest. 69. art. 10. & cum eo communiter Theologii: Sed tunc eam non causat physice, cum tunc non sit, sed transierit, & quod non est, physicè agere nequeat: Ergo solum moraliter.

Nec valet si dicas, quod licet quando recedit fictio, Baptismus non sit in se, remanet tamen in sua virtute, nimirum in charactere, qui tunc à Deo elevatur ad causandam gratiam, quam Baptismus in puncto sue receptionis debebat producere, si non fuisset positum impedimentum. Non valet, inquam, character enim de se non est instrumentum ad producendam gratiam, ut patet, quando simul character & gratia dantur, tunc enim gratia non datur mediante charactere: Ergo neque quando non datur simul gratia.

Respondeo bonam esse responsonem & tradi ex-76 presse à D. Thoma in 4. dist. 4. quest. 3. art. 2. questione. 3. his verbis articulo praecedenti relatis: Ad tertiam questionem dicendum quod in Baptismo imprimitur character, qui est immediata causa disponens ad gratiam, & ideo cum fictio non auferat characterem, recedente fictione, que effectum characteris impediens, character qui est praesens in anima, incipit habere effectum suum, & ita Baptismus, recedente fictione, effectum consequitur. Quibus verbis aperte docet, quod quando Baptismus suscipitur cum fictione, recedente fictione, per characterem, ut effectum sacramentalem mindus principalem, datur effectus principalis, qui est gratia.

Nec refert, quod quando non fictio suscipitur gratia non detur mediante charactere; nam tunc sacramentum ipsum influit formaliter, & sic non oportet ponere virtualem influentiam, seu mediante virtute à se reliqua: quando tamen non adest sacramentum, sufficienter salvatur haec causalitas physica, mediante virtute aliquæ sacramento reliqua, sicut mortuo generante producitur proles per virtutem à se reliquam in semine.

Hac solutio & doctrina haud dubitè valde probabili est, & potest applicari non solum Baptismo, sed etiam aliis sacramentis imprimenter characterem. Verum adhuc gravis difficultas remanet de aliis sacramentis quæ characterem non imprimunt, quomodo scilicet, recedente fictione, possint physicè producere gratiam, cum tunc nec in se nec in sua virtute existant nihilque ex ipsis relinquatur in quo virtualiter permanere dicantur.

Respondent aliqui, quod licet sacramenta que non 78 imprimunt characterem, neque in se, neque in sua virtute sint, quando tollitur fictio, verè tamen instrumentaliter physicè concurrunt ad gratia productionem, quia sicut in instrumentis divine virtutis non requiritur necessarij presentia & contactus formalis subjecti in quo producitur effectus, ed quod virtus cause principalis sit intimè in omnibus rebus, & ratione illius instrumenta dicantur virtualiter presentia & contingentia passum; ita non est necessaria existentia eo tempore quo operantur, ed quod eadem virtus cause principalis sit formaliter existens in omni temporis differentia, & ratione existentia ipsius, instrumenta que assumunt fint virtualiter existentia in ea duratione in qua non sunt formaliter.

De Gratia Sacramentali.

43

79 Sed hæc solutio & doctrina probabilitate caret, impossibile enim est, ut res non existens nec in se formaliter, nec virtualiter in aliquo suo effectu, possit physice in aliquid influere, sive principaliter, sive etiam instrumentaliter; existentia enim est conditio omnino necessaria ad agendum, quam Deus non potest supplerere. Et ratio est, quia sublatâ existentiâ rei, vel in se, vel in alio, nihil illius & tu remanet, ac proinde non est aliquid à quo possit esse actio: unde licet Deus possit multas conditiones supplere, verbi gratiâ presentis five approximationem agentis ad passum, quia hujusmodi conditionibus sublatâ adhuc intelligitur remanere principium à quo procedat actio, non potest tamen supplere existentiam, quia licet non sit actionis principium, ita tamen ab ea dependet principium actionis, ut eâ sublatâ in nihilum redcat. Et sane, si hæc opinio esset probabilis, nullâ ratione posset falsitatis convinci, qui vellet sustinere, Deum posse assumere tanquam instrumentum physicum res possibles & futuras; si quidem licet illæ non sint actu, Deus tamen adest formaliter præsens nedium temporis præsenti & præterito, sed etiam futuro, quod plusquam absurdum est.

80 Secundò respondeo alii, relinqui à sacramento determinationem in voluntate quæ se illi subjecit, & recedente fictione, vi talis determinationis sacramentalis, seu ex sacramento relicta, & modificate, resultare effectum gratiae in sacramentis quæ non imprimunt characterem: sicut enim (inquit) non est inconveniens remanere virtualem determinationem physicam voluntatis, quâ amavit finem, ut ex ea se determinaret ad media; sic nec repugnat voluntatem à sacramento suscepto determinari, & hanc determinationem in ea manere, ut recedente fictione gratiam operetur. Sicut suprà dicebamus, quod passio & resurrectio Christi, physice ad nostram salutem concurserent dicuntur, quia humanitas ejus, ut illis actionibus aut passionibus determinata & modifica remanet, & in virtute talis determinationis & modificationis, producit gratiam, ut instrumentum conjunctum Divinitatis. Hæc solutio probabilitate non caret.

81 Verior tamen ac probabilior est solutio & doctrina aliorum Thomistarum afferentium sacramenta quæ non imprimunt characterem, recedente fictione, non causare gratiam physicè, sed solum moraliter: rationi enim consentaneum videtur, quod sacramentum causet gratiam, secundum modum essendi quem habet; ita ut illam physicè causet, quando verò & physicè existit, moraliter verò, quando ex sit solum moraliter & in divina acceptione, ut contingit in proposito. Nec hoc officit sententie de causalitate physica sacramentorum novæ legis, quia hæc non intelligitur, nisi de sacramento existente, cum existentia sit una de conditionibus requisitis ad physicam operationem.

§. III.

Aliud argumentum salvatur.

82 Objiciunt secundò Adversarii: Ad rationem instrumenti physici necessarium est quodd sit immediate conjunctum subiecto in quo effectum suum producit, ipsumque physicè contingat: Sed sacramenta sèpè distant localiter ab homine in cuius anima est causanda gratia, ut patet in sacramento penitentiae, nam cum sacerdos penitentem absolvit, verba non tangunt physicè penitentem, nec ejus animam in qua producitur gratia: Ergo nequeunt sacramenta esse instrumenta physicè productiva gratie.

83 Respondent Nunno & Serra, noti esse necessarium quod agens physicum sit immediate conjunctum cum ea parte in qua producit suum effectum, ut patet in pungente carnem, quod in sensu aut organo tactiliter causat dolorem, & tamen non est immediate ipsi com-

junctum, sed satis est, ipsum esse conjunctum cum toto composito; unde cum sacramenta possint esse immediate conjuncta cum homine, in ejus anima possunt instrumentaliter physicè causare gratiam, & tangendo corpus, cor ablueret, ut loquitur Augustinus, sed effice operationem instrumentalem circa animam, ut ait sanctus Thomas hic art. 1. ad 1.

Hæc solutio haud dubiè veram doctrinam continet, sed difficultatem propositionis penitus non evacuat, sunt enim aliqua sacramenta novæ legis, quæ contactu circa corpus non requiriunt necessariò, ut patet in exemplo adducto, non enim est necessarium, quod in sacramento penitentiae, verba abolitionis a sacerdote prolatæ, reali & physicu contactu ipsum penitentem attingant. Idem constat in sacramento matrimonii, non requiritur enim necessariò quod verba unius contrahentis in ea dstantia proferantur, quod alterum contrahentem realiter attingere valent. Simile est in sacramento Eucharistie respectu consecrationis, non enim oportet, quod verba sacerdotis consecrantis, panem & vinum materialiter & realiter attingant, ut cùm plures hosties consecrantur. Alia ergo assignanda est solutio, quæ sit universalior, & valcat etiam pro illis sacramentis quæ physicum corporis contactum non requirunt. Unde

Respondeo primò distinguendo Majorem: Ad rationem instrumenti physici necessarium est, quod sit immediate conjunctum subiecto in quo suum effectum producit: si sit instrumentum artis, vel naturæ, transseat Major. Si sit instrumentum divinæ virtutis, quale est sacramentum, nego Majorem. Hoc enim inter instrumenta primi & secundi generis reperiuntur disceplines, quod cùm in instrumentis naturalibus, aut artificialibus, virtus cause principalis non sit ita diffusa, ut per se ipsum possit immediate contingere passum, vel subiectum operis naturalis, vel artificialis, necesse est quod mediante instrumento illam deferente, reddatur ipsi præsens, subindeque quod instrumentum naturæ, vel artis, contingat immediate passum seu subiectum in quo debet præducari effectus: è contra verò, cùm virtus Dei, ob ejus immensitatem, si omnibus rebus intime præsens, non requiritur quod mediante instrumento reddatur præsens sibi: & in quo gratia vel alias effectus supernaturalis producitur, nec per consequens quod instrumenta divinæ virtutis tale subiectum immediate contingant, sed in rem distantem operati possunt. Unde Christus Matth. 8. filiâ voce sanavit servum Centurionis absentem, & Ioh. 4. sanitati testituit filium Reguli distantem. Item Ioh. 1. t. voce revocavit animam Lazari extinctam in Lymbo, quod vox illæ physicè pertingere non poterat. Hinc D. Thomas 2. 2. qu. 178. art. 1. ad 1. infert Deum posse elevarе interiorē hominis operationem ad physicè patrandā miracula in re externa & distantia. Et 1. parte quæst. 64. art. 4. ad 1. assertit Diaboli in aere isto detinetur, & torquebit ab igne inferni, assertque Glossam Iacobi 5. dicentem: *Demones portant semper ignem gehennam, quacumque vadant.*

Dixi autem in distinctione Majores: transseat Majores quantum ad instrumenta naturalia, quia in istis instrumentis non est universaliter verum, quod debeant immediate contingere subiectum in quo effectus causa principalis producitur; testimonia enim, licet non sit nisi in capite, operatur ratione instrumentaliter in pede, ipsumque mouet localiter, ut instrumentum naturale anima; quia ipsa anima cui conjugitur, & quæ est causa principalis talis motus, formaliter in pede existit. Cor ergo similiter sacramenta, & alia distinzione: instrumenta, non poterunt operari in subiectum distans, cùm Deus, qui est causa principalis gratie & miraculorum, omnibus rebus intime præsens sit, & immediatus ac intimius, quam anima pedi, ipsis conjugatur; in ipso enim omnium, miraculorum, & similia, ut dicitur Auctorum 17.

86 Secundū responderi potest & magis explicari ac illustrari præcedens solutio distinguendo aliter Majorem: De ratione instrumenti physici est, ut subjectum in quo debet recipi ejus effectus, physicè contingat, contactu suppositi, seu rei, nego Majorem, Contactu virtutis, & causalitatis, concedo Majorem. Similiter distinguo Minorem: sacramenta non contingunt semper subjectum in quo producitur illorum effectus, scilicet gratia, contactu suppositi, seu rei, concedo Minorem. Contactu virtutis & causalitatis, nego Minorem, & Consequentiam. Quamvis ergo implicet contradictionem, quod instrumentum physicè influat in effectum cause principalis, nisi causalitate & virtute à causa principali derivata, spiritualiter passum contingat; agere enim est virtute activa actu dare esse, & ipsa producere & actualis efficiencia, est virtualis & realis contactus: unde S. Thomas suprà quest. 48. art. 6. ad 2. ait, quod *Passio Christi licet sit corporalis, habet tamen spiritualiorem virtutem ex Divinitate unitam, & ideo per spiritualem contactum efficaciam servitur.* Non requiriatur tamen, quod instrumentum physicum (præsertim si sit instrumentum divinæ virtutis) per seipsum, seu per suam entitatem, physicè contingat subjectum, in quo effectus cause principalis producitur, quia propinquitas, seu indistinctia agentis ad passum, est aliqua conditio, divina virtute supplebilis.

S. IV.

Solvitur aliud argumentum, petitum ex alia conditione, ad instrumentum physicum requisita.

87 Objiciunt tertio Adversarii: Instrumentum physicum debet indispensabiliter habere aliquam actionem præviam & sibi propriam: Sed sacramenta talis actionem non habent: Ergo non sunt instrumenta physica. Major supponitur ex Philosophia, Minor verò sic ostenditur. Actio prævia instrumenti desideratur, ut operetur dispositivè ad effectum principalis agentis: Sed sacramenta ex viribus propriis non possunt ad effectum Dei, scilicet gratiam, dispositivè operari: Ergo non possunt habere actionem præviam & sibi propriam ad rationem instrumenti physici requisitam. Major communiter docetur à Thomistis in Philosophia, Minor verò suadetur. Instrumenta operari dispositivè ad effectum principalis agentis, est ipsa in subjecto in quo debet produci talis effectus, operari aliquid disponens ad illum: Sed sacramenta hoc non possunt præstare, cum non possint ex viribus propriis ponere in anima aliquid quod sit dispositio ad gratiam: Ergo non possunt ad effectum Dei dispositivè operari.

88 Hoc argumentum tangit difficultatem quam resolvunt Philosophi in secundo Physicorum, non tamen omnes eodem modo. Suarez enim existimat, in pluribus quidem instrumentis repertis actionem præviam, per quam dispositivè operantur ad actionem & effectum principalis agentis, illam tamen non requiri indispensabiliter in omnibus, præsertim in instrumentis divinæ virtutis. Idem videtur sentire Nuno hinc difficultate 7. quatenus docet, quamcumque rem actu & realiter existenter, posse à Deo assumi ut instrumentum, ad quemlibet effectum, et si nullam habeat actionem sibi propriam. Alii dicunt, agentis creati instrumenta deberre necessariò habere actionem præviam propriè sumptam; instrumenta verò Dei, vel actionem propriam, vel saltem aliquid habens modum actionis, putare realē passionem, vel motum localem, &c.

89 Sed communior sententia inter Thomistas, à D. Thoma multis in locis evidenter tradita, afferit requiri indispensabiliter actionem præviam propriè sumptam in omni, etiam divinæ virtutis, instrumento. Ita 1. p. qu. 45. art. 5. ubi sic ait: *Causa instrumentalis non participat actionem causa superioris, nisi in quantum per aliquid sibi proprium, dispositivè operatur ad effectum principalis agentis.* Et hinc art. 1. ad 1. *Discendum* (inquit) quod instru-

mentum habet duas actiones: unam instrumentalem secundum quam operatur, non in virtute propriâ, sed in virtute principalis agentis; aliam autem habet actionem propriam, qua competit sibi secundum propriam formans, sicut securi competit scindere, ratione sua acutitatis, facere autem lectum, in quantum est instrumentum artis: non autem perficit instrumentalem actionem, nisi exercendo actionem propriam, scindendo enim facit lectum. Et similiter sacramenta corporalia, per propriam operationem quæ excent circa corpus quod tangunt, efficiunt operationem instrumentalem ex virtute divina circa animam: sicut aqua Baptismi, ablucendo corpus secundum propriam virtutem, abluit animam, in quantum est instrumentum virtutis divine, nam ex anima & corpore unum fit. Et hoc est quod Augustinus dicit quod corpus tangit, & cor ablutus. Ubi, ut patet, S. Doctor loquitur de actione propriè sumpta, eamque admittit in omni, etiam divinæ virtutis, instrumento.

Ratio etiam suffragatur: Virtus enim quæ causa præcipitalis movet instrumentalem, est essentialiter elevativa, atque ita essentialiter præluponit in subjecto cui communicatur virtutem activam inferiorem, quam elevet, & faciat attingere aliquid quod est supra sphæram activitatis ipsius; subindeque implicat quod communicetur rei non habenti virtutem aliquam & operationem sibi propriam. Unde sicut habitus intellectus & voluntatis nequeunt recipi in alio, quam in potentiis vitalibus, quia sunt essentialiter perfectivi & elevativi potentiarum vitalium, & si in alio per impossibile recipi-entur, nihil agerent. Ita virtus instrumentalis non potest recipi nisi in subjecto habente virtutem sibi propriam. & si per impossibile recuperetur, nihil omnino efficeret.

Dices, Deus non assumit instrumenta ex eo quod in digesteat eorum actione, imò potius suā omnipotentia elevat ea ad consortium suæ actionis: ideoque indifferenter uti potest qualibet re ad producendos effectus quos intendit: Ergo instrumenta divinæ virtutis, nullam habere debent operationem præviam, & sibi propriam.

Sed nego consequentiam, licet enim Deus absolute non indigeat actione instrumenti, cum per seipsum absolute producere possit quæ producit per instrumenta: supposito tamen quod velit ut aliquo instrumento, necesse est quod aliquid assumat habens operationem propriam, quam exercendo, possit elevare ad producendum effectum altiore quem intendit. Unde fit ut licet possit indifferenter uti qualibet re habente propriam operationem (in quo excedit creaturas, quæ determinatis tantum instrumentis uti possunt) non tamen potest aliquid non-operativum, ut instrumentum assumere. His præmissis

Ad argumentum respondeo, concessa Majoti, negando Minorem; & ad ejus probationem, distinguo Majorem: Actio propria instrumenti desideratur ut operetur dispositivè ex parte rei operata semper, nego Majorem. Ex parte modi operandi, concedo Majorem. Et similiter distinguo Minorem: Sacra menta ex viribus propriis non possunt ad effectum Dei, scilicet gratiam, dispositivè operari, ex parte rei operata, concedo Minorem. Ex parte modi operandi, nego Minorem, & Consequentiam.

Explicatur solutio: Dupliciter intelligi potest, instrumenta dispositivè operari, nimirum ex parte rei operata, & ex parte modi operandi. Tunc instrumentum dicitur operari dispositivè ex parte rei operata, quando producit in passo aliquid quod disponit ad effectum principalis agentis, & hoc modo ferræ, verbi gratiæ, dicitur dispositivè operari, ex parte rei operata, quia facit divisionem continui, quæ est dispositio ad formam illam artificiosam, quæ in cathedra verbi gratiæ reperiatur. Tunc verò dicitur instrumentum operari dispositivè, ex parte modi operandi, quando producit aliquam actionem, per quam sit ultimè capax & dispositum ad reci-

recepientem motionem principalis agentis, per quam possit attingere effectum illius. Licet ergo instrumenta naturalia operentur dispositivè ad effectum principalis agentis utroque modo, instrumenta tamen divinæ virtutis, solum operantur dispositivè secundo modo, seu ex parte modi operandi. Ratio vero hujus discriminis evidens est: in hoc enim Deus differt ab agentibus naturalibus, quod ista dum assumunt instrumenta, utpote tantum iis que habent actionem præviam, proportionatam effectui principalis agentis, seu producentem in subjecto aliquid disponens ad hujusmodi effectum: faber enim verbi gratiæ non utitur penicillo ad faciendum scannum, sed duxat ferram; quia ista ex se habet vim ad faciendam ligni divisionem, quæ est dispositio ad formam scanni; Deus vero, quia est agens infinitæ virtutis, non eligit semper talia instrumenta, sed indifferenter utitur qualibet creaturæ, quantumvis actio ejus prævia, effectui producendo sit improportionata; imò interdum utitur rebus ut instrumentis, quæ effectui quem intendit repugnare videntur, ut patet Joan. 9, ubi ad dandum viuum cœpnato, assumpsit ut instrumentum lutum, quod certè ex se potius idoneum erat ad excandum. Unde licet instrumenta agentium naturalium dispositivè operentur, tam ex parte rei operatae, quam ex parte modi operandi; instrumenta tamen divinæ virtutis, operantur solum dispositivè ex parte modi operandi.

93 Ex hoc facile intelliges, quid intendat D. Thomas, dum t. part. quest. 45. negat posse aliquam creaturam creare, nerum principaliter, sed etiam instrumentaliter; quia instrumentum (inquit) non participat actiōnem principalis agentis, nisi per aliquid sibi proprium, dispositivè operetur ad effectum illius: illud autem quod est proprius effectus Dei creantis, presupponit aliis omnibus, scilicet esse absolute; unde non potest al quis operari dispositivè & instrumentaliter ad hunc effectum, cum creatio non sit ex aliquo presupposito, quod possit disponi ad actionem principalis agentis. Non enim vult S. Doctor, necessarium esse, ut instrumentum ita dispositivè operetur, quod debet alterare aut aliquo alio modo per suam virtutem immutare subjectum in quo debet recipi effectus cause principalis (hoc enim, ut jam diximus, non requiritur in instrumentis divinæ virtutis) sed solum quod debet modificare, & deferre actionem principalis agentis ad prædictum subjectum, ipsum determinando, ut in eo producat effectum; hoc enim est, ipsum subjectum quodammodo disponere ad effectum principalis agentis. Ex quo bene sequitur, nullum creaturam posse alium ad creandum, quia nulla actio, ita modificata & determinata ad producendum effectum in subiecto, potest esse creatio, cum creare sit ex non subjecto aliquid efficere.

S. V.

Alia difficultas resolvitur, & quandonam sacramenta causent gratiam, breviter explicatur.

94 Objiciunt quartū Adversarii: Non potest assignari quandonam sacramenta nostra physice producent gratiam, nam cum, excepta Eucharistia, omnia alia constant in usu materie, atque adeò inter entia successiva numerentur; in rebus autem successivis tria tantum possit considerari, in: tunc, videlicet instantis, sive indi- visibile, quo dicuntur ultimū non esse, & immediate post futura; finis, scilicet instantis in quo dicuntur primū non esse, sed immediate antea fuisse; & medium, quod est tota eorum duratio, clausa inter duos illa instantias; si posset assignari, quando sacramenta novæ legis physice causant gratiam, vel in instanti eorum Initiativo hoc esset, vel in terminativo, vel in duratione intermedia? Sed non in instanti initiativo, utpote cum in illo nondum sint; neque in terminativo, quia in eo

jam amplius non existunt; neque tandem in duratione intermedia, nam præterquam quod gratia est forma permanens, habens totum esse simul, subindeque in instanti, sacramenta insuper in tua duratione intermedia, ante instanti terminativum, nondum complètè & perfectè sunt, ac proinde nondum possunt physicè gratiam cauſare: Ergo illa non possunt physicè producere gratiam, sed tantum moraliter.

Propter hoc argumentum multi negant physicam sacramentorum novæ legis efficientiam, qui vero eam propugnant, in variis dividuntur sententias. Aliqui enim existimant gratiam produci à sacramentis toto illo tempore quo durat actio sacramentalis, & quod inter instanti initiativo & terminativum illius includitur. Alii dicunt illam produci eo tempore quo durat ultima syllaba. Alii volunt eam causari in instanti, sed isti in duas adhuc dividuntur sententias, aliis assertibus eam produci in instanti intrinsecus quo dicunt sacramenta compleri; aliis in instanti duxat extinseco, quando verum est dicere, nunc primū sacramenta non sunt, sed immediate antea erant; & hic dicendi motus apud Thomistas communior est. Unde

Dico primū: sacramenta non cauſare gratiam in tempore, sed in instanti.

Probatur breviter: Esto enim gratia, de absoluta Dei potentia, possit in tempore produci, ut aliqui existimant, probabile tamen non est ita de facto à D:o per sacramenta produci; quia conuatore est rebus indi- visibilibus, & quarum esse est permanentes, incipere determinari per primum sui esse, subindeque produci in instanti: Ego gratia sacramentalis non producitur in tempore, sed in instanti, sicut lux.

Confirmatur ex D. Thom: 3. parte quest. 75. n. 7. 97 ubi probat conversionem panis in corpus Christi si in instanti, triplici ratione. Primo ex parte forme, quia forma substantialis non suscipit magis & minus & hæc si in instanti. Secundo ex parte subjecti, quod est in ultima dispositione ad formam quam in instanti acquirit, & ideo sicut in instanti illuminatur. Tertio ex parte agentis, quia agitur Dei viuitate infinita: Sed omnes ista rationes locum habent in infusione gratiæ, co- currente sacramento instrumentaliter, ut patebit singulas expediti: Ergo gratia sacramentaliter non produc- tur in tempore, sed in instanti.

Cui si matur amplius ex eodem S. Doctore ibidem 98 in solut. ad 3, ubi sic ait: *Ista conversio fit in ultimis instans prolationis verborum, tunc enim completae verborum significatio, qua est efficax in sacramentorum formis.* Quibus verbis rationem fundamentalem primæ partis nostræ conclusionis insinuat. Sacmenta enim non producunt gratiam, nisi quando est completa eorum significationis, quia ut communiter dicitur, verba operantur in sacramentis, in quantum significant, unde si tollatur à verbis aliquid quod est de substantia significatiōnis, tollitur id quod est de substantia formæ, ut docent Zacharias Papa cap. *Rer. de conlectat. dist.* 4. Et Nicolaus Papa cap. *S. revera;* ideoque si una trium personarum omittatur in forma Baptismi, non est validum sacramentum: Sed uero ad ultimum instantis prolationis verborum, non est perfectus sensus significatiōnis, nec illa censetur completa: Ergo ante illud instanti, sacramenta non producunt gratiam, sed solum in illo instanti.

Dices, *Eo modo potest gratia incipere, quo peccatum:* Sed istud potest incipere in tempore indeterminato: Ergo & gratia. Minor probatur: Si Deus impuneret Petru præceptum de eliciendo actu contritionis ante mortem, quod Petrus non exequetur, in talis casu peccatum non inciperet in instanti mortis, quia tunc non potest amittere gratiam, quam usque ad illud instanti habuit: Ergo inciperet in tempore indeterminato antecedente illud instanti.

Respondeo: *Ipsum tuac peccatum, quando se exponit*

ponit periodio non satisfaciendi praecepto, licet enim physicè loquendo, toto tempore antecedenti instans mortis, possit elicere actum contritionis, potest tamen designari aliquod instans in quo deberet ultimò tale praeceptum adimplere, quia post illud, adimpleti praecepti erit illi moraliter impossibilis, & ideo peccatum in tali casu inciperet in tali instanti.

100 Dico secundò: Sacraenta non causant gratiam in instanti intrinseco, sed extrinseco, in quo verum est dicere, jam non sunt, sed immediatè anteà erant. Est contra Suarem, Philippum à S. Trinitate, & quosdam alios afferentes sacramenta causare gratiam in instanti intrinseco.

Probatur conclusio unicà sed efficaci ratione: Sacraenta non conferunt gratiam usque ad ultimum instantis: Atqui non habent instans intrinsecum, sed duntaxat extrinsecum in quo desinant: Ergo non causant gratiam, nisi in instanti extrinsecè terminativo, in quo verum est dicere, jam non sunt, sed anteà erant. Major patet ex dictis conclusione precedenti, & docetur expressè à D. Thoma in 4. ad Annibaldum dist. 8. art. 5. ubi ait quod *virtus* (productiva gratiae) *communicatur* *sacramento*, quando est in suo termino & complemento, non quando est simpliciter in successione. Minor verò probatur: Ablutio v. g. & prolatio verborum in Baptismo, sunt res successivæ: At res successivæ non habent ultimum instantis intrinsecum in quo desinant, sed duntaxat extrinsecum, unde Philosophi docent in libris Physicorum, successiva non desinere per ultimum sui esse, seu per primum sui non esse, id est per instantis in quo verum est dicere, jam non sunt, sed immediatè anteà erant: Ergo sacramenta non habent instantis intrinsecum, sed duntaxat extrinsecum, in quo desinant.

101 Confirmatur & magis illustratur hæc ratio: Quando aliquis effectus caufatur mediante motu, tanquam terminus secundarius illius, non est simul in eadem duratione in qua est motus, sed in ultimo instanti terminativo ipsius, in quo verum est dicere, nunc non est motus, sed immediatè anteà erat, ut patet in communis doctrina Thomistarum de alteratione, quæ immediatè disponit materiam ad introductionem formæ substantialis; quandiu enim durat alteratio, non ponitur forma, sed resultat in ultimo instanti terminativo illius, in quo verum est dicere, nunc primò non est alteratio, & immediatè anteà erat. Sic etiam ubi permanens, quo quis dicitur esse permanenter in loco, non acquiritur per motum localern, quoad usque motus ille sit perfectus, scilicet in instanti extrinsecè terminativo illius, in quo verum est dicere, nunc non est motus localis, & immediatè anteà erat. Idem constat in generatione mixti, nam quando clementa in se invicem agendo, corrumptunt seū motu, & generant mixtum, tunc mixtum caufatur instrumentaliter ab eis, quando non sunt, sed immediatè anteà fuerunt; neque enim possunt caufare mixtum quando sunt, aliàs in uno & eodem instanti essent plures formæ in eadem materia, quod implicat contradictionem, ut suppono ex Philosophia. Cùm ergo similiter gratia sacramentalis conferatur aliquo modo, medio motu quem includunt sacramenta, non producitur in eadem duratione in qua sunt sacramenta, sed in instanti extrinsecè terminativo illorum, in quo primò non sunt. Unde

102 Ad argumentum initio propositum, respondetur in forma, concessa Majori, negando Minorem, quantum ad secundam partem, ut enim jam ostensum est, sacramenta producent gratiam in instanti extrinsecè terminativo illorum. Cùm verò instanti Adversarii: Quod non est non potest aliiquid physicè producere, non existentia & conditio necessaria ad agendum: Sed sacramenta non sunt in illo instanti extrinsecè terminativo, cum in illo instanti verum sit dicere, nunc non est motus physicus sacramentalis, & immediatè anteà erat; Ergo in tali instanti non possunt instrumentaliter physicè

causare gratiam. Dupliciter responderi potest, primò distinguendo Majorem: Quod non est, nec immediatè anteà fuit, non potest aliiquid physicè producere, concedo Majorem. Quod non est, sed immediatè anteà fuit, subdividuo Majorem, illamque concedo de his quæ agunt ut quod, & quæ sunt entia permanentia; nego autem de entibus successivis, & quæ agunt tantum ut quod: hæc enim est natura actionis successivæ, ut si per eam producatur terminus, ille non existat, donec ipsa actio successiva definat, ut patet in exemplis supra adductis. Unde cùm actiones sacramentales sint successivæ, & assumantur tanquam causalitates ministrorum applicantium sacramenta, non debet gratia sacramentalis produci, quamdui illæ actiones sunt, sed quando verum est dicere quod immediatè anteà erant.

Secundò responderi potest aliter distinguendo Majorē: Quod non est in se nec in sua virtute, non potest aliiquid physicè producere, concedo Majorem. Quod non est in se, est tamen in sua virtute, nego Majorem. In illo autem instanti extrinsecè terminativo motus sacramentalis, remanet virtus ipsius, quia remanet terminus per ipsum productus, in quo recipitur virtus productiva gratiae: hujusmodi verò terminus est ultimum mutatum esse, quod mensuratur illo instanti extrinsecè terminativo motus.

Dices primò hinc sequi sacramentum non elevari ad 104 producendam gratiam, sed tantum illud mutatum esse: At hoc videtur absurdum: Ergo, &c. Sequela Majoris probatur: Illud non elevatur, quod non recipit virtutem productivam gratiae: Atqui ex jam dictis, talis virtus in sacramento non recipitur, sed duntaxat in ultimo mutato esse: Ergo sacramentum non elevatur ad producendam gratiam.

Respondeo negando sequelam Majoris, ad cuius probationem, distinguo Majorem: Illud non elevatur quod non recipit virtutem productivam gratiae, vel in se toto, vel in aliquo complemento suo intrinseco, concedo Majorem. In se toto, nego Majorem. Quamvis autem sacramentum non recipiat in se toto, imò nec in alia sui parte, hanc virtutem, recipit tamen illam in aliquo ad suum complementum extrinsecè pertinente, scilicet in ultimo mutato esse; quod licet non sit intrinsecum sacramento per modum partis, bene tamen per modum termini ipsum immediatè sufficientis, & ad illud pertinet per modum complementi, sicut punctum ad lineam, & superficies ad corpus: unde quemadmodum unum corpus dicitur tangere aliud, quoniam illud non tangat nisi ratione superficie, Se corpus perfectè sphæricum contingit planum, licet illud non tangat nisi puncto: ita sacramentum dicitur caufare gratiam, ratione illius indivisibilis seu mutati esse motus sacramentalis, quod intrinsecè completetur, quia tunc sacramentum dicitur esse in facto esse, cùm antea esset solùm in fieri. Addo quod vis productiva gratiae non recipitur in illo mutato esse, nisi ratione motus sacramentalis quem terminat, & ideo hoc ipso quod illud mutatum esse attingit gratiam, totus motus sacramentalis potest dici producere instrumentaliter gratiam.

Dices secundò: Res immediatè futura, nullo modo quæ potest agere effectivè: Ergo neque res immediatè præterita. Antecedens est certum, & patet ex dictis supra §. 1. Consequentia verò videtur legitima ex paritate rationis, etenim tā nihil est res præterita, quād futura.

Confirmatur, Si res quæ nunc desinat, & non est, potest agere, quia immediatè anteà fuit: Ergo & causa quæ fuit heri, hodie poterit supernaturaliter elevari ut effectivè agat, quod est omnino impossibile.

Ad instantiam, concessio Antecedente, nego. Consequentiam, & paritatem; nam res futura nondum existit secundum quid & in termino, sicut res quæ immediatè præterit, & ideo non potest assumi à Deo ut instrumentum, sicut potest assumi id quod præterit sub ratione successione, & manet secundum rationem termini.

Ad

Ad confirmationem respondet quod res que heri præterit, non habet contiguitatem cum re que modò producitur, & idem neque contactum durationis habet, ac proinde in illam effectivè operari nequit; res autem que immediatè conjugitur cù alia, habet contactum durationis successiva, & ita potest agere in illam.

207 Addo quod, res que præterit heri, si virtutem aut effectum suum relinquit, potest hodie à Deo assumi ut instrumentum, non in se, sed in sua virtute & effectu, sicut dicit S. Thomas suprà quest. 50. hujus partis, de morte Christi, & quest. 56. de ejus resurrectione, quod operantur nostram salutem & resurrectionem; quia videbile est operari per humanitatem aliquando mortuam, & nunc resuscitatum: Sic ergo sacramentum dicitur operari physice, non quia omnes ejus partes sint similes, sed secundum successionem suam assumuntur à Deo, sed quia remanet in termino talis successionis virtualiter, nimirum in ultimo mutato esse, in quo (ut suprà diximus) recipitur productiva gratia.

208 Dices tertio: Si sacramentum operatur in instanti extrinsecè terminativo, sequitur quod possit sacramentum habere suum effectum in instanti separationis animæ à corpore: Sed hoc videtur absurdum: Ergo, &c. Minor patet, quia tunc homo qui in tota vita sua fuit in peccato mortali, posset in instanti quo jam non vivit amplius, gratiam accipere, & salvare, quod omnino impossibile est. Sequela verò Majoris probatur: Contingere potest quod taliter ministretur sacramentum homini morienti, ut idem sit instanti extrinsecum sacramenti, & separationis animæ à corpore: Ergo si sacramentum operatur in instanti extrinsecè terminativo, poterit habere suum effectum in instanti separationis animæ à corpore, & producere gratiam in anima jam à corpore separata.

209 Respondeo primo retorquendo argumentum in Adversarios, nam etiam contingere potest, quod taliter ministretur sacramentum homini morienti, ut idem sit instanti intrinsecum sacramenti, & separationis animæ à corpore: Ergo si sacramentum causat gratiam in instanti intrinsecè terminativo illius, poterit habere suum effectum in instanti separationis animæ à corpore.

210 Respondeo secundo, negando sequelam Majoris, nam admissio illo casu, anima separata non recipiet gratiam per sacramentum, ob duplum rationem. Primo scilicet, ob defectum subjecti capacis; sicut enim in naturis, vi alterationis non resultaret forma naturalis in ultimo ejus termino, si materia destrueretur, quia non esset in quo recipieretur: ita etiam si contingerebatur hominem mori in ultimo instanti extrinsecè terminativo sacramenti, verè sacramentum non causaret gratiam, quia non esset subjectum capax eam recipiendi, si quidem non anima separata, sed corpori conjuncta, est capax recipiendæ gratiae, & justificationis à peccato. Secundò, quia in illo casu sacramentum non esset ultimum completum, cum non haberet suum ultimum mutatum esse, quo tamen mediante (ut suprà dicebamus) sacramentum producit gratiam: sicut enim subjectum totius motus sacramentalis est homo, ita & ultimi indivisibilis, seu mutati esse illius; unde ubi primò non esset homo, non posset esse tale indivisibile, seu mutatum esse, motus sacramentalis.

211 Ad completam hujus difficultatis resolutionem, diligenter observandum est, quod quando in prima conclusione diximus, gratiam sacramentalem in instanti produci, si sit sermo de mensura propria & proportionata ipsi gratiae, hoc non debet intelligi de instanti temporis continuo, sed differenti: cum enim actio illa intentionalis quæ sacramenta producunt gratiam, non sit corporalè & successiva, sed spiritualis & supernaturalis, non habet proportionam sibi propria & proportionata tempus nostrum, sed aliam mensuram superiorē, que nulla alia esse potest, quam tempus diceretur, quod actiones supernaturales mensuratur. Quia tamen, instantis illud

temporis discreti mensurans propriè & per se productionem gratiae, potest coexistere toti tempori quo durat motus sacramentalis, aut quo profertur ultima syllaba, vel solum instanti mensuranti ultimum mutatum esse motus sacramentalis, idem querunt Theologi, an gratia, in tali duratione temporis, vel in illo instanti producatur; & in hoc sensu diximus in prima conclusione, gratiam sacramentalem non causari in tempore, sed in instanti, nimirum in instanti temporis discreti, correspondenti non parti, sed solum instanti nostri temporis.

S. VI.

Solvitur ultimum argumentum, & an virtus per quam sacramenta elevantur ad causandam gratiam, sit spiritualis, vel corporalè, motionis, vel qualitatis, breviiter explicatur.

Obiciunt ultimò Adversarii: Si sacramenta essent instrumenta physica ad causandam gratiam, deberet ipsis propriæ virtus aliqua à Deo, causativa gratiae: Sed hoc dicunt nequit: Ergo hec illud. Major certa videatur, quia sacramenta ex se nullam habent virtutem sufficientem ad agendum in animam, & producendum in ea gratiam sanctificantem: Ergo necesse est quod prius natura quæm operantur, recipiant à Deo aliquam virtutem per quam eleventur. Minor verò finadetur primò: Si esset aliqua virtus in sacramentis, vel esset spiritualis, vel corporalè? Non spiritualis, quia implicat virtutem spirituali recipi in subiecto corporeo: Nec etiam corporalè, nam sicut sacramentum ex eo quod corporeum est, non potest ex se, etiam instrumentaliter, attingere effectum supernaturalem & spiritualem, qualis est gratia, ita etiam non posset eam attingere, motu & elevatum per solam virtutem corpoream.

Secundò probatur eadem Minor: Si in sacramentis daretur virtus aliqua causativa gratiae, per quam elevantur, vel talis virtus esset motionis, vel qualitatis? Primum dicit nequit, cum enim motus se teneat ex parte actus secundi, nequit esse virtus elevans sacramentum, ipsumque in actu primo constituens. Nec etiam secundum, alioquin Sacra menta novæ legis haberent virtutem productivam gratiae permanentem, & sic non essent instrumenta ad causandam gratiam, cum sit contra rationem instrumenti operari per seipsum sibi permanentem.

Huic argumento multipliciter respondent Authores, qui physicam sacramentorum novæ legis causalitatem defendunt. Suarez enim, Merarius, Tzambertus, & alii Recentiores, nolentes admittere in sacramentis virtutem ullam supernaturalem, per quam eleventur, recurserunt ad potentiam quandam obedientialem, proximè & immediatè activam omnium effectuum supernaturalem, qui non repugnat, quem volunt singulis rebus creatis esse congenitam; inquit & ab illis non esse distinctam: sed esse ipsammet entitatem cuiuslibet rei, ut potentem cum Deo influere in quemcumque effectum.

Sed hæc solutio & doctrina Suaræ, non solum Tho- misticis, sed etiam Vazqui, aliisque Societatis Theologis displacebit, & fusæ à nobis confutata est in Tractatu de visione beatifica, disp. 3. art. 3. §. 3. ibi enim multis ostendimus, potentiam illam obedientialem, proximè & immediate omnium actuum supernaturalem, cum solo concurso Dei simultaneo operativam, & omnibus rebus creatis congenitam, fictitiam esse, contradictionem involvere, totum ordinem gratiae evertente, virusque Pelagiorum erroris continere.

Addo quod, et si talis potentia obedientialis admittetur, illa non sufficeret ad constitendum aliquid in ratione instrumenti divinæ virtutis in actu primo; alioquin, cum justa Suarem detur in omnibus rebus creatis talis potentia, hoc ipso quod creature sunt, omnes essent instru-

in instrumentis suis primo, ad producendam gratiam, & effectum supernaturalem, per partem suam ordinariam, in hoc habent sacramenta, ut significentur esse in actu primo. Dei instrumenta ad producendam gratiam, & suum enim requirentur applicatio & copursum. Dei cum qualibet se creata ad producendum, talem effectum: applicatio autem & copursum, simultaneus non dant virtutem, nec constituant creaturam in actu primo potenter ad operandum, sed illam ut talam supponunt; Ergo ante applicationem & concretum, Dei instrumentorum, dicerent res omnes creatae instrumenta, Dei ad producendam gratiam, aliosque effectus supernaturales, subindeq; omnes operationes essent sacramenta.

115 A ido etiam, repugnare quod instrumentum per virtutem activam, sibi concrepante, inchoatiæ, constituantur in actu primo, scilicet effectum, quæ solum instrumentaliter, pertinet, & si excedere possit. Et hoc præterim habet verum in instrumentis divinis, virtutis, quia in instrumentis quæ assumuntur ab agentibus naturalibus, aliquid est instrumentum, quo, indeagens naturale ad suum effectum, & ideo non potest, & non licet agere uno instrumento, sicut aliis, sicut non potest, quis scribere fecerit, sed calamo, & idcirco agens naturale non prævenit instrumento suo operem ordinariam ad effectum. At vero Dei, quæ bene potest, nequam, producere ablationem, & a pollutione, aut quavis alienatione, aut operatione, unde non superponit instrumento suo aliquam ordinariam ad effectum supernaturalem, sed omnem, ut prævenit, & ab ipso derivatur; Ergo non debet inchoatiæ virtus producere gratiam, & aliosque effectus supernaturalem, in instrumentis Dei, in natura essentia, ut finit Suarez.

116 Secunda solutio est Vincenzi Albericensis & aliorum, qui ut activitatem hanc obedientiam, ab ipsa naturali entitate, indistinctam reperiunt, & tamquam virtutem supernaturalem a Deo sacramentis, interpellam, admittere non cogentur, dixerunt sacramenta, & alia divinae virtutis instrumenta, non elevant, nec constituantur in actu primo, ad producendam gratiam, & aliosque effectus supernaturales, per aliquid instrumentalis, sed per extrinsecam subordinationem ad Deum, & speciem, ipsius assistentiam.

117 Sed hic etiam modus dicendi, concurrit, & Thomas, si reponitur, & meisto, repugnat, cum magis deponatur. Dicitur D. Thomas, qui varijs in locis ea proprie admittit, virtutem creatam, & supernaturalem instrumentis, & alius divinae virtutis instrumentis, per quam ad producendam gratiam, & alios effectus supernaturales elevantur. Nam hic actu, 4. cunctis aliis, & tantum in actu liquorum dictionum sacramenta cauare gratiam, per virtutem divinam instrumentum, & instrumentum, quæ est intentionis de elevatione per subordinationem instrumentalis, & speciem Dei, afflentiam, & sicut iuxta quæ, (id est quod) Poterat quod sacramentum, & instrumentum, & sacramenta, necesse est simul posse quod in sacramentis, & quedam virtutis instrumentis, ad inducendum sacramenta, talem effectum. Hanc etiam virtutem, clarissime admittit, in solutione argumentorum, ut legenti patet. Et in facta quæst. 74. art. 4. sit, quod secundum confutationem, non sufficiat, ut ipsa etenim ad operem operari, & operari endam; & ergo, ut (videlicet) dicitur, instrumentum, & operari. Et deponit dignitas sacramentorum, non legi. Significia, habet in 4. ad Annib. dist. 8. art. 5. ubi sic concludit: Et quia forma effectus significandi, ideo complete significatur, in fine operationis est, in cuius termino, in modum, ei virtutis effectus, quæ per se, instrumentum, significatur. Denique in 4. art. 5. dist. 1. quæst. 1. art. 4. quæstionem 2. art. 1: Dicendum quod proprius instrumentum, effectus, & deponit dignitas, virtutem, supernaturalem, in sacramentis. Et dist. 8. quæst. 2. art. 3. refutat S. Dionysium, in his libri de Ecclesi. hierearchia, dictis: In eis, scilicet sacramentis, & instrumentis, instrumentum, & Deo. Et subiungit ipsius

D. Thomas, relata opposita opinione, Secundus opinio dignitas sacramentorum, non legi, derogatur, & dicitur: Sacrorum obsequare, videatur. Et ideo dicendum est, quod in verbis, predictis, sicut in aliis formis sacramentorum, est aliqua virtus ex Deo. Ergo juxta doctrinam D. Thomas, sacramenta non elevantur ad producendam gratiam, per extremitatem subordinationem, ad Deum, seu os speciale, ejus assistentiam, sed per impressionem, aliquam virtutis supernaturalis in ipsis receptar.

Ratio quam id suadet: Primo quia impossibile est illud quod est de se impotens & improportionatum, ad causandum, aliquem effectum, reddi potens & proportionatum ad illud producendum, nisi intrinsecè possit, subindeque nisi in se recipiat aliquam formam, scilicet virtutem quam antea non habebat. Sed sacramentum, non est de se potens ad causandam gratiam; Ergo non potest reddi potens & constitui in actu primo, ad illud producendum, nisi intrinsecè à Deo impetratur, & elevertur, per impressionem aliquius virtutis supernaturalis. Mirabile patet. Major, vero suadetur. Causam esse potentem, & constitutam, in actu primo ad precepcionem, non est aliqua denotionis, intentionis, subindeque à virtute aliqua, & principiis, indequo potest, debet: Ergo impressum, non potest, in actu primo, reddi potest, non proportionatum, ad aliquem effectum producendum, nisi intrinsecè mutetur, per receptionem aliquius virtutis, activæ, quam antea non habebat.

Confutatur etiam communio, auctoritate Philoporo, & ruris. Idem magis, idem, semper facit idem, sed diversum quæ gerbi gratiam in virtutem non recipiat, aliquam mutationem à Deo, & non recipiat elevatum, & reddi potest, non recipiat, ad prout, quod in gratiam, & semper mutabit, sedem, ut Ergo semper faciet, idem, quod antea præstabat, id, nō solum abluit corpus, non verò mundabit os, non gratiam, in anima produceat.

Secundum. Omnis causa efficiens, non quoniam producatur, aliquam effectum, vel, elicere aliquam operationem, debet, eam, in se præconcepere, sicut in intentione, aliis non potest illam producere, & extra se, omittere, non debet, implicat, quod sacramentum producat, gratiam, in actu primo, nisi prius sicut natura, & operationes, & in actu primo, præconipeat: Sed, non potest sicut, in actu primo, & virtutem, in se præconipeat, nisi ratione aliquiae virtutis à Deo receptas. Ergo ut producas physice gratiam, necesse est quod à Deo, per impressionem, aliquam virtutis, supernaturalis, prius, sicut, & ratio, elevetur.

Confirmatur & roget illa causa, hæc ratio: Nulla est causa physice, agere, potest nisi prius, sicut natura, habeat in se, virtutem physicam, & ruris ad agendum, ut cum actu secundus, & operari, presupponat, præmissam, unde si, Dicitur, vel, aliquam, & operari, & producere, aliquam effectum, requiri, indispensabiliter, quod potest, & supponatur, ut virtutem ad illum præducendum, alioquin, talis causa, non agens, sed, Deum ad eius peccationem, talis effectum, producere, Ergo cum sacramenta, non habeant ex se, virtutem, ad producendam gratiam, ut capio, instrumenta, hæc physicae producant, necesse est ut à Deo per impressionem, aliquam virtutis, supernaturalis, elevostur.

Confirmatur amplius: Liceat probabile sit, quod, hæc, & complendam, activitatem, & actionem, ratione, aliquius causæ, sufficiat sola, assistentia, extrinsecem, Dei obsequio, impressione, aliquiae virtutis, sicut, probabile est, quod, aliquæ divinae effectus, in ratione speciei, potest, completere actionem, intellectus, glorificati, ex se, sicut, & assistentia, sicut, ad intellectum, & operari, & non, quod deus, & actus, activitas, & actus, prius, ad agendum, aliqui, causat, per, sicut, & extrinsecem, Dei, assistentiam, & operari, enim, quod, agent, seu, causat, quia, ex eo, in factu, habent, activitatem, & id quo, agit, & quod, causat, actionem: Sed, sacramenta nullam plane, habent ex se,

natura activitatem, seu vim gratiae productivam, ut patet. Authores hujus sententiae, qui in rebus creatis non agnoscunt potentiam illam obedientialem proxime & immediatè effectuum supernaturalium operativam, quam fingit Suarez: Ergo implicat sacramenta elevari & reddi potentia ad causandam gratiam, per solam assistentiam Dei extrinsecam, sed ad hoc praestandum, necesse est quod Deus virtutem aliquam supernaturalem ipsis tribuat.

123 Tertio: Non potest intelligi quod Deus specialiter assistat alicui instrumento, & illud suo actui conjungat & subordinet, nisi instrumentum aliquo modo mutetur: Ergo & nisi recipiat aliquid intrinsecum. Consequentia patet, Antecedens probatur. Eo ipso quod Deus incipit assistere specialiter alicui instrumento, refutat nova relatio realis in instrumento in ordine ad Deum: relatio autem realis nequit inter duo extrema resultare, nisi saltem in altero eorum sit realis mutatio, quae cum non possit esse in Deo, necessario dicendum est eam fieri in instrumento.

124 Denique: Etsi in instrumentis quae naturaliter sunt colligata cum causa principali, non requiratur nova immutatio, ut operentur; sicut in calore animalis, ut producat carnem, non requiritur nova virtus ab animali proveniens; tamen in instrumentis quae de novo colligantur, oportet novam dari immutationem qua dicatur instrumentum subordinatum tali cause, & illi unitum, atque ab ea ad agendum elevatum, ut docent Philosophi in 2. Physicorum, & patet in ferra, dolabra, penicillo, & aliis instrumentis artificialibus: Atqui sacramenta non sunt instrumenta naturaliter Deo colligata, & subordinata, ad causandam gratiam, sed a Christo ad hunc effectum praestandum instituta: Ergo ut gratiam producant, necesse est quod per impressionem alicujus virtutis supernaturalis, intrinsecè immutentur. Unde

125 Ad argumentum principale initio paragraphi propositum respondeo, concessa Majori, negando Minorē, ad cuius primam probationem, in qua queritur an virtus illa supernaturalis in sacramentis recepta, sit spiritualis vel corporea? Respondeo Paludanus, Cabrera, Sylvius, & alii, virtutem illam esse formaliter corpoream, virtualiter tamen spiritualem, quia est à Deo, qui summè spiritualis est. Sed præterquam quod haec solutione est formaliter contra D. Thomam hic art. 4. ad 1. afferentem virtutem illam spiritualem esse, non tollit difficultatem argumenti propositi; nam sicut sacramentum, quia corporeum est, non potest ex se, etiam instrumentaliter, attingere effectum supernaturale & spirituale, qualis est gratia, ita etiam non potest eam attingere motum & elevatum per solam virtutem corpoream. Item sicut sacramentum, ex eo quod est corporeum, non habet ex se ullam vim agendi in animam, quae spiritualis est; ita & virtus corporea, quaecumque illa sit, est penitus incapax agendi in animam.

126 Dicendum ergo est, virtutem illam quae sacramenta elevantur ad causandam gratiam, spiritualem esse. Ad probationem vero in contrariis respondetur primò cum D. Thoma citato, quod sicut forma spiritualis incompleta, qualis est anima rationalis, potest informare materiam; quamvis forma spiritualis completa, qualis est Angelus, hoc non posse: ita etiam, licet virtus spiritualis completa & permanens, non possit recipi in subjecto corporeo, benè tamen virtus incompleta, vialis, & intentionalis. Cujus disparitatis ratio est, quia accidens viale & incompletum, licet ex ea parte quae est accidens, dependeat à subjecto in esse; tamen formaliter ut viale, magis debet commensurari termino quam subjecto (via enim, in quantum via, solùm debet habere commensurationem cum utroque termino à quo & ad quem) unde si causa à qua producitur, & terminus ad quem ordinatur, spiritualia sint, ut contingit in proposito, tale acci-

dens spirituale esse debet. At vero accidens complectum & permanens, solùm est subjecti cui inhæret, non vero alterius ad quod in actu exercito continuo ordinetur, & ideo debet ipsi subjecto proportionari & commensurari, subindeque esse corporeum, si subjectum in quo recipitur corporeum sit. Unde cum dicitur, quidquid recipitur, ad modum recipientis recipitur, distinguendum est, si habeat esse permanens, concedo. Si habeat esse fluens, & intentionale, ac elevet ad effectum supernaturale, nego. Quod enim ita elevat, non debet esse secundum modum, sed potius supra modum recipientis, & in eo debet solùm presupponere non repugnantiam ad sui receptionem.

Secundò respóderi potest, quod licet repugnet accidens spirituale recipi in subjecto corporeo, qua corporeum est, non tamen quod in subjecto corporeo, quatenus est ens creatum, recipiatur: virtus autem spiritualis per quam sacramenta elevantur ad causandam gratiam, non recipitur in sacramento, quatenus corporeum est, & à re spirituali distinctum, sed quatenus est ens creatum. Et ratio est, quia haec virtus recipitur in subjecto corporeo, ratione potentiae obedientialis passiva: potentia autem obedientialis passiva non convenit rei corporeae, quae corporea est (alias non conveniret rei spirituali) sed quae est ens creatum, & ideo haec potentia obedientialis est ejusdem rationis, formaliter loquendo, in re spirituali & corporea.

Dices primò contra primam solutionem: Accidens corporeum, etiam incompletum, non potest recipi in subjecto spirituale: Ergo neque accidens spirituale, etiam incompletum, in subjecto corporeo.

Respondet Aravius, negando Antecedens: si enim (inquit) verum est illud principium quod suprà adduximus, nimis accidens viale & incompletum non commensurari subjecto, sed soli principio & termino; tam bene concluditur, accidens incompletum & viale corporeum, posse recipi in subjecto spirituale, ac accidens spirituale incompletum in subjecto corporeo.

Verum si hic Author attendisset ad subjectū accidens corporei concessisset Antecedens, & negasset consequentiam: quamvis enim accidens viale solùm commensuretur & principio & termino, si aliud non obstat, si tamen sit corporeum, dicit essentiale habitudinem ad corpus tanquam ad subjectum, quia essentiale exigit subjectum extensum, aut extensionem connaturaliter exigens: cujus ratio est, quia quantitas fundatur & radicatur in gradu corporis, unde necesse est, ut illud omne quod pertinet ad gradum entis corporei, habeat in se quantitatem, aut pertineat ad subjectum quantitatis.

Est etiam alia ratio disparitatis inter accidens spirituale & corporeum, accidens enim debet esse perfectio subjecti in quo recipitur: unde cum corporeum nequeat perficere spirituale, bene tamen spirituale corporeum, licet accidens spirituale, incompletum, & viale, possit recipi in subjecto corporeo, repugnat tamen accidens corporeum, quodcumque illud sit, recipi in subjecto spirituale.

Dices secundò: Omne accidens habet existentiam dependenter à subjecto in quo recipitur, unde communiter dicitur, *Accidens est, est subjecto inesse*: Ergo si recipiatur in subjecto corporeo, ejus existentia erit corporea: Sed repugnat accidens spirituale existere per existentiam corpoream, cum existentia debeat esse proportionata essentiæ quam actuat: Ergo repugnat accidens spirituale, quodcumque illud sit, recipi in subjecto corporeo.

Respondeo, concessò Antecedente, distinguendo. Consequens: Ergo si recipiatur in subjecto corporeo, quae corporeum est, ejus existentia erit corporea, concedo. Si recipiatur in subjecto corporeo, sed non quae corporeum est, sed quatenus est ens creatum, & substantia creata, nego; & concessa Minori subsumpta, eadem

Disputatio Tertia,

distinctione, secundum consequens, seu consequentia distingui debet. Solutio patet ex dictis in secunda response ad principale argumentum. Ibi enim dicemus, quod licet virtus spiritualis recipi possit in subiecto corporo, in eo tamen non recipitur quia corpus est formaliter, sed quatenus est ens, & substantia creata, quia non recipitur in eo, nisi ratione potentie obedientialis passivae, quae competit rebus creatis sub ratione generali entis & substantiae creatae, non vero praeceps sub ratione corporis: unde licet ratione talis potentiae, accidens spirituale recipiatur in subiecto corporeo, non oportet tamen ejus existentiam esse corpoream.

333 Ad secundam probationem Minoris principalis, in qua quaeritur, an virtus per quam sacramenta elevantur ad causandam gratiam, sit motio, vel qualitas? duobus modis respondent Thomistae: aliqui enim afferunt virtutem illam esse motionem aliquam virtuosam elevatam simul & applicantem ipsum sacramentum ad gratiam producendam. Ita Nazarius, Nunno, Cabrera, & Joannes à S. Thoma. Alii vero docent, illam esse qualitatem vialem & incompletam, habentem modum motionis, & ad secundam speciem qualitatis reductivè pertinere. Ita Paludanus, Capreolus, Ferrarensis, Chocquetius, Martinez à Prado, & alii ex nostris Thomistis. Et hic dicendi modus videtur probabilior, & doctrinæ D. Thomæ conformior. Nam S. Doctor in 4. dist. 1. quæst. 1. art. 4. quæsiunc. 2. in corp. & ad 1. sic concludit: *Unde & virtus hæc quæ est in sacramentis, reducitur ad id genus in quo est virtus completae principalis agentis, quæ est qualitas.* Quæ authoritas virletur expressa, cùm clarè S. Thomas virtutem quæ est in sacramentis ad causandam gratiam, ad speciem qualitatis reducit, non enim est in genere qualitatis directè, quia non est qualitas completa, sed incompleta. Unde ibidem dist. 8. quæst. 2. art. 3. in corp. ait: *Sed hæc qualitas non habet esse completu in natura, qualiter est virtus alicujus principalis agentis secundum formam suam: sed habet esse incompletum. sicut virtus quæ est in instrumento ex intentione principalis agentis, & sicut similitudines colorum in aere, ut suprà dist. 1. dictum est.* Ubi S. Thomas eo sensu quo negat vitutem illam esse qualitatem completam, affirmit esse qualitatem incompletam, adducitque exemplum specierum intentionalium in aere existentium, quas constat esse qualitates incompletas, viales, & transientes: Ergo juxta doctrinam D. Thomæ afferendum est, virtutem supernaturalem per quam sacramenta elevantur ad causandam gratiam, esse qualitatem vialem & transiensem, & habere solum modum motionis, non autem re ipsa motionem aliquam virtuosam esse.

334 Ratio etiam id suadet: Nam talis virtus non solum applicat sacramenta ad instrumentalem operationem, ob quam rationem se habet ut' motio, sed etiam constituit illa in actu primo, conferent illis vim eliciendi tam actionem, quam de se non habent: Sed virtus reddens subiectum actuum, seu vim operandi illi tribuens; ipsumque in actu primo constituens, pertinet ad genus qualitatis, scilicet ad habitum, vel potentiam; directè quidem, si sit completa; indirectè vero & reductivè, si sit incompleta, ut communiter docent Philosophi: Ergo virtus supernaturalis per quam sacramenta elevantur à Deo ad causandam gratiam, reductivè ad genus qualitatis pertinet.

335 Confirmatur: Charakter pertinet ad genus qualitatis, ut est communis Theologorum sententia: Ergo & virtus per quam sacramenta elevantur, eadem enim est ratio utriusque. quia utraque est virtus instrumentalis, comprehens potentiæ in ordine ad aliquos effectus, nativam ejus virtutem excedentes; & in hoc solum differunt, quod character est virtus instrumentalis permanens, virtus autem per quam sacramenta elevantur, est fluens & transiens, & se habet per modum mo-

tionis, ideoque interdum à S. Thoma appellatur motione, quamvis locis suprà citatis expresse afferat esse qualitatem.

Dices, Idem S. Doctor 2. 2. quæst. 78. art. 1. ad 136
1. negat posse dari aliquam qualitatem ex suo genere operativam miraculorum: Ergo non poterit etiam dari in sacramentis aliqua qualitas ex suo genere productiva gratiae.

Respondeo D. Thomā ibi negare tantum qualitatem permanentem & habitualem, quæ ad omnia miraculorum genera se extendere nata sit: qualitas autem illa quam in instrumentis divinae virtutis admittimus, nec permanentes est, sed viales, & incompleta, nec ad omnia miraculorum genera se extendit, sed pro diversis miraculis, diversæ etiam exiguntur qualitates.

ARTICULUS IV.

An sacramenta novæ legis, Christi & Dei, moralia instrumenta ad causandam gratiam dici possunt?

§. I.

Referuntur sententiae & vera eligitur.

Multis ostendimus praecedentibus articulis, sacramenta novæ legis esse instrumenta physica Dei ad causandam gratiam, sed adhuc superest breviter discutiendum, an præter causalitatem illam physicam, quam paßim Thomistæ omnes unâ cùm S. Doctori illis attribuunt, causalitas aliqua moralis illis conveniat, posintque Christi & Dei morali instrumenta appellari? In cuius difficultatis resolutione, partem negantem tenent aliqui ex nostris Thomistis, cùm sententes sacramenta novæ legis, nec Christi, nec Dei posse propriè instrumenta moralia appellari. Ita ex professo docent Hyacinthus Chocquetius lib. de origine gratiae sanctificantis disp. 9. cap. 3. Nunno, Martinez à Prado, & ex extraneis Suarez, Valentia, & Alanus.

Sententia tamen affirmans illa non solum esse instrumenta physica, sed etiam moralia Christi, & Dei, videatur probabilior, & communior est in Schola D. Thomæ, eamque ex Thomistis amplectuntur Cabrera, Aravius, Joannes à S. Thoma, Marcus à Serra, Philippus à S. Trinitate, & ex Recentioribus Henriquez, Meratius, Bonacina, & alii, cum quibus

Dico primò: sacramenta novæ legis esse causas instrumentales morales Christi Domini ad gratiam producendam.

Probatur breviter: illud est causa moralis instrumentalis alicujus effectus, quod ut subordinatum causæ principali morali, inducit causam physicam ad ipsius productionem, ut patet, dum pretium, quo artifex conductur, inducit ipsum ad faciendum artefactum: Atque sacramenta novæ legis inducunt causam physicam, gratiae, scilicet Deum, ad ejus productionem, ut subordinata Christo Domino, qui est causa principalis moralis ipsius, per modum meriti, imprecatationis, & satisfactionis: Ergo &c. Major patet, Minor probatur. Sacramenta novæ legis se habent ad Christum in ordine ad gratiam proportionaliter, sicut pecunia se habet ad emptorem, in ordine ad rem aliquam emendam, quia sicut pecunia continet pretium rei emendæ, ita sacramenta continent pretium ipsius gratiae, quod est virtus passionis Christi. Sicut ergo pecunia, ut subordinata emptori, inducit vendentem ad tradendam emptori rem venditam; ita etiam sacramenta novæ legis, ut subordinata Christo pro nobis merenti & satisfaciensi, inducunt nostro modo loquendæ Deum ad gratiam conferendæ illis à quibus suscipiuntur.

Confirmatur: Sacramenta novæ legis sunt instrumenta

de Gratia Sacramentali.

51

menta Christi ut cause principis moralis gratiae: Ergo sunt instrumenta moralia ipsius. Consequens patet, omne enim agens principale debet uti instrumento sibi proportionato, & ejusdem ordinis cum ipso, ita ut agens principale physicum, instrumento physico, agens vero principale morale, instrumento morali utatur. Antecedens vero sic ostenditur. Sacrae novae legis sunt instrumenta Christi, prout est noster Redemptor: Sed Christus, in quantum noster Redemptor, est causa principis moralis gratiae: Ergo sacramenta novae legis sunt instrumenta Christi ut cause principis moralis. Major est evidens, Minor probatur. Causa meritoria alicujus doni, vel praemii, est causa moralis illius: Christus autem ut noster Redemptor, est causa meritoria nostrae gratiae, & quidem principalis in genere cause moralis meritoriae, quia causa instrumentalis subordinatur alteri cause principali tanquam superiori, nulla autem potest dari causa superior Christo, à qua meritum ejus ut à causa principali procedat; siquidem Deus qui solus est superior Christo ut homini, est incapax merendi, ex eo quod ille qui meretur est inferior illi qui mercedem retribuit: Deus autem nec potest esse inferior alicui, nec ab aliquo mercedem expectare vel accipere: Ergo Christus, in quantum noster Redemptor, est causa principis moralis gratiae.

Dico secundum: Sacraenta novae legis possunt etiam dici instrumenta moralia respectu Dei, in ordine ad gratiae productionem.

140 Probatur: Illud est instrumentum morale Dei in productione gratiae, quod ab ipso habet vim movendi causam principalem physicam, ut producat gratiam: Atqui sacramenta novae legis, non solum à Christo, sed ab ipso etiam Deo, habent vim movendi moraliter: Ergo non solum instrumenta moralia Christi, sed etiam Dei, in ordine ad gratiae productionem, dici debent. Major patet, Minor probatur. Quando quis promittit se ad presentiam alicujus rei collaturum aliquid beneficium, hujusmodi deinde res applicata, habet ex tali promissione vim movendi moraliter promittentem, ut conferat tale beneficium: Atqui Deus promisit se daturum gratiam ad presentiam sacramentorum: Ergo sacramenta applicata habent ex illa Dei promissione vim movendi ipsummet Deum promittentem, ut conferat gratiam.

Confirmatur: Deus exhortationibus & preceptis Christum excitavit & determinavit, ad promerendum nobis gratiam, & ad instituendum sacramenta, quibus mediantibus meritum ipsius nobis applicaretur, & ipse moveretur nostro modo intelligendi ad gratiam principali nobis communicandam: Ergo ex hoc etiam capite sacramenta possunt dici instrumenta moralia Dei. Unde Deus se habet in proposito, sicut artifex qui alium hortaretur, ut se invitaret ad artefactum aliquid efficiendum oblatâ pecunia: sicut enim illa pecunia esset non solum morale instrumentum illius qui eā mediante invitaret artificem ad operandum, sed etiam ipsius artificis, qui per eam vellet moveri ad operandum: ita etiam in proposito, sacramenta sunt moralia instrumenta, non solum Christi, quatenus eis mediante sua nobis applicat merita ad gratiam à Deo impenetrandam, sed Dei, qui voluit eis moveri ad gratiam nobis communicandam.

§. II.

Solvuntur objectiones.

141 Objecies primò: Si sacramenta novae legis essent instrumenta moralia Dei, ex eo quod Deus promisit ad illorum presentiam se gratiam largiturum, etiam sacramenta veteris legis possent dici instrumenta moralia Dei ad gratiam producendā: Sed hoc videtur falsum, & repugnans doctrinæ D. Thomæ: Ergo & il-

Genes. Theol. Tom. V.

lud. Sequela Majoris est evidens, quia etiam Deus promiserat se ad presentiam sacramentorum veteris legis daturum gratiam non ponentibus obicem. Minor vero probatur: D. Thomas hic art. 6. ex professo inquirens, utrum sacramenta antiqua causarent gratiam? Respondeat negativè: Ergo censet non fuisse etiam instrumenta moralia Dei ad illam producendam, alias diminutè processisset, nihil dicendo de illa causalitate morali.

Respondeo, concessa Majori, negando Minorem, 142 ut enim offendemus Tractatu sequenti, cùm agemus de circumcisione, circumcisio, & alia veteris legis sacramenta causarunt gratiam, ut instrumenta moralia Dei. Ad probationem in contrarium dicendum est, D. Thomas negasse tantum causalitatem physicam sacramentis veteris legis. Nec tamen diminutè processisse, nihil dicendo de causalitate morali, quia artic. 1. dixerat causalitatem moralem quæ convenit sacramentis novae legis, non transcendere rationem signi, unde quia art. 6. inquirebat de causalitate transcendentia rationem signi, quam concederat sacramentis novae legis art. 1. non debuit art. 6. explicare hanc causalitatem moralem; immo hoc ipso quod illa non transcendit rationem signi, supposuit eam convenire etiam sacramentis veteribus.

Objecies secundum: Causa moralis non est instrumentum illius qui movet ad conferendum effectum, sed alterius qui movet ipsum; preces enim, aut pretium, aut consilium, vel metus, quibus Petrus movet Paulum ad aliquid beneficium conferendum, non sunt instrumenta Pauli quibus beneficium conferat, sed Petri, quibus Paulum excitet ad illud conferendum: Atque sacramenta novae legis, sunt instrumenta Dei quibus confert gratiam: Ergo non possunt dici cause morales respectu illius.

Respondeo primò negando Majorem, universaliter & absolutè sumptam, nullum enim est inconveniens, quod instrumentum morale, quo mediante aliquis movet alium ad operandum, sit etiam instrumentum morale illius qui movetur, ut patet exemplo adducto in probatione secundæ conclusionis; si enim artifex aliquem hortaretur, ut se invitaret ad artefactum aliquid efficiendum, oblatâ pecunia, illa pecunia esset morale instrumentum, non solum illius quia eā mediante invitaret artificem ad operandum, sed etiam ipsius artificis, qui per eam vellet moveri ad artefactum efficiendum.

Respondeo secundò distinguendo Majorē: Quod illud inducit ad aliquid faciendum, non est instrumentum illius qui movetur vel inducitur ad illud praestandum: si ille non promiserit se illud facturum ad presentiam talis rei, concesso. Si promiserit se illud facturum ad illius presentiam, nego. Cū ergo in proposito Deus promiserit se daturum gratiam ad sacramentorum applicationem, illa possunt dici instrumenta moralia Dei.

Objecies tertio: Ut sacramenta novae legis essent instrumenta moralia Dei in productione gratiae, deberet Deus esse causa moralis gratiae: Sed hoc dici nequit: Ergo nec illud. Major patet, nam instrumentum morale respicit causam principalem ejusdem ordinis. Minor vero suadetur. Tum quia causa moralis non influit per se in effectum: Deus autem influit per se in gratiam. Tum etiam, quia non potest explicari causalitas moralis, quam Deus exerceat unā cum sacramentis.

Respondeo, concessa Majori, negando Minorem, ad 147 cuius primam probationem, distinguo Minorem: Deus influit per se in gratiam, quatenus præcisè est causa moralis illius, nego. Quatenus præter causalitatem morale habet efficientiam physicam, concedo. Ad secundam dicendum, causalitatem Dei moralem considerare in hoc quod Deus promiserit se daturum gratiam ad presentiam sacramentorum; vel in hoc quod Christo præcepit, ut applicaret suæ passionis merita sacramentis, quibus deinde ad dandam nobis gratiam moveatur, ut antea explicatum est.

ARTICULUS V.

*Quām gratiam causent sacramenta novae legis?
An primam, vel secundam?*

§. I.

Quibusdam præmissis referuntur sententiae.

148 **N**otandum primò, Gratiam sanctificantem solere distingui in primam & secundam. Illa prima dicitur, quæ primū infundiatur subiecto, nondum habenti ullum gradum gratiæ sanctificantis, atque adeò existenti in peccato mortali, quod definit esse quando gratia infunditur. Illa verò appellatur secunda, quæ advenit subiecto jam grato, & gratiam jam præhabitat auget.

149 Notandum secundò: Sacraenta novæ legis alia esse quæ dicuntur *sacraenta vivorum*, alia quæ vocantur *sacraenta mortuorum*. Sacraenta mortuorum sic dicta sunt, quod pro mortuis spiritualiter, morte videlicet peccati, instituta sunt, & sunt duo, Baptismus & Punitentia. Sacraenta verò vivorum sic appellantur, quia Christus ea instituit pro viventibus vitâ spirituali animæ, quæ est vita gratiæ, & sunt alia quinque.

150 Notandum tertio: Dupliciter nos posse intelligere quod aliquod sacramentum causet primam vel secundam gratiam, nimirum per se, & per accidens. Illa sacramenta dicuntur per se caufare primam gratiam, quæ sunt instituta à Christo ad conferendam gratiam homini in peccato originali vel mortali existenti. Illa verò dicuntur per accidens caufare primam gratiam, quæ licet instituta sint ad augendam gratiam, possunt tamen interdum caufare primam gratiam. Et in hoc etiam dupli-sensu, possunt sacramenta dici caufare secundam gratiæ, ut consideranti patebit. His præmissis

151 Triple hic occurrit difficultas breviter discutenda, & resolvenda. Prima est, utrum omnia sacramenta tam vivorum quam mortuorum, caufent per se primam gratiam? Secunda, utrum saltem hoc sacramentis mortuorum conveniat? Tertia, an sacramenta vivorum quæ per se & ex sua institutione, ordinantur ad caufandam secundam gratiam, per accidens primam gratiam caufare possint.

152 Quantum ad primam, Nunno hic art. 1. difficultate 2. probabile esse dicit omnia sacramenta legis novæ per se conferre primam gratiam, cum hac tamen moderatione, ut duo sacramenta quæ dicuntur mortuorum, eam per se conferant, nedum ex ratione communi sacramenti, sed etiam ex propria ratione atomi, cetera verò solùm ex ratione communi, quia sic appetet major dignitas sacramentorum novæ legis; subditque sententiam hanc à viris doctissimis subtiliter & curiosè defendi. In illam inclinare videtur Joannes à S. Thomas hic art. 1. dubio 2. ubi docet sacramenta novæ legis esse per se productiva primæ gratiæ ex ratione genericæ.

153 Quoad secundum, Gabriel, Ocham, Major, & alii Nominales, docuere olim nullum ex sacramentis novæ legis, etiam pro mortuis institutum, per se loquendo caufare primam gratiam in adultis. Fundamentum eorum erat, quia adulti non sunt sufficienter dispositi ad aliquod sacramentum suscipiendum, nisi per contritionem: unde cum contritio non sit sine gratia, nunquam adulti recipiunt fructuosè sacramentum aliquod, nisi præsupponantur in gratia. In quam opinionem incidunt aliqui Recentiores, qui docent ad validitatem sacramenti punitentiae, prærequiri dolorem sive detestationem peccatorum ex Dei dilectione procedentem, ac proinde qui sit vera contritio.

Quantum ad tertium Vazquez 3. parte disp. 205. 154 cap. 4. Villalobos Tract. difficult. 7. num. 4. Bernal disp. 11. sect. 2. docent sacrameta vivorum nunquam, etiam per accidens, caufare primam gratiam. Alii id afferunt scilicet de quatuor sacramentis, nimirum de Confirmatione, Eucharistia, Ordine, & Matrimonio, & concedunt Extremam-Unctionem in aliquo casu confeire primam gratiam. Ita Cardinalis Delugo de Eucharist. 12. sect. 1. num. 3. & 16. & Gaspar Hurtado disp. 3. difficult. 4.

Communis verò Thomististarum sententia fatetur 155 quidem non omnia novæ legis sacramenta caufare per se primam gratiam, sed afferit duo sacramenta mortuorum, illam per se caufare, non scilicet in parvulis, sed etiam in adultis, sacramenta autem vivorum nunquam illam caufare per se, bene tamen per accidens, atque adeò reddere de attrito contritum, nempe quando rite qui ad aliquod eorum accedit in peccato mortali, existimat bonâ fide se esse in gratia, & attritionem habet, quam putat esse contritionem. Ita Capellus, Cajetanus, Paludanus, Soto, & alii, quos sequuntur, Suarez, Valentia, Granado, & alii Recentiores.

§. II.

Prima sententia rejicitur, & omnia sacramenta novæ legis non caufare per se primam gratiam, breviter iudicatur.

Dico primò: non omnia sacramenta novæ legis caufant per se primam gratiam.

Probatur primò conclusio ratione fundamentali. 156 Illud dicitur convenire per se sacramenta, quod convenit ex vi suæ institutionis: Sed omnibus sacramentis novæ legis ex vi suæ institutionis non convenit caufare primam gratiam: Ergo omnia novæ legis sacramenta per se illam non caufant. Major pater, nam sacramenta sunt signa ad placitum, & ita omnem vim significativam & caufativam quam per se habent, debemus afferere illis convenire ex libera institutione Dei & Christi; unde si aliquid ex vi institutionis non convenit sacramentis, non potest ipsis convenire nisi per accidens. Minor verò suadetur: Illa sacramenta dicuntur instituta ad caufandam primam gratiam, quæ sunt instituta ad remittenda peccata: At omnia novæ legis sacramenta non sunt instituta ad remittenda peccata, sed tantum duo, nimirum Baptismus, & Punitentia, quæ ad tollendum peccatum originale & actuale instituta sunt; alia verò instituta sunt ad alios effectus producendos qui supplicant per se peccata remissa, & infusionem primæ gratiæ, puta ad conservationem & augmentum vitæ spiritualis, ut patet de Confirmatione & Eucharistia: Ergo omnibus sacramentis novæ legis, ex vi suæ institutionis, non convenit caufare primam gratiam.

Confirmatur; Non alia de causa, aliqua sacramenta novæ legis appellantur sacramenta mortuorum, alia verò sacramenta vivorum, nisi quia aliqua ordinantur ad mortuos spiritualiter resuscitandos, subindeque ad producendam primam gratiam expulsivam peccati: alia verò instituta sunt ad magis proficiendam & augendam spiritualem vitam gratiæ, & per consequens solùm ad producendam secundam gratiam, quæ ita appellatur, ex eo quod adveniat subiecto jam grato, & gratiam jam præhabitat augeat.

Respondeat Nunno, hanc rationem, cum sua confirmatione, convincere quidem omnia sacramenta novæ legis, secundum rationes specificas atomas considerata, non caufare per se primam gratiam, non probare tamen, quod ex ratione communi & genericæ illam non caufant: licet enim (inquit) sacramenta vivorum ex sua ratione specifica, sive differentiali, per se instituta sint ad solum augmentum gratiæ, sive ad secundum gra-

de Gratia Sacramentali.

53

gratiam producendam, atque adeò ex tali ratione non habeant conferre per se nisi illud augmentum, sumptatamen secundum suam rationem genericam sacramenti novae legis, per se instituta sunt ad primam gratiam causandam.

■ 59 Verum haec responso, licet subtilis, primâ fronte videri possit, nihil tamen re ipsa soliditatis habet. Unde contra illam arguitur primò: Implicat quod differentia distinguens duas species ejusdem generis, conveniat per se utriusque speciei, etiam secundum rationem genericam, sicut fieri non potest ut rationale conveniatullo modo homini & equo: Sed causare per se primam gratiam, est differentia distinguens sacramenta mortuorum à sacramentis vivorum, ut jam ostensum est, & concedit Nunno: Ergo causare primam gratiam, sacramentis vivorum secundum rationem genericam convenire nequit.

■ 60 Secundò, differentia non debet repugnare rationi genericæ: Sed si sacramenta vivorum ex ratione genericæ per se causarent primam gratiam, eorum differentia repugnaret rationi genericæ: Ergo sacramenta vivorum ex ratione genericæ sacramenta novæ legis non habent per se causare primam gratiam. Major est principium certum in Metaphysica, ex duobus enim repugnantibus ad invicem, non potest una simplex ellenzia resultare, qualis resultat ex genere & differentia. Minor verò probatur. Per se non causare primam gratiam, sed ejus augmentum & perfectionem accidentalem, repugnat ei quod est causare per se primam gratiam: Atqui sacramenta vivorum ex propria ratione differentiali habent per se non conferre primam gratiam, sed augmentum & perfectionem accidentalem ipsius: Ergo si ex ratione genericæ per se conferrent primam gratiam, differentia ipsorum repugnaret rationi genericæ.

■ 61 Tertiò, Distinctio illa metaphysica quoad causalitatem gratiae, absque fundamento fngitur; sacramenta enim sub nulla ratione virtutem habent gratiae productivam, nisi ex institutione Christi: Christus autem nullam institutionem fecit sacramentorum secundum rationem genericam, sed solum singula instituit ad suos speciales fines & effectus; & quamvis ex hac institutione factum sit, ut convenient omnia in aliquibus rationibus communibus quas intellectus abstrahere potest, & præcisè considerare, tamen hoc ad nostram tantum speculationem pertinet, non, verò ad practicam institutionem, utpotè quæ per se particularia, & proprios ac determinatos finēs respicit, non generales, nisi quatenus in specificis continentur.

■ 62 Confirmatur haec impugnatio: Vel Christus fecit aliquam institutionem sacramentorum quæ dicuntur pro mortuis, secundum rationem genericam, vel non fecit: Si fecit, quero ad quid illa instituerit secundum rationem genericam? Non ad causandam primam gratiam, quandoquidem docet Adversarius id eis convertere secundam rationem specificam. Si respondeat ad gratiam ut sic, abstrahendo à prima & secunda, idem dicam de sacramentis vivorum, ea nimis secundum rationem genericam non fuisse instituta neque ad primam neque ad secundam gratiam, sed ad gratiam ut sic. Si respondeat, Christum non instituta sacramenta mortuorum secundum rationem genericam, sed secundum specificam, quare non idem dici poterit de sacramentis vivorum?

■ 63 Probatur secundò conclusio: Si omnia sacramenta causarent per se primam gratiam, sacramenta vivorum possent dignè suscipi ab eo qui conscient peccati mortalis cognosceret se esse solum attritum supernaturaliter, non verò contritum, licet enim cum conscientia peccati mortalis accedere ad sacramentum quod per se ad illud expellendum institutum est, quale est sacramentum per se conferens primam gratiam: Atqui secundum fidem qui conscient sibi peccati mortalis, cum

sola attritione, etiam supernaturali, cognita ut tali sacramentum vivorum, v. g. Eucharistiae, suscipiter, indignè illud reciperet: Ergo orationa sacramenta non causant per se primam gratiam.

Respondeat Nunno negando sequelam: cùm enim 164 (inquit) ratio genericæ sacramenti vivorum, non possit habere suum effectum, nisi ratio specifica habeat etiam suum proprium effectum, ut dignè quis accedat ad tale sacramentum, necesse est quod sit dispositus, saltem per se loquendo, non solum ad receptionem primæ gratiae, correspondentis rationi genericæ talis sacramenti, sed etiam ad receptionem augmenti gratiae, correspondentis rationi specificæ: qui autem habens conscientiam peccati mortalis, est solum attitus, non est sufficienter dispositus ad secundam gratiam, sed tantum ad primam.

Sed contra: Vel sacramentum vivorum per se requirit unam tantum dispositionem, vel duplarem? Si unicum, vel illa dispositio correspondere debet rationi specificæ sacramenti, arque adeò esse contritio, & tunc nunquam sacramentum illud per se causabit primam gratiam, utpotè requires per se in suscipiente aliquid incompossibile cum carentia primæ gratiae, videlicet contritionem: vel illa unica dispositio correspondere debet solum rationi genericæ, atque adeò esse tantum attritio; & tunc qui sibi conscient erit peccati mortalis, poterit cum sola attritione, cognita ut tali, dignè accedere ad illud sacramentum. Quod si dicatur sacramentum vivorum duplum in peccatore suscipiente requiriere dispositionem, attritionem videlicet correspondentem rationi genericæ, & contritionem, correspondentem rationi specificæ. Contra erit primò, quod attritio & contritio sint simul incompossibilis in eodem subjecto, utpotè cùm attritio dicat carentiam gratiae justificantis, quam contritio essentialiter importat, quia contritio est dolor informatus gratiæ & charitate, attritio verò est dolor non informatus gratiæ & charitate. Contra secundò: Impossibile est Eucharistiam producere primam gratiam in subjecto in quo supponit actum contritionis.

Probatur tertio conclusio: Ut sacramenta vivorum per se conferrent primam gratiam, secundum rationem genericam, oporteret quod ratio genericæ sacramenti novæ legis esset conferre primam gratiam: Atqui ratio genericæ sacramenti novæ legis, non est conferre primam gratiam, sed conferre gratiam absolutè, abstrahendo à prima & secunda: Ergo sacramenta vivorum per se non conferunt primam gratiam. Major patet, Minor verò probatur. Ratio genericæ sacramenti novæ legis, ea est quam determinant omnes differentiae specificæ sacramentorum novæ legis. Sed ratio quam determinant omnes differentiae specificæ sacramentorum novæ legis, non est conferre primam gratiam, quandoquidem ista ratio est differentia essentialis Baptismi & Pœnitentiae, benè tamen conferre gratiam absolutè, abstrahendo à prima & secunda, ut manifestum est: Ergo &c.

§. III.

Solvuntur objectiones.

Obijices primò: Juxta Concilia & SS. Patres articulo 1. citatos, sacramenta novæ legis, quaecumque illa sint, dicuntur simpliciter & absolutè causa gratiae: At nisi causarent primam gratiam, non absolutè & simpliciter dici possent causæ gratiae, sed tantum cum addito; nam secunda gratia, sive ejus augmentum, non significat gratiam simpliciter & absolutè: sed tantum ejus modum seu intensionem; Ergo omnia sacramenta novæ legis causant primam gratiam.

Respondeo negando Minorem, cùm enim augmentum gratiae, sive quilibet gradus ipsius, sit vera gratia, sicut quilibet gradus caloris est verus calor, et si aliqua sacramenta novæ legis, illa videlicet quæ vivorum fa-

cramenta dicuntur, per se non causent primam gratiam, sed solum ejus augmentum, seu aliquem gradum illius, absolute & per se debet dici causa gratiae. Unde etiam in Scriptura qui crescit in gratia, dicitur iustificari, Eccl. 18. *Ne verearis usque ad mortem iustificari.* Apocal. 22. *Qui iustus est, iustificetur ab hoc.* Licet ergo apud Theologos nomine gratiae intelligatur prima, ut in materia de merito, in qua ad tollendam aequivocationem, ne quis videatur concedere primam gratiam cadere sub merito condigni, contra doctrinam Tridentinae confessionis 6. canone ultimo distinguat solet gratia & augmentum gratiae: non tamen est cur augmentum gratiae non possit appellari absolute gratia, cum sit ejusdem omnino rationis & essentiae cum prima gratia.

169. Objicies secundum: Passio Christi per se, non verò solum per accidens, remittit peccata, & tribuit primam gratiam: Sed omnia sacramenta novae legis, etiam illa quae pro vivis instituta sunt, continent per se, & non solum per accidens, virtutem passionis Christi: Ergo per se, & non solum per accidens, possunt primam gratiam producere.

170. Respondeo distinguend. Minorem: Sacra menta vivorum continent per se virtutem passionis Christi, universaliter sumptam, sicut est in ipsa passione Christi, sive in ejus humanitate, ratione passionis, nego Minorem. Continent per se virtutem passionis Christi, limitate participatam, & ut determinatam ad producendam per se secundam gratiam, concedo Maiorem, & nego Consequentiam.

171. Si instes, & dicas, ex hac limitatione sequi quod sacramenta vivorum non possint etiam per accidens primam gratiam efficere. Negabitur sequela, quia licet virtus passionis Christi non derivetur per se ad illa, nisi ad solum augmentum & perfectionem accidentalem gratiae, per accidens tamen in aliquo casu communicatur ipsis talis virtus à Christo, non solum ad augmentum, sed etiam ad primam productionem gratiae, ut patet ex dicendis §. 5.

172. Objicies tertio: Omne agens quod per se potest intendere aliquem habitum, potest etiam illum quoad suam entitatem producere: Sed sacramenta vivorum causant per se augmentum gratiae: Ergo possunt etiam per se causare entitatem gratiae, subindeque primam gratiam. Major probatur: non major, immo minor requiritur virtus ad producendum habitum quoad suam entitatem, quam ad illum augendum: Ergo omne agens quod per se potest intendere aliquem habitum, potest etiam illum quoad suam entitatem producere.

173. Respondeo negando Maiorem, ad probationem, confessio Antecedente, nego Consequentiam: ut enim sacramenta vivorum dicantur causare per se primam gratiam, non satis est quod habeant in se sufficientem virtutem ad producendum gratiae entitatem, sed insuper exigitur ut ad sic producendum sint instituta: unde cum sacramenta vivorum non sint instituta à Christo, ad producendum entitatem ipsam gratiae, sed ad illum augendum; licet virtus quam habent à passione Christi sit sufficiens ad illum producendum, & de facto illum interdum producant, ut infra dicemus, non tamen proptereà causant per se primam, sed secundam gratiam.

174. Dices D. Thomas 3. parte quæst. 79. art. 3. de Eucharistia loquens ait, quod *virtus hujus sacramenti potest considerari dupliciter: uno modo secundum se, & sic hoc sacramentum habet virtutem ad remittendum quacunque peccata, ex passione Christi, quæ est fons & causa remissionis peccatorum.* Sed peccata non remittuntur nisi per infusionem primæ gratiae: Ergo Eucharistia ex se & per se habet conferre primam gratiam.

175. Respondeo hunc locum D. Thomæ cui potissimum confidit Adversarius, non adversari nostræ sententiae, sed potius eam confirmare, & explicare: nihil enim aliud intendit S. Doctor, quam quod si virtus Eucharistie consideretur absolute & in abstracto, prout ambit

tamea quæ per se, quam illa quæ per accidens ipsi comunicantur passione Christi, est efficax ad remittenda quacunque peccata; si verò consideretur per compensationem ad recipiendum sacramentum, haec virtus contrahitur ad duas species, quarum alia per se respicit augmentum gratiae producendum, alia verò per accidens ad cauandam primam gratiam ordinatur, quando per accidens recipitur à subjecto non existente in gratia, non habente tamen impedimentum ad gratiam, & invincibiliter ignorante se esse in statu peccati. Unde particula, secundum se, quam utitur S. Thomas loco citato, non idem sonat ac per se, sed idem valet ac absolute, & in abstracto.

S. IV.

Secunda opinio refellitur, & aliqua nova legi sacramenta per se primam gratiam, etiam in adultis causare, breviter ostenditur.

Dico secundum: causare primam gratiam, etiam in 176 adulto, per se convenient sacramentis mortuorum, Baptismo scilicet & Pœnitentia.

Probatur primo conclusio ratione fundamentali: Illud per se convenient sacramenta mortuorum ad quod per se instituta sunt: Sed sacramenta mortuorum sunt per se instituta ad cauandam primam gratiam: Ergo per se ille convenient causare primam gratiam. Major patet ex Iurâ dictis, Minor probatu. Sacra menta mortuorum per se instituta sunt ad delendum peccatum mortale, originale, vel actuale: Atque illa peccata non delentur per secundam gratiam, sed per primam; sicut enim secunda gratia necessariò presupponit primam, quia nihil aliud est, quam ipsis augmentum, ita presupponit peccatum mortale deletum, ut potè incompositibile cum prima gratia: Ergo sacramenta mortuorum ad cauandam primam gratiam per se instituta sunt.

Confirmatur: Si Baptismus & Pœnitentia non causarent per se primam gratiam, nulla esset ratio ob quam ad differentiam aliorum appellaruntur sacramenta mortuorum, quandoquidem aquæ ac illa, vitam spiritali animæ, sive primam gratiam, presupponerent.

Probatur secundum conclusio ab adsurdo & inconvenienti, quod sequitur ex aduersa sententia, & simul precipuum ejus fundamentum convellitur. Si remissio peccati originalis & actualis in adultis non fieret nisi per contritionem ut in cludentem votum Baptismi vel Pœnitentia, & ad validitatem horum sacramentorum non sufficeret attritio, sed requireretur dolor seu detestatio peccatorum ex Dei dilectione procedens, ac proinde qui sit vera contritio, institutio sacramentorum novae legis non contulisset hominibus faciliorem viâ ad justificationem obtainendum per sacramenta, quam sine sacramentis: Sed hoc dici nequit: Ergo nec illud. Minor constat, quia finis institutionis sacramentorum novae legis est ut homines faciliter justificantur, & majorem gratiam consequantur, juxta illud Christi Joan. 10. *Ego veni ut vitam habeant, & abundanter habeant.* Sequela etiam Majoris evidens est, si enim antequam aliquis accedat ad sacramentum Pœnitentiae verbi gratiae necessariò debeat habere contritionem, cum nullus illum habeat, nisi simul habeat gratiam, & sit justificatus, non erit faciliter justificari per sacramentum Pœnitentiae, quam extra illud. Unde ad vitandum hoc inconveniens, necessariò dicendum est, ad utilem hujus sacramenti susceptionem, sufficere imperfectam aliquam peccatorum detestationem, quæ dicitur attritio; & ideo sacramentum pœnitentiae dici facere de attrito contritu, quia revera efficit subjectum à quo recipitur de habente solum attritionem, habens saltem habitualiter contritionem, eò quod ad gratiam in tali sacramento collatâ, cum aliis virtutibus infusis, sequatur etiam pœnitentia, quæ est habitualis contritio: vel quia

de Gratia Sacramentali.

55

quia ipsum sacramentum est æquivalenter sive virtualiter contritio, eò quod loco ipsius substituatur & suppleat ejus defectum. De quo fusiis in Tractatu de Pœnitentia.

178 Ex his solutum manet præcipuum fundamentum Nominalium, falsum enim supponunt, nempe adultos non esse capaces recipiendi sacramenta etiam mortuorum, nisi habeant contritionem; alias nulla esset differentia inter sacramenta mortuorum & viventium, & falsum esset quod communiter docent Theologi, nimur sacramenta mortuorum facere hominem de atrito contritum.

Nec obstat illud Gregorii Magni homil. 26. super Evang. *Non debemus nos per pastoralem autoritatem solvere, nisi quos Autorem nostrum per suscitantem gratiam cognoscimus vivificare.* Sensus enim illorum verborum iste est: non debemus nos factores absolvere sacramentaliter, nisi eos qui per gratiam Dei excitantem & suscitantem concipiunt motum doloris de peccatis, & incipiunt per gratiam vivificari, scilicet dispositivè. Ex quibus nihil contra nos.

179 Ex dictis etiam confutatum manet quod afferit Serra huc articulo 1. dubio 3. conclus. 2. nimur causare augmentum gratiae, per se convenire omnibus sacramentis, etiam illis quae sacramenta mortuorum dicuntur. Nam, ut supra dicebamus, sacramenta illam gratiam causant per se & directè, quam causant ex institutione propria & peculiari unicuique: Sed ex institutione peculiai Baptismi, & Pœnitentiae, non est sacramenta illa causare augmentum gratiae, quia Baptismus est regeneratio, & dat per se primum esse in ordine supernaturali; Pœnitentia vero est secunda post aufragium tabula, & directè solùm habet liberare à morte peccati: Ergo haec sacramenta per se & directè non causant augmentum gratiae, sed per accidens tantum, & indirectè quando nimur eam in subjecto jam per actus contritionis vel charitatis productam inveniunt.

180 Addo quod, cùm secunda gratia, sive augmentum gratiae, causa i nequest, nisi præsupposita primæ gratiæ, ut sacramenta mortuorum causarent per se secundam gratiam, oportet quod supponerent per se primam gratiam: Sed non supponunt per se primam gratiam, alias enim, cùm per se etiā causent primam gratiam, & eam per se causare ne queant, nisi supponendo per se ejus parentiam, simul supponerent per se, & non supponerent per se primam gratiam: Ergo sacramenta mortuorum non per se secundam gratiam.

§. V.

Tertia difficultas expeditur, & ostenditur sacramenta vivorum, per accidens aliquando conferre primam gratiam.

181 **D**Ico tertio: Sacraenta vivorum per accidens interdum causant primam gratiam.

Probatur primò ex D. Thoma, qui variis in locis manifestè conclusionem istam docet: nam in fr. quest. 72. art. 7. ad 3. de sacramento Confirmationis sic loquitur: *Si aliquis adultus in peccato existens, cuius conscientia non habet, vel si etiam non perfectè contritus accedit, dummodo non fictus accedit, per gratiam collatam in hoc sacramento, consequetur remissionem peccatorum.* Et quæst. 76. art. 2. de Eucharistia ait: *Potest hoc sacramentum operari remissionem peccatorum dupliciter: uno modo non perceptu actu, sed voto, sicut cum quis primò justificatur à peccato: alio modo etiam perceptu ab eo qui est in peccato mortali, cuius conscientiam & effectum non habet; foris enim primò non fuit sufficienter contritus, sed devotè & reverenter accedens, consequetur per hoc sacramentum gratiam charitatis, quæ contritione perficiet, & remissionem peccati.* Item in q. dist. 23. quæst. 1. art. 2. loquendo de Extrema-unctione; *Quia (inquit) hoc*

robur gratia facit, que secundum non cōpatitur peccati, id est ex consequenti si invenit peccatum aliquod vel mortale, vel veniale, quoad culpam tollit ipsum, dimodo non ponat, & obex ex parte recipientis (sic utiam de Eucharistia & Confirmatione supra dictum est), & ideo Jacobus de remissione peccati conditionaliter loquitur dicens, si in peccatis sit, dimittuntur ei, quoad culpam, non enim semper delet peccatum, quia non semper invenit, sed semper remittit quoad debitatem prædictam, quam quidam reliquias peccati dicunt. Quo nihil clarius & expressius in favorem nostrae conclusionis dici potest.

Respondet Delugo, sensu D. Thomæ locis citatis 182 non esse quod per illa sacramenta immediate remittatur peccatum in casibus illis, sed solùm mediante auxilio ad elicendum contritionem necessario, quod sumptu illorum impenetrabit peccatori, bona fidè ad ea accedentia.

Sed contra primò: D. Thomas locis citatis nullum omnino facit mentionem auxiliū ad actum contritionis impetrandi: Ergo gratis omnino; ita D. Thomam interpretatur Delugo.

Secundò: Ille facit loco supra citato, Extremæ 183 Unctionem in aliquo casu, juxta doctrinam D. Thomæ, causare immediate primam gratiam: Sed D. Thomas eodem modo loquitur locis citatis de Confirmatione, & Eucharistia, ac de Extrema-unctione: Ergo sentit, tria illa sacramenta per accidens interdum remittere peccatum, & conferre primam gratiam immediate, & non solùm mediante auxilio, ad elicendum contritionem necessario. Idemque de aliis sacramentis vivorum, Ordine scilicet & Matrimonio, dicendum est.

Probatur secundò conclusio. Si quis cum sola attritione supernaturali de peccatis confessus, sed ex malitia fæderotis non absolutus, prudenter tamen existimans se esse absolorum, atque adeò contritum, accedit consequenter ad ali quod sacramentum vivorum, putat ad Eucharistiam, tunc non ponit obicem primæ gratiae. Ergo illi in sait per accidens vi tute sacramenta recipit. Probatur consequentia, quia cum Christus instituerit omnia sacramenta, ut sint organa per quæ illius merita nobis applicentur, & gratia conferatur, veritatem est, ea ita instituisse, ut aliquem gradum gratiae conferant omnibus non ponentibus obicem ejus receptioni, aliunde vero primus gradus gratiae non est excellentior secundò: Ergo si homo nullum in dicto casu habeat obicem primæ gratiae, verisimile est, quod illum recipiet infallibiliter, virtute sacramenti Eucharistie ad quod accedit.

Dices cum Delugo: licet in sacramento Baptismi, 184 vel Pœnitentiae, per casum actualis mortale solù attritione supernaturali derestatum, atque adeò non remissum, non sit obex effectui illorum sacramentorum, quia nimur illa sacramenta de se auferunt peccatum; tamen propter rationem oppositam, quia sacramentum Eucharistiae causat nutritionem spiritualem, cui status peccati opponitur, in casu argumenti, peccatum lethale cum quo homo accedit ad Eucharistiam, est sufficiens obex ad gratiam virtute talis sacramenti recipiendam.

Sed contra: Obstaret quidem in casu nostro effectui proprio sacramenti Eucharistiae peccatum de quo solùm habetur attritio, si prius prioritate naturæ, quām conferetur augmentum gratiae, per accidens in dicto casu non remitteretur, sed cùm in tali casu prius naturæ quām conferatur augmentum gratiae per Eucharistiam, peccatum illud quod homo invincibiliter ignorat, per accidens ex vi talis sacramenti remittatur, & fiat ex attrito, habitualiter contritus, nulla omnino est hæc Adversarii responsio.

Probatur tertio conclusio: Sacraenta mortuorum 185 interdum per accidens causant secundam gratiam, ut concedunt Adversarii, et si instituta sint ad conferendū per se primam gratiam: Ergo reciprocè sacramenta vivorum, licet per se ordinata ad collationem secundæ gratiae, tamen ex accidenti interdum simul conferuntur.

primam gratiam.

186 Negat paritatem Delugo, quia (inquit) multò major requiritur virtus ad causandam primam gratiam, & tollendum peccatum, quād ad causandum augmentum gratiae in homine justo, idque probat ex eo quod homo justus possit sibi mereri de condigno augmentum gratiae, non tamen primam gratiam potest lapsum recipiendam.

187 Sed contra: Primus gradus gratiae non est excellētior secundo. Deinde, quod justus non possit sibi mereri de condigno primam gratiam acquisendam post lapsum, bene tamen augmentum gratiae, non ex eo provenit quod unum, per se loquendo, difficilis sit alio, sed praeceps, quia principium meriti, quale est gratia, non potest cadere sub merito.

188 Denique suaderi potest conclusio: Sæpè accidit quod ægrotus proximus morti nequeat aliud sacramentum suscipere, nisi Extremam-Untionem, & in illis angustiis difficillimi sit elicere contritionem: Ergo credendum est, clementiam divinam instituisse, & ordinasse, ut hoc sacramentum tunc illi subveniat, & per accidens primam gratiam conferat. Et hoc sibi persuadent fideles, cum adeo solliciti sunt non discedere sine Extrema-Untione, quamvis non sit sacramentum tantæ necessitatis, sicut Baptismus, & Pœnitentia. Si autem hoc concedendum est Extremæ Untioni, ut fatetur Delugo, non est cur Eucharistiae denegetur: tum quia ipsum fontem gratiae & vitæ contingit: tum etiam, quia sicut de Extrema-Untione dicitur Jacobi 5. *Si in peccatis sit remittentur ei: ita Ecclesia petit, quod Eucharistia sit ablutio scelerum.*

§. VI.

Solvuntur objectiones.

189 **C**ontra conclusionē istam objicitur primò: Sacramentis nullum effectum ex opere operato attribuere possumus, nisi aut definitione Ecclesiæ expressum, aut traditione Patrum acceptum, aut Scriptura traditum sit, aut saltem ex illorum propria natura & institutione efficaciter deducatur: Sed nihil horum habemus, ut productionem primæ gratiae, etiam solum per accidens, sacramentis vivorum tribamus: Ergo illam nullo modo ipsis adscribere debemus.

190 Secundò, Sacrementum Confirmationis est in vita spirituali, sicut potentia augmentativa in vita naturali; & Eucharistia, sicut potentia nutritiva: Sed potentia augmentativa, & potentia nutritiva, essentialiter presupponunt vitam naturalem: Ergo similiter sacramenta Confirmationis & Eucharistiae, essentialiter presupponunt vitam supernaturalem animæ, quæ habetur mediante primâ gratiâ, & consequenter nunquam etiam per accidens illam conferunt.

191 Tertiò, Cibus quantumcumque applicetur mortuo non potest ei vitam restituere: Ergo similiter sacramentum Eucharistiae, quod est per modum cibi spiritualis, applicatum animæ per peccatum mortuæ, non potest, etiam per accidens, illi vitam gratiae restituere.

192 Quartò, Qui solum attritus putat se esse contritum, non magis dici potest sufficiens dispositus ad sacramenta vivorum, quād qui solum attritus cognoscit se esse tantum attritum; quod enim putet se esse contritum, hoc oritur ex ignorantia: ignorantia autem non facit hominem magis dispositum ad effectum gratiae: Ergo non magis recipit effectum sacramenti, subindeque primam gratiam, quād qui sciens se esse tantum attritum, accederet ad Eucharistiam.

193 Ad primam respondeo distinguendo Majorē: Sacramentis nullū effectum attribuere possumus, certò & tanquam de fide, aut tanquam demonstrabile demonstratione Theologicâ, nisi aut definitione Ecclesiæ expressum sit &c. concedo Majorem. Sacramentis nul-

lum effectum attribuere possumus, probabiliter & conjecturaliter, nisi &c. nego Majorem, ad hoc enim sufficit quod ille effectus qui sacramentis attribuitur, non aduersetur doctrinae Scripturæ, determinationi Ecclesiæ, & traditioni Patrum & verisimiliter ex ipsa institutione sacramentorum, eorumque excellētia ducatur, maximè si graves Theologi ita sentiant, quæ omnia concurrunt in praesenti materia. Nam in primis nullus locus Scripturæ, aut traditionis Patrum, aut determinationis Ecclesiæ, hactenus objectus est, cui nostra opinio videatur adversa. Secundò id verisimiliter deducimus ex institutione, natura, & nobilitate sacramentorum legis gratiae, cùm enim, ut dicebamus, Christus instituerit sacramenta novæ legis, tanquam instrumenta & organa sue gratiae nobis conferenda, verisimile est, instituisse ut eam conferas omnibus qui impedimentum ipsis non ponunt: qui autem solum attritus de peccato, existimat bonâ fide se esse contritum, nullum videtur apponere impedimentum gratiae recipiendæ in sacramentis vivorum. Cui congruentia generali pro omnibus sacramentis vivorum, addi potest specialis pro Eucharistia, nimirum quod cùm realiter Christum contineat, qui est fons vitæ, verisimile est quod potest mortuos morte peccati vivificare. Denique D. Thomas, & cōmuniter ejus Discipuli, aliquie celebres Theologi extra ejus Scholam, quos suprà citavimus, ita piè sentiunt.

Ad secundum respondetur, quod licet sacramentū **194** Confirmationis, & sacramentū Eucharistie, sint per se in vita spirituali, sicut potentia augmentativa & potentia nutritiva in vita naturali, sunt tamen etiam interdum, licet solum per accidens, sicut potentia generativa.

Ad tertium respondetur, cibum quidem materialē **195** qui convertitur in substanciali alii, mortuo applicatum, esse incapacem vitam ei restituere; cibum tamen spirituale Eucharistiae, qui est vita per esse vitam, & qui alium potest in se convertere, posse etiam hominem mortuum mo te peccati, sed tamen de eo attritum, attritione quam bonâ fide credit esse contritionem, vivificare; præsertim cùm homo ille non sit ita mortuus, quin possit aliquem actum vitae supernaturalem, licet imperfectum exercere, manducando cibum illum, etiam ali quo modo supernaturaliter, videlicet illum suscipiendo cum fide & reverentia.

Ad quartum distinguo Antecedens: Qui solum a **196** tritus putat se esse contritum, non magis est dispositus positivè ad sacramenta vivorum, quād qui solum attritus cognoscit se non esse contritum, concedo. Non magis est dispositus negativè, nego: ignorantia enim ipsius facit ut non indignè accedat ad hoc sacramentum.

ARTICULUS V.

Quid addat gratia sacramentalis supra gratiam habitualem?

SUponit titulus gratiam sacramentalem (id est per **197** sacramenta productam) addere aliquid supra gratiam habitualem, imò & supra virtutes & dona Spiritus sancti, quæ ad instar passionum consequuntur infusionem gratiae habitualis. Et ratio evidens est. Nam ille qui extra sacramentum justificatur, habet gratiam habitualem, virtutes omnes infusas, sicut & dona Spiritus sancti, nec tamen habet gratiam sacramentalem: Ergo signum est illam aliquid addere supra gratiam habitualem. In hoc ergo convenienter omnes Theologi, sed dissident in explicādo quid sit illud supperadditū: Divus enim Bonaventura, Richardus, & Gabriel, existimant gratiam sacramentalem non addere supra gratiam gratum facientem, nisi respectum ad sacramentum tanquam ad causam: ita ut in hoc solum hæc duæ gratiae differant, quod gratia gratu faciens, quæ non est sacra-

mentalibus, causetur à solo Deo, illa vero quae est sacramentalis, sit effectus non solum Dei, sed etiam & simil sacramenti. Paludanus vero & Capreolus docuerunt gratiam sacramentalem addere gratiae gratum facienti alium particularem habitum realiter ab ea distinctum, quem vocant regenerativum in Baptismo, corroboratum in Confirmatione, nutritivum in Eucharistia, & sic de aliis. Aiii autem fatentur quidem illud quod addit gratia sacramentalis supra gratiam gratum facientem, non esse alium distinctum habitum, dicunt tamen esse modum aliquem, seu perfectionem aliquam intrinsecam, modaliter ab ipsa gratia habituali distinctam. Ita Cabreria, Nunno, Choquetius, Joannes à S. Thoma, Marcus à Serra, & Martinez à Prado. Demum alii Thomistae communiter docent illud quod gratia sacramentalis superaddit gratiae gratum facienti, non esse aliud, praeter auxilia specialia, pro specialibus sacramentoū effectibus necessaria, sive jus aliquod morale ad illa.

§. I.

Triplici conclusione difficultas resolvitur.

198 **D**ico primò: Gratia sacramentalis non est gratia habitualis, additā solā connotatione ad sacramentum, tanquam ad causam.

Probatur primò: Si gratia sacramentalis praeter respectum ad sacramentum nihil adderet gratiae gratum facienti, frustà tot sacramenta, tot & tam diversis cæremoniis celebranda, à Christo instituta fuissent, cùm unum quodque sepius iteratum, id omne quod singula pœstare potuisset.

199 Secundò, Non magis esset effectus proprius sacramenti Extremæ-Unctionis tollere reliquias peccatorū, quam Confirmationis, præsertim cùm in Confirmatione major gratia gratum faciens conferatur: neque esset magis proprius effectus sacramenti Confirmationis, robur ad fidem Christi protestandam, quam sacramentorum Baptismi & Pœnitentiae, utpote cùm tria illa sacramenta in hoc conveniunt, quod singula ex eis conferant gratiam sanctificantem, cum omnibus virtutibus & donis, tanquam proprietatibus concomitantibus.

Dico secundò: Gratia sacramentalis non est aliquis habitus à gratia habituali, & virtutibus ac donis ab ea profuentibus, specie distinctus.

200 Probatur primò: Gratia sacramentalis facit hominem Deo gratum, aut magis gratū: At si esset habitus à gratia gratū faciente realiter distinctus, non redderet hominem Deo gratum, vel magis gratum, cùm reddere hominem Deo gratum, sit effectus proveniens à sola gratia habituali, quæ specie multiplicari nequit: Ergo gratia sacramentalis non est aliquis habitus à gratia habituali specie distinctus.

201 Probatur secundò: Frustrà ponuntur habitus distincti à gratia sanctificante, & virtutibus ac donis ab ea profuentibus, infundi per sacramenta: Ego gratia sacramentalis non est aliquis habitus, à gratia habituali, & virtutibus ac donis realiter distinctus. Consequens patet, Antecedens probatur. Velenim illi habitus reciperentur in essentia animæ, vel in potentiss? Non in essentia animæ, quia ad sanctificantam animam sufficit gratia habitualis: nec potest autem singi alius finis vel effectus in essentia animæ, ob quem illi habitus gratiae supperaddantur. Neque etiam in potentiss, quandoquidem ipsis solum infundi debent habitus qui sint principia supernaturalium actionum: actus vero ad quos specialiter gratiae sacramentales ordinantur, sunt ab ipsa gratia habituali, mediantibus virtutibus & donis, ut patet discurrendo per singulos. Nam actus ad quem gratia baptismalis ordinatur, est conservare vitam spiritualem, mitigando fomitem, ne regnet & noceat concupiscentia: hoc autem, ut constat, perficitur per virtutes morales, quæ appetitum sensitivum subjiciunt rationi.

Actus gratiae Confirmationis est cœstanter profiteri fidem: professio autem fidei inter aëris extenos fidei numeratur à D. Thoma 2. 2. quæst. 3. art. 1. Actus gratiae Eucharistiae est augere & nutritre spiritualiter animam, quod maximè sit per actus ferventiores virtutum, quibus gratia & ipsæ virtutes augentur. Actus gratiae Pœnitentiae est peccata præterita plangere, pro pœnis temporalibus satisfacere; peccata, & peccatorum occasiones vitare, ad quæ sufficiunt gratia, virtutes, & dona, cum auxiliis actualibus. Actus gratiae Ordinis est cù debita intentione, attentione, & devotione, cultum divinū exercere, præcipue ministrare sacramenta, ad quæ character & virtus religionis sufficiunt. Actus gratiae Extremæ-Unctionis est auferre reliquias peccatorum, quæ sunt quidam animi torpor, sive languor, erigendo animam in spem, & firmam fiduciam divinæ misericordiæ contra diaboli tentationes, sicut ad intritum gloriarum disponere; quod potest fieri per spem, perseverantiam, & fortitudinem. Denique actus gratiae Matrimonii, sunt castè vivere, fidem mutuam servare, seque multis officiis fovere; ad quæ sufficiunt justitia, charitas, & caritas, sive continentia.

Dico tertio: Gratia sacramentalis non addit supra 202 gratiam gratum facientem, modum aliquem seu perfectionem aliquam intrinsecam, modaliter à gratia habituali, & virtutibus, ac donis ipsam concomitantibus distinctam, sed duntaxat jus ad specialia auxilia, ad actiones sacramentales exercendas necessaria.

Colligitur ex D. Thoma hic art. 2. ubi querit, quid gratia sacramentalis addat super gratiam communiter dictam? Et nullæ facta mentione alicujus modi intrinseci, solum dicit addere quoddam auxilium divinum ad consequendum finem sacramenti. Deinde modus intrinsecus gratiae habituali superadditus, ad actiones sacramentales exercendas non est necessarius; ut enim conclusione præcedenti ostendimus, discurrendo per singula sacramenta, ad eliciendas actiones sacramentales cuiilibet sacramento proprias, sufficiunt gratia habitualis, cum virtutibus & donis ipsam concomitantibus, atque specialibus auxiliis ad operandum requisitis: Ergo frustà admittitur modus aliquis, seu perfectio aliqua intrinseca, modaliter distincta à gratia habituali, & virtutibus ac donis ipsam concomitantibus, subindeque gratia sacramentalis addit solum supra gratiam, virtutes, & dona, jus quoddam ad specialia auxilia quæ Deus confert his qui suscepunt sacramenta, quando illis auxiliis opus habent in ordine ad proprium finem cujuslibet sacramenti, ut patet discurrendo per singula sacramenta.

In Baptismo ergo, praeter gratiam habitualem, concurrit jus quoddam ad auxilia quibus homo juverit ad recte & religiosè suscipienda alia sacramenta, quod est proprius finis Baptismi. In Confirmatione praeter augmentum gratiae sanctificantis, datur jus ad specialia auxilia, quibus homo inclinetur, etiam cù periculo vitae, ad fidem cœstanter profitendam; ad quam professionem fidei ritè exercendam, tanquam ad suum finem, Confirmatione ordinatur. In sacramento Eucharistiae, praeter augmentum gratiae, datur speciale auxilium ad actus charitatis & devotionis, quibus anima spiritualiter nutritur; quæ nutritio charitatis est proprius finis Eucharistiae. Pœnitentia, praeter gratiam habitualem, quæ confert remissionem peccatorum actualium, tribuit insuper auxilium ad indignationem aliquam contra seipsum, & satisfactionem Deo exhibendam pro peccatis præteritis, & ad evitanda futura. Extrema- Unctio, praeter augmentum gratiae habitualis, confert jus ad auxilia specialia homini solatium interius afferentia, ad languorem ex morbo & afflictione corporis proveniente, mitigandum, & simul ad vincendas Daemonum tentationes, quæ tunc gravissimæ sunt, & molestæ. In sacramento Ordinis datur augmentum gratiae, & simul jus ad auxilia pro bono usu officiū suscepiti necessaria. Denique Matrimonium, praeter augmentum gratiae confert auxi-

auxilium ad frenandam carnis libidinem, fidelitatem conjugalem servandam, curamque de prole habendam.

204 Dixi gratiam sacramentalem addere jus ad auxiliū, non verò ipsum auxilium, quia cùm gratia sacramentalis conferatur in susceptione sacramenti, auxilium verò, quia est aliquid transiens, non detur nisi quando exercenda est actio sacramentalis, consequenter dicendum est, gratiam sacramentalem non addere auxilium in actu secundo, sed in actu primo; id est jus mortale ad auxilium in actu secundo, quod jus actu confertur, cùm suscipitur sacramentum. Et in hoc sensu intelligendus est D. Thomas, cùm hic art. 1. dicit gratiam sacramentalem addere auxilium supra habitualem.

§. II.

Solvuntur objectiones.

205 **O**bicies primò contra istam conclusionem: D. Thomas hic art. 2. ad 3. ait quod *ratio sacramentalis gratiae se habet ad gratiam communiter dictam*, sicut *ratio speciei ad genus*: Sed species addit supra genus aliquid intrinsecum: Ergo & gratia sacramentalis aliquid intrinsecum superaddit gratiae habituali, & non solum auxilia intrinseca.

206 Secundò, Habens gratiam sacramentalem potest eā uti ad libitum, sicut ille qui habet gratiam habitualē: Sed si nihil gratiae habituali superadderet, praeter auxilia actualia, per modū transeuntis collata, non posset eam habens uti ipsā pro libito & voluntate sua, ad hoc enim necessarium esset, quod illa auxilia essent sicut habitus permanentia in habente gratiam sacramentalem, quod tamen est contra eorum naturā: Ergo gratia sacramentalis gratiae habituali aliquid praeter auxilia superaddit.

207 Tertiò, Auxilia specialia uni sacramento debent esse magis proportionata gratiae habituali quæ confertur in illo, quām gratiae habituali quæ recipitur in alio sacramento: Sed non apparet quomodo hæc proportio salvare possit, nisi gratia habeat in uno sacramento intrinsecam perfectionem, quam non habeat in alio: Ergo gratia sacramentalis aliquam perfectionem intrinsecam gratiae habituali superaddit.

208 Ad primum respondent Cajetanus & Soto, D. Thomam per gratiam, communiter dictam intelligere gratiam prout abstrahit ab habituali & actuali, & sic non esse mirum, si gratia sacramentalis se habeat ad illam sicut species ad genus. Sed hæc solutio, seu interpretatio, à mente D. Thomae proorsus aliena est; manifestum enim est, D. Thomam per gratiam communiter dictam, gratiam habitualē intelligere, de hac enim procedit titulus, & corpus articuli, nec non argumentū quod tertio loco sibi objicit, ut textum legenti patebit. Unde melius respondetur, D. Thomam verbis citatis solum velle, gratia sacramentalem se habere ad gratiam habitualē, sicut speciem ad genus, quia sicut species addit aliquid ad rationem generis, ita gratia sacramentalis addit supra gratiam habitualē jus ad specialia quedam auxilia, ad proprios effectus sacramentorum producendos proportionata; & secundūm hoc gratia illa, quamvis una essentialiter, in diversas tamen contrahit species accidentales, sicut est effectus nostrorum sacramentorum. Ponit ergo S. Doctor exemplum de genere & specie ad hoc tantum ut ostendat gratiam sacramentalem addere supra gratiam habitualē, sicut species addit ad genus, non verò intēdit quod sicut species addit ad genus perfectionem essentialē & intrinsecam, ita & gratia sacramentalis ad gratiam habitualē, comparatio enim non debet tenere in omnibus.

209 Ad secundūm nego Minorem, ut enim qui recipit sacramentū uti possit ad libitum gratiā in eo receptā, sufficit quod habeat jus speciale ad auxilia toties à Deo recipienda, quoties occurrit occasio utendi tali gratiā ad finem proprium sacramento.

Ad tertium respondeo similiter, jus speciale quod 210 habet gratia gratum faciens in uno sacramento ad actus ei proprios, ex eo quod conferatur specialiter in ordine ad illos, tribuere ipsi majorem proportionem cum illis auxiliis in illo sacramento, quām in alio.

Ex his inferes primò, quod licet Deus aliis qui fa- 211 cramenta non suscipiunt, non soleat auxiliis deeſſe, quibus in operibus ad quæ tenentur, adjuventur; specialiter tamen titulo adeſt illis qui sacramenta suscipiunt, ratione scilicet juris specialis, quod ipsis gratia sacramentalis tribuit ad auxilia pro actibus specialibus sacramentorum necessaria.

Inferes secundò, gratias sacramentales dici posse 212 distinguiri inter se specie, non quidem physicā, aut ratione gratiae habitualis, quæ specie multiplicabilis non est, sed specie morali, ratione juris annexi ad auxilia specie diversa.

Quærunt hīc aliqui Authores, an gratiae sacramen- 213 tales dari possint extra sacramenta? Cui interrogatio breviter respondeo, quod licet extra sacramenta non conferatur character, qui solet à quibusdam imprimi, potest tamen conferri eadem gratia, & credibile est multis fuisse collatam per solum Baptismi votum, eandem gratiam quam solet conferre ipse Baptismus, cuius evidens signum est, quod olim in primitiva Ecclesia, non suscipiebatur Baptismus usque ad virilem aetatem, quod magno fuisse fidelibus præjudicio, si per votum Baptismi non potuissent eandem habere gratiam, quam per realem ipsius receptionem fuisse consecuti. Nec tamen inde sequitur, superfluam esse susceptionem sacramentorum, quia faciliter recipiuntur in re, quām habeatur votum ipsorum, absolutè loquendo; tale enim votum importat necessariò contritionem. Addo quod, per realem susceptionem gratia sacramentalis datur ex opere operato, at verò extra sacramentum, ex opere operantis.

DISPUTATIO IV.

De charactere Sacramentali.

Ad questionem 63. D. Thome.

Quia sunt aliqua sacramenta in lege nova, quæ x præter effectum communem omnibus, videlicet gratiam, habent causare characterem, postquam S. Doctor de gratia sacramentali differuit, agit de charactere sacramentali, utpote secundario, & minùs principali sacramentorum novæ legis effectu. Circa illum verò celebres occurrunt difficultates & controversiae, articulis sequentibus resolvendæ.

ARTICULUS PRIMUS.

An & quæ sacramenta novæ legis impriment characterem?

Character est nomen græcum, idem significans ac signū quo solet res aliqua signari, vel ut agnoscatur, & ab aliis distinguitur, sicut signari solet servus, aut ovis; vel ut usui publico deputetur, sicut signatur pecunia sigillo regio; vel ut ad aliquod officiū destinetur, sicut olim qui militiae nomen dabant, notā aliquā insignebantur, quæ character militaris dicebatur. Unde character propriè supponit pro re sensibili, à Theologis tamen transfertur ad significandum signaculum quoddam, quo Christiani in susceptione quorundam sacramentorum, cultui divino deputantur. Quærimus ergo, an, & quæ sacramenta novæ legis, tale signaculum seu characterem impriment? In sacramentis enim ve-

de Charactere Sacramentali.

59

teris legis, non fuisse aliquem specialem characterem impressum, docent communiter Theologici D. Thomas, hic art. 1. ad 3. ubi sic ait: *Sacraenta veteris legis non habebant in se spiritualem virtutem, ad aliquem spiritualem effectum operantur; & ideo in illis sacramentis non reperiatur alius spiritualis character, sed sufficiebat ibi corporalis circumcisio quā Apostolus signaculū nominat Roman. 4. Unde Chrysostomus homil. 2. in Epist. ad Ephes. loquens de Judaeis: *Obsignati sunt (inquit) Israelita, sed circumcisione, quemadmodū pecudes. His verbis significans, signaculum quo Judaei à Gentilibus secernebantur, fuisse tantum, sicut in periculis, corporale, non verò spirituale, sicut in Christianis.**

§. I.

Duplici conclusione proposita difficultas resolvitur.

Dico primò, aliqua sacramenta novae legis imprimente characterem.

Conclusio est certa de fide, definita in cap. *Majores*, de Baptismo, & in Concilio Florentino in decreto, unionis, ubi sic dicitur: *Inter hæc sacramenta, tria sunt baptismus, confirmatio, & ordo, que characterem, id est spirituale quoddam signum, à ceteris distinctivū imprimunt in anima indelebile, unde in eadē persona non reiterantur. Reliqua vero quatuor characterem non imprimunt, & reiterationem accipiunt. Idem definit Tridentinum scilicet 7. can. 9. his verbis: Si quis dixerit in tribus sacramentis, Baptismo scilicet, Confirmatione, & Ordine non imprimi characterem in anima, hoc est signum quoddam spirituale & indelebile, unde ea iterari non possunt, anathema sit.*

Quamvis autem existentia characteris contra Hæreticos eam negantes non possit evidenter probari ex Scriptura, nec adduci expressum aliquod illius testimonium, probabiliter tamē suaderi potest ex illo Apostoli 2. ad Corinth. 1. Qui unxit nos Deus est, & qui signavit nos, & dedit pignus Spiritus in cordibus nostris: licet enim tres illi effectus, quos ibi enumerat Apostolus, nimirum signatio, unitio, & pignus, non incongruè ad gratiam sanctificantem referri possint, nā illā ungimur, & in filios Dei signamur, illaque pignus est atque arrha gloriae futurae; plures tamen ex SS. Patribus, signationem illā quae sit in Baptismo, de quo ibi loquitur Apostolus, distinguunt à gratia, dicunt enim characterem illum impressum per Baptismum, reperiri in eis qui carent gratiā sanctificante, & qui posuerunt obiciem suæ justificatiōni, per peccatum infidelitatis. Ita Augustinus lib. 6. de Baptismo contra Donatistas cap. 1. ubi ait: *Auctoritate Ecclesie in Cœiliis generalibus cōflare, ovē quæ foris errabat, & dominicū characterem à fallacibus deprædatoribus acceperat in Baptismo, veniente ad Christiana veritatis salutē, ab errore corrigi, & dominicū characterem in eo agnoscī, nec improbari. Et Tract. 1. in Joann. dicit, quod si Baptizatus characterē non habet, habet tamen characterē impostum, sed defensor vagatur. Item vetustus Scriptor, Haymo nomine, dicit in eundem locum Apostoli, Deum dando hoc signum seu signaculum, facere nos genus electum, etiam tunc cum boni non sumus: quod tamen falsum esset, si illa obsignatio de qua loquitur Paulus loco citato, esset effectus gratiæ, sumus enim boni per gratiam.*

Favent etiam alii SS. Patres: Cyrilus enim Jerosolitanus præfat. in Catecheses vocat Baptismum, signaculum sanctum & indeleibile, quod non potest intelligi de gratia, ut potè delebili per peccatum. Epiphanius lib. 1. Tomi primi contra hæreses, hæresi 8. sic habet: *Baptismus & circumcisionis nos à peccatis, & obsignat nos in nomine Domini. Quibus verbis, nō solum characterem à gratia remissis nisi peccatorum distinguit, sed etiam analogiā figuræ & veritatis, circumcisionis & Baptismi, confirmat nostram doctrinam; in Circumcisione enim gratia infundebatur, & nota quedam in parte*

corporis relinquebatur: ut igitur veritas ipsa respondeat figuræ, per Baptismum non solum gratiam dari oportet, sed etiam signum aliquod, quod cum non sit corporale, quia transfacto Baptismate nihil corporale remanet, oportet quod sit spirituale.

Confirmatur ex alijs SS. Patribus, qui aperte characterem sacramentalem agnoscunt. In primis enim Dionysius Ecclesiasticae hierarchiae cap. 2. cum dixisset quod Deus in quadam signo sui tradidit participacionē accedenti ad Baptismū, subjunxit; *Perficiens ipsum divinum (intellige per gratiam) & communicatorem divinorum, per characterem. Quibus verbis ita expressa characterem sacramentalem videtur agnoscere, ut S. Thomas in 4. dist. 4. quæst. 1. art. 1. dicat quod à S. Dionysio prima traditio characteris nobis advenit. Illū etiam aperte admisit Cyrillus Alexandrinus in Concilio Ephesino columnā 1. ubi loquens de eo quod nobis datur in Baptismo, sic ait: *Per eū divinus nobis character imprimitur. Augustinus etiam illum non obscurè expellit, variis in locis; Epistolā enim 44. ad Donatum: Vos omnes (inquit) Christi estis, quia characterem dominicum portatis, quā accepistis in sacramento. Et lib. 2. contra Parmenian. cap. 13. Si militia characterem in corpore suo, nō militans pavidus exhoruerit, & ad clementiā Imperatoris confugerit, ac prece fusa, & imperatā jā veniā, militare cōperit, nunquid homine liberato, arque correcto, character ille reperitur, ac non potius agnitus approbat? An forte minus batent sacramenta Christiana, quam corporalis hæc nota?**

Denique quanti fecerint SS. Patres characterem sacramentalem, colligi potest ex S. Basilio homilia 3. quæ est exhortatio ad baptismum, in qua Catechumeni ut Baptismum sine mora recipiant, his verbis hortatur; *Tesseram duces sub se mil. tantibus dāt, ut amici f. celiū se invicē noscentes exhortentur, & si cum hostibus commiscerantur, facilius discerni ac separari possint. Quod si forte commilitonū separatio fiat nemo te querā, nostrā an adversarii, partiū sis, noverit, nisi mysticis signis familiaritatē praetereferas; nisi signatū sit super te lumen vultus Domini, nisi characterē in te agnoscat Angelus, quomodo pro te pugnabit, aut ab inimicis vindicabit? Quomodo, inquam, dices, Dei sum, signa non ostendens? An ignoras, quemadmodū signatas domos in Egypto exterminator præteriit, in non signatis vero primogenitis permisit? Thebaeus non obsignatus, furibus facile patebit. Ovis item absque nota, insidiis protinus est obnoxia.*

Ex quibus patet Innocentium III. non fuisse principium characteris sacramentalis authorem, ut ait Kemnitius, cum Patres citati, multis seculis ante ipsum viverint, & cum tempore Magistri sententiārum, qui quinquaginta ferē a. nis Pontificem illum præcessit, doctrina de charactere esset in scholis recepta, ut ipse Magister testatur in 4. sent. dist. 28. littera K. ipseque Innocentius in capite *Majores*, de charactere tanquam de re notissima, & certissima, & apud Doctores indubitatā, loquatur: unde S. Thomas suprà citatus, primam characteris traditionem, per Dionysium advenisse affirmit, qui eam acceperat ab Apostolis, à Spiritu sancto, & à Christo immediatè edocitis.

Licet autem ratio à priori impressionis characteris in aliquibus sacramentis, sit sola Christi voluntas, congruentia tamen non desunt, petitia ex analogia ad res humanas, illa quā D. Thomas hic art. 1. adducit, optima est: *Sacraenta enim non solum ordinantur ad medium peccati, sed etiam ad perficiendum hominem in his quæ pertinent ad cultum Dei: quando autem aliquis deputatur ad aliquid determinatum, solet ad id consignari, & per aliquid sibi impressum aut additum deputari: unde sicut milites qui adscribentur milite, solebant olim quibusdam characteribus corporalibus insigniri, quia ad aliquid corporale deputabantur; ita congruum est, Christianos, qui per sacraenta ad aliquid spirituale deputantur, spirituali liquo charactere*

esse consignari & consecrari.

• Addo quodd Baptismus, etiam cum fictione suscep-tus; non debet, etiam in haereticorum doctrina, iterari: Ergo habuit aliquem effectum; si enim nullum habuit, nulla apparet ratio quare non debeat iterari: Sed ille effectus non potest esse gratia, sive fides justificans, haec enim indignè suscipiens sacramentum, etiam in eorum doctrina, non confertur: Ergo debet esse character.

8 Respondent haeretici, Baptismum, ob quadruplicem aliud effectum quem habet, iterari non posse: Primo, quia significat Christi mortem; Christus autem semel tantum mortuus est. Secundo, quia est sacramentum fidei: fides autem est una. Tertio, quia Deus in illo sacramento, quasi init foedus nobiscum: divina autem pacta & foedera sunt perpetua. Quartò, quia Baptismus est regeneratio spiritualis, nemo autem generatur plusquam semel.

9 Sed contra primum est, quod Eucharistia significat etiam Christi mortem, juxta illud 1. ad Corinth. 11. *Quotiescumque enim manducabis panem hunc, mortem Domini annuntiabis, & tamen non semel tantum, etiam apud haereticos, sumitur Eucharistia.*

Contra secundum: Fidei unitas non impedit, quin possimus saepius fidem nostram protestari, imò redeuntes ad Ecclesiam jubentur Catholicæ fidei professionem heterum edere. Adde quodd, sicut ad Ephesios 4. dicitur *una fides, unum Baptisma: ita etiam Eucharistia vocatur unus panis.*

Contra tertium est, quod divinum pactum est etiam in aliis sacramentis, nimirum tribuendi jus ad vitam aeternam, & tamen iterantur. Deinde, pactum Dei non est perpetuum simpliciter, sed solùm si homo servet conditions pacto appositas: fieri autem potest ut non servet id quod promiserit in Baptismo, & consequenter quod pactum non impedit Baptismu iterari: Ergo &c.

Contra quartum est, quemadmodum licet anima non saepius producatur in esse natura, potest tamen saepius produci in esse gratiae, quoties nimirum mundatur à peccato mortali: ita licet homo non possit saepius generari substantialiter quoad entitatem suam, bene tamen spiritualiter quoad gratiam. Denique recipiens Baptismum cum intentione non recedendi à peccatis, & tamen sacramentum ipsum recipiendo, non regeneratur spiritualiter, quandoquidem non justificatur, ob appositiōnem obicis divinae gratiae, & tamen non potest denuo baptizari: Ergo &c.

10 Dico secundò: per tria sacramenta imprimi characterem, nimirum, per Baptismum, Confirmationem, & Ordinem: non verò per alia quatuor, nempe Eucharistiam, Poenitentiam, Extremam-Unctionem, & Matrimonium.

11 Utraque pars est de fide, definita in Florentino & Tridentino suprà relatis, & prima probatur hac ratione D. Thomas hic art. 6. Character est quedam spiritualis potestas, quā homo deputatur ad agendum aliquid, vel ad recipiendum ea quae pertinent ad cultum sacerdotii Christi: Sed per sacramentum Confirmationis & Ordinis homo deputatur ad agendum aliquid pertinens ad cultum sacerdotii Christi, nimirum ad propagandam ejus fidem, vel ad sacramenta aliis tradenda: per sacramentum verò Baptismi accipit potestatem recipiendi alia sacramenta, quare Baptismus omnium sacramentorum janua dicitur: Ergo per haec tria sacramenta character imprimitur. Unde idem S. Doctor in 4. dist. 7. quest. 2. art. 1. quæstiunc. 1. ad 2. ait, *In distinctione filiorum Israel ab Aegyptiis, significabatur character Baptismalis: in distinctione timidorum à foribus in bellis, character Confirmationis: in distinctione Levitarum à fratribus suis, character ordinis.*

Similia habet S. Bonaventura 6. parte breviloquii cap. 6. de Sacramentorum iteratione, ubi sic discurrit: *Quoniam triplices sunt statū fidei, secundūm quē habet fieri*

distillio in populo Christiano, in acie Ecclesiastica Hierarchia: scilicet statū fidei genita, roborata & multiplicata. Secundūm primū sit distinctione fidelium ab incredulīs. Per secundū sit distinctione fortium ab infirmis & debilitibus. Secundūm tertium sit distinctione Clericorum à laicis. Hinc est quod illa sacramenta, quae respiciunt triplices statū fidei prædictū, characteres imprimit, per quos indelebiliter impressos seper distinguunt, ac per hoc nunquam iterari possunt. Quoniam ergo baptismus respicit statū fidei genita, in quo populus Dei distinguitur ab incredulis ut Israelita ab Aegyptiis. Et confirmatione respicit statū fidei roborata, in quo distinguitur populus fortis ab infirmis, sicut pugiles ab his qui ad pugnam non sunt idonei. Et ordo respicit statū fidei multiplicata, in quo distinguitur Clerus à Laicis, sicut Levite ab aliis Tribubus. Hinc est quod in his tātum tribus sacramentis characteres imprimitur.

Secunda pars quae asserta per alia quatuor sacramenta characterem non imprimi, probatur primò ratione quam tradit idem Doctor Angelicus eodem art. 6. citato, in argumento *sed contra:* & indicat Florentino verbis suprà relatis: *Sacramenta in quibus imprimuntur character, non reiterantur, eo quod character indelebilis sit: Sed alia quatuor sacramenta iterantur: Ergo characterem non imprimunt.*

Probatur secundò alia ratione, quam habet idem S. Doctor in corpore ejusdem articuli. Ea solūm sacramenta characterem imprimunt, quibus homines specialiter cultui divino deputantur: Atqui tribus tantum praedictis sacramentis deputantur cultui divino: Ergo solūm tria illa sacramenta characterem imprimunt. Major patet ex dictis conclusione præcedenti, Minor probatur. Quamvis omnia sacramenta sint aliquæ ceremoniae religiosæ, & cultus divini, tamen per se omnia ordinantur in bonum suscipientis, & in remedium peccati; tria verò solūm secundariò tribunt hominibus quandam spiritualem potestatem exercendi cultum divinum, vel per modum agentis, vel per modum patientis, ut Baptismus dat potestatem suscipiendi alia sacramenta. Confirmatio dat vim pugnandi pro Christo, & profitandi fidem coram tyrannis: Ordo dat potestatem offerendi sacrificium, vel in ordine ad illud ministrandi; Poenitentia verò habet solūm restituere peccatorem in pristinum statum, quo religiosè modo ordinario colit Deum; Extrema-Unctio, cùm detur solūm migrantibus ex hoc saeculo, non ordinatur ad speciale illum cultum, sed removet reliquias peccatorum; Matrimonium etiam, ut constat, non tribuit spiritualem illum potestatem; denique Eucharistia, licet sit essentialiter cultus divinus, per modum actionis, ut loquitur S. Thomas, tamen, cùm sit consummatio totius cultus divini, & finis omnium sacramentorum, non ordinatur ad speciale cultum, nec tribuit spiritualem potestatem exercendi cultum divinum: quin potius omnis potestas ad illum ordinatur.

Confirmatur ex pulchra analogia characteris divinitatis cum humano: sicut enim apud homines illi solūm insigniuntur charactere, qui coaptantur familie Principis, vel ad militiam destinantur, aut ad aliquod officium publicum; non verò omnes illi qui in mensa Regis comedunt, vel ei reconciliantur, aut homines in regno multiplicant, vel ab aliqua infirmitate sanantur: ita quia Baptismus est introitus in familiam Christi. Confirmatione coaptatio in familiam ejus, Ordo assumptio ad officium sacrum, & Ecclesiæ ministerium, in his tribus sacramentis imprimunt character, non verò in aliis quatuor, nimirum Eucharistia, Poenitentia, Extrema-Unctione, & Matrimonio.

§. II.

Solvuntur objectiones Haereticorum.

OBJICIUNT primò haeretici contra præcedentes conclusiones, nomen characteris sacramentalis nusquam

quam haberi in Scriptura, subindeque ipsum admittendum non esse.

Secundò sic arguunt: Augustinus in libro de gestis docet, quod character exteriùs agnoscitur, & agnitus approbat: Atqui character spiritualis non agnoscitur exteriùs, sed solum sacramentum sensibile: Ergo per characterem Augustinus intelligit ipsum sacramentum.

Tertiò, Idem S. Doctor ibidem ait, quod si quis baptizaretur in nomine Donati, recipere characterem Donati: At nullus esse potest character Donati animæ impressus: Ergo S. Augustinus nullum agnoscit characterem spiritualis animæ impressum per receptionem sacramenti.

Quartò, Idem Augustinus ibidem afferit characterem esse invocationem Trinitatis: Ergo non est aliud signaculum animæ inherens, & ipsi per sacramenta impressum.

Quintò, Sacraenta vetera non causabant characterem: Ergo nec nova.

Denique, Videamus hodie homines adscribi militi corporali, absque eo quod notentur aut sigillentur in corpore, notis seu characteribus corporalibus, sed sufficere quod verbo tenus à duce admittantur ad militandum, vel in aliquo libro eorum nomina scribantur: Ergo ut servetur proportio inter militiam spiritualem & corporalem, sufficit in Christianis extrinseca denominatio à sacramento præterito, vel relatio rationis, sicut in militia corporali; subindeque character spiritualis, animæ per sacramentum Baptismi vel Confirmationis impressus, superflus & fictitious videtur.

26 Ad primum respondeo, concessio Antecedente, negando Consequentiam: Nomina enim hypostasis & personæ expressæ in sacris litteris non habentur, ut tradit Hieronymus in Epistola ad Damasum, & tamen haeretici hujus temporis nomina illa non rejiciunt. Item Patrem ingenitum esse, Scriptura similiter non tradit, teste Augustino libro 3. contra Maximin. cap. 3. & tamen hoc haeretici ipsi negare non audent. Licet ergo similiter nomen characteris sacramentalis nusquam legatur in Scripturis, id tamen non est sufficiens argumentum ad ipsum negandum; praesertim cum apud Dionylium, Cyrilum, Augustinum, & alios SS. Patres suprà citatos reperiatur.

27 Ad secundum respondeo Augustinum solum velle characterem cognosci exteriùs ex sua causa, hoc enim ipso quod externo sensu cognoscimus aliquem esse baptizatum, cum Baptismus sit causa characteris, cognoscimus etiam quodammodo exteriùs characterem, quia cognoscimus ejus causam.

28 Ad tertium dico quod quando Augustinus ait, eum qui baptizaretur in nomine Donati, recepturum characterem Denati, argumentatur ad hominem, & vult inde probare, quod sicut Donatus non habet potestatem imprimendi characterem interiùs in anima, ita nec instituendi Baptismum administrandum in nomine prop. io.

29 Ad quartum dicendum, Augustinum loqui in sensu causalí, quia per invocationem Trinitatis, tanquam per causam, in sacramento Baptismi imprimitur character spiritualis in anima baptizati.

30 Ad quintum, concessio Antecedente, nego Consequentiam & paritatem: Tum quia sacramenta novæ legis multò excedunt sacramenta veteris legis: unde licet in sacramentis antiquis nullus requireretur spiritualis character, benè tamen in nostris. Tum etiam, quia ut ait D. Thomas hic art. 1. ad 3. *Sacraenta veteris legis non habebant in se spiritualem virtutem ad aliquem spiritualem effectum operantem*, sicut habent sacramenta novæ legis. Addo quod, in Circumcisione, externa illa carnis abscessio erat sufficiens ad distinguendum Iudeos ab infidelibus.

31 Ad ultimum, concessio pariter Antecedente, nego etiam consequentiam & paritatem: sicut enim licet

inter homines amicitia non ponat aliquid intrinsecum, amor tamen divinus formam aliquam & qualitatem supernaturalem, nimurum gratiam sanctificantem, in anima ponit & causat, ut suavius res disponantur, & propter majorem efficaciam divinæ operationis & amicitiae, ut in Tractatu de gratia disp. 2. art. 1. ostensum est. Ita pariter, licet homines ad militiam corporalem adscribi possint, absque eo quod notâ aliquâ seu charactere corporali notentur in corpore, ad suavem tamen Dei providentiam pertinet, ut milites suos spirituales, spirituali, interno, & indelebili insigniat charactere, excellentia sacerdotii Christi, & sacramentorum ejus, eorumque vis & efficacia magis reuceant, & suaviori modo res disponantur.

ARTICULUS II.

Quid sit character sacramentalis?

Cum essentia cuiuslibet rei ex ratione genericæ & specifica constet, ut natura characteris plenè & integrè habeatur, duo in hoc articulo explicanda sunt: nimurum in quo genere entis character ponatur, & in qua specie collocetur.

Variae autem circa hæc duo sunt Authorum sententiae. Durandus enim in 4. dist. 4. quæst. 1. num. 11. assertuit characterem sacramentalem esse tantum relationem rationis, vel denominationem extrinsecam, quâ aliquis ratione sacramenti suscepit dicitur ad certum statum vel munus deputatus. Scotus vero in 4. dist. 6. quæst. 10. fatetur quidem characterem esse aliquid reale, non tamen absolutum, sed relativum, relatione quam vocat extrinsecam, sive extrinsecus advenientem, quia posito ipsius fundamento, seu subiecto (quod inquit est ipsa animæ substantia) & termino, qui est Christus, quia character est signum Christo assimilativum, non consurgit relatio illa, nisi præterea aliquid extrinsecum ipsi adveniat, nimurum susceptio alicujus è sacramentis quæ characterem imprimit. Communiter tamen cæteri Theologi docent characterem esse ens ab solutum, & pertinens ad prædicamentum qualitatis.

Verum cum quatuor sint species prædicamenti qualitatis, nimurum habitus & dilpositio, potentia & impotencia, passio & patibilis qualitas, forma & figura, adhuc gravis inter eos controversia est, ad quam ex illis specialiter character pertineat? Alii enim volunt pertinere ad primam, alii ad secundam, alii ad tertiam, & alii ad quartam. Primum placet Bellarmino, Suari, Vazqui, & aliis Recentioribus. Secundum docetur à D. Thoma & ejus Discipulis, nec non à Valentia, Henrique, Sayro, & aliis. Tertiū olim docuere Altisiodorensis & Ocham, quibus adhærente videtur Cardinalis Delugo hic disp. 6. feit. 3. num. 48. ubi dicit quod possumus facile constituere characterem in tertia specie qualitatis, quia est patibilis qualitas, nec enim in ea specie solum constitui debent qualitates corporeæ. Non desunt etiam qui afferant characterem esse in quarta specie qualitatis, quia (inquit) est quædam figura spiritualis. Ita Marsilius, Salas, Aversa, & alii.

§. I.

In quo genere entis, & in qua specie ponatur character, sequentibus conclusionibus declaratur.

Dico primò: erroneum videtur afferere quod character sit sola relatio rationis, aut denominatio extrinseca.

Probatur primò: Concilium Florentinum & Tridentinum vocant characterem, *signum spirituale animæ impressum*, quod tamen verificari nequit, propriè loquendo, de ente rationis, ut potè quod non imprimitur animæ,

animare, sed tantum existit objectivè in intellectu. Nec dicas hunc modum loquendi Conciliorum, non esse necessariò intelligendum cum proprietate. Contra enim est, quod semper debent Concilia ita intelligi, nisi hoc sit evidenter impossibile, quod tamen non contingit in praesenti.

24 Confirmatur primò: Concilia hoc modo loquendi damnarunt haereticos negantes aliqua ex sacramentis novae legis imprimere characterem: Sed non negabant haeretici, neque negare poterant, ejusmodi denominacionem extrinsecam, vel relationem rationis in qua constituit Durandus characterem; quis enim negare posset, quod ratione susceptionis Baptismi maneat homo deputatus, sive ordinatus ad certum statum? Ergo &c.

25 Confirmatur secundò: Si character non sit quid reale, sed relatio rationis, sive denominatio extrinseca, consurgens ex eo quod per susceptionem sacramenti homo deputatur specialiter ad cultum divinum, ipsa etiam legis antiquæ sacramenta, saltem circumcisio, & consecratio sacerdotum, dici poterunt impressisse characterem; immo & nunc consecratio altarium, & vasorum templi, per quam ad sacros usus deputantur, dici poterit eis imprimere characterem: Sed hoc dici nequit: Ergo nec illud.

26 Probatur secundò: Character sacramentalis est principium vel agendi realiter, ut in sacerdote ad confandum panem & vinum, & in confirmato ad proteflandum fidem coram Tyranno, vel recipiendi realiter alia sacramenta, ut in Baptismate: Sed ens rationis non potest esse principium realis actionis, vel passionis: Ergo character sacramentalis relatio rationis esse nequit.

27 Probatur tertio: Terminus immediatus actionis realis debet esse aliquid reale, nunquam enim ens rationis sic terminat actionem realem, sed tantum mediata, unde dicitur fieri per resultantiam: Atqui character est, interdum saltem, terminus immediatus actionis realis, videlicet sacramentalis; in eo enim qui cum fictione, & tamen validè suscepit sacramentum Baptismi, nequit alius terminus assignari, praeter ipsum characterem, quandoquidem non producitur gratia in illo casu: Ergo character est aliquid reale, non verò sola relatio rationis.

Dico secundò, character sacramentalis non est relatio, sed ens absolutum, pertinens ad prædicamentum qualitatis.

28 Probatur prima pars ratione jam insinuatà: Quod immediatè terminat actionem realem, non potest esse relatio, etiam realis, nam ad relationes formaliter & immediatè non datur motus, teste Aristotele 5. Physicorum textu 10. & 11. immo nec actio, ut ex eodem te tu colligitur: Sed character (ut suprà dicebamus) est interdum terminus immediatus actionis realis: Ergo non est relatio realis, sed aliquid absolutum.

29 Respondet Scotus, locum Aristotelis intelligendum esse de relationibus internis, non verò de relationibus quæ extrinsecùs adveniunt.

Sed contra: Ipsem Scotus inter relationes extrinsecùs advenientes ponit relationem dextri ad sinistrum, quia idem numero corpus potest nunc dextrum nunc sinistrum fieri, per mutationem alterius, quamvis in se nullum motum, nullamve mutationem recipiat: Sed Aristoteles loco citato negans ad relationem dari per se sive immediatè motum, affert exemplum eorum relatorum quæ diversos respectus acquirunt, mutato solùm uno extremo, & non altero: Ergo loquitur etiam de relationibus, quas Scotus vocat externas, seu extrinsecùs advenientes.

30 Probatur secundò eadem pars: Nulla relatio, etiam realis, potest esse principium agendi, vel patiendi, quia totum ejus esse est ad aliud se habere tanquam ad terminum: Sed character baptismalis est principium patiendi, Confirmationis verò, & Ordinis, principium agendi: Ergo character sacramentalis, relatio realis esse nequit.

Probatur tertio: Si character esset, ut docuit Scotus, relatio realis, posset, & deberet assignari fundatum proximum ipsius: Sed non potest assignari tale fundatum: quæro enim quoniam sit?

Respondent ejus Discipuli, esse actualem suscep-32 nem sacramenti, quod dicitur imprimere characterem.

Sed contra: Impossibile est relationem actu manere, non existente amplius ipsius fundamento proximo: Sed transacta actuali sacramenti imprimitis characterem susceptione, remanet character, utpote in omnī doctrina indelebilis: Ergo si sit relatio realis, falsum est quod susceptione sacramenti sit ejus fundatum proximum.

Si dicant Adversarii, remanere virtualiter suscep-33 tionem sacramenti, licet formaliter transeat, quæro quid sit illa virtus? Certè non potest aliud assignari, praeter ipsum characterem præsertim in eo qui sicut suscepit sacramentum, habens tamen intentionē ipsum suscipiendi.

Mitto quæ à Philosophis objiciuntur adversus illas Scoti relationes, quas vocat extrinsecùs advenientes, solumque addo, in ejus doctrina, non magis propriè, quām in opinione Durandi, verificari verba Conciliorum dicentum characterem spiritualem esse animæ impressum, neque enim propriè loquendo dici potest relatio etiam realis imprimi: non est igitur character relatio etiam realis, sed solūm fundatum quadruplicis relationis, videlicet relationis ad Christum, cuī consignat, & quadam modo assimilat, cùm sit quædam participatio sacerdotii Christi; relationis ad alios fideles, habentes similem characterem; relationis ad alios qui nullum vel saltem non similem habent characterem, quæ est relatio dissimilitudinis; & tandem relationis ad cultum divinum ad quem ordinat, quæ tunc est actu, quando ejus terminus, scilicet cultus divinus, actualiter ponitur.

Ex his probata manet secunda pars conclusionis, 34 quæ afferit characterem sacramentalem ad prædicamentum qualitatis pertinere, supposito enim quod character sit ens reale, & absolutum, ad aliud genus, quām ad prædicamentum qualitatis, pertinere nequit, non potest enim pertinere ad prædicamentum substantiae, cùm sit accidens supernaturale, à substantia animæ distinctum, & in ea per operationem sacramentalem producuntur, nec ad prædicamentum quantitatis, quia haec est accidens corporēum, ordinis naturalis, ille verò est accidens spirituale, pertinens ad ordinem supernaturalem. Quod etiam non sit actio, vel passio, vel aliquod ex quatuor ultimis prædicamentis, manifestum est; actio enim & passio citò transiunt, character verò est aliquid permanens: item quatuor ultima prædicamenta sunt entia corporeā, character verò spiritualis est, præterquā quod hujusmodi prædicamenta resultant in subiecto ex adhæsione sive adjacētia extrinseca alterius rei, quod non convenit characteri: factū ergo sufficiēti enumeratione, relinquuntur characterem ad genus seu prædicamentum qualitatis spectare, unde solūm restat resolvendū, ad quam ex quatuor speciebus qualitatis suprà enumeratis pertineat.

Dico ergo secundò, characterem non ponit in quarta vel tertia specie qualitatis.

Probatur prima pars: Illa solūm forma pertinet ad quartam speciem qualitatis, quæ propriè & non per metaphoram tantum dicitur figura, sive forma: Atqui character sacramentalis non dicitur propriè, sed solūm per metaphoram, figura, vel forma: Ergo ad quartam speciem qualitatis non pertinet. Major est certa, res enim non constituuntur in specie per denominationem metaphoricam, sed per rationem formalem propriam, alias ex eo quod virtus dicatur facere hominem rectum, constitueretur in specie lineæ, vel figuræ, ad quam restitudo pertinet. Minor verò probatur: Cum figura propriè dicta, sit proprietas quantitatis, non repertitur in rebus spiritualibus: Sed character sacramentalis est spiritu-

Spiritualis : Ergo non dicitur propriè figura, sed solum metaph. icè, quatenus scilicet sicut in rebus sensibilibus uti solemus figuris impressis, tanquam signis quibus eas distinguimus & sigillamus : ita proportionaliter character sacramentalis est qualitas spiritualis animæ impœia, ratione cuius ordinatus verbi gratia tanquam specialis Dei minister distinguitur à non ordinato. Hanc rationem insinuat D. Thomas hic art. 2. ad 1. ubi sic discutit: *Figura est quedam terminatio quantitatis, unde proprie loquendo non est nisi in rebus corporeis, ut spiritualibus autem dicitur metaphorice non autem ponitur aliquid in genere vel specie, nisi per id quod de ea proprio praedicatur; & ideo character non potest esse in quarta specie qualitatibus, licet hoc quidam posuerint.*

36 Probatur etiam secunda pars conclusiois, quæ assertit characterem non ponit in tertia specie qualitatibus. Ad tertiam speciem qualitatis, nempe passionem & patibilem qualitatem, pertinent tamè illæ formæ, quæ sunt principia vel termini actionum, quæ sunt cum alteratione sensibilis, sive actionum, quæ sunt transmutationes sensibiles, sicut pallor qui fit ex metu, & rubor qui causatur ex veccundia: Sed character non est ejusmodi, ut potè spiritualis; Ergo ad tertiam speciem qualitatis non pertinet. Hanc etiam rationem indicat S. Thomas articulo citato in resp. ad 2. ubi sic habet: *In tertia specie qualitatis non sunt nisi sensibiles qualitates: character autem non est lumen sensibile, & ideo non est in tertia specie qualitatis, ut quidam dixerunt.* Et in argumento sed contra sic argumentatur: *Character non est passio, quia passio cito transit, character autem indelebilis est, ut infra dicetur.*

Dico tertio: Character non est in prima specie qualitatis, sed in secunda. Ita D. Thomas, hic art. 2.

37 Probatur primò conclusio ratione fundamentali. Quidquid reducitur ad primam speciem qualitatis, est habitus, vel dispositio: Sed character nec est habitus, nec dispositio: Ergo ad primam speciem qualitatis non pertinet. Major patet, Minor etiam quoad secundam partem manifesta videtur: Dispositio enim est qualitas facile mobilis à subiecto: Sed character, ut potè indelebilis, non est qualitas à subiecto facile mobilis: Ergo non est dispositio. Probatur vero quoad primam, Primo quia habitus sunt intensibiles, & remissibiles, secundùs potentiae: Sed character nulquam intenditur, vel remittitur, quantumlibet eo utatur sacerdos, aut ab ejus exercitio deficat: Ergo non est habitus, sed potentia. Secundo, indelebilis est proprietas potentiae, non vero habitus: Sed character est indelebilis, ut infra ostendemus: Ergo non est habitus, sed potentia. Tertiò, Differētia essentialia quæ est inter habitum & potentiam in hoc consistit: quod habitus disponit subiectum determinatè benè aut determinatè malè, vel in se absolutè, vel in ordine ad operationem, potentia vero perficit subiectum in ordine ad operationem absolutè & indifferenter, sive bene, sive malè; voluntas enim est principium volitionis nedium virtuosæ, sed etiam viciosæ: Scientia vero influit solum in cognitionem certam & evidenter, ex principiis deductam, & virtus moralis est principium solum operis conformitatis, sive dictamini prudentiae. Et quamvis qualitates istae primæ speciei, quæ dant determinatè benè aut malè operari, sint in duplice differentiatione, scilicet quæ absolute & simpliciter dant determinatè benè, aut determinatè malè, secundum naturam subiecti, quia disponunt ad operandum absolutè conformiter aut diffimeriter ad rectam rationem; aliae vero quæ dant determinatè benè aut malè secundum quid, & cum addito, id est in aliquo certo genere, sive circa certam aliquam materiam, & objectum speciale alicuius potentiae; sicut sunt scientia & error, quæ disponunt ad benè vel malè discurrendum ex principiis, siveque qualitates istæ relinquunt indifferentiam in subiecto, ut iis benè vel malè utatur in alio genere extra propriam illam materiam.

Gloss. Theol. Tom. V.

riam, ob quam rationem potest quis bene discernere ex principiis, bene tamen aut male indifference in materia moris; hoc tamè habent omnes qualitates primæ speciei, quod si dent bene, nullus possit iis male uti in propria materia, sive illa materia sit bona in toto, ut constat in virtutibus moralibus, que veritate circa bonum rationis, sive sit bonum affectus particularis potentiae; nec similiter possit ullus iis bene uti in propria materia, si dent male opera i; ut vero qualitates secundæ speciei relinquunt in subiecto indifferentiam sibi bonum vel malum sui usum circa propriam materiam.

Character autem relinquit animam indifferentem, ut bene vel male ipso utatur circa propriam materiam, propria enim ejus materia est cultus exterior religionis Christianæ, disponit enim ad ea quæ sunt divini cultus perficienda, agendo vel patiendo; nam character Baptismi disponit ad recipiendam alias ceremonias; character Confirmationis, ad proficiendam fidem Novum tyranno; character Verbi Ordinis, ad conscientiam Eucharistiam, absolvendum à peccatis &c. Et quia hæc possunt exerceri religiosè aut sacrilegè (potest enim baptizatus alia sacramenta infructuosè percepire, confirmatus proficeri fidem ex motivo vnde glorias, vel religionis, & sacerdos sacrilegè vel religiosè consecrare, vel absolvere; ideo character ea non respicit, ut bene & religiosè determinatè perficienda, aliisnumquam validè exercerentur, si irreligiosè, sed respicit ea absolute, ut perficienda cum habitudine ad regulas morum, non determinando ad habitudinem conformitatis aut diffimitatis, sed hæc determinatio habitudinis est à virtute religionis, aut à virtu illi opposito.

Ex quo melius intelligiur diffeentiæ characteris, in virtutibus secundum quid, quales sunt scientia, ars, &c. hæc enim non respicit suam materiam, ut subest regulis morum, sed scientia illam respicit, ut subest certitudini & evidentiæ principiorum, & formæ præceptis dialeticis, ars vero respicit illam, ut subest regulis artis, & sic quamvis scientia & ars non determinant subjectum ad bonum suum usum in genere moris, non relinquunt tamen illud indifferentem in propria materia, sed extra illam. At vero character respicit cultum & ceremonias religionis Christianæ, nedum in esse entis, sed etiam prout pertinent ad genus moris, & non dat eas exercere bene aut male determinatè, ac proinde relinquit indifferentiam in suo subiecto, circa genus in quo propria ejus materia continetur, ad bene vel male, religiosè & sacrilegè; unde se habet respectu ceremoniarum divini cultus, prout pertinent ad genus moris, sicut voluntas se habet in ordine ad bonum; quare sicut voluntas dat posse prosequi bonum absolutè, sive sit tale in re, sive secundum apparentiam tantum, quod autem verum bonum determinatè, aut apparet prosequatur, habet à virtutibus & vitiis: ita character dat posse peragere Christianæ religionis cultum & ceremonias, ut sunt actus humani & morales, quod vero perficiantur determinatè bene aut male, intra genus moris, habetur à religione, alisque virtutibus aut vitiis respectivè.

Hanc rationem, quæ est præcipua & fundamentalis, insinuat D. Thomas hic art. 2. in argumento sed contra, ubi sic discutit: *Nullus habitus est, qui se possit ad bene & male habere: character autem ad utrumque se habet, invenit enim eo quidam bene, alii vero male, quod in habitibus non contingit, nam habitu virtutis nullus utitur male, & habitu malitia nullus bene: Ergo relinquitur quod character sit potentia.*

Dices cum Vazque, characterem non esse habitum, disponentem ad operandum, & ideo neque disponentem ad benè vel male operandū, sed ad benè vel male se habendum secundum se, quod sufficit ad rationem habitus.

Sed contra: Character sacerdotalis coocurrerit & tunc ad conversionem panis in corpus Christi ut docet D. Thomas infra qu. 78. art. 4. & idem dicendum est de absolu-

lutione & productione gratiae in anima poenitentis; character etiam Confirmationis concurrit activè ad contendum publicè fidem, ut constabit ex infra dicendis: character etiam Baptismi, ad alia sacramenta recipienda ordinatur: Ergo character est qualitas activa vel passiva, subindeque si esset habitus, ad benè vel male operandum vel recipiendum disponeret, non verò ad benè vel male se habendum secundum se, ut ait Vazquez: unde in Catechismo Pii V. de sacramentis in genere §. penultimo dicitur, quod character hoc præstat, ut apti ad aliquid suscipiendum vel peragendum efficiamur.

Aliis responsionibus, vel instantiis, hanc D. Thomae rationem, luce meridianâ clarioram, veluti quibusdam nebulis obscurare nititur Suarez; sed hæc facile depelli possunt ex fundamentis jam statutis, & ex discrimine supra explicato inter characterem, & scientiam, aliasque virtutes in intellectu speculativo existentes, magisque in solutionibus argumentorum instantiae illæ diluentur.

41 Secunda ratio quam idem S. Doctor habet in corpore ejusdem articuli, potest sic breviter proponi. Illa qualitas quæ homo fit potens ad recipienda vel tradenda ea quæ sunt cultus divini, est potentia: Sed per characterem homo fit potens ad recipienda vel tradenda ea quæ sunt cultus divini: Ergo character est potentia. Major est evidens, quia qualitas ad recipiendum ordinata, est potentia passiva; quæ verò ad agendum ordinatur, potentia activa: Sed qualitas quæ homo fit potens ad recipienda ea quæ sunt cultus divini, ordinatur ad recipiendum; qua verò fit potens ad tradenda ea quæ sunt cultus divini, ordinatur ad agendum: Ergo qualitas quæ homo fit potens ad recipienda vel tradenda ea quæ sunt cultus divini, est potentia. Minor verò probatur: In Baptismo v. g. homo acquirit potestatem recipiendi alia sacramenta, quæ sunt quidam cultus, quam potentiam non habebat anteā, cùm Baptismus sit janua omnium sacramentorum: similiiter quando quis ordinatur in sacerdotem, accipit de novo potestatem conficiendi corpus Christi, absolvendi à peccatis, & producendi gratiam: Sed nihil aliud potest esse illa potestas, nisi character: Ergo &c. Major patet, Minor probatur: Sacraenta nihil producunt præter gratiam, virtutes infusas, & characterem: Sed nec gratia, nec virtutes infusæ, possunt esse hujusmodi potentia, ut manifestum est, alioquin illa in omnibus justis, non verò in solis sacerdotibus reperiatur: Ergo talis potestas nihil aliud potest esse quam character.

42 Respondent Suarez, Vazquez, & alii Recentiores, hanc rationem D. Thomæ probare quidem characterem esse potentiam moralem ad recipiendum vel tradendum ea quæ sunt cultus divini, non demonstrare tamen illum esse potentiam physicam ad hujusmodi res, cùm homo plures ex illis actibus qui ad cultum divinum pertinent, absolutè possit sine charactere exercere, verbi gratia cantare Epistolam, vel Evangelium, deferre candelabrum, &c. & character solum requiratur, ut tales actus eliciat vel exerceat ex officio.

43 Sed contra primò; Absurdum videtur dicere, potentiam quam habet Sacerdos ad conficiendum corpus Christi, vel ad absolvendum à peccatis, non esse diversam à potestate Judicis, vel Prætoris, quæ moralis est, præfertim cùm talis potestas sit participatio sacerdotis Christi, & potestatis quam habet ad producendam gratiam, & alios actus supernaturales elicendos; quæ potestas physica est, non solum moralis, ut in Tractatu de Incarnatione disp. 19. art. 2. fusè ostendimus.

44 Secundò, Sacerdos instrumentaliter physicè concurrebit ad productionem gratiae in anima peccatoris, quem à peccatis absolvit, & ad conversionem panis in corpus Christi, ut disp. præcedenti ostensum est, & Suarez, aliique ex Adversariis nobiscum docent: Ergo potentia quam habet ratione characteris sacerdotalis ad actus illos exercendos, physica est, & non solum moralis.

Tertiò, Character est indelebilis, nec potest intendi, vel remitti: At hæc potentiae morali convenire nequeunt, sed solum potentiae physicæ; Ergo Character est potentia physica.

Quartò, Potentia solum moralis, in relatione ratio-46nis, vel denominatione extrinseca consistit, ut patet in potestate Judicis, vel Prætoris, quæ sunt puræ denominations extrinsecae, vel relationes rationis; Sed character sacramentalis non est sola relatio rationis, vel denominatio extrinseca, ut conclusione primâ contra Durandum ostendimus; Ergo non est potentia solum moralis, sed etiam physica.

Denique, Non repugnat characterem sacramenta-47lem esse potentiam physicam, ut constabit ex solutione objectionum, aliunde verò hoc cedit in majorem ipsius dignitatem, & magis propriè explicat doctrinam Augustini & aliorum Patrum afferentum characterem Baptismi esse potentiam ad recipienda alia sacramenta; Ergo hoc ei concedendum est.

§. II.

Solvuntur objections.

Objicies primò cum Durando contra primam conclusionem; Per hoc quod quis deputatur à Rege ad aliquod ministerium, Prætoris v. g. vel Judicis, non imprimatur illi aliiquid reale, sed solum ex tali deputatione consurgit denominatio extrinseca, vel relatio rationis, per quæ intellectus distinguit illū qui sic deputatus est, ab aliis non ita deputatis; Ergo cùm character sacramentalis solum propter hoc constituatur, ut homo deputetur à Deo ad aliquod ministerium cultus divini, est solum denominatio extrinseca, vel respectus rationis.

Respondeo, concessò Antecedente, negando conse-49quentiam, & paritatem; hæc enim est differentia inter Deum & homines, quod homines deputando aliquem ad aliquod officium, non ipsum intrinsecè mutant, nec dant ipsi qualitatem aliquam per quam reddatur idoneus ad illud exercendum, sed illam præsupponunt: at verò Deus non supponit in suis ministris talem idoneitatem, sed illam facit, cosque eligendo ad ministeria sui cultus, simul dat potentiam ad illa exercenda, per impressionē alicujus qualitatis supernaturalis, quam characterem appellamus. Sicut licet amicitia inter homines non ponat aliiquid intrinsecum in personis quæ amantur, amor tamen divinus formam aliquam, & qualitatem supernaturalē, nimirum gratiam sanctificantem, in anima producit. Unde D. Thomas 1. parte quæst. 20. art. 2. dicit quod *amor Dei est infundens & creans bonitatem in rebus*; cùm enim non sit amor affectivus, sed effectivus, non supponit, sed ponit bonitatem quam diligit.

Objicies secundò cum Scoto contra secundam partem primæ conclusionis; Signum non est ens absolutum, sed respectivum, dicit enim relationem ad significatum; Sed juxta Concilia & SS. Patres, character sacramentalis est signum, ait enim Dionysius lib. de Ecclesiastic. hierarchia cap. 20. quod character est *signum communionis divinorum, & sacrae ordinationis fidelium*. Ec Tridentinum sess. 7. can. 9. dicit character est *signum quoddam spirituale, & indeleibile*: Ergo character non est ens absolutum, sed respectivum, subindeque non ponitur in prædicamento qualitatis, sed relationis.

Respondeo primò rationem constitutivam signi esse 52 relationem transcendentalē, vel abstrahere à transcendentali & prædicentali; nam quando habet omnes conditiones requisitas, est prædicentalis, si vero aliquæ deficiant, est transcendentalis, ut docent Philosophi in Logica.

Respondeo secundò datâ Majori, distinguendo Minorem; Character est signum fundamentaliter, sive materialiter, concedo Minorem. Formaliter, nego Minorem, & Consequentiam.

Expli-

de Charactere Sacramentali.

65

Explicatur solutio: Vox signi duplicitate accipi potest, nimirum vel pro ipsa relatione signi, vel pro forma & figura que alicui imprimetur ut ex impositione significet: quomodo in circumcisione cicatix illa quam imprimebat, dicitur signum; & si illud, & aliæ similes figuræ, signa vocantur, licet in se sint res absolutæ. Ad hunc ergo modum dicunt *Concilium & SS. Patres*, characterem esse signum, qui est forma realis animæ impressa, quæ consignatur intrinsecè, & ad aliquos actus divini cultus intrinsecè deputatur. Quæ consignatio & sigillatio, neque imprimitur, neque remanet in anima, nisi præintelligatur qualitas absolute illi impensa, & ideo negatur solam relationem sufficere ad omnia propter quæ ponitur character.

53 Objicies tertio contra secundam conclusionem: Figura spiritualis est in quarta specie qualitatis: Sed character est figura spiritualis: Ergo per naturam in quarta specie qualitatis. Minor est certa, Major vero probatur. Habitus spiritualis est in prima specie qualitatis, & potentia spiritualis in secunda: Ergo pariter figura spiritualis est in quarta.

54 Respondeo negando Majorem, figura enim spiritualis (ut in probatione secundæ conclusionis dicebamus) non est propriè talis, sed tantum metaphoricè: res autem non ponitur in prædicamento ratione illius quod ei competit solum per metaphoram. Ad probationem vero in contrarium dico, id est in prima & secunda specie qualitatis collocari non solum qualitates corporeas, sed etiam spirituales, quia definitiones harum specierum ab Aristotele assignatae, & ab omnibus receptae, univocè convenient qualitatibus spiritualibus & corporeis: at vero definitio figuræ à Philosopho tradita, convenire nequit rei spirituali, dicit enim figuram esse terminum quantitatis.

55 Dices, Ratio imaginis propriè reperitur in corporalibus, & tamen etiam propriè reperi potest in spiritualibus, nam verbum mentis est propriè imago rei intellectæ, unde in divinis Verbum dicitur imago Patris; Ergo licet figura propriè dicatur de quantitate, & rebus corporeis, nihilominus potest eam propriè dici de rebus spiritualibus.

56 Respondeo, concessio Antecedente, negando consequiam, & paritatem; imago enim ex sua ratione formalis importat similitudinem deductam seu expressam, quæ potest formaliter & propriè esse in corporalibus & spiritualibus; figura vero essentialiter in suo conceptu & ratione formalis dicit rationem termini: non est autem intelligibile, quomodo accidentis spirituale terminet animam, aut aliquid aliud accidentis in anima existens; unde licet ratio imaginis propriè dicatur de rebus corporalibus & spiritualibus, ratio tamen figuræ non propriè, sed metaphoricè tantum, de rebus spiritualibus dici potest.

57 Objicies quartò contra tertiam conclusionem; Si character haberet rationem potentiae, sequeretur ad aliquam essentiam seu naturam, quia omnis potentia est principium proximum operationis, quæ sequitur ad principium aliquod radicale, quod est natura & essentia; Sed character non consequitur aliquam essentiam; Ergo non habet rationem potentiae physicae, sed solum moralis. Minor patet, nam character non consequitur aliquam essentiam naturalem, cum sit qualitas supernaturalis, nec naturam supernaturalem, scilicet gratiam, cum ab illa separari possit, & in peccatoribus reperi: Ergo non sequitur ad aliquam essentiam seu naturam.

58 Confirmatur: Idem character Ordinis in simplici sacerdote non potest validè conferre sacramentum Confirmationis, & tamen adjuncta dispensatione Pontificis, id potest: Ergo non potentia physica ad efficiendos effectus sacramentales; dispensatio enim Pontificis non confert potentiam physicam, sed duntaxat moralis. Et simile est in collatione Ordinum Minorum,

quæ potest à Pontifice committi simplici sacerdoti, qui tamen ex se non poterat validè illos conferre.

Ad objectionem dicendum quod potentiae naturales, & quæ sunt simpliciter potentiae, consequuntur aliquam naturam, ut sint illi principium operandi, potentiae autem instrumentales, & quæ solum reductivè sunt potentiae, non oportet quod consequantur aliquam naturam, sed derivantur à natura principalis agentis, in quo invenitur principaliter talis potestas, & sic character, cum sit potentia incompleta, & instrumentalis, non debet consequi ex aliqua essentia, sed ab extrinseco nobis communicari, & à sacerdotio Christi, ac potestate excellentiae, quæ ex vi gratiae capitum habet supra totam Ecclesiam, derivari.

Ad confirmationem respondeo non repugnare physicam potentiam sacramentalem pendere quoad validitatem attulit à conditione morali, putat cōditione, sive collatione jurisdictionis; sicut sacerdos per characterem sacerdotalem habet potentiam physicam instrumentalem ad producendam gratiam in animi peccatoris, per verba absolutionis, quæ instrumentaliter physicè ad productionem gratiae concurrunt, ut disputatio precedenti ostendimus, & sua exz, alioquin ex *Adversariis* docent nobiscum, tamen ut physicè instrumentaliter illam producat, dependet à conditione quædam morali, videlicet à collatione jurisdictionis. Si ergo hoc invenitur in ministro ordinario Pœnitentiae; quid mirum quod inveniatur in ministro extraordinario Confirmationis, aut minorum ordinum, & quod character sacerdotialis ad exercendos actus illos hierarchicals, à commissione Summi Pontificis, tanquam à conditione dependeat?

Addo quod, effectus omnium sacramentorum, licet sint quid physicum (nimis gratia, vel character) nihilominus ab aliquo morali pendent, quia sic instituit Christus, à cuius institutiōne sacramenta omnino pendent. Sic nisi oleum sit benedictum ab Episcopo, non potest confici sacramentum Extremæ Unctionis, nec Confirmationis; & tamen benedictio illa nihil ponit in oleo; & similiter sacramentum Extrémæ - Unctionis, licet sit quid physicum, non tamen confiri potest, nisi homini extremitate agrotanti, quia conditio illa extremae aegritudinis, ex Authoris sacramentorum institutione, necessaria est. Et multæ etiam conditiones requiruntur inter contrahentes Matrimonium, sine quibus inhabiles sunt ab recipiendo hoc sacramentum. Nihil ergo mirum, si pariter character sacerdotialis, ut sacramentum Confirmationis, & minorum Ordines conferre valeat, à commissione Summi Pontificis, ut à morali conditione dependeat.

Objicies quinto: Potentia physica hominis constituit ipsum causam principalem suorum effectuum: Sed character sacramentalis non constituit hominem causam principalem illorum effectuum ad quos datur; Ergo non est potentia physica.

Respondeo distinguendo Majorem: Potentia physica hominis, ipsum constituit causam principalem, si sit potentia completa, concedo. Si incompleta, nego. Character vero sacramentalis, licet sit potentia physica, est tamen incompleta, quia indiget motione & applicacione Christi ut principalis agentis, unde non ponitur directe in specie qualitatis, sed solum reductivè, ut docet D. Thomas hic art. 2. in calce corporis articuli, ubi sic concludit: *Et ideo sicut virtus quæ est in sacramentis, non est in genere per se, sed per reductionem eō quod est quiddam suens & incompletum: ita etiam character non propriè est in genere vel specie, sed reducitur ad secundam speciem qualitatis.*

Objicies sexto: Character est qualitas determinata ad bonum, non autem indifferens ad bonum & malum: Ergo non est cur rejiciatur à prima specie qualitatis: Consequientia patet, ratio enim cur D. Thomas rejicit characterem à prima specie qualitatis, est quia est in diff-

differens ad bonum & malum. Antecedens vero probatur primò: Character determinatè inclinat ad bonum, scilicet ad verum Dei cultum, per vera sacramenta exhibendum: Ergo est determinatus ad bonum, non vero indifferens ad bonum & malum.

65 Secundò, Character est qualitas supernaturalis, à Deo ut auctore gratiae participata & derivata: Sed quidquid à Deo ut auctore supernaturali procedit, semper inclinat ad bonum, subindeque non est indifferens ad bonum & malum: Ergo character est qualitas determinata ad bonum, non vero ad bonum & malum indifferens.

66 Tertiò, Character est participatio sacerdotii Christi, & potestatis ejus, ut docet D. Thomas hic art. 3. Sed Christi sacerdotium & potestas est determinata ad bonum, non vero differens ad bonum & malum: Ergo & character.

67 Quartò, Character est potestas instrumentalis quæ agit ut mota à Christo, ut à causa principalis: Ergo si indifferenter se habet ad bonum & malum, r. duc nda erit ita indifferencia in motione Christi per quam agit, & si malum operatur, id réducetur ad Christum ut principaliter moventem, quod est absurdum.

68 Denique, Ut aliqua qualitas dicatur ex sua ratione principium boni actus determinatè, sufficit quod sit determinata, ad benè operandum in propria materia, licet in alio genere (videlicet in genere morali) non sit determinata ad bonum, sicut pater in habitibus intellectualibus, qui sunt determinati ad bonum in propria materia (ut ars & scientia) licet in genere moris benè vel male se habere possint: Sed character in propria materia (scilicet in cultu vero Dei per sacramenta exhibendo) determinatus est; cum enim in intellectu subjectetur, est ita determinatus ex sua ratione ad verum, ut ejus actus non sit aliud, quam verè recipere vel tradere sacramenta, aut verè protestari fidem contra tyranno: Ergo, &c.

69 Réspondeo negando Antecedens, & ad primam ejus probationem, distinguo Antecedens: Character inclinat determinatè ad bonum scilicet ad verum Dei cultum, quasi objective, seu ex parte objecti, concedo Antecedens. Subjectivè, sive ex parte subjecti, nego Antecedens, & Consequentiam. Non enim est differentia inter habitum & potentiam, quod habitus inclinet ad bonum objectum, potentia vero respiciat objectum quod indifferenter se habet ad bonitatem & malitiam; omnis enim potentia debet habere pro objecto aliquod ens, & consequenter aliquod bonum, sicut visus est determinatus ad aliquod bonum, scilicet ad coloratum, quod est bonum quoddam: sed differunt, quia habitus respicit bonum aut malum determinatè, etiam ex parte subjecti, nam bonum facit habendum, & importat rationem convenientis aut disconvenientis ad ipsum subjectum; potentia vero dicit indifferientiam ex parte subjecti, quia illud non determinat secundum rationem boni vel mali, convenientis aut disconvenientis: unde licet character sit qualitas determinata ad bonum objectum, scilicet verum Dei cultum; quia tamen non determinat secundum convenientiam vel disconvenientiam subjecti, sed relinquit illud indifferens, ut benè vel male eo utatur, non est habitus, sed potentia.

70 Ad secundam, concessa Majori, distinguo Minorem: quidquid à Deo ut auctore supernaturali procedit, inclinat ad bonum, objective, concedo: subjectivè semper, nego; licet enim semper inclinet ad bonum objectum, non tamen semper determinat ad faciendum bonum subjectum, ut patet in dono prophetiae: prophetia enim est donum Dei auctoris supernaturalis, & ab ipso ut auctore gratiae promanat, & tamen datur alicui peccati mortaliter, ut constat de Balaam, Caypha, & Sibyllis.

71 Ad tertiam dicendum characterem esse imperfectam tantum potestatis Christi participationem, ac proinde

inclinare quidem, sed non determinare potentiam ad operandum benè moraliter. Addo quod est participatio potestatis Christi per modum potentiae, & non per modum habitus, unde non datur ad hoc ut subiectum faciat bonum, sed ut verum Dei cultum exercet.

Ad quartam, concesso Antecedente, nego consequentiam; licet enim character sit potestas instrumentalis, quæ non agit nisi ut mota à Christo, ut à causa principalis; quia tamen quantum ad modum operandi subordinatur arbitrio operantis, si Sacerdos eo male utatur, & consecret verbi gratiæ ad conficiendum fortilegium ex hostia consecrata, sacrilegium illud non reducitur in Christum ut principaliter operantem, sed in malitiam ministri, potestate illâ instrumentalis sibi à Christo concessâ abutentis. Sicut licet mens Prophetæ à spiritu sancto ut instrumentum ab artifice moveatur, ut docet S. Thomas 2. 2. qu. 173. art. 4. nihilominus quando peccat prophetando (ut accidit in Caypha qui gravissime peccavit, dum dixit: *Expedite vobis, ut unus moriatur homo pro populo, & non tota Gens pereat*) tale peccatum in Spiritum sanctum ut in causam principalem non reducitur, sed in ipsum Prophetam, dono Prophetiae abutentem: & ex mala intentione verba à Spiritu sancto inspirata proferentem.

Ad ultimam nego Minorem, character enim, etiam 73 in propria materia, retinet indifferientiam, subindeque non est habitus, sed potentia. Ad probationem in contrarium dico, characterem non esse in intellectu speculativo, sed practico, ac proinde proprium ejus objectum non esse verum speculativum, sed verum practicum, & materiam ejus propriam esse practice se habere ad cultum religiosum; unde cum in materia religionis indifferenter se habeat, & indifferens sit ad religiosè vel irreligiosè suscipiendum aut ministrandum sacramentum, in propria materia indifferenter se habet.

Objicies septimò: Si character esset potentia dans sim-74 pliciter posse agere, deberet reperiri in Christo, cum ipsi data sit omnis potestas in cœlo & in terra, ut dicitur Matth. ultimo: Sed character non est in Christo, ut communiter docent Theologi: Ergo non est potentia.

Respondeo negando sequelam Majoris, licet enim 75 character sit spiritualis potestas, quia tamen est diminuta, & ab alio participata, non debet esse in Christo, sed aliquid excellentius, nimirum tota potestatis plenitudo, & sacerdotium sempiternum & supremum. Praeterquam quod, notari characterem est proprium ovium, servorum, militum, ac membrorum: Christus autem etiam ut homo, est Pastor, Dominus, Dux, & Caput: Ergo characterem insigniri non debet, sed Christiani, ut potè ejus oves, servi, milites, ac membra, per characterem ipsi configurari debent.

Ex quo intelliges, quod quando S. Thomas hic art. 76 3. docet characterem sacramentalem esse characterem Christi, non sic debet intelligi, quod character sacramentalis qui est in nobis, sit ejusdem rationis cum aliquo charactere in Christo existente, sed quod character sacramentalis consignat Christo, tanquam Summo Sacerdoti, quia cum per characterem deputentur fideles ad cultum religionis divinae, omnis autem religio penes Sacerdotem Summum resideat, character sacramentalis quo in Ecclesia militante ad Dei cultum homines deputantur à Christo tanquam Summo Sacerdotem, debet fideles Christo tanquam Summo Sacerdoti specialiter consignare.

Ex quo rursus sequitur, characterem ad tria potissimum dari. Primo ut nos reddat aptos in Religione Christiana ad cultum divinum, propter quod definiri potest: *Potentia spiritualis ad divina suscipienda, vel agenda*. Secundò, ad configurandum nos Christo, tanquam ministros Summo Sacerdoti, cuius potestatem excellentiè per characterem participamus. Tertio, ad discernendum fideles ab infidelibus, & membra Ecclesiae ab his qui

Ipsi sunt extra illam, quod est proprium characteris Baptismalis; vel etiam fideles qui sunt milites Christi ex officio, ab aliis fidelibus, qui non sunt ad eum militiam ex officio sumpti, quod est proprium characteris Confirmationis; vel etiam ordinatos a nobis ordinatis, tanquam Rectores in sublimiori statu existentes, a subditis & inferioribus, quod est proprium characteris Ordinis.

§. III.

Solvere argumenta Suaris.

Pluta proponit argumenta Suarez, ut ostendat characterem sacramentalem non esse potentiam physicam, sed ea ad tria capita reduci possunt, juxta numerum sacramentorum quae imprimunt characterem.

78 In primis ergo de charactere Baptismi sic arguit. Character baptismatis neque est potentia activa, neque passiva: Ergo non ponitur in specie potentiae, sed habitus. Consequentia patet; Antecedens etiam, quoad primam partem, evidens est, nam in Baptismo nullam acquirimus potestatem ad agendum. Probatur vero quantum ad secundam. Potentia passiva dicitur talis per ordinem ad actum quem in se recipit: Sed nihil excogitari potest, quod in charactere Baptismi recipiatur: Ergo ille potentia passiva dici nequit. Major videatur manifesta, Minor vero probatur, discurrendo per singula quae excogitari possunt. In primis enim character Baptismi non est potentia ad recipienda alia sacramenta, nam illa, cum sint quid sensibile, & sensibili actione perficiantur, recipiuntur in corpore: character vero Baptismi, cum sit quid spirituale, non recipitur in corpore, sed in anima, vel potius in aliqua ex ejus potentias; nimimum in intellectu practico, ut infra dicimus. Deinde character baptismalis non est potentia ad recipiendam gratiam, cum Catechumenus per contributionem possit recipere eandem entitatem gratiae, quam recipit Baptizatus. Item character Baptismi non est potentia passiva ad recipiendos alios characteres: nam quod characteres Confirmationis & Ordinis non imprimantur nisi habent characterem Baptismi, oritur solum ex ordinatione divina, non vero ex defectu aliquius potentiae receptivae; sicut enim anima est immediata capax characteris baptismalis, ita & aliorum.

79 Respondeo primò negando Antecedens, ad cuius probationem, dico illud principium cui innititur tota Suaris ratiocinatio, de ratione potentiae passivae est, quod in se recipiat formam vel actum ad quem ordinatur, non esse universaliter verum, sufficit enim ad factum nem potentiae passivae, quod reddit subjectum capax receptionis aliquius formae vel actus: gravitas enim in terra, est potentia passiva ad motum deorsum, ut docet D. Thomas Metaphysicae lect. 14. in principio, & tamen non recipit motum illum in seipso, sed solum terram capacem reddit ad illum recipiendum. Item molles, quam ad secundam speciem qualitatis pertinere dicit Aristoteles in praedicamentis, capite de qualitate, in certa est potentia passiva ad recipiendam figuram sigilli, & tamen illum in seipso non recipit, sed ceram capacem facit ad eam recipiendam. Similiter ergo character baptismalis, licet in se propriè non recipiat illa sacramenta, aut alios characteres, eo ipso tamen quod hominem disponat ad illorum receptionem, habet sufficienter quod requiritur ad rationem potentiae physicae passivae.

80 Dices cum Vazque, ex hac doctrina & solutione sequi quantitatem esse potentiam passivam respectu accidentium, cum sit ratio cur illa recipientur in toto composite.

Sed negatur sequela, quia ad rationem potentiae, sive activae, sive passivae, requiritur quod pertineat ad praedicamentum qualitatis, cum potentia sit secunda ejus species: unde licet quantitas sit ratio cur accidentia

corporæ recipientur in toto composite, & ad illorum receptionem disponat, potentia tamen passiva propriè dici nequit.

Respondeo secundò, dato & non concessso principio 8° illò, cui Suaris discussus innititur, negando Minorē, & ad ejus probationem dico, characterem Baptismi esse potentiam passivam ad recipienda alia sacramenta. Ad probationem vero in coartatum dicendum est, quod licet sacramenta recipiatur in corpore quasi naturales, seu ut entitates corporales medio tamen charactere Baptismi, in illo recipiuntur sacramentaliter, seu ut acti nes sacramentales sunt: nam sicut ad operandum sacramenta, non solum in quantum actiones naturales sunt, ut bi gratia ablutionem, aut unctionem, sed etiam in quantum sacramentales, & productivæ gratiae, indiget homo potentiam quadam activam physicam; ita & ut redi, iut in se sacramenta, sacramentaliter, seu ut validæ actiones sacramentales sunt, requiriuntur character Baptismi; constat enim quod si detur Confirmationis, vel Ordo, h. m. ni non Baptizato, non sit sacramentum, nec sacramentaliter in eo recipiatur, sed idem est, ac si lapidi vel bruto conferatur.

Ad id quod subditur de gratia, respondunt aliqui 8° R. centiores, quod licet Catechumenus possit recipere eandem entitatem gratiae quam recipit ille qui baptizatur, non tamen ut sacramentalem, sive ut conjunctam cum specialibus auxiliis ad quae jus habet ille qui suscepit sacramentum Baptismi.

Sed haec solutio displacebit, quia ut disputatione præcedenti art. 6. versus sine dicebamus, licet extra sacramenta non conferatur character, potest tamen extra illa gratia sacramentalis dari, & credibile est multis fuisse collatum, per solum votum Baptismi, eandem gratiam sacramentalem, quam si let Baptismus ipse conferre. Unde,

Meliùs responderetur, characterem baptismalem non 8° esse quidem potentiam passivam in ordine ad gratiam sacramentalem, ob rationem insinuatam, bene tamen in ordine ad characteres Confirmationis & Ordinis; quia illi non recipiuntur in anima, vel in intellectu practico, nisi medio charactere Baptismi: licet enim anima sit capax absolute omnium characterum, secundum ordinariam tamen & suavem Dei ordinationem, recipiuntur medio baptismali, cui ex natura sua proportionantur; sicut licet de potentia absoluta possit albedo suscipi immediatè in substantia, hoc tamen non tollit quin quantitas sit immediatum ejus susceptivum. Unde patet disparitas inter characterem Baptismi, & alios characteres, & ratio cur anima sit ex se præcisè capax recipiendi characterem baptismalem, non vero alios, character enim baptismalis est ex natura sua dispositio ad receptionem aliorum: ad recipiendum autem dispositionem, non requiritur alia dispositio, alioquin daretur processus in infinitum.

Dices cum Suarez, quod character Baptismi præsupponi debeat ad characteres Confirmationis & Ordinis, provenit solum ex institutione Christi: Ergo non est potentia physica, sed duntaxat moralis, ad recipiendum hujusmodi characteres.

Sed nego Consequentiam: Sacraenta enim novæ 8° legis virtutem habent gratiae productivam, solum ex institutione Christi, & tamen sunt, etiam in doctrina Suaris, instrumenta physica gratiam efficientia: quidni ergo pariter character Baptismi poterit esse potentia physica ad recipiendum characteres Confirmationis & Ordinis, tametsi solum ex institutione & ordinatione Christi, præsupponi debeat ad characteres Confirmationis & Ordinis?

Sed undò principaliter arguit Suarez: character Confirmationis neque est potentia activa neque passiva: Ergo non ponitur in specie potentiae, sed habitus. Consequentia patet, Antecedens probatur. Si character Confirmationis esset potentia passiva, maximè respectu characteris Ordinis, activa vero ad propugnandam publi-

cē fidem: Sed hoc dici nequit: Ergo, &c. Minor probatur, quia character Confirmationis non est simpliciter necessarius ad recipiendum characterem Ordinis, sed solum ad congruentius recipiendum: similiter non est simpliciter necessarius ad propugnandam fidem, sed solum ad facilius & fortius propugnandam: Ergo character Confirmationis non est potentia passiva & activa respectu illorum. Consequentia probatur, quia potentia non datur tantum ad facilius, sed ad simpliciter operandum, vel recipiendum, in quo distinguitur ab habitu.

86 Respondeo primò, characterem Confirmationis posse dici potentiam passivam in ordine ad specialia illa auxilia, quae ad fidem tuendam hominini, medio charactere, à Deo conferuntur; activam verò, ut homo per characterem possit profiteri fidem ex officio, tanquam miles Christi, ad quod non sufficit extrinseca deputatio, ut in humanis, ob divinam scilicet institutionem, & excellentiam statū supernaturalis, nec non ob differentiam quae reperitur inter electionem, seu deputationem Dei, & hominum ad aliquod officiu, quam §. præcedenti in solutione primæ objectionis declaravimus.

87 Respondeo secundo, negando Antecedens, ad probationem, nego Minorem, ad cuius impugnationem, dato Antecedente, nego Consequentiam; differentia enim essentialis inter habitum & potentiam, non est illa quae in argumento à Suarez adducitur, sed illa quam nos suprà assignavimus, nimirum quod habitus datur ad operandum vel recipiendum determinatè benè vel male, potentia verò ad operandum vel recipiendum abstracthendo à benè vel male; unde sicut habitus supernaturales non dant facilius tantum, sed simpliciter posse; ita non erit inconveniens, quod potentia aliqua supernaturalis detur ad facilius tantum operandum vel recipiendum, dummodo ordinetur ad operandum vel recipiendum, abstracthendo à benè vel male, quod cum characteri Confirmationis conveniat, vera potentia activa vel passiva dicendus est.

88 Addo quod, ad propugnandam fidem sub ratione indifferentis, abstracthendo à benè vel male moraliter, character Confirmationis est simpliciter necessarius, cùm fides, religio, fortitudo, & aliae virtutes morales recipiant actus ad propugnandam fidem necessarios, ut habent bonitatem moralem intra proprium objectum atque adeò determinatè sub ratione boni, nullus enim potest uti virtute ad male operandum, juxta illud Augustini lib. 2. de libero arbitrio cap. 18. *Virtus est bona qualitas mentis, quā nemo male utitur.*

89 Tertiò objicit Suarez: Character Ordinis neque est potentia passiva, neque activa: Ergo nullo modo habet rationem potentiae. Consequentia patet, Antecedens verò quoad primam partem est D. Thomas, & Discipulorum ejus, quid docent characterem Ordinis potentiam passivam non esse, cùm non detur ad recipiendum, sed ad agendum. Probatur verò quantum ad secundam. Si character Ordinis esset potentia activa, vel id ei conveniret respectu aliorum sacramentorum, vel respectu gratiae quae per sacramenta efficiuntur, vel respectu transubstantiationis in Eucharistia? Sed respectu nullius ex his tribus est activa potentia: Ergo ratio potentiae activae ei non convenit. Major patet ex sufficienti enumeratione, Minor verò quoad singulas partes suadetur. Et in primis quod character Ordinis non sit potentia activa respectu aliorum sacramentorum, manifestum videtur, tum quia character Ordinis in sex inferioribus Ordinibus usque ad Diaconatum, nullum sacramentum conficit. Tum etiam, quia sacramenta materialiter sumpta non efficiuntur à charactere spirituali, sed à membris externis; quantum verò ad esse formale solum addunt supra actionem sensibilem significationem, seu rationem signi, quae est relatio rationis, cùm sacramenta sine signa ad placitum. Quod verò non sit potentia activa ad producendam gratiam, non minus videtur certum, tum quia Sa-

cerdos non causat gratiam, per characterem, sed per sacramentum quod ministrat, unde etiam non Sacerdos, imò non baptizatus potest causare gratiam per sacramentum Baptismi. Tum etiam, quia est character sacerdotalis possit elevari à Deo ad producendam gratiam, & sit in potentia obedientiali ad talem elevationem, hoc tamen non sufficit ut sit potentia activa ad producendam gratiam; alioquin cùm cuilibet enti creato insit potentia obedientialis ad similem elevationem, quaelibet creatura posset dici habere potentiam activam, vel esse potentiam activam respectu gratiae. Denique quod character sacerdotalis non sit potentia activa respectu transubstantiationis, probatur ex eo quod non videtur possibilis aliqua qualitas effectiva transubstantiationis panis in corpus Christi, p̄fertim si qualitas illa sit permanens ut est character; nam ut docet D. Thomas 22. quæst. 178. art. 1. ad 1. repugnat dari aliquam qualitatem permanentem, patrativam miraculorum, ut est conversio panis in corpus Christi, quae non solum miraculosa est, sed etiam miraculorum miraculum, appellatur.

Respondeo negando Antecedens, quoad utramque partem: ad probationem contra primam, dicendum est, D. Thomam non loqui de charactere Ordinis ut sic, sed tantum de charactere Ordinis, qui est principale analogatum, scilicet de charactere sacerdotali, qui solum potest esse potentia purè activa, alii verò sunt potentiae passivæ respectu characteris superiorum Ordinum, & activæ respectu propriorum actuum, nam actus ministrandi solemniter ex officio ad altare, ab eo procedunt; sicut actus profitendi fidem ex officio, tanquam miles Christi, à charactere Confirmationis, sive illo mediante, elicetur, ut suprà dicebamus.

Ad illud quod dicitur de charactere sacerdotali, respondere illum esse potentiam activam respectu illorum trium quae in argumento recensentur, nimirum respectu sacramentorum, respectu gratiae, & respectu transubstantiationis, unde nego Minorem, quantum ad singulas partes. Ad probationem verò prime partis dicendum est, quod licet character sacerdotalis sit qualitas spiritualis, potest tamen tanquam instrumentum divinæ virtutis concurrere ad actiones illas sensibiles & corporeas, in quibus sacramenta de materiali consistunt, non mindis quam res materiales, ut Dei instrumenta, possunt efficere res spirituales. Præterquam quod hujusmodi actiones, licet sensibiles & corporeas sint, non procedunt tamen à charactere formaliter ut tales, sed secundum quod sacramentales sunt, & productivæ gratiae, vel characteris, quod est aliquid reale & excellentissimum in operationibus illis.

Ad probationem secundæ partis dicendum est, quod licet Sacerdos per sacramentum quod ministrat, gratiam causet, illam tamen causat per characterem, tanquam per virtutem & potentiam instrumentalem, quae ab Authore gratiae instituta est ad producendam gratiam; unde characteri debita est elevatio instrumentalis ad talem effectum producendum; per quod differt à ceteris rebus quae obedientialiter elevari possunt; cùm enim aliae res institutæ non sint ad causandam gratiam, nulla creatura facit sibi debitam talem elevationem, ita ut quis possit ad voluntatem habere illam; per characterem autem ita facit quis sibi debitam & quasi connaturalem elevationem illam, ut quando voluerit possit illa uti. Quare habens characterem ad producendam gratiam, habet se sicut calamus preparatus, qui est instrumentum proportionatum & connaturale scribendi; aliae autem res quae elevari possunt à Deo ad causandam gratiam, habent se sicut calamus non preparatus ad scribendum, vel sicut aliquid aliud ad id non proportionatum, ut recte annotavit Joannes à S. Thoma hic art. 2. dub. 2. in solutione argumentorum.

Quod diximus de productione gratiae sacramenta-

Non de transubstantiatione dicendum est, nullum enim est inconveniens, qualitatem aliquam supernaturalem, qualis est character, esse ex natura sua virtutem instrumentalem in ordine ad illam mirabilem confectionem panis in corpus Christi, sicut in ordine ad productionem gratiae. Unde quando S. Thomas assertit nullam posse dari qualitatem permanentem, patrativam, miraculorum, loquitur de virtute permanente completa, non vero de incompleta, qualis est character sacerdotalis, qui idcirco ad convertendum panem in corpus Christi, & producendam gratiam in anima paenitentis, per verba absolutionis, indiget non solum concurso Dei communis & ordinario, sed etiam speciali & extraordinoario, seu motione praevia Dei ut Authoris supernaturalis, quem cōpleteatur & redditur proportionatum & potens ad effectus illos mirabiles producendos. Per quod patet ad probationem tertiae partis Minoris principalis.

ARTICULUS III.

Quodnam sit subjectum proximum & immediatum characteris sacramentalis, an ipsa substantia anime, vel aliqua ex ejus potentiis, & qua?

94 Certeum est ipsam animae substantiam esse subjectum saltem radicale, mediatum, remotum, & quod characteris sacramentalis. Primo, quia in Concilio Florentino & Tridentino, characterem imprimi animae definitum est. Secundo, quia character est signum spirituale, ut statuit etiam Tridentinum, atque adeo subjectum petit spirituale. Tertio, quia cum post mortem perseveret indelebiliter, non in cōposito hominis corruptibili, sed in anima immortali, tanquam in subjecto quod recipiatur necesse est. Solùm ergo difficultas est & controversia inter Theologos, quodnam sit subjectum immediatum, proximum, formale, & quo characteris, an ipsa animae essentia, vel voluntas, aut intellectus? Primum afferunt Suarez, Vazquez, Bellarminus, & alii, qui characterem esse in prima specie qualitatis existimant. Secundum affirmatur a Scoto, & eis sectatoribus. Tertium docetur a D. Thoma & eis Discipulis, quos sequuntur Valentia, Héritez, Granado, Sayrus, & plures alii, propter quod ait Meratius, D. Thomae sententiam in hac parte, eò saltem ceteris præstare, quod insigniores habeat patronos, & sectatores.

Mitto sententiam Alensis & Bonaventuræ, existimantium characterem residere simul in intellectu & voluntate, licet præcipue sit in intellectu: supposita enim distinctione reali utriusque potentiae, tum inter se, tum ab anima, opinio illa ex eo statim rejicienda apparet, quod uni numero accidenti distincta numero subjecta non possint absque implicantia concedi; quia, ut docetur in Metaphysica accidentis à subjecto cui est, suam individuationem & unitatem numericam defumit. Unde D. Thomas in 4. dist. 4. queſt. 1. art. 3. Nullum accidentis potest esse in pluribus potentiis, quia accidentis numeratur & distinguuntur penes materiam & distinctionem subjecti. Hoc præmisso, pro resolutione difficultatis præpositae, sit

§. I.

Duplici conclusione proposita difficultas resolvitur.

Dico primò, characterem non esse immediatè in essentia anime, sed in aliqua ex ejus potentiis. Ita D. Thomas hic art. 4. ubi sic concludit: *Character non est sicut in subjecto in essentia anime, sed in ejus potentia.* **95** Ratio etiam quam ibidem insinuat, id suadet: Subjectum enim immediatum qualitatis quæ proximè ordinatur ad operationem, debet esse potentia immediatè operativa: Sed character sacramentalis immediatè or-

dinatur ad operationem, nempè ad divinum cultum, qui actionibus consistit, ipsa vero essentia anime non est immediatè operativa: Ergo subjectum immediatum characteris, non est essentia anime, sed aliqua ex ejus potentii.

Hæc ratio solum probat characteres Confirmationis, & Ordinis, qui sunt potentiae activæ, ut articul. præcedenti ostendimus, non recipi immediatè ut essentia anime, utpotè immediatè non operativa. Verum cum character Baptismi sit p. tentia passiva in se recipiens characteres Confirmationis & Ordinis, si isti non subiectentur immediatè in essentia anime, nec ille in ea immediatè re ipi poterit.

Dico secundò, subjectum proximum & immediatum characteris, non est voluntas, sed intellectus practicus. Ita D. Thomas hic art. 4. citato in solut. ad 3. ubi sic ait: *Oportet quod character sit in cognoscitiva potentia anime, in qua est fides.* Quibus verbis rationem fundamentalē nostræ conclusionis insinuat: Cum enim character per se primò ordineatur ad actus divini cultus quibus fit protestatio fidei, debet habere pro subjecto immediato illam potentiam, in qua immediatè subiectatur habitus fidei: Sed habitus fidei immediatè subiectatur in intellectu: Ego & character.

Confirmatur: Sicut fides est radix totius aedificij spiritualis, ita etiam character est fundamentum omnium actionum, & passionum hierarchicarum, quæ sunt tradere divina & recipere: Ego debet constitui in eodem subjecto in quo est fides.

Probatur secundò conclusio ex D. Dionysio cap. 2. de Ecclesiastica hierarchia, ubi ait characterem esse *Lumen divinum illuminans nos, & configurans Chrysol:* At lumen & configuratio non pertinet, saltem immediatè, ad voluntatem, sed ad intedictum; lumen quidem, quia voluntas est potentia cogitativa; configuratio vero, quia figura seu imago Dei, cui nos configuratur character, est in intellectu, & non in voluntate, nisi ratione intellectus, & ex consequenti, propter quod Filius Dei qui in divinis per intellectum procedit, vocatur figura substantiae Patris; Ergo character est in intellectu, non veò in voluntate.

Præbatur tertio, Qualitates quārum subjectum immediatum est voluntas, per se determinant ad bonum vel malum morale, ita ut non possit voluntas eis uti indifferenter ad bonum vel malum morale; At character non determinat per se ad bonum vel malum morale; sed relinquit indifferenter voluntatem ad ipso utendum ad bonum vel malum morale, ut patet ex dictis articulo p. precedenti; Ergo non subiectatur immediatè in voluntate, sed in intellectu.

Denique suaderi potest conclusio ratione fundamentali. Illa potentia in homine debet esse subjectum immediatum characteris sacramentalis, quæ suo actu, ut elevato per characterem, debet alias potentias movere & dirigere ad actiones vel passiones pertinentes ad cultum Dei; Sed intellectus practicus est talis potentia, utpotè qui per actum imperii sibi proprium debet movere & dirigere alias omnes facultates ad opus; Ergo intellectus practicus immediatum subjectum characteris sacramentalis esse debet. Minor fusè probata fuit in Tractatu de actibus humanis, agendo de actu imperii, Major vero sic ostenditur. Illa potentia debet immediatè recipere characterem sacramentalem, quæ debet immediatè operari in ordine ad cultum divinum; ad hoc enim præcipue imprimitur character, ut per ipsum eleventur potentiae hominis ad talium cultum; Sed potentia immediatè operativa circa cultum divinum, illa est quæ suo actu ut elevato per characterem alias omnes movet & applicat ad actiones & passiones pertinentes ad cultum divinum: Ergo potentiae quæ actu suo ut elevato per characterem, alias omnes movet & applicat ad actiones & passiones ad cultum Dei pertinentes, immediatum subjectum characteris

Disputatio Quarta,

racteris esse debet. Itaque character Baptismi subje-
ctatur immediatè in intellectu practico, quia ipsum de-
bet elevare, dando efficaciam imperio ejus ad dirigen-
das & movendas cæteras potentias hominis, in ordine
ad receptionem validam aliorum sacramentorum. Char-
acter Confirmationis debet similiter pro suo subiecto
immediato habere eundem intellectum, quia elevat
illum dando vigorem actui imperii ipsius, ad inferen-
dam mediis aliis potentias actionem ex officio profes-
tativam fidei contra hostes Christi. Denique character
Ordinis ideo pariter in intellectu practico immediatè
residet, quia tribuit actui imperii ipsius efficaciam ad
conficiendum validè & ex officio, mediantibus aliis
potentiis, alia sacramenta, & convertendum substantiam
panis & vini in corpus & sanguinem Christi.

§. II.

Selunntur objectiones.

201 Objicies primò cum Suarez: Character cum sit signum manifestans hominem esse deputatum ad aliquod munus, debet poni in parte notiori: Sed anima notior est intellectu & voluntate, cum sit prior illis: Ergo character residet in anima, non verò in aliqua ex ejus potentias.

202 Respondeo hoc argumentum undequaq; nutare, & rimas agere, nam Major non est absolutè & universaliter vera, non enim signa distinctiva semper sunt in parte posteriori, ut signa Ducum, vel militum, non in capite, sed in pectore ponit solent. Minor etiam aequi-
vocationem patitur, nam licet essentia animæ sit notior quoad se ejus potentias, istæ tamen quoad nos notiores sunt, ratione suarum operationum: character autem, ex eo quod signum manifestativum est, debet poni in eo quod est nobis notius, ut nobis designet: Demum Con-
sequens nulla est, quia character non solum ponitur in homine ut signum designativum illius, sed etiam ut vera potentia instrumentalis, atque adeò subiectu ejus immediatum non potest esse essentia animæ, quae non est immediatè operativa, sed solum aliqua ex ejus potentiis, quæ immediatè activæ sunt. Sicut enim id quod habet rationem naturæ supernaturalis in homine, scilicet gratia, subiectatur immediatè in natura seu substancia animæ; ita quod habet rationem potentiae supernaturalis, debet subiectari immediatè in potentia naturali, ut observat S. Doctor in 4. dist. 4. quæst. 1. artic. 3. quæstiunc. 1. ubi sic discurrevit: *Natura proportionaliter spiritualitati subternatur, sicut perfectibile perfectiori.* Unde sicut gratia que est spiritualitate principium, est in essentia animæ, sicut in subiecto; ita & character, qui est spiritualis potentia, est sicut in subiecto in naturali potentia animæ.

Dices, Potentiae naturales recipiuntur immediatè in anima: Ergo & supernaturales, quibus character an-
numeratur.

203 Respondeo cum D. Thoma h̄c art. 4. ad 2. negan-
do consequentiam, & paritatem: Tum quia potentiae naturales non præsupponunt aliam potentiam, sed dimanant ab ipsa anima, tanquam propriæ ipsius virtutes. Tum etiam, quia potentiae naturales non elevant suum subiectum ad operandum, subindeque non debent præsupponere ipsum esse proximè activum, cuius oppositum competit potentiae supernaturali.

204 Objicies secundò: Idem est subiectum immediatum formæ, & dispositionis ad illam: Sed gratia est forma ad quam character se habet ut dispositio, sicut docet D. Thomas in 4. qu. 1. art. 1. ad 5. ubi ait, quod character est dispositio ad gratiam, per quandam congruitatis dignitatem: Ergo sicut substantia animæ est subiectum immediatum gratiæ, ita & characteris.

205 Respondeo primò negando Majorem universaliter sumptam, nam ut ait D. Thomas 1. 2. quæst. 74. art. 4.

ad 3. Bonitas imaginationis est dispositio ad scientiam, quæ est in intellectu, & veniale peccatum quod est in sensualitate, potest esse dispositio ad peccatum mortale, quod est in ratione. Item contritio quæ est in volūtate, est dispositio etiam ultima ad gratiam justificantem, quæ residet in essentia animæ. Quamvis ergo character physicè dis-
poneret ad gratiam, non propterea deberet collocari in essentia animæ. Unde idem S. Doctor in 4. dist. 4. qu. 1. art. 3. quæstiunc. 1. ad 1. Dispositionem (inquit) esse in eodem subiecto cù eo ad quod disponit, non est necesse, nisi quando dispositio, postea fit perfectio; sicut scientia, quæ prius fuit dispositio, postea fit habitus, & ideo scientia dispositio & scientia habitus sunt in eodem subiecto proximo. Non autem hoc oportet, quando dispositio & perfectio differunt per essentiam, sed possunt esse in diversis subiectis; & præcipue quād illa diversa habent ordinem ad invicem; sicut operatio sensibilis est dispositio ad intelligibilem operationem, & similiter character est dispositio ad gratiam.

Respondeo secundò negando Minorem, character 106 enim non præcedit ut physica dispositio gratiam sanctificantem, nam physicè nullus est ordo causalitatis inter has duas qualitates, néc ex natura sua una ab alia pendet, manet enim character sine gratia, & gratia optimo & connaturali modo esse potest sine charactere, ut constat in illo qui per actum contritionis, sine reali susceptione Baptismi, ultimò disponitur ad gratiam. Unde quando S. Thomas ait, characterem esse dispositionem ad gratiam, non loquitur de dispositione physica & ex natura rei, sed de dispositione morali & congruitatis; cum enim usus characteris sit Deum colere, & hoc dignè & religiosè fieri non possit sine gratia, congruum est, ut Deus qui dat characterem, det ex consequenti etiam gratiam, ad hoc ut cultus divinus qui per characterem exercetur, fiat religiosus.

Objicies tertio: Character non est principium ali- 107 cujus operationis: Ergo non est in aliqua potentia animæ, sed in ejus essentia. Consequentia patet ex supra dictis, Antecedens etiam manifestum videtur: cantare enim Evangelium v.g. aut absolvere à peccatis, vel ministrare sacramenta, aut fidem coram tyranno profiteri, non sunt actus eliciti à charactere, sed à fide, vel religione, & potentis exterioribus.

Respondeo negando Antecedens, ut enim in ultima 108 probatione secundæ conclusionis ostensum est, character est principium actus intellectus, scilicet imperii, quo præcipit aliis potentias, ut aliquos actus eliciant, putat character Diaconi, ut cantetur Evangelium, character Sacerdotalis, ut verba absolutionis & consecrationis proferantur, & eliciatur intentio necessaria ad valorem sacramenti; qui actus licet ab aliis facultatibus ab intellectu distinctis elicite procedant, imperativè tamen oriuntur ab intellectu ut informato charactere, ut actiones illas dirigente: sicut quamvis actus alicujus artis, putat futoriae, à membris externis producantur, diriguntur tamen ab intellectu, ut informato tali habitu.

Objicies quartò contra secundam conclusionem: 109 Cùm character sacramentalis per se ordinetur ad exhibendum cultum Deo, in ea potentia immediatè subiectari debet, ad quam pertinet exhibitio talis cultus: Sed exhibitio cultus divini, pertinet ad voluntatem, in ea enim residet virtus religionis, quæ divinum cultum habet pro suo objecto: Ergo involuntate, non verò in intellectu, character exsistit.

Respondeo distinguendo Majorem: in ea potentia 110 subiectari debet immediatè character, ad quam pertinet exhibere cultum Deo, abstrahendo ab hoc quod exhibitio talis cultus benè vel male fiat, concedo Majorem. Ad quem pertinet exhibere cultum Deo benè & religiosè, nego Majorem. Similiter distinguo Minorem: ad voluntatem pertinet exhibere cultum Deo, secundum quod benè & religiosè debet fieri, concedo Minorem. Absolutè, & abstrahendo ab hoc quod benè vel male,

malè fiat, nego Minorem, & Consequentiam: sic enim sumptus divinus cultus, non pertinet ad virtutem religionis, sed ad virtutem fidei in intellectu residentem, & ad characterem, ut dirigentem habitum fidei & impetrantem actiones illas, quibus Dei cultus perficitur.

Ex dictis inferes primò, characterem sacramentalem idcirco à D. Dionysio suprà citato appellari lumen spirituale, quia intellectus practicus, mediante suo imperio, ut per characterem elevato, dirigit cæteras potentias ad exercitium cultus divini. Dicitur etiam potestas, quia tribuit potestatem aliquid efficiendi vel recipiendi. Item vocatur signum, seu sigillum, quia sicut Iudeus à Rege missus, non haber potestatem, nisi litteras habeat sigillo regio obsignatas: ita similiter nisi quis characterem habeat quo deputetur & ordinetur in legitimum collatorem vel suscepторem sacramentorum, vel defensorem fidei, nihil validè, vel saltem ex officio, praefabat in illis.

111 Intelliges etiam ex dictis, quomodo per characterem dicamus configurari Trinitati, quia nempe sicut Trinitas operatur per actum imperii, formaliter immanentem, & virtualiter transeuntem, ut in Tractatu de scientia Dei, disp. 3. art. 4. fusè declaravimus, ita & character.

Demum facilè colliges ex dictis, quomodo character distinguitur à religione: haec enim respicit cultum divinum, sub ratione boni, ille vero sub ratione veri pratici, & non ut benè moraliter, sed solum ut validè exercetur intendit.

ARTICULUS IV.

Utrum character insit anima indelebiliter?

§. I.

Quibusdam præmissis conclusio affirmativa statuitur.

112 **E**xplícata existentiā, essentiā, & subiecto characteris, superest ut præcipuum ejus proprietatem, nimirum illius incorruptibilitatem, exponamus, & utrum animæ insit indelebiliter, declaremus. Ut autem certa ab incertis separemus, duo ut certa & indubitate supponenda sunt. Primum est, characterem non esse indeleibilem, per ordinem ad potentiam Dei absolutam, quia potest Deus quælibet ens creatum destruere, suspendendo concilium conservativum illius. Secundum est, characterem esse indeleibilem in hac vita, saltem ab extrinseco, in quantum scilicet Deus statuit eum semper, saltem pro præsenti statu & vita, in anima conservare; hoc enim saltem definivit Florentium & Tridentinum, dum aijunt characterem esse indeleibilem: & colligitur à posteriori ex eo quod tria sacramenta characterem imprimentia, semel suscepta, nunquam deinceps per totum vitæ tempus iterentur: si enim esset delebilis in præsenti vita, vel ille qui semel baptizatus est, posset iterum baptizari, vel certè charactere deieciro esset Christianus sine charactere, atque adeò à principio, talis esse potuisset sine illo. Solum ergo difficultas est, an character sit ita indeleibilis, ut remaneat post hanc vitam in beatis & in damnatis: Pro cujus resolutione

113 Dico breviter characterem post hanc vitam in beatis & damnatis remanere. Ita cum D. Thoma huc art. 5. communiter docent Theologi.

114 Probatur primò ratione quam habet iu. corp. Res semel Deo consecrata, quandiu remanet integra, tandem manet etiam consecrata, ut patet in templis, altariis, calicibus, &c. Sed per characterem homo consecratur Deo, quantum ad animam: Ergo quandiu remanet anima integra, tandem etiam remanet character: Sed post hanc vitam anima integra remanet, cum sit incorruptibilis: Ergo post hanc vitam remanet character.

Dices, ex hac ratione sequi, characterem non posse 115 deleri, etiam de potentia Dei absoluta, quia res consecrata, quandiu remanet integra, manet necessariò consecrata, ita ut non possit amittere suam consecrationem, etiam de potentia Dei absoluta, ut patet in calice, & aliis.

Sed contra primò: Licet daremus rem consecratam per denominationem extrinsecum ab actu præterito, sicuti est calix, non posse amittere suam consecrationem, quia in deo non est potentia faciendi ut actus qui semel fuit, non fuerit: hoc tamen negandum esset de re consecrata per aliquam formam sibi intrinsecè communicatam, quia potest Deus destruere formam illam realem per quam fit consecratio: in proposito autem anima consecratur per aliquid reale & sibi intrinsecum, scilicet per characterem: Ergo, &c.

Secundò: Deus potest execrare rem consecratam, statuendo ut ad sacros usus non sit deinceps destinata, sicut factum est post cessationem legis veteris, cum templo & vasa quæ anteā erant aliqualiter consecrata, suam consecrationem amiserint.

Probatur secundò conclusio: Nullam accidens post 116 destrui, nisi vel physicè à suo contrario, vel demeritorie & moraliter in poenam peccati commissi, vel per accidens ad destructionem proprii subjecti, vel per negationem concursus cause conservantis: Sed nullo ex his modis contingit characterem destrui post hanc vitam: non quidem primo, quia character, cum sit potentia, nullum habet contrarium: non etiam secundo, quia imprimitur existenti etiam in peccato mortali, ut patet in eo qui certè accedit ad Baptismum: non etiam tertio, quia anima & potentiae spirituales in quibus subiectatur character, sunt incorruptibles: non denique quarto, quia licet possit Deus, qui solus est causa conservans characterem, absolute subtrahere concilium quo liberè conservat res, nonnam tamē solet; nisi cum causæ naturales vel morales id postulant, quod in proposito non reperitur, ut dictum est.

Ex qua ratione habes, characterem esse ex natura 117 sua indeleibilem & incorruptibilem, eo proportionali modo quo Angeli dicuntur incorruptibles. In cuius rei signum docet D. Thomas ad Roman. 7. lext. 1. ad illa verba Apostoli, *soluta est à lege viri*, & ad Hebreos 11. lext. 7. in fine ad illa verba: *Acceperunt mulieres de resurrectione mortuos suos, &c.* quo si baptizatus, vel confirmatus, vel ordinatus moriatur, & miraculosè resurgat, non debet iterum eadem sacramenta suscipere, quod verum non esset, si character ex natura sua non esset incorruptibilis, & non posset absque speciali miraculo post hanc vitam conservari.

§. II.

Solvuntur objectiones.

Obijcias primò: Gratia est perfectior charactere, 118 & tamen inest animæ mutabiliter, & potest etiam in hac vita, amitti & corrumpi: Ergo multò magis character. Consequentia manifesta videtur, nam quod accidens est imperfectius, tantò minus firmiter inhaeret subjecto.

Respondeo, concessò Antecedente, negando con-119 sequentiam & paritatem, ob duplē rationem discri-minis. Prima est, quia gratia habet contrarium, scilicet peccatum, non vero character, ille enim (ut suprà dicebamus) imprimetur existenti in peccato mortali, ut patet in eo qui certè accedit ad Baptismum. Secunda est, quia gratia quæ est forma completa, exigit in subiecto diuisionem, & ejus naturæ accommodatur, & quia anima est mutabilis secundum liberum arbitrium, quandiu est in statu viæ, consequens est, quod gratia insit animæ mutabiliter. Virtus autem instru-

Disputatio Quinta,

stumentalis (quod est character) magis attenditur secundum conditionem principalis agentis, sive principi à quo derivatur; quae cùm facie dotum Christi, à quo derivatur character, & cuius est participatio, perpetuum sit, & incorruptibile, juxta illud Psalm. 109. *Tu es sacerdos in eternum secundum ordinem Melchizedech*, character quoque indelebilis & incorruptilis esse debet, non verò gratia sanctificans. Unde ad probationem in contrarium, distinguo Antecedens: Quantò accidens est imperfectius, tanto minus sumiter inhaeret subjecto, cæteris paribus, concedo. Si cætera non sint paria, ut contingit in proposito, nego.

120 Objicies secundū: Cessante fine, cessare debent ea quæ sunt ad finem. Sed finis characteris, scilicet administratio, vel receptio sacramentorum, cultusque exterior, cessabit post hanc vitam: Ergo & character.

121 Respondeo quod preter hunc finem characteris, est alius, scilicet distinctio fidelium ab infidelibus, quæ distinctio debet manere in alia vita, in bonis ad gloriam, & in malis ad ignominiam, sicut etiam militaris character remanet in militibus post adeptam vitoriam; & in his qui vicerunt ad gloriam, & in his qui sunt vici, ad panam, ut ait S. Doctor hic art. 5. ad 3.

122 Ad complementū hujus disputationis quæres, quinam ex duabus effectibus sacramentorum novæ legis, debeat dici primarius & principalis, an gratia, vel character?

Respondeo gratiam dici debere primarium & principalem effectum sacramentorum novæ legis, characterem verò secundarium & minus principalem. Ratio est, quia effectus primarius sacramentorum ille est ad quem sacramenta per se primò ordinantur: Sed illa ordinantur per se primò ad gratiam: Ergo gratia est primarius & principalis effectus sacramentorum novæ legis. Major patet, Minor probatur. Sacramenta per se primò ordinantur ad nostram sanctificationem; in quo distinguuntur à sacrificio, quod per se primò respicit cultum divinum, & bonum ipsius Dei; sacramentum verò bonum hominis, seu sanctificationem ipsius: Sed sanctificatio hominis fit per gratiam, non verò per characterem: Ergo sacramenta per se primò ad gratiam, & non ad characterem ordinantur.

123 Confirmatur: Præcipuus effectus in sacramentis est ille qui ad ulteriore non ordinatur, & ad quem cæteri omnes referuntur: Sed character, oñm sit res & sacramentum simul, ut docet D. Thomas hic art. 6. ad 3. & communiter Theologi, ordinatur ad gratiam, gratia verò, cùm sit res tantum, non ordinatur ad characterem: Ergo gratia est primarius & præcipuus sacramentorum effectus, non verò character. Unde idem S. Doctor in procœdio questionis 62. sic habet. *Deinde considerandum est de effectu sacramentorum; & primò de effectu eorum principali, qui est gratia, secundò de effectu eorum secundario, qui est character.*

124 Dices primò: Ille est primarius effectus sacramenti, qui est simpliciter necessaria ius ad finem illius, qui verò ad melius esse, secundarius tantum: Sed character est simpliciter necessarius ad finem sacramenti à quo producitur, gratia verò ad melius esse tantum: Ergo character est primarius effectus sacramenti, non verò gratia. Major certa videtur, Minor probatur. Finis sacramenti Ordinis verbi gratiæ, est confidere Eucharistiam, vel ministrare in ordine ad illam: Sed ad hunc finem character est simpliciter necessarius, gratia verò ad melius esse tantum, scilicet ad illa munia rectè & religiosè perficienda: Ergo, &c.

125 Respondeo negando Minorem, & ad probationem ejus, nego Majorem: quamvis enim finis characteris Ordinis sit confidere Eucharistiam, vel ministrare in ordine ad illam; & finis characteris Baptismalis, reddere hominem capacem suscipie di alia sacramenta, finis tamen primarius ipsius sacramenti Ordinis, est reddere hominem gratum Deo, sicut & finis sacramenti Baptis-

mi, est hominem spiritualiter regenerare, quod fit per gratiam, non verò per characterem.

Dices secundò: Ille est effectus primarius aliqui- 126 jus causæ, qui semper producitur: Sed gratia non semper producitur, bene tamen character: Ergo gratia non est effectus primarius sacramentii, sed character.

Respondeo Majorem esse veniam, de effectibus qui nullam ex parte subjecti exigunt dispositionem, non autem de iis qui eam necessariò presupponunt; unde cùm gratia per sacramenta producenda, aliquam posset dispositionem, saltem in adultis, quam non exigit character, ex eo quod Christus ita instituit, non sequitur gratiam esse effectum secundarium sacramentorum.

DISPUTATIO V.

De Sacramentorum institutore.

Ad quest. 64. D. Thome.

Postquam S. Doctor de essentia, & existentia, duplique sacramentorum effectu, gratia: nimurum & characterem, fusè differunt, disputat de causa effidente illorum, quæ duplex est, institutor scilicet, & minister sive executor sacramentorum. Nos de prioritatem hic agemus, ea quæ de sacramentorum ministris disputari solent, in sequentem disputationem rejicientes.

ARTICULUS PRIMUS.

An Christus omnia legi novæ sacramenta immediatè instituerit?

OMNIA sacramenta veteris legis fuisse à Deo immediatè instituta, docent communiter Theologi, & constat de circumcisione Genetis 17. de reliquis verò ex toto Exodo, & Levitico. Neque obstat quod per Moysen, & per Angelos data fuerint illa sacramenta, sicut etiam per eos data fuit ipsa lex; id enim intelligendum est solum tanquam per legatos Dei, & promulgatores ipsorum, non verò tanquam per institutores, solum enim Deum habuerunt proprium authorem. Idem dicendum est de sacramentis legis naturæ, non potest enim apparenti aliquo fundamento dici, hoc fuisse alicui homini à Deo commissum. Et certè, si hoc in lege scripta factum non est, neque in lege nature fieri debuit. Nec obstat, quod non a Deo determinata essent signa sensibilia in quibus consistebant, sed voluntate humana determinarentur; inde enim solum potest inferri, determinatam sacramentorum fuisse ex voluntate humana, non verò ipsam eorum institutionem: Deus enim voluit, & immediatè per seipsum instituit, quod homines, tempore illius legis, uterentur ad suam sanctificationem signis insensibilius, quamvis per eos determinandis. Solum ergo difficultas est, an omnia novæ legis sacramenta, immediatè à Christo instituta fuerint, vel aliquorum institutionem Apostolis aut Ecclesiæ commiserit? Plures enim graves & antiqui Theologi, ut Magister sententiarum, Hugo à sancto Victore, D. Bonaventura, & Alensis, exsimerunt sacramenta Confirmationis, & Extremæ Unctionis, non fuisse à Christo immediatè instituta, sed primum ab Apostolis immediatè fuisse instituta, vel post obitum Apostolorum in Concilio Meldensi, secundum verò à beato Jacobo.

Dico tamen omnia novæ legis sacramenta immediatè à Christo fuisse instituta. Conclusio est certa de fide, & definita in Tridentino sessione 7. canone 1. his verbis:

de Charactere Sacramentali.

73

bis : *Si quis dixerit sacramenta novae legis non fuisse omnia à Christo instituta, anathema sit.* Quamvis autem particula *immediate*, non expressè habeatur in illis verbis, illam tamen subintelligi à Concilio, colligitur primò ex eo quod alias differentia quam Tridentinum assignat inter cæmerias sacramentales, & ipsa sacramenta (quod nimis illas potest Ecclesia mutare & instituere, salvâ substantia sacramentorum) nulla esset, si Ecclesia posset etiam instituere & mutare ipsa sacramenta. Secundò, idem Concilium sessione 14. canone 1. docet Extremam-Untionem à Christo fuisse institutam, & à D. Jacobo promulgatam: ubi distinguit promulgationem ab institutione, & hanc soli Ch. illo, illam vero D. Jacobo attribuit.

3 Colligitur etiam haec veritas ex illo 1. ad Corinth. 4. *Sic nos existimet homo ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei:* id est sacramentorum. Ubi Apostoli non dicuntur institutores, sed dispensatores sacramentorum. Unde Ambrosius libro 4. de sacramentis cap. 4. *Auctor sacramentorum quis est, nisi Dominus Jesus?*

4 Ratio demonstrativa hujus conclusio nulla est, quia dependet ex me a voluntate Dei, tres tamen congruentias adducit D. Thomas hic art. 4. in solutione argumentorum. In primis enim, ne fideles ponerent spem in homine, si ab ipso aliqua fuissent instituta sacramenta, congruum fuit, ut Christus omnia institueret. Secundò, ne divisio in Ecclesia oriretur, propter diversa sacramenta, sicut apud illos qui dicebant: *Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cepha.* Item ne essent multa capita in Ecclesia, cum enim ad caput Reipublicæ pertineat concedere leges veluti fundamentales ipsius, & quæ habeant vim in tota Republica, cuiusmodi sunt sacramentales, hoc ipso quod essent plures sacramentorum institutores, essent etiam plura capita in Ecclesia. Addo quod, cum ad dignitatem & excellentiam sacramentorum pertineat dignitas & excellentia auctoris, seu institutoris, si sacramenta novæ legis non essent immediatè instituta à Christo, essent inferiora sacramentis veteris legis, quæ (ut suprà ostendimus) à Deo immediatè instituta fuerunt.

5 Est etiam alia specialis ratio, cur omnia novæ legis sacramenta debuerint immediatè à Christo instituta, quam tradit idem S. Doctor in suppl. quæst. 6. art. 6. in corp. & in 4. dist. 17. quæst. 3. art. 1. quæst. 1. 5. ubi ait, quod sicut creatio universi presupponitur operationi causarum secundarum, quæ sicut non potuerunt ipsum creare, ejusque ordinem instituere, ita nec illum mutare, aut invertere possunt: ita fundatio Ecclesiae presupponitur operationi ministrorum, qui in ea jam fundata & constituta in suo statu instituuntur: Ecclesia autem fundatur per fidem & sacramenta: Ergo institutio fidei & sacramentorum non procedit ab operatione ministrorum Ecclesiae, sed illi presupponitur jam facta à Christo Ecclesiae fundatore. Quæ ratio sequit se concludit de Apostolis, nam ipsi quæ sunt ministri Ecclesiae, juxta illud Pauli 1. ad Corinth. 4. *Sic nos existimet homo ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei.*

6 Objicies primò Cyprianus sermone de ablutione pedum, non longè à principio, sic ait *Ipse summus sacerdos sui est sacramentii institutor, & auctor in ceteris homines Spiritum sanctum babuere Doctorem:* Ergo sentit solam Eucharistiam esse immediatè à Christo institutam.

7 Respondeo Cyprianum per sacramentum Christi intelligere non solam Eucharistiam, sed etiam alia sacramenta; per ly vero in ceteris, intelligere cœmonialia, quæ non à Christo immediatè, sed ab Ecclesia fuere instituta, ut explicant Bellarminus, Gravina, & alii. Addo, hunc sermonem non esse Cypriani, sed Authoris incerti, subindeque nos ejus auctoritate non premi; ipsique haereticos prædicta verba debere interpretari, cum illi doceant, non solùm Eucharistiam, sed etiam baptismum, à Christo immediatè fuisse institutum.

Concl. Theol. Tom. V.

Objicies secundò: Christus communicavit Apostolis totam auctoritatem quam à Patre accepit, ut colligitur ex verbis illis Christi ad Apostolos: *Nec misit me Pater, & ego misso vos:* Sed Christus habuit potestatem instituendi sacramenta: Ergo & Apostoli subinde que credibile est eos tali auctoritate uteentes, aliqua sacramenta instituisse. Unde initio Ecclesiae Apostoli conferabant sacramentum Baptismi, in nomine Christi, & non cum forma ordinaria; & sacramentum Confirmationis sine Christmate, per solam manuum impositionem; sicut & sacramentum Ordinis, sine propria materia.

Respondeo negando Majorem, licet enim Christus potuerit communicare suis Apostolis potestatem instituendi sacramenta, ut dicemus articulo sequenti, eam tamen de facto non communicavit, sed per seipsum immediatè sacramenta novæ legis instituere voluit, ut illa in majori essent aëstimati ne, & ob alia rationes, seu congruentias suprà adductas. Ad locum vero Scripturæ, qui videtur militare in contrarium, dividendum est, quod ly sicut non importat omnimodam arietatem, sicut nec in alio loco, ubi Christus alloquens Patrem dicebat, *Rogo Pater ut unum sumus, sicut & nos unus sumus;* constat enim non posse dari tantam, seu tam perfectam unitatem inter fideles, quanta seu quam perfecta est unitas inter Patrem & Filium. Unde non colligitur ex prædicto loco, quod Christus Dominus communicaverit suis Apostolis totam auctoritatem quam accepérat à Patre.

Ad illud vero quod subditur de sacramentis Baptismi, Confirmationis, & Ordinis, dicendum est, illa sacramenta initio Ecclesiae sub alia forma vel ab Apostolis fuisse collata, ex speciali dispensatione Christi, propter exigentiam illorum temporis, ipso Christo Dominò peculiariter ad id concurrente, non autem conferente potestatem Apostolis, ut sacramenta illa sic instituerent, aut mutarent, ut magis patebit, cum de illis in particulari agemus.

ARTICULUS II.

An potestas ministerialis instituendi sacramenta, & potestas excellentie qua fuit in Christo, homini pure communicari potuerit?

Non procedit difficultas de potestate instituendi sacramenta per propriam auctoritatem, supremam, & independentem, upotè soli Deo propriam, ad prædictam non convenientem Christo, ut homini fieri de potestate ex commissione, & de potestate excellentie quam Theologi ponunt in humanitate Christi, & qualiter, an duplex illa potestas, puro homini communicari potuerit? Pro resolutione.

Notandum primò, quacumque potestatem instrumentariam gratia productivam, non sufficere ut aliquis dicatur causa instituens sacramenta ministerialiter, alijs quilibet administrans sacramentum, diceretur illud instituere, & nulla esset differentia inter causam instituentem, & utentem, seu applicantem: requiritur ergo potestas eligendi aliquam rem sensibilem, ad cuius applicationem gratia infallibiliter conferatur, & quæ proinde in certum & infallibile signum gratiae instituantur.

Notandum secundò, potestatem excellentiae, quam illi Theologi ponunt in humanitate Christi, præter hanc potestatem instituendi sacramenta, seu dandi alicui rei sensibili vim ad infallibiliter significandam & causandam gratiam, adhuc tria alia importare. Primum, quod ille qui habet talem potestatem, suis actibus mercatur collationem gratiae per sacramenta. Secundum, quod in nomine ipsius sacramenta sanctificantur, seu administrantur. Tertium, quod non sit ita astrictus sacramentis;

G

mentis;

mentus, ut sine illis non possit producere illorum effectum. His praemissis, sit

§. I.

Duplici conclusione difficultas proposita resolvitur.

Dico primò: Potestas ministerialis instituendi sacramenta potuit homini puro communicari. Ita communiter Thomistæ, Suarez, Valentia, Delugo, & alii, contra Scotum, Durandum, & Vazquem, qui negant talis potestatem posse puræ creaturæ communicari.

Probatur conclusio ratione fundamentali. Potuit Deus facere liberam facultatem puro homini, aliis eo modo quo vellat gratiam conferendi, vel per solum actum internum, vel per externum contractum, aut verbum, vel per quodlibet aliud sensibile signum; sicut humanitati Christi dicitur communicata facultas patrandi miracula, & dandi gratiam: Sed ratiōne hujusmodi facultatis dicendus esset homo ille habere potestatem verè & propriè instituendi ex divina commissione sacramenta: Ergo potestas ministerialis instituendi sacramenta potuit homini puro communicari. Major est certa, nulla enim est per se loquendo major repugnans in communicandi hac potestate supposito creato, quam naturæ creatæ, qualis est natura humana Christi. Minor verò probatur. Instituere sacramenta nihil aliud est quam designare exte nas cæremonyas, & res sensibiles, per quas, vel ad quarum præsentiam, infallibiliter detur & significetur gratia: Sed facultas explicata esset potestas ad talem actum, qui enim illam haberet, verè posset instituere signum sensibile, ad hoc ut causaret, vel ut ad ejus præsentiam infallibiliter causaretur gratia, ut constat: Ergo, &c.

Secundò: Confirmatur haec ratio, & simul Adversariorum responsioni aditus præcluditur. Quamvis ut purus homo dicatur habere potestatem delegatam instituendi sacramenta, non sufficiat quod ex pluribus actionibus possit aliquas determinare, quibus non ipse, sed Deus imponat virtutem ad significandam gratiam, ut fiebat in lege naturæ; si tamen habet et talem facultatem ratione cuius posset si veller alicui signo sensibili impone virtutem ad illam significat nem, diceretur eo ipso præcisè posse verè & propriè sacramenta instituere: Sed Deus faciendo puro homini facultatem sanctificandi alios eo modo quo veller, sicut humanitas Christi sanctificabat, tribueret ei talem potestatem: Ergo tribueret ipsi potestatem delegatam instituendi sacramenta.

Tertiò: Confirmatur amplius: Ut purus homo dicatur posse verè & propriè sacramenta instituere, non requiritur ut illa potestas sit independens ab alio, verè enim homines dicuntur authores & institutores legum tam Ecclesiasticarum quam Civilium, quas tamen non condunt, nisi per potestatem à Deo dependentem, sed sufficit quod tota institutio & virtus ipsius sacramenti, ab eo dependeat ut à causa ex delegatione & commissione divina agente: Sed potest Deus velle, quod tota institutio & virtus sacramenti dependeat ab homine tanquam à causa secunda, ex delegatione & commissione divina agente, nulla enim in hoc apparet implicatio: Ergo potest Deus potestatem ministerialem instituendi sacramenta puro homini communicare.

Dico secundò: Potestas excellentiae quæ fuit in Christo ad instituenda sacramenta, potuit homini puro communicari. Ita Authores citati pro præcedenti conclusione.

Probatur conclusio ratione fundamentali. Quatuor illa in quibus notabilis secundo diximus potestatem excellentiae consistere, possunt homini puro communicari: Ergo & talis potestas. Consequentia patet, Antecedens probatur, discurrendo per singula. In primis enim Deus potest tantam gratiae plenitudinem conferre

puro homini, ut aliis promereatur gratiam de congruo, immo & de condigno, si constitueretur à Deo caput ceterorum hominum, ut ostendimus in Tractatu de justificatione & merito, disp. 2. art. 7. concl. 3. Secundò, in nomine ejus possent sacramenta administrari, hoc ipso quod gratia ex merito ipsius conferretur. Tertiò, posset instituere signa practica & infallibilia gratiae, ex commissione divina, ut conclusione præcedenti probatum est. Et tandem posset sine sacramenis producere gratiam, quia posset Deus ejus arbitrio relinquere potestatem ad conferendam gratiam actu interno, vel signo sensibili indifferenter: Ergo quatuor illa quæ ad potestatem excellentiae requiruntur, homini puro communicari possunt. Hanc rationem insinuat S. Thomas hic a t. 4. in corp. ubi sic discutit: *Christus in sacramentis habet duplē potestatē: unam authoritatis, qua competit ei secundum quod Deus & talis potestas nulli creature potuit communicari, sicut, nec divina esse ut. A iā potestatē habuit excellentia, qua competit ei secundum quod homo, & talem potestatē potuit ministris communicare, dando scilicet eis tantā gratiae plenitudinem, ut eorum meritum operaretur ad sacramentorum effectū, ut ad int̄missionem nominū ipsorum sanctificarentur sacramenta, & ut ipsi possent sacramenta instituere, & sine ritu sacramentorum effectum sacramentorum conferre solo imperio; potest enim instrumentum conjunctum, quantum fuerit fortius, tanto magis virtutem suam instrumento separato tribuere, sicut manus baculo.*

Similia docet Augustinus Tractatu 5. in Joan. ubi inter alia ait: *Potuit Jesus Christus si veller, tradere potestatē alicui servo suo, ut daret baptismum tanquam vice suā, & transferret a se baptizandi potestatē, & eā constitueret in servō; & tantam vim daret baptismō translato in servum, quantam vim haberet baptismus datus à Domino. Hoc noluit, ideo, ut in illo spes esset baptizatorum, à quo se baptizatos agnoscerent. Ubi S. Augustinus docet, de facto puros homines solum baptizare per ministerium, de possibili verò potuisse baptizare per potestatē talem ac tantam, quantam Christus ut homo habuit, quæ est potestas excellentiae.*

Confirmatur: Potestas excellentiae in Christo conuenit ipsi, in quantum capiti totius Ecclesie: Sed Deus de potentia absoluta potuit purum hominem constitueret caput totius Ecclesie, ejusque gratiam & opera ad justificationem aliorum hinc minum ordinare; sicut de facto Adamus fuit constitutus caput non solum naturale, sed etiam morale, totius humani generis, quantum ad transmissiōnem justitiae originalis, vel privationis illius in posteros, ut in Tractatu de peccatis, disp. 7. art. 1. ostendimus est: Ergo potuit Deus potestatē excellentiae quæ fuit in Christo ad instituenda sacramenta, puro homini communicare, non tamen cum ea eminentia & perfectione quæ fuit in Christo; nam Christus ut homo est instrumentum conjunctum divinitatis, alii vero ministri quibus Deus potestatē excellentiae communicaret, essent illius instrumenta separata. Item potestas excellentiae in Christo, infinitam dignitatem suæ personæ connorabat, ratione cuius erat principium meriti & satisfactionis infiniti valoris, quod puro homini competere nequit, ut in Tractatu in Incarnatione, disp. 4. art. 1. ostendimus.

§. II.

Solvuntur objectiones.

Obijctus primò: Instituere sacramenta est instituere, certa & infallibilia signa gratiae conferendae: Sed solus Deus id potest: Ergo & illud, Major constat, Minorem verò probant Scotus & Gabriel. Primò quia ille solus potest certa & infallibilia signa gratiae conferendae instituere, qui potest gratiam ipsam conferre: Sed solus Deus (inquit) potest gratiam conferre: Ergo & infallibilia signa gratiae conferendae instituere. Secun-

Secundò, cùm non possit dari signum certum & infallibile gratiae conferenda; nisi deta. minetur divina voluntas ad gratiam tali signo posito conferendam, si pura creatura tale signum posset instituere, posset etiam determinare voluntatem Dei ad gratiam conferendam, quod tamen implicat.

18 Respondeo negando Minorem, ad cujas primam probationem, distinguo Minorem. Solus Deus potest conferre gratiam, ut causa principalis, propriâ virtute & autoritate id præstans, concedo. Ut causa abs. lute, nego. Pura enim creatura, ut causa instrumentalis & ministerialis, per virtutem & autoritatem à Deo acceptam, id potest.

19 Ad secundam probationem, nego sequelam: Cùm enim in illo casu Deus præsupponeretur determinatus à se ipso ad voluntatem conferre infallibiliter gratiam, in praesentia signi ab ipsa creatura instituendi ipsamque creaturam ad talen institutionem faciendam prædeterminaret; jam non Deus à creaturâ, sed cretua à Deo, in institutione illa determinaretur.

Objicies secundò cum Vazque: Potestas instituendi propriâ sacramenta, ei solum convenient, à quo oritur primum sacramenti decretum, sed primum sacramenti decretum à solo Deo potest manare: Ergo illi sibi potest convenire potestas instituendi sacramenta. Minor constat, Major verò probatur à Vazque, quia instituere (inquit) idem est quod rem aliquam incipere, & ab initio quasi statuere & deceperere.

20 Respondeo, concessa Majori, distinguendo Minorem. Primum sacramenti decretum in genere cause principalis, propria & suprema autoritate instituentis sacramentum, est à solo Deo, concedo Minorem. Primum sacramenti decretum, in genere cause ministerialis, ex commissione divina instituentis sacramentum, nego Minorem, & Consequentiam. Certè, si argumentum Vazquis valeret, probaret etiam homines non posse dici veri & propriè conditores legum Civilium aut Ecclesiasticarum, quandoquidem aequè dici potest, primum illarum decretum emanare à solo Deo, ac primum decretum sacramenti.

21 Objicies tertid: Justificatio impii est quid majus, quam creatio cœli & terræ, ut docet Augustinus Tractatu 72. in Joan. Sed Christus non potuit communicare Discipulis vim creandi cœlum & terram: Ergo neque vim justificandi impium, nec per consequens illis committi potuit institutio sacramentorum, cùm per illa peccatores iustificantur.

22 Respondeo ex D. Thoma 1. 2. quæst. 113. art. 9. quod licet ex parte facti sit quid majus justificatio quam creatio, quia haec terminatur ad esse naturale, illa ad formam supernaturalem; tamen ex parte modi, excedit creatio, & est maximum opus Dei, quia ex nihilo fit aliquid: ex quo sequitur, quod licet possint dari instrumenta physica ad infusionem gratiae, & justificationem impii, nimis sacramenta, repugnet tamen, juxta doctrinam D. Thomæ 1.p. quæst. 45. art. 5. quod detur instrumentum physicum creationis.

23 Objicies quartò contra secundam conclusionem: Potestas excellentiae convenit Christo, ratione unionis hypostaticæ: Ergo non potest communicari puræ creature.

24 Respondeo, concessa Antecedente, distinguendo Consequens. Non potest communicari creature, cum ea eminentia & perfectione quam fuit in Christo, concedo. Modo imperfectiori, nego. Solujo patet ex supra dictis, licet enim pura creatura non possit esse instrumentum coniunctum divinitatis, nec influere infinitum valorem meritorum & satisfactorum in suas operationes, sicut Christus: quia tamen puro homini petuit communicari tanta gratia, ut mereretur de condigno virtutem & effectum sacramentorum, & institui caput morale cœterorum hominum, potuit ipsi communirari, modo tamen imperfectiori, ea potestas excellentiae

Genes Theol. Tom.

quam fuit in Christo ad instituenda sacramenta, & justificandos aliós homines.

DISPUTATIO VI.

De Ministro Sacramentorum.

Ad sex ultimos articulos questionis 64.

C Onsiderata causâ efficiente principali, que sacramenta instituit, scilicet Christo, sive est ut de causa ministeriali, que ea confert, & dispensat diligamus, & plures ac graves, quae circa facultatem unitam ministros occurruunt difficultates, articulis sequentibus resolvamus.

ARTICULUS PRIMUS.

Quinam sint sacramentorum ministri?

S Cotus in 4. dist. 6. quæst. 1. affirms Angelos, etiâ de lege ordinaria, potest esse sacramentorum ministros. E contrâ Augustinus Bernal disp. 17. seft. 1. num. 15. ait quod licet Angeli de potentia extraordinaria possint sacramenta administrare: non tamen ea conficeret. Alii verò Theologi communiter docent Angelos possent quidem de potentia abs. lute sacramenta confidere & administrare, solos tamen homines esse ordinarios sacramentorum ministros. Verum cùm homines in duplici statu considerari possint, nimis in statu viae, & termini, seu beatitudinis, adhuc est difficultas & controversia inter Theologos, utrum non solum homines viatores, sed etiam beati & comprehensores, sint de potentia Dei ordinaria, sive ex vi instituti nis Christi, idonei sacramentorum ministri, ita ut si in corpore assumpto apparerent, vel miraculosè resurgerent, absque novo miraculo, sacramenta ministrare possent? In cuius difficultatis resolutione, partem negativam tenent Alensis, Cabrera, Conink, Vazquez, Delug., Bicanus, & alii. Affirmativam verò amplectuntur ex Thomist. Soto, Sylvester, Nunno, Martinus Ledesma, Philippus à Lætate Trinitate, Martinez à Prado, & ex extaneis Suarez, Henriquez, Diana, & plures alii.

§. I.

Triplici conclusione difficultas proposita resolvitur.

D Ico primò: De lege ordinaria soli homines, & non Angelis, sunt sacramentorum ministri. Ita D. Thomas hic art. 7. ubi hanc conclusi: nem probat in arguimento sed contra, ex illo ad Hebreos 5. Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constitutus in his quæ sunt ad Deum: Sed Angeli boni vel mali non sunt ex hominibus: Ergo ipsi non constitutunt ministri in his quæ sunt ad Deum, id est in sacramentis. Unde Chrysostomus libro 3. de sacerdotio, ca. 5. His quitteram incolunt, arque in ea versantur, commissum est, ut ea quæ in cœlis sunt dispensent: iis datum est ut potestatem habeant, quam Deus optimus neque Angelis neque Archangelis datam esse voluit; neque enim ad illos dilectum est: quæcumque ligaveritis super terram, erunt ligata & in cœlis, & quæcumque solveritis super terram, erunt soluta & in cœlis.

Ratio à priori hujus conclusionis nulla alia assignari potest, nisi voluntas Dei, & Christi, congruentiae tamen non desunt. Nam in primis minister mundi principalis sacramentorum, non debet esse superior in natura minister magis principalis. hoc enim esset indecens Christo autem ut homini, qui ut talis est minister principalis fa-

cramentorum, Angelus est super hoc in natura. Secundum, Sacramentum consistit ex parte tertiæ illius, & spirituali: Ergo conventens tuus, quod illius minister sicut & intellectum habet: talis a nem est solus homo. Tertio, nec ens sacramentum est solus homo: Ego ut servatur propria, debuit solus homo in ministerum faciendum: utrumque i. dicitur. Denique, Sicut in sacramentis requiritur pro materia aqua naturalis, oleum, basilicum, & v. num naturale, sic etiam congruum fuit, quod requireretur natu alia ratione, & verbum pronuntio, quae tamen est Angelis impossibilis, utpote cum sit actio vitalis procedens à principio trinitatis, locutio vera ab Angelis formata, media corporibus assumptis, sit ab ipsis Angelis scilicet ex uniuscunstis arbitribus ejusmodi corpo ibus.

4. Dico secundum: De potentia & lege extraordinaria, Angelis possunt sacramenta confidere, & administrare. Ita D. Thomas articulo citato in corpore, ubi sic art. *Sicut Deus virtutem suam non alligavit sacramentis, qui possunt ne sacramentis effectum sacramentorum conferre: ita etiam virtutem suam non alligavit Ecclesia ministris, quin etiam Angelis possit virtutem tribuere ministrandi in sacramentis.* Et in 4. sent. dist. 5. quæst. 2. art. 3. quæstiunc. 2. *Sicut Deus potentiam suam sacramentis non alligavit, ita nec potestate consecrandi sacramenta alligavit aliquibus ministris, unde qui dedit haec potestatem hominibus, potest dare & Angelis.* Quibus verbis S. Doctor conclusionem nostram & docuit & probavit.

5. Potestque cor. mari ex variis historiis, quibus Angelos sacramenta ministrasse & confidere refertur. Sanctum enim Onus Iurum Anas horet m. ab Angelo Eu. haristiam accipe e solium diuinico quoque die, ex Paphnutio Abate, teste oculari, referunt. Sabellius lib. 2. cap. 2. Velaterranus lib. 17. & passim alii. Item Clemens VIII. in Bulla beatificationis beatæ Agnetis de mente Politiiano, Ordinis Fratrum, data 23. Februarii anni 1601. testatur quod saepius eidem Angelus Eucharistiam sibi manu porrexit. Ipsos etiam sacram synaxim saepius B. Cathari & Senensi administrasse refert D. Antonius 3. p. Chron. titulo 23. cap. 14. §. 8. & alii passim. Narrat etiam Nicophorus libro 11. historiæ Ecclesiastice cap. 20. S. Amphilius in deserto ab Angelis fuisse consecratum in Episcopum, ejusque consecrationem ratam à ceteris Episcopis habitam fuisse. Plura etiam tempora dicuntur Angelorum, vel etiam ipsis Christi Domini ministerio consecrata, specialiter templum in honorem B. Michaelis in monte Gargano constructum, & aliud in honorem S. Dionysii in Gallia prope Parisios erectum: de quo Gaginus lib. 3. cap. 2. & 3. hæc scribit. Episcopi B. Dionysii fanum à Dagoberto Rege struclū dedicare. Kalendas Martii statuerant. Pridie Kalendarum quidam lepræ admodum deformis ab edituis impetravit in ade pernotare. Ubi dum vigil in oratione perseverat, videt perspicue Christum, comitansib[us] eum Petro & Paulo, una cum Divis martyribus Dionysio, Rustico, & Eleutherio, per fenestrā in Basiliacum advenire. Ergo candida veste amictus, dedicationis sacri munus absolvit. Deinde ad lepræ contaminatum progressus Christus: Tu, inquit, homo dicio Ponificibus, cum crastinâ luce ad banc adem se conferant, eam à me consecrata. Cuius rei fidem fecit infirmi hominis cura, nam contagia hominis facie lepram omnem Christus auferens, eam proximo lapidi agglutinavit: qua ad hanc usque diem, per summam admirationem visitur. Quo miraculo attoniti Praesule, à dedicatione abstinerunt.

6. Dico tertio: Homo, etiam comprehensor sive beatus, est de lege Dei ordinaria, sive ex vi institutionis Christi absque ulla alia commissione nova, minister idoneus sacramentorum, licet solum extraordinarius.

Hanc conclusionem aperte supponit D. Thomas eodem art. 7. citato: cum enim in secundo arguento sibi objecisset, quod homines sancti assimilantur

Angelis in caelo, ut dicitur Matthei 22: Sed aliqui sancti in caelo existentes possunt ministrare in sacramentis, quia character sacramentalis est indelebilis, ut dixerat art. 5. Ergo etiam Angelis. Respondet ad secundum, quod sancti qui sunt in caelo, sunt similes Angelis quantum ad participationem gloriae, non autem quantum ad conditionem naturæ, & per consequens neque quantum ad sacramenta. Ubi S. Thomas non negat, nec permittit translati e Minoarem, tanquam nihil facie tem ad vim argumenti, sed eam absolutè concedit, utpote confinem ratione præcipua articuli, & dicit art. 5. Ergo enier, sanctos in caelo existentes, pone de lege Lei ordinaria, sive ex vi institutionis Ch. ill. . . . Iq; ulla alia nova commissione, ministrare sacramenta.

K. io etiam id suadet: Homo enim, licet comprehensor & beatus, habet characterem, cum ille sit indelebilis, & post hanc vitam permaneat, ut disp. præcedenti ostendimus, & miraculosè resumeret corpus, potest adhibere omnia ad valorem sacramenti essentialiter reguata, nimurum debitam materiam & formam, & habere intentionem faciendi quod facit Ecclesia. Sed haec conditiones sufficiunt, ut de potentia ordinaria, sive ex vi institutionis Christi, possit administrare idonee sacramenta: Ergo dato miraculo, quo beatus assumetur corpus, postea potestate ordinaria, & absque ullo novo miraculo, esset idoneus sacramentorum minister. Major patet, Minor vero suadetur. Licet enim ut quis sit minister ordinarius, præter conditiones affigatas, requiratur insuper quod sit viator, utpote cum ob necessitatem sacramentorum, ejus conversatio debeat esse ordinaria nobis, ut haec tamen conditio non videtur necessaria in ministro extraordinario, alia nulla esset differentia inter ordinarium & extraordinarium sacramentum ministerum: beatus autem si resumeret corpus, diceretur minister sacramentorum extraordinarius, non quod tunc illis opus esset ad ministranda sacramenta potentia Dei extraordinaria, sed quia soli viatores ordinariè conficiunt sacramenta: Ego &c.

Confirmatur Scriptura, Concilia, & Patres, loquentes de institutione hominum in ministeriis sacramentorum, facta à Christo, nullam proſus mentionem faciunt conditionis statutis viæ: Ergo cum aliunde non videatur necessaria, dicendum de facto non fuisse appositum à Christo, & consequenter beatos posse ex vi institutionis Christi validè administrare sacramenta.

§. II.

Solvuntur Objectiones.

Contra primam conclusionem nullum militat argumentum alicuius momenti, sed contra secundam objicitur. Sacra menta novæ legis essentialiter constant rebus & verbis, ut disputatione 1. ostensum est: Sed verba ab Angelis in corporibus assumptis prolatæ, non essent vera verba, cum Angeli in corporibus assumptis non possint verè loqui, ut docet D. Thomas 1. parte quæst. 51. art. 3. ad 4. sed solum formare lōnos in aere, similes vocibus humanis, qui tamen, cum non sint à principio intrinseco, non sunt veræ voces: Ergo Angelis, etiam de potentia & lege extraordinaria, non possunt sacramenta confidere.

Propter hoc argumentum Cabrera & Nunno existimant sacramentum quod de lege & potentia extraordina ab Angelo vel anima separata conficeretur, licet foret verum sacramentum, non tamen ejusdem rationis substantialis cum nostris, utpote cum verba ab Angelo vel anima separata prolatæ, non sint vera verba. Sed existimo cum Soto & Martinez à Prado, quod tale sacramentum esset ejusdem speciei cum nostris, quia licet verba prolatæ ab Angelo in corpore assumpto, sint specie diversa ab illis quæ homines proferunt, hæc tamen

tamen diversitas materialiter & per accidens se habet ad rationem signi sensibilis, subindeque ad rationem sacramentis; quia illi s. n. sensibiles, licet non sint à principio intrinseco vitali, habent tamen eandem significationem, subindeque eandem virtutem gratiae producunt, quam habent nostrae voces sacramentales. Unde in forma ad argumentum respondeo, distinguendo Majorem: Sacraenta novæ legis essentialiter constant rebus & verbis, ut vitaliter prolatas à ministro, nego Majorem. Ut significativis, seu ut habentibus rationem signi sensibilis gratiae sanctificantis, concedo Majorem. Similiter diffinguo Minorem: Verba ab Angelis in corporibus assumptis prolatas, non sunt vera verba, si per ly vera, intelligentur verba verè vitalia, seu vitaliter prolatas, concedo Minorem. Si per ly vera verba, intelligentur verba verè significativa, nego Minorem & Consequentiam: Hæc enim verba, Ego te baptizo, ab Angelo in corpore assumpto proleta, non minus verè interiore animæ ablutionem significant, subindeque non minus habent rationem signi sensibilis gratiae, & per consequens sacramenti, quam cum ab homine preferuntur.

11. Objicitur secundū contra tertiam conclusionem: Christus suā institutione designans mihi istros sacramentorum, solos viatores ait, quebatur: Ergo soli viatores sunt ex vi instituti: is Christi, ministri idonei sacramentorum.

Secundū, Soli homines viatores sunt secundū legem ordinariam capaces recipiendi sacramenta: Ergo & illa conficiendi & administrandi.

Tertiū, cùm sacramenta pertineant ad Ecclesiam militarem, illi solum sunt ministri idonei ipsorum, ex vi institutionis Christi, qui pertinent ad Ecclesiam militarem: At beati non pertinent ad Ecclesiam militarem, sed ad triumphantem: Ego non sunt ministri idonei sacramentorum, ex vi institutionis Christi.

Quartū, si aliquis ex summis Pontificibus mortuis, & beatis, resurgeret, nullam haberet potestatem jurisdictionis in Ecclesiam, alias essent simul in ipsa plures Summi Pontifices: Ergo neque potestatem Ordinis, sive administrandi sacramenta.

Denique, ex nostra doctrina sequitur sacerdotem in inferno existentem cum anima & corpore, habere potestatem, si adesset ibi panis & vinum, illa transubstantiandi in corpus & sanguinem Christi, quod tamen non debet admitti; alias enim si id posset, praefaret utique, dampno illi panem & vinum in derisionem Dei & sacramenti porrigit; irò eadem ratiō possent in inferno ordinari sacerdotes, à damnatis Episcopis.

12. Ad primam obiectiōnē respondeo, concessō Antecedente, negando Consequentiam; licet enim solos viatores alloqueretur Christus, quando dedit hominibus potestatem sacramenta administrandi, quia eos tantum praesentes habebat, non est tamen unde dicamus, eorum institutionem non fuisse absolutam, sed apposita fuisse conditionem statū viæ.

Ad secundam, nego etiam Consequentiam & paritatem: disparitas est, quod recipere sacramenta est proprium illorum in quibus prima gratia debet recipi, vel augeri, quales tamen sunt soli viatores, beati enim habent gratiam in termino suæ consummatiōnis existentem, ac proinde non exigentem ulterius aliquod augmentum.

Ad tertiam dico quod licet beati sint omnino extra Ecclesiam militarem, quoā receptionem sacramentorum, non tamen quoad eorum administrationem.

Ad quartam nego paritatem, disparitas est, quod plures supremæ potestates jurisdictionis obstant paci & perfectiōni regimini Ecclesiastici, non verò plures potestates Ordinis.

Ad ultimam respondeo quod licet sacerdos damnet Theol. Tom. V.

natus habeat potestatem consecrandi, Deus tamen non finit quod eam exerceat.

Instant Adversarii: gratis omnino miraculosam, illam divini concursus denegationem afferi in ullo casu, longeque probabilius dici, Deum non concedere sacerdoti damnato illam potestatem quā vult eum nunquam uti, quām miraculose impetrare, ne concessā utatur.

Respondeo quod si ageretur de nova potestatis illius collatione, in statu damnationis à Deo facienda, valeret instantia. Verum cùm hæc potestas sit illa eadē quam habebat sacerdos ante mortem, sicut probabilius est dicere dæmonem, etiam in statu damnationis habere potestatem ad multa, ad quæ tamen Deus ei denegat concursum, quām afferre quod Deus ei auferat talē potestatem: ita & afferre Deum denegare sacerdoti in corpore & anima apud inferos existenti, concursum ad transubstantiationem panis in corpus Christi, quām negare ei potentiam ad hunc effectum.

ARTICULUS II.

Utrum ad valorem sacramenti requiratur intentio ministri, quā intendat sacramentum perficere?

Hæresis est Lutheri, in libro de captivitate Babylonica absolute negantis, ad valorem sacramentorum requiri intentionem ministri, & afferentis sacramentum perfici, si apponantur res, & verba profrantur, tamē si à ministro joco aut irrisione, vel ficte & mendaciter tetum id exterius peragatur. Unde omnes Catholici Doctores fatentur ad valorem sacramenti exigi aliquam intentionem ministri, sed difficultas est, utrum ad valorem sacramenti sufficiat intentione faciendi solum actum externum, vel requiratur necessariò intentione faciendi illum ut sacramentalem, id est ut Christus eum instituit, referendo illum ad finem institutionis, & volendo illum quia institutum, & prout institutum?

In cuius difficultatis resolutione, Catharinus Salmeronius, Scribonius, Palsqualigus, & alii quos refert & citat Martirez à Prado hic dubio 7. existimant ad valorem sacramentum sufficere quod verba modo serio proferantur, prius ut solet fieri ab Ecclesia, absque alia intentione interna, quā serio proferendi verba, & adhibendi materiam sacramenti. Sententia tamen opposita, afferens ad valorem sacramenti necessariam esse intentionem faciendi sacramentum formaliter, seu ut est quedam ceremonia sacra à Christo instituta, communis est apud Theologos, tam domesticos, quā extreos, quorum alii Catharini sententiam ut hereticam, alii ut erraneam, alii vero silem ut temerariam proscriptiunt.

§. I.

Conclusio affirmativa statuatur.

Dico igitur: Ad valorem sacramenti non sufficit in ministro intentione faciendi solum actum externum, sed requiritur insuper intentione faciendi illum ut sacramentalem.

Probatur primum: Concilium Florentinum in Decreto unionis, & Tridentinum sess. 7. Can. 11. definitione ad valorem sacramenti requiri in ministro intentionem faciendi quod facit Ecclesia: Sed quod facit Ecclesia non solum est apponere materiam, & verba exterius proferre, hoc enim extra Ecclesiam fieri potest à pagano, sed his confidere ceremoniam sacram: Ergo ad valorem sacramenti necessaria est in ministro intentione faciendi sacramentum formaliter.

Confirmatur: Concilia citata definiendo requiri ad

ad valorem sacramenti materiam & formam, etiam definiunt requiri voluntatem applicandi materiam, & proferendi verba; actus enim exterior, & volitus illius, pro codem reputantur: Sed ultra materiam & formam definiunt esse necessariam intentionem ministri: Ergo per talen intentionem, aliquam aliam intelligent, praeter eam quae ad exteriorem verborum prolationem, & materiae applicationem requiritur.

Confirmatur amplius: Tridentinum sess. 14. cap. 6. & can. 9: definit poenitentem non manere absolutum, nec perfici sacramentum, si sacerdoti *animus serio agendis*, & *verè absolvendi desit*: Ergo ultra exteriorem prolationem verborum serio quoad exterius factam, requiritur interior *animus absolvendi*, & perficiendi sacramentum.

18. Probatur secundò ex ipsa institutione sacramentorum, in qua inclusa videtur intentio interior faciendo sacramentum: nam Joan. 20. instituit poenitentia, his verbis, *Quorum remiseritis peccata &c.* quibus sacerdotes instituuntur judices, & ipsis consertor potestas remittendi peccata; atque ad eadē sacerdos absolvendo profert sententiam ut iudex, & peccata remittit: At sententia à iudice prolatā sine interiori intentione, valida non est, neque debitum remittitur sine intentione interiori remittendi, quamvis exterius se id proferatur sententia, & debitum dicatur remitti: Ergo ad rationem sacramenti poenitentiae, praeter seriam prolationem verborum, interior intentione requiritur. Similiter in Eucharistiae institutione Christus Lucae 22. dixit, *Hoc facite in meam commemorationem*, quod sine interiori intentione stare nequit. Et de Extrema - Uncione Jacobi 5. dicitur: *Inducat Presbyteros Ecclesia, & orent super eum*: oratio autem intentionem internam requirit. De matrimonio etiam constat, nam sine interiori consensu non conficitur, & idem de aliis sacramentis.

19. Tertiò probatur conclusio ratione D. Thomae huc art. 8. Minister potest operari vel nomine proprio, vel nomine Christi v. g. infantem ablucere; similiter potest verba proferre, nomine Christi, aut proprio; nam tam ablucio, quam verborum prolation, indifferentia sunt, cum utroque modo ponantur. Deinde, actiones exteriore indiferentes sunt ex se, ut sint aliquid merè naturale, & ut sint quid sacramentale: Ergo ut ponantur tanquam quid sacramentale, debent determinari ab intentione ministri, & consequenter ultra intentionem illas ponendi serio quoad exterius, debet adesse alia intention, nimurum eas exercendi nomine Christi, ut quid sacramentale.

20. Demum eadem veritas suaderi potest hac ratione quam tradit D. Bonaventura in 6. parte Breviloquii cap. 5. de Sacramentorum dispensatione: *Dispensatio sacramentorum est opus hominis, ut rationalis, ut ministri Christi, & ut ministri salutis: binc est quod necesse est quod fiat ex intentione quā quis intendat facere quod Christus instituit ad humanam salutem, vel saltem facere quod facit Ecclesia*. Sed Christus ad salutem humanam instituit sacramenta, formaliter ut talia, seu ut causativa gratiae, animam sanantis, & sanctificantis, & Ecclesia ea ut talia ministrare intendit, non verò solum apponere materiam, & verba exterius proferre: Ergo ad valorem sacramenti necessaria est in ministro intentione faciendo sacramentum formaliter, & non sufficit intentione faciendo solum actionem externum.

5. II.

Mens Divi Thomae aperitur.

21. Ratione dubitaadi de mente D. Thomae, fundatum præbent verba quae habet hic art. 8. ad 2. ubi ait: *Quidam dicunt quod requiritur mentalis intentionis in ministro, quæ si deficiat, non perficitur sacramentum; sed hunc deficiū in pueris qui habent intentionē accedendi ad fa-*

*cramentū, supplet Christus qui interius baptizatim adulatis autē qui inserviunt sacramentum suscipere, supplet illum defectum fides & devotio. Sed hoc satis posset dici quantum ad ultimū effectū qui est justificatio à peccatis, sed quantum ad effectū qui est res & sacramentum scilicet quantum ad characterem, non videtur quod per devotionem accedensis posset suppleri, quia character nuncū imprimis nisi per sacramentum. Et ideo alii melius dicunt, quod minister sacramenti agit in persona totius Ecclesie cuius est minister. In verbis autem quæ profert, exprimitur intentio Ecclesie, quæ sufficit ad perfectionem sacramenti, nisi contrarium exteriū exprimatur ex parte ministri vel recipientis sacramentum. Quibus verbis S. Doctor manifeste videtur docere, ad valorem sacramenti non requiri in ministro intentionem faciendo sacramentum formaliter, sed sufficere solam applicationem materie, & verborum prolationem. Idem aperiti adhuc tradere videtur in 4. dist. 6. quæst. 4. art. 2. quæstiunc. 1. ad 2. ubi sic ait: *Alii dicunt quod in Baptismo & in aliis sacramentis quæ habent in forma aliud exercitum, non requiritur mentalis intentionis, sed sufficit expressio intentionis per verba ab Ecclesia instituta, & ideo si forma servatur, nec aliud exteriū quod sententiam contrariam exprimat, baptizatus est.**

Propter haec testimonia Vazquez & Bernal, S. Doctori attribuunt opinionem illam quæ docet ad valorem sacramenti intentionem ministri non requiri, quapropter huic sententiae nullam audent infligere censurem.

Nihilominus dicendum est, D. Thomam manifeste stare pro nostra & communi sententia, & aperiti docere, intentionem conficiendi sacramentum, ad illius valorem necessariò in ministro requiri.

Patet hoc primò, quia ratio quam habet hic art. 8. in corp. & quam §. præcedenti expendimus, id aperiti declarat.

Secundò, In responsione ad 2. in ipsis verbis pro ratione dubitandi adductis, censet eandem esse rationem, quantum ad necessitatem intentionis, de eo qui ministret sacramentum, ac de eo qui illud recipit: Sed infra quæst. 68. art. 7. ad 2. ait quod si in adulto deesset intentione suscipiendi sacramentum, esset rebaptizandus: Ergo pariter censet, quod si in ministro deesset intentione conferendi sacramentum, denudat deberet conferri.

Tertiò, Idem S. Doctor art. 10. hujus quæstionis aperiti tradit nostram sententiam, ait enim, quod *intentionis ministri potest perverti dupliciter, uno modo respectu ipsius sacramenti, putat cum aliquis non intendit sacramentum conferre, sed derisorie aliquid agere, & talis pervertitas tollit veritatem sacramentii, præcipue quando suam intentionem exteriū manifestat*. Quibus verbis aperiti docet, quod licet sit clariss & magis notum, quod non perficitur sacramentum, cum minister exterius manifestat se non habere intentionem, vel exprimit se derisorie agere, tamen si reverè mentaliter interius non intendat sacramentum conferre, sed derisorie agere, etiam non valet sacramentum: Ergo sentit sacramentum esse invalidum, si minister mentalem intentionem non habet.

Quartò, idem Doctor Angelicus supra quæst. 60. art. 7. ad 3. ait quod ille qui corruptè profert verba sacramentalia, si hoc ex industria facit, non videtur intendere facere quod facit Ecclesia, & ita non videtur perfici sacramentum: Ergo censet intentionem faciendo quod facit Ecclesia, ad perfectionem & valorem sacramenti requiri. Id etiam aperiti docet libro 4. sententiarum, variis in locis quæ refert Martinez à Padro huc dubio 7. §. 5. & quæ brevitatis causā prætermittit.

Ad testimonia verò in ratione dubitandi adducta, in quibus Vazquez & Bernal maximam vim faciunt, duplex potest adhiberi solutio. Prima est, D. Thomam ibi non loqui de perfectione sacramenti, quoad rem, sed solum quoad prudentem existimationem, seu quoad

quoad humanam & moralem certitudinem ; quoties enim per verba ministri serio prolatas, exprimitur intentionem Ecclesiae, sumus moraliter certi, ministro intentionem non deficere, subindeque de veritate sacramenti moralem habemus certitudinem, omnem afferentem anxietatem. Quod autem haec interpretatione legitima sit, & menti S. Doctoris consona, patet ex eo quod ibi solvit argumentum quod probare intendebat, ex eo quod intentione esset requisita, sequi non posse esse notum accidenti, se verum receperile sacramentum, & consequenter non posse habere certitudinem salutis, cum sint quaedam sacramenta ad eam obtinendam necessaria. Cui satisfacit afferendo intentionem Ecclesiae, verbis Ministri expressam, satis esse ad certificandum sufficiemtē de valore sacramenti, et certitudine quae haberi potest, & quae tantum moralis est, sicut ea quam extra revelationem specialem habere potest homo se esse in gratia Dei.

²⁴ Dices primò : D. Thomas loquitur de perfectione sacramentali, de qua in titulo articuli quæquierat. At in titulo articuli loquitur & inquirit de perfectione essentialium sacramenti : Ergo in solutione ad 2. de hac loquitur, & non de perfectione quantum ad humanam certitudinem.

Secundò, In loco ex libro 4. sententiarum adducto, expressè affirmat non requiri mentalem intentionem ad valorem sacramenti, hac enim exclusa, afferit dari verum baptismum : Ergo explicatio nulla.

Ad primum respondeo negando Majorem, nam cum difficultas argumenti procederet de incertitudine salutis, in solutione illius loquitur de perfectione sufficienti ad humanam certitudinem.

Ad secundum dicatur non requiri mentalem intentionem ut existat sacramentum, quantum ad certitudinem moralem, omnem anxietatem excludentem, haec enim de ejus existentia datur, si oppositum exterius non exprimatur.

²⁵ Secunda solutio seu interpretatio D. Thomae est, illū locis citatis loqui de intentione mentali expressa & explicita, quam non esse necessariam ad valorem sacramenti affirmat. Pro quo notandum est, duplē posse dari intentionem, aliam expressam, quā quis expressè, & quasi in actu signato, intendat confidere sacramenta ; aliam implicitam & magis confusam, quā quis eo ipso quod in actu exercito accedit ut minister Christi & Ecclesiae, vult implicitè & in confuso sacramentum confidere, quod rectè à Magistro Soto explicatur hoc exemplo. Si quis v.g. suscipit sacros Ordines, ut sit sacerdos & minister Ecclesiae, & postea confuevit celebrare, & alia administrare sacramenta, neque unquam per actum contrarium cogitet aliter ministrare, quā intendat Christus & Ecclesia, habet iste quidem intentionem implicitam & in confuso ministrandi sacramenta, non tamen expressam. De prima ergo negat D. Thomas esse necessariam contra autores primae solutionis, & secundam sufficere affirmat, quae semper presumuntur in ministro, & de qua semper sumus moraliter certi, nisi aliter exterius exprimatur : si autem alia expressa essent necessaria, semper essemus dubii de valore sacramenti. Id & non amplius intendit D. Thomas locis pro ratione dubitandi adductis.

²⁶ Dices primò : In utroque testimonio D. Thomas solvit secundum argumentum, quod non procedebat de actuali intentione, de hac enim loquitur in solutione ad 3. & longè aliter respondet, nempe sufficere intentionem habitualem, hoc est virtualem : Ergo ineptè à nobis explicatur de intentione actuali. Secundò, ibidem D. Thomas refert opinionem Theologorum requirentium ad valorem sacramenti intentionem mentalem, & ipse oppositum ut probabilius docet : Sed nullus Theologorum requirit intentionem expressam : Ergo D. Thomas non rejicit solam intentionem mentalem explicitam, sed etiam explicitam.

Ad primum respondeo, aliud esse intentionem actualē, aliud explicitam, actualis enim potest esse vel implicita vel expressa : & similiter intentione expressa, potest esse vel formalis, vel solum virtualis. Unde D. Thomas in testimonio adductis affirmat expressam, sive formalem, sive virtualem, necessariam non esse in solutione autem ad 3. requirit ad valorem sacramenti intentionem saltem virtualem, sive expressam, sive confusam.

Ad secundum nego Minorem, cuius nulla potest affiri probatio, si enim dantur Theologoi nullam requirentes intentionem, quid mirum quod tempore D. Thomas essent alii requirentes expressam ?

§. III.

Solvitur argumentum ex historia Ecclesiastica desumptum.

A Ntequā difficiliora proponamus argumenta, plausib[er]e h[ab]et h[ab]et breviter illud diluere quod desumitur ex historia Ecclesiastica, quae refert Baptismum datum à puerō Athanasio ludente cum aliis pueris, fusile declaratum validum ab Alexandro Patriarcha Alexandrinus, ut habetur cap. *Spiritus sanctus 1.* quæst. 1. ubi sic dicitur: *In Ecclesiastica historia legitur, quod Alexander Episcopus Alexandriæ, cum Petri Martyris solemnia celebraret, post expleta Missarum solemnia vidit super orā maris puerorum ludum imitantium (ut fieri solet) Episcopum, & gerentem ea qua in Ecclesia geri mos est. Mox eos ad se perducit, & quid egiunt percontatur. Illi rei ordinē pandunt, baptizatos a se esse quosdam Catechumenos constituerunt per Anastasium (legendum est Athanasium ut legunt emendati codices) puerum, qui illis fuerat Episcopus simulators. Ubi ex responsis eorum vidit secundum religionis nostræ ritum cuncta constare, statuit illis quibus integris interrogationibus & responsionibus aqua fuerat infusa, iterari baptismū non debere sed adimplere ea qua fæc[t]oribus mos est.* Ex hac historia validum videtur posse confici argumentum, ad probandum intentionem conficiendi sacramentum, ad ejus valorem non requiri: Qui enim non serio, sed joco opus exterrit sacramenti exequitur, non videtur habere intentionem faciendi sacramentum formaliter, sed tantum materialiter, & nihilominus baptismum per jocum à puerō Athanasio collatum, ratum & validum fusile, declaravit Alexander Patriarcha Alexandrinus : Ergo ad valorem sacramenti non requiritur intentione faciendi sacramentum formaliter, sed sufficit intentione proferendi verba, & applicandi materiam.

Respondeo duplē aliquem posse opus extremum sacramenti joco peragere, primò volendo solum representare & fingere quod fit in Ecclesia à fæc[t]oribus baptizante, & tunc nullum efficitur sacramentum ; secundò intendendo revera facere quod ille facit, quamvis recreationis causā, & in eo casu perficitur sacramentum, sicut in casu quo minister velit baptizare lucri causā. Hoc autem secundo modo Athanasius Baptismum suis fidelibus administravit ; ut colligitur ex t[estimoniis]ib[us]. Primò ex hoc quod interrogatus cur id fecisset? respondebat se voluisse agere quod Episcopum Alexandrinum fecisse viderat. Secundò, quia solos Catechumenos, atque adeo nondum baptizatos, baptizaverat. Tertiò ex eo quod licet Historici narrantes hanc historiam, Athanasium pueris annumerent, certum tamen est quod erat grandiusculus, & aetatis plusquam annorum duodecim. Unde D. Thomas in 4. sent. dist. 6. in expositione litterarum, hæc scribit : *Dicitur quod puer Athanasius ludente simulans se Episcopum, baptizavit quosdam, & iudicatus est ab Alexandro Episcopo, ut non rebaptizarentur, quia inventum est, quod ipse intentionem baptizandi habuit: quod etiam patet, ex hoc quod non baptizabat non Catechumenos.*

Solvuntur aliae editiones.

29. Sed contra hanc solutionem objici potest difficultis instantia desumpta ex alia historia, nimis D. Genesii Martyris, qui (ut refertur in Martyrologio Romano 25. Augusti) cum esset mimus, & vellat coram Diocletiano mysteriis Christianorum illudere, se ægrotum simulavit, & mimicè ab uno ex sodalibus suis baptizari postulavit, sed à Deo inspiratus, & repente ad fidem conversus, baptismum suscepit, & pro fide posteà mortuus est. Ex hac, inquam, historia constare videtur, Baptismum mimicè & fictè collatum, fuisse validum, præsertim cum Angelus ante absolutionem Genesio apparet, ei promiserit mediæ illâ aquâ remissionem omnium suorum delictorum, quæ in libro omnia & singula scripta legebantur.

30. Ut ab hac difficultate facilè se expediant Bellarminus, Vazquez, & alii ex Recentiorebus, respondent S. Genesium baptizatum fuisse non ab aliquo ex sodalibus suis mimis, sed à vero sacerdote Christiano, qui proinde veram intentionem illi administrandi tale sacramentum habuit. Verum ut ait Cardinalis Delugo, hoc videtur incredibile: Quomodo enim sacerdos Christianus veniret absque ingenti sacrilegio ad cooperandum ludicro spectaculo, quod totum ad derisionem religionis Christianæ ordinabatur? Quomodo etiam ausus esset coram Imperatore, Christianorum persecutore acerrimo, sese sacerdotem Christianum manifestare? Denique, quomodo impunè id fecisset, & pacificè, peracto baptismō, dominū redire ipsi Diocletianus permisisset? Quibus addē, quod historici probatae fidei referunt S. Genesius baptizatum fuisse ab uno ex sodalibus irridente mysteria Christi nōrum in theatro, ut ex Surio referunt Baronius tom. 1. historiae Ecclesiastice, anno 302. num. 27. & Ribadeneira in floribus Sanctorum, die 25. Augusti, in vita S. Genesii.

31. Responder secundò P. Nicolai in additionibus ad Raynerium, verbo *Baptismus*, cap. 5. 6. 7. credibile esse mimos exterius facere voluntate quod Christiani faciebant, licet joco sacerdent, & sic verum baptismum contulisse. Sed hoc etiam difficile creditu esse putant aliqui Recentiore: Nam si nec Christiani ipsi (inquiunt) quando in scena agunt personam sacerdotis baptizantis, habent veram intentionem baptizandi, aut faciendo quod facit Ecclesia, sed solum representandi & fingendi illud: quantò minus paganus qui Ecclesiam irridebat, existimandus est habuisse intentionem confendi verum sacramentum?

32. Parum tamen (ut rectè observavit Martinez à Prado) urget hæc replica: imò retorqueri potest in favorem P. Nicolai; Ideò enim Christiani mimi in scena, quando agunt personam sacerdotis baptizantis, non habent veram baptizandi intentionem, ne rebaptizent jam baptizatos, & sacramenta Christi irrideant. È contrà verò Gentiles, ut magis irridenter nostra sacramenta, cum ea mimicè in theatro representabant, quæ Christiani praestare solent, facere intendebant; atque adeò mimus ille qui S. Genesium baptizavit, ut magis Christianorum baptisma irridet, ipsum baptizare intendebat eo modo quo faciunt Christiani. Addo, valde probabile & credibile esse quod aliqui dicunt, nimis Angelum qui S. Genesium monuit, ut baptismum feriò reciperet, eique peccatorum remissionem pollicitus est, admonuisse etiam sodalem suum, ut feriò pie que illud ipsi administraret, subindeque tunc nec in administrante, nec in suscipiente defuisse intentionem. Nen est etiam improbabile quod alii asserunt, ut ab hac difficultate faciliter se expediant, nempè Deum tunc supplevisse miraculosè intentionem ministri, quæ licet sit conditio necessaria & essentialis de lege ordinaria; non tamen de potentia absoluta.

O Bjicies primò: Cùm Episcopus antequam Ordines conferat, protestetur se nolle ordinare excommunicatum, aut non habentem facultatem à suo Praelato, non habet intentionem talē ordinandi: & tamen si adsit inter alios quos Episcopus ordinat, verè ordinatur, ut jura supponunt, quandoquidem decernunt illum suspensum à suo ordine remanere: Ergo ad valorem sacramenti non requiritur in ministro intentio confendi sacramentum.

Respondeo quod licet hæc protestatio Episcopi fiat ad terrem, & ad significandum quod non vult tales ordinare, postquam tamen, facta sufficienti diligentia, nullus talis apparat, intentionem habet, vel sicut habere tenetur, eos omnes ordinandi quos habet præsentes, sive aliqui ex ipsis sint aut non sint excommunicati, & sive habeant vel non habeant facultatem à suo superiore.

Objicies secundò: Sacramentum potest in recipiente habere effectum quem minister non intendat: Ergo & habere rationem sacramenti, licet ipsum ut tale non velit administrare. Consequentia legitima est, Antecedens verò probatur. Hæretici nostri temporis baptizant absque intentione imprimendi characterem, quandoquidem ipsum non admittunt; imò & absque intentione causandi gratiam, quæ si forma int. infessa, cum eam etiam negant, & tamen suo baptismate imprimunt characterem, & producent gratiam: Ergo &c.

Respondeo distinguendo Antecedens: Sacramentum potest in suscipiente habere effectum quem minister non intendat, formaliter & explicitè, benè tamen virtualiter & implicitè, concedo. Quem non intendat, neque formaliter, neque virtualiter, nego. Cùm enim impossibile sit, quod aliquis velit causam, nisi virtualiter saltem & implicitè velit effectum, quia effectus implicitè & virtualiter continentur in causa: eo ipso quod hæretici velint causam characteris & gratiæ, scilicet sacramentum legitimè administratum, etiam si explicitè nolint ipsum characterem & gratiam intrinsecam, implicitè tamen & virtualiter ea intendunt.

Objicies tertio: Certum est quod sicut Christus ita instituit sacramenta, ut eorum valor sit independens à fide & bonitate ministri, ita potuit ea instituere, ut ad eorum valorem & efficaciam non requireretur in ministro intentio illa formaliter faciendi: Sed hic modus institutionis est convenientior: Ergo dicendum est quod Christus ita de facto illa instituit. Major constat, Minor verò probatur primò, quia Christus sic instituendo sacramenta, magis ostenderet suam virtutem, quæ prava intentione ministri non impediretur. Secundò, manifestius esset quod solus Deus est qui principaliter causat effectum sacramenti, juxta suam voluntatem, & quod homines sunt pura instrumenta illius. Tertiò, hic modus institutionis sacramentorum independenter ab intentione ministri quoad suum valorem, valde conductus ad pacandas animos illa suscipientium, sicut è contrà oppositus multas anxietates & dubitationes circa salutem ingerit fidelibus: si enim ad valorem sacramenti requiratur in ministro intentio ipsum formaliter ut sacramentum confiendi, sicut suscipiens sacramentum nunquam poterit esse certus de tali intentione, ut potè interna, atque adeò occulta, ita nec de valore sacramenti ab eo suscepti, & consequenter neque de sua salute.

Respondeo, concessa Majori, negando Minorem, conveniens enim fuit valorem sacramentorum dependere ab intentione ministri: Primò propter eorum dignitatem, quæ requirit ut non fiant ab homine casu, temerè, & fortuitò, sed nobiliore modo, scilicet per actionem.

de Ministro Sacramentorum.

81

actiones verè humanas & cum deuferatione factas. Secundò, propter dignitatem ministeriorum, qui cùm sint causae liberae, debuerunt allumi à Deo tanquam instrumenta que simul moverentur & se liberè moverent ad productionem sacramenti formaliter ut talis. Te tòd, quia alioquin non esset ratio ob quam non assumptus est Deus ad hoc ministerium quamcunque aliam creaturam, etiam irrationalem.

Ad primam autem probationem in contrarium, dicendum est, virtutem Dei & ejus sapientiam magis ostendi in operando fortiter, & disponendo suaviter, movendoque instrumentum animarum, secundum modum suum.

Ad secundam similiter dico, dependentiam sacramentorum ab intentione ministri, illum non extraherere a actione instrumenti animati; nec proinde rationem cause principis à Deo auferre.

Ad tertiam respondeo ad pacandas animos eorum qui sacramenta recipiunt, sufficere certitudinem moralē de intentione ministri, quæ cùm facile ab eo haberi possit, quia non requirit in eo charitatem, vel fidem, nisi minister ipse exteriorū ostendat se illam non habere, vel ex aliis quo ali. si non probabili id pessit colligi, non est cu: sibi ipsiens sacramentum sit quoad hoc anxius de f. a salute, & valida sacramenti lusceptione; maximē cum ince: studio de veritate & effectu ipsius, ex aliis oī i potest, de quibus tamen recipiens sacramentum non sit anxius quoad salutem: quod enim validē conferatu sacramentum poenitentiae, perdet non solum ex intentione ministri, sed etiam ex eo quod sit verè baptizatus & ordinatus, atque potestate jurisdictionis insignitus. Item qui in pueritia fuit baptizatus, postquam ad aetatem adultam pervenit, non potest certè scire se esse baptizatum, sed tantum credere parentibus id affirmantibus.

59 Obijecit quartò: Implicat ponere materiam & formam sacramenti, nisi ponatur sacramentum; sicut implicat p̄cni materiam & formam artefacti, nisi ipsum artefactum ponatur: Ergo cùm minister applicat alicui materiam & formam Baptismi, verè ipsum baptizat, & sacramentum conficit, tamē intentionem non habeat ipsum baptizandi & conficiendi sacramentum.

60 Respondeo distinguendo Majorem. Implicat ponere materiam & formam sacramenti, formaliter ut tales, seu quatenus sunt quedam cærem: nia sacramentum à Christo instituta, nisi ponatur sacramentum, concedo Majorem. Implicat ponere materiam & formam sacramenti, materialiter & in esse entis, & abstrahendo ab hoc quod sint quedam cæmonia sacramentum à Christo instituta, nego Majorem. Nam res & verba in esse entis & materialiter non sunt sacramentum, sed ut instituta à Christo, ut sint signa practica gratiae sanctificantis: unde ut minister sacramentum conficiat, requiritur necessariò quod materiam & formam sacramentorum, sub hac ratione, implicitè saltem & in confuso, ponere intendat: ad quod sufficit quod intendat facere illud quod facit Ecclesia. Ad exemplum verò de artefacto, quod in argumento adducitur, neganda est paritas. Ratio discriminis est, quia artefactum nihil aliud dicit, quām materiam & formam; sacramentum autem, ultra ablutionem & verba, audit esse signum practicum gratiae: rationem autem signi gratiae in actione exteriori reperiri, dependet à duobus, nempè ab intentione ministri, & à Christi institutione & voluntate, qui noluit materiam & formam sacramenti gratiam significare, deficiente intentione ministri.

§. V.

Aliæ difficultates & easus conscientiæ breviter resolvuntur.

61 R Estant adhuc resolvendæ quedam difficultates de intentione ministri, quas breviter hic expediemus.

Prima est, an deficiente intentione ministri ad valorem sacramenti requisitā, Deus supplet illius defectum, & conferat sine vero sacramento, effectum sacramenti v. g. si minister ex malitia non intendat baptizare puerum, an Deus ex sua infinita misericordia, conferat illi gratiam, sine vero Baptismo?

Respondeo negativè, contra Aldensem, D. Bonaventuram, Sylvestrum, Paludanum, & alios. Probatur p̄imò ex D. Thoma infra quæst. 68. art. 1. & 73. art. 3. & quodlib. 6. art. 4. ubi distinguens triplex Baptisma, aquæ, spiritus, & sanguinis, docet quod pueri non habentes usum rationis, cùm non possint dilectionem Dei habere, in qua Baptismus spiritus seu flaminis consistit, salvari non possunt, nisi per Baptismum aquæ vel sanguinis, si propter Christum occiduntur, qualiter de innocentibus docet D. Augustinus: Ergo sentit quod quotiescumque non suscipitur verum Baptisma, gratia non confertur à Deo, nisi adsit Baptismus flaminis vel sanguinis.

Id etiam efficaciter probari potest ex lege illa generali Joan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* Ex illa enim evidenter infertur, quod puer ante usum rationis, ut si Baptisma non recipiens, ex defectu intentionis ministri, non consequeretur vitam æternam. Unde Augustinus Epist. 28. ad Hieronymum: *Quisquis dixerit quod in Christo vivificabuntur parvuli qui sine sacramentis ejus participatione de vita exirent, sic profecto contra Apostolicam prædicacionem venit, & totum damnat Ecclesiam.* At hoc esset falsum, si que ille effectum Baptismi, scilicet gratiam, sine vero Baptismo recipere esset: Ergo gratia non infertur à Deo, cùm ex defectu intentionis ministri verum Baptisma non confitetur.

Confirmator: Puer sine debita materia vel fo-
matum baptizatus ex malitia vel ex ignoranti ministris, gratiam non recipit, ut omnes concedunt: Ergo nec ille qui sine debita intentione baptizatur. Consequens manifesta est, nam tam bene deficit sacramentum ex defectu intentionis ministri, sicut ex defectu formæ, vel materiæ, ut definit Florentinum in Decreto unionis, ubi dicitur, *omnia sacramenta tribus perfici, nimisnam materiâ, formâ, & intentione ministri, quorum si aliquid desit, non perficitur sacramentum.*

Dices, D. Thomas hic art. 8. ad 2. oppositam sententiam docere videtur, cùm enim ibi retulisset opinionem aliquorum afferentium quod Christus in parvulis supplet defectum intentionis, & in adultis fides & devotione recipientum, sic de hac sententia loquitur: *Sed hoc fatus posset dici quoad ultimum effectum, qui est justificatio à peccatis, sed quantum ad effectum, qui est res & sacramentum, scilicet quantum ad characterem, non videatur quod per devotionem acceditis p̄fisi suppleri, quia characterem nunquam imprimitur, nisi per sacramentum.* Ergo sentit defectum intentionis suppleri, quantum ad effectum gratiae, non quantum ad characterem.

Respondeo quod licet sententia relata à D. Thoma, de parvulis & adultis loquatur, & de utroque effectu Baptismi, gratia scilicet & charactere, ille tamen solum eam apprehendit, quantum ad effectum gratiae, & solum quantum ad adultos, qui per dilectionem & fidem includentem Dei dilectionem, extra sacramentum justificari possunt: quantum autem ad alia refertur quidem sententia, sed non approbatur.

Secunda difficultas est, quænam intentione sit necessaria ad valorem sacramenti, actualis, habitualis, aut virtualis?

Respondeo breviter, intentionem actualem non esse requisitam ad valorem sacramenti, habitualem verò non esse sufficientem, bene tamen virtualem.

Prima pars habetur in Ritu Romano, & docetur à D. Thoma hic art. 8. ad 3. & rationem assignat, quia habere intentionem actualem, non est totaliter possum in hominis potestate, quia præter intentionem cùm homo vult mutari.

Disputatio Sexta ,

muliū intendere, incipit alia cogitare secundū illud Psalmi 39. Cor meum dereliquit me. Addo quod actualis intentio non est necessaria ad actum humanum & deliberatum, sed sufficit virtualis, ut patet in oratione, ad quam, ut sit meritoria, sufficit virtualis attentio, ut docet S. Thomas 2. 2. quæst. 83. art. 13. Quamvis autem hæc intentio non sit necessaria ad valorem sacramenti, studiosè tamen curare debet (inquit S. Doctor) sacramenti minister, ut etiam actualē intentionem adhibeat. Quod (ut rectè advertit Cajetanus) non debet intelligi de intentione quā in actu signato minister dicat. Ego intendo confidere sacramentum, sed de intentione in actu exercito, ita ut postquam minister actum intentionis confidiendi sacramentum habuit, attendat ad ea quibus conficitur, nimur ad distinctam prolationem formæ, ad reverentem contractionem materiæ, & ad futuram tunc ineffabilem præsentiam divinæ gratiæ.

49 Secunda pars quæ afferit habitualē intentionem ad valorem sacramenti non sufficere, non minus est manifesta quam præcedens; nam habitualis intentio ea est quā quis aliquid facit ex habitu, absque advertentia & deliberatione, ut cùm quis habens habitum misericordiæ, nihil de elemosyna cogitans, imò fortè dormiens, pecuniam ponit ubi elemosynæ colliguntur: Sed hoc non sufficit ad valorem sacramenti, cùm illius administratio debeat esse actio humana & deliberata; Ergo ad valorem sacramenti intentio habitualis non sufficit.

Dices. Divus Thomas hic art. 8. ad 3. manifestè docet oppositum: ait enim quod licet ille qui aliud cogitat non habeat actualē intentionem, habet tamen intentionem habitualē, quæ sufficit ad perfectionem sacramenti. Quo nihil clarius & expressius contra nostram resolutionem dici posse videtur.

50 Duplex tamen huic instantiae potest adhiberi solutio. In primis dici potest cum Cajetano, D. Thomam ibi loqui de intentione habituali, non ut distinguitur à virtuali, sed prout differt ab actuali, tum quia id aperte constat ex ipso textu; tum etiam quia tempore Divi Thomæ, omnis intentio non actualis, etiam ea quæ virtualis dicitur, vocari solebat habitualis, ut patet ex D. Bonaventura in 2. sent. dist. 41. art. 1. quæst. 3. in solutione 6. argumenti, ubi habitualē relationem ad Deum, sufficere operi merito ioculerit, & subdit: habitualē relationem dici, non quod habeat charitatem per quam sit habilis ad referendum, sed quia in primordio illius operationis, vel alterius ad quam illa consequenter se habet, intentionem habet ad Deum directam. Ubi Doctor Seraphicus aperte relationem habitualē ad Deum, pro virtuē usurpat, quæ propterē dici habitualis potest, quia per modum alicujus habitus perseverat, licet actum præcedentem supponat.

51 Secundò respondet Pater Nicolai in scholiis ad art. 8. hujus questionis, & in additionibus ad Raynerum, titulo de Baptismo, cap. 1. §. 8. certum sibi videri, quod non intentionem habitualē, sed potius virtualē, ibi scriperit S. Thomas, sed propter abbreviatos characteres, qui ex veteri scribendi usu, similem formam præferunt, aut maximam affinitatem inter se habent, imprudenter, vel per oscitantiam, vox illa virtualis, pro habituali mutata sit. Hujusque mutationis duo indicia manifesta adducit. Primum est, quia exemplaria quædā anni 1540. intentionem virtualē legunt, non verò habitualē. Secundū, quia S. Doctor non solet habitualē cum virtuali confundere, sed unum ab alio accurate distinguit, ut patet in quæstionibus disputatis, de charitate art. 11. ad 3. ubi sic habet: *Aliud est habitualiter referre in Deum, & aliud virtualiter; habitualiter enim refers in Deum & qui nihil agit, nec aliquid actualiter intendit, ut dormiens, sed virtualiter aliquid referre in Deum, si est agentis proper finem ordinantis in Deum. Et in 4. sent. dist. 16. quæst. 2. art. 2. quæstiunc. 2. contractionem ait posse accipi tripliciter, vel attū, vel habitu,*

vel medio modo, scilicet ex virtute attū quem agit. Et in hac ipsa parte quæst. 87. art. 1. negat habitualē disponentiam ad peccatorum venialium remissionem sufficere, sed requiri vult saltem aliquam virtualem.

Tertia pars, quæ affirmit ad valorem sacramenti intentionem virtualē sufficere, colligitur ex præcedentibus; nam si habitualis non sufficit, & actualis requisita non est, restat ut virtualis sufficiat. Intentio autem virtualis illa est, quæ licet actu transierit, manet tamen in virtute, ratione primi propositi quo quis se ad agendum applicuit humano modo. Puta cum sacerdos accedens ad baptizandum, intendit facere circa baptizandum quod facit Ecclesia: unde si postea in ipso exercitio attū cogitatio ejus ad alia rapitur, ex virtute prima intentionis perficitur sacramentum, ut ait S. Thomas hic art. 8. ad 3. Etiam aliud vulgare exemplum ejusdem S. Doctoris 3. contra Gentes cap. 138. illius scilicet qui propter Deum iter arripuit, in quo ut ex illa intentione iter peficiat, necessarium non est quod in qualibet parte itineris de Deo actu cogitet.

Sed dubitari potest, an ebrius, vel dormiens, possit sufficere sacramentum? Ratio autem dubitandi est, quia ante ebrietatem vel somnum, potuit velle confidere sacramentum, verbis in ebrietate vel somno profendis, subindeque tunc virtualē intentionem confidiendi sacramentum habere, quæ cùm ad valorem sacramenti sufficit, si ille in ebrietate vel somno supra debitam materiam verba proferat, nihil tunc ad valorem sacramenti deesse videtur. Potestque augeri difficultas, nam si quis ante somnum vel ebrietatem baptismum desideret, & postea dormiens aut ebrius baptizatur, recipit sacramentum: Ergo pariter si minister ante ebrietatem vel somnum, sacramentum velit confidere, reverè illud conficeret, si in ipsa ebrietate vel somno, supra debitam materiam verba proferat. Unde Can. baptismus de consecrat. dist. 4. hæc verba ex Augustino referuntur: *Non timeo adulterum, non ebrium, non homicidum, quia columbam attendo, per quam mibi dicitur, hic est qui baptizat.*

Nihilominus dicendum est, verba à sacerdote ebrios vel dormiente prolatæ supra debitam materiam, non confidere verum sacramentum, et si ante somnum aut ebrietatem, intentionem illud confidiendi habuerit. Ratio hujus resolutionis nulla alia assignari potest, quam Christi voluntas, qui licet prolationem verborum voluntariam solum in causa, ad dignitatem sacramenti elevare potuerit, id tamen noluit, tum ob reverentiam debitam sacramentis, tum etiam quia oportuit sacramenta confidere à ministro, cum morali certitudine materiæ debitæ: in somno autem vel in ebrietate talis certitudo esse nequit, quamvis enim quis ante somnum vel ebrietatem, materiam debitam pro confidendo sacramento propè se relinquere, postea tamen in somno existens, aliam posset substituere, & verba supra illam proferre: ob haec ergo & similia inconvenientia, et si in somno vel ebrietate possit quis virtualē intentionem confidiendi sacramentum habere, nihilominus sacramentum non conficeret, et si supra debitam materiam tunc verba proferret. Præfertim quia sacramentum ex parte formæ consistit in verbis quæ formaliter verba sint: illa verò quæ dormiens vel ebrius profert, non sunt verba formaliter defacta actualis significationis, sed duntaxat materialiter, sicut ea quæ à pica, vel à psittaco profununtur, ideoque non possunt sacramenta confidere. Ex quo patet disparitas ad exemplum adductum, nam recipiens sacramentum nulla debet verba proferre, benè tamen qui illud conficit vel ministrat: præterquam quod recipiens se habet per modum patientis, ministrans verò vel conficiens sacramentum per modum agentis: major autem in agente quam in paciente libertas & advertentia requiri: unde licet in somno vel ebrietate possit quis verum sacramentum v. g. baptismum quem antea desideravit,

de Ministro Sacramentorum.

83

deravit, recipere, non tamen illud tunc confidere vel administrare. Ad verba autem Augustini supra relata, respondeo illum nihil aliud his declarare voluisse, quām sanctitatem ministri non esse necessariam ad validitatem sacramenti, cū ad eam sufficiat sanctitas Christi, qui interius baptizat, cū Ministri materiam & formam baptismi exterius exhibent. Cū vero dicit se non timere ebrium, Glos. in can. Dedit 1. quæst. 1. verbo ebrios: addit: Ita tamen quod sentias quid faciat; quia intentio baptizantis exigitur.

55 Tertia difficultas est, an sit verum sacramentum ubi error erga personam cui confertur intervenit? v. g. dum putat aliquis se baptizare puerum, & nomen Petri illi imponit, & baptizat pueram, queritur an tunc verum sacramentum conficiat? Videtur enim, quod non, ob defectum intentionis; non enim habuit intentionem baptizandi pueram, sed puerum.

56 Huic difficultati cum distinctione respondendum est, nam vel minister ita alligavit intentionem suam, ut non intendat conferre Baptismum, nisi tali individuo, pueru v. g. & tunc si alius supponatur, non conficit sacramentum, ex defectu intentionis. Si autem habeat intentionem conferendi sacramentum praesenti, quicunque ille sit, quamvis per errorem putet esse alium qui non est, revera sacramentum confert. Idem dicendum, si sacerdos putans se audire confessionem Petri, alkerius audiat, & absolvat, & in aliis sacramentis similiiter. Si autem quæras, qualis debeat esse intentio ministri? Respondeo debere esse talen, quod absolute dirigatur ad presentem materiam, sine limitatione aut implicita conditione non faciendi sacramentum, si persona non sit illa quam putat: quam intentionem semper adesse in ministro presumendum est.

57 Contra hanc tamen doctrinam fieri potest haec instantia. In matrimonio error personæ reddit sacramentum nullum: si enim quis contrahat cum Bertha, putans esse Tulliam, vel utn matrimonium non contrahit: Ergo idem in aliis sacramentis dicendum.

Respondeo, concessu Antecedente, negando consequentiam & paritatem. Ratio discriminis est, quia matrimonium est quidam contractus consistens in traditione corporum in particulari & in individuo, unde error in persona est substantialis, & aequalitatem auferit, subindeque contractum nullum efficit. Nec sufficit quod detur alia uxor aequa bona, quia cū haec aequalitas non possit certò ab hominibus cognosci, maximè cū bonitas conjugis debeat esse respectiva in ordine ad alterum, merito conjuges alligant suam voluntatem & intentionem ad talen determinatam personam, quod in aliis sacramentis non contingit.

ARTICULUS III.

Urum per malos ministros validè possint sacramenta conferri?

s. I.

Varii circa hoc referuntur ac refelluntur errores.

58 Tertio post Christum natum saeculo, in Asia & Africa coepit error oboriri, afferens non esse vera sacramenta ab hereticis & schismaticis collata. Primus illius author in Africa fuit Agrippinus D. Cypriani predecessor, ut referunt D. Augustinus lib. 2. de baptismo cap. 2. & Vincentius Lyrinensis in Commonitorio cap. 9. his verbis: *Venerabilis memoria Agrippinus, Carthaginensis Episcopus, primus omium mortalium contra universalis Ecclesie regulam, contra divinum Canonem, contra morem & institutum Majorum, rebaptizandum esse censebat, eos scilicet qui ab hereticis baptizati essent. Eum postea secutus est D. Cyprianus, cum multis Afri-*

cæ Episcopis, licet non propter eam ab Ecclesia separaverit, immo presumendum sit (ait Augustinus cap. 8. libri ch. 1.) virum adeo sanctum, ante mortem sententiam mutasse. Cujus correctionem (inquit cap. 5.) littera taceant, merita clamans: si in epistolis non invenerit, corona martyrii restatur.

Donatistæ etiam olim senerunt, sacramenta à ministro existente in peccato mortali collata, esse invalida quos postea secuti sunt Luciferiani & Aribigenenses. VVicelius autem ea tantum sacramenta valida esse censuit, quae à minutris praedestinatis conferrentur. Alii demum à malis minutris confici quidem sacramenta pertarunt, sed non per ea gratiam conterri. Ut omnes isti erores confutentur, & veritas Catholica firmi: stabilitur.

Dico breviter, peccatores & infideles validè sacramenta confidere; si adhibeant omnia ad illorum valorem requisita.

Conclusio est certa de fide, ut potè definita in variis Conciliis, nempe in Concilio Nicæo generali, ut testatur Augustinus lib. 2. de baptismo cap. 3. 4. 5. & 6. in Carthaginensi primo Can. 1. in Constantiensi contra Joannem Hus, & denique in Tridentino scilicet 7. Cant. 12. de sacramentis in genere, his verbis: *Si quis dixerit, ministrum in peccato mortali existentem, modo omnium essentialia que ad sacramentum conficiendum aut conferendum pertinent servaverit, non confidere aut conferre sacramentum, anathema sit. Sub peccato autem mortali, etiam peccatum haeresis comprehenditur. Et can. 4. hoc specialiter de baptismo definit, ait enim: Si quis dixerit baptisum qui etiam datur ab hereticis in nomine Patris & Filii, & Spiritus sancti, cum intentione facient quod facit Ecclesia, non esse verum, anathema sit.*

Favet etiam perpetua Ecclesiæ Traditionis, quæ huiusmodi quam consuevit eos rehaptizare qui à ministris peccatoribus, hereticis, schismaticis, & degradatis baptizati sunt. Unde S. Augustinus lib. de baptismo cap. 9. inquit: *Coniunctudinis robore tenebatur orbis terrarum, & haec sola opponeratur inducere voluntibus non statem.*

Non defundit etiam ad eandem vietam suadendum congruentiae & probabiles rationes, quas adducit S. Thomas 4. contra Gentes cap. 77. & Feirienensis ejus Commentator ibidem exponit. Prima est: Ministri Ecclesiæ in Ordinis susceptione accipiunt potentiam ad sacramenta ministranda: Sed haec potentia per peccatum aut infidelitatem non amittitur: Ergo peccator & infidelis retinet potentiam sacramenta ministrandi, subinde vera confidit & ministrat sacramenta, si omnia adhuc beat ad eorum valorem necessaria. Major est certa, Minor probatur. Quod alicui per consecrationem acquiritur, perpetuo in ipso manet, cujus signum est, quod semel consecratum, iterum non consecratur, ut pater in altari, ch. istmate, & alii: Sed potestatem ministrandi accipit minister in Ordinis susceptione; cum quadam consecratione: Ergo illam numquam amittit.

Confi. matur: Deus non auferit Principibus terrenis potestatem jurisdictionem, propter ipsorum criminis, haeresim, infidelitatem, & apostasiam, ne scilicet Reipublicæ status aut oeconomia deficiat, vel turbetur: propter quod D. Petrus cap. 2. suis primæ Ej. istolæ: fideles monet, suis ut pareant dominis, non tantum piis & modestis, sed etiam discolis: Ergo similiter ratione consentaneum est, ad gubernationis Ecclesiastice & fideliū utilitatem, quod Deus suis ministris peccatoribus & hereticis, potestatem validè administrandi sacramenta non auferat.

Secunda ratio D. Thomæ sic potest propothi. Minister solùm concurret instrumentaliter ad hominem sanctificandum, sicut & ipsa sacramenta, atque adeo gratiam conserunt propriæ virtute, sed virtute Dei, neque sibi assimilare intendunt effectum, sed cause principali: Ergo ut per sacramenta minister conferat gratiam, non est necessarium, quod gratiam atque fidem habeat & conti-

Solvuntur Objectiones.

- contineat, sed sufficit quod sacramentum & illius effectus in causa principali contineatur. Unde Augustinus lib. 5. de baptismo cap. 29. sic ait: *Quoniam sive Iudeus, sive Paulus baptizet, Christus peccatum lavat, abluit, & detet.*
- 65 Confirmatur primò exemplo Divi Thomae: Ut medicus conferat sanitatem, non est necessarium illius corpus, quod est instrumentum animæ habentis artem medicinæ, esse sanum: Ergo ut Deus per ministrum qui est ejus instrumentum, gratiam conferat, & sacramenta conficiat, necessarium non est, quod minister gratiam habeat aut fidem.
- 66 Confirmatur secundò alio exemplo S. Augustini lib. 3. contra Cresconium cap. 8. Ut semen fructificet, nihil refert quod lotis aut folidis manibus seminetur, sed satis est si bonum sit, & ex se fructiferum, & terra ad fructificantum idonea; hoc enim posito, & Solis influxu non deficiente, terra dabit fructum suum: Ergo quidquid sit de sanctitate & munditia ministri, si sint cetera requisita, verum conficietur sacramentum, gratiam conferens.
- 67 Alio exemplo utitur idem Augustinus Tractatu 5. in Joan. ubi sic ait: *Quid tibi facit malus minister, si bonus est Dominus? Non contaminatur donum Christi, quia per illum purus fluvius transit, & venit ad fertilem terram.* Et paulò post subdit, *Lapis ex aqua fructum ferre non potest, & si per lapides canales transit ad areolas aqua, in canali lapideo nibil generatur, sed tamen hortis fructu plurimum affert: spiritualis enim virtus sacramenti, ut pura lux, ab illuminandis excipitur, sed per immundos transiens, non coquinatur.* Aliud exemplū adducit Nazianzenus Orat. 40. in sanctum Baptisma, comparat enim bonum vel malum ministrum, sigillo aureo vel ferreo, quod eundem habet effectum, sive aureum sit, sive ferreum.
- 68 Confirmatur tertio: Potest artifex uti ad opera sua nedum instrumento vivo & sibi coniuncto, putâ manus, sed etiam inanimato & separato, nempe malleo: Ergo similiter potest Deus homine carente vitâ gratiae, nec sibi per charitatem aut fidem coniuncto, ut tanquam instrumento ad sacramenta, & eorum effectus.
- 69 Tertia ratio: Ut quis efficaciter utatur gratiâ gratis sibi datâ, non requiriatur quod habeat gratiam gratum facientem, vel fidem, ut constat de Caipha, qui licet perfidimus, & scripturis de Christo, ejusque miraculis credere nollet, veritatem tamen de ipso prophetavit: Sed potest conficiendi & ministrandi sacramenta, ad gratias gratis datas reducitur, quia per se ordinatur ad bonum alterius, non verò ad bonum ejus in quo est, nisi per accidens: Ergo illius usus gratiam gratum facientem vel fidem necessariò in ministro non requirit. Quare sicut cerea fax (comparatio est Nicolai Papæ ad consulta Bulgarorum) sibi quidem detrimentum, aliis verò gratissimum lucis commodum præstat accensa: sic malus minister pollutis manibus sacramenta porrigit, eo sibi opere nocimento est, quod aliis magno est emolumento.
- 70 Quarta ratio sumitur ex inconvenienti quod sequitur ex adversa sententia: si enim ad valorem sacramenti requiretur sanctitas & fides ministri, vix ulla esset firilibus securitas de sua salute; sicut enim semper essent incerti de beatitudine ministri, ita & de valore sacramenti ab eo collati.
- 71 Si dicas, non minus esse fideles incertos de intentione ministri, quam de ejus sanctitate. Respondeo hoc esse falsum, cum enim longè facilius sit ministro habere intentionem conficiendi sacramentum, quam sanctitatem, potest non solum ipse minister, sed etiam recipiens sacramentum ab eo, magis esse certus de intentione ejus, quam de ipsius sanctitate; sapienter enim contingit, ut qui videntur boni, mali sint, cum tamen ministrum non habere necessariam intentionem, raro contingat, quia ille defectus non provenit, sicut defectus sanctitatis, ex difficultate illam habendi, sed ex pura malitia,

Obijecies primò: Leo Papa Epistola 77. negat baptizatos ab haereticis sanctificationem accipere, & Ambrosius libro de his qui initiantur cap. 4. ait quod *Baptisma perfidorum non sanat, sed polluit.* Similiter Athanasius Sermone tertio contra Arianos, baptismum ab illis collatum appellat *vanum & invalidum.* Demum S. Thomas in supplemento quæst. 38. art. 2. docet haereticum non posse absolvere à peccatis: Ergo haeretici non possunt vera sacramenta confidere, vel ministri re.

I. spondeo haec & alia similia Patrum testimonia intelligenda esse de sacramento in ordine ad effectum principalem, scilicet gratiam; ita ut velint solum negare sacramentum ab haereticis collatum, esse validum ad conferendam gratiam, cum enim Ecclesia prohibeat ne suscipiantur sacramenta ab haereticis, consequenter qui aliquod sacramentum ab ipsis recipit, hoc ipso ponit obicem effectui sacramenti, & ideo baptismus ab haeretico collatus, non est validus ad conferendam gratiam. In eodem sensu docet S. Thomas in supplemento, haereticum à peccatis absolvere non posse, quia scilicet, cum accipiens abs. luti: nem ab haeretico, factus ad sacramentum accedit, gratiam non recipit; & insuper quia ratione fictionis, deficit illi dolor de peccatis, qui est materia penitentiae; & tandem quia ad absolvendum à peccatis, ultra potestatem charactere is, requiritur iurisdictio quæ haeretico deficit.

Obijecies secundò: Immundus mundare non potest, juxta illud Ecclesiastici 34. *Ab immundo quid mundatur?* Sed peccator est immundus: Ergo alios mundare non potest, conferendo illis gratiam per sacramenta.

Respondeo ab immundo, ut à causa principali, neminem mundari, bene tamen ut ab instrumentalis, quia ut producat gratiam non debet illam formaliter habere, sed sufficit quod illam contineat virtualiter, seu quod per virtutem causæ principalis illam possit producere, quare ad illam producendam non concurrit minister ut immundus, sed ut instrumentum Dei & Christi.

Obijecies tertio: Christus influit in suos fideles gratiam per ministros tanquam per membra sui & Ecclesie: Sed infidelis membrum Ecclesie & Christi non est: Ergo medio ministro infideli gratiam non influit, nec sacramenta confert.

Confirmatur: Sacramenta habent efficaciam ex passione Christi: Sed infidelis non continuatur cum passione Christi, per fidem propriam, neque per fidem Ecclesie, cum sit ab Ecclesia separatus: Ergo non potest confidere sacramenta, neque ut instrumentum Christi gratiam conferre.

Confirmatur secundò: Soli Ecclesie sunt data sacramenta, & consequenter solum in illa reperiuntur: Sed inter haereticos vera non est Ecclesia: Ergo neque vera sacramenta: non ergo ab ipsis validè conficiuntur.

Confirmatur tertio: In nulla communitate, ab illa expulsi potest officia communis tradere seu distribuere: Sed per sacramenta imprimitur characterem, deputatur recipiens ad aliquod officium intra Ecclesiam; Ergo haec solum sacramenta ab haeretico, ut potest ab Ecclesia expulso, conferri non possunt.

Ad objectionem respondet cum D. Thoma art. 5. ad 2. Christum Dominum operari per bonos ministros, tanquam per membra viventia & sibi coniuncta, per malos autem tanquam per membra abscessa & separata: potest enim vivens operari per instrumentum carens vitâ, & à se separatum, quantum ad corporis unionem, dummodo sit sibi coniunctum per quan- dam motionem; aliter enim operatur artifex per manum, & aliter per secundum; per manum enim opera-

A R T I C U L U S IV.

Uerum ministri sacramenta in peccato mortali ministrauerunt, semper peccato mortaliter?

S. I. Quibusdam premissis difficultas resolvitur.

Deo resolutione hujus difficultatis sciendum est. 87
Pro ministro sacramentorum esse duplicem, scilicet ministerum ex officio, sive solemnitatem, & Ministerum necessitatis. Primus dicitur ille qui, conficit sacramenta, speciali consecratione ad ea conficienda deputatus, qualis est ficerdos celebrans Missam; absolvens à peccatis, & cum rito & solemnitate baptizans. Secundus verò sine aliqua speciali consecratione & deputatione sacramenta ministret. Est autem usus hujus ministri in Ecclesia, propter sacramentum Baptismi tantum, quod quia est necessarium necessitate mediis, etiam in re, respectu parvolorum ad salutem, & non possunt in quoconque casu adhiberi ministri ex officio ut cum omni solemnitate tale sacramentum conferatur, voluit Christus ut in illis casibus in quibus non posset adhiberi solemnitas illa à ministro consecrata; possit Baptismus à quolibet sive Clerico, sive laico, sive fideli, sive infideli, sine solemnitate conserri. Dixi propter sacramentum Baptismi, quia cum alia sacramenta non sint ita ad salutem necessaria (quatenus vel eorum effectus non est simpliciter necessarius; vel si sit necessarius, potest haberi alià vià, scilicet per contritionem, ut patet de effectu pénitentiae), nungquam posunt validè confici, nisi à ministro ex officio specialiter ad ministerium divinum consecrato, excepto tamen matrimonium, quod quia est contractus civilis, non exigit ministrum consecratum, sed ipsi contrahentes sunt ministri ipsius. His positis

Dico primò: minister solemniter sacramenta conseruit, scilicet vel administrans in peccato mortali, peccat mortaliter. Ita communiter Theologi cum Divo Thoma hic art. 6. exceptis quibusdam Recentioribus, opposi-
 tum ut probabile defensionibus, quos refert Martinez à Prado hic dubio 4. §. 2.

Hæc conclusio in primis probari possit multis. Potestificiij juris determinacionibus, sed duæ sufficient. Prima habetur titulo de temporibus ordinandorum, capite Quartum, ubi docentur Clericos inique viventes esse admonendos, & sub intermissione divini iudicij obsecrados, insuscipit Ordinibus ministrent. Altera sumitur ex capite Neceesse est 1. quest. 1. ubi Gregorius dicit: Neceesse est ut munda sit manus que diluere fortes curas, & adducit illud Isaiae 52. Mandatum qui feris vase Deum.

Favent etiam SS. Patres: Dionysius enim cap. 2.89 Eccl. hierarchie, ait quod malis non est fas tangere symbola, id est sacramentalia signa. Et Augustinus li. 2. contra Epist. Parmentiani cap. 10. dicit quod omnia sacramenta, cum obscuris indigne tractantibus, proficiunt tamē per eos dignè summervibus. Eos autē dicit indigne sacramenta tractare, qui ficti, hoc est quoniam mali sunt, & in peccato, ut constat ex toto capitulo. Videri exiam potest Hieronymus super illud Sophonias 3. Sacerdotes polluerunt sanctum, relatus cap. Sacerdotes 1. quest. 1. cuius sensum optimè explicat D. Thomas quest. 82. art. 5. ad 1.

Potest etiam sacerdori conclusio ratione D. Thomas 90 quæ ex duobus sumitur, scilicet ex conditione ministri ex officio, qui debet in sanctitate conformari Deo & Christo, quorum est minister iuxta illud Lexicus 19. Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum, & ex sanctitate sacramentorum, sunt enim actiones quadam sanctificatione consecratae, unde ut minister congruat ministerio, debet habere sanctitatem, alia quantum est op-

se contaminat & evacuat sanctitatem illarum actionum. Unde Chrysostomus homil. 60. ad populum Antiochenum: *Quo non oportet igitur esse puriorum tali fruencem sacrificio? Quo solari radio non splendidiorem manum, carnem hanc divident?* Os quod igne spirituali repletus, lingua qua tremendo nimis sanguine rubescit? &c.

91 Confirmatur: Cum sacramenta sint sancta sanctitate intrinsecā & perfectā, vasa verū sacra, sanctitate solum extrinsecā & imperfectā, non minorem requirunt sanctitatem intrinsecam in ministro ex officio, quam vasa sacra extrinsecam: Sed tantam ex natura rei sanctitatem extrinsecam requirunt vasa sacra in ministro qui eis ex officio utitur, ut si illa sciens & volens manibus valde obscenis tractet, peccet eo ipso mortaliter contra reverentiam eorum consecrationi & ministerio debitam: Ergo similiter tanta requiritur sanctitas & munditas intrinsecā in ministro ex officio sacramentorum, ut si ea cum immunditia intrinsecā quae sit magna, qualis haud dubie est immunditia peccati mortalis, administraret, peccet eo ipso graviter.

92 Confirmatur amplius: Recipere sacramentum in statu peccati mortali, est peccatum mortale sacrilegii: Ergo & à fortiori ipsum in eodem statu confidere: conficiens enim sacramentum altiori modo se habet ad ipsam gratiam, nimirum causando, quam recipiens, ac proinde major requiritur in illo ornatus, & major sanctitas.

93 Dico secundò: Minister necessitatis, & non consecratus, ministrans in peccato mortali, non peccat mortaliter. Ita D. Thomas hic art. 6. ad 3. probaturque ejus ratione. Ministrans non ex officio sacramentum, sed ut minister necessitatis, quamvis rem sacram speciali benedictione consecratam attingat, hoc tamen non facit exhibendo se ministrum Christi & Ecclesiae: unde propterea non adhibetur ritum & solemnitatem ab Ecclesia præscriptam, sed solum subvenit necessitatim patientis: Ergo obligatur ad se confirmandum sanctitati Christi & Ecclesiae, sive non peccat ministrans sacramentum in peccato mortali.

94 Confirmatur & magis illustratur hæc ratio: Idè minister consecratus peccat ministrando sacramentum in peccato mortali, quia ipsi ex officio incumbit ministrare sacramenta, & per consecrationem accipit potestatem & specialem gratiam ad ea ministranda: Sed nihil horum reperitur in ministro non consecrato: Ergo non peccat ministrando sacramentum.

95 Ex quo infert S. Doctor loco citato, sacerdotem ministrantem Baptismum sine solemnitate, in casu necessitatis, non peccare mortaliter, etiam si existat in mortali; nam licet sit consecratus, & illi sit collata specialis gratia ad ministrandum, se tamen tunc non exhibit ministrum Ecclesiae, sed subvenit necessitatem patienti, atque adeò consecratio se habet tunc materialiter & per accidens.

§. II.

Solvuntur Objectiones.

96 Ojicies primò contra primam conclusionem: Bonitas ministri solum exigitur & debetur secundum quandam decentiam ad sacramentum, ut ait D. Thomas hic art. 9. ad 3. Sed aliquid deficere actui, debet solum secundum decentiam, non est peccatum, factum mortale, nam actus misericordiae vel charitatis valde remissus, à sanctissimo viro elicitus, non est peccatum, & tamen secundum decentiam deberetur illi major intenſio: Ergo ministrare sacramentum sine bonitate, & in peccato mortali, non est peccatum mortale.

97 Respondeo cum Cajetano hic art. 6. §. *Ad hoc*, actionem sacramentalem posse dupliciter considerari: primò secundum rationem operis operati, sive ut

præcisè est confectio sacramenti: secundò in ratione operis operantis, hoc est ut procedit à ministro specialiter dicato, consecrato, & deputato ad sacramentorum ministerium. Licet autem status gratiae non requiratur in ministro ad esse simpliciter actionis sacramentalis, præcisè primo modo sumptae, sed tantum ut decenter fiat, bene tamen ad esse simpliciter ipsius consideratae in ratione operis operantis, adeò ut non solum congruum, sed etiam necessarium sit, quod ut talis procedat à ministro ex officio, existente in gratia, quia, ut supra dicebamus, minister ut secundum rectam rationem ministret, debet domino suo conformari, subinde que sanctus esse, sicut Christus, cuius est minister, sanctus est.

Dices, cùm gratia sacramentalis ex quo tota sacramentorum sanctitas defumitur, non in ministrante, sed in suscipiente recipiatur, non minor requiritur dispositio in isto, quam in illo: Sed recipiens sacramentum poenitentiae v. g. cum sola attritione, atque adeò in statu peccati mortali, si ipsum commisit, adhuc existens, non peccat mortaliter, imo neque venialiter: Ergo nec ex officio ministrans tale sacramentum.

Respondeo negando paritatem Majoris, disparitas est, quia ministrans sacramentum habet rationem agentis, respectu gratiae, suscipiens verò rationem patientis: nobilior autem est agere quam pati, & consequenter majorem dispositionem requirit.

Ojicies secundò: Si ratio fundamentalis primæ conclusionis valeret, sequeretur Confirmatum, publicè & coram tyranno confidentem fidem in peccato mortali, mortaliter peccare, quia per Confirmationem datur ipsi potestas & specialis gratia ad sic profitandam fidem. Sequeretur insuper cōnjuges reddendo aut petendo debitum in peccato mortali, peccare mortaliter, quia abutuntur gratia sacramentali, quae illis per sacramentum Matrimonii datur ad rectum usum illius: Sed hæc absurdâ sunt, & à veritate penitus aliena: Ergo nostra conclusio falso nititur principio.

Respondeo negando utramque sequelam, nam ut respondeo ad advertit Cajetanus hic art. 6. §. Circa utramque, ut peccet mortaliter minister exercens potestatem sibi per consecrationem datam, seu eliciens actum ad quem bene exercendum illi est data specialis gratia, requiritur talem actionem esse factivam sacramenti, vel sacramentalem, quorum neutrum reperitur in Confirmato, publicè & coram tyranno profitente fidem, aut in conjugibus redentibus aut potentibus debitum conjugale, nulla enim ex illis actionibus est factiva sacramenti, vel sacramentalis. Utrumque ergo requiritur ad hoc ut minister peccet mortaliter in exercitio sui ministerii, nimirum quod sit minister consecratus, seu ex officio, & quod actio sit factiva sacramenti, vel factum sacramentalis, id est ad conficiendum sacramentum ordinata, vel distributiva sacramenti jam facti; ita ut si alterum horum defuerit, peccatum mortale in exercitio ministerii sacri non committatur. Ex quo

Inferes primò, quod contrahens matrimonium peccato mortali, licet peccet mortaliter, quia sine debita dispositione recipit sacramentum, non tamen quia illud administrat: ad tale enim sacramentum ministrandum, specialem consecrationem non habet. Neque obicit, quod non sit aliis propinquior minister illius sacramenti, ac proinde videatur minister ex officio: nam ad ministrum ex officio, hoc non sufficit, sed requiritur insuper quod ad hoc ex vi alicujus consecrationis deputatus sit.

Inferes secundò, sacerdotem celebrantem in peccato mortali, duplex peccatum committere, alterum quia conficit sacramentum, & alterum quia illud recipit. Imò probabile est, illum tertium peccatum committere, in quantum sibi Eucharistiam in peccato mortali ministrat; ut enim infra dicemus, probabilius est, quod ministrare Eucharistiam jam consecratam in peccato mortali

mortalis, peccatum mortale est. Sed quidquid sit de hoc, certum est apud omnes, duo illa vel tria peccata sufficienter in confessione explicari, si sacerdos dicat se celebrasse in peccato mortali. Potest tamen aliquando contingere, quod sacerdos peccet conficiendo sacramentum Eu. ha. illae; non tamen illud recipiendo, & sibi administrando; si nimis consecrare in peccato mortali, peracto sacrificio, ante sumptionem habeat contritionem, tunc enim recipiendo, & sibi ministrando Eucharistiam, non peccat; unde si hoc contingat, debet ex confessione explicari.

104 Inferes tertio, ministrantem sacramentum poenitentiae, etiam moribundo, in peccato mortali, peccare mortaliter, tametsi periculum aegritudinis ita urgeat, ut tempus ad contritionem ipso suppetat.

Prima pars hujus corollarii certa est, & ab omnibus admittitur: poenitentia enim conferri non potest, nisi a ministro consecrato, qui semper tenetur conformari Deo cuius est minister, & sanctificati sacramenti, ut supra dicebanus. Addo, sacramentum poenitentiae tantæ necessitatis non esse, quod per contritionem illius defectus suppleri non possit, quia ratione non instituit Christus Dominus quod in mortis articulo laicus posset absolvere, sicut ipsi concessit potestatem baptizandi: Ergo sicut ad valorem sacramenti poenitentiae in omni eventu requiritur potestas per consecrationem collata, ita ad illius congruam administrationem, semper exigitur status gratiae in ministro. Unde S. Thomas hic art. 6. ad 3. poliquam excusavit à peccato baptizantem in mortali in extrema necessitate, subdit, *secundus autem est in aliis sacramentis, que non sunt tantæ necessitatis sicut Baptismus.*

Secunda vero probatur contra Vazquem, qui ab hac generali regula excipit casum in quo aegritudinis periculum ita urgeat hominem; ut tempus ad contritionem ipso non suppetat; tunc enim existimat sacerdotem in mortali existentem, posse absque peccato sacramentum poenitentiae ipsi administrare: quia, (inquit) quamvis dignior sit virtus religiosus erga Deum, quam misericordiae erga proximum, Deo tamen plus placet, ut proximo, in cuius utilitatem institutum est poenitentiae sacramentum, succurramus, quam ut dispositionem alias debitam servenus.

105 Verum hæc ratio frivola est, & facilè cœvelli potest: Sacerdos enim in casu posito potest utrumque præceptum adimplere, & misericordiae, ministrando sacramentum egeni, & religiosi, administrando illud in gratia; potest enim habere contritionem peccatorum, quia contritus, ut potè actus voluntatis, quæ est potentia spiritualis, fieri potest in instanti, aut saltem in brevissimo tempore: Ergo tunc ministrando sacramentum poenitentiae in peccato mortali, sacrilegium committit.

106 Confirmatur: Moribundus cui ita imminent periculum mortis, tenetur (si non adsit copia Confessoris) suorum peccatorum contritionem habere, & si illam non habeat, peccat mortaliter, quamvis tempus brevissimum sit: Ergo etiam minister excusari non potest ab habenda contritione, propter brevissimam morulam temporis, haec enim potentiam ad illam habendam non aufert, licet difficultem illam reddat: difficultas autem adimplectionis præcepti, obligationem non aufert ab eo qui absolutè illud adimplere potest.

107 Inferes quartò, esse peccatum mortale audire confessiones in peccato mortali, tametsi minister habeat animum confitendi, vel habendi actum contritionis, antequam poenitentem absolvat à peccatis. Nam licet audire confessiones, non sit confidere sacramentum, est tamen actio sacramentalis, ut potè ad confidiendum sacramentum proximè ordinata: ut autem minister consecratus mortaliter peccet in exercitio ministerii, sufficit quod actio quam elicit, sit factiva sacramenti, vel sacramentalis, id est ad confidiendum sacramentum proximi-

Gnom. Theol. Tom. V.

mē ordinata, vel distributiva, aut applicativa sacramenti jam facti, ut supra dicebamus. Ex quo

Inferes quinto, ministrare Eucharistiam in peccato mortali, esse peccatum mortale. Licet enim haec actio non sit confessiva sacramenti, est tamen distributiva illius, subindeque aliquo modo sacramentalis.

Confirmatur ex D. Thoma in 4. dist. 24. quest. 1. art. 103 3. qua. st. unc. 5. ad 4. ubi sic ait: *quiunque exhibet se in aliquo officio ut ministri Ecclesie, mortaliter peccat (intelligi si illum in statu peccati mortalis elicit) & roties mortaliiter peccat, quoties bunc actum facit; quia si dicit Dionysius 1. capi. e celestis hierarchia, Immundis nec symbola, id est faceta signa, tangere fas est: tunc qui tangunt res sacras, quali suo officio utentes peccant mortaliter. Secundus autem ejus si in aliqua necessitate aliquid sacrum contingere vel exequeretur, in illo casu in quod etiam licet cereris, sicut si baptizaret in articulo necessitatis, vel si corpus Christi in terra procellum colligeret. Quibus verbis S. Thomas afferit, corpus Christi ex officio tangere in peccato mortali, peccatum esse mortale: Sed tangere corpus Christi illud dispensando fidelibus, convenit ex officio sacerdoti, ut docet et idem S. I. octo in hac parte qu. 81. art. 3. Ergo illud in peccato mortali dispensare, est ut peccatum mortale. Ratio etiam quam insinuat, id vehementer suadet. Hominem enim exercere in peccato actum in qua exhibet se ut minister Christi & Ecclesie, & ad quā exercitandam est consecratus, peccatum mortale est, nisi fortè ex parvitate materie veniale fiat: Sed in dispensando Eucharistiam exhibet se ut minister Christi ad hoc consecratum, & materia parva non est: Ergo peccat mortaliter illam in peccato dispensando. Unde idem Doctor Angelicus hic art. 6. sic ait: *Nostrum est dubium quin mali exhibentes se ministros Dei & Ecclesie, in dispensatione sacramentorum peccant.**

Inferes sexto, probabilius esse peccare mortaliter 103 Diaconos & Subdiaconos solemniter sua officia exercentes in peccato mortali. Nam licet actiones propriae Diaconi & Subdiaconi, quæ sunt cantare Evangelium, & in vasis sacris præparare materiam Eucharistie, eamque tradere sacerdoti consecrandam, non sint sacramenta, sunt tamen actiones sacramentales, respicientes sacramentum Eucharistie, & ad ipsum propè accidentes, ac specialem consecrationem in ministerio existentes. Unde ea, ita ultimo de temporibus, idandorum supra citato, Gregorius X. sub intermissione divini iuris prohibet hujusmodi in suscepis Ordinibus ministrare. Excusantur tamen à peccato mortali minoribus Ordinibus initiali, si in peccato mortali sua officia exerceant, propter parvitatem materie, quia nimis illorum ministerium est medium, & validi remotum à sacramento Eucharistie.

Inferes septimus, Episcopus chrisma & oleum infirmorum in mortali confirantes, peccare mortaliter, non tamen cum in statu peccati mortalis benedicunt templis, vasa, sacras vestes, Vi gines Deo dicatas, vel Abbatissas.

Prima Pars hujus corollarii patet ex dictis: Conferre enim materiam sacramenti, ut est chrisma & oleum infirmorum, actio sacramentalis est, ut potè ad consecrationem sacramenti proximè ordinata: Sed exercere actionem sacramentalem in statu peccati mortalis, peccatum mortale est, ut ex supra dictis constat: Ergo & consecrare chrisma, vel oleum infirmorum. Addo quod, actiones illæ pertinent ad potestatem Ordinis in summo gradu, scilicet Episcopalis, & insuper constituunt materiam sacramenti Confirmationis & Extremæ Unctionis, unde fit ut sint gravissimæ in genere relæ sacrae.

Ex quo probata manet secunda pars corollarii, ceteræ enim actiæ non supra dictæ, nec sunt sacramenta; nec actiones sacramentales, nec pertinent de jure divino, sed solum ex jure Ecclesiastico, ad potestatem Ordinis in summo gradu, scilicet Episcopalis, unde eas ex-

ercere in peccato mortali, non est peccatum mortale. Idem dicendum de prædicatione Evangelica: Prædicatio enim verbi Dei, non est actio speciali consecratione sanctificata, neque ex natura rei, aut jure divino, annexa alicui Ordini sacro, cum etiam non Clericis committi possit unde ille qui in peccato mortali prædicat, non peccat mortaliter, maximè si ipsi ex officio incumbat, & cum timore & reverentia id faciat, & peccatum ejus non sit publicum, ob quod vituperetur ejus ministerium, & prædicatio contemnatur.

213 Objetas tertio contra secundam conclusionem, in qua diximus, ministrum necessitatis & non consecratum, ministrantem in peccato mortali, non peccare mortaliter. In administratione sacramentorum, minister, etiam necessitatis, est minister Christi ad hoc institutus, ut potè cum omnia quæ sunt de necessitate sacramenti, ex quibus unum est minister, oporteat esse à Christo instituta: Sed minister Christi in administratione sacramentorum, tenetur sub mortali conformati in sanctitate Christo, tanquam principali ministro, ut supra dicebamus: Ergo minister, etiam necessitatis, debet esse in statu gratiae, cum sacramenta ministrat, subindeque si illa ministret in peccato mortali, peccabit mortaliter.

214 Confirmatur: Quod minister necessitatis teneatur sub mortali esse in statu gratiae, quando aliquod sacramentum administrat, vel provent ex necessitate suscipiens sacramentum, vel ex defectu solemnitatis Ecclesiæ, vel quia minister ille non est specialiter ad hoc munus consecratus, sicut minister solemnitatis, sive ex officio; Non ex primo capite, necessitas enim suscipiens sacramentum, non impedit quo minus sancta lancea tractari debeant. Neque ex secundo, quia solemnitas Ecclesiastica est accidentaria, obligatio autem sancte administrandi sacramentum, per se & intrinsecè oritur ex substanciali ritu, & sanctitate ipsius sacramenti. Non denique ex tertio capite, nam obligatio sacramentum administrandi in statu gratiae, non oritur ex consecratione ministri, sed ex sanctitate sacramenti, & Christi, debitaque ipsis reverentia, ad quam tenetur minister, tam consecratus, quam non consecratus, Ergo, &c.

215 Ad objectionem respondeo distinguendo Antecedens. In administratione sacramenti minister etiam necessitatis est minister Christi, per se institutus, nego. Institutus ex accidenti solùm, ob urgenter necessitatem, concedo antecedens, & nego Consequentiam: Soli enim ministro Christi per se instituto, incumbit specialis obligatio se conformandi in sanctitate suo principali agenti, cuius vicem gerit, non vero minister necessitatis, ut potè cui non tantum onus debet imponi, quantum illi ad quem per se pertinet administratione sacramenti.

216 Ad confirmationem respondeo, neq; præcisè propter necessitatem suscipiens sacramentum, neque ob defectum solemnitatis Ecclesiasticae, ministrum necessitatis eximi ab obligatione existendi in statu gratiae, quando conficit sacramentum, sed ob defectum deputationis per se ad hoc munus. Ad probationem in contrarium, dico quodd licet obligatio ministrandi sacramentum in statu gratiae oritur ex sanctitate sacramenti, & principalis ministri, reverentiaque ipsis debita, non tamen oritur respectu cuiuscumque ministri, sed illius duntaxat qui per se ad hoc munus deputatus est; quamvis enim uterque teneatur exhibere reverentiam sacramento, & ejus Authori, non tamen exigitur tanta reverentia à ministro necessitatis, quanta ab alio, sed sufficit quodd sine contemptu, cum debita fide, & exteriori reverentia, sacramentum ministraret.

217 Ad complementum hujus disputationis, quæres primò, an licitum sit petere & accipere sacramenta à malo ministro?

Respondeo affirmativè, si ille sit toleratus ab Ecclesia,

& paratus ad ministrandum, tunc enim petere & accipiens ab illo sacramentum, non cooperatur peccato ipsius, sicut nec ille qui mutuum accipit ab usurario jam parato mutuo dare ad usuram. Si vero minister non sit ab Ecclesia toleratus, putè quia est degradatus, excommunicatus, vel suspensus, non licet ab eo sacramenta recipere vel petere, quia hoc est communicare peccato illius. Unde D. Thomas hic art. 6. ad 2. Ille (inquit) qui ad sacramentum accedit, suscipit sacramenta à ministro Ecclesia, non in quantum est talis persona, sed in quantum est minister Ecclesia, & ideo quandiu ab Ecclesia toleratur in ministerio, ille qui ab eo suscipit sacramentum, non communicat peccato ejus, sed communicat Ecclesia, quæ eum tanquam ministrum exhibet. Si vero ab Ecclesia non toleratur (putè cum degradatur, vel excommunicatur, vel suspenditur) peccat qui ab eo accipit sacramentum, quia communicat peccato ejus.

Observandum tamen, in casu extremæ necessitatis, licitum esse petere & recipere sacramenta à quocumque ministerio, etiam non tolerato, quantumvis infideli, haeretico, vel apostata: quia Ecclesia non abstulit ministris malis facultatem administrandi in casu extremæ necessitatis sacramenta necessaria ad salutem, ut sunt baptismus, & poenitentia.

Quæres secundò, quam dispositionem teneatur habere malus minister in prædictis casibus sacramenta ministrando?

Respondeo: Juxta quosdam Authores sufficere attritionem, juxta alios, requiri sacramentalem confessionem; alios vero docere, attriti nem non sufficere, neque necessariam esse confessiorem, sed solam contritionem, saltem existimatam. Unde juxta horum Authorum sententiam, ut malus minister non peccet, sacramenta in prædictis casibus ministrando, debet facere quod in se est ad veram contritionem habendam, quamvis aliquando in re non sit contritus, sed in sua solùm probabili existimatione. Et hæc sententia est verior, apt saltem probabiliori aliis. Ratio est contra primam opinionem, quia sola attritio non tollit malitiam peccati mortalis, etiam in existimatione peccantis, nec consequenter indigitatam ministri, benè tamen contritio. Contra secundam vero, quia nullum extat præceptum de præmitenda confessione sacramentali administrationi sacramentorum in prædictis casibus: neque enim habetur in sacra Scripta, neque in iure, neque ex traditione, aut consuetudine colligitur, neque oritur naturaliter ex natura administrationis sacramentorum. Hinc tamen excipe sacramentum Eucharistiae, ad ejus enim administrationem, si habeatur copia confessoris, necessariò debet præmitti confessio sacramentalis, ut dicemus in Tractatu de Eucharistia.

DISPUTATIO VII.

De numero & ordine Sacramentorum.

Ad quest. 65. D. Thome.

A D complementum hujus Tractatus, duo solum hic nobis restant explicanda, nimirum quot sint novæ legis sacramenta, & quem ordinem servent inter se, tam quoad naturam, quam quoad perfectionem & necessitatem. Unde sit

de Numero Sacramentorum.

89

ARTICULUS PRIMUS.

Quot sunt novae legis sacramenta?

Circa numerum sacramentorum novae legis variis sunt haereticorum errores, alii enim unum tantum admittunt, alii duo, alii tria, ut refert Bellarminus lib. 2. de Sacram. cap. 23. ubi eorum inconstantiam in numerandis sacramentis deridet ac refellit. Sed his brevitas causâ praetermissis

1. Dico, septem esse novae legis sacramenta, nec plura, nec pauciora.

Conclusio est certa de fide, sic enim definitur à Florentino in Decreto Eugenii, & à Tridentino less. 7. can. 1. his verbis: *Si quis dixerit sacramenta novae legis non fuissent omnia à Iesu Christo Domino nostro instituta, aut esse plura aut pauciora, quam septem, Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Penitentiam, Extremam-unctionem, Ordinem, & Matrimonium, aut etiam aliquid eorum non esse verè ac propriè sacramentum, anathema sit.* Totidem numerarunt quotquot Theologi extiterunt, excepto Durando, qui negat matrimonium esse sacramentum: quare mentione haereticorum, qui numerum illum recens excogitatum, & à Concilio Florentino obtrusum Armenis esse dicunt.

2. Neque Theologi hunc numerum sacramentorum velut à se inventum tradiderunt, sed tanquam in Scripturis contentum, & ex Patrum traditione acceptum. Quamvis enim in Scriptura non dicatur in actu signato esse septem sacramenta, afferitur tamen in actu exercito, quatenus illa habetur, res significatas nomine Baptismi, Confirmationis, Eucharistiae, Poenitentiae, Extremæ-unctionis, Ordinis, & Matrimonii, esse sacramenta, quod sic ostenditur. Sacramentum est ritus sacer, cui est annexa promissio gratiae: Sed in Sacra Scriptura habetur illa septem esse ritus sacros, quibus est annexa promissio gratiae: Ergo ex Scriptura habetur septem esse sacramenta. Major patet, Minor probatur, discurrendo per singula. In primis enim Baptismi esse ritum sacram cui est annexa promissio gratiae, fatentur haereticorum, & aperte colligitur ex illo Matth. ultimo: *Baptizantes eos, &c. Qui crediderit & baptizatus fuerit, salvus erit.* Et ex illo Pauli ad Ephes. 5. *Mundans eam lavacro aquæ, in verbo vite.* De Confirmatione habetur Actuum 8. & 19. per impositionem manuum Apostolorum fuisse datum constanter Spiritum sanctum quibuscumque ipsi manus imponerent. Qui effectus non fuisse infallibilis, neque Apostoli ad eum finem constanter hunc ritum usurpassent, sine Christi institutione, & promissione gratiae Spiritus sancti. Ritus Eucharistiae habetur Matth. 26. & 1. ad Corinth. 11. *Accipit panem, & gratias agens fregit, &c.* promissio vero gratiae Joan. 6. *Qui manducat hunc panem, vivet in eternum.* Ritus Poenitentiae & promissio gratiae simul habentur Joan. 20. *Quoniam remiseritis peccata, remittuntur eis.* De Extrema-unctione habetur institutio ritus externi & promissio gratiae Jacobi 5. *Infirmatus quis ex vobis? Inducat Presbyteros Ecclesie, & orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini. Et oratio fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus;* & si in peccatis sit, remittenter ei. De sacramento Ordinis institutio ritus extermi per manus impositionem, & promissio gratiae habetur 1. ad Timoth. 4. his verbis: *Noli negligere gratiam quæ est in te, quæ data est tibi per prophetam, cum impositione manuum Presbyteri.* Et 2. ad Timoth. 1. *Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei quæ est in te per impositionem manuum mearum.* Denique ritus matrimonii habetur Matth. 19. *Quod Deus coniunxit, homo*

Genes Thcol. Tom. V.

non separet. Promissio vero gratiae ad Ephes. 5. *Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo & in Ecclesia.* His enim verbis docebat Apostolus, matrimonium in eo quod est conjunctio viri & foeminae, esse magnum sacramentum in Christo & in Ecclesia, quatenus significat conjunctionem Christi cum Ecclesia, ac proinde gratiam quæ ad ejus praefectionem datur: nam conjunctio Christi cum Ecclesia est duplex, una secundum naturam, quæ est facta per incarnationem, quia Christus natus est Ecclesia, sed toti generi humano copulatur; alia est per gratiam & charitatem, & hac soli Ecclesia conjugatur, & ratione illius dicitur ejus sponsus; utamque vero conjunctionem significat matrimonium, primam scilicet, in quantum est unio quadam naturalis & carnalis inter virum & mulierem: secundam vero, in quantum est etiam unio spiritualis inter virum & mulierem, per gratiam & charitatem, quæ ad ejus presentiam datur.

Favent etiam SS. Patres: unus pro omnibus sufficiet. Augustinus, cuius etiam apud haereticos, autoritas magna est. Ille ergo lib. 5. de Baptismo cap. 20. quatuor agnoscit sacramenta novae legis, nempe Baptismum, Extremam-unctionem, Eucharistiam, & Poenitentiam, ait enim: *Si ad hoc valet quod dictum est in Evangelio, ut per peccatorem sacramenta non celebrentur: quomodo exaudit homicidam deprecationem, vel super aquam Baptismi, vel super oleum, vel super Eucharistiam, vel super capita eorum quibus manus imponiuntur?* Nimirum per reconciliationem. Et lib. 2. contra litteras Petilianas cap. 104. addit Confirmationem, his verbis: *In hoc unguento sacramentum Christatis vult Petilianus interpretari; quod quidem in genere visibilium signaculorum sacrosanctum est, sicut ipse Baptismus.* Item lib. 2. contra Epistolam Parthenianam cap. 1. eodem modo loquitur de Ordine ac de Baptismo: *Utrumque (inquit) sacramentum est, & quadam consecratione utrumque homini datur: illud enim baptizatur, istud enim ordinatur.* Et paulo post: *Si enim utrumque sacramentum est, quod nemo dubitat, cur illud non admittitur, & istud admittitur? Neutri sacramento fiducienda injuria est.* Denique libro de bono conjugali cap. 18. & 24. libro 1. de Nuptiis cap. 10. manifeste docet matrimonium in nova lege esse sacramentum.

Non defunt etiam congruentiae quibus eadem veritas suaderi potest, sed præcipua est illa quam adducit S. Doctor hic art. 1. & quæ potest sic breviter propandi. Finis omnium sacramentorum est vita supernaturalis animæ acquirenda, & ad perfectionem descendenda, cum aliqua similitudine & analogia ad vitam corporalem: in vita autem corporali primò generanda est proles, eique vita communicanda. Deinde producenda est ad augmentum & debitam quantitatem per motum accretionis, & postea nutrienda per quotidianum cibum, sine quo temporalis vita consistere nequit: quæ tria per se homini convenientia & ad vivendum sunt omnino necessaria. Sed quis vita hominis multis miseriis & infirmitatibus obnoxia est, indiget duabus tanquam remediis: primo quidem medicinâ ad recuperandam sanitatem, & altero ad removendum languorem ex infirmitate contracatum, quod fit per dietam & exercitum. In vita ergo spirituali proportionaliter reperiri debent haec omnia quibus anima in esse gratiae perficiatur in seipso. Primo enim generari debet, & novum esse supernaturale primò recipere, quod fit per Baptismum, quid ad Titum 3. vocatur *lavae regeneratio*, & de quo Christus Joan. 3. dicebat: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto,* &c. Deinde augmentum & robur in hac vita spirituali debet per Confirmationem suscipere. Tertiò vices alimenti gerit in hac vita spirituali sacramentum Eucharistiae, juxta illud Chri-

Disputatio Septima,

Ibi Joan. 6. Gero mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus. Denique quia ex quo Adam peccavit, scepè contingit hominem in morbum spiritualem incidere, duobus aliis sacramentis indiget ad medellam: uno quidem tanquam spirituali medicinâ, scilicet pœnitentiâ, ad removendum peccatum, quod est ægritudo animæ, & altero ad reliquias morbi, ejusque languorem tollendum, scilicet Extremâ Unctione. Et hæc sunt quinque sacramenta homini necessaria, ut perficiatur quantum ad seipsum in ordine supernaturali. Cæterum quia homo est animal sociabile & politicum, perfici adhuc debet in utraque vita spirituali & corporali, quatenus est membrum Reipublicæ, quod duobus modis fieri potest, primò suscipiendo potestatem administrandi aliqua officia in Republica, quod in ordine supernaturali fit per sacramentum Ordinis: deinde multiplicando Rempublicam, quod in utroque fit per Matrimonium, est enim & officium naturæ ad propagationem naturalem ordinatum, & simul sacramentum gratis.

Hanc rationem seu congruentiam breviter attigit Eugenius IV. in Decreto unionis Armenorum, his verbis: *Nova legis septem sunt Sacmenta, videlicet Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema Unctio, Ordo, & Matrimonium.* Horum quinque prima ad spiritualem uniuscujusque hominis in seipso perfectionem; duo ultima ad totius Ecclesia regimen, multiplicationemque ordinata sunt. Per Baptismum enim spiritualiter renascimur, per Confirmationem augemur in gratia & roboramur in fide: renati autem & robatori, uerimur divina Eucharistia almoniâ. Quod si per peccatum agritudinem incurrimus anima, per Panis: en iam spiritualiter sanamus: spiritualiter etiam & corporaliter (pro anima expedit) per Extremam- Unctionem. Per Ordinem vero Ecclesia gubernatur, & multiplicatur spiritualiter, per Matrimonium corporaliter augetur.

Alii alias adducunt congruentias: sicut enim (inquit) Deus septem dierum curiculo mundum creavit, sic & Christus septem sacramentorum ordine, recreationis mysterium nobis impertitur, quæ illuminandis perficiendisque septem virtutibus principibus, veluti septem splendidissimæ Planetarum stellæ, sub fidei firmamento nobis irradient, nostrisque medendis sceleribus, quæ per septem plagas Egypti designantur, salutifera medicamina præbent.

Addit Javellus 5. parte Philosophiae Christianæ, Tract. 1. cap. 5. præstantiora Dei opera in Scriptura septenario numero designari & comprehendendi. Nam Deus (inquit) sex diebus mundum fabricavit, & in septimo quietivit. Genes. 4. Septem diebus præcepit aryma comedii: Exodi 12. Septem agnos anniculos præcepit immolari. Levitici 13. Septem lucernas præcepit ponisuper candelabrum in Sanctuario: Num. 8. Solemnitatem Tabernaculorum præcepit celebrari septem diebus: Deuteronom. 16. Septem instituit tubas Jubilæi: Josue 6. In septem capillis locavit Sansoni fortitudinem: Iudicum 16. Septem vicibus præcepit Heliæus Naaman Syrum levavi in Jordane, & sanatus est à lepra sua: 2. Regum 2. Sapientia excidit columnas septem: Proverb. 9. Septem panibus satiavit Christus quatuor millia hominum: Matth. 15. Septem Damnonia ejecit à Maria Magdalena: Marci 16. Septem Spiritus in conspectu throni ejus sunt: Apocal. 1. Septem candelabra aurea vidi Joannes: ibidem. Septem stellas in dextera filii hominis, id est Iesu Christi: ibidem. Si ergo (subdit idem Author) divina bonitas in effectibus suis, in observantiis, in ceremoniis, in miraculis, septenarium numerum adeo magnificat, sapientissime certe dispositum septem sacramenta in Ecclesia sua, ut septem rivulos ex fonte echaristatis filii sui pro nobis passim effuentes.

Objiciunt in primis Hæretici, numerum illum septenarium Sacramentorum, nusquam exprimi in Scriptura, nullumque ex antiquis Patribus septem enumere: imò Ambrosium, Dionysium, Irenæum, duo tantum vel tria recensere sacramenta, nimurum Baptismum, Eucharistiam & Confirmationem, aut Conscientiam.

Sed ad haec patet responsio ex supra dictis, ostendimus enim ex Scriptura dari septem ritus, quibus annexa est promissio gratiæ, subindeque septem sacramenta, quamvis hoc nomine non appellantur. Monstravimus etiam Augustinum variis in locis septem novæ legis sacramenta manifestè agnoscere. Ratio autem cur alii SS. Patres non omnia illa simul enumarent, est quia non nisi ex occasione de his aut illis disputant. Exempli gratiæ D. Ambrosius in libro de sacramentis, de tribus solùm agit, Baptismo, Confirmatione, & Eucharistia: quia (ut ipse proponit initio ejusdem operis) instituit solùm de illis tractare, quæ Catechumenis simul cum Baptismo dabuntur. Similiter Dionysius in libro de Ecclesiæ hierarchia disserit tantum de illis, quæ Hierarchæ, id est Episcopi, solemniter administrare solebant: nimurum de Baptismo, Eucharistia, Consecratione olei, & Ordinatione Clericorum. Et Irenæus lib. 1. cap. 9. ex occasione errorum Marci cuiusdam circa Eucharistiam, de illa tractat. Tum de Baptismo cap. 18. ejusdem libri, refutans deliria circa illum haeticorum illius temporis. Tum de Pœnitentia lib. 4. & sic de aliis, occasione aliorum errorum. Alii vero Patres ex septem novæ legis sacramentis, ea tantum interdum exprimunt, & inculcant, quæ ratione absolutæ necessitatis vel dignitatis præstant, sicut Eucharistiam & Baptismum, fine præjudicio tamen aliorum, ut in singulis ex professo patebit.

Objiciunt secundò: Sacmenta fluxerunt ex latere Christi, sub figura sanguinis, & aquæ: Sed sanguis & aqua significant Baptismum & Eucharistiam, ut exponunt Chrysostomus, Cyrillus, Damascenus, & alii: Ergo sunt tantum duo sacramenta novæ legis, scilicet Baptismus & Eucharistia.

Respondeo quod quamvis sanguis & aqua spiritu-liter significant Baptismum & Eucharistiam, sub illis tamen, ut potè communioribus, cætera comprehenduntur, quatenus Baptismus est principium vitæ Christianæ, Eucharistia vero finis & consummatio omnium sacramentorum.

Ad complementum hujus questionis, & solutionem aliorum argumentorum, advertendum est, non esse definitum à Florentino & Tridentino, nec à Theologis assertum, quod sint tantum septem sacramenta specie infimâ, sed tantum septem totalia, licet ex his quædam sint quæ plures species subalternas aut partiales contineant. Nam Ordo verbi gratia continet Episcopatum, Sacerdotium, Diaconatum, & Subdiaconatum, & Minores Ordines. Eucharistia duas species partiales, videlicet cibum & potum sacramentale, sub speciebus panis & vini, quæ duæ species partiales unum totale sacramentum per modum perfecti convivii constituant; sicut & omnes Ordines, unum totalem componunt, tendentem ad consummationem perfecti ministri mysteriorum Dei, qui per variis gradus ad Episcopatus culmen ascendent.

ARTICULUS II.

Quisnam inter sacramenta ordo reperiatur?

Pro resolutione hujus difficultatis advertendum est, quod triplex inter sacramenta ordo specta-

ri potest. Primus est ordo naturæ, seu generationis, quando scilicet unum naturali ordine aliquo modo prærequisitur, aut præsupponitur ad aliud. Secundus est ordo perfectionis, quando unum est nobilis alio. Tertius est ordo necessitatis, quando unum est magis necessarium quam aliud. Hoc supposito,

¹⁴ Dico primò: Quantum ad ordinem naturæ seu generationis, sacramenta convenienter sic ordinantur: Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Poenitentia, Extrema-Unctio, Ordo, & Matrimonium. Ita in Concilio Florentino & Tridentino supra citatis definitur, & Catechismo Romano, iussu Pii V. edito, his verbis declaratur: *Primus numeratur Baptismus, veluti cæterorum janua, quo Christo renascitur. Deinde Confirmatio, cuius virtute fit ut divina gratia augeamus & roboremus. Tum Eucharistia, quæ tanquam cibo verè cœlesti spiritus noster alitur & sustinetur. Sequitur quarto loco Poenitentia, cuius ope sanitas amissa restituatur, postquam peccati vulnera excipimus. Postea verò Extrema-Unctio, quæ peccatorum reliquie tolluntur, & animi vires recreantur. Sequitur Ordo, quo publica Sacramentorum ministeria perpetuò in Ecclesia exercendi, sacrasque omnes functiones exequendis potestas traditur. Matrimonium, ut ex maris & famina legitima & sancta conjugatione, filii ad Dei cultum, & humani generis conservationem, procurentur, ac religiosè educentur.*

¹⁵ Ratio etiam suffragatur, nam ut discurrit D. Thomas h̄c art. 2. Sicut unitas ordine naturæ seu generationis, prior est quam multitudo, & privati homines sunt priores communitate, quippe quæ componitur ex privatis hominibus, sicut multitudo ex unitatibus: ita sacramenta quæ pertinent ad perfectionem unius personæ sunt priora illis quæ pertinent ad perfectionem multitudinis: Sed Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Poenitentia, & Extrema-Unctio, ordinantur per se primò ad propriam & privatam unitusque perfectionem; Baptismus, ut genitio; Confirmatio, ut corroboratio; Eucharistia, ut nutrictio; Poenitentia, ut curatio; Extrema-Unctio, ut perfectio curationis: Ordo verò & Matrimonium spectant ad communitatem: Ergo ordine naturæ, seu generationis, Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Poenitentia, & Extrema-Unctio, sunt priora Ordine, & Matrimonio. Rursus cum ea quæ convenienter rei per se, sint priora iis quæ convenienter illi per accidens, Baptismus, Confirmatio, & Eucharistia, quæ per se ordinantur ad perfectionem vitae spiritualis, sunt priora Poenitentia & Extremæ-Unctione, quæ per accidens, ratione peccati & morbi, ad vitam spiritualis ordinantur. Et inter haec Poenitentia, cum sanationem inchoet, est prior Extremæ-Unctione, quæ illam consummat, & reliquias ægritudinis tollit. Denique inter sacramenta quæ spectant ad perfectionem multitudinis, prius ponitur Ordo, quam Matrimonium, eo quod ille ordinetur ad propagationem spiritualis, istud ad carnalem. Vel ut ait D. Thomas, eo quod plus habeat spiritualitatis, quam Matrimonium.

¹⁶ Dico secundò, ordine perfectionis Eucharistiam primum locum tenere inter omnia sacramenta. Ita D. Thomas art. 3.

Pater haec conclusio, sacramentum etiam Eucharistiae est omnium nobilissimum & prestantissimum, tum quia consistit in esse permanenti, & non influxu vel usu, ut reliqua: tum etiam quia in illo Christus continetur substantialiter, in aliis verò aliqua tantam virtus instrumentalis illius. Addit S. Doctor, Eu-

charistiam esse veluti finem cæterorum sacramentorum: Ordo enim ad ejus consecrationem referuntur, Baptismus ad ejus receptionem, atque etiam Confirmatio, quatenus magnâ fide opus est ad dignè recipiendum & proficiendum Eucharistiae mysterium: Poenitentia vero ad eandem referuntur, ut preparatio necessaria ex occasione peccati; Extrema-Unctio, ut utilis ad dignius communicandum, sublatis peccati reliquiis, etiam venialibus: Matrimonium denique, ratione significationis, quatenus significat cœnunctionem Christi cum Ecclesia, quam Eucharistia perficit; & quia moderando concupiscentiam carnalem, aliquo modo disponit ad communionem. Hinc Dionysius cap. 3. Ecclesiasticæ Hierarchie, Eucharistiam vocat *trātūm trātūm. Sacramentum sacramentorum, & unionem Dei nobiscum per hoc sacramentum affirmat esse trātāw, id est ad summum verticem provectum. Item Doctor mellitus serm. in Eccl. Domini, divini hujus sacramenti dulcedine illeactus, ejusque magnitudinem & præstantiam describens, sic exclamat: Potissimum astimare quale vel quantum sit hoc Sanctum Sanctorum, Sacramentum Sacramentorum, Amor amorum, Dulcedo otium dulcedinium. De quo plura, cum de hoc mirabili sacramento dicemus.*

Dices, Matrimonium ordinatur ad b. nūm comitum, Eucharistia verò ad bonum proprium sumentis: Ergo cum bonum commune præstet simpliciter bono particulari, matrimonium erit perfectius Eucharistia.

Respondeo quod licet Eucharistia ad bonum proprium sumentis ordinetur, & matrimonium ad bonum communitatis, tamen quia bonum istud est corporeum, illud verò spirituale, Eucharistiae sacramentum perfectius & excellentius est sacramento matrimonii.

Instabis, Ordo respicit bonum communè spirituale: Ergo saltem erit perfectior Eucharistia.

Sed nego Consequentiam, quamvis enim Ordo respiciat bonum spirituale commune, Eucharistia verò bonum spirituale sumentis, illa tamen continet ipsumsum Christum, in quo est omnis bonitatis spiritualis plenitudo.

Dico tertio: Baptismum esse priorem, ordine necessitatis, tum Poenitentiam, deinde Ordinem, & Matrimonium: Eucharistiam verò, Confirmationem, & Extremam-Unctionem, non esse simpliciter, sed tantum secundum quid necessaria. Ita D. Thomas a t. 4.

Patet haec conclusio, qua: tūm ad singulas partes: Baptismus etiam, tūm sit omnium sacramentorum janua, est necessarius necessitate mediæ, scilicet etiæ omnium & singulorum. Deinde Poenitentia, respectu plurimorum, nempè omnium qui post Baptismum inciderunt in peccatum mortale. Ordo verò & Matrimonium, li-est non sunt necessaria respectu singulorum, bene tamen respectu cœmmunitatis, ad ministrandum sacramenta, & ad convenientem propagationem Ecclesie; Eucharistia autem, Confirmationem, & Extremam-Unctio, licet sint valde utilia fidibus, non sunt tamen simpliciter necessaria ad salutem. Unde cum dicitur Joan. 6. *Nisi manu ducaveritis carnem Filii hominis, & bibieritis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis*, hoc est intelligendum de spirituali mandatione, & non de sola sacramentali, us S. Thomas, post D. Augustinum, h̄c art. 4. ad 2. interpretatur.

Agunt h̄c aliqui de sacramentalibus, sed de his communibz in tractatu de Poenitentia dicemus, cum agemus de remissione peccatorum venialium per sacramentalia.

TRACTATUS TERTIUS

DE BAPTISMO ET CONFIRMATIONE.

A Quæstione 66. Divi Thomæ, usque ad 73.

P R A E F A T I O.

Rimum inter casus nova legis & Ecclesie sacramenta, tum
necessitate, tum ordine, locum tenet Baptismus, cuius dispa-
tationem hic instituimus, & difficultates in Scholis agitari solitas
expedire aggredimur. Nullum aliud sacramentum est quod Bap-
tismum ordine antecedat, cum ex Dionysio (cap. 2. de Eccl.
hierarc.) principium sit & janua sacramentorum. Nullum
quod Christianum hominem magis deceat, aut elegantius ornat
impresso charactere, cum ex Basilio (Orat. Exhortatoria ad bap-
tizandos) sit tessera militum Christi, & amictus splendens,
quem sanè nec Regum purpura, nec Imperatorum aquila digne
pretio emant. Nullum denum est quo magis homo egeat, tum
ad consequendam gratiam, tum ad promerendam salutem, cum
Baptismum Cyrus (Catechesi 3.) absoluto nomine Gratiam,

& Africani Punici Salutem appellant. Sed has Baptismi laudes pluribus Nazianzenus (Orat. in sanctum Baptisma) cumulat: Baptismus [inquit] omnium Dei beneficiorum præclarissimum est & præstantissimum: huic gratulantur cœli, hunc Angeli propter splendoris cognacionem celebrant, hic futuræ beatitudinis imaginem gerit: hunc prædicare quidem, & laudibus ornare gestimus, verum pro rei dignitate non possumus. Altius attollit sacri fontis dignitatem D. Leo (Serm. 4. de Nativitat.) atque adeò etiam ut non dubitaverit sacram undam, Divino Spiritu fecundatam, cum Virginali Deipara utero conferre. Omni (ait) homini renascenti, aqua Baptismatis, instat est uteri Virginalis, eodem spiritu replente fontem, qui replevit & Virginem, ut peccatum quod ibi evacuavit sacra conceptio, hic solvat ablutio *Quia etiam parum abest ut Augustinus Baptismati primas non deferat, & fecunditate, sanctificatione, aliisque pluribus superius non putet: Penè (ait serm. 36. de temp.) majori munere quam Maria, unda ditata est. Illa enim sibi tantum meruit castitatem, ista nobis contulit sanctificationem. Illa meruit ne peccaret, ista ut peccata purgaret. Illa propria delicta à se repudiatur, ista in se per Dei gratiam aliena condonat. Illi est collata Virginitas, isti donata fœconditas. Illa unum procreavit, & pura est: ista generavit plures, & Virgo est. Illa præter Christum nescit alium filium, ista cum Christo Mater est populorum. Sed non prætermittam qua Tertullianus scribit libro adversus Quintillam: Ibi enim Baptismum vocat, Felix aquæ sacramentum, quo ablutis delictis pristinæ coecitatis, in vitam reformamur æternam, sacramentum sanctificationis, & lavacrum quo mors diluitur, & quo exempto reatu, eximitur & poena, ac homo ad similitudinem Dei, non ad imaginem solum in æternitate censemur. Additque præterea quod à primordio mundi conditi, dum cetera rudia, & informia, luce omni- que ornata carerent, sola lympha dignissimum erat Dei vectaculum, & Spiritus Domini ferebatur super aquas: ita sacro Fonti vitalibus undis supervenit Spiritus de cœlis, & aquis superest, sanctificans eas de semetipso, & ita sanctificatae, vim sanctificandi combibunt. Sed denum no- lo hic deesse qua Ambrosius (lib. 10. in Lucam) in his sacramenti laudes effusus scripsit, & huic prefatiuncula finem impositurus, Sanctissimi Presulis verba usurpo, qua penè sapient hominem in extasim raptum, & qui sacramenta Ecclesia pro meritis affimat. O aqua quæ humano sanguine, facis ut præsentium lavactorum figura præcederet, orbem terrarum lavisti, & conjungenda eras cum sanguine Christi! &c. O aqua quæ sacramentum Christi esse meruisti, quæ lavas omnia, nec lavatis! Tu incipis prima, tu comples Divina Mysteria; à te principium in te finis, vel potius tu ut finem nesciamus! De hoc ergo Sacramento, quod SS. Patres tot & tam præclaris encomiis cele- brarunt, breviter nobis hic agendum est. Primo de ejus institutione & natura Secundo de illius mi- nistro. Tertio de suscipientibus. Quartio de ejus effectibus. Quinto de Circumcisione, qua Baptismum præcessit, & qua etiam in remedium peccati originalis instituta fuit. Demum de sacramento Confirmationis (quod Augustinus lib. 2. contra litteras Petilianæ cap. 104. sacramentum Chrismatis appellat, & in genere visibilium signorum sacrosanctum esse, sicut ipsum Baptisma affirmat) in ultima disputa- tione sermo erit.*

DISPUTATIO PRIMA⁹³

DE INSTITUTIONE ET NATURA BAPTISMI.

Ad quæstionem 66. Divi Thomæ.

Um existentia Baptismi ab ejus institutione dependeat, recto ordine ab ea inchoat S. Thomas, explicatur postea quænam sit ejus materia & forma, quandoquidem cuiuslibet sacramenti essentia, seu natura, resultat ex materia & forma, quæ ipsum constituant. Unde baptismus physicè sumptus definitur: *Exterior corporis ablutio, facta sub prescripta forma verborum, ut ex Magistro sententiarum docet S. Doctor hic art. 1. metaphysicè* vero consideratus, sic potest describi: *Baptismus est sacramentum regenerationis spiritualis. Vels sacramentum nova legis, ad spiritualem regenerationem a Christo institutum.* Unde egregie Augustinus tract. 11. in Joan. docet quod duas sunt nativitates, una de terra, alia de caelo; una de carne, alia de spiritu; una de mortaliitate, alia de æternitate, una de masculo & foemina, alia de Deo & Ecclesia; illa facit filios carnis, haec spiritus; illa filios mortis, ista resurrectionis; illa filios facili, haec filios Dei; illa filios iræ, haec filios misericordiae; ac per haec illa peccato originali obligatos, ista omni vinculo peccati liberatos.

Porrò cùm hoc sacramentum plures & mirabiles in nobis operetur effectus, variis solet nominibus insigniri, quos breviter recenset Nazianzenus oratione in fænum lavacrum, ubi sic ait: *Hoc sacramentum donum dicter, quia iis qui nibil prius consulerunt, datur Baptismus, quia peccatum in aqua sepelitur. Unctio, quia sacer & regius. Hujusmodi enim ea erant quæ ungebantur. Illuminatio porrò, quia splendor & charitas. Indumentum, quia ignominia nostræ velamen est. Lavacrum, quia abluit. Sigillum, quia conservatio est.*

ARTICULUS L

Quando caperit institutio Baptismi, & illius præceptum?

S. I.

Præmittitur quod apud omnes est certum, & refertur sententia.

Certum est quod Christus non instituit sacramentum Baptismi, antequam à Joanne baptizaretur, quandoquidem non ante coepit Evangelium prædicare, & novam legem condere; sed difficultas est, an solum post resurrectionem, vel cùm à Joanne Baptismum suscepit, vel aliquo tempore medio inter illa duo, ipsum instituerit?

Prima opinio rejicit institutionem Baptismi in illud tempus in quo Christus coelum post resurrectionem ascensurus dixit Discipulis, *Euntes docete omnes Gentes baptizantes eos, &c.* Ita docuisse videntur Albertus Magnus in 4. dist. 3. & Alensis 4. parte quæst. 8. membro 2. art. 3.

Secunda asserit Sacramentum Baptismi à Christo institutum fuisse, paulò postquam à Joanne baptizatus est, vel quando dixit Nicodemo Joan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei,* ut censem Valentia, aut cùm Discipulos colligit, ut existimarent Scotus, Gabriel, Cononius, & alii Recentiores.

Tertia censet Baptismum fuisse institutum, quando Christus in Jordane fuit baptizatus. Ita Magister in 4. dist. 2. & D. Thomas huc art. 2. omnesque ejus Discipuli, quos sequuntur Vazquez, Sylvius, & alii quindecim Authores, quos refert & sequitur Leander tract. 2. disp. 1. quæst. 4. & 5.

Quantum vero ad tempus quo Baptismus fuit in præcepto, similiter est opinionum varietas: quidam enim quorum meminit D. Bernardus Epistola 77. assertebant olim, quod Baptismi præceptum ab eo tempore coepit, quo Christus dixit Nicodemo: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei,* &c. Scotus vero, Suarez, & alii, docent è contra Baptismi non fuisse in præcepto usque ad sufficientem Evangelii promulgationem: quæ promulgatio (inquit Scotus) coepit in die Pentecostes. Demum Scotus, Cabrera, Vazquez, & alii existimant, obligationem Baptismi incepisse statim post passionem & resurrectionem Christi, quando nimirum Christus apparet Discipulis, legem Baptismi publicè promulgavit, dicendo Matthæi ultimo: *Euntes docete omnes Gentes baptizantes eos, &c.*

S. II.

Resolvitur prima difficultas de institutione Baptismi.

Dico primò: Sacramentum Baptismi fuit à Christo institutum ante ejus passionem.

Probatur primò: Christus ab initio prædicationis suæ baptizabat, ut testatur Scriptura Joan. 3. his verbis: *Venit Jesus & Discipuli ejus in terram Iudeam, & illic demorabatur cù eis, & baptizabat, scilicet per Discipulos suos, ut ex ipso contextu satis intelligitur, & expresse docetur à Cyrillo libro 2. in Joan. cap. 57.* Sed tunc Christus per Discipulos suos non baptizabat Baptismo Joannis: Ergo Baptismo suo, subindeque jam Baptismum suum instituerat, quandoquidem ejus usus necessariò supponit ipsius institutionem. Major patet, Minor vero probatur primò ex Glossa super hæc verba Joan. 3. nam post verba relata subdit: *Baptizabat Iudea Baptismo, non eo quo baptizatus est, illud enim subiit, ut esset via & preparatio.*

Secundò probatur ex Augustino tract. 13. in Joan. ubi sic ait: *Christus baptizatus baptizabat: non eo Baptismo baptizabat quo baptizatus est. Dat Baptismū Dominus baptizatus a servo, ostendens humilitatis viam, & perducens ad Baptismum Domini, hoc est ad Baptismū suū.*

Tertiò, Ipse Præcursor Baptista Joan. 1. & Matth. 3. differentiam assignat inter suum Baptisma, & illud quo Christus baptizabat, quod ipse in aqua. Christus vero etiam in Spiritu sancto baptizaret: Ergo baptizabat Christus Baptismate diverso à Baptismo Joannis.

Quartò, Discipuli Joannis æmulationem conceperunt, & conquesti sunt, quod Jesus baptizaret, ut naturatur Joan. 3. Ergo supponebant Christum non baptizare Baptismo Joannis; alias enim gaudii potius quam æmulationis occasionem desumpsiunt, videntes quod Christus Baptisma Joannis approbaret, & clari faceret.

Denique, Christus Joan. 3. dicitur baptizasse, pèr Discipulos suos, ut supra ex Cyrillo vidimus: Sed si discipuli Christi baptizassent Joannis Baptismate, Christus dici non potuisset baptizare per suos Discipulos, sed potius ipse Joannes, utpote author illius Baptismi: Ergo Christus ab initio prædicationis suæ nō baptizabat Baptismo.

tismo Joannis, sed Baptismo proprio, subindeque illud tunc erat institutum ab ipso.

Dices, Baptismum quem tunc dabant Christus non fuisse Baptismum Joannis, neque suum, sed aliquod veluti simulachrum, sive praembulum ipsius.

Sed contra primò: Gratis omnino id singitur. Secundò, Baptismus quo Christus baptizabat, erat in aqua & Spiritu sancto, juxta Joannis prædicationem, Matth. 3. Ergo erat idem quod nunc. Tertiò, Christus non venerat alias figuras adducere, sed potius veritatem & habilitatem figurarum, ex quibus multæ Baptismum Evangelicum præsignaverunt. Denique, nullus Baptismus alias à nostro, erat dignus tanto tamque excellenti auctore, sicut erat Christus.

4. Probatur secundò conclusio: Baptismus secundum legem à Christo Domino institutum præsupponitur alii sacramentis, & medio ipsius charactere, effectus aliorum sacramentorum in anima recipiuntur: Se i Christus Dominus in nocte cœniæ ministravit Eucharistiam suis Apostolis, eosque initiavit ordine sacerdotali, ut declarat Tridentinum sifl. 22. cap. 1. Ergo prius Apostoli fuerant ab ipso baptizati, subindeque Baptismus ante passionem Christi fuerat institutus.

5. Confirmatur: Circumcisio fuit instituta ante omnia alia legis scriptæ sacramenta, nec licebat nisi ei circumcisus Agnum Paschalem edere: Ergo similiter Baptismus correspondens circumcisioni, ante Eucharistiam, Agno Paschali succedentem, institutus est, subindeque ante passionem Christi. Et licet Christus ejusmodi ordinem invertere potuerit dando alia sacramenta Apostolis nondum baptizatis, nullum tamen fundamentum est, neque in Scriptura, neque in Traditione, neque in congruentia, immo per se videtur incongruum, prius Apostolos fuisse Sacerdotes & Episcopos, quam baptizatos.

6. Dices, Sacmentum Ordinis præsupponit sacramentum & characterem Confirmationis, & tamen in hoc ordine dispensavit Christus, ordinando Apostolos nondum confirmatos, si quidem fuerunt solum confirmati in die Pentecostes, decimo die post Ascensionem Christi in cælum, misso Spiritu sancto visibiliter.

Respondeo cum D. Thoma infra quæst. 72. art. 1. ad 1. in sacramento Confirmationis dari plenitudinem Spiritus sancti, quam non erat congruum communicari ante Ascensionem & glorificationem Christi, juxta illud Joan. 7. *Nondum erat Spiritus datus, quia Jesus nondum erat glorificatus*: unde Christus habuit specialem rationem dispensandi in ordine quem sacerdotium dicit, ad Confirmationem, ante suam passionem initiando Apostolos sacerdotio; non habuit autem specialem aliquam rationem invertendi ordinem, quem dicit ad Baptismum.

7. Denique suaderi potest conclusio ex SS. Patribus & Authoribus Ecclesiasticis, qui affirmant ipsum Christum suis manibus aliquos baptizasse: nam Evodius Episcopus Antiochenus, in Epistola quam lumen inscripsit apud Nicephorium lib. 2. cap. 3. ait: *Christus manibus suis Petrum tantummodo baptizavit, Petrus vero Andream, & filios Zebedæi*. Clemens apud Sophronium in Prato spirituali cap. 76. inquit: *Christus dicitur Petrum solum baptizasse: Petrus Andream, Jacobum, & Joannem*. Addit Euthymius Joan. 3. *Scribunt Apostolorū temporibus proximi, quod Christus Petrum ac Virginem Matrem baptizaverit*. Item S. Vincentius Ferrerius Serm. feriae sextæ post Dominicam in passione ait: *Joannes Baptista & Virgo Maria voluerunt baptizari a Christo*. Denique D. Augustinus Tractatu 5. 15. & 26. in Joan. necnon Epistolâ 103. explicans verba illa Christi ad Petrum: *Qui lotus est, non indiget nisi ut pedes levet*, dicit Christum idcirco talia verba Petro dixisse, quia Petrus iam lotus erat per Baptismum: Ergo sacramentum Baptismi fuit à Christo institutum ante ejus passionem.

8. Dico secundò, Baptismum fuisse institutum, quando

Christus in Jordane baptizatus est. Ita D. Thomas hic art. 2. in corpore, ubi sic ait: *Sacramenta ex sui institutione habeni quod conferant gratiam, unde tunc videtur aliquod sacramentum institutum, quando accipit virtutem producendi suum effectum: hanc autem accepit baptismus, quando Christus est baptizatus, unde tunc vere baptismus institutus fuit, quantum ad sacramentum*. Quibus verbis conclusionem nostram & docuit & probavit: Cùm enim sacramenta ex sui institutione habeant quod conferant gratiam, tunc videtur aliquod sacramentum institutum, quando accepit virtutem producendi gratiam: Sed hanc virtutem accepit Baptismus, quando Christus in Jordane baptizatus est: Ergo tunc fuit institutus à Christo. Major patet, Minor probatur. prius ex D. Augustino serm. 36. de tempore, ubi sic habet: *Ex quo Salvator in aqua se meruit, ex eo omnium purgatum tractus, cunctorumque fontium venas, mysterio baptismatis consecravit; & quisquis ibi in nomine Domini baptizari voluit, non tam illum mundi aqua diluit, quam Christi unda purificat. Salvator autem ideo baptizari voluit, non ut sibi munditiam acquireret, sed ut nobis fluente mundaret*. Secundò ex D. Ambrosio lib. 2. in Lucam cap. ultimo, sic loquente: *Baptizatus est ergo Dominus, non mundari volens, sed mundare aquas, ut abluta per carnem Christi, qua peccatum non cognovit, Baptismatis jus haberent*.

Dices cum Adversariis: Ex his & aliis Patrum testimoniis solum probari, quod Christus ex tunc aquis dederit in promissione vel destinacione, non verò in institutione, vim spiritualiter regenerandi: id est quod promiserit quidem institutionem Baptismi, sive destinaverit Baptismum postea instituendum, sed non quod illud ex tunc instituerit.

Sed contra: Si Christus tunc solum promisisset Baptismum, sive aquam in futurum Baptisma designasset tantum, non verò ipsum Baptisma instituisset, falso dixisset Augustinus serm. ne suprà citato: *Ex quo Salvator in aqua se meruit, cunctorum fontium venas, mysterio baptismatis consecravit*. Non enim potuit aqua habere hunc effectum, antequam esset institutum Baptisma.

Deinde, Si ex vi præcisè promissionis Baptismi factæ à Christo, aqua pollet dici accepisse jus Baptismatis, & virtutem omnium peccata abluerendi; similiiter cum Matthæi 16. & 10. Ch. istus promisit Apostolis potestatem claviū dicens: *Quocunque alligeraveritis super terram, &c. duci possent Apostoli accepisse illam potestatem, sive jus & virtutem remittendi peccata, quod tamen est falsum, quia tunc solum acceperunt eam de facto, quando Joannis 20. dixit eis Christus: Quorum remiseritis peccata, &c. Similiter sequeretur ex eadem Adversarii responsu, ne tunc aquam jus Baptismi & vim sanctificandi accepisse, quando Joannes Baptista antequam baptizaret Christum, prænunciavat de eo Matthæi 3. *Ille vos baptizabit in Spiritu sancto*; talis enim promissio fuit divina, nomine Dei facta.*

Probatur secundò conclusio: Nullum habent fundamentum Adversarii, ad afferendum Christum potius post suum baptismum, quam in ipso, sacramentum Baptismi instituisse, aliunde verò congruentia falem non desunt, ad decendum è contraria talem institutionem factam fuisse in Jordane, quando Christus à Joanne baptizatus est: Ergo ita potius dicendum. Consequentia patet, Antecedens verò probatur. In primis totum fundamentum Adversariorum sunt illa verba Christi ad Nicodemum: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, &c. & missio statim postea facta Discipulorum ad baptizandum: illa autem verba non magis probant, quando prolatæ sunt à Christo, institutum fuisse sacramentum baptismi, quam ista Christi ad Discipulos & Iudeos: Nisi manducaveritis carnem filii hominis, &c. probent ex tunc institutam fuisse Eucharistiam; in quoniam tamen prolatione certum est non fuisse institutum*

de Institutione & natura Baptismi. 95

tutum tale Sacramentum. Quod verò Christus statim post eorum prolationem Discipulos miserit ad baptizandum, probat quidem Christum debuisse ante illam missionem instituisse sacramentum Baptismi, sed non probat, quod potius post suum Baptisma, quam in ipso illud instituit: Nullum ergo est fundamentum opinionis adversae.

12 Quod verò saltem congruentiae non desint, patet primò, quia mysterii Trinitatis confessio pro forma Baptismi tradita est: in Baptismo autem Christi, tale mysterium declaratum fuit; vox enim Patris auditæ est, Spiritus sanctus in specie columbae apparuit, & ipse Christus in propria persona adfuit. Secundò, quia tunc indicatus fuit Baptismi effectus, per aperitionem cælorum; significabat enim haec aperitio, Baptismum esse veluti clavem cæli, & de sacro fonte animas in cælum immediate evolare posse: Ergo congrue dici potest, sacramentum Baptismi tunc fuisse institutum.

13 Praeterea, sicut non immediatè per mare rubrum, sed per Jordanem, in terram promissionis Judæi ingressi sunt: ita congruum fuit, Christum in Jordane Baptismum instituere, ut denotaret ex aquis Baptismatis dari transitum immediatum ad promissam cloei patriam. Itaque secundum hanc probabiliorē opinionem, institutio Baptismi facta est anno 15. imperii Tiberii Cæsaris, etatis Christi anno circiter trigesimo, & ut communiter existimatur, die sextæ Januarii, quæ Epiphaniam celebramus. Unde S. Maximus homil. 1. de Epiphania: *In hac (inquit) festivitate sicut relatu paterna tradisionis instruimus, multiplici est nobis festivitate Letandum. Ferunt enim bodie Christum Dominum nostrum, vel stellâ duce à Gentibus adoratum, vel invitatum ad nuprias, aquas in vina vertisse, vel suscepio à Joanne Baptismate, consecrassè fluente Jordanis, suumq; simul purificasse Baptismat.*

§. III.

Solvuntur objectiones.

14 Contra primam conclusionem in primis objici posunt testimonia D. Leonis, Ruperti, & aliorum sanctorum Patrum, qui docere videntur, sacramentum Baptismi non fuisse à Christo institutum, nisi post ejus Resurrectionem.

Sed ad hanc facile respondetur, vel illos sanctos Patres id solum obiter & dum aliud agerent dixisse, ac proinde non mirum, si hac in re minus probetur eorum sententia. Vel solum voluisse Baptismum ante Resurrectionem Christi non fuisse institutum, quantum ad obligationem illud suscipiendo, vel quantum ad plenam ejus efficaciam, quia ante Christi Resurrectionem, Baptismus nec fuit in præcepto, nec habuit virtutem aperiendi januam cæli, cum talem virtutem non nisi per passionem Christi haberet.

15 Objicies secundò: Forma Baptismi non fuit data Apostolis nisi post Resurrectionem, cum Christus dixit illis Matthæi ultimo, *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos, &c.* Ergo Baptismus ante non fuit institutus.

Respondeo negando Antecedens: forma enim Baptismi ante passionem Christi jam erat instituta, & Apostolis tradita in privato, licet nondum in publico.

16 Objicies tertio: Baptismus suam virtutem habet à passione Christi: Ergo ante illam institutus non fuit.

Confirmatur: Augustinus Tractatu 15. in Joannem asserit quod de latere Christi sacramenta Ecclesiae fluerunt: Ergo ante passionem Christi non erant, subindeque nec Baptismus.

17 Ad objectionem respondeo, concesto Antecedente, negando Consequentiam: nam quando baptizatus est Christus, passio illius jam erat inchoativa, tum quia omnis poenitentia quam Christus toto vitæ suæ decursu pertulit, fuit quedam passio, & dispositio ad ultimam passionem, quæ morte ipsius consummata fuit. Tum

etiam quia Christus à primo instanti sue Incarnationis, liberâ voluntate præceptum patiendi & morienti pro hominibus acceptavit, & acceptando meruit.

Ad confirmationem in primis dico, illam si quid sit probet, nimis probare; ex ea enim sequitur, enim sacramentum Eucharistiae non fuisse institutum ante mortem Christi. Deinde respondeo, omnia sacramenta legis novæ fluxisse de latere Christi, cum hac tamē differentia, quod Confirmatio, Pœnitentia, Extrema Unctio, & Matrimonium, non tantum quoad suam perfectionem, sed etiam quoad suum initium; sacramenta verò Baptismi, Eucharistiae, & Ordinis, præcisè quoad suam perfectionem, dici possint inde fluxisse: Licet autem ista tria sacramenta, suam consummationem, & ultimam perfectionem, in morte actuali Christi accéperint, quatenus scilicet Baptismus per Christi mortem regni cælorum januam aperte, quam anteā non aperiebat; & Eucharistia habuit rationem viatici, quam non habebat anteā, ipsumque proinde sacramentum Ordinis, ad illum ut talem ordinem habere coepere; tamē virtutem gratiae productivam, jam à Christo in Jordane baptizato accepere Baptismus; & Eucharistia, cum sacramento Ordinis, in coena ultima, pridie quam Christus pateretur celebrata.

Objicies quartò contra secundam conclusionem: Cùm Christus baptizaretur à Joanne, non instituit suum Baptisma in actu exercito quemquam baptizando, neque in actu signato, ritum ejus præscribendo, utpote cùm nihil præscriperit, neque Pater apparuerit, ut aliquid præscriberet: Ergo tunc Baptisma non fuit institutum.

Confirmatur: Instituere sacramenta, est formaliter actus legislatoris: Sed Christus tunc non sustinuit personam legislatoris, sed potius pœnitentis: Ergo tunc sacramentum Baptismi non instituit, sed tantum suscepit Baptismum Joannis.

Ad objectionem respondeo, Christum in Jordane suum Baptismum instituisse, non in actu exercito aliquem baptizando, aut ipsum suscipiendo, sed in actu signato, designando & consecrando materiam ad producendum gratiam, & statuendo formam, non quidem expressione ipsius, sed solum quasi in figura; per præsentiam Trinitatis divinarum personarum in signo visibili, ut suprà diximus.

Ad confirmationem nego Majorem, aliud enim est præcipere Baptismum, aliud ipsum instituere: primum non potest non esse actus legislatoris, benè tamē secundum; posset enim Deus tribuere uni facultatem instituendi sacramenta, aut ritus eorum, alteri potestatem præcipiendo observantiam talium rituum.

Respondeo secundò, datâ Majori, negando Minorem: Christus enim in sua passione sustinuit personam pœnitentis, sive peccatoris, quandoquidem in ea factus est pro nobis maledictum & peccatum, ut loquitur Paulus 2. ad Corinth. 5. & ad Galat. 3. & tamen simul fuit legislator, antiquam legem abrogans, dum dixit: *Consolidatum est*, ut novam conderet.

§. IV.

Expeditur alia difficultas de tempore quo caput obligatio Baptismi.

Dico tertio, Baptismum non fuisse in præcepto, nisi post Passionem & Resurrectionem Christi. Ita D. Thomas hic art. 2. sic dicens: *Necessitas utendi hoc sacramento indicat fuit hominibus post passionem & Resurrectionem: sum quia in Passione Christi terminata sunt figuralia sacramenta, quibus succedit Baptismus, & alia sacramenta novæ legis; sum etiam, quia per Baptismum configuratur homo passioni & Resurrectioni Christi, & in quantum moritur peccato, incipit novam iustitiam vitam; & ideo oportuit Christi prius pati, & resurgere, quam hominibus.*

nibus indicetur necessitas se configurandi morti & Resurrectionis ejus. Quibus verbis S. Doctor conclusionem nostram docuit & probavit, & duplum illius rationem insinuavit.

²⁵ Prima est: Baptismus non fuit in praecerto toto illo tempore quo vigebat lex Circumcisionis: Sed lex Circumcisionis vigebat toto tempore antecedente mortem & Resurrectionem Christi: Ergo toto illo tempore Baptismus non fuit in praecerto, sed solum in consilio. Major patet, Minor probatur. Lex Circumcisionis tardi duravit, quondam lex Moysis: Sed lex Moysis, cui lex Evangelica successit, sicut lux umbræ, & veritas figuræ, usque ad Christi passionem & Resurrectionem duravit: Ergo & lex Circumcisionis. Major est evidens: Minor vero, in qua est difficultas, probatur multipliciter. Primo ex eo quod Christus Matth. 8. leproso curato præcipit adire sacerdotem, ut secundum legem munus offerret quod Moyses manda- verat. Secundo, quia Christus Matth. 5. dixit, *Nouam legem solvere, sed adimplere*: Non fuit autem adæquate impleta, antequam jam expriratur diceret, *Consummata est*. Tertio, Obligatio fuit usque ad Christi passionem, ut Agnus Paschalis immolaretur, & sic Christus fecit, ut patet ex historia cœnae ultimæ: Ergo obligavit lex vetus usque ad Christi passionem. Quartò, Lex Moysis duravit quoisque sacerdotium fuit translatum, juxta illud ad Hebr. 7. *Translatio sacerdotio, necesse est ut legis translatio fiat*; Sed sacerdotium non fuit translatum usque ad passionem, in qua Christus tanquam summus Sacerdos obtulit semeum Patri in sacrificium: Ergo lex Moysis usque ad passionem Christi duravit. Denique eadem veritas patet ex doctrina Augustini Epist. 19. ad Hieronymum, ubi distinguit tria tempora respectu legalium, scilicet ante passionem, in quo legalia non erant mortifera, nec mortua; post Evangelii divulgationem, in quo legalia erant mortua, & mortifera; & medium à passione Christi usque ad Evangelii promulgationem, in quo legalia erant quidem mortua, quia neque habebant aliquam vim, neque aliquis ea servare tenebatur absolute, non erant tamen mortifera, sed illi qui conversi fuerant ad Christum ex Iudeis, poterant ea observare licet, dummodo non sic in eis spem ponerent, quod ea reputarent sibi necessaria. Et quamvis S. Hieronymus in eo dissentiat à D. Augustino, quod contendit legalia statim post mortem & Resurrectionem fuisse nedum mortua, sed etiam mortifera, adeò ut quicunque ea servasset (seclusa ignorantia, aut errore invincibili) peccasset, in eo tamen consentit, quod existimat, toto tempore passionem antecedente, nec mortifera fuisse, nec mortua.

²⁶ Secunda ratio D. Thomæ sic potest proponi. Tunc solum Baptismus coepit esse in praecerto, quando coepit habere totam suam perfectionem, quondam enim illa caruit, tardi præcipi non debuit: Sed ante Christi mortem & Resurrectionem, Baptismus totam suam perfectionem non habuit: Ergo ante illud tempus in praecerto non fuit. Major patet, Minor probatur. Unde ex perfectionibus Baptismi est ut nos configurerem morti & Resurrectioni Christi, ut docet Apostolus ad Roman. 6. his verbis: *An ignoramus quia quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus? Concepulti enim sumus cum illo per Baptismum in mortem, ut quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vite ambulemus; si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul & resurrectionis erimus*: Sed ante Christi mortem & Resurrectionem, Baptismus non poterat configurare hominem morti & Resurrectioni Christi: Ergo nec totam suam perfectionem, seu completam significationem habere.

²⁷ Praeter has duas rationes quas insinuat D. Thomas,

poteat suaderi conclusio hoc discursu: Si Baptismus fuisset praecepsus ante passionem Christi, maximè cum Christus Joan. 3. dixit Nicodemo: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua &c.* Sed tunc non fuit praecepsus, siquidem Christus habebat tunc colloquium privatum cum Nicodemo: praecepsum autem Baptismi non debuit dari in colloquio privato, sed publico: Ergo &c.

Dico quartò: Probabilis est, obligationem Baptismi incepisse post Resurrectionem Christi, quando scilicet Christus apparet Discipulis, legem Baptismi publicè promulgavit, dicendo: *Data est mihi omnis potestas in celo & in terra. Euntes ergo docete omnes Gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.*

Probatur primo conclusio ratione fundamentali: ²⁹ Cum Baptismus sit fundamentum totius legis Evangeliae, ejus obligatio coepit, statim atque lex Evangelica incepit obligare: Sed lex Evangelica coepit obligare statim post Christi Resurrectionem: Ergo & Baptismi praecepsum. Major patet, Minor probatur. Lex Evangelica coepit statim obligare, ubi Mosaica fuit extinta, illius enim generatio debuit esse ex corruptione istius: Sed lex Mosaica non duravit usque ad promulgationem Evangelii, sed fuit penitus extinta quoad omnem suam vim in morte & Resurrectione Christi: Ergo lex Evangelica coepit obligare statim post mortem & Resurrectionem Christi. Major est evidens, Minor vero probatur primo ex communi consensi Hieronymi & Augustini in Epistolis quas sibi mutuè de legalibus scripserunt, quibus docent post mortem & Resurrectionem Christi legales cærenomias mortuas fuisse, id est non habuisse amplius virtutem & obligationem; quamvis (ut supra annotavimus) Hieronymus existimaverit, illas post mortem & Resurrectionem Christi, nedum mortuas, sed etiam mortiferas fuisse. De quo infra.

Secundò probatur eadem Minor ex illo Apostoli ad Hebreos 8. *Novum Testamentum veteravit prius: quod autem antiquatur & senescit, propè interitum est.* Ex quo sic potest formari argumentum: Christus in cœna ultima novum condidit testamentum, quod morte deinde & Resurrectione suâ confirmavit: Ergo vetus quasi senio jam consecutum, accedente nunc novo, extinctum est. Unde Leo Magnus Sermon 7. de passione: *Ut umbra cederent corpori, antiqui observantia novo excluditur sacramento, hostia in hostiam transfit, sanguine sanguis anferitur, & legalis festivitas, dum mutatur, impletur.*

Tertiò Minor principalis suadetur. Ubi primò antiquum sacerdotium Aaron perfectè translatum fuit in sacerdotium Christi, præfiguratum in sacerdotio Melchisedech, statim fuit abolita lex vetus, cum suis cærenomias: unde Apostolus ad Hebreos 7. *Translatio sacerdotio, necesse est ut legis translatio fiat*: Sed statim à Resurrectione Christi, sacerdotium Aaron perfectè translatum fuit in Christi sacerdotium, ut colligitur ex illo ad Hebreos 9. *Christus assistens Pontifex futurorum honorum, per amplius & perfectius tabernaculum, non manufactum, id est non bujus creationis, sed per proprium sanguinem introivit semel in sancta, aeterna redemptione inventa.* Tum etiam, quia licet usque ad Christi Resurrectionem, sacerdotium Aaron, non fuerit evacuatum, tamen ex quo Christus resurgendo vitam immortalem atque indefectibilem reassumpit, totaliter fuit evacuatum, & in sacerdotium Christi translatum: propter quod ad ejus interitum denotandum, Christo moriente, velum templi scissum est, & Leo Magnus serm. 6. de passione, Caipham vestes proprias scindentem, quasi Christus blasphemasset, lepidè irridet, dicens, *Pontificem legis mox interiturse, per hanc vestrum suarum scissuram, ostendisse se jam sui sacerdotii honore spollandum.*

³² Respondet Suarez, quod licet à die Resurrectionis Christi lex Mosaicæ evacuata fuerit, nondum tamen Baptismum fuisse in præcepto, sed usque ad sufficientem ejus promulgationem, totum mundum redactum fuisse ad statum legis naturæ, & remedia salutis quæ in illa erant, suam utilitatem non amisisse, quia non erant umbræ futurorum, sicut veteres cærenonie legis Mosaicæ, sed quasi cœnnaturalia & per se ordinata media ad salutem.

³³ Sed contra: Christus non venit veterem legem solvere, sed adimpleere, ut dicebat ipse Matth. 5. si autem legem Mosaicam evanisset, antequam cœpisset lex Evangelica, non eam adimplevisset, sed solvisset, quia impletio veteris legis, fuit introduc̄tio novæ. Unde Leo Papa serm. 7. de passione: *Antiqua observantia novo excluditur sacramento, hostia in hostiam transit, sanguine sanguis auferitur, & legalis festivitas, dum mutatur, impletur.* Addo quod populus Judæicus fuit specialiter populus Dei, quandoquidem plebs Gentilis pertinebat etiam ad statum legis naturæ. Præterea, sicut in naturalibus corruptio unius, est generatio alterius; ita lex antiqua non fuit abolita, nisi per obligationem novæ legis.

³⁴ Poteſt etiam suaderi conclusio, deſtruendo fundamento adverſæ ſententiae: Si Baptismus non cœpisset eſſe in præcepto à die Resurrectionis Christi, maximè quia, ut volunt Adversarii, lex non obligat, niſi poſtquam venit in notitiam ſubditorum; legiſ autem Evangelicæ notitia cœpit tantum à die Pentecostes in provinçia Judææ: Sed falſum omnino eſt, quod lex non obliget, niſi poſtquam venit in notitiam ſubditorum: licet enim excuſentur ab ejus transgressione qui eam invincibiliter ignorant, tamē tunc per ſe obligare incipit, cum pŕimum publico edicto à Principe ponitur: imò ſi lex neminem obligaret, quoad uſque veniret in ejus notitiam, impriopriè ignorantia legis diceretur excuſare, quandoquidem excuſatio non eſt, niſi ab eo ad quod homo tenetur: cum ergo in ipſo die Resurrectionis Christi apparenſ Discipulis legem Baptismi publicè promulgaverit, dicendo Matthæi ultimo: *Euntes docete omnes Gentes, baptizantes eos &c.* ab illa die cœpit Baptismus eſſe in præcepto, licet illi qui invincibiliter adhuc iſpum ignorabant, excuſarentur ab ejus transgressione.

§. V.

Corollarium præcedentis doctrine.

³⁵ Ex dictis inferes contra aliquos Thomistas, à Cabrera citatos, obligationem Baptismi non incepisse in triduo mortis Christi, ſed duntaxat poſt ejus Resurrectionem. Tum quia ſolū poſt Resurrectionem Christus legem Baptismi publicè promulgavit. Tum etiam, quia cum lex vetus non ſolū passionis & mortis Christi, ſed etiam Resurrectionis figura & umbra extiterit, ante Resurrectionem Christi nondum fuit perfectè completa, nec proinde totaliter extinta.

³⁶ Dices, Christus Joan. 19. jam moriturus protulit illa verba, *Consummatum eſt*, quibus significavit opus nostræ redēptionis eſſe omnino completem, ſubindeque veterem legem totaliter extintam: Ergo tunc cœpit obligatio præceptorum legis novæ, ex quibus pŕimum eſt de baptismō. Quare D. Thomas 1.2. quaest. 103. art. 3. ad 2. ait: *Mysterium Redēptionis humani generis completem fuit in paſſione Christi, unde tunc Dominus dixit consummatum eſt, & ideo tunc totaliter debuere ceſſare legalia, quæ jam veritate eorum consummata.*

³⁷ Confirmatur: In morte Christi ſacerdotium Aaron in ſacerdotium Christi translatum eſt, quandoquidem Christus in ara crucis, ut verus & ſummus Sa-

cerdos, ſeipſum in ſacrificium Patri aeterno obculit, juxta illud ad Hebreos 9. *Christus affiſtens Pontifex futurorum bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum, non manu ſælum, id eſt non hujus creationis, neque per ſanguinem hincorum aut vitulorum, ſed per proprium ſanguinem, ineroit semel in ſancta, aeterna redēptione inventa.* Item in eadem Christi morte tabernaculum antiquum in quo legis Mosaicæ ſacrificia offerebantur, diſſipatum fuit, & deſtructum, ut ſatis deſignavit velum templi in duas partes ſciſum: Ergo cum lex vetus non potuit remanere abſque proprio ſacerdotio & tabernaculo, in morte Christi abolita fuit, & ſtatuta lex nova gratia, ſubindeque præceptum Baptismi.

Ad instantiam dico, verba illa Christi, *Consummatum eſt*, referri quidem ad ejus mortem, at non ut præcifam à Resurrectione ipsius, ſed ut ipſam includit; ſicut enim noſtra justificatio eſt unicus mo‐tus, duos terminos includens, nemp̄ terminum à quo, qui eſt recessus à peccato; & terminum ad quem, qui eſt accessus ad gratiam: ita mors Christi & ejus Resurrectione integrat unicum motum noſtræ redēptionis & ſalutis, habentem duos terminos, videlicet Chrifti mortem, quā deſtructum eſt pecca‐tum, tanquam terminum à quo; & Resurrectionem, quā conuimmata eſt vita spiritualis animæ, tanquam terminum ad quem.

Addo quod, ſicut ad conuimmationem noſtræ redēptionis & ſalutis, ſpectat, ſecundariò ſalem, futura corporum resurrectio, in qua conuimmabitur vita spiritualis animæ: ita & à fortiori, Resurrec‐tio Chrifti, utpotè cum sit fundamentum & exemplar noſtræ Resurrectionis futuræ, & in ipſo Chrifti tanquam in capite omnes resurrexerimus: unde Apoſtolum 1. ad Corinth. 15. dicit quod Christus reſurgens fuit *primitiæ dormientium*. Quando ergo Di‐vus Thomas loco citato ait Mysterium Redēptionis humani generis completem fuſſe in paſſione Chrifti &c. non loquitur de paſſione cum præcione ſumpta, ſed ut completa & terminata per ipſam Resurrectionem, ad quam fuit veluti via, utpotè quam meruit.

Ad confirmationem dico, falſum eſſe quod ſacer‐dotium antiquum fuerit in puncto mortis Chrifti translatum in ſacerdotium Chrifti, ſacerdotium enim Aaron, quod erat proprium legis veteris, non debuit aboleri, donec ſacerdotium Chrifti eſſet conuimmatum, & in perfectione atque indefectibilitate conſtitutum, quod non habuit ulque ad ejus Resurrectionem, in qua ipſe Chriftus vitam immortalem & indefectibilem reaſumpſit, unde tunc ſolū adimplata fuit prophetia illa Davidis de Chrifto: *Tu es ſacerdos in aeternum, ſecundum ordinem Melchizedech.* Quare illa oblatio quā Chriftus ſeipſum Patri in ara crucis obculit, non niſi ut conuincta resurrectioni, evacuavit antiquum ſacerdotium. Similiter quoad tabernaculum legis Mosaicæ, licet in morte Chrifti inchoata fuerit ejus diſſipatio, non tamen fuit conuim‐mata, niſi in resurrectione.

§. VI.

Solvuntur Objectiones.

⁴⁶ Contra tertiam conclusionem, in qua diximus, Baptismum non fuſſe in præcepto, uſque ad paſſionem & Resurrectionem Chrifti, objicitur pri‐mo: Judæus ſufficienter de doctrina Chrifti instru‐etus, ante ejus paſſionem tenebatur Chrifti legem ſuſcipere, & Christianus effici: Sed hoc non pote‐rat abſque Baptismo, cum ille ſit pŕimum talis legis ſacramentum: Ergo Baptismus erat in præcepto, ante Chrifti paſſionem & Resurrectionem.

41 Respondet Medina, negando Minorem, eo enim (inquit) temporis interstutio, ad suscipiendam Evangelii legem & Christianismum, non erat necessarium Baptismum suscipere, quia nondum erat præceptum de Baptismo.

Sed contra: Cùm lex Evangelii legem Baptismi contineat, impossibile erat Judæo, vivente Christo, legem Evangelii suscipere, nisi sacramentum Baptismi susciperet. Unde aliter respondeo, dicendo nimirum, quod licet Judeus in illa hypothesi teneretur credere in Christum, non tamen legem Evangelii suscipere, sicut nec Baptismum; cùm ad neutrum Christus adhuc obligaret.

42 Dices, Gentilis qui ante passionem Christi convertebatur, tenebatur baptizari: Ergo & Judæus.

Respondet Soto negando consequentiam & paritatem, rationemque disparitatis dat, quòd cùm Gentilis circumcidì non posset, tenebatur Baptismum suscipere. Sed licet hoc verum sit supponendo quòd vellet legem Evangelii amplecti, quia tamen poterat aliter converti à Gentilismo, profitendo scilicet vel legem naturæ, vel legem scriptam, falsum est absolutè quòd non posset circumcidì: quare aliter responderet ad instantiam; negando scilicet Antecedens.

43 Objicies secundò contra quartam conclusionem, in qua diximus obligationem Baptismi incepisse statim post Resurrectionem Christi. Apostoli etiam diu post Resurrectionem Christi, circumcisionem & alias ceremonias legales observarunt, ut ex Actis ipsorum liquet, imò ipse Paulus legis gratiæ magnificus prædicator, Timotheum circumcidit, ut Actorum 16. legitur: Ergo falsum est, quòd statim post Resurrectionem virtus & obligatio Circumcisionis desierit, & obligatio Baptismi incooperit; alias erāt peccassent Apostoli obserantes vel observare facientes legalia, quandoquidem non poterant eorum abrogationem invincibiliter ignorare.

44 Respondet D. Hieronymus negando Antecedens, contendens contra D. Augustinum Epistola 15. legalia omnia statim à morte & Resurrectione Christi, non solum mortua fuisse (id est non habuisse amplius virtutem & obligationem) sed etiam mortifera, ita ut peccarent mortaliter qui illa observarent, propter quod dicit, nunquam Apostolos post Resurrectionem Christi legalia observasse secundum veritatem, sed solum ex quadam pia simulatione, ne scandalizarent Judæos, & eorum conversionem impedirent; quae simulatio non sic intelligenda est, quòd illos actus, in quibus consistebant legalia, secundum rei veritatem non exercuerint, sed ita quòd illos non operarentur tanquam legis ceremonias observantes.

45 Verùm quia indecens videtur (ut docet D. Thomas 1. 2. quæst. 103. art. 4. ad 2.) quòd Apostoli simulatione uterentur in iis quæ pertinebant ad salutem fidelium: idcirò melius respondet cum Augustino, concessio Antecedente, negando Consequentiam, & ejus probationem; nam ante Resurrectionem Christi, usque ad sufficientem divulgationem Evangelii, legalia erant quidem mortua, prouindeque nullam virtutem & obligationem habebant; non tamen erant mortifera, quia illi qui ex Judæis erant conversi ad Christum, poterant ea observare, dummodo non sic spem ponerent in ipsis, quòd ea repudarent necessaria ad salutem. Cujus rei optimam affert congruentiam D. Thomas post D. Augustinum, nempe quòd sicut homines mortuos servari aliquandiu ante sepulturam contingit, ita legalia, quæ ut viva post Christi mortem servari non poterant, recte ut mortua usque ad Evangelii publicationem servata sunt, ut cum honore mortua mater synagoga sepeliretur, & ne homines existimarent, si ea statim omnino rejecissent, veterem legem fuisse abominabilem, perin-

de ac idolorum Gentilium cultum, quem nullâ unquam morâ sustinere Apostoli voluerunt: D. Petrus autem idcirò circa illam legalium obseruantiam, à D. Paulo reprehensibilis dictus est, quia nimis adhærebat parti Judæorum, & plusquam oportebat circa hoc sollicitum se exhibebat, unde peccabat venaliter.

Dices: Observanta quorundam legalium fuit ab Apostolis præcepta Actum 15. ubi dicitur: *Vixum est Spiritui sancto & nobis, nihil ultra imponere oneris vobis, quam hæc necessaria, ut abstineatis vos ab immolatis simulachrorum, à sanguine, & suffocato: At si legalia per mortem & Resurrectionem Christi fuissent extinta, Apostoli non præcepissent ea observari? Ergo tunc legalia non solum non mortifera, sed nec etiam mortua fuerunt.*

Respondeo, concessa Majori, negando sequelam Mi-47 noris, nam ut ait D. Thomas loco citato in responsione ad 3. abstinentia à sanguine, suffocato, & ab immolatis simulachrorum, fuerunt præcepta ab Apostolis pro tempore, non ad obserandum cærenonias legis, sed ut posset fieri unio Judæorum & Gentilium: Judæis enim propter antiquam consuetudinem, sanguis & suffocatum erant abominabilia, & comedio immolatorum simulachris poterat Judæis dare suspicitionem ne Gentiles redirent ad idolatriam, & ideo haec prohibita sunt pro illo tempore quo Judæos & Gentiles adunare oportebat: procedente autem tempore, cessante causâ, cessavit effectus, manifestatæ Evangelica veritate, quæ Christus dicit quod nihil quod intrat per os coquinat hominem, Matthæi 15.

Objicies tertid: Præceptum Baptismi non potuit⁴⁸ obligare ante sufficientem sui promulgationem: Sed non fuit sufficienter promulgatum ante Pentecosten: Ergo ante illud tempus non obligavit: Major est certa, lex enim ante sufficientem promulgationem non obligat, ut docet D. Thomas 1. 2. quæst. 90. art. 2. ubi sic discurreit: *Ad hoc quod lex virtutem obligandi obtinet, quod est proprium legis, oportet quod applicetur hominibus, qui secundum ea regulari debent: talis autem applicatio fit per hoc, quod in notitiam eorum deducitur ex ipsa promulgatione, unde promulgatio ipsa necessaria est ad hoc quod lex habeat suam virtutem.* Minor verò in qua est difficultas probatur primò, quia usque ad tempus Pentecostes Apostoli non proposuerunt populo publicè Evangelium. Secundò non debuit promulgari lex Evangelii, nisi omnibus Mysteriis Christi completis: Mysteria autem Christi non sunt completa, nisi in ejus Ascensione. Tertiò, quemadmodum lex vetus non fuit promulgata, nisi quinquagesimo die à Paschate Judæorum, ita non debet lex nova promulgari, nisi post quinquaginta dies à Paschate, sive Resurrectione Christi; promulgationem enim legis Moysis, figuram fuisse promulgationis legis Evangelicæ, docuerunt Augustinus Epistola 119. & Leo 1. Serm. 1. de Pentecoste.

Hoc argumentum tangit difficultatem pertinentem⁴⁹ ad Tractatum de Legibus, ubi Theologi querunt, quænam promulgatio requiratur & sufficiat ad hoc ut lex vim obligandi habeat? Aliqui enim contendunt ad sufficientem legis promulgationem, necessarium esse ut ita proponatur & publicetur, quòd ex tali propositione & publicatione possit moraliter in omnium notitiam devenire, unde propterè existimant non sufficere ut publicetur in aliqua civitate, sive curia supremi cuiuslibet corporis politici, sed requiri ut fiat magis in particulari per singulas provincias, aut per omnes præcipuas civitates. Alii verò dicunt sufficere quòd publicetur in præcipua civitate cuiuslibet regni, aut supremi corporis politici, quamvis enim facta hac publicatione non peccent ij quibus adhuc non innotuit. hoc tamen non provenit ex defectu ipsius legis, sed ex defectu notitiae, ignorantia enim eos excusat à pecca-

de Institutione & natura Baptismi. 99

to. Quæ opinio est communior, & conformior consuetudini Curiae Romanae, cuius leges in ea solùm publicantur solemniter, & ex hoc, salvis particularibus juribus, creduntur per totum orbem obligare, quamvis per accidens multi non peccent, juxta eorum præscriptum non agendo, defectu notitia. Unde conformater ad hanc doctrinam, ad objectionem respondeo, distinguendo Majorem: Præceptum Baptismi non potuit obligare ante sui promulgationem sufficientem ad rationem legis, concedo. Ante sui promulgationem, sufficientem ad tollendam ignorantiam ejus, & ad reddendum inexcusabilem ab ejus transgressione, nego. Similiter distinguo Minorem: Ante Pentecosten non fuit sufficienter promulgatum præceptum Baptismi, sufficientia ad tollendam ejus ignorantiam, concedo. Sufficientia ad rationem legis, nego. Tunc enim præceptum superioris incipit habere vim legis, potentis obligare subditos, quando superior ipsum exterius per modum imperii proponit tanquam princeps, aut publica persona: Christus autem ipsa die Resurrectionis præceptum Baptismi ita proposuit, dicendo Discipulis: *Euntes docete omnes Gentes, baptizantes eos, &c.* Unde à die Resurrectionis coepit habere vim legis ex se obligantis, quamvis haec promulgatio non sufficeret ad tollendam ignorantiam illius, proinde ad reddendum homines inexcusabiles ab ejus transgressione. Et per hoc patet ad primam probationem Minoris: ex eo enim quod Apostoli usque ad Pentecosten non prædicaverint publicè Evangelium, solùm habetur quod ante illud tempus præceptum Baptismi non innoverit mundo, non verò quod nondum habuerint vim legis & præcepti.

Ad secundam dico, eam quidem veram esse de promulgatione necessaria ad tollendam ignorantiam legis Evangelicæ, falsam tamen de promulgatione necessaria & sufficienti ad rationem legis; tunc enim Baptismus debuit habere vim legis & præcepti, quando coepit habere suam perfectionem & virtutem, quod fuit à die Resurrectionis Dominicæ.

Ad tertiam probationem dico legem Mosaicam promulgatione sufficienti ad rationem legis fuisse promulgatam ab eo tempore quo Deus eam dedit Moysi in monte Sina, tunc enim locutus est Deus ut princeps & legislator, subindeque ex eo tempore præcepta illius legis lata à Deo vim legis habuerunt, adeò ut ipsius prædicatio facta deinde à Moyse toti populo, non habuerit vim promulgationis necessariæ ad essentiam legis, sed tantum declarationis, ne homines ignorantia ab ejus obligatione excusari possent: quare licet promulgatio illa legis antiquæ facta per Moysen, fuerit figura promulgationis legis Evangelicæ, facienda per Apostolos in die Pentecostes, hinc tamen non sit istam fuisse necessariam ad rationem legis Evangelicæ, sed tantum ad tollendam ignorantiam ipsius.

50 Dices, Si statim post Christi Resurrectionem, & ante publicationem Evangelii, à die Pentecostes inchoata, Baptismus fuit in præcepto, Judæi ipsum invincibiliter ignorantes caruerunt remedio peccati originalis pto suis parvulis; quandoquidem in illa hypothesi circumcisio non habuit amplius vim justificandi, seu delendi peccatum originale: Sed hoc non decebat divinam bonitatem: Ergo &c.

51 Respondent aliqui quos sequitur Vazquez, concedendo sequelam, non enim majus inconveniens reputant admittere quod toto illo tempore medio à Christi Resurrectione, usque ad divulgatum Evangelium, pueri Judeorum & Gentilium caruerint remedio peccati originalis, quam infantes modò intra viscera matrum morientes, & illi qui nascuntur ex parentibus infidelibus, ad quos non pervenit prædicatio Evangelii. Verum quia haec doctrina nimis rigida & dura videtur, dicendum, tempore illo medio, parvulos reci-

gentes circumcisioñ, vel remedium legis naturæ, contra peccatum originale institutum, ab eo fuisse liberatos; divinam namque bonitatem decebat, ut toto illo tempore quo sustinuit legem Mosaiacam, non auferret, saltē pro parvulis tunc morientibus, ejus utilitatem.

ARTICULUS II.

Quænam sit materia Baptismi?

D Uplex solet distingui materia in sacramentis quæ consistunt in usu rei sensibilis, remota scilicet & proxima: prima est res illa sensibilis quæ in signum & causam gratiæ assumitur, secunda verò est usus seu applicatio ipsius. De utraque agendum est in præsenti, & breviter explicandum, quænam sit materia remota & proxima Baptismi?

S. I.

Duplici conclusione utraque difficultas resolvitur.

D Ico primò: Materia remota Baptismi est aqua vera & naturalis.

Conclusio est certa de fide, & definita in Florentino in Decreto unionis, ubi aquam veram & naturalem assignat pro Baptismi materia, & in Tridentino sess. 7. can. 2. de Baptismo, ubi sic habetur: *Si quis dixerit aquam veram & naturalem non esse de necessitate Baptismi, atque ideo verba illa Domini nostri Jesu Christi (Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto) ad metaphoram aliquam detorserit, anathema sit.* Quibus verbis Concilium errorem Calvinii proscriptit, qui sic verba illa Christi metaphoricè intelligi vult, ut per aquam gratia designetur, nec aliud intelligatur, quam per gratiam à Spiritu sancto insulam, homines spiritualiter regenerari. Proscribitur etiam illis verbis error Seleucianorum & Jacobitarum, qui verba Joannis Baptista de Christo: *Ille vos baptizabit in Spiritu sancto & igne,* pessimè interpretantes, dicebant materiam Baptismi non esse aquam, sed ignem, unde ad baptizandos pueros, adustionem quandam in fronte vel in genis eorum imprimebant. Damatur pariter his Conciliorum definitionibus error Flagellantum, qui dicebant Baptismum aquæ suo tempore cessasse, seque in mundum missos iussi Dei, ut le flagellarent, litteris ad hoc de cælo Roman missis, & super altare beati Apostoli Petri repertis.

Potest etiam probari nostra conclusio variis Scripturæ testimonitis, quibus manifestè aqua vera & elementaris, materia Baptismi designatur. Nam Actuum 8. Philippus baptizavit Eunuchum Candacis Reginas Æthiopum, aquâ elementari. Et cap. 10. Petrus iussit Cornelium & alios qui ipsum Dei iussu convenerant, baptizari in aqua elementari; his verbis: *Nunquid aquam quis prohibere potest ut non baptizentur hi qui Spiritum sanctum acceperunt sicut & nos?* Et iussit eos baptizari. Idem significat Apostolus ad Ephes. 5. ubi ait Christum tradidisse scipium pro Ecclesia, ut eam sanctificaret, mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ. Quasi per verbum vitæ significando formam Baptismi, quæ vivificis verbis constat, & per lavacrum aquæ, materiam ejus designando, quæ in hoc solo elemento consistit.

Non defunt etiam congruentiae, quas D. Thomas hic art. 3. adducit, & desumit præcipue ex quatuor vel quinque qualitatibus aquæ elementaris: nimis perspicuitate, munditiâ, frigiditate, foecunditate, & communitate, seu abundantia. In primis ergo conveniens fuit Baptismum in aqua elementari fieri, quia illa

Disputatio Prima,

illa propter transparentiam habet aliquid de lumine, seu de perspicuitate luminis, & propterea convenit sacramento Baptismi, quod habet vim illuminativam, secundum quod in eo confertur gratia, quae est illuminativa mentis, vel etiam quia Baptismus est sacramentum fidei, ut illum vocant Patres, quatenus fide quam in Baptismo profitemur, illuminantur corda nostra, ut ait Catechismus Romanus parte 2. cap. 2. num. 4. ex Augustino Epistola 23. & ex aliis.

55 Secundo congruum fuit aquam elementarem pro materia Baptismi designari, ratione munditiae & puritatis: sicut enim aqua carnis sordes emundat, ita Baptismus habet virtutem ab omnibus culpæ sordibus animam mundandi. Unde Hugo Victorinus libro 2. de sacramentis parte 6. cap. 14. In solo elemento aquæ sacramentum Baptismi consecrari institutum est, quia hac sola plenam habet ac perfectam mundationem. Alii liquores aquæ purificantur, & si quid alio quolibet liquore tactum fuerit, aquâ abluitur, ut emundetur; propterea in sola aqua sacramentum emundationis consistit.

Tertiò, ratione frigiditatis: nam quemadmodum aqua refrigerandis corporibus aptissima est, sic Baptismo cupiditatum ardor magna ex parte restinguatur, inquit Catechismus Romanus ubi suprà n. 10. Hinc Baptismum, abjectionem carnis, quidam ex veteribus vocant, non quid sordes corporis abiciat, sed carnales appetitus & passiones aliquatenus mitiget ac reprimat.

56 Quartò, ratione fecunditatis, nam aqua maximè competit generationi rerum viventium, unde in principio mundi ex aqua primitus alia sunt producta, secundum illud Genes. 1. Producant aquæ reptile avin & viventis, & volucres super terram sub firmamento cœli, &c. ad idemq; referri solet quod Spiritus Dei ferebatur super aquas: vel (ut alii vertunt) incubabat aquis, quasi fecunditatem illis tribuens & virtutem alia generandi, pisces nimirum & volucres. Hinc Poëtæ Oceanum & Thetim omnium rerum principium fixerunt, & Thales apud Aristotelem 1. metaphys. cap. 3. aquam omnium rerum principium, & primam animam esse dixit. Congruum ergo fuit illam assumi pro materia Baptismi, qui est regeneratio in spiritualem vitam, ut sicut virtute aquæ confertur vita corporalis genito, ita virtute aquæ Baptismalis conferatur vita spiritualis baptizato, si dignè suscipiat Baptismum. Unde in Prosa de Spiritu sancto, canit Ecclesia: Tu super aquas, foratus eas, numen tuum expandisti. Tu animabus vivificans aquas fecundas. Et in benedictione fontis baptismalis dicitur: Deus cuius Spiritus in primordio mundi super faciem abyssi ferebatur, ut regenerandi virtutem aquarum natura conciperet. Hinc etiam Tertullianus libro de Baptismo cap. 1. Christianos pescicullos appellat, quia nimirum sicut pisces in aquis elementaribus corporaliter generantur, ita Christiani in fonte baptismatis spiritualiter regenerantur: Nos pesciculi [inquit] in aqua nascimur, nec aliter quam in aqua permanendo salvi sumus.

57 Denique, aqua ratione suæ communitatis & abundantiae est conveniens materia sacramenti Baptismi, quia enim illud omnibus ad salutem necessarium sit. Congruum est ut in materia valde communi, & quæ de facili reperiri possit exhibeatur. Eoque alludere videtur D. Petrus Actorum 10. dum ait: Nunquid aquam quis prohibere potest, ut non baptizentur hi? &c.

58 Has congruentias breviter expressit Petrus de Tantaria seu Innocentius V. in 4. distict. 3. circa 3. problema art. 3. in corp. ubi sic discurrit: Aqua elementaris est materia sacramenti Baptismi, duplice ratione, scilicet ratione effectus, & ratione usus. Primo ratione effectus, quia ex ipsa conditione natura sue representat effectus in Baptismo collatos: quod patet, quia est elementum naturaliter diaphanum, humidum, & frigidum; ex quorum primo significatur illuminatio grata; ex secundo, abligatio culpa; ex tertio, mitigatio

concupiscentia. Secundò aqua elementaris est materia Baptismi, ratione usus: nam talis aqua in suo usu habet utilitatem, communitatem, facilitatem: propter quæ tria convenit sacramento Baptismi, quod est maximè uile in effectu, & facilis in observantia, & commune in necessitate. Id est omnibus communiter necessarium.

Hinc apud SS. Patres variæ aquarum laudes, quas 55 in Pantheologia, titulo de Baptismo, cap. 2. §. 2. congesit Reynerius: Sed inter caeteros audiendus est Tertullianus libro citato de Baptismo, cap. 2. ubi expendens verba illa Moysis Genes. 1. In principio creavit Deus cœlum & terrā. Terra autem erat in principio & vacua, & tenebrae erant super faciem abyssi, & Spiritus Dei ferebatur super aquas, subdit: Habet homo in primis etatem venerari aquarum, quod antiqua substantia, debince dignationem, quod Divini Spiritus iudeas, gratior scilicet ceteris tunc elementis: nō & tenebrae totæ adhuc sine cultu syderum informes, & tristis abyssus, & terra imparata, & cœlum rude: solus liquor semper materia perfecta, lœta, simplex, de suo pura, dignum veclulum Deo subiectiebat. Et cap. 9. Quot igitur patrocinia nature, quot privilegia gratiae, quot solemnia disciplina, figuræ, praæstrætiones, precatio[n]es, religionem aquæ ordinaverunt? Primo quidem cum populus de Ægypto expeditus, vim Regis Ægypti per aquam transgressus evadit, ipsum Regem cum totis copiis aqua extinxit. Quæ figura manifestior in Baptismi sacramento? Liberantur de seculo nationes, per aquam scilicet, & Diabolus dominatorem præsidiū in aqua oppressum derelinquit. Item aqua de amaritudinis vicio in usum commendum suavitatis Mosai liguo remediatur. Lignum illud exat Christus, venenata & amara retro natura venas, in saluberrimas aquas (Baptismi scilicet) ex fæse remediatis. Hæc est aqua quæ de comite petra populo defluebat. Si enim petra Christus, sine dubio aqua in Christo Baptismum videmus benedici. Et mox ad novi testamenti exempla pergens, ex Christo ipso repetita: Quanta (inquit) aqua gratia penes Deum & Christum ejus est, ad Baptismi confirmationem? Nunquam sine aqua Christus, siquidem & ipse aquâ tinguitur (sive tingitur.) Primaru[m] dimensu[m] potestatis sua vocatus ad nuptias aqua auspicitur. Cum sermonem facit, sicutientes ad aquam suam invitat semperernam. Cum de agape docet (sive convivio charitatis) aquæ calicem pauperi oblatum inter opera dilectionis probat. Apud puteum vires resumit, super aquâ incedit, libenter transfretat, aquam discensibus (id est Discipulis) ministrat: perseverat testimonium Baptismi usque ad passionem: cum deditur ad crucem, aqua intervenit, sciunt Pilati manus: cum vulneratur, aqua de latere prorumpit, scit lancea militis.

Similia habet Cyrus Hierosolymitanus Catech. 3. 60 ubi haec scribit: Si quis scire desiderat quare per aquam potius quam per aliquid aliud elementum gratia detur, sacras Scripturas relegens inveniet. Magnū enim quidam est aqua, & ex quatuor mundi elementis apparentibus pulcherrimum. Angelorum habitaculum est cœlum: atque ex aquis sunt cœli. Terra est hominum locus: atque ex aquis etiam terra & ante omnem rerum creaturarum in sex illis diebus distinctionem, Spiritus Domini ferebatur super aquas. Principium mundi aqua, principium Evangelii Jordanis. Liberatio Israëlis à Pharaone per mare saltum est, & liberatio à peccatis mundi per lavacrum est aqua in verbo Dei. Ubicumque fædus aliquod inter Deum & homines, ibi & aqua. Post diluvium fædus percussum est cum Noë, fædus & cum Israël in monte Sina: verum hoc non sine aqua, & lana rubea, & hyssopo. Helios assumptus est, sed non sine aqua, prius enim transiit Jordanem, deinde in cœlum rapius est. Prius ablutus Aaron, deinde summus Sacerdos effectus est; quomodo enim susciperetur pro aliis oraturus, qui nondum aquâ purificatus esset? &c. Videri etiam potest Hieronymus ad Oceanum Epistola 83. ubi etiam aquæ laudes & encomia eleganter describit.

de Institutione & natura Baptismi. 101

51. Dico secundò: Materiam proximam Baptismi esse ablutionem.

Pater hæc conclusio ex precedenti, materia enim proxima (ut suprà annotavimus) nihil aliud est quam usus seu applicatio materie remota: Sed ablution est usus seu applicatio aquæ, quæ est materia remota Baptismi: Ergo ablution est ejus materia proxima.

§. II.

Corollaria notatu digna, & resolutiones plurimorum casuum conscientiae.

52. X dictis inferes primò, quod si aliquis in articulo mortis baptizaretur in vino, vel oleo, vel latte, aut aliquo alio liquore diversæ speciei ab aqua, non esset verè baptizatus: quia Christus instituit solam aquam esse materiam Baptismi. Unde rectè observat eruditus P. Nicolai in scholiis ad art. 3. hujus questionis, & in additionibus ad Raynerium, titulo de Baptismo, appendice ad cap. 2. §. 3. in fine: frivolum esse quod objicitur ex Stephano 11. ad Monachos Britanniæ Monasterii cap. 11. *Si in vino quis, propterea quod aquam non inveniebat, omnino periclitans infante baptizavit, nulla ei exinde adscribitur culpa: infantes sic permaneant in Baptismo.* Primo quia relationis hujus non satis authentica nec certa extant monumenta. Secundò, quia sic emendari constructione inepita debet: *Nulla ei adscribitur culpa, si sic infantes permaneant;* Unde subditur: *Nam si præsens adfuit aqua, ille Presbyter excommunicetur, & penitentia submittatur, quia contra Canonum sententiam agere præsumpsit.* Quasi non sit quæstio de valore Baptismi, sed de culpa, vel poena baptizantis, ut scilicet sit sensus, quod non ideo in causa sit cur non postea baptizentur infantes, cum periculum evaferint, & legatum baptizari poterunt aquâ, nec propterea tanquam reus puniri mereatur. Non igitur Baptismum talem quasi validum approbare Stephanus præsumitur (si ejus rescriptum est) quia de valore Baptismi non agitur, sed excusare Presbyterum à culpa, quia cum aliud non posset in prædicto extremo periculo, id per simplicitatem fieri, quod postea potuit periculo elapsò emendari.

53. Inferes secundò, nullam aquam ex plantis, floribus, aut hujusmodi expressam, ut aquam rosaceam, esse sufficientem materiam Baptismi, quia non est aqua elementaris, sed mixtum quoddam. Utrum verò baptismus possit validè conferri in aqua elementari transmutata, aut alteri corpori permixta, servanda est regula quam assignat D. Thomas art. 4. si enim alteratio aut commixtio non solvit speciem aquæ, poterit in ea validè conferri Baptismus, dummodo tamen aliud corpus admixtum non ita exceedat aquam in quantitate, ut potius sit hujusmodi corpus, quam aqua; eo modo quo lumen est magis terra quam aqua, & vinum linphatum, magis est vinum quam aqua, quamvis utrumque veram aquam habeat admixtam: unde uno verbo, ut aqua sit apta ad Baptismum, debet esse in eo statu in quo solet esse in usu ad abluendum. Ex quo

54. Inferes tertio nec nivem, nec glaciem, nec granadinem, nec alia hujusmodi, esse aptam Baptismi materiam, dum manent congelata, secùs si in prægacentem materiam calore resolvantur, quia licet majori ex parte sint aqua, non est tamē in statu idoneo ad abluendum, quandiu est congelata.

55. Inferes quartò, quod si aqua vera & naturalis solidum transmutatione accidentariā fuerit mutata, ita ut retineat naturam aquæ naturalis, & sit apta ad abluendum, sufficiet pro materia Baptismi: quare sive sit calida, sive frigida, sive falsa, sive per venas & meatus sulphureos fluat, aut per cineres transcat, & Genes Theol. Tom. V,

sit lixivium, sufficiens materia ad hujus sacramenti valorem censeri debet, ut docet D. Thomas hic art. 4. ad 4. Idem dixerat ad 1. de aqua maris, & ad 2. de aqua decoctionis carnium, quam juscum vocamus, aut aliarum rerum, dummodo non sit tanta resolutio corporum lixatorum, ut illa plus habeant de alia substantia, quam de aqua, quod ex spissitudine discerni debet. Addit tamen si ex liquore sic inspissato, exprimitur aqua subtilis, potest in ea fieri Baptismus, sicut ex aqua quæ exprimitur ex luto, licet in luto Baptismus fieri non possit.

Inferes quintò: Baptismum posse fieri tripliciter, scilicet per immersionem baptizandi in aquam, per aspersionem, & per effusionem aquæ, quia Christus statuit materiam proximam hujus sacramenti esse ablutionem, non determinando an fieri debeat per modum aspersionis, effusionis, aut immersionsis, ut patet ex verbis Joan. 3. *Nisi quis renatus, &c.* propterea in Concilio Toletano 4. cap. 3. habetur responsio Gregorii Papæ ad Leandrum, qui consultus super quorundam Hispanorum consuetudine baptizandi trinam aliquando, & aliquando unâ solùm immersione, respondit utrumque baptizandi modum retineri posse. Quocad effusionem verò patet, quia Christus fuit baptizatus per effusionem aquæ super caput ipsius, ut depingitur communiter, honestas enim non patiebatur, ut baptizaretur per immersiōnem, nec pondus corporis, n si dicamus per miraculum tunc non gravitas, quod sine ullo fundamento affirmaretur. Quantum verò ad aspersionem, colligitur ex capite 2. Actuum, ubi assertur post prædicationem Petri probantis Christum esse verum Messiam, circiter tria millia Judeorum suscepisse Baptismum, quod per effusionem aquæ super caput singulorum, aut singulorum immersiōnem difficile fieri potuit; facile verò per aspersionem, quia unicà aut paucis saltim aspersionibus omnes baptizari potuerunt.

Monet tamen D. Thomas art. 7. tutius esse baptizare per immersionem, quam per aspersionem, aut effusionem, sive esse baptizandum sub poena peccati, nisi aliud postulet necessitas aut honestas. Verum ita loquitur S. Doctor, quia adhuc temporibus ipsius non erat immutatus in Ecclesia ritus baptizandi per immersionem, unde peccasset tunc qui aliter, seclusa necessitate, baptizasset, ut potè recedens in re gravi ab Ecclesiæ consuetudine. Sed modò consuetudo illa est ab Ecclesiæ rejecta, sicut auctoritate Ecclesiæ fuerat introducta, & lolet ubique Baptismus conferri per effusionem aquæ super caput baptizandi. Coepit autem haec consuetudo propter infantium teneritudinem, cum modò rarissimus sit adulorum Baptismus, qui possent immersiōnem suffere.

Ex his collige, quod quamvis fuerit olim consuetudo baptizandi per trinam immersiōnem, nusquam tamē trinam immersiō fuit de necessitate Baptismi, sed unica fuit sufficiens, ut patet ex allata responsione Gregorii, quā uterque baptizandi modus, in una scilicet vel trina immersiōne, probatur.

Dices ex Pelagio Papa in Epist. ad Gaudientium, ut refertur de consecratione dist. 4. Canon. Multi: *Evangelicum præcepimus ipso Deo & Salvatore nostro Iesu Christo dicente & tradente nos admonet, in nomine Trinitatis, trinam etiam immersiōne, sanctum Baptismus unicuique tribuere.* Et ex Canonibus Apostolorum, ut habetur eadem dist. Can. Si quis: *Si quis Presbyter aut Episcopus non trinam immersiōnem unus mysteriis celebret, sed semel mergat in Baptismate quod dari à quibusdam jubetur in morte Domini, deponatur.*

Respondeo ad primum cum D. Thoma hic art. 8. Summum illum Pontificem, per se & directè solūm definire, invocationem Trinitatis esse de substantia Baptismi; quia tamen illo tempore invocatione illa fieri

Disputatio Prima,

solebat trinā immersione, idē utrumque conjunxit, quamvis non sit æqualis utriusque necessitas.

71 Ad secundum dicendum antiquitū fuisse præceptum Ecclesiasticum, seclusā necessitate, baptizandi trinā mersione, quod qui fuisset transgressus, jubetur in citato Canone deponi: modò verò præceptum illud abrogatum esse per contrariam confuetudinem.

72 Nec obstat quod quidam SS. Patres, ut Hieronymus adversus Luciferanos, Tertullianus libro de corona militis, & alii, ritum Baptismi trinā immersione numerent inter traditiones non scriptas. Licet enim traditiones divinæ sint invariabiles omnino ab authoritate humana, scilicet verò traditiones humanæ, cùm non aliam vim habeant, quām juris humani Ecclesiastici, quod pro temporum varietate sèp̄ mutari necesse est: ritus autem ille baptizandi trinā mersione, vocatur à prædictis Patribus traditio, non divinā, sed humanā authoritate introducta.

73 Inferes sextò, quod quando ablutio fit per immersionem, emersio non est necessaria ad valorem Baptismi: unde qui puerum projiceret in puteum, animo ipsum baptizandi & suffocandi, si veram formam Baptismi preferret, antequam puer suffocaretur, verè ipsum baptizaret: in illo enim casu esset vera ablutio, subindeque vera materia proxima Baptismi. Nec termini immersionis & emersionis sunt semper correlativi, nam quando pisces qui nascitur in aqua, exit foras, diciuntur emergere ex aqua, licet non præcesserit immersio.

74 Dices, Baptismus est signum sepulturæ & resurrectionis Christi, juxta illud ad Colossenses 2. *Conseptuli Baptismo ei in quo & resurrexisisti, per fidem operationis Dei, qui eū suscitavit à mortuis.* Sed hæc significatio & representatio non potest fieri nisi per immersionem, cui succedit emersio: Ergo Baptismus collatus per immersionem, non est validus, nisi immersio succedat emersio.

75 Respondeo, concessa Majori, negando Minorem; Baptismus enim est figura mortis & resurrectionis Christi, in quantum per illum morimur peccatis, & ad gratiam resurgimus; quod totum significari potest per solam immersionem, utpote quæ est vera ablutio, atque ad eam significat emundationem à peccato, & ex consequenti gratiam, sine qua nec fieri nec concipi potest.

76 Inferes septimò, ad Baptismum non esse necessarium totum corpus ablui, sed satis esse si abluatur pars aliqua principalis; & sufficiens, ut totus homo mortaliter denominari possit baptizatus, quamvis caput sit semper abluendum, si commodè fieri possit, quia est pars potissima in qua vigent omnes sensus: quapropter qui extra necessitatem articulum, relicto capite, aliam partem ablueret, peccaret mortaliter, quia in re gravi contra communem Ecclesiae confuetudinem agebat. In casu autem quod absque periculo gravis nocimenti caput ablui non posset, sufficeret ablutio in pectore, aut in scapulis; vel si istæ partes etiam commodè ablui non possent, in aliqua parte integrali, quæ sit tanta, ut sine ea anima in corpore conservari non possit. De aliis partibus jure dubitant Theologi, an in eis sufficiat ablutio, subindeque num puer ablutus solam in pede extracto ex utero, vel in manu, aut brachio rebaptizandus sit sub conditione? quamvis in periculo mortis debeat quæcumque pars infantis emergens ex utero baptizari, quia cùm non sit omnino certum, quilibet partem infantis ablutam non sufficere, satis est in tali dubio exponere sacramentum periculo nullitatis, quām animam æternæ damnationi expositam, probabili remedio destitutam relinquare.

ARTICULUS III.

Quānam sit forma Baptismi?

Dico primò: Hæc est conveniens forma Baptismi: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* Ita definitur in Florentino in Decreto unionis, & in Tridentino sess. 7. can. 4. & colligitur ex verbis Christi Matthei 28. *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.*

In hac Baptismi forma in primis particula *Ego non*, est necessaria, quia Ecclesia approbat Baptisma Graecorum in hac forma, *Baptizetur servus Christi, &c.* In qua formaliter non exprimitur persona ministri: hoc enim termino *Baptizetur*, non intendunt Graeci explicare actionem baptizandi ut egreditur à ministro, sed tantum prout est à causa principali, ad vietandum errorem eorum qui virtutem Baptismi attribuebant baptizantibus, dicentes, *Ego sum Pauli, ego Cepha, &c.*

Secundò, quo ad particulam *Te*, certum est ad valorem Baptismi personam baptizandam debere exprimi in forma: *Tum quia id requirit natura talis sacramenti consistentis in usu & applicatione materiæ ad subiectum.* Tum etiam quia debet explicari in forma Baptismi distinctio necessaria inter baptizantem & baptizatum, tanquam inter generantem & genitum: non explicaretur autem sufficienter, si non exprimeretur ipse baptizatus, sed diceretur solum, *Ego baptizo*, quia posset manere dubium, an hoc dicere baptizans de se ipso, vel alio.

Tertiò, particula *in nomine*, ita est de essentia formæ Baptismi, ut si quis diceret *in nominibus*, nullum esset sacramentum, quia significaret falsum, nimis non esse eandem essentiam & virtutem trium personarum; idem enim est in nomine, ac in virtute, potestate, & autoritate.

Denique, in forma Baptismi, cum unitate essentiae, denotata per ly *in nomine*, necessariò exprimi debet Trinitas Personarum, sub propriis nominibus *Patris, Filii, & Spiritus sancti.* Unde non valet Baptisma collatum in nomine Trinitatis, vel Dei Trini, non nominatis distinctè personis: neque in nomine unius aut duarum tantum personarum; neque etiam si fiat mutatio in voces appropriatas & non proprias, ut si dicatur *In nomine omnipotentis, sapientis, & boni*: nec denique si dicatur in nomine primæ, secundæ, & tertiae personæ: Christus enim instituit dari Baptismum sub propriis nominibus Patris, & Filii, & Spiritus sancti, unde si talis desit expressio, Baptismus nullius erit efficaciam. Cur autem voluerit Christus expressionem Trinitatis Personarum essentiam esse Baptismo, non verò omnibus aliis sacramentis, alia assignari non potest ratio, quām ejus voluntas; non desunt tamen congruentiae, quarum præcipua est, quod conveniens fuerit in sacramento regenerationis exprimi ejus principium: unde Fulgentius de fide ad Donatum cap. 9. *Baptizari Genies in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, Salvator noster edocuit, ut sicut Trinitatis opere initium conditionis accepimus, sic in nomine Trinitatis, divina adoptionis gratia frui meremur.* Item congruum fuit, in sacramento fidei exprimi præcipuum ejus objectū; cognosci expresse eum cui datur fides in Baptismo, & eum cum quo contrahitur tanta obligatio; ac denique proponi finem ultimum & objectum præcipuum nostræ beatitudinis, in sacramento quod per se est initium nostræ justificationis, & tendentiae ad beatitudinem supernaturalem.

Hæc sunt certa & indubitate apud omnes Theologos, sed duplex est difficultas & controversia, breviter huc resolvenda. Prima est, an Baptismus in nomi-

de Institutione & natura Baptismi. 103

ne Genitoris, & Geniti, & Procedentis ab utroque collatus, validus sit? Secunda, an modò valeat Baptismus in solo nomine Christi collatus? Pro resolutione primæ difficultatis

Dico secundò, Baptismum in nomine Genitoris, & Geniti, & Procedentis ab utroque, non esse validum. *Est contra Cajetanum, Victoriam, Martinum Ledesmam, Vivaldum, & Martinonum, existimantes haec nomina Genitor, Genitus, & Procedens ab utroque, esse planè synonyma in divinis, cum nominibus Patris, & Filii, & Spiritus sancti, idemque formaliter significare. Oppositum docet D. Thomas hic art. 5. ad 7. ubi sic ait: Sicut aqua sumitur ad baptismum, quia ejus usus est communior ad ablendum ita ad significandum tres personas in forma Baptismi assumunt illa nomina quibus communius consueverunt nominari persona in illa lingua; nec in aliis nominibus perficitur sacramentum. Sed nomina illa quibus communius consueverunt nominari personæ divinæ, sunt ista, Pater, Filius, & Spiritus sanctus: Ergo in aliis nominibus non perficitur Baptismus, subindeque si conferatur in nomine Genitoris, Geniti, & Procedentis ab utroque, invalidus erit.*

83 Respondet Cajetanus, D. Thomam non loqui de perfectione sacramenti, quantum ad essentiam, sed quantum ad præceptum; subindeque peccatum qui dem eum qui sub aliis nominibus, quam Patris, Filii, & Spiritus sancti, Baptismum conferret, sacramentum tamen fore validum.

84 Sed contra primò: Hæc Glossa, ut ait Soto, manifestè adversatur textui, nam ubicumque D. Thomas & alii Doctores alterunt sacramentum non perfici, intelligunt sacramentum esse nullum.

Deinde, ut rectè ponderat Serra, cùm D. Thomas eodem articulo in resp. ad 1. dic. t. quod in forma Graecorum, verum perficitur sacramentum, ipse Cajetanus, & omnes id intelligunt de perfectione quantum ad essentiam Ergo ex adverso cùm in resp. 5. ait sub aliis nominibus, quam Patris, Filii, & Spiritus sancti, non perfici sacramentum, intendit sacramentum esse nullum, & carere eo quod requiritur ad ejus essentiam.

Præte ea idem S. Doctor in 4. ad Annibaldum dist. 3. quaest. unicā art. 2. ad 4. sic ait: *Dicendum Quod genitor, cùm sit nomen verbale, non significat personam ut hypostasis subsistentem, sed magis per modum actus: unde si dicatur, in nomine Genitoris, & Geniti, non erit Baptismus. Quibus vebis non solum Glossam Cajetani penitus destruit, sed etiam præcipuum ejus fundamentum cunctino convellit rationemque istam insinuat, quā p. test secundò probari conclusio. Ad valorem sacramenti Baptismi necessarium est ut in forma exprimantur ea verba quae Christus instituit, vel alia synonyma, & idem significantia: Sed verba illa, Genitoris, Geniti, & Procedentis ab utroque, non significant idem quod Patris, Filii, & Spiritus sancti: Ergo ad valorem Baptismi non sufficit exprimere nomina Genitoris, Geniti, & Procedentis ab utroque. Major est certa, & illi maximè innititur Cajetanus: Minor vero quam negat sic ostenditur. Pater significat subsistentiam primæ personæ, seu relationem quā constituitur in ratione talis persona; Genitor autem non significat subsistentiam seu relationem, sed actum notionalem, qui est veluti fundamentum ipsius subsistentiae, seu relationis, & quo Personæ Divinæ non constituuntur formaliter, ut in Tractatu de Trinitate disp. 11. ostensum est: Ergo nomina Genitoris, Geniti, & Procedentis ab utroque, non significant idem formaliter, quod nomina Patris, Filii, & Spiritus sancti.*

85 Dices cum Cajetano: Concilium Florentinum definit, illam formam esse ad Baptismum sufficiem, in qua exprimitur actus baptizandi, cum sanctæ Trinitatis invocatione: Sed utrumque fit in proposita forma: Ergo in illa validè potest conferri Baptismus.

Confirmatur: Hæc nomina Genitor, & Genitus, & Procedens ab utroque, significant idem quod Pater, Filius, & Spiritus sanctus; unde potest quilibet indifferenter invocare & laudare Trinitatem sub primis aut secundis nominibus, ut patet ex hymno Ecclesiastico à Divo Thoma edito, in quo sic canit Ecclesia. Genitori, Genitoque laus & jubilatio: Procedenti ab utroque compar sit laudatio: Ergo occ.

Ad objectionem dicendum, Florentinum cùm re-87 quirit ut exprimatur actus baptizandi cum sanctissime Trinitatis invocatione, nomine Trinitatis, intelligere ipsas personas divinas distinctè significatas, ut ex ipso textu manifestum est, nam paulò anteà declaraverat, formam Baptismi contineri expressa illa significazione Trinitatis: *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.*

Ad confirmationem respondeo Antecedens esse fal-88 sum, ut patet ex nostra ratione: quamvis immaterialiter loquendo idem significant Genitor, Genitus, & Procedens ab utroque, ac Pater, Filius & Spiritus sanctus, non tamen formaliter, neque secundum communem & usitatum in dum intelligendi, hæc enim nomina, Pater, & Filius, formaliter significant ipsas relationes Paternitatis, & Filiatatis, quibus divinæ personæ constituuntur & distinguuntur; ista vero, Genitor & Genitus, exprimunt actus notionales, qui sunt fundamenta talium relationum. unde sicut ista nomina, albedo & similitudo, non sunt synonyma, nec idem formaliter significant; cum unum fundatum relationis similitudinis; aliud vero ipsam relationem significet, ita nec illa.

Ad id quod subditur dicendum, quod licet extrahat sacramentum possit quis invocare Trinitatem sub nominibus Genitoris, Geniti, & Procedentis ab utroque, & de facto Ecclesia sub nominibus illis eam saepè invocet & laudet, non tamen in ipso sacramento Baptismi, tum propter Christi institutionem, tum etiam quia incertum est, an haec nomina sint omnino synonyma cum nominibus Patris, & Filii, & Spiritus sancti, & probabilis est quod non: in rebus autem moralibus, præsertim vero in materia sacramentorum, non licet sequi opinionem minùs tutam & mirùs probabilem, relicta tauri & probabiliori: unde si aliquis sub forma illa Cajetani baptizandus esset, saltem sub conditione, rebaptizandus esset.

Dico tertio: Baptismum in nomine Christi collatum invalidum esse. *Est contra Magistrum sententiarum, Hugonem Victorinum, Alemem, Adrianum; Cajetanum, & alios: est tamen D. Thomas hic art. 6. & Discipulorum ejus, & colligitur manifestè ex supra dictis: Christus enim instituit Baptismum dari in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti: Sed nomen Christi cum nominibus Patris, Filii, & Spiritus sancti, synonymum non est, cùm unam duntaxat personam, scilicet personam Filii, ut in humana natura subsistentem, significet: Ergo Baptismus in nomine Christi collatus, invalidus est. Nec obstat; (inquit S. Doctor) quod in nomine unius persona intelligatur alia (sicut in nomine Patris intelligitur Filius) aut quod ille qui nominat unam solam personam, potest babere etiam fidem de tribus; quia sicut ad sacramentum requiriatur materia sensibilis, ita & forma sensibilis: unde non sufficit intellectus vel fides Trinitatis ad perfectionem sacramenti, nisi sensibilibus verbis Trinitatis exprimatur; unde & in Baptismo Christi (ubi fuit origo sanctificationis nostri Baptismi) affuit Trinitas in sensibilibus signis, scilicet Pater in voce, Filius in humana natura, Spiritus sanctus in columba. Et ita Zacharias Papa de consecrat. dist. 4. cap. In Synodo, probans Decretum cuiusdam Concilii Anglicani super hac re editum, sic inquit: Si quis unam de Trinitate personarum in Baptismo non nominaret, illud baptismus verum esse non posset. Et Pelagius eadem dist. cap. si re vera, scribit Gaudentius Episcopo:*

Disputatio Prima,

scopo: Si hi qui in locis dilectionis sua vicini commorari dicuntur, se solummodo in nomine Domini baptizatos fuisse consententur, sine cuiuscumque dubitationis ambiguo, eos ad fidem catholicam venientes, in sancta Trinitatis nomine baptizabis. Quibus verbis manifeste supponit, Baptismum collatum in nomine Domini esse invalidum: pro eodem autem accipit *In nomine Domini*, ac *In nomine Christi*: tum quia nullus unquam fuit usus baptizandi in nomine Domini praecise, sed solum in nomine Iesu Christi. Tum etiam, quia idem Pontifex in eodem Decreto de illis loquitur de quibus dicit: *Multi sunt qui in nomine solummodo Christi se assertant baptizare.*

91 Objetus: Actorum 8. dicitur: *In nomine Iesu Christi baptizabantur viri & mulieres.* Et iterum: *Baptizati tantum erant in nomine Domini Iesu.* Et cap. 2. Petrus dixit: *Penitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum in nomine Iesu Christi.* Et cap. 10. idem Apostolus iussit aliquos Gentiles baptizari *in nomine Domini Iesu Christi.* Denique cap. 19. dicitur aliquos qui baptizati tantum erant Joannis baptistae, baptizates fuisse *In nomine Domini Iesu.* Ergo baptisma in nomine Christi collatum validum est.

92 Responder Pater Nicolai in Scholiis ad art. 6. hujus quæst. & in additionibus ad Raynerium, verbo *Baptismus*, capite 1. quod cum in actibus Apostolorum quidam dicuntur baptizati in nomine Christi: per ly, in nomine Christi, intelligitur in fide Christi, vel in professione fidei Christianæ, quæ à Christo denominatur ut à proximo institutore, vel obiecto; juxta illud *Actorum 16. Credet in Dominum Jesum.* Et *Actorum 19. versu 4. Joannes baptizavit baptismō penitentiae populum*, dicens, in eum qui venturus esset post ipsum ut crederent, hoc est in Jesum. *Ubi & adjungitur eos quibus hac Paulus loquebatur, iis auditis baptizatos esse in nomine Domini Iesu: quasi diceretur in fide illa Iesu &c.* Ita ut in nomine Jesu non sit intelligendum ex parte baptizantis, quantum ad formam baptizandi, sed ex parte solius baptizati, quantum ad professionem fidei, quam in baptismo emittet: quia in ipsa fide Christi continebatur implicitè fides totius Trinitatis, omniumque salutis nostra mysteriorum, quæ operatus erat Christus, & quæ suis proposuerat credenda, seu per ipsam sui nominis professionem confienda. Hæc solutio probabilitate non caret, eamque etiam tradidit Soto in 4. dist. 3. quæstione unicâ art. 6.

93 Secundò respondet Cano lib. 6. de locis Theologicis cap. 8. ad 7. quando in actibus Apostolorum, in nomine Iesu Christi Apostoli baptizantes dicuntur, non putandum est, eos propterea Spiritus sancti, Patrisque nomen omisisse; sed illorum nomina in forma quâ baptizabant, cum nomine Iesu Christi expressisse.

94 Hæc etiam solutio valde probabilis est, & consona doctrinæ Sanctorum Patrum, præsertim Cypriani & Augustini. Primus enim Epist. 73. post medium, referens quod Actorum 2. dixit Petrus, *Baptizetur unusquisque vestrum in nomine Iesu Christi*, sic explicat: *Iesu Christi mentionem facit Petrus, non quod Pater omitteretur; sed ut Patri quoque Filius adjungeretur.* Alter vero libro 3. contra Maximinum cap. 17. *Qui Patre (inquit) & Spiritu sancto non nominatis, in nomine Iesu Christi jussi sunt baptizari, tamen intelliguntur non baptizati nisi in nomine Patris, & Fili, & Spiritus sancti: ex quo & argumentum dicit, ut cum alibi non exprimitur, subintelligi tamen debeat.* Huic consonat quod Abdias Babylonicus & alii scribunt, nimis in exordio nascentis Ecclesie Apostolos his verbis baptizare solitos. *Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii ejus Iesu Christi, & Spiritus sancti.*

95 Respondet tertid S. Thomas hic art. 6. ad 1. *Quod ex speciali Christi revelatione, Apostoli in primis Ecclesi-*

sia in nomine Christi baptizabat, ut nomine Christi quod erat odiosum Judæis & Gentilibus, honorabile redderetur, per hoc quid ad ejus invocationem Spiritus sanctus dabatur in Baptismo. Eandem solutionem & doctrinam tradunt Alensis, D. Bonaventura, Altisiodorensis, Richardus, Durandus, Paludanus, Gabriel Major, Ma-silius, Soto, Sylvester, Tabiera, Armilla, Valentia, Toletus, Bonacina, & alii, quos resert & citat Martinez à Prado hic dubio 5. §. 5. tamque probabilem esse indicat Catechismus Romanus capite de Baptismo, ubi sic habet: *Si aliquando tempus fuisse dicendum est, quod Apostoli in nomine tantum Domini Iesu Christi baptizarent, id quidem Spiritus sancti afflatu eis fuisse, exploratum nobis esse debet, ut initio nascentis Ecclesie, Iesu Christi nomine prædicatio illustrior fieret, divinaque, & immensa ejus potestas magis celebraretur &c.*

Hanc tamen solutionem & Doctrinam D. Thomæ & antiquorum, omnino improbabilem esse existimant Suarez, Vazquez, & alii Recentiores, contendentes nusquam, etiam Apostolorum tempore, validum fuisse Baptisma in nomine s̄ lius Christi collatum, idque iudicare conantur primò ex Scriptura: nam *Act. 19. cùm Paulus aliquos qui se Christianos esse profitebantur, interrogasset, An Spiritum sanctum accepissent?* Illi que respondissent: *Neque si Spiritus sanctus est audiremus: subiecit Paulus, In quo ergo baptizati estis?* At hæc secunda interrogatio non fuisse congrua, si in Baptismo, Apostolorum tempore, & initio nascentis Ecclesie, non nominaretur Spiritus sanctus, sed Baptismus in solo Christi nomine conferretur; neque enim admirabile fuisse eos baptizatos fuisse, nec tamen audibile nomen Spiritus sancti: Ergo etiam Apostolorum tempore, fideles in nomine trium Personarum Divinarum, non verò in solo Christi nomine baptizabantur.

Secundò in canone 49. Apostolorum prescribitur, ut in nomine Patris, & Filii Baptisma conferatur, nullā ibi invocationis Christi nominis mentione apposita. Item Can. 50. Baptismus in nomine Christi collatus rejicitur, & ratio assignatur: *Non enim dicit nos Dominus in morte sua baptizare, sed in nomine Patris &c.*

Tertiò, Unicum tantum est specie Baptisma in Ecclesia, ut pater ex Symbolo fidei, & ad Ephes. 4. Si autem Apostoli in nomine Christi baptizassent, cùm illa forma fuisse diversa ab ea quâ nunc baptizamus, constituisset diversum specie Baptismum in Ecclesia: Ergo, &c.

Denique, Apostoli habebant Matth. ultimo recens mandatum de Trinitate distinctè nominanda in forma Baptismi: Ergo non est credibile, eos in solo Christi nomine baptizasse.

Hæc tamen levia sunt, & facile dilui possunt. Ad pri-mum enim, quod valde temere esse fatetur Vazquez, respondeo semper etiam temporibus Apostolorum modis fuisse, ut adultis Baptismus non administraretur, nisi præmitteretur doctrina fidei, in qua Mysterium Trinitatis præsertim, baptizando credendum proponebatur, & explicabatur Baptismum operari salutem in Spiritu sancti virtute. Unde hic est vetus interrogatio Pauli sensus: *Coapostoli mei non baptizant, nisi prius Spiritum sanctum esse, Baptismumque in ejus virtute operari doceant: vos ergo qui an Spiritus sanctus sit non audistis, in cujus virtute baptizati estis?* Ex quo nihil contra doctrinam & solutionem D. Thomæ colligi potest, quandoquidem licet in solo nomine Christi baptizati fuissent, tamen cognovissent ex Catechismo præcedenti Spiritum sanctum.

Ad secundum respondeo idem solum in Canone 49. 102 mentionem fieri de forma Baptismi in nomine Patris, & Filii, &c. non verò de alia in nomine Christi, quia licet ista etiam esset valida, non tamen perpetuò duratura in Ecclesia, sicut alia, sed solum ad tempus: Canon autem non debet esse nisi de forma in Ecclesia per-tuē

tuò duratura. Quantum verò ad Canonem quinquagesimum dico ibi reprobari Baptisma in morte Christi collatum, propter errorem quorundam haereticorum, qui existimantes Christum esse purum hominem, nec dici filium Dei, nisi propter merita, quæ præsertim morte suâ consummaverat, consequenter baptizabant in commemorationem mortis Christi : Sed nihil inde contra doctrinam D. Thomæ, quandoquidem nihil ibi de Baptismo in nomine Christi.

102 Ad tertium in primis dico Baptisma dici unum, quia iterari non potest, & nequit nisi semel suscipi, ut patet ex dicendis articulo sequenti. Vel quia, ut alii exponunt, licet sint plures ministri baptizantes exterius, unus est qui interius baptizat, scilicet Christus. Vel etiam unum quidem citra divinam dispensationem dari Baptisma in Ecclesia, ex speciali tamen Christi dispensatione, aliud interdum posse existere, & de facto extitisse in nascentis Ecclesiae exordio, ob rationem à D. Thoma & Catechismo Romano insinuatam : cum enim nomen Christi, inter prima nascentis Ecclesiae incunabula, Iudeis ac Gentibus odium esset & infame, ut amabile redderetur & augustum, decuit ex speciali ipsius dispensatione, ut Apostoli illo nomine, nedum ad miracula patranda, sed etiam ad baptismalem gratiam conferendam uterentur, & Baptisma non sub forma solita, sed tantum sub istis verbis, *In nomine Christi*, conferretur. Nec vales quod ait Suarez, Christi nomen sat cohonestari, & reddi amabile, si ingrediatur formam Baptismi, una cum nominibus Patris, & Spiritus sancti. Nam perversi Iudei inde ansam accepissent calumnias, & dixissent Apostolos gratis nomen Christi aliis adjungere, & Spiritum sanctum, ac gratiam, non in Christi nomine, sed in aliis quibuscum miscebatur, communicari. Addo quod, quod multum magis amabile reddebatur nomen Christi, si solum ponebatur in forma baptismi, quia quando aliquod nomen est solum, multò magis ad ipsum, & ad ejus virtutem advertimus.

103 Ad ultimum respondeo solum concludere, quod tempore Apostolorum debuit Baptisma administrari etiam interdum in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, quod non negamus : licet enim dicamus quod sapè Apostoli in solo Christi nomine baptizarint, ut locis supra citatis legitur, fatemur tamen quod sapè etiam in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti baptizabant : imò postea cessante causa dispensationis, & Christi nomine per totum orbem diffuso, & à Iudeis ac Gentilibus agnito, eā tantum formâ usi sunt, & tunc Baptisma in solo Christi nomine collatum fuit invalidum.

104 Dices, Nicolaus Papa (ut habetur de Consecrat. dist. 4. capite *A quodam Iudeo*) ad consulta Bulgarorum, qui ab eo petierant quid esset agendum de multis à quodam Iudeo baptizatis, respondeo, quod si in nomine Christi, sicut in Actibus Apostolorum legitur, baptizati sunt, rebaptizari non debent, & rationem reddit, quia unum idemque est Baptisma in nomine Trinitatis, & in nomine Christi, ut S. Ambrosius exponit: Ergo Baptisma in solo Christi nomine collatum, etiam post Apostolorum tempora, fuit validum.

105 Respondeo cum Soto, quod licet Nicolaus revera arbitratus sit quod tempore suo valeret Baptisma in nomine Christi, hoc tamen non decrevit ut Summus Pontifex, sed ut Doctor particularis, tanquam opinionem, quam putavit esse Ambrosii; summi namque Pontifices quod extra Concilium decernunt, non semper constituant tanquam articulum fidei, maximè quando Authorem citant; & ideo, non obstante tali decreto, sequi debemus contrariam doctrinam, quæ auctoritatibus aliorum Pontificum, & SS. Patrum validius compròbatur.

ARTICULUS IV.

An Baptisma possit iterari?

M Arcionistæ olim (ut refert Epiphanius hære-¹⁰⁶ si 42.) tria Baptismata eidem homini conce-debant, si post primum in alia peccata laberetur : unum in infantia, ad delendum peccatum origi-nale ; alia duo in adulta ætate, ad imitationem Christi, qui & Baptismo Ieannus, & postea proprio sanguine baptizatus est. Quidam etiam ex Anabaptistis hujus temporis, rebaptizant eos qui post semel suscep-tum Baptismum fidem abnegarunt, ut refert Val-entia hic quæst. 1. puncto 4. Augustinus verò libro 2: contra Petilianum Donatistam cap. 27. innuit etiam Donatistas duo admississe Baptismata, unum pro iustiss, & aliud pro iniquis : quare illi non erant totaliter im-munes ab Hæreti rebaptizantium, quidquid in contrarium dicat Vazquez disp. 146. cap. 2. num. 4. Unde S. Thomas 4. contra Gentes cap. 59. in fine sic ait: *Cum Baptisma sit quadam consecratio hominis baptizati, non est iterandū Baptisma per quod excluditur error Donatistarum, vel Baptizantium. His præmissis, ut fi-dei Catholice veritas slabiliatur*

Dico breviter, Baptismum iterari non posse, id est eidem subiecto semel verè baptizato, iterum validè conferri. Patet ex Lateanensi cap. Firmiter, Florentino in Decreto Eugenii, & Tridentino fest. 7. cap. 11.

Colligitur etiam ex illo ad Heb: eos 6. *Impossible est eos qui semel illuminati..... & prolapsi sunt, rursus revocari ad penitentiam, rursus crucifigentes sibi meti ipsi Filium Dei, & ostentui habentes.* Licet enim aliqui hæ-retici, imò & Catholicæ quidam, hunc locum intelligent de penitentia, hæretici quidem, ut probent peccata post Baptismum commissa esse irremissibilia; Ca-tholici verò, ut ostendant difficultè remitti tamen Di-vus Augustinus libro de vera & falsa penitentia, cen-set esse de Baptismo intelligendum, sicut & D. Chrysostomus homil. 9. in Epist. ad Hebreos, & multi alii & merito, ut enim infra dicimus, in Baptismo commo-rimur Christo, & consepiemur, unde quia semel Christus mortuus est, iterare Baptismum, est agere contra ejus significationem, & falsò Christi mortem & sepulturam representare. Quare sensus verborum Apostoli est: impossibile esse eos qui semel baptizati sunt (cum enim Baptisma sit sacramentum fidei, congruè significatur nomine illuminationis) rursus renovari ad penitentiam, id est per Baptismum iterunt habere remissionem peccatorum: cuius rationem affi-gnat, quia hoc esset in semetipsis rursus crucifigere Christum.

Probat etiam D. Thomas hic art. 9. conclusio-nem nostram ex illo ad Ephesios 4. *Unus Dominus, una fides, unum Baptisma*: quo testimonio utitur etiam S. Leo relatus de consecratione dist. 4. cap. *Cum itaque, dicens: Scimus quidē inexpiable esse facinus, quoties juxta Hereticorum dogmata, contra Sanctorum Patrum instituta, cogitatur aliquis latrācū quod regenerandis semel tributum est, bis subire, Apostolicā reclamante sententiā quæ nobis unam prædicat in Trinitate Deitatem, unam in fide confessionem, unum in baptismate sacramentum.*

Eandem veritatem confirmat S. Thomas variis con-¹⁰⁷gruentiis, quarum prima est, quia Baptisma est quædam renascentia spiritualis, juxta illud Christi Joannis 3, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, &c.* Quare sicut nativitas carnalis unica est, ita unicum debuit esse Baptisma, & cœnguum est illud non posse iterari, sicut nec carnalis generatio. Unde Augustinus Tractatu 11. in Joan. exponens illud Joannis 3, *Nunquid potest homo in ventrem matris sua iterato in-troire, & renasci? Sic tu (inquit) intellige nativitatem Spi-*

Spiritus, quomodo intellexit Nicodemus nativitatem eam, quomodo enim uterū non potest repeli, sic nec Baptismus.

¶ 110 Secunda: Baptismus est figura mortis & Resurrectionis Christi, quia per illum morimur peccato, & resurgimus in novitatem vitae, juxta illud Apostoli ad Romanos 6. *Consepulti sumus cum illo per Baptismum, in mortem, ut quomodo Christus surrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vita ambulemus:* Ergo sicut Christus semel tantum mortuus est, & surrexit, ita conveniens est, ut homo semel tantum baptizetur.

¶ 111 Dices, Eucharistia est repräsentatio mortis & passionis Christi, juxta illud Apostoli 1. ad Corinthios 11. *Quotiescumque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis;* & tamen sacramentum Eucharistiae quotidie iteratur: Ergo licet Baptismus sit figura mortis & sepulturæ Christi, poterit nihilominus iterari.

¶ 112 Respondet S. Thomas hic art. 9. ad 5. *Quod utrumque sacramentum scilicet Baptismi & Eucharistiae, est repräsentativum Dominica mortis & passionis, aliter tam, & alter: nam in Baptismo commemoratur mors Christi, in quantum homo Christo commoritur, & in novam vitam regeneratur: sed in sacramento Eucharistiae commemoratur mors Christi, in quantum ipse Christus passus, exhibetur nobis quasi Paschale convivium, secundum illud 1. ad Corinthios 5. Pascha nostrum immolatus est Christus, itaque epulemur; & quia homo semel nascitur, multoties autem cibatur, semel tantum datur Baptismus, multoties autem Eucharistia.*

¶ 113 Tertia ratio D. Thomae est, quia Baptismus imprimit characterem, qui est indelebilis, & cum quadam consecratione datur; unde sicut aliæ consecrationes non iterantur in Ecclesia, ita nec Baptismus. Qua etiam ratione utitur Florentinum in Decreto Eugenii, ubi sic ait: *Tria sunt sacramenta, Baptismus, Confirmatio, & Ordo, quæ characterem, id est spirituale signum, imprimunt in anima, indeleibile, unde in eadē persona non iterantur.* Hanc quoque insinuat Cyprianus, vel Author sermonis de ablutione pedum, his verbis: *Baptismum repeti Ecclesiastica prohibent regule, & semel sanctificatis nulla deinceps manus iterum consecrata præsumit accedere; quia contumelia esset Spiritus sancti, si evacuari posset quod ille sanctificat; vel alia sanctificatio emendaret quod semel ille statuit & confirmat.*

¶ 114 Quarta ratio est: Baptismus datur principaliter contra originale peccatum, Ergo sicut peccatum originale non iteratur, ita nec debet iterari Baptismus. E contraria vero, quia pœnitentia est remedium contra peccata actualia, quæ saepè committuntur, multoties iterari debet.

Quæres primò, quid sit faciendum, quando dubitatur, an aliquis sit baptizatus?

¶ 115 Respondeo si dubium sit rationabile, illum esse rebaptizandum sub conditione. Tunc autem dubium est rationabile, cum occurruint conjecturæ impedientes ne animus certò judicet esse baptizatum; aut quando non sunt motiva sufficienter inducentia, moraliter loquendo, ad id credendum. Poteſt autem esse dubium, an aliquis sit baptizatus, vel quia illi applicatus est Baptismus in forma aut materia dubia, & tunc est dubium juris: vel quia nescitur, an de facto illi fuerit applicatus, & tunc est dubium facti. Ad hoc vero ut non censeatur esse dubium, moraliter loquendo, sufficit quod aliquis fide dignus affirmet, Baptismum fuisse cum omnibus requisitis collatum; & si stante hac certitudine aliquis eum rebaptizaret, etiam sub conditione, peccaret mortaliter, quia injuriam faceret sacramento Baptismi, ejus materiam & formam subiecto incapaci scienter applicando: sicut esset peccatum mortale, denud̄ confecrare, etiam sub conditione, hostiam, quam constaret mortaliter esse consecratam. Unde

pueri expositi, si secum habeant scriptum testificans illos esse baptizatos, quamvis nomen testis non exprimitur, nullatenus sunt rebaptizandi, etiam sub conditione, benè tamen si nullum habeant scriptum, aut certam notam suscepit Baptismi.

Quæres secundò, quæ sint poenæ contra rebaptizantes & rebaptizatos in jure statutæ?

Respondeo eos damnari poenam mortis in jure civili, lege primâ, Codice *Ne sanctum Baptisma reiteretur*: jure autem Ecclesiastico incurtere irregularitatem: Can. *Qui in qualibet, 1. quæst. 7. & cap. Eos quos, de Confessat. dist. 4. & cap. Ex litterarum, de Apostatis.*

Adverte tamen, esse valde probabile eos qui rebaptizant & rebaptizantur sub conditione, et si sint certi de collato ante Baptismo, non incurtere irregularitatem, quia ut habetur in cap. *His qui de sententia excommunic. in sexto, non incurritur irregularitas, nisi habeatur exp̄s̄ in jure; non habetur autem exp̄s̄, nisi contra rebaptizantes & rebaptizatos absoluē.* Adde quod, odia sunt restringenda, unde cum lex ista contra rebaptizantes, & rebaptizatos fit poenalis, non est extendenda ad rebaptizantes & rebaptizatos sub conditione.

Quæres tertio, quid significant verba illa Apostoli 11. ad Corinth. 15. *Quid faciunt qui baptizantur pro mortuis?*

Respondeo, occasione horum verborum, nonnullos olim fuisse haereticos, apud quos mos erat, ut vivi pro mortuis, id est qui sine baptismō deceſſissent, baptizarentur, ut referunt Tertullianus lib. de Resurrect. carnis, & lib. 1. contra Marcionem, & D. Ambrosius in commentariis in illum locum Apostoli. Unde SS. Patres, ut errorem illum refellerent, variis modis hunc locum interpretati sunt. Chrysostomus enim & Theophylactus haec verba referunt ad veterem consuetudinem baptizandi. Nam olim qui baptizabantur, antequam recipierent sacramentum, recitabant Symbolum: cum autem pervenissent ad illa verba: *Credo resurrectionem mortuorum*, continuo perfundebantur aqua, & hoc volunt esse baptizari pro mortuis, in eis confitentes resurrectionem mortuorum. Divus autem Hieronymus & Theodoretus putant esse allegoriam, ut baptizati dicantur pro mortuis, qui per baptismum, ut ait Apostolus, Christo consepiuntur. Demum nonnulli sunt Scripturæ interpres, qui exsilitant proprium horum verborum sensum esse, ut baptismus non accipiatur pro baptismō aquæ, sed pro baptismō sanguinis; ita quod sensus Apostoli sit: si resurrectio mortuorum non est, frustra in hac vita, tot pericula subimus, & tot afflictiones patimur? hoc enim est baptizari, juxta illud Christi: Marci 10. *Potes̄ bibere Calicem quem ego bibo, & baptismo quo ego baptizor baptizari?*

ARTICULUS V.

Principia baptismi ceremonia breviter exponuntur.

D Ivis Thomas hic art. 1. docet conveniens esse in 119. solemani celebratione baptismi, alias cæmeronias adhiberi. Primò quidem ad excitandam devotionem fidelium, & reverentiam ad sacramentum: si enim simpliciter fieret ablution in aqua, absque solemnitate, de facilè ab aliquibus astimaretur quæ quædam communis ablution. Secundò ad fidelium instructionem: simplices enim quæ non litteris erudiuntur, oportet erudire per aliqua sensibilia signa, &c. Tertiò, quia per orationes, & benedictiones, & alia hujusmodi, coibetur vis Dæmonis ab impedimentis sacramentalis effectus.

Porrò cæmeronias in administratione baptismi ad 120. hiberi solitæ, triplicis generis sunt, alias baptismum antecedunt, alias concomitantur, alias subsequuntur. Pri-

de Institutione & natura Baptismi. 107

ma cæremonia est aquæ consecratio, solet enim Ecclesia in vigilia Paschalis & Pentecostes, fontes baptismales solemniter benedicere, & magna religione ad baptizandum consecrare, ac Spiritum sanctum invocare, ut aquas arcana numinis sui virtute foecundet, eisque vim regenerandi baptizandos conferat. Hujus cæremoniae meminerunt SS. Patres: Ambrosius enim lib. 1. de sacram. cap. 5. docet illam sumptam fuisse ex Christi facto, qui prius consecravit tactu carnis sue aquam Jordanis, deinde descendit Spiritus sanctus. *Sic enim (inquit) disciplina & usus Ecclesiasticus obtinet, ut prius fons baptismatis consecretur, deinde baptizandus descendat.* Et Cyprianus Epist. 42. Oportet mundari & sanctificari prius aquam à Sacerdote, ut possit peccata hominis qui baptizatur, ablueret. Item Augustinus tract. 80. in Joan. Ad hunc (inquit) fontem baptismatis, Apostolico ritu consecratum, baptizandus vel accedit adulterus, vel adducitur infans. Et serm. 19. de baptismo loquens ait: *Aqua sacris invocationibus prius consecratur.*

121 Secunda cæremonia est statio ad fines Ecclesie, non enim domum Dei ingredi debent, qui nondum sunt cives sanctorum & domestici Dei, sed tanti ab ejus introitu prohiberi, quamdiu sub peccati jugo, & diaboli potestate tenentur, quibus per sacramentum depulsi, in Dei familiam excipientur.

122 Tertia est Catechismus, quo præcipua Christianæ religionis capita exponuntur, cum enim baptismus sit sacramentum fidei, necesse est ut baptismatum initiantur, de præcipuis nostræ fidei mysteriis erudiatur. Et licet pueri usu rationis carentes, doctrinæ & fidei capaces non sint, tamen ut Augustinus Epist. 23. *Per alios credunt, sicut ab aliis que in baptismo remittuntur traxerunt peccata.* Et lib. de peccat. meritis & remiss. cap. 25. *Mater Ecclesia (inquit) os maternum parvulis præbat, ut sacræ mysteriis imbuantur, quia nondum possunt corde proprio credere ad justitiam, nec ore proprio confiteri ad salutem.*

123 Quarta, ut baptizandus habeat susceptores, quod ipso tempore Apostolorum factum est, ut legimus apud Dionysium de Eccles. hierarchia cap. 2. Illi vero adhibentur tribus præsertim de causis. Primum, ut toutes Ecclesie baptizet acceptis vadibus. Deinde, ut nullus Christianus sit, qui non habeat prædagogum à quo doceatur. Tertiū ut expressius repræsentetur generatio spiritualis quæ fit in baptismo, adhibitis parentibus spiritualibus. Sed de hoc fusiū disput. sequenti art. 3.

124 Quinta cæremonia est exorcismus, seu adjuratio, quæ dæmon compellitur ut exeat, & expellitur ab anima baptizandi, quam per peccatum originale inhabitat. Unde Augustinus lib. 1. de symbol. cap. 2. *Ideo parvuli exsufflantur & exorcizantur, ut pellatur ab eis diaboli potestas inimica, quæ decepit hominem, ut possideret homines.*

125 Sexta est exsufflatio, de qua D. Ambrosius lib. de iis qui mysteriis initiantur cap. 1. ubi sic ait: *Odorem vita eterna vobis insufflatum carpite.* Quibus verbis rationem innuit cur hujusmodi cæremonia adhibeat, nimirum ut significet largitio quedam divini Spiritus, quem Christus etiam in suflatione dedisse legimus Apostolis.

Illi etiam meminit Augustinus lib. 2. de nuptiis & concup. cap. 29. ubi hunc ritum antiquissimam traditionem appellat, ex qua etiam probat peccatum originale in parvulis. Unde cap. 18. ait: *Accusat (Pelagius) Ecclesiam toto orbe diffusam, in qua ubique omnes baptizandi infantuli, non ob aliud exsufflantur, nisi ut ab eis princeps mundi mittatur foras.* Tanquam ipse (addit lib. 6. contra Julian. cap. 5.) à toto orbe exsufflandus esset, si huic inflationis, quæ princeps mundi etiam à parvulis ejicitur foras, contradicere voluisset.

126 Septima est signum crucis, quod fronti baptizandi imponitur. Quam cæremoniam Basilius lib. de Spiritu sancto cap. 27. numerat inter eas traditiones, quæ noti

fuerunt introductæ in Ecclesiam successu temporis, sed acceptæ ab Apostolis. Illam à Christianis Genitiles usurpasse docet Tertullianus lib. de praescript. his verbis: *Et sic abduc initiat Mitra (id est scilicet) & signat illic in frontibus milites suos.* Id est Daemon cæremonias Ecclesiasticas imitatus, cum aliquem ordinat Sacerdotem Dei Mitrae, signat illum in fronte, sicut apud nos signantur Christiani. Hinc signum Domini generali nomine vocatum est, non quodcumque signum crucis, sed quod in baptismo fuerat impressum; quia erat quasi character quidam, quo Christiani discernebantur ab aliis, ut testatur Cyprianus epist. 6. libro 4. & in Se. mona de lapsis. Hic ritus tanti fuit apud veteres, ut inde manarit vulgaris opinio, corripi à Daemonibus eos qui sine hac cæremonia fuissent baptizati. Hanc enim causam in prædicto sermone reddit idem Cyprianus, cur quidam martyris non cesserit diabolo tentanti, Cornelius in Epist. ad Fabianum, cur Novatus haereticus fuisse agitatus à Dæmons, apud Eusebium lib. 7. historie cap. 33.

Octava est falsis appositio, quæ significatur baptizandum fidei Doctrinæ & sapientiae discretione esse imbuendum, ut à peccatorum putredine liberetur, saporem bonorum operum percipiat, divinæ sapientiae pabulo reficiatur ac delectetur, & sermo ejus semper lale conditus sit.

Nona est tangere nares & aures, ac dicere *Ephata*, injecto sputo, quæ significat nos deinceps debere esse attentis auribus & aperto ore, ad expijendum verbum Dei, & sumpta est ex Christi exemplo Marci 7. ubi hoc modo aperuit aures & os furdo & muto. Unde Ambrosius lib. 1. de sacramentis cap. 1. repetitæ Evangelicæ historiæ, ubi dicitur *Ephata*, quod est adaperire, ait: *Ideò tibi Sacerdos aures tetigit, ut aperirentur aures tue ad sermonem; nares, ut bonum odorem percipias pietatis æternæ, ut cum Apostolo dicas, Christi bonus odor sumus, & sit in te fidei, devotionisque plena fragrantia.*

Decima est abrenuntiatio, de qua Dionysius cap. de baptismo: *Ter (inquit) qui baptizatur, jubetur in sufflari, deinde recitare verba abrenuntiationis.* Et Tertullianus lib. de spectaculis cap. 4. sic ait: *Cum aquam ingressi Christiani fidem in legis sue verba profitemur, renuntiassæ nos Diabolo & pompis, & Angelis ejus, ore nostro contestamur.* Et lib. de Idololatria: *Si Diaboli (inquit) pompa ejus afferet, quidquid ex ea terigeris id scias esse idolatriam.* Item Cyprianus in libro de duplice martyrio sic habet: *Simul Diabolo denunciasti perpetuas inimicitias, renunciasti omnibus illius pompis, ac voluptatibus.* Demum Ambrosius lib. 2. de sacram. c. 2. *Quando interrogavit te [inquit] Sacerdos, abrenuntias Satana & operibus ejus? quid respondisti?* *Abrenuntio.* *Abrenuntias voluptatibus sæculi? quid respondisti?* *Abrenuntio.*

Undecima est uncio, quæ duplex est: una anter 30 baptisatum, quæ fit in simplici oleo benedicto, in pectore, & inter scapulas, in signum pugnæ spiritualis contra inimicum, sicut athletæ inunguntur: altera in chrismate, quæ fit in vertice capituli, quam S. Sylvester instituit, & de qua loquitur Ambrosius libro 3. de sacram. cap. 1. dicens: *Unguentum super caput effunditur, quia sensus sapientis in capite ejus, ut scilicet sit parasitus omni potenti de fide reddere rationem.* Vel ut ait S. Thomas in 4. distinet. 6. quæst. 2. art. 1. quæstium. 3. ad 4. *Sicut per ablutionem aquæ significatur emundatio a peccatis, ita per chrismati lunctionem in vertice, significatur gratia collata in mente ad bene operandum, ut odor boni exempli ad alios diffundatur.* Interhanc autem uncionem, & illam quæ fit in confirmatione, notabile intercedit discrimen; licet enim utraque fiat in chrismate, & in capite, uncio tamen baptismalis fit in summitate capituli, quasi ad ostendendam sanctificationem interiorum; uncio vero Confirmationis fit in fronte ad ostendendam perfectionem exteriorem sanctitatis absque ullo pudore, cuius index & nota est frons.

Disputatio Prima,

131 Duodecima est trina immersio, quam Basilius lib. de Spiritu sancto cap. 27. dicit esse traditionem Apostolorum, & quam idcirco diu usurpavit Ecclesia, ut per illam mysterium Trinitatis designaret. Quingentis autem sexaginta annis post Christum, cum in Hispania Ariani regnarent, & illâ cæremoniâ abuterentur, dicentes significare tres personas & tres naturas, Hispani Sacerdotes cœperunt semel tantum mergere, quod hodie fit. De qua re D. Gregorius consultus ab Alexander Episcopo Hispalensi, libro 2. epist. 41. respondit, non esse absurdum, causâ Arianorum, mutari illam cæremoniam.

Reprobensibile (inquit) esse nullatenus potest, infantem in baptismo vel ter vel semel immergere, quâdo & in tri-nis mersionibus Personarum Trinitatis, & in una potest Divinitatis singularitas designari. Sed quia nunc hucusque ab hereticis infans in Baptismate tertio mergebatur, faciendum apud nos non censeo, ne dum mersiones numerant, divinitatem dividant; dumque quod faciebant faciunt, se morem nostrum vice glorientur.

132 Decima tertia est vestis candida, quæ traditur baptizato, in signum gloriose Resurrectionis, ad quam homines per baptismum regenerantur, & ad significantum puritatem vitæ, quam debent post baptismum observare, secundum illud ad Roman. 6. *In novitate vita ambulemus.*

133 Decima quarta est cereus accensus, qui in manu baptizati traditur, ut aliis per bona opera prælucere debere ostendatur. Unde Rabanus lib. 2. de institut. Clericorum cap. 9. ait baptizatos *per septem dies* (id est per hebdomadam Paschæ) non solum in Angelico castitatis habitu (id est candida veste) sed etiam in lunib[us] caelis claritatis, id est cum cereis accensis) afftere sacrificio *Missa solere.*

134 Decima quarta erat, ut recens baptizatis porrigeretur lac & mel, tum ad significantum infantiam in Christo, tum etiam ad declarandam vitæ Christianæ suavitatem. Unde primo sacro quod audiebant qui super baptizati erant, recitabatur illa epistola Petri quâ dicitur: *Quasi modò geniti in fantes lac concupiscite.* Hiac Tertullianus lib. 1. contra Marcionem: *Ille quidem neque aquam reprobavit Creatoris, quâ suos abluit, neque solu oleum quo suos ungit, neque mellis & laetis societatem, quæ suos infantat.* Et D. Hieronymus dial. g. contra Luciferianos: *Multa [inquit] que per traditionem in Ecclesia servantur, autoritatem sibi scripta legis usurparerunt, celut in lavacro ter caput mergitare, & inde egressos lactis & mellis prægustare concordia, ad infantia significationem.*

135 His quindecim cæremoniis addi possunt duae aliae purè extrinsecæ, nimurum tempus & locus, quibus solet ministrari baptismus. Quantum ad primum docet D. Thomas hic art. 10. ad 1. quod solemnis Baptismus agitur in Ecclesia in vigilia Paschæ, quando fit commemoratione sepulturae, & Resurrectionis Christi, tum quia (ut supra ostendimus) Baptinus est figura sepulturae & Resurrectionis Christi: tum etiam, quia Christus post Resurrectionem præceptum de Baptismo discipulis dedit, ut habetur Matth. ultimo. Item in Ecclesia solet ministrari Baptismus cum solemnitate, in vigilia Pentecostes, quia tunc incipit celebrari solemnitas adventus Spiritus sancti, à quo baptismus habet efficaciam, juxta illud Joan. 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, &c.* Unde & Apostoli leguntur ipso die Pentecostes, quo Spiritum sanctum regenerunt, tria millia hominum baptizasse.

136 Haec duo tempora Paschatis & Pentecostes, quibus olim conferri Baptismus solebat, eleganter describit Fortunatus lib. 3. Metro 3. ubi de Baptismo Paschali habet hos versus:

*Rex sacer, ecce cui radiat pars magna triumphi,
Cum puras animas sacra lavaera beant.
Candidus egreditur nitidis exercitus undis,
Atque vetus viuum purgas in auctu novo,*

*Fulgentes animas vestis quoque candida signat,
Et grege de niveo gaudia Pastor habet.*

Baptismum vero Pentecostes celebrat his verbis libro 5. Metro 4. ubi Judæos ab Episcopo Arvernensi S. Avito baptizatos, ita describit.

Ecce dies aderat quo Spiritus almus ab alto

Missus Apostolicis fluxit in ora viris.

Res sacra ruricolas, urbanos excitat omnes,

Certatimque aditus ad pia festa ferunt.

Abluiunt Iudeus odor baptismate divo :

Et nova progenies redditu fertur aquis.

Nunc tamen usus ille desit observari, & allis etiam temporibus baptismata celebrari consueverunt in Ecclesia, quia ut ait Rupertus lib. 4. de divin. officiis cap. 10. *Postquam Christianitas crevit, & sagena illa verbi Dei piscibus impleta est, quia periculum erat tantam multitudinem differri, proper occiones mortis, que in multitudine hominum multa sunt; maximè proper turbam infantium, quorum tenera vita perspè levi occasione succiditur, visum est sancta Ecclesia, passim indu genti baptizandi concessâ, cuncta antevenire pericula.* Ob antiquitatem tamen reverentiam & memoriam, adhuc Romæ aliqua hujus consuetudinis vestigia servari solent: nam licet aliis etiam temporibus anni, baptismata celebrari consueverint, tamen illis duabus festivitatibus (Paschæ scilicet & Pentecostes) speciali ut par est solemnitate fiunt.

Quantum ad locum, jure divino nullus pro baptismo: **137** locus determinatus est, unde olim in fluviis, fontibus, & privatis domibus ministri abatur, ut ex Actis Apostolorum constat; usu tamen & lege Ecclesiastica, statuta sunt certa loca, extra quæ non est licitum baptismum solemniter ministrare, ideoque *Baptisteria* appellantur, in quibus asservari solet vas lapideum consecratum, quod *fons Baptismi* dici solet, & à Dionysio cap. 2. de Eccles. Hierarchia, *Mater adoptionis* vocatur, de Catechumeno enim ait: *Ad matrem adoptionis venit: quia nimurum in fonte illo, veluti in matrice, & vulva quædam spirituali, Catechumenus regeneratur, & in filium Dei adoptatur.*

ARTICULUS VI.

Utrum convenienter assignentur tria Baptismata?

Damasenus lib. 4. fidei cap. 10. novem genera Baptismatum distinguit, quæ recenset Raynerius in Pantheologia, titulo de Baptismo cap. 9. & ibidem Pater Nicolai. Verum quia inter illa, plura solum figuralia sunt, ut diluvium, transitus maris rubri, & diversæ ablutiones veteris legis, meritò hanc divisionem Damasceni omittunt Theologi, ut aliam explanent, quam tradunt Magister in 4. distinct. 4. & D. Thomas ibidem quæst. 3. art. 2. quodlib. 6. art. 4. & hic art. 11. quæ breviter exponenda est.

Dico igitur, convenienter assignari tria Baptismata, **138** scilicet fluminis, sive aquæ, sanguinis, & flaminis.

Explicatur & probatur conclusio. Illud meritò potest appellari baptismus, quod supplet principalem effectum baptismi simpliciter dicti, qui est baptismus fluminis: Sed martyrium quo homo conformatur passioni & morti Christi, & interior penitentia, possum supplerre effectum principalem Baptismi, si ipsa antecedant, aut si haberi non possit: Ergo meritò fortius appellacionem baptismi. Major patet, Minor probatur. Effectus principalis baptismi aquæ est gratia & remissio peccati: Sed Baptismus flaminis, qui est vera cordis contritio, includens votum baptismi, potest causare gratiam, & remittere omnem culpam, sive originalem, sive actualē: similiter martyrium pro Christo toleratum, habet vim remittendi omne peccatum, etiam quoad culpam, ut dicemus articulo sequenti:

Ergo

de Institutione & natura Baptisimi. 169

Ergo baptisimus fluminis, & sanguinis, possunt suppleare effectum principalem baptismi : licet minus principalem, nimur characterem, causare non valeant, ut docet D. Thomas loco instar referendo. De baptismi fluminis fit intentio Actorum primo: *Baptizabimini spiritu sancto.* Et de Baptismo sanguinis dicitur Marci 10. *Prestatus baptismo quo ego baptizor baptizari?* Et Luke 11. *Baptismo habeo baptizari, & quomodo coarer, usque dum perficiaris?*

¶ 39. Postea inter illa Baptismata, plura reponiuntur discrimina. In primis enim Baptismus fluminis est sacramentum, non verò Baptismus sanguinis, ut docet D. Thomas hic art. 11. ad 2. & nos infra ostendemus. Ex quo sequitur aliud discrimen, nam Baptismus sanguinis non imprimit characterem, sicut Baptismus fluminis, ut idem S. D. Etot obliterat in 4. dist. 4. quest. 3. art. 3. quæsiunc. 3. ubi sic ait: *Baptismus sanguinis passionis Christi conformatus realiter, non sacramentaliter representatione;* & idem in his qua sacramentalia sunt, *Baptismus sanguinis non supplet vicem Baptismi aquæ, sicut est impressio characteris, & hujusmodi.* Deinde Baptismus fluminis est in precepto, cum sit medium necessarium ad salutem; Baptismus autem sanguinis non est in precepto, nisi tantum in casu necessitatis, ad defendendam fidem. Item Baptismus aquæ simpliciter & absolute Baptismos dicitur, alia verò secundum quid tantum & analogicè, ac dependenter ab illo; quare ut verum sit martyrium, gratiam causans in subjecto non baptizato, veraque preuentia interior, necesse est ut includant votum Baptismi fluminis, vel formaliter, vel virtus litter, vel explicitè, vel implicitè. Usus Aug. lib. 4. de Bapt. cap. 11. *Tunc impletur invincibiliter confessio fidei, cum mysterium Baptismi, non contempnatur religionis, sed articulus necessitatis excludit.* Et cap. 25. *Conversio cordis potest quidem inesse, non suscepit Baptismo sed contemptio non potest; neq; etiam ulla modo dicenda est conversio cordis ad Deum, cum Dei sacramentum contemnatur.* Ex quo intelliges, hoc nomine Baptismus dici analogicè, analogiæ distributionis, de Baptismo fluminis, fluminis, & sanguinis, ita ut præcipuum analogatum sit Baptismus fluminis, alia verò modis præcipua sint.

¶ 40. Objicies primò contra istam conclusionem: Apostolus ad Ephes. 4. ait: *Unus Dominus, una fides, unum Baptisma;* Ergo non debent admitti tria Baptismata.

Respondeo cum D. Thomas hic art. 11. ad 2. negando Consequentiam: *Nam alia duo Baptismata includuntur in Baptismo aquæ, qui efficaciam habet & ex passione Christi, & ex Spiritu sancto, & ideo per hoc non tollitur unitas Baptismata.*

¶ 41. Objicies secundò: In aliis sacramentis non sufficiantur aliqua que suppleant vicem illorum: Ergo nec in Baptismo assignari debent.

Sed negatur Consequentia & paritas: cum enim alia sacramenta non fiat tante necessitatis sicut Baptismus, non opportuit quod essent aliqua que supplerent illorum vicem, sicut martyrium, & interior preuentia, vices Baptismi supplerent valent.

¶ 42. Præter hæc tria Baptismata, aliud est quod Baptismi nomen aliquo modo sibi vendicat, & secundum Baptisma appellatur, nempe professio religiosa, ut e. g. anter expendit D. Bernardus Tractatu de precepto & dispensat. ca. 3. his verbis. *Audire vultus a me, unde inter cetera paenitentia instituta, monasterialis disciplina meruerit hæc prerogativæ, ut secundum Baptisma nuncupetur.* Arbitror ob perfæctam mundi abrenuminationem, ac singularem excellētiām vītē spiritualis, quā præminēt, universis vita humana generibus hujusmodi conversatio, professores & amatores suos, Angelus similes, dissimiles hominibus facit; imò divinam in homine reformat imaginem, configurans nos Christo, instar Baptismi; & quasi deniq; secundo baptizantur, dum per id quod mortificamus membra nostra que sunt super terram, rursus Christus Genet. Theol. Tom. V.

ſū induimus, complat ut denuo similitudini moris ejus. Sed & quomodo in Baptismo erimus de potestate iōnebrarum, & in regnum transferimur clarissimū ascensio in sancte hujus secunda quadam regeneratiōne propria, de tenebris aquæ non unus originalis, sed multorum actualium delictorum, in lumen virtutum evadimus. In hujus tel confirmationem in vitiis Patrum lib. 6. cap. 1. dicitur quod quidam Patrum vidit eandem gratiam descendenter super eum qui habuit tel g̃onis assumit, ac super eum qui baptizatur. Unde Hieronymus Epistola 25. ad Paulam de obitu Blesilie, professionem religiosam; secundum quoddam Baptismi propositum; appellat.

ARTICULUS VII.

An Baptismus sanguinis, sive martyrium, suppleat ita vicem Baptismi aquæ, ut justificet ex opere operato, non solum parvulos, sed etiam adulti?

Constat ex dictis in Tractatu de sacramentis in 143 communis, Baptismum fluminis, cum sit verum sacramentum novæ legis, justificare & causare gratiam ex opere operato. Certum est etiam, Baptismum fluminis justificare tantum ex opere operantis, cum actus contritionis vel charitatis in quo consistit, non sit nisi ab homine justo. Quare tantum difficultas supereft de Baptismo sanguinis, sive martyrio, an ex opere operato, vel solum ex opere operantis, justificet & conferat effectum Baptismi? In cuius resolutione quidam assertur martyrium conferre prædictum effectum solum ex opere operantis, ratione charitatis, aut contritionis, quam si non includat; nihil omnino prodest, etiam parvulis usu actionis caritatis. Ita Armacanus lib. 8. de questionib; Attenuorum, & Adrianus in 4. quest. uit. de Baptismis. Alii autem volunt, martyrium justificare parvulos ex opere operato à peccato originali, adultos verò non nisi ex opere operantis, ratione charitatis & contritionis. Ita Cano in select. de penit. parte 3. Soto in 4. dist. 4. quest. unicā art. 11. Barneze 1. 1. quest. 14. art. 6. Valquez, Sylvius, Aravius. Alii denum existimant Baptismum sanguinis, sive martyrium, ita supplerre vicem Baptismi aquæ, ut justificet ex opere operato, non solum parvulos, sed etiam adulti. Hæc est communior sententia inter Thomistas, eamque ex extra-neis amplectuntur Susecz, Bellarminus, Valentia, Graciano, Henriquez, & alii.

§. I.

Hac sententia, ut probabilior eligitur, & duplice conclusione stabilitur.

Dico primò, Martyrium, sive mortem pro Christo toleratam, justificare parvulos ex opere operato. Ita D. Thomas 1. 2. quest. 124. art. 1. ad 1. & quodlibet 6. art. 6. & in 4. dist. 4. quest. 3. art. 3. quæsiunc. 3. ubi sic habet: *Scut in Baptismo aquæ liberatur homo ab omni culpa precedente, & pena.* ita in Baptismo sanguinis. Et in reip. ad 1. Baptismus sanguinis non habet hoc tantum ex opere operantis, sed hoc habet ex imitatione passionis Christi, & ideo pueri, quamvis liberum arbitrium non habeant, si occidentur pro Christo, in suo sanguine baptizari salvantur.

Patet etiam hæc veritas ex martyrio infantium, quia 45 pro Christo occisi sunt ab Herode, quos Ecclesia ut Sanctos colit. Neque dici potest, eos omnes quis Ecclesia colit, fuisse circumcisos, & per Circumcisionem justificatos: Tum quia Herodes iussit parvulos non tantum Iudeorum, sed omnes omnino quæ erant in Bethlehem & finibus ejus occidi: inter eos autem verisimile est fuisse aliquos Gentiles. Tum etiam, quia dicunt-

Disputatio Prima,

dicuntur occisi ab Herode omnes infantes, à bimatu, & iofrā, subindeque eos etiam qui nondum ad octavum diem pervenerant, quo solo poterant circumcidī, & tamen Ecclesia omnes absque ullo discrimine, ut Santos colit. Addo quod Ecclesia illos nedum ut sanctos, sed etiam ut martyres veneratur, subindeque censet, illos per martyrium pro Christo toleratum, consecutos esse sanctitatem. Unde Bernardus in serm. de sanctis Innocentibus, & eorum natali: *An de Innocentium coronis quis dubitet? Ille pro Christo trucidatos infantes dubitet inter Martyres coronari.* qui regeneratos in Christo non credit inter adoptivos filios numerari: Alioquin quomodo coacos sibi pueros puer ille qui natura est nobis non contra nos, pateretur occidit? quod utique solo natus poterat prohibere, nisi melius aliquid ei provideret, ut quemadmodum ceteris infantibus tunc quidem circumcisio, nunc verò baptismus, sine ullo propria voluntatis usū sufficit ad salutem, sic nihilominus pro eo suscepimus martyrium illis proficeret ad sanctitatem.

146 Dico tēcūdō, Baptismū sanguinis, seu martyrium, conferre etiam adultis, gratiam ex opere operato.

Probatur primō ex D. Thoma in 4. dist. 4. qu. 3. art. 3. questione. 3. ad 1. ubi sic habet: *Baptismus sanguinis non habet hoc (id est liberare ab omni precedente culpa & poena) tantum ex opere operantis : neque quantum ad paenam quā aliquis martyrium explet, quam contingit non esse sufficientem ad satisfaciendum pro peccato: neque quantum ad devotionem justa voluntatis, quia contingit quod voluntate majori charitate informata, aliquis sine martyrio non potest ab omni poena liberari, sed hoc habet ex imitatione passionis Christi, unde de Martyribus dicitur Apoc. 5. Laverunt stolas suas in sanguine agni.* Ergo ex D. Thoma, Baptismus sanguinis, seu martyrium, ex vi sua, in quantum est realis imitatio passionis Christi, potest adultos ab omni precedente culpa & poena liberare, subindeque illos ex opere operato justificate. Unde in 4. ad Annibaldum dist. 4. quest. unicā art. 4. ad 3. *Baptismus sanguinis (inquit) non habet superplene effectum Baptismi fluminis ex opere operante, sicut obiecitur, sed ex imitatione passionis Christi.*

147 Confirmatur: Idem S. Doctor hic art. 12. in corp. & ad 1. dicit Baptismata sanguinis & flaminis, effice-re effectum Baptismi aquæ, in quantum Baptismus aquæ suam habet efficaciam ex passione Christi, & ex virtute Spiritus sancti, quæ duæ cause operantur in Baptismatibus flaminis & sanguinis. Et addit, quod passio Christi operatur in Baptismo sanguinis, per imitationem: Atqui si Baptisma sanguinis non conferret gratiam adultis, nisi ex vi operis operantis, id est ex vi dilectionis & contritionis, non aliter in eo operaretur virtus passionis Christi, quæ per affectionem, sicut in Baptismo flaminis: Ergo ex D. Thoma Baptismus sanguinis confert gratiam adultis ex opere operato.

148 Confirmatur amplius: Idem Doctor Angelicus ibidem afferit, virtutem passionis Christi operari excellētiū in Baptismo sanguinis, quæ in Baptismo fluminis, aut flaminis; quia in Baptismo sanguinis operatur per imitationem operis, in Baptismo verò fluminis, per figuralem quandam repräsentationem; & in Baptismo flaminis, per quandam affectionem: At si Baptismus sanguinis non cauferet gratiam in adultis ex opere operato, virtus passionis Christi non operaretur in eo excellentius, quæ in Baptismo aquæ, utpote in quo gratia datur præcisè & immediate ex merito passionis Christi, quod continget in Baptismo sanguinis: Ergo ex mente D. Thomæ, Baptisma sanguinis cauferat, etiam in adultis, gratiam ex opere operato.

149 Probatur secundō: SS. Patres loquendo de adultis tribuant martyrio vim ad remittendum peccatum mortale, etiam quoad culpam: Sed non posset hoc verificari, si solum ex opere operantis justificaret adultos: Ergo etiam ex opere operato illos justificat. Minor

est certa, si enim solum ex opere operantis justificaret adultos, remissio culpe non esset tribuenda martyrio, sed tantum contritioni vel dilectioni perfectæ ante martyrium, vel in ipso martyrio habitez. Major verò probatur primō ex Tertulliano in Apologetico ad finem, ubi sic ait: *Quis non pati exoptet, ut totam Dei gratiam redimas, ut omnem veniam ab eo compensatione sui sanguinis expediatis?* Omnia enim delicta huic operi donantur. Secundō ex D. Augustino lib. 13. de Civit. c. 8. ubi hæc scribit: *Quicunq; non percepto regenerationis luctu, pro Christi confessione morsuntur, tantum ei valeat ad dimittenda peccata, quantum si ablueretur sacerdotis Baptismatis.* Certè si martyrium non remitteret ex se peccata quoad culpam, sed tantum quoad penā, ut dicit Vazquez, falsa esset illa propositio Augustini, quandoquidem Baptisma valet, non tantum ad remissionem penæ, sed etiam in principalius, ad remissionem culpe. Tertiō ex D. Cypriano in libro de oratione Dominica, ubi loquens de eo qui retinet affectum ad peccatum fraterne dissensionis, ut ostendat ejus gravitatem: *Quale [inquit] delictum est, quod nec Baptismos sanguinis potest ablui: quale crimen est, quod martyrio non potest expiari.* Ubi supponit martyrium habere vim ad remittendum culpam peccatorum, ad quæ non habet quis affectum, alijs enim ex ejus verbis nullo modo colligi posset gravitas peccati, consistens in eo quid quis moriens pro fide, retineat affectum ad fraternalm discordiam, aut ad quodlibet aliud crimen.

Cōfirmatur ex D. Cyrillo Jerosolymitano catechesi 150 3. ubi sic habet: *Si quis nō baptizatus, salutem non habet, præter solos Martyres.* Certè si martyrium non iustificaret ex opere operato, falsa esset illa propositio. quandoquidem, præter martyres, Catechumeni contriti, morientes, antequam baptizentur, salvantur ex opere operantis. Item Cyprianus Epistola 75. dicit *vim Baptismi non esse maiorem martyrio.* & in exhortatione ad Martyres, loquens de Baptismo sanguinis, ait: *Hoc Baptisma in gratia maius, in potestate sublimius, in honore pretiosius:* Sed hæc falsa esset, si martyrium nō iustificaret adultos ex opere operato, sicut Baptismus: Ergo, &c.

Probatur tertio: Martyrium iustificat parvulos ex 151 ex opere operato: Ergo & adultos. Antecedens patet ex dictis conclusione precedenti, Consequentia verò probatur, quia nulla est major ratio de parvulis, quam de adultis, dummodo isti non habeant affectum ad peccata, sed sint de illis quæ commiserunt atri: martyrium enim in adultis non minus est martyrium, nec minus potens & efficax, quam in infantibus, quin potius in adultis nobilius atque adeò efficacius est. Addo quod, privilegium martyrii ad iustificandum ex opere operato parvulos pro Christo morientes, non potest aliiunde colligi quam ex sacra Scriptura locis, in quibus gratia, aut vita eterna, morientibus pro Christo promittitur: At in his locis non promittitur gratia, aut vita eterna, solis parvulis, sed universaliter omnibus pro Christo morientibus, ut patet ex illo Matthæi 10. *Qui confiterit me coram hominibus, confitebor & ego cum coram Patre meo .... Et qui perdidierit animam suam, propter me, inveniet eam:* Ergo, &c.

Denique suaderi potest conclusio hoc discursu: t. 52 Baptisma sanguinis, seu martyrium, remittit Martyrii omnem penam, idque ex opere operato: Ergo & culpam. Consequentia est evidens, non enim est afflabilis ratio, quare primum potius quam secundum ex opere operato tribuatur martyrio, ut fatetur Vazquez. Antecedens verò quod negat, probatur. Si tota pena non remitteretur ex opere operato per martyrium, sed solum ex opere operantis, non remitteretur tota infallibiliter: Atqui tota infallibilitas remittitur, Ergo remittitur ex opere operato. Minor est certa Ecclesiæ fides, quæ tenet Martyres à cruce ad calum re- & evolare: unde Innocentius III. cap. cum Maribæ, de celebratione Missarum: *Injursiam (inquit) facit Mar-*

de Institutione & Natura Baptismi. 111

Martyris, qui erat pro Martyre. Quod desumptum est ex D. Augustino serm. 27. de verbis Apostoli serm. 5. de Martyribus, Tractatu 34. in Ioan. ubi ait: *Injuria est pro Martyre orare, cuius nos debemus orationibus commendare.* Major verò probatur: Non est infallibile, quemcumque mortem propter Christum tolerantem, habere formalem actum dilecti onis Dei & contritionis; & quamvis daretur, quod semper eum habeat, potest contingere ut non sit in ea intentione, & fervore qui requiritur ad totius peccati remissionem: Iudeo ut notat D. Thomas loco in prima probatione adducto, contingit sèpè in aliis viris justis reperiunt intensiores & ferventiores charitatem & contritionem, quam in Martyribus, quæ tamen non est sufficiens ad tollendam omnem omnino peccatum. Ergo nisi dicatur, remissionem peccatum fieri in martyrio ex opere operato, non erit infallibile, totam in eo peccatum remitti.

Nec valet si dicas, quod quamvis non remittatur infallibiliter ex vi fervoris charitatis & contritionis tota peccata, bene tamen vi passionis & doloris, quem causat martyrium. Nam in contrarium est quod Divus Thomas loco citato observat, scilicet posse contingere, ut peccata sint gravissima in malitia, & plera numero, dolores verò martyrii valde leves, & tam remissa voluntas patientia, ut non sufficiat ad condignam satisfactionem pro tota peccata hujusmodi peccatis debita.

S. II.

Duo corollaria notata digne.

153 **E**X dictis intelliges primò, martyrium posse duplíciter considerari, scilicet in quantum est effactus virtutis fortitudinis, & in quantum est imitatio realis passionis Christi, & non repräsentativa solum, sicut Baptismus fluminis. Primo modo confitetur gratiam ex opere operantis, secundo verò ex opere operato, non physicè, sicut sacramenta novae legis, sed moraliter solum, quatenus ex speciali quodam privilegio, ad positionem ipsius, ex virtute passionis Christi, quam realiter repräsentat, Deus causat gratiam in animis. Valde autem congruum est, tale privilegium martyrio concedere: Primo quia est actus secundum se excellentissimæ dilectionis, iuxta illud Christi: *Majorem charitatem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis.* Secundò, quia est opus maximè arduum & difficile, & multò excellenter Baptismo fluminis, nam, ut ait Gennadius lib. de Ecclesiast. dogmatibus (qui habetur in Appendice tom. 3. operum D. Augustini) cap. 74. *Baptizatus confitetur fidem suam coram Sacerdote, Martyr coram persecutore; ille post confessionem aspergitur aqua, hic sanguine; ille per impositionem manus Pontificis recipit Spiritum sanctum, hic templum efficitur Spiritus sancti.* Tertiò, quia martyrium est perfecta imitatio passionis Christi, decet enim Christum, virtutem suæ passionis specialiter applicare ei qui pro ipso moriendo, ejus passionem imitatur. Addo, tale privilegium, magnum habere in Scriptura fundamentum, nam ut rectè arguit Augustinus lib. 25. de civit. cap. 8. loquens de Martyribus: *Qui dixit, nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto, non intrabit in regnum celorum, alia sententia istos facit exceptiones, ubi non minus generaliter dixit; Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo qui in celis est; & alio loco, Qui perdidit animam suam propter me, invenies eam.*

154 Inferes secundò, quod sicut Baptismus causat gratiam presuppositam solum attritione, & facit ex attrito contritum, ita & martyrium: unde si quis nondum baptizatus raperetur ad martyrium, nec posset ante baptizari, sufficeret quod cum voto Baptismi, sua peccata recogitando, in secundum attritionis ex aliquo mo-

tivo supernaturali prouerporet, ad hoc ut gratiam consequeretur, & rectè à cruce ad certum evolaret. Imò aliqui non improbabiles sentiunt, quod ille qui subito raperetur ad crucem, cum sola efficaci voluntate sanguinem pro Christo fundendi, ex vi talis actus, sufficienter disponeretur ad gratiam; licet enim non haberet actum dilectionis, aut dolorem de suis peccatis, tamen interpretativè ex vi operis illius extrinseci esseretur Deum preferre omni eligibili, sive super omnia ipsum diligere, subindeque virtualiter & interpretativè colleret affectionem ad peccatum.

S. III.

Solvuntur objectiones.

Objicies primò contra primam conclusionem: Et 155 generalis regula in Scriptura: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* Sed talis regula nullam habet in Scriptura, aut traditione exceptionem: Ergo sine fundamento assertur, mortem pro Christo toleratam justificare pavulos sine Baptismo mortentes.

Respondeo, concessa Majori, negando Minorem; 156 sicut enim sit generalis regula, neminem posse salvare sine Baptismo aqua, falsum tamen est, quod non sit speciale privilegium, seu exceptio martyrii: colligitur enim tale privilegium, tum ex communali consensu Ecclesie, universaliter & indiscriminatim celebrantis festum omnium Innocentium; tum ex verbis Christi Matthæi 10. *Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo: hæc enim confessio non tantum fit verbo, sed etiam facto & opere, unde de Innocentibus dicit Ecclesia: Deus cuius preconium Innocentes martyres non loquendo, sed moriendo confessi sunt.*

Dices, Infantes non sunt capaces martyrii: Ergo 157. licet privilegium illud ei concedatur, parvuli tamen sine Baptismo mortientes, per martyrium justificari non poterunt. Consequentia patet, Antecedens probatur. Martyrium est actus virtutis fortitudinis: Sed in parvulis, utpote usu rationis carentibus, non potest esse aliquis actus virtutis: Ergo nec martyrium.

Respondeo martyrium posse duplíciter considerari: Primo ut est actus virtutis fortitudinis, & sic non habet locum in infantibus; secundò ut est actualis motus pro Christo per se, atque adeò imitatio passionis Christi, & sic convenit etiam infantibus, eosque ex opere operato justificari, & vices Baptismi aquæ supplet, ut docet D. Thomas 2.2. quæst. 124. art. 1. ad 1. ubi de Innocentibus martyribus loquens sic ait: *Martyrii gloriam quam in aliis propria voluntas meretur, illi parvuli occisi, per Dei gratiam sunt afferuti: nam effusio sanguinis propter Christum, vicem gerit baptismatis, unde sicut in pueris baptizari, per gratiam baptismalem, meritum Christi operatur ad gloriam obtinendam; ita & in occisis propter Christum, meritum martyrii Christi operaretur ad palmam martyrii consequendam.* Unde Augustinus dicit in quadam Sermone de Epiphania, quasi eos allegens: *Ille de vestra corona dubitabis in passione pro Christo, qui etiam parvulus Baptismum prodest non estimat Christi. Non habebaris aetatem, quia in passum Christum crederetis, sed habebbatis carnem, in qua pro Christo passum passionem sustinieritis.*

Objicies secundò: Si martyrium justificaret parvulos ex opere operato, esset sacramentum novae legis: Sed hoc dici nequit, ut docet D. Thomas hic art. 11. ad 2. & art. 12. in corp. & patet, quia alias essent plus quam septem novae legis sacramenta, quod est contra Tridentinum sess. 7. can. 1. de sacramentis in genere. Ergo nec illud. Sequela Majoris probatur: Sl-

gnum sensibile & practicum gratiae, in actuali usu ipsius conferendae, verum sacramentum est: At si martyrium justificaret parvulos ex opere operato, esset signum sensibile & practicum gratiae in actu. Ille usus ipsius conferendae: Ergo esset verum sacramentum.

259 Respondet Major in 4. dist. 4. quest. 3. negando Minorem, existimat enim martyrium seu Baptismum sanguinis, verè esse sacramentum, quia confert gratiam ex opere operato. Ad probationem verò in contrarium dicit martyrium reduci ad Baptismum, siveque non esse plura quam septem novae legis sacramenta; sicut nec plura sunt, quamvis plures sint Ordines, quia similiter omnes sub uno sacramento, ut diverse ejus species continentur.

260 Verum hæc solutio & doctrina alijs Theologis displicet, & ab illis rejicitur, Primo quia martyrium ejusdem rationis erat, & eodem modo conferebat gratiam in lege veteri, ac modò in lege nova; Sed tunc non erat sacramentum: Ergo nec modò.

Secundò, Septem sacramenta legis gratiae, constant rebus & verbis: Sed martyrium non constat verbis: Ergo non est novæ legis sacramentum.

Tertio, Sacramentum debet esse remedium à Deo institutum, quo homo viâ ordinariâ uti possit in suam utilitatem: Sed martyrium non est hujusmodi, ut de se patet: Ergo non est verum sacramentum.

Denique, licet Baptismus sanguinis aliquo modo includatur in Baptismo aquæ, ut docet S. Thomas hic art. 11. ad 1. tamen ut idem S. Doctor sit in 4. dist. 4. quest. 3. art. 3. questione 1. propriè loquendo unum est tantum Baptisma, quod in aqua celebratur; alia autem duo Baptismata fluminis & languinis, non verè & formaliter sunt Baptisma, sed solum secundum proportionem ad eundem effectum, & consequenter non possunt esse unum sacramentum cum Baptismo aquæ: omnes autem Ordines, verè sunt Ordines, atque adē sub uno sacramento, ut diverse ejus species, continentur. Unde nulla est paritas quam in defensionem sue singularis opinionis adducit Major.

261 Alter ergo ad objectionem respondeo, negando scilicet sequelam Majoris, propter rationes allatas. Ad ejus verò probationem, concessa Majori nego Minor: licet enim in martyrio conferatur gratia ex opere operato, non tamen martyrium est signum talis gratiae ex divina institutione, ut docet D. Thomas hic art. 11. ad 2. ubi sic ait: *Sacmenta habent rationem signi: alia verò duo (Baptismata scilicet fluminis & sanguinis) convenienter cum Baptismo aquæ, non quidam quantum ad rationem signi, sed quantum ad effectum Baptismatis, & idè non sunt sacramenta.* Quia ergo martyriū non est signum gratiae, aut rei sacrae sanctificantis nos, nec est à Deo institutum, ut homo viâ ordinariâ eo uti possit in suam utilitatem & sanctificationem, non est verum sacramentum, nec se habet ut instrumentum divine virtutis, à Deo institutum ad causandam gratiam, sed solum ut conditio quedam, quā posita Deus infallibiliter causat gratiam, ratione suæ promissionis, & quia martyrium est quedam imitatio passionis Christi, ut supra declaravimus.

262 Objicies tertio contra secundam conclusionem locum Apostoli 1. ad Corinthios 13. dicentes: *Si tradidero corpus meum ita ut ardorem, charitatem autem non habuero, nibil mihi profectus: quotum verborum sensus est (ut explicat D. Thomas hic art. 11. ad 2. 1. quest. 11. 4. art. 8.) martyrium nihil profusus valere sine charitate: At si justificaret adulitos ex opere operato, valeret sine charitate, ei nempè qui tantum haberet attritionem, quandoquidem ipsum justificaret: Ergo martyrium non justificat adulitos ex opere operato.*

263 Relpondeo duobus modis intelligi posse aliquem tradere corpus suum absque charitate, uno modo absque charitate antecedente, que sit aliquo modo causa

operis, vel simpliciter, vel in esse meriti: alio modo absque charitate etiam consequente, que sit effectus ipsius operis, si nimicum ex tali opere, sive traditione corporis, non sequatur charitas in operante. Sensus ergo doctrine Apostoli est, tradere corpus suum absque charitate tam consequente quam antecedente, nihil professe, ex quo nihil contra nos. Licet enim martyrium charitatem non supponat necessariò, si nimicum toleretur ab eo qui solum est attritus de suis peccatis; illam tamen semper secum trahit, adē ut martyr ipse sine charitate nunquam decedat; quia ipsius vi, & ex privilegio Dei, infunditur ei gratia & charitas, conjuncta cum ipsa sanguinis effusione, in quo sensu etiam intelligendus est D. Thomas.

Objicies quartò: Preceptum charitatis obligat sub mortali in articulo mortis: Ergo si aliquis rapiatur ad martyrium, & non elicit actum charitatis, peccabit mortaliter, subindeque nullus poterit recipere gratiam, vi martyrii, cum sola attritione.

Propter hoc argumentum plures existimant, attritionem cogitam non esse sufficientem dispositionem ad martyrium, sed requiri ad minus attritionem existimatam contritionem. Verum quavis haec opinio sit secundior, & in praxi tenenda, nihil tamen est quod eam efficaciter suscedeat; et si enim preceptum dilectionis obliget quemlibet in articulo mortis per se, per accidens tamen ab hac obligatione liberatur, qui pro Christo, sive fidei defensione, vitam suam libenter profundit, maximè quia ex vi talis operis, summam Dei exhibet dilectionem. Unde in casu quo aliquis non posset recipere Baptismum, antequam pro Christo occidetur, sufficeret, si haberet memoriam peccatorum, quod in se motum attritionis supernaturalis excitaret; nam sicut martyrium suppleret in illo casu defectum Baptismi aquæ, its supplet defectum dilectionis Dei super omnia, & contritionis ex ea procedentis.

Objicies ultimò: Non potest designari tempus quo martyrium gratiam conferat ex opere operato: Ergo illa ita non tribuit. Consequens patet, probatur Antecedens. Vel illum confert in instanti mortis, vel ante illud instantis? Non in instanti mortis, quia jam homo non est in illo instanti. Neque ante illud instantis, quia ante instantis mortis nondum est martyrium, utpote consistens in morte propter Christum tolerata.

Respondeo negando Antecedens, & ad ejus probationem dico, martyriū conferre gratiam ex opere operato, brevissimo tempore ante mortem instantis; licet autem nondum sit acta subsecuta mors, ex ipso tamen quod tempus illud patrum dicit à mortis instanti, cursus vite, ac certaminis, seu agonis, jam moraliter consummatus intelligitur.

Instabis primò: In illo brevissimo tempore vita quod martyri testat ante instantis mortis, habet ipse adhuc libertatem, atque adē potest adhuc peccare in sensu composito; Ergo nondum est martyr, sed tantum in ipsa mortis executione, alijs enim posset martyris damnari. Secundo, Potest Deus miraculosè illi prolongare vitam; Ergo ut sit martyrium, requiritur quod in morte in executione.

Ad primam instantiam respondeo quod regulariter loquendo, in brevissimo tempore ante mortem, martyris non habet amplius libertatem, & si eam forte habeat, Deus speciali privilegio ipsum in gratia confirmat, atque adē impotentem reddit ad peccandum, in sensu composito.

Ad secundam similiter dico, in casu quo martyr qui recipit vulnus de se lethale, per miraculum talis morte evadat, sicut Ioannes Evangelista, Deum ipsum confirmatur in gratia, pro reliquo vita tempore, usque ad mortem. Ratio est, quia licet in illo casu mortem miraculosè evadat, verè tamen, absque novo martyrio, dici debet martyr, ut conflat de ipso Ioanne Evangelista, quem Ecclesia ut martyrem colit, licet absque

que novo martyrio, post multos annos, animam effaverit: gratia autem martyrii postulat, ob suam excellentiam, confirmationem martyris in gratia.

§. IV.

Collararium notatum dignum.

270 Ex dictis inferes, mortem ex peste in obsequium languentium appetitam, non esse verum & proprium dictum genus martyrii, ut contendit Theophilus Raynaudus in libro quem edidit de martyrio per pestem; Verum enim & proprie dictum martyrium quatuor habet principia privilegia, nimirum, justificationem ex opere operato, remissionem omnis culpa & poenae, exemptionem a precibus Ecclesie, & aureo-
lam ultra auream victori donandam: Sed haec privilegia Ecclesia nusquam concessit iis qui moriuntur inter ministrandum agri, ut patet principium de tertio & quarto; Ecclesia cuim pro illis orat & Missie sacrificium offerit, & nusquam illos cum martyrii Au-
reola depingit. Ergo mortis ex peste in obsequium lan-
guentium appetita, non est verum & proprium dictum martyrium.

271 Deinde, Aliud privilegium martyrii est, quod si mater propter Christum occidatur, filius quem gestat in utero a peccato originali mundetur: At nemo Catholicorum id unquam dixit de filio quem utero ge-
stat mulier que immoritur ministerio peste laboran-
tium: Ergo nullus Catholicorum unquam existimat, mortem illam aequati martyrio, & omnibus ejus pri-
vilegiis gaudere.

272 Item Verus & legitimus martyr, non debet sponte prodire ad ultroneam mortem, sed ad iste engendus aut vocandus est, ut est communis doctrina Patrum, a Christo accepta, qui prohibet ne ultrò a christiana accedamus, sed ab una civitate ad alia non fugimus; tum ut nostræ infirmitati, tum etiam ut perfectori bono consulamus, ne nos in periculum te neremus & illos ad sevitiam propellamus: Sed haec proprietas martyrii deest morienti peste, dum ex charitate ipsi vivit proximo: Ergo ille veri martyrii gloria non habet.

273 Denrum, Si accenscamus numero mortuum eos qui moriuntur inter ministrandum agri, etiam in eorum album referendus erit S. Calimirus, qui maluit mori, quam castitatis jacturam facere, & illi omnes qui nolunt servare vitam renedio quondam illicitam, ut Cartusianus esu carnium, religiosus transfiguratione regula, &c. Nam sicut primi moriuntur in exerci. in charitatis, ita & isti in exercito alterius virtutis; subinde que nec pro illis, nec pro illis orandum erit, quia ut sopra ex Augustino vi simus, *injuriam facit martyri qui orat pro martyre*: At haec plusquam falsa & ablu-
da sunt: Ergo & opinio Therophili, que idecirce justissimè a sacra Inquisitione Romana anno 1647, die 2. Martii damnata sunt, ut multis ostendit Thomas Hurtado in libro quem pro defensione hujus decreui, contra libellos duos Theophilii Raynaudi edidit.

solemni Baptismo exhibeat, aliquid etiam de illo dicendum erit.

ARTICULUS PRIMUS.

Quis sit idoneus minister Baptismi?

DUplex distingui solet Baptismi minister, unus solemnitatis, alter necessitatis, unde ut clare pa-
teat, quinam sit idoneus minister Baptismi, breviter hic declarandum est, quinam possint ministrare Baptis-
mum cum solemnitate, quinam vero in casu necessi-
tatis sine solemnitate illum conferre possint?

Dico ergo primò, ad solum Sacerdotem, non vero ad Diaconum, pertinere cum solemnitate & ex officio Baptismum ministrare. Ita definitur in Florentino in decreto Eugenii, ubi sic dicitur: *Minister hujus sacra-
menti ordinarius est Sacerdos, cui ex officio competit
baptizare.* Idem docet Clemens I. lib. 3. Conit. t. cap.
1. & lib. 8. cap. 52. dicens. *Nec Diacono fas est offerre
sacrificium vel baptizare.* I. è constat ex Gelasio Papa,
eius verba refert S. Thomas hic art. 1. in arguer, sed
contra.

Ratio etiā id suadet: Ad illos enim pertinet bapti-
zare ex officio, ad quos pertinet admittere fideles in
Christianam rem publicam: Sed id pertinet solum ad
Sacerdotes, non vero ad Diaconos: Ergo ad solum Sa-
cerdotes, non vero ad Diaconos pertinet cum solemnitate & ex officio baptizare. Major patet, Baptismus
enim est janua Ecclesie, & per illum homines sunt
Christianæ re publicæ cives. Minor vero suadetur.
Admittere in aliquam rem publicam ex officio conve-
nit illis qui in rem publicam habent juridicam potestatem: Sed solum Sacerdotes illam habent in republica
Christianæ, non vero Diaconi: Ergo, &c. Minor pro-
batur: *Potestas in corpus Christi mysticum, diman-
nat ex potestate in corpus ejus naturale:* Sed solum Sa-
cerdotes, non vero Diaconi, habent potestatem in cor-
pus Christi naturale: Ergo & in ejus corpus mysticum,
quod est res publica Christianæ. Eadem ratione pro-
bant Theologi in Tractatu de penitentia, ad solum
Sacerdotem peccata absolvere à peccatis.

Adverte tamen, quod licet stando in iure divino, omnes Sacerdotes possint baptizare ex officio, & cum solemnitate, iustis tamen de causis. Ecclesia statuit officium illud à solis Patribus exerceri debere, ut constat ex capite *Iudicium 16. quest. 1.* unde peccare mortaliter qui non habens curam animalium, vellet hoc sacramentum cum solemnitate conferre, non re-
pertur tamen aliqua pena contra eum in jure taxata.

Adverte etiam cum D. Thoma hic articul. 1. quod licet Diaconus non sit minister ordinarius sacramenti Baptismi, ad ipsum tamen pertinet ex vi proprie ordinatio, ministrare Sacerdoti vel Episcopo baptizari. Ita statuit in decreto distincto. 25. cap. *Perpetuis* ubi dicitur, *Ad Diaconum pertinere assistere & ministrare Sacerdotibus in omnibus que aguntur in sacramentis, Baptismo scilicet, & Chrismate, in Patene, & Calice.*

Addo, Diaconum posse cum solemnitate baptizare, ex speciali commissione Sacerdotis, vel Episcopi: unde differentia inter Diaconum & Sacerdotem est, quod Sacerdos vi sui ordinatio est ordinarius hujus sacramenti Minister. Diaconus vero accipit potestatem de jure ordinario interficiendi baptizatis & ex speciali Sacerdotis vel Episcopi commissione, baptismum solemniter conferendi. Tum quia id expressè afferit Glossa tu. et Canonem *Diaconus dist. 25.* Tum etiam, quia in Pontificali Romano in ordinazione Diaconi dicitur, Diaconum debere baptizare & praedicare: unde sicut ex vi sui ordinatio accipit facultatem praedi-
candi solemniter ex commissione Episcopi, ita etiam & baptizandi. Non potest tamen commissio el-
dati, nisi ob magnum necessitatem, aut Ecclesie utili-
tatem:

DISPUTATIO II.

De Ministro Baptismi.

Ad quest. 67. Divi Thome.

Non agimus huc de institutori Baptismi (constat enim ex d. Thome art. 1. disputationis precedentibus, solum Christum esse ejus institutorem) sed solum de ipius ministro, de quo S. Thomas quest. 67. & quis susceptor seu patronus, at caniam ministerialem Baptismi rediicitur, eò quod aliquod ministerium in *Glossa tu.* et *Canonem Diaconus dist. 25.* Tum etiam, quia in Pontificali Romano in ordinazione Diaconi dicitur, Diaconum debere baptizare & praedicare: unde sicut ex vi sui ordinatio accipit facultatem praedi-
candi solemniter ex commissione Episcopi, ita etiam & baptizandi. Non potest tamen commissio el-
dati, nisi ob magnum necessitatem, aut Ecclesie utili-
tatem:

Disputatio Secunda,

tatem: putà si non essent Sacerdotes qui possent solemniter baptizare; quæ necessitas, aut Ecclesiæ utilitas, vix potest nunc reperi, ob multitudinem Sacerdotum.

6 Si quæres, an Diaconus incurreret aliquam pœnâ, si sine prædicta commissione solemniter baptizaret? Respondeo in capite primo de Clerico non ordinato, pœnam irregularitatis statul contra omnes qui cùm non sint ordinati (id est sacerdotio initiati) baptizant solemniter, intellige seclusâ commissione, quæ dari potest Diacono.

7 Dico secundū: Ministrum necessitatis sacramenti Baptismi esse quemcumque, sive ordinatus sit, sive non, baptizatus aut non baptizatus, sive vir, sive mulier, dummodo sit capax abluendi, cum intentione faciendo quod Christus instituit, aut vera facit Ecclesia.

Conclusio est certa de fide, definita in Florentino in decreto Eugenii, ubi sic habetur: *In casu necessitatis, non solum Sacerdos, vel Diaconus, sed etiam laicus, vel mulier, immo etiam paganus, & hereticus, baptizare possunt.* Unde in capite *A quodam Iudeo*, de consecrat. dist. 4, definitur verum esse Baptismum, datum à Iudeo, sub debita forma, & Tridentinum sess. 7. cap. 4. definit Baptismum Hereticorum esse simpliciter validum.

8 Ratio à pelori nostræ cōclusionis nulla alia assignari potest, præter Christi Institutionem, & beneplacitum, sed optima congruentia datur in capite *Constat de consecratione dist. 4.* nimirum maxima necessitas sacramenti Baptismi, cùm nō oīsi per illud, citra martyrium, saluti patvolorum subveniri possit, neque eiā perfectè adultis, qui licet per proprios actos possint justificari, non tamen recipere characterem, & jus ad bona Ecclesiæ. Quam ob causam voluit Christus, ut quisque licet possit subvenire proximo, in necessitate Baptismi constituto. Unde D. Thomas hic art. 5. sit, quod sicut ex parte materiae, quantum ad necessitatem sacramenti sufficit quicunque vera & naturalis aqua, ita etiam sufficit ex parte ministri quicunque homo.

9 Dices primò, D. Augustinum libro 2. contra Epistolam Parthenianam, noluisse determinare an Baptismus à non baptizato collato sit validus, & Gregorium II. scribentem Bonifacio, dicere baptizatos à paganis quibusdam esse rebaptizatos: Ergo Baptismus à non baptizato vel pagano collatus, non est validus.

Ad Augustinum respondeo cum D. Thoma hic art. 5. quod quamvis ille hoc reliquerit loco citato indecimum, fuit tamen ab Ecclesiæ determinatū, præcipue Canone *A quodam Iudeo*, suprà citato, imò ab ipsomet D. Augustino aliis in locis, & in ipsomet libro citato, ubi sic de Baptismo loquitur: *Etsi nulla necessitate usurpetur, & à quolibet cuiuslibet deitur, non potest dici non datum, quamvis recte dici possit illicite datum.* Ad Gregorium verò dicendum, ipsum loqui de paganis, qui non baptizaverant in nomine Trinitatis, qui proinde verum Baptisma non contulerant.

10 Dices secundū, Tertullianum in libro de baptismō docere feminas non posse baptizare: *Petulantia (inquit) mulieris qua usurpat docere, utique & tingendi juis sibi pariet.* Et Epiphanius hæresi 42. Marcionistis objicere tanquam maximum probrum, quod apud illos mulieres baptizarent.

Respondeo illos Autores locutos fulsis de consuetudine Ecclesiæ, & Tertullianum eodem modo dixisse mulierem non posse baptizare, quo dixit, non posse docere: Epiphanius autem hoc solùm exprobrasse Marcionistis, quod non servarent ordinem Ecclesiasticum, sed quam potestatem habent in Ecclesia Catholica soli Presbyteri, illi concederent etiam mulieribus; ac propterea dixit apud illos omnia esse plena probri & perturbationis.

Observandum tamen, quod quamvis possit quilibet, in casu necessitatis, validè & licite baptizare, hic tamen

ordo servari debet, ut mulier non baptizet in præsencia viri, nisi ipse vir nolle baptizare, nec laicus in præsencia Clerici, nec hic in præsencia Sacerdotis: Sacerdos tamē potest baptizare in præsencia Episcopi, quia baptizare pertinet ad officium Sacerdotis. Unde Catechismus Pii V. de Baptismo sic ait: *Neque vero hoc munus ita omnibus promiscue permisum esse fideles arbitrentur, quin ordinem aliquem ministrorum statuere maximè deceat: mulier enim, si mares adhuc, Laicus item, præsente Clerico, sum Clericus coram Sacerdote.* Baptismi administrationem sibi sumere non debent, quanquam obstantes que baptizare consuerunt, improbande non sint, si interdum præsente aliquo viro, qui hujus sacramenti conficiendi minimè peritus sit, quod alias viri magis proprium videretur, ipse excequuntur.

Sed quæres primò, an peccet mortaliter feminas, in præsencia viri, vel vir laicus, in præsencia Clerici, aut Clericus in minoribus, in præsencia Subdiaconi, in periculo mortis baptizans?

Respondeo negativè contra Vazquem disput. 147. cap. 5. in hoc enim quod feminas præferatur viro, & laicus Clerico, & Clericus in minoribus Subdiacono, licet aliqua indecentia reperiatur, est tamen levis & id solum venialis.

Quæres secundū, an peccet mortaliter non Diaconus, qui in necessitate in præsencia Diaconi baptizat?

Respondeo affirmativè, quia Diaconus potest ex commissione confidere Baptismum cum solemnitate, quod multum accedit ad ministrum ex officio, & idcirco videtur res gravis, quod in præsencia illius conficiatur abusio. Idem à fortiori dicendum est de Diacono baptizante in præsencia Sacerdotis, non tamen de Sacerdote baptizante in præsencia Episcopi, quia (ut suprà ostendimus) hoc inter Diaconum & Sacerdotem discrimen reperitur, quod Diaconus ex vi sua ordinationis non est minister Baptismi ex officio, sed solum ex commissione: At verò Sacerdos ex vi sua consecrationis, cùm habeat potestatem ordinis ad consecrandum Christi corpus, habet etiam facultatem ad baptizandum cum solemnitate, & absolvendum à peccatis, potestas enim in corpus Christi mysticum, ex potestate in corpus ejus naturale dimanat, ut suprà dicebamus.

Dices, Hi solum rectè & jure admittere possunt ad corpus Ecclesiæ, qui ipsi præsunt, & sunt veluti principes illius: Sed tali Episcopi in Ecclesia principatū tenent, ut dicit Glossa ordinaria ex Beda super cap. 10. Luca: Ergo soli Episcopi possunt de jure admittere ad corpus Ecclesiæ, subindeque ipsis tantum competit ex officio baptizare, atque ita si simplex Sacerdos in præsencia Episcopi baptizet, peccabit mortaliter.

Respondeo cum D. Thoma hic art. 2. ad 1. quod int. 4 qualibet republica, ea que sunt minora, pertinent ad minoria officia, majora vero majoribus referantur. secundum illud Exodi 18. Quidquid majus fuerit, referant ad te, & ipsis tantummodo minoria judicent; & ideo ad minores civitatis Principes pertinent disponere de infimo populo, ad summos autem Principes pertinent disponere ea que pertinent ad Majores civitatis. Per Baptismum autem non adipiscitur aliquis nisi in summum gradum in populo Christiano, & ideo baptizare pertinet ad minores Principes Ecclesiæ, id est ad Presbyteros, qui tenent locum septuaginta Discipulorum Christi, ut dicit Glossa ex Beda Luca 10. ad illa verba, Designavit septuaginta duos.

ARTICULUS II.

An idem possit à seipso baptizari, vel plures ab uno, aut unus à pluribus?

Dico primò, neminem posse seipsum baptizare. 15 Ita D. Thomas quæst. præcedenti art. 5. ad 4. ubi sit

de Ministro Baptismi.

115

alt quod mutaretur forma Baptisimi, si diceretur, Ego baptizo me; & ideo nullus potest baptizare seipsum propter quod & Christus à Iohanne volunt baptizari, ut dicitur extra de Baptismo & ejus effectu. Unde ibidem Innocentius III. consultus de Iudeo quodam qui seipsum baptizaverit, respondebat esse rebaptizandum. Nec obest quod addit, talem nibilominus salvandum fuisse, si tunc obiisset: intelligit enim non vi Baptisimi fluminis, sed flaminis propter fidem vivam erga Deum, cui volebat uniti per sacramentum.

16 Potest etiam probari conclusio, ex forma Baptisimi, tam Graeca, quam Latina, & ex verbis Christi Matthaei ultimo, Baptizantes eos, nec non ex natura ipsius Baptisimi: Baptismus enim est sacramentum regenerationis, iuxta illud Christi Ioannis 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, &c. Ergo sicut nemo seipsum generare potest, ita nec seipsum baptizare.

17 Dico secundò, plures simul ab uno baptizari posse. Ita D. Thomas hic art. 6. ad 2. ubi sic sit: In casu necessitatibus unus possit simul plures baptizare sub hac forma, Ego vos baptizo, puta si imminueret ruina aut gladii, aut aliquid hujusmodi quod omnino moram non pataretur, ne signillatim omnes baptizaretur. Nec per hoc diversificatur forma Ecclesie, quia plurale non est nisi singulare geminatum presertim cum pluraliter dicatur Matthaei ultimo Baptizantes eos, &c. Quibus verbis S. Doctor conclusionem nostram & docuit & probavit. Potestque confirmari ex eo quod credibile est D. Petrum ita fecisse A. & C. quando unà die multa hominum millia baptizavit, non enim poterat singulos secundum baptizare.

18 Dico tertio: Baptismum collatum alieni à pluribus simul abluentibus, & dicentibus, Nos te baptizamus, nullum esse. Est contra Durandum & Paludanum, est tamen D. Thomas hic art. 6. sic dicentes: Ex tali forma, Nos baptizamus, exprimitur talis intentio quod plures convenient ad Baptismum conferendum: quod quidem videatur esse contra rationem ministerii; homo enim non baptizat, nisi ut minister Christi & vice ejus gerens; unde sicut unus est Christus, ita aportet esse unum ministrum, qui Christum representet: proper quod signanter Apostolus dicit Ephe. 4. Unus Dominus, una fides, unum Baptisma. & ideo contraria intentio videtur excludere Baptismi sacramentum. Quibus verbis S. Doctor rationem fundamentalem nostrae conclusio- nis insinuat, quam Serra sub hac forma proponit. Ut Baptismus sit validus, debet apponi forma legitima, & non exprimi intentio contraria intentioni Christi & Ecclesie: Sed quando plures simul abluerint, & dicant, Nos te baptizamus, non apponitur legitima forma, & exprimit intentio contraria intentioni Christi & Ecclesie: Ergo non est validus Baptismus, sed nullus. Major patet, Minor probatur. Forma legitima, & intentio Christi & Ecclesie, excludit pluralitatem ministrorum convenientium ad Baptismum conferendum; sicut enim unus est Christus, tam ipse quam Ecclesia vult ac intendit, ut minister vicem gerens Christi, & ipsum representans, sit unus; forma etiam legitima, nullum exprimit ministrum, ut patet in forma Græcorum, aut uomum solidum exprimit, ut constat in forma nostra; Sed per hanc formam, Nos te baptizamus, & vi verborum illius, exprimitur pluralitas ministrorum convenientium ad Baptismum conferendum, & intentio talis pluralitatis; Ergo qui illa utuntur, intentionem contraria intentioni Christi & Ecclesie exprimunt, & formam legitimam sacramento Baptisimi non apponunt.

19 Dico quartò, Si plures aliquem baptizando seu ablendo, quilibet eorum dicerebat, Ego te baptizo, qui prius verba proferret, Baptismi sacramentum conficeret; si vero omnino simul abluerent, & verba proferrent, omnes verè baptizarent. Ita D. Thomas hic

art. 6. ubi post verba confirmatione precedenti relata, subdit: Si vero uterque diceret, Ego te baptizo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, tunc manifestum est quod ille qui prius verba proferret, daret Baptisimi sacramentum. .... Si autem omnino simul ambo verba proferrent, & hominem immingerent, vel affugerent..... uterque quantum in se est, baptizaretur nec traherent aliud & aliud sacramentum; sed Christus, qui est unus, interius baptizans, unum sacramentum per utrumque conferret.

Ratio etiam suffragatur. Et in primis, quid si plures aliquem abluedo dicent, Ego te baptizo, ille qui prius verba proferret, sacramentum conficeret, manifestum est; ille etenim prius legitimam formam & materiam Baptisimi apponet: Ergo si intentionem baptizandi haberet, verum Baptismi sacramentum prius conficeret, & alter qui postea verba pronuntiaret, nihil omnino efficeret, sed tanquam re-baptizator, puniendus esset.

Quod vero si omnes simul abluerent & verba proferrent, omnes verè baptizarent, non minus evidens est, nam omnes sufficienter omnia ad Baptismum requiri posse: Ergo sicut recenter ordinati Sacerdotes, omnes simul cu Episcopo verè consecrati si simul verba consecrationis proferant, ita & in nostro casu, si omnes simul abluerent, & verba proferrent, omnes verè baptizarent.

Dices primò: Idem numero effectus à pluribus causis totalibus ejusdem ordinis, simul procedere nequit, ut doceant nostri Thomistæ in secundo physicorum: Ergo nec idem Baptismus esse à pluribus ministris ad illum conficiendum simul concurrentibus.

Respondeo quod idem numero effectus non potest esse à pluribus causis totalibus ejusdem generis & ordinis, si sint principales, secundum autem si sint instrumentales. Ratio differentiae est, quia si idem effectus esset à duabus causis totalibus principalibus, penderet per se à qualibet & non penderet per se, quia sine qualibet esse potuisse; & insuper esset ab his productus per duas actiones numero distinctas, cuilibet enim conveniret sua propria actio, & nihilominus non esset productus per duas actiones, quia in eodem passo non possunt simul esse duas actiones solo numero distinctas: huc autem repugnantis non reperiatur, si cause essent instrumentales; primò quia effectus non pendet per se à causa instrumentalium: sed ipsa mediante, à sola causa principali: secundum, quia non esse, ut etiam duas actiones, sed una tantum, non enim multiplicarentur, propter multiplicationem virtutum instrumentalium, in pluribus instrumentis receptarum, sed propter unitatem subjecti, & virtutis principalis agentis, esset unica solum actio; quia sicut virtus principalis agentis utetur pluribus instrumentis ad eundem effectum producendum, ita etiam ad eandem numero eliciendam actionem.

Dices secundò: Non potest una & eadem persona duobus distinctis numero baptismatibus baptizari: Sed in casu positivo essent diversa numero baptismatata, quia esset multiplex ablution & multiplex prolatione: Ergo, &c.

Respondeo negando Minorem: nam in casu positivo esset unum tantum Baptisma formaliter, ut docet Sanctus Thomas hic art. 6. quis licet essent ibi plures actiones abluentes, & plures formæ, dicentes tamen habitudinem ad idem subjectum formaliter, ut subesset eidem differentiae temporis; unde sicut variae superficies in eadem distantia ad polos & centrum mundi, sunt idem locus formaliter, quamvis continuo fluent materialiter, & variantur; ita diversæ illæ actiones abluentes, & diversæ formæ, prædicto modo sumptu, essent formaliter unus Baptismus.

Dico quintò: Si plures ita eundem baptizarent, ut unus ablueret, & alius verba proferret, Baptismus esset nullus. Est contra Marsilium & Cajetanum, est

Disputatio Secunda,

- mē D.Thomæ suprà quæst. 66.art. 5 . ad 4 . ubi sic ait: *Si convenienter duo, quorū unus esset mutus, qui non posset profere verba, & alius carentis manibus, qui non posset exercere actum, non posset ambo simul baptizare, uno dicente verba, & alio exercente actu. Quo nihil clarius & expressissimè favorē nostræ conclusionis dici potest.*
- 25 *Ratio etiam suffragatur: Nam quando forma sacramenti est falsa, non perficitur sacramentum; sit etiam reutatio substantialis: At si plures ita eundem baptizarent, quod unus ablueret, & alter verba proferret, forma esset falsa: Ergo in illo casu non perficeretur sacramentum. Major patet, Minor etiam videtur manifesta, nam ille qui solum proferret verba, non baptizaret, qui vero solum ablueret, non adhiberet formam, quā materia consecratur: Ergo &c.*
- 26 *Dices primū, hoc inconveniens evitari, si diceretur, Nos te baptizamus, accipiendo propositionem illam complexivè; in hoc enim casu forma non esset falsa, quia sensus esset. Ego & ille baptizamus, per modum unius conjuncti totaliter Baptismatis, quodverum esset sicut eti nullus seorsim possit trahere navim, dici tamen potest, nos trahimus, si plures simul eam trahant.*
- Sed contra: Ex hoc magis confirmatur nostra conclusio, idēc enim hæc secunda propositio est vera, quia verè quilibet trahit navim, saltem partialiter: At verò qui tantum proferret verba, non potest dici abluerere partialiter: Ergo dicendo, Nos te baptizamus, falso assereret.*
- 27 *Dices secundū, Ego te baptizo, non est idem, ac ego te lavo, sed idem quod ego tibi sacramentum confero: uterque autem in casu positio verè conferret sacramentum partialiter, quamvis unus tantum ablueret, & alter verba proferret.*
- Sed contra primū: Sacramentum Baptismi non confertur, nisi per ablutionem: Ergo ille non potest dici conferre sacramentum Baptismi, qui non potest dici abluerere.*
- Secundū, Verba formæ primū & per se significant actionem sensibilem abluerendi, & de illa debent in primis verificari: Ergo nulla responsio. Antecedens constat, nam illa verba, Ego te baptizo, significant usum materiæ primū & per se: Sed ille est absolutio sensibilis: Ergo primū & per se actionem abluerendi significant.*
- 28 *Dices tertīū, Illi duo ministri baptizantes possent validè uti formā Græcorum: hæc autem non esset falsa, quamvis unus tantum ablueret, & alter verba proferret; Ergo &c.*
- Sed contra primū: Verus sensus formæ Baptismi non est petendus ex forma Græcorum, sed potius ex forma quā utitur Romana Ecclesia; neque censenda est illa forma sufficiens, quæ prolata illis verbis quibus Ecclesia Romana utitur, vera esse non potest.*
- Deinde, quando in forma Græcorum dicitur, Bap-tizatur servus Christi, subintelligitur A me, licet non exprimatur, ut patet ex alia eorum forma relata à Florentino in Decreto unionis, in qua sic dicitur: Bap-tizatur manibus meis N. in nomine Patris, & Filiis, & Spiritus sancti: Sed hoc esset falso si alter ex ministris non ablueret: Ergo etiam forma Græcorum non verificaretur, si plures ita eundem baptizarent, ut unus ablueret, & alter verba proferret.*
- 29 *Contra istam conclusionem objicitur primū: Potest contingere quod parvulo moribundo adsint tantum duo, quorum unus sit mancus, & alter mutus; Ergo tunc erit licitum muto abluerere, & manco proferre verba, ne salus pueri periclitetur.*
- Respondeo in tali casu mutum illum posse alligare capiti alterius vasculum aquæ, quod ille submittendo caput versaret supra puerum, proferendo formam. Quod si nullus esset aspergendi modus, nisi manibus, sentendum esset, ac si nullus foret magister legi-*

timus, ut ex verbis D.Thomæ suprà relatis manifestè colligitur.

Objicitur secundū: In sacramento Pœnitentiae & Matrimonii materia adhibetur ab uno, & forma ab alio; Ergo idem poterit fieri in sacramento Baptismi.

Sed nego consequentiam & paritatem: nam sacramentum Pœnitentiae est institutum per modum iudicij, in quo oportet reum & judicem distinguere, & confessionem fieri à reo, absolutionem verò à judge. Matrimonium verò se habet per modum contractus mūtū traditionis & acceptationis, quæ non possunt inter unam & eandem personam reperiri.

ARTICULUS III.

An requiratur aliquis qui baptizatum levet de sacro fonte?

Respondeo affirmativè cum S. Thoma hic art. 7. 32 ubi id probat primò ex perpetua Ecclesiæ consuetudine, & traditione Apostolica, cuius testis est Dionysius cap. 2. de Eccles. hiærarchia dicens, quod sacerdotes assumenes baptizant, tradunt eum ad educationem suscepторis & duci. Et cap. 7. sic ait: Id placuit divinis nostris ducibus (id est Apostolis) ut traherent puerum cuidam docto in divinis pedagogo, & savationis sanctæ suscepторis. Idem testantur aii SS. Patres, qui susceptores variis nominibus appellant: Iustinus qu. 56. ad Orthodoxos, vocat eos προσφύγονα id est offerentes: Tertullianus de Baptismo cap. 18. Sponsores: Augustinus serm. 215. de tempore Fidejussiones: Hyginus Papaæ Can. in Catechismo de consecrat. dist. 4. Patrinos, & Synodus Moguntina can. 47. Compatres, jubetque illos filios suos spirituales catholice instruere.

Ratio etiam suffragatur, nam ut discutit S. Doctor in eodem articulo: Spiritualis regeneratione quæ fit per Baptismum, assimilatur quodammodo generationi carnali, iuxta illud 1. Petri 2. Sicut modo genitio infantes, rationabiles & sine dolo, lac concupiscere: Sed in generatione carnali parvulus nuper natus egit nutrice & pedagogo: Ergo similiter in spirituali regeneratione quæ fit per Baptismum, puerum baptizatum indiget suscepторem, per quem in fide & vita Christiana institutus & informetur.

Admonet tamen S. Thomas in resp. ad 2. hoc non esse de necessitate sacramenti, sed ad ejus solemnitatem pertinere: sicut enim (inquit) in generatione carnali non requiritur ex necessitate nisi pater & mater; sed ad facilem partum, & educationem pueri convenientem, requiritur obstetrix, & nutrix, & pedagogus: ita in regeneratione spirituali quæ fit per Baptismum, suscepтор seu patrinus non est de necessitate sacramenti: unde licet esset peccatum mortale in Baptismo solemní illum omittere, ob præceptum & consuetudinem Ecclesiæ, non tamen quando datur in casu necessitatí sine solemnitate.

Si autem queritas, quinam possint esse patrini in Baptismo?

Respondet D. Thomas hic art. 8. ad 1. & in 4. dist. 41. quæst. 1. art. 3. quæstiunc. 1. ad 3. quod non baptizatus non potest levare aliquem de sacro fonte, cum non sit membrum Ecclesiæ, cuius typum gerit in Baptismo suscepторis, quamvis possit baptizare, quia est creatura Dei, cuius typum gerit baptizans. Unde Catæcumenus, quamvis fidelis sit, non potest esse suscepтор, quia non est baptizatus. Non debent etiam admitti haeretici ad munus suscepторis è sacro fonte, quia hæc cærenzia instituta est ab Ecclesiæ, ut baptizatus in fide Catholica instituantur; haereticus autem à via veritatis aberrans, non ritè institueret infantem; quare est contra Ecclesiæ consuetudinem, suscepторem designare haereticum, non instructorem, sed corruptorem.

rem. Unde si comodet patrinus Catholicus in terris hereticorum haberi nequeat, tenetur Parochus baptizare infantem absque ullo patrino, quia cæmonie Baptismi sunt omittendæ, quando nequeunt debito modo & ritè adhiberi. Item parentes pueri baptizandi, non possunt esse suscepentes seu patrini, ut dicitur cap. *Pervenit*, & cap. *Dilectum est* 3. quest. 1. & docet S. Thomas hic art. 8. ad 2. optimamque congruentiam affert, cum enim generatio spiritualis, alia sit à carnali, alios debet habere parentes seu authores. Demum Abbates, & Monachi, non possunt esse patrini in Baptismo, ut patet ex cap. *Non licet*, de consecrat. dist. 4. ubi sic dicitur: *Non licet Abbatu vel Monacho, de Baptismo suscipere filios, nec commissari habere.* Et in cap. *Placuit* 16. quest. 1. inter alia prohibetur Monachis, *ne filios de Baptismo suscipiant.* Item S. Gregorius Papa libro 4. Epist. 40. prohibet sub precepto, *Monachos sibi commissari facere.* Quam prohibitionem extendi ad Religiosos omnes etiam mendicantes, constat ex communii Doctorum sententia, & ex Rituali Pauli V. titulo de *Patrino*, ubi dicitur: *Ad hoc manus admitti non debent Monachi, vel sacerdotes, vel alii cuiuscumque Ordinis Regulares, à saeculo segregari.*

Quoad numerum verò susceptorum, varie fuerunt diverorum temporum consuetudines, nam olim unus solum admittebatur ad quemlibet baptismum suscipiendum, sic enim statutum fuerat ab Hygino Papa, ut habetur Can. In *Catechismo* de consecrat. dist. 4. postea verò admissi sunt plures, ut colligitur ex cap. *Quis*, de cognatione spirituali, in sexto. Concilium verò Tridentinum sess. 24. de reformat. Matrimonii cap. 2. statuit ut unus tantum sive vir sive mulier, vel ad summum unus & una, baptizatum de Baptismo suscipiant, inter quos ac baptizatum ipsum & illius patrem & matrem, nec non baptizantem & baptizatum, baptizansque patrem ac matrem tantum, spiritualis cognatio contrahatur. Ex quo rectè colligunt aliqui, duos viros, etiam solos, aut duas mulieres, etiam solas, non posse esse suscepentes. Alli inferunt, quod si pater suscipiat proprium filium, contrahit cognationem spirituali cum propria uxore, unde non potest ab ea petere debitum, nisi obteat dispositione. Hoc tamen negat Suarez, existimans de facto peccare quidem parentes, si proprios filios de sacro fonte suscipiant, non contrahere tamen impedimentum petendi & reddendi debitum: quia licet per jus antiquum hæc pena fuisset taxata, huic tamen juri derogatur formaliter per contrarium constitutionem Alexandri III. qui habetur cap. *Si vir de cognitione spirituali*, his verbis: *Ideo nobis videtur, quod sive ex ignorantia, sive ex malitia id fecerint* (id est proprium filium de sacro fonte suscepit) *non sunt ad invicem separandi, nec alter alteri debitum debet subirabere, nisi ad continentiam servandam possint induci: quia si ex ignorantia id factum est, eos ignorantia excusare videtur; si ex malitia, eis fratre non debet patrocinari, nec dolue.*

DISPUTATIO III.

De Suscipientibus Baptismum.

Ad quest. 68. D. Thome.

CUM agens & patiens sit correlative, recto doctrinæ ordine, postquam D. Thomas egit de ministris Baptismi, differit de suscipientibus Baptismum, ac de ejus necessitate & obligatione, de quibus etiam in hac disputatione dicemus.

ARTICULUS PRIMUS.

An Baptismus sit omnibus ad salutem necessarius?

§. I.

Quibusdam præmissis referuntur sententiae.

N Otandum primò, ad finem supernaturalem conso-
quendum duobus modis solete aliquid dici ne-
cessarium, nimirum necessitate mediæ, & necessitate præ-
cepti: necessarium necessitate mediæ est illud sine quo
finis nullo modo potest obtineri, sive culpabiliter, sive
incipit omittatur: quo pacto auxillum divi-
num potest dicti necessarium necessitate mediæ ad actum
amoris eliciendum, quia si homo, etiam sine sua culpa,
illo privetur, actum illum non elicit. Illud verò dicitur
necessarium necessitate præcepti, de quo extat præ-
ceptum, sine eo tamen potest finis obtineri, si nimirum
incipit & ex legitima causa omittatur: hoc
modo auditio Missæ dicitur necessaria tantum necessi-
tate præcepti, ad obtinendam gratiam & salutem, quia
licet omittens missam culpabiliter, non consequatur
gratiam, illà tamen non privaretur, si legitimam adesse
impedimentem ad illam non audiendaru.

Notandum secundò quod quando inquirimus, an
baptismus sit omnibus ad salutem necessarius; hoc in-
telligi debet, secluso privilegio, & martyrio, quia cer-
tum est, Deum posse speciali privilegio aliquem in
utero matris sanctificare, & à peccato originali mun-
dere, sine sacramento baptismi, ut constat de Ie-
remia, & Ioanne Baptista. Patet etiam ex dictis disp. 2.
art. 7. martyrum posse supplere vicem baptismi, tam
in parvulis, quam in adultis, & ex opere operato illos
justificate. His positis

Circa propositam difficultatem, seu baptismi neces-
sitatem, in primis est antiquus error Pelagianorum,
qui cum existimarent nullum esse peccatum originale,
consequenter etiam asserebant baptismum ad salutem
obtinendam nullatenus esse necessarium, & parvulos
omnes tam fideliū quam infideliū habituros sine
baptismo vitam æternam, circa quidvis privilegium.
Sed hic error jampridem ab Ecclesia damnatus est su-
eque à nobis confutatus in Tractatu de peccatis disp.
7. art. 1. ubi peccati originalis existentiam ostendimus,
& principia Pelagii, & Iuliani argumenta diluimus.

Deinde est alius error Calvinistarum, qui eo quoddam
legant apud Apostolum 1. ad Corinth. 7. filios fide-
lium vocari sacerdos, docent nulli eorum imputari à
Deo peccatum originale, licet illud verè contrahant,
idque in gratiam parentum, ac proinde baptismum non
esse illis necessarium ad salutem.

Ex Catholicis verò Cajetanus ad art. 2. hujus qua-
stionis docet, deficiente opportunitate baptizandi
parvulos, votum baptismi à parentibus aut ab aliis con-
ceptum, eis sufficenter prodest ad salutem, præcipue
cum aliquo exteriori signo. Quid ibidem sic explicat,
dicens: *Debet autem in tali casu parentis signo Crucis in-
fantem cum invocatione Trinitatis munire, sicutque Deo
offerre morientem in nomine Patris, & Filiī, & Spiritus
sancti. Item super art. 1. hujus questionis hæc scribit:
In articulo undecimo occurrit scribendum & consequen-
ter dicendum (sub correctione tamen) parvulos in ma-
ternis uteris periclitantes, posse salvari per sacramentum
Baptismi, non in re, sed in voto parentum suscepit, cum
aliqua benedictione prolixi, seu oblatione ipsius ad Deum,
cum invocatione Trinitatis. In eandem sententiam pro-
pendere videatur Ioannes Gerson, Cancellarius Par-
isensis, tom. 3. serm. de nativitate beate Virginis, ha-
bito in Concilio Constantiensi, considerat. 2. & Ga-
briel in 4. dist. 4. quest. 1. art. 3. dubio 2. & nonnulli
Receptiones eas probabilem existimare, testatur*

Serra

Disputatio Tertia,

S-rra hic art. 1. Dicendum Ioannes Caramuel in Theologia fundamentali cap. 7. fundament. 64. num. 1289.
 §. 1. huc scribit: Progredior & inquirio, an omnes infantes non baptizari excludantur a celo? Christianorum filios nonnulli a filiis infidelium distinguunt, & ducuntur ratione qua bona solutione indiget. Sic arguunt: privilegia neminem gravant, nam gravamina privilegia non sunt, atque Baptismus est privilegium; ergo neminem gravat: ergo Christiani filii qui a parente suo est Deo oblati, juvare poterit baptismus: at eo non indiget. Probatur consequentia: quia stando legi naturali, infans parentis ratione, aut obligatione ab originali liberatur, nec indiget baptismus: ergo si modo fide parentum & baptismus etiam indiget, pejorative conditionis est, quam erat: ergo baptismus gravamen est, privilegium non est. Hac ratione Campanella dulcis banc propositionem: (Infantes filii Catholicorum, qui moriuntur sine baptismate, in fide parentum salvantur) multe viri doctri propounderunt. At nonnulli, quorum exhibet nomina illam temerariam, erroneous, contra torrentem Theologorum, in re maximi momenti, esse dicunt; sed non hereticam. An ne subscripti huic censura etiam Lugo. Non habeo ad manum illum librum: ne puto inter alias Lugonis me subscriptionem legisse. Hec Caramuel, qui & argumentum insolutum relinquit, & nullam hanc sententiam censuram notat, unde illi ut probabili adhucere videtur.

§. II.

Error Calvinii proscriptor.

Dico primò: Pueros à parentibus fidelibus natos, non esse sanctos ab utero materno, subindeque indigere baptismate, ut à peccato originali mundentur.

Probatur primò conclusio ex Scriptura, ex qua constat originale peccatum imputari etiam filiis fidelium, sicut enim Apostolus ad Ephes. 2. Eramus & nos natura filii ira: sicut & caesi: nos inquit Iudei, licet ex fidelibus, & Iudeis, atque ex Dei populo nati, sequitur ac ex teri nati ex infidelibus, eramus natura, id est ab origine, & ex naturali generatione, filii ira & damnationis aeternae: Si enim filii ira, filii vindictae, filii paenae, filii gehenne, inquit D. Augustinus Tractatu 44. id Ioan. Item Jacob & Esau erant filii parentum fidelium, & tamen Esau non est natus sanctus, & liber à reatu peccati originalis, ut patet ex illo ad Roman. 9. Antequā quidquam boni vel mali egisset, Jacob dilexi, Esau autē odio habui. Similiter David natus erat de parente fidei, & tamen Psalm. 50. deplorat suam immundam conceptionem, dicens: Ecce in iniurias conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Denique loca Pauli ad Rom. 5. In quo omnes peccaverunt. Et 1. ad Corinth. 5. Christus pro omnibus mortuus est: ergo omnes mortui sunt, adeo sunt universalia, ut filii Sanctorum & fidelium, ab hac lege minime eximantur: non igitur filii fidelium nascuntur sancti, quapropter D. Hieronymus Epist. 7. ad Letham, Tertullianus in Apologeticu cap. 17. & alii docent Christianos, non nasci, sed fieri. Ergo pueri à parentibus fidelibus nati indigent baptismate, ut à peccato originali mundentur.

Probatur secundò conclusio: Si filiis fidelium non esset ad salutem necessarius baptismus, propositione illa generalis Christi Ioan. 3. Nisi quis renasceretur ex aqua & Spiritu sancto, &c. esset falsa, ut de se patet. Neque valet evasio Calvini, dicentis nomen aquæ non sumi ibi propriè pro vera aqua, sed metaphoricè pro Spiritu sancto mundante instar aquæ, sicut (inquit) quando dicitur, Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto & igne, per ignem intelligitur Spiritus sanctus, qui peccata ad instar ignis consumit, & animam mundat ac purificat. Non valet, inquam, haec elusio, nam ut supra disp. 1. art. 1. ostensum est, haec verba Christi ad Nicodemum, non possunt ad sensum metaphoricum determinari, sed debent de vera & naturali aqua intelligi: ideoque merito Tridentinum sess. 8. can. 2. de Baptis-

mo, anathematizat eum qui verba illa ad metaphoram aliquam detorserit. Nec verba illa Matth. 3. Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto & igne, Calvinii responsione juvent, nam cum certum sit, non dari baptismum in igne, sicut in aqua, necessitas expositionis cogit recurrere ad metaphoram in illo loco, non vero in illo quem ex Ioan. 3. addiximus.

Dices tamen, Ioan. 6. dicitur universaliter, Nisi manducaveritis carnem filii hominis, non habebitis vitam in vobis, & tamen sub hac generali sententia parvulos non comprehendimus: Ergo similiter, esto locus citatus Ioan. 1. sit intelligendus de baptismate aquæ, tamen ab illa generali sententia poterunt pueri fidelium excipi.

Sed negatur consequentia & paritas, ratio discriminis est, quia pueri sunt capaces regenerationis spiritualis, ad quam ordinatur sacramentum Baptismi, non vero nutritionis spiritualis, ad quam ordinata est Eucharistia: nutritio enim spiritualis est ad restauracionem ejus quod de spiritualibus viribus per quotidiana peccata desperditum est; quæ desperditio cum locum non habeat in parvulis, etiam spiritualis nutritio in ipsis locum habere nequit.

Contra istam conclusionem objiciunt primò haeresi, Deus Genesis 17. promisit Abraham, se fore Deum ipsum, & seminis eius, peculiari quadam ratione, nempe per gratiam: Sed in iuriam facit divinæ huic promissioni, qui dicit eam non sufficere ad salutem sine baptismate: Ergo cum fidèles omnes, & eorum filii, sint semini Abrahæ, qui est pater omnium credentium, non potest absque iuris divinæ promissionis ei factæ, afferi quoddam infantibus fidelium necessarios sit baptismus ad salutem.

Respondeo promissionem illam à Deo factam Abrahæ, posse duplentes explicari, vel secundum sensum litteralem, vel secundum spiritus & mysticum: si secundum litteralem explicetur, nihil facit ad propositionem, quia Deus non promisit Abrahæ secundum litteram, & semini eius, gratiam peccatorum remissivam, & vitam aeternam, sed peculiarem protectionem, gubernationem, & terrenam felicitatem: si vero explicetur illa promissio secundum sensum mysticum, tunc quidem poterit intelligi de gratia & vita aeterna, at non per carnalem generationem ex parentibus (ut existimat Calvinus) sed per spiritualem regenerationem in Christo, quæ fit in baptismate, ut colligitur ex doctrina Apostoli ad Roman. 4. neconon ad Galatas 3. & 4. assertentis eos esse filios Abrahæ secundum promissionem, non qui filii carnis, sed qui sunt filii fidei, id est fidèles, sicut Abraham: parvuli autem non incipiunt esse fidèles, nisi cum baptizantur. Certè, si omnes filii fidelium nascantur sancti, ex vi illius promissionis, vel omnes remanent fidèles, vel reliqui postea deficiunt: Si aliqui deficiant: Ergo male docet Calvinus, fidem aut sanctitatem semel habitam amitti non posse. Si vero omnes remanent fidèles & sancti: Ergo neque Iudei poterunt deficere à fide, cum sint omnes posteri Abrahæ, neque Ecclesia Romana, quam tamen Calvinus ait defecisse; neque filii Calvinistarum possunt deficere à fide Calvinistica, quod tamen est contra experientiam.

Objiciunt secundò haeresi: Apostolus 1. ad Corinth. 7. filios fidelium vocat sanctos: Ergo illi non indigent baptismate ad sanctificationem.

Respondeo Paulum ibi loqui de filiis natu ex uno coniuge fideli, & altero infidieli, qui aliquando sanctificantur, baptizati & conversi cura & operâ parentis fidelis; sicut etiam conjux infidelis, non raro à fideli convertitur: coque sensu dicitur ibi sanctificari vite infidelis, per mulierem fidem. Neque enim existimandum est, virum infidelem, manentem infidelem sanctificari per uxorem fidem, cum idem Apostolus ad Hebreos 12. absoluè pronuntiet, fine fidei

de Suscipientibus Baptismum. 119

fide impossibile est placere Deo, & Marci ultimo dixit. Quis non crediderit condemnabatur. Hujus ergo tantum boni sic habatur ibi Apostolus conjuges fideles, ad habitandum cum conjugibus infidelibus, pacifici cohabitare volentibus : Sanctificatus est enim [inquit] vir infidelis per mulierem fidem, & sanctificata nulius infidelis per virum fidem : atque filii vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt : vel de facto, quia iam studio & cura conjugis fidelis baptizati sunt; vel in spe non permaneendi in immunditia & infidelitate, sed aliquando emergendi ex illa, ope parentis fidelis, ut interpretantur Tertullianus, Heronymus, Augustinus, & alii, quia ea de causa, filios parentum fidelium, suscepimus baptismum, vocant Candidates fidei & sanctitatis, id est destinatos ad illam a parentibus fidelibus.

S. III.

Cajetani sententia rejicitur.

11 *D*ico secundò, temerarium & errori proximum &c, afferere quod deficiente opportunitate baptiza: i parvulos, ad eorum salutem sufficit votum baptismi a parentibus aut ab aliis conceptum, cum aliquo signo ex exteriori, vel cum aliqua benedictione proli: seu obligatione ipsius ad Deum, cum invocatione sanctissimæ Trinitatis. Et contra Cajetanum supra citatum, eius opinio e commentariis ejus in D. Thomam, jussa P. V. expuncta fuit, licet adhuc in quibusdam exemplaribus veterioribus, aut Romæ non ex eiusis reportatur.

12 *P*robatur primò ex D. Ambrofio lib. 2. de Abraham cap. ultimo, ubi explicans illa verba Joan. 3. Nisi quis renatus fuerit, &c. Utique (inquit) nullum excipit, non infantem, non aliquam præventionem necessitate. At ex Augustino lib. 3. de anima cap. 9. sic dicit: *Deo credere, nos docere, infantes atqueam baptizentur, morte præventos, pervenire posse ad originale indulgentiam peccatorum, si usq; esse Catholicus. E. epist. 28. ubi sic habebit: Quicunq; dixerit in Christo vivificare posse parvulos qui sine ejus participacione, id est sine baptismō de h[ab]ita vita excent, hic & cōtra Apostolorū predicationem venit, & totam cōdemnat Ecclesia. Subdit ib. item: Non alia causa festinatur & currunt, nisi quia præcul dubio creduntur, alia eos vivificari non posse. De numib. 1. de peccatorum meritis cap. 27. de parvulis ait: Quoniam de omnibus ejus esse non incipiunt parvuli, nisi per baptismum; profecto si hunc non accipiunt peribunt.*

13 *D*ices, SS. Patres loqui de baptismo suscepto vel in re vel in voto proprio in his qui ipsum habere possunt, quales sunt adulti, vel in voto parentum in his qui proprium votum habere nequeunt. Sed contra hanc responsionem stat apertissime S. Doctor, nam in libro de bono persever. c. 12. postquam negavit damnationem illorum parvolorum fortuito alieni casu, vel parenti: negligenter posse tribui, subdit: *Quid dicam quod parvulus aliquando antequam illi per ministerium baptismi succurriri possit, expirat: plerumq; enim festinantes parentibus, & paratis ministerio, ut baptismus parvulo detur. Deo tamen nolente non datur, qui enī parvulum in vita non tenuit ut daretur. Et epist. 107. ad Vitaliem cia e dicit, salvos non fieri parvulos istos, non quia ipsi nolunt, sed quia Deus non vult; aliquando cupientibus, festinantesq; parentibus, ministerio quoq; voluntibus ac paratis, baptismū Deo nolente non dari, cum repente pro quo currebat expiret. Idem habet epist. 105. ad Sextum, libro de cortege, & gratia c. 8. libro de gratia & liberio arbitrio cap. 22. Concinquitque Magistro suo S. Prosper in carmine de ingratia, ubi habet hos versus:*

*Nec meritis istud poteris optare parentum,
Cum videas multos sanctis genitoribus ortos,
Nullo salvare studio potuisse suorum.*

E quo manifestè deducitur, votum parentum pro baptismō suorum parvolorum, non sufficere ei ad salutem. Quare Divus Thomas quodlibet h. c. articulo 4. assertit nūquam apud Augustinum & SS. Petros scriptis, quod Baptismū vicem suppletat, nisi baptismus sequitur, aut flaminis.

Perbatne secundò conclusio: *Vel illa ceremonia & consignatio crucis, cum protestatione si ei, sufficere potest ad salutem omnibus omnino parvulis qui baptizari non possunt, vel aliquibus tantum ex illis? Nisi in aliquibus tantum, nulla coim est assignabili ratio discriminis. Neque omnibus, alia enim perinde erit ac ponere, quantum ad effectum gratiae pccati originalis remissivæ, praeter baptismum, aliud sacramenti genus: Ergo &c.*

Confirmatur: Cūn lex generalis sit de baptismō: **13** *Nisi quis renatus fuerit, &c. non potest asserti, votum baptismi, cum aliquo signo exteriori, vel cum aliqua benedictione prolis, sufficere ad parvolorum salutem, quando non adeat opportunitas eos baptizandi, nisi fidicatur, esse privilegium, seni exempti nem a tali iure, seu legi generali, à Christo condita, & verbis reatis declarata: At hoc dici nequit: Ergo nec illi. Magis patet, Minor probatur. Quan o constat de ipsa lege, nisi constet etiam de privilegio derogante legi, nullum censetur huicmodi privilegium: Ergo cūm non constet nobis de privilegio illo Cajetani, derogante legi generali Baptismi, quia neque ex Scriptura, neque ex Traditione colligitur, nullum plenè & fictitiū censeri debet. Unde contra hunc Authorem merito adduci potest illud Augustini de natura & gratia cap. 8. contra Pelagium, de parvulo natu, se mortuo in loco in quo non potuit baptizari: *Absolvat eum Pelagius. & aperiat ei, contra sententiam Domini regnum calorum, sed non absolvit eum Apostolus dicens, Per unum h[ab]minem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors.**

Probatur tertius: *Eadem omnino ratone, quā assertit 16 Cajetanus, defectum Baptismū suppleti posse. In necessitate quoad infantes ex parentibus Catholicis natos, per fidem parentum ipsis applicat. in mediante signo crucis, cum invocatione Trinitatis; eadem, inquam, ratione poterit dici. Deum per s. ipsū in ipsis lere etiam defectum talis ceremonie in infantibus propter innumeris qui moriuntur quotidie apud Turcas & infideles, ne scilicet omni præsidio salutis d. flituti, misericordia percutant, ut loquitur Cajetanus, & sic omnes infantes, quibus non potest applicari baptismus, salvabuntur, quod sine ingenti temeritate affirmari nequit; nam ut ait Prosper lib. de vocatione Gentium c. 8. Non est fas credere eos parvulos qui regeneratione non sunt adepti sacramentum, ad ullum pertinere beatorum confortissim, cūm Dominus dixerit Ioh. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Des. Similia docet Augustinus lib. de peccat. meritis cap. 23. ubi sic ait: Nulla ex arbitrio nostro salu eterna, prater baptismū Christi, promittatur infantibus, quā non promittit Scriptura Divina, humanū omnibus rationibus præferenda. Idem Fulgentius de fide ad Petrum cap. 26. alia 27. Firmissimè tenet [inquit] nō solum homines ratione utentes, verum etiam parvulos, qui sive in utero matris vivere incipiunt, & ibi moriuntur, sive juxta de matribus nati, sive sacramento baptismi, quod datur in nomine Patris, & Filiis, & Spiritus sancto, de hoc sacculo transiunt, semipaterno igne puniendos. Quare licet fateri necesse sit, parvulos extra baptismū & martyrium, ex speciali Dei privilegio & dispensatione salvati posse, quia virtus divina nullis legibus est alligata; & sicut parvulum salvat per baptismum, ita sine baptismō eum potest salvare; de nullo tamen, circa revelationem specialem, potest sive temeritate asserti, ita fuille salutem constitutum: illa enim assertio est temeraria, quia a generali Dei lege, qualis est lex de baptismō, exceptionem facit, quam Ecclesia Catholica, & Sancti ejus Doctores non fecerunt.*

Hinc

17 Hinc colliges contra Gersonem suprà citatum; non debere parentes orare Deum, ut infantes suorum natos, si in utero matris sint morituri, salvos faciat, sed potius, ut quis sine baptismo non est salus, dignetur eos in vita servare, donec in lucem editi, a qua salutis abluantur: quomodo S. Augustinus serm. 37. de diversis refert oratione mulierem quandam pro parvulo ante baptismum defuncto, non ut salvaretur sine baptismo; sed ut ad momentum revivisceret, quo baptizari posset, quod & factum fuit.

§. IV.

Solvuntur argumenta Cajetani.

18 Objicit in primis Cajetanus: Non obstante praecepto circumcisionis in lege antiqua, dum necessitas urgebat, ante octavum diem nativitatis pueri, sufficiebat illi ad salutem fidem parentum applicare per aliquod signum sensibile: Ergo similiter, immo à fortiori modo in lege gratiae, non obstante praecepto baptismi, sufficiet parvulo, qui non potest baptizari, applicatio ejusdem fidei, cum signo & invocatione sanctissimæ Trinitatis. Antecedens est certum, & communiter docetur à Theologis. Consequentia vero probatur. Tum quia fides non fuit majoris virtutis & efficacie apud veteres, quam apud nos. Tum etiam, quia si in lege veteri ante octavum diem sufficiebat ad salutem parvuli remedium legis naturæ, non vero in lege Evangelica, quando parvulo non potest applicari baptismus, sequitur parvulos in nova lege esse deterioris conditionis, quam in lege scripta, & in lege naturæ, ac per Evangelium viam salutis esse arctatam, & difficiliorem redditam.

19 Respondeo, concesso Antecedente, negando consequentiam, & paritatem: Ratio discriminis est, quia cum in lege Moysis prohibuit Deus puerum circumcidere ante octavum diem, consequens erat, ut aliud remedium periclitantibus ante octavum diem relinqueret applicandum, scilicet sacramentum legis naturæ: nunc vero quia sic baptismum instituit, ut non prohibeat ipsum applicari pueris statim ac in lucem edantur, non est mirum, si nullum aliud remedium pro ipsis reliquerit. Ad primam probationem in contrarium dico, quod licet fides in ratione fidei non esset majoris virtutis apud veteres, quam apud nos, immo majoris efficacie sit fides nostra, utpote explicita circa mysteria Incarnationis & Trinitatis, quam illa, que erat tantum implicita in lege veteri, quas id est mysteria: in ratione tamen sacramenti, fides antiquorum, ligno sensibili expressa, habebat aliquid supra fidem nostram, nempe quod valeret ad salutem parvulo, per modum sacramenti ipsi applicata, quod tamen non habet modum.

Ad secundam probationem nego sequelam: multe enim erant tam in lege naturæ quam in Mosæica, quibus parentes applicare non poterant remedium aliquod contra peccatum originale; & quamvis facilior esset applicatio remedii legis naturæ, quam legis gratiae, quia illud non erat ita determinatum, ex eo tamen non sequitur parvulos in lege Evangelica esse deterioris conditionis, quam in lege naturæ, vel in lege Mosæica; tum quia nunc plures salvantur in lege Evangelica, toto orbe diffusi, quam tunc in fide parentum; tum etiam quia baptismus uberiorum gratiam praefat, & citius ad gloriam perduebit.

Addo quod, aqua quæ est materia baptismi, est valde communis, & facilis est ablucere, & quædam verba proferre, quam signo sensibili adjungere actum fidei supernaturalis, qui requirebatur ad remedium legis naturæ; unde tunc non poterat tam multis subveniri parvulis, sicut modò: quia tunc non nisi à fidelibus sa-

cramentum pro parvulis institutum adhiberi poterat; nunc vero etiam à paganis, hereticis, & infidelibus, baptisma administrari potest, ut Tractatu precedentem disp. 6. art. 3. ostensum est. Ex quo patet, per institutionem baptismi, viam salutis non esse arctatam, aut difficiliorem redditam, sed potius magis dilatatam, cum plures sint fideles, qui ejus procurent applicationem, quam essent in lege naturæ, vel in lege scripta, qui sacramentum pro parvulis tunc institutum applicarent.

Objicit secundò Cajetanus: Deus habet voluntatem antecedentem salvandi omnes homines, per quam omnibus dat auxilia sufficientia ad salutem, ut in Tractatu de voluntate Dei, disp. 4. art. 2. ostendimus: At hoc falsum esset, si non esset aliquod medium, quo deterretur in parvulis originale peccatum, dum baptizari non possint; Deus enim ipsis nullum daret auxilium seu medium sufficiente ad salutem; subindeque voluntas antecedens quam habet salvandi omnes homines, ad parvulos non se extenderet, nec Christus omnium parvulorum Redemptor dici posset, cum illius redemptio non excedat objectivæ voluntatem generalem quam habet de Salute omnium hominum, utpote ab illa imperata: Ergo &c.

Priusquam huic objectioni respondeam, dico hanc à difficultatem militare etiam contra sententiam Cajetani: sunt enim aliqui quibus nedium baptismus, sed neque etiam aliquod aliud remedium adhiberi potest: puta qui vel in utero matris praefocantur, vi influxus eiusdem naturalium, vel qui improvise omnino morte rapluntur statim post nativitatem. Unde si argumentum Cajetani valeat, sequitur Deum non habere voluntatem antecedentem de salute illorum parvulorum, nec Christum dici posse illorum Redemptorem.

Nec valet si quis in favorem Cajetani respondeat à parentes posse & teneti adhibere parvulus, etiam in utero maternis, medium aliquod sensibile, quo à peccato originali mundentur, statim ubi constat de animatione foetus, siveque p̄d̄t̄s parvulos non defitui mediis & auxiliis sufficientibus ad salutem, saltem mediatis, & in suis parentibus. Non valet inquam, Primo quia s̄p̄ contingit non statim percipi quando foetus incipit animari, & mori priusquam constet aut constare possit de ejus animatione. Secundò, quia hæc responso est contra communem Ecclesiæ si leni, & præcīx; illa enim solet universaliter negare sepulturam in loco sacro parvulus in utero matris suffocatis. Tertiò, hac admisiā response, unum à duobus esset necessariè admittendum, scilicet aut quod baptismus non esset per se necessarius ad gratiam conferendam, sed per accidens, in casu quo remedium illud non esset prius à parentibus in utero matris foeti applicatum; aut quod tale remedium non esset per se causatum gratiae, sed per accidens tantum, quando foetus infallibiliter esset moriturus, antequam baptizati posset. Primum est fidei contrarium, juxta quam baptisatus per se & essentialiter est unum e sacramentis mortuorum, ac proinde per se ad primam gratiam conferendam ordinatum. Secundum vero est omnino fictitium, nullibi enim habetur, Deum aut Christum ita dispositum, immo lex contraria statuta est, nullum scilicet intraturum in regnum calorum, nisi prius ex aqua & Spiritu sancto renatus fuerit.

Dices, Pueris adhuc in utero materno existentibus communicatur culpa originalis: Ergo est aliquod remedium pro eis antequam nascantur morientibus institutum, quo applicetur ipsis meritum Christi, cum id efficacius sit (ut docet Apostolus) quam demeritum Adami, quod est causa contractionis originalis peccati.

Respon-

de Suscipientibus Baptismum. 121

Respondeo, concessu Antecedente, negando consequiam & paritatem: ratio discriminis est, quia licet meritum Christi sit efficacius peccato Adae, quia delet ipsum, & alia peccata non endem tamen modo applicatur; peccatum enim originale transfunditur per generationem carnalem, subindeque contrahitur in utero ubi fit illa generatio; meritum vero Christi applicatur per generationem spiritualem, qua non fit nisi extra uterum, quia non fit nisi per sacramentum regenerationis, quod est baptismus, inapplicabilis pueris nondum in lucem editis. Hs præmissis

24. Ad objectionem respondeo, concessa Majori, negando sequelam Minoris, ut enim veluntas antecedentes quæ Deus omoium hominum salutem desiderat, & generalis Christi redemptio ad parvulos omnes, etiam ad illos qui in utero matris morluntur, & ad illos quibus post nativitatem nullum humana diligentia potest applicari baptismus, se extendat, non requiritur quod i. D. us ipsi de facto contulerit medium seu remedium, quo peccatum originale in ipsis deleri possit, sed sufficit, quod universaliter pro omnibus parvulis baptismus institutos fuerit, & omnibus oblatus, & preparatus, & per merita Christi quoad sufficientiam obtentus. Unde quando dicitur, quod Deus per voluntatem antecedenter quæ desiderat omnium hominum salutem, dat omnibus auxilia seu media ad salutem sufficiens distinguendum est: si ly dare accipiat, prout significat idem quod preparare seu offere in communione, concedendum est. Si ly dare accipiat, prout est correlatum ad recipere, & prout significat ipsam intermissionem receptionem auxiliarum, negandum. De quo fuit in Tractatu de prædestinatione disp. 5. art. 5.

§. V.

Quid de adultis dicendum?

25. **D**ico tertio, baptismum in re vel voto esse omnibus adultis necessarium necessitate metuens salutem.

Conclusio patet ex supra dictis, omnia enim testimonia pro præcedenti conclusione adducta, procedunt tam de adultis quam de paucis: Ergo baptismus est etiam ipsis necessarius necessitate mediis. Deinde et discurrat D. Thomas hic art. 1. sine e non potest aliquis salvare, per quod homo incorporatur Christo, sicut ipius membrum; nullus enim potest salutem consequi, nisi per Christum, ac proinde nisi Christo incorporetur, quia sicut per unius hominis delictum in omnes homines in condemnationem, sic & per unius justitiam in omnes homines in justificationem, ut ait Apostolus ad Romanos. 5. Sed homo per solum baptismum incorporatur Christo: Ergo sine Baptismo nullus potest salutem consequi.

Qod vero adultis interdum sufficiat baptismus in voto, probatur contra aliquos veteres, qui adeo severè exigebant baptismum ipsum, ut perire putarent omnes adultos, qui vel non baptrizati, vel non obitu martyrii morerentur. In qua sententia fuit author libri Ecclasiast. dogmatum cap. 74. ubi ai: Catechumenum, licet in bonis operibus defunctum, vitam habere non credimus. Item videtur sentire Nazia: zenus Orat. in sanctum Lavacrum. Oppositum docet Ambrosius Orat. in obitu Theodosii, qui Catechumenus antequam baptizatur, mortuus fuerat: Quem (inquit) regeneraturus eram amisi, ille autem gratiam, quam speraverat, non amisi. Item D. Augustinus, postquam multum in hac questione laborasset, lib. 4. contra Donatistas cap. 22. sic responderet: Deum multumque considerans invenio, etiam sine regeneratione lavacra, ipsum fidem conversionemque cordis satis esse. Nam ille laico non pro nomine Christi fueras crucifixus, sed pro meritis facinorum suorum; neque quia credidit passus est, sed dum pataretur, credidit. Quantius ita valent, etiam sine visibilibus sacramentis. Theol. Tom. V.

mento, quod ait Apostolus: Corde creditur ad justificationem, ore autem confessio fit ad salutem, illo latrone declaratum est, sed tunc impletur invisibiliter, cum mysterium baptismi, non contemptu religionis, sed articulus necessitatis excludit. Ex quo constat liberum de Ecclesiasticis dogmatis, non esse D. Augustini. Ita quoque respondit D. Bernardus h. c. de re consultus epist. 67. Cum autem aliqui nolent acquiescere ejus sententiae, causa declata est ad Ieronimum II. qui respondit, satis esse votum baptismi, quando baptinus ipse haberi non potest, ut constat cap. ad Apostolicam, de presbytero non baptizato. Ratio etiam id suadet, nam ut doceat Theologus in Tractatu de justificatione, vel de penitentia, adultus elicens actum contritionis, vel directionis Dei super omnis (in qua includitur votum seu desiderium servandi omnia precepta, & consequenter votum suscipiendo baptismum) statim consequitur gratiam, quia ponit ultimam dispositionem ad justificationem.

Verum controverbia est inter Authores, quodnam 27. votum baptismi sit necessarium ad justificationem & salutem, quando baptismus non potest in re haberi? Pro eius intelligentia & resolutione, scie id est, duplex esse votum baptismi, implicitum & explicitum. Implicitum nihil aliud est, quam vel voluntas fervandi totam legem Christi, vel ingrediendi Ecclesiam, vel vitam æternam acquirendi per media a Deo v. i. Christo definita: quamvis eum habent ratione voluntatem, nihil audierit de B. pt sine, dicitur tamen habere virtualiter & implicite propositionem suscipiendo baptismum, ex eo quod baptismus est unum necessarium ex institutione Christi, ad integrum datur Ecclesiam, & veram beatitudinem inquitenda. Votum explicitum, est formale propositione five definitione suscipiendo baptismum in particulari, unde statim terminatur ad baptismum in particulari, il id vero ad aliquid commune, in quo baptismus continetur, aut cum quo connectitur. Hs præmissis

Quidam existimant, non unum explicitum baptismi nec ad salutem nec ad justificationem necessaria esse, sed ad utramque ut vobis illius implicitum & virtus sufficere. Alii vero docent, ad salutem quidem votum explicitum Baptismi requiri, non tamen ad justificationem. Sed probabilior est sententia, que asserta post legis Evangelice promulgationem, votum explicitum Baptismi, tam ad justificationem, quam ad salutem non esse necessarium. Eadem enim est ratio de voto baptismi, ac de fide Trinitatis & Incarnationis: Sed probabilior, & inveni S. Doctoris conformior est sententia, que asserta post Christi adventum, & legis Evangelice promulgationem, item explicitum Incarnationis & Trinitatis, esse necessarium ad justificationem & salutem, necessitate mediis, ut in Tractatu de fide disp. 6. art. 5. ostendimus est: Ergo & quæ docet vobis explicitum baptismi, ad utramque necessitate mediis adultis esse necessarium.

§. VI.

Corollaria notaria digna.

Ex dictis loferes primò, baptismum esse etiam ne 29. cessarium necessitate precepti d. vni ad salutem. Et enim regula generalis, quod in omne medium per se necessarium ad salutem, si libet ab alio nostro, est etiam necessarium necessitate precepti d. vni; siquidem nihil magis debuit cadere sub precepto divino, quam illud sine quo vita eterna haberi non potest; si tamen sit in arbitrio nostri facilius: etenim non sat Christus legislator providisset bene & perfectione sue reipublicæ, quæ est Ecclesia Christiana, si non impostrisset specialia precepta circa illa quæ ad finis ipsius consecrationem inserviunt tamquam media necessaria: Sed ut jam ostendimus, baptismus est medium ad salutem.

saltem necessarium : Ergo etiam est necessarius necessitate praecepti.

30. Hoc verò praeceptum obligat omnes adultos habentes baptismi copiam, quamvis sint per gratiam spiritualiter regenerati, seu per baptismum flaminis iustificati : Nicodemus enim (ut notat S. Augustinus Tractatu 11. in Joan.) erat in gratia, tamen Christus dixit illi, *Nisi quis renatus fuerit, &c.* Itm̄ etiam si aliqui nunc sanctificarentur in utero, nihilominus tenerentur baptizari, ut docet S. Thomas hic art. 1. ad 3. h̄s verbis: *Illi qui sunt sanctificati in utero, consequuntur quidem gratiam emundantem à peccato originali, nō tamen ex hoc ipso consequuntur characterem quo Christo configurantur; & propter hoc, si aliqui nunc sanctificarentur in utero, neesse esset eos baptizari, ut per susceptionē characteris, alii membris Christi conformarentur.* Et in 4. dist. 6. q. 1. art. 1. quæstiunc. 3. ait, quod sanctificatus in utero debet baptizari propter tres rationes. Primo, propter acquirendum characterem, quo annumeretur in populo Dei. & quasi deputetur ad percipienda divina sacramenta. Secundo, ut per baptismos perceptionem Passioni Christi etiam corporaliter conformatur. Tertio, propter bonum obedientie, quia præceptum de Baptismo omnibus daturum est, & ob omnibus impleri debet, nisi articulus necessitatis sacramentum excludat.

31. Dices, formam baptismi non posse de tali subiecto verificari, illa enim significat ablutionem non tantum materialē, sed etiam spiritualem à peccato : At puet qui esset sanctificatus in utero matris, non posset spiritualiter mundari per baptismum à peccato originali, cùm per factificationem in utero, ab illo jam esset mundatus : Ergo illi non posset applicari baptismus.

32. Respondeo primò, hoc argumentum nimis probare, probat enim non posse verè applicati formam baptismi adulto, qui jam ante per actum dilectionis supernaturalis, vel coitionis perfectæ, à peccatis mundatus fuerit.

33. Respondeo secundò, negando primam propositionem, nam sicut hæc verba, *Ego absolvō te à peccatis tuis*, que sunt forma sacramenti Pœnitentiae, nihil aliud significant, nisi ego impetrator tibi gratiam remissivam peccatorum seu que de se potens est ad solvenda peccatorum vincula, si subiectum illis inveniatur ligatum. Ita pariter hæc verba, *Ego te baptizo*, que sunt forma sacramenti baptismi, nihil aliud significant essentialiter, nisi infusionem gratiae sanctificante, que de se valet ad peccatum originale & actuale delendum, si ea in subiecto inveniat. Unde sicut in sacramento Pœnitentiae, prædicta verba, *Ego absolvō te à peccatis tuis*, verificantur, quamvis premitens solum peccata jam confessi & remissa, quibus proinde non ligatur, constituerit: ita pariter in sacramento Baptismi, hæc verba, *Ego te baptizo*, vera sunt, quamvis ille qui baptizator, per gratiam sanctificantem, à peccato originali & actuali jam mundatus sit. Addo, lavari & mundari spiritualiter posse non solum eos qui sunt infecti peccato, sed & alios ab illo mundos: possunt enim magis magisque mundari, id est per augmentum gratiae sanctificantis magis removeti à statu peccati: sicut illi qui jam peccato aliquo sunt infecti, possunt alii magis, magisque infici, juxta illud Apoc. 22. *Qui in sordibus est, sordescat adhuc, & qui justus est, justificetur adhuc*; & sanctus, sanctificetur adhuc.

34. Inferes etiam ex dictis, baptismum non debere differri usque ad finem vite, vel ad longum tempus, sed post sufficientem instructionem de rebus fidei, suscipi. Per baptismum enim homo adscribitur militiæ Christianæ: est autem iterationabile ut tunc aliquis adscribatur militiæ, quando cessat bellum. Deinde Baptismus est institutus ad hominem in Christo regenerandum, & cum constituendum Ecclesiæ membrum, ut sit capax aliorum sacramentorum, fructus sacrificii, & obedientie ac subjectionis, respectu jurisdictionis Eccle-

sasticæ; quo fine magna ex parte frustaretur, si usque ad finem vite, vel ad longum tempus, differretur. Adit D. Thomas in 4. dist. 4. q. 3. art. 1. quæstiunc. 2. ad 2. quod in baptismō confertur gratia ad bene vivendum, & peccata colluncta præterita, & impedientur futura; & ideo quamvis baptismus in fine vite suscepitur, plura peccata præterita tolleret, tamen pauciora impeditur, & ad pauciora bona promovet, & ideo minus efficit utilia. Præterea à multis casibus subjacet humana vita, & posset contingere, ut qui baptismum in fine vite accipere expellat, morte subita preventus, expectatione sua fraudetur. Unde Chrysostomus homil. t. 3. ad Hebreos: *Multos novi qui hoc passi sunt, qui pro baptismatis multa peccabant: circa diem autem mortis discesserunt vacui.*

Dices, præcepta affirmativa non obligant, nisi tempore necessitatis: Sed præceptum de baptismō est affirmativum: Ergo non obligat nisi tempore necessitatis, subindeque usque ad finem vite, vel saltem ad longum tempus, sine peccato differti potest. Unde D. Martinus per octo annos mansit Catechumenus, & S. Ambrosius non erat baptizatus, quando electus fuit Episcopus.

Respondeo quidquid sit de aliis præceptis affirmatis, esse speciem rationem de præcepto baptismi, quia baptismus est necessarius ad inchoandam vitam spiritualem, & sine illo non possumus recipere alia sacramenta, quibus Christiana religio colitur, & id est ne beneficio aliorum sacramentorum frustremur, debemus quantociùs convenienter & commodè fieri potest, charactere baptismali insigniri. Prædicti verò sancti ex magna reverentia & humilitate distulerunt baptismum, quia existimabant se ad illius susceptionem non esse sufficienter dispositos, & id est illorum exempla non sunt trahenda in consequentiam. Unde ut annotavit Baronius tomo 4. anno Christi 377. no. 14. *Ipsem etiam Ambrosius, faclus Episcopus, in eo multis fuit, ut pravam istam consuetudinem, quam tam in Occidente quam etiam in Oriente usi sacerdos coularas, quia fidèles quamplarim usque ad procellionem etiam Baptismū differrent, penitus ut malum germe ex agro domino evelleret; & quod se fecisse doluit, ab alio ne imponerū fieret, vehementer admonuit. Praesteruntque hoc ipsum apud Orientales Basilii atq; Gregorius Nazianzenus, nec non Gregorius Nyssenus, ut ipsorum de baptismō edite orationes significant. Demū Ecclesia ut hunc abusum tolleret, prohibuit ne Catechumeni, si essent plenè instruti & idonei, susceptionem baptismatis, ultra vigiliam Paschæ aut Pentecostes different, ut constat ex Canone Duo temporis, & ex Canone Catechismus, de consecrat. dist. 4.*

Dices, Hæc Ecclesia determinatio non potest obligare Catechumenos, illos saltem qui sunt nati ex infidelibus, quia non subduntur Ecclesiæ: Ergo illi non peccabunt, si ultra illud tempus ab Ecclesia præscriptum differant baptismum.

Respondeo quod quamvis Ecclesia non habeat juris dictiōnē directam supra Catechumenos, nec possit eos cogere ad suscipiendum baptismum, quia tamen præceptum divinum Baptismi eos obligat, & Ecclesia habet potestatem determinandi præceptum illud, consequenter etiam & indirecte, potest obligare Catechumenos ad sumendum baptismum tali tempore, si velint Ecclesiam intrare, & eos punire penā ejectionis, si ejus determinationi non pareant: quomodo Religio obligat Novitios, quamvis ad se non pertinentes, ad profundum tali tempore, & tali rito, si ipsum velint ingredi, & si non obtinerent, punit eos penā expulsionis.

A R T I C U L U S II.

An quando baptizatur adulsus, requiratur ex parte eius aliqua intentio suscipiens Baptismum?

C Um patrulli non sint capaces propriæ intentionis & consensū voluntatis, evidens est ad valorem bap-

de Suscipientibus Baptismum. I 2 3

baptismi eorum, nullam requiri talem intentionem sed sufficere voluntatem Christi & Ecclesie, que tanquam mater praebet ipsi uterum, ut spiritualiter regenerentur, eae ut possint credere, & os ut conservantur fidem. Quare solam difficultas est de adulto, pro cuius resolutione

49 Advertendum est, adulterio baptizandum quatuor diversis modis in receptione baptismi se habere posse: Primo ut expreßè repugnet & contradicat receptioni illius. Secundo, ut solum coacte, & metu cadente in constantem virum, permittat se baptizari. Tertio, ut Interpretativè solam baptizari velit, quando scilicet in vigilia existens, habuit intentionem suscipiendi baptismum, & postea non mutata tali intentione, dormiens baptizatur. Quartò potest adulterio ita suscipere baptismum, ut ad illam merè negativè seu indifferenter se habeat, illi nec consentiens nec dissentiens. His praemissis

50 Dico primò: Quando adulterio expreßè repugnat & contradicit receptioni Baptismi, ille invalidus est. Conclusio est certa, & definita ab Innocentio III. in cap. *Majores de baptismi*, probaturque ratione fundamentali: Cùm enim baptismus sit quedam fidei professio, propter quod dicitur sacramentum fidei, sicut nullus repugnans & contradicens susceptioni fidei, recipit fidem, utpote quæ cum rationibus naturalibus non convincat intellectum, sine voluntatis consensu, & absque, ac pia ejus motione, non recipitur, ita nec sacramentum Baptismi. Unde D. Thomas querit, sequenti art. 9. *Deu. (inquit) non cogit hominem ad iustitiam, si quis Damascenus dicit, & idem ad hoc ut aliquis iustificetur per baptismum, requiritur quod voluntas hominis amplectatur baptismum, & baptismi effectum.* Addit Soto, quod cum Deus omnia suaviter disponat, id maxime de fide & lege Evangelica constituit, ut nemo nisi consentiens Christianus fiat, & Baptismi sacramentum suscipiat.

51 Dices, Baptizatus se habet sicut patiens in sacramento: At intentio non requiritur ex parte patientis, sed ex parte agentis: Ergo ad recipiendum validè baptismum, nulla ex parte baptizandi requiritur intentio, subindeque baptismus erit validus, tametsi ipse repugnat receptioni illius.

Respondeo cum D. Thoma h̄c art. 7. ad 1. quod in *justificatione que sit in baptismi, non est passio coacta, sed voluntaria, & ideo requiritur intentio recipiendi id quod ei datur.* Baptizatus enim non est quasi passum merè naturale, veluti stupa dum incenditur, sed est passum rationale & liberum, & idem requiritur in eo intentio, non quidem agendi, sed liberè recipiendi, quia recipiendo se obligat ad ea quæ sunt vita Christiana propria, & idem modo humano & libero debet suscipere & sibi imponere statum cui annexa est talis obligatio.

52 Dico secundò: Qui ex metu cadente in constantem virum permittit se baptizari, verum suscipit sacramentum. Ita D. Thomas in 4. dist. 6. querit. 1. art. 2. quæstionc. 3. in fine corporis ubi sic ait: *Sciendum quod non requiritur in adulto voluntas absoluta suscipiendi quod Ecclesia confert, sed sufficit voluntas conditionata, sicut est in voluntariis mixtis, ut dicitur 3. Et hic c. 2. Et ideo si sit coactus sufficiens, ita quod principium sit ex toto extra nihil conferente vim passio, ut cum aliquis reclamans immersetur violenter, tunc talis nec sacramentum recipit, nec rem sacramentis. Si autem sit coactus inducens, sicut minis vel flagellis, ita quod baptizatus potius eligat baptismum suscipere, quam talia pati, tunc suscipit sacramentum, sed non rem sacramentis.* Idem determinavit Innocentius III. capite citato, approbans definitionem de hoc factam in Concilio Toletano 4. capite 55.

53 Ratio etiam suffragatur: Licet enim qui terrore compulsius permittit se baptizari, nolit conditionaliter baptizari, nempe sub conditione quod posset vita illa quæ metuit, vult tamen absoluto baptizari: sicut

qui metu tempestatis projicit merces in mare, vult absoluere illas projicere quamvis secundum quid & sub conditione vellet illas retinere: Ergo vetum suscipit sacramentum.

Nec obstat quod consensus ex gravi metu elicitus non sufficiat ad matrimonium, est enim disparitas in hoc, quod cum requiratur contractus validus ad sacramentum matrimonii, valor autem contractus subjiciatur juri civili, postquam tali jure determinatum fuit, contractum ex metu in virum constantem cadente factum, non esse validum, sacramentum Matrimonii non habet quod requiritur ad sui valorem, videlicet contractum validum, si ex metu gravi aliquis contrahentium consensum dederit.

Dico tertio: Ad hoc ut aliquis validè sacramentum baptismi recipiat, sufficit intentio seu volitio interpretativa: unde si quis in vigilia existens habuit intentionem suscipiendi baptismi, & postea, non mutata tali intentione dormiens baptizetur, verè baptizatus erit. Ita quoque determinavit Innocentius citatus. Et ratio est, quis ad valorem baptismi minor requiritur voluntas in suscipiente (utpote qui passivè solum ad ipsum concurrit) quam in conferente, qui suā intentione activè sacramentum producit; subindeque licet minister qui habito proposito alium baptizandi, ipsum postea dormiens baptizaret, non conferret validum sacramentum, validum tamen suscipiet, qui inter dormendum baptizaretur, si prius in vigilia volueret baptizari, ed quod talis voluntas, secundum prudentem interpretationem, influeret in illam receptionem. Unde D. Thomas h̄c art. 12. ad 3. docet quod domine, periculo mortis imminente, baptizari debent, si prius in eis voluntas apparuit suscipiendi baptismum.

Dico quartò: Ad valorem baptismi in adulto, non sufficit quod ad illum merè negativè seu indifferenter se habeat, illi nec consentiens nec dissentiens, sed requiritur necessaria positiva aliqua intentio illud suscipiendi, præsens, vel præterita. Est contra Cajetanum h̄c art. 7. Martinum Ledesma, & quosdam alios recentiores Thomistas, existimantes intentionem in baptizato non esse per se necessariam, sed solum per accidens in adulto, ad tollendam contrariam voluntatem tenitentem sacramento: unde si forte continget, ut homo neuter ad baptismum accederet, hoc est nec consentiens, nec dissentiens, sed negativè se habens, ille verè reciperet sacramentum. Quam sententiam ut probabilem defendit Serra h̄c art. 7. dubio unico.

Probatur tamen conclusio primò ex D. Augustino, dicens (ut refertur de consecrat. dist. 4. Can. Cū à multis) neminem renasci ex aqua & Spiritu sancto, nisi volens: At ille qui ad baptismum verè negativè seu indifferenter se habet, non est volens, ut patet: Ergo ex aqua & Spiritu sancto non renascitur, subindeque validum sacramentum non suscipit.

Probatur secundò ex D. Thoma h̄c art. 7. ad 2. dicente, quod si adulto deesset intentio suscipiendi sacramentum, esset rebaptizandus.

Nec valet responso Cajetani dicentis hoc intelligendum esse de adulto cui deesset intentio suscipiendi sacramentum, per contrariam intentionem, non vero de eo cui deesset talis intentione, per statum neutrum, & indifferentem ad suscipiendum vel non suscipiendum baptismum. Non valet, inquam, haec responsio, seu interpretatione: Tum quia deesse intentionem, non est habere contrariam intentionem, ut de se patet. Tum etiam, quia Idem S. Doctor h̄c art. 1. loquendo de amensibus & furiosis dicit, quod si nulla voluntas suscipiendi baptismum in eis apparuit, dum sana mentis essent, non sunt baptizandi, quod falso esset, si status neuter sufficeret. Et ad 1. docet quod dormientes, periculo mortis imminentem, baptizari debent, si prius in eis voluntas apparuit suscipiendi baptismum, sicut & de amensibus dictum est; quod etiam falso esset, si sufficeret quod

Si non contradicent , seu ad consensu vel dissen-
sum negativè & indifferenter se haberent .

48 Probatur tertio : Si absque intentione positiva ,
presenti , vel præterita , posset adultus validè baptizari ,
posset etiam cum intentione non suscipiendo sacra-
mentum Baptismi . Ipsum validè suscipere : Conse-
quens est falsum , ut patet ex dictis in prima conclusio-
ne : Ergo &c. Sequela probatur . In iis in quibus non
requiritur voluntas , sive consensus , voluntas contraria
nihil obstat , sed impertinenter omnino se habet , ut
constat in venditione captivi , ad cuius valorem , sicut
captivi ipsius consensus non requiritur , ita neque con-
traria ejus voluntas , illum impedit .

49 Probatur quartio : Non potest adultus contrahere
obligationem ad novam religionem & fidem , nisi posi-
tivè id velit : Sed in susceptione Baptismi valida , con-
trahitur obligatio ad novam religionem & fidem , adeò
ut possit consequenter cogi ab Ecclesia ad suam fidem
servandam : Ergo nisi positivè velit baptizari , non
baptizatur validè .

50 Respondet Cajetanus , adultum qui neq; assentiens
neque dissentientes baptizaretur , non esse cogendum
ad fidem Christianam servandam . Scrra verò ait , posse
dici non esse inconveniens , quod cogi possit ab Eccle-
sia ad fidem servandam , quia licet ad hoc cogi non pos-
sit qui contraria voluntatem habens baptizatur ; bene
tamen qui baptizatur , non habens contraria voluntate-
tem , ut patet in his qui baptizati sunt in pueritia ,
qui licet tunc non habuerint contraria voluntatem ;
tamen cogi possunt ad servandam fidem , cum perve-
niunt ad adultam ætatem .

51 Sed contra responsionem Cajetani est , quod valida
Baptismi suscepitio constituit baptismatum , membrum
& civem Reipublicæ Christianæ : absque fide autem ,
atque adeò obligatione ad eam , nullus potest esse de
numero membrorum & civium talis Reipublicæ .
Contra responsionem verò Serræ est , quod parvuli
quando baptizati sunt , non potuerunt habere voluntate-
tem Baptismi , neque voluntatem Baptismo contraria-
tem , ac proinde non est mirum quod independenter
ab eorum voluntate baptizari potuerint validè & con-
sequenter pervenientes ad ætatem adultam , possint
cogi ad nostram fidem . At verò adultus quando bap-
tizatur , vel saltem antequam baptizaretur , fuit capax
propriæ voluntatis circa baptismum vel suscipendum
vel respudendum , ac proinde debet valor ipsius Baptisi-
mi ab ea dependere , nec poterit cogi ab Ecclesia ad
suam fidem servandam , nisi positivè baptizari volue-
rit . Quam differentiam insinuavit D. Augustinus li-
bro 4. de Baptismo cap. 14. h[ab]it[us] verbis : *Cum preparu-
lis alii respondent ut impleatur erga eos celebratio sacramen-
ti , vales utique ad eorum consecrationem , quia ipsi
pro se respondere non possunt . At si pro eo qui respondere
potest , alius respondeat , non istud vales . Ex qua regula
siquid in Evangelio dicitur est quod omnes , cum legitur ,
naturaliter moveat : statim habet , ipse pro se loquatur .
Ioan. 9.*

52 Contra istam conclusionem objicit primus Cajeta-
nus : Innocentius III. in cap. Majores suprà citato , sic
concludit : *Tunc ergo characterem sacramenti imprimit
operatio , cum obicem voluntatem contraria non invenit
absistentem : Sed in homine cuius voluntas ad suscipien-
dum Baptismum est indiferens , contraria voluntate-
tem non invenit : Ergo absque positivo consensus , sive
intentione presenti & præterita , potest illi character
Baptismi imprimi , proindeque validus Baptismus
conferti .*

53 Respondeo sensum illorum verborum quæ favere
videntur Cajetano , ex precedentibus colligi debere ,
præmisserat enim Pontifex , dormientes & amentes ,
quando baptizantur , characterem suscipere . Si prius
habuissent prepositum baptizandi , unde cum subdit ver-
bal prædicta , Tunc ergo characterem sacramentalenijm .

primit operatio , cum obicem voluntatis contraria non in-
venit absistentem , nota illationis Ergo , indicat sensum
eile sacramentalem operationem imprimere characterem ,
cum non invenit absistentem obicem voluntatis
contrariae , ratione propositi præcedentis , quo virtualiter
permanente , talis obex auferetur , idemque proinde
est , ac si diceret , cum invenit obicem remotum pec
propositum recipiendi Baptismum , quod saltem in vir-
tute remanet .

Objicit secundus : Quid non requiritur ad valorem 4
sacramenti in uno , non requiritur in alio ad eundem
valorem : Sed in parvulis intentione positiva recipie-
di Baptismum , non requiritur ad ejus valorem : Ergo
neque in adultis .

Respondeo primus , negando Majorem , nam in his
qua , ut sacramenta , à voluntate instituentis dependent ,
ab uno in aliud non arguitur efficaciter .

Secundus distinguo Majorem : Quid non requiritur
in uno incapaci illius , non requiritur in alio similiter
incapaci , concedo . Non requiritur in alio ad hoc apto ,
nego . Licet autem infantes sint incapaces propriæ in-
tentionis , non tamen adulti .

Objicies tertio : Concilium Florentinum enumera-
runt ea quæ necessaria sunt ad perfectionem sacramenti
dicit ipsum tribus perfici , materiæ , formæ , & intentione
ministri , nullam faciendo mentionem de intentione
suscipientis : Ergo illa ad valorem Baptismi non re-
quiritur .

Respondeo idcirco Concilium enumerando quæ re-
quiruntur ad perfectionem sacramenti , nullam de in-
tentione suscipientis fecisse mentionem , primò quia
non in omnibus sacramentis requiritur , nam ad confi-
clendum sacramentum Eucharistie , non opus est sus-
cipiente , neque ejus intentione : secundò , quia etiam in
susceptione Baptismi , non requiritur intentione susci-
pientis , si sit parvulus , sed solum si sit adultus .

Quæres , utrum ad hoc ut adultus per baptismi gra-
tiam justificetur , ad illam debeat disponi per contri-
tionem , vel charitatem , vel sufficiat sola attritio ? Re-
spondeo solam attritionem sufficere . Ita exprelè docet S. Thomas in 4. dist. 6. quæst. 1. art. 3. ad 5. his
verbis : *Ad hoc ut homo se preparet ad gratiam in bapti-
smo percipiendam , praæxigitur fides , sed non charitas ; quia
sufficit attritio precedens , et si non sit contritio . Ratio
etiam id susdet , nam si ad baptismum semper requireret
in adultis actus contritionis , vel charitas , ille num-
quam eis conferret primam gratiam , subindeque non
esset sacramentum mortuorum , sed vivorum , & nun-
quam esset in adultis regeneratio ; supponeret enim
semper vitam gratia , & regenerationem factam per
actum contritionis , vel charitatis , qui per se & extra
usum sacramenti habet vim justificandi , ut de contritio-
ne docet Tridentinum less. 14. cap. 4. & de charitate
evidens est , quia illa cum peccato mortali incomposi-
bilis est , alloquin homo simul haberet duos ultimos fines ;
nempe Deum per charitatem , quæ est inclinatio & ten-
dentialia in Deum ut ultimum finem , & creaturæ , in qua
peccans mortaliter rationem ultimi finis constituit , ut
in tractatu de peccatis ostendimus . Sed de hoc fusius
in Tractatu de sacramento Pœnitentie , quando de
dispositionibus ad illud requisitis agemus , cum enim
Baptismus & Pœnitentia sint sacramenta mortuorum ,
eadem est utriusque ratio quantum ad hoc ut omnes
fatentur .*

Nec obest quod Tridentinum less. 6. cap. 6. inter 57
dispositionem quibus peccatores paulatim disponuntur
ad justificationem per baptismum recipiendam , recen-
sent amorem quo Deum tanquam omnis iustitiae fon-
tem diligere incipiunt . Ibi enim non loquitur Conclu-
lum de amore charitatis , tendere in Deum summe
diligendum , ratione suæ bonitatis absolutè spæctare , sed
de amore sp̄i seu concupiscentie , quo peccatores
Deum ut sibi bonum & placabilem diligere incipiunt .

de Suscipientibus Baptismum.

125

ut ex ipso textu liquet, in quo sic habetur: *Pecatores se esse intelligentes, à divina iustitia timore quo utiliter cō- ctiuntur, ad considerandam Dei misericordiam se con- vertendo, in spem eriguntur fidentes Deum sibi propter Christum propitium fore, illumque tanquam omnis iusta- tia fontem diligere intipiunt. Duas alias horum verba- rum interpretationes vide in Manuali Thomistarum, tract. de penitentia cap. 4. §. 4.*

ARTICULUS III.

An licitum sit pueros infidelium, nondum habentes usum liberi arbitrii, invitisi parentibus baptizare?

§. I.

Quibusdam praemissis referuntur sententiae.

58 **C**onstat ex dictis articulo precedenti, nullum ad ultum, habet tempus usum rationis & liberi arbitrii, posse invitum baptizari, & cogi ad fidem: Tum propter ius divinum quod docet, neminem vi trahendum ad fidem, sed prædicatione: Tum etiam propter naturam ipsius fidei, que in hoc differt à ceteris persuasionibus mentis, quod cum ceteræ tantum pendeant ex antecedenti cognitione, fides dependeat ex conscientia voluntatis, & sit persuasio quædam voluntaria. Quapropter qui horinem invium trahere vult ad fidem, contra naturam fidei facit. Unde solùm difficultas & controversia est de pueris infidelium, nondum habentibus usum liberi arbitrii, an invitisi parentibus baptizari possint? Pro resolutione

Notandum primò, non esse hic questionem, an Baptismus parvulis illis collatus, ratus & validus sit? id enim omnes ferè Theologi ut certum supponunt, contra Durandum, ratioque id evidenter demonstrat: Tum quia nihil tali Baptismo deest, quod ad essentiam Baptismi requiriatur: est enim materia & forma debita, intentio misericordia, & subiectum capax, ex cuius parte, cum sit iudicium, nullus actus voluntatis requiritur. Tum etiam, quia si pueri infidelium, nondum habentes usum rationis, occidantur propter Christum, invitisi parentibus, sint verè martyres: Ergo cum martyrum sufficiat vicem Baptismi (dicitur enim propter Baptismus sanguinis) si baptizentur invitisi parentibus, his Baptismus erit validus. Solum ergo difficultas est & controversia inter Theologos, an licitum sit id præcare, & pueros infidelium, nondum habentes usum liberi arbitrii, invitisi parentibus baptizare? Pro cuius resolutione

59 **N**on adum secundò, hic non agi de filiis Hæreticorum, schismaticorum, vel aliorum baptizatorum, qui ab Ecclesiæ recesserunt, quia certum est illorum filios, etiam invitisi parentibus, licet posse baptizari: nam cum atentes eorum, ratione Baptismi, cogi possint ab Ecclesia ad servandam fidem veram, & præcepta omnianagoli etiam possunt ad baptizandos filios suos, eo tempore quo de more baptizari consueverunt.

Notandum tertio, infideles non baptizatos esse adhuc dupli differentia, quoad propositum: quidam enim plimini subiecti sunt Principibus Christianis, allii vero & subiecti sunt: quæ subiectio potest esse, vel solùm civilis & politica (qualem habent omnes vasalli ad unum Regem, cujus non sunt servi, vel mancipia) vel despotica & servilis, qualis est eorum qui iure belli, vel emptionis, vel alio titulo justo, in potestatem Christianorum devenerunt. Si quæstio sit de filiis infidelium, qui nullo modo subditi sunt Ecclesiæ, certum est, & ab omnibus Theologis admittitum, illicitum esse, & contra ius naturale, eos invitisi parentibus baptizare: etenim si infideles isti ad ea quæ sunt de jure naturæ compelli non possunt ab Ecclesia, vel à Principiis.

Genes. Thol. Tom. V.

bus Christianis, defectu jurisdictionis in ipsis, multo minus ad professionem fidei supernaturalem, subinducere ad recipiendum Baptismum, vel ad consentendum ut ipsorum filii conferatur, cogi possunt. Tota ergo difficultas est de filiis infidelium qui subditi sunt Christianis Principibus, primo aut secundo genere servitutis. Scotus enim in 4. dist. 4. quæst. 9. Gabriel ibidem quæst. 2. dubio 5. Dionysius Carthusianus in 4. dist. 4. quæst. 7. Angelus verbo *Baptismum* 6. num. 1. & Villalobos tomo 2. Tract. 5. difficult. 15. num. 7. fatentur quidem non esse licitum privatis personis, eorum infidelium infantes, ipsis invitisi, baptizare & docent tamen id esse licitum Principi, qui eos etiam civiliter tantum sine pollicitè subditos habet, immo tenui curam habere ut baptizentur omnes illi parvulus cauclæ tamen adhibitæ, ut à parentibus separati, ad adultam ætatem pervenientes, ad eos non redeant, & periculo apostolice non exponantur. Capreolus vero, Marsilius, Catharinus, & Serra, è contraria docent Principem, sine dominum Christianum, non posse parvulos infidelium, etiam serviliter ipsi subditorum à parentibus invitisi separare, & ita separatos baptizare. Cuius opinionem favere videtur Cajetanus: immo Diana dicit esse sententiam D. Thomæ, & omnium Discipulorum ejus, in quo ipsum falli & hallucinari, patebit ex infra dicendis.

§. II.

Duplicis conclusione vera sententia statuitur.

Dico primò: Non licet, publica etiam autoritate Principis, vel Communis, baptizare, invitisi parentibus, pueros infidelium, qui politice tantum & civiliter subditi Ecclesiæ, seu Principibus Christianis. Ita D. Thomas hic art. 10.

Probatur primò: nunc enim & olim Christiani 62 Principes, atque ipsi Summi Pontifices, quibus Iudei multi jam à pluribus seculis subjiciuntur politice, tale quid nunquam attentarunt: quod tamen non prætermiscent Principes multi & Pontifices sanctissimi, si id licitum existimat. Præfertim, quia cum res ita sit gravissima, & in maximam cedat communitatem parvuli, si effet licita, ad eam teneretur Ecclesia ex charitate; sicut teneor audire confessionem hominibus morti proximi, quando possum eam audire.

Probatur secundò: Si pueri infidelium qui politice tantum & civiliter Principibus Christianis subduntur, invitisi parentibus baptizarentur, vel consequenter eripendi essent à potestate & cura parentum, ut inter fideles educarentur, vel apud ipsis relinquentur? Sed neutrum licet: Ergo nec eos invitisi parentibus, sive privatæ, sive publicæ autoritate baptizare. Major constat, Minor vero probatur: quia prius contineat manifestam injuriam, est enim spoliare parentes jure naturæ quod habent in filios, qui sunt aliquid ipsis, & in quos potestatem habent, quamvis rationis usu sunt destituti, non minus quam in boves & agnos quos possident: non sunt autem facienda mala, ut eveniant bona. Posterior vero includit apertam fidelis & profanationis Baptismi periculum, quandoquidem validè periculosum esset, ne parentes infideles illorum puerorum eos contariis ritibus coquinarent, & Baptismo renuati cogerent, ubi primò ad adultam pervenissent ætatem: Ergo &c.

Confirmatur primò: Iurisdictio civilis non tollit 63 subditis dominium reale aut quasi reale quod singuli habent in res suas, in libertos, domos, & agros: Ergo non potest Ecclesia absque injuria infantes illorum infidelium, ab ipsis parentibus invitisi separare, & baptizare.

Confirmatur secundò: Vel potestas baptizandi illos 64 parvulos,

parvulos, invitis parentibus, manet penes Principes Christianos, ex ipsa natura politica autoritatis quam habent in sibi subditos civiliter, vel ex speciali Christi concessionem? Non secundum, utpote quod non potest colligi neque ex Scriptura, neque ex traditione. Nec primum, quia authoritas civilis dominorum temporium, dimansus ab hominibus, non se extendit ad supernatura, inter quae continetur Baptismus, sed intra bonum commune naturale pacis, ac reipublice communum tempore fuit: Ergo &c.

65. Ab hac communali generali regula tres casus excipiendos esse existimo. Primus est, si ex parentibus infidelibus vir ad fidem convertatur, & uxor in infidelitate permaneat, filius, patre consentiente, baptizari potest; etiam si mater infidelis renunt, ut decrevit Gregorius IX. in capite *Ex litteris de conversione infidelium*. Similiter si è contra uxor ad fidem convertatur, virto in infidelitate manente, baptizandus erit filius, matre consentiente, etiam si pater renunt, ut statuit Concilium Toletanum 4. relatum in cap. *Judei* 28. quæst. 1.

66. Secundus casus est, quando puer aliqui infideli, sive per fas, sive per nefas, à parentum custodia & praesentia in tantum sunt abstracti, ut nulla spes redditus illorum ad ipsos moraliter supersit, sicut plerisque accidit quos mercatores ex remotissimis regionibus transferunt, tunc eos confuevit Ecclesia baptizare: licet enim in illo casu baptizentur, nulla sit eorum parentibus injuria, quia quoad ipsos velut mortui supponuntur, sed ex facta fortè aliis, boni illorum infantiam captatur occasio.

67. Tertius casus est, cum puer infideli prævidetur statim absque ulla spe vita moriturus: tunc enim si baptizari possit occulit, aut sine magno parentum tumultu, unde timeantur gravia scandala, baptizandus est: quia in eo casu neque sit injuria parentibus, quandoquidem eis non eripitur infans per Baptismum, sed per mortem, cum nulla (ut suppono) sit spes vita longioris ipsis, neque infans ille pericolo apostasie exponitur.

Dico secundò: filios servorum seu mancipiorum infideli, invitis parentibus, baptizare licet. Ita docent communiter Thomista, Cajetanus, Soto, Ledesma, Nunno, Cabrera, Candidus, & alii, quos citat & sequitur Martinez à Prado hic dubio 7. §. 6.

68. Probatur primò ex D. Thoma hic articul. 10. ad 2. ubi ait filios Iudeorum, non obstante servitute parentum, non posse illis invitis licet baptizari, quia eorum servitus est tantum civilis: Ergo supponit quod si Iudei essent servi servitute mancipiorum & captivorum, possent licet eorum filii ipsius invitis baptizari.

69. Probatur secundò ratione: Servi seu mancipia subsunt dominio reali, una cum filiis, ita ut possit dominus pro suo libito, vel apud se retinere, vel alii vendere, vel etiam à se invicem separare, retinendo filios, & distrahendo parentes, vel è contra: facta autem illa separatione, cessat periculum apostasie respectu parvorum, cessat etiam injuria, ratione domini: Ergo filios vernarum seu mancipiorum infideli, invitis parentibus baptizare licet.

70. Confirmatur: Quamvis parentes jure naturali sint liberi, tamen iure gentium privantur libertate: Ergo similiter licet iure naturali habeant potestatem supra parvulos suos, iure tamen gentium è privantur: Ergo potest dominus filium sui mancipi, per venditionem, aut donationem, à parentibus separare, eo fine ut baptizetur: si enim ob quemcumque finem honestum, vel pro sola utilitate sua, id potest, cur etiam id non potest propter Baptismum tali parvulo conserendum.

Neque vero tantum potest dominus: sed etiam tenetur, per se loquendo, sua hujusmodi mancipia, sive domi nata, sive bello justo capta, sive empta, bapti-

zare in infantia, & Christianè educare; quia parentes Christiani hoc debent suis liberis; dominus autem facedit in ius & curam parentum. Et confirmatur ex illo Apostoli 1. ad Timoth. 5. Si quis suorum, & maximè domesticorum, curam non habet, fidem negavit, & infideli deserter est. Dixi per se, quia ratione circumstantiarum potest excusari, ut si id nequit sine magnis incommodis aut difficultatibus: cum enim illi non sint in extrema necessitate salutis, non tenetur eis ita subvenire, atque cum pari obligatione in ius & curam parentum facedit. Hinc excusat milites, qui filios infidelium redimi sicut, quia non possunt eos altere sine magnis difficultatibus & incommodis.

§. III.

Solvuntur objectiones.

Obijecies primò contra primam conclusionem: 72 Mathathias lib. 1. Machab. cap. 1. capitulo Antiocho jussit circumcidere omnes infantes qui erant in filiis Israël, inter quos erant plurimi, filii alienigenarum: Ergo cum baptismus successerit circumcisio, pariter licebit principibus Catholicis, invitis parentibus qui eis civiliter & politicè subsunt, eorum filios baptizare.

Respondeo, aut illud præceptum Mathathiae de circumcidendis pueris, non esse generaliter intelligendum, sed quoad patiebatur ipsum præceptum circumcisionis à Deo traditum: id autem erat, ut soli Iudei circumcidarentur, & servi emptiti, & ex alienigenis, quicumque vellent comedere phase: aut non esse probandum & imitandum factum Mathathiae, quia ius naturale repugnat.

Objecies secundò: Potest, in obstante præceptum 73 superioris servari, non obstante voluntate contraria inferioris: Sed hoc quod è pueris baptizari, est præceptum Dei, hoc vero quod est parentem infidelem non consentire tali Baptismo, est voluntas inferioris Deo: Ergo non obstante tā, voluntate in infidelibus possunt eorum infantes licet baptizari.

Confirmatur, & magis illustratur hæc ratio: Quando plurimum dominorum invicem subordinatorum voluntates contrarie sunt, voluntati supremi obtemperari debet, tametsi repugnet voluntati inferiori, ut docet Augustinus lib. 1. de natura boni, dicens: Si illud jubet potestas quod non debes facere; hic sicut contemne potestatem, timendo potestatem maiorem: Si dominus parentum in filios est inferior, & subordinatus supremo Dei dominio: Ergo cum Deus jubeat omnes baptizentur, debent pueri infideli, invisi etiam mancipiorum parentibus, baptizari.

Ad objectionem respondeo distinguendo Mores: 74 Debet præceptum superioris servari, non obstante voluntate contraria inferioris, si superior velit usum præceptum observetur, non obstante voluntate & quocunque iure inferioris, concedo Majorem. Si superior velit ut præceptum à se impositum servetur, in violatione iuris inferioris, nego. Ita autem continet in proposito, Deus enim præcipiendo, ut omnes etiam parvuli baptizentur, vult hoc præceptum observari, sine violatione iuris naturalis quod pater habet in persona, quia gratia non destruit, sed perficit naturam.

Similiter ad confirmationem distinguo Majorem, quando plurimum dominorum invicem subordinatorum voluntates contrarie sunt, voluntati supremi obtemperare oportet, licet repugnet voluntati inferiori, si supremus jubet obedire sibi, etiam repugnante inferiori contra violationem iuris naturæ in sua persona, concedo Majorem. Si instituat ita sibi obediendum, ut nihil contra ius naturale, & oppositionem inferioris agatur, nego Majorem. Licet autem Deus qui iuris tam naturæ quam gratiae author est, statuere

statuere potuerit, ac ad jus gratiae servandam ac magnificandum tanquam superioris naturae jus si opus esset violaretur, hoc tamen noluit; immo potius, cum disponat omnia suaviter, & gratia nos destruat, sed perficiat naturam, voluit ut per ea quae spectant ad fidem, & ad ordinem gratiae pertinent, nulla lo jus naturae fieret irruptio. Hinc Christus conferens Ecclesie potestatem praedicandi Evangelium ubique Gentium, non ei autoritatem dedit, quia misericordia, armis, & vi, ad Baptismum suscipiendum infideles cogeret; neque misit Apostolus ut milites armatos, cum seculari potentia, sed iopae absque armis, & virga, qui fissionibus, mansuetudine, beneficis, miraculis, & exemplis homines allicerent, & ad Christum Redemptorem ducerent, ut docuit Concilium Toletanum 4. Et hoc quidem rationabiliter: Primo quia cum ad fidem internam nemo cogi possit, lex Evangelica quae non nisi per fidem corde suscipitur, vi, injuriâ, metu, alisque ejusmodi violentiis non propagaretur. Secundo, quia cum intentio Christi esset persuadere universo orbi fidem, non qualitercumque, sed eam quae per solam dilectionem operatur: charitati autem sive dilectioni, nihil magis sit adversum, quam vis, injuria, & metus, congruum fuit ut ad eam nemo ejusmodi violentiis cogeretur. Tertio, ne fides quae naturalis rationis vires excedit, per violentiam Gentibus praedicata, exulta fieret, & quasi tyrannus existimaretur, ac diaboli figuramentum rationi repugnans. Quartio, ut hac excellentiâ lex nostra, cum Mahometi perfidia comparata, respondeat; Ita enim tanquam quae nullâ ratione persuaderi poterat, vi & armis in mundum obtrusa est: nostra verità fides per homines incerves, & mites, solâ veritatis vi ac energiâ mundum vicit, & Ph. Infophos ac Imperatores debellavit. Unde egregie Chrysostomus serm. 3. Pentecostes: Peragranit Piscatores orbem terrarum, & infirmum eum invenerunt ad sanitatem reduxerunt, & in ruina posuerunt, ad stabilitatem revocaverunt; non scuta moverentes, non arcuazentes, non sagittas mutantes, non pecuniam largientes, non in eloquentia confidentes, sed regnum celorum possidentes, non habentes humana solacia, habentes autem Dominum secum. Peragranit universum orbem oves similes cum lupis, & vulneratae a bestiis non sunt ovatae, sed magis lupi ad ovium mansuetudinem sunt conversi.

76 Obiectio tertio: Licet parentes infideles habeant dominium in suos filios, potest tamen princeps subditos, subjectione etiam dumtaxat civili, privare tali dominio quando eo abutuntur: Sed infideles nolentes suos filios baptizari, abutuntur dominio quod habent in ipsis, contra honorem Dei, & parvolorum salutem: Ergo poterunt prius tali jure, & consequenter eorum infantes licite baptizari.

77 Confirmatur primò: Si parentes vellet interficere filium, posset infans justè, non obstante jure naturae quod habet in eum, vi eripi: Ergo multò magis si nolit eum baptizari, salus enim anime praeferti debet vitæ corporis.

78 Confirmatur secundò: Potestas defendendi innocentes, jure naturae competit Principi, immo & cuilibet particulari: Sed pueri sunt innocentes, & patiuntur maximum damnum, si non baptizentur: Ergo jure naturae licitum est Principi eos baptizare, & si opus fuerit, de potestate parentum eripere.

79 Ad objectionem respondeo distinguendo Majorem: Potest princeps privare subditos dominio quod habent in filios, quando illo abutuntur contra jus naturae, vel civile, concedo. Quando eo abutuntur contra legem supernaturalem, qualis est quae obligat ad baptismum si sint infideles, nego. Cum enim potestas civilis sit merè naturalis, & ab hominibus dimanans, non potest extra jus naturae se extendere ad legem supernaturalem, ejusque observantiam, sed hoc pertinet ad aliarn

potestatem superiorem, quae est immediate à Deo, nimis ad potestatem jurisdictoris spiritualis, prius & per se & cum tota plenitudine residentis in Sancto Pontifice, cui enim infideles non baptizati non subdantur, consequens est eos à nullo Princeps posse privari jure & dominio naturali quod habent supra filios, quando eo contra legem supernaturalem, & parvorum salutem abutuntur. Ex quo facile solvit prima confirmationis, & intelligitur ratio quare si continget quod pater infidelis vellet occidere filium, posset privari jure quod habet supra illum, & ab eius potestate eripi, & tamen non possint tali jure privari, ex eo quod non vult permittere ut baptizetur: volendo enim eum occidere, peccaret contra ius naturale, cuius cura per se pertinet ad Principem temporalem, at vero ex eo quod nolit permittere ut baptizetur, peccat contra ius supernaturale, ad cuius defensionem potestas secularium non se extendit. Unde

Ad secundam confirmationem, distinguo Majorem:⁸⁰ Potestas defendendi innocentes contra damnum in rebus quae jure naturae sint ipsi debitae, convenit Principi, immo & cuilibet particulari, jure naturae concedo Majorum. Potestas defendendi innocentes contra damnum in rebus supernaturalibus, nego Majorem. Damnum enim supernaturale, non est contra iustitiam naturalem, neque contra fidem politicum, proindeq; vindicare non potest ab eo qui solidum habet potestatem politicam. Similiter distingue secundam patrem Minoris: Puero, si non baptizetur, patiuntur maximum damnum in rebus naturalibus, nego Minorem: in rebus supernaturalibus, concedo Minorem, & nego Consequentiam.

Obiectio quartò contra secundam conclusionem: ⁸¹ Dominum quod quis habet in captiuum, vel in mancipium, non dat illi jus a supernumerario aliis: Sed base parte parvulin est aliquid pertinens ad ordinem supernaturalem: Ergo dominum quod quis habet in captiuum, vel in mancipium, non dat illi jus ad baptizandum ejus filium, ipso invito & renuente.

Respondeo huc argumento nō solidum probare dominum quod quis habet in captiuum non importare immediate & per se auctoritatem ad baptizandos ejus filios, ipso invito, sed tantum quasi per accidens & secundum id: licet enim illi jus gentium quo captivi manipiatur, per se & indirecte ad supernaturalem non pertingat, indirecte tamen & quasi per accidens ad eas se extendit, dando facultatem separandi per donationem aut venationem filios à parentibus, eo fine ut baptizentur.

Dices, Per donationem aut venditionem non auferitur à patre servo ius paternum: Ergo sit injuria patris potestati, cum ipso invito, filii ejus baptizantur.

Respondeo quod jus radicale non auferitur à patre per venditionem aut donationem, sed auferitur ius proximum & expeditum; & si aliqui fine temporali licite potest hoc jus impediri, multò magis fine spirituali & supernaturali, cui temporalia & transitoria subvenire debent.

DISPUTATIO IV.

De Effectibus Baptismi.

Ad quæst. 69. Divi Thomas.

C Onsi ferat causa Baptismi effectus & subiecti, & consequens est ut de variis ejus effectibus differamus, & quæ docet S. Thomas, quæst. 69. breviter exponamus.

ARTICULUS PRIMUS.

Quinam sit effectus Baptismi?

DIUS Chrysostomus in homilia de baptizatis (ut refert D. Augustinus lib. 1. contra Julian. cap. 1.) numerat decem effectus insignes baptismi. Primus est remittere peccata omnia præterita. Secundus, ut adoptet nos in filios Dei. Tertius, ut sanctificet nos. Quartus, ut efficiat nos justos coram Deo. Quintus, ut faciat nos heredes regni celorum. Sextus, ut faciat fratres Christi esse. Septimus, ut faciat nos consortes ejusdem naturæ, & cohæredes. Octavus, ut faciat nos esse membra Christi & Ecclesie. Nonus, ut vocemur templum Spiritus sancti. Decimus, ut simus organa, quibus Spiritus sanctus operatur. Ut hi & similes effectus explicitur.

Dico primò, omnia peccata tolli per Baptismum.

Conclusio est certa de fide, ac definita in Florentino in Decreto unionis, ubi de Baptismo dicitur: *Hujus sacramenti effectus est remissio omnis culpe originalis & actualis.* Id etiam aperte tradunt SS. Patres: Augustinus enim lib. 3. de syrobole cap. 10. hæc habet: *Innovas hominem, qui fecit hominem; donat delicta, qui non querit merita; prævenit gratia etiam ipsam infaniam, ut sint liberi per Christum liberati, qui a Diabolo in Adam tenebantur ante captiui.* Et lib. 1. de peccatorum meritis cap. 15. hæc scribit: *Generante carne tantummodo trahitur peccatum originale, regenerante autem spiritu, non solum originale, sed etiam voluntariorum sit remissio peccatorum.* Similia habet Cyprianus, vel Author sermonis de ablutione pedum, ubi de Baptismo ait: *De abdito & secræfissimo Spiritus sancti manere, hujus gratia liquori emundat, sic lavans quos parentalis labes infeceras, ut neque actualis nec originale culpa vestigia relinguas.*

Idem docet S. Thomas hic art. 1. ubi nostram concluſionem probat in arguimento sed contra, ex illo Ezechielis 36. *Effundam super vos aquam mundam.* & mundabitimini ab omnibus inquinamentis vestris. Quem locum S. Hieronymus ibi & D. Cyprianus libro 4. Epistola 7. & S. Athanasius Epistola ad Serapionem, Theodoreus, & alii, de aqua Baptismi exponunt.

In corpore vero articuli sic discurrit: Per Baptismum moritur homo vetustati peccati, & incipit vivere vitâ gratiæ, ut docet Apostolus ad Romanos 6. Sed omne peccatum ad pristinam vetustatem pertinet: Ergo per Baptismum tollitur omne peccatum. Hinc SS. Patres, & Scriptores Interpretæ, docent transitum filiorum Israël per mare Rubrum quendam fuisse Baptismi figuram: nam sicut in mari Rubro hostes à tergo filios Israël persequentes, submersi sunt in aqua matis: ita in aqua Baptismi suffocantur & dimittuntur omnia peccata ante Baptismum commissa. Unde Augustinus lib. 12. contra Faustum cap. 28. *Nubes & mare Rubrum, Baptismus nisus est, Christi sanguine consecratus, hostes sequentes à tergo mervinuntur, cum peccata præscrita remittuntur.* Addit Bernardus Sermon. 39. in Cantica, eandem figuram magis explicans: *Ibi populus edulcus de Egypto, hic homo de seculo: ibi prostermitur Pharaon, hic Diabolus: ibi subvertuntur curru Pharaonis, hic carnalia & secularia desideria, que militant adversus animam, subruuntur: illis in fluminibus, isti in fletibus: marini illi, amari isti.*

Dico secundò: Per Baptismum liberatur homo ab omni reatu poenæ, que pro culpa debetur; per illum tamen penitentias vita præsentis non auferuntur.

Prima pars hujus conclusionis est de fide, definita in Florentino suprà citato, sit enim quod hujus sacramenti effectus est remissio omnis culpe originalis & actualis; omnis quoque poena que pro ipsa culpa debetur. Et Tridentinum sessione 6. cap. 14. constituit discri-

men inter Baptismum & Poenitentiam, quod in ita: dimissâ culpâ, remanet satisfactio pro pena temporalis, que ut sacra littera docent, non rata semper (ut in Baptismo sit) dimittitur illa.

Eadem veritas patet ex perpetuo Ecclesiæ usu & consuetudine, baptizatis enim nulla unquam imposita sunt opera satisfactoria, sicut sit in sacramento Poenitentie. Unde Ambrosius ad Romanos 11. *Gratia Dei in Baptismo gratis omnia condonat, & non querit gemmæ aut planctum, aut opus aliquod, nisi solam ex corde proficere. Domum cum Deigrati donat peccata in Baptismo.*

Ratio vero primaria hujus est voluntas Dei & institutione Christi, qui tantam voluit conferre virtutem Baptismi, ut omnem culpam & poenam auferret, quod colligitur ex eo quod instituit hoc sacramentum per modum generationis spiritualis, atque adeo sicut in generatione corporali (juxta D. Thomæ sententiam) sit resolutio usque ad materiam primam, ita ut nullum accidens quod erat in corrupto, maneat in genito: ita & nullum accidens ad generationem spiritualis pertinens, debet remanere in homine per Baptismum regenerato, sive quoad culpam, sive quoad poenam. Unde Chrysostomus homil. 24. in Ioan. *In aqua Baptismi tanquam in sepulchro caput immersentibus, vestis homo sepolitur, emergentibus inde, novus resurgit.*

Secunda pars que afferit penitentias hujus vitæ non auferri per Baptismum, non minus est certa quam praecedens, experientia enim constat in baptizatis remanere concupiscentiam, & formitem peccati, eosque esse obnoxios fami, siti, morbis, & morti: licet enim Baptismus, quantum est de se, has vite hujus penitentias afferendi virtutem habeat, convenienter tamen fuit, ut eas non tolleret ante resurrectionem: Primo, quia etiam per Baptismum homo fuit membrum Christi, debet ipsi assimilari: Christus autem usque ad resurrectionem, passus est famem, labores, dolores, mortem, & similes penitentias. Secundò, ut major esset corona, ex majori pugno victoria. Unde Augustinus libro de peccatorum meritis cap. 11. *Per baptismum (inquit) id agitur, ne evanescatur caro peccati: evanescat autem, non ut concupiscentia innata repente absimilatur, & non sit, sed ne ob sit renata, qua inserviat nato. Nam si post baptismum vixerit, atque ad aetatem capacem peccatis pervenerit, ibi habet cum qua pugnat eamque adiuvante Deo supererit, si non in vacuum gratiam eius suscepserit.* Tertio, ne homines potius solciperent Baptismum, propter impossibilitatem temporalem, quam propter gloriam æternam. Ita D. Thomas hic art. 3. in corpore.

Dico tertium: Per Baptismum conferuntur gratia & virtutes. Ita S. Doctor art. 4. & 6. & definitur in Clementina 1. de summa Trinitate, colligiturque ex Tridentino sess. 3. cap. 5. ubi generaliter dicitur, baptizatis conferti gratiam, & consequenter virtutes ab ea dimanantes.

Ratio etiam id suadet, Primo quia Baptismus est institutus ad tollendum peccatum originale, & actualle, si adsit: Sed haec non remittuntur sine infusione gratiae: Ergo per baptismum confertur gratia. Secundò, Baptizati Christo incorporantur, tanquam ejus membra: Sed à Christo capite derivantur plenitudo gratiae & virtutis ad omnis ejus membra, juxta illud Ioan. 1. *De plenitudine ejus nos omnes accepimus:* Ergo per Baptismum confertur gratia & virtutes. Tertio, Baptismus efficit quod significat: Sed sicut aqua per suam ablutionem significat emundationem à culpa, & per refrigerium, liberationem à poena; ita & per naturalem clarietatem significat splendorum gratiae & virtutum: Ergo in Baptismo grada & virtutes infunduntur.

Hac ratione probant, non solum adulterio, sed etiam parvulis, gratiam & virtutes per Baptismum conferti. Unde Cyprianus Epistola 59. *Una est divini munera*

muneris aquitatis apud omnes sive infantes sive maiores natus; nam gratia que baptismus datur, non pro etate accipientium major vel minor tribuitur, sed de pietate atque indulgentia paterna, equalis omnibus praebeatur: nam Deum ut personam non accipit, sic neque etatem, cum se omnibus ad caelestis gratia consecutionem, aequalitate libata, praebeat partem.

8 Dico quartum: Baptismo convenienter attribuuntur tres actus, scilicet incorporatio ad Christum, illuminatio, & fecundatio.

Probatur breviter: Per Baptismum homo fit membrum Christi, & ipsi incorporatur; & cum sit sacramentum fidei, per illum spiritualiter illuminatur. Item per gratiam & virtutum infusionem, bonorum operum secunditate donatur: Ergo illi convenienter attribuuntur tres actus predicti, nimirum Incorporatio ad Christum, illuminatio, & fecundatio. Ita S. Doctor art. 5.

9 Dico quintum: Apertio januæ regni caelestis est effectus Baptismi. Est etiam D. Thomæ art. 5. ubi illam probat in argumento *sed contra*, ex illo Luce 3. *Iesu baptizato apertum est celum*. Quæ verba Venerabilis Beda expendens, subdit: *Virtus hic Baptismatis ostenditur, de quo quaque cum egreditur, regni caelestis ei ianua aperitur*. In corpore vero articuli sic discutrit: Aperi-
re januam regni caelestis, est amovere impedimentum quo quis impedit regnum caeleste introire: Sed tale impedimentum, nimirum culpa & reatus peccati, per Baptismum tollitur, ut ex supra dictis patet: Ergo per illum janua regni caelestis aperitur. Quid autem ante passionem Christi, Baptismus hunc effectum non haberet, id erat per accidentem, quia tunc non habebat suam significationem perfectam, cum significaret mortem & sepulturam Christi, cui in Baptismo commoriorum, ut docet Apostolus ad Romanos 6. nec erat tunc in suo statu veluti connaturali, quia nondum erat perfecta & consummata novæ legis institutio.

10 Præter hos effectus Baptismi, alii duo assignari possunt, nimirum character, de quo fuisse Tractatu prece-
denti disp. 5. & jus ad auxilia specialia, fini suo pro-
portionata, nempe ad sancte & Christianæ vivendum, ut decet filios Dei adoptivos, Christique fratres, & regni caelestis heredes, juxta illud D. Leonis serm. 1. de Nativitate: *Agnoscere homo dignitatem suam, & divina consors factus natura, noli in veterem vilitatem degeneri conversatione redire*.

Porro admiratione & observatione dignissimum est, tot & tam mirabiles effectus, virtutem divinam in sacramento baptismi producere, paucis aquæ guttis, & nonnullis verbulis ab homine prolatis; quod licet si item non supererit, omnino tamen profectè rapit admirationem. Unde præclaram Tertullianus libro de baptismi dixit: *Qualia decet esse opera Domini nisi super omnem admirationem? Mirandum sane quod sine pompa, sine apparatu, sine sumptu in aqua demissus, inter pauca verba inquit, inde exiliis innocentior. Non mireris propterea hec simplicia, quasi vana; hec magnifica, quasi impossibilia: quia alias denegas Deo proprietates suas, simplicitatem & potestatem*.

11 Alios effectus falso baptismati tribuunt heretici, nempe quod baptizatus non possit damnari, etiam si velit, nisi nolit credere. Quod Baptismus liberet ab obedientia divinae legis, itemque ab humanarum legum observatione, & ab omnibus votis. Quid denique sola memoria Baptismi justificet à peccatis post Baptismum commissis. Qui omnes errores damnantur à Tridentino l. 6. can. 6. 7. 9. & 10. de Baptismo, ac fuisse refutantur à Bellarmino lib. 1. de Baptismo cap. 14. & sequentibus.

ARTICULUS II.

An Baptismus fidei susceptus, recedente filione, ex opere operato producat suum effectum?

§. I.

Quibusdam premissis difficultas resolvitur.

S Uppono primò, fictionem posse esse duplēcē; 12
Prima est, quando quis exterius simulat se velle Baptismum recipere, nullam tamen interius intentionem habet illud recipiendi, & de hac fictione hic non loquimur, certum enim est, illam nudum effectum, sed etiam valorem sacramenti tollere. Secunda est, quando quis habet quidem intentionem recipiendi sacramentum, & simulat se cum fide debita dispositione ad illud accedere, revera tamen non credit, vel non est dispositus ad recipientum effectum sacramenti, vel quia habet complacentiam in aliquo peccato mortali, vel quia accedit ad Baptismum sine sufficienti dispositione ad gratiam consequendam, existimans se esse sufficienter dispositum, putat si habet attritionem solum naturalem, quam bonâ fide existimat esse supernaturalem, & de hoc genere fictionis agimus in praesenti, non vero de altero.

Suppono secundò, fictionem hoc modo sumptam, 13
licet valorem Baptismi non tollat, impedire tamen præcipuum ejus effectum, scilicet gratiam, & remissionem peccatorum; quia complacentia in peccato præterito opponitur infusioni gratiae, & ad eam recipientem homo per actum supernaturalem disponi debet.

His premissis, querimus, an dum quis Baptismum fidei suscipit, & postea penitet de fictione, eamque per actum contritionis, vel saltem attritionis supernaturalis tollit, Baptismus fidei susceptus, gratiam per fictionem impeditam, ex opere operato producat?

Partem negativam tenent Scotus in 4. dist. 4. quest. 14.
5. Gabriel ibidem quest. 1. art. 3. dubio 2. Ioannes Andreas in cap. *Tunc valere*, de consecratione dist. 4.
Ioannes Medina codice de confessione, Tractatu 2.
quest. de confessione ficta iteranda, ubi ait: *Non esse omnino certum, quod Baptismus valeat ad gratiam baptismalem, quando recedit fictio, quia aliquibus usum est, quod tunc homo ille per solam contritionem asequatur gratiam*. Idem sentire videntur Vasquez hic disp. 159.
cap. 4. & Augustinus Bernal disp. 13. de sacramentis in genere sect. 2.

Dico tamen, Baptismus fidei susceptum, recedente fictione, ex opere operato, suum effectum producere. Ita communiter Thomistæ post D. Thomam hic art. 10. Suarez, Granado, Delugo, Conio, & alii.

Probatur primò ex Augustino libro 1. de Baptisme contra Donatistas cap. 12. ubi Baptismus fidei susceptum dicit quod *tunc valere incipit ad salutem*, cum illa fictio veraci confessione recesserit. Et lib. 3. cap. 13. de Baptismo in schismate suscepto ait: *Tunc incipit valere ad dimittendam peccata*, cum ad Ecclesiam pacem venerit. Item Author Sermonis de Passione apud S. Cyprianum, de his qui fidei Baptismum suscepunt: *Ubi (inquit) redierint ad cor, constat ablutionis donum, & reddit effectum munera, nec alias quare aut repæsi neceſſe est salutiferum sacramentum*. Eandem doctrinam tradit Hugo à S. Victore in Epistolam ad Romanos quest. 157.

Probatur secundò conclusio ratione D. Thome:

Causa ex se productiva effectus, si impediatur, cum 16
postea producit, remoto impedimento; sicut quis in generatione corporis gravis, resultare debet motus dorsum, si motus ille impediatur, resultat postea, sublatto impedimento; Atqui Baptismus validus ex se postulat producere gratiam: Ergo remota fictione, statim eam producere ex opere operato.

Proba-

Disputatio Quarta,

27 Probatur tertio: Baptismus est initerabilis: Ergo cum peccatum originale remitti non possit per aliud sacramentum, quoniam per Baptismum, necesse est precedentem Baptismum fidem suscepsum, recedente fictione, producere gratiam remissam peccati originalis.

28 Confirmatur & magis illustratur haec ratio: Si quis fidem susciperet Baptismum, & postea cum vera atritione confiteretur, & susciperet penitentiam, sive dubio justificaretur, & a peccato originali mundaretur: Sed peccatum originale per sacramentum Poenitentiae tolli nequit, sed dantaxat per sacramentum Baptisni, quod pro ejus remedio institutum est: Ergo tolletur tunc per Baptismum, subindeque Baptismus, recedente fictione productum suum effectum.

§. II.

Solvuntur objections.

29 Objecies primi: Opus mortuum, id est in peccato factum, non potest reviviscere: Sed suscepio Baptismi in peccato mortali est opus mortuum: Ergo non potest reviviscere, nec consequi suum effectum.

30 Respondeo ex D. Thoma huc art. 10. ad 1. effectum Baptismi qui erat confereodus ex opere operantis, non reviviscere, quia opus operantis fuit mortuum, redire tamen effectum Baptismi, ipsi ex opere operato correspondenter, quia sub illa ratione est opus Dei, quod non est mortuum in suscipiente fidem sacramentum.

31 Objecies secundi: Sacraenta novae legis sunt cause physice gratiae, ut Tractatu precedenti disp. 3. art. 2. ostendit est: Sed sacramentum Baptismi fidem suscepsum, recedente fictione, non potest physice causare gratiam, cum eo tempore non existat, & jam transegit: Ergo Baptismus fidem suscepsum, recedente fictione, suum effectum producere nequit.

32 Respondeo primo, quod quando Thomistæ docent, sacramenta novae legis physice causare gratiam, hoc debet intelligi de sacramento physicè existente, cum existentia physica sit una ex conditionibus requisitis ad physicam operationem; unde cum Baptismus fidem suscepsum, recedente fictione, non existat physicè, sed solum moraliter, nimis in divina acceptione, in tali casu per accidens gratiam physicè non causat, sed dantaxat moraliter.

33 Respondeo secundi, non esse improbabilem sententiam plurium Thomistarum, qui afferunt Baptismus fidem suscepsum, recedente fictione, physicè gratiam causare, licet enim quando recedit fictio, Baptismus non sit in se, remanet tamen in sua virtute, nimicum in charactere, qui tunc elevatur ad causandam gratiam, quam Baptismus in puncto sue receptionis debebat producere, si non fuisset positum impedimentum. Unde D. Thomas in 4. dist. 4. quest. 3. art. 2. quæstiunc. 3. In Baptismo (inquit) imprimitur character, qui est immediata causa disponens ad gratiam, & ideo enim filio non auferat characterem, recedente fictione, qua effectum characteris impeditur, character qui est praesens in anima, incipit habere effectum suum; & ita Baptismus, recedente fictione, effectum suum consequitur.

34 Ex dictis inferes, sublatâ fictione, conferri per Baptismum maiorem vel minorem gratiam, juxta intentionem actus vel dispositionem tollentis fictionem: non vero (ut existimat Suarez) minimam gratiam que ex opere operato per Baptismum dati potest, qualis est illa que conferitur infantibus.

Patet hoc corollarium ex dictis: Sacraenta enim conferunt gratiam maiorem vel minorem, juxta intentionem dispositionis quæ subjectum se disponit ad illam recipiendam: Sed per actana quo tolluntur obex,

subjectum se disponit ad effectum Baptismi recipiendum: Ergo juxta intentionem talis actus, Baptismus maiorem vel minorem conferit gratiam Baptismalem. Unde si aliquis removeret fictionem, per actum intensum ut quatuor, maiorem recuperet gratiam, quoniam ille qui devotè susciperet Baptismum, cum actu intenso ut duo. Nec proptererè primus ex peccato fictionis aliquid commodum reportaret, sed tantum ex perfectioni dispositione quæ se ad gratiam baptismalem prepararet. Nec secundus esset deterioris conditionis, sed melioris, nam qui initio fructuose recipit Baptismum, potuit plura virtutis opera, augmentis gratiae meritoria elicere: quod non potuit alter qui fidem ad illum acceperit.

ARTICULUS III.

Quæ peccata remittantur per Baptismum, recedente fictione?

§. I.

Premittitur quod apud omnes est certum, & referuntur sententias.

Certum est, per Baptismum fidem suscepsum, recedente fictione, peccatum originale dimitti, cum nullum aliud sacramentum, præter Baptismum, ad peccati originalis remissionem institutum sit; unde solùm difficultas est de peccatis actualibus, ante vel post Baptismum fidem suscepsum, vel in actuali ejus susceptione commissis, an scilicet talia peccata, ex vi ipsius Baptismi, recedente fictione, vel per sacramentum Poenitentiae dimittantur? In enīus difficultatis resolutione quatuor reperio Doctorum sententias. Prima est Scoti, Gabrieли, & Vazquis, afferentium peccata, etiam ante Baptismum commissa, de quibus accedens ad Baptismum atritionem non habuit, remitti postea recedente fictione, per sacramentum Poenitentiae.

Secunda quæ est Magistri Soto, concedit quidem quod recedente fictione remittuntur per Baptismum omnia peccata que ipsum præcesserunt, sed non illa que in ipsa ejus susceptione commissa sunt.

Tertia quam defendit Paludanus, afferit Baptismum fidem suscepsum, vim habere remittendi peccata non solum quæ ipsum præcesserunt, aut quæ in actuali ejus susceptione commissa sunt, sed etiam quæ ante ablationem fictionis, post ejus susceptionem patrata sunt. Addit tamen, Baptismum talia peccata directe non remittere, sed indirecte tantum, & cum obligatione illa subjiciendi clavibus Ecclesie.

Quarta quæ est communis in schola D. Thomæ, & quoniam plures ex Recentioribus sequuntur, existimat omnia peccata, sive baptismum præcedentia, sive cum eo simul commissa, per ipsum baptismum ex opere operato remitti: peccata vero post ejus susceptionem commissa, deleri per Poenitentiam.

§. II.

Rejiciuntur tres prima sententia, & quarta statuitur.

Dico primi: Omnia peccata baptismum fidem suscepsum præcedentia, recedente fictione, per ipsum baptismum remitti, non vero per sacramentum Poenitentiae.

Probatur conclusio ratione fundamentali. Illa peccata non remittuntur per sacramentum Poenitentiae, quæ non cadunt sub jurisdictione Ecclesie: Sed peccata ante baptismum commissa, non cadunt sub jurisdictione Ecclesie: Ergo non remittuntur per Poenitentiam, sed per baptismum. Major patet, sacramentum

mentum eam Poenitentia requirit Ecclesie iuris di-
cere. Minor etiam non minus est manifesta. si ut enim
Ecclesia non habet potestatem sive jurisdictionem su-
per hominem nondum baptizatum, ita neque super
peccata quæ ante sum baptismum commisit.

27 Confirmatur: Peccata quæ per Poenitentiam re-
mittuntur, satisfactione aliquâ in hoc seculo expianda
sunt: Sed nulla solet imponere satisfaçio pro peccatis
ante Baptismum commissis, etiam si quis de illis dum
baptizaretur attritionem non haberit, vel cum affectu
ad peccatum mortale ad Baptismum accesserit, ut con-
stat ex praxi Ecclesie: Ergo peccata ante Baptismum
sive suscepsum commissa, non remittuntur per Poenitentiam, sed per Baptismum, recedente fictione.

Dico secundò, etiam peccata quæ simul cum Bap-
tismo sive suscepto existunt, non remittuntur per Poenitentiam, sed per Baptismum, recedente fictione.

28 Probatur primò ex D. Thoma hic art. 10. ad. 1. ubi
sic ait: *Filio non removetur per Baptismum, sed per Poenitentiam subsequenter, que remotâ, Baptismus auferit culpat & reatum omnium peccatorum precedentium Baptismum, & etiam simul existentium cum ipso.*

29 Probatur secundò ratione praecedenti conclusione
inſinuatâ: Peccata quæ nullo modo presupponunt
Baptismum, non possunt daturi per sacramentum Poenitentiae: Sed peccata quæ simul cum actuali Bapti-
smi susceptione committuntur, nullo modo presupponunt
Baptismum: Ergo non possunt daturi per sacramen-
tum Poenitentiae, sed tantum per sacramentum
Baptismi, recedente fictione. Major est certa, peccata
enim quæ nullo modo presupponunt Baptismum, non
sunt peccata hominis baptizati: sola autem peccata ho-
minis baptizati possunt remitti per sacramentum Poenitentiae, quia ea sola subduntur clavibus sive jurisdi-
ctioni Ecclesie. Minor vero probatur: Peccata quæ merè concomitantur se habent ad ipsum Baptismum, non
presupponunt Baptismum: Sed peccata quæ in ipsa
actuali susceptione Baptismi committuntur, merè con-
comitantur se habent ad ipsum, nullo enim modo ip-
sum presupponunt: Ergo peccata quæ simul cum
actuali susceptione Baptismi committuntur, ipsum non
presupponunt.

Dico tertiod, peccata post Baptismum sive suscep-
tum commissa, recedente fictione, non remitti per
Baptismum, sed per Poenitentiam.

30 Probatur primò ex D. Thoma hic art. 10. ad 3. ubi
sic discutitur: *Effectus Baptismi non est tollere peccata fu-
tura, sed praesentia, vel preterita; & ideo recedente sibi-
ne, peccata sequentia remittuntur quidem, sed per Poenitentia, no
per Baptismum; unde non remittuntur quantum
ad totum reatum, sicut peccata præcedentia Baptismum.*

31 Probatur secundò ratione ex fundamentis suprà sta-
tutis desumptâ: Peccata enim quæ subsequuntur Bap-
tismum sive susceptum, subjiciuntur Ecclesie clavi-
bus, atque ad eam Poenitentiae: Ergo per poenitentiam,
non vero per Baptismum remittuntur.

32 Dices cum Paludano, hoc argumentum probare qui-
dem talia peccata non remitti per se & directè per
Baptismum, sed non ostendere ea non daturi per Bap-
tismum per accidens & indirectè, & cum obligatione
subjiciendi illa clavibus Ecclesie.

Sed contra: Nullum sacramentum habet virtutem
ad remittendum peccatum post susceptionem ipsius sa-
cramenti commissum, neque directè, neque indirectè,
nec ullo modo; non enim ad hoc sunt ullæ ratione in-
stituta sacramenta, neque ad hujusmodi effectum à
Deo acceptantur: sunt enim sacramenta medicinae
curativae præcedentium peccatorum, & preservativae
sequentium; non tamen fuit conveniens ut habeant
etiam vim ad delenda peccata postea committenda, nam
hujusmodi medicinae non adhibentur, donec ægritudo
infit.

§. III.

Solvuntur objectiones.

Obijecies primò contra primam concusionem: Si 33.
Baptismus sive susceptus, remitteret suâ virtute
peccata ante ejus susceptionem commissa, id præstaret
remotione obicis, sive fictionis præsuppositâ: evidens
enim est, quod non possit habere hunc effectum, quan-
di obex sive filio perseverat: Sed neque etiam re-
motione obicis præsuppositâ, potest remittere peccata
illa: Ergo falsum est quod illa remittat. Major constat,
Minor vero probatur. Non potest Baptismus sive sus-
ceptus præsupponere remotionem obicis sive fictionis,
nisi præsupponat gratiam sanctificatorem, utpotè si-
ne qua filio sacrilega & mortalis non destruitur: Sed
præsuppositio gratiâ sanctificante, eo ipso præsupponun-
tur peccata quæ ante Baptismum commissa sunt, om-
nino, quoad culpam saltem, remissa, utpotè quæ simul
esse non possunt cum gratia sanctificante: Ergo remo-
tione obicis præsuppositâ, non remittit Baptismus, sed
remissa supponit peccata illa.

Respondeo, concessa Majori, negando Minorem; ad 34
cujus probationem, distinguo Majorem. Non potest
Baptismus sive susceptus præsupponere remotionem
obicis sive fictionis, nisi præsupponat gratiam, secun-
dum virtutem quam ipsi habet præcisè ut est effectus
sacramenti Poenitentiae, concedo Majorem. Nisi præ-
supponat gratiam secundum omnem virtutem quam
habet ut est in illo casu effectus Baptismi & Poenitentiae,
nego Majorem. Similiter distinguo Minorem: Præ-
suppositio gratiâ sanctificante, præcisè secundum quod
est effectus sacramenti Poenitentiae, præsupponuntur
peccata quæ ante Baptismum commissa sunt, omnino
remissa, nego Minorem. Præsuppositio gratiâ sanctifi-
cante, secundum omnem virtutem quam habet ut est
effectus in illo casu tam Baptismi, quam Poenitentiae,
concedo Minorem, & nego Consequentiam.

Explicatus solutio: Cum gratia sanctificans quæ in 35.
ipsa remotione obicis Baptismi sive suscepti tribuitur,
sit effectus Baptismi, & Poenitentiae; Baptismi in quantu-
m est gratia regenerativa, & remissiva omnium pec-
catorum, susceptionem fidam Baptismi præcedentium;
Poenitentiae vero, in quantum est remissiva pec-
cati fictionis: licet Baptismus sive susceptus, eam
præsupponat ut removentem obicem fictionis, atque
ad eum ut effectum Poenitentiae, non tamen ut remissi-
vam peccatorum ante Baptismum commissorum, quan-
doquidem sicut ad ea non se extendit sacramentum
Poenitentiae, ita nec ipsa gratia sanctificans, præcisè in
ratione effectus talis sacramenti considerata.

Instabis: Peccata ante Baptismum commissa, non 36.
possunt esse simul cum gratia, ut removente obicem
Baptismi sive ut effectu Poenitentiae, alijs enim posset
remitti unum peccatum sine alio, quandoquidem remo-
tio fictionis est remissio peccati sacrilegii: Ergo Bap-
tismus non potest præsupponere remotionem obicis;
ut causam à gratia quæ sit effectus Poenitentiae, nisi
eo ipso supponat etiam remissionem omnium pecca-
torum, ante fidam ejus susceptionem commissorum.

Respondeo distinguendo Antecedens: Peccata ante 37.
Baptismum commissa, non possunt esse simul simultate
temporis cum gratia ut removente obicem Baptismi,
concedo Antecedens. Simul simultate naturæ, & prius
prioritate à quo, in genere cause veluti materialis,
quam sit effectus Baptismi, & gratia ut regenerativa,
nego Antecedens. Sicut enim nulla est implicatio
quod concipiatur prior prioritate naturæ & in genere
cause materialis, remissio obicis ad effectum Baptismi,
quam talis effectus: ita neque quod gratia ut remo-
vens obicem remissio peccatorum ante Baptismum
commisorum, & ut effectus Poenitentiae, concipiatur
prior.

prior ad seipsum, ut remissivam talium peccatorum, & ut effectum Baptismi, quia cum hoc stat peccatum fictionis non remitti in aliquo instanti in quo non remittantur alia ante Baptismum commissa.

38 Obijcies secundò contra secundam conclusionem: Illa peccata remittuntur per paenitentiam & non per baptismum, quæ baptizatus tenet confiteri. Sed si & baptizatus tenetur confiteri omnia peccata quæ in ipsa susceptione baptismi commisi: Ergo illa peccata non remittuntur per baptismum, sed per paenitentiam. Major constat. Minor verò probatur. Quando quis tenetur confiteri aliquod peccatum, tenetur confiteri gravitatem totam illius; Sed ex una parte tenetur baptizatus fidei, confiteri fictionem, ex alia veò ed graviori peccatum fictionis, quod quis habet plura peccata in ipsa susceptione baptismi, fidelio enim formalis est irreverentia in susceptione sacramenti, quæ hanc dubè major est, quod plura sunt peccata: Ergo fidei baptizatus tenetur confiteri omnia peccata, quæ in ipsa susceptione baptismi commisi.

39 Respondeo, concilia Majori, negando Minorem: sufficit enim quid fidei baptizatus confiteatur fictionem formalem, alterando dumtaxat se suscepisse baptismum in peccato mortali. Ad probationem in contrarium dicimus, maiorem esse veram, quando non coniunguntur duo sacramenta, sed in ipso praesenti, cum haec conjunctio fiat, sola fidelio remittitur per sacramentum paenitentiae, gravitas veò illius major, quia provenit ex magnitudine & multitudine aliorum peccatorum, quæ remittuntur per baptismum remittitur etiam per ipsum.

40 Obijcies tertid contra tertiam conclusionem: Licet sacramentum Pœnitentie non sit institutum ad delenda peccata non confessa, tamen per concomitantiam remittit etiam illa, quæ ex obliuione non sunt confessa. Similiter licet Eucharistia non sit per se instituta ad delendum peccatum cum sola attritione, illud tamen interdum remittit per accidentem eo qui existimans se esse contritum, accedit ad illud sacramentum: Ergo similiter licet baptismus non sit per se institutus ad remittenda peccata, quæ post ejus susceptionem committuntur, interdum tamen per accidentem ea remittere poterit.

41 Respondeo: concessio Antecedente, negando Consequentiam, quia nullum sacramentum habet vim ad remittenda peccata post susceptionem ipsius sacramenti comissa, neque directe, neque indirecte: sunt enim sacramenta medicinae curativæ precedentium peccatorum, & preservativa tanum resp. & subsequentium. Unde nego paritatem, peccatum enim oblitum in confessione, supponitur commissum ante susceptionem sacramenti Pœnitentie; & similiter Eucharistia non facit de attrito contritum, nisi respectu peccati ante susceptionem talis sacramenti commissum.

42 Queret, utrum non solum peccata mortalia, sed etiam venialia, baptismum fidei susceptionem antecedentia, aut ipsum concomitantia, per ipsum recedente fictione, remittantur?

Respondeo affirmativè. Namvis enim non sit æquè certum, recedente fictione, redire effectum baptismi, quod remissionem venialium, quia baptismus non est medium necessarium ad hujusmodi remissionem, nihilominus probabilius est, etiam hunc effectum redire, quia si baptismus ita institutus est, ut possit operari, sublatu obiectu, & recedente fictione, etiam si ipse non existat, non est verosimile hoc esse limitatum ad unum effectum ejus, potius quæcum ad alium, nullum enim fundamentum est ad id alterandum; præcipue quia gratia illa quæ datur recedente fictione, tam verè est regenerativa, ac si esset ita in praesentia baptisini, & id quæcumq; est de se, omnino transmutat hominem, & delet omnem maculam vitæ præteritæ.

ARTICULUS IV.

Quæ dispositio sufficiat ad tollendam fictionem, ut baptismus habeat effectum?

N otandum primò, duobus modis posse hominem 43 esse fidem in susceptione baptismi: Primo inculpabiliter, quia sine sua culpa caruit dispositione necessaria ad fructum sacramenti recipiendum, ex eo scilicet quod habuit tantum attritionem naturalem, quam bonâ fide existimavit esse supernaturalem. Secundò culpabiliter, & hoc adhuc dupliciter, primo quia sciens & prudens, vel ex ignorantia vincibili, non exhibet attritionem naturalem: secundò, quia in susceptione baptismi committit aliquod aliud peccatum, putè quia habet intentionem furandi facultatis Ecclesie.

Notandum secundò, in fictione illa culpabili deo 44 reperiti, unum tanquam formale, & aliud tanquam materiale, sive fundamentum formalis. Materiale sunt peccata illa ratione quorum susceptio baptismi est indigna: formale verò est ipsa indigna susceptio, quæ est speciale peccatum in aliis fundatum. His praemissis, pro resolutione diffinaturis proposita

Dico primò: ad tollendam fictionem ex ignorantia 45 inculpabili proveniente, sufficit attritio supernaturalis. Hec conclusio intelligi debet ex suppositione quod post baptismum susceptum, nullum peccatum fuerit commissum: tunc enim ad illud tollendum necessaria esset contritio, vel sacramentum Pœnitentie, ut postea dicemus.

Conclusio sic explicata facile surdetur: Nam tota fidelio ex ignorantia inculpabili provenires, posita fuit in carentia dispositionis necessariae ut baptismus suum consequatur effectum, nimirum attritionis supernaturalis, & non in novo peccato: Ergo post attritione verâ & supernaturali, tolletur obex & fidelio, & baptismus suum fortierit effectum.

Dico secundò: Fidelio peccaminosa formaliter 46 sumpta, debet tolli per contritionem, vel per attritionem, cum sacramento Pœnitentie. Ita communiter Theologi contra Paludanum in 4. dist. 4. q. 5. docenter solam attritionem sufficere.

Probatur conclusio ratione fundamentali: Fidelio 47 peccaminosa formaliter sumpta, seu peccatum indignum sumptionis baptismi, non potest tolli in vi ipsius baptismi: Ergo ad ipsum tollendum sola attritio non sufficit, sed necessariò requiritur contritio, vel attritio, cum sacramento Pœnitentie. Consequens patet, Antecedens probatur. Baptismus non potest ea peccata remittere quæ ipsum consequuntur: Sed fidelio formaliter consequitur Baptismum: Ergo per ipsum non remittitur. Major patet ex dicta conclusione t. articuli precedentis. Minor verò habetur. Ut detur fieri formaliter, debet esse in eo instans in quo consummatur sacramentum, siquidem si q; sit ante illud instans, non tolleret effectum sacramenti, cum in illo instanti talis effectus conferatur, & possit baptizatus habere attritionem aut contritionem, ut patet in eo qui trahit tempore quo illi conferetur baptismus, complaceret sibi in peccato mortali, & in instanti terminatio illius, subito mutaretur, protumpens in actum contritionis vel attritionis, quod non repugnat: Sed in illo instanti verum est baptismum præcessisse: Ergo fidelio formalis est peccatum consequens ipsum baptismum.

Confirmatur: Quia fidelio formalis debet esse in eo 48 instanti in quo sacramentum consummatur, habet ex se, & ex formalis ratione, speciale repugnantiam cum effectu ipsius, quatenus formaliter tollit dispositionem ad ipsum necessarium: Ergo nequit per baptismum remitti, sed necessariò debet esse materia Pœnitentie.

Dicò testio. Fidelio materialiter sumpta, si continueatur

tur etiam in illo instanti in quo baptisimus deberet habere suum effectum, non potest tolli nisi per contritionem, vel attritionem, cum sacramento Poenitentiae: si vero desinat esse ante illud instans, vel etiam in illo instanti, remittitur ex vi baptismi.

49 Prima pars patet, si enim fictio materialiter sumpta continetur etiam in illo instanti in quo baptisimus deberet habere suum effectum, subsequitur ipsum baptismum: Sed peccata baptismum subsequentia, cum sint subiecta clavibus Ecclesie, non remittuntur nisi per contritionem, ut in incidentem votum sacramenti Poenitentiae, vel per attritionem, cum sacramento: Ergo si fictio materialiter sumpta continetur in illo instanti in quo baptisimus deberet habere suum effectum, non tollitur nisi per contritionem, vel attritionem, cum sacramento Poenitentiae.

50 Secunda etiam pars non minus est manifesta: Nam si fictio materialiter sumpta desinat ante illud instans, vel in illo instanti in quo baptisimus deberet habere suum effectum, non subsequitur baptismum, sed illum antecedit, vel comitatur: At peccata antecedentia vel concomitantia baptismum, cum non sint subiecta clavibus Ecclesie, non remittuntur per Poenitentiam, sed per baptismum: Ergo nec fictio materialiter sumpta, si desinat ante illud instans, vel in illo instanti in quo baptisimus deberet habere suum effectum.

51 Ex his inferes, quod si aliquis suscipret baptismum cum intentione furandi bona Ecclesie, & talem intentionem continuaret etiam in illo instanti in quo baptisimus deberet habere suum effectum, tale peccatum esset in confessione aperiendum, nec sufficeret dicere se cum fictione suscepisse baptismum. Si vero talem intentionem in illo instanti non continuaret, tenetur tantum dicere in confessione, se ficte accessisse ad baptismum, non vero se habuisse intentionem furandi facultates Ecclesie; & si hoc in confessione declararet, non esset illi injungenda aliqua satisfactione pro illo peccato, quia haec non est injungenda pro peccatis quae delentur ex vi baptismi, cum baptisimus totam prenam terrena remittat, ut in articulo primo ostensum est.

52 Intelliges etiam ex supra dictis, quod quando sacramentum baptismi, recedente fictione per contritionem, vel per sacramentum Poenitentiae, incipit habere effectum suum, talis ordo reperitur. Prius natura poenitentia tollit fictionem, qua prioritas reducitur ad genus causae materialis & dispositivae, tum quia recessus impedimenti prius natura intelligitur, quam introductio formae impedit, tum etiam, quia recessus fictionis est quasi dispositio ut baptisimus habeat suum effectum. In secundo instanti naturae, baptisimus remittit peccata que fuerunt ante ipsum commissa, nam infusio gratiae regenerantis, vel sanantis intelligi nequit ante recessum originalis culpe, & lethalium culparum actualium. In tertio instanti naturae baptisimus justificat animam per gratiam regenerantem, quia gratia regenerans que confertur per baptismum, prioritate naturae praecedit gratiam sanantem, que per poenitentiam infunditur. In quarto demum poenitentia justificat hominem per gratiam sanantem, nam prius natura est generatio in vita spirituali per baptismum, quam sanatio per poenitentiam.

ARTICULUS V.

Utrum sit proprium baptismi quod conferat suum effectum, recedente fictione, an vero id etiam competat aliis novae sacramentis?

53 IN hujus difficultatis resolutione varie opinantur Authores. Nam Scotus in 4. dist. 6. qu. 1. art. 8. docet hoc esse singulare in baptismō, ut recedente si-

gione suum consequatur effectum, tutti quia Augustinus id solum attribuit baptismati, tum propter ejus necessitatem, quia est medium simpliciter necessarium ad salutem. Hunc sequuntur Vasquez disp. 161. c. 2. Meratius de baptismo disp. 12. scđt. 1. & ultimā, & Augustinus Bernal de sacram. in genere disp. 13. scđt. 2. Alii omnibus & solis sacramentis characterem imprimuntibus, hunc effectum tribuunt. Ita Richardus, Major, Covarruvias, Granado, & Sylvius. Alii addunt sacramentum Poenitentiae, ut Paludanus, & Sylvester. Alii id extendunt ad omnia sacramenta, ut Cajetanus, Nuño, Serra, Candus, Philippus à Sancta Trinitate, Henriquez, & Dians. Alii demum id tribuunt omnibus sacramentis novae legis, excepto sacramento Eucharistiae. Ita Suarez, Lugo, Filiuti, Bonacina, & ex Thomistis Martinez à Prado, cui haec sententia probabilior, & menti D. Thomae conformior videtur. Pro resolutione

Dico primò, certum videri, non solum Baptismum, sed etiam alia duo sacramenta characterem imprimentia, nimirum Confirmationem, & Ordinem, conferre suum effectum, recedente fictione. Ita D. Thomas in 4. dist. 4. q. 3. art. 2. quæstiunc. 3.

Probatur ratione fundamentali: Cum enim sacramenta quæ imprimunt characterem sint initerabilia, est in illis specialis necessitas, quod fortiantur suum effectum, recedente fictione; alijs enim qui fidè illa suscipient, manerent in perpetuum privati effectu proprio illorum, & tamen deberent obire munia ad quæ obligantur ex vi characteris, v. g. constantes profiteri fidem, & actus hierarchicos rectè exercere: At hoc videtur inconveniens, & suavitati divinæ prævidentiae repugnans: Ergo omnia sacramenta characterem imprimentia, recedente fictione, suos conferunt effectus. Unde hoc baptismū singulare non est, licet D. Augustinus supra art. 2. citatus, illius tantum mentionem fecerit, tum quia de illo solum disputationebat, tum etiam quia est specialis in illo necessitas, cum ille sit janua omnium sacramentorum.

Dico secundò: idem privilegium Extremæ-Unctionis & Matrimonio tribuendum esse.

Probatur breviter: Licet haec duo sacramenta non sint simpliciter initerabilia, sunt tamen initerabilia secundum quid. Matrimonium enim iterari non potest, vivente altero coniuge, neque Extrema Unctio in eodem statu infirmitatis: Ergo sicut illa sacramenta quæ sunt initerabilia simpliciter, idē possunt & debent recedente fictione effectum suum producere, quia homo non debet privari in perpetuum gratiæ sacramentali, idem etiam dicendum est de istis sacramentis, ne scilicet homo, durante toto tempore Matrimonii, teneatur manere in eo statu, ad quem necessaria est gratia sacramentalis, ad debitè vivendum in vinculo conjugali, quæ tamen caret; & ne similiter infirmus in illa ultima lucta caret gratiæ sacramentali, seu auxiliis specialibus, ad vincendas vehementiores demonum tentationes quæ tunc occurunt, maximè necessariis.

Dico tertio: probabile est etiam sacramentum Poenitentiae ficte susceptum, recedente fictione, producere suum effectum.

Probatur primò ex D. Thoma in 4. distinct. 17. q. 3. art. 4. in corpore, ubi sic ait: *Confessio etiam potest esse in eo qui non est contritus, quia potest peccata sua Sacerdoti innotescere (id est nota facere) & clavibus Ecclesie subjecere; & quantum tunc non percipiat absolutionis fructum, tamen recedente fictione percipere incipiet, sicut etiam est & in aliis sacramentis: unde non tenetur iterare confessionem qui ficte accedit, sed tenetur postmodum fictionem suam confiters.*

Probatur secundò ratione petitâ ex necessitate facta Poenitentiae: Poenitentia enim non est minùs necel-

Disputatio Quarta,

necessaria ad remissionem peccati mortalis commissi post Baptismum, quām sit Baptismus necessarius ad remissionem originalis & actualium quae praecedunt Baptismum: unde si propter necessitatem Baptismi, tribuitur illi vis & efficacia conferendi gratiam, & remittendi peccata, recedente fictione, debet etiam concedi sacramento Poenitentiae, cūm tale sacramentum possit interdum esse validum & informe, ut in Tractatu de Poenitentia ostendemus.

Dico quartū: probabilius videtur, sacramentum Eucharistiae fictè suscepsum, non producere suum effectum, recedente fictione.

Probatur primū ex D. Thoma in 4. dist. 3. q̄st. 3. art. 2. quæstiunc. 1. ad 3. ubi expressè docet, quod Baptismus, recedente fictione, producit suum effectum, non verò Eucharistia.

58 Probatur secundū assignando rationem disparitatis inter Eucharistiam, & inter Poenitentiam, aliaque sacramenta: alia enim sacramenta, vel simpliciter, vel secundū quid, sunt ininterabilia, ut suprā diximus, aut saltem sunt necessaria, necessitate nedium præcepti, sed etiam mediū, ut patet de Poenitentia, quæ in re vel in voto est necessaria, necessitate medii omnibus qui post baptismum mortaliter peccaverunt, quia nullum peccatum post baptismum potest remitti, sine ordine ad sacramentum Poenitentiae: non est autem simile de Eucharistia, quæ etiam propter suam excellentiam exigit, ut homines cum maxima cautela & reverentia ad illam accedant.

59 Po: est etiam suaderi conclusio ex inconvenienti quod sequitur ex adversa sententia: si enim sacramentum Eucharistiae fictè seu in statu peccati mortalis suscepsum, recedente fictione, produceret suum effectum, sequeretur sacerdotem scienter toto vite cùrriculo in mortali peccato celebrantem, si in mortis articulo conteratur, vel cum attritione confiteatur, recipere iragentem gratiæ cumulum, correspondenter omnibus missis præteritis, in quibus celebrandis ingentia sacrilegia commisit; unde fieret repente sanctissimus, & ed sanctior, quod plura fuissent sacrilegia; & adhuc multò sanctior, si singulis diebus contra leges Ecclesiæ celebrasset decies, quod ex se incredibile apparat. Addo quod Apostolus docet, indignè Eucharistiam sumentes, iudicium sibi manducare, quod ex parte verum non est, si recedente fictione, ad vitam prodesset.

Dices primū: D. Thomas loco præcedenti conclusione citato, ubi docuit poenitentiam, recedente fictione, producere suum effectum, subdit: *Sicut etiam est in aliis sacramentis*: Ergo cetero universaliter omnia sacramenta (nullo excepto) recedente fictione producere suum effectum.

Respondeo cum Melchiore Cano, D. Thomam non dixisse, *in omnibus sacramentis*; sed *in aliis sacramentis*, unde solum velle quod præter poenitentiam, alia quædam sunt sacramenta, quæ recedente fictione producent suum effectum, non tamen omnia, quare loco suprā citato, expressè excipit Eucharistiam, & nullib[us] eam excludit.

60 Dices secundū cum Philippo à S. Trinitate: Eucharistia est omnium sacramentorum perfectissimum & excellentissimum, à quo omnia alia dependent in sua causalitate: Ergo non debet illi denegari hoc privilegium, quod conceditur aliis sacramentis, nimirum posse producere suum effectum, recedente fictione.

61 Sed nego consequiam, hoc enim privilegium non denegatur Eucharistiae, ob defectum activitatis, perfectionis, vel excellentiæ, sed potius ob summam ejus perfectionem & excellentiam, quæ exigit ut homines cum maxima cautela & reverentia ad illam accedant, ut suprā diximus; & quis Eucharistia nec est ininterabilis simpliciter, sicut sacramenta quæ imprimunt characterem, nec secundū quid, sicut extrema unio, & Matrimonium, nec ita necessaria, sicut Pœni-

tentia. Addo quodd, ex eo quod aliis sacramentis hoc privilegium concedatur, non sequuntur illa inconvenientia quæ sequi ostendimus ex sententia, quæ docet sacramentum Eucharistiae, siq[ue] suscepsum, recedente fictione sortiti suum effectum.

DISPUTATIO V.

De Circumcisione.

Ad quest. 7o. D. Thoma.

Cum Circumcisio fuerit præparatoria ad Baptismū, & præfigurativa illius, postquam D. Thomas fuisse de Baptismo disseruit, ejusque institutionem, essentiam, causam ministerialem, subiectum, variisque illius effectus declaravit, breviter agit de Circumcisione, de qua etiam pauca h[ab]it subiectemus, ne quid huic Tractatu desit.

ARTICULUS I.

An Circumcisio primario & per se instituta fuerit in remedium peccati originalis?

P[ro]Artem negantem tenent Suarez, Delugo, & alii ex Recentioribus, existimantes Circumcisitionem primariū fuisse datam populo Judaico, ad congregacionem ejus, & segregationem ab aliis; secundariū verò & ex consequenti, ad remissionem peccati originalis. Affirmativar[um] verò adhærent Soto, Cabrera, & alii Thomistæ, cum quibus

Dico breviter, Sacramentum Circumcisitionis per se primū institutum fuit ad remissionem peccati originalis, & solum secundariū, seu ex consequenti, ad consignandum Dei populum illum, illumque à ceteris distinguendum.

Probatur primū conclusio ex D. Thoma in 4. dist. 1. q. 2. art. 1. quæstiunc. 1. in corpore, ubi illam docet expressè dicens, quod primū & principaliter necessaria fuit circumcisio, ad expressiorem significationem ablutionis peccati originalis: sed ex consequenti, ad consignandum Dei populum illum, illumque à ceteris distinguendum.

Probatur secundū: Circumcisio fuit in lege Mosaica verè & propriè sacramentum: Sed de ratione veri & proprii sacramentum est quod per se primū ordinatur ad gratiam sanctificantem, quām ad quocumque aliud: Ergo Circumcisio per se primū instituta fuit ad conferendam gratiam sanctificantem, & remittentem peccatum originale, non verò ad consignandum Dei populum, illumque à ceteris distinguendum. Majorem concedunt Adversarii, Minor verò probatur. De ratione veri sacramenti est, quod per se primū ordinatur ad finem ejus præcipuum: Sed finis præcipius sacramenti & institutionis ejus est nostra sanctificatio per gratiam, propterea siquidem definitio ejus essentialis est, quod sit signum rei sacrae sanctificantis nos: Ergo de ratione sacramenti est, quod per se primū ordinatur ad gratiam sanctificantem.

Confirmatur: Ad id prius & principalius instituitur sacramentum, quo sublatio, destruitur ratio sacramenti, quām ad illud quo non posito, ponitur tamen & salvatur ratio sacramenti: Sed sublatâ sanctificatione fidei, non potest salvare ratio sacramenti; è contraria verò sublatâ ratione consignationis, & distinctionis populi fidelis ab infideli, salvare potest in signo sensibili ratio sacramenti: Ergo sacramentum Circumcisitionis prius & principalius institutum fuit ad conferendam gratiam sanctificantem, & delentem peccatum originale, quām ad consignandum Dei populum, illumque à ceteris distinguendum.

Con-

5 Confirmatur amplius: Sacramentum baptismi per se primò institutum est in lege gratiae, ad delendum peccatum originale; & solum secundariò ad distinguendum fideles ab infidelibus, ratione characteris Christi quem imprimet: Ergo idem dicendum est de Circumcisione respectu populi Iudaici.

6 Contra illam conclusionem objicitur primò: Scriptura Genes. 17. refert institutionem Circumcisionis, & tamen nullam facit mentionem remissionis peccati originalis, sed solum consignationis populi Dei, ait enim: *Hoc est pactum meum quod observabis inter me & vos, & semen tuum post te: circumcidetur ex vobis omne masculinum, & circumcidetur carnem prepucii vestri, ut sit in signum fæderis inter me & vos.* Item Apostolus ad Roman. 3. inquirit quæ esset utilitas Circumcisionis? & respondebat: *Quia illi sunt credita eloquia Dei, nullamque aliam afferat causam: Ergo censet Circumcisionem non datam esse, per se primò saltem, nisi ut populus Iudaicus separatus à reliquis, speciem Dei legem acciperet.*

Ad locum Genesis citatum respondeo quod licet in eo fiat solum mentio consignationis populi Dei, tamen ex aliis verbis quæ leguntur ibidem, colligitur aperte Circumcisionem etiam fuisse institutam ad remittendum peccatum originale, sic enim habet: *Anima cuius prepucii caro circumcisæ non fuerit, delebitur* (vel ut legit D. Augustinus lib. 3. contra Julianum cap. 18.) *pèribit de populo meo.* Quæ verba idem S. Doctor ibidem docet intelligenda esse non tantum de adulatis, sed etiam de parvulis. Quoad locum Apostoli dico, Idecirè nullam ibi Apostolum fecisse mentionem remissionis peccati, quia ejus intentum erat docere ex operibus legis, tanquam ex causis efficientibus justificationem, neminem justificari: si autem inter utilitates Circumcisionis numerasset remissionem peccati, arbitrii fuissent Judei, quod illam Circumcisio activè efficeret, & consequenter quod ex operibus legis efficientibus justitiam, esset eorum justificatio.

7 Objicitur secundò: D. Thomas 1. 2. quæst. 101. art. 3. ad 4. dicit litteralem, principalemque rationem instituendi circumcisionem, fuisse protestationem fidei unius Dei, figuralem verò ad significantium ablationem corruptionis per Christum faciendam, quæ corruptio provenit in nos per carnalem originem ex peccato primi parentis: Ergo censet sacramentum circumcisionis non fuisse principaliter institutum, ad tollendum peccatum originale, sed ad consignandum Dei populum, illumque à ceteris distinguendum.

8 Sed nego Consequentiam, cum enim sacramentum sit signum & figura rei spiritualis sanctificantis hominem, significatio figuralis in circumcisione, & in quolibet alio sacramento, est magis principalis, quam sit quæcumque litteralis; unde ex eo quod D. Thomas loco citato doceat ablationem corruptionis ex peccato originali provenientem, seu ipsius peccati originalis remissionem, fuisse rationem figuralem institutione circumcisionis, tantum abest, quod conclusionem nostram infirmet, quin potius eam confirmet & statuat. Neque obstat quod significacionem illam quæ in circumcisione est litteralis, vocet principalem, non enim eam nomine appellat, per comparationem ad figuralem, sed ad alias litterales minus principales, quas ibidem refert, videlicet ad debitulationem concupiscentie in membro quod circumcidebatur, & ad fugillationem scierorum Venetis & Priapi, in quibus illa pars corporis honorabatur, quas vocat secundam & tertiam rationem litteralem institutionis circumcisionis.

9 Objicitur tertio: Si circumcisione fuisse per se primò & principaliter instituta ad remissionem peccati originalis, cum tale peccatum masculis & feminis commune sit, non debuisset pro solis masculis institui, nec differri usque ad octavum diei. Item po-

plus Israëliticus usus fuisse hoc remedio quadraginta annorum spatio, quo moratus est in deserto, remedium enim peccati non esset tanto tempore dilatum.

Respondeo negando omnes illas sequelas: ad probationem prime, dico quod licet peccatum originale sit commune masculis & feminis, quia tamen masculus est causa traductionis illius, non verò feminina, ut docet D. Thomas 1. 2. quæst. 81. art. 4. & hic art. 1. ad 4. ubi ait: *Peccatum originale contra quod specialiter circumcisione ordinabatur, à patre trahitur, non à matre,* coniugium fuit quod Deus in lege veteri remedium aliquod speciale, nimirum circumcisionem, pro solis masculis institueret.

Ad probationem secundæ respondeo, remedium peccati originalis non debuisse quidem differri usque ad octavum diem, facta suppositione quod nullum aliud extitisset pro illis infantibus qui ante octavum diem erant in pereculo mortis constituti: verum cùm pro istis reliquisset Deus, sicut pro feminis, applicandum remedium legis naturæ, nullum erat inconveniens, quod circumcisione usque ad octavum diem differretur.

Ad id quod additur de populo Israëlico dicendum, cum populo illo in deserto per annos quadraginta commotante, divinitus dispensatum fuisse, ut sine circumcisione salvari posset, utendo remedio legis naturæ contra peccatum originale; idque propter quod Judei tunc essent veluti in continuo motu, ignorantes quando castra movenda essent, vel contra hostes præliandum, proindeque sine gravi & evidenti periculo circumcidere non possent. Ita D. Thomas hic art. 4. ad 3. ubi addit, quod videtur, nullum eorum qui in deserto nati sunt, & non circumcisæ, fuisse mortuum, priusquam jubente postea Josue circumcidetur, quia ut Psalm. 104. dicitur: *Non erat in tribubus eorum infirmus, & Josue 5. solum dicitur, mortuus fuisse in deserto eos qui exierant de Ægypto, qui omnes circumcisæ erant.*

ARTICULUS II.

An & quomodo in circumcisione gratia conferretur?

Dico primò: in circumcisione gratia conferbatur. *Ex* Ita D. Thomas hic art. 4.

Probatur primò: Circumcisio erat vetum antiquæ legis sacramentum ut communiter docent Theologi: Sed de ratione veri sacramenti est, quod sit signum practicum gratiae, subindeque quod eam callaset, vel saltem quod ad ejus presentiam à Deo cauiscatur, ut patet ex dictis in Tractatu de sacramentis in communis disp. 1. art. 1. Ergo in circumcisione dabatur gratia sanctificans.

Probatur secundò: In circumcisione peccatum originale remittebatur, unde Bernardus Serm. 2. de Assumptione B. Marie ait, *Cum nunc in baptismate sola hanc maculam (peccati originalis) lavet gratia, & sola eam raseris petra Circumcisio, &c.* Et Bedæ homilia circumcisionis: *Idem salutifera curacionis auxiliu circumcisione in lege contra originalis peccati vulnus agebat, quod baptismus agere revelata tempore gratia conseruit.* Sed remissio peccati (saltem de lege Dei ordinaria) fine infusione gratiae fieri nequit: Ergo in circumcisione conferbatur gratia sanctificans. Quare S. Thomas hic art. 4. & supra quæst. 61. art. 6. ad 4. rejicit opinionem Magistri sententiarum, & aliorum antiquorum, dicentium quod in circumcisione non conferebatur gratia, sed solum auferebatur peccatum: *Hoc enim (inquit) non potest esse, quia culpa non remittitur nisi per gratiam, secundum illud ad Roman. 3. Justificari gratia per gratiam ipsius.*

13 Dico secundò: Circumcisio & alia veteris legis sacramenta habebant vim quandam moraliter excitantem Deum ad dandam gratiam ritè ea fuscipientibus, carebant tamen virtute gratiae productivam, quæ reputatur in sacramentis novæ legis subindeque non causabant gratiam ex opere operato activè, sicut sacramenta novæ legis, sed tantum passivè.

14 Probatur prima pars: Circumcisio & alia veteris legis sacramenta, erant signa & figura passionis Christi futuræ, cujus intuitu Deus gratiam in antiqua lege conferebat: Sed à ratione signi vis excitativa moraliter inseparabilis est: Ergo circumcisio, & alia veteris legis sacramenta, habebant vim moraliter excitativam, quæ Deum movebant ad conferendam gratiam, ad ipsorum præsentiam, intuitu passionis Christi futuræ, quam significabant.

15 Confirmatur. Promissio habet moralē vim ad mouendum eum qui promisit ut impleat promissa: Sed circumcisio, & alia sacramenta antiqua, fuerunt promissiones seu signa quibus Deus quasi in figuris promittēbat Christum, & gratiam ex meritis ipsius dandam, unde Apostolus ad Hebreos 11. vocat, *repromissiones*, quia per illa sacramenta id quod Deus promiserat, continuè renovabat, repremittendo quotidie: Ergo circumcisio, & aliis veteris legis sacramentis, competebat vis quedam moraliter excitativa, quæ Deum ad conferendum gratiam ad ipsorum præsentiam moraliter exigitabant.

16 Secunda pars quæ assertit circumcisionem, & alia veteris legis sacramenta, caruisse virtute gratiae productivam, quæ in sacramentis novæ legis reperitur, patet tum ex Apostolo ad Galat. 4. omnia vetera sacramenta, elementa infirma & egena, appellante. Tum ex Florentino in Decreto Eugenii, ubi dicitur quod sacramenta nostra, multam à sacramentis differunt antiqua legis, illa enim non causabant gratiam, sed solum per passionem Christi dandam figurabant: hoc vero nostra, & continent gratiam, & eam dignè fuscipientibus conferunt.

17 Idem docet D. Thomas 1. 2. quæst. 103. art. 2. in corpore ubi sic ait: Veteris legis ceremonia non poterant in se consinere realiter virtutem proficiensem à Christo incarnato & passo, sicut continens sacramenta nova legis, & propter hoc ad Galat. 4. Apostolus vocat ea egena & infirma elementa: infirma quidem, quia non possunt à peccato mundare; sed hac infirmitas provenit ex eo quod sunt egena, id est eo quod non continent in se gratiam. Et hī. art. 4. agens specialiter de circumcisione, sic concludit: Dicendum est quod in circumcisione conferebatur gratia, quantum ad omnes gratia effectum, aliter tamen quam in Baptismo; nam in Baptismo confertur gratia ex virtute ipsius bapt. isti, quam habet in quantum est instrumentum passionis Christi jam perfecta: in circumcisione autem conferebatur gratia, non ex virtute circumcisionis, sed virtute fidei passionis Christi, cuius signum erat circumcisione; ita scilicet quod homo qui accipiebat circumcisionem, proficiebatur se fusciperre talem fidem, vel adulterio pro se, vel alius pro parvulis, unde Apostolus dicit Roman. 4. quod Abraham accepit signum circumcisionis, signaculum iustitiae fidei, quia scilicet iustitia erat ex fide significata, non ex circumcisione significante.

18 Ex his probata manet testimonia pars conclusionis, quæ assertit, circumcisionem non causasse gratiam ex opere operato activè, si ut sacramenta novæ legis: si enim circumcisio, & alia veteris legis sacramenta, carebant virtute gratiae productivam, nulla poterant habere activitatem in ordine ad productionem gratiae, nec activè in eam influere, seu illam conferre, sicut modò baptismus, & alia novæ legis sacramenta.

19 Quod vero circumcisione dedeit parvulis gratiam ex opere operato passivè, manifestum est, nam ad hoc ut aliquod sacramentum dicatur conferre gratiam ex

opere operato passivè, sufficit quod ad positionem ejus Deus gratiam conferat, absque ullo merito vel dispositione fuscipientis: Sed Deus parvulis sacramentum circumcisionis fuscipientibus, conferebat gratiam, cum per tale sacramentum eos à peccato originali mundaret, ut supra ostensum est; idque fiebat absque ullo merito aut dispositione illorum, cum ob defectum libertatis & usus rationis, ad gratiam non possent se disponere, vel illam promereri: Ergo circumcisione conferebat gratiam parvulis ex opere operato passivè. Adultis vero nullo modo gratiam ex opere operato conferebat, quia ut ad susceptionem & præsentiam illius sacramenti justificarentur, debebant habere dispositionem proportionatam ad gratiam quam recipiebant, unde illud non habebat vim faciendi ex attrito contritum, sicut Baptismus & Poenitentia in nova lege, nec gratiam ultra dispositionem fuscipientis conferebat. Nec propterè tale sacramentum adultis erat inutile, illos enim excitabat ad eliciendum actum fidei in Christum venturum, quo justificabantur, atque ita illis utilis erat ad gratiam consequandam.

Ex dictis facile intelliguntur & conciliantur quædam Patrum testimonia, quæ specie tenui videntur inter se pugnantia: aliqui enim videntur assertere parvulos Hebreorum circumcisione fuisse justificatos. Ita Augustinus, seu Author libri Hypognosticon cap. 5. ubi ait: *Circumcisio a Iave diei, Baptismi gratiam dabit, & parvulus circumcisione fuscundatus, delitto originali non carnis.* Item sentire videtur Gregorius Magnus lib. 4. Moral. cap. 1. ut habetur de consecratis distincte. 4. cap. 5. Canon. *Quod autem; ubi dicit: Quod apud nos valet aqua Baptismatis, hoc egit pro illis qui de Abraham stirpe prodierant, mysterium circumcisionis.* Item Innocentius III. in cap. Majores, de Baptismo, assertit Baptismum circumcisioni successisse; per illam enim originale remittebatur peccatum, licet ad regnum calorum non perveniretur. Alii oppositum videntur docere: Tertullianus enim libro contra Judæos, paulò post principium: *circumcisio (inquit) in signum non in salutem dederat Deus populo Israël.* Cyprinus vero lib. 1. contra Judæos cap. 8. Nonne Melchisedech, & alii qui non erant ex seminâ Abraham, fuerunt justi sine circumcisione; nam circumcisione erat tantum signaculum seminâ Abraham, sed non justificabat. Similia docent Justinus, Irenæus, Epiphanius, Chrysostomus, & alii. Verum hæc (ut dixi) ex principiis jam statutis facile conciliari possunt: primi enim solum volunt, quod circumcisione dedeit parvulis gratiam ex opere operato passivè, seu quod Deus ad præsentiam illius sacramenti, gratiam contulerit parvulis Hebreorum, quæ peccato originali mundarentur. Alii vero solum denegare intendunt circumcisioni, & aliis antiquæ legis sacramentis, virtutein gratiae productivam, qualis reperitur in Baptismo, & aliis Sacramentis novæ legis, unde dicunt quod sacramenta antiqua erant tantum umbrae & figuræ, ac veluti specula quæ vulnus ostenderent, sed nullo modo facerent: non negant tamen quod Deus ad illorum præsentiam, intuitu passionis Christi futuræ, quam figurabant, & significabant, gratiam conferret, cum de tatione sacramenti, seu signi prædicti gratiae, sit quod vel gratiam instrumentaliter producat, vel saltum quod ad ipsius præsentiam à Deo producatur.

ARTICULUS III.

Utrum licet se circumcidere, mortificationis gratiâ, vel ad Christi imitationem?

Ratio dubitandi est, quia Christiani Æthiopes, ^{xx} qui vulgo Abassini dicuntur, circumcisionem obser-

obseruant, non tanquam cæremoniæ legis Judææ, sed ob Christi imitationem, seu ut corporalem ejus similitudinem gerant; id etiam facere dicuntur in memoriam stirpis suæ, afferentes se oriundos esse ex Abraham, & Regem suum ex familia David: Sed hie ritus Abassinorum nondum ab Ecclesia damnatus est: Ergo videtur licitum, simul cum Baptismo recipere circumcisionem, non tanquam cæremoniæ legalem, sed ex fine cultus religiosi, & ob Christi imitationem.

22. Confirmatur: Quando cæremonia legalis habet in se aliquam moralitatem, potest ob eam moralitatem usurpari in Ecclesia: Sed circumcision, quaterus fuit suscepta à Christo Domino, continet aliquam moralitatem, nempe corporalem similitudinem, & membrum Christi Domini: Ergo præcisè ob eam moralitatem, non est inconveniens usurpari in Nova lege.

23. In hujus difficultatis resolutione partem affirmativam tenent Cajetanus in hac parte quest. 37 art. 1. Nazarius ibidein, Medina 1. 2. quæst. 104. art. 4. ad 5. Lora 2. 2. feft. 1. dist. 23. membro 2. Veicelli Tract. de Apostolie missi inibus quest. 23. numero 10. & Guillelmus Reginaldus in suo Calvinio Turcismo libro 2. cap. 9. ubi hoc scribit: *Abassini Christiani quidem, & cum vera Christianorum fide infantes baptizant & circumcidunt, in signum nobilitatis antiquissime, nullo meritis, aut fiducia perfidia respectu; quo posso, nolam eos propter circumcisionem magis damnare, quam si propter medicitudine causam abstinerent à carne persona, quam tamen lex Mosaica prohibebat.*

24. Oppositam sententiam defendunt S. Antoninus, Sylvestris, Arnilla, Soto, Raynerius, Navarro, Suarez, Vazquez, Delogo, & alii, quos citat & sequitur Marturez à Pado in scholis ad hanc questionem, conténdentes, talcum circumcisionem Abassinorum esse illicitam, nec posse ex honore fine honestari. Cui sententiae ut veluti aut probabilitati subscribi.

Dico breviter, non licere Æthiopibus, seu Abassinis, se circumcidere, mortificationis gratia, vel ad gerendam corporalem cum Christo similitudinem.

25. Probatur: In circumcisione duo considerari possunt, nimurum cæremonia legalis, quam dicit de formalis; & lesio corporalis, quam de materiali importat: Sed illicitum est velle se conformari Christo in aliquo ex illis: Ergo velle circumcidere ad imitationem Christi, illicitum est. Minor quantum ad primam partem patet, illicitum enim est modus legalia observare, etiam ob bonam intentionem, ut enim sit Divus Thomas in 4. distinctione 1. quest. 2. artic. 5. quæstiunc. 3. ad 3. *Legalia suo tempore facta, fuerunt bona, tempore autem non suo observata. sunt facta mala, & idcirco bona intentione fieri non possunt bene.* Probatum vero quod ad secundam: nam conformitas ad Christum in illa corporali lesione, nullius virtutis honestatem habet, neque in aliquem Christi honorem cedit, sed est cultus omnino superstitionis & vanus, alioquin etiam licet per raro manus & pedes, ad imitationem Christi: insipiens etiam modus mortificandi carnem est se circumcidere, cum illicitum sit, ob mortificationem graviter lacerare corpus: Ego stultum est, ob imitationem Christi, aut carnis mortificationem, velle pati & sibi infligi lesionem illam corporalem, quam circumcisione materiali importat.

26. Addo quod, hæc circumcision scandalum præbet fidibus, nam speciem habet mali, cum illi qui eam exercent, Iudicari videantur. Unde Medina qui 1. 2. loco supra citato, in priorem sententiam inclinaverat, in hæc parte quest. 37. art. 1. nostram amplectitur; & similiter Vericelli tomo 1. tract. 15. quest. 218. retractat sententiam quam tomo 1. docuerat, ait enim: *Hic ramen non obstantibus, nunc re maiorius considera-* Gensis Theol. Tom. V.

ta, dico non esse ullo modo tolerandam, quia quæcumque sit de fine circumcisionis hujus, tamen præbet scandalum Ecclesiæ Catholicæ, quia non est manifestum motu nobilitatis. Denique proposito hoc dubio à Patriarcha Æthiopie Sacrae Congregationi Inquisitionis, an scilicet Abassinis licet se circumcidere & habita est. Congregatio Patrium Qualificatorum sancti Officii die 30. Julii anno 1647. qui responderunt: Non esse quæcumque prætextu tolerandam circumcisionem, & Pa- stores debere corrigere subditos, quantum possunt, contumacisque arcendos esse à communione. Ex quo pater Ecclesiæ Romanam ritum illum Abassinorum nequaquam tolerate.

De aliis preparatoriis ad baptismum, de quibus agit S. Doctor quest. 71. ut de Catechismo, exercitio & aliis, nulla est difficultas, quæ ex sola lectio textus D. Thomæ, facile non evanescunt. Unde, his omissis, sic

DISPUTATIO VI.

De sacramento Confirmationis.

Ad questionem 71. Divi Thomæ.

Cum i. Ecclesia Christi sacramentum Confirmationis secundum locum ordine ad confirmationis habere solet, ut nimis in ad id quæ perfectissimum est, scilicet ad sacramentum Eucharistie. Baptismate & Confirmationis, veluti gradibus quibusdam, & congrua preparatione ascendamus, recta via non doctrinæ methodus exigit, ut Tractatum de Baptismo intermediet sequitur disputatio de Confirmatione, in qua de hujus sacramenti existentia, essentia, effectibus, subiecto, & ministro dicemus.

Potius sacramentum istud variis solet nominibus insigniri. A Græcis enim vocatur *tauroma*, id est perfec-
tio, ut ab Aetopagita in capite de baptismis, vel *ep̄f̄a*.
tau, id est ob-signatio, à Latini vero *signaculum*, ut est
τέρπ apud Cyprianum: *Chrismum*, vel sacramentum
Chrismatis, ut videri potest apud Augustinum lib. 2.
contra litteras Petilianas cap. 104. *Manum impositio*,
quod vocabulum frequenter legitur in Actibus Apo-
stolorum. Unde Eusebius Pontifex epist. 3. *sacramen-*
tum (inquit) *manus impositionis magna venerazione re-*
nendum est. Demum ab Ambrosio hoc sacramentum
vocatum est *Confirmationis*. Quod nomen postea apud
Ieronim, & Gregorium, & alios Catholicos, cepit esse
frequens. Ioud ante illas Clemens epist. 4. hoc vocabu-
lum usurpavit. *Postquam* (inquit de infante baptizato)
regeneratus fueris per aquam, sepiusformi Spiritus gratia,
post baptismum ab Episcopo confirmatur; quia aliter perfe-
ctus Christianus esse non potest, neque haberi.

ARTICULUS PRIMUS.

An Confirmationis sit verum & proprium novæ legis sacramentum, & quandonam à Christo fuisse institutum?

S. L.

Prima pars quæsis resolvitur.

Dico primò: Ritus ille qui in Ecclesia Catholicæ Confirmação appellatur, est verum novæ legis sacramentum.

Conclusio est certa de fide, ac definita in Florenti-
no, in Decreto unionis, & in Tridentino less. 7. cap. 1.
de Confirmatione, contra Lutheranos & Calvinistas
afferentes ejus cæremoniæ quam Confirmationem ap-

Disputatio Sexta,

pellatus, nullam fieri in Scriptura mentionem, imò nec in Patribus trium primorum seculorum, sed eam fuisse inventam & introductam à Melchisde Papa anno Christi 311. Addunt quod, si aliqui Pa res quarti & quinti seculi eam vocarunt sacramentum, locuti sunt de sacramento impropter eum, qualiter omnes ceremonie E. clesie possunt vocari sacramenta. Ut hic error confitetur.

3. Probatur primò conclusio ex Scriptura: Actuum 8. Petrus & Joannes missi ad Samaritanos jam baptizates, ut Spiritum sanctum illis conferrent, dicuntur super eos manus imposuisse, & additur ex tal impositione manuum continuo Spiritum sanctum illis fuisse collatum. Item cap. 19, dicitur quod cum Paulus eos qui baptizati erant baptismino Joannis, jussisset iterum baptizari, manus eis imposuit, & Spiritus sanctus in eos descendit. Ex quibus sic possumus arguere: Ceremonia illa in manuum impositione consistens, per quam dicuntur Apostoli Spiritum sanctum baptizatis contulisse, erat verum sacramentum: Sed aliud esse non poterat, quoniam illud quod in Ecclesia Catholica Confirmatio appellatur: Ergo ritus ille qui in Ecclesia Catholica Confirmatio appellatur, est verum novæ legis sacramentum. Major probatur: Signum sensibile gratiae sanctissimantis, in actuali exercitio ipsius conferenda, & à Deo, sive Christo institutum, est verum sacramentum in nova lege: Sed ceremonia illa quatuor ista habebat: Constat enim in primis quod est signum sensibile. Secundò in actuali ejus exercitio conferebatur infallibiliter gratia, quia dabatur infallibiliter Spiritus sanctus. Tertio illud signum erat ad hoc à Deo, sive Christo institutum, tum quia incredibile est Apostolos hac ceremonia tam communiter fuisse usos ad conferendum Spiritum sanctum, nisi fuisse ad Christo instituta: tum etiam quia Apostoli conferre non potuerint propriâ autoritate Spiritum sanctum, tam certò & infallibiliter, in usu talis ceremonie. Minor etiam contra hereticos evidenter demonstratur: Illi enim duo tantum sacramenta agnoscat, Baptismum scilicet & Eucaristiam: At illa impositione manuum Apostolorum manifestè non erat Eucaristia, sed nec poterat esse Baptismus, quandoquidem fiebat post Baptismum, & jam baptizatis dabatur: Ergo si erat verum sacramentum (ut jam ostensum est) non poterat esse aliud, quoniam illud quod in Ecclesia Catholica Confirmatio appellatur.

4. Respondent primò Hæretici, illam manuum impositionem, fuisse tantum ceremoniam quamdam baptismi, quā Apostoli baptizatos Deo commendabant, & offerebant, atque pro illis orabant.

Sed contra primò: Si illa manuum impositione fuisse aliqua tantum ceremonia baptismi, potuisset adhiberi à quocumque à quo poterat baptismus conferti: Sed hoc repugnat Scripturæ, nam Actuum 8. Philippus Diaconus baptizabat, nec tamen manus super baptizates imponebat, sed Petrus & Joannes ad hoc faciendum venisse dicuntur: Ego &c.

Secundò, Si illa manuum impositione fuisse solum quedam oblatio & commendatio, seu oratio pro iis qui suscepserant sacramentum Baptismi, quid opus erat Apostolos ab Ierosolymis vocare, ut venirent usque in Samariam, ab Ierosolymis triginta duobus milliari bus distante: quasi non possent orare pro absentibus, eosque Deo commendare & offerre?

Tertio, Aperiè constat ex Act. 8. & 19. Apostolos per manus impositionem dodisse Spiritum sanctum: Ergo illa non erat solum nuda ceremonia & oblatio baptizatorum, sed verum sacramentum conferens gratiam.

Nec valet quod dicunt heretici, per illam manuum impositionem non datae fuisse gratiam gratis facientem, sed tantum gratias aliquas gratis datas, puta donum linguarum, vel donum prophetiz, quod pro-

bant ex eo quod Scriptura dicit Act. 19. eos quibus Paulus manus impoaserat, locutos fuisse linguis, & prophetasse. Non valet, inquam, tum quia Spiritus sanctus non datur per collationem gratiae gratis datae, sed tantum per infusionem gratiae sanctificantis. Tum etiam, quia gratiae gratis datae in primitiva Ecclesia non conferebant omnibus, sed aliquibus tantum, prout Ecclesia expediebat, unde Apostolus 1. ad Corinth. 12. *Nunquid omnes Prophetae? Nunquid omnes loquuntur linguis?* Sed donum Spiritus sancti, de quo locis citatis Scriptura loquitur, dabatur omnibus per manum impositionem: Ergo tale donum erat gratia sanctificans, non verò aliqua gratia gratis data, hæc interdum etiam quæ jam gratiae gratis datae, per talem manum impositionem, una cum gratia sanctificante conferrentur.

Respondent secundò hæretici, illam manuum impositionem fuisse quidem ceremoniam ad dandum Spiritum sanctum institutam à Christo, sed solum ex speciali privilegio, quod non duravit nisi tempore Apostolorum, subindeque ritum illum qui nunc ab Ecclesia Romana fit, & Confirmatio dicitur, non esse verum novæ legis sacramentum. Ilque probat Kemnitius ex eventu, ad impositionem enī manuum Apostolorum, descendebant (inquit) visibiliter lingue ignes, quod tamen modò non contingit.

Sed contra priuò: Cyprianus Ep. st. 73. ad Jubajanum, postquam etenim factum Apostolorum Petri & Joannis Act. 8. subiicit: *Quod nunc quoque apud nos geritur, ut qui in Ecclesia baptizantur, prepositus Ecclesia offerantur, & per nostram orationem ac manus impositionem, Spiritum sanctum consequantur, & signaculo dominico consummentur.* Item Augustinus 15. de Trinit. cap. 16. Orabant (inquit) Apostoli Act. 8. ne Spiritus sanctus in eos veniret quibus manus imponebant, quem morum in suis Prepositis seu Episcopis, etiam nunc servat Ecclesia: Ergo fallum est, quod solum tempore Apostolorum ea ceremonia illa impositionis manum, ex speciali privilegio, à Christo ad dandum Spiritum sanctum instituta fuerit.

Secundò, cum eadem causa propter quam Deus in impositione manuum Apostolorum Spiritum sanctum tribuebat, locum adhuc habeat in Ecclesia, omni enim tempore egent fideles virtute Spiritus sancti, ad resistendum in persecuzione, & confitendum fidem, non est cur negetur privilegium illud adhuc in Ecclesia perseverare. Quid autem Spiritus sanctus in linguis igneis non descendat modò visibiliter, sicut tunc, causa rationabilis est quam affert Augustinus 1 b. 3. de Baptismo cap. 16. quod scilicet initio Ecclesie, ad fidem plantandum & nutritum, ejusmodi miracula sensibilia necessaria essent: modò autem haec non requirantur, sed sufficiat quod Spiritus sancti invisibilis gratia nobis conferatur.

Probatur secundò conclusio ex SS. Patribus qui Melchisdem præcesserunt, & tribus primis seculis floruerunt. Primo loco se offert Dionysius, qui in libro de Ecclesiæ hierarchia expressam facit mentionem sacramenti Confirmationis, nam cap. 2. sic sit: *Baptizatum induitum albæ ueste ad Pontificem ducunt: ille divino ac Deifico prorsus unguento virum signat.* Et cap. 4. *Ei (scilicet synaxi) finitus est aliud sacramentum, quod preceptores nostri unguenti mysterium nominant.* Ejus etiam meminit Clemens Romanus Epist. 4. dicens: *Omnibus festinandum est sine mora renasci, & demum consignari ab Episcopo.* Quibus verbis aperiè declarat, iungantibus simul atque baptizati essent, dari solere confirmationem. Unde in vetusto libello Romani ordinis legimus, Pontificem in die Paschæ egredi à fonte in sacramentum, ibique sedere & expectare, ut infantes qui baptizati fuerant, essent vestiti, ut eos confirmaret. Item Tertullianus de resurrect. carnis cap. 8. insinuans etiam antiquæ Ecclesiæ consuetudinem, quæ adultis

de Sacramento Confirmationis. I 39

Catechismis rite preparatis, tria sacramenta eodem die conferebat, primò Baptismum, secundò Confirmationem, tertio Eucharistiam: de Baptismo ait, *Caro abluitur, ut anima emaculetur*: de Confirmatione: *Caro ungitur, ut anima consecretur; caro signatur, ut anima manuatur, caro manus impositione adumbratur, ut anima Spiritu illuminetur*. De tertio, seu de Eucharistia: *Caro corpore Christi vescitur, ut mens de Deo saginetur*. Quibus verbis tria quae in sacramento Confirmationis (inter Baptismum & Eucharistiam medio) reperiuntur, luculenter descriptis: nam in Confirmatione primò unctionimur Christmate, deinde signamur, quia forma hujus sacramenti est, *signo te signo crucis, ungo te christinare sanitatem*. Demum in ea, manuum impositione adumbramur. Addit idem Author in libro de præscriptionibus, Gentiles etiam consueverunt confirmare iam baptizatos: *Tingit & ipse Damon quosdam utique credentes & fidèles suos, & sic adhuc initiat Alibra, signat ille in frontibus milites suos*. Et in libro de Baptismo: *Dehinc (id est statim post Baptismum) inquit manus imponitur per benedictionem provocans & invitans Spiritum sanctum*. Tandem Cyprianus epist. 2. docet eos qui apud haereticos baptizati & confirmati fuerunt, cum redeant ad Ecclesiam, non esse iterum baptizandos, sed esse confirmandos.

His Patrum testimoniosis adjungi possunt plurima antiquorum Conciliorum decreta: nam in Concilio Laodicensi antiquissimo can. 7. jubentur Novatiani: facto christmate inungit. Et in Aurelianensi apud Gratianum de consecrat. dist. 5. Can. *ut jejuni*, præcipitur ut adulti jejuni ad Confirmationem veniant, & prius confessionem facere moneantur. Et in Concilio Meldensi apud eundem Gratianum, eadem dist. Can. *Ut Episcopi*, sic legitur: *Non nisi jejuni, per impositionem manuum, Spiritum sanctum tradant*.

Ex his refutata manent duo priora mendacia haereticorum, dicentium nec in Scriptura, nec in Traditione primorum saeculorum, reperiri sacramentum Confirmationis, unde superest refellendum tertium quod asserunt, nimirum Patres quarti & quinti saeculi, dum Confirmationem sacramentum appellantur largè & improprie nomen sacramenti usurpare. Sic ergo argumentor: Sancti Patres in ea proprietate asserunt Confirmationem esse sacramentum, quæ est Baptismus: At Baptismus est propriissimum sacramentum: Ergo SS. Patres censent etiam Confirmationem esse strictè & propriè sacramentum. Minor est certa, & ab haereticis conceditur: Major verò probatur primò ex Cyriano Epistolâ 71. ad Stephanum Papam, ubi de Baptismo & Confirmatione loquens, sic ait: *Tum demum plenè sanctificari & esse filii Dei possunt, si SACRAMENTO UTROQUE nascantur*. Probatur secundò ex Ambrosio lib. 2. de sacramentis c. 2. ubi hæc scribit: *Post baptismum sequitur spirituale signaculum* (id est Confirmationis) *quia post fontem (supple baptismalem in quo sanctas inchoantur) sequitur ut perfellio fiat, quando ad invocationem Sacerdotis infunditur Spiritus sanctus*. Item Augustinus lib. 2. contra litteras Petilianis cap. 104. sacramentum Christmatis (id est Confirmationem) æquiparat Baptismo, in ratione sacramenti: *In hoc unguento (inquit) sacramentum Christmatis vult Petilianus interpretari. Quod quidem in genere visibilium signaculorum sacro-sanctum est, sicut ipse Baptismus*. Et concludit: *Dicernit ergo visibile sanctum Sacramentum, quod esse & in bonis, & in maiori potest; illius ad premium, illius ad Judicium, ab invisibili unitione, que propria bonorum est*. Denique Melchiades in Epistola ad Episcopos Hispania rogatus quodnam majus esset sacramentum, Baptismus, an Confirmationis? respondet: *Scitote utrumque magnum esse sacramentum*: Ergo juxta SS. Patres quarti & quinti saeculi, Confirmationis est sacramentum in eadem proprietate quæ Baptismus.

Denique suaderi potest conclusio ratione congruen-

ti, quæ utitur S. Thomas hic art. 1. & quæ in eo posita est, quod sicut post vitæ naturalis adoptionem, aliud insuper ad corporale robur & augmentum requiritur à its conveniens fuit, præter sacramentum Baptismi, quod fit spiritualis regeneratio hominis, aliud à Christo institui, ad spirituale robur & augmentum acquirendum. Nec obstat quod Christus hoc totum unico Baptismi sacramento præstare potuerit, licet enim hoc ita sit, congruum tamen fuit, & magis expediens, quod non nisi duobus sacramentis illa duo tribueret: Primum ut in ipsa sacramentorum diversitate, varietas & multitudine effectuum gratia cognosceretur. Secundò, ut homines difficultatem spiritualis militie, suæ que nature imbecillitatem, agnoscerent, videndo post copiosam Baptismi gratiam, & adhuc egere speciali robore & protectione spiritus sancti. Tertiò, ut hac sacramentorum misericordia & sapientissimæ varietate, magis ibi hominibus coheretur Deus, & professio fidei facta in Baptismo, ratio habetur in Confirmatione.

§. II.

Respondetur instantiis Hereticorum.

Onus fit ab Episcopis in Confirmatione, & quid nunc fit ab Apostolis factum narratur Acto. 8. & 19. Ergo licet daretur, quod cæremonia illa Apostolorum fuerit verum sacramentum, non sequitur tamen Confirmationem nostram veram sacramenti rationem habere. Consequentia patet. Antecedens probatur. In primis enim ab Apostolis dabatur Spiritus sanctus cum dono linguarum, aliisque donis, quæ jam non dantur ab Episcopis. Secundò, Apostol. tantum manus imponebant: Confirmationis nostra non potest iterari, scilicet illa manuum impositione, teste Augustino lib. 3. de Baptismo cap. 16. ubi sic habet: *Manus autem impositionis non sicut Baptisma repeti non potest: quid enim est aliud quam oratio super hominem?* Ergo non est idem quod nunc fit ab Episcopis, & quod ab Apostolis factum narratur.

Respondeo negando Antecedens: id: in enim nunc fit à nostris Episcopis, quod fit ab Episcopis quinque priorum saeculorum Ecclesiæ, ut aperte constat ex locis Patrum & Conciliorum supra citatis: iidem autem Patres testantur, Ecclesiam tunc fecisse per Episcopos id quod fecerant Apostoli, eorumque exemplum esse secutam, ut patet ex verbis Cypriani & Augustini supra relatis. Ad primam probationem in contrarium, dicendum est quod licet exordio nescientis Ecclesiæ sepe daretur per impositionem manuum Apostolorum Spiritus sanctus, cum dono linguarum, aliisque gratiis gratis dati, hoc tamen beneficium accidentarium erat illi conjunctum, effectus enim principalis & veluti substantialis illius erat infusio gratia habitualis, quæ nunc etiam datur fidelibus, quando Confirmationis sacramentum recipiunt.

Ad secundam respondeo, unctionem Christmaticam communiter fuisse adhibitam ab Apostolis in Confirmatione: Licet enim Lucas compendiosius scribens loquatur solum de manu impositione, Dionysius tamen supra citatus, qui tempore Apostolorum vixit, testatur Apostolos usus fuisse unctionem Christmatis, & Fabianus Papa Epistolâ 2. ad Orientales ait, Christum docuisse Apostolos confidere Christum. Interdum tamen Apostoli, ex speciali Christi dispensatione, non usi sunt Christmatis, sed per nudam manuum impositionem hoc sacramentum contulerunt, ut plures docent post D. Thomam hic art. 2. ad 1. & post Concilium Moguntinum can. 18. & Coldniense in doctrina hujus sacramenti: Cum enim tunc Spiritus sanctus super baptizatos visibiliter descendere, & interior unctio evidenti illo Spiritus sancti illapsu, satis innotesceret, non erat quare ad eam designandam, sensibilis illius ma-

materie quāmodo utimur, scilicet Christiatis, applicatio requireretur. Aliunde verò cùm interdum plura hominum millia uno die baptizarentur mosque tuus esset, ut statim baptizati confirmarentur, congruum erat, ut dum Apostolis in talia incumbentibus, non vacabat singulos inungere, illos ab hac cura liberaret Christus, Spiritu sancto ad solam manuum impositionem patentem veniente.

Ad tertiam dicendum, Augustinum loco citato non loqui de impositione manuum confirmativa, de qua nunc agimus, sed de reconciliativa, que in sacramento Pénitentiae fit ad reconciliandum pénitentem cum Deo & Ecclesia; hæc enim manuum impositionis iterari potest, sicut & ipsum sacramentum Pénitentiae, & in ea oratio quædam ab Ecclesia adhibetur. Unde observandum est, manus impositionem fuisse quadruplicem in primitiva Ecclesia, nempe confirmativam, de qua Acto. 8. & 19. curativam de qua Marci ultimo, *Super agros manus imponent, & bene habebunt: ordinativam de qua 1. ad Timoth. 1. Ad monos te ut resuscites gratiam Dei, que est in te per impositionem manus meorum.* Et reconciliativam, de qua Concilium Carthaginense 4. can. 80. Arausicanum 1. can. 3. & Agathense can. 11.

14. Objiciunt secundū Hæretici: Robur & firmitas spiritualis debet acquiri cibo & potu spirituali, sicut firmitas corporis acquiritur cibo corporeo: Ergo post Baptismum quo spiritualiter renascimur, non est opus nisi sacramento Eucharistie, quod per modum cibi spiritualis institutum est.

15. Respondeo in primis falsum esse, quod per solam nutritionem acquiratur robur & firmitas, nam etiam unctio & exercitatione, aliisque modis acquiritur. Secundū dico, firmitatem & corroborationem quæ datur per Confirmationem, non esse quamlibet, sed veluti militarem & athleticam, ad fidem fortiter protifendam, & defendendam. Addo quod, corroboratio & firmitas per nutritionem, non nisi sensim & longo tempore habetur: Deo autem placuit firmitatem spirituali cœti perficere, ut etiam fecit in Apostolis infusione illa mirabilis Spiritus sancti in die Pentecostes, cui respondet quoad effectum Confirmationis sacramentalis. Unde Hieronymus in dialogo contra Luciferianos, *Discit hanc observationem (confirmandi baptizatos) ex ea autoritate descendere, quod post ascensum Domini Spiritus sanctus ad Apostolos descendit.*

16. Objiciunt tertiu: Augustinus non cognovit nisi duō sacramenta in Ecclesia, nempe Baptismum & Eucharistiam, ut constat ex Epistola 118. ubi hæc scribit: *Primo tenere te volo quod est hujus disputationis caput, Dominum nostrum Iesum Christum leni jugo nos subdidisse & sarcina levi. Unde & sacramentum numero paucissimum, intellectu augustinissimum, significatione praestantissimum, societatem novi populi colligavimus; sicut est baptismus Trinitatis nomine consecratius, & communicatio corporis & sanguinis Domini, & si quod aliud in scripturis Canonice commendatur. Similia habet libro de doctrina Christiana cap. 9. Ergo ex Augustino Confirmationis non est verum novæ legis sacramentum.*

Respondeo Augustinum eo loco comparare voluisse sacramenta nova cum veteribus, his præsertim duabus rebus, facilitate & præstantia. Quod ut ostenderet, proposuit exemplum in illis duobus sacramentis, quæ omnium facilissima & præstantissima erant, nempe Baptisma, & Eucharistia; non exclusit tamen alia quæ sunt etiam vera sacramenta, sed potius ea insinuavit, cum dixit: *Etsi quod aliud in Scripturis Canonice commendatur: si enim alia excludere voloisset, non sic locutus fuisset, sed dixisset, nullum aliud in Scripturis Canonice commendari.* Unde, ut suprà ostendimus, sacramentum chrismati, id est Confirmationem, aequiparat Baptismo in ratione sacramenti, & dicit illud sacramentum esse, sicut ipsum Baptisma.

Alio difficultas expeditar, & quandonam sacramentum Confirmationis à Christo fuerit institutum, breviter declaratur.

Licet certum sit, & ab omnibus Catholicis concessum, sacramentum Confirmationis immediate à Christo fuisse institutum, sicut & alia nova legis sacramenta, nam ut ait D. Thomas hic art. 1. ad 1. *Instituere novum sacramentum pertinet ad potestatem excellentem, que competit solo Christo.* Attamen quandonam tunc sacramentum ab ipso institutum fuerit, valde incertum est, & varia circa hoc circumferuntur Authorum placita. Aliqui enim volunt, Christum instituisse sacramentum Confirmationis Matthæi 19. cùm pueris manus imposuit. Ita Bachonius in 4. dist. 7. quæst 1. art. 1. Canisius titulo de Confirmatione in principio, imò & Concilium Senonense in Decretis fidei cap. 10.

Sed hæc sententia communiter rejicitur. Tum quia inter illos pueros plurimi non erant baptizati, quibus subinde non poterat applicari Confirmationis, unde Hieronymus & Anselmus dicunt parvulos illos oblatos fuisse Christo, ut benedicterentur, & curarentur ab infirmitatibus. Tum etiam, quia ut ait D. Thomas hic art. 1. ad 1. non debuit ante Ascensionem Christi administrari hoc sacramentum, in quo datur plenitudo Spiritus sancti, qui ut dicitur Joan. 7. non fuit datus, nisi Iesus esset glorificatus. Nec obstat authoritas Concilii Senonensis; quia tantum est Provinciale, & à Summo Pontifice confirmatum non fuit.

Alii docent institutum fuisse hoc sacramentum, quando Joan. 20. Christus dixit Discipulis, *Accipite Spiritum sanctum, quia tunc data fuit illis potestas illud administrandi, cùm tunc solum sint ordinati Episcopi.* Ita Conink art. 1. dubio 2. & Layman libro 5. summe Tractatu 3. cap. 1.

Verum hæc opinio non videtur probabilius, quam præcedens. Tunc enim datus est Spiritus sanctus Apostolis ad remittenda peccata: Atqui hoc sacramentum non est institutum ad remittenda peccata, sed ad augmentum gratie: Ergo tunc institutum non fuit. Nec obstat, quod tunc Apostolis data fuerit facultas hoc sacramentum ministrandi, cùm enim minister sit causa tantum efficiens sacramenti, subindeque ad intrinsecam ejus constitutionem non pertineat, sicut materia & forma, tunc sacramentum aliquod non censetur institui, cùm minister ejus designatur, sed solum cùm ejus materia & forma exhibetur. Unde Baptismus (ut supra ostensum est) non fuit institutus, quando Apostolis data fuit potestas baptizandi, sed quando Christus in Jordane baptizatus est, quia tunc ejus materia fuit designata, & contactu mundissime carnis Christi consecrata. Quare his opinionibus rejectis

Dico secundū, longè probabilius esse, sacramentum Confirmationis fuisse institutum in nocte cœnæ.

Probatur ex Fabiano Papa Epistolâ 2. cap. 1. ubi hæc scribit: *In illa die Dominus Jesus, postquam cœnauit cum Discipulis suis, & lavit eorum pedes, sicut à sanctis Apostolis Predecessores nostri accepérunt, nobisque reliquerunt, Chrisma confidere docuit.* Idem docent Clement lib. 4. Constit. cap. 16. & 17. & Cyprianus serm. de unctione Christiatis. Atque hæc est ratio, cur Ecclesia Catholica quotannis, veteri combusto, novum Christum consecret in die Cœnae.

Dices, D. Thomas hic art. 1. ad 1. ait quod Christus instituit hoc sacramentum, non exhibendo, sed promittendo: At promittere sacramentum præcisè, non est ipsum instituere: Ergo Christus sacramentum Confirmationis in nocte cœnæ non instituit, sed duntaxat promisit.

Respondeo aliud esse quodd Christus in nocte cœnæ promiserit effectum sacramenti Confirmationis, & aliud quodd ipsum sacramentum promiserit: secundum

de Sacramento Confirmationis. 141

dom quidem non est instituere sacramentum: sed non asseritur à D. Thoma: primum verò & intenditur à D. Thoma tantum, ut ex verbis sequentibus patet, & sufficit ut sacramentum dicatur institutum.

ARTICULUS II.

Quae sit materia & forma sacramenti Confirmationis?

21 **D**ico primò, materiam remotam sacramenti Confirmationis esse Chrisma, confectum ex oleo per Episcopum benedictò, & balsamo. Constat ex Florentino in decreto Eugenii, & ex Tridentino sessione 7. can. 2. nec non ex Patribus infra referendis.

Congruentiam afferit D. Thomas hinc art. 2. oleum enim quod pingue est, & naturā suā manat ac diffundit, gratia plenitudinem designat, quæ in hoc sacramento tribuitur, & per Spiritum sanctum à Christo capite in alios redundat: Balsamum verò propter fragrantiam odoris, significat fideles virtute hujus sacramenti, eam virtutem suscitare effundere, quæ in alios redundat, ita ut illud Apostoli 2. ad Corinthios 1. *Christi bonus odor sumus*, dicere possint.

22 Circa hanc conclusionem, & hujus sacramenti materiam, quatuor occurunt difficultates, breviter hinc discutiendæ, & resolvendæ.

§. I.

Resolutio prima difficultatis.

23 **P**rima difficultas est, an unctio chrismatica sit determinata necessaria ad essentiam hujus sacramenti, ut sine illa per nudam manuum impositionem conferri nequeat? Ratio dubitandi est, quia Apostoli in primitiva Ecclesia, per nudam manuum impositionem conferebant hoc sacramentum, & idem in usu suis tempore Concilii Arausicanus sub Leone I. docet Sirmundus in Antirrheto num. 10. motus verbis canonis primi hujus Concilii à se correcti & explicati, ubi (inquit) præcipitur, ut si quis in Baptismo chrismatum fuerit, non chrismetur iterum in Confirmatione, sed manus tantum ab Episcopo ipsi imponantur. Ex quo ille Author ibidem infert, chrismaticam unctionem non esse de essentia hujus sacramenti, sed duntur cæteriam quandam accidentalem, ad illius ornatum ab Ecclesia inventam, & nudam manuum impositioni superadditam, subindeque illud ex dispensatione Summi Pontificis posse per solam manuum impositionem conferri. Id confirmat verbis quibusdam Hieronymi, Gennadii, Hilarii Arelatensis, & D. Augustini, qui Confirmationem vocant, *Manūs impositionem*.

24 Hæc tamen sententia plusquam falsa videtur: Fuit enim perpetuus mos Ecclesiæ, sive in Oriente, sive in Occidente, ab initio uti Christmate, neque in hoc aliqua varietas fuit, quemadmodum in materia ordinationis, ut patet ex Dionysio, Clemente, Tertulliano, & aliis Patribus articulo precedenti citatis: At non fuisse illæ usus inviolabilis semper sed in Ecclesia, nisi fuisse necessarius, & à Christo determinatè institutus; nam cum materia Chrismati sit rara, pretiosa, & inventu difficultis, non semper fuisse adhibita, si non fuisse existimata necessaria: Ergo &c.

25 Confirmatur: Concilium Florentinum in decreto Eugenii supra citato, insinuat ex dispensatione Summi Pontificis posse simplicem Sacerdotem esse hujus sacramenti ministrum, in aliquo casu; & tamen agens de materia illius, ita requirit Christma, ut nullo modo insinuet posse aliquando ex dispensatione Sedis Apostolice sufficere manūs impositionem: Ergo signum est, Concilium existimat, unctionem Chrismaticam esse de necessitate omnimedie hujus sacramenti, & non so-

lum cæteriam quandam accidentalem, ad illius ornatum ab Ecclesia inventam, & node manum impositioni superadditam. Unde

Ad primum Sirmundi fundamentum, dicendum est cum D. Thoma hinc art. 2. ad 1. Apostolos d. speciatione divinæ confimatisse per impositionem manuum, fine Christmate, privilegio illis solis proprio, & ipsis, ob rationes articulo precedenti §. 2. adductas, specialitet concessa.

Dices, ex hac solutione & doctrina D. Thomæ sequi, t. 7. non esse idem sacramentum Confirmationis, quod nunc celebrat Ecclesia, ac illud quod Apostoli in primitiva Ecclesia conferebant, cum diversa sit illorum materia.

Sed nego sequelam: licet enim materia quæ Apostoli ex speciali Christi dispensatione utebantur ad conferendum Confirmationis sacramentum, esset materialiter & entitatè diversa, ab ea quæ nunc utitur Ecclesia, erat tamen eadem formaliter, quia substatbat eidem significationi, & Christi institutioni, eandemque habebat vim productivam gratia, seu efficaciam ejusdem gratiae sacramentalis, unde sicut ordinatio Sacerdotum, Graeca & Latina, sunt unus & idem specie sacramentum ordinacionis, quia licet actiones quibus constat, & quibus character sacerdotalis imprimitur, sint entitate materiali diversæ, eandem tamen habent significationem, & efficaciam ejusdem gratiae sacramentalis, eandemque Christi institutionem: ita & sacramentum Confirmationis quod nunc celebrat Ecclesia, & illud quod Apostoli per solam manuum impositionem ex speciali Christi privilegio in primitiva Ecclesia conferebant.

Ad secundum nego quod Confirmationis administrationem, per solam manum impositionem fuerit in usu tempore Concilii Arausicanus, & quod canone 1. præcipiat, ut in Baptismo chrismatum, non chrismetur iterum in Confirmatione; sed solum ibi duo alia jubentur, primò Chrsimatio baptismalis; secundò, ut si aliquo casu omissa fuerit, de hoc monetur Episcopus ante Confirmationem, ut scilicet, antequam cum qui non fuit Chrismatus in Baptismate, confirmet, chrismandum prius chrismatique baptismali, ad Sacerdotem remittat, et quod ipse non possit duplice præbere Confirmationem; propter quidem, dum Episcopus episcopaliter ritu baptizat, nullam adhibet unctionem verticalem, sed mox ab affusa baptizato aqua, ad frontis unctionem, atque adeò Confirmationis administrationem, procedit.

Quantum verò ad Patres quos citat Sirmundus, licet 19 interdum Confirmationem vocent *manūs impositionem*, non tamen dicunt, eam esse solam manus vel manum impositionem, quia potius vel iisdem vel aliis locis eam etiam appellant *Chrismatum*: ideo autem vocatur interdum à Patribus Confirmation, manus, vel manum impositionem, quia ut loquitur Innocentius III. cap. Cum venisset, de facie unctione, Per frontis Chrismatum, manus impositionis designatur, id est significatur. Vel etiam quia ipsa unctione in fronte confirmandi, manus quedam impositione est.

§. II.

Resolutio secunda difficultatis.

Scunda difficultas est, an essentiale sit huic factu 30 Christma, quod oleum ex quo una cum balsamo Christma conficitur, sit ex olivis expressum, vel sufficiat oleum nucum, vel amygdalarum, aut quid simile?

Respondeo, oleum ex quo Christma conficitur, esse duntur oleum olivarum, illud enim solum propriè dicitur oleum, & maximè habetur in usu communis hoip-

Disputatio Sexta,

hominum, ubi haberi potest, aliud autem non nisi in supplementaria, ut recte ait S. Thomas hic art. 2. ad 3. Nomen ergo olei, simpliciter & sine addito positum, tam verè & propriè significat oleum olivarum, quām nomina aquæ, panis, & vini significant aquam naturalem, panem triticum, & vinum vitigineum. Quare sicut ex eo quod Christus afferuit, aquam esse materiam Baptismi, & panem ac vinum. Eucharistie; Ecclesia intellexit & Concilia defiaverunt, aquam naturalem, panem triticum, & vineum vitigineum, esse materias horum sacramentorum, Baptismi scilicet & Eucharistie: sic per oleum, quod secundum institutionem à Christo per Apostolos eorumque successores acceptam, dicitur à SS. Patribus materia sacramenti Confirmationis, oleum propriè dictum, id est olivarum, intelligendum est.

§. III.

Tertia difficultas resolvitur.

31 Tertia difficultas est, an admixtio balsami cum oleo olivarum, sit de necessitate & essentia materiae Confirmationis, ita ut vero balsamo non apposito, non fiat sacramentum? Negat Cajetanus hic art. 2. dicens, *Sacramentum Confirmationis quoad substantia*lia esse *completum sine Balsamo, quamvis sit necessarium necessitate precepti, non necessitate sacramenti, quod mixtum ex oleo & balsamo sit materia Confirmationis.* Idem docent Soto in 4. dist. 7. quest. unica art. 2. Etius ibidem §. 8. Valentia tomo 4. disputatione 5. quest. 1. punto 2. Caramuel in Theologia fundamentali cap. 7. fundam. 65. n. 1272. Vericelli de Apost. missionibus tit. 7. quest. 127. num. 8. & 9. Gabriel à Vincentio, Carmelitaiscalceatus, disp. 2. quest. 1. de Confirmatione, & plures alii.

32 Nihilominus mixtionem illam balsamum cum oleo, esse non solum de necessitate præcepti, sed etiam de necessitate sacramenti, manifestè colligitur ex D. Thoma hic art. 2. ubi absolute affirmat, materiam hujus sacramenti esse christina ex oleo & balsamo confectum, & reddit rationem, quare utrumque in illo debeat repertiri. Et 4. contra Gentes cap. 60. inter ea quæ ad essentiam Confirmationis pertinent, numerat balsamum. Item in 4. dist. 7. quest. 1. art. 2. questione 2. ait quod materia Confirmationis est oleum balsamatum. Demum in 4. ad Annibaldum dist. 7. art. 2. hæc scribit: *Materia Confirmationis componitur ex oleo olivarum & balsamo.*

Idem constat ex Florentino in decreto Eugenii, ubi sic legitur: *Secundum sacramentum est Confirmationis, cuius materia est Christina, confectum ex oleo, quod nisi rem significat conscientia, & balsamo, quod odorem significat bona fæma.* Ubi docere videtur, oleum & balsamum æquè pertinere ad materiam sacramenti Confirmationis: unde cùm constet oleum esse materiam essentiali ipsius, idem de balsamo dicendum est.

33 Dices tamen: Idem Concilium docuisse materiam calicis esse vinum aqua mixtum, & tamen certissimum esse, quod aqua non sit de necessitate sacramenti in Eucharistia, sed tantum de necessitate præcepti: Ergo idem dicendum de balsamo in Confirmatione, non obstantibus verbis Concilii.

Sed nego consequentiam & paritatem: Concilium enim loquens de materia calicis, non dicit esse vinum aqua mixtum, vel esse compositum ex vino & aqua, sed esse vinum, cui aqua debet admisceri: At vero de christina docet esse confectum ex oleo & balsamo, unde patet manifesta differentia.

34 Ratio etiam suffragatur: Materia enim Confirmationis necessaria sacramenti, est Christina, ut ostendimus contra Sigmundum: Sed nomen Christinæ, quamvis apud Scriptores prophanos quod-

libet unguenti genus significet, tamen apud SS. Patres & Scriptores Ecclesiasticos, non solum oleum, sed oleum balsamo mixtum designat: Ergo materia sacramenti Confirmationis essentialiter constat ex oleo & balsamo. Major patet. Minor probatur primò ex D. Dionysio qui in libro de Eccles. hierarchia cap. 4. loquens de christina, assertus illud composi ex re odorifera, quod de simplici oleo intelligi nequit, bene tamen de oleo cum balsamo, quod suavissimum odorem habet. Secundò ex D. Gregorio, qui explicans illud Cantic. 1. *Borma Cypræ in vineus Engaddi*, sic ait: *in Engaddi balsamum gignitur, quod cum oleo, Pontificali benedictione Chrisma efficitur.* Tertiò ex Innocentio III. cap. *Pastoralis*, de sacramentis non iterandis, ubi referens quandam in sacramento Confirmationis per errorem unctum fuisse simplici oleo benedicto, non autem unguento ex oleo & balsamo, dicit cum fuisse unctum simplici oleo, & non Christina, distinguens oleum à Christina, propter alterius liquoris admixtionem. Denique eadem Minor suaderi potest contra Cajetanum, argumento ad hominem: nam si quæ esset ratio ob quam nomen Christinæ solum oleum significaret, maximè quia, ut dicit Cajetanus, unctionem significat, cui oleum sufficit: Sed hæc ratio nulla est, unctioni enim non minus sufficit balsamum, cùm sit unguentum, quām oleum, & tamen fatetur Cajetanus, balsamum non sufficere ad rationem Christinatis: Ergo nutat præcipuum ejus fundamentum.

§. IV.

Solvantur objectiones.

Obijecies primò: SS. Patres interdum appellant **35** Confirmationem, sacramentum olei, nullà facta mentione Balsami: Ergo signum est mixtionem balsami non esse de necessitate sacramenti.

Secundò, balsamum magni aestimatur, fuit olim usque ad eum raro, ut teste Plinio libro 12. & 25. solum in Judæa, & in duobus duntaxat hortis regis oriretur: unde Titus capitâ Jerosolyma, arbustulam balsami in triumphum detulit: Ergo Apostolis, primisque Ecclesiæ Rectoribus, qui valde inopes erant mundi facultatum, balsamum non supposuerat, & consequenter non est materia necessaria in Confirmatione.

Tertiò, Innocentius III. cap. *Pastoralis*, de sacramentis non iterandis, rogatus an Confirmatione iteranda esset in eo qui per errorem, non Christina, sed oleo simplici fuerat delinitus: Respondet non esse aliquid iterandum, sed causè supplendum quod incaute fuerat prætermisum: Ergo supponit illud quod omisum fuerat, nimis unctionem Christmaticam, non esse essentiale, alias enim sacramentum suislet nullum, & consequenter denitò conferendum.

Denique Christina apud Græcos est oleum & balsamum, quibus duodecim alia aromata immiscuntur, ut videtur est in Euchologio, & apud Arcudium in concordia Ecclesiæ Occidentalis & Orientalis libro 2. cap. 5. videturque ille usus habere fundamentum in Dionysio, qui in libro de Eccles. Hierarchia cap. 4. haec scribit: *Dicimus igitur unguenti confessionem esse celebationem quandam suaviter spirantium materialium, qua in se magnam vim & copiam fragrantium qualitatuum continet: Sed alia aromata non sunt de necessitate sacramenti Confirmationis: Ergo neque balsamum.*

Ad primum respondeo, quod cum præcipua pars **39**, materie hujus sacramenti sit oleum, eique modicum tantum balsami admisceri necessarium sit, mirum non est, quod interdum dicatur *sacramentum olei*, à parte ejus magis præcipua in quantitate, licet præter oleum requiratur etiam balsamum.

Ad secundum respondeo cum D. Thoma hic art. 2. 40 ad 4. non opus esse materiam Confirmationis tam facili-

de Sacramento Confirmationis. 143

cilè inventi & habeti posse, quām materiam Baptis-
mi, quia non est tantæ necessitatis Confirmatio, quām
Baptismus, & sufficere quid è remotis regionibus ad
omnia loca terrarum deferti possit. Et quamvis magni
pretii sit, tamen ad conficiendum Christma, non requi-
ritur tanta quantitas ejus, ut enim non potuerit ab Epi-
scopis primitivæ Ecclesiæ, licet pauperrimis, saltem ex
eleemosynis fidelium.

41 Addo, fuisse etiam ab ortu Ecclesiæ Christianæ mag-
nam balsami copiam, nam quod dicit Plinius de pe-
nitencia balsami, ad priora secula referendum est, ipse
enī loco citato subjungit, suo tempore balsamum
montes & colles virtutem instar impleuisse,
& Josephus I. 8. c. 2. dicit Reginam Saba Salo-
moni plantam attulisse balsami, cuius (inquit) ferax
est nostra regio. Propter quod Fabianus Papa, qui
anno à Christo nate 238. Ecclesiam rexit, non reci-
piens excusationem Orientalium Episcoporum, qui
balsamum agnere reperiri causabantur, statuit quotan-
nis, combusto veteri Christmate, novum confici oportere.
Et Concilium Bracharensis secundum, sub Hono-
rio, c. 4. inhibuit Episcopis aliquid pretii accipere
pro balsamo. Nunc autem ex America balsamum in
varias regiones asportatur, quod licet à Judaico differat
colore, est tamen verum balsamum, quia in fragrantia
boni ointis & in effectibus, aliisque proprietatibus, ha-
bet sufficientem convenientiam cum balsamo Syriaco,
sive aliunde differat specie infima ab ipso, sive non;
subindeque validè ex illo Christma conficitur, ut Pau-
lus III. & Pius IV. declaraverunt: sicut quamvis vi-
num album colore, & fortè specie, differat à rubro,
tamen utrumque est materia Eucharistiae, quia utrum-
que est verè & propriè vinum.

42 Ad tertium dicendum Innocentium III. verbis ci-
tatis solum voluisse, quod quia prior unctio fuerat pu-
blicè facta, propter scandalum, publicè iterari non de-
buit, sed privatim occulte abique solemnitate defe-
ctum substantialem supplendum esse, utendo omni-
bus quæ sunt de necessitate sacramenti in Confirmatione,
& accidentalia duntaxat omittendo, subinde-
que in occulto & privatim, denud adhibendam esse
unctionem olei & balsami, cum debita forma, illi
qui per errorem, non Christmate, sed simplici oleo
fuerat delinitus.

43 Ad quartam dicendum quod licet duodecim illa aro-
mata, quæ oleo & balsamo, ex usu Ecclesiæ Græce, ad
conficiendum Christma admiscentur, non sint de nec-
cessitate sacramenti, sed ad ritum quendam accidenta-
lem hujus Ecclesiæ pertineant, oleum tamen & balsa-
mum sunt de necessitate & essentia materiæ Confirmationis.
Unde cùm in sacra Congregatione dubitaretur,
an talis usus Græcorum tolerandus esset, decretum fuit,
investigandum esse talis usus initium, & si illud anti-
quissimum esset, tolerandum; sed monendos Græcos,
ut ea aromata pauca sint, & in tali quantitate, ut balsa-
mi odor prævaleat, & oleum ita sub ratione olei perse-
veret, ut effectus olei semper retineat. Quod si talis
usus non sit ita antiquus, sed post schisma incepitus,
omnino cùm esse tollendum. Unde sacra Congrega-
tio sensit, balsamum esse de necessitate sacramenti.
Idem expressè docet Concilium Coloniense, in do-
ctrina de sacramento Confirmationis, nam ibi assertit
balsamum esse de essentia, & negat solum oleum suffi-
cere ad sacramenti veritatem; licet quia Concilium
illud fuit tantum provinciale, & à Summo Pontifice
confirmatum non est, ejus definitiones, ad dogmata
fidei non pertineant.

§. V.

Alia difficultas expeditur.

44 Quarta difficultas est, utrum de necessitate sacra-
menti Confirmationis sit quid Christma sit con-

secratum ab Episcopo, ita ut simplex Sacerdos non
possit, etiam ex commissione Summi Pontificis, Chris-
ma consecrare?

Ratio dubitandi est, quia potest Summus Pontifex
(ut infra dicemus) simplici Sacerdoti committere ad-
ministrationem sacramenti Confirmationis, quod est
aliquid majus, quām materiam ipsius consecrare: Er-
go à fortiori poterit simplex Sacerdos, ex commissione
Pape, confidere & consecrare Christma, sive non p̄it
de essentia & necessitate hujus sacramenti, quid Christ-
ma sit consecratum ab Episcopo.

Opposita tamen sententia magis placet, & satis apta-
te ex Florentino colligitur: cūm enim locu superè ci-
tato, absque differentia dicat, materiam hujus sacra-
menti esse Christma, consecratum ex oleo & balsamo,
& ab Episcopo benedictum, videtur sentire, quod
sicut oleum est necessarium necessitate sacramenti, ita
& b nedictio sive consecratio ejus, facta per Episco-
pum.

Id etiam constat ex perenni usu Ecclesiæ, cūm enim
nunquam legatur, potestatem Christma confidendi,
simplici Sacerdoti ex dispensatione speciali contulisse,
quin potius cūm Concilium Florentinum dicens, legi
aliquando esse dispensatum, ut simplex Sacerdos con-
firmaret, addat eum hoc debuisse facere, Christinæ per
Episcopum benedictio, signum probassimum est,
suppoluisse Concilium, hoc esse necessarium necesse
sacramenti, proindeque non posse Summum Pon-
tificem, vel Ecclesiam, in hoc valide dispensare.

Ex quo facile solvi potest fundamentum adver-
sentiae, & asserti ratio cur Papa ex Christi voluntate
possit conferre potestatem simplici Sacerdoti admini-
strandi sacramentum Confirmationis, non tamen con-
ficiendi Christma. Christma enim facilè potest ad que-
vis loca transferri, Episcopus vero non potest ita facilè
haberi, unde primus legitur aliquando ob necessita-
tem fuisse concessum, ut infra patet, secundum vero
nunquam, sed semper prohibitum, ut constat ex Con-
cilio Wormatiensi cap. 2. ubi sic habetur: *Christma*
confidere nullus preter Episcopum presumat; & ex Ca-
none Presbyter 26. quæst. 6. ubi dicitur: *Presbyter*
Christma nunquam conficiat. Congruentia vero hujus
institutionis, fuit major dignitas materiæ hujus sacra-
menti, in qua consecranda, decens erat ut omnes à pri-
mis Ecclesiæ Pastoribus dependent. Et sicut in natu-
ralibus producere materiam, aliquid excellentius est,
quām compositum, & quid materia non sit produci-
bilis nisi per creationem: sic etiam in Confirmatione
excellentius est consecrare materiam, quām sacra-
mentum ipsum ministrare; nam qui materiam conficit, ad
modum creantis se habet, & idem hoc reservatur magnis
Ecclesiæ Principibus, scilicet Episcopis. Addo quod
quamvis daretur, quid majus esset conferre sacramen-
tum confirmationis, quām ejus materiam consecrare,
argumentum non valeret, non enim omnis qui potest
majus, potest quidlibet minus: ut homo potest gene-
rate hominem, non aquilam: Sacerdos potest confi-
dere corpus & sanguinem Christi, sed non altaria conse-
crare, vel alios Sacerdotes ordinare, quod est minus,
& veluti quedam preparatio ad Eucharistiam con-
fiendam.

§. VI.

*Confirmationis materia proxima, & forma hujus sa-
cramenti explicatur.*

Dico secundò, materiam proximam Confirmatio-
nis esse unctionem Christi fronte, per ma-
num Episcopi, in formam crucis factam.

Constat ex communī usu & præxi Ecclesiæ, variisque
Conciliorum decretis, præcipue Florentini, in decreto
Eugenii. Et quidem primo quid materia proxima
Con-

Confirmationis sit unctio Christiatis, liquet ex generali regula sacramentorum que in usu consistunt, nam in his proxima materia est usus materie remotæ, quia est id quod immediatè per formam significatur.

Secundò, quod facienda sit unctio in fronte confirmandi, constat ex eodem decreto Eugenii ubi sic habetur: *Ideo in fronte ubi verecundia sedes est, confirmans inungitur, ne Christi nomen confiseri erubescat.*

Tertiò hæc unctio christmatica in modum crucis fieri debet, tum ut verificantur verba illa formæ: *Signo te signo crucis: tum etiam ut per hoc declaretur Christianum non debere erubescere crucem Christi, quæ secundum Apostolum Judæis fuit scandalum, Gentibus autem stultitia, ut subdit Eugenius loco citato. Tum denique, ut per hoc significetur, totam hujus sacramenti virtutem & efficaciam, à cruce & passione Christi derivari. Unde Cyprianus in libro de Baptismo Christi: In ejus cruce (inquit) gloriarnur, cuius virtus omnia peragit sacramenta, sine quo signo nihil est sanctum, neq; aliqua consecratio mereatur effectum. Hinc omnium sanctificationum exurgit sublimitas, & profundum, & longe latè diffunditur plenitudo gratiarum. Aliam insinuat rationem D. Thomas hic art. 4. ad 3. ubi ait: *Hoc sacramentum non solum ordinatur ad hoc quod homo sanctificetur in seipso, sed exponitur cuidam pugna exteriori. Et ideo non solum fit mentio de interiori sanctificatione, cum dicitur: Confirmo te Christmate salutis, sed etiam configuratur homo exteriorius quasi vexillo crucis ad pugnam spiritualem, quod significatur, cum dicitur, Confingo te signo crucis.**

Quartò hæc unctio debet fieri immediatè manu ipsius Episcopi, & non medio aliquo instrumento, quia hoc sacramentum debet fieri per aliquam manus impositionem, ut constat ex supra dictis. Quod vero unctio fiat pollice manus dexteræ, solum ex ritu præscripto ab Ecclesia, & ex consuetudine habetur: unde validum esset sacramentum, si fieret alio digito, vel manu sinistræ, quia verè fieret per impositionem manus, peccaret tamen Episcopus, quia in hoc discederet à consuetudine Ecclesiæ, & à ritu præscripto in Pontificali Romano.

Dico tertio: hanc formam sacramenti Confirmationis, quæ utitur Romana Ecclesia: *Configno te signo crucis, & confirmo te Christmate salutis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, esse convenientissimam, posse tamen hoc sacramentum validè ministrari, sub aliis formis, ab ista substantialiter diversis.*

49 Prima pars patet, nam ut observat D. Thomas in forma illa quæ utitur Romana Ecclesia, tria designantur, quæ in sacramento Confirmationis reperiuntur, nimirum signum quo notatur is qui in certamen Christianæ militiae descendens est, robur spirituale quod homini per hoc sacramentum conferatur, & causa conferens tale robur, scilicet sanctissima Trinitas, quæ convenientissimè in hoc sacramento exprimitur, tum, quia illud est perfectio Baptismi, qui fit expressa invocatione Trinitatis, tum etiam quia in Confirmatione armatur Christi miles, ut inter alia mysteria, Trititatem profiteri non erubescat.

50 Secunda vero pars suadetur: nam in edito Constantini Magni (si tamen verè illius est) quod habetur tomo 1. Conciliorum, ante Concilium Nicensem primum, Constantinus Magnus refert se à Sylvestro Papa, post Baptismum, in fronte signatum, & Christmate unctum fuisse in hæc verba: *Signet te Deus sanguine fidei, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, in consignatione fidei.* Et apud Ambrosium libro 2. de Sacramentis cap. 7. In fine, hæc forma traditur: *Deus Pater omnipotens qui te regeneravit ex aqua & Spiritu sancto, concorsque tibi peccata tua, ipse te ungat in vitam eternam.* Item in quodam Rituall Romano ante annos 800. scripto, hæc forma (ut refert Alcuinus)

habetur: *Signa eos Dominus signo crucis: ego te confirmo in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* Demum forma sacramenti Confirmationis in Ecclesia Graeca, hæc est: *Signaculum doni Spiritus sancti, supple est istud: ut patet ex omnibus Graecorum Euchologiis, ubi hæc forma refertur, & ex secundo Concilio Oecumenico can. 7. ubi expressè traditur, ut testatur Graecorum rituum peritissimus & doctissimus Cardinalis Bessarion, libro de sacramento Eucharistie, tomo 6. Bibliotheca Sacra, folio 482. Hanc etiam esse Graecorum formam assertunt Arcadius Graecus Author, de concordia Occidentalis & Orientalis Ecclesiæ in sacramentorum administratione lib. 2. c. 6. & 7. Basilius Pontius de sacramento Confirmationis paginæ secundâ cap. 7. Vericelli de missionibus Apostolicis titulo 11. sect. 2.*

Nec obstat quod ait Catulus in concordias utriusque Ecclesiæ, Tractatu 1. accl. 7. nimirum Sevatum Patriarcham Alexandrinum libro de ritibus Baptismi, tomo 6. Bibliotheca Sacra, referre formam Confirmationis omnino similem Romanæ. Nam sicut in Ecclesia Latina in diversis Ritualibus & Pontificib[us] est invenire diversas formas Confirmationis, quas jam retulimus: ita mirum non est in diversis Graecis Euchologiis diversæ inveniantur formæ Confirmationis, sed quæ frequentior est in Euchologiis Graecis, est illa quam recensuimus, ut Anthores citati testantur.

Non valet etiam quod idem Author secundò dicit, nempe hæc verba: *Signaculum doni Spiritus sancti, non esse formam sacramenti Confirmationis, sed cuiusdam christianæ reconciliationis ceremonialis, quæ ab Ecclesia Graeca olim in Baptismo adhibebatur.* Nam præterquam quod Cardinalis Bessarion, & Arcadius Authors Graeci, & in Graecorum ritibus peritissimi, expressè testantur, verba illa esse formam quæ communiter Graeci utuntur, dum sacramentum Confirmationis administrant: Clemens VIII. in Bulla de instructione Graecorum, quæ habetur tomo 3. Bullarii fol. 47. cum prohibueret Presbyteris Graecis, ne Confirmationis sacramentum conferrent, prohibuit quoque ne ista verba, *Signaculum doni Spiritus sancti*, proferten, sed ante illa absolverent Baptismum: At si illa verba non essent vera forma Confirmationis, sed quandam solum Baptismi ceremoniam continerent, ea certè non prohibueret, nam Baptismus plures habet ceremonias in Latina & Graeca Ecclesia, quæ nollâ ratione negligi debent, ut benè scribit Arcadius l. 2. c. 7. Ergo &c.

Ex his probata manet secunda pars conclusionis, quæ assertit sacramentum Confirmationis posse validè ministrari sub aliis formis substantialiter distinctis ab ea quæ Ecclesia Romana jam utitur: quis enim negare audeat alias ex formis relatis, substantialiter differre ab ea quæ hodie Ecclesia utitur, cum in forma Graecorum, & in Ambrosiana, nulla fiat invocatio Trinitatis, nec expressio actionis ministri; Unde dicendum est, Christum non determinasse formam sacramenti Confirmationis, quoad speciem, sed solum quoad genus, & instituisse solum quod hoc sacramentum celebraretur per aliqua verba quæ ejus effectum significarent, ac reliquæ potestati Ecclesiæ verba illa determinare, unde orta est diversitas illa formarum, diversique ritus sacramentum illud ministrandi in Latina & Graeca Ecclesia. Sicut in sacramento Ordinis Christus non determinavit materiam in specie, sed solum in genere, & voluit quidem quod non conferretur Ordo nisi per aliquod signum sensibile, significativum potestatis quæ traditur, non tamen in particulari tale signum designavit: unde in Ecclesia Latina Sacerdotes initiantur per contactum calicis & patenæ, & in hac actione character sacerdotalis imprimitur: in Ecclesia vero Graeca, per solam manum impositionem

de Sacramento Confirmationis. 145

super caput ordinandi sacerdotium confertur. De quo Tractatu p̄cedenti disp. 1. art. 5.

ARTICULUS III.

Quodnam sit subiectum capax Confirmationis, & nam ad ejus susceptionem adulti aliquando obligantur?

54 Dico primò: subiectum capax Confirmationis est quilibet baptizatus. Ita definitum est ab Urbano Papa de consecratione dist. 5. can. Omnes, ubi sic dicitur: *Omnes fideles per manus impositionem Episcoporum debent Spiritum sanctum post Baptismum accipere.*

Id etiam probat D. Thomas h̄c art. 8. in corp. quia sicut de intentione naturæ est, ut omnis qui corporaliter nascitur, ad perfectam perveniat ætatem; ita & multò magis de intentione Dei hominem spiritualiter renatum per Baptismum, perficere per Confirmationem.

Idem confirmat in argumento *Sed contrà*, ex eo quod Spiritus sanctus adveniens in die Pentecostes, Actorum 1. replevit totam domum, per quam Ecclesia designabatur, & quicumque erant in eadem domo quā Apostoli, fuerunt omnes repleti Spiritu sancto: Ergo sacramentum Confirmationis, quod datur ad illam plenitudinem consequendam, debet omnibus qui sunt in Ecclesia exhiberi.

55 Observandum tamen est ex Catechismo Pii V. parte 1. cap. 4. omnibus quidem post Baptismum, Confirmationis sacramentum posse administrari, minus tamen ceterum expedire hoc fieri ante rationis usum. Primo, quia major est reverentia sacramenti, ut cum propria fide & dispositione humilioe suscipiantur. Secundo, est etiam major utilitas ipsius suscipientis, quia majorem gratiam ex opere operato accipiet, si cum propria dispositione accedit. Tertio, ut magis meminerit quod ei dicitur, cū ab Episcopo alapā ceditur, se deinceps pro nomine Iesu contumelias libenter pati debere. Quartò, ut magis vitetur periculum iterationis, ob ignorantiam vel oblivionem Confirmationis jam acceptæ. Denique cūm sacramentum Confirmationis sit veluti secunda fidei professio solemnis, per se videtur expediens, ut quando prima in Baptismo facta est per alios, secunda in hoc sacramento fiat per ipsummet suscipientem. Sufficit autem communiter ætas septem annorum, atque etiam licet præveniti potest iusta de causa, ut si imminerent persecutions, sicut tempore nascentis Ecclesie, vel si puer hac occasione prætermis̄a, non posset diu post, ob Episcoporum penitiam, vel aliam similem causam, hoc sacramentum suscipere.

56 Dico secundò: ad recipiendum sacramentum Confirmationis in nullo casu tenentur adulti, sub præcepto, per se & direc̄te eos obligante. Est contra Scotum, Bellarminum, Turrianum, Martinum, & alios. Est tamen D. Thomæ in 4. dist. 7. quæst. 3. art. 2. quæstiunc. 1. in corp. ubi dicit quod sacramentum Confirmationis non est necessitatis, sed utilitatis; quod tamen esset falsum, si in aliquo casu per se tenerentur adulti sub præcepto ipsum recipere, tunc enim esset sacramentum necessitatis præcepti. Item in hac parte supr̄a quæst. 65. art. 4. postquam dixit dupliciter aliquid necessarium dici, uno modo simpliciter, sine quo videlicet haberi non potest finis; alio modo secundum quid, sine quo scilicet finis non habetur ita convenienter, sicut equus necessarius est ad iter; subdit secundo isto modo necessariam esse Confirmationem, quod tamen patet fore falsum, si Confirmationis esset p̄ce de præcepto, in aliquo casu.

57 Ratio etiam suffragatur: Nullum enim est præcep-

tum, neque divinum, neque Ecclesiasticum, per se obligans fidèles in aliquo casu, ad susceptionem sacramenti Confirmationis: Ergo sub nullo præcepto, per se & direc̄te unquam tenentur illud suscipere. Consequens patet, Antecedens verò probatur primò de præcepto divino, quia in nullo Scripturar loco habetur, sicut habentur præcepta de Baptismo, Eucaristia, & Pœnitentia; neque ex traditione, eum nulla sufficientis traditio habeatur in Conciliis, Patribus, aut Ecclesia, quæ præceptum hoc divinum persuadeat: neque colligitur ex ipsa natura sacramenti, quia sacramentum Confirmationis solum datur ad melius esse: haec minores autem in vita spirituali non tenentur ad id quod melius est.

Probatur etiam Antecedens quoad secundam partem, & ostenditur nullum esse præceptum Ecclesiasticum obligans fidèles ad susceptionem Confirmationis: Ecclesia enim non imponit præceptum de aliquo sacramento suscipiendo, nisi presupposito divino præcepto, determinando scilicet tempus quo illud debet habupluri, ut patet in aliis sacramentis necessariis, nempe Baptismo, & Pœnitentia; unde cōdū nullum sit divinum præceptum de Confirmatione suscipienda, ut iam ostendit, nullum etiam erit de illa præceptum Ecclesiasticum. Addo quod, si esset aliquid præceptum Ecclesiasticum, maximè obligaret in articulo mortis: quod tamen esse falso patet, tum ex usu Ecclesie, tum ex Melchiade Papa in cap. *Spiritus sanctus*, de consecratione dist. 5. ubi dicit hoc sacramentum non esse necessarium hominibus jam morituri.

Dixi autem in conclusione, adultos per se & direc̄te non teneri ad suscipiendum sacramentum Confirmationis, quia interdum per accidens & indirec̄te ad illud recipiendum obligari possunt, putè ratione scandali, ut si putaretur aliquis omittere Confirmationem, eò quod eam contemneret, aut non crederet esse sacramentum: vel ratione propriæ conscientiæ, quando nimis aliquis sibi persuaderet quod absque tali medio tentationes contra fidem non superabit, & credit sibi imminere periculum deficiendi à fide, nisi hoc sacramento roboretur.

Contra istam conclusionem objicitur primò: Omnes fideles tenentur ex præcepto divino esse plenè sive perfectè Christiani: Sed ad hoc necessaria est sacramentum Confirmationis suscep̄to, cūm per tale sacramentum homo fiat plenè & perfectè Christianus: Ergo homo tenetur ad recipiendum sacramentum Confirmationis. Unde in Can. *Omnes* supr̄a citato dicitur: *Omnes fideles per manus impositionem Episcoporum, Spiritum sanctum post Baptismum accipere debent, si pleni Christiani inveniantur.*

Secundò, Tenetur ex præcepto divino quilibet fidelis adultus, non inermis aggredi periculum maximum fidei, & spiritualis militiae: Sed velle absque sacramento Confirmationis coram tyranno fidem profiteri, est velle inermis aggredi periculum maximum fidei & spiritualis militiae; proprium enim est sacramenti Confirmationis armare Christianum in hunc finem: Ergo tenetur fidelis ad olit, saltem in illo casu, recipere, si possit, sacramentum Confirmationis.

Tertio, Magis obligat bonum vitæ spiritualis, quām bonum vitæ corporalis: Sed ita obligat bonum vitæ corporalis, ut in vita naturali habeat homo præceptum adhibendi medium necessarium ut augeatur: Ergo etiam in vita spirituali habet præceptum suscipiendi medium ordinatum ad augmentum talis vitæ; quale est sacramentum Confirmationis.

Pro resolutione primæ objectionis observandum est; ex doctrina D. Thomæ in 4. dist. 7. quæst. 1. art. 1. quæstiunc. 2. ad 1. plenitudinem gratiae Christianæ duplice distingui, alia enim est quodad sufficientiam, quæ datur in Baptismo, & quæ constituit hominem substantialiter Christianum; & alia quoad abundantiam, quæ

datur in Confirmatione, & constituit hominem jam Christianum, militem Christi. Hoc posito

- 64 Ad primum Respondeo distinguendo Majorem: Omnes fideles tenentur esse plenè Christiani, plenitudo sive perfectione quoad sufficientiam, concedo Majorem. Plenitudo sive perfectione quoad abundantiam, nego Majorem, & sub eadem distinctione Minoris, nego Consequentiam. Unde quando in Catecismo *Omnis* dicitur quod omnes fideles per impositionem manū Episcoporum, Spiritum sanctum accipere debent, verbum illud debent, non significat preceptum, sed confitum, hujusque sacramenti utilitatem, non verò illius necessitatem, declarat.
- 65 Ad secundum nego Minorem, licet enim qui in occasione profitendi suam fidem coram tyranico, negligit confidari armis illis specialibus quibus milites Christi sacramento Confirmationis induuntur, non sicut corroborari; quia tamen aliunde, scilicet gratia baptismali, cum virtutibus & auxiliis ipsi correspondentibus, sufficienter ad resistendum praemunitur, non est dicendus periculum fidelis inermis, aggredi.
- 66 Ad tertium, concessio Antecedente, nego Consequentiam & paritatem; Ratio distinximus est, quia medium ordinatum ad augmentum vite corporalis, unicum est, scilicet nutritio: è contra verò illud quod ordinatur ad augmentum vite spiritualis, est multiplicplex, adeò ut alius mediis, quam sacramento Confirmationis possit quis augere in se gratiam.

ARTICULUS IV.

Quinam sit proprium sacramenti Confirmationis effectus?

- 67 Acilis est resolutio hujus difficultatis ex dictis articulis precedentibus. Unde

Dico breviter, proprium ac speciale sacramenti Confirmationis effectum, esse augmentum gratiae, quo homo robatur ad proficendum fidem, & acquirit jus ad specialia auxilia pro illo actu constanter eliciendo.

Patet ex Florentino in decreto Eugenii, ubi dicitur, in hoc sacramento dari Spiritum sanctum ad robur, ut Christianus Christi nomen audacter confiteatur. Idem testantur antiquissimi Patres, Dionyius, Clemens, Tertullianus, Augustinus, Cyprianus, & Melchiades Papa in Epistola ad Episcopos Hispanie, ubi hec scribit: *Spiritus sanctus qui super aquas Baptismi salutifero descendit Iesu, in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam, in Confirmatione augmentum praefat ad gratiam. In Baptismo regeneramur ad vitam, post Baptismum confirmamur ad pugnam. In Baptismo abluiamur, post Baptismum roboramur.* Et paulo post: *Confirmationis armas & instruit ad agones mundi huius superandos.*

- 68 Id ipsum docet D. Thomas hic art. 7. ubi ait quod in Confirmatione datur baptizato Spiritus sanctus ad robur, sicut Apostolis datum est in die Pentecostes. Unde virtutem Confirmationis ex his que Apostolis eveniunt, declarandam docet Catechismus Romanus, parte 2. de sacramento Confirmationis num. 21. his verbis: *Si Pastores voluerint divini hujus sacramenti efficaciam ostendere, sat erit, quid ipsi Apostolis eveniret explicare: illi enim ante passionem, vel sub ipsam passionis horam, adeò infirmi & remissi fuerunt, ut cum Dominus comprehensus est, statim se in fugam conjecterint; Petrus verò unius muliercula voce perterritus, se Iesu Christi Discipulum esse, non semel, aut iterum, sed tertio negaverit, ac post Resurrectionem omnes properaverint Iudearum inclusi, domi se continuerint. At verò in die Pentecostes, tanta Spiritus sancti virtute omnes repleti sunt, ut dum Evangelium quod eis commisum era, non solum*

Judeorum regno, sed universo orbe, audacter & liberè differerent, nihil sibi ficticius accidere posse existimarent, quam digni haberentur, qui pro Christi nomine consumeliam, vincula, tormenta, crux perferrent.

Demum eadem veritas ex materia & forma hujus sacramenti manifestè ostenditur: Etenim unicò & consignatio, & hac verba forma, *Confirmo te, si. gnificant gratiam quae confertur vi hujus sacramenti, dari in ordine ad certamen & luctam, roburque spirituale ad fidem constanter proficiendam, conferre.* Hoc autem robur, præter gratiam habitualem, dicitur speciale ad auxilium opportune conferenda, & certissime, si non ponat nec obes, ad fidem fortior prosciendam, & superandas difficultates, ut perfectos decet. Quo pacto ipsi Apostoli resistebant persecutoribus, non per gratiam solum habitualem, sed per auxilia specialia quae Deus tempore opportuno illis abunde suppeditabat, sine quibus neminem quamvis justificatum posse diu perseverare docet Tridentinum sess. 6. can. 22. & experientia satis constat.

Ex his colligitur primò, sacramentum Confirmationis per le & ex primaria intentione Christi institutum, non conferre gratiam primam, ad secundam: Nam gratiam confert in modum augmenti, & corroboracionis, & etatis adultæ Christiani: Sed augmentum gratiae, supponit gratiam esse, & prius est fieri Christianum, quam corroborati & perfici; priusque est nasci, quam adolescere, & in virtutem perfectum evadere: Ego &c. Dixi per se, nam per accidens interdum potest hoc sacramentum primam gratiam conferre, & peccata renitentes, ut docet D. Thomas hic art. 7. ad 1. his verbis: *Si aliquis adulatus in peccato existens, ejus conscientiam non habet, vel si etiam non perfecte contritus accedit, dummodo non factus accedit, per gratiam collatam in hoc sacramento, consequitur remissionem peccatorum.* De quo plura diximus Teatru precedenti, disp. 3. art. 5. § 4. ubi ostendimus, omnia sacramenta vivorum, per accidens aliquando conferre primam gratiam, & prodesse mortuis, dummodo non ita mortui sint, quin actum aliquem vitalem imperfectum, & pium aliquem motum fidei & atritionis exerceant.

Colligitur secundò, potiorem & præstantiorem esse effectum Confirmationis, quam Baptismi; sicut in naturalibus plus est id quo constituitur in statu etatis perfectæ, & corroborata, quam id quo ab initio nostræ nativitatis habemus; & sicut Apostoli plus accepérunt die Pentecostes, quam in baptismo: Unde Urbanus Epist. 1. cap. 7. docet homines per sacramentum Confirmationis ex infantibus fieri plenè Christianos, & viros perfectos; & Rabanus lib. 1. de instit. Clericorum cap. 31. ut refertur de consecrat. dist. 5. cap. 3. haec scribit: *Signatur baptizatus chrismate in summitate capitis per Sacerdotem, per Pontificem vero in fronte, at in priori unctione, significetur super ipsum Spiritus sancti desensus, ad habitationem Deo consecrandam: in secunda quoque, ut eisdem Spiritus sancti septiformis gratia, cum omni plenitudine sanctitatis & scientia & virtutis, venire in hominom declaretur.*

ARTICULUS V.

Utrum solus Episcopus sit ordinarius hujus sacramenti minister?

Photius Patriarcha Constantinopolitanus existimat non solum Episcopum, sed etiam quemvis alium Presbyterum esse ministrum ordinarium Confirmationis, ut colligitur ex Epistola Nicolai L ad Hincmarum, relata à Baronio anno 867. Idem afferuit Wilef, ut constat ex Constantiensi sess. 8. & Armacanu de questionibus Armenorum lib. 11. cap. 4. id extensus

de Sacramento Confirmationis. 147

dens etiam ad Diaconos, & afferens id ex sacra Scriptura, elici, quamvis decretis Ecclesie oppositum sit definitum. Ut hic error impugnetur, & veritas Catholica stabilatur.

73 Dico breviter: ministri ordinatii Confirmationis sunt soli Episcopi.

Conclusio est certa de fide, & definita in Florentino in Decreto Eugenii, & in Tridentino sess. 7. can. 4. de Confirmatione, & sess. 23. can. 7. ubi anathematizat eos qui dixerint, potestate confirmandi & ordinandi, quan Episcopi habent, illis esse cum Presbyteris communem.

Desumitur etiam ex Scriptura, nam Act. 8. dicitur quod Christiani ab aliis baptizati, expectabant adventum Apostolorum, ut ipsis manus imponerent, & acciperent Spiritum Sanctum: At Episcopi successere Apostolis, ut sit Florentinum: Ergo ipsorum est hoc sacramentum conferre. Unde Eusebius Papa Epist. 3. ad Episcopos Thuscic, ut refertur de consecrat. dist. 5. cap. 4. Manus impositionis sacramentum magnâ veneratione tenendum est, quod ab aliis perfici non potest nisi à Summis Sacerdotibus: nec tempore Apostolorum, ab aliis quam ab ipsis Apostolis, legitur aut scitur peractum esse. Item Innocentius IV. in Epist. ad Episcopum Tusculanum, Apostolicæ Sedis Legatum in regno Cyprī: Soli (inquit) Episcopi consiguent Chismate in frontibus baptizatos, quia huius unelio non debet nisi per Episcopum fieri, quoniam sibi Apostoli, quorum vices gerunt Episcopi, per manus impositionem, quam Confirmationis, vel frontis Chismatio representat Spiritum sanctum tribuisse leguntur.

74 Triplex etiam institutionis hujus congruentia adduci potest. Prima quam habet D. Thomas hic art. 12. desumitur ex similitudine tum artis, tum humanorum contractuum, in ædificiis namque construendis inferiores ministri formam non imponunt, sed solùm materialia præparant architecto qui formam imponit; item epistola per Notarium pro Principe scripta, ordinariè loquendo, solà manu Principis validè subscribitur: fidelium autem Ecclesia ædificium quoddam divinum est, secundū illud 1. ad Corinth. 3. Dei edificatio est; item est Epistola quædam spiritu Dei in cordibus scripta, ut habetur 1. ad Corinth. 3. Licet ergo hoc ædificium, hec epistola, per baptismum sacerdotum ministerio æstificetur & scribatur; quia tam per sacramentum Confirmationis, domus quasi jam ædificata perficitur, dedicaturque in templum Spiritus sancti, & epistola jam scripta, signo crucis consignatur, munus hoc solis superioribus artificibus & Pontificibus, seu Principibus Ecclesiæ, ex officio incumbit.

75 Secunda congruentia est, quod solus Episcopos in Ecclesia, est veluti dux in exercitu, ad quem pertinet milites recipere, & consignare.

Tertia, quod cura Episcopus sit in statu perfectionis, Confirmationis vero sit perfectione & consummatio Baptismi, proprium ejus munus est, inferiores, mediante hoc sacramento, perficere, seu perfectos Christianos constitutere.

76 Contra istam conclusionem objicit primò Armacanus factum Ananias Act. 9. Paulo manus imponens. Verum ibi non est sermo de impositione manuum confirmativa, sed curativa, seu medicinali. Nec obest quod ibidem dicitur, Us videtas, & implorabis Spiritum sanctum; primum enim ad illam curativam & medicinalem manus impositionem pertinet, ut proximus & proprius illius effectus; secundum vero ad baptismum, de quo mox ibidem, & ad alia deinde secuta, referendum est.

Secundò objici potest illud 1. ad Timoth. 4. Noli negligere gratiam qua est in te, qua data est tibi per prophetiam, cum impositione manuum Presbyteri. Quasi manus Presbyteri sit manus impositio, que dicitur Confirmationis.

Genes Theol. Tom. V.

Sed respondet primò, quod ut notat D. Thomas⁷², ibi lect. 3. alia littera habet: Mansum Presbyteri, & haec lectio sola nunc habetur in Bibliis correctis iussu Clementis VIII. Unde illa particula non designat ministrum, sed modum, seu speciem illius manus impositionis, que non fuit sacramentum Confirmationis, sed Ordinis.

Respondet secundò, stando in alia lectione, quod⁷³ in Scriptura, nomine Presbyteri, sive intelligitur Episcopus, quia Presbyter idem est quod senior, ut ibidem notavit S. Thomas. Similiter nomen sacerdotis, olim specialiter accommodatum erat Episcopis, ut videtur in multis Conciliis Toletanis, & in Sidonio Apollinari lib. 9. Epist. 3. ad Faustum. Unde quando S. Ignatius Epist. 13. & S. Ambrosius lib. 3. de sacram. cap. 1. dicunt, *Spirituale signaculum, & sepriformem spiritum sanctum, dari ad invocationem Sacerdotis, nomine Sacerdotis, intelligent Episcopum.*

Objicitur tertio, quod apud Armenos & Græcos, ex⁷⁴ veteri consuetudine, Presbyteri passim confirmant.

Sed respondet primò; ex moribus schismaticorum non posse sumi validum argumentum. Secundò dico, Presbyteros Græcos sacramentum conferre ex concessione Summi Pontificis, ut patet ex dicendis articulo sequenti.

Objicitur quartò: Concilium Toletanum I. cap. 20. 80 Arauicanum I. canon. 2. & Innocentius I. Epist. 1. cap. 6. dicunt presbyterum, absente Episcopo, praesente vero, nonnisi fuerit ab ipso preceptum, posse alios ungere chismate: Ergo ministri ordinatii Confirmationis non sunt soli Episcopi.

Respondeo, concessio Antecedente, negando consequentiam, Concilium enim Toletanum non loquitur deunctione chismatis in fronte, in qua consistit Confirmationis, sed de ceremoniali unctione, que fit in vertice baptizati: Arauicanum vero loquitur de reconciliatione simboli, quæ olim ad Ecclesiæ gremium recipiebantur heretici, qui ab heresi convertebantur; ungabantur enim forte ut supplerent ceremonias ab Ecclesia in baptismō adhiberi solite quas heretici omiserant. Denique Innocentius aperte loquitur de ceremonia, quæ ungebantur energumeni, ut demon expelleretur. Ratio autem horum omnium est, quia non licet olim simplici Sacerdoti nulla ratione aliquem ungere chismate, in modo nec baptizare, nisi iuhente aut procul absente Episcopo, & necessitate aliquo urgente, ut patet ex Epistola 88. Leonis in fine, ubi sic habetur: Sed neq; coram Episcopo licet Presbyteris in baptisterium introire, nec praesente Antistite, infantem tingere, aut signare.

ARTICULUS VI.

An possit Sacerdos confirmare ex commissione Papa, vel Episcopi?

S. L.

Referuntur sententia, & tercia ut verior & probabilior eligitur.

IN hujus difficultatis resolutione tres sunt Autho⁷⁵rum sententiae, duæ extremæ, & tercia media. Prima docet solum Episcopum ita de jure divino esse sacramenti Confirmationis ministrum, ut neque Episcopus, neque Summus Pontifex, possint committere simplici Sacerdoti, quod Confirmationem validè administraret. Ita Durandus, Adrianus, Estius, Petrus Aurelius, & Catunyritus, qui oppositam sententiam vocat hereticam, more suo delirans, ut ait Vericelli, infra citandus.

Secunda afferit simplicem Sacerdotem posse esse mi-
N 2 nistrum

nistrum extraordinarium hujus sacramenti, non tantum ex dispensatione Summi Pontificis, sed etiam ex commissione Episcopi, stando in solo jure divino, & seclusa prohibitione facta à Summo Pontifice. Hanc tenet Salmeronius tom. 12. in Acta Apostolorum Tractatu 26. Basilius Pontius in relect. de Confirmat. & Mattheus Ledesma.

Tertia sententia, que est media, & pro qua Vericelli Tractatu de missionibus Apostolicis tit. 7. quæst. 129. refert Authores quinquaginta sex, censet quod simplex sacerdos ex commissione & dispensatione Papæ, non verò Episcopi, sacramentum Confirmationis conferre potest.

Dicò primò: Ex dispensatione & commissione Papæ, simplices Sacerdotes validè & licitè confirmare possunt.

83. Probatur primò ex Florentino in decreto Eugenii, ubi postquam definiisset ministrum sacramenti Confirmationis esse Episcopum, subdit: *Legitur tamen aliquando per Apostolica Sedis dispensationem, ex rationabili & urgente admodum causa simplicem Sacerdotem, christizans per Episcopum conselio, hoc administrasse Confirmationis sacramentum. Quibus verbis licet Eugenius expressè non definit nostram sententiam, implicitè tamen eam approbat, & gravissimum, ut aiunt Valentia, Candidus, Castropalaus, & alii, ipsi assert authoritatis pondus.*

84. Nec valet quod respondent aliqui ex Adversariis, nimurum Concilium ibi quidem retulisse dispensationem factam esse aliquando à Sede Apostolica, eam tamen non approbase. Hoc enim est manifestè contra verba Concilii, quia Concilium dicit ex rationabili causa dispensasse Sedem Apostolicam, ut simplex Sacerdos confirmaret: Sed non potest esse rationabilis causa ad conferendum sacramentum invalidum & nullum, hoc enim sacramentum non est, sed sacrilegium, & fallax imitatio sacramenti: Ergo, &c.

85. Probatur secundò conclusio ex duobus aliis Conciliis, Tridentino nimurum & Senonepsi: Tridentinum enim less. 7. can. 3. de Confirmatione, cum ait solum Episcopum esse ministrum ordinarium hujus sacramenti, fatus aperte insinuate videtur, alium esse posse extraordinarium, scilicet Sacerdotem, ex dispensatione & concessione Summi Pontificis. Senonense verò videtur omnino supponere sacerdotem simplicem ex privilegio posse confirmare, cum ait in decretis morum cap. 38. *Si qui sint (loquitur de Abbatibus) qui contendant sibi competere facultatem confirmandi ex privilegio, volumus quod cum primùm fuerint requisiti de privilegio fidem facere teneantur.*

86. Probatur tertid ex facto S. Gregorii I. qui lib. 3. Epist. 9. prohibuit Presbyteris Sardiniae, ne confirmarent: at cum intellexisset scandalum inde ortum, concessit iis confimandi licentiam, ut refertur in cap. *Pervenit dist. 95.* & testatur Baronius anno 594. Sic autem ait S. Gregorius: *Pervenit ad nos, quosdam scandalatos fuisse, quod Presbyteros chrismate ungere eos qui baptizati sunt, prohibuerimus. Et nos quidem secundum usum veterem Ecclesie nostra fecimus, sed si omnino hac de causa alii qui conserstantur, ubi Episcopi desunt, ut Presbyteri etiam in frontibus baptizatos chrismate tangere valeant, concedimus.*

87. Respondent Estius & Aurelius, D. Gregorium solum cum illis sacerdotibus dispensasse, ut quando baptizarent, ungerent in fronte, unctione quadam ceremoniali, non verò sacramentali; sive ut unctionem quæ sit in pectoro vel in humeris eorum qui baptizantur, eandem in fronte facerent.

Sed contra est Concilium Florentinum citatum, quod concessionem illam intellexit de sacramento Confirmationis. Eodem modo eam intellexit D. Thomas hic art. 21. nam cum sibi primo loco objecisset: *Videtur quod non solum Episcopus hoc sacramentum conferre possit,* Gregorius eam scribens Januario Episcopo dicit.

Pervenit ad nos quosdam scandalatos fuisse, &c. sic respondet: Ad primum dicendum; quod Papa in Ecclesia habet plenitudinem potestatis, ex qua potest quadam quo sunt superiorum ordinum committere quibusdam inferioribus, sicut quibusdam Presbyteris concedit conferre minores ordines, quod pertinet ad potestatem Episcopalem; & ex hac plenitudine potestatis concessit beatus Gregorius Papa, quod simplices Sacerdotes hoc sacramentum conferrent, quandiu scandalum tolleretur.

Respondent alii, quod tempore D. Gregorii omnes 83 Sacerdotes erant Episcopi, quamvis non omnes habent jurisdictionem Episcopalem, sed unus duntaxat in singulis civitatibus, qui per antonomasiam nomen Episcopi retinebat, & solus regulariter sacramentum Confirmationis administrabat.

Sed in primis hæc responso est contra Florentinum, 89 & D. Thomam, qui loquentes de illa dispensatione, eam de simplici sacerdote expulerunt. Deinde impugnatur ex eo quod licet probabile sit quod initio Ecclesie omnes sacerdotes erant Episcopi, tamen incredibile omnino est, quod illa consuetudo simul cum dignitate sacerdotis consecrationem Episcopalem conferendi, adhuc duraret tempore D. Gregorii, cum jam multi essent Presbyteri, & ante D. Gregorium dixerit Eusebius Papa articulo precedentem citatus, Confirmationem datam à sacerdote, esse irritam.

Tertiò alii dicunt, sacerdotes illos quibus facultatem 90 confermandi concessit D. Gregorius, fuisse per ipsum constitutos, quantum ad illum actum, Episcopos.

Sed contra: Cum ordo Episcopalis consistat in indivibili, si Sacerdotes illi Episcopalem ordinem receperunt, verè fuerunt Episcopi, & consequenter nulla fuit cum eis dispensatio: quod si non receperunt illum ordinem, nullo modo constituti sunt Episcopi. Adde quod absentes, quales erant illi Sacerdotes, nullo modo possunt ordinari.

Probatur quartid conclusio variis Authorum testi 91 moniis, qui assertunt facultatem confimandi sèpè simplici sacerdoti fuisse commissam. In primis enim hanc consuetudinem ut Presbyteri confirmarent, viguisse in Aegypto, tradit Author coetus Ambrosii, & qui citatur nomine Ambrosii, in cap. 4. Epitole ad Ephesios, & Author librorum veteris testamenti, qui sub nomine Augustini communiter citatur: nam less. 101. sic ait: *In Alexandria, & per totam Aegyptum, si defit Episcopus, consignat Presbyter.* Item in Ecclesia Graeca, iampridem, & diu ante schismata, inductum morem fuisse, ut Presbyteri Graeci dent communiter Confirmationem, ex concessione videlicet Summi Pontificis, tacita, vel expressa, eaque de re non fuisse reprehensos in Concilio Florentino, scribit Arcadius lib. 2. de Sacramentis cap. 10. Imò consuetudinem illum Ecclesie Graecæ tacitè approbasse videntur Eugenius & Concilium: nam less. 25. cum Eugenius undecim questiones Græcis præposuisset, inter quas sexta erat, *Cur non Episcopi, sed Sacerdotes, inungant Sacro Chrysate, cum hoc Pontificibus sit datum?* addit in fine Concilium: *Hec à Latinis objicitur, Misplenum Presul, legitimè, & secundum Canones, omnia dissolvit, præterquam duo, videlicet separacionem matrimonii quoad vinculum, & creationem Patriarche extra Constantinopolim.*

Demum plura extant diplomata, quibus non ita pri 92 dem permisum est à Summis Pontificibus, aliquibus sacerdotibus, ut sacramentum Confirmationis conferrent: nam pro Indis hanc facultatem concesserunt fratribus Minoribus Joannes XXII. & Leo X. ut patet ex Roderico in suo Bullario Regularium, in Bulla 3: Leonis X. Idem concessit aliquibus Patribus Societatis Jesu Gregorius XIII. ut testantur Arcadius, Suarez, Candidus, & alii. Item idem Gregorius concessit ut Abbates, qui assertunt se habere privilegium confimandi à Sede Apostolica, id agant cum consensu ordinarii,

de Sacramento Confirmationis. 149

tinari, ut testatur ex Armendariz Barbosa, de potestate Episcopi, Allegat. 30. num. 5. Unde Concilium Senonense supponit Abbates posse confirmare ex privilegio Sedis Apostolicae, ut supra ostendimus, idque etiam Sacra Congregatio Cardinalium interpretura Concilii, circa sess. 7. declaravit. Imd Aversa quæst. 72. sect. 5. concl. 3. assertit quod in Italia Abbas sanctæ Barbaræ Mantuanus, facultatem à Sede Apostolica habere dicitur hoc sacramentum administrandi.

Dico secundò, Episcopos non posse committere Presbyteris ut confirmant, sed jure divino, id soli Romano Pontifici reservatum esse.

33. Probatur priuò ex Florentino, nam in Decreto Eugenii, ut specialis prærogativa Sedis Apostolicae refertur, quod per ejus dispensationem aliquando simplices Sacerdotes confirmaverint, elatè insinuans, id nec concessum fuisse ab aliis Episcopis, nec valere, si concederetur. Item si Patres Concilii Florentini non posse sufficiunt tanquam certum, Presbyteros non posse ex sola commissione Episcopi confirmare, non propoluissent sess. 25. Græcis istam questionem: *Cum non Episcopi sed Sacerdotes iungant sacro Chrismate?* Ergo: &c.

34. Probatur secundò ex D. Thoma supra citato: Ut enim prober sumnum Pontificem posse concedere simplici Sacerdoti facultatem confirmandi, recurrit ad plenitudinem & eminentiam potestatis, quæ est in solo Romano Pontifice, Christi Vicario: Ergo censet Episcopos non posse concedere Presbyteris ut confirmant, idque esse reservatum de jure divino solo Roma. no Pontifici.

35. Probatur tertio conclusio ratione fundamentali: Quæ spectant ad regimen totius Ecclesie, de jure divino soli Romano Pontifici competunt, cum illi soli à Christo universalis Ecclesia commissa sit: unde solus Summus Pontifex, non autem Episcopus, potest infallibiliter determinare dogmata fidei: item quoad ea sacramenta in quibus non est determinata certa forma, vel materia, solus Summus Pontifex potest eam determinare, non autem Episcopus. Sic solus Summus Pontifex potuit determinare formam Confirmationis, quia hec non fuit determinata à Christo, prout fuit determinata forma Baptismi. Sic etiam Concilium secundum Occumenicum, à Sede Apostolica approbatum, determinavit formam quæ Græci in Confirmatione utuntur, nempe *Signaculum domi Spiritus sancti*. Sic denique solus Summus Pontifex potuit determinare, & nunc etiam potest variare formam benedictioni sacrum chrisma, non autem Episcopus, quia ista omnia spectant ad regimen totius Ecclesie: At providere de idoneo ministro Confirmationis in aliquibus casibus extraordinariis, in quibus Episcopus adesse non potest ad illud sacramentum ministrandum, etiam spectat ad regimen totius Ecclesie, nam ritus sacramentorum ad universæ Ecclesie regimen pertinent: Ergo committere Presbyteris ut confirmant in aliquibus casibus extraordinariis, de jure divino Summo Pontifici reservatum est.

36. Confirmatur: Cum nullum esset decretum Summi Pontificis, prohibens Episcopis ne conferant simplici Sacerdoti hoc privilegium, si jure divino illud concedere possent Episcopi, non esset cur illa potestate aliquando non usi essent: Ergo cum nunquam legatur, Presbyteros ex Episcopi iussione confirmasse, sed tantum ex Sedis Apostolicae privilegio, signum est, quod ex Christi institutione descendit, quod solus Summus Pontifex, ob suæ plenitudinem potestatis, possit constituere simplicem Sacerdotem, ministrum extraordinarium Confirmationis: sicut solus Summus Pontifex, non autem Episcopus, potest committere Presbytero, ut confesarat minores ordines.

5. II.

Solvuntur objectiones.

Objicies primò contra primam conclusionem 33. Susebius, & Innocentius IV. articulo præcedenti relati, docent sacramentum Confirmationis non posse unquam ab aliis confici, nisi à Summis Sacerdotibus, seu Episcopis; idemque habet Melchiades in Epistola decretali ad Episcopos Hispaniæ. Item Innocentius III. cap. 4. *de consuetudine*, constituit ut fidèles potius carerent sacramento Confirmationis, quam ut à Presbyteris illud acciperent: At si potuissent Presbyteri ex commissione Summi Pontificis confirmare, id debuisset potius Summus Pontifex ipsis concedere, quam privare fidèles illo sacramento: Ergo non possunt Presbyteri ex commissione Summi Pontificis sacramentum Confirmationis conferre.

Respondeo quod quando tres primi Summi Pontifices afferunt solos Episcopos posse sacramentum Confirmationis conferre, loquuntur de potestate ordinaria; non negant tamen id posse Presbyteros de potestate extraordinaria, & ex commissione Summi Pontificis. Audo quod, cum Presbyteri Chrismate donataz ab Episcopo confecto confirmari possint, Episcopi etiam tunc manu Presbyterorum confirmare videantur.

Ad decretum vero Innocentii I V. dicendum est, Pontificem loco citato solùm declarasse, satius esse carere Confirmationem, etiam in necessitate, quam illum petere à Sacerdotibus nonnullis, qui licet non haberent ad hoc speciale commisionem Sedis Apostolicae, sùa tamen temeritate conficiabant, prætententes consuetudinem.

Objicies secundò: Si Summus Pontifex posset facultatem confirmandi concedere simplici Sacerdoti, vel id posset ratione potestatis ordinis, vel ratione potestatis jurisdictionis? Non ratione potestatis ordinis, omnes enim Episcopi, æqualem potestatem ordinis habent cum summo Pontifice, & tamen non possunt hanc facultatem concedere simplici Sacerdoti. Neque ratione potestatis jurisdictionis: Tum quia confirmare non dependet à potestate jurisdictionis, sed ordinis, proinde que nec potestatem concedere ad confirmandum: Tum etiam quia alii possent Summus Pontifex, antequam esset consecratus in Episcopum, & quando solùm electus est, facultatem illam concedere, quod tamen videtur falsum, quandoquidem ipse non potest tunc confirmare: Ergo, &c.

Confirmatur: Si possit Summus Pontifex facultatem confirmandi concedere simplici Sacerdoti, etiam illum poterit conferre Diacono, cum nenter habeat ipsum ordinem Episcopalem: Sed hoc secundum non potest, ut communiter docent Theologi: Ergo nec primum.

Ad objectionem respondeo, Summum Pontificem 33. posse concedere simplici Sacerdoti facultatem confirmandi, ex plenaria potestate jurisdictionis quam habet in totam Ecclesiam. Ad primam probationem in contrarium, dico quod licet confirmare non dependeat à potestate jurisdictionis, quando potestas ordinis ad confirmandum est completa & perfecta, quælis est potestas Episcopalis; dependet tamen à supremâ jurisdictionis potestate in Summo Pontifice existente, quando est, sicut potestas simplicis Sacerdotis, incompleta ad illum effectum. Ad secundam probationem, concedo sequelam, licet enim Summus Pontifex ritè electus, nondum tamen Sacerdos, non possit confirmare, quia confirmatio est actus ordinis, potest tamen simplici Sacerdoti potestatem confirmandi committere, quia ista commissio est solùm actus jurisdictionis. Sicut Episcopus electus, & confirmatus à

Papa, nondum tamen ordinatus sacerdos, potest sacerdoti dare facultatem audiendi confessiones, quas ipse audire nequit.

102 Ad confirmationem nego sequelam Majoris: operatio enim sacramentalis in corpus Christi mysticum, procedere debet ab habente potestatem in Corpus Christi verum, quam tamen non habet Diaconus, quandoquidem nequit consecrare. Unde D. Thomas in 4. dist. 7. quæst. 3. art. 1. quæstiunc. 3. *Promovere ad illas perfectiones que non resipiunt corpus Domini verum, sed solum corpus mysticum, potest a Papa qui habet plenitudinem Pontificalis potestatis committi Sacerdoti, qui habet nullum summum super corpus Domini verum, non autem Diacono, vel alicui inferiori, qui non habet perficere corpus Domini verum, sicut nec absolvere in fero paenitentiali.*

103 Objicies tertio: Sine ministro instituto à Christo non potest parci sacramentum, minister enim non minus est de integritate, vel saltem de necessitate sacramenti, quam materia & forma: Sed minister Confirmationis à Christo institutus, non est simplex Sacerdos, sed Episcopus. Ergo non nisi ab ipso, & non à simplici Sacerdote, potest aliquando hoc sacramentum conferri.

104 Respondeo, concessa Majori, negando Minorem, licet enim solus Episcopus habeat ex obligatione Christi esse minister ordinarius Confirmationis, habet tamen ex eadem institutione simplex Sacerdos, ut minister extraordinarius illius effici possit, per commissum Summi Pontificis.

105 Dices, Collatà hac commissione simplici Sacerdoti, vel per potestatem ordinis habet quod possit confirmare, vel per potestatem jurisdictionis; Non per potestatem ordinis, alijs cum per commissione hanc nullum ordinem recipiat, idem posset absque commissione. Neque per potestatem jurisdictionis, alioquin idem posset laicus, utpote qui cujuscunq; jurisdictionis est capax: Ergo, &c.

106 Respondeo, simplicem Sacerdotem, commissione confirmandi à Sede Apostolica obtenta, posse consequenter confirmare, per potestatem ordinis, ut connontantem tamen talern commisionem, subindeque & potestatem jurisdictionis supremam in Summo Pontifice: ex quo sit, quod licet laicus sit capax cujuscunq; potestatis jurisdictionis, non tamen potestatis confirmandi, etiam ex commissione Sedis Apostolice.

107 Objicies quartò contra secundam conclusiōnem: Quidquid potest Papa in tota Ecclesia, potest Episcopus in sua diœcesi: Ergo sicut Summus Pontifex potest dispensare cum simplici Sacerdote, ut Sacramentum Confirmationis conferre possit in tota Ecclesia, ita & Episcopus, ut illud conferre valeat in sua diœcesi.

108 Respondeo distinguendo Antecedens: Quidquid potest Papa in tota Ecclesia, potest Episcopus in sua diœcesi, quoad ea quæ potest Pontifex ratione ordinis, seu consecrationis Episcopalis, translat Antecedens. Quoad ea quæ potest ratione jurisdictionis, nego Antecedens. Committere autem simplici Sacerdoti officium confirmandi, non ordinis sed jurisdictionis est, quam in Ecclesia habet supremam Pontifex Romanus. Dixi translat Antecedens, quia non improbabiliter aliqui dicunt, in consecratione summi Pontificis magis extendi characterem ordinis, quam in consecratione Episcopi, subindeque in summo Pontifice chara-

cterem ordinis esse altioris gradus & excellentie ad characterem Episcopalem.

Objicies ultimā: Presbyteri Græci sacramentum 109 Confirmationis administrare solent, quæ consuetudo quarto seculo incepit, ut probat Vericelli de Apostolicis missionibus tit. 7. quæst. 130. Sed id tunc temporis non præstabant Sacerdotes Græci ex commissione Romani Pontificis, cùm tale privilegium non appareat: Ergo id ex commissione solius Episcopi faciebant.

Respondeo negando Minorem, nam ut ait Vericelli 110 loco citato Romani Pontifices, vel expresso privilegio, quod temporum injuria non appareat, vel approbatam tolerantia, consenserunt Græcos Presbyteros baptizare & confirmare infantes. Quod autem Sedes Apostolica consenserit exprestè vel tacite, probat, quia Sedes Apostolica, antequam ab ea deficeret Oriens, annuatim christina mittere solita erat Constantinopolitanus, ut testatur Arcadius in concordia Ecclesie Occidentalis & Orientalis, lib. 2. cap. 9. Ergo non est verisimile, Romanum Pontificem à suis Apocrisiariis non fuisse certioratum ejus moris Græcorum Presbyterorum confirmandi infantes; quare vel exprestè consenserit, vel tacite, nam facillimo negotio potuisse tunc prohibere; cùm enim Constantinopolitanū tantam reverentiam tunc deferrent Romanæ Ecclesie, ut ab ipsa petarent sacram chrisma, quod poterant ex ordinis potestate ipsimet consecrare; quanto magis obsequentes fuissent, & abstinuerint Presbyteri à conferendo sacramentum Confirmationis, quod sine licentia Romani Pontificis invalidē ministrarent: at solutū benignitate Romana Sedes id indulxit Græcis, ut ita facilius à perniciose illa consuetudine baptizandi in adulta ætate recedent, prout recesserunt. Eandem Ecclesie Græcæ consuetudinem, tacite approbasse videntur Eugenius IV. & Concilium Florentinum sess. 25. ubi cùm Eugenius (ut sopra retulimus) undecim quæstiunculas Græcis proposuisset, inter quas sexta erat, *Cur non Episcopi sed Sacerdotes inungant sacro chrismate, cum hoc Pontificibus sit datum?* addit in fine Concilium, *Hec à Latinis objec- ta, Mistylenensis Presul, legitimè, & secundum Canones, omnia dissolvit, præterquam duo, videlicet separationem marimonii quoad vinculum, & creationem Patriarche extra Constantinopolim:* Ergo tacite Eugenius cum Concilio approbavit ritum Græcum confirmandi per Presbyteros.

Dices, Innocentius III. in cap. *Quanto de consuetu- 111 dine, prohibuit ne Presbyteri Constantinopoli conmo- rantes confirmarent infantes.* Idem prohibuisse omnibus Presbyteris Græcis Innocentium IV. fatetur Arcadius lib. 2. cap. 15. Ergo Ecclesia Romana, nec exprestè, nec tacite approbat ritum Ecclesie Græce confirmandi per Presbyteros.

Respondet Arcadius, Innocentium III. prohibuisse solum Latinis Presbyteris Constantinopoli conmorantibus, ne confirmarent iuveniles, Bullam autem Innocentii IV. non fuisse publicatam à Pontificis Legato.

Sed quidquid sit de hoc, melius respondetur cum 112 Vericelli citato, quod esto aliqui Pontifices id prohibuisse Græcis, tamen, cùm Eugenius IV. in Concilio Florentino approbaverit hunc ritum Græcorum, revoavit quoad hoc constitutiones Innocentii III. & IV. qui per ducentos ferè annos Eugenium IV. praecesserunt.

TRACTATUS QUARTUS

DE SACRAMENTO EUCHARISTIÆ.

Ad Quæstionem 73. Divi Thomæ, usque ad 84.

P R A E F A T I O.

TI nullum Religionis mysterium sit, quod non merito ingens amorū miraculum nuncupare liceat; adeo tamen cæra superat unum Eucharistia sacramentum, adiōque insolita, & Rupenda complectitur, ut potiori jure intet amorū miracula summum, ultimus amoris conatus, quo utres suas experiri voluit, ultimāq; meta dici possit, & quo Salvator (ut Trident. sess. 13. c. 2. inquit) amoris sui diuitias omnes effudit. Non miror quæ à sanctis Patribus in hujus sacramenti commendationem plurima congesta sunt, neque supra verum est quod jam inter prima nascentiæ Ecclesiæ initia Martyr Ignatius scripsit; esse antidotum mortis, pharmacum immortalitatis: quod postea Hieronymus, omnium novitatum novitatem esse: quod Germanus Patriarcha Constantinopolitanus, esse arca in lumen: quod Damascenus, esse officium miraculorum: quod Graci Patres Būba Savuatu: quod Saviuſ, ut solet, Bernardus, Sanctum Sanctorum, Sacramentum Sacramenorum, amorem amorum, dulcedinem dulcedinum; & iterum cùm ita Sponsam compellat, Gratulate Sponsa, gaude incomparabiliter gloria, & amabilis sponsa. In terra sponsum habes in sacramento, in cælis habitura es sine velamento. Et hic, & ibi veritas, sed hic palliata, ibi manifesta. Multa plura excogitavit Mattheus VVormatiensis, dum ita præclarè Sacram Eucharistiam his nominibus nuncupat: Redemptionis memoriale, pignus hereditatis æternæ, futuræ incunditatis amabile præludium, arrha Sponsæ, jocale divinum cœlitus ei donatum, Ecclesiæ militantis cum triumphante suave glutinum, & unio fraterna, dum eam dulcedinem quæ illa fructus sine velamento, ista habet sub sacramento; & si illa cœlestis Hierusalem habet Deum suum iucundiū, ista in terra militans habet eum mirabiliū. Unde pè cum Cardinali Turrecremata in opusculo de divinissimo Eucharistia Sacramento, non ita pridem reperio exclamare licet: O charitas Christi omni admiratione major! Siliquis porcorum vix digni sumus, & Angelis commenſales & convivæ facti sumus: panem enim cæli dedit eis, panem Angelorum manducavit homo. Nec solum nobis panem omne delectamentum in se habentem porrigit, sed quod nos stupore defigat oportet, suas in hominum conviuetu delicias divinus amor constituit. Confiteantur Domino misericordiae ejus, & mirabilia ejus filiis hominum. Quid tibi ò anima potuit de cœlorum vertice stillari suavius, vel porrigi delectabilius, quam quod universorum Dominus, totius boni fons & plenitudo, delicias arbitretur suas esse cum filiis hominum? O dura & obdurata corda filiorum Adam, ò gelida priorsus corum pectora, quæ tanto amoris incendio non incenduntur, & liquefcunt!

Sed eam omnem commendationem, & si que ceteris excogitanda reficta sit, mihi videtur Tridentinum hoc uno verbo complexum fuisse, amoris sui diuitias omnes in hoc Sacramento Salvatorem effudisse. Unde festivè quidam dixit: hic Herculeas divinus amor posuit, fixitque columnas, & dixit, non plus ultræ. Scilicet excurrit quantum potuit divinus amor, & cùm ultimam metam, extremumque limitem in Eucharistia sacramento attigisset, spatii magnitudinem & cursus velocitatem miratus ac penè stupens stetit, positusque columnis dixit, non plus ultræ.

Sanè est quod post hujus sacramenti institutionem & usum aliud Ecclesia desideret: habet in uno cibo integrum hereditatem, ut illud Isaie vaticinium impletum sit: Cibabo te hereditate Jacob. Hie enim diuina Eucharistia cibæ, una hereditas est, à morituro jamjam, & testamentum condente Christo Ecclesia constituta, cuius, vacuam, nudamque imaginem, cumulaturum felicitate Jacobum, Isaac parens existimat. Ita enim senex Isaac precabatur, cum jam suis votis, & Jacobi filiæ felicitati, nullam mensuram adhiberet, sed diuitias omnes & cœli, & soli effundendas & congerendas peroptaret: Det tibi Dominus de rore cœli, & de pinguedine terræ, abundantiam frumenti & vini. Sed quid roris è cœlo, è visceribus terra pinguedinis abundantia significet, si ad Ecclesiam referatur? Non est adeo difficultus hujus figure explicatio, ut divinatione opus sit? ubi vini & frumenti mentio incidit. Sed ut hujus vaticinii mysterium omne detegam, Isaías olim Divini Verbi personam, non alio quam roris nomine, missendam postulabat: Rotare cœli desuper: nec alia terra facunditas est, quam beata Virginis, quam idem Vates aperiri, &

instar germinis parturire Salvatorem peroptabat: Aperiatur terra, & germinet Salvatorem. Cum igitur Eucharistia sacramentum, Angelorum, fortiumque panis, animarum cibus, divinitatem omnem, quanta quanta est, Divini Verbi personam, & humanitatem Christi habeat; integra est, & quæ nec major esse unquam posse, in uno cibo Ecclesia hereditas, cuius solâ imagine felicem sese Jacob olim existimabat, seque solabatur, & quam omnino cum nostra commutasset. Sed hic cibus resciendus animis debebat, hoc post recreandus erat homo, nec alio remedio expellendum erat infusum visceribus antiquum virus: unde merito Sedulius lib. 1. operis Paschalis, hoc carmine Christum compellat.

Qui pereuntem hominem, vetiti dulcedine pomi,
Instauras meliore cibo, potuque sacrati
Sanguinis, infusum depellis ab anguo venenum.

Longum est plura hic prosequi, & me diuinis in limine distinerent, si colligerentur qua hinc inde, ut occasio feret, sapius spargam. Sed hac pauca præterire non potui, ne illotu manibus Divinissimam Eucharistiam attingerem, & in divina mysteria temere irrue viderer; sed ut denissimo animo, & post substantium & adoratum in limine numen, me accedere, eâ Prefatione testarer.

Sed antequam hinc abeam, unum mihi addendum est, ut ubique soleo, quod ad Angelici mei Præceptoris commendationem spectet. Non fecelli te (AMICE LECTOR) cùm in Prefatione Tractatus de attributis, Ecclesiam cum paradiſo terrestri contulisti, cuius universam faciem, instar fontis, in quatuor capita divisi, D. Thome Summa veluti effusis aquis irrigat. Sed alterum est quod eam collationem illustraret; Eucharistie sacramentum esse arborem vita in medio Paradisi consistam, & D. Thomam Cherubinum, cui hujus arboris custodia demandata est. Id Tolosani Patres in eo Mansoleo, quo D. Thome Sacra Reliquia reconduntur, egregie expresserunt, ubi infrà deauratam imaginem, adeò exactè elaboratam, adeò ad vivum expressam, ut in ea sese ars mirari posset, & nihil prater vocem deesse putes, quâ Angelicus Doctor ita representatur, ut alterâ manu sacram Eucharistiam, altera gladium versatile, et flammenum habeat, hi versus adpieti sunt.

Ex Evangelii folio Cherubinus Aquinas
Vitalem ignito protegit ense cibum.

Et sancè uni D.Thoma, è ceteris omnium scholarum Doctoribus, Sacra Eucharistia curam & custodiā veluti demandatas, & ab eo luculentius, & validius hoc sacramentum & explicatum & defensum fuisse, adeò nemini dubium est, ut extraneos etiam testes in hujus rei fidem producere licet. Ita enim Jacobus Granados, Societas Jesu, Controversia sexta de Eucharistia, in Prefatione cap. 4. sc. ipsi: Inter omnes Theologos Scholasticos principem locum obtinet sanctus Thomas, Angelicus Doctor, huic Angelorum pani devinissimus: ita ad sacramentum hoc cognoscendum, explicandumque, divino lumine perfusus, ut propterea, quæ de Eucharistia dicitavit, illam Servatoris nostri laudem bis meruerint; Benè scripta hac sunt. Et Ecclesia universa volens in hujus almi Sacramenti honorem, solemnissimum festum instituere, non alio officio, quam eo quod S.Thomas ordinavit, celebrare decrevit. Hac ibi citatus Author: quibus subjungit. Quare si in aliis omnibus disputationibus Theologicis, in hac certè, peculiari studio, mentem S.Thomæ & attingere, & declarare, illiusque sacris vestigiis insisterem, Deo juvante conabimur.

Hac omnino à me dicta esse velim intelligas (AMICE LECTOR) Quid enim, si extranei ita sese Divo Thome addictos esse profidentur, nec ab ejus doctrina vel lastum unquam receperos, de discipulis tibi statuendum putas? Sancè verisimile statues, si ita dixeris; id quidem extranei omnes possentur, sed id sibi Discipuli implent.

Ceterum cùm hac infelicitas Christianissimi & florentissimi regni habeat, ut medios inter Ecclesia fideique hostes, Calvinistas, versemur (quamvis plures inter precipuos & Antesignanos, in finum Ecclesie quotidie redeant, & spes suæ, heresim, que penè vires nullas habet, brevi omnino extinguerendam) quibuscum necesse sit sapienter in controversiam ventre, & Eucharistia veritatem, realiisque Christi presentiam sub speciebus Eucharisticis, quam negant, propugnare; opera pretium me facturum existimavi, & rem Theologis perutilem, si in ipso hujus Tractatus limine, Disputationem premiterem, quâ veritatem hujus sacramenti validè defendere, ut inde velut ex Panoplia refertiissima, Lector argumenta omnia deponat, que ex Scriptura, Concilis, Patribus, & Theologicis principiis deduci solent, ad Secliariorum errores refellendos, & Ecclesia Catholica fidem propagandam; & cùm præterea potissima sit hujus Tractatus assertio de vera & reali Christi presentia in Eucharistie Sacramento, queque ceteras longe superat, imò quam semper inter precipua fidei Christiana mysteria, tota antiquitas reposuit, aquifissimum visum est, ut primum locum quem dignitate sibi vendicat, etiam ordine obtineret.

Laudetur Venerabile Sacramentum.

DISPUTATIO PRO OECCLASIA DE VERITATE EUCHARISTIÆ.

Contra Hæreticos.

U M ex fide Eucharistie mirum in modum cultus Dei promoveatur, spes erigitur fidelium, & charitas incendatur, aliquique innumeri fructus oriuntur in Ecclesia, nihil mirum quod serpens invidus, hæreticos adversus illam tam vehementer concitarit, tantisque adversus illam, his præsertim temporibus, procellas excitarit, ut vix ullum Doctrinæ Christianæ dogma, tot machinis, tamque pertinaciter fuerit appetitum, ut piè ac eleganter exfendit Soto in 4. sent. dist. 9. quæst. 2. art. 1. ubi hæc scribit: *Hoc ille antiquus, qui ab initio mendax fuit, & pater mendaci, inter omnia orthodoxa fidei Sacramenta, inaccessus hujus Sacramenti Majestati & veritati infessus est, quare nunquam non illam labefallare contendit. Etenim quoniam superbia ejus ascendit semper, si ut Deo cùm primis incideat, quod tantæ veneratione in hoc Sacramento colatur, & adoretur; & Sacerdotibus, quod eà donati sint facultate quam Angeli non meruerunt, ut creatas substantias in corpus & sanguinem Dei transformatem valeant; & cunctis sumentibus, quod illas vires hic identidem resumant, quibus ejus nequissimos impulsus propulsent; & Ecclesia, quod copacis vinculo per hoc sacrum mysterium conglutinetur, quam ipse in caelo & in terra per turbare conatus fuit; & quod per hoc demum viaticum, ad illam gloriam capessendam provehamur, de qua ille fuit suo merito disturbatus.*

Cùm ergo præcipuum Catholicæ Doctoris munus sit, fidei Christianæ dogmata contra impugnantes defendere, & hæreticorum tela Catholicæ doctrinæ clypeo propulsare, eorumque sophismata diluere: priusquam cum Catholicis Doctribus, de essentia, unitate, & necessitate Eucharistie, aliisque ad ipsam spectantibus disputationem, & variis quæ in Scholis agitari solent controversias aggrediamur; necessarium esse duxi, veritatem Sacramenti Eucharistie, seu veram ac realem Christi in eo præsentiam contra hujus temporis hæreticos propugnare, & disputationem integrum de veritate Eucharistie, seu vera & reali Christi præsentia in hoc Sacramento, in hujus Tractatus limine instituere; quemadmodum initio Tractatum de Trinitate, & de Incarnatione, disputationem proœmialem, & cæteris præambulam præfiximus, in qua hæreticorum errores, quibus illorum mysteriorum veritas impetratur, confutavimus.

ARTICULUS PRIMUS.

Duo præcipui Hæreticorum errores contra sacramentum Eucharistie, breviter recensentur.

Simon Magus primus nostrotum Sacramentarium Patriarcha fuit. Ille enim cum suis Discipulis (ut ait Ignatius Epist. ad Smirnenses, cuius verba Theodoretus Dialogo 3. refert) Eucharistiam & oblationes non admittebat, quia veram Christi carnem rejiciebat. Hunc errorem jamdiu sopitum, & ferè extinctum in Gallia suscitavit anno 1051. (teste Sigeberto in Chronico) Berengarius Andegavensis Archidiaconus, quem idcirco D. Thomas hic quæst. 75. art. 1. primum hujus hæresis authorem appellat. Adelmannus etiam Episcopus Brixiensis, & Hugo Episcopus Lingenensis, qui temporibus illis floruerunt, in Epistolis ad Berengarium, ad eum scribunt tanquam ad primum assertorem hujus hæresis, & serid monent ne Ecclesiam

perturbet, & ut meminerit, quem exitum habuerint Hæresiarchæ qui ante eum fuerunt.

Porro duplex fuit hujus hæretici error insignis. In 2 primis enim dicere coepit, panem & vinum Eucharistie esse tantummodo sacramentum, seu corporis Christi signum, subindeque Eucharistiam non verè & realiter, sed figurativè tantum, Christi carnem & sanguinem continere. Qui error primò damnatus est sub Leone IX. in Concilio Vercellensi, deinde in Turovensi sub Victore II. ejus successore, in quo Berengarius primò suum errorem abjuravit. Sed cùm pauld post in illum relapsus esset, ipsum iterum reprobavit in Concilio generali Romano sub Nicolao II. his verbis quæ referuntur de consecratione dist. 1. *Ego Berengarius, indignus sancti Mauritii Andegavensis Ecclesie Diaconus, cognoscens veram, Catholicam, & Apostolicam Fidem, anathematisco omnem hæresim, præcipue eam de qua baillenus infamatus sum, qua astruere conatur panem & vinum que in altari ponuntur, post consecrationem, solummodo sacramentum, & non verum corpus & sanguinem Jesu Christi esse.*

Verum levis ille protheus, post abjurata bis illam 3 hæresim, incidit in alium errorem, quo asserebat, integrum naturam substantię panis & vini remanere post consecrationem in Eucharistia, accidentaliter conjunctam corpori Christi, eo modo quo unum suppositum potest localiter conjungi alteri, unde transubstantiationem panis & vini in corpus & sanguinem Christi hac secunda hæresi negavit, quam etiam in alio Concilio Romæ sub Gregorio VII. habitu, solemniter abjuravit, his verbis: *Ego Berengarius corde credo, & ore confiteor, panem & vinum que ponuntur in altari, per mysterium sacra orationis, & verba nostræ Redemptoris substantialiter converteri in veram ac propriam & vivificam carnem & sanguinem Jesu Christi Domini nostri, & post consecrationem esse verum Christi corpus, quod natum est ex Virgine, & quod pro salute mundi in cruce pependit.*

Licet autem post tertiam illam abjurationem, Berengarius constans in fide permanserit, & in communione Ecclesiæ Catholicæ obierit, erroris tamen sui pestifera semina reliquit, ut notavit Guillelmus Malmesberiensis lib. 3. de gestis Anglorum, ubi hæc scribit: *Berengarius plane quavis ipse sententiam corixerit, omnes tamen quos ex tota terra depravaverat, convertere nequivit. Adeo pessimum est alios exemplo aut verbo à bono informare, quia fortassis peccatum te gravabit alienum, cum deletum fuerit tuum.* Et sanè cum Berengarii retractatione & obitu, ejus errores extinti non sunt, sed infeliciter repullularunt diversis seculis apud diversas sectas hæreticorum. Illos quidam attribuunt Albigenibus, contra quos septem annorum spatio generosè & feliciter pugnavit sanctus Dominicus. Alii eos etiam tribuunt Flagellantibus. Postea Waldenses, Wiclef, Oecolampadius, Zwinglius, Petrus Martyr, Calvinus, & alii, veram & realem corporis & sanguinis Christi in Eucharistie sacramento præsentiam negant, ideoque Sacramentarii dicti sunt. Lutherus verè talem quidem præsentiam admisit, imò & mordicè propagavit, ac pro ea apologiam edidit, ut constabat ex dicendis infra art. 9. sed alium Berengarii errorem, quo integrum substantiam panis & vini remanere post consecrationem asserebat, amplexus est, subindeque transubstantiationem negavit, quem plures ejus discipuli in Germania fecuti sunt, ideoque imperatores seu pa-
nista

nissa vocantur. Negat etiam Lutherus, Eucharistiam, seu Missam, veram rationem sacrificii habere, ut patet ex libro quem edidit de abroganda Missa, ubi se hunc errorem à Diabolo didicisse fatetur. Unde, ut illi objicit Petrus Faber, clarissimus Jurisconsultus, alio modo quam Paulus loqui debet: nam cùm Apostolus dicat: *Quod accipit a Domino, hoc tradidit vobis*, Lutherus dicere debet: *Quod accipit a Demone, hoc tradidit vobis*. Hos Lutheri errores confutabimus infra, cùm agemus de transubstantiatione, & sacrificio Missæ: hic verò Sacramentarium hæresim, apertissimum Scripturæ, Conciliorum, & SS. Patrum testimonii, nec non variis rationibus Theologicis refellemus, & postea que ex Scriptura, SS. Patribus, & ratione, Catholicis objiciunt, breviter ac perspicue dilugemus.

ARTICULUS II.

Duplici Scriptura testimonio Calvinistarum error refellitur.

5 PLura adduci solent Scripturæ testimonia ad refendum Calvinistarum errorem & probandum veram & realem Christi præsentiam in Eucharistia, sed duo præcipua sunt in quibus haec veritas manifestiæ exprimitur. Primus sumitur ex capite sexto Joannis, ubi Christus occasione captiæ ex illo miraculo quo quinque panibus multa hominibus millia satiavit primùm eos ad fidem suam adhortatur; tum à fide transitum facit ad corpus suum in hoc Sacramentum dandum, his verbis: *Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis &c.* Quod enim ibi Christus non loquatur de mandatione spirituali per fidem, ut contendunt heretici, constat prīmo, quia loquitur in futuro: *Panis quem ego dabo, caro mea est*, utpote quia nondum hoc Sacramentum instituerat: cùm autem de fide loquitur, non in futuro, sed in præsenti, vel præterito loquitur, quia objectum fidei semper est præsens; cùm fides, ut ait Bernardus, sit exemplar quoddam æternitatis, quis præterita, præsenta, futura, finu suo vastissimo comprehendit.

6 Secundū, Christus ibi expressè distinguit carnem & sanguinem per modum cibi & potius, dicens: *Cara mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus*: At si loquebatur de sola mandatione per fidem, illa distinctione erat inanis & superflua, nam comestio & potio per fidem, sunt unum & idem, nempè credere in Christum: Ergo ibi Christus non loquebatur de sola mandatione per fidem.

7 Tertiū, Christus ibidem comparat & præfert Eucharistiam Mannæ, quod typus fuit hujus Sacramenti, ait enim: *Hic est panis qui de celo descendit. Non sicut manducaverunt Patries vestri manna, & mortui sunt. Qui manducat hunc panem, vivet in eternum.* At si Eucharistia esset tantum figura Corporis Christi, vel de sola fide loqueretur, non debuisset præferre Eucharistiam mannae; etenim manna etiam fuit Corporis Christi figura, ut infra ostendemus, & Patries qui manna in deserto manducaverunt, in Christum crediderunt, subindeque spirituali mandatione per fidem corpus ejus considererunt: Ergo &c.

8 Quartū, Christus ibidem ait: *Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus*: At si ejus caro solà fide ederetur, ut volunt Calvinistarum, illa non esset verè cibus, sed tropicè tantum & metaphoricè: nam sicut os & guttura animæ, metaphoricum tantum est, neque est magis os & guttura, quæcum imago Regis sit verè Rex; ita & ejus cibus & potus, est tantum cibus & potus metaphoricè, non autem verè & propriè: Ergo caro Christi in Eucharistia non editur solùm mandatione spirituali per fidem, sed

sub speciebus panis, verè & substantialiter à fideli bus sumitur. Unde Hilarius libro S. de Trinitat. De veritate carnis & sanguinis, nos relatum est ambigendi locus, nunc enim & ipsius Domini professione & fide nostra, verè caro est, & verè sanguis est. Et Augustinus initio sermonis 2. de verbis Apostoli: *Audiamus (inquit) veracem Magistrum, divinum Redemptorem, humanum Salvatorem, commandantem nobis premium nostrum, sanguinem suum. .... Cùm ergo commandans nobis carnem suam, talēm cibum; & sanguinem suum, talēm potum, diceret: Nisi manducaveritis carnem meam, & biberitis sanguinem meum, non habebitis vitam in vobis.... erit illi homini mors & non vita qui mendacem paraverit vitam. Item Chylostomus homil. 83. in Matth. *Credamus ubique Deo, nec repugnemus ei, etiam si sensus nostro & cogitationi absurdum esse videatur quod dicit. Nam verbis ejus defraudari non possumus, sensus verò nostor deceptus facilis est: illa falsa esse non possunt, hic sapientia ac sapientia fallitur. Quoniam ergo ille dixit, Hoc est corpus meum, nulla teneamus ambiguitate, sed credamus, & oculis intellectum id perspiciamus.* Et homil. 60. ad populum Antiochenum: *Ipsius sermo infallibilis est, sensus autem nostor seducit faciliter; ille nunquam decipit, hic autem plurimum errat. Quoniam igitur Verbum dicit, Hoc est corpus meum, & pareamus & credamus, & oculis intellectum ipsum intueamur.**

Quintū, Judæi audientes Christum dicentem, *Cara mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus*, litigabant ad invicem dicentes, *Quomodo potest hic dare nobis carnem suam ad manducandum?* Aliqui etiam ex Discipulis Christi, ex illis verbis scandalizati sunt, & dixerunt: *Durus est hic sermo, & quis potest eum audire?* At si Christus de spirituali mandatione per fidem locutus fuisset, facile hoc scandalum fedare potuisset, & unico verbo figuræ aut mandationis per fidem, difficultatem omnem non modò elevare, sed penitus adimere: quod tamen Christus non fecit, quin potius acrius instans, iterumque repetitis affirmationibus dicetum suum confirmans, subjuoxit: *Amen, amen, dico vobis, nisi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis;* & ad faciendam fidem hujus mysterii, mentionem fecit miraculi futuræ ascensionis suæ, dicens: *Hoc vos scandalizat? Si ergo videritis Filium hominis ascendentes ubi erat prius?* Quasi volens rem unam mirabilem, aliâ æquè mirabili confirmare: Ergo Christus ibi non loquebatur de spirituali corporis sui mandatione per fidem, sed de vera & reali, facienda ore corporis, mediantibus speciebus panis.

Adde quod solebat Christus, si quid obscurius turbasset, proposuisset, explicare Discipulis ab ipso exigentibus, patet Matth. 13. de parabolis seminantis & zizaniorum: quæ autem fuit unquam vel major occasio vel necessitas explicandi sensum suum Discipulis, & corrigendi eorum existimationem, si falsa erat, quæcum tunc temporis, cùm usque ad deflectionem penè ognes scandalizati sunt? Et tamen Christus illos ob eam existimationem abite pañus est, & ad duodecim Discipulos dixit: *Nunquid & vos vultis abiisse?* Quasi diceret: Non habeo aliud quod faciam, mysterium proposui, ad quod credendum fide opus est: qui non vult credere, abeat.

Secundum testimonium sumitur ex c. 26. Matthæi, ubi Christus adimplens quod promiserat Joan. 6. & Sacramentum Eucharistiae instituens, sic ait Discipulis suis, *Accipite & comedite, hoc est corpus meum.* Quibus verbis nulla alia suppetunt quæ brevius & distinctius, & expressius significare possint, Christi corpus in Eucharistia verè & realiter contineri. Unde Lutherus, infra citatus, cùm maximè propensus esset ad hoc Sacramentum negandum, ingenuè fassus est, le non posse tam manifesto Scripturæ testimonio repugnare.

22. Illud tamen variis explicationibus eludere conantur Calvinistæ. Aliqui pronomen *Hoc*, explicant adverbialiter pro *bis*, ut sensus sit, *bis sedes corpus meum*: expeditio ridenda magis quam impugnanda: quis enim rem oculis præsentem, cujusmodi erat Christi corpus Apostolorum prospectui, dígito videntiam commonstret; Alii explicant verbum *est*, pro significat, ita ut sensus sit, panis iste significat & repræsentat corpus meum, sive est signum vel figura corporis mei. Alii non in verbo *est*, sed in nomine *corpus*, tropum fingunt, ut nimirum hac voce non significetur corpus Christi naturale, sed aut Mysticum Discipulorum, aut signum & figura veri corporis Christi. Alii demum pronomen *Moum*, exponunt possessivè, ut sensus sit, *Hoc*, ostensio pane, *est corpus meum*, id est à me creatum. Sed haec duo postrema commenta aperte refellunt verba subsequentia, quod pro *vobis* tradetur: qui pro *vobis* effundatur in remissionem peccatorum. Non enim corpus, & sanguis Apostolorum, nec panis à Christo creatus, sed ipsum Christi corpus, pro nobis traditum est, eiusque sanguis in remissionem peccatorum effusus.

23. Alia vero explicatio, verba Christi esse figuratè accipienda affirmans, quæ apud Calvinistas præcipua est, multipliciter consutari potest. Primo ex septima Synodo generali actione 6. ubi sacra Synodus damnat hæreticos qui Eucharistiam vocabant figuram aut imaginem corporis Christi, & rationem dat sui anathematis, quia Christus non dixit, sumite imaginem corporis mei, sed sumite corpus meum.

24. Secundò ex Damasceno libro 4. fidei cap. 14. dicente: Non est figura panis & vinum corporis & sanguinis Christi: ab his enim hoc, sed est ipsum corpus Domini deficatum, ipso Domino dicente, hoc est meum, non figura corporis, sed corpus, non figura sanguinis, sed sanguis. Similia habet Theophylactus in cap. 26. Matthæi, & in cap. 14. Marci, ubi eadem Christi verba, *Hoc est corpus meum*, exponens, subdit: Offendit quod ipsum corpus Domini est panis qui sanctificatur in altari, & non respondens figura: non enim dixit, hoc est figura, sed hoc est corpus meum.

25. Tertid, Christus verbis relatis Eucharistiam instituens, testamentum condebat suum, juxta illud Lucæ 22. & 1. Corinth. 11. *Hic calix novum testamentum est in meo sanguine*. Unde SS. Patres, Eucharistiam, Hereditarium munus novi testamenti appellant. Et Augustinus in Psalm. 21. Quare litigas? (inquit) *Fratres sumus. Non incestus mortuus est Pater. Fecit testamentum, & sic mortuus est..... ubi inventa fuerit ipsa hereditas ipsam teneamus. Aperi testamentum &c.* Sed testamento à viris bonis & prudentibus, non nisi verbis propriis & perspicuis condi solent. Unde Lege Non aliter si de Legatis 3. statuit, ut in significazione verborum alicujus testamenti, non liceat recedere à proprietate verbum, nisi ubi manifestum est aliter sensisse testatorem: Ergo prædicta Christi verba, non figuratè & metaphorice, sed propriè accipienda sunt.

26. Confirmatur: Testamentum vetus Exodi 24. differit verbis & perspicuis, antiquis Patribus datum est: Sed non decuit vetus testamentum, quod novi umbra & figura erat, propriis vocibus ac perspicuis proponi, novum autem figuratis & obscuris locutionibus tradi: Ergo prædicta verba, quibus Christus Eucharistia sacramentum instituit, & suum testamentum condidit, non debent in sensu figurativo intelligi. Unde egregie Tertullianus lib. 4. contra Marcionem cap. 40. *In Calice mentione (Christus) testamentum constitutus, sanguine suo obsignatum, substantiam corporis confirmavit.*

27. Confirmatur amplius: Christus verbis illis præstantissimum omnium Sacramentorum instituit, ut fastentur Calvinistæ: At Sacraenta cum sint Ecclesie bases & fundamenta, minimè debent tropicis & obscuris

verbis implicari, ne gravissimi erroris circa eorum usum detur occasio. Unde Circumcisio clarissimè instituitur Genes. 17. & comedio agni Paschalis Exod. 12. & in toto Levitico, ubi tot sacrificia & expiations, aliisque factæ ceremoniaz instituantur, vix reperire est vocem ullam metaphoricam. Matthæi quoque ultimo, Christus Baptismi usum & præceptum, propriis ac perspicuis verbis declaravit: *Quis ergo sibi persuadeat, ipsum in instituendo & tradendo primario legi Evangelicæ sacramento, obscurè & tropicè locutum esse, & verba illa, Hoc est corpus meum, non in sensu proprio, sed figurativo usurpare?* Fortè (inquit Hilarius 8. de Trinit.) qui verbum est, & qui veritas est, loqui vera nescivit? & qui sapientia est, in futilitate quæ erravist? & qui virtus est, in ea frat infirmitates, ne posset eloqui qua vollet intelligi.

Addo quod quando Christus verba illa protulit; tunc morti erat propinquus, & ultimum vale dicebat Discipulis: Solent autem homines jam morti proximi, & ultimum vale dicentes amicis suis, perspicuis verbis uti, & non mentiri: Ergo idem de Christo sentiendum est. Unde egregie Augustinus de unitate Ecclesiæ, cap. 11. *Cum verba novissima hominis morientis audiuntur iuri ad inferos, nemo cum dicit esse mentium, & impius judicatur baxes qui fortè illa contempserit. Quonodo ergo effugiemus iram Dei, si vobis non credentes, vel consentientes, repulerimus verba novissima & unicæ Filii Dei, & Domini nostri ac Salvatoris, & iuri ad calum, & inde prospicimus, quis ea negligat, quis observet; & inde venturi, ut de omnibus judicet?*

Quarto, Tropi & figuratae locutiones non sunt nec debent esse usui, nisi vel ad ornatum, aut amplificationem sermonis, ut in concionibus fieri consuevit, vel ad occultandum sensum: Sed tropus in illis quatuor Christi vocibus: *Hoc est corpus meum*, nec esset ornamento, nec amplificationi, ut patet, sed confusioni; neque debuit apponi ad occultationem sensus, quia tunc Christus erat cum solis Apostolis, quibuscum privatim, ut amicus amicis, ut magister discipulis, familiari colloquio, absque ambagibus, distinctè mysteria pandebat, unde & dicebat Luke 8. *Vobis datum est no[n] mysterium regnum Dei, ceteris autem in parabolis, & Joan. 15. Jam non dicam vos servos, sed amicos, quia omnia quæcumque audivi à Patre meo, nota feci vobis.* Propter quod cap. 16. dicebant ei Discipuli: *Nunc palam loqueris, & proverbiū nullum dicas.* Adde quod, ubi Apostoli non intelligebant figuratum sermonem, interrogabant Dominum, ut patet Matthæi 15. *Edidisse nobis parabolam istam;* & tamen quoad prælens mysterium, nullus cum interrogavit, quia scilicet perspicue locutus erat.

Quintò, Consueverunt Evangelistæ mutuas fibi operas tradere, ut quod ab uno obscurius est traditum, id alios clarius emaret: hinc Joannes Baptista, Elias à Matthæo nuncupatur, sed ut quis sensus sit dignoscatur, subjungit Lucas: *Venit Joannes in virtute & spiritu Eliae.* Quod vero à Luca dictum est, ejusdem fuisse demonium in digito Dei, à Matthæo in Dei spiritu exponitur. Joseph, Christi Pater non semel scribitur, sed ne falleremur dictiōnis ambiguitate, Lucas addidit, ut putabatur. Matthæus & Marcus accusatum Christum memorant, quia dixisset, *Solvite templum hoc, & in triduo adificabo illud;* sed quia de quo templo locutus esset, taliquerant incertum, id minimè reticendum Divus Joannes putavit, & de templo corporis sui id debere intelligi significavit. Et tamen loquentes de institutione Eucharistiae, ejusque historiam narrantes, nullus eorum interpretationis est dictum alterius, utendo verbo significat, aut nomine figura, vel signi, sed unanimi consensu usi sunt ubique verbo est, & vocibus corporis & sanguinis: Ergo verba illa non debent in sensu tropico & figurativo exponi.

20. Denique testimonia Scripturæ quibus aliorum my-
steriorum quæ Sacramentarii nobiscum admittunt, veritas ostenditur, non aperte eam declarant, quæ
verba illa, *Hoc est corpus meum*, realem corporis
Christi sub speciebus panis existentiam ostendunt: Ergo sicut Sectarii alia testimonia in sensu typico &
figurativo non audent exponere, ita nec istud in illo
sensu debent interpretari. Consequentia patet, Ante-
cedens verò probatur primum de mysterio Trinitatis. Ex
eo colligunt Sectarii nobiscum, Personas Divinas
eandem numero habere naturam, quod Filius loquens
de Patre, & de sciplo, dicat: *Ego & Pater unus sumus*, Joannes loquens de tribus personis, haec scri-
bat: *Hic tres unum sumus*. Illa autem duo testimonia non
magis aperta sunt pro unitate in natura, quæ hec
verba, *Hoc est corpus meum*, pro reali præsencia cor-
poris Christi in Eucharistia: unde Ariani ea interpre-
tabantur de unitate præsè quoad effectum, & vari-
a loca Scriptoræ artipiebant ad confirmationem sua
interpretationis, multò opportuniora, quæ ea qui-
bus Calvinistæ abutuntur, ad eludendam veritatem
horum verborum. *Hoc est corpus meum*, dicebant enim
loca de unitate naturæ debere intelligi, sicut intelligi-
gitur iste Actorum 5. *Credentiam erat anima una*, &
cor unum, & illud Joan. 17. *Ego claritatem quam de-
disti mihi, dedi eis*, ut sint unum, sicut nos unum su-
mus. Quoad mysterium verò Incarnationis idem
probatur: nam ex illo loco, *Verbum caro factum est*,
unde colligitur, non magis constat verbum nostrum
naturam verè, realiter, & non tantum quoad se-
cīem sive apparentiam sumptissime, quæ ex isto,
Hoc est corpus meum, constet, corpus Christi reali-
ter esse prælens in Eucharistia; imò prior locus de
Incarnatione, magis patet figuris quibus Marcionistæ
& alii antiqui heretici abutebantur; dicebant enim
locum illum explicandum esse de assumptione non
veræ carnis, sed phantasticæ, sive secundum ap-
parentiam, juxta illud ad Philippenses 2. *In simili-
tudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo*. Triumphantē certè Sacramentarii, si similem locum
possent nobis objicere pro suis tropis in mysterio Eu-
charistia. Denique quoad mysterium resurrectionis
idem suadetur, ex eo quod idem Calvinistæ colli-
gunt nobiscum ex Scriptura, futuram corporum no-
strorum resurrectionem, quia Apostolus dicit quod
mortui resurgent incorrupti: ille autem locus magis
patet figuris quibus utebantur Origenistæ, quæ ille,
Hoc est corpus meum, pateat tropis quibus Calvinistæ
conantur eum explicare. Nullus item est Scripturæ
locus, qui istorum explicationi ita faveat, sicut in
specie favere videbatur Origenistis locus iste alias Apo-
stoli: *seminatur corpus animale, resurget spirituale*:
quemadmodum enim ly *seminatur*, figuraliter expli-
candum est, ita etiam sumendum videtur ly *resurget*.

21. Hoc arguento ex verbis illis Christi, *Hoc est cor-
pus meum*, & hic est sanguis meus, desumpto, passim
utuntur SS. Patres, ut ex eorum proprietate & vi
probent, corpus & sanguinem Christi esse verè &
propter in Eucharistia. Quod profectò nunquam fe-
cissent, si existimat essent Eucharistiam tantum esse
Symbolum Corporis Christi: quis enim de hoc po-
tuit unquam dubitare? In primis ergo Ambrosius
lib. 4. de Sacram. cap. 5. postquam multis argumen-
tis ostendit esse verum Christi Corpus in Eucharis-
tia, adjunxit huc tanquam robustissimum. Deinde
(inquit) ipse Dominus Iesu testificatur nobis, quod
sum corpus accipiamus, numquid debemus de ejus fide
& testificatione dubitare? Cyrillus Hierosolymita-
nus 4. Catech. Mystagog. hæc habet: *Cum igitur
Christus sic affirmit atque dicat de pane. Hoc est corpus
meum, qui deinceps audeat dubitare? Ac eodem quoque
affirmante & dicente, hic est sanguis meus, quis in-
quans dubitet & dicat non esse illius sanguinem?* Item

Cyrillus Alexandrinus in Epist. ad Collotidium: *No
dubites (inquit) an hoc verum sit, eo manifestè dicen-
te, Hoc est corpus meum, sed possumus suscipere verba Sal-
vatoris in fide, nec dubites.* Item lib. 10. in Joan.
cap. 13. cùm multis argumentis id egisset, ut verita-
tem corporis & sanguinis Christi in Eucharistia de-
monstraret, adjectit: *Non credis mihi bac dicenti; Christo obsecro tu fidem præbe: ipse enim dixit, Hoc
est corpus meum.* Gaudentius tractat. 2. in Exodum:
*Quod annuntiatum est credas, quia quod accipias, cor-
pus est panis illius caelitus, & sanguis est illius sacra-
vitis.* Nam cùm panem consecratum & vinum Discipu-
lis suis porrigeret, sic ait: *Hoc est corpus meum. Hic san-
guis meus.* Credamus queso cui credidimus. Nescit men-
daciū veritas. Eusebius Emilianus homil. 5. de Pa-
schate: *Recedat omne infidelitatis ambiguum.* Quando-
quidem qui author est munieris, ipse etiam testis est veri-
tatis. Similia habet Fulbertus Carnotensis Episcopus
Epist. 1. *Hoc sacramentum (inquit) non est inanis my-
sterii Symbolum, sed Corpus Christi verum.* Nullus locus
dubitari relinquitur, quando ille ipse qui author est mu-
nieris, testis est veritatis. Demum idem docet Hilas-
tius, Augustinus, & Chrysostomus, quorum verba
& testimonia articulo precedenti num. 3. retulimus.

ARTICULUS III.

Veritas Catholica probatur ex traditione.

Secunda probatio Catholicæ veritatis de reali præ-
sentia Christi in Eucharistia, sumitur ex perpetua
& numquam interrupta traditione, ab Apostolis ad
nos usque, continuâ successione, per manus M. iorum
dclatâ, quæ in omni ætate & seculo viguit.

Primus oculatus hujus traditionis testis sit beatus
Andreas Apostolus, qui (ut in ejus vita ab ejus Di-
scipulis conscripta refertur) Aegæus Proconsuli, ut
diis suis immolaret hortanti, respondit: *Ego omni-
potenti Deo, qui vivus & verus est, quod idie immolo,
non tantorum carnes, nec hircorum sanguinem, sed im-
maculatum agnum in altari, cuius carnes, postea cùm
omni populus credentium manducaverit agnus qui sacri-
ficatus est, integer perseverat, & vivus.* Hujusmodi
verò narrationem indubitate esse filiei, testatus est
ante sexcentos annos Petrus Damianus tert. 2. de S.
Andrea, ubi de hac historia sic loquitur: *Non im-
merito in singularem autoritatem arcam suscepimus est,
quam qui viderunt, scripserunt, & ministri fuerunt ser-
monis.* Eandemque refert Metaphrastes, qui floruit
ante aonum Domini 859.

Secundus hujus traditionis testis est B. Jacobus fra-
ter Domini, qui in sua Liturgia expressè fatetur, per
verba consecrationis verum Corpus & sanguinem
Christi confici. Idem in sua S. Marcus Evangelista
affirmat.

Tertius sit sanctus Ignatius, qui vixit Apostolo-
rum tempore, & Joannis Apostoli discipulus fuit,
tertiusque à Petro Antiochenus Episcopus: Ille enim
in Epistola ad Romanos hæc scribit: *Non gaudeo cor-
rupibilis nutrimento, nec volupparibus hanc vita: pa-
nem Dei volo, panem celestem Filii, qui est caro Christi
Dei.* Et in Epistola ad Smirnenos (ut refertur à Theo-
odoreto dialog. 3.) de Saturnianis & Simoniacis her-
eticis loquens, sic ait: *Eucharistias & oblationes non
admittunt, quod non confiteantur Eucharistiam esse car-
nem Salvatoris Domini nostri Iesu Christi, quapro pcc-
ati nostri passa est.*

Quartus fit Clemens Romanus, tertius à Petro
Pontifice, & ab ipso in successorem nominatus, qui
lib. 8. apostolicarum constitutionum, sic Deum ali-
loquentur: *Rogamus te ut missas Spiritum sanctum tuum
super hos sacrificium, testem Passionum Domini Iesu.*

de Veritate Eucharistiae.

157

ut ostendat hunc panem, Corpus Christi tui, & hunc calicem, sanguinem Christi tui. Et cap. 21. Percepimus corpus & pretioso sanguine Christi. Quae verba leguntur etiam in Liturgia Jacobi Apostoli.

Quintus sit sanctus Martialis, qui fuit etiam beati Petri Discipulus: ille enim in Epistola ad Burdigalenses cap. 3. haec scribit: *Quod Judæi per invidiam immolaverunt (id est corpus & sanguinem Christi) nos in aram sanctificata, salutis nostræ causâ proponimus.*

Sextus sit Dionysius Areopagita, Pauli Apostoli Discipulus, qui in libro de Ecclesiastica Hierarchia cap. 3. Eucharistiam sic alloquitur: *O divinissimum & sanctum sacramentum, obducta tibi symbolice operimenta anigmatum revelans, dilucide nobis demonstrare, ac spirituales nostros oculos, singulari, aperte que lumine imple. Ubi notanda sunt haec verba, Obducta tibi symbolice operimenta, quæ aperte declarant, Eucharistiam aliud esse praeter symbolum, seu figuram, Christum scilicet, quem sub signorum operimentis latenter invocat.*

Septimus sit S. Ireneus, qui secundo saeculo vixit: ille enim lib. 4. adversus haereses cap. 34. disputans contra resurrectionis corporum adverbarios, haec scribit: *Quomodo autem rursus dicunt, carnem in corruptionem devenire, & non percipere vitam, que Corpore Domini & Sanguine alitur. Ubi docet, corpora nostra fieri incorruptibilia, quia aluntur Corpore Christi: Ergo censet Corpus Christi non solùm mente & ore fidei, sed & corpore ipso percipi.*

Octavus sit Justinus Martyr, qui apologet. ad Antoninum in fine, haec habet: *Non communem usitatumque panem, uisitatumque porionem capimus: sed quemadmodum Dei Verbum, homo factus, Jesus Christus, & carnem & sanguinem habuit, sic etiam cibum, qui per preces sermonis quem ab eo accepimus, consecratus est, & quo sanguis, carnesque nostra communione alunus, Iesu Christi ejus, qui homo factus est, & carnem & sanguinem esse accepimus. Apostoli enim ita tradiderunt. Quibus verbis non solùm panem & vinum, per verba consecrationis in carnem & sanguinem Christi immolati: Ergo Ecclesia tunc sentiebat, mysterium Eucharistiae aliud esse quam solam mandationem mentalem corporis Christi.*

Nonus sit Tertullianus, qui lib. de resurrect. carnis cap. 8. haec scribit: *Caro abluitur, ut anima emaculetur. Caro unguitur, ut anima consecretur. Caro corpore & sanguine Christi vescitur, ut & anima de Deo saginetur. Quæ verba intelligi nequeunt de comedione mentis per fidem, tum quia illam comedionem carni trahit, affirmatque, cum caro corpore & sanguine Christi vescitur, mentem de Deo saginari. Tum etiam, quia comedionem illam comparat cum ablutione &unctione, quæ in Baptismo & Confirmatione fiunt, quibus verè, & realiter corpus afficitur.*

23. Alii ejusdem traditionis testes, qui per singulas statas veram realem Christi in Eucharistia præsentiam docuerunt, apud Bellarminum lib. 2. de Eucharistia, vel apud Joannem Garetum, Ordinis S. Augustini Canonicum, videri possunt. Potestque haec traditio confirmari ex praxi & disciplina primitivæ Ecclesiæ, ex qua plurima argumenta, seu conjecturae evidentes, realis præsentia Christi in Eucharistia desumuntur. Primum sumitur ex eo quod in primitiva Ecclesia, cum celebrabatur sacrificium Missæ, sacerdos dicebat Christi corpus, aut *Hoc est corpus meum;* & totus populus respondebat *Amen*, id est, verum est. Hoc testantur Abdias Babylonius lib. 7. Justinus in secunda Apologia, Tertullianus in libro de spectaculis, & D. Hieronymus Comment. in Epist. ad Galatas, ubi ait: *Ad similitudinem caelitus tonitrui Amen reboat. Demum in omnibus Liturgiis antiquis ita videmus responderi. Ex qua cæteronia, seu Ecclesiæ consuetudine liquet Ecclesiam antequam Eucharistiam fidelibus porrigeret certam & indubitatam*

Genes. Theol. Tom. V.

fidem ab illis exegisse veræ & realis præsentia corporis Christi in ea. Argumentum non meum est, sed Ambrosii libro 4. de Sacram. cap. 5. ubi sic ait: *Non otiose tu dicas Amen, jam in spiritu confitens, quod accipias corpus Christi, & tu dicas Amen, hoc est verum: quod confitetur lingua, teneat affectus. Id est quandoquidem lingua confiteris esse corpus Christi, ne dubites intus in animo tuo. Eodem argumento usus est Leo Papa serm. 6. de jejuniu septimi mensis: *Hoc (inquit) ore sumitur quod fide creditur, & frustra ab illis Amen respondetur, à quibus contra id quod sumitur disputatur.**

Secundum petitur ex summa diligentia quæ in primitiva Ecclesia cavebatur, ne Catechumenis aperiretur mysterium Eucharistiae, cuius rei certa sunt monumenta apud antiquos Patres, referentes hanc disciplinam Ecclesiæ; ut apud Ambrosium de iis qui initiantur mysteriis cap. 1. Theodoretum dialog. 1. ubi jubentur loqui submissâ voce, & mysticè, id est oblivitè, qui coram Catechumenis disputabant de Eucharistia. Unde Augustinus tract. 11. in Joan. *Si interrogaveris Catechumenum, credis in Christum? Responderes, credo, & signas se cruce Domini. Si interrogemus eum, manducas ne carnem Christi, & bibas ejus sanguinem? nescit quid loquimur: Quia scilicet non licebat hoc mysterium Catechumenis declarare. Ex quo manifestè colligitur, fideles primitivæ Ecclesiæ, non existimatis Eucharistiam esse solam mandationem Ch. isti mentalem, per fidem, repræsentatam in symbolis externis, nam Catechumenis non fuisset celandum tale mysterium, cum illi jam crederent in Christum, ac scirent Patres veteris testamenti manducasse Agnum Paschalem, figuram Ch. isti immolati: Ergo Ecclesia tunc sentiebat, mysterium Eucharistiae aliud esse quam solam mandationem mentalem corporis Christi.*

Aliud ejusdem veritatis signum & argumentum est, alia antiqua cæteronia, cuius meminit Augustinus lib. de peccat. meritis cap. 26. quæ benedicebatur panis, ut daretur Catechumenis, quem *sanctum, sacramentumque appellat Augustinus, quamvis (inquit) non sit corpus Christi. Nam si Eucha: istia nihil aliud esset quam purus panis, sola Sacerdotis benedictione sacratus, quid opus erat alium panem benedicere, ut daretur Catechumenis? aut cur hic etiam non appellatur corpus Christi?*

Idem colligitur ex eo quod summa semper fuit religio in sumenda & tractanda Eucharistia, tanquam re omnium sacratissima: hinc enim constitutum fuit, ut non nisi à jejunis perciperetur, sicut afferit Augustinus Epist. 118. cap. 6. his verbis: *Hoc placuit Spiritus sancto, ut in honorem tanti sacramenti, in os Christiani prius Dominicum corpus intraret, quam ceteri cibi. Unde summum peccatum censebatur dare illam non jejunis, sicut ex Chrysostomo colligi potest Epist. 3. ad Cyriacum: nam cum quidam finxit, Chrysostomum non jejunis administrasse Eucharistiam, respondit ille: Hoc si feci, expungatur corpus meum ex albo Episcoporum, & abjectas me etiam Christus à regno suo.*

Ob summam etiam reverentiam quæ fideles hoc sacramentum in primitiva Ecclesia colebant, vasa ad Eucharistiae celebrationem non nisi ex rebus validè pretiosis, ut ex auro & argento fieri solebant. Unde in Ecclesia Rhemensi, ante mille annos, à D. Remigio calix aureus relictus est, cum hac inscriptione:

Haurias hinc populus vitam de sanguine sacro.

Et in multis Germaniæ Monasteriis vetustioribus, extant adhuc antiquæ fistulæ aureæ, vel argenteæ, quarum erat olim usus ad sanguinem ex calice tutius hauriendum. Quin etiam apud Prudentium in libro de sapientia, Praefatus Gentilis, D. Laurentio Martyni inter alia dicit:

Hunc esse vestris orgiis,

○

Mores.

*Moresque & arteta proditum est.
Hanc disciplinam fæderis,
Bibant ut aureo Antistites:
Argenteis scyphie ferunt
Fumare sacrum sanguinem,
Aureoque nocturnus sacris
Affare fixos cereos.*

Legimus etiam in historia Ecclesiastica, veteres tantum honoris, tantumque venerationis tribuisse eucharistiae, ut gravissime animadverteretur in eos qui eam negligenter tractarent. Quia de re est antiquissimum hoc decretum Pii I. quod recitat à Gratiano de consecrat. dist. 2. *Si per negligenciam sacerdotis de sanguine deciderit in terram, lingua lambatur, tabula radatur: Si tabula non fuerit, locus corrodatur igni consumatur, cinis intra altare recondatur, sacerdos quadriginta dies pœnitentia. Quam disciplinam confirmat testimonium Tertulliani in libro de corona militis, ubi sic ait: Calicis aut panis etiam nostri, si aliquid decidit in terram, anxie patimur. Et Origenis homil. 13. in exodus sic dicentes: Nostris qui diuinis mysteriis interesse consuevisti, quomodo cum suscipitis corpus Domini, cum omni cautela & veneratione servatis, ne ex eo parum quid decidat, ne consecrati munera aliquid dilabatur. Reos enim vos creditis, & recte creditis, si quid inde per negligenciam decidat.*

Prietary Scimus neminem ausum fuisse olim ad excipiendo eucharistiam accedere, si quid turpis aut pravae cogitationis animo versasset, aut si somniasset turpiter. Sunt multa exempla de hac re apud Palladium in vita Eulogii Presbyteri cap. 75. & apud D. Hieronymum qui cùm reprehensus fuisset, quòd in libris contra Jovinianum dixisset: *Quale bonum est matrimonium, quod impedit sumptionem corporis Christi?* Respondet in Apologia pro libris suis: *Quid maius est orare, an accipere Christi corpus? utique corpus Christi accipere: si per coitum impeditur quod minus est, quanto magis quod maius est.*

26 Demum fideles non figurativè tantum, sed verò & realiter, carnem & sanguinem Christi, sub speciebus panis & vini, in eucharistia sumere, argumentum est, quòd Christiani inter alia olim accusabantur ab ethniciis, quòd in suis sacris, carnem humanam ederent, ut patet ex Tertulliano in Apologetico cap. 7. ubi sic ait: *Dicimus sceleratissimi de sacramento infanticidii, & pabulo. Et ex Felice in Octavio, ubi ait quod Gentiles Christianis exprobare solebant, quòd infantem farinâ tectum, secretis vulneribus confoderent, ejusque membra inter se partirentur. Eximum etiam cultum, quo fideles in primitiva ecclesia Christum sub speciebus panis & vini in eucharistia latenter colebant, occasionem fuisse Gentilibus suspicandi, Christianos colere Cererem & Bacchum, testatur D. Angustinus libro 20. contra Faustum cap. 13. Certè si fideles in eucharistia carnem & sanguinem Christi figurativè tantum & non realiter sumerent, debebant eximii illi Catholicæ fidei defensores, id omnino aperte declarare in suis Apologiis, ut hoc immane crimen infanticii, quo Christiani olim gravabantur, omnino amoverent; & ut Gentilibus, qui nos impios appellant, ex eo quòd Deum nostrum manducemus, penitus os occluderent: hæc enim defensio facillima erat, si vera fuisset. Hoc verò illi nequaquam in suis Apologiis praestant, non enim ad Sectariorum tropos, sed omnipotentiam Dei recurrent, ut mysterium eucharistiae explicit, ut patet de Justino Martyre, qui in sua Apologia, ad calumniam allatam Pagorum respondens, sic ait: *Non enim ut communem panem bac sumimus, sed quemadmodum per Verbum Dei incarnatum; Jesu habet carnem & sanguinem; sic etiam per preces verbi Dei ab ipso Eucharistiam factum cibum ex quo carnes nostra alun-**

tur, ipsius incarnatae Jesu carnem, & sanguinem esse edo. Iti sumus.

ARTICULUS IV.

Catholica veritas definitionibus Conciliorum stabilitur.

Non solum Scriptura & Traditio, sed etiam plurimæ Concilia generalia, veritatem Catholicam, de reali & corpore manducatione corporis & sanguinis Christi in Eucharistia, aperte docent. In primis enim Concilium Nicaenum primum, anno 320. celebratum, & ab ipso Calvinus, cum tribus aliis proximis generalibus, libro 4. Institut. cap. 9. §. 8. receptum, & approbatum, hanc veritatem docuit: sic enim habet libro 3. (editionis Pisani) cap. de sacra mensa: *In hac sacra mensa ne humilister intenti sumus ad propositum panem & calicem, sed assolentes mentem fidei, intelligamus sumum in illa sacra mensa agnum illum Dei, tollentem peccata mundi, incruentem à Sacerdotibus immolatum; & pretiosum ejus corpus, & sanguinem, verè nos sumentes, credamus hec esse nostra redemptio symbola. Quibus verbis Concilium perspicuè asserit Christum residere in facta illa mensa: in qua symbola panis & vini proponuntur, ac in ea incruentem immolari à Sacerdotibus, & à fidelibus verè recipi.*

Secundūd eadem veritas definita fuit in Concilio 28 Ephesino in Epistola Cyrilli ad Nestorium, à Concilio approbata, in qua sic dicitur: *Ad mysticæ benedictiones accedimus, eaque ratione sanctificamur, ut post sacra carnis, & pretiosi sanguinis Christi, omnium nostrum Salvatoris, participes effici. Et paulo post: Neque enim illam ut carnem communem suscipimus, sed tanquam verè vivificant, ipsiusque Verbi propriam.*

Tertiū Concilium Nicænum secundum, seu septima Synodus Oecumenica, actione 6. tam clarè & perspicuè eandem veritatem tradit, ut quilibet non oculis orbatus, eam perspicuè intueri possit: sic enim in ea habetur: *Nullus aliquando subarum Spiritus, Sanctorum videlicet Apostolorum, aut illustrissimum Patrum nostrorum, incruentum sacrificium nostrum, quod in commemorationem Christi Dei nostri, ac omnis dispensationis ejus efficitur, dixit imaginem corporis ejus. Neque enim accepimus à Domino sic dicere vel confitiri, sed audiunt, evangeliè dicente eo: Nisi manducaveritis carnem Filii hominis & biberitis ejus sanguinem, non intrabitis in regnum celorum. Et qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. Et accepto pane gratias agens, fregit, & dedit Discipulis suis, & ait: Accipite & comedite, hoc est corpus meum. Et accipiens calicem, gratias egit, & dedit illis dicens: Bibite ex hoc omnes, hic est enim sanguis meu, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Et non dixit: Accipite & comedite imaginem corporis mei. Sed & Paulus divinus Apostolus, ex divinis Domini vocibus haerens, ait: Ego accepi à Domino quod & tradidi vobis, quoniam in qua nocte tradiebasur, accepit panem, & gratias agens, fregit, & dixit: Accipite, & comedite, hoc est corpus meum quod pro vobis frangitur, hoc facit in meam commemorationem. Similiter & calicem postquam cœnavit, dicens: Hic calix novum testamentum est in meo sanguine, hoc facit in meam commemorationem. Ergo liquido demonstratum est, quod nusquam Dominus, vel Apostoli, aut Patres, imaginem dixerunt sacrificium sine sanguine quod per sacerdotem offeratur, sed ipsum corpus, ipsum sanguinem. Quo nihil clarius aut expressius, ad refellendum Calvinistarum errorem dici potest. Nec commentario, vel ponderatione egent hæc verba, Sole*

Sole ipso splendidiora. Pergit sacra Synodus: *Ante sanctificationis quidem celebrationem, typos* (seu ut alii legunt antitypa) *quibusdam sanctorum Patrum, hac pie vatum est nominare, quorum est Euystabius propugnator sancte fidei, & Ariana destrutor vesania; & Basilius ejusdem infelici superstitutionis depositio, qui omne quod sub sole est planum retulorem dogmarum edocuit. Recensitis autem utriusque Patris testimoniosis, sic concludit: Quod deinceps infertur, certiorum Patris basius (Basilis) perfecit intellectum, qualiter antequam sanctificata fuersint, vocata sint typi, post sanctificationem autem, corpus propriè ac sanguis Christi dicuntur, sunt, & creduntur. Nec obest, quod nonnulli ex Patribus Graecis sanctificata interdum *Aniypa* appellant, id enim nunquam dixerunt haereticorum sensu, quasi illa excludant corporis Christi veram ac realem praesentiam, sed in aliquo bono & Catholico sensu, quia nimur sunt signa corporis Christi, non vacua, sed plena re significata, sicut pastillus significat carnes quas continet. De quo fuisus infra articulo 12. solvendo objectiones Calvinistarum ex Patribus.*

30 Quartò, exortà haeresi Berengarii, qui ut supra artic. 1. diximus, circa annum 1050. praesentiam Christi in Eucharistiae sacramento negavit, in pluribus Conciliis quae ibidem retulimus, ejus error praescriptus est, & Catholica veritas sancta & confirmata, nimur in Concilio Vercellense sub Leone IX. in Turonense sub Victore II. & in duobus aliis Conciliis, sub Nicolao II. & Gregorio VII. Romæ habitis, in quibus Berengarius publicè suum errorem retractavit.

31 Quintò, in Concilio amplissimo totius orbis sub Innocente III. Romæ celebrato, iterum eadem haeresis damnata est, & Catholica veritas de reali praesentia corporis Christi, can. 1. his verbis declarata: *Verum Christi corpus & sanguis in sacramento altaris, sub speciebus panis & vini veraciter continetur, transubstantiaris pane in corpore, & vino in sanguinem, potestare divinam.*

32 Sextò, eadem veritas explicata est in Concilio generali Viennensi, sub Clemente V. in Constantiensi, sub Martino V. in Florentino, sub Eugenio IV. & tandem in Tridentino, sessione 13. cap. 1. ubi sic dicitur: *Docet sancta Synodus, & aperie ac simpliciter proficitur, in almo sancta Eucharistia sacramento, post panis & vini consecrationem, Dominum nostrum Iesum Christum, verum Deum atque hominem, vere realiter, ac substantialiter, sub specie illarum rerum sensibilium contineri. Quibus verbis haereses quatuor confutantur. Primo Ubiquistarum, afferentium Christum adesse in hoc sacramento, non virtute consecrationis, sed ubiquitatis corporis Christi. Secundo Sacramentariorum, negantium Christum vere esse in hoc sacramento, sed tantum, ut in signo. Tertio Calvinistarum, affirmantium Christum non esse in hoc sacramento realiter, sed sola fide apprehensum. Quartò Calvinistarum, dicentium Christum non esse in hoc sacramento substantialiter, sed per quandam virtutem accidentalem, quia nobis conjungitur.*

ARTICULUS V.

Catholica veritas testimoniis sanctorum Patrum confirmatur.

Pluta SS. Patrum testimonia, pro ejusdem veritatis confirmatione, adducunt Bellarminus, Valentia, Perronius, Coëffeteus, Garetius, & alii, nos clariora & faciliora feligemus.

33 In primis ergo plures ex SS. Patribus docent, fides sumere corpus & sanguinem Christi, non solum ore mentis per fidem, sed etiam ore ipso corporis, & per veram & propriam comedionem. Ita D. Augu-

stinus libro 2. contra Adversarium legis & Prophetarum cap. 9. ubi ait: *Christum Iesum carnem suam nobis manducans tam, bibendumque sanguinem dantem, fideli corde & ore suscipimus. Et Leo sermone 6. de jejunio septimi mensis, ubi haec scribit: Sic Sancta mensa communicare debet, ut nibil prorsus de veritate corporis Christi & sanguinis ambigatur, hoc eniro ere sumitur, quod fide creditur. Item S. Gregorius Papa homil. 23. in Evang. explicans verba illa Exodi 12. Fasciculum hyssopi tingere in sanguine qui est in lumine, & aspergire ex eo super liminare, & uirumque possem, subdit: Sanguis Christi super uirumque possem ponit, quando non solum ore corporis, sed etiam ore cordis hauritur.*

Secundò SS. Patres docent, quod per Eucharistiae perceptionem, Christus verè nobis commiscetur, & non per fidem tantum, sed etiam re ipsa nobis unitur. Sic enim loquitur Chrysostomus homil. 3. in Matth. *Semipsum nobis commiscer, & non fide tantum, verum & ipsa re, nos suum effici corpore. Item Cyrillus Alexandrinus libro 10. in Joan. cap. 13. dicit, Noa tantum recta nos fide & charitate sincerè Christo spiritualiter conjungi, sed etiam corporaliter, communicatione carnis Christi, Christum in nobis habitare. Ibique unionem illam corporalem Christi cum fidibus, quae fit per usum Eucharistie, hoc exemplo declarat: *Quemadmodum (inquit) si quis igne liquefactam ceram, alia ceras similiter liquefacta miscuerit, ut unum quid ex utriusque factum videatur, sic communicatione corporis & sanguinis Christi, ipse in nobis est, & nos in ipso: non poterat enim aister corruptibilis bac natura corporis, ad incorruptibilitatem & vitam traduci, nisi naturalis vita corporis ei conjugatur. Alio exemplo utitur Nyssenus in Oratione Cathech. cap. 37. ubi sic ait: *Quemadmodum parum fermenti, iuste Apostolo 1. Corinth. 11. totam massam fibi similem reddit, sic corpus illud vivificum, in corpus nostrum ingrediens, tonum in se transfers atque communias, ubique simile & immortale (futurum suo tempore) reddit. Necessarium enim est, quoad fieri potest, ut natura nostra vim salutarem intra corpus admittat. Ibi etiam docet, oportere, ut sicut vetitus cibus corporaliter ab Adamo comeditus est, ita Christi corpus à nobis corporaliter & intra viscera ipsa sumatur, adeoque non tantum mente per fidem, ut cum intra nos fuerit hoc salutare medicamentum, veneni damnum quod corpore fuerat inditum, per contrarium repellat actionem. Legatur totum illud caput, quo nihil clarius dici potest contra errorem Calvinistarum, contendentium spiritum tantum & non etiam corpore, à nobis percipi corpus & sanguinem Christi.***

Tertiò, docent SS. Patres, sacramentum Eucharistiae propter Christum in eo existentem, esse adorandum: Sed non deberet adorari, immo talis cultus esset idolatria, nisi Christus in eo verè & realiter contineretur: Ergo SS. Patres censem Christum in sacramento Eucharistiae verè & realiter contineri. Unde recte Theodoreto dixit, *bac mysteria adorari, non quia significant, sed quia ea sunt que creduntur.* Minor patet, nam cultus adorationis soli Deo exhibendus est. Major vero passim docetur à SS. Patribus, praesertim ab Augustino Epistola 120. cap. 27. ubi ait, quod fideles veniunt ad mensam, manducant, & adorant. Idem assertit in Psalmum 21. Exposit. 1. super illud, *Manducaverunt, & adoraverunt, sed expressius & pleniū in Psalm. 98. super illud, Adorate scabellum pedum ejus: ubi scabellum terram, & ipsam terram explicat carnem Christi: Quia in ipsa carne hic ambulavit (inquit) & ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedis: nemo autem illam manducat, nisi prius adoraverit, inventum est quomodo adoretur tale scabellum pedum Domini, ut non solum non peccemus adorando, sed peccemus non adorando. Et Ambrosius lib. 3. de Spiritu Sancto cap. 12. super eadem verba*

sic ait: *Per scabellum, terra intelligitur, per terram autem, caro Christi, quam & hodie in mysteriis adoramus.* Similia tradit Chrysostomus homil. 24. in 1. ad Corinthios: *Hoc corpus (inquit) jacens in praesepi reveriti sunt Magi, & cum multo metu & tremore adorarunt. Nos ergo illos invitemur. Non in praesepi illum vides, sed in altari, non fæminam cum tenentem, sed sacerdotem adstantem.* Demum Cyrus Jerosolymitanus Catech. 5. mystagog. haec scribit: *Accede ad calicem sanguinis illius, adorationis in modum.* Unde Concilium Tridentinum sessione 13. cap. 5. latræ cultum pro more semper in ecclesia recepto ei exhiberi docet.

36 Nec solum homines, sed & Angeli Christum in hoc sacramento adorant, & ad conspectum ipsius contremiscunt, ut disertè docet Chrysostomus variis in locis, praesertim libro 7. de Sacerdotio, ubi haec scribit: *Per id tempus (quo nimurum Sacerdos Missæ sacrificium offert) & Angeli Sacerdoti assident, & caelestium potestatum universi ordo clamores excitat, & locu[m] altari vicinus, in illius honorem qui immolatur, Angelorum chorus plenus est: id quod credere abunde licet, vel ex tanto illo sacrificio, quod tunc peragitur. Ego vero & commemoram sensum quendam audiui, cum diceret senem quendam, virum admirabilem, ac cui revelationum mysteria multa divinitus fuissent detecta, fibi narrasse, se tali olim visione dignum habitum à Deo susse: ac per illud quidem tempus repente Angelorum multitudinem conspicuisse (quatenus appellus humana ferre poterat) fulgentibus vestibus induitorum, altare ipsum circumdantium: denique sic capite inclinatorum, ut si quis milites presente Rege stantes videat.* Et homil. 3. contra Anomæos, versus finem: *Tempore illo (inquit) non solum homines clamorem illum tremendum reddunt, sed etiam Angeli Domino genu flebunt, & Archangeli rogant: habent sibi tempus ad id idoneum, habent sacram illam oblationem in favore.* Itaque ut homines ramos olearum gerentes, movere Reges consueverunt, eoque arboris genere, misericordiam commemorant & humanitatem: sic Angeli tunc proramus oleaginis, corpus Domini ipsum protendentes, rogant pro genere humano, quasi dicant: *pro his Domine rogamus, quos tu adeo dilexisti, ut pro eorum salute mortem obires, animam in cruce efflasses: pro his supplicamus pro quibus ipse tuum etargitus es sanguinem: pro his oramus, pro quibus corpus hoc immolasti.* Similia docet D. Gregorius libro 4. dialog. cap. 58. his verbis: *Quis fidelium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora, ad Sacerdotis vocem calos aperiri, in illo Iesu Christi mysterio Angelorum Cboros adesse, summa imis sociari, terrena caelestibus jungi, unum quoque ex visibilibus atque invisibilibus fieri?*

Nec solum Angelos sponte adorare Christum possum in altari, sed etiam Daemones cogi illum adorare, tradit Chrysostomus homil. citata contra Anomæos: *Agitatos (inquit) Diaconus tempore illo adducit, & iubet caput tanum inclinare, atque illo corporie gestu supplicare.*

37 Quartò, Sancti Patres aequiparant praesentiam Christi sub speciebus, illi quam habuit in locis in quibus non dubitatur fuisse substantialiter: putà Christus fuit substantialiter in praesepio: At SS. Patres aequiparant praesentiam quam Christus habet in altari, ei quam habuit in praesepio: Chrysostomus enim in Oratione de S. Philogono haec scribit: *Si cum fide accesserimus, procul dubio videbimus eum in praesepi jacentem: nam hec mensa vicem explet præsepio, siquidem & hic ponitur corpus Dominicum, non quidem fasciis involatum, sicut tunc, sed undeque Spiritu sancto convestitum.* At Magi quidem nihil aliud quam adorarunt: ibi vero si cum pura accesseris conscientia, permittimus ut sumas, & sumpto, domum abeas. Similia docet Theodoreetus Ancyranus in Oratione de Nativitate, recitata in Ephesino Concilio.

Item, Christus est verè & substantialiter in gho-

no cæli: At idem Chrysostomus homil. 24. in 1. ad Corinthios versu finem, aequat praesentiam quam Christus habet in altari, ei quam habet in cælo, docetque per consecrationem sacerorum mysteriorum Eucharistiae, terram fieri quodammodo cælum, & hoc ipsum quod pretiosissimum est in cælo, in terra collocari. Verba ejus sunt: *Hic terram tibi cælum facit hoc mysterium. Aperi ergo cæli portas, & perspicce, & tunc videbis quod dictum est. Nam quod illuc est omnium pretiosissimum & maximè honorandum, hoc ostendam tibi sicut in terra. Sicut enim in regia id quod est omnium magnificissimum, non parietes, non teclum aureum, sed corpus Regis sedens in solio. Sed hoc tibi nunc licet videre in terra. Non enim Angelos, nec Archangelos, neque calos, & celos calorum, sed ipsum corum ostendo Dominum. Vidiisti quemadmodum quod est omnium præstantissimum & maximè honorandum vides in terra: neque solum vides, sed etiam tangis, sed etiam comedis; & eo accepto, domum revertaris.*

Quintò, SS. Patres docent in mysterio eucharistiae reperiri plura divinæ omnipotentiae miracula, ex quibus realis & substancialis corporis Christi praesentia sub speciebus sacris, manifestè colligitur. In primis enim dicunt esse miraculum omnipotentiae Dei, quod Christi corpus jam toties & à tot hominibus manducatum, non sit consumptum. Ita Nyssenus in oratione Catechetica cap. 37. suprà citato, ubi considerandum esse ait, quomodo possit unum illud corpus quod tam multis fidelium toto orbe semper distribuitur, totum esse in unoquoque. & ipsum in se totum manere. Et respondet id fieri *virute benedictionis, in illud translementata eorum que apparent natura.* Idem miraculum disertè commendavit beatus Andreas Apostolus, qui (ut suprà articulo secundo retulimus) Proconsuli Romano hortanti ut diis suis immolare, respondit: *Ego omnipotens Deo, qui versus & vivus est, quotidiane immolo, non taurorum carnes, nec bircorum sanguinem, sed immaculatum agnum in altari, cuius carnes postquam omnis populus manducaverit, agnus qui sacrificatus est integer perseverat, & vivus.* At non esset miraculum, quod fide perceptum corpus Christi, non sit consumptum, nam fidei manducatio non potest destruere suum effectum: ergo SS. Patres censem, corpus Christi, non solum spiritualiter, & per fidem, sed etiam verè & substancialiter, à fidelibus in eucharistiae usu manducari.

Deinde SS. Patres dicunt esse miraculum omnipotentiae Dei, quod corpus Christi quod est in cælo, sit simul in terra, atque in ea variis in locis existat. Ita Concilium Nicænum primum, cap. de sacra mensa, Chrysostomus libro 3. de sacerdotio, ubi sic exclamat: *O miraculum! O Dei benignitatem! qui cum Patre sursum sedes, eodem articulo temporis, omnium manibus pertransiatur. Et homiliâ 2. ad populum Antiochenum, in fine: Elias melitem Discipulo reliquit: Filius autem Dei ascendens, carnem suam dimisit: sed Elias quidem exutus: Christus autem & nobis reliquit, & ipsam habens ascendit.* Basilius in Liturgia: *Veni ad sanctificandum nos, qui sursum Patri confides, & hic nobis invisibiliter coexistis.* Demum Gregorius Nyssenus Orat. de Paschate: *Sicut divinitas replet mundum, & tamen una est, ita innumerabilibus locis corpus Domini consecrat, & tamen unum Corpus est.* At non est miraculum omnipotentiae Dei, Corpus Christi esse in cælo realiter & corporaliter, & in terra per figuram & repræsentationem: Ergo SS. Patres censem corpus Christi non mysticè, & figurativè, sed verè, realiter, & substancialiter in eucharistia residere.

Idem SS. Patres dicunt fuisse miraculum, quod Christus ferebat se manibus suis, quando dicebat, *Hoc est corpus meum:* At nullum esset miraculum ferre manus

bus suis symbolum sui representativum, hoc enim homines facere possunt: Ergo idem quod prius. Minor patet. Major verò probatur ex Augustino in Psal. 33. ubi tractans locum, ubi juxta Septuaginta legimus de Davide 1. Regum 21. ferebatur in manibus suis, subdit: *Hoc fratres, quomodo fieri possit in homine quis intelligat? Quis enim portatur in manibus suis?* Manibus alienis potest portari homo; manibus suis nemo portatur. Quomodo intelligitur, in ipso Davidi secundum litterā non invenimus, in Christo autem invenimus: ferebatur enim in manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum ait, *hoc est corpus meum, ferebat enim illud corpus in manibus suis.* Certe quemadmodum nihil hac oratione Augustini luculentius nec elegantius dici potuit, si Christus re ipsa & substantialiter in Eucharistia præsens sit; ita nihil absurdius aut ineptius proferri potuit, si sacramentum Eucharistiae sit tantum figura & symbolum corporis Christi, nullus enim est, qui iuis manibus sui symbolum aut effigiem gestare non possit.

Præterea SS. Patres dicunt, esse miraculum soli divinae omnipotentiae, non minus quam creationem cœli & terrae possibile, quod panis efficiatur corpus Christi: Sed ut panis efficeretur corpus Christi, metaphoricè tantum & symbolicè, non esset opus actione divinae omnipotentiae propriæ, sufficeret enim sola relatio rationis, & institutio; quemadmodum non actione divinae omnipotentiae, sed sola relatione rationis, & institutione Agnus Paschalis, Manna, Panes propositionis, & similia, repræsentabant corpus Christi: Ergo SS. Patres censent, panem per verba consecrationis, verè & substantialiter converti in corpus Christi. Minor patet, Major verò variis SS. Patrum testimoniis ostenditur: Cyprianus enī Serm. de Coena sic ait: *Panis iste non effigie sed naturā mutatus, omnipotentiā Verbi factus est earo, &c.* Nilssenus Orat. Catech. cap. 37. *Deus bēas das virtute benedictionis, in illud (corpus nempe Christi) transelementata eorum qua apparent naturā.* Ambrosius lib. 4. de Sacram. cap. 4. querit, quomodo fideli persuaderi possit quod accipiat corpus Christi? Et respondet id fieri, quia omnipotēti Verbo Dei, panis incipit esse corpus Christi, qui ante consecrationē erat panis, quemadmodum Verbo Dei factum est cælum, facta est terra &c. Non erat (inquit) cælum, non erat terra, ipse dixit & facta sunt. Et ego tibi dico, ante consecrationē que peragitur verbis ipsius Christi, nū erat corpus Christi, sed ipse dixit & factum est, ipse mandavit & creatum est. Similia habet in libro de initiandis cap. 9. ubi ait: *Forte dicis, aliud video, & quomodo tu mibi afferis quod corpus Christi accipiam: hoc ergo nobis superest ut probemus, id quod accipis non esse id quod natura formavit, nempe panem sed majorem esse vim benedictionis, quam natura, quia ejus benedictione natura ipsa mutatur.* Virgā tenebat Moyses, projectis eā, & facta est serpēs, &c. De totius mundi creatione legisti, ipse dixit & facta sūt, ipse mandavit & creata sūt. Sermo ergo Christi qui posuit ex nihilo facere quod nō erat, potest ea quo sūt in id mutare quod non erat. His addit Gaudentium Brixianū tract. 2. in Exodum, cuius haec sunt verba: *Creator omnium qui omnipotēti suā de terra panē creat, de pane rursum efficit corpus suum;* & qui olim aquam convertit in vinum, vinum jam in sanguinem convertit. Idem fūsus explicat Damascenus lib. 4. cap. 14. his verbis: *Quæsivit Virgo, quomodo fieri mihi istud? Respondit Gabriel Archangelus: Sp. ritus sanctus superveniet in te. Tu quoque nū c queris, quomodo panis nō fieri corpus Christi, & vinū aquā mixtum, sūt sanguis Christi?* Tibi quoque respondeo: *Spiritus sanctus supervenit, eaque efficit quæ orationis facultatem & mentis intelligentiam excedunt.* Et post pauca: *Quod si queras quo pacto id fiat, satis tibi sit audire, quod per Spiritum sanctum id fiat.* Quemadmodum ex sancta Dei Māre, per Spiritum sanctum Dominus sibi ipsi carnem condidit, nec quidquam amplius nobis perspectum & exploratum est, quam quod Gonet Theol. Tom. V.

Verbum Dei est verū, & efficax, atque omnipotens, ut ad effectus que nulla ratio humana queat indagare. Quin ne hoc quoque alienū fuerit dicens, quod quemadmodum naturaliter panis per manducationem, & vinum & aqua, imbibentis ac comedentis corpus & sanguinem immutantur. Sic panis & vinum que proponuntur in altari, per sc̄lē. Spiritus invocationem & adveniū, mirabili modo in Christi corporis & sanguinem vertuntur.

Ultimum argumentum ex SS. Patrum autoritate⁴¹ desumptum, peutur ex eo quod SS. Patres ex veritate praefentis realis corporis & sanguinis Christi in Eucharistia, tanquam ex certissimo fundamento, & notissimo fidei articulo, argumentantur contra varios hereticos, ad illorum errores confutandos. Sic Hilarius 8. de Trinit. probat contra Arianos, Patrem & Filium esse unum, non tantum unitate voluntatis & affectus, sed etiam unitate reali & naturali; quia nos cum Filiō unum efficimur, reali & naturali coniunctione corporum, in Eucharistiae sacramento: *Verē* (inquit) *vito dominico Verbum carnem sumimus, naturamque carnis sue, sub sacramento nobis admisicuit.* Et paulò post: *Hac idecirco à nobis cōmemorata sunt, quia voluntatis tantum inter patrem & filium unitatem Heretici mentientes, unitatis nostræ, ad Deum utebanūr exemplō, banquā nobis ad Filiū & per Filium ad Patrem obsequio tantum a voluntate religionis suæ, nullā per sacramentū carnis & sanguinis naturalis cōmunionis proprietatē indulgerent.* Ireneus similiter lib. 2. contra hereses cap. 2. probat contra Gnosticos Christum venisse in vera carne, quia (inquit) *aliо qui neque calix Eucharistiae, cōmunicatio sanguinis ejus esset, neque panis quē frangimus, cōmunicatio corporis ejus. Sanguis enim non est, nisi a venis, & carnibus, & à reliqua, quæ est secundum hominem, substantia.* Item idem Ireneus, Cyrilus Alexandrinus, Gregorius Nyssenus, aliquique Patres, simili arguimento utuntur ad probandam carnis resurrectionem, cuius semen accipimus, & jus ad illam speciale, per conjunctionem realem corporis nostri cum corpore Christi, quæ fit in sacramento Eucharistiae, quod idcirco resurrectionis semen, & immortalitatis antidotum, à SS. Patribus appellatur.

ARTICULUS VI.

Ratio Divi Thoma exponitur.

T Res rationes seu congruentias, ad ejusdem veritatis Catholicæ confirmationem, affert D. Thomas hic quæst. 75. art. 1. quarum prima, & præcipua, desumpta ex figuris Eucharistiae que fuerunt in antiqua lege, potest sic proponi. Si Eucharistia sit tantum signum seu figura corporis Christi, nec ipsum contineat, non erit præstantior, in ratione sacramenti, quam Manna, vel Agnus Paschalis, aliaque veteris legis sacramenta: Sed hoc dici nequit: Ergo &c. Minor patet, umbræ enim & figuræ sunt quid ignobilis & inferius corpore figurato: Manna autem, & Agnus Paschalis, erant umbræ & figuræ Eucharistiae, ut passim docent SS. Patres, ait enim Origenes homil. 7. in lib. Numer. Tunc in enigmate erat manna cibus: *nunc autē in specie caro Verbi Dei est verus cibus.* Et Hieronymus in cap. 1. Epistolæ ad Titum: *Tantum inter est inter panes propositionis & corpus Christi; quantum inter umbras & corpora, inter imaginem & veritatem, inter exemplaria verorū, & ea ipsa quæ exemplaria præfigurabantur.* Item Leo Papa lerm. 7. de Passione Domini sic ait: *Ve ergo umbra cederent corpori, & celaret imagines sub præsētia veritatis, antiqua observatiā novo excluditur sacramēto; hostia in hostiam transiit, sanguine sanguis auferitur, & legalis festiuitas, dum mutatur, impletur: Christi scilicet carne & sanguine substitutus Agno Paschali, & sanguine ejus.* Major verò in qua est difficultas,

tas, & quam negant Hæretici, facile suadetur. Manna enim quod de cælo cædebat, & Angelorum artificio misabili siebat, præstantius erat pane communis, qui de cibano prodit, & manu pistorum fit; perfectius etiam corpus Christi repræsentabat, quam panis, tum quia de cælo erat, Psalm. 77. tum etiam quam saporem mirabilem continebat, Sapient. 16. & æquale mensuræ fumebatur ab omnibus, licet inæqualiter colligeretur, Exodi 19. tum denique, quia incorruptibile erat die sabbati, per quod repræsentabat corpus Christi non corruptendum in sepulchro die sabbati. Idem à fortiori dicendum de Agno Paschali, nam melius caro Christi, per veram carnem Agni exprimebatur, mors per veram ejus mortem, & sanguis per sanguinem, quam per solum panem, vel panis fractionem: Ergo si Eucharistia sit tantum signum vel figura corporis Christi, nec ipsum contineat, non erit præstantior, sed inferior, & minus perfecta in ratione signi, & sacramenti, quam Manna, & Agnus Paschalis, aliaque veteris legis sacramenta.

44 Respondent Hæretici, quod licet Eucharistia sit tantum signum & figura corporis Christi, nec ipsum contineat, perfectior tamen est, in ratione sacramenti, Manna & agno Paschali, aliisque veteris legis sacramentis: tum quia significat Christum, ut jam actu existentem, cum tamen veteris legis sacramenta, ipsum ut futurum designarent, tum etiam, quia Eucharistia, & alia novæ legis sacramenta, sunt diuturniora, & usque ad consummationem seculi duratura.

45 Sed contra primam responsionem sic argumentor: Si Eucharistia non sit præstantior veteribus sacramentis, nisi quia est Symbolum Christi actu jam existentis, sequitur totam illam excellentiam esse communem statuis & imaginibus Christi modò depictis, ut potè quæ etiam repræsentant Christum jam in cælo existentem; & consequenter imagines illas esse præstantiores omnibus sacramentis legis Mosaicæ.

Deinde, Si Eucharistia ideo solùm sit præstantior sacramentis veteribus, quia significat Christum jam natum, passum, mortuum, & in cælis regnante, non erit nobilior Baptismo, ut potè quod est signum passionis, sepultus, & resurrectionis Christi: Sed hoc falsum est, etiam apud Sectarios. Ergo & illud.

46 Secunda quoque responsio futile est, duratio enim ac diuturnitas pertinet solùm ad dignitatem accidentiarum, nos verò de substanciali hic agimus, ad quam impertinenter omnino se habet diuturnitas major vel minor: homo enim v. g. quamvis non habeat ita durabilem & diuturnam existentiam, sicut lapides, absoluè tamen & simpliciter, est longè nobilior quibuscumque lapidibus.

ARTICULUS VII.

Aliud argumentum desumptum ex disparitate fidelium novi testamenti ab antiquis, in manducazione corporis Christi, ut panis cœlestis.

47 Hoc argumentum sumitur ex verbis Christi, promittentis Joan. 6. se daturum fidelibus novi testamenti carnem suam manducandam, modo aliquo, quo fideles veteris testamenti illam non manducaverunt, at enim: Non Moyses dedit vobis panem de cælo; sed Pater meus datus vobis panem de cælo verum. Panis enim Dei est qui de cælo descendit, & dat vitam mihi. Patres vestri manducaverunt manna in deserto, & moriuntur sunt. Hic est panis de cælo descendens, ut si quis ex ipso manducaverit, non moriatur, &c. ex quibus verbis constat, fideles novi testamenti, post descensum Christi de cælo, esse quoad manducazione corporis Christi, ut panis cœlestis, in conditione diversa, ac multò meliori, quam fuerint Patres antiquæ legis: Sed talis diversitas

salvari nequit, nisi dicatur fideles novi testamenti, realiter & substancialiter manducare carnem Christi adorandum, sub signis sensibilius panis, & sub speciebus Eucharisticis contentam, sicut Ecclesia Catholica docet: ergo ita sentiendum est. Major patet, Minor vero subsumpta probatur: quia nisi ita corpus Christi manducemus, fuerunt nobis pares fideles veteris testamenti, quoad illam manducactionem, tum quia manducaverunt Manna, & Agnum Paschalem, quæ, ut ostendimus articulo præcedenti, fuerunt excellentiores figure corporis Christi, quam panis communis, hominum arte confectus: tum etiam, quia Patres qui Manna in deserto manducaverunt, in Christum crediderunt, subindeque spirituali manducazione per fidem, corpus ejus comederunt: Sed præter manducactionem oralem signorum, & manducactionem mentalem corporis Christi per fidem, in quo Patres veteris testamenti, nobis pares fuerunt, nihil aliud restat in quo simus dispersi & dissimiles, nisi realis manducazione corporis Christi: Ergo ut salvetur disparitas inter Patres antiquæ legis, & fideles novi testamenti, quoad manducactionem corporis Christi, ut panis cœlestis, & verba Christi suprà relata verificantur, dicendum & fatendum est, nos verè, realiter, & substancialiter manducare corpus Christi in Eucharistia, & fideles veteris testamenti illud solùm figuraliter aut mentaliter per fidem manducasse, juxta illud Apostoli 1. ad Corinthios 10. Patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt, in nube & in mari, & omnes eundem eisdem spiritalem manducaverunt, & omnes eundem posuit spiritalem biberent. Unde egredij Ambrosius libro de iis qui initiantur cap. 9. Considera uer præstantior sit panis Angelorum, an caro Christi, quæ utique est corpus vitæ. Manna illud est cælo, hoc supra cælum. Illud cæli, hoc Domini calorum. Illud corruptionis obnoxium, si in diem alterum servaretur, hoc alienum ab omni corruptione, quod quicunque religiose gustaverit, corruptionem sensire non poterit. Et ibidem suprà dictum discrimen quod inter fideles novæ legis, & Patres veteris testamenti reperitur, expendens, sic ait: Illis aqua de petra fluxit sibi sanguis est Christo. Illos ad horam aqua satiavit, te sanguis diluit in eternum. Iudeus bibit & sit, tu cùm biberis sitire non poteris; illud in umbra, hoc in veritate. Et libro 4. de sacramentis capite 4. Magnum quidem (inquit) & venerabile, quod Manna Iudeis pluit de cælo, sed intellige quid est amplius, Manna de cælo, an corpus Christi, utique qui est author cæli? Deinde Manna qui manducavit, mortuus est; qui manducaverit hoc corpus, sicut ei remissio peccatorum, & non morietur in eternum. Similia docet Salvianus libro 2. ad Ecclesiam, his verbis: Iudei quippe babebant quandam umbram, nos veritatem: Iudei Manna manducaverunt, nos Christum: Iudei carnes avium, nos corpus Dei: Iudei pruinam cæli, nos Deum cæli.

Respondent primò Hæretici, apud Bellarminum libro 1. de Eucharistia cap. 4. discrimen fidelium novi testamenti ab antiquis esse in eo situm, quod fidelibus novæ legis detur signum sensibile repræsentans clarissimum corpus Christi, putat cum verbis, quibus non constabant sacramenta veteris testamenti.

Sed haec solutio faciliter refellitur, tum quia Manna & Agnus Paschalis longè melius & clarius repræsentant corpus Christi, ut articulo præcedenti ostensum est: tum etiam, quia cum Christus panem à se dandum præfert Mannam, non in eo præfert, quod panis à se datus, repræsentat clarissimum corpus suum, quam Manna; sed in eo præfert, quod Manna erat tantum Manna, at panis quem daturus erat, est ejus caro.

Respondent secundò, Christum loco citato solùm velle, quod fideles veteris testamenti non manducaverunt carnem suam, ut panem cœlestem, vi legis, & ministerio Moysis; at non negare, quin eam manducaverint dono Patris cœlestis, & suo.

Sed hoc etiam effugium facilè potest confutari: Nam si Christus nihil aliud voluisse dicens, quām viventes sub veteri testamento non manducasse panem cælestem, vi legis præcisè, Christus esset locutus tantum de illis qui non habuerunt tunc fidem vivam, per quam participarent promissionibus Christi, & ejus benedictionibus, sed haeserunt tantum in signis exterioribus, & in vi materiali legis, illi enim soli non manducaverunt per fidem Christum, ut panem cælestem: At Christus loquitur de omnibus fidelibus veteris testamenti, ait enim universaliter: *Patres vestri manducaverunt manna, & mortui sunt, qui manducat hunc panem, vivet in eternum;* ergo Christus afferit Patres veteris testamenti, etiam fide vivâ præditos, non manducasse corpus suum, quemadmodum nos illud in lege nova manducamus: Ergo illud manducamus aliter quām fide, vel quām in signo, cūm Patres veteris testamenti illud per fidem & in signo spiritualiter manducaverint, ut disertè docet Augustinus Tractatu 26. in Joan. his verbis: *Manducavit manna & Moyses, manducavit manna & Aaron, manducavit manna & Phinees, manducaverunt multi, qui Domino placuerunt, & mortui non sunt. Quare? Quia visibilem cibum spiritualiter intellexerunt, spiritualiter esurierunt, spiritualiter gustaverunt, ut spiritualiter satiarentur.* Quare obstupuit Princeps Wirtembergensis, cūm audivit à Beza in colloquio Monspelgarteni, non alio modo nos uniri carni Christi per Eucharistiam, quām Patres antiquos per manna, id est spiritualiter, & per solam fidem.

49 Simile argumentum sumi potest ex eo quod cūm lex vetus prohibuerit sanguinem, Christiani tamen sanguinem bibant in Eucharistia. Fusè & eleganter prosequitur illud Cyprianus in Sermone de cœna Domini his verbis: *Nova est hujus sacramenti doctrina, & Schola Evangelica hoc primum magisterium protulerunt, & Doctore Christo primum hæc mundo innotuit disciplina, ut biberent sanguinem Christiani, cuius esum legis antiqua autoritas districtissime interdicit. Lex quippe eum sanguinis probaret. Evangelium præcipit ut bibatur. In quibus mādatis hoc maxime discernere debet Christiana religio, quod sanguis animalium, à sanguine Christi per omnia differens, temporalis tantum habeat vivificationis effectum, & vita eorum finem habeat, & sine ulla revocatione terminum constitutum. Ideoque ad obtinendam aeternitatem non potest proficere, quod semel obrutū non surgit ulterius, nec aliqua ei superest virtus.* Haec verba Cypriani manifestum est non posse intelligi nisi de vero Christi sanguine: nam si de figura intelligerentur, non esset vera differentia quam constituit inter legem Evangelicam & veterem. Nam in veteri lege non erat prohibitum figurâ bibere sanguinem, imò multæ erant figuræ sanguinis Christi. Deinde ex ratione hujus differentie quam reddit: In veteri lege (inquit) non poterat bibi nisi sanguis animalium, qui non habebat vim nos reddendi immortales, sicut habet sanguis Christi; idèo in veteri lege meritò sanguis prohibitus erat, in nova præceptus est bibi.

ARTICULUS VIII.

Tres alias rationes breviter expenduntur.

50 Rima sumitur ex aliis mysteriis nostræ fidei, quæ admittuntur ab Hæreticis, nimur ex mysterio Trinitatis, Incarnationis & Resurrectionis: ex his enim tribus mysteriis breviter ostendendum est, in Eucharistiae mysterio, ut creditur ab Orthodoxis, nullam prorsus involvi repugnantiam, ut causantur hæretici, subindeque immerito ejus existentiam negari, cūm, supposita illius possibilitate, illud Dei bonitati, & summo quo prosequitur homines amoti, sit

convenientissimum, nec sit indecens ejus majestati, ut ex solutione argumentorum patebit. Sic ergo potest argumentum proponi: Si esset impossibile Christum, verè, realiter, & substantialiter sub speciebus Eucharisticis existere, vel hoc repugnaret ex eo quod mutata tota substanciali panis & vini in corpus & sanguinem Christi, accidentia panis & vini remanerent sine subjecto; vel ex eo quod totum corpus Christi contineretur sub minima quantitate, non occupans locum, sed modo indivisibili sub speciebus existens, vel denique ex eo quod corpus Christi remanens in caelo, esset tamen simul in pluribus aliis & distantibus locis: Sed in nullo istorum trium est repugnantia, vel implicantia: Ergo Christum verè, realiter, & substantialiter sub speciebus Eucharisticis existere, nulla ex parte repugnat. Major patet, haec enim tria duntur in isto sacramento evidentur repugnantiam involvere, minor vero probatur, quantum ad singulas partes. Et in primis quod non repugnet ex primo capitulo ostenditur ex mysterio Incarnationis. Non minus enim est de ratione substantiae, & naturæ complete, per se subsistere, & propriâ substantiâ terminari, quām de ratione accidentis, alicui subjecto inhærente: Ergo sicut non obstante quod substantia ex natura sua postulet per se subsistere, nihilominus virtute divinâ humanitas Christi sustentatur in alieno supposito, scilicet in supposito Verbi Divini: ita vice versa, licet natura accidentis sit substantia inhærente, illudque ex sua natura exigat ab aliquo subjecto fulciri & sustentari, poterit tamen supernaturaliter, & de potentia Dei extraordinaria, per se subsistere, sive existere, absque eo quod sustentetur ab ulla substantia.

Quod vero ex secundo capite (ex eo nimur quod corpus Christi sub minima quantitate, & modo indivisibili sub speciebus Eucharisticis continetur) nullam mysterium Eucharistiae involvit repugnantiam, colligitur ex eodem Incarnationis mysterio, in quo Verbum Divinum immensitatem suam parvulo corpore parvuli aptavit, sicut Illeus corpus suum corpori parvuli aptavit, ut vivificaret illud: cur ergo non poterit similiter corpus Christi, cum suis dimensionibus, virtute divinâ redigi ad punctum, & carere extensione locali, præfertim cùm occupatio loci sit effectus tantum secundarius quantitatis, atque adeò extra ejus essentiam: unde Christus, illeſo clauſtro Virginis, ex ejus utero prodiit, & clauso lapide egressus est de se pulchro, & clausis januis coenaculum ingressus est.

Demum quod ex tertio capite non repugnet, ex eo nempè quod idem corpus sit in pluribus locis, & sacramentaliter in pluribus hostiis producatur, ex mysterio Trinitatis & Resurrectionis colligitur, cum fide certâ credamus, eandem numero naturam subsistere in tribus personis inter se realiter distinctis, & unum & idem individuum in resurrectione generali fore res producendum.

Confirmatur & magis illustratur haec ratio: Magis difficultia sunt, & sensibus repugnantia, tria illa mysteria, quām præsentia realis corporis Christi in Eucharistia: Ergo cūm aliunde aequè expressè habeatur in Scriptura istud, ac habeantur illa, aequè admitti debet. Consequentia patet, Antecedens vero probatur primò de mysterio Trinitatis, quia quod una natura in tribus personis realiter distinctis existat, mirabilius est, quām quod unum corpus existat in pluribus locis, in uno circumscripтивè, & in aliis sacramentaliter, sive substantialiter; nam hoc corpus cum illis locis nullo modo identificatur, bene tamen natura divina cum tribus personis, realiter inter se distinctis: minùs autem repugnat servare suam unitatem in pluribus locis à se realiter distinctis, quām eandem numero naturam subsistere in tribus personis ei identificatis, & inter se realiter distinctis. Secundò, quoad mysterium Incarnationis: cūm enim major sit unio inter

sub silentiam Verbi, & naturam divinam, quam inter locatum & locum, magis incomprehensibile est, quod in Incarnationem per assumptionem humanæ naturæ ad personalitatem Verbi, non confundantur natura divina & natura humana, vel non dividatur hypostasis, quam quod idem corpus Christi sit modo dicto in pluribus tecis. Terius quantum ad mysterium Resurrectionis, quia magis difficile appetet, quod unum & idem individualiter in pluribus hostiis vel producatur vel existat; si enim per creationem & resurrectionem bis sit homo, sit dupli actione: si autem sit dupli actione, quomodo est idem homo?

52 Secunda ratio sumitur ex usu Eucharistiae, & fundatur in verbis Apostoli 1. ad Corinthios 11. *Qui manducat & bibit indignè, judicium manducat & bibit, non dijudicans corpus Domini.* Ex quibus sic formatur argumentum: Apostolus gravat sacrilegio & Deicidio omnes illos qui cum peccati mortalis conscientia recipiunt Eucharistiam, & dicit eos sibi judicium sumere, quia non discernunt corpus Christi. Vel ergo sunt rei illorum criminum, quia revera Corpus Christi sumunt indignè; vel quia tractant indignè Eucharistiam, secundum quod est signum & figura corporis Christi? Si primum dicatur, habemus intentum, nempe corpus Christi verè & realiter, & non figurativè tantum contineri in Eucharistia. Secundum vero dici nequit: Primò, quia Mana-na & Agnus Paschalis in lege veteri erant signum & figura corporis Christi, & tamen nunquam audierunt est, eos qui indignè hujusmodi sacramenta recipiebant, fuisse reos Corporis & Sanguinis Christi. Secundò, quia si reverentia erga Eucharistiam secundum quod est figura corporis Christi, rerum facit peccati mortalis, sequitur contra doctrinam Adversariorum, quod imaginibus Christi debetur aliquis cultus. Et certè mira est inconstantia Calvinistarum, qui putant se obsequium & honorem Christo & ejus Sanctis praestare, cum eorum imagines demoliantur, & tamen summum sacrilegium putant indignè sumere figuram corporis Christi, et quod injuria tali imagini illata, redundet in eum quem representant.

53 Hæc ratio illustrari & confirmari potest ex testimonio SS. Patrum, qui prædicta Apostoli verba ponderantes, aperte docent iis significari, illos qui indignè ad sacram mensam accedunt, gravem ipsi corpori & sanguini Christi irrogare injuriam. Ambrosius in cap. 10. ad Hebreos ait quod hoc peccato conculeatur corpus Domini. Cyprianus serm. de lapsis, quod vis interficit corpori Domini, & ore ac manibus in Dominum delinquitur. Theodoretus in caput 11. Epistolæ ad Corinth. hæc scribit: *Illi antem, reus erit corporis & sanguinis, hoc significat, quod quemadmodum tradidit illum Iudas, ipsi autem insultarunt Iudae, ita cum ignorantia & dedecore afficiunt, qui sanctissimum ejus corpus immundis manibus accipiunt, & in polluum os immitunt.* Demum Chrysostomus homil. 27. in 1. ad Corinth. hæc habet: *Per hoc autem quod frequenter ait, Corporis & sanguinis Domini, manifestat quod non sit nudus homo qui immolatur, sed ipse Dominus & factus omnium, ut videlicet per hoc ipsum exterreat.*

54 Tertium argumentum est ad hominem, & sumitur ex doctrina ipsius Calvini: ille enim libro 4. Instit. cap. 17. §. 10. & 32. docet Eucharistiae sacramentum esse maximum arcanum Spiritus sancti, incomprehensibile, ac tantum, ut ejus magnitudine animus obruiatur. Item in libro de optima, ineundæ concordiae ratione folio 863. sic ait: *In sacra cæna miraculum agnoscimus, quod & naturæ fines, & sensus nostri modum exuperat.* At haec inepte dicuntur, si Eucharistia sit tantum figura vel signum corporis Christi; siquidem hoc facilimè capi potest, nec est adeo stupendum, neque in eo ullum appetet miraculum, quod naturæ fines

transcedat, & intellectus nostri modum & intelligentiam superet: Ergo sacramentum Eucharistiae (juxta doctrinæ Calvini principia) non solum debet esse signum vel figura corporis Christi, sed illud realiter & substantialiter continere: hoc enim est maximum arcanum Spiritus sancti, incomprehensibile, ac tantum, ut ejus magnitudine animus obruiatur, & miraculum quod & naturæ fines, & sensus nostri modum exuperat.

A R T I C U L U S IX.

Præcluditur aditus solita evasioni & fraudi Hereticorum.

Calvinistæ ut vim argumentorum quæ proposuit, 55 mus declinent, & testimonia Conciliorum & SS. Patrum, quæ suprà retulimus, eludent, plerunque afferunt, se omnino credere quod corpus Christi verè & realiter sumatur in Eucharistia. Ita loquitur Calvinus 4. Instit. cap. 17. §. 32. ubi habet hæc verba: *In sacra sua cæna jubet me Christus sub symbolis panis & vini corpus ac sanguinem suum sumere: non dubito quin & Christus verè porrigit, & ego recipiam.* Et §. 33. Falso (inquit) jaclant, quia docemus spiritualem esse manducationem non esse veram & realem. Similia habentur art. 17. Calvinianæ confessionis, ubi sic dicitur. *Presentiam veram realem Christi Domini confitemur: At illam quæ fides nobis offert, non autem quam excogitata docet transubstantiationem.*

Verum hæc responsio, seu potius elusio & fraus 56 haereticorum, multipliciter confutari potest. Primum quidem ex doctrina ipsorum Calvinistarum: Illi enim afferunt fideles veteris testamenti manducasse corpus Christi, eodem specificè modo, quo volunt nos illud in Eucharistia manducare. Sic interpretantur Apostolum 1. ad Corinth. 10. afferentem fideles veteris testamenti eandem escam manducasse, & eundem potum bibisse; id est (inquit) eandem quam nos nunc manducamus ac bibimus: Atqui certum est fideles veteris testamenti, non potuisse realiter uniri corpori Christi, cum illud nondum existeret, & omnis unio realis inter duo extrema, utraque realiter existere postulet: Ergo manducatio, & unio cum Christi corpore, quam Calvinistæ in Eucharistia habere dicunt, non potest dici realis.

Confirmatur & magis illustratur hæc ratio: Res futuras & nondum existentes non possumus attingere, nisi apprehensione mentis intentionalis: Ergo fideles veteris testamenti, non nisi apprehensione mentis attingere poterant corpus Christi nondum existens: Ergo illa unio cum Christi corpore quæ erat in veteri testamento, realis non erat: At ex Haereticis nostra unio cum Christi corpore in Eucharistia, & nostra manducatio, est eadem specificè ac ea quæ fuit fidelium in veteri testamento: Ergo realis dici nequit.

Secundò, Haeretici afferunt manducationem Christi, 57 in Eucharistia, seu unionem cum Christi corpore quæ fit in Eucharistia, non in ea sola fieri, sed factam esse etiam in Baptismo & confirmari in acceptatione per fidem Evangelii, Christum nobis annuntiantis. Ita habetur in Catechismo Calvinistarum Dominica 51. ubi Minister interrogat: *Hac communio fit ne tantum in cæna?* Et puer respondet: *Nequaquam; habetur enim per Evangelii prædicationem.* Subiungit Minister: *Quid ergo amplius habemus in cæna?* Relpondet puer: *Communio nostra cum Christo, amplius in ea confirmatur.* Eadem docet Calvinus 4. Instit. cap. 17. ubi aperte profiteatur, unionem cum Christi corpore quæ fit in Eucharistia, non differre specificè & substantialiter ab ea quæ fit in Baptismo, vel in Evangelii acceptatione per fidem: At unio cum Christo quæ fit in Evangelii acceptatione, non potest dici realis; est enim unio fidei, quæ

quæ est quidem realis operatio animæ, sed non unio talis cum Christi corpore; siquidem unio mentalis cogitationis vel effectus, fertur in objecta toto cœlo à nobis remota, sæpè nondum existentia, & fortè nunquam futura; unio vero cum re non existente, non est realis; unio quippe realis & actualis ut iusque extremi existentiam præsupponit: unde in Christum nondum existentem credebant Patriarchæ antiquæ legis, ei tamen actu & realiter non uniebantur; & nos credimus futura, & resurrectionem mortuorum, & vitam æternam, & tamen illis objectis realiter non unimur, nec ea realiter possidemus: Ergo unio Calvinistarum per fidem cum Christi corpore in eucharistia, realis unio cum Christo dici nequit; per unionem enim fidei, objecto fidei realiter non unimur.

⁵⁹ Tertiò, SS. Patres suprà art. 4. relati, afferunt quod per eucharistiae perceptionem Christus verè nobis commiscetur, & non per fidem tantum, sed etiam re ipsa nobis unitur; talemque unionem similem esse afferunt illi, quā una cera liquefacta, alteri similiiter liquefactæ unitur, & quā fermentum farinæ cui injicitur commiscetur: Ergo censem unionem quam habemus cum Christo in eucharistia, non dici realē ex eo quod fiat per fidem, ut docent Calvinistæ, sed ex eo quod verè & substantialiter corpus Christi, mediantebus speciebus eucharisticis, in stomachum & viscera nostra, per veram & realem manducationem descendat. Unde Cyrus Jerosolymitanus Catech. q. Sub specie panis datur tibi corpus, & sub specie vini datur tibi sanguis, &c. sic Christophorus sumus, id est Christum ferentes, cùm ejus corpus & sanguinem in membra nostra recipimus. Similiter etiam Nyssenus orat. Catech. cap. 37. Cùm nihil (inquit) possit esse intra corpus nostrum, nisi per escam & potionem miscetur visceribus nostris, Christus carnem suam manducandam nobis dedit, ut sit in visceribus.

⁶⁰ Demum SS. Patres aperte docent, fieri transubstantiationem panis & vini, in corpus & sanguinem Christi, per verba consecrationis: Ergo nullum est quod dicunt Calvinistæ in suo Catechismo, nimirum præsentiam veram & realem Christi Domini in eucharistia, eam esse quam fides offerit, non autem quam excogitata docet transubstantiatio. Consequentia patet, Antecedens verò testimonii SS. Patrum suadetur. In primis enim Ambrosius libro 6. de sacramentis capite 4. sic ait: Tu forte dicis meum panis est uisitans, sed panis iste panis est ante verba sacramentorum, ubi accesserit consecratio, & pane sit caro Christi. Et rursus cap. 5. Antequam consecratur panis est, ubi autem verba Christi accesserunt, corpus est Christi. Denique audi dicentem: Accipite & edite ex eo omnes, Hoc est corpus meum. Et ante verba Christi, calix est vini & aqua plenus: ubi verba Christi operata fuerint, ibi sanguis efficitur qui plebem redemit. Et libro de mysteriis initiandis cap. 9. Quanzi (inquit) utimur exempli ut probemus non hoc esse quod natura formavit, sed quod benedictio consecravit; majoremque esse vim benedictionis, quam natura, quia benedictione etiam natura ipsa mutatur? Virgam tenet Moyses, projectis eam, & facta est serpens. Postea narrat multa alia miracula Moysis, Eliae, & Elizæi, tandemque sic concludit: Quod si tantum valuit humana benedictio ut naturam converteret, quid dicimus de ipsa consecratione divina, ubi verba ipsa Domini Salvatoris operantur? Nam sacramentum istud quod accipit, Christi sermone consecritur. Quod si tantum valuit sermo Eliae, ut ignem de cœlo deponeret, non valebit Christi sermo, ut species mutet elementorum? De totius mundi operibus legitur: Quia ipse dixit, & facta sunt; ipse mandavit, & creata sunt. Sermo ergo Christi, qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non potest ea qua sunt in id mutare quod non erant? Non enim minus est novas rebus dare, quam mutare naturas. Ubi tam aperte loquitur de transubstantiatione, seu mutatione panis

in corpus Christi, ut summa impudentia sit id negare, vel revocare in dubium.

Non minus clarè docet illam Cyprianus, vel Author sermonis de coena Domini, quem antiquum aliquem & doctissimum Patrem fuisse fatentur Hæretici: sic enim sermone illo dicitur: Panis iste quem Dominus Discipulus porrigebat, non effigie sed naturâ mutatus, omnipotentia Verbi factus est caro. Item Cyrus Jerosolymitanus Catechesi 4. mystagogicâ aperte ponit transmutationem panis in corpus Christi, & solas species panis remanere post eam transmutationem afferit. Ejus verba sunt: Christus aquam aliquando mutavit in vinum, quod est sanguini propinquum, in Cana Galilee, sola voluntate; & non erit dignus cui credamus, quod vinum in sanguinem transmutavit. Quare omnī cum certitudine corpus & sanguinem Christi sumamus: nam sub specie panis datur tibi corpus, & sub specie vini datur sanguis.

Et in fine hujus Catechesis: Hoc (inquit) sciens pro certissimo babe, hunc panem quā à nobis videtur, non esse panem, quamvis gustu panem esse sentias, sed esse corpus Christi; & vinum quod à nobis conspicitur, rametis sensu gustu vinum esse videatur, non esse vinum, sed sanguinem Christi. Quibus tam aperte & expreſſe docet transubstantiationem, ut nullus scholasticus clarius eam docere potuerit. Similia tradit Nyssenus in magna Catechesi cap. 36. ubi sic ait: Relle ergo nunc quoque Dei verbo sanctificatum panem in Dei Verbi corpus credo transmutari. Et paulò post: Hoc autem dat virtute benedictionis, in illud translementariā eorum quae apparent naturā. Damascenus etiam 4. lib. de fide cap. 14. transubstantiationem clarissime docet, his verbis: Corpus Christi non descendit de cœlo, sed panis & vinum transmutantur in ipsum corpus & sanguinem Christi. Euthymius in cap. 26. Matth. Quemadmodum supernaturaliter assumptam carnem despicavit, si ita loqui liceat: ita hac (id est panem & vinum) ineffabiliter transmutat in corpus & sanguinem suum. Similiter Theophylactus in idem caput Matthæi, panem & vīnum dicit transmutari & converti in corpus & sanguinem Christi. Et cap. 14. in Marcum, translementariā, id est substantialiter converti. Et caput 6. Joan. Transformatur (inquit) arcanis verbis panis ille per mysticam benedictionem, & accessionem sancti Spiritus, in carnem Domini. Demum Eusebius Emilianus, vel petiūs Eucherius Lugdunensis, homil. 5. de Paschate, aliquantò post initium, haec habet: Invisibilis Sacerdos visibilis creaturas in substantiam corporis & sanguinis sui, verbo suo, secretâ potestate, convertit. Et in fine: Ut tibi novum & impossibile non debeat videri, quod in Christi substanciali, terrena & mortalia communentur. Addit ibidem: Quando benedicenda verbis calostibus creature sacræ altaris imponuntur, antequam invocatione summi Numinis consecrantur substantia illius est panis & vini: post verba autem Christi, corpus & sanguis est Christi. Quid mirum autem, si ea qua verbo creare potuit, possit creare convertere? Imo jam minoris videtur esse miraculi si id quod ex nihilo agnoscitur condidisse, jā conditum in melius valeat transmutare. Requirere quid ei potest esse difficile, cui facile fuisit visibilia & invisibilia voluntaria imperio suscipere. Quo nihil clarius & expressius pro transubstantiatione dici potest. Unde patet mentiri Calvinum, cùm libro 4. Instit. cap. 17. §. 14. afferit illam non ita pridem excogitatum esse, & primis illis saeculis quibus prior adhuc vigebat religionis doctrina, fuisse ignoratam. Nam Patres quos citavimus, antiquissimi sunt, & plures ex illis tertio & quarto saeculo floruerunt. Turpius adhuc erravit Lutherus, cùm in libro de captivitate Babylonis cap. 1. dixit transubstantiationem esse inventum S. Thomæ, & opinionem Thomistarum, eamque fuisse approbatam à Papa in cap. Firmiter. Siquidem S. Thomas nondum natus erat, cùm editum fuit caput illud, & Concilium Lateranense celebratum. Constat enim illud Concilium

Juan anno 1215. fuisse celebratum, Sanctum verò Thomam natum postea anno 1224.

Quod si hæretici velint certare de nomine, & contendere nomen illud *transubstantiationis*, ut potè novum, non debere à Catholicis usurpari, dico majori jure illud usurpari posse à Catholicis, quām nomen *confusionalis*; nam istud auctoritate tantum trecentorum & debem Episcoporum, in Concilio Nicæno introductum est, ad vitandam molestiam hæreticorum, cùm anteā in Ecclesia fuisse inauditum. Nomen autem transubstantiationis comprobatum est à mille ducentis octoginta quinque Prælatis, qui aderant in Concilio Lateranensi. Praeterquam quod Authors suprà relati, qui vetustissimi sunt, conversionem panis in corpus Christi, & vini in sanguinem, multis aliis vocabulis, idem penitus significantibus, appellabantur; nempe transmutationem, translationem, trans-elementationem, &c.

ARTICULUS X.

Hereticorum testimonium, Calvinii heresis refellitur.

Cum Novatianus cap. 18. de Trinitate rectè dixerit, *Firmum esse genus probacionis quod ab Adversariis sumitur, ut veritas etiam ab ipsis inimicis veritatis probetur*: placeat hic referre quædam hæreticorum testimonia, quibus Catholica veritas de reali Christi præsentia in Eucharistia confirmari potest.

In primis ergo Lutherus, quem ipsi etiam Calvinistæ, virum Sanctum, & à Deo ad reformatam Ecclesiam electum, agnoscunt, tam clarè & apertè realem corporis & sanguinis Christi sub speciebus Eucharisticis præsentiam docet, ut de hoc nullus dubitatio ni locus superfit. Nam in epistola ad Argentinenses haec scribit: *Vellem quod posset mihi aliquis persuadere, nihil esse in Eucharistia, prater panem & vinum, magno ille beneficio me devinciret*; jam sapè gravidus curis in hac materia desudavi: *verum egredi capiens video, nulla elabedi via relista est, textus Evangelii nimis est apertus*. Et in sermone de Eucharistia tomo 7. acriter in Sacramentarios invehitur, eò quòd realem corporis Christi in Eucharistia præsentiam negent: *Satanas (inquit) hanc dubio author est eis hujus sacramenti Eucharistie labefactandi ac everendi; contendens planè, epoco ovo, nobis tantum relinquere putamina: hoc est, Christi corpus & sanguinem è pane & vino tollere, ut preser simplicem panem à pistore confellimus, nihil reliquum remaneat*. Item in Apologia de coena Domini haec habet: *Rogamus Sacramentarios ne petant à nobis ut illum textum probemus (Hoc est corpus meum) possunt enim ea de re consolare pueros vix septem annos matos, qui istorum verborum syllabus colligere discunt; siquidem Biblia Graeca, Hebraica, Latina, & Germanica extant, aut hoc est agant, ostendant Biblia in quibus scriptum est. Hoc est corporis mei signum. Quod si non possunt præstare, implicant aliquantus per suo ori silentium & imperient stylus suo quietero, donec ejusmodi Biblia in medium afferant. Et tursus ibidem in eos stylum aquens, subdit: *Doctor Carolostadius, ex his sacro sanctis vocabulis, Hoc est corpus meum, miserè distinxerit pronomen, Hoc Zwinglius autem verbum substantivum, est, maceras. Oecolampadius nomen Corpus, tortura subjicit. Alii totum textum excarnificant, & invertunt vocabulum, Hoc, ex primo in posteriorem locum deturbantes, & dicunt: Accipite, comedite, corpus meum quod pro vobis datur, est Hoc. Alii dimidiā partem textus crucifigunt, & vocem, Hoc, in medium collocant, & inquunt: Accipite, comedite, quod pro vobis datur, Hoc est corpus meum. Alii sic obiruncant, Hoc est corpus meum ad mei commemorationem: id est, corpus meum hic non debes adesse re ipsa, sed tantum**

commemoratio mei corporis, ut textus sonet. Accipite, comedite, hoc est corpus mei commemoratio quod pro vobis datur. Demum in libro de abroganda Missa, longam sit se habuisse disputationem cum Dæmone, qui sophistis argumentis contendebat, Christum non adesse sub sacrifici speciebus, à quo tamen, ut ipse ibidem testatur, convinci non potuit.

Potest etiam in confirmationem Catholicæ veritatis adduci quod ex Zwinglio refert Bellarmine libro 3. de Eucharistia capite 8. ubi ait quod tantus de reali Christi in Eucharistia præsentia erat in orbe terrarum consensus, antequam Carolostadius & Zwinglius apparere cœpissent, ut Zwinglius scribat in commentariis de vera & falsa Religione, cap. de Eucharistia, se valde occulte initio egisse, & cum paucis amicis consultasse negotium istud novi dogmatis proponendi: metuebat enim ne omnes offendetur, cùm nullum omnino sciret esse ejus sententia, quam ipse invehere in Ecclesiam cogitabat. Unde idem Zwinglius ibidem pag. 214. edidit. Tigur. ait Augustinum non auctor fuisse palam profiteri corpus Christi esse tantum figurativè in Eucharistia, quia tunc temporis invaluerat opinio de reali corporis & sanguinis ejus præsentia in hoc sacramento: *Facile (inquit) adducimus, Augustinum præ alias acuto perspicacique ingenio virum, sua tempestate non fuisse auctor veritatem proloqui, qua jam easum magna parte dederat. Videl omnino prius homo quid hoc sacramentum esset, & in quem usum esset institutum. Verum invaluerat opinio de corpore a carne.*

Demum Erasmus in epistola ad Conradum Pellicanum, Catholicæ veritati, de reali corporis Christi in Eucharistia præsentia, apertissime favet, & ab ea se nullatenus unquam dimoveri potuisse testatur. *Ad id (inquit) negavi semper me posse animum inducere, præferrimus cum Evangelica acque Apostolica littera iam evidenter nominent corpus quod datur; & sanguinem qui effunditur. Et infra: Si etsi persuasum est in synaxi: nihil esse prater panem & vinum, ego membratim dilecerpi malum, quam profiteri idem quod tu proficeris, & omnia perpetui malum, quam tali flagitio contra meam conscientiam admiso, ex hac vita demigrare.*

Potò Erasmus dubijs fidei author creditur; *Si inquis Catholicae religionis amor non admodum urgebat, ut in ejus defensionem vellet suam sententiam, suosque sensus tegere. Unde quidam acutè & lepidè, ad nomen Desiderii, quo Erasmus nuncupabatur, alludens, scripsit hos versus:*

Queritur, Erasmus dum se sit veritatem ad omnes:

Sitne Romanus, sitne Lutero tuus?

Cujus sit generis meritò dubitatur Erasmus.

Sed desiderium nullius esse puto.

Nihil ergo gratiae tribuisse existimandus est: imò nimium hæreticis favit, quibus prolusisse videtur, ut verè quidam dixerit: *Ubi innuit Erasmus, itinere Lubrixi; alter verò Erasmus ova foviisse, Luberum exclusisse, affirmarit.*

ARTICULUS XI.

Solvuntur argumenta Hereticorum, defūmpia ex sacra Scriptura.

O Bjiciunt primò hæretici verba illa Christi Joan. 6. ubi murmurantibus Capharnaïtis quod Christus dixisset, *Caro mea verè est cibus: Respondet Christus: Spiritus est qui vivificat, caro non prodest quidquam: verba qua locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. Qui bus verbis corrigitur videtur errorem Capharnaïtarum, qui sicut Papistæ existimabant carnem Christi realiter esse manducandam, monento ipsis spiritualiter tantum, & solà fide, ab eis esse sumendam. Hoc est potissimum Zwinglii fundamentum, in libro de vera & falsa*

falsa Religione cap. de eucharistia , hoc argumentum, murum abeneum, & adamantem infraclum appellat.

66 Verum murus ille, non aeneus, sed luteus, facile potest everti: respondet enim, ideo verba illa protulisse Christum, ut falsam imaginationem Capharnaitarum corrigeret: cum enim illi existimarent, carnem Christi in propria specie, & more communi edendam, mortuam scilicet, & divisam in frusta, ut bubulae carnes, & vervecinæ edi solent; opus fuit ut Christus explicaret modum quo ipsum edi oporteret, nimis realiter quidem, non tamen in propria specie carnis, sed aliena; propter quod dixit, *Caro non prodest quidquam*, id est caro carnaliter accepta, sub forma carnis, eo pacto quo carnem animalium sumitis: sed verba quæ locutus sum vobis, spiritus & vita sunt, continent enim spiritualem hunc, vivificum, & reconditum sensum, quod caro Filii hominis manducanda vobis erit, sumendo eam sub aliena specie, & tamen credendo eam veram Christi carnem esse. Vel ut explicat Cyrillus Alexand. lib. 4. in Joan. à cap. 14 ad 22. *Spiritus est qui vivificat, caro non prodest quidquam*: id est, caro mea, si esset purè caro humana, non prodest, sed quia conjuncta est spiritui, id est, Verbo unita hypostaticè, proderit vobis. Eodem modo verba illa explicat Augustinus tract. 27. in Joan. ubi sic ait: *Caro non prodest quidquam, sed quo modo illi (scilicet Capharnaitarum) intellexerunt, carnem quippe sic intellexerant, quomodo in cadavere dilaniatur, aut in macello venditur, non quomodo Spiritu agitur. Accedat Spiritus ad carnem, & prodest plurimi*, nō si caro non proderet, Verbum caro non fieret. Et paulo post: *Sicut illi intellexerunt carnem, non sic ego do ad manducandum carnem meam*. Non ergo adamantineum, sed vitreum est, illud haeticorum fundamentum, ut enim ejusdem Augustini verbis utar serm. 11. de verbis Apostoli: *Lucet quidem vanitate, sed frangitur veritate*.

67 Objiciunt secundò haeretici: Apostolus 1. ad Corinth. 10. & 11. appellat Eucharistiam panem: Ergo non est corpus Christi. Item hæc verba Marci 14. *Non bibam amodo de hoc genimine vitiis, donec bibam illud novum in regno Dei*, diæta sunt à Christo, post consecrationem calicis: Ergo est adhuc vinum post consecrationem.

68 Respondeo Eucharistiam, licet sit corpus & sanguis Christi, panem & vinum interdum in Scriptura appellari. Primo quia facta est conversio panis in Corpus Christi, & vini in sanguinem: Scriptura verò solet eum terminum qui per conversionem existit, appellare nomine termini leu rei ex qua facta est conversione. Sic Genes. 2. Eva vocatur os, quia ex osse per conversionem facta erat. Et Exodi 7. serpens factus ex conversione virgæ Moysis, vocatur virga. Item Joan. 2. vinum factum ex conversione aquæ, vocatur aqua. Secundò, quia Eucharistia retinet similitudinem & accidentia panis & vini, vocari potest panis & vinum; ut in Scriptura Genes. 18. & Actuum 1. Angeli qui habebant exterius speciem hominis, vocantur viri. Tertiò, cibus in Scriptura vocatur panis, unde cum caro Christi in eucharistia, sit verus animæ cibus, ipso attestante Joan. 6. *Caro mea verè est cibus*, non mirum quod illa interdum nomine panis designetur, sicut & sanguis nomine vini. Per quod patet ad locum Marci: maximè quia verè species vini sub quibus continebatur sanguis Christi, erant ex vitiis genimine. Addo ex Luca manifestissimum esse, hæc verba à Christo dicta fuisse, non de eo vino, quod consecraverat in sanguinem suum, sed de alio quod illis dederat in cœna typica agni. Narrat enim predictus Evangelista cap. 22. Christum dixisse: *Desiderio desideravi hoc pascha, id est, agnum, manducare vobiscum. Dico enim vobis ex hoc non manducabo illud, donec impleatur in regno Dei*. Ubi Lucas idem scribit de agno quod alii Evangelistæ scribunt de vino: hoc autem quod Lucas de-

agno scribit, non potest intelligi de corpore Christi: ergo quod alii scribunt de vino, non intelligitur de vino converso in sanguinem Christi; quia non est dubium, quin eodem tempore utrumque Christus dixerit de cibo & potu.

Objicit tertio Molinaeus in Clypeo fidei parte 2. 69. sect. 25. & sequentibus, primæ editionis: *Ex Evangelio constat, Christum accepisse panem, & benedixisse, fregisse, ac dedisse Discipulis suis, dicendo, Hoc est Corpus meum*: Ergo id quod Christus dabat Discipulis, erat panis simul & Corpus Christi; panis quidem realiter, & Corpus Christi significativè: aliqui enim (inquit) falsa erit illa pars narrationis, quæ dicit Evangelista, Christum panem accepisse, fregisse, & dedisse.

Confirmat hoc argumentum primò, quia cum Christus dicens, *Hoc est Corpus meum*, addiderit, teste Pauli 1. ad Corinth. 11. *quod pro vobis frangitur*, corpus Christi non est in Eucharistia, nisi eo modo quo frangitur: Sed frangitur in Eucharistia tantum significative, non verò realiter: Ergo non est in Eucharistia realiter, sed tantum significative.

Confirmat secundò: Verba illa Christi, *Hoc est corpus meum*, sunt sacramentalia, quandoquidem Christus ea proferendo, sacramentum instituit: Sed sacramentum est in genere signi: Ergo (inquit Molinaeus) non nisi de signo sui corporis locutus est Christus, signoque tribuit nomen rei significatæ.

Ad objectionem respondeo, concessio Antecedente, negando Consequentiam: veritas enim narrationis Evangelistæ, requirit ut id quod Christus dedit Discipulis, fuerit verè panis & corpus Christi, non quidem simul, sed succellivè: panis ante consecrationem, & corpus Christi post consecrationem, juxta illud Ambrosii lib. 4. de Sacram. cap. 5. *Antequam consecretur, panis est: ubi autem Christi verba accesserint, Corpus est Christi. Denique audi dicentem, Accipite & edite ex eo omnes. Hoc est corpus meum*. Sicut ergo Christus in Cana Galilæa, aquam in vinum vertens, poterat, amphoram aquæ plenam manibus tenens, dicere, *Hoc est vinum*, & eodem instanti quo hæc verba absolvebat, aquam in vinum vertere, eò quod significatio nominis demonstrativi *Hoc*, & veritas propositionis practicæ & factivæ sui objecti, metienda sit ex instanti quo absolvitur: ita similiter, ob eandem rationem, hæc propositio Christi panem, præ manibus tenentis, ac dicentis, *Hoc est corpus meum*, verissima fuit, quia cum esset practica, & factiva ejus rei quam significabat, ad ejus veritatem sufficiebat, quod in fine illius, hoc quod Christus demonstrabat, scilicet panis, in corpus Christi per transubstantiationem transiisset.

Ad confirmationem dicendum, illud ab Apostolo 75. additum, *Quod pro vobis frangitur*: intelligendum esse de Christi passione, quæ significatur per verbum de praesenti, quia quando Christus illa verba consecrationis protulit, erat proximè futura, & moraliter praesens, ut Beza ipse in eundem locum Apostoli expavit. Quapropter vulgata nostra veritatem praesens *τομέσθαι*, per futurum, tradetur. Et ita falsum est assumptum Molinæi, nempe Christi corpus non esse in sacramento, nisi eo modo quo in eo frangitur, cum sermo ibi non sit de fractione que erat in sacramento, sed quæ brevi futura erat in cruce & passione: in qua licet ossibus parcum sit, juxta illud: *Os non comminetis ex eo*; caro tamen Christi concissa, fracta, & dilacerata fuit. Addo quod, corpus Christi, ut est panis Eucharisticus, aliquo modo frangitur, non quidem secundum se, seu ratione sui, ita ut pars à parte divellatur, sed ratione specierum, quæ cum sint illius involucrum, ut accidentia sunt involucrum substantiarum; quod speciebus contingit, dicitur corpori Christi contingere: unde sicut substantia dicitur visibilis per

per accidens, ratione solum accidentium; ita quando franguntur species, dicitur corpus ipsum frangi, denominative à speciebus fractis.

74 Ad secundam confirmationem, concessio Antecedente, nego Consequentiam, ex eo enim quod verba illa Christi, *Hoc est corpus meum*, sunt sacramentalia, non recte colligitur illa duntaxat corpus Christi significare, quin potius oppositum inferendum est: verba enim sacramentalia, cùm sint practica, sive effectiva illius quod significant; sicut verba Baptismi; *Ego te baptizo*, verè ablunt; ita verba Eucharistiae, *Hoc est corpus meum*, efficiunt corpus Christi verè & realiter esse sub speciebus.

75 Objiciunt quartò haeretici: Apostolus 1. ad Corinth. 10. sic ait: *Patres nostri omnes eandem escam spirituali manducaverunt, & eundem potum spiritualem biberunt*: Atqui non manducaverunt carnem Christi, nisi solà fide, aut in figura: ergo neque nos aliter eam quam in figura vel per fidem manducamus.

76 Respondeo Apostolum non dicere, quod Judæi manducaverint eandem escam nobiscum, sed quod omnes eandem inter se escam manducaverunt, quia omnes tam boni quam mali Manna manducaverunt, mare transierunt &c. Quod si D. Augustinus interdum dicat, Patres antiquos eandem nobiscum escam manducasse, id debet intelligi de eadem esca, non quoad rem ipsam, sed quoad significationem, quatenus scilicet corpus quod re ipsa fulcimus in hoc sacramento, figurabatur per Manna & Agnum Paschalem, ideoque unum quid dici poterant, eo modo quo figura & figuratum, imago & res repräsentata per illam, ad modum unius se habent. Quod vero haec sit Augustini mens, aperte colligitur ex his quae scribit lib. 2. contra litteras Petilianae cap. 37. ubi sic habet: *Aliud est Pascha quod illi* (scilicet Judæi) *in ovo celebrarunt, aliud autem quod nos in corpore & sanguine Domini accipimus*. Ubi Agno Paschali opponit corpus Domini quod sumimus in Eucharistia; quod non faceret, si per corpus Domini, intelligeret tantum figuram corporis Christi; cùm etiam Agnus Paschalis hoc haberet, immo expressius quam panis materialis corpus Domini significaret, ut supra articulo 5. exponendo rationem D. Thomæ ostendit.

77 Objiciunt quintò: Memoria est tantum rerum absentium & præteritarum, non verò præsentium: Sed Eucharistia est commemoratione Christi, juxta illud Lucæ 22. *Hoc facite in meam commemorationem*; ergo Christus non est in ea realiter præsens.

78 Respondeo primò, negando Majorem: memoria enim potest esse rei præsensis, si illa sit occulta: nam licet Deus secundum essentiam ubique realiter præsens sit, quia tamen talis præsentia est occulta, Scriptura jubet nos ubique Dei memores esse: unde quod Eucharistia sumatur in Christi commemorationem, non excludit realem ejus præsentiam in hoc sacramento, sed tantum innuit eam esse occultam.

79 Respondeo secundò, Eucharistiam non esse commemorationem Christi simpliciter & præcisè, sed Christi patientis & morientis, juxta illud 1. ad Corinth. 11. *Quotiescumque manducabis panem hunc, & calice bibetis, morte Domini annuntiabitis, donec venias: passio autem & mors Christi jam præterierunt, unde potest earum memoria fieri in Eucharistia, licet Christus ibi realiter & substantialiter existat*.

80 Objicies sextò: In multis Scripturæ locis verbum *Est*, sumitur pro significat, ut cùm 1. ad Corinth. 10. dicitur: *Petra erat Christus*, & cùm in Evangelio Christus de se dicebat, *Ego sum vitis vera, Ego sum osium*. Itē Exodi 12. agnus qui à Judæis immolabatur, vocatur *P̄bās*, id est transitus, & ad Galatas 4. duo filii Abraham, esse duo testamenta dicuntur. Quidni ergo haec verba Christi, *Hoc est corpus meum*, *Hic est sanguis meus*, in eo-

dem sensu metaphorico, non licebit usurpare, eaque de figura & representatione corporis & sanguinis Christi interpretari?

Respondeo primò, quod si hic discursus valeret, probaret non solum licere haec verba Christi, *Hoc est corpus meum*, in sensu metaphorico & improposito usurpare, sed etiam ista: *Ego & Pater unus sumus. Hic tres unus sumus. Verbum caro factum est*. Haec enim verba non magis expressè significant consubstantialitatem Filii cum Patre, & unitatem naturæ divinae in tribus personis, quam ista, *Hoc est corpus meum*, realem existentiam Corporis Christi, sub speciebus panis: unde si haec verba tropis & figuris exposita sunt, cur non & alias? Vel si in aliis proprietates retinenda est, cur non etiam & in istis? Unde egregiè Augustinus lib. 3. de doctrina Christiana, cap. 10. Si animū occupaverit alicujus erroris opinio, quidquid aliter assurrit Scriptura, figuratu bomines arbitrantur. Recte etiam Sacramentarii verba ista Irenæi lib. 4. adversus haereses cap. 35. adaptari possunt: *Coguntur hi tales semper typos typorum, & imagines imaginum adinvenire, & nunquam figere animum suum in uno & vero Deo*. Sive ut loquitur Feijardius ejus commentator in cap. 12. lib. 1. *Umbris & metonymiis inbiantes, veri Corporis Christi usū excidunt. Similes Aësopi cani, qui panem quidem reliquit, in umbram autem ejus impetum fecit, & perdidit escam*, ut eodem cap. 12. S. Irenæus ait. Ioc eodem apostolo utitur Epiphanius contra Cerdonianos: *Coniungit (inquit) his canis proverbiū, qui umbra intentus non continuit quod babebat in ore, & in aquam intuens, & mox umbram aqua esse putans, quam cibum quem in ore jerebat, aperto ore etiam eū quem babebat amisit. Sic & hi, cùm viam repererint, & umbram asequi velint in suspicione eorum obortant, non solum cibum, qui in ore ipsorum, ut ita dicam, erat ex Deo donatus, amisentur sed etiam perniciem sibi ipsis attraxerunt*.

Respondeo secundò, concessio Antecedente, negando Consequentiam & paritatem: nam in aliis locis Scripturæ, in quibus signum nomen rei significatae gerit, additur aliquod subjectum, vel prædicatum, ex quo allegoricus sensus manifestè deprehenditur: immediate enim antequam Paulus diceret, *Petra autem erat Christus*, dixerat loquens de Hebreis, *bibebant autem de spirituali consequente eos petra*, proindeque sermo erat de petra spirituali, & de ejus signo. Similiter quando Christus dixit se esse vitem, vel ostium, determinavit ibi se loquè de vite & ostio spiritualibus, ut ex antecedentibus & consequentibus aperte colligitur. Item Exodi 12. non absolute enuntiatur de ipso agno, quod si phase, sed de ipsa cæmeronia esus agni, quod sit religio transitus, id est cæmeronia quæ repræsentatur; sic enim legitur, *Hec est religio phase*. Denique aperte Apostolus duorum filiorum Abrahæ nativitates, allegoricè duo testamenta interpretatur, subdit enim: *Quae sunt per allegoriam dicta*. At verò in nostro casu, planè oppositum contingit, verba enim quae Christus adjunxit prædicato sui corporis & sanguinis, dicens *quod pro vobis traditur, vel tradetur*: *Quod pro vobis effunditur, vel effundetur*, repugnant metaphore, vel allegoriae; quandoquidem quod traditum fuit, vel effusum, non erat solum figura corporis & sanguinis Christi.

Instant Calvinistæ: Christus Lucæ 22. & 1. ad Corinth. 12. refertur dixisse: *Hic calix est novum testamentum*, seu foedus in sanguine meo: At quod est in calice, non est testamentum & foedus, nisi metaphorice: Ergo verba quae Christus adjunxit prædicato sui sanguinis, non repugnant metaphore vel allegoriam, sed potius eam innunt.

Respondeo, concessio Majori, negando Minorem: vox enim testamenti secundum communem & usitatum modum loquendi, dupliciter sumitur. Primò pro voluntate testatoris, & hoc modo usurpatur à Marthæ, cùm dixit, *Hic est sanguis novi testamenti*. Secundò, pro instru-

Instrumen̄o authenticō quo declaratur voluntas testatoris, & hoc modo sumitur à Luca & Paulo dicentibus: *Hic calix novum testamentum est in meo sanguine, ita ut sanguis faciat hæc propositio: Hic calix est instrumentum authenticum meæ voluntatis, consistens in meo sanguine. Vel sanguis meus contentus in hoc calice, est instrumentum vicarius ex voluntate mea fideles habent jus ad percipiendam cœlestem hereditatem: unde falsum est sanguinem Christi qui est in calice, non posse dici testamentum & foedus in propria acceptione testamenti.*

85 Addo quod, testamentum & foedus in Scriptura, & lingua Hebraica, quā Christus utebatur, dicuntur esse hostia, seu victimæ cœla in confirmationem reconciliationis & concordiae: Sed Christi sanguis in calice, est victimæ cœla, seu pars victimæ cœlae pro reconciliatione generis humani: Ergo propriè testamentum seu foedus dici potest. De quo videri potest Maldonatus in versu 28. cap. 26. Matthæi.

86 Dici etiam potest cum Cardinale Perronio lib. 1. de Eucharist. cap. 36. quod phrasis usitatæ Hebræis, sacrificium pro foedore vocatur foedus, sicut sacrificium pro peccato, appellatur peccatum; unde Oscar 4. Sacerdotes cothederere peccata populi dicuntur, id est victimas oblatas pro peccatis populi: unde cum Christi sanguis positus in calice, sit victimæ pro peccatis nostris, phrasis usitatæ Scripturæ, & propriæ, foedus & testamentum novum dici potest.

87 Objiciunt septimè Calvinistæ, Christus variis locis Evangelii significat se non futurum in terra, post gloriosam Ascensionem suam; ut cum Joan. 6. Discipulis murmurantibus, quod pretium unguenti in caput ejus effusi à Magdalena, non esset potius datum pauperibus, dixit: *Pauperes semper habebitis vobiscum, me autem non semper habebitis:* At si Christus esset realiter & substantialiter præsens in Eucharistia, post gloriosam Ascensionem suam, adhuc remaneret in terra: Ergo non est realiter, & substantialiter præsens in Eucharistia.

88 Addit Calvinus lib. 4. instit. cap. 17. §. 27. *Scriptura testatur Christum, quod attinet ad naturam humana, ascendisse in celum, ibique mansurum usque ad diē judicij, & tunc demum & non ante, ad inferiora hæc loca rediturum: non igitur verum est, eum sapientia descendere, ut Papilla volunt.*

89 Hoc argumentum videtur Adversariis insolubile, unde perpetuò clamant nos destruere unum articulum Symboli, nemp̄ ascensionem Christi in celum, ejusque in celo permanentiam usque ad diem judicij. Verum hæc facile diffunduntur, Christus enim verbis quæ dixit ad Discipulos de effusione unguenti murmurantes, significare tantum voluit, quod non erat futurus in terra, post gloriosam ascensionem suam, præsentia ordinaria & familiari, in qua ei convenienter obsequia effusionis unguenti, aut similia: hoc verò non excludit, quin præfens sit in terra, aliâ præsentia, sed miraculosâ & supernaturali. Sicut cum Lucæ 24. apparuit in cœnaculo Discipulis, verè tunc cum illis erat, & nihilominus dixit illis: *Hec sunt verba quæ locutus sum vobis, eum adhuc esse vobiscum;* quia nimis tunc erat quidem realiter cum illis, sed præsentia miraculosâ & supernaturali, anteà verò fuerat cum illis præsentia ordinaria & familiari. Quod autem de præsentia ista, verba supra dicta Christi ad Discipulos intelligenda sint, ex eo patet, quod Christus ibi loquatur de præsencia quā habemus nobiscum pauperes; id enim requirit antithesis; *Pauperes semper habebitis, me autem non semper habebitis;* id est eo modo quo habetis pauperes, hoc est, visibiliter & humano modo conversantem.

90 Ad illud quod subdit Calvinus, respondeo realem Christi in Eucharistia præsentiam, cum mysterio ascensionis ejus in celum, & perpetuam ejus usque ad diem judicij in celo permanentiam, nequaquam pugnare; non enim debet celum deserere, aut descendere motu.

locali, ut fiat præsens in Eucharistia; nec repugnat illum simul esse circumscripтивè & modo connaturali in celo, & sacramentaliter, ac modo supernaturali & miraculoso in Eucharistia, ut fusiū infra declarabitur.

ARTICULUS XII.

Solvuntur objectiones Calvinistarum ex Patribus.

Purima objiciunt Calvinistæ Patrum testimonia, ad probandum Eucharistiam esse tantum figuram corporis Christi, illudque solum per fidem spiritualiter à fidelibus manducari, sed difficiliora tantum & obscuriora hæc adducemus, & exponemus; alia verò apud Cardinalem Perronium lib. 2. de Eucharistia videri poterunt.

Objiciunt ergo primò Hæretici: SS. Patres non-91 nunquam vocant Eucharistiam, signum corporis, antitypum, figuram, & representationem Christi: ut patet ex Tertulliano lib. 1. contra Marcionem, paulò ante medium, ubi hec scribit: *Sed ille usque nunc nec aquam reprobavit Creatoris quā suos abluit, nec oleum quo suos ungit, nec mellis & lacticis societatem, quā suos infantat, nec panem in quo corpus suum representat.* Et lib. 4. cap. 40. explicans illa verba Christi, *Hoc est corpus meum,* sic ait: *Acceptum panem, & distributum Discipulis, corpus suum fecit dicendo, Hoc est corpus meum, id est figura corporis mei.* Similiter Maximus in annotationibus libri Dionysii de Ecclesiastica hierarchia in cap. 3. dicit: *Dona in altari perfecta, id est Eucharistiae, symbola sunt, at non veritas, r̄ept̄a r̄astra & dñs.* Item S. Ambrosius lib. 1. de officiis cap. 48. assertit Christum hæc offerti in imagine, in celo in veritate. Demùm S. Augustinus in enarratione Psalmi 3. in principio dicit: *Christus adhibuit Iudam ad convivium, in quo corporis & sanguinis sui figuram commendavit, & tradidit Discipulis.* Et libro contra Admantum cap. 12. *Non dubitatis (inquit) Dominus dicere, hoc est corpus meum, cùm signum daret corporis sui.*

Ad haec omnia testimonia responderi potest primò 92 generali solutione, Patres quidem vocare interdum Eucharistiam, figuram, signum, & antitypum Corporis Christi, vel secundum species solas, & symbola externa, quæ sunt signa corporis Christi, non vacua, sed plena re significata, sicut pastillus significat carnes quas continet: vel etiam secundum totum constitutum ex corpore & speciebus, quod est signum corporis Christi, non simpliciter sumpti, sed ut patientis in cruce, cujus passionis & mortis Eucharistia est cōmemoratio & repræsentatio: quemadmodum enim Rex aliquis posset ludo publico victoriam olim à se reportatam ita exprimere, ut ipse suimet personam gereret, & repræsentaret: ita Christus in Eucharistia realiter existens, seipsum olim passum repræsentat. Item Eucharistia à SS. Patribus figura appellatur, quia symbolum est Corporis mystici, quod est ecclesia, cujus unitas per panem ex multis granis confectum repræsentatur, ut explicat Augustinus tract. 26. in Joan. Vel quia est repræsentatio glorie nostræ future, & fruitionis divinae essentiae, cuius est veluti pignus. Unde Prosper de corp. Domini: *Qui corpus Christi sumit, escam satiatis accipit, & aeternitatis poculum bibit.*

Quod verò interpretationes istæ legitimæ sint, partit ex ipsis SS. Patribus, qui eas aperte tradunt. Nam S. Augustinus citatus à Gratiano can. *Vtrum sub figura, de consecrat. dist. 2.* sic ait: *Corpus Christi & veritas & figura est. Est Veritas, dum corpus Christi & sanguis, ex pane & vini substantia efficitur. Figura verò est id quod exterius sensim.* Item eadem distinctione, can. *Corpus Christi, desumpto ex Hilario Papa, Leonis Primi successore, sic dicitur: Corpus Christi quod sumitur de* P aliam,

altari, figura est, dum panis & vinum videtur extra; veritas autem, dum Corpus & Sanguis Christi in veritate interioris creditur. Rerum etiam Claudius de Sanctis, Re-petit. 3. cap. 4. fol. 76. initio istud ex Anselmo. Christi benedictione panis fit corpus ejus, non significative tantum, sed etiam substantive. Neque enim ab hoc sacramento figuram omnino excludimus, neque eam solum admittimus. Veritas est, quia Christi corpus est. Figura est, quia immolatur quod incorruptibile habetur. Similiter Damascenus lib. 4. de fide cap. 14. in fine sic ait: Figura porro rerum futurorum idecirco dicuntur, non quod non vere corpus & sanguis Christi sint, sed quod nunc quidem divinitatis Christi per ea participes efficiantur, tunc autem intellectuali modo, ac per solum aspectum. Denique D. Ambrosius lib. 1. de officiis haec scribit. Hic umbra, hic imago, illuc veritas. Umbra in lege, imago in Evangelio, veritas in caelestibus. Ante agnus offerabatur, offerebatur & vitulus. Nunc Christus offeratur, sed offeritur quasi homo, quasi recipiens passionem, & offerit seipsum quasi Sacerdos, ut peccata dimittat. Hic in imagine, ibi in veritate ubi apud Patrem pro nobis quasi adlocutus intervenit. Hic ergo in imagine ambulamus, in imagine videmus. Illuc facie ad faciem, ubi plena perfectio, quia perfectio omnis in veritate est.

94 EX his ergo facile constat solutio ad omnia testimonia adducta: majoris tamen claritatis gratia, per singula discurrendum est. Unde ad Tertullianum respondeo ipsum in primo loco usurpare verbum illud, representare, pro demonstrare, seu praesentem exhibere: sicut in communī modo loquendi accipi solet, & ipse Tertullianus frequenter usurpat; sic enim lib. 4. contra Marcionem capite 22. dicit, Patrem representans. tem Filiū dixisse, hic est filius meus dilectus.

95 Ad secundum verò testimonium respondeo primò solutione generali adductā, quod cùm Tertullianus expressè dicat in illo loco, Christum panem corpus suum fecisse, id est in corpus suum convertisse, quando deinde subdit, *Hoc est corpus meum, id est figura corporis*, non intendit excludere realitatem, sed cum realitate etiam admittit significationem, & vult quod species illae externae, sint modo explicato, figura corporis Christi realiter contenti.

96 Respondeo secundò, Tertullianum eo loco solam declarare voluisse, quod Christus, id quod in veteri testamento fuerat figura corporis Christi, scilicet panem, effecit, instituendo Eucharistiam, per conversionem, corpus suum. Unde particula *id est*, non explicat prædicatum propositionis, seu *corpus meum*, sed subjectum nempè particulam *boc*. Qui sensus ex antecedentibus facile intelligitur, nam ibi docere intendit, Christum non venisse improviso, sed longè antea fuisse prophe-tatum, omnesque figuras legis implevisse, substituen-do scilicet pro figura veritatem. Inter exempla autem harum mutationum figuræ in veritatem, quas implevit Christus, hanc afferit, quod panis in veteri lege erat figura corporis Christi, juxta illud Jeremias 11. *Mittamus lignum in panem ejus, id est crucem in corpus ejus, & in nova lege Christus figuram illam implevit, scilicet in veritatem mutavit, convertendo panem in corpus suum. Unde statim subjicit: figura autem non fuisse, nisi veritatis corpus esset. Quæ ultima verba aperitè declarant, ipsum loqui de pane, qui in veteri testamento erat figura corporis Christi, non verò de pane Eucha-ristico; si enim de Eucharistia loqueretur, non diceret non fuisse figura, sed non esset.*

Nec mirari quisquam debet, quod particula *id est*, loco citato, non ad prædicatum propositionis, sed ad subjectum referatur; haec enim metathesis, seu transpositio, stylo Tertulliani, conciso, & involuto, familiaris est, sicut alia illa libro contra Præream cap. 29. *Christus mortuus est, id est unctus; ubi planum est vo-cem unctus, non ad mortuum, sed ad Christum (ex græco χρυσός, ab unctione dictum) referendam.*

Ad locum Maximi respondeo ejus sensum non esse,⁹⁷ quod dīna quæ sunt in altari, non sint in veritate cor-pus Christi, sed tantum quod non sint æterna ipsa beatitudine, & futura sanctorum gloria: seu quod participatio Eucharistiae non sit re ipsa, sed representatione tantum, gloria nostra futura, & fructus divinae essentiae. Hæc intentio Maximi manifesta est legenti antecedentia & consequentia in ejus textu: nam hic Author, cum Dionysio capite illo 3. caelestis hierarchia, quod interpretatur; inquit & cum D. Paulo ad Hebreos 10. tria distinguit; umbram, imaginem, & veritatem, um-bramque ait fuisse in lege veteri, imaginem esse in Evangelio, veritatem autem futuram in cælo, unde annot. 5. post verba citata in objectione, ait, *Dona perfecta in altari sunt imago, umbra fuit in sacrificiis legalibus, veritas erit in cælo.* Ex quo etiam facile intelligitur locus Ambrosii, dicentis *Christum hic offeri in imagine, in cælo in veritate.* non enim ibi opponit imaginem substantiae & veritati, sed tantum claræ notitiae; quia hic Christum velatum per fidem adoramus, in cælo facie ad faciem contemplabimur: unde vult tantum Christum offerri hic in imagine, hoc est in specie aliena panis & vini, cùm tamen in cælo appareat in propria specie. Id patet ex verbis ejus quibus explicat quod dixerat, ait enim: *Hic ergo in imagine ambulamus, in imagine videmus, illuc facie ad faciem ubi plena perfectio, quia perfectio omnis in veritate est.* Unde etiam pauci ante distinguens umbram ab imagine: *Ante (inquit) agnus offerabatur, offerebatur vitulus; nunc Christus offeratur, sed offeritur quasi homo recipiens passionem.*

In eodem sensu intelligenda sunt haec verba D. Bernardi ex serm. 33. in Cantica, quæ etiam objiciuntur ab hereticis: *Habeo & ego Verbum, sed in carne; & mihi apponitur veritas, sed in sacramento. Angelus ex adipe frumenti saginatur, & nudo satiatur grano. Me oportet interim quodam Sacramenti cortice esse contentum, carnis furfure, littera palea, velamine fidei.* Significat enim Angelos frui ipsa adipe, quia facie ad faciem intuentur Verbum, nos autem in conspectu non habere, nisi corticem sacramenti; nec enim videmus aliud quam species panis & vini, sed tamen intra eum corticem latere etiam granum, suprà dixerat Bernardus.

Denique ad Augustinum respondeo, quod licet lo-quendo de Eucharistia, eam signum & figuram corporis Christi appelleret, propterea tamen non excludit quin sub figura externa realiter includatur corpus Christi, neque dicit totam Eucharistiam esse figuram tantum corporis Christi, aut esse figuram vacuam, sed intendit Eucharistiam esse exterius figuram, & inter id plenam veritatem corporis Christi; quemadmodum columba quæ sed sit super caput Christi, Marci 1. & Lucae 3. erat figura Spiritus sancti, per speciem externam, & intus Spiritus sanctus, juxta illud, *Vidit Spiritum tanquam columbam, aut in specie columbae descendenter.* Unde, ut suprà vidimus, idem S. Doctor, apud Gratianum de consecrat. dist. 2. can. *Utrum sub figura, ait: Corpus Christi & veritas & figura est. Veritas, dum in virtute Spiritus sancti expansus & vini substantia ef-ficitur: figura verò est id quod exterius sentitur.*

Ex his intelliges quanta sit Religionis ostiæ perfe-catio, cui datum est id re ipsa habere quod signis tan-tum & figuris, tempore legis Mosaicæ adumbratum fuerat, & expectare claram hujus mysterii visionem, quæ beati perfuruuntur in patria. Unde Dionysius de Eccles. hierarchia cap. 5. ait, Ecclesiam nostram medium esse inter synagogam & caelestem Hierusalem, & propterea utriusque participem. Et Eucherius: *Tria (inquit) sibi Deus tabernacula fecit: Synagogam, quæ umbram habuit sine veritate: Ecclesiam, quæ veritatē & umbras habet: calum, ubi nulla sunt umbras, sed munda veritas.* Quod & Catechismus Romanus parte 2. titulo de eucharistia num. 3. eleganter exprefit, his verbis: *Satis mirari fideles numquam poterunt sancta Ecclesia*

Ecclesia perfectionem, ejusque gloriae altitudinem: cum in eam & calestern beatitudinem unus tantum gradus interesse videatur. Hoc enim cum cœlestibus cōmune est, ut utrique Christum Deum & hominē præsentem habemus, sed quo uno gradu ab eis distamus: illi præsentes beata visione perfruuntur; nos præsentem, & tamen ab oculorum sensu remorum, factorum mysteriorum admirabilis integrum se occultantem, firma & constans fide veneramur.

101 Objiciunt insuper Calvinistæ celebrem locum ex Augustino in Psalm. 98. ubi Christum sic loquentem ad Capharnaitas inducit: *Spiritualiter intelligite quod locutus fu: non hoc corpus quod videtis manducaturi esis, & bibitum illum sanguine quem fusuri sunt qui me crucifigent. Sacramennum aliquod cōmendavi vobis: spiritualiter in te ipsum vivificabit vos, caro autem non prodest quidquam.*

Verū hic locus rectè explicatur à D. Thoma hic quæst. 75. art. 1. ad 1. de corpore visibili & passibili ut tali, quale tunc erat: nam corpus Christi comedendum erat in aliena specie, & impassibiliter ac invisibiliter se habens. Nec obstat quod utitur ibi D. Augustinus pronomine demonstrativo *Hoc*, & relativo *Quod*. nam familiare est ut his vocibus demonstrentur & referantur res etiam secundum statum aliquem & modum accidentarium, ut cùm ille dicebat: *Non sum qui fueram, &c.* Et Ambrosius lib. 2. de Pœnit. cap. 10. refert quendam rectè dixisse: *Ego non sum ego: quia mutaverat vitam & mores.* Atque ita seipsum explicat Augustinus in Epist. ad Irenæum, verbis relatis de confecc. dist. 2. cap. 45. *Non hoc corpus quod videtis manducaturi esis, & bibitum illum sanguinem, quē fusuri sunt qui me crucifigent. Ipsū quidē, & non ipsum. Ipsum invisibiliter, & non ipsum visibiliter.*

102 Objiciunt etiam aliud Augustini testimonium, desumptum ex libro 2. de peccatorum meritis cap. 26. ubi sic ait: *Quod accipiūt, quamvis non sit corpus Christi, sanctum tamen est, quoniam sacramentum.*

At ibi manifestè loquitur Augustinus de pane Catichumenorum, quem vocat sacramentum, latè & impropriā significatione, id est sacram signum, vel unitatis inter fideles, vel ipsius Eucharistiae & corporis Christi.

103 Denique objicitur illud Augustini tract. 25. in Joan. *Quid paras dentem aut venire? Credete, & manducasti. Et istud ex tract. 26. Credere in eum, hoc est manducare panem vivum.*

Sed ad hæc facile responderetur, Augustinum ibi loqui de mandatione Christi spirituali, per fidem Incarnationis, non autem de Eucharistia; nondum enim pervenerat ad locum Evangelii ubi agitur de hoc sacramento, ut rectè observavit Bellarminus.

ARTICULUS XIII.

Solvuntur argumenta ex rationibus humanis.

104 **A**rgumenta desumpta ex rationibus humanis, quæ contra realem Christi in Eucharistia præsentiam objiciuntur ab hereticis, ad quinque præcipua reduci possunt. Objiciunt enim in primis, repugnare quod accidentia in Eucharistia sine subiecto existant, cùm inherentia sit de ratione accidentis, sicut perfectas est de ratione substantiae. Secundò dicunt repugnare corpus humanum esse inextensem localiter, cùm extensio localis sit effectus formalis quantitatis, subindeque corpus Christi non posse intra parvam hostiam contineri, & multò minus ponit in indivisibili, ut docent Catholicæ. Tertiò, asserunt repugnare quantitatem corporis Christi penetrare quantitatem panis & vini, & intra ipsum collocari; cùm impenetrabilitas sit de ratione corporis, & proprius effectus quantitatis. Quartò, contendunt

Geset. Theol. Tom. V.

implicare contradictionem, idem corpus indivisum manens, simul existere in pluribus locis, subindeque corpus Christi non posse esse in caelo empyreo ad dexteram Patris, & in terra in sacramento Eucharistiae, & multò minus simili ponit in pluribus altaribus per consecrationem dñe sa: un specierum. Demum dicunt, hac præsentia reali concessâ, multa Christi majestate prorsus indigna admittenda esse, nempe Christum aliquando in terram cadere, dentibus atteri, in ventrem & fecessum ire, à muriis devorari, vel corrodere, putreficer, ejus sanguinem acescere, & tandem cremari. Ecce quibus argumentis omnipotentia Dei humana contradicit infirmitas, quam possidet vanitas! inquit D. Augustinus in simili lib. 22. de Civit. cap. 11. ferè initio.

Kespondeo primò, non esse judicandum de Eucharistia, secundum principia philosophiæ & sensus communis, cùm hoc mysterium sit supra rationem humanam, & philosophiæ Aristotelicam, & Deus plura possit præstare, quā ratio nostra ut possibilia apprehendere. Unde Cyrillus Alexandrinus lib. 4. in Joan. cap. 13. comparans Christianos qui ex sensu volunt judicare de Eucharistia, Capharnaitis, qui dixerunt: *Quomodo potest hic carnē suam dare ad manducandum?* Docet multis verbis, hanc vocem esse Judaicam, & Christiano indignam, & ad extremum lib. 4. in Joan. cap. 2. concludit his verbis: *Si vero tu etiam nunc ē Judea, quomodo clamas, libenter banc tuum imperitiam egosecutus, quomodo de Aegypto exiisti interrogabo, quomodo in serpentem Mosaicā virga versa fuit, quomodo lepra manus affella, usq; momento temporis in prislinū statum restituta iterum fuit, quomodo in naturā sanguinis aquæ transierunt, quomodo patres tui per media maria, ut per aridam effugerint, quomodo per lignum amaritudo aquarum in dulcedinem recedit, quomodo ē lapide fontes aquarum fluebant, quomodo stent Jordanis, quomodo solo elemore inexpugnabilis Hierico cecidit!*

Kespondeo secundò sigillatim ad ea quæ objiciuntur. Ad primum quidem quod licet accidentia non possint naturaliter existere sine subiecto cui inhærent, benè tamen supernaturaliter & de potentia Dei extraordinaria: ncn magis enim est de ratione accidentis alteri inhærente, quā de ratione substantiæ per se subsistente; quod enim inhærentia est in accidentibus, hoc hypostasis seu substantia est in substantiis: cur ergo, sicut in mysterio Incarnationis humanitas Christi privatur propriæ hypostasi & substantiæ, ut in altero, scilicet in Verbo, subsistat; non poterit divinitus quantitas panis & vini in Eucharistia, carere inhærentiæ sibi debitæ, & sine subiecto existeret. Potestque id confirmari & illustrari ex Doctrina D. Basili, qui homil. 6. in Hexameron tradit p̄imā die creatam esse lucem per se subsistentem, & ab omni subiecto separatam. Verba ejus sunt: *Primo die ipsa natura lucis producta est, quarto autē die, Solis corpus, ut esset illi primogenita luci vehiculum, est conditum. Et infra subdit: Itaque ne mibi dixeris fieri hæc nō posse, ut lux à corpore Solis separetur. Neque enī ego lucis à Solis corpore separatione mibi ac tibi possibilē esse dico, sed afferendum esse censeo, qua mentis sola agitatione, cogitatione que disparari a se poljunt, eare ipsa se jungi facultate Creatoris utriusque naturæ posse.* Idem docet Nazianzenus in oratione de novo die Dominicō, & Theodoretus in quæst. super Genesim, quæst. 14. & 16.

Ad secundum dicendum, nullam implicare contradictionem, quod corpus aliquod liberetur ab extensione locali sibi connaturaliter debita: nam de essentia corporis non est extensio illa actualis, & dispositio partium in loco, secundum quandam correspondentiam ad illum, sed extensio tantum in ordine ad se, quæ consistit in ipsa multitudine partium, ex quibus constat ipsius entitas, apta coextendi loco, & spatio divisibili. Unde licet corpus Christi in Eucharistia careat extensione locali & ponatur in indivisibili, non propterē definit habere duas aures, duo brachia, duos pedes, &

quotquot partes habebat anteā; neque propterea desinit caput esse unicūm immediatē collo & non pectori; collum autem humeris & non pedibus, quamvis hæc omnia secundūm locum simul sint, & unico spatiū pūnto claudantur.

108 Porrò quōd corpus aliquod possit divinitū ab extensione locali liberari, tum autoritate Scripturæ, tum ratione probari potest. Christus enim Matth. 19. Marti. 10. Lucae 15. testatur, Deum posse efficere ut camelus transire per foramen acūs: At non potest camelus transire per foramen acūs, nisi locum non occupando, alioquin majus esset minus suo minori: Ergo divinitū potest corpus liberari ab extensione locali sibi connaturaliter debita. Ratio etiam suadet: Nam ut magnitudo suā mole replet locum, & aliud corpus extrudit, ita corpus grave, suā gravitate ponderat, & alia corpora deprimit: At fieri potest divinitū, ut corpus grave, suā gravitate non ponderet, & alia corpora sibi subiecta non deprimat, ut patet cū Christus super aquas ambulavit: Ergo etiam supernaturaliter & de potentia Dei absoluta fieri potest, quōd corpus aliquod privetur extensione locali sibi connaturaliter debitā, & quamvis habeat extensionem partium in ordine ad se, non tamen in ordine ad locum. Addo quod difficilius est, corpus quodcumque ē nihilo creare, aut in nihilum redigere, quām in punctum spatiū illud contrahere; & tamen certa fide credimus, duo prima à Deo effici posse: cur ergo tertium quoque divinitū esse possibile non credemus?

109 Iisdem rationibus patet, possibilem esse penetratiōnem dimensionum supernaturaliter: tria enim corpori conveniunt, quorum unum ex altero connaturaliter sequitur. Primum est habere partes extra partes. Secundum, coextendi & commensurari loco. Tertium expellere seu extrudere aliud corpus ex loco, seu non pati secum aliquam magnitudinem in loco sibi adæquato; & hoc tertium sequitur ex secundo, sicut secundū ex primō; ideo enim unum corpus non patitur aliud secum, quia replet totum locum; unde sicut potest supernaturaliter aliquod corpus ab extensione locali liberari, & esse extensum in ordine ad se, absque eo quōd sit extensum in ordine ad locum, quia prius per Dei potentiam potest separari à suo posteriori, cū ab illo non dependeat essentialiter; ita & potest unum corpus occupare locum, & tamen non expellere aliud, quod dicitur propriè penetratio corporum. Unde SS. Patres communiter docent, Christum de utero matris clauso, intemeratā videlicet manente integritate carnis, exiisse; idque prædictum fuisse Ezechiel 44. ubi describitur porta quædam clausa, per quam solus Dominus intrat, hanc enim portam uterum semper clausum Virginis Deiparæ esse docent Hieronymus in commentario hujus loci, & Ambrosius lib. de institut. Virg. cap. 7. Quæ est porta (inquit) nisi Maria, ideo clausa, quia virgo? Porta igitur Maria, per quam Christus intravit in hunc mundū, quando virginali fūsus est partu, & genitalia virginitatis claustra non solvit. Mansit intemeratum sepium pudoris, & inviolata integratatis duravere signacula, cū exiret ex Virgine. Et cap. 8. Hæc porta clausa erit, & non aperietur bona porta Maria, quæ clausa erat, & non aperiebatur: transiit per eam Christus, sed non aperuit. Asserunt etiam SS. Patres, Christum post Resurrectionem suam, intrasse coenaculum januis clausis; sicut in nativitate sua, ex utero clauso Matris exierat, Moli corporis (inquit Augustinus serm. 159. de tempore) ubi divinitas erat, ostia clausa non obstat: ille quippe non eis apertiis intrare posuit quo nascente virginitas Matris inviolata permanxit. Integra sunt omnia & obserata (subdit Hilarius lib. 3. de Trinit.) sed ecce assit medium, cui per virtutem suam universo sunt pervia. Nihil cedit ex solido, neque per naturam suam aliquid tanquam lapsu insensibili ligna & lapides amittit. Corpus Domini a se nō deficit, ut se se resumat ex nihilo;

& unde qui assit in medio est? Idem penetrationis miraculum eleganter declarat Cyrius lib. 12. in Joan. exponens enim verba illa Joannis, Cū ergo sero esset die illo una sabbatorum, & fores essent clausæ &c. hæc scribit: Obseratis foribus in medio stetit Christus, inastimabili quadam virtute, Deoq; convenienti supra rerum ordinem, omnemq; rationem humanam. Nemo enim dicat, quomodo quæso in crasso corpore cū esset Dominus, nullo tamen negotio, tame si janua clausa essent, penetravit, sed apud se cogite potius divinum Evangelistā hancquaquā hæc de aliquo nostris simili dicere, sed de eo potius qui Deo ac Patri assidet, atque omnia quæcumque vult facit. Oportebat enim cū Deus secundūm naturā suam sit ac verus nequaquam subiacere rerū ordinis sicut res ab ipso create, sed necessitatī ipsi, & omnī quæ aguntur rationi dominari. Alioqui enim quo paclō mare pedibus suis subjeceret, fluitusq; sicco pede tranaret, neque enī nostris corporibus aquæ substernuntur; aut quomodo alia miracula viriū Deo cōvenienti ederet! Et rursus exponens versum 26. ejusdem capitil. 20. Joannis, ait: Apparuit iterum suis discipulis mirabili ratione, ut Deus non enim sicuti nos aperiri sibi fores ingredienti jussit, sed eo negleto januam penetravit & in media domo repente apparet &c.

Docent etiam SS. Patres, quōd post Resurrectionem generalem, corpora glorioſa sanctorum, ratione doni luctabilitatis, quo erunt prædicta, alia corpora penetrabunt. Ita Author de cognitione verae vitæ apud Augustinum cap. 45. ubi hæc scribit: Corpus sanctorum resurget spiritale, quia velocitate, levitate, perspicuitate spiritibus erit aquale, & omne solidum erit ei penetrabile; sicut & corpus Domini, lapide clauso surrexit, & januis clausis intravit. Idem docet Damascenus lib. 4. de fide cap. 28. his verbis: Resurget corpus spirituale, immutabile, subtile; hoc enim significat spirituale, quale post Resurrectionem corpus Domini erat, cū per januas clausas transiret. Item Anselmus lib. de similitudinibus cap. 53. Quicunque Angelis assimilabuntur, eorū quoque liberariē necessariō consequentur. Itaque sicut Angelis nihil obſtitit, nec aliud eos impedire potest, vel conſtringere, quin pro velle suo cuncta penetrare liberrime; ita non erit aliquod obstaculum quod nos retardet, nulla clausula quæ nobis ulla tenus obſtit &c. Demū Laurentius Justinianus lib. de disciplina & pefectione Monachorum cap. 23. sic habet: Caro cū in hac vita degit & peregrinatur à Domino, animalis natura est; post verò Resurrectionis gloriā, tota spiritualis efficietur, ita ut omne solidum ei sit pervium; non clauſtris teneri poterit inclusa, non vinculis religata, non reſtricta custodibus, sed liberam ingrediendi & egrediendi ubique recipiet facultatem. Ex quo patet solutio ad tertium.

Ad quartū verò dicendum quōd quamvis repugnet idem numero corpus esse simul in pluribus locis circumscriptivè, non tamen implicat quod sit in uno circumscripti, tunc, & in pluribus aliis sacramentaliter: unde corpus Christi potest esse præsens in cælo circumscriptivè, & ad dexteram Patris in propria specie sedere, & simul in terra sacramentaliter ponit in Eucharistia, & in pluribus altaribus simul existere, ut diserte docet Tridentinum sess. 13. cap. 1. his verbis: Docet sancta Synodus, & aperie ac simpliciter proficitur, in almo Eucharistia Sacramento post panis & vini consecrationem, Christum realiter ac substantialiter, sub specie illarū rerum sensibilium contineri: nec enim hæc inter se pugnat, ut ipse Salvator noster semper ad dexteram Patris in cælo assideat, juxta modum existendi naturalem, & in multis nihilominus aliis locis sacramentaliter præsens suā substantiā nobis adsit. Idem tradunt SS. Patres: Basilius enim in sua Liturgia, sic Christum deprecatur: Veni ad sanctificandum nos, qui sursum Patri confides, & hic nobis invisibiliter coexistis. Et Chrysostomus lib. 3. de Sacerdotio, sub initium: O miraculum (inquit) o Dei benignitatem! Qui cum Patre sursum sedet, in illo ipso temporis articulo

De Veritate Eucharistiae.

173

articulo omnium manibus peritallatur! Item Gregorius Nyssenus in orat. de Palchate, sic ait: Sicut divinitas replet mundum, & tamen una est: ita Christus innumerabilibus locis consecratur, & tamen unum corpus est.

221 Ratio verò à priori, cur licet repugnet idem numero corpus circumscriptivè poni in pluribus locis, non implicet tamen illud fieri præsens sacramentaliter in pluribus altaribus, est quia præsentia localis & circumscriptiva sumitur à quantitate, & est effectus formalis illius, saltem secundarius: unde cùm effectus formalis secundarius multiplicari nequeat, immultiplicato primario, à quo essentialiter dependat; nec effectus formalis primarius multiplicari possit, nisi ipsa forma multiplicetur; quia effectus formalis primarius nihil aliud est quām ipsa forma, ut communicata subiecto, hinc fit quod non possint multiplicari præsentiae locales & circumscriptivæ, immultiplicata quantitate: cùm autem unitas numerica corporis à quantitate sumatur, implicat eam in uno & eodem corpore multiplicari. At verò præsentia sacramentalis non à quantitate, sed à conversione substantiae panis in corpus Christi desumitur; unde tot possunt dari præsentiae sacramentales, quot possunt poni conversiones: illæ verò, cùm non tribuant unitatem numericam corpori Christi, sicut quantitas, possunt in infinitum multiplicari, ipso Christi corpore immultiplicato, & eodem numero permanente.

Quid ergo juvet (inquit P. Nicolai in notis ad art. 1. quæst. 75.) alterari, an in pluribus locis unum corpus extendi posse? quod ad Eucharistia veritatē impertinens est, & plus nocet quām prodest, ad illius oppugnatores refellendos. Nam si propositio ista, Nullum corpus pluribus locis extensivè adesse simul potest, negetur simpliciter, jam deflebitur tota disceptatio ad incommoda quadam sensibilita quæ bujusmodi extensionem corporalē consequi posse, nec de corpore Christi quidquam amplius disceptatur, ac in opinione quam ut absurdā Catholicī plerique rejiciunt, momentum tanā veritatis & tam necessaria defensionis reponuntur: si autē concedatur, sicut concedi debet, quod extensivè quidem nullum corpus adesse simul pluribus locis posset, sed inextenso modo, qui supra dictis incommodis non afficitur, posset, intra cancellaria constringitur disceptatio, nec ex agatur extra propriā rationē corporis Christi, cui singularis est ille modus. Et rursus in Scholiis ad art. 5. quæst. 76. Impertinens (inquit) & frustaneum est ad veritatem Eucharistia astruendam, imò magis periculum & noxiū, quām proficuum & securum ad eam defendendam, ut unus corpus ass. ratur circūscribi pluribus locis posse, vel in pluribus locis per sua quantitatis extensionē esse; quia cū illo modo existendi, qualitercumque astruatur, nihil commune habet modus proprius quo Christus est singulariter insacramento, nec iisdem ac ille incommodis est obnoxius: putā ut corpus Christi dicatur simul esse suprase ac infra se, simul dextrorsum sib: ac sinistrors: sicut omnino necesse est in corporibus localiter extensis cōtingere prater alias plures antilogias vel contradictiones inde necessariò consequentes, ut quid simul federe idem corpus ac flere possit, vel quiescere simul & moveri, & similia, cū nihil tale modus corporis Christi patiarur.

222 Ad quintum in primis dico, Ethnicos & Judæos, simili arguento divinitatem Christi, & Incarnationis mysterium olim impugnasse: quare Augustinus Epist. 49. ait quod in Christum non crederemus, si fides Christianorum cœbinnum metueret Paganorum. Dicebant enim, Deum concipi, novem mensibus in utero mulieris portari, in cunis vagire, effurire, algere, crucifigi, mori &c. Dei maiestate prorsus indignum videri. Unde sicut Tertullianus in libro de carne Christi, ita respondet Marcioni: Quid indignus est Deus, & magis erubescendum; nasci, an mori; carnem gestare, aut crucem; circumcidere, an suffringi; educari, an sepeliri; in praesepi deponi, an in monumento

recondi? Ita nos respondemus Calvinisti: quid est indignus Deo, & magis erubescendum, esse in utero mulieris, aut in ventre nostro; ingredi per os nostrum, an exire per vias partus; decidere in terra, an tolli in cruce; sumi sine consumelia à muribus, an contumeliosè inter latrones crucifigi. Atqui si Deus illa non pertulisset, salutem non haberemus; si hec non ferret, vitam non haberemus, quia nihil est indignum, nihil molestum Deo, quod nobis utile esset. Addit idem Autho. ibidem, mysteria nostra fidei eo ipso Dei maiestate maximè digna esse, quod eorum dignitas ita sit supra rationem humanaam elevata, ut virileatur potius indignitas, si per eam duxerat consideretur: Quodcumque (inquit) Deus indignum est, nobis expedit. Salutis sum. si non confundar de Dominis meo. Natus est Dei Filius: non pudet, quia pudendum est. Et mortuus est Dei Filius, proflus credibile est, quia ineptum est. Et sepultus surrexit: certum est, quia impossibile. Et lib. 2. contra Marcionem ait t' aijumpisse Deum quedam sibi indigna, nobis autem necessaria, & idejam Deo digna, quia nihil tam Deo dignum, quam salus homini. Item in libro de resurrectione carnis docens quomodo paganorum scismaticæ & facetus refellere debemus: Assim (inquit) dicere, si hoc carni non accidissent, be. ignitas, & grata, & misericordia, & omnis vis Dei vivifica vatavisset, id est defuisset. Idem in præsenti dicere possumus: si Christus in Eucharistie sacramento non se ita defuisset, omnis vis carnis ejus vivifica defuisset, qui enim non manducat carnem filii hominis, vitatt non habet. Sicut ergo charitas erga homines, & hostis & salutis desiderium, Christum ad eum impulit, quem ejus maiestate Iudeis & Gerilis indigna vita sunt: ita & ad Eucharistie sacramentum instituendum, in quibus variis indigentibus voluit subjici, quem furor & insaniam hereticis videntur, sed quem infinitam ejus sapientiam mirum in modum commendant, ut Gregorius declarat Augustinus Concio 1. in Psalmum 33. cui titulus est: Psalmus David, cùm mutavit vultum suum coram Abimelech, & dimisit eum, & abiit. Qui Psalmus ordinatione Apostolotum in primitiva Ecclesia canebatur, cùm fideles ad Sacram synaxim accedebant, ut refert S. Clemens in libro de Constitutionibus Apostolicis. Sic ergo ait: Quasi furor & insaniam videbatur dare carnem suam manducandam hominibus, & bibendum sanguinem..... Sed Regi Aetis, id est stultis & ignorantibus. Dixerunt enim, Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? Arreptiū putabant Dominum, & nescire quod loqueretur, & insanire: ille autē qui noverat quod dicebat, in illa mutatione vultus sui, & quasi furore & insaniam. Sacraenta predicabat. Notant etiam aliqui, quod quando David coram Rege Abimelech stultum simulavit, diffuebant salvia ejus in barbam, ut ait Scriptura: quia cū saliva sit signum infantiae, barba verò sapientiae, & aetatis virilis: verba Christi quæ puerilam videbantur, quando carnem suam manducandam promittebat, infinitam ejus sapientiam & potentiam mirum in modum commendabant.

Respondeo secundò, negando ex vera & reali Christi mandatione sequi absurdâ illa & inconvenientia quæ objiciuntur ab hereticis: cùm enim Christus existat in Eucharistia, modo non passibili, sed impassibili, nullo modo leodi potest, proinde propriè loquendo non cadit in terram, nec pedibus conculeatur, aut dentibus atteritur, sed ita omnia penes solas species fiunt. Cujus exemplum habemus in horne; licet enim ipso cadente, corpus cadat, anima tamen in corpore existens non dicitur propriè cadere, sed tantum per accidentem, ad motum corporis. Nots alteratur etiam aut corruptitur corpus Christi in stomacho, per mandationem; sed integrum & incorruptibile perleverat, juxta id quod beatus Andreas

Ægeæ Proconsuli, ut Diis suis immolare hortanti, respondit: *Dio qui vivus & verus est quotidie immolo, non tantorum carnes, aut hincrum sanguinem, sed immaculatum agnum in altari, cuius carnes postea quas omnis populus credentium manducaverit, agnus qui sacrificatus est, integer perseverat & vivus.* Unde Cyprianus de cœta Domini: *Integer erogatur, distributus non demembratur, incorporatur & non injuriatur, recipitur, & non includitur.* Et Augustinus apud Bedam in cap. 10. prioris ad Corinthios: *Quando Christus manducatur, vita manducatur, nec occiditur ut manducetur, sed mortuus vivificat: quando manducatur, resicit, sed non deficit.* Non ergo timeamus fratres manducare istum panem, ne forte finiamus illum, & postea quod manducetur non inveniamus: manducatur Christus, vivit manducatus, quia resurrexit occisus. Item corpus Christi, cùm sit gloriosum & incorruptibile, in substantiam ipsorum lumentum non transit, sed eos potius in se spiritualiter mutat, ut docet idem sanctus Doctor lib. 7. Confession. capite 10. ubi loquens in persona Christi, sic ait: *Cibus ego sum grandium, cresce & manducabis me; nec tu me mutabis in te, sicut cibum carnis tuae, sed tu mutaberis in me.* Similia tradit Leo Papa Serm. 15. de Passione, his verbis: *Non aliud agit participatio corporis & sanguinis Christi, quam ut in id quod sumimus transcamus.*

214 Demum quod hostia consecrata putrefieri vel corrupti possit, nihil indecens infert quod veritati consecrationis, & verae ac reali Christi sub speciebus eucharisticis praesentiae aduersetur, ut haeretici objiciunt, quia in corpus Christi putrefactio illa seu corruptione non redundat, sicut nec in ipsis diuinitatem, proper intimationem unionem, injuria humanitatis, vel corporis infirmitates ac passiones redundabant. Sic Sol in coeno sine fôrdibus volutatur, nullam contrahens inde sceditatem, ut Basilius occasione Incarnationis exaggerat, & hoc accommodari potest. Sic in medio rubi flammei & ardoris Angelus qui personam Dei repræsentabat, nullam sentiens laesionem, ut Exodi 3. videri est. Quid ergo metuendum, ne quid ex illa hostiarum corruptione vel putrefactione Christus indignum patiatur. Unde Guilmundus de veritate eucharistie lib. 2. statim post initium, objicienti Berengario, *Quod caro Christi est incorruptibilis, potest autem corrumpi sacramentum si diuitiæ affervet, ita respondet: O lingua blasphemis affixa! promptior ad extorquendam superbè de Scripturis Dei suam perditionem, quam ad percipiendam cum fidelibus suavem refollisionem!* Et paulò post: *Nobis panis ille castissimus, illa Eucharistia, divinum illud manna, quod immaculata agnus carnem, impassibilem factam de sacris altaris sumimus, per quod & vivimus, & à corruptione salvamur, nunquam corrumpitur, numquam pueroscit &c.*

ARTICULUS XIV.

Solvitur alia obiectio hereticorum, & consensus Ecclesia Graeca cum Latina, quod transubstantiationem, & realem Christi presentiam in Eucharistia, breviter demonstratur.

225 Cum Petrus Martyr, Kemnitius, & Calvinista Catholicis non nunquam objiciant, Graecos à transubstantiatione semper abhoruisse, eosque realem Christi in eucharistia presentiam semper negasse, ut hujus objectionis, seu potius imposturæ & mendacii, falsitas aperte constet, hic breviter demonstrandum suscipio. Ecclesiam Graecam, quoad illa duo fidei nosse dogmata, consentire cum Latina, & nusquam inter Latinos & Graecos suisse controversiam, an panis verè & substantialiter mutaretur in corpus Domini, vel an Christi caro & sanguis sub speciebus eucharisticis realiter existentes.

Plura igitur hujus Ecclesiae Graecæ cum Latina con-sensu afferri possunt argumenta, seu testimonia, quæ videri possunt apud Bellarminum, lib. 3. de Eucharistia cap. 21. aliqua solùm hic subjiciam, quæ satis recentia sunt. Primum sumitur ex censura Orientalium ad Augustanam confessionem. Cum enim Lutherani Augustanam confessionem ad Patriarcham Constantinopolitanum, aliosque Episcopos Graecos misissent, ut controversiarum quas circa transubstantiationem panis & vini in corpus & sanguinem Christi nobiscum habent, eos judices constituerent, Censuram pro approbatione remiserunt, & inter alia, haec ad eos rescripserunt: *Multa de vobis referuntur, que nobis nullo patte probari possunt. Ecclesia igitur sancte illud iudicium est. In sacra Cena, post consecrationem & benedictionem, panem in illud ipsum corpus Jesu Christi, vinum autem in illius sanguinem, virtute Spiritus sancti transfere, ac immutari. Et paulò post dicunt, corpus Christi non descendere de caelo, ut in Eucharistia præsens adsit, sed fieri præsens, per transmutationem, & transitionem panis in corpus. Item ibidem afferunt, sub speciebus panis verum corpus Domini contineri.*

Secundum testimonium sumitur ex Petro Arcadio,¹¹⁷ Authore Graeco, qui in libro de concordia Ecclesiae Occidentalis & Orientalis in septem Sacramentorum administratione libro 3. cap. 2. haec scribit: *In Sacramento Eucharistia in primis Graci agnoscunt, & amplectuntur, quin & firmissime credunt veram metuositatem, transubstantiationem, ut satis constat ex antiquis, & omnibus etiam Patribus Graci, novissime autem ex ipsomet Ieronimia Patriarcha Constantinopolitano in cap. 1. sua Censura contra Lutheranos. Et quoniam eo nomine non utantur, sunt tamen autores aliorum nominum quibusnam eam, quamnam fieri possit, appellant & exprimunt. Dicunt enim metuositatem illarum sicut metuositatem metuositatem metuositatem καὶ μεταβολὴν μεταβολὴν μεταβολὴν, μετακίνητην μετασυχιῶν τούτων καὶ τελεότητα μετίηται, aliaque id genus. Offert autem huiusmodi exemplum Chrysostomus ad declarandam hanc mutationem homilia 5. de Penitentia seu de Eucharistia in Encyclia: *νέοντος προσομοίων, οὐδὲ ἀπομένειν διατελεῖν; οὐτοὶ καὶ διὰ τούτου συνελθοῦσι τὰ μεταρρίπτειν εὐφατίαν ιστανται. Sicut cera igni adhibita nibil substantia remanet, nibil superfluit, sic & hic mutatione consumi, corporis substantia.**

Hoc quidem notandum fuit, non propter Latinos, qui Graecos in hoc dogmate socios habent, & orthodoxye sentire judicant, sed propter haereticos, qui propria dedecora aliis adscribere non erubescunt; Petrum, inquam, pseudomartyrem, qui in libro contra Stephanum Gardinerum objecto 128. nimis impudentiam dicit, Gracos abhoruisse à transubstantiatione. Et Kemnitium, qui similiter, ut est hereticis familiarissimum, mentitur Graecos in Concilio Florentino admissere noluisse mutationem panis in corpus Christi. Nam in eo Concilio (quod graece scriptum, beneficio Gracorum extat, & licet euilibet perspicere verum) non fuit quæstio: *An panis verè & substantialiter vertetur in corpus Domini, prout neque ullo in alio Concilio, seu tempore, Latini cum Graecis banc controversiam discepserunt, sed quibusnam verbis illa ineffabilis mutatio fieret, in controversiam venit.*

Porro Graci Patres, uno excepto Marco Epiphonio, magnifice se sentire de verbis Domini, quibus solis fieri corpus Christi, profecti sunt, & argumenta in contrarium ex liturgia sumptu, fortia in specie, solida solutione profligaverunt. Ceterum ne dicant heretici, propter ea non describi loca ex libro Sanctorum Patrum de hac miranda mutatione, quod ea in eorum scriptis non extant, panca ex multis subjiciam. Et statim profert verba Cyrilli Jerosolymitani in Catechesi quarta & quinta mystagogica, Gregorii Nysseni oratione Catechetica capite 37. Chrysostomi homilia 82. in Matthæum, Damasceni libro 4. de fide capite 14. Theophylacti in

De Veritate Eucharistiae.

175

cap. 14. Marci, & tandem septimæ Synodi actione sextâ.
218 Tertium testimonium sumitur ex Syncdo habitâ
Constantinopoli anno 1642. sub Parthenio Patriarcha
Constantinopolitano : cùm enim à triginta ferè annis
Batavi Cyrilum Patriarcham Constantinopolitum
dolo fefellissent, & ab ipso in extrema senectute con-
stituto, suæ confessionis fidei testimonium, manu
ipsius scriptum & firmatum accepissent, quod apud
Batavos & Gallos tanquam Orientalis ecclesiae unam
sententiam & fidei confessionem ostentabant: Tunc
Parthenius Cyrilli successor, cùm dolum & fraudem
animadvertisset, Constantinopoli anno 1642. Concilium
cogit in quo Calvinistarum doctrina omnino pro-
scripta est. Sic verò habet Censura Concilii art. 17.
Τίνι θίνει ἡ Εὐχαριστία ὡς διαφοράν, ὡς μηδὲ αὐτῆς
ἴσηρις οὐ μὴ τόπος φαῖται τυπωθεῖσι, ὡς ἀλλὰ τῇ εκκλησίᾳ
ταλαιπώρια ἐλατρέσσιν, καὶ γάρ Φωτιὸς πατέρα μαζεύειν αἰλί.
Ωντος δὲ ὁρμήσεως ἐξ ιδιόματος ἄρτος οὐδὲ μητροπολίτα, αἱλία τὸ
τούμπιον παπικατεῖαι οὐ μᾶλλον εἰπεῖν Φαττιζόμενον, οὐ πάσις
αἰλίας αἰλάπλων, οὐ γάρ Ιησοῦς ἢ οὐρανοῦ θεοῦ οὐ τούτῳ
τοῦ εὐαγγελίου μου, αἱλία τεῦτο οἶσι τὸ εὐαγγελίον μου, γαρ τοῦ
τοῦ οἶσι τὸ εὐαγγελίον μου, Τότο μελαθεῖ τὸ ορθόματον οὐδὲ λαμβανόμε-
νος εἰ ιδιόματος, εἰ καλύμπει ἀγαθῶν οὐδὲ εἰ βοδομαθέος. Di-
vinam Eucaristiam ita discerpit, ut nibil ipsi aliud, nisi
figuram vacuanam relinquat, ac si adhuc umbra veteris le-
gis serviremus. Non enim dicunt, panem quem jam san-
ctificatum videmus, & manducamus, esse corpus Christi
verum; sed intellectum spiritualiter, aut poius phan-
tasticum; quod summam impunitati est. Non enim Iesu
dixit, hoc est corpus meum τύρα; sed hoc est corpus
meum, hic est sanguis meus: hoc scilicet quod videmus,
quod accipimus, quod manducamus, quod frangimus, cum
jam sanctificatum & benedictum est.

119 Alia profert testimonia Antonius Arnaldus Doctor Sorbonicus in eximio libro quem nuper edidit de perpetuitate fidei Catholice de Eucharistia: aliqua tantum hic exscribam, quae certiora videntur ac illustriora. Primum sumitur ex litteris à Paniotta Nicusio scriptis Adrianopoli 20. Decembris 1671. & ad Excellentissimum Dominum Carolum Franciscum Olier, Marchionem de Nointel, sacré Majestatis Christianissimæ ad Portam Ottomanam legatum, mis- sis, in quibus sic ait: *Vir excellentissime, cur non pudeat Calviniana heresios settatores, post tot Ecclesias Orientalis contra eos factas demonstrationes, post tot alium Synodales typis evulgatos, post Cyrilli Confessionis damnationem, post Meletii Sarigi Doctoris Ecclesiae Orientalis prolixam ipsius refutationem, post denique sapientia morata Ecclesia fidei sua confessionem, omnium fere Antistitutum suorum unanimi consensu & confirmatione nuperim publicatam, tam impudenter & pertinaciter banc Ecclesiam in consortium perniciosarum heresicon suarum advocare! Si enim Grecorum Ecclesia fidei confessionem scire cupiunt, quare eam solummodo à Cyrilli quatenus ob suspicionem heresios Sede Patriarchalis a Gracie expulsi, post occisi, ac ultimi publico anathemati traditi, confessione pertinet? Si querunt quid de vera & substanciali Iesu Christi Servatoris, in divino Eucharistia mysterio presenta, Graci credunt, inspiciant paulisper, libros officiorum sacerdotiorium, quos mox etiam vocant, & perlegant orationes quae quilibet Sacerdos ante & post sacramentorum assumptionem tenetur absolvere.*

320 Refert etiam praefatus Author testimoniū Patriarchae Constantiopolitanū, trium Expatriarcharum Constantinopolitanorū, Patriarchae Alexandrini, & quinque supra triginta Metropolitanorū, quo suam de Eucharistia fidem his vocibus, subscriptionibus suis munitis, Constantinopoli in domo Patriarchali indictione vigesima, mensis Januarii anni 1672. luculentissimè expresserunt: *Quoad terribile Eucharistia sacramentum credimus, & sine dubitatione confitemur, divinum Domini nostri Iesu Christi corpus esse invicibiliter præsens præsentia reali in Sacramento.* Nam p-

ratione sanctissimi Spiritus, modo supernaturali & infabili, panis in proprium Jesu Christi corporis, & viuum in vivum ejusdem sanguinem, realiter, verè & proprio commutantur. Credimus etiam integrum Christum offerre & scipsum offerre, ipsum integrum a recipientibus modo impennis manducari ..... Sacramentum hoc vera adorazione dignum est, in eo enim non minori venerationis cultu, corpus Jesu Christi Salvatoris à Divinitate assumptum, prosequitur, quām ipsam Divinitatem adoramus. Pro omnibus Christianis Orthodoxis, cum vivē, sumus via familiis, in sacrificium offeruntur.

Adducit etiam librum confessionis Orthodoxæ Dio-11 t
nysii Patriarchæ Constantinopolitani , cuius archety-
pus manuscriptus ad Regem nostrum Christianissi-
mum nuper delatus est , in quo haec habentur : *Ani-
madverendum est ut Sacerdos talis habeat intentio-
nem , quod ipsa vera substantia panis & substantia vini
transubstantiantur in verum corpus & sanguinem Christi . . . Transubstantiantur panis in verum corpus Christi ,
& vinum in verum sanguinem Christi , remanentibus
solùm speciebus visibilium . Quod multis ibi confirmatur ,
addiuturque huic mysterio exhibendum esse honorem
qui debetur ipso Christo .*

Item ibidem profert processum Synodalem à Dosi- 122
theo Patriarcha Jerosolymitano, in ipsa Synodi celebra-
tione die 20. Martii 1672. editum, cui & ipse Dositheus
Patriarcha, & Nectarius Expatriarcha, & sex Metro-
politani, & Archimandritæ, Presbyteri, Diaconi, & Mo-
nachi supra quinquaginta, subscriperunt. Titulus hu-
jusmodi tractatus hic est : *Titulus fidei Orthodoxæ seu
Apologia aduersus hereticos Calvinistas, Ecclesiam Orien-
talem, secum idem de Deo rebusq; divinis sentire accu-
santes : editus est à Synodo Jerosolymitana, sub Patriar-
cha Dosiaco. In eo auté opere indignati & ægro animo
conqueruntur, quod Calvinistæ (quos vanilegos, No-
vatores, Hereticos, mendacii architectos, apostatar, artifi-
ciosos Scriptura & Patrum, hereticorum more, expostiores
appellant) post Gæcorum Patriarchatum declaratio-
nes, post typis editam Confessionem Orthodoxam, post
reprobatas & anathemate percussas Cyrilli Lucasi, vel
saltensis illi attributas, impias responsiones, post sclem-
nes Iconomachorum, & præsentiam corporis Christi in
Eucharistia, & veram panis & vini in ejusdem corpus
& sanguinem transubstantiationem negantium, singu-
lis annis bis iteras excommunicationes; post Gabrielis
Archiepiscopi Philadelphiensis, Gregorii Protosyncelli,
Theophani Patriarchæ Jerosolymitani clarissimas lu-
cubrationes, Ecclesiam Græcum calumniari non cef-
fent. Fidem autem præsentia realis, & transubstantia-
tionis, articulo decimo septimo tam clarè exponunt,
ut nihil in Tridentino habentur apertius.*

Ibi etiam legere est authenticum & perillustre Cru-123,
ciadoris Patriarchae Armeniorum testimonium, datum
in civitate Sisensi anno 1672. quo Lutheranorum &
Calvinistarum hæreses detestatus, ait : *Faxit Deus ut
natio nostra tantum distet à talibus & similibus erroribus
Calvinistarum & Lutheranorum quantum calum à ter-
ris..... Dicunt corpus Christi non esse realiter in Eucha-
ristia, sed panem tantummodo & vinum, figuram & signa
corporis & sanguinis Jesu Christi, qua vim & virtutem
eorum recipientibus communicant..... Dicant substan-
tiiam panis & vini non converti in corpus & sanguinem
Christi, sed panem & vinum manere post consecrationem.
Missam non esse vernum sacrificium propitiationis, nec de-
bere offerri pro vivis & defunctis. Incongruum esse adora-
re Christum in Eucharistia, imò nec posse adorari sine ido-
lolatria. Enumeratis deinde aliis hujusmodi hæretico-
rum erroribus, sic concludit : *Nos igitur supra scriptum
Crucis ad Patriarcham nostram Ecclesiasticum, Epi-
scopis, Doctoribus, & Presbyteris, mox ut audiimus supra
allatas propositiones, mendacius referas, horrendas, ac tota-
litas penitusque contraria Ecclesie Catholica, & Aposto-
lica ejusdemque sententib[us], ut pares singulis, pro viribus**

conati sumus ē medio tollere ejusdē errores ac spurietas
huc uiae auribus nostris inauditas. Imō absit ut talium
heresum sola cogitatio in mentem nostram incidat; quin
potius ab ipsis totū animo abhorremus tāquam à mortife-
ro veneno, & adeo detestamur eas, ut ne quidem de ip-
sis aliquid audire velim. Cui censurę quatuor Archiepiscopi,
variique Sacerdotes subscripterunt.

124 Demum, pluribus aliis prætermisſis, in prædicto
libro de perpetuitate fidei, videri potest celebre testi-
monium Davidis Archiepiscopi civitatis Regiae Spa-
ham, ad Regem Christianissimum, à natione Armena
quæ versatur in Persia missum; datum in conventu
Episcoporum & Doctorum 10. Decembris anni 1671.
in quo Calvinistas Novatores, ponentes falsam imposta-
ram, fugendo Armenos esse communicantes eorum malitię
appellant. Adduntque: *Credimus & dicimus Christū
habere corpus & naturam humanam, quod largitur pre-
tiōsē omnibus dignē accipientibus, & habemus priuatum
fundamentū in verbo Domini Mat. 26. Hoc est corpus
meum, & sanguis meus, & non signum. Vnde indubita-
tē adoramus Christum in illo sacramento, & ille qui ta-
lia non credit, sit ipsi idolatria, nobis vero fidelibus est
salutaris atque optimus cultus.* Pariter credimus esse ve-
tam propitiationē vivis & defunctis..... Tales sunt inten-
tiones, Potentissime Rex, Episcoporum & Doctorum Ec-
clesie Armenae, quibus breviter ostendimus veracitati ve-
stra, quod non sumus tales, ut diffamarē nos receptores
talia enormia. Contra tam expressa, authentica & illus-
tria testimonia, nihil certe habent Claudius, & alii
haereticae pravitatis Ministri, quo se tueantur, præter
animi pertinaciam. Unde cum iisis [ut verbis Augusti-
ni utar] non tam disputationibus quam orationibus est
agendum: plus eis sine dubitatione praefamus, si ut con-
vertantur oremus. Ne cum tantis ingenis vel pereant,
vel alios perdant presumptio damnabilis.

DISPUTATIO II.

De sacramento Eucharistie secundum se.

Ad questionem 73. Divi Thome.

DE venerabili Eucharistie sacramento, secun-
dum se considerato, agit D. Thomas 3. parte
q̄uest. 73. ubi de ejus existentia, essentia, unitate,
necessitate, institutione, nominibus, & figuris dis-
serit. De his pariter in hac disputatione nobis incumbit
agendum, invocata prius hujus admirabilis sacra-
menti gratiā verbis Divini Areopagitæ qui cap. 3.
Ecclesiastice Hierarchie aucturus de eucharistia, sic
prefatur: *Emitte o Deus tuam bonam gratiam, x̄ij
et tu a jadō, & revelans involuera amigatum, que
symbolicē hoc sacrificio circūvocanur, clare te ipsū no-
bis ostēde, & imple oculos luce illa incōprehensibili, &c.*

ARTICULUS PRIMUS.

*In quo essentialiter confitit sacramentum Eucharistie, &
pro quo supponat?*

§. I.

*Premisso quod apud omnes est certum, & referunt
sunt sententiae.*

EUcharistiam esse verum & proprium novae legis
sacramentum, ut certum & indubiatum supponimus;
hoc enim hoc nomine in Scriptura non appellatur,
ex ipsa tamen apercit colligitur, convenire Eucha-
ristiae quidquid ad rationem sacramenti pertinet; ni-
mum esse signum sensibile, à Christo permanenter

institutum, ad significandam & efficiendam gratiam.
Dicit enim Joan. 6. *Panis quem ego dabo, caro mea est
pro mundi vita..... Qui manducat hunc panem, vives
in eternum. Nisi manducaveritis carnem filii hominis,
& biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vo-
bis.* Ubi nomine panis aliquid sensibile designatur, &
per vitam, ipsa gratia, quæ est vita spiritualis animæ,
significatur. Constanter autem & permanenter usque
ad mundi finem institutam fuisse, significavit Christus Lucae 22. quando post consecrationem addidit:
boc facite in meam commemorationem. Quod interpre-
tans Paulus 1. ad Corinthios 11. *Quotiescumque (in-
quit) manducabis panem hunc, & calicem bibetis,
mortem Domini annuntiabitis donec venias, in fine sa-
culorum, ad mundum judicandum: Ergo ex Scrip-
tura evidenter colligitur, eucharistiam esse verum
& proprium novae legis Sacramentum. Quod ita mani-
festum est, ut Vazquez hic disputatione 167. cap. 1.
fusè contendat, nullum haereticum in speciali negasse
Eucharistiam esse sacramentum; licet plures malefici
serint de reali præsencia Christi in ea. Imō addunt ali-
qui, ipsum Mahometum cap. 4. Alcorani fateri, hoc
sacramentum esse veneratione dignum, ut notat Pra-
teolus lib. 11. verbo *Mahometes* prope finem. Nulla
ergo de hujus sacramenti existentia est inter Catholicos
controversia: sed gravis difficultas est in explicando,
in quo consistat formaliter. Ratio dubii est, quia in
hoc sacramento multa concurrunt, scilicet species con-
secratæ, verba quibus consecratur corpus Christi sub
speciebus contentum, usus seu sumptio; de quibus
dubitari potest, utrum pertineant ad essentiam hujus
sacramenti, vel in quo ex illis consistat.*

In primis enim haeretici nostri temporis, Lutherani
scilicet, Zwingiani, & Calvinistæ, existimant hoc sa-
cramentum non consistere in aliqua re permanente, sed
in solo usu, seu sumptione; ita quod sicut aqua in Bapti-
tismo non habet rationem sacramenti, nisi quando
actu applicatur; ita [inquit] panis eucharisticus
non habet rationem sacramenti, nisi quando actu man-
ducatur, non vero quando conservatur in pixide.

Ex Catholicis vero, qui universaliter tenent hoc sa-
cramentum in aliqua re permanente consistere, Au-
reolus apud Capreolum in 4. dist. 8. art. 2. docere
videtur sumptionem esse partem integrantem hujus
sacramenti, eo modo quo satisfactio est pars integralis
sacramenti Poenitentiae. Alii vero, ut Cornejo,
Delugo, & Bernal, docent consecrationem, seu actionem
qua panis & vinum in corpus & sanguinem Christi
convertuntur, intrinsecè & essentialiter concurrere
ad constitutionem sacramenti Eucharistiae.

Demum inter Thomistas & recentiores controversia
est, an corpus & sanguis Christi in recto per-
tineant ad constitutionem sacramenti Eucharistiae, vel
solum in obliquo & de connotato. Alanus enim, Suarez,
Vazquez, Sylvius, & alii, docent sacramentum Eu-
charistiae esse quoddam compositum resultans ex specie-
bus consecratis, & corpore Christi in eis contento; ita
quod Christus etiam in recto pertineat seu concurrat ad
hoc sacramentum constitutendum. Thomistæ vero asser-
unt sacramentum Eucharistiae solum supponere pro
speciebus consecratis, in obliquo tamen & de connota-
to importare corpus Christi ut contentum; consecratio-
nem ut actionem per quam efficitur, seu conficitur; &
ipsam sumptionem, tanquam aliquid ad quod ordinatur;
ita quod ordo ad ista sit essentialis huic sacramento, non
tamen componatur ex illis, tanquam ex partibus essen-
tialibus, atque integralibus.

§. II.

Rejetis aliis sententiis, vera flatu.
Dico primum: Sacramentum Eucharistiae in solo usu
seu sumptione non consistere.

Conclusio

de Sacramento Eucharistiæ secundum se. 177

Conclusio est certa de fide, & definita in Tridentino sessione 13. can. 3. his verbis: *Si quis dixerit peractâ consecratione in admirabili Eucharistiæ sacramento, non esse corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi, sed tantum in usu, di. sumitur, non autem ante, vel post, & in hostiis seu particulis consecratis, qua post communionem reservantur, vel supersunt, non remanere verum corpus Domini, anathema sit.* Et cap. 3. sic ait: *Illud in Eucharistia excellens & singulariter reperiatur, quod reliqua sacramenta tunc primum sanctificandi vim habent, cum quis illis uitetur, at in Eucharistia ipse sanctitatis auctor ante usum est.* Nondum enim Eucharistiam de manu Domini Apostoli suscepserant, cum vere tamen ipse affirmaret, *corpus suum esse quod præbebat; & semper hæc fides in Ecclesia Dei fuit, statim post consecrationem, verum Domini nostri corpus, verumque ejus sanguinem, sub panis & vini specie, unâ cù ipsius anima, & Divinitate existere.* Quibus verbis Concilium hanc rationem insinuat, quæ probatur primò nostra conclusio. Tunc censetur esse sacramentum Eucharistiæ, quando verum est illi adesse corpus & sanguinem Christi: Sed ante usum & sumptuosa, verum est in Eucharistia corpus & sanguinem Christi contineri. Ergo ante usum & sumptionem, est Eucharistiæ sacramentum. Major patet, haeretici enim, præsertim Lutherani, & Zwingiani, idèo volunt hoc sacramentum consistere in solo usu, quia existimant tunc tantum in eo esse corpus & sanguinem Christi. Minor verò sic ostenditur. Tunc aderat in nocte coenæ corpus Christi, quando hæc verba prolatæ sunt, *Hoc est corpus meum, si enim tunc non adfuerit, hæc tota propositio fuisse falsa, & Christus mendacium protulisset:* Sed antequam comederetur & biberetur, Christus protulit illa verba: Ergo erat ei præsens ante sumptionem; & consequenter etiam modò quando proferruntur verba à Sacerdote. Minor patet, præsertim de calice, siquidem Apostoli omnes successivè ex uno & eodem calice biberunt, nec Christus protulit verba, nisi semel.

6 Negant Minorem utriusque argumenti Sectarii, sed in reddenda ratione negati differunt: Aliqui enim dicunt, quod Christus non prius verba consecrationis protulit, quæ cibum & potum Discipulis suis dederit: idque probant ex verbis Matthæi 26. ubi sic legitur: *Accipit Jesus panem, & benedixit, ac fregit, & deditque Discipulis suis, & ait, accipite & comedite, Hoc est corpus meum.* Alii verò fatentur quidem cum Calvinio, verba illa, *Hoc est corpus meum,* prolatæ fuisse ante mandationem, sed dicunt non fuisse impleta & verificata nisi in ipsa mandatione; idque probant, quia cùm aliquid promittitur sub conditione præcepti, non impletur præmissio, nisi præceptum impletatur: Christus autem simul conjunxit præmissionem & præceptum: præmissio enim fuit, *Hoc est corpus meum;* præceptum verò, *Accipite & comedite,* & consequenter corpus Christi non fuit præsens vel significatum, nisi cùm Apostoli acceperunt & comederunt panem.

7 Sed contra primam responsionem est, quod non ex ordine verborum Scripturæ, sed ex eorum sensu & significatione colligi debet quid Christus prius, & quid posterius in sacra coena fecerit; alioquin cùm Marcus cap. 14. sic habeat de calice: *Gratias agens dedit eis, & biberunt ex illo omnes, & ait illis, hic est sanguis &c. li- ceret inferre, Christum non nisi post actionem bibendi, verba consecrationis protulisse; quod tamen falsum esse debet, etiam apud haereticos; alias enim pronomen, hic, non demonstrasset; nec Apostoli sumpsissent sacramentum: Debet ergo ex solo sensu verborum Scripturæ, colligi ordo eorum quæ à Christo in ultima coena facta sunt: sensus autem cogit ut dicamus prius verba consecrationis à Christo fuisse prolatæ, quæ dederit Discipulis cibum & potum, quia nimirum illa verba, *Accipite & manducate, hoc est corpus meum,* continent rationem, cur debuerit comedî ille*

cibus, ut denotat illa particula causalis, *utrum,* prius autem debuit ratio illa ab audientibus percipi, quam eis daretur cibus ille manducandus, ut videlicet scirent quid acciperent. Addo quod, si invitantur ad manducandum, quia est corpus Christi; & ad bibendum, quia est sanguis; prius fuit sanguis & corpus Christi, quam biberent & manducarent.

Quoad secundam responsionem, ex eo impugnatur, 8 quod si verba illa, *Hoc est corpus meum,* continerent præmissionem, deberent exprimi per verbum futuri temporis, sicut fit in aliis præmissionibus; sic enim de Baptismo loquitur: *Qui crediderit & baptizatus fuerit, salvus erit: At Christus non dixit, Hoc erit corpus meum, sed Hoc est corpus meum: ergo verba illa præmissionem non continent.*

Probatur secundò conclusio ex SS. Patribus: Cyril 9. lus enim in epistola ad Calofyrium, de quibusdam qui dicebant quod corpus Christi non remanebat sub hoc sacramento, si in crastinum referretur, quia (inquietabant) de Agno Paschali qui erat figura hujus sacramenti, non remanebat quidquam usque mane, ut præcipitur Exodi 12. de illis, inquam, qui id attorbant, sic ait: *Insanitum quidam dicentes mysticam benedictionem cessare à sanctificatione, si quæ ejus reliquia remanserint in diem subsequentem: Non enim mutatur sacramentum corporis Christi, sed virtus benedictionis, & vivificativa gratia jugis est.* Item Clemens Epist. 2. quæ inscribitur ad Jacobum fratrem Domini dicit: *Reliquias fragmentorum corporis Domini custodire debent, ne qua puero in sacrario inveniantur; ne cùm id negligenter agitur, Corpori Domini gravis injurya inferatur.* Et Constitutio Apostolicarum lib. 8. cap. 13. *Suntant Diaconi reliquias, & in tabernaculum inferant, &c.* Tabernaculum autem intelligit armarium sive arculam, in qua propter varios usus, & nem. natim propter communionem infirmorum, sacra hostiae reconduntur & astervantur, sicut jam clivis aste. variolebant. Inde usus argentearum vel aurearum Columbarium, id est vasorum vel pixidum, quæ sub illa figura, in symbolum Spiritus sancti formabantur, ad facram ibi Eucharistiam asservandam. Hinc etiam in primitiva ecclesia usus Turrium argentearum, in quibus corpus Christi asservari solebat, ut colligatur ex Gregorio Turonensi libro de gloria Martyrum cap. 86. ubi sic ait: *Accipiat turra in q. 1. ministerium (seu mysterium) Dominici corporis habeatur ferre banc ad ostium caput: Diaconus, ac templū egressus est, ut eam altari superponeret.* Inde pastophorus quoque nomine, quod juxta graecum παστόφορος, sponsi thalamon significat, & propter illi arculae vel pixidi olim inditum, in qua includebatur corpus Christi asservandum. Hinc denique Ciborii nomen, quo passim à Latinis eadem paxis vel arcula appellari solet, eò quod verum animæ cibum contineat, scilicet Christum, qui Joan. 6. ait: *Caro mea verò est cibus.* Ex quibus omnibus aperitè constat, semper in Ecclesia Dei creditum esse, quod non simul cum usu definat esse corpus Christi in Sacramento Eucharistiæ, sed quod permanenter in eo conservetur. Unde Tertullianus lib. 2. ad uxorem, innuit, fuisse olim moris, ut fideles Eucharistiam secum deferrent, quam opportuno tempore reciperent. Basilius in epistola ad Cæsariam patritiam testatur, Anachoretas quæ non poterant commode sepius Ecclesiam frequentare, confueville Eucharistiam lecum in eremum deferre. Ambrosius in Oratione de obitu Satyri fratri sui cap. 7. scribit, eum in oratio involutam Eucharistiæ particulam suspendisse ad collum suum, in periculo naufragii, & eo auxilio fretum, se dejecisse in mare, ac liberum ad littus evasisse. Augustinus libro 2. de visitatione infirmorum cap. 4. dicit salutare esse ut corpus Domini servetur in gratiam infirmorum. Justinus Martyr, qui vixit primo saeculo post Apostolos, in secunda Apologia prope finem, scribit post sacra peracta in Ecclesia, Eucha-

Disputatio Secunda,

Eucharistiam dari confueville Diaconis, deferandam ad absentes, qui impediti fuerant ex causa rationabili, ne celebrationi mysteriorum interessent. Demum sanctus Hieronymus epistolâ ad Rusticum, laudat S. exuperium, episcopum Tolosanum, quod ob inopiam voluntariam cogere regar Christi corpus in canistro portare. Verba ejus sunt: *Nihil illo dittius, qui corpus Domini canistro vimineo, sanguinem portat in vitro.*

10 Probatur tertio conclusio ratione fundamentali: Eucharistia est sacramentum per modum cibi spiritualis animae: ergo sicut cibus naturalis, ante actualem mandationem, ita est cibus completem habens virtutem adaequatam ad nutrientem, ut ipsa mandatio sit tantum conditio necessaria, ut de facto nutrit, non vero pars intrinseca essentialis, vel integralis, ita similiter Eucharistia ante sumptuosa, sic est completem cibus, habens virtutem adaequatam ad spiritualiter animam reficiendam, ut ejus sumptio, sive usus, sit tantum conditio requisita ut virtus ejus habeat suum effectum. Ex quo confutata manet sententia Aureoli, afferentis sumptionem esse partem integralem sacramenti Eucharistiae.

11 Dico secundo: Consecratio non est pars intrinseca, constitutiva sacramentum Eucharistiae, sed duntaxat aliquid essentialiter ab eo connotatum, per modum fieri & viæ ad ipsum.

Probatur breviter: Actio per quam conficitur cibus corporalis, non est cibus ipse factus, neque aliquo modo illius pars, sed solùm aliquid in oblique connotatum, per modum fieri cibi, & viæ ad ipsum: At Eucharistia est instituta ut almonia & cibus spiritualis: Ergo consecratio, quæ est actio per quam conficitur, non est pars sacramenti, sed duntaxat aliquid connotatum, per modum fieri & viæ antecedenter se habentis.

Confirmatur: Sicut in Confirmatione consecratio materiae, quamvis simpliciter necessaria sit, & ad valorem sacramenti, & ad fructum ejus recipiendum; non est tamen pars intrinseca sacramenti, quia remota tantum ordinatur ad sanctificationem fidelium: ita quia in sacramento Eucharistiae, consecratio non ordinatur immediatè ad sanctificandos fideles, sed ad sanctificandam materiam, quæ deinde cedit in sanctificationem fidelium, non potest dici pars intrinseca hujus sacramenti.

12 Dico tertio, corpus & sanguinem Christi, neque esse sacramentum Eucharistiae, neque partem intrinsecam & essentialiem illud componentem.

Probant hanc conclusionem aliqui ex nostris Thomistis, ex eo quod corpus Christi non est quid sensibile, ut est in hoc sacramento: de ratione autem sacramenti, aut partis ipsius essentialis, est quod sit aliquid sensibile. Verum hæc ratio non multum urget, quia licet corpus Christi non sit sensibile per se, est tamen sensibile ratione specierum: ut autem aliquid sit pars essentialis sacramenti, sufficit quod sit sensibile per aliud, ut patet manifestè in contritione, quæ non est sensibile per se, sed tantum ratione alterius, & tamen juxta communem sententiam, etiam Thomistarum, contritio est pars essentialis sacramenti Pœnitentiae; nam id quod est sacramentum tantum in pœnitentia, integratur ex actibus pœnitentis, contritione scilicet, & confessione, tanquam ex materia; & ex absolutione Sacerdotis, tanquam ex forma. Unde hac ratione prætermissa

13 Melius probatur conclusio, supponendo duo quæ admittuntur etiam ab Adversariis. Primum est, in hoc mysterio species consecrata esse sacramentum tantum, corpus Christi rem & sacramentum simul, rem vero tantum, esse ipsam gratiam cibantem. Ita docet Dominus Thomas hic art. 1. ad 3. & art. 6. & communiter Theologi cum illo. Secundum est, nos hic loqui de constitutivo ejus quod est sacramentum tantum. His præmissis

Sic formatur ratio: Illud quod est res & sacramentum simul, non potest pertinere ad essentiam ejus quod est sacramentum tantum, tanquam pars intrinseca: Sed corpus Christi contentum sub speciebus, est res & sacramentum simul, quia & significat gratiam cibantem, & significatur à speciebus consecratis: Ergo corpus Christi non est pars intrinseca ejus quod est sacramentum tantum. Sicut ergo Baptismus non componitur ex ablutione & chartere, qui est res & sacramentum simul, sed solùm supponit pro absolutione sub praescripta forma verborum, in eaque sola essentialiter consistit: ita Eucharistia non componitur ex speciebus & corpore ac sanguine Christi, sed solùm supponit pro speciebus consecratis, in aliisque essentialiter consistit, & ex illis ac corpore & sanguine Christi, solùm unum efficitur, sicut ex continente & contento.

Respondent Adversarii, negando Majorem; nam 14 contritio (inquit) est res & sacramentum simul in sacramento Pœnitentiae, & tamen est pars essentialis ejus quod est sacramentum tantum.

Sed contra primò: Cui convenit significare aliud, & significari ab alio, non convenit significare tantum: Sed res & sacramentum simul, significat & significatur; sacramentum vero tantum, habet solùm significare; Ergo illud quod est res & sacramentum simul, non potest esse sacramentum tantum.

Contra secundo: Implicat quod effectus constitutus suam causam, & sit pars intrinseca illius; sed res sacramenti, est effectus sacramenti; Ergo implicat quod illud constitutus.

Confirmatur: Res sacramenti supponit sacramentum; Ergo non constituit, sed constitutum supponit. Unde ad illud quod objicitur de contritione, Respondetur, contritionem sub diversa ratione habere quod sit sacramentum tantum, & quod sit res & sacramentum simul. Nam quatenus sit sensibilis per signa exteriora, & quodammodo concipitur, ut informis, id est ut non formata per gratiam, est sacramentum tantum; est autem res & sacramentum simul, quatenus est formata per gratiam, sive simpliciter & absolutè, ut quando est contritio imperfecta, seu atritio; sive secundum quid, quatenus magis augetur & perficitur, per receptionem sacramenti, ut in Tractatu de Pœnitentia latius expomemus.

Alia ratione potest breviter suaderi conclusio: Omnia sacramenta secundum se tota, sunt quedam Dei instrumenta separata: At corpus & sanguis Christi, non sunt instrumenta separata, sed conjuncta divinitati: ergo neque sunt sacramentum Eucharistiae, neque pars intrinseca illius. Unde Tridentinum sess. 13. can. 1. ait corpus & sanguinem Christi contineri in Eucharistiae sacramento, nimur sacramentaliter, ut declarat can. 8. Hæc autem locutio esset improposita, si corpus & Sanguis Christi essent ipsum sacramentum Eucharistiae, vel pars intrinseca illud componentis, praesertim cum pars in toto non contineatur sacramentaliter.

Dico ultimò: Sacramentum Eucharistiae consistere 16 in speciebus consecratis, & pro ipsis supponere. Ita communiter docent Discipuli D. Thomæ, praesertim Soto in 4. dist. 8. qu. unicâ art. 1. ubi sic ait: *Sicut Sacramentum Baptismi supponit pro materiali ablutione, determinata per formam, quatenus est in fieri, ita sacramentum Eucharistiae supponit pro materialibus speciebus consecratis per formam, quatenus permanenter continent corpus, &c.*

Ratio etiam id suadet: Sacramentum enim est signum 17 rei sacræ hominem sanctificantis; Sed species consecratae sunt hujusmodi, significant enim gratiam ut cibantem hominem spiritualiter, subindeque ut sanctificantem ipsum; Ergo in ipsis consistit, & pro eis supponit sacramentum Eucharistiae. Unde D. Thomas hic art. 6. sic ait: *In hoc sacramento tria considerare possumus, scilicet id quod est sacramentum tantum, quod est panis & vinum, &c. Et in Prosa quam canit Ecclesia in festo Corporis*

de Sacramento Eucharistiae secundum se. 179

Corporis Christi ibidem S. Doctor sic ait: *Fracto de-
mum sacramento, ne vacilles, sed memento, tantum
esse sub fragmenio, quantum toto tegitur: Sed solae
species franguntur, & tegunt Christum: Ergo solae
species, Christum continent & tegentes sunt sacra-
mentum Eucharistiae, & pro ipso supponunt.*

28 Confirmatur ex dictis in precedentibus conclusio-
nibus: Sacramentum Eucharistiae non supponit pro
corpo & sanguine Christi, ut patet ex precedenti
conclusione. Nec pro verbis consecrationis, haec enim
transcendent, istud vero sacramentum permanet. Nec pro
ipsa consecratione, seu actione conversiva panis & vini
in corpus & sanguinem Christi; cum sit illa actio per
quam conficitur Eucharistiae sacramentum, non vero
ipsum sacramentum, ut in secunda conclusione decla-
ravimus. Nec pro sumptu, nam haec supponit sa-
cramentum jam confectum, & solum est illius appli-
catione, & conditio ut causet gratiam in homine, ut in
prima conclusione ostensum est: Supponit ergo pro
speciebus consecratis, quae eo ipso quod tales sunt, or-
dinem dicunt continent ad contentum, ad corpus &
sanguinem Christi, sive haec, licet non pertineant
in recto ad hoc sacramentum, pertinere tamen ad il-
lud in obliquu, quatenus continentur in illo. Ex quo
plura solvuntur adversariorum argumenta, ut patet
ex dicendis paragrapho sequenti.

§. III.

Solvuntur objectiones contra duas primas conclusiones.

29 Objecies primò contra primam conclusionem:
Objetio: Baptismus, Confirmatio, & alia novæ legis sa-
cramenta, consistunt in usu: ergo & Eucharistia: om-
nia enim sacramenta novæ legis sunt ejusdem generis.

Respondeo, concessio Antecedente, negando Con-
sequentiā; licet enim omnia sacramenta novæ legis
sint ejusdem generis, non tamen ejusdem speciei. Ra-
tionem discriminis afferit Divus Thomas hic art. 1.
ad 3. quia scilicet Eucharistia continet rem sacram ab-
solutè, nempè Corpus Christi, alia verò continent tan-
tum rem sacram, in ordine ad aliud, nempè virtutem
ad sanctificandum eos quibus applicantur. Hinc enim
sit quod Eucharistia perficiatur in sola consecratione
materiæ, alia verò in applicatione ad hominem san-
tificandum. Nam ex eo quod contentum in aliis sa-
cramentis, non est sacram absolutè, sed in ordine ad
aliud, sit quod debeant alteri applicari, ut illud sacram
contineant, quia non continent illud, nisi ut viale &
per modum transcendentis.

30 Objecies secundò: Cum sacramenta pendeant à di-
vina institutione, non existunt, si in illis conficien-
dis desit divina institutio: Sed si non manducetur pa-
nis Eucharisticus, deest in confienda Eucharistia di-
vina institutio: Christus enim instituendo hoc sacra-
mentum, jussit panem accipi & manducari: Ergo sine
manducatione, sine usu, non est sacramentum Eucha-
ristiae.

31 Confirmatur: Omne sacramentum novæ legis, de-
bet esse signum effectivum gratiæ sanctificantis susci-
pientes: Sed Eucharistia non causat gratiam cibantem
& nutrientem, nisi in actuali usu & sumptu: Ergo
talis usus & sumptus, est pars essentialis, vel saltem
integralis ipsius.

32 Ad objectionem respondeo, quod eti Christus in-
stituerit usum Eucharistiae, non tamen tanquam par-
tem essentialiem, vel integralem ipsius, quin potius
sicut licet natura instituerit seu ordinaverit cibum na-
turalem ad usum; prius tamen est verè & integrè ci-
bus, quam quis eo utatur. Ita similiter prius est cibus
Eucharisticus, sive sacramentum Eucharistiae, quam su-
matur & manducetur.

33 Ad confirmationem dico, de ratione sacramenti

non consistentis in usu, quale est Eucharistia, non
esse quod causet semper in actu secundo gratiam, sed
sufficere quod semper sit aptum eam caufandi; &
de facto ipsam conferat, propositis requisitis; atque
adeò posito usu, sive applicatione, tanquam conditio-
ne sine qua non.

Quæres, an Eucharistia caufaret gratiam, si point- 14
retur in stomacho hominis miraculosè, sine eo quod
in illum per oris manducationem intraret, ut à probatis
Authoribus refutetur contigisse cuidam Comiti Gallo,
juxta Massiliam: ille enim dum esset morti proximus,
& malè stomachi dispositione prohiberetur à
communione, & receptione Eucharistiae, quam arden-
ter exoptabat; allatam sibi hostiam, & super stomachum
positam, aperto divinitus pectore suscepit, & statim
obii.

Respondeo negativè: cum enim Eucharistia sit in- 15
stituta per modum cibi spiritualis animæ, non confert
gratiam sine actuali manducatione. Unde in illo mira-
culo eventu, Deus suâ virtute, praeter communem
regulas, dedit effectum sacramenti, sine manducatione
sacramentali, ex solo voto sacramenti, quia virtutem
suum sacramentis non alligavit.

Objecies tertio contra secundam conclusionem: In 16
sacramento Eucharistiae verba consecrationis sunt for-
ma intrinseca, & pars essentialis: Ergo & ipsa conse-
cratio, seu conversio panis & vini in corpus &
sanguinem Christi. Consequentia patet ex paritate ratio-
nis. Antecedens vero probatur ex Florentino dicente
Sacraenta novæ legis perfici rebus ut materiæ, &
verbis ut formæ: Ergo sicut in aliis sacramentis, verba
sunt forma intrinseca, & pars essentialis, ita & in Eu-
charistiae sacramento. Ratio etiam id suadet: Ideo enim
in aliis sacramentis verba sunt forma intrinseca & pars
essentialis, quia determinant materiam ad significan-
dum gratiam sanctificantem: Atqui etiam in sacra-
mento Eucharistiae verba consecrationis determinant
materiam, ad significandum gratiam: ergo sicut in
aliis sacramentis verba sunt forma intrinseca, & pars
essentialis, ita & in Eucharistia. Major patet, Minor
probatur. Species non sunt significativae gratiæ, nisi
ratione consecrationis, quæ fit per verba determinata: Ergo species determinantur per verba ad significan-
dam gratiam.

Respondeo negando Antecedens, ad cujus primam 17
probationem defumptam ex autoritate Concilii Flo-
rentini, dicendum, propositionem Concilii afferentis
sacramenta novæ legis perfici rebus ut materiæ, & verbis
ut formæ, debere per distributiohem accommodam ap-
plicari diversimodè diversis sacramentis; ita ut de illis
quæ consistunt in usu, possit dici ipsa intrinsecè compo-
ni ex rebus & verbis; de Eucharistia vero quæ non
consistit in usu, extrinsecè tantum; propter rationes
propositas, quæ oppositum concludunt de Eucharistia
ac de aliis sacramentis. Potestque hæc solutio illustrari,
ex eo quod idem Concilium post verba relata, statim
loquens de materia sacramenti Eucharistiae, dicit esse
panem & vinum quantum ad substanciali, formam
vero verba consecrationis: At constat illam materiam
non esse intrinsecam huic sacramento, quia est tan-
tum materia circa quam versatur consecratio, & quæ
per verba consecrationis destruitur: Ergo similiter ex
eo quod dicit verba consecrationis esse formam, non
potest colligi quod sint forma intrinseca.

Ad secundam probationem ex ratione petitam, re-
spondeo illud esse discrimen inter sacramentum Eu-
charistiae, & alia novæ legis sacramenta, quod verba in
Eucharistia efficiunt ipsum sacramentum, unde habent
determinare materiam per modum efficientis, & con-
sequenter extrinsecè, hoi autem per modum principali
constitutivi: quare hoc argumento, solùm concludit
specie in Eucharistia non habere rationem sacra-
menti, nisi quatenus cōmotant & dicunt respectum ad
verba

verba per quae determinantur ad significandum corpus Christi, & gratiam cibantem: atque adeo verba solum in obliquo debent dici pertinere ad essentiam hujus sacramenti.

§. IV.

Diluvens argumenta contra tertiam conclusionem fieri solita.

28 **C**ontra tertiam conclusionem in qua diximus corpus & sanguinem Christi neque esse sacramentum Eucharistiae, neque partem intrinsecam illius, objiciunt primò Recentiores plura SS. Patrum testimonia, quibus asserunt Eucharistiam componi seu constare ex speciebus & corpore Christi: dicunt enim in cap. *Hoc est de consecrat. dist. 2. Sacrificium Ecclesiae duobus constare, scilicet visibili elementorum specie, & invisibili Domini Iesu carne.* Et Ireneus lib. 4. cap. 34. ait, *Eucharistiam duabus rebus constare: terrena, & caelesti.* Item D. Thomas in 4. dist. 8. quest. 1. art. 1. quæstiunc. 1. ad 2. inquit, *Ex speciebus & corpore Christi fit unum sacramentum.*

29 Verum ad haec facile respondeatur, has omnes locutiones à nobis admitti, sed non deduci ex illis, quod sacramentum hoc, in recto, & prout in genere ligni, componatur ex Christo, tanquam parte, aut tanquam ex constitutente hoc sacramentum intrinsecè, sed tanquam quod Christus terminativè, ut res contenta, & significata, subindeque extrinsecè & in obliquo, ad hoc sacramentum pertineat; sicut objectum pertinet ad specificationem actus & potentiae, & signatum ad speciem signi, & sicut contentum est terminus quem essentialiter respicit ipsa res continens. Unde D. Thomas paulò ante verba in objectione adducta, ait: *Sicut in aliis sacramentis ex elemento & virtute quasi unum efficitur.* Virtus autem per quam alia sacramenta elevantur, non est sacramentum, nec pars intrinseca componens illud, nec ad illud pertinet in recto, sed tantum in obliquo: Ergo & in sacramento Eucharistiae corpus Christi non se habet per modum partis intrinsecæ, sed solum ad modum extrinseci connotati, seu per modum contenti, & significati.

30 Dices, D. Thomas loco citato afferit ex speciebus & corpore Christi fieri unum sacramentum: Sed ex speciebus consecratis & corpore Christi non potest fieri unum sacramentum, nisi utrumque sit pars intrinseca & essentialis ipsum constituens: Ergo etiam corpus Christi est pars intrinseca constituens & componens sacramentum Eucharistiae, una cum speciebus.

31 Respondeo, concilia Majori, negando Minorem; ut enim ex speciebus consecratis & corpore Christi, dicatur fieri unum sacramentum, sufficit quod ipsæ species consecratæ connotent corpus Christi, ut rem ab ipsis contentam & significatam, subindeque quod ipse Christus terminativè & in obliquo ad sacramentum Eucharistiae pertineat.

Ex speciebus ergo in recto importatis, & corpore Christi in obliquo, sit unum sacramentum, eò quod species non possint habere rationem sacramenti tantum, nisi contineant ipsum corpus Christi, quia alias non significant gratiam cibantem, cum non habeant eam significare, nisi ex determinatione facta per verba, quæ ut verificantur, debent species realiter continere corpus Christi.

32 Ex his solutæ manent duas rationes quas Vasquez hic disp. 165. cap. 5. adducit, & dicit esse evidentes. Prima est: Eucharistia est corpus Christi, seu constat corpore Christi, ut dicunt SS. Patres citati: *Hoc sacramentum est Eucharistia;* Ergo hoc sacramentum est corpus Christi, aut constat corpore Christi.

Secunda est: Spiritualis cibus constat corpore Christi; Hoc sacramentum est Spiritualis cibus animæ: Ergo hoc sacramentum est corpus Christi, vel constat corpore Christi.

Hæ rationes (inquam) solutæ manent ex dictis. Ad primam etiam responderur Eucharistiam à SS. Patribus appellari carnem vel corpus Christi, per Metonymiam, tribuendo contento nomen continentis, qui est frequentissimus modus loquendi. Similiter cum dicunt eam constare corpore Christi, solum intendunt, eam constare corpore Christi, ut re per eam significatæ, & in ipsa contentâ non verò ut parte intrinsecâ eam constitutive & componente, ut jam exposuimus. Quod verò hæc interpretatio legitima sit, & menti SS. Patrum consona, ex eo pater, quod etiam Patres & Ecclesia, passim afferunt, quod Eucharistia continet corpus Christi, & quod in hoc sacramento continetur corpus Christi: quæ locutiones (ut suprà annotavimus) essent valde impropriæ, si corpus Christi esset ipsam sacramentum Eucharistiae, vel pars intrinseca illud componens.

Ad secundam similiter dico, spiritualem cibam animæ, constare corpore Christi ut contento & significato, non ut significante & continentem; ideoque pertinere ad sacramentum Eucharistiae, tanquam terminum significationis connotatum ab ipsa, non verò tanquam rationem significantem, vel constitutivam ipsius signi.

Dices, Si corpus Christi non pertinet ad sacramentum Eucharistiae tanquam pars intrinseca essentiale, sed solum tanquam connotatum essentiale in obliquo importatum, non magis pertinet ad constitutionem Eucharistiae, quam gratia per eam causata, ut pte cùm gratia pertineat etiam in obliquo ad essentiam cuiuslibet sacramenti, quia est terminus & objectum sacramenti: Consequens est haereticum: ergo, &c.

Respondeo negando sequelam, & paritatem Majoris: Ratio verò disparans est, quia corpus Christi pertinet essentialiter ad sacramentum Eucharistiae, non solum ut quid significatum, & causatum, sicut gratia, sed etiam ut quid realiter praesens & contentum formaliter sub ipsis speciebus consecratis.

§. V.

Solvuntur objectiones contra ultimam conclusionem.

Contra ultimam conclusionem, in qua diximus sacramentum Eucharistiae consistere in speciebus consecratis, & pro ipsis supponere, quedam fieri solent argumenta, quæ breviter hic proponemus, ac diluemus.

In primis ergo objicitur: Sacramentum Eucharistiae secundum se est adorandum vero cultu latræ, ut docet Tridentinum sess. 13. cap. 5. Atqui species, etiam cum habitudine ad corpus Christi praesens, considerata, non debent adorari cultu latræ; quia ut sapientia docet 7. Synodus, hoc cultu solus Deus adorari debet: Ergo species consecratæ, seu ut dicunt habitudinem ad corpus Christi praesens, non sunt ipsum Eucharistiae sacramentum, nec pro illo supponuntur.

Secundò, Materia hujus sacramenti est panis & vinum: Sed panis & vinum non sunt materia specierum consecratarum, cum illæ neque sint ex pane & vino; neque panis & vinum convertantur in ipsis: Ergo species consecratæ non sunt ipsum Eucharistiae sacramentum.

Tertiò, Sacramentum Eucharistiae conciditur per verba consecrationis: At hoc non convenit speciebus Eucharisticis, neque præcisè secundum se consideratis, quandoquidem non sunt, sed remanent; neque ut dicentibus relationem ad corpus Christi, cum ad relationem non detur astio: Ergo idem quod prius.

Quartò, Eucharistia est venus cibus animæ: At species consecratæ non sunt animæ cibus aut potus, sed duntaxat corpus & sanguis Christi: Tum quia Joan. 6. dicitur *Caro mea vere est cibus, & sanguis meus verè est potus:* nullibi autem in Scriptura legitur quod species consecratæ sunt cibus & potus animæ. Tum etiam quia

de Sacramento Eucharist. secundum se. 181

quia gratia quæ animam spiritualiter ebat ac reficit, non producitur etiam instrumentaliter à speciebus consecratis, cum id praestare nequeant, nisi mediante aliqua virtute divina; quæ tamen superflue omnino ipsis communicaretur, quandoquidem corpus, seu humanitas Christi sub illis contenta, sufficientem ad hoc habet virtutem: Ergo sacramentum Eucharistiae non consistit in speciebus consecratis, neque pro ipsis supponit.

38 Ad primum respondeo primò, cum Marco à Serva, quod cùm Tridentinum docet sacramentum Eucharistiae adorandum esse cultu latriæ, ibi accipitur continens pro contento; sacramentum scilicet, pro Christo in eo contento. Unde cùm doctrina illa reducitur ad definitionem, sic proponitur can. 6. *Si quis dixerit in sancto Eucharistiae sacramento, Christum unigenitum Dei Filium, non esse cultu latriæ etiam externo adorandum, anathema sit.*

39 Respondeo secundò, concessa Majori, negando Minorem, nempe quòd species Eucharistiae, ut continent corpus & sanguinem Christi, non debent adorari adoratione latriæ; cùm enim ex eo quòd contineant Christum, sint ei conjunctæ, objiciuntur adorandæ eodem actu quo Christus adoratur; adeò ut sicut qui adorat Verbum in carne, eodem actu adorat carnem ipsam; ita qui adorat Christum sub speciebus Eucharisticis, eadem adoratione adorat ipsas species. Pro cuius intelligentia

40 Sciendum est, species Eucharisticas posse duobus modis adorari: vel simul cum ipso Christo, vel prout distinctæ à Christo, & præcisè propter dignitatem quam habent ex eo quòd ipsum contineant. Si adorentur simul cum Christo, quamvis res per se primò adorata sit Christus; concomitanter tamen, & quasi implicitè, atque adeò eodem cultu quo Christus, adorantur species illæ. Si verò adorentur ut distinctæ à Christo, fateor adorationem illam non esse latriæ perfectæ, sed hyperduliae, quia licet dignitas quæ provenit in illis speciebus ex coniunctione ad Christum, sit major omni excellentiæ & dignitate purè creata, & creabili, minor tamen est quam dignitas Christi, secundum se considerati; & in hoc sensu debet explicari septima Synodus.

41 Ad secundum dicendum, quòd licet panis & vinum non sint materia specierum consecratarum, sunt tamen materia ex qua habent, quòd contineant corpus Christi, sive ex qua efficiuntur continent corpus Christi, quod sufficit ut panis & vinum dicantur materia sacramenti Eucharistiae.

42 Ad tertium respondeo species ut consecratas, sive consecrationem passivam specierum, ratione cujus ex continentibus substantiam panis, redduntur continent corpus Christi, fieri per verba consecrationis, & consequenter refutare relationem earum ad corpus Christi præsens.

43 Ad quartum nego Minorem, non solum enim caro & sanguis Christi, sed etiam species consecratae, ut elevatae ad causandam gratiam, ratione hujus elevationis sunt cibus & potus animæ, quo spiritualiter nutritur; quia tamen caro & sanguis Christi, ut potè instrumenta divinitati conjuncta, ad hanc nobiliori modo concurrunt, ipsis & non speciebus in Scriptura hoc attribuitur. Per quod patet responsio ad primam probationem Minoris. Ad secundam verò, nego Antecedens; tam enim species sacramentales quam humanitas Christi in eis contenta, concurrunt instrumentaliter ad causandam gratiam; cum eo tamen discrimine, quòd humanitas Christi ad productionem concurreat ut instrumentum Divinitati conjunctum; species verò consecratae, ut instrumentum separatum, & subordinatum humanitati Christi, ut instrumento conjunto Divinitati, à qua tanquam à causa principalí derivatur virtus gratiæ productiva; & tam humanitas Christi, quam

Ges. Theol. Tom. V.

species sacramentales moventur instrumentaliter & evanescunt ad gratiæ productionem.

§. VI.

Corollaria precedentis doctrinæ.

Ex dictis inferes primò, quòd in Eucharistia species consecratae, continent corpus & sanguinem Christi, sive sacramentum tantum; corpus autem & sanguis Christi sub illis, sunt res sacramenti & sacramentum simul: gratia verò sanctificans, res sacramenti tantum. Ratio est, quia species consecratae significant tantum, & non significantur: corpus & sanguis Christi, significantur ipsis speciebus, & significant gratiam; ita tamen quòd non tantum significantur, ut volunt haeretici, sed etiam verè & realiter sub illis continentur: gratia verò sanctificans, per modum alimenti spiritualis, tantum significatur, nec significat aliquid quod sit effectus proprius sacramenti Eucharistiae, licet significet gloriam, cuius est semen, quæ est significatum commune omnibus sacramentis.

Inferes secundò, Sacramentum Eucharistiae physice sumptum, nihil aliud esse, quam species panis & vini, consecratas sub præscripta verborum forma, ut realiter continent Christum, ad causandam gratiam cibantem animam. Metaphysicè verò consideratum, esse sacramentum novæ legis, significans Christum, ut realiter contentum sub ipsis speciebus, & gratiam cibantem animam.

ARTICULUS II.

Utrum Sacramentum Eucharistiae, sit unum specie infinita, & unde unitas ejus specifica defumatur?

Extra dubium & controversiam est, Eucharistiae sacramentum esse aliquo modo unum; tum quia in omnibus speciebus consecratis continetur Christus; qui est unus: tum etiam, quia Eucharistia & sacramentum Ecclesiasticae unitatis, quæ per illud significatur, & quodammodo efficitur, juxta illud Apostoli 1. ad Corinthios 10. *Unus panis & unum corpus multi sumus omnes qui de uno pane & de uno calice participamus.* Unde Catechismus Romanus parte 2. titulo de Eucharistia num. 10. *Licet duo sint clementa, panis scilicet & vinum, ex quibus integrum Eucharistiae sacramentum conficitur; non tamen plura sacramenta, sed unus tantum esse Ecclesiæ autoritate dulti, constitutum.* Verum difficultas est & controversia inter Theologos, de modo hujus unitatis, an scilicet illa sit specifica, vel duntaxat genericæ? Quidam enim, ut Major, & Gabriel, apud Vazquez hic disputatione 39. sectione 3. existimant Eucharistiam esse unum sacramentum in genere solum, & plura specie distincta. Alii verò Theologi communiter docent, illam esse unum sacramentum unitate specifica & atomâ. Verum adhuc difficultas est, unde sit hæc unitas defumenda: Aureolus enim illam sumit ex unitate rei contentæ, qui est Christus: Alensis, & Divus Bonaventura, ex unitate institutionis; Sanctus verò Thomas, ejusque Discipuli, & alii Theologi communiter, ex unitate finis ad quem ex Christi institutione ordinatur, nimur refectionis spiritualis.

§. I.

Duplici conclusione vera sententia statuitur.

Dico primò, Eucharistiam esse unum specie infinitum sacramentum, & non plura specie diversa. Probatur conclusio ratione quam insinuat S. Thomas in 4. sent. dist. 8. quest. 1. art. 1. in primo ex art. 2. guncis:

Disputatio Secunda,

gumentis sed contra, quae proponit adversus resolutionem quæstiunculae 2. his verbis: *Si essent duo, tunc sacramenta nova legis non essent tantum septem: Sed hoc est contra communem sensum & traditionem Ecclesiæ, ut constat ex Lateranensi cap. Firmiter, de summa Trinitate, ex Florentino in instructione Armenorum, & ex Tridentino sess. 7. ubi assertur esse septem sacramenta novæ legis, & non plura: Ergo Eucharistia est unum specie infimæ sacramentum, & non plura specie diversa.*

- 48 Nec valer si dicas, quod sunt tantum septem sacramenta novæ legis, sive genericè, sive specificè; ita quod quædam sunt specificè unum, sicut Baptismus & Confirmatio; alia genericè tantum, ut sacramentum Ordinis, vel etiam Eucharistia. Nam contra est, quod sacramentum Ordinis etiam specificè est unum, quia tota species & essentia sacramenti Ordinis, desumitur ex ordine ad unum specificè, scilicet ex ordine ad sacrificium; quia sacerdotium & sacrificium co-^{co-}lativè se habent, ut constat ex Tridentino sess. 23. cap. 1. licet ista species Ordinis, plures gradus habeat; unum perfectum (scilicet Sacerdotium) alios deservientes & ministrantes illi, ut Diaconatum, Subdiaconatum, &c. Sicut in eadē specie hominis dantur plures gradus, nimirum rationalis, qui est summus; & vegetativus, ac sensitivus, qui sunt inferiores, & rationali ministrantes. Unde diversi Ordines, solum sunt species quædam incompletæ & inadæquatæ, quæ materialiter le habent ad constituendam speciem adæquatam & totalem sacramenti Ordinis. De quo fusiū in Tractatu de ordine.
- 49 Potest etiam suaderi conclusio: Catechismus Romanus supra relatus sic ait: *Non plura, sed unum tantum Eucharistia sacramentum, Ecclesiæ autoritate dueli confitemur.* Atqui si Eucharistiae sacramentum non esset unum specificè, sed solum genericè, possemus simpliciter dicere, quod non sit unum sacramentum tantum, sed plura; sicut simpliciter dicimus, quod sunt plura animalia, & non unum, licet sint genericè unum: Ergo sacramentum Eucharistiae, est unum specificè & non tantum genericè.

- 50 Eandem unitatem probat Suarez hic disp. 39. sect. 3. hoc discursu: Hoc sacramentum significat passionem Christi, & ipsum Christum in eo contentum; item significat unionem fidelium, & futuram gloriam: Sed nihil horum completere significatur per unam speciem, siquidem passio Christi significatur per separatai consecrationem sanguinis, & ex utraque specie unum integrum signum Christi compleetur, qui constat carne & sanguine. Item gratia perfecti convivii, non nisi in cibo & potu exprimitur. Denique fideliū unitas in uno corpore, & plena satietate gloriae, non nisi per utramque speciem exprimitur: Ergo sacramentū Eucharistiae dupli specie consistat, subindeque est unum specie sacramentum, & non plura, quamvis species panis & vini, ut continentis corpus & sanguinem Christi, ad ejus constitutionem concurrant.

- 51 Verum plura quæ in hac ratione assumuntur, efficaciter non probant intentum; siquidem unius passionis Christi multa possunt esse signa & sacramenta. Item partium quæ integrant corpus Christi, etiam possent dari diversa signa completa, ad invicem non adunata, inter se specie completa distincta, quamvis significatum esset entitativè quid incompletum. Demum ex unitate fidelium & gloriae futuræ, probatur aliqualis unitas sacramenti Eucharistiae, non tamen unitas simpliciter & secundum speciem atomam, de qua solum agimus in praesenti. Unde ut illa efficaciter probetur, recurrentum est ad rationem D. Thomæ hic art. 2. de sumptam ex unitate finis, ad quem ex Christi institutione hoc sacramentum ordinatur: *Sacramentum enim Eucharistiae (inquit S. Doctor) ordinatur ad spiritualē refectionem, quæ corporali conformatur: Ad corporalē autē refectionē duo requiruntur, scilicet cibus, qui est ali-*

*mentum secum, & potus qui est alimentū humidum; & ideo etiam ad integratæ bujus sacramenti duo concurrent, scilicet spiritualis cibus, & spiritualis potus, secundum illud Joan. 6. *Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus:* Ergo hoc sacramentum multa quidē est materialiter, sed unum formaliter & perfectivè. Hæc ratio magis patebit ex dicendis conclusione sequenti, potestque confirmari & illustrari exemplo sacramenti Extremæ-unctionis: nam sicut in Extrema-unctione sunt plures unctiones partiales, & plures forme partiales, & tamen est unum sacramentum, quia omnia illa ordinantur ad unum finem, & ad unum effectum, scilicet ad tollendum omnes reliquias peccatorum, quæ ex sensibus oriuntur, & animam depriment: ita sacramentum Eucharistiae, licet constet duabus speciebus, & formis partialibus, censemur tamen esse unicum specie sacramentum, quia hæc ordinatur ad unum finem, nimirum ad unam refectionem integrum spiritualem. Unde*

Dico secundò: unitas specifica sacramenti Eucharistiae non desumitur ex unitate rei contentæ, scilicet corporis Christi; neque ex unitate institutionis ejus; sed ex unitate finis ad quem ex Christi institutione ordinatur.

Prima pars probatur: nam licet Christus sit res significata & contenta in hoc sacramento, tamen diverso modo continetur & significatur per speciem panis, & per speciem vini, & per diversas formas consecratur: unde restat semper difficultas, quare iste diversus modus significandi & continendi, non sufficiat ad distinguendum specie sacramentum Eucharistiae, licet res significata materialiter & entitativè sit eadem: Ergo recurrentum est ad aliud principium unde sumatur unitas specifica sacramenti Eucharistiae.

Confirmatur: Unitas rei contentæ in sacramento Eucharistiae, si aliquid probaret, non solum unitatem specificam, sed etiam individualem probaret in omnibus sacramentis Eucharistiae, quæ sunt in toto mundo, quia omnia idem numero corpus Christi continent: At Eucharistiae sacramentum, licet gaudeat unitate specificâ, non tamen numericâ, sed est diversum numerio in diversis Ecclesiis, & altaribus, ut ostendemus articulo sequenti: Ergo ex unitate rei contentæ in Eucharistia, scilicet corporis Christi, unitas ejus specifica probari non debet.

Secunda vero pars, quæ assertit unitatem specificam hujus sacramenti, non sumi ex unitate institutionis ejus, evidens est; tum quia institutio Christi se habet per modum causæ efficientis, quæ non specificat, sed solum causa formalis: tum etiam, quia non repugnat quod Christus unâ institutione, duo sacramenta specie distincta sub unico genere designaverit.

Tertia denique pars, quæ affirmat unitatem specificam Eucharistiae, sumendam esse ex unitate finis ad quem ex Christi institutione ordinatur, patet, tum ex impugnatione aliarum sententiarum; tum etiam quia Eucharistia essentialiter est signum: signum autem, ut specificationem, ita unitatem specificam sumit à termino significato, qui in Eucharistia est perfecta animæ sanctitas, per modum spiritualis refectionis: unde sicut cibus & potus integrant unum convivium materiale per ordinem ad unam refectionem corporis, ita corpus & sanguis Christi, sub speciebus panis & vini, unam refectionem sacramentalem, per ordinem ad unam refectionem animæ. Nam sicut homo ad perfectam refectionem corporalem eget cibo ut roboretur, & potu ut à nimio calore refrigeretur: ita animus ad plenam refectionem spiritualem, eget Christi corpore, ut in vita gratiae roboretur, & Christi sanguine, ut à noxio concupiscentiae calore refrigeretur: unde gratia habitualis, cum ordine ad auxilia roborantia & conservantia in vita spirituali, respondet sacramento corporis existentis sub speciebus panis; eadem vero gratia

de Sacramento Eucharist. secundum se. 183

gratia cum ordine ad auxilia extinguentia vel mitigantia concupiscentiam, respondet sacramento sanguinis existentis sub speciebus vini, ideoque Zacharie 9. *Vinum germinans virgines appellatur.*

56 Dices: Ergo laici fumentes tantum corpus defraudantur gratia respondentem sanguini.

Respondeo negando sequelam, quia licet non recipiant illam ex vi formalis & directae significationis sacramenti, recipiunt tamen ex vi materialis & indirectae; quia sicut concomitante cum corpore accipiunt sanguinem; ita cum eo, indirecte & ex consequenti, recipiunt gratiam sacramentalem illi respondentem.

Instabis: Ergo saltem in triduo, si quis sumpsisset corpus, fuisset defraudatus gratia respondentem sanguini. Respondeo, transeat totum, nullum enim videtur absurdum vel inconveniens id concedere.

S. II.

Solvuntur objectiones.

57 Objecies primò: Ecclesia in oratione Missæ ait: *Purificent nos Domine quesumus sacramenta que sumpsimus*: Ergo Eucharistia non est unum specie sacramentum, sed plura. Unde Concilia & SS. Patres saepè loquuntur de Eucharistia in plurali, vocando sacramenta.

58 Respondeo cum S. Thoma huc art. 2. ad 1. quod in eadem collecta, & pluraliter dicitur, primò: *Purificent nos sacramenta que sumpsimus*; & postea singulariter subditur: *Hoc tuum sacramentum non sit nobis reatus ad pannam, &c. ad ostendendum, quod hoc sacramentum quodammodo est multa (scilicet secundum partiale & materialem distinctionem signorum) simpliciter autem unum*. Eodem modo intelligi debent Concilia & SS. Patres, dum loquuntur de Eucharistia in plurali numero, scilicet de distinctione materiali & partiali signorum.

59 Objecies secundò: Tam species panis absque speciebus vini, quam species vini absque speciebus panis, sunt integrum sacramentum; alioquin communicans in una tantum specie, non sumeret integrum sacramentum, nec in pixide afflervaret totum: Ergo Eucharistia non est unum sacramentum, sed plura.

60 Respondeo, nec laicos sumere, nec in pixide assertari integrum sacramentum, formaliter, sed tantum materialiter; quia scilicet sub speciebus panis, concomitante saltem, continetur sanguis; unde (ut suprà annotavimus) laici sub una tantum specie panis communicantes, nullā defraudantur gratia, huic sacramento correspondente, quia indirecte saltem & ex consequenti recipiunt gratiam sacramentalem alteri speciei respondentem. Sunt tamen aliqui Theologi, qui existimant, Sacerdotes sub utraque specie communicantes, plus recipere gratiae, quam laicos, qui sub una tantum specie communicant. Nec propterea (inquit) injuste facit Ecclesia, privans fideles specie Calicis: tum quia id præstat ob inconvenientia & irreverentias, quæ congerabant circa hoc divinum sacramentum, quæ moraliter loquendo impediri non poterant: tum etiam, quia id compensari potest ex frequenti communione sub speciebus panis, & ex majori ac ferventiori dispositione ad communicationem. Sicut Ecclesia nullam facit injuriam fidelibus, ex eo quod non permittat illos bis in die communicare in eadem specie, cum tamen, si possent, major illis gratia conferretur. Sed de hoc infra disp. 8. art. 4.

61. Objecies tertio: Sacramentum est in genere signi, unde ut sit unum, debet esse unica res significans: Atqui in Eucharistia non est unica res significans, sed sunt duas, scilicet species panis, & species vini: Ergo Eucharistia non est unum sacramentum, sed plura.

Respondeo, quod licet in Eucharistia sint plures res

significantes, materialiter, & partialiter; non tamen formaliter & adæquatè, quia omnes ordinantur ad significandum unum convivium spirituale, & unam animæ refectionem, unde est unum specie infirmi sacramentum. Sicut suprà dicebamus, Extremam-Unionem esse unum specie aromæ sacramentum; quia licet constet pluribus unctionibus, & formis partialibus, illæ tamen ordinantur ad significandum unum effectum perfectum, nempe perfectam animæ sanitatem.

Ex dictis intelliges, sacramentum Eucharistiae non immoritur à SS. Patribus *Sacramentum unitatis* appellari: tum quia est multa quidem materialiter, sed unum formaliter & perfective, ut loquitur S. Doctor huc art. 2. tum etiam quia à Christo institutum est ad causandam unitatem & concordiam inter fideles. Unde post ejus institutionem Joan. 17. tam enixè à Patre postulabat: *Pater sancte serva eos in nomine tuo quos dedisti mibi, ut sint unum sicut & nos. Et pro eis ego sanctifico meipsum, ut sint & ipsi sanctificati in veritate, ut omnem unum sint, sicut tu Pater in me, & ego in te; ut & ipsi in nobis unum sint, sicut & nos unum sumus. Ego in eis & tu in me, ut sint consummata in unum.* Ex quo preclarè infert Augustinus sermone ad infantes, quem ex integro S. Fulgentius refert: *Qui accipit mysterium unitatis, & non servat vinculum pacis, non mysterium accipit pro se, sed testimonium contra se.*

ARTICULUS III.

Utrum sacramentum Eucharistiae sit multiplex numero, & unde sumatur unitas ejus numerica?

Sunt quidam Theologi, qui existimant sacramentum Eucharistiae, non solum esse specie, sed etiam numero unum in tota Ecclesia, adeò ut sit idem numero sacramentum quod Romæ, & Parisiis conficitur: quia (inquit) unitas numerica Eucharistiae, sumitur ex unitate corporis Christi, quod est unum numero in omnibus speciebus, ubicunque, & à quocumque consecrentur. Sicut ergo, si Filius Dei assumeret diversas humanitates, unus esset homo numero; & si idem homo esset in diversis locis, & haberet diversas albedines, esset idem album: ita cum idem Christus existat sub diversis speciebus sacramentalibus, idem erit sacramentum numero. In hanc sententiam, ut valde probabilem, ac piam, & commendantem unitatem quæ in hoc sacramento significatur, inclinant Soto & Suarez, eamque alii Recentiores sequuntur.

Dico tamen, plura esse numero Eucharistiae sacramenta, quæ in diversis Ecclesiis vel altaribus consecrantur, seu conficiuntur.

Probatur primò: Ubi sunt plures materie & forme sacramenti, numero distinctæ, plura numero sacramenta esse oportet; ideo namque plura sunt numero baptismata, quia numero multiplicantur ablutions & formæ: Sed quando plures Sacerdotes celebrant in diversis Ecclesiis, vel altaribus, sunt plures numero materie & forme Eucharistiae, ut patet: Ergo & plura numero Eucharistiae sacramenta.

Probatur secundò: Sacramentum Eucharistiae superponit pro speciebus consecratis, & in illis essentialiter consistit, ut art. 1. ostendimus: Sed species consecratæ Parisiis existentes, non sunt eædem numero cum existentibus Romæ, ut constat; alias eædem species simul essent in duabus locis adæquatissimis, in uno desinerent esse, & in alio permanerent: Ergo sacramentum Eucharistiae quod Parisiis & Romæ conficitur, non est idem numero, sed diversum. Unde falsum est quod Adversarii supponunt, nempe unitatem Eucharistiae, peti ex unitate corporis Christi; sumitur enim ex unitate specie-

specierum, prout dicunt ordinem ad unam numero refectionem spiritualem, ut infra dicemus.

66 Ad exempla verò quæ adducuntur ab Adversariis, neganda est consequentia & paritas. Ratio disparitatis est, quia unitas numerica hominis, sumitur ab unitate numerica suppositi, sive subsistentiae; unitas numerica albedinis, ab unitate numerica subjecti: At verò species sacramentales, cùm non subsistant per subsistentiam Christi, neque in eo subjectentur, aliunde quā ab ipso defumunt suam unitatem & multiplicitatem numericam, in ratione sacramenti, videlicet ab unitate & multiplicitate numerica fumentum, & sumptionum.

67 Dices, Omnes fideles faciunt unicum numero corpus mysticum Ecclesiæ: Ergo similiter omnes species sacramentales quæ sunt ubique, faciunt unicum numero sacramentum Eucharistiae: Antecedens est certum, Consequentia verò probatur ex illo Apostoli 1. ad Corinth. 10. *Unum corpus multi sumus omnes qui de uno pane & de uno calice participamus:* quibus verbis reddens rationem Apostolus, quare omnes fideles, cùm multi sint, fiant unicum corpus Christi mysticum, dicit eam esse unitatem Panis & Calicis caelestis, quibus aluntur spiritualiter: Ergo sicut corpus illud mysticum est unum numero, ita & Panis ac Calix spiritualis, sive Eucharistia.

68 Respondeo, concessio Antecedente, negando Consequentiam, & ad ejus probationem dico, Apostolum in verbis citatis loquì metonymicè, id est accipere species panis & vini, pro corpore & sanguine Christi, contentis sub ipsis; quare vult solum quod sicut corpus & sanguis Christi, contenta sub speciebus sacramentalibus quæ sunt ubique, sunt unicum numero corpus, & unus numero sanguis; ita omnes fideles ex eo quod non alantur spiritualiter nisi illo cibo & potu, constituant unicum numero corpus mysticum. His suppositis

69 Restat arthuc difficultas & controversia inter Theologos, unde unitas numerica Eucharistiae defumenda sit? Quidam enim putant illam defum ex unitate & continuatione physica specierum, atque ita quot fuerint species panis & vini physicè discontinuatae, tot erunt numero sacramenta. Alii verò existimant Eucharistiam unitatem vel diversitatem numericam habere, ratione consecrationis; per quam conficitur; ita ut unum sit sacramentum, quod unicà consecratione conficitur; plura verò sacramenta, si distinctis numero consecrationibus conficiantur. Alii verò assertant unitatem numericam Eucharistiae, nec ex continuatione physica specierum, nec ex unitate consecrationis sumi, sed ex ordine ad unam sumptionem. Et hæc sententia probabilior videtur: quia Eucharistiae sacramentum est institutum à Christo per modum convivii spiritualis, quo reficitur anima; unde de illo agendum est cum analogia ad convivium materiale, ut communiter docent Scholastici cum D. Thoma hic art. 2. Sed convivium materiale non habet suam unitatem numericam à physica continuatione ciborum, cùm plura fercula inter se discontinua, possint in eodem convivio ministrari; nec ab actione quā præparatur, cùm unica vel pluribus actionibus inter se discontinuis, & numero diversis, præparari possit; sed à cibis & ferculis prout ordinantur ad unam refectionem: Ergo pariter unitas numerica sacramenti Eucharistiae, nec sumitur à continuatione physica specierum, nec ex unitate consecrationis per quam conficitur, sed ex ordine ad unam numero refectionem ad quam deservit.

Deinde, in Missa Sacerdos dividit Hostiam in tres partes, & potest sumere sanguinem multiplici & distinto haustu, & tamen tunc sumitur unum tantum sacramentum, non obstante discontinuazione partium specierum: ergo unitas numerica sacramenti Eucharistiæ non sumitur ex continuatione physica specierum;

stiae non sumitur ex continuatione physica specierum;

Si dicatur quod quælibet pars hostiae, aut quælibet portio Vini, non est materia integra, verum est; sed hujus nulla alia ratio assignari potest, nisi quia omnes ordinantur ad eandem numero refectionem; nam in quælibet est totum corpus, aut totus sanguis Christi: Ergo ex ordine ad unam refectionem spiritualem, unitas numerica sacramenti Eucharistiae sumi debet, non verò ex continuatione physica specierum, vel ex unitate consecrationis; cùm enim quæfio procedat de principio intrinseco individuationis, non est recurrentum ad causam efficientem extrinsecam. Præter quam quod, si unâ consecratione plures hostiae consecrentur, quæ à pluribus sumuntur, erunt plura numero sacramenta.

Dices, Antequam sacramentum Eucharistiae deser- 70 viat ad unam vel plures refectiones spirituales, præsupponitur constitutum, non solum in suo esse specifico, sed etiam in suo esse individuali, ut potè jam existens à parte rei: Ergo ejus unitas numerica non sumitur ex ordine ad unam refectionem spiritualem.

Respondeo distinguendo Antecedens: supponitus in suo esse individuali constitutum incompletè, concedo: completè, nego.

Explicatur: Duplex est constitutio sacramenti Eucharistiae in esse individuali, una incompleta, conveniens ei ex intentione faltem virtuali Sacerdotis consecrantis, per quam deputatur ad unam vel plures refectiones; altera completa, quæ consequenter ad eam intentionem, idem sacramentum deservit de facto ad unam vel plures refectiones, quapropter licet Sacerdos consecret plures hostias in ordine ad plures refectiones, non habent tamen completè, sed tantum inchoativè, esse plura numero sacramenta, antequam in ipsa sumptione deserviant de facto pluribus refectionibus. Similiter si plures consecret in ordine ad unicum numero refectionem, inchoativè tantum ex tunc erunt unicum numero sacramentum, completivè verò in ipsa actuali & unica sumptione. Quod si post consecrationem eas applicet ad plures refectiones, tunc sicut prior intentio eas consecrandi in ordine ad unicum refectionem mutatur; ita & constitutio incompleta sacramenti in esse individuali, ab ea proveniens, ac proinde fient tunc plura numero sacramenta; eodem modo quo si unicam hostiam in ordine ad unicam numero refectionem consecraret, & tamen postea pluribus eam dividiteret. Neque verò id mirum videbitur, si attentè consideretur, sacramentum Eucharistiae esse (ut supra dicebamus) ex sua institutione, convivium spirituale, dicens analogiam ad convivium materiale; constat enim quod plura fercula, ex deputatione ad unam refectionem, constituunt inchoativè unum convivium & completè verò, quando postea ministrantur. Item manifestum est, primam illam deputationem posse mutari, ita ut deferviant pluribus refectionibus, & ita plura convivia efficiant.

Instabis: Intentio Sacerdotis consecrantis plures hostias ad unam vel plures refectiones, est quid merè extrinsecum sacramento Eucharistiae, nihil reale intrinsecum ponens in speciebus consecratis: Ergo ab ea non potest provenire etiam inchoativè, unitas vel pluralitas numerica istius sacramenti.

Respondeo distinguendo Consequens: Ergo ab ipsa non potest provenire, etiam inchoativè, unitas vel pluralitas numerica istius sacramenti, tanquam à ratione formalis, concedo; tanquam à conditione requisita, nego. Quemadmodum enim intellectus dividens dies & annos, licet extrinsecus temporis, est tamen conditio ad ejus multiplicitatē requisita; ita proportionaliter in praesenti ordinatio mentalis specierum ad unam vel plures refectiones in Sacerdote consecrante, habet se ad modum conditionis requisita ad unitatem vel multiplicitatē numericam ipsius sacramenti.

de Sacramento Eucharist. Secundum se. 185

ARTICULUS IV.

Utrum realis suscepitio Eucharistiae, vel saltem ejus votum, sit simpliciter ad salutem necessarium?

§. I.

Quibusdam praetassis referuntur sententiae.

72 **S**uppono primum, duplicitate posse aliquid dici simpliciter necessarium ad salutem, scilicet necessitate praecepti tantum, si ex natura sua non habeat necessariam connexionem cum nostra salute, sed tantum ex praecpte divino vel Ecclesiastico; & necessitate etiam medii, si nemp̄ etiam ex sua natura necessariō conneccatur cum nostra salute, sicut ad gloriam requiritur gratia, & in adultis merita. Non agimus h̄c de necessitate praecepti sumendi Eucharistiam, de hoc enim disserit S. Doctor infra quest. 80. art. 11. sed tantum de necessitate medii, & inquirimus, an illa sit medium necessarium ad salutem? Quod ut magis declaretur

73 Suppono secundum, susceptionem Eucharistiae aliam esse realem & sacramentalē, consistentem in sumptione specierum consecratarum, ad quam Christus suos Discipulos invitavit dicens, *Accipite & manducate;* aliam mysticā & spiritualem, sumptam scilicet pro desiderio & voto illius, de qua dicitur Job. 31. *Quis det de carnibus ejus ut satureremur?*

74 Suppono tertium, votum aliquius rei esse duplex, explicitum & implicitum: explicitum est desiderium rei in seipso, id est ad ipsam rem expresse cognitam terminatum; implicitum verò est desiderium ejusdem rei, non in seipso distincte cognita, sed in aliquo alio cum illa connexionem aliquam habente. Quārimus ergo, an realis suscepitio Eucharistiae, vel saltem votum ejus explicitum, vel implicitum, sit medium ad salutem necessarium? In cuius difficultatis resolutione, varia sunt Authorum placita.

75 In primis enim quidam haeretici Armeni existimabant, realem susceptionem Eucharistiae, esse omnibus hominibus medium necessarium ad salutem; & propere simul cum Baptismo Eucharistiam parvulis dabant, ut ex Guidone Carmelita refert Waldensis tomo 2. de sacrament. cap. 91. Eundem errorem tribuere Græcis Jacobitis, & Nestorianis Prætolum, refert Suarez hic disp. 40. sect. 2.

Catholici verò in tres sententias divisi sunt, Suarez enim, Vazquez, & alii Recentiores cōmuniter, docent Eucharistiam, neque in re, neque in voto, esse ad salutem necessariam. Aliqui verò, quos refert Vazquez h̄c disp. 169. cap. 2. assérunt Eucharistiam in voto explicito, necessariam esse ad salutem, necessitate medii; & de hoc sacramento eodem modo philosophandum esse existimant, sicut de Baptismo, & de Pœnitentia; ita quodd sumptio realis Eucharistiae non sit determinatè necessaria ad salutem, sed casu quo non possit realiter & sacramentaliter recipi, debeat dari votum, id est desiderium talis sumptionis; sicut ad salutem requiriatur votum explicitum, seu desiderium Baptismi, quando non potest re ipsa suscipi, quod votum, seu desiderium, *Baptismus flaminis* appellatur.

Sententia Thomistarum, inter has duas extremè oppositas medium tenet: docet enim votum Eucharistiae esse medium ad salutem necessarium; assérunt tamen tale votum non debere esse explicitum & formale, sed sufficere implicitum & virtuale, quod in susceptione Baptismi, & aliorum sacramentorum imbibitur; quia minimum Eucharistia se habet per modum finis omnium sacramentorum, & alia tanquam media ad ipsam ordinantur: quicunque verò appetit medium, implicitè, virtualiter, & interpretativè censetur ipsum finem desiderare.

Genes Theol. Tom. V.

§. II.

Vera sententia triplex concordans similiter.

Dico primum, sacramentum Eucharistiae in re susceptum, non esse medium necessarium ad salutem. Conclusio est certa de fide, & constat traditione & consuetudine Ecclesiae, tum in parvulis, tum in adultis. De parvulis extat definitio Concil. Trid. sess. 21. cap. 4. quam infra referemus. De adultis etiam constat praxis Ecclesiae, quae nec pharisaicis, nec vomiti pacientibus, nec ad mortē damnatis, aut quodcumque periculum indecentiae habentibus, solēt sacramentum Eucharistiae porrigerē, etiam in mortis articulo; quod evidēns argumentum est, realē & sacramentalē Eucharistiae susceptionem, non esse necessariam necessitate medii ad salutem; nunquam enim Ecclesia privaret adultos aut parvulos medio ad salutem necessario.

Addo quod, licet Eucharistia sit per modum cibū spiritualis animae instituta, tamen vel non est unicus, vel non est omnino necessarius, quia nimis per actus virtutum, maximē que charitatis, anima semel existens in gratia, sufficienter nutrita potest, & à contrariis defendi, deficiente Eucharistiā: quando autem multa sunt cibū, & singuli sufficienes, nullus tunc determinatē est necessarius, sed aliquis indeterminatē: vel si cibū Eucharistiae sit simpliciter necessarius necessitate medii ad perseverandum per longū tempus in statu gratiae, tamen cum sit cibū spiritualis, sufficit quodd spiritualiter sive in voto suscipiatur.

Dices, olim in primitiva Ecclesia, post baptismum ministrabatur infantibus sacramentum Eucharistiae, sub specie sanguinis, qui in ipsorum ora infundebatur, ut constat ex Clemente Romano lib. 8. Constit. cap. 20. & ex Cypriano serm. de lapis, ubi refert historiam puellæ, quae Eucharistiā sacramentum, quodd prius idololatria comedisset, deglutire non potuit: At hujus consuetudinis nulla alia ratio assignari potest, quam necessitas hujus Sacramenti in re suscepit: Ergo realis & sacramentalis Eucharistiae suscepitio est medium necessarium ad salutem.

Respondeo, concessa Majori, negando Minorē, aliis enim de causis Eucharistiae Sacramentum parvulis ministrabatur in primitiva Ecclesia, ut docet Tridentinum sess. 21. cap. 4. his verbis: *Eadem sancta Synodus docet, parvulos usu rationis carētes, nulla obligari necessitate ad sacramentalē Eucharistiae communionem: si quidem per baptismi lavacrum regenerati, & Christo incorporati, adeptam jam Filiorum Dei gratiam, in illa etate admittere non possunt. Neque ideo tamen damnata est antiquitas, si eum morem in quibusdam locis aliquando servavit: ut enim sanctissimi illi Patres sui fæcili probabilem causam pro illius temporis ratione babuerunt; ita certe eos nulla salutis necessitate id fecisse, sine controversia credendum est.*

Dico secundum, votum seu desiderium formale & explicitum recipiendi sacramentum Eucharistiae, non esse de necessitate salutis.

Probatur primum: Tunc solum votum explicitum, seu desiderium aliquius rei, est simpliciter necessarium necessitate medii ad salutem, quando res ipsa, aliquando sicut, si commodè haberipotest, est ita necessaria: Sed realis suscepitio Eucharistiae, nūquā est simpliciter necessaria necessitate medii ad salutem parvulis aut adultis, ut præcedenti conclusione ostensum est: Ergo nec ejus votum formale & explicitum. Major probatur: Votum aliquius rei, est tantum propter ipsam, unde dicitur ejus vicarium; atque adeò non potest unquam esse magis necessarium ad salutem, quam sit res ipsa: hinc, quia profectio in religione, nunquam per se est simpliciter requisita, sed tantum utilis ad salutem, votum ejus nunquam similiter est per se locutum necessarium simpliciter ad hunc finem: Ergo &c.

Q. 3

Pro-

79 Probatur secundò conclusio: Gratiam amissam post Baptismum, & gloriam, potest quis habere, sine reali susceptione Eucharistiae, & ejus voto formalī & explicito: Ergo tale votum non est simpliciter necessarium necessitate mediī ad salutem. Consequentia patet, Antecedens verò probatur. Si quis morti proximus, sumpto viatico, peccet mortaliter, etiam si non recipiat iterum Eucharistiam, nec voluntatem habeat eam recipiendi, sed potius propositum non communicandi iterum, potest tamen per sacramentum Poenitentiae justificari, & obtinere gloriam post mortem: Ergo gratiam amissam post Baptismum, & gloriam potest quis habere, sine reali susceptione Eucharistiae, & ejus voto formalī & explicito.

80 Nec valet quod alicui dicunt, nempè hominem in tali casu teneri iterum sumere viaticum, sicuti tenetur iterum confiteri; regulariter tamen excusari, si huic praecepto non satisficiat, quia sequeretur scandalum & probabilis suspicio manifestandi suum delictum. Non valet, inquam, nam Ecclesia non solet morti proximis bis viaticum conferre, etiam quocumque scandalo secluso; & nullus Confessarius pœnitentem suum, qui post viaticum peccavit, obligat ut iterum viaticum sumat, etiam si possit sine scandalo.

Dico tertiodi: Sacramentum Eucharistiae, in voto, faltem implicito, tacito, & interpretativo suscepsum, est necessarium ad salutem, necessitate mediī.

81 Probatur primò conclusio ex illo Joan. 6. *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis*: Sed haec intelligi nequeunt de reali & sacramentali mandatione Eucharistiae, neque de voto ejus formalī & explicito, ut patet ex dictis præcedentibus conclusionibus: Ergo faltem explicari & intelligi debent de voto implicito, tacito, & virtuali ipsius, quod ut infrā ostendemus, in susceptione Baptismi & aliorum sacramentorum includitur.

82 Neque valet responsio Suaris, Vazquis, & aliorum Recentiorum, dioentium haec verba Christi solum importare necessitatem præcepti. Nam D. Augustinus variis in locis, verba illa extendit ad parvulos, qui sunt incapaces præcepti, ait enim libro 1. de peccatis meritis cap. 20. *An vero quisquam hoc dicere audebit, quod ad PARVULOS hæc sententia Domini non pertineat!* Et lib. 4. contra duas Epistolulas Pelagianorum cap. 4. *Hæc reconciliatio (inquit) est in lavacro regenerationis, & Christi carne & sanguine, sine quo NEQUE ETIAM PARVULI possunt habere vitam in semetipss. Idem expressè docet Innocentius I. ut testatur ipse Augustinus lib. 2. ad Bonifacium cap. 4. his verbis: *Eccc beatæ memoriae Innocentius Papa, sine baptismo Christi, & sine participatione corporis & sanguinis Christi, vitam non habere parvulos dicit.* Idem afferit Gelasius Papa, sic enim ad Episcopos per Picenum scripsit: *Ipse Dominus Jesus Christus cælesti voce pronuntiat: Qui non manducaverit carnem, &c. Ubi utique neminem videmus exceptum: nec opus est aliquem dicere, parvulu sine hoc sacramento salutari ad eternam vitam posse perduci, sine autem illa vita, in perpetua futurum morte, non dubium est.**

83 Probatur secundo conclusio ratione fundamentali, quæ sic potest proponi. Baptismus & Pœnitentia sunt necessaria necessitate mediī ad salutem: Sed in Baptismo & Pœnitentia includitur implicitè, virtualiter, & interpretativè, votum Eucharistiae: Ergo sacramentum Eucharistiae in voto, faltem implicito, tacito, & interpretativo, est necessarium ad salutem, necessitate mediī. Major est certa, & patet ex dictis in Tractatu De Baptismo disp. 3. art. 1. Minor verò quam negant Adversarii, sic ostenditur. Sacramentum Eucharistiae est institutum, tanquam finis universalis omnium sacramentorum, quæ proinde se habent ut media ordinata ad ipsum: Sed in volitione mediī includitur, implicitè faltem, virtualiter, & interpretativè,

intentio finis, seu voluntas & votum ipsius: Ergo in Baptismo, Pœnitentia, aliisque sacramentis, implicitè, virtualiter, & interpretativè includitur votum Eucharistiae. Minor, & Consequentia sunt manifestæ. Major verò, in qua est difficultas, probatur primò. Omnis res inclinatur in suam perfectionem & consummationem, tanquam ad proprium finem: Sed Eucharistia est perfectio & consummatio aliorum sacramentorum, quia gratia quæ per aliquod sacramentum recipitur, habet nos unire Christo: hæc autem unio maximè perficitur & consummatur per Eucharistiam, turn quia in illa maxima confortur gratia, tum etiam, quia continet realiter corpus Christi. Unde Dionysius cap. 3. de Eccles. hierarchia, quem citat S. Thomas suprà quæst. 65. art. 3. in argomento sed contrà, ait quod non contingit aliquem perfici, perfectione hierarchica, nisi per divinissimam Eucharistiam: Ergo sacramentum Eucharistiae est finis aliorum sacramentorum.

Secundò eadem Major suadetur: Sacramenti quod confort illos effectus qui pertinent ad finem ultimum, se habet per modum finis respectu aliorum: Sed sacramentum Eucharistiae habet conferre effectus illos qui pertinent ad finem ultimum, sicut est unio cum Christo, vita æterna, & resurrectio corporum, juxta verbum Christi Joan. 6. *Qui manducat me, ipse vivet propter me.... Qui manducat hunc panem, vivet in æternum.... & ego resuscitabo eum in novissimo die:* Ergo sacramentum Eucharistiae est finis aliorum.

Tertiò, Omnia sacramenta instituta sunt à Christo, tanquam instrumenta quibus nobis communicatur virtus passionis, ut illi uniamur & incorporemur, tanquam membra capiti: quando autem plura instrumenta seu agentia, ordinantur ad aliquem effectum, id quod essentialiter & per se tale, est finis & principium eorum quæ participativè sunt talia; sicut ignis est causa & finis omnium ignitorum, quia istum effectum, qui est ignire, alia faciunt in virtute ejus, & in ordine ad ipsum: Sed effectus iste, qui est unire & incorporare nos Christo, essentialiter & per se pertinet ad Eucharistiam, quæ realiter continet corpus Christi, & conjungit nos illi: Ergo reliqua sacramenta non possunt habere istum effectum, nisi in virtute Eucharistiae, & in ordine ad ipsam, subindeque Eucharistia est finis aliorum sacramentorum.

Denique, cum Deus sit finis omnium creaturarum, id in quo speciali modo inhabitat, habet etiam rationē finis respectu aliorum; unde quia Deus est in Christo homine, speciali modo, per unionem scilicet hypostaticam, Christus ut homo, finis est omnium creaturarum: quare in Concil. Trid. sess. 6. cap. 7. dicitur causam finalem justificationis nostræ, esse gloriam Dei, & Christi: Sed Christus Deus & homo est speciali modo in sacramento Eucharistiae, cum hoc sacramentum realiter & substantialiter ipsum contineat. Ergo illud est finis aliorum sacramentorum.

S. III.

Mens Augustini aperitur, & à nonnullorum calumniis S. Doctor vindicatur.

Non solum Heterodoxi quam plures, praesertim g. 4. Calvinistæ, Augustinum accusant, quod necesse fuit sacramentum Eucharistiae re suscepere omnibus imposuerit; sed inter Catholicos Joannes Maldonatus in cap. 6. Joan. afferit Augustinum, & Innocentium I. in ea fuisse opinionem, à cæterorum Patrum sensu longè differentem.

Verum Augustinus clarissimè mentem suam expli- 85 cat variis in locis, quibus declarat, se quando Eucharistiam omnibus esse necessariam dixit, ejusque necessitatē clarissimis Salvatoris verbis confirmavit, manifeste de Eucharistia in voto suscepta, non de actuali ejus

de Sacramento Eucharist. secundum se. 187

ejus esu locutum fuisse. Ita enim sui interpres mentem suam exposuit lib. 3. de peccatorum meritis cap. 4. his verbis: *Quid autem aperius tot tanisque testimoniis divinorum eloquitorum, quibus dilucidissime apparet, nec praeter Christi societatem, ad vitam salutemque eternam posse quenquam hominum pervenire, nec divino iudicio posse aliquem injuste damnari, hoc est ab illa vita ac salute separari? unde sit consequens, ut quoniam nihil agitur aliud cum parvuli baptizatur, nisi ut incorporentur Ecclesia, id est Christi corpori membrisque socientur, manifestum sit eos ad damnationem, nisi hoc eis collatum fuerit, pertinere. Et postea: Nunquid etiam illud, nisi manducaverint homines carnem ejus, hoc est participes facti fuerint corporis ejus, non habebunt vitam? Nonne Veritas sine ulla abiguitate proclamat, non solum in regnum Dei non baptizatos parvulos intrare non posse, sed nec vitam eternam posse habere, praeter Christi corpus cui ut incorporentur, sacramentum Baptismatis induantur.* Ubi S. Doctor eo modo vult Eucharistiam esse necessariam ad salutem, quo manducatur in Baptismo: manducari autem ait carnem Christi quatenus incorporamur mysterio Christi corpori & membris ejus, id est Ecclesiae.

86 Idem declarat tract. 26. in Joan. ad haec verba: *Qui manducat meam carnem, &c.* sic enim ait: *Qui hanc sumit habet vitam, & hanc utique eternam. Hunc itaque cibum & potum societatem vult intelligi corporis & membrorum suorum, sicut rei sacramentum, id est virtus corporis & sanguinis Christi. Alicubi quotidie, alicubi certis intervallis dierum, in dominica mensa preparatur, & de mensa dominica sumiuntur, quibusdam ad vitam, quibusdam ad exitium: res vero ipsa cuius sacramentum est, omni homini ad vitam, nulli ad exitium, quicumque ejus particeps fuerit.* Quando ergo dixit Augustinus, Eucharistiam esse omnibus ad vitam necessariam, non de sacramento ut sic locutus est, quod quibusdam ad mortem, quibusdam ad exitium tribuitur; sed de re sacramenti, quam societatem esse ait corporis & membrorum Ecclesiae, cui parvuli per baptismum ascribuntur.

87 Item Augustinus mentem suam aperit apud Prosperum sententia 341. ubi sic habet: *Escam vitæ accipit, seu eternitatis poculum bibit, qui in Christo manet, & Iesus Christus habitator est: nam qui discordat à Christo, nec carnem ejus manducat, nec sanguinem bibit, etiam tanta rei sacramentū ad judicium suæ præsumptionis quotidie indifferenter accipiat.* Itaque, juxta Augustini doctrinam, res & fructus Eucharistiae, qui est in Christo manere, omnibus est omnino necessarius ad salutem, nec potest ullus unquam vitam eternam habere, qui eo modo Eucharistiam non comedet.

88 Prospero adjungo D. Thomam, fidelissimum Augustini Discipulum, ille enim sic Magistrum suum intellexit hic quæst. 73. art. 3. ad 1. ubi explicans illud Christi, *Nisi manducaveritis, &c.* sic ait: *Dicendum quod si eum Augustinus dicit exponens illud verbū Joannis, hunc cibū & potum, scilicet carnis sua, societate vult intelligi corporis & membrorum suorum, quod est Ecclesia.* Quod & his verbis ipsius Augustini in Epistola ad Bonifacium ostendit: *Nulli est aliquatenus ambigendum, tunc unumque fideliū, corporis sanguinisque Domini partē fieri, quando in Baptismate membrū corporis Christi efficitur; nec alienari ab ipsius panis, calicisque consortio, etiam antequam panem illum comedas, & calicem bibas, de hoc saeculo in unitate corporis Christi constitutus abscedas.*

89 Demum Augustinum solum velle, Eucharistiae votum in baptismate inclusum, esse parvulis ad salutem necessarium, non verò ipsam Eucharistiam in re suscep-tam, ex eo liquet, quod lib. 1. de peccatorum meritis docet baptismi infantibus sufficere ad salutem: *Parvulus (inquit) si percepto baptismo de hac vita migraverit, soluto reatu cui erat originaliter obnoxius, perficietur in illo lumine veritatis, quod incōmutabiliter manens, in aeternū justificatos præsentia veritatis illuminat.* Quod & cap. 21. & 22. repetit, nec non libro 2. cap. 28.

§. IV.

Corollaria præcedentis doctrine.

Ex his intelliges primò, quod licet realis & sacra-⁹² mentalis receptio Eucharistiae, non sit de necessitate salutis, bene tamen mystica & spiritualis. Unde D. Thomas hic art. 3. ad 1. & in 4. dist. 9. quæst. 3. art. 1. quæstiunc. 2. ad 1. exponit verba illa Christi Joan. 6. *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis, de hac mystica & spirituali receptione Eucharistiae: Dominus (inquit) loquitur de manducatione spirituali, sine qua nos possit esse saluti.* Consistit autem mystica haec & spiritualis suscep-tio Eucharistiae, in corporatione cum Christo, juxta illud Augustini Tractatu 26. in Joan. *Hoc est manducare illam escam, & illum bibere potum, in Christo manere, & illum manentem in se habere: illud cùm per Baptismum incorporemur Christo, realis suscep-tio Baptismi, & mystica & spiritualis receptione Eucharistiae, & votum implicitum & virtuale illius; est enim (ut suprà dicebamus) quedam inchoatio vitæ spiritualis, quæ ex se & ex natura sua ordinatur ad suam perfectionem, consummationem, & finem; quæ non est alius, quām unio & incorporatione cùm Christo; quæ fit in sacramento Eucharistiae. Ex quo fit, receptionem spiritualem Eucharistiae, ejusque votum, causa esse ejusdem effectus, cuius est causa suscep-tio sacramentalis Baptismi, non tamen eodem modo; nā Baptismus in re suscep-tus, est causa sufficiens instrumentalis illius: Eucharistia verò spiritualiter recepta, est ejus causa finalis, & universalis. ex quo intelliges, votum Eucharistiae, quod in Baptismo & in aliis sacramentis implicitè includitur, esse longè diversæ rationis à voto sacramenti Baptismi, & Pœnitentiae, quod includitur, in contritione, vel dilectione Dei super omnia, nam Eucharistia per modum finis, in Baptismo & in aliis sacramentis includitur; votum autem sacramenti Baptismi, vel Pœnitentiae, per modum causa efficientis includitur in contritione vel in dilectione; unde votum Eucharistiae causat primam gratiam; solum in genere cause finalis; votum verò Baptismi vel Pœnitentiae, eam in genere cause efficientis instrumentalis producit. Per quod præcipua Adversariorum argumenta solvuntur, ut patet ex dicendis sequenti.*

Intelliges etiam ex dictis, speciali quadam ratione ⁹¹ includi votum Eucharistiae in Baptismo, quā non includitur in aliis sacramentis: Baptismus enim est initium vitæ spiritualis, Eucharistia verò ejus perfectio & consummatio: Sed initium vitæ spiritualis, speciali quadam ratione, ad suam perfectionem & consummationem, tanquam in finem inclinatur: Ergo Baptismus speciali quadam ratione inclinatur in Eucharistiam tanquam in finem, subindeque in Baptismo, speciali quadam ratione, includitur votum Eucharistiae ut figis.

§. V.

Solvuntur objectiones.

Obijices primò authoritatem D. Thomæ, supra ⁹² quæst. 95. art. 4. ubi agens de necessitate sacramentorum novæ legis, dicit Baptismum tantum & Pœnitentiam esse sacramenta necessaria necessitate mediæ respectu cuiuslibet, & sacramentum Ordinis respectu totius communitatis; alia, verò scilicet ad melius esse necessaria pronuntiat: Ergo ex D. Thoma Eucharistia non est necessaria necessitate mediæ ad salutem.

Respondeo D. Thomam loqui ibi de omnibus sacramentis, secundum quod sunt specialia quadam & distincta sacramenta, & per ordinem ad effectus quos habent causare in genere cause efficientis, in quo sen-

Disputatio Secunda,

su non dicimus Eucharistiam esse necessariam, sed in alio suprà explicato. Unde diligenter observandum est, & semper p̄ oculis habendum, ut sic præcipua Adversariorum argumenta facile diluantur, quod Eucharistia duplíciter considerari potest, primò in quantum aliquod sacramentum particolare, & sic habet influentiam per modum caufæ efficientis in suam propriam gratiam quam confert distinctam à cæteris: Secundò ut causa universalis aliorum sacramentorum, & sic habet influentiam in omnem gratiam, & in omnes effectus qui dantur per alia sacramenta; & ista causalitas est finalis, quia omnia sacramenta ordinantur ad Eucharistiam ut ad finem, quatenus in ea realiter continetur ipsa communicatio passionis Christi, & perfectissima uno ad ipsum, qui est finis omnium sacramentorum & institutionis eorum. Primo modo votum Eucharistiae non est de necessitate salutis; secundo autem modo dicitur votum Eucharistiae necessarium; quia cum ejus influentia sit universalis in omnia sacramenta, hoc ipso quod sacramentum Baptismi est necessarium, etiam Eucharistia ut intenta in illo & implicitè ac virtualiter ibi contenta, necessaria erit.

93 Objicies secundò: Illud non est necessarium necessitate mediæ ad consequendam primam gratiam, sine quo prima gratia obtineri potest: At sine voto Eucharistiae potest prima gratia obtineri: Ergo votum Eucharistiae non est ad illam obtinendam necessarium necessitate mediæ. Major paret, Minor probatur, quia per solum Baptismum, vel Pœnitentiam, potest quis consequi primam gratiam; cum enim Baptismus & Pœnitentia sint sacramenta mortuorum, ad productiōnem primæ gratiæ per se primò instituta sunt.

94 Respondeo, concessa Majori, negando Minorem; & ad illius probationem, nego Consequentiam; quia in ipsa susceptione Baptismi vel Pœnitentie, implicitè, & virtualiter, votum Eucharistiae per modum finis includitur, ut suprà ostensum est.

95 Instabis: Votum Eucharistiae non includitur in sacramentis Extremæ-Unctionis, Confirmationis, & Matrimonii: Ergo neque in Baptismo. Consequentia videtur legitima, paritate rationis, Antecedens probatur. Qui recipit Extremam- Unctionem v. g. potest habere voluntatem explicitam, quâ proponat se amplius non communicaturum, putâ quia certò scit se statim moriturum: Ergo in susceptione Extremæ-Unctionis, non includitur votum Eucharistiae.

96 Respondeo primò, negando Antecedens; nam etiam Confirmationis, Matrimonium, & Extrema-Unctio, ordinantur ad Eucharistiam; non ratione sumptionis sacramentalis, sed ad disponendum ad ejus effectum, qui est unio cum Christo, & vita æternâ, vel ad illum conservandum: nam confirmatio roborat nos in fide, & reddit membra Christi fortiora, ad confitendum fidem ejus; & consequenter ad conservandam unionem cum Christo, quæ est effectus generalis omnium sacramentorum, principaliter tamen appropriatus Eucharistiae & derivatur ab illa ut à fine: Extrema verò Unctio maximè ordinatur ad conferendam istam unionem cum Christo, in ultimo conflitu, ut præparet nos ad ultimam perseverentiam, & introitum in cælum; & sic maximè respicit vitam æternam, quæ est proprius effectus Eucharistiae. Matrimonium significat conjunctionem Ecclesiæ cum Christo, & sic suo modo disponit ad illam conjunctionem animæ cum Christo, quæ specialiter fit in Eucharistia; & similiter servit secundario, ad reprimendam vel mitigandam concupiscentiam, cujus represso vel mitigatio est, maxima dispositio ad Eucharistiam. Ad probationem Antecedentis dicendum est, posse quidem hominem qui recipit Extremam- Unctionem, habere voluntatem explicitam, quâ proponat se amplius non communicaturum; velle tamen non posse, quod Extrema- Unctio non ordinetur ad Eucharistiam tamquam ad finem; cum omnia sacramen-

ta novæ legis, ex sua natura & infiltratione id habeant, unde propositum illud iustum non communicandi, tollit quidem seu impedit votum explicitum & formale Eucharistiae, non tamen votum ejus implicitum & virtuale, chm illud in receptione cuiuslibet sacramenti imbibatur, ut ex suprà dictis patet.

Respondeo secundò, dato Antecedente, negando 97 Consequentiam; nam ut §. præcedenti coroll. 1. ostensum est, votum implicitum Eucharistiae in Baptismo (idem cum proportione dicendum de Pœnitentia) speciali quadam ratione imbibitur, quâ non includitur in aliis sacramentis; quia nimis inchoatio vitæ spiritualis, quæ fit in Baptismo, specialiter ordinatur ad perfectionem & consummationem ejusdem vitæ spiritualis, quæ fit in Eucharistia, juxta illud quod ex Dionysio suprà retulimus: *Non contingit aliquem perfici perfectione hierarchicâ, nisi per divinissimum Eucharistiam.*

Objicies tertio: Si votum Eucharistiae est necesse 98 rium ad consequendam primam gratiam, sequeretur quod ille qui suscipit aliquod sacramentum, aut facit actum charitatis, teneretur habere expresum desiderium communicandi, & recipiendi Eucharistiæ, quamprimum possit: Sed hoc dici nequit: Ergo nec illud.

Respondeo negando sequelam Majoris: Tum quia 99 votum Eucharistiae quod dicimus esse medium necessarium ad salutem, non est explicitum & formale, sed duntaxat implicitum & virtuale: Tum etiam quia desiderium communicandi solum est votum & desiderium Eucharistiae, ut particulare sacramentum est, & respectu particularis effectus ejus; votum autem Eucharistiae quod dicimus esse de necessitate salutis, fertur ad Eucharistiam ut est causa universalis aliorum sacramentorum, & quatenus habet incorporare nos Christo, illique nos perfectè unire, qui est finis omnium sacramentorum, ut ante declaravimus.

ARTICULUS V.

Quandonam Christus instituit Eucharistie sacramentum?

§. I.

Premittitur quod apud omnes est certum, & refertur sententia.

C Eriffimum est secundum fidem, sacramentū Eu- 100 charistiae fuisse institutum à Christo in nocte coenæ ultimæ, factæ cum Discipulis, pridie quā patet: Id enim aperte testamur Evangelistæ, præsertim Matthæus cap. 26. his verbis: *Canantibus autem eis, accepit Jesus panem, benedixit, ac frigat, deditque Discipulis suis, & ait: Accipite & comedite. Hoc est corpus meum. Et accipiens calicē gratias egit, & dedit illis dicens: Bibite ex hoc omnes, hic est enim sanguis meus &c.* Id etiam habetur in Concilio Viennensi, Clementinæ unicâ de reliquiis & veneratione Sanctorum, & in Tridentino sessione 13. cap. 1. ubi sic dicitur: *Ita maiores nostri omnes, quoquo in vera Ecclesia fuerunt, qui de sanctissimo hoc sacramento disseruerunt, apertissime profisi sunt, hoc tam admirabile sacramentum, in ultima cena Redemptorem nostrum instituisse. Et cap. 2. Salvator noster discessus ex hoc mundo ad Patrem, sacramentum hoc instituit in quo divitias divinissimi sue amoris velati in nos effudit. Idem profitetur Ecclesia in Canone Missæ, verbis illis: Qui pridie quā patet, accepit panem &c.*

Tres hujus rei congruentias afferit S. Thomas hic 102 art. 5. Prima est, quia cum Christus veller in propria specie discedere ab Apostolis, congruum fuit, ut seip-

de Sacramento Eucharist. secundum se. 189

sum relinqueret in specie aliena. Quam rationem insinuat Emissenus homil. 4. in Paschate, his verbis : *Quia corpus assumptum ablaturus erat ab oculis, & illaturus fidebibus, necesse erat ut die cena sacramentum corporis, & sanguinis sui consecraret nobis, ut coleretur jugiter per mysterium, quod semel offerebatur in pretium.* Secunda est, quia cum sine fide passionis Christi non possit esse salus, juxta illud Apostoli ad Rom. 3. *Quem posuit Deus propitiatorum per fidem, in sanguine ipsius,* oportuit ut omni tempore esset apud homines aliquod representativum passionis Christi, subindeque quod Christus pridie quam pateretur, sive passionis mox futuræ, memoriale nobis exhiberet in sacramento Eucharistiae. Tertia, quia ea quæ ultimò dicuntur & sunt, maximè ab amicis recedentibus, magis memorie commendantur, eò quod magis tunc inflammetur affectus ad amicos, & ea ad quæ magis afficiuntur, profundius animo imprimuntur; proinde ut sacramentum corporis & sanguinis Christi, vehementius commendaretur Apostolis, congruum fuit ut Christus in ultimo suo discessu ab eis, ipsum inflameret. Addi potest quod testamenta fieri solent ante mortem testatoris: unde cum Christus in Eucharistia, suum corpus & sanguinem Discipulis, & aliis fidelibus, quasi testamento legaverit, ut dicitur Lucæ 22. convenientissimum fuit ut pridie quam moreretur, mirabile hoc sacramentum institueret.

102. In hoc, ut dixi, conveniunt omnes fideles, sive Latini, sive Graeci, sed magna & celebris est inter illos controversia, de die quæ Christus ultimam coenam cum Apostolis fecit. Graeci enim, ut suum ritum & sententiam de confectione Eucharistiae in pane fermentato tueantur, afferunt Christum, coenam illam celebrasse non diē aut lunā 14. primi mensis, nam tunc non licet Judæis comedere fermentatum, ut patet Exodi 12. sed die aut lunā 13. quo tempore Judæi, non azymis, sed fermentatis panibus utebantur.

103. Sunt etiam quidam ex Latinis, ut Stella in Lucam, Oleaster, Luysius, & alii, qui eandem sequuntur sententiam, diverso tamen ducti fundamento: ideo enim volunt Christum manducasse Agnum lunā 13. quia (inquit) ita lex statuebat: quod enim dicitur Exodi 12. Agnum immolandum esse lunā 14. ad vesperam, existimat debere intelligi de prima vespera, quæ est finis lunæ seu dici 13. Graeci vero, licet admittant Agnum debuisse manducari juxta legem, lunā 14. in secunda vespera, addunt tamen Christum anticipasse unā die, & manducasse illum lunā 13. quod colligunt ex eo quod Joan. 18. dicitur quod Sacerdotes non intrerunt in Prætorium (eā icilicet die quæ Christus crucifixus est) ut non contaminarentur, sed ut manducarent Pascha: Ex hoc enim videtur sequi, Christum qui in die præcedenti comedederat Agnum, anticipasse diem statutum in lege. Ut hæc melius percipiatur, & vera stabilitas feneantia, duo breviter hic præmittenda sunt, quæ Scripturæ Interpretes susependunt.

104. In primis sciendum est, Judæos menses computare solitos fuisse, secundum lunas, ita ut primum diem mensis cuiuslibet, à prima luna seu Neomenia notarent, anni vero initium sumerent à prima luna, post veris aequinoctium, ita ut ab ea inciperet primus mensis dictus Hebraicè *Abib*, Chaldaicè *Nisan*, Martiù nostro correspondens; de quo dicitur Exodi 12. *Mensis iste vobis principium mensum, primus erit in mensibus anni,* quia numerum tali mense Deus à Pharaonis tyrannie eos eduxerat. Dierum vero-tres differentias agnoscabant, scilicet legalium, naturalium, & artificialium. Dies legales accipiebantur à vespera unius diei, ad vesperam subsequentis, juxta illud Levitici 23. *A vespera usque ad vesperam, celebrabitis sabbata vestra.* Ubi per sabbata intelligenda sunt qualibet festa maxime solemnia: nam eodem loco festum expiationis

celeberrimum, vocatur *sabbatum requisitionis*. Unde D. Thomas in 4. dist. 11. quæst. 2. art. 2. quæstiunc. 3. ad 3. sic ait: *Quatuors ante Christi resurrectionem, à mane in mane computaretur; tamen hoc erat speciale in solemnitatibus legis, quod computabatur dies à vespera ad vesperam;* eo modo quo in Ecclesia modò festa incipiunt, quoad officium, à prima vespera, usque ad secundam. Dies naturales accipiebantur apud Hebreos, sicut apud nos, à media nocte, in medium noctis sequentis; vel ut aliquibus placet, & insinuat D. Thomas loco citato, ab ortu Solis, in ortum subsequenter. Dies vero artificiales conditiquebantur etiam sicut modò contra noctem, ita ut comprehendenderent tantum illud spatiū, in quo lux Solis apparebat.

Sciendum est præterea, inter festa Judæorum, duorum maximæ apud eos solemnitatis fuisse, nempè festum Paschatis, sive transitū, & festum Azymorum: ex quibus primum erat institutum in memoriam beneficij, quo Angelus vestigator, transiens per Aegyptum, priogenitosque Aegypti interimens, Hebreos salvos & intactos reliquerat: secundum vero in recordationem alterius beneficij, priori succendentis, quo eadem nocte post interemptos primogenitos Aegyptiorum, Hebrei ex Aegypto festinanter egressi sunt, Aegyptiis urgentibus, ita ut cum non possent fermentare panes, præproperè azymos coixerint, ut Exodi 12. narratur. Inter has autem duas festivitates, hæc est notanda differentia, quod Pascha una tantum die, eaque integrâ, scilicet 14. lunâ primi mensis, sub vesperam celebrabatur, ut patet Exodi 12. Levitici 13. Deuteronomio 16. subindeque ejus solemnitas non incipiebat in vigilia præcedenti, sive in vespera lunæ 13. nec cum vigilia sabbati quietis concurrebat: At vero celebritas Azymorum complectebatur septem dies legales completos, quorum primus & septimus festivi erant, & solemnissimi; propter quod solemnitas prime diei azymorum, quæ erat luna 15. incipiebat à vespera lunæ 14. & sic Phase sive Pascha conjugebatur cum festo Azymorum; ita ut à coena Paschalis Agni, comedendi cum azymis, usque ad vigesimum primum diem ejusdem mensis inclusivè, panis fermentatus intra domos Judæorum non extaret. Ita aperte ex Scriptura colligitur, nam Exodi 12. sic habetur: *Mensis iste vobis principium mensum, primus erit in mensibus anni. Decimam die mensis bujus, tollat unusquisque agnum per familias & domos suas, & servabitis eū usque ad quartam decimam diem mensis bujus, immolabitque euns universa multitudo filiorum Israhel, ad vesperam; & edent carnes nocte illâ assas igni, & azymos panes, & comedent festinanter: habebitis autem hunc diem in monumentum, & celebrabitis eum solemnem Domino: septem diebus azyma comedetis, in die primo non erit fermentatum in domibus vestris; dies prima erit sancta, & solemnis, & dies septima, eadem festivitate venerabilis.* His positus

Graeci, ut diximus, ut suū ritum & doctrinam de confectione Eucharistiae in pane fermentato tueantur, afferunt Christum Dominum coenam agni Paschalim, in qua hoc sacramentum instituit, non celebrasse prima die azymorum, sive luna 14. sed ipsam prævenisse, ita ut suum Pascha celebraverit luna 13. Martii, mortuus vero fuerit luna 14. in qua Judæi post vesperam suum Pascha immolabant, & incipiebant uti azymis. Latini è contra ut ritum suum de consecrando in azymo defendant, affirmant Christum coenam agni Paschalim, in qua instituit sacramentum Eucharistiae, celebrasse die seu luna 14. mensis primi, ad vesperam, in qua incipiebat solemnitas prime diei azymorum, subindeque Christum in azymo, non vero in fermentato consecrassæ.

Vera sententia dupli conclusione statuitur.

DIco primò, Christum coenam agni Paschalis, die lunæ 14. mensis primi, ad vesperam celebrasse, subindeque eadem die sacramentum Eucharistiae instituisse. Ita communiter Patres & Doctores Latini, imò & D. Chrysostomus, summae inter Græcos auctoritatis, homil. 85. in Matth. Et Theophylactus in cap. 22. Lucæ: *Diem azymum (inquit) nominat feriam quintam, in cuius vespere pascha immolatur erant. Quod & tradit in commentariis in alios Evangelistas, cujus tamen verba corrupta, benè ex vetustioribus exemplaribus restituit Arcadius lib. 3. cap. 5.*

107 Probatur primò conclusio evidenteribus Scripturæ sacrae testimonis, nam Matth. 26. dicitur: *Prima autem die azymorum, accesserunt Discipuli ad Jesum dicentes: Ubi vis paremus tibi comedere Pascha? Et paulò post dicitur Christum vespere facto cum illis discubuisse, & coenasse; quod item afferitur Marci 14. & Luce 22. Sed prima dies azymorum, non erat decima tertia mensis primi, quia tota die 13. comedebatur panis fermentatus, sed decima quarta, in cuius vespера incipiebant comedi azyma, & non licebat comedere fermentatum, aut illud in domibus habere, ut patet Exodi 12. verbis suprà relatis; Ergo Christus non celebravit die decimâ tertiat, sed decimâ quartâ primi mensis, coenam in qua comedit Pascha, id est Agnum Paschalem, & sacramentum Eucharistiae instituit.*

108 Nec rectè Euthymius primum diem azymorum explicat, ipsum pridie azymorum: *Tum quia addit, diem festum azymorum. Erat autem dies festus, solum primus & septimus dies azymorum, ut constat ex verbis Exodi suprà adductis. Tum etiam, quia credibile non est, Christum qui in omnibus fuit divinæ legis observans, & qui ut ipse dicebat Matthæi 5. non venit legem solvere, sed adimplere, prævaricatum fuisse legem, anticipando diem pro hac celebritate institutum. Et certè, si hoc fecisset, justè potuissent Judæi hoc illi objicere, nec tantum laborarent in querendis falsis testibus.*

109 Ad hoc respondet iterum Euthymius; fuisse licitum prævenire Pascha, quamvis non liceret ultra diem constitutum à lege differre.

Sed contra primò, quia inde maxima confusio in hujus festi celebratione accidisset, si fuisse cuivis liberum celebrare suum Pascha, quacunque die lunam decimam quartam antecedente.

Contra secundò: Hoc singit Euthymius, nam Scriptura nullibi, ne apparteret quidem, id insinuat, sed potius contrarium docet aperte. Numer. enim cap. 9. lex permittit quidem in favorem immundorum, ac peregrinorum, ut propter immunditiam, vel peregrinationem longinquam, extra terram Chanaam, Pascha suum in secundum mensem differant: imperat tamen ut illud celebrent ipsa lunâ decimâ quartâ, sub vesperam.

110 Probatur secundò conclusio, & magis adhuc impugnatur Græcorum sententia. Non est assignabilis causa sufficiens, ob quam Christus legaliter coenaverit, pridie quam lex juberet: Quæro enim quænam fuerit causa illa?

Respondent Græci, quia sciebat se in crastino morte præventum, non posse agnum comedere. Verum hæc causa nulla est, Christus enim non debebat servare legem, nisi quandiu viveret, subindeque non erat quod illud mandatum, quod mortem erat subsecutum, antea impleret; sed fatis erat ut ad complendum veritatem figuræ Agni typici immolaretur in cruce.

111 Dico secundò, per vesperam diei seu lunæ decimæ quartæ, in qua lex præcipiebat immolari Agnum Paschalem, non debet intelligi ea quæ præcedebat diem

seu lunam decimam quartam, sed quæ sequebatur, & quæ erat secunda vespera diei decimæ quartæ, & prima diei decimæ quintæ; proinde Christum eâ vesperâ Pascha cum Discipulis celebrasse, & sacramentum Eucharistiae instituisse. Ita communiter docent Theologii, & Scripturæ Interpretes, contra Stellam, Oleastrum, & Luysum, suprà relatos.

Probatur breviter: Lex febat manducandum esse **112** Agnum, eâ vesperâ quæ incipiebat prohibitio usus fermentati; nam elus agni, & prohibitio fermentati, seu dies azymi, simul incipiebant: Sed haec prohibitio non incipiebat in prima vespera lunæ decimæ quartæ, sed potius in secunda: Ergo &c. Major pater ex suprà dictis, Minor probatur. Prohibitio fermentati non incipiebat nisi primâ die azymorum: Sed prima dies azymorum, erat tantum luna decima quinta, & inchoabat in secundis vesperis lunge decimæ quartæ: Ergo prohibitio sacramenti non inchoabat in prima vespera lunæ decimæ quartæ, sed in secunda. Major constat, quia usus fermentati non erat prohibitus, nisi in diebus azymorum: Ergo ante primam diem azymorum, non incipiebat prohibitio fermentati. Minor verò ex eo suadetur, quod si prima dies azymorum fuisse luna decima quarta, & incipisset lunâ decimâ tertiat in fine; cùm aliunde ultima dies azymorum esset luna vigesima prima, jam fuissent octo dies integræ azymorum, cùm tamen Scriptura Exodi 12. expresse afferat esse tantum septem.

Respondent Adversarii, lunâ decimâ tertiat in fine, **113** non fuisse prohibitum fermentatum, nisi quantum ad coenam legalem, in qua comedebatur agnus, non vero in aliis cœnis, & quantum ad alios cibos; & primam diem azymorum simpliciter, non fuisse lunam decimam quartam, sed decimam quintam; & in hoc sensu verum esse, quod esset tantum septem dies azymorum. Addunt tamen, posse admitti octo dies azymorum secundum quid, quia luna decima quarta potest dici prima dies azymorum secundum quid, ex eo quod, quantum ad coenam legalem, non licebat ut fermentato in prima ejus vespera.

Verum si haec responsio & doctrina vera esset, nullum haberemus fundamentum ad colligendum contra Græcos, Christum consecrassæ in azymo: Sed hoc est contra omnes Doctores Latinos, etiam illos contra quos disputamus: Ergo &c. sequela Majoris probatur: Latini nullum aliud habent fundimentum ad id colligendum, nisi quia non licebat ut fermentato, eo tempore quo Christus consecravit: Sed juxta solutionem datam, hoc fundamentum esset nullum: Ergo &c. Minor probatur, quia juxta illam lunâ decimâ quartâ, ante secundam vesperam, non erat prohibitum fermentatum, nisi quantum ad coenam legalem, quæ juxta Adversarios, perficiebatur in prima vespera lunæ decimæ quartæ: Sed Christus non instituit Eucharistiam in coena legali, sed in communi & usuali, ut docet Tridentinum **114** cap. 1. dicens quod Christus *vetere Pascha completo, novum instituit, & Augustinus Epist. 108. ubi ait Christum prius comedisse Agnum Paschalem, & deinde Eucharistiam instituisse. Id etiam inquit S. Thomas in hymno quem edidit, verbis istis: Post Agnum typum, expletis epulis, corpus Dominicum dedit Discipulis: Ergo si consecravit lunâ decimâ tertiat in fine, potius ut fermentato in institutione Eucharistiae.*

§. III.

Principia Græcorum fundamenta solvantur:

Principia Græcorum fundamenta sumuntur ex va-**115**ris Scripturæ locis, quibus insinuari videtur, Christum Pascha celebrasse cum Discipulis suis, antequam Judæi illud celebrarent, subindeque prævenisse

de Sacramento Eucharist. secundum se. 191

nisse diem à lege statutam, quæ erat decima quarta primi mensis.

116 In primis enim Joan. 12. omnia illa quæ Christus gessit in coena, facta dicuntur ante diem festum Paschæ.

Secundò, idem Evangelista cap. 18. ait quod in die passionis Domini, Judæi non introierant in Prætorium, ut non contaminarentur, sed ut manducarent Paschæ, id est Agnum Paschalem: Ergo illa die à Judæis manducabatur, subindeque Christus Pascha celebravit, pridie quam à Judæis celebraretur.

Tertio, capite 19. Christus dicitur mortuus Parasceve Paschæ: Sed Parasceve est totum tempus præcedens, in quo ea quæ ad Paschatis celebritatem necessaria erant parabantur: Ergo Christus mortuus est, antequam Judæi Pascha celebravissent; subindeque in celebratione Paschæ, & manducatione Agni Paschalil diem à lege statutam anticipavit, & per consequens non die seu lunâ decimâ quartâ, sed decimâ tertiat, ilud celebravit.

Denique, Christus, non est passus die primâ azymorum, quæ erat decima quinta mensis primi: Ergo decimâ quartâ, & per Consequens die decimâ tertiat, Pascha celebravit, & sacramentum Eucharistiae instituit. Utraque consequentia patet, Antecedens probatur. Tum quia, cum in die solemni Azymorum nefas esset Judæis litigare, accusare, & jus dicere, Christum eâ die non rapuerunt ad mortem. Tuac etiam, quia in die festo nihil Judæis licebat facere, exceptis iis quæ ad vescendum pertinebant, ut dicitur Exod. 12. & tamen eâ die quæ Christus mortuus est, mulieres paraverunt aromata & unguenta, ut dicitur Lucæ 13. Addi potest, quod dies sabbati quæ secula est immediate mortem Christi, Joan. 19. appellatur *Dies magnus sabbati*: quo nomine non designatus fuisset, nisi existisset dies primus Azymorum, quia non habuisset speciadem aliquam magnitudinem & solemnitatem supra alia sabbata: Ergo Christus non est passus die primâ Azymorum.

117 Propter hæc argumenta, Burgenis, Lyramus, Cætharinus, & alii dixerunt, Christum manducasse quidem Agnum Paschalem lunâ decimâ quartâ in secundis vesperis, sed Judæos illo anno, ex speciali dispensatione, distulisse hanc comeditionem in lunam decimam quintam, quæ erat sabbatum, seu prior vespera sabbati; quia enim populo molestum erat, duo festa immediata colere, cum nullum opus servile licitum esset diebus festis facere: etiam pro cibis parandis; & aliunde lunâ decimâ quartâ illo anno incidente in feriam quintam, prima dies Azymorum incideret in feriam sextam, quæ Christus passus est; consequenter potuerunt ex dispensatione differre eum Agni in lunam decimam quintam, ut sic primus dies festus Azymorum celebraretur ipso sabbato.

118 Sed contra primò: Marci 14. dicitur, Christum comedisse Agnum die prima Azymorum, quando Judæi Pascha immolabant: Ergo Christus & Judæi eodem die immolarunt Agnum. Item Lucæ 22. dicitur: *Venit prima dies azymorum, in qua necesse erat occidi Pascha*, scilicet secundum legem, in quam subinde non cadebat dispensatio; aliás si in illo anno fuisset dispensatio, non fuisset necesse illâ die occidi Pascha, quia potuisset differri.

119 Secundò impugnatur hæc responso, destruendo fundamentum cui illius Authores nituntur, & ostendendo ipsos in idem incommodum incidere quod vitare volunt: si enim illo anno prima dies Azymorum fuisset celebrata in sabbato; septima dies, quæ etiam erat festiva, & eadem festivitate quæ prima venerabilis, ut dicitur Exodi 12. incidisset in feriam sextam sequentem, quæ immediatè precedebat sabbatum, & sic duo festa sibi immediatè successissent, etiam juxta Aversariorum sententiam.

120 Aliter ergo argumentis propositis respondeatur. Ad

primum enim dicendum, quæ à Christo gesta sunt in nocte coenæ, dici ab Evangelista facta ante diem festum Paschæ, sumptâ die pro artificiali prout distinguitur à nocte, non pro naturali, ut complebitur noctem: unde non dixit ante festum, sed ante diem festum. Quæ explicatio est Catechismi Romani cap. de Eucharistia, & D. Thomæ in 4. dist. 11. quæst. 2. art. 2. quæstuncula 3. ad 1.

Ad secundum cum eodem S. Doctore ibidem in resp. ad 3. respondetur, quod quando Evangelista ait, quod Judæi, die quæ Christus crucifixus est, non introierunt in Prætorium, ut non contaminarentur, sed ut manducarent Pascha: per ly Pascha non intellexit eum Agni Paschalis, sed eum panum Azymorum, qui per septem dies comedebantur, aut victimarum, quæ per dies Paschales offerebantur, & quæ Paschata dicebantur, illæ enim non nisi à mundis comedendi debantur.

Ad tertium dicendum per parasceve Paschæ non intelligi præparationem ad Pascha, sed parasceve quæ erat festum Paschæ, id est feria sexta intra festa Paschalia illo anno occurrentis. Judæi enim quamlibet feriam sextam appellabant parasceve, quia in ea præparabant necessaria ad diem sabbati sequentem, in quo non licet eis quidquam operari, nequidem cibos præparare. Quæ explicatio confirmatur ex illo Marci 15. *Erat parasceve, quod est ante sabbatum*; & ex illo Joan. 19. *Judæi ergo, quoniam parasceve erat, ut non remanerent in cruce corpora sabbato*, &c. Ex quibus patet, parasceve fuisse, non pascha, sed ab sabbatum.

Ad quartum nego Antecedens, & ad primam ejus probationem dico, non esse certum ex Scriptura, actus judiciales fuisse in hoc festo prohibitos: vel Judæos facile potuisse existimare, pro bono communis se protunc ad eam legem non teneri.

Ad secundam respondeo quod sicut primâ die azymorum, licet festo, licitum erat coquere cibos, ita & alia ejusmodi facere, quæ non licebat facere in sabbatis; unde mulieres feriâ sextâ, quæ erat primi dies Azymorum, paraverunt aromata. Addo cum D. Thoma suprà citato, ad 4. opera misericordia non reputari inter opera servilia, unde in die solemni licebat aromata ad sepulturam præparare, quia hoc erat opus misericordia.

Ad id quod additur, respondeo idem sanctus Doctor ibidem ad 5. quod *quacunque die de septem diebus Azymorum, sabbatum veniret, dicebatur magnus dies sabbati*; propter geminatam solemnitatem, scilicet sabbati & Paschæ, id est dierum Paschalium, inter quos septem dies Azymorum computabantur.

§. IV.

Solvuntur argumenta contra secundam conclusionem.

C Ontra secundam conclusionem objiciunt primò 122 Stella, Oleaster, & Layfius; Eâ vesperâ Judæi celebrabant Pascha, quæ pertinebat ad lunam seu diem decimam quartam: Sed ad lunam seu diem decimam quartam, non pertinebat secunda vespera, sed prima tantum; quia Judæi suas solemnitates inchoabant à vespera diei præcedentis, & terminabant in vespera sequente, seu ante vesperam sequentem: Ergo Judæi celebrabant Pascha primâ vespera diei decimæ quartæ, subinde die decimâ tertiat primi mensis.

Respondeo, concessa Majori, negando Minorem, 122 ad cuius probationem, in primis dico, falsum esse quod dies festi apud Judæos terminarentur ante secundam vesperam, nam ut suprà ostendimus, incipiabant in prima vespera, & terminabantur in secunda inclusivè; eo modo quo nunc in Ecclesia festa incipiunt quoad officium in primis vesperis, & durant usque ad secundas inclusivè. Addo quod, celebritas Paschæ

schæ apud Judæos non erat festiva, nec alio modo celebratur, quam immolatione & comeditione Agni; sed prima tantum dies Azymorum, quæ proinde incipiebat in prima vespera lunæ decimæ quintæ, in qua, unâ cum Azymis, & laetitiae agrestibus, Agnus Paschalis comedebatur, ut dicitur Exodi 12.

123 Objiciunt secundò prædicti Authores: *Eo tempore immolabant Judæi Agnum, quo primùm immolarunt illum in egressu de Ægypto: Sed in egressu de Ægypto, immolarunt Agnum lunâ decimâ quartâ ad primam vesperam, hoc est in fine die naturalis decimæ tertiae: Ergo eadem die & vesperâ illum immolabant, cùm Christus Pascha cum Discipulis celebravit. Major videtur certa, tum ex duodecimo capite Exodi, tum etiam quia illa immolatio agni fiebat in memoriam prioris immolationis, & liberationis primogenitorum Israël. Minor verò probatur. In illa nocte quâ Judæi egressi sunt de Ægypto, non potuerunt Agnum immolare, sed ad summum in nocte præcedenti: Atqui egressi sunt de Ægypto nocte quæ terminabat lunam decimam quartam, & inchoabat decimam quintam: Ergo nocte præcedente, ea scilicet quâ terminabatur luna decima tertia, agnum immolarunt. Minor habetur Exodi 12. & Numer. 13. ubi dicitur quod Judæi Profecti sunt de Rameſſe, mense primo, decimâ quinuâ die mensis primi. Major verò, in qua est tota difficultas, probatur primò, quia nocte illâ quâ Judæi primò immolarunt Agnum, usque ad ortum dici nullus poterat exire è domo, juxta illud Exodi 12. Nullus vestrâm egrediasur ostium domus suæ, usque mane. Secundò, quia post eſum Agni, Judæi petieront plurima vaſa aurea & argentea ab Ægyptiis, multamque supellectilem, quæ omnia non potuerunt fieri eadem nocte. Tertiò, quia Exodi 12. dicuntur exiſſe de Ægypto sexcenta ferè millia peditum virorum, absque parvulis & foeminiſ: ad congregandam autem tantam multitudinem, quæ in diversis Ægypti urbibus disperfa erat, necessarius fuit faltem dies integer, qui proinde interesse debuit inter eſum agni, & exitum eorum. Demum Numer. 33. alterâ die à phase, seu Agni Paschalis eſu, Hebræi exiſſe ex Ægypto dicuntur: Ergo non in eadem nocte.*

124 Respondeo negando Minorem, & ad illius probationem, nego Majorem; ad cuius primam probationem, nego Antecedens, quod scilicet eâ nocte quâ Hebrei primò immolarunt agnum, nullus exierit è domo: neque enim Moysus præcepit ipſis, ut è domib⁹ non egredierentur absolutè nocte illâ, sed ut non egredierentur, quousque compellerebant ab Ægyptiis; nam sicut rem gestam esse Exodi 12. Jussit Angelus omnes filios Israël, ſanguine agni immolati ad occasum Solis, ſub finem lunæ decimæ quartæ, utrumque poſtem, & ſuperlimaria domorum linire, ut ſic notam illam advertens, domum ita rubricatam præteriret, & omnes, ſolosque primogenitos Ægyptiorum interficeret, quod & fecit; jubente interim Moysē, ut dum tanta peragereſtū ſtrages, nullus Israélitarum è domo ſua egredieretur. Surgens autem Pharaon nocte illâ, cunctaque Ægyptus; invenerunt omnes primogenitos jacere exanimes: veriti autem, & ne ipſi pariter occiderentur, compulerunt statim Judæos egredi de Ægypto, ſicque exierunt, durante adhuc nocte, ante ortum Solis.

Ad ſecundam respondeo Judæos jam jam egressuros, vaſa illa argentea & aurea poſtulasse, & Ægyptios, prænimio desiderio quo optabant ut diſcederent, facilè conſeffiſe; unde propter nimiam festinationem quâ cogebantur egredi, non potuerunt fermentare, quod argumento eſt, eadē nocte fuſſe egressos.

Ad tertiam dicendum, duplīcē diſtingui egressum filiorum Israël, alterum quando de tota terra Geſſen, & ſingulis urbibus ac opidis ejus, coacti ſunt exire; & hoc contigit ſummo manē, antē ortum Solis diei decimæ quintæ, ut dictum eſt: alterum, quando jam

in urbe aliqua congregati, omnes ſirul, ordinatè prægressi ſunt; & hoc contigit vespere ad Solis occafum, in fine diei decimæ quintæ, quia urgebant ſemper Ægyptii; præmonuerat autem Moysē, in quem locum deberent congregari; & ad hoc neceſſarius faltem fuit unus dies, ut ſciliſ congregarentur.

Ad quartam respondeo, idē Hebræos dici exiſſe de Ægypto, altero die ab eſu Agni, quia ad vesperam lunæ decimæ quartæ, Agnum comedederant, & deinde ſequenti mane egressi ſunt de Ægypto.

ARTICULUS VI.

Nomina quibus hoc sacramentum insigniri ſoleat, brevi ter recenſentur, & oſtenditur Agnum Paschale ſuſſe præcipuum ejus figuram.

A Git S. Thomas art. 4. de nominibus quæ huic **125** sacramento tribui ſolent, & docet illa eſſe præci- pue quinque: nam quatenus eſt commemorativū domi- nictæ paſſionis, vocatur *Sacrificium*; ut eſt ſymbolum & cauſa Ecclesiasticæ unitatis, *Communio*, vel *Synaxis*; ut eſt præfigurativum fruitionis Dei, nobisque præbet viam ſeu auxilium perveniendi ad patriam, *Viatum*. Item hoc sacramentum *Euchariftia* dicitur, quod no- men, vel bcnam gratiam, vel gratiarum actionem fi- gnificat. Dicitur bona gratia, vel quia in hoc ſacra- mento gratia Dei largius effunditur, vel quia gratiarū omnium fontem continent. Appellatur verò gratiarum aſſio, tum quod in ejus institutione Chriftus gratias egit, tum quod ad gratias Deo pro universis beneficiis referandas, nihil hac purissimâ hodiâ Deo accepitus of- ferre poſſimus. Unde Chryſtoſorus homil. 25. in cap. 8. Matth. *Optima (inquit) beneficiorum culmina eſt ipſa memoria beneficiorum, & perpetua gratiarū aſſio. Prop- terea & tremenda ac ſalutaria illius mysteria, quæ in on- ni synaxi celebraamus, Euchariftiam nuncupamus, ſunt enim beneficiorū recordatio plurimorū, capiique ipſum divina erga nos providentia oſtendunt, noſque ſaciōne debitas ſemper gratias exſolvere. Denique hoc ſacramen- tum appellatur à Damasco Metalepsis, id eſt aſſump- tio, quia per illud Filii Dei Deitatem aſſumimus, & fit (ut loquuntur SS. Patres) veluti quædam Incarnationis extenſio: Etenim qui ſemel pro nobis in utero Virginis incarnatus eſt, quotidie ubique terrarum in omnibus quoiquot voluerint aliquo modo incarnatur, dum caro ejus verè cibus, & ſanguis ejus verè potus noster effici- tur. Magna & vera bona (inquit Seneca epift. 73.) non ſic dividuntur, ut exiguū in ſingulos cadat, ad uniuersum que tota pervenient. Unde Chriftus beneficium uni tam- tū humanitatī in ſua Incarnatione collatum, in Eu- chariftia in omnes & ſingulos protendit, diſfundit, & dilatat, & bonitatis ſuæ adeò prodigus efficitur, ut nul- lum repellat, ſed omnibus ſui copiam faciat, nec ſit qui ſe abſcondat à calore ejus.*

Plura ſunt alia nomina & elogia quibus SS. Patres **126** hoc mirabile ſacramentum inſigniūt. S. Dionyſius illud ſacramentum ſacramentorum, imd ſacramentorum omniū conſummationē & perfectionē appellat. S. Ignatius epift. ad Ephesios illud vocat *Gloriam Dei*, & pa- cem Chrifti, nec non *Pbamacū immortalitatis*. Clemens Alexandrinus: *Manna omnium malorū obliuionem inducens*. Paſchaliſ, *Arborē vita plantatam in medio pa- radisi Eccleſia*. Basilius, *Inexhaustum vitæ theſaurum*. Tertullianus, *Sacramenū benedictionis*. Origenes, *Ver- bum nutritiorum animarum*. Athanasius, *Panam beati- tudinis*. Chrysologus, *Æterna vita cibarum*. Prosper Aquitanus, *Poculum aeternitatis*. Cyprianus, *Almonia immortaliſtatis*, & *vita aeterna portionem*. Guillelmus Parigiensis, *Ipsius amoris cibū*. Augustinus, *Sacramen- tum ſpeī*, *Cyrillus, Vivificā benedictionem*. Rupertus, *Holo-*

ARTICULUS PRIMUS.

Qualis debeat esse panis, ad conficiendum Eucharistiam?

§. I.

Premittuntur que apud omnes sunt certa, & res feruntur sententia.

SUPONIMUS ut de fide certum, materiam ex qua corpus Christus conficitur, esse panem, id enim colligatur evidenter ex facto Christi Matth. 26. Marci 14. & Lucæ 22. ubi dicitur, Christum accepisse panem, & illud in corpus suum convertisse; siveque Ecclesia semper intellexit, ut traditur in Concilio Lateranensi cap. Firmiter, in Florentino, in Decreto Eugenii & in Tridentino sicc. 13. & alibi siccè; fuitque præfiguratum in oblatione Melchisedech, qui obtulit panem, unde Christus Psalm. 109. & ad Hebreos 5. dicitur *Sacerdos in eternum secundum ordinem Melchisedech.* Item Divina Sapientia P. overb. 9. cunctos fideles ad Eucharistiae convivium invitans, sic ait: *Venite comedite panem meum, &c.*

Per hoc excluduntur varii haereticorum errores, 2 quos refert D. Thomas hic art. 1. Quidam enim qui dicabantur Artoryitae (ut Augustinus dicit lib. de haeresibus cap. 28. & Epiphanius haeresi 49.) offerebant panem & caseum in hoc sacramento, dicentes à primis hominibus oblationes de fructibus terræ & ovium fuisse celebratas. Alii verò, scilicet Cataphrigæ, & Pepitianæ, de infantis sanguine, quem de toto ejus corpore, minutis punctionum vulneribus extorquebant, Eucharistiam suam conficiebant, miscentes eum farinæ, nemque inde facientes.

Unde credo natam fuisse illam notam, quam Gentiles inurebant Christianis, quod infantes occiderent. De qua Tertullianus mentionem facit in Apologetico cap. 7. & cap. 9. & Minutius Felix in libro ad Octavium.

His adjungi possunt Gnostici & Manichæi, quorum errores propter modestiam hinc prætermisso videtur D. Thomas. Primi enim in Semine humano corpus Christi conficiebant, ut refert Epiphanius haeresi 26. Secundi verò in pane humano semine consperso, ut author est Augustinus libro de haeresibus cap. 46. Eodem errores referunt Victorius, & Erasmus, in scholiis ad Epist. 54. S. Hieronymi, & Bernardus Luceburgensis lib. 3. verbo *Pepulsa*, & verbo *Quintiliata*, Soto in 4. dist. 9. quæst. 1. a. t. 1. referens Thomam Waldensem tomo 4. de sacram. cap. 19. & Laurentium Beyerlink in theatro vitae humanae, verbo *Eucharistia*. Item Gravina tomo 1. præscriptionum, lib. 4. folio 632. Unde immixtò Vazquez hic disp. 170. cap. 1. contendit, nusquam haereses illas extitisse; imò nullam haec tenus, præter errorē Græcorum de fermento, haereticum fuisse circa materiam consecrationis corporis Christi: hujus enim dicti fallitas, ex eo patet, quod etiam his temporibus est Calvinistarum sententia, panem & vinum ita esse hujus sacramenti materias, ut tamen illis deficiuntibus, aliæ possint eorum loco subrogari, ut omne esculentum, loco panis; & omne poculentum, loco vini, ut docent Beza epist. 2. ad Tullium, Polanus lib. 5. Synthegmatum Theologicorum cap. 56. Scarphius de cena sacra, controverf. 3. quæst. 1. & alii. Quin & sibi narratum à viro fide digno, refert Adrianus Hoffstadius serm. 22. de Eucharistia, non defuisse Ministrum, qui frustulis panis deficientibus ad coenam peragendam, singulis porrexit orbicularem particulam farcimini, quod Gallicè *Saucisse*, sive *Boudin*, appellatur.

Supponimus etiam ut certum & indubitatum apud Theologos, solum panem verum & propriè dictum, qui simpliciter & absolutè est panis, esse materiam ad

Holocastrum salutis. Chrysostomus, Orbis terrarum deus. Eligius, Letitiam totius Trinitatis. Demum D. Bernardus lerm. in coena Domini, mirabili hujus sacramenti dulcedine illectus, in ejus laudem exclamat: Potesne astimare quale vel quantum sit hoc Sanctum sanctorum, Sacramentum sacramentorum, Amor amorum, Dulcedo omnium dulcedinum. Illi concinit Matthæus Episcopus Wormatiensis, qui hujus Divinissimi Sacramenti laudes præclaris his Encomiis, eleganter & devotè celebra: Redēptionis memoriale, pignus hereditatis æternæ, futura jucunditatis amabile præludiū, arrha sponsa, jocale divinum cælitus ei donari, Ecclesie militantis cū triumphante suave glutinum, & unio fraterna, dum illam dulcedinem qua illa fruitur sine velamento, ista habet sub sacramento; & si illa cœlestis Jerusalem habet Deum suum jucundius, ista in terra militans, habet eum mirabilius.

127 Articulo sexto docet S. Thomas, sacramentum Eucharistiae plures clim habuisse figuræ, nimirum oblationem Melchisedech, qui obtulit panem & vinum; Manna, quod habebat in se omnis saporis suavitatem, ut dicitur Sapient. 16. & varia sacrificia veteris legis, præsertim sacrificium expiationis, quod erat solemnissimum; sed præcipua ejus figuram fuisse Agnum Paschalem, quia perfectius repræsentabat omnia quæ ad ipsum pertinent: nam oblatio Melchisedech repræsentabat Eucharistiam solum quantum ad id quod est sacramentum tantum, nimirum species panis & vini: Sacrificia veteris legis solum repræsentabant Christum passum, qui est res hujus sacramenti; Manna verò, ejus tantum effectum, gratiae nimirum Eucharisticæ dulcedinem & suavitatem, præfigurabat: Sed Agnus Paschalis quantum ad haec tria hoc sacramentum repræsentabat, quia manducabatur cum panibus azymis, immolabatur ab omni multitudine filiorum Israël; quæ immolatio erat figura passionis Christi, qui propter innocentiam dicitur Agnus, & denique, quia per sanguinem Agni Paschalis protecti sunt filii Israël à devastante Angelo, & educti de Ægyptiaca servitute; quæ eductio erat symbolum seu figura liberationis populi Christiani à servitute peccati, per gratiam justificantem, quæ in hoc sacramento copiosè confertur: Ergo Agnus Paschalis fuit præcipua hujus sacramenti figura. Unde Apostolus 1. ad Corinth. 5. Pascha nostrum immolatus est Christus: itaque epulemur in Azymis sinceritatis & veritatis. Ubi Glossa ex Augustino: Pascha transitus dicitur (inquit) quia tunc primum populus Dei Pascha celebravit, quando ex Ægyptio Hebrei fugientes, mare rubrum transierunt: Nunc verò figura illa prophetica cōpleta est, cām sicut ovis ad immolandum ductus est Christus, cuius sanguine illiniti postibus nostris, id est frontibus Crucis signatis, a perditione hujus saeculi, tanquam à captivitate Ægyptiaca liberamur, & saluberrimū transitum agimus, cām à diabolo transimus ad Christum &c. Legendum est D. Gregorius homil. 22. in Evangelia, ubi totum Agni Paschalis mysterium explicat ex professo, & in gratiam Resurrectionis Dominicæ, Paschati Christiano sigillatim applicat.

DISPUTATIO III.

*De materia Eucharistiae.**Ad questionem 74. D. Thome.*

Cum hoc sacramentum sit institutum per modum convivii, ad reficiendum spiritualiter animam, duplice habet materiam remotam & transeuntem, ex qua conficitur; alteram ex qua conficitur corpus, alteram ex qua sanguis efficitur. De utraque in hac disputatione dicemus.

Genet Theol. Tom. V.

conficiendum corpus Christi. Sicut enim, quia ex Evangelio constat Baptismum debere fieri in aqua, & colligitur solam aquam veram & naturalem, esse materiam Baptismi: ita quia idem Evangelium afferit, Christum panem consecrasse, pro materia hujus sacramenti & praecipisse Discipulis ut idem ficerent, recte infertur, solum panem verum & propriè dictum, qui simpliciter & abolutè est panis, esse materiam Eucharistiae. Unde massa cruda, aut torrida Sole, non est apta materia, quia panis usualis requirit ut coquatur igne; sicut nec pasta oleo frixa, vel aqua elixa. Nec etiam amyrum, quia sit ex tritico corrupto, & ex eo non fit panis usualis, cum ejus materia non tam sit tritici farina, quam lac ex eo expressum, ut notavit Scoto. Debet etiam massa, ut ex ea fiat panis sacramentalis, seu consecrabilis, esse confecta ex farina & aqua naturali. Unde ut ait D. Thomas hic art. 7. ad 3. *Si farina admisceatur aqua rosacea, vel quicunque alius liquor, quam vera aqua, non posset ex eo confici sacramentum, quia non est verus panis.* Nec obstat quod opponit hic Cajetanus, de hoc dubitans, nimur aquam non esse partem essentialē componentem, sed transeuntem: est enim (inquit) panis tertia res resultans ex commixtione farinæ & aquæ, per pastæ decoctionem. Non obstat, inquam, nā quidquid sit, an aqua sit materia componentis, an transiens, certè talis panis non est usualis, nec consequenter aptus ad consecrationem. Idem dicendum de pane confecto ex milio, leguminibus, nucibus, aut castaneis, vel ex radicibus arborum, quibus est ille qui sit in Insulis Americae, vulgoque *Cafare* appellatur, ille enim non est panis simpliciter, sed secundum quid, nec usualis & communis, in quo Christus hoc sacramentum instituit. Quare difficultas solùm restat de pane qui sit ex granis aristas & spicas habentibus, & dicitur frumentaceus, latè sumendo nomen frumenti, prout est genus ad triticum, hordeum, siliginem, speltam, & similia; an nimur quaelibet ejus species posse esse materia sufficiens ad consecrationem, vel solus triticeus sit aptus ad illam? Item, an debeat esse azymus vel fermentatus? Gabriel enim & Cajetanus docuerunt panem ex quacumque specie frumenti factum, esse materiam aptam ad consecrationem. Eadem sententiam, excluso hordeo, sequitur Paludanus in 4. dist. 11. quæst. 2. art. 4. ubi afferit aliquas Ecclesiæ consecrare in pane spelaceo. Graeci autem Schismatici putant esse de necessitate sacramenti, quod panis sit fermentatus. Demum sunt aliqui qui dixerunt, azymum esse materiam necessariam pro Latinis, fermentatum verò pro Graecis, ut indicat *Glossa* in cap. *Litteras* de celebratione Missarum.

§. II.

Vera sententia duplii conclusione statuitur.

Dico primò: Solus panis triticeus est sufficiens materia Eucharistiae. Ita D. Thomas hic art. 3. & in 4. dist. 11. quæst. 2. art. 2. quæstiunc. 1. & habetur expressè in Concilio Florentino in Decreto Eugenii, ubi de hoc sacramento dicitur: *Cujus materia est panis triticeus, & vinum de vite.* Nec rectè Cajetanus Concilium explicat de materia præcepti, non sacramenti; alias enim cùm ibidem dicit, materiam sanguinis esse vinum de vite, & aquam naturalem esse materiam Baptismi, eodem modo responderi posset, loqui solùm de materia præcepti; cùm tamen nemo dubitet, vīnum vitigineum esse materiam calicis, & aquam naturalem, materiam Baptismi, necessariam simpliciter, necessitate sacramenti.

Ratio hujus conclusionis alia non est, quam Christi institutio, qui hoc sacramentum instituit in pane usuali: Sed hic sit ex tritico, nā aliis mnis substituitur in defectum hujus, unde nec panis simpliciter dici con-

suevit, sed cum addito panis hordeaceus, panis ex milio &c. Ergo solus panis triticeus est sufficiens materia Eucharistiae. Hæc censetur Apostolica traditio, quā Ecclesiastica authoitas confirmavit, ut testatur Catechismus Romanus.

Quænam autem grana triticum sint, de quibusdam certum est, de aliis dubium. De hordeo, milio, avena, & leguminibus, certum est non esse triticum, sive ex ilis non posse confici panem sacramentalem, seu qui sit materia sufficiens pro consecratione. De silagine vero & spelta, probabile est esse species tritici, propter affinitatem accidentium; maximè quia, ut periti tellantur, illæ in malis terris ex grano tritici seminato nascentur, quod teste D. Thomæ hic art. 3. ad 2. signum est specificæ identitatis, quia semper generans generat sibi simile in specie. Unde etiam probabile est, panem ex spelta, vel silagine, esse posse materiam Eucharistiae; & qui in necessitate in tali pane consecraret (puta ne homo moriatur sine sacramento, vel ut in die festo non maneat totus populus sine sacrificio) fortè excusari posset, ob probabilitatem hujus sententiae, ut aliqui Theologi existimant. Sed ego non consulerem, quia præceptum Ecclesiæ est non consecrare materiam dubiam, & aliunde quod infirmus communicet, vel quod populus M̄slim audiat, non est simpliciter necessarium ad salutem, & carentia panis tritici ab obligatione præcepti excusat.

Dico secundò, in utroque pane azymo & fermentato, validè consecrari posse, convenientiorem tamen esse azymum.

Prima pars hujus conclusionis determinata est in 7 Concilio Florentino, scilicet ultimâ, in litteris sanctæ unionis, his verbis: *Definimus in azymo sive fermentato pane triticeo corpus Christi veraciter confici.* Idemque prius docuerat Leo IX. in Epistola ad Michaëlem Cerularium, Patriarcham Constantinopolitanum, qui anno Christi 1050, damnare cœpit Latinos, quod panes azymos consecrarent.

Ratio etiam suffragatur: Ad consecrationem enim corporis Christi, quilibet triticeus panis est idonea materia: Atqui sive fermentatus sive azymus fuerit, est verus panis triticeus; pane enim fermentato usū quotidiano vescimur, defectus autem fermenti in azymo, non impedit quin veri panis triticei naturam habeat; quandoquidem de ratione veri panis solam est quod conficiatur ex farina triticea, naturali aqua subacta, & puro igne coquatur: Ergo quilibet panis triticeus, sive azymus, sive fermentatus, est sufficiens & idonea materia Eucharistiae.

Confirmatur: Certum est Christum non consecrare in albo & rubro vino simul, sed in alterutro tantum; & tamen, Graecis fatentibus, utrumque est materia apta consecrationi, quia utrumque est vinum simpliciter & usuale: Ergo similiter, cùm uterque panis, sive azymus, sive fermentatus, sit usualis, & veniat intelligendus nomine panis simpliciter, uterque est materia sufficiens & idonea ad conficiendum corpus Christi. Unde absurdâ & ridicula est sententia quæ afferit azymum esse materiam necessariam pro Latinis, fermentatum verò pro Graecis: quasi verò Christus Dominus pro una Ecclesia vel Gente, unam materiam instituerit, & aliam pro alia; nam pari ratione posset dici, quod etiam pro Ecclesia Galicana, vel Hispana, aliam materiam instituerit, quam pro aliis; quæ enim est major ratio, ut pro solis Graecis diversam materiam Christus instituisset? cùm solùm unam Ecclesiam Catholicam instituerit, in qua non est distinctione Judæi, & Graeci, nam idem Dominus omnium, ut dicitur ad Rom. 10.

Quod verò panis azymus sit convenientior (ut in 10 secunda parte conclusionis afferitur) probari potest primò ex eo quod Christus, cùm primâ die Azymorum (ut disp. præcedenti art. 5. ostensum est) sacramentum Eucharistiae instituerit, & consecraverit, pane azy-

mo usus est; quandoquidem durante solemnitate azymorum, quae septem dies complectebatur, nullum fermentum, nec ullus panis, nisi azymus, in domibus Iudaorum debebat reperiri, ut Exodi 12. præcipitur.

Addo quod, dato etiam & non concedo, quod Christus, ut volunt Graeci, in celebrazione Paschæ, legitimum ejus tempus, scilicet primam diem azymorum, sive decimam quartam lunam, propter causam aliquam prævenire voluisse; consequens tamen non fore, eum fermentato in coena ultima usum fuisse, sed azymo; quia sicut ipsius agni Paschalis immolationem & elum observari voluit, ita & totum ejus ritum in lege præscriptum, qui inter alia habet, ut cum azymis & lactucis agrestibus comedatur, credendum est, ipsum observare voluisse.

11 Potest etiam suaderi eadem pars, hac ratione. Ille panis est materia convenientior ad consecrationem, qui magis congruit significationi proprietatum hujus sacramenti: Sed talis est panis azymus in comparatione ad fermentatum: Ergo panis azymus ad consecrationem convenientior est. Minor vero probatur: quia in Scriptura azymum puritatem, candorem, simplicitatem, humilitatem & incorruptionem denotat; quæ tum Christo in Eucharistia latenti, tum mystico ipsius corpori, propriè conveniunt; è contrâ verò fermentum, ut plurimum, in malam partem sumuntur; significat enim hypocrisim, Lucæ 12. *Attendite à fermento Pharisæorum, quod est hypocrisis;* factum, quia panis fermento intumescit; & corruptionem, quia ad eam disponit panem, nec tam facile panis azymus corrupitur, quæ fermentatus. Quæ omnia eleganter tangit Apostolus 1. ad Corinth. 5. his verbis: *Nesciis quia modicum fermentum totam massam corrumpit: expurgate vetus fermentum ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi. Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus. Itaque epulemur, non in fermento veteri, neque in fermento malitia & nequitia, sed in azymis sinceritatis & veritatis.* Sinceritatis, contra peccati corruptionem; veritatis, contra figuræ vetereis legis ut ibidem interpretatur S. Thomas. Vel sicut ipse addit, secundum Gl. 5. sacerditatis, propter innocentiam à vitiis, aut novitatem vitae; & veritatis propter bonorum operum justitiam sive restitudinem designat.

12 Fateor tamen, ipsum Graecorum morem celebrandi in fermentato, suis congruentiis non carere; nam (præterquam quod fermentatum aliquando, licet raro, in Scriptura bene sonat, ut Matth. 13. *Simile est regnum celorum fermento*) designare potest gratiæ suavitatem, panem quippe sapidiorem efficit fermentum; & charitatis fervorem, quasi fermentum à fervore sit dictum: quæ duo maximè Eucharistiae convenient, utpote cùm sit sacramentum amoris, & spiritualis suavitatis. Præterea, ut notavit S. Thomas 4. contra Gentes cap. 69. Romana Ecclesia offerat azymos panes, ed quodd Verbum Divinum sine ulla commixtione carnem suscepit; sed Graeci offerunt fermentatum, quia verbum indutum est carne, & est verus Deus & verus homo, sicut & fermentum commiscetur farina.

13 Alia etiam rationalis occasio moris hujus Graecorum introducendi exitit: cùm enim Apostoli, & Ecclesia universa, uterentur azymis in consecratione, exorta est haeresis Hezionitarum, contendentium legalia simul cum Evangelio esse servanda; in cuius erroris detestationem, SS. Patres voluerunt aliquandiu sacramentum Eucharistiae ex pane fermentato confici; extintæ tamen haeresi illâ, Ecclesia Latina ad antiquum morem se recepit, Graeca vero semel introductum retinuit, quem Latina non improbat, imò præcipit, ut unusquisque, juxta suæ Ecclesiæ ritum consecret; & prohibet ne Latini in fermentato, nec Graeci in azymo, corpus Christi confiant: ut patet ex Decreto Eugenii in Concilio Florentino, in litteris unionis, & ex motu proprio Pii V. qui incipit *Providentia Romani Pontificis Genet. Theol. Tom. V.*

cis anno 1566. ubi revocans omnes facultates vel licentias celebrandi, Graecos more Latino, & Latinos more Graeco, subdit: *Quibususc Presbyteris tam Græcis quam Latinis præcipimus in virtute sanctæ obedientiæ, & sub indignatione nostræ, ac perpetua suspensionis à divinis p[ro]p[ri]etatis, distillatis inhibemus, ut deinceps Presbyteri Græci (præfertim uxorati) Latino more, & Latinæ, Graeco ritu, bujusmodi licentiarum & facultatum, aut alio quovis praetextu, Missas, & alia divina officia celebrare, vel celebrari facere non presumant.*

Idem prius statuerat Leo IX. in Epistola ad Michaëlem Cerularium, Patriarcham Constantinopolitanum, ubi monet ut unusquisque juxta Ecclesiæ suæ ritum celebrare sinatur, etiam in alieno solo versetur: ut cùm verbi gratiæ Sacerdos Græcus transit per loca Latinorum, aut in illis commoratur aliquandiu; vel cùm Sacerdos Latinus inter Graecos peregrinatur: quia nimirum hæ consuetudines, non tam sunt diversorum locorum particularium, quam generales utriusque Ecclesiæ: conveniens autem est, ut quisque servet consuetudinem Ecclesiæ suæ, quandiu pars illius est; tametsi tunc potest, si velit, conformare se eorum ritui & consuetudini, inter quos peregrinatur, juxta caput, *Illa autem, dist. 12. ex Ambrosio & Augustino sumptum.* Communiter excipiuntur tempora inter Latinos, Græcis concessa, ut ibi propriam Ecclesiam habeant: in quibus, Græcis solum licet celebrare ritu Græco, quia ibi non censentur Latinî, neque ut peregrini. Similiterque in templis Latinorum, si quæ in Græcia sunt, Latinis tantum licet celebrare ritu Latino.

Ex his intelliges, nec justum, nec laudabilem fuisse quorundam zelum, qui Archiepiscopum Trapez, Metropolitam Græcum, in Gallia exularem, & Parisis non ita pridem defunctum per multos annos in azymis consecrare coegerunt; ut enim patet ex decretis Leonis IX. & Pii V. jam relatis, non potest Sacerdos Græcus, transiens per loca Latinorum, aut in illis aliquandiu degens, cogi ad servandos ritus Ecclesiæ Latinæ, cùm non sit pars illius, sed ad Ecclesiam Græcam simpliciter pertineat.

Quæres, an instantे morte, & obligatione sumendi vel ministrandi Eucharistiae sacramentum, vel ad supplendum sacrificium, liceat Latino in fermentato, vel Græco in azymo consecrare.

Respondeo in primo casu non licere, quia cùm realist sacramentalis hujus sacramenti susceptio, non sit necessaria necessitate medii, sed præcepti, non obligat nisi cum debitis circumstantiis, in quibus potissima est materia ab Ecclesia præcepta; sicut nec liceret in eo casu sacram facere, cum vestibus non sacris, aut non jejunio. In secundo tamen casu id licitum esset, imò ad id teneretur Sacerdos; quia major præceptum est integritas sacrificii, cùm sit divinum, quæ determinatio materiæ, quæ est humanum.

§. III.

Salvuntur objectiones.

Obijices primò contra primam conclusionem: Fru-
mentum est univocum ad omnes frumenti species, quæ sunt triticum, millo, far, spelta, & hordeum: Ergo & panis ex quoconque ex iis granis confectus, erit univocè & propriè panis. & per consequens materia sufficiens Eucharistiae, sicut quia omne vinum de vite est univocum, quodlibet sufficit.

Confirmatur ex Cajetano: *Sanguis ex diversis cibis generatus est ejusdem speciei:* Ergo & panis ex diversis granis confectus.

Ad objectionem respondeo quod licet frumentum sit univocum physicè ad omnes frumenti species, non est tamen univocum moraliter, ed quod pro pane usuali veniat solus panis triticeus. Dispar est ratio de vino, quia quodlibet vinum de vite, etiam moraliter, & in

ordine ad humanum usum, est univocum vinum.

Ad confirmationem, concessum Antecedente, nego consequentiam & paritatem; sanguis enim generatur ex cibis, ut ex termino a quo, panis vero ex granis ut materia ex qua inexstante & componente, ideoque licet ex cibis diversae speciei non efficiatur diversus sanguis; grana tamen diversae speciei, diversum specie panem efficiunt.

29 Objicies secundum: Materia Eucharistiae est verus panis: Sed panis azymus non est verus panis: Ergo non est materia sufficiens Eucharistiae. Major patet, Minor probatur. Vox greca unde nomen αρτος derivatur, significat elevare seu attollere: Sed massa farinæ non attollitur, nisi vi fermenti: Ergo solus panis fermentatus est verus panis, non verò azymus.

20 Respondeo etiam apud Graecos nomen αρτος licet derivetur à verbo quod significat attollere, aequè tamen dici de pane azymo ac de fermentato: Lucæ enim 24. ubi legimus, *Cognoverunt eum in fractione panis*, habetur nomen αρτος quod ibi non potest significare panem fermentatum, quandoquidem durante Paschali tempore, per septem dies non poterat reperiri fermentatum in dominibus Judgeorum, ut ex 12. & 13. capite Exodi constat.

21 Contra secundam partem ejusdem conclusionis objiciunt Graeci Schismatici, Christum in pane fermentato hoc sacramentū consecrare, quod probant, quia illud instituit die seu lunā 13. mēsis primi, in qua Judæi non utebantur azymis sed fermentatis panibus. Sed hujc objectioni abundè satisfacimus disputatione præcedenti, ubi variis Scripturæ & SS. Patrum testimoniis demonstravimus, Christum lunā tantum 14. ad vesperam, cœnam Paschalem cum Apostolis celebrasse, & Eucharistiae sacramentum instituisse. Addo quod, quamvis daretur Christum, Agnum Paschalem die 13. comedisse, consequens tamen non est, ipsum in cœna ultima fermentato usum fuisse, sed azymo, quia (ut suprà dicebamus) sicut Agni Paschalis immolationem & esum obseruare voluit, ita & totum ejus ritum in lege præscriptum, qui inter alia habet, ut cum azymis & lactucis agrestibus comedatur, credendum est ipsum obseruare voluisse.

22 Objicies ultimò: Paus fermentatus est aptior ad cibandum hominem, ideoque magis usualis & communis: Ergo convenientior est ad confiendum sacramentum Eucharistiae, quam panis azymus.

Sed nego consequentiam, quamvis enim fermentatus sit magis usitatus, & aptior ad cibandum, azymus tamen aptior est ad usum hujus sacramenti: Quia ut ait S. Thomas hic art. 4. in corp. *magis competit sinceritati fideliū, que requiritur ad usum hujus sacramenti: secundum illud 1. Cor. 5. Pascha nostru immolatus est Christus, itaque epulemur in azymis sinceritatis & veritatis.*

ARTICULUS II.

An solum vinum de vite sit materia calicis?

23 Necritatē solam aquam in sacrificio altaris offerendam esse dicebant, unde *Hydroparasta*, seu *Aqua-rū*, vocati sunt. Hic error manifestè repugnat verbis Christi Matth. 26. qui in ultima cœna, *Accipiens calicē gratias egit & dedit Discipulis suis*, dicens: *Bibite ex hoc omnes, hic est enim sanguis meus novi Testamenti &c.* Dico autem vobis, non bibō amodò de hoc genimine vītis, usque in diem illę, cùm illud bibam vobiscum novum in regno Patrii mei. Unde Cyprianus Epist. 63. ad Caeciliū: *Admonitos autē nos scias (inquit) ut in calice offerendo Dominica traditio servetur ne quis aliud fiat à nobis, quam quod pro nobis Dominus prior fecerit; ut calix qui in cōmemoratiōne ejus offeratur, mixius vīno offertur. Nā cùm dicat Christus, Ego sum vītis vera, sanguis*

Christi non aqua est utrique, sed vīnū. Nec potest videri sanguis ejus, quo redēpsis, & vivificasti surus, esse in calice, quando vīnū deſit calici, quo Christi sanguis oſlēditur, qui Scripturā omnium sacramento, ac testimoniō prædicetur. Item Epiphanius hæresi 37. contra Encratitas agens, sic habet: Illorum mysteria, quæ aquā ſolummodo conſtant, mysteria non ſunt, ſed filia atque fallacia, veroru ad imaginem expreſſa. In quo planissima illos Salvatoris ſenitā redarguit: Non bibō de hoc genimine vītis, donec bibā illud novū in regno calorū vobifcum.

De fide ergo certum est, ſolum vinum esse materiam calicis, ſubindeque in nullo alio liquore, diſtinctæ ſpeciei à vino, validam eſſe confeſcationem, ut definit Florentinum, & confeſmat tradiſio Ecclesie ab Apoſtolis ad hæc uſque tempora. Hujusque optimæ congruentia eſt, quia cùm hoc sacramentum ſit inſtitutum per modum convivii, non potest ſub convenientiōri materia inſtitui, quam panis, & vini; quia ſicut hæc ſunt cibus & potus corporis, ita sacramentum ſub eo- rum ſpeciebus inſtituta, ſunt cibus & potus animæ.

Nomine autem vini, quod eſt propria hujus sacramenti mate-ria, intelligitur ſolum vīnum de vite, ut docet idem Florentinum in decreto Eugenii, & probat D. Thomas hic art. 5. Primo quia Christus peraſta hujus sacramenti inſtitutione, dixit Matth. 26. *Non bibam amodò de hoc genimine vītis.* Ubi ly hoc designat materiam quæ erat in illo calice: Ergo erat vīnum de vite: Secundò, quia ſolum vīnum de vite propriè & ſimpli- citer dicitur vīnum, ſicut ſolum oleum de olīvis, proprie & ſimpli- citer vocatur oleum. Tertiò, quia vīnum vītis magis conve- nit effectui hujus sacramenti, qui eſt ſpiritualis letitia, de illo enim dicitur *Pſalmo 103. Vinam lātificat cor hominis.*

Hinc colligitur primo cum eodē S. Doctore ibidem in resp. ad 1. vinum malorum granatorum, aut pomorum, vel mororum, non eſſe materiam hujus sacramenti, quia non eſt vīnum de vite. Nec acetum, quia non eſt vīnum, ſed vinum corruptum; ſicut cadaver non eſt homo, ſed homo mortuus. Nec agresta ſeu ſuccus expreſſus ex uva acerba, quia nondum habet ſpeciem vīni, ſed eſt in via generationis, ut ait D. Thomas ibidem ad 3. Benē tamen muſtum, quia eſt ſimpli- citer vīnum de vite, licet non perfectè purgatum, & defæcatum, unde tale à Scriptura appellatur *Actor.* 2. *Muſto pleni ſunt.* Poteſt etiam confeſcari in ſucco expreſſo ex uvis paſſis, in quo fama eſt confeſcari *Egyptios*, quia talis ſuccus eſt vīnum de vite, eoque perfectius, quo ab aqua humore purgatius. Nec obſtat quod uvae ex quibus exprimitur ſint paſſae, nam hoc non variat ſuccum intra folliculos contentum; ſecundū ſi ob nimiam ſiccitatē opus eſſet ad exprimendum humorē nimia copia aquae, quia tunc amitteret rationem vīni communis & usualis. Ob eandem rationem non eſt idonea materiā ſota, quæ fit ex aqua injecta aciniſ, vel racemis in dolio expreſſis, niſi illa ſit in parva quantitate, quæ converti poſſit in vīnum.

Colligitur ſecundò, vīnum imbibitum in offa panis, non eſſe aptum confeſcationi, quia non habet rationem potū, qualis debet eſſe materia calicis.

Dices, *Vīnum confeſcratum in pane imbibitum confeſſat Christi ſanguinem: Ergo eſt aptum confeſcationi ſanguinis.*

Respondeo, confeſſo Antecedente, negando Conſequentiā: quia ad confeſcationem requiriſtur ut materia ſanguinis poſſit initio confeſcationis demonſtrari per modum potū: facta autem confeſcatione, non eſt amplius neceſſaria talis demonſtratio, ſed ſufficit ſi tan- tum retineat species vīni.

Colligitur tertio, ſuccum intra folliculos uvarum inclusum, non eſſe aptam materiam confeſcationis, quia non eſt aliquid potabile, ſed comeſtibile; ſicut in pomis & aliis fructibus continetur humor, qui ex- primi poſſet in liquorem; & tamen quendiu contine- tur

tur in ipsis pomis, habet rationem cibi comedibilis, non liquoris potabilis: materia vero calicis non debet habere formam cibi, sed potius, juxta illud: *Bibite ex hoc omnes.*

28 Colligitur quartò, si vinum non sit totaliter congelatum, sed solum in aliqua superficie, esse materiam certam hujus sacramenti: si verè totaliter congelatum sit, & in duritiem versum, esse materiam dubiam.

Prima pars hujus corollarii patet, quia vinum illud ex tam parva congelatione neque amittit substantiam vini, neque formam potabilem, & facit eisdem effectus quando sumitur, ac vinum non congelatum: Ergo non est cur excludatur à materia sacramenti.

Secundo vero pars etiam constat ex contrarietate opinionum, quibus Authores inter se divisi sunt. Nam pro parte affirmativa, quod sit materia sacramenti, stant plures gravissimi Theologi, ut Sylvester, Soto, Angelus, Suarez, Vazquez & alii. Negativae vero adhaerent Alanus, Ledesma, Armilla, Nunno, & alii. Unde cum non licet consecrare in materia dubia, peccaret Sacerdos, qui vinum totaliter congelatum consecraret. Si vero post consecrationem congeletur, *debet liquefieri & sumi cum reverentia, tanquam sanguis Christi,* ut dicitur in cap. *In sacramento, de consecrat. dist. 2.*

ARTICULUS III.

An & quo jure admiscenda sit aqua vino consecrando?

29 **F**uit error Armenorum, ut constat ex decreto fidei Eugenii IV. in Concilio Florentino, aquam non esse vino consecrando admiscendam, quem sequuntur Hæretici nostri temporis. Armacanus vero lib. 9. de quæstionibus Armenorum cap. 9. existimat mixtionem illam necessariam esse necessitate sacramenti, subinde que si Sacerdos aquam in calice apponere obliviscatur, non confici sacramentum. Alii vero Theologi communiter docent, talem mixtionem solum esse de necessitate præcepti, licet dissensio sit inter illos, an tale præceptum sit divinum, vel solum Ecclesiasticum.

30 Dico primò, vino consecrando admiscendam esse aquam, in modica quantitate.

Prima pars hujus conclusionis est omnino certa, ut potè in variis Conciliis definita, præsertim in Florentino in decreto Eugenii, & in Tridentino sess. 22. cap. 7. ubi dicitur: *Monet sancta Synodus præceptum esse ab Ecclesia Sacerdotibus, ut aquam vino in calice offerendo miscerent.* Et citatur ibi Concilium Carthaginense 3. cap. 24. & Bracharense 3. cap. 1. Videri etiam possunt alii textus in jure, de Consecrat. dist. 2.

31 Hujus sacræ ceremonie triplicem reddunt rationem prædicta Concilia, & D. Thomas hic art. 6. Prima est, ob imitationem Christi, quem in vino aqua permixto, hoc sacramentum instituisse creditur, afferiturque in liturgiis D. Jacobi Apostoli, & S. Basillii, & testatur Clemens Romanus lib. 8. Constat. cap. 17. his verbis: *Similiter & calicem miscens ex vino & aqua, & sanctificans, tradidit eis dicens: Bibite ex eo omnes.* Secunda, ob representationem passionis ejus, in qua aqua simul cum sanguine ex latere ejus exiit. Tertia, ob significacionem effectus hujus sacramenti, qui est unio populi fidelis cum Christo capite. Vinum enim significat Christum seu sanguinem ejus; aqua vero populorum symbolum est, juxta illud Apocal. 17. *Aqua quas vidi, populi sunt & gentes.* Unde Hieronymus homil. de corpore Christi: *Cum in Sacramento aqua vino misceretur, Christo fidelis populus incorporatur, & quadam ei copulâ perfetta charitatis unitur, ut possit dicere cum Apostolo: Quis nos separabit à Charitate Christi? sicut enim aqua semel permixta vino non potest ad suam redire substanti-* Gonet Theol. Tom. V.

am, nec à vino separari; ita fideles debent quasi inseparabilia membræ, capiti uno, id est Christo, fidei observatione, & ardenter religione sociari. Addunt aliqui, mixtionem illam convenientem esse ad significantum saltum seu tendentiam fidelium in vitam aeternam: juxta illud Ambrosii lib. 5. de sacram. cap. 1. *Redundat aqua in calicem, & salut in vitam aeternam.*

Secunda etiam pars est D. Thomæ hic art. 8. in argumento *sed contraria, & patet, quia si multum aquæ infundere calici, periculum esset ne vinum corrumperetur, & in mixtum distinctæ speciei degeneraret, quod non esset idonea materia consecrationis.* Et licet in Concilio Triburiensi cap. 19. dicatur, *Quod duæ partes sint vini, tertia aquæ, quia major est maiestas sanguinis Christi, quam fragilitas populi;* tamen postea in Concilio Florentino, in decreto pro Armenis, multò minor quantitas designatur; dicitur enim *materiam calicis esse vinum de vite, cui ante consecrationem modicissima aqua admisceri debet.* Unde quantò minus de aqua misceretur, tantò melius sit, & conformius mandato Ecclesiæ, quia ly *modicissima*, significat id quod minimum esse potest in parvitate, dum tamen gutta illa aquæ sit sensibilis, quia videri debet, ut constet quod sit insula.

Dico secundò, mixtionem illam non esse necessariam, necessitate sacramenti, sed solum necessitate præcepti, non Divini, sed Ecclesiastici.

Prima pars constat, materia enim calicis sufficienter salvatur in solo vino, quia Christus Dominus solum illud designavit in calice, dum dixit Matth. 26. *Non bibam a modo de hoc genimine vitis.* Et Concilium Florentinum in decreto pro Armenis, declarans materiam calicis solum dixit, illam esse *vinum de vite, cui ante consecrationem modicissima aqua misceri debet:* quo genere loquendi significat materiam solum esse vinum de vite, mixtionem vero aquæ perlinere solum ad conditionem, seu cærementiam quantam accidentalem, non ad materiam sacramenti. Unde Catechismus Pii V. cap. de Eucharistia, postquam dixit mixtionem illam non posse prætermitti sine peccato morali, subdit; *Si aqua desit, perficitur Sacramentum.* Similiter de consecrat. dist. 2. Can. 1. sic habetur: *Si vinum tantum quis offerat sanguis Christi incipit esse.*

Nec obstat quod Cyprianus lib. 2. Epist. 3. ait, nempe non posse consecrari aquam solum, neque vinum solum, sed utrumque permixtum: hoc enim intelligi debet de necessitate præcepti, subdit enim, *Eis qui sine mixtione aquæ interdum consecrarent posse veniam concedi:* quo indicat, male quidem fecisse, sed non invalidum sacramentum consecuisse.

Dices, Idem S. Doctor ibidem ait: *Si calix Dominus non est aqua sola, & vinum solum, nisi utrumque misceratur, quomodo nec corpus Domini potest esse sola farina, nisi utrumque adunatum fuerit & copulati:* Sed mixtio aquæ cum farina est de necessitate hujus sacramenti, ut constat ex dictis art. 1. Ergo & mixtio aquæ cum vino.

Respondeo cum S. Thoma hic art. 7. ad 1. *Quod verbum Cypriani est intelligendum secundum quod dicitur, illud esse non posse, quod convenienter esse non potest.* Et sic similiter illa attenditur quantum ad id quod debet fieri, non autem quantum ad necessitatem; nam aqua est de essentia panis, non autem de essentia vini.

Secunda pars conclusionis, quæ afferit præceptum miscendi aquam vino consecrando, non esse divinum, sed Ecclesiasticum colligitur ex Tridentino suprà citato, dicente *Præceptum esse ab Ecclesia Sacerdotibus, ut aquam vino in calice offerendo miscerent.* Ubi hoc præceptum non dicitur Divinum, sed Ecclesiasticum. Et Florentinum non reprehendit Armenos omittentes hanc mixtionem, eò quod agerent contra præceptum divinum, sed contra communem Ecclesiæ consuetudinem. Alexander quoque I. Epist. 1. cap. 4. & Concilium Triburiense cap. 19. mixtionem aquæ solum à Patri-

ordine ad humanum usum, est univocè vinum.

Ad confirmationem, concessò Antecedente, nego consequentiam & paritatem; sanguis enim generatur ex cibis, ut ex termino à quo, pānis verò ex granis ut materia ex qua inexistent & component, ideoque licet ex cibis diversæ specie non efficiatur diversus sanguis; grana tamen diversæ speciei, diversum specie panem efficiunt.

29 Objicies secundò: Materia Eucharistiae est verus pānis: Sed pānis azymus non est verus pānis: Ergo non est materia sufficiens Eucharistiae. Major patet, Minor probatur. Vox græca unde nomen ἄρτος derivatur, significat elevare seu attollere: Sed massæ farinæ non attollitur, nisi vi fermenti: Ergo solus pānis fermentatus est verus pānis, non verò azymus.

30 Respondeo etiam apud Græcos nomen ἄρτος licet derivetur à verbo quod significat attollere, aquæ tamen dici de pane azymo ac de fermentato: Lucae enim 24. ubi legimus, Coguoverunt eum in fractione pānis, habetur nomen ἄρτος quod ibi non potest significare pānem fermentatum, quandoquidem durante Paschali tempore, per septem dies non poterat reperiri fermentatum in domibus Iudeorum, ut ex 12. & 13. capite Exodi constat.

31 Contra secundam partem ejusdem conclusionis obiectum Graeci Schismatici, Christum in pane fermentato hoc sacramentū confecisse, quod probant, quia illud instituit die seu lunā 13. mēsis primi, in qua Judæi non utebantur azymis sed fermentatis pānibus. Sed huic objectioni abundè satisfecimus disputatione præcedenti, ubi variis Scripturæ & SS. Patrum testimoniis demonstravimus, Christum lunā tantum 14. ad vespere, coenam Paschalem cum Apostolis celebrasse, & Eucharistiae sacramentum instituisse. Addo quod, quamvis daretur Christum, Agnum Paschalem die 13. comedisse, consequens tamen non est, ipsum in coena ultima fermentato usum fuisse, sed azymo, quia (ut suprà dicebamus) sicut Agni Paschalis immolationem & eum obseruare voluit, ita & totum ejus ritum in lege præscriptum, qui inter alia habet, ut cum azymis & lactucis agrestibus comedatur, credendum est ipsum obseruare voluisse.

32 Objicies ultimò: Paus fermentatus est aptior ad cibandum hominem, ideoque magis usualis & communis: Ergo convenientior est ad conficiendum sacramentum Eucharistiae, quam pānis azymus.

Sed nego consequentiam, quamvis enim fermentatus sit magis usitatus, & aptior ad cibandum, azymus tamen aptior est ad usum hujus sacramenti: Quia ut ait S. Thomas hic art. 4. in corp. magis competit sinceritati fideliū, quæ requiritur ad usum hujus sacramenti: secundum illud 1. Cor. 5. Pascba nostrū immolatus est Christus, itaque epulemur in azymis sinceritatis & veritatis.

ARTICULUS II.

An solum vinum de vite sit materia calicis?

33 Eratitiae solam aquam in sacrificio altaris offerendam esse dicebant, unde *Hydroparaste*, seu *Aquarii*, vocati sunt. Hic error manifestè repugnat verbis Christi Matth. 16. qui in ultima coena, Accipiens calicē gratias egit & dedit Discipulis suis, dicens: Bibite ex hoc omnes, hic est enim sanguis meus novi Testamenti &c. Dico autem vobis, non bibā amodō de hoc genimine vītis, usque in diem illā, cùm illud bibam vobis scilicet novum in regno Patris mei. Unde Cyprianus Epist. 63. ad Caeciliū: Admonitos autē nos scias (inquit) ut in calice offerendo Dominica traditio servetur, neque aliud fiat à nobis, quam quod pro nobis Dominus prior fecerit; ut calix qui in cōmemorationē ejus offertur, mixius vīto offeratur. Nā cōm̄ dicas Christus, Ego sum vītis vera, sanguis

Christi non aqua est utique, sed vītis. Nec potest videri sanguis ejus, quo redēpsit, & vivificauit sūrus, esse in calice, quando vītū deī calici, quo Christi sanguis ostenditur, qui Scripturā omnium sacramenta, ac testimoniū prædictur. Item Epiphanius haeresi 37. contra Encratitas agens, sic habet: Illorum mysteria, quæ aquā solummodo constat, mysteria non sunt, sed ficta atque fallacia, verorū ad imaginem expressa. In quo planissima illos Salvatoris sententiā redarguit: Non bibā de hoc genimine vītis, donec bibā illud novū in regno calorū vobis scilicet.

De fide ergo certum est, solum vinum esse materiam calicis, subindeque in nullo alio liquore, distinctæ speciei à vīno, validam esse consecrationem, ut definit Florentinum, & confirmat traditio Ecclesiæ ab Apostolis ad hæc usque tempora. Hujusque optima congruentia est, quia cūm hoc sacramentum sit institutum per modum convivii, non potest sub convenientiōi materia institui, quam pānis, & vīni; quia sicut hæc sunt cibus & potus corporis, ita sacramentum sub eorum speciebus instituta, sunt cibus & potus animæ.

Nomine autem vīni, quod est propria hujus sacramenti materia, intelligitur solum vinum de vite, ut docet idem Florentinum in decreto Eugenii, & probat D. Thomas hic art. 5. Primo quia Christus peracta hujus sacramenti institutione, dixit Matth. 26. Non bibā amodō de hoc genimine vītis. Ubi ly hoc designat materiam quæ erat in illo calice: Ergo erat vinum de vite: Secundò, quia solum vinum de vite propriè & simpliciter dicitur vīnum, sicut solum oleum de olivis, propriè & simpliciter vocatur oleum. Tertiò, quia vīnum vītis magis convenit effectui hujus sacramenti, qui est spiritualis letitia, de illo enim dicitur Psalmo 103. Vīnam latifictat cor hominis.

Hinc colligitur primo cum eodē S. Doctore ibidem in resp. ad 1. vinum malorum granatorum, aut pomorum, vel mororum, non esse materiam hujus sacramenti, quia non est vinum de vite. Nec acetum, quia non est vīpum, sed vinum corruptum; sicut cadaver non est homo, sed homo mortuus. Nec agresta seu succus expreſſus ex uva acerba, quia nondum habet speciem vīni, sed est in via generationis, ut ait D. Thomas ibidem ad 3. Benē tamen mustum, quia est simpliciter vīnum de vite, licet non perfectè purgatum, & defæcatum, unde tale à Scriptura appellatur Actor. 2. Musto plenisunt. Potest etiam consecrari in succo expresso ex uvis passis, in quo fama est consecrare Ægyptios, quia talis succus est vinum de vite, eoque perfectius, quo ab aquæ humore purgatius. Nec obstat quod uvae ex quibus exprimitur sint passæ, nam hoc non variat succum intra folliculos contentum; secū si ob nimiam siccitudinem opus esset ad exprimentum humorū nimia copia aquæ, quia tunc amitteret rationem vīni communis & usualis. Ob eandem rationem non est idonea materia lota, quæ sit ex aqua injecta acini, vel racemis in dolio expressis, nisi illa sit in parva quantitate, quæ converti possit in vīnum.

Colligitur secundò, vinum imbibitum in offa pānis, non esse aptum consecrationi, quia non habet rationem potū, qualis debet esse materia calicis.

Dices, Vinum consecratum in pane imbibitum conservat Christi sanguinem: Ergo est aptum consecrationi sanguinis.

Respondeo, concessò Antecedente, negando Consequentiam: quia ad consecrationem requiritur ut materia sanguinis possit initio consecrationis demonstrari per modum potū: facta autem consecratione, non est amplius necessaria talis demonstratio, sed sufficit si tantum retinet species vīni.

Colligitur tertio, succum intra folliculos uvarum inclusum, non esse aptam materiam consecrationis, quia non est aliquid potabile, sed comestibile; sicut in pānis & aliis fructibus continetur humor, qui exprimi posset in liquorem; & tamen quandū continetur

tur in ipsis pomis, habet rationem cibi comedibilis, non liquoris potabilis: materia vero calicis non debet habere formam cibi, sed portus, juxta illud: *Bibite ex hoc omnes.*

28 Colligitur quartò, si vinum non sit totaliter congelatum, sed solum in aliqua superficie, esse materiam certam hujus sacramenti: si verè totaliter congelatum sit, & in duritiem versum, esse materiam dubiam.

Prima pars hujus corollarii patet, quia vinum illud ex tam parva congelatione neque amittit substantiam vini, neque formam potabilem, & facit eisdem effectus quando sumitur, ac vinum non congelatum: Ergo non est cur excludatur à materia sacramenti.

Secundo vero pars etiam constat ex contrarietate opinionum, quibus Authores inter se divisi sunt. Nam pro parte affirmativa, quod sit materia sacramenti, stant plures gravissimi Theologi, ut Sylvester, Soto, Angelus, Suarez, Vazquez & alii. Negativae vero adhaerent Alanus, Ledesma, Armilla, Nunno, & alii. Unde cum non licet consecrare in materia dubia, peccaret Sacerdos, qui vinum totaliter congelatum consecraret. Si vero post consecrationem congeletur, *debet liquefieri & sumi cum reverentia, tanquam sanguis Christi,* ut dicitur in cap. *In sacramento,* de consecrat. dist. 2.

ARTICULUS III.

An & quo jure admiscenda sit aqua vino consecrando?

29 **F**uit error Armenorum, ut constat ex decreto fidei Eugenii IV. in Concilio Florentino, aquam non esse vino consecrando admiscendam, quem sequuntur Hæretici nostri temporis. Armacanus vero lib. 9. de quæstionibus Armenorum cap. 9. existimat mixtionem illam necessariam esse necessitate sacramenti, subinde que si Sacerdos aquam in calice apponere obliviscatur, non confici sacramentum. Alii vero Theologi communiter docent, talem mixtionem solum esse de necessitate præcepti, licet dissensio sit inter illos, an tale præceptum sit divinum, vel solum Ecclesiasticum.

30 Dico primò, vino consecrando admiscendam esse aquam, in modica quantitate.

Prima pars hujus conclusionis est omnino certa, ut potè in variis Conciliis definita, præsertim in Florentino in decreto Eugenii, & in Tridentino sess. 22. cap. 7. ubi dicitur: *Monet sancta Synodus præcepit esse ab Ecclesia Sacerdotibus, ut aquam vino in calice offerendo miscerent.* Et citatur ibi Concilium Carthaginense 3. cap. 24. & Bracharense 3. cap. 1. Videri etiam possunt alii textus in jure, de Consecrat. dist. 2.

31 Hujus sacrae ceremonie triplicem reddunt rationem prædicta Concilia, & D. Thomas hic art. 6. Prima est, ob imitationem Christi, quem in vino aqua permixto, hoc sacramentum instituisse creditur, assenturque in liturgiis D. Jacobi Apostoli, & S. Basillii, & testatur Clemens Romanus lib. 8. Constat. cap. 17. his verbis: *Similiter & calicem miscens ex vino & aqua, & sanctificans, tradidit eis dicens: Bibite ex eo omnes.* Secunda, ob representationem passionis ejus, in qua aqua simul cum sanguine ex latere ejus exiit. Tertia, ob significacionem effectus hujus sacramenti, qui est unio populi fidelis cum Christo capite. Vinum enim significat Christum seu sanguinem ejus; aqua vero populorum symbolum est, juxta illud Apocal. 17. *Aqua quas vidisti, populi sunt & gentes.* Unde Hieronymus homil. de corpore Christi: *Cum in Sacramento aqua vino miscetur, Christo fidelis populus incorporatur, & quadam ei copula perfecta charitatis unitur, ut possit dicere cum Apostolo: Quis nos separabit à Charitate Christi? sicut enim aqua semel permixta vino non potest ad suam redire substantiam.* Genet Theol. Tom. V.

am, nec à vino separari; ita fideles debent quasi inseparabilia membra, capiti uno, id est Christo, fidei observatione, & ardentissimâ religione sociari. Addunt aliqui, mixtionem illam convenientem esse ad significandum saltum seu tendentiam fidelium in vitam aeternam: Juxta illud Ambrosii lib. 5. de sacram. cap. 1. *Redundat aqua in calicem, & salit in vitam aeternam.*

Secunda etiam pars est D. Thomæ hic art. 8. in argumento *sed contra*, & patet, quia si multum aquæ infundereatur calici, periculum esset ne vinum corrumpatur, & in mixtum distinctæ speciei degeneraret, quod non esset idonea materia consecrationis. Et licet in Concilio Triburensi cap. 19. dicatur, *Quod duas partes sunt vini, tertia aqua, quia major est maiestas sanguinis Christi, quam fragilitas populi;* tamen postea in Concilio Florentino, in decreto pro Armenis, multò minor quantitas designatur; dicitur enim *materiam calicis esse vinum de vite, cui ante consecrationem modicissima aqua admisceri debet.* Unde quantò minus de aqua miscetur, tantò melius sit, & conformius mandato Ecclesiæ, quia ly *modicissima*, significat id quod minimum esse potest in parvitate, dum tamen gutta illa aquæ sit sensibilis, quia videri debet, ut constet quod sit infusa.

Dico secundò, mixtionem illam non esse necessariam, necessitate sacramenti, sed solum necessitate præcepti, non Divini, sed Ecclesiastici.

Prima pars constat, materia enim calicis sufficienter salvatur in solo vino, quia Christus Dominus solum illud designavit in calice, dum dixit Matth. 26. *Non bibam a modo de hoc genimine vitis.* Et Concilium Florentinum in decreto pro Armenis, declarans materiam calicis solum dixit, illam esse *vinum de vite, cui ante consecrationem modicissima aqua misceri debet:* quo genere loquendi significat materiam solum esse vinum de vite, mixtionem vero aquæ pertinere solum ad conditionem, seu ceremoniam quantam accidentalem, non ad materiam sacramenti. Unde Catechismus Pii V. cap. de Eucharistia, postquam dixit mixtionem illam non posse prætermitti sine peccato morali, subdit; *Si aqua desit, perficitur Sacramentum.* Similiter de consecrat. dist. 2. Can. 1. sic habetur: *Si vinum tantum quis offerat sanguis Christi incipit esse.*

Nec obstat quod Cyprianus lib. 2. Epist. 3. ait, nempe non posse consecrari aquam solum, neque vinum solum, sed utrumque permixtum: hoc enim intelligi debet de necessitate præcepti, subdit enim, *Eis qui sine mixtione aquæ interdum consecrarent posse veniam concedi:* quo indicat, male quidem facisse, sed non invalidum sacramentum consecrare.

Dices, Idem S. Doctor ibidem ait: *Si calix Dominus non est aqua sola, & vinum solum, nisi utrumque miscetur, quomodo nec corpus Domini potest esse sola farina, nisi utrumque adunatum fuerit & copulari:* Sed mixtio aquæ cum farina est de necessitate hujus sacramenti, ut constat ex dictis art. 1. Ergo & mixtio aquæ cum vino.

Respondeo cum S. Thoma hic art. 7. ad 1. *Quod verbum Cypriani est intelligendum secundum quod dicitur, illud esse non posse, quod convenienter esse non potest.* Et sic similitudo illa attenditur quoniam ad id quod debet fieri, non autem quantum ad necessitatem; nam aqua est de *essentia panis*, non autem de *essentia vini*.

Secunda pars conclusionis, quæ assentur præceptum miscendi aquam vino consecrando, non esse divinum, sed Ecclesiasticum colligitur ex Tridentino supra citato, dicente *Præcepit esse ab Ecclesia Sacerdotibus, ut aquam vino in calice offerendo miscerent.* Ubi hoc præceptum non dicitur Divinum, sed Ecclesiasticum. Et Florentinum non reprehendit Armenos omittentes hanc mixtionem, eò quod agerent contra præceptum divinum, sed contra communem Ecclesiæ consuetudinem. Alexander quoque 1. Epist. 1. cap. 4. & Concilium Triburense cap. 19. mixtionem aquæ solum à

Patibus traditam esse dicunt. Sancti autem Patres, p. & certum Cyprianus, ideo vocant interdum hanc mixtionem, Traditionem Dominicam, quia Christus ejus exemplum dedit, et si non praeceptum. Sicur ergo Christus, licet in azymo consecraverit, reliquit tamen arbitrio & praecepto Ecclesiae determinandum, an in azymo vel fermentato Sacerdotes consecrare debent; unde Graeci consecravit in fermentato, Latini vero in azymo; immo & ipsis Latinis, ad evitandam haeresim Ebionitarum, aliquando (ut supra annotavimus) praeceptum fuit consecrare in fermentato. Ita potuit Christus, quando hoc sacramentum instituit, aquam vino consecrando miscere, & nihilominus hanc ceremoniam arbitrio Ecclesiae relinquere sub praecepto servandam. Ex quo

37 Inferes primò, posse in hoc praecepto, urgente causa, ab Ecclesia dispensari. Secundò, posse Sacerdotem, si defit aqua, consecrare in solo vino, ad perficiendum sacrificium inchoatum, quia integritas sacrificii est de jure divino, non tamen illud inchoare, quia melius est illud omittere, quam peragere sine debitis circumstantiis & ceremoniis. Tertiò, non satis esse aquam miscere vino in dolio, vel vase, sed misceri debere in ipso calice continente vinum, & in ipsa celebrazione Missæ. Quod si per oblivionem non fuerit ante offertorium mixta, debet statim misceri, sine oblatione; non est tamen miscenda post consecrationem, quia tunc cessat significatio & tempus praecepti. Inferes demum, mortaliter peccare Sacerdotem, hanc ceremoniam ex industria, vel ex negligencia omittentem: nam licet permixtio aquæ modicissimæ, secundum se absolute res parva & levia sit; mysterium tamen & significatio magna est; significat enim, ut supra diximus, unionem populi Christiani cum ipso Christo.

ARTICULUS IV.

Utrum aqua infusa calici consecrando, immediate convertatur in Christi sanguinem; vel prius debeat converti in vinum, quam in sanguinem:

38 Certeum est aquam infusam calici consecrando, converti in sanguinem Christi, ex vi verborum sacramentalium, & non remanere in propria specie, nec converti in aquam quæ flexit de latere Christi, ut communiter docent Theologi contra nonnullos Authores, quorum opinionem refert & refellit Innocentius III. in cap. *cum Martha*, de celebrazione Missarum. Sed an haec conversio sit immediata, vel solùm mediata, celebris est difficultas & controversia inter Theologos. Aquam enim infusam calici, immediatè verti in sanguinem Christi, docent plures ex Recentioribus, inter quos præcipui sunt Aegidius Conink, Toletus, Alanus, Salmeronius, Delugo, Layman, Bernal, & Baronius in fine anni 1588. affirmant id esse de fide, semperque ita creditum fuisse in Ecclesia. E contrà celebriores Theologi tum è Schola D. Thomæ, tum è Societate Jesu, censent aquam illam non converti in sanguinem Christi, nisi mediata, ita quod prius debeat converti in vinum; subindeque si in aliquo casu, per accidens tempore consecrationis non sit in vinum conversa, non converti in Christi sanguinem, sed in propria aquæ natura remanere. Pro hac sententia, eruditæ scripserunt opuscula ex nostris Hyacinthus Petronius, primus Sacri Palatii Apostolici Magister, postea Episcopus Morulensis, & Hyacinthus Choquetius, Doctor Lovaniensis, cuius opusculum, continens viginti duo capita, habetur in fine tomii primi de gratia. Ex aliis vero, Guillelmus Estius, libro orationum Theologicarum, Orat. 15. 16. & 17. & Basilius Pontius Augustinianus, primarius Salmanticensis. Demum Catechistinus Pii V. ejus

verba infra referemus, dicit hanc esse omnium Ecclesiasticorum Scriptorum sententiam. Unde excessit Baronius, cum dixit aliam sententiam esse de fide, semperque receptam fuisse in Ecclesia.

§. I.

Conclusio negativa statuitur.

Dico igitur, aquam infusam calici consecrando, non converti in sanguinem Christi, nisi prius fuerit conversa in vinum.

Probatur primò auctoritate Innocentii III. in cap. 39 *cum Martha*, ubi ab Archiepiscopo Lugdunensi interrogatus, utrum aqua infusa calici converteretur in sanguinem Christi? Relatis tribus sententiis, quarum prima dicebat, aquam illam converti in eam quæ manavit ex latere Christi: Secunda, quod aqua cum vino transubstantiatur in sanguinem, cum in vinum transeat, mixta vino, licet Physici contrarium afferant, qui aquam à vino per artificium separari posse contendunt: Tertia vero dicebat, aquam nullo modo converti in sanguinem, sed manere in propria specie: Pontifex elegit secundam opinionem ut probabilior, dicens: *Verum inter opiniones prædictas illa probabilius judicatur, qua afferit aquam cum vino in sanguinem transmutari.* Ergo cum haec sit secunda, & rationem afferat cur aqua in sanguinem Christi transubstantiatur, quia in vinum transit; existimat Pontifex, probabilius esse aquam non transubstantiari in Christi sanguinem, nisi prius in vinum converfam.

Respondet Aegidius Conink, secundam opinionem 40 quam refert Pontifex, fuisse bimembrem; ita ut ex his qui tenebant, aquam converti in sanguinem, aliqui assertent immediatè converti, alii vero non nisi mediata, supposita prius ejus in vinum transmutatione: declarans vero Pontifex, quænam verior sit sententia, approbat (inquit) secundam, quantum ad hoc quod in illa assertatur, aquam converti in sanguinem; unde non nisi quantum ad hoc reassumpit Pontifex secundam opinionem, per hoc indicans se abstrahere an immediatè vel mediata convertatur: immo ex hoc quod dicit, aquam cum vino in sanguinem transmutari, videtur magis inclinare in eam quæ censet aquam tempore consecrationis in propria specie existentem, converti immediatè in sanguinem; si enim jam conversa esset in vinum, non aqua cum vino, sed solùm vinum in sanguinem converteretur.

Sed contrà: Falsum est secundam opinionem quam 41 refert Pontifex fuisse bimembrem, quin immo particula causali, cum in vinum transeat, significatur secundam sententiam censere, ideo aquam converti in sanguinem, quia prius convertitur in vinum; unde D. Thomas hic art. 8. referens secundam illam sententiam, sic habet: *Ideo sicut ipse (Innocentius) dicit, aliorum opinio probabilior est, qui dicunt aquam converti in vinum, & vinum in sanguinem.*

Addo quod ipse Pontifex clare mentem suam ex- 42 pressit lib. 4. de altaris mysterio cap. 31. his verbis: *Aqua transit in sanguinem, et scilicet ratione quod aqua per admixtionem transit in vinum, & vinum per consecrationem in sanguinem, quis enim ambigat aquam in vinum transire, cum multo vino modicum aqua infundatur.* Nihil potest dici expressius, ad probandum hunc Pontificem stare pro nostra sententia, & ad convincendum secundam sententiam quam in supra dicto rescripto retulit, & probabilem judicavit, non esse bimembrem, sed unicam, eamque assertere aquam converti in sanguinem, ex eo quod prius convertitur in vinum. Unde omnes Canonistæ qui decretalem illam interpretationi sunt, ita afferuerunt. Ad id vero quod Aegidius addit pro confirmanda sua solutione, patebit ex solutione argumentorum.

43 Probatur secundò conclusio auctoritate Catechismi Romani, qui in tractatu de Eucharistia cap. 4. haec scribit: *Illud autem sacerdotibus animadvertiscet est, quem admodum in sacris mysteriis aquam vino admibberi oportet, sic etiam modicam infundendam esse: non Ecclesiasticorum scriptorum sententia & iudicio, aquâ illa in vinum convertitur. Quo nihil clarius & expressius in favorem nostrae sententiae dici potest. Idem docet Sacerdotale Romanum 1. part. tract. 10. cap. 2. his verbis: Aqua qua in calice vino admiscetur, debet esse in modica quantitate, quia eam in vinum converti oportet.*

44 Probatur tertio ex Florentino in decreto de unione Armenorum, in quo jubet Pontifex, modicissimam aquam ante calicis oblationem esse vino admiscendam, ad quam tam sanctam universalis Ecclesiae consuetudinem adhortatur Armenos, qui hanc cærementiam non servabant, & corrigit quod Concilium Triburiense Provinciale cap. 19. statuerat, nempe tertiam partem aquæ esse vino admiscendam: *At nulla alia ex causa moveri potuit ad hoc, nisi quia existimabat, aquam non prius in sanguinem, quam in vinum converti, subindeque præcepit modicissimam esse admiscendam, ut facilius possit ante consecrationem in vinum converti: Ergo censet Concilium, aquam infusam calici consecrando, non converti in sanguinem Christi, nisi prius fuerit conversa in vinum. Minor probatur. Non enim moveri potuit Concilium ad præcipiendum modicissimam aquam vino consecrando admisceri, & corrigenendum decretum Concilii Triburiensis, nisi vel quia tertia pars aquæ quam Concilium illud esse vino consecrando admiscendam statuerat, destrueret potum usualis; vel quia factio Christi conformius est modicissimam quam tertiam partem aquæ vino miscere; vel denique quia hoc magis convenit mysticæ significationi, tum aquæ ex latere Christi profluentis, tum unionis populi fidelis cum Christo: Sed nullâ ex his rationibus ad hoc moveri potuit Concilium: non quidem primâ, cùm adhuc certâ parte aquæ vino mixta, maneat potus usualis vini, ut adversarii non negant; alioquin decretum Triburiensis intolerabilem continuisset errorem, nullusque qui se tali decreto conformasset, confessaret. Nec secunda, cùm potius in sententia Adversariorum facto Christi conformius sit tertiam partem admiscere, eo quod (ut ipsi ajunt) Christus usuali potu usus est, quali solebant Judæi, qui notabilem partem aquæ vino miscerant, ut potè potenti ac generoso, quale ea regio fert. Neque tertia, nam ad significacionem mysticam aquæ ex latere Christi profluentis convenit notabilem partem aquæ miscere, notabilis enim pars, una cum sanguine ex latere Christi profluit, ut colligitur ex illo Joan. 19. *Consuò exivit sanguis & aqua, & qui vidit, testimonium perhibuit, corporeo visu aquam à sanguine discernens. Similiter mystica significatio unionis populi fidelis cum Christo, aequè benè potest per notabilem ac per modicissimam aquam exprimi; modò ad denotandam majorem Christi sanguinis virtutem, vinum excedat aquam, quia major est (inquit Triburiense citatum) maiestas sanguinis Christi, quam fragilitas populi. Restat igitur, ut finis Florentini propter quem Triburiense correxit, fuerit, quia judicavit aquam prius convertendam esse in vinum, quam in sanguinem.**

45 Confirmatur & magis illustratur haec ratio: Si aqua non prius in vinum conversa fieret sanguis Christi, queretur quod in æquali, imò & in majori quantitate vino mixta, converteretur in Christi sanguinem: Sed hoc dici nequit, ad quid enim deseruiret tanta Ecclesiae præcipientis sacerdotibus modicissimam aquam vino consecrando admiscere, si aequè benè potest converti in sanguinem Christi aqua, etiam si non sit modicissima, sed in æquali vel majori quantitate ac vinum, dummodo illud non corruptat, sicut de facto non corruptit, quando vinum est potens & generosum;

quia vinum fortius est ad resistendum aquæ, quam à converso; unde ut vincatur ejus resistentia, maxima pars aquæ requiritur: Ergo, &c.

Respondebit Ægidius, negando sequelâ, quia (inquit) **46** ut aqua sit consecrabilis, debet ita à majori quantitate vini absorberi, ut appareat conversa in vinum, licet de facto in vinum non sit conversa. Sed quæro ab eo, unde habeat quod licet non sit necessarium aquam converti in vinum, ipsa tamen apparere debeat conversa, ut possit consecrari? Deinde, Apparentia conversionis rofacei liquoris vino admixti, non facit quod ille liquor remanens in propria substantia sit consecrabilis: Ergo neque apparentia conversionis aquæ in vinum, efficit quod aqua in sua substantia remanens possit consecrari.

Dices cum Ægidio, disparem esse rationem, cùm **47** aqua rosacea vino admixta non sit materia hujus sacramenti, benè tamen aqua naturalis.

Sed contra primò, Scriptura, Concilia, & SS. Patres afferunt materiam hujus sacramenti esse genimen vitis, vinum de vite, &c. Ergo temerarium videtur, afferere aquam naturalem vino admixtam, ad materiam & integritatem hujus sacramenti pertinere.

Neque valet si dicas, Scripturam, Concilia, & SS. Patres, nomine vini quod dicunt esse materiam hujus sacramenti, intelligere vinum cui modicissima aqua infunditur, cùm tale vinum sit potus usualis. Non valet (inquam) tum quia verba Scripturæ, Conciliorum, & Patrum, propriè accipi debent, maxime cùm de institutione vel materia alicuius sacramenti sit sermo; sic enim nomen panis, quod frequenter usurpatur in Scriptura pro quocumque cibo, debet propriè accipi pro substantia quæ conficitur ex tritico, quando dicitur materiam hujus sacramenti esse panem: *Sed vox illa vinum, non significat propriè nisi liquorem ex uvis expressum: Ergo solus ille liquor potest dici materia hujus sacramenti. Tum etiam quia vinum quod est potus usualis, est vinum limphatum, seu multâ aquâ dilutum: Ergo si nomine vini intelligi debeat vinum, prout est potus usualis hominum, quando à Scriptura, Conciliis, & SS. Patribus dicitur materia hujus sacramenti, sequitur non solum vinum cui modicissima aqua infunditur, sed etiam vinum limphatum, & multâ aquâ dilutum, esse hujus sacramenti materiam, quod est erroneum, & decreto Eugenii repugnans, cùm in eo dicatur materiam hujus sacramenti esse vinum de vite, cui ante consecrationem modicissima aqua admisceri debet.*

Contra secundò. Illud solum est materia Eucharistiae, quod à Christo institutum est pro illius materia: Sed aqua, etiam ut vino mixta, non est instituta à Christo ut materia Eucharistiae, quia aqua non miscetur vino nisi tantum ex præcepto Ecclesiae, ut patet ex verbis Tridentini articulo præcedenti relatis, & communiter docent Theologi contra Armacanum: Ergo aqua, etiam ut mixta vino, hujus sacramenti materia dici nequit.

Dices, Ecclesiam non instituere illam aquam mixtam **49** pro materia sacramenti, sed Christum instituisse ut id quod Ecclesia misceret, esset materia consecrationis.

Sed contra est, quia in designandis materiis sacramentorum, Christus nihil Ecclesiae commisit, sed solum circa usum & administrationem illorum, ut constat ex Tridentino sess. 21. in principio: *Sed materia maximè pertinet ad substantiam sacramentorum: Ergo illius designatio non est commissa Ecclesiae, nec voluntatis Ecclesiae relictu est; quod si præcipieret, miscere aquâ, esset materia, si non præcipieret, non esset; alias simili modo posset dici, quod si oleo misceretur aliis liquor pro Extrema-Unctione, etiam talis liquor reddetur materia hujus sacramenti, quia sic instituit Christus. Vel sal, quatenus aquæ Baptismi, ex ordinatione Ecclesiae miscetur, materia Baptismi dici poterit.*

Neque obstat si dicas, quod Christus designavit pro **50** mate-

materia matrimonii illum contractum quem Ecclesia validum esse decreverit: Ergo etiam potuit designare pro materia calicis illud quod Ecclesia praecepit & ordinaverit calici infundi. Hoc enim exemplum nullo modo quadrat, quia Christus designavit pro materia matrimonii contractum alias validum secundum naturam & leges talis contractus; unde conditio adjecta per Ecclesiam, ut contractus sit validus, non mutat materiam, neque facit ut id quod non est contractus sit materia sacramenti, sed solum ponitur illa conditio ad producendum in rerum natura verum & validum contractum secundum approbationem legalem: aqua autem non infunditur vino, ad hoc ut vinum reddatur verum ac proprium vinum, sed solum propter significationem mysticam; ideoque si non convertatur in vinum, non potest ab Ecclesia fieri materia sacramenti Eucharistiae, ut recte discurrit Joannes à S. Thoma hic art. 3.

51 Ex his facilè deduci potest ratio præcipua & fundamentalis nostræ sententie: Illud enim solum convertitur immediatè in sanguinem Christi, quod est materia consecrationis calicis: Sed solum vinum est hujusmodi: Ergo solum vinum immediatè convertitur in sanguinem Christi: subindeque aqua infusa calici, non convertitur in sanguinem Christi, nisi fuerit conversa in vinum. Major est evidens, ideo enim aliquid dicitur materia consecrationis, quia ejus substantia per verba consecrationis immediatè transit in substantiam corporis aut sanguinis Christi. Minor vero patet ex jam dictis, ostendimus enim ex Conciliis & SS. Patribus solum vinum esse materiam Eucharistiae, non vero aquam etiam ut ei admixtam, nisi prius fuerit conversa in vinum.

52 Nec valet quod ait Ægidius, Concilia, & SS. Patres, dum ajunt solum vinum esse materiam consecrationis calicis, loqui de materia necessaria: aquam vero infusam calici non esse materiam necessariam, sed liberam, & ex præcepto & ordinatione Ecclesiæ alteri adjunctam. Nam ut suprà dicebamus, materia cuiuslibet sacramenti, sive sit necessaria, sive libera, à Christo fuit instituta; non vero ab Ecclesia, quæ non habet potestatem, nisi ad instituenda sacramentalia: admixatio vero aquæ vino consecrando, non est de institutione Christi, sed solum de præcepto Ecclesiæ. Addo quod distinctio materiæ necessariæ & liberae, solum admittitur à Theologis in sacramento Pœnitentiae, in quo peccata venialia dicuntur materia libera; quia non debent necessariò aperiri in confessione, ut subsistat sacramentum Pœnitentiae, illa tamen sola sufficere potest, quando non adest alia.

53 Denique suaderi potest conclusio, ex absurdo & inconvenienti quod sequitur ex adversa sententia, nimirum quod possit sanguis sub solis speciebus aquæ à vino separatis remanere: Sed hoc videtur absurdum, & Tridentini doctrinæ repugnans, ut patebit ex infra dicendis: Ergo, &c. Sequela Majoris, et si ab Adversariis negetur, videtur tamen manifesta, potestque probari, quia juxta Adversariorum sententiam, per hoc quod aqua admiscetur vino, non convertitur in ejus substantiam, sed remanet in propria specie, toto tempore antecerlente consecrationem, cuius evidens indicium esse putant, quod per artem potest hujusmodi aqua à vino separari: quod si sit verum, fatendum necessariò est, species aquæ post consecrationem esse à speciebus vini separabiles, cum ipsa substantia aquæ non sit separabilis à substantia vini, nisi ex eo quod accidentia utriusque substantiae sunt ab invicem separabilia. Quod ergo hac suppositu separatione, sanguis Christi esset sub speciebus aquæ, sic ostenditur. Vel illæ species sic separatae contincent aliquam substantiam modo sacramentali, vel alicui substantiae inhærent, vel subsisterent sine ulla substantia, nulli inhærendo, & nullam continendo; neque enim est aliis modis ex cogitabilis quo species illæ possent se habere. Ter-

tium horum est prorsus absurdum & inauditum: Si autem dicatur primum, habetur intentum, quia non possunt aliam substantiam modo sacramentali continere, nisi eam in quam fuerant substantialisiter transmutatae, scilicet sanguinem Christi. Secundum vero non potest sustineri, quia nulla talis substantia potest rationabiliter excogitari, cui species illæ inhærent. Quæ enim? Non illa eadem numero quæ erat ante consecrationem, quia contradictionem implicat, quod idem numero viribus naturæ reproductur, maximè per solam separationem quæ contingit in proposito. Non etiam substantia ejusdem species, quia nulla potest assignari causa, nullaque actio talis substantiae productiva; Sola enim separatio non habet hanc vim immo nunquam contingit aliquam substantiam succedere in locum alterius ejusdem speciei. Non denique substantia diversæ speciei, quia facta illa separatione remanent accidentia aquæ, quæ tamen non possunt naturaliter esse cum substantia distinctæ speciei.

Confirmatur: Species continent corpus aut sanguinem Christi, tandem alterū ex illis continent, quādū substantia conversa sub illis mansisset, ut exp̄s̄ docet Tridentinum sess. 13. can. 3. Sed per solam separationem aquæ à vino, non destrueretur substantia aquæ: Ergo si species aquæ continent sanguinem Christi, ut conjunguntur cum speciebus vini, eundem etiam continebunt, facta separatione à speciebus vini.

Hæc argumenta adeò manifesta sunt, & tam evidenter probant sequelam Majoris principalis, ut Ægidius Conink, qui illam negaverat, respondens ad autoritatem illam Tridentini, in aliud latus se vertat, negetque Minorem, afferens probabiliter sustineri posse sanguinem Christi remansurum sub speciebus aquæ separatis.

Verum Minor illa probatur primò ex Tridentino citato, dicente post consecrationem manere duntaxat species panis & vini, & sub illis corpus & sanguinem Christi: Ergo non remanent species aquæ sub quibus contineatur sanguis Christi.

Secundò, Si sub speciebus aquæ separatis continetur sanguis Christi, sequeretur solas species aquæ posse consecrari, quod est hereticum. Sequela probatur: Quidquid est capax termini alicujus actionis, est etiam capax denominari ab illa actione: Sed consecratio se habet ad sanguinem Christi, sicut actio & fieri ad suum terminum: Ergo illud quod seorsim à vino est capax continendi sanguinem Christi, potest etiam separatum à vino consecrari.

Tertiò, Si sub speciebus aquæ separatis sanguis Christi contineretur, aqua, seu species aquæ, pertinerent ad essentiam hujus sacramenti, subindeque admixtio aquæ esset de necessitate sacramenti, & non tantum ex institutione & præcepto Ecclesiæ: Sed hoc dici nequit: Ergo nec illud. Minor patet ex dictis contra Armacatum articulo præcedenti, sequela vero Majoris probatur. Illud pertinet ad essentiam hujus sacramenti, cui convenit significatio sacramentalis: Sed si sub speciebus aquæ separatis sanguis Christi contineretur, illis significatio sacramentalis competere: Ergo tales species ad essentiam hujus sacramenti pertinerent. Major patet, Minor probatur. Ideò species vini significant gratiam ad modum spiritualis potius animam exhilarantis, quia sanguinem Christi realiter continent: ergo si sub speciebus aquæ separatis, sanguis Christi continetur, illis pariter significatio sacramentalis conveniet.

§. II.

Solvuntur objectiones.

O Bjicies primò: SS. Patres communiter & indistinctè docent aquam & vinum consecrari, & consecratione in sanguinem Christi converti: Sed hoc est

esse falso, si aqua non converteretur in sanguinem Christi, nisi prius esset conversa in vinum: Ergo dicendum est, aquam infusam calici, immediatè in sanguinem Christi converti. Minor videtur manifesta, quod enim non est tempore consecrationis, non potest dici consecrari, aut in sanguinem converti: Sed si aqua debeat prius mutari in vinum, non erit tempore consecrationis: Ergo falso erit dicere quod aqua consecretur, & consecratione in sanguinem Christi convertatur. Major vero ex variis SS. Patrum testimoniis declaratur: Ambrosius enim lib. 4. de sacram. hæc scribit: *Vinum & aqua in calice mittitur, sed fit sanguis eisecratio-ne verbi caelestis.* Et cap. 5. *Ante verba Christi calix est vini & aqua plenus: ubi verba Christi operata fuerunt, ibi sanguis efficitur.* Damascenus lib. 4. fidei cap. 14. *Ex pane corpus, & ex vino & aqua (Christus) sanguinem suum efficit.* Alia profert testimonia Baronius ad annum 1188. quæ difficiliora videntur. Refert enim verba Paschalis lib. de corpore & sanguine Christi cap. 11. dicens: *Aqua consecrat, non quod aqua permaneat, sed vertatur in sanguinem.* Et Petri Bleensis tractatu de Eucharistia capite 14. *Post consecrationem sanguis bibitur, quia in sanguinem demutatur aqua.* Idem docet Hidelbertus apud eundem dicens: *Aqua in sanguine vertitur.* Demù idem confirmat Algerus ibidem, his verbis: *Licet in mensa Domini tria constituantur munera, sunt tamen duo per quæ sacrificatur, est aqua mixta prius vino, sed quando sacrificatur, non nisi sanguis erit.* Ergo SS. Patres communiter docent, aquam & vinum consecrari, & consecratione in sanguinem verti.

57 Respondeo, concessa Majori, negando Minorem, & ad ejus probationem dico quod ut aqua dicatur consecrari, & in sanguinem Christi converti, non est necesse quod ipsa sit formaliter tempore consecrationis; sufficit enim quod sit materialiter, id est quod materia quæ est sub forma vini, fuerit sub forma aquæ; sicut à simili alimento dicitur converti in substantiam alii, quamvis tempore quo sit hæc conversio, non sit alimento formaliter, ex eo quod per varias alteraciones & corruptiones prius fuit corrupta forma ipsius alimenti. Sic etiam Joan. 2. Architrichinus aquam jam factam vinum, appellat aquam per ampliationem; & Exod. 7. dicitur: *Devoravit virga Aaron virgas eorum, quod intelligendū est de virga conversa in colubrum.* Ita ergo in proposito aqua potest dici converti in sanguinem Christi, per ampliationem, quia illud quod erat aqua, seu illud in quod aqua est transmutata, convertitur in sanguinem Christi.

58 Objicies secundò: Christus in vino aqua mixto creditur consecratus ut dicit Tridentinum sess. 22. cap. 3. Sed non est verisimile tam brevi tempore, illam aquam prius conversam fuisse in vinum, quam in sanguinem: Ergo immediatè in sanguinem Christi transmutata est. Minor probatur: Christus non consecravit apponendo aquam modicissimam, quia miserit aquam propter observationem temperantiae, & confuetudinem illius regionis; esset autem ridiculum propter temperantiam modicissimam aquam, unam scilicet guttam, vino infondere: Sed multa aqua non potuit brevi illo tempore quod inter consecrationem corporis & sanguinis sui Christus interposuit, in vinum converti: Ergo tunc non fuit prius conversa in vinum, quam in sanguinem.

59 Simile argumentum defumi potest ex Concilio Triburensi: nam olim ex decreto hujus Concilii, tertia pars aquæ miscebatur vino consecrando: At verisimile non est, vel aquam illam conversam fuisse in vinum, antequam conversa fuisse in sanguinem; vel remansisse in sanguinem non conversam, nam hoc modo data fuisse populo occasio idololatriandi & adorandi aquam puram in calice una cum Christi sanguine contentam: Ergo, &c. Idem argumentum & inconveniens currit in aliis duobus casibus qui non raro contingunt; quan-

do scilicet sacerdos paulò ante consecrationem advertit non fuisse tempore oblationis calici appositam aquam, vel quando in ipsa sumptione advertit loco vini fuisse puram aquam; nam in utroque illo casu præcipit rubrica ut sacerdos apponat aquam, & statim consecret; tunc enim in brevi illo tempore aqua non potest converti in vinum; nec remanet in propria specie, alioquin, ut dicebamus, daretur populo occasio idolatriæ, nec posset verificari forma calicis; nam pronomen *Hic* cadit supra totum quod in calice continetur; & sacerdos illam aquam simul cum sanguine sumens, non maneret jejonus, atque adeò non posset aliam missam celebrare: Ergo saltem in illis casibus, aqua immediatè in sanguinem Christi convertitur.

Respondeo Christum Dominum, cùm evidenter & 60 comprehensivè cognosceret, quando aqua esset conversa in vinum, etiam si plus aquæ infunderet quam nos, tamen quando consecravit, jam aqua erat conversa in vinum. Addo quod Christus expectavit ut esset finita cena ad consecrandum calicem, cùm tamen panem durante coenam consecraverit, juxta illud Matth. 26. *Cenantibus illis accepit Jesus, &c.* & sic sufficiens tempus transiit ut aqua illa converteretur in vinum. Deinde etiam non constat Christum Dominum non infundisse aquam in modica quantitate, quia licet regulariter limphatum vinum in magno temperamento biberet, tamen tunc quando consecravit, non est usus vino mixto, modo usuali temperantiae causâ, sed ob significacionem mysticam, & propter mysterium: unde post consecrationem calicis dixit illud elie de genimine vitis, ut intelligeremus quod licet infudisset aquam, tunc tamen totum illud erat vinum.

Dices illud vinum quod tunc Christus consecravit, 61 erat vinum usuale: Sed vinum usuale non est vinum purum, sed vinum limphantum, seu multâ aquâ dilutum: Ergo Christus non consecravit vinum cui infusa esset aqua in modica quantitate.

Respondeo vinum limphantum esse usuale, si taliter sit mixtum, quod sit conversum in vinum; si vero non sit conversum, sed fiat quoddam tertium ex vino & aqua, non est vinum usuale, licet potus usualis dici possit: aliud enim est vinum usuale, aliud potus usualis: quia usualis potu: potest esse vel ex vino multâ aquâ diluto, vel ex aliis liquoribus; vinum autem usuale, non nisi vinum esse potest, quod non solum pro potu, sed etiam pro aliis usibus servit.

Ad aliud argumentum desumptum ex decreto Concilii Triburensi, in primis dico hoc Concilium Provinciale quoad hoc correctum fuisse à Florentino universalis, præcipiente modicissimam aquam vino consecrando infundere.

Respondeo secundò, licet vino consecrando tertia pars aquæ infundatur; quia tamen vinum majoris est activitatis quam aqua, illiusque resistentiam facile superare potest, præsertim quando est potens & generosum, intra breve illud tempus quod ab offertorio ad consecrationem intercedit, potest tertiam partem aquæ ei admixtam, in suam substantiam convertere. Cum vero sacerdos adversens non fuisse tempore oblationis appositam aquam calici, illam adhibet, & statim consecrat juxta prescriptum rubricatum; si in brevi illa morula, aqua non sit conversa in vinum, in sanguinem Christi non convertitur, sed manet in propria specie. Propterea tamen non datur populo occasio idolatriæ, quia cum adoratio fidelium fide dirigatur, fertur solum ad sanguinem Christi latentem sub speciebus Eucharisticis, non vero ad alia quæ per accidens iis adjuncta sunt; sicut si inter hostiam consecratam crinis insertus sit, nullus tamen creditur ipsum adorare. In eo etiam casu verba consecrationis verificantur, quia non resipiunt absolute quidquid in calice reperitur, sed tantum materiam consecrationi aptam.

aptam. In eo demum casu sacerdos jejonus consetur, quia totum sumit per modum unius sacramenti, sicut si hostiae consecratæ esset admixta aliqua particula farinæ hordeaceæ; vel sicut quando gutta aquæ per faves sacerdotis os lavantis casu elabitur.

63 Objicies tertio: Aqua mixta vino non potest convergi in ipsum: Ergo si convertatur in sanguinem Christi, id sit immediatè. Consequentia patet, Antecedens verò probant Adversarii, Primò ex eo quod Aristoteles, Plinius, & omnes Medici, atque Chymici, affirmant talem conversionem esse impossibilem.

Secundò quia experientia docet, aquam mixtam vi-
no, etiam multo tempore post illam mixtionem, posse
à vino separari, per immisionem medullæ junci, aut
per spongiam oleo infusam.

Tertiò ratione: Non enim potest hæc conversio fieri, nisi vinum alteret & corrumperet aquam: Sed vinum non potest hoc præstare: Ergo hæc conversio aquæ in vinum fieri nequit. Major patet, Minor probatur. Nam vinum non potest aquam corrumpere qualitatibus symbolis, putè humiditate, & frigiditate, quia simile non agit in simile; neque etiam qualitatibus dissymbolis, putè caliditate, quia calor non continetur in vino formaliter, sed virtualiter tantum; unde cùm calor virtualis non agat nisi priùs irritatus & excitatus ab illo subjecto in quod agit; aliunde verò non posse aqua excitat calorem vini, eò quod ipsa omni calore destituta sit; non poterit vinum per calorem corrumperet aquam: Ergo illam nullo modo corrumpere potest.

Denique idem Antecedens suadetur: Si vinum posset aquam in suam substantiam convertere, per mixtionem aquæ vinum redderetur fortius & vegetius: Sed hoc dici nequit, cùm experientia constet, quod virtus vini cui aqua aut guttatum aut tota simul infunditur, sensim deficit, & tandem evanescit, ita ut non percipiatur vinum, sed videatur in aquam conversum. Sequela verò probatur, quia ignis & alia corpora simplicia fiunt vegetiora, quando augmentur per aliorum in se conversionem: Ergo similiter vinum fieret vegetius & fortius per mixtionem aquæ, si eam in suam substantiam transmutaret.

64 Respondeo negando Antecedens, & ad primam ejus probationem, quoad Aristotelem, dico eum falsò omnino à Coninko citari, cùm oppositum doceat lib. 1. de generat. cap. 5. leff. 14. apud D. Thomam, & cap. 10. leff. 25. unde S. Thomas infra quæst. 77. art. 8. ait: *Gutta aquæ multo vino permixta, transit in speciem vini ut dicitur 1. de generatione.* Medicis autem & Chymicis opponimus, praeter Aristotelem, Albertum Magnum, D. Thomam, & omnes ejus Discipulos, Alensem, D. Bonaventuram, & Scotum, & plures alios; imò & Innocentium III. suprà citatum, qui opinionem asserentem aquam transubstantiari in sanguinem, cùm in vinum transeat, mixta vino, ut probabiliorem elegit, subindeque verius & probabilius esse censuit, aquam mixtam vino posse in ipsum converti.

Ad secundam dico cum D. Thoma in 4. dist. 10. in expositione litteræ, id quod per artem chimicam separatur à vino, non esse aquam, sed aqueum humorem, cuius signum est, quod ex-puro vino potest etiam extahi: dicitur verò aqueus humor, quia est quoddammodo similis aquæ, quamvis substantialiter sit vinum non satis excoctum.

Dici etiam potest, quod si aqua illa ex vino extracta, sit vera aqua, generatur tunc ex vapore vini cui aqua admixta fuerat, & in illud conversa, attracto à medulla junci, aut spongìa oleo imbuta; eodem profus modo quo ex terræ vapore attracto à Sole generatur aqua in media regione aëris, ut docet Aristoteles lib. 1. Meteor. cap. 9.

Ad tertiam dico pessime vinum duobus modis corrum-

pere aquam, in parva quantitate sibi admixtam: uno modo per divisionem, ratione cuius illa modica aqua dividitur in partes minimas, sub quibus non potest forma aquæ manere, cui consequenter succedit forma vini, non verò aliqua alia; tum quia ab ipso vino fit hæc aquæ divisio; tum etiam quia illud est corpus unius circumstantes partes aquæ. Secundò potest vinum corrumpere aquam per actionem, agendo in illam non per qualitatibus symbolis, sed per dissymbolis, scilicet per calorem virtualem. Nec verum est calorem virtualem non agere, nisi priùs excitetur à calore formaliter subjecti in quod agit, ut patet in calce, quæ si là aqua possit, statim fervet. Addi etiam potest, vinum agere per aliquam qualitatem innominatam, ipsum formaliter afficientem, quam appellamus calorem virtualem, eò quod producat effectus propriis caloris, sicut lux Solis dicitur ob eandem rationem calor virtualis.

Ad quartam, nego sequelam Majoris, & ad probationem illius, concessio Antecedente, nego consequentiā, & paritatem. Ratio verò disparitatis est, quia cùm in igne & in aliis corporibus simplicibus, qualitas per quam agunt, sit proprietas ab eorum substantia per simplicem divisionem proveniens, facilè ex ipsis reparant damnum, quod ex resistentia contraria receperunt; quod in vino & in aliis mixtis, propter oppositam rationem contingere nequit; unde non est mirum, si virtus eorum sensim deficiat.

Objiciunt ultimò Adversarii: Multò certius est, to- 65 tum quod continentur in calice, post legitimam consecrationem, in sanguinem converti, quam aquam priùs converti in vinum; quia primum afferunt communiter Patres & Theologi, imò & quidam volunt esse de fide, secundum verò negatur à pluribus: Ergo non potest prius in sua veritate & certitudine pendere à posteriori. Consequentia probatur, quia posterius non potest habere majorem certitudinem, quam prius, nec certum ab incerto in sua veritate pendere.

Ad hoc argumentum cui potissimum confidunt Ad- 66 versarii, & quod apud illos palmarium est, & in hoc litterario certamine, veluti Achilleum, facilè respondetur, concessio Antecedente, negando Consequentia; ad cuius probationem dicendum est, nihil obstare in bono discursu, Consequens esse interdum certius Antecedente, non quidem vi illationis præcisè, & quatenus pendet ab illo, sed quatenus potest habere aliunde speciale gradum certitudinis, putè quia aliunde est communiter receptum in Ecclesia, ut contingit in proposito. Potestque afferri instantia manifesta, nam haec propositio, *humanitas Christi existit sine propria subsistencia*, dependet in sua veritate ab ista, *subsistencia creata distinguitur realiter à natura*, ita quod si hæc esset falsa, prior non posset esse vera; & tamen prima certior est, quia aliunde est de fide, non verò præcisè quatenus dependet ab alia propositione.

ARTICULUS V.

*An materia consecranda debeat esse præsens Ministro,
& sub certa quantitate?*

Dico primò, ut validum fiat sacramentum, materia 67 ejus debet esse præsens sacerdoti consecranti. Ita D. Thoma in 4. dist. 11. quæst. 2. art. 1. quæst. 3. ad 1. ubi sic habet: *Ipsa forma pronomine demonstrativo, utens ostendit quod materia consecranda debet esse coram Sacerdote, unde Sacerdos existens in domo sua, non potest consecrare panem qui est in altari.* Quibus verbis duas insinuat S. Doctor pro nostra conclusione rationes.

Prima & fundamentalis est, quod pronomen *Hoc*, vel *hic*, contentum in forma consecrationis, significat rem

rem praesentem; unde falsa esset forma, si materia esset absens.

Secunda est ab inconvenienti: si enim materia non deberet esse praesens Sacerdoti consecranti, sequeretur Sacerdotem existentem Parisis, è domo sua posse consecrare omnes hostias existentes in Ecclesia, imò & quae sunt Romæ, & in omnibus totius mundi civitatibus, quod absurdum & falsum esse constat. Ex quibus

⁶⁹ Inferes primò contra Majorem, non posse Sacerdotem consecrare hostiam à tergo positam, quamvis eam in speculo videat, quia non potest eam demonstrare pronomine *Hoc*, sed solum ejus similitudinem relucentem in speculo, quae non est materia hujus sacramenti, vel consecrationis.

⁷⁰ Inferes secundò, posse Sacerdotem consecrare hostiam in pixide oculam, vel latentem sub aliis aut sub latoe, quia est moraliter praesens ratione continentis.

Dices infans intra uterum matris existens, non est moraliter praesens ut possit Baptismum suscipere: Ergo nec hostia intra pixidem existens.

Respondeo negando consequentiam & paritatem, infans enim debet physicè ablui, ad quod requiritur physica praesentia subiecti ablueri; hostia verò non debet verbis consecratoriis physicè tangi, adeòque sufficit moralis ejus praesentia.

⁷¹ Dico secundò, Sacerdotem validè posse consecrare materiam, quantacumque sit magnitudinis, dummodo illi moraliter praesens esse possit. Ita D. Thomas hic art. 2. in corp. contra aliquos qui dicebant quod Sacerdos non poterat consecrare magnam quantitatem panis aut vini, putâ totum panem qui venditur in foro, aut totum vinum quod est in dolio. Est etiam contra Alensem, D. Bonaventuram, Paludanum, & alios, afferentes materiam consecrandam esse determinatam quoad maximum, non quoad minimum; quia (inquit) quantitas materie consecrandæ sumi debet per ordinem ad usum fidelium, propter quem hoc sacramentum est institutum. Ergo tanta & non major consecrari potest, quanta probabiliter sufficit ad usum fidelium. Addunt quod virtus sacerdotis & verborum finita est: virtus autem finita habet de se terminum certum ultra quem non potest operari.

⁷² Probatur tamen conclusio ratione fundamentali: De fide est Christum dedisse sacerdotibus potestatem consecrandi panem & vinum, & nullà constat auctoritate, vel traditione, aut ratione, Christum limitasse hanc potestatem ad certum terminum magnitudinis, quo major, licet sensibiliter praesens, consecrari non possit: Ergo temere limitaretur. Major est certa ex Scriptura & Conciliis, Minor verò patet ex solutione objectionum.

⁷³ Confirmatur: Hoc sacramentum non consistit in usu, sed in consecratione materie, quamvis ordinetur ad usum ut ad effectum posteriorem: Ergo salvatur ejus essentia in sola materia debite applicata, cum certa forma & intentione ministri.

⁷⁴ Potest etiam suaderi conclusio ratione D. Thomæ, quae sic breviter proponi potest. In omnibus habentibus materiam, ratio determinationis materie sumitur ex ordine ad finem, sicut in terra tantum debet esse materie, quantum sufficit ad secundum: in hoc autem distinguuntur res naturales ab hoc sacramento, quod illæ habent determinatam quantitatem, per comparationem ad formam determinatam: hoc verò sacramentum per comparationem ad usum fidelium: Sed numerus fidelium est indeterminatus: Ergo & materia hujus sacramenti. Neque enim oportet quod determinetur per comparationem ad numerum fidelium qui nunc occurunt, alias sacerdos habens tantum centum parochianos, posset tantum consecrare centum hostias, sed comparatio debet fieri circa populum qui potest occurre: numerus autem fidelium qui occurre possunt, non est determinatus, cum & multi & iudeum

sæpius communicare possint: Ergo, &c. Ex quo solutum manet primum fundamentum adversæ intentiæ. Ad illud verò quod additur, dicendum est virtutem Sacerdotis esse quodammodo infinitam, quia cum se habeat per modum instrumenti, agit in virtute Dei, quae infinita est.

Dices, in forma consecrationis vini sic dicitur: *Hic est calix*: Ergo oportet vinum contineri in calice, subindeque ejus quantitatem esse determinatam, & calici proportionatam.

Sed nego consequentiam, nam cum dicitur, *Hic est calix*, &c. est figurata locutio, in qua continens sumitur pro contento, idemque significat, ac si solum dicatur, *Hic est sanguis meus*, sicut Matth. 26. & Marci 14. habetur: unde etiam si vinum non esset in calice, sed in terra diffusum, consecrari posset.

Addo quod, quamvis nomine calicis, vas in quo vinum consecrandum continetur intelligetur; tamen ex quantitate calicis non rectè colligeretur quantitatem vini consecrandi esse determinatam; tum quia dato quocumque calice, potest dari alius major: tum etiam, quia potest Sacerdos habere coram se multis calices plenos, & simul omnes consecrare, sicut simul consecrat multas hostias.

Dico tertio, quelibet pars panis & vini quantumcumque parva, dummodo sit sensibilis, & sufficienter praesens sive sit in toto continuo, sive extra, est apta materia consecrationis. Ita S. Thomas hic art. 2. in argumento, *Sed contra*.

Probatur breviter. Illud potest validè consecrari, sub quo potest poni corpus Christi: Sed corpus Christi potest poni & existere sub qualibet parte panis & vini, quantumcumque parva, sub qua potest esse substantia panis & vini, quia corpus Christi est sub speciebus, ad modum ipsius substantiae panis & vini: Ergo si aliunde talis pars sit sensibilis, & sufficienter praesens, potest validè consecrari.

Ex quo inferes, partem minorem minimo naturali conjunctam posse consecrari, non autem separatam; quia sub illa ut separata remanet substantia panis, bene tamen sub eadem ut conjuncta cum aliis.

Dices primò: Quaecumque minima quantitas aquæ non sufficit ad Baptismum: Ergo neque quaecumque minima quantitas panis ad hoc sacramentum.

Respondeo, concedo Antecedente, negando consequentiam & paritatem; materia enim Baptismi non est aqua, nisi ut ablueans, ac non quævis minima pars aquæ ablueri potest; panis verò est materia Eucharistiae, ut continens Christum, unde cum minima quantitas panis totum Christum continere possit, quelibet pars, quantumcumque parva, est apta materia consecrationis.

Dices secundò, Sacramentum Eucharistiae est institutum ad modum cibi: Sed ad rationem cibi requiriatur aliqua determinata quantitas: Ergo & ad materiam Eucharistiae.

Respondeo sacramentum Eucharistiae esse institutum ut cibus spiritualis animæ, mediâ sumptuone corporali: Sed ut cibus sit corporaliter sumptuabilis, certam requirit quantitatem: Ergo & sacramentum Eucharistiae.

Kespondeo hoc argumentum solum probare, sacramentum Eucharistiae, quantum ad usum & sumptionem corporalem, certam requirere quantitatem, sed id non probare de hoc sacramento, quantum ad consecrationem, & praesentiam Christi sub speciebus, de quo solum agimus in praesenti, unde haec instantia non est ad rem.

Dico quartò, ut consecratio sit valida, debet in particulari

ticulari determinari quantitas tam continua quam discreta materiae, panis scilicet & vini.

Probatur: Quamcumque materia secundum sit legitima & consecrabili, ac praefens Sacerdoti, si tamen iste non velit aut intendat eam consecrare; etiam si proferat verba consecrationis, non manet consecrata; quia intentio ministri necessaria est ad consecrationem sacramenti, disp. 6. art. 2. ut in Tractatu de sacramentis in communi ostensum est: Ergo ut valida sit consecratio, materiae quantitas determinanda est per intentionem Sacerdotis, qua velit consecrare tantam & talem quantitatem panis & vini.

82 Porrò intentio Sacerdotis circa materiam consecrandam tripliciter fieri potest. Primo intendendo consecrare totam materiam quam habet coram se presentem absolutè, & tunc tota illa, cuiuscumque quantitatis fit, etiam si sit totus panis qui venditur in foro, & totum vinum quod est in dolio, manet consecrata. Secundo, intendendo consecrare ex materia quam habet presentem, solam illam quam habet præ manibus, & quæ est super corporale, vel in pixide, aut in calice; & tunc sola illa manet consecrata. Tertio, intendendo consecrare ex hostiis quæ sunt super corporale, aut in pixide, unam tantum; & tunc si eam designet, illa sola manet consecrata; si vero eam non designet, nulla consecrata manet. Similiter, Si Sacerdos praesentes habeat undecim hostias, & intendat tantum consecrare decem, non tamen determinet illas decem quas vult consecrare, & undecimam quam non vult consecrare, nullam earum consecrabit: non enim consecrabit omnes, quia hoc non intendit, ut suppono; neque hanc vel illum, quia non est major ratio unius quam alterius.

ARTICULUS VI.

Utrum in aliquo casu ex dispensatione Pontificis liceat in una tantum specie consecrare?

§. I.

Quibusdam premissis referuntur sententiae.

83 **D**uo ut certa supponimus, & aliud in controversiam revocamus. In primis enim certum est, validè unam speciem posse sine altera consecrari, ut constat ex ipso usu & praxi Ecclesiæ, quæ speciem panis, hoc ipso quod consecrata est, adorat antequam calix consecretur; & si contingeret Sacerdotem ex malitia vel impotencia non consecrare calicem, eodem modo maneret ibi corpus Christi sub specie panis; quia semel consecratus panis, non desinit continere corpus Christi, donec species corrumpantur. Idem dicendum est de consecratione calicis, si fiat sine consecratione panis.

84. Secundò certum est, nulli sacerdoti de jure ordinario licere unam speciem consecrare sine alia. Est enim præceptum Ecclesiasticum quo id strictissime prohibetur, ut liquet ex capite *Nihil contra*, quæst. 1. & ex cap. *Referimus de confecrat.* dist. 2. ubi dicitur *non posse sine ingenti sacrilegio dividere mysterium*; & ex iis quæ habentur in Rubricis generalibus Missalis Romani, titulo *de defunctionibus*, ubi prescribitur, ut in omni casu quoad fieri potest, sacrificium integrum peragatur, & inter alia præcipitur, ut Sacerdos qui ex imprudentia aquam pro vino consumpsit, accipiat vinum, & consecret, atque consumat, non obstante præcepto Ecclesiastico de non sumenda Eucharistia nisi à jejunis: cui præcepto, quamvis gravi, præponderat aliud de consecranda simul utraque specie, & consumenda ab ipso consecrante. Solùm ergo difficultas est, & controversia inter Theologos, utrum Summus Pontifex possit dispensare

in hoc præcepto, & ob publicam aliquam utilitatem permittere, ut una species sine altera consecretur.

Partem affirmativam tenent Adrianus in 4. quæst. 85 6. de Eucharistia, Major ibidem dist. 9. quæst. 3. Gabriel in canonem Missæ lect. 13. dubio 3. Alanus libro 2. de Eucharistia, & aliqui ex Summis. Eandem sententiam tenuisse Albertum Magnum in Tractatu de corpore Christi, refut Cardinalis Turrecremata in cap. *Comperimus* distinct. 2. ipseque eam ibidem approbare videtur. In eo tamen discrepant hujus sententiae Authores, quod Adrianus, & Major existimant non esse de jure divino, sed tantum Ecclesiastico, ut sacramentum Eucharistiae sub utraque specie conficiatur. Alii vero licet putent id esse de jure divino, adhuc tamē afferunt Pontificem in eo dispensare posse, vel interpretari id jus divinum in aliquo casu non obligare, ut si in regno aliquo vinum conservari non possit. Sententia tamen negans Pontificem in eo dispensare posse communis est inter Theologos, tum domesticos, tum extraneos; licet plures ex Recentioribus sententiam affirmantem probabilem existimant.

§. II.

Vera sententia duplii conclusione statuitur.

Dico primo, esse de jure divino, quod sacramentum Eucharistiae non conficiatur, nisi consecrando utramque speciem. Ita Divus Thomas hic artic. 3. ad 2. & infra quæst. 80. artic. 12. ad 3. quibus locis duas insinuat rationes, quibus breviter suaderi potest nostra conclusio.

Prima est: Quæ sunt necessaria ad integratatem sacramenti sunt de jure divino. Sed consecratio utriusque materiae est necessaria ad integratatem sacramenti: Ergo est de jure divino. Major patet, integritas enim sacramentorum est de jure divino, cum ea a solo Christo instituta sint. Minor vero ex eo suadetur quod Eucharistiae sacramentum per modum convivii institutum est: Sed ad integratatem convivii requiritur cibus & potus: Ergo & ad integratatem hujus sacramenti pertinet utraque species panis & vini.

Secunda ratio sic potest proponi. De jure divino est, ut hoc sacramentum non conficiatur, nisi simul Deo sacrificium incruentum offeratur: Sed sacrificium incruentum Deo offerri nequit, nisi utraque species consecretur: Ergo de jure divino est, quod hoc sacramentum non conficiatur, nisi consecrando utramque speciem. Minor est certa, tum quia sacrificium Eucharistiae essentialiter & per se debet esse sacrificium secundum ordinem Melchisedech, quia hoc est sacerdotium novæ legis, in qua Christus Dominus est Sacerdos secundum illum ordinem, ut probat Apostolus ad Hebreos 6. & declarat Concilium Tridentinum sess. 22. cap. 1. ubi ait Christum fuisse Sacerdotem secundum ordinem Melchisedech, in institutione sacramenti Eucharistiae: ritus autem illius Sacerdotii erat in oblatione panis & vini, non alterius tantum speciei, ut patet ex illo Genes. 14. *Melchisedech Rex Salem proferens panem & vinum: erat enim Sacerdos Dei altissimi.* Tum etiam quia sacrificium Eucharistiae est idem quod sacrificium crucis, ex parte rei oblatæ, illudque representat ex parte specierum, ut constat ex Tridentino citato, cap. 2. De ratione autem & essentia sacrificii crucis fuit quod sanguis realiter & cruentè separaretur à corpore Christi: Ergo de ratione & essentia sacrificii sacramentalis est, quod sanguis mysticè & incruenter separetur à corpore, quod esse non potest, nisi sub utraque specie hoc sacramentum conficiatur; quia in altera tantum, potius sanguis & corpus uniuntur per concomitantiam. Ut ergo detur separatio mystica, requiritur utraque species, quatenus ex vi verborum, & ex

& ex significatione specierum, ponitur in una corpora, & in alia sanguis; ut magis declarabitur infra, cum de Missæ sacrificio differemus. Major verò in qua est difficultas, sic ostenditur. De jure divino præceptum est Sacerdotibus, ut Eucharistiam conficerent eo modo quo Christus in illis verbis instituit: *Hoc facite in meam commemorationem*: Sed per illa verba præcepit Sacerdotibus, ut per modum sacrificii Eucharistiam conficerent: Ergo de jure divino est quodd sacramentum Eucharistie non conficiatur à Sacerdotibus, nisi per modum sacrificii, seu nisi simul Deo sacrificium incurreretur offeratur. Major patet, Minor verò probatur ex Tridentino sessione 22. c. 1. ubi inquit, quod Christus Dominus corpus & sanguinem suum sub speciebus panis & vini oblitus Deo Patri, ac sub earum rerum symbolis, Apostolis, quos tunc novi Testamenti Sacerdotes constituebat ut sumerent, tradidit, & eisdem, eorumq; in Sacerdotio successoribus, ut offerrent præcepit per haec verba, *Hoc facite in meam commemorationem*, ut semper Ecclesia Catholicæ intellexit, & docuit. Et can. 2. Si quis dixerit illis verbis, *Hoc facite in meam commemorationem*, Christus non instituisse Apostolos Sacerdotes, aut non ordinasse, ut ipsi aliique Sacerdotes, offerrent corpus & sanguinem suum, Anathema sit. Sed offerre corpus & sanguinem est sacrificium, quia est oblatio facta in honorem Dei: Ergo per illa verba, *Hoc facite in meam commemorationem*, Christus præcepit Sacerdotibus, ut per modum sacrificii Eucharistiam conficerent. Id etiam aperte declarat traditio Ecclesiæ, quæ colligi potest, tum ex multis quæ congeruntur de consecratione distinet. 2. tum etiam ex usu, nunquam enim hoc sacramentum confectum est, nisi offerendo Deo Missæ sacrificium.

Potest etiam suaderi conclusio à posteriori, & à signo: Nam præceptum de hoc sacramento conficendo sub utraque specie, prævalet omni præcepto Ecclesiastico, unde Sacerdos, etiam non jejunus, sacrificium ab altero inchoatum, & ex aliquo accidenti non perficitum, debet perficere: Ergo signum est, præceptum de consecrando sub utraque specie, esse ordinis superioris, & divini.

Dico secundum, non potest Summus Pontifex dispensare, ut Sacerdos consecret in una tantum specie.

88 Probatur primò: Si posset Pontifex cum aliqua Ecclesia dispensare ut sacramentum Eucharistie in una tantum specie conficeretur, posset etiam efficere ut talis Ecclesia sine ullo sacrificio subsisteret: Sed hoc dici nequit: Ergo nec illud. Sequela Majoris est evidens, siquidem non potest modò dari aliud sacrificium in Ecclesia præter Eucharistiam: tunc autem Eucharistia non haberet rationem sacrificii; cum in una tantum specie, Eucharistie sacrificium salvari nequeat, ut prædicti conclusione vitum est. Minor verò suadetur: Sacrificium est præcipuum religionis fundamentum, sine quo illa stare nequit, iuxta illud Augustini libro 19. contra Faustum c. 11. *In nullum nomen religionis condunari homines possunt, nisi aliquo visibilium signorum confortio colligentur*; unde tunc cessavit lex antiqua, quando ablatum est iuge sacrificium, & Apostolus ad Hebreos 7. ait: *Translatio Sacerdotio, necesse est, ut & legis translatio fiat*: Sacerdotium verò & sacrificium dicuntur correlative, ut inquit Tridentinum sessione 23. c. 1. Ergo Summus Pontifex suā dispensatione efficere nequit, ut aliqua Ecclesia sine ullo sacrificio subsistat.

89 Probat secundum conclusio ex fundamento in præcedenti statutis. Ut enim ibi ostensum est, præceptum de non consecrando in una tantum specie, est divinum, & non purè Ecclesiasticum: Sed Pontifex in his quæ sunt de jure divino dispensare nequit, ut dicitur *Can. Sunt quidam, & can. contra 25. quæst. 1. & patet, quia inferior non potest dispensare in lege lata à superiori*: Ergo Pontifex non potest dispensare ut Sacerdos consecret in una tantum specie.

Gnom. Theol. Tom. V.

Dices, Licet non possit Pontifex dispensare in his quæ sunt de jure divino, potest tamen interpretari tale jure, declarando illud non obligare in hoc vel in illo casu; ut in proposito, si præceptum de non consecrando in una tantum specie, concurrat cum alio divino & non possit utrumque simul servari, verbi gratiâ cum præcepto comunicandi in articulo mortis, vel cum in tota aliqua regione non potest haberi vinum. Unde refert Volaterranus libro 3. *Geographiæ cap. de Saxonicis, Innocentium VIII. dispensasse cum illis ad consecrandum tantum in pane, eò quod in illis regionib; vinum statim acepsat*. Ergo in talibus casibus poterit Pontifex interpretari quod tale præceptum non obliget.

Sed contra: Prædicta interpretatio non potest fieri nisi propter aliquam legitimam causam occurrentem: Sed nulla talis potest occurrere: Ergo, &c. Minime probatur ex eo quod à mille sexcentis & amplius annis, nunquam se talis occasio obtulit: quod enim narrat Volaterranus, fictitium esse colligitur. Primiò quia nullum alibi extat hujus concessionis monumentum: quomodo autem in re tam gravi & inusitata non extaret? Secundiò quia ex ipsa phrasim convinci potest falsitatem: sit enim permisisse Pontificem, ut Norvegi sine vino calicem consecrarent. An verò cerevisiam, aut vinum malogranatorum, pomorum, aut mororum, vel lac, aut aquam consecrare permisit, sive puram, ut aquariorum usurpabant, sive mellitam, ut Melanchthon putavit usurpare Ruthenos posse, ob inopiam vini? Tertiò, quia nec stat ratio ipsa quam prædicta concessionis Volaterranus refert, quod nempè *vinum in Norvegia non crescat, aliunde importatum citio acepsat*; hoc enim ipsi experientia repugnat, cum vinum in regiones illas asportatum, tam longo tempore conservetur, ut nec ipsi laici sine specie vini communicare velint.

Addo ex Brovio ad annum 1490. circa illud tempus nonnullos Sacerdotes, qui postea combusi sunt propter falsificata diplomata pontificia, potuisse in illis partibus falsam aliquam dispensationem publicare.

Quod verò dicitur de concursu duorum præceptorum, non est etiam sufficiens fundamentum ad faciendum hanc interpretationem; quia alia præcepta Ecclesiastica, quæ non sunt tanti momenti, sicut istud divinum de consecrando in utraque specie, non possunt prætermitti propriez alimplendum præceptum communionis; nam ad co-municandum ægrotum verbi gratiâ in periculo mortis existentem, non licet celebrare sine vestibus sacris, neque post eibum sumpsum: Ergo à fortiori non poterit prætermitti hoc præceptum divinum de consecrando in utraque specie. Ratio verò horum omnium est, quia neque tunc urget spiritualis necessitas proximi, cum per alia sacramenta & per devotionem ægroti possit id compensari: neque urget etiam necessitas præcepti divini de communicando, quia cum tale præceptum sit affirmativum, non obligat nisi habita copia sacramenti, quæ in illis casibus non habetur.

§. III.

Solvuntur objectiones.

O Bjicies primò contra primam conclusionem: D. 91 Thomas in 4. dist. 11. quæst. 2. art. 1. quæstioncula 1. ad 4. insinuare videtur, præceptum de consecrando in utraque specie, non esse Divinum, sed Ecclesiasticum; ait enim (teste Suarez huc disputat. 43. sect. 3.) unam speciem non esse sine alia consecrandam tantum quia est contra morem Ecclesie; quæ verba minusculis litteris notat Suarez, quæ essent D. Thomæ.

Sed in ea citatione hujus Authoris fidelitatem & sinceritatem desidero, nam verba illa in textu D. Thomæ non reperiuntur, sed Sanctus Doctor solum dicit quod ille qui habet alteram tantum speciem, debet po-

tius desistere à consecratione, quām confidere, prater morem Ecclesie, in una tantum specie. Ubi ly, prater more Ecclesie, non excludit jus divinum, sed supponit, quia iste mos Ecclesie, ex praecepto divino est. Et ita sensus illorum verborum est, quod præter morem Ecclesie, à Christo institutum, non licet in una tantum specie consecrare, non autem ob solam consuetudinem ab Ecclesia ortam.

94 Objicies secundū: Si præceptum de consecrando sub utraque specie esset divinum, vel esset naturale vel positivum? Neutrū dici potest: Ergo tale præceptum non est divinum, sed purè Ecclesiasticum. Sequela Majoris patet, nam præceptum divinum adæquatè dividitur in naturale & positivum. Minor verò quoad utramque partem suadetur. Et in primis quod tale præceptum non sit positivum, videtur manifestum, cùm illud in nullo Scripturæ loco reperiatur. Quod verò non sit naturale, ex eo patet quod ex ipsa sacramentorum institutione non sequatur.

95 Respondeo, concessa Majori, negando Minorem, & ad probationem illius dico hoc præceptum esse in primis positivum, quia colligitur ex illis verbis Christi, *Hoc facite in meam commemorationem*, ut in prima conclusione probatum est. Potest etiam dici quodammodo naturale, quia supposita hujus sacramenti & sacrificii institutione, requiritur quod sit integrum: ad integratam verò Eucharistie in ratione sacramenti, seu spirituallis convivij, & ad substantiam sacrificii incruenti, cruentum crucis sacrificium representantis, utriusque speciei consecratio necessariò requiritur, ut ibidem ostensu est.

96 Dices, Christus in Coena post consecrationem panis & calicis dixit, *Accipite & manducate, bibite ex eo omnes*, & tamen hæc verba non continent præceptum sumendi utramque speciem; alioquin Ecclesia non posset prohibere laicis calicis sumptionem: Ergo neque hæc verba, *Hoc facite in meam commemorationem*, continent præceptum positivum conficiendi Eucharistiam sub utraque specie. Unde etiam ipse Christus Lucæ 24. legitur consecrare in solo pane in Castello Emmaüs.

97 Respondeo quod quando Christus facta consecratione panis & vini dixit, *Accipite, &c. communionem sub utraque specie omnibus absoluè non præcepit, sed solum omnibus Sacerdotibus*, quia præcepit illis qui tunc ibi aderant, & quos constituebat Sacerdotes. Et quod ad illos tantum & non ad omnes communicantes loqueretur Christus, constat; quia ad eosdem dixit illa verba, *Accipite & manducate, & bibite ex eo omnes*; ad quos dixit: *Hoc facite in meam commemorationem*: Testatur autem Concilium Tridentinum supra citatum, universam Ecclesiam hoc semper intellexisse, quod in illis verbis, *Hoc facite*, præcepit Apostolis, eorumque in Sacerdotio successoribus, ut offarent hoc sacrificium Deo: Ergo in illis verbis loquebatur ad illos ut Sacerdotes: Ergo etiam in aliis cùm dicebat: *Bibite ex eo omnes*, id est omnes sacrificantes, non verò omnes communicantes. Unde licet Ecclesia usum calicis laicis prohibeat, non dispensat tamen nec dispensare potest Sacerdotes sacrificantes, ut in una tantum specie communicent.

98 Ad factum Christi consecrantis panem sine calice pro duobus Discipulis, res est incerta, an etiam tunc consecraverit calicem, nec oppositum constat ex Scriptura; potuit enim utrumque consecrare, & solum præbere panem Discipulis, ipse autem utrumque sumere, & dum daret Discipulis panem, ex eorum oculis evanescere. Quod si de facto Christus calicem non consecravit, id fecit ex suprema potestate quam habet supra substantiam sacramentorum, & sacrificii, quam Ecclesie non dedit; unde illa nullam potestatem habet in substantiam, aut integratatem sacramentorum, vel sacrificii Missæ.

99 Objicies tertio contra secundam conclusionem: Pontifex potest dispensare in his quæ sunt de jure divino,

nam votum obligat de jure divino ad sui impletionem, & tamen potest in illo dispensare. Idem est de matrimonio rato & non consummato, in quo Pontifex dispensat, & tamen vinculum & obligatio illius est de jure divino & ex natura contractus, qui de se est indissolubilis: Ergo licet sit de jure divino, quod sacramentum Eucharistie non conficiatur, nisi consecrando utramque speciem, poterit tamen Pontifex ex commissione Christi, & virtute clavium, dispensare in hoc, & permettere ut Sacerdos in una tantum specie consecraret.

Respondeo primò, quod licet daretur Pontificem possesse dispensare in jure divino, ex commissione Christi, inclusa in illa universalis potestate clavium, *Quodcumque solvere super terram, erit solutum & in caelis*; certum tamen est, ipsum non posse dispensare in jure divino spectante ad substantiam vel ad integratatem sacramentorum, vel sacrificii Missæ, ut constat ex Tridentino sessione 21. capite 1. ubi dicitur: *Declarata Sancta Synodus, banc potestatem perpetuo in Ecclesia fuisse, ut in sacramentorum dispensatione, SALVA EORUM SUBSTANTIA, ea statueret vel mutaret qua suscipientium, utilitat, seu ipsorum sacramentorum venerationis, præ rerum tempore, & locorum varietate, magis expedire judicaverit*. Cùm ergo consecrare in utraque specie sit de integratitate sacramenti Eucharistie, ut habet rationem spiritualis convivij, & de substantia sacrificii Missæ, non potest Pontifex virtute clavium in hoc dispensare, se permittente quod Sacerdos in una tantum specie consecraret.

Respondeo secundò, dupliciter posse aliquid esse de jure divino, primò absolutè & simpliciter, quia ipse Deus per seipsum imponit aliquod præceptum & obligationem, ejusque naturam & modum determinat: Secundò ex suppositione, quia voluntas humana disponit materiam & exhibet illam; quia supposita & manente, obligat jus divinum & naturale ad implementandam illam. Quod est de jure divino primo modo, non cadit sub dispensatione Pontificis: cùm non constet datum illi esse à Christo potestatem ut dispensetur in ipsis præceptis quæ immediate ipse posuit, præsertim circa substantiam sacramentorum & sacrificii: potest verò dispensare Pontifex in his quæ sunt de jure divino secundo modo, quia tunc solum operatur potestas Ecclesie circa illud factum humanum, quod requiritur & præsupponit tanquam conditio ut jus divinum obliget: v. g. in dispensatione voti, Pontifex non tollit obligationem qua quilibet tenetur implere id quod Deo promisit, sed tollit tantum fundatum talis obligationis, quam homo actu humano sibi imposuit, ob jus quod habet Pontifex super voluntatem omnium fidelium sibi subditorum. Idem dicendum de matrimonio rato & non consummato, quod quia solum est contractus ortus ex voluntate humana, & nondum habet consummationem suam, potest per voluntatem superioris dispensari ne adimplatur & obliget; non tamen posita consummatione, quia tunc esset in præjudicium ipsius matrimonii, & perpetuitatis ejus, præter præjudicium quod inde proveniret alteri conjugi, & proli. Ceterum ex eo quod Pontifex dispensaret in præcepto de consecrando in utraque specie, dispensaret in jure divino absolute, quod cùm habeat derivari ex divino tantum arbitrio, non potest subire dispensationem inferioris ipsi Deo.

Objicies quartò: Non minus pertinet ad essentiam sacramentum sacrificii Missæ, sumptio utriusque speciei, quām utriusque consecratio: Sed Ecclesia dispensare potest, ut celebrans Missæ sacrificium, sumat speciem panis, sine teste, calice: Ergo & quod unam speciem consecrat sine alia. Major est evidetur certa, Minor verò suadegi potum ex eo quod quando ordinati celebrant cum Episcopo, non sumunt calicem; tum etiam, quia Ecclesia in die Parasceves, propter representationem mor-

tis Christi, ordinat ut Sacerdos celebrans sumat species panis sine consecratione calicis.

103 Respondeo, data Majori negando Minorem, & ad primam illius probationem dico, quod quando ordinati celebrant eum Episcopo, non sunt principales celebrantes & sacrificantes, sed solus Episcopus; præterea quis regulariter solus Episcopus consecrare solet, ipsi autem ordinati referunt suam intentionem ad verba Episcopi, ut per illa fiat consecratio, quando ipse finit, non quando ipsi finiunt, si autem contingat simul cum Episcopo finire, hoc rarissimum est; unde per se & regulariter, solus Episcopus præsumitur consecrare, jdeoque solus utramque speciem sumit.

Ad secundam verò probationem respondeo in die Parasceves non fieri sacrificium, neque ceremoniam illam que è die fit esse Missam: unde quando dies illa cadit in festo Annuntiationis, non tenentur fideles tali ceremonia interessere, ut constat expressè ex decisione Cardinalium sacrae Congregationis rituum 19. Februarii anni 1622. quam refert Barbosa in Collectaneis, verbo *Annuntiatio Dominicæ*; & est maximè conformis ipsi iuri, ut patet ex capite *Sabbato* de consecratione, distinctione 2. ubi dicit Innocentius I. quod *illo bido* (scilicet feria sexta, & Sabbato sancto) ut *traditio habet Ecclesie, nulla sacramenta celebrantur*. Loquitur textus iuxta antiquum ritum Ecclesie, quo in Sabbato sancto non fieri sacramentum, nec Missa celebrabatur, usq; ad noctem Resurrectionis Dominicæ.

DISPUTATIO IV.

De Transubstantiatione seu conversione panis & vini, in Corpus & Sanguinem Christi.

Ad questionem 75. D. Thome.

EXPLICATA materiâ Eucharistie, agit S. Doctor de actione per quam fit tale Sacramentum, quae *Transubstantiatio à Theologis recte appellatur*: nam sicut apud Philosophos transitus seu mutatio ab una forma in aliam, dicitur transformatio; & ab Evangelistis mutatio unius figure in aliam, transfiguratione; ita & mutatio unius totalis substantiae in aliam, recte transubstantiatio appellatur. Unde Concilium Lateranense & Tridentinum, eo nomine illam appellant. Plures autem circa hanc mirabilem conversionem occurserunt difficultates & controversie, articulis sequentibus discutiendæ.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum tota substantia panis & vini convertatur in corpus & sanguinem Christi, idque ex vi significacione illorum verborum (Hoc est corpus meum) effaceretur colligatur?

Refert Guilmundus libro 1. de veritate Corporis & Sanguinis Christi, columnâ 4. & libro 3. columnâ 8. ut habetur tomo 6. Bibliotheca Patrum, quod Berengarius post abjuratum suam primam heresim, quâ existentiam realem & substantiam corporis & sanguinis Christi sub speciebus sacramentalibus negaverat, incidit in alium errorem, dicens integrum naturam substantiae panis & vini remanere post consecrationem in Eucharistia, accidentaliter conjunctam corpori Christi, eo modo quo unum suppositum potest localiter conjungi alteri; quam heresim, licet etiam abjuraverit postea, feculi sunt tamen Joannes Hus, Wielef, & Lutherus, qui idcirco impanatores, sive panistæ dicti sunt, quod Christum in Eucharistie

Genet Thol. Tom. V.

sacramento impanatum fingerent, ut disputatione proemiali art. 1. retulimus.

Præter hunc errorum, alia fuit heresis afferens partem Eucharistie hypostaticè assumi à Verbo, eo profus modo quo natura humana à Verbo assumpta est, ex quo sequitur panem esse corpus Christi; non corpus humanum, neque carneum, sed panaceum. Ita docuisse Rupertum Abbatem Tuiciensem libro 6. in Joannem, & libro 2. de divinis officiis cap. 1. testatur & probat Beilarminus libro 3. de Eucharistia cap. 11. Licet Suarez, Granado, & alii, piissimum hunc & discretissimum Abbatem excusat, & ab hoc errore vindicare conentur. Similis error tribui solet quidam Joanni Parisiensi, qui (ut refert Waldensis tomo 2. de sacramentis cap. 63.) docuit panem assumi à Verbo, non mediante toto Christo, ne cogeretur admittere Deum esse panem, sed solum mediante Christi corpore: unde sicut Æthiops non dicitur albus absoluere, quia non est candor in toto ipsis corpore, sed solum in dentibus: ita existimat Deum non debere dici panem absoluere, quia Panis non conjugitur Verbo, nisi mediante parte humanitatis ejus.

Licet autem alii Catholici veram transubstantiationem, seu conversionem substantiae panis & vini in corpus & sanguinem Christi agnoscant, sunt tamen aliqui qui existent, talem transubstantiationem, seu conversionem, non inferri efficaciter ex præcisa significacione horum verborum, *Hoc est corpus meum*. Sed duntaxat ex definitione Ecclesie, quæ in variis Conciliis substantiam panis & vini non manere in hoc sacramento, sed in corpus & sanguinem Christi converti, declaraverit. Ita Scotus in 4. dist. 11. quest. 3. Durandus & Paludanus ibidem, & quidam alii, qui ante Concilium Tridentinum scriperunt, quibus favent aliqui Recentiores, qui [ut refert Vazquez hic disp. 108. cap. 5.] pro sententia Scotti dixerunt, revera illa verba, *Hoc est corpus meum*, duplum sensum facere posse, & utrumque verum: alterum non destruere substantiam panis, & significando per ly *Hoc*, non totum quod ibi est contentum, sed aliquid ex ibi contentis: alium quo ly *Hoc* designet totum contentum sub specibus consecratis esse corpus Christi, nec manere ibi substantiam panis; addantque, Ecclesiam à Spiritu Sancto eductam, hunc secundum sensum elegerent, quamvis priorem absolutè potuisset eligere.

S. I.

Errores supra dicti refelluntur, & Catholicæ veritatem declarantur.

Dico primò, nihil de substantia panis & vini manere post consecrationem, sed totum in corpus & sanguinem Christi converti.

Conclusio est certa de fide, & in variis Conciliis definita. Primo quidem in Concilio Romano sub Gregorio VII. in quo Berengarius secundum suum errorum quo transubstantiationem negabat, his verbis retractavit: *Ego Berengarius corde credo, & ore confiteor patrem & vinum que ponuntur in altaris, per mysterium sacrae orationis & verba nostri Redemptoris substantialiter converti in veram ac propriam, & vivificam carnem & sanguinem Jesu Christi Domini, &c.* Secundò in Lateranensi sub Innocentio III. ubi dicitur panem & vicinum transubstantiari in corpus & sanguinem Christi. Tertiò in Constantiensi less. 8. ubi damnatur error Wiclef dicentis substantiam panis & vini manere in sacramento altaris. Quartò in Florentino in instrutione Armenorum, ubi disertis verbis ponitur hæc mutatione panis in corpus Christi. Demum in Tridentino sessione 13. can. 1. ubi sic habetur: *Si quis dixerit in sacramento Eucharistie remanere substantiam panis & vini una cum corpore & sanguine Christi, anathema sit.*

S. 2. Idem

⁵ Idem passim docent SS. Patres, afferentes in primis panem per consecrationem fieri corpus Christi ut loquitur Tertullianus libro 4. contra Marcionem cap. 4. & Justinus Martyr sub finem Apologiz. Secundum panem mutari non effigie, sed naturâ, ut ait Cyprianus sententia de Coena Domini. Tertiò transmutari & trans-elementari, ut loquitur Gregorius Nyssenus in oratione catechetica cap. 37.. Quartò non esse amplius panem, licet gustus pânum esse sentiat, ut ait Cyrillus Jerosolymitanus Catechesi 4. Quintò mutari & verti in corpus Christi, ut ait Ambrosius libro de initiandis cap. 9. Sextò panem in corpus Christi transfire, migrare, transformari, & transfundi, ut loquuntur Theophylactus, Eusebius, Anselmus, Fulbertus Episcopus Carnotensis; & alia id genus multa, quæ disputatione proemiali, art. 9. in fine fûse expendimus. Ex quibus patet transubstantiationem, in Eucharistia non esse inventum D. Thomæ, neque opinionem Thomistatum, ut Lutherus affirmat.

⁶ Eadem veritatem s. sequenti ostendemus ratione defunctâ ex verbis consecrationis, quæ non possent vérificari, si substantia panis & vini post consecrationem remaneret, quandoquidem substantia panis non potest esse corpus Christi; unde potius dicendum fuisse, *hic est corpus meum, quæ hoc est corpus meum*, ut ibidem patebit.

Dico secundò, certum est etiam secundum fidem, substantiam panis & vini non uniri hypostaticè Verbo Divino, nec humanitati Christi.

Constat ex dictis præcedenti conclusione, ubi ostendimus, juxta Concilia & SS. Patres fieri conversionem totius substantiae panis in corpus Christi: Sed quod manet in sua substantia alteri hypostaticè unitum, non convertitur in aliud; unde in mysterio Incarnationis etenim manere humanitatem in sua natura, quia unitur hypostaticè Verbo Divino: Ergo &c.

Deinde, hæc unio ponitur ad vérificanda verba consecrationis, quæ debent vérificari de ipso corpore Christi, juxta illud Joan. 6. *Panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita*: Sed propter solam unionem in eodem supposito, non posset panis appellari caro, sicut non potest corpus Christi appellari anima; & sicut si Verbum assumeret duas naturas, Angelicam & humanam, non posset una de alia prædicari, licet inter concreta esset communicatio idiomaticum: Ergo ad veritatem illorum verborum, necessaria est transubstantiatio, seu conversio panis in corpus Christi.

Addo quod absurdissimum est, & in Scripturis & Patribus inauditum, Verbum Divinum dici imparium, sicut dicitur incarnatum; & toties ipsum creatam naturam assumere, quoties fit consecratio, totiesque dimittere, quoties corruptuntur species, nam, ut communiter dicunt Patres & Theologi, post Damascenum, *quod Verbum assumpsit, numquam dimisit*.

⁷ Contra istas conclusiones objiciunt in primis hæretici quædam locutiones Scripturæ & Patrum, quibus Eucharistia vocatur panis. Sed ad hoc fûse respondimus disputatione proemiali art. 10. ubi varias hujusmodi loquendi rationes adduximus, quæ breviter attinguntur à Lancfranco Cantuariensi Archiepiscopo, libro de Eucharistia sacramento, ubi sic ait: *Corpus Christi vocatur panis, vel quia ex pano conficitur; seu quia intuentum oculis, cum caro sit, panis videtur; sive quod corporali & visibili pani similitudine quadam conjungitur: nam sicut iste panis materialis discretè sumptus, humanam carnem nutrit, & sustentat; sic spirituale & invisibile corpus Christi, animam dignè sumentis & alit & vegetat.*

⁸ Objiciunt secundò Lutherani quædam SS. Patrum testimonia, quibus videtur illos afferere, post consecrationem substantiam panis in Eucharistia remanere: Gelasius enim in libro de duabus naturis, conferens mysterium Eucharistia cum mysterio Incarnationis,

sic loquitur: *Sacramentum corporis & sanguinis Christi divinum est, & tamen non definit esse substantia panis & vini. Similiter Chrysostomus Epistolâ ad Cæsarium Monachum docet, post consecrationem liberari panem ab appellatione panis, & dignum fieri appellatione domini corporis, etiamque natura panis in ipso permaneat. Damascenus etiam libro 4. de fide cap. 14. dicit, Christum cum pane & vino conjunxit suam divinitatem. Demum Theodoreus Dialogo 2. sic ait: *Signa mystica post sanctificationem à natura propria non recedunt: manent siquidem in priori substantia, figura, forma &c.**

Sed ad hæc respondeatur primò, Gelasium summum Pontificem, & Chrysostomum, falso citari, liber enim ille de duabus naturis, non fuit compositus à Gelasio. Summo Pontifice, ut rectè ostendit Melchior Canus libro 6. de locis Theologicis capite ultimo ad 9. sed ab alio Gelasio Cæsariensi, Scriptore Græco. Idque probatur primò ex eo quod laudat ille Gelasius in hoc libro Eusebium Cæsariensem, cuius tamen libros penè omnes Gelasius Romanus Pontifex damnavit. Secundò ex eo quod in catalogo librorum Gelasii Romani, à nemine commemoratur liber ille. Similiter Epistola citata ad Cæsarium Monachum, à D. Chrysostomo scripta non fuit, quandoquidem non inventa inter ejus opera, ut notavit Turrianus lib. 1. de Eucharistia cap. 18.

Respondeo secundò, dato quodd liber esset Gelasii Papæ, ipsum idem dicere substantiam panis non definere, vel quia remanent accidentia vices substantiae gerentia, ut sine subjecto existant, & ea quæ substantia ipsa præstat, efficient: vel quia substantia panis non annihilatur, quod illo termino definiri significari videtur, sed in nobiliorem substantiam, nimurum corporis Christi, transit. Quæ expositiō eō facilis potest admitti, quod Gelasius ibidem indicat fieri transubstantiationem panis in corpus Christi, dum dicit, *panem & vinum in divina transfire*. Eadem solutio adhiberi potest ad Chrysostomum, præsertim cùm constet illum pluribus in locis veram de transubstantiatione doctrinam tradidisse. Similiter cùm Damascenus ait, Christum cum pane & vino conjunxit suam divinitatem, hoc debet intelligi de pane & vino remanentibus solum quoad species, ut sequentia ejus verba sati declarant, subjungit etiam: *Corpus conjunctum est secundum veritatem Divinitati, quod ex Sancta Virgine corpus est; non quod ipsum corpus assumptum, è calo descendat, sed quod ipse panis & vinum transmutetur in corpus & sanguinem Dei.*

Ad verba Theodoreti, quæ obscuriora & difficilliora videntur, duplice responderi potest. Primò dicendo cum Cardinali Perronio, non sic esse legendum hunc Theodoreti locum, ut in objectione referatur, & plerique legunt, nempè. *Signa mystica post sanctificationem manent in priori substantia, figura, & figura*: Sed hoc modo: *in priori substantia & figura & forma*; & juxta hanc lectionem sensus planus est, significatur enim quodd eadem accidentia, quæ in priori substantia panis & vini erant, post utriusque conversionem remaneant ut prius immutata, & à natura sua non recedant, id est à virtute quam habent naturali afficiendi sensum, vel nutriliendi &c.

Secundò dici potest cum P. Nicolai in scholiis ad art. 1. hujus questionis, per substantiam eo loco non intelligi eam quæ dat esse substantiale, & constituit prædicamentum substantiae; atque accidentibus opponitur, sed nomine substantiae significari essentiam quæ ipsis accidentibus tribuitur, & à Græcis *essē* appellatur; unde verbis illis solum Theodoretes intendit, post sanctificationem manere eandem accidentium seu symbolorum essentiam, & ipsa post consecrationem eisdem habere proprietates naturales ac antea, eodemque præstare effectus; putâ nutrire, visum vel tactum efficere &c. ut ex*]* adjunctis ibi patet, cùm sub-

subiungitur: *Et videri & tangi possunt sicut prius.* Addit etiam ibidem Theodoretus: *Intelliguntur adiecit ratiōne que facta sunt, & creduntur, & adorantur, ut quae illa sint quae creduntur.* Quibus verbis manifeste innuit, panem & vīnum in corpus & sanguinem Christi transubstantiari. Quothodo enim adorari dicere, nisi sublatā substantiā, sive substantiā formā panis, verum ipius Christi substaniā. ibi crederet realiter prætentum esse, quae adorari sola debet?

§. II.

Alia difficultas expeditur.

Dico tertio: Transubstantiatio panis & vīni in corpore & sanguinem Christi, ex verbis consecrationis recte colligitur.

13. Probatur primò conclusio ex Tridentino sessione 13. cap. 4. ubi colligit definitionem substantiae panis ex veritate verborum illorum Christi, *Hoc est corpus meum*, sic enim habet: *Quoniam Christus Redemptor noster corpus suum, id quod sub specie panis offerebat, verè est, dixit: ideo persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, idque nunc denuo hac sancta Synodus declarat, per consecrationem panis & vīni, conversionem fieri totius panis in substantiam corporis Christi Domini nostri, & totius substantiae vīni in substantiam sanguinis ejus.* Ergo optimum est argumentum ex illis Christi verbis deductum, ad probandum transubstantiationem. Unde Vazquez h̄c disputatione 180. cap. 4. num. 43. ait quodd Concilium Tridentinum relata definitione, non solum veritatem ipsam, sed fundamentum ejus ita aperte definitivit, ut qui afficeret nihil panis & vīni in hoc sacramento manere, id tamen ex prædictis verbis non colligi, eodem modo hereticus esset, ac si articulum ipsum negaret. Hoc enim fundamentum non quomodocumque, sed ut à tota Ecclesia approbatum, à Concilio ipso desioitur. Unde licet Scotus, Durandus, & alii Antiqui, qui ante Concilium Tridentinum scripserunt, excusari possint; non tamen Recentiores illi à Vazquez relati, qui non obstante hac Tridentini definitione, censem ex verbis consecrationis non colligi efficaciter transubstantiationem.

14. Probatur secundò conclusio ex SS. Patribus qui similiter ex verbis illis Christi, *Hoc est corpus meum*, colligunt definitionem panis, ejusque in corpus Christi mutationem. Nam S. Fulbertus Carnotensis Episcopus Epistola ad Adeodatum, quæ reperitur tomo 1. Bibliotheca Patrum, sic ait: *Dubitari nefas est ad cuius munus curilla ex nibile subtiliterunt: si pari potentia in spiritualibus sacramentis, terrena materies, natura & generis sui meritum transcendens, in Christi substantia commutetur cum ipse dicat, Hoc est corpus meum, & paulo post, Hic est sanguis meus.* Simili discursu utitur S. Gaudentius Brixiensis Tractatu 2. in Exodus, ubi h̄c scribit: *Quod annuntiatum est credas, quia quod accipis, corpus est panis illius coelstis, & sanguis est illius sacrae vītis: nam cum panem consecratum & vīnum Discipulis suis porrigeret, sic ait: Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus.* Item Guitmundus libro 3. de corporis & sanguinis Christi veritate haec habet: *Hos impudicosos suos ipse Dominus verbo oris sui interfecit, cum accipiens panem, gratasq; agens, ac benedicens, ait, Hoc est corpus meum.* Non ait, in hoc latet corpus meum: nec dixit, in hoc vīno est sanguis meus; sed dixit. *Hic est sanguis meus.* Denique D. Thomas h̄c art. 2. ratione 2. contra ponentes remanere substantiam panis, sic ait: *Hac positio contraria est forma hujus sacramentis, in qua dicitur, Hoc est corpus meum, quod non est verum, si substantia panis ibi remaneret; nūquā enim substantia panis est corpus Christi, sed potius est dicendum, hic est corpus meum.* Quibus verbis S. Doctor conclusionem nostram & docuit & probavit: Cum enim ad veri-

tatem propositionis requiratur identitas inter subjectum & prædictum, saltem in eodem supposito, pto quo utrumque supponit, ut docent Dialetici, & panis nec identificetur cum corpore Christi, nec substantia in eodem supposito, nisi per verba consecrationis in corpus Christi transmutetur, non est verum dicere, *Hoc est corpus meum*, sed potius dicendum est, *Hic est corpus meum*: Sola enim intima unius in alio presentia, non sufficit ut unum possit de alio predicari: Nam quando corpus Christi exivit de sepulchro, intime erat praesens in lapide, quia in illo erat penetrative, & ternum non poterat, signato lapide, verè dici, *Hic est corpus meum*, sed dubitata, *Hic est corpus meum*.

Dices cum Scoto, quodd quamvis sub speciebus conformati maneret substantia panis, quia tamē simul ad est substantia corporis Christi, verè ac propriè potuit dici à Christo, *Hoc est corpus meum*, quia hoc oportet ut pronominis, *hoc*, demonstretur totum id quod continetur sub accidentibus sensibilibus, sed ex intentione loquentis potest, salvâ proprietate verborum, determinari pronomen illud, ad designandam unam rem contentam sub illis, & non aliam, sic enim signatio marsupio in quo est aurum, potest dici, *hoc est aurum*, & signatio dolio in quo est vinum, *hoc est vīnum*.

Sed contra: Licet ponomen *hoc* demonstrare possit, tam substantiam contentam, quam continentem, si ista sit vel ex natura sua vel ex usu hominum instituta ad illam continentem, sicut in exemplis allatis; non tamen quando substantia continens non sic est idonea ad continentum substantiam, quam tamen de facto continet: quare si sub pane absconderetur argentum, non recte diceret quis, *hoc est argenteum*, demonstrando panem: cum ergo substantia panis non sit neque ex natura sua, neque ex usu communi hominum, apta ad continentem corpus Christi, non potest signata tali substantia in sacramento, dici, *Hoc est corpus meum*, subindeque verba illa Christi verificari nequeunt, nisi substantia panis in corpus Christi convertatur.

§. III.

Corollaria præcedens doctrina.

Ex dictis in prima conclusione inferes contra Du randum, consecratione perfecta non remanere in Eucharistia materiam panis & vīni, informatam anima rationali Christi, & unitam ipsius corpori, & multo minus ipsius formam, solā materiā in corpus Christi conversā, ut docuerunt aliqui quorum meminit D. Thomas h̄c art. 6. Tridentinum enim ibidem citatum expressè afferit, in Eucharistia fieri conversionem totius substantiae panis & vīni in corpus & sanguinem Christi, remanentibus duntaxat speciebus panis & vīni. Ex quo etiam patet, falsam im̄ & erroneam est sententiam Gofredi afferentis in Eucharistia remanere substantiam panis & vīni, cum Concilium afferat remanere sola accidentia. Addo quod, cum substantia sit actus metaphysicus naturæ quam terminat, non est, saltem connaturaliter, sed solū per miraculum ab illa separabilis: nullum autem est fundamentum concedendi tale miraculum in Eucharistia. Vel enim remaneret substantia panis, ut esset verum & proprium subjectum accidentium ejus? Et hoc dici non potest, quia de fide est accidentia illa existere sine subiecto vero & proprio. Vel ut redderet illa accidentia per se substantia: Et hoc etiam verificari nequit; repugnat enim naturæ accidentis, ut pote cui debetur inesse ex natura rei, quod tamen deberi nequit rei per se substantia, quandoquidem inesse & per se substantia opponuntur.

Simili discursu refellitur sententia aliquorum assertorum in Eucharistia remanere existentiam accidentium, quam Bannex reputavit probabilem, Cū enim

Disputatio Quarta,

existentia panis sit sicut ejus substantia actus metaphysicus, naturaliter saltem inseparabilis à propria natura, si miraculosè remaneat separata ab eo in sacramento Eucharistiae, hoc erit tantum ut per eam accidentia remanentia existant, quod tamen non potest dici; quia cum omnis actus proprius, qualis est existentia accidentium, respectu eorum debeat esse proportionatus sive potentia receptiva, & existentia substantialis quae dat esse per se, non sit proportionata naturae accidentis, quae petit esse in alio, non potest esse illius existentia.

Addo quod licet daremus Bannezio, probabile esse accidentia substantia inherentia, formaliter existere per ejus existentiam, non tamen probabile esset ipsa, dum ab illa separata existunt, eadem existentia existere, quae extiterunt, dum conjungerentur; & consequenter male etiam inde concludi, existentiam substantiae panis remanere post consecrationem.

¹⁹ Querunt hic aliqui, an de potentia absoluta corpus Christi possit fieri praesens speciebus panis, per aliam actionem, quam per conversionem substantiae panis in ipsum, putare per motum localem aut per actionem conservativam ipsius in sacramento Eucharistiae?

Respondeo negativè: Supposito enim quod Christus remaneat in celo, non potest per motum localem fieri praesens in Eucharistia: nam moveri localiter, nihil aliud est quam transire de uno loco in alium, & consequenter relinquere unum, ad acquirendum aliud; implicat enim unum corpus simul ponit in pluribus locis, ut ostendunt nostri Thomistæ in Philosophia, & nos supra disputatione proemiali art. 12. in solutione 4. objectionis declaravimus, exponendo rationem fundamentalem & à priori, cur licet non repugnet idem corpus fieri simul praesens sacramentaliter in pluribus hostiis, bene tamen ipsum ponit circumscriptivè in pluribus locis. Similiter etiam repugnat corpus Christi fieri praesens speciebus panis, per actionem conservativam ipsius, quidquid in contrarium dicat Suarez. Ratio fundamentalis est, quia ex vi actionis abstractentis ab omni loco, nullique in particulari alligata, nequit corpus Christi fieri praesens speciebus panis: Sed actio conservativa abstractit ab omni loco nullique in particulari alligata est: Ergo implicat per talam actionem corpus Christi fieri praesens speciebus panis. Major patet ex terminis, si enim ex vi illius actionis corpus Christi poneretur determinata sub speciebus panis, illa esset determinata ad hanc praesentiam, sive non abstracteret ab omni loco. Minor verò probatur. Eadem est actio quam res conservatur in hoc & in illo loco: v.g. per eandem actionem conservatur à Deo Petrus hodie existens Romæ, & deinde existens Patris: Ergo actio conservativa abstractit ab omni loco, nec ad ullum in particulari est determinata, ita ut ex vi illius res conservetur in uno loco potius quam in alio.

Confirmatur: Eadem omnino manet creatio & conservatio, quantumvis praesentia quotidie mutetur: Ergo conservatio est indifferens ad quamlibet praesentiam, & per consequens non potest dici actio primaria, vel secundaria attingens praesentiam corporis Christi sub speciebus panis, subindeque necessaria est aliqua actio, ex vi cuius fiat ibi praesens.

²⁰ Ex his intelliges optimum esse discutsum, quo D. Thomas hic art. 1. probat corpus Christi non esse simul cum substantia panis; quia nihil potest esse alicubi ubi prius non erat, nisi vel per motum localem, vel per conversionem alterius in ipsum: Sed corpus Christi non potest fieri praesens per motum localem, quia alias desineret esse in celo, cum moveri localiter, nihil aliud sit quam transire de uno loco in alium: Ergo solùg per conversionem substantiae panis in ipsum, & per consequens sublatâ tali conversione, manente substantia panis, corpus Christi non esset praesens in hoc sacramento.

Neque valet quod dicunt aliqui, nempè D. Thomas loqui de potentia ordinaria, non verò de extraordinaria & absoluta. Nam si non loqueretur de potentia extraordinaria: nihil probaret contra hereticos assertentes remanere substantiam panis cum corpore Christi: possent enim faciliter respondere, rationem ipsius procedere de potentia ordinaria, ideoque nihil concludere in mysterio, quod totum dependet ex potentia Dei extraordinaria.

Addo quod D. Thomas aliis in locis aperte declarat²¹ se loqui de potentia Dei extraordinaria & absoluta: nam in 4. sent. dist. 11. quest. 1. art. 1. questione 1. docet quod hæc positio quæ ponit substantiam panis remanere post consecrationem simul cum corpore Christi, est impossibilis: Quia (inquit) impossibile est aliquid esse nunc, cum prius non fuerit, nihil ipsum mutato, vel aliquo in ipsum; nec posset, ETIAM PER MIRACULUM, fieri sicut quod esset animal rationale mortale, & non esset homo: aliter enim se habere nunc & prius, est idem quod moveri vel transmutari. Et in responsione ad 3. ait quod ex opposita positione sequitur gravissim inconveniens, quæ quod contradictoria sint simul vera, quia ponit definitionem, scilicet aliter nunc quam prius, & non potest ponere definitum, scilicet motum, neque in corpore Domini, neque in substantia panis. Cenlet ergo aperte Sanctus Doctor non posse, etiam de potentia extraordinaria & absoluta, corpus Christi fieri praesens speciebus, sub illis remanente substantia panis. Idem docet 4. contra Gentes cap. 63.

ARTICULUS II.

Quanam sit alio conservativa, & quem terminum formam habeat?

Supposita doctrinâ fiduci, precedenti articulo tra-²² ditâ, quod in hoc sacramento datur conversio totius substantiae panis & vini in corpus & sanguinem Christi, quæ reæ transubstantiatione appellatur, restat explicandum, quid sit ista conversio, seu in qua actione consistat, & quis sit terminus formalis illius? Nam circa hoc varia sunt Authorum placita. Aliqui enim existimant, hujusmodi conversionem solum esse actionem adductivam corporis Christi ad Eucharistiam, & ad solum praesentiam localem formaliter terminatam. Ita Scotus & ejus Discipuli, Bellarminus libro 3. de Eucharistia cap. 18. & Claudius de Saintes libro de Eucharistia repetitione 7. Eandem sententiam tenet Vazquez, addit tamen, ad veram transubstantiationem panis in corpus Christi, requiri, & sufficiere, quod hæc adductio corporis Christi succedat substantia panis, desinenter sub ejus accidentibus. Alii censem veritatem transubstantiationis Eucharistiae ex eo præcisè salvari sufficienter, quod dicatur, corpus & sanguinem Christi uniri formaliter speciebus panis & vini, loco substantiae ipsorum; subindeque dicunt terminum formalem actionis conversivæ quam Christus sit praesens in hoc sacramento, esse unionem corporis Christi ad species, vel modum substanti accidentibus Eucharisticis, conservando illa sine subiecto. Ita Alanus, Henriquez, & Valentia. Alii verò assertunt, actionem illam esse conservationem corporis & sanguinis Christi sub speciebus Eucharisticis, virtute verborum continuatum & repetitum, quæ illa produceret de novo in rerum natura, nisi jam inveniret producta. Hanc tenent Gabriel in 4. dist. 11. quest. 1. art. 3. dubio 2. & lect. 40. super Canonem, & Suarez hic disp. 40. lect. 4. pro se plures Authores citans. Alii demum affirmant transubstantiationem Eucharisticam, veram esse corporis & sanguinis Christi productionem, non quidem simpliciter loquendo, sed sub novo modo essendi, sive sub speciebus

speciebus Eucharisticis. Ita docent Cajetanus, Nunno, pluresque ex recentioribus Thomistis, in manuscriptis de Eucharistia.

S. K

Premittenda ad resolutionem questionis.

24 Pro resolutione hujus difficultatis, tria breviter hinc premittenda sunt. In primis enim supponenda est definitio conversionis generice sumptae. Secundò explicandæ conditions ad illam requisitæ. Tertiò divisio ejus in suas species declarari debet. Definitio ergo conversionis in genere est transitus unius rei in aliam, ut constat ex communi conceptione. Conditions vero ad illam requisitæ, tres præcipue enumerari solent. Prima est, quod versetur inter duos terminos positivos, seu inter duas res, quarum una sit terminus à quo, & altera sit terminus ad quem, quia in omni conversione debet aliquid transire in aliud. Secunda est, quod terminus à quo conversionis aliquo modo designat esse, & terminus ad quem aliquo modo etiam modo incipiat esse de novo; hæc enim est natura conversionis, ut terminus ad quem aliquo modo mediante illa. Tertia est, ut sit aliqua connexione inter definitionem termini à quo, & incepitionem termini ad quem, ita ut mutatio unius aliquo modo sequatur ex mutatione alterius. Unde si Deus modò annihilaret Petrum in hoc loco, & in eodem instanti produceret Paulum in eodem loco, vel alibi, non salvaretur conversio Petri in Paulum, propter defectum prædictæ connexionis.

Addunt aliqui quartam conditionem, nempe quod detur aliquid tertium commune utrius termino, sub quo terminus à quo, & terminus ad quem sibi invicem succedant. Verum licet illud in conversione Eucharistica reperiatur, non est tamen necessarium ad rationem communem veræ conversionis, quia nulla appetit repugnantia, quod Deus mediante verâ conversione transformet totam substantiam panis cum accidentibus in corpus Christi, & tamen tunc nullum daretur tertium commune utrius termino.

25 Potro conversio sic explicata dicitur primum in substantiale & accidentale. Appellatur conversio substancialis, quando fit transitus in aliquod extremum substancialē, ut cùm ex ligno fit ignis, vel ex aqua vīnum. Accidentalis vero dicitur, quando fit transitus in extrellum accidentale, ut cùm ex albo fit nigrum, vel ex calido frigidum. Secundò dividitur in totalem & formalem. Conversio totalis est, quando unum extremum ita transit in aliud, quod nihil de illo remanet commune utrius termino, sed totum quod est in uno transit in aliud, tam ex parte materiæ, quam formæ. Conversio autem formalis fit è contra, quando unum extremum ita transit in aliud, quod remanet idem subiectum corporeum utrius extremo, & solum fit successio & transitus in formis, ideoque vocatur formalis: & haec invenitur in mutationibus naturalibus, & potest fieri à causis secundis, & agentibus creatis, ut cùm ex ligno fit ignis, ex albo nigrum &c. Prima vero transcendit vires totius naturæ, & cuiuslibet agentis creati, & à solo Deo supernaturaliter operante fieri potest, ut luculentè ostendit D. Thomas 4. contra Gentes cap. 6. ubi sic discutit: *Conversio panis in corpus Christi alterius modi est ab omnibus conversionibus naturalibus. Nā in qualibet conversione naturali manet subiectum in quo succedunt sibi diverse formæ, vel accidentales, sicut cùm albū in nigrum convertitur, vel substanciales, sicut cùm aëris in ignem, unde conversiones formales nominantur: sed in conversione prædicta, subiectum transit in subiectum; & accidentia manent, unde hac conversio substancialis nominatur.* Nunc autem considerare oportet qualiter hec accidentia manent, & quomodo subiectum in subiectum versatur, quod quidem

natura facere non potest. Omnis enim naturæ operatio materialis presupponit, per quam subiecta individualiuntur, unde natura facere non potest quod haec subiecta sit illa, sicut quod hic digitus sit ille digitus, sed materia subiecta est virtus divina, cum per ipsam producatur in esse, unde divina virtute fieri potest, quod haec individualia subiecta in illam praæexistentem convertatur, sicut enim virtus naturalis agentis cujus operatio se extendit tantum ad immutationem forma, & existentia subiecti supponit, hoc totum in illud totum converitur, secundum variationem speciei & forma, verbi gratiæ, hic aëris in hunc ignem generatum: sua virtute divina, que materialis non presupponit, sed eam producit, haec materia converitur in illam, & per consequens hoc individualium in illud, individualisationis enim principium materia est, sicut forma est principium species.

S. L

Rejiciuntur tres prima sententia, & quarta statim.

Dico primum: *Conversione Eucharistica non est actio adductiva corporis Christi, ad solam presentiam localis formaliter terminata.*

Probatur primum: Actio adductiva est motus localis rei quæ adducitur: Sed per transubstantiationem Eucharistica corporis & sanguinis Christi non moventur localiter; alias enim cùm impossibilis sit motus localis, nisi unus locus per modum termini à quo deferratur, & alijs tanquam terminus ad quem acquiratur, corpus Christi celos relinqueret, ut in terram sub speciebus Eucharisticis descendere: Ergo transubstantiatio Eucharistica, non est actio adductiva corporis Christi ad speciem panis & vini.

Probatur secundum: Ad conversionem requiritur ut terminus ad quem habeat incompossibilitatem cum termino à quo; alias enim posset terminus à quo in se remanere, quod repugnat ipsius conversioni in terminum ad quem: Sed terminus ad quem actionis adductivæ corporis Christi, non habet talem incompossibilitatem cum termino à quo: Ergo talis actio non est vera: conversio. Major patet, Minor etiam manifesta videtur: Nam terminus ad quem actionis adductivæ corporis Christi est presentia sacramentalis: Sed haec non est incompossibilis cum substantia panis, quæ est terminus à quo Eucharistica conversionis; quia presentia illa non est quantitativa & divisibilis, sed sacramentalis & indivisibilis ac simili illi quæ Angelus fit praefens loco: unde sicut Angelus per hoc quod sit praefens alicui spatio, non propterea expellit substantiam corpoream quæ est in illo; ita neque in Eucharistia, ex eo præcisè quod corpus Christi sit praefens speciebus, expellitur necessariò substantia panis sub eis praæexistens.

Dices cùm Bellarmino, ex intentione Dei volenij, destruere substantiam panis & vini, corpus Christi, esse incompossibile cum ea.

Sed contra: Repugnantia termini ad quem cum termino à quo in vera conversione, non ex aliqua exteriori Dei ordinatione, sed ex natura ipsius conversionis, peti debet; alias omne quod ex voluntate Dei desinat simul atque aliud incipit esse, diceretur in illud convertenti, quod est absurdum: Ergo &c.

Probatur tertium conclusio: Transubstantiatio sive conversio substancialis, debet habere pro termino formalis ad quem aliquid substancialē, cùm à tali termino speciem & denominationem accipiat: Sed terminus ad quem actionis adductivæ corporis Christi, non est substancialis, sed accidentalis; nam hujusmodi terminus est presentia sacramentalis, quæ juxta Adversarios accidentalis est: Ergo in tali actione transubstantiatio consistere nequit.

Respondent primum Adversarii, sufficere ad conversionem substancialem, quod terminus à quo sit sub-

Disputatio Quarta,

stantialis, quia ille tenet praincipium locum, et quod ille solus dicatur converti.

Sed contra primò: Illa responso non est consona Concilio Tridentino, quod infert, hanc conversio nem appellat propriè transubstantiationem, ex eo quod tota substantia panis convertitur in substantiam corporis Christi, unde exigit ad conversionem substantiam, utrumque terminum esse substancialis.

Secundò, quod est principalius in conversione, tribuit illi speciem & denominationem: Sed terminus ad quem est quid principalius, principalius enim intenditur, terminus verò à quo, non nisi secundariò, & ratione termini ad quem: Ergo terminus ad quem debet esse substancialis.

Tertiò, sicut transformatio petit ut non solum terminus à quo sit forma, sed etiam terminus ad quem, & similiiter translatio, quod uterque terminus sit locus; ita transubstantiatio exigit ut uterque terminus sit substantia.

31 Respondet secundò, terminum formalem transubstantiationis esse presentiam ad species in concreto, quo modo sumpta idem est ac corpus Christi ut praesens: in hoc autem concreto reperitur substantia ipsa corporis Christi, quod sufficit ad rationem conversionis substancialis.

Sed contra: Ut actio dicatur substancialis, non sufficit quod terminetur ad concretum importans substantiam subjectam accidenti, alioquin nulla daretur actio accidentalis: desubstatio enim, calefactio, & hujusmodi, essent actiones substanciales, quia terminantur ad concretum accidentale, importans substantiam pro materiali; imò motus localis Angeli esset vera transubstantiatio, quia terminatur ad substantiam ipsius, ut stat sub presentia ad locum.

Potest adhuc hæc responso magis confutari: Nam cum assertur substantiam corporis Christi ingredi terminum hujus conversionis, vel intelligitur illum ingredi tanquam aliquid productum sub aliqua ratione substanciali sibi propria, vel tanquam improductum sub omni sua ratione substanciali & præcisè solumnt subjectum recipiens novam praesentiam accidentalem?

Si primum dicatur, necesse est admittere terminum primarium non esse ipsam praesentiam: sed ipsummet corpus Christi secundum esse substancialē, praesentiam verò secundarium solum, utpote ex priori subsecutum. Secundum verò affirmari nequit: quod enim substantia supponatur ad aliquam actionem productivam alicuius rei, non sufficit ut actio illa dicatur substancialis, ut patet in exemplis jam adductis.

32 Respondet tertio Vasquez, ut conversio Eucharistica dicatur transubstantiatio, non requiri quod ad substantiam per se primò terminetur, sed sufficere quod in ea interveniat quidam ordo substancialium, quarum una succedit alteri, & ideo dicatur in illam converti.

Sed contra primò: Sola successio unius substantiae loco alterius, est tantum veluti translatio, non verò transubstantiatio, etenim si Petro per mortem sublatio, Paulus ejus loco substitueretur, fieret quidem successio, sed non conversio, sive transubstantiatio unius in aliud: Ergo sola successio unius substantiae loco alterius defensio, non est vera transubstantiatio.

33 Confirmatur primò: Si Christus his vocibus consecrasset: *Hic non sic panis, sed corpus meum*, Eadem contigit successio corporis Christi in locum aut quasi locum panis, que nunc est, & tamen panis non sufficit conversus in corpus Christi: Ergo sola illa successio non sufficit ad salvandam veritatem transubstantiationis Eucharisticæ.

34 Confirmatur secundò: Si transubstantiatio Eucharistica sit tantum successio corporis & sanguinis Christi, loco substanciali panis & vini defensio, sequitur corpus Christi converti in substanciali nostram, aut ~~parvam~~, quando corrumpuntur species, non minùs

quam panem converti in corpus Christi; quandoquidem utrobique substantia substanciali succedit: Sed hoc dici nequit: Ergo nec illud.

Confirmatur tertio: D. Augustinus libro 17. de civit. 35 cap. 28. hanc ponit differentiam inter veras conversiones & miraculosas, cuiusmodi est illa quæ reperitur in hoc sacramento, & inter apparentes quæ sunt à Deum, quod ille sunt per veram & substancialem rerum conversionem, iste verò per solam translacionem, quam merito negat esse veram conversionem: Ergo conversio substancialis quæ reperitur in hoc mysterio non consistit in quodam tantum ordine substancialium, quarum una succedit alteri.

Dico secundò: in conversione Eucharistica veratim rationem transubstantiationis non salvari, ex eo præcisè quod dicatur corpus & sanguinem Christi uniti formaliter speciebus panis & vini, loco substanciali ipsum, vel sustentare accidentia Eucharistica conservando illa sine subiecto.

Probatur breviter: Impossibile est quod corpus Christi intelligatur uniri speciebus, & consequenter substare accidentibus Eucharistica, nisi prius ibi sit; per consequens nisi prius intelligatur actio conversiva panis in corpus Christi: Ego actio conversiva est distincta ab actione unitiva, & hæc illam præsupponit; subindeque terminus formalis primarius actionis conversivæ, non est modus unionis corporis Christi ad species Eucharisticas, vel modus substantiæ accidentibus Eucharisticis, seu conservandi illa sine subiecto.

Confirmatur: Terminus formalis & primarius conversionis Eucharistica debet esse substancialis, cum talis conversione substancialis sit & actio specificationem & denominationem à termino formali & primario sumat, ut supra dicebamus: Atqui unio corporis Christi cum accidentibus Eucharisticis, non est substancialis, sed accidentalis tantum, cum ex substantia & accidentibus nequeat fieri compositum nisi per accidens. Similiter modus substantiæ accidentibus, licet sit in substantia, tamen est accidentalis, quia substantia illum acquirit nullà facta mutatione in ipsa: Ergo nec talis unio nec modus ille substantiæ accidentibus, est terminus formalis & primarius conversionis Eucharistica.

Dico tertio, conversionem panis in corpus Christi, non esse actionem conservativam illius.

Probatur: Quia vel esset antiqua conservatio quæ conservatur in celo, vel alia nova & supernaturalis, quæ specialiter inciperet conservari sub speciebus Eucharisticis? Neutrū dici potest? Ergo &c. Minor quoad primam partem manifesta videtur, quia conservatio illa antiqua est actio merè naturalis, terminata per se primò ad totam humanitatem Christi, non ponens Christum, ut formaliter incompossibilem cum substantia panis, modo indivisibili & inextenso, sed modo divisibili & extenso: Atqui conversio panis in corpus Christi est supernaturalis, utpote ab agente supernaturali procedens, terminatur formaliter ad corpus Christi, ut repugnans cum substantia panis, & sub modo indivisibili & inextenso: Ergo non est conservatio illa antiqua quæ conservatur in celo. Probatur verò quoad secundam partem, quis conservatio nihil aliud est quam continuata productio: Ergo si conversio panis in corpus Christi est de novo conservativa illius sub speciebus, debet esse prius productiva illius sub eisdem speciebus. Addo quod conservatio rei, supponit eam ubi eam conservat: Ergo est impossibile actionem quæ possit corpus Christi sub speciebus, esse puram conservationem ipsius sub hujusmodi speciebus. Vide quæ scripsimus articulo præcedenti *J. 3.* versus finem.

Dico ultimò: Actio conversiva quæ corpus Christi ponitur sub speciebus, est verè productiva corporis Christi, non simpliciter absolute, sed tali modo, scilicet

de Transubstantiatione.

213

felicit ex alia substantia quæ in ipsum convertitur,
& in cuius locum succedit.

§. III.

Solvuntur objectiones.

39. Prima pars hujus conclusionis probatur primum ex SS.
Patribus, qui dicunt in consecratione corpus Christi
sicut de pane: sic enim loquitur expressè Ambrosius
lib. 4. de sacram. cap. 4. Augustinus relatus Can. Utrum
sub figura, de consecrat, dist. 2. Damascenus lib. 4. de
fide cap. 14. Gaudentius tract. 2. in Exodum. Et Hiero-
nimus Epist. ad Heliodorum ubi de Sacerdotibus
ait: Qui Christi corpus sacro ore conficiunt. Hinc S. Ephre, Sacerdotium appellat Stupendum miraculum, omnium
ornamentorum praestansimum, bonorum omnium que in
hominibus sunt apicem, divinum quoddam, omniumque
que inter homines experuntur velut extremam metam.
Hinc etiam celebratur illa sententia, quæ S. Augustino
vel D. Gregorio tribuitur. O magna Sacerdotum dignitas,
in quorum manibus, velut in utero Virginis, Christus quo-
tidie incarnatur! Sicut ergo Deipara Virgo, verbo Ver-
bum concepit in utero, ut lepidè expedit Bernardus ho-
mil. 4. super Missus est; ubi sic eam alloquitur: Responde
Virgo verbum, & suscipe Verbum profer tuum, & concipe
divinum; emite transitorium, amplectere sempiternum.
Quid tardas, quid trepidas? Credere, confidere, suscipe. Aperi
Virgo beata cor fides, labia confessionis, viscera Creators.
Ita etiam Sacerdos quotidie Christi corpus verbis con-
secrationis in altari producit, & fructus ventris virginis,
sit partus labiorum ipsius.

40. Ratio etiam suffragatur: Nam omnis conversio
substantialis est vera productio substantiae, quæ loco
alterius in eam transmutatur: Ergo & conversio Eu-
charistica, quæ fit à Sacerdotibus per verba consecra-
tionis. Consequentia patet, Antecedens probatur:
Tum quia productio est aliquod nomen commune ad
creationem, generationem, eductionem, & conver-
sionem. Tum etiam quia communicatio seu influxus
alicuius esse substantialis, est vera productio: Sed con-
versio substantialis, est communicatio seu influxus ali-
cuius esse substantialis, ut constat de vino ex aqua con-
verso in Cana Galileæ, quod dicitur factum, & esse
substantiale accepisse constat: Ergo &c.

41. Confirmatur: Per conversionem Eucharisticam
corpus & sanguis Christi incipiunt esse sub speciebus
panis & vini, & tamen ad eas non adducuntur, ut
ostendimus: Ergo sub eis verè producuntur. Probatur
Consequentia, ex eo quod implicit Christum incipere
esse hic, & non adduci ex alia parte, neque produci.
Non enim primò potest esse sub speciebus per conser-
vationem, quandoquidem prius est rem esse, quam ibi
conservari, ut supra contra Suarem dicebamus.

42. Secunda verò pars conclusionis, quæ assertit con-
versionem Eucharisticam non esse actionem productivam
corporis Christi simpliciter & absolutè, sed tali modo,
scilicet ex alia substantia quæ in ipsum convertitur, &
in cuius locum succedit, breviter suadetur, tum ex
Augustino, Ambrosio, Damasceno, & aliis Patribus
suprà citatis, afferentibus corpus Christi per verba con-
secrationis fieri ex pane: Tum etiam, quia corpus Christi
simpliciter & absolutè supponitur productum, &
in rerum natura existens, antequam verba consecra-
tionis à Sacerdote proferantur, & fiat conversio panis
in ipsum: Ergo talis conversio non potest dici corpo-
ris Christi productio, simpliciter & sine addito, sed
tantum secundum quid & cum addito nimis ex
substantia panis, & sub speciebus ejus. Unde terminus
formalis transubstantiationis, non est corpus Christi
absolutè sumptum, sed corpus Christi, quatenus sit ex
pane, in cuius locum succedit: sicut terminus forma-
lis motus aëris verbi gratiæ, à terra usque ad medium
regionem non est media regio præcisè, aliàs non di-
stinguatur à motu ignis, qui moveretur à propria
sphæra usque ad medium regionem aëris, sed est media
regio aëris, ut comparata ad terminum à quo, felicit
ad terram, i qua aëris ascendit:

O Bjicies primò contra primam conclusionem: Per
transubstantiationem Eucharisticam corpus Christi
acquirit tantum esse accidentale, nempe esse præ-
sens speciebus sacramentalibus: Sed hoc sufficienter
salvatur præcisè per ejus adductionem ad illas species:
Ergo per ipsam ratio transubstantiationis sufficienter
salvatur. Minor constat, Major verò probatur. Illud
solum acquirit corpus Christi per transubstantiationem,
quod verba consecrationis efficiunt: Sed verba
consecrationis non efficiunt nisi illam præsentiam acci-
dentalē, solum enim efficiunt quod significant: Non
significant autem nisi præsentiam corporis Christi sub
speciebus: Ergo &c.

Respondeo primò negando Majorem; si enim per
transubstantiationem Eucharisticam corpus Christi esse
tantum accidentale acquireret, talis actio non posset
dici conversio substantialis; utpote quæ debet terminari
ad esse substantialē, ut in tertia probatione prime
conclusionis ostendimus. Ad probationem in contra-
rium, concessa Majori, nego Minorem, & probationem
ei subiunctam, ut enim verba consecrationis signifi-
carent tantum præsentiam corporis Christi sub spe-
ciebus panis, dicendum esset, *Hic est corpus meum*, non
verò, *Hoc est corpus meum*.

Respondeo secundò, data & non concessa Majori, 45
negando suppositum Minoris, et si enim præsentia acci-
dentalis corporis Christi sub speciebus, sufficienter sal-
vari possit per ejus adductionem; eo tamen ipso quod
talis adductio esse non potest sine motu locali, corpus
autem Christi per transubstantiationem non moveatur
localiter, aliàs enim defereret cœlum, non est sub spe-
ciebus per adductionem.

Objicies secundò contra secundam conclusionem: 46
Per conversionem Eucharisticam id solum habet
corpus Christi, quo posito ex natura rei panis esse
definit: Sed ex eo præcisè quod corpus Christi su-
stentet accidentia panis sine subiecto, aut iis uniatur
formaliter loco substantiæ panis, definit panis: Ergo
per conversionem Eucharisticam corpus Christi solum
habet quod sustentet accidentia Eucharistica sine subje-
cto, aut iis uniatur formaliter, loco substantiæ panis.

Respondeo negando suppositum Minoris, quod 47
nempè corpus Christi habeat immediatè per transub-
stantiationem sustentare accidentia Eucharistica, vel
illis substare, aut formaliter uniri, si de facto illis sub-
stet aut uniatur: falsa, inquam, est hac suppositio, quia
corpus Christi non potest hoc habere, nisi saltem pre-
suppositè ad illa accidentia adducatur, vel sub eis
producatur.

Objicies tertio contra tertiam & quartam con- 48
clusionem: Illa actio non est productiva, sed dunta-
xat conservativa corporis Christi, quæ supponit ip-
sum productum, & jam existens: Sed actio conversi-
va panis in corpus Christi, ipsum productum & existens
supponit: Ergo non est productiva, sed tantum con-
servativa illius.

Confirmatur & magis illustratur hæc ratio: Quod 49
productus transit non esse ad esse: Sed corpus Christi
non transit per conversionem Eucharisticam de noi-
sse ad esse; aliàs cùm præexistat tali conversioni, simul
esset & non esset: Ergo per illam non producitur, sed
dunataxat conservatur.

Confirmatur amplius: Actio quæ efficienter pro-
cedit ab aliquo agente, non potest esse productiva il-
lius, aliàs enim idem esset simul prius & posterius
seipso, secundum idem: Sed transubstantatio Eu-
charistica efficienter est à corpore Christi, ut ab in-
strumento Divinitati coniuncto: Ergo non potest ip-
sum producere.

Ad

51 Ad objectionem respondeo distinguendo Majorem: Illa actio non est productiva corporis Christi simpliciter & absolute, quæ supponit ipsum productum & jam existens, concedo Majorem. Non est productiva illius secundum quid, & cum addito, nego Majorem, & concessa Minor, distinguo Consequens, distinctione Majoris. Ex eo igitur quod corpus Christi conversioni Eucharisticae præexistat solum inferi potest talem conversionem non esse simpliciter & absolute productivam illius, quod libenter concedimus; non tamen colligitur, per transubstantiationem corpus Christi non produci secundum quid, & novo aliquo modo, nimirum ex pane, & ex speciebus Eucharisticis. Unde

52 Ad primam confirmationem, distinguo Majorem: Quod producitur, transit de non esse, eo modo quo producitur, ita ut si producatur simpliciter, transeat à non esse simpliciter ad esse simpliciter; vel si producatur solum cum addito, transeat à non esse cum addito, concedo Majorem. Quod producitur, transit de non esse alio modo, quam eo quo producitur, nego Majorem. Similiter distinguo Minorem: Corpus Christi per transubstantiationem non transit à non esse simpliciter & absolute, ad esse simpliciter & absolute, concedo Minorem. Non transit à non esse cum addito, scilicet à non esse sub speciebus Eucharisticis, & ex pane, ad esse sub illis speciebus, nego Minorem. Eodem modo distinguendum est Consequens: Ergo corpus Christi per transubstantiationem non producitur, productione absolute & simpliciter dicta, concedo, productione cum addito, scilicet ex pane, & sub speciebus panis, nego. Liecet enim absolute præexistat tali transubstantiationi, non tamen illi præexistit ut ex pane productum, neque ut speciebus panis existens.

53 Ad secundam, distinguo etiam Majorem: Actio quæ efficienter procedit ab aliquo agente, non potest esse prima productio ipsius, concedo Majorem. Non potest esse iterata ejus productio, & sub novo modo essendi, nego Majorem; id enim est possibile, non quidem naturaliter, sed divinitut. Ad probationem in contrarium dico similiter, quod scilicet idem ut primò productum, non possit esse prius ad seipsum ut primò productum, bene tamen ad seipsum ut reproductum: productio autem corporis Christi sub speciebus, non est prima ejus productio, sed productio, ac proinde potest corpus Christi ut primò productum præsupponere ad idem corpus ut reproductum.

54 Instabis: Idem est esse quod corpus Christi accipit per reproductionem, cum eo quod recipit per primam productionem, alias enim male diceretur reproduciri, quis reproductione nihil aliud est quam ejusdem iterata productio: Ergo sive dicatur prius seipso ut producto, sive reproductio, idem secundum idem est prius ad seipsum.

Respondeo distinguendo Antecedens: Idem est esse quod corpus Christi accipit per reproductionem, cum eo quod recipit per primam productionem, & idem modus essendi, nego Antecedens. Et diversus modus essendi, concedo Antecedens. Similiter distinguo Consequens: Ergo sive dicatur prius seipso ut productio, sive ut reproductio, idem secundum idem est prius ad seipsum: sub eodem modo essendi, nego. Sub alio modo essendi, concedo. In hoc enim non est major repugnatio, quam quod idem numero corpus existens in uno loco uno modo, verbi gratia circumscriptivè, præsupponatur ad seipsum ut existens in alio loco alio modo, scilicet definiitivè, sive sacramentaliter, ut fides docet.

55 Objicies quartù: Nullus effectus potest produci per plures actiones totales, ut docent nostri Thomistæ in Philosophia: Sed si actio conversiva, ut pro-

ductiva corporis Christi, idem effectus produceretur per plures actiones totales, nam corpus Christi in celo producitur seu conservatur per actionem totalem & diversam à transubstantiatione, per quam ponitur sub speciebus Eucharisticis.

Respondeo distinguendo Majorem: Nullus effectus potest produci per plures actiones totales, sub eadem ratione formali, concedo Majorem. Sub diversa ratione formali, nego Majorem: ratio autem formalis sub qua corpus Christi producitur in altari, est diverse rationis ab ea sub qua producitur seu conservatur in celo, quia illa est conversiva, non verò ista.

Instabis: Corpus Christi eodem tempore in pluribus altaribus consecratur: Sed tales consecrationes sunt ejusdem rationis, cum omnes sint conversive panis in corpus Christi: Ergo si sint productivæ illius, idem effectus sub eadem ratione formali per plures actiones totales produci poterit.

Respondeo non esse inconveniens quod idem effectus producatur per distinctas actiones totales instrumentarias, quia ab illis nou pendet per se effectus: illæ verò actiones quibus consecratur corpus Christi à diversis Sacerdotibus in pluribus altaribus, non sunt principales, sed tantum instrumentarizæ, cum Sacerdos instrumentaliter tantum ad consecrationem, seu productionem corporis Christi in altari concurrit.

Dices: Implicita plura accidentia solo numero distincta esse in eodem subjecto, ut docent nostri Thomistæ in Metaphysica: Sed si corpus Christi produceretur in hoc altari per unam actionem instrumentariam, & in alio per aliam, plura accidentia solo numero diversa essent in eodem subjecto; nam actiones illæ instrumentarizæ, quæ non distinguuntur species, sed numero tantum, recipiuntur in corpore Christi, quod est idem in hoc vel in illo altari: Ergo &c.

Respondeo distinguendo Majorem: Implicita plura accidentia solo numero diversa esse in eodem subjecto formaliter sumpto, concedo Majorem: materialiter sumpto, nego Majorem. Similiter distinguo Minorem: Si corpus Christi produceretur &c. plura accidentia solo numero diversa essent in eodem subjecto materialiter, concedo: formaliter, nego. Ad probationem in contrarium, distinguendum est Antecedens: act ones illæ instrumentarizæ recipiuntur in corpore Christi absolute sumpto, nego. In corpore Christi, ut fit ex tali pane, sub talibus speciebus, concedo. Ex quo patet, quod quamvis subjectum illarum actionum sit idem materialiter, est tamen diversum formaliter: quæ diversitas formalis sufficit ad distinguenda accidentia, ut ostenditur in Metaphysica.

Objicies ultimò: Si corpus Christi producatur sub speciebus sacramentalibus, sequitur quod si facta fuisset consecratio in triduo mortis, fuisset alterius speciei ab ea quæ modò fit: Sed hoc non videtur admittendum: Ergo nec illud. Sequela Majoris probatur: Actio specificatur ex termino ad quem: Sed si corpus Christi producatur sub speciebus sacramentalibus, terminus ad quem consecrationis factæ in triduo mortis, scilicet ejus corpus ut mortuum, differret à termino ad quem consecrationis quæ fit modò, scilicet à corpore Christi ut vivo; differunt enim species corpus vivum & Corpus mortuum: Ergo si corpus Christi producatur sub speciebus sacramentalibus, sequitur quod si facta fuisset consecratio in triduo mortis, fuisset alterius speciei ab ea quæ modò fit.

Respondeo negando sequelam Majoris, & ad ejus ad probationem, nego similiter sequelam Minoris; ad probationem verò quæ subiungitur, digendum est,

Terminus formalem ad quem consecrationis Eucharistiae, neque esse corpus vivum neque mortuum, sed abstrahens ab utroque, scilicet corpus de praedicamento substantiae, includens quidem hanc numero materiam, & hanc numero formam; sed hanc numero formam, secundum quod dat esse corporeum, non verò secundum quod dat esse viventem, quia ut talis est tantum per concomitantiam in sacramento, & consequenter corpus Christi est vivens per concomitantiam sub speciebus, non verò formaliter, & ex vi transubstantiationis, ut magis declarabitur disputatione sequenti.

§. IV.

Corollarium precedentis doctrine.

63 **E**x dictis intelliges, terminum formalem & primarium transubstantiationis, neque esse solam presentiam Christi sub speciebus, neque unionem corporis Christi ad species Eucharisticas, nec modum substanti accidentibus Eucharisticis, seu conservandi illa sine subiecto: sed ipsum Christi corpus quatenus sit ex pane, in cuius locum succedit: nam ut supra dicebamus, terminus formalis & primarius transubstantiationis debet esse substancialis, cum speciem & denominationem illi tribuat: At neque presentis Christi sub speciebus, neque unio corporis Christi ad illas, nec modus substanti accidentibus Eucharisticis, substancialia sunt, ut ex supra dicitur patet, bene tamen corpus Christi: Ergo terminus formalis & primarius transubstantiationis est ipsum corpus Christi, non quidem præcisè & absolute sumptum, sed quatenus sit ex pane in cuius locum succedit. Quod ut magis declaretur

64 **O**bserveandum est, ad diversitatem specificam actionum, non requiri necessariò diversitatem terminorum seu effectuum in esse entis & materialiter, sed solùm formaliter in esse termini, sive esse actus: unde ipse effectus qui est à causa creata per generationem, potuit esse à Deo per creationem, sub alia ratione universaliori, nempè in ratione entis: & idem homo à Sole & ab homine generatur; ab homine quidem, ut à causa univoqa, rationem specificam vel individualem per se primò attingente; à Sole verò, ut à causa æquivoca & universalis, cui per se primò ratio corporis corruptibilis correspondet, ut explicari solet in Philosophia. Unde etiò corpus Christi sit in celo existens, quoad animam quā informatur, productum per creationem, sub ratione entis; & secundum totum compositum; per generationem, sub ratione hominis; quia tamen non est productum sub ratione talis corporis ex pane producibilis, per propriam actionem ad hanc rationem formalem per se primò terminatam & ab ea specificatam; per ordinem ad divinam potentiam, manet producibile iterum in Eucharistia; per actionem formaliter ipsum recipientem secundum illam rationem, quæ licet sit una tantum in specie formaliter, potest tamen numero multiplicari in infinitum sincategorematicè: quamvis enim per unam consecrationem corpus Christi sit productum, secundum quod est hoc corpus producibile ex hoc numero pane, non tamen quatenus est producibile ex alio & pane, sed secundum hoc manet semper producibile, per ordinem ad divinam omnipotentiam:

ARTICULUS III.
*An substantia panis & vini in Eucharistia subsisti
esse per annihilationem?*

Affirmant Scotistæ, & Nominales, negant Thomistæ, & alii Theologi communiter cum S. Thoma hic art. 3. quare

Dico breviter, substantiam panis & vini in Eucharistia non desinere per annihilationem.

Licet omnes ferè Theologi in hac conclusione convenient, variè tamen illam explicant, & probant. Durandus enim dicit substantiam panis in Eucharistia non annihilari; quia corrupta formam panis per conversionem, materia ejus manet sub forma corporis Christi, sicut materia alimenti manet sub forma aliis. Sed haec doctrina Durandi manifestum errorum continet, tunc in Philosophia, quæ docet unam & eandem formatum non posse duplum materiam actuare; tunc in fide, cum Tridentinum sess. 13. can. 2. afferat, In Eucharistica transubstantiatione converti totam substantiam panis in corpus Christi, & sola ejus accidentia remanere.

Alii verò dicunt, panem non annihilari, quia manent accidentia, quæ sunt aliquid illius. Sed hoc etiam fundamentum ruinosum est, quia accidentia sunt omnino extrinseca substantiae, ac proinde non mutant motum desitionis vel productionis illius & unde sicut si Deus sub speciebus consecratus, & praexistentibus accidentibus, integrum substantiam panis produceret, esset creatio, quia esset productio substantiae ex nihilo: ita pariter desatio totius substantiae panis, quamvis omnia ejus accidentia remaneant, poterit dici ejus annihilationis, nisi aliud obstat.

Addo quod, sicut creatio terminatur ad esse substantiale & subsistens, sic etiam annihilation ad non esse rei subsistens: Ergo si illa in nihilum cedat; quantumvis accidentia superfiunt, vera interveniet annihilationis.

Tertio, alii afferunt, panem non annihilari, quia corpus Christi posset iterum converti in panem qui primò desierat. Sed hoc frivolum est, quia quantumcumque panis annihiletur, semper tamen potest Deus, & corpus Christi, quodlibet aliud ens, in substantiam panis convertere.

Quarto, sunt aliqui qui estimant, non annihilari substantiam panis, quia loco illius succedit substantia corporis Christi. Sed contra hoc est quia si Deus in nihilum redigeret corpus aliquod intra aquam existens, v. g. pisces etiam in loco illius succederet aqua, ad replendum vacuum, verè talis pisces annihilaretur: Ergo licet in Eucharistia, loco substantiae panis, succedat substantia corporis Christi, non propter illa non annihilarit.

Simili discurso refellitur aliis dicendi modus, quod quamvis substantia panis definat, non annihilaratur tamen; quia illa desatio non est per se & propter seipsum intenta, sed propter aliud, scilicet ad ponendum corpus Christi loco ipsius. Nam si Deus statueret in instanti quo homo moritur, per negationem concursus animam rationalem destruere, ut in illa materia poneretur alia forma, sine dubio ibi esset vera annihilationis animæ rationalis: Ergo extrinseca illa intentio non destruendi substantiam panis nisi ad ponendum corpus Christi, non impedit quomodo substantia panis dicatur annihilari. His ergo prætermis.

Probatur conclusio triplici ratione D. Thomæ huc art. 3. Prima insinuator in argumento, sed contra, ubi sic discutit. Juxta Augustinum lib. 85. questionum, qu. 21. Deus non est causa tendendi in non esse: Sed hoc sacramentum divinâ virtute perficit.

perficitur, ita ut sit speciale opus divinae virtutis & omnipotentiae : Ergo in illo nulla entitas seu substantia annihilatur. Hæc ratio similis est illi quā idem S. Doctor 1. parte q. 104. art. 4. probat quod Deus de facto nullam rem in nihilum redigit. Verba ejus sunt : *Redigere aliquid in nihilum non persinet ad gratia manifestationem, cum magis per hoc divina potestia & bonitas ostendatur, quod res in esse conservet : unde simpliciter dicendum est, quod nihil omnino in nihilum redigitur : cum ergo Deus sacramentum Eucharistie instituerit, ut suam gratiam & bonitatem manif stet, non debet in eo substantia panis annihilari : imo ejus annihilatio, fini institutionis hujus sacramenti non videtur conveniens.*

70 Secunda ratio habetur in corpore articuli, potest que sic breviter proponi : In hoc sacramento reperitur vera & totalis conversio substantiae panis & vini in corpus & sanguinem Christi ; Sed hujusmodi conversio salvare non posset, si substantia panis & vini annihilaretur : Ergo illa non definit per annihilationem. Major est certa de fide, Minor vero probatur : Tum quia id quod annihilatur, non transit in aliud, cùm terminus annihilationis debeat esse ipsum nihil, non vero entitas aliqua positiva : Tum etiam, quia si substantia panis annihilaretur, deberet corpus Christi per aliam actionem distinctam produci : Sed positâ hac dupli actione, non salvatur ratio conversionis, quia ad rationem conversionis requiruntur duo termini positivi, cùm per hoc conversio ab annihilatione & creatione distinguitur, ut constat ex dictis S. 1. articuli præcedentibus : positâ autem hac dupli actione, neutra haberet utrumque terminum positivum; annihilation enim haberet tantum terminum à quo positivum, productio vero corporis Christi sub speciebus, tantum terminum ad quem : Ergo &c.

71 Dices, ex dupli illa actione unam veluti totali coalescere, quæ dicitur conversionis, cujus terminus à quo est panis, & corpus Christi terminus ad quem.

Sed contra : Ex annihilatione panis & ex actione productiva corporis Christi, non potest consurgere una totalis conversio : Ergo hæc solutio falsum supponit. Consequentia patet, probatur Antecedens. Actiones aut mutationes unam conversionem constituentes, debent talis esse naturæ, ut una ex natura rei sequatur ad aliam : Atqui ad annihilationem panis non sequitur necessariè positio corporis Christi, cùm absolute possit esse annihilation absque ulla alterius rei productione : Ergo ex annihilatione panis, & ex actione productiva corporis Christi, non potest resultare una totalis conversio. Major probatur : Ad rationem conversionis necessarium est, ut ex vi destructionis termini à quo, quæ est mutatio illius, ponatur terminus ad quem, per aliam mutationem ad ipsum terminatum : Ergo necessarium est, ut mutatio unius sequatur ex mutatione alterius. Unde rectè ait S. Doctor, quod *conversione tollitur, positâ annihilatione substantia panis.* Et quo infert Soto in 4. dist. 9. qu. 1. art. 4. quod annihilationis opinio, vix citra errorem sustineri potest. Vazquez autem hic disp. 183. cap. 1. ait illam facere hæreticis, & eis arma ministrare ad destruendam mirabilem conversionem substantiae panis & vini, in corpus & sanguinem Christi, quam fides Catholica proficitur : qui proinde teste Waldensi tomo 2. cap. 68. hoc argumento adversus Catholicos utuntur, quod impossibilis sit conversio panis & vini in corpus & sanguinem Christi, & quod substantia panis & vini defineret esse totaliter, ac proinde annihilaretur : quod autem annihilatur, non potest in aliud converti.

72 Tertia ratio insinuat à D. Thoma in solut. ad 3.

quod cō tendebat, ut probaret desitionem panis esse annihilationem, quia substantia panis post consecrationem nihil est. Et respondet, quod licet substantia panis post consecrationem non sit aliquid, id tamen in quod substantia panis est conversa, aliquid est, & propterea substantia panis non est annihilata. Unde sic arguo : Desitio in aliquid positivum, non est annihilationis ; cùm enim annihilationis opponatur creationis, per hoc quod creatio incipit à nihilo, & terminatur ad aliquid positivum, annihilationis vero incipit ab aliquo positivo, & definit in nihilum : sicut productio quæ incipit ab aliquo positivo praesupposito, non potest esse creatio ; ita desitio quæ terminatur ad aliquid positivum, nequit esse annihilationis : Sed etiam si consecratione peracta, nihil amplius de substantia panis & vini remaneat, eorum tamen desitio est in aliquid positivum, scilicet in corpus & sanguinem Christi : Ergo talis substantia non definit per annihilationem.

Confirmatur : Quod transit ab uno esse in aliud, non annihilatur, annihilation enim est transitus ab esse simpliciter ad non esse simpliciter ; sicut creatio è contra est transitus à non esse simpliciter ad esse simpliciter : Sed substantia panis ita definit per consecrationem, ut transeat ab esse panis ad esse corporis Christi sub speciebus : Ergo talis desitio non est annihilationis.

Ex his facile solvi possunt præcipua Adversaria 74 riorum fundamenta: quæ ad tria reducuntur. Primum sic potest proponi : Illud quod ita definit, ut nihil protus ejus remaneat, annihilatur : Sed substantia panis & vini ita se habet, peracta consecratione, non enim remanet ejus materis, neque substantia, neque existentia, ut art. 1. S. 3. ostensum est. Ergo vere annihilatur. Major probatur : Quod in nihilum cedit, annihilatur, nam terminus annihilationis est nihil : Sed illud cuius nulla pars remanet, cedit in nihilum, nam revera nihil ejus amplius est : Ergo annihilatur.

Secundum est : Si modò reproduceretur de novo 75 substantia panis eadem numero quæ per consecrationem definit, esset vera creatio : Ergo desitio illius, fuit vera annihilationis. Probatur Consequentia, quia istæ mutationes sunt contrarie, cùm habeant terminos ad quos & à quibus contrarie.

Tertiū est : Annihilation fit per suspensionem illius actionis quæ conservatur à Deo res quæ annihilatur : Sed substantia panis in hoc sacramento definit esse per suspensionem actionis conservativæ, quæ Deus illam conservabat, Ergo definit esse per annihilationis.

Ad primum respondeo, distinguendo Majorem : 76 Si res quæ ita definit, ex modo definendi tendat ad aliquid positivum quod sibi succedat, & in quod converatur, nego. Si non tendat, concedo. Sic enim forma substantialis non dicitur annihilari, quamvis nihil ejus remaneat post ipsius corruptionem, quia ex vi talis actionis quæ corruptitur, producitur alia forma, in ejus locum succedens, & eandem materiam informans : substantia autem panis ita se habet proportionaliter, quia sic definit esse, ut tamen ex modo definendi tendat ad aliquid in quod convertitur. Unde ad probationem Majoris dicendum est, substantiam panis esse factam nihil secundum quid, quia effectum est ut nihil ejus remaneat, non esse tamen factam nihil simpliciter, quia transivit in corpus Christi : ut autem aliquid dicatur annihilari, debet transire in nihil simpliciter. Solutio est D. Thomæ in 4. dist. 11. q. 1. art. 2. ad 3. ubi ait, *Quod quamvis panis non sit aliquid, tamen illud in quod conversus est panis, est aliquid, conversione facta.* Et ideo non sequitur quod panis sit annihilatus. Et ad 4. dicit : *Quod quamvis non maneat panis, neque in se*

de Modo quo Christus est in Eucharistia. 217

in se, neque in alio, manet sicut corpus Christi in quod conversus est panis, & ideo non sequitur quod sit annibaliatus.

77 Instabis: Defitio substantiae panis in Eucharistia non terminatur ad corpus Christi: Ergo nulla data solutio. Consequentia patet, Antecedens probator. Talis defitio constituit unam mutationem, positio verò corporis Christi sub speciebus, aliā: Ergo cūm ista terminetur ad corpus Christi, non potest illa ad ipsum terminari. Consequentia est evidens, Antecedens verò probatur. Defitio unius substantiae, & positio alterius, constituant duplē mutationem, habent enim terminos à quo & ad quem realiter & formaliter distinctos; nam defitio habet pro termino à quo esse substantię que dicitur desinere, & pro termino ad quem non esse illius: positio verò habet pro termino à quo non esse substantię que dicitur de novo poni, & pro termino ad quem esse talis substantię: Sed in Eucharistia defitio panis est defitio unius substantiae, positio verò corporis Christi est positio alterius substantiae: Ergo in ea duplex mutatio intervenit.

78 Respondeo negando Antecedens primi & secundi Enthymematis, & ad ejus probationem, distinguo Majorem. Defitio unius substantiae, & positio alterius, que non sunt per conversionem substantię que dicitur ponni, constituant duplē mutationem, concedo Majorem. Defitio unius substantiae, & positio alterius, que sunt per conversionem substantię desinentis, in substantiam que de novo ponitur, constituant duplē mutationem, nego Majorem. Tunc enim constituant unicum simplicem transitum, sive unicam mutationem unius substantiae in aliā, quia habent unicum terminum formalem à quo, scilicet non esse substantię que convertitur, & unicum terminum formalem ad quem, nemp̄ esse alterius substantię in quam sit conversio; quamvis cum esse substantię convertendę, concomitantē se habeat non esse substantię in quam sit conversio; & similiiter cum substantia ad quam terminari debet conversio, concomitantē se habeat non esse substantię que definit.

79 Ad secundum respondeo, negando Antecedens: nam divina omnipotētia posset eundem numero panem restituere duplē, scilicet per modum creationis, & per modum reconversionis, convertendo scilicet corpus Christi in ipsum, sicut ipse primū fuit in corpus Christi conversus, & tunc esset mutatio opposita illi que modū fit in pane; secūs verò si primo modo panis restitueretur.

80 Ad tertium, nego Minorem, substantia enim panis non definit esse per suspensionem solum actionis conservativæ, sed per conversionem ipsius in corpus Christi; ut enim articulo præcedenti dicebamus, ad rationem conversionis necessarium est, ut inter defitionem termini à quo, & positionem termini ad quem sit alia connexio, ac proinde ut ex vi positionis termini ad quem terminus à quo definit, & per consequens quod ex vi positionis corporis Christi definit esse panis.

81 Ex hoc intelliges, fallam esse sententiam Suaris, existimantis substantiam panis desinere per actionem quā accidentia separantur à subiecto, quia hæc spoliata accidentibus, postulat connaturaliter non manere. Patet, inquam, ex dictis hujus sententiae falsitas: Nam prius intelligitur substantia panis desinere esse, quā accidentis ab illa separantur, vel per se subsistant: Ergo talis substantia non definit ex vi actionis separantis accidentia à subiecto. Consequentia patet, Antecedens probatur; tum quia idem accidentia à subiecto separantur, & subsistant, quia substantia destruitur: tum etiam, quia sicut substantia per se producitur, accidentia verò

ratione substantię, & consequenter ad illam; sic etiam per se debet desinere, & accidentia consequenter, nisi ipsis modis per se existendi tribuatur, ut contingit in hoc mysterio.

DISPUTATIO V.

De modo quo Christus est in Eucharistia.

Ad questionem 67. D. Thome.

E xplicata actione transubstantiativæ, per quam corpus Christi sub speciebus panis & vini fit præsens, consequens est, ut modum quo fit illis præsens consideremus, & varias que circa illum versantur difficultates, breviter resolvamus.

ARTICULUS I.

Quid ex vi verborum, quid concomitantē, sub speciebus panis & vini continetur?

L icet de fide certum sit, omnia que ad Christi constitutionem & integratatem pertinent, nimicum corpus, sanguinem, animam, divinitatem, & subsistentiam, seu personam Verbi divini, verè & realiter sub utraque specie panis & vini contineri, ob intimam & inseparabilem quam illa inter se habent conjunctionem; quia tamen (ut docet D. Thomas h̄c art. 1.) duplē possunt aliqua in hoc sacramento contineri, uno modo ex vi sacramenti, seu ex verborum significatione; alio modo, vi naturalis connexionis & concomitantie quam habent cum iis que sunt vi verborum, idē breviter h̄c explicandum est, quenam ex illis vi verborum, & quenam solum per concomitantiam sub speciebus panis & vini continantur.

Dico ergo primū; corpus Christi contineri ex vi verborum sub specie panis, non verè animam, ut traxit gradum vite, benè tamen, ut dat esse corporeum.

Prima pars est de fide, definita in Tridentino sess. 2. c. 3. & patet ex eo quod hæc verba, *Hoc est corpus meum, corpus Christi in quod conversa est substantia panis*, expressè significant.

Secunda verò colligitur manifestè ex D. Thoma 3. qn. præcedenti art. 6. ad 2. ubi sic ait: *Anima est forma corporis, dans ei totum ordinem esse perfecti, scilicet esse, & esse corporeum, & esse animatum, & sic de aliis. Conversus igitur forma panis in formam corporis Christi, secundum quod dat esse corporeum, non autem secundum quod dat esse animatum tali anima: Ergo ex D. Thoma, nomine corporis, quod ex vi verbo, tunc est sub speciebus panis, intelligi debet materia informata anima Christi quatenus dat esse corporeum.*

Ratio etiam id suadet: Nomine enim corporis, quod ex vi verborum sub speciebus panis ponitur, non potest intelligi materia prima sine forma substantiali, affecta solum quantitate & qualitatibus sensibilibus, ut existimat Gabriel in 4. dist. 11. qu. 1. & in Canone Missæ lectio 42. Quia materia prima non potest existere sine forma substantiali, nec proinde aliquam actionem terminare, nec verè dici corpus. Non potest etiam per corpus significati materia prima, ut affecta formā corporatis, ut censem Scotus, vel aliā formā partiali constitutive corpus organicum, ut existimant aliqui Recentiores, qui præter animam rationalem formas partiales in homine admittunt, que constituant singulas partes corporis organici, & unident rationem.

T. casas,

carnis, alteri rationem ossis &c. Hoc enim fuscum impugnatur à nostris Thomistis in Philosophia, ubi nec formam corporeitatis, nec alias formas partiales dari ostendunt, sed in homine solum esse animam intellectivam, quae virtute continet omnes inferiores formas, & facit ipsa sola quidquid imperfectiores forme in aliis faciunt, ut probat S. Thomas 1. p. 76. art. 3. Ergo nomine corporis, quod ex vi verborum est sub speciebus panis, nihil aliud intelligi potest, quia materia informata anima, quatenus dat esse corporeum, subindeque anima Christi, ut dat illi esse corporeum, ex vi verborum sub speciebus panis continetur, non tamen ut dat esse vivens, seu ut gradum vitae tribuit; quia corpus Christi, prout ex vi verborum est sub speciebus panis, abstrahit à vivo & mortuo, cum idem sit formale significatum corporis nunc, ac fuisset in triduo mortis.

- 5 Dices primò: Eadem est anima quae dat esse corporeum, & quae dat esse vivens: Ergo repugnat quod anima Christi, quatenus dat esse corporeum, sub speciebus panis ex vi verborum ponatur, nisi etiam ut gradum vitae tribuit sub illis pariter ex vi verborum existat.

Sed nego Consequentiam, licet enim eadem sit anima, quae dat esse corporeum, & quae tribuit esse vivens & animatum, ratione tamen & virtualiter distinguitur secundum quod dat esse corporeum, à seipso, secundum quod dat esse animatum; quod sufficit ad hoc ut sub speciebus panis ex vi verborum ponatur, prout dat esse corporeum, & non secundum quod dat esse vivens & animatum; sicut similis distinctio quae reperitur inter Filium & divinam essentiam; & inter subsistentiam Verbi & naturam divinam, sufficit ad hoc ut Filius generetur & producatur à Patre, non vero divina essentia, & ut subsistentia Verbi primariò terminet humanitatem assumptam, non vero natura, vel existentia ejus, ut in Tractatu de Incarnatione ostendimus.

- 6 Dices secundò: illud ponitur ex vi verborum; quod necessarium est ad veritatem ipsum: Sed ad veritatem horum verborum, *Hoc est corpus meum*, necessaria est anima, ut tribuit gradum vite: Ergo ponitur sub illa ratione, ex vi verborum, & non solum prout dat esse corporeum. Major patet. Minor probatur. Ad veritatem verborum necessarium est, ut sit idem corpus, quod Christus habebat, quando illa verba protulit: Sed non potest esse idem, nisi sit anima formaliter ut talis, & ut tribuit gradum vite: Ergo &c. Major est evidens, nam ad veritatem formæ necessarium est, ut sit vere corpus Christi: si autem non esset idem corpus, non esset corpus Christi, sed aliud compositum. Minor vero suadetur: Non potest esse idem, nisi sic illa forma quam habebat corpus Christi, quando protulit verba, quia pro diversitate formæ substantialis, variatur corpus: Sed forma quam habebat Christus, quando illa verba protulit, erat ipsa anima, non solum ut dat esse corporeum, sed etiam ut gradum vite tribuit: Ergo, &c.

Respondeo negando Minorem, & ad probationem illius, distinguo Majorem. Ut sit idem corpus quod Christus habebat, identitate suppositi, ut scilicet habeat eandem subsistentiam & existentiam, concedo. Identitatem formæ substantialis præcisè, nego. Corpus autem Christi vivum & mortuum, est idem identitate suppositi, quia semper terminatur subsistentia & existentia divina.

- 7 Ex dictis inferes, quod quando dicitur corpus Christi esse ex vi verborum sub speciebus panis, sub nomine corporis, non comprehenduntur quantitas, figura, & alia accidentia, quae à gradu corporeitatis dimanant; haec enim tantum concomitantem ponuntur sub illis speciebus, sed sola substantia corpo-

ris Christi, quia haec sola potest esse terminus formalis & primarius transubstantiationis.

Dices, Corpus quod vi verborum est sub speciebus panis, est organicum: At hoc, præter substantiam, includit debitam proportionem membrorum, quae sine certa figura, densitate, & raritate concipi nequit: Ergo illa accidentia ex vi verborum ponuntur sub specie panis.

Propter hoc argumentum putat Vazquez disputatione 187. cap. 4. quantitatem & alia multa accidentia, esse ex vi verborum sub specie panis. Verum hoc est exp̄s contra S. Thomam, & reliquos Scholasticos, nec salvat naturam transubstantiationis, quae est conversio substantie in substantiam, ut eam definit Tridentinum sessione 13. cap. 4. Unde ad argumentum respondet, distinguendo Majorem: Corpus quod vi verborum est sub speciebus panis, est organicum, organizatione radicali, concedo Majorem. Organizatione formalis, nego Majorem, & sub eadem distinctione Minoris, nego Consequentiam. Duplex ergo distinguenda est organizatione, altera radicalis, & substantialis, quae est à forma substantiali exigente diversas dispositiones accidentales; altera formalis, & accidentalis, quae est à quantitate, figura, & aliis accidentibus, quorum est effectus. Prior est vi verborum sub specie panis, posterior vero solum concomitantem, & vi naturalis connexionis.

Dico secundò, Sanguinem Christi contineti ex vi verborum sub specie vini. Haec conclusio eadem ratione probatur quā præcedens: sicut enim corpus Christi continetur ex vi verborum sub specie panis, quia haec verba, *Hoc est corpus meum*, corpus Christi in quod conversa est substantia panis, expressè significant; ita etiam cum ista, *bis est calix sanguinis mei*, sanguinem Christi non minus expressè denotent, continetur etiam ille ex vi verborum sub specie vini.

Quæres, an totus sanguis Christi sit vi verborum sub specie vini, vel ille solum qui fuit in passione effusus? Videtur enim quod iste tantum ex vi verborum sub specie vini continetur, cum hic tantum exprimitur in forma consecrationis: *Qui pro vobis effundetur*.

Respondeo tamen, totum sanguinem qui nunc est in corpore Christi gloriose, etiam si non fuerit in passione effusus, esse ex vi sacramenti sub speciebus vini. Nam illa verba, *Qui pro vobis effundetur*, non limitant præcedentia ad significandum solum sanguinem qui fuit in passione effusus, sed ad exprimentium primarium finem hujus sacramenti, qui est repræsentatio passionis Christi, ut si Christus convertisset aquam in vinum, his verbis, *Hoc est vinum quod à vobis potabitur*, posteriora verba non limitassent priora ad convertendum solum aquam in vinum, quod fuisset ab illis potandum, sed tantum ad denotandum finem miraculi, esto non totum vinum fuisset ab illis potandum.

Confirmatur, Aliquis sanguis fuit sacramentaliter præsens sub speciebus vini in cœna, qui non fuit in passione effusus, nempe ille qui ante passionem fuit in carnem conversus: Ergo ad verificanda verba consecrationis calicis, non est necesse quod totus sanguis fuerit in passione effusus.

Dico tertio, animam rationalem Christi esse in hoc sacramento, non ex vi sacramenti, aut verborum, sed per concomitantiam. Ita docet Tridentinum sess. 13. canone 3. ubi assertit animam Christi sub utraque specie existere, vi naturali illius connexionis & concomitantia, quā partes Christi Domini inter se copulantur.

Ratio etiam id suadet. Nam ut hic artic. 1. sit D. Thomas: *Ex naturali concomitantia est in hoc sacramento*

de Modo quo Christus est in Eucharistia. 219

oramento illud quod realiter est conjunctum ei in quo
predicla conversio terminatur: Sed anima rationalis Christi est realiter conjuncta corpori & sanguini Christi in qua conversio panis & vini terminatur, & qua per verba formae significatur; in ipsam verò non terminatio hæc convertitur, nec ipsa per verba significatur: Ergo in hoc sacramento non est ex vi sacramenti, aut verborum, sed solum per concomitantiam. Quod intelligendum est primò de anima rationali, ut tribuit gradum vite, nam ut dat esse corporeum, ex vi verborum ponitur sub specie panis, ut in prima conclusione declaravimus. Secundò, cùm dicitur animam rationalem Christi, ut tribuit gradum vite, esse per concomitantiam in hoc sacramento, hoc verificatur solum, quando contingit corpus Christi in propria specie informari anima rationali: si enim informatur alià, ut in triduo mortis formâ cadaveris, non poneretur anima rationalis, etiam concomitanter, sub speciebus Eucharisticis, sed ipsa forma cadaveris. Quid adèò verum est, ut si Apostoli consecrassent ante triduum mortis, subindeque anima rationalis concomitanter fuisse posita sub speciebus panis & vini, tamen in triduo mortis non fuisse amplius anima rationalis sub illis, sed forma cadaveris; & è contra, si in triduo mortis Apostoli consecrassent, fuisse sub speciebus Eucharisticis forma cadaveris, & post resurrectionem cessasset esse sub illis forma cadaveris, & fuisse anima rationalis; quia quod sit hæc vel illa forma, oritur ex statu & forma quam corpus Christi habet in propria specie.

22 Dico quartò, sub specie vini corpus, & sub specie panis sanguinem, & sub utraque specie divinitatem, in hoc sacramento contineri, non ex vi verborum, sed per concomitantiam. Ita Tridentinum loco citato.

Probatur breviter: Corpus non significatur per verba consecrationis vini, nec sanguis per verba consecrationis panis, nec divinitas per verba consecrationis utriusque; corpus tamen est realiter conjunctum cum sanguine, & langlecum corpore, & divinitas cum utroque: Ergo non ex vi verborum, aut sacramenti, sub predictis speciebus continentur, benè tamen per concomitantiam.

23 Dico quintò, Verbum non esse in hoc sacramento vi verborum, sed concomitanter.

Colligitur ex Tridentino citato, docente divinitatem esse hic propter admirabilem illam ejus cum corpore & anima unionem hypostaticam: At ea tantum sunt vi verborum, qua per se, & non propter connexionem cum aliis, sunt hic praesentia: Ergo, &c. Quod autem per divinitatem intelligat etiam personam Verbi, constat. Tum quia alià doctrina Concilii esset manca, traderet enim universalem regulam cognoscendi ea qua in hoc sacramento sunt vi verborum, & qua sunt vi naturalis concomitantiae; & tamen si per divinitatem solum intelligeret naturam divinam, nihil docuisset de persona Verbi. Tum etiam, quia assignans rationem hujus concomitantiae, ait esse unionem hypostaticam, qua primariò est ad Verbum.

24 Probatur etiam conclusio ratione: Nam Verbum Divinum est quidem realiter unitum corpori & sanguini Christi, sed in ipsum non convertitur panis aut vinum, nec per verba consecrationis expresse & in recto significatur: Nam licet D. Thomas infra qu. 78. art. 2. ad 4. dicat: *Per hoc pronomen meum exprimitur persona Christi*, hoc intelligendum est in obliquo: Ergo verbum Divinum est quidem in hoc sacramento per concomitantiam, non tamen ex vi sacramenti; nam quod hoc modo in eo continetur, debet in recto significari, sicut significatur corpus & sanguis.

Ges. Theol. Tom. V.

Dices, Quod ponitur in hoc sacramento concomitantem, debet fieri per virtutem verborum, quia attingitur primariò vel secundariò ab actione consecrativa seu conversiva, qua est vera producō: Sed Persona Verbi nequit fieri ex virtute verborum, ut constat: Ergo neque per concomitantiam esse in hoc sacramento.

Respondeo quid ea qua continentur in hoc sacramento per concomitantiam, sunt iò dupli differentia: quædam enim sunt improductibilia ut Divinitas & Verbum, & hæc nullo modo sunt per verba; sed cùm sint ubique, & ex alia parte terminant unionem hypostaticam, per hoc præcisè incipiunt esse hæc novo modo, quid corpus aut sanguis Christi productur per actionem consecrativam: alia verò sunt productibilia, & hæc sunt per virtutem verborum, vel primariò, si primariò significant; vel secundariò, si identificantur aut realiter conjungantur cum effectu primario.

Superest examinandum, an reliquæ personæ divinæ dici possint esse in hoc sacramento concomitantes. Affirmant Suarez, Vazquez, Delugo, & alii Recentiores, qui docent Verbum esse in hoc sacramento per concomitantiam immediatam, ut proprium suppositum humanitatis, Patrem verò & Spiritum Sanctum per concomitantiam mediata propter connexionem naturalem quam habent cum Filio in eadem natura divina. Negant autem Alvarez, Petrus Ledesma, Nunno, Aravius, Serra, Martinez de Prado, & alii Thomistæ communiter, existimantes concomitantiam sacramentalē sub speciebus panis & vini, solum Verbo conveniente, non verò Patri, aut Spiritui Sancto.

Hanc questionem puto de nomine. Omnes enim conveniunt, Patrem & Spiritum Sanctum esse quodam modo speciali in Eucharistia, quo non sunt in ceteris rebus creatis, tum quia simul cum Filio assistunt ibi ad operandos effectus mirabiles gratie: tum etiam, quia Pater & Spiritus Sanctus speciali quodam modo existunt in Filio propter divinarum personarum inseparabilitatem, & mutuam unius in altera existentiam, quam Graeci ~~παρεκάπτεν~~, Latini, Circummissiones appellant. Unde si per impossibile Pater & Spiritus Sanctus, ratione immensitatis, non essent in omnibus rebus creatis, tamen hoc dupli titulo essent in Eucharistia sacramento. In hoc, ut dixi, omnes convenient, quare ad hoc solum difficultas devolvitur, an praesentia illa specialis quam Pater & Spiritus Sanctus habent in Eucharistia, sufficiat ad concomitantiam sacramentalē? Hoc enim affirmant Suarez, Vazquez & alii Recentiores, negant verò Thomistæ, existimantes ad hoc ut per concomitantiam sit aliquid in hoc sacramento, requiri ut in unitate suppositi uniatur cum termino primario & formalis conversionis, & cum illo constituat vel pertineat ad idem suppositum: propter hoc enim vestimenta Christi quando ipse consecrat, non continebatur per concomitantiam in hoc sacramento, benè tamen ejus divinitas, & anima, & accidentia. Unde cum Pater & Spiritus Sanctus, non uniantur hoc modo cum corpore & sanguine Christi, non continentur in Eucharistia per concomitantiam sacramentalē. Et hic modus dicendi & loquendi videtur magis proprius, & Concilio Tridentino magis consonus: ideo enim Concilium dixit, Divinitatem esse in sacramento per concomitantiam, quia est unita hypostatica cum corpore & anima Christi. Ergo fundat concomitantiam sacramentalē sub speciebus panis & vini in unione hypostatica, quam habent Verbum & Divinitas cum humanitate, non verò Pater, aut Spiritus Sanctus. Quare idem Concilium enumerans omnia qua in hoc sacramento tam ex vi sacramenti, quam per

T. 2 con-

Disputatio Quinta,

concomitantiam continentur, nullam facit mentionem Patris aut Spiritus Sancti. Quod argumentum, licet sit negativum, in re tamen adeo gravi, magni debet esse ponderis, & momenti, alioquin Concilium diminutè processisset. Nec valet si dicas, Concilium etiam personæ Verbi non fecisse mentionem. Ad hoc enim suprà respondimus, sufficienter illam insinuasse, cum assignans rationem hujus concomitantiae, ait esse unionem hypostaticam; quæ primariè est ad Verbum, & nullo modo ad Patrem, vel Spiritum Sanctum. Unde sicut connexionem quam medià naturâ divinâ Pater & Spiritus Sanctus habent cum persona Verbi, non sufficit ut dicantur mediè terminare unionem hypostaticam, incarnari, concepi, nasci, mori, &c. Ita nec sufficiens est, ut dicantur esse per concomitantiam sacramentalē sub speciebus & panis & vini.

Id confirmat Martinez de Prado, ex eo quod Eucharistia non solum habet rationem sacramenti, sed etiam sacrificii, imò est idem cum sacrificio crucis, solum offerendi ratione diversa, ut docet Tridentinum: Sed solus Filius dici potest in altari offerri, & sacrificari, non verò Pater vel Spiritus Sanctus: Ergo pariter solus Filius dici potest in Eucharistia sacramentaliter contineti, non verò Pater, aut Spiritus Sanctus.

ARTICULUS II.

An corpus Christi sit in hoc sacramento cù sua quantitate, totusque existat sub quavis parte specierum, etiam ante fractionem, imò & sub quolibet indivisibili hostia consecrata?

Durandus, Major, & Gabiel probabile existimant Christum esse in hoc sacramento sine propria quantitate, cùm in eo careat extensione partium, quæ putant esse de essentia quantitatis. Altisiodorensis verò lib. 4. summæ tract. 5. cap. 4. concedit quidem totum Christi corpus esse actu in tota hostia indivisa, dicit tamen non esse totum in singulis partibus, etiam separatis sensibilibus, aut divisionem earum à toto, nisi in potentia, quæ reducitur ad actum (inquit) per divisionem, non tanquam per causam, sed tanquam per conditionem sine qua non; ad eum modum quo tota imago Petri in singulis partibus speculi ante ejus fractionem potentialiter solum existens, fit actualiter existens sub illis, divisione speculi facta. Eadem sententia tribuitur Alberto Magno in 4. distinc. 13. art. 11. sed immerito, ut constat ex resp. ad 2. ubi admittit, eodem modo Christum esse in forma consecrata, sicut anima est in corpore, tota in toto, & tota sub quavis parte. Alensis autem negavit totum Christi corpus contineri sub illis particulis hostiæ, quæ separatae à toto non essent sensibiles, nec retinerent formam substantialiæ panis. Denique quoad indivisibilitam continuativa, quam terminativa hostiæ, Scotus, Richardus, Aegidius, & Vazquez, negant totum Christi corpus sub illis existere.

S. I.

Referuntur omnes illa sententiae, & communis ac vera statuitur.

Ico primò: Corpus Christi est in sacramento Eucharistia cum sua quantitate.

Probatur primò: Ideo ex Tridentino less. 13. can. 3. corpus Christi est in sacramento Eucharistia cum sua anima & sua divinitate, quia haec habent connexionem realem cum suo corpore: Sed etiam quantitas corporis Christi, realem habet cum co-

connexionem: Ergo corpus Christi est in sacramento Eucharistia cum sua quantitate.

Probatur secundò: Si corpus Christi esset in Eu-¹⁰ charistia sine sua quantitate, existeret ibi absque ordine, decoro, & recta dispositione membrorum, confusum & monstruosum; pulchritudo enim corporis non est sine quantitate, cùm supponat figuram, quæ est terminus quantitatis: Similiter sublatè quantitate, nec ordo partium, nec partes superlunt: Consequens autem admittere, videtur indecens: Ergo, &c.

Dico secundò: Corpus Christi in Eucharistia exsistit totum & actu, sub singulis partibus sensibilibus hostiæ, non solum separatis, sed etiam conjunctis.

Prima pars hujus conclusionis, quod scilicet corpus Christi in Eucharistia sit totum & actu iub partibus sensibilibus hostiæ inter se divisus, est certa de fide, ac definita in Florentino in decreto unionis, in Tridentino less. 13. can. 3. & constat ex facto Christi, qui consecrato calice Lucæ 22. dedit Discipulis, dicens: *Accipite, dividite inter vos, quod necessarium supponit in singulis speciesibus separatis fuisse totum Christum; alioqui singuli partem calicis sumentes, non totum Christum sumplissent.*

Secunda verò, quæ assertit totum Christi corpus sub singulis partibus hostiæ conjunctis, actu existere, probatur primò. Eo modo corpus Christi est sub singulis partibus sensibilibus hostiæ consecratæ, ante divisionem, quo substantia panis ante consecrationem erat sub illis. Sed ante consecrationem substantia panis erat tota & actu in singulis partibus hostiæ: Ergo Christi corpus similiter sub eis facta consecratione existit. Minor est certa, in hoc enim consistit ratio essentialis substantiæ homogeneæ, qualis est substantia panis, quod sit actu tota in toto, & tota in singulis partibus, etiam nondum divisus. Major verò probatur: Cùm Christus existat in Eucharistia, per conversionem substantiæ panis in ipsum, succedit loco ejus in munere & officio: Ergo debet habere eum modum presentiæ & existentiæ sub quantitate, aliisque panis accidentibus, quem substantia panis ante consecrationem sub illis habebat.

Probatur secundò eadem pars: Facta specierum ²³ consecratarum divisione, totum Christi corpus continetur actu sub qualibet parte sensibili & divisa hostiæ, ut fides docet: Ergo & ante divisionem. Consequentia probatur, quia sola fractio & divisio specierum, non mutat consecrationem, nec valet ponere Christi corpus ubi antea non erat.

Si dicas cum Altisiodorensi, specierum divisio ²⁴ nem esse conditionem sine qua totum Christi corpus non existit actu sub singulis partibus earum, sicut fractio speculi est conditio sine qua imago Petri non existit actu in qualibet parte ipsius. Nego partatem: Rationem disparitatis dat D. Thomas hic art. 3. in corp. quod cùm ratio imaginis in speculo representatæ, proveniat ex reverberatione superficie speculi, tanquam à causa; quemadmodum fractio lepeculo sunt divisæ superficies partium, ita & diverse reflexiones sive reverberationes earum, atque adeo plures actu imagines: at verò ratio existentiæ actualis corporis Christi sub speciebus panis, cùm à sola consecratione tanquam à causa proveniat; sicut divisio specierum illarum, non variat consecrationem, ita nec presentiam actualem quam corpus Christi sub illis habebat ante divisionem.

Probatur tertio: Signata quarta parte v. g. ho-²⁵ stiæ consecratæ, & nondum divisæ, quero, aut in illa quarta parte est aliquid corporis Christi, vel nihil? Si nihil, sequitur primitus quod illa pars non sit consecrata, secundò quod neque etiam in aliis partibus

de Modo quo Christus est in Eucharistia. 221

tibus hostiæ sit aliquid corporis Christi ; cùm non sit major ratio de ipsis , quām de illa quarta parte saginata , & sic nihil corporis Christi erit in tota hostia , quia nihil potest esse in toto , nisi sit in partibus ejus . Quòd si dicatur , aliquid corporis Christi esse sub illa quarta parte hostie non divisa , vel in ea est totum , & sic habemus intentum ; vel aliqua pars ejus , v.g. quarta pars ; & tunc sequitur quod corpus Christi sit in Eucharistia , commensurativè , & circumscriptivè , quod tamen est falsum ; quia quod est majus in quantitate , non potest contineri adæquatè & circumscriptivè à minori : quantitas autem quartæ partis corporis Christi , longè maior est quantitate quartæ partis hostie .

Dico tertio , totum Christi corpus contineri sub illis particulis hostiæ , que separate à toto non essent sensibiles , nec retinerent formam substancialē panis .

²⁶ Probatur primò ex fundamento jam statutis : Sub partibus minimis hostiæ , que absent insensibiles , si separarentur à toto illis , inquam , ut toti hostiæ conjunctis , conservabatur actu ante consecrationem tota natura & substancialia panis : Ergo sub eis est etiam actu totus Christus , facta consecratio ne . Consequentia patet , nam totum corpus Christi est actu in Eucharistia , obicumque antea erat actu tota substancialia panis . Antecedens autem à nomine negatur , quis licet ille particula à suo toto separate , essent insensibiles , & consequenter substancialia panis sub eis non remaneret , suo tamen toti conjunctæ , sunt sensibiles , ip quantum scilicet componunt partes majores que sunt intra sphæram actitatis sensuum .

²⁷ Probatur secundò : Si totum Christi corpus non sit actu sub qualibet particula hostiæ , etiam minimæ , & ex se præcisè sensibus imperceptibili , sequitur totum Christi corpus non esse actu etiam in tota hostia ; si enim non sit actu & totum in aliqua parte minima , cùm non sit major ratio de illa , quām de alia etiam minima sibi conjuncta , non erit etiam in ita , & ita de omnibus aliis . Ergo nec in partibus majoribus , ut potè que componuntur solum ex illis minimis , ut unitis . Ergo nec erit actu totum in tota hostia , quia , ut jam dixi , impossibile est quod aliquid sit totum in toto , & non sit in partibus .

Dico quartò : Corpus Christi totum contineri sub qualibet indivisibili hostiæ consecratæ , tam continuativo , quām terminativo .

²⁸ Probatur breviter : Ante consecrationem substancialia panis , vel saltem aliquid ipsius , erat sub qualibet indivisibili sive quantitatibz : Ergo cùm ex una parte aliquid corporis Christi non possit esse sub illis indivisibilibus , quin totum sub eis existat , quia ponitur in sacramento modo indivisibili , ex alia verò succedat substancialia panis in modo effendi sub speciebus consecratis , debet totum sub cunctis indivisibilibus contineri . Consequentia patet , Antecedens verò probatur . Quodlibet indivisibile quantitatibz est accidentis , atque adeò substancialia panis inheret : Ergo aliquid substancialia panis existit sub eis ante consecrationem .

²⁹ Confirmatur : Vel singulis indivisibilibus hostiæ consecratæ corresponebat ante consecrationem aliquid de substancialia panis , vel nihil ? Si nihil : Ergo substancialia panis erat sub sua quantitate discontinua & divisa , & consequenter substancialia corporis Christi pani succedens , erit similiter sub quantitate panis discontinuata & divisa , quod est absurdum . Si verò aliquid de substancialia panis ante consecrationem corresponebat indivisibilibus sive quantitatibz , quodcumque illud sit , sive indivisibile substancialia sive , sive pars ejus dicatur , sequitur indivisibile corporis Christi , pani succedentis , existere sub indi-

visibili quantitatibz panis que remanet , & con sequenter totum etiam Christi corpus , ut potè cùm sub quantitate hostiæ indivisibiliter existat , ad modum substantiaz spiritualis .

§. II.

Solvuntur Objectiones .

Obijecies primò contra primam conclusionem : Quantitas non potest separari ab extensione partium , cùm ratio essentialis illius sit extensio & divisibilitas : Sed corpus Christi in Eucharistia est sine extensione : Ergo & sine sua quantitate .

Respondeo duplē distingui debere in quantitate extensionem , alteram in ordine ad se , alteram in ordine ad locum . Prior consistit in continuacione & extensione partium in se , ut una immediate continuetur uni , & mediata ceteris : caput enim immediate continuatur collo , coque mediante , pediori , ceterisque corporis partibus . Posterior in situatione & extensione partium , in ordine ad spatium , ut una pars corporis correspondeat uni , alias alteri parti spati . Prior est essentialis , & inseparabilis à quantitate , & in eodem prædicamento cum quantitate . Posterior accidentalis , & separabilis , & in prædicamento situs . Illa est principium & radix hujus , hæc effectus & passio illius ; unde potest illa sine hac , non autem hæc sine illa reperiri . Potuit igitur à quantitate corporis Christi separari posterior , manente priori , & consequenter manere effectus formalis prioris extensionis , absque effectu formalis posterioris .

Confirmatur : Non minùs de ratione quantitatis est , reddere subiectum impeccabile cum alio corpore , quām loco extensum : Sed potest privari primo , ut constat in Christo ad Discipulos ingresso , januis clausis . Ergo & secundo .

Obijecies secundò contra secundam conclusionem : Si totum Christi corpus sit actu sub singulis partibus hostiæ , nondum divisi , erit actu plures , imò & infinites , sub qualibet hostiæ consecrata , per plures & infinitas actu præsentias totales : Consequens est falsum , imò impossibile , cùm infinitum actu dari non possit : Ergo & Antecedens . Sequela Majoris probatur : In qualibet hostia sunt plures actu , imò & infinitæ partes proportionales : Ergo si in qualibet earum sit actu totum Christi corpus , sequitur quod sit plures , imò & infinites totum in Eucharistia .

Respondeo negando sequelam Majoris , & distinguendo ejus probationem . In qualibet hostia sunt actu plures , imò & infinitæ partes proportionales , singulæ propriam existentiam habentes , & simul numerum simpliciter dictum constituentes , nego Antecedens . Sunt actu infinitæ partes proportionales , unicâ existentiâ existentes , & numerum simpliciter dictum solum in potentia facientes , concedo Antecedens , & nego Consequentiam . Solutio est D. Thomæ h[ic] art . 3. ad 1. ubi sic ait : Numerus sequitur divisionem , & ideo quandiu quantitas manet indivisa actu , neque substancialia alicuius rei est plures sub dimensionibus propriis , neque corpus Christi sub dimensionibus panis ; & per consequens neque infinites sed toties in quorū partibus dividuntur .

Obijecies tertio contra tertiam conclusionem : In illis tantum partibus hostiæ conservatur totus Christus , que separate ipsum totum conservarent : Sed partes separate que non essent sensibiles , nec formam substancialem panis retinerent , Christum non conservarent : Ergo in illis ut conjunctis totus Christus non conservatur .

Respondeo negando Majorem , nam cùm Christus

Disputatio Quinta,

stus in hoc sacramento succedat loco panis, in iis partibus specierum succedit, sub quibus conservari potest substantia panis: quamvis autem illa conservari non posset in partibus separatis hostiæ, si non essent sensibiles, in illis tamen, ut inter se conjunctis, substantia panis conservari potest. Unde ait Magister Soto in 4. dist. 10. qu. 1. art. 3. *Quamvis separata minimâ parte, si illa dividetur, desineret esse corpus; quia desineret species panis: tamen in toto, quia conservatur illuc species, non datur tam parva pars, quia sub quaeris minori sit corpus.*

36 Objicies quæd contra quartam conclusionem: Corpus Christi non est nisi ubi erat substantia panis: Sed hæc non erat in puncto, quia erat corporeæ, ac proinde triam dimensionem sub qua esset requirebat: Ergo nec corpus Christi.

37 Respondent aliqui, in substantia panis, & qualibet alia corporeæ, dari etiam indivisibilia substantialia, correspondentia indivisibilibus terminantibus quantitatem, sive corpus Christi esse sub indivisibilibus quantitatibus, sub quibus erant indivisibilia substantialia panis, nam hæc in corpus Christi conservata sunt.

38 Sed melius respondet, negando Minorem, nam quamvis substantia corporeæ sit capax trinæ dimensionis, secundum se tamen, & intra propriam linæam, est indivisibilis, ut fusè & lato calamo ostendunt Complutenses in libris de generatione & corruptione, sive non solum est sub partibus quantitatibus, sed etiam sub punctis, & aliis ejus indivisibilibus. Dici etiam potest, juxta aliam sententiam, quæ docet substantialiam intra propriam linæam habere partes entitativas & substantialias, hoc inter substantialiam panis & corpus Christi reperiri discremen, quod substantia panis, est entitativè divisibilis, & modo divisibili sub propriis dimensionibus, subindeque incapax existendi sub indivisibilibus quantitatibus; corpus autem Christi, licet divisibile, est tamen sub speciebus modo indivisibili, & propterea capax ut sub puncto & aliis indivisibilibus quantitatibus existat.

39 Objicies quintò: Si totum Christi corpus, consecratione facta, sit sub quolibet indivisibili hostiæ consecrata, sequitur quod Sacerdos poterit consecrare solam superficiem, vel solum punctum in aliqua hostiæ, ut potè cum punctum ratione lineæ, & linea ratione superficie, & superficies ratione corporis, sit sensibilis, atque adeò designabilis: Sacerdos autem potest consecrare quamlibet partem hostiæ sensibilem, & designabilem, non consecratis aliis. Consequens videtur absurdum: Ergo &c.

40 Respondeo negando sequelam Majoris, plus enim requiritur ut à principio fiat consecratio, quam ut consecratione facta conservetur corpus Christi; nam ut à principio fiat consecratio, requiritur materia per se sensibilis, puncta autem, lineæ, & superficies, non sunt per se sensibilia, sed ut in objecione dicitur, punctum est sensibile solum ratione lineæ, linea ratione superficie, & superficies ratione corporis; unde à principio non potest in eis fieri consecratio, nisi fiat simul in corpore: at verò quando fit in corpore, etiam fit in illis, & consequenter etiam in illis saltet, ut unitis, conservari potest Christi corpus.

41 Dices, Esto non possit Sacerdos consecrare solum punctum, vel superficiem hostiæ, potest tamen determinatè consecrare unam tantum medietatem hostiæ, cum linea aut superficie, ipsam cum altera medietate continuante, & cum illa linea, vel superficies, non magis sit unius medietatis, quam alterius; sequitur ex nostra doctrina, quod sub illa linea, vel superficie, existent simul corpus Christi & substantia panis: Consequens autem non potest admit-

ti, alias corpus Christi non esset sub illa linea, vel superficie, per transubstantiationem: Ergo, &c.

Respondeo negando sequelam: In illo enim casu⁴² substantia panis desineret esse sub superficie illa sive linea consecrata, & consequenter medietas hostiæ consecrata, non foret amplius continua, sed contigua solum medietati non consecrata, quamvis appareret ipsi continua, eo ferè modo quo medietas rami arida & mortua, alteri viridi & vivæ conjuncta, ad sensum appetit ipsi continua, cum tamen re vera solum sit ei contigua.

Objicies ultimò: Si corpus Christi sub quolibet⁴³ indivisibili hostiæ consecrata continetur, sequitur quod facta divisione hostiæ consecrata, corpus Christi incipiat de novo existere ubi antea non erat, idque absque nova consecratione: At hoc non videtur admittendum: Ergo nec illud. Sequela probatur: Quando dividitur hostia in duas partes, ex tali divisione producuntur puncta, lineæ, & superficies, de novo illas duas medietates hostiæ terminantes: Ergo si totum Christi corpus existat sub quolibet indivisibili hostiæ consecrata, facta illius divisione, erit de novo ubi antea non erat, absque nova consecratione.

Quidam ex nostris Thomistis, ut ab hac difficultate⁴⁴ facilius se expediant, negant sequelam Majoris, & ad ejus probationem dicunt, doctrinam nostræ ultimæ conclusionis intelligendam esse solum de illis indivisibilibus quæ aderant, dum facta fuit consecratio, non verò de aliis quæ ad partium divisionem postea resultant. Quare docent divisæ hostiæ in duas medietates, corpus Christi non existere sub illis punctis, lineis, & superficiebus, quibus de novo terminantur illæ duæ medietates hostiæ consecratae. Alii verò dicunt, quod licet per solum divisionem, sine nova consecratione, non possit corpus Christi per se primò incipere esse ubi antea non erat, benè tamen consecutivè, sive per naturalem resultantiam.

Sed melius responderi potest, negando sequelam⁴⁵ Majoris, & Antecedens probationis illius: nam per divisionem hostiæ non producuntur de novo in ea aliqua indivisibilia; sed ea solum quæ ante fractionem hostiæ actu continuabant partes illius, & eas terminabant solum in potentia, fuit actu terminantia partes quæ de novo per divisionem resultant. Unde cum corpus Christi, ex vi prioris consecrationis, esset sub omnibus indivisibilibus quæ partes hostiæ continuabant, non sequitur quod per divisionem hostiæ consecrata, incipiat de novo existere in aliquibus indivisibilibus in quibus antea non erat, idque absque nova consecratione, sed solum quod cum ante divisionem hostiæ consecrata esset in indivisibilibus ut continuantibus partes illius, posse existat in eisdem indivisibilibus, ut terminantibus partes quæ per divisionem hostiæ consecrata resultant.

ARTICULUS III.

Quid sit praesentia sacramentalis corporis Christi in Eucharistia, & ad quod prædicamentum pertinet?

D E fide certum est corpus Christi verè, realiter,⁴⁶ & substantialiter, post consecrationem esse præsens sub speciebus, ut definit Tridentinum sess. 10. cap. 1. & nos supra disputatione præciali, pluribus Scripturæ, Conciliorum, & SS. Patrum testimoniis, contra Calvinistas ostendimus. Verum quid sit hæc præsentia sacramentalis, & ad quod prædicamentum pertinet, difficile explicari potest: unde circa hoc varia sunt Authorum placita. Aliqui

de Modo quo Christus est in Eucharistia. 223

Aliqui ep̄im afferunt, talem pr̄sentiam esse relationem extrinsecus advenientem, ex eo quod totum illius esse est ad aliud se habere, scilicet contineri à speciebus. Ita Scotus & ejus Discipuli. Alii censent p̄tientiam sacramentalē esse actionem reproductorem corpus Christi sub speciebus. Alii volunt esse actionem quam Christi corpus exercet in species ut instrumentum physicum divinitatis, eas conservando, & in suo esse continendo; existimant enim talē pr̄sentiam esse similem illi quam Angelus habet ad corpora, quæ formaliter consistit in actione, quā Angelus continet corpora. Ita docent quidam Recentiores, quos, suppresso nomine, citant Suarez, & Nunno. Alii, ut Suarez, & Aravius, dicunt pr̄sentiam illam esse modum quendam accidentalem, ad pr̄dicamentum ubi reducendum. Denique Nunno, & alii Recentiores Thomistæ, concedunt quidem talē pr̄sentiam esse modum quendam corpori Christi superadditum, sed afferunt illum non esse accidentalem, sed substantialem, subindeque reductivè pertinere ad pr̄dicamentum substantiæ, non verò ad pr̄dicamentum ubi.

§. I.

Prima pars quasitripli conclusione resolvitur.

47 Dico primò: pr̄sentia sacramentalis non est formaliter relatio.

Conclusio est omnino certa, Tum quia effectus formalis relationis non est reddere subiectum in quo est, pr̄fens alicui, sed relatum & dicens ordinem ad illud. Tum etiam, quia cum omnis relatio presupponat aliquod fundamentum, relatio propinquitatis & pr̄sentia quam dicit corpus Christi ad species, aliquod fundamentum in ipso supponere debet, quod non potest esse aliud quām ipse modus pr̄sentia; unde licet pr̄sentia sacramentalis sit fundamentum relationis propinquitatis & pr̄sentia corporis Christi ad species, non est tamen formaliter ipsa relatio. Sicut licet pr̄sentia localis quam idem corpus Christi habet in celo, importet relationem propinquitatis & indistantiæ corporis Christi ad celum, in ea tamen relatione formaliter non consistit, sed in ubi quod in eo resultat ex circumscriptione seu circumadjacentia loci.

Dico secundò corpus Christi non fieri formaliter pr̄fens speciebus Eucharisticis, per conversationem substantiæ panis in ipsum, vel actionem aliquam quā conservat species sacramentales, & eas in suo esse continet.

48 Prima pars patet, quia effectus formalis actionis productivæ, non est constituere terminum in loco, sed solum communicare illi esse: Ergo licet actio conversiva substantiæ panis in corpus Christi, det illi esse sacramentale sub speciebus, non tamen est ipsa pr̄sentia sacramentalis, sed solum causa & fundamentum illius.

49 Secunda verò pars suadetur: Corpus Christi cùm sit ex se divisibile, & constituitur positivè indivisibiliter sub speciebus, constitui debet per aliquid in se receptum: Sed actio instrumentalis quā corpus Christi conservat species sacramentales, & eas in suo esse continet, cùm sit transiens, non est in corpore Christi, sed in passo, scilicet speciebus quæ conservantur: Ergo per illam corpus Christi non potest constitui formaliter pr̄fens speciebus Eucharisticis. Praterquam quod valde incertum est, an corpus Christi assumatur à Deo ut instrumentum ad conservandas tales species.

Dico tertio, pr̄tentiam sacramentalē corporis Christi sub speciebus, esse modum aliquem additum corpori Christi, supernaturem quoad substantiam,

Probatur prima pars: Corpus Christi esse individualiter pr̄fens sub speciebus, est effectus realis de novo in ipso corpore, qui antea non erat: Ergo debet provenire ab aliqua forma illi addita: Non realiter distincta, quia necessaria non est: Ergo non realiter tantum. Antecedens est certum, prima verò consequentia in qua solum potest esse difficultas, ex eo probatur quod impossibile sit aliquid alio modo se habere nunc quam antea, nisi per aliquam sui mutationem, subindeque per aliquius entitatis vel modi receptionem.

Secunda verò pars, quæ afferit modum illum praesentis sacramentalis, substantiæ Christi superadditum esse supernaturalem quoad substantiam, patet: Tum quia nulli substantiæ creatæ vel creabilis potest esse connaturalis: Tum etiam, quia est modus substantiæ corporeæ & quantitativæ, & tamen facit existere corpus Christi indivisibiliter. Addo quod est modus resultans ad actionem maximæ supernaturalem, nempe transubstantiationem, & illi quendam imitatio & participatio divitiae immensitatis, quia sicut Deus, ratione sue immensitatis, nullo loco definitur aut limitatur; ita corpus Christi per pr̄sentiam sacramentalē, ita & in una hostia, & in uno altari, quodd non definitur & limitatur ut non sit in aliis, quin potius in infinitis syncategorematicè reperiiri potest, cùm virtus Dei convertentis paucis in ipsum, infinita sit.

§. II.

Alia difficultas expeditur.

50 Dico quartò, modum pr̄sentis sacramentalis quem Christus habet sub speciebus Eucharisticis, non esse accidentalem, sed substantialem, subindeque ad pr̄dicamentum substantiæ, reductivè pertinere.

Probatur primò: Ille modus est substancialis quia habet effectum substancialē: Sed modus iste habet effectum substancialē: Ergo substancialis est. Major constat, quia effectus formalis est ipsa forma, ut communicata subiecto. Minor autem probatur: Existere substancialiter, seu modo substanciali, omnium quo substantia postulat existere, est effectus substancialis: Sed per ipsum modum corpus Christi existit modo substanciali: Ergo ille effectus substancialē habet. Major probatur, Tum quia modus existendi debet proportionari rei existenti, & ideo modus existendi accidentium est accidentalis: Ergo modus existendi substantiæ, erit substancialis. Tum etiam quia quod prævenit omnia accidentia non potest non esse substancialē: Sed modus ille quo substantia existit sub dimensionibus prævenit omnia accidentia; cùm præveniat ipsum quantitatem, ed quod à nobis concipiatur ut medium inter substantiam & quantitatem & ipsa quantitas, ut potè prima passio substantiæ corporeæ, & ratio recipiendi alia accidentia, illa præveniat: Ergo, &c. Minor verò docetur communiter à Theologis cum D. Thoma hic art. 5. ubi sic ait: *Corpus Christi non est in hoc sacramento, sicut in loco, sed per modum substantia, eo scilicet modo quo substantia continetur à dimensionibus: succedit enim substantia corporis Christi in hoc sacramento, substantia panis; unde sicut substantia panis non erat sub iuri dimensionibus localiter, sed per modum substantia, ita nec substantia corporis Christi. Ratio etiam suffragatur: Nam illa ad modum substantiæ est esse totum sub tota quantitate, & totum sub qualibet parte: Sed corpus Christi est totum sub tota quantitate panis, & totum sub qualibet ejus parte: Ergo est sub illa per modum substantiæ.*

33 Probatur secundò conclusio: Præsentia sacramentalis corporis Christi sub speciebus, non pertinet ad prædicamentum ubi: Ergo reduci debet ad prædicamentum substantiæ. Consequentia patet, cùm enim talis præsentia non pertineat ad prædicamentum relationis, vel actionis, ut §. præcedenti ostensum est, nec superius aliud prædicamentum ad quod possit reduci, præter substantiam, vel ubi, si non pertineat ad prædicamentum ubi, manifestum est quodd debeat revocari ad prædicamentum substantiæ. Antecedens ergo in quo est tota difficultas probatur: Tum quia supremum genus prædicamenti ubi, est circumscriptivum, ut ex definitione Gilberti colligitur: Sed præsentia sacramentalis non est aliquod ubi circumscriptivum, ut de fide certum est: Ergo non continetur sub prædicamento ubi. Tum etiam, quia ad tale prædicamentum non pertinet quicunque modus præsentia, sed ille tantum ratione cuius res denominatur existens in loco: Sed ratione præsentia sacramentalis corpus Christi non potest dici esse in loco: Ergo talis præsentia ad prædicamentum ubi non pertinet. Major est evidens, quia neque præsentia quæ duo corpora divinitus sese penetrantia, denominantur sibi mutuè præsentia, est ubi, neque illa quæ materiæ denominatur præsens formæ, vel forma materiæ, neque ea quæ accidens denominatur præsens subiecto cui inhaeret, aut Angelus corpori circa quod operatur, ut ostendimus in Tractatu de Angelis disputatione 4. art. 1. §. 8. Minor verò est D. Thomæ articulo suprà citato, ubi expressè dicit corpus Christi non esse in hoc sacramento tanquam in loco, & nullo modo hinc existere localiter. Ratio etiam id suadet: Duplex enim tantum est modus essendi in loco, circumscriptivus scilicet, & definitivus: Sed neutro ex his modis corpus Christi est sub speciebus: non quidem primo, quia est totum sub tota hostia, & totum sub qualibet parte; nec etiam secundo, quia quod est definitivè in aliquo loco, ita est in illo ut non sit alibi: Sed corpus Christi non ita est sub una hostia, ut non possit esse simul sub aliis. Ergo non est in una hostia definitivè. Unde Sanctus Doctor eodem articulo, in resp. ad 1. sic ait: *Corpus Christi non est in hoc sacramento definitivè, quia sic non esset alibi quam in hoc altaris ubi conficitur hoc sacramentum; cùm ramen sit & in celo in propria specie, & in multis altariis sub specie sacramentis. Similiter etiam patet, quod non est in hoc sacramento circumscriptivè, quia non, sibi secundum commensuracionem proprie quantitatæ.*

§. III.

Solvuntur objectiones.

34 Objicies primò: D. Thomas in 4. dist. 10. qu. 1. art. 3. quæsiunc. 1. sic ait: *Comparatio Christi ad species sub quibus est, non est similia alicuius comparationis naturalis, & ideo non potest reduci, propriè loquendo, ad aliquem modorum à Philosopho assignatorum. Tamen habet aliquam similitudinem cum illo modo quo aliquid dicitur esse in loco. Secundum quod esse in loco, est esse in aliquo separato extra substantiam suam quod non est causa ejus. Et secundum hoc etiam Innocentius dicit corpus Christi esse in pluribus locis, quod continetur sub pluribus speciebus: Ergo D. Thomas censet, præsentiam sacramentalem quam corpus Christi habet sub speciebus, reductivè pertinere ad prædicamentum ubi, non verò ad prædicamentum substantiæ.*

35 Sed nego consequentiam: quamvis enim D. Thomas dicat hanc præsentiam sacramentalem habere aliquam similitudinem & analogiam cum ubi corporeo, quatenus scilicet provenit ab aliquo extrin-

seco, nimurum à conversione substantiae panis in corpus Christi; sicut ubi corporeo, juxta Gilber-
tum Porretanum, resultat ex circumscriptione loci; non tamen propterea censet, talem præsentiam per-
tinere ad prædicamentum ubi; quin potius, cùm afferat loco suprà citato, Christum esse in hoc sa-
cramento per modum substantiæ, & hanc præsen-
tiæ esse similem illi quæ substantia denominatur
præsens suis dimensionibus, existimat illam esse sub-
stantiam, subindeque ad prædicamentum substantiæ;
reductivè saltem, pertinere, non verò ad prædicamen-
tum ubi.

Objicies secundò: Modus qui advenit substantiæ **36** in suo ultimo actu substantiali constitutæ, non est si bstantialis, sed accidentalis: Atqui præsentia sa-
cramentalis advenit corpori Christi in suo ultimo
actu substanciali constituto: Ergo illa non est mo-
dus substancialis, sed accidentalis. Major certa vi-
detor, quod enim advenit enti in ultimo actu sub-
stantiali constituto, advenit ipsi ut non ulterius per-
fectibili per alium actum substancialem, subindeque
est accidentis. Minor verò sic ostenditur: Existens
est ultima actualitas lineæ substancialis: Sed præsen-
tia sacramentalis advenit corpori Christi ut existenti:
Ergo advenit ipsi, ut in suo ultimo actu substanciali
constituto.

Respondeo dupliciter aliquem modum dici sub- **37**
stantialiem, propriè scilicet & impropriè. Dicitur
propriè substancialis, quando pertinet ad constitu-
tionem ipsius compositi substancialis, intra lineam
substantiæ spectati, quo pacto modus unionis inter
materiam & formam, & modus unionis inter Ver-
bum & humanitatem, in opinione illorum qui ta-
les modos admittunt, possunt dici substanciales, &
fimiliter subsistentia & existentia; & in hoc sensu
non assertur præsentiam sacramentalem corporis Christi
sub speciebus, esse substancialem, quod folium
convincit argumentum. Secundò ergo potest dici
modus aliquis impropriè substancialis, quia scilicet
immediatè afficit ipsam substanciali, & antecedit
ipsam quantitatem, subindeque omnia alia acciden-
tia substantiæ corporeæ, & afficit substanciali modo
proprio ipsi substanciali, idque ex vi alienus actio-
nis substancialis, terminata ad substanciali, sub
illo modo substanciali, & indivisibili; & in hoc sensu
dicimus præsentiam sacramentalem corporis Christi
sub speciebus, esse substancialem, ut constat ex
suprà dictis.

Dices, Nullus modus potest dici sine propriè sine **38**
impropriè substancialis, si non pertineat intrinsecè
ad constitutionem substanciali: Sed modus iste præ-
sentia sacramentalis non pertinet intrinsecè ad
constitutionem corporis Christi, ut nos assertimus:
Ergo nec propriè substancialis dici potest. Major
patet, tum inductione facta per omnes modos sub-
stantiales quos admittunt Philosophi, ut subsisten-
tia, existentia, &c. Tum etiam, quia si non per-
tineat ad constitutionem substanciali, effectus illius
non potest esse substancialis: Ergo nec ipse modus
erit substancialis.

Respondeo distinguendo Majorem: Nullus mo- **39**
dus connaturalis substanciali, cujusmodi sunt substa-
ntia & existentia, potest dici substancialis, si non
pertineat intrinsecè ad constitutionem substanciali,
transeat. Nullus modus supernaturalis, qualis est
præsentia sacramentalis corporis Christi sub specie-
bus, nego. Hoc ipso enim quodd supernaturalis est,
debet supponere substanciali cui advenit jam com-
pletam, subindeque ut habentem omne suum com-
plementum substanciali.

Ex his facile solvitur argumentum alias difficile, **40**
quod objici potest ab hereticis, ad probandum
corpus Christi non posse simul ponit in pluribus' al-
taribus

de Modo quo Christus est in Eucharistia. 225

taribus sacramentaliter, sive plures praesentias sacramentales simul habere. Implicat enim contradictionem, in sententia S. Thomae, quod duo accidentia solo numero distincta sint in eodem subiecto: Sed duæ vel plures praesentiae sacramentales inter se solo numero differunt: Ergo in eodem Christi corpore simul esse non possunt.

Huic, inquam, argumento ex principiis jam statutis facile respondetur, negando scilicet id quod in Minoru supponitur, nimirum praesentias sacramentales Corporis Christi in Eucharistia, esse plura accidentia solo numero diversa; illæ enim praesentiae, nec sunt accidentia, nec distinguuntur solo numero, sed specie: sicut enim duæ species intentionales, representantes duo objecta sola, numero distincta, distinguuntur specie, quia ex eo quod qualibet representat hoc numero objectum, dicit essentialē habitudinem ad tale objectum in individuo, subinde distinguuntur inter se essentialiter & specificè: ita etiam quia praesentia sacramentalis corporis Christi sub speciebus, dicit essentialē ordinem ad has numero species (ex eo quod effectus formalis & essentialis ipsius est, facere praetens corpus Christi sub his numero speciebus, relictis ex substantia quæ fuit terminus à quo conversionis) consequenter plures praesentiae sacramentales distinguuntur plusquam numero, quia distinguuntur essentialiter, & consequenter specie.

61 Ex dictis etiam intelliges, praesentiam sacramentalem corporis Christi sub speciebus, duas habere conditiones, unam in qua convenit cum praesentia rei spiritualis, alteram in qua excedit illam. Convenit in eo, quod utraque modo indivisibili facit rem praesentem (scilicet totam in toto, & totam in qualibet parte) excedit autem in eo quod ubi seu praesentia rei spiritualis licet sit indivisibilis, tamen quia oritur à virtute finita & limitata, ita coarctatur & limitatur ad certam distantiam & locum, quod ultra illam sphæram non est, & ideo vocatur ubi definitum: At verò praesentia sacramentalis corporis Christi sub speciebus, oritur ex virtute infinita Dei, convertentis panem in ipsum, unde ita Christus est in una hostia & in uno altari, quod non definitur & limitatur, ut non sit in aliis, atque ita non est ubi definitum, sicut praesentia Angeli, licet sit modo indivisibili, sed vocatur praesentia sacramentalis, quia ita est indivisibiliter & totaliter in qualibet hostia, & in qualibet parte illius, quod etiam in aliis hostiis & altaribus esse potest, si ibi consecretur panis.

62 Quare, an ex vi hujus praesentiae maneat corpus Christi unitum speciebus?

Respondeo affirmativè: Ut enim dicemus articulo sequenti, Christus movetur ad motum specierum: nisi autem ponatur aliquis nexus inter species, Christus non poterit moveri ad motum illarum, quia nihil movetur ad motum alterius, nisi illi aliquo modo coniunctum sit. Unde Damascenus lib. 4, fidei cap. 14. sit: *Quia coniunctio est hominibus comedere panem & vinum, conjugavit eis divinitatem, & fecit ea Corpus & Sanguinem suum.* Quod expōns S. Thomas in 4. dīl. 1. qu. 1. art. 1. quæstiunc. 1. ad 1. dicit, *Quod verbum Damasceni intelligendum est quantum ad species, quibus corpus Christi divinitatis unitum, modo ineffabili conjungitur.* Ait, modo ineffabili, quia qualis sit hæc unio corporis Christi cum speciebus, difficillimè explicari potest, non enim est unio formæ cum materia, vel accidentis cum subiecto, aut agentis cum passo, vel suppositi cum natura, ut de se patet; ad quod ergo genus unionis reducitur? Respondeo illam esse singularem, & sine exemplo in natura, assimilari tamen illi quæ unum corpus penetrativè est intra aliud, nam sicut unum corpus penetrans aliud, est intra terminos quanti-

tatis ipsius, & ipsa penetratione illi copulatur, nec potest ab eo divelli, nisi illo destructo: ita Christus per praesentiam sacramentalem ita intra terminos quantitatatis panis manet, ut ab illa separari nequeat, nisi corruptis vel destrutis ipsis speciebus; non dicitur tamen propriè & in rigore esse penetrativè sub illis, quia non est modo quantitativo in Eucharistia, & sic non indiget penetratione, ut ponatur sub quantitate panis. Unde aptius esset exemplum, si una substantia sine quantitate intra terminos alterius poneretur, tunc enim intra terminos illius esset, sed modo quodam in extenso & indivisibili. Quare D. Thomas suprà qu. 75. art. 1. ad 3. docet corpus Christi esse in Eucharistia, quodam speciali modo, qui est proprius huic sacramento. Ubi Cajetanus in fine commentarii ait: *Merito demum modus iste dicitur proprio huic sacramento, non solum proprius differentiam à reliquis sacramentis, sed etiam quia in toto universo non appetens unius aliquis modus huic similis: Propter quod cum admiratione & veneratione fatecantur defellit cognitionis nostra circa hoc.*

Quare secundò, an praesentia sacramentalis Christi pendet ab ejus praesentia naturali, ita ut repugnet Christum habere modum essendi sacramentalem, antequam per incarnationem habuerit modum essendi naturalem?

Respondeo affirmativè cum Cajetano hic art. 2. ubi oppositum vocat chimaram, atque esse admiratione dignum quod à Soto doceatur. Ratio est, quia esse sacramentale est esse tantum secundum quid, & cum addito, scilicet sub speciebus Eucharisticis, unde transubstantiatio non est actio productiva corporis Christi simpliciter absoluè, sed tali modo, nimirum sub speciebus, ut disputatione precedentis ait. 1. conclusione ultima ostensum est: esse verò naturale quod Christus habet in propria specie est esse absolutum & simpliciter: At esse secundum quid, seu tali modo supponit esse absolute & simpliciter: Ergo repugnat corpus Christi esse sacramentaliter in Eucharistia, nisi prius saltet natura habeat modum existendi naturalem.

Confirmatur: Corpus Christi est sacramentaliter⁶⁴ in Eucharistia, per conversionem panis in ipsum: Sed ad hoc ut substantia panis convertatur in corpus Christi, exiguntur necessariò quod corpus Christi prius saltet natura existat, quia nihil potest converti in id quod non est: Ergo ad hoc ut Christus sit praesens sacramentaliter in Eucharistia, oportet quod habeat, saltet prius natura, modum essendi naturalem in seipso.

Confirmatur amplius: Praesentia Christi sacramentalis causatur efficienter à Christo posito in esse naturali, cum humanitas Christi sit instrumentum conjunctum Divinitati, ad conversionem substantie panis in corpus Christi: Sed omnis causa est prior saltet natura suo effectu: Ergo praesentia Christi sacramentalis, prioritate saltet natura, supponit modum essendi naturalem in seipso.

ARTICULUS IV.

An Christus in Eucharistia possit moveri localiter, & agere vel pati actione corporeâ?

Dico primò, Christus in Eucharistia non potest⁶⁵ moveri per se motu locali, bene tamen per accidentem, ad motum specierum sacramentalium. Ita D. Thomas hic art. 6. ubi sic ait: *Secundum hoc esse (sacramentale) non moveatur Christus per se secundum locum, sed solum per accidentem; quia Christus non est in hoc sacramento sicut in loco; quod autem non est in loco,* non

non moveatur per se in loco, sed solum ad motum ejus in quo est. Quibus verbis S. Doctor utramque partem nostrae conclusionis & docuit & probavit. Primam quidem hac ratione quam insinuat. Illud quod non est in loco, non potest per se moveri localiter: Sed Christus non est in hoc sacramento tanquam in loco: Ergo non potest in eo per se moveri localiter. Minor probata fuit à D. Thoma articulo 5. praecedenti in corp. ubi sic discurrit: *Corpus Christi non est in hoc sacramento secundum proprium modum quantitatis dimensione, sed magis secundum modum substantie: omne autem corpus locatum est in loco secundum modum quantitatis dimensione, in quantum scilicet commensuratur loco secundum suam quantitatem dimensionem: unde relinquitur quod corpus Christi non est in hoc sacramento sicut in loco, sed per modum substantie, eo scilicet modo quo substantia continetur à dimensionibus, succedit enim substantia corporis Christi in hoc sacramento, substantia panis; unde sicut substantia panis non erat sub suis dimensionibus localiter, sed per modum substantie, ita nec substantia corporis Christi.* Major verò suadetur, Primi quia moveri localiter est mutare locum, seu relinquere unum locum & acquirere alium: Ergo quod non est in loco, non potest per se moveri localiter. Secundū, Quod per se & non ratione alterius movetur, debet per se recipere terminum talis motus: Sed illud quod non est per se in loco, non potest recipere terminum motus localis, quia hic in corporibus non est aliud quām ubi, quod non resultat nisi ex adjacentia loci: Ergo quod non est per se in loco, non potest per se moveri localiter.

67 Ex his confutata manet quorundam Recentiorum sententia, afferentium Christum, ut est in sacramento, non posse quidem se movere & moveri motu progressivo, benè tamen motu simplici, sicut gravia feruntur deorsum. Nam sicut ad motum progressivum corporum, requiritur ut una pars moveatur ante aliam, & consequenter sit in diverso loco; ita ad motum simplicem quo gravia feruntur deorsum, requiritur ut una pars prius occupet unam partem loci, quām altera, & ut id quod per se moveatur tali motu, partim sit in termino à quo, & partim in termino ad quem: Ergo eadem est ratio de uno ac de alio.

68 Secunda etiam pars conclusionis quam negat Durandus in 4. dist. 20. qu. 3. ubi docet corpus Christi in Eucharistia non moveri etiam per accidens ad motum specierum, probatur ratione à D. Thoma indicatā. Nam corpus Christi continetur sub speciebus eo modo quo continetur substantia panis: Sed substantia panis ita continebatur, ut moveretur motis speciebus: Ergo pariter corpus Christi per accidens moveatur ad motum specierum, unde dicitur portari in processionibus, deferri ad infirmos, elevari à Sacerdotibus post consecrationem, & similia quae sine motu locali explicari nequeunt.

69 Observandum tamen est diligenter, quod cum species non inhāreant corpori Christi, sicut inhāabant substantiæ panis, inde fit ut licet substantia panis esset in loco ratione specierum, & reciparet motum in se, ad motum specierum, non tamen corpus Christi. Nam quod ita moveatur per accidens, ut in seipso recipiat motionem localem, debet etiam recipere terminum illius motus, scilicet ubi, seu presentia localem, ut patet in homine existente in navi, qui immotus manens in se, ita moveatur per accidens ad motum navis, ut recipiat in se terminum illius motus, scilicet ubi: Atqui corpus Christi in hoc sacramento, nullam habet præsentiam localem seu ubi, ut articulo praecedenti ostendimus, sed sacramentalem tantum, quae omnino invariata manet, quandis remaneant ædem species, quantumcumque aliunde localiter moveantur: Ergo quamvis corpus

Christi per accidens moveatur ad motum specierum, non tamen in se recipit motum localem, sed ille recipitur in solis speciebus.

Contra hanc secundam partem nostræ conclusio-70nis objici potest primò cum Durando: Corpus Christi in hoc sacramento, nec per se nec per accidens potest calfieri aut frigesceri, ad calefactionem vel frigescationem specierum, nec frangi ad illorum fractionem: juxta illud quod canitur in Prosa Missæ corporis Christi.

*Nulla rei sit scissura,
Signi tantum sit fractura,
Quæ nec status nec statuta
Signati minuerit.*

Et rursus. *

*A sumente non concisus,
Non confractus, non devisus,
Integer accipitur.*

Ergo nec corpus Christi potest dici moveri localiter ad motum specierum.

Sed facile respondeatur, negando consequentiam & paritatem. Nam sicut anima licet calefacto corpore, nullo modo calefiat, moto tamen localiter corpore, ipsa per accidens moveatur, ut docet D. Thomas 1. par. qu. 75. art. 1. ad 1. Ita corpus Christi, licet non calefiat, calefactis speciebus, his tamen localiter motis, per accidens moveatur; quia ad primum requiruntur, ut calorem & calefactionem in se recipiat; ad secundum verò sufficit ut sit contentum in eo quod per se moveatur.

Ad id quod dicitur de fractione, plures sunt qui admissio Antecedente, negant etiam consequentiam & paritatem, quia (inquit) divisio importat aliquam alterationem quæ non potest competere corpori Christi, prout est in hoc sacramento, sicut calefaction. Melius tamen respondeatur, negando Antecedens, nullum enim inconveniens est admittere corpus Christi propriè loquendo frangi secundum præsentiam sacramentalē quam habet sub speciebus panis: Apostolus enim 1. ad Corinthios 10. dum reficit institutionem hujus sacramenti, hunc modum loquendi usurpat, dicens: *Panis quem frangimus.* Et in professione fidei Berengarii, Canone Ego Berengarius de Consecratione, distinctione 1. sic dicitur: *Borde & ore profiteor, verum corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi in veritate manibus Sacerdotum traxi, frangi & fidelium dentibus ateri.* Item Sanctus Thomas qu. 77. sequenti art. 7. ad 3. hæc scribit: *Corpus Christi non manducatur in sua specie, sed in specie sacramentali..... & ideo non frangitur nisi secundum speciem sacramentalē.* Id reo & explicat Granados Tractatu 6. disp. 1. sectione 1. numero 11. his verbis: *Non dicitur frangi Christus Dominus, quasi in partes suis dividatur, sed quia totus à seipso separatur, cum species dividuntur. Cum enim ipse sit totus sub qualibet parte specierum, & dum species sunt continua, ipse quoque habeat præsentiam continuam sub illis, quando destruitur continuatio specierum; & una pars separatur ab altera, ob idque dicuntur propriæ accidentia divini & frangi, destruitur etiam continuatio præsentia Christi Domini; & ipse prout est sub una parte, se jungitur à seipso, prout est sub alia, & ad diversa loca deferitur; & ideo propriæ dicitur frangi & dividendi, non fractione que cadat supra partes ejus; sed supra totum ipsum; quatenus diversis partibus specierum adest, & ideo nullo modo derogat incorruptioni Christi.* Unde quando in Prosa Missæ de corpore Christi, Christus dicitur non concisus, non confractus, non devisus, hoc debet intelligi secundum esse naturale quod habet in propria specie, non verò de esse sacramentali quod habet in Eucharistia.

Dico secundū, Corpus Christi, prout est in hoc sacramento, nec agere nec pari potest actione corporeā

de Modo quo Christus est in Eucharistia. 227

porā. Ita communiter docent Theologi cum D. Thoma in frā qu. 81. art. 4. contra Nominales, afferentes omnem actionem tam corporalem quam spiritualem, quam potest habere corpus Christi ut in propria specie, posse etiam habere prout est in sacramento, passis & qualiter dispositis.

72 Probatur conclusio ratione fundamentali: Omnis actio & passio corporea requirit in agente & paciente extensionem localem & quantitatem: At corpus Christi in Eucharistia non est extensum localiter, sed in ea exigit modo indivisibili & inextenso: Ergo prout est in hoc sacramento, incapax est omnis actionis & passionis corporearum. Minor est certa de fide, Major vero ex eo patet, quod agentia corporea non agunt, nisi mediis potentias & organis, que non sunt proximè & formaliter apta ad agendum, sine quantitate & extensione locali.

73 Confirmatur: Nullum corpus potest naturali virtute agere in aliud, aut ab eo pati, nisi illud contingat, ut enim ait S. Doctor 1. p. qu. 35. art. 5. in fine corporis: *Nullum corpus agit, nisi tangendo vel movendo.* Sed corpus Christi prout est in Eucharistia, nec aliud tangere, nec ab alio tangi potest, quia contactus quantitatibus supponit extensionem localem utriusque corporis sese tangentis, ut patet: Ergo corpus Christi prout est in sacramento, neque agere potest in aliud corpus actione corporeā, neque ab alio corpore pati.

74 Confirmatur amplius: Actio transiens & passio recipiuntur in passo, unde fit ut necessariò recipiantur ad modum patientis, & consequenter participent modum existendi illius: Sed nulla actio vel passio corporea, potest habere modum existendi, qui competit corpori Christi in Eucharistia, cum in ea existat modo inextenso & indivisibili: Ergo corpus Christi, ut est in hoc sacramento, est incapax omnis actionis & passionis corporearum. Potest tamen in eo elicere actus intellectus, per scientiam beatam, vel infusam, subindeque actus voluntatis ad illos consequentes; cum intellectio & volitio non egeant necessariò ministerio sensuum, vel conformatio ad phantasmatum, ut patet in anima separata à corpore.

75 An vero in hoc sacramento sensationem aliquam externam, putā visionem, elicere possit, difficultas & controverbia est inter Theologos: Nominales enim, & quidam alii, id absolute concedunt. Mihi tamen afferendum videtur, id naturaliter esse impossibile: quia species necessariae ad operationes sensuum, sunt materiales, & naturaliter petunt extensionem, & ipsæ potentia sensitiva, cum sint organicæ, non possunt naturali virtute exire in operationem, sine eadem extensione in ordine ad locum; ex eo quod requirant contactum quantitativum medii, deferentis speciem ab objecto ad potentiam. Quia tamen extensio localis est solùm conditio in objecto visibili, & in oculo, videtur divinā virtute suppolibilis, ut dicemus articulo sequenti; ac proinde probabile & credibile est Christum in Eucharistia, oculo corporis videre supernaturaliter fideles qui ubi adiungunt, & que coram sacramento agunt, iuxta illud Sponsæ Cantic. 2. *Et ipse stat post parietem nostrum, respiciens per fenestrulas, prospiciens per cancellos,* speculum sacramentalium: alioquin si Christus sub speciebus Eucharisticis existens, nullam vitæ sensitivæ operationem exerceret, corpus Christi gloriosum & immortale, modo quodam mortuo in hoc sacramento existeret, & ibi esset quasi lapis, aut aliud insensibile.

Addo quod cum probabile sit, Christum è cœlo oculo corporis (sicut è terra ipsum vidit Stephanus stantem in cœlo) videre omnia que sunt & aguntur in terra; afferere etiam debemus, hanc visionem

per concomitantiam eidem in hoc sacramento existenti convenire, & ex sacramento illa omnia videare, ut rectè annotavit Serra hic art. 7. in fine.

Contra istam conclusionem, & præcipue contrahit id quod diximus, Christum in hoc sacramento esse incapacem omnis passionis corporearum, ab extinfecto agente illata, fieri potest hoc argumentum: Christus, ut est in hoc sacramento, potest mori: Ergo & pati. Consequentia videtur manifesta ex paritate rationis, eadem enim videtur ratio de passione & de morte. Antecedens vero expelsè docetur à D. Thoma in frā qu. 81. artic. 4. ubi afferit, quod si hostia consecrata mansisset tempore passionis, quando Christus moriebatur in cruce, mortuus etiam fuisset in hostia. Ergo iuxta doctrinam Divi Thomæ, Christus ut est in hoc sacramento, potest mori.

Respondeo, concilio Antecedente, negando consequentiam & paritatem, quia ut ibidem discurrevit S. Doctor: *Corpus Christi idem in substantia est in hoc sacramento & in propria specie, sed non eodem modo.* Nam in propria specie contingit circumstantia corpora per proprias dimensiones, non autem prout est in hoc sacramento; & ideo quidquid pertinet ad Christum secundum quod in se est, potest attribui ei, & in propria specie & in sacramento existenti; sicut vivere, mori, dolere, animatum esse, & cetera hujusmodi. *Quicumque vero conveniunt ei per comparationem ad corpora extinfecta, possunt ei attribui in propria specie existenti, non autem prout est in sacramento: sicut irrideri, confundi, crucifigi, flagellari, & cetera hujusmodi.* Et rursus, cum sibi primo loco objecisset, quod Christus, ut est in hoc sacramento, non potest pati: Ergo nec mori. Respondeo, negando consequentiam & paritatem: *Quid (inquit) passio convenit corpori passo per comparationem ad agens extinfectum, & ideo Christum, secundum quod est sub hoc sacramento, pati non potest, potest solum mori.*

Adverte tamen, quod quando dicitur, Christum ut est in Eucharistia possere mori, hoc non debet intelligi de morte ipsi illata, prout est in hoc sacramento, cum enim in eo, modo inextenso & indivisibili, subindeque impassibili, existat, non potest in eo statu, ipsi ab aliquo agente extinfecto mors inferri: Sed de morte illata ipsi ut existenti in propria specie: cum enim idem numero sit corpus Christi sub utroque statu, eo ipso quod moreretur in propria specie, consequenter etiam vel concomitante, ut in hoc sacramento mori deberet.

ARTICULUS V.

An repugnet de potentia absoluta oculum corporeum elevari ad videndum corpus Christi in sacramento?

D Uplex est oculus: alter corporalis, propriè di-79ctus; aliter spiritualis, nimirum intellectus, qui metaphoricè & per similitudinem dicitur oculus. Sic ad Ephes. 1. fideles dicuntur habere oculos illuminatos fidei. Et D. Bernardus serm. 2. de Epiphania, fidem appellat oculatam, eamque lynceos habere oculos affirmat: *Videte (inquit) quam oculata sit fides, quam lynceos oculos habeat diligenter confidere.* Si sermo sit de oculo corporeo, certum & indubitatum esse debet, ipsum non posse naturaliter videre Christum, existentem in Eucharistia sacramento; quia nullum objectum potest naturaliter videri, nisi similitudinem sui diffundere possit per medium in potentiam: corpus autem Christi, ut in sacramento existens speciem sui per medium diffundere nequit, de potentia saltem ordinaria; tum quia non potest agere ad extra, ut articulo præcedenti

denti ostendimus: tum etiam, quia haec emissio exigit naturaliter extensionem, & contactum quantitativum medi, quae non competit corpori Christi in Eucharistia. Si vero de oculo spiritus, scilicet intellectu, loquamur, docent communiter Theologi contra Ocham & Gabrielem, corpus Christi, prout est in Eucharistia, non posse cognosci naturaliter ab intellectu humano, corpori coniuncto: quia intellectus viatoris nihil potest naturaliter cognoscere, nisi quod sensus percepit, naturalis quippe modus intelligendi ipsius, pro hoc statu, est per species à sensibus desumptas, unde nihil potest esse in intellectu, quin prius fuerit in sensu: Sed corpus Christi sacramentaliter existens, non est naturaliter sensu perceptibile: Ergo nec intellectu humano, corpori coniuncto.

80. Afferunt etiam Theologi contra Scotum, nullum intellectum creatum, etiam angelicum, posse naturali virtute cognoscere modum praesentiae sacramentalis, quo corpus Christi existit in Eucharistia; quia hic modus est supernaturalis quoad substantiam, ut art. 2. ostendimus; unde sicut unio hypostatica, gratia, & reliqui habitus supernaturales non sunt naturaliter cognoscibiles ab intellectu creato; ita nec modus ille praesentiae sacramentalis. Quare licet dæmon non videat substantiam panis in Eucharistia, non tamen statim inferre potest, adesse corpus Christi realiter in tali sacramento, quia illa substantia, eti ordinis naturalis, potest divinitus Dæmoni occultari, quemadmodum in Tractatu de Incarnatione disp. 2. art. 2. diximus, quod quamvis Angelus non videat in humanitate Christi substantiam propriam & creatam, non potest tamen (seclusa revelatione Dei, qui illi manifestet humanitatem in verbo subsistere) certe & evidenter cognoscere humanitatem Christi ad incretam Verbi substantiam elevatam esse; quia rationabiliter dubitare potest, an Deus, utendo potentiam suam absolutam, substantiam creatam & propriam humanitatis Christi ipsi occultet, sive concursum ad illam cognoscendam deneget.

81. Demum exploratum est apud omnes, praesentiam sacramentalis corporis Christi in Eucharistia, posse supernaturaliter cognosci per fidem, vel per scientiam insufsum, aut per visionem beatam. Unde S. Thomas hic art. 7. Corpus Christi secundum modum essendi quem habet in hoc sacramento, neque sensu, neque imaginatione perceptibile est, sed intellectu, qui dicitur oculus spiritualis. Percipitur autem diversimode à diversis intellectibus. Quia enim modus essendi quo Christus est in hoc sacramento, est penitus supernaturalis, à supernaturali intellectu, scilicet dævino, secundum se visibilis est, per consequens ab intellectu beato, vel Angeli, vel hominis, qui secundum participatam claritatem divini intellectus videt ea qua supernaturalia sunt, per visionem divine essentia: ab intellectu autem hominis viatoris non potest conspiciri nisi per fidem, sicut & casera supernaturalia. Solùm ergo difficultas est & controversia inter Theologos, an sicut oculus mentis, scilicet intellectus, potest supernaturaliter evehiri ad videndum corpus Christi in Eucharistia, visione spirituali & intellectiva; ita oculus corporis ad illud intuendum visione corpoream & sensitivam, de potentia Dei absoluta, elevari possit?

Negant Capreolus, Paludanus, Joannes à S. Thoma, Suarez, Granado, & alii. Affirmant Soto, Nunno, Sylvius, Marcus à Serra, Martinez à Prado, Vazquez, Valentia, Conink, & alii plures.

§. I.

Hec sententia ut probabilior eligitur.

Dico igitur, oculum corporeum supernaturaliter elevari posse ad videndum corpus Christi ut

existens in sacramento, non tamen ad videndum ipsum modum quo in eo existit supernaturaliter.

Probatur primò ex D. Thoma h̄c art. 7. ad 2. ubi 82 h̄c scribit: *Oculus Christi videt seipsum sub sacramento existentem, non tamen potest videre ipsum modum essendi quo est sub sacramento, quod pertinet ad solum intellectum; nec tamen est simile de altero oculo glorioso, quia etiam oculus Christi est sub hoc sacramento, in quo non conformatur ei oculus gloriosus.* Ergo juxta D. Thomam nulla est implicatio in hoc quod corpus Christi dicatur posse videri in hoc sacramento oculo corporeo.

Respondet primò Capreolus, non esse sic legen-83 dum, sed alio modo, scilicet, *Oculus Christi videt seipsum sub sacramento existentem, quantum pertinet ad intellectum.* Verum, ut notat Soto, Capreolus incidit in mendosum codicem, nam in omnibus emendatis editionibus Summae Divi Thomae, non solùm in Romana, sed etiam in Parisiensi, Lugdunensi, Colonensi, & Antverpiensi, verba praedicta leguntur.

Respondent alii, hunc locum D. Thomae ita esse explicandum, ut hoc quod dicit, *sub sacramento*, non sit jungendum cum objecto, sed cum subjecto, & sensu sit, quod Christus sub sacramento, videt seipsum existentem, non tamen sub sacramento, sed in propria specie.

Verum hæc expofitio nimis violenta est, & aper-84 tè repugnat menti S. Doctoris: Tum quia argumentum cui responderet, non patitur hanc solutionem, sic enim arguit: *Oculus Christi videt seipsum, ut est in hoc sacramento: Ergo & quilibet oculus, ubi manifeste, ly sub sacramento, tenet se ex parte objecti.* Tum etiam, quia hæc solutio non esset ad propositum, non enim in articulo queritur utrum Christus possit videre, sed utrum possit videri. Addo quod D. Thomas concedit oculo Christi quod negat aliis: Sed negat aliis quod possint ipsum videre in hoc sacramento, de hoc enim est quæstio: Ergo id oculo Christi concedit.

Dices, quare corpus Christi, ut existens in sacramento, potius ab oculo ipsius Christi, quam ab aliis videntur?

Respondeo hujus rationem videri satis difficultem, 85 posse tamen duplē assignari. Prima est, quia oculus Christi, licet non sese videat naturaliter, sed supernaturaliter, exigit tamen ex eo quod possit videtur sub sacramento, supernaturaliter sese videare, quod tamen non exigit alter oculus, etiam glorificatus; sicut enim hoc ipso quod cogitatio, mea est, debeo eam cognoscere, eti non possit ab alio cognosci; ita similiter exigit oculus Christi seipsum videtur, ut in sacramento, hoc ipso quod ipsem est in sacramento. Unde S. Thomas in 4. dist. 10. qu. 2. art. 4. quæstiunc. 1. ad 1. ait: *Si oculus Christi esset extra species sacramenti, non videret substantiam suam intra species contentam.*

Aliam rationem tradit Soto in 4. distinctione 11. 86 qu. 1. art. 7. ubi ait, quod licet Christus in sacramento non possit multiplicare species per medium, potest tamen illa multiplicare per seipsum: ut autem videri possit ab oculo existente extra sacramentum, species visibilis multiplicare deberet per medium, sicut illas ad talem oculum emittere, quod non requiritur ut videri possit ab oculo, qui etiam est sub sacramento, sed sufficit, ut illas per seipsum multiplicet, sicut talero oculum emittat.

Probatur secundò conclusio ratione fundamen-87 tali. Potentia cognoscitiva potest saltem divinitus omnia percipere quæ continentur intra latitudinem sui objecti specificativi: Sed quamvis corpus Christi, ratione modi essendi sacramentalis, non continetur intra objectum visus, bene tamen ratione sui,

de Modo quo Christus est in Eucharistia. 229

fui, cum habeat ibi suum colorem: Ergo quamvis oculus corporeus non possit elevari a Deo ad videndum modum supernaturalem & miraculosum quo corpus Christi est in Eucharistia, bene tamen ad conspicieendum ipsum Christi corpus in ea existens.

88 Respondent Adversarii, quod licet corpus Christi, ut existens in Eucharistia, sit coloratum, subindeque intra objectum specificativum potentiae visivae, quia tamen non est intra objectum proportionatum illius, eò quod ibi non sit extenso modo, & extensio localis sit conditio sine qua objectum visibile a visu percipi nequit, non potest etiam supernaturaliter videri ab oculo corporeo.

89 Sed contra primò: Deus ut in se est, quamvis non sit objectum proportionatum nostri intellectus, potest tamen ab illo attingi supernaturaliter, ex eo quod contineatur intra objectum specificativum ipsius: Ergo similiter, quamvis corpus Christi, ut existens in sacramento, non sit objectum proportionatum visus, & ideo non possit naturaliter ab eo percipi, eo tamen ipso quod est intra objectum specificativum ipsius, potest supernaturaliter ab eo attingi.

90 Secundò quamvis juxta modum connaturalem agendi visio fiat per species extensas & ab objecto extenso missas, non videtur tamen negandum, quia de potentia absoluta oppositum fieri possit; vel quia Deus seipso immediate producit speciem in oculo, vel quia cum extensio sit solum quedam conditio & modificatio objecti, non minus a Deo suppleri poterit, quam aliae conditiones, verbi gratia approximatio; nam D. Stephanus è terra Christum vidiit stantem in caelo, & Beati in caelo, non obstante opacitate terræ, poterunt videre damnatos in inferno existentes.

91 Addunt aliqui, quod sicut quando res aliqua conspicitur in speculo, imago illius non est per partes extensa in speculo, prout res ipsa appareat, quia immo imago totius objecti est in qualibet parte & puncto speculi; ita quamvis Christus sit in sacramento, modo indivisibili & inextenso, & totum in toto, ac totum in qualibet parte, nihilominus potest, saltem divinitatem, repræsentari oculo corporeo per aliquam speciem; præsertim, quia licet tale corpus existat indivisibiliter in ordine ad locum, est tamen divisibile in ordine ad se, & habet extensionem integram partium in se, ut magis patebit ex solutione objectionum.

92 Probatur tertio conclusio evertendo præcipuum fundamentum Adversariorum: Si quid impediret, quominus corpus Christi in sacramento existens posset videri oculo corporeo, maximè quia deberet videri modus quo ibi existit; quod videtur impossibile, cum modus ille sit supernaturalis, spiritualis, & omni ex parte indivisibilis: Sed haec ratio non obstat: Ergo &c. Major est unum ex præcipuis fundamentis Adversariorum, præsertim Suaris, qui hic disp. 53. sect. 2. sic discurrit: Si videtur corpus Christi sub speciebus: Ergo formaliter & per se videtur ut sub eis præsens: Ergo videtur præsentia quam sub illis habet, quia hoc est formalis ratio existendi ibi; non potest autem per se videri aliud quod quasi concretum, quin simul per se videatur forma, quâ formaliter constituitur. Minor vero suadetur: Quantumvis enim duo jungantur, potest unum attingi sine alio, quando unum ex illis non pertinet ad ejus objectum: Sic viso colore pomi, non videtur ejus odor, vel sapor: sic Beata Virgo, & Apostoli Christum in terris existentem oculo corporeo videbant, & tamen divinam ejus subsistentiam & existentiam visu corporeo non cernebant, sed duntaxat cognitione supernaturali fidei illum cognoscebant. Item ipse Christus, cum penetravit iunis, vel lapidem sepulchri, verè seipsum

videbat, ut erat penetrativè in lapide, vel in loco januarum, & tamen non videbat oculo corporeo modum supernaturalem quo ibi penetrativè erat: Ergo similiter poterit oculus corporeus divinâ virtute videre Christum in sacramento existentem, absque eo quod modum ipsum quo existit intueatur. Unde D. Thomas supra relatus: *Oculus Christi videt seipsum sub sacramento existentem, non tamen potest videre ipsum modum essendi quo est sub sacramento, quod pertinet ad solum intellectum.*

Dices, Si oculus corporeus videret corpus Christi, ut existens in sacramento, & tamen modum quo in eo existit non perciperet, unum ab alio abstraheret; potentia enim cognoscens unum, non cognito alio sibi conjuncto, dicitur abstrahere seu præscindere unum ab alio: Sed potentia visiva, cum sit corporea & immersa materie, abstractiva non est, ut docent Philosophi: Ergo oculus corporeus non potest videre corpus Christi, ut existens in sacramento, nisi etiam ipsum modum quo ibi existit, videat.

Respondeo negando sequelam Majoris & distinguendo probationem illius: Potentia cognoscens unum, non cognito altero sibi conjuncto, abstrahere dicitur, si illud quod non cognoscitur pertinet ad objectum potentiae, concedo: si non pertinet ad illius objectum, nego. Sic enim quando visus percipit colorem pomi, non percipiendo ejus odorem, non dicitur abstrahere unum ab alio, quia odor pomi ad objectum potentiae visivæ non pertinet. Ita pariter, licet oculus corporeus videret supernaturaliter Christum in sacramento existentem, non viso modo supernaturaliter quo ibi existit, non dicetur abstrahere unum ab alio, quia talis modus, cum sit spiritualis, & incorporeus, intra objectum potentiae visivæ non continetur.

S. II.

Solvuntur Objectiones.

Obijices primò: Nullum objectum potest videri sine specie: Sed nulla potest dari species representans corpus Christi ut in sacramento existens: Ergo non potest ut ibi existens videri oculo corporeo. Major docetur communiter à Philosophis, Minor probatur. Corpus Christi est in sacramento, modo indivisibili & inextenso: Sed nulla species sensibilis potest repræsentare objectum existens modo indivisibili & inextenso, quia omnis species sensibilis, cum sit materialis, debet esse extensa & divisibilis: Ergo nulla potest dari species representans Corpus Christi, ut in sacramento existens.

Respondeo, datâ Majori negando Minorem; & ad ejus probationem dico quod species divisibilis repræsentare nequit objectum indivisibiliter existens, si existat indivisibiliter tam in ordine ad se, quam in ordine ad locum; secùs vero si existat indivisibiliter tantum in ordine ad locum, & sit divisibile in ordine ad se; unde cum objectum carens extensione locali possit habere extensionem integralem partium in se, ut de facto habet corpus Christi in Eucharistia, per speciem divisibilem oculo corporeo repræsentari potest.

Dices, Esto corpus Christi, ut in sacramento existens, videri possit per speciem extensam & divisibilem, non potest tamen ut ibi existens, talem speciem emittere, & per medium in potentiam diffundere, cum talis emissio & diffusio speciei exigat extensionem & contactum quantitatuum mediū, quae non competit corpori Christi in Eucharistia: Ergo licet ut ibi existens, per speciem extensam & divisibilem repræsentari possit, nihilominus videri nequit oculo corporeo.

98 Respondeo, dato Antecedenti, negando Consequentiam, quia, ut suprà dicebamus, est corpus Christi, ut in sacramento existens, talem speciem emittere, & in sensum immittere nequeat, illa tamen potest immediate produci à Deo in oculo; vel Deus potest in objecto supplere defectum extensionis localis, cùm illa sit conditio solum extrinseca, nec redandet in rationem formalem objecti, sicut extensio integralis partium in se.

99 Instabis: Solum sensibile proprium de absoluta Dei potentia non potest videri, sed requiritur concursus sensibilis communis, quem Deus supple non potest, quia non est purè effectivus, sed etiam formalis; eò quod modificat speciem sensibilis proprii: Atqui extensio in ordine ad locum, est sensibile commune, ut docent Philosophi in libris de anima: Ergo Deus non potest supplere defectum extensionis localis in objecto visibili.

100 Respondeo negando quod sensibile proprium de absoluta Dei potentia non possit videri, sine concurso sensibilis communis; siquidem nihil deest sensibili proprio quod pertineat ad rationem objecti: modificatio enim sensibilis communis non requiritur ut objectum habeat absolutum rationem objecti, sed ut fiat objectum proportionatum potentiae; unde cùm Deus possit potentiam elevare ad objectum impropportionatum, non est necesse quod suppleat hujusmodi modificationem. Sicut approximatio & indistinctia necessaria est ut agens modo connaturali agat; sed quia interdum elevatur supra modum agendi connaturalem, & agere potest in distans, non est necesse ut Deus suppleat eam modificacionem & conditionem indistinctae, quae non requiritur ad agendum absolutum, sed ad agendum connaturaliter. Sicut etiam licet certa quedam proportio aut distinctia inter potentiam & objectum requiratur, ita ut non possit connaturaliter objectum immediatè supra sensum positum efficere sensacionem, attamen de potentia Dei absoluta id non videatur negandum. Quis enim neget Christum dum lapidem vel fores penetraret, lapidem vel januam vidisse, aut oculum Beati, si aliquod corpus penetraret, tale corpus visurum: quia scilicet hujusmodi modificatio necessaria est solum ut objectum sit proportionatum. Idem dicendum in proposito, nimirum quod modificatio sensibilis communis requiritur solum ut objectum possit videri connaturaliter, & si desit haec conditio, nihilominus poterit objectum de absoluta Dei potentia videri, neque necessarium est talem modificationem à Deo suppleri.

101 Objicies secundò: Si oculus corporeus posset elevari à Deo ad videndum corpus Christi ut existens in Eucharistia, maximè quia illud, cùm sit coloratum, continetur intra objectum specificativum potentiae visivae: Sed haec ratio non valet: Ergo ruit præcipuum fundamentum nostræ sententiae. Major patet ex suprà dictis, Minor probatur. Color & alia accidentia corporis Christi sunt in sacramento ad modum substantiae: Ergo sunt insensibilia, sicut ipsa substantia: Ergo licet corpus Christi, ut existens in Eucharistia, coloratum sit, nihilominus oculo corporeo videri nequit, etiam de absoluta potentia.

102 Respondeo, concessa Majori, negando Minorem: & ad ejus probationem dicendum quod omnia accidentia corporis Christi in Eucharistia, sunt ad modum substantiae, eo sensu quod sunt modo indivisibili, non vero modo invisibili; nam inseparabile est à colore quod sit visibilis, cùm id essentialiter habeat ex eo quod sit objectum sensus, & qualitas sensibilis, sicut inseparabile est à quantitate, quod habeat extensionem partium in ordine ad se.

Quando & quomodo corpus Christi definit esse in hoc sacramento?

ARTICULUS VI.

103 Ico primò: Corpus Christi definit esse sub speciebus sacramentalibus, quando defitura fuissest propria illarum substantia.

Probatur breviter: Christus succedit speciebus, loco propriae substantiae: Ergo non ante definit sub illis, quam defitura fuissest propria substantia.

Confirmatur: Deus nunquam se subtrahit à rebus, nisi res ipsae talem subtractionem poscant, nam ut ait Apostolus ad Rom. 11. *Dona Dei sunt sine partititia*: Sed praesentia Christi sub speciebus panis & vini, est maximum donum hominibus concessum: Ergo nunquam à speciebus illis se subtrahit, nisi ipse hanc subtractionem poscant, quod solum tunc contingit, quando defitura fuissest propria illarum substantia. Unde erronea est, & à Gregorio XI. ut refertur in directorio Inquisitorum, damnata aliquorum sententia, qui dicunt, definere Christum sub sacramento, quando in aliquem locum immundum projicitur; cùm enim corpus Christi sit in hoc sacramento impassibiliter, nullam contrahit in his casibus in seipso immunditiam, ut rectè ait Sanctus Thomas in 4. dist. 9. qu. 1. artic. 2. quæstiunc. 1. ad 3.

Ex his inferes, nunquam definere corpus Christi sub speciebus, nisi succedente aliâ substantiâ, à pane & vino diversâ. Nam Christus (ut diximus) non definit sub speciebus, nisi quando defitura fuissest propria substantia: At propria substantia nunquam defitura fuissest, nisi alia genita fuissest; quia naturaliter nunquam corruptitur unum, quin generetur aliud specie diversum; nulla enim alteratio corruptens individuum unius speciei, disponit ad generationem alterius ejusdem speciei, ut experientia constat: Ergo non definit corpus Christi sub speciebus, nisi sub illis succedat alia substantia, à pane & vino specie diversa, puta acetum, loco substantiae vini, aut vermes, loco substantiae panis.

Dico secundò: corpus Christi non definere esse sub speciebus, per transubstantiationem sui in substantiam subsequentem.

Probatur: Quod convertitur in aliud per transubstantiationem, definit simpliciter esse, ut patet de substantia panis, conversa in corpus Christi: Sed corpus Christi non definit simpliciter esse in se, per hoc quod definit esse sub speciebus, quia adhuc remanet in celo: Ergo corpus Christi non definit esse sub speciebus, per transubstantiationem sui in substantiam subsequentem.

Confirmatur: Inter defitionem corporis Christi, & incöceptionem alterius substantiae, non est aliqua connexio, cùm ex vi defitionis illius, non magis incipiatur esse una substantia, quam alia: Ergo corpus Christi non definit esse per conversionem in aliam substantiam.

Dico tertio: corpus Christi non definere esse sub speciebus per annihilationem, aut per solam privatitudinem loci mutationem, sed per defitionem quandam substantialem, innominatam.

Ratio hujus conclusionis est, quia cùm corpus Christi non definit esse sub speciebus per actionem conversivam sui in aliam substantiam, ut conclusione precedentis ostensum est, consequenter habet definere per cessationem illius influxus quo possum fuerat sub speciebus panis, & quo sub illis conservabatur: unde sicut non fuerat ibi possum per creationem, aut productionem simpliciter, quia corpus Christi præsupponebatur existere simpliciter.

pliciter ante consecrationem; neque per actionem adductivam, ut praecedenti disputatione dictum est, sed per aliquem influxum substantialem; ita non definit esse sub speciebus, per annihilationem, quae opponitur creationi, neque per solam privativam loci mutationem, quae opponitur actioni adductivae, sed per aliquam definitionem substantialem; quia cessatio influxus substancialis, non potest non esse substancialis desitio.

107 Dixi autem, hanc definitionem substantialem esse innominata: neque enim potest vocari corruptio, Tum quia corpus Christi, cum sit jam gloriosum, est omnino incorruptibile: Tum quia corruptio propriè dicta sit per hoc quod uia forma succedit in locum alterius in eadem materia; nulla autem forma succedit in materia corporis Christi, alias sequeretur Christum toties moti, quoties definit esse sub speciebus, contra illud Pauli ad Roman. 6. *Christus resurgens ex mortuis jam non moritur.* Vocatur ergo desitio substancialis tantum secundum quid, quia sicut per transubstantiationem corpus Christi non acquirit esse simpliciter, ita per cessationem hujusmodi transubstantiationis non amittit esse simpliciter.

DISPUTATIO VI.

De accidentibus Eucharisticis.

Ad questionem 77. D. Thome.

CUM in conversione Eucharistica tota substantia panis & vini, in corpus & sanguinem Christi transmutetur, remanentibus duntaxat accidentibus; postquam cum S. Doctore de mirabili illa transubstantiatione, & de modo quo Christus per illum est in Eucharistia, disputavimus, superest ut de ipsis accidentibus Eucharisticis differamus, pluresque quae circa illa occurrunt difficultates, breviter resolvamus.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum accidentia Eucharistica sint sine subjecto substanciali?

Accidentia panis & vini in Eucharistia remaneant, facta conversione totius substantiae panis & vini in corpus & sanguinem Christi, non solum fide divinâ certum est, & à Tridentino definitum, sed etiam sensibus ipsis notum; videmus enim in hostia consecrata albedinem, gustamus saporem, tangimus figuram &c. Constat autem sensus non posse decipi circa proprium sensibile debitè applicatum. Verum gravis difficultas est, an hujusmodi accidentia, quae ante consecrationem substantiae panis & vini, ut subjecto quod, inhaerent, facta consecratione, & transmutatione substantiae panis & vini in corpus & sanguinem Christi, sine subjecto substanciali remaneant? Dixi sine subjecto substanciali, quia accidentia Eucharistica subjectantur in quantitate, ut articulo sequenti contra Nominales dicimus. Hoc præmisso, pro resolutione difficultatis, & declaratione ac defensione Catholicæ veritatis contra haereticos

Dico breviter, accidentia Eucharistica esse sine subjecto substanciali.

Conclusio est certa de fide, & definita in Concilio Constantiensi, sess. 8. contra Joannem Hus, qui hoc fidei dogma negabat, dicebatque quod fingere accidentia sine subjecto, erat blasphemare in Deum, scandalum Theol. Tom. V.

lizare sanctos, & illudere Ecclesias, per verba accidentis. Similia dicunt Calvinistæ, & unum ex præcipuis argumentis quibus probare contendunt impossibilem esse veram & realem existentiam corporis Christi in Eucharistia, sumitur ex eo quod accidens nequit sine subjecto existere; ut in disputatione processuali art. 12. retulimus. Unde oppositum vocant inventum & commentum Innocentii III. in Concilio Lateranensi; ubi haec Catholica veritas sancta fuit, nec non in Tridentino sess. 13. can. 2. potest que breviter suaderi, convellendo præcipuum haereticorum fundamentum. Nulla enim est contradictione quod accidentia sint separata ab omni subiecto: Ergo id potest affirmari de accidentibus Eucharisticis. Consequentia est evidens. Antecedens verò patet primò ex solutione objectionum. Secundò constat ex SS. Patribus: Basilius enim homil. 6. in Hexameron, docet primâ die creatam esse lucem per se subsistentem, & ab omni subiecto separatam. Primo die (inquit) ipsa natura lucis producita est, quarto autem die Solis corpus, ut esset illi primogenita luci ve hiculum, est conditum. Et infra: Itaque nemibi dixeris fieri haec non posse, ut lux à corpore Solis separetur. Neque enim ego lucis à Solis corpore separationem mibi ac tibi possibilem esse dico; sed afferendum esse censeo, quae mentis sola agitatione, cogitationeque disparari à se possunt, ea re ipsa se jungi facultate Creatoris utriusque natura posse. Idem docet Nazianzenus oratione novo die Dominico, & Theodoretus in questionibus super Genesim, qu. 14. & 16. Ergo ex SS. Patribus nulla est repugnantia vel contradicatio, quod accidentia sint separata ab omni subiecto, & careant inherentiâ actuali.

Idem probari potest argumento desumpto ex mysterio Incarnationis, quod disp. processuali art. 7. insinuavimus. Inherentiâ enim actualis se habet ad accidens, sicut subsistentia ad substantiam; sicut enim subsistentia compleat substantiam, sic inherentiâ actualis compleat accidens; item non minus est de ratione substantiae & naturæ complete per se subsistere, & propriâ subsistentiâ terminari, quam de ratione accidentis alicui subiecto inhærente: Sed non obstante hac exigentiâ naturali quam habet substantia ut per se subsistat, & propriâ subsistentiâ terminetur, potest divinitus, propriâ & connaturali subsistentiâ privari, & subsistere in alieno supposito, ut patet in humanitate Christi, spoliata propriâ subsistentiâ & in supposito verbi divini subsistente: Quidni ergo similiter poterit accidens supernaturaliter, & de potentia Dei absoluta, carere inherentiâ sibi propriâ & connaturali, & ab omni subiecto separatum existere?

Potest etiam suaderi conclusio ratione D. Thomæ 4. hic art. 1. ubi sic discurrit: Accidentia Eucharistica non inherent substantiae panis & vini, cum illa definetur per consecrationem, ut disp. 4. ostendimus: neque etiam corpori Christi, alias corpus Christi in Eucharistia esset alterabile, corruptibile, & localiter extensum; neque aeri circumstanti, tum quia hujusmodi species non sunt ubi est aëris circumstantes; quandoquidem ad motum aëris ipsæ non moventur: tum etiam quia non potest idem accidens de uno subiecto transire in aliud, cum accidentia trahantur & individuationem accipiant à subiecto: Ergo nullum subiectum substanciali excogitari potest, cui accidentia Eucharistica inhærent; subindeque dicendum est, illa sine subiecto substanciali existere.

Objicies primò: Minor est dependentia materiæ 5 primæ à forma substanciali, quam accidentis à subiecto: Tum quia accidens individuat à subiecto, unde mutato subiecto non est idem numero accidens; materia autem prima non individuat à forma, quia potius illam individuat: Tum etiam quia

quia materia prima non est entis ens, sicut accidens, sed est ens per se, unde essentialiter non dependet ab alia, sicut accidens: Sed materia non potest, etiam de potentia absoluta, esse sine forma substantiali, ut docent nostri Thomistae in Philosophia: Ergo à fortiori accidens non potest divinitus sine subjecto existere.

- 6 Respondeo quod licet in aliquibus, accidens magis dependeat à subjecto, quam materia prima à forma, tamen in ordine ad existendum, major est dependentia materiae primæ à forma, quam accidentis à subjecto; quia ut ostendunt Thomistæ in Physica, materia prima seclusa forma substantiali, non est in determinata specie perfecta & completa, caroque propriæ existentiæ, quam emendicat à forma, unde impossibile est quod sine illa existat; accidens autem non secundum se est in determinata specie, & habet propriam existentiam, atque ita independenter ab actuali inherenteria potest existere.
- 7 Objectiones secundò: Deus non potest supplerre causalitatem cause materialis, ut communiter docent Theologi, cum illa causalitas imperfectiōnem Deo repugnantem essentialiter importet: Ergo non potest facere quod accidens sine subjecto existat.
- 8 Respondeo quod licet Deus non possit supplerre vicem cause materialis in eodem genere, quasi & ipse fiat causa materialis, recipiendo in se formam substantialiem vel accidentalem, aut intrinsecè compenendo aliquid totum; id tamen potest in genere cause efficiens. Unde quando Deus dicitur sustentare accidentia Eucharistica, non est existimandum quod concurredit materialiter & subjective; id enim nimis imperfectionis est, quam ut Deo tribui possit, sed sustentat efficienter, quatenus supplet per efficientiam id quod de concurso materiali desideratur. Quomodo autem id præstet, an per solam manutentiam, vel per alicujus modi existendi per se communicationem art. 3. dicemus.
- 9 Objectiones tertii: Si accidentia panis & vini manent in Eucharistia sine subjecto substantiali, essent in statu violento, cum accidens connaturaliter petat inherenter subjecto: Sed hoc dici nequit: Ergo nec illud.
- 10 Respondeo negando sequelam Majoris: In qualibet enim re creata est duplex inclinatio naturalis: una ad bonum sibi proprium, & altera ad obedientium suo creatori; ex quibus haec posterior, potius est, & naturalior, ac vehementior, ideoque prior inclinatio quodammodo isti cedit; sicut inclinatio particularis cuiuslibet partis respectu boni proprii, cedit inclinationi quam habet ad bonum commune: Quia ergo existentia accidentium sine subjecto substantiali in Eucharistia, est conformis huic secundæ inclinationi, quamvis sit contra primam, accidentia Eucharistica non sunt in statu violento.

ARTICULUS II.

An quantitas panis & vini sit aliorum accidentium subjectum?

O Stendimus articulo precedenti, accidentia Eucharistica carere subjecto substantiali, nullique inherenter substantiae: nunc breviter discutiendum est, an illa subjectetur in quantitate, illaque sola existat per se? Hoc enim negant aliqui Nominales, existimantes omnia accidentia esse sine subjecto & existere per se; quia nimirum arbitrantur, quantitatem non distingui ab ipsi substantia, & quodlibet accidentis habere suam quantitatem: quæ principiæ omnino ruinosa sunt, & à Philosophia Peripatetica & Tho-

mistica penitus aliena. Unde

Dico breviter: Accidentia Eucharistica, ut color, sapor, & odor panis & vini consecrati, in quantitate subjectantur; idque ex vi miraculi quo conservatur quantitas separata à substantia panis & vini absque novo miraculo. Ita D. Thomas hic art. 2. ubi in arguendo *sed contra*; rationem istam infundat. Illa accidentia subjectantur in quantitate, quæ ad divisionem illius sunt divisibilia: Atqui accidentia Eucharistica, ut color, sapor, & odor panis & vini consecrati, sunt divisibilia ad divisionem quantitatis: Ergo in ea subjectantur. Minor experientia patet, Major vero ex eo suadetur quod qualitas secundum se non minus caret partibus, quam substantia, easque subinde emendicat à quantitate; Ergo ubicumque invenietur qualitas divisibilis, sive quodlibet aliud accidens, erunt divisibilia beneficio quantitatis: Sed non possunt divisibilitatem hanc & partes à quantitate recipere, nisi ei uniantur & insint: Ergo illa accidens subjectantur in quantitate, quæ ad divisionem illius sunt divisibilia.

Probatur secundò conclusio ex eo quod juxta hanc sententiam, quæ asserit accidentia Eucharistica in quantitate subjectari, salvatur primò connaturalis modus existendi reliquorum accidentium, cum omnia accidentia corporea connaturaliter inharent quantitati, ut proximo & immediato subjecto. Secundò salvatur connaturalis modus agentis agentium naturalium, dum in accidentia consecrata agunt, educendo ex ipsa quantitate, ut ex proximo & sufficienti subjecto accidentia quæ in ea producuntur; cum in contraria sententia fatendum sit à solo Deo illa produci per creationem independenter à subjecto: Quis autem dicat, cum ignis holiam aut vinum consecratum calefacit, non ignem, sed solum Deum hujusmodi calorem producere? Tertiò salvatur connaturalis modus quo unum accidentis expellit suum contrarium in hoc sacramento, quia dum in eandem quantitatem inducitur unum contrarium, per naturalem incompossibilitatem expellitur aliud. Quam formalem expulsionem per physicam incompossibilitatem salvare non potest contraria sententia, quæ nullum admittit commune subjectum, sub quo tantum naturalis incompossibilitas exerceri potest: unde recurrere debet ad extrinsecam voluntatem Dei destruentis aut remittentis unum contrarium, quando aliud intenditur, absque physica exigentia ipsorum: cum ergo non sint multiplicanda miracula sine necessitate, dicendum est quantitatem in hoc sacramento esse subjectum reliquorum accidentium.

Quod adhuc argumento à posteriori & ab experientia defuncto, confirmari potest. Nam experientia constat, alia accidentia, putè colorem, saporem, odorem panis & vini, uniri inter se: Sed non immediatè, per modum actus & potentie, cum inter ista accidentia non sit major ratio cur unum potius habeat rationem actus, quam potentie: Ergo uniuertur in aliquo tertio, quod non potest esse aliud, quam quantitas, quæ quia inter accidentia corporea primum tenet locum, & est prima dispositio materiæ, maximè accedit ad genus cause materialis, unde comparatur ad alia accidentia corporea tanquam subjectum: ex quo fit, quod semel posito, quantitatem non esse in aliquo subjecto, sed per se subsistere, debeat dici subjectum quod hujusmodi accidentium, quia tunc non recipiuntur in ulteriori subjecto.

Potestque id confirmari ex eo quod subflare aliis, sequitur ad subsistere per se, unde Philosophus traxit substantiae ut aliis possit subflare, quia subsistit in se: Ergo hoc quod qualitas subsistit per se, potest

poteat etiam aliis accidentibus Eucharisticis substarre.

4. Ex quo probatur secunda pars conclusionis, quod scilicet non sint necessaria plura alia miracula, ut alia accidentia Eucharistica insint quantitati, quia substare aliis, sequitur connaturaliter ad hoc quod est subsistere in se: Ergo ex vi miraculi qui datur quantitati quod subsistat in se, sequitur quod substet aliis accidentibus Eucharisticis, sicut effectus secundarius sequitur connaturaliter ad primarium, maximè cum ipsa quantitas etiam ante consecrationem esset subjectum quo hujusmodi accidentium.

Ex his inferes, nullam fieri mutationem in reliquis accidentibus, sed in sola quantitate; nam sola manet separata à proprio subjecto, reliqua manent ut antea, totaliter ac sufficienter sustentata à quantitate.

5. Queres, an divinitas & per aliud miraculum possint haec accidentia subsistere per se à quantitate separata?

Respondeo affirmativè: Ratio est, quia quantitas magis dependet à substantia, quam cætera accidentia à quantitate: Sed non obstante illâ dependentia, quantitas existit sine subjecto: Ergo & alia accidentia poterunt divinitas à quantitate separari. Nec oppositum docet D. Thomas, quidquid dicat Suarez, quando enim quodlibet 7. art. 10. afferit qualitatem separatam à subjecto, neque fore individuam, neque ab aliis distinctam, hoc debet intelligi de qualitate à subjecto separata, tam secundum actum, quam secundum aptitudinem.

ARTICULUS III.

Vixum quantitati communicetur à Deo modus existendi per se, ratione cuius subsistat independenter à subjecto, & aliis accidentibus substet.

6. Egant plures ex nostris Thomistis, existimantes nihil de novo addi quantitati, ratione cuius per se existat, sed tolli tantum imperfectionem illam quae est actu inesse, & per solam Dei manutinentiam conservari. Ita Paludanus, Soto, Nunno, Aravius, Joannes à S. Thoma, Philippus à S. Trinitate, Bellarminus, Valentia, Granado, & alii, quos citat & sequitur Martinez à Prado hic dubio 1. §. 3. Affirmant verò Cajetanus hic art. 1. Serra ibidem, Ferraiensis 4. contra Gentes cap. 66. Nazarius suprà qu. 4. art. 1. Alvarez ibidem, & ex extraneis Suarez, Vazquez, Delugo, Conink, & alii.

§. I.

Conclusio affirmativa statuitur.

7. Ico igitur, quantitati communicari à Deo modum existendi per se, ratione cuius subsistit independenter à subjecto.

Probatur primò conclusio ex D. Thoma hic art. 2. ad 1. ubi ait, *Quando accidenti datur divinitus usque per se sit, potest etiam per se alterius accidentis subjectum esse.* Idem docet art. 4. ad 2. & 3. Et 4. contra Gent. cap. 66. haec scribit: *Miraculose accidentibus conferuntur quod subsistant, quod est proprium substantia, & per consequens quod omnia possint facere & pati, quae substantia posset facere & pati, si substantia adesset.* Demum in 4. dist. 12. qu. 1. art. 1. quæstiunc. 3. in corp. docet quod virtute divina conferuntur dimensionibus qua fuerunt panis, ut sine subjecto substantia in hoc sacramento, quod est prima proprietas substantiae. Unde sic arguo: Quidquid existit per se, debet habere modum existendi per se: Sed quantitas in hoc sacra-

Geset Theol. Tom. V.

mento existit per se: Ergo modus existendi per se ei communicatur à Deo. Minor patet ex locis jam adductis, Major probatur. Non potest effectus formalis competere alicui sine causa formalis: Sed existere per se est effectus formalis alicujus formæ, scilicet substantie, aut modi existendi per se: Ergo cum aliunde quantitas non sit capax substantie, dicendum est hunc effectum provenire à modo existendi per se, ipsi à Deo comunicato.

Respondent Adversarii, quætitatem hoc ipso existere per se, quod non inheret subjecto, absque aliquo modo superaddito.

Sed contra: Illud cui connaturaliter convenit esse in alio, non potest existere per se, nisi immutetur, & aliquid de novo acquirat: Sed quantitati & cilibet accidenti connaturaliter convenit existere in alio: Ergo non potest existere per se, nisi immutetur, & aliquid de novo acquirat. Minor patet, Major probatur, Tum quia existere per se est aliquis effectus realis ab aliquo principio formalis pendens t. Ergo quod modò existit per se, cum antea esset in subjecto, alio modo se habet quam antea. Tum etiam, quia nisi immutetur & aliquid de novo acquirat, eodem modo semper se habebit; ac proinde non existet per se.

Dices, sufficere quod quantitas mutetur mutatione, privativâ, per hoc quod non habet modum actualis inherentiæ quem antea habebat.

Sed contra primò: Sicut existere est effectus realis alicujus formæ positivæ, ita & existere per se: Ergo ut quantitas existat per se, debet mutari per receptionem alicujus formæ & entitatis positivæ.

Secundò, Semper videmus quod statim atque res aliqua privatur suo termino connaturali, mox alium consequitur: verbi gratiâ quia humanitas Christi privat proprietati substantie, divina supplet vices illius; & linea, cum privatur punto continuativo, consequitur terminativum: Ergo similiter accidens dum privatur modo inherentiæ, statim obtinet ex vi ejusdem actionis modum aliquem existendi per se.

Tertiò, Per hoc quod destruatur actualis inherentiæ, accidens si sibi relinquatur, omnino perit: Ergo per solam hanc mutationem privativam, non potest conservari sine subjecto, nisi aliquid aliud superaddatur.

Respondebis, illud positivum quod superadditur, non potest aliud quam concursum speciale quo Deus conservat accidens sine subjecto.

Sed contra: Hic concursus seu actio quæ Deus conservat quantitatem independenter à subjecto, debet necessariò distinguiri ab actione quæ illum conservabat ante consecrationem: Tum quia aliæ non esset aliquid speciale superadditum, tum etiam quia hujusmodi actiones se habent sicut creatio & eductio, quia una conservat quantitatem dependenter à subjecto, & alia independenter ab illo. Tum denique quia una est naturalis & alia supernaturalis. Unde sic arguo: Ubi est specialis & aliquo modo diversa actio positiva transiens, debet esse specialis & aliquo modo diversus terminus productus, maximè quando actio est virtualiter tantum transiens, que nihil dicit per modum vice & fluxus, sed tantum actionem immanentem, cum termino à parte rei posito: Atqui nullum alium terminum potest habere specialis illa dei manutentia & conservatio quantitatis, quam modum illum existendi per se: Ergo talis modus necessariò admittendus est. Minor probatur, quia accidentia secundum se existebant ante hanc actionem & consecrationem: sola autem separatio à subjecto, sine modo superaddito, est tantum negatio inherentiæ actualis, quæ proinde nequit esse terminus actionis realis & positivæ: Ergo nullum alium terminum potest habere

specialis illa Dei manutentia & conservatio quantitatis, quam nō solum illum existendi per se.

21. Obiectio contra istam conclusionem: Non minus repugnat accidenti modus per se subsistendi, quā substantiae modus inhaesione: Sed repugnat substantiae communicari modum inhaesione: Ergo & accidenti modum per se subsistendi.

22. Confirmatur: Vel modus ille esset substantialis, vel accidentalis? Neutrū dici potest: Ergo talis modus impossibilis est. Minor quantum ad primam partem, manifesta videtur: Tum quia nihil substantiale remaneat perfecta confectione, sed accidentia sola, ut docet Tridentinū sess. 13. c. 4. Tum etiam quia modus non potest esse perfectior suo modificato, si autem modus ille esset substantialis, perfectior effet suo modificato, scilicet quantitate. Tum denique, quia si modus ille sit substantialis, non poterit non esse subsistentia, quae tamen nulli accidenti communicari potest. Probatur verò quoad secundam. Nullum potest dari accidentis cui ex natura sua repugnet inhaerere subjecto: Sed huic modo ex natura sua repugnaret inhaerere subjecto, cum esset modus existendi per se: Ergo talis modus non posset esse accidentalis.

23. Ad objectionem respondeo negando Majorem, magis enim repugnat substantiae modus inhaesione, quam accidenti modus per se subsistendi: Tum quia subsistentia magis est marinseca substantiae, quam inherenteria accidenti; illa enim convenit substantiae absolute & sine habitudine ad aliud, subindeque valde intimè, & omnino intrinsecè; hæc verò competit accidenti per habitudinem ad aliquid extrinsecum: magis autem repugnat ut aliquid maximè intrinsecum rei auferatur, quam aliud quod non est ita intrinsecum. Tum etiam quia inherenteria actualis non est de essentia accidentis; subsistentia verò actualis quæ oppo: itur inherenteria, est essentialis substantiae, de cuius ratione est ut sit ens per se subsistens independenter à subjecto, quamvis substantia quæ est terminus intrinsecus substantiae completa, quæ est constitutiva suppositi, & ratione eius substantia completa per se independenter ab alio supposito subsistit, non sit illi essentialis, sed ab ea realiter distincta, ut docetur in metaphysica; unde ab ea separari potest, & de facto in mysterio Incarnationis fuit separata ab humanitate Christi, ad subsistentiam seu personalitatem Verbi Divini elevata.

24. Ad confirmationem respondeo utrumque probabilitate sustineri posse, nimirum modum illum per se subsistendi quantitati panis & vini divinitus communicatum, esse substancialis, vel accidentalis, & rationes in contrarium adductas, facile dilui posse. Unde si quis sustinere velit modum illum esse substantiale, ad primam probationem in contrarium facile responderi poterit, ideo Tridentinum assertere quod nihil substantiale remaneat post confectionem, quia nihil manet de pane & vino, neque substantia, neque subsistentia, vel existentia filozym, neque alia substantia succedit, præter corpus & sanguinem Christi: cum quo non pugnat, si dicatur quantitati modum aliquem substancialis quo per se subsistat, & aliis substitut accidentibus, divinitus & supernaturaliter advenire.

Ad secundam verò probationem dicatur quod quamvis modus commaterialis rei quam modificat, non possit esse illa perfectior, bene tamen modus superioris ordinis & supernaturalis, ac non commaterialis, cuiusmodi est iste de quo agimus.

Ad tertiam nego Antecedens, magnum enim reputatur discrimen inter subsistentiam, & hunc modum substancialis, nam subsistentia reddit naturam proximè capacem existentiae, quam proinde antecedit; hic

verò modus non reddit quantitatem capacem existentiae, sed eam supponit existentem, & est ejus terminus veluti extrinsecus.

Si cui verò non placuerit hic modus dicendi, Ad-25 do alium qui assertit modum hunc per se existendi quantitati divinitus communicatum, esse accidentalem ut quod, & entitativè, & substancialis solùm virtualiter & ut quo; sicut semen licet inanimatum & expers vitæ, dicitur tamen vivum ut quo & virtualiter, quia est instrumentum naturale quo mediante generans genito vitam communicat; vel sicut in sententia Cabreræ, & quorundam Thomistarum, virtus elevans sacramenta ad producendam gratiam, est corpore ut quod, & entitativè, & spiritualis solùm ut quo, & virtualiter, quia est virtus Dei elevans sacramenta ad producendum effectum spirituale & supernaturale, nempe gratiam vel characterem. Juxta, inquam, hunc dicendi modum, quem Suarez & aliqui ex nostris Thomistis amplectuntur, ad probationem in contrarium dicatur primò, quod quamvis nulli entitati accidentalis possit repugnare inherenteria, bene tamen alicui modo accidental, praesertim si ille supernaturalis sit. Vel secundò & forte melius dici poterit, non repugnare quod talis modus inhererat quantitati, & nihilominus faciat illam existere per se, quia, ut suprà dicemus, licet sit accidentalis ut quod & entitativè, est tamen substancialis ut quo & virtualiter. Sicut ergo dialectici docent, quod secunda intentio universalitatis, naturæ à meo intellectu applicata, est in se aliquid singulare, & tamen ejus effectus formalis est reddere naturam universalem; quia licet sit singularis ut quod, est tamen universalis ut quo: ita similiter nullum videtur inconveniens asserere modum per se existendi divinitus quantitati communicatum, inhererere quantitati, & tamen illam reddere per se subsistentem, quia licet sit accidentalis ut quod, nihilominus est substancialis ut quo.

ARTICULUS IV.

An ex speciebus sacramentalibus aliquid verè & propriè generari posse?

Rationem dubitandi proponit D. Thomas hic art. 5. in primo argumento quod sibi objicit. ubi sic discurrevit: *Videtur quod ex speciebus sacramentalibus nihil possit generari. Quod enim generatur, ex aliqua materia generatur; ex nibili enim nihil generatur, quamvis ex nibili fiat aliquid per creationem: Sed speciebus sacramentalibus non subest aliqua materia, nisi corporis Christi, quod est incorruptibile: Ergo videtur quod ex speciebus sacramentalibus nihil possit generari.*

Propter hoc argumentum quidam Theologi par-27 tem negativam amplectuntur, & ex speciebus sacramentalibus non posse aliquid verè & propriè generari contendunt. Sed cum ad sensum pateat, & experienciè constet, in speciebus Eucharisticis interdum vermes ex humiditate generari; ut ab hac difficultate se expediant, & huic rationi experimentalis respondeant, in varios dicendi modos dividuntur. In primis enim quidam antiqui quos refert & impugnat D. Thomas hic art. 5. dixerunt, quod dum vermes in hoc sacramento generantur, talis generatio non sit ex speciebus sacramentalibus, sed ex aere circumstante, ita ut forma substancialis vermium educatur de materia aëris circumstantis. Alii quos etiam ibidem S. Doctor recenset, afferebant hanc generationem fieri ex substantia panis & vini redeunte. Terciò Scotus & Vasquez dicunt, vermes aut cineres qui interdum videntur generari ex speciebus

speciebus consecratis, non produci virtute agentis naturalis, sed à solo Deo per creationem. Alii demum afferunt, quod dum vermes in Eucharistia generantur, quantitas panis convertitur à Deo in totum compositum, subindeque illud solum inopinatè dici ab agentibus naturalibus genitum; quatenus scilicet agentia naturalia, alterando & corrumpendo species sacramentales, tales dispositiones in ipsis introducunt, quae conaturaliter potunt productionem talis compositi, ipsumque Deum ad ejus productionem, & conversionem quantitatis panis in ipsum, determinant. Ita Hispalensis qu. 1. notabili 4. & quidam recentiores Thomistæ in manuscriptis. Pro refutatione difficultatis

28 Dico breviter: Ex speciebus sacramentalibus potest naturaliter generari aliquod compositum substantiale. Ita D. Thomas hic art. 5. ubi sic discurrevit: *Cum corruptio unius sit generatio alterius, ut dicitur in 2. de generatione, necesse est quod ex speciebus sacramentalibus aliquid generetur, cum corruptantur; non enim sic corrupti, ut omnino dispereant quasi in nubilum redigantur, sed manifeste aliquid sensibile eis succedit.*

Quae ratio D. Thomæ fundatur in experientia: vi demus enim ex speciebus panis consecratis generari vermes ex humiditate, vel cineres ex illarum combustionē, aut acetum ex corruptione specierum vini.

29 Nec valet quod dicebant Authores illi, quos ibidem S. Doctor primò refert, nimis quod illa non generantur ex speciebus sacramentalibus, sed ex aere circumstante. Hunc enim dicendi modum idem Doctor Angelicus ibidem triplici ratione convellit. Primò, quia generatio consequitur alterationem: nulla autem alteratio debet necessariò praecessisse in aere circumstante. Secundò, quia ex aere non solent talia, putè vermes, cineres, aut acetum, generari. Tertiò, quia licet non circumstet aer, sed species recludantur in corporibus solidis, ut auro, argento &c. similis accidit generatio: Ergo non fit ex aere, sed ex speciebus.

30 Non obstat etiam si dicatur cum aliis, generationem novi illius compositi fieri ex substantia panis aut vini quae redeat. Nam cum substantia panis & vini sit conversa in corpus & sanguinem Christi, non potest redire, manentibus speciebus, nisi vel per conversionem corporis & sanguinis Christi in ipsum; quae conversio iterata non debet admitti, cum nullus haec tenus eam agnoverit: vel per reproductionem illius, quae etiam admittenda non est; quia cum de via ordinaria non reproducatur idem numero, multiplicarentur miracula sine necessitate. Idem probat S. Thomas, quia vel substantia panis rediret ante corruptionem specierum, vel illis omnino corruptis, in eo scilicet instanti quo destrueretur substantia panis aut vici, si adesset? Neutrū dici potest: Non quidem primum, quia substantia panis nunquam potest adesse sub speciebus, quamdiu sub ipsis remanet corpus Christi: Sed quandiu species subsistunt incorruptæ, corpus Christi remanet sub illis: Ergo ante illarum corruptionem, non potest substantia panis redire. Non etiam secundum, quia substantia panis non potest manere, destrutis accidentibus (intellige sine novo miraculo) Ergo non potest redire post corruptionem specierum.

Non potest etiam dici cum Scoto & Vasquez; vermes aut cineres qui interdum videntur ex speciebus Eucharisticis produci, à Deo miraculose creari. Tum quia D. Thomas & alii Theologi communiter docent illos per generationem & educationem, non vero per creationem produci. Tum etiam quia cum in illa vermium aut cinerum productione, vera generatio salvare possit, ut patet ex infra dicendi non est cur ad creationem recurritur, & miracula sine necessitate mul-

tiplicantur.

Bernum non valet si dicas cum Hispalensi, & tib; quibusdam recentioribus Thomistis, suprà citatis, quod dum vermes in Eucharistia geruntur, quantitas panis miraculose convertitur à Deo in totum compositum. Hoc enim aperte repugnat D. Thomas q. contra Gent. cap. 66. ubi haec scribit: *Si quis autem dicere velit, quod sicut miraculose panis in corpus Christi convertitur, ita miraculose accidentia in substantiam convertuntur: primum quidem hoc non videtur miraculo esse convenient, quod sacramentum putrefactio vel per combustionem dissolvatur. Deinde putrefactio & combustio consueto natura ordine hinc sacramento accidere inveneruntur: quod non solet esse in his quae miraculose finit.* Et quo loco sic possumus arguere, redigendo in forma rationem D. Thomas, hoc pacto: Si Deus converteret quantitatem in totum compositum, putrefactio aut combustio specierum, non fieret consueto naturae ordine: Sed hoc dici nequit: Ergo nec illud. Sequela Majoris patet, quia fieret per conversionem miraculosa. Minor autem, præterquam quod est D. Thomas, potest adhuc probari, quia alias multiplicarentur miracula sine necessitate, quod tamen omnino vitandum est, ut saepè monet S. Doctor. Sequela probatur, quia præter miraculum ipsius conversionis, admitteretur adhuc aliud ita eo consistens, quod agens naturale ponere omnes dispositiones ad aliquam formam, & tandem eam non introduceret.

Confirmatur: Si Deus converteret quantitatem in totum compositum, quahdo ex speciebus sacramentalibus producuntur vermes, talis productio, nullo plane modo posset dici generatio: Sed hoc manifestè repugnat D. Thomas, nec admittitur à recentioribus illis Thomistis contra quos disputamus: Ergo &c. Sequela probatur: Ad rationem generationis necessarium est, ut forma substantialis educatur de potentia subjecti, si illa sit educibilis, vel saltem attingatur unio materie cum forma, quando forma ob suam immaterialitatem nequit educi, ut contingit in generatione hominis: Sed si quando ex speciebus sacramentalibus producuntur vermes, Deus converteret quantitatem in totum compositum, neque educeretur forma, neque attigeretur unio ab agente naturali cum tota conversione fieret à solo Deo: Ergo nullo plane modo posset dici generatio.

Respondent illi recentiores Thomistæ, quod quamvis agens naturale non educat formam verium à materia, nec ejus unionem sua actione attingat, nihilominus potest adhuc dici quodammodo generare compositum, quatenus ex vi propriae actionis determinat agens primum ut producat totum compositum. Quod explicant exemplo B. Virginis: sicut enim (inquit) B. Virgo quamvis non attigerit unionem humanitatis Christi cum divina substantialia, dicitur tamen generasse Deum, ex eo quod vi actionis naturalis quam exercuit circa humanitatem, debebat conaturaliter sequi propria substantialia, loco cuius substituta est in eodem instanti substantialia increata Verbi divini, quae quodammodo censebatur completere actionem B. Virginis. Ita similiter, quia ad actionem agentis secundi naturalis, introducentis dispositiones ad formam substantialem, debebat sequi eductio ipsius formæ, & generationis totius compositi, quæ tamen non est subsecuta, defectu materie, potest agens naturale dici quodammodo generare tale compositum.

Sed contra: Nulla actio potest esse nec subinde dici generatio, nisi attingat unionem materie cum forma, haec enim ad minus est de essentia generationis; unde B. Virgo non diceretur generasse Deum, si non attigisset unionem materie cum for-

ma humanitatis, à Verbo Divino assumptæ: Ergo si quando ex speciebus sacramentalibus producuntur vermes, agentia naturalia non attingant unionem formæ cùm materia, sed quantitas panis convertatur à Deo in totum compositum, productio illa vermium, nullo modo poterit dici vera generatio, subindeque dicendum erit, D. Thomam hic art. 5. & alibi sapè, in propriissimè fuisse locutum, cùm dixit ex speciebus sacramentalibus naturaliter posse generari aliquod compositum substantiale.

35 Dices, Idem S. Doctor hic art. 6. ait species sacramentales converti in substantiam quæ ex eis generatur: At substantia quæ ex eis generatur non est materia, haec enim est ingenerabilis, sed compositum: Ergo ex D. Thomam, quando ex speciebus sacramentalibus aliquid generatur, tunc quantitas panis à Leo convertitur in totum compositum.

36 Respondeo D. Thomam, nomine conversionis, non intelligere actionem aliquam divinam & miraculosam, à solo deo procedentem, sed ipsam actionem agentis naturalis, quod generando ex speciebus sacramentalibus compositum de novo, potest dici convertere virtute talis actionis quantitatem in illam substantiam de novo productam; sicut ignis generando ignem ex ligno, dicitur convertere lignum in ignem. Quod verò haec interpretatio legitima sit, ex eo patet quod D. Thomas hic art. 5. ad 1. respondens difficultati in ratione dubitandi propositæ, quomodo scilicet possit aliquid generari ex speciebus Eucharisticis, cùm sub illis nulla sit materia ex qua forma educatur, recurrat ad quantitatem specierum, & ait illam in tali generatione gerere vices materiæ: non deberet autem S. Doctor ad hoc recurrere, nec tantoper laborare ad inveniendum subjectum ex quo forma educatur, si existimat ibi nullam intervenire formæ eductionem, sed quantitatem panis in totum compositum de novo genitum converti, ut docent Recentiores illi Thomistæ contra quos disputamus: Ergo &c. In quo verò sensu intelligendum sit id quod ait S. Thomas, nempe quantitatem in praedicta eductione & generazione vermium, gerere vices materiæ, explicabimus articulo sequenti, ubi etiam rationi dubitandi initio hujus arti uli propositæ, plenè satisfaciemus.

ARTICULUS V.

Utrum in generatione vermium ex speciebus Eucharisticis, adveniat nova materia à Deo producita, ex cuius potentia educatur forma vermis, vel ipsa quantitas tunc gerat vices materiæ?

37 Fuit olim celebris opinio quorundam Theologorum existimantium, quod quando ex speciebus Eucharisticis generatur aliquid, nulla producitur à Deo materia prima, ex cuius potentia educatur forma substantialis geniti; sed quod ipsa quantitas tunc gerat vices materiæ: non solum ad recipiendum dispositiones præbias, sed etiam ad eductionem formæ substantialis compositi de novo geniti, ita ut compositum illud constet solum quantitate & formâ substantiali. Ita docent Henricus quodlib. 4. qu. 30. Aegidius Theoremate 44. & 45. Ruardus Taper. art. 14. & ex Thomistis Ferrariensis 4. contra Gentes cap. 66. & Viguerius in institutionibus Theologicis cap. 16. f. 3. Illi etiam aperte favere videtur S. Thomas hic art. 5. in corp. ubi haec scribit: *In ipsa consecratione miraculosè datur quantitatì dimensione panis & vini, quod sit primum subiectum subsequentium formarum: boclauè è proprium materiæ, & ideo ex consequenti datur prædictæ quantitatì dimensione omne illud quod ad materiam pertinet, & ideo quidquid posset generari ex materia pa-*

nis, si adesset; totusq; posset generari ex prædicta quantitate dimensione panis & vini, non quidem novo miraculo, sed ex vi miraculi prius facti.

Dico tamen, quando ex speciebus sacramentalibus aliquid generatur, produci à Deo materiam primam, ex cuius potentia educitur forma substantialis geniti, & in qua recipitur, & non in quantitate.

Probatur priò ex D. Thoma in 4. dist. 11. qu. 38 1. art. 2. quæst. 4. ad 4. ubi haec scribit: *Secundum quamlibet positionem oportet ponere aliquid in hac generatione esse miraculosum, & aliquid naturale: redditus enim substantia, vel creatio materia, vel conversio dimensionum in materiam, est miraculum. Sed quod materia jam existens recipias talē formam, cuius disposiciones præcesserunt in dimensionibus, hoc est naturale. Quibus verbis clarissimè docet, quod quando ex speciebus sacramentalibus aliquid generatur, producitur à Deo materia prima, vel per creationem, vel per conversionem quantitatis in ipsa.*

Nec valet expositio Ferrariensis, dicentis per 39 conversionem dimensionum in materiam, non intelligere D. Thomam delitionem dimensionum, & successionem materiæ loco ipsarum; sed proprietatem ipsarum transire in proprietatem materiæ, in quibus manentibus, & vim substantiae retinentibus, recipitur forma substantialis. Non valet, inquam, haec interpretatio, repugnat enim manifestè menti S. Doctoris, nam hic art. 5. ad 3. afferit quantitatem specierum, quæ miraculosè accepit vim & proprietatem substantiae in consecratione, *transire in substantiam & dimensiones, rei scilicet genitæ ex ipsa.* Et art. 6. in corp. ait: *Dilectum est autem quod species sacramentales possunt converti in substantiam aliquam.* Et ibidem cùm sibi opposuerit quod non videtur nutritio posse fieri ex speciebus sacramentalibus, quia ex iisdem nutrimur ex quibus sumus, homo autem non constat speciebus sacramentalibus, cum nullum accidens possit esse pars substantiae, sic respondet: *Ad secundum dicendum quod species sacramentales, eis non sint ea, ex quibus corpus hominis constat, tamen in ea convertuntur, sicut dilectum est:* Ergo censet D. Thomas, tunc non mapere quantitatem quæ gerat vices materiæ, sed eam converti in substantiam quæ homo nutritur. Unde in 4. dist. 12. qu. 1. art. 1. quæst. 5. ad 2. sic ait: *Accidentia manentia in suo esse accidentali non nutritur, sed eo modo quo in aliud convertuntur, vel aliud sub eis creatur, vel reddit.* Quibus verbis aperte declarat, in nutritione hominis ex speciebus sacramentalibus, vel in generatione vermium ex illis, accidentia separata non manere ut subjectum formarum substantialium; quavis sub opinione relinquat, an materia ex qua constat genitum, fiat per conversionem, vel creationem, vel redditum. De quo postea.

Probatur secundò conclusio ratione fundamentali, de ratione omnis compositi materialis & physici est, constare ex materia & forma, nec potest dici aliter corpus physicum: unde D. Thomas 1. parte qu. 75. art. 4. & 1. contra Gentes cap. 21. docet quod homo & reliqua entia naturalia, ex sua definitione & essentia, constant materia & formâ, tanquam partibus intrinsecis & essentialibus: Sed vermis ex speciebus sacramentalibus genitus, est verè compositum physicum & materiale: Ergo constat ex materia & forma, subindeque quando generatur ex hujusmodi speciebus, necessariò produci debet à Deo materia prima, ex cuius potentia, forma substantialis vermis educatur.

Confirmatur: Compositum physicum est ens per se: Sed ex quantitate & forma substantiali non potest resultare unum per se. Ergo nec compositum physicum. Major patet, Minor probatur. Compositum per

per se debet fieri ex actu & potentia : Sed quantitas & forma substantialis non se habent per modum potentiae & actus, cum actus & potentia, juxta Aristotelem, debeant esse ejusdem generis : Ergo ex quantitate & formâ substantiali non potest resultare unum per se.

42. Probatur tertio conclusio : Quando ex speciebus Eucharisticis generantur vermis, forma substantialis compositi generandi, educitur ab agente naturali : Sed non potest educi ab agente naturali de potentia quantitatis : Ergo necesse est quod tunc producatur à Deo aliqua materia, è cuius finu' forma substantialis vermis educatur. Major patet ex suprà dictis, Minor verò probatur. Agens naturale non potest educere formam de potentia subjecti, nisi illa potentia sit naturalis, hæc enim sola continetur intra limites agentium naturalium : Atqui potentia quam habet quantitas ad formam sustentandam, non est naturalis, sed ad summum obedientialis, subindeque soli Deo subiecta : Ergo agentia naturalia non possunt educere formam vermis è finu' quantitatis.

43. Dices, quod quamvis quantitati absolutè non sit naturalis illa potentia receptiva formæ substantialis, benè tamen quantitati per se subsistenti, ideoque supposito primo miraculo, quo quantitati datus est modus per se existendi, naturale ipsi erit quod recipiat formam.

Sed contra : Capacitas recipiendi non convenit quantitati ratione illius modi, sed ratione propriæ entitatis : Ergo si antea non habebat capacitem naturalem, nec postea habebit. Consequentia manifesta est, Antecedens probatur ex eo quod causæ materialis & formalis non alio modo causant, quām per exhibitionem & communicationem propriæ entitatis ; unde dicitur communiter quod in causis materialibus & formalibus non datur distinctio potentiae ordinariae & extraordinariae.

44. Denique suaderi potest conclusio ex variis absurdis & inconvenientibus quæ sequuntur ex adversa sententia. Si enim genutum ex speciebus sacramentalibus, nullà constaret materiâ, sed solum quantitate, vices materiæ gerente, & formam productam sustentante, sequeretur in primis quod vermes geniti ex speciebus sacramentalibus, non essent composita neque substantialia neque accidentalia, sed monstra naturæ : aut semi-substantialia, & semi-accidentia. Secundò sequeretur quod acetum ex speciebus vini corruptis genitum, non esset ejusdem naturæ & speciei, cum alio aceto ex vino corrupto genito, subindeque quod non posset eisdem specie producere effectus. Tertiò, daretur miraculum perpetuum, quantitas enim illi quæ rationem haberet materiæ, esset sine subiecto, non solum quandiu duraret Eucharistia, sed etiam postea, usque ad finem mundi, ita ut licet infinitæ generationes fierent successivè ex ipsa, semper sine subiecto remaneret, & vicem materiæ primæ exerceret, quia non est major ratio de una generatione, quām de alia. Demum fieri posset ut qui nutritur solis speciebus Eucharisticis, ita se haberet quod ejus anima partim informaret materiam primam, partim solam quantitatem; & sic quod ille non esset nisi semi-homo, & semi-compositum? Quod est (ut rectè ait Soto) totam Philosophiam uidibrio exponere.

45. Ad locum verò D. Thomæ, qui est præcipuum Adversiorum fundamentum, facilis est responsio, dicendo cum Cajetano, Capreolo, & aliis Thomistis, mentem D. Thomæ esse, quantitatem specierum accipere miraculose in ipsa consecratione, quod fungi possit officio materiæ, & esse subiectum

subsequentium formarum accidentalium, nempè qualitatum, species consecrata alterantium, non vèò formæ substantialis compositi quod de novo producitur, ad corruptionem illarum specierum. Unde cùm addit, *Quidquid posset generari ex materia panis, si adesset, totum potest generari ex predicta quantitate dimensiva*, non lumen generationem pro educatione & receptione formæ geniti (illa enim non ex quantitate, sed ex materia à Deo producta educitur, & in ejus finu' recipitur (ut suprà ostensum est) sed pro alteratione præcedenti, quæ ad talem educationem & formæ receptionem disponit : hæc enim alteratio in quantitate vices materiæ gerente recipitur.

Si autem quaeras, per quam actionem à Deo producatur materia à cuius finu' forma compositi genti: educitur, an per creationem, vel per conversionem quantitatis specierum in ipsam? Respondeo breviter, quod licet D. Thomas loco suprà in prima probatione conclusionis citato, hoc indecimum reliquerit, & utrumque probabile indicaverit, dicens illam vel per creationem, vel per conversionem fieri; nihilominus magis convenienter dicitur fieri ex quantitate per conversionem, quām de novo creari. Tum quia magis connaturale videtur, ut illud subiectum in quod agens naturale introduxit accidentia disponentia ad formam substantialiem; cùm non possit recipere ipsam formam substantialiem, convertatur à Deo in materiam in qua debet recipi talis forma. Tum etiam, quia ex vi prioris miraculi, magis connaturaliter sequitur, ut sicut substantia panis fuit in corpus Christi conversa, ita quod remanet de substantia panis, scilicet quantitas, convertatur in materiam ex qua educenda est forma substantialis. Unde D. Thomas hic art. 5. in corp. & in resp. ad 2. & ad 3. docet, cùm ex speciebus consecratis aliquod cōpositum substantialie generatur, materiam produci in instanti generationis, per conversionem quantitatis in ipsam.

Sed circa hoc gravis occurrit difficultas quæ solet pertractari in Philosophia, quomodo scilicet in tali casu vera generatio salvare possit? Omnis enim generatio creatâ essentialiter est mutatio; unde Philosophus 8. phys. textu 62. ait quod generatio est mutatio de non ente in ens, & D. Thomas qu. 2. de potentia art. 1. ad 15. dicit quod generatio est species mutationis: At si cùm ex speciebus consecratis aliquod cōpositum substantialie producitur, materia solum in instanti generationis producatur à Deo, per conversionem quantitatis in ipsam, non poterit verè mutari, seu transire de privatione ad formam, cùm in instanti generationis ipsa forma in eam introducatur: Ergo tunc non poterit esse vera generatio.

Huic difficultati duplum responderent Thomistæ in Philosophia; Carmelitæ enim Complutenses disp. 2. de generat. quæst. 2. f. 4. & 5. cum aliis quos referunt, dicunt generationem substantialiem non esse essentialiter mutationem, sed resultantiam quæ definitur per mutationem, quia eam per se petit, estque vera radix illius; subindeque afferunt quod quamvis naturaliter non possit dari generatio sine mutatione, supernaturaliter tamen sine illa esse potest; & de facto sine illa repetitur, cùm ex speciebus sacramentalibus corruptis aliquod cōpositum substantialie generatur.

Alii verò qui existimant generationem creatam esse essentialiter mutationem, aliter argumento respondunt. Nam Joannes à S. Thoma lib. 1. de generat. qu. 1. art. 1. & Martinez à Prado ibidem qu. 3. nu. 18. dicunt quod cùm de aequipollentibus eadem sit ratio, & idem iudicium, ut ait Cajetanus hic art. 5. ad quartum, ad hoc ut productio vermis ex speciebus

speciebus sacramentalibus sit vera generatio, & mutatio, sufficit quod aliquid reipollens materiae, & gerens vices illius, scilicet quantitas, tuto tempore antecedenti instans generationis, sub privatione forme fuerit.

50 Alii tandem afferunt, quod ut aliqua productio sit vera generatio, seu eductio, non requiritur quod subjectum praecedat formam educendam, prioritate temporis, sed sufficit prioritas naturae, in genere cause materialis; Deus enim eduxit gratiam de potentia obedientiali naturae angelicae, & tamen in tali educatione subjectum non praecessit formam prioritate temporis, sed solum prioritate naturae, in genere cause materialis, quia Deus gratiam Angelis dedit in primo instanti creationis, juxta illud Augustini: *Erat Deus in Angelis condens naturam, & largiens gratiam.* Cum ergo in productione verium ex speciebus Eucharisticis, materia in instanti generationis producta, praecedat simili prioritate naturae in genere cause materialis formam vermis, illa productio vere potest dici educatione & generatio.

51 Dices, Licet ad educationem non requiratur necessariò, quod subjectum praecedat formam prioritate temporis, sed interdum sufficiat prioritas naturae, ut patet in exemplo adducto de gratia Angelorum; ad veram tamen educationem semper exigitur, quod si subjectum non praecedat formam prioritate temporis, filitem terminet propriam actionem, distinctam ab ea quā forma producitur; alioquin formae cœlorum & elementorum possent dici educatione de potentia materiae, cum ea tales formas proprietate naturae in genere cause materialis praececerint: Sed materia prima non potest terminare propriam actionem: Ergo si illa in productione verium ex speciebus Eucharisticis, non praecedat formam prioritate temporis, sed in instanti hujus productionis à Deo producatur per conversionem quantitatis in ipsam, illa forma non potest dici educatione de potentia materiae, nec talis productio vere generatio appellari potest. Major patet, Minor probatur. Quod nullam habet propriam existentiam, est incapax terminandi propriam actionem; cum enim omne fieri ordinetur ad esse, quod non habet proprium esse, non potest habere proprium fieri: Sed materia prima, in sententia Divi Thomæ, & discipulorum ejus, caret existentiam sibi propriam; nec existit nisi per existentiam formae: Ergo est incapax terminandi propriam actionem.

52 Huic difficulti instantiae respondeo, concessâ Majori, negando Minorem; ad ejus verò probationem respondere aliqui recentiores Thomistæ, quod licet id quod non habet propriam existentiam, non possit terminare propriam actionem productivam, benè tamen actionem conversivam; quia actio conversiva (inquit) non terminatur necessariò ad existentiam rei quae convertitur, sed ad solum ejus entitatem terminari potest.

53 Sed haec solutio displicet, quia omnis conversione substantialis est vera productio illius substantiae in quam altera transmutatur, ut ostendimus supra disp. 4. artic. 2. §. 2. conclusione ultimâ: unde ibidem diximus, actionem conversivam quā corpus Christi ponitur sub speciebus Eucharisticis, esse verè productivam corporis Christi, non simpliciter & absolute, sed tali modo, scilicet ex alia substantia, quae in ipsum convertitur, & in cuius locum succedit. Hac ergo rejectâ solutione

54 Respondeo dupliciter rem aliquam posse terminare propriam actionem: primò per se, ita ut talis res connaturaliter petat habere proprium fieri: secundò per accidens, & ob indigentiam alterius, ex eo quod juxta occurrentes aliquas circumstantias, non potest aliter subveniri tali indigentiae, & hoc

secundo tantum modo dicimus materiam paimam in nostro casu terminare propriam actionem; quia enim compositum de novo genitum ex speciebus sacramentalibus, esse non potest sine materia prima, ut contra Ferrariensem suprà ostendimus, & aliunde non potest agens naturale suā actione illum producere, ex vi prioris miraculi quo substantia panis fuit destruta, obligatur Deus ad producendam materiam primam, quae productio est tantum per accidens; ob indigentiam predicti casus, & indispensabiliter petit conjungi actioni agentis naturalis, simul & semel educentis formam substantiam, quā actione toti composite communicatur unicā existentia.

Ad argumentum ergo respondeo, quod quamvis id quod terminat propriam actionem per se & connaturaliter, gaudere debeat propriā existentiā, non tamen quod terminat solum ob indigentiam explicatam. Cujus ratio est, quia actio quae ponitur tantum ad subveniendum predictae indigentiae, non debet terminari necessariò nisi ad aliud per quod ipsi subvenitur: subvenitur autem ipsi indigentiae sufficienter, per ipsam solum entitatem materiae primæ, quia haec actio ponitur tantum ad producendam in composite genito materiam, ad hoc præcisè ut agens naturale possit educere formam de potentia illius, ac proinde dependenter ab ejus causalitate: unde cum causa materialis non causet in quantum est actu existens, sed tantum ratione propriæ entitatis, ut suppono ex Philosophia, consequenter subvenitur sufficienter indigentiae propter quam ponitur haec actio, per hoc quod dicatur terminari ad solum entitatem materiae. Unde quando dicitur, omne fieri terminatur ad esse, distinguendum est: omne fieri per se, concedo. Fieri per accidens, modo explicato, nego. Sufficit enim quod conjugatur indispensabiliter alteri actioni per quam communicetur esse in eodem instanti.

Legendus est ultimus articulus, in quo ostendit Sanctus Doctor, quod si speciebus consecratis extraneus liquor in tanta quantitate misceatur, ut ad totas species pertingat, & vini species mutetur in aliam, definit ibi esse sanguis Christi. Si verò tam parva fiat aliquis liquoris adjunctio, ut non possit per totas species diffundi, sed solum per aliquem partem illarum, definit esse sanguis Christi sub illa parte vini consecrati, remanebit tamen sub aliis.

DISPUTATIO VII.

. De forma Sacramenti Eucharistie.

Ad questionem 78. D. Thomæ.

CUM forma hujus sacramenti consistat in verbis quibus materia consecratur, sicut duplice habet materiam, nempe panem & vinum, ita & duplē formam, scilicet formam consecrationis panis, & formam consecrationis vini, de quibus hic agendum est.

ARTICULUS I.

An forma consecrationis panis solum consistat in his quatuor verbis (Hoc est corpus meum) subindeque nulla alia requirantur ad validē consecrandum corpus Christi?

NONnulli Græci volunt essentialē formam consecrandi panem consilere in hac tota pro-

propositione, *Hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur*. Imò alii existimant, ad transmutationem panis in corpus Christi, praeter haec verba necessariò adjiciendas preces quasdam à SS. Patribus traditas, quae per invocationem Spiritus Sancti vim habent transmutandi panem & vinum in corpus & sanguinem Christi. Ita docent (teste Sixto Senensi Lib. 6. Bibliot. annot. 111.) Marcus Episcopus Ephesinus libro de verbis consecrationis, & Nicolaus Cabasilas Thessalonicae Episcopus, in explicatione Liturgiae à cap. 27. usque ad 30. & Hieremias Patriarcha Constantinopolitanus, in censura Lutheri cap. 10. cuius mentionem fecimus suprà disputatione proceriali artic. 14. Eundem errorem Suares hic disputatione 58. sectione 3. tribuit Ambrosio Catharino, opusculo de verbis consecrationis. Sed Vazquez disp. 197. cap. 3. num. 27. dicit se in Catharino hanc sententiam invenire non potuisse. Demum Scotus in 4. dist. 8. qu. 2. §. *De secundo*, & Angelus verbo *Eucharistia* primò: afferunt omnia illa verba, *Qui pridie quam pateretur &c.* usque ad finem consecrationis, esse non quidem de essentiā formae, sed planè necessaria, ut forma vim habere possit, subindeque si illa non proferantur, nec panem nec vinum consecrari. Pro explicatione veræ & communis sententiae.

Dico breviter, in his quatuor verbis, *Hoc est corpus meum*, formam necessariam & essentialem consecrationis panis consistere, subindeque, etiā alia antecedentia, vel subsequentia non proferantur, panem in corpus Christi transmutari.

² Probatur primò conclusio ratione generali. Illa sola verba sunt de essentia formae quā consecratur panis, quae significant præsentiam corporis Christi sub sp̄ciebus: Sed haec significant sola verba in conclusione posita: Ergo in illis solis forma essentialis consecrationis panis consistit. Major pater, Minor probatur. Nam in primis verba illa, *qui pridie*, nullo modo id significant, ut constat, ita verò, *Accipite & manducate*, significant tantum usum & distributionem, quae non est de necessitate sacramenti, sed aliquid ipsi extrinsecum. Denique quavis non addatur, *Quod pro vobis tradetur*, significatur præsentia corporis Christi sub speciebus panis. Unde solus Lucas inter Evangelistas, & solus Paulus inter Apostolos, haec verba referunt: Ergo &c.

³ Probatur secundò conclusio specialiter contra Scotum: Illa solùm verba necessaria sunt ad consecrandum corpus Christi, quae Christus protulit confiando hoc sacramentum, & Sacerdos profert, ut gerens personam ipsius Christi, ut constat ex Florentino in decreto unionis, ubi dicitur: *Forma hujus sacramenti sunt verba Salvatoris quibus conficitur sacramentum*, Sacerdos enim in persona Christi loquens hoc conficit sacramentum: Sed haec verba, *qui pridie*, neque à Christo confidente prolixa sunt, neque proferuntur à Sacerdote, tanquam ex Christi persona, sed merè historicè, tanquam à Christo dicta: Ergo non sunt necessaria ad consecrandum corpus Christi.

⁴ Respondet Scotus, quod quavis verba illa, *qui pridie &c.* neque à Christo prolixa sint, neque à Sacerdote ut personam Christi gerente proferantur, sunt tamen necessaria ad consecrandum corpus Christi, per ista verba, *Hoc est corpus meum*: quia Sacerdos dicendo, *Hoc est corpus meum*, loquitur in persona Christi: ut verò Sacerdos significet se tunc in persona Christi loqui, necesse est quod præmittat verba illa, *qui pridie quam pateretur*.

⁵ Hoc est præcipuum & ferè unicum Scotti fundatum, quod facile potest convelli, falsum enim est, quod ut Sacerdos significet se in persona Christi loqui, opus sit ut præmittat illa verba, *qui pridie quam pateretur*: quod, probatur à pari: Ange-

lus enī, qui dixit Moysi Exodi 3. *Ego sum Deus patris tui*, significavit se loqui in persona Dei, & tamen non dixit Moysi, deum verba illa dixisse. Item quemadmodum dum quis in theatro Regis vestibus induitus, loquitur in persona Regis quam representat, non est opus ut dicat se loqui in persona Regis, quia omnes ex tali circumstantia id facile intelligunt: ita omnes Catholici videntes Sacerdotem in altari, facris vestibus Christum representantem, facile intelligunt quod loquitur in ejus persona, imò absque tali circumstantia id fatis significatur, habitā notitiā quod proferens sit Sacerdos, sicut Legatus intelligitur loqui nomine Regis, habitā notitiā quod sit verè Legatus.

Probatur tertio conclusio specialiter contra Græcos illos, qui afferunt verbis consecrationis addendas esse precatio[n]es & benedictiones quasdam, ad hoc ut corpus Christi conficiatur: nam ex perpetua Ecclesiæ traditione, immediatè post prolata verba consecrationis, Sacerdos panem & vinum consecratum proponit populo adorandum, non solùm in Ecclesia Latina, sed etiam in Græca, ut referunt Cardinalis Beßarion in libro de verbis consecrationis, & Petrus Arcudius in Concordia Orientalis & Occidentalis Ecclesiarum, libro 4. de Eucharistia cap. 13. Ergo sola verba consecrationis sufficiunt ad consecrandum corpus & sanguinem Christi, nec, præter illa, ullæ aliæ precatio[n]es & benedictiones ad id requiruntur.

Objicies primò: In liturgiis sanctorum Jacobi, Basili, & Chrysostomi, post verba ista, *Hoc est corpus meum*, & hic est calix sanguinis mei &c. orat Sacerdos, ut panis & vinum fiant corpus & sanguis Christi: Ergo per sola illa verba, panis & vinum in corpus & sanguinem Christi non transmutantur, nisi aliæ precatio[n]es & benedictiones addantur.

Confirmatur: Divus Basilius in sua liturgia, post eadem verba recitata, vocat panem & vinum *carne corporis & sanguinis Christi*, id est symbola seu signa corporis & sanguinis Christi: Sed non deberent ita vocari, si tunc in corpus & sanguinem Christi essent transmutata, Ergo &c.

Ad objectionem dicendum est, in liturgiis illis, vel non peti ut fiat simpliciter corpus Christi, sed ut fiat nobis, id est nobis proficiat, & non venenum sit, culpā nostrā, quod debet esse antidotum, & cibus salutaris, ut Græci exposuerunt in Florentino, hac de re interrogati. Vel solùm rogari Deum, ut licet sermo Christi in voce transferit, remaneat tamen ejus effectus sub symbolis seu speciebus panis & vini, ut interpretatur Gratianus Heretus in præfatione operis Cabasilæ à se translati. Similemque ait loquendi modum inveniri apud Marcum cap. 5. de muliere profluvio sanguinis laborante, quae postea quam à Christo sanata est, ab ipso nihilominus audivit, *Esto sana à plaga tua*; ut significaretur quod licet fimbriæ tactus transficeret, effectus tamen inde consecutus perseverabat.

Aliter liturgias illas interpretatur Cardinalis Beßarion libro Iuprā citato, ubi ait, corpus dominicum duplex esse, verum scilicet & mysticum, & illud quidem ipsius Domini verbis, cuius corpus est perfectè confici; hoc verò quod ipsi sumus, completi superadditis Patrum precatio[n]ibus, quibus post transmutationem panis ac vini in ipsum Christi corpus, Sacerdotes precantur, ut astantes mysteriis, per dignam sacramenti sumptionem, unum cum Christo corpus efficiamus. Quam interpretationem confirmant orationes illæ, quas statim post consecrationem Eucharistie, Basilius & Chrysostomus subnectant in haec verba: *Ut omnes qui de uno pane & calice participamus, coadunemus in unitate*.

invicem in unius Spiritus Sancti communionem, faciasque accipere sanctum corpus tuum, ut inveniamus misericordiam & gratiam in eatu omnium Sanctorum.

Ad confirmationem dico, panem & vinum post consecrationem, à Basilio ~~eterna~~ appellari, vel tatione specierum, quae sunt signum corporis Christi, non vacuum, sed plenum & continens id quod representat; vel etiam ratione corporis Christi latens, cuius hoc sacramentum representatione est, ut disputatione proemiali art. 11. expusimus.

50. Obijcies secundò: SS. Patres afferunt oratione Sacerdotis consecrari Eucharistiam. Ita enim docent Justinus Martyr Apologia 2. Irenaeus lib. 4. cap. 34. ubi ait, *invocatione Spiritus Sancti confici corpus Christi.* Origenes lib. 8. contra Celsum, ubi dicit, *prece fieri ex pane corpus Christi.* Cyrillus Je-solimitanus catechesi 1. & 5. afferens, *Invocari Sanctam Trinitatem, & peracta invocatione, ex pane fieri corpus Christi.* Hieronymus epist. 85. ad Evangelium, ubi inquit: *Ad sacerdotum preces Christi corpus, sanguisque conficitur.* Augustinus lib. 3. de Trinit. cap. 4. dicens Eucharistiam esse id quod prece mystica consecratum sumimus ad salutem. Demum Gregorius magnus lib. 7. epist. 63. ait, morem Apostolorum fuisse, *ad ipsam solummodo orationem dominicam, oblationis Hostiam consecrare:* Ergo in his solùm verbis, *Hoc est corpus meum*, non consistit forma Eucharistiae, sed praeter illa, alia adiuncta sunt.

51. Respondeo, illos Santos Patres, per preces & orationes quibus confici Eucharistiam afferunt, non intelligere quid distinctum à verbis Salvatoris, quae quia verba sunt, oratio dici possunt; & quia illis formaliter Hostia immolatur, & mystice maestatur, preces & oblationes veluti in actu exercito dicuntur. Tunc enim Deum precari jure merito censemur, cum ei actu litamus, & sacrificii immolatione divinam recognoscimus maiestate. Vel eos respicere ad preces quas consecrationi præmittere Ecclesia in omni suo ritu consuevit. Hac enim de causa, propter illas Ecclesiae preces, nunquam omitti solitas, orationibus Ecclesiae & Sacerdotum Eucharistiam confici afferuerunt; non quòd illis formaliter consecretur, sed quia consecrationem ejus immediatè & semper antecedunt. Quod vero interpretationes illæ legitimæ sint, & menti SS. Patrum consonae, constabit ex illorum testimonio infra articulo 3. referendo, quibus afferunt, his verbis salvatoris, *Hoc est corpus meum*, Eucharistiam consecrari, & benedictionem panis & vini factam à Christo in nocte coenæ, fuisse ipsam consecrationem. Quantum venit ad Gregorium magnum, afferentem, morem Apostolorum fuisse, *ad ipsam solummodo orationem dominicam, oblationis Hostiam consecrare*, dicendum est, ipsum durat voluisse, post consecrationem recitari orationem dominicam, uti Apostolorum sacra traditio ferebat, non quòd per illam orationem Apostoli consecrarent, sed quia inter celebrandum Missæ sacrificium, hujus orationis recitationem nequaquam prætermittebant. Unde non ait per orationem dominicam, sed ad illam solummodo Apostolos consecrassen: quia tunc propter temporis & persecutionis angustias, non multis precibus sicut modò sacrificium adorabant, sed contenti erant recitatione solius orationis Domini iæ, quæ, ut ait Tertullianus, est breviarium Evangelii. Cyprianus: *Cœlestis doctrina compendium.* Ambrosius, *cunctorum plena virtus.*

52. Ex dictis inferes, partitam enim non esse de essentia formæ consecrationis panis. Tum quia ni-

Septima;

bil content ad significandum effectum formæ, subindeque per ejus ablationem non mutatur sensus essentialis formæ. Tum etiam quia particula illa habet quidem coanexionem cum antecedentibus, ex eo quod reddit rationem præcedentium; sed sicut antecedentia non sunt de essentia formæ, ut jam dictum est, ita nec ipsa particula, quamvis, qui illam omitteret scienter, sine dubio peccaret mortaliter, sicut & ille qui omitteret antecedentia: *Qui pridie quam pateretur.*

ARTICULUS II.

Utrum omnia verba que in consecratione calicis à Sacerdote proferuntur, sint de essentia formæ

§. I.

Quibusdam præmissis referuntur sententiae, & probabilior, ac menti Sancti Thomæ consonior, eligitur.

IN consecratione calicis haec in Ecclesia Latinæ ³ verba à Sacerdote proferuntur: *Hic est enim calix sanguinis mei, novi & aeterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* Ubi ly calix metonymicè usurpat, id est continens pro contento, eo modo quo dicitur, bibite calicem vini, id est vinum contentum in calice; unde per verba illa, *calix sanguinis mei*, melius significatur sanguis Christi ut potabilis, quam si diceretur, *bic est sanguis meus*, cum sanguis secundum se non sit idoneus potui. Verba autem sequentia explicant tres effectus passionis & sanguinis Christi. Primus est adeptio vitæ aeternæ, quam expectamus veluti hereditatem per Christi sanguinem, tanquam testamentum morte ejus factum; & ad hunc effectum explicandum ponitur *ly novi & aeterni testamenti*; quia testamentum vetus bona tantum temporalia promisit, novum verò aeternam gloriam; unde etiam in aeternum durabit, cum tamen antiquum jam habuerit finem, sicut & bona quæ promittebat. Secundus effectus est fides quæ in ista vita habetur, & sic significatur per haec verba, *mysterium fidei*, fides enim in nullo Christianæ religionis mysterio magis elucet, quam in hoc sacramento. Tertius est remissio peccatorum, qui significatur illis verbis: *qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum.*

Hæc certa & indubitate sunt apud omnes, sed gravis difficultas est, & celebris controversia, an omnes illæ particulae sint de essentia formæ consecrationis calicis, subindeque adeò necessariae, ut demptæ aliquæ ex ipsis, invalida reddatur consecratio; vel talis forma in ipsis solùm quatuor verbis, *Hic est sanguis meus*, essentialiter consistat, & per consequens per ea tantum vinum in sanguinem Christi transmutetur.

Prima sententia afferit solùm verba illa, *Hic est sanguis meus*, esse de essentia consecrationis calicis, alia verò sequentia, ad maiorem tantum explicationem pertinere, & consequenter esse merè accidentalia. Ita Suarez, Vazquez, Delugo, & alii Recentiores communiter.

Secunda facetur quidem solùm quatuor priora verba ad essentiam consecrationis calicis pertinere, negat tamen alia merè accidentaliter ad illam se habere, sed vult ea esse de substantia & integritate ejus. Ita Cajetanus, Soto, Nuñez, Joannes à Sancto Thoma, Maçus à Serra, & plures alii ex recentioribus Thomistis, qui diligenter observandum esse auunt discrimen quod inter substantiam & essen-

de Forma Sacramenti Eucharistiae. 241

essentiam rei reperitur, multa enim sunt substantia, quae non sunt essentialia, verbi gratia partes omnes integrantes, putat in homine natus, datus &c. sunt de substantia hominis, & tamen non sunt de ejus essentialia; & apud gravissimos Theologos, satisfactio censetur pars substantialis, non tamen essentialis sacramenti poenitentiae; & in forma absolutionis, haec verba, à peccatis tuis, censentur substantialia, non verò essentialia.

Tertia existimat omnia praedicta verba quae in consecratione calicis à Sacerdote proferuntur, esse de essentia formæ, & non solum de ejus integritate & substantia, exceptis tribus illis particulis, *eterni mysterium fidei*. Hanc docent Petrus Cornejo, & Philippus à S. Trinitate.

Quarta demum afferit, formam consecrationis vini omnia verba suprà dicta essentialiter complecti, subindeque si aliquod ex illis prætermittatur, non fieri consecrationem sanguinis. Ita Capreolus, Paludanus, S. Antoninus, Sylvester, Tabiena, Viguierius, Petrus Soto, Aravias, Bartholomæus Spina Magister Sacri Palatii, in opusculo de forma consecrationis sanguinis cap. 3. pluresque alii tam domestici quam extranei, quos citat & sequitur Martinez à Prado hic dubio 5. §. 2. illisque novissimum subscriptio P. Nicolai in scholiis ad articulum 3. hujus questionis, & P. Labat Tractatu 2. disputatione 4. dubio 11. §. 2. Quam sententiam esse valde probabilem, & magna authoritatis, facetur Suarez, præcipue propter authoritatem D. Thomæ, qui pro ea manifeste stare videtur; unde licet difficilis sit, ob argumentum presumptum ex Liturgiis Graecorum, in quibus plura ex praedictis verbis non leguntur; nihilominus hujus S. Doctoris & tot illistrum Thomistarum vestigiis inhærens

35. Dico, probabilius esse, & menti S. Thomæ conformius, omnia verba quae in consecratione calicis proferuntur, esse de essentia formæ.

Probatur primò conclusio ex D. Thoma qui hic art. 3. docet haec omnia verba esse de substantia formæ calicis: Sed nomine substantiae intelligi debet essentia: Ergo juxta D. Thomam, haec omnia verba sunt de essentia formæ calicis. Major patet, Minor probatur multipliciter. Primò quia quotiescumque D. Thomas agit de essentia sacramentorum, pro eodem accipit esse de substantia ac de essentia, ut patet ex quæstione 60. art. 8. ubi generaliter docet quod si diminuatur aliquid eorum quae sunt de substantia formæ sacramentalis, tollitur debitus sensus verborum, ubi manifeste substantia pro essentia usurpatur, cum solum tollatur sensus verborum, quando tollitur aliquid quod est essentialis formæ: Ergo cum doctrinam generalem ibi traditam, nunc applicet formis Eucharistiae, ne laboret in æquivoco, substantiam accipit pro essentia.

Secundò, D. Thomas in eodem sensu accipit nomen substantiae, cum ait initio hujus articuli 3. *Quidam dixerunt quod de substantia formæ bujus est hoc solum quod dicitur. Hic est calix sanguinis mei, non autem ea quae sequuntur, ac postea cum subdit paulo post: Et propter hoc sunt alii qui melius dicunt, quod alia sequentia sunt de substantia formæ, usque ad hoc quod postea sequitur, Hac quotiescumque feceritis, quod pertinet ad usum sacramentii, unde non est de substantia formæ, alioquin intra paucas lineas nomen substantiae, nimis æquivocè usurparet, quod dicendum non est: Sed in prioribus verbis, nomen substantiae, pro essentia accipit, cum Authores illi quos refert assenserent verba haec, Hic est calix sanguinis mei, non autem ea quae sequuntur, esse de essentia formæ: Ergo & in posterioribus, dum contra illos Authores concludit, etiam verba sequentia esse de substantia formæ, nomen substantiae pro essentia accipit.*

Genet Theol. Tom. V.

Tertiò. Idem est esse aliiquid de necessitate formæ, & esse essentialis formæ, ut in confessio est apud omnes: Sed D. Thomas in 1. ad Corinthios 11. lectione 6. refellit eos ex professo, qui non omnia esse de necessitate formæ opinantur, illudque non videri convenienter dictum probat: Ergo omnia verba praedicta esse de essentia formæ existimat.

Quartò, quae habent vim productivam effectus sacramentalis, ad essentiam sacramentorum pertinere censentur: Sed D. Thomas ibidem afferit, omnia verba praedicta habere vim effectivam ad transmutandum vinum in sanguinem Christi, sic enim ait: *Quia formæ sacramentorum significando efficiunt, totum pertinet ad vim effectivam formæ: Ergo censet, omnia illa verba esse de essentia formæ calicis, & non solum de ejus substantia & integritate.*

Quintò, Idem S. Doctor in 4. sent. dist. 8. qu. 19 2. art. 2. quæstiunc. 1. relatâ opinione eorum qui dicunt haec solum verba, *Hic est calix sanguinis mei*, esse de forma consecrationis calicis, ut forma utriusque consecrationis sit consimilis, subdit paulo post: *Alii probabilius dicunt quod totum quod sequitur est de forma.* Quod, verò loquatur de forma essentiali, patet ex solutione ad 3. quod sic proredebat: *Proprietates naturaliter consequuntur substantiam rei: Sed illud quod consequitur substantiam, non potest esse factivum transubstantiationis: Ergo cum illa verba quae sequuntur, designant alias proprietates sanguinis, in quem sit transubstantiatio, videtur quod non sint de forma.* Nam huic argumento sic respondet: *Ad tertium dicendum quod quamvis illa que sequuntur, sint ut proprietates consequentes Christi sanguinem, in quantum bujusmodi, sint tamen essentialis sanguinis Christi in quantum est per passionem effusus..... & ideo illa que sequuntur, sunt essentialia sanguini, prout in hoc sacramento consecratur, & ideo oportet quod sint de substantia formæ.* Ubi clare accipit substantiam pro essentia. Unde sic licet arguere: Quae sunt essentialia sanguini, prout in hoc sacramento consecratur, sunt etiam de essentia formæ per quam fit talis consecratio: Sed ex D. Thoma, *verba que sequuntur, sunt essentialia sanguini*, prout in hoc sacramento consecratur: Ergo & formæ per quam fit talis consecratio.

Sextò, S. Thomas ibidem quæstiunc. 2. in ref. 20 ponzione ad 8. docet idem esse dicendum de mutatione, aut additione, & subtractione horum verborum, quae in consecratione calicis proferuntur, quod dicitur de forma Baptismi: At haec regula & doctrina falsa esset, si omnia illa verba non pertinent ad essentiam formæ, sed solum ad ejus integritatem; posset enim in eis fieri aliqua mutatio, additione, vel subtractione, quae non potest fieri in forma Baptismi; cum ea quae non pertinent ad essentiam sacramentorum, tolli aut mutari possint, salvâ eorum essentia: Ergo D. Thomas censet omnia illa verba esse de essentia formæ calicis.

Demum, cum idem S. Doctor, tum hic art. 3. 21 tum in 4. libro sententiarum dist. 8. art. 2. & alibi sicut, sibi eadem argumenta opponat, que nobis objiciunt Adversarii, quis non videat ipsum pro nostra stare sententia: Cui etiam adhaerent Concilium Colonense, & Catechismus Pii V. ipseque Pontifex, qui oppositam sententiam jussit expungi ex Commentariis Cajetani, qui hac in parte D. Thomam deserebat, & in praedicto Catechismo haec inserit verba: *Opus est ut Sacerdos Eucharistia formam cognitam & perspicillam habeat: eam igitur his verbis comprehendendi.* Tertio credendum est: *Hic est calix sanguinis mei, novi & eterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissione nem*

nem peccatorum. Unde in Ecclesia Latina omnia illa verba proferuntur eodem ritu & modo, tenendo calicem in manu, & antequam proponatur sanguis populo adorandus.

§. II.

Eadem veritas ratione suadetur.

22 **C**um sacramenta ex sola Christi institutione dependant, nulla potest assignari ratio a priori nostrae conclusionis, potest tamen hac probabilitate congruentia & ratione suaderi. Eucharistia non solum est instituta ad significandum corpus & sanguinem Christi, per modum cibi & potus, sed insuper ad simul explicandam efficaciam passionis Christi nobis comunicatam cum perpetuitate per modum testamenti novi, & prout est unum ex praecipuis fidei nostre mysteriis, tribuitque vitam aeternam, & peccata remittit: Ergo conveniens fuit, ut in forma essentiali, includat omnia verba illa quae tales proprietates & effectus Eucharistiae significant.

23 Confirmatur & magis illustratur haec ratio, demonstrando haec saltem verba, *qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum*, esse de essentia formae calicis. Verba illa sunt de essentia formae calicis, quae necessaria sunt ad exprimentem adaequatem & perfectam naturam Eucharistiae: Sed verba praedicta ad hoc necessaria sunt: Ergo sunt de essentia formae calicis. Major patet, quia formae sacramentorum, eorum naturam exprimunt, ut patet in forma Baptismi, Confirmationis, Foederis &c. Minor verò suadetur. Eucharistia non solum constat ex ratione sacramenti, sed etiam sacrificii: Atque natura sacrificii nequit exprimi, nisi per sanguinis effusionem, nam ut docet Apostolus ad Hebreos 9. sacrificium in sanguinis effusione compleetur & consummatur; quia per victimam quam in sacrificium Deo offerimus, protestamur illum esse authorem vitae & mortis; victimam verò non est apta ad hoc significandum, nisi per sanguinis effusionem, quondam enim animal non immolatur per sanguinis effusione, non representat dominium quod Deus habet in vitam & mortem omnium: Ergo verba illa, *qui pro vobis & pro multis effundetur &c.* necessaria sunt ad exprimentem adaequatem & perfectam naturam Eucharistiae.

24 Confirmatur & magis illustratur haec ratio, exemplo formae Baptismi: Nam quia Baptismus non solum est sacramentum institutum ad regenerandos fideles, sed etiam fidei protestatio, de essentia formae ipsius, non solum sunt verba quae gratiam regenerativam significant, sed etiam illa quae personarum Trinitatem, quod potissimum est Christianae fidei mysteriorum, exprimitur. Similiter ergo, cum Eucharistia non solum habeat rationem sacramenti, sed etiam sacrificii, non solum ea verba erunt de essentia formae calicis, quae presentium sanguinis Christi sub speciebus vini significant, quae pertinet ad rationem sacramenti; sed etiam ea quae expriment sanguinis effusionem, quae significatur & declaratur natura sacrificii.

25 Dices primò, rationem sacrificii sufficienter exprimi per separationem sacramentalem sanguinis à corpore, quae major est & expressior, quam per verba.

Sed contra: In reliquis sacramentis non sufficit ut effectus sacramentalis exprimatur scilicet rebus, sed requiritur ut etiam exprimatur verbis, id ipsum significantibus quod res representant: Ergo nec sit erit ad sacrificium novae legis exprimentum, scilicet expressio rerum, sed requiritur praeterea significatio verborum, cum non minus significatio sacrificii, quam sacramenti, in nova lege ordinata sit

Septima,

ad infrauerdos Christi fideles.

Instabis: Haec verba, *Hic est sanguis meus*, non solum ponunt sanguinem Christi, mystice separatum à corpore, sed etiam significant illum, ut mystice à corpore separatum: Ergo sufficienter exprimunt naturam sacrificii.

Sed contra: Esto verba exprimentia conversionem vini in sanguinem Christi, significant illum ut mystice separatum à corpore, adhuc per hoc non exprimitur sufficienter natura sacrificii: quia etiam actio mystice separans sanguinem à corpore in altari, est de se indifferens, ut sic separativa per modum cibi & potus tantum, vel etiam per modum sacrificii: Ergo ut sit mystice separativa etiam per modum sacrificii, debet exprimi per ly effundetur, cum in forma calicis nullum sit aliud verbum, quod mysticam illam sanguinis à corpore separationem, ad rationem sacrificii determinare possit: hoc enim verbum perfectè exprimit actionem quam victimam immolatur.

Denique probari potest conclusio specialiter contra Sotum & alios ex Adversariis, qui docent, verba ista, *Novi & aeterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum*, ideo dici de substantia non verò de essentia formae calicis; quia in arbitrio consecrantis est, ut vel per illa, vel sine illis, conversi nem vini in sanguinem Christi efficiat: At hoc videtur absurdum: Ergo &c. Minor probatur: Ut verba sacramentorum efficiant quod significant, non pendent ex intentione ministeris, aut Ecclesiae, sed Christi; unde si Christus instituit, ut per omnia illa verba consecratio perficiatur, etiamsi minister intendat per sola prima verba consecrare, non consecrabit. Conta verò si Christus instituit, ut per prima tantum verba perficiatur sacramentum, non erit in potestate ministri, aut Ecclesiae, conversionem suspendere usque ad postrema verba. Nimirum quia materia & forma sacramentorum sunt agentia necessaria, quae cum primum sunt, agunt quidquid & quantum possunt, neque pendent à ministro, nisi quoad applicationem, ut ignis & alia id genus agentia, quae à nobis tractari quidem & applicari possunt, non tamen impediri quin effectum fortiantur, si applicentur.

At dicet Sotus, totum hoc factum esse ex divina institutione, ut si velit, possit minister primis duntaxat verbis conversionem efficiere; sub praecerto tamen teneri, ut per omnia verba formae consecrationem intendat.

Sed hoc voluntarium est, cum nullum habeat in reliquis sacramentis exemplum, in quibus tota substantialis perfectio & efficacia pendet a voluntate Christi, certa verba formae determinantis alioquin dicere similiter quis posset, in arbitrio baptizantis esse, vel per omnia, vel per prima tantum verba Baptismi effectum exprimentia, perficere sacramentum.

§. III.

Solvuntur Objectiones.

Obijicies primò: D. Thomas hic art. 1. ad 4. sic 29 habet: *Si Sacerdos sola verba predicta proferret, cum intentione conficiendi hoc sacramentum, perficeretur hoc sacramentum.* Ubi per verba predicta, intelligit quae in titulo articuli posuerat: Titulus autem ille sic habet: *Utrum hæc sit forma hujus sacramenti, Hoc est corpus meum, & Hic est calix sanguinis meus.* Ergo censet D. Thomas, in solis istis verbis, *Hic est calix sanguinis mei*, vel *Hic est sanguis meus*, consistere essentialiter formam Eucharistiae, quoad consecrationem calicis.

30. Confirmatur: Idem §. Doctor art. 3. sequenti, ubi ex professo hanc quæsiq; pertractat, aut quod cùm dicitur, *Hic est calix sanguinis mei, significans ipsa conversio vini in sanguinem, sicut & in forma consecrationis.* Ergo cùm sacramenta efficiant quod significant, juxta D. Thomam, conversione vini in sanguinem, per sola predicta verba efficitur.

31. Ad objectionem respondeo quod cùm Sanctus Thomas hic art. 1. ad q; ait quod *Sacerdos sola verba predicta proferret &c. perficeretur hoc sacramentum,* per ly sola, excludit solum præcedentia, nimirum illa: *Qui pridie quam pateretur, non verò subsequentia.* scilicet ista: *Novi & aeterni testamenti &c.* Patet hoc manifestè ex argumento quod sibi objicit, in quo dicitur quod si alia verba quæ dicuntur in Missa prætermitterentur, acciperentur verba formæ quasi dicta in persona Sacerdotis præferentis, in cuius corpus & sanguinem panis & vinum non convertuntur: quod est fundamentum quo Scotus & quidam alii antiqui Theologi ducebantur ad opinandum, quod sacramentum Eucharistiae non perficitur, nisi verba illa Canonis, *Qui pridie quam pateretur, à Sacerdote proferantur, ut articulo præcedenti ostensum est.* Unde S. Thomas huic objectioni respondens, sic ait: *Ad quarum dicendum, quod quidam dixerunt, hoc sacramentum perfici non posse, prædictis verbis protatis, & aliis prætermis, præcipue quæ sunt in Canone Missæ. Sed patet esse falso, cum ex verbis Ambrosii suprà indultis (in argum. sed contra.) tum etiam quia Canon Missæ non est idem agud omnes; nec secundum omnia tempora, sed diversa sunt à diversis apostolis? Unde dicendum est, quod si Sacerdos sola verba predicta proferret, cum intentione conficiendi hoc sacramentum, perficeretur hoc sacramentum: quia intentio faceret, ut bac verba intelligerentur, quæ ex persona Christi prolatæ, etiam si VERBIS PRÆCEDENTIBUS hoc non recitaretur.* Ex quibus manifestum relinquuntur, D. Thomam solum excludere verba præcedentia. Canonis, *Qui pridie quam pateretur, tanquam non necessaria ad conficiendum corpus & sanguinem Christi, non verò ista subsequentia.* *Novi & aeterni testamenti, mysterium fiduci, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* Unde hallucinatur Marcus à Serra, dum ait. S. Thomam eo loco manifestè doceare, his solum verbis, *Hic est calix sanguinis mei, vinum in sanguinem Christi transmutari, præseruum cum idem S. Doctor oppositum manifestè doceat in cap. 11. 1. ad Corinth. Lect. 6. ubi ex professo refellit eos qui non omnia esse de necessitate formæ opinantur, & docet omnia verba quæ in consecratione calicis à Sacerdote proferuntur, pertinere ad vim effectivam, ut suprà visum est.*

32. Ad confirmationem dicendum, quod cùm S. Thomas ait, per haec verba præcisè, *Hic est calix sanguinis mei, vel Hic est sanguis meus, conversionem vini significari, materialiter tantum & grammaticè subintelligi debet, quia hoc verba præféruntur, quamvis omnia quæ sequuntur supponat ad formalem significationem, ex instituto Christi pertinere: quia vel ab Evangelistis id dixisse referuntur Christus; vel putatur id Apostolis tradidisse.* Unde loco citato, in 1. ad Corinth. sic ait: *Quia forma sacramentorum significando efficiunt, solum pertinent ad vim effectivam.* Ubi aperte doceat, omnia verba quæ in consecratione calicis proferuntur, ad significationem, subindeque ad vim effectivam formæ, pertinere.

33. Potest illustrari haec solutio exemplo formæ Baptismi, licet enim haec sola verba, *Ego te baptizo, materialiter & grammaticè effectum hujus sacramenti significant, ea tamen quæ sequuntur ad formalem significationem ex instituto Christi pertinere.*

nent; ita ut de essentia formæ Baptismi sit quod addatur, *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti: quia numerum Baptismus non solum habet rationem sacramenti-gratiam regenerativam conferentis, sed etiam est fidei protestatio.* Ita pariter, quia Eucharistia est unum ex præcipuis fiduci nostræ mysteriis, habetque non solum rationem sacramenti, sed etiam testamenti, & sacrificii, tribuitque jus ad vitam aeternam, & peccata remittit, non solum verba ista, *Hic est calix sanguinis mei,* sed etiam quæ sequuntur, ad formalem significationem formæ calicis, ex instituto Christi pertinent.

Nec obstat quod S. Thomas ait, nimirum verba illa pertinent ad integratem locutionis. Ex verbis enim quæ ad integratem locutionis pertinent, potest essentialiter componi locutio, ut constat ex verbis prioribus, quæ ad essentiam pertinere Adversarii fatentur, & tamen unicam locutionem integrant & componunt.

Objicies secundò testimonia aliquorum SS. *Patrum, sanguinem Christi his verbis, Hic est sanguis meus, confici afferentum: Ambrosius enim lib. 4. de sacramentis cap. 5. sic ait: Calicem benedixit, & Apostolis suis tradidit dicens, Accipite & bibite, Hic est enim sanguis meus. Cyprianus (vel apud illum author sermonis de coena Domini:) Ex quo à Domino dictum est, Hec est caro mea, & Hic est sanguis meus, quotiescumque his verbis & hac fide actuum est, panis iste supersubstantialis & calix benedictione solemnis sacramatus, ad totius hominis vitam, salutemque proficit. Innocentius III. lib. 4. de mysteriis Missæ cap. 6. Cum ad prolationem verborum istorum, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus, Sacerdos conficiatur, credibile judicatur quod Christus ea dicendo consecrat.*

Respondeo cum Patre Nicolai in notis ad art. 3. *hujus questionis, quod nec Innocentius, nec Ambrosius, nec Cyprianus (vel apud illum alius Author) sic loquuntur, ut ex professo formam integrum ponant, sed Innocentius quidem ad eos relevantes qui Christum contendebant benedicendo tantum consecrassæ, nec verba ulla proferendo: ceteri autem duo ad veritatem Eucharistiae, per haec verba, quæ illam expressissim indicant, astruendam. Unde haec & similia SS. Patrum testimonia explicanda sunt, eo modo quo D. Thomas exponit Magistrum in 4. dist. 8. in expositione textus, dicens quod Magister non intendit hic definitè ponere verba quibus sic consecratio, sed explanare quod verbis Domini fit, non tam omnibus verbis quæ ipse ponit, nec eisdem numero, sed eisdem quoad sensum.*

Objicies tertio: Illa solum verba sunt de essentia formæ calicis, quæ significant conversionem vini in sanguinem; sicut ea tantum sunt essentialia formæ consecrationis corporis, quæ conversionem panis in corpus Christi, exprimunt: Sed haec verba: *Hic est calix sanguinis mei, etiam ab aliis praefixa, æquè significant conversionem vini in sanguinem, ac ista, Hoc est corpus meum, conversionem panis in corpus Christi: Ergo solum verba ista, Hic est calix sanguinis mei, sunt de essentia formæ calicis.*

Confirmatur: Ad salvandam essentiali formam consecrationis panis, non est necessarium addere haec verba, quod pro vobis tradidit, ut prædicto præcedenti ostensum est: Ergo similiter ad salvandam formam essentiali consecrationis calicis, non requiritur quod subjungantur haec verba: *Qui præ vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum.*

Ad objectionem respondeo, distinguendo Major: Quæ significant conversionem vini in sanguinem, absoluere nega. In sanguinem ut effusum pro nobis in remissionem peccatorum, & cum aliis circum-

circumstantiis & proprietatibus supra explicatis, concedo. Solutio patet ex supra dictis, cum enim Eucharistia non solum habeat rationem sacramenti, sed etiam sacrificii, de cuius ratione est immolation victimæ, & sanguinis effusio, ad essentiam formæ calicis non sufficiunt verba quæ significant conversionem vini in sanguinem, sed etiam requiruntur alia quæ ejus effusionem exprimunt.

39 Dices, Ergo saltem non sunt necessaria illa verba, pro vobis & pro multis, in remissionem peccatorum; cum per ly effundetur, satis natura sacrificii exprimatur.

Sed nego consequentiam: nisi enim exprimatur finis in quem sanguinis effusio dirigitur, ratio sacrificii non exprimitur, cum possit sanguis effundi simpliciter, & non per modum sacrificii, si nimirum in nullius cultum & emolumentum effundatur. Ut igitur significetur, quod talis effusio futura erat per modum sacrificii, explicari debet per respectum ad bonum nostrum, sine quo indifferens est, ad hoc ut sit per modum sacrificii, vel per modum puræ effusionis.

40 Ad confirmationem, concessio Antecedente, nego consequentiam, & paritatem. Ratio autem discriminis assignatur à D. Thoma h̄c art. 3. ad 2. ubi sic ait: *Sanguis seorsum consecratus, expresse passionem Christi representat, idèq; potius in consecratione sanguinis sit mentio de effectu passionis, quam in consecratione corporis, quod est passionis subjectum.*

41 Nec obstat quod corpus Christi sit traditum pro nostris peccatis, subindeque memoriale passionis ejus, juxta illud Apostoli 1. ad Corinth. 11. *Quotiescumque manducabis panem hunc, mortem Domini annuntiabis.* Nam ut discutit idem S. doctor in 4. sent. dist. 8. quaest. 2. art. 2. ad 2. *Cum sacramentum Eucharistia sit memoriale Dominicæ Passionis, in consecratione corporis Christi non representatur nisi passionis substantia, sed in consecratione sanguinis representatur passionis mysterium; non enim à corpore Christi sanguis ejus seorsum fuit nisi per passionem; & idèo conditiones Dominicæ passionis exprimuntur per verba sequentia magis in consecratione sanguinis, quam in consecratione corporis.*

42 Objicies quartò: Ex Florentino in decreto unionis, forma hujus sacramenti sunt verba Salvatoris, quibus Sacerdos in persona Christi loquens, conficit hoc sacramentum: *Sed verba illa, Qui pro vobis & pro multis effundetur, non profert Sacerdos in persona Christi formaliter & significativè, sed recitativè tantum; alioquin falsa essent, cum Christi sanguis iterum non sit effundendus: Ergo hæc saltem verba non sunt de essentia formæ calicis.*

43 Respondeo negando Minorem, Sacerdos enim non solum induit personam Christi in proferendis verbis formæ enunciatiæ supra præsentem materiam, sed etiam constituendo se, per implicitam & generalem intentionem, præsentem tempori quo Christus hæc verba primum protulit; & ita verè & enunciatiæ dicit, *Hic est calix sanguinis mei qui pro vobis effundetur.*

44 Dices: Sacerdos per verba formæ calicis convertere intendit materiam præsentem in præsentem sanguinem qui nunc est in Christi corpore gloriose: At de hoc afferere non potest, etiam prout induit personam Christi, quod sit effundendus, ut pater: Ergo &c.

Respondeo Sacerdotem per verba formæ calicis, intendere convertere præsentem materiam in præsentem Christi sanguinem, ut retroactum ad tempus ultimæ cœnsæ, pro quo illi convenit ly effundetur, cum sit idem numero sanguis nunc qui tunc fuit, & idem à Sacerdote in persona Christi, pro eo tempore repræsentetur, [pro quo erat effunden-

Septima,

dus. Quod verè Sacerdos constitutus se præsentem tempori illi quo Christus hæc verba primum protulit, & repræsentet etiam materiam ut præsentem illi tempori quo Christus primum hoc sacramentum confecit, constat ex verbis illis: *Et accipient hunc præclarum calicem &c.* Quibus Sacerdos calicem quem præ manibus habet, præsentem reddit illi tempori, quo primum Christus suum consecravit.

§. I V.

Solvitur argumentum ex Liturgiis Græcorum.

Obijiciunt ultimò Adversarii: Græci Missam celebrantes, verè sanguinem Christi conficiunt, & tamen in consecratione calicis non proferunt omnia verba supra dicta, sed aliqua ex illis omitunt, ut patet ex eorum Liturgiis. Unde Durandus & Cajetanus testantur se vidisse Missale Græcum, in quo hæc verba non habentur: *Calix, æterni, nec mysterium fidei.* Idem assertit de Liturgiis Maronitarum Cardinalis Delugo disp. 11. sect. 4. num. 6. ubi loquens de Liturgiis Maronitarum sic ait: *In aliis verò Liturgiis, scilicet S. Joannis Evangelista, Sanctorum Apostolorum, S. Eustasii, S. Joannis Patriarchæ, verba sunt: Hoc est corpus meum: Hic est sanguis meus. In Liturgia S. Marii Evangeliste: Corpus meum est hoc: sanguis meus est hic. In Liturgia S. Matthæi Pastoris: Hoc caro mea est: Hoc sanguis meus est. Quas formas ex Missali manuscripto Maronitarum, à Monte Libano Romam misso, dedit mihi per doctus vir Victorius Scialach, Abbas S. Gregorii, natione Maronita, & in Urbe Roma à multis annis linguarum publicus interpres. Hæc ibi prædictus Cardinalis: Ergo omnia verba quæ in consecratione calicis præferuntur à Sacerdotibus Latinæ Ecclesiæ, non sunt de essentia formæ.*

Hoc argumentum putant Adversarii esse convincens & demonstrativum: Unde Cajetanus ait quid sibi nulla apparet dubitandi ratio probabilis, & Suarez, se nihil invenire quod probabiliter responderi posset.

Respondeo tamen primò, hoc argumentum habere difficultatem, etiam in sententia Adversariorum; cum enim plures ex illis existimant, omnia verba prædicta ad integratam formæ calicis pertinere, tenentur rationem reddere, cur Apostoli, & SS. Patres, qui prædictas liturgias ediderunt, formam substantialiter integrantem non afferant, sed mancam ac mutilam, plura verba ad ejus integratatem & substancialiam requisita prætermittentes.

Respondeo secundò, non majorem esse hujus argumenti difficultatem eā quæ de forma sacramenti Confirmationis, & de materia ac forma sacramenti Ordinis præponi solet. Nam Græci in collatione sacramenti Confirmationis hac formâ utuntur, *signaculum donationis Spiritus Sancti*, quæ est omnino diversa ab ea quæ Ecclesia Romana utitur. Item in Ecclesia Græca Sacerdotes non ordinantur, sicut in Ecclesia Latina, per calicis & patenæ porrectionem, neque per hujus formæ prolationem, *Accipe potestatem &c.* sed per solam manuum impositionem, adjunctis verbis: *Divina gratia que semper infirma curat, & que defuncti supplet, promovet N. Venerabilem Diaconum in Presbyterum &c.* Quæ Romæ vidisse se testatur Cardinalis Delugo, & dicit fieri sciente & consentiente Summo Pontifice: & tamen Concilium Florentinum sessione ultimâ in decreto Eugenii definit, presbyteratum tradi per calicis cum vino, & patenæ cum pane porrectionem, & per haec verba, quæ tenent locum formæ. *Accipe potestatem offerendi sacrificium in Ecclesia pro vivis & defunctis.* Sicut ergo Adversarii ut ab

de Forma Sacramenti Eucharistiae. 245

ab hac difficultate se expediant, & salvent quomodo in Ecclesia Graeca ritè sacramenta Confirmationis & Ordinis conferantur, non obstante quod Graeci utantur materiam vel formam specie diversam ab ea quam Ecclesia Latina adhibet, respondent Christum formam sacramenti Confirmationis, & materiam ac formam sacramenti Ordinis non determinasse in specie, sed solum in genere, & eam determinandam quantum ad speciem, suæ Ecclesie reliquissim; ideoque illam, juxta diversam Ecclesie Latinae & Graecæ traditionem, varie designari. Ita similiter dico, Christum formam specificam calicis non determinasse, sed ejus determinationem Ecclesiae suæ reliquissim; ex quo factum est, quod juxta diversas traditiones, variae editæ sint liturgiae, in quibus talis forma diversimodè traditur, & verba quæ in una habentur, mutantur, vel omituntur in altera. Nam in Liturgia S. Jacobi sic habetur: *Hic est sanguis meus novi Testamenti, qui pro vobis & multis effunditur & datur in remissionem peccatorum.* In Liturgia Sancti Marci: *Hic est enim sanguis meus novi Testamenti, qui pro vobis & multis effunditur, & distribuitur in remissionem peccatorum.* In Liturgia S. Basilii: *Hic est sanguis meus novi Testamenti, qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum.* In Liturgia S. Chrysostomi: *Hic est enim sanguis meus novi Testamenti, qui pro vobis & plurimis effundetur in remissionem peccatorum.* In Liturgia Æthiopum, cuius Author creditus esse D. Matthæus: *Hic est calix sanguinis mei, qui pro vobis effundetur, & pro redemptione multorum. Amen.* In Missa Mozarabum: *Hic calix est novum testamentum in meo sanguine, qui pro vobis effundetur.* Circumfertur etiam Liturgia D. Petri, edita à Guillelmo Lindano, Episcopo Gandavensi, in qua solum ponuntur hæc verba pro forma calicis: *Hic est sanguis meus: verum hæc Liturgia non habet autoritatem, sed censetur apocrypha.* Licet ergo forma calicis, juxta varium diversarum Ecclesiarum ritum, specie diversa sit, & verbis diversis expressa, quia tamen non est determinata à Christo quantum ad speciem, sed relata determinationi Ecclesiae; sicut Delugo & alii Recentiores censem de forma Confirmationis, & de materia ac forma Ordinis, ideo in diversis illis Ecclesiis titù & validè sanguis Christi conficitur, & Romana Ecclesia rectè & prudenter diversos illos ritus approbat, vel tolerat. Et mirum est quod Author ille contradicere audeat Suari dicenti opinionem nostram esse valde probabilem, & magnæ authoritatis; cum ille tractans prædictam difficultatem de forma Confirmationis, & de materia ac forma sacramenti Ordinis, solutionem traditam, probabilissimam censeat, & ei tandem acquiescat.

48 Ex dictis confutata manet sententia Petri Cornejo, & Philippi à S. Trinitate: *Tum quia D. Thomas locis supra citatis absolute docet, omnia verba quæ in consecratione calicis proferuntur, esse de substantia, seu de essentia formæ.* Tum etiam, quia si particulae istæ, *eternal mysterium fidet, ab essentiiali forma calicis excludendæ sunt, eo quod in aliquibus liturgiis non habeantur; alia pariter excipiendæ erunt, cum in Liturgia Æthiopum, cuius Author, ut dicimus, creditur D. Matthæus, hæc verba, noti Testamenti, non reperiantur, nec in Missa Mozarabum, ista: In remissionem peccatorum.*

ARTICULUS III.

Utrum Christus in consecratione sui corporis & sanguinis, aliquibus verbis usus fuerit?

49 *N*egat Innocentius III. lib. 4. de mysteriis Missæ cap. 17. Mayro in 4. dist. 8. quest. uniuersitatis Theol. Tom. V.

art. 5. Catharinus opusc. de verbis consecrationis, & alii existimantes Christum in consecratione sui corporis & sanguinis usum fuisse potestate excellentiæ, & conlecrasse sine ulla verbis, quamvis instituerit verba à Sacerdotibus pro consecratione proferenda. Pro hac sententia Salmeron tomo 9. Tract. 19. plura adducit testimonia & argumenta, ut ejus probabilitatem suadeat, licet tamen in fine ab ea recedat, cum D. Thoma, & aliis Scholasticis, cum quibus

Dico breviter, Christus in consecratione sui corporis & sanguinis aliquibus verbis usus est, iisdem scilicet quibus à Sacerdotibus hoc sacramentum conficitur.

Probatur primò ex SS. Patribus id passim assertoribus: Tertullianus enim lib. 4. contra Marcionem ante finem, sic ait: *Acceptum panem, & distributum Discipulis, corpus suum illud fecit. Hoc est corpus meum dicendo. Quo quid expressius? Cyprianus de coena Domini: Summus Sacerdos panem profert & vinum: Hoc est, inquit, corpus meum. Ambrosius relatus de consecrat. dist. 2. cap. Panis: Cum panem accipiens diceret, Hoc est corpus meum, planè monstratur verbum illud operatorum suis. Id est conversivum panis in corpus. Chrysostomus homil. 60. ad populum Antiochenum, post medium: Qui namque dixit, Hoc est corpus meum, & verbo factum confirmavit. Ubi loquitur de consecratione à Christo in cena facta, quam ait verbo confirmasse. Demum Damascenus lib. 4. fidei cap. 15. sic habet: Sicut Deus dicendo, fiat lux, fecit lucem: ita dicendo, hoc est corpus meum, & hic est sanguis meus, perfecit hoc sacramentum. Quod etiam insinuat Apostolus 1. ad Corinth. 11. dicens: Acceptit Jesus panem & frigit ac dicit, Hoc est corpus meum.*

Probatur secundò: Sacerdos consecrat ut minister Christi, & ut vices ipsius gerens, ut docet Florentinus in decreto unionis: Ergo ut major esset conformitas & unitas inter Authorem & ministerum, decuit ut Christus eodem modo, iisdemque verbis consecraret quibus Sacerdotes hoc Sacramentum conficiunt: præsertim eum Eucharistia non solum habeat rationem sacramenti, sed etiam sacrificii, quod in tota Ecclesia usque ad finem mundi Deo offeretur.

Hanc conformitatem Sacerdotis consecrantis cum Christo, eleganter expressit Chrysostomus serm. de prodictione Judæ, apud S. Thomam in catena aurea in cap. 14. Marci, in verba illa, *Et manducantibus illis. Sic enim ait: Et nunc etiam ille præfato est Christus, qui illam ornavit mensam; ipse illam quoque consecrat. Non enim homo est qui proposita corpus Christi facit & sanguinem; sed ille qui pro nobis crucifixus est Christus. Sacerdotis ore verba proferuntur, & Dei virtute consecrantur & gratiâ, hoc verbo quod dicit, Hoc est corpus meum, proposita consecrantur. Et sicut illa vox quæ dixit: Crescite & multiplicamini, & replete terram semel quidem dicta est, sed omni tempore sensit effectum ad generationem, operante natura: ita & vox ista semel quidem dicta est, sed per omnes mensas Ecclesie, usque in bodiernum diem, & usque ad ejus adventum, præstat sacrificio firmitatem.*

Objicis primò: Christus in instituendis sacramentis utebatur potestate excellentiæ quæ non erat addicta verbis, uti potestas ministerialis, quam Ecclesie communicavit: Ergo alio ritu & ceremonia hoc sacramentum conficit, nec usus est verbis in consecratione sui corporis, sicut nos utimur. Unde quando Eucharistiam sumendam dedit duobus Discipulis in Emmaus, illam solâ benedictione conficit, ut colligitur ex illo Lucæ ultimo: *Acceptit panem, & benedixit, ac frigit, & porrigebat illis.*

Respondeo Christum, etiam in hoc sacramento insti-

instituendo usum fuisse potestate excellentiae, quae non in eo, ut Adversarii contendunt, consilii, ut debuerit absque verbis hoc sacramentum confidere; sed cum potuerit alio ritu, eliaque cæremoniâ, tamen voluit verbis illud confidere; non quod verbis astricatus fuerit, sicut nos, sed quia ita vellet, ut major esset conformitas & unitas inter Authorem & ministrum, ut supra diximus. Ad illud quod subditur, multi non improbabiliter negant Christum tunc consecrassé. Sed quidquid sit de hoc, ex tali facto non potest deduci ullum argumentum contra nostram conclusionem, quia vel dici potest, etiam tunc Christum verbis consecrassé, quæ tamen brevitas causâ ab Evangelistis omittuntur; vel certè voluisse tunc solâ benedictione, & in una specie consecrare, ut ostenderet suam autoritatem quam habebat, variis modis hoc & cætera sacramenta conficiendi.

54. Objicies secundò: Antequam Christus haec verba, *Hoc est corpus meum*, proferret, jam consecraverat corpus suum: Ergo in consecratione sui corporis non adhibuit verba quibus nos utimur. Consequentia patet, Antecedens probatur ex contextu Evangelii, ubi sic dicitur: *Accipit Jesus panem, benedixit, fregit, deditque Discipulis suis dicens, accipite & manducate, Hoc est corpus meum.* Ex hac enim narratione constat, Christum prius benedixisse panem, quâm protulerit verba illa, *Hoc est corpus meum*: Sed nomine benedictionis intelligi debet ipsa consecratio: Ergo Christus prius consecravit, quâm haec verba, *Hoc est corpus meum*, proferret.

55. Propter hoc argumentum Cajetanus, Soto, Suarez, Vazquez, & alii, docent benedictionem panis & vini factam à Christo in nocte coenæ, fuisse actionem distinctam à consecratione utriusque speciei. Idque innuere videtur Tridentinum sessione 13. cap. 1. his verbis: *Cum post panis vinique benedictionem, se suum corpus illis præbere, ac suum sanguinem, differtis ac perspicuis verbis testatus est.*

Nihilominus quod Christi benedictio fuerit ipsa consecratio, asseritur à D. Thoma hic art. 1. ad 1. doceturque à S. Remigio in cap. 10. Epistolæ ad Corinth. & à Bruncne in cap. 11. ejusdem Epistolæ. Eandem tenent sententiam Innocentius III. lib. 4. de myst. Missæ cap. 6. Hugo Cardinalis super cap. 14. Marci; Lyranus 1. ad Corinth. 11. Cardinalis Bessarion libro de verbis consecrationis, & ex Scholasticis Alensis, Durandus, Valentia, Henriquez, Becanus, & alii, quibus aperte favet Catechismus Pii V. loquendo de forma Eucharistiae, folio 212. Potestque probari haec sententia ex illo Pauli 1. ad Corinth. 10. *Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est?* Ubi Apostolus consecrationem calicis, benedictionem appellat, ut exponit S. Thomas ibidem lect. 4. dicens: *Cui benedicimus, id est quem nos Sacerdotes consecramus.* Eodem modo loquuntur SS. Patres: Chrysostomus enim homil. 25. sic ait: *Cum benedictionem dico Eucharistiam dico.* Ambrosius de iis qui initianzur cap. 9. *Hic est panis quem benedictio consecravit: major est vis benedictionis quâm natura, quia benedictione etiam natura ipsa mutatur.* Cyprianus de coena Domini: *Calix benedictione solemni sacraus, ad totius hominis vitam, & salutem proficit.* Demum S. Cyprianus lib. 4. in Joan. cap. 17. & lib. 10. cap. 13. consecrationem vocat benedictionem mysticam: Ergo juxta SS. Patres, benedictio panis & vini facta à Christo in nocte coenæ, fuit ipsa consecratio.

56. Ratio etiam id suadet, nam benedictio fieri solet verbis: nulla autem possunt assignari verba quibus Christus panem benedixit, nisi ea que referuntur ab Evangelistis, unde cum illa sint verba consecratoria, dicendum est, Christum benedixisse verbis

consecratoriis, atque ad eadē benedictionem & consecrationem fuisse eandem actionem.

Ad locum vero Tridentini supra adductum, ref. 57 pondet Joannes à S. Thoma in Tractatu de approbatione doctrinæ D. Thome, qui habetur initio tomii primi in primam partem: *quod stendo in praecisa constructione grammatical, duplum sensum possum facere illa verba. Primo sic, quod ly post benedictionem, referatur & construatur cum ly testatus est, & tunc sensus est: prius dedit benedictionem, & post illam testatus est, se dare corpus suum. Et in hoc sensu procedit obiectio. Secundo, quod ly post benedictionem, referatur, & constituantur cum ly dare corpus suum. Et tunc est sensus, quod Christus testatus est illis se dare corpus suum, id est, id quod post benedictionem, seu consecrationem, est corpus suum. Et in hoc sensu benedictio est consecratio: & hunc sensum nos accipimus, qui etiam legitimus est. Sicut si quis diceret: post Baptismum regeneratus homo accipit characterem, & fidem, sensus enim est quod regeneratus post Baptismum, seu per ipsum Baptismum, & non ante, accipit fidem &c. Sic testatus est Christus se dare illis corpus post benedictionem; id est quod corpus suum est post benedictionem, & non ante. Haec praedictus Author loco citato.*

Ad objectionem ergo cujus occasione haec ad 58 ducta sunt, in forma respondeo, negando Antecedens, & ad ejus probationem dicendum cum S. Thoma hic art. 1. ad 1. quod cum Evangelistæ dicunt, quod Jesus accepit panem, benedixit, fregit, deditque Discipulis suis dicens, *Accipite & manducate, hoc est corpus meum*, non est sic intelligendum, ut eo ordine haec facta fuerint quo referuntur, quia, ut docet Augustinus lib. de consensu Evangelistarum, cap. 30. & 44. Evangelistæ non semper eundem ordinem in recitando servaverunt, quo res gestæ sunt, sed res gestas interdum narraverunt ordine præpostero. Unde sensus horum verborum est: *Accipit Jesus panem, & gratias agens, benedixit dicens, Hoc est corpus meum.* Vel, ut ait S. Thomas, significant quod cum Jesus benediceret, frangeret & daret Discipulis suis, haec verba dixit: *Accipite & manducate, Hoc est corpus meum.*

ARTICULUS IV.

Utrum verba consecrationis formaliter & significative, seu assertive, à Sacerdote proferantur, vel solùm historicè & recitative?

§. I.

Explicatur titulus, & difficultas proposita, unicâ conclusione resolvitur.

P Ro tituli explicatione sciendum est, illud pro 59 nuntiari seu dici historicè, sive quod idem est recitative aut materialiter, quod tantum refertur tanquam ab alio dictum: ita ut illud ipsum non assertur, vel negetur, sed tantum illud ab alio fuisse dictum enuntietur; ut cum dicimus, *Aristoteles dixit mundum esse ab aeterno.* Formaliter vero & significative seu assertive aliiquid dicimus, quando per verba quæ pronuntiamus, aliiquid affirmare vel negare intendimus, ut cum dicimus, *Deus est trinus in personis, Deus est incarnatus, &c.* Hinc emergit quaestio, & controversia inter Theologos, quoniam ex his modis verba consecrationis à Sacerdote proferantur? Nam Innocentius III. lib. 4. de Euchar. cap. 17. Durandus in 4. dist. 8. quæst. 2. Major quæst. unicâ ad 2. Picus Mirandulanus in Apologia suarum assertionum quæst. 10. Ambrosius Catharinus opusc. de verbis consecrationis, & Alphonius Salmeron tomo 9. in Evang. Tract. 13. do-

de Forma Sacramenti Eucharistiae. 247

cent ea recitativè tantum & historicè proferri. E contra Marsilius, Gabriel, & alii, quos ex Recentioribus sequuntur Vazquez, & Amicus, existimant ea assertivè tantum, seu formaliter & significativè proferri. Pro resolutione difficultatis, & veræ sententiae explicatione

60 Dico breviter, ea recitativè simul & assertivè proferri. Ita communiter docent Theologi cum D. Thoma h̄c art. 5. & super caput 26. Matthaei, versu 26. ubi sic ait: *Dicendum quod recitativè dicuntur, & simul recitativè & significativè.* Et quidem quod historicè & recitativè dicantur, patet ex contextu Canonis, ubi sic dicitur: *Qui pridie quam pateretur, accepit panem in sanctas & venerabiles manus suas, & elevatis oculis in celum, ad te Deum suum patrem omnipotentem, tibi gratias agens, benedixit, & fregit, deditque Discipulis suis, dicens. Accipite & manducate ex hoc omnes. Hoc est enim corpus meum.* Ubi particula dicens, manifestè significat, Christum verba illa sacramentalia dixisse, eademque referri tanquam à Christo dicta. Id etiam apertere colligitur ex illa particula *Enim*, quam Ecclesia adjecit: nisi enim verba formæ recitativæ profrantur, incongruè & inutiliter addita fuisset particula illa conjunctiva, nam haec additur ad connectenda verba formæ cum præcedentibus, quæ tantum recitativè proferuntur, & eatenus connebuntur, quatenus referuntur eodem modo à persona Christi dicta.

61 Quod autem sensu quoque formaliter seu assertivo & significativo enuntiantur, probatur primò quia ex Florentino in decreto unionis, Ambrosio lib. 4. de sacram. cap. 4. aliisque SS. Patribus, Sacerdos consecrans, loquitur in persona Christi: Sed in persona Christi non loqueretur, si tantum historicè referret Christum ea verba dixisse; qui enim tantum recitat verba alterius, non loquitur in persona illius, sed in propria, cum ejus personam non induat, ut illam in se exprimat & repræsentet: Ergo Sacerdos non refert merè historicè verba consecrationis, sed assertivè quoque & significativè ea pronuntiat.

62 Dices, eā solū ratione Sacerdotem consecrante dici loqui in persona Christi, quia hoc sacramentum conficit per virtutem sibi à Christo communicatam, non verò ex eo quod personam illius gerat & repræsentet.

Sed contra: Sacerdos peculiari nomine ac titulo in hoc sacramento in persona Christi loquitur, quo non loquitur dum alia sacramenta ministrat, cùm Concilium de alio sacramento non dixerit: quod illud Sacerdos in persona Christi loquens conficiat: Sed reliqua sacramenta conficit in virtute & potestate à Christo sibi communicata: Ergo non eā solū ratione Sacerdos consecrans dicitur loqui in persona Christi, quia agit per virtutem sibi à Christo communicatam.

63 Probatur secundò: Si Sacerdos verba consecrationis historicè tantum & recitativè proferret, ea non proferret supra præsentem materiam, sed supra aliam quam in ultima cœna Christus consecravit; nam significantur tantum conversionem materiæ quam Christus tunc accepit in manus, & præsentiam corporis & sanguinis sub ejusdem materiæ speciebus: Sed hoc dici nequit: Ergo nec illud.

64 Respondent Adversarii, haec verba à Christo in cœna fuisse etiam virtute enuntiata supra omnem materiam, quæ à futuris Sacerdotibus consecrabili erat: sicut dicunt Patres, Christum per contactum aquæ Jordanis, quæ fuit à Joanne baptizatus, consecrassæ omnes aquas quibus baptizandi erant reliqui.

Sed hoc temerè & sine fundamento afferitur, cùm nec sancti Patres illud insinuent, nec ex verbis Scripturæ colligatur, nec exemplum illud hoc suadeat; nam Christum per contactum aquæ Jordani, consecrassæ omnes aquas, non est aliud quæm ipsum per institutionem Baptismi in materia aquæ, effecisse ut omnes aquæ essent idonea materia ad hoc sacramentum. Similiter ergo, vi consecrationis primi panis & calicis fuisse reliquos virtute consecratos, non est aliud quæm vi primæ illius institutionis, quæ fuit hoc sacramentum in pane & vino usuali institutum, omnem postea panem ex tritico, & vinum de vite, fuisse factam idoneam materiam ad hoc conficiendum.

Tertiò suaderi potest eadem pars ex alio inconveniente quod sequitur ex adversa sententia. Si enim verba consecrationis non haberent vim consecrandi, nisi recitativè prolata, sequeretur Sacerdotem non consecraturum, qui sic diceat, & nihil amplius, *Hoc est corpus meum;* tunc enim historicè non referret Christum ea dixisse: Sed hoc erroneum est, & contra communem Theologorum sententiam, ut patet ex dictis art. 1. Ergo &c.

§. I I.

Solvuntur Objectiones.

Obijicies primò: Eodem modo Sacerdos pronuntiat verba consecrationis, quo præcedentia, ut conslat ex participio, *dicens*, quod non minus refert Christum dicentem verba formæ, quæ verba illam præcedentia: Sed verba præcedentia formam panis, ut sunt illa, *Accipite & manducate ex hoc omnes*, recitativè tantum proferuntur à Sacerdote, cùm illa tantum referantur ut à Christo dicta suis Discipulis in ultima cœna: Ergo & verba consecrationis.

Confirmatur: Si Sacerdos verba formæ non purè recitativè, sicut & præcedentia, referret, sed ea etiam formaliter & significativè proferret, vel hoc faceret in propria persona, vel in persona Christi? Neutrū dici potest: Ergo &c. Minor quoad primam partem patet. Si enim Sacerdos in propria persona verba formæ proferret, illa essent falsa, quia per ly *corpus meum*, intelligeretur corpus ipsius Sacerdotis consecrantis. Probatur verò quantum ad secundam: si enim in persona Christi verba formæ proferat, propositio erit falsa, quantum ad ista verba: *Qui pro vobis & pro multis effundens*, cùm non sit amplius gloriosus Christi sanguis effundendus.

Ad objectionem respondeo negando Majorem: Sacerdos enim consecrans, verba præcedentia formam pronuntiat solū recitativè, referendo quæ Christus in ultima cœna protulit; verba autem formæ, non historicè tantum & recitativè proferat, sed etiam assertivè, & enuntiativè, per ea in persona Christi afferendo, quæ ipsa suprà præsentem materiam practicè significant. Ad probationem verò in contrarium, dicendum est, participium illud *dicens*, significare quidem Christum verba sacramentalia dixisse, eademque referri à Sacerdote tanquam à Christo dicta, ut suprà annotavimus; non denotare tamen, Sacerdotem ea solū historicè & recitativè proferre; cùm non repugnet Sacerdotem in persona propria, verba illa recitativè proferre, & in persona Christi quam repræsentat, ea assertivè & enuntiativè dicere.

Ad confirmationem dicatur, Sacerdotem verba formæ proferre in persona Christi: ad id verò quod in contrarium adducitur, patet responsio ex

dicitis art. 2. §. 3. in solutione quartae objectionis; ibi enim ostendimus, Sacerdotem verè & enuntiativè dicere, *Hic est calix sanguinis mei qui pro vobis effundetur*, quia haec verba proferuntur ab illo ut conslituto praesente, per implicitam & generalem intentionem, tempori illi quo Christus haec verba primum protulit.

70 Objicies secundò: Hi duo modi proferendi, scilicet significativè & recitativè, sunt inter se oppositi & incompossibilis; nam qui recitat & refert verba alterius, non habet intentionem idem significandi, propterea qui refert haeresim aut mendacium alterius, non ideo mentitur aut est haereticus: Ergo Sacerdos consecratus non potest verba formæ significativè & recitativè simul proferre.

71 Respondeo negando Antecedens, quamvis enim hi duo modi proferendi non semper sint simul, ut patet ex instantiis adductis de haeresi & mendacio, non sunt tamen inter se oppositi & incompossibilis, non enim repugnat quod eadem persona & nomine proprio eandem locutionem recitat ut ab alio prolatam, & simul enunciatiivè & significativè eam proferat nomine alterius; sicut cum Sacerdos in Misericordia eandem orationem dominicam simul recitat ut à Christo dictam, & enuntiat, per eam petendo quæ in ea petere docemur. Similiter ergo idem Sacerdos super materiam consecrationis sacramentalia verba pronuntians, potest illa velut à Christo dicta referre, & simul Christum imitari, ejusque personam induendo, assertare super materiam propositam, *Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus.*

§. III.

Corollarium notatu dignum.

72 Ex dictis intelliges, propositiones illas, *Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus*, ut à Sacerdote prolatas, esse verissimas, cum enim Sacerdos celebrans loquatur in persona Christi, verè potest dicere, *Hoc est corpus meum*, quamvis sub speciebus panis non ponat nisi corpus Christi; sicut Angelus personam Dei representans, verè dicebat, *Ego sum qui sum.*

73 Dices, Illa propositio est falsa in qua prædicatum attribuitur subiecto cui non convenit: Sed prædicatum hujus propositionis, *Hoc est corpus meum*, attribuitur subiecto cui non convenit: Ergo est falsa. Minor probatur, Subiectum hujus propositionis est substantia panis: Sed fallum est substantiam panis esse corpus Christi: Ergo &c. Major probatur, quia pronomen demonstrativum *hoc*, demonstrat substantiam quæ tunc erat sub speciebus panis, quando proferebatur.

74 Respondeo negando Minorem, ad cujus probationem, nego Majorem, & ejus probationem; nam licet pronomen *hoc* significet substantiam aliquam singularem sub accidentibus contentam, non tamen illam significat determinatè, sed solum vagè, ut patet in communi modo loquendi: Petrus enim v. g. ambulans per hortum Joannis, & advertens aliquam herbam, verè dicit, *bac herba nascitur in horro meo*: ubi pronomen *herba* non supponit pro illa singulari determinata herba quam demonstrat, sed pro singulari vagè, sive pro alia ejusdem species.

75 Dices rursus: Si propositio illa esset vera, vel objectum illius prius esset quam veritas ejusdem, vel posterius? Non primum, quia propositio illa in quantum vera efficit suum objectum, ponit enim corpus Christi sub speciebus: Ergo objectum non potest esse prius, cum omnis effectus sit posterior suæ causæ. Non etiam secundum, quia ex eo quod

res est vel non est, propositio dicitur vera vel falsa, ut ait Aristoteles I. Peribermenias: Ergo prius est objectum propositionis esse, quam verificari propositionem quæ illud enuntiat.

Respondeo eligendo secundam partem dilemma-76 tis, & ad probationem in contrarium, distinguendo Antecedens: Ex eo quod res est propositio speculativa dicitur vera, concedo. Præctica, nego. Sicut ergo quia cognitio divina habet causare veritatem in rebus, prius est quod Deus cognoscat rem esse, quam sit ipsa res, ut in Tractatu de scientia dei fuscè ostendimus: disp. 3. art. 3. Ita pariter, quia haec propositio, *Hoc est corpus meum*, ut à Sacerdote consecrante profertur, præctica est, prius naturè est quod corpus Christi sub speciebus panis ponatur, quam quod illa verificetur.

Instabis: Propositio præctica affirmat aliquid esse in re: Ergo supponit rem ita esse.

Respondeo distinguendo Antecedens: affirmat aliquid esse in re, quod tunc fiat, concedo. Quod præsupponatur, nego.

Quærunt hinc aliqui, an verba consecrationis 77 physicè instrumentaliter producant sub speciebus Eucharisticis substantiam corporis Christi, subindeque ab eis physicè substantiam panis & vini expellant: Sed resolutio hujus difficultatis pendet ex dictis in Tractatu de sacramentis in communi, de causalitate sacramentorum novæ legis, nam eodem modo asserunt SS. Patres verba consecrationis efficere corpus & sanguinem Christi, quo alia sacramenta causant gratiam: unde sicut ibi ostendit, quod ut dicta Scripturæ, Cencilicrum, & SS. Patrum, in sensu proprio salvantur & verificantur, dicendum est, sacramenta novæ legis physicè instrumentaliter causare gratiam, idem affirendum est de verbis consecrationis respectu productionis corporis & sanguinis Christi sub speciebus Eucharisticis, & expulsionis substantiae panis & vini ab illis. Quare S. Thomas hinc art. 4. docet verbis illis inesse virtutem creatam ad perficiendam istam conversionem. Et in resp. ad 2. negat dari instrumentum creationis, quod tamen concedit pro ista conversione. Ubi manifestum est ipsum loqui de instrumento physico, non verè de pure morali. Tum quia non est necesse ponere virtutem aliquam creatam in instrumento morali, cum instrumentum morale non influat per virtutem physicam in effectum, sed agens principale se solo ad positionem illius rei operetur. Tum etiam, quia nulla est repugnancia quod detur instrumentum morale creationis, quia non repugnat quod ad intercessionem alicujus Sancti, vel ad prolacionem aliquorum verborum, Deus se solo creet Angelum vel animam; sicut multoties propter preces alicujus Sancti datur alicui filius, & creatur anima illius.

Argumenta verè quæ contra hanc D. Thomæ 78 sententiam militant, loco citato, solidè & perspicuè soluta sunt. Duo solida restant breviter hinc expedienda. Primum est, quod si verba consecrationis physicè instrumentaliter concurrant ad productionem corporis Christi sub speciebus, etiam ipsa Christi humanitas habebit eandem causalitatem, cum illa sit instrumentum coniunctum Verbi divini, ad producendos eosdem effectus quos per sacramenta ut per instrumenta separata operatur: Sed videatur impossibile quod humanitas Christi instrumentaliter physicè ad hunc effectum concurrat, aliquin ipsa Christi humanitas seipsum produceret: Ergo pariter repugnare videtur, quod verba consecrationis physicè instrumentaliter concurrant ad productionem corporis Christi sub speciebus Eucharisticis.

Verum huic difficultati facile respondetur, negan-79 do

do Minorem, licet enim humanitas Christi non possit esse instrumentum ad productionem sui absolute & simpliciter, bene tamen ad productionem, ut ex pane, & in sacramento; quia nulla est repugnantia quod humanitas Christi supponatur existens absolute, & supponatur non existens tali modo, subindeque ut existens absolute & in propria specie, instrumentaliter concurrat ad sui productionem sub tali modo.

80 Secundò objici potest, quod conversio panis in corpus Christi non minus excellens & miraculosa videtur, quam creatio: Ergo cum juxta D. Thomam i. p. quest. 45. art. 5. repugnet creaturam esse instrumentum physicum creationis, videtur etiam impossibile, quod verba consecrationis physicè instrumentaliter ad productionem corporis Christi sub speciebus Eucharisticis concurant.

81 Respondeo, dato Antecedente, negando consequentiam & paritatem, licet enim concedatur quod conversio ista sit actio excellentior quam creatio, non tamen est ita difficultus respectu creaturæ; quia actio creaturæ debet recipi in aliquo subjecto quod presupponatur, ut illa operetur; quod subiectum non presupponitur in creatione, bene tamen in transubstantiatione; unde quamvis repugnet dari instrumentum physicum creationis, non tamen transubstantiationis.

DISPUTATIO VIII.

De effectibus Sacramentii Eucaristie.

Ad questionem 79. D. Thome.

QUÆ ad hujus mirabilis sacramenti effectus attinent, tot difficultatum scholasticarum nodis implexa non sunt, quam quæ hucusque pertractavimus, unde & brevius & facilius ab illis nos expediemus.

ARTICULUS I.

Qui sunt principiū hujas sacramenti effectus?

Dico primò, proprium & principalem hujus sacramenti effectum, esse gratiam, per modum nutritionis & augmenti in vita spirituali. Ita colligitur ex Florentino in Decreto Eugenii, ubi hoc sacramentum habere dicitur omnem effectum quem materialis cibus & potus quoad vitam agunt corporalem, sustentando, reparando, augendo &c. Et ex Tridentino scilicet 13. cap. 2. ubi sic habetur: *Sumi autem volunt (Salvator noster) sacramentum hoc tanquam spiritualem animarum cibum, quo alantur & confortentur viventes vita illius qui dixit: Qui manducat me, & ipse vivet propter me.* Quibus verbis rationem fundamentalem nostræ conclusionis insinuat: Hoc enim sacramentum per modum cibi & potus institutum est, juxta illud Joan. 6. *Caro mea verè est cibus, & sanguis meus verè est potus:* Ergo sicut cibus materialis corpus nutrit & auget, ita Eucaristia animam nutrit, auget, & robotat, & ut loquitur Ambrosius lib. 5. de sacram. cap. 4. *Animæ nostræ substanciali fulcit:* quod aliter præstare nequit, quam tribuendo gratiam per modum nutritionis & augmenti in vita spirituali. In quo à ceteris sacramentis differt: alia enim sacramenta ad alios effectus & fines peculiares gratiam conferunt, Baptismus ad regenerationem, Confirmatio ad fidem fortiter & constanter propugnandam, Poenitentia ad resurgentem à peccatis, Extrême - Unctio ad levamen aegritudinis, & felicem ac facilem exitum ex hac vita, Ordo ad conferendam potestatem conficiendi aut ministrandi validè sacramenta, Matrimonium ad conjuges sanctificandos, muniendoque subsidiis, quibus convenienter status conjugalis sustineri possit.

Dico secundò, hoc sacramentum, quantum est a de se, causare etiam quandam gratiam actualem, nempe excitationem charitatis, & actualem refractionem, cum quadam dulcedine, & gudio spirituali. Ita D. Thomas hic art. 1. ad 2. ubi ait: *Per hoc sacramentum, quantum est ex sui virtute, non solum habitus gratie & virtutis conferatur, sed etiam excitatur in illum, juxta illud 2. ad Corint. 5. Charitas Christi urget nos.* Et inde est quod ex virtute hujus sacramenti anima spiritualiter reficitur, per hoc quod anima spiritualiter delectatur, & quodammodo inebriatur dulcedine bonitatis divinae, secundum illud Cant. 5. *Comedite amici, & bibite, & inebriamini eborissimi.* Unde in Cleme: tina unica de Reliquiis & veneratione Sanctorum, Eucaristia vocatus panis babens omne delectamentum, & omnis saporis suavitatem, & impinguans non corpus, sed cor; non carnem, sed animam; non ventrem, sed mentem. Et D. Thomas opusc. 58. dicit, quod in hoc sacramento dulcedo in proprio fonte degustatur, & in officio quod de hoc mirabili sacramento iussi Urbani IV. edidit, et accommodat illud Genel. 49. *Pinguis est panis ejus, & præbebit delicias Regibus.*

Similia docent SS. Patres, Cyprianus enim ferm. de cena Domini haec scribit: *Panis iste Angelorum, omne delectamentum babens, virtute mirificâ, omnibus qui digni & devote sumunt, secundum suum desiderium sapientiam, & amplius quam manna illud eremi implet & fassai edentium appetitus, & omnium carnarium saporum irritamenta, & omnium exsuperat dulcedenum voluptates.* Ambrosius in lib. 5. in Lucam: *Qui domicilio Christum recipit interno, maximis delectationibus exuberantium pascitur voluptatum.* Laurentius Justinianus de casto connubio Verbi & animæ cap. 24. hoc sacramentum appellat, *pabulum saepe, refractionem jucundam, mellifluum manna,* quia revera in eo Christus animam mirâ dulcedine & suavitatem profundit, satiatque nos de torrentibus mellis & butyri, juxta illud Job. 20. *Non videat rivulos fluminis, torrentes mellis & butyri,* quod D. Gregorius 15. Moral. cap. 9. accommodat ad Christum: *Mel quippe (inquit) ex aere, butyrum verd ex carne est: summi autem Patris unigenitus, quem sit Deus super omnia, homo factus est inter omnia, qui cum nos dulcedine Divinitatis sua, & mysterio Incarnationis sua replevit (in Eucaristia) melle nos pariter & butyro satiavit.*

Docent etiam aliqui ex SS. Patribus, ad miram & hujus dulcissimi sacramenti suavitatem explicandam, quod in eo Divina Sapientia suam divitatem & humanitatem ad modum lactis nobis exhibet: juxta illud Isaiae 60. *Mammilla Regum lactaberis.* Ita Augustinus concione 1. in Ps. 1. 33. ubi haec scribit: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Ecce cibus sempernus, sed manducant Angeli, manducant supernæ Virtutes, manducant cœlestes spiritus, & manducant, & saginantur: quis autem homo posset ad illum cibum?* Unde cor tam idoneum illi cibis? Oportebat ergo ut mens illa lactesceret, & ad parvulos perveniret. Similia habet Hugo à S. Victore lib. 1. Miscell. titulo 25. *Sapientia (inquit) sursum panis erat, & versa est deorsum in lac; in Divinitate Panis, in humanitate lac;* & nutritus est parvulus latte humanitatis, ut crescens & convalescens capere posse cibum Divinitatis. Unde noui immixtò quidam hoc sacramentum appellat,

Divi-

Divinorum iubera in lac, Isala vaticinio promissum.

- 5 Nec obstat quod nonnulli hujus lacticis celestis, ex divina mammilla expressi, suavitatem non sentiant; habent enim palatum mentis, noxiis humoribus & terrenorum delectationibus infestum, subindeque incapax percipiendi celestem illam suavitatem & dulcedinem. Unde Bernardus serm. 6. de Ascensione: *Errat omnino si quis celestem illam dulcedinem buic cineri, divinum illud balsamum buic veneno, charismata illa Spiritus misericordie posse bujusmodi illecebris arbitratur.*

Additum cum Cajetano hic quæst. 79. art. 1. quod quamvis augmentum gratiae, & dulcedo spiritualis, sint hujus sacramenti effectus, non habent tamen necessariam connexionem, sed possunt ab invicem separari. Nam in Christo secundus effectus fuit sine primo, ut docet D. Thomas hic quæst. 81. art. 1. ad 3. ubi ait quod quamvis in Christo gratia non fuerit augmentata ex susceptione hujus sacramenti, habuit tamen spiritualem delectationem. E contra vero (inquit Cajetanus) augmentum habitualis gratiae ex hoc sacramento in valde multis credimus contingere, qui dignè ad hoc sacramentum & devotè accedunt, & tamen expertes sunt spiritualis dulcedinis, ita ut ipsorum vox ad Patrem cœlestem sit: *Ecce tot annis servio tibi, & nunquam dedisti mihi balsam, ut cum amicis meis epularer; & tamen filius erat qui verè dicere potuit: Nunquam mandatum tuum præterivi.* Lucae 15. Sicut ergo Sacramentum Extremæ- Unctionis non semper causat sanitatem corporis, sed solum cum expedit ad salutem animæ, & non est impedimentum ex parte recipientis, ita nec Eucharistia semper causat delectationem & fervorem spiritualem (principiè sensibilem, & redundantem in inferiores potentias) sed solum prout expedit ad augmentum gratiae & virtutum, vel cum ex indispositione subjecti ei non ponitur impedimentum, ut contingit in illis qui cum distractione, & absque attentione & devotione actuali, ad hoc sacramentum accedunt.

- 6 Addo ex D. Thoma opusc. 58. cap. 22. quod sicut medicus peritus quandoque quibusdam dat medicinam dulcem palato corporis, & quandoque non sic, sed dulcem palato mentis, que quamvis non gutturi, tamen bene sapit rationi, pro eo quod sanam mentem delectat. Sic dominus dat suis fidelibus dulce semper corpus: sed dulcedinem suam alio modo istis, alio istis, prout cuilibet expedire novit. Hinc est quod quidam dulcedinem istam sapiunt per affectum, & ardentiore delectantur deuotione, & alli eandem dulcedinem sapiunt per pium intellectum, & sufficienti reficiuntur utilitate in eo quod credunt & intelligunt per hunc cibum sanctum veram uitatem obtinere. Igitur (concludit S. Doctor) quamvis non sapi dulcedinem Domini primo modo, id est, per affectum firma devotionis, sapi tamen secundo modo, scilicet per intellectum multa utilitatis.

- 7 Dico tertio: Hoc Sacramentum tollit peccata venialia, & præservat à mortalibus. Ita docet Concilium Tridentinum sess. 13. cap. 2. dicens, *Hoc sacramentum esse antidotum, quo liberamur à peccatis quotidiani, & à peccatis mortalibus præservamur.*

Quod tollat peccata venialia, ex duplice capite provenit, ut docet S. Thomas hic art. 4. Primo ex ipsa ratione gratiae cibantis, quia proprium est alimenti, non solum nutrire, sed etiam restaurare quod per calorem naturalem perditum: Sed per peccata venialia quotidie perditur de fervore & calore charitatis: Ergo per cibum spiritualem restituari debet. Secundo habet tollere peccata venialia mediare, quatenus excitat fervorem charitatis, quo remittuntur venialia, que non ipsi habentur, sed exercitio seu fervori charitatis opponuntur. Unde meritò à B. Ambrolio lib. 5. de sacra-

cap. 4. dictum est: *Iste panis quotidianus sumitur in remedium quotidiana infirmitatis.*

Quod vero à mortalibus præservet, probatus discursu D. Thomæ, hic art. 6. Cum enim peccatum mortale sit quedam spiritualis mors animæ, sicut dupliciter contingit, corpus præservari à morte, primo in quantum natura hominis, interius roboratur contra corruptiva, & sic præservatur à morte per cibum & medicinam, secundo per hoc quod munitur contra extérieores impugnationes, & sic præservatur per arma quibus munitur corpus; ita & hoc sacramentum duplice illo modo præservat animam à morte spirituali peccati, primo quidem quia interius roborat ipsam, tanquam spiritualis cibus & medicina; secundo quia hoc sacramentum est quoddam signum rememorativum passionis Christi, per quam vieti sunt dæmones, & ideo repellit omnem dæmonum impugnationem, & præbet auxilia ad vincendas omnes eorum tentationes, juxta illud Psalmi 22. *Parasti in conspectu meo mensam adversus omnes qui tribulans me.* Unde Ignatius in Epistola ad Ephesios post medium: *Studete frequenter accedere ad Eucharistiam Dei & gloriam: quando enim hoc ipsum affidue agitur, expelluntur Satanae potestate, qui suos actus convertit in sagittas ignitas ad peccatum. Et Ambrosius serm. 8. in Psalm. 118. Moyses agnum immolavit, ut manducantes eum non occuparentur (id est non circumvenientur) exterminatoris insidiis, ne inermes & vacuos spiritualis alimenti, nocturna spicula tenebrosi hostis opprimerent. Præveni & tu insidiæ tentatoris, instaurare prius cœlestis convivium; Adveniens in Ecclesiastam, celebranda oblatio: Tunc paratus affile, ut accipias tibi munimentum, ut corpus ejus, ibi Christus est: Cum hospitium tuum adversarius viderit occupatum cœlestis fulgore prætulæ, intelligens locum testamentis suis interclusum per Christum esse, fugit &c. Similia habet Chrysostomus homil. 45. ubi ait quod ut lecnes flammam spirantes, sic ab illa mensa discedimus, terribiles facti diabolo. Subditque paulò post, quod hic mysticus sanguis dæmones procul pellit, cum enim dominicum sanguinem in nobis vident, in fugam vertuntur &c. Et infra: Quod si ejus figura tantum habuit vim in templo Hebreorum & in Egypto, quando liminaribus aspersus & inunctus est sanguis agnus multo magis veritas &c. Demum Cyprianus Epist. 54. ait, Non esse idoneum ad martyrium, qui ab Ecclesia non armatur ad prælium; quia mens deficit, quam recepta Eucharistia non erigit & accendit.*

Dico quartò: sacramentum Eucharistiae causat perseverantiam, & gloriae adhesionem.

Prima pars patet ex supra dictis. Tum quia Eucharistia cum sit instituta per modum cibi, nutrit & fovet vitam spiritualem. Tum etiam, quia habet præservare à peccatis mortalibus: præservando autem à peccatis, confert perseverantiam, quia impedit destructionem gratiae. Tum denique, quia confert auxilia ad perseverandum, & ad vincendas tentationes carnis, & diaboli, juxta illud quod canit Ecclesia in officio hujus admirabilis sacramenti à D. Thoma edito.

O Salutaris hostia.

Quæ cœli pandis ostium:

Bella premunt hostilia:

Parobur, fer auxilium.

Secunda vero pars, nempè quod Eucharistia causat adhesionem gloriae, confitat ex verbis illis Christi Joan. 6. Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in aeternum: vita enim aeterna, est vita gloriae.

Multiplici vero titulo habet illam causare. Prior

de Effectibus Sacramenti Eucharistiae. 251

mō, quia est causa gratiae, quae est radix & semen gloriae, & hoc est illi commune cum aliis sacramentis.

Secundō specialiter, quia, ut diximus, causat perseverantiam in gratia: perseverantia autem est veluti janua per quam electi intrant in palatium regni coelestis, & sola est (ut ait Bernardus) cui aeternitas redditur, vel quae aeternitati hominem reddit.

Tertiō, quia est memoriale passionis Christi, quae aperuit nobis aditum vitæ aeternæ, juxta illud Pauli ad Hebreos 10. *Habentes fiduciam in introitu Sanctorum, scilicet coelestium, in sanguine Christi.*

Quartō, quia Eucharistia est veluti Christi testamentum, juxta illud Christi. *Hic calix novum testamentum est in meo sanguine: testamentum verò confert jus ad haereditatem: Ergo ex vi hujus sacramenti habemus jus quoddam speciale ad Christi haereditatem, quae est vita aeterna, & qui illud dignè sumunt, instituuntur haereses vitæ aeternæ, juxta illud Apostoli ad Hebreos 9. de Christo: Novi testamenti mediator est, ut morte intercedente, &c. qui vocati sunt, accipiant repromotionem aeternæ haereditatis.*

Quintō hoc sacramentum habet causare gloriam, ratione rei significatae, significat enim refectionem spiritualem, & unionem fidelium inter se & cum Christo, tanquam membra cum capite, quae per species panis & vini designantur: illa vero imperfectè solum habentur in presenti vita, perfectè autem in statu gloriae, juxta illud Augustini tract. 26. in Joan. *Cum cibo & potu id appetant homines, ut non esuriant neque sitiant, hoc veraciter non prestat nisi iste cibus & potus, qui eos à quibus sumuntur, immortales & incorruptibles facit, in societates Sanctorum, ubi pax erit & unitas plena, atque perfetta.*

Sextō, quia hoc sacramentum (ut ait Tridentinum scil. 13. cap. 2.) est pignus futura nostræ gloriae & perpetuae felicitatis. Quam rationem insinuat D. Thomas opusc. 58. cap. 23. ubi sic discurrit: *Si ergo corpus Christi sumptum, pignus est vita aeterna, & pignus non dimittitur, donec id pro quo impignoratur, accipiat, profellò per hoc ad vitam aeternam perducatur.*

Demum hoc sacramentum viaticum appellatur, quia hic præbet nobis viam, & dat virtutem pervenienti ad patrem. In cuius figuram dicitur 3. Regum 19. quod Elias comedit, & bibit, & ambulavit in fortitudine cibi illius, quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, usque ad montem Dei Oreb. Unde Hiero ymus in cap. 15. Matthæi: *Non vult Jesus dimittere jejunior, ne deficiant in via: Periclitatur ergo qui sine calesti pane ad opiatam mansionem pervenire festina.* Unde Angelus ad Eliam: *Surge & manduca, quia grandis viam ambulaturus es.* Et Ambrosius preicatione 1. quam pro Missæ preparatione composita: *Manducat te Angelus ore pleno (in patria) Manducet te peregrinus homo pro modulo suo, ne deficere possit in via.* Item Gaudentius tract. 2. in Exodum, sub similem: *Hoc est viaticum itineris nostri, quo in hac vita modo alimur & nutrimur, donec ad ipsum perveniamus de hoc seculo recedentes: Unde dicebat idem Dominus; Nisi manducaveritis carnem meam, & biberitis meum sanguinem, non habebitis vitam in vobis &c.* Similiter Paschalis lib. de corpore & sanguine domini cap. 19. *Hoc mysterium non unquam viaticum appellatur, quia si quis illo fruatur in via, pervenit ad vitam quam in se habet, &c.* Chrysologus serm. 63. explicans verba illa orationis Dominicæ: *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, subdit: Vnde nos in sacramento sui corporis panis viaticum postulare; ut per hoc ad perperveniam, & ipsam Christi perveniamus ad mensam, ut*

unde hic gustum sumpmus, inde ibi plenitudinem totaque satietates capiamus. Demum Chrysostomus lib. 6. de Sacerdotio ait, *Animas eorum qui hoc sacramentum in fine vita suscipiunt, ab Angelis propter assumptum illud sacramentum rectâ ad cælum viâ deduci: eorum vero corpora satellitum more stipantibus Angelis, in vitam aeternam custodiri.*

In hujus veritatis confirmationem refert Venerabilis Beda libro 4. Eccles. hist. cap. 14. puero aegrotanti dictum fuisse ab Angelis: *Nos te hodiernâ die ad coelestia regna sumus perducturi: Sed expellere primum babes donec Missa celebretur; ac viatico dominici corporis ac sanguinis accepto, ad aeterna in celis gaudia subleveris.*

Dico quintō: Eucharistia, etiam ut habet rationem sacramenti, remittit poenam debitam peccatis, non quidem directè & ex vi sacramenti; sed ex consequenti, & concomitantem. Ita d. Thomas hic art. 5.

Prima pars patet, quia hoc sacramentum non est institutum ad satisfaciendum pro peccatis, sicut sacramentum Poenitentiae, sed ad spiritualiter nutriendum, & ad sanctificandum nos.

Secunda vero constat ex supra dictis: nam cum ut sacramentum habeat vim remittendi peccatum, ut supra visum est, & peccatum non remittatur sine aliqua remissione poenæ, consequens est, ut poenam aliquam cum peccato remittat. Item ut sacramentum excitat fervorem charitatis, per quam homo consequitur remissionem non solidam culpe, sed etiam poenæ. Non remittitur tamen tota pena peccato debita per sumptionem Eucharistiae, sicut per receptionem Baptismi, alias homini communicanti nulla esset poenitentia injungenda, sicut nec baptizato injungitur; & quilibet munitus hoc sacramento ex hac vita discedens, evolaret statim ad cælum, subindeque non indigeret Ecclesie suffragii, ut à poenis Purgatorii liberaretur: quae erronea sunt, & à communi Doctorum sensu penitus aliena.

Dixi Eucharistiam, ut habet rationem sacramenti, quia si consideretur in ratione sacrificii, per se directè poenam peccati remittit, nam quatenus sacrificium est, habet vim satisfaciendi, & placandi Deum, ac reddendi illum sibi proprium, ut patet in infra cum de Missæ sacrificio distuleremus.

Et his intelliges quod licet Eucharistia, ut habet rationem sacramenti, directè & per se, solum proficere possit suscipienti: indirectè tamen & per accidens, alias potest prodeſſe, quantum ad remissionem poenæ illorum peccatis debitæ: potest enim ille qui pio Eucharistiae usu remissionem poenæ obtinet, eam aliis sive vivis sive defunctis communicare; hoc enim postulat Sanctorum communio, quam in Symbolo profitetur, & sacrum indulgentiarum commercium, quæ per modum suffragii mortuis imponit. Cum enim remissio poenæ extrinseca sit, eam quisque potest pro aliis Deo offerre, & quod sibi proprium est per laborem, in alios diffundere per amorem. Unde merito sacra Congregatio Cardinalium, auctoritate Apostolica sibi commissa, librum damnavit Theophilii Rainaudi, quo communionem pro mortuis refellit, dicens illam esse sororem non ferendam, piam fraudem, escam falli fructus, stropham prætextu pietatis teatiorum falsitatis. Imo consensus connubiales mortuis magis Eucharistiæ prodeſſe; Eucharistiæ nihil habere peculiare praeter matrimonium, & mirari se Adversarios non invitare fideles ad illud pro mortuis incundum.

Quæ comparatio adeò obscuræ est, & sacras Eucharistiae iuris, ut piæ aures illam ferre non possint, & eā auditâ, plus lector cohoreat. Quid enim similitudinis inter amplexus maritales per se for-

Disputatio Octava,

fordidos, & à nobis non nominandos, & puerissimas hujus divini sacramenti delicias, quo (ut supra ex Paschalio retulimus) virginitas germinatur, & virgines procreantur. Unde illa, ut existimo, purpuratorum animos & pietatem commovit, & iustissime exacerbavit, atque supra dictae Censuræ anfam meritò præbuit.

11 Dico ultimò: Eucharistia habet aliquos effectus in corpore, tom in hac vita, mitigando fomitem appetitus sensitivi; tum in alia, causando resurrectionem corporis.

Prima pars docetur à D. Thoma hic art. 1. ad 3. & art. 6. ad 3. & colligitur ex illo Zachar. 9. *Quid est bonum ejus, & quid pulchrum ejus, nisi frumentum electorum, & vinum germinans virginem?* Virginitas enim & castitas consistit in moderatione appetitus sensitivi, quantum ad passiones libidinis. Unde Paschalio libro de corpore & sanguine Domini cap. 21. *Felix fructus ubertatis ex quo virginitas germinatur: nam hoc nostri generis vino castitas corrumpitur, ab isto verò Virgines procreantur.* Et Glossa super illa verba Psalmi 67. In Selmon, mons Dei, sic ait: *De corpore Christi manat umbra gratia, quæ nobis defensaculum est contra incendiā uitiorum carnis concupiscentia.* Quæ verba refert D. Thomas opusc. 58. cap. 21. & subdit: *Dum ergo fidelis corpus Christi sumit, spirituale refrigerium percipit, quasi de umbra gratia quæ de ipso fluit: Osee 14. Ego quasi ros, & Israel germinabis quasi lumen.*

Similia docent SS. Patres. Cyrillus enim lib. 4. in Joannem hæc habet: *Sedat cùm in nobis manet Christus, sævientem membrorum nostrorum legem, pietatem corroborat, & perturbationem animi extinguit.* Bernardus de Baptismo & de Sacramento Altaris, circa medium, ait: *Duo sacramentum hoc operatur in nobis, ut videlicet & sensum minuas in minimis, & in gravioribus peccatis tollas omnino consensum. Si quis vestrum non tam sapè modò, nec tam acerbos sentit iracundia motus, invidia, luxuria, aut cæterorum hujusmodi, gratias agat corpori & sanguini Domini, quoniam virtus sacramenti operatur in eo.*

12 Si autem quæreras, quomodo Eucharistia hunc effectum causet in corpore?

Respondeo cum D. Thoma hic art. 6. ad 3. quod licet hoc sacramentum non directè ordinetur ad diminutionem fomitis, diminuit tamen fomitem ex quadam consequentia, in quantum auget charitatem: quia sicut Augustinus dicit libro 83. questionum, augmentum charitatis est diminutio cupiditatis.

Idem docet Catechismus Pii V. in quo de Eucharistia sic dicitur: *Dum charitatis igne animos magis incendit, concupiscentia ardorem extinguat, neceſſe est.* Addit S. Doctor loco citato, quod Eucharistia confirmat cor hominis in bono per quod etiam præservatur homo à peccato. Quibus verbis alium innuit modum, quo Eucharistia habet concupiscentiam mitigare, & libidinis passiones frænare; cùm enim illa sit verus animi cibus, confortans cor in bono; habet annexa auxilia quibus fomes mitigetur, sive quibus excitentur pia cogitationes ad eum finem accommodata, & Dei providentiâ tollantur omnes occasiones extrinsecæ, & arceantur Damones, ne fomitis incendum augeant, ut docet S. Joannes Chrysostomus homiliâ 45. in Joan.

Addunt aliqui, quod sicut hoc sacramentum in carne indignè fumentum causat interdum infirmitatem & imbecillitatem, juxta illud Apostoli 1. ad Corinthios 11. *Ideò multi infirmi & imbecilles, & dormientes multi.* Ita è contrario in corpore hominis bene dispositi, qualitates aliquas naturales causat quibus ardor concupiscentiae temperatur, & fomes aliquantulum minuitur. Unde Damascenus libro 4. fidei cap. 14. dicit de hoc sacramento, quod

cedit in corporis-animique præsidium. Cyrillus Hierosolymitanus Catech. 4. mystagogica, quod animare & corpus scilicet faciat. Et Chrysolodus ser. 34. *O quam* (inquit) *docuit mulier quantum sit corpus Christi, que in fimbria tantum esse monstravit!* Audians Christiani qui quotidie corpus Christi assingunt, quantam de ipso corpore sumere possunt medicinam, quando mulier totam rapuit de sola Christi fimbria sanitatem.

Quod verò resurrectionem corporis causet, ut 13 assertit secunda pars conclusionis, passim docetur à SS. Patribus. Gregorius enim Nyssenus in oratione catechetica magna cap. 38. comparat corpus Christi quod à nobis sumitur, cum fermento illo modico quod miscetur farinæ satis tribus, & facit totam massam excrescere; atque corpora nostra, alta corpore & sanguine Christi, veluti fermentari ad resurrectionem futuram. Irenæus verò lib. 5. adversus haereses, valde appositè confert nostra corpora cum acino vitis, & cum grano frumenti, & corpus & sanguinem Christi, cum ea vi genitali, quæ est in grano frumenti. Nam quemadmodum granum frumenti, etiam si mutatum fuerit in putredinem, tamen propter carnem & sanguinem Christi, ex quibus nutrita fuerant, resurgent in gloriam & incorruptibilitatem. Unde lib. 4. cap. 34. contra Valentianos qui resurrectionem corporum negabant, sic arguit: *Quomodo autem rursus dicunt carnem in corruptionem devinire, & non percipere vitam, quæ à corpore Domini & sanguine alitur?* Quem locum Roffensis sic interpretatur: *Perinde est ac si dixisset: Quoniam caro Christi vivificati est, & eadem resurrexit ad vitam incorruptibilem, inde fit, ut qui carnem illam dignè comedentes, si nulla post hac suâ culpâ, virtutem illam quam accepérunt, amittant, eorum corpora procul dubio surgent ad immortalitatem.*

Huic sententiae subscrimit Cyrus Alexandrinus 4 in 6. cap. Joannis, dixerit non mindis quam diffusè ostendens, carnem Christi ideo vivificatricem esse, quia ineffabiliter conjuncta est Filio Dei, à quo universa vivificantur, & qui per naturam vita est, cùm ex vivo Patre genitus sit: proinde corpora nostra quantumvis corrumpenda, arrham, jus, vimque gloriose immortalitatis ex illius participatione & reali conjunctione percipere. Quod hoc discursu probat: Caro Salvatoris Verbo, quod naturaliter vita est, conjuncta, vivifica est; hacque de causa in excitandis mortuis, non solùm ut Deus verbo atque imperio utebatur; verùm etiam carnis suæ contrectationem adhibebat, ut ostenderet corpus suum vivificare posse. Igitur quando eam carnem comedimus, tunc vitam habemus in nobis, quæ committet & inseret omnino immortalitati participes sui.

Deinde his exemplis rem illustrat, Aqua ex natura frigida, adventu ignis, frigiditatis suæ obliterat, aestuat. Quando mors in primogenitos Ægyptiorum sæviebat, carnes agni manducantes Hebrei, ejusque sanguine superliminaria perungentes, mortem effugerunt. Mulier apud Matthæum fermentum abscondit, in farinæ satis tribus, & parvum fermentum totam massam fermentat: sic parvula benedictio totum hominem, in se attrahit, & suâ gratiâ replete & hoc modo in nobis Christus manet, & nos in Christo. Propterea dicit, *Resuscitabo eum in novissimo die.*

Et iterum: *Non poterat aliter corruptibilis hæc natura corporis, ad incorruptibilitatem & vitam traduci, nisi naturalis vita corporis ei coniungeretur.* Non credis mihi hæc dicentis Christo, te obsecro, fidem præbe: Amen amen (inquit) dico vobis, nisi manducaveritis carnem filii

de Effectibus Sacramenti Eucharistiae. 253

*filii hominis, & biberit sanguinem ejus, non habebit
vitam in vobis. Qui manducat meam carnem, & bi-
bit meum sanguinem, habet vitam eternam, & suscitabo
eum in novissimo die. Huc usque Cyrus.*

- 25 Similia docent Chrysostomus homilia 24. in 1. ad Corinthios, Hilarius 8. de Trinitate, Tertullianus libro de Resurrectione carnis, & Ignatius in Epistola ad Ephesios, ubi Eucharistiam appellat *equum* *immortalium*, *aristoteli tuum* *Pharmacum immortaliitatis*, *preservantium contra mortem*. Eadem de causa Concilium Nicenum vocat hoc sacramentum *Symbolum resurrectionis*, & olim Christiani Punici vitam illud nuncupabant, ut refert D. Augustinus libro de peccatorum meritis, & remissione cap. 24. Inde in quibusdam Ecclesiis solitum erat illud in ore defunctorum ponere, ut hoc contactu immortalitatis germin ipitorum corporibus tribueret. Quod tamen postea in variis Conciliis fuit prohibitum, praesertim in Concilio Carthaginensi 3. canone 6. & in Concilio generali 6. in Trullo, canone 83. quis (ut inquit Patres ibi congregari) scriptum est, *Accipite & manducate, quod mortui præstare non possunt.*

- 16 Denum S.Thomas in cap. 6. Jan. lectione 7. hujus sacramenti utilitatem ex eo probat, quia non solum animae, sed etiam corpori dat vitam, iuxta illud Christi Joannis 6. Et ego resuscitabo eum in novissimo die. Subdieque postea fatis curgiente, hunc est: Quoniam Eucharistia tribui; quia ut dicit Augustinus: Verbum resuscitat animas, sed Verbum caro fallit vivificat corpora: in hoc autem sacramento non solum est Verbum secundum suam Divinitatem, sed etiam secundum veritatem carnis, & ideo non est causa solum resurrectionis animalium, sed etiam corporum mortuorum.

- 17 Ex hoc inferunt aliqui, quod illi qui in vita sa-
pè & devołe communicarunt, charitatem quandam
& splendorem specialem post resurrectionem genera-
lem habebunt in corporibus suis: Etenim si Moyses
in hac vita mortali, ex sola conversione cum An-
gelo, qui loco Dei illi apparebat, tantam clarita-
tem contraxit in facie, ut ex magnitudine splendo-
ris, cornuta videretur, & non posset intendere Fi-
lij Isael in faciem Moysis, propter gloriam vultus
ejus; ut sit Apostolus 2. ad Corintios 3. qualevis
claritatem putandum est contractura corpora B' ato-
rum, ex contactu corporis Christi gloriosi, in Eu-
charistia, quam Chrysostomus Fontem lucis, &
Germanus Patriarcha Constantinopolitanus, Ar-
cam luminum, appellat. Id explicat Cyrillus Hie-
rosolymitanus Catech. 18. exemplo quoiquandam
vermium, qui corpora habent lucida, fulgentia
sicut lucernæ: Iusti (inquit) splendebunt ut Sol,
& tanquam Luna, & sicut splendor firmamentis.
Et previdens istam hominum incredulitatem Deus,
vermis parvulus, astate lucidum dedit corpus, ut
ex apparentibus crederetur id quod expectamus: qui
enim partem potest prestat, poterit & totum; qui fecit
ut vermis lumine splendeat, mulcet magis illustrabit ho-
minem iustum.

- 18.** Quæres, an physicè vel moraliter solum Eucharistia huic effectum operetur?

Respondeo probabilius esse, hunc effectum solum mortaliter causari ab Eucharistia, quatenus scilicet Deus voluntate sua acceptat sumptionem Eucharistiae quasi pignus futurae gloriae & immortalitatis, ut sit Tridentinum sessione 13, cap. 1. pignus autem non causat redditum debiti, nisi mortaliter; à debitore vero physisce causatur. Unde Christus quidem intuitu hujus pignoris, & promissionis factae Joannis 6. Et ego resuscitabo eum in novissimo die, quae est obligatio mortalis, physisce cor-

pura nostra refusio sit in novissimo die, sed Eucharistia moraliter solum ad hunc effectum concurret.

Addo quodd licet sacramenta nova legis, quandoq; sunt, physicè (in sententia Thomistarum) producent suos effectus, quando tamen non existunt, moraliter solum ad eos concurrent, ut de sacramentis hītē susceptis diximus Tractatu de sacramentis in communi disp. 3. art. 3. §. 1. At cùm corpora sanctorum resurgent, sacramentum Eucharistie non erit amplius in se, cùm jam praterierit, neque etiam in aliquo suo effectu, seu qualitate ab eo relicta in corpore, quæ tunc eleverit à Deo ad causandam resurrectionem, ut aliqui existimant: neque enim fundamentum habet talis qualitas, nec designati potest quemam sit, aut quomodo maneat in tam multis transmutationibus quæ sunt in corporibus mortuorum postea glorificandis, ut rectè ait Joannes à Sancto Thoma hic disputatione 30. art. I. conclus. 4. Ergo sacramentum Eucharistie moraliter duotaxat causabit corporum nostrorum resurrectionem.

Quarent etiam hic aliqui, utrum per accidens pos-
sit hoc sacramentum aliquando conferre primam gra-
tiam? Sed de hoc fuit egimus in Tractatu de sacra-
mentis in communione disp. 3. art. 5. §. 4. ubi ostendimus
sacramenta vivorum per accidens aliquando conferre
primam gratiam; idque de Eucharistia expresse docet
D. Thomas hic art. 3. his verbis: Potest hoc sacra-
mentum operari remissionem peccatorum dupliciter;
uno modo non preceptum alio, sed voto, sicut cum quis
primo justificetur a peccato: alio modo etiam precepit
ab eo qui est in peccato mortali, cuius conscientiam &
affectionem non habet, foris enim primo non fuit sufficien-
ter contritus, sed deoꝝ & reverenter accedens, con-
sequetur per hoc sacramentum gratiam caritatis, qua
contritionem perficiat remissionem peccati. Et in 4. sent.
dist. 9. quest. 1. art. 3. questione. 1. Si aliquis (in-
quit) fallit diligenti discussione sua conscientia, quam-
vis forte non sufficiens, ad corpus Christi deoꝝ acce-
dat, aliquo peccato mortali in ipso manente, quod
ejus cognitionem præterfugiat, non peccat: imo mai-
gis ex vi Sacramenti, peccati remissionem consegu-
tur. Unde Augustinus dicit in quodam sermone,
quod quando corpus Christi manducatur, vivificat
mortuos.

Ratio etiam id suadet, cum enim Eucharistia realiter Christum contineat, qui est fons vite, veritatis est quid potest mortuos morte peccati vivificare, & homini sic disposito per accidens conferre primam gratiam; idque de divina misericordia & benignitate pie praesumitur, cum Deus sit misericors & clemens, ac praefatibilis super malitia, erga eos qui ex animo peccatum detestantur, & devotè ac bonâ fide confugunt ad sacramenta, eorumque incapaces non sunt. Cumque hoc sit magis plium, & in consolationem filium cedens, non est cur negetur.

Addo quod Ecclesia huic sententiae favere videtur.¹²¹ cum in quadam oratione postulat, ut hoc sacramentum sit abluc scelerum, sit fortitudo fragilium, sit vivorum atque mortuorum fidelium remissio omnium peccatorum. His enim verbis innuete & sentire videtur, valere inter alia hoc sacramentum ad scelera abluenda.

Idem docere videntur SS. Patres, quos referuntur. Joannes à S.Thoma hinc art. 2. præfertur Chrysostomus, qui homil. 83. in Matth. sacramentum hoc remissionem peccatorum facere, sparsissimam omnem abstergere, & morbos omnes depellere ait. Et Justus Martyr in questionibus ad Gentes, responsione ad quartam, loquens de sumptuone carnis Dominicæ in hoc sacramento: *Carbo (inquit) quem Prophecia vidit*

immundis suis labiis adberentem, ad iniuritatum, peccatorumque expiationem, figuram habebat Dominica eam, que conscientiam eorum qui ipsam edunt, ab omni scelere expiat.

14. Nec valet quod alt Vazquez, Justinum ibi non loqui de reali sumptione carnis Christi in Eucharistia, sed solum de fide quam in Christum creditur. Nam (prater quam quod haec responsum favet haereticis, Christi caroem in Eucharistia spiritualiter solum, & per fidem manducari contendentibus) aperte repugnat sententi S. Justini, cum paulo ante dicat: *Quod illa visione Isaiae, mysterium Christi enunciabatur, qui in solis gloria sedet, usque sancta carnis sue peccata impiorum scelerumque hominum expiat.* Ubi per eum carnis Christi, non potest intelligi fides quam in ipsum creditur, sed solum sacramentalis ejus sumptio in Eucharistia.

15. Dices primò, Tridentinum sess. 13. cap. 5. anathema dicit ei qui dixerit, *principum fructum hujus sacramenti esse remissionem peccatorum:* Ergo sententia D. Thomae non videtur menti & doctrine Concilii consona.

Sed hego consequentiam, nam potius Concilium nostrum indicare vel supponere videtur sententiam; dum definit remissionem peccatorum non esse principium hujus sacramenti effectum: haec enim verba innueri vel supponere videntur, remissionem peccatorum esse ejus effectum minus principium, subindeque Eucharistiam interdum per accidens conferre primam gratiam, quamvis directe & principiè ad istum effectum conferendum non sit instituta.

16. Dices secundò, Sacramentum Eucharistie per modum cibi institutum est: Sed cibus nihil prodesse potest mortuis, cum detur ad recreationem & nutrimentum viventium, non ad suscitacionem mortuorum, quia mortui manducare non possunt. Ergo Eucharistia nunquam prodesse potest mortuis spiritualiter morte peccati, nec per consequentiam illis conferre primam gratiam. Præterim cum sacramenta vivorum (cujusmodi sunt omnia, exceptis Baptismo & Pœnitentiâ, quorum ille ad suscitandum mortuum peccato originali institutus est, haec vero ad suscitandum mortuum per actualia post Baptismum commissi) sic appellantur, quod nunquam prodesse mortuis possint.

17. Respondeo quod licet hoc sacramentum per modum cibi institutum sit, & sic directe per se loquendo supponat vitam comedentis; quia tamen hic cibus eminenter habet vitam, ipsumque vitæ fontem, ut supra dicebamus, in se continet; habet potestatem vivificandi mortuos morte peccati, & conferendi primam gratiam.

18. Addo, quod licet nutrimentum convertendum in substantiam alii, vi facultatis ipsius naturalis, cuiusmodi est alimentum corporeum, non possit prodesse quidquam mortuis (quippe qui carent tali vi & facultate) secundum tamen spirituale, quod è contrario suscipientem in se quodammodo convertit. Præterim cum ille de quo loquimur, non ita sit mortuus, quia aliquem vitæ spiritualis actum exerceat, & cum attitudo ac bona fide, devotè, reverenterque ad sacramentum accedat.

19. Ad illud quod additur de sacramentis vivorum, dicendum est, sacramenta vivorum non ita appellantur, quod nunquam possint prodesse mortuis, sicut nec sacramenta mortuorum sic nuncupantur, ut non possint prodesse vivis; sed dicuntur sacramenta vivorum, quia per se & ex prima intentione, gratiae vitam presupponere debent in subjecto; licet ex benignitate & secundaria intentione Christi, fragilitatis huminum miserationis, eam tribuere possint accendentibus bona fide cum attitione, ut probabilitate de divina mis-

cordia presumitur, & fusus loco sopra citato declaratum est; unde quæ hic circa hanc difficultatem defunt, ex dictis ibidem suppleri poterunt.

Plures plij sunt hujus mirabilis sacramenti fructus & effectus, quos eleganter describit Chrysostomus homil. 45. in Joan. ubi ait, *sacrum hunc sanguinem (nobis in Eucharistia propinatum) vitam ac spirantem in nobis Regis nostri officium reparare; hunc sanguinem perennib[us] undis animam irrigare ac fovere, cujus eximiam pulchritudinem ac mobilitatem marescere ac degenerare non finit.* Hunc sanguinem dignè gustatum demones fugare, & longè à nobis profugare, Angelos vero & Angelorum Dominum ad nos abievere. Hunc sanguinem animarum salutem esse, hoc recreari animum, hoc ornari, hoc inflammari, atque ipso igne clarorem reddi & auro splendidiorem. Ab hac mensa salire fontem, fluvios spirituales diffundentes, juxta quem non steriles salices adnascentur, sed arbores quo calum ipsum actiones, ac temporeos semper & nunquam marcescentes fructus afferunt. Item Cyprianus, five quis alius Autho[rum] sermonis de cena Domini: *Mira (inquit) sunt qua sentit, magna qua vider, inaudita qua loquitur, quem agnum iste Paschalis inhabitat, cuius animam meritis hujus fortissimo hilaritate inexplicabile laetificas & delicias.* Et rursus: *Qui manducat ex hoc pane, ultra non esurit; qui biberit, ultra non sit: quoniam mysterij hujus sic sufficit gratia, sic reficit intelligentia, ut cuiuscumque tantare i[n]no[n]uerit plenitudo, omnis consummationis fine invento, Christi bajulum ipsum ferat in pectore, ipsum gerat in mente.* Et iterum: *Eius igitur carnis hujus quedam aviditas est, & quoddam desiderium manendis in ipso; per quod sic imprimitur & eliquam in nobis dulcedinem charitatis, ut heret[us] palato nostro & visceribus saper dilectionis infusus, penetrans & imbuiens omnes anima corporisque recessus.* Unde in hoc sacramento illud cernimus implantum vaticinum Iesu 66. *Ut fugatis & repleamini ab ubere consolationis ejus, ut mulgeatis & deliciis affusat[ur] ab omnimoda gloria ejus.* Suge igitur (inquit devotus Auth[or]) o apicula suga, suga & bibe dulcoris tui inenarrabilem suavitatem: immerge & repleare, quia ille descere noscitur, si tu nescias fastidire. *Abdere ergo, & inbare; sume, & fruere;* si semper gustus fuerit, sempiterna quoque beatitudo erit. Ex quo inferit S. Hieronymus in cap. 3. Ecclesiast. quod hoc solum habemus in praesenti saculo bonum, si vesca[m] carne ejus, cruxque potemus. Addit D. Bonaventura in opusculo de preparacione ad Missam: *Tolle hoc sacramentum de Ecclesia. & quid eris in mundo, nisi error? Et populus Christianus eris quasi grec pororum dispersus, & idolatria dedicatus, sicut patet ex prefatis in infidelibus.* Nam per hoc sacramentum stat Ecclesia, roboratur fides, virtus & vigor Christiana religio, & divinitus calmus.

ARTICULUS II.

Quandonam Eucharistia conferat gratiam?

Certum est Eucharistiam non dare gratiam nisi & realiter manducetur, est enim promulgata ista gratia mandationi sacramenti, Joan. 6. Unde si absque mandatione ulla ab Angelo ponetur in stomacho, non conferret gratiam, quidquid dicit Delugo in contrarium. Sacramenta enim non conferunt gratiam ex opere operato, nisi suscepimus sacramentaliter: non est autem alia sacramentalis suscep[t]io cibi Eucharistici à Christo instituta, nisi mandatio, cum de hac solum Scriptura faciat mentionem. Joannis 6. *Si quis manducaverit ex hoc pane, vives in eternum.* Et rursus: *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam eternam.*

de Effectibus Sacramenti Eucharistiae. 255

eternam. Et iterum : *Qui manducas hunc panem, vivat in eternum.* Verum quia comedio magnam habet latitudinem, & plures actiones, subindeque plura instantia vel tempora includit. Primo enim alimenatum sumitur in ore, secundo rejicitur per guttur, tertio reponitur in stomacho, & tandem ibi per calorem naturalem digeritur, difficultas est & controversia inter Theologos, quoniam ex his instantiis vel temporibus Eucharistie sacramentum conferat gratiam : Beatus enim cap. 12. de Eucharistia quest. 6. numero 2. dicit probabilius esse gratiam dati, cum hostia sumpta est, etiam si adhuc non sit transmissa in stomachum, nec transierit per guttur. Suarez vero existimat illam conferri, cum primum hostia incipit transire per guttur. Soto, Nunno, & alij ex nostris Thomistis, censent illam dati, in eo instanti in quo primo verificatur species sacramentales pervenire ad stomachum, & finitam esse manducationem. Demum Cajetanus hic art. 1. docet Eucharistiam causare gratiam toto illo tempore quo species sacramentales durant in stomacho, accommodatque huic sententiae dictum illud Christi Iohannis 9. *Quamdiu in mundo sum, lux sum mundi.* Pro resolutione hujus difficultatis

Dico primo, probabilius est hoc sacramentum causare gratiam in instanti extrinsecè terminativo manducationis, in quo verum est dicere, hunc non est manducatio, sed immediata ante fuit, id est quando prima species sacramentales stomachum aut ventriculum attingunt.

32. Probatur breviter : Promissio gratiae non est facta nisi his qui hunc cibum manducaverint, & hoc convenienter, quia cibus non nutrit, nisi sufficienter applicatus & manducatus : Sed non censetur manducatio perfecta usque ad illud instanti explicatum : Ergo tunc solum gratiam confert. Major patet, Minor probatur. Nam quando solum cibus est in ore, nondum dicitur manducari, qui enim cibum tenent in ore, & nullo modo deglutiunt, non dicuntur comedere. Similiter cum cibus incipit tangere superficiem gutturus, vel transire per guttur, nondum comesus dicitur : Ergo non censetur manducatio cibi Eucharistici perfecta, nisi in instanti extrinsecè terminativo ipsius manducationis, seu quando primum species sacramentales stomachum aut ventriculum attingunt.

33. Dices primo, Cibus materialis viventem non nutrit, nisi postquam corruptus est : Ergo neque hoc sacramentum, quod ad modum cibi sibi italis institutum est, sumentem nutrit, nisi postquam species sacramentales corruptae sunt.

Sed nego consequiam & paritatem : Ratio vero discriminis est, quia cibus materialis nutrit per conversionem sui in substantiam viventis ; unde ut viventem nutrit, debet prius corrumphi, cum non possit in illum converti, nisi in seipso corrumperatur. Contra vero hoc sacramentum nutrit per conversionem sumentis in scipium : quem ut convertat, debet agere & operari quando est, cum nullum agens aptum sit operari, quando non est.

34. Dices secundum, ex nostra sententia sequi duo absurdum : Primum est, quod posset aliquis dignè manducare corpus Christi, & tamen non recipere gratiam sacramentalem ; putat si moreretur antequam species pervenirent ad stomachum, seu ante completam manducationem. Secundum, quod si quis in peccato mortali existens, susciperet hoc sacramentum, & ab eo tempore quo sumpsisset, usque ad instanti extrinsecè terminativum manducationis, eliceret actum contritionis, revera justificaretur.

35. Respondeo concedendo utrumque, sed negando haec esse absurdum, vel à veritate aliena, quia Christus non promisit gratiam iis qui sine tantum & dentibus

sument hoc sacramentum, sed vele manducantibus, manducatione perfecta & completa, quia tunc solùm existit, quando primum species sacramentales stomachum aut ventriculum attingunt.

Ex quo inferes, quod ille qui recipit species sacramentales in ore, cum intentione eas deglutiendi, sed postea eas expuit, non valens illas deglutiire, ob aliquam infirmitatem, vel naturæ debilitatem, effectum hujus sacramenti non recipit, quia non manducat corpus Christi, manducatione completa & perfecta, sed dumtaxat imperfecta & inchoata. Idem dicendum de eo qui diu in ore retinet hostiam, ita ut species corrumptantur antequam deglutiuntur. Si quis vero ad stomachum trajiciat species, & postea evomat, vele recipit gratiam, & hujus sacramenti fructum, quia ille non dependet nisi ex manducatione, non ex digestione specierum : vomitus autem non opponitur manducationi, sed potius eam supponit, licet impedit digestionem. U de non est simile quantum ad hoc de cibo corporali, & de sacramentali, nam cibus corporalis non nutrit nisi mediante digestione, ad quam requiritur quod cibus in stomacho remaneat ; cibus autem sacramentalis non operatur mediante digestione, id est ut effectus eius percipiatur, non requiritur quod remaneat in stomacho, sed sufficit quod mediante sumptione ad illum pervenerit.

Dico secundum, validè probabile est, quod si eos tempore quo species sacramentales remanent in stomacho, homo novus ac ferventes charitatis, alias quoque virtutum actus elicat, quibus magis ac magis sese disponat, recipiet maiorem gratiam ex opere operato ; aliis non recipiet nisi cum quam initio recepit, dum primum species sacramentales stomachum aut ventriculum attigerunt. Ita docet Cajetanus hic artic. 1. quem sequuntur Recentiores non pauci. Unde Cardinalis Delago disputatione 11. sectione 2. numero 46. ait, quod licet omnes male audierit hac operatio, jam hodie communiter recipitur.

Non potest haec assertio evidenti ratione probari, cum hoc ex sola Christi voluntate & institutione dependeat, potest tamen duplice congruentia suadere. Prima est, quia hoc sacramentum institutum est per modum cibi, ideoque habet eisdem effectus in anima, quos cibus materiales in corpore, ut ait Concilium Florentinum : At cibus toto eo tempore quo in stomacho permanet, & quo calor naturalis agit in ipsum, nutrit & confortat corpus : Ergo similiter toto eo tempore quo Christi corpus sacramentaliter in sumente perseverat, nutrit & confortat spiritualiter animam, augendo in ea gratiam sanctificantem ; si homo calore supernaturali, id est aribus charitatis, aut aliarum virtutum magis ac magis ad tale augmentum eo tempore se disponat.

Secunda est, quia cum Christus sit lux mundi, & fons omnis gratiae, rationi consonum videtur, ut quandiu in nobis sacramentaliter perseverat, animam humanam gratiae illuminet, iuxta illud Christi Ioh. 9. *Quamdiu in mundo sum, lux sum mundi* ; illamque spiritualiter pascat & satiet, hoc enim dignitati hujus sacramenti convenit, & ad pietatem atque ad augendam devotionem post sumptum sacramentum excitat.

Dices primo : Effectus hujus sacramenti primitus manducanti Ioh. 6. Sed toto eo tempore quo species sacramentales remanent in stomacho, non est manducatio corporis Christi : Ergo toto illo tempore non confertur gratia, sed in eo solum instanti quo species sacramentales primo stomachum per ventriculum attingunt, nam in eo tantum pri-

modo verum est dicere, nunc corpus Christi mandatum est.

41 Respondeo hoc sacramentum causare gratiam in eo qui manducat, non praecise ratione manducationalis, hec enim est tantum conditio & applicatio, sed ratione ipsius cibl manducati, & hoc tantum voluit Christus Joan. 6. unde quando cibus manducus, est in stomacho, tamdi datur ejus effectus, si toto illo tempore ponatur dispositio.

42 Dices secundum: Si hoc sacramentum semper continuo gratiam augeat, quando in nobis manet, sequitur, maiorem gratiam recepturum illum qui maiorem aut plures recipit hostias, imo qui debiliorem habet stomachum, quia diutius in eo manent species sacramentales, unde hinc aperitur via superstitionibus, plures grandioresve procurandi hostias, quod est ab Inquisitoribus damnatum, ut testatur Vazquez hic disp. 103. cap. 2.

43 Respondeo distinguendo sequelam, sequitur maiorem gratiam recepturum, &c. per accidens concedo: per le nego. Neque enim nos tribulum majorem gratiam majori durationi specierum praecise, sed majori dispositioni que habetur in illa duratione; quare si tota illa dispositio in uno instanti haberetur, tota etiam gratia in illo instanti produceretur. Unde non aperitur via superstitionibus, sed commendatur diligentia communicantis, & augetur reverentia erga tantum sacramentum. Nam dum communicans scit, quando hoc sacramentum manet in ipso, continuo gratiam augeri, ad meliorem subjecti dispositionem, majori cum diligentia conatur ad plures & ferventes charitatis, aliarumque virtutum actus eliciendos, ut magis gratiae augmentum consequatur.

44 Ex his intelliges, nullum esse inconveniens admittere, illum qui ad hoc sacramentum accedit cum peccato nondum sufficienter retractato, si postea antequam species sacramentales corruptantur, illud sufficienter retractet per contritionem, vel etiam per attritionem, quam putat contritionem, justificari & gratiam consequi virtute sacramenti adhuc manentis. Unde optimum consilium est, eo tempore ad actus contritionis & dilectionis erga Deum maximè conari.

ARTICULUS III.

An ad consequendum effectum hujus sacramenti requiriatur actualis devotionis, excludens mentis distractionem, & peccata venialia actu exercita?

45 Artem affirmantem tenent D. Bonaventura, Alegsis, Durandus, Paludanus, Sylvester, & Cajetanus hic art. 1. eique adhaerere videtur S. Thomas in 4. dist. 2. quest. 2. art. 1. quæstiunc. 3. ubi sic habet: *Cum hoc sacramentum perficiat conjungendo fini, ad hoc quod effectum suum plenè habeat in summe, oportet quod adit actualis devotionis. Et quia interdum absque mortali peccato actualis devotionis impediri potest, cum distractio varia ipsam impediunt, & peccata venialia virtutem aliis tollant; absque peccato mortali potest effectus hujus sacramenti impediri; ita quod aliquis augmentum gratiae non consequatur, nec tamen reatum peccati mortalis incurrit, sed forte reatum venialis peccati, ex hoc quid imparatus accedit.*

Nihilominus sententia negans, his temporibus communis est, non solum apud extraneos, sed etiam apud domesticos, camque expressè docet S. Doctor hic art. 8. cuius verba infra referemus. Pro ejus vero explicatione & probatione, recolendum est ex dictis art. 1. duplicem hujus sacramenti effectum, unum precipuum, scilicet augmentum gratiae; alterum minùs princi-

cipalem, nimirum refectionem quandam & dulcedinem spiritualem, quia anima spiritualiter reficitur & exhilaratur, & amoris divini dulcedine inebriatur: iuxta illud Cantic. 5. *Comedite amici, & inebriamini ebriosissimi. Vel ut habet alla versio: Inebriamini amicos. Hoc posito, sit*

§. I.

Tripli conclusione difficultas resolvitur.

Dico primò, ad recipiendam gratiam spiritualis refectionis & dulcedinis, requiritur devotionis actualis, excludens mentis distractionem, & peccata venialia actu exercita. Ita D. Thomas hic art. 8. cuius verba conclusione sequentia referemus, & communiter Theologi, & patet ex eo quod hæc gratia consistit in aliqua sancta cogitatione & pia affectione, quæ per quamlibet mentis distractionem impeditur.

Confirmatur: ut hæc gratia recipiatur in nobis, requirit subjectum capax: non est autem capax, nisi sit spoliatum omni alia mentis cogitatione; quia cum proximum subjectum hujus gratiae sit intellectus & voluntas, & hæc potentie nequeant ad plura perfectè attendere, si tempore sumptionis occupantur in aliis rebus cogitandis, non erunt aptæ ad recipiendas divinas illustrationes, & plas motiones & affectiones. Addo ex Augustino libro quinquaginta hominum, homil. 50. cap. 3. quod peccata venialia, velut scabies, nostrum decimū ita exterminant, ut ab illius sponsi specie formā praefiliū hominum, castissimis amplexibus separant.

Dico secundò, ut hoc sacramentum conferat augmentum gratiae habitualis, non requiritur devotionis actualis, excludens peccata venialia actu exercita, sed sufficit status gratiae habitualis, expellentis omnia peccata mortalia.

Probatur primò ex D. Thoma hic art. 8. ubi sic ait: *Effectus hujus sacramenti non solum est adeptio habitualis gratiae, vel charitatis, sed etiam quedam actualis refectionis spiritualis dulcedinis; qua quidem impeditur, si aliquis accedat ad hoc sacramentum, per peccata venialia mente distractus; non autem tolluntur augmentum habitualis gratiae & charitatis. Quibus verbis hanc & precedentem conclusionem manifestè docet. Unde Soto, & alii ex nostris Thomistis dicunt illum hic retractasse quod docuerat in quarto sententiarum. Serra tamen hic art. 8. dubio unico, in solutione ad 1. ait quod licet D. Thomas clarissimè loquatur, idem tamen docuit loco citato ex quarto sententiarum. Non enim ait, defectum devotionis, & peccata venialia, ex toto impidiunt effectum hujus sacramenti, sed solum dicit: *Ad hoc quod effectum suum plenè habeat in summe, oportet quod adit actualis devotionis. Plenè autem habere suum effectum, est conferre non solum habitualem gratiam, sed etiam actualem refectionem spiritualis dulcedinis: ad sic autem plenè habendum suum effectum etiam hic docet requiri actualem devotionem. Unde cum ibi subdit S. Doctor: Absque peccato mortali potest effectus hujus sacramenti impediri, ita quod aliquis augmentum gratiae non consequatur, nec tamen reatum peccati mortalis incurrit. Per augmentum gratiae non intelligit quodcumque augmentum gratiae habitualis, sed augmentum quod provenit gratiae ex additione spiritualis refectionis actualis, quando virtute hujus sacramenti charitas excitatur in actu, & ferventior fit ob maiorem dispositionem actualis devotionis. Hæc solutio & interpretatio probabilitate non caret, & à mente Sancti Doctoris non videatur aliena.**

Probatur secundò conclusio ex Tridentino sess. 49.

de Effectibus Sacramenti Eucharistiae. 257

33. cap. 7. ubi ad dignè & fructuose recipiendum hoc sacramentum, non aliam necessariam dispositionem exigit, quā ut peccati mortalis sit conscius qui accedit; sic enim ait: *Communicare volenti revocandum est in memoriam hoc Apostoli precepimus: Probet seipsum homo. Ecclesiastica autem consuetudo declarat, eam probationem necessariam esse, ut nullus sibi conscius peccati mortalis, quantumvis sibi contritus videatur, absque premissa sacramentali Confessione, ad sacram Eucharistiam accedere debeat.* Ergo ex Tridentino ad dignè & fructuose recipiendum hoc sacramentum, subinde ad percipiendum principalem ejus effectum, scilicet augmentum gratiæ, non requiritur devotione actualis, excludens omnia peccata venialia, sed sufficit status gratiæ sanctificantis, expellentis omnia peccata mortalia. Unde Augustinus Tractatu 26. In Joannem: *Peccata eti si sunt quotidiana, vel non sunt mortifera antequam ad altare accedatis.*

Potest etiam suadeti conclusio ratione fundamentali: Sacraenta novæ legis conferunt gratiam non ponentibus obicem; Sed accedes ad hoc sacramentum cum veniali, aut sine actuali devotione, non ponit obicem gratiæ habituali, cùm nec carentia actualis devotionis, nec peccatum veniale gratiæ & charitatis opponatur: Ergo augmentum gratiæ sanctificantis recipit.

50 Dices quod licet ille non ponat obicem positivè effectui hujus sacramenti, illi tamen ponit obicem veluti negativè, quia non ponit dispositionem necessariam ad illum.

Verum hoc facile potest confutari: Tum quis Augustinus & Tridentinum, ut suprà ostendimus, ad dignè & fructuose recipiendum hoc sacramentum, non aliam necessariam exigunt dispositionem, præter statum gratiæ sanctificantis, omnia peccata mortalia excludentis. Tum etiam, quia ex hac solutione sequeretur, quod sicut peccator accedit cum atritione supernaturali, cognita ut tali, ad hoc sacramentum, peccat mortaliter quis accedit cum dispositione quam cognoscit esse insufficientem; ita pariter qui scienter cum peccato veniali, aut carentia actualis devotionis illud reciperet, etiam mortaliter peccaret, quia similiter ad illud accederet sine dispositione necessaria ad recipiendam gratiam: At hoc dico nequit, ut factetur Adversarij, & patet, quia alioquin non nisi à paucis sumi posset Eucharistia absque peccato mortali: Quād pauci enim sunt adeò puri & recti, perfectoque Dei amore purgati, ut careant omni profus habituali affectu inordinato. Imd quād pauci careant omni actuali, aut sine aliqua distractione aut leví negligētia vel irreverentia veniali communiant.

51 Denun probari potest conclusio ex consuetudine Ecclesie, quæ olim post Baptismum solebat dare infantibus sacramentum Eucharistiae, sicut modò in articulo mortis solet administrari phreneticis, in quibus, ob defectum usū rationis, nequit esse actualis devotione: At hoc hoc esset licitum, nisi conferret ipsi suum effectum primarium, qui est augmentum gratiæ; quia administratio sacramenti, quæ scitur non habitura suum effectum primarium, est illicita. Unde non valet quod ait Cajetanus, phreneticis non dari viaticum ad augendum in hac vita gratiam, sed propter vitam eternam, & propter impugnationes Dæmonum. Tum quia non potest illis proferre receptio hujus sacramenti ad vitam eternam, nisi augendo in illis gratiam, quæ est radix & semen gloriae. Tum etiam, quia impugnationes Dæmonum phreneticis timendæ non sunt, cùm enim careant usū rationis, peccare non possint.

52 Dico tertio, licet peccata venialia, & mentis distractiones cum quibus ad sacramentum Eucharistiae

Genes Thesel. Tom. V.

acceditur, non impedian totale augmentum gratiæ habitualis in hoc sacramento, impediunt tamen intentionem illius. Ratio est, quia sacramenta nova legis ad intensiorem gratiam ex opere operato producent in subiecto, quod illud melius dispositum inveniunt, quia producunt ad instar causarum naturalium.

S. II.

Solvuntur Objectiones.

C Ontra primam & tertiam conclusionem nullum⁹ militat argumentum alicujus momenti, sed contra secundam objicitur primò: Nullus actus peccaminosus potest augere gratiam: Sed accedere ad Eucharistiam cum peccatis venialibus, est peccatum veniale, saltem quando illa venialia recte usul talis sacramenti, & reverentie ei debite adversantur, ut infra dicimus: Ergo non potest augere gratiam.

Respondeo distinguendo Majorem: Nullus actus⁹⁹ peccaminosus potest augere gratiam ex opere operantis, concedo Majorem: ex opere operato, sive ut conditio physica, nego Majorem: hujusmodi autem communio tunc causat augmentum gratiæ ex opere operato, seu ex vi & efficacia sacramenti, cum dispositione sufficiente recepti.

Objicitur secundò: Hoc sacramentum est institutum per modum cibi: Ergo non causat augmentum gratiæ, nisi suscipiens habeat actualē devotionem. Probatur Consequentia, quia cibus naturalis non nutrit vivens, nisi ipsum vivens calore suo naturali agat in cibum: Ergo nec iste cibus spiritualis nutrit hominem, nisi homo calore supernaturali, id est actibus charitatis, agat in ipsum.

Respondeo negando Consequentiam, ad cujus proportionem, concessa Antecedente, nego etiam Consequentiam & paritatem. Ratio vero discriminis est, quia cibus materialis convertitur in ipsum vivens, & idem debet vivens agere circa ipsum: At vero cibus iste spiritualis, potius dicitur nos in ipsum spiritualiter convertere, & nos nutritre, non quatenus nos agimus in ipsum, sed quatenus ipse agit in nos, & in nobis augmentum gratiæ sanctificantis product.

Objicitur tertio, ex nostra sententia sequi, quod⁹⁹ Sacerdotes quotidie celebrantes, sed tepidè, plus conseruentur gratiæ & charitatis, quām sanctissimi vii in exercitiis spirituslibus: hoc autem videtur falsum, & contra experientiam; cùm constet illos non esse propterea ferventiores in operando, nec in virtute magis proficere; imd potius in spiritualibus exercitiis esse valde tepidos & languidos, debiles ac infirmos, similesque septem illis vaccis, macie & fame consumptis, quas videt Pharaon Genes. 41. Charitas vero non est otiosa ubi est, iuxta illud Augustini in Psalm. 13. *Da mihi vacancem amorem & nabil operarem*? Et istud Gregorij Magni homilia 50. in Evangelia. *Nunquam est amor Dei otiosus, operatur enim magna se est, si vero operari renuit, amor non est.* Similia habet D.Thomas opusculo 61. cap. 30. ubi haec scribit: *Amor operatur magna, & reputat parva; operatur multa & reputat paucia; operatur diu, & reputat breve: Ergo, &c.*

Respondeo, concessa sequela Majoris, negando⁹⁹ Minorem, ad cujus probationem dico, idem gratiam illam sic auctam in Sacerdotibus illis non operari quotidianè ferventius, tum quia habitus insuffi non afferunt difficultatem reliquæ ex actibus vitiiosis, sicut habitus acquisiti. Tum præsertim, quia habitus gratiæ & charitatis proximè operantur per auxilia actualia, quæ ob mentis distractiones, & peccata

venialis in celebratione commissa, Sacerdotibus illis denegantur. Unde non mirum quod illi in spiritualibus exercitij sint valde tepidi & languidi. Notandum tamen, quod frequentius tepide celebrantes, merit, & cum maximo fundamento, timere debent, ne sint in statu peccati mortalis, maximè si nunquam ferè ferventer ad hoc sacramentum accedant. Quod si quis ex formali intentione vell cum tempore & distinctione ad illud accedere, dicit Nugno talem peccare mortaliter, propter alium contemptum tanti sacramenti.

59. Quæres, utrum sit peccatum veniale accedere ad Eucharistiam, cum affectu habituali vel actuali ad peccata venialis?

Respondeo peccata venialis cum quibus aliquis ad communionem accedit, esse posse duplicitis generis, quedam enim adversantur recko usui hujus sacramenti, & reverentia ei debitæ, id est attentioni ac devotioni quam actus ille postulat ex natura sua, ut voluntaria evagatio animi, tempor, indevotio, irreverentia, & similia: alla vero sunt que nullam habent oppositionem peculiarem cum devotione & reverentia ad hoc sacramentum requisita, sicut affectus inordinatus ad cibum, potum, mendacia jocosa, & similia. Si quis ergo cum affectu habituali vel actuali ad peccata venialis hujus secundi generis, accedit ad Eucharistiam, non peccat venialiter, quia talia peccata, ut diximus, non habent specialem repugnantiam vel oppositionem cum hoc sacramento, vel usu illius: secundum vero si quis cum affectu habituali vel actuali ad peccata venialis primi generis communicet, aut missam celebret. Nata si peccatum veniale est liberè evagari inter orandum, & non satis attendere, ut docent omnes cum D. Thoma 2.2. quest. 83. art. 1. ad 3. quantum magis inter celebrandum aut communicandum, & velle illam evagationem, atque ad illam affici. Unde non solum falsum, sed etiam errorem puto quod docet Joannes Sanchez in disputationibus selectis, disp. 23. nemp̄ sumptionem Eucharistie præcisè sumptam, prout scilicet est distincta ab oratione, quæ sine dubio attentionem postulat, non requiri attentionem sub præcepto, licet requirat de consilio; ideoque nullum peccatum esse communicare cum distinctione. Etenim ipsa quoque receptio venerabilis sacramenti, præcisè sumpta, exigit attentionem aliquam & devotionem, ac reverentiam, ut docet Tridentinum sessione 13. capite 7. his verbis: *Si non dicit ad sacras illas functiones quæmpiam accedere nisi sancte: certè quo magis sanctitas & divinitas cœlestis hujus sacramenti viro Christiano comperta est, eo diligenter cauere illæ debet, ne absque magna reverentia & sanctitate ad id percipiendum accedat.* Unde Chrysostomus homilia de predicatione Iude: *Cum ad reverendum altare ascendis, sacrum Dei sui corpus & sanguinem fiducie, honore mirare, mente contingi, cordis manus suscipe, & hanc interiori assume.* Et homil. 24. In 1. ad Corinth. *Qui hoc honore dignantur, ut mensa regia accumbant, & pocula tangant, formosos esse oportet, & mentis pulchritudine præditos, auro fulgentes, ac pura veste amictos.* Neque hoc graculorum mensa est, sed aquilarum, hoc est animalium sublimium, & in calamo stellarum, que nullum cum terra commixtum habeant, neque deorsum trabantur aut repant, rerum creatarum expiditate illæ, sed qua indefinenter sursum evolent, opnamque justitia Solis, acutis ac perspicacibus mensis oculis intueantur.

ARTICULUS IV.

Utrum Sacerdotes celebrantes, & sub dupliciti specie communicantes, plus gratia recipiant quæ-

laici, qui sub una tantum specie communica-

*P*artem affirmativam docent Vazquez, Delugo, Meratius, Martinonus, aliique Recentiores, post Alensem. Negativa vero communis est apud Thomistas, eamque ex extraneis docent Alanus, Suarez, Bellaminus, Salmeronius, Conink, Amicus, Ysambertus, & ferè omnes qui hoc tempore scriperunt contra hetericos de communione sub utraque specie.

S. I.

Conclusio negativa statuitur.

Dico igitur, Sacerdos sub dupliciti specie communica-
cans, non plus recipit gratia, quam laicus, qui sub una tantum specie communicat, si uterque sit
æqualiter dispositus.

Hanc conclusionem probat Salmeron tomo 9. Tra-
ctatu 26. ex eo quod si vera esset opposita sententia,
non posset Ecclesia auctoritate propriæ laicos privare
communione sub utraque specie, eò quod non sit au-
toris, sed dispensatrix tantum donorum Christi; imò
contra iustitiam & Christi promissionem faceret, quia
legata non dispensaret juxta voluntatem legantis, &
populum Christianum privaret majori fructu spiritua-
li, qui ex communione utriusque speciei percipitur.
Unde aliqui assertunt, Patres Concilij Basileensis, Bo-
hemis, communionem sub utraque specie flagitan-
tibus, eà solùm conditione concessisse, ut priùs pro-
fiterentur non plus fructus capi ex utraque specie,
quam ex una tantum, ut ex Ruardo refert Bellar-
minus.

Veram hæc ratio non urget, licet enim qui sub ex
utraque specie communicant, plus gratia & fructus
spiritualis reciperent, quam sub una tantum specie
communicantes, posset tamen Ecclesia, propter rever-
entiam tanti sacramenti, & ob mortale periculum
effundendi sanguinem, privare populum fructu aliquo
spirituali ad salutem non necessario. Sicut ob simile
periculum privat infantes (quamvis capaces) fructu hu-
jus sacramenti, nec non phreneticos, & eos qui vo-
luntur patiuntur, ut patebit infra, cum de usu hujus
differemus.

Quod vero attinet ad Basileense, in sess. 30. ubi de-
creatum de communione sub una tantum specie pro-
fidelibus laicis habilitatur, nulla prouersus mentio fit
suprà dictæ conditions, sic enim dicitur: *Sive au-
tem sub una specie, sive sub dupliciti quis communicet,
secundum ordinacionem, seu observantiam Ecclesia,
proficit dignè communicantibus ad salutem. Nec nullus
latens ambigendum est, quod non sub specie panis caro
tantum, nec sub specie vini sanguis tantum, sed sub
qualsib[us] specie est integer Christus.* Hac ergo ratione
prætermisit.

Probatur primò conclusio ex Tridentino sess. 21. cap. 3. ubi alt: *Fatendum esse etiam sub altera specie totum atque integrum Christum, verumque sacramen-
tum sumi; ac propterea, quod ad fructum attinet, nullā
gratiā necessariā ad salutem eos defraudari, qui
unam speciem solam accipiunt.*

Dices, Concilium Tridentinum non dicere abso-
lutè nullā gratiā fraudari, sed nullā gratiā ad salu-
tem necessaria; quod verum est, quamvis admittat
Sacerdotem recipere maiorem gratiam, quam
laicu[m].

Sed contra: Licet ex hoc sequatur oppositam
sententiam non esse manifestè contra, Tridentinum,
adhuc tamen possumus arguere in hunc modum. Vel
Concilium loquitur de gratia simpliciter necessaria ad
salutem? Et hoc non videtur ad mentem Concilij,
quia licet quis privaretur actuali susceptione Eucha-
ristie,

de Effectibus Sacramenti Eucharistiae. 259

ritiz, non fraudaretur aliqua gratia ad salutem necessaria; posset enim per penitentiam aut contritionem talen gratiam consequi. Vel intelligitur de grata secundum quid necessaria ad salutem, cum enim omnis gradus gratiae sit secundum quid & ad melius esse necessarius ad salutem, communicantes sub altera tantum specie, defraudarentur, juxta mentem Concilij, gratia ad salutem necessaria, quia aliquo gradu gratiae privarentur.

64. Probatur secundum conclusio: Si Sacerdos sub utraque specie communicans, plus reciperet gratiae, quam laicus sub una tantum specie communicans, vel haec inaequalitas proveniret ex speciebus, vel ex re contenta sub ipsis, vel ex earum significatione? Non ex speciebus continentibus, species enim secundum se, & ut abstrahunt a re contenta, non habent vim productivam gratiae. Neque etiam a re contenta, quandoquidem idem Christus & totus aequaliter sumitur sub una & sub utraque specie. Neque demum ex significatione specierum, impliicit enim, licet non explicitè, illud totum significat unica species, quod significat utraque; ita ut tota differentia significandi, quod non est sufficiens ad causandum distinctum effectum, ut patet in Baptismo, qui per immersionem expressius ex modo significandi denotat confusuram baptizati cum Christo, quam per solam aspersionem; cum tamen utrovis modo collitus, eandem semper importet gratiam, quae baptizatum cum Christo confupit. Et idem est de matrimonio contracto per verba; licet enim significet vinculum matrimoniale magis perfecte, quam matrimonium contractum per sola signa, aut notus, non tamen efficit maius aut perfectius vinculum, sed idem prouersus.

65. Tertiò, probatur conclusio ratione Cajetani: Eadem gratiam confert sanguis Christi, ut contentus in hoc sacramento per concomitantiam, quam prout in eo continetur ex vi verborum: Sed laici communicantes tantum sub specie panis, recipiunt sanguinem Christi per concomitantiam: Ergo eandem recipiunt gratiam ac sacerdotes qui illum sub speciebus vini, prout ex vi verborum in hoc sacramento continetur, recipiunt. Minus est certa, Tridentinum enim less. 13. cap. 3. ait corpus Christi esse sub specie vini, & sanguinem sub specie panis, vi naturalis illius connexionis & concomitantiae, quia partes Christi Domini inter se copulantur. Major autem probatur: Quod in sumptione Eucharistiae causat gratiam, non est solum id quod vi verborum continetur in hoc sacramento, sed etiam id quod est in eo per concomitantiam, alias Divinitas, & Persona Verbi, gratiam hujus sacramenti non causare, cum in eo sint tantum per concomitantiam: Ergo eandem gratiam causat sanguis Christi, ut contentus in hoc sacramento per concomitantiam, quam prout continetur in eo vi verborum. Unde D. Thomas opusc. 59. cap. 29. sic discurrevit: *Hac quatuor corporis, sanguinis, anima, & Deitas, jam ultra non possunt separari;* unde sicut sumit sacerdos sanguinem Christi sacramentaliter de calice, sic populus sumit sumum intellectualliter sub specie panis de ipso corpore Christi; & est eis tam utilis & tam dulcis ut sacerdotibus, qui sumunt eum sub specie vini de calice: *Caniscorum 1. Botrus Cipri distillans mesum mihi. Duo summo in botro, uiam, scilicet corpus Domini in cibum, & ex uva fugo dulcem sanguinem in potum.* Quibus verbis declarat tam utiliter ac dulcem esse sanguinis sumptionem sub specie panis ipsis laicis, quam sacerdotibus ejusdem sanguinis sumptionem sub speciebus vini.

Id confirmat exemplum de manna, quod fuit figura hujus sacramenti, nam de eo Exodi 16. dicitur: *Non amplius habuit qui plus collegerat, nec qui minus paraverat, reperiit minus.* Unde Papa Hilary-

ius in suis decretis quae habentur tercia parte Conciliorum, sicut: *Ubi pars est corporis, ibi est totum. Eadem ratio est in corpore Domini, que in manna, quod ut eius figura precessit, de quo dicitur, qui plus collegerat, non habuit amplius, neque qui minus paraverat, habuit minus.* Et Guilmundus lib. de vetitate Eucharistiae: *Possimus dicere tantummodo esse in una portiuncula, quanquam erat in hostia tota: sicut de manna legitur, qui plus collegerat, non habuit amplius, nec qui minus collegerat, habuit minus. Singuli accipiunt Christum Dominum, & in singulis portionibus totum est; nec per singulos ministratur, sed integrum se praebet in singulis.* Quod illi dicunt de particula hostie, comparatione totius, dici potest de unica specie, comparatione utriusque simul; nam sicut tantum est in unica particula hostie, quantum in toto; ita totum quod continetur sub duplice specie, sub una reperitur.

S. II.

Solvuntur objectiones.

Objectiones primò: Clemens VI. in Bulla ad Regem Gallie, concedens illi facultatem communicandi sub utraque specie, addit, se hoc privilegium illi concedere, *ad maius gratiae augmentum:* Ergo existimat eum qui communicat sub utraque specie, plus gratiae recipere, quam sub una tantum specie communicantem.

Respondeo verba illa Pontificis intelligenda esse deß, augmento gratiae ex opere operantis, ratione scilicet majoris dispositionis, quam in Rege supponebat, hoc ipso quod accessurus esset ad communionem sub utraque specie, sibi speciali privilegio à Sede Apostolica concessam.

Objectiones secundò: Sacraenta novae legis causant id quod significant: At majorem gratiam significant geminae species, quam alterutra tantum; utraque enim species significant plenitudinem convivij spiritualis, & perfectam animi refectionem, quam non significant singulæ species scilicet sumptus: sicut cibus & potus materialis, diversas important refactiones corporis; unus enim roboret, alter exhibeat; unus expellit famam, alter vero fitim extinguit: Ergo majorem gratiam causant-dicunt species, quam unica.

Respondeo, concessa Majori, negando Minorem, ad cuius probationem, nego ex parte rei significante pleniori refectionem spirituali significari per utramque speciem simul, quam per alterutram tantum, sed solum ex parte modi significandi; quod non sufficit ut sacramentum pleniorum aut perfectiorum operetur effectum, ut in secunda probatione conclusio ostendimus, duplique exemplo declaravimus. Addo quod in refactione spirituali non distinguuntur cibus & potus, sed eadem res, sive eadem gratia & nutrit, & refrigerat; sedat famam, & extinguit fitim: unde in Scriptura una eademque res esuriri & sitiiri dicitur, Matth. 5. *Beati qui esuriant & sitiunt justitiam;* quod & in corporalibus interdum observare est, quandoquidem infantibus lac & pullica, majoribus panis vino intinctus, & cibi & potius usum habent.

Objectiones tertii: Si species panis & vini non causarent diversas gratias, sed unam tantum: vel tota haec gratia Sacerdoti conferretur in sumptione solius speciei? & sic species vini non esset verum sacramentum, nam gratiam quam significat non conferret, obicem non ponenti. Vel in sumptione solius calicis; & sic species panis non esset verum sacramentum, ob eandem rationem. Vel partina

In sumptione hostie, & partem in haustu calicis? Et hoc etiam dici nequit; quia non potest assignari ratio cur species panis sumpta à laico, statim illi conferat totam suam gratiam, quam apta est conferre; Sacerdoti vero non tetam, sed dimidiam tantum conferat, alias dimidiam caelandam relinquentia à subsequenti specie vini: Ergo &c.

71 Respondeo totam gratiam Sacerdoti dari in ipsa hostie sumptione. Nec propter sumptio calicis non est verum sacramentum; quia ut sit verum sacramentum, non est necesse ut gratiam actu conferat (nam Eucharistia dura est in pixide, est verum sacramentum, & tamen gratiam actu non confert) sed sufficit quod quantum est de se possit illam conferre, si subiectum sit dispositum: hic vero subiectum non est dispositum, sed quod totum effectum sacramenti recipit in sumptione specierum panis. Sicut si laicus post sumptum unam particulam, immediatè sumeret aliam, nullam gratiam reciperet; quia similiiter subiectum non esset dispositum, sed quod totum effectum sacramenti in sumptione primae hostie recepit.

72 Objicies quartus: Eucharistia modò sumpta sub sola specie panis, non est majoris efficacie, quam fuisse in triduo mortis Christi? Sed in triduo mortis Christi non tribulisset tantam gratiam, quantum contulisset communio sub utraque specie; cum enim corpus Christi esset tunc absque sanguine, gratiam quidem contulisset sub specie panis, sed præcisè per modum cibi; Ergo etiam modò Eucharistia sumpta sub utraque specie maiorem confert gratiam, quam cum sub una tantum specie sumitur.

73 Respondeo primò nego Majorem, idèc enim modò communio sub unica specie est tam efficax ac communio sub utraque specie, quia sub unica specie modò continetur totus Christus: At vero in triduo mortis Christi, sub specie panis non fuisset totus Christus, quia tunc cum sanguis Christi esset separatus à corpore, sub speciebus panis non fuisset sanguis per concomitantiam, sicut modò.

74 Respondeo secundò, datâ Majori, negando Minorēm; cum enim gratia quæ per modum potū tribuitur, non sit entitatib[us] distingueb[us] ab ea quæ confertur per modum cibi, sed una eademque, probabile est consequenter quod in triduo mortis Christi tanta gratia collata fuisset communicanti sub unica specie, quanta tribuitur communicanti sub utraque. Maximè quia licet sanguis non fuisset tunc per concomitantiam cum corpore, bene tamen Suppositum Divinum à quo qualibet species habet totam suam virtutem: hec tamen est differentia, quod communio tunc facta sub unica specie, non fuisset signum gratiae secundum quod habet rationem potū spiritualis, bene tamen communio sub utraque.

DISPUTATIO IX.

De usu seu sumptione Eucharistie.

Ad questiones 80. & 81. D. Thomas.

Q UIA speciale est in hoc sacramento, ut ejus sumptio ab ipso sacramento distinguatur, postquam D. Thomas egit de essentia, causis, & effectibus illius, differit de ejus usu, qui licet sit prior in executione ipsius effectibus, in intentione tamen est posterior. Agit vero primò de ejus usu in communione q[uaest] 80. & deinde in particulari de modo quo Christus est usus hoc sacramento, q[uaest] 81. Verum quia suppositis his quæ de institutione hujus sacramenti suprà

diximus, nihil restat disputandum circa hanc quæst. 81. illà prætermissa, solum agemus de usu Eucharistie in communione.

ARTICULUS PRIMUS.

Uirum fideles præcepto Divino & Ecclesiastico tenet, autem sumere Eucharistiam, & quando nam ad id obligantur?

D Ico primò, obligatio sumendi Eucharistiam nedum est de præcepto Ecclesiastico, sed etiam de jure divino. Ita D. Thomas hic art. 11. ubi ait: *Manifestum est quod homo tenetur hoc sacramentum sumere, non solum ex statuto Ecclesie, sed ex mandato Domini dicens Luce 22. Hoc facite in meam commemorationem.*

Colligitur ex Scriptura; nam sicut præceptum baptizandi colligimus ex illo Joannis 3. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu Sancto, non potest intrare in regnum Dei, & præceptum penitentiae ex illo Luce 13. Si penitentiam non egeritis, omnes similiter peribitis; ita ex verbis illis Joannis 6. Nisi manducaveritis carnem Filij hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis: rectè colligitur præceptum Christi de hujus sacramenti sumptione, quod qui non servat, non habet vitam in se.*

Potest etiam assignari ratio congrua, cur Christus voluerit tale præceptum nobis impoere, quia nimis hoc sacramentum per modum cibi, ad vitam spiritualem hominis conservandam necessarij, instituit. Nam sicut jure naturæ tenetur homo cibum naturale sumere, quia sine eo non potest diu vitam conservare; ita quia moraliter impossibile est in vita spirituali diu perseverare, sine hujus divini Sacramenti, & cibi celestis subsidio, conveniens fuit quod Christus sub præcepto ad illud sumendum nos obligaret. Et certè si Adam in statu innocentiae, sub peculiari præcepto divino debuisset aliquando de ligno vite, quod typus fuit Eucharistie, comedere, ad vitam corporis conservandam, ut multi docent; quidam magis congruum fuit, hominem lapsum, ad spiritualem vitam animæ conservandum, divino astricti præcepto, ut aliquando teneretur de hoc vitali ligno comedere? Et quidem è hoc præ illo convenientius fuit, quod negligentior est homo ad vitam animæ, quam ad vitam corporis conservandam.

Confirmatur: Cùm Eucharistia sit omnium sacramentorum finis, utpote sacramentum charitatis, quæ est vinculum perfectionis, fas non est credere, quod cùm de Baptismo & de Pœnitentia, Christus divinum præceptum tulerit, hoc reliquerit sine præcepto, ut rectè arguit Soto in 4. dist. 12. quæst. 1. art. 11.

Dico secundò, hoc præceptum divinum obligat fideles baptizatos, in articulo mortis, & etiam aliquoties in vita.

Probatur prima pars: Hoc sacramentum institutum est per modum Viatici: Ergo tunc præsertim sumendum est, quando excedunt ex parte de hac vita. Unde Can. *De his 26. quæst. 6. ex Concilio Niceno dicitur: De his qui recessunt ex corpore, antiqua legis regula observabitur nunc etiam: ita ut si forte quis recessat ex corpore, necessaria via sua non defraudetur Viatico.*

Confirmatur: Posito quod hoc præceptum sit divinum, ut præcedenti conclusione ostensum est, non potest, præcisâ determinatione Ecclesiæ, commodi or tempore obligare quam in mortis articulo, in quo tene-

de usu seu sumptione Eucharistiae. 261

tenetur infirmus quantum potest se Christo incorporare, & de securo viatico pro periculoso itinere sibi prouidere.

6 Quod verò idem præceptum divinum obliget etiam aliquoties in vita communicare, patet ex fine ad quem ordinatur, nam ordinatur ad nutriendam & roborandam animam in vita spirituali: Ad hoc autem non sufficit, semel tantum in vita, vel in solo articulo mortis, hunc cibum sumere; sicut enim ad vitam corporalem non sufficit semel aut iterum in vita cibum sumere, ita nec ad vitam spiritualem; quia sicut illa paulatim minuitur actione caloris naturalis, humidum radicale continuè depascentis, defectu cuius vita animalis destruitur; ita haec actione concupiscentie, humidum radicale amoris divini perpetuè absumentis. Unde sicut de ligno vita, quod ut supra dicebamus, fuit typus symbolum hujus sacramenti, Adam in statu innocentie, & non semel, sed plures debuisset ex Dei præcepto comedere, ad restaurandum humidum radicale vita humana, ita & de hoc sacramento proportionaliter dicendum est.

7 Dixi autem in conclusione, fideles baptizatos, quia infideles & non baptizati non tenentur præcepto divino ad communionem, sicut nec ad confessionem, quidquid in contrarium dicat Suarez: Ut enim rectè discurret Soto in 4. dist. 18. quest. 1. art. 3. conclus. 1. *Ius divinum supernaturale solum obligat universum orbem ad suscipiendam Evangelicam fidem: obligatio autem ad alia precepta singularia sacramentorum, non exurgit nisi ex ipsa professione fidei, que fit in Baptismo: quemadmodum si quis facit votum simplex Religionis, licet teneatur ad religionem, non tamen ad ejus ceremonias & officia, donec illam profiteatur.* Addo quod, si hoc præceptum obligaret non baptizatos, Sancti Martinus, & Ambrosius, aliisque plures, qui dia Baptismum distulerunt, contra præceptum hoc divinum communicandi peccassent mortaliter: quod de tam sanctis viris asserere nefas est.

8 Dices, Qui sunt in peccato mortali ad communionem obligantur, non quidem ut communicent existentes in peccato, sed ut penitentiam agant, & sic communicent: Ergo similiter non baptizati tenentur ad communionem, non quidem ut communicent antequam Baptismum suscipiant, sed ut baptizentur, & sic communicent. Unde ipse Christus Joan. 6. hoc præceptum promulgavit Capharnaitis, quorum maxima pars non erat baptizata.

9 Respondeo, concessu Antecedente, negando consequiam & paritatem: nam illi qui sunt in peccato mortali, sunt capaces communionis, quamvis illam licet sumere non possint, nisi per penitentiam disponantur; non baptizati verò adhuc illius capaces non sunt, & sic ad illam non obligantur, sed tenentur solum se capaces ad illam reddere, quod est obligari ad Baptismum, quo hujus sacramenti & aliorum capaces sunt. Sicut supra dicebamus, quod ille qui fecit votum simplex Religionis, tenetur quidem ingredi Religionem, non obligatur tamen ad officia & onera Religionis, donec eam ingressus fuerit, & solemnem professionem in ea emiserit. Unde ad illud quod subditur de Capharnaitis, dicendum est, Christianum hoc præceptum Capharnaitis omnibus promulgasse, ut scirent se illo teneri, non quidem immediata obligatione, sed mediata, id est post Baptismum, ad quem omnes immediatè obligati erant; & ut necessitate sumptionis Eucharistiae, non baptizati magis inducerentur ad suscipiendum Baptismum, sine quo Eucharistia sumi nequit.

10 Dico tertio, præter præceptum divinum, extat Ecclesiasticum, quo omnes fideles cum ad annos discretionis pervenerint, obligantur semel in anno, nempe in Paschate, communicare. Patet ex capi-

Omnis utriusque sexus, de penitentibus & remissibili bus, & ex Tridentino sess. 13. can. 9. ubi sic habetur: Si quis negaverit omnes & singulos Christi fidèles utriusque sexus, cum ad annos discretionis pervenerint, tenet singulis annis, saltem in Paschate, ad oblationem nicandum, juxta præceptum sancte matris Ecclesie, anathema sit. Ante hoc præceptum præcedit decretum Fabiani Papæ qui electus est anno 238. obligans ad communionem sacramentalem ter saltem in anno; nempe in die Natalis Domini, Paschatis, & Pentecostes, ut habetur Can. Et si de consecrat. dist. 2. cui Soether Pontifex, ob memoriam passionis & institutionis hujus sacramenti, addidit diem cœz Domini; ut habetur in Canone In cena, eadem distinctione. Sed haec omnia revocata sunt in Lateranensi cap. citato, in quo præcipitur solum fidilibus semel in anno, nempe in Paschate, communicare. Nominè autem Paschatis, ex Ecclesiastica consuetudine, & bulla Eugenij IV. que incipit Fide digna, intelligitur totum tempus à Dominicâ palmarum usque ad Dominicam in aliis inclusivè: in aliis in aliquibus regionibus, ut in Germania, extendit à principio Quadragesimæ, usque ad decimam quartam diem post Pascha.

Contra hoc præceptum acriter invehuntur & detracunt Heretici: Lutherus enim in serm. de confess. & sacramento Eucharistiae, aliisque suis libris dicere non erubuit, errare illos graviterque peccare qui cogunt homines sub peccato mortali in Paschatis festo sacramento uti. Calvinus verò lib. 4. instit. cap. 17. §. 46. haec impudentissime scribit: Haec consuetudo que semel quot annis communicare juber, certissimum est Diaboli inventum, cuiuscunque tandem ministerio inventum fuerit. Verum in his refellendis non immoror, quia ut cum Hieronymo epist. ad Ctesiphontem loquitur: Sententias istas prodidisse, superasse est. Patet primâ fronte blasphemia. Non neceesse habet convinci quod prima statim professione blasphemæ est. Unde solum hic proponam, & breviter resolvam tres difficultates quæ circa hoc præceptum occurserunt. Prima est, an qui prævidet se impediendum, ut in Paschate communicet, teneatur tempus præscriptum prævenire?

Respondeo breviter, quod si timetur futurum impedimentum, pro tempore Paschali tantum, non tenetur quis prævenire, bene tamen si prævidet fore, ut neque tempore Paschali, neque reliqua parte anni, communicare possit. Nam duo præcepta virtualiter traduntur in capite citato, *Omnis utriusque sexus.* Unum est ne communio ultra annum differatur, cum dicitur, *Et suscipiat reverenter ad minus in Pascha;* quemadmodum ibidem immediatè antea præcipitur, ut ne confessio ultra annum differatur, cum dicitur: *Semel saltem in anno confitearer.* Alterum est, ut propter reverentiam & solemnitatem dii festi, communione illa annua fiat in Paschate, quantum fieri potest. Licet ergo ratione hujus secundi præcepti non teneatur prævenire tempus, quia illud determinatum tempus respicit, bene tamen ratione primiti, quia impletio ejus, tempori Paschali addicta non est, sed est determinatio præcepti divini obligantis aliquoties in vita communicare, ut conclusione præcedenti ostensum est. Unde qui longissimam navigationem aggrediens, prævidet se toto anno caritatum hoc sacramento, teneretur antequam mari se committeret, illud suscipere.

Secunda difficultas est, an qui tempore Paschali omisit communionem, liber sit à præcepto usque ad sequens Pascha?

Respondeo negativè, quia, ut diximus, præceptum communionis Paschalis continet duo virtualiter

ter & equivalenter ; unum communicandi , saltem semel in anno ; alterum id faciendi tempore Paschali , propter reverentiam festi Paschalis ; quamvis ergo qui tempore Paschali omisit communionem , liber sit ab isto præcepto , cum elapsò tempore Paschali impletè non possit , & nemo teneatur ad impossibile ; non tamen à primo , istud enim obligat ad hoc ut annus non prætereat sine communione , sive ne ultra annum differatur tam salutare remedium ; unde istud præceptum non est addictum tantùm temporis , sicut alterum ; nec est purè affirmativum , sed etiam virtualliter negativum , quatenus includit prohibitionem de non differendo ultra annum hoc sacramento . Unde continuò peccat ille qui cùm possit communicare , non communicat ; sicut continuò peccat ille , qui cùm possit restituere , non restituit .

Tertia difficultas est , an qui peccato mortali sacrilegè communicat , satisfaciat præcepto communicaudi ?

13 Respondeo etiam negativè : nam præceptum Ecclesie est determinatio præcepti divini ; unde videtur Ecclesia talē communionem præcipere , qualem Christus præcepit : Sed Christus præcepit manducationem piam & salutarem , cùm præceperit illam ut medium ad nutritionem spiritualem animæ , & ad conservandam vitam spiritualem gratiae & charitatis , juxta illud Joan . 6. *Qui manducat me , & ipse vives propter me* : Ergo & Ecclesia illam præcipit .

14 Hæc ratio potest hoc exemplo confirmari & magis illustrari . Nam quia præcepto naturali teneamus ad materiale cibum sumendum ut medium conservativum vite corporalis ; non satisfaciemus huic præcepto naturali , si sumentes cibum materialem , illi obicem ponamus , ne nostram vitam corporalem nutrit : Ergo similiter , quia præcepto divino , cuius præceptum Ecclesie est determinatio , obligamur ad sumendum Sacramentum Eucharistie , ut conservativum vite spiritualem , neutri præcepto satisfacimus , si sumentes hoc sacramentum , obicem ponamus quomodo illud animam nostram spiritualem nutrit .

15 Confirmatur secundò : Si prælatus alicui infirmo præcliperet ut sumeret cibum , huic præcepto non satisfaceret , si sumeret cibum veneno infectum qui ei mortem afferret : Ergo similiter nec præcepto Ecclesie satisfacit qui in peccato mortali suscipit Eucharistiam , cùm tunc illa non sit ei cibus , sed venenum . Unde Augustinus tract . 26. in Joan . Nonne buccolla Dominica venenum fuit Iude ? Et tamen accepit . Et cùm accepit , in eum inimicus intravit : non quia malum accepit , sed quia bonum male malu accepit .

16 Confirmatur : Eadem videtur ratio de præcepto communionis , ac de præcepto confessionis : Sed qui facit confessionem sacrilegam , & voluntariè nullam , non satisfacit præcepto annue confessionis , ut declaravit Alexander III. in Congregatio ne generali Inquisitionis habita die 24. Septembris anni 1165. & oppositam sententiam , quam aliqui recentiores Casuistæ docent , ut temerarism , & scandalosam damnavit : Ergo pariter qui in peccato mortali sacrilegè communicat , non satisfacit præcepto annue communionis : quamvis Suarez , Vazquez , Conink , Martinonus , & alij Recentiores oppositum doceant , quia nimis existimant , Ecclesiam actus merè internos non posse præcipere . Sed hoc fundamentum non est solidum ; dato enim quod Ecclesia non possit directè & primariè præcipere actum internum , secundariè tamen , & indirectè , illum jubere potest ; quando scilicet actus interior necessarius est , ut actus exterior sit bonus : unde per se loquendo habet potestatem super actus exteriores , super actum vero interiore , per acci-

dens , & ratione actus exterioris , in quantum est forma illius . Sic Ecclesia præcipit Inquisitoribus sub pena excommunicationis , ut non procedant contra aliquem ex odio , & in cap . Dolentes , de celebrazione Missarum , jubet confessionem quotannis fieri fideliter , & officium divinum studiosè & devotè à Clericis celebrari . Cur ergo similiter singulis fidelibus præcipere non poterit , ut singulis annis , in festo Paschatis , plè & salubriter communicent , nullum apponendo obicem spirituali nutritioni , & gratiæ sacramentali ?

ARTICULUS II.

*Quæ dispositio requiratur ad dignam sumptionem bu-
jus sacramentis ?*

D Ispitatione precedenti ostendimus , ad conse-17 quendum augmentum gratie habitualis ex ope-
re operato , non requiri necessariè actualem devotionem , aut immutationem à peccatis venialibus ; quia carentia sola actualis devotionis , non est impedimentum ad gratiam augendam , neque specialis aliqua irreverentia quæ sit peccatum mortale . Unde solùm hic agendum est de aliis dispositionibus , tum ex parte animæ , tum ex parte corporis requisitis ad dignè & fructuose recipiendum hoc sacramentum .

Dico ergo primò , ad hoc ut peccator dignè & fru-
ctuose recipiat hoc sacramentum , non sufficere solam fidem , imò nec attritionem supernaturalem , cogni-
tam ut talem .

Prima pars est contra Lutherum , qui (ut refert 18
Soto in 4. dist. 12. quest. 1. art. 4.) negat accedenti ad hoc sacramentum ullā opus esse animi præparatio-
ne , nisi sola fide & confidentia quod sit per ipsum
gratiam obtenturus . Imò ita desipit , ut dicat tantò
paratores esse homines , quantò gravioribus peccatis
sunt onusti , dummodo habeant fidem . H.c errot pro-
scribitor à Tridentino sess. 13. can. 11. his verbis : *Sed
qui dixerit solam fidem esse sufficientem præparationem
ad sumendum sanctissima Eucharistia sacramentum ,
anathema sit.*

Confutari etiam potest ex illo 1. ad Corintb . 11. Pro-19
bet autem seipsum homo , & sic de pene illo edat . Ibi enim non agitur de probatione fidei , sed conscientię peccatorum , de quibus ibi Paulus reprehendit Corin-
thios à verlu 10. usque ad 33. quia nonnulli ditiores Ecclesiam prophanaabant , in ea sumptuosam scenam sumentes ; fideles alios scandalizabant , & contem-
pis pauperibus , quos elutientes relinquebant , ipsi crapulæ & ebrietati vacabant .

Secunda etiam pars conclusionis omnino certa 20
est , quia in hoc distinguuntur sacramenta vivorum
& mortuorum , quod quia ista sunt instituta ad cau-
sandam primam gratiam , accedere ad illa in peccato
mortali , cum sola attritione supernaturall cognita
ut tali , non est indignè ad illa accedere , neque sublin-
de ponere obicem effectui ipsorum : è contra verò
quia sacramenta vivorum non sunt instituta nisi ad
augendum gratiam , consequenter accedens ad illa
in peccato mortali , cum sola attritione supernatura-
li cognita ut tali , peccat mortaliter , & ponit obi-
cem effectui sacramenti . Unde Ambrosius lib . 6.
in Lucam cap . 9. *Nemo cibum accipit Christi , nisi
qui fuerit ante sanatus &c. Ubique ergo in hoc myste-
rio hic ordo servatur ; ut prius per remissionem pecce-
torum vulneribus medicina tribuatur , postea alimen-
tia mensa cœlestis exuberet .* Et Basilius lib . 2. de
Baptis .

de usu seu sumptione Eucharistiae. 263

Baptismo: *Mundemus nos* (inquit) ab omni iniquitate, atque ita ad sancta accessamus, ut iudicium eorum qui Dominum occiderunt effugiamus. Proprietas quod quisquis ederit panem, & bibet pocalum Domini indignus, reus erit corporis & sanguinis Domini. Dixi autem cum sola attritione supernaturali, cognita ut tali, quia peccator accedens ad Eucharistiam cum attritione supernaturali, quam existimat esse contritionem, non accedit indignus ad hoc sacramentum, nec peccat, quando habet copiam Confessorij, ut patet ex infra dicendis.

Dico secundum, qui habet conscientiam peccati mortalis, si habeat copiam Confessorij, tenetur praemittere confessionem, si velit communicare; & non sufficit habere contritionem seu conari ad illam; Idque non solum iure Ecclesiastico, sed etiam divino, preceptum est.

21 Prima pars hujus conclusionis est omnino certa, & definita in Tridentino sessione 13. capite 7. hic verbis: *Communicare volenti necessario revocandum est in memoriam, ejus (scilicet Apostoli) praeceptum, probet seipsum homo. Ecclesiastica autem consuetudo declarat, eam probationem necessariam esse, ut nullus sibi conscientia mortalii peccati, quantumvis sibi contraria videatur, absque premissa sacramentali confessione, ad sacram Eucharistiam accedere debeat. Quod à Christianis omnibus, etiam ab iis Sacerdotibus quibus ex officio incubuerit celebrare, bac sancta Synodus perpetuo observandum esse decrevit, modo non desit illis copia Confessoris. Quod si necessitate urgente, Sacerdos absque previa confessione celebraverit, quamprimum confiteatur. Et can. 11. ponitur excommunicationis pena ei qui contrarium docere, praedicare, vel pertinaciter afferere, seu etiam publicè disputando defendere presumperit, his verbis: Et ne tantum sacramentum indignus, atque adeo in mortem & condemnationem sumatur, statuit atque declarata ipsa sancta Synodus illis quos conscientia peccati mortalii gravat, quantumcumque etiam se contritos existimant habita copia Confessoris, necessario primitandam esse confessionem sacramentalem. Si quis autem contrarium docere, praedicare vel pertinaciter afferere, seu etiam publicè disputando defendere presumperit, ea ipso excommunicatus existat.*

22 Quod autem hoc sit de jure divino, & non solum Ecclesie preceptum, probatur ex verbis illis Apostoli. *Ego enim accepi à Domino quod & tradidi vobis; ex illis enim verbis colligitur, ipsum ea quae tradit de communione accepisse à Domino: Sed Apostolus tradidit praeceptum de praemittenda confessione, dum dicit: Probet autem seipsum homo; ita enim explicat & intelligit haec verba Tridentinum citatum: Ergo illud est praeceptum Christi, proindeque Divinum & non purum Ecclesiasticum. Unde Concilium ibidem al. se solum consuetudinem Ecclesie declarare, non verò statuere legem hanc.*

23 Confirmatur ex regula quam habet Augustinus lib. 10 tertio de Baptismo cap. 24. Indicium juris divini est quando aliquid in Ecclesia perpetuo servatum est, cuius iunctum ignoratur: Sed talis est haec consuetudo, ut patet ex Niceno cap. 11. & 12. Ancyrano canone 4. & Tridentino citato, nec non ex Sanctis Patribus id presumi afferentibus: Author enim de salutibus documentis apud Augustinum cap. 33. sic ait: *Quando enim illud (id est corpus Domini) accipere debemus antea ad confessionem & paenitentiam accedere debemus, & omnes alii nostros curiosius discutere, & peccata obnoxia si in nobis senserimus, citio festinemus per confessionem & veram paenitentiam ablucere. Et Richardus Victorinus de potestate ligandi cap. 11. Audacter dico, si ante Sacerdotis absolutionem ad communionem corporis & sanguinis Christi accesserit, iudicium sibi pro certo manducat & bibit, si eum peccasse jam multum pa-*

nisseat, & vehementer doleat & ingemiscat. Item Ambrosius serm. Dominice 4. Adventus: *Mutare (inquit) vitam debet qui vult accipere vitam; nam si non mutat vitam, ad iudicium accipiet vitam, & magis ex ipsa corrumpetur, quam sanetur; magis occiditur, quam vivificetur.*

Dices, alij S. Patres afferunt ad dignè communis-²⁴ candum solam discussionem conscientie cum interos animi dolore sufficere: Chrysostomus enim homil. 28. in 1. ad Corint. post iunctum, sic ait: *Neque iussis alteri alterum probare, sed sibi seipsum, faciens iudicium, ad quod populo non patet adiungo, & probationem que caro testibus. Et Theophylactus in eandem Epistolam, explicans quæ conscientie preparatio necessaria, sit ad dignam sumptionem Eucharistie, hec scribit: Non aliud tibi iudicem attribuo, verum seipsum tibi commodo. Judica igitur & explora conscientiam tuam, & sic accede non quando fuerint feria, sed quando parvum te ipsum ac dignum invenieris.*

Respondeo illos Santos Patres hit locis solum negare confessionem publicam esse necessariam ad dignam Eucharistie sumptionem, sed id non afferere de privata, que fit inter paenitentiam & Confessarium, ut patet ex verbis Chrysostomi, quibus solum negat necessarium esse iudicium populi, & probationem testium, non autem iudicium & probationem Confessorij. Unde Theophylactus non solum exigit quod accedens ad communionem, suam exploret conscientiam; sed etiam quod prius se parvum ac dignum inveniat, ad quod post peccatum necessaria est sacramentalis confessio, si copia Confessoris habeatur ut loquitur Concilium Tridentinum.

Dices rursus, Suscipere alia sacramenta vivorum cum sola contritione, non est peccatum mortale, nec ullibi videtur prohibitum: Ergo idem dicendum est de sumptione Eucharistie.

Sed nego consequentiam & paritatem, cum enim sacramentum Eucharistie realiter continet Christum, ejus sumptio majorem preparationem requirit, quam suscepito vel ministratio aliorum Sacramentorum. Unde praeclarè Sextus III. in Biblioteca Patrum: *Inenarrabile est quod credimus: immensum est quod speramus: non est vulgare quod querimus: ergo non debes esse vulgare quod vivimus.*

Dico tertio, quando quis non habet copiam Confessorij, & urget gravis necessitas, licet potest ad Eucharistiam accedere sine confessione, cum contritione, vel attritione supernaturali, quam contritionem existimat.

Prima pars hujus conclusionis est expressa in Tridentino soprà citato, nam de Sacerdote celebrante sine copia Confessoris dicit: *Quod si necessitate urgente debeat celebrare &c. Ergo supponit in casu necessitatis licitum esse communicare, vel celebrare, non praemissa Confessione, si non adsit copia Confessoris. Unde ut quis licet possit communicare vel celebrare, non praemissa sacramentali Confessione, haec duæ conditiones necessariæ requiruntur, scilicet carentia Confessoris, & necessitas communicandi. Alterutram deficiente non licebit; si enim sit copia Confessoris, tenebitur confiteri: si non urget necessitas, tenebitur à communione abstinere.*

Si autem quatas, quandam censeatur non esse copia Confessoris, & gravis urgeat necessitas?

Respondeo in multis casibus id posse contingere. In primis enim verificatur quod non sit copia Confessoris, quando Confessor non est praesens actu, vel non est in tali distantia, unde possit commodè venire, vel Sacerdos illuc accedere, aut ob infirmitatem, corporis imbecillitatem, aut ob temporis (nivis scilicet, pluviam, ac inundationum) rigorem; aut ob latronum in itinere existentium periculum, aut ob alias similes

miles urgentes causas. Secundò, si Sacerdos sit quidem praesens physicè, sed tamè sit impeditus vel infirmitate, vel surditate, vel alia occupatione quā nolit confessionem audire, censetur moraliter absesse. Tertiò, si ex parte sua sit dispositus audire, ex parte tamen mea probabilitè timeo, quod ex tali confessione imminet mihi periculum aut revelationis confessionis, aut alterius danni gravis pro me vel pro meis, perinde est ac si non haberem copiam Confessoris. Unico verbo, quidquid excusat ab integritate confessionis, quando non est alius Sacerdos, excusat in nostro casu à præmittenda confessione, si non habeo aliud peccatum mortale quā illud ex cuius revelatione imminet periculum, vel excusat ne illud confitear, sed alia peccata habeat. Non placet verò quod aliqui docent, nimirum tunc etiam censeri Confessoris inopiam, quando non adest proprius Confessorius, vel alter cui possim devotius & utilius confiteari: quia hoc non est moraliter deesse Confessorem, sed solum deesse commoditatem meam. Et sicut reverentia huic sacramento debita, prævaleret privatæ utilitati & devotioni, & obligat me ad hoc ut Sacerdoti tunc præfenti confitear, licet aliquid amplius ruboris aut verecundiae patiar cum tali Confessorio quācum eum alio.

28 Quid autem nomine urgentis necessitatis intelligatur, non potest unica regula assignari, sed adducuntur varie cause ab Authoribus, quæ tamen ad quatuor præcipuas reduci possunt. Primi ad periculum mortis, tunc enim potest contingere quod non sit Sacerdos qui possit absolvere, quia verbi gratiæ non est nisi mutus, qui tamen potest conferre sacramentum Eucharistie. Secundi ad periculum infamie, vel scandali gravis, si communio vel Missa omittatur. Tertiò ad necessitatem ipsius sacrificij, quando jam inchoatum est, & non potest sine gravi scando Sacerdos confiteri peccatum, cuius tunc recordatur. Quartò propter necessitatem populi, ne maneat sine Missa, quæ ratio solum habet locum in Parochiis, qui tenentur ex officio curare ut populus missam audiat, non verò in aliis Sacerdotibus non habentibus curam animarum. Quintò ad communicandum infirmum, alias sine viatico mortuorum.

29 Ceterum quia Tridentinum citatum, non solum declarat præceptum divinum de præmittenda confessione ante Eucharistiam, sed etiam præcipit, ut si forte urgente necessitate, & copia Confessoris deficiente, Sacerdos absque prævia confessione celebraverit, quā imprimùm confiteatur, querunt hinc Tholgi, quos novum hoc præceptum, quod Ecclesiasticum est, comprehendat, an solos Sacerdotes, vel etiam laicos?

Respondeo breviter, sub hoc novo præcepto non comprehendendi, nisi solos Sacerdotes celebrantes, quia cum sit penale, extendi non debet, nisi ad eos ad quos verba legislatoris in propria significatione sumpta se extendunt: At verba Concilij, non se extendunt nisi ad Sacerdotes celebrantes, ut patet ex ipso textu, colligiturque ex fine præcepti, qui est ne Sacerdotes quibus ex officio celebrare incumbit, pretextu urgentis necessitatis, sèpè celebrant, prætermisso confessione sacramentali. Dixi Sacerdotes celebrantes, quia de Sacerdotibus more laicorum communicantibus, eadem est ratio ac de laicis.

30 Secunda verò pars conclusionis, quæ afferit quod Sacerdos qui urgente necessitate & copia Confessoris deficiente, absque prævia confessione celebrat, debet tunc habere contritionem, vel saltem attritionem quam existimat contritionem, patet ex dictis in prima conclusione; cum enim Eucharistia sit sacramentum vivorum, per se directè non dat primam gratiam, sed supponit illam esse in subiecto, subindeque dispositio quæ ad illam prærequisitur, talis debet esse quoddet primam gratiam ante sumptionem Sacramenti, vel

saltem probabiliter existimetur tali esse: Sed attritio cognita non dat primam gratiam sine sacramento: Ergo non est sufficiens dispositio ad Eucharistiam, sed requiritur contritus, vel saltem attritus quæ invincibiliter existimetur contritus; licet enim sit sacramentum vivorum, per accidens tamen aliquando potest causare primam gratiam, ut disputatione præcedenti art. 1. conclusione ultima, quæsto 2. declaravimus.

Dico quartò, ex parte corporis duplex requiritur dispositio ad communionem, altera necessitatis, scilicet quod communicans sit jejonus; altera decentiae & congruitatis, nimirum quodd non sit pollutus intra illum diem.

Prima pars constat ex consuetudine Ecclesie, quæ 32 ab Apostolis manasse dicitur, ut testatur Augustinus epist. 118. ad Januarium, his verbis: *Hoc placuit Spiritu Sancto, ut in honorem tanti sacramenti, prius in os Christiani corpus dominicum intraret, quam ceteri cibi: nam ideo per totum orbem mos iste servatur.* Hujus etiam moris meminit Tertullianus lib. 1. ad uxorem cap. 5. Cyprianus Epist. 61. Chrysostomus homil. 27. in priorem ad Corinthus. ubi sic ait: *Primum quidem communicare jejunes, ut quemodocunque dignus apparau. Hinc Concilium Constantiense sent. 13. Licet (inquit) Christus post canam instituerit hoc venerabile sacramentum, tamen Sacrorum Canonum authoritas, & approbata consuetudo Ecclesia servavit & servat quod huiusmodi sacramentum nec conficiatur post canam, nec sumatur à non jejuniis, nisi in casu infirmitatis, aut alterius necessitatis, à jure vel Ecclesia concessa vel admissa.*

Non defont etiam congruentia; Prima est quaro 32 insinuat Augustinus verbis supra relatis, nempe propter reverentiam hujus sacramenti, ut scilicet in os hominis intret, nondum aliquo cibo vel potu infectum. Secunda propter significacionem, ut nimirum significet, Christum & carnem ejus debere esse primum Christianorum cibum, & charitatem ejus debere primè fundari in cordibus nostris. Tertiam rationem insinuat S. Thomas hic quæst. 80. art. 8. ad 6. quia scilicet maxima deuotio in hujus sumptione sacramenti desideratur, quæ effectus hujus sacramenti spiritualis nimirum refectio & dulcedo, percipitur: i: jejunium autem multum ad hunc effectum disponit, quia ut ait Bernardus, *Jejunium orationem, devotionem & fiduciam donat. Oratio virtutem impetrat jejunium, & jejunium gratiam meretur orantis. Jejunium rationem roborat, oratio sanctificat jejunium, & Domini non representat.*

Dices, Christus communicavit Discipulos non jejunos, communicavit enim eos postquam cum illis comedit Agnum Paschalem: Ergo etiam Ecclesia fideles non jejunos communicare debet, ad hoc Capitis imitationem.

Sed nego consequentiam, nam factum Christi non est trahendum in Consequentiam, quia habuit species rationes, putà quia Christus debuit prius implere figuram per easum agni paschalis quam veritatem instituere. Unde Paschalis in lib. de corpore Domini cap. 20. Apostoli ideo jejuni non erant, quia neesse erat ut Pascha typicum prius completeretur, & deinde ad verum Pascha sacramentum transirent. Olim tamen in primitiva Ecclesia feriæ quintæ sanctioris hebdomadae, ob memoriam cœnæ Dominicæ, & Christi imitationem, Sacerdotes post cœnam celebrabant, & fideles communicabant. Quem morem servatum fuisse aliquandiu in nonnullis privatis Ecclesiis testatur August. Epistolâ citata, sed postea in Concilio Bracarense 1. can. 16. revocatus est.

Difficultas verò & controversia est, quale jejunium

gum requiratur ad sumendum sacramentum Eucharistie, an naturale, quod solvit per quaecumque cibi & potius sumptionem; vel Ecclesiasticum, quod per patrum cibi vel potius sumptionem non solvitur. Godeodus *enigm. & Janus Parisiensis apud Sylvestrum*, verbo *Eucharistia* 3. qu. 6. putant sufficere jejunium Ecclesiasticum, cum hoc sit praeceptum Ecclesiasticum. Communis tamen reliquorum sententia est, constanti totius Ecclesie consuetudine firmata, requiri ad sumendum hoc sacramentum jejunum naturale, nec sufficere Ecclesiasticum. Constat ex Concilio Tolerano 7. can. 2. ubi prohibetur Missa celebratio post quicumque minimum cibis sumptum. Ex ex cap. *Ex parte*, de celebratione Missarum, ubi prohibetur Sacerdoti ne in festo Natalis Domini Missam secundam dicat, si forte in prima ablationem accepit; cum tamen haec jejunium Ecclesiasticum non impedit. Id etiam colligitur ex ipsa prohibitione Ecclesie, quae praecepit hoc sacramentum sumi à jejunis, non à jejunantibus: At jejunus non est, nisi qui naturae jejunium servat, jejunans vero dicitur etiam qui naturae jejunium violat: Ergo ad sumendum Eucharistie sacramentum, jejunium naturale requirit, nec sufficit Ecclesiasticum. Unde qui post assumptum aliquid cibi vel potius, non jejunus jejunio naturae communicat, mortaliter peccat, nisi advertentia vel ignorantia eum excusat. Ob hanc Cajetanus in summa, verbis, *Communio*, excusat quandam bonum Sacerdotem, qui nescios distinguere inter jejunium Ecclesiasticum, & jejunium naturae, pro reverentia sacramenti praeaccepit nucem muscatam, ut bonum odorem stomachi Eucharistie prepararet.

35 Sunt etiam multi casus in quibus licet non jejunio hoc sacramentum sumere. Primus est, quando datur per modum Viatici: tum quia tunc infirmitas non potest his legibus astriungi, pluresque sine Eucharistia decesserent, si jejunii solum possent communicare; quod esset eis denegare magnum subsidium pro morte felici. Tum etiam quia cum sit praeceptum divinum sumendi Eucharistie per modum Viatici, cum infimo imminet mortis periculum, praeceptum divinum praevaleat Ecclesiastico de jejunio. Imo si post sumptum Viaticum iterum in eadem infirmitate velit communicare infirmus, non est ei denegandum haec solatum, ut colligitur ex Rituale Romanum Pauli V. quo praecepit Pontifex, *Quod si ager, sumpto viatico dies aliquos vixerit, vel periculum mortis evaserit, & comunicare usuerit, ejus pro desiderio Parochus non deerit.* An vero licet infirmo bis eadem die communicare, semel jejunio per modum communionis, iterum non per modum viatici? affirman aliqui ex Patribus Societatis, quos suppresso nomine resert Amicus hic disputatione vigesima septima, idque factum fuisse in morte P. Claudii Aquavive, Generalis ejusdem Societatis, testatur ibidem. Hec tamen sententia non videtur probabilis, nec in praxi sequenda, cum omnes Doctores affirmit, non licere bis in die communicare, idque Ecclesie consuetudo, & unitas passionis Christi, quam haec sacramentum representat, efficaciter ostendat, ut docet S. Thomas hic articulo decimo ad quartum, & in quarto distinctione duodecima questione tertia articulo primo quæstiunc. 4. & patet ex cap. *sufficit*, de consecratione distinctione prima, ubi prohibetur Sacerdoti plures quam unam Missam in die celebrare, præterquam in Nativitate Domini. Si tamen urgeret gravis aliqua necessitas, ut si quis manu communicavit, & vespere incidit in articulo mortis, & habet conscientiam peccati mortalis, nec adest tunc Confessorius cui possit illud confiteari, sed solum Diaconus qui potest illi Eucharistiam ministrare, tunc posset moribundus, sive laicus sit, sive Sacerdos, eadem die communionem iterare, quia in

Genes. Theol. Tom. V.

illico, itera communio, censetur illi necessaria, ut nimis per susceptionem hujus sacramenti, per accidens recipere prius gratiam, & fieret de atrito conteitus.

Secundum potest sumi sacramentum à non jejunio, 36 quando id est necessarium pro ipso Sacramento perficiendo; ut si consecratæ altera specie Sacerdos recordetur se non esse jejunum, tenetur perficere & sumere. Item si sumptu calice videat nos esse vinum id quod sumptu, tenetur iterum consecrare & sumere. Similiter si post inchoatum Sacrificium Sacerdos moriatur, vel infieratur, & non inveniatur alius Sacerdos jejunus, debet Sacerdos etiam non jejunus perficere sacrificium.

Tertius, si Sacerdos post ablationem sumptam repe-37 riat alias particulas à se consecratis quæ commode servari non possint, potest & debet illas sumere, cum sint ejusdem sacrificii reliquiae, & ad integrale complementum illius pertineant. Non potest tamen tunc sumere alias particulas quæ alius Sacerdos consecravit; quia alia est ratio de iis quas ipse non consecravit, nā illæ non pertinent ad complementum integrale ejusdem sacrificii, sed illius à quo consecratæ fuerunt.

Quartus, potest Sacerdos ad particulas hostiæ con-38secrare, calici vel palato adharentem, in stomachum trajiciendam, aquam sumere. Quam facultatem concedit Missale Romanum in rubricis de defunctibus Missa. Nam tota illa actio ordinatur ad unum sacrificium, unamque refectionem sacramentalem complemandam, ad quam sufficit, ut Cajetanus ait, accedere jejunum in principio totius actionis, sic enim accedit simpliciter jejunus ad totam actionem sacramentalem.

Quintus, potest Eucharistia sumi à non jejunio, 39 vitandam gravem irreverentiam huic sacramento inferendam, putâ ne veniat in manus infideli, ne conculceretur ab hereticis, ne in lutum cadat, ne comburatur, aut ab animali dovoretur, majus quippe præceptum est evitare irreverentiam sacramenti, cum hoc præceptum sit divinum naturale, quā illud sumere jejunum, cum hoc sit positivum & Ecclesiasticum.

Est etiam aliud singularis casus in quo videtur licere⁴⁰ Sacerdoti non jejunio celebrare, si nimis sumptu veneno morti appropinquaret, & habens conscientiam peccati mortalis, copiam Confessoris non habet: tunc enim possit cum contritione, vel attritione supernaturali, quam contritionem esse putat, celebrare, ut si forte scipia contritus non sit, virtute sacramenti fiat ex attrito contritus. Nam in hoc casu Eucharistia est ad salutem necessaria, unde videtur hic casus per Epiketiam excipi à lege universalis.

Addunt aliqui alium casum in quo existimant posse⁴¹ Sacerdotem non jejunum celebrare nimis ad communicandum iussum, alioquin sine Viatico moriturum. Id tamen non admittitur communiter: Tum quia præceptum celebrandi in azymo, aut cum vestibus sacratis, non debet omitti ad communicandum ægrotum sine Viatico aliis moriturum: Ergo similiter nec licet non jejunum celebrare: præceptum enim celebrandi ante susceptionem cibi, non est minus grave, quam præceptum celebrandi in azymo, & cum vestibus sacratis. Tum etiam quia hoc sacramentum non est tantæ necessitatis, quin potius debeat servari reverentia ei debita, quam infirmus communicare: maxime cum ægrotus in hoc casu excusetur, quia tunc non urgat præceptum communicandi, cum non adsit qui tecum communicet.

Dices primus, Eodem modo dici poterit non licere⁴² infirmo post sumptum cibum aut potum sumere hoc sacramentum per modum Viatici.

Sed nego consequiam & paritatem, tunc quia Ecclesie consuetudo declaravit in hac casu non obligare præceptum de jejunio. Tam etiam quia est magna disparitas, ex eo quod propriis necessitatibus hominis com-

municatur (quando scilicet est in periculo mortis) est intrinseca , & quæ moraliter loquendo frequenter accidit : necessitas verò ex parte ministri est valde extrinseca & accidentaria , raroque contingit , supposita providentia quam habet Ecclesia servandi Eucharistiam pro infirmis .

43 Dices secundò , Propter similem proximi necessitatem , potest Sacerdos habens conscientiam peccati mortalis , celebrare non præmissa confessione sacramentali , ut diximus conclusione præcedenti : Ergo multò magis fructu jejunio , cùm hæc obligatio sit tantum de jure Ecclesiastico , illa verò de jure Divino .

Respondeo negando etiā consequentiam & paritatem , ratio autem disparitatis est , quia confessio suppleri potest per contritionem , non autem jejunium , quod licet sit de præcepto Ecclesiastico , fundatur tamen in jure divino de reverentia huic sacramento debita .

Ex quibus intelliges falsam & temerariam esse sententiam Joannis Majoris , afferentis licere Presbytero , ne infirmus sine Viatico moriatur , consecrare post prandium hostiam , imd & bucellam panis fermentati , si non esset hostia ex azymo , hocque secreto , sine vestibus sacris , & sine Missa , per sola verba consecrationis . Quam sententiam rectè confutat Soto in 4. dist. 12. qu. 1. art. 8. circa si .

44 Denique ex dispensatione Summi Pontificis , potest quis non jejunus celebrare vel communicare ; cùm enim hoc præceptum non sit Divinum , sed Ecclesiasticum , potest in eo Summus Pontifex ex rationabili causa dispensare , ejusque dispensationis plurima extant exempla . Dispensat enim quæstois cum Cardinali celebrante in vigilia Natalis Domini circa horam decimam pomeridianam . Dispensavit etiam cum Carolo V. Imperatore , ut posset non jejunus ad factam synaxim accedere ut scribit Famianus Strada l. 1. de bello Belgico . Habemus etiam in Gallia satis recens ejusdem dispensationis exemplum , nam non ita prius , anno scilicet 1619. Paulus V. permisit , ut honesta quædam Matrona Lemovicensis , dicta Domina de Londey , quotidie immediatè post prandium communicet , ad compescendum horribilem & miserabilem totius corporis tremorem , quo , Dæmonis maleficio , post sumptionem potū , statim corrigitur , etiam cum vita periculo ; nisi ei confessum ministretur Sacramentum Eucharistie , quod unicum remedium , omnibus aliis frustra tentatis , huic malo , seu maleficio tandem repertum est ; sed ita promptum & efficax , ut eo momento quo sacra hostia labia aut linguam ejus tangit , tremor ille horribilis sistat , & pristinæ quieti mox restitutur . Fui ego ipse semel præsens , dum ei sacramentum Eucharistie porrigeretur , & miraculum hoc , non sine stupore & admiratione , vidi .

45 Quoad secundam partem conclusionis , seu secundam dispositionem ex parte corporis requisitam ad dignè & fidei suost communicandum , nimirum quod communicans intra illum diem non sit pollutus , legendus est S. Thomas hic art. 7. ubi sic ait : *Ex quadam congruentia nocturna pollutio (suroptionem hujus sacramenti) impedit , quantum ad duo , quorum unum semper accidit , scilicet quadam fæditate corporalis , cum qua propter reverentiam Sacramenti non decet ad altare accedere (unde & volentes tangere aliquid sacrum manus lavant) nisi foris talis immunditia sit perpetua vel diuturna , sicut est lepra , vel fluxus sanguinis , vel aliquid hujusmodi . Aliud autem est evagatio mentis , que sequitur pollutionem nocturnam , præcipue quando cum turpi cogitatione contingit . Idē docet in recipione ad secundum de actu conjugali , ipsum nimirum ex quadam decentia impedit receptionem hujus sacramenti , propter immunditiam corporalem , & mentis distractionem . Unde Hieronymus relatus c. Sciatū 33. quest. 4. dicit super Matth . Si panes propositiones ab his qui uxores tetigerant comedи non poterant , quæto magis ille panis qui*

de celo descendit , non potest ab his qui conjugalibus panis aut hec complexibus , violari atq; consingi ? Non quod nuptias condemnemus , sed quod eo tempore quo carnes agri manducaturi sumus , vacare à carnibus operibus debemus . Hæc tamen de necessitatē non impediunt communioē , sed ex decentia , relinquendumque est Confessoris arbitrio , ut ipse decernat , an expedit illo die accedere ad sacram synaxim , vel abstinere ab illa . Si non magna urgeat necessitas , aut non sit dies festus , vel mos Collegii , aut Conventus , ut omnes quotidie celebrent , aut Clericus non indiget stipendio Missæ ad viatum comparandum , consultum est cùd die à celebratione vel communione abstinere .

Observat autem D. Thomas art. citato in corp. quod 46 pollutio causatur interdum ex illusione Dæmonum : *Illusio verò dæmonum quandog; provenit ex precedenti negligientia preparationis ad devotionem , qua potest esse mortale & veniale peccatum ; quandoque vero provenit ex sola nequitia dæmonum voluntium impeditre hominem à sumptuose hujus sacramenti . Unde legitur in collationib. Patrum (Collat. 22. c. 6.) quod cum quidam fratres patretur pollutionem semper in festis , in quibus erat communicandum , seniores comperto quod nulla causa ab ipso præcesserat , decreverunt quod propter eam à communione non cessaret , & ita cessavit illusio Dæmonum .*

Quærunt hic aliqui , quinam sint capaces manducationis sacramentalis Eucharistie , & fructus ac nuttationis spiritualis hujus sacramenti ?

Respondeo breviter : omnem & solam hominem vi. 47 ventem , baptizatum , esse capacem illius , nisi penitentia aliqui Ecclesiastici impediatur . Dixi omnem & solam hominem , ad exclusionem Angelorum , qui non possunt propriè sumere hoc sacramentum , etiam in corporibus assumptis , quia proprie & vitaliter non manducant . Imò nec ipsum manducant spiritualiter , ut docet S. Thomas hic art. 1. ratioque id suadet , is enim tantum est capax manducationis spiritualis hujus sacramenti , qui est capax sacramentalis , quia manducatio spiritualis , ut potest votum seu desiderium sacramentalis , supponit capacitatem ad illam : Ergo cùm Angelus non possit Eucharistiam sumere sacramentaliter , non potest etiam manducare spiritualiter . Sicut noa est capax baptismi flaminis , quia non habet capacitatem ob baptismum fluminis . Observat tamen D. Thomas , ibidem , quod licet Angeli non manducant sp̄ titulariter hoc sacramentum , manducant tamen Christum spiritualiter , per visionem beatam . Unde egregie Augustinus in Psal. 33. conc. 1. In principio erat Verbum . & Verbum erat apud Deum , & Deus erat Verbum . Ecce eis semper paterne , sed manducant Angeli , manducant superna Virtutes , manducant caelestes Spiritus , & manducant & saginantur &c . Addi hominem viventem , ad exclusionem hominis mortui , quia homo mortuus non potest manducare . Subiunxi Baptizatum , quia Baptismus est janua omnium sacramentorum , & per illud datur potestas ad recipienda sacramenta modo sacramentali : unde Catechumeni , tamei habent votum Baptismi , & sint per gratiam & charitatem iustificati , non possunt tandem , nisi pena aliquā Ecclesiastica impediatur , quia per excommunicationem maiorem privantur fideles passivā & activā administratione sacramentorum .

Hæc sunt certa & indubitate apud omnes , sed diff. 48 cultas & controversia est inter Theologos , an iuf. ntes & perpetuū amentes sint capaces sacramentalis manducationis Eucharistie : quibusdam id affirmantibus , aliis verò negantibus . Sed probabilior sententia est , parvulos & perpetuū amentes , esse quidem incapaces manducationis sacramentalis proprie sumptuose , quia hæc præter vitalem coniunctionem requirit . Qualem notitiam hujus sacramenti , ut sacramentum est : unde infideles aut bruta , eti species consecratæ comedant , non manducant tamen Eucharistiam sacramentaliter , ut docet

de usu seu sumptione Eucharistiae. 267

dicit S. Thomas hic art. 3. ad 2. & 3. Parvuli tamen idonei sunt ad percipiendum fructum & nutriti nem spiritualem hujus sacramenti: Nam olim in primitiva Ecclesia parvulis statim post baptismum solebat ministri Eucharistia, teste Dionysio cap. ultimo libri de Ecclesiastica Hierarchia & Cypriano serm. de Lipsis, ubi narrat mirabile catum de puella, cui cum insciis parentibus datum fuisset aliquid de idolotheis, eique postea, juxta consuetudinem illius temporis, daretur sanguis Christi, relutans illum accepit, accepitrumque statim evomuit: quasi non potuerit (inquit Sanctus ille Marty) *in corpore aigue ore violato Eucharistia permanere.* Hunc morem non reprobavit Tridentinum less. 21. cap. 4. nec damnandos judicat Patres, qui illum induxerunt: cum tamen maximè damnandi fuissent, si Eucharistia nullum fructum conferret parvulis, nunquam enim licet ministrare sacramenta illis in quibus suum effectum habere non possunt: Ergo parvuli sunt capaces fructu hujus sacramenti, & gratia nutrit vaquedatur per Eucharistiam, sicut sunt idonei ad recipiendam gratiam roborativam que datur per Confirmationem.

49 Dices, Impossibile est aliquem esse capacem sumptionis sacramentalis ejusdem, nam sacramentaliter manducare Eucharistiam, nihil aliud est quam cum fructu recipere hoc sacramentum: Ergo si parvuli non sunt capaces manducationis sacramentalis Eucharistiae, non sunt etiam capaces manducationis fratrum illius.

Respondens negando Antecedens, ad cuius probacionem, nego etiam Antecedens, nam hoc sacramentum fructuose manducare, est illud recipere cum effectu, vi manducationis passivæ; illud vero manducare sacramentaliter, est illud recipere ut practicum signum gratiae formaliter, subindeque cum notitia actuali illius.

ARTICULUS III.

An communio sub utraque specie potuerit laici ab Ecclesia prohiberi, & convenienter ac iustis de causa fuerit eius prohibita?

§. I.

Quibuidam premissis, duplice conclusione difficultas resoluta.

50 Cum Sacerdos celebrans sacrificium Eucharistiae, teneat illud perficie & consummare, sumptio autem utriusque speciei pertinet ad consummationem talis sacrificii, certum est, communionem sub utraque specie, esse necessarium necessitate praecipi, respectu Sacerdotis celebrantis: quod tamen intellendum est solùm quando celebrat principaliter, quoniam quando Neomystæ, seu Sacerdotes noviter ordinati, simul cum Episcopo celebrant, non communicant sub utraque specie. An autem illud praecipsum sit divinum, vel tantum Ecclesiasticum, non est iusta certum: quia licet omnes fateantur intentionem & praecipsum Christi esse ut habeat ipsum consummari ab alio, videtur tamen sufficere quod sumatur id quod consecratum est, vel ab eo qui consecravit, vel ab alio Sacerdote. Quantum vero ad Lycos, in primis Waldenses in processione fidei ad Utadislaum, communionem sub utraque specie esse de necessitate salutis affirmant. Eundem errorem fecuti sunt Bohemi, ducibus Petro Dreidensi, & Jacobo Mifensi, qui in Concilio Constantiensi less. 13, damnatus est. Eumque ex eorum cineribus suscitauit Lutherus & Caivinus, duo principia antiqui draconis capita. Ille enim in suo de captiuitate Babylonica libro terribiliter, omnes esse impios, qui utramque speciei communionem laicos denegant.

Gnom. Theol. Tom. V.

Iste vero lib. 4. Institut. cap. 17. §. 47. alt. ex officio Diaboli prodigio confititionem illam, qua dimidiata cena partem, meliori populi Dei numero, vel furata est vel erupuit, nempe symbolum sanguinis, quod laicos & prophani interdilectum, pancia rasis & natis (sic Sacerdotes appellat) in peculium cessit.

Hujus celebriter difficultatis resolutio pendet ex decisione alterius, an scilicet sit de jure divino, & institutione Ch. sti, communicate sub utraque specie. Si enim sit de jure divino, non poterit Ecclesia prohibere usum calicis: si vero nullum jus divinum extet de laica communione sub utraque specie, poterit Ecclesia ad libitum vel illam permittere, vel illam prohibere, cum a Christo potestatem habeat, ut in sacramentorum dispensatione, silva eorum substantia, ea statuat vel mutat, quæ suscipientium utilitati, vel ipsorum generationi, pro rerum, temporum, & locorum varietate magis expedire judicaverit; ut affirmat Tridentinum less. 21. cap. 2. & probat ex illo 1. ad Corinth. Sic nos existimet homo, ut ministros Christi & dispensatores mysteriorum Dei, & ex capite 1. ad Cor. Epistola, ubi Paulus nominatim de hoc ipso sacramento loquens, Cetera (inquit) cum veniero disponam. His premissis pro resolutione difficultatis proposita

Dico primo, nullum jus divinum extare de laica communione sub utraque specie, subindeque Ecclesia usum calicis laicis prohibere posse.

Probatur primo: Si esset jus aliquod divinum de laica communione laica sub utraque specie, illud vel ex facto Ch. sti, vel ex Scriptura, vel ex auctoritate Eccliesie, vel denique ex his sacra mentis natura & legi debet. Sed ex nullo ex his tamen etiā potest: Ergo nullum jus divinum extat de communione laica sub utraque specie. Major patet ex sufficienti inductione: Minor vero probatur, d'escendendo per singula. Et in primis quod ex facto Christi tale jus colligi nequatur, patet: Tum quia quidquid a Christus fecit, alias etiam faciens non præcepit, alioquin teneretur Sacerdotes consecrare vespere post coenam. Tum etiam, quia Christus duos Discipulos euntes in Emmaus, in sola specie panis communicavit: nam Luke 24. dicitur, quod statim atque panem consecratum est porrectum, evanuit ex oculis eorum: quod autem panis ille a Ch. sti consecratus, elet Eucharistia, colligitur ex eo quod ibidem dicitur quod illi cognoverunt: Dominum in fractione panis: nam per factum nem panis simplicitatem dicitur, in Scriptura. Sacra significatio: Et ha ista, ut patet ex illo Apolloli 1. ad Corinth. 10. Panis quem framigimus, nonne participatio corporis Domini est: & in agis constabit ex aliis locis ita ut referentis.

Secundum quod ex Scriptura nullum jus divinum de laica communione laica sub utraque specie colligi possit, probatur: Tum quia Acto. 2. de sola communione sub specie panis fit in scriptura, dicitur enim: Erant per sevens in communicatione fractionis panis. Et ap. 20. dicuntur filii eum Sabbati conveniisse ad fractionem panis, quo omnes de communione satiantur interpres tantur. Tum etiam, quia ut testis Tridentinum less. 21. cap. 1. Quo J. Jan. 6. dixit, *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, & bibieritis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis:* idem quoque dixit: *Qui manducat hunc panem, vivet in eternum.* In dicitur hoc capite, undecies mentionem fecit de hoc sacramento sub specie panis; sub nomine autem carnis & sanguinis non nisi quater, ut ostenderet, ad salutem sufficere solam speciem panis: unde hoc Christus præcepit, tum ibideincludit laicam manducationem panis: *Qui manducat hunc panem, vivet in eternum:* ut egregie annotavit James de Ragnio, Ordinis Prædicatorum, qui (ut habetur 4. tomo Conciliorum, inter fragmenta Basileensis) veritatem hanc in Concilio Batileensi contra hereticos accepit & eruditissime propugnavit.

Tertio, quod jus aliquod divinum de communione laica

laica sub utraque specie, ex antiqua Ecclesie praxis non colligatur, ex eo patet, quod olim in primitiva Ecclesia, Apostolis vicina, sicut usus communonis sub una tantum specie, scilicet panis. Istius usus testes oculati sunt Tertullianus lib. 2. ad uxorem cap. 5. Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromatum, non longe ab initio, Cyprianus sermone de Iapsis, Basilius in Epistola ad Cesariam Patriam, Augustinus serm. 222. & alii Patres primorum quinque saeculorum, qui testantur fideles olim Eucharistiam in dominum suum deferre solitos, & servare in loco decenti, ut sumerent suis temporibus de manu propria, cum metu persecutionum non posset tam frequenter ad Ecclesiam, & ad synaxim convenire. Testatur etiam Basilios, ut supra, Monachos eterni cultores, eam deferre solitos in eternum, ubi nullam habebant copiam Sacerdotis, & in cellulis suis eam servare, ad similem usum. Refert quoque Baronius anno 57. num. 47. solitum fuisse dari hoc sacramentum iter facientibus, ne si quod vita periculum in itinere eis accidisset, tanto viatuo ptiarentur. At haec omnia intelligi & verificari nequeunt, nisi de Eucharistia, sub una tantum specie, scilicet panis; Tum quia citati Patres, & nominatim Augustinus, dicunt mulieres solitas fuisse sumere Eucharistiam in mundo linteolo, quod tamen de specie vini non potest intelligi. Tum etiam, quia sola species panis dabatur laicis in manum a Sacerdote: illicitum enim erat laicis calicem manu tangere, ut testatur Cyrilus Hierosolymitanus Catech. 5. versus faciem, & Nazianzenus in oratione contra Arianos. Addo quod sanguis non potuisset diu servari, facile enim & citè vinum acescit, & corrumplitur: sanguis autem non plus manet sub speciebus, quam substantia vini sub illis conservetur.

55. Eadem praxis Ecclesie constat ex antiquissima consuetudine, qua in Ecclesia semper viguit, ut in die Paschaevae hoc sacramentum sub sola specie panis a Sacerdote officium celebrante sumatur, ut colligitur ex Gregorio Magno in suo sacramentali, & indicatur in sexta Synodo apud Trullum can. 52. constatque ex eo quod Innocentius I. Epist. 1. cap. 4. docet traditionem Ecclesie fuisse eà die non sacrificari, nec sacramenta celebrari: cum enim (ut ait S. Thomas hic quæst. 83. art. 2. ad 2.) veniente veritate, cest figura, & hoc sacramentum sit figura & repräsentatio Dominicæ passionis, non est conveniens, ut eà die qua passio Christi recolitur, Missæ sacrificium offeratur. Unde egregie Hugo Victorinus secundo codice Miscellaneorum 1. 5. *Hodie non sacrificamus, dum nobis hostia de manibus tollitur: non sacrificant amici, dum trucidant inimici.*

56. Potest etiam ostendi communionem in una tantum specie, scilicet panis, fuisse licitem in primitiva Ecclesia, tribus exemplis, ex historia Ecclesiastica desumptis. Primum refertur ab Eusebio l. 6. cap. 36. ubi ait quod Serapion per puerum suum misit particulam Eucharistie, επεξει τῷ ιαχαρτίᾳ, Presbytero cuiusdam mortibundo, præcipiens puer, ut particulam illam mafaceret, ne forte moribundus eam deglutiire non posset. Ex quo aperie colligitur, particulam illam Eucharistie, quam misit, fuisse tantum particulam speciei panis, quam mafacienda esset, ne forte non posset a moribundo deglutiiri.

57. Alterum sumitur ex Sozomeno lib. 8. historie cap. 5. & Nicephoro lib. 13. cap. 7. ubi narrant, mulierem quandam Macedonianam, ut simularet se Catholicam, hæresimque suam fidem communione tegeret, loco paolis Eucharistie, a S. Joanne Chrysostomo accepti in manus, substituisse panem prophanum, qui in ipsius ore statim in lapidem versus est. Ex quo etiam constat, in primitiva Ecclesia licitam fuisse communionem sub una tantum specie, scilicet panis: si enim necessarium fuisset communicare sub specie vini, quomodo illa mulier suam fraudem tegere potuisset, substituendo similiter vinum prophanum loco vini consecrati?

Neque enim, ut ex Cytillo & Nazianzeno supra visum est, calix tradebatur in manus laicis, sed ori eorum applicabatur a Sacerdote, vel a Diacono. De qua consuetudine multa scribit Baronius ubi supra.

Tertium exemplum sumitur ex S. Leone, qui serm. 4. 58 de Quadragesima refert quodd Manichæi, ut te Catholicos esse simularent, communicabant cum Catholicis: Sed id non potest intelligi de communione sub utraque specie, sed solum de communione sub specie panis: Ergo in primitiva Ecclesia licitum erat communicare tantum sub specie panis. Minor probatur, Manichæi enim superstitione abhorrebat a vino, tanquam a felle draconis & veluti a Dænone facto, ejusque potū sacrilegum esse existimabant, neque credebant Christum sub illius speciebus esse in Eucharistia, ut colligitur ex Augustino lib. 20. contra Faustum Manichæum cap. 13. Ergo verisimile non est, quod quando cum Catholicis communicabant, ut simularent suam hæresim, sub utraque specie comunicarent. Unde prædictus Papa, ad detegendam sacrilegum illorum fraudem, jussit eos sub utraque specie panis & vini communicare, ut constat ex Epistola citata, ubi sic ait: *Cum (Manichæi) ad regendam infidelitatem suam, nostris audeant interesse mysteria, ita in sacramentorum communione se temperant, ut interdum tuis lateant: ore indigno corpus Christi accipiunt, sanguinem vero redemptionis nostre omnino baurire declinant. Quod ideo vestram voluntatis scire sanctitatem, ut vobis ejusmodi homines, & his manifestentur indicis; & quorū deprehensa fuerit sacrilegia simulatio, notari & proditi, a Sanctorum sociate, sacerdotali autoritate pellantur. Simile decretum editum est a Gelasio Papa, ut refetur canone Compremissus de consecrat. dist. 2. his verbis: Comprobamus quod quidam sumptu tantummodo corporis sacri portione, a calice sacrati crux abstinat, qui procul dubio nescio qua superstitione docentur astrinxi: aut integra sacramenta percipient, aut ab integris arceantur. Sicut ergo in detectionem impietatis Manichæorum, prædicti Pontifices prudenter communionem sub utraque specie impetrarunt; ita extincta illorum perfidia, jultis de causis, conclusione sequenti referendis, utriusque speciei usum laicis Ecclesia prohibuit. Sicut ad extinguendam hæresim que assertebat panem azymum ad conficiendum Eucharistiam esse indispensabile necessarium, abdicatis azymis, fermentato: Latina Ecclesia adhibuit; illa vero extincta, abdicatis fermentatis, azymos panes revocavit, ut disp. 3. art. 1. ostendimus.*

Plura alia ad probandum nostram conclusionem adduci possunt exempla: Constat enim Nazaræos, exordio nascentis Ecclesie, sub specie tantum panis communicare solitos fuisse; cum lege Mosaica, quam initio conversionis permittebant servare, vinum bibere eis non liceret. Narrat etiam D. Gregorius lib. 3. dialog. cap. 3. S. Agapitum, mutum sub sola specie panis communicasse, qui accepta Eucharistiæ, statim loquacem recipit. Item legitur in vita S. Bernardi, Monachum ipsi subditum communicasse, & quia panem Eucharisticum contra prohibitionem Sancti perceperat, hoc sacramentum deglutiire non potuisse, donec solemnis absolvitus ad Sanctorum acceperit, a quo absolutione sui criminis accepta, deglutivit ipsum sub specie panis tantum. Quæ omnia exempla aperi demonstrant, communionem sub una tantum specie, ante Concilium Constantiense fuisse licitam, & in Ecclesia usitatam, ut testatur D. Thomas hic. art. 12. his verbis: *Providè in quibusdam Ecclesiis observatur, ut populo sanguis sumendus non datur, sed solum a Sacerdote sumatur.*

Demum, quodd jus aliquod divinum de communione laica sub utraque specie, ex natura huic sacramenti colligi nequeat, videtur manifestum: nam hoc sacramentum integrè salvator in qualibet specie; in qualibet enim continetur totus Christus, totaque refe-

60 animæ, ut disp. præcedenti art. 4. fuit ostensum. est. Nec una species in ratione sacramenti pendet ab alia, esto pendeat in ratione sacrificii, quo pacto non potest, nisi in utraque specie à consecrante confici.

61 Confirmatur & magis illustratur haec ratio: Quatuor sunt in hoc sacramento ex quibus solum videtur posse peti necessitas communionis sub utraque specie respectu laicorum, subindeque jus aliquod divinum illos obligans ad talem communionem: scilicet ejus effectus, significatio, res contenta, & species contenentes: Atqui ex nullo ex his talis necessitas peti potest: Ergo &c. Major patet ex sufficiente enumeratione, Minor verò probatur quantum ad singulas partes. In primis enim hæc necessitas non potest oriti ex effectu, quandoquidem vel totus effectus sacramenti Eucharistiae tribuitur communicanti sub una specie, ita ut, per se loquendo, communicare sub utraque specie, non plus gratia recipiat, ut loco citato docuimus: vel si, ut quidam existimant, detur major effectus per sumptionem duarum specierum, ille tamen major effectus non est necessarius ad saltem. Non potest etiam peti hæc necessitas ex significatione, utpote cum significatio quæ per se pertinet ad hoc sacramentum ut sacramentum est, & ad effectum ejus, videlicet significatio unionis membrorum Ecclesiæ cum Christo ut capite, perfectè reperiatur sub singulis speciebus; sub pane quidem, quatenus ex multis granis unus conficitur, & sub vino, quatenus unus liquor ex multis uvis exprimitur: repræsentatio autem expressa passionis, magis ad rationem sacrificii quam sacramenti pertinet; neque sit de ratione sacrificii, ut omnes qui adstant, & illud per Sacerdotem offerunt, de ipso participent, sed sufficiat quod publicus minister illud consummat. Item necessitas communicandi sub utraque specie, non potest orihi ex re contenta in hoc sacramento, utpote cum totus Christus continetur sub singulis speciebus. Neque denum ex parte ipsarum specierum, eum enim specierum sumptio sic solum vel propter significationem, vel propter effectum, vel propter rem contentam; si ex iis tribus nulla sequatur necessitas communionis sub utraque specie, evidenter concluditur, quod nulla etiam oritur ex parte ipsarum specierum.

62 Præbatur secundū conclusio, & ostenditur argumento ad hominem contra hæreticos, nullum jus divinum, vel Christi præceptum extare de laica communione sub utraque specie. Si enim communio sub utraque specie esset necessaria de jure divino, & ex præcepto Christi, non posset ulla potestas humana in hoc dispensare, & permittere quod aliquando laici sub unica specie communicarent: At hæretici ipsi in hoc dispensant in suis ordinationibus Ecclesiasticis: permittunt enim ut abstemii, saporis & odoris vni impatiens, communiceat sub sola panis specie: Ergo sibi inter ipsi aperitè contradicunt, quando contendunt communionem sub utraque specie esse de jure divino, & ex institutione ac pæcepto Christi necessariam.

63 Dico secundū, convenienter, & justis de causis, ab Ecclesia prohibita fuit laicis communione sub utraque specie.

Patet ex Tridentino sess. 21. Can. 2. ubi anathematizate damnat eos qui dixerint, Ecclesiam Catholicam non justis causis & rationibus addulcam fuisse, ut laicos atque etiam clericos non conficienes sub panis tantummodo specie communicaret. Id magis constabit afferendo causas quibus mota est Ecclesia ad communionem sub utraque specie prohibendam. Prima est, ad refellendum hæreticum quod sub specie panis sit tantum corpus: sub specie vini tantum sanguis, ut multi Lutherani, teste Bellarmino lib. 4. de Eucharist. capite 8. assertunt, irridentes concomitantiam sanguinis Christi cum corpore, in specie panis. Secunda, ad refutandum errorum, quod sola species panis ad salutem non sufficit,

ficiat, in quo ferè omnes hæretici versantur. Tertia, ad debitam reverentiam huic sacramento præstandam, nam ob populi, multitudinem vix evitari posset frequens sanguinis effusio, præsertim cum ad sacram mensam multi senes tremuli, & juvenes incompositi & inconsiderati accedant. Denum Ecclesia animadvertis, plures natura à vino esse abstemios, ipsiusque odoris impatientes; vinum multis in locis haberi non posse in tanta copia, ut multa hominum millia possint communicare; durumque esse Sacerdoti, id quod ab omnibus delibatum erat & restabat, consumere, præsertim cum ad communicandum accederent aliqui male affecti, & sordidi, & scotidi, qui etiam alios à communione deterrebant, eò quod ex eodem calice illis bibendum erat. Alia etiam inconvenientia, quæ ex communicione sub utraque specie contingebant, refert Concilium Basileense, ut quod sèpè Sacerdotes ad supplendum sanguinem pro multitudine communicantium, consecrant solum calicem, idque extra Missam; quod sèpè pro sanguine ministrarunt purum vinum, & alia hujusmodi, quibus mota est Ecclesia ad communionem sub utraque specie prohibendam.

S. II.

Solvantur objectiones Hereticorum.

64 **O**bijiciunt in primis Sectatii contra primam conclusionem: Christus Joannis 6. dixit: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Ubi copulativè dixit, Nisi manducaveritis, & biberitis &c. Ergo utcumque implendum est ex Christi præcepto. Neque sufficit respondere (inquit Molinæus) sanguinem Christi contineri per concomitantiam sub specie panis, quandoquidem Christus præcipit bibere: sumere autem solam speciem panis, non est bibere.

Secundū opponunt verba Christi Matthæi 26. Bibi ex hoc omnes: non enī (inquit) solis Pastoribus dīta sunt, sed omnibus fidelibus: quia si laici non teneantur ex vi talis præcepti bibere calicem, quia illi quibus tunc Christus dedit, erant Pastores, non tenebuntur etiam edere panem Eucharisticum, quandoquidem similiter illi quibus tunc temporis Christus panem porrexit, & edere præcepit, erant omnes Pastores. Unde Paschalius libro de corpore Christi cap. 15. verba illa Christi, *Bibite ex hoc omnes*, sic exponit: id est tam ministri quam reliqui credentes.

Tertiū sic arguant: In istis aliis Christi verbis Lxx. ex 22. *Hoc facite in meam commemorationem*, præceptum est Apostolis, ut idem facerent quod Christus ipsi faciebat: Sed Christus dabat Apostolis utramque speciem: Ergo Apostolis & eorum successoribus præcepit, ut fidelibus utramque speciem ministrarent.

Quartū ex verbis Apostoli 1. ad Corinthios 11. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat, sic argumentantur: Si Rex præcipiat ut miles armis sumat & strenue pugnet, utrumq; illi præcipit: Ergo similiter cum Paulus præcipiat fidelibus etiam laicis, ut edant de pane, & bibant de calice, utrumque illis præcipit.

Ad primum locum tripliciter responderet potest. Primū sensum hujus propositionis: *Nisi manducaveritis & biberitis*, posse esse disjunctivum, ex modo loquendi Hebreotum, qui sive particula copulativa utuntur pro disjunctiva, ut Adorion 3. Argentum & aurum non est mibi. Et Joannis 15. Si non venissem, & locutus fuisset eis, peccatum non haberent. Id eiū constat ex illo Apostoli 1. ad Corinthios 11. *Qui manducat, & bibit indignè, judicium sibi manducat & bibit*: hoc est qui manducat, vel bibit: Neque enim ut quis judicium seu condemnationem sibi accesseret per indignam hujus sacramenti sumptionem, necessarium est ut sub utraque specie illud indignè sumatur, sed sufficit quod panem Eucharisticum, vel calicem indignè sumatur. Et sancti Hæretici ipsi permittunt abstemios com-

70. manducare sub sola specie panis, & tamen non potant abstinentes privandos esse vitam eternam: Ergo nec ipsi accipiunt in rigore hanc sententiam Christi copulatim. *Ni manducaveritis carnem Filii hominis & bibetis ejus sanguinem non habebitis vitam in vobis.*
71. Respondeo secundum illuc dari praeceptum de re. scilicet corpore & sanguine Christi sumendo in Eucharistia, non autem de modo sumendi sub una aut duplice specie: Christus enim ea verba protulit contra eos qui inter se litigabant dicentes: *Quomodo potest hic nobis dare carnem suam ad manducandum?* Illi autem non litigabant de modo sumendi sub utraque vel unica specie, sed de re ipsa, an nimis posset caro ejus & sanguis in Eucharistia sumi.
72. Tertium. Esto detur praeceptum ibi de utraque specie sumenda, non tamen datur ut implendum per sanguinos, sed per aliquos tantum, scilicet per Sacerdotes consecrantes: sicut licet Genes. 1. universaliter Deus jubeat, *Crescite & multiplicamini*, non significant tamen quod ab omnibus, sed solum a quibusdam, humanæ propagationi opera detur.
73. Ad secundum respondeo verba illa: *Bibite ex hoc omnes*, dicta esse solis Apostolis: eis enim tantum dicitur fuere, de quibus Marci 14. dicitur, & biberunt ex illo omnes, scilicet soli Apostoli, quibus Christus potius dixit: *Bibite ex hoc omnes*, quam manducate ex hoc omnes, quia panem ipse fregit, deditque eis: vinum autem in calice consecratum dedit Discipulis inter se dividendum, iuxta illud Lucæ 22. *Accipite & dividite inter vos.* Ad probationem vero in contrarium dico ex vi illorum verborum non teneri fideles laicos edere panem Eucharisticum, sed ex vi istorum: *Nisi manducaveritis carnem Filii hominis &c.* Expeditio autem Paschalis est accommodata intelligenda, ut nolit eodem modo bibere reliquos fratres, ac ministros consecrantes, sed consecrantes sub utraque specie, & formaliter reliquos ve*d* fideles sub alterutra tantum specie, & concomitantem; quia sub specie panis concomitantem etiam bibitur sanguis.
74. Ad tertium respondeo Christum illis verbis: *Hoc facite in meam commemorationem*, solum ordinasse ut Apostoli, eorumque in Sacerdotio successores, offerrent corpus & sanguinem suum in sacrificio Missæ, ut constat ex Tridentino sessione 22. canone 1. Unde falsum est quod dicunt Sectarii, nimis Christum verbis illis præcepisse Apostolis, ut ipsi facerent alios quidquid ipse eis fecerat, alloquin enim præcepisset ut omnes eius facerent Sacerdotes, quandoquidem ipsi tunc a Christo Sacerdotes facti sunt.
75. Ad quartum respondeo, Paulum tradere ibi præceptum non de edendo pane, vel bibendo calice abstinentes, sed tantum de modo dignè edendi, vel bibendi; nihil enim intendebat quam corrigere abusus & irreverentiam Corinthiorum in perceptione corporis & sanguinis Christi. Certe si Apostolus verbis illis volunt, ut docent Sectarii, tradere præceptum sumendi utramque speciem, male præmisisset propositionem istam disjunctivam, utpotè tali intento contrarium: *Ista quicunq; manducaverit panem, vel biberit calicem Domini indignè &c.*
76. Objiciunt insuper Sectarii aliqua Patrum testimonia, quibus significare videtur, esse præceptum divinum communicandi sub utraque specie: Justinus enim Apologia 2. pro Christianis, post descriptam communionem sub utraque specie subdit: *Apostoli in Evang. suis ita sibi Christum præcepisse tradiderunt. Cyprianus libro 2. Epistola 3. Quidam (inquit) vel ignoranter vel simpliciter in calice Domini sanctificando, & plebi ministrando, non hoc faciunt quod Christus facit & docuit. Et sermone de Cena Domini: Lex ejus sanguinis prohibet: Evangelium precipit ut bibatur. Augustinus libro questionum in Leviticum quest. 57. Ad bibendum sanguinem omnes exhortantur quis volunt habe-*
- re vitam.
- Bernardus sermone 3. in ramis palmarum: *Alimoniam corporis & sanguinis Domini in prima cena Domini exhibitam, devincere frequentari mandatur. Deinde Leo Papa serm. 4. de Quadraginta, reprehendit eos qui corpus Christi accipientes, sanguinem hauiire declinant. Et Gelasius de consecratione dist. 2. cap. Comperimus, jubet vel abstineri à communione, vel utramque specie sumi, Quia (inquit) divisio unius ejusdemque mysterii sine gravi sacrilegio non posset provenire.*
- Ad Justinum respondeo illum solum velle, Apostolos à Christo præceptum accepisse consecrandi in utraque specie, non vero alios communicandi in utraque. Uode ly præcepisse non cadit supra communionem in utraque specie, sed supra consecrationem. Quod vero ea interpretatio legitima sit, ex eo colligitur, quod idem Author ibidem dicit, Eucharistiam per Diaconos deferri ad eos qui Missarum solemnis, quæ diebus Dominicis celebrantur, adesse non poterant. Nec enim probabile est ad hos absentes sanguinem per illos fuisse delatum, ob periculum effusionis, sed solum corpus sub specie panis; sicut dabatur iter facientibus, & iis qui domum revertentes futatis solemnis adesse non poterant. nec non Monachis Eremi cultoribus, qui ipsum in Eremum deferre solebant, & in cellulis suis servare, ut supra ex S. Basilio retulimus.
- Ad Cyprianum dico, eo loco non agere de calice populo ministrando, sed de aqua miscenda vino consecrando: ut patet ex verbis, que loco citato subiungit: *Admonitus autem nos scias, ut in calice offerendo dominica traditio servetur, neq; aliud fiat a nobis quam quod pro nobis Dominus prior fecit: ut calix qui in commemorationem ejus offeratur, mixtus vino offeratur. Addo quod potuit hic Patet ad calicis sumptuum populum adhortari, quia in ejus Ecclesia vigebat usus communicandi sub utraque specie: quare lib. 1. Epist. 2. de Martyribus loquens, haec habet: Quomodo docemus aut provocamus eos in confessione nominis sanguinem suum fundere, si eis missarum Christi sanguinem denegemus? aut quomodo ad martyrii poculum inducos facinus, si non eos ad bibendum præsum in Ecclesia poculum Domini, jure communicationis admittimus?* Et Augustinus in Psalmum 22. Hoc calice (inquit) ineberiantur erant Martyres, quod ad passionem euntis suos non agnoscabant, non uxore flentem, non filios, non parentes, & gratias agendo dicebant: *Calicem salutaris accipiam.* Unde quando idem S. Doctor ait quod ad bibendum sanguinem omnes exhortantur qui volunt habere vitam, vel solum hortatur fratres ad servandam illam consuetudinem communicandi sub utraque specie, que tunc vigebat non solum Carthagini, sed etiam in aliis Africæ Ecclesiis: vel si id esse de præcepto divino significet, loquitur tantum de sanguine quoad rem, qui sensu concomitantem sumitur cum corpore, sub specie panis; non quoad modum sumendi sub specie vini. In quo sensu etiam explicari & intelligi potest locus D. Bernardi, vel dici ipsum ibi loqui de foliis Sacerdotibus consecrantibus.
- Ad D. Leonem & Gelasium dico quod ut latentes suis temporibus sub Catholicismo nomine Manichæos detigerent, decretum considerunt de communione sub utraque specie, tanquam de medio ad hunc finem apertissimo; cum enim Manichæi haustum calicis penitus abhorrent, ob rationem supra allatam, ab eo abstinentes, non obstante decreto illo, & tamen communicantes sub specie panis, facile detegi poterant, & à viris Catholicis secessi: id est autem Gelasius, pro ratione talis sui decreti, addidit, divisionem unius ejusdemque mysticæ fine grandi sacrilegio non posse provenire; quia Manichæi abstinentes à vino tanquam à Demonio facto, non credebant Christum sub ejus specie in sacramento altaris existere. Ex quibus nihil contra nos, communionem enim illam sub utraque specie non deciverunt. Summi illi Pontifices tanquam necessariae necessitate divini præcepti ad salutem.

78 Objeces tertid: Quod superior concedit, inferior prohibere non potest: Sed Christus quamvis non praeciperit usum calicis, concessit tamen fidibus jus ad illud, ut constare videtur ex illo Luce 22. *Bibite ex hoc omnes: Ergo Ecclesia non potest illos privare usu calicis.*

Confirmatur: Hoc sacramentum est ultimum testamentum quo Christus morti proximus, corpus & sanguinem suum legavit filii suis: Ergo Ecclesia non potest absque iniustitia hac hereditate Christianos private, cum non sit domina, sed tantum administratrix sacramentorum.

79 Ad objectionem respondeo Christum, non contulisse fidibus jus pete: Ali calicem absolute, sed cum subordinatione ad Ecclesiam, quae est optima legum Christi interpres.

Ad confirmationem dico quod Ecclesia privando laicos usum calicis, non privat eos propter hereditatem à Christo legata; tum quia quicquid acciperent per utramque speciem, accipiunt per unam tantum: tum etiam quia esto fraudarentur aliquā gratiā, cum tamen hæc non sit ad salutem necessaria, non defraudantur paternā hereditate, quæ salvatur in gratia ad salutem necessaria. Sicut infantes non dicuntur fraudari paternā hereditate, eò quod preventur gratiā sacramentali, quam ex maledictione hujus sacramenti percipere possent.

80 Ex dictis inferes, ex vi precepti divini, non minus licitum ac sufficiens ad salutem fote, hoc sacramentum sub specie vini, quam sub specie panis sumere, cum nō minus una species quam altera annexum habeat promissionem æternae vitæ, & totum Christum, tamquam refectionem spiritualem animæ contineat. Ecclesia tamen communionem laicorum ad speciem panis, potius quam ad speciem vini determinavit, tum propter minus periculum irreverentie, tum propter maiorem difficultatem habendi & conservandi vinum in regnibus in quibus non nascitur, illudque pro infinitis conservandi. Præterquam quod animadvertis aliquos esse natura abstemios, & à vino abhorrentes, ejusque sapotis & odoris impatientes.

81 Quætes, licet ne in aliquo casu calicem sumere laicis?

Respondeo affirmativè, quia reverentia sacramenti, & intentio Ecclesie, potest interdum exigere contrarium: ut si v.g. periculum sit ne species vini consecrata, ab infidelibus effundantur, & proculcentur: vel si mortuus Sacerdotie ante consumptum calicem, nullus alius sit qui consumat, & corruptionis specierum periculum imminest. Adduct aliqui id licere in calu in quo moribundus non posset holiā deglutire, sed solum sub specie vini communicare. Sed huic sententia non assentior, quia cum hoc sacramentum non sit simpliciter necessarium, non obligat nisi cum debitis circumstantiis ab humano precepto prescriptis, dependenter à quo sepe divina obligant. Unum tamen calum excipio, in quo scilicet moribundus habens conscientiam mortalis, non posset habere Sacerdotem cui confiteretur, posset tamen habere Diaconum qui sibi sanguinem ministraret, nam cum in eo calu sumptio Eucharistie illi esset ad salutem necessaria, per Epiketiam & legis interpretationem, communicare posset sub specie vini: sicut articulo precedenti dicebamus, licere in simili casu Sacerdoti non jejunio celebrare, si nimis sumpto veneno morti appropinquaret, & habens conscientiam mortalis, copiam Confessoris non haberet. Vix tamen casus est moraliter possibilis, nisi tantum in eventu quo deficiente Sacerdote post sumptionem corporis, maneret sanguis in altari, & non esset Sacerdos qui supplere posset defectum, & moribundus esset proxime expiraturus.

82 Demum potest aliquis sub utraque specie communicare ex privilegio, potest enim Ecclesia super hoc

præcepto suo dispensare: ut recipit dispensavit Clemens VI. cum Rege Christianissimo, anno 1341. & Paulus III. cum Bohemis, modò non adhærent hæresi Petri Dresdensis, & Jacobi Minelli, qui primi in Bohemia anno 1412. Calixtinorum hæresim seminarunt. Item Papà solempter celebrante, Diaconus & Subdiaconus sub utraque specie communicant.

DISPUTATIO X.

De Ministro Eucharistie.

Ad questionem 82. D. Thoma.

M Inister Eucharistie duplex esse potest: alter conficiens, cujus potestas versatur in materia consecranda: alter tantum dispensans, qui solum distribuit materiam præconsecratam. De utroque in hac disputatione differemus, & utrum hujus sacramenti consecratio & administratio soli Sacerdoti conveniat, breviter resolvemus. Aliæ verò difficultate quas D. Thomas art. 5. & sequentibus pertractat, an scilicet malus Sacerdos, & hereticus, aut Schismaticus, Eucharistiam consecrare possint? in Tractatu de Sacramentis in commoni, agendo de Ministero sacramentorum, disp. 6. expedite sunt.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum consecratio hujus sacramenti sit ita propria Sacerdoti, ut à nullo alio, etiam in casu necessitatis, fieri possit?

L Utherari existimant, quemlibet Christianum, vi Baptismi, habere potestatem consecrandi Eucharistiam, licet hoc officium nemo sumere debeat nisi legitimè vocatus, excepto casu necessitatis: in casu verò necessitatis dicunt quod unusquisque Paterfamilias potest domi sive panem & viuum consecrare, & corpus & sanguinem suum exhibere familie. Fundatum ipsum est, quia Scriptura variis in locis docet omnes Christianos esse Sacerdotes. Nam 1. Petri 2. dicitur *vos autem gressus electi regale Sacerdotium.* Et D. Joannes Apocal. 1. *Fecit nos regnum & Sacerdotes Deo & Patri suo.* Et cap. 5. *Fecisti nos Deo nostro regnum, & Sacerdotes.* Unde Tertullianus in exhortatione ad castitatem cap. 7. *Nonne & Laici Sacerdotes sunt scriptum est, Regnum quoque nos, & Sacerdotes Deo & Patri suo fecit.* Differentia inter ordinem & plebem constituit Ecclesiæ autoritas, & honor per Ordinis cœlestis summi sanctificatus: adeò ubi Ecclesiastici ordinis non est confessio, & offers, & cingi, & Sacerdos es tibi solus. Sed ubi tres, Ecclesia est, licet Laici: unusquisque enim de sua fide vivit. Igitur si habes ius Sacerdotii in temetipso, ubi necesse est habeas oportet disciplinam Sacerdotis.

Dico tamen, solum Sacerdotem posse hoc sacramentum confidere. Hec conclusio est certa de fide: habetur enim in cap. Firmiter de summa Trinitate his verbis: *Hoc sacramentum nemo potest confidere, nisi solum Sacerdos, qui ritè fuerit ordinatus.* Colligitur etiā ex Tridentino lssl. 43. c. 1. ubi affirms facitum & Sacerdotium Dei ordinatione esse conjuncta, & Christum Apostolis, eorumque in Sacerdotio successoribus, potestatem tradidisse consecrandi, offerendi, & ministrandi corpus & sanguinem ejus, nec non & peccata dimittendi & retinendi. Idem etiam patet ex forma initiandi Sacerdotes in universa Ecclesia Latina, in qua sic dicitur ab Episcopo: *Accipe potestatem offerendi sacrificium pro vivis & defunctis.* Quæ verba in nullius alterius ministri ordinatione proferuntur. Demum id

Disputatio Decima,

confat ratione S.Thomæ h̄ic art. 1. Illi enim soli pos-
sunt consecrare corpus Christi, quibus ipse Christus
hanc potestatem plenæ supernaturalem concessit: At-
qui non concessit eam nisi Apostolis, eorumque in Sa-
cerdotio successoribus verbis illis, *Hoc facite in meam
commemorationem.* Unde Clemens Romanus lib.8.
Constit. capite ultimo affirms Christum solis Apo-
stolis dixisse, *Hoc facite, ab illis verò & per illos derivatam
fuisse hanc potestatem ad Presbyteros:* ideoque lib. 1.
c. 32. ait: *Quicunque laicus sine Sacerdote aliquid ope-
ratur, inaniter operatur: Ergo, &c.*

Favent etiam ali SS. Patres; Chrysostomus enim lib.
3. de Sacerdotio cap. 4. & 5. Sacerdotii gradum, supra
reliquorum hominum dignitatem, mirum in modum
extollit, ed quod habent potestatem offerendi sacrificia
Eucharisticum, & remittendi peccata. Et l. 2.
*Non homo (inquit) non Angelus, non Archangelus, non
aliqua alia creatura, nō virtus, sed Spiritus sanctus hoc
munus instituit, atq; abduc manentes in carne, mysterio
fungi prestat Angelorum. Quomodo ergo nobis isti non
solum reverendi magis quam Reges, aut Judices, sed etiā
magis erunt bono abiles quam parentes.* Et Hieronymus
in Epistola ad Heliodorum, Sacerdotes super alios
clericos specialiter commendat, quod corpus Christi
sacra ore consiciant, id est verbis sacramentalibus ore
suo prolati. Item valde celebratur prælata illa sen-
tentia, que D. Augustinus vel S. Gregorio tribuitur:
*O magna Sacerdotum dignitas, in quorum manibus, velut
in utero Virginis, Christus quotidie incarnatur!* Demum
Gaudentius Brixie Episcopus tract. 1. ad Neophytos
prope finem hæc scribit: *Discipulis fidelibus mandat
(Christus) quos primos Ecclesie constituit Sacerdotes, ut
indefinenter ista vita eterna mysteria exercent, que ne-
cessa est à cunctis Sacerdotibus per singulas totius orbis
Ecclesiis celebrari, usque quo iterum Christus de celis
adveniat.*

Absurdum est autem quod dicunt Sectarii, nem̄p
omnes Christianos, ratione characteris Baptismi, esse
Sacerdotes: licet enim, ut postea dicemus, impropria
quadam & ampli significatione. Sacerdotes dicantur,
quia debent omnes offerre Deo spirituales hostias bo-
norum operum, propriè tamen Sacerdotes sunt illi soli
qui ad hoc ordinati sunt, ut docent Basilius lib.2. de
Baptismo cap.8. Augustinus l.b. 20. de Civit. cap. 10.
& Diuersus cap. 5. Eccles. Hierarch. ubi sic habet:
*Nec ipse Sacerdos erit, nisi Pontificalibus officiis ad hoc
fuerit promovetus.* Et certè, sicut in lege Mosaica nulli
erant veti Sacerdotes, nisi qui de tribu Levitico fuerant
legitimè ordinati, juxta illud ad Hebreos 5. *Nec quis
quam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo tāquam
Aaron:* sic Evangelicum Sacerdotium, longè excellen-
tissim Aaronicum, non competit omnibus, sed iis soli qui
legitimè vocati & ordinati sunt, ritu per Christum in-
stituto. Ac sicut alii, ne quidem in necessitate poterant
munus sacrificandi obire: unde 1. Regum 13. reprohen-
ditur Saul, quod stultè egerit, attentans sacrificare in
casu necessitatis; & Ozias eandem ob causam leptâ
percutitus 2. Paralip. 16. Sic in lege Evangelica, nemo
nisi Sacerdos, potest in ullo casu cuiuscumque necessi-
tatis sacrificare. Unde fallum est quod dicunt Secta-
rii, nimirum Diaconos aliquando Eucharistiam conse-
crasse, maleque id probant ex Canone 15. Concilii
Aiclatensis, qui sic habet: *De Diaconi, quos cognovi-
mus multos in locis offerre, placuit minimè fieri debere;*
& ex c. 2. Synodi Aucyranæ, ubi Diaconi qui immola-
verant Idolis, jubentur cessare ab omni sacro ministe-
rio, & speciatim sive à pane, sive à calice offerendo.
Nam prior locus debet intelligi de oblationibus fide-
lium distinctis à consecratione Eucharistie, quæ præ-
sente Sacerdote non poterant ab alio benedici, tem-
perante id præsumebatur à prædictis Diaconis. Poste-
rior verò intelligendus est de oblatione quam facit
Diaconus in Missa solemni missione Sacerdoti; nam-

simul cum Sacerdote, ut etiam modò, In calce offe-
rebat; Sed nonquam purum Diaconum Eucharistiam
consecrassæ legimus. Unde Concilium Nicænum 1.
can. 14. dicit Diaconos non habere potestatem offe-
rendi sacrificium Eucharistie, sed Presbyteros.

Potest insuper probari conclusio, & Sectariorum s
error confutari, ex absurdio quod sequitur ex illorum
sententia: Si enim potestas consecrandi Eucharistiam
competeret omnibus Christianis, ratione characteris
Baptismi, ut docet Lutherus in libro de captivitate Ba-
bylonica, cap. de Ordine, competeteret etiam foeminis
baptizatis; & si Baptismus facit verè & propriè Sacer-
dotes, mulieres Christianæ erunt verè & propriè Sa-
cerdotes Evangelici: At hoc absurdissimum est, &
Collyridianorum, ac Pepuzianorum error, apud quos
mulieres olim sacrificandi munus usurpabant, ut vide-
re est apud Augustinum lib. de heresis, heresi 27.
& apud Epiphanius heresi 79. ubi contra Collyridia-
nos disputans, affirms solos Apostolos fuisse à Christo
ordinatos ministros Eucharistie, & deinde post Apo-
stolos, alios Episcopos & Presbyteros: ceteris autem,
& maximè foeminis, ad id non licere, aut licuisse uni-
quam, ut ne Beata quidem Virgini concessum fuerit.

Nec valet quod ait Petrus Molinæus, nimirum sce-
miosis olim Eucharistiam administrasse, ut docet (in-
quit) Ambrosius in libro de Viduis. Nam præterquam
quod hic non est questio de ministro Eucharistiam ad-
ministrante, sed de ministro illam consecrante seu con-
ficiente, fallum est quod Ambrosius eo libro id doceat,
loquitur enim eo loco non de foemina, sed de Sacerdo-
te, cuius animam comparat Socri Petri Apostoli,
languenti febribus, & à Christo sanat. Una mira est
Ministri hujus inceptio, & crassa ac supina hallucinatio.
Apocryphum etiam & comixtum est, quod refect-
tur in Prato spirituali cap. 15. nimirum quod Moa-
chus non Sacerdos protulit verba consecrationis super
panem quem deferebat, & Angelus affirmavit verè
consecrassæ. Et si vera esset historia, responderi posset,
extraordinariè & miraculosè id factum esse.

Ad testimonia verò Scripturæ suprà adducta, qui-
bus significari videtur, omnes Christianos esse Sacer-
dotes, dicendum est cum S.Thoma hic art. 5. ad 1. ea
intelligenda esse de Sacerdotio latè & impropriè sum-
pto, pro spirituali potestate & debito offerendi Deo sa-
crificium bonorum operum. Unde D. Petrus ibidem
immediatè ante verba adducti,hortatur fideles ad
deponendam omnem malitiam, & omnem dolum, simula-
tiones, invidias, detractiones: ad amplexandam vi-
tam innocentem, quam deces filios Dei adoptivos,
recens genitos in Christo: ad ædificandam dominum
spiritualiem tanquam lapides vivos, offerendasque spiri-
tuales hostias bonorum operum, quibus Deus colitur in
spiritu, acceptabiles Deo per Jesum Christum. Et pau-
lo post eisdem obsecrat, ut abstineant se à carnalibus
desideriis, quæ militant adversus animam, & bene con-
versentur inter gentes, &c. Hinc S.Thomas in 4. dist.
13. qu. 1. art. 1. questione, 1. ad 1. infert, quod omnis
bonus homo dicitur esse Sacerdos mysticè, quia scilicet
mysticum sacrificium Deo offert, seipsum scilicet hostiam
viventem Deo, ad Roman. 12.

Ad locum autem Tertulliani, satis obscurum, quod
initio hujus articuli tetulimus, in quo præcipue corri-
dunt heretici, In primis dico, Tertullianum librum
illum de exhortatione ad castitatem scriptissime, jam
Montani erroribus implicatum, & ab Ecclesia Catho-
lica segregatum. Unde valet quod de eo dixit Hiero-
nymus: *Homo Ecclesia non fuit.* Et Hilarius cap. 5. in
Math. *Sequentis errore detraxit scriptio probabilib[us]
autoritatib[us].* Et Vincentius Lirinensis: *Tertullianus Ca-
tholici dogmatis ac veritate fidei parum tenax, ac diser-
tor multo quam felicior, mutata deinde sententiā, fuit
ipse quoque in Ecclesia magna tentatio.*

Respondeo secundò, ipsam non loqui de sacrificio
pro-

Respondeo secundò, ipsum non loqui de sacrificio propriè dicto, nec de Sacerdotio consecrationis, sed de sacrificio orationis, pénitentiae, & elemosynarum, in quo unusquisque Christianus Sacerdos est, ut supra diximus, & eleganter expendit Chrysologus serm. 108. Nam ibi explicans illud Apostoli: *Ut exhibeat corpora vestra hostiam vivam, sic habet: Apostolus sic rogando omnes homines ad Sacerdotale fastigium provexit. O inauditum Christiani Pontificatus officium, quando homo sibi ipse est & hostia & Sacerdos, quando hostia mattatur & vivit! Mirum sacrificium, ubi corpus sine corpore, ubi sine sanguine sanguis offeritur! In tali viliam mors expenditur, hostia permanet; vivit hostia, mors punitur. Et rursus: In odorem ihymiam semper orationis accende, arripe gladium spiritus, altare cor tuum pone, & sic corpus tuum admove Dei securus ad viliam. Deus fidem, non mortem querit; votum, non sanguinem sicut; placatur voluntate, non nece.*

Hunc autem esse Tertulliani sensum, patet primò ex probatione quam subiungit: *Scriptum est, Regnum quoque nos, & Sacerdotes Deo & Patri fecit: qui locus de spirituali Sacerdotio intelligendus est, ut indicant verba præcedentia, ubi non de sacrificiis propriè dicitur, deque oblatione Eucharistie sermo est, sed solùm de oblatione orationum, & de phialis aureis plenis odoramentorum, quæ sunt orationes Sanctorum. Constat etiam ex eo quod idem Author, jus illud offrendi, & sacrificium de quo loquitur fundat in fide, dicens: Unusquisque de sua fide vivit: cum autem fides reperiatur in mulieribus baptizatis, & quæ ac in viris, sequeretur illas esse propriè Sacerdotes, & posse confidere Eucharistiam; quod à mente & doctrina Tertulliani prorsus alienum est: libro enim de velandis virginibus c. 9. sit: Non permittitur mulieri in Ecclesia loqui, sed nec docere, nec singere; nec offerre, nec ullius virilis munera, nedum Sacerdotalis officii sacerdotem sibi vendicare. Plura de hac difficultate, & præfertim de hoc Tertulliani loco, v derl possunt apud Gabrielem Albaspinum, Aurelianensem Episcopum, l. 2. de Euchar. c. 8. Dionysium Petavium in disputationibus Ecclesiasticis contra Salmasium, & Yzambertum hic q. 82. disp. 1. art. 2.*

ARTICULUS II.

An ad solos Sacerdotes pertinet dispensatio hujus Sacramentis?

9 **D**ico prius, ad Sacerdotes ex officio spectat hoc sacramentum populo dispensare. Ita D. Thomas hic art. 3. ubi hanc conclusionem triplici ratione probat. Prima est, quia cui convenit actus principia, convenit & accessoriis: Atqui Sacerdoti per se & ex officio convenit confessio Eucharistie, quæ est principialis actus: Ergo eidem per se etiam & ex officio convenit ejus dispensatio. Unde idem S. Doctor in officio Corporis Christi quod de mandato Urbani IV. edidit, sic habet: *Cujus officium committi voluit solis Presbyteris, quibus sic cogruerit, ut sumant, & dent ceteris.*

10 Secunda est: Sacerdos constitutus medius inter Deum & populum: unde sicut ad eum pertinet dona populi Deo offere, ita ad eum pertinet dona sanctificata divinitus, populo tradere. Unde Apostolus 1. Corinth. 4. loquendo de Sacerdotibus ait: *Sic nos existimet homo ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum Dei. Quam rationem fuisis expendit & magis illustrat in 4. sent. dist. 13. q. 1. art. 3. quæst. 1. ubi ait, quod sicut in corpore naturali sunt quedam membra principalia, per que virtutes & operationes vita à principio vita ad cetera membra decurrent: ita & in Ecclesia Sacerdotes sunt quasi membra principalia, quibus medianis sacramenta vita populo dispensari debent: & ideo laici, quantumcumque sanctis, sicut nec consecratio, ita nec dispensatio hujus sacramenti cōpetit.*

Tertia est, quia in reverentiam hujus sacramenti à nullis re contingit, nisi conferata: unde & corpora & calix consecrantur, & similiter manus Sacerdotis ad tangendum hoc sacramentum: Ergo illi soli per se & ex officio competit illud tangere & populo dispensare. Unde Tridentinum sess. 13. cap. 8. Semper in Ecclesia Dei mos fuit, ut laici à Sacerdotibus communione acciperent: Sacerdotes autem celebrantes seipso cōmunicarent: qui mos, tanquam ex traditione Apostolica descendens, iure ac merito retineri debet.

Dico secundò, non omnes Sacerdotes possunt hoc sacramentum licetē mioistrare, sed solū illi qui habet potestatem jurisdictionis, vel ordinariam, vel delegatā.

Hec etiam conclusio est omnino certa: ita enim generaliter de sacramentis habetur in Clementina Dudum, de sepulturis, & in particulari de isto in Concilio Carthaginensi 1. c. 7. & Milevitano cap. 18. & Lateranensi 1. c. Omnis utriusque sexus. Ratio vero est, quia eti administratio Eucharistie non sit actus judicialis, sicut est pénitentia administratio, est tamen proprius Pastoris actus, & quidem magis quam actus publicè docendi populum, cum sit actus pascendi gregem Christi spirituali pabulo carnis Domini: Ergo ad licetē administrandum hoc sacramentum potestas jurisdictionis vel ordinaria vel delegata requiritur. Unde Leo Papa Epistola Decretali ad Theodorum Episcopum Foro Iuliacem, relatà in cap. Multiplex 49. de Pénitentia dist. 1. *Mediator Dei & bonum homo Christus Jesus, hanc Praepositio Ecclesie tradidit potestatem, ut & consenseribus actionem Pénitentie darent, & eodem salubri satisfactio purgatos, ad communionem sacramentorum per januam reconciliationis admitterent. Ex quibus inferes, esse peccatum mortale ministrare Eucharistie sine debita jurisdictione aut facultate; quia est usurpare jus alienum in re gravi, & cum animarum periculo, per se loquendo, & contra pacem & debitam gubernationem, & ordinem Ecclesie. Porro jurisdictionis ordinaria residet in superioribus quorum officio connexa est, ut in Summo Pontifice pro universa Ecclesia, in Episcopo pro sua Diocesi, in Parochio pro sua Parochia. Extraordinaria vero seu delegata residet in illis quibus à superiori communicata est, ut illam per Bullas Pontificias habent Religiosi mendicantes, unde licetē possunt in suis Ecclesiis Eucharistiam quovis anni tempore, præterquam in die Paschatis, & in articulo mortis, ministrare.*

Advertendum est autem, hoc inter administratio 13. nem sacramenti Pénitentie & Eucharistie repetiti discrimen, quod pro administratione pénitentie requiritur approbatio Ordinarii, non vero pro administranda Eucharistie, cum utriusque non sit eadem ratio: nam in Sacramento Pénitentie requiritur licentia, quæ distinguunt peccata, requiritur etiam specialis probitas ministri, propter specialiem familiaritatem cum pénitentibus: semel autem hostia consecratæ, eam ministrare, has difficultates non habet: unde præceptum est, quod simplices Sacerdotes ab Ordinario non approbati, ex expressa vel tacita Parochi licentia, Eucharistiam ministrant.

Dico tertio, Diacono ex officio convenit sanguinem Christi dispensare, non vero corpus; ex commissione tamen Sacerdotis, cuius est minister. Ita S. Thomas hic art. 3. ad 1. ubi ait, quod Diaconus, quasi propinquus ordini Sacerdotiali aliquid participat de ejus officio: ut scilicet dispenset sanguinem, non autem corpus, nisi in necessitate, jubente Episcopo, vel Presbitero. Primo quidem, quia sanguis Christi continetur in vase: unde non oportet quod tangatur à dispensante, sicut tangitur corpus Christi. Secundo, quia sanguis designat redemptions à Christo in populum derivatam: unde & sanguini admittetur aqua, quæ significat populum. Et quia Diaconi sunt inter Sacerdotem & populum, magis convenit Diaconi dispensatio sanguinis, quam dispensatio corporis. Idem docet in

in 4. i. t. 2. qu. 1. art. 2. questio. 2. ubi sic discurrit: Si. u. Sacerdos participat aliquid de virtute perfectiva, que e. Episcopus; ita Diaconus participat aliquid de dispensatione hujus sacramenti: competit enim ei ex officio sanguinem Domini dispensare, sed non corpus: quia dispensator corporis oportet quod ipsum corpus tangat, non autem dispensator sanguinis: Diacono autem non licet corpus Christi tangere, cum non habeat manus sacra-tar; & ideo non debet corpus dispensare, nisi de mandato Presbyteri, vel Episcopi; vel Presbitero longe posito in casu necessitatis. Vel ideo dispensat sanguinem & non corpus, quia per sanguinem significatur redempcionis mysterium, quod a capite Christo in membra diffunditur officio ministrorum, unde & sanguini aqua que populum signat, admiscetur: sed incarnatio quam corpus Christi lignat, non est humano ministerio facta. Quibus verbis S. Doctor conclusionem nostram & docuit & probavit. Potestque confirmari ex antiqua praxi Ecclesie: antiquius enim quando vigebat usus communionis sub utraque specie, dispensatio sanguinis pertinebat ad Diaconum, ad quem tamen non pertinebat dispensatio corporis, ut constat ex verbis S. Laurentii ad Sextum: Experire utrum idoneum ministerium elegeris, cui commissis Dominicis sanguinis dispensationem; ex Cypriano serm. de lapis, & Ambroso lib. 1. de officiis cap. 14. Jam vero usus ille cessavit in populo: durat tamen in Capella Pontificis, ut Durandus dist. 13. qu. 4. refert, nam dum ipse solemniter celebrat, post sumptuinem corporis siccum vadit, & tunc Diaconus consecratum calicem ei afferit & porrigit.

Dies, Diaconi: solum ex commissione Sacerdotis habet quod sanguinem Christi populo dispensat: Ergo id non habet ex officio. Unde in ordinatione Diaconi nulla sit mentio hujus actus, sed solum datur ei potestas legendi Evangelium, que nullam habet cum dispensatione sanguinis connexionem.

25 Respondeo, concessu Antecedente, negando Consequens: licet enim dispensatio sanguinis Christi conveniat Diacono ex commissione Sacerdotis, haec tamen commissio non datur ei ad libitum Sacerdotis, sed ex officio suo habet Diaconus ut hoc ei committatur, quia officium ejus est ministerio Sacerdoti in consecrando & dispersando. Unde in cap. Diaconus dist. 23. si dicatur: Diaconus dum ordinatur, ad ministerium consecratur. Ex quo patet solutio ad illud quod subditur, ut enim Diaconus ex officio competit potest dispensandi Christi sanguinem, non requiritur quod hujus sit expressa mentio in eius ordinatione, sed satis est quod in ea de latetur, ipsum ad transiendum immediatum Sacerdoti consecrari; ex hoc enim colligitur, quod Diaconus ut propinquus ordini Sacerdotali aliquid participat de eius officio, ut scilicet dispenset sanguinem, non autem corpus, ut ait D. Thomas supra re-latus. Ex quo

26 Inferses, quod licet Dominicis sanguinis dispensatio possit etiam nunc absque ulla necessitate committi Diacono, & de facto adhuc committatur, dum Summus Pontifex solemniter celebrat, ut supra ex Durando retulimus: non tamen dispensatio corporis, si nulla cogit necessitas. Si vero necessitas cogit, & Sacerdos absit, potest Diaconus corpus Christi infirmo ministrare, ut colligitur ex Concilio Niceno 1. can. 18. vel 14. aliâ versione, nam in eo, absente Sacerdote, concedetur Diacono potestas, ut ipse Cibario proficer sacramentum, & sumat: Igitur a fortiori potest idem Diaconus, in casu necessitatis, si nullus adsit Sacerdos, Eucharistiam infirmo ministrare. Inde si ex negligencia aut nequitia nullus Sacerdos, etiam a Diacono monitus, Sacramentum de forte infirmo, posset Diaconus illo invito suum munus prestare, & infirmo in extremis succurrere, ut ait Soto in 4. dist. 1. q. 1. art. 2.

27 Id etiam posse Subdiaconum, inde & Laicum cen-

sent Suarez, Valentia, Coninek, & alii Recentiores, quibus faveat Cajetanus Matth. 26. versu 26. ad illa verba, Accipite & comedite, dicens. Adverte hic quod sicut Ecclesia laudabiliter pro reverentia Eucharistie non uisit Eucharistie cibo, nisi jejuna, excepto extrema aegritudinis articulo, licet Dominus inter comedendum communicaverit Discipulos: ita laudabiliter pro reverentia Eucharistie abstinet ab isto modo manducandi. Accipite & comedite, ut non nisi sancti manibus tangatur Eucharistia. Verum ad imitationem Christi, communicare tali modo in articulo necessitatis, non esset inconveniens: Sicut etiam non jejunos, ut dictum est, in articulo necessitatis comunicamus. Esset autem necessitatis articulus si tempore epidemia non haberetur Sacerdos communicans more Ecclesia solito sed haberetur Sacerdos, qui proprie afferret Eucharistiam, & locando super preparatio loco, diceret communicaturis prope expellantibus & adorantibus. Accipite, comedite; posse enim reverenter accipere & comedere, sicut fecerunt Christi Discipuli, qui accepserunt a Iesu non manu ad manus, sed ex messe cum sedenter mulier in tanta distantia, ut manus Iesu manibus eorum non posset jungi. Crediderim ego, quod sicut unus calicem communem omnibus tradidit, ita in una patina pane in duodecim buccellis fractum, manibus propriis tradiderit. & quod hinc Ecclesia sum patinarum Apostolica traditio accepit. Ita quod sicut calicem unus Discipulus dedit aliis, ita patinam cum pane facto propinquiores Iesu remotoribus successivè porrexerunt.

Opposita tamen sententia, quae negat inullo casu licitum esse Subdiacoro vel Laico ministrare hoc sacramentum, communior & probabilior est; doceaturque expressè a D. Thoma; qui quamvis Laico in necessitate corpus Christi tangere, licitum esse concedat hic articul. 3. in fine corporis articuli, in nullo tamen casu admittit licere ei illud aliis ministrare; sed in 4. sent. dist. 13. quest. 1. articul. 3. quæst. 1. 1. ad 3. dicit: In casu necessitatis potest & debet corpus Christi tangere, etiam si sit peccator, ut si in aliquo loco immundo jaceret: sed non est simile de dispensatione sacramenti, quia receptione hujus sacramenti non est necessitatis. Unde ei qui non potest sacramentum alter manducare, discendum est. Credo & manducasti. Quibus verbis sanctus Doctor rationem fundamentalem indicat cur laico in nullo casu licitum sit ministrare hoc sacramentum: decet enim ob dignitatem tanti sacramenti, & rei in illo contentæ majestatem, ut non nisi a Sacerdote, & in solo casu necessitatis tanum a Diacono administretur: aliunde vero cum non sit ad salutem necessarium, sed tantum uile, fideles etiam in articulo mortis constituti non tenentur illud recipere, nisi cum debitum circumstantiis ad ipsius reverentiam, quæ privatæ personæ utilitatib[us] prævalere debet, requisitis. Unde sicut ad subveniendum infirmo in articulo mortis constituto, non licet Sacerdotem non jejunum, aut sine vestibus sacerdis celebrare, quia hoc est contra reverentiam hujus sacramenti: ita neque licet ad subveniendum illi, ut laicus hoc sacramentum ei administret, cum hoc non minus contra sacramenti reverentiam videatur. Unde Concilium Rhemensis relatum in cap. Peruenit, de consecratis dist. 2. sub gravissima pena prohibet, ne laici hoc sacramentum ministrent infirmis. Accedit Ecclesie consuetudo, nusquam enim auditum est id factum, cum tamen casus, quantum est de se, rarissimus non sit, sed sibi contingat, præterim in locis exiguis ubi non adest Sacerdos, vel Diaconus, qui infirmum in extremis constitutum communicare possit.

Quod diximus de ministracione hujus sacramenti, aliis, dicendum videtur de ministracione sibi ipsi. Unde Diaconus, absente Sacerdote, potest scilicet communicare, si nullum sit scandalum: id enim ei absoluente concedit Concilium Nicenum primum can. 14. nella mentione facta de mortis articulo. Idem a fortiori licet Sacerdoti, si vel celebrare non possit, vel non habeat

S. I.

Hujus nominis, Missa Etymologia, & antiquitas explicantur.

beatissima ad celebrandum requisita, nullusque alias Sacerdos adfit. Id vero laico nullatenus est concedendum: nam cui non licet aliis ministrare hoc sacramentum, nec sibi ministrare licet.

40 Dicere, Antiquus mos fuit in Ecclesia, ut si teles Eucharistiam a Sacerdote acceptam, propriis manibus surserent, vici nudis manibus, feminaz nitido linteolo obvolvitis, ut testatur Baronius anno Christi 57. n. 42. & colligitur ex Basilio in Epistola ad Caesariam Patriam, & ex Cyrillo Hierosolymitano Catechesi mystagogicâ 5. ubi sic ait: *Non expensis manuum velis accede, sed finibram veluti sedem quandam supponens dextera que tanti Regem suscepitur est, concavâ manu corpus Christi suscipe.* Hinc sermone de lapsis refert Cyprianus, aliquem cum manibus immundis Eucharistiam sibi a Sacerdote datam recepisset, nihil in ipsis nisi cinereum invenisse: Ergo etiam nunc potest laicus, saltem in casu necessitatis, sibi ipsi Eucharistiam ministrare. Unde praeterito seculo, Maria Stuart, Reginâ Scotiæ, martyrum subitura, & impia Elizabethæ Iassu mortem passura, Eucharistiam propriis manibus sumpsit, ut refert P. Nicolaus Caussinus in historia martyrii ejusdem Reginæ.

41 Respondeo, concessio Antecedente, negando Consequentiam: tum quia tuq nulla de tali communionis usu extebat prohibito, ut extat nunc: tum etiam, quia ceremonia illa quæ antiquius servatur, ut communicaturi acceptam Eucharistiam e manibus Sacerdotis ipsi sibi ori applicarent, non erat proprie Eucharistie administratio, sed applicatio potius ad os ipsius communicaturi: sicut quando communicaens lingua vel digito applicat sumptum sacramentum gutturi, ut illud commodè deglutiatur: ministrare enim proprie est ipsum sacramentum tribuere, ac donare, quod solùm exercet Sacerdos, tribuendo Eucharistiam communicaturo, ut ipse sibi ad proprium os illam applicaret. Ad exemplum vero Reginæ Scotiæ, respondeo cum illa dispeusatum fuisse a Pio V. ut Caussinus libro citato afferit.

DISPUTATIO XI.

De Sacrificio Missæ.

Ad questionem 83. D. Toome.

Sicut in veteri testamento Agnus Paschalis non solum habuit rationem sacramenti, sed etiam sacrificii; ita & in nova lege Eucharistia utramque sortitur rationem, cum non solum instituta sit in salutem animarum nostrarum, ut cetera sacramenta, sed etiam in peculiarem cultum Dei, quomodo habet rationem sacrificii, quo supremum ipius dominum, & potestatem quam habet in vitam & in mortem omnium protestamur. De Eucharistia in ratione sacramenti considerata, hue usque disputavimus; nunc superest nobis agendum de Missæ sacrificio, circa quod variae & celebtes occurunt difficultates & controversiaz, breviter hic discutendæ. Plura vero quæ de sacrificio in communi, variisque ejus speciebus, aliqui Theologi hic fuscè expendunt, prætermittimus, quia de his sufficenter egimus in Tractatu de quatuor Virtutibus Cardinalibus disp. 3. art. 3. explicando actus externos religionis, inter quos sacrificium præcipuum locum obtinet.

ARTICULUS PRIMUS.

An Missa, seu celebratio Eucharistie, sit vere ac proprio sacrificium?

Nomine Missæ, actio illa sacra intelligitur, quæ in Ecclesia Catholica conficitur Eucharistia, multis precedentibus & subsequentibus precibus, & ceremoniali, quam actionem Græci Liturgiam vocant. Difficultas vero & controversia est inter Authores, an vox illa Missa Hebraica sit, vel Latina? Hebraicam esse docet Concilium Senonense in decretis fidei cap. 11. tenentque plures Scriptores, cum Cardinali Baronto tomo 1. anno Christi 34. num. 59. ubi haec scribit: *Neque tamen pretermittendum, quod cum multa sint hujus sacrificii nomina, illud est antiquissimum, & apud Latinos usitatum, atque frequentius Missa, quod quidem (sicut & Christiana fides profiteatur) ex Hebraica vel Chaldaica nomenclatura accepit esse videtur. Quod enim in nostra Vulgata legitur Deuteronom. 16. spontanea oblatio Hebraicæ & Chaldaicæ dicitur Missab quæ offerabant Domino in gratarum actionem de fructibus terra, quæ & vescebantur in templo, cum recordatione præteritæ servitutis, & ab eadem liberationis. Que quidem omnia, cum opismè convenienter predicta a Christo instituto sacrificio; eo posuimus Majores nostri usu sunt nomine, quæcumq; alterius sacrificii.*

Alii vero censem, vocem illam, nullo modo Hebraicam esse, aut ab Hebraica derivatam, alioquin eam omnes Christianæ nationes, sicut alias hujusmodi retinuerint, que sunt Amen, Alleluja, Sabaoth, &c. Nam & Græci his omnibus utuntur, voce autem Missa non item, sed pro Missa, Liturgiam dicunt. Imò Syri & Maronitæ, qui Chaldaicâ lingua Missam celebrant, vocem Missa non habent, & ex SS. Partibus Origenes, Justinus, Epiphanius & Hieronymus, Hebraicas lingue petiti, hac voce numquam usi sunt. Hanc ergo vocem volunt esse Latinam, à verbo missio deductam, & nonnulli cum Hugone à S. Victore lib. 2. de sacramentis p. 8. cap. ultimo existimant celebrationem Eucharistie Missam dici, ex eo quod in illa oblatio & preces ad Deum mittantur: sive illorum verborum que in fine Missæ dicuntur, *Ite Missa est*, sensum esse, abiit licet, quis oblatio & hostia salutaris jam transmissa est cum precibus ad Deum pro vobis. Ita D. Gregorius lib. 4. Dialog. cap. 5. ubi haec scribit: *Dicitur Missa quasi transmissio, eo quod populus fidelis per ministerium Sacerdotis qui fungitur vice mediatoris inter Deum & homines, preces & supplicationes & vota transmittat Altissimo. Ipsum vero sacrificium, id est hostia, Missa vocatur, quasi transmissa: primum nobis à Patre, ut esset nobiscum per incarnationem; postea Patri à nobis, ut intercedat pro nobis ad ipsum per passionem; ut & in sacramento primum nobis à Patre per sanctificationem, postea Patri à nobis per oblationem. Similia docet sanctus Thomas hic articulo 4. ad 9. his verbis: Proprius hoc etiam Missa nominatur, quia per Angelum Sacerdos preces ad Deum mittit, sicut populus per Sacerdotem. Vel quia Christus est hostia nobis missa à Deo, unde & in fine Missæ Diaconus in festiis diebus populum licentiat dicens, *Ite Missa est*, scilicet hostia ad Deum per Angelum, ut scilicet sit Deo accepta. Non pauci vero cum Alcuino lib. de officiis Ecclesiasticis, cap. de celebratione Missæ, Missam dici volant à missione seu dimissione populi, ut idem sit Missa, quod missio: sicut idem sunt collecta & collectio, sive illorum verborum, *Ite Missa est*, sensum esse, jam dimissio est congregatio, abiit omnibus licet, quia jam dimisi estis.*

Quidquid sit de hujus nominis etymologia, & significatione, certum est illud esse antiquissimum, ut ostendit Baronius ubi supra num. 60. dicens: (Èa vox sua videtur suo ipsius exordio Romana Ecclesia, & nam Pius Papa, proximus Apostolotum temporibus,

bus, scribens ad Joustum Episcopum Viennensem, id est sacrificium Missam vocans, sic dicit, ut habetur tomus 1. Bibliotheca veterum Patrum: *Soror nostra Euprepia, sicut bene recordaris, titulum domus sue pauperibus assignavit; ubi tunc cum pauperibus nostris commorantes, Missas agimus.* Item Cornelius Papa Epist. ad Lupercinum Viennensem Episcopum, his utitur verbis: *Publicè, neque cryptis notioribus, Missas agere Christiæ annis licet.* Eodem usi sunt nomine ceteri Romani Pontifices quos longum esset sigillatum recensere. In Concilio Romano, sub Sylvestro in fine: *In Concilio Carthaginensi 1. can. 3. in Concilio Agathensi c. 47. & aliis, Patres qui interfuerunt, eodem quoque Missæ pronominis, ipsum Inuentum sacrificium nominarunt, sicut & Ambrosius ad Marciam Epistolam 3. 3. Augustinus serm. 25 1. de temp. Victor Uticensis l. 2. de persecutione wandalorum, ac denique ceteri, & post ipsos Recentiores omnes.* Hec ibi Baronius.

4. Declarata igitur hujus nominis etymologiam & antiquitatem, celebris est Catholicorum cum hereticis concertatio, an actio illa sacra quæ in Ecclesia Catholica conficitur Eucharistia, & quæ Missa appellari solet, sit verè & propriè sacrificium? Hoc enim negant hujus temporis heretici, cum Lutherò & Calvinò dicentes in nova lege solùm debere dñi sacrificium spirituale & improptium, quia *Veri adoratores in spiritu adorabunt Patrem*, ut dicitur Joan. 4. & Christum Dominum dedisse quidem nobis mensam in qua epulemur, sed non altare super quod victimas offeramus; nec Sacerdotes confessisse qui immolent, sed Ministros qui sacram epulum distribuant; ideoque ipsi suos Parochos Ministros vocant, non Sacerdotes. Itaque in celebratione Eucharistie non agnoscunt nisi quoddam improptium sacrificium, id est sacrificium laudis, aut nudam quandam memoriam crucis, non verò proprium sacrificium quod propitiatorium sit; quia (iniquiunt) sacrificium crucis, cum fuerit infiniti valoris, de se sufficiens, fuit ad placandum Deum, eique pro omnibus peccatis satisfaciendum. Catholici è contrâ censem Missam, sive celebrationem Eucharistie, esse verè & propriè sacrificium, & Christum in ea ut victimam Patri per manus Sacerdotum immolati & offerri, & simul in escam, & cibum spiritualem animæ, fidibus distribui, & locum in quo celebratur, non solùm mensæ, sed etiam altaris rationem habere, juxta illud Apostoli ad Hebreos 13. *Habemus altare, de quo edere non habent potestatem qui tabernaculo deserviunt.*

§. II.

Hereticorum error refellitur, & veritas Catholica defenditur & stabilitur.

Dico igitur, Missa, sive celebratio Eucharistie, est verè & propriè sacrificium.

5. Probatur primò: Lex gratiae, seu Ecclesia Christi, habet verum & sibi proprium sacrificium: Sed verum & proprium legi gratiae sacrificium, nullum aliud esse potest, præter Missam: Ergo Missa est verè & propriè sacrificium. Minor est certa, sacrificium enim crucis non est proprium legi Christianæ, sed commune omnibus legibus, tanquam finis earum. Item licet fuerit sensibile, est tamen modò intensibile, quia, solà fide apprehenditur, cum tamen de ratione sacrificij veri sit quodd sit signum sensibile. Major verò, quam negant heretici, probatur primò ex Scriptura: nam apertissime Malachiz 1. præannuntiat futurum sacrificium in lege Evangelica, cum dicitur: *Ab ortu Solis usque ad occasum, magnum est nomen meum in Gentibus, & in omni loco sacrificatur & offeratur, tamen pro tempore futuro loquitur, hic enim est frequens mos Prophetarum, ut propter certitudinem prædictionis, futura quasi presentia vel præterita nuntient, juxta illud Psal. 21. Diviserunt obi vestimenta mea, id est dividunt.*

Nomine autem sacrificii, non possunt intelligi sacrificia Judæorum, quia illa non fuerunt in Gentibus, nec in omni loco ab ortu Solis usque ad occasum, sed solitu in Judæa. Nec etiam intelligi possunt sacrificia Gentilium fidelium (aliqui enim Gentilium tunc haberunt veram fidem Del.) ut interpretatur Arias Montanus super caput 1. Malachiz. Tum quia Gentiles isti fideles qui tunc erant, paucissimi inveniebantur: Propheta autem loquitur de sacrificio futuro in Gentibus, & omni loco, ab ortu solis usque ad occasum. Tum etiam, quia non erat tunc in Gentibus aliqua oblatio ita munda, quod superaret in puritate & sanctitate sacrificia Judaica, cum apud Judæos esset tunc expressio Dei fides, notitia, & cultus, quam apud alias Gentes. Addo quod ibi significatur futuram unam oblationem tantum, cum tamen apud Gentiles varijs modis sacrificia ista essent diversa.

Nec demum valet responsio Calvinii dicentis, Propheta loqui de sacrificio invisibili & spirituali, quod consistit in fide crucis Christi, oratione, gratiarum actione, & aliis bonis operibus. Nam contra est primò, quod sacrificium spirituale & improprietatum, non solet appellari sacrificium absolute, sed cum addito, nempe sacrificium laudis, sacrificium justitiae, vociferationis, labiorum, &c. Secundò, Propheta ibi loquitur de oblatione munda: omnia autem nostra bona opera, sunt in doctrina Sectariorum immunda. Tertiò, Propheta loquitur de oblatione nova, & succedente sacrificiis legis Mosaicis: Sed bona opera, & fides Christi, non succedunt sacrificiis Judaicis, sed omnibus iustis communia sunt, tam Judæis quam Gentilibus; & in quocumque loco sunt fides veri Dei, fuit etiam hoc genus sacrificiorum, id est opera bona, & fides passionis Christi: Ergo, &c. Dernum SS. Patres Irenæus lib. 4. c. 32. Chylostomus in Psalm. 95. Augustinus contra Adversarium legis & Prophetarum cap. 20. Damascenus lib. 4. cap. 14. & Justinus Martyr in Dialogo cum Triphono, locum illum Malachiz exponunt de sacrificio Missæ.

Nec obstat quod Augustinus libro 2. contra littéras Petilianis cap. 86. & Hieronymus super caput 1. Malachiz, verba illa de sacrificio laudis interpretantur, ut opponit Calvinus: nam ita hunc locum de sacrificio laudis interpretantur, ut non excludant proprium sacrificium: revera eam sacrificium Missæ cum laude offeratur, & vocari potest sacrificium laudis, dummodò non excludatur proprium sacrificium. Augustinum verò illud non exclusisse, constat manifestè ex lib. 18. de civitate cap. 35. ubi post verba Malachiz relata inquit: *Hoc sacrificium per sacerdotium Christi secundum ordinem Melchisedech, cum omni loco, à Solis ortu, usque ad occasum jam videamus offerri, &c.* Similiter licet Hieronymus ex ipso loco Malachiz, dicat spirituales victimas & tympanata orationum succellula victimæ carnalibus, addit tamen, *offerri in omni loco oblationem mundam, ut in ceremoniis Christianorum*, quod utique est sacrificium proprium.

Probatur secundò Major principalis alio Scripturæ testimonio: Danielis enim 11. quidam Rex dicitur ablaturus juge sacrificium: Rex autem ille secundum litteram est Antiochus, & per allegoriam Anti-Christi, ut patentur Sectarii: quare sensus doctrinæ illius loci est quod sicut Antiochus abstulit juge sacrificium Judæorum; ita Anti-Christus in fine mundi auferet juge sacrificium Christianorum. Porro juge sacrificium Christianorum auferendum in fine mundi, esse verum & proprium sacrificium, non verò, ut respondent Adversarii, improptium & spirituale, consistens præcisè in prædicatione, & sacramentorum administratione, ex quo convincitur, quod sicut Antiochus fuit figura Anti-Christi, ita juge sacrificium Judentium,

⁸ deorum, de quo secundum litteram loquitur Daniel, fuit figura nostri: Ergo est sacrificium propriè dictum, alias typus nostri sacrificii fuisse perfectior in ratione sacrificii, nostro sacrificio, quod est absurdum.

⁹ Si dicas, ex allegoris Scripturæ non desumi solidum argumentum. Respondeo quasdam allegorias explicari ab ipsam Scriptura, alias non explicari: ex his autem quas Scriptura explicat, non minus solidum argumentum deduci, quam ex sensu literali: nostram verò allegoriam explicari ab ipsa Scriptura patet, quia quæ Daniel scribit de Antiocho, explicitur 2. ad Theff. 2. de Anti-Christo. Adde quod ipse Daniel c. 11. dicit Regem qui auferet juge sacrificium, contra omnes Deos pugnaturum, neque Deum patrum suorum reputaturum; que tamen non possunt intelligi de Antiocho, ut potè quem constat palam coluisse Deos patrum suorum, ut D. Hieronymus in commentariis ostendit: benè tamen de Anti-Christo, qui extolleat se super omne quod dicitur Deus, ut ait Apostolus loco citato.

¹⁰ His locis addo alterum ex Psal. 71. v. 16. desumptum, ubi vulgata nostra lectio sic habet: *Erit firmamentum in terra, in summis motuum: quæ verba alii ex Hebraico fonte sic reddunt: Erit particula frumenti in terra, in capite montium.* Sed Rabbi Jonathas, qui ante Christum natum scribebat, paulò aliter explicat: *Placenta (inquit) panis fit sacrificium in capitibus Sacerdotum qui sunt in Ecclesia.* Quidam verbis nihil pertinet dici clarius ad sacrificium Missæ incruentum significandum: quomodo enim placenta panis fit sacrificium in capitibus Sacerdotum, nisi cum hostia ex triticeo pane confecta, consecratur à Sacerdotibus in Ecclesia, & post consecrationem super capita Sacerdotum attollitur, & adoranda populo proponitur?

¹¹ Tertiò Major principalis probatur: In Ecclesia Christi datur altare. Ergo & verum & proprium sacrificium. Consequentia patet, quia sacrificia spiritualia, & bona opera, non indigent altari ut fiant, sed solum sacrificium propriè dictum. Antecedens verò negatur à Calvinō, sed docetur ab Apostolo ad Hebr. 13. ubi ait: *Habemus altare, Graeci bous & ipsorum, id est sacrificatorium, de quo edere non habent potestatem qui tabernaculo deserunt: Ergo verum & proprium sacrificium in lege nova reperitur. Unde Actuum 13. de Apostolis dicitur Autopryoratus autem in regia, id est, ut Erasmus ipse interpretatur, sacrificantibus ipsis Domino.*

¹² His Scripturæ & Patrum testimoniis succedit ratio, quæ eadem Major suadet: Nam Christus Ecclesiam suam instituens, & novam legem condens, non debuit eam desituere eo genere cultūs, quo maximè Deus colitur, & quod omni hominum generi & natiōni notissimum fuit: Sed modus colendi Deum per sacrificium est hujusmodi; cùm per illud supremam Dei excellentiam & potestatem, sumnumque quod habet in vitam & in mortem dominum protestemur. Nulla etiam fuit lex seu religio vera vel falsa, sine sacrificio, ut ex historiæ sacræ ac prophætæ Authoribus liquet, præstum ex Plutarcho contra Colotonem, dicente tuisse quidem urbes aliquas nullis mœniis occulatas, nullis litteris vel scientiis aut artibus expolitas, à nullis ducibus aut principibus gubernatas; sed nullam haec tenus fuisse sine aliquo cultu externo & sacrificio, quo veram aut falsam divinitatem coleret: additique urbes sine fundo potius aut terra reperi possit, quam sine aliquo visibili cultu & sacrificio, quo cultum seu venerationem divinitatis sive veræ sive falsæ protestetur. Unde Augustinus 19. contra Faustum ait: *In nullū nomen religionis, sive verum sive falsum coadunari homines posse, nisi aliquo sacrificiorum & sacramentorum visibilium consensu colligentur: ergo in nova lege & in Ecclesia repentur aliquodd verum & proprium sacrificium.*

¹³ Confirmatur: Sacrificium est de jure naturæ, ut docet S. Thomas 2. 2. qu. 85. art. 1. Sed quod est de Genet. Theol. Tom. V. I.

lege naturæ, non tollitur, sed confirmatur per iegem gratiae: ergo in lege gratiae datur aliquod verum & proprium sacrificium.

Confirmatur amplius: Nulla est ratio ob quam Chri-¹³ stiana Respublica caret potius sacrificio vero & sibi proprio, quo publicè Deum colat, quam Synagoga, vel Ecclesia quæ fuit tempore legis naturæ: Ergo non debet illi denegari. Consequentia patet, Antecedens probatur. Si quæ afferri posset ratio, illa esset quam assignant Sectarū, nimis, quia Christus per sacrificium Crucis plenè satifecit pro peccatis omnium hominum: Sed haec ratio non valet: Ergo, &c. Minor probatur: Tum quia Christus in Cruce satifecit pro peccatis hominum, non solum in nova lege existentium, sed etiam pro peccatis eorum qui fuerunt in lege naturæ, & in lege scripta; & tamen in utraque illa lege, vera fuerunt sacrificia. Tum etiam, quia licet Christus in Cruce perfectè quoad sufficientiam pro nobis satisficerit, tamen quoad efficaciam requiritur amplius quod satisfactio illa nobis applicetur per instrumenta & media quibus in nos passio Christi sua merita influat, quæ media sunt sacramenta & Missæ sacrificium. Unde egregiè Cæsarius Arelatensis homilia 7. de Paschate: *Quia corpus assumptum ablaturus erat ex oculis nostris, & syderibus illaturus, necessarium erat ut nobis in hoc die Sacramentum Corporis & Sanguinis consecraret, ut coleretur jugiter per mysteriū quod semel offerebatur in pretiis: ut quia quotidiana, & indefessa currebat pro hominum salute redemptio perpetua etiam esset redemptionis oblatio, & perennus victimæ vivere in memoria, & semper praesens esset in gratia veræ unica perfecta hostia, fide estimanda, non specie; non exteriori cœfenda visu, sed interiore aspectu.*

Probatur secundò conclusio: Christus instituendo¹⁴ eucharistiam, verum Deo obtulit sacrificium: Ergo cùm in Missa illud idem fiat quod ipse fecit, iuxta illud: *Hoc facite in meam commemorationem, Missa est verū in nova lege sacrificium.* Consequentia patet, Antecedens verò probatur primò ex SS. Patribus afferentibus Christum in coena ultima hoc sacramentum instituentem, verò sacrificasse; & sicut Agnus paschalis prius sacrificabatur, posteaque in cibum dicitur: ita Christum prius seipsum sacrificasse, & postea se in cibum dedit. Ita docent Gregorius Nyssenus hom. 1. de Resurrect. Hesychius l. 2. in Levit. Cyprianus serm. de cana, & Epist. 63. Leo Papa serm. 7. de passione, & Rupertus l. 2. in Exodus ca. 6. & alii. Verba Nysseni haec sunt: *Qui omnia pro Dominica potestate & autoritate administrat, non expellat Pilati judicium; sed per ineffabile & arcarum sacrificii modum suā dispositione & administratione præoccupat impetu violentū, ac si se in oblationē, & victimam offert pro nobis, Sacerdos simul & agnus Dei. Quando hoc accidit? Cūm suum corpus ad edendū, & sanguinem suum ad bibendum familiis tribus præbuit. Cuilibet perspicuum est, quod ove vesti homo non possit, nisi confectionem mortalia præcesserit. Cūm igitur dederit Discipulis suis corpus ad comedendū, aperte demonstravit, jam suisse perfectam & absolutam immolationem.* Cyprianus verò Epist. citatā haec scribit: *Quis magis Sacerdos Dei summi, quam Dominus noster & Jesus Christus, qui sacrificium Deo Patri obulit; obulit hoc ipsum quod Melchisedech obulerat, id est panem & vinum, hoc est, corpus & sanguinem suum?*

Probatur secundò Antecedens: Christus est Sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech, ut ex Psalmo 109. confirmat Apostolus ad Hebreos 7. & 8. Sed nisi instituendo Eucharistiam obtulerit Deo Patri verum sacrificium, non potest verè talis appellari: Ergo instituendo Eucharistiam verum obtulit Deo sacrificium. Minor probatur: Ut Christus dicatur Sacerdos secundum ordinem sive secundum ritum Melchisedech, oportet quod conveniat cum Melchisedech in ritu offerendi verum Sacrificium: Sed non conve-

nit cum eo in tali ritu, nisi instituendo Eucharistiam, obtulerit Deo Patri verum sacrificium; ut enim salveretur haec convenientia, necesse est quod sicut Melchisedech verè in pane & vino sacrificavit; ita Christus in pane & vino, sive sub speciebus panis & vini, Deo obtulerit verum sacrificium: Ergo, &c.

16. Hæretici ut vim hujus probationis declinent, dicunt Melchisedech, non in sacrificium, sed ad reficiendos milites Abrahæ, qui fatigati ex prælio redibant, panem & vinum obtulisse.

Sed hæc responsio est contra doctrinam Patrum, Clementis Alexandrini lib. 4. Stromatum circa finem, Cypriani, libro 2. Epistolæ 3. Eusebii Cæsariensis libro 5. demonstrationum Evangelicarum, Augustini Epistolæ 95. ad Innocentium Papam, Hieronymi Epistola ad Marcellam, Ambrosii libro 5. de sacramentis cap. 1. & aliorum explicantium locum Genesis 14. de oblatione panis & vini in sacrificium. Eodem modo illum explicant & intelligunt plures veteres ac celebres Rabini, quos refert Genebrardus, Judaicarum rerum peritissimus, in Chronologia, in exordio tertiae ætatis. Verba ejus hæc sunt: *Rabbi Moses Haddasim ad Berisith Rabba, concludit Melchisedech tunc Messia ritum incruente sacrificeationis aliquando introducatur speciem, & personam sustinuisse. Rabbi Moses & Salomon, ordinarius Hebraeorum Interpres, exponens caput 16. Genesis, & historiam Melchisedech, è veterum Rabbinorum scriptis docet protulisse Melchisedech panem & vinum, ut Moysica legis sacrificia farinacea, & libamina repræsentaret. Vult igitur iste Rabbinus, sive Melchisedech sacrificasse. Ceteras quoque res Melchisedechi, plena fuisse perfectionis & mysterii, Rabbi Levi à Talmudicis afferatas, quod B. Paulus prosequitur in Epistola ad Hebreos.*

Præterea, tres loco citato Genesis narrantur actiones Melchisedech, quorum duæ posteriores, sunt plane Sacerdotales, benedicere Abrahæ, & decimas ab eo accipere: Ergo prima ejus actio, quæ ibidem narratur, proferendi panem & vinum, etiam fuit Sacerdotalis, & ad Sacrificium pertinens.

Hoc ipsum evidenter patet ex verbis illis proximè adjunctis, *Erat enim Sacerdos Altissimi: nam illa particula enim, cùm sit causalis, denotat, cur Melchisedech protulerit panem & vinum, hanc fuisse causam; quod cùm ille esset Sacerdos Dei, & res illas soleret Deo sacrificare; voluit ex eisdem rebus sacrificium Eucharisticum pro victoria Abrahæ offerre Deo.*

Nec obsit quod pro illa particula *enim*, quæ est causalis, aliæ translationes habent particulam *Et*, vel *autem*, hoc modo, *Et ipse erat Sacerdos*, vel *Erat autem Sacerdos*. Nam ut rectè observavit Peterius in Genesis, verba illa exponens: particula copulativa (*vau*) Latinè (*Et*) sepè in Hebraica lingua usurpatum pro particula *enim*, vel *quia*, quod variis exemplis illustrat & confirmat. Nam Genef. 20. ubi vulgata habet. *En morieris proprie mulierem quam tulisti, habet enim virum*, Hebraicè est; *Et ipsa habet virum*. Item Genef. 30. ubi sic legitur: *Experimento dидici, quia benedixerit mibi Deus proper te*, Hebraicum habet: *Expertus sum, & benedixit mibi Dominus*. Item Janfenius exponens verba illa Lucæ 2. *Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui*, observat positum esse *Et*, pro *quia*, idemque multò ante annotaverat Theophilactus. Cum ergo Latinus Interpres, hujus consuetudinis lingue Hebraicæ peritus, animadverteret illud *Et* Hebraicum, loco citato Genesis, idem significare ac *enim*, vel *quia*, & hujusmodi particulis causalibus equipollere, sic vertit: *At vero Melchisedech Rex Salem proferens panem & vinum, erat enim Sacerdos Dei altissimi*, &c.

Denum suaderi potest conclusio: Omnes ad sacrificium propriè sumptum necessariae conditions exactè concurrunt in Missa: ibi enim reperitur oblatio rei sensibilis, scilicet corporis & sanguinis Christi, sub accidentibus panis & vini Deo facta: nam ut ait Augustinus libro 4. de Trinit. cap. 14. *Quid tam grata offerri & suscipi posset, quam caro sacrificii nostri, corpus effelta Sacerdotis nostris!* Non deest etiam Minister legitimus, scilicet Christus & Sacerdotes, quibus dicendo, *Hoc facite in meam commemorationem* potestatem ad hoc dedit; est enim usitatum in Scriptura, ut verbum facere pro sacrificare usurpetur, Lucæ 2. *Ut facerent secundum consuetudinem legis*, hoc est ut sacrificarent. Reperitur quoque in Missa sufficiens hostiæ immutatio, non quidem per mortem veram & realem Christi, sed vel per consumptionem specierum, quæ fit à Sacerdote celebrante, ad quam corpus & sanguis Christi amittunt esse sacramentale; vel per hoc quod ex vi verborum consecrationis, sanguis ponatur seorsim à corpore, licet per concimentum simul cum eo existat. Tandem in ea est recognitio supremi Dei dominii, cùm ad hoc fiat illa oblatio & immutatio hostiæ: Ergo Missa est verè & propriè sacrificium.

§. III.

Hæreticorum objectiones solvuntur.

O Bjiciunt primò hæretici: Quod est sacramentum & testamentum, non est sacrificium propriè sumptum: Sed Eucharistia est sacramentum & testamentum: Ergo non est sacrificium propriè sumptum. Minor est certa, Major verò probatur. Rationes sacramenti & testamenti pugnant cum ratione sacrificii, quandoquidem sacrificium offertur Deo, Sacramentum autem nobis datur à Deo, & testamentum est promissio hæreditatis à Deo habendæ: ridiculum autem est dicere quod hæres det aliquid testatori per testamentum ipsum: Ergo &c.

Respondeo distinguendo Majorem: Quod est sacramentum & testamentum, non est sacrificium, secundum eandem rationem, concedo Majorem: secundum diversam, nego Majorem. Similiter concessa Minor, distinguo Consequens: Ergo Eucharistia non est sacrificium, secundum eandem rationem quæ est sacramentum, vel testamentum, concedo: secundum diversam, nego. Quemadmodum enim Agnus Paschalis in lege veteri sacramentum erat & sacrificium: sacramentum, quatenus erat signum visibile invisibilis gratiæ; sacrificium, in quantum Deo offerebatur. Ita Eucharistia, quatenus nobis relata, ut sit signum nostræ sanctificationis, habet rationem sacramenti; quatenus autem Deo offertur in recognitionem supremi dominii quod habet, in vitam & in mortem, habet rationem sacrificii; in quantum verò est portio legati nobis testamento relieti; & pignus accipiendi residuum, nempè gloriæ celestis hæreditatem; sive quatenus est instrumentum publicum divinæ voluntatis & promissionis, habet rationem testamenti, seu signaculi voluntatis Christi testatoris: sicut Exodi 24. sanguis victimarum, effusus super populum, fuit simul sacrificium & testamentum.

Neque est repugnantia, illud idem quod à Deo accepimus, ipsi offerri à nobis. Tum quia nihil possumus Deo dare vel offerre, quod ab ipso priùs non acceperimus, juxta illud 1. Paralip. 29. *Tua sunt omnia, & quæ de manu tua accepimus, reddimus tibi*. Tum etiam, quia nō repugnat aliquid Deo dari, id est offerri ab hominibus, quatenus ad ipsius majestatem protestandam immutatur, & idē dari hominibus à Deo, quatenus Deus illud ipsum referat

refert ad hominum utilitatem. Sic Christi opera meritoria, Deo donabantur, seu offerebantur à Christo, & tamen ipsi ad gloriam corporis, & nominis sui exaltationem, nobisque ad salutem profuerunt, & eatenus nobis donata sunt. Sic etiam in lege veteri sacrificia multa cedebant in usum Sacerdotum, & aliorum.

20. Objiciunt secundò : Quod Christus fecit institutione sacramenti Eucharistiae, & ejus celebratione, non fuit verè sacrificium : Ergo neque quod fit modò in Missa. Consequens patet. Antecedens verò probatur, quia alias sacrificium illud quod Christus obtulisset, cum fuisse valoris infiniti, consumasset nostram redemptions, atque ita non fuisse opus cruento sacrificio Crucis, ut illam consummaret.

21. Respondeo negando Antecedens : nam ut suprà arguebamus, Christus Dominus habet Sacerdotium rigorosè & propriè dictum, secundum ordinem Melchisedech : Ergo id quod obtulit secundum ordinem & ritum talis Sacerdotii, est sacrificium propriè dictum ; Sacerdotium enim relativè se habet ad sacrificium propriè dictum, juxta illud Apostoli ad Hebreos 5. *Omnis Pontifex constituitur ut offerat dona & sacrificia pro peccatis.* Ad probationem in contrarium dico, quod sicut alia Christi opera quamvis infinitè meritoria & satisfactoria, subordinata erant passioni, per quam erant consummata quoad redemptions, sic & sacrificium incruentum, ab ipso ante passionem celebratum, fuit juxta Dei pactum & beneplacitum, subordinatum passioni, quā redemptio nostra consummaretur, juxta illud quod canit Ecclesia : *Quā salutem humani generis in ligno Crucis constituiti*; ideoque suum passioni, & cruento sacrificio Crucis, locum non defuisse.

22. Objiciunt tertijò : In nova lege nullum est sacrificium propriè dictum, saltem ipsi propriū : Ergo Missa non est verè sacrificium. Consequens patet. Antecedens probatur primò. Christus Dominus Samaritanae interroganti, an deberet Deus coli & adorari in Templo, vel in monte Garizim ? Respondet Joan. 4. *Mulier, crede mihi, quia venies hora quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis, adorabis Patrem.* Et subdit rationem, quia veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate. *Spiritus est Deus, eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare.* Ubi adorare idem est ac sacrificare, quaestio enim erat inter Iudeos & Samaritanos, quo in loco deberet offerri sacrificium; & ita sumitur adorare Genes. 22. *Postquam adoraverimus, revertemur ad vos, & Actorum 8. Venerat adorare in Jerusalem :* Ergo Christus pro lege nova solùm constituit sacrificia spiritualia & invisibilia, non externa & visibilia.

Secundò, Cùm Christus sit Sacerdos in aeternum, ut ait Paulus ad Hebreos 7. & in veteri lege ideo solùm multiplicarentur Sacerdotes, quia morte prohibebant permanere; in lege gratie nulli debent esse Sacerdotes Christo succedentes : Ergo nec sacrificia, Sacerdotium enim & sacrificium sibi mutuò correspondent, ut suprà ex eodem Apostolo ostensum est.

Tertiò, Sacrificium Crucis habet vim infinitam & semper manentem, unde Apostolus ad Hebreos 10. *Unâ oblatione (Christus) consummavit in sempiternum sanctificator.* Et Christus Joan. 19. per illam vocem, *Consummatum est*, satis expressit, uno sacrificio Crucis se complexisse omnia quae ad nostram salutem necessaria erant : Ergo superfluum est omne aliud sacrificium : imò aliud constituere, videatur esse negare virtutem & sufficientiam sacrificii Crucis.

Geset. Theol. Tom. V.

Respondeo negando Antecedens. Ad cuius pri-²³ mam probationem dico, Christum in colloquio illo quod cum Samaritana habuit, solùm declarare voluisse, quod neque in monte illo, neque in Hierusalem, impostorum adoraretur aut coleretur Deus sacrificiis carnalibus Judæorum, non tamen negasse futuram alias adorationem & sacrificium, quod omnino spirituale esset, quoad suam virtutem & modum existendi rei oblatae, nempè sacrificium Eucharistiae, in quo Christus invisibili & factentali modo continetur, licet sit visibile ex parte specierum quibus continetur, & ceremoniarum quibus celebratur. Unde qui hoc sacrificio Deum colit, in spiritu & veritate adorat.

Ad secundam dicendum quod licet ex eo quod Christus sit Sacerdos in aeternum, non habeat successores in Sacerdotio, & consequenter non sine modò Sacerdotes parisi cum eo potestatis, non tamen inde fit quod nullos habeat Sacerdotes vicarios, ministros, & dispensatores; quin potius cùm jam non fungatur suo Sacerdotio, per se & immediatè offerendo sacrificia, necesse est quod habeat plures vicarios, per quos hoc faciat, & Sacerdotio fungatur, juxta illud 2. ad Corinth. 5. *Pro Christo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos.* Neque repugnat unitati Sacerdotii Christi, plures habere in terris ministros, qui vice ipsius visibile offerant sacrificium: sicut licet Christus unus sit Doctor & Magister noster, ut dicitur Matth. 23. hoc tamen non impedit, quin plures habeat in terris ministros, qui vice ipsius doceant, & gregeum pascant verbo & doctrinā.

Ad tertiam probationem dico quod licet sacrificium Crucis habeat vim infinitam & semper manentem ad sanctificandum, ut tamen ejus effectus nobis efficaciter applicetur, egemus alio sacrificio quod ab eo dependeat, vimque suam ex ipso habeat, quale est sacrificium Missæ. Verba autem illa, *Consummatum est*, quae Christus antequam spiritum emitteret, protulit, ab illo dicta sunt, tum ob consummationem Scripturarum, quae omnes in Christi morte fuerunt verificatae: tum propter singularem paterno precepto de morte subeunda obedientiam.

Instant Sectarii, & dicunt, effectum sacrificii Crucis nobis sufficienter applicari, per prædicationem verbi, administrationem Cœnæ Domini, & Baptismum.

Sed haec instantia, si quid valeret, concluderet etiam supervacaneam esse Cœnam Domini, quia fructus Crucis satis applicatur per Baptismum: imò Baptismum inutilem esse, cùm sola prædicatione verbi divini excitari possit fides per quam applicetur fructus Crucis. Licet ergo, si Deus voluisse potuisse effectus sacrificii Crucis, nobis sufficienter applicare per unicum medium, placuit tamen ipsi varia media int̄ervenire, quibus pleniū, facilis, & suavius, effectus ille nobis applicaretur: unum autem ex illis mediis dicimus esse sacrificium Missæ.

Objiciunt quartò : Hostia quae in sacrificio offertur, debet occidi: Sed Christus qui in Missa offertur, non occidit: Ergo Missa non est verum & proprium sacrificium.

Respondeo Majorem esse veram duntaxat in sacrificio cruento, qualia erant sacrificia legis antiquæ, in quibus animalia immolabantur; & quale fuit sacrificium Crucis: sacrificium autem Missæ, non est sacrificium cruentum, sed incruentum, quale fuit sacrificium Melchisedech; quamvis sit etiam repræsentativum sacrificii cruenti, in ara Crucis semel à Christo oblati; quatenus in sacrificio Missæ, sanguis Christi ex vi verborum ponitur separatim à corpore, sicutque in eo mystica effusio sanguinis, per gladium in verborum, ut Cyrillus loquitur:

tur. De quo fusis articulo sequenti.

§. IV.

Corollarium praecedentis doctrinae.

XE X dictis inferes, unicum esse in Ecclesia Eucharistiae sacrificium, nec posse aliud dari: Sacrificium enim Eucharistiae, ex parte hostiae & principalis offerentis, licet non ex parte rei oblatæ, est infiniti valoris, & repræsentat sacrificium Crucis, imò est idem cum illo ex parte modi & rationis offerendi: Sed Crucis sacrificium ratione infiniti valoris fuit unicum, *unum enim oblatione consummavit in eternum sanctificatos*, ut inquit Apostolus: Ergo pariter sacrificium Missæ unicum esse debet. Unde Tridentinum sess. 22. in principio, illud *singulare sacrificium* appellat, & Ecclesia oratione secretæ post septimam Dominicam Pentecostes, sic ait: *Deus qui legum differentiam victimarum, unius sacrificii perfectione sanxit.* Item Léo Papa ferm. de passione sic habet: *Ut uno expletetur sacrificio variarum differentia victimarum.*

XIDices, Sacraenta multiplicantur in Ecclesia, non obstante quod per illa nobis communicetur efficacia sanguinis & passionis: Ergo etiam potest in ea dari multiplex Eucharistiae sacrificium, quamvis illud Christi passionem repræsentet. Unde Ecclesia in benedictione Cerei Paschalis, oblationem incensi sacrificium appellat, dicens: *Suscipe Sancte Pater incensi bujus sacrificium vespertinum.*

XIIRespondeo, concesso Antecedente, negando consequentiam & paritatem, diversa enim est ratio de sacramentis & de sacrificio: sacramenta enim primò & per se ordinantur ad sanctificandum nos, & ad danduin nobis effectus gratiæ per redēptionem & sanguinem Christi; unde cùm non repugnet effectus gratiæ & redēptionis multiplicari, etiam si ipsa passio & redēptionis non multiplicentur; non repugnat, imò potius convenit, sacramenta in lege nova multiplicari; præterea quia diverse dispositiones exiguntur ad illos diversos effectus: v. g. ad obtinendam primam gratiam, alia requiritur dispositio, quam ad augmentum illius: Sacrificium autem Eucharistiae ordinatur ad repræsentandam passionem Christi ut in se est, & non solum in effectu suo, id est in gratia nobis collata, imò est idem in substantia cum illo sacrificio, ut suprà dicebamus. Unde sicut passio illa fuit una in se, ita sacrificium Eucharistiae unum tantum esse debet.

Ad illud verò quod subjicitur de oblatione incensi in benedictione Cerei Paschalis, dicendum est, talem oblationem lato & improppio modo sacrificium ab Ecclesia appellari. Quod ex eo patet, quod sacrificium à solo Sacerdote offerri possit, cùm sacrificium & Sacerdotium correlative sint: illa verò oblatione incensi in benedictione Cerei Paschalis, à Diacono offerat.

ARTICULUS II.

In qua actione Missæ essentia sacrificii Eucharistici consistat?

Supposito quod in Missa verum & proprium sacrificium Deo offeratur, ut contra Sectarios articulo praecedenti fusè ostendimus: supereò explicandum, in qua actione Missæ, essentia talis sacrificii consistat?

§. I.

Quibusdam præmissis referuntur sententiae.

Suppono primò, sex potissimum actiones in Missæ ²⁹ sa reperiri, quarum aliqua præcedunt consecrationem, aliae sunt consecratio ipsarum specierum, aliae verò ipsam consecrationem sublequuntur. Prima ex illis actionibus est oblatio panis & vini ante consecrationem, quæ Offertorium vocatur. Secunda est consecratio corporis & sanguinis Christi sub speciebus panis & vini. Tertia est oblatio post consecrationem ejusdem corporis & sanguinis, facta per illa verba: *Unde & memores nos servi sui, sed & plebs tua sancta Catolica, offerimus præclaræ majestati tue.* Quarta est fractio hostiarum consecratarum in tres partes, quarum una mittitur in calicem. Quinta est sumptio hujus sacramenti à Sacerdote. Ultima est distributio hujus sacramenti facta populo. Ut autem certiora ab incertioribus separaremus

Suppono secundò, certum & indubitatum esse apud ³⁰ Theologos, nec in prima, nec in ultima actione consistere essentialiter Missæ sacrificium. In primis enim quod essentia hujus sacrificii non consistat in oblatione facta ante consecrationem, manifestum est. Primò ex eo quod Christus obtulit sacrificium Missæ perfectum, & tamen non legimus in Scriptura, neque ex ulla traditione habemus, quod aliquam hujusmodi oblationem consecrationi præmisserit. Secundò, quia haec cæremonia non semper fuit ab Ecclesia observata. Tertiò, ex eo quod Ecclesia statim post illam oblationem satis significat illam esse solum quandam præparationem materiæ ad futurum sacrificium, ut constat ex aliquibus liturgiis, in quibus, post oblationem illam sic habetur: *Veni Sanctificator omnipotens, æterne Deus, & benedic hoc sacrificium, tuo sancto Nomini preparatum.* Denique ex eo quod res oblata & immolata in sacrificio Missæ, est ipsummet corpus Christi Domini, ut definit Tridentinum sess. 22. cap. 2. Per illam autem oblationem quæ sit ante consecrationem, non offertur corpus Christi Domini, utpote nondum positum sub speciebus panis & vini, sed solum ipsa materia consecrandæ, & convertenda in corpus & sanguinem Christi.

Denique quod nec in distributione Eucharistie, ³¹ sita sit essentia Sacrificii Missæ, non minus evidens est: Tum quia potest verè & licet celebrari sacrificium Missæ, absque hoc quod populus communiceat, ut docet Tridentinum sess. 22. cap. 6. & can. 8. Tum etiam, quia distributione ista supponit sacrificium jam peractum, siquidem illa distributione est participatio ipsius sacrificii, juxta illud Apostoli 1. ad Corinth. 10. *Nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris?* Addo quod sacrificium non potest celebrari nisi à Sacerdote, illa verò distributione aliquando fieri potest à Diacono, ut disp. 10. art. 1. oculorum est: ergo in illa, essentia sacrificii Eucharistici consistere nequit.

Difficultas ergo solum supereft de aliis quatuor ³² actionibus, nimis de consecratione, de oblatione quæ sit post illam, de fractione hostiarum, & de sumptione utriusque speciei; in qua scilicet ex his quatuor actionibus, essentialis ratio sacrificii Missæ consistat? In cuius difficultatis resolutione, tam variè opinantur Authores, ut tot ferè inveniantur placita, quot capita. Scotus enim in 4. distinet. 13. quæst. 2. & Gabriel ibidem quæst. 1. art. 3. docent essentiam hujus sacrificii in sola oblatione quæ sit post consecrationem consistere. Ledesma in sola sumptione. Alanus, Vazquez, & Coninck, in sola consecratione: Bellarminus, Amicus, Ysambertus, & alii,

& alii, in consecratione & sumptione : Melchior Cano in consecratione, oblatione, fractione, & sumptione. Nugno demum afferit consecrationem non esse de essentia incruenti Missæ sacrificii, sed ad illam sufficere aliquam ex aliis actionibus quæ consecrationem subsequuntur : Addit tamen, ordinem ad consecrationem esse de essentia sacrificii Missæ, eò quod sacrificium Missæ sit oblatio Christi existentis sub speciebus Eucharisticis.

§. II.

Rejiciuntur plures ex illis sententiis.

33 Dico primò : Oblatio quæ sit post consecrationem, non est tota essentia hujus sacrificii, nec pars essentiae, vel etiam integralis illius.

Probatur breviter : Primò, quia per talem oblationem nulla fit immutatio rei oblatæ, quæ tamen est de ratione sacrificii. Secundò, quia non legimus Christum celebra do, talem oblationem adhibuisse. Tertiò, nec Apostoli eam à principio adhibuerunt, secundum D. Gregorium lib. 7. epist. 63. ibi enim scribit eos solam orationem dominicam adhibuisse ad verba consecrationis. Quartò ipsa verbalis oblatio post consecrationem sit in persona Ecclesiae, ut patet ex illis verbis Canonis : *Unde & memores Domine nos servi tui, &c. offerimus praecellare Majestati tua, &c.* Atqui sacrificium debet offerri in persona Christi, qui est principalis Sacerdos: ergo talis oblatio non est de essentia hujus sacrificii, unde si modò emittatur ex aliquo accidenti, non definit esse verum sacrificium.

34 Dico secundò : Fractio hostiæ consecratae in tres partes, quæ sit à Sate dote ante sumptionem, non est de essentia hujus sacrificii.

Probatur : Tum quia fractio ita solùm sit circa species panis : actio autem sacrificativa debet complecti utramque speciem, quia sacrificium Missæ est sacrificium secundum ordinem Melchisedech, qui panem & vinum in sacrificium obtulit. Tum etiam, quia talis fractio solùm est quædam preparatio ad sumptionem; frangitur enim hostia, ut possit convenienter sumi. Addo quod, si fractio emittatur, non manebit imperfectum sacrificium, quantum ad essentiam vel integratatem, ut docet S. Thomas hic art. 6. ad 6. & constat si casu hostia ante fractionem caderet in calicem : tunc enim convenienter non posset frangi, & sic deberet relinqui usque ad sumptionem : ergo fractio hostiæ consecratae, non est de essentia hujus sacrificii.

35 Dico tertio : essentia hujus sacrificii non consistit in sumptione, tanquam in parte intrinseca & essentiali.

Probatur primò : De fide est Christum in ultima cena verum obtulisse sacrificium, ut colligitur ex Tridentino sess. 21. cap. 1. & ex Patribus articulo precedenti citatis : Sed non est de fide Christum sacramentales species sumpsisse, licet id afferat D. Thomas suprà q. 81. art. 1. tanquam probabilius. Ergo sacrificium Missæ non consistit essentialiter in sumptione specierum; non enim potest res certa fundari in principio dubio.

36 Probatur secundò : Sacrificium sit in persona Christi, qui est principalis offerens & Sacerdos. Atqui sumptio non est actio facta in persona Christi, sed in persona ipsius sumptis, & pro suo beneficio : ergo non est essentia hujus sacrificii.

37 Probatur tertio : Sacrificium consistit essentialiter in actione immutativa rei oblatæ : Atqui sumptio non est hujusmodi, nam per hoc quod suscipitur hoc sacramentum, non definit Christus esse sub speciebus, sed eodem modo sub illis manet, solumque mutatur localiter, ad motum specierum; ar-

g. essentia hujus sacrificii non consistit in sumptione.

Dices per sumptionem non intelligi solam specierum trajectionem in stomachum, haec enim sine dubio non habet Christum immutare, sed illud consumptionem, ratione cujus corpus Christi definit esse, illis alteratis & corrupti in stomacho.

Sed contra : Actio quæ est essentialis sacrificio, debet fieri in altari, siquidem in altari offertur sacrificium : Sed consumptio illa specimen non sit in altari; quia tunc solùm fit, quando vicarialis naturalis alternatur & consumptur species in stomacho : Ergo talis consumptio non est essentia, vel pars essentialis sacrificii Missæ.

Ex his confutata manet sententia Magistri Cano, scilicet sententia non solum in consecrationem, sed etiam oblationem, fractionem, & sumptionem esse de essentia hujus sacrificii. Constat etiam non posse Missæ sacrificium consistere in quacumque ex tribus illis ultimis actionibus, ut afferit Nugno : præstet, quia verisimile non est, quod Christus Dominus in designando sacrificio horum legis, quod excellentissimum est, non determinaverit actionem per quam fieret, cum tamen in antea quis sacrificiis designandis, minutim explicaveit Scriptura, quomodo, & quibus actionibus essent facienda, ut patet ex toto Leviucō.

§. III.

Solvuntur objectiones.

Objectiones primò contra primam conclusionem, scilicet sacrificium est essentialiter oblatio : Ergo cum sacrificium Missæ non possit consistere essentia in ea oblatione quæ sit ante consecrationem, debet saltem consistere essentialiter in ea quæ sit post consecrationem.

Respondeo, Sacrificium non consistere in simpli oblatione, sed in oblatione realiter immutativa rei oblatæ, qualis non est illa quæ sit post consecrationem, sed solùm ipsa consecratio, unde in illa, ut infra dicemus, essentialiter consistit Missæ sacrificium. Nec requiritur quod in sacrificio, oblatio fiat verbis expressis, sed sufficit si tantum fiat re, cum non in verbis, sed in rebus essentia sacrificii consistat. De quo infra redibit sermo.

Objectiones secundò contra secundam conclusionem, scilicet authoritatem D. Thomæ 2. 2. q. 85. art. 3. ad 3; ubi inter actiones quæ sufficiunt ad rationem sacrificii, enumerat fractionem panis.

Sed facile respondetur, S. Doctorem ibi loqui de sacrificio in communi, non autem de sacrificio Missæ in particulari in quo panis non est res oblata, nec subinde fractio panis ejus essentia.

Objectiones tertio : In illa actione consistit essentia hujus sacrificii, quæ repræsentat sacrificium Crucis, nam sacrificium Eucharistiae est imago quædam repræsentativa passionis Christi : Atqui fractio hostiæ est hujusmodi : ergo in ea consistit essentia sacrificii.

Respondeo distinguendo Majorem : quæ repræsentat ex institutione Christi, concedo. Ex institutione Ecclesiæ, nego. Divisio autem hostiæ non potest significare sacrificium Crucis, nisi ex institutione Ecclesiæ ; quandoquidem illa non est nisi cærementia ab Ecclesia instituta.

Objectiones quartò contra tertiam conclusionem : Consumptio specierum, non ex institutione Ecclesiæ, sed ex se & ex sua propria ratione repræsentat sacrificium Crucis : ergo est de essentia hujus sacrificii. Consequentia patet ex jam dictis, Antecedentes vero probatur, tum ex illo Pauli : *Quotiescumque manducabis panem hunc, & calicem bibetis, mortem* *Domini* *Gnes. Theol. Tom. V.* *Aa 3*

Domini annuntiabisis. Tum ex illo Augustini: *Cum sanguis de calice in ore fidelium funditur, quid aliud nisi corporis in cruce immolatio designatur? Quae verba referuntur in Canone Cum frangitur, de consecrat. dift. 2.*

Respondeo sumptionem significare passionem & mortem Christi, non proximè & per se (hoc enim pacto solum habet significare sepulturam Christi, quæ ad sacrificium cruentum essentialiter non pertinet) sed tantum ratione alterius quod præsupponit, scilicet ratione consecrationis, quia hoc ipso quod manducatur Christus, supponitur per consecrationem mysticè mactatus & immutatus, ex vi verborum; & hoc solum volunt Apostolus & Augustinus locis citatis.

S. IV.

Vera sententia explicatur.

Dico quartò. Consecratio corporis & sanguinis Christi, est de essentia incruenti Missæ sacrificii: in ea sola, ut dicente ordinem transcendentalē ad sumptionem, tanquam ad finem & terminum extrinsecum, tota essentia hujus sacrificii consistit. Ita communiter recentiores Thomistæ, Suarez, & alii.

44 Prima pars hujus conclusionis probatur contra Nugno, qui negat consecrationem esse de essentia hujus sacrificii, eò quod sacrificium Missæ fit oblatio Christi existentis sub speciebus Eucharisticis; & quia per consecrationem non immutatur, sed magis producitur victimæ. Probatur, inquam, hæc pars primò ex Cypriano, vel ex Authore sermonis de coena apud Cyprianum, dicente ex quo prolata sunt verba formæ, panem & calicem, sacramentum simul, medicamentum, & holocaustum esse. Item ex D. Thoma supra quæst. 82. art. 4. ad 1. ubi ait quod consecratio chrysostomus, vel cuiuscumque alterius materia non est sacrificium, sicut consecratio Eucharistie. Et art. 10. in corp. docet, Sacerdotes teneri ad sacrificandum, non solum propter ministranda sacramenta populo, sed principaliter per comparationem ad Deum, cui in consecratione hujus sacramenti, sacrificium offeratur. Et in responsione ad 1. *Hoc sacramentum (inquit) perficitur in consecratione Eucharistie in qua sacrificium Deo offeritur:* Ergo juxta doctrinam D. Thomæ consecratio est de essentia incruenti Missæ sacrificii.

45 Probatur secundò eadem pars ratione. Potestas consecrandi est de essentia Sacerdotii novæ legis: ergo & ipsa consecratio de essentia sacrificii. Antecedens admittit Nugno, dicens totam essentiam nostri Sacerdotii consistere adæquatè in potestate ad consecrandum, & offerendum sacrificium. Et ratio est, quia forma quæ essentialiter constituit Sacerdotem novæ legis, est character Sacerdotalis, qui per se primò est potestas consecrandi. Consequentia verò probatur: Sacerdotium est essentialiter propter sacrificium, juxta illud Apostoli ad Hebræos 5. *Omnis Pontifex constitutus ut offerat dona & sacrificia pro peccatis:* ergo si potestas consecrandi sit de essentia Sacerdotii novæ legis, consecratio debet esse de essentia sacrificii ejusdem legis.

46 Probatur tertio: Illa actio est de essentia sacrificii, quæ est immutativa rei oblatæ: Sed consecratio est hujusmodi: ergo est de essentia incruenti Missæ sacrificii. Major est certa, & patet ex definitione sacrificii: Minor probatur. Actio separans sanguinem à substantia viventis, est immutativa & destruictiva illius: Sed consecratio per se loquendo, & ex vi verborum, sanguinem separat à corpore Christi, quia per consecrationem panis, ex vi verborum, ponatur solum corpus; & per consecratio-

nem calicis, solus sanguis; ita ut veluti per accidens sit, respectu consecrationis, quod illâ peractâ, sanguis reperiatur in corpore Christi: ergo consecratio, quantum est de se sacramentaliter & mysticè mactat Christum, & in ea fit mystica quædam effusio sanguinis per gladium verborum, ut Cyrillus loquitur: sicut sacrificia vetera non sine vera & reali sanguinis effusione, per victimæ materialem occisionem peragebantur.

Confirmatur, Cùm sacrificium incruentum Missæ,⁴⁷ fit essentialiter repræsentativum sacrificii cruentij Crucis, illa actio est de ejus essentia, quâ fit repræsentativum, mortis & passionis Christi: Sed Missæ sacrificium consecratione corporis & sanguinis Christi, fit repræsentativum mortis & passionis ejus, cùm per eam ex vi verborum ponatur corpus Christi sub speciebus panis, ut exangue & fine anima, subindeque per eam, ut jam diximus, fiat mystica quædam effusio sanguinis Christi: ergo consecratio corporis & sanguinis Christi, est de essentia incruenti Missæ sacrificii.

Quod verò illius essentia in ea sola consistat, breviter ostenditur: Tum quia nulla ex aliis actionibus præter consecrationem, est de essentia sacrificii Missæ, ut §. 2. probatum est. Tum etiam, quia ad completam & adæquatam rationem sacrificii duo tantum requiruntur, oblatio nimis, & immutatio victimæ, ut ex sacrificii definitione patet: utrumque verò in consecratione reperitur, immutatio quidem, ut jam ostensum est: oblatio autem, quia ad veram oblationem, non est necessarium ut Sacerdos in actu signato significet se hostiam offerre, dicendo, *ego offero, vel offerimus majestati tue*, sed sufficit ut in actu exercito victimam fistat & præsenter Deo. Quemadmodum ergo Christus in cruce sacrificium corporis & sanguinis sui obtulit, non tam verbis, quam factis, moriendo scilicet pro Dei gloria & pro nostra salute: ita Sacerdos consecrans offert opere & reipsa corpus & sanguinem Christi per consecrationem.

Demum quodd ipsa consecratio, ut constituens⁴⁹ adæquatè essentiam incruenti Missæ sacrificii, dicat ordinem transcendentalē ad sumptionem, tanquam ad finem & terminum extrinsecum, ex eo patet quod hoc sacrificium habeat rationem cibi & potūs, unde sub speciebus panis & vini offertur: Atqui sumptio est finis & terminus extrinsecus alimenti: Ergo pertinet ad hoc sacrificium tanquam finis connotatum extrinsecum; & licet non sit pars essentialis illius, ut volunt plures ex Recentioribus, est tamen aliquo modo de ejus integritate. Unde D. Thomas hic art. 6. ad 3. ait quod si contingat in calice consecrato venenum esse, non debet sumi, sed in aliquo vase sanguis Christi reponendus est, & aliud vinum consecrandum, ut sacrificium perficiatur. Ipsa etiam Ecclesia in casu quo contingere Sacerdotem mori ante sumptionem specierum, strictè præcipit, ut alias Sacerdos, etiam non jejunus, propter integratem sacrificii, species consecratas sumat. Item in Concilio Toletano 12. can. 5. gravis poena imponitur Sacerdotibus, qui non comunicabant, quoties Missam celebrabant: *Nam quale (inquit) erit sacrificium, cui nec ipse sacrificans particeps esse dignoscitur.* Ex quibus intelliges, non idè sumptionem ad hujus sacrificii integratem pertinere, quod sine illa salvare nequeat immutatio ad rationem sacrificii necessaria; illa enim, ut supra ostendimus, in consecratione sufficienter salvatur; sed quia, ut diximus, cùm hoc sacrificium habeat rationem cibi & potūs, ad sumptionem tanquam ad finem extrinsecum ordinatur, subindeque eam extrinsecè connotat.

Dices, si contingat corpus Christi in altari appa-
rere

rere sub specie carnis, communiter docent Theologii non esse sumendum; neque tunc teneri Sacerdotem ad aliam hostiam consecrandam. At si consumptio esset de integritate sacrificii, teneretur Sacerdos aliam hostiam consecrare, ne imperfectum maneret sacrificium, cuius perfectio & integritas est de jure divino: Ergo sumptio specierum, non pertinet ad integritatem Sacrificii Missæ.

51 Respondeo, data Majori, negando Minorem: quia eo casu miraculoſo & extraordinario, censetur Author ipse sacrificii Deus, per miraculum dispensare, ob peculiares fines quos per tale miraculum intendit. Consultius tamen videretur, etiam in casu illo extraordinario, aliam hostiam consecrare & sumere ad perficiendum sacrificium, ut docet S. Thomas h̄c q. 82. art. 4. ad 3. his verbis: *Si miraculosè corpus Christi in altari sub specie carnis appareat, aut sanguis sub specie sanguinis, non sumendum..... Nec propter hoc Sacerdos transgressor efficitur, quia ea quae miraculosè fiant, legibus non subduntur. Consulendum tamen esset Sacerdoti, quod iteratò corpus & sanguinem Domini & consecrare & sumere.*

§. V.

Solvuntur objectiones.

52 Objecies primò contra præcedentem conclusiōnem: Ita se habet consecratio ad incruentum sacrificium Missæ, sicut se habuit incarnatio ad sacrificium cruentum Crucis; nam sicut Deus factus homo, in Cruce oblatus est; ita Christus factus panis vitæ spiritualis, in altari offertur: Sed incarnatione non est de essentia sacrificii Crucis, sed tantum quid prærium ad ipsum, sive præparatio rei offerenda & sacrificandæ, iuxta illud ad Hebreos 10. *Corpus autem aptasti mibi:* Ergo similiter consecratio non est de essentia sacrificii Missæ, sed quid præsuppositivè requiritum ad ipsum.

53 Confirmatur & magis illustratur hæc ratio: Quod sacrificatur, præexistit immolationi: Sed corpus Christi quod sacrificatur in Missa, non præexistit sub speciebus consecrationi, cum per illam ponatur & producatur: ergo corpus Christi per consecrationem non immolatur, subindeque illa non est de essentia sacrificii.

54 Ad objectionem respondeo, negando paritatem Majoris universaliter sumptam, triplicemque assignando rationem discriminis. Prima est, quia incarnatione non fuit positio corporis Christi super altare Crucis, subindeque neque oblatio ejus in sacrificium; consecratio vero corporis Christi, utramque rationem fortuit; nam & ponit corpus Christi super altare, & ipsum sifit & offert in sacrificium, ut suprà ostendit est. Secunda est, quia Christus, ut principalis offerens in Missa, præluppenitur consecrationi, quia non offertur ut est sub speciebus, sed ut in propria specie existens; offeratur autem, ut est sub speciebus. At vero ut principalis offerens in sacrificio Crucis, non potuit præsupponi ad incarnationem. Tertia disparitas est, quia incarnatione non est mutatio aliquo modo destrutiva, sicut est ea quæ requiritur ad rationem sacrificii, queque reperitur in consecratione, modo superiorius explicato, sed mutatio solùm positiva & perfectiva.

55 Ad confirmationem respondeo, quod sacrificatur præexistere debere immolationi, quando per actionem sacrificandi non sit; non implicare tamen quod actione sacrificandi sit simul productio victimæ, & immutatio illius, subindeque quod victimæ ad eam non præsupponatur, ut magis explicabitur in solutione objectionis sequentis.

Objecies ergo secundò: Sacrificium est essentia-⁵⁶ liter actio victimam immutans & destruens: At in sacrificio missæ, consecratio non destruit victimam, nimirum corpus Christi, sed potius illud ponit & producit sub speciebus: ergo Missæ sacrificium non consistit in consecratione.

Mirum est quantum hæc difficultas Theologorum⁵⁷ ingenia exerceat, & in quam varios dicendi modos eos abire compellat. In primis Vazquez respondet, quod quamvis de ratione sacrificii absoluti sit quod destruatur victimæ, non tamen de ratione sacrificii quod non est absolutum, sed solùm commemorativum alterius, cuiusmodi est sacrificium Eucharistiae, quod ait consistere in sola representatione sacrificii Crucis.

Verum hæc solutio & doctrina displaceat aliis Theologis, & breviter confutari potest. Quod enim est de natura sacrificii ut sic, omni sacrificio, quocumque illud sit, convenire debet: Sed immutatio rei oblatæ est de ratione sacrificii ut sic, ut docet D. Thomas 2. 2. quæst. 85. art. 3. ad 3. & colligitur ex nomine Hebraeo sacrificii *nisi Zebach*, quod latine maſtatio dicitur. Idipsum constat in sacrificiis veteris legis, in quibus omnibus res oblatæ deſtruēbatur, vel per occisionem, ut in victimis, quando sacrificabantur viventia; vel per combustionem, ut in immolationibus, in quibus offerebantur inanimata solidæ, cuiusmodi sunt simila, thus, fal, &c. vel per effusionem, ut in libaminibus, in quibus offerebatur aqua, vinum, oleum &c. Ratio verò petitur ex differentia quæ est inter adorationem, oblationem simplicem, & sacrificium: adoratio enim exhibet cultum Deo, quatenus submittit hominem Deo tanquam suo superiori; oblatio quatenus submittit ipsum Deo, tanquam domino rerum omnium exteriorum, & ideò ipsi aliquam rem exteriorem offert, in quo distinguitur ab adoratione; sacrificium verò, quatenus submittit hominem Deo tanquam authori vitae & necis; ideoque ad hoc significandum debet immutare rem oblatam, eamque quodammodo deſtruere: Ergo sacrificium quocumque illud sit, sive absolutum, sive commemorativum, debet esse deſtructum victimæ. Unde licet sacrificium incruentum Missæ, sit representativum sacrificii cruentæ Crucis, si tamen non importet immutationem rei oblatæ, non erit, neque dici poterit verum sacrificium, sed duntaxat nuda imago & representatione sacrificii veri.

Respondet secundò Suarez objectioni propositæ,⁵⁹ quod quando in sacrificio res oblatæ producitur ex alia substantia quæ deſtruitur, non est necessarium quod sacrificium sit immutatio rei oblatæ, & termini ad quem, sed sufficit quod terminus à quo deſtruitur, unde cum in sacrificio Missæ corpus Christi producatur ex substantia panis quæ deſtruitur: in eo salvatur vera ratio sacrificii, absque eo quod per consecrationem corpus Christi, quod est res oblatæ, deſtruitur.

Sed in primis hæc solutio deſtruit definitionem⁶⁰ sacrificii in communi, nam sacrificium in communi definitur *oblatio externa religiosa soli Deo facta, aliquis rei permanensis, cum aliqua ejusdem rei immutatione.* In qua definitione aperte declaratur, immutationem debere fieri circa ipsam rem oblatam. Unde D. Thomas 2. 2. quæst. 85. art. 3. ad 3. sic ait: *Sacrificia propriè dicuntur, quando circa res oblatas aliquid fit, sicut quod animalia occidebantur, & comburebantur; quod panis frangitur & comeditur.* Quare Suarez novam cedendo definitionem sacrificii, exponit mysteria nostræ fidei risui hereticorum, præbetque illis ansam cogitandi & dicendi, non posse à Catholicis defendi quod Eucharistia sit verum sacrificium.

crificium, nisi essentias rerum intinutando, & novas definitiones comminiscendo.

Deinde ex hac solutione sequeretur quod conversio ligni verbi gratia in calicem, & ipsa calicis oblatio & consecratio, esset verum sacrificium; esset enim productio rei sacrae, & destrueretur terminus a quo hujus oblationis, nimirum substantia ligni: Sed hoc videtur absurdum: Ergo &c. His ergo solutionibus prætermisssis

61 Ad objectionem respondeo, ad rationem sacrificii sufficere, ut ex modo quo offertur sacrificium, sequi debeat mors victimæ connaturaliter, quamvis de facto non sequatur: Si enim in veteri lege post illatum vulnus lethale, Deus miraculosè conservasset victimam, adhuc verum ibi fuisset sacrificium; quia ex quo vulnus illud fuisset lethale, non minùs illa actio significasset dominium Dei in vitam & mortem, quam, si de facto sequuta fuisset mors: Quia ergo in proposito consecratio, quantum est de se, & ex vi verborum, habet separare sanguinem a corpore Christi, quamvis de facto non destruat Christum, est tamen destructiva illius, & ideo habet veram rationem sacrificii, præsertim cum verba in definitionibus non dicant actum, sed aptitudinem, ut communiter docent Philosophi. Potestque haec solutio illustrari exemplo Martyrii: multi enim docent, non requiri ad coronam martyrii, quod actu sequatur mors, sed sufficere quod tale vulnus infligatur, quod de facto per se natum est inferre mortem, quamvis ex aliquo accidenti mors impediatur.

62 Instabis: Illa actio quæ est productiva victimæ non est destructiva illius: Sed consecratio est productiva victimæ, cum per eam corpus Christi sub speciebus panis & vini producatur: Ergo non est destructiva illius.

Respondeo quod quamvis repugnet eandem actionem producere aliquem terminum, & simul ipsum destruere; fieri tamen potest, ut actio quæ efficit aliquem terminum, sit destructiva ejusdem, quando ex modo producendi, ita ipsum attingit, ut quantum est de se habeat separare corpus a sanguine, sicut contingit in proposito.

63 Urgebis: Actio immutativa & destructiva victimæ, debet supponere illam productam: Sed consecratio etiam ut haber ponere corpus separatum a sanguine, quantum est de se, non supponit victimam productam, sed potius illam producit: Ergo non est immutativa & destructiva illius. Minor probatur; quia victimæ non est Christus utcumque, sed Christus, ut existens sub speciebus panis & vini: Atqui consecratio producit Christum sub illa ratione: Ergo quantum est de se non supponit victimam productam.

Respondeo distinguendo Majorem: Actio immutativa & destructiva victimæ, debet supponere illam productam, prioritate rationis, concedo: prioritate reali, nego. Vel sub aliqua formalitate, concedo: Absolute & simpliciter, nego. Similiter distinguo Minorem: consecratio non supponit victimam productam, sub ea formalitate quæ productiva est corporis Christi sub speciebus, concedo Minorem; sub alia, nego Minorem; & eodem modo distinguo Consequens: Ergo consecratio, quatenus est productiva corporis Christi sub speciebus, non est destructiva illius concedo: sub alia ratione & formalitate nego. Tres ergo formalitates in eadem consecratione diligenter distinguendæ sunt, quarum una precedat aliam, prioritate aliquâ rationis. In primis enim habet consecratio quod actio productiva & præparativa victimæ, quatenus est conversio panis & vini in corpus & sanguinem Christi. Secundò quatenus per eandem actionem

victima presentatur Deo in actu exercito, in honorem & cultum ipsius, habet rationem oblationis. Tertiò quatenus eadem consecratio ex modo quo producit victimam, habet quantum est de se, constituere corpus separatum à sanguine; & modo quadam mortuo, per modum cibi, habet hanc actio quod sit immutativa victimæ. Ceterum tres illæ ejusdem actionis formalitates, hunc habent inter se ordinem, ut secunda supponat primam, & utraque antecedat tertiam.

Objicies tertio: In die Parasceves offertur verum sacrificium: Atqui tunc non fit consecratio, sed tantum consumptio specierum: Ergo non in illa, sed in ista consistit ratio sacrificii. Major probatur, tum quia Sacerdos inter precandum appellat illam cærimoniam sacrificium: tum etiam, quia fideles tenentur illi assistere, si inciderit in diem festum.

Respondeo negando Majorem, dicit enim S. Tho-⁶⁵ mas hic art. 2. ad 2. non offerri in die Parasceves sacrificium incruentum, ne passio mystica & expressa eodem die representetur. Unde Hugo Victorinus secundo codice miscellaneorum lib. 5. *Hodie non sacrificamus, dum hostia de manibus tollitur: non sacrificant amici, dum trucidant inimici.* Ad probationem in contrarium dico, cærimoniam illam quæ fit in die Parasceves appellari sacrificium in latiori significatione, quia est complementum sacrificii hebrei, in quo hostia quæ tunc consumitur, fuerat consecrata: unde negamus esse novum & perfectum sacrificium, non solum quia non fit consecratio, sed etiam quia non sumitur, nisi una species, cum tamen utraque species sit de essentia sacrificii, ut supra ostensum est. Fideles vero tenentur illi assistere, si inciderit in diem festum, quia tenentur illi assistere, eodem modo quo fit ab Ecclesia.

Dices, Sumptio illa debet pertinere ad aliquam species religionis: Non ad aliam quam ad sacrificium: Ergo talis sumptio est vere sacrificium.

Respondeo poni in specie religionis, in qua ponitur suscepitio cuiuslibet sacramenti, quamvis indirecte possit reduci ad speciem sacrificii, quatenus est terminus extrinsecus, & consummatio sacrificii oblati in die praecedenti.

Pro completa explicatione essentiae sacrificii Missæ, inquirunt hic Authores, quomodo distinguitur sacrificium Missæ à sacrificio incruento quod Christus obtulit in nocte cœnæ, & quod moriens obtulit in Cruce? Ad quod breviter respondeo, non distingui nisi numero, à priori: à posteriori vero, in ritu & ratione offerendi, distingui quodammodo specie; Quamvis ex parte rei oblatæ, utrumque fit idem numero sacrificium. Primum patet, quia in sacrificio quod Christus obtulit in nocte cœnæ, & in eo quod nos offerimus in Missa, est eadem res oblatæ, & idem modus offerendi scilicet transubstantiatio: Ergo distinguntur solo numero. Secundum etiam constat, quia in Cruce fuit oblatum sacrificium per actionem cruentum; in altari vero per consecrationem, quæ est actio diversæ rationis: Ergo hujusmodi sacrificia distinguntur quodammodo specie, cum habeant diversum modum offerendi. Dico quodammodo quia cum habeant idem motivum formale, & distinctio se teneat solum ex parte substrati materialis, non est propriè distinctio specifica, si aliunde verum sit, virtutem religionis in Christo, non distingui specie à nostra. Tertium denique probatur, quia est eadem res quæ offertur in sacrificio Missæ, & quæ fuit oblatæ in Cruce, & in nocte cœnæ: Ergo ex parte rei oblatæ non distinguntur etiam numeros; & hoc volunt tantum SS. Patres, dum afferunt, utrumque sacrificium, cruentum & incruentum, esse

esse idem; solum enim volunt idem esse sacrificium, vel quia in utraq. e est eadem res oblata, vel etiam quia sacrificium Missæ, est imago sacrificii Crucis: imago enim & res repræsentata dicuntur esse idem in esse repræsentativo.

ARTICULUS III.

A quibus & pro quibus posse Missæ sacrificium offerri?

Dico primò, in sacrificio Missæ multiplicem esse offerentem. Conclusio indiget solum explanatione.

Dicimus ergo, primum ac principalem offerentem in sacrificio Missæ, esse Christum Dominum, qui cùm sit supremus Sacerdos, unà cum Sacerdotibus hoc sacrificium offert, & ad actionem sacrificandi concurret. Unde hoc sacrificium est infinitum, non solum ex parte rei oblatae, sed etiam ex parte personæ offerentis, ut infrà dicemus, subinde quoad utrumque æquiparatur sacrificio Crucis & coenæ, ut docet Tridentinum sess. 22. c. 1. his verbis: *Vna eademque est hostia, idem nunc offerens, Sacerdotum ministerio, qui scipsum tunc in Cruce obtulit, solè offerendi ratione diversa.*

Secundi offerentes Missæ sacrificium, sunt Sacerdotes, qui illud in persona Christi, & nomine totius Ecclesiae Deo offerunt. Diverso autem modo illud offerre dicuntur in persona Christi, & nomine totius Ecclesiae; nam in persona Christi illud offerunt ut inferiores & ministri, nomine & iutu superioris: nomine verò Ecclesiae, ut superiores pro inferioribus; est enim Ecclesia prout à Sacerdotibus distinguitur, populus fidelis, qui hoc sacrificium offert per Sacerdotem, ut per suum eritem & suum adyocatum apud Deum. Unde tertio laici omnes fideles possunt dici hoc sacrificium offerentes, ut docet Innocentius Tertius libro tertio de Mysteriis Missæ capite quinto, ubi affirmit idē Sacerdotem sibi in canone Missæ dicere, *Offerimus*, quia non in sua tantum, sed in totius Ecclesiae persona sacrificat, & omnes quodammodo cum illo offerunt. Idem docet Petrus Damianus Epist. 13. ad Leonem inclusum cap. 8. ubi exponens verba illa Canonis: *Vnde & memores nos servi tui*, subdit: *In his verbis patenter offenditur, quod à cunctis fidelibus, non solum viris, sed & mulieribus, sacrificium illud laudis offertur*; licet ab uno specialiter Sacerdote offerri v. deatur: quia qua ille offerendo manibus traxit, hæc multitudo fidelium intenta mensum devotione commendat. Quod illuc quoque declaratur, ubi dicitur: *Hanc igitur oblationem servitutis nostra &c.* Quibus verbis luce clarius constat, quia sacrificium, quod à Sacerdote sacris altaris superponitur, à cuncta Dei familia generaliter offeratur. Porro ex omnibus fidelibus, illi magis specialiter dicuntur offerentes, qui propter coniunctionem intentionum suarum cum intentione Sacerdotis, externum quoddam officium exhibent, inserviendo, & necessaria ad sacrificium suppeditando, ut Diaconus, Subdiaconus, Acolyti &c. illique qui peculiarem elemosynam tribuunt, ut pro se vel suis Missa celebretur.

Dico secundò, sacrificium Missæ offerri posse pro omnibus viventibus, etiam infidelibus; & pro mortuis fidelibus, pœnam peccatorum in purgatorio iacentibus; non tamen pro damnatis, aut pro parvulis defunctis absque baptismo, benè tamen pro beatis.

Prima pars quoad fidèles clara est, quoad infideles vero probatur, contra Sotum & Vazquem, ex Augustino Epist. 59. ad Paulinum, ubi de oratio-

nibus & postulationibus quæ in Missa fiunt, ait: *Ne quisquam existimaret, non esse ista facienda pro bis à quibus persecutionem patiebatur Ecclesia, cùm membra Christi ex omni essent huminum genere colligenda.* Item Prosper lib. 1. de vocat. gentium cap. 12. *Supplicat (inquit) ubique Ecclesia Deo, non solum pro Sa. Elia & in Christo jam regeneratis sed etiam pro omnibus infidelibus, & inimicis Crucis Christi, pro idolatriis cultoribus, pro Judeis &c.* Paulò ante dixerat: *Quam legem supplicationis, ita omnium Sacerdotum, & omnium fidelium devotio tenet.* Idem multò ante docuerat Clemens Romanus lib. 8. Constit. cap. 12. ubi in Missa orare præcipit pro Rege, & pro omnibus qui in sublimitate sunt, proque iis qui foris sunt, & errant.

Confirmatur: *Sacrificium Missæ est applicatio crucis: Sed istud oblatum fuit pro omnibus, etiam pro infidelibus, 1. ad Timoth. 2. & 1. Joan. 2. Ergo & illud offerri potest pro omnibus viventibus, etiam infidelibus.*

Confirmatur amplius: In lege antiqua fuerunt sacrificia pro infidelibus oblata 1. Esdræ 6. & 1. Machab. 12. Ego & in lege nova Missæ sacrificium pro infidelibus offerri potest. Consequens patet: nam legi novæ, ut potè legi gratiae, charitatis, & misericordiae, id magis videtur conveniens.

Neque obstant verba illa Augustini l. 1. de anima & ejus origine cap. 9. *Quis offerat sacrificium Christi, nisi pro iis qui sunt membra Christi?* Id enim (ut explicat S. Thomas in 4. dist. 12. quæst. 2. art. 2. quæstiunc. 2. ad 4.) intelligi debet de membris actu vel potentia, cuiusmodi sunt omnes homines quādiū vivunt. Ibi enim loquitur Augustinus de parvulis qui moriuntur absque baptismo, quibus nullo modo potest prodesse sacrificium, cùm nec sint, nec esse possint membra Christi. Caput vero *Nobis* 2. & caput *Sacris*, de sententia excommunicationis, tantum prohibent, ne Sacerdos offerat & oret velut publica persona, nomine Christi, & totius Ecclesiae, pro infidelibus, vel Apostatis, aut excommunicatis majori excommunicatione; non autem ne privatâ intentione, & oratione, pro ipsis oret inter sacrificandum, ut notant Sylvester, Sylvius, Suarez, & alii. Ex quo inferes, Missam posse multò magis offerri pro Catechumenis; præsertim cùm talis fuerit usus primitivæ Ecclesiae, ut testantur Clemens lib. 8. Constit. cap. 45. & 6. Chrysostomus in sua Liturgia, & Augustinus Ep. 107. ad Vitalem.

Secunda pars conclusionis, quæ asserit sacrificium Missæ, pro mortuis fidelibus posse offerri, patet ex perpetuo usu Ecclesiae, quæ pro defunctis semper celebravit, ut constat ex Liturgiis Jacobi, Matthæi, & Marci, & testantur Clemens Romanus lib. 8. Constit. cap. 9. Tertullianus lib. de Corona militis cap. 3. Cyrilus Catech. 5. mystag. Cyprianus lib. 1. Epistol. 9. Chrysostomus homil. 69. ad populum, ubi dicit ab Apostolis id sanctum fuisse. Augustinus lib. de cura pro mortuis cap. 1. & lib. 9. Confess. cap. 12. & 13. Ambrosius in Orationibus de obitu Theodosii, Valentini, & Satyri fratri, ubi se pro illarum animabus sacrificaturum promittit.

Ratio etiam suffragatur: Christus enim in sacrificio Crucis, cuius Eucharisticum est applicatio, obtulit scipsum etiam pro defunctis, scilicet pro omnibus, qui à mundi principio ante illum p̄iè defuncti erant. Item in lege Malaica fuerunt sacrificia pro mortuis, ut patet 2. Machab. 12. ubi dicitur, *Iudam sacrificium pro mortuis, offerendum curasse;* ejusque factum Scriptura laudans, subdit: *Sancta ergo & salutis est cogitatio, pro defunctis exorare, ut à peccatis solvanus: ergo à fortiori in lege nova sacrificium pro defunctis offerri potest.* Unde Tridentini

dentinum sessione 25. in Decreto de purgatorio ait, *Animas in purgatorio detentas, fidelium suffragitis, postissimum vero acceptibili Altaris sacrificio, iuvari.* Item Chrysostomus homil. 3. in Epistolam ad Philippenses propè finem: *Nou frustra (inquit) instituerunt Apostoli, ut cum tremenda mysteria celebrantur, fieret eorum commemorationis qui ex hac vita decesserunt. Sciebant enim magnum inde lucrum, multamque utilitatem eis provenire. Cum enim ad sit populus universus, & collegium Sacerdotale manus astollat, & coram populo sit tremenda hostia, quomodo iram Dei non placabimus pro illis orantes?*

75 Tertia pars quæ afferit illud non posse offerri pro damnatis, aut pro parvulis defunctis absque baptismo, non minus evidens est, cum damnati, utpote in termino existentes, nullius sint remissionis capaces, ut ostendimus disp. 8. art. 7. in Tractatu de peccatis, illique ne actu nec potentia sint membra Christi. Unde cap. Pro abeuntibus 13. qu. 2. prohibetur orare pro damnatis. Nec obstant aliqua exempla quæ afferri solent de anima Trajanis, precibus S. Gregorii ab inferis liberata, & de aliis Gentilibus in vitam revocatis, ac tandem salvatis; nam haec, vel apocrypha sunt, vel cum sint contra communem legem à Deo statutam, non sunt in exemplum addenda.

76 Ultima denique pars quæ affirmit pro beatis Missæ sacrificium posse offerri, id est in eorum honorem, seu in gratiarum actionem pro gloria quæ donati sunt, & fruuntur in celis, patet ex variis orationibus Ecclesiæ in Missa recitatis, ut ex oratione secreta Missæ de S. Bartholomeo, ubi sic dicitur: *Quia sumus Domine, ut ejus auxilio tua beneficia capiamus, pro quo sibi laudis hostias immolamus.*

ARTICULUS IV.

Utrum missæ sacrificium valorem habeat propitiatorium ad obtinendam remissionem peccatorum, & impetrativum pro obtinendis à Deo beneficiis; & quomodo illos effectus causet?

77 **D**ico primò, sacrificium Missæ propitiatorium esse, & ad remissionem peccatorum mortaliū & venialium, ac pœnaru[m] pro eis debitarum valere. Concessio est certa de fide, ac definita in Tridentino sess. 22. cap. 2. ubi sic dicitur: *Docet Sancta Synodus sacrificium istud verè propitiatorium esse, per ipsumque fieri, ut si cum vero corde & recta fide, cum metu & reverentia, contriti & paenitentes ad Deum accedamus, misericordiam consequamur, & gratiam inveniamus in auxilio opportuno. Hujus quippe oblatione placatus Dominus, gratiam & donum paenitentie concedens, crimina & peccata etiam ingentia dimittit.* Et can. 3. *Si quis dixerit Missæ sacrificium, tantum esse laudis & gratiarum actionis, aut nudam commemorationem sacrificii in Cruce peracti, non auctem propitiatorium, anathema sit.*

78 Ratio etiam suffragatur: Nam ut dicitur ad Hebreos 5. Omnis Pontifex constituitur, ut offerat sacrificia pro peccatis: Ergo cum Sacerdotes novæ legis non nisi Missæ sacrificium offerant, illud tanquam propitiatorium pro peccatis offerunt, non solum pro seipsis, sed etiam pro populo; Sacerdos enim, ut ibidem ait Apostolus, *debet quemadmodum pro populo, ita etiam & pro semetipso offerre pro peccatis.* Unde in Liturgia D. Jacobi Minoris dicitur, *Offerimus tibi incriatum sacrificium pro peccatis nostris & ignorantibus.* Et Cyprianus serm. de Coena Domini, ait Eucharistiam esse holocaustum ad purgandas iniurias. Et certè, si propter sacrificium taurorum & arietum, junctum precibus Job,

Deus peccata remisit Eliphaz Themanitæ, & ejus sociis, ut dicitur Job 42. quantò credibilius est, Deum hoc sacrificium in quo unigeniti ac dilectissimi filii sui corpus ipsi immolatur, acceptare infallibiliter ad similem effectum? Unde Chrysostomus homil. 3. de incomparabili natura Dei, versù finem, ait quod *sicut homines ramos olearum gerentes, movere Reges consueverunt, eoque arboris genere, misericordiam commemorante & humanitatem: sic Angelis tunc (dum Missæ sacrificium celebratur) pro ramis oleaginis, corpus Domini ipsum protendentes, rogant pro genere humano, quasi dicant: Pro bis Domine rogamus, quos tu adeò dilexisti, ut pro eorum salute mortem obires, animam in Cruce efflares: pro bis supplicamus, pro quibus ipse tuum largitus es sanguinem, pro bis oramus, pro quibus corpus hoc immolasti.* Tandem sic concludit: *His itaque magis magisque animadversis, fratres ebarissimi, omnes tempore illo in Ecclesiam properemus, ut Dominum ad misericordiam invitemus, & tempestivè adjumenti gratiam compareremus.*

Nec solum pro mortalium, sed etiam pro venialium remissione valet Missæ sacrificium: Tum quia huic mirabilis sacrificio concedendum est id omne quod sacramentalibus tribuitur: sacramentalia vero habent vim remittendi culpas veniales, ut dicimus in Tractatu de poenitentia, disp. 6. Tum etiam, quia cum in lege Mosaica essent quedam sacrificia quæ expiabant infallibiliter ab immunditiis legalibus, videtur lex gratiae habere debere aliquod sacrificium quod expediet à culpis levibus, & venialibus quas quotidie committimus. Unde can. *Utrum de consecrat. dist. 2. Missæ sacrificium quotidie iterari dicatur: Quia quotidie peccamus peccatis sine quibus mortalis infirmitas vivere non potest, qualia sunt venialia.*

Dico secundò, Missæ sacrificium causat remissionem peccatorum mortalium ex opere operato, non quidem immediatè & directè, sicut sacramenta causant gratiam, sed indirectè tantum & mediater, impetrando scilicet à Deo auxilium, quo homo excitetur ad contritionem, vel attritionem cum sacramento, quorum vi immediatè remissio peccatorum obtineatur.

Prima pars probatur contra Suarez, Serram; & alios, qui negant Missæ sacrificium causare remissionem peccatorum ex opere operato. Ille effectus causatur ex opere operato ab isto sacrificio, qui causatur ex sola dignitate sacrificii independenter à merito vel dignitate Sacerdotis, aut ejus pro quo offeritur: Sed remissio peccatorum mortalium, hoc modo causatur à sacrificio Missæ: Ergo tale sacrificium eam causat ex opere operato. Major patet, in hoc enim distinguitur effectus ex opere operato, ab effectu ex opere operantis, quod ille datur intuitu meritorum Christi, & ex institutione ipsius, quia merita sua tali vel tali ope i applicavit: iste vero datur intuitu meriti facientis opus. Minor vero probatur ex Tridentino sess. 22. cap. 2. ubi sic dicitur: *Quoniam in divino hoc sacrificio, quod in Missa peragitur, idem ille Christus continetur, & ineruente immolatur, qui in area Crucis semel seipsum cruentè obtulit, declarat Sancta Synodus, sacrificium istud verè propitiatorium esse &c.* Hujus quippe oblatione placatur Dominus, gratiam & donum paenitentie concedens, crimina & peccata etiam ingentia dimittit. Una enim eademque est hostia, idem nunc offerens, Sacerdotum ministerio, qui seipsum tunc in Cruce obtulit, sola offerendi ratione diversa. Sed quod convenit sacrificio ratione rei oblatæ, & principalis offerentis, convenit ipsi ratione propriæ dignitatis: Ergo remissio peccatorum mortalium causatur à sacrificio Missæ, ex sola dignitate sacrificii independenter à merito vel dignitate Sacerdotis offerentis, aut ejus pro quo offertur.

81 Secunda pars conclusionis, quæ afferit Missæ sacrificium, non immediatè remittere peccata, sed tantum mediatè, impetrando auxilium ad actum poenitentiae, quo peccata immediatè remittantur, colligitur ex verbis Tridentini jam relatis: Concilium enim explicans modum quo huc sacrificium nobis peccata remittat: *Hujus, inquit, oblatione placatus Dominus, gratiam (excitantem) & donum penitentiae concedens, crimina & peccata, etiam ingentia, dimittit.* Quibus verbis aperte docet sacrificium Eucharistiae non remittere immediatè peccata, ut faciunt sacramenta Baptismi & Poenitentiae, sed tantum mediatè & remotè, impetrando à Deo gratiam prævenientem, quæ peccatores excitentur efficaciter ad contritionem aut attritionem cum sacramento, quorum vi immediatè remissio peccatorum obtineatur. Idque manifestè colligitur ex differentia quæ est inter sacramentum & sacrificium, in eo consistens, quod sacrificium immediatè refertur ad cultum Dei, & secundariò tantum, ac veluti per redundantiam, ad nostram utilitatem: sacramentum verò primariò est insututum ad nostram sanctificationem: Ergo conveniens est, ut sacramentum quidem gratiam & remissionem peccati causet immediatè; sacrificium verò solummodo Deum placare habeat, eumque impellere ad excitandum in peccatore poenitentiae motum. Unde D. Thomas de his pro quibus hoc sacrificium offeratur ait in 4. dist. 12. q. 2. art. 2. quæst. 2. ad 4. *Peccata mortalia in eis delet, non sicut causa proxima, sed in quantum gratiam contritionis eis impetrat.*

Quod diximus de prima gratia justificante, dicendum est de ejus augmento, illud nimur mediatè tantum causari posse per Missæ sacrificium; causare enim immediatè gratia augmentum, est effectus proprius Eucharistiae, ut habet rationem sacramenti, & cibi spiritualis animæ, & aliorum sacramentorum, quæ primam gratiam justificantem in recipientibus prærequisunt, ideoque *sacramenta vivorum* appellantur.

82 Ex his solutum manet præcipuum fundamentum, quo Suarez, & Serra moventur ad negandum Missæ sacrificium causare primam gratiam & remissionem peccati ex opere operato. Quod enim (inquit) causat gratiam ex opere operato, potest facere de attrito contritum, vel etiam causare gratiam ultra subjecti dispositionem: Sed Eucharistiae sacrificium neutrum habet, ut constat ex suprà dictis: Ergo non causat primam gratiam & remissionem peccati ex opere operato.

83 Confirmatur; Quod causatur per modum impetrationis, non causatur ex opere operato: Sed remissio peccati & prima gratia, causantur à Missæ sacrificio per modum impetrationis; quia, ut diximus, non dantur nisi quatenus impetratur auxilium quo peccatores ad poenitentiam excitentur: Ergo non causantur ab illo ex opere operato.

84 Confirmatur amplius: Effectus qui causatur ex opere operato, causatur infallibiliter in non ponentibus obicem: Sed remissio peccati non causatur infallibiliter in his pro quibus Missæ sacrificium offeratur; experientia enim constat, illud offerri pro multis peccatoribus, qui propterea non convertuntur, sed obstinati manent in suis peccatis: Ergo Missæ sacrificium non causat remissionem peccatorum mortalium ex opere operato.

85 Verum, ut dixi, hujusmodi instantiae facile dilui possunt ex dictis. Ad primam enim respondeo distinguendo Majorem: Quod causat gratiam ex opere operato, potest facere de attrito contritum, si causet illam immediatè, sicut sacramenta, concedo Majorem. Si causet illam solum mediatè, impe-

trando dispositionem ad gratiam, seu auxilium ad pondendam talen dispositionem, ut facit hoc sacrificium, nego.

Ad primam confirmationem, distinguo Majorem: Quod causatur per modum impetrationis, non causatur ex opere operato: si illa impetratio fiat mediā oratione concedo Majorem. Si illa impetratio fiat ex vi operis meritorii jam à Christo facti & patrati, nego Majorem. Sacrificium verò Missæ non est impetratorum auxiliū ad poenitentiam disponentis & excitantis, mediā oratione, sed ex vi sua, id est oratione operis quod agit; & ratione dignitatis, tum rei oblatæ, tum principalis offerentis, ut suprà ex Tridentino ostendimus unde quamvis offerens minus principale, nimur Sacerdos, malus sit, valet tamen ad impetrandum tale auxilium.

Ad secundam, nego Majorem universaliter sum: nam sacramentum Extremæ- Unctionis non causat infallibiliter sanitatem corporalem, & tamen illam causat ex opere operato; & sacramentum Eucharistiae causat ex opere operato auxilium efficax ad perseverandum, licet non causet illud infallibiliter. Similiter ergo quamvis remissio peccati non causetur infallibiliter in his pro quibus Missæ sacrificium offeratur, non sequitur illud non caufare remissionem peccatorum ex opere operato, in illis pro quibus offeratur; præsertim cum illi tali effectui sèpè apponant obicem, divinis motionibus & inspirationibus resistendo.

Dico tertio, Hoc sacrificium ex opere operato im-
mediatè remittit poenas ex condonatis peccatis sive mortalibus venialibus relietas.

Est communis inter Theologos, & probatur pri-
mò ex eo quod Tridentinum ubi suprà, dicit hoc sacrificium valere ad remissionem poenæ tam pro vivis quam pro defunctis in purgatorio existentibus: Sed istis non potest valere mediatè, impetrando scilicet auxilium quo eliciant actum satisfactorium, ut patet, cum animæ in purgatorio existentes, non sint capaces activæ satisfactionis; alioquin possent scipias è purgatorio liberare, sed tan-
tum fatis-passionis, vel satisfactionis ab aliis applicatae: Ergo hoc sacrificium immediatè remittit poenas ex condonatis peccatis mortalibus sive venialibus relietas.

Probatur secundò ex D. Thoma hic quæst. 79. art. 5. in corp. ubi comparans Eucharistiam, ut habet rationem sacramenti, cum eadem, ut habet rationem sacrificii, dicit quod ut est sacramentum, non est instituta ad satisfaciendum, sed ad spiritualiter nutriendum, per unionem ad Christum, & ad membra ejus, sicut & nutrimentum unitur nutritio, &c. In quantum verò est sacrificium, habet vim satisfactoriam. Quibus verbis rationem insinuat quæ suaderi potest conclusio: Cùm enim sacramenta essent instituta ad producendam gratiam, conveniens fuit ut sacrificium institueretur ad remittendam poenam peccatis condonatis debitam: nam quis remissio poenæ non pertinet ad intrinsecam hominis sanctitatem, sicut remissio culpe & justificatio; fieri potest per extrinsecam condonationem, absque intrinseca hominis mutatione; & ita hoc sacrificium est validè accommo-
datum ad hujusmodi effectum, quia sacrificium non solum operatur in offerentibus, sed etiam in his pro quibus offeratur, etiam ipsis nihil operantibus aut recipientibus.

Dices, D. Thomam loco citato dicere quod hoc sacrificium causat hunc effectum secundum dispositio-
nem subjecti; & secundum quantitatem sue devotionis & fervoris: Ergo non causat hunc effectum immediatè ex opere operato, eo modo quo sacramenta producuntur gratiam.

Respondeo D. Thomam velle, quod sicut sacramenta quæ causant gratiam ex opere operato, conferunt illam in majori quantitate in objecto magis deposito; ita & hoc sacrificium in subjecto melius deposito, plures gradus poenae remittit. Unde si ille pro quo offertur, elicit actum bonum satisfactorium ut quatuor, remittuntur ipsi octo gradus poenæ, ex quibus quatuor correspondent actui satisfactorio, & quatuor ipsi sacrificio.

91 Dico quartò, valde probabile est hoc sacrificium remissionem peccatorum venialium aliquo modo immediatè cauare.

Explicatur conclusio: Dupliciter possumus excogitare quod hoc sacrificium remittat peccata venialia: Primo mediatè, eo modo quo diximus de mortalibus, impetrando scilicet auxilium per quod homo elicit actum qui sit formalis vel virtualis detestatio venialium; & hoc modo certum est quod saltem remittat venialia: hoc enim ad minus determinavit Tridentinum sess. 22. cap. 1. dum ait quod *per hoc Sacrificium, passionis Christi salutaris virtus in remissionem eorum, quæ à nobis quotidianè committuntur peccatorum, applicatur*; hoc enim ad minus intelligi debet de remissione mediata, & per modum impetrationis prædicti auxilii. Secundò immediatè, idque rursus duplíciter. Primo absque eo quod homo ponat ullum actum detestationis formalis aut virtualis, etiam imperfectæ; & hoc modo non existimo probabile posse remitti peccata venialia per hoc sacrificium; quia venialia non tolluntur de via ordinaria, sine aliqua mutatione hominis. Secundò potest fieri hæc remissio, ita ut homo ponat quidem aliquem actum, sed non ita perfectum, ut ex se sufficiat ad remissionem venialium, & tamen ex vi istius sacrificii remittantur, quod sufficit ad hoc ut hoc sacrificium dicatur immediatè remittere venialia; sicut sacramentum pœnitentiae dicitur remittere mortalia immediatè ex opere operato, quia remittit etiam illi qui non habet nisi actum attritionis, qui de se insufficiens est ad remittenda mortalia.

92 Dicò ultimò: Sacrificium Missæ non solum est propitiatorium, sed etiam impetratorium; nec solum valet ad remissionem peccatorum tam mortaliū quā venialium, sed etiam ad quæcumque beneficia sive spiritualia sive temporalia obtainenda. Ita definitur in Trid. sess. 22. c. 2. & can. 3. ubi non solum dicitur hac oblatione placari Deum ad conferendam nobis gratiam, ac dimittenda ingentia & quotidiana peccata, sed etiam posse offerri pro omnibus necessitatibus.

93 Ratio etiam id suadet: Nam in lege naturæ & in lege Mosaica, fuerunt sacrificia non modò propitiatoria, sed & pacifica, sive impetratoria, ut ex Genesi & Levitico notum est: Ergo cùm sacrificium eucharistiae perfectionem illorum eminenter contineat, & sit (ut docet Tridentinum sess. citatæ cap. 2.) oblatio illa quæ per varias sacrificiorum, naturæ & legis tempore, similitudines figurabatur, ut potè quæ bona illa per illa significata, velut illorum omnium consummatio & perfectio, complectitur; valere debet, non solum ad Deum placandum pro peccatis, verùm etiam ad bona spiritualia & temporalia ab ipso impetranda. Unde Chrysostomus homil. 77. in Joan. Pro infirmis, & terra & maris, & universi orbis fructibus sacrificamus.

94 Ex dictis intelliges, unicum Missæ sacrificium omnibus antiquæ legis sacrificiis æquivalere, omnesque eorum differentias & species perfectissimo modo continere: nam in lege Mosaica erant quatuor species Sacrificiorum, quorum aliqua vocabantur holocausta, quæ ad solam Dei gloriam, & supremi quod in vitam

& mortem habet dominii ostensi nem, ordinata erant. Alia propitiatoria dicebantur, quæ pro peccatis præteritis offerebantur. Alia erant Eucharistica, quæ pro gratiarum actione siebant. Alia denum erant impenitatoria, quæ ad nova obtainenda à Deo beneficia referabantur. Verum Eucharistiae sacrificium haec omnia eminentissimo & perfectissimo modo praefstat, nam & supremum quod Deus in vitam & mortem habet dominium perfectè ostendit, ut art. 2. declaravimus, & peccatorum remissionem impetrat, ut suprà ostensum est: Valet etiam ad reddendas Deo gratias pro acceptis beneficiis, juxta illud Prophetæ Psal. 115. Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Calicem salutaris accipiam. Demum per illud innumera bona & spiritualia & temporalia nobis eveniunt: Ergo omnes differentias & species veterum sacrificiorum perfectissimo modo continent. Unde ecclæsia sic ait Oratione secretæ post septimam Dominicam Pentecostes: Deus qui legalium differentiam victimarum, unius sacrificii perfectione sanxisti. Et Leo Papa serm. 7. de Passione: Ut novo exploretur sacrificio variarum differentia victimarum. Item Augustinus lib. 17. de civit. cap. 20. Id sacrificium succedit omnibus illis sacrificiis veteris testamenti, quæ immolabantur in umbra futuri. Idem dicit lib. 6. contra Faustum c. 5.

ARTICULUS V.

Utrum valor sacrificii Missæ sit infinitus, non solum intensivè, sed etiam extensivè, subindeque oblatum pro pluribus, æquè profit cuilibet, ac si pro uno tantum offerretur?

Dico primò, valor sacrificii Missæ est intensivè infinitus, quantum ad sufficientiam, licet quantum ad efficaciam, seu ex parte effectus, semper finitus sit.

Prima pars probatur ratione fundamentali: Valorem sacrificii sumitur præcipue ex duplice capite, nimirum ex re oblata, & principali offerente; à quo sive immediatè, sive aliorum ministerio, offeratur, eundem semper habet valorem. Sicut & donum collatum à Rege ejusdem valoris est, sive ab ipso Rege immediatè, sive aliorum ministerio conferatur: Sed in Missæ sacrificio, & res oblata, & principale offerens, sunt dignitatis simpliciter infinitæ; nam res oblata in hoc sacrificio est corpus & sanguis Christi, unita hypostaticè Verbo divino; & principalis offerens, est ipsem Christus, ut dicitur in Lateranensi sub Innocentio III. in cap. Firmiter, & in Tridentino sess. 22. cap. 1. ubi sic habetur: *Idem nunc offerens Sacerdotum ministerio, qui seipsum tunc in cruce obtulit, solum offerendi ratione diversa.* Propriæ Christus vocatur Sacerdos in aeternum, sive continuò offerens, à principio Ecclesie, usque ad finem saeculi: Ergo valor sacrificii Missæ est intensivè infinitus.

Confirmatur & magis illustratur hæc ratio: Licet sacrificium seu oblatio non habeat infinitatem præcisè ex sola re oblata, alias quando B. Virgo in templo ob tulit filium, illa oblatio fuisse infiniti valoris, habet tamen res oblata dare infinitatem sacrificio, quando simul conjungitur cum infinitate principalis offerentis: Sed in Missæ sacrificio infinitus valor rei oblatæ, conjungitur cum infinita dignitate principalis offerentis scilicet Christi: Ergo valor sacrificii Missæ est intensivè infinitus.

Probatur secundò eadem pars: Sacrificium Crucis fuit valoris infiniti quantum ad sufficientiam: ergo & Missæ sacrificium, valorem intensivè infinitum,

nitum; quantum ad sufficientiam continet. Consequentia probatur, tum quia sacrificium Missæ est idem numero cum sacrificio Crucis, ex parte rei oblatæ, & principalis offerentis, quamvis in ritu & ratione offerendi ab ea differat, ut docet Tridentinum supra relatum. Tum etiam, quia vis satisfactoria ex opere operato est eadem in utroque sacrificio: Christus enim nunc de novo non satisfacit, sed per sacrificium Crucis semel satisfecit; & haec satisfactio applicatur nobis per sacrificium incurruntum Missæ.

98 Secunda vero pars conclusionis, quæ asserit valorem sacrificii Missæ, non esse infinitum quantum ad efficaciam, seu ex parte effectus, & fructus, qui ex eo à fidelibus percipitur, evidens est; non enim remittitur tota poena Sacerdoti offerenti, vel aliis pro quibus offertur, quia sicut in naturalibus causa universalis agit juxta dispositionem subjecti: ita sacrificium Crucis & Missæ, quæ sunt causæ universales in ordine supernaturali, non agunt nisi juxta mensuram dispositionis subjecti. Unde D. Thomas supra quæst. 79. art. 5. dicit quod *quamvis hæc oblatio ex sui quantitate sufficiat ad satisfacendum pro omni pena, tamen fit satisfactoria illis pro quibus offertur, vel etiam offerentibus, secundum quantitatatem sua devotionis, & non pro tota pena*. Quibus verbis S. Doctor reducit determinationem effectus sacrificii Eucharistici, in dispositionem ejus pro quo offertur, non vero in intentionem Ministri offerentis. Quare diligenter observandum est cum Joanne à S. Thoma disp. 32. art. 3. quod remissio penæ ex meritis Christi duplum datur in Ecclesia, primò per indulgentias ex thesauro Ecclesiae, secundò per sacrificium Missæ, quatenus habet vim satisfactoriam ex opere operato intensivè infinitam, fundatam in valore passionis Christi, & sacrificii Crucis, ut diximus. Primo modo determinatur remissio penæ, juxta intentionem applicantis, non juxta devotionem recipientis. Unde in concessione indulgentiarum ipsi Pontifices determinant quantitatem hujus remissionis, quia aliquando concedunt plenariam indulgentiam, quæ remittit totam penam; aliquando vero concedunt solam tot annos, vel tot dies: in sacrificio vero Missæ Sacerdos offerens Missam pro aliquo, non determinat quantitatem penæ, quæ per hoc sacrificium remittenda est, neque hoc arbitrio ejus relinquitur; alias unico sacrificio totam penam tollere posset, subindeque applicatio unius Missæ indulgentiae plenariae posset aequivalere; sed talis determinatio provenit ex dispositione & devotione illius pro quo celebratur Missæ sacrificium, illique commensuratur.

99 Dico secundò, Missæ sacrificium habet valorem satisfactorium infinitum non solam intensivè, sed etiam extensivè. Non enim solam potest satisfacere pro omni poena debita peccatis five mortalibus five venialibus, sed etiam pro poena debita peccatis infinitorum hominum, si darentur; cum enim sit idem cum sacrificio Crucis, ex parte rei oblatæ, & principalis offerentis, & vis satisfactoria ex opere operato eadem sit in utroque sacrificio, eandem habet cum illo infinitatem, five intensivam, five extensivam. Unde

Dico tertio, hoc sacrificium oblatum pro pluribus, æquè prodest cuilibet, ac si pro uno tantum offeratur.

100 Hæc conclusio sequitur ex dictis in praecedentibus: si enim valor sacrificii Missæ intensivè & extensivè infinitus sit, nihil tollitur de fructu debito devotioni illius pro quo offertur, per hoc quod pro aliis offeratur, cum infinitus valor nunquam exhaustiri possit: ut bene expendit Cajetanus tomo 3. opusc. tract. 3. quæst. 2. his verbis: *Quoniam ex Genet Theol. Tom. V.*

parte rei oblatæ est infinitus in hoc sacrificio, & per unicam devotionem non exhaustur, nec manatur, consequens est, ut non solam pluribus, sed infinitis devotionibus, unicum sacrificium sufficienter respondeat, cuilibet certam pariendo satisfactionem. Nihil igitur admittitur alicui facienti pro se offerre hoc sacrificium ex quantitate effectus hujus sacrificii secundum se, & applicati ad ipsum, ex hoc quod alter procuret eandem pro se dici (scilicet Missam) nec è converso, sed unicuique respondet tantumdem, quantum si pro se solo diceretur: quia unicuique sufficienter & efficienter, juxta quantitatem devotionis sua. Et hic quæst. 79. art. 5. hæc scribit: Una Missa non perdit vim satisfactoria sua pro primo offerente, ex hoc quod pro secundo, tertio, quarto, quinto, &c. offeratur: Sicut quantitas devotionis unius, nihil tollit de quantitate devotionis alterius. Unde arguendi, instruendique simul sunt homines ignoranter petentes, vel exigentes pro sua elemosyna totam sibi Missam dari, aut suo defuncto: nihil enim minus ipse habebit, si mille alii petant eandem Missam pro seipsis & aliis defunctis, quam si pro ipso solo celebrari datur: immo ex hujusmodi indepositione sic petentis, damnum videtur incurere, quod minus sibi proderit.

Confirmatur: Quando Sacerdos generaliter offersit Missam pro circumstantibus, etiam si circumstantes sint multi, non minus singulis prodest, quam si quilibet eorum folus adesset; alioquin procurandum esset audire Missam cui nullus alius assistat, & melius esset audire Missam privatam, cui paucissimi assistunt, quam publicam & solemnem cui assistit omnis populus: Ergo similiter, quando Sacerdos applicat Missam pro pluribus nominatim & in particulari, pro se celebrari postulantibus, æquè prodest cuilibet eorum, ac si pro uno tantum offertertur.

Argumenta que contra istas conclusiones à quibusdam Recentioribus objici solent, levissima sunt, & ex dictis facilè dilui possunt. Objiciunt enim primò: Sacrificium Missæ non est ita perfectum, ac sacrificium Crucis: Sed si esset infiniti valoris quoad sufficientiam, esset æquè perfectum, unum enim infinitum non est majus five perfectius altero: Ergo sacrificium Missæ non continet infinitum valorem.

Secundò, Si sacrificium Missæ sit valoris quoad sufficientiam infiniti, sequuntur duo inconvenientia, nempe quod cum quis petit plures Missas, sufficit pro illo unam Missam offerre, in infinito enim non est opus multiplicatione. Item posse Sacerdotem pro eadem Missa plura stipendia, lege vel consuetudine taxata, à diversis accipere; nam, ut diximus in tercia conclusione, cuique æquè proderit, ac prodest uni, si pro eo solo offerretur, & sic nulli in eo casu fieri injuria.

Sed ad hæc facilè respondetur: Ad primum enim, nego Majorem, nam cum perfectio essentialis sacrificii desumatur à re oblatæ, & à principali offerente, & idem sit principalis offerens, eademque res oblatæ in sacrificio Crucis & in sacrificio Missæ, mirum videri non debet, si dicantur aequalis perfectionis essentialis, quamvis accidentaliter in modo offerendi differant.

Ad secundum respondeo, quoad primum inconveniens, non sequi ex nostra doctrina; licet enim sacrificium Missæ sit valoris quoad sufficientiam infiniti, quia tamen ejus effectus limitatur devotione offerentis, & ejus pro quo offertur, prodest possum magis plura Missæ sacrificia, quam unum.

Quantum vero ad secundum inconveniens, nego etiam illud sequi ex nostra doctrina: Tum quia stipendia non dantur celebranti tanquam pretium fructus sacrificii, sed tanquam eleemosyna ad vi-

tam sustentandam, vel tanquam premium ministerii quod exhibet, cui tanta compensatio non debetur, sed ea solum quae est taxata à lege, vel à consuetudine. Tum etiam quia intencio tribuentis stipendium, non solum est, ut sibi sacrificii fructus applicetur, sed etiam ut frequentatione Missarum, divinus cultus augeatur, & tam vivorum, quam defunctorum animæ, plurimorum sacrificiorum suffragis juventur. De quo plura articulo sequenti.

ARTICULUS VI.

De stipendio Missarum.

105 **D**ico breviter, Sacerdotes qui suas Missas obligatas non habent, stipendum aliquod pro Milla dicenda accipere posse. Ratio est, quia lex iustitiae postulat, ut *quis altari deservit, de altari vivat*, ut dicitur 1. ad Corinth. 9. & quod hi qui in bonum aliorum occupantur, spiritualia ministrando, mutuo ab illis sustentantur. Unde Glossa Augustini super illud 1. ad Timoth. 5. *Qui bene præsum Presbyteri, &c. cit: Accipiant sustentationem necessitatis à populo, mercedem dispensationis à Domino.* Ex quo colligit S. Thomas 2. 2. quest. 87. art. 1. quod dare decimas ministris Dei, in ipsorum vita sustentationem, sit de jure naturæ, quamvis determinatio ad certam taxam, sit de jure positivo. Unde sequitur, non solum Sacerdotes pauperes, sed etiam divites, posse pro Milla stipendum recipere, quia hoc non datur Sacerdoti solum titulo paupertatis & eleemosynæ necessitatis ad honestam vitæ sustentationem, sed etiam titulo ministerii, quod exercet: unde *sicut miles aliæ dives, justè accipit suæ militiae stipendum*, nam *quis militaris suis stipendiis unquam?* 1. ad Corinth. 9. & sicut Sacerdotes, quamvis divites, justè accipiunt decimas, ita & Missæ stipendum justè possunt accipere & exigere.

106 Dixi Sacerdotes qui suas Missas obligatas non habent, quia illi qui aliquo justo titulo celebrare tenentur, non possunt illis diebus quibus tenentur celebrare, stipendum pro Missa recipere, ut determinavit Sacra Congregatio Concilii anno 1626. his verbis: *Sacerdotes quibus diebus tenentur Missas celebrare, ratione beneficii, seu capella, legati, aut salarii, si eleemosynas etiam pro aliis Missis celebrandas suscepserint, non possunt eadem Missa utrique obligacioni satisfacere.* Ex quo intelliges primò, quod cum Parochi, diebus hitem festivis, teneantur sacrificium offerre pro suis ovibus, & ad hoc jam habent stipendum statile, ratione beneficii, ad hujusmodi Missas celebrandas; non possunt justo titulo stipendum exigere. Nisi forte illis diebus quibus pro ovibus celebrare tenentur, huic obligationi per alium satisfecerint; tunc enim stipendum pro Missa recipere possunt, sicut & aliis diebus quibus pro suis ovibus celebrare non tenentur.

107 Intelliges secundò, in predicto Missarum stipendo, nullam intervenire simoniae labem, quia stipendum non datur pro ipsa Missa, & veluti premium ejus, sed vel pro sustentatione Ministri, aut pro ipso externo ministerio, quae sunt aliquid temporale. Pro ministrandis vero aliis sacramentis, non potest, etiam titulo sustentationis, aliquid recipi; quia Ecclesia sustentationem Ministri, in Missarum oblatione, non vero in aliis ministeriis sacris designavit, & pro ministrandis aliis sacramentis, sufficienter provisum est Ministris, per decimas, & primicias, aliosque reditus Ecclesiasticos, vel per generales eleemosynas quae dantur Regularibus. Unde in Rituali Pauli V. in Rubricis de sacramentis in

genere, statuitur quod non possit aliquis recipere quinquam in ministratione Sacramentorum, nisi in casu quo aliquid gratis detur, post administracionem factam, & sit in usu, & non prohibetur ab Episcopo.

Tertiò ex dictis intelliges, justum Missæ stipendium non debere menturari penes valorem sacrificii, qui (ut diximus articulo praecedenti) infinitus est; neque penes effectum quem percipit qui dat stipendum, quia illæ res sunt quid spirituale; sed vel ex lege Ecclesiastica taxante, vel ex justa & rationabili consuetudine, si haec deficiunt, ex honesta & frugali Sacerdoti in unum diem sustentatione. Nec placet aliorum sententia, qui id extendunt, non solum ad Sacerdotis sustentationem, sed reliquarum etiam personarum, quae in ejus tamultu occupantur, immo & cognatorum, adduntque posse Sacerdotem exigere stipendum sufficiens, non solum ad victimum, sed etiam ad vestitum, & reliqua vita humanæ necessaria, iisque ad ipsa Sacerdotis debita solvenda, cum ista aperiè redoleant avaritiam.

Quæres primò, an possit quis recipere plura stipendia pro Missis, & postea distribuere aliis, retentâ sibi aliquâ parte, dummodo justum stipendum tribuat? v. g. recipit quis Parochi triginta asses pro una Missa, & postea jubet alteri illam dicere, dando illi quindecim asses, juxta taxam Diocesis Parisiensis; queritur an possit hoc justè fieri? Affirmant Suarez hic disp. 8. sect. 3. Emmanuel Sa., aliquique ex recentioribus Casuistis: quia (inquit) nullâ sit injuria in hoc, nec danti stipendum, quia assignatur ei una Missa, sicut eam petivit; nec Sacerdoti illam dicenti, quia datur ei justa eleemosyna & stipendum, juxta taxam & conuentudinem Diocesis Parisiensis.

Hæc tamen sententia, neque est probabilis, neque tuta. Primum ex eo patet, quod Sacerdos ille qui triginta asses pro una Missa recepit, non habet jus retinendi dimidiam partem hujus pecuniae: nec titulo gratuito, quia illi non sit donatio talis partis à vero domino; neque titulo onerofo, quia ipse non subiit onus dicendi Missam; neque ratione Ministerii in querendo Sacerdotem, quia suâ voluntate id facit, eò quod non vult dicere illas Missas; neque ille labor est ranti momenti, ut debeat retinere illam partem; unde facit injuriam & vero dominio qui triginta aliæ pro celebratione Missæ assignavit, & Sacerdoti dicenti illas Missas, quia sine consensu illorum, retinet sibi partem destinatam stipendio Missæ.

Secundum verò, nimirum quod sententia illa tutta non sit, constat ex decisione sacrae Congregationis Concilii die 21. Julii anni 1625. que definit non posse Sacerdotem, majori accepto stipendio pro Missæ celebratione, partem retinere. Verba ejus sunt: *Sacra Congregatio omne damnable luxurum, ab Ecclesia removere volens, prohibet Sacerdoti, qui Missam suscepit celebrandam cum certa eleemosyna, ne eandem Missam alteri, parte ejusdem eleemosyna sibi retentâ celebrandam committat.*

Advertendum tamen est, quod qui habet Beneficium, cui est annexum onus Missarum, si commendat alteri Sacerdoti illas Missas, non tenetur dare stipendum ad rationem reddituum Beneficii, sed sufficit quod tribuat eleemosynam congruam, secundum morem illius loci, nisi aliud in fundatione caveatur. Ita resolvit eadem sacra Congregatio in decretis de celebratione Missarum dubio 8. Ratio vero discriminis inter Beneficiarium & alium simplicem Sacerdotem, alteri Missas commendantem, manifesta est, nam ut suprà dicebamus, simplex Sacerdos cui pingue stipendum pro celebratione

nus Missæ tributur est, nullum habet jus ad retinendum sibi partem illius, assignando aliam alteri cui Missam commendavit: Beneficiarius vero ad hoc titulum habet, scilicet Beneficium, cui alias est annexum onus recitandi divinum officium, & alia similia onera. Unde quando commendat Missas aliis, tanquam proprius dominus id facit, & sic non tenetur nisi consuetam eleemosynam dare.

113. Quæres secundò, utrum si petentes Missam, non dant justum stipendum, possit Sacerdos à diversis tot parva stipendia accipere, ut adæquent unum justum, & pro illis unam solum Missam celebrare? Affirmant multi Casuistæ, quia (inquiunt) tunc fit injuria Sacerdoti, & ipse potest se indemnem servare, quamvis promiserit pro quolibet Missam celebrare: sicut famulus & operarius, cui condigna merces non tribuitur, potest damnum suum, ut potuerit, resarcire, etiam si in principio ob paupertatem coactus sit pacisci, pro injusto & inæquali stipendio; & similiter qui ob necessitatem cogitur triticum emere injusto pretio, potest sine iniuritia, alia viâ se indemnem servare.

114. Hæc sententia, attento jure naturali, videtur satis probabilis. Sed post determinationem, seu prohibitionem prædictæ Congregationis Concilii, nec est tuta, nec ad praximi reducenda. Verba prohibitionis hæc sunt: *Deinde pro pluribus Missis, etiam ejusdem qualitatib[us] celebrandis, plura stipendia in quantumcumque incongrua & exigua, sive ab una, sive à pluribus personis collata fuerint, aut conferuntur in futurum Sacerdotibus. Sacra Congregatio sub obiectatione divini judicis mandat ac precipit, ut absolue tot Missæ celebrentur, quot ad rationem attributa eleemosyna praescripta fuerint; at quo graviter peccant, & ad restitucionem tenentur.*

115. Quæres te tio, an possit aliquis anticipatè dicere Missas pro his qui sibi offereant postea stipendia, & ita quando dantur eleemosynæ, satisfacere applicando Missas jam dictas illa intentione? Affirmant plures ex recentioribus Casuistis, quos referunt Martinez à Prado hic dub. 13. §. 6. ut hac pia opinione (inquiunt) subveniatur paupertati quo: undam Sacerdotum, qui dum affligata stipendia non habent, quando Missas celebant, eorum applicat: nem sibi in futurum referunt accepturi stipendia ab iis qui in futurum à se Missas petie int; nam in potestate Sacerdotis videtur esse facultas fructum suspendere.

116. Verum quia multa sunt quæ hanc sententiam periculosa reddit, examinari coepit et à Sacra Congregatione Concilii sub Clemente VIII. anno 1605. & postea tempore Pauli V. damnata; scripsit que Sacra Congregatio ad Nuntium Apostolicum in Hispania, ubi hæc consuetudo vigebat, ut in omnibus illius regni provinciis, tamquam pluribus nominibus periculosa, fiducium scandalis, & offenditibus obnoxia; utique à verusto Ecclesiæ more non sum abhorrens, prohibebetur. Quæ prohibitio extat inter responsa Congregationis.

117. Quæres quartò, an possit Sacerdos duplex stipendium pro una Missa accipere, unum quidem pro applicatione fructus medi, quem pro determinatis personis, ex usu Ecclesiæ, celebrans offerre solet, & alterum pro applicando alteri fructu sibi proprio, cui ipse renuntiat, & cedit alteri?

Affirmative respondent plures ex recentioribus Casuistis, quos referunt Martinez à Prado ubi supra §. 5. & Angelus Maria Vericelli, quæstionum moralium Tract. 2. qu. 29. Sed alii communiter hanc sententiam ut fallam & scandalosam rejiciunt: Tum quia validè incertum est, an possit fructus ille Sacerdoti proprius, qui spiritualis, vel specialissimus dicitur, alteri applicari; videtur enim esse beneficium personale, & alteri incomunicabile. Tuus

etiam, quia esto applicabilis sit, valde tamen scandalosum est, quod Sacerdos huic fructui sibi ita uti propter modicam pecunia: sumnam renuntiet, & rem spiritualem in avaritiae turpe lucrum commutet. Unde meritò hæc sententia à Sacra Congregatione Concilii die 25. Januarii anni 1659. proscripta & prohibita fuit, decretis sequenti.

DECLARATIO SACRÆ CONGREGATIONIS Concilii SS. D. N. Alexandri Pape VII. iussu edita, super secundo Decreto ejusdem Congregationis, de celebratione Missarum.

Cum Authores nonnulli scriptis suis, etiam typis editis, assererint, Sacerdoti pro alio Missam, receptâ eleemosynâ, celebranti, licitum esse aliam eleemosynam quoque accipere ab altero, cui partem illam fructus, seu valoris ejusdem sacrificii, ipsimet celebranti debitam (specialem nuncupatam) applicet; ac proinde hunc casum sub decreto Sacrae Congregationis Concilii, prohibente duplex pro unica Missa stipendum, seu eleemosynam recipi, non esse comprehensum. Propterea Sacra Congregatio Eminentissimorum & Reverendissimorum D. D. S. R. E. Cardinalium, Concilii Tridentini Interpretum, quæ auctoritate sibi per Apostolicam Sedem specialiter attributa, sedulè curat, ne à Sacerdotibus circa celebrationem Sacrosanctæ Missæ Sacrificii, unde in nos uberrima divina liberalitatis munera derivantur, avaritiae labes illa, aut suscipio contrahatur: ante diutinam aisectionem maturè examinavit, eademque propositus reprobata, sub die 25. Januarii 1659. censuit: Nulli Sacerdoti licitum esse, praefatâ ratione, sive pretextu, aliam eleemosynam accipere, praeter illam quam accipit ab eo, pro quo Missam offerre tenetur. Ac proinde casum hunc esse comprehendens in Decreto aliis per eandem Sacram Congregationem Concilii editis, quibus prohibetur, ne duplex stipendum pro unica Missa recipiatur.

Quam Sacrae Congregationis sententiam ad Sanctissimum Dominum N. Alexandrum Papam VII. relatam, Sanctitas sua, sub die 29. ejusdem mensis approbavit, & Decretum publicari, atque ad Episcopos, & Generales Regularium Ordinum transmitti jussit, ut ipsi doctrinam hujusmodi per suos Pœnitenarios, & Confessarios, ac Lectores, reflectivè, insinuari, doceri, atque in Tractatibus Moralibus per eisdem imprimendis, evulgari, pastorali vigilantiâ curent.

F. Card. Paulinus Prefectus.

C. de Vechiis Episcopus Clafinus, Sacra Congregationis Concilii Secretarius.

Ad majorem hujus perutilis materiæ elucidationem, & aliorum casuum resolutionem, aliqua, quæ ab omnibus ferè Theologis & Casuistis admittuntur, breviter hic observanda sunt. Primo, eum qui accepit stipendum pro celeb: andia Missæ peculiariter B. Virginis, aut alicuius Sancti, satisfacere, si dicat sacram, quale occurrit eo die; saltem nisi stipendum notabiliter augeatur, propter illam conditionem; meliusque esse sic facere diebus festis, aut duplicibus; quia melius est servare ordinem Missæ, quam ob privatam devotionem illum invertere. Secundo, eum qui ratione fundatis, aut stipendi, debet alicubi celebrare, satisfacere dummodo alibi celebret; nisi qui stipendum dicit, aut fundator id voluerit,

rit, propter specialem cultum illius loci, vel commoditatem populi, ut ibi sacrum audire possit, vel ob decus & memoriam suę familie, ad quam talis locus pertinet. Tertiò, posse augeri stipendium, ex rationabili causa, & Sacerdotem illud exigere, ut pro labore extraordinario eundi ad Ecclesiam longinquam, vel expectandi longo tempore, vel celebrandi summo mane, cum suo incommode. Similiter est in usu rationabili, magis exigere stipendium pro Missa solemni cantanda; quia ultra Missam, debetur elemosyna pro canto, & pro assistentia vel Capitulo vel Communiteatis Religiosorum.

119 Denū observandum est, quod cùm in supra relatis Congregationis Conciliū decretis, solum prohibetur quod accipiuntur plura stipendia pro una Missa, non verò quod illa pro pluribus sine stipendio gratis applicetur; Sacerdos obligatus ex stipendio accepto ad celebrandum pro aliquo, potest ex charitate, vel gratitudine, pro parentibus, amicis, vel benefactoribus, eandem Missam applicare. Quod maximè (inquit Lezana Verbo Missa num. 22.) notandum est pro Regularibus, quia ipsi saepius in Conventibus pauperibus tenentur pro aliquibus propter stipendiū accepta semper celebrare, & tamen saepius occurunt causae propter quas debeant etiam pro aliis, saltem ex charitate, vel ex Constitutionibus Ordinum, aut præceptis Superiorum, Missam offerre: ut contingit si moriantur, aut in gravi aliqua necessitate constituti sint eorum parentes, conanguinei, fratres ejusdem Religionis, amici, preteftores, patroni, benefactores, &c. Tunc enim ex charitate vel gratitudine sacrificium offerre possunt pro illis, et si ab aliis pro Missa celebranda stipendium acceperint.

ARTICULUS VII.

Precipue Missæ ceremonia, breviter explicantur.

120 **A**d complementum hujus disputationis, & totius tractatus de Eucharistia, supereft ut præcipuas Missæ ceremonias breviter explicemus, de quibus eruditè ac perspicè agit S. Thomas artic. 4. hujus quæflicnis, ubi ostendit, hoc sacramentum majori cum dignitate, quam cætera omnia celebrari; quia totum salutis nostræ mysterium in eo comprehendiur. Ac primò quidem ante illius celebrationem præmittitur quædam præparatio ad dignè agenda ea quæ sequuntur, juxta illud Ecclesiastici 4. *Custodi pedem tuum ingredients domum Domini.* Cujus præparationis una pars est confessio, juxta illud Prov. 18. *Iustus in principio accusator est sui.* Altera pars est laus divina, quæ fit in Introitu, secundum illud Psalmi 49. *Sacrificium Iudis honorificabit me, & illic iter quo ostendam illi salutare Dei.* Sumiturque ordinariè ex Psalmis, quia ut ait Dionysius cap. 2. Eccles. Hierarchia, Psalmi comprehendunt per modum Ludis quidquid in Sacra Scriptura continetur.

121 Secundò fit commemoratio præsentis misericordie novies Kyrie aut Christe eleison, ter scilicet pro qualibet Personarum Divinarum, & ad significandum Personas divinas esse in se invicem per circummissionem. Novies verò contra novem genera peccatorum: originale, veniale, mortale, cogitationis, loquitionis, perpetrationis, fragilitatis, ignorantiae, malignitatis, ut ait Innocentius III. lib. 2. de mysteriis Missæ cap. 19. Græcè autem dicitur, propter quatuor causas, inquit Albertus Magnus Tract. 1. de Sacrificio Missæ cap. 2. Primò quia sapientia primù apud Græcos floruit. Secundo, quia leges apud eosdem primò viguerunt. Tertiò, quia

primi ex Gentilibus Evangelium audierunt. Quartò, quia ex illis ad nos fides ac religio Christiana derivata est. Vel ut ait Augustinus Epist. 178. ut ostendatur una Dei misericordia, universis indifferenter nationibus imploranda, sicut episcopis ad confessionalitatem fidei exprimendam, Latine usurpamus, quia Trinitas est ab omnibus indifferenter contitenda.

Tertiò commemoratur cœlestis gloria, ad quam 122 tendimus post præsentem vitam & miseriam, dicens, *Gloria in excelsis Deo*, qui hymnus cantatur in Festis, in quibus commemoratur cœlestis gloria, non autem in officiis luctuosis, quæ ad commemorationem præsentis misericordie pertinent.

Quartò Sacerdos salutat Populum verbis illis, 123 *Dominus vobiscum*, qui salutandi modus sumitur ex Scriptura Ruth. 2. & 2. Paralipom. 15. & Lucæ 1. Populusque responderet, *Et cum spiritu tuo*, quo precatur Deum esse quoque cum spiritu Sacerdotis, illique assistere ad peragendum sacrificium, aut velle se cum illius spiritu conjungi. Quæ ceremonia antiquissima est, ejusque meminit Concilium Bracarense Can. 21. ubi illam à traditione Apostolica fluxisse testatur, & Chrysostomus homil. 18. in Epist. 2. ad Corinth. ubi sic ait: *Bene precatur Sacerdos populo, & bene precatur populus Sacerdoti. Nam (cum spiritu tuo) nibil aliud est quam hoc, &c.*

Quintò Sacerdos Orationem pro populo facit, ut 124 digni habeantur omnes tantis mysteriis: quæ Oratio Collecta vocatur, vel quia sit nomine totius Populi in unum collecti cum Spiritu Sacerdotis: vel quia Sacerdos omnium orationes compendiosè colligit. Unde in fine hujus Orationis, seu Collectæ, Populus responderet, *Amen*, id est fiat sicut postulasti.

Sextò, cùm Eucharistiæ mysterium sit sacramentum 125 fidei, populus de mysteriis fidei instruitur, primò per doctrinam Prophetarum & Apostolorum, dictam vulgo Epistolam, deinde perfectius per lectionem Evangelii, q. o finito, recitat Symbolum fidei diebus Dominicis, & præcipuis Fefis, ad profundendum nos credere doctrinæ Christi per Evangelium annuntiatæ.

Hæc omnia olim appellabantur Missa Catechumenorum, quia eo usque licebat illis interesse celebrationi Missæ. Unde post verbum Dei prædicatum, & Symbolum recitatum, antequam Sacerdos ad consecrationem se præpararet, à Diacono Catechumeni dimittebantur, verbis, *Ite Missa est.* Quibus dimissis secunda pars Missæ inchoabatur, quæ Missa sacrificii appellabatur, & ab offertorio incipiebat, quo Sacerdos sacrificii mox futuri oblationem Deo facit, & postea altare thurifacit: quam cæmoniam D. Thomas hic art. 5. ad 2. ad duo pertinere dicit. Primò quidem ad reverentiam hujus sacramenti, ut scilicet per bonum odorem depellatur si quid prævi odoris in eo loco fuerit. Secundò ad representandum effectum gratiae, quæ sicut bono odore Christus plenus fuit, & à Christo derivatur ad fideles, ministerio & interventu Sacerdotum, juxta illud 2. ad Corinth. 2. *Odorem notitiae sua spargit per nos in omni loco.* Addo ex Philone Carpathio in illud Cantorum: *Ex aromatibus mirræ & thuris*, per thurificationem moneri fideles, ad coelestia ferventi desiderio ascendere, instar fumi è thure incenso ascendentis, & ut ejus verbis utar, *Cor suum ignitum velut thuribulum coram Deo odoratissimum facere, in quo quidem corde, cum per amorem virtutes colligimus, quasi carbones in thuribulum congerimus, quibus seipsum mens in conspectu Dei igne charitatis accendat.* Dumque ferventes & mundas orationes ad Deum emitunt, quasi sumum aromatum ex thuribulo exhalant. Et ex Hilario in Psalm. 140. circa illa verba. *Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo, significari devotionem celebrantis & assistentis debere ad Deum esse directam,*

etiam; puram, & rectam. Et ex Augustino, vel alio apud ipsum, tomo 9. hom. 6. in Apocal. thuribulo Christum significari: *Cujus corpus sanctum (inquit) tuberculatum aureum, ex quo Deus Pater passionis incensum odorem suavitatis accepit.*

227 Thurnificato altari, Sacerdos digitos abluit, propter reverentiam hujus sacramenti. Et hoc dupliceiter (inquit S. Thomas hic art. 5. ad 1.) Primo quidem, quia aliqua pretiosa tractare non consuevamus, nisi manibus ablutis, unde indecens videtur quod tantum sacramentum aliquis accedit, manibus etiam corporaliter inquinatis. Secundò, propter significationem, quia ut Dionysius dicit cap. 5. Eccles. Hierarchia, extremitatē ablutio significat emundationem e:iam à minimis peccatis, secundum illud Joan. 13. Qui lous est, non indiget nisi ut pedes lavet: *Ei talis emundatio requiritur ab eo qui accedit ad hoc sacramentum.* Similia habet Germanus Constantinopolitanus in Theoria seu contemplatione rerum Ecclesiasticarum, tomo 12. Bibliotheca Patrum: *Ablutio manuum (inquit) est ejus vice qui se lavit in clamans, Innocens sum: Nobis autem Sacerdotibus insinuat, ut pueri mente, conscientia, cogitatione, (que sunt manus nostrarum animarum) cum timore, mansuetudine, ac moderatione accedamus ad mensam sanctam &c.* Alludit perro ad Pilatum, qui ante Christi crucifixionem, quam Sacramentum ictud velut memoriale representat, lavit manus coram populo dicens, innocens ego sum à sanguine justi ominus, Matthaei 27.

228 Ablutis digitis Sacerdos præparat se ad consecrationem, quæ cùm sit actio supernaturalis, totiusque naturæ vires transcendens, auxilium precum ad illam ritè peragendam petit à fidelibus, convertens se ad prius ait: *Orate fratres, ut meum ac vestrum pariter in conspectu Domini sit acceptum sacrificium,* & trans paulum secretò, per præfationem excitat prius utrum ad fervorem devotionis & ad mentem sursum attollendam, & finitam præfatione, devotè laudat Divinitatem Christi, cum Angelis dilectis: *Sanctus, Sanctus, Sanctus,* & humanitatem cum puris, subdens: *Benedictus qui venit in nomine Domini.*

229 His peractis inchoat Can. nem in quo sit commemoratio Summi Pontificis, Episcopi, Regis, alicuiusque qui in sublimitate sunt constituti, & specialiter eorum pro quibus offertur sacrificium: deinde Sanctorum, quorum patrocinia Sacerdos implorat prædictis, cùm dicit, *Communicantes & memoriam venerantes, & petitionem conclusit dicens: Ut hæc oblatio sit illis pro quibus offertur salutaris.* Postea ad ipsam consecrationem accedit, in qua primò petit consecrationis effectum, cùm dicit: *Quam oblationem tu Deus benedictam, adscriptam, ratam, rationabilem, acceptabilemque facere digneris.* Quæ verba (ut exponunt Alcuinus, Innocentius III. Hugo Viennensis, D. Thomas, & alii) significant, Sacerdotem à Deo petere, ut ipse oblationem ejus consecrando, benedictam ex prophana efficiat; eandemque approbando, faciat adscriptam, id est adscribat & numeret inter dñm quæ ipsi probantur: confirmando ratam efficiat, id est stabilem & firmam, ut frumentum certum, & perpetuum ad nos referat: rationabilem quoque faciat, ut non solum bona, sed etiam bene, rationabiliter, & prudenter offeramus, ac sit rationabile obsequium nostrum, juxta Apostolum ad Roman. 12. Denique acceptabilem faciat, id est, ita undique bene se habentem, non solum ex parte doni, sed etiam est parte ministri offerentis, ut digna sit quæ à Deo acceptetur. Secundò Sacerdos consecrationem peragit per verba Salvatoris, cùm dicit: *Qui pridie quam patetetur.* Tertiò excusat præsumptionem, per obedientiam ad mandatum Christi, subdens: *Unde & memores.* Quartò petit hoc sacrificium per illum esse Deo acceptum;

Gestet Theol. Tom. V.

tum, cùm ait; *Supra quæ proprio ac sereno vultu respicere digneris, &c.* Quintò petit hujus sacrificii & sacramenti effectum, cùm sibi & aliis communicantibus, vel assistentibus; tum etiam mortuis, ut illis proficit ad refrigerium & levamen poenitentiarum.

Notandum verò est, Sacerdotem multiplex signum Crucis facere super oblatæ, ante & post consecrationem, de quo fuit D. Thomas art. 5. ad 3. Alcuinus in libro de celebratione Missæ, Amalarius lib. 3. de Officiis Ecclesiasticis cap. 24. Innocentius III. lib. 3. de officio Missæ cap. 11. & Micrologus cap. 14. ubi observat ejusmodi signa fieri semper aut semel aut numero impari, ter scilicet, aut quinque. Semel propter essentia unitatem. Ter propter Trinitatem personarum. Quinque propter vulnera Christi Domini, & expressam representationem passionis ipsius. Notat etiam Sanctus Thomas, signa Crucis quæ fiunt super oblatæ ante consecrationem, fieri ad benedicendum & consecrandum materiam, ea verò quæ fiunt super ipsum corpus & sanguinem Christi post consecrationem, non fieri ad benedicendum materiam, quæ jam consecrata est, sed solum ad commemorandum virtutem Crucis, & modum passionis ejus. Porro usum signi Crucis in sacramentorum celebratione antiquissimum esse, constat ex Cypriano, vel alio ejus contemporaneo, in libro de baptismo Christi, ubi sic ait: *In Cruce Domini gloriamur; eius virtus omnia peragit sacramenta: sine qua nihil aliud est sanctum, neque aliqua consecratio mereatur effectum.* Et ex Chrysostomo hom. 55. in cap. 16. Matthei, ubi haec scribit: *Hoc signo Crucis consecratur corpus Dominicum, sanctificatur fons Baptismatis, initiantur etiam Presbyteri, & ceteri gradus Ecclesiastici, & omnia quæcumque sanctificantur, hoc signo Dominicæ Crucis, cum invocatione Christi nominis, consecrantur.* Augustinus etiam Tractatu 118. in Joan. ait quod nisi signum Crucis adhibeatur, siue ipsi aquæ, quæ Fideles regenerantur; siue oleo, quo Chrysostome unguntur; siue sacrificio, quo aluntur, nihil eorum ritè perficiuntur.

Insuper notandum est, duplum fieri à Sacerdote hostiæ elevationem, unam quidem ante consecrationem, in Offertorio, ut vocant, cuius mentio sit in omnibus ferè liturgiis, valdeque convenit sacrificio: quæ de causa solebant in testamento veteri elevari coram Deo ea quæ ipsi offerebantur in sacrificium, ut videre est Levitici 8. & 9. aliisque locis. Alteram verò post consecrationem, tum ut hostia populo ostendatur, & adoranda proponatur; tum etiam ad representandum Christum in Cruce exaltatum & mortuum, ut ait S. Germanus Constantinopolitanus in Theoria. Ad hanc porro hostiæ elevationem plures referunt illud Psalmi 71. *Et erit firmamentum in terra, in summis montium, id est juxta Hebraeum, Erit pugillus vel particula frumenti in capite montium;* & juxta interpretationem Rabbi J. Nathæ, qui vixit ante Christum, *Placenta panis fiet sacrificium in capitibus Sacerdotum qui sicut in Ecclesia.* De quo supra art. 1. §. 2.

Tertiò observandum est ex D. Thoma hic art. 4. ad 9. quod quando Sacerdos post consecrationem ait: *Jube hæc perferrri per manus sancti Angeli sui in sublime altare tuum:* Non petit neque quod species sacramentales deferantur in cœlum, neque Corpus Christi verum, quod ibi esse non desinit; sed petit hoc pro corpore mystico, quod scilicet orationes Sacerdotis & populi, Angelus assistens divinis mysteriis, Deo representaret secundum illud Apocalypsis 8. *Ascendit fumus incensorum de oblationibus Sanctorum, de manu Angeli.* Sublime autem altare Dei dicitur, vel ipsa Ecclesia triumphantans, in quam transferri petimus, vel ipse Deus

294 Disputatio Undecima, de Sacrif. Missæ.

»cujus participationem petimus : De hoc enim alteri dicitur Exodi 20. *Non ascendes ad altare meum per gradus ; id est (secundam Glossam) in Trinitate gradus non facies.* Vel per Angelum intelligitur ipse Christus, qui est *Magni Consilii Angelus*, qui corpus suum mysticum Deo Patri conjungit & Ecclesiae triumphanti. Quam interpretationem indicat etiam author *Gemmaræ animæ lib. 1. de antiquo Missarum riu cap. 106.* alteram verò de angelico ministerio preces nostras ad Deum transmittente, Christique ad nos Missione, tradit Innocentius III. lib. 5. de mysteriis Missæ cap. 6. his verbis: *Per manus Angeli tui, hoc est per Ministerium Angelorum, secundum illud quod ait Angelus ad Tobiam: Quando orabas Deum cum lacrymis obtuli orationem tuam Domino.* Et paulò infra: *Hinc etiam evidenter apparet, quod Angeli semper in sacrificiis praesentes assistunt.* Quod paulò ante ostenderat ex Gregorio lib. 4. Dialogorum cap. 58. dicente: *Quis fidelium babere dubium possit in ipsa immolationis hora, ad Sacerdotis vocem coros aperiri, in illo Iesu Christi mysterio, Angelorum chorus adejfe, terrena celestibus jungi, unum quid ex visibilibus atque invisibilibus fieri.*

133 Denique ad pleniorum Canonis intelligentiam, Advertendum est, quod quando Sacerdos in commemoratione defunctorum orat pro animabus fidelium, qui nos precesserunt cum signo fidei, & dormiunt in somno pacis, & à Deo petit, ut locum refrigerii lucis, & pacis obtineant, non petit ut obtineant quod jam affluerat illas habere, ut inepte objiciunt Sectarii, sed postulat ut animæ fidelium defunctorum, quæ jam quandam pacem & quietem habent, ut potè à bello tentationum immunes, & de præmio æternæ felicitatis securæ, locum perfectæ pacis & beatitudinis obtinanz, & quietem habeant à tormentis, & à desiderio visionis divinæ, qua præcipue anguntur & cruciantur. Illud verò quod ait Ecclesia in Offertorio Missæ pro defunctis: *Ne absorbeat eas Tartarus, ne cadant in obscura, dicitur de animabus illis consideratis quatenus mox è corpore egressuris, & coram tremendo Dei judicio sistendis: similiq[ue] prosopopœia, quæ etiam nunc Ecclesia Christum interdum considerat, ut ante adventum, quando has voces Prophetarum usuppat: Veni Domine, & noli tardare, relaxa facinora plebis tuae Israel. Rorate cœli desuper, & nubes pluant justum, aperiatur terra, & germinet Salvatorem.* Usurpatur autem ab Ecclesia illa prosopopœia, ut magis excite fideles ad commiserationem hujusmodi animarum, & ad apprehensionem divini judicij.

134 Peractâ defunctorum commemoratione, Sacerdos ad communionem se disponit, & alios communiantes, tum per orationem Dominicam, cuius una petitio, est de pane quotidiano & supersubstantiali: tum etiam per osculum pacis quod datur paulò post, ut significetur Eucharistiam esse sacramentum unitatis & pacis. Quam cærimoniam antiquam esse liquet ex Dionysio lib. de Eccles. hierarchia cap. 3. Clemente lib. 8. Constit. cap. 5. Tertulliano lib. de Oratione cap. 14. & Chrysostomo lib. 1. de compunctione cordis cap. 3. cuius verba sunt: *Osculum pacis porrigitur, tēpore quo sacramenta celebrantur in usu Ecclesia est.* Et homil. 51. ad populum Antiochenum: *Proprieta & in mysteriis alter alterum amplectitur, ut unum multi sicutus.* Olim autem in primitiva Eccle-

sia, ut refert Clemens citatus, secernebantur viri à foeminis, quoad osculum pacis, imò & quoad locum in templo; & viri viros, foeminæ foeminas osculabantur, modestiae causâ, & ad vitandam omnem impudicitiam. Nunc verò, crescente malitiâ, & refrigercente charitate, non datur osculum immediatè, sed tantum mediante poenâ, vel imagine, aut aliâ re sacrâ. In Missis verò defunctorum, in quibus sacrificium offertur non pro pace presenti, sed pro requie mortuorum, pax intermittitur.

Ante communionem Sacerdos hostiam in tres 135 partes dividit, & unam in calicem immittit, & sanguini immergit. Cujus cærimoniae mentio fit in Canonе Cum frangitur, sumptio ex libro sententiarum Prosperi, de consecrat. dist. 2. ubi sic dicitur: *Cum frangitur hostia, quid aliud quam Dominici corporis in Cruce immolatio designatur?* Ejusdem f. actionis meminit Paschalias libro de corpore & sanguine Christi cap. 18. ubi sic ait: *Itaque in tres partes hostia dividitur, eaque divisio super calicem fieri consuevit.* Et Stephanus Eduensis libro de Sacramento altais capite 18. Frangitur (inquit) hostia, & in tres partes dividitur sancta Trinitati dedicata. Quarum una in calicem demissa, sanguini immegitur, pro illa parte Ecclesia, quæ naufragio bujus scutuli agitata, multis perturbationibus passionum concutitur. Alia duæ extra calicem, sive pro illis quarum una igne examinatur, quæ est fidelium, altera est sanctorum, quæ cum Christo regnat in æternum. Similia docet D. Thomas hic artic. 5. ad 7. & 8.

Leinde sequitur perceptio sacramenti, primò 136 percipiente Sacerdote, postmodum aliis dante, juxta illud Dionysii in libro de Ecclesiastica hierarchia versùs finem: *Ipsa mysteriorum perceptio, mysticam eorundem distributionem antecedit; hic enim rerum divinarum ordo ac divisione generalis est, ut prius ipse ficer Antistes communicet, ac iis donis quæ per ipsum ceteris divinitus distribuenda sunt, satietur, ac deinde aliis ea tradat.* Unde merito plures viri docti improbant prepoterum quorundam usum, qui sibi sacram exhibent communionem ab initio Missæ petunt, & nimiam facilitatem & indulgentiam aliquorum Sacerdotum, qui eorum importunæ petitioni, citra necessitatem, acquiescent.

Peractâ communione tota Missæ celebratio in 137 gratiarum actione terminatur, populo exultante pro sumptione mysterii (quod significat cantus post communionem) & Sacerdote per orationem gratias offerente, sicut & Christus celebratæ cœnæ cum Discipulis, hymnum dixit Matthæi 26. Tandem Diaconus populum dimittit, per haec verba, *Ite Missæ est, cui à ministro, nomine populi, respondetur, Deo gratias,* & sic gratiarum actione cuncta concluduntur, & sacram perficit Eucharistiæ sacrificium; *quod dum peragimus* (inquit Gregorius Lib. 4. Dialog. cap. 59.) *necepsit nos metipso Deo in cordis contritione mallemus:* quia qui passionis Dominicæ mysteria celebramus, debemus imitari quod agimus. Tunc ergo verè pro nobis hostia erit Deo, cum nos metipso hostiam fecerimus (quod per contritionem & paenitentiam peccatorum praeflamus) carnem pro carne reponentes, pro sancta sanctificatam; pro casta castigatam; pro effuso sanguine in ara Crucis, effusum sanguinem in rubore confessionis, ut bellè Petrus Cellensis ait. Sed de hoc fusè Tractatu sequenti, in quo de sacramento Paenitentiae differemus.

Laudetur Venerabile Sacramentum.

T R A-

TRACTATUS

QUINTUS.

DE POENITENTIA.

Ad Quæstionem 84. Divi Thomæ, & alias sequentes.

PRÆFATIO.

A est (AMICE LECTOR) humana natura visioque propagata infirmitas, & in scelera omnia quibus penè suā origine destinatur, proclivitas, ut pluribus remedis cgeat, nec uno duntaxat, aut sanitatem recuperet, aut recuperatam tueretur. Curatur equidem genialis morbus caelesti lavacro, & revocatur unius Parentis noxā perdita salus: Sed non adiò integra curatio fit, nec ita pristina valetudo redit, ut non veteris morbi, & qui intima quoque, medullas, fibrasque pervaserat, reliquia plures supersint; animi languor, effranis in bonum sensibile, & sapius rationi adversum, pronitas, impetus, & ardor, quibus iterum in infirmitates relabimur, eò graviores, quòd prima succedant, & iis omnibus partibus, in quibus patere poterat vulneri locus, naturam vulneratam inveniant. Condonatur equidem, cùm in sortem filiorum, regenerationis lavacro coaptamur, injuria olim in Deum admissa, unius criminis quo posteriorum voluntates regebantur: sed iterum injuria, sceleribusque Deum provocamus, eò minus ferendis, quòd jam amantissimum Patrem petant, à quo è servorum & manciorum infirmā sorte, ad statum juraque liberorum fueramus provelti. Sacri equidem Baptismatis unda, velut aurea clavis, feliciorē quam innocentī Adamo concessus fuisset, paradisum aperit, tribuitque jus adeundi hereditatem, & cœlestē regnum ipsā adoptione debitum: Sed iterum novis criminibus felicis hujus terra, deliciisque plenissima, viam in aeternos ignes deturbandi nobis occludimus. Demum in Battismo fracta navis tabula è naufragio evanescens relitta fuerat, post dissipatam innocentia navis, integrum sanè quandiu felix status vivit; securam etiam nisi clavum Adams ultrō objecisset, sed in medsa pericula, mediosque voces, iterum certo naufragio perturbi, sponte cœci, præcipites imus.

Non puto (AMICE LECTOR) te miraturum, si unicum hominis peccatum, tot nominibus nuncupem; tot enim fœditatibus deforme est, tot malis naturam inficit, ut uno duntaxat nomine, minimè describi possit, & meritò animi morbus, è sublimi filiorum statu, & adoptione prolapsio, è paradiso in exilium ejactio, certumque naufragium dici possit. Sed quod erit tandem his ingentibus hominum malis morbo, servitū, exilio, naufragio, paratum remedium? Sanè non aliud, prater unam pœnitentiam, quā in pristinam sanitatem, Dei amicitiam, filiorum libertatem, ius regni, & spem salutis revocamur. Quid enim aliud esse putes pœnitentiam, quam probaticam pilicinam, veterique meliorem, quā totius natura morbi sanentur; aut patientem non domui Jacob, sed toti Ecclesiæ, totique humano generi, in ablutionem sceleris fontem? Pœnitentia, si Tertulliano credas, integra est injuria divina, & lesi divini juris reparatio, siquidem in peccatorē pronuntians, pro indignatione Dei fungitur, & exosum ante Deo hominem, omnino in gratiam revocat: cùm enim provolvit hominem, magis relevat; cùm squallidum facit, magis mundatum reddit; cùm accusat, excusat; cùm condemnat, absolvit. Ea est pœnitentia vis, ut unita lacrymā hominis, quem suorum scelerum recordatio, & dolor pungit, & qui lacrymas velut legatos supplices, sue reconciliationis negotium pertractaturos missit, ut cum Cypriano loquar; vel una Christi sanguinis guttā, quem sacramentum copiose effundit, gehenna ignem omnem extinguat, & temporali afflictione (ut Tertullianus dixit) æterna supplicia non dicam frustretur, sed expungat; reparetque ad Dei gloriam, velut indemne, ut vocat D. Ephrem, Dei marsupium, quod hominum animas ne peccent tuetur. Demum non immeritò pœnitentiam, secundam post naufragium tabulam Hieronymus nuncupas, quā hinc inde jactatis fluctibus, spei & timoris, condonata injuria, vel denegata venia, inter medias procellas, inter scopulos ad patriæ portum tendimus: hac enim, ut inquit iterum Tertullianus, peccatorum fluctibus mersum prolevat, & in portum divinæ clementiz protelat.

Sed non gravabor referre plura, nec tu molestè fires (AMICE LECTOR) si in hujus sacramenti virtutisque pénitentia laudes, que habet Chrysostomus sermo de pénit. scribam. O pénitentia, quæ peccata Deo miserante remittis, & paradisum referas, contritum sanas, omnem tristitiam exhilaras, vitam de interitu revocas, statum restauras, honorem renovas, fiduciam das, vites reformas, gratiam abundantiorē refundis. Omnia ligata tu solvis, omnia soluta tu cibodis, omnia adversa tu mitigas, omnia contrita tu sanas, omnia confusa tu lucidas, omnia desperata tu animas. Per te, o pénitentia, David afflatus, vel contritus, factus est sanctus. Per te filius prodigus, paternum amplexum meruit. Per te Petrus, postquam tecum Dominum negavit, indulgentiam recepit. Per te, o pénitentia, latronem subito Christus ad regnum æternum rapuit.

Hac ad manum habui, que in hujus tractationis initio, de pénitentia tum ut virtute, tum ut sacramento, prefationis loco scriberem. De ceteris, methodo, ordine, Auctore, nihil dico. Unum tamen moneo, Angelicum Praeceptorem ad questionem duntaxat nonagesimam hujus tertie partis pervenisse. Hanc enim cum absolvisset Sanctissimus Vir, labore vitaque finem imposuit, & prematurā morte occupatus, terras cum cœlis commutavit. Reliquit equidem non absolutam suorum omnium studiorum summam: Sed quid putas (AMICE LECTOR) felicius vivebat, quam scriberet, & citius virtutis, quam studiorum spatio decurrit. Absoluta suis numeris prius vita, quam Summa fuit, & jam matura cœloque digna sanctitas, reliquum Summa, Ecclesie invidit, & maluit tantum opus ab Ecclesia desiderari, quam sanctissimo Virgo sua premia differri.

DISPUTATIO PRO OEMIALIS.

De Pénitentia, ut est Sacramentum.

Ad questionem 84. Divi Thomæ.

TICE T ordine generationis prius secundum se sit pénitentia virtus, quam pénitentia sacramentum; quia pénitentia virtus esset necessaria, etiam si non esset sacramentum; unde quicad rationem virtutis in omni statu extitit, licet non semper fuerit sacramentum, ut docet Tridentinum sess. 14. cap. 1. Quia tamen virtus est pars hujus sacramenti, proindeque ab eo dependet inesse & cognosci, tanquam à termino suæ habitudinis, prius de pénitentia ut de sacramento, quam ut virtute, cum S. Thoma differimus.

Variis autem nominibus sacramentum hoc insinuitur. Vocatur in primis *manum impositio*, sumpto nomine à quadam cæremnia externa, quæ olim in usu fuit, & nunc etiam fit, ut scilicet quando absolvitur pénitens, Sacerdos illi manus imponat. Verum ritus ille denominans sacramentum, neque necessarius est, ut infra cum D. Thoma ostendemus, neque huic sacramento peculiaris, cum etiam in Ordinatione & Confirmatione usurpetur. Secundò appellatur *secunda post naufragium tabula*: Hieronymus Epist. ad Salvinam: *Nec statim nobis pénitentia subsidia blandiantur, quæ sunt infelictum remedia. Cavendum est vulnus quod dolore curatur. Aliud est integræ nave, & talvis mercibus, portum salutis intrare, & indundum habere tabula, & crebris fluctuum concursibus ad asperrima saxa collidi.* Tertiò appellatur *exomologesis*, id est confessio, seu communicatio & pax, eò quod nimirum pénitentes qui peccata sua confidunt, Ecclesiasticæ communioni restituuntur. Unde Tertullianus lib. de pénitentia cap. 12. dicit peccatis *cifre adhuc in exomologesi secunda subsidia*. Quartò dicitur sacramentum *absolutionis*, ab

absolutione sacerdotis, quæ in hoc sacramento habet rationem formæ. Quintò vocatur *baptismus laboriosus*, propter dolorem & rigorem satisfactionis, quem exigit hoc sacramentum: ut patet ex Tridentino sess. 14. cap. 2. ubi sic habetur: *Alius est praeterea baptismi, alius pénitentia fructus: per Baptismum enim Christum induentes, non a prorsus in illo efficiemur creatura, plenam & integrum omnium peccatorum remissionem consequentes, ad quam tamen novitatem & integritatem per sacramentum pénitentia sine magnis nostris fletibus & laboribus, divinâ id exigente justitiâ, pervenire nequaquam possumus, ut merito pénitentia, laboriosus quidam baptismus, à SS. Patribus dictus fuerit.* Demum vocatur pénitentia, quod nomen sumpxit à pena, quæ anima satiatur, & caro mortificatur, ut ait Isidorus lib. de officiis Ecclesiasticis, & declaratur Can. pénitentia dist. 3. de pénit. his verbis: *Pénitentia est quadam dolensis vindicta, puniens in se quod dolet commississe; continuo dolendum est de peccato, quod declarat ipsa dictionis virtus: Pénitere enim est pénam tenere.*

Habet & alia plura nomina satis usitata apud SS. Patres: dicitur enim mysterium reconciliationis, medicina, remedium, indulgentia, remissio, crucifixio hominis interioris, cordis confractio & communio, ac veteris hominis in pulverem redactio. De hoc ergo utilissimo sacramento nobis in presenti agendum est, ejusque existentia, institutio, natura, & necessitas, breviter hic sunt explicandas. Unde sit

De Poenitentia, ut est Sacramentum. 297

ARTICULUS PRIMUS.

An idem in Ecclesia remedium aliquod, quo peccata post Baptismum et contraria remittantur, illudque si verius sacramentum à Baptismo distinctum?

§. I.

Recensentur tres Haereticorum errores.

Cum penitentia sacramentum Ecclesie utilissimum sit, & ex eo uberrimi fructus in fidelium animas jugiter oriuntur, nihil mirum quod diabolus, nostrae salutis invidus, illud destruere stetè molitus fuerit, variisque circa illud haereticorum errores suscitarit. Primus fuit Montanistarum, qui existimauit nullum esse in Ecclesia remedium, quo peccantes post baptismum possint Deo reconciliari, ut testatur D. Hieronymus Epist. 54. ad Marcellam, ubi de Montanistis loquens sic ait: *Illi ad omne penitentium Ecclesie obseruant fore: nos quotidiane legitimus, malo penitentiam peccatoris, quam mortem. Nunquid qui cadet, non resurget, dicit Dominus? & convertimini ad me filii convertentes, ego curabo eum vitiosas vestras.* Rigidis autem sunt, non quod ipsi pejora non peccant, sed hoc inter nos & illos intereat, quod illi erubescunt confiteri peccata, quasi justi, nos dum penitentiam agimus, facilius veniam promeremur. Postò Montanillæ à Montano primo hujus haeresis Authore appellati sunt. Dicti quoque sunt Cataphryges ex eo quod natione Phryx esset, & Pepuliani à Pepusa vico Phrygiæ. De illo haec scribit Hieronymus Epist. ad Cœliphantem cap. 2. *Montanus immundi spiritus prædictor, multas Ecclesias per Priscillam & Maximillam, nobiles & opulentias faminas, auro corruptit, deinde haeresi polluit. Stupendum quid non solum rudes & idiotae ab illo decepti fuerint, sed & ipsi qui magnâ videbantur prædicti sanctitate atque doctrinâ; quos inter ipsum Terullianum anumerari dolemus.* Vixit circa annum Christi 173. Abscilus est, unde & semivir appellatur ab eodem Hieronymo Epist. 54. ad Marcellam.

In hunc errorem incidisse Tertullianum, testatur Hieronymus mox relatus, & constat ex libro de pudicitia cap. 1. ubi potestatem remittendi graviora peccata Ecclesiae concessim à Christo negat, ob idque Mœchis esse:it patere non posse pœnitentia aditum, seu veniam ipsius & communionem tribui non posse ab Ecclesia. Item cap. 2. delicta dividit in remissibilia & irremissibilia, & in secundo ordine Mœchiam collocat,, aliaque graviora , contendit que Deum solum illa remittere posse, non Ecclesiam, subindeque Ecclesiae denegat claves à Christo collatas, ad omnium peccatorum remissionem. Et cap. 21. docet, Apostolos, si graviorum peccatorum veniam pœnitentibus concederint, id fecisse extraordinaria duntaxat potestate, qualis erat potestas miraculorum patrandonorum; quæ eorum successoribus communicata non est, nec in Ecclesiam transfusa. Unde hic Author libro illo de pudicitia revocat pristinam suam sententiam de clavibus Ecclesiae à Christo datis, ad omnium remissionem delictorum, quam in libro de pœnitentia adhuc Catholicus propugnaverat, ut annotavit idem Hieronymus epist. 146. ad Damasum , ubi haec scribit : *Vehementer admiror Tertullianum, in eo libro quem de pudicitia adversus pœnitentiam scriptit, & sententia veterem novâ opinione dissolvit, hoc voluisse sentire &c.*

2 Secunda haeresis priori similis, fuit Novatianorum afferentium eos qui à susceptione baptismi in aliquod grave peccatum incidissent, non esse am-

pliis recipiendos ad Ecclesiam & fideliis communione, neque penes Ecclesiam tule jus ultum ac potestatem recompendiandi peccatores. Unde crudelis à SS. Patribus appellati sunt: *Quis autem crudelissimum Novatianum* (inquit Vincentius Lirinensis) crudeliter Deum dixit, et quod mallet mortem morientis, quam in revertitur & vivat. Et Cyprianus epist. adversus Novatianos hunc scribit: *Eece obortus calius bofis, & ipse paterna pietatis adversarius hereticus Novatianus, qui non tantum, ut in Evangelio significatum est, sicut Sacerdos vel Levites, faciem vulnus præteriret, sed ingeniosa & nova crudelitate, sauciatus potius occidere.*

Exordium habuit ista heres anno Christi 254. hoc est primo Cornelii, primisque ejus author fuit Novatus Carthaginensis, de quo Eusebius lib. 6. cap. 35. *Novatus Romana Ecclesia Presbyter*, arrogans quidam & fastidio contra eos clausi qui in perfectione lapsi fuerant, afferuit non amplius illis, quamvis omnia que viderentur ad veram penitentiam, ad conversionem animorum, ad param denique confessionem spectare, omittino peragerent. spem ullam salutis omnino reliquam fieri. Unde propriæ cuiusdam sectæ & erroris eorum, qui pre instata quadam mentis insolentia, seipso taxarac esse, id est puros & vacuos à labe peccati afferuerant, auctor & dux fuit. Ille Carthagine egreditus, & Romanum proiectus, in errois socium assumpsit Novatianum, etiam Romanae Ecclesiae Presbyterum, qui incredibili ambitione incensus, se in Romanum Episcopum ordinare fecit, Cornelio in Cathedra Petri sedente, ut testatur Hieronymus in Novatione, his verbis: *Novatianus Romanae urbis Presbyter, adversus Cornelium Cathedram Sacerdos item conatus invadere.* Item Ambrosius lib. 1. de penitentia cap. 15. de illo haec scribit: *Episcopatus amissi dolore siccensus Novatianus, schismu composuit.* Notum est, etiam ex Epistolis Cypriani & Dionysii Alexandrini, quod nunquam sancti illi voluerint cum eo communicare, tanquam cum Romano Pontifice: illum Cyprianus appellat *intercessorem penitentem*. Et Socrates lib. 4. hist. cap. 13. de eo haec scribit: *Cum Novatianus ordinatus fuisset Rome pseudo-Pontifex, omnibus ubique Ecclesiis scriptis, ut eos qui simulacris immolassent, minime ad mysteria admitterent, sed horarentur ad penitentiam, remissionque permisiteret Deo, qui potest & habet autoritatem remittendi.* Ex quo liquet, Novatianos non existimasse eos omnes qui post baptismum gravioris peccati noxam contraherent, ab omni spe æternæ salutis excludi, sed sensum eorum duntaxat fuisse, illos qui à susceptione baptismi in aliquod mortale peccatum incidissent, non esse amplius recipiendos ad Ecclesiam & fidelium communionem, neque penes Ecclesiam esse jus ulrum ac potestatem reconciliandi tales peccatores. Unde Ambrosius lib. 1. de penitentia cap. 2. *Ajunt se Domino deferre reverentiam, cui soli remittendorum criminum potestatem reservent.* Quibus verbis innuit, quod Novatiani ita distinguebant, ut Christo Domino potestatem remittendi peccata concederent, sed illam Ecclesie denegarent.

Adverte etiam, in hoc Novationos à Novato discrepasse, quod Novatus negabat in Ecclesia jus esse vel potestatem remittendi quocumque peccatum post baptismum commissum; ejus vero Discipuli ita sententiam illam temperarunt, ut voluerint esse in Ecclesia potestatem remittendi leviora, sed non graviora. Ita discimus ex Sancto Ambroso libro 1. de penitentia capite citato, ubi haec scribit: Sed aijet (Novatiani) se exceptis gravioribus criminibus, veniam relaxare leviioribus. Non hoc quidem Auctor erroris vestri Novatus, qui nemini penitentiam dandam puravit..... In eo igitur patrem vestrum propriu[m] damnatis sententiâ, qui distinctionem peccatorum facitis,

qua salvanda à vobis putatis, & qua sine remedio esse arbitremini. Sed Deus distinctionem non facit, qui misericordiam suam promovit omnibus, & relaxans licentiam Sacerdotibus suis sine ulla exceptione concessit. Hanc poenitentiae distinctionem mutuati sunt fortè Novatiani à Montanistis, nam ut suprà vidimus Tertullianus libro de Pudicitia cap. 2. errorem Montanistarum amplexus, dividit peccata in remissibilia & irremissibilia: *Hec (inquit) dividimus in duos exitus, alia erunt remissibilia, alia irremissibilia.*

3 Tertius error est Lutherorum & Calvinistarum, qui admittunt quidem contra Montanistas & Novatianos dari in Ecclesia remedium aliquod à Christo institutum, pro remittendis peccatis baptizatorum, sed volunt tale remedium nihil aliud esse, nisi memoriam bapt. simi jam suscepit, cum fide remissionis peccatorum. Unde dicunt poenitentiam, vel non esse sacramentum novae legis, propriè dictum, vel non esse distinctum à baptismo. Ita Lutherus libro de Captivitate Babylonica, titulo de sacramento Baptismi, Kemnitius in examine Canone 10. de Baptismo & ad Canonem 1. de poenitentia, & Calvinus lib. 4. institutionum cap. 19. paragrapho 15. & 17.

S. II.

Tribus sequentibus assertoribus, tres predilli errores confutantur.

4 **D**ico primò: Datur in Ecclesia Christi, remedium aliquod quo peccata post baptismum commissa remittuntur.

Probatur primò ex illis verbis Christi Matth. 18. *Quicumque ligaveritis super terram, erunt ligata & in celis &c.* quo testimonio utuntur Pares Concilii Carthaginensis apud Cyprianum Epist. 54. ut probent lapsos non nisi diu poenitentia acta, esse admittendos ad pacem, nisi forte periculum infirmitatis urgeret. *Seducramus (inq. it.) participato invicem nobis ospitio, ut qui in persecutionis infestatione supplarat ab adversario & lapsi fuissent, & sacrificiis se illiciatis maculassent, agerent diu poenitentiam plenam;* & si periculum infirmitatis urgeret, pacem sub illius mortuis acciperent. Nec enim fas erat, aut permittebat paterna pietas, & divina clementia, Ecclesiam pulsantibus claudi, & dolentibus ac deprecantibus, nisi salutaris subsidium denegari, & de seculo recedentes, sine communicatione & pace ad Dominum dimitterentur: quando permisit ipse qui legem dedit, ut ligata in terris, etiam in celis ligata essent: solvi autem possent illic, que hic prius in Ecclesia soiverentur.

5 Probatur secundò ex aliis Scripturæ locis, quibus baptizati incitantur ad poenitentiam: Actuum 8. Petrus dixit ad Simonem Magum, qui ut ibi dicitur jam credidit, & baptizatus erat: *Poenitentiam age ab hac nequitia tua, & roga Deum, si forte remittatur tibi hoc cogitatio cordis tuus.* Et Paulus 1. ad Corinth. 5. & 2. ad Corinth. 7. alibique paulum, Corinthium fornicarium, & alios Christianos ad poenitentiam & salutem querendam hortatur. Ipseque Christus Matth. 6. præcipit omnibus etiam baptizatis & Christians, ut sic orent: *Dimitte nobis debita nostra &c.* frustra vero id præciperet, si peccata post baptismum commissa, essent irremissibilia, nullumque in Ecclesia daretur remedium, institutum pro eorum remissione.

6 Ratio etiam suffragatur: Cùm enī magna sit in hominibus, etiam baptizatis, ad peccandum proclivitas, & ad peccati remissionem, vi perfectæ contritionis procurandam, magna difficultas, neque minus periculum filius sit in peccatis quæ baptisum sequuntur, quam in illis quæ illum precedunt, ad suavem Christi providentiam pertinet, ut reme-

dium aliquod institueret, & Ecclesiae sue relinquēt, quo lapsi post baptismum, possent à peccatis resurgere. Unde Leo Papa Epist. ad Theodorum: *Multiplex misericordia ita lapsibus subvenit humanis, ut non solum per baptismum gratiam, sed etiam per poenitentia medicinam, spes vita reparetur aeterna; ut qui regenerationis donum violasset, proprio se judicio condemnantes, ad remissionem criminum pervenirent.* Et Tertullianus lib. de poenitentia cap. 7. *Hec veneno (inquit) prvidens Deus (id est peccata per baptismum committenda) intinctionis (id est baptismi) ferā obstrūtā, quia non potest iterari, neque valer ad illa peccata delenda, aliquid adhuc permisit patere. Collacavit in vestibulo paenitentiam secundam, que pulsantibus patet faciat.* Et rursus cap. 12. *Igitur cùm scias aduersus gehennam, post prima illa intinctionis Dominica monimenta (id est post baptismum) esse adhuc in exomologesi secunda subsidia, cur salutem tuam desoris? cur cessas aggredi quod scias mederi tibi?* Demum Augustinus de agone Christiano cap. 31. sic in Novatianos insurgit. *Nec eos audiamus, qui negant Ecclesiam Dei omnia peccata posse dimittere. Itaque miseri, dum in Petro petram non intelligunt, & nolunt credere datas Ecclesie claves regni celorum, ipsi eas de manibus ariserunt. Ipsi sunt qui viduae, si nupserint, rasquam adulteras damnant, & super doctrinam Apostolicam se predicant esse mundiores. Qui nomen suum si vellent agnoscere, mundanos se posint, quam mundos vocant.* Nolentes enim, si peccaverint, corrigi, nihil aliud delegerunt, nisi cum hoc mundo damnari. *Nam quibus venient peccatorum negant, non eos aliqua sanitate custodiunt, sed agris subirabunt medicinam, & viduae suas uti cogunt, quæ nubere non permittunt.*

Dico secundò, remedium illud quo Ecclesia Romana utitur ad obtinendam remissionem peccatorum post baptismum commissorum, esse sacramentum propriè dictum.

Probatur primò ex SS. Patibus, qui tale remedium, appellant sacramentum: Augustinus enim in explicatione Psalmi 146. verbum illum interpretans: *Qui sanas contritos co-de, & alligat contritiones oramus.* Quæ sunt (inquit) ista alligationes, nisi temporalia sacramenta? Et in exemplum adducit Eucharistiam, & manus impositionem, quæ per Presbyterum peccatores reconciliantur. Unde patet ipsum loqui de lacramento propriè dicto. Item Gregorius Nyssenus in libro de vita Moysis, sic ait: *Moyses per lapidem inundare aqua cereum fecit; que res quantum, qualeque sit poenitentia sacramentum docet.* Et Victor Cartennensis Episcopus, qui vixit anno 460. lib. de poenitent. cap. 20. *Dominum (inquit) audi in Evangelio, quibus faculis ferias peccatores, ut intelligas quanti facias poenitentia sacramentum.*

Probatur secundò ratione desumptâ ex verbis illis Christi Joan. 20. *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis &c.* Nam ubi est signum externum perpetuum, à Christo Domino institutum, collativum gratiae sanctificantis, ibi est sacramentum novæ legis propriè dictum: Atqui haec sunt in poenitentia, prout fit in Ecclesia: *Ego illa est sacramentum novæ legis propriè dictum.* Major patet, Minor vero probatur quoad singulas partes. Et in primis quod talis poenitentia sit signum externum ex eo probatur, quod Christus verbis relatis contulit Apostolis, eorumque successoribus potestatem remittendi peccata: verisimile autem non est, eam contulisse exercendam per actus merè internos, tam ex parte absolvientis, quam ex parte absolvendi, nam hic modus non est hominum proprius, qui interni noscunt per externa. Deinde quod talis poenitentia sit perpetua in Ecclesia, evidens est, quia per hec verba datur Apostolis, eorumque successoribus potestas ista; & præterea verba haec quorum remiseritis illud

De Poenitentia, ut est Sacramentum. 299

illud docent, nam per ea significatur potestas respectu illorum omnium qui peccaturi sunt à suscep-
to baptismate. Tertiò, quod sit collativa gratiae sanctificantis, patet, nam remissio peccatorum non fit, nisi collatione gratiae habitualis. Quartò denique, quod eadem sit ex institutione Christi Domini, docet series contextus: *Sicut misit me vivens Pa-
ter, & ego mitto vos, accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata &c.*

Confirmatur ratione D. Thomae hic artic. 1. in corp. Sacramentum est signum rei sacræ sanctificantis hominem: Sed in poenitentia quæ sit in Ecclesia significatur aliquid factum, hominem sanctificans, tam ex parte poenitentis peccata confitentis, quam Sacerdotis absolvientis: Ergo illa est sacramentum propriè dictum. Minor probatur, quia actus poenitens, quibus dolorem suum declarat, & peccatum suum confitetur, cor ejus significant à peccato recessisse, actus etiam Sacerdotis absolvientis à peccatis, aliquid sanctum significat prout tantum, seu prout sanctificans nos, scilicet remissionem peccatorum: Ergo &c.

9 Dico tertio, Remedium institutum à Christo Domino pro reconciliatione lapsorum post baptisma non est memoria baptismi jam suscepiti, sed aliquod sacramentum à baptismate omnino distin-
ctum.

10 Probatur primò: Si sacramentum poenitentiae non distingueretur à baptismate, sed esset (ut docent Calvinistæ) ipsum baptismata solè apprehensione & memorie repetitum, Christus non dedit Apostolis, eorumque successoribus, potestatem retinendi peccata: At hoc repugnat verbis Christi Joan. 20. dicentis: *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta sunt: Ergo &c.* Seque-
la Majoris patet, non enim Christus dedit Apostolis, eorumque successoribus potestatem quæ ficerent ut baptizati, vel non essent baptizati, vel eis non occurreret memoria baptismi, quæ excitarentur & crederent sibi remissa esse peccata: Ergo si poenitentiae sacramentum esset ipsum baptismata, ut apprehensione & memorie repetitum, Christus non dedit Apostolis eorumque successoribus, potestatem retinendi peccata.

11 Probatur secundò: Si poenitentia sit ipsum baptisma, ut apprehensione & memorie repetitum, lapsi post baptismum, faciliter Deo reconciliarentur, quam ante baptismum; faciliter enim est cogitare de baptismate quam ipsum suscipere: Consequens autem videtur absurdum, & rationi presus dissonum; nulla siquidem ratio patitur, ut Deus faciliter ignorat ius qui scienter post fidem & baptismum peccarunt, quam ius qui ignorantis in incredulitate deliquerunt: Ergo poenitentia non est ipsum baptismata, ut apprehensione & memorie repetitum, sed aliquod sacramentum à baptismate omnino distin-
ctum. Unde SS. Patres de baptismate & poenitentia, ut de sacramentis omnino diversis, loquuntur: Chrysostomus enim libro 3. de Sacerdotio sic ait: *Non solum Sacerdotes regenerant, sed etiam condonandorum peccatorum obtinenter potestatem.* Cyrillus Alex. lib. 12. in Joan. pauli post medium. *Duobus modis (inquit) Dei spiritu pleni vel afflati homines, peccata remittunt ac retinent, vel cum dignos admittunt ab baptismum, ac indignos excludunt; vel cum filios Ecclesie peccantes corripiunt, ac poenitentibus ignoscunt.* Ambrosius libro 1. de poenitentia cap. 7. *Non inter-
est utrum per poenitentiam an per lavacrum, hoc iur (remittendi peccata) sibi datum vendicent Sacerdo-
tes: idem in utroque mysterio est &c.* Augustinus Epis-
tolæ 180. *An non cogitamus, cum ad istorum periculorum pervenitur extrema (id est cum omnes pericli-
santur, hostibus urbem subito invadentibus) quan-*

*tus in Ecclesia fieri soleat ab utroque sexu concursus? aliis baptismum flagitantibus, aliis reconciliationem (id est Sacerdotalem absolutionem) aliis etiam poenitentia ipsius actionem (id est injungi sibi poenitentiam & laicasticem obeundam) omnibus consolationem, & sacramentorum confessionem & crogationem. Quibus verbis aperte distinguit sacramentum Poenitentiae à sacramento Baptismi. Demum Leo Papa Epist. 91. ad Theodorum: *Multiplex misericordia Dei ita lapsibus subvenit humanis, ut non solum per baptisimi gratiam, sed etiam per poenitentiae medicinam, spes vitae reparetur aeterna, ut qui regenerationis donum violassent, proprio se judicio condemnantes, ad remissionem criminum pervenirent; sic divine bonitatis praesidiis ordinatos, ut indulgentia Dei nisi supplicationibus sacerdotum nequeat obtineri.**

§. III.

Solvuntur objectiones.

Ontra primam conclusionem objiciebant Montanus & Novatiani duo Apostoli testimonia, quibus videtur docere, nullum pro peccatis post baptismum commissum dari in Ecclesia Christi remedium, quo expiari & deleri possint. Primum habetur ad Hebreos 6. ubi sic ait Apostolus: *Impossi-
ble est eos qui semel sunt illuminati, gustaverunt etiam
donum caeleste, & participes facti sunt Spiritus Sancti,
gustaverunt nibilominus bonum Dei verbum, virtutesque
seculi venturi, & prolapsi sunt, rursus renovari ad
poenitentiam, rursum crucifigentes sibi metipis Filium
Dei, & ostendui habentes. Secundum sumitur ex cap.
10. eiusdem Epistolæ, ubi sic dicitur: *Voluntarie
peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis jam
non relinquitur pro peccatis hostia, terribilis autem
quædam expellatio iudicii, & ignis amulatio que
concupiuta est adversarios.**

Verum ad hæc facile respondet: Nam sensus 13 verborum Apostoli in primo testimonio est, impossibile esse semel illuminatos, id est baptizatos, rursus renovari ad poenitentiam, id est iterum baptizari, ut exponunt Chrysostomus, Theodoreus & Theophylactus, in eundem locum, & D. Thomas hic art. 10. ad 1. ubi haec scribit: *Ad primum dicens quod quia apud Iudeos erant secundum legem quadam lavacula instituta, in quibus pluries se ab immunditiis purgabant, credentes aliqui Iudeorum quod etiam per lavacrum baptismi aliquis pluries purificari possit. Ad quod excludendum Apostolus scribit ad Hebreos 6. quod impossibile est eos qui semel sunt illuminati, scilicet per baptismum, rursum renovari ad poenitentiam, scilicet per baptismum, qui est lavacrum regenerationis & renova-
tionis Spiritus Sancti, ut dicitur ad Titum 3. Et rationem assignat ex hoc quod per baptismum homo Christo commoritur, unde subdit, rursum crucifigentes sibi metipis Filium Dei. Eodemque sensu voluntarie peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, non relinquitur hostia pro peccatis, hoc est alia Christi mors, quæ per baptismum representetur, & iterum applicetur ad integrum remissionem culpæ totius & poenæ. Videtur etiam Paulus loqui in secundo loco de Iudeis vacillantibus in fide, volentiibusque legem Moysæ & Christi conjungere, asserebere que id genus hominibus nullam jam restare hostiam pro peccato: quia neque deficientibus à Christo ad Moysem, jam prodest hostia in Cruce oblatæ; neque etiam illas quæ offerebantur in lege veteri, quippe quæ jam abolitæ sunt per legem Christi, & per hostiam in Cruce oblatam.*

Objiciebant secundò: *Facilitas venia incentivum 14 prabet delinquendi, ut ait Ambrosius Conc. 8. in Psalmum 118. Si ergo Deus veniam frequenter pre-
bet*

Disputatio Prima,

bet per poenitentiam, & remedium instituit pro peccatis post baptismum commissis, videtur quod ipse hominibus tribuat incentivum delinquendi: Sed hoc dici nequit: Ergo nec illud.

15 Hujc objectioni egregie respondet Augustinus homil. 27. ex 50. ubi impugnans quosdam Ethnicos qui poenitentiam rejiciebant, eò quod eam dare occasionem & motivum peccandi existimarent, sic ait: *Dicunt nos dare peccatis licentiam, quia portum pœnitentiae pollicemur. Si clauderetur aditus pœnitentiae nonne ille peccator tantò magis adderet peccata peccatis, quanto magis sibi desperaret ignoscere? Dicere enim sibi, Ecce peccavi, ecce scelus admissi, jā mibi venie nullus est locus, pœnitentia infructuosa est. Damnatus sum, quare jam non vivo ut volo? Quia ibi non invenio charitatem, hic saltem paucam cupiditatem meam. Quare enim abstineam? Ibi enim locus mibi clausus est. His quod non fecero, perdo quia quæ post hanc futura est vita, mibi non dabitur. Quare ergo non servio libidinibus meis, ut eas impleam & saturem, & faciam quidquid non licet, sed liber? &c. Ergo si tuleris portum pœnitentiae, augebuntur peccata. Ecce nihil dicunt illi qui putant augeri peccata, quia portus pœnitentiae in Christiana proponitur fide.*

16 Objicitur tertio contra secundam conclusionem: Ad omne sacramentum requisitur verbum & elementum ab aliquo ministro adhibitum, juxta illud Augustini Tract. 80. in Iean. *Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum: Sed in pœnitentia nullum est elementum: Ergo illa non est verum sacramentum.*

17 Respondeo primò, Divum Augustinum non loqui de sacramento quolibet, sed de baptismo tantum, ut ex textu manifestum est; sic enim habet: *Quare non ait, Mundi estis proprius baptismum quo locis estis, sed ait proprius verbum quod locutus sum vobis: nisi quia & in aqua verbum mundat! Detrabe verbum, & quid est aqua, nisi aqua? Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum &c.*

18 Respondeo secundò, quod si dictum illud Augustini extendatur ad alia novæ legis sacramenta, non debet sumi elementum strictè & propriè; alioquin nequidem Eucharistia esset sacramentum, nam panis & vinum, quæ sunt ipsius materia, non sunt elementum strictè & propriè, sed per ly, elementum, intelligenda est quæcumque res sensibilis à Christo instituta, in quo sensu possumus dicere, verbum in sacramento pœnitentiae accedere ad elementum, scilicet ad confessionem pœnitentis.

19 Objicitur quartò: In lege veteri pœnitentia non erat sacramentum: Ergo nec in nova. Consequenter videtur legitima, ex eo quod non magis sit necessarium istud sacramentum in una lege quam in alia.

20 Respondeo, conceesso Antecedente, negando Consequentiam, in lege enim veteri non fuit dictum sicut in nova, *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, &c.* Ad probationem verò in contrarium dico, quod licet pro remissione peccatorum obtinenda, absolutè loquendo, & præscindendo à sacramenti pœnitentiae institutione, non magis sit necessarium istud sacramentum in una lege quam in alia, sed sufficiat pœnitentia interna; in lege tamen Evangelica, Christus speciali favore & dilectione filios talis legis prosecutus, ipsum voluit instituere.

21 Objicies quintò contra tertiam conclusionem: D. Augustinus lib. de nuptiis & concupiscentiis cap. 33. ait quod *lavacro regenerationis non tantum peccata præterita, sed etiam posterius admissa remittuntur: Ergo non indigemus sacramento Pœnitentiae, distincto à Baptismo, ab obtinendam remissionem peccatorum, sed ad hoc sufficit Baptismus in me-*

*moriā revocatus, per quam excitetur fides quæ peccata remittuntur. Unde Fulgentius lib. de fide ad Petrum cap. 30. vocat Baptismum, *sacramentum fidei & pœnitentiae, juxta quod in Evangelio scribitur de Joanne Lucæ 3. quod venit prædicans Baptismus pœnitentiae, in remissionem peccatorum.**

Respondeo D. Augustinum tribuere Baptismo **22** non solum præterita, sed etiam post ejus susceptionem admissa peccata tollere, non proximè, sed remotè & radicaliter, quatenus per Baptismum, qui est janua omnium sacramentorum, capaces reddimur ad recipiendum sacramentum Pœnitentiae, si peccavimus. Quod verò hæc interpretatio legitima sit, patet tum ex his verbis quæ addit ibidem: *Quid enim prodejet vel ante Baptismum pœnitentia, nisi baptismus sequeretur, vel postea, nisi præcederet?* Tum etiam, quia Epist. 23. aperte docet, aliquod sacramentum à Baptismo distinctum, necessarium esse ad delenda peccata, post baptismum commissa, ait enim: *Si parvulus baptizatus grandævus factus, propria incæperit babere peccata, per quam gratiam remittuntur? Non regeneratione, sed aliâ curatione resarciri possunt.*

Ad Fulgentium verò facilè respondeatur, ideo appellare Baptismum, sacramentum Pœnitentiae, quia actus aliquis virtutis pœnitentiae, necessarius est ad legitimam illius susceptionem, respectu adulorum qui mortaliter peccarunt antequam baptizarentur, ut colligitur ex Act. 2. ubi Petrus ait: *Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum, &c.*

Objicies sextò: Sacraenta novæ legis non dif- **23** ferunt ut talia, nisi ex diversitate gratiæ quam significant & causant: Sed gratia quam significat & causat sacramentum Pœnitentiae, non est diversa ab illa quam significat & causat Baptismus, est enim sicut ipsa, regenerativa, quandoquidem tribuit vitam peccatori, ipsam non habenti: Ergo pœnitentia non est sacramentum distinctum à baptismo.

Respondeo, concessâ Majori, negando Minorem, **24** & ad illius probationem dico, gratiam quæ est efficiens sacramenti Pœnitentiae, reduplicativè ut tam, non esse regenerativam animæ ad vitam supernaturalem: Quare sicut generatio & suscitatio, sive resurrectio, differunt essentialiter, ex diverso modo communicandi eandem vitam; Ita Baptismus & pœnitentia differunt ex diverso modo communicandi eandem entitativè gratiam, sive vitam spiritualem, scilicet regenerando & suscitando animam.

ARTICULUS II.

An Christus sit Author & Institutor Sacramenti Pœnitentiae, & quo tempore facta fuerit ejus institutio?

§. I.

Premittitur quod apud omnes est certum, & referuntur sententiae.

Certum est sacramentum Pœnitentiae, quale **25** nunc habemus in Ecclesia, non fuisse institutum in lege naturæ, vel in lege Mosaica; quia ut ait Divus Thomas hic art. 7. ad 2. *Nondum erat instituta potestas clavium, quæ à passione Christi derivatur, & per consequens nondum erat institutum quod aliquis doleres de peccato, cum proposito subjiciendi se per confessionem & satisfactionem clavibus Ecclesia, sub spe consequenda venia virtute passionis Christi.* Unde quamvis in lege naturæ, & in lege Mosaica fuerit aliquod sacramentum institutum in remedium peccati actualis, ne deficeret medicina contra morbum quotidianum, ut docet

de Poenitentia, ut est Sacramentum. 301

docet idem S. Doctor in 4. dist. 1. qu. 1. art. 2. quæst. 3. ad 2. illud tamen erat diversæ rationis & speciei à sacramento Poenitentie legis gratia. Hoc posito, duo in præsenti resolvenda sunt. Primum est, quis sit Author & Institutio hujus sacramenti Poenitentie, quod nunc habemus in lege Evangelica, an Christus vel Ecclesia, aut Apostoli? Secundum, supposito quod Christus illud instituerit, quo tempore facta sit ejus institutio?

26 Circa primum Hæretici nostri temporis absolutè negant sacramentum Poenitentie institutum fuisse à Christo Domino. Alesis verò 4. part. qu. 18. art. 2. D. Bonaventura in 4. dist. 17. parte 1. art. 1. qu. 3. & Marsilius in 2. qu. 1. art. 2. docent sacramentum Poenitentie fuisse quidem à Christo institutum, quantum ad formale, seu quantum ad potestatem absolvendi, sed non quoad materiale, seu quantum ad ipsam peccati confessionem, ex qua sacramentum integratur; quam dicunt fuisse tantum insinuatum à Christo Domino, & ab Ecclesia & Apostolis institutum, atque à Jacobo promulgatum verbis illis: *Confitemini alterutrum peccata vestra, Jacobi 5.*

27 Quantum verò ad secundum, scilicet quoad determinatum tempus in quo celebrata fuit hujus sacramenti institutio, diversa sunt Theologorum placita: Armacanus enim lib. 11. de questionibus Armenorum cap. 14. & 15. sit illud fuisse institutum Math. 12. & Luce 6. dum Christus misit Apostolos prædicare Evangelium, ne diminuta potestate incederent. Author verò de operibus Cardinalibus apud Cyprianum, serm. de ablutione pedum, insinuat fuisse institutum in nocte Cenæ. Alii existimant fuisse institutum dum præcipitur à Christo Matth. 4. Alii quando declaratur medium necessarium ad salutem Luce 13. *Nisi poenitentiam egeritis, omnes simul peribitis.* Alii demum cum Christus post resurrectionem dixit Discipulis Joan. 20. *Accipite Spiritum Sanum, quorum remiseritis peccata, &c.*

J. II.

Prima pars quæsti resolvitur.

Dico primò: Sacramentum poenitentie immediate à Christo institutum est, non solum quantum ad formale, seu quantum ad potestatem absolvendi à peccatis; sed etiam quantum ad materiale, seu quantum ad confessionem peccatorum.

28 Probatur primò ex Tridentino sess. 14. cap. 1. & canone 1. ubi sic dicitur: *Si quis dixerit in Catholica Ecclesia poenitentiam non esse verè & propriæ sacramentum, à Christo Dominio institutum, anathema sit:* At si aliqua pars hujus sacramenti, non esset immediate à Christo instituta, non posset totum sacramentum dici à Christo institutum: Ego &c. Nec obstat quod Concilium non dicat hoc sacramentum esse à Christo Dominio immediatè institutum: licet enim explicitè non utatur particula *immediatè*, ex ejus tamen doctrina evidenter colligitur, tum quia non agnoscit alium Authorem sacramentorum, quam Christum; tum etiam quia confessionem ipsam, de qua præcipù est controversia, docet ibidem capite 5. & can. 6. esse ex Christi mandato.

29 Probatur secundò ratione quam insinuat D. Thomas in 4. dist. 17. qu. 3. art. 1. quæstiunc. 5. ubi sic discutit: *Ministri Ecclesia instituntur in Ecclesia divinitus fundata, & ideo institutio Ecclesie presupponitur ad operationem ministrorum, sicut opus creationis presupponit ad opus nature.* Et quia Ecclesia fundatur in fide & sacramentis, ideo ad ministros Ecclesia nec novos articulos fidei edere, aut editos removere pertinet, sed hoc est proficacis excellens.

Gonat Theol. Tom. V.

sie, quæsili debetur Christo, qui est Ecclesia fundatum.

Confirmatur: Si quæ pars sacramenti poenitentie esset ab Ecclesia instituta, in ea dispensare posset, quia dispensare potest in omnibus quæ ex ipsius potestate dependent: At in nulla parte sacramenti poenitentie Ecclesia dispensare potest: Ergo nullæ pars sacramenti fuit ab Ecclesia instituta, sed ejus institutio à solo Christo facta est, nullique alteri debuit committi, cùm illa excellentiam maximam præ se ferat, scilicet omnipotentiam, quæ in remissione peccatorum resulget, juxta id quod in quadam collecta canit Ecclesia: *Deus qui omnipotens tuam parcendo maximè & miserando manifestat: cujus dicti tres egregias assert rationes D. Thomast. parte qu. 2. 3. art. 3. ad 3. his verbis: Dei omnipotens ostenditur maximè in parcendo & misericordia, quia per hoc ostenditur Deum habere summam potestatem, quod libere peccata dimittit; ejus enim qui superioris legi stringitur, non est libere peccata condonare. Vel quia parcendo hominibus, & miserando, perducit eos ad participationem infiniti boni, qui est ultimus effulus divinitatis virtutis. Vel quia effulus divina misericordia est fundamentum omnium divinarum operum; nihil enim debetur alicui, nisi propter id quod est datum ei à Deo non debitum: in hoc autem maximè divina omnipotencia manifestatur, quod ad ipsum pertinet prima infinitio omnium bonorum.*

Contra istam conclusionem objicit primò Calvus: Primus qui confessionem instituit fuit Innocentius III. electus anno 1198. ille enim in cap. *Omnis utriusque sexus, annuum confessionem præcipit omnibus Christi fidelibus, sub pœna quod vivens arceatur ab ingressu Ecclesie, & moriens Christiana caret sepulture: Ergo sacramentum poenitentie, saltem quantum ad confessionem peccatorum, non fuit immediatè à Christo institutum. Secundò objicit factum Nectarii Episcopi Constantiopolitani, qui ex Sozomeno confessionem abrogavit: Ergo confessio non est à Christo instituta. Tertiò objicit Chrysostomum successorem Nectarii, qui multis in locis confessionem abrogare videtur, præcipue homil. 1. in Psalmum 50. ubi sic habet: *Peccata tua dicio, ut delectilla: si confundaris alicui dicere qua peccasti, dicio ea quotidie in anima tua; non dico ut confitearis ea conservo tuo quia exprobret, dicio Deo, qui curat ea.**

Ad primum respondeo Innocentium III. solum determinasse tempus annuae confessionis, ejusque usum multò ante viguisse in Ecclesia, ut constat ex SS. Patribus: Irenaeus enim lib. 1. adversus hæreticos cap. 9. de quibusdam hereticis à Marco hæretico circumventis ait: *Hæc sepius conversi ad Ecclesiam Dei confessi sunt. Et lib. 3. cap. 4. Cerdon sepe in Ecclesiam conveniens, exomologismi faciens, sic consummavit modo quidem latenter docens, modo vero exomologismi faciens. Tertullianus libro de penitentia cap. 9. Ita aliud, qui magis græco vocabulo exprimitur & frequenter, exomologismus est, quæ delictum Domino nostrum confitemur, non quidem ut ignaro, sed quatenus satisfactio confessione disponitur, confessione poenitentie Deus mitigatur.* Unde hic concludit: *Itaque exomologismus proferendus & humiliificandi hominis disciplina est, confessionem injungens misericordia illicem.* Et quod loquatur de confessione coram Sacerdote facienda constat ex his: *Plerumque vero jejuniis preces alere, ingemiscere, lachrymari, & mugire dies noctesque ad Dominum Deum suum, Presbyteris advolvi, & caris Dei adgeniculari.* Cyprianus serm. 5. de lapsis fideles hotat, ut antequam vel ex hac vita discedant, vel ad sacram synaxim accedant, peccata sua Sacerdoti confiteantur: *Confiteantur singuli quæ vos fratres*

C. c. delellinus

dilectum suum dare adhuc qui deliquis in fatulo est, dum admissi confessio ejus potest, dum satisfactio & remissio facta per Sacerdotem, apud Dominum grata est. Et paulo superius de aliquibus peccatoribus ait: Apud Sacerdotes Dei dolenter & simpliciter confitentur, exomologe fimo conscientia faciunt: animi sui pondus exponunt, salutarem medelam parvus locis & modicis vulneribus exquirunt. Basilius in regulis brevioribus regulâ 229. Ut via corporis nequaquam quibusvis temere homines spernunt, sed tis tantummodo qui ratione quâ ea cu-
standa sunt teneant, eodem modo etiam peccatorum confessio fieri debet, apud eos videlicet, qui ea possint teneare. Et regulâ 288. explicat quinam sint hi qui possint à peccatis absolvere: Si peccata aperiō debent, quibus eredita est dispensatio mysteriorum Dei. Ilque confi-
mat exemplo Apostolorum, ad quos (ut Acto. 19. legitur) multi credentes veniebant, confitentes & ar-
mantes actus suos. Ambrosius lib. 2. de penit. cap. 6. Si vis iustificari, facere delictum tuum, solvit enim criminum nexus, verecunda confessio peccatorum. Et cap. 9. scribit multos fuisse qui liberenter confite-
bantur privatim Sacerdotibus, sed publicè in Ecclesie id facere reculabant. Augustinus homil. 12. inter 50. docet peccatorum confessionem esse à Christo praeceptam, his verbis: Dene noster, quia pius est & misericors, vult ut peccata confiteamur in hoc se-
culo, ne pro illis postmodum confundamur in futuro. Et homil. 41. probat hominem debere ablinere à peccatis, quia (verba ejus sunt) si ad ultimum vita stere-
rit, nescit si ipsum penitentiam accipere ac Deo & Sa-
cerdos peccata sua confiteri poserit. Denique Chrysostomus, quem heretici totum in hac materia suum esse gloriantur, aperte veritatem Catholicam do-
cit: nam homil. 30. in Genesim expressam mentio-
nem facit de sacramentali confessione, que in heb-
domada Sancta fieri solebat: Quia (inquit) in mag-
num banc hebdomadan pervenimus, Dei gratia, nunc maxi- & & jejuniis cursus intendendus & magis conti-
nuande sunt preces, faciendaque diligens & pura con-
fessio peccatorum. Quod verò ad illam Sacerdotis mini-
sterium requirat, constat ex libro 1. de Sacerdo-
tio, ubi sic ait: Quamobrem multa quidem arte opus est, ut qui laborant Christiani, ulro sibi persuadeant, Sacerdotum curationi se submittere oportere. Et lib. 3. dicit Sacerdotes leviticos non purgasse à lepra corporali, sed tantum de sanata lepta judicium tulisse: Sacerdotes autem Evangelicos, non declarare solent, sed planè sanare à lepra spi-
rituali.

Plura etiam sunt Concilia ante Lateranense celebata, in quibus fit expressa mentio de confessione sacramentali, nempe Concilium Laodicense sub Sylvestro Papa celebratum; Cabilonense sub Vitaliano; Turonense, & Rhemensis, sub Leone III. Mo-
guntinum sub Leone IV. Wormagiense sub Adriano II. Ex quibus liquet, quam falsò scripsit Cal-
vinus in Antidoto Tridentini less. sextâ cap. 15. per milles annos nullum fuisse ultimam confessionis sacer-
talism in Ecclesia, donec (inquit) Innocentius III. cum pauculis cernatis bestiis (sic mille ducentos Patres qui Concilio Lateranensi interfuerunt, sanctitate & do-
ctrina conspicuos, impudens hæsiarcha appellat) Laqueum hunc populo Christiano inducit, quem Tridentini Patres astringunt.

³³ Ad secundum respondent aliqui, Nectarium à Novatianis hereticis deceptum, quorum confilio in rebus ad fidem pertinentibus sèpè utebatur (teste Socrate apud Baronium anno 56. num. 28.) confessionem è sua Ecclesia sustulisse. Sed melius respondeat, Nectarium abrogasse solùm quandam consuetudinem ad penitentiam publicam pertinen-
tem, in coquæ consistentem, quod manifestatio ali-
quotam etiam sciamen facit de consensu ipsorum peni-

tentiū à quadam penitentiariori ad hoc caunus ab Ecclesia designato. Cum enim ex hac confuetudine laudabili, utpote ad correptionem & humilationem penitentis, atque aliorum edificationem instituta, ortum fuisset nihilominus scandalum quoddam ingens; tempore Nectarii, quia nimis nobilis cujusdam matrone, publicè penitentiam agentis, crimen quod cum Diacono commiserat, manifestatum fuit; Ne-
ctarius prudenter munus illud penitentiarii, delicta scandalosa populo detegentis, sustulit. Vel ut alii volunt, publicam abrogavit confessionem, eo tempore corath multis fieri solitum, ut legitur apud Cassianum Collat. 2. cap. 11. & testantur Origenes homil. 2. in Psalm. 37. & Augustinus lib. 50. homiliarum, homil. ultimâ cap. 11. Hanc etiam sustulit Leo Magnus Epist. 80. ad Episcopos Campanie, his verbis: Illam etiam contra Apostolicam regulam presumptionem, quam nuper agnovi à quibusdam illicitâ usurpatione committi, modis omnibus constituto submovevi: ne de singularium peccatorum genere, libellis scripta Confessio, publicè reci-
tur, cum reatu conscientiarum sufficiat sola Sacerdo-
tib[us] indicari, confessione secreta. Quare enim ple-
nitudo fidei videatur esse laudabilis, que proper timorem Dei apud homines erubescere non veratur, tamen quia non omnium sunt hujusmodi peccata, ut qui pa-
tentiam poscent non timeant publicare; removeatur tam improbabilis confusio, ne multi à penitentia remediu-
arcentur, &c. Sufficit enim illa confessio, qua primùm Deo offeritur, summi tam Sacerdoti, qui pro delictis pati-
mentis peccator accedit.

De eadem publica confessione intelligendus est ³⁴ Chrysostomus, dum solam coram Deo factam confessionem admittere videtur. Quod verò hæc inter-
pretatio legitima sit, & ad mentem illius, patet ex verbis illius: Non dico ut confitearis ea conservo tuo, no-
proprobri: Hæc enim verba aperte significant, Chrysostomum loqui de confessione publica, ex qua op-
probrium & confusio penitentium sequi solebat. Id etiam constat ex homilia 4. de Lazato, circa me-
dium, ubi hæc scribit: Cave enim homini dixeris, ne ubi proprobri. Neque enim conservo confiteris, ut in publicum proferas; sed ei qui dominus est, ei qui tu ieiunam gerit, ei qui humanus est, ei qui medicus est, ostendit vulnera. Et ista inducit Deum sic cum penitente loquentem: Non cogo te in medium prodire theatrum, ac multos adhibere testes: mibi soli dic peccatum pri-
varum, ut sanem ictus, teque dolore liberabo. Et homil. 31. in Epistolam ad Hebreos, sic loquitur: Non tibi dico, ut ea (scilicet peccata) tanquam pompa in publicum proferas, neque ut te accusas; sed ut pareas Propheta dicendi, Revela Domino viam tuam. Apud Deum ea confitere, apud Iudicem confitere peccata tua-
rans, si non lingua, saltu memoriā. Quibus locis solū intendit publicam confessionem abrogare, non verò secretam & auricularem.

Dices, Chrysostomus ita afferit confessionem non ³⁵ esse conservo faciendam, ut etiam addat soli Deo eam debere fieri: Ergo excludit omnem confessionem homini faciendam, subindeque etiam secretam & auricularem.

Respondeo Chrysostomum dum ait confessionem soli Deo esse faciendam, non excludere Sacerdotem, quia cum Sacerdos confessionem audiat, & à peccatis absolvat, ut Christi vicarius, non condis-
tinguitur ab ipso Christo, unde confessio facta Sa-
cerdoti, soli Deo censetur fieri, ut apud Tertullianum lib. de penit. cap. 9. & 10. & Augustinum in Psalm. 66. videtur est. Vel etiam dici potest cum Bel-
larmino, Chrysostomum non loqui de confessione potest ordinatur ob absolutionem sacerdotalem, sed quatenus habet rationem cujusdam satisfactionis pro pena debita peccato, ad quem finem instituta erat publica confessio, ut nimis penitens lucet patet.

de Poenitentia, ut est Sacramentum. 303

partem pœnæ peccatis à se commissi debite, ratione illius solemnis confusioneis quæ oriebatur ex publica criminum confessione. Vult ergo Chrysostomus, ad hanc satisfactionem faciendam, non esse necessarium ut homini peccatum aperiatur, sed sufficere ut Deo cum dolore & lachrymis exponatur.

§. III.

Altera difficultas expeditur, & quo tempore Christus sacramentum poenitentie instituerit, breviter declaratur.

36 **D**ico secundò, sacramentum poenitentie institutum fuit à Christo post resurrectionem, cùm verba illa protulit: *Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata &c.* Joannis 20.

Hæc etiam conclusio est de fide, definitur enim expressè à Tridentino sess. 6. cap. 14. & sess. 14. cap. 1. his verbis: *Dominus autem sacramentum poenitentie tunc præcipue instituit, cùm à mortis excitatus, insufflavit in Discipulos suos dicens: Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt.*

37 Ratio etiam id suadet, cùm enim sacramentum poenitentie sit spirituale judicii tribunal, tunc verè instituitur cùm Sacerdotibus confertur judicaria potestas ad absolvendum vel condemnandum, juxta merita delinquentis: Sed potestas illa traditur Joan. 20. verbis allegatis: Ergo tunc solum instituitur sacramentum Poenitentie, & non antea.

38 Si autem queras, cur Christus hujus sacramenti institutionem post resurrectionem suam differre voluerit, cùm tamen alia sacramenta ante mortem & passionem suam instituerit? Respondeo nullam aliam posse assignari rationem à priori, quā voluntatem ipsius instituentis, alias tamen posse afferri congruentias quarum præcipua est, quia resurrectio Christi est typus & exemplar perfectæ justificacions, quā homo per poenitentiam resurgit à morte peccati. Unde Paulus ad Romanos 4. *Tradidisse est proprie delicta nostra, & resurrexit proprie justificacions nostram;* id est ut perfectum justificationis exemplar nobis exhiberet. Sicut enim Christus citò, verè, & perfectè, seu non iterum moriturus, resurrexit: ita peccator debet per poenitentiam citò à peccatis resurgere, neque eam differre, & verè ac sincera poenitentia ad Deum converti, atque ad vitam gratiæ per eam revocatus & restitutus, non mori iterum morte peccati, nec peccatum illi ultra dominari, juxta illud ejusdem Apostoli: *Christus resurgens ex mortuis, jam non moritur; mors illi ultra non dominabitur.*

39 Contra istam conclusionem objici potest: Tunc institutum fuit sacramentum Poenitentie, cùm potestas clavium Apostolis collata est: Sed talis potestas fuit ipsis collata Matthæi 18. ubi Christus illis dixit: *Amen dico vobis, quicumque alligaveritis super terram, erunt ligata & in celo, & quicumque solveritis super terram, erunt soluta & in celo:* Ergo tunc fuit à Christo institutum sacramentum Poenitentie.

40 Respondeo, concessâ Majori, negando Minorem, & ad testimonium Matthæi dico tunc solum promissam fuisse Apostolis potestatem clavium ad remittenda vel retinenda peccata, nec de facto fuisse illis collatam usque post resurrectionem, cùm Christus per insufflationem Apostolis tribuit Spiritum sanctum, dicens: *Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, &c.* Cùm enim (ut expendit S. Thomas Joannis 20.) remissio peccatorum fiat mediâ charitate, & Spiritus sanctus sit charitas, non fuit conveniens Apostolos recipere virtutem remittendi peccata, quousque per mysticam illam

Christi insufflationem Spiritum sanctum receperissent. Quod si aliquis contendat Apostolos Matthæi 18. hægandi atque solvendi judicariam potestatem receperisse de præsenti, ut verba sonare videntur, dici poterit talem potestatem judicariam, non esse potestem remittendi vel retinendi peccata in foro interno, sed esse potestatem ferendi sententiam in foro exteriori, & ad puniendos rebelles penitentias & censuris Ecclesiasticis, ut docet S. Thomas super verba illa Matthæi, & colligit ex ipso contextu: nam ibi Christus posito præcepto ordinis servandi in correctione fratrum, addit: *Si Ecclesiam non audierit, si tibi fuerit Ebreus & publicanus, id est leperatus & excommunicatus, per sententiam excommunicationis latam ab Ecclesia.* Ut autem appareat efficiacia potestatis Ecclesiastice ad hanc penitam inferendam, immediate subjungit Christus: *Amen dico vobis, quicumque alligaveritis super terram, &c.* Subdit S. Doctor: *Sic dicitur alligare, quia non solvit, vel quia excommunicat.*

ARTICULUS III.

Quæ sit materia & forma Sacramenti Poenitentie?

36 **D**ico primò actus poenitentis, nimurum dolorem & de peccato &c. ejusdem confessionem ac pro eo satisfactionem, esse materiam proximam hujus sacramenti: materiam verò remotam illius esse peccata actualia post baptismum commissa.

Prima pars hujus conclusionis docetur expressè à Tridentino sess. 14. cap. 3. his verbis. *Sunt quasi materia hujus sacramenti, ipsius poenitentis actus, nempe contritus, confessio, satisfactione, qui quatenus in poenitente ad integratorem sacramenti, plenamque & perfectam peccatorum remissionem ex Dei institutione requiruntur, bac ratione poenitentie partes dicuntur.* Et Canon. 4. *Si quis negaverit ad integrum & perfectam peccatorum remissionem requiri tres actus in poenitente, quasi materiam sacramenti Poenitentie, scilicet confessionem, confessio & satisfactionem, que tres poenitentie partes dicuntur, anathema sit.* Nisi te mediat quod Concilium non appellat hos actus materiam, sed quasi materiam: nam ut ait Catechismus Romanus de sacramento Poenitentie numero 14. *Non ideo hi actus quasi materia à Sancta Synodo appellantur, quia vere materie rationem non habent, sed quasi ejus generis materia non sive que extrinsecus adhibeatur, ut aqua in Baptismo, Christus in Confirmatione.*

Potest insuper eadem pars ratione suaderi: nam 42 cùm hoc sacramentum sit institutum per modum actus judicialis, ut colligitur ex Joannis 20. & Matthæi 18. & docetur à Tridentino sess. 14. cap. 2. & 3. sicut in foro civili & externo judicio, unus quidam est actus judicialis constans ex rei accusatione & defensione, & ex Judicis sententia: in quo acta sententia habet quandam rationem formæ perficiens & complebens negotium in accusatione & defensione inchoatum: ita sacramentum Poenitentie est aggregatum quoddam ex actibus poenitentis, reum & testem contra seipsum agentis, id est, seipsum sincere accusantis, & per dolorem aptum ad reconciliationem, seipsum quodammodo defendantis apud Deum, & ex sententia Sacerdotis absolvensis: in quo actus poenitentis habent rationem partis imperfectioris & præsuppositæ, subindeque materie; actus verò Sacerdotis absolvensis habet rationem perficiens & complebens, adeoque formæ.

Addo ex D. Thoma in 4. sentent. dist. 1. q. 1. art. 1. ad 1. *quod sicut in corporalibus medicinis quedam sunt que consistunt in sola passione vel receptione curantur:*

ut sc̄tio vulneris, vel appositi emplastris: quedam vero que consistunt in attu laborantis, sicut exercitatores, & huiusmodi: ita etiam in sacramentis quedam non requirunt attum ejus qui sanctificatur, quantum ad substantiam sacramenti, nisi per accidentem, sicut removens prohibens: sicut patet in Baptismo, & Confirmatione, & huiusmodi. Quod autem requirunt essentialiter & per se attum ejus qui sacramentum recipit, ad essentiam sacramenti, sicut patet in p̄nitentia & matrimonio.

43 Dices, Quod habet rationem materie, debet presupponi formæ: Sed satisfactio non presupponitur formæ sacramenti p̄nitentie: sed potius eam subsequitur: Ergo non est materia proxima hujus sacramenti.

Respondeo distinguendo Majorem: Quod habet rationem materie, tanquam pars essentialis, concedo Majorem. Tanquam pars integralis, nego Majorem: Nam etiam in naturalibus, partes integrales nonnunquam superveniunt materie per formam actuatæ, ut patet in nutritione & augmentatione: satisfactio autem non est pars nisi integrallis sacramenti p̄nitentie, ut constabit ex dicendis articulo sequenti. Addunt aliqui, satisfactionem: quatenus in voto & proposito in cocontritione includitur, procedere absolutionem. Sed in hoc sc̄hū satisfactio non est pars integralis, sed essentialis, quia est ipsa contrito.

44 Secunda pars hujus conclusionis, quæ asserit peccata post baptismum commissa esse materiam remotam hujus sacramenti, sequitur ex dictis in præcedenti: Tum quia materia remota alicujus sacramenti illa dicitur circa quam versatur materia proxima: Sed actus p̄nitentis jam dicti, qui sunt materia proxima sacramenti p̄nitentie, versantur circa peccata actualia: Ergo illa sunt materia remota sacramenti p̄nitentie. Tum etiam, quia crimen vel negotium de quo agitur in judicio civili & politico, dicitur materia illius: Sicut p̄nitentia, ut supra dicebamus, est quoddam judicium: Ergo peccata de quibus in illo tractatur, sunt ipsius materia, non ex qua, vel in qua, ut aqua in Baptismo, & lignum in cathedra, sed materia circa quam, vel contra quam operatur sacramentum, eam delendo seu destruendo, sicut panis & vinum dicuntur materia Eucharistie; vel potius sicut mortbi dicuntur materia medicinæ.

45 Dixi autem peccata actualia post baptismum commissa, quia nec peccatum originale nec peccata actualia ante baptismum commissa, sunt hujus sacramenti materia; illud enim pro personis, & causis Ecclesiæ jurisdictioni subjectis institutum est: At personæ nondum baptizatæ non subduntur jurisdictioni Ecclesiæ, juxta illud Pauli 1. ad Corinth. 5. Quid enim mibi de iis qui foris sunt judicare? & istud Tridentini sess. 14. cap. 2. Ecclesia in neminem judicium exercet, qui non prius ipsam per baptismi januam fuerit ingressus. Peccata quoque ante Baptismum commissa non pertinent ad Ecclesia jurisdictionem; quia sunt filii similia, quæ committuntur à non subjectis alicui regno vel provinciæ, extra ipsius territorium, de quibus non potest judex illius regni vel provinciæ judicare; unde Ecclesia talium peccatorum confessionem non admittit, nec pro illis nullam injungit p̄nitentiam. Quæ verò peccata actualia post baptismum commissa, sint materia necessaria, vel sufficiens hujus sacramenti, dicemus infra, cum de confessione agemus.

46 Dico secundò, Forma sacramenti p̄nitentie sunt verba absolutionis à Sacerdote prolatæ. Ita definitum est à Florentino in decreto unionis, ubi sic dicitur: Forma hujus sacramenti sunt verba absolutionis, que Sacerdos profert, cum dicit: Egote absolv-

vo à peccatis tuis, &c. Et à Tridentino sess. 14. cap. 3. his verbis: Docet praeterea Sancta Synodus, sacramenti p̄nitentie formam, in qua præcipue ipsis visita est, in illis Ministri verbis positam esse: Ego te absolvō à peccatis tuis, &c.

Ratione etiam id suadet, nam, ut supra dicebamus, sacramentum p̄nitentie est institutum per modum judicij: At in judicio sententia Judicis se habet tanquam forma, quia est veluti complementum & consummatio illius: Ergo & absolutio Sacerdotalis, quæ gerit vices sententie in foro p̄nitentie, habebit rationem formæ. De hac fuscè intrà differemus disp. 12. & varias ac graves quæ circa illam versantur difficultates, discutiemus ac resolvemus.

ARTICULUS IV.

Utrum absolutio Sacerdotis, & actus p̄nitentis, sint partes intrinsecè componentes sacramentum p̄nitentie?

P artem negantem tenent aliqui Theologi: Scotus enim, Major, & Gabriel, existimant solam formam esse partem intrinsecam hujus sacramenti, contritionem verò & confessionem, dispositiones tantum, & satisfactionem fructum illius. E contra Soto vult formam non esse nisi complementum hujus sacramenti, ejusque essentiam in solis actibus p̄nitentie adæquatè consistere. Durandus verò fatetur quidem absolutionem & confessionem esse partes intrinsecas p̄nitentie sacramenti, sed hoc negat de contritione, quia (inquit) non est aliquid sensibile, sed spirituale; & de satisfactione, quia non supponitur ad absolutionem, sed ad ipsam sequitur. Quam opinionem quoad satisfactionem docuit etiam Marsilius. Pro explicatione veræ & communis sententie, sit

§. I.

Conclusio affirmativa statuitur.

D ico breviter: Sacramentum p̄nitentie componitur intrinsecè ex absolutione, confessione, dolore interno, & satisfactione.

Hæc conclusio quantum ad omnes partes colligitur ex dictis in præcedenti: nam in ea ostendimus, sacramentum p̄nitentie constare ex actibus p̄nitentis & absolutione Sacerdotis, tanquam ex materia & forma: At in omni composito etiam artificiali materia & forma se habent ut partes intrinsecæ & essentiales, ut in Tractatu de Sacramentis in communione contra Cabreram ostendimus disp. 1. art. 7. Concil. 3. Ergo sacramentum p̄nitentie componitur intrinsecè ex absolutione, confessione, dolore interno, & satisfactione.

Probatur insuper conclusio quantum ad singulæ partes. Et in primis quod absolutio Sacerdotis sit pars intrinseca hujus sacramenti, manifestum videtur: Tum quia ut articulo præcedenti ostendimus, omne judicium intrinsecè constat ex accusatione rei, & ex sententia judicis; unde cum in foro p̄nitentie absolutio Sacerdotalis gerat vices sententie, non potest non esse pars intrinseca illius. Tum etiam, quia Sacerdos absolvens, verè conficit Sacramentum p̄nitentie: Sed si ex absolutione Sacerdotis illud non compонeretur intrinsecè, Sacerdos absolvens non verè ipsum conficeret: Ergo, &c. Major est certa, Sacerdos enim absolvens, est verè minister sacramenti p̄nitentie. Minor verò probatur: Qui nihil facit pertinens ad intrinsecam constitutionem alicujus compositi, non verè ipsum conficit: Sed cum Sacerdos absolvens nihil faciat in

de Poenitentia, ut est Sacramentum. 305

in sacramento Poenitentiae, quām absolvere; nihil ad intrinsecam ejus constitutionem pertinens faciet, si non componatur intrinsecè absolutione Sacerdotis: Ergo Poenitentiae sacramentum non conficiet, si ex absolutione Sacerdotis illud intrinsecè non constet.

51 Deinde quoddam etiam confessio & dolor internus intrinsecè ad constitutionem hujus sacramenti pertineant, non minus videtur certum: Si enim non essent de intrinsecis ejus constitutione, sed tantum se haberent, ut docet Scotus tanquam dispositiones ad illud; quemadmodum qui sine debita dispositione baptizatur, verè suscipit baptismum, licet indignè, quia talis actus baptizati, non est de essentia baptismi, nec de intrinsecis ejus constitutione; sic qui sine dolore & confessione peccatorum recipere a Sacerdote absolutionem, verum & totum sacramentum poenitentiae susciperet; quod tamen est absurdum & errorneum.

52 Demum quoddam etiam satisfactio intrinsecè ad constitutionem hujus sacramenti concurrat, sic ostenditur: Omne compositum constat intrinsecè ex partibus suis, non tantum essentialibus, sed etiam integrantibus, pedes liquidem & digitis constituant intrinsecè corpus humanum, licet sint tantum de ejus integritate: Atqui satisfactio est pars saltem integralis sacramenti poenitentiae, ut determinavit Tridentinum sels. 14. cap. 3. & colligitur ex eo quod licet sacramentum poenitentiae non sit primariò & essentialiter, nisi judicium reconciliatorium peccatoris, cum Deo, secundariò tamen & integraliter sit in super judicium vindicativum juris divini Iesu, in quo differt a baptismate, quod est sacramentum puræ reconciliationis: vindicatio autem & ultio, sine pena & sine satisfactione esse non possit: Ergo, &c.

53 Adverte tamen, quod licet satisfactio non sit pars essentialis, sed tantum integralis sacramenti poenitentiae, ac proinde non possit dici de essentia ejus, per modum partis, sed tantum de integritate, verum tamen est dicere quod est de essentia ejus per modum connotati & obliqui, sive per modum termini habitudinis transcendentalis & essentialis ipsius, omne enim compositum, sive substantiale, sive accidentale, essentialē dicit habitudinem ad partes suas etiam praeceps integrantes. Ex quo fit quod licet absque satisfactione, nondum in re exhibita, sed nec etiam imposta, possit aliquando salvare essentia sacramenti poenitentiae, immo & absque voto explicito satisfactionis, sive desiderio eam adimplendi: quando nimirum moribundus confessus absolvitur sine imposta poenitentiae, non tamen absque voto implicito satisfactionis, sive ordine ad illam.

§. II.

Solvuntur objectiones.

54 Contra primam partem conclusionis, pro sententia Scotti objicitur primò: D. Thomas infra qu. 90. numerans omnes partes sacramenti poenitentiae, ex quibus intrinsecè constat, non meminit absolutionis. Item qu. 84. art. 1. vocat absolutionem complementum sacramenti poenitentiae; quod tamen falsum videtur, si absolutione sit de intrinseca ipsius constitutione; id enim habebit per modum formæ, atque adeo partis essentialis, quæ omnino distinguitur à complemento.

55 Respondeo D. Thomam loco primùm citato numerare partes hujus sacramenti, non omnes absolute, sed eas duxatae quibus adæquata ipsius materia conficitur: cum quo stat quoddam alia sit præterea habens rationem formæ essentialis, physicè ipsum

componentis, scilicet absolutio, quam secundo loco vocat quidem complementum, sed intrinsecum & essentiale (nempè in genere formæ, quæ præbet primam rationem speciei, sicut anima homini) non verò extrinsecum & accidentale.

Contra secundam & tertiam partem conclusionis, 56 pro sententia Scotti objicitur secundò: Si poenitentiae sacramentum non consistaret in sola absolutione Sacerdotis, sed insuper ex actibus poenitentis, contitione scilicet, confessione, & satisfactione, intrinsecè constitueretur, sequeretur quod Sacerdos non efficeret tale sacramentum, subindeque quod non esset ejus minister: Sed hoc dici nequit: Ergo nec illud Sequela Majoris manifesta videtur, nam actus poenitentis non efficiuntur a Sacerdote ministrante sacramentum poenitentiae, sed tantum absolutio: Ergo si poenitentiae sacramentum non consistat in sola absolutione, sed insuper ex actibus poenitentis intrinsecè componatur, Sacerdos non poterit dici illud efficere.

Confirmatur: Illud omne ex quo intrinsecè componitur sacramentum poenitentiae, causat physicè gratiam ei propriam: Atqui sola absolutio hoc præstat, tum quia id docet D. Thomas in 4. distinqt. 22. quæst. 2. art. 1. quæstiunc. 1. ad 2. & 3. tum etiam quia ratio id suadet: si enim actus poenitentis physicè causarent gratiam in sacramento poenitentiae, poenitens diceretur seipsum justificare, dare sibi gratiam, & remittere peccata, immo & seipsum absolvere; quandoquidem sacerdos idem solùm dicitur poenitentem absolvere, quia gratiam peccati remissivam in eo physicè causat, per verba absolutionis quæ profert: Ergo sacramentum poenitentiae in sola absolutione consistit.

Ad objectionem respondeo, negando sequelam, 57 Majoris: quemadmodum enim agens naturale, licet non producat materiam, immo aliquando neque formam, eo tamen ipso quod eam introducat in materiam, dicitur producere compositum: v. g. homo dicitur generare hominem, ex eo solùm quod animali uniat corpori; efficiere album, præcisè ex eo quod introducat albedinem in subiecto; sic Sacerdos verè dicitur ministrare hoc sacramentum, illudque efficeret, non obstante quod materiam ejus, in actibus poenitentis consistentem, non efficiat; ex eo præcisè quod formam in absolutione consistentem, vel physicè, vel moraliter, tali materiæ uniat.

Ad confirmationem, concessa Majori, nego M. 59. norem, nam ut docet D. Thomas hic art. 1. ad 3. & quæst. 18. de verit. art. 8. ad secundum, sacramentum poenitentiae ratione utriusque partis materialis & formæ causat gratiam. Neque oppositum docet in quarto sent. citato in argumento, sed tantum ait solam formam hujus sacramenti habere per se primò virtutem efficiendi gratiam, cum quo stat quod actus poenitentis, secundariò & minus principaliter, & ratione alterius, scilicet formæ absolutionis, gratiam ex opere operato producant, ut idem S. Doctor hic quæst. 86. sequenti art. 6. manifestè declarat, his verbis: *Actus humani qui sunt ex parte peccatoris, materialiter se habent in sacramento poenitentiae omne autem sacramentum producit effectum suum, non solùm virtute forme, sed etiam virtute materiæ, ex utroque enim est unum sacramentum: unde sicut remissio culpe fit in baptismō non solùm virtute forme, sed etiam virtute materiæ, scilicet aquæ, principaliter tamen virtute forme, ex qua ipsa aqua virtutem recipit; ita etiam & remissio culpe est effectus poenitentiae, principaliter quidem ex virtute clavum, quas habent ministri, ex quorum parte accipitur id quod est formale in hoc sacramento; secundario autem ex vi allum poenitentis, pertinentium ad virtutem poenitentie, tamen prout bi allum aliqualiter ordinantur ad claves Ecclesie.*

54. Per quod patet ad primam probationem Mironis.

Ad secundam verò nego sequelam, quia propositiones illæ, *homo se justificat, sibi dat gratiam, absolu-*
tè prolatæ, ex vi terminorum, & ex modo loquendi, significant virtutem propriam & principalem in homine ad sui justificationem; si tamen proferrentur cum addito, & intelligerentur de causa instrumentali, possent concedi: in nullo tamen sensu verum est dicere, quod pœnitens scipsum possit absolvere; non enim idem præstet minister sacramenti pœnitentiaz dicitur verè & proptè absolvere pœnitentem, quod habeat rationem instrumenti physici in causalitate gratiae, sed quis insuper per modum Judicis causat remissionem peccatorum, quod pœnitenti nullà ratione potest competere, cum in tribunali pœnitentiaz, non sit Judex, sed reus, & accusator sui.

50. Objecies tertid, Partes componentes totum, requirunt aliquam conjunctionem: Sed contritio & confessio nullam cum absolutione conjunctionem requirunt, cùm eam multo tempore precedere possint: Ergo cum ea sacramentum pœnitentiaz componere nequeant.

Respondeo ad constitutionem compositi physici, requiri physicam partium conjunctionem, ad constitutionem verò compositi moralis, quale est sacramentum pœnitentiaz, sufficere conjunctionem moralém, qualis intercedere solet inter accusationem Rei & sententiam Judicis; vel qualis inter consensum conjugum requiritur & sufficit in matrimonio, in quo consensus unius multo tempore præcedere potest consensum alterius.

51. Objecies quartid: Potest dari sacramentum pœnitentiaz sine confessione, per signa tantum, ut de moribundis docet Rituale Pauli V. Item potest dari sacramentum pœnitentiaz validum, sed informe, defectu contritionis seu doloris sufficientis: Ergo confessio & contritio non constituant intrinsecè & essentialiter sacramentum pœnitentiaz.

Respondeo negando Antecedens, quoad utramque partem, nam in moribundo cum signa subeant vicem verborum (sicut natus in matrimonio) eorum exhibitiō rationem locutionis & confessionis habet. Ad illud quod additur, nego posse absque ullo dolore dari sacramentum pœnitentiaz validum, cùm hujus sacramenti forma cadere nequeat nisi in peccata aliquo dolore affecta: quinam verò ad illius valorem requiratur, & sufficiat, dicemus infra cùm de contritione agemus.

52. Objecies quintid pro sententia Durandi: Omnis pars compositi sensibilis, quale est sacramentum, debet esse sensibilis: Sed contritio non est sensibilis: Ergo non est pars sacramenti pœnitentiaz.

Respondeo primid, Majorem non esse universaliter veram, nam homo est aliquod totum corporum, & sensibile, tamen una ex partibus ex quibus constat, nimirum anima, neque corporeæ est, neque sensibilis.

Respondeo secundò sufficere quod totum sacramentum sit sensibile per se, & quilibet ejus pars sit sensibilis per se, vel per aliud: quamvis autem contritio non sit sensibilis per se, sit tamen sensibilis per confessionem exteriorem, quæ nobis significat confitentem sua peccata, de illis aliquem dolorem concipere.

53. Objecies sextid pro sententia Matilii: Si satisfactio esset pars integralis sacramenti pœnitentiaz, ei corresponderet partialis forma, sicut quia in sacramento Extremæ Unctionis distinguuntur plures unctio-nes ipsius integrantes, cuilibet correspondet partialis forma: Sed consequens non videtur posse admitti, quandoquidem unica sit in isto sacramento absoluc-

nis forma: Ergo nec Antecedens.

Respondeo primid: negando sequelam Majoris, & paritatem probationis ei adjunctæ: licet enim in Ordine & in Extrema Unctione ex peculiari Christi institutione, contingat singulis partibus materiæ, correspondere singulas formas partiales, non tamen hoc est necessarium in aliis sacramentis, sed unica forma in sacramento pœnitentiaz, quæ est absolu-tio, cedit supra omnes actus pœnitentis; eos vel physicè, ratione sui, aut effectus, vel moraliter, actuans & determinans in ratione unius adequatæ signi gratiae.

Respondeo secundò, satisfactioni in sacra-mento pœnitentiaz correspondere formam partialem, nimirum sententiam per quam injungitur à Sacerdote; sicut enim satisfactio injuncta virtute clavium, est de integritate materiæ hujus sacramenti, ita sententia per quam injungitur, est de integritate formæ consistentis essentialiter in absolucione

I. III.

Corollaria notata digna.

EX dictis haecenus constat primid, sacramentum 54 pœnitentiaz supponere in recto pro actibus pœnitentis, & absolutione Sacerdotis, nam ex his partibus fit sensibile signum gratiae sanantis & remissivæ peccatorum.

Constat secundò, hoc sacramentum appellari re-55 conciliationis ab effectu, absolutionis à forma, confessionis à notiori parte materiæ, pœnitentiaz ab ipsa contritione; nunquam verò dicitur sacramentum satisfactionis; quia hæc licet sit de integritate, non est tamen de essentia.

Constat tertid impositionem manuum non re-66 quiæ necessariæ in hoc sacramento, tum quia nullibi in declaratione actuum ex quibus hoc sacramen-tum constat, mentio fit impositionis manuum; & licet olim in usu fuerit, & nunc etiam sit, nunquam tamen habita fuit pro simpliciter necessaria, imò nec semper & ubique adhibita ab omnibus. Tum eriam, quia ut discurret D. Thomas hic art. 4. impositione manuum in sacramentis Ecclesiæ fit ad designandum aliquem copiosum gratiae effectum, quo illi quibus manus imponuntur quodammodo per quandam similitudinem constituuntur ministris in quibus copia gratiam esse debet. Et idem manus impositione fit in sacra-mento Confirmationis, in quo conferuntur plenitudo Spiritus Sancti; & in sacramento Ordinis, in quo con-fertur quedam excellentia potestatis in divinis myste-riis. Sacmentum autem pœnitentiaz non ordinatur ad consequendam aliquam excellentiam gratiae, sed ad remissionem peccatorum: unde ad hoc sacramen-tum non requiritur manus impositione, sicut nec etiam ad Baptismum, in quo tamen fit plenior remissio peccatorum.

Quartid ex dictis intelliges, duplarem posse dari 67 definitionem, sacramenti pœnitentiaz, alteram physi-
 cam, alteram metaphysicam. Physicè enim sic potest definiri: *Sacramentum pœnitentiaz est confessio ex-terior peccatorum, post baptismum commissorum, ab in-venia contritione vel attritione proveniens, sub pre-scripta absolutionis forma.* In definitione enim physica entis artificialis, quale est sacramentum, ponitur materia ejus in recto, & forma in obliquo, licet forma etiam sit de essentia ejus in recto; aliud enim est esse de essentia rei in recto, aliud prædicari de ipsa in recto. Metaphysicè verò consideratum definiri sic potest: *Pœnitentia est sacramentum nova legis, à Christo Domino institutum, ad significandam & con-ferendam gratiam sanancem, & ad remittendam peccata post Baptismum commissa.*

68. Demum ex dictis inferatur, quod cum juxta omnium Theologorum sententiam debeat sacramentis assignari aliquid quod sit res tantum, id est effectus sacramenti; aliquid quod sit sacramentum tantum, id est signum exterum & sensibile, & aliquid quod sit res & sacramentum, id est effectus, & simul signum ulterioris effectus, etiam in hoc sacramento haec tria reperiuntur debent. Et quidem de re tantum non est difficultas, illa enim est gratia remissiva peccati; sicut nec de sacramento tantum, illud enim est aggregatum ex artibus poenitentis, & absolutione Sacerdotis. Sed difficile est assignare quid in hoc sacramento sit res & sacramentum simul, nam varia circa hoc sunt Authorum placita. Capreolus enim & Paludanus existimant hoc sacramentum praeter gratiam sanctificantem efficere quandam ornatum in anima, qui ipsam gratiam antecedat, & significet, subindeque qui sit res & sacramentum simul. Delugo vero disp. 2. de sacramentis in genere sect. 8. docet, in hoc sacramento rem & sacramentum simul, esse conscientiae pacem & serenitatem, quae cum vehementi spiritus consolatio consequi solet, ut ait Tridentinum sess. 14. cap. 3. Sicut in Extra-ma Unctione res & sacramentum & sanitas corporis, si anima expedierit; vel, ut alii malunt, hilaritas mentis, & confortatio ad sustinentiam dolorum, & luctum tentationum. His tamen reliquis sententiis, ut poterit a mente & doctrina D. Thomae penitus alienis.

69. Dicendum est cum S. Doctore hic art. 1. ad 3. & in 4: dist. 22. qu. 1. art. 1. quæstiunc. 1. quod interior poenitentia, seu contritio, est in hoc sacramento res & sacramentum simul, quia partim significat gratiam remissivam peccati, partim ipsa significatur ab artibus externis poenitentis; qui dum humiliter se accusat, & submittit absolutioni & satisfactioni, significat se de peccato dolere.

70. Verum contra hanc D. Thomæ sententiam, duplex fieri potest instantia difficultis. Prima est: Ut aliquid sit res & sacramentum simul, debet esse effectus cauatus ab eo quod est sacramentum tantum, sicut character cauatur a Baptismo, unde supponit id quod est sacramentum tantum, esse in se constitutum & compositum, ut possit cauare talis effectum: At interior poenitentia seu contritio, non supponit constitutum sacramentum poenitentie a quo cauatur, quia est pars constitutiva illius, ut supra ostensum est: Ergo interior poenitentia seu contritio, non est in hoc sacramento res & sacramentum simul.

71. Secunda est: Id quod est res & sacramentum simul, non est causa illius quod est sacramentum tantum, nec illud antecedit, sed subsequitur: At interior poenitentia, seu contritio, est causa illius quod est sacramentum tantum, nimirum ipsius confessionis sensibilis & externe, illamque antecedit, quia confessio est expressio quadam doloris interni de peccatis: Ergo non potest contritio esse res & sacramentum simul.

72. Huic dupli instantie duplex potest adhiberi solutione. Prima traditur à Soto in 4. dist. 14. quæst. 1. ubi docet contritionem duobus modis posse considerari: Primo quatenus sit sensibilis per signa exteriores, & quodammodo concipitur ut informis, seu non tantum formata per gratiam sacramentalem quam significat, quam ratione est prior gratia & causa ipsius, tanquam pars sacramenti. Secundo ut formata gratia sacramentali, quam ratione posterior est sacramento, & effectus ipsius. Unde ad primam instantiam, distinguo Majorem: Illud quod est res & sacramentum simul, debet cauari ab eo quod est sacramentum tantum, sub aliqua formalitate, concedo. Sub omni, nego. Sicut in matrimonio, vinculum

inter virum & uxorem, non est res & sacramentum simul, prout præcisè oritur ex contractu naturali, sed quatenus elevatur a sacramento, ad significandum conjunctionem Christi & Ecclesie: & corpus Christi, non absolute in se, sed quatenus, ut ita dicam, sacramentatum, seu conjunctum speciebus sacramentalibus, est res & sacramentum Eucharistie, effectusque ipsorum verborum, & sacramenti. Quidam ergo pariter contritio, considerata ut informis, poterit esse pars sacramenti poenitentie, illudque intrinsecè constituere; ut formata verò per gratiam sacramentalem, esse effectus ab eo cauatus, illoque sub hac ratione posterior? Per quod patet ad secundam instantiam.

Aliter aliqui recentiores Thomistæ ab hac difficultate sese expediunt, dicunt enim, quod quando S. Thomas docet quod interior poenitentia est res & sacramentum simul, per poenitentiam interiore, non intelligit poenitentiam actualē, seu contritionem, sed magis habitum poenitentie, qui se habet ut proprietas respectu gratiae. Unde facile occurrit instantiis propositis, nam confessio & contritio verè antecedunt & causant hujusmodi habitum; vel absolutè, & quod substantiam, si poenitens accedit cum sola attritione; vel quantum ad aliquam ejus perfectionem & augmentum, si poenitens cum contritione ad sacramentum accedit; sicut enim sacramentum poenitentie tunc non cauat gratiam simpliciter, sed augmentum ipsius; ita nec producit habitum poenitentie quoad substantiam, sed solùm quoad maiorem ejus intensionem & augmentum. Plura de hac re Joannes à S. Th. hic art. 5. sed in re levi & ferè arbitraria, magisque ad modum loquendi pertinent, quād ad rem ipsam explicandam, non est diutiū immorandum.

ARTICULUS V.

Utrum sacramentum Poenitentie in re, vel saltu in voto, sit medium necessarium ad delenda peccata post Baptismum commissa?

S. I.

Quibusdam premisis, dupli conclusione difficultas resolvitur.

N Otandum primò, sacramentum poenitentie, 74 sicut & quo dlibet aliud duobus modis suscipi posse, in re scilicet & in voto. Suscipitur in re, quando quis reipsa confitetur peccata, & ab illis absolvitur. Suscipitur verò in voto ab eo qui cum reipsa non possit confiteri & absolviri, habet tamen desiderium confitendi.

Notandum secundò, duplex esse posse votum ali-75, cuius sacramenti; unum explicitum, quando scilicet aliquis directè & formaliter intendit ejus susceptionem; aliud implicitum, quando nimirum directè & formaliter non desiderat sacramentum, vult tamen aliquid in quo includitur votum sacramenti. His positis, pro resolutione questionis propositæ

Dico primò, sacramentum poenitentie, in re, vel in voto, necessarium esse necessitate medii, ad delenda peccata post Baptismum commissa.

Probatur primò ex SS. Patribus: Augustinus enim Epist. 18. ad Honoratum, loquens de immoore periiculo mortis ex irruptione hostium, cùm dixisset, ex tali circumstantia temporis, alios baptisimus, alios reconciliationem seu poenitentiam flagitare, subiicit: *Vbi si ministri defint, quādsum exitium sequitur eos, qui de isto seculo vel non regenerati exirent, vel ligati? Quantus est etiam iustus fidelium suorum, qui eos*

secum in vita eterna requie non habebunt? E: lib. 1. de adulteriis corrigiis cap. ultimo: Quia autem baptismus eadem reconciliationis est causa, si forte paenitentiam finiendo vita periculum preoccupaverit, nec ipsos enim ex hac vita fine arrha sua pacis exire velle debet mater Ecclesia. Quibus locis aperte docet, quod ut Baptismus est necessarius absolute hominibus, ita paenitentia est necessaria fidelibus, supposito quod post Baptismum prolapsi fuerint in peccatum mortale.

77 Idem assertit Leo Papa Epist. 91. cap. 2. & 3. his verbis: *Multiplex misericordia Dei, ita lapsibus subvenit humanis, ut non solum per baptismi gratiam, sed etiam per paenitentia medicinam, spes vita reparetur aeterna, ut qui regenerationis donum violassent, proprie judicio condemnantes, ad remissionem criminum pervenirent, sic divina bonitatis praesidiis ordinatis, ut indulgentia Dei, nisi supplicationibus Sacerdotum nequeat obserari. Medicator enim Dei & hominum homo Christus Iesus, hanc Ecclesie propositis tradidit potestatem, ut & censitentibus alienem paenitentia darent, & eosdem salubri satisfactione purgatos, ad communionem sanctorum, per januam reconciliationis admitterent. E: postea: Si autem aliqui eorum pro quibus Dominus supplicamus, quocumque intercepimus obseculo, a munere indulgentie praesentis exciderit, & priusquam ad constituta remedia perveniat, temporalem vitam, humanam conditione finiet; quod manens in corpore non receperit, consequi exutsa carne non poterit. Nec necesse est nos, eorum qui sic obierint merita ailleisque discutere; cum Dominus Deus noster, cuius iudicia nequeunt comprehendendi, quod Sacerdotale ministerium implere non potuit, sue justitia reservaverit; ita potestatem suam imberi volens, ut hic terror omnibus proficit, & quod quibusdam tepidis, aut negligenter accedit, nemo non metuat. Miltum enim utile ac necessarium est, ut peccatorum reatus, ante ultimum diem faciat oportet supplicationem solvatur.*

78 Probatur secundum ex Trident. less. 14. cap. 2. in fine, ubi ait, *Sacramentum paenitentiae lapsi post Baptismum ad salutem est necessarium, ut nondum regeneratus ipse Baptismus: Ergo sicut postquam a Christo constitutum & promulgatum fuit, Nisi renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei, Baptianus, vel in re, vel in voto, necessarium est, ad justificationem, juxta doctrinam ejusdem Concilii s. l. 6. cap. 4. Sic ubi decretum & promulgatum fuit: Quorum remisit peccata, remittuntur eis, & quorum retineruntur, retenta sunt, sacramentum paenitentiae, vel in re, vel in voto, necessarium est adulis baptizatis ad obtinendam remissionem peccatorum, quia post baptismum commiserunt; ita quod licet aliquando per contritionem deleantur extia usum sacramenti paenitentiae, non deleantur tamen sine voto illius, quod in ipsa contritione includitur, ut expressè declarat less. 14. cap. 4. his verbis, *Docet præterea (Sancta Synodus) etiæ contritionem hanc aliquando charitate perfectam esse contingat, hominemque Deoreconciliare, priusquam hoc sacramentum (paenitentiae) alio suscipiatur: ipsam nihilominus reconciliationem, ipsi contritioni, sine sacramento voto, quod in illa includitur, non esse adscribendum.**

79 Ex his probata manet conclusio, peccatum enim post Baptismum commissum non potest remitti, nisi per contritionem, vel per sacramentum paenitentiae, cum in lege nova nullum aliud sit institutum, ad tollendum peccata Baptismum subsequentia: Atqui si peccata post Baptismum commissa remittuntur per sacramentum paenitentiae, remittuntur per ipsum in re suscepsum; si vero deleantur per contritionem, remittuntur per sacramentum paenitentiae in voto suscepsum; cum in ipsa contritione, ut jam ex Tridentino visum est, includatur votum sacra-

menti paenitentiae: Ergo sacramentum paenitentiae, in re, vel in voto, necessarium est ad delenda peccata post Baptismum commissa. Quod insinuat Math. 16. per metaphoram clavum, sub qua potestas remittendi aut retinendi peccata, D. Petro, ejusque successoribus concessa est. Sicut enim nullus ingredi potest domum, quandiu clausa fuerit janua, nisi clavis eam aperiat; ita etiam nemo à peccato lethali post Baptismum commesso potest absolviri, nisi per potestatem spiritualem remittendi peccata, Sacerdotibus concessam; subindeque nisi per sacramentum paenitentiae, in re, vel saltu in voto, suscepsum.

Quæres, quo pacto votum sacramenti paenitentiae includatur in contritione de peccatis post Baptismum commissis?

Respondent primò aliqui, idè in contritione contineri votum sacramenti paenitentiae, quia per contritionem non remittuntur peccatum, nisi sub conditione recipiendi sacramentum; ita ut remissio suspensa maneat, donec suscepsum fuerit sacramentum.

Sed contra: Contritio est dispositio ultima ad gratiam, quam ex natura rei & necessario comittatur gratia: Ergo cum gratia sit incompossibilis cum peccato, saltu de lege ordinaria, contritio non expectat absolutionem Sacerdotis, ut remittat peccata. De quo sūs infra disputatione 3. art. 3.

Respondent secundò alii, idè in tali contritione includi votum sacramenti paenitentiae, quia contritio includit votum & propositum virtuale servandi omnia pracepta; unde cum extet præceptum divinum de recipiendo factamento paenitentiae à lapsis post Baptismum, consequenter contritio includit votum talis sacramenti.

Sed hæc etiam responsio insufficiens est, quia oportet explicare modum aliquem specialem quo contritio continet votum sacramenti paenitentiae, quo non continet votum aliorum sacramentorum: Sed hæc responsio id non explicat: Ego, &c. Major patet, quia alijs peccatum non deberet dici magis remitti per votum paenitentiae, quam per votum alterius sacramenti. Minor vero probatur, quia non minus est præcepta aliorum sacramentorum suscepio, quam istius: Ergo si contritio ex eo tantum includit votum sacramenti paenitentiae, quod includit propositum servandi omnia præcepta, eodem modo includet votum sacramenti paenitentiae, quo continet votum aliorum sacramentorum.

Respondeo ergo contritionem de peccatis Baptismum subsequentibus, remittere illa peccata, in voto sacramenti paenitentiae, ex eo quod hoc sacramentum est institutum in remedium talium peccatorum; ex quo etiam fit ut contritio illa, speciali modo continet votum istius sacramenti, quo non continet alia.

Dico secundò, ad obtinendam remissionem peccati post baptismum commissi, non requiri necessarium votum explicitum sacramenti paenitentiae, sed sufficere implicitum.

Probatur: Ad remissionem peccati mortalis post baptismum commissi, sufficit vera contritio: Sed vera contritio potest esse sine voto explicito sacramenti paenitentiae, quamvis non absque impli- cito: Ergo & remissio peccati post Baptismum commissi. Major est certa, vera enim contritio, cum sit ultima dispositio ad gratiam justificantem, non est absque ea, subindeque nec absque remissione peccati. Minor vero probatur. Fieri potest ut homo in peccato existens, eliciat actum contritionis, & tamen tunc non cogitet de confessione sacramentali

sacramentali, vel ex obliuione, vel ex ignorantia invincibili, in quo casu non haberet votum explicitum sacramenti poenitentiae, sed duntaxat implicitum: Ergo vera contritio potest esse sine voto explicito sacramenti poenitentiae, quamvis absque implicito esse nequeat.

§. II.

Solvuntur Objectiones.

84 **O**bijecies primò contra p̄mam conclusionem: Sacramentum poenitentiae institutum est à Christo solum in favorem & utilitatem fidelium, & salutem animarum: Sed magis faveret utilitati fidelium, & saluti animarum, si fideles posset ad illud recurrere, si vellent, non tamen ad id tenerentur, uti sit in peccatis venialibus, que possumus, si volumus subiicere clavibus Ecclesiæ, non tamen tenemur, cum sint alia media ad illa expienda: Ergo videtur quod sacramentum poenitentiae, non est medium necessarium ad obtinendam remissionem peccatorum, que post Baptismum commissus.

85 Confirmatur: Nullum factum fuisse privilegium Ecclesiæ per hoc sacramentum, sed potius arduum impositum onus, si non possemus justificari, nisi per sacramentum poenitentiae; inde in lege Evangelica, arctior esset via salutis quam antea; quandoquidem absque susceptione sacramenti poenitentiae, vel voto ejus justificari & salvati poterant homines ante Evangelium: At hæc videntur absurdæ: Ergo, &c.

86 Ad objectionem respondeo, negando Majorem, non enim solum institutum est sacramentum poenitentiae in favorem fidelium, sed etiam & præcipue in favorem honoris divini, ut nimis per illud digna fiat injuria Deo per peccatum illatæ vindicatio & reparatio.

87 Ad confirmationem, nego etiam Majeum: nam magnum privilegium est, posse cum sola attritione in hoc sacramento justificari; multoque facilius est habere attritionem, & cum ea confiteri exteriori, quam habere solum actum internum perfectæ contritionis, sine qua circumcisus in lege veteri, lapsus in peccatum mortale, salvati non poterat.

88 Objecies secundò, Remissio peccati post Baptismum commissi, potest obtineri sine sacramento poenitentiae in re vel in voto: Ergo illud non est medium necessarium necessitate medii, ad delenda peccata post Baptismum commissa. Consequentia patet, Antecedens probatur. Martyrium cum sola attritione remittit peccatum mortale, & justificat ex opere operato non solum parvulos, sed etiam adultos, ut in Tractatu de Baptismo disp. 1. art. 7. ostensum est: Ergo remissio peccati post Baptismum commissi, potest obtineri sine sacramento poenitentiae, in re, vel in voto.

89 Respondeo negando Antecedens, ad cuius probationem, concessio Antecedente, hego Consequentiæ; nam in ipso martyrio continetur implicitè votum sacramenti poenitentiae: Tum quia si per otium licet Martyri, vel peccata subiicere clavibus Ecclesiæ, vel saltē contritionis auctum elicere, ad id teneatur: Tum etiam, quia si subito ad martyrium rapitur, aut inter dormendum occidatur, etiam in eo casu, ratione attritionis antea elicite, & voluntatis fulciendi martyrium, censetur votum habere implicitum sacramenti poenitentiae, in attritione inclusum, licet non ita perfecte, sicut in contritione, quia attritio non est ita efficax.

90 Objecies tertio: Non magis includitur in contritione votum implicitum sacramenti poenitentiae, quam sacramenti Eucharistie, cum contritus non

magis implicitè includat propositum servandi unum ex divinis mandatis, quam alia: At licet votum Eucharistie in contritione implicitè includatur, Eucharistia in voto non dicitur necessaria necessitate medii ad obtineandam remissionem peccatorum que post Baptismum commissus: Ergo nec sacramentum poenitentiae in voto, ad id debet dici necessarium, necessitate medii.

Respondeo negando Majorem, ex eo enim quod sacramentum poenitentiae & non Eucharistie est institutum ad remittenda peccata baptizatorum, specialiter includitur votum implicitum sacramenti poenitentiae, non autem Eucharistie, in contritione de peccatis post Baptismum commissis: sicut in contritione de peccatis ante Baptismum commissis, continetur speciali quodam modo votum Baptismi, ob eandem rationem.

DISPUTATIO II.

De Pœnitentia ut Virtute.

Ad questionem 85. D. Thoma.

De virtute Pœnitentiae differunt non solum Scholastici cum Magistro in 4. distinctione 14. & cum Divo Thoma hic quæst. 85. sed etiam plures ex SS. Patribus, inter quos præcipue sunt Tertullianus & Ambrosius, in libris quos de ea scripsierunt, Cyprianus in sermone de lapis, Chrysostomus duobus libris de compunctione cordis, & duodecim sermonibus de pœnitentia, & apud Augustinum toto 4. Auctor libri de vera & falsa pœnitentia. Quæ illi fusori & eleganti stylo de hac virtute scripsierunt, breviter & compendiosè expendemus, ejisque naturam, causas, & effectus explicabimus.

Illi originem Deus ostendit, cum statim atque primi parentes peccarunt, eos de paradiso expulit. Ex quo primi Christiani didicerunt pœnitentes ejicere ex Ecclesia. Unde Tertullianus in libro de pœnitentia, subtiliter ait, *Deum pœnitentiam in seipso dedicasse*, quia antequam Deus diceret, pœnitere me fecisse hominem, non erat auditum nomen pœnitentiae.

Potidæ licet veteres Philosophi & Poëti pœnitentiam ut est sacramentum non agnoverint, eam tamen quatenus est virtus, aut aliquid simile virtuti non ignorarunt. Fixerunt enim Deum esse quædam, quam vocarunt Nemesin & Adrastiam, quæ sumerent penas de malefactis: quam piserunt gubernaculum manu unâ tenentem, alterâ frænum, ut ostenderent hanc virtutem gubernare veram vitam humanam, & injicere hominibus veluti frænum quoddam quo à peccando cohibeantur ac refrænentur.

ARTICULUS I.

An Pœnitentia sit virtus?

§. I.

Hæreticorum error refutatur.

Priusquam propositam difficultatem resolvamus, 91 & pœnitentiam vertam esse virtutem demonstremus, refellendus est error hæreticorum hujus temporis, pœnitentie nomine abutentium: cum enim omnia aspera fugiant, & mollia quæque secentur, penalesque & satisfactions pro peccatis commissis aversentur; consequenter docent, pœnitentiam, dolorem & detestationem peccatorum non importare, sed

Disputatio Secunda,

sed significare tantum propositum novae vita inchoandem, & simplicem resipiscientiam & vita novitatem, doloris de peccatis, & pœnæ omnis experient. Ita Lutherus, Bezi, Erasmus, & Laurentius Valla, qui vocem *pœnitentia*, quæ in textu græco Biblia habetur, & significat pœnitentiam, vertunt *resipiscientiam*, quæ solam proprieitatem vel mentis emendationem significat.

2. Sed peccant manifestè contra Scripturam, contra Sanctos Patres, & contra optimos quoque latinitatis Authores. Nam in primis Scriptura longè aliam nobis pœnitentiam docebit, & commendat, quam mollem illam resipiscientiam Lutherorum: Job ultimo: *Idcircus me reprehendo, & ago pœnitentiam in favilla & cinere.* Ioci 2: *Convertiscimini ad me in toto corde vestro, in jejunio, & fletu, & planctu, & scandite corda vestra, &c.* Matth. 11: *Si in Tyre & Sydone falli fuissent virtutes, que fulta sunt in te, olim in cinere & cilio pœnitentiam egissent.* Item Genes. 6: ubi Deo pœnitentiam tribuitur, non tribuitur sine dolore, quasi ab eo separari non possit, salva vocis proprietate: *Pœnituit eum quod hominem fecisset, & saltus dolore cordis intrinsecus, &c.*

Demum qui illos Sanctorum clamores consideraverit: *Laboravi in gemitu meo, lavabo per singulas noctes leclum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo.* Psal. 6: *Recognabo tibi omnes annos meos in amaritudine anima mea,* Isaie 38: & alios hujusmodi, facile intelliget, eos ex vehementi quadam ante acte vita odio, & ingenti peccatorum detestatione, manasse.

3. Secundò SS. Patres, conformiter ad Scripturam, pœnitentiam per dolorem, & alios actus illi dolori consentaneos explicant: Gregorius homil. 34. in Evangelia: *Pœnitentiam agere* (inquit) est perpetrata *mala plangere, & plangenda non perpetrare.* Cyprianus lib. de lapsis: *Converiamur ad Dominum mente tota;* & pœnitentiam criminis versus doloribus exprimentes, Dei misericordiam deprecemur. Illi se anima profernat, illi mo' sua satisfaciat, illi ipse omnis incumbat. *Trans offensam ejus, jejuniis, fletibus, planctibus, sicut admonet ipse placenti..... si quem de charis suis mortaliatur et exiit perdidisses, ingensceres dolenter & feres, facie inculca, veste mutata, neglesto capillatio, vultu nubilo, ore dejeto, indicia morioris ostenderes.* Animum tuam misera perdidisti, spiritualiter mortua supervivere hic tibi, & ipsa ambulans funus inumportare capisti, & non acriter plangis? non jugiter ingemiscis? Non te vel pudore criminis, vel continuatione lamentationis abscondis? Augustinus serm. 3. in Nativi Doctori, post initium: *Pœnitentiam certam non facit, nisi odium peccati, & amor Dei;* quando sic pœnit, ut tibi amarum sapiat in animo, quod ante dulce fuit in vita; & quod te prius oblectabat in corpore, ipsum te crucies in mente. Et in lib. quinquaginta homiliarum, homil. 50. *Ascendat* (inquit) homo adversum se tribunal mensue sue..... *Atque ita constituto in corde iudicio, adficit accusatrix cogitatio, testis conscientia, carnis ex timor.* Inde quidam sanguis animi confitens per latibulas profluat &c. Demum infra: *Non enim sufficit mores in melius commutare & à faltis malis recedere, nisi etiam de his que fulta sunt, satisfias Deo per pœnitentia dolorem, per humilitatem gemitum, per contritus cordis sacrificium, cooperantisibus elemosynis.* Quibus verbis pœnitentiam non solù resipiscientiam, & vita novitatem, sed etiam odium, displicantiam, & dolorem de peccatis præteritis importare, apertissime docet.

4. Tertiò ipsimet Authores ethnici, pœnitentiam per dolorem & pœnam describunt: Cicero enim in 4. *Tulculana*, prope finem, de Alexandro loquens, qui cum intercessisset Clytum familiarem suum, vix à se manus abstinuit propter displicantiam & dolorem

rem: *Tanta vis fuit (inquit) pœnitendi.* Et Orat. pro Celio: *Id nuzquem tam acerbè foret, ut cum pœnitiat.* Item Ovidius lib. 1. de Panti. Eleg. 1.

Pœnitit, & fatus torqueor ipse meo.

Cumq; sit existim, mea est mala culpa doloris:
Estque pati pœnitam, quævis mea usque minus.

Nec verò invenimus (*pœnitiam*) sic propositi emendationem, vel n'entis animadvectionem dicit, ut non etiam detestationem ac dolorem vel pœnam & castigationem peccatorum includat: Basilius enim Orat. 3. de licitatem pœnitentiam Ninivitarum, quæ in cinere, facco, & jejunio fuit, ut dicitur Jonæ 4: *perdona et appellat.* Laetentius lib. 6. dñvanarum institutionem cap. 14. tametsi *perdona* Latinè reddit resipiscientiam, sic tamen bono sensu explicat: *Resipiscit quem erratipiger, ac se ipsum castigat dementia, confirmatque subinde ad rectum vivendum.* Item apud Aulonium pœnitentia in proprio Epigrammate sic loquitur.

Sum Dea que facti, non factaque exigo pœnas:

Id est eorum quæ perperam commissa vel omessa fuerunt.

Nempe ut pœnitiat, sic Merita vocor.

Quarto Concilium Tridentinum sess. 15. cap. 4. prædictum hereticorum errorem, his verbis proscriptis: *Declarat Sancta Synodus contritionem non solù confessionem a peccato, & vita nova propositum & inchoationem, sed veteris etiam odium continere, juxta illud Ezech. 18. Proprite à vobis iniquitates vestras, in quibus prævaricaris estis, & facite vois cor novum.*

Dicimus idem error hoc discursu consutari potest: **6** Impossibile est accedere ad terminum ad quem, nisi recedendo à termino à quo: unde cum recessus ad novam vitam, & recessus à peccato, fieri debeat per actus voluntatis, & in actibus voluntatis tuga seu recessus, nihil sit aliud, quam odium & detestatio, impossibile erit ad novam vitam bonam accedere, nisi à vito & peccato, recedendo, per odium & detestationem illius: Pœnitentia ergo non solù resipiscientiam & vita novitatem, sed etiam odium, displicantiam, & dolorem de peccatis præteritis importat.

§. II.

Quæsi proposita responderetur, & pœnitentiam veram esse virtutem, ostenditur.

Dico breviter, habitum pœnitentia esse virtutem. Ita D. Thomas hic art. 1. & Theologii communiter.

Probatur primò ratione quam habet in argumento 7, sed contra: Cum proprium Legislatoris sit facere homines virtuosos, ut doset Aristoteles 2. Ethic. præcepta legis non dantur nisi de actibus virtutum, quibus etiam solis promittitur præmium: Sed de actibus pœnitentia extat præceptum divinum, eisque promissum est præmium, dicitur enim Matth. 4: *Pœnitentiam agite.* Et Ezech. 18: *Si impius egerit pœnitentiam, viri vivet:* Ergo pœnitentia est virtus.

Probatur secundò ratione quam insinuat in cor. 8. articulo ejusdem articuli. Virtus est habitus in materia difficulti electivus secundum rectam rationem, inter duo extrema in mediocritate consistens: Sed habitus pœnitentia est hujusmodi: Ergo est virtus. Majos continent omnes conditiones necessarias ad rationem virtutis. Minor vero probatur discurrendo per singulas. Et in primis quid habitus pœnitentia sit electivus secundum rectam rationem, patet, quia recta ratio dicit dolendum esse de peccatis, ut sunt offense Dei. Quid autem veretur circa materiam difficultem, non minùs evidens est, fugere enim & odisse

de Poenitentia, ut Virtute.

311

edisse ea quae maximè delectant, & quae carni & sanguini pergrata sunt, non parùm difficultas habet. Denique quod in mediocritate consistat, facili potest suaderi: Sicut enim contingit quod aliqui homines de peccatis commissis, plus nimis delectantur, iuxta illud Proverb. 2. *Latanter cùm male fecerint, & exiliāt in rebus pessimis; ita & quod alii immode rat & usque ad desperationem de illis doleant & tristentur;* sicut Cain & Judas, quorum alter in desperationem lapsus, dixit, *Majus est iniurias meas, quācum veniam merear:* alter verò poenitentia ductus, laqueo se suspendit: habitus autem poenitentie, medium tenet inter illa extrema. Hanc rationem insinuat Catechismus Conc. Trident. de Sacramento poenit. num. 9. ubi haec habet: *Interdum enim evenit ut ex admissis sceleribus minorum quam per est dolorem homines capiant, quin etiam ut à Salomonis scriptum est nonnulli sunt qui cùm malefecerint, latenter; rursus vero alii ita se mordaci animi & agritudini dedunt, ut de salute proferri different: qualis Cain visi der porci, qui ait: Majus est iniurias meas quācum veniam merear. Et qualis certè Judas fuit, qui poenitentia duellus suspensio vitam, & animam amisit. Ut igitur medium in dolore tenere possimus, poenitentia virtute adjuvamus.*

9 Confirmatur ex alia definitione virtutis, quam tradit Aristoteles 1. Ethic. cap. 6. his verbis, *Virtus est habitus, qui bonum facit habentem, & opus ejus reddit bonum.* Poenitentia enim bonum facit habentem, imò spē illum meliorem & sanctiorem reddit, quam esset ante lapsum, iuxta illud Apostoli ad Roman. 5. *Vbi abundavit delictum, superabundavit & gratia.* Unde Gregorius lib. 11. Moral. cap. 19. vel alias 26. ut in editione Parisiensi 1619. *Discretum quisque ex eo quod mala se egisse intelligit, ad discreti onis regulam reducitur; & inde aliis ad justitiam proficit, unde ad tempus à justitia cecidisse videbatur.* Et paulò post: *Nonnunquam culpa, occasio virtutis fit.* Et alibi: *Fit plerumque gravior Deo, amore ardoris vita post culpam, quam in securitate torpens innocentia.* Item Ambrolius in serm. Cathedra S. Petri: *Fidelior (inquit) professo fatus est Petrus, postquam fidem se perdidisse deslevit, atq; ideo maiorem gratiam reperit, quam amisit.* Habitus quoque poenitentie opus suum reddit bonum, utpote Deo acceptum, & vita aeterna meritum & innumeratas poenitenti offert utilitates & fructus spirituales, quos eleganter expendit Chylost. serm. de poenitentia, his verbis: *O poenitentia, qua peccata Deo miserante remittitis, & Paradisum referatis, conseruit sanas, omnem tristitiam exhibilas, vitam de interitu revocas, statum restauras, honorem renovas, fiduciam das, vires reformas, gratiam abundantiorem refundis. Omnia ligata tu solvis, omnia soluta tu custodi, omnia adversa tu misigas, omnia confracta tu sanas, omnia confusa tu lucidas, omnia desperata tu animas.* Per te, ô poenitentia, David afflitus, vel contritus, fatus est sanctus. Per te filius prodigiis paternum amplexum meruit. Per te Petrus postquam ter Dominum negavit, indulgientiam recepit. Per te, ô poenitentia, Iacronem subito Christus ad regnum aeternum rupit.

§. III. Solvuntur objectiones.

10 Objecies primò: *Virtus est propter se expetanda: Atqui poenitentia non expetitur propter se, sed propter malum culpe quod tollit: Ergo non est virtus.*

Confirmatur: *Virtus non consistit in fuga mali, sed in prosecutione boni: At poenitentia consistit in fuga mali: Ergo non est virtus.*

11 Ad objectionem respondeo, concessa Majori, negando Minorem, poenitentia enim expetitur propter se, id est propter suum finem proprium: & non

propter aliquem alium à suo proprio fine distinctum: hinc autem proprius poenitentia est delere malum culpe, & Deo offeso satisfacere. Unde ad confirmationem, nego etiam Minorē, licet enim poenitentia includat fugam mali, in ea tamen sola non consistit, sed in eo quod per eam satisficiat Deo offeso, quod est boni maximi prosecutio.

Objecies secundò: *Virtus habet per se delectationem: Sed poenitentia non habet delectationem, sed potius excitat dolorem & tristitiam: Ergo non est virtus.*

Respondeo virtutem non habere semper delectationem de suo objecto, sed solum de suo actu: quamvis autem poenitentia dolet de peccato, quod est suum objectum, delectatur tamen de suo actu, quia gaudet se dolere. Solatio est D. Thomæ qu. unicâ de Ipc art. 1. ad 14. ubi sic sit: *Duplex est delectatio, unum guidem de objecto, alia vero de ipso actu: prima natura delectatio non est propria virtutis, quia est aliqua virtus ad quā pertinet dolere de suo objecto, scilicet vanitas; sed secunda delectatio qua est de actu, & propria virtutis, quia quisquis habentis virtutem, est delectabilis operatio qua est secundum proprium habitum, unde etiam panitens de dolore gaudet.* Hinc apud Job cap. ultimo, ubi vulgata habet, *Ago panitentiam in favilla & cinere,* in textu originali legitur. *Ago solarium in favilla & cinere.*

Addo, delectationem essentialē virtuti, constare in promptitudine quadam de affectu, quo voluntas elicit alacritatem actum virtutis; & haec reperiatur in poenitentia; nec ei tristitia quam includit illa virtus opponitur, quia opponitur tantum tenaciter & repugnat voluntatis, quā refutat elicere talem actum virtutis.

Objecies tertio: *Cum virtus sit essentialiter dispositio perfecti ad optimum actum, non potest dari propter solum actus imperfectos, quales sunt conditionati de objecto, impossibili: Sed affectus detestationis quo poenitentia circa peccatum præteritum versatur, non est absolutus, sed tantum conditionatus; quia nimis poenitens vellet se non commississe peccatum, si hoc esset possibile: Ergo poenitentia non est virtus.*

Respondeo, concessa Majori, negando Minorem, nam affectus ille detestationis quo poenitentia circa peccatum præteritum versatur, ex parte subjecti est absolutus, quia de praesenti actuat voluntatem: ex parte vero objecti est mixtus ex conditionato & ab soluto; quatenus enim est, circu id quod præterit de peccato, est conditionatus, & congrueret explicari debet per hujusmodi verbum de futuro imperfecto, *Velle non commisisse peccatum, si possibile fore;* quatenus vero respicit effectum relictum ex peccato præterito, scilicet offendit Dei habitualiter permanentem, & reatum penitentia est absolutus & efficax, cum efficaciter retractet & removet talum effectum, & ratione hujus secundi respectus, potest explicari per verbum de praesenti hoc modo: *Doleo me peccasse, vel Displacest mihi peccatum.*

Objecies quartò, Verecundia non est virtus: Ergo nec poenitentia. Antecedens expressè docetur à D. Thoma 2. 2. quæst. 144. art. 1. Consequentia vero probatur: Ideò enīc verecundia non est virtus, quia est de turpi facto: Atqui etiam poenitentia est de turpi facto, scilicet peccato. Ergo si verecundia non sit virtus poenitentia quoque virtus non est.

Respondeo, concessio Antecedente, negando Con. 16 sequentiam, & ad illius probationem dico quod licet poenitentia sit de turpi facto, sicut & verecundia, diversimodè tamen, nam ut sit D. Thomas hic art. 2. ad 2. *Verecundia respicit turpe factum, ut præ-*
sentis,

Disputatio Secunda,

sens, pro quo timet confundi; penitentia vero, ut praeservatum: hoc est, penitentia non patitur secum affectum peccati, immo odio habet illud atque destruit; verecundia autem potest compati cum affectu peccati, est enim timor vituperii seu opprobrii quod immiscer vel nascitur, si turpe factum committatur, ut docet idem S. Doctor 2. 2. qu. 144. art. 1. qui timor non tollit effectum peccandi, sed tantum vel externam ejus executionem impedit, vel saltem publicam, licet non occultam: & per accidens est illi, quod peccatum destruatur, dum ponitur; per se vero penitentia.

ARTICULUS II.

An penitentia sit virtus aliqua specialis, & quendam sit eius objectum materiale & formale?

¹⁷ **A**ltisiodorensis, Major, & quidam alii antiqui Theologi existimant quod penitentia non sit virtus specialis ab aliis distincta, sed quendam conditio generalis, aut praedictum transcendentis omnes virtutes, ad eum modum quo iniustitia five iniquitas dicitur conditio generalis omnium peccatorum, & justitia generaliter dicta, conditio & praedicatum omnium virtutum, iuxta illud Matth. 3. *Sic decet nos implere omnem justitiam*, id est omnem virtutem. Alensis vero fatetur quidem penitentiam esse virtutem specialem simpliciter, sed addit esse generalem quodammodo; specialem, quoad actionem punitionis ipsius penitentis in compensationem delicti; generalem vero, in ordine ad actum odii, five detestationis peccatorum omnium. Cum enim ad actum odii omnium peccatorum concurrant aliae omnes virtutes, saltem imperando illud; ex amore enim objecti alicuius virtutis, oritur odium objecti ipsi contrarii, quod est peccatum, penitentia consequenter potest dici virtus generalis, non quidem per modum conditionis quae per omnes virtutes divagatur, ut Altisiodorensis, & Major existimant, sed per concomitantiam & aggregationem omnium virtutum.

§. I.

Vera & communis sententia dupli confusione statuitur.

Dico primò, penitentia est virtus specialis, non autem conditio generalis omnium virtutum. Ita D. Thomas hic art. 2. & alii Theologi communiter.

¹⁸ Probatur primò: Virtus cuius objectum formale non est commune per modum praedicti transcendentis objecta aliarum, sed speciale, non est generalis per modum praedicti transcendentis omnes virtutes, sed specialis: Atqui objectum virtutis penitentiae, non est commune per modum praedicti transcendentis objecta omnium aliarum virtutum, sed speciale: Ergo penitentia non est conditio generalis omnium virtutum, sed aliqua virtus specialis. Major constat, Minor vero probatur; Objectum virtutis penitentiae est offensa Dei, ut expiabilis per satisfactionem, quae non sit ad equalitatem perfectam: Sed haec ratio non transcendet objecta aliarum omnium virtutum, ut constat: Ergo objectum virtutis penitentiae non est commune per modum praedicti transcendentis objecta omnium aliarum virtutum.

¹⁹ Probatur secundò ratione D. Thomæ loco citato, ubi sic discutit: *Species habituum distinguuntur secundum species altorum, & ideo ubi occurrit specialis aliis laudabilis, ibi necesse est ponere specialem habitum virtutis: manifestum est autem quod in penitentia invenerit specialem ratio aliis laudabilis scilicet operari ad destructionem peccati præteriti, in quantum est Dei offensa, quod non pertinet ad rationem alterius virtutis: unde necesse est ponere quod penitentia est specialis virtus.*

tur secundum species altorum, & ideo ubi occurrit specialis aliis laudabilis, ibi necesse est ponere specialem habitum virtutis: manifestum est autem quod in penitentia invenerit specialem ratio aliis laudabilis scilicet operari ad destructionem peccati præteriti, in quantum est Dei offensa, quod non pertinet ad rationem alterius virtutis: unde necesse est ponere quod penitentia est specialis virtus.

Probatur tertio: Virtus in cujus objecto est difficultas quae non reperitur in objectis aliarum virtutum, non est generalis per modum praedicti transcendentis alias virtutes, sed specialis; ubi enī est specialis difficultas, ibi constitui debet specialis virtus: At in offensa Dei, ut expiabilis per satisfactionem, quae est objectum penitentiae, ut infra patebit, reperitur difficultas, quae non est in objectis aliarum virtutum, in eo sita, quodcūs qui peccati voluptatem jam expertus est, pro illo satisfacere & penam sustinere velit: Ergo penitentia non est virtus generalis per modum praedicti transcendentis alias virtutes, sed specialis.

Dico secundò, Virtus penitentiae non est generalis, aggregatione multarum virtutum.

Probatur primò destruendo fundamentum Alensis: Idē enim dicit penitentiam esse generalem virtutem per concomitantiam, seu aggregationem aliarum omnium, quia detestatur mala illis omnibus contraria, detestando omnem omnino peccatum: Sed haec ratio nulla est: Ergo &c. Minor probatur: Licet penitentia detestetur omnia omnino peccata, non tamen ea detestatur ut contraria aliis virtutibus (ad id enim præstandum sufficiunt aliae omnes virtutes, quandoquidem quilibet ex amore boni proprii, habet per seipsum detestari malum sibi oppositum) sed ut expienda per satisfactionem, cum objectum penitentiae, ut infra dicemus, sit peccatum, quatenus est offensa Dei expiabilis per penitiam voluntariè assumptam: Ergo &c.

Probatur secundò: Si virtus penitentiae esset generalis, aggregatione multarum virtutum, non posset penitens unico actu elicito à virtute penitentiae detestari omnia peccata: Sed hoc dicinquit: Ergo nec illud. Minor patet, nam sicut omnia peccata convenient in ratione offensis contra Deum, ita omnia debent posse unico actu à virtute penitentiae elicito detestari. Sequela vero Majoris probatur: Si penitentia non est una specialis virtus, sed aggregatione multarum, unaqueque habebit suum objectum limitatum, & distinctum ab objecto alterius: Ergo non poterit una se extendere ad detestandum peccatum alteri oppositum: v. g. temprantia non poterit se extendere ad detestandum peccatum iniustitiae, nec ē contra justitiae ad detestandum peccatum intemperantiae, & sic de reliquis; unde ad detestanda peccata contra omnes virtutes, requirentur actus omnium virtutum, atque ita peccator non posset unico instanti per penitentiam justificari; quia non potest justificari, nisi detestatur omnia peccata: non posset autem omnia peccata detestari, nisi exercendo actus omnium virtutum, quos homo in instanti exercere nequit; cum nequeat voluntas, saltem naturaliter, ad plura objecta & motiva specie diversa, per diversos species actus simul intendere.

§. II.

Solvuntur obieciones.

Obijes primò contra primam conclusionem ¹²³ Illa virtus non est specialis, sed generalis, quae se extendit ad objecta omnium aliarum virtutum: Sed penitentia ad objecta omnium aliarum virtutum se extendit: Ergo non est virtus specialis, sed generalis.

generalis. Major videtur manifesta, Minor vero sic ostenditur. Poenitentia respicit omne peccatum, operando ad illius destructionem: Sed peccatum in tota sua latitudine amplectitur materias omnium virtutum, ad omnes enim pertinet odisse peccatum unicuique oppositum & displicere de illo: v. g. ad temperantiam spectat per se primò prosequi bonum temperantie, & secundariò fugere & odio prosequi peccatum intemperantie: Ergo poenitentia ad objecta omnium aliarum virtutum se extendit.

24 Respondeo distinguendo Majorem: Illa virtus non est specialis, sed generalis, quæ se extendit ad objectum omnium aliarum virtutum, sub motivo quo ab eis respicitur, concedo Majorem. Sub motivo, quo à nulla ex aliis virtutibus respicitur, nego Majorem. Similiter distinguo Minorem: Poenitentia se extendit ad objectum omnium aliarum virtutum, sub motivo quo ab eis respicitur, nego. Sub motivo quo à nulla illarum respiciuntur, scilicet sub ratione offensæ Dei, ut expiabilis per satisfactionem, concedo Minorem, & nego Consequentiam. Non enim est contra rationem specialis habitus, quod versetur circa objecta plurium aliorum habitum, dummodo illa respicit sub aliqua ratione sibi propria; ut patet in Metaphysica, quæ omnia objecta aliarum scientiarum respicit sub ratione entis.

25 Objicies secundò: virtus specialis non potest opponi omni vitio aut peccato; quia sicut habet determinatum bonum à quo specificatur, ita & determinatum malum cui opponitur: At poenitentia omnibus omnino vitiis & peccatis contrariatur, nullum enim ex eis est, cum quo sit compatibilis: Ergo non est virtus specialis.

Respondeo primò, negando Minorem universaliter sumptam; charitas enim est virtus specialis, & tamen contrariatur cuilibet peccato mortali.

26 Respondeo secundò, non posse virtutem specialem opponi vitio, sub motivo speciali, sub quo unum vitium distinguitur ab alio, & singula opponuntur diversis virtutibus; posse tamen opponi sub motivo universalis, in quo omnia convenient sub una ratione contra aliquam honestatem objectivam. Et hoc modo opponitur poenitentia omni vitio, & peccato quatenus omnia vitia & peccata convenient sub ratione lesionis juris divini, ut constabit ex infra dicendis.

27 Objicies tertid: Cùm omnis virtus contrarietur vitio & peccato sibi opposito, unumquodque autem per suum contrarium destruatur; ad delendum peccata, non est necessaria aliqua virtus, quæ sit habitus distinctus ab aliis; Sed poenitentia ordinatur ad delendum peccata commissa: Ergo illa non est habitus aliquis specialis distinctus ab aliis virtutibus.

28 Respondeo quod licet omnis virtus contrarietur peccato sibi opposito, considerato secundum rationem sub qua specialiter ei opponitur, v. g. fides destruat peccatum infidelitatis, ut infidelitatis est; non tamen contrariatur peccato, considerato secundum rationem sub qua non habet oppositionem specialem cum ea, nempe sub ratione offensæ Dei; unde ad hanc contrarietatem vincendam & ad destruendum peccatum, quatenus est offensæ Dei, & satisfaciendum Deo pro tali offensâ, datur locus virtuti speciali, quæ dicitur poenitentia.

29 Objicies quartid: ad appetendum bonum in communi non datur virtus aliqua specialis: Ergo neque ad declinandum ab omni malo, quod intenditur à poenitentia, virtus specialis ponere debet;

30 Respondeo quod licet ad declinandum à malo ut sic, non requiratur virtus specialis, tamen ad declinandum à malo, quatenus est offensæ Dei, & de-

struendum est per satisfactionem; necessaria est virtus specialis.

Objicies quintid contra secundam conclusionem: Ita virtus est generalis per concomitantiam, ad eius actum concourtant ceteræ omnes virtutes, ipsum imperando: Sed ad actum virtutis poenitentie, quia est detestatio omnis peccati, concourtant omnes aliae virtutes, ipsum imperando; ex eo enim quod temperantia, fortitudo, justitia, &c. amant sua objecta, imperant poenitentie, ut detestetur peccata ipsius adversa: Ergo poenitentia est virtus generalis per concomitantiam sive per aggregationem aliarum virtutum.

Respondeo, datâ Majori negando Minorem; licet enim aliae virtutes concurrent ad odium peccati, secundum quod opponitur bono proprio cuiusque virtutis; quia ejusdem virtutis est immediatè prosequi bonum, & odio habere malum sibi adversum, odium tamen peccati considerati, ut est offensæ Dei, delebilis per satisfactionem, sub qua ratione est à poenitentia, nec elicitivè, nec imperativè procedit ab aliis virtutibus, sed oritur solum à poenitentia: quia sub hac ratione non cadit sub objecto aliarum virtutum, sed solum spectat ad objectum poenitentie.

S. III.

Alia difficultas resolvitur, & quodnam sit objectum materiae & formale virtutis poenitentie, breviter explicatur.

D Ico tertid, objectum materiale virtutis poenitentie esse peccatum, quatenus est offensæ Dei expiabilis per satisfactionem.

Patet haec conclusio, virtus enim poenitentie versatur circa peccata, non sub particulati aliquaque ratione, quandoquidem versatur circa omnia: nec prout opponuntur bono divino, sic enim respiciuntur à charitate, ut dicimus articulo sequenti: Ergo solum ut sunt offensæ & injuriae Dei, expiabiles per satisfactionem; proprium enim ejus motivum est dolere de peccato ex intentione destruendi & removendi illud, ut est injuria Dei, quod fit per satisfactionem. Ex quo

Inferes primò, peccatum duntaxat præteritum, esse objectum ut sic dicam primarium virtutis poenitentie, quia offensæ ut expiabilis, consideratur ut præterita; neque enim est expiabilis, nisi postquam commissa est; secundariò tamen & minus principaliè poenitentia fertur circa peccata futura, quia pronit nulla imposterum committere.

Inferes secundò, peccata aliena non pertinere ad objectum materiale poenitentie, quia poenitentia non respicit peccatum, nisi ut expiabile, seu quod idem prorsus est, ut per satisfactionem compensandum: Sed purus homo non potest satisfacere pro culpa aliena, esto possit satisfacere pro pena temporali: cujus differentia ratio est, quia satisfactio pro pena temporali, fit veluti per extermam quandam solutionem debiti, I quam potest unus prestatre pro alio; at vero satisfactio pro culpa fit per internam offendientis erga offensum subjectionem, quam non potest unus pro alio facere: Ergo &c.

Inferes tertid, quod licet culpa mortalis, cùm habeat propriè rationem offensæ, sit veluti principale objectum poenitentie, tamen peccatum veniale, cùm participet imperfectè rationem culpe & offensæ, erit etiam objectum saltem secundarium & minus principale illius. Idem cùm proportione dividendum est de peccato exteriori, quod non addit malitiam supra interioris. Peccatum vero originale & nullo modo pertinet ad objectum poenitentie, quia tale peccatum est malum naturæ, & non personæ;

Disputatio Secunda,

unde non potest privati alicujus hominis satisfactione expiari.

³⁷ Inferes quartò, non solum malum culpæ, sed etiam malum penitentie, pertinere ad objectum materiale penitentie, quis per penitentiam voluntariè assumptam peccator satisfacit Deo, & compensat quantum est de se jus divinum Iesum.

³⁸ Dico quartò, objectum formale penitentie esse jus divinum Iesum per offensam, ut reparabile per satisfactionem & compensationem quandam.

Patet etiam hæc conclusio, tum quia pertale objectum distinguitur penitentia ab aliis virtutibus, tum etiam quia attingere peccatum sub illa ratione, est aliquis actus laudabilis maximam habens difficultatem: Ergo debet pertinere aliquam virtutem: Sed non potest pertinere ad aliam, quam ad penitentiam, ut constabit ex dicendis articulo sequenti: Ergo objectum formale penitentie est jus divinum Iesum per peccatum ut reparabile per satisfactionem.

ARTICULUS III.

An penitentia sit virtus à ceteris distincta, vel ad aliquam ex illis reducatur?

³⁹ **L**icet Theologi communiter doceant, penitentiam esse virtutem aliquam specialem, aliqui tamen non distinguunt illam à reliquis virtutibus, sed reducent ad aliquam ex iis quæ erga Deum versantur, vel ex illis quæ ad justitiam pertinent. Unde cùm dicunt penitentiem esse virtutem specialem, non sumunt ly specialem, prout distinguitur contra omnem aliam virtutem particularem, sed prout distinguitur contra aggregationem multarum virtutum. Aliqui ergo quos refert Alensis 4. p. qu. 54. membro 1. art. 1. existimant penitentiam reduci ad charitatem, quatenus ex amore Dei detestatur peccatum; ejusdem enim virtutis est diligere objectum, & detestari oppositum. Alii cum Cajetano assertunt eam pertinere ad virtutem religionis, quatenus honorem Deo debitum, per peccatum sublatum, restituit. Alii vero docent quod penitentia est eadem virtus ac justitia, vel commutativa, ut Durandus & Marsilius; vel vindicativa, ut Scotus; vel distributiva, ut Gabriel.

§. I.

Rejicitur prima sententia.

⁴⁰ **D**ico primò, penitentiam esse virtutem distinctam à charitate.

Probatur ratione fundamentali: Virtutes quæ habent distincta objecta formalia, distinguuntur inter se: Sed charitas & penitentia respiciunt distincta objecta formalia: Ergo inter se distinguuntur. Minor probatur: Objectum formale penitentie est jus divinum Iesum, ut reparabile per satisfactionem, ut articulo precedenti ostensum est: objectum vero formale charitatis est bonum divinum, seu Deus ipse ut in se est, unde charitas est virtus Theologica, non vero penitentia: Ergo habent diversa objecta formalia.

Confirmatur: Respicerre jus divinum competit solidam virtuti justitiae, cùm jus sit proprium ejus objectum: Sed charitas est virtus distincta à justitia: Ergo jus divinum non respicit.

⁴¹ Probatur secundò conclusio, destruendo præcipuum fundamentum adversæ sententie. Licet charitas opponatur peccato, illudque destruere conatur, sicut penitentia; diversimodè tamen illud re-

spiciunt, & in ejus destructionem tendunt: Ergo inter se distinguuntur. Consequentia patet. Antecedens probatur, advertendo peccatum duplicitem posse considerari, nimicum prout est malum oppositum bono hominis, quem privat rectitudine rationis, gratiæ, charitatis, & aliis virtutibus ac donis supernaturalibus, ipsiusque Dei fruitione; & prout est malum quodammodo oppositum Deo, idque dupliciter. Primo ut contrarium bono divino, quia cùm per peccatum mortale, de quo præcipue loquimur, homo constitutus suum ultimum finem in creatura, ut in Tractatu de peccatis disp. 9. art. 2. ostendimus, sit inde ut quodlibet peccatum mortale quodammodo sit contra bonum divinum, quod solus est verus ultimus finis, & vera beatitudo hominis, qua ratione omne peccatum contrariatur charitati; cuius proprium munus est inclinare voluntatem in Deum, tanquam in summum bonum & ultimum finem. Secundò potest considerari peccatum ut opponitur divino juri & dominio proprietatis quod habet Deus in homines, eorumque actiones, & sub hac ratione est offensa & injuria, respicitur à virtute penitentie, quæ per satisfactionem, talam injuriam reparare conatur. Licet ergo charitas & penitentia adversentur peccato, illudque destruere intendant, diversimodè tamen; nam Charitas illud respicit, ut contrarium bono divino; penitentia vero, ut juri divino oppositum.

Objicies: Virtus penitentie non distinguitur à charitate, ut actus proprius penitentie, qui est contrito, elicatur à charitate: Atqui contrito à charitate elicetur: Ergo virtus penitentie non distinguitur à charitate. Major patet, Minor probatur primo: Dolor de peccatis propter Deum summè dilectum, est actus contritionis: Sed talis dolor elicetur à charitate, cùm ejusdem virtutis sit gaudere de bonis amici, & de malis ejus dolere & tristari: Ergo contrito à charitate elicetur. Secundò probatur eadem Minor. Actus contritionis dicitur ille per quem deletur peccatum: Sed posito quod quis diligit Deum super omnia, impossibile est quod remaneat peccatum: Ergo &c.

Respondeo concessa Majori, negando Minorē, & ad primam illius probationem dico quod quamvis dolere de peccato per simplicem disponentiam peccati, pertinet ad charitatem; dolere tamen de illo cum intentione illud destruendi, & satisfaciendi Deo offenso, non pertinet ad charitatem, sed ad aliam virtutem. Solutio est De Thomæ hic art. 2. ad 1. ubi sic ait: Si in actu penitentie consideretur sola disponentia peccati præteritis, hoc immediate ad charitatem pertinet, sicut & gaudere de bonis præteritis: sed intentione operandi ad deletionem peccati præteritis, requirit specialem virtutem sub charitate.

Instabis: Habitus qui intendit aliquod bonum, consequenter etiam operatur ad destructionem mali oppositi: Sed charitas intendit Deum ut summum bonum, cui peccatum opponitur: Ergo dolere de peccato, etiam cum intentione illud destruendi pertinet ad charitatem.

Respondeo distinguendo Majorem: Operatur ad destructionem mali oppositi, sub illa ratione sub qua opponitur bono à tali habitu intento, concedo. Sub alia, nego. Unde fatemur charitatem dolere de peccato cum intentione illud destruendi sub ea ratione, sub qua opponitur bono divino, quod respicitur à charitate: dolere autem de peccato cum intentione illud destruendi, sub ratione offensæ, & quatenus opponitur juri divino, non est charitatis, sed penitentie; ut in secunda probatione conclusionis desclaravimus.

Ad secundam vero probationem Minoris principalis dico, quod licet prorumpens in actuam dilectionis

de Poenitentia, ut Virtute.

315

mis Dei, eo ipso non habeat amplius peccatum, id est tamen res ita se habet, aut quia simul elicit mediante habitu poenitentiae actum contritionis, distinctum ab actu charitatis, si tunc instet obligatio ad eum, & peccatum memorie occurrat; aut quia licet nullus alius actus præter dilectionem habeatur; sed quod nimur vel nullius peccati recordetur, vel si recordetur, tempus tam adimplendi præceptum de contritione formalis adhuc non urgeat: nihilominus dilectio perfecta quæ tunc habetur, includit saltem implicitè votum eliciendi actum contritionis formalis, quando postea recordabitur aliquis peccati, & tempus de eo dolendi instabit.

§. II.

Sententia Cajetani refellitur.

Dico secundò, poenitentiam esse virtutem diffinam à religione.

Probatur primò ex D. Thoma in 4. dist. 14. qu. 2. art. 1. quæstiunc. 5. ubi sic ait: *Aliquis efficietur Deo debitor per hoc quod ab eo aliquid recipit, & hac ratione Deo reddit debitum honorem latraria five religio. Alio modo ex hoc quod contra Deum peccavit; & sic reddit Deo debitum poenitentiam. Quibus verbis manifestè distinguit religionem & ejus debitum, à poenitentia & illius debito. Et dist. 15. q. 4. art. 7. quæstiunc. 1. ad 2. dicit non esse inconveniens actum unius virtutis imperari ab alia, sicut actus latræ seu religionis imperatur à poenitentia.*

46 Probatur secundò ratione: Virtus cuius actus supponit necessariò offendit, distinguitur ab ea cuius actus non supponit, necessariò saltem, offendit. At qui poenitentia est virtus cuius actus necessariò supponit offendit, ut constat, non verò religio; potest enim & debet ejus actus exerceri etiam ab innocentia: Ergo poenitentia à religione distinguatur.

47 Probatur tertio: Tunc una virtus realiter distinguitur ab alia, quando in actu illius est major difficultas, quam in actu alterius: Sed in actu poenitentiae major est difficultas, quam in actu religionis: Ergo poenitentia à religione distinguitur. Major patet, virtus enim requiritur ad vincendam difficultatem, quæ in actu ejus reperitur, Minor verò sic ostenditur. Proprius actus religionis est exhibere debitum cultum Deo, proprius autem actus poenitentiae est operari ad destructionem offendit, contra Deum commissæ, puniendo illam in seipso: Sed major est difficultas in hoc secundo actu, quam in primo, quia cum homo maxime diligit propriam excellentiam, cum magna difficultate considerat suos defectus, & illos puniendos per satisfactionem, cum tamē valde suave sit exhibere Deo reverentiam, ad ejus excellentiam significandam: Ergo major reperiatur difficultas in actu poenitentiae, quam in actu religionis.

48 Demum suaderi potest conclusio ratione fundamentali. Illæ virtutes distinguuntur realiter, quæ respiciunt diversa objecta formalia: Sed poenitentia & religio diversa objecta formalia respiciunt: Ergo distinguuntur realiter. Major patet, Minor probatur. Objectum formale religionis est specialis illa honestas, quæ reperitur in eo quod supremæ Dei excellentiae reddatur honor & cultus illi convenientes, ut in Tractatu de quatuor virtutibus Cardinalibus disp. 3. art. 1. declaravimus: objectum verò formale poenitentiae est jus divinum Iesum per offendit, & reparabile per satisfactionem, ut constat ex dictis articulo præcedenti: Sed hæc realiter inter se differt: Ergo poenitentia & religio diversa objecta formalia respiciunt.

49 Dices cum Cajetano, objectum formale poenitentia Thesis. Tom. V.

tiz non esse jus divinum Iesum per offendit, sed jus divinum tota sua latitudine, quod etiam respicitur à religione, ad quam subinde pertinet reparare jus divinum Iesum, & satisfacere pro peccato per contritionem.

Sed contra objectum formale alicujus virtutis, nequit latius patere quam objectum materialis, alijs reperiretur objectum formale sine materiali: quid implicat: At si jus divinum in tota sua latitudine esset objectum formale poenitentiae, latius pataret quam objectum ejus materialem: Ergo &c. Major constat, Minor probatur. Objectum materialem poenitentiae (ut articulo præcedenti ostendimus) sunt peccata, ut offensa Dei, reparabiles per satisfactionem: Sed jus divinum in tota sua latitudine latius patet quam peccata &c. nam etiam reperitur in culto debito Deo tanquam supremo domino & benefactori nostro: Ergo si jus divinum in tota sua latitudine esset objectum formale poenitentiae, latius patet quam objectum materialem illius.

§. III.

Solvuntur objectiones.

Objetio primò: In humanis eadem virtus justi & tiz commutativa quæ explicat jus proximi in voluntariis commutationibus, putat emptione & venditione, respicit etiam jus latrum per offendit, satisfaciendo injurias alteri illatæ. Item eadem virtus pietatis nedum satisfacit Patri pro beneficiis acceptis, sed etiam pro injuriis in ipsum eonmissis: Ergo similiter eadem virtus religionis poterit pro beneficiis acceptis, Deo cultum debitum exhibere, & pro injuriis illatis ei satisfacere.

Respondeo, dato Antecedente, quod negant So. 5^a & Valentia (existimant enim etiam inter homines requiri specialem virtutem ad satisfaciendum pro injuriis illatis, diversam ab ea quæ in voluntariis commutationibus satisfaciunt pro rebus acceptis, vel quæ restituunt ablata, & debita reddunt) negando Consequentiam & paritatem. Ratio verò disparitatis, quantum ad primum est, quia hominis ad hominem potest esse perfecta æqualitas, sub quam tanquam sub eadem ratione formalis indivisibili, potest eadem virtus respicere & rem debitam ut restituendam, & injuriam illatam ut compensandam. At verò Deo nequit homo reddere æquale, sive pro beneficiis acceptis, sive pro injuriis illatis; atque adeo non potest unica virtus ita respicere sub ratione perfectæ æqualitatis; nec etiam sub ratione inæqualitatis, quia inæqualitas, cum multis modis contingat, per excessum scilicet & per deficitum, non est una ratio omnino indivisibilis, quæ possit unam specificare virtutem; unde aliunde petenda est ejus specificatio, ita ut diverse inæqualitates, juxta diversas earum causas, distinguantur. Unde inæqualitas provenient ex beneficiis acceptis, specificabit unam virtutem, & inæqualitas ex injuriis illatis aliam.

Quantum verò ad secundum duplex assignari potest ratio discriminis. Prima est, quia virtus reddens cultum patri, & compensans injurias ipsi illatas, respicit semper idem jus & debitum, scilicet jus paternum, in quo diverse illæ rationes adunatae, possunt unam specificare virtutem. Virtus autem reddens cultum debitum Deo pro beneficiis, & virtus satisfaciens pro injuriis, respiciunt diversum debitum; nam prior respicit jus dominii, posterior verò jus proprietatis: ex eo enim quod Deus est primum omnium principium, habet jus dominii in omnes creature, & carum actiones; ex eo verò quod est ultimus finis creature rationalis, habet jus

D d 2 ut

ut ad ipsum tanquam ultimum finem creatura ordinet omnes suas actiones; quod jus appellatur ejus proprietatis, ipseque opponitur peccatum in ratione offensae.

Secunda ratio discriminis est, quia offensa filiorum in parentes, non est alia, quam impietatis, aut ingratitudinis, quam proinde opposita virtus pietatis aut gratitudinis sufficienter potest reparare: At vero offensa gravis in Deum, habet specialem rationem in iustitiae, distinctam ab ea quae contraaria est cuilibet virtuti, & ei superadditam, proinde que reparandam virtute distincta à religione, & à qualibet alia.

53. Objecies secundò: Actus proprius virtuti pénitentiae, est etiam proprius virtuti religionis: Ergo pénitentia non distinguitur à religione. Consequentia patet, Antecedens probatur primò. Actus principialis pénitentiae est subiectio hominis ad Deum: Sed per religionem homo subjicitur Deo: Ergo actus proprius virtuti pénitentiae, est etiam proprius virtuti religionis. Secundò, Satisfacere Deo pro injuria, qui est actus proprius virtuti pénitentiae, est exhibere cultum & reverentiam Deo, cum talis satisfactio maximè cedat in ejus honorem, eique per affectum restituat honorem per peccatum ablatum: Sed exhibere cultum & reverentiam Deo, ad religionem spectat, & est proprius actus illius: Ergo actus proprius virtuti pénitentiae, est etiam proprius virtuti religionis. Tertiò, Actus proprius pénitentiae est ille per quem expiatitur peccatum: Sed per actum religionis expiatetur peccatum, quandoquidem in lege veteri peccata expiabantur sacrificiis, & modò in lege nova expiatunt sacramentis: sacramenta autem & sacrificia sunt actus religionis, inquit Psal. 50. actus contritionis appellatur sacrificium, dicitur enim: *Sacrificium Deo spiritus contributus*. Demum, sicut pro beneficiis acceptis debetur Deo gratiarum actio, ita & pro offensis recompensatio: Sed gratiarum actio pro beneficiis à Deo acceptis, est actus religionis; Ergo & recompensatio pro offensis, quae est actus proprius pénitentiae.

54. Respondeo negando Antecedens, & ad primam illius probationem, distinguo Majorem. Actus principialis pénitentiae est subiectio hominis ad Deum, ut offensum, & ex motivo compensandi injuriam ei illatam, concedo Majorem. Ad Deum, ut supremum rerum omnium dominum: & ex motivo reverendi & profitandi supremam ejus excellentiam, nego. Similiter distinguo Minorem: Per religionem homo subjicitur Deo, ut terum omnium domino, & ob supremam ejus excellentiam & maiestatem, concedo Minorem. Ut offenso, & ex motivo compensandi injuriam ei illatam, nego Minorem, & Consequentiam. Diversæ enim virtutes possunt tendere in idem objectum diversimodè consideratum, seu ex diverso motivo & ratione sub qua. Sicut diversæ scientie per diversa media candem attingunt conclusionem: *Eandem enim conclusionem demonstrat Astrologus & naturalis; putò quod terra est rotunda: Sed Astrologus per medium mathematicum, id est à materia abstractum; naturalis vero, per medium circa materiam considerans*: inquit S. Thomas 1. p. quæst. 1. art. 1.

Ad secundam, distinguo Majorem: Satisfacere Deo pro injuria, est exhibere illi cultum aliquem generalem, qui includitur in quolibet actu virtutis quatenus omnis actus virtutis cedit in honorem Dei, concedo. Est exhibere specialem illum cultum à quo specificatur religio, nego; quia talis cultus consistit in professione quadam dominii quod Deus habet ut primum rerum omnium principium: satisfacere autem pro peccato, non est talis professio,

ut patet ex dictis, & quamvis possit quis hanc satisfactionem peccati ordinare in cultum divinum propriè dictum, si nimis fiat ex intentione significandi supremum Dei dominium, hoc tamen solùm arguit quod actus ille pénitentiae possit imperati à religione, non vero quod eliciatur ab illa; ad hoc enim necessarium esset ut talis actus per se & ex propria ratione significaret excellentiam & dominium quod Deus habet supra omne creatum, ut patet in omnibus actibus religionis: v. g. in sacrificio, immutatio enim rei oblata, quae est essentialis sacrificio, significat per se, & ex propria ratione, Deum esse supremum vi-
te & necis dominum.

Ad tertiam respondeo, expiationem à peccatis quae fit mediante sacramento, pertinere ad duplē vir-
tutem, nimis ad religionem, cujus est sacramentum ipsum, & ad pénitentiam, ad quam voluit Deus, instituendo sacramenta, quod actus & ceremonia re-
ligionis ordinarentur: ex eo autem quod una virtus cum subordinatione ad aliam, concurrit ad ejus effectum, non sequitur quod actus ejus, sit actus illius. Ad locum autem Psalmista dico, in eo quidem con-
tritionem sive dolorem cordis de peccatis appellari sacrificium, sed metaphorice tantum, non vero proprie; constat enim sacrificium propriè dictum, esse actum externum, non vero internum, qualis est dolor cordis.

Ad quartam, nego Consequentiam, licet enim recompensatio pro offensis, quae fit propter recognitio-
nem excellentiae Dei, sive supremi ejus do-
minii, sit, quemadmodum gratiarum actio, actus reli-
gionis; non tamen recompensatio pro offensis, que fit immediatè propter destructionem peccati sive offensis, secundum quam rationem duxerat habet quod sit actus pénitentiae.

S. IV.

Tres aliae sententiae breviter confutantur.

Dico tertid, pénitentiam distingui à iustitia com-
mutativa.

Probatur contra Durandum, primò quia homi-
nis ad Deum non datur iustitia commutativa, ut
communiter docent nostri Thomistæ, & colligitur
ex D. Thoma 1. 2. quæst. 114. art. 1. ubi sic ait: *Manifestum est, non posse esse hominis ad Deum (non
vero, à Deo, ut aliqui corrupti codices habent)
iustitiam secundum perfectam aequalitatem*. Idem ha-
bet in 4. dist. 14. quæst. 1. art. 1. quæstiunc. 6. Fa-
vet etiam Aristoteles in libris Ethicorum, ubi docet
inter patrem & filium, dominum & servum, non dari iustitiam commutativam; quia iustitia com-
mutativa non est nisi inter æquales, nam sicut iustitia
legalis est pars ad totum, & distributiva, totius ad
partes; ita commutativa est pars ad partem, id est æ-
quals ad æqualem. Ex quo

Probatur secundò conclusio ratione à priori: Vir-
tutes quae habent diversa objecta formalia sunt
realiter inter se distinctæ; Sed pénitentia & iusti-
tia commutativa diversa objecta formalia respi-
ciant: Ergo distinguuntur realiter. Major patet.
Minor probatur. Iustitia commutativa respicit jus
strictum ad æqualitatem, per proprium actum com-
pensandum: Sed pénitentia non respicit tale jus.
Ergo distinguitur à iustitia commutativa. Major
est certa, Minor probatur. Potentia respicit jus
divinum Iesum per offensam, ut reparandum per
proprium actum: Sed non potest pénitentia re-
parare tale jus ad æqualitatem, quia offensa contra
Deum commissa, est malitia simpliciter infinita, ut
in Tractatu de peccatis disp. 9. art. 6. ostendimus;
dignitas autem satisfactionis quam pénitentia ex-
hibet,

De Pœnitentiâ, ut Virtute.

317

bibet, est finita simpliciter: Ergo pœnitentia non recipit jus strictum, ut compensandum ad æqualitatem.

57 Respondet Durandus, in habitu pœnitentie duplē actum esse distinguendum, unum primarium, & aliud secundarium. Primarius est ille quo homo servat jus divinum illæsum, observando mandata, seu vitando peccata: secundarius vero est ille quo punit peccatum in seipso, & pro illo satisfacit. Quamvis ergo (inquit) pœnitentia non possit hunc actum secundarium à quo sumit nomen pœnitentie, perficere ad æqualitatem, ut probat nostra ratio, benè tamen actum primarium à quo specificatur.

58 Sed contra: Constituere perfectam æqualitatem est actus primarius justitiae, constitutam vero servare, est actus solum secundarius, ut colligitur ex D. Thoma. 2. 2. quest. 79. art. 1. ad 3. quia impossibile est conservare illam, nisi prius constituta sit; quod enim non est, conservari non potest: Ergo hæc solutio Durandi fallit supponit, nimis quod servare jus divinum illæsum sit actus primarius pœnitentie, & illud per satisfactionem reparare, actus duntaxat secundarius.

59 Confirmatur: Actus secundarius non addit novam difficultatem supra primarium: Sed in hoc quod est reparare jus divinum lœsum, specialis & major est difficultas, quam in hoc quod est vitare peccatum, & conservare jus divinum illæsum: Ergo reparare jus divinum lœsum per peccatum, est actus primarius pœnitentie; servare autem illud illæsum, actus duntaxat secundarius. Major pater, Minor probatur, tuus ad hominem contra Durandum, afferentem hominem posse ad æqualitatem servare jus divinum illæsum, non tamen reparare lœsum. Tum etiam: quia major ex gitur submissio & humiliatio in primo actu, quam in secundo, unde illo supposito, nulla est difficultas in eliciendo isto; qui enim per veram contritionem de peccato dolet, facile proponit ab omni peccato cavere.

Dico quartò, virtutem pœnitentie distingui à justitia vindicativa.

60 Probatur primò: Proprium est justitiae vindicativae pœnas & supplicia pro delictis taxare, servando proportionem & commensurationem inter pœnam & culpam: Sed nulla potest esse proportio inter pœnam quam pœnitentia exigit à peccatore, pro delicto peccati mortalis, & tale delictum, est enim illa pœna simpliciter finita, delictum vero ipsum, malitia simpliciter infinita, finiti autem ad infinitum nulla est proportio: Ergo pœnitentia non est justitia vindicativa.

61 Secundò, Justitiae vindicativae finis immediatus non est emendatio delinquentis, aut ejus reconciliatio cum parte lœsa, sed solum illius punitionis: Sed pœnitentia habet pro fine immediato satisfactionis quam exigit à pœnitente, emendationem peccantis, & ejus reconciliationem cum Deo: Ergo non est justitia vindicativa.

62 Tertiò, Vindicatio quam facit vel petit justitia vindicativa, est involuntaria respectu patientis; ea vero quam facit pœnitentia, est voluntaria sumpta ab ipso suscipiente, ut potè actus virtutis in ejus voluntate existens: Ergo idem quod prius.

63 Demùm, Justitia vindicativa non subiectatur in paciente vindictam, neque in iudice ordinante pœnitentem; ut enim recte explicat D. Thomas 2. 2. quest. 10⁸. & Cajetanus ibidem, vindicatio, quæ est actus vindicativa, est appetitus rationis ulciscendi injurias, non intentione nocendi, sed intentione removendi nocimenta; unde hoc est speciale in hac virtute, quod non potest consummari in proprio subiecto actum externum, quia ad illam solum

spectat intendere pœnitentem, ad justitiam vero commutativam ex imperio legalis residentis in iudice, pertinet consummare actum vindicationis, seu pœnitentis: Atqui actus pœnitentis qui reperitur in pœnitentia, consummatur in ipso subiecto in quo est talis virtus: Ergo pœnitentia non est justitia vindicativa.

Dico quintò, virtutem pœnitentie distingui à justitia distributiva.

Probatur primò: Justitiae distributivæ proprium⁶⁴ est, distribuere bona & pœnas, cum proportione ad actus laudabiles, & culpas: Sed nulla, ut supra dicebamus, est proportio inter culpam peccati mortalium, & satisfactionem pro ea, per pœnitentiam exhibitam: Ergo pœnitentia à justitia distributiva distinguitur.

Secundò, Justitia distributiva est superioris ad inferiores, siquidem pertinet ad superiorum distribuere inferioribus de communibus bonis & pœnas, unicuique proportionaliter ad suum meritum vel demeritum: pœnitentia autem est potius inferioris, scilicet creaturae ad superiorem, videlicet ad Deum: Ergo non est justitia distributiva.

Tertiò, Justitia distributiva non inducit in distri-⁶⁵ buente debitum aliquod simpliciter, ortum ex eo quod aliquid accepit vel abstulerit ab alio, benè tamen pœnitentia in pœnitente; inducit enim in eo debitum ex eo quod peccando graviter rationem ultimi finis Deo abstulerit, si non de facto, saltem quoad affectum: Ergo pœnitentia à justitia distributiva differt.

Denique Justitia distributiva pœnas vel bona taxat uni, per respectum ad alium quem etiam punit vel pœnitentiat, putat militi per respectum ad ducem; pœnitentia vero non punit unum pœnitentem, per respectum ad aliud, sed per respectum ad culpam in Deum ab eo commissam: Ergo idem quod prius.

§. V.

Solvuntur objectiones.

Obijices primò contra tertiam conclusionem⁶⁶: Ad justitiam commutativam duo requiruntur, & sufficient, scilicet stricta obligatio ad solvendum debitum, & perfecta æqualitas in compensatione illius: Sed pœnitentia utrumque habet: Ergo est justitia commutativa. Major est certa, Minor probatur. Et in primis quod pœnitentia habeat strictum debitum ad satisfaciendum Deo pro injuria ipsi per peccatum irrogata manifestum est, cum in Deo sit strictum jus talis satisfactionem exigendi à peccatore. Quod vero pro peccato satisfaciat Deo ad æqualitatem, sic ostenditur. Actus contritionis, qui est pœnitentie, reddit Deo æquale pro injuria illata: Ergo pœnitentia satisfacit Deo ad æqualitatem. Consequens pater, Antecedens probatur. Illa satisfactione reddit æquale, quæ personæ lœsa exhibet aliquid, tantum ei placens, quantum displicet injuria: Sed per actum contritionis exhibetur Deo aliquid tantum ei placens, quantum ei displicet peccatum: Ergo actus contritionis reddit Deo æquale pro injuria illata. Major constat, Minor probatur. Tanta est bonitas actus contritionis, quanta est malitia peccati: Ergo per actum contritionis exhibetur Deo aliquid tantum ei placens, quantum ipsi displicet peccatum. Consequens manifesta est, Antecedens vero ex eo probatur, quod sicut peccatum avertit à Deo ut ultimo fine, ita & contrito convertit hominem ad Deum tanquam ultimum finem, ipsique proinde restituit totum quod abstulerat per peccatum, quantum ad effectum, scilicet rationem ultimi finis.

Respondeo, concessa Majori, negando jMin. r. 67
D d 3   quod

Disputatio Secunda,

quoad secundam partem, & ad illius probationem, nego Antecedens, ad cuius probationem, distinguo Minorem: Actus contritionis si consideretur in ratione bonitatis moralis praeceps, tantum Deo placet, quantum ei displaceat peccatum, transeat. Consideratus in ratione satisfactionis, seu quantum ad valorem quem habet ille actus ad satisfaciendum, nego. Ratio solutionis est, quia bonitas moralis actus petitur ex ipsam entitate actus, & habitu dine ad proprium objectum; valor autem satisfactionis sumitur ex dignitate personae satisfacientis, non autem ab objecto circa quod talis actus versatur, cum tamen malitia peccati in ratione offense, peti debeat ex dignitate personae laesae, & ideo licet per actum contritionis restituatur Deo tantum bonum, in ratione boni moralis, quantum fuerat per peccatum oblatum, non tamen in ratione satisfactionis quia peccatum in ratione offense est infinitum simpliciter, ex eo quod persona offensa est infinita; actus vero contritionis non est infinitus in ratione satisfactionis, quia persona satisfaciens non est infinita. De quo plura diximus in Tractatu de Incarnatione disp. 4. art. 1.

70. Objecies secundò: Ab eadem virtute procedere debet satisfactio Christi & nostra: Sed satisfactio Christi à iustitia commutativa processit, ut in Tractatu de Incarnatione disp. 4. art. 5. ostensum est: Ergo & nostra à iustitia commutativa orihi debet; unde cum procedat à penitentia, virtus penitentiae non distinguetur à iustitia commutativa.

71. Respondeo negando Majorem, idè enim Christus satisfecit Deo per iustitiam commutativam, quia potuit reddere illi aequaliter pro peccato, nos autem id prestare non possumus, unde penitentia per quam Deo satisfactionem pro culpis exhibemus, deficit à stricta ratione iustitiae, non defectu strictissimi debiti & obligationis, sed propter impotentiam offerendi Deo satisfactionem condignam & aequaliter pro peccatis.

72. Dices, Hæc impotentia non tollitur quin verè ex iustitia commutativa Deo satisfaciamus: Ergo propter illam penitentia non deficit à stricta ratione iustitiae. Consequentia patet, Antecedens probatur, quia primarius actus virtutis consistit in electione quæ quis eligit ejus honestatem; per accidens verò est quod actum externum nequeat elicere. Unde sicut licet pauper, actus exteriores liberalitatis & magnificencie exercere nequeat, habitus tamen illarum virtutum habere potest; quia potest eligere honestatem illarum, & elicere actum conditionatum illas exercendi, si haberet facultatem. Ita puro homini iustitia commutativa in ordine ad Deum competere potest, quia similiter potest velle satisfacere Deo ad aequalitatem, si posset.

73. Repondeo, impotentiam esse duplē, alia est quæ se habet per accidens, & se tenet præcisè ex parte subjecti, & hæc impotentia ut plurimum non impedit actum virtutis, nec ejus habitum; alia est per se, & se tenet ex parte objecti, & ista impedit habitum & actum virtutis: talis autem impotentia reperitur in homine puro, ad exhibendum Deo aequaliter satisfactionem pro peccato; nam aequalitas cum iure divino Iesu, impossibilis est puræ creaturæ ex objecto & per se, ita ut implicit contradictionem; impotentia verò quæ reperitur in paupere ad actum exteriorem liberalitatis & magnificencie exercendum, primi generis est, quia non repugnat ut fiat dives, & habeat multas pecunias quas aliis distribuat.

74. Objecies tertid: Ad eandem virtutem pertinet servare jus illæsum, & Iesum reparare: ut patet in iustitia humana: Atqui servare jus divinum illæsum, non potest pertinere ad penitentiam: Ergo

& reparare jus Iesum non erit actus penitentiae; sed iustitia commutativa, vel distributiva, aut vindicativa. Major certa videtur. Minor probatur. Si servare jus divinum illæsum ad penitentiam pertineret, & esset actus illius, penitentia posset esse in Christo & in Angelis; possent enim actum illum elicer, scilicet jus divinum illæsum servare: Sed hoc dici nequit, ut infrà patebit: Ergo nec illud.

Respondeo datâ Majori, negando Minorem, & 75 ad illius probationem, distinguo Majorem. Si servare jus divinum illæsum ad penitentiam pertineret, & esset actus illius primarius, penitentia posset esse in Christo & in Angelis, concedo Majorem. Si esset actus illius tantum secundarius, nego Majorem: habitus enim virtutum non ponuntur in potentibus propter actus tantum secundarios, sed solum propter actus primarios, à quibus specificantur: unde cum servare jus divinum illæsum sit actus tantum secundarius penitentiae, licet reperiatur in Christo & in Angelis, in illis tamen habitus virtutis penitentiae esse nequit.

Dices, Actus secundarius alicujus virtutis, non 76 potest elici, nisi ab illa virtute: Ergo si servare jus divinum illæsum sit actus secundarius penitentiae, & ille in Christo & in Angelis reperiatur, in illis etiam erit habitus virtutis penitentiae, à quo elicitur talis actus.

Respondeo negando Antecedens, nam expectatio glorie corporis, quæ in nobis est actus secundarius spei, eliciebatur per virtutem charitatis à Christo, & modò etiam per eandem virtutem elicetur à beatis, in quibus non est spes, defectu actus primarii quæ non possunt elicere. Similiter etiam dicendum est, quod propositum vitandi peccata, ut sunt offense contra Deum, & servandi jus divinum illæsum, in subjectis incapacibus penitentiae, procedit ab alia virtute, putâ à iustitia commutativa in Christo, & à iustitia legali in Angelis; cum quo stat, absolutè illum actum dicendum esse actum secundarium penitentiae, quia in subjectis capacibus penitentiae procedit secundarii ab illa.

Urgebis, Actus secundarius alicujus virtutis debet attingi sub eadem ratione formalis, sub qua attingitur primarius: Sed actus de quo est fermò non attingitur sub eadem ratione formalis, sub qua attingitur actus primarius penitentiae: Ergo non debet dici actus ejus secundarius. Major est certa, Minor probatur. Penitentia non potest elicere actum primarium ad aequalitatem, & tamen istum actum, nempe servare jus divinum illæsum, ad aequalitatem elicit: Ergo sub eadem ratione formalis non attinet utrumque. Consequentia patet, Antecedens etiam, quoad primam partem, est manifestum; probatur verò quoad secundam. Ad servandum jus divinum illæsum ad aequalitatem, sufficit quod Deus nihil jure possit expostulare tanquam pars laesa: Sed hoc ita erit, si evitetur omnis injuria contra Deum: Ergo &c.

Respondeo, concessâ Majori, negando Minorem, & ad ejus probationem, nego penitentiam posse illum actum, nempe servare jus divinum illæsum, exercere ad aequalitatem; quia servare jus ad aequalitatem, supponit prius factam esse perfectam aequalitatem; quod enim non est, conservari non potest; neque ille dicitur jus alienum ad aequalitatem conservare, qui cum sit debitor curat solum ne nova debita contrahat. Unde ad probationem in contrarium, nego Majorem, quia potest Deus tale propositum acceptare pro aliis titulis, putâ titulo gratitudinis, & idè nullum actum possumus respectu Dei ad aequalitatem exercere.

de Poenitentia, ut Virtute.

S. VI.

Corollaria notarii digna.

80. **E**x dictis inferes primò, poenitentiam non esse virtutem Theologicam, sed moralem: virtus enim Theologica habet pro objecto formaliter Deum: poenitentia vero non respicit immediate Deum, sed compensationem juris divini Iesu, quam ingreditur Deus in obliquo, ut finis cuius, non in recto, ut finis qui: sicut cum quis ex affectu iustitiae compensat injuriam Regi factam, Rex non ingreditur compensationem ut finis qui, sed ut finis eius; finis vero qui est compensatio, ut adaequativa juris Iesu. Unde D. Thomas in 4. dist. 14. quæst. 1. art. 1. quæstiunc. 4. ad 2. observat virtutes esse in triplici differentia: aliae habent pro objecto & fine proximo Deum, ut Theologicæ. Aliae nec pro objecto nec pro fine proximo Deum habent, ut temperantia, & fortitudo, quæ pro materia habent passiones appetitus sensitivi, pro fine proximo animi quietem, pro fine ultimo & remoto Deum. Aliae vero sunt quæ licet non habeant Deum pro objecto, habent tamen ipsum pro fine eius, seu pro fine proximo ad quem omnes earum actus diriguntur: tales sunt religio & poenitentia, quarum actus proxime ordinantur ad Deum; quæ propterea propinquissimæ sunt Theologicis, à quibus imperantur.

81. Inferes secundò, virtutem poenitentie ad iustitiam reductivè pertinere, partemque potentialem ipsius rectè appellari, quia licet deficit à vera iustitia, in quantum scilicet non potest reddere Deo æquale, tamen imitatur & emulatur quendammodo rationem iustitiae, sicut religio, pietas, & observantia, quæ idcirco etiam partes potentiales iustitiae solent appellari. Quia vero non versatur in distributione honorum communium, sed in compensatione offensæ Deo per peccatum illatæ, & insuper vindicatio quam facit, voluntariè assumitur ab ipso poenitente, & in ejus emendationem ordinatur, iustitia ad quam reducitur, non est distributiva, neque vindicativa, ut docet S. Thomas hic art. 2. ad 3. his verbis: *Sicut est communatio quedam in beneficiis (cum scilicet aliquis pro beneficio accepto gratia rependi) ita etiam est communicatio in offendis, cum aliquis pro offensa in alterum commissa, vel invictus iunxit, quod pertinet ad vindicativam iustitiam, vel voluntariè recompensat emendam, quod pertinet ad poenitentiam, quæ respicit personam peccatoris, sicut iustitia vindicativa personam judicis.*

82. Inferes tertio, habitum poenitentie residere in voluntate, non vero in appetitu sensitivo; quia poenitentia, ut jam ostendimus, est pars potentialis iustitiae: omnis vero iustitia est in voluntate. Tum quia ex Ulpiano lege iustitia scilicet de iustitia & jure, *Iustitia est perpetua & constans voluntas, ius suum unicuique tribuens.* Tum etiam quia omnis virtus respiciens bonum alterius, est in voluntate, non vero in appetitu, utpote determinato ad bonum proprium: Sed omnis iustitia respicit bonum alterius, scilicet debitum, ut alteri compensandum: Ergo omnis iustitia residet in voluntate, non vero in appetitu sensitivo.

83. Quæres, utrum sicut in quibusdam virtutibus dantur aliqui habitus in appetitu sensitivo, ultra eum qui est in voluntate, qui habitus existens in appetitu, perficit & consummat rationem virtutis: ita etiam duplex sit admittenda virtus poenitentie, una in appetitu sensitivo, & alia in rationali? Ratio dubitandi est, quia ad eliciendum actum poenitentie est difficultas non solum in voluntate, sed etiam in parte sensitiva: Sed poenitentia existens in voluntate, non potest tollere

difficultatem quæ est in appetitu sensitivo. Ergo præter virtutem poenitentie in voluntate residentem, datur alia in appetitu sensitivo, quæ hujusmodi difficultatem vincat.

Confirmatur: Quamvis liberalitas sit pars propriae Theologicae, nihilominus Theologi communiter ponunt duplē liberalitatem, unam in voluntate & aliam in appetitu sensitivo; quia ad eliciendum actum liberalitatis duplex difficultas superranda est; oportet enim primum moderari, amorem divitiarum in appetitu sensitivo, & deinde inclinare voluntatem ad latigendas alteri divitias: Ergo similiter, licet poenitentia sit pars potentialis iustitiae, duplex debet admitti poenitentia, quarum una in voluntate, altera in appetitu sensitivo resident.

Confirmatur amplius, Dolor de peccato qui subiectatur in appetitu sensitivo, est bonus & laudabilis, sèpè enim in Scriptura laudantur lachrymæ pro peccatis effusæ: Ergo debet esse ab aliqua virtute: Sed non potest esse à virtute poenitentie existente in voluntate, cum non possit habitus existens in una potentia, producere actum alterius potentie: Ergo debet produci à virtute poenitentie, existente in appetitu, subindeque, præter virtutem poenitentie, in voluntate residentem, alia debet admitti in appetitu sensitivo.

Dicendum tamen est, quod licet poenitentia in passio, sit in appetitu sensitivo, sumpta tamen pro virtute non existit, etiam completè, nisi in sola voluntate. Primo, quia in ea solum potentia subjecti debet immediate, cuius actus possunt immediate attingere ejus objectum: tales autem non sunt actus appetitus sensitivi, utpote cum sint corporati, objectum autem poenitentie sit quid spirituale, scilicet jus divinum Iesum, & reparabile per satisfactionem. Secundo, quia dolor existens in appetitu sensitivo, licet regulariter loquendo sequatur ad actum poenitentie, imò sèpè tantò major sit, quanto maior est poenitentia cordis; tamen neque est essentialis poenitentie, neque simpliciter ei necessarius. Tertio, quia difficultas quæ est in appetitu sensitivo ad eliciendum actum poenitentie, sufficenter tollitur per virtutem temperantie cuius proprium est omnes delectationes & tristitias moderari: Ergo ad vincendam illam difficultatem, non requiritur virtus poenitentie in appetitu sensitivo; quamvis in eo poni debeat virtus liberalitatis, quæ amorem inordinatum pecuniarum moderetur, quia in eo nulla presupponitur virtus, quæ talis affectum cohibeat. Ex quo patet responsio ad rationem dubitandi, & ad primam confirmationem illius.

Ad secundam vero, nego Minorem, & ad proportionem illius dico, in dolore illo sensibili & laudabili, qui subiectatur in appetitu, duo esse distinguenda, scilicet substantiam actus, & rationem formalem virtutis, quamvis autem non possit poenitentia existens in voluntate producere actum alterius potentie, quantum ad substantiam, benè tamen quoad modum virtutis; cum enim ille dolor non sit actus virtutis secundum suam substantiam, sed solum quatenus ordinatur ad satisfaciendum pro culpa, & hanc ordinationem non possit habere ab aliqua virtute existente in appetitu sensitivo, qui nulla talis potest attingere Deum, aut aliud objectum spirituale, sit inde quod ipsa poenitentia existens in voluntate elicit actum, quatenus habet rationem virtutis. Hujus rei habemus exemplum in oratione, quæ secundum suam substantiam est actus intellectus, in illo existens, & tamen ut habet rationem virtutis, est elicitive à religione in voluntate existente, quia nimis oratio non ha-

bet rationem virtutis; nisi quatenus ordinatur ad cultum divinum: hanc autem ordinationem non habet, nisi à religione, coius proprium objectum est cultus divinus. Licet ergo una potentia non possit producere actus alterius v. g. intellectus voluntatem, aut voluntas intellectum; benè tamen habitus existens in una potentia, actum alterius habitus in alia potentia existentis; quia nimirum in eo differt habitus à potentia, quod pénitentia est principium actus quoad substantiam; unde si intellectus produceret actum voluntatis, unus & idem actus simul esset intellectus & voluntas: habitus verò virtutis aut vitii, non est principium actus in esse natura, sed tantum in esse moris, id est secundum rationem boni & mali: non implicat autem quod habitus existens in una potentia, bonitatem aut malitiam moralem producat in actu alterius habitus existentis in alia potentia, ei nimirum communicaendo ordinationem in proprium finem quem reficit.

88 Inferes quartò; quod licet in Christo potuerit esse actus iste conditionatus. *Si ego per impossibile peccarem, Deo pro peccato meo satisfacerem, nullatenus tamen in eo fuit virtus pénitentiae, quidquid dicat Suarez.* Deficiente enim possibilitate objecti primarii alicujus virtutis, atque adeo actus absoluti circa illud, impossibile est eam virtutem existere propter solos actus conditionatos circa illud objectum simpliciter impossibile; cùm enim virtus sit essentialiter dispositio perfecti ad optimum actum, non potest dari propter solos actus imperfectos, quales sunt conditionati de objecto simpliciter impossibili: primitum autem objectum virtutis pénitentiae, nempe peccatum commissum ab eo qui eam habet, erat omnino Christo impossibile. cùm esset ab intrinseco impeccabilis ratione unionis hypotheticæ, ut in Tractatu de Incarnatione disp. 20. art. 1. vñsum est.

89 Dices, Licet Christus non potuerit habere nisi actum conditionatum satisfaciendi pro peccato suo, cùm ab intrinseco esset impeccabilis, potuit tamen elicere & de facto elicuit actum absolutum satisfaciendi pro peccatis hominum: Sed talis actus, nullo alio habitu, quam à pénitentia potuit elici, quia attingere peccatum sub ratione offensæ, ut compensabile per satisfactionem, est proprium habitus pénitentiae: Ergo talis habitus fuit in Christo.

90 Respondeo, concessa Majori, negando Minorem; cùm enim Christus potuerit pro peccatis hominum satisfacere Deo ad æqualitatem, & de facto ei satisficerit, voluntas absolute quam habuit satisfaciendi pro peccatis nostris, non potuit elici à virtute pénitentiae, quæ est pars potentialis justitiae, sed à justitia commutativa, quæ est vera & stricta justitia, compensans debitum ad æqualitatem, & satisfaciens de toto rigore justitiae. Unde ad probationem in contrarium, in qua dicitur quod attingere peccatum sub ratione offensæ, ut compensabile per satisfactionem, est proprium pénitentiae; dicendum est, hoc esse verum; cùm peccatum attingitur ut compensabile per satisfactionem inæqualem; falsum verò, cum respicitur ut compensabile per satisfactionem condignam & æqualem; nam sub hac ratione non potest attingi à pénitentia, sed solum à justitia commutativa, quæ proinde non potest esse in homine puro in ordine ad Deum, cùm purus homo non possit pro peccato satisfacere ad æqualitatem; sed solum in Christo, qui per actiones Theandricas, & valoris simpliciter infiniti, condignam & rigorism satisfactionem pro peccatis hominum Deo exhibuit, ut in Tractatu de Incarnatione disp. 4. art. 3. fuit ostendimus.

91 Inferes quintò, habitum pénitentiae repugnare

Angelis: cùm enim immobiliter adhærent objecto semel electo, non possunt retractare actum elicium, nec per consequens de illo pénitere. Unde Fulgentius de fide ad Petrum cap. 3. ait quod omnes illi prevaricatores Angelis, nec malâ possunt unquam voluntate carere, nec parâ. Et Gregorius 34. Moral. cap. 6. Cor antiquis hostiis (inquit) ut lapis induratur, qui nullâ unquam conversionis pénitentia mollitur. Et Iulius cap. 14. Appetitum celsitudinis virtutis in rigore mentis, ut damnatus jam per duritiam se male egisset non sentiat.

Inferes sextò, habitum pénitentiae remanere in via, tum quia cùm hanc virtutem habuerint in via, est cur eam amittant in pœnitentia magis quam alias virtutes, quæ versantur circa passiones, & à suis actibus in patria omnino cessant. Tum etiam, quia stante absolutâ possibilitate objecti primarii, & actus circa illud, meritò ponitur habitus virtutis in subiecto, propter alios actus secundarios quos in illo potest exercere: cùm autem besti non sint impeccabiles absolutè, sive ex natura, sed tantum ex gratia, objectum primarium pénitentiae, & ejus actus, absolutè possibilia sunt, respectu eorum: possunt insuper exercere & de facto exercerent actus secundarios talis virtutis, primò gratias agendo Deo offendendo pro misericordia quâ relaxavit eorum peccata: neque enim iste actus pertinet ad virtutem gratitudinis, ut docuit Vazquez, cùm gratitudo Deum ut benefactorem, non verò ut offenditum recipiat: secundò gaudendo de actibus ejusdem virtutis habitis in via; ejusdem enim virtutis est (ut docet D. Thomas 1. 2. quæst. 59. articul. 4.) gaudere de propriis actibus, cuius est operari illos. Ex quibus etiam sequitur à fortiori Adamum, etiam in statu innocentiae, habuisse talē virtutem, ut potè cùm status iustitiae originalis relinquaret cum liberum ad peccandum, & esset sic dispositus, ut pénitenteret, si peccaret. Imò licet Beata Virgo, ex privilegio speciali, fuerit præservata à peccatis, etiam venialibus; tamen quia ex conditione sui statu, præscindendo à tali privilegio, poterat peccare; aliunde verò habuerit gratiam justificantem, ad quam suâp̄te naturâ omnes virtutes morales infuse cum pénitentia consequuntur, non est (quidquid dicat Nugno) cur in ea, gratiam à virtute pénitentiae teſtingamus. Denique loquendo de parvulis, cùm in ipsis maneat libera facultas peccandi, licet ob defectum usus rationis ab exercitio suo per accidens impedita; aliunde verò pénitentia cùm cæteris virtutibus supernaturalibus, naturaliter sequatur ad gratiam; sicut sunt capaces gratiae, ita & pénitentiae. Unde Augustinus lib. 1. de peccatis meritis cap. 19. hanc quæstionem propositam, *Quomodo & ipsi infantes vocantur in pénitentiam? Numquid tantillus potest aliquid pénitere?* ita solvit: Si propterea pénitentes dicendi non sunt, quia sensum pénitendi nondum habent, nec fidèles dicendi sunt, quia similiter sensum credendi nondum habent. Si autem propterea rælli fidèles vocantur, quoniam fidem per verba gestantium quodammodo profitentur: cur non prius etiam pénitentes habentur, cùm per eorumdem verba gestantium, Diabolo & huic saculo renuntiare monstrantur?

Inferes septimò, præter habitum pénitentiae supernaturalis, datur habitum pénitentiae naturalis. Naturaliter enim cognoscitur peccatum esse contrarium rationi, subindeque primæ regulæ & legi æternæ, cuius ratio naturalis est participatio: Ergo potest voluntas viribus propriis illud detestari, ut rationi & legi æternæ contrarium, nec hoc excedit ipsis vires: igitur ex talibus actibus digni potest habitus facilitans voluntatem ad consimiles actus eliciendos. Hinc sequitur quod in statu natu-

de Poenitentiâ, ut Virtute.

321

Te p̄t̄ potuissest esse verus habitus poenitentiae naturalis, cūm in eo statu potuissest homo dolere s̄p̄ de peccatis in Deum ut authorem naturae commissis, cum sp̄ venie; plures enim ex Gentilibus, lumine fidei defituti, solo rationis naturalis ductu, offerebant olim Deo sacrificia ad placandum ipsum pro peccatis, ut scribit Plato lib. 10. de legibus. Unde Ovidius 2. de Ponto, de diis suis ait:

*Sep̄ levans panas, erexitque lumina reddunt,
Dum bene peccati panisuisse vident.*

DISPUTATIO III.

De remissione peccatorum mortalium.

Ad questionem 86. D. Thome.

Expliata natura poenitentiae, tam in ratione virtutis, quam in ratione sacramenti considerata, agit D. Thomas de præcipuis ejus effectibus: Primi quidem de remissione peccatorum mortalium questione 86. Deinde de venialium remissione q̄zst. 87. Postea horum effectuum irrevocabilitatem explicat, & peccata per poenitentiam remissa non redire per sublequens peccatum ostendit. Demum q̄zst. 89. de alio differit poenitentia effectu, nimirum de recuperatione virtutum, ac reviviscentia meritorum per peccatum præcedens mortificatorum. De his omnibus in hac & tribus sequentibus disputationibus nos etiam breviter differemus.

ARTICULUS PRIMUS.

An per Poenitentiam omnia peccata mortalia, quantumcumque graviora, remitti possint?

Notandum primò, hanc questionem non solum esse de sacramento poenitentiae, sed etiam de virtute poenitentiae, que per contritionem extra sacramentum vim habet iustificandi, & remittendi peccata, ut infra dicemus.

Notandum secundò, duplicitate intelligi posse, quod aliqua peccata non possunt remitti per poenitentiam. Primi quia non possunt subjici poenitentiae, defectu auxilii ad penitendum necessarii. Secundi, quia licet illi subjiciantur, non est in illa virtus sufficiens ad delenda eisimodi peccata. Et in hoc tantum sensu praesentem difficultatem movemus, quia in primo sensu eam in Tractatu de prædestinatione disp. 5. art. 3. §. 6. plenè resolvimus: ibi enim cum duobus Illusterrimis Cardinalibus, Cajetano scilicet, & Bellarmino, docuimus, Deum peccatorum excusat ac induratis subtrahere interdum, in poenam præcedentium peccatorum, omnia auxilia supernaturalia, & sui desertores ita deserere, ut omniam sufficiunt quā efficaci gratiā, saltem per aliquod tempus, priventur, juxta illud Isidori lib. 2. de summo bono cap. 15. Nonnulli ita despiciuntur à Deo, ut deplorare mala sua non possint, etiam si ve- lint. Et illud Augustini de natura & gratia cap. 67. Illud est peccati pena iustissima, ut qui rectum facere cū posset noluit, amittat posse cū velit. Hanc sententiam expresse docet Aravias hic art. 2. dubio 1. ubi licet admittat auxilia ad penitendum sufficientia omnibus offerri à Deo; negat tamen illa semper pro omni tempore, & in omnibus adultis, intrinsecè recipi, & citat pro hac sententia Sotum, Bannem, & Nogno. His præmissis, pro resolutione difficultatis propositæ, contra Novatianos, Montanistas, & alios

antiquos hereticos afferentes nullam poenitentiam esse validam pro peccatis que committuntur post baptismum, & quedam esse peccata admodum gravia, ut nulli valeant poenitentiâ deleti.

Dico breviter, tam in virtute, quam in sacramento poenitentiae, esse efficaciam sufficientem ad delenda quācumque peccata, illi ritè subjicta; ita ut nullum sit peccatum, quod remitti non possit, si vera de illo habeatur poenitentia.

Conclusio est certa de fide, & probatur prīmō ex iis Scripturæ testimoniis, in quibus absque ulla limitatione sui restrictione promittitur vere contritis temissio omnium peccatorum: Ezechiel. 18. Si impius egredit poenitentiam ab omnibus peccatis suis, omnium iniquitatum ejus non recordabor. Et statim subdit: Nunquid voluntatis mee, est mors impii, dicit Dominus Deus, & non ut convertitur à vīs suis, & vivat? Et cap. 33. Vivo ego dicit Dominus, nolo mortem impii, id est nullius impii volo mortem, quācumque impietate fuerit reus. Item de sacramento poenitentiae Joan. 20. absoluē & fine ulla limitatione assertur: Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Et Matth. 18. Quicumque solveritis super terram, erunt soluta & in caelo. Et cap. 19. Christus ait Petro: Non dico tibi septies, sed septuagies septies, hoc est in quantocumque numero fuerint peccata, remittenda esse per potestatem traditam sacerdotibus in sacramento poenitentiae. Idemque significatur in Parabola filii prodigi, qui post multa criminis in se reversus, veniam à parente consequitur est. Unde Chrysologus serm. 3. Delicta non videt vis amoris, & ideo pater peccata filii redemit osculo, clausit amplexu, &c. Certe si abscessimus, si substantiam patris totam luxuriosè dispersimus, si quid unquam commisimus facinoris & delicti, si ad impietatis præruptum totum, totam venimus ad ruinam, surgamus aliquando, & ad talēm parem, tali invictati redeamus exemplo.

Probatur secundò conclusio ex decretis Conciliorum, nam in Concilio Lateraneo sub Innocentio III. cap. Firmiter de summa Trinit. sub finē, & in Trident. sess. 14. can. 1. sine exceptione assertur, fideles, post baptismum in peccatum prolapsos, per veram poenitentiam posse semper reparari, & hoc sacramentum institutum fuisse pro ipsis Deo reconciliandis, quoties in peccatum post Baptismum inciderint. Item in decreto dist. 1. de poenitentia cap. Nemo defunctus, ex Ambrosio lib. 1. de poenit. cap. 1. sic dicitur: *Dens autem nullum crimen excepit, qui peccata omnia donavit.*

Tertio probatur, quia opposita sententia derogat non solum divinæ fidelitati, ut ostehsum est, sed etiam pugnare videtur cum summō illo amore, quia Sic Deus dilexit mundum, ut filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in eum non pereat, Joan. 3. & quo proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, ad Roman. 8. Nam quo pachō pro nobis omnibus tradidisset illum, ut omnis, qui in eum crederet, non periret, si non omnia peccata possent per fidem & conversionem in Christum deleri? Valde etiam derogat copiose redemptioni Christi, à qua nullus mortalis, quantumcumque peccator excluditur, & ad quam pertinet ut sit universalis redemptio omnium peccatorum, juxta illud 1. Joan. 2. Si quis peccaveris (hoc est quocumque genere peccati) Advocatum habemus apud Patrem Iesum Christum justum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris; non pro nostris unum tantum, sed etiam pro totius mundi. Item, Vincetur quodammodo Deum ab homine, si homo peccatum velleret deleri, quod Deum delere non veller, ut ait S. Thomas hic art. 1. In corpore. Unde Novatianorum & Montanistarum error, multum derogat misericordia Dei, de quo

Disputatio Tertia,

quo dicitur Ioc. 5. quod *benignus & misericors* est, & *paxiens*, & *multa misericordia*, & *præstabilis super malitia*, quod ad præstantiam bonitatis divinæ peccatorum parcentis quidam Interpretates referunt; nempe ut *præstabilis* eo sensu dicatur, quo excellens: Græcè porro est *parvulus* ἡτοι ταῦς κακίας, id est super malitiis penitentis: quod sic explicat ibi Hieronymus, ut si nos egerimus penitentiam super peccatis, ipsam quoque comminacionis penitentiam, & mala qua comminatus est non inferat, nostraque mutatione sententia ipse mutetur. Quod intelligi debet de mutatione extrinseca, & ex parte effectuum quos ad extra producit; Deus enī per nostram penitentiam non mutatur intrinsecus; sed tota mutatio se tenet ex parte nostri; quāvis de nostra ad Deum conversione perinde loquuntur, ac si Deus ad nos converteretur. Non secūdū ac ii qui fune marinæ petræ injecto, quia per illum & scipios & naviculam ad rupem attrahunt, ob imperitiam ejus rei, non se putant ad rupem accedere, sed rupem paulatim ad scipios appropinquare. Quo exemplo utitur Simeonius in cap. 38. Enchiridii Epistoli quest. 3.

6 Contra istam conclusionem, præter testimonia ex capite 6. & 10. Epistole ad Hebreos, à Novatianis opposita, & disp. 1. art. 1, explicata, objicitur primum quod Esau non invenit penitentiam locum, licet cum lachrymis quāvis sit eam: ad Hebreos 12. & Antiochus penitens misericordiam consecutus non fuerit, 2. Machab. 9.

7 Sed respondet cum D. Thoma hīc art. 1. ad 1. quod *Esaū non verè panisuit*, quod patet ex hoc quod dixit, *Venient iustus patris mei, & occidam Jacob fratrem meum*. Similiter etiam nec Antiochus verè panisuit; dolebat enim de culpa praterita, non proprius offendens Dei, sed propter infirmitatem corporalem, quam patiebatur.

8 Dici etiam potest, prioris loci sensum esso, non potuisse Esau lachrymis suis efficere, ut patrem suum Isaac penitenter benedictionis datum Jacob, cuius retractationem consternatus & rugiens postulabat Gen. 27.

9 Objicitur secundū: Christus Matth. 12. Marci 3. & Luke 12. ait peccatum in Spiritum Sanctum nunquam remitti, neque in hoc seculo, neque in futuro, & 1. Joan. 5. sic dicitur: *Est peccatum ad mortem: non pro illo dico ut roges quis*, quia scilicet non potest remitti: Ergo sunt aliqua peccata, pro quibus nulla sufficiens est penitentia.

10 Ad primum respondeo, peccatum in Spiritum Sanctum, vocari illud quod committitur scienter & patenter contra divinitatem, ut colligitur ex toto proposito Christi. Pharisæi enim quos accuset peccati in Spiritum Sanctum, nihil aliud dixerant, quām eum in Beelzebub principē demoniorum esse dæmonia, quod erat negare divinitatem Christi. Et ex Marco cap. 3. qui hunc locum magis expoluit, reddens rationem cur Christus ita respondisset, quia (inquit) dixerant, *Spiritus immundus habebat*.

Quæret aliquis cur ergo vocatur peccatum in Spiritum Sanctum, cùm dictum sit contra divinitatem totam, præsertim autem Christi? Respondeo dici tale per attributionem, non quod non sit contra Patrem & Filium, sed quia peccatum quod committitur contra divinitatem quatenus nobis remittit peccata, committitur contra bonitatem, quæ est maxima causa cur nobis peccata remittuntur, & quia bonitas tribuitur Spiritui, sancto, vocatur peccatum in Spiritum Sanctum. Cur verò illud dicitur irremissibile, explicat S. Thomas 2. 2. quest. 24. art. 3. his verbis: *Sicut aliquis morbus dicitur incurabilis secundum naturam morbi*, per quem sollicitus id per quod morbus posset operari, puto cùm morbum tol-

lit virtutem nature, vel inducit fastidium cibi vel medicina, licet talis morbus Deus possit curare. Ita etiam peccatum in Spiritum Sanctum dicitur irremissibile secundum suam naturam, in quantum excludit ea peccata fit remissio peccatorum (nimirum auxilia divinitatis gratia, quorum largitio specialiter Spiritui Sancto tribuitur) Per hoc tamen non præcluditur via remissiōis & sanandi omnipotenti & misericordia Dei, possumus aliquando tales quasi miraculosè spiritualiter sanari. Unde idem est hoc peccatum non remitti, ac difficile remitti; quod enim difficile sit, impossibile moraliter reputatur. Addit S. Doctor hīc art. 1. ad 3. dici hoc peccatum irremissibile in hoc seculo, & in futuro, quia punitur in hoc seculo, & in futuro.

Ad secundum respondeo cum D. Augustino lib. 1. Retr. cap. 19. & Beda in locum citatum Epistole D. Joannis, ibi sermonem esse de peccato impenitentiae finalis, quod specialiter vocatur *peccatum ad mortem*, quia & cum morte temporali conjungitur, & infallibiliter adjunctam habet mortem eternam; De quo peccato dicit Joannes, *Non pro illo dico ut roges quis*, quia extenditur extra statum viæ, in quo de lege ordinatio non fit remissio. Vel, ut alii volunt, per peccatum ad mortem, intelligit peccatum aliquod gravissimum, à quo homines rarissime & difficillime convertuntur; pro quo non prohibetur absolue ut nullus ore, sed ut non quicunque, sed aliquis magnæ sanctitatis vir; cum enim talis delictum gravissimum sit, magno eget deprecatore. Unde Augustinus loco citato docet de nullo quāvis pessimo in hac vita esse desperandum, *Quia pro illo (inquit) non imprudenter oratur, de quo non desperatur*. Tertiū idem S. Doctor serm. 59. de tempore interpretatur peccatum ad mortem, infidelitatem, non quamlibet, sed ejus qui ante fuisset Christianus: nam qui Christianus est, etiam si peccator sit, adhuc est quodammodo vivus; qui autem fidem deserit, omnino mortuus est, & sibi omnem spem salutis praecedit. Propterea Joannes tanquam pro homine desperato dicit non esse orandum.

ARTICULUS II.

Utrum peccatum mortale sine penitentia deleri nequeat, nec unum peccatum remitti sine alio?

Dico primū, regulariter & per se loquendo ad remissionem peccatorum mortalium extra sacramentum, requiri in adultis actum penitentiae formalem, nimirum contritionem, qui dolent de peccatis commissis. Ita D. Thomas hīc art. 2. ubi dicit ad remissionem offense requiri (scilicet regulariter) quod voluntas detestetur peccatum, cum proposito emendare, quod pertinet ad penitentiam formalem. Idque constat manifestissimis Scripturæ testimoniis, quibus assertur non dimitti peccatum absque penitentia: Eccli. 2. *Si penitentiam non egerimus, inciderimus in manus Domini*. Luke 13. *Nisi penitentiam egreditur, omnes simus peribitis*.

Exstat etiam definitio Tridentini sess. 14. cap. 1. sicut dicentes: *Fuit penitentia universis hominibus, qui se mortali aliquo peccato inquinassent, quovis tempore ad gratiam & justitiam subsequendam necessaria, illis etiam, qui Baptismi sacramento ablui petiverissent*. Et rursus cap. 14. *Fuit quovis tempore (inquit) ad imperitandam veniam peccatorum, is contritionis motus necessarius*. Loqui autem Concilium de contritione formaliter liquet, tum ex ejus definitione, quam ibi tradit; tum etiam, quia loquitur de contritione ad sacramentum penitentiae necessaria, quam formalem

de Poenitentia, ut Virtute.

323

malem esse debere, nemo dubitat.

13 Ratio etiam suffragatur: Homo enim qui se convertit in Deum, non solum tenetur recedere à peccato, ut est malum Dei, & quatenus opponitur bono divino, sed etiam debet recedere ab illo, ut est Dei injuria, & quatenus violat ius divinum; ratio enim naturalis postulat, ut qui injuriam insultit, de ea doleat, & in quantum si ri potest, eam compensare conetur: Sed dolor de peccato, ut est injuria Dei, & quatenus opponitur iuri divino, pertinet ad poenitentiam, & non ad charitatem, quæ solum habet detestari peccatum, in quantum est malum Dei, & prout bono divino contrarium, ut disput. praecedenti art. 3. ostendimus: Ergo regulariter & per se loquendo ad justificationem adulti requiritur actus formalis poenitentiae.

14 Dico secundò, per accidens, & in aliquo casu extraordinario, ad remissionem peccatorum sufficere poenitentiam virtualem.

Probatur breviter conclusio, contra Melchiorem Canum, & Petrum à Soto, existimantes ad justificationem & remissionem peccatorum, semper & indispensabiliter requiri contritionem, quæ voluntas doleat de peccato, illudque detestetur. Si aliquis ita subito raperetur ad martyrium, ut non haberet tempus recogitandi peccata, & eliceret actum charitatis, vel etiam actum attritionis cum actuali martyrio, reciparet gratiam, & justificaretur: Tum quia, ut in Tractatu de Baptismo disp. 1. art. 7. ostendimus, passio pro Christo suscepta, obtinet vim baptismi, & confert gratiam ex opere operato: Tum etiam, quia actus charitatis, cum sit actus amicitiae, haberi nequit sine gratia, amicitia enim requirit mutuum amorem, amor vero Dei erga nos, in ordine ad finem supernaturalem, nequit esse sine gratia sanctificante, ut in Tractatu de gratia disp. 1. art. 1. demonstravimus; unde si aliquis in peccato existens, ex oblivione omnino inculpabili existimet se nullum habere peccatum mortale, & actum charitatis eliciat, sine dubio ei remittetur peccatum, & justificabitur sine ullo actu formalis poenitentiae, per solam virtualem poenitentiam in actu charitatis tanquam in aliquo eminentiori contentam. *Charitas enim operis multitudinem peccatorum, ut dicitur 1. Petri 4. Et 1. Joan. 4. Qui manet in charitate, in Deo manet:* Non ergo ille qui elicit actum dilectionis super omnia, manet in peccatis; alias habet tunc duos ultimos fines, nempe Deum, ratione charitatis, & creaturam, ratione peccati mortalis; quod implicat, ut in Tractatu de ultimo fine disp. 1. art. 6. ostensum est.

15 Addo non esse improbabile, posse peccatorem actum dilectionis Dei super omnia elicere, subindeque justificari; non tantum sit martyrium subeat, aut peccatorum oblitus sit, aut non advertat ad eorum detestationem, sed etiam licet actu de illis cogitet si tunc non urget necessitas exercendi formalem actum contritionis, nec instet præceptum procurandi justificationem per poenitentiam formalem. Nam si formalis poenitentia non est pro illo instanti necessaria ex præcepto, nulla est ratio cur sine illa nequeat actus formalis dilectionis exerceri: Atqui non constat quid sit ita necessaria ex præcepto, ut debeat adhiberi quotiescumque queratur peccatorum remissio; præceptum enim poenitentiae (ut communiter docent Theologi) non obligat statim post peccatum commissum, aut aliquo tempore determinato, nisi sit extrema necessitas, ut quando imminet periculum mortis, aut obligatio recipiendi vel administrandi aliud sacramentum: Ergo &c. Si tamen nollet peccator conscribi, & præceptum contritionis pro illo instanti urgeret, neque sine gravi peccato ulterius diffici

posset, tunc peccator vetum Dei amorem super omnia habere non posset, nisi haberet formalem poenitentiam & dolorem de peccato, quia repugnat aliquem verum Dei amorem super omnia habere, nisi habeat voluntatem implendi omnia ejus precepita, quando urget eorum obligatio, juxta illud Christi ad Discipulos Joan. 14. *Si diligitis me, mandata mea servate,*

Ex dictis in hac conclusione intelliges, quod quando poenitentia dicitur necessaria necessitate medii ad salutem, hoc debet intelligi de poenitentia formalis aut virtuali; nonnunquam enim, ut ostendimus, ad justificationem & salutem sufficit sola poenitentia virtualis, nimurum attritio, cum actuali martyrio, vel actu charitatis, in quo tanquam in aliquo eminentiori tota virtus & efficacia poenitentiae continetur, ideoque virtualis poenitentia dicitur.

Dico tertio, de potentia Dei absoluta, peccata remitti possunt, absque ullo actu poenitentiae tam formalis quam virtualis. Ita ex Thomistis docent Ledesma, Nugno, & alii, contra Petrum Soto, & Domingum Soto, id repognare existentes.

Probatur primò conclusio: Potest Deus regettare dormientem, ac prius nullum poenitentiae formalis aut virtualis actus elicenter, justificare, infundendo gratiam & charitatem: Atqui in tali casu peccata remitterentur: Ergo de potentia Dei absoluta, peccata remitti possunt absque ullo actu poenitentiae tam formalis quam virtualis. Minor constat, nam gratia & charitas ex natura Dei repugnant cum peccato, quia habent effectus formales oppositos; gratia enim reddit hominem Dei amicum, & ipsi gratum & acceptum, & charitas ipsum in Deum tanquam in ultimum finem convertit: At vero peccatum reddit hominem Deo exosum, & ejus inimicum, ab eoque ut ab ultimo fine ipsum avertit. Major autem probatur: Tum quia actus poenitentiae formalis aut virtualis, non est forma justificans formaliter hominem, sed tantum dispositio ad formam justificandam, scilicet gratiam, ut in Tractatu de justificatione disp. 1. art. 3. contra Vazquem ostendimus: Deus autem potest de potentia absoluta producere & communicare formam sine dispositionibus, ut patet in naturalibus. Tum etiam, quia Deus in sacramento Baptismi de facto infundit gratiam parvulus sine iporum consensu, & absque ullo actu ab ipsi effectu: Ergo id quoque poterit etiam extra sacramentum respectu adulorum.

Probatur secundò conclusio: Potest Deus naturaliter hominis peccatoris assumere ad suam personam, etiam ipso homine nihil operante, nec actum poenitentiae formalis aut virtualis eliciente: Sed in tali casu peccatum non maneret in illa natura sic assumpta: Ergo de potentia Dei absoluta potest tolli peccatum absque ullo actu poenitentiae tam formalis quam virtualis. Major constat, Minor etiam est manifesta. Tum quia repugnat peccatum esse in homine qui est Deus, sic enim Deus seu persona divina diceretur aversa à Deo, habendo humanitatem aversam per peccatum. Tum etiam, quia si gratia hasbitualis est impossibilis cum peccato, quia est participatio divinitatis naturæ, & sanctitatis increatae, fortiori gratia unionis, quæ est ipsam Dei natura, & sanctitas increata, expellit peccatum, & cum eo stare nequit. De quo fuisse in Tractatu de Incarnatione disp. 20. art. 1.

Probatur tertio conclusio: Deus potest hominem peccatorem elevare ad visionem beatitudinem, in hoc enim nulla videtur esse repugnantia: Sed hoc ipso ille homo justificetur & mundaretur à pec-

peccatis: si enim peccatum non compatitur cum gratia, multominus cum beatitudine, que est gratia consummata, & perfecta uno cum Deo: Ergo sine penitentia potest tolli peccatum.

²⁰ Objicies primò contra istam conclusionem: D. Thomas hic artic. 2. ait quod *impossibile est sine penitentia remitti peccatum*: Sed non loquitur ibi de potentia Dei ordinaria: Ergo vult non posse, etiam de potentia absoluta, remitti peccatum sine penitentia. Minor probatur: si loqueretur de potentia ordinaria, nulla esset differentia quam ibi statuit inter penitentiam ut est virtus, & inter penitentiam ut est sacramentum; dicens impossibile esse remitti peccatum sine virtute penitentiae, non autem sine sacramento penitentiae. Sequela patet, quia etiam sine sacramento penitentiae non potest remitti peccatum, de potentia ordinaria.

²¹ Respondeo negando Minorem, & ad ejus probationem, nego sequelam; differentia enim quam ibi statuit D. Thomas, consistit in eo quod sine penitentia ut est virtus, in nullo statu potest remitti peccatum, de via ordinaria, cum tamen sine sacramento penitentiae possit in aliquo statu remitti, in illo scilicet qui fuit ante legem Evangelicam: *Sicut (inquit) remisit Christus mulieri adultera, ut legitur Iohann. 8. & peccatrix, ut legitur Lucae 7. quibus tamen non remisit peccata sine virtute penitentiae.*

²² Objicies secundò: Culpa est malum voluntarium: Ergo non potest tolli, nisi voluntate mutata.

Respondeo, concessio Antecedente, distinguendo Consequens: nisi voluntate mutata, per infusionem habitus gratiae & charitatis, concedo. Per actum penitentiae, nego. Si enim Deus peccatori dormienti habitum gratiae & charitatis infunderet, hoc ipso illum justificaret, & peccati maculam ab eo tolleret; cum macula peccati in privatione gratiae habitualis consistat, ut in Tractatu de peccatis disp. 8. art. 3. ostensum est, & impossibile sit remanere privationem cum forma opposita.

²³ Dices, In eo casu tolleretur quidem macula peccati, ut est quid physicum, non vero ut est quid morale & voluntarium: Ergo non tolleretur ut habet rationem peccati habitualis.

Respondeo, negando Antecedens, nam quando aliqua fiunt, etiam nobis nescientibus, in nostram utilitatem, censemur virtualiter seu interpretative eis consentire, atque adeò talis peccator dormiens, censeretur virtualiter & interpretative infusioni habitus gratiae & charitatis, subindeque destructioni maculae peccati, seu peccati habitualis, consentire; unde statim atque excitatus esset, aut intra breve tempus, eliceret actum contritionis & charitatis; quia hoc ad suavem Dei providentiam pertinet, que non vult destruere naturas rerum.

²⁴ Objicies tertio: Implicat peccatum remitti adulto, nisi liberè convertatur in Deum: Sed non potest liberè converti in Deum, sine actu penitentiae formalis aut virtualis: Ergo nec ipsi peccatum remitti, sine formalis aut virtuali penitentia. Major probatur: Non potest libera aversio à Deo tolli, nisi per liberam conversionem in Deum: Sed peccatum adulti est libera aversio à Deo: Ergo non potest peccatum remitti adulto, nisi liberè convertatur in Deum.

²⁵ Respondeo distinguendo Majorem, nisi liberè convertatur in Deum, actu, vel habitu, concedo. Actu semper, nego. Sicut enim aversio à Deo, que in peccato habituali reperitur, non est nisi habitualis (actualis enim cum peccato actuali transit) ita & per conversionem habitualem ipsi oppositam

poteat tolli: talis autem conversio habitualis fit per habitus gratiae & charitatis à Deo infusos: unde ad illam actus penitentiae formalis aut virtualis non requiritur.

Dico quartò, penitentiam its remittere omnia²⁶ peccata, ut non possit, etiam de potentia absoluta, unum remitti sine alio. Ita D. Thomas hic art. 3. & Thomistæ communiter, contra Scotum, Suarez, & alios, existimantes, Deum posse remittere peccata, per solam extrinsecam condonationem, absque infusione gratiae, & sine ulla intrinseca hominis mutatione, quos in Tractatu de justificatione disp. 1. art. 4. fusè impugnavimus. Unde ex principiis ibi statutis probatur breviter nostra conclusio. Non potest Deus, etiam de potentia absoluta, in statu elevationis naturæ humanae ad ordinem supernaturalem, remittere peccatum, nisi infundendo gratiam: Sed non potest, etiam de eadem potentia, gratia simul stare cum aliquo peccato: Ergo non potest, etiam de potentia absoluta, remitti unum peccatum sine alio. Major loco citato, §. 4. fuit prabata. Minorem etiam ibidem art. 5. variis rationibus demonstravimus: unde ad prædictum de justificatione Tractatum, Lectionem remittimus, ne eadem hinc inutiliter repetamus.

ARTICULUS III.

An contrito perfecta semper habeat conjunctam remissionem peccatis mortaliis, etiam ante receptionem actualium sacramenti?

P Artem negantem teneat aliqui Recentiores, existimantes contritionem charitate perfectam, non semper, immo nec frequenter, annexam habere remissionem peccatorum ante susceptionem sacramenti, nisi in articulo mortis, & in casu necessitatis, in quo nequit penitens adire Confessarium. Quam sententiam docuit Sylvius in editione prima Tractatus de penitentia, facta Duaci anno 1618. sed postea in tertia editione ejusdem operis, eam retractavit, seu correcxit, dicens se id non intellexisse de contritione perfecta, sed de imperfecta, que communiter attritio appellatur, & que ante susceptionem sacramenti non afferit secum gratiam justificandi & remissionem peccatorum. Et certè jure merito eximius ille Doctor, & de Schola Thomistica optimè meritus, hanc retractavit sententiam; cum ea nedum omnibus Scholasticis, sed etiam variis Scripturæ, Conciliorum, & SS. Patrum testimonis, nec non Summorum Pontificum decretis, apertissime contradicat, ut patebit ex di-cendis assertione sequenti.

§. I.

Conclusio affirmativa statuitur.

D Ioo igitur: Contrito perfecta, que peccata defestatur propter Deum summè dilectum, statim infallibiliter secum afferit remissionem omnium peccatorum.

Probatur primò ex Scriptura & SS. Patribus, dictis enim Isaie 30. iuxta versionem Septuaginta, *Cum reversus ingemuerit, tunc salutem erit. Ubi montanda est particula tunc, que significat nullam interponi moram inter reversionem peccatoris, per contritionis gemitum, & salutem ejusdem, per justificationis gratiam collatam, ut interpretantur SS. Patres, nam Leo Papa Epist. 91. ad Theodor. sic ait: Misericordia Dei nec mensura possumus patere, nec tempora definire: apud quem nullus patitur veritas moralis, vera conversio, dicens Spiritu Dei per Pro-*

de Remissione Peccatorum Mortalium. 325

phetam. cùm ingenueris, tunc salvus eris. Item Cœlestius Papa in Epistola ad Episcopos Gallie cap. 2. *Vera (inquit) conversio mente potius, quàm tempore metienda est, dicente Prophetā, si conversus fueris, salvus eris.* Unde 2. Regum 12. vix David ad Deum per penitentiam convertitus profert duo verba. *Peccaui Domino, cùm statim audit à Nathan, Dominus quoque translatis peccatum tuum.* Ubi nota non distille Prophetam, *Dominus transferes peccatum tuum, de futuro, sed translatis, de præterito;* ut significaret, statim actum contritionis signatum fuisse peccati remissionem. Qih albidens ipse David, Psalm. 31. sic ait: *Dixi confitebor adversum me iniquitatem meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei.* In quem locum Augustinus loquens in persona Davidis: *Confessio (inquit) mea ad os nondum venerat, & Deus audivit vocem cordis mei. Vox mea in ore nondum erat, & auris Dei jam in corde erat.* Addit Propheta: *Pro hac (id est, phrasē Hebreaca, propter hoc) orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno: ut nimis similiiter venient peccatorum statim obtineat; & resurgat statim per contritionem, si labatur.* Quod diximus de contritione, idem de charitate dicendum est; cùm enim actus charitatis totam vim & efficaciam contritionis eminenter continet, statim animam purgat ab omnibus peccatis. Unde Chrysostomus homil. 7. in 2. ad Timoth. post medium: *Sicut ignis ubi sylvam occupaverit, omnia purgare consuevit, ita & charitatis fervor quocumque incidens, omnia permutat, atque perrumpit, que divinam segetem desoluntur, emundatque humum suscipiens atque favendis altè seminibus.* Pergit: *Ubi charitas est, omnia sublata sunt mala.* Et infra: *Plenitudo loquutus est charitatis: cuncta nempe fratela que pacem periculante, ubi charitas fuerit, salvantur.*

29. Probatur secundò Conclusio ex Tridentino f. 14. cap. 4. ubi dividit contritionem latè sumptam, in eam que est charitate perfecta, id est que procedit ex motivo charitatis, que strictè & magis propriè contritio dici solet: & in eam que imperfecta est, diciturque attritio, procedens ex motivo turpitudinis peccati, aut metu gehennæ; & hoc inter eas ponit discrimen, quod quando contritio est charitate perfecta, hominem Deo reconciliat, priusquam sacramentum penitentiae actu suscipiat, tamen si non sine voto sacramenti, in ipsa contritione inclusa: contritio vero imperfecta, sive attritio, non potest per se & sine sacramento, producere peccatorem ad justificationem, sed tamen ad gratiam in sacramento penitentiae obtainendam disponit. Que doctrina Concilii cum Adversariorum sententia dicere pugnare videtur.

30. Probatur tertiò ex Bulla Pil V. & Gregorii XIII. contra Michaeliem Bajam, hujus erroris Authorem, in ea enim damnatur huc propositio Buii num. 67. *Per contritionem, & cum charitate perfecta, & cum voto suscipiendo sacramentum conjunctam, non remittitur crimen, extra casum necessitatis, aut mariyri, sine actuali susceptione sacramenti.* Et ista num. 31. *Charitas perfecta & sincera, que est ex corde puro & conscientia bona, & fide non ficta, tan in Carebumentis, quam in penitentibus, potest esse sine remissione peccatorum.* Item huc n. 32. *Charitas illa que est plenitudo legis, non est semper conjuncta cum remissione peccatorum.*

31. Nec valet quod aliqui respondent, nempe in his propositionibus Pontifices solum damnare, posse habitualem charitatem stare cum peccato. Nam Bajus quem damnare intendit, in citatis propositionibus loquitur præcipue de charitate actuali; & de ea enim charitate loquitur, que ut dispositio præquiritur ad remissionem peccatorum in sacramen-

to obtainendam, ut constat ex propositione 67. Sed huc est actualis, cùm ad sacramenta suscipienda non disponantur per habitus, sed per actus: Ergo loquitur de charitate actuali. Item loquitur de charitate, quæ lex & præcepta adimplentur, ut liquet ex propositione 32. Hæc autem non est habitualis, sed actualis, cùm non per habitus, sed per actus, præcepta adimplentur: Ergo, &c.

His accedit Catechismus Romanus, qui de factu-32
mento penitentiae §. Sed quoniam, docet contritionem statim peccata remittere, hominemque Deo perfidè reconciliare; *Quin etiam statim, ut eam mentibus nostris conceperimus, peccatorum remissionem nobis à Deo tribus.* Idque ibidem confimat, tum ex verbis Psalmistæ super relatis: *Dixi, confitebor adversum me iniquitatem meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei.* Tum exemplo decem leprosorum, qui Lucæ 17. à Christo ad Sacerdotes missi, ut à lepra mundarentur, mundati sunt, antequam ad illos pervenirent. Ex quo colligit, eam vim esse contritionis, ut illius beneficio, omnium delictorum veniam statim à Domino impetraremus, etiam antequam perveniamus ad sacramentalem absolutionem.

Probatur quartò conclusio ex duplice usu Ecclesie, 33
que primum permittit ut peccatores sibi conscientia peccati mortalis, accedant ad sacramenta, etiam illa que vivorum appellantur, quia supponunt statum gratiae dummodo praemittant actus contritionis, excepta Eucharistiâ, de qua tamen id etiam permittit in calu necessitatis: Ergo Ecclesia supponit eos per contritionem justificari, sive sacramento penitentiae. Item Summi Pontifices indulgentias sapè concedunt solis contritis, & non confessis: Ergo hæc concessione supponunt, posse peccatores per solam contritionem consequi remissionem peccatorum, & statim gratiae, qui necessarius est ad fructum indulgentiarum percipiendum.

Demum suaderi potest conclusio quatuor rationibus. Prima est: Contritio est ultima dispositio ad gratiam saudificantem, quam ex natura rei & necessariò comitatur: Sed gratia est incompensibilis cum peccato, saltem de lege Dei oī natia: Ergo contritio secum defert infallibiliter remissionem omnium peccatorum, nec ad illam obtinendam, absolutionem Sacerdotis expectat.

Secunda est: Charitas est perfecta amicitia inter Deum & hominem, ut docet D. Thomas 2.2. quæst. 23. art. 1. & nos fūt ostendimus in Tractatu de virtutibus Theologicis; unde impossibile est quod peccator actum charitatis eliciat, nisi ex parte Dei respondeat actus amicitiae erga illum, juxta illud Proverb. 8. *Ego diligenter me diligo: Sed amor Dei erga hominem, infallibiliter adjunctam habet remissionem omnium peccatorum:* Tum quia talis amor nequit esse sine gratia habituali, que cum peccato incompensibilis est: Tum etiam, quia talis amor reddit hominem Deo gratum & acceptum, quod non posset præstat, nisi haberet infallibiliter adjunctam remissionem omnium peccatorum, cum peccatum reddat hominem Deo execrum & abominabile: Ergo actus charitatis adjunctam habet infallibiliter remissionem omnium peccatorum.

Tertia ratio: Deus non minus pronus est ad præmendum, quam ad puniendum: Ergo sicut nullà interposita morta, statim post peccatum auferunt à iusto iustitia; ita nullà interposita morta, statim post contritionem restituitur peccatori iustitia seu gratia iustificans, que fuerat per peccatum sublata, subindeque ipsi remittuntur peccata, que cum tali gratia & iustitia incompensibilia sunt.

Quarta ratio: Contritio non minorem habet virtutem in lege Evangelica, & post institutionem 14. Eccl. 32.

ercenti pénitentie; quām habuerit in lege natura, & in lege Mosaica, ante hujus sacramenti inflictionem: Sed in lege natura, & in lege Mosaica, contrito habebat vim statim justificandi & remittendi peccata; tunc enim nullum erat sacramentum, quod redderet de attrito contritum: Ego contrito sicut virtute pollet in lege Evangelica, subindeque ad obtinendam remissionem peccatorum, Sacerdotis absolutionem non expectat.

§. II.

Solvantur objectiones.

- 38 **O**bijecies primū: Christus Luce 7. postquam aeroit Magdalena dilexisse multū, ait: *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum*: Ego præcessit tempore dilectionis remissionem peccatorum, subindeque non endem instanti quo est dilectio, vel contritio, est peccatorum remissio.
- 39 Respondeo cum Bellarmino l.i. de penitentia cap. 14. Verba illa Christi de Magdalena non cogere nos ut dicamus, illo ipso tempore peccata fuisse sc̄o nōne illi dimissa, quo verba illa Dominus pronuntiavit; nam etiam postea interjecho aliquo temporis spatio, iterum Christus ait, *Remittuntur ibi peccata tua, dicitur*. N.c. tamen debemus dēcere bis eadem peccata fuisse remissa. Verba igitur Domini: *Remittuntur ei peccata multa*, &c. nihil aliud significant, nisi magnam dilectionem causam fuisse magnæ indulgentiæ, & ut S. Gregorius ait homil. 34. in Evang. magnam rubiginem peccati, magno charitatis igne fuisse purgatam. Addunt aliqui, Christum verbis illis confesse anteā factare in instanti dilectionis & contritionis: Sicut cū in Marcii 5. dixit mulier quam iam sanaverat ā illa sanguinis: *Eto sanā à plaga tua, eo verbo eam non curavit, sed curationem jam factam confidavit.*

- 40 O jicitur secundū illud D. Augustini Tract. 13. In Juan. Quantumcumque Catechumeni proficiat, adhuc sarcinam iniquitatis sua portat. Non illi dimittuntur, nisi cūm venerit ad Baptismum. Quomodo non eauit populus Israhel populo Egypciorum, nisi cūm venisset ad mare rubrum; sic nec pectorum peccatorum nemo caret, nisi cūm ad fontem Baptismi pervenerit. Sed par ratio est, ut peccata post Baptismum commissa non remittantur, antequam perveniantur ad sacramentum pénitentiae: Ego &c.

- 41 Respondeo, D. Augustinum intelligi posse primū de eo quod communiter fit, quia nimis in pauci Catechumeni habent ante Baptismum actum perfectum contritionis, ideoque communiter, & ferè nimis, manent in peccatis, donec baptizentur. Vel secundū intellegi posse de perfecta remissione peccatorum, quod culpam, & quod peccatum integrum, quam non habent ante Baptismum, tamen si contriti sunt; quamvis enim per contritionem liberentur à rebus culpe, manet tamen cōmunitas aliquis restus peccati. Tertio dici potest cum Bellarmino supr̄ citato, Augustinum ibi loqui de Catechumenis, qui ad Baptismum accedere negligunt: hi enim ne quidem verum votum Baptismi habere possunt. Colligitur verò hoc responsum ex ipso texu, ait enim: *Ne quis arrogans, eo quod habeat abundantiam alicuius gratiae, designaretur baptizari Baptismo Domini: post quæ statim subdit; Quantumcumque enim Catechumeni proficiat &c.*

- 42 Objecies tertīū, Si sola contritio peccata delet, horū inenque justificat, cur Tridentinum sess. 13. c. 7. ad Eucharistiam dñe suscipiendam, præter contritionem, sacramentalē requirit confessionem, cū latet sit ad illam accedere in ita gratiæ, per contritionem obtentus?

Respondeo: merito Concilium ad dignam fuit 43 cœptionem Eucharistæ, non esse contentum solā contritione in eo qui concilium est peccati mortalis, sed requirere insuper sacramentalem confessionem, propter reverentiam tanto sacramento debitam; cū n. enim incertum valde sit, an semper peccator attingat illam contritionis perfictionem, qua ad justificationem extra sacramentum requiritur, ubi maximam difficultatem quam in se continet, merito Concilium, ob reverentiam tanti sacramenti, certiorē viam statuit, ut fideles per sacramentalem confessionem, in qua minor dolor requiritur, justificati, ad hoc sacramentum accederent.

ARTICULUS IV.

In quo genere causa contritio expellat peccatum?

In hujus difficultatis resolutione varia sunt Articulorum placentia: Vazquez enim existimans actionem contritionis non dispositivè, sed formaliter ad justificationem concurrere, consequenter assertit, contritionem non dispositivè vè, sed formaliter concurrere ad expulsionem peccati. Scatus verò & ejus Discipuli docent contritionem dispositivè solum, non verò effectivè concurrere ad remissionem peccatorum mortaliū. Ex Thomistis 5to & Nugno causalitatem effectivam, tam physi am. quām moralē in ordine ad expulsionem peccati, contritioni attribuunt. Alii verò Discipuli D. Thomæ admittunt quidem efficientiam mortaliū in ordine ad illum effectum, sed physicam negant.

§. I.

Duplici conclusione difficultas resolvitur.

Dicitur primū, contritionem non concurrere formaliter, sed tantum dispositivè, ad expulsionem peccati.

Probatur primū ex Tridentino sess. 14. cap. 4. dicente, *contritionis morum preparare ad remissionem peccatorum, si conjuncta sit cum fiducia divina misericordie*. Quibus verbis aperte docet contritionem esse dispositivem ad remissionem peccatorum: Sed forma non potest esse dispositio ad seipsum, dum inter dispositionem & formam exercetur aliqua causalitas, subindeque inter illas reperatur realis distinctio: Ergo contritio non concurreat formaliter ad remissionem peccatorum.

Probatur secundū: Illud solum expellit formam 46 litter peccatum habituale ab anima, quod ipsi formaliter opponitur: Sed contritio non opponitur formaliter peccato habituali; cū enim illud consistat in privatione gratiae habitualis, ut in Tractatu de peccatis disp. 8. art. 3. ostendimus, sola gratia habitualis ipsi opponitur formaliter: Ergo contritio non expellit formaliter peccatum habituale ab anima, sed tantum dispositivè.

Probatur tertīū: En modo concurrit contritio ad 47 remissionem seu expulsionem peccati, quo concurrit ad justificationem peccatoris: Atqui non concurrit formaliter ad justificationem impii, sed tantum dispositivè: Ego nec ad remissionem seu expulsionem peccati. Major patet, justificatione enim remissionem seu expulsionem peccati importat. Minor verò in Tractatu de justificatione d. sp. 1. a. t. 3. & 4. variis rationibus contra Vazquezem destroustrata fuit, quæ ibidem videri poterunt, hec & argumenta Vazquezii, quæ ibi soluta sunt.

Dico secundū, contritionem in genere causæ efficienti-

de Remissione Peccatorum Mortalium. 327

sientis moralis, non verò physice, expellere peccatum mortale.

48 Prima pars manifesta videtur: Contrito enim per modum satisfactionis & compensationis ad remissionem peccati concurrit: Atque satisfactio pertinet ad genus morale, quia respicit peccatum sub ratione debiti remittendi, & offensae expiande, quod totum fit secundum moralē estimationem, & exigentiam juris, non secundum aliquam physicā actionem destruentem ipsum debitum, ut videndum est in satisfactionibus humanis: Ergo contrito in genere cause efficientis moralis concurrit ad remissionem peccati.

49 Dices, Si peccatum remitteretur à Deo intuitu satisfactionis, non remitteretur merè gratis, atque adeò justificatio non esset purè gratuita, contra illud Apostoli ad Roman. 3. *Iustificati gratis per gratiam ipsius.*

Respondeo quod licet peccatum, prout est malum hominis, remittatur merè gratis à Deo gratiam infundente, tamen prout est malum Dei, & ejus offensa, non remittitur merè gratis, si ly gratis, excludat satisfactionem, bene tamen si excludat tantum meritum.

50 Secunda verò pars conclusionis, quam Soto & Nugno negant, existimantes contritionem effectivè physicè concurrere ad remissionem peccati, hac ratione suadetur. Nulla causa efficientis, physicè expellit aliquam formam, nisi producendo aliam, quæ formaliter expellit illam: Sed paenitentia seu contritio non producit effectivè formam, ex excellentem formaliter peccatum: Ergo neque effectivè physicè illud expellit. Major est certa, quia expulsio seu corruptio est effectus secundarius agentis, non primarius, liquidem corruptere est destruere, nulla autem causa effectiva primum & per se destruit, sed primum & per se facit, & ex consequenti destruit, quia si solum destrueret, nihil efficieret. Minor verò probatur: Forma expellens peccatum habituale, est gratia habitualis in essentia animæ residens, ut patet ex dictis in secunda probatione praecedentis conclusionis: Sed paenitentia seu contritio non producit effectivè gratiam habitualis, illa enim fit à solo Deo effectivè & physicè, ut in Tractatu de gratia disp. 1. art. 1. ostensum est: Ergo paenitentia seu contritio non producit effectivè formam expellentem formaliter peccatum.

51 Dices, quod quamvis paenitentia seu contritio effectivè physicè non producat gratiam, disponit tamen subjectum ut illi infundatur & uniatur, & consequenter physicè expellit peccatum oppositum gratia; sicut homo dicitur effectivè generare hominem, & expellere oppositam formam à materia, quia disponit illam ad recipiendam animam rationalem, licet illam non producat.

Sed contra: Homo generans, licet non producat animam, tamen physicè unit illam materiæ; paenitentia verò seu contritio non unit gratiam subiecto, hæc enim ex potentia obedientiali animæ à Deo educitur, & ipsa educatione ei per inherenter unitur. Item gratia infunditur misericorditer & gratuito beneficio paenitenti, non verò ex debito naturali, sicut infunditur anima corpori disposito & organizato: Ergo licet homo dicatur concurrere effectivè physicè ad generationem hominis, & ad expulsionem formæ oppositæ à materia; paenitens tamen non potest dici concurrere per contritionem effectivè physicè ad productionem gratiae, & expulsionem peccati.

§. II.

Solvuntur objectiones.

C Onges hanc partem nostræ conclusionis aliquæ sibi possunt instantiæ, quæ breviter hic proponendæ & diluendæ sunt, ut nihil remaneat insolutum. Objicitur ergo primum: D. Thomas hic att. 2. ad 3. dicit paenitentiam effectivè expellere omne peccatum, in quantum operatur ad destructionem peccati: quoniam scimus autem (inquit Hugo) loquitur D. Thomas de efficientia intelligentiæ in genere physico, ut patet de Christi humanitate, & sacramentis, de quibus solum dicit D. Thomas quod efficienter causant gratiam, & tamen explicatur communiter à Thomis de efficientia physica.

Secundum, Inter actum & habitum charitatis ex 53 una parte, & habitum atque actum paenitentia ex alia, debet quoad expulsionem peccati assignari discrimen: Sed nullum est assignabile, si paenitentia & ejus actus non expellant efficienter physicè peccatum; cum enim dilectio Dei supernaturalis non minus sit satisfactoria pro offensa, quam dolor elicetur à paenitentia, habitus & actus charitatis efficienter moraliter concurrunt ad illam expulsionem, quæ ac habitus & actus paenitentie.

Tertius, Docent Thomistæ communiter 2. 2. 54 quæst. 24 art. 10. quod omne peccatum mortale expellit charitatem & gratiam, non solum efficienter moraliter, sive meritorie, sed etiam efficienter physicè: Ergo cum sicut peccatum opponitur gratia, ita contritio opponatur peccato, ipsum expellit efficienter physicè.

Quartus, Qui effectivè physicè causat ultimam dispositionem physicam ad expulsionem peccati, & productionem gratiae, efficienter physicè causat gratiam, & expellit peccatum: Sed paenitentia causat efficienter physicè ultimam dispositionem ad gratiam, & expulsionem peccati, scilicet contritionem: Ergo efficienter physicè causat gratiam, & expellit peccatum. Minor est certa, Major probatur. Qui efficit ultimam dispositionem ad formam, censetur efficere ipsam formam: Ergo qui effectivè physicè causat ultimam dispositionem ad gratiam, & expulsionem peccati, efficienter physicè causat gratiam, & expellit peccatum.

Ad primum dicendum quod quando S. Thomas⁵⁶ hic art. 2. ad 3. dicit paenitentiam effectivè expellere omne peccatum, manifestè loquitur de efficientia moralis, non verò de physica; subdit enim, in quantum operatur ad destructionem peccati, prout est remissibile ex divina gratia, homine cooperante. Operari verò ad destructionem peccati, prout est remissibile seu sub ratione remissionis, quæ est condonatio, est solum effectivè moraliter illud expellere; quia remissio & condonatio, non physicè, sed solum moraliter expellit peccatum; cum remissio & condonatio non sit actio physica, sed moralis, sicut iustitio & compensatio.

Ad secundum, nego Minorem, & ejus probatio⁵⁷; actus enim charitatis ex proprio motivo solum habet diligere Deum super omnia, & consequenter odio habere peccatum, non verò pro ipso satisfacere, saltem ex proprio motivo; at verò actus paenitentia habet de se formaliter ex proprio motivo satisfacere pro peccato.

Ad tertium, nego paritatem: disparitas est quod⁵⁸ peccatum actuale producit in anima effectum oppositionum gratiae, scilicet maculam, seu peccatum habituale, quod gratiae & charitatis privativè opponitur; ut verò contritio nullum effectum oppositionum

Si um peccato product in anima.

59. Ad quartum nego Majorem, & ad illius probationem, distinguo Antecedens: Qui efficit ultimam dispositionem ad formam, censetur efficere ipsam formam, quando forma resultat ex tali dispositione, concedo Antecedens: sic enim in naturalibus, quis forma ignis v. g. resultat ex positio-
ne ultime dispositionis, agens attingens per alterationem ultimam dispositionem, attingit etiam secundariam ordinem executionis ipsam formam. Quan-
do forma non resultat ex illa dispositione, nego Ante-
cedens, & Consequentiam; gratis enim non resul-
tat ex acta contritionis, sicut forma ignis ex calef-
tione: cum enim per se petat infundi, non resultat ex noctis actibus qui ad illam disponunt, sed educitur a Deo ex potentia obedientiali animae, ut in Tractatu de gratia disp. 4. art. 2. ostensum est.

ARTICULUS V.

*An remissa per penitentiam culpâ peccati mortalitâ,
& reatu pene aeterna, maneat tamen
aliquando reatus pene temporalis?*

S. I.

Quibusdam premisis veritas Catholica defenditur.

60. **D**uo ut certa & ab omnibus admissa supponimus. Primum est, remissâ culpa mortali per penitentiam, de facto & semper remitti reatum pene aeternæ: nunquam enim remittitur culpa, nisi infundatur gratia: gratia vero ex Tridentino sess. 6. cap 4. constituit hominem filium Dei adoptivum, subindeque haeredem regni celestis, juxta illud Pauli ad Rom. 8. *Si autem filii, & heredes:* Sed repugnat, saltem de lege ordinaria, ut aliquis sit haeres regni coelstis, & simul addictus poena aeternæ, alioquin simul esset dignus vita & morte aeternæ: Ergo repugnat, saltem de lege ordinaria, quod remissa per penitentiam culpâ peccati mortalitatis, remaneat in iustificato reatus pene aeternæ.

61. Secundò ut certum & indubiatum supponimus, aliquando saltem, videlicet per contritionem excellenter, qualis fuit in D. Paulo, & in B. Magde-
jena, tolli posse reatum poenæ etiam temporalis; cum enim debitum talis poenæ finitum sit, potest ab aliqua perfectissima satisfactione, stque adeò con-
tritione, adæquari; cum nullum sit finitum, quod ab alio finito exæquari non possit.

62. Difficultas ergo solùm restat, quoad reatum istum poenæ temporalis, an aliquando saltem, in justificato remaneat, remissa per penitentiam in illo culpâ peccati mortalitatis, & reatu poenæ aeternæ? Lutherani enim & Calvinistæ negant culpâ remissâ ullum unquam remanere reatum poenæ temporalis, luenda in vindictam peccati præteriti. Ex quo inferunt, nullum esse purgatorium, nulla sacrificia, nullas indulgentias pro defunctis concedendas. Ut hic error confutetur, & veritas Catholica stabilitur & ex-
plicitur.

63. Dico breviter: Dimissâ per penitentiam culpâ peccati mortalitatis, & poenæ aeternæ reatu, peccato-
rem sapere remanere obnoxium poenæ temporalis luenda, vel in hac vita, per actus satisfactorios; vel in alia, per supplicium purgatoriis.

Conclusio est certa de fide, ac definita in Tri-
dentino sess. 6. cap. 30. his verbis: *Si quis post ac-
ceptam justificationem gratiam, cuilibet peccatori pa-
nitenti, ita culpam remitti, & reatum poena aeterna
deleri dixerit, ut nullum remaneat, reatum poena tem-
poralis exolvende, vel in hoc seculo, vel in futuro in pur-*

*gatorio, antequam ad regna cœlorum aditus patere pos-
sit, anabema sit. Item sess. 14. cap. 8. sic habetur:
Sancta Synodus declarat, falsum omnino esse, & à ver-
bo Dei alienum, culpam à Domino nunquam remitti,
quia universa etiam pena condonatur: perficia enim
& illustria in sacris litteris exempla reperiuntur, quibus
præter divinam traditionem hic error quam mani-
festissime revincitur. Illa vero exempla, ut notatur
in margine, habentur Genes. 3. ubi Adam mortalem
dicitur subiisse propter peccatum inobedientie, li-
cet ante mortem obtinuerit peccati remissionem,
fueritque è delicto suo educitus, ut dicitur Sapient.
io. Et Numer. 21. ubi soror Moysis ad illius orationem
à peccato murmuris absolvitur, sed separari
septem diebus extra castra jobetur. Item Nu. ver.
20. ubi tertam promissionis hogredi prohibetur
Moyses, propter diffidentiam quandam, licet ei re-
missa esset. Demum 1. Regum 12. Davidi pecca-
tum adulteri & homicidii ita remissum fuit, ut tam
men morte filii ex adulterio nati, aliquis poenis
gravissimis punitus fuerit; non tantum ut eaveret
in futurum, vel ad terrorem aliorum, vel ad virtutis
& patientiae exercitium, ut respondent Hereti-
ci, sed ut Scriptura loquitur, propter peccatum,
& scandalum datum: *Verumtamen quoniam blasphemare
fecisti, propter verbum hoc, filius qui natu est
tibi, morte morietur.* Infere autem penam pecca-
tori, quia peccavit, est punire propriè peccatum,
& infligere penas castigatorias, & non tantum
medicina es. Unde Augustinus in Psal. 50. circa illa
verba, Ecce enim veritatem dilexisti: *Veritatem (in-
quit) dilexisti, id est delicta impunita, etiam eorum
quibus ignorasti, non reliquisti.**

Hujus veritatis nulla ratio à priori assignari po-
test, quia hoc pendet ex sola o. dinstione Dei per
fidem nobis cognita, qui sicut penam aeternam
una cum culpa mortali gratis semper remittit, ita
posset, si vellet, semper omnem penam remitte-
re. Non decuit tamquam semper ita fieri, sed potius
oppositum: Primo propter majorem ingratitudinem
peccantis post Baptismum, & si item Christo
datam. Secundo ut gravitas peccati mortalitatis magis appareret: quam rationem insinuat Augustinus
tract. 114. in Ioan. his verbis: *Produlior est enim
poena, quam culpa; ne parva putaretur culpa, si cum
illa finiretur & poena. Ac per hoc ..... temporaliter
hominem detinet poena, etiam quem jam ad damnatio-
nem sempiternam reum non detinet culpa.* Tertio, ad
franandom peccati licentiam, quæ major esset, si
tam facile omnis pena remitteretur. Uode Chrysostomus homil. de penitentia: *Ne peccantes & ini-
ulti manentes, efficerentur deteriores, non remisit nobis
supplicium, sed videt hoc manifestè, quod peccatum ipsius
non minus damnosum sit non puniri; & propter hoc
imponit penam.* Quartò, quia per actus satisfactorios,
quibus temporalem penam exsolviimus reliquias pec-
catorum, vitiososque habitos male vivendo contractos,
per contrarios actus tollimus.

Has rationes eleganter exponit Tridentinus sess. 14. cap. 8. his verbis: *Sanè & divine iustitia ratio
exigere videtur, ut aliter à Deo in gratiam recipiantur,
qui ante Baptismum per ignorantiam deliquerint,
aliter vero, qui solum a peccatis & demoni servitute
liberati, & accepto Spiritu Sancti dono, scientes, tem-
plum Dei visitare, & Spiritum Sanctorum contristare non
formidaverint. Et divinam clementiam decet, ne ita
nobis absque ulla satisfactione peccata dimittantur, ut
occasione accepta, peccata leviora putantes, veluti in-
jurii & contumeliosi Spiritui Sancto, in graviora la-
bantur, thesaurizantes nobis iram in die ira. Procul
dubio enim magnopere à peccato revocant, & quasi fra-
no quodam coercens ha- sati fallacia poena, cautiore quoque
& vigilanter in futurum penitentes efficiunt; mo-
derantur.*

de Remissione Peccatorum V. iortalium. 329

dentes quoque peccatorum reliquias, & vitiis habens
malè vivendo comparatus, contraria virtutum actionibus
tolunt..... Acedet ad bac, quod dum satisfaciendo
passim pro peccatis, Christo Iesu, qui pro peccatis nostris
satisfecit, ex quo omnis nostra sufficiencia est, conformes
efficiuntur, certissimam quoque inde arbam habentes,
quod si compatiuntur, & conglarificabimur.

66 Præter has rationes, sensu congruentias, dñe aliae
assignari possunt. Prima est: Deus non solum per
peccatum offenditur ut privatus amicos, sed etiam
ut publicus legislator & Princeps: Ergo licet ut pri-
vatus amicus gratis cum offensa remittat penam
eternam, quæ cum amicitia stare non potest; ta-
men ut publicus legislator relinquat aliquam pos-
sum temporalem ut optionem commissi sceleris,
propter bonum commune luendam. Sicut in hu-
manis remissâ totâ offensi per acceptationem in
amicitiam, adhuc potest offensus ab offendente exigere
aliquam satisfactionem, ad refaciendum jus
laesum publice justitiae.

67 Alia ratio seu congruentia adducatur à D. Thomae
hic art. 4. & aliis, siveque potest breviter proponi.
Sicut in peccato mortali duo sunt, scilicet avercio
à Deo, & conversione ad creaturam, ita & duplex pena
ipso debetur; una eterna, quæ correspondet
peccato ex parte aversionis; nam sicut peccatum ex
hac parte est quodammodo infinitum, ita debetur
ipso pena quodammodo infinita; altera temporalis,
quæ correspondet conversioni, quæ finita est,
& major vel minor pro qualitate objecti, vel actus,
quo peccator erga illud afficitur: cùm ergo in justifi-
catione peccatoris, quando remittitur culpa per
gratiam, tollatur semper avercio à Deo, anima enim
semper per gratiam Deo conjungitur, consequen-
ter semper tollitur reatus penæ eternæ; & contra
verò, cùm in justificatione non semper tollatur
conversione illa inordinata, quam peccator habet ad
creataram, non semper tollitur reatus penæ tem-
poralis, huic inordinatae conversioni correspon-
dens.

68 Verum in hac ratione D. Thomæ, difficile est ex-
plicare, quid intelligat nomine inordinatae conver-
sionis; si enim dicamus intelligere habitualem con-
versionem ad creaturam ut ad ultimum finem, im-
possibile erit salvare quodd ablata aversione, reman-
ent hec conversione, cùm impossibile sit, hominem
habere duos ultimos fines. Si verò dicamus, per
conversionem intelligi inclinationem habitualem
quam facit habitus vitiatus ad particulare objec-
tum, non poterit verificari universaliter in quolibet
peccato mortali reperiiri inordinatae conver-
sionem ad creaturam, quæ se habeat veluti mate-
riale illius, ut ait S. Thomas; quia certum est pec-
catum mortale non semper importare habitum vi-
tiosum etiam de materiali, ut patet in eo qui post
acquisitum habitum temperantie, committit pec-
catum mortale interperantie, quia nullus habitus
voluntatis, sive bona, sive malus, acquiritur unico
modo sicut habitus intellectus v.g. scientie.

69 Respondeo cum Cajetano hic art. 4. & Soto in
4. dist. 15. qu. 1. art. 4. D. Thomam per inordinatae
conversionem intelligere inordinationem relictam
ex conversione ad creaturam. Pro cuius intelligentia,
notandum est, duplè inordinationem
esse in actu peccaminoso: prima est illa quæ homo
constituit suum ultimum finem in bono creato,
quæ inordinatio potius se tenet ex parte aversionis,
consistit enim in hoc quodd homo relinquit Deum,
qui verè est ultimus finis, ut adhæret alieni crea-
turæ. Secunda est, quæ homo percipit delectationem
illictam, in objecto peccati plus nimium sibi
indulgendo; & hæc se tenet potius ex parte con-

versionis, quia dictatio illa ex objecto sumitur; &
de hac loquitur S. Thomas, cùm alt restum penam tem-
poralis inordinatae conversioni correspodadre.

Adverte autem ad majorem hujus rationis intelli-
gentiam, quod quando S. Thomas distribuit predi-
ctas penas damni & sensus avercio & conversioni
quæ in peccato mortali reperiuntur, hoc solum
facit per quandam analogiam & accommodationem,
nam quia conversio est quædam inordinata adhæsio
voluntatis ad bona creata, tribuitur illi pena
sensus, quæ infligitur mediis creaturis: ave. boni
verò tribuitur pena damni, quia utraque confi-
dit in recessu & separatione à Deo, cùm tamen
tevera unicuique ex illis malitiis seu formalitatibus
que in peccato mortali reperiuntur, utraque hac
pena simili correspondet; sicut in divinis potentia
tribuitur Patri, sapientia Filio, & amor Spiritui Sancto,
quamvis haec attributa his tribus personis communia
sint.

S. II.

Salvantes obieciones hereticorum.

C Ontra veritatem Catholicam paragraphe pre-
cedenti explicatam, objicunt primò heretici
ex Scriptura illud Ezechiel. 18.: ubi narrata pecca-
toris pars intentia subditur: *Omnium iniquitatum ejus
non recordabor amplius.* item stud cap. 33.: *Impietas
impiorum non nocebit ei in quacunque die conversionis fuerit
ab iniquitate sua.* Præterea hunc locum Apostoli ad
Romanos 8. Nihil ergo nunc damnationis est in quo
sunt in Christo Iesu. Sed inquit Señor, recorda-
retur iniquitatum peccatoris, ipsaque impietas no-
ceret impio, & aliquid damnationis in illa qui sunt
in Christo Iesu remaneret, si culpæ ei remisæ super-
efset pena temporalis luenda: Ergo remissa per
penitentiam culpæ peccati mortalis, & penæ rea-
tu, non remanet reatus penæ temporali. Unde
Tertullianus lib. de Baptismo cap. 5. a. t. *Exempio rea-
tu, excusat & pana.*

Respondeo in duabus prioribus Scripture locis, 72
Prophetam comparare justum & impium in ordine
ad vitam eternam, quare iustus eorum est, quod
quemadmodum si iustus peccaverit, iustitia ejus
non proderit ei ad vitam eternam, & Deus quasi
illam obliuiscetur: ita similiter, si peccator agat
penitentiam, Deus non recordabitur iniquitatis ejus,
nec ipsa ei nocebit, in ordine ad vitam eternam.
Cum quo stat, quod Deus adhuc illius recordetur, in
ordine ad debitum penæ temporalis.

Ad locum Apostoli dicendum, quod licet remissa
per penitentiam culpæ peccati mortali, & penæ
eternæ reatu, maneat aliquando reatus penæ tem-
poralis, nihil tamen damnationis est in justificatus,
pena enim temporalis ad salutem relata, ut scilicet
homines ejus consideratione cautiore fiant, & pec-
candi licentiam cohibant, damnatio dici non de-
bet; quonodo enim damnatio dici potest id quod
est causa salutis, & evasionis ipsius damnati nisi?

Ad Tertullianum verò respondeo ipsum loco ci-
tato loqui de Baptismo in quo remittitur omnis
pena, etiam temporalis, peccatis ipsum præceden-
tibus debita, sic enim habet: *Nunc quovis die popu-
lus conservans (sive Baptismi) deleta morie per ablu-
tionem delitterum. Exemplio scilicet reatu, existimat &
pena.*

Objicitur secundò: Christus plenissime pro nobis
satisfecit, ejus enim satisfactio non solum fuit com-
digna equalis offensis, sed etiam superabundans &
excedens, ut in Tractato de Incarnatione disp. 4.
art. 2. fuit ostendimus: Sed obligatio ad penam
temporalem, non obstante justificatione peccatoris,

Disputatio Quarta,

plenitudini & supersubstantie Redemptionis & satisfactionis Christi derogare videtur; ad eam enim pertinet quod non solum culpam & poenam aeternam peccato mortalí debitam, sed etiam poenam temporalem, pro ea in hac vita vel in purgatorio luendam tollat: Ergo remissio per poenitentiam culpa & poena aeterna illi debitis restus poenae temporalis non remanet. Unde Christus in hac vita legitur Magdalene & latroni poenitenti, multisque aliis remisisse peccata, nulli tamen injunxit aliquam satisfactionem ad luendum poenam temporalem peccatis illorum debitam.

76 Respondeo, concessa Majori, negando Minorem, ad perfectionem enim & plenitudinem satisfactionis Christi solum pertinet, quod sit plenissima quoad sufficientiam remissionis omnium peccatorum, quoad culpam, & poenam aeternam, non autem quod poenam etiam temporalem de facto tollat, nisi quando plenè applicatur, ut contingit in Baptismo & martyrio. Christus enim satisfecit pro nobis ut causa satisfactionis universalis, applicanda singulis per propriam cooperationem: modus autem proportionatus liberæ naturæ est, ut sicut liberè deligit, ita liberè sibi applicet causam satisfactionis.

77 Ad illud quod subditur de Christo, dicendum est, Christum sic egisse cum aliquibus, putà cum Magdalena & latrone poenitente, tum quia talis de peccatis eis conditionem inspiraverat, quæ sufficiebat ad remissionem omnis penae, etiam temporalis, tum etiam quis ad clementiam & mansuetudinem Christi declarandam, decebat, ut aliquibus peccata, tam quoad culpam, quam quoad poenam, etiam temporalem, liberaliter remitteret; sed hanc specialem prerogativam noluit ad omnes poenitentes extendere, ob rationes seu congruentias supra ex Tridentino adductas.

78 Objiciunt tertio: Poenitentia vim habet remittendi poenam aeternam: Ergo multò magis habet vim remittendi omnem poenam temporalem, quod facilius est. Presertim cum Baptismus & martyrium tale privilegium habeant, nec solum culpam & poenam aeternam peccato mortali debitam tollant, sed etiam omnem poenam temporalem, ut docuimus in Tractatu de Baptismo; unde baptizandi nulla ab Ecclesia injungitur satisfactione vel poenitentia pro peccatis ante Baptismum commissis; quia ut ait Ambrosius ad Roman. 11. *Gratia Dei in Baptismo omnia condonat, & non querit gemitus aut planum, aut opus aliquid, nisi solam ex corde professionem.*

79 Respondeo, concessa Antecedente, negando Consequentiam; contelio enim aut sacramentum Poenitentie, non habet vim remittendi poenam aeternam, præcisè ex natura sua, sed dependenter à voluntate Dei & institutione Christi, qui non necessariò si remittit unum, debet remittere & alterum. Ex quo patet responsio ad exemplum de Baptismo, ratio enim cur Baptismus praedicto privilegio gaudet, est sola voluntas Dei, & institutio Christi, qui tantam voluit gratiam conferre Baptismo, ut omnem culpam & poenam etiam temporalem auferret; quia nimirum instituit hoc sacramentum per modum regenerationis spiritualis; atque adeò sicut in generatione corporali (in sententia D. Thomæ & Discipulorum ejus) fit resolutio usque ad materiam primam, ita ut nullum accidens, quod erat in corrupto, maneat in genito, ita & nullum accidens ad generationem spiritualem pertinens, debet remanere in homine per Baptismum regenerato, sive quoad culpam, sive quoad poenam. Unde Chrysost. hom. l. 24. in Ioan. *In aqua Baptismi tanquam in sepulcro caput immersentibus, vetus homo sepelitur, emergentibus inde novus resurgit.*

Idem privilegium tribui voluit Deus in martyrio,

tum quia est opus maximè arduum & difficile, & aetius excellentissime dilectionis, tum etiam quia cum sit perfecta imitatio passionis Christi, ei sepecialiter applicare voluit Christus virtutem sue passionis.

Objiciunt quartò: Sublatà causà tollitur effectus: Sed culpa peccati est causa reatus poenæ tam aeternæ quam temporalis, remittiturque omalno per poenitentiam peccatum quoad culpam: Ergo & quoad poenam sive temporalem, sive aeternam.

Respondeo peccatum esse quidem causam reatus & poenæ temporalis, sed præcisè quoad fieri ipsius, non verò quoad ejus conservationem, quare non est mirum quod peccato octani quoad culpam remisso, ejusmodi reatus relinquatur & conservetur: sicut mirem non est, quod sublatò & defuncto patre, filius adhuc remaneat & vivat.

DISPUTATIO IV.

De remissione peccatorum venialium.

Ad quest. 87. D. Thome.

CUM poenitentia, non solum peccata mortalia, sed etiam venialis remittere valeat, ut omnes ejus effectus explicemus, precedenti disputationi istam subjungemus, in qua de remissione peccatorum venialium breviter differemus.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum ad remissionem peccatorum venialium, necessaria sit aliqua poenitentia interior, eaque debet esse formalis, vel sufficiat virtualis?

S. I.

Referuntur sententiae, & vera eligitur, & duplii conclusione explicatur.

IN hujus difficultatis resolutione duæ sunt extremitæ sententiae, & alia media. Scotus enim, Gabriel, & alii, negant esse necessarium illum actum Poenitentie, etiam virtualis, ad remissionem peccatorum venialium, & ad eam sufficere existimant quemcunque actum bonum, qui magis placeat Deo, quam displiceat peccatum veniale, licet ad ejus remissionem non ordinetur. Durandus è contra assert necessarium esse actum poenitentie formalis ad remissionem peccati venialis. Alii verò Theologi, tam domestici, quam extranei, cum S. Doctore hic art. 1. docent ad remissionem peccatorum venialium, necessarium quidem esse aliquem actum poenitentie, illum tamen non debere esse actum poenitentie formalis, sed sufficere actum poenitentie virtualis. Pro hac opinione, & contra præcedentes

Dico primò, ad remissionem peccatorum venialium non sufficere quocunque opus bonum & meritum vitæ aeternæ, sed requiri necessariò aliquem actum poenitentie. Ita D. Thomas hic art. 1. ubi sic discutit: *Remissio culpe sit per conjunctionem hominis ad Deum, à qua aliquatenus separat culpa: Sed hoc separatio perfectè quidem sit per peccatum mortale, imperfectè autem per peccatum veniale, nam per peccatum mortale mens omnino à Deo avertitur, ut potè contra charitatem agens; per peccatum veniale retardante affectu hominis, ne promptè in Deum feratur. Et ideo nimirumque peccatum per poenitentiam remittitur, quia per nimirumque deordinatur voluntas hominis, per immoderatam conversionem ad bonum creatum. Sicut enim peccatum mortale remitti non potest, quandiu voluntas peccato adbarat; ita etiam nec peccatum veniale, quia manente*

de Remissione Peccatorum Venialium. 331

mente causā, manet effectus. Quibus verbis hinc insinuat rationem, quā probatur prius nostra conclusio. Peccatum veniale causat aliquam deordinationem in voluntate hominis, non quidem circa ultimum finem, sed circa media conductentia ad talē finē, per immoderatam conversionem ad bonum creatum; unde ad remissionem peccati venialis requiritur quod talis deordinationē reparetur sive tollatnr: Sed tolli nequit, nisi per aliquam poenitentiam sive displicentiam de illa, tum quia nihil expellitur nisi à suo contrario: tum etiam, quia quādū voluntas actus aut virtute per actum poenitentiae non retrahat. inordinatum illum affectum ad creaturam, semper moraliter censetur perseverare in illo; nam quādū non retrahat actum quem semel elicit, semper censetur velle illum: Ergo ad remissionem venialium, aliquis actus poenitentiae requiritur.

Probatur secundū conclusio: Cūm peccatum sive mortale sive veniale non remittatur, saltem de facto, per solam non imputationem sive intrinsecam condonationem, sed per actum vel formam ipsi contraria, sive cum eo incompossibilem, illi actus duntaxat sufficiunt in homine iustificari ad remissionem venialium, qui sunt incompossibilēs cum peccatis illis: Sed non quodlibet opus meritorium est incompossibile cum peccato veniali, alijs enim remanens in tali peccato nihil omnino meretur: Ergo ad remissionem peccatorum venialium, non sufficit quocunque opus bonum & meritorium virtute aeternae, sed requiritur necessariō aliquis actus poenitentiae.

4. Confirmatur: Si quocumque opus meritorium sufficeret ad remissionem peccati venialis, vel quia æquè aut magis placet Deo, quām peccatum veniale displiceat, ut dicit S. Thomas; vel quis facit hominem magis amicum Deo, & dignum majori gratiæ & gloriæ? Non primum, alijs enim aliquando aut nullum remitteretur peccatum veniale, aut innumeri, si essent, remitterentur uno tantum actu meritorio; quia non est major ratio quale hoc potius quām illud remittatur; præsentim quando sunt æqualia inter se; quod tamen nec de actu quocumque charitatis concedunt Doctores. Nec etiam secundum, quia quantumcumque gratia sit intensa, non habet incompossibilitatem cum peccato veniali.

5. Dico secundū, ad remissionem venialium non requiritur necessariō poenitentia formalis, sed sufficit virtualis. Ita S. Thomas articulo citato, ubi post verba superiori conclusione adducta, subdit: Exigitur autem ad remissionem peccati mortaliū, perfellior penitentia, ut scilicet homo actualiter peccatum mortale commissum detestetur quantum in ipso est, ut scilicet diligentiam adhibeat ad remorandum singula peccata mortalia, ut singula detestetur. Sed hoc non requiritur ad remissionem venialium peccatorum. Non tamen sufficit habitualis displicencia, que habeatur per habitum charitatis, vel penitentia virtutis; quia sic charitas non compateretur peccatum veniale, quod patet esse falsum. Unde sequitur quod requiratur quedam virtualis displicencia, puta cum aliquis hoc modo feratur secundūm affectum in Deum & res divinas, ut quidquid sibi occurret quod cum ab hoc motu retardaret, displiceret ei, & doleret se hoc commississe, etiam si alii de illo non cogitaret. Quibus verbis aperie docet, ad remissionem venialium non requiri necessariō penitentiam formalem sed sufficiere virtuslem.

6. Ratio etiam id susdet: Primo, quia sola penitentia virtualis sufficienter opponitur veniali; nam sicut in veniali est recessus non quidem ab amicitia, sed à familiaritate Dei, & conversio aliqua inordinata ad creaturam; ita in penitentia virtuali, qualis est actus charitatis, est accessus ad familiaritatem Dei,

& recessus à creatura.

Secundū, Multò plus requiritur ad remissionem peccati mortaliū, quām ad remissionem peccati veniali: Sed ad remissionem peccati mortaliū sufficit penitentia virtualis, saltem per accidens, ut disputatione precedenti ostendetur est art. 2. concil. 2. Ergo eadem sufficiet ad remissionem peccati veniali, etiam per se & ex natura rei.

Tertiū, Peccata veniali non sunt de necessitate confessionis, nec per consequens etiam de necessitate contritionis: Ergo remittuntur sine ordine ad contumaciam, atque adeo sine penitentia formalis.

Quartū, Sacramentalia aliqua cum devotione suscepta, habent vim ad remittendum peccata veniali ut infra dicitur: Ergo à fortiori remittuntur peccata veniali per actum charitatis vel devotionem ad res divinas. Patet Consequentia, actus enim charitatis magis opponitur venialibus peccatis, quām sacramentalis. Dixi per actum charitatis, vel devotionem ad res divinas, quia nomine penitentiae virtualis, intelligitur non solum actus charitatis quo movetur in Deum, sed etiam omnis motus quo quis ita fertur in res divinas, ut venialia displicerent, si memorie occurrerent; talis enim motus potest dici pœnitentia virtutis aut æquivalenter, torque remittere peccata veniali, quot formaliter aut virtualiter displicebunt, & omnia, si omnia displicant sub alia ratione communi omnibus, putat sub ratione divinae offensæ.

§. II.

Solvantur objectiones.

Obijctus primus contra primam conclusionem: Thomas hic art. 1. ad 2. affirms martyrium & baptismum purgare ab omni culpa tam veniali quam mortali, si non inventant voluntatem actu adhærentem peccato: Ergo censet ad remissionem venialium non requiri necessariō actu penitentiae.

Respondeo S. Thomam in eo qui ad martyrium & ad baptismum accedit cum peccatis venialibus aut mortalibus, supponere præcessisse aliquem actu attritionis, quo posito, ut deinde martyrium aut baptismus peccata remittant, sufficiat si inventant voluntatem Martyris vel baptizandi actu peccato non adhærentem. Quod autem hoc supponat, patet tum ex corpore articuli, ubi ad utraque per eata dimittenda requirit penitentiam: tum quia eodem modo loquitur de remissione mortaliū & venialiū, per martyrium & baptismum: nemo autem dicit, de facto martyrium vel baptismum mortalia remittere sine attritione.

Dices, Si baptismus & martyrium non remittant peccata venialiū, sine attritione formalis aut virtuali, de illis poterit prudenter dubitari, an aliquibus baptizatis ad peccata venialiū validè propensis, talia peccata per baptismum remissa fuerint, subindeque conveniens satisfactio poterit pro illis imponi, quod in Ecclesia inauditum est. Poterit quoque Ecclesia prudenter orare pro aliquibus Martyribus, ut Deus illis remittat pœnas peccatorum venialium, cum quibus decesserunt. Quod est contra sensum & proximam Ecclesiarum & contra illud S. Augustini: Injuriarum facit Martyri qui oras pro Martire.

Respondeo negando utramque sequelam, cum enim ea sit vis baptismi & martyrii, ut remittat omnia peccata tam mortalia quam venialiū ante ipsum commissa, quoad rectum culpæ, & totius pœnæ, nisi sit obex, si quis baptismum suscepit, aut martyrium passus est, cum obice negativo circa venialiū, defectu attritionis de illis, cum primū postea

ponitur attrito tolluntur omnia venialia quoad culpam & quoad penam integrum: quare non est imponenda satisfactio baptizatis cum tali obice, sed tantum hortandi sunt, ut quamprimum atterantur, & obicem tollant. Similiter non est orandum pro Martyre post ejus mortem, ut à penis liberetur: quia in instanti separationis animæ à corpore, vel paulo ante, prorumpit in actum ferventissimum contritionis vel charitatis; quo liberatur ab omni pena peccatis venialibus debita, quæ ante mortem non expiavit.

14. Objicies secundò: Omnis actus dilectionis, eti non sit virtualis displicantia de venialibus, est meritorius glorie æternæ: Ergo à fortiori merebit remissionem venialium; qui enim potest id quod est majus, à fortiori potest id quod est minus: Ergo ad remissionem venialium non requiritur necessariò actus poenitentie formalis aut virtualis.

15. Respondeo, concedo Antecedente, negando Consequentiam, quia actus charitatis per se ordinatur ad promerendam vitam æternam, non autem ad remissionem venialium, nisi cum illis habeat oppositionem, quam non habet, si non sit virtualis saltem eorum displicantia. Illud vero axioma, qui potest majus, potest & minus, habet locum solum in his quæ sunt ejusdem rationis, aut subordinata, qualia non sunt remissio culpe venialis, & meritum vite æternæ.

16. Objicies tertio: Qui meretur finem, meretur tolli impedimenta ad finem: Sed venialia sunt impedimenta ad gloriam: Ergo qui meretur gloriam, meretur etiam remissionem peccatorum venialium, subindeque ad illam sufficit quocunque opus bonum & meritorium vite æternæ.

17. Respondeo distinguendo Majorem: Qui meretur finem, meretur tolli impedimenta essentialia ad finem, concedo. Meretur tolli impedimenta accidentalia, nego. Alioquin qui meretur gloriam, meretur totius penae temporalis remissionem, nam hec etsi est impedimentum ad illam. Cum igit venialia solum sint impedimentum accidentale, retardans, non tollens gloriam, non sequitur, quod qui meretur gloriam, meretur semper remissionem venialium: possumus enim elicere opus bonum & meritorium vite æternæ, retinendo affectionem ad aliquod veniale: peccatum autem veniale (ut infra dicemus) non potest remitti, saltem de via ordinaria, quandiu homo retinet affectionem ad illud.

18. Objicies quartò cum Soto: Macula peccati venialis consistit in obligatione ad penam temporalem: Sed pena temporalis debita peccato veniali, sine actu poenitentie remitti potest: Ergo & tolli macula peccati venialis. Minor videtur certè. Major vero ex eo probari potest, quod cum peccatum veniale non causet privationem gratiae, nec convertat hominem ad creaturam tanquam ad ultimum finem, transacto actu peccati venialis, nihil ex eo remanere potest, quod habeat rationem maculae, seu peccati habitualis, nisi reatus, seu obligatio ad penam temporalem.

19. Respondeo negando Majorem, tum quia obligatio ad penam est quid consequens culpam; ideo enim alius dignus est pena, quia peccavit, & veniale est propriè culpa, cum sit materia confessio-nis, quæ non versatur nisi circa colpas. Tum etiam, quia alioquin posset veniale remitti ei qui haberet actuale propositum illud in futurum committendi; nam posset solvere pro praeterito, & simul habere propositum committendi aliud in futurum. Ad probationem in contrarium, respondent aliqui, maculam peccati venialis consistere in conversione inordinata ad bonum commutabile, non quidem que-

fit contra ipsum Deum simpliciter loquendo, sicut ea in qua consistit peccatum mortale, sed tantum præter Deum, atque adeò retardans affectum, ne promptè in eum feratur. Cui responsoni manifestè faveat D. Thomas hic art. 2. ad 3. ubi ait quod sicut in corpore contingit esse maculam duplicitè: uno modo per privationem ejus quod requiritur ad decorum, pùa debitis coloris, aut debita proportionis membrorum; alio modo per inductionem aliquius impedientis decorum, putè lute, aut pulveris; ita etiam anima inducitur macula, uno modo per privationem decoris gratus per peccatum mortale; also modo per inductionem affectus inordinatum ad aliquid temporale. Et hoc sit per peccatum veniale. Alii vero cœsent quod sicut macula peccati mortalis non consistit in aliquo positivo, sed in privatione gratiæ sanctificantis, in anima peccatoris ex præterito actu peccati resultante, ut in Tractatu de peccatis cum Carmelitis Salmanticensibus docuimus disp. 8. art. 3. ita macula peccati venialis non consistit in aliquo positivo, sed in privatione fervoris charitatis, seu illius habilitatis quam habet charitas, ut promptè feratur in Deum. Et hæc etiam solutione probabilis est, & his quæ loco citato Tractatus de peccatis docuimus, omnino consona.

Dicas, Ex hoc sequeretur, quod peccatum veniale non possit tolli seu remitti nisi per actum caritatis, privatio enim non potest tolli nisi per formam oppositam. Sequeretur etiam non posse remitti unum veniale sine alio: si enim macula peccati venialis opponatur privative actuali fervori charitatis, non poterit sine fervore charitatis remitti: sed charitatis fervor quocunque peccatum veniale excludit: Ergo non poterit unum peccatum veniale remitti, nisi simul omnia delcantur.

Respondeo negando sequi duo illa inconvenientia. Non quidem priuam, cum enim macula peccati venialis consistat in privatione aut diminutione illius fervoris & promptitudinis quæ anima fertur in Deum, ei non solum opponitur actu charitatis, sed etiam actu religionis & aliarum virtutum, quo quis ita fertur in Deum vel res divinas, ut venialis dispiceret, si memorie occurrerent: unde per illos actus (ut supra dicebamus) peccata venialis remitti possunt, quia actus illi, sunt actus poenitentie virtualiter, aut æquivalenter, ut colligitur ex D. Thoma hic art. 1. ubi docet peccata venialis posse remitti per virtualem displicantiam, Sicut (inquit) cum aliquis hoc modo fessur secundum effectum in Deum, & res divinas, ut quidquid sibi occurreret quod eum ab hoc motu retardaret, displiceret ei, & doleres se hoc commississe.

Secundum etiam inconveniens non sequitur ex nostra doctrina, cum enim fervor charitatis habeat quandam latitudinem, fieri potest ut aliquis fervor charitatis opponitur solum aliquibus peccatis venialibus, non tamen omnibus (quia non tantus est, ut formalem aut virtualem omnium displicantiam includat) subindeque licet per illum charitatis fervorem aliqua peccata venialia remittantur, non tamen omnia.

Objicies quartò cum Durando contra secundam conclusionem: Peccatum veniale non tollitur nisi per suum oppositum: Sed poenitentia virtualis illi non opponitur: Ergo peccatum veniale non remittitur per poenitentiam virtualem, sed solum per displicantiam & poenitentiam formalem. Major patet; Minor probatur. Tum quia actu servilis charitatis potest esse cum peccato veniali: Tum etiam quia devotio ad res divinas, & mendacium jocosum v.g. nullam habent oppositionem; mendacio enim solum opponitur veritas, non vero devotio aut charitas. Præterquam quod devotio & charitas afferunt gaudium, subindeque non importat

de Remissione Peccatorum Venialium. 333

tant dolorem requisitum ad remissionem peccati.
24 Respondeo, concessâ Majori negando Minorum, & ad primam ejus probationem dico, quo i quavis possit esse actus fervidus charitatis cum aliquo veniali, cuius non est virtualis pœnitentia & retractatio, nequit tamen esse cum veniali, cuius est virtualis pœnitentia aut retractatio. Ad secundam dicendum, quod licet charitas aut devotio non opponatur mendacio jocoso, secundum ejus rationem specificam, (sic enim ei tantum opponitur veritas) opponitur tamen ei secundum rationem genericam peccati venialis; cum enim promptè tendat in Deum, opponitur retardationi tendentie in illum, quam retardationem peccatum veniale secundum rationem genericam importat. Gaudium vero illud quod afferit devotio est virtualis displicentia peccati venialis, cum sit delectatio de ejus contrario.

S. III.

Tria corollaria ex precedenti doctrina.

25 Ex dictis colliges primò, hoc inter peccatum mortale & veniale reperiri discrimen, quod ad remissionem mortalis requiritur per se formalis pœnitentia, licet per accidentis sufficiat pœnitentia virtualis; ad remissionem vero peccati venialis, per se tantum requiritur pœnitentia virtualis, nec requiritur pœnitentia formalis, nisi ad melius esse.

26 Colliges secundò aliud discrimen inter peccata mortalia & venalia; cum enim peccata mortalia non tollantur nisi per gratiam sanctificantem, que cum quolibet peccato mortali incompossibilis est, repugnat unum peccatum mortale remitti sine alio, ut disputatione precedenti art. 1. conclus. 4. docuimus. E contra verò cum peccata venalia remittantur per charitatis fervorem, qui interdum tantus non est, ut omnia venalia excludat, ac virtualem eorum displicantem importet, unum vel plura peccata venalia possunt remitti sine aliis.

27 Colliges tertio, quod quadriùm quis est affectus aliquo modo circa peccatum aliquod veniale, tale peccatum non potest remitti, saltem de via ordinaria: quia talis effectus excludit omnem pœnitentiam tam formalem quam virtualem de illo, utpote ipsi contrarius: peccatum autem veniale non potest remitti sine pœnitentia formalis aut virtuali, ut in prima conclusione ostensum est.

ARTICULUS II.

Utrum ad remissionem venialium requiratur gratia?

S. I.

Quibusdam premissis difficultas resolvitur.

28 Notandum primò, hanc questionem tam de gratia habituali quam de actuali procedere; inquitimus enim, utrum non solum auxilium aliquod supernaturale movens liberum arbitrium, sed etiam gratia habitualis hominem justificans & sanctificans, ad remissionem peccatorum venialium requiratur?

29 Notandum secundò, ad remissionem venialium gratiam habitualem posse requiri tribus modis. Primo antecedenter, ut persona sit capax talis remissionis. Secundò concomitantem, quia quolibet opus remissivum venialis, est etiam meritorium gratiae. Tertiò formaliter, quia non potest veniale expelli, nisi per gratiam habitualem, ut per formam

oppositam. H: premissis, pro resolutione difficultatis proposita:

Dico primò, remissionem peccatorum venialium non posse fieri sine gratia actuali, seu auxilio supernaturale divine gratiae. Est contra Scotum, Gabricem, Majorem, & alios, existimantes ad remissionem venialium sufficere actuus virtutis naturalis, subindeque ad illam auxilium supernaturale divinitate gratiae non requiri. Est tamen D. Thomæ hic art. 2. ad 3. ubi ait, quod ad tollendam maculam venialis peccati requiritur aliquis alterus procedens ex gratia, per quem removetur inordinata adhesio ad rem temporalem. Et art. 4. ad 2. dicit quod licet ad remissionem peccati venialis non requiratur nova infusa habitualis gratia, requiritur tamen aliquis gratia alterius.

Ratio etiam id suadet: Peccatum enim veniale est quoddam malum pertinens ad ordinem gratiae, cum retardet affectum ne promptè tendat ad Deum ut finem supernaturalem, & causet aliquam deordinationem circa media ad tales finem: Sed malum pertinens ad ordinem gratiae, non potest tolli nisi per gratiam, seu ex auxiliis divinitate gratiae, unumquaque enim tollitur à suo contrario: Ergo peccatum veniale non potest remitti sine auxilio supernaturale divinitate gratiae.

Confirmatur: Veniale retardat ab ingressu gloriae: Ergo ejus remissio non fit sine gratia; quidquid enim conductus ad gloriam, nobis non conceditur per Christum; nam ipse est causa totius nostræ prædestinationis, quæ dicit certam seriem mediorum, quæ sunt in ordine gratiae.

Dico secundò, semper ad remissionem venialium requiritur gratia habitualis antecedenter. Est etiam D. Thomæ hic art. 4. ubi docet ei qui est in peccato mortali, nullum remitti veniale, quia ille caret gratia habituali, que ad cibuscumque culpe remissionem prærequisitur. Ratio est, quia offensa non tollitur, nisi per satisfactionem factam personæ laise: Sed non potest esse satisfactio hominis ad Deum lesum per peccatum mortale aut veniale, sine gratia habituali: Ergo sine illa nulla offensa sine mortali sine veniali tolli seu remitti potest. Major patet. Minor probatur. Omnis satisfactio hominis ad Deum debet esse amicabilis, & fundata in gratia, cum enim sit infinita distantia hominis ad Deum, nulla potest esse satisfactio hominis ad Deum, nisi ex acceptatione divina: nullum autem opus peccatoris carens gratia sanctificante, est acceptum Deo, cum sit opus inimici: Ergo omnis satisfactio hominis ad Deum, debet supponere gratiam, & in ea fundari.

Confirmatur: Peccatum veniale diminuit fervorem charitatis, unde sine charitatis fervore non remittitur: Sed charitatis fervor supponit in subiecto gratiam & charitatem: Ergo ad remissionem venialium gratia habitualis in subiecto antecedenter requiritur.

Dico tertio, gratia habitualis non requiritur formaliter ad remissionem venialium. Ita D. Thomas hic art. 2. ad 3. ubi sic discurrevit: Sicut in corpore contingit esse maculam dupliciter: uno modo per privationem ejus quod requiritur ad decorum, prout debitis coloris, aut debita proportionis membrorum: alio modo per inductionem aliquius impedientis decorum, prout lati aut pulveris: Ita etiam anima inducitur macula, uno modo per privationem decoris gratiae per peccatum mortale; alio modo per inclinationem affectus inordinatam ad aliquid temporale. Et hoc sit per peccatum veniale. Et ideo ad tollendam maculam peccatis mortali, requiritur infusa gratia; sed ad tollendam maculam venialis peccati, requiritur aliquis alterus procedens ex gratia, per quam removetur inordinata adhesio ad rem temporalem. Quibus verbis Sanctus Doctor conclusionem nostram & docuit & probavit: Id enim requiritur formaliter

ter ad remissionem venialis, quod requiritur ut forma tollens maculam ex eo provenientem: Sed gratia habitualis non est forma tollens maculam peccati venialis, cum ea non consistat in privatione gratiae habitualis, sicut macula peccati mortalis, sed vel in conversione aliquis inordinata ad bonum commutabile, retardante affectum voluntatis ne proprie in Deum feratur; vel in privatione fervoris charitatis, seu illius habitus quam habet caritas ut prompte feratur in Deum, sicut art. preced. §. 1. in solutione tertie objectionis declaravimus. Ergo gratia habitualis non requiritur formaliter ad remissionem peccati venialis.

36. Dico quartò, remissio venialium non semper habet adjunctam gratiae habitualis infusionem, quae subinde ad remissionem venialium non requiritur concomitantem, sed solùm antecedenter. Hanc etiam conclusionem docet & probat Divus Thomas hic art. 2. in corp his verbis: *Peccatum veniale non contrariatur habitus gratiae vel charitatis, sed retardat actum ejus; in quantum nimis inheret homo bono creatus, licet non contra Deum; & ideo ad hoc quod peccatum veniale tollatur, non requiritur quod infundatur aliqua habitualis gratia, sed sufficit aliquis motus gratiae vel charitatis ad ejus remissionem.*

§. II.

Solvuntur objectiones.

37. Objecies primò contra primam conclusionem: Omne contrarium tollitur per suum contrarium: Sed veniale est actus naturalis contra aliquam virtutem naturalem, v.g. mendacium contra veritatem, excessus in cibo aut potu contra temperantiam: Ego remitti potest per contrarium actum naturale, subindeque ad ejus remissionem non requirit auxilium divinæ gratiae.

38. Confirmator primò: Peccatum veniale non tollit ordinem ad ultimum finem, sed solùm nimis inheret creaturæ, salvo tali ordine: Sed naturaliter & absque auxiliis gratiae potest quis tollere hanc nimiam adhesionem ad creaturam, per actum scilicet amoris Dei Cœtatoris super omnia (qui est actus mere naturalis, sc proinde possibilis naturaliter sine gratia) accedendo namque ad Deum recessit à creatura: Ergo naturaliter & absque auxilio divinæ gratiae, potest quis obtinere remissionem venialium peccatorum.

39. Confirmatur secundò: In pura natura fuissent venialia: Sed in eo statu potuerint remitti per actum naturalem oppositum peccato: Ergo etiam in hoc statu.

40. Ad objectionem respondeo, veniale in statu elevationis naturæ humanæ ad ordinem supernaturalem, non solùm esse contra aliquam virtutem naturalem, sed etiam opponi alicui perfectioni supernaturali, nimicrum fervori charitatis, & familiaritatib; ejus cum Deo, subindeque tolli non posse nisi per aliquem charitatis fervorem; aut actum aliquem supernaturalem aliquo modo convertentem hominem ad hanc familiaritatem veniali amissam.

41. Ad primam confirmationem dicendum quod licet peccatum veniale non tollat ordinem ad ultimum finem, dicit tamen deordinationem circa media ad talem finem: supposita autem elevatione creatura intellektualis ad ordinem gratiae, sicut ultimus finis est supernaturalis, ita & media ad illum conducentia, supernaturalia sunt, & consequenter deordinationem circa talia media per peccatum veniale, reducitur supernaturalis est; unde non potest tolli nisi per actum supernaturalem ipsi contrarium, qui proinde ex auxilio aliquo supernaturali procedere debet.

Deinde, quomvis daretur, quod hujusmodi deordinationem seu nimia adhesion ad creaturam, posset tolli per actum naturalem amoris Dei Cœtatoris super omnia, argumentum non urget; quia talis actus, in statu naturæ lapsæ, elici nequit sine auxilio divinæ gratiae, ut in Tractatu de gratia disp. 1. art. 4. ostendit est.

Ad secundam confirmationem concedo in pura natura futura fuisse venialia, sed diverse rationis à nostris, eò quod tunc non fuissent opposita fervori charitatis, & familiaritatib; cum Deo, sicut ea que committuntur in statu elevationis naturæ humanæ ad ordinem supernaturalem; ideoque remitti potuerint per actum naturalem, cum aliquo tamen auxilio naturali indebito naturæ.

Objecies secundò contra secundam conclusionem: Remissio venialium quæ fit simul cum remissione mortalium, non supponit gratiam habitualis, quia hæc non supponit ad remissionem mortalium: Ergo ad remissionem venialium non semper gratia habitualis antecedenter requiritur.

Respondeo, remissionem venialium quæ fit simul cum remissione mortalium, non supponit quidem gratiam habitualis, ordine durationis, eam tamen supponere ordine naturæ; prius enim naturæ remittuntur mortalia, per restitutionem gratiae habitualis, quæ venialis per restitutionem specialium auxiliorum, cum prius restituamus in amicitiam Dei, quæ in ejus familiaritatatem.

Objecies tertio: Peccatum veniale remittitur in inferno: Sed in inferno non est gratia habitualis: Ergo illa ad remissionem venialium non semper requiritur. Mino patet, Major probatur, quia alijs peccatum veniale puniret pena æternæ, quod videtur nimis rigidum.

Respondeo negando Majorem, & ad ejus probationem, distinguo Antecedens: peccatum veniale punietur pena æternæ, per se, qualib; illa debita venali secundum se, nego. Per accidentem, ex eo quod subjectum non est gratum Deo, nec proinde capax illi satisfaciendi pro peccato sive mortali sive veniali, concedo.

Dices, Deus non punit ultra condignum, etiam per accidentem: Sed si puniret veniale in inferno penam æternæ, illud puniret ultra condignum, cum peccato veniali non debeatur pena æternæ: Ergo veniale, etiam per accidentem, non punitur à Deo penam æternæ.

Respondeo negando sequelam Minoris, & ad probationem ei subiunctam, dico quod licet peccato veniali ex propria ratione formalis, seu ex malitia sibi propria, non debeatur pena æternæ; ex conditione tamen subjecti, non habentis gratiam ad remissionem culpæ venialis necessariam, per accidentem pena æternæ illi debetur. De quo plura diximus in Tractatu de peccatis disp. 8. art. 7. ad quem locum Lectionem remittimus.

Objecies quartò contra tertiam conclusionem: Gratia habitualis est forma incompossibilis cum peccato veniali: Ergo requiritur formaliter ad venialium remissionem. Consequentia patet ex supra dictis, Antecedens probatur. Gratia habitualis est participatio naturæ divinæ: Ergo ex sua natura pugnat cum quocumque peccato, sive mortali, sive veniali, sicut ipsa natura divina, cuius est participatio.

Confirmatur: Gratia habitualis in patria expellit formaliter omne veniale: Ergo id etiam præstat via, cum sit eadem in utroque statu.

Ad objectionem respondeo, negando Antecedens, ad cujus probationem, concessio Antecedente, nego Consequentiam: nam licet gratia habitualis, sit participatio naturæ divinæ, est tamen participatio accidentalis, diminuta, & imperfecta, infinite

de Remissione Peccatorum Venialium. 335

- niit distans à sanctitate increata divina natura, cum qua pugnat peccatum veniale.
- 30 Ad confirmationem, nego Antecedens, non enim gratia habitualis, sed visio Dei, & amor beatificus, expellunt peccatum veniale in patria; visio quidem radicaliter, amor vero beatificus formaliter.
- 31 Objicies ultimam contra ultimam conclusionem: Actus charitatis & contritionis, quibus peccatum veniale remittitur, merentur augmentum gratiae habitualis: Ergo remissio venialium, illius infusionem semper habet adjunctam.
- 32 Respondeo, concessio Antecedente, negando Consequentiam; licet enim actus charitatis & contritionis quibus peccatum veniale remittitur, merentur augmentum gratiae habitualis, non tamen semper fit infusionem gratiae, quando peccatum veniale per illos actus remittitur; quia augmentum gratiae & charitatis non statim conferatur, nisi quando ponuntur actus habitu intensiores; quando vero ponuntur actus minus intensi, quibus remittitur peccatum veniale, tunc gratia non augetur in esse habitus, sed solum in esse gratiae; quia nimis tunc subjectum acceptatur ad maiorem gratiam, quando producetur actus intensior, vel in sua vice, conferendam, ut fas explicemus in Tractatu de virtutibus Theologicis disp. ultima art. 8.
- 33 Alterius autem, quod licet in remissione peccatorum venialium, non fiat semper infusionem gratiae, nunquam tamen gratia infunditur, nisi fiat remissio aliquorum venialium, ut docet D. Thomas hic art. 2. in corp. his verbis: *Ad hoc quod peccatum veniale tollatur, non requiritur quod infundatur aliqua habitualis gratia, sed sufficit aliquis motus gratiae & charitatis ad ejus remissionem. Quia tamen in habitibus usum liberi arbitrii, in quibus solis possunt esse venialia peccata, non contingit esse infusionem gratiae, sine alia. lo motu liberi arbitrii in Deum & in peccatum: ideo quandocunque de novo gratia infunditur, peccata ve. nialia revertuntur. Quod intelligi debet per se, & quantum est ex parte cause remittentis; interdum enim per accidentem, ob impedimentum se tenens ex parte subjecti, contingere potest, quod gratia alieni infundatur, & tamen ei non remittantur peccata venialia, ut cum aliquis mente dilatatus, aut cum affectu ad peccatum veniale, accedit ad aliquod sacramentum, tunc enim ipsi quidem infunditur gratia habitualis, vel ejus augmentum; sed non remittuntur peccata venialia, quia tali remissione ponit impedimentum: sicut licet verum sit dicere, quod in omnibus sacramentis detur gratia, tamen ex aliquo impedimento, & per accidentem, potest contingere, quod non detur, ut constat in sacramento poenitentiae informi.*

ARTICULUS III.

An, & quomodo peccata venialia remittantur per sacramenta, & sacramentalia?

S. I.

Quibusdam premissis, tripli conclusione utraque difficultas resolvitur.

- 34 Certeum est, sacramentum poenitentiae habere vim remittendi peccata venialia, ex opere operato: Tuta quia non solum peccata mortalia, sed etiam venialia, sunt hujus sacramenti materia, ut dicemos infra, cum agemus de confessione; Tuta etiam, quia rationalis consentaneum non est, existimare sacramentum poenitentiae posse quidem de-

lere peccata mortalia post baptismum commissa, sed non venialia, quae sunt minoris momenti, & faciliter remitti possunt. Unde solum difficultas est, an virtus haec remittendi peccata venialia, competit etiam aliis sacramentis & quibusdam rebus, & actionibus sacratis, quae à Theologis sacramentalis appellantur, & praecipue sunt sex, hoc versu expressa.

Orans, tintilla, edens, confessus, dans, benedicens.
Orans, id est oratio Dominica, in qua petimus culpas quotidianas, seu veniales, quas quotidie committimus, nobis dimitti. Vel oratio in Ecclesia consecrata: 3. Regum 4. *Qui oraveris in loco isto, dimitte Domine peccata populi. Tintilla, supple aqua benedicta, cuius meyntit Clemens lib. 7. Constitutionum Apostolicarum cap. 47. & Alexander I. relatus in cap. Aquam sale, de consecrat. dist. 3. ejusque decem eximiens effectus recenset Henricus lib. 4. de sacramentis cap. 15. Edens, id est panis benedictus, qui in locum Eucharistie dabatur Catechumenis, vel etiam fidelibus non communicantibus. Confessus, id est confessio generalis, quae fit in Prima, Completo, & in principio Missæ, ad quam refertur tunctio peccatoris, quae internum animi dolorem declarat, & de qua dicit Augustinus lib. de penit. c. 1. *Pro leviibus peccatis peccata nostra susdimus, & dicimus, dimitte nobis debita nostra.* Additio Dans, supple Eleemosynam, que peculiares vim habet ad obtinendam à Deo misericordiam & remissionem peccatorum. Benedicens, id est, Episcopi vel Abboti consecrati benedictione. Quibus aliqui adduntunctionem sacram, quae Sacerdotes, & Reges unguntur. His premissis, pro resolutione difficultatis propositae.*

Dico primò, omnia sacramenta novæ legis habent vim remittendi peccata venialia ex opere operato, id tamen specialiter aliquibus sacramentis competit, nimirum Baptismo, Confirmationi, Eucharistie, & Extreme Unctioni.

Prima pars est D. Thomas hic art. 3. In corp. ubi si sic ait: *Per omnia sacramenta nova legis, in quibus confertur gratia, peccata venialia remittuntur: utique ex opere operato, quia cum causent gratiam ex opere operato, & ad infusionem gratiae sequatur (ut ibidem ait S. Doctor) remissio venialium, hanc etiam ex opere operato causant.*

Ratio etiam id suadet: nam omnia sacramenta novæ legis habent virtutem remittendi ex opere operato peccata omnia mortalia, quædam ex vi pri-marie institutionis Christi instituentis, & hec dicuntur *sacramenta mortis nostrorum*, alia vero ex vi secundiariae institutionis ejusdem Christi, & haec appellantur *sacramenta vivorum*, ut in Tractatu de sacramentis in communis disp. 3. fuit ostendimus: Ergo cum peccata venialia facilius remittantur, sacramenta novæ legis remittunt peccata venialia ex opere operato, eaque maximè, quæ speciali cuiusque sui magis opponuntur, ut matrimonium, ea quæ repugnant specialiter castitati & statui conjugali: Ondo, quæ religiosis & statui clericali: Confirmationis, quæ fidei: Eucharistia, quæ charitati & unioni cum Deo & cum proximo.

Confirmatur: Omnia sacramenta, ut instrumenta passionis Christi sunt instituta ad sanctificandas animas, easque perfectè disponendas ad gloriae consecrationem: Ergo & ad tollenda omnia impedimenta, quæ aliquo modo possunt à gloriae consecratione impeditare: Cum igitur venialia retardent nos à consecratione gloriae, debent per sacramenta tibi suscepta remitti.

Secunda pars conclusionis probatur discurrendo 56 sigillatum per hujusmodi sacramenta. In primis de Baptismo id manifestum est, cum enim sit quædam spiritus.

spiritualis regeneratio ; gratia quæ in eo datur est regenerativa , subindeque omnino transmutat hominem , & delet omnem maculam vitæ præteritæ , quæcumque illa sit , ut defiuit Tridentinum sess. 5. can. 5. ubi ait Baptismum tollere in eo quem regenerat , quidquid veram habet & propriam peccati rationem. Et Florentinum in decreto uotum dicit , effectum hujus sacramenti esse remissionem omnis culpe , tam actualiæ , quam originaliæ : sub culpa autem actuali , continetur peccatum veniale. Idem patet de Confirmatione : cùm enim proprius ejus effectus sit robur animæ , & incrementum vitæ spiritualis , debet ex opere operato remittere peccata venialis , quæ perfectioni & incremento vitæ spiritualis opponuntur. De Eucharistia vero probatur : Tum quia est instituta per modum cibi & nutrimenti spiritualis , unde propriæ virtute restaurat quod deperdit per calorem concupiscentie , ex quæ sunt peccata venialis. Tum etiam , quia pro prius hujus sacramenti effectus est excitare fervorem charitatis , quo peccata venialis remittuntur. Uode Tridentinum sess. 13. cap. 2. affirmat illud esse antidotum , quo liberemur à culpis quotidianis , id est à venialibus , & à mortalibus præservemur. De mun de Extrema-Uncione facile suadetur , tum ex forma ipsius , in qua sic dicitur , *Dimitas tibi Deus quidquid peccasti per visum &c.* quæ verba præcipue de peccatis venialibus intelligenda esse , suo loco dicemus. Tum etiam , quia cùm hoc sacramentum Institutum sit ad perfectè disponendum hominem ad gloriam ingressum & consecutionem , debet , ex vi sua & institutione , tolle peccata venialis , quæ ab introitu ad gloriam , & ab ejus consecutione retardant.

Dico secundò , non solum sacramenta , sed etiam nonnulla sacramentalia , remittere peccata venialis ex opere operato. Ita cōmūniter docent Thomistæ , contra Recentiores.

57 Probatur primò : nonnulla sacramentalia dicuntur ex benedictione Ecclesie sanctificare & mundare nos , non quidem à peccatis mortalibus (sic enim deberent gratiam infundere) sed à venialibus , quia non datur alia sanctificatio atque mundatio , nisi à peccatis mortalibus , vel venialibus ; non detur enim in lege Evangelica sanctificatio seu purificatio à legalibus immunditiis , cùm legalia illa iam cessaverint : Sed hæc melius & convenientius explicantur , si dicatur illa sacramentalia remittere peccata venialis ex opere operato : Ergo ita sentiendum est. Major est expressa in jure in cap. *Aquam sale* , de consecrat. dist. 3. ubi Alexander I. qui fuit quintus post D. Petram Pontifex sic ait : *Aquam sale confersam in populus benedicimus , ut ea cuncti affersi sanctificantur , quod omnibus Sacerdotibus faciendum esse mandamus. Si enim cunctis viis afferens sanctificabat atque mundabat , multò magis aqua sale confersa , divinisque precibis sacra , populum sanctificat atque mundat. Et si sale afferso per Elium Prophetam sterilitas aquæ sanata est , quantum magis divinisque precibis sacra sal , sterilitatem rerum auffert humanarum , & coquinatus sanctificat & purgas , &c. hoc est multipli cat , & insidias diaboli avertit , & à phantasmati versuti homines defendit. Minor vero suadetur : Ideo Theologi colligunt ex doctrina Patrum , sacramenta novæ legis cauare gratiam ex opere operato , quia dicunt Patres absolute & simpliciter , quod sanctificant & purificant animas : Ergo similiter quando Patres dicunt sacramentalia nos sanctificare & mundare à peccatis venialibus , id melius & convenientius intelligitur & explicatur de remissione venialium ex opere operato , quam solum ex opere operantis.*

Probatur secundò : Sacramenta legis novæ per

hoc differenti à sacramentalis legis antiquæ ; quod ista solum ex opere operantis , illa vero etiam ex opere operato remittant peccata mortalia : Ergo similiter differentia inter sacramentalia legis Mosaicæ , & sacramentalia legis Christi , in eo consistit quod ista ex opere operato , illa vero ex opere solum operantis essent remissiva venialium.

Addo , hoc maximè pertinere ad Christi magnificientiam , quod potestatem Ecclesie sue tradiderit instituendi signa aliqua sensibilia & ceremonias , in quorum usu ex opere operato remitterentur hominibus peccata venialia ; idque effectum & devotionem magis erga ceremonias illas Ecclesie exercitare.

Dixi autem , Nonnulla sacramentalia remittere peccata venialia ex opere operato , quia inter sacramentalia , quædam sunt quæ remittunt peccata venialia , solum ex opere operantis , quatenus ipsa in se aliquem bonum motum includunt , vel fervorem charitatis intrinsecè saltem & objective excitant , ut doceat S. Thomas q. 7. de malo art. 12. his verbis : *Voluntas , ad quam pertinet fervor seu actus charitatis , tripliciter ad aliquid inclinatur ; aliquando quidem ex sola ratione aliquid demonstrante ; aliquando ex ratione simul & aliquo interiori instinctu ; aliquando autem ex inclinatione habitus inherenter ; & illa causant charitatis fervorem , atque adeo remissionem peccati venialis , secundum tria predicta , ut sacramenta nova legis , quia ea ratio considerat ut salutares medicinas , & divina virtus in eis secretius operatur salutem , & per ea confertur habitus gratia donum. Quedam vero sunt , que causant remissionem venialis peccati secundum duo predicta ; non enim causant gratiam , sed excitant rationem ad aliquid considerandum , quod excitet charitatis fervorem ; & etiam p[ro]i creditur quod virtus divina interiori operatur , excitando dilectionis fervorem ; & hoc modo aqua benedicta , benedictio Pontificalis , & hujusmodi sacramentalia causant remissionem peccati venialis. Quedam vero sunt , que causant remissionem venialis solum excitando charitatis fervorem , per modum considerationis , sicut oratio Dominica , tunctio pectoris , & alia hujusmodi.*

Itaque in his sacramentalibus distinguimus ea quæ speciale consercationem & benedictionem Ecclesie habent ad sanctificationem nostram , ut aqua benedicta , benedictio Episcopalis , & similia ; & alia quæ talem consercationem non habent , sed ipsa de se motum aliquem bonum , & fervorem charitatis includunt , ut oratio Dominica , quæ petit remissionem peccatorum , pia & devota tunctio pectoris , confessio generalis , &c. De prioribus docet S. Thomas , quod non solum remittunt venialia , excitando rationem ad considerandum aliquid quod excitet charitatis fervorem , in quo maximè consistit id quod fit ex opere operantis , sed etiam , quia p[ro]i creditur virtutem divinam interiori id operari ; quod utique ad virtutem ex opere operato pertinet : eidem enim verbis idem S. Doctor in hac parte q. 61. art. 1. explicat modum quo sacramenta novæ legis causant gratiam , & remittunt peccata ex opere operato , scilicet quia virtus divina in eis secretius operatur.

Dico tertio , nec sacramenta , nec sacramentalia , remittere peccata venialis ex opere operato immediatè , sed mediæ tantum , quatenus scilicet ex meritis Christi , vel ex orationibus Ecclesie , à Deo obtinent dignæ ea recipientibus , auxilia quædam supernaturalia ad eliciendos actus supernaturales , quibus formaliter aut virtualiter peccata venialis displiceant , & retractentur.

Probatur primò ex D. Thoma hic art. 3. In corp. o ubi sacramentalia dicit valete ad remissionem venialium , in quantum sunt cum metu detestationis peccatorum ,

de Remissione Peccatorum Venialium. 337

terum, vel cum maiori reverentia Deum, aut res diuinæ, supplex, qui sit virtualis displicentia de peccato. Et in resp. ad 1. ait, ea causare remissionem peccatorum venialium, in quantum inclinans animam ad motum pœnitentia, qui est detestatio peccatorum, vel implicitè, vel explicitè. Item in resp. ad 3. assert: per illa tolli peccata venialia quantum ad culpam, virtute charitatis, cuius motus per ea excitatur. Demum de sacramentis docet in 4. sent. dist. 16. qu. 1. art. 2. quæsiunc. 3. omnia sacramenta remittunt peccata venialia, quia nata sunt excitare fervorem charitatis, quo venialia remittuntur. Specialiter id affirmat de Eucharistia in hac parte qu. 79. art. 4. Ergo censet sacramenta & sacramentalia non remittere peccata venialia immediatè, sed mediata tantum, quatenus scilicet ex meritis Christi, in actuall & devota eorum susceptione conseruntur à Deo auxilia supernaturalia, ad eliciendos actus supernaturales, quibus formaliter sunt virtualiter peccata venialia displicant & retractantur.

61 Ratio etiam id suadet, cùm enim venialia opponantur fervori charitatis, & ejus privationem cauissent, nullaque privatio possit tolli, nisi per positioñem formæ opposita, sacramenta, vel sacramentalia, non possunt aliter remittere peccata venialia, quām obtinendo ex meritis Christi, vel ex orationibus Ecclesie, auxilia supernaturalia, quibus homo applicetur à Deo ad eliciendos actus ferventes charitatis vel pœnitentia, per quos talia peccata formaliter aut virtualiter retractantur. Ex quo patet differentia inter peccata mortalia & venialia, & ratio cur per sacramenta, peccata mortalia remittantur ex opere operato immediatè, non autem venialia; quia nimis sacramenta causant immediatè gratiam habitualem, cui macula mortalis privativè opponitur; non autem actualem charitatis fervorem, cui opponitur peccatum veniale.

S. II.

Solvuntur objectiones.

62 Objecies primò contra primam conclusionem: Qui confiteretur aliquod peccatum veniale, & alia ex intentione tacet etiam nullam complacentiam habeat ad ea, remissionem ipsorum non assequitur; alijs enim non impertinens esset illa confiteri, quandoquidem per hoc præcise quod peccator unum ex eis confiteretur, remissionem aliorum etiam obtineret: Ergo per alias sacramenta, nulla peccata venialia ex opere operato remittuntur; cùm enim in aliis sacramentis nulla fiat confessio peccatorum venialium, ita se habent respectu eorum omnium, sicut sacramentum pœnitentia se habet ad illa quæ pœnitentia non confiteritur.

63 Respondeo: Nugno, negando suppositum Antecedentis, nimirum quòd ille qui confiteretur aliquod peccatum veniale, & alia ex intentione retinet, non retineat eo ipso effectum ad illa; cùm enim proprius modus hujus sacramenti sit remittere peccata, media confessione, non velle illa confiteri, est (Inquit) habere virtualem quandam complacentiam in illis. Hæc solutio probabilitate non caret.

64 Respondeo tamen secundò, dato Antecedente, negando Consequentiam & paritatem; Confessio enim peccatorum, five mortalium, five venialium, est pars sacramenti pœnitentia, non verò aliorum sacramentorum: unde licet in sacramento pœnitentia non remittantur peccata venialia, quæ voluntariè & ex intentione retinentur; in alijs tamen sacramentis obtinetur eorum remissio, licet nulla fiat in receptione talium sacramentorum mentio de illis peccatis.

Objecies secundò: Si quid suaderet, quod sacra-⁶⁵menta remittunt peccata venialia ex opere opera-
to, maximè quia causant infusionem gratiæ ex
opere operato, quæ est ratio D. Thomæ hic art. 3. Sed hæc ratio nulla est, quia peccata venialia non
sunt incompossibilia cum gratiâ, cùm reperiantur in
sanctis & justis; unde sicut non excludunt gratiam
dum committuntur, sic nec excluduntur à gratia,
dum infunditur: Ergo sacramenta non remittunt pec-
cata venialia ex opere operato.

Confirmatur: Ut sacramenta remitterent venia-⁶⁶lia ex opere operato, necesse esset quodd causarent
aliquid incompossibile cum hujusmodi peccatis: Sed
nequit assignari quidnam sit illud incompossibile;
non enim est intenso gratiæ & charitatis, quando-
quidem cum gratia & charitate quantumcumque
intensa, est compossibile peccatum veniale, & affec-
tus ad ipsum; neque allud videtur assignabile: Er-
go sacramenta remittere nequeunt peccata venialia
ex opere operato.

Ad objectionem respondeo concessa Majori, ne-⁶⁷
gando Minorem, nam ratio D. Thomæ est optima,
benè intellecta. Verum quidem est, quodd peccata
venialia non opponuntur perfectè gratiæ habituali
vel charitati, opponuntur tamen ejus fervori, qui
excitat per infusionem gratiæ, in devota suscep-
tione sacramentorum: & hoc sufficit ad hoc ut sa-
cramenta remittant ex opere operato peccata ve-
nialia. Licet ergo peccata venialia non excludant
gratiam quam inveniunt in subiecto, excluduntur
tamen à gratia quæ in devota susceptione sacra-
mentorum infunditor, ratione fervoris charitatis,
qui in illa excitari solet. Unde D. Thomas hic art.
2. sic ait: Quia in babentibus usum liberi arbitrii, in
quibus soli possunt esse venialia peccata, non contin-
git esse infusionem gratiæ sine actuall motu liberi ar-
bitrii in Deum & in peccatum; ideo quandocumque
de novo gratia infunditor, peccata venialia remittentur.

Ex his patet responsio ad confirmationem, dicen-⁶⁸
dum epim est, illud incompossibile cum peccatis ve-
nialibus, quod sacramenta devotè suscepta cauunt
instrumentaliter & ex opere operato, esse auxilium
efficax ad actum ferventes pœnitentia vel chari-
tatis, quo talia peccata formaliter aut virtualiter
detestantur & retractantur, ut in tertia con-
clusione declaravimus.

Objecies tertiod: Si sacramenta cum attritione de⁶⁹
venialibus suscepta, talia peccata ex opere operato
remittentur, vel omnia, vel alia tantum delerent;
Non omnia, quia sacramentum matrimonii v. g.
non habet contrarietatem cum omnibus. Neque ali-
qua duntaxat, quia fieri potest quod attrito cum
qua aliquis ad sacramentum accedit, non fit potius
de uno, quām de alio, sed de omnibus: Ergo sacra-
menta cum attritione de venialibus suscepta, ea non
remittunt ex opere operato.

Respondeo: Nugno, sacramenta cum attritione de⁷⁰
venialibus suscepta, ea duntaxat remittere, quæ
speciali cujusque fioi opponuntur: v. g. sacra-
mentum Eucharistie venialia tantum, quæ charitati &
matrimonium, quæ castitati conjugali contrariantur &c. Melius tamen respondeatur, quodd licet sa-
cramenta novæ legis ea præcipue remittant ex
opere operato peccata venialia, quæ speciali cujus-
que fioi magis opponuntur, ut primâ conclusione
declaravimus, nihilominus quodlibet sacramentum
cum attritione de omnibus peccatis venialibus sus-
ceptum, remittit omnia venialia, in quantum scilicet
excitat ex opere operato, atque adeò efficaciter, ad
actum charitatis ita fervidum, ut repugnet cum co-
omni quod potest ipsum retardare; atque adeò cum
omni peccato veniali. Dixi autem, cum attritione

de omnibus venialibus suscepimus, quia si attritio fit tantum de aliquibus, illa duntaxat remittit, non verò alia.

71. Objicies quartò contra secundam conclusionem: Si sacramenta remitterent venialia ex opere operato, Ecclesia habens potestatem instituendi sacramentalia, posset eo ipso instituere signa sensibilia, ex opere operato peccatorum venialium destruktiva: Sed hoc admitti nequit, tum quia Ecclesia non potest virtutem rebus tribuere ad ejusmodi peccatorum remissionem; tum etiam, quia in te gravi (inquit Suarez) non est affirmandum nisi quod constat ex Scriptura, vel traditione, vel usu Ecclesie, vel falso urgenti ratione: nihil autem horum reputatur in proposito, non quidem authoritas Scripturæ, siquidem ex ea solum habemus illa verba Joan. 20. *Quorum remisitis, &c.* Et ista Matth. 16. *Quicumque solveritis super terram, &c.* priore autem sufficienter intelliguntur de potestate remittendi peccata per sacramentum poenitentiae; posteriora verò de potestate remittendi penas per indulgentias, nec non ligandi & solvendi per censuras Ecclesiasticas. Neque traditio vel usus Ecclesie (ex quo solum colligitur Ecclesiam instituisse sacramentalia in remissionem venialium) suadet illam remissionem fieri ex opere operato, quandoquidem ex illis nihil de modo isto causalitatis indicatur. Neque urgens aliqua ratio aut necessitas; Christus enim instituit sacramenta, quæ ex opere operato remittunt venialia: Ergo sacramentalia non remittunt venialia, ex opere operato.

72. Respondeo, concessa Majori, negando Minorem, & ad primam illius probationem dico quod licet Ecclesia non possit tribuere rebus virtutem ad causandam remissionem peccatorum, habet tamen potestatem designandi, determinandi, & consecrandi aliquas res, quibus sic determinatis & consecratis, Christus qui eas elevat, virtutem tribuat peccatorum venialium ex opere operato remissivam. Illeque probabilitate colligitur ex Scriptura & traditione: ex Scriptura quidem, quia Doctores nostræ sententiae adhaerentes explicant verba illa Christi, *Quorum remisitis peccata &c.* etiam de remissione venialium mediis sacramentalibus. Ex traditione vero, quia in decretis Pontificum dicitur simpliciter quod sacramentalia sanctificant & purificant, ut patet ex verbis Alexandri primi, in secunda conclusione relatis: verba autem purificare & sanctificare, applicata rebus corporis in nova lege, absque reflectione vel modificatione, intelliguntur de purificatione & sanctificatione facta ab illis rebus ex opere operato. Per quod patet ad secundam probationem Minoris.

73. Objicies quinto: Sacramentalia non remittunt ex opere operato peccata venialia quoad penam: Ergo neque quoad culpam. Consequentia videtur manifesta, si enim non remittant quoad id quod minus est in peccato, scilicet pena, à fortiori non remittent quoad id quod majus est, scilicet culpa.

74. Respondeo negando Antecedens, nam ut ait S. Thomas hic art. 3. ad 3. *Licet per quodlibet predictorum (sacramentalium) non semper tollatur totius reatu pena; quia sic quis effet omnino immunit à peccato mortali, aperte aquà benedicta, statim evolare, supple, in celum. Tamen reatu pena remittitur per predicta, secundum modum fervoris in Deum, qui per predicta excitatur, quandoque magis, quandoque autem minus.*

75. Objicies sexto: Cùm sacramentalia ex æquo se habent ad omnia venialia, siquidem non magis unum quam alterum, quantum est de se respiciunt, si ex opere operato cauerent eorum remissionem, omnia profici remitterent; & sic illi qui sunt absque

peccato mortali, aperte aquà benedicta, dicere possent, *Peccatum non habemus, quod est contra id quod habetur.* 1. Joan. 1. inquit si tunc morientur, statim evolarent in celum: Sed hæc videntur absurdæ: Ergo &c.

Respondeo negando sequelam Majoris, nam ut ait D. Thomas qu. 7. de Malo art. 12. ad 4. *Quamvis sacramentalia equaliter se habeant ad omnia peccata venialia, tamen fervor ab eis excitatus, non aequaliter semper se habet ad omnia, sed quandoque reipicit aliquid in speciali, & contra ea efficacius operatur. Et si in generali respicias ea, potest contingere quod non habet eundem effectum in omnibus, eo quod affectus hominis aliquid habitudinaliter est inclinatus ad aliqua peccata venialia committenda, ita scilicet quod si in memoria haberentur, non dispercerent, vel forte si opportunitate adcesset, committerentur. Et raro contingit homines in hac mortali vita viventes, ab hismodi affectibus liberos esse. Etsi etiam homo ad horam per hismodi remedias ab omnibus venialibus immunisatur consequatur quantum ad culpam, non ramus sequitur quod sit liberatus quantum ad totam penam, nisi forte sit tantus fervor dilectionis, quod sufficiat ad totius penæ remissionem.*

Addo quod, argumentum illud esset quidem eff. 77 cax, si diceremus sacramentalia remittere ex opere operato aliqua venialia, absque attritione de illis, sed cum hoc non dicamus, facile respondetur, quod omnia venialia remittuntur, quando attritio est de omnibus, aliquid verò duntaxat, & non alia, quando atteritur justus de aliis, & non de aliis, nulla autem, defectu sufficientis dispositionis, quando suscipiens sacramentale aliquod, de nullis attetur. Unde S. Thomas hic art. 3. a i 2. *Omnia ista (scilicet sacramentalia) quantum est de se, operantur ad remissionem omnium peccatorum venialium. Potest tamen impediri remissio quantum ad aliqua peccata venialia, quibus mens actualiter inheret, sicut & per fidem interdum impeditur effectus baptismi.*

Objicies ultimè contra tertiam conclusionem: Si 78 sacramenta & sacramentalia, mediate solum peccata venialia remitterent, excitando scilicet fervorem charitatis, nulla esset differentia inter illa & factas imagines, cum illæ etiam existent in nobis pios motus & affectus, nec non charitatis fervorem: Sed hoc dici nequit: Ergo nec illud.

Respondeo negando sequelam Majoris, & ad ejus 79 probationem dico, aliter sacramenta, vel sacramentalia, & aliter imagines factas excitare in nobis fervorem charitatis, imagines enim factæ illum exstant solum objective; sacramentalia verò, & sacramenta, impetrative; quatenus ex meritis Christi, vel precibus Ecclesie, impetrant à Deo auxilia supernaturalia, quibus homo in actus ferventes charitatis prorumpit, ut conclusione 3. declaravimus.

A R T I C U L U S IV.

An, & quomodo, remittantur justi posthanc vitam peccata venialia?

Hugo Victorinus, & nonnulli alli apud S. Bonaventuram in 4. dist. 21. quæst. 2. existimarent fieri non posse, quod aliquis decedat cum solis peccatis venialibus, subindeque quod venialia post hanc vitam quoad culpam remittantur. Vel enim (inquietabant) antequam moriatur justus, agit quod potest ad illorum expiationem, vel non? Si primum, ea peccata tolluntur, saltem quoad culpam, ante mortem. Si secundum, grave peccatum eo ipso committit; siquidem cum videat peccatis venialibus suam beatitudinem retardari, & tamen ea impos-

de Remissione Peccatorum Venialium. 339

impedimenta tollere negligat, suam salutem contemnit.

81 Verum haec sententia ab aliis Theologis communiter rejicitur. Primo, quia SS. Patres relati à S. Thoma quest. 7. de malo art. 11. in argumento *sed contra*, doceat peccata venialia post hanc vitam remitti quoad culpam: Gregorius enim 4. Dialog. cap. 36. expendens verba illa Christi Matth. 12. *Qui peccavit in Spiritum Sanctum, non remittetur ei neque in hoc seculo neque in futuro*, sic sit: *In hac sententia datur intelligi quasdam culpas in hoc seculo, quasdam vero in futuro posse laxari*. Augustinus etiam dicit quod *ille transitorio igne non capitalia, sed minuta peccata purgantur*: quod debet intelligi de purgatione venialium, non solum quoad penam, sed etiam quoad culpam; cum peccata capitalia seu mortalia, in hac vita quoad culpam remitti possint quoad penam igne purgatorii expiri. Item Glossa in illud Matth. 3. *Ipsa vos baptizabit in Spiritu Sancto & igne*, sic habet: *Spiritu in praesenti abluit, post, si qua macula surrexerit, igne purgatorio ad purum exurit*.

Secundò, Potest quis ignorare bonâ fide se habere venialia, aut existimare inculpabiliter se de illis sufficienter conteri, quamvis non ita sit: potest etiam præveniri pœnæ, aut morte repenti: ita ut non habeat tempus cogitandi & dolendi sufficienter de venialibus: Ergo cum venialia non excludant in perpetuum à regno caelesti, in quod nihil coquiatum intrare potest, dicendum est, illa post hanc vitam remitti, non solum quoad penam, sed etiam quoad culpam.

Tertiò, gratis omnino dicuntur, illum contemnere suam salutem, qui ante mortem negligit elicere actus pœnitentia, quibus peccata venialia prius commissa remittantur: sicut enim venialia non sunt materia necessaria confessionis sacramentalis, ita nec virtus pœnitentia, & consequentia nulla est necessitas præcepti ad pœnitendum de ipsis, nec proinde omissione retractionis eorum, verus contemptus salutis. Alioquin pari facilitate dici posset, eum contemnere salutem suam, & mortaliter peccare, qui non satisfacit pro pena peccatorum in hac vita (cum per hujus pœnae obligationem & statum, beatitudo retardetur) ac proinde non esse purgatorium; quod hæreticum est.

82 In hoc omnes ferè Theologi conveniunt, sed in explicando modo quo peccata venialia post hanc vitam remittuntur, inter se discrepant. Alexis enim 4. parte quest. 57. membro 8. docet illam remissionem fieri, non per aliquem actum ipsius animæ separatae, sed per solam finali gratiam habitualem, quæ licet tunc non sit summa secundum intentionem, bene tamen secundum statum, cum sit in termino: ex vi enim termini (inquit) redditur potentior quam antea, proindeque potest omnem culpam venialem ab anima excludere.

83 Sed hic modus dicendi probabilitate caret, & ex eo impugnatur, quid gratia nondum consummata per visionem beatificam (qualis est ea cum qua homo decedit, in primo instanti separationis animæ) non sit incompositibilis aut pugnans cum peccato veniali, alia enim etiam in praesenti vita illud secum non admittenter; quandoquidem hoc quod est esse in primo instanti separationis animæ, sive esse gratiam finali hujus vite, nihil ipsi extra statum beatitudinis addit, nisi conjunctionem cum morte, quod certè non est remedium contra peccatum veniale: non sit ergo illa remissio per habitum gratiae, sed per aliquem ejus actum.

84 Non minus à veritate aliena est sententia Scoti in 4. distinctione 2. questione 1. Majoris & Gabrielis ibidem, existimantium peccata venialia cum quibus

moritur justus, remitti quoad culpam, vel duntaxat in purgatorio, per condignam pœnae solutionem, vel in primo instanti separationis animæ, propter opera bona præterita, ex intentione quasi ad hoc reservata usque ad illud tempus. Non minus, inquam, haec opinio à veritate aberrat, nam prima pars hujus dicti falsum supponit, quod nimurum ex peccato veniali actuali præterito, solum remanet deputatio hominis ad pœnam, & consequenter quod idem sit, peccatum veniale remitti quoad culpam, & quoad remissionem pœnae, fallum, inquam, supponit: ex peccato enim veniali actuali, præter deputationem ad pœnam remanet quasdam habituallis macula & inordinatio in anima, quæ prius tolli debet, quam pœna illi debita remittatur, ut supra art. 1. §. 2. In soluzione 4. objectionis ostensum est.

Nec minus falsa est secunda pars ejusdem dicti: vel enim opera illa meritoria præcedentia instans mortis, sufficiebant in praesenti vita ad remissionem venialium, vel non: si sufficiebant, ergo ante mortem illa remiserunt: si non sufficiebant, ergo neque etiam in instanti separationis animæ sufficiunt.

Addo quod fieri potest, ut quis paulò post suam 86 justificationem per Sacramentum Baptismi, moriatur in peccato veniali, nullo adhuc opere meritorio facto: Ergo falsum est dicere generatim, venialia deleri post mortem per opera meritoria præcedentia. His ergo sententiis rejectis

Dicendum est, remissionem venialium post hanc vitam fieri per actus contritiq; , vel charitatis, quibus anima peccata illa detestatur & retractat. Ita S. Thomas quest. 7. de malo art. 11. in corp. ubi sic alt: *Venialia remittuntur post hanc vitam quantum ad culpam, eo modo quo remittuntur in hac vita, scilicet per actum charitatis in Deum repugnantem venialibus in hac vita commissis*. Et in resp. ad 9. Remittuntur (inquit) in purgatorio peccatum veniale; quantum ad culpam, virtute gracie, non solum secundum quod est in habitu, quia sic compatitur veniale peccatum, sed prout exit in actum charitatis detestantis veniale peccatum.

Ratio etiam id suadet, non potest enim veniale 87 remitti, etiam in alia vita, nisi per aliquam formam ipsi oppositam, & cum eo repugnantem, quæ alia esse nequit, quam actus contritionis vel charitatis, quibus anima peccata illa detestatur & retractat, ut ex supra dictis manifestum relinquitur: præterquam quod, generales assertiones Scripturæ, Conciliorum, & Patrum, affirmantium peccata non remitti sine aliquo actu pœnitentia, temere & sine sufficienti ratione restringenda & limitanda non sunt: nulla autem ratio urgens aut sufficiens ab adversariis adducitur, ut patebit solvendo objections ipsorum.

Objiciunt ergo primò: Cùm status alterius vite 88 non sit status viæ, sed termini, nullus actus hominis justi post hanc vitam potest esse meritorius vel satisfactorius, vel consequenter causare remissionem culpe venialis.

Sed ad hoc dici potest primò, quod licet post hanc vitam non possit esse meritum premii essentialis, bene tamen alicuius præmii accidentalis, quamdiu manet adhuc anima aliquo modo in via ad beatitudinem, sicut manet quamdiu est in Purgatorio. Ita S. Thomas in 4. dist. 2. quest. 1. art. 3. ad 4. ubi hæc scribit: *Dicendum quod post hanc vitam non potest esse meritum respetu premii essentialis sed respetu alicuius accidentalis potest esse, quamdiu manet homo in statu via aliquo modo*, & ideo in purgatorio potest esse aliis meritorius, quantum ad remissionem culpe venialis.

Vel dici potest secundò cum eodem S. Doctore

qu.6. de malo art. 11. ad finem corporis articuli, actum aliquem animæ justi à corpore separatae, culpas veniales remittere, non sicut in presenti vita per modum meriti vel satisfactionis, sed per modum condigne retractationis & dispenitentie, removentis prohibens.

90. Obiiciunt secundò, si actus contritionis & charitatis quos animæ à corpore separatae eliciunt, valeant ad remissionem culpæ venialis, valebunt etiam pro remissione peccati: Sed hoc dici nequit, alioquin animæ illæ quam citissimè liberarentur ab omni pena, per actus frequentes & ferventes, quos vinculis & impedimentis corporis expeditæ, sensuque penarum, & desiderio beatitudinis excitatae promptissimè exercent: Ergo &c.

91. Respondeo negando sequelam Majoris: Ratio est, quia beneficium remissionis culpe est illis necessarium, debet enim, ut fruantur aliquando beatitudine, ad quam jus habent per gratiam sanctæ ficationis, purgari à culpa venialium; & non possunt ab ea purgari, nisi per remissionem, ad quam Deus prærequisit dispositionem aliquam, per detestationem sufficien-tem peccati: at beneficium remissionis peccati non est illis necessarium, cum possint rigidè satis pati, id est solvere totam penam debitam peccato veniali. Unde licet per actus charitatis quos in instanti separationis, vel in purgatorio eliciunt, remissionem culpæ venialis consequantur, non tamen remissionem peccati illi debita, sed illam in purgatorio per condignam satisfactionem solvent.

92. Quæres, quandonam animæ à corpore separatae eliciant actum illum contritionis & charitatis, quo peccata venialia detestantur & retractant, eorumque remissionem consequuntur.

Respondent aliqui, talém actum elici ab anima separata, in ipso instanti separationis animæ à corpore, quia anima, statim à corpore separata, agnoscit suas culpas ut impedimentum ad gloriam, & perfectam familiaritatem cum Deo, unde statim eas detestatur, & in ferventem charitatis vel contritionis actum prorumpit, antequam ingrediatur purgatorium, in quo tantum purgantur penæ ex præteritis peccatis relictæ. Hæc-responsio & sententia probabilitate non caret.

Probabilior tamen videtur alia opinio, quam approbare videtur S. Thomas qu.6. de malo art. 11. ad 19. ubi inquit animam à corpore separatam actum illum charitatis vel contritionis quo peccata venialia detestatur elicere in ingressu purgatorii, rationemque insinuat in illo argumento cui respondeat, sic enim ibi discurrevit: *Quomodo est aliud magnum bonum quod differtur, & magnum malum quod imminet, excitatur intensum desiderium ad consequendum bonum, & evadendum malum: Sed anima separata qua est purgatorio obnoxia, imminet magnum malum, scilicet acerba purgatorii pena, & differtur à maximo bono scilicet à vita eterna: Ergo statim excitatur in ea fervens desiderium &c.*

DISPUTATIO V.

De perfectione remissionis peccatorum.

Ad questionem 88. Divi Thome.

EXPLICATA natura & principali effectu penitentie, qui est remissio peccatorum mortaliū & venialium, dixerit S. Thomas de perfectione hujus effectus, ostenditque peccata semel per penitentiam remissa, per subsequens peccatum non redire. De quo breviter in hac disputatione agendum est. Uode sit.

ARTICULUS I.

Utrum peccata semel per penitentiam remissa, per subsequens peccatum redeant, vel redire possint?

S. I.

Quibusdam premissis, triplici conclusione utraque difficultas resolvitur.

Notandum primum, peccata remissa duobus modis redire dici posse, primum quoad esse physicum, si nimirum idem numero peccatum jam omnino destructum reproduceretur; secundum quoad modum essendi moralem, si nempè propter peccatum subsequens Deus rescindat præcedentem condonationem, & peccata remissa rursus in memoria retineat in ordine ad odium peccatoris propter illa, & in ordine ad penam illis debitam.

Notandum secundum, duplicitate adhuc intelligi posse, peccata remissa redire quoad modum essendi moralem, nimirum simpliciter & secundum quid. Ut redeant primo modo, requiritur quodd peccatum subsequens remissionem, virtualiter contineat totum restum præcedentium delictorum; ut verò redeant secundo modo, sufficit quod peccatum subsequens sit gravius intuitu præcedentis remissionis aliorum peccatorum.

Notandum tertium, non hic solum esse questionem de reditu peccati quoad culpam, sed etiam quoad penam; neque solum procedere de lege & potentia Dei ordinaria, sed etiam de extraordinaria & absoluta. His præmisitis, pro resolutione difficultatis propositis.

Dico primum, secundum legem Dei ordinariam peccata semel per penitentiam remissa, non redeunt simpliciter & propriè, nec quoad esse physicum, nec quoad modum essendi moralem, neque secundum restum culpe, neque secundum restum penæ, ita quod eorum macula reponatur in homine, aut quod propter illa à Deo puniatur. Est contra nonnullos ex antiquis Theologis, qui putavant peccata dimissa redire quoad modum essendi moralem, (teste D. Thomæ h̄c att. 1. in corp. & S. Bonaventura in 4. dist. 12. att. 1. qu. 1.) quorum aliqui, ut Hugo Victorinus lib. 2. de sacram. patte 14. cap. 9. generatim redire assertebant per quodcumque peccatum sequens: alii verò, ut Præpositivus quidam à D. Bonaventura citatus, non per quodlibet generationem, sed tantum, per hæc quatuor, odium fraternum, apostoliam à fide, contemptum confessionis, & retractationem penitentie prius factæ: Unde illud dictum,

*Frates odit, apostata fit, spernitque faceri.
Pænituisse piget, pristina culpa redit.*

Prima pars quæ assertit non redire peccata secundum esse physicum, manifesta est, peccata enim non possunt redire secundum esse physicum, nisi redeat idem numero actus per quem commissa sunt: At talis actus redire nequit, saltem secundum potentiam Dei ordinariam, quod enim semel defit, nequit idem numero secundum potentiam Dei ordinariam reproduci: Nec possunt actus vitales reproduciri à Deo, sine influxu vitali voluntatis, quæ sine dubio experiretur in scipia reproductionem illam, non minus quam experta sit primam productionem: Ergo secundum legem Dei ordinariam, peccata semel per penitentiam remissa, quoad esse physicum redire nequeunt.

Quod verò etiam non redeant secundum modum essendi

de Remissione Peccatorum Vénialium. 341

essend moralem, sive quoad culpam, sive quoad poenam, offendit primò ex Scriptura & SS. Patribus, dicitur enim Ezechiel. 18. *Si impius egerit penitentiam, omnium iniquitatum ejus quae operatus est non recordabor.* Et Nahum 1. ubi Vulgata habet, *Non confugit duplex tribulatio, Septuaginta vertunt: Non vindicabit Dominus bis id ipsum in tribulatione.* Si autem peccata secundum modum offendit moralem sedirent per sequens peccatum, Deus recordaretur eorum, & bis ea puniret: Ergo peccata per peccatum remissa, sive quoad culpam, sive quoad poenam, non redeunt. Unde Prosper in resp. ad 1. objectionem Gallorum: *Qui recedit à Christo, & alienus à gratia finit hanc vitam, quid nisi in perditionem cadis?* Sed tamen non in id quod remissum est recidit, neque in originali peccato damnabatur; qui tamen propter postrema criminis è morte afficitur. Et Gelafius Papa in cap. Finali. de penit. dist. 4. *Divina (inquit) clemencia, dimissa peccata in ultionem ultime redire non patitur.*

7 Ratio etiam suffragatur: Primo, quia remissio peccatorum, prout nunc fit, est talis ut peccata quoad esse morale aboleantur absolute, id est sine illa conditione, vel suspensione, vel dependentia à peccato futuro: Ergo peccatum sequens non potest esse causa ut redeant secundum modum offendit moralem. Patet Consequentia, quia si peccatum sequens revocaret priora, id faceret propter decretum divinum, quia scilicet Deus constituit, ut qui post remissionem peccaret, reus fieret omnium peccatorum preteritorum. Antecedens verò probatur, tum ex Scriptura in qua absolutè penitentiā promittitur remissio peccatorum; tum ex formis Sacramentorum, quae etiam absolutam peccatorum remissionem significant.

8 Secundò, si quis peccavit peccato infidelitatis, & postea peniteat, & iterum labatur in peccatum luxuriae; vel per tale peccatum redit prior infidelitas, vel non? Si non redit, habetur intentum; si redit: ergo amittit fidem, per peccatum luxuriae; quod est omnino absurdum, cum ex vi talis peccati, nulli articulo fidei discredat. Ita egregie discurrit Joannes à S. Thoma hic disp. 39. art. 1.

9 Addit, quod si redirent peccata remissa, non possent iterum tolli, nisi per aliquod Sacramentum: Non aliud quām penitentia: Ergo teneretur homo iterum confiteri peccata illa, quod est absurdum, & à Benedicto XII. Extravaganti, *Inter ceteras damnatum.* Ibi enim definit, *absurdum esse, ut quis peccata per penitentiam dimissa, rursus debeat confiteri; & ut debitor liberatus, adhuc maneat ad solendum obligatus.*

10 Confirmatur: Si peccata actualia per penitentiam remissa redire possent, etiam peccatum originale per baptismum sublatum posset redire: Sed hoc dici nequit: Ergo nec illud. Sequela Majoris videatur manifesta, est enim eadem ratio quod hoc de peccato originali, ac de actualibus. Minor verò suadetur, si enim rediret peccatum originale, deberet rursus tolli per aliquod sacramentum: Non per penitentiam, quia illa non est instituta in remedium peccati originalis, sed solum peccatorum actualium post Baptismum commissorum: Ergo per Baptismum; & sic Baptismus deberet iterari, quod est haereticum.

11 Hec argumenta probant, peccata semel per penitentiam remissa, non redire etiam quoad poenam; cum enim pena non debeatur nisi propter culpam, si non rediret peccatum quoad culpam, non redibit etiam quoad reatum seu obligationem ad pennam.

Dico secundò, Licet peccata semel remissa non redcant simpliciter propter peccatum subsequens, *Genes. Theol. Tom. V.*

redire tamen secundum quid. Primo, quia frequenter, & vulgari loquendi modo, dicitur aliquid redire, quando ei succedit aliquid simile; sic enim dicimus redire febrim, redire pluviam, redire hymen, & similia: At peccata mortalia quae de nova committuntur, quantum ad privationem gratiae & reatum poenae aeternae, similia sunt illis quae fuerant per penitentiam remissa: Ergo peccata semel remissa, redeunt secundum quid propter peccatum subsequens. In hunc sensum D. Thomas hic art. 1. intelligit illud Jacobi 2. *Quicunque totam legem servaverit, offendas autem in uno, factus est omniū reus;* quia scilicet privat omni gratia, & beatitudine, ac mercede operum, proinde ac si nullum mandatum servasset.

Secundò, peccata semel remissa, propter peccatum subsequens redeunt secundum quid, quia peccatum subsequens sit gravius, ob circumstantias ingratitudinis, in hoc consistens, quod homo post acceptum beneficium remissionis divine, peccat.

Est autem magna differentia inter huic modum tñ redeundi, & alium purum & simplicem quem praecedenti conclusione negavimus; nam in simplici reditu, plura essent peccata, praetet illud sequens; in isto autem non est nisi peccatum illud quod de novo committitur, sed aggravatum ex peccatis prioribus, sive potius ex eorum remissione. Sicut autem quedam peccata sunt, quae magis pugnant contra beneficium remissionis, ita majorem in se continent ingratitudinem, & magis aggravantem; hujusmodi sunt ea quatuor quae recentur D. Thomas hic art. 2. scilicet odium fraterno, apostasia à fide, contemptus confessionis sacramentalis, & retractatio penitentiae prius factae.

Dico tertio, peccata semel remissa nequeunt, etiam de potentia Dei absoluta, redire quantum ad esse physicum, bene tamen quantum ad modum offendit moralem.

Probatur prima pars: Licet possit Deus de potentia absoluta, alla à peccato jam destrutto reproducere, non tamen ipsum peccatum: Sed per penitentiam peccatum jam omnino destrutum est; Ergo à Deo, etiam de potentia absoluta, reproduci nequit, nec per consequens redire quantum ad esse physicum: Major probatur, quia alias Deus esset author peccati, esset enim causa proxima & principialis illius, ex eo quod causa secunda non posset esse nisi instrumentum ad reproductionem peccati, illa enim non habet virtutem innatam ad reproduendum rem semel destrutum.

Secunda quoque pars suadetur, cum enim Deus sit supremus & absolutus Dominus, posset de potentia extraordinaria remittere aliqui peccatum, sub ea conditione, ut si postea iterum peccaret, tantam culpam & reatum poenae contraheret, quantam contraxisset ex utroque peccato, si prius non fulisset remissum, in quo casu culpa & reatus poenae rediret quoad esse mortale: Ergo peccata semel remissa, de potentia Dei absoluta, redire possunt quantum ad modum offendit moralem.

5. II:

Solvuntur objectiones:

C Ontra primam conclusionem objicitur In 15. primis quedam Scripturae & SS. Patrum testimonia, quibus significati videtur quod peccata iam remissa redeant, dicitur enim Psal. 108. *In memoriā redeat iniquitas patrum ejus in compellit Dominum.* In quem locum Augustinus, *Si ergo Iudas tenet il. ludi ad quod regnum est, nullo modo ad eum vel sua præterita.* *Ef. 3.*

serita, vel parentum iniquitas pertineret: sed quia non tenuit adoptionem in familia Dei, sed iniquitatem ventus generis, rediit iniquitas patrum ejus in conspectu Domini, ut in eo etiam ipse puniresur. Scriptura etiam docet, Deum data occasione recordari peccatorum quae jam remissa sunt, ea scilicet puniendo, ut patet ex verbis illis mulieris Sareptanae ad Eliam 3. Regum 17. *Quid mihi & tibi vir Dei? Ingressus es ad me, ut rememorarentur iniquitates mee, & interficeres filium meum.* Item Matth. 18. licet Dominus servu nequam omne debitum dimisisset, tamen postea auditam ejus crudelitate in conservum, illum revocavit dicens: *Non exeat inde donec reddat universum debitum:* Ergo per subsequens peccatum revixit debitum quod ei dimisum fuerat. Unde Augustinus de sermone Domini cap. 6. ait in persona Domini: *Si non dimiseris, revocabo te, & quidquid tibi dimisera replicabo.* Similia dicunt Ambrosius, Gregorius, Beda, Rabanus, & alii.

26 Ad locum Psalmi 108. respondeo quod iniquitates parentum dicuntur redire in memoriam Dei pro filiis, non quantum ad culpam, sed quantum ad aliquam penam temporalem, quam Deus solet castigare peccata parentum. De qua etiam intelligi debent verba viduae ad Eliam, loquebatur enim de memoria iniquitatum quantum ad punitionem aliquam temporalem, quam Deus castigabat illam in morte filii; vel fortasse illa mulier habebat peccata non remissa, & loquebatur de illis.

27 Ad parabolam verbo Matth. 18. dicendum est quod a servo illo exigitur totum debitum, propter peccatum sequens, quia debitum illud rediit secundum quid; & per quandam equivalentiam, propter immisericordiam & crudelitatem, quam erga conservum usus est. Unde per parabolam illam Christus significare tantum voluit, Deum gravissime offendere ex eo quod nolimus remittere injurias nobis illatas, & peccatum illud immisericordiae severissime punitur, juxta illud Jacobi 2. *Judicium sine misericordia illi qui non facit misericordiam:* id est judicium durissimum illi fiet. Quo documento plurimum egebant Judicii, videntur copidissimi.

28 Ad sanctos Patres respondeo eos loqui de reditu peccatorum, quoad circumstantiam Ingratitudinis, modo in secunda conclusione explicato: vel de reditu peccatorum quoad culpam & penam aequivalentem; quia per subsequens peccatum contrahitur similiis pena aeterna sensus, & privatio ejusdem beatitudinis objectiva, juxta quem sensum, ut supra annotavimus, explicatur illud Jacobi 2. *Qui offendit in uno, fallitur est omnium resu.*

29 Objicitur secundum: Bona opera per peccatum mortificata, redeunt per penitentiam: Ergo similiter peccata per gratiam occultata & tecka, redeunt per peccatum subsequens. Antecedens constitabit ex dicendis disp. sequenti. Consequentia vero probatur, quia non videtur major ratio, cur per penitentiam redeant merita per peccatum mortificata, & non redeant per subsequens peccatum mortale peccata prius remissa, cum facilius mala reviviscant, quam bona. Unde Deum Ezechiel 18. eodem modo dicit se non recordatur amplius bonorum operum quae quis in peccatura cadens, antea egerat; sicut dicit se non recordatur peccatorum de quibus egit penitentiam.

30 Respondeo, concedo Antecedente, negando consequentiam: & paritatem; quadruplex enim assignari potest ratio discriminans. Prima est, quia Deum prior est ad beneficendum & miserendum, quam ad puniendum: & ipse est author meitorum, & non peccatorum: unde non mirum, si merita per peccatum mortificata, manescant in divina re-

temptatione, & sublato peccato, quod impedit eorum effectum, reviviscant: peccata vero remissa non manescant in indignatione divina; ut per sequens peccatum mortale redeant in se formaliter quoad culpam, vel penam aeternam. Quamvis ex parte hominis ad malum proni facilius esset mala revivisci, quam bona.

Secunda est, quia promissiones debent amplie & favorabiliter intelligi, & contra verbo comminationes, ut poterit odiosas, debent potius restringi, & intelligi quantum fieri potest, cum moderatione favorabili: Atqui promissio est quod Deus dicat se non amplius recordatur omnium iniquitatum penitentis; comminatio vero, quod dicat se non recordatur bonorum operum justi in peccatum laeti: Ergo debent rationabiliter diversimode intelligi; illa quidem amplissime, ista verbo cum favorabili restrictione. Per quod patet ad locum Ezechielis.

Tertia est, quia peccata de facto Deus absolutè delet, ut supra ostendimus, merita vero non nisi sub conditione; unde in Scriptura aliter loquitur de meritis & de peccatis, nusquam enim ait merita justi post lapsum exinaniti, aboleri, projici in profundum maris, & similia que dicit de peccatis per penitentiam remisit.

Quarta assignatur à D. Thoma in 4. dist. 21. quæst. 1. art. 1. ad 6. ubi sic discutit: *Remissio peccatorum est principaliter opus Dei, sed mortificatione meritorum præcedentium est opus hominis: Homo autem sua actione non potest evanescere simpliciter opus Dei, quoniam possit impedire ne sibi proficiat: Et ideo homo per peccatum sequens non potest remissionem præcedentium peccatorum annullare: potest autem suæ actione evanescere quod per ipsum factum est: Et ideo potest mortificationem præcedentium meritorum, per merita sequentia penitus annullare, pricipue gratis adjutus.*

Objicitur tertium: Si alci per penitentiam remittitur culpa mortalis, & pena aeterna illi debita, relicto reatu penae temporalis luente in purgatorio, illeque postea antequam pro pena illa temporali satisficerit, incidat in aliud peccatum mortale, & statim moriatur, non solùm torquebitur pena aeterna, debitâ tali peccato, sed etiam debitâ priori remisso; quia pena temporalis in quam fuit commutata, per subsequens peccatum fit aeterna; cum enim in inferno nulla sit redemptio, aut poena nullum alleviatio, nulla in eo est pena temporalis: Ergo in aliquo casu peccatum per penitentiam remisum, redit per subsequens peccatum, saltem quantum ad penam aeternam que in temporalem commutata fuerat in justificatione peccatoris.

Respondet Franciscus Amicus hic disp. 7. sectione 1. in fine, in casu positio penam illam temporalem reddi aeternam per accidens, quia ille homo per peccatum sequens, cum morte coniunctum, constituit se incapacem satisfactionis temporalis pro aliquis pena, & sic impossibile est illam penam finiri, non ex eo quod Deus imputet culpam jam remissam, sed ex illo statu in quem incidit ille homo per damnationem aeternam. Hec solutio probabilitate non caret, quia tamen hoc videtur valde durum, & contra justitiam, ut pro culpa jam remissa, sine novo reatu subeat quis penam aeternam, cum solùm debeat temporalē.

Melius respondetur cum S. Thoma in 4. dist. 22. 23. quæst. 1. art. 1. ad 5. ubi relata. hac petori solutio, & rejecta, subdit: *Et ideo alii dicunt quod penam cuiuslibet debitor post culpam remissam in inferno puniatur temporaliter. Nec propter hoc sequitur quod in inferno sit redemptio, quia pena que salvatur, non redimuntur: Nec est inconveniens, quod quantum ad aliquid accidentale, pena inferni minuerit, usque ad*

dilectio judicij, sicut etiam augetur: ex confessio scilicet damnatorum.

DISPUTATIO VI.

De reviviscentia meritorum.

Ad questionem 89. D. Thome.

Duo sunt principali effectus penitentiae, nimirum remissio peccatorum, & reviviscentia meritorum. Primus convenit illi per se, alter vero solum per accidens; nam per se penitentia solum removet peccatum, quo remoto statim merita reviviscunt, & effectum suum qui per peccatum impeditur fortuantur. De primo effectu tribus disputationibus precedentibus fuisse egimus, in hac vero de altero differemus.

ARTICULUS I.

Utrum merita seu bona opera, per peccatum mortificata, per paenitentiam reviviscant?

S. I.

Quibusdam praemissis conclusio affirmativa statuitur.

Manifestum est, per paenitentiam recuperari gratiam sanctificatam, cum iustificatio peccatoris fiat per infusionem talis gratiae. Constat etiam, per illam recuperari virtutes infusas, cum illae sint proprietates gratiae, easque subinde inseparabiliter coniunctae. Unde Lucas 15. Pater filio prodigo redeunti & resipiscenti, juvet reddi stolam primam, & annulum, & calceamenta, id est gratias & virtutes ante infusas, & per peccatum deperdidas, ut interpretantur Hieronymus Epist. 146. ad Damasum, Ambrofius lib. 7. in Lucam ad caput 15. aliquae Patres.

Solum potest esse dubium de aliquibus virtutibus, quae videntur irrecuperabiles, sicut est virginitas, & innocentia; illa quidem, quia consistit in totall inexperienced rei venientie; ista vero, quia consistit in immunitate ab omni peccato. Sed dicendum breviter, istas etiam virtutes per paenitentiam recuperari, quantum ad formale, id est quantum ad ipsum habitum, & inclinationem quam habent ad suos actus, licet non semper restituantur, quod id quod in ipsis de materiali importatur, quia aliquando materia circa quam versantur, est irrecuperabilis; ut constat in virginitate, quae habet pro materia inexperienced venientie; implicat autem illam recuperari ab his qui voluptates venereas experti sunt, ut de se patet. Unde S. Thomas 2. 2. quæst. 152. art. 2. ad 3. Virginitas reparari potest per paenitentiam, quantum ad id quod est formale in virtute, non autem quod id quod est materia in ipsa, non enim si quis magnificus absumperit divitias, per paenitentiam peccati restituuntur divitiae; similius ille qui virginitatem perdidit, per paenitentiam non recuperat virginitatis materiam, sed recuperat virginitatis propositum: Hæc sunt certa & indubitate apud omnes, sed difficultas est, an per paenitentiam merita, seu bona opera mortificata, reviviscant, seu recuperent vim quam habebant perducendi hominem ad vitam æternam. Quod ut magis explicetur.

Scindamus est, opera quæ homo per extrinsecam Dei oordinationem ad finem supernaturalem elevatus potest elicere, esse in quadruplici differen-

tia; alia enim sunt viva, alia mortua, alia mortifera, & alia mortificata. Viva sunt, quæ homo ex principio vitali, gratia scilicet & charitate, operatur. Mortua, quæ ex genere suo & proprio objecto bona sunt, sed ab homine existente extra statum gratiae elicita, vita principio omnino carent. Mortifera, quæ mortem causant in anima, privando eam gratiam, quæ quantum ad vitam supernaturalem se habet ad animam, sicut anima ad corpus, quantum ad naturalem, ut egregie expendit Augustinus Sermoni quinto de verbis Domini, his verbis: *Sicut anima est vita corporis, sic anima vita est Deus* (unitus illi per gratiam & charitatem) *Sicut expirat corpus, cum animam emittit; ita expirat anima, cum Deum amittit. Deus amissus, mors anima. Anima emissus, mors corporis.* Demum opera mortificata ea dicuntur, quæ à gratia & charitate elicita, per subsequens peccatum dicuntur mortificata, ex eo quod impediuntur ne habeant vim & efficaciam perducendi hominem ad vitam æternam; metaphora ducta à membris corporis animalis, quæ tunc dicuntur mortificata, quando sunt impedita à suis effectibus, sive ab exercitio suarum operationum.

Præsens ergo difficultas non procedit de operibus vivis, quia illa non egent reviviscentia, ut patet; neque de mortiferis, quia potius illa per paenitentiam destruuntur; neque de mortuis, quia hæc cum nunquam fuerint viva, non possunt intelligi reviviscere; nam reviviscere est iterum vivere, unde supponit vivere, seu vivisse. Tota igitur quæstio devolvitur ad bona opera & merita mortificata per peccatum, de quibus inquisimus, an per paenitentiam reviviscant, seu recuperent vim & efficaciam perducendi hominem ad vitam æternam; quæ fuerant privata per peccatum? Pro resolutione

Dico breviter, merita seu bona opera, per peccatum mortificata, reviviscere per paenitentiam. Ita D. Thomas hic a. 5. & Thilogi cum illo, qui hanc conclusionem ad eum certam existimat, ut oppositum errorem esse affirmant.

Pobatur primò ex illo Joël 2. *Reddam vobis annos quos comedit locusta & bruchus.* Quæ verba interpretantur SS. Patres de reviviscentia meritorum; ac si diceret Scriptura, teddam vobis mercedem preteritarum actionum, quas locusta & bruchus vestrorum peccatorum, suo privaverant præmio. Unde Glossa Interlinearis, ex Hieronymo sumpta, idem sit: *Confide terra & letare que prius dominicum semet tuum ariditatem perdideras, quia magnificavit Dominus ut faceret tecum misericordiam, & lignum Crucis afferret fructum suum, & Spiritus Sancti dona dulcissima, suam cunctis tribuerent largitatem.* *Vos quoque quos post paenitentiam justè voco filios Sion & Ecclesie, letamini atque gaudeite, quia tribuit vobis Deus Pater Dolorum iustitiae (vel alimenta iustitiae, sicut Septuaginta legunt) Et non solum hoc dedit, sed fecit vos novis virtutum frugibus abundare. Tunc deinde mox. Et annos quos perturbationibus ante regnantis perdideras in vobis, quando opera vesta, locusta, bruchus, rubigo, erucaque (peccati) consumperat, Deum vobis perire non possum est. Indeque infert: *Si post paenitentiam ad te tantam ubertatem Deus pollicetur, quid respondebit Novatus, negans paenitentiam, & reformati posse peccatores in pristinum statum; si digna fecerint opera paenitentia?**

Probatur secundò conclusio ex illo Pagli ad Hebreos 6. non enim est injustus Deus ut obliuiscatur operis vestri, & dilectionis quam ostendisti in nomine ipsius. Testatur Apostolus Hebreos lapsos, per illa verba: *Impossibile est eos qui semel sunt illuminati, qui si paverunt etiam donum caeleste.... & prolapso sunt, rursum renovari ad paenitentiam.* Deinde; vero, ut eos ex-

citet ad resipiscientiam, consolatur ipsos dicens, Deum non esse insultum, quia si à peccato per penitentiam resurgent, Deus bona eorum opera praecedentia compensabit præmio vita æternæ. Ita hunc locum explicant SS. Patres, Chrysostomus homil. 10. Athanasius oratione de blasphemia in Spiritum Sanctum, Epiphanius hæresi 59. Augustinus de fide & operibus cap. 14. D. Thomas lect. 3. in hunc locum, & Glossa ordinaria, ibidem dicens: *Sicut enim prius bona per sequentia mala mortua fuerunt, & irrita falla; ita ipsa eadem per paenitentiam, & alia bona sequentia reviviscunt.*

6 Favet etiam Tridentinum sess. 6. cap. 16. ubi sic ait: *Hac igitur ratione justificata hominibus, sive acceptam gratiam perpetuo conservaverint, sive amissam recuperaverint, proponenda sunt Apostoli verba: Abundate in omni opere bono, scientes, quod labor vester non est inanis in Domino. Non enim est injustus Deus, ut obliviscatur operis vestri boni, & dilectionis, quam ostendistis in nomine ipius.* Quibus verbis Tridentinum distinguit duo hominum genera: Unum eorum, qui in accepta gratia perpetuè perseverant, quos ad præmium laborum sperandum hortandos esse ait verbis illis Apostoli 1. Corioth. 15. *Abundate in omni opere bono &c.* Alterum eorum, qui gratiam amissam recuperant, ad quos pertinet locus posterior Apostoli ad Hebreos 6. *Non est injustus Deus &c.* Alioquin Concilium partem illam assertionei suæ sine confirmatione relinqueret, frustaque dicaret, proponenda esse verba illa iis qui amissam gratiam recuperaverint, ut intelligent Deum non obliuisci bonorum operam quæ fecerunt ante Ispsum.

7 In confirmationem ejusdem veritatis adducit Hugo Cardinalis verba illa Jeremie 2. *Recordarum sum tui, miseras adolescentiam tuam, & charitatem deßponsationis tuae.* Quid (inquit) est Deum miserantem recordari adolescentie & charitatis nostræ quam pristina opera in charitate facta, & peccato interrupta, oblivioni non tradere. In eundem sensum explicant SS. Patres Ambrosius, Hieronymus, Anselmus, Chrysostomus, Theodoretus, Theophylactus, & D. Thomas, illud Apostoli ad Galat. 3. *tanta passi estis sine causa; si ramen sine causa.* Quasi dicat Apostolus Galatis, post magna merita in peccatum & Judaismum prolapsis, in vestra situm est potestate efficere ut ea sitis passi frustra, id est sine fructu, si maneat in peccatis vestris; aug etiam cum fructu, si à peccatis resurgatis.

8 Probatur tertid conclusione ex Tridentino citato quod post verba supra relata, paulò post addit: *Nihil justificatis amplius deesse credendum est, quo minus plenè, illis quidem operibus, qua in Deo sunt facta, divina legi pro hujus vite statu satisfecisse, & vitam aeternam suo tempore, si ramen in gratia decesserint, consequendam promeruisse censeantur.* Ubi tres innuit conditions requiri, ut opera nostra sint meritoria, & re ipsa consequantur suum præmium; olimnrum ut sint opera hominis justificati, ut sint facta in Deo, sive ex Dei gratia & auxilio, & ut qui ea fecit, in gratia decedat; & quod valde notandum est, *alt. Nihil amplius deesse credendum est.* Atqui merita mortificata habent duas priores conditions, ut constat: & tertiam recuperant virtute penitentie, utpote in qua datur penitenti gratia habitualis, cum qua potest decedere: Ergo merita mortificata, per penitentiam reviviscunt.

9 Ratio etiam id suadet: Causa enim carens aliquo suo effectu, præcise propter impedimentum, debet, secluso impedimento, illum habere v. g. lapis in aere suspensus, & fune impeditus, ne deorsum feratur, præciso fune, sublatto obice, redit ad centrum: Sed merita antiqua, per subsequens peccatum, tandem fuerunt impedita à suo effectu, qui est tribuere

hominis jus ad ultimam aeternam: Ergo cum virtute penitentie tollatur illud impedimentum, debent effectum illum homini tribuere, in quo eorum reviviscencia consistit. Hanc rationem insinuat S. Thomas in 4. dist. 14. quest. 2. art. 2. ubi inquit, quod sicut ventus anferens nubem, nobis Solem restituit, ita paenitentia tanquam removens prohibens gratiam gratiam facientem & omnes virtutes nobis restituit.

S. II.

Salvuntur objectiones.

Obijices primò; Quod omnino mortitur seu destruitur, non potest per penitentiam reviviscere seu reparari: Sed merita praecedentia per subsequens peccatum omnino extinguntur & destruuntur: Ergo non reviviscunt per penitentiam. Major patet, Minor probatur. Et quod, in modo magis potens est peccatum ad destructionem meritorum praecedentium, quam gratia ad destructionem peccatorum sive demeritorum antecedentium, habet enim peccatum infinitam malitiam, gratia vero est contra finitam bovitatem: Sed gratia ita destruit peccatum, ut nihil Ispius vel physicum vel morale remaneat: Ergo à fortiori peccatum ita praecedentia merita destruit, ut illa nec physicè, nec moraliter, nec in se, nec in divina acceptatione remaneant.

Confirmatur: Ideo per gratiam destruitur omnino peccatum sive demeritum, quia est forma ei contraria, & cum ipso incompositibilis: Sed peccatum superveniens est etiam forma contraria & incompositibilis cum valore meritorum: Ergo per illud talis valor omnino destruitur.

Confirmatur amplius: Idcirco gratia omnino destruit peccatum, quia tollit fundamentum reatus sive obligationis ad peccatum aeternam, videlicet rationem maculae ex præterito peccato relatae: Atqui similiter per peccatum destruitur fundamentum valoris & condignitatis, quam habent merita ad gloriam, nimis ipsis gratia sancti faciens: Ergo per peccatum destruitur omnino valor & condignitas ad gloriam quam habebant merita praecedentia, seu bona opera ante ipsum peccatum elicita.

Ad objectionem respondeo, concessa Majori, negando Minorem, & ad illius probationem dico, quod eti gratiam secundum se præcisè non sit fortior ad destructionem demeritorum, quam peccatum ad destructionem meritorum, bene tamen ut subest legi divinæ misericordiae voluntas acceptare merita præterita ad præmium, licet mortificata, & nolentis punire delicta semel dimissa, licet delinquis iterum peccet. Quod si queras fundamentum afferendi talē legem, dico esse in primis loca Scripturae & Concilii Tridentini, nec non SS. Patrum, ex quibus s. praecedenti deduximus merita mortificata reviviscere. Secundò esse proclivitatem Dei maiorem ad præmiandum quam ad puniendum, ratione cuius semper punit circa & præmis ultra condignum.

Ad primam confirmationem similiter nego Minorem, peccatum enim sequens merita, & illa mortificans, non est contrarium eorum valori, sed tantum impedimentum ipsius effectui, sive juri ad præmium ei correspondens; unde cum causa carens aliquo suo effectu, propter impedimentum, secluso oblige, illum habeat; sublatto peccato per penitentiam, & restituta gratia habituali, antiqua merita, per peccatum mortificata, recuperant jus ad præmium illis correspondens, ut in ultima probatione nostra conclusionis declaravimus.

Ad secundam dico quod licet merita in fieri de pen-

- pendant à gratia tanquam à radice & fundamento sui valoris, non tamen in conservari, sed solum à divina voluntate ad gloriam acceptare volente, quæ voluntas remanet, etiam post peccatum.
- ¹² Objicies secundò: Quando contractus aliquis non est absolutus, sed conditionatus, & deficit conditio, omnino destruitur: Sed contractus quo Deus promisit remunerare merita nostra, est conditionatus, & conditio à qua dependet, est, si non adsit obes ex parte hominis: Ergo adveniente tali oblice per peccatum, omnino extinguitur contractus, & merita destruuntur, subindeque per poenitentiam non reviviscent: nam ut supra dicebamus, quod semel ve: è & totaliter destructum est, non potest reviviscere, saltem de potentia Dei ordinaria, & ultra miraculum.
- ¹³ Respondeo, concessa Majori, negando Minorem, quod secundam partem, quod nimicum conditio contractus de remunerazione nostrorum meritorum sit ista, si non apponat homo impedimentum; ab hac enim conditione non dependet talis contractus, sed ab ista, si non tollat tandem impedimentum semel appositum, vel si apponat perpetuum: unde non quodlibet peccatum, sed solum illud quod coniungitur cum morte, sive impenitentia finalis, extinguit contractum prædictum, & tollit remunerationem meritorum.
- ¹⁴ Objicies tertio: Merita mala, seu peccata per poenitentiam remissa, non redeunt: Ergo nec merita bona per peccatum mortificata, reviviscent. Antecedens constat ex dictis disputatione precedentibus. Consequentia vero probatur, tum ex paritate rationis; tum etiam, quia sicut dicitur Ezechiel. 18. de peccatore poenitentiam agente, *Omnium iniquitatum ejus non recordabor, sic dicitur de justo qui commisit crimen lethale, Omnes justitia ejus non recordabentur.*
- ¹⁵ Respondeo, concessa Antecedente, negando consequentiam & paritatem, quatuor enim inter reditum peccatorum & reviviscentiam meritorum disputatione praecedenti, in solutione secundæ objectionis, differimis assignavimus. Nec obstant verba prædicta Ezechielis: cum enim, ut supra dicemus, Deus sit prior ad misericordiam quam ad puniendum, verbum non recordari, applicatum peccatis, significat totalem eorum remissionem quoad culparum, & peccata aeternam; applicatum vero ad merita, solum significat impedimentum effectus valoris eorum, quod per poenitentiam tollitur, subindeque per illam merita mortificata reviviscent.
- ¹⁶ Objicies quartò: Si merita reviviscerent, vel omnia redirent, vel solum aliqua? Neutrum dici potest: Non quidem primum, docet enim D. Thomas art. 2. hujus questionis, eum qui à peccato resurgit, interdum ad minorem, interdum vero ad maiorem charitatem & gratiam resurgere, quod verum non esset, si merita omnia redirent. Neque etiam secundum, quia non videtur esse major ratio, cur aliqua merita, potius quam alia reviviscent. U. haec difficultas objecatio plene solvatur, & modus quo merita mortificata reviviscent, explicetur, sit
-
- ARTICULUS II.
- In qua proportione, & quantitate, reviviscent per poenitentiam, opera mortificata per peccatum?*
- §. I.
- Quibusdam premisis referuntur sententiae.*
- ¹⁷ Icet certum & indubitatum sit apud Theologos, merita mortificata, per poenitentiam re-
- surgere, celebris tamen est difficultas & controverbia apud illos circa modum & quantitatem in qua reviviscent, an scilicet resurgent secundum omnem gradum meriti quem habuerunt ante peccatum, & homo per poenitentiam statim recuperet omnem gratiam quam habebat ante peccatum: an vero solum juxta quantitatem seu intentionem contritionis per quam resurgit? Sed antequam resolvatur, pro intelligentia diversarum de ea opinionum, recolendum est illud quod diximus in Tractatu de virtutibus Theologis, agendo de augmento charitatis, & in Tractatu de Incarnatione, discrindo de gratia Christi, gratiam posse duplum considerari, nimirum in esse physico, seu ut est qualitas & habitus, reddens nos participes divinæ naturæ, & filios Dei adoptivos; & in esse morali, sive in esse gratia, quatenus per eam justus acceptatur ad gloriam, mediis bonis operibus, vel presentibus, vel præteritis, sed remanentibus in divina acceptance. Hoc præmisso.
- Prima sententia assertit omnia omnino merita per 18 peccatum mortificata, beneficio poenitentie ita perfec-tè reviviscere, ut præter gratiam & gloriam correspondentem dispositionem in qua homo resurgit, denatur insuper tot gradus gratie, & jus ad tot gradus glorie, quot habuisset per merita præcedentia, si non fuissent mortificata. Ita Nominales, Major, Gabriel, Ocham, quos sequuntur communiter Recentiores extra Scholam D. Thomæ, præfictum Suarez in opusculo de reviviscentia meritorum, ubi questionem istam fulissimè pertractat.
- Secunda huic immediatè opposita, existimat nullum gratie gradum poenitenti conferri, præter eum qui præsenti contritioni correspontet; ita ut nullo alio modo opera mortificata reviviscere intelligentia sint, quam quia idem præmium essentiale quod gratie hic & nunc collata correspontet, pluribus titulis conferatur, nempe & ratione præsentis dispositionis, intuitu meritorum antecedentium. Addit tamen, novum aliquod præmium accidentale esse conferendum, nempe gaudium majus de operibus in prima charitate factis, non tamen distinctum præmium essentiale. Ita Bannez 1. 2. qu. 14. articul. 6. citans pro hac sententia Alensem, D. Bonaventuram, Capreolum, Paludanum, & Cajetanum.
- Tertia docet contritionem quæ aliquis resurgit esse dispositionem ad duplum gratiam, ad eam scilicet quæ de novo datur in vi præsentis dispositionis, juxta quantitatem illius, & ad restituendam antiquam in eadem intentione & quantitate; ita quod si aliquis resurgat per contritionem ut octo, recipit gratiam ut sexdecim, octo nempe gradus juxta præsentem dispositionem, & octo de gratia antiqua; & per peccatum præcedens deperditæ, qui præsenti contritioni ut cause per accidens correspontent. Ita Joannes à S. Thoma hic disp. 36. art. 2.
- Quarta & ultima, ac in Schola D. Thomæ communior, assertit quod resurgens à peccato semper accipit novum aliquem gradum gratie in esse gratie, ratione præcedentium meritorum, & consequenter novum gradum etiam glorie essentialis eis correspontere; non tamen semper totam gratiam, etiam præcisè in esse gratie, recuperare, nec per consequens totum jus ad gloriam meritis præcedentibus correspontens, sed secundum proportionem ad præsentem contritionem per quam resurgit; ita ut si Petrus antequam peccet mortali-ter, habuerit merita ut viginti v.g. & resurgat per contritionem ut quatuor, detur ei gratia in esse gratie, & jus ad visionem beatitudinem, usque ad octauum gradum, quatuor gradus propter præsentem con-

contritionem , & quatuor alii, propter precedentia meritis. Ita Soto , Ledesma , Nugno , Alvarez , Candidus , Valentia , & alii qui addunt gratiam deperditam per peccatum , nunquam in esse qualitatis & habitus recuperari , donec homo in actum ferventiorum prorumpat , qui sit dispositio ad ejus augmentum , & quia potest contingere quod homo in hac vita non elicit actum ferventiorum ; vel si illum elicit , ille habebit augmentum gratiae , sibi correspondens , non vero meritis praecedentibus debetum ; ideo dicunt augmentum gratiae , meritis remisae vivificatis debitum , non dari nisi in instanti separationis animae à corpore , in quo anima actum ferventissimum charitatis aut contritionis elicit , quo se disponit ad recipientem physicæ augmentum gratiae & glorie , meritis remisae vivificatis debitum ; qui actus , cum sit extra statum vite , non est meritorius , sed tantum dispositivus ad tale augmentum.

§. II.

Rejiciuntur tres prime sententie , & quarta statuitur.

Dico primò , per poenitentiam non semper homo recuperat totam gratiam in esse qualitatis & habitus , quam habebat ante peccatum , sed gratia que in iustificatione ei infunditur , commensuratur praesenti dispositioni per quam resurgit .

19 Probatur primò auctoritate D. Thomæ hic art. 2. dicent : *Poenitens quandoque resurgit in majori gratia quam prius haberat quandoque autem in aquila , quandoque vero in minori :* At hoc fallum est , juxta Suavis & aliorum Recentiorum sententiam , quia juxta illam homo semper resurgit in majori gratia , quam haberet antea , quia ultra præteritam quam totam recuperat , aliam habet correspondenter propriez dispositioni per quam resurgit : Ergo &c.

20 Probatur secundò ratione quam ibidem insinuat : Quantitas formæ intensibilis & remissibilis , mensurata debet secundum quantitatem dispositionis : Sed gratia est forma intensibilis & remissibilis , & contrito per quam poenitens ad eam se disponit , & à peccato resurgit , interdum remissa est , & non adæquat in intentione gratiam quam poenitens habebat ante peccatum : Ergo per poenitentiam non semper homo recuperat totam gratiam in esse qualitatis & habitus , quam habebat ante peccatum .

21 Confirmatur : Eodem modo loquendum est de meritis mortificatis , & per contritionem remissam reviviscientibus , quo de actibus remissis charitatis , qui mercantur augmentum habitus : Atqui & gratia & charitas in esse habitus & qualitatis non augenter statuta per actus habitu remissiores , sed tali augmentu datur solum suo tempore , quando homo prorumpit in actum ferventiorum , ut in Tractatu de virtutibus Theologicis disp. ultimâ art. 8. ostensum est : Ergo similiter quando homo resurgit à peccato per actum remissum contritionis vel charitatis , non statim recuperat totam gratiam in esse qualitatis & habitus , quam habebat ante peccatum , sed solum quando ponit actum ferventiorum , & adæquantem , vel separantem in intentione graduall gratiam & charitatem quam per peccatum amisit .

22 Confirmatur amplius ex Tridentino sess. 6. cap. 7. dicente , quod unusquisque recipit justitiam , (id est gratiam justificantem) secundum suam mensuram , quam Spiritus Sanctus partitur singulis prout vult , & secundum propriam eiusque dispositionem . Ubi Concilium non loquitur de dispositione morali seu meritoria , quia loquitur de prima infusione gratiae , que

non cadit sub merito dispositionum praecedentium : Ergo loquitur de dispositione physica , & physicæ tubjectum ad gratiam preparante . Si autem in prima infusione quantitas gratiae que infunditur , mensuratur penes dispositionem , eadem ratione cum postea surget , mensurabitur illud augmentum penes dispositionem subjecti , quia non est major ratio de uno quam de alio .

Dico secundò , quando poenitens resurgit per actum contritionis vel charitatis ut quatuor , non recipit octo gradus gratiae in esse physico , nimirum quatuor de novo , juxta praesentem dispositionem , & quatuor de gratia antiqua , per praecedentia peccatum amissa .

Probatur breviter contra Joannem à S. Thoma , ut enim conclusione praecedenti dicebamur ex Tridentino , unusquisque recipit gratiam in esse physico , juxta propriam dispositionem : Sed ille qui elicit actum contritionis vel charitatis ut quatuor , non est dispositus ad gratiam ut octo in esse physico , sed solum ad gratiam ut quatuor , ut de se patet : Ergo non recipit octo , sed duntaxat quatuor gradus gratiae in esse physico .

Respondet Joannes à S. Thoma , negando Minorem , quia (inquit) actus ille contritionis habet duplicitem causalitatem dispositivam , unam per se , respectu gratiae de novo dandæ ; aliam per accidentem , respectu gratiae antiquæ restituendæ & vivificandæ .

Sed contra : Licet ille actus , in sententia Thomistarum , sit dispositio physica respectu gratiae de novo dandæ , est tamen solum dispositio moralis & meritoria , respectu gratiae antiquæ restituendæ : Sed gratia non datur in esse physico , nisi juxta proportionem dispositionis physicae subjæcti : Ergo habenti actum contritionis vel charitatis ut quatuor , solum dantur quatuor gradus gratiae in esse physico .

Confirmatur & magis illustratur hæc ratio : Contrito quam elicit poenitens dom resurgit à peccato , & praecedentia merita recuperat , duo habet munera & officia , nimirum rationem dispositionis physicae & moralis ; in ordine enim ad gratiam de novo dandam , est dispositio physica ; in ordine vero ad restitucionem gratiae antiquæ per peccatum deperditam , est solum dispositio moralis : At dispositio moralis non exigit nisi ut forma resiliat in esse moris , non autem in esse physico , aliquoquin effectus luce cause non responderet : Ergo habenti actum contritionis ut quatuor , solum de novo dantur quatuor gradus in esse physico , & de gratia antiqua alia quatuor solum in esse moris conferuntur , ut magis patebit ex infra dicendis .

Dico tertio , merita mortificata sic reviviscunt per poenitentiam , ut ultra gratiam quam poenitens recipit , & gloriam ad quam habet jus ex vi praesentis contritionis , insuper recuperet statim aliquid de gratia deperdita , in esse gratiae considerata ; nec non de jure ad gloriam essentiale correspondenter praecedentibus meritis .

Probatur conclusio ratione fundamentali . Meritorum reviviscientia debet cum proprietate salvati : At si ultra gratiam quam poenitens recipit , & gloriam ad quam habet jus , ex vi praesentis contritionis , non recuperet aliquid de gratia deperdita , in esse gratiae considerata , & de jure ad gloriam essentiale , praecedentibus meritis correspondentem , meritorum reviviscientia non salvabitur cum proprietate , sed erit res de solo nomine & titulo : ponamus enim duos homines , quorum alter post longam meritorum & bonorum operum seriem , putat postquam quotidie per centum annos ferventissimos actus charitatis elicit , incidat in

mortale, & deinde resurgat per contritionem v. g. ut quatuor; alter vero post consumptam totam in impietibus & sceleribus vitam, convertatur in hora mortis, & justificetur per eam charitatis etiam intensum ut quatuor, quid habebit ille prior pro isto ratione reviviscentie meritorum, si per illam non recuperet aliquid de gratia desperata, & de jure ad gloriam essentialiem, precedentibus meritis correspondenter?

26 Respondet Bannez, illum habiturum quod pluribus titulis ipsi gloria essentialis conferatur, & simul gloriam aliquam accidentalem, nimirum gaudium majus de operibus in prima charitate factis, recepturum.

Sed contra primò: Hi tituli solùm faciunt ad denominationem extrinsecam, non verò ad substantiam premii; quid enim prodest merenti, quod præmium uno sive pluribus titulis ei detur?

Secundò, si quis in vinea alterius per decem dies laborasset, cique postea merces laboris unius dantaxat diei, decem titulis d'versis conferretur, sine dubio fieret ei injuria, & labor illius quantùm in iustitia exigit, non commensurable: Ergo similiter, si habenti meritum ut octo, Deus tantum præmium ut unum, octo versis titulis tribuit, præmiabit ipsum circa condignum, nec in ea præmii distributione servabit iustitiam distributivam, que ex git ut habenti plus de meritis, plus de præmio tribuatur.

Tertiò, Ez chiel. 32. dicitur: *Impietas impii non nocet ei, in quacumque die conversus fuerit ab impietate sua: At multum noceret, si vir ille qui per centum annos ferventissimos charitatis actus eliciuit, non haberet maiorem gloriam essentialis quam alter; esset enim procul dubio magnum nocumentum proveniens ex peccato commisso, quod ille qui alioquin fuisset alteri superior in gloria essentiali, esset ei tantum æqualis: Ergo &c.*

Quartò, Concilium Tridentinum sess. 6. cap. 16. docet merita mortificata reviviscere ad vitam æternam, sit enim: *Nihil ipsi justificatis amplius deesse credendum est, quo minus plene illius quidem operibus que in Dño sunt facta divina legi pro bujus vita statu sufficiunt. & vitam æternam suo eriam tempore, si ramen in gratia decesserint consequendam, verè promeruisse censemantur: Sed vita æterna significat præmium essentiali: Ergo opera mortificata, per poenitentiam reviviscent ad præmium essentiali, subindeque plura habenti merita per poenitentiam vivificat, plus de præmio essentiali & non solùm major gloria accidentalis, nimirum gaudium majus de operibus in prima charitate factis, conferatur.*

27 Probstur secundò conclusio argumento ad hominem: Adversarii enim nobiscum fatentur, gratiam sacramentalem per peccatum mortale amissim, ita reparari per virtutem poenitentiae, ut præter gradum gratie & glorie essentialis, qui respondet præsenti contritioni, conferatur novus gradus gratie in esse gratie, & jus ad novam gloriam essentiali: Ergo idem dicendum de gratia non sacramentali, per peccatum enim mortale utraque æquè admittitur, & per actum contritionis æquè reparatur.

28 Negant consequentiam Adversarii, rationemque disparitatis assignant, quid cum gratia sacramentalis, & jus ad gloriam ei correspondens, confertur ex opere operato, eorum quantitas potest excedere quantitatem præsenti contritionis sive dispositionis. At vero è contra gratia non sacramentalis, jusque ad visionem beatitudinem quod ei correspondet, tribuitur solùm ex opere operantis, subindeque nequit illam excedere.

Sed contra: Licet gratia quam sacramentum causat, confertur à principio ex opere operato, si

tamen emitatur per peccatum, non recuperatur per actum contritionis, nisi ex opere operantis; postquam enim sacramentum semel ex opere operato producit totum suum effectum, non amplius ita cum producitur; atque adeò eadem est ratio, quantum ad præsentem difficultatem, de gratia sacramentali, & de gratia non sacramentali.

Dico quartò, quando merita mortificata, per actus remissos contritionis vel charitatis reviviscunt, non reviviscent secundum omnem gradum meriti quem habuerunt ante peccatum, sed juxta quantitatem præsenti contritionis sive dispositionis per quam poenitens resurgit: verbi gratia si quis ante peccatum habuit decem opera meritoria intensa ut octo, & cadat in peccatum mortale, & postea resurgat contritione ut unum, quodlibet opus resurgent ut unum, & manebit poenitens cum merito ut undecim.

Probatur primò ex D. Thoma hie art. 5. ad 3. ubi¹⁹ sic loquitur: *Dicendum quod ille qui per poenitentiam resurgit in minori charitate, consequitur quidem præmium essentiali, secundum quantitatem charitatis in qua invenitur: At hoc est fallum, si per actus remissos charitatis, merita mortificata, secundum omnem gradum meriti quem habuerunt ante peccatum reviviscerent; consequeretur enim ille quod in minori charitate resurgent præmium essentiali, siue jus ad illud, non secundum quantitatem charitatis in qua invenirentur, sed in mensura ipsam excedente, ut manifestum est: Ergo juxta doctrinam D. Thomæ, quando merita mortificata per actus remissos charitatis reviviscent, non reviviscent secundum omnem gradum meriti quem habuerunt ante peccatum, sed juxta quantitatem præsenti contritionis sive dispositionis per quam poenitens resurgit.*

Ratio etiam id suadet: Contritus enim non solo lumen est dispositio physica ad gratiam in esse physico ei correspondentem, sed insuper dispositio moralis ad reviviscentiam meritorum per peccatum mortificatorum, sive ad gratiam in esse gratie, quæ meritis illis correspondet; sicut enim gratia in esse physico requirit dispositionem physicam, ita in esse moralis requirit subjectum mortaliter dispositum: Sed forma dependens à dispositionibus subjecti, nunquam in ipsum introducitur, nisi juxta proportionem & mensuram earum: Ergo merita mortificata, & gratia in esse gratie illis correspondens, non reviviscent, nisi juxta mensuram contritionis vel charitatis, per quam poenitens à peccato resurgit.

Confirmatur & magis illustratur hæc ratio, si sit mulque præcipuum Adversariorum fundamentum convellitur. Ex duplice capite provenire potest quod merita mortificata & gratia in esse gratie illis correspondens, non reviviscent totaliter, sive secundum omnem gradum illis correspondentem, scilicet ex impedimento peccati, & ex defectu proximi dispositionis moralis: licet autem quotiescumque peccator resurgit per poenitentiam, removeat peccatum à se, & ita nihil sit jam impediens quominus omnia merita per peccatum mortificata, omnisque gratia in esse gratie illis correspondens redeant; si tamen actus contritionis per quem resurgit à peccato, sit minoris intentionis, quam merita per peccatum mortificata, defectu sufficientis dispositionis, merita mortificata, & gratia in esse gratie illis correspondens, non redeunt secundum omnem gradum quem habuerunt, sed solùm juxta mensuram intentionis talis actus.

Confirmatur & magis adhuc illustratur exemplo, satis accommodato, quod Alvar. z disp. 61. de auxiliis adducit ex Augustino, explicante verba illa

*Psalmi 125. Converti Domine captivitatem nostram
fiant torrentis in Austro. Quia semadmodum enim aqua
torrentis cursu suo ad mare properando, interdum
frigore hyemis aut Aquilonis congelatur, & adhae-
rens pavimento, atque adeo impedimento ne ad suum
terminum perveniat, Austro potea flante, resol-
vitur, non quidem semper in toto, sed interdum
in toto, interdum in parte, juxta calorem Austri,
& consequenter moveatur sicut antea, ita propor-
tionaliter gratia & merita nostra, quae sunt veluti
aqua tendens in vitam eternam, juxta illud Joan.
4. Fiet in eo fons aqua vive salientis in vitam eter-
nam, congelata frigore subsequentis peccati mor-
talis, de quo Jeremias 6. dicitur: *Sicut frigidam
facit cisterna aquam suam, ita frigidam facit Israel
iniquitatem suam: Spiritu Sancto flante per poenitentiam,
veluti resolvitur, ut iterum fluit, juxta illud
Psalmi 141. Emissit verbum suum, & liquefaciet
ea, flabit spiritus ejus, & fluens aqua; proporcio-
naliter tamen ad quantitatem fervoris in quo ho-
mo resurgit. Verba Augustini citati haec sunt: Quo-
modo frigus ligat aquam ne curvat, ita & nos ildicati
frigore peccatorum gelavimus. Autem autem calidus
venit est. Quando fiat Auster, liquefit glacies, &
implentur torrentes.... Gelaveramus ergo in captivi-
tate, constringebant nos peccata nostra: flavit Auster
Spiritus Sanctus, dimissa sunt nobis peccata: soluta
sumus frigore iniquitatis, tanquam glacies in sereno,
sic solvantur peccata nostra. Carramus ad patriam,
quasi torrens in Austro.**

³³ Dico ultimò, pro meritis remissis, seu remisiè vi-
vificatis, non recipiet homo in hac vita augmentum
gratiae in esse physico, ipsi debitum, sed in alia, nem-
pe in instanti separationis animæ à corpore, vel in pri-
mo instanti glorificationis.

Probatur breviter ex D.Thom. 2. 2. quest. 114.
art. 8. ad 3. ubi sic ait: *Quolibet actu meritorio me-
reatur homo augmentum gratiae, sicut & gratia consum-
mationem, que est vita eterna: Sed siue vita eterna
non statim redditur, ita nec gratia statim augetur, sed
suo tempore, cum scilicet aliquis sufficienter fuerit dis-
positus ad gratia augmentum: Sed homo non disponi-
tur sufficienter in hac vita ad augmentum gratiae
in esse physico, meritis remissis, seu remisiè vivifi-
catis debitum, sed solum quando in alia vita pro-
rumpit in actum ferventiorum: Ergo in hac vita
non recipit augmentum gratiae in esse physico acti-
bus remissis, seu remisiè vivificatis debitum, sed
solum in alio, &c. Major patet ex dictis in prima
conclusione, gratia enim, ut ibi ostendimus, non
recipitur physicè in subjecto, nisi juxta proporcio-
nem dispositionis talis subjecti. Minor vero proba-
tur: Quando homo in hac vita prorumpit in actum
ferventiorum contritionis vel charitatis, ille actus
est etiam meritorius, & accipit gratiam sibi cor-
respondenter: Ergo homo carebit dispositione
ferventiori per quam se disponat ad augmentum
gratiae in esse physico, meritis remissis aut remisiè
vivificatis debitu, quoque ponatur aliquis actus
intensior, qui non sit meritorius, sed solum dispo-
sitivus ad tale augmentum, quod solum invenitur
in alia vita, nempe in instanti separationis animæ
à corpore, vel in primo instanti glorificationis, in
quo homo prorumpit in actum ferventissimum
charitatis, qui non est meritorius, cum homo tunc
sit extra statum vite, sed tantum dispositivus ad
augmentum gratiae in esse physico, meritis remissis,
aut remisiè vivificatis debitu. De quo plura di-
ximus in Tractatu de virtutibus Theologicis dispu-
tatione ultimâ art. 8. ad quem locum Lectorem re-
mittimus.*

S. III.

Solvantur objectiones.

Objicies primò: Gratia ad quam habent jus an-³⁴
nibus merita, per poenitentiam reviviscantia,
nullum habet impedimentum quominus statim detur,
etiam in esse physico; non enim est sicut glo-
ria, que ratione mortalis vite & statu merendi,
usque ad tempus alterius vite differtur: Ergo per
poenitentiam homo statim recuperat totam gratiam in
esse qualitatis & habitus, quam per peccatum amise-
rat.

Respondeo: quod etiam si gratia ad quam revi-
viscant antiqua merita per poenitentiam, nullum
habeat impedimentum quominus statim detur etiam
in esse physico, eo ipso tamen quod penitens caret
dispositione quam ex natura rei requirit in ipso, est
incapax eam recipiendi in esse qualitatis & habitus,
donec per actum ferventiorum, & ejus augmento
commensuratum & proportionatum, ad illud reci-
piendum se disponat.

Dices, quando penitens accedit ad sacramen-³⁵
tum poenitentiae contritus, majorem recipit gra-
tiam, tum in esse gratiae, tum in esse qualitatis,
quam recipere cum sola contritione extra sacra-
mentum; utpote cum sacramenta novæ legis cau-
sent gratiam ex opere operato, & consequenter
majorem gratiam conferant in re suscepta, quam
in solo voto; & tamen haec gratia non commensu-
ratur praesenti dispositioni, ut constat: Ergo similiter
quando per contritionem reviviscunt merita, gratia
in esse physico quam recipit penitens, non debet ne-
cessariò commensurari praesenti dispositioni, subin-
deque poterit esse major & intensior, quam sit con-
tritus per quam resurgent.

Respondeo, concedo Antecedente, negando;³⁶
consequentiam & paritatem: Ratione vero discrimi-
nis est quia Author sacramentorum, sicut supplet
defectum dispositionis ad gratiam in parvulis recipien-
tibus baptismum, ita in adultis supplet defectum ma-
joris dispositionis, dum illis per sacramenta confert
ex opere operato majorem gratiam, quam alioquin
consequerentur ex opere operantis extra sacramentum,
ex vi talis ac tante dispositionis. Quando vero per
contritionem extra sacramentum reviviscunt merita,
Deus non supplet defectum majoris dispositionis,
sed gratiam per praecedens peccatum amissam in esse
physico restituit, secundum propriam cuiusque disci-
pulionem, ut Concilium Tridentinum supra citatum
ait.

Objicies secundò contra secundam conclusio-³⁸
nem, cum Joanne à S. Thome: Contritio quæ
penitens à peccato resurgent, est dispositio ad du-
plicem gratiam, ad eam scilicet que de novo da-
tur & in justificatione infunditur, & ad recuperan-
dam antiquam per peccatum praecedens depeditam:
Ergo si aliquis resurgent per contritionem ut octo,
recipiet sexdecim gradus gratiae, octo scilicet de gra-
tia nova, seu in justificatione de novo infusa; &
octo de gratia antiqua, seu per peccatum praeci-
dens depedita; cum forma commensurari debeat
dispositioni: & juxta ejus augmentum & intensio-
nem augeri seu infundi.

Respondeo contritionem quæ penitens à pecca-³⁹
to resurgent, esse quidem dispositionem ad duplensem
gratiam supra dictam, sed diversimode ad illas dis-
ponere; est enim dispositio physica respectu gra-
tiae de novo dandæ, respectu vero gratiae antiquæ,
ut recuperandæ, dispositio solum moralis; unde
cum dispositio moralis non exigit nisi ut forma re-
sultet in esse moris, resurgent per actum contri-
tionis

tensis ut otio, datur solum otio gradus gratiae in esse physico, & totidem de gratia in esse moris confiderata, ut conclusione secundâ & quartâ declarevimus.

⁴⁰ Objecies tertia cum Banne contra tertiam conclusionem: D. Thomas in 3. dist. 32. quæst. 4. art. 4. quæstiunc. 3. cùm sibi objecilleret: *Poenitentia virginalis merita per peccatum mortificata*: Ergo poenitens tantam babebit gloriam, quamvis ante peccatum meruerat: Sed tantum meruerat, quantum de charitate habuerat: gloria ergo quam poenitens habebit, proportionatur charitati quam ante peccatum habuit: proportionatur autem charitati, in qua in morte invenitur post poenitentiam, quia lignum ubi cecidere, ibi erit, Ecclesiast. penult. Ergo charitas in qua resurgit poenitens, est aequalis charitatis à qua cecidit. Sic respondet: *Ad quartum dicendum quod (sicut ex prædictis patet) per priora merita merita merebatur sibi tantam gloriam, quamam charitatē habebat; sed ipse per peccatum factus est alter, & non plenariè ad pristinum gradum restituens; & ideo non plenariè recipiet effectum priorum meritorum, nisi quantum ad premium accidentale*. Idem docet hic art. 5. ad 3. his verbis: *Ille qui per poenitentiam resurgit in minori charitate, consequitur quidem premium essentiale secundum quantitatem charitatis in qua invenitur; habebit tamen gaudium maius de operibus in prima charitate factis, quam de operibus qua in secunda fecit, quod pertinet ad premium accidentale*. Ergo juxta D. Thomam, merita mortificata non reviviscunt per poenitentiam, in ordine ad gloriam essentialem, sed solum per respectum ad premium aliquod accidentale, nimirum ad gaudium majus de operibus in prima charitate factis.

⁴¹ Respondeo haec testimonia non favere sententiae Bannis, nec militare contra tertiam conclusionem, sed solum statuere quartam; ibi enim S. Thomas solum docere intendit, quod per poenitentiam recipit quidem poenitens respectu præcedentium meritorum charitatem & gratiam, ac jus ad premium essentiale, juxta tamen quantitatem contritionis seu charitatis quæ convertitur (ut patet ex illis verbis: *Ille qui per poenitentiam resurgit in minori charitate, consequitur premium essentiale, secundum quantitatem charitatis in qua invenitur*:) nihilominus, quia tale jus ad premium essentiale, & talis gratia potest esse minor, quam illa quæ fuit ante peccatum, ob defectum dispositionis & contritionis per quam resurgit, quæ interdum valde remissa est; sed pro illo excessu, & pro illis meritis non perfide per poenitentiam reviviscentibus, solum recipiet premium aliquod accidentale, nimirum gaudium majus de operibus in prima charitate factis; nisi per subsequentes actus contritionis & charitatis se sufficienter disponat, ut totum jus quod ante habebat ad premium essentiale respectu præcedentium meritorum acquirat.

⁴² Objecies quartæ: *Gratia etiam in esse gratiae, & jus ad gloriam, non habentur nisi secundum quantitatem presentis dispositionis*: Ergo quando disposicio sine contrito est solum ut quatuor, præter quatuor gradus gratiae & juris ad gloriam, ei correspondentes, nihil de gratia, etiam in esse gratiae, nec de jure ad gloriam, præcedentibus meritis correspondentes, recuperatur.

⁴³ Respondeo, concessio Antecedente, negando consequentiam, nam actus contritionis per quem poenitens resurgit à peccato, non solum est dispositio physica ad gratiam quæ ei correspondet, sed etiam dispositio moralis ad eam quæ correspondet præcedentibus meritis, in quantum scilicet Deus acceptat eam dispositionem, sine subiectum ipsa affectione, ad illam; quare dummodo poenitens habens illam contritionem, non recipiat prius qua-

tuor gradus gratiae in esse physico ei correspondentes, nisi quatuor alios gradus gratiae in esse gratiae, correspondentes præcedentibus meritis, sufficienter salvatur quidem gratia, etiam in esse gratiae, & jus ad gloriam, non habentur nisi juxta quantitatem presentis dispositionis.

Objecies quarto: *omnia quæ meruit Christus meruit pluribus titulis, & ex Tridentino fuit 6. cap. 16. eadem gloria datur iustis & ut haereditas & ut premia*: Ergo idem dici potest de gloria quæ debetur meriti & bonis operibus per poenitentiam reviviscentibus, nimirum quidem eadem pluribus titulis concedatur.

Respondeo, concessio Antecedente, negando con sequentiam & paritatem: Ratio discriminit est, quia cum quolibet opus meritorum Christi esset infinitum in ratione meriti, nihil restabat quod per subsequens opus posset de nostro mereri, ideoque idem variis titulis mereretur, quia abet fieri non potest. Quod verò nobis eadem gloria & ut haereditas & ut premia concedatur, est eo propter quod per gratiam constituum filii Dei adoptivis, atque adeò debetur nobis haereditas, quam Deus tam non vult nobis conferre nisi propter merita, quia talis modus eam acquirendi, nobiliter est, & nobis gloriofer; nam ut eleganter Celsidortus ait, *Paradisus Landis habet virtutum coronam, que ex labore non descendit; potest quidem habere pathum, sed non habet gloriam, &c.* Unde nam est inconveniens quod duplii titulo diversæ rationes eadem gloria conferantur: sit verò tituli de quibus in objectione fit mentio, non sunt diversæ, sed ejusdem rationis.

§. IV.

Solvuntur objectiones contra quartam conclusionem.

Objecies primæ contra quartam conclusionem: ⁴⁶ Remoto impedimento sequitur effectus sicut ante, si non fuisset impedimentum, quia causa prohibens nihil auferit de vi & efficacia rei quam impedit, sicut columna lapidem detinens non defert tendat, nihil auferit de gravitate illius: Sed peccatum mortale per quod mortificata sunt opera præcedentia, est solum impedimentum obstat ne opera illa reviviscant, & ne merita antiqua redant: Ergo illo per actum contritionis quantumvis remissum sublato, omnia merita antiqua redant, & opera per peccatum mortificata, secundum omnem gradum meriti quem antea habebant, reviviscunt. Unde D. Thomas in 4. dist. 14. qd. 2. art. 3. quæstiunc. 4. sic ait: *Opera ex charitate facta, eti transirent alii, manent tamen quantum ad meritum in divina acceptatione: per peccatum autem ab illis operibus nihil demitur, & ideo restabit indispositione à peccatore per poenitentiam, opera illa præcedentia effectum suum in ipso iterum habere incipient, & secundum hoc vivificari dicuntur*.

Respondeo negando Minorem, peccatum enim ⁴⁷ non se habet solum ut impedimentum respectu meritorum præcedentium, eo modo quod columnæ lapidem detinens ne deorsum tendat, verum etiam ut destructum dispositio & conditio ex parte subjecti requisite, ut merita illa sint effectiva fortiantur: unde poenitentia subsequens non se habet solum ut removens prohibens, sed simili etiam est dispositio mensurans quantitatem in quo refugunt opera sacrificata; sicut calor non solum removet diuersitatem quam impeditur aqua, frigore congelata, ne fibrat, sed etiam aquam disponit, ut in toto resolvatur vel in parte. Et quatinus daretur quidem poenitentia se habet solum ut removens prohibens; non tamen propter quod quicunque

que poenitentiam, & actus contritionis remissos, redirent omnia merita praecedentia, & omnis antiqua gratia restitueretur; quia causa removens prohibens, non unico & indivisibili modo semper illud removet, sed aliquando plus, aliquando minus; sicut aperiens ostium, potest plus vel minus aperire, & sic plura vel pauciora admittere, vel sicut ventus aliquando plus, aliquando minus removet nubes, & sic plus vel minus Solis restituit. Quo exemplo utitur D. Thomas in. 4. dist. 14. quaest. 2. art. 2. ubi inquit quod sicut ventus auferens nubem, nobis Solem restituit; ita poenitentia tanquam removens prohibens, gratiam gratum facientem & omnes virtutes nobis reddituit. Unde quando ibidem art. 4. docet, remotâ indispositione à peccatore per poenitentiam, opera praecedentia ex charitate facta vivificari, solum vult opera illa per poenitentiam reviviscere; non tamen quantum ad omnem gradum meriti quem antea habebant, sed juxta mensuram & intentionem contritionis, per quam poenitens resurgit, & se ad meritorum reviviscentiam disponit.

48. Dices. Si per actum contritionis quem poenitens elicit, non tantum removeret prohibens, sed etiam ad meritorum reviviscentiam se disponeret, cum hoc non haberet actus contritionis ex natura rei, sed tantum ex divina acceptatione; Deus autem illum licet minus intensum possit acceptare non minus ad totam gratiam & gloriam correspondentes praecedentibus meritis, quam praeceps ad partem earum ipsi proportionatam; deberet assignari fundatum afferendi quod potius acceptetur ad partem sibi correspondentem, quam ad totum: v. g. si sit intensa contritio solum ut duo, & merita mortificata fuerint intensa ut octo, cur potius acceptetur illa contritio ad gratiam & gloriam ut duo, quam ad gratiam & gloriam ut octo: Sed nullum est assignabile tale fundatum; Ergo, &c.

49. Respondeo, concessâ Majori, negando Minorem, plures enim rationes seu congruentiae assignari possunt, cur potius acceptetur illa contritio ad gratiam & gloriam ut duo, quam ut octo. Prima est, ut in reviviscentia meritorum, non sic splendeat divina misericordia, quin detur aliquis etiam locus splendoris divine justitiae, quae videtur exigere, ut non per qualcumque poenitentiam, licet veram, peccator restituatur in pristinum gradum gratiae & glorie, sed solum per eam quae ipsi proportionatur. Secunda, ne detur occasio tepiditatis & facilitatis ad peccandum hominibus justis, videntio ita facilem esse per poenitentiam praecedentium meritorum reviviscentiam, quoad totum præmium essentiale. Tertia, ut justificati per hoc inducantur ad eligendum ferventes, actus contritionis & charitatis, quibus opera mortificata magis reviviscant, quoque in integrum restituantur quoad omnem meritum. Certè Adversariorum opinio dum nimia sua benignitate peccatores poenitentes, consolatur, multum videtur injicere tepiditatis & facilitatis ad peccandum justis, ut potè qui non tantò peccatum formidabunt, si existimant postmodum qualicumque poenitentiâ, quantumvis remissa, omnes pristinæ gratiae & glorie gradus se statim recuperaturos.

50. Objicies secundò: Si merita per peccatum mortificata, reviviscant per poenitentiam, solum juxta mensuram contritionis, per quam poenitens resurgit, sequitur hominem qui à gratia, ut octo, decidit, & postea per contritionem ut duo resurgit, non maiorem fructum consequi, quam illum qui à gratia ut duo decidit, & per aequalem postea contritionem resurgit: Sed hoc videtur absurdum & injustum, aequum enim est, ut qui plura & majora habuit me-

rita, maiorem illorum partem recuperet per poenitentiam, quam qui pauciora habuit & minora: Ergo: &c.

Respondeo, concessâ Majori, negando Minorem, & ad ejus probationem dico quod ille qui plura & majora habuit merita, maiorem eorum partem recuperare debet per poenitentiam, quam qui pauciora vel minora habuit, si ad hoc sufficienter se disponat; scilicet vero, si dispositionem sufficientem non ponat: nam, ut supra ostensum est, gratia tam in esse physico, quam in esse moris, datur à Deo juxta mensuram dispositionis subjecti, & contritionis per quam poenitens à peccato resurgent. Unde qui plura vel majora habuit merita, eatenus alteri qui pauciora vel minora habuie preferendus est, quatenus si melius se disponat, plura etiam illius merita vivifcent, & major ei gratia in esse gratiae conferetur, quam alteri, qui pauciora vel minora merita habuit.

Dices, ex hac doctrina duo sequi videntur inconvenientia: Primum est, quod poenitens qui non haberet tantam contritionem, quanta fuissent merita ejus praecedentia, si statim post actum poenitentiam moreretur, perpetuò puniretur, propter peccatum praeteritum, atque adeò etiam tunc cum in cœlo esset beatus; semper enim propter peccatum maneret privatus eo gradu gloriae quem alioquin habuisset. Secundum est, quod Deus non tribuendo totum præmium correspondens praecedentibus meritis, videtur eo ipso illorum oblivisci, saltem quoad partem, contra illud Apostoli ad Hebreos 6. Non enim iustus est Deus, ut obliviscatur operis vestri.

Respondeo neutrum ex his duobus inconvenientibus sequi ex nostra doctrina: non quidem primum, quia privatio illa juris ad aliquem gradum gloriae essentialis quem homo meruit ante peccatum, non est propriæ poena peccati praeteritū, quasi Deus adhuc intendat per illam punire peccatum per poenitentiam deletam, sed est tantum defectus consequens ex alio, defectu, videlicet sufficientis dispositionis. Neque etiam secundum, quod enim meritis praecedentibus non tribuat Deus totum præmium, praeceps ob defectum sufficientis ad hoc dispositionis, non est eum oblivisci talium operum, etiam praeceps quoad partem, sed ad hoc verificandum, opus esset, quod poenitentis sufficienter ad hoc dispositio, ipsum tamen denegaret.

Objicies tertio: Tridentinum, sess. 6. can. 32. dictum ait, justificatum bonis operibus, que ab eo per Dei gratiam, & Iesu Christi meritum, cuius vivum membrum est, sunt, verè mereri augmentum gratiae, vitam æternam, & ipsius vitae æternæ, si tamen in gratia decesserit, consequentem, atque etiam gloriae augmentum. Et cap. 16. dicit, nihil amplius desesse justis, positis tribus illis, quominus vitam æternam promeruisse censeantur, suo tempore, si in gratia decesserint, consequendam: Ergo ex Tridentino quacumque bona opera per peccatum mortificata reviviscunt, & augmentum gratiae & glorie, si homo in gratia decesserit, consequuntur.

Respondent aliqui, Tridentinum iis locis non loqui qui de reviviscentia meritorum, sed intendere solum damnare Lutherum, & alios hereticos, qui putant non sufficere homini ad merendum, quod sit justus, quod sit vivum Christi membrum, quodque operetur in Deo, ut solent justi operari; sed existimant ut homo meretur, fore necessarium, ut non esset Deo debitor, & ut ejus opera aquarent opera Christi puritatem.

Melius tamen respondet, dato quod ibi loquatur Concilium de reviviscentia meritorum, hoc solum intendere, quod omnia bona opera in charita-

te facta, & per peccatum mortificata, per poenitentiam reviviscunt, & in quovis decedente in gratia, aliquem fructum vitae æternæ consequuntur: quomodo autem fiat talis reviviscientia, & à quibus conditionibus vel dispositionibus dependeat, & an bona illa opera, per quamcumque poenitentiam, quantumvis remissam, totaliter & quoad omnem gradum meriti, vel solum juxta mensuram præsentis contritionis sive dispositionis per quam poenitens resurgit, reviviscant, nihil docere aut definire Concilium, sed id relinquere disputationi Theologorum. Imò cum dicat, gratiam dari unicuique juxta ejus dispositionem, non obscurè videatur innuere, merita per peccatum mortificata, reviviscere solum juxta mensuram contritionis & dispositionis, per quam poenitens resurgit, ut in quarta conclusione docuimus.

§. V.

Solvuntur duæ instantiæ contra ultimam conclusionem.

57 **C**ontra ultimam conclusionem, in qua diximus, meritis remissis, seu remissè vivificatis, non dari augmentum gratiae in esse physico in hac vita, sed in alia, nempè in instanti separationis animæ à corpore, in quo anima in actum ferventissimum charitatis prorumpit, objiciunt Adversarii, quod allelirius vel supponimus rem valdè dubiam & incertam: unde enim constat animam separatam prorumpere in actum ferventiorum omnibus remissis quos habuit in hac vita, v. g. si aliquis exercuit mille actus meritorios remissos, & aliis centum, unde constat quod anima separata unius eliciat actum intensum ut mille, & alio actum intensum solum ut centum?

58 Addunt posse aliquando contingere, quod aliquis qui habuit plures actus remissos in hac vita, quando moritur, exeat ita purgatus, vel per martyrium, vel per sacramenta, quod in ipso instanti separationis videat Deum: in quo casu (inquit) actus ferventissimus charitatis, quem in primo instanti glorificationis elicit, non potest esse dispositio ad augmentum gloriae; quia cum talis actus non reguletur per fidem, quae in patria non remanet, sed per visionem beatam prius intelligitur lumen gloriae, seu visio beatifica in subjecto, quam talis actus charitatis in voluntate; & alioendè visio illa semel data, cum sit immutabilis, & æternitate participata mensuretur, non potest amplius augeri.

59 Ad primum respondeo, id quod asserimus vel supponimus, non esse incertum & dubium, sed probabilitissimi piti principiis & conjecturis: nam ex una parte certum est, animam separatam, præfertim in gloria, multò perfectius & intensius operari, quam dum est in corpore, retardante illam in suis actibus; *Corpus enim quod corruptitur, aggravat animam*, ut dicitur Sapient. 9. Ex alia vero etiam constat, quod Deus qui merita remissa, seu remissè vivificata, acceptavit, eisque præmium debitum reddere statuit, consequenter debet dare omnia quae ad tales meritorum præmiationem sunt necessaria: unde cum sit valdè consonum rationi, quod formæ recipiantur juxta dispositionem subjecti, etiam conveniens est, quod Deus det dispositionem illam requisitam ad augmentum gratiae in esse physico, ne merita illa tali præmio defraudentur: Sed talis dispositio in hac vita haberri nequit, quia ut supra in probatione ultimæ conclusionis dicebamus, quando homo prorumpit in hac vita in actum ferventiorum contritionis vel charitatis, talis actus non solum est dispositivus, sed etiam meritorius augmenti gratiae, & accipit gratiam ibi cot-

respondentem: Oportet ergo quod ferventior actus qui requiritur, ut merita remitta, aut remissè vivificata, assequatur augmentum gratiae in esse physico & qui sit tantum dispositivus ad ipsum, non verò meritorius illius, detur in alia vita, in qua cellat omne meritum, subindeque eliciatur vel in instanti separationis animæ à corpore, vel in primo instanti glorificationis. Unde

Ad secundum instantiam dicendum est, quod licet actus charitatis quem homo in instanti glorificationis elicit, & per quem ad recipientum augmentum gratiae & gloriae, meritis remissis aut remissè vivificatis debitum, physicè se disponit, non reguletur per fidem, sed per visionem beatam, nihilominus potest eam in genere causæ dispositivæ præcedere, subindeque ad augmentum luminis gloriae disponere: sicut quælibet dispositio ultima, præcedit formam in genere causæ dispositivæ, & nihilominus ab illa procedit, ac in genere causæ formalis & efficientis dependet: *Calor enim, qui est dispositio ad formam ignis, est efflusus profluens à forma ignis*, inquit S. Thomas supra quæst. 7. art. 13. ad 2. & organizatio corporis est dispositio ad receptionem animæ, & tamen corpus non habet esse organicum, nisi ab anima, ut docet idem S. Doctor 1. p. quæst. 76. art. 4. ad 1. Est aliud exemplum magis ad rem, in anima Christi, quæ in primo instanti creationis actum intensissimum charitatis elicit, quo ad gratiam habitualem & ad gloriam se dispositum, & tamen ille actus processit à visione beatifica, quæ anima Christi à primo instanti conceptionis gaudebat, vel à scientia infusa, quæ ad visionem consequitur, tanquam à regulante; unde talis actus in diverso genere causæ fuit prior & posterior visione beatifica; illam enim præcessit in genere causæ dispositivæ, & fuit posterior in genere causæ efficientis, vel regulantis: nullum ergo est inconveniens, quod actus charitatis quem anima in primo instanti glorificationis elicit, sequatur ad visionem beatificam regulativè vel effectivè, & eam præcedat dispositivè.

Ex dictis inferes, quod non solum augmentum gratiae, quod homo justus per actus charitatis præmeretur, sed etiam gratia desperita, quam absque meritis poenitens ante peccatum fuerat consecutus per primam contritionem, restituitur per poenitentiam, juxta mensuram contritionis per quam homo resurgit; quia etiam ista gratia datur dependenter à dispositione subjecti, & juxta quantitatem ipsius. Idem dicendum de gratia sacramentali, ante peccatum recepta, & amilia ratione illius, ut potè quæ licet conferatur à principio ex opere operato; si tamen amittatur, non recuperatur, nisi ex opere operantis?

Quærunt hic aliqui, utrum merita mortificata re-viviscant per poenitentiam ex iustitia vel ex misericordia?

Respondeo breviter ea reviviscere partim ex misericordia, & partim ex iustitia: Est enim magna Dei misericordia quod Deus propter peccatum mortale hominem non privet in perpetuum jure per merita præcedentia acquisto, & non moraliter aboleat merita, sicut in iustificatione non solum physicè, sed etiam moraliter aboleat peccata, & eorum amplius non recordatur in ordine ad culpam vel ad poenam æternam, ut disputatione præcedenti visum est. Est etiam insignis Dei misericordia, quod Deus hominem lapsum in mortale, excitet ad poenitentiam & contritionem, per quam removeatur cibex peccati, & ad reviviscientiam meritorum disponitur. Item misericordia est, quod Deus homini poenitenti conferat gratiam, quæ est causa formalis remissionis impedimenti peccati; gratis

Disputatio Sexta,

enim & misericorditer à deo justificamur, quia nihil eorum quæ justificationem præcedunt, sive fides, sive opera, ipsam justificationis gratiam promeretur, ut ait Tridentinum sess. 6. cap. 8. Suppositis autem istis misericordiis, justitiae quodammodo est quod merita reviviscant & fortiantur effectum suum, positiæ conditione à Deo requisitâ pro mercere reddenda ejuſmodi bonis operibus. Propter quod Paulus ad Hebreos 6. ait: *Non enim est injustus Deus, ut obliuiscatur operis vestri, & dilectionis quam offendistis in nomine ipsius.* Duxi justitiae quodammodo, quia sicut justitia quæ Deus bona opera justorum remunerat, fundatur magis in promissione & fidelitate Dei, quæ in ipsis operibus ita & illa quæ præcedentia merita per peccatum mortificata restituit, & ad præmium vitæ æternæ acceptat, fundatur in Dei fidelitate & lege quæ misericorditer statutæ non punire hominem irreparabili meritorum amissionem. Observat etiam Deus in reviviscentia meritorum hanc justitiam, ut non per qualcumque poenitentiam, licet veram, peccatorum in pristinum gradum gratiæ & gloriæ restituat, sed solum per eam quæ ipſi proportionatur, ut §. 4. in responsione ad primam objectionem annotavimus. In reviviscentia ergo meritorum non sic splendet divina misericordia, quin etiam in ea detur aliquis locus splendori divinae justitiae: *universæ enim via Domini misericordia & veritas*, ut dicitur Psalm. 24.

62 Circa questionem nonagesimam, nihil occurrit dicendum, suprà enim dilputatione 1. ostendimus contritionem, confessionem, & satisfactionem, esse poenitentiae partes, idque passim docent Concilia & SS. Patres: Tridentinum enim sess. 14. can. 4. sic ait: *Si quis negaverit ad integrum & perfectam peccatorum remissionem requiri tres actus in penitente, quasi materiam sacramenti penitentiae, videlicet contritionem, confessionem, & satisfactionem, que tres penitentiae partes dicuntur, &c. anathema sit.* Eadem partes enumerat Florentinum in Decreto Eugenii: *Prima est (inquit) cordis contritio, ad quam pertinet ut penitens doleat de peccato commisso cum proposito non peccandi de cetero: Secunda est oris confessio, ad quam pertinet ut peccator omnia peccata quorum memoriam habet, suo Sacerdoti confiteatur integraliter: Tertia est satisfactio pro peccatis secundum arbitrium Sacerdotis, que quidem præcipue fit per orationem, jejanium, & eleemosynam.* Earum etiam meminit Chrysostomus in Sermone de poenitentia, ubi sic habet: *Perfecta penitentia cogit peccatorem innia libenter ferre; in corde ejus contritio, in ore confessio, in opere toto humilitas, ut quibus modis Deum offendimus (corde, ore, & opere) risdem recognoscimus Deo; corde quidem per contritionem; ore per confessionem, ac opere per satisfactionem.* Gregorius item lib. 6. in 1. Regum cap. 15. ficitam Saülis confitentis peccatum quidem, sed honorari desiderantis, poenitentiam reprehendens: *Quid prodest (inquit) confueri flagitia, si confessionis vocem non sequitur afflictio penitentiae?* Tria quippe in unoquoque consideranda sunt veraciter penitente; videlicet conversio mentis (quæ est contritio) confessio oris, & vindicta peccati (sive satisfactio) nempe cum dolere nescit, digna afflictionis asperitate, quod loquendo confitetur, ut inferius addit. Quidpiam porrò tale in Magdalena poenitentia notari potest; in lacrymis nimis contritio, in osculis confessio, in unguenti effusione satisfactio, ut innuit Chrysologus serm. 93. Demum tres istas poenitentiae partes, tribus attributis Divinarum Personarum adaptari posse, docet D. Thomas in supplemento quæst. 7. art. 3. ad 3. & fusidus Albertus magnus in 4. sent. dist. 16. art. 18. his verbis: *Penitentia in tribus partibus suis configuratur*.

Trinitati increata; compunctione enim sine contrito, quæ ex modica pena committat aeterna tormenta, tota iniuratur bonitati, quæ attribuitur Spiritui Sancto: Confessio autem, quæ legitima est & prudens computatio peccatorum ut astimetur ad penitentiam, respondet sapientia, quæ attribuitur Filio; & satisfactio, quæ secundum vires amplectitur injuncta, fulcitur potentia, que Patri appropriatur.

De his tribus poenitentiae partibus sigillatim nobis incumbit agendum, tribus sequentibus dilputationibus; deinde de absolutione Sacerdotali, quæ est altera pars Sacramenti poenitentiae, gerens vicem formæ, fusæ differemus, ac celebres quæ de illa agitantur quæstiones, breviter ac dilucide resolvemus. Unde sit

DISPUTATIO VII.

De Contritione.

Ad quinque primas quæstiones Supplementi.

CUM D. Thomas morte præventus non potuerit de partibus poenitentiae in particulari, nec de tribus ultimis Sacramentis, Extrema - Unctione, Ordine, & Matrimonio scribere, ejus Discipuli, ad complementum hujus tertiae partis, & totius Summae Theologicæ ejusdem Doctoris Angelici, ex scriptis ejus in quartum librum sententiarum, quæstiones quæ deerant, in unum opus collegerunt, quod supplementum Summae appellauunt, in quo primo agitur de contritione, quæ est prima pars Sacramenti poenitentiae, de qua etiam in hac dilocatione nobis erit agendum.

ARTICULUS PRIMUS.

An in dolore de peccato, vel in ejus odio, aut in utroque simul, consistat essentialiter ratio contritionis?

§. I.

Quibusdam præmissis referuntur sententia, & verior seu probabilior eligitur.

S Uppono primò ex D. Thoma hic quæst. 1. art. 1. t hoc nomen *contritio*, derivari à verbo *contereo*, quod significat rem duram in minutissimas partes dividere seu reducere: nam quia peccatum cor & voluntatem hominis obdurat, actus ille quo haec duritia tollitur, & peccatum deletur, merito à Theologis *contritio* appellatur. Hinc Guillelmus Parisiensis poenitentiam à qua oritur contritio, sic describit: *Penitentia est cordis confractio, & communio, ac veteris hominis in pulverem redditio.*

Suppono secundò ex eodem S. Doctore ibidem, varijs tradi solere contritionis definitiones, seu descriptiones. Primo dicitur *dolor pro peccatis assumptus*, cum proposito confitendi & satisfaciendi. Secundò, *dolor voluntarius pro peccato, puniens quod dolet se commississe*. Tertiò ab Isidoro sic describitur: *Contritio est compunctione & humilitate mentis cum lacrimis, veniens de recordatione peccati, & in timore judicii.* Quarta definitio quæ est Augustini sic habet: *Contritio est dolor remittens peccatum.* Quinta quæ est Gregorii magni, talis est: *Contritio est humilitas spiritus, annibilans peccatum, inter spem & timorem.* Demum contritio à Concil. Trid. sess. 14. cap. 4. definitur *animi dolor ac detestatio de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cetero.* In qua definitione tres recensentur actus, ad contritio-

tritionem perfectam concurrentes, nimurum dolor de peccato, ejus odium seu detestatio, & propositum amplius non peccandi.

3 Suppono tertio, ex his tribus actibus, ultimum non esse de essentia contritionis: ut potè cum sit actus ab ea distinctus, & contingere possit, quod aliquis dolens de peccatis propter Deum summe dilectum, justificetur sine tali proposito explicito; quia nimurum non cogitat de vita futura, sed tantum de divina bonitate, & gravitate offense in Deum commissae. Fateor tamen tale propositum esse propriam passionem actus contritionis, cum ex eo quod quis de peccato dolet, ipsumque detestetur, sequatur ex natura rei, quod velit amplius non peccare. Restat ergo difficultas solum de aliis duobus actibus, nimurum de odio peccati, & de dolore sive tristitia de ejus commissione, in quoniam scilicet ex illis ratio contritionis essentialiter consistat?

4 Prima sententia, quæ est Cajetani tomo 1. opusc. tract. 4. quæst. 1. docet quod illa consistit essentialiter in actu odii de peccato, & quod dolor se habet tantum ut propria ejus passio. Secunda quam zener Suarez quæst. 85. disp. 4. sect. 1. afferit illam esse essentialiter detestationem peccati, quam vult esse actum distinctum tam ab odio quam à dolore peccati. Tertia vero existimat, illam tam in actu odii de peccato, quam in actu doloris consistere essentialiter. Ita Aegydius Conink in tract. de poenit. disput. 1. dub. 2. Pro resolutione

Dico primò, Contrito non consistit essentialiter in aggregato actuum odii seu detestationis peccati, ac doloris de ipso, quamvis utrumque necessariò includat.

5 Probatur prima pars: Actus primarius cuiuscunque virtutis specialis debet esse unus tantum, & non aggregatum ex pluribus; cum enim debeat immediatè ab illa elici, & per ordinem ad ipsum talis virtus specificetur, debet necessariò esse illi similis in specie, subindeque cum virtus specialis sit simplex qualitas unius speciei, actus ejus primarius, debet esse simplex actus unius speciei, & non quid aggregatum ex multis actibus: Sed contrito est actus primarius poenitentiae, quæ est virtus specialis, ut disp. 2. art. 2. ostensum est: Ergo contrito non consistit essentialiter in aggregato actuum odii seu detestationis de peccato, ac doloris de ipso, sed in uno solum ex illis duobus actibus.

Quod vero utrumque necessariò includat, manifestum est, quia ad destructionem peccati ad quam poenitentia ordinatur essentialiter, requiritur odium & detestatio peccati, ac simul dolor & tristitia de ipso; nam odium & detestatio per se causant dolorem de ipso, & dolor per se supponit odium & detestationem mali praesentis, non enim quis dolet, nisi de malo quod displaceat.

6 Dico secundò, Contrito consistit essentialiter in dolore de peccato, ut est offensa Dei, & præsuppositivè tantum in odio sive detestatione ipsius. Probatur primò ex D. Thoma h̄c art. 1. ubi definiens contritionem dolorem de peccatis, &c. dicit dolorem ponit in hac definitione tanquam genus.

7 Probatur secundò conclusio ratione fundamentali: Contrito consistit essentialiter in illo actu voluntatis quo peccatum destruitur in ratione offense, seu quo exhibetur Deo satisfactio pro injuria: Atqui ille actus non est odium sive detestatio peccati, sed dolor de illo: Ergo contrito consistit essentialiter in dolore de peccato, non vero in odio sive detestatione ipsius. Major constat, nam si cut poenitentia respicit peccatum sub ratione offense, ut per satisfactionem compensabilis, ita & ejus actus principalis & primarius, qui est contritionem. *Theol. Tom. V.*

tio. Minor vero probatur: Actus quo homo exhibet Deo satisfactionem, debet aliquid auferre ab homine, & illud quodammodo tribuere Deo, à quo per peccatum abstulit, quantum in se est, honorem, puniendo in seipso offendit: Atqui per odium seu detestationem peccati hoc non fit, bene autem per dolorem; per simplicem enim detestationem nullum homo malum patitur, sed potius maximum recipit bonum, nempe bonum honestum, è contra vero qui dolet de peccato, patitur quoddam malum poenit, scilicet tristitiam: Ergo per dolorem de peccato, non vero per ejus odium seu detestationem, exhibetur satisfactio pro injuria.

Confirmatur: Contrito materialis est divisio sive comminutio rei in minimas partes, & propterea contrito spiritualis ex materiali translata importat divisionem sive communionem cordis aut affectus in peccato indurati, in minima, ut in prima suppositione annotavimus: Sed haec perfecta divisio & comminutio cordis aut affectus, non potest intelligi in actu odii seu detestationis de peccato, cum tunc solum incipiatur peccatum displiceret, bene tamen in dolore de peccato, cum talis dolor importet tristitiam & afflictionem spiritus, quæ spiritus in se conteritur, & quodam modo communatur: Ergo contrito non consistit in actu odii vel detestationis peccati, sed in dolore de ipso, quamvis talis dolor actum odii vel detestationis ut præsumt connotet, quia ut supra dicebamus, fieri non potest ut quis dolet de aliquo, nisi prius, factum ordine naturæ, illud odio habeat & detestetur tanquam malum.

Probatur tertio conclusio ex absurdo & inconvenienti quod sequitur ex adversa sententia: si enim contrito consistet essentialiter in odio peccati, cum in beatis sit perfectissime & propriè tale odium, esset in eis propriè actus contritionis: Sed hoc dici nequit, ut fatentur Adversarii: Ergo nec illud.

Dices cum Adversarii: Licet dolor in exercitio habitus, non sit de essentia contritionis; est tamen de essentia actus in quo consistit contrito, quod ab illo fluat dolor ex natura rei, atque adeò non quodcumque odium peccati est essentialiter contrito, sed tale odium cui ex natura rei potest convenire dolor tanquam proprietas; quale tamen non est odium beatorum, sed tantum odium nostrum.

Sed contra: Licet gratia quæ erat in Christo non esset talis cui posset convenire fides, aut poenitentia, erat tamen vera gratia: Ergo similiter licet tali sit odium peccati in beatis, ut ab eo fluere non possit aliquis dolor; si tamen contrito non consistat essentialiter in dolore, sed in odio, erit vero & propriè in beatis, licet doloris omnis expertibus; quamvis enim privaretur dolore consequenti per modum proprietatis, hoc tamen non impediret, quin esset verè & essentialiter contrito.

Demum specialiter confutari potest opinio Suaris, ex eo quod falsum supponit, nimurum detestationem esse actum realiter distinctum ab odio: in voluntate enim circa bonum & malum sunt tantum illi actus qui correspondent passionibus appetitus sensitivi: Sed odium & detestatio correspondent eidem passioni, quæ etiam denominatur odium; nullusque unquam dixit, odium & detestationem esse duas passiones realiter distinctas: Ergo detestatio peccati non est actus distinctus ab ejus odio.

§. II.

Solvuntur objectiones.

O Bjicies primò contra primam conclusionem: 12 Tridentinum sess. 14. cap. 4. definiens contritionem,

Disputatio Sexta,

zionem, ait illam esse detestationem & dolorem de peccato : Ergo in utroque actu consistit essentialiter.

Respondeo , concessum Antecedente , negando Consequentiā, Concilium enim definiens seu potius describens contritionem , vocat illam detestationem & dolorem de peccato, non quod existimet illam consistere essentialiter in utroque actu ; sed ut significet detestationem peccati esse quid praeviē requiritum ad dolorem de illo , & talem dolorem à detestatione seu odio peccati procedere, sicut gaudium oritur ab amore. Unde etiam in eadem contritionis descriptione subdit, illam esse dolorem & detestationem de peccato commisso, *cum proposito non peccandi de cetero*, ut declareret tale propositum esse quid consequens ad contritionem , ac veluti ejus proprietatem, ut in tertia suppositione dicebamus.

¹³ Objicies secundò contra secundam conclusionem: D. Thomas in hac questione & alibi saepè ait, contritionem esse displicantiam de peccato : Sed displicantia de peccato est formaliter odium peccati : Ergo contritio consistit essentialiter in actu odii de peccato.

Respondeo D. Thomam ibi accipere displicantiam pro dolore, ut aliquando solet accipi, sicut & complacientia accipitur aliquando pro gaudio.

¹⁴ Objicies tertio: In eo consistit essentialiter contritio, quod per se primò opponitur peccato: At quod primò opponitur peccato, non est dolor, sed odium: Ergo in odio, non verò in dolore consistit essentialiter contritio. Major est certa, cum enim poenitentia per se primò opponatur peccato, contritio in qua formaliter consistit, debet per se primùm opponi peccato. Minor verò probatur: Peccatum est amor inordinatus creature: Sed odium peccati per se primò opponitur amori inordinato creature: Ergo per se primò opponitur peccato.

¹⁵ Confirmatur: Cum nomen contritionis significet actum illum qui est divisio cordis, & avertio à peccato, metaphorā deductā à verbo *conterere*, quod significat rem aliquam duram in minuūlissimas partes dividere, per id esse virtualiter constitutus debet, per quod primūm homo verò separatur à peccato: Sed verò & primūm separatur à peccato, per ejus odium: Ergo in eo essentialiter consistit. Major constat, Minor verò probatur. Odium peccati est verò fuga à peccato, atque adeò separatio ab eo. Item praecedit dolorem, subindeque prius separat quam dolor.

¹⁶ Ad objectionem respondeo distinguendo Majorem: In eo consistit essentialiter contritio, quod per se primò opponitur peccato, ut est offensa contra Deum, concedo Majorem. Ut est amor contra Deum summum bonum, nego Majorem. Cum enim poenitentia sit virtus iustitiae annexa, & à charitate distincta, ut disp. 2. ostensum est, actus ejus primarius & principalis, qui est contritio, non nisi presuppositivè adversatur peccato ut est contra Deum summum bonum, quem charitas respicit; formaliter verò sive essentialiter opponitur peccato, ut est summa injuria in Deum. Similiter distinguo Minorem: Primum quod opponitur peccato, ut amori contra Deum summum bonum, est odium, concedo Minorem. Primum quod opponitur peccato, ut injuria Deo illata, & punienda per satisfactionem, est odium, nego Minorem, est enim actus quo peccator dolet de tali offensa. Unde

¹⁷ Ad confirmationem, distinguo Majorem: Per id essentialiter constitui debet contritio, quod est verò & primūm separatio à peccato, tanquam à summo malo, nego; haec enim separatio se habet presuppositivè ad contritionem: quod est separa-

tio à peccato, tanquam ab injuria facta contra Deum exhibendo ei d. bitan: satisfactionem, concedo Majorem. Similiter distinguo Minorem: per odium peccati verè & primūm peccati separatur à peccato, tanquam à summo malo, concedo Minorem. Tanquam ab offensa contra Deum, exhibendo ipsi recompensationem, nego Minorem; hoc enim est proprium doloris, unde nego etiam Consequentiā.

Objicies ultimò: Si quis diligit Deum super omnia, & conseq. ter odio habeat peccatum, absque eo quod cogitet de dolore habendo, hic erit verè contritus: Ergo contritio non consistit essentialiter in dolore de peccato.

Respondeo ilium virtualiter tantum esse contritum, sed non formaliter; imò si advertens nolit dolere, statim peccabit mortaliter, & cessabit amor Dei, ac verum odium de peccato.

ARTICULUS II.

Utrum contritio differat essentialiter ab attritione?

D Ividi solet à Theologis contritio in perfectam, quæ simpliciter dicitur contritio; & est dolor de peccatis propter Deum summè dilectum; & in imperfectam, quæ appellatur attritio, & est dolor de peccatis ex alio in tivo quam charitatis, id est ex aliquo motivo honesto, quod non sit ipse Deus, quatenus in seipso est summum bonum, à quo peccatum mortale avertit. Hujusmodi verò attritio duplex est, una oritur ex metu gehennæ & aliarum poenarum, altera ex peccati foeditate, ut docet Tridentinum sess. 14. cap. 4. Quæ divisione adæquata & sufficiens est, nulla enim est species attritionis, quæ non contineatur sub aliqua illarum duarum. Nam dolor de peccato, ut est contra rectam rationem, vel ut est contra iustitiam, aut aliam quamlibet virtutem, est species detestationis peccati propter ejus foeditatem; quandoquidem esse contra rectam rationem, est generalis foeditas peccati; esse verò contra iustitiam, aut religionem, vel aliam virtutem, est specialis ejus foeditas. Illa verò attritio, quæ habetur ob amorem vitæ aeternæ, reducitur ad eam quæ oritur ex metu poenarum; quia sicut ad eandem virtutem spei pertinent hi duo actus, amor vitæ aeternæ, & timor poenæ aeternæ; sic etiam ejusdem vi tutis aut quasi virtutis, sunt attritio concepta ex amore vitæ aeternæ, & attritio concepta ex odio poenæ aeternæ. His præmissis, pro resolutione difficultatis propositæ

Dico breviter, Contritionem perfectam distinguat essentialiter ab attritione.

Probatur conclusio ratione fundamentali: Actus qui diversa objecta formalia respiciunt, distinguuntur essentialiter: Sed contritio & attritio respiciunt diversa objecta formalia: Ergo distinguuntur. Major patet, distinctione enim specifica actuum sumitur ex o dñe ad objecta formalia quæ respiciunt. Minor etiam manifesta est, nam objectum formale contritionis est peccatum sub ratione formalis injuria Deo illata; objectum verò attritionis est idem objectum sub formalis ratione mali ipsius peccatoris, vel sub ratione turpis & dishonesti, ac rectæ rationi repugnantis, ut ex supra dictis patet.

Confirmatur: Illi actus specie differunt, qui elicuntur ab habitibus specie diversis: Sed contritio perfecta & attritio procedunt à virtutibus specie diversis; contritio enim elicetur à virtute poenitentiae, & est actus ejus primarius & principalis; attritio verò vel est à virtute spei, quando dolet de peccato ex metu gehennæ, vel ob amorem vitæ aeternæ,

de Contritione.

355

ut, ut constat ex supra dictis, vel ab aliqua viute morali infusa, quando dolet de peccato, ob turpitudinem propriam; cum enim quaelibet virtus habeat amare bonum quod respicit, & detestari malum oppositum, ad virtutem infusam temperantiae, v. g. pertinet nedum amare honestatem temperantiae, sed etiam detestari peccatum intemperantiae ut opponitur tali honestati, seu quod idem est, secundum propriam deformitatem quam habet, & quae non reperitur in aliis peccatis. Idem cum proportione dicendum de aliis virtutibus: Ergo, &c.

22 Dices, Quando homo est in peccato, non habet virtutes morales infusas; acquisitae verò, cum sint naturales, non sufficiunt ad actum supernaturalem eliciendum, cuiusmodi est attritio, de qua loquimur: Ergo &c.

Respondeo quod tunc attritio elicitur à voluntate elevata per auxilium supernaturale; non autem per aliquem habitum; semper tamen manet, illam attritionem distingui essentialiter à contritione, quia, dolet de peccato ex diverso motivo, supra expli- cato.

Ex hac differentia essentiali sequuntur aliae. Prima est, quod omnis contritio necessariò cadit super omnia peccata, cum omnia peccata sint offensæ Dei; non autem attritio, quae esse potest de peccato vel ut causativo peculiaris penitentiae à Dei inflictæ; vel ut continentie speciale deformatitatem alicui virtuti oppositam.

23 Ex hoc oritur alia differentia, nimirum quod contritio semper excludit omnem affectum peccandi; quia cum detestatur omnia peccata sub aliqua ratione communi, nequit retinere affectum ad aliquod particulare; scilicet verò attritio, quae cum interdum procedat ex motivo speciali contra unum peccatum, non semper opponitur cuilibet peccato. Unde attritio procedens ex deformitate speciali alicujus peccati, non sufficit ad justificationem peccatorum in sacramento obtinendam, si peccator alia peccata specie diversa commiserit, sed tot debent multiplicari attritiones, quot sunt peccata specie diversa; cum tamen una contritio semper sufficiat pro omnibus peccatis, quia illa, ut diximus, est ex motivo universaliter cedente super omnia peccata.

24 Tertia differentia: Contritio habet convertere hominem in Deum ut ultimum finem, non verò attritio; quia contritio cum sit dolor de peccato ut est offensa Dei, facit hominem recedere à peccato, & accedere ad ipsum Deum; impossibile enim est recedere à termino à quo, & non recedere ad terminum ad quem: At verò attritio, cum sit dolor de peccato ex metu gehennæ, vel ob turpitudinem peccati, facit quidem recedere à peccato, sed non facit recedere ad Deum immediatè & efficaciter, sed tantum ad vitationem penarum, vel ad honestatem virtutis cui opponitur propria turpitudine peccati.

25 Ex hoc oritur quarta differentia, nimirum quod attritio potest procedere ex timore servili, contritio verò semper imperatur à charitate; cum enim accedere ad Deum ut ultimum finem, sit proprium charitatis, nulli akeri potest competere, nisi ex imperio charitatis.

26 Quinta differentia est, quod attritio potest esse informis, contritio nunquam; quia attritio neque ex natura sua, neque ex divina promissione, afferit secum infallibiliter gratiam justificantem, contra verò contritio, cum à charitate imperetur, & ad Deum ut ultimum finem convertat, semper & infallibiliter dispensat ad justificationem, & habet annexam amicitiam & perfectam conversionem Dei ad peccatorem, per infusionem gratiae sanctifiantis.

27 Sextò in eo contritio & attritio differunt, quod

contritio detestatur peccatum supra omne malum poenæ, non verò attritio, quae est ex motivo gehennæ; nullus enim actus excedit motivum sub quo fertur in objectum, cum ab eo habeat totam suam vim & efficaciam. Ergo qui detestatur peccatum solum propter malum poenæ, non detestatur plus peccatum quam malum poenæ.

Denum contritio est dolor perfectus de peccatis **28** commissis, attritio verò est solum imperfecta quædam de illis displicantia, ut declarat D. Thomas hic art. 2. ad 2. his verbis: Attritio non dicit accessum ad perfectam contritionem, unde in corporalibus dicuntur attrita, que aliquo modo diminuta sunt, sed non adhuc perfecte sunt communicata. Sed contrita dicuntur quando omnes partes tritæ sunt simul per divisionem ad minima. Et ideo attritio significat in spiritualibus quandam displicantiam de peccatis commissis, sed non perfectam; contritio autem perfectam.

Ex dictis inferes contra Cajetanum, attritionem **29** nunquam posse fieri contritionem formaliter, quia cum differentia essentialiter, & non tantum penes intentionem, aut durationem, vel aliud accidentale, non potest una fieri altera per accessionem novi gradus, aut quid simile, sed opus esset mutatione essentialiæ, quae impossibilis est: nulla enim res potest esse aliud quam id quod est essentialiter secundum suam speciem vel naturam. Dixi non posse fieri contritionem formaliter, quia in Sacramento penitentiae attritio fit contritus virtualiter seu aequivalenter, nam ut adjuncta tali Sacramento, habet vim contritionis, & obit quodammodo munus illius, ei- que aequivaleat; quia disponit hominem ad effectum Sacramenti, seu ad justificationem, sicut ipsa contritio, ut art. sequenti ostendemus. Et in hoc sensu intelligi debet commune illud Theologorum axioma, Sacramentum penitentiae de attrito fit contritum, quia nempe attritio, ut juncta tali Sacramento, contriti non aequivaleat. Vel ut alii volunt, haec propositio non est intelligenda de contrito actualiter, sed tantum de contrito habitualiter, quia nimirum licet qui solum attritus ad Sacramentum penitentiae accedit, non habeat actum formaliter contritionis, habet tamen cum gratia sanctificante infusum habitum penitentiae, qui cum sit ex propria ratione principium actus contritionis, licet actu non eliciat, sufficiens tamen est ad denominandum habitualiter contritum. Unde notat Soto in 4. dist. 17. qu. 2. art. 5. concl. 2. significantius dicit, homo ex attrito fit contritus, adveniente gratiâ, quam attritio fit contritio, quia hic posterior modus loquendi significat mutationem intrinsecam attritionis in contritionem; prior verò solum denotat mutationem extrinsecam ex parte subjecti, quod de attrito in actu, fit contritum habitu.

ARTICULUS III.

An attritio ex metu gehennæ sit alius bonus & sufficiens ad dignè & fructuosè recipiendum Sacramentum penitentiae?

Lutherani damnant dolorem ex timore poenæ **30** conceptum, afferuntque illum facere homines hypocritas, & magis peccatores. Quidam verò Doctores Catholicæ, inter quos Estius, Sylvius, & Jansenius præcipui sunt, statentur quidem attritionem qua quis dolet de peccato ex solo timore penarum infernalium, esse actum bonum & honestum, sed negant illam esse sufficientem dispositionem ad dignè sufficiendum Sacramentum penitentiae, ejusque effectum consequendum. Eandem sententiam tenent multi Doctores, qui ante Tridentinum scri-

Disputatio Septima,

scriperunt. Verum post Tridentinum magis communiter Scholastici docent, attritatem ex metu gehennæ, non solum esse actum bonum & honestum, sed etiam ad Dei gratiam in Sacramento poenitentiae impetrandam disponere, eique sententia aperte videtur favere Concilium self. 14. cap. 4. ut patebit ex infra dicendis.

§. I.

Lutheranorum error refellitur.

31 **D**ico primò, attritio ex metu gehennæ, est actus bonus & laudabilis, ad utilis ac salutem. Conclusio est certa de fide, ad definita in Tridentino self. 6. can. 8. his verbis: *Si quis dixerit gehenna metum, per quem ad misericordiam Dei de peccatis dolendo confugimus, vel a peccatis abstinemus, peccatum esse, aut peccatores pejores facere, anathema sit.* Et self. 14. cap. 4. definit, dolorem ex gehennæ & poenarum metu conceptum, si voluntatem peccandi excludat, cum spe venie, non solum non facere hominem hypocritam, & magis peccatorem: verum donum Dei esse, & Spiritus sancti impulsum, non abduc quidem inhabitantis, sed tantum moventis, quo paenitens adjutus viam sibi ad justitiam parat.

32 Probatur primò conclusio ex Scriptura: Proverb. 1. *Timor Domini principium sapientiae*, quod SS. Patres explicant de timore servili, nam hic est, qui sapientiam inchoat; non filialis, qui illam perficit & consummat Eccles. 1. *Timor Domini expellit peccatum, inchoativè scilicet & dispositivè*, quia ad justificationem & expulsionem peccati disponit. Unde Isaiae 26. ubi Vulgata habet: *Concepimus & quasi parturivimus, & peperimus spiritum: salutes non fecimus in terra.* Septuaginta legunt: *A timore tuo Domine concepimus, & peperimus spiritum salutis, id est paenitentiae salutaris*, ut explicat D. Thomas 3. p. quæst. 85. a. t. 5. in argumento *sed contra*. Huc pertinere potest, quod Augustinus Tract. 8. in Epist. 1. Joan. ait: *Cepit aliquis credere diem judicii: Si cœpit credere, cœpit & timere: Timendo corrigit se, vigilat adversus hostes suos, id est peccata sue; incipit reviviscere interius, &c.* Et Tract. 9. in Epist. Joan. Opus est (inquit) ut intret timor primò, per quem veniat charitas. *Timor medicamentum, charitas sanitas.* Adhibeturque ad id confirmandum similitudinem setæ, per quam linum introducit: *Si nullus est timor (subdit) non est quā intret charitas: sicut videamus per setam introduci linum, &c.* Item in Ps. 127. aperte docet hunc timorem servilem, bonum esse & utilem: *Ille timor nondum castus (inquit) præsentiam Domini, & penas timet; timore facit quidquid boni facit, non timore amittendi bonum illud, sed timore patiendi illud malum: non timet ne perdat amplexus pulcherrimi sponsi, sed timet ne mittatur in gehennam.* Bonus est & iste timor, utilis est. Et certè, nisi bonus esset & utilis, Christus ad illum non hortaretur Matt. 10. sic dicens: *Timete eum qui potest corpus & animam perdere in gehennam.* Nec Joannes Baptista Lucae 3. ex timore poenæ homines ad poenitentiam excitat, his verbis: *Genimina vi perarum, quis ostendit vobis fugere à ventura ira? Facite ergo fructus dignos penitentia.* Nec etiam tanto-pè SS. Patres timorem illum commendarent & laudarent, sicut illum extollunt, nam Clemens Alexandrinus illum fidei coadjutorem appellat; Ambrosius, clavum anime fluctuantis: Gregorius Magnus: *Anchora mentis (inquit) pondus timoris.* Tertullianus de cultu fœmin. cap. 2. *Timor fundamentum salutis est, præsumptio impedimentum timoris.* Demum Petrus Celiensis lib. de panibus cap. 14. *Quasi quidam custos super innumerabiles gasas, sic timor in ultimo christum ponitur, ad conservandas incomparabiles gratias. Gema pretiosissima pietas, sed facile ab impietate subri-*

pitur, nisi timore custodiatur..... Habemus bonas & pulchras gratiarum puellas, sed sub custodia diligenter sumi padagogi, scilicet timoris.

Potest etiam conclusio hac ratione suaderi. Ti- 33 mor est quedam fuga mali; fuga verò mali rationem suam sumit ex bono cui opponitur istud malum, cùm malum odio haberet & fugi non possit, nisi quia adversatur bono: Sed bonum cui adversatur gehenna tanquam malum, nempè cœlestis gloria & beatitudo, licito, bono, rectoque desiderio appeti potest licitum: ergo bonum, & rectum est, gehennam, tanquam oppositum ei malum, timendo fuge-re, subindeque attritio ex metu gehennæ est actus bonus & laudabilis.

Confirmatur: In attritione ex metu gehennæ tria 34 solum reperiuntur, nempè intentio finis, videlicet voluntas fugiendi poenam: medium, scilicet detestari peccatum; & ordinatio talis mediæ ad illum finem: Sed quodlibet ex illis tribus est bonum & honestum: Ego & attritio ex metu gehennæ bona & honesta est. Major patet, Minor vero quoad singulas partes suadetur. Et in primis quod voluntas fugiendi poenam bona sit, manifestum est, ut potè cùm illa poena quam intendit fugere, verbi gratiâ poena inferni, sit mala, & ex se odio digna. Quod etiam detestatio peccati sit bona, per se constat. Demum quod ejus ordinatio ad vitandum poenam, bona sit, ex eo patet, quod nullum est medium aptius ex natura rei ad vitandum poenam, quam vitare culpam: & licet culpa sit malum altioris ordinis quam poena, dummodo tamen detestatio peccati ordinetur ad fugam poenæ præcisè tanquam ad finem proximum, ita ut non excludat peccator ulteriorem ejus relationem ad Deum, non est mala talis ordinatio, sed bona; Deus enim ipse interdum ordinat bonum excellentioris ordinis ad bonum inferioris ordinis, quando utrumque in gloriam suam cedit, ut patet in Incarnatione & passione Christi, quam ordinavit ad nostram salutem, tanquam ad finem proximum, juxta illud Symboli Nicæni: *Qui propter nos homines, & propter nostram salutem, descendis de cœlis, & incarnatus es.*

§. II.

Solvuntur objectiones Hæreticorum.

Contra istam conclusionem objiciunt hæretici: 35 Qui ex solo metu gehennæ dolet de peccatis, peccat: Ergo attritio ex metu gehennæ non est actus bonus & laudabilis. Consequentia patet, Antecedens probatur multipliciter. Primò ex Augustino dicente quod si fur definat furari ex eo solum quod videtur, furi est conscius: Ergo similiter qui dolet de peccato, & definit peccare ex eo solum quod timet gehennam, peccati conscius est.

Secundò, Actus quo quis magis dolet de poena quam de culpa, est malus & vituperabilis, ut potè contra rationem naturaliè dictantem magis esse dolendum de majori malo, quam de minori: Sed quod ex solo metu gehennæ dolet de peccatis suis, magis dolet de poena, quam de culpa, dolet enim de culpa propter poenas: propter quod autem unumquodque tale, & illud magis: Ergo qui ex solo metu gehennæ dolet de peccatis, peccat.

Tertiò, Actus virtualiter & implicitè includens voluntatem moraliter malam, est malus: Sed dolor de peccatis ex metu gehennæ, includit voluntatem moraliter malam; nam implicitè & virtualiter includit hunc affectum, peccata non detestarer, si nulla esset eis imposita poena: Ergo talis dolor malus & vituperabilis est.

Quartò, Ordinare majus bonum ad minus bonum, malum ac vituperabile est, cùm in eo fiat iniuria

Juria majori bono, quod ordinetur ad minus: Sed ille qui dolet de peccatis propter solum gehennæ metum, ordinat majus bonum, scilicet vitationem culpac ad minus bonum, nimirum vitationem poenæ: Ergo male agit, & peccat.

Quintò, Si timor servilis bonus sit, erit etiam bonus timor mundanus: At hic bonus non est, quippe qui homines malos facit: Ergo nec timor servilis, subindeque nec dolor ex illo proveniens.

Denique, Si attritio ex metu gehennæ esset bona & laudabilis, esset actus virtutis: Sed hoc dici nequit, ut ianuit S. Thomas hic art. 2. ad 2. Ergo nec illud.

36. Respondeo negando Antecedens, & ad primam illius probationem, concedo Antecedente, nego Consequentiam & paritatem; nam D. Augustinus dum ait quod si fur definat furari ex eo quod videatur, peccati est conscius, supponit quod talis fur habeat intentionem furandi, & quod retineatur solum ab externa executione ex timore aliorum: qui autem detestatur peccatum propter poenas inferni, non retinet amplius voluntatem peccandi: quia cum motivum illud ad omnia peccata se extendat, virtutiter omni peccato adversatur, & est virtualis dolor de omnibus peccatis.

Ad secundam, distinguo Majorem: Actus quo quis magis dolet de poena, quam de culpa, faciendo illam expressam comparationem, & dicendo positivè, volo dolere magis de poena quam de culpa, malus est, concedo. Actus quo quis in re quidem magis dolet de poena quam de culpa, sed tamen nullam inter utrumque facit comparationem, est malus, nego. Similiter distinguo Minorem: Qui ex solo metu gehennæ dolet de peccatis suis, magis dolet de poena quam de culpa, faciendo comparationem inter utrumque, nego Minorem. Absque comparatione inter utrumque, concedo Minorem, & nego Consequentiam. Nam quando fit comparatio inter malum culpæ & malum poenæ, & tamen magis odio habetur illud quam illud, eo ipso malum poenæ præfert malo culpæ, quod certè vitiosum est, quia perversum. At vero quando quis non faciendo comparationem inter utrumque, dolet de culpa propter poenam, licet eo ipso magis doleat de poena quam de culpa, non tamen propterea malum poenæ præfert malo culpæ: quia actus ille doloris de culpa propter poenam, non excludit quin homo simpliciter loquendo & propter alias rationes, possit magis detestari culpam quam poenam; putà quia culpa magis contrariatur Deo, quam poena. Unde falsum est, in illo actu virtutiter includi hunc affectum, peccata non detestarer, si nulla eis esset imposita poena; tum quia ille actus, ut diximus, non excludit positivè omne aliud motivum ad detestandum peccatum, sed tantum ipsum non includit. Tum etiam, quia in eo motivo non sicut ultimè affectus, sed tantum proximè; quare virtute tendit etiam ad Deum ut finem ultimum, sicut actus spei proximè & formaliter tendit ad Deum, ut bonum ipsi speranti, virtute autem & implicitè ad Deum secundum se. Per quod patet ad tertiam probationem.

Ad quartam distinguo Majorem: Ordinare majus bonum ad minus bonum, ut ad finem ultimum, maxime ac vituperabile est, concedo Majorem. Ordinare majus bonum ad minus bonum tanquam ad finem proximum, nego Majorem. Deus enim ipse, ut supra dicebamus, interdum ordinat bonum excellentioris ordinis ad bonum inferioris ordinis, ut cum Incarnationem & Passionem Christi, in nostram salutem & gloriam ordinavit. Similiter distinguo Minorem: qui dolet de peccatis propter solum gehennæ metum, ordinat majus bonum ad minus

bonum, tanquam ad finem proximum, concedo Minorem. Tanquam ad finem ultimum, nego Minorem & Consequentiam. Sicut ergo nulla est inordinatio vel peccatum, ordinare sacrificia & orationes ut media ab obtinendam sanitatem corporalem, vel aliquid aliud temporale; ita nec ordinare attritionem ad vitandam poenam, tanquam ad finem proximum, quamvis attritio sit quid perfectius vitatione poenarum. Solum ergo esset peccatum ordinare attritionem ad vitandam poenam tanquam ad finem ultimum, quod faceret ille qui detestando peccata propter poenam, ita esset actualiter aut virtualiter affectus, ut si non essent poenæ, nullo modo doleret de peccato; sed tunc talis dolor non esset attritio de quo loquimur.

Dices, Attritio non tendit in Deum ut ultimum finem: Ergo vitatio poenarum est ultimus finis illius. Consequentia patet. Antecedens etiam ex eo constat, quod homo eliciens attritionem, non justificatur per illam, atque adeò semper manet in peccato, subindeque ad creaturam ut ad ultimum finem conversus, unde cum non possit habere plures ultimos fines, non tendit in Deum ut in ultimum finem.

Respondeo distinguendo Antecedens: Non tendit in Deum efficaciter, concedo: inefficaciter, nego. Ad probationem in contrarium similiter dico, non repugnare hominem habere unum ultimum finem, & ad alium inefficaciter tendere, ut in Tractatu de ultimo fine disp. 1. art. 6. §. 4. ostensum est: alioquin, ut ibi dicebamus, sequeretur opera moraliter bona hominis existentes in peccato mortali, putà eleemosynam, vel jejenum, esse peccata mortalia: quia cum non tendant efficaciter in Deum ut ultimum finem, creaturam pro ultimo fine haberent.

Ad quintam principalis Antecedentis probationem, nego sequiem Majoris, nam timor mundanus est timor creaturæ, affectu cuius non veretur homo offendere Deum: timor vero servilis est timor Dei, quem timet offendere metu poenæ quam peccatis infligit; quo fit ut ille non tollat affectum peccandi, sed potius sit causa peccati; iste vero tollat peccatum & affectum peccandi.

Ad sextam nego etiam sequelam Majoris, attritio enim, licet bona, non est tamen actus virtutis, sicut contritio; tum quia non facit hominem bonum simpliciter, sed tantum secundum quid, cum sit ante gratiam & charitatem: tum etiam, quia non est, sicut contritio, detestatio peccati perfecta; nec consequenter dispositio perfecti ad optimum. Nec obest si dicas, quod actus fidei & spei sic se habent, & tamen sunt actus virtutum. Nam licet fides & spes sint via ad majorem perfectionem, sunt tamen perfectæ in sua linea: fides quidem, ex eo quod sit cognitio, quâ nulla certior; spes, ex eo quod sit tendentia in beatitudinem, quâ nulla securior & firmior. attrito vero non est dolor de peccato, quo nullus major sine perfectior.

§. III.

Alia difficultas resoluta.

Dico secundò, attritionem ex metu gehennæ, esse dispositionem sufficientem ad justificationis gratiam in sacramento poenitentiae obtainendam.

Probatur primo ex Tridentino sess. 14. cap. 4. ubi 37 aperte nostram conclusionem docet: nam postquam circa medium capitulū divisit contritionem in perfectam, quæ ex charitate procedit, & imperfectam, quæ attritio dicitur, quoniam vel ex surpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennæ & panarum metu communiter concipiatur, si voluntatem peccandi excludat, cum spe venie, subdit, illam non solum facere hominem

hominem hypocritam, & magis peccatorem, verum etiam donum Dei esse, & Spiritus Sancti impulsum, non adhuc quidem inhabitantis, sed tantum moventis, quo penitentia adjutus viam sibi ad justitiam parat. Et quamvis sine Sacramento Penitentiae per se ad justificationem perducere peccatorem nequeat (sicut facit contrito perfecta) tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento Penitentiae impearandam disponit. Quibus verbis Sancta Synodus inter utramque contritionem duplex assignat discrimen. Unum quod attritio tendit in peccatum ex motivo inferiori, quam contritio perfecta; nimis ex motivo turpitudinis peccati, aut metu gehennae, non autem ex consideratione Dei summe dilecti propter se. Alterum quod contritio perfecta, per se sufficit ad justificationem obtinendam, id est sine sacramento, cum solo illius voto: attritio vero disponit quidem ad illam in sacramento impearandam, sed sine sacramento re ipsa praecerto non sufficit.

48 Respondent primò Adversarii, Concilium ibi non loqui de dispositione ultima sufficiente cum sacramento, sed de dispositione remota, & insufficiente.

Sed contra primò: Concilium ibi docet attritionem ex gehennae metu, si voluntatem peccandi excludat, ad justificationis gratiam in Sacramento Penitentiae obtinendam, eodem modo disponere, quo contritio, priusquam hoc sacramentum suscipiatur, ad eam disponit: Sed contritio ultimò & sufficienter disponit ad gratiam justificationis extra sacramentum obtinendam: Ergo Tridentinum intendit attritionem simili modo, id est proxime & sufficienter, in sacramento disponere ad justificationem.

Contra secundò: Ex Tridentino attritio aliter in sacramento & aliter extra sacramentum ad justificationem disponit: Sed extra sacramentum remotè & insufficienter ad justificationem disponit, quando aliquis ab illa ad contritionem perfectam ascendit: Ergo ex Tridentino in sacramento proxime & sufficienter disponit ad justificationem.

39 Respondent secundò, Concilium cum ait attritionem in sacramento ad justificationem disponere, non loqui de illa attritione quae est ex metu poenarum, sed de illa quae est ex amore Dei super omnia, licet imperfecto, sive de illa quae est vere & essentialiter contritio, quamvis imperfecta; illam enim attritionem (inquit Sylvius) vocat idem Concilium contritionem licet imperfectam.

40 Verum haec interpretatio aperte repugnat Conclilio, & ab ejus mente prouersus aliena est, Primò, quia Concilium de illa attritione, quam ad Dei gratiam in sacramento penitentiae impearandam disponere afferit, ait quod illa vel ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennae & poenarum metu concipitur: Ergo non loquitur de attritione quae est ex amore Dei imperfecto & inchoato, sed de illa quae est ex metu poenarum.

41 Secundò, De illa attritione loquitur Concilium, de qua statim ibidem ait, non facere hominem hypocritam, sicut docuerat Lutherus: Sed attritio quam docuerat Lutherus facere hominem hypocritam, non erat illa quae procerit ex charitate imperfecta & inchoata, sed ea quae ex solo metu poenatum oritur, ut constat ex dictis §. 1. Ergo de illa duntaxat loquitur Tridentinum loco citato.

42 Tertiò, Concilium ibidem ait attritionem illam quae ad justificationem in Sacramento Penitentiae obtinendam disponit, esse donum Dei, & Spiritus Sancti impulsum, non adhuc quidem inhabitantis, sed animam moventis: At qui attritio ex amore Dei super omnia, licet imperfecto, est impulsus Spiritus Sancti jam inhabitantis animam, inhabitat enim Spiritus Sanctus animam per gratiam: charitas autem, quan-

tumvis debilis & remissa, nunquam est sine gratia; ut infra patet: Ergo idem quod prius.

Quartò, De eadem attritione subdit statim Concilium: *Et quamvis sine Sacramento Penitentiae per se ad justificationem perducere peccatorem nequeat, tamen eum ad Dei gratiam in Sacramento Penitentiae impearandam disponit: Sed nulla est contritio ex chartate, sive ex amore Dei super omnia, quantumvis imperfecto & remesso, quae non possit etiam extra sacramentum perducere peccatorem ad justificationem, cum sit essentialiter ultima dispositio ad eam: Ergo non loquitur Concilium loco citato de illa contritione, sed de attritione quae est praeceps ex metu poenarum.*

Denum Concilium postquam dixit attritionem esse actum bonum, & ex impulsu Spiritus Sancti conceptum, atque ad Dei gratiam in Sacramento Penitentiae impearandam disponere, in fine ejusdem capituli sic concludit: *Quamobrem falsò quidam calumniantur Catholicos Scriptores, quasi tradiderint Sacramentum Penitentiae absque bono motu suscipientium, gratiam conferre: quod nunquam Ecclesia Dei docuit, nec sensit. Atqui Hæretici ex eo solùm occasione captarunt calumniandi Catholicos Scriptores &c. quod existimarent attritionem quae est ex metu poenarum, non esse actum bonum, sed malum, atque reddere hominem hypocritam: Ergo attritionem conceptam ex metu gehennae & poenarum docet Concilium disponere ad Dei gratiam in Sacramento Penitentiae obtinendam. Et tacite sic argumentatur: Attritio concepta ex metu gehennae, est actus bonus: Ergo gratia non confertur in Sacramento Penitentiae sine actu bono suscipientium, etiam tunc quando sacramentum recipitur cum sola attritione: Atque ita Catholici Scriptores qui dicunt gratiam conferri in Sacramento penitentiae cum sola attritione, non propterea tradunt conferri gratiam in tali sacramento absque bono motu suscipientium, ut quidam calumniantur. Certè si ultra attritionem requireretur contritio ad gratiam in Sacramento Penitentiae obtinendam, non erat quod Concilium probaret attritionem esse actum bonum, ut inde inferret Sacramentum Penitentiae conferre gratiam sine bono motu suscipientis; sufficit enim ad hoc inferendum quod contritio perfecta sit actus bonus, si Sacramentum Penitentiae non potest sine illa gratiam conferre, ut recte observavit Antijansenius disp. 19. sect. 8.*

Ad id vero quod subdit Sylvius, nempè Concilium attritionem illam quam dicit ad gratiam in Sacramento Penitentiae obtinendam disponere, *contritionem imperfectam* appellare. Respondet P. Niccolai in Scholis ad quæst. 9. Supplementi art. 2. quod non appellatur imperfecta Janleniano sensu, propter defectum gradus tantum; sicut puer vir imperfectus dicitur, quia totam perfectionem viri nondum habet; sed imperfecta vocatur, propter defectum essentiae contritionis, in qua caritas actu includitur; sicut vir imperfectus embrio est, quia essentiam humanam nondum habet, sed est dispositio ad illam habendam.

Probatur secundò ex D. Thoma in 4. dist. 6. qu. 1. art. 3. ad 5. ubi sic habet: *Ad hoc ut homo se præparet ad gratiam in baptismo percipiendam, præexigitur fides, sed non caritas, quia sufficit attritio præcedens, et non sit contritio: Sed eadem est ratio quantum ad hoc de penitentia, ac de baptismō, cum utrumque sit sacramentum mortuorum: unde Adversarii probant suam sententiam ex Tridentino sect. 6. cap. 6. ubi inter dispositiones quibus peccatores paulatim disponuntur ad justificationem per baptismum recipiendam, recenset amorem, quo Deum tanquam omnis justitiae fontem, diligere incipiunt, ut infra patet.*

patebit : Ergo ad obtinendam gratiam iustificatiōnis in sacramento pœnitentiae, non requiriatur actus contritionis vel charitatis, sed sufficit aurizio ex aliquo motivo supernaturali concepta.

§. IV.

Duplici ratione conclusio nostra suadetur.

46 **P**rima sumitur ex institutione & natura Sacramenti Pœnitentiae, quod cùm su Sacramentum mortuorum, ad causandam primam gratiam institutum est : Sed sacramentum ad causandam primam gratiam institutum, non exigit subjectum per contritionem dispositum : Ergo attrito est dispositio sufficiens ad Sacramentum Pœnitentiae. Major constat, tum ex Conciliis & Patribus, à quibus duo mortuorum sacramenta assignantur ; alterum regenerativum, nempè baptismus ; alterum reparativum, scilicet pœnitentia ; tum ex forma hujus sacramenti, quæ gratiam peccatorum remissivam significat. Minor verò probatur. Sacramentum institutum, ad causandam primam gratiam, debet aliquando eam causare : Sed si necessaria esset contritus ex parte subjecti, nunquam illam causaret, quia præsupponeret illam super causam ex vi ipsius contritionis, quæ ut supra disp. 3, contra Bajum ostendimus, est ultima & infallibilis dispositio ad gratiam & peccatorum remissionem, etiam extra sacramentum, obtinendam : Ergo sacramentum ad causandam primam gratiam institutum, non exigit subjectum per contritionem dispositum.

47 Confirmatur & magis illustratur hæc ratio ex S. Thoma 3. p. quaest. 80. art. 4. ad 2. hoc sacramentum est institutum ut medicina ad tollendum peccatum : At medicina non supponit morbum sublatum, sed tollit : Ergo pœnitentia non supponit peccatum per contritionem sublatum, sed illud tollit. Unde qui dicunt contritionem esse dispositionem necessariam ut absolutio recipiatur, & Sacramentum Pœnitentiae opereur in nobis remissionem peccatorum, illius naturam prorsus ignorant, idemque asserunt ac qui diceret, medicinam aliquam à prudente aliquo & perito medico institutam fuisse ad tollendum genus morbi, quod nunquam ipsa tolleret, sed semper & necessariò sublatam esse præsupponeret ; quod planè ridiculum & absurdum est, & Christi sapientia sacramentorum institutoris prorsus indignum. Illi etiam coguntur asserere, Sacerdotem absolventem à peccatis, ea non remittere, sed illa esse jam remissa solum declarare ; quod prorsus erroneum esse patebit infrà, cùm de absolutione sacramentali agemus. Unde meritò Facultas Parisiensis duas Seguenotis assertiones hac censurâ notavit 1. Junii anno 1638. Quæ tradit de attritionis insufficiencia, & contritionis ex perfecta charitate absolute necessitate ad recipiendum sacramentum pœnitentiae, & qua addit & approbat de absolutione, quod nihil aliud sit, quam declaratio juridica peccati jam remissi ; damnavit quoque Facultas, & censuit has propositiones esse quietis animatum perturbativas, communis & omnino tuae praxi Ecclesia contrarias, efficacia sacramenti immunitivas, & insuper temerarias, ac erroreas.

48 Confirmatur amplius : Sacramentum pœnitentiae, juxta commune Theologorum axioma, facit ex attrito contritum : At si subjectum per contritionem dispositum exigeret nunquam faceret de attrito contritum, sed tale semper præponeret : Ergo ad sacramentum pœnitentiae non requiriatur contritio, sed sufficit sola auritio, quæ adjuncta absoluzione sacerdotali, contritioni æquivalat, & tam benè confert gratiam & remissionem peccati, quam ipsa contritio.

Secunda ratio sumitur ex absurdo & inconvenienti quod sequitur ex adversa sententia : Si enim vera esset opinio Jansenii, & aliorum existimantium, attritionem non esse sufficientem dispositiōnem ad iustificationis gratiam in sacramente, pœnitentiae obtinendam, sed hoc sacramentum exigere necessariò contritionem in pœnitente, sacramentum pœnitentiae, quo lex gratiae præstat antiquæ, non esset beneficium, nec medium efficax, quo impedimenta ad salutem removerentur, sed onus legè antiqua gravius ; non enim afferret facilitatem allequæ remissionis peccatoꝝ, sed potius eam longè difficultorem redderet ; nam cùm in lege veteri, ad eam obtinendam solus actus contritionis sufficeret, nunc ulterius requiritar confessio omnium peccatorum mortalium post baptismum commissorum, secundum speciem & numerum & circumstantias, saltē mutantes speciem ; quo onere nullum in lege nova gravius ac difficultius est plerisque Christianorum.

Ut ab his argumentis se se expediant Adversarii, distinguunt duplē contritionem ; unam perfectam, ad quam necessariò requiritur charitas actualis perfecta ; aliam imperfectam, ad quam non requiritur necessariò charitas aequalis perfecta, sed sufficit inchoata & imperfecta ; addunque primam contritionem habere vim excludendi peccatum per se solam, & sine sacramento, non verò alteram. Ita Jansenius lib. 5. de gratia Christi Salvatoris c. 34.

Verum hec solutio & doctrina facile potest convinci. Primo quia distinctio hujus duplicis contritionis nullum habet fundamentum sive in Scriptura, sive in Conciliis, aut Patribus, sed potius repugnat Tridentino supra citato, afferenti contritionem perfectam à charitate procedere, imperfectam vero ex gehennæ metu, aut turpitudinis peccati consideratione oriū ; unde, juxta Tridentinum, nulla distinctione imperfecta ex charitate procedens.

Secundò, Adversarii bac distinctione duplicitis contritionis, non possunt se tueri vel expedire ab inconvenientibus quæ adduximus, neque salvare quod Sacramentum Pœnitentiae ex sua natura & institutione habeat causare primam gratiam, & redere hominem de attrito contritum. Si enim exigit subjectum per contritionem aliquam & charitatē inchoatam & imperfectam dispositum, nunquam remittit peccata, sed ea semper per tolem contritionem & charitatem imperfectam remissa supponit. Nam quæcumque charitas, quantumvis parva, & remissa, omne peccatum mortale excludit, & cum eo incompossibilis est, ut colligatur ex D. Thoma 3. p. q. 70 art. 4. in corp. ubi sic ait : *Minima gratia potest reflectere cuilibet concupiscentia, & vitare omne peccatum mortale quod committitur in transgressione mandatorum legis ; minima enim charitas plus diligit Deum, quam cupiditas millia auræ & argenti.*

Ratio etiam suffragatur : Nam de ratione & essentiā charitatis est, quod sit inclinatio in Deum tanquam in ultimum finem, unde nulla potest dari charitas, quantumvis parva & remissa, quæ hominem non inclinet & convertat in Deum tanquam in finem ultimum, subindeque quæ excludat omne peccatum mortale, per quod homo à Deo ut ab ultimo fine avertitur ; alioquin idem homo simul esset conversus & aversus à Deo ut ultimo fine, quod implicant.

§. V.

Convelluntur præcipua fundamenta Jansenii.

Obligit primò Jansenius contra præcedentem conclusionem ; Dolos, qui sufficienter disponit ad

Disputatio Séptima,

ad justificationis gratiam in Sacramento poenitentiae obtinendam, debet esse supernaturalis; & ex gratia Christi Salvatoris: Sed autem ex metu gehennae non est supernaturalis; licet enim timor gehennae ex quo procedit, supponat fidem, ipsa tamen supposita, ex naturalibus voluntatis viribus palliatur potest. Quid est etsi (inquit) timor gehennae, nisi timor cruciatuum, quibus post banc vitam, naturalis corporis aucte animi constitutio, integritas, & falsus tollitur; quam sicut omnis homo naturaliter diligit, simul aucte sibi vel divinam fide, vel humana opinione vitam aliquam corporis atque anime futuram esse persuaserit; ita quoque naturaliter violationem ejus per dolores atque cruciatum exborrescit. Nihil enim restat ex supernaturali aliqua cognitione praenuntiari, naturaliter aliquos timores, tristitiaque sequi, dummodo obiectum eorum naturalis ordinis fuerit. Similiter timor gehennae non est ex gratia Christi Salvatoris: Nam ista gratia (inquit) effectum prorsus oppositum in voluntate facit: est enim inspiratio cœlestis delectationis, quæ Deus incipit dulcedere, quem timebat; quæque dulcedine perfusus animus, iam non formidine pœna, sed justitiae dilectione, operatur bonum &c. Ergo attrito ex metu gehennae non est dispositio sufficiens ad justificationis gratiam in sacramento poenitentiae obtinendam.

55 Respondeo, concessa Majori, negando Minorem, ad timorem enim poenarum inferni, qui sit efficax ad retrahendum affectum à peccato, qualis est illæ omnis quem vera attrito ob poenas inferni importat, necessaria est specialis gratia ex parte voluntatis, distincta à gatia fidei ex parte intellectus. Hoc enim manifestè colligitur ex Concilio Aurasicanus 2. can. 6. dicente heretico falli spiritu eum qui dicit, per natura vigorem, bonum aliquod, quod ad salutem pertinet vita eterna, cogitare ut expedit, aut eligere nos posse, absq; illuminatione & inspiratione Spiritus Sancti. Cum ergo timor ille de quo loquimur, sit bonum aliquod ad salutem vita eternæ pertinens, planum est, illum non posse concipi per solum naturæ vigorem, sine illuminatione & inspiratione Spiritus Sancti, hoc est sine gratia Christi propriè dicta, de qua sine dubio loquitur Aurasicanum, quippe de qua erat illi controversia cum Semipelagianis, quos ibi damnat. Unde Tridentinum sess. 6. cap. 5. ait ipsius justificationis exordium in adultis à Dei per Jesum Christum preveniente gratiâ sumendum esse. Et cap. sequenti inter actus quibus poenitens ad justificationis gratiam se disponit, numerat actum fidei, actum timoris divinae justitiae, quo utiliter concuti peccatores, ad confundandam Dei misericordiam se convertant. Ergo ex Tridentino timor ille est ex gratia Christi Salvatoris. Fallit ergo est quod ait Jansenius, veram Christi gratiam non esse aliam nisi delectationem charitatis; non enim solum desiderio aut delectatione boni, sed etiam timore mali Deus nos à peccatis retrahit, imò ut ait Augustinus lib. de catechizandis rudibus c. 5. Rarissime accidit, imò verò nunquam, ut quisquam veniat volens fieri Christianus, qui non sit aliquo timore Dei percussus.

56 Objetit secundò Jansenius: Ille actus non sufficit ad dignè suscipiendum sacramentum poenitentiae, qui non tollit affectum ad peccatum: Sed attrito ex metu gehennae non tollit affectum ad peccatum: Nam timor ille (inquit) manus quidem coerset, ne homines faciant malum, at non male faciendi voluntatem intus vigenter, que tunc in opere quoque se se proderet, si poena comminata tolleretur. Unde Augustinus Tract. 9. in Epist. Joan. peccatores ita timentes, atque à peccato ex talis metu abstinentes, comparat adulteræ, que habens agimum adulterandi, abstinet solum ab opere, timens ne à marito deprehendatur, & fervidè puniatur: vel hęc

invadent ovile, & metu casum & pavlovio impediti sine preda quidem, sed non sine affectu emerendi, si potuisset: Lupus enim venit, & impudenter venit tremens, & vedit tremens: lupus est eugen & tremens & tremens, ut ait serm. 19. de verbis Apost. cap. 9.

Dupliciter: verò ait Jansenius esse hujus doctrinæ radicem, prima est, quia qui nudo timore poenæ peccatorum fugit, invitus & animo repugnante fugit, ideoque non fugit peccatum, sed aliud quipsum. Nam ex sententia omnium Philosophorum, quæ purè aguntur ex metu, sunt involuntaria secundum quid, sive mixta ex voluntario & involuntario, ex quo fit, ut qui aliquid facit ex metu, ipsum voluntatis actum conjunctione habeat, Nollem hoc facere, nisi mali impendens metu urgeat, verbi gratiâ mercator, qui ex metu naufragii merces projicit in mare, retinet voluntatis repugnantiam, quæ nolle id facere, si periculum tolleatur.

Alteram radicem ait esse, quia timor poenæ non potest mutare voluntatem malam, sed solus amor justitiae: Impossibile est (inquit) eum qui peccandi voluntate detinetur, solo pœna timore mutare voluntatem: sed hoc proprium officium est charitatis, quæ animus à peccati tanquam injustitiae dilectionis, ad justitiae dilectionem transferatur. Timor enim pœna premis, non exhaustit cupiditatem; continet manum, non animum, quia eodem modo ac si non timeret, peccato aliquid affixus manet: Ergo &c.

Respondeo, concessa Majori, negando Minorem: Tridentinum enim supra citatum, manifestè supponit aliquem esse timorem poenarum & gehennæ, qui voluntatem peccandi excludit: dicit enim, illam conititionem imperficiam, qua attrito dicitur, quoniam vel ex surpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennæ & pœnarum metu concipitur, si voluntatem peccandi excludat, cum spe venia, non solum non facere bonum hypocritam, & magis peccatorem, verum etiam donum Dei esse &c. Quibus verbis, si voluntatem peccandi excludat, manifestè infinitat, vel supponit, talem metum, tamquam attritionem ex illo conceptam dari posse, que tollat affectionem ad peccatum. Ad primam probationem in contrarium ex Augustino desumptam, dico S. Doctorum locis citatis loqui de timore propter poenas, quarum fugam sibi proponit metens, tanquam finem ultimum, qualis tamen non est illo quem importat vera attrito, fugam enim poeniarum infeni non sibi proponit poenitens in illo actu tanquam ultimum finem, sed solum tanquam finem proximum, quia non excludit positivè ulteriore relationem ipsius ad Deum, sed merè negativè sive præcisè quoad hoc se habet.

Ad secundam probationem respondeo, non semper ea que sunt ex metu esse mixta ex voluntario & involuntario, sed solum quoties voluntas in contrarium aliquo modo fertur, vel per actum nolitionis inefficacis illius quod facit ex metu, vel per actum amoris inefficacis illius quod rejicit ex metu: unde cum regulariter Christiani de lete de peccato, ex solo metu infensi, absque aliquo actu amoris ad peccatum, & absque actu nolitionis talis doloris, non est actus attritionis de peccatis quæ habent, ultero modo involuntarius.

Ad tertiam probationem negro, timorem poenæ non posse mutare voluntatem, sed solum amorem justitiae, qui est proprius charitatis, nam licet timor aliquis sit ejusmodi quod amorem rei defendet secum admittat, & in voluntate simul vivere patitur, datur tamen alijs, qui omnem rei prius dilectionem amorem, omnesque affectum ad peccatum prorsus excludit, ut patet ex Tridentino citato, & exprefscit.

de Contritione.

364

prefè docetur ab Augustino serm. 214. de tempore, his verbis : *Cum timeatur pena quam Deus minatur, discitur amari premium quod pollicetur; ac sic per timorem penas, bona vitare resinetur; per bonam vitam, bona conscientia comparatur, ut per bonam conscientiam nulla pena timeatur. Quapropter discat timere, qui non vult timere; discat ad tempus esse sollicitus, qui semper vult esse socius. Et in Psal. 127. Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Audiunt hæc homines, & quia verè futura sunt impiis, timent, & continent se à peccato. Habens timorem, & per timorem continent se à peccato.*

39 Objicit tertio Janlonius : Licet dolor de peccatis ex timore gehennæ secundum se sit bonus, si tamen qui eum habet, vel in amore sui ex quo provenit, ultimo quiescat, eo ipso redditur malus, & consequenter nequit esse dispositio ad dignè & frumentosè suscipiendum Sacramentum poenitentiae : Sed attritio ex metu gehennæ sic se habet, cum enim sit dolor de peccatis, tantum propter poenas inferni, qui eam habet, in tali timore, sive in puro sui amore, ulium quiescit : Ego per illam nequit homo ad gratiam justificationis in Sacramento poenitentiae obtinendam se disponere.

40 Respondeo eum qui dolet de peccatis solum propter poenas inferni, duplèciter in amore sui ex quo dolor ille nascitur, posse ultimè quiescere; primò positivè & cont. ariè, excludendo nimirum relationem talis amoris & sui ipsius in Deum; secundò negativè tantum, sive præcisivè, non referendo illum amo' em, & actum doloris de peccatis ex eo provenientem, in Deum. Qui primo modo dolet de peccatis, faciat quod illum actum de se bonum viciat, opponendo ei pravam circumstantiam, sed nego quod poenitens de peccatis secundo modo, qualis est qui veram attitionem de illis habet propter solum gehennæ metum, sic se habeat, atque ita male operetur.

41 Objicit quartò : Tridentinum multis in locis evidenter significat, nunquam justificationis gratiam, sive extra Sacramentum, sive in Sacramento poenitentiae, adultis dari, nisi contrito antecedat: nam sess. 14. cap. 3. docet matrimonium Sacramenti poenitentiae esse contritionem, camque ad peccatorum remissionem ex dei institutione requiri. Et can. 4. damnat eos anathemate, qui negaverint contritionem, confessionem, & satisfactionem, esse tres partes poenitentiae. Item ibidem cap. 6. dicit eum cui nulla adest contritus, non verè absolvit in Sacramento poenitentiae; quod tamen falsum esset manifestè, si attritio sufficeret ad dignè suscipiendum illud Sacramentum: Ergo ex Tridentino sola attritio non sufficit ad justificationis gratiam in Sacramento poenitentiae obtinendam.

42 Respondeo Concilium iis locis loqui de contritione generatim sumpta, pro eo quod commune est contritioni & attritioni: non verè de contritione specialiter sumpta pro eo dolore qui distinguitur ab attritione, & est propter Deum summè dilectum. Quod verò haec interpretatio legitima sit, ex eo patet, quod Concilium ibidem cap. 4. dividit contritionem in perfectam, & imperfectam, quae attritio dicitur, istamque ait, ad Dei gratiam in Sacramento poenitentiae impetrandam disponere, quod de dispositione ultima intelligendum esse, suprà §. 3. ostensum est.

43 Objiciunt quintò Adversarii alium Tridentini locum, desumptum ex sess. 6. cap. 6. ubi loquendo de dispositionibus ad justificationem, disertis verbis pronuntiat disponi hominem ad justitiam, non tantum per actus fidei, timoris, & spei, sed etiam dilectionis ex qua nascitur órdium peccati, per propositionem novæ vitæ, ac denique observationis man-

datorum divinorum. *In spiritu eriguntur (iisque Concilium) fidentes Deum sibi proprie Christum propitium fare, illumque, tanquam omnis justitia fontem diligere incipiunt, ac propterea amoventur adversus peccata, per odium aliquod & detestationem, hoc est, per eam penitentiam, quam ante Baptismum agi oportet: denique dum proponunt suscipere Baptismum, inchoare novam vitam, & servare divina mandata. Ubi Concilium ad justificationem quæ sit per Baptismum, dilectionem inchoatam requirit, ut constat ex illis verbis, illumque tanquam justitia fontem diligere incipiunt; unde cum non minor requiratur dispositio ad justificationem quæ sit per poenitentiam, quam ad illam quæ sit per Baptismum, ex illo Tridentini testimonio manifestè conitare putant Adversarii, ad justificationem quæ sit per poenitentiam, charitatem inchoatam & imperfectam necessariò requiri.*

Vèrum haec parùm urgent : si enim hic Tridentini **64** locus attenè perpendatur, manifestum erit, ibi sermonem esse de justificatione quæ sit extra Sacramentum, & per solum Baptismi votum & desiderium, ad quam non negamus actum contritionis & dilectionis requiri, sicut & ad illam quæ sit per votum poenitentiae, quando tale Sacramentum in re & de facto suscipi nequit; unde illud testimonium cui præcipue nituntur Adversarii, nequaquam militat contra nostram sententiam, quæ solum affirmat ad justificationem quæ sit in Sacramento Baptismi & Poenitentiae, sufficere attritionem de peccatis ex motivo aliquo supernaturali. Quod verò interpretatio nostra legitima sit, & ad mentem Tridentini, patet ex verbis illis, dum proponunt suscipere Baptismum &c. ex illis enim liquet, Concilium ibi non loqui de justificatione quæ sit in actuali susceptione Baptismi, sed de illa solum quæ sit per votum & desiderium illius, quando nimirum aliquis non valens suscipere Baptismum, per actus fidei, timoris, spei, dilectionis, & per votum & desiderium ipsius Baptismi, ad justificationem se disponit.

Eodem modo intelligenda & explicanda sunt ali- **65** quæ SS. Patrum testimonia, quibus asseritur, sine charitate neminem justificari : vel enim loquuntur de justificatione quæ sit extra Sacramentum; vel si de justificatione quæ sit in sacramento fiat sermo, solum intendunt charitatem concomitantem ad justificationem requiri; quia nimirum licet dum peccator justificatur in Sacramento non supponatur necessariò diligens Deum super omnia, ex vi tamen Sacramenti constituitur talis, non actu, sed habitu, quia in ejus susceptione charitas habitualis ei infunditur. Vide alias explicationes hujus loci ex Tridentino desumpti, in Manuali Thomistiarum Tomo 6. vel 3. parte Tract. de poenit. c. 4. §. 4.

§. VI.

Corollarium precedentis doctrinae.

EX dictis confutata manet aliquorum sententia, **66** qui asserunt, attritionem sufficere quidem ad valorem Sacramenti, non tamen ita ut ex ea sequatur immediatè justificatio, sed quia vi Sacramenti poenitens ex actu imperfecto attritionis transit infallibiliter ad actum perfectum contritionis, ut ad proximam dispositionem ad gratiam. Nam Tridentinum suprà citatum non dicit attritionem esse sufficientem ad obtinendam contritionem, sed ad gratiam in Sacramento poenitentie impetrandam disponere, quod de proxima dispositione intelligendum esse suprà ostendimus; quia alioquin non bene compararet attritionem in Sacramento, cum contri-

ARTICULUS IV.

Qualis requiratur attritio ad effectum hujus Sacramenti?

DIco primò, ad effectum hujus Sacramenti requiritur attritio vera, & non sufficit apparenſ seu existimata.

Probatur breviter: Attritio est materia hujus Sacramenti, sicut aqua est materia Baptismi: Sed ad valorem Baptismi requiritur vera aqua, & non sufficit apparenſ seu existimata: Ergo pariter ad valorem & effectum Sacramenti Pœnitentiae necessaria est vera attritio, & non sufficit apparenſ seu existimata. Ex quo inferes, falsam esse aliquorum Casuflarum sententiam, qui docent ad hoc Sacramentum sufficere posse voluntatem confitendi, & recipiendi absolutionem, absque formalis dolore, dummodo pœnitens nullum actum habeat quo formaliter vel virtualiter adhæreat peccato: voluntas enim confitendi, & recipiendi absolutionem, præcisè sumpta, non est vera attritio.

Dico secundò, ad recipiendum effectum hujus Sacramenti, necessaria est attritio supernaturalis, quæ revera sit talis; unde non sufficit attritio naturalis, que supernaturalis existimetur.

Prima pars probatur tum ex Tridentino sess. 14. cap. 4. dicente attritionem quæ peccatorem disponit ad gratiam in hoc Sacramento impetrandum, esse donum Dei, & Spiritus Sancti impulsum: quæ non convenient attritioni naturali. Tum etiam ratione fundamentali; Attritio enim ad hoc Sacramentum requisita, potest considerari, vel ut remissio peccati, vel ut dispositio ad gratiam: Sed quocumque ex his duobus modis consideretur, debet esse supernaturalis: Ergo &c. Major quoad secundam partem evidens est, quia dispositio debet esse eiusdem ordinis cum forma ad quam disponit. Probatur verò quantum ad primam: Attritio enim ut est remissio peccati, debet retractare omnem aversionem quam per peccatum peccator contraxit, unde cum in statu elevationis naturæ humanae ad ordinem supernaturalem, homo per peccatum avertatur a Deo non solùm ut à fine naturali, sed etiam supernaturali, illius retractatio debet esse aliquo modo conversio ad finem etiam supernaturalem, subindeque supernaturalis.

Ex his probata manet secunda pars, cum enim attritio supernaturalis sit dispositio necessaria ad recipiendum effectum hujus Sacramenti, ut jam ostendimus, hinc sit quod quantumcumque quis existimet se habere attritionem supernaturalem, si tamen revera illam non habeat, non sit sufficienter dispositus: Atqui Sacraenta non conferunt gratiam nisi sufficienter dispositis: Ergo, quantumcumque quis existimet se habere attritionem supernaturalem, si tamen illa careat, non recipit gratiam ex vi hujus Sacramenti. Licet enim ei non ponat obicem positivè, quia propter ignorantiam invincibilem excusat, bene tamen negativè, quia caret dispositione necessariâ.

Dices, Ille qui habet attritionem naturalem, habet motum contrarium peccato, scilicet aliquam ejus detestationem: Ergo est sufficienter dispositus.

Respondeo negando Antecedens, quia (ut supra dicebamus) peccatum avertit a Deo, etiam ut à fine supernaturali, attritio verò naturalis, non convertit in Deum ut finem supernaturalem, etiam imperfectè. Ex quo inferitur, motum attritionis quæ ad recipiendum hujus Sacramenti effectum dispositum, debere esse supernaturale; nec sat esse ad effe-

triione extra Sacramentum. Addo quod, Concilium loquitur de impreatione infallibili, qualis est illa quæ habetur per Sacramentum: At omnis qui cum attritione accedit ad Sacramentum, non elicit infallibiliter actum contritionis, ut experientia constat, plures enim cum sola attritione ad Sacramentum accedentes, post absolutionem à peccatis, majorem de illis dolorem non sentiunt quam antea: Ergo &c.

67 Refellitur etiam ex dictis aliorum opinio, qui existimant requiri ad hoc sacramentum attritionem quæ exsistinetur contritio. Nullus enim tenetur ad Sacramentum accedere cum majori dispositione, quam de facto requiratur, ut patet in Baptismo, Eucharistia, & alijs Sacramentis: Sed re ipsa sola attritio requiritur ad Sacramentum pœnitentiae, ut supra ostensum est: Ergo non est necessaria putata contritio, sed sufficit attritio etiam cognita & putata attritio.

68 Confirmatur: Si ad hoc Sacramentum necessaria esset attritio existimata contritio, illud non esset Sacramentum mortuorum, quia homini sibi concio peccati mortalis nunquam liceret ad illud accedere, sed semper requireretur quod existimaret se esse vivum per gratiam.

69 Confirmatur amplius: Illa existimatio falsa ad hoc solùm potest deservire, ut homo accedendo ad hoc Sacramentum cum sola attritione, excusatetur à transgressione præcepti: At nullibi extat præceptum de non accedendo ad hoc Sacramentum cum sola attritione: Ergo non requiritur quod attritio existimetur contritio. Major patet, cum enim existimatio illa sit error, non potest esse dispositio, vel per se conducere ad disponendum hominem ad gratiam: Ergo ad hoc solùm potest deservire, ut homo accedendo cum sola attritione, excusatetur à transgressione præcepti. Minor verò suadetur; quia tale præceptum nullibi habetur, neque in Scriptura, neque in Conciliis, neque in Patribus, neque in Traditione, neque ex ipso hujus Sacramenti institutione colligitur, immo potius oppositum, cum enim hoc Sacramentum sit institutum ad conferendam primam gratiam, ac propterea Sacramentum mortuorum appelletur, verisimile non est. Christum voluisse nos obligare ut ad illud accederemus cum contritione putata. Addo quod, si Christus pœnitentem obligaret ad contritionem putatam, obligaret ad falsum, cum talis existimatio falsa sit, ac disformis objecto: Sed hoc dici nequit: Ergo nec illud.

70 Demum ex supra dictis colligitur, præceptum confessionis in lege Evangelica, successisse præcepto contritionis, non illud abrogando, sed in seipsum commutando, ita ut præceptum contritionis non obliget, quandiu præceptum confessionis servari potest. Patet hoc corollarium ex Tridentino loco supra §. 3. citato, ubi dicitur quod contritio quæ charitate perfecta hominem reconciliat Deo, prius quam Sacramentum pœnitentiae actu suscipiatur, omni tempore fuit necessaria ad impetrandam veniam peccatorum: attritio verò, quæ per se peccatorem ad justificationem perducere nequit, eum ad Dei gratiam in Sacramento Pœnitentiae impetrandam disponere. Quibus verbis non obscurè innuitur, contritionem perfectam, quæ peccatorem etiam sine Sacramento actu suscepit justificat, necessariam fuisse ante institutionem Sacramenti Pœnitentiae, eique in lege nova successisse attritionem, quæ cum Sacramento Pœnitentiae præstat quod antea præstebat contritio.

Etum Sacramentalem obtinendum motivum naturale: Tum quia tale motivum assignat Tridentinum loco citato, ut scilicet concipiatur vel ex turpitudinis peccati consideratione (intelligit autem de turpitudine opposita alicui honestati supernaturali) vel ex gehennae & poenarum metu, nempè quatenus infliguntur à Deo auctore supernaturali. Tum etiam, quia tale motivum est necessarium ad sufficienter retractandum peccatum in hoc statu commissum. Ex quo inferes, dolorem de peccatis propter Deum auctorem naturae elicitum, non esse sufficientem ad iustificationis gratiam in hoc Sacramento obtainendam: tum quia talis dolor non est sufficiens ad tollendam aversectionem à Deo ut auctore supernaturali: tum etiam, quia cùm sit quoad substantiam naturalis, non est proportionatus & ejusdem ordinis cum gratia, subindeque non potest ad illam disponere, quia (ut supra dicebamus) dispositio debet esse ejusdem ordinis cum forma ad quam disponit.

75 Dico tertio, Attrito Sacramentalis debet esse universalis circa peccata mortalia commissa; non tamen est necesse ut sit universalis circa venialia.

Ratio est, quia nullum mortale in hoc Sacramento remitti potest sine attritione, cumque nullum mortale remitti possit sine ceteris, necessariò sequitur attritionem ad hoc Sacramentum requisitam, debere esse universalem de omnibus mortalibus, è contra verò cùm unum veniale remitti possit sine alio, hæc universalis attritus non est necessaria in confessione venialium, sed sat erit atteri de uno tantum, ne frustretur Sacramentum, quod pro materia essentialem requirit dolorem.

76 Non defunt tamen aliqui Authores qui affirment, accedere ad hoc Sacramentum sine attritione omnium venialium, saltem quæ clavibus subjiciuntur, esse mortale, quia (inquit) qui non dolet de omnibus venialibus à se confessis, proponit pro materia Sacramenti aliquid quod non potest esse illius materia: Ergo sicut graviter peccaret ille qui hostiam papyraceam proponeat cum triticeis ad consecrandum, sic ille qui proponit in confessione aliqua venialia, de quibus non dolet, peccat mortaliter.

77 Verum hæc sententia videtur nimis rigida, adeoque improbabilis; sicut enim peccata venialia non tenemur confiteri, ita ea possumus sine debito dolore Sacerdoti manifestare, non ad petendam absolutionem de illis, sed ad majorem nostri confusione & erubescientiam; dummodo ad validitatem Sacramenti, de aliquo sufficientem dolorem afferamus. Unde ad probationem in contrarium, nego Antecedens, ille enim qui sine dolore aliqua venialia in confessione manifestat, ea non proponit pro materia Sacramenti, nec confitetur de illis propriè, sed illa potius inter confitendum exponit; quod, ut diximus, licet facere potest ad sui confusionem vel humiliationem, vel majorem sui notitiam. Confessario dandam; sicut etiam potest habitus suos vitiros, propensiones naturales, & peccandi occasionses, ac tentationes sibi occurrentes, aliaque multa quæ peccata non sunt, nec materia absolutionis, expondere licet & laudabiliter. Ex quo patet disparitas ad exemplum quod adducitur, consecratio enim Eucharistiae refertur solum ad transubstantiationem, & effectuonem Sacramenti, unde non potest proponi aliquid ut consecrandum, quod materia consecrationis non est, nec proinde hostiaz papyraceas cum triticeis misceri, & ad consecrandum offerri. E contra verò confessio non solum refertur ad absolutionem à peccatis, sed etiam tendit ad medendum infirmitatibus penitentis, ad regimen conscientie, novaque vitæ custodiam, ut ait Tridentinum sess. 14. cap. 8. Ex quo fit quod in confessione aliqua

peccata venialia declarari possint, quæ non prōponuntur ut materia Sacramenti penitentiae; subindeque etiæ penitentis de ipsis non doleat, non peccat mortaliter, dummodo attetur & doleat de aliis, ne frustretur Sacramentum, quod præ materia habet dolorem, seu peccata cum contritione vel attritione confessa.

Dices, ille qui non dolet de omnibus venialibus 78 de quibus confitetur, reddit formam Sacramenti falsam, & Sacramentum irritum ex parte, quatens frustrat illud virtute & effectu remissionis illorum: Ergo peccat mortaliter.

Respondeo negando Antecedens; quoad utramque partem: Licet enim aliquis non dolet de omnibus venialibus de quibus confitetur, non propterea reddit formam Sacramenti penitentiae falsam, quia sensus illius est, Absolvitur à peccatis, quantùm est ex me, secundum Christi institutionem, id est à peccatis quæ ritè confessus es cum sufficienti dolore & proposito. Neque etiam propterea Sacramentum est irritum ex parte, quia nihil deest quod sit necessarium ad illius valorem quamvis non habeat tantum effectum quantum habere posset; quod non est contra reverentiam Sacramenti, neque malum per se, cùm non teneantur accedere ad Sacraenta cum dispositione necessaria ad habendum effectum quantum habere possunt; putat accedere ad Eucharistiam cum summa dispositione, ut conferat gratiam, quantum conferre potest.

Ex dictis in hac conclusione intelliges, attritionem 79 sufficientem ad gratiam iustificationis in hoc Sacramento obtainendam, debere quidem omnem peccandi mortaliter voluntatem excludere, ut docet Tridentinum sess. 14. cap. 4. non tamen omnem affectum peccandi venialiter; quia nimur licet gratia justificans nullum peccatum mortale compati possit, potest tamen simul stare cum peccatis venialibus, & cum affectu ad illa.

Dico quartò, attritionem sufficientem ad Sacramentum penitentiae, debere necessariò precedere absolutionem, non tamen necessariò debere quoque precedere confessionem.

Ratio primæ partis est, quia absolutio Sacramentalis est per modum sententiae judicialis, quæ necessariò supponit accusationem rei: accusatio autem rei in hoc judicio, integratur ex confessione & dolore penitentis; cùm enim sit judicium voluntarium, & recoaliativum peccatoris cum Deo, necessariò supponit utrumque, quia nec sine notitia peccatorum, potest Sacerdos penitentem absolvere, nec sine cognitione doloris ipsum cum Deo reconciliare. Ex quo inferes, absolutionem datam sine prævia contritione vel attritione, esse invalidam, & confessiones ita factas esse necessariò repetendas.

Probatur etiam secunda pars ex communi praxi fidelium, nam penitentes credunt se suo muneri satisfecisse, dummodo attetur, vel conteratur ante absolutionem: Confessarii quoque post audita peccata, penitentes excitant ad dolorem & propositum imposterum non peccandi; & antequam ipsis absolutionem impendant eos hortantur, ut actum contritionis vel attritionis eliciant; quod frustra fieret, si contritio vel attritus deberet necessariò confessionem praecedere:

ARTICULUS V.

An, & quo jure, teneatur ille qui est in peccato mortali, elicere actum contritionis, & quandonam obtinet tale præceptum?

Disputatio Septima,

S. I.

Prima pars quasit duplii conclusione resolvitur.

Dico primò , speciali præcepto tenentur omnes qui sunt in peccato mortali , actum contritionis elicere ; in lege tamen nova , sufficit attrito cum sacramento.

82 Prima pars probatur , nam ut rectè annotavit S. Thomas 3. part. qu. 85. art. 5. ad 2. recta ratio dicit ex triplici capite debere nos peccati poenitentia . Primo ex lege justitiae , aut satisfaciamus quantum possumus pro injuria illata . Secundò ex lege charitatis erga Deum , quæ nos obligat ad Deum amandum super omnia ac detestandum quidquid illi displiceret , atque ad ipsius amicitiam recuperandam , si per peccatum eam perdidimus . Tertiò ex lege amoris proprii boni , quâ tenemur nostris spiritualibus necessitatibus subvenire , eternamque animæ nostræ ruinam vitare . Prior obligatio est ex vi præcepti poenitentiae per se , aliae duæ sunt ex præcepto charitatis , & ex præcepto spei , id est amoris boni nostri supernaturalis : Ergo omnes qui sunt in peccato mortali , actum contritionis elicere tenentur , speciali præcepto .

83 Confirmatur : Omnes tenemur speciali præcepto charitatis ad procurandam salutem spiritualem proximo ; in hoc enim fundatur præceptum fratrem charitatis , & correctionis : Ergo à fortiori ad procurandam salutem spiritualem nobis , quia auctiori vinculo tenemur nostram quam proxini salutem procurare : At contritus est necessaria ad salutem omnibus qui sunt in peccato mortali , quia salus nostra consistit in perfecta reconciliatione cum Deo , ad quam necessaria est contritus : Ergo speciali præcepto tenentur omnes qui sunt in peccato mortali actum contritionis elicere .

84 Secunda pars patet ex dictis supra art. 3. ubi ostendimus in lege nova attritionem cum Sacramento æquivalere contritioni , & reddere hominem de attrito contritum : unde si ille qui est in peccato mortali possit suscipere Sacramentum poenitentiae , & justificari ac reconciliari Deo per attritionem , cum Sacramento , non obligatur ad contritionem , nisi forte in articulo mortis , de quo infra .

85 Dico secundò , præceptum contritionis non esse tantum positivum , id est si sola Dei libera voluntate profectum , sed etiam naturale , ita ut jure ipso naturali obliget . Ita D. Thomas 3. p. qu. 84. art. 7. ad 1. ubi ait , *De jure naturali esse quod aliquis peniteat de malis quæ fecit* . Et quæst. 86. art. 6. ad ultimum , dicit poenitentiam esse de jure naturali .

Ratio etiam id suadet . Primo quia jure naturali tenetur quisque satisfacere quantum potest pro injuria , alteri illata : Ergo multò magis tenetur peccator per contritionem Deo satisfacere pro injuria quam peccando ipsi intulit . Secundò , quia sicut jure naturali tenetur ius divinum illum servare , ita & læsum , quoad fieri potest , per poenitentiam reparare . Tertiò , quia sicut jure naturæ tenemur amare Deum , ita & ejus amicitiam conservare , ac recuperare , quando illam per peccatum mortale amisimus . Quartò , quia jure naturæ tenetur homo amare proprium bonum , ac proinde se liberare à tanto malo , quantum est peccatum , & æternæ damnationis periculum . Demum , si ægro corpori quisque necessariam adhibere medicinam naturali legi præcipitur , non minus naturali luminis consonum est , ut medicinam poenitentiae ægro animo adhibere tenemur , cùm corpore magis animum diligere debeamus . Quam rationem eleganter prosequitur Tertullianus in libro de poenitentia : *Muta (inquit) ani-*

ma & irrationalis , medicinas sibi divinitus attributas in tempore agnoscunt . Cervus sagittâ transfixus , ut ferrum & irrevocabiles moras ejus de vulnere expellas , scit sibi dictam medendum : birundo si pullos excacaverit , scit eos rursus oculare de sua ciblidonia . Peccator restituendo institutâ sibi à Domino exomologesim , sciens præteribit illam , quæ Babilonum Regem in regna restituit

S. II.

Solvuntur objectiones.

Obijecies primò contra primam conclusionem : 86 Præcepto speciali opponitur speciale peccatum ; Atqui finalis impenitentia quæ opponitur poenitentiae seu contritioni , non est speciale peccatum , sed tantum quedam circumstantia peccati illius , in quo peccator permanet atque perseverat : Ergo non datur speciale præceptum de poenitentia seu contritione .

Respondeo , impenitentiam finalem intelligi posse 87 duplē , Prima , quæ est sola & nuda in peccato permanentia seu continuatio , abstrahendo ab eo quod peccator nolit de eo conteri actu positivo poenitentis , formalis , vel virtualis ; & hæc est impenitentia finalis impropiè dicta , quæque non importat malitiam specie distinctam à malitia peccati quod continuatur , sed solum circumstantiam temporis , quæ accidentariè tantum auget peccati malitiam . Secunda est , quæ ultra permanentiam in peccato , dicit formale vel saltem virtuale propositum voluntatis , nunquam poenitendi , & hæc est speciale peccatum , oppositum speciali præcepto contritionis . Solutio est D. Thomæ in 2. dist. qu. 43. 1. art. 3. ad 3. ubi sic ait : *Sicut perseverantia dicitur duplicitate . Uno modo est virtus specialis , prout dicit propositum perseverandi in bono incipio usque ad finem . Et alio modo est circumstantia aliarum virtutum usque ad mortem . Ita etiam & impenitentia , secundum quod dicit propositum non poenitendi , est species peccati in Spiritum Sanctum : secundum autem quod dicit permanentia in peccato usque ad mortem , negando peccati poenitentiam , sic est accidentis & circumstantia aliorum peccatorum .*

Obijecies secundò : Non sunt multiplicandæ obli- 88 gationes sine necessitate : Atqui nulla est necessitas inducendi speciale obligationem ad eliciendum actum contritionis ; satis enim est , si homo doleat de peccatis commissis ex motivo charitatis : Ergo non debet admitti speciale præceptum poenitendi , & eliciendi actum contritionis , supposito quod incidamus in peccatum mortale .

Respondeo , concessa Majori , negando Minorem , 89 ratio enim naturalis dicitur , dolendum esse de peccato , non solum ut opponitur bono divino , quod pertinet ad charitatem , sed etiam in quantum laedit ius divinum , & movet ad illud detestandum , quatenus est offensa Dei , quod spectat ad poenitentiam , & per actum contritionis adimpletur .

Obijecies tertio contra secundam conclusionem : 90 Omnia præcepta naturalia continentur in præceptis Decalogi , vel formaliter , vel virtualiter : Sed præceptum contritionis neutrō modo continetur in præceptis Decalogi ; non quidem formaliter , ut constat evidenter ex eorum inductione ; nec etiam virtualiter , cùm per evidenter consequentiam ex nullo eorum possit inferri esse conterendum de peccatis : Ergo præceptum contritionis non est naturale .

Respondeo , concessa Majori negando Minorem , 91 præceptum enim contritionis continetur virtualiter in primo Decalogi præcepto ; ex hoc enim quod quis tenetur Deum colere , tenetur ex consequenti dolore de peccatis ut sunt injuria Deo facta . Item eo

eo ipso quod tenemur ad diligendum Deum super omnia, obligamur ad detestandum quidquid illi displicet, atque ad recuperandum ejus amicitiam, si per peccatum eam amiserimus.

92 Objicies quartò: Deus non potest in praeceptis naturalibus dispensare: Sed in nova lege dispensavit in praecepto contritionis; ut enim diximus in prima conclusione in lege nova ad implendum praeceptum poenitentiae sufficit attritio cum sacramento: Ergo praeceptum contritionis non est naturale, sed positivum.

93 Respondeo primò, quod licet Deus non possit dispensare in praeceptis naturalibus negativis, & permettere quod homo eliciat aliquem actum lege naturae prohibitum, v. g. odium Dei, vel mendacium, quia illi actus sunt iniuriae malorum; bene tamen in praeceptis affirmativis, & quantum ad cessationem actus; potest enim dispensare quod homo per totam vitam non eliciat actum religiosi verbi gratia; & hoc modo dispensavit in lege gratiae, quod attritio cum sacramento sufficiat loco contritionis.

94 Respondeo secundò, quod cum satisfactio hominis ad Deum, exigat ipsam acceptari a Deo, potuit Deus non quidem dispensare in praecepto satisfactionis pro peccatis, seu contritionis, sed esse contentus minori, scilicet attritione, cum Sacramento; unde potius mutatum est medium, manente semper obligatione praecepti.

95 Ex dictis inferes, quod in omni statu naturae humanae qui fuit ab initio mundi huc usque, id est tam in lege naturae, quam in lege Mosaica, homines qui in peccatum mortale inciderunt, fuerunt obligati ad actum contritionis, quia obligatio quae oritur ex jure naturali, ad omnem statum naturae humanae se extendit. Unde Tridentinum sess. 14. cap. 4. sic agit: *Fuit autem quovis tempore ad impetrandam veniam peccatorum hic contritionis motus necessarius.* Similiter in statu naturae, citra illum praeceptum Dei positivum, & citra elevationem ad statum gratiae, peccator obligatus fuisset per actum contritionis naturalis, Deo ut authori naturae pro peccato satisfacere, & que reconciliari.

S. III.

Alia difficultas expeditur.

Dico tertio, neque statim ac peccatum commissum est, neque statim ac occurrit memorie peccatum commissum, tenetur homo actum contritionis elicere. Est contra Alensem, D. Bonaventuram, Paludanum, Sylvestrum, & alios, existimantes peccatorem teneti ad eliciendum actum contritionis, quoties peccata menti occurserunt.

96 Probatur conclusio quadam primam partem: Præceptum de contritione est affirmativum: Atqui ea est conditio præceptorum affirmativorum, ut non obligent semper ac pro semper, sed tantum aliquo determinato tempore, & positis quibusdam circumstantiis: At non potest assignari circumstantia proper quam peccator teneatur conteri statim atque peccatum commisit, ut patet ex solutione objectionum: Ergo peccator non teneatur conteri statim atque peccatum commissum est. Ex quo etiam probatur secunda pars, nam peccatum commissum occurrit memorie, non est circumstantia, quia posita, statim obligat præceptum affirmativum contritionis.

97 Confirmatur: Non minus præceptum charitatis obligat ad diligendum Deum, quam contritionis ad detestandum peccatum: At sola memoria seu recordatio Dei, non obligat ad actualem illius dilectionem: Ergo nec sola recordatio peccati, ad actualem ejus detestationem.

Dico quartò, præceptum contritionis non obligat ad detestandum peccata nondum remissa, diebus festis. Est contra Marsilium, Angelum, & Gabrielem, existimantes, præceptum contritionis saltem diebus dominicis, & festis obligare, quia in his tenemur vacare cultui divino, auditioni Missæ, aliisque orationibus, ad quod necessarium est affectum peccati deponere, & Deo per contritionem reconciliari. Pro hac sententia Solet etiam citari Scotus in 3. dist. 38. qu. unicâ 5. *quoniam ad secundum*, qui tamen loquitur de actu dilectionis, sed videtur par esse ratio de contritione in peccatore.

Probatur breviter conclusio, quam docent cothurniter Theologi: Ex usu fidelium & consuetudine satisfit præcepto de sanctificandis festis, si & ab operibus servilibus abstineatur, & Missa ac officium divinum audiatur, quorum nütrum exigit contritionem. Unde de omissione præcepti contritionis in diebus festis, nec se accusant fideles in confessione, nec Confessarii de illo interrogare solent, quod non leve indicium est, nequaquam extare tale præceptum. Nec obstat quod finis præcepti colendi dies festos, sit animam Deo sanctificare, nam ut communiter dicitur, non semper finis præcepti cadit sub præcepto.

Confirmatur: Non semper diebus festis tenemur elicere actum dilectionis Dei, cum quo connectitur detestatio peccatorum nondum remissorum, menti occurrentium: Ergo nec actum contritionis quo peccata nondum remissa expresse & formaliter detestemur.

Dico quinto: præceptum contritionis per se obligat in quibusdam casibus, & per accidens in aliis.

Probatur conclusio recensendo & explicando illos casus in quibus per se & per accidens obligat talis præceptum. In primis ergo per se obligat in articulo mortis vero vel presumpto; quia tunc unusquisque tenetur, & ratione charitatis erga fe, & ratione satisfactionis, dilectionisque erga Deum, perfectam agere penitentiam, Deoque perfectè reconciliari, cum aliud tempus ad penitendum non supervisit. Unde de Aug. Stino narrat Poffidius, quod solebat dicere, *neminem, nisi nullius sceleris sibi confessus esset, committere debere, ut sint penitentia migraret e vita.* Quia propter cum ipse discessum est vita sibi instare intelligeret, Psalmos David qui ad penitentiam pertinente, in conspectu positos, profusis lacrymis legebat.

Secundò hoc præceptum per se obligat in morte periculo vitae, non in quo uni aut alteri, sed in quo plerique solent mors contingere, ut in bello, peste, vel in longa & periculosa navigatione; quia morale periculum vitae, aequivalat supremo articulo mortis.

Tertiò obligat per accidens in multis casibus. Primus est, quando homo tenetur recipere aliquod Sacramentum vivorum; quia talia Sacraenta nequeunt recipi nisi à justificatis, & consequenter à contritis vel attritis simul confessis. Secundus; quoties sunt administranda Sacraenta, nam tunc tenetur minister in sanctitate se conformare Deo ut principali agenti cum quod concurrit ut instrumentum ad productionem gratiae. De quo plura diximus in Tractatu de Sacramentis in communis disp. 6. art. 4. Tertius, in casu quo currit præceptum animæ confessionis, & deest Confessarius, nam tunc tenetur contritione supplere defectum Sacramenti, quia præceptum confessionis in lege Evangelica est subrogatum præcepto contritionis. Quartus, cum urgat gravis aliqua tentatio, quam sine contritione homo moraliter non potest superare; tunc enim obligatur per accidens ad contritionem, ex præcepto virtutis contra quam est tentatio. Denum præcep-

ceptum contritiothis obligat per accidens in casu publicae necessitatis, quando probabilitus timetur, Deum punire populum ob peccata particularia. Nam tunc unusquisque tenetur per contritionem se disponere ad placandam divinam iustitiam, ne propter sua peccata Deus totum populum puniat, sicut propter solum peccatum Achaz punivit totum exercitum Israel, Iesue 7.

¹⁰³ Quæres utrum in mortis articulo teneatur homo elicere actum contritionis, quando habet copiam Confessoris, & potest suscipere Sacramentum poenitentiae, per quod cum sola attritione justificari posset?

Respondeo illum ad id non obligari, ex vi præcepti poenitentiae, bene tamen ex vi præcepti charitatis.

Prima pars patet ex suprà dictis, ostendimus enim §. 1. conclus. 1. in lege nova hominem satisfacere præceptum poenitentiae per actum attritionis coniunctum cum Sacramento. Secunda vero probatur, quia cum præceptum charitatis obliget saltem in articulo mortis, homo tunc ex vi hujus præcepti tenetur actum charitatis elicere, ut incipiat actuali charitate Deo conjungi ad quem properat, in aeternum post modum duratur: Sed moraliter impossibile est, quod poenitens recordatus suorum peccatorum, diligat Deum, & non conteratur de illis: Ergo tunc per accidens, & vi præcepti charitatis tenetur actum contritionis elicere. Obligatur etiam homo ex charitate sibi subvenire meliori & tuiori modo quo potest; præsertim in articulo mortis, in quo aeternitatis jacitur alea, & in tanto periculo salutis aeternæ perdendæ irreparabiliter, & damnationis tam gravis incurrandæ: unde cum non sit omnino certum ac indubitatum, attritionem solam cum Sacramento justificare, & plures Theologi non contempnendæ authoritatis, non solùm id esse incertum, sed etiam falsum existimunt; quamvis opposita opinio probabilior sit, & Tridentino conformior; nihilominus debet tunc poenitens tuiorem partem eligere, & uti medio certissimo & tuissimo, nimurum contritione, ac ea supplere quidquid incertum aut dubium esse potest. Adde quod, quamvis opinio afferens attritionem solam cum Sacramento justificare, esset omnino certa, tamen non est adeò certum, an poenitens sit Sacramenti poenitentiae capax, vel ritè absolvatur. Quid enim si ipse non est ritè baptizatus, vel si Sacerdos non est vero ordinatus, aut non habet intentionem absolvendi? Debet ergo tunc elicere actum contritionis, ut sibi in periculo damnationis aeternæ, meliori modo possibili subveniat, juxta illud Gregorii magni: *Nulla fuis magna securitas, ubi periclitatur aeternitas.*

S. IV.

Solvantur objectiones.

¹⁰⁴ Objecies primò contra primam conclusionem: Eccl. 5. dicitur: *Non tardes converti ad Dominum, & ne differas de die in diē.* Et Apocal. 2. dictū est Angelo, id est Episcopo Ephesino: *Age penitentiam: si autem, veniam tibi citō & movebo candelabrum tuum de loco tuo.* Idem dictum est Angelo Pergamensi: Ergo non est licitum poenitentiam differre, sed peccator tenetur mox ut peccavit, aut saltem statim ac occurrit memorie peccatum commissum, de eo poenitere, & actum contritionis quo Deo reconcilietur elicere. Unde SS. Patres graviter reprehendunt eos qui differunt poenitentiam usque ad tempus mortis: Augustinus enim serm. 57. de tempore sic ait: *Poenitentia qua ab infirmo petitur, infirma est; que*

autem à moriente petitur, timeo ne & ipsa moriatur. Et serm. 71. ad fratres in cremo: *Satis alienus est à fide (inquit) qui ad agendum penitentiam, tempus senectutis expellat.* Seneca quoque in quadam Epistola, non mindus eleganter, quād verè scribit: *Quād stulta mortalitatis abuso, usque ad quinquagesimum vel sexagesimum differre consilia, & ibi velle bene vivere, ubi definendum est.* Cogitavi in juventute bene vivere, ut in senectute bene morerer. Cui conformiter ait Eucherius Lugdunensis: *Stultissimum est, ut causa quā de necessitatibus agitur aeternis, mutabilibus visis deficientis committatur extremis.*

Ad primum Scripturæ locum respondeo primò, ¹⁰⁵ quod licet illa verba sacrae Scripturæ, quantum ad substantiam conversionis per contritionem, important præceptum, quantum ad modum tamen, & circumstantiam temporis, ejusque accelerationem, continent solùm consilium. Secundò dico, dato etiam quod verbis illis præceptum continetur, illa non facere ad propositum; nam ille non tardat quod differt, seu qui non statim facit quod potest, sed quād non facit eo tempore quo faciendum est. Sic 2. Petri 3. dicitur Deus non tardare suam promissionem, etiamsi eam non implet statim atque potest, quia tempore convenienti implet, nec ultra differt, quād deceat. Sic etiam dicitur ille non tardare profici ad scholas, non qui statim atque potest, sed qui horā convenienti ed proficiuntur, cùm posset citius.

Ad secundum respondeo ad summum concludi ex hoc loco Episcopos illos fuisse obligatos ad agendum poenitentiam ex vi præcepti ipsius. Vel per hæc verba, *Veniam tibi citō, diem mortis intelligi, imminentem autem mortis periculo, peccator tenetur conteri, ut ipsa tertia conclusione dictum est.*

Ad testimonia SS. Patrum dicatur eos locis citatis reprobare peccatores qui poenitentiam usque ad mortem differunt, quia licet præceptum poenitentiae non obliget ex vi sua nisi in articulo aut periculo mortis, per accidens tamen durante vita, ob varias tentationes & pericula occurrentia, vel propter alia præcepta quæ sine fine contritione impleri non possunt, obligat peccatores, ut in ultima conclusione declaravimus.

Objecies secundò: Si homo non poeniteat statim post peccatum, peccat mortaliter: Ergo præceptum contritionis obligat statim post peccatum commissum. Consequentia patet, Antecedens probatur. Velle statum peccati mortalitatis, est mortaliter peccare: Sed existens in mortali, & omittens contritionem, virtualiter & interpretativè vult statum peccati, cùm nolit adhibere medium per se necessarium ad tollendum peccatum: Ergo peccat.

Respondeo negando Antecedens, & ad illius ¹⁰⁸ probationem, nego Minorem; effectus enim ex omissione sequens, non censetur virtualiter & interpretativè voluntarius, nisi illi qui potest, tenetur, & non facit, ut fusè ostendimus, in Tractatu de actibus humanis disp. 1. art. 3. variisque exemplis declaravimus: peccata enim non censetur Deo voluntaria, non tenetur tamen ea impedire, nec dare auxilia efficacia ad ea evitanda. Item gubernator non dicitur causa submersioneis navis, ex hoc quod non gubernat navem, nisi quando subtrahit gubernationem, potens & debens, ut inquit S. Thomas 1. 2. quest. 79. art. 1. Similiter exiens quis ab Ecclesia, relinquit fores apertas, ex quo accedit furem intrare in Ecclesiam, & furtum committere: tale furtum ipsi non imputatur ut voluntarium, quia non tenebatur fores claudere, bene tamen ostiario, quia tenetur fores claudere & custodiare. Cùm ergo ille qui peccavit mortaliter,

taliter, non teneatur statim conteri & paenitere, non censetur virtualiter & interpretative velle statim peccati.

109 Objicies tertio: Lex iustitiae obligat ad restituendum statim tem furto ablatam, & refarcientum damnum illatum proximo: Ergo similiter quando peccavimus, tenemur statim satisfacere Deo per paenitentiam & contritionem.

110 Respondeo, concessso Antecedente, negando consequentiam & paritatem: Ratio discriminis est, quia homo per furtum patitur damnum in bonis sibi utilibus, & ideo qui est in mora culpabili restituendi, est causa cur homo novum dampnum percipiat; unde de novo peccat, quies menci occurrit restitutio facienda, & potest eam facere, & non facit: Deus vero non patitur injuriam in bonis sibi utilibus, nihil enim ipsi utile aut necessarium auseatur per peccatum; & ideo ex dilatione nostrarum satisfactionum, nullum ei de novo advenit nocumentum.

111 Dices. Si quis laedat alium in fama per detractionem, tenetur statim damnum reparare, licet non laedat in bonis utilibus: Ergo similiter, licet homo per peccatum nihil utile aut necessarium Deo auferat, quia tamen ipsi irrogat injuriam, & debigum honorem ei auferat, tenetur statim ei satisfacere per contritionem.

Respondeo distinguendo Antecedens, tenetur statim reparare, per se nego: per accidens (id est si sit periculum ne res divulgetur, & maius detrimentum in fama adveniat proximo) concedo. Idem dicendum est de Deo, si enim ex dilatione nostrae paenitentiae & satisfactionis, periclitetur honor & fama Dei apud homines, majorque ut ita loquar infamatio Dei sequatur, in eo casu tenetur homo, statim per paenitentiam ei satisfacere; ut contingit cum quis pravam doctrinam disseminavit, tunc eam tenetur statim paenitire, & retractare quod dixit.

112 Objicies quartio: Cum homo in morbum incidit, aut vulnera aliquod recepit, statim tenetur adhibere medicamenta, ne salus corporis periclitetur: Ergo multo magis cum peccavit, tenetur statim adhibere medicamentum paenitentiae, ne periclitetur salus animae.

113 Respondeo illum qui in morbum incidit aut vulnera lethale recipit teneri statim adhibere medicamenta, quando ex dilatione verisimiliter timetur mors eventura, aut aliquod aliud notabile damnum, cui postea occurri non possit: non tamen si nullum tale periculum probabile timerit; idem cum proportione dicendum est de eo qui peccavit, eadem enim est ratio quantam ad hoc de salute animae & corporis. Solutio est D. Thomae infra qu. 6. art. 5. ubi querit, utrum statim teneatur quis confiteri? & respondet negativè, ac secundo in contrarium sibi objicit: Quilibet teneatur plus facere ad evadendum morbum, spiritualem, quam ad evadendum morbum corporalem: Sed aliquis infirmus corporaliter, non sine detimento salutis medicū requiri tardat: Ergo videtur quod non possit esse sine detimento salutis, quod aliquis Sacerdoti cuius copia habet non statim de peccato confiteatur. Cui argumento sic responderet: Ad secundum dicendum quod non est de necessitate salutis corporalis ut statim medicus queratur, nisi quando necessitas curacionis incumbit; & similiter est de morbo spirituali.

114 Objicies quinto: Ex pracepto charitatis statim tenemur corripere fratrem delinquentem, ut eum à peccato eruamus: ergo à foriori, quando peccavimus, statim obligamur eos à peccato per contritionem liberare.

115 Respondeo primo, negando Antecedens, non tenemur enim ad correctionem fraternam statim postquam frater peccavit, sed data opportunitate,

te, nisi vel timeatur periculum novi peccati, vel non speretur similis opportunitas in qua saltem ita commode possimus fratrem nostrum corrigerem. Ideo cum proportione dicendum est de correctione propria.

Respondeo secundò, dato Antecedente, negando consequentiam & paritatem. Rat. o discriminis est, quia nostra salus semper est in potestate nostra, non verò salus proximi; unde cum non possit nobis constare correctionem habituram effectum in fratre, tempore necessitatis, quo ipse sibi ex novo praeccepit tenetur salutem procurare, statim postquam peccavit, vel data opportunitate, ex pracepto charitatis, tenemur ipsum corrigerem.

Objicies sexto: Privatus gratiæ habituali non potest diu omnia peccata vitare, ut docuimus in Tractatu de gratia, disp. 1. art. 6. Ergo tenetur statim gratiam recuperare, ne se constituat sub morali periculo in alia peccata incidendi. Nam testo Gregorio homil. 11. in Ezechiel. Peccatum quod per paenitentiam non detur, suo poudere trahit ad aliud. Vel ut ait Prosper lib. 5. de vocat. gent. cap. 2. Voluntas mutabilis quæ non ab incommutabili voluntate regitur, tanq; citius appropinquat iniquitati, quanto acius intenditur actioni.

Respondeo, concesso Antecedente negando Consequentiam; cum enim tempus quo potest homo privatus gratia habituali, abstinere à peccato, incertum & indeterminatum sit, etiam periculum peccandi in quo versatur, est indeterminatum & incertum; licet autem unusquisque teneatur evitare determinatam peccandi occasionem, determinatumque periculum, secus tamen si haec certa & determinata non sint.

Objicies septimo contra secundam conclusionem, in qua diximus, praecptum contritionis non obligare ad detestanda peccata nondum remissa, diebus festis. In diebus festis tenetur Deo vacare: At homo existens in peccato mortali, non potest Deo vacare, nisi prius de peccatis conteratur, & per contritionem Deo reconcilietur, Ergo existens in peccato mortali, tenetur, saltem diebus festis, actum contritionis elicere. Unde Levitici 23. dicitur: Sabbathum requietionis est, affligerisque animas vestras. Et paulo post: Omnis anima, qua afflicta non fuerit die bac, peribit.

Respondeo, concessa Majori, negando Minorem; praecptum enim colendi dies festos, solùm obligat ad vacandum Deo, & exhibendum illi debitum cultum, per opera religionis, & cessationem ab operibus servilibus: haec autem fieri possunt etiam à peccatore. Unde ad locum Levitici respondent aliqui, illum non intelligi de contritione interna, sed de afflictione externa per abstinentiam à voluptatibus. Sed esto intelligatur de contritione interna, quod probabilius est; erat enim institutum semel in anno die decimæ mensis septimi festum propitiationis seu expiationis, in quo Sacerdos sacrificabat & orabat pro peccatis populi, ut Deus illis peccata remitteret: unde tunc obligabat praecptum contritionis de peccatis nondum remissis: ille tamen locutus non urgat; quia tale praecptum in lege Evangelica commutatum est in praecptum annuae confessionis, quod, ut supra diximus, non obligat ad contritionem, sed duntaxat ad attritionem supernaturalem: quia in lege Evangelica atritio juncta sacramento, sequivalet contritioni, & reddit hominem de atrito contritum.

DISPUTATIO VIII.

*De precepto Confessionis.**Ad questionem 6. supplementi.*

DE praecepto contritionis egimus disputatione precedenti, in hac differemus breviter de praecepto tam divino quam Ecclesiastico confessionis, quæ est secunda pars materialis sacramenti poenitentiae, de qua S. Thomas disputat qu. 6. supplementi, & quinque sequentibus.

ARTICULUS PRIMUS.

An confessio sacramentalis sit jure divino positivo præcepta, & quas personas, quove tempore, obliget tale præceptum?

1. Certe est confessionem sacramentalis non esse de jure naturali, ut docet D. Thomas hic art. 2. Tum quia sacramenta (inquit) non sunt de jure naturæ, sed de jure divino, quod est supra naturale. Tum etiam, quia natura non inclinat ad confessionem peccatorum præsertim occultorum. Tum denique, quia quod est de jure naturali, est commune apud omnes gentes, cum sit in omnibus illis eadem natura rationalis, & idem rationis dictamen. Unde Tullius lib. 2. de invent. *Jus naturale est* (inquit) *quod non opinio genuit, sed innata quedam vis inferuit.* Solidam ergo difficultas est, an confessio sacramentalis sit de jure divino positivo, & an fideles habeant præceptum à Christo peccata sua ad sacerdotes deferendi? *Pro resolutione*

Dico primò, confessionem sacramentalis esse jure divino præceptam. Conclusio est certa de fide, ac definita in Tridentino sess. 14. cap. 5. & can. 6. & 7. contra hæreticos nostri temporis.

2. Probatur primò: Christus Joan. 20. dedit Apostolis, eorumque in sacerdotio successoribus, potestatem absolvendi fideles à peccatis, eaque juxta ipsorum arbitrium retinendi: At Sacerdotes non possunt habere potestatem peccata fidelium retinendi, si ipsi fideles præceptum à Christo non habeant sua peccata ad Sacerdotes deferendi: Ergo confessio sacramentalis usus, ab ipso Christo præceptus & institutus est.

3. Probatur secundò: Christus sacramentum poenitentiae quoad omnes suas partes instituit, ut disp. 1. ostensum est: Ergo usum ejus, subindeque sacramentalis confessionem, præcepit. Probatur Consequentia, tum exemplo Baptismi, quod quia institutum est à Christo, voluit Christus ad illud servandum peculiari præcepto omnes obligare. Tum etiam ratione, nam sapientis ac providi legislatoris munus est, non modò sanctissimis legibus cives instruere, sed ad eas etiam servandas, quantum fieri potest, eos obligare.

4. Probatur tertiod: Præceptum confessionis in lege Evangelica succedit præcepto contritionis; alioquin Christus per præceptum confessionis non alleviasset, sed aggravasset onus, nam præter præceptum contritionis, addidisset præceptum confessionis: Sed ante legem Evangelicam præceptum contritionis jure divino obligabat peccatores, ut disputatione precedenti articulo ultimo ostensum est: Ergo pariter in lege Evangelica confessio sacramentalis est jure divino præcepta. Unde sicut ante legem Evangelicam contritio obligabat peccato-

rem ex triplici capite; primò ex lege justificæ, ut nimur homines satisfaccerent Deo pro injury illata; jusque divinum laesum repararent; secundò ex lege charitatis erga Deum, quæ nos obligat ad ipsum amandum super omnia, ac detestandum quidquid ei displiceret; tertiod ex legé amoris proprii, quæ tenebatur nostris spiritualibus necessitatibus subvenire, aeternamque animæ nostræ ruinam vitare, ut loco citato declaravimus; ita triplici illo titulo tenentur Christiani in lege nova, peccata sua Sacerdotibus confiteri.

Denum suaderi potest conclusio ex regula quam tradit Augustinus lib. 4. de Baptismo cap. 34. ubi sic ait: *Quod universa tenet Ecclesia, nec Concilii institutum, sed semper retentum est, non nisi auctoritate Apostolicâ traditum rectissime creditur.* Sed neque in Conciliis, neque in Pontificum decretis, ullum extat initium hujus præcepti; nam licet in Lateranensi annua confessio cunctis fidelibus præcepta fuerit, in eo tamen non confessio ipsa, sed solum tempus quo fieri debet, præscriptum est, ut docet Tridentinum sess. 14. cap. 5. his verbis: *Neque enim per Lateranense Concilium Ecclesia statuit, ut Christi fideles confiterentur, quod jure divino necessarium & institutum esse intellexerat; sed ut præceptum confessionis saltem semel in anno, ab omnibus & singulis, cum ad annos discretionis pervenissent, impliretur:* Ergo cendum est, præceptum Confessionis Sacramentalis esse de jure divino, & manasse immediatè à Christo, & per Apostolos Ecclesie communicatum fuisse. Et certè, cum præceptum illud tam arduum ac difficile sit, nisi à Christo immediatè manasset, difficillimè persuaderi potuerint fideles, ut ipsum acceptarent, ac tot saeculis inviolabiliter observarent: maximè quia non posset Ecclesia gravitatem hujus præcepti lenire, sicut illam Deus lenit internis consolationibus, nec humana providentia impedire posset plura inconvenientia ex tali confessione orunda, quæ nunc Deus miribili suâ providentiâ impedit. Unde plures Theologi existimant, quod Ecclesia non posset simpliciter & absolutè præcipere fidelibus Confessionem Sacramentalem, secluso præcepto divino de illa.

Dico secundò, hoc præceptum non obligare infideles, sed duntaxat baptizatos, habentes conscientiam peccati mortalis, non vero eos qui sunt confirmati in gratia.

Ratio primæ partis est, quia cum Baptismus sit iunctus ad alia Sacraenta, ante suscepitum in re Baptismum, nullus est capax alicujus Sacramenti; unde cum præcepta divina eos solum obligent qui possunt ea implere, infideles nondum baptizati non obligantur ad Sacramentum poenitentiae, sed duntaxat fideles post suscepitum Baptisma, cum materia Confessionis. Sacramentalis sunt peccata post Baptismum commissa.

Dico, quamvis infideles nondum baptizati non obligentur immediatè ad Confessionem Sacramentalis, ad eam tamen obligari mediare; quia si haberunt sufficientem notitiam de mysteriis nostræ fidei, tenentur eam amplecti, & Baptisma suscipere; unde si non impleant præceptum de Baptismo, omissio præcepti poenitentiae eis imputatur ad culpm.

Sed contra primò: Qui ex voto tenetur ad ingressum alicujus Religionis, licet teneatur eam amplecti, nihilominus antequam illam ingrediatur, non tenetur observare leges & præcepta illius, ut communiter docent Theologi: Ergo similiter, licet infideles de mysteriis nostræ fidei sufficienter instructi, teneantur suscipere Baptisma; non tamen ante illius receptionem, & priusquam Ecclesiam ingrediantur, tenentur observare præcepta quæ

de Præcepto Confessionis.

369

Christus dedit Ecclesiæ, qualia sunt præcepta circa Sacraenta. Unde Tridentinum sess. 14. cap. 2. ait quod Ecclesia in neminem judicium exercet, qui non prius ipsam per Baptismi januam fuerit ingressus.

9. Contra secundò : Omnia peccata ante Baptismum commissa, remittuntur per susceptionem Baptismi, independenter à Sacramento poenitentiae, non enim baptizati tenentur peccata ante Baptismum commissa clavibus subjecere; nec tenentur post Baptismum suscipere Sacramentum poenitentiae, nisi labantur in novum mortale : Ergo non possunt ad illud obligari medio Baptismate ; alioquin obligarentur ad novum mortale committendum, cùm non possint ad Sacramentum poenitentiae obligari, nisi ratione mortalis post Baptismum commissi. Unde quamvis daretur quod infideles obligarentur ad Eucharistiam, mediante Baptismo, ut medio disponente & habilitante subjectum ad ejus receptionem; non possunt tamen eo modo obligari ad Sacramentum poenitentiae.

10. Secunda pars conclusionis, quæ afferit præceptum istud obligare omnes baptizatos habentes conscientiam mortalis, evidens est, cùm Sacramentum poenitentiae sit institutum à Christo ut medium necessarium ad remittenda omnia mortalia post Baptismum commissa. Ex quo probata manet tertia pars, nam confirmari in gratia non habent materiam necessariam hujus Sacramenti, quæ sunt mortalia, propter quæ tantum fideles obligantur ad illud suscipiendum, ut definit Tridentinum sess. 14. cap. 5. sed ad summum tantum habent materiam sufficientem, quæ sunt venialia, propter quæ non est hoc Sacramentum primariò institutum, cùm haec alia viâ, multisque aliis remediis expiari possint, ut constat ex dictis disp. 4. Ex quo

11. Inferes, B. Virginem, ut potè non solum confirmatam in gratia, sed etiam ab omni peccato immunit, præcepto confessionis non fuisse obligatam, iam nec hujus sacramenti capacem. Unde falsum & temerarium est quod aliqui dicunt, B. Virginem quotidie fuisse confessam S. Joanni Evangelistæ. Quod Fagundes de secundo præcepto Eccles. lib. 1. cap. 2. num. 10. falsò tribuit D. Thomas 3. part. qu. 37. art. 4. ibi enim S. Doctor solum agit de antiqua cæremonia, quâ solebant mulieres post partum accedere ad templum purgandæ.

12. Dices, Baptismus potest impendi immuni à peccato originali, unde B. Virgo fuit à Christo baptizata, ut diximus in Tractatu de Baptismo : Ergo similiter Sacramentum poenitentiae potest impendi illi qui nulum unquam commisit peccatum actuale.

1. Sed nego consequentiam, & paritatem, materia enim Baptismi non constat ex confessione peccati originalis, sed ex ablutione personæ baptizandæ, materia verò poenitentiae constat ex proprii peccati confessione, & dolore de illo. Unde sicut repugnat Baptismum administrare sine aqua, & Eucharistiam confici sine pane & vino; ita & sacramentum poenitentiae impendi ei qui nullum unquam commisit peccatum actuale; licet interdum impendi possit subiecto nullum habenti peccatum, quia ad hoc sufficit ut saltem aliquando peccatum habuerit, ut ex præsentí confessione, & dolore illius, confici possit hoc sacramentum.

13. Dico tertio, præceptum divinum confessionis, per se obligat tantum in articulo vel periculo mortis, per accidens verò in multis aliis casibus obligare potest.

Probatur breviter : Cùm præceptum divinum confessionis in lege Evangelica succellerit præcepto contritionis, non obligat, nisi quando obligat contrito : Sed contrito per se non obligat nisi in articulo vel periculo mortis, licet per accidens possit

frequentius & in multis aliis casibus obligare, ut disp. præcedenti articulo ultimo declaravimus : Ergo & præceptum divinum de confessione.

ARTICULUS II.

Resolvuntur breviter quedam difficultates seu casus conscientie de præcepto Ecclesiastico annua confessionis.

Praeter divinum præceptum de confessione Sacramentali, articulo præcedenti expositum, datur præceptum Ecclesiasticum de confessione annua proprio Sacerdoti facienda, & de Eucharistia in Paschate suscipienda, quod habetur in capite, *Omnis astriusque sexas, de poenitentia & remissionibus, sub his verbis: Omnis uriasque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua solum peccata confiteatur fideliter, sicut semel in anno, proprio sacerdoti, & iunctam sibi poenitentiam studeat pro viribus adimplere, suscipiens reverenter ad minus in Pascha Eucharistia sacramentum.* Circa hoc præceptum plures proponi solent difficultates seu casus conscientie, quos breviter hic proponemus ac resolvemus.

Quæritur ergo primò, utrum hoc statutum Concilii Lateranensis sit exhortatio sive consilium Ecclesiæ, an verò formale præceptum obligans sub mortali?

Respondeo esse præceptum obligans sub mortali, ita enim definitur in Tridentino sess. 14. can. 8. & patet ex poena gravissima quæ statuit contra ejus transgressores, ejectio scilicet ab Ecclesia, & carentia Ecclesiastice sepulture. Addo quod præceptum illud Ecclesiasticum de annua confessione, est determinatio præcepti divini, quantum ad tempus : Sed præceptum divinum obligat ad mortale : Ergo & Ecclesiasticum.

Dices, Confessio Sacramentalis dolorem de peccatis exigit & includit : Sed dolor, cùm sit actus purè internus, non potest cadere sub præcepto Ecclesiæ; actus enim purè interni, cùm per se non cadant in notitiam sensibilem, non possunt esse intra sphæram humanæ gubernationis, sed illi soli subjiciuntur qui omnium hominum secreta novit : Ergo Confessio Sacramentalis non potest cadere sub præcepto Ecclesiæ.

Respondeo primò, hoc argumentum solum probare confessionem, ut includit actum internum doloris de peccatis, non posse cadere sub præcepto Ecclesiæ, non tamen id ostendere de Confessione, ut dicit actum purè externum, quo peccata Sacerdoti manifestantur.

Respondeo secundò, dato quod Ecclesia non possit directè & primariò præcipere actum internum; indirectè tamen & secundariò illum jubere potest, quando scilicet actus interior est necessarius, ut exterior fit bonus & honestus. Unde per se loquendo habet potestatem super actus exteriores, super actus verò interiore, per accidens, & ratione actus exterioris, in quantum est forma illius.

Tertio responderi potest, quod licet Ecclesia præcipiat solum confessionem exterham de peccatis, supposito tamen hoc præcepto, obligatur pteniens iuste divino, propter reverentiam quam debet huius Sacramento, ne illud iritum reddat, simul cum externa Confessione actum internum doloris elicere; sicut ex suppositione quod ex præcepto Ecclesiæ teneamus vocaliter orare, jure divino, & virtute religiosis, obligamur ex reverentia quam in orando Deo debemus, internam attentionem adhibere.

Quæres secundò, an præceptum Confessionis sit distinctum à præcepto communionis, vel solum oblige

obliget per accidens, & in ordine ad sumptionem Eucharistie?

Respondeo esse praeceptum distinctum, & obligare per se ac independenter à praecepto Eucharistie, ut constat ex fine propter quem factum est, nempe propter maximam necessitatē & utilitatem, quam secum afferit Sacramentum poenitentiae, independenter à Sacramento Eucharistie, minime salutem animarum, & justificationem peccatoris. Qui finis non solum militat in iis qui sunt ad Eucharistiam idonei, sed in reliquis omnibus qui mortali post Baptismum capaces sunt. Ex quo

19. Inferes primò, eum qui per annum esset legitimè impeditus à susceptione Eucharistie, teneat nihilominus ad Sacramentalem Confessionem. Unde Tridentinum sess. 14. can. 8. anathematizat eos qui dixerint ad Confessionem Sacramentalem non teneri omnes & singulos utriusque sexus Christi fideles, iuxta magni Concilii Lateranensis constitutionē, semel in anno. Ubi loquitur independenter à praecepto Eucharistie, cuius nulla ibi fit mentio.

20. Inférēs secundò, praeceptum confessionis annuae, non ita praecepto communis Paschalis esse annexum, ut pro eodem tempore obliget; unde si quis in Natali Domini, aut alio quovis anni tempore, confiteatur, praecepto Ecclesiastico Confessionis annuae faciat; postea vero in Paschate, si non habeat conscientiam peccati mortalis, non tenebitur confiteri, sed solum communicare; si vero conscientiam mortalis habeat, tenebitur quidem prius confiteri, quam communicare, ad id tamen non obligabitur ex vi praecepti Ecclesiastici annuae confessionis, sed ex vi praecepti divini prohibentis ne quis indignè ad Eucharistiam præsumat accedere. Hinc orta est consuetudo fidelium confitendi in Quadragesima, vel in Paschate; cum enim teneantur ad dignam Eucharistie susceptionem, confessio ném præmittere, illam differunt ad Quadragesimam, non quod putent eo tempore determinato se ad Confessionem obligari, sed ne si alio tempore confiterentur, deberent postea, ratione sacræ synaxis, iterum confiteri.

21. Quæres tertio, An Ecclesia obliget ad annuam Confessionem eum qui habet solum peccata venialia?

Respondeo negativè, cum S. Thoma hic art. 3. ad 3. Primò, quia in predicta Concilii Lateranensis Constitutione dicitur, *Omnis fideles omnia peccata sua semel in anno confiteatur*: Sed hoc de venialibus intelligi nequit, quia mortaliter loquendo impossibile est, nemus illa omnia confiteri, verum etiam propter eorum multitudinem in memoriam reducere: Ergo hoc præceptum de solis mortalibus est intelligendum.

Secundò, In illo statuto præcipitur ut omnia peccata sua Sacerdoti proprio confiteantur: Sed peccata venialia non sunt necessariò proprio Sacerdoti confitenda, cum ab illis quilibet simplex Sacerdos possit absolvire: Ergo tale præceptum non obligat ad annuam confessionem eum qui solum habet peccata venialia.

Tertio, in dicto capite, *Omnis utriusque sexus, gravissima poena infligitur iis qui tale præceptum non implent, nempe ejus ab Ecclesia, & privatio ecclesiastica sepulturæ, ut suprà diximus: Sed non videtur æquum, aut rationi consentaneum, ei qui peccata venialia confiteri recularet, poenam adeò gravem infligere: Ergo idem quod prius.*

Demum ut suprà ostendimus, præceptum Ecclesiasticum de annua confessione, est determinatio præcepti divini: Atqui præceptum divinum non obligat nisi ad confienda mortalia: Ergo nec Ecclesiasticum. Nec refert quod subdit teneantur singulis annis à suis Pastoribus agnoscere, ac proinde euam si non habeant

mortalia, teneantur proprio Sacerdoti suam conscientiam confessione aperire; nam ut notat D. Thomas loco citato sufficit quod in tali casu poenitens ostendat se sacerdoti, dicendo se nullam habere conscientiam mortalis.

Quæres quartò, utrum quando quis certò scit aut probabilitè timet, quod si modò non confiteatur, ante finem anni non poterit confiteri, quia nimirum navigatus est in longinquam patriam, in qua non habebit copiam Confessorum, teneatur Confessionem anticipare, & statim confiteri, antequam annus compleatur?

Respondeo affirmativè: duo enim (ut annotavit Cano relect. de penit. p. 5.) sunt genera præceptorum, quædam obligant hominem determinatè pro aliquo certò & determinato tempore, ut præceptum jejunii, auditionis Missæ, recitationis officii, &c. Et impletio istorum præceptorum non debet necessariò præveniri, licet prævideatur fore impedientum tempore quo obligabunt; quia quod cadit sub hujusmodi præceptis, est opus temporis, aut diei determinatio: alia vero sunt præcepta sine aliqua temporis determinatione obligantia, quæ videlicet aliquo tempore indeterminato implenda sunt, quia id quod præcipitur est medium necessarium ad salutem, ut patet in præcepto de Baptismo, communione, &c. Cum ergo præceptum confessionis sit hujus secundi generis, & ejus obligatio oritur ex eo quod confessio sit medium necessarium ad salutem, hinc fit quod in casu positivo teneatur poenitens tempus anticipare; sicut etiam in eo casu teneatur communicare, priusquam discedat & mari se committat. Hujus enim Sacramenti perceptio non est tempore Paschali præcepta, solum ob venerationem temporis, sed maximè propter Christi præceptum, quo aliquoties in vita, non minus quam præcepto confessionis, voluit fideles obligari. Unde sicut Ecclesia vagam illam & indeterminatam obligationem, quam sacramentum poenitentiae ex præcepto divino habebat, suo præcepto determinavit ad certum tempus: ita vagam quoque & indeterminatam obligationem, quam Eucharistia ex præcepto Christi habebat, ad tempus Paschale determinavit, propter memoriam institutionis hujus Sacramenti, que hoc tempore facta fuit a Christo.

Quæres quintò, an qui non est confessus intra annum teneatur statim confiteri initio sequentis?

Respondeo affirmativè: Quando enim tempus non ponitur ut terminus, quo præceptum expirat, sed ultra quod differri non debeat executio præcepti, adhuc elapsō tempore, præceptum obligat; ut quando praefigitur certum tempus debitori ad solvendum, adhuc eo tempore transfacto, debitor manet obligatus ad debitum solvendum; quia tempus non fuit illi præfixum ut in eo debitum expiraret, sed ne ultra illud debiti solutio differretur: At in dicta constitutione Concilii Lateranensis, tempus anni non ponitur ut terminus quo præceptum expirat, sed ultra quod differri non debeat adimpleti præcepti confessionis, ut colligitur ex verbis illis, *Ut saltē semel in anno confiteatur, quæ æquipollent istis: Ne ultra annum confiteri differat: Ergo adhuc elapsō anno, præcepsum illud obligat.*

Confirmatur: Finis hujus præcepti est ne tam salubre ac necessarium medium differant ultra annum: Ergo non adimpletum intra annum, semper obligat, donec impletatur.

Quæres sextò, utrum ex vi hujus præcepti potest teneatur confiteri scripto, vel per interpretē, quando aliter non potest?

Respondeo ipsum teneri quidem confiteri scripto, sed non per interpretē.

Ratio primæ partis hujus resolutionis est, quia præcepta Ecclesiæ obligant, quando in eorum impletione non est magna difficultas, nec grave aliquid damnum ex ea provent: Sed, in eo quod pœnitens scripto confiteatur, nec est gravis difficultas, nec grave damnum inde emergit: Ergo tenetur pœnitens confiteri scripto, quando aliter non potest.

Quod verò non teneatur confiteri per interpretem, colligitur ex cap. *Omnis utriusque sexus*, ubi præcipitur, *ut omnis fidelis omnia sua peccata solus confiteatur proprio sacerdoti*. Nam per ly *solus*, aperte excluditur interpres.

Confirmatur ex Tridentino sess. 14. cap. 5. ubi definitur non esse Divino vel Ecclesiastico præcepto mandatum, ut delicta sint publica confessione aperienda: At per interpretem delicta fierent aliquo modo publica: Ergo fideles non obligantur confiteri per interpretem, quando aliter non possunt.

Confirmatur amplius: Si scilicet in Confessarium vel uni tantum, meum peccatum esse revelatum um, non tenerer illud confiteri: Ergo neque tener illud confiteri per interpretem. Exceptus tamen est articulus mortis, tunc enim tenetur ex præcepto charitatis erga nos ipsos, si aliter non possimus, confiteri per interpretem, imo & coram aliis, etiam cum notabili detimento famæ; quia cum eo articulo agatur de æte na animi salute, quia præponenda est omni temporali bono, non debemus propter amissionem temporalis famæ, quæ ex peccatorum confessione sequitur, dubiam reddere æternam nostram salutem.

25 Quæres septimè, an præceptum Ecclesiasticum de annua confessione impletatur per confessionem invalidam, vel saltem per confessionem validam, sed informem, quam posse dari magis communiter docent Theologî, & patebit ex dicendis disputatione sequenti?

Respondeo hoc præceptum non impleri per confessionem invalidam, bene tamen per confessionem validam, sed informem.

Ratio primæ partis hujus resolutionis evidens est, quidquid in contrarium dicant aliqui novi Casuistæ: Confessio enim invalida, quæ fit illegitimo ministro, potius prohibetur quam præcipiantur ab Ecclesia: Ergo per eam non adimpletur præceptum Ecclesiasticum de annua confessione; sed solum per confessionem validam, seu ministro legitimo factam. Unde in capite, *Omnis utriusque sexus*, saepè citato, dicitur, *Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua solus peccata, saltem sicut in anno, fideliter confiteatur proprio Sacerdoti*. Ubi verò proprio sacerdoti, intelligitur Parochus, vel alius minister legitimus, & ab Episcopo approbatus.

Quod verò per confessionem validam, sed informem, hoc præceptum impletatur, sic ostenditur. Tunc impletur præceptum alicujus rei, quando omnia ad essentiam rei præceptæ requisita adhibentur: Sed per confessionem validam, quamvis informem, adhibentur omnia pertinentia ad confessionem Sacramentalis, alioquin non esset valida: Ergo per illam impletur præceptum Ecclesiæ de annua confessione.

Confirmatur: Finis præcepti non cedit sub præcepto: Sed gratia per Sacramentum recipienda, cuius privatio reddit Sacramentum informe, est finis præcepti confessionis Sacramentalis: Ergo non cedit sub præcepto.

Confirmatur amplius: Pœnalis potius sunt restringenda, quam amplianda: Sed præceptum confessionis pœnale est: Ergo non debet ampliari ad actum confessionis formatæ, sed potius stringi ad

actum, informis, modò quoad essentiam Sacramenti sit valida.

Quæres octavò, an aliquando pœnitens teneatur 26 bis confiteri de iisdem peccatis?

Respondeo ad id teneri in quatuor casibus. Primus est, quando pœnitens priusquam absolveretur à peccatis, non fuit absolutus ab excommunicatione quam incurserat. Secundus quando pœnitens vovit se facturum confessionem generalem omnium peccatorum quæ prius confessus est. Tertius, quando quis non potest sufficienter explicare malitiam præsentium peccatorum, nisi repetendo peccata aliqua jam manifestata in aliis confessionibus. Quartus, quando urgente præcepto, vel gravi necessitate, pœnitens habens peccata reservata, confitetur inferiori Sacerdoti; tunc enim peccata reservata quæ Sacerdoti inferiori, ob integratatem confessionis, declaravit, tenetur iterum superiori cui sunt reservata confiteri, ut communiter docent Theologî; quia à Sacerdote inferiori indirectè tantum & per accidens ab illis peccatis absolutus fuerat, & cum obligatione ea confitendi superiori, suo tempore.

Dices, in eo casu pœnitens non tenetur confiteri 27 Sacerdoti inferiori peccata reservata superiori, cùm ab illis absolvere non possit, & confessio ad absolutionem ordinetur.

Sed contra: *Eiam si Sacerdos non possit de omnibus absolvere, tamen tenetur pœnitens ei omnia confiteri, ut quantitatem totius culpæ cognoscat, & de illis de quibus non potest absolvere, ad superiore remittat, ut ait S. Thomas q. 9. Suppl. art. 3. ad. 3.*

Quæstione 7. supplementi agit D. Thomas de 28 quidditate confessionis, & in primis ostendit, illam sic rectè definiri ab Augustino: *Confessio est per quam latens morbus spe venia aperitur*. Deinde demonstrat illam esse actum virtutis, esseque elicitivè à pœnitentia, & non à veritate, ut quidam dicunt, imperativè autem ad multas virtutes pertinere posse. Quæ omnia patent ex dictis d.sp. 2. explicando naturam & quidditatem virtutis pœnitentiae. Unde solum hic explicanda est alia definitio Confessionis, quæ à Theologis communiter traditur, sub hac verborum serie: *Confessio Sacramentalis est legitima, & Sacramentalis accusatio de propriis peccatis, ad eorum remissionem, virtute clavium obtinendam*.

Dicitur primitus *accusatio legitima*, id est coram legitimo judge, quia in hoc convenit confessio cum aliis accusationibus judicialibus. Additur *Sacramentalis*; quia licet confessio peccatorum extra Sacramentum possit esse actus virtutis pœnitentiae, si fiat ex motivo ipsis, tamen de ea ut sic non loquimur in præsenti. Tertiò declaratur propria materia hujus accusationis, dum dicitur *de propriis peccatis*. Demum explicatur ejus causa finalis, ac proprius illius effectus, nimurum remissio peccatorum obtinenda.

DISPUTATIO IX.

De Minister Confessionis.

Ad questionem 8. Supplementi.

Quia minister hujus Sacramenti aliquo modo ad ejus essentiam pertinet, ut enim docent Florentinum, Sacraenta tribus perficiuntur, materiâ, formâ, & intentione Ministri, meritò S. Thomas explicatà essentiâ ac definitione confessionis Sacramentalis, statim differit de ejus Ministro, de quo etiam in hac disputatione agemus.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum solus Sacerdos sit minister confessionis Sacramentalis?

PArtem negantem tenuit Wiclef, us refert Thomas Waldensis tomo 2. de Sacrament. cap. 135. afferbat enim potestatem absolvendi à peccatis, seu reconciliandi Deo peccatores, tam laicos quam Sacrae Scripturam communem esse. Idem docuit Lutherus in libro de abroganda Misla. Ut hic error refellatur, & veritas Catholica stabilitur.

1. Dico breviter, solus Sacerdos est minister confessionis Sacramentalis, unde ille solus potest absolvere à peccatis, & peccatores cum Deo reconciliare. Conclusio est certa de fide, ac definita in Concilio Constantiensi in Bulla Martini V. contra Wiclef, in Florentino in decreto unionis, & in Trident. sess. 14. cap. 6. ubi nullus minister alius nisi sacerdos assignatur. Et can. 10. dicitur solos sacerdotes esse ministros absolutionis, & verba illa Joan. 20. *Quorum remiseritis peccata, &c.* solis sacerdotibus esse dicta, atque illis solis potestatem remittendi peccata fuisse concessam.

2. Idem passim docent SS. Patres, praesertim Chrysostomus lib. 3. de Sacerdotio cap. 5. ubi ait inter alia, Sacerdotes Evangelicos habere potestatem, quam neque habent Angeli, neque Archangeli, neque terreni Principes, quoniam ad hos omnes dictum non est, *Quocunque solveritis, &c.* Indeque concludit Christianis omnibus persuasum esse debere, ut Sacerdotum curationi se submittant. Item Ambrosius lib. 1. de poenit. cap. 25. jus ligandi & solvendi soli. Sacerdotibus dicit esse concessum. Idem docet Hieronymus in cap. 16. Matthaei, ubi addit hoc in veteri lege præfiguratum fuisse, quando judicium inter legram & lepram solis Sacerdotibus reservatum fuit. Et Leo magnus Epist. 91. ad Theodorum, ait indulgentiam Dei, nisi supplicationibus Sacerdotum obtingere non posse. Loquitur autem de confessione & absoluntione Sacramentali, ut ex contextu manifestum est. Augustinus vel Author libri de vera & falsa poenitentia, de peccatore loquens: *Representet (inquit) vitam suam Deo per Sacerdotem, præveniat judicium Dei per confessionem.* Demum Tertullianus lib. de poenitent. cap. 9. testatur poenitentes sui temporis, non tantum lachrymari & ingemiscere solitos, sed & Presbyteris advolvi & aris Dei ad geniculari.

3. Addo cum D. Thoma hic art. 1. conveniens fuisse, ut illi soli habeant potestatem in corpus Christi mysticum, qui potestatem habent in corpus Christi verum, quales sunt soli Sacerdotes, unde in nullius alterius ministri consecratione dicitur: *Accipe Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis.* Item Sacramentum poenitentiae se habet per modum judicii, unde absolutio à peccatis est actus judicialis: Sed non est conveniens quod in republica bene ordinata, qualis est Ecclesia, omnes sint judices; cum multa requirat actus judicialis, que non facile possunt in quolibet reperiri, ut scientiam, prudentiam, justitiae zelum, &c. Ergo nec quod omnes sint confessionis Sacramentalis ministri.

4. Objicies primò: Jacobi 5. dicitur: *Confitemini alterutrum peccata vestra, &c.* Ergo licet cuilibet, etiam laico, confite i Sacramentaliter, subindeque solus Sacerdos non est minister confessionis Sacramentalis.

Eius; Confitemini alterutrum peccata vestra, &c. Ergo licet cuilibet, etiam laico, confite i Sacramentaliter, subindeque solus Sacerdos non est minister confessionis Sacramentalis.

Respondeo sensum horum verborum esse, quod homines debent confiteri non solum Deo, sed etiam hominibus, non quibuscumque, sed habentibus potestatem absolvendi, ac proinde solis Sacerdotibus. Unde ibi Venerabilis Beda: *In hac sententia (inquit) illa debet esse discretio ut quotidiana leviaque peccata, coequalibus alterutrum confitemamur; porro gravioris lepre immundissimam Sacerdoti pandamus, atque ad ejus arbitrium, qualiter, & quanto tempore iussierit, purificari curemur.* Alludit ad legem lepre, quae leprosum jubebat ostendere se Sacerdoti, ut eam judicare ac discernere posset.

Objicies secundò: capite *Fures*, extra de furtis: sic habetur: *Fures & latrones, si in furando & depredando occiduntur, visum est pro eis non esse orandum. Sed si comprehensi, aut vulnerati, Presbytero, vel Diacono confessi fuerint, Communionem ei non negamus;* Ergo Diaconus potest esse minister confessionis Sacramentalis. Unde Cyprianus epist. 13. de lapsis haec habet: *Si incommodo aliquo & infirmitate periculo occupati fuerint, non expetientia presentia nostrâ, apud Presbyterum quemcumque praesentem, vel si Presbyter repertus non fuerit, & urgere exitus eaperit, apud Diaconum quoque exomologesim facere delitti sui poenit.* Item in Concilio Toletano 1. can. 2. prohibetur ne Diaconi qui ex poenitentibus ordinati sunt, manus imponant, id est ne poenitentes à peccatis absolvant. Ex quo non obscurè colligitur, Diaconis potestatem remittendi peccata committi solitam.

Ad primum respondeo primò mendum esse in 7 textu, & legendum esse loco istarum vocum, *Presbytero vel Diacono, Presbytero & Deo*, prout habetur in Canone 31. Concilii Triburiensis, ex quo caput istud *Fures desumptum notatur.* Sic enim habetur in hoc Concilio: *Si autem ille fur, vel Lurro vulneratus elabitur, & expectatione mortis desperatus putatur, atq; re conciliari se mysteriis sacro sanctis, habitu corporis, & voluntate pia mentis deprecatur, Deoque & Sacerdoti, comite vita, emendatione morum & actuum constitetur, Communionis gratiam non negamus tribuendam.*

Respondeo secundò, quod etsi legatur vel Diacono, nihil contra nos, quia hoc non debet intelligi, de confessione & absolutione Sacramentali, sed de canonica reconciliatione cum Ecclesia. Unde sensus hujus capituli est, quod absente Sacerdote possit Diaconus, furem vulneratum, & peccatum suum agnoscere & detestantem, reconciliare cum Ecclesia, eique communionem Eucharisticam impetrari, cum Diaconus possit ministrare Eucharistiam.

Ad secundum similiter dico, *Exomologesis*, nomine, quam lapsi, ut ait Cyprianus, apud Diaconum, absente sacerdote, facere poterant, non intelligi Sacramentalem confessionem, & condonationem peccatorum in foro interiori, vi sacramentalis absolutionis, concessam, sed remissionem eorumdem in foro exteriori, & quoad poenas Canonicas, quas relaxare Diaconi, de mandato Episcoporum poterant, cum hoc non sit actus ordinis, sed jurisdictionis, quam Episcopus Diacono conferre potest.

Dices, Cyprianus verbis supra relatis, idem videtur concedere Diaconis in absentia Presbyteri, quod tribuit ipsi Presbytero: At Presbyter habet potestatem reconciliandi non solum in foro exteriori, & quoad poenas Canonicas, sed etiam in foro interiori, & quantum ad remissionem peccatorum: Ergo & Diaconus.

Respondeo quod licet idem videatur concedere Cyprianus Diacono, absente Presbytero, quod ipsi Presbytero praesenti, hoc tamē intelligendum est

accommodeat ad potestatem utriusque, ut scilicet Diaconus præstet paenitentibus absente Presbytero, quod ex vi sui Ordinis potest, nec non ex vi jurisdictionis sibi ab Episcopis tunc commissæ: Constat verò Diaconos à peccatis absolvere peccatores non posse, ex vi sui Ordinis, sed duntaxat in casu necessitatis illi misistrare sacramentum Eucharistie, & illi poenas canonicas relaxare, ex jurisdictione & potestate sibi ab Episcopo commissa & concessa: Ergo id tantum illis tribuit Cyprianus loco citato, non verò potestatem absolvendi peccatores in foro interiori, & illis remittendi peccata. Hanc enim potestatem solis Sacerdotibus concessam esse, constat ex ipso Cypriano, in prædicto libro de lapsis, ubi sic ait: *Poenitentia operanti, roganti, potest clementer ignorare (Deus) potest in acceptum referre quidquid pro talibus & petierint Martyres, & fecerint Sacerdotes.*

11. Ad tertium respondeo per manus impositionem, Diaconis qui ex paenitentibus ordinati erant, in prædicto Canone Concilii Toletani prohibitam, non intelligendam esse absolutionem sacramentalem à peccatis, sed impositionem manuum ceremonialem in paenitentia solemini, de qua S. Cyprianus loquitur cum ait: *Poenitentes per manus impositionem Episcopi & Cleri jus fraternitatis accepisse.* Constat enim quod manuum illa impositio, neque Confirmationis erat, neque Ordinatio, quia neutra Clericis quibuscumque committi potest. Nec etiam erat absolutionis sacramentalis, quia illa ab uno confertur, non à pluribus impenditur: Erat ergo ritus quidam, ad plenam paenitentiam cum Ecclesia reconciliationem, praemitti solitus.

12. Quæres, an in casu necessitatis v. g. in evidenti periculo alicuius naufragii, deficiente Sacerdote, peccator humilitatis & devotionis causâ, & ad excitandam contritionem de peccatis, possit Laico confiteri?

Respondeo id ex natura rei esse licitum & laudabile, dummodo possit fieri sine scandalo, & paenitens non credat Laicum posse absolvire à peccatis, atque statuat eadem peccata suo tempore confiteri Sacerdoti, & clavibus Ecclesie subiecere. Ita docent Augustinus vel Author libri de vera & falsa paenitentia cap. 10. dicens: *Tanta vis est confessionis, ut si deest Sacerdos, confiteatur Laico.* Magister sententiarum in 4. dist. 17. & D. Thomas hic art. 1. ubi sic ait: *Quando necessitas imminet, debet facere paenitens quod ex parte sua est: scilicet conteri & confiteri cui potest: qui quamvis Sacramentum perficere non posset, ut faciat quod ex parte Sacerdotis est, absolucionem scilicet, defeluum tamen Sacerdotis Summus Sacerdos supplet.* Nihilominus confessio ex defelto Sacerdotis Laico falla, Sacramentalis est quodammodo, quamvis non sit Sacramentum perfectum, quia deest ei id quod est ex parte Sacerdotis. Quibus verbis aperte docet, in casu necessitatis confessionem illam licitam esse & laudabilem, atque utilem, quia Christus Summus Sacerdos, intentu humilitatis ac devotionis paenitentis, supplet defectum Sacramenti, & facit quod paenitens justificetur per votum illius. Hanc verò confessionem S. Doctor vocat quodammodo *Sacramentalem*, non quod sit verum Sacramentum, & ex opere operato justificet, sed quia est quedam imitatio confessionis Sacramentalis, & ex ejus voto ac desiderio proficietur; illamque veller facere paenitens in Sacramento, si minister adesseat Sacramenti.

13. Frequentem olim fuisse in primitiva Ecclesia hujusmodi confessionis usum, constat ex Authore citato libri de vera & falsa paenitentia; & confirmatur facto cuiusdam Exorcistæ, qui vocatus ad exercitium sui officii, cum alijs premeretur conscientiam peccati mortalis, & copiam Confessoris non habe-

Genes Theol. Tom. V.

ret, accessit ad laicum ut confiteretur, timens ne demon peccata inconfessa propalaret, quod factum sic ei profuit, ut diabolus nullum ejus peccatum manifestare potuerit, solumque dixerit, se non posse de ejus peccatis loqui, quia antequam intraret in Ecclesiam, cum aliquo secreto sermonem habuerat, prædictam confessionem non obscurè indicans. Nunc autem propter exortam Lutheri heresim, usus hujusmodi confessionis cessavit in Ecclesia, unde non debet fieri nisi raro, & cum præmissis cautionibus. Si verò aliquando contingat fieri, non debet laicus verba forme Sacramentalis proferre, dicendo. *Ego te absolvō*, &c. sed solum ut verbis deprecativi modi, dicendo, *Absolvat te Deus*, vel *Absolvat te Summus Sacerdos, Christus.* Tenebitur autem ad servandum secretum, idque majori vinculo, quam obligatione secreti naturalis; quia hujusmodi confessio, licet non sit Sacramentalis, tamen dicit ordinem ad Sacramentum, & gerit similitudinem aliquam cum confessione Sacramentali. Unde grave peccatum mortale committeret quicumque illam revelaret, & esset dignus supplicio, non tamen eodem profluo modo, quo Sacerdos violans sigillum confessionis.

ARTICULUS II.

Utrum in Ministro confessionis necessaria sit potestas jurisdictionis, eaque sit omnino distincta à potestate ordinis?

§. L

Duplici conclusione duplex haec difficultas resolvitur.

Dico secundò, in ministro confessionis jurisdictionem esse planè necessitatem, non solum ut licet, sed etiam ut validè à peccatis absolvat. Ita D. Thomas hic art. 4. ubi sic ait: *Sicut ille qui non est Sacerdos non potest hoc Sacramentum conferre, ita nec ille qui non habet jurisdictionem, & proper hoc operet securum Sacerdoti, ita proprio Sacerdoti confessionem fieri: cum enim Sacerdos non absolvat nisi ligando ad aliquid faciendum, ille solum potest absolvere, qui potest per imperium ad aliquid faciendum ligare.* Quæ veritas definita fuit in Concilio Lateranensi cap. *Omnis utriusque sexus*, ubi dicitur alienus Sacerdotem non posse solvere vel ligare sine licentia proprii. In Florentino in decreto unionis, ubi assertur ministrum hujus Sacramenti esse Sacerdotem habentem autoritatem absolvendi ordinariam vel delegatam. Adhuc in Tridentino sess. 14. cap. 7. ubi sic habetur: *Quoniam natura & ratio judicis illud exposcit, ut sententia in subditos tantum feratur, persuasum semper in Ecclesia Deifuit, & verissimum esse hac Synodus confirmat, nullius momenti absolutionem eam esse quam Sacerdos in eum profert in quem non habet ordinariam aut subdelegatam potestatem.* Quibus verbis Concilium non solum conclusionem nostram aperte docet, sed etiam rationem fundamentalē quā probetur insinuat: Hoc enim Sacramentum essentialiter est quoddam judicium, & absolutio Sacramentalis nihil aliud est quam prolatio sententie: Atqui natura, & ratio judicis illud exposcit, ut sententia non nisi in subditos feratur: Ergo in ministro hujus Sacramenti requiritur jurisdictione.

Dico secundò, potestas jurisdictionis est omnino distincta à potestate ordinis, quam quilibet sacerdos recipit in impositione manuum Episcopi, cum prolatione horum verborum: *Accipe Spiritum Sanctum, quorum remiseris peccata, remittuntur eis, & quorum retinueris retentur.*

Hæc conclusio est contra plures Theologos, ex-

amantes potestatem jurisdictionis non distingui à potestate ordinis, qui tamen diversimode explicant suam sententiam. In primis enim Armacanus lib. 11. de questionibus Armenorum cap. 4. censet quemlibet sacerdotem hoc ipso quod est ordinatus posse validè absolvire, sed per Ecclesie prohibitionem fieri, ut non possit licet nisi eos quibus Ecclesia id permittit. Quo fit ut si quis scilicet confiteatur sacerdoti non habenti potestatem audiendi confessiones, confessio ejus invalida sit & nulla, non defensiva potestatis absolvendi, sed ratione obicis quem apponit paenitens, dum contra prohibitionem Ecclesie confiteatur ei cui non debet. Si vero bona fide & ignorans faciat, valida erit confessio tenuetur tamen illam proprio sacerdoti repetere, ut preceptum Ecclesie servet de confitendo proprio sacerdoti.

Sed hic modus dicendi videtur erroneus, & repugnans Conciliis supra citatis, afferentibus non quemlibet sacerdotem, sed eum tantum qui habet jurisdictionem, posse à peccatis absolvire, & absolutionem eam nullius esse momenti, quam sacerdos in eum profert, in quem ordinariam aut subdelegatam non habet jurisdictionem, ut loquitur Tridentinum supra relatum. Ex quo manifeste sequitur, quod si quis bona fide confiteretur peccata sua sacerdoti non habenti potestatem audiendi confessiones, non absolveretur validè, defensiva potestatis absolvendi.

16 Secundò, Cajetanus tomo 1. opusc. tract. 7. docet ad validè absolvendum, nisi interdum requiri amplius, quām ut paenitens se voluntariè subjiciat sacerdoti habenti solam ordinis potestatem, sine jurisdictione ordinaria, vel delegata. Sicut in arbitro habente potestatem judicandi à partibus, nulla requiritur nova potestas judicandi ex parte Principis, quia nullam possunt partes in arbitrum conferre jurisdictionem, requiritur tamen ex parte ipsorum, qui se arbitro submittunt judicandos.

At hoc quoque repugnat manifeste Conciliis supra citatis, quārē requirunt in Confessario, ut vel sit ordinarius pastor paenitentis, vel si non est pastor ejus ordinarius, nec ex officio curam regiminis ipsius habeat, licentiam seu delegationem ordinarii habeat: At subjectio voluntaria paenitentis, neque est ordinaria jurisdictione, neque delegata; neque enim illa subjectio est potestas regendi animas ex officio; neque etiam est delegatio, delegare enim est actus superioris: Ergo ad validè absolvendum non sufficit ut paenitens se voluntariè subjiciat Sacerdoti.

17 Tertiò Navarrus in cap. Placuit dist. 6. existimat sacerdotes in sua ordinatione accipere totam potestatem jurisdictionis, sed eam ligari ab Ecclesia, ita ut neque licet neque validè possit in actu exire, nisi illa permittente. Unde licet initio nascentis Ecclesie, omnes sacerdotes jure divino possent quocunque paenitentes voluntariè se submittentes à quibuscumque peccatis absolvere, modò tamen id non possunt, propter prohibitionem Ecclesie.

Sed hic etiam modus dicendi repugnare videtur verbis Tridentini supra relatis, aperte supponentibus aliquos esse Sacerdotes, qui non habent jurisdictionem neque ordinariam neque subdelegatam, adeoque nullam: Ergo falsum est, Sacerdotem accipere in sua ordinatione totam potestatem jurisdictionis. Deinde, aliae potestates à Christo immediate concessae, non possunt ita per Ecclesiam ligari, ut validè in actu exire nequeant; ut patet de potestate consecrandi corpus Christi, confirmandi, ordinandi, quārē per nullam Ecclesie prohibitionem potest impediti ne validè operetur: Ergo si potestas jurisdictionis cuiuslibet sacerdoti ex via ordinationis immediate à Christo conferatur,

nullum est fundamentum afferendi, quod possit per Ecclesiam ita ligari, ut valide in actu exire non possit.

Quartò Vazquez qu. 93. art. 1. dub. 2. Angelus, 18 Petrus de Ledesma, & alii docent, quemlibet Sacerdotem in ipsa ordinatione jure divino accipere completam potestatem absolvendi à peccatis, quantum est ex parte principii, sed deesse illis materia, quārē per autoritatem Ecclesie eis designatur. Quod explicat Ledesma exemplo Episcoporum titularium, quibus licet in sua consecratione potestas Episcopalis conferatur, defuncti tamen illis subdit in quos jurisdictionis usum exerceant. Aliud exemplum adducit Vazquez, quod à Paludano desumpsit; comparat enim Sacerdotes judicibus quibusdam dictis Chartulariis, qui olim ab Imperatore constituebantur, nullis subditis assignatis, sed solū cum autoritate judicandi de litibus eorum qui vellent de illorum iudicio submittere. Sicut enim illi totam potestatem judiciorum & autoritatem judicandi accipiebant ab Imperatore, quamvis determinatio materie non fieret ab illo, sed à litigantibus se sponte submittentibus; Sic Sacerdotes accipiunt totam autoritatem & potestatem absolvendi à Christo, per Sacramentum ordinis, quamvis determinatio materie, id est personarum absolvendarum, non fiat à Christo, sed ab Ecclesia.

Sed hæc etiam sententia displicet. Primo quia falsum est, quemlibet sacerdotem in ipsa ordinatione jure divino accipere completam potestatem absolvendi à peccatis, sicut Episcopi titulares in sua consecratione accipiunt completam potestatem conferendi Confirmationem, & Ordines; alias sicut Episcopi titulares validè ordinant, quamvis illicitè, sic etiam quilibet Sacerdos quemlibet validè, quamvis illicitè, absolveret, quod est incidere in sententiam Armacani, supra impugnataam.

Secundò, quia hæc sententia menti & doctrinæ Tridentini non videtur consona, nam Tridentinum supra citatum hæc duo sumit tanquam equivalentia, habere subditos, & habere jurisdictionem, cùm sic ait: *Quoniam igitur natura & ratio judicij illud exposcit, ut sententia in subditos tantum feratur, persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, nullius momenti esse absolutionem, quam Sacerdos in eum profert, in quem ordinariam aut subdelegatam non habet jurisdictionem;* id est in eum qui non est ei subditus: Atqui Sacerdotes per Sacramentum Ordinis, nullos accipiunt subditos, ut fatentur Adversarii: Ergo neque accipiunt jurisdictionem, juxta mentem & modum loquendi Concilii Tridentini.

§. II.

Solvuntur objectiones.

O Bjicies primò contra primam conclusionem: 19 Si quis Presbyter baptizet eum qui non pertinet ad suam Ecclesiam, & quis Episcopus ordinet aliquem alterius dioecesis, sine facultate Episcopi illius, quamvis uterque peccet, tamen alter verè baptizat, alter verè ordinat: Ergo & Sacerdos absolvens eum in quem non habet jurisdictionem, quam peccet, tamen verè absolvit, & sic ad validè absolvendum, præter potestatem ordinis, non est necessaria potestas jurisdictionis.

Respondeo, concedo Antecedente, negando consequentiam, & paritatem, quia comparatio non fit inter paris. Nam in ceteris sacramentis, eti requiratur jurisdictione, non tamen requiritur ex ipsa vi & natura illorum, sed ex disciplina Ecclesiastica. In Sacramento autem paenitentie, non est necessaria propter Ecclesiasticam disputationem tantum, sed propter

propter ipsam naturam Sacramenti, quod per modum judicij institutum est.

20. Objicies secundò: Si ad validè absolvendum, præter potestatem Ordinis, necessaria esset jurisdictionem, nullus posset Summum Pontificem validè absolveat: Sed hoc est absurdum. Ergo, &c. Sequela Majoris probatur. Nullus potest habere jurisdictionem in Summum Pontificem, quia non potest illam accipere ab ipso Pontifice, qui sicut non habet jurisdictionem supra seipsum, ita nec potest illam alteri conferre; neque etiam ab alio, cum Pontifex nullum in terris superiori agnoscat.

Respondent Paludanus, Cano, & plures alii, jurisdictionem à Christo immediatè conferri ei quem Summus Pontifex in Confessarium eligit, ipsam verò Pontificis electionem esse conditionem tantum requisitam, ut immmediatè à Christo jurisdictione illi conferatur. Hæc solutio probabilitate non caret.

Meliùs tamen respondet, Confessarium electum à Pontifice, ab ipso irmodiate accipere jurisdictionem; ad hoc enim non requiritur quod Pontifex immediatam jurisdictionem habeat in seipsum, sed sufficit quod sicut habet à Christo potestatem subjiciendi quoscunque fideles cuilibet Sacerdoti; ita & habeat ab eodem Christo potestatem subjiciendi seipsum cui volet; ex qua subjectione conferre censetur Sacerdoti electo jurisdictionem in seipsum, non ut Pontificem, sed ut peccatorem. Unde S. Thomas h̄c art. 4. ad 4. ait quod *Prælati concessum est, quod possint eligere proprios Sacerdotes Confessores, qui quantum ad hoc sunt eis superiores; sicut etiam unus medicus ab alio curatur, non in quantum medicus, sed in quantum infirmus.* Quamvis ergo Summus Pontifex non possit dare jurisdictionem in seipsum in foro externo, propter excellentiam & prerogativam suæ dignitatis majoris omni alia humana, quam non dedit submitti auctoritatem pùre humanæ Judicium ipsa inferiorem; secùs tamen de foro interno favorabili, cuius judicium omnibus post Baptismum lapsis est ad salutem necessarium.

21. Objicies tertidò: Quilibet Sacerdos potest quemlibet in articulo mortis existentem ab omnibus peccatis absolvere; imò & quemlibet alium, à peccatis venialibus, & mortalibus alijs confessi: Ergo in ministro confessionis non requiritur jurisdictione, ut validè à peccatis absolvat.

22. Respondeo, concessio Antecedente, negando Consequentiam, quilibet enim Sacerdos ex Ecclesiæ concessione, per usum continuum declarata, habet jurisdictionem ad absolvendum quemlibet in articulo mortis existentem, ut declarat Trid. less. 14. cap. 7. ubi postquam docuit necessariam esse jurisdictionem in Sacerdote, ut validè à peccatis absolvat, & quemlibet Episcopum in sua diœcesi causas alias criminum graviorum suo posse peculiari iudicio reservare, subdit: *Verum tamen p̄t admodum, ne bac ipsa occasione aliquis pereat, in eadem Ecclesia Dei custoditum semper fuit, ut nulla sit reservatio in articulo mortis, atque ideo omnes Sacerdotes quoslibet paenitentes à quibusvis peccatis & censuris absolvere possunt.* Ubi per articulum mortis intelligi debet non modò tempus illud in quo mors jam proximè irminet, estque moraliter certa, & ferè inevitabilis, sed etiam illud in quo est probabile mortis periculum, ed quod mors frequenter in tali casu eveniat; ut si prægnanti partus instat, si bellum actu aggredendum est, aut periculosa navigatio suscipienda. Neque enim putandum est, Ecclesiæ in tanto periculo, pio matris officio desse voluisse, ac permettere ut aliquis tunc exponatur morti, sine prævia confessione, defecta jurisdictione.

Ad illud quod subditur, de peccatis venialibus & Genes Theol. Tom. V.

mortalibus jam remissis, similiter dicendum est, quemlibet sacerdotem toleratum habere ex concesione Ecclesiæ facultatem & jurisdictionem absolvendi ab illis peccatis, ut patet ex eo quod Ecclesia privat excommunicatum vitandum potestate absolvendi à venialibus, ut communiter docent Theologi. Aliqui tamen existimant, ad absolvendum ab illis peccatis, nullam requiri jurisdictionem, ed quod prælati Ecclesiæ neminem ad illorum confessionem cogere possint.

Objicies quartidò: Potestas jurisdictionis est aliquid à morale tantum, ut infra patet: Sed ad effectum physicum, qualis est remissio peccatorum, mediante gratiâ, non requiritur aliquid mortale: Ergo potestas jurisdictionis non est necessaria in Sacerdote, ad hoc ut remittat peccata, & ab illis sacramentaliter absolvat, sed ad id sufficit potestas ordinis, quæ physica & realis est.

Respondeo quod licet ad effectum physicum modo præcisè physico causandum, non requiratur aliquid morale, bene tamen ad effectum physicum, non tantum modo physico, sed etiam morali producendum: remissio autem peccatorum mediante gratiâ in Sacramento penitentiae, non tantum physice, sed etiam moraliter causatur, quia causatur modo judiciali, qui est moralis.

Objicies quintidò contra secundam conclusionem: Nullus est Sacerdos cui in sua ordinatione non detur potestas absolvendi à peccatis, in ordinatione enim sacerdotali Episcopus in persona Christi profert verba illa Joan. 20. *Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis,* &c. quibus & non aliis Christus contulit Apostolis integrum potestatem jurisdictionis in foro interiori: Ergo potestas jurisdictionis, nihil importat præter potestatem ordinis, sive characterem.

Respondeo Sacerdotes, ex vi suæ ordinationis, &c. illorum verborum, *Accipite Spiritum Sanctum,* &c. recipere potestatem absolvendi à peccatis, non moralem, in qua consistit potestas jurisdictionis; sed physicam, in qua consistit potestas ordinis. Ad probationem in contrarium dico, quod licet Apostoli simul cum ordinatione Sacerdotali & Episcopali, jurisdictionem universalem in Christianos omnes aspergit, eam tamen non receperunt ex vi talis ordinationis, nec ex vi illorum verborum, *Accipite Spiritum Sanctum,* &c. sed ex speciali privilegio ratione necessitatis, & Apostolicae dignitatis, illis concessa, subindeque nec simplicibus Sacerdotibus, nec ipsis etiam Episcopis communicato; nam Episcopi merè titulares alicujus loci in quo nullus Christianus existit, sicut nullos habent subditos, ita nec ullam jurisdictionem, quæ sine subditis esse non potest. Et idem est de Episcopis illis qui absolute privantur suo Episcopatu, aut cum summi Pontificis venia, illi renuntiant; hi enim omnes sunt quidem Episcopi quoad characterem, & potestatem ordinis, tametsi careant jurisdictione, quam vel nondum acceperunt, vel eis spoliati sunt.

Instabis: Sacerdotes ex vi illorum verborum, *Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis,* &c. constituantur judices, subindeque potestatem judiciariam recipiunt: Sed potestas judicaria est potestas moralis & non physica: Ergo ex vi illorum verborum Sacerdotes recipiunt potestatem moralem absolvendi à peccatis, ac proinde ipsam jurisdictionem.

Confirmatur: Potestas physica ad absolvendum à peccatis, consistit in charactere sacerdotali: Sed antequam Episcopus profert illa verba, *Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata,* &c. Sacerdos charactere sacerdotali insignitus est: Ergo antequam illa verba profeat, habet potestatem physi-

physicam ad absolvendum à peccatis, subindeque ex vi hōrum verborum non recipit potestatem physicam ad absolvendum à peccatis, sed duntaxat potestatem moralem, quæ est ipsa potestas jurisdictionis.

39 Ad instantiam respondeo Sacerdotes ex vi illorum verborum constituti judices aptitudine, quatenus accipiunt potestatem ordinis, ratione cuius deputantur tanquam apti ad ferendam sententiam: constituuntur autem acti judices, quando actu ipsis conferuntur subditæ, quia tunc primò habent jus ad ferendam sententiam.

40 Ad confirmationem dico, potestatem physicam ad absolvendum, non consistere in charactere sacerdotali, sed in quodam modo reali & intrinseco majoris perfectionis & extensionis ipsius, ratione ejus character est potentia physica non tantum supra corpus Christi reale ad consecrandum ipsum, sed etiam supra corpus Christi mysticum, sive supra fidèles penitentes ad physicæ causandum in Sacramento penitentie eorum sanctificationem per gratiam: licet autem antequam Episcopus in consecratione Sacerdotum proferat haec verba, *Accipite Spiritum Sanctum*, &c. jam sint charactere sacerdotali insigniti, secundum quod character importat præcisè potentiam physicam supra corpus Christi naturale, non tamen secundum quod, ratione prædicti modi, est insuper potentia physica supra corpus morale & mysticum; illum enim modum recipit solum in prolatione illorum verborum: *Accipite Spiritum Sanctum*, &c.

41 Objicies sextū: Initio nascientis Ecclesie omnes Sacerdotes poterant quoque penitentes voluntariè se submittentes, à quibuscumque peccatis absolvere: Ergo quilibet Sacerdos habebat jurisdictionem ex vi suæ ordinationis. Consequentia videtur legitima, Antecedens verò probat Navarrus ex cap. *Placitis*, de penitent. distinc. 6. in quo Urbanus II. qui floruit circa annum 1100. prohibet, ne deinceps ulli Sacerdoti liceat, quemlibet alteri Sacerdoti commissum, ad penitentiam recipere, sine ejus consensu, cui prius se commisit: Nam dīgo Deinceps (inquit) & similes, denotant constitutiones in quibus ponuntur, præterita non comprehendere, subindeque ante illam constitutionem Urbanus II. consueville fideles alteri quam proprio Sacerdoti confiteri.

42 Respondeo primò, negando Antecedens, nam longo tempore ante Urbanum II. non licebat fidelibus alteri quam proprio Sacerdoti confiteri, ut colligitur ex Epistola 2. decretali Calixti I. quæ habetur in Decreto Gratiani 9. qu. 2. can. 1. ubi sic dicitur: *Nemo alterius terminos usurpet, nec alterius parochianum judicare presumat, quia talis sententia irrita erit, nec ullam vires habebit.* Unde particula illa deinceps, quæ Urbanus II. in sua constitutione usus est, non significat antea fuisse licitum confiteri quilibet Sacerdoti, sed est confirmatio prohibitionis antiquæ: sapè enim solent confirmari ordinationes antea factæ, vel ut habeant maiorem vim, vel quia antiquæ incipiunt à plenisque negligi, & in desuetudinem abire.

43 Respondeo secundò, dato Antecedente, negando Consequentiam, nam quamvis initio nascientis Ecclesie, usque ad tempora Urbani II. fuisse illa consuetudo, ut quilibet Sacerdos, quoscumque penitentes absolverent, habuissent tunc Sacerdotes potestatem jurisdictionis absolvendi quolibet, non præcisè vi suæ ordinationis, sed ex concessione Ecclesie ita volentis, sicut nunc vult ut Sacerdos quilibet possit quemlibet in articulo mortis existentem ab omnibus peccatis absolvere, imò & quemlibet alium à peccatis venialibus, & mortalibus aliæ confessis, ut in solutione secundæ objectionis declaravimus.

§. III.

Corollaria notata digna.

Ex dictis inferes primò, potestatem jurisdictionis nisi in foto penitentiali esse quid morale, nimicum deputationem legitimam ad exercendum officium Confessoris, absolvendo à peccatis, modo judiciali; sicut potestas jurisdictionis in foto externo, conficitur solum in deputatione legitima ad exercendum officium judicis, sive ad absolvendum seu damnandum modo judiciali. Hoc tamen inter has duas potestates discrimen intercedit, quod potestas jurisdictionis in foto externo, non presupponit necessariò aliam potestatem physicam, quæ sit fundamentum illius, nihil enim physicum habet judex in foto externo, ratione sue dignitatis, quod non habent vel habere possint ceteri cives, dignitate judicis destituti: è contra verò potestas jurisdictionis in foto penitentiali, necessariò supponit aliquam potentiam physicam ordinis supernaturalis, nimirum characterem Sacerdotalem, cum modo reali & intrinseco extensionis supra corpus Christi mysticum, ut supra diximus: unde carentes charactere Sacerdotali, non possunt ab Ecclesia deputari ad exercendum officium Confessoris, & absolvendum à peccatis, modo judiciali.

Inferes secundò, potestatem jurisdictionis in foto penitentiali duplicitem esse, sicut in aliis judiciis, ordinariam nimicu, sive ex officio, & delegatam, sive ex commissione. Ordinaria dicitur illa quam quis habet ex vi proprii muneri & officii, qualis est ea quam habet Summus Pontifex in omnes fideles, Episcopi in sua diœcesi, Parochi intra limites suæ parochiz, & prælati Religionum in suos subditos; illi enim omnes ex officio sunt pastores animarum. Delegata verò ea dicitur, quam quis habet non ex officio, sed tantum ex commissione alterius qui habet jurisdictionem ordinariam.

Inferes tertidò, potestatem jurisdictionis in multis differre à potestate ordinis. Primi quia potestas ordinis confertur quilibet Sacerdoti, per sacram ordinationem; potestas verò jurisdictionis per deputationem legitimam ad exercendum officium Confessoris, & absolvendum à peccatis. Secundò, quia Sacerdotes omnes in potestate ordinis æquales sunt, non verò in potestate jurisdictionis. Tertiò, potestas ordinis invariabilis est ac indelebilis; secùs verò potestas jurisdictionis, que potest augeri vel minui, imò & totaliter auferri, etiam in Summo Pontifice, qui licet suam jurisdictionem supremam & amplissimam immediatè à Deo habeat, potest tamen si velit illi renunciare, ut à Cœlestino IV. factum est. Demum potestas ordinis non potest delegari, bene tamen potestas jurisdictionis.

Quætes ad complementum hujus disputationis, an approbatio Episcopi sit conditio necessariò requisita, ad hoc ut Sacerdos in foto penitentiali habeat jurisdictionem, & validè à peccatis absolvere possit?

Respondeo affirmativè, quomodo enim jure antiquo illa non esset necessaria sed sola superiorum licentia sufficeret, jure tamen novo, in Concilio Tridentino edito, illa necessariò requiritur, nam Sess. 23. cap. 15. de roformat. sic habetur: *Decernit sancta Synodus, nullum, etiam regularem, posse confessiones facularium, etiam Sacerdotum, audiri, nec ad id idoneum reputari, nisi aus parochiale beneficium, aut ab Episcopis per omnem, & illis videbitur esse necessarium, aut alias idoneum judicetur, approbationem, qua gratis datur, obtineat; privilegiorum & confusitudine quacunque, etiam immemorabili, non obstantibus.* Ubì duo modi appro-

approbationis assignantur: alter per collationem Parochialis beneficii, alter per examen Episcopi, si illis videatur esse necessarium. Prior modus antiquus est, posterior novus, & à Concilio introductus. Sicut ergo idem Concilium sess. 24. cap. 7. de reform. statuit ad validitatem matrimonii requiri presentiam Parochi cum duobus vel tribus testibus, quæ tamen antea non requirebatur: ita decrevit ad validitatem Sacramenti penitentiae, requiri necessarium in ministro approbationem Episcopi, quæ ante requisita non erat. Unde sicut post Tridentinum, matrimonium clandestinum invalidum est, ita & absolutio data à Sacerdote ab Episcopo non approbato. Quare penitens, etiam si bona fide confiteatur Sacerdoti ab Episcopo non approbato, tenetur iterum confiteri approbato, cùm primum id noverit: atque ita fecunt declarasse Congregationem Cardinalium, qui auctoritatem habent explicandi Concilium.

38 Ex his inferes primò, eos qui obtinent parochiale beneficium, id est cui animarum cura annexa est, non egere Episcopi approbatione, ut possint audire confessiones, quia Concilium illos excipit, his verbis: *Nisi aut parochiale beneficium obtinet.*

39 Inferes secundò, Episcopos, vel Abbates Episcopalem, vel quasi Episcopalem jurisdictionem habentes, non egere approbatione, cùm sit eadem vel potior ratio de his ac de Parochis; bene tamen superiores Religionum, cùm hi nullo modo eximantur à Concilio. Idem dicendum de publicis Theologis Doctoribus, ut anno 1571. definivit Pius V. qui tamen vetat eos prævio examine approbando esse, ut resert Henriquez lib. 6. de Sacram. cap. 6. Aliqui tamen existimant eos ab illa lege excipi, eo duodi argumento, quod approbatio publicæ Academiz supplet approbationem Episcopi. Sed standum est declarationi Pontificis.

40 Inferes tertio, non posse Parochos deputare ad audiendas suorum Parochianorum confessiones, cum qui neque est approbatus ab Episcopo, neque parochiale beneficium obtinet; ille enim à Concilio non reputatur idoneus hujus Sacramenti minister.

41 Inferes quartò, Episcopum non posse sibi eligere in Confessarium Sacerdotem sibi non subditum, à proprio Ordinario non approbatum, ut determinavit Congregatio Cardinalium, Concilii Tridentini interpretum, circa cap. 15. sectionis 23. Verba ejus sunt: *S.D.N. auditâ relatione Congregationis, declaravit Episcopum vigore privilegiis de quo in cap. fin. de penit. & remiss. non posse sibi eligere Sacerdotem sibi non subditum, qui à proprio Ordinario non fuerit adhuc ad formam hujus decreti (Tridentini Concilii) admissus, seu approbatus, ad audiendas confessiones.*

42 Inferes quinto, ad audiendas Confessiones Regularium, non esse necessarium habere Episcopi approbationem, quia Concilium limitat solum decretum ad eos qui audiunt Confessiones secularium, his verbis: *Nullus etiam Regularis, possit confessiones Sacularium, etiam Sacerdotum, audire. Unde non tenentur Superiores Religionum, cùm Confessarios assignant suis subditis, eos Episcopo presentare, ut ab eo approbentur. Ex quo*

43 Inferes sexto, quod quando Superior concedit subditu licentiam eligendi sibi Confessorem in iniure, potest sibi eligere quemcumque, etiam ab Ordinario non approbatum; nam hoc ipso quod licentia non limitatur, confitetur concessa in sua amplitudine.

44 Inferes septimo, ad audiendas Confessiones non sufficere approbationem, petitam ab Episcopo, & Genes Theol. Tom. V.

ab illo injustè negatam. Concilium enim requirit, ut Confessarius sit approbatus. Quod etiam declarant plures Summi Pontifices, praesertim Innocentius X. in Breve Apostolico in causa Palafoxii, Episcopi Angelopolitan, & Jesuistarum Provinciae Mexicanæ; Alexander VII. in Breve ad Episcopum Andegavensem, & Clemens X. in Bulla data anno 1670. sic incipiente: *Superna magni Patris familiæ præordinationis.* At ille non est approbatus qui tantum petit & non obtinet approbationem, sive justè negetur, sive injustè: Ergo non potest audire Confessiones. Unde inter propositiones à prefato Alexander VII. damnatas die 24. Septembris anni 1665, hæc est decima-tertia: *Satisfacit præcepto annua Confessionis qui confitetur regulari, Episcopo presentato, sed ab eo injustè reprobato.*

Quæres secundò, utrum ministrans Sacramen-45 tum cum jurisdictione tantum probabili, validè absolvat?

Respondeo validam esse absolutionem, si Sacra-46 mentum ministret in casu necessitatis. Licet enim in materia & forma Sacramentorum non licet sequi opinionem probabilem, bene tamen in jurisdictione. Ratio est, quia in primo casu exponit quis se periculo faciendi Sacramentum nullum, non autem in secundo, cùm enim materia & forma Sacramentorum, non dependeat ab Ecclesia & consensu ejus, sed ab institutione Christi, Ecclesia non potest, etiam in casu necessitatis, illarum defectum supplere: è contra verò, cùm jurisdictione ab Ecclesia pendeat, quando probabiliter existimant se habere jurisdictionem, quam tamen de facto non habet, ministrat Sacramentum penitentie in casu necessitatis, tunc Ecclesia censetur supplere jurisdictionem; ut constat de Parocho, cujus acta omnia valida sunt, si communiter habeatur ut Parochus. Dixi, si ministret Sacramentum in casu necessitatis, quia nunquam Ecclesia supplet jurisdictionem, nisi sit necessitas.

DISPUTATIO X.

De qualitate & integritate Confessionis.

Ad questionem 9. supplementi.

C ELEBRIS est hæc disputatio, in ea siquidem plures agitari solent graves difficultates & controversias, sequentibus articulis discutiendæ & resolvendæ.

ARTICULUS I.

An, & in quibus casibus, confessio possit esse informis, & tamen valida?

§. I.

Quibusdam premisis referuntur sententiae.

N Otandum primò, hic nos non loqui de infor-
mitate quæ proveniat ex defectu formæ Sa-
cramentalis: Sed de ea quæ provenit ex defectu
gratia, & remissionis peccatorum. Unde nomine
Confessionis informis, sed tamen validæ, intelligi-
mus eam quæ caret effectu ob quem sit, videlicet
gratiæ & peccatorum remissione, per quam tamen
conficitur verum penitentiae Sacramentum, adve-
niente formâ absolutionis. Ratio autem hujus denomi-
nationis est, quia cùm ultima forma Sacramenti pe-
nitentiae veluti extrinseca, sit gratia, quæ significa-
tur

tur & causatur virtute ipsius, si detur Confessio Sacramentalis, quae non obstante suo valore cum forma abolutionis non producat gratiam, dicitur Informis; sicut & contra quando illam producit, vocatur formata.

Notandum secundò, quod quamvis facile concipi possit, alia Sacraenta posse esse valida, & tamen informia, quia possunt habere omnia quæ ad eorum substantiam requiruntur, materiam scilicet, & formam, atque intentionem ministri, nihilominus ob indispositionem subjecti non causare in eo gratiam sanctificantem; difficile tamen concipitur quod Sacramentum pœnitentiae possit esse informe, & tamen validum; non enim est pars ratio de Sacramento pœnitentiae, ac de aliis, quia in nullo alio contritio ipsa vel attritio, quæ est dispositio ad gratiam & removet obicem, est essentialis pars Sacraenta: Secùs autem in isto quod idcirco non videatur posse confici, quin recipiatur à subiecto dispositio ad gratiam, & consequenter nisi in illo fortuitus effectus. Unde plures Theologi hoc fundamento ducti, existimant in nullo casu posse contingere, quod Confessio Sacramentalis sit valida, & nihilominus sit informis, seu caret effectu ob quem sit, videlicet gratiæ & peccatorum remissione. Ita Gabriel, Major, Adrianus, Vega, & Sylvius, quos ex Partibus Societatis sequuntur Vazquez, Conink, Amicus, & Martinonus. Thomistæ vero Suarez, & alii, & contra docent posse dari Confessionem validam, licet informem, differunt tamen in assignandis & determinandis casibus in quibus hoc accidat. Illi vero casus de quibus est controversia, ad tres præcipue reduci possunt.

Primus est, quando contingit aliquem facere Confessionem non integrarum, defectu sufficientis examinis, quod tamen pœnitens credit esse sufficiens ex ignorantia invincibili, vel etiam vincibili, quamvis non crassa & affectata; si enim ex tali ignorantia affectata ignoraret esse insufficiens, concedunt omnes, Confessionem fore formaliter non integrum, subindeque Sacramentum nullum; quia quando ignorantia est affectata vel crassa, ita se habet homo ac si sciret se commisisse peccata de quibus non recordatur, & consequenter ac si ea sciens & volens non confiteretur.

Secundus est, quando pœnitens habet attritionem excludentem quidem formale propositum peccandi amplius, non tamen virtualem seu implicitam quandam & secretam peccandi voluntatem; licet quia mentitur iniquitas sibi, ipse pœnitens id non cognoscat.

Tertius est, quando attritio non est generalis, atque adeo non se extendit ad peccata ex oblivione naturali & inculpabili pœnitentis in Confessione omissa, verbi gratiæ, quando quis habens quatuor peccata lethalia, perjurium, furtum, adulterium, & homicidium, solum tria posteriora declarat in Confessione, & de ipsis habet attritionem supernaturalem ex motivo particularis deformitatis eorum; quartum vero ex obliuione naturali & inculpabili non declarat, nec proinde de illo dolet, quia existimat se illud non commisisse.

Plures ergo ex nostris Thomistæ existimant in his tribus casibus dari confessionem validam, sed informem. Ali solum in primo & secundo casu. Alii vero solum in tertio. Primum tenet Ledesma, Nugno, & Candidus, secundum docet Joannes à S. Thomas. Tertium assertit Philippus à S. Trinitate. Pro resolutione sit

Verior & probabilior sententia, sequentibus conclusiōibus statutur & explicatur.

Dico primò, posse dari Confessionem Sacramentalē validam, tamen informem.

Probatur primò ex D. Thoma h̄c art. 1. ubi sic loquitur: *Confessio potest esse in eo qui non est contritus, quia potest peccata sua pandere Sacerdoti, & clavibus Ecclesia se subjicere, & quamvis tunc non percipiat abolutionis fructum, tamen recedente fictione, percipere incipiet, unde non tenetur post modum nisi suam fictionē confiteri.* Ergo ex mente D. Thoma potest dari Confessio valida, & tamen informis. Probatur consequentia, tum quia nemo percipit fructum abolutionis præterita, nisi illa valida fuerit: Sed ex D. Thoma recedente fictione percipit homo fructum absolutionis antea date: Ergo ab solutione illa, quam constat esse informem, valida erat. Tum etiam, quia si Sacramentum omnino fuisset invalidum, non sufficeret fictionem confiteri, sed repetenda esset Confessio: Atqui in illo casu non est repetenda Confessio, ut ait S. Doctor: Ergo in eo casu Sacramentum non fuit invalidum.

Probatur secundò: Plus est Confessionem esse simul validam & formatam, quam esse tantum validam; esse enim validam tantum, est solum habere quæ sunt de ejus essentia & quidditate, esse vero insuper formatam, est habere præterea suum effectum: Ergo plus requiritur ad istud, quam ad illud, consequenter licet confessio non sit formata, sive licet caret suo effectu, poterit tamen esse valida, sive habere quæ sunt de essentia & quidditate Confessionis Sacramentalis.

Confirmatur; Cum effectus sit extra essentiam & quidditatē suę cause, potest causa ab eo separari, sive potest eo carere, ipsum non causando actualiter, ob aliquam subiecti indispositionem, quamvis ex se sit sufficienter causativa ipsius, ut patet in igne non semper producente de facto calorem, ob subiecti indispositionem: Sed Confessionem esse validam, licet informem, nihil aliud est quam eam separari à suo effectu, sive eo carere, ipsum non causando actualiter, ob subiecti indispositionem, licet ex se sit sufficienter causativa ipsius: Ergo Confessio potest esse valida, & tamen informis.

Dico secundò: Confessionem non esse validam & informem in duobus primis casibus supra adductis. Id est quando contingit aliquem facere Confessionem non integrarum, defectu sufficientis examinis; vel habere attritionem excludentem quidem formale propositum peccandi, non tamen virtuale & implicitum.

Probatur primò quoad primum casum: Vel pœnitens bona fide & inculpabiliiter credit se diligenter sufficiente que suę conscientię examen confessioni premisso, vel culpabiliiter, & cum ignorantia vincibili & mortaliter culpabili, id sibi persuaderet? Si primum, nullo modo ponit obicem gratiæ, & remissioni peccatorum, subindeque peccatum inculpabili omisso indirecte ipsi remittitur; sicut quando obliuione naturali excidit è memoria aliquod peccatum: nam ut ait Tridentinum sess. 14. cap. 5. *Peccata que diligenter cogitanti non occurserunt in universum, eadem confessione inclusa esse intelliguntur; pro quibus fideliter cum Propheta dicimus: Ab occultis meis munda me Domine, quæ mundatio non fit sine remissione peccatorum.* Ergo si in eo casu confessio sit valida, non erit informis, sed formata: Si vero dicatur, quod pœnitens ex ignorantia vincibili & mortaliter culpabili sibi persuaderet sufficiente suę

de Qualitate & integritate Confessionis. 379

fuz conscientie examen se confessioni præmissile, tunc confessio non solum erit informis, sed etiam invalida, quod sic ostendo. Integritas formalis confessionis est de substantia Sacramenti pœnitentiae, ut fatentur Adversarii: At si ignorantia sit vincibilis & mortaliter culpabilis, confessio non erit integra formaliter: Ergo Sacramentum pœnitentiae tunc non habebit quidquid requiritur ad ejus substantiam, subindeque erit invalidum. Minor probatur: Ut omittens aliquod peccatum, dicatur facere confessionem formaliter integrum, oportet quod illud ex rationabili causa omittat: Sed qui omittit illud ex ignorantia vincibili, & mortaliter culpabili, non omittit ex causa rationabili, ut patet, quia rationabilis causa est tantum potentia physica, aut moralis, vel grave aliquod nocumentum sui vel proximi: Ergo qui omittit aliquod peccatum in confessione ex ignorantia vincibili & mortaliter culpabili, non censetur facere confessionem formaliter integrum.

- 7 Probatur secundum conclusio quoad secundum casum: Sine parte essentiali non potest Sacramentum in suo valore consistere: Sed attritio omnem affectum peccati mortalis excludens, est pars Sacramenti pœnitentiae, ut definit Tridentinum sess. 24. cap. 4. Ergo qui peccata confitetur cum attritione non excludente omnem affectum ad peccatum mortale, retinetque secretam quandam & implicitam peccandi voluntatem, facit Sacramentum, non solum informe, sed etiam invalidum.

- 8 Dices primò cum Joanne à S. Thoma, Concilium ibi loqui de attritione, ut est dispositio ad effectum Sacramenti, non verò ut est pars illius, unde licet ad obtinendum gratiam & remissionem peccatorum, requiratur attritio excludens omnem voluntatem peccandi, cum spe venia, non tamen ut Sacramentum sit validum, & consistet omnibus partibus ad sui essentiam vel integritatem requisitis.

Sed contra primò: Concilium ibidem cap. 3. loquitur de partibus hujus Sacramenti in communi, atque illas esse tres, quæ sunt quasi materia hujus Sacramenti, nempe contritionem, confessionem, & satisfactionem; & postea tribus capitibus sequentibus differit in particulari de qualibet parte; primò quidem de contritione, quam dividit in perfectam, quæ contritio simpliciter appellatur, & imperfectam, quæ attritio dicitur; &c. Ergo ibi loquitur de attritione, non solum ut est dispositio ad effectum Sacramenti, sed etiam ut est pars intrinsecè illud componentis.

Contra secundum, si valeret hæc solutio, eadem facilitate posset quis dicere, quod quando Concilium ibidem docet, contritionem illam imperfectam, quæ attritio dicitur, esse supernaturalem, verumque Dei donum, & Spiritus Sancti impulsus, loquitur de attritione ut est dispositio ad effectum Sacramenti, non verò ut est pars illius; subindeque ad valorem Sacramenti non requiri dolorem supernaturalem, sed naturalem sufficere, licet requiratur supernaturalis ut infundatur gratia: Sed hoc dici nequit, ut fatentur Joannes à S. Thoma, & alii Thomistæ communiter: Ergo nec illud.

- 9 Dices secundum, quod licet ad obtinendum effectum hujus Sacramenti requiratur attritio, quæ de facto omnem peccandi affectum excludat, ad ejus tamen valorem sufficit quod pœnitens existimet, & invincibiliter putet, se habere attritionem, omnem peccandi affectum excludentem, quamvis revera attritio ejus tamen affectum non excludat.

Sed contra: Quando aliquid est necessarium necessitate mediæ ad aliud habendum, illo omisso, sive culpabiliter, sive inculpabiliter, non potest istud obtineri: Sed attritio excludens omnem peccandi

affectum est necessaria necessitate mediæ ad valorem Sacramenti pœnitentiae, cùm sit pars essentialis illius: Ergo quamvis pœnitens invincibiliter putet attritionem quam habet de peccatis, omnem peccandi affectum excludere, si tamen revera illum non excludat, non faciet Sacramentum validum, sed invalidum.

Confirmatur & magis illustratur hæc ratio: Materialia Sacramenti quæ requiritur ex divina institutione, ita debet ponni verè & in re, quod non potest suppleri per ignorantiam, vel existimationem quantumcumque invincibilem; quia materia existimata, non est materia instituta à Christo; Sacramentum autem essentialiter componitur ex materia instituta, non ex materia existimata, ut constat in omnibus Sacramentis; si quis enim in pane aut vino existimato, sed non vero, consecret, nihil facit; & similiter si baptizet in aqua existimata naturali, sed non vera; aut si contrahat cum consentiu existimato, sed non vero, nihil efficit: Ergo cùm materia pœnitentiae ex institutione Christi, iuxta Concilium Tridentinum, sit contritio, vel attritio, omnem peccandi affectum excludens, quantumcumque attritio omnem peccandi voluntatem censeatur excludere, si tamen revera illum non excludat, Sacramentum pœnitentiae erit invalidum.

Confirmatur ampliè: Ad valorem Sacramenti pœnitentiae non minus requiritur, quod attritio quæ est pars essentialis illius, omnem peccandi affectum excludat, quād quod sit supernaturalis; utramque enim conditionem in ea requirit Tridentinum loco citato, dicens talēm attritionem voluntatem peccandi debere excludere, & verum donum Dei esse, ac Spiritus Sancti impulsus: Sed attritio naturalis, quamvis invincibiliter existimat supernaturalis, non sufficit ad valorem Sacramenti pœnitentiae, ut fatentur Adversarii: Ergo nec attritio non excludens omnem peccandi affectum, quamvis illum excludere invincibiliter existimet.

Dico tertio, Si qui habens quatuor peccata mortalia, tria declarat in confessione, & de eis attritionem habeat, supernaturalem quidem, sed ex motivo particularis deformitatis eorum, aliud verò ex inadvertentia inculpabili non declarat, nec consequenter de illo dolet, quia non putat se illud commississe, confessio ejus erit valida, licet informis.

Probatur breviter: Et in primis quod Confessio illa sit informis, sive careat suo effectu, qui est remissio peccatorum, videtur certum. Nam in confessione unum peccatum non remittitur sine alio: Sed in casu positivo non remittitur pœnitenti illud peccatum quod ex inadvertentia inculpabili non declarat: Ergo nec alia quæ in confessione aperit remittuntur. Major patet. Minor probatur. Nunquam remittitur peccatum, nisi habenti dolorem formalē aut virtualem de ipso: Sed in casu positivo pœnitens neque habet dolorem formalem neque virtualem de peccato omisso: non quidem formalem & explicitum, ut constat, cùm non cogitet de illo; neque etiam virtualē & implicitū, quia dolor de peccato ex motivo ipsi speciali, v. g. de adulterio ex speciali turpitudine ipsius, non est dolor virtualis de peccatis diversæ rationis, putâ de furto, vel de homicidio: Sed pœnitens in casu positivo non dolet de tribus peccatis, nisi ex particulari motivo, & ex speciali ipsorum turpitudine: Ergo non habet dolorem virtualē & implicitū de quarto.

Dices, quod quamvis illa attritio considerata præcisè ex proprio motivo non extendatur etiam virtualiter ad peccatum oblitum, benè tamen quantum hic & nunc conjungitur voluntati suscipiendo

Sacramentum, & redeundi in amicitiam divinam.

Sed contra: Volentes suscipiendi Sacramentum, neque formaliter, neque virtualiter opponitur peccato, neque etiam intentio quemque recuperandi divinam amicitiam; ut pater in eo qui orando petit hanc divinam amicitiam, quam tamen, si sit in statu peccati, non obtinet, nisi actum contritioh elicet: Ergo attritio, ut conjuncta tali voluntati & intentioni, non se extendit, etiam virtualiter & implicitè, ad peccatum oblitum.

Quod verò in casu posito confessio fit valida, ex eo probatur, quod eti illa non sit integra materialiter, benè tamen formaliter, sicut contingit quando peccatum aliquod mortale tacetur in confessione, ex obliuione naturali & inculpabili. Aliud verò sufficit ad valorem confessionis, quod attritio se extendat ad omnia peccata que in confessione aperiuntur: Ergo licet in casu posito per accidens non se extendat ad peccatum oblitum & omissum, hoc non obstat valori confessionis. Consequentia patet, Antecedens probatur. Attritio eatenus solum est pars Sacramenti penitentiae, quatenus fit sensibilis per confessionem peccatorum: Ergo ad valorem hujus Sacramenti sufficit quod attritio se extendat ad omnia peccata que in confessione declarantur.

14 Dices, Qui ex justa causa subiect in confessione aliquod peccatum, cuius memoriam habet, si doleat tantum de peccatis que aperit, non verò de illo quod subiect, Sacramentum est invalidum: Ergo idem in casu posito contingit.

Sed nego consequentiam & paritatem, nam in eo casu confessio non est integra, etiam formaliter, ex eo quod penitens omittens contritionem de peccato cuius memoriam habet, ponit obicem effectui Sacramenti, subindeque peccat mortaliter, in nostro verò casu confessio est integra formaliter, quia peccatum ad quod attritio non se extendit, omittitur in confessione ex ignorantia invincibili, aut obliuione inculpabili.

§. III.

Solvuntur objecções.

15 **O**bileas primò contra primam conclusionem: Hec duo inter se cohærente nequeunt, nempè quod Sacramentum sit verum & validum, & tamen gratiam non causet, quandoquidem de ratione Sacramenti est esse causam gratiae: Ergo repugnat dari confessione validam, & tamen informem.

16 Respondeo negando Antecedens, & ad illius probationem dico, non esse de ratione Sacramenti causare actualiter gratiam, sed habere vim & virtutem ad illam causandam, licet interdum actualiter ob aliquam subjecti indispositionem illam non causet: sicut ignis ex se est causatus calor, eti ob aliquam subjecti indispositionem, illum non semper actu producat.

17 Dices, Sacerdos non habet intentionem absolvendi penitentem, & conficiendi Sacramentum, nisi conferendo gratiam; quandoquidem si cognosceret illum non esse sufficienter dispositum ad recipiendam gratiam, non posset absque sacrilegio ipsum absolvere: Ergo repugnat Sacramentum penitentiae esse validum, nisi de facto gratiam conferat.

18 Respondeo quod licet in casu quo Sacerdos cognosceret, penitentem non esse sufficienter dispositum ad recipiendum effectum Sacramentalis absolutionis, non posset licet ipsum absolvere; ex eo tamen non sequitur, quod non habeat intentionem absolvendi, nisi conferendo de facto gratiam, alias similiter ex eo quod non licet ipsi baptizare adul-

tum quem scit non esse dispositum ad dignè suscipiendum tale Sacramentum, similiter dici posset quod non haberet intentionem baptizandi, nisi conferendo gratiam; quod tamen est falsum apud omnes, cum certum sit baptismum, quamvis factum susceptum, non esse iterabilem, atque adeò esse validum.

Objecções secundò: Eadem attritio que est pars sacramenti penitentiae, est etiam dispositio ad effectum illius, unde Tridentinum non distinguit in attritione rationem partis, & rationem dispositionis: Ergo non stat Sacramentum penitentiae esse validum, & constare materiā sibi debitā, nisi sit formatum, & nisi producat in penitente suum effectum, nempe gratiam & remissionem peccatorum.

Respondeo quod licet regulariter & per se eadem attritio que est pars Sacramenti penitentiae, sit etiam dispositio ad effectum illius, ideoque Tridentinum non distinguit in attritione rationem partis & rationem dispositionis; per accidens tamen & in aliquo casu raro & extraordinario contingere potest, quod attritio sit pars Sacramenti penitentiae, tamen non disponat ad effectum illius; quando nimur illa procedit ex motivo turpitudinis specialis aliquorum peccatorum, subindeque nec formaliter nec virtualiter se extendit ad aliud peccatum invincibiliter ignoratum, aut inculpabiliter oblitum; unde in eo solum casu existimo posse dari confessionem validam, & tamen informem, ut in tertia conclusione declaravimus.

Dices, ut attritio fit materia hujus Sacramenti, debet esse talis, quod super illam possit verificari forma: Sed forma hujus Sacramenti, nimur, *Ego absolve à peccatis tuis*, non potest verificari super attritionem que non est dispositio ad gratiam; quia remota dispositione ad gratiam & remissionem peccatorum, verificari non potest, quod penitens à peccatis absolvatur: Ergo attritio que non est dispositio ad gratiam, nequit esse materia in Sacramento penitentiae, nec habere rationem partis respectu illius.

Respondeo, concessa Majori, negando Minorem, nam ut docet S. Thomas 3. p. qu. 84. art. 3. ad 5. sensus horum verborum, *Ego absolve*, non est. Ego tibi confero gratiam à peccatis solventem, seu peccata remittentem, sed ego tibi sacramentum absolutionis impendo, seu Sacramentum absolutum à vinculis, remissum peccatorum, & collativum gratiae: hoc autem verificatur, eti attritio non disponat ad gratiam, & licet de facto non remittantur peccata, ratione indispositionis ex parte subjecti, non tamen ex parte Sacramenti; sicut ob eandem rationem, quando Baptismus facte suscipitur, verba formae verificantur, licet baptizatus, à peccatorum foribus tunc de facto non abluitur.

Objecções tertii contra tertiam conclusionem: Peccata inculpabiliter oblitera remittuntur in Sacramento penitentiae, quamvis confessio ad ea non se extendat, ut docet Tridentinum sess. 14. cap. 5. his verbis supra relatis: *Peccata que diligenter cogitanti non occurunt, in universum, eadem confessione inclusa esse intelliguntur: pro quibus fideliter cum Propheta dicimus, Ab occultis meis munda me Dominus: Ergo similiter peccata inculpabiliter oblitera remittuntur in hoc Sacramento, quamvis attritio ad ea non extendatur, subindeque tunc confessio non solum est valida, sed etiam formata.*

Respondeo, concessa Antecedente, negando Consequentiam & paritatem; notabile enim inter integratem confessionis & integratam attritionis reperitur dissimilitudo; nam integritas confessio nisi solum est de precepto, non de necessitate mediis; unde quomodo cumque satisfiat illi precepto, cons

de Qualitate & integritate Confessionis. 381

confessio manet integra formaliter : pénitentia vero interior est medium per se requisitum ad remissionem peccati ; unde si respectu alicuius peccati haec attrito non extenditur , non manet semisum , quia non applicatur ei medium per se necessarium.

25 Objicies quartò : Quando attrito est particularis , atque adeo non se extendit ad peccata omissa in confessione ex ignorantia inculpabili , confessio non solum est valida , sed etiam formata : Ergo falsum est in eo casu dari confessionem validam simul & informem. Consequentia patet , Antecedens probatur. Tunc confessio producit gratiam , atque adeo est formata , quando pénitentis nullum ponit obicem gratiae Sacramentali : Sed in illo casu pénitentis nullum ponit obicem gratiae Sacramentali , alias enim peccaret , quandoquidem obligatur ex precepto divino non impedire effectum Sacramenti , atque adeo non apponere illi obicem : Ergo in tali casu confessio non solum est valida , sed etiam formata.

26 Respondeo negando Antecedens , & ad ejus probationem dico tunc confessionem Sacramentalem producere gratiam , quando pénitentis nullum ponit obicem neque positivum neque negativum gratiae : in casu autem quo ex ignorantia inculpabili ejus confessio non sit de omnibus peccatis que committit ; & dolor sive attrito quam habet de illis que confitetur , non se extendat ad ea que non confitetur , quia non est ex motivo generali , sed particulari: in illo , inquam , casu , pénitentis ponit impedimentum gratiae , non quidem positivum , sed negativum , videlicet negationem extensionis attritionis ad illa peccata que ex ignorantia invincibili non confitetur. Non peccat tamen ponendo hujusmodi obicem , quia invincibiliter ignorat se illum apponere , & quod inculpabiliter ignoret , se alia peccata commisisse , præter ea que declaravit in confessione.

27 Objicies quintò : Ille qui ex auxilio gratiae facit id totum quod tenet pœnitentia , & quod potest humano & morali modo , ad recipiendum effectum Sacramenti , est sufficenter dispositus ad illum : Sed qui habet attritionem de aliquibus peccatis , & ex obliuione omnino inculpabili omittit aliud peccatum , facit id totum quod potest humano & morali modo ; nihil enim aliud potest pœnitentia , ex hypothesi illius obliuionis , maximè si supponatur ipsum non posse illam tollere : Ergo est sufficenter dispositus ad recipiendum effectum Sacramenti , subindeque in eo casu confessio non est informis , sed formata.

28 Respondeo primò , negando Minorem , ille enim potest habere attritionem ex motivo aliquo generali , virtualiter & implicitè se extendentem ad peccata inculpabiliter oblita.

Respondeo secundò , datâ Minorî , negando ultimam Consequentiam , ex eo enim quod hac factâ hypothesi , non possit aliud humano & morali modo pœnitentia sequitur tantum quod excusat à nova culpa , non vero quod gratiam & remissionem peccatorum obtineat ; quia carentia modii necessitatis , nempè attritionis ad omnia peccata se extendentis , sufficit ad impedendum effectum Sacramenti pœnitentia , etiam sine nova culpa.

ARTICULUS II.

Utrum confessio semper debet esse integra , vel interdum pénitentis ab ejus integritate excusat?

confessio integritatem , materialē unam & formalem alteram. Materialis est , quando aliquis confitetur quidquid per se loquendo necessitatem confitendum est , omnia scilicet peccata mortalia post Baptismum commissa , & nondum debitè confessi. Formalis vero est , quando confitetur omnia que hic & nunc tenetur confiteri , ita ut nullum mortale omittat sine legitima excusatione ; tametsi forte omittat aliqua , quia propter oblivionem , aut aliam causam legitimam , non tenetur hic & nunc confiteri. Hac distinctione præmissâ

Dico primum , formalē integritatem semper esse 30 necessariam ad valorem confessionis , subindeque teneri pœnitentem declarare in confessione omnia & singula peccata , & quantum ad speciem , & quantum ad numerum , & quoad circumstantias speciem mutantes , nisi aliqua causa gravissima & urgens excusat.

Conclusio est certa de fide , ac definita in Tridentino sess. 14. cap. 5. ubi dicitur : *Cum universa mortalia peccata , etiam cogitationis , homines ira filios , & Dei inimicos reddant , necessum est , omnium etiam veniam , cum aperta & verocunda Confessione , à Deo querere. Itaque dum omnia , qua memoria occurunt , peccata Christi fideles confiteri student , procul dubio omnia divina misericordia agnoscenda exponunt ; qui vero fecerunt , & scienter aliquarū retinent , nihil divina bonitati per Sacerdotem remittendum proponunt. Si enim erubescat agrotus vulnus medico detegere , quod ignorat medicina , non curat. Ideo ultima verba deflumpit ex Hieronymo , qui exponens illud Ecclesiastis 10. si mordeat serpens in silencio , &c. sic ait : Si erubescat agrotus vulnus medico detegere , quod ignorat medicina , non curat. Idem docet can. 7. his verbis : Si quis dixerit in Sacramento pœnitentia ad remissionem peccatorum necessarium non esse iure divino , confiteri omnia & singula peccata mortalia , quorum memoria cum debita & diligenti præmedicatione habeatur : & circumstantias que peccati speciem mutant , &c. Anathema sit.*

Ratio etiam suffragatur : Primum , quia Deus in 31 hoc Sacramento peccata remittit per modo iudicii , mediā accusatione rei , & sententiā Judicis : At sententia Judicis præsupponit integrum accusatum rei : Ergo & ab solutio Sacerdotis integrum peccatorum confessionem . Quam rationem eleganter expendit Tridentinum loco primo citato ubi sic ait : *Dominus noster Jesus Christus è terris ascensus ad cales , Sacerdotes seu ipsius vicarios reliquit , tanquam Praefides & Judices , ad quos omnia mortalia crimina deferantur , in qua Christi fidèles cedevint , quo , pro potestate Clavium , remissionis aut remissionis peccatorum sententiam pronuntient. Confitas autem Sacerdoceis iudicium hoc , inequitatem causam exercere non posuisse ; neque aquaralem in pœnitentia injungendia servare posuisse , si in genere dimitas , & non posuisse in specie , ac sigillatio , sua ipsi peccata declarasse.*

Secundò , Confessarius in hoc Sacramento non 32 solum habet rationem Judicis , sed etiam Medicis , At Medicus non potest sapienter medicinam praescribere , nisi omnes morbos , totenque infirmi habitudinem perspectam habeat : Ergo nec Sacerdos potest sibi sententiam praescribere pœnitentem , nisi omnia & singula ejus peccata cognoscat. Hanc etiam rationem insinuat Tridentinum verbis ex Hieronymo super adductis , eamque fusis exponit S. Thomas hic art. 2. In corp. ubi haec habet : *In medicina corporali operes quod medicum non solum unum morbum contra quem us medicinam dare debet , cognoscet , sed etiam universaliter ratione habitudinem ipsius infirmi ; & quod unus morbus ex adjunctione alterius aggravatur ; & medicina , qua uno morbo compotetur , alterum non poterit compotere ; sicut quandoque aliquis*

29 Pro resolutione hujus difficultatis observandum est , duplum solere à Theologis distinguiri con-

aliquis contrariis peccatis infectus sit, ut Gregorius in Pastor. docet. Et ideo de necessitate confessionis est, quod homo omnia peccata confiteatur, que in memoria habet: quod si non faciat, non est confessio, sed confessionis simulatio.

33. Tertiò, præceptum confessionis, ex Christi institutione, subrogatum est præcepto contritionis: Sed contritio non delet peccata, nisi omnia detestantur. Ergo nec confessio, nisi omnia declarantur, & Ecclesie clavibus subjiciantur. Quare S. Thomas codem articulo in resp. ad 2. Sacerdotes (inquit) confessionem audiens, vicem Dei gerit, & ideo debet fieri hoc modo confessio, sicut si contritio Deo. Vnde si cui non esset contritio, nisi quis de omnibus peccatis que memoria occurruunt, contereretur; ita non esset confessio, nisi quis de omnibus que memoria occurruint, confiteatur.

34. Dices, potest quis absolvit ab una excommunicatione & non ab alia: Ergo & remitti unum peccatum, non remitto altero, subindeque necesse non est, ut pœnitens de omnibus peccatis que memoria occurruint confiteatur.

Respondeo, concessò Antecedente negando consequiam & paritatem; excommunicatio enim consistit in extrinseca privatione participationis bonorum spiritualium, nempe Sacramentorum, suffragiorum Ecclesie; quez privatio induci potest ob plures titulos, quorum unus tolli potest sine alio; at vero peccatum inducit privationem gratiae, & amicitiae Dei, que cum nullo peccato mortali state possunt; quare repugnat unum peccatum mortale remitti sine alio. Ex quo intelliges, ad valorem Sacramenti pœnitentiae requiri quod omnia peccata mortalia uni Sacerdoti, & in una eademque confessione exponantur; si quis enim suam divideret confessionem, & partem peccatorum uni Sacerdoti, & alteram partem alteri manifestaret, oportet quod tunc unum peccatum remitteretur sine alio; nam unus Sacerdos prius absolveret ab una parte peccatorum, & alter posterior absolveret ab altera, alijs falsa foret alterius absolutione. Unde in capite Consideret de penit. dist. 5. sic habet: *Cautus sit pœnitens, ne verecundia dulce dividat apud se confessionem, ut diversa velit diversis Sacerdotibus manifestare, quod est se laudare, & ad hypocrisim tendere.* Quæ sunt verba Augustio vel Authoris libri de vera & falsa pœnitentia cap. 14.

35. Quæres primò, utrum alquis si dubitet, an committit aliquod peccatum, vel an illud sit mortale, vel an fuerit illud confessus, teneatur confiteri?

Respondeo affirmativè cum S. Thoma in 4. distinc. 21. quest. 1. art. 3. ad 3. ubi hæc scribit: *Quando aliquis dubitat de aliquo peccato an sit mortale, tenetur illud confiteri dubitatione manente, quia qui aliquid committit vel omisit in quo dubitat esse mortale peccatum, peccat mortaliter, discrimini se committens.* Et similiter pericolo se committit qui de hoc quod dubitat esse mortale negligit confiteri. Non tamen debet afferere illud esse mortale, sed cum dubitatione loqui, & judicium Sacerdotis expectare, cuius est discernere inter lepram & lepram. Obligatio ergo certa, non solum regulatur penes ipsum factum, sed etiam penes periculum; unde licet factum sit dubium, si tamen periculum est certum, obligatio est certa. Sicut si quis est dobius de morbo, tenetur procurare remedium; si venator dubitet, an illud quod movet, sit homo, vel fera, tenetur non jaculari. Similiter etiam tenentur homines pro peccatis dubiis recurrere ad Deum, juxta illud Prophete: *Ab occultis meis munda me Domine, & ab alienis parce seruo tuo:* ubi etiam includuntur dubia, quia ex parte sunt occulta. Oportet ergo pœnitentem de peccatis dubiis confiteri, præfertim in articulo

mortis, ne periculo damnationis æternæ se expónat. Si quis vero dubitanus an aliquod peccatum commiserit, de eo tanquam dubio confessus est, si postea cognolcat esse certum, tenetur illud iterum confiteri ut certum. Quemadmodum si dubitassem esset ne mortale an veniale, posteaque deprehenderet esse mortale, teneretur de illo tanquam de mortali ruelus confiteri; quia in illis casibus notabiliter variatur judicium Confessarii, ed quod tale peccatum de materia dubia vel necessaria, in materiam certam, vel necessariam transferatur.

Quæres secundò, utrum mentiri in rebus ad confessionem pertinentibus, nempe negando te fecisse aliquod peccatum quod fecisti, sit peccatum mortale contra integratatem confessionis?

Respondeo quod si pœnitens neget se fecisse aliquod peccatum mortale quod tenetur confiteri, peccat contra integratatem confessionis, & Sacramentum facit esse irritum: nam si omittendo liberè confiteri illud peccatum, redderet Sacramentum irritum, multò magis negando se illud fecisse. Si vero neget se fecisse aliquod peccatum veniale quod fecit, aut aliquod mortale, de quo alijs confessus est, & cujus cognitione non est necessaria ad valorem præsentis confessionis, non peccat contra ejus integratatem, quia tale mendacium concomitantem se habet ad Sacramentum, nec ei gravem injuriam affert, cum peccata venialia, aut mortalia alijs confessi, non sint materia necessaria confessionis. Imd addit Suarez, posse totaliter excusari à peccato veniali, cum quis interrogatus negat se veniale commississe, quod revera commisit; quia quando judex non interrogat juridicè, non mentitur aliquis negando factum, quia non censetur simpliciter negare se fecisse, sed negare ita fecisse, ut teneatur in tali foto illud revelare.

Quæres tertio, an qui facit confessionem generalem, & simul exponit aliqua mortalia, que non est antea confessus, teneatur dicere peccata hæc fuisse commissa post ultimam confessionem, seque de illis nondum esse confessum?

Respondeo affirmativè, quidquid in contrarium dicant Bonacina, Diana, Delugo, & alii. Ratio præcipua hujus resolutionis est, quia variatur notabiliter judicium Confessarii, quando putat peccata mortalia non fuisse confessa, ac quando existimat illa alijs fuisse confessa & remissa, & longè minorem solet injungere satisfactionem pro peccatis jam confessis, & remissis, quam pro illis qua nunquam fuisse in confessione exposita, & Ecclesie clavibus subdita: quæcumque autem notabiliter variare solent judicium Confessarii, debent in confessione exponi. Quæ de causa dicenās articulo sequenti, circumstantias notabiliter aggravantes, debere necessariò in confessione explicari.

Dico secundò, materialem integratatem non semper esse necessariam ad valorem confessionis, vel ad fructum Sacramentalem percipiendum. Ita docent communiter Theologi, & colligitur manifestè ex Tridentino sess. 14. cap. 5. ubi de confessione diminuta per accidentem propter oblivionem, sic ait: *Reliqua autem peccata, que diligenter cogitanti non occurruunt in universum, eadem confessione inclusa esse intelliguntur: pro quibus fideliter cum Propheta dicimus: Ab occultis meis munda me Domine.* Quæ autem est ratio de oblivione, eadem est de quavis alia impotentiâ, physica, vel morali; quia integratæ confessionis debet esse moraliter possibilis, nec repugnare alijs præceptis majoribus, quale est præceptum charitatis; nam ex doctrina D. Bernardi lib. de præcepto & dispens. quod propter charitatem introductum est, non debet contra charitatem exerceri. Unde multæ sunt causæ excusantes ab integratæ confessionis.

de Qualitate & Integritate Confessionis. 383

Prima est *oblivio*, de qua Tridentinum citatum, quando scilicet quis adhibita sufficienti diligentia, non meminit alicujus peccati.

Secunda est *impotentia*, ut si penitens amisit loquela, vel in phrenesim versus, nequeat confessionem perficere, tunc enim uno peccato auditio, absolvendus est. Item si tempore procellae, incendi, belli, timeatur mors, danda est *absolutio*: quo tempore possunt multi aliquod peccatum altâ voce confitentes, simul aboli.

Tertia est *periculum alicujus gravis damni sibi vel proximo imminentis*: putâ si rationabiliter timetur Confessorem non servaturum sigillum, sed vel penitentem vel aliam complicem infamatum, aut si pravideatur quod Confessarius incitatus sit penitentem ad peccatum. Preceptum enim integrè confitendi, quamvis divinum, est inerè positivum: precepta verò positiva, non obligant cum tanto dispendio & nocturno, ut indicavit Christus Matth. 12. ubi Discipulos in gravi fame vellentes spicas die Sabbati, & Davidem cum sociis de panibus propositionis comedentem, excusavit à transgressione precepti de non violando Sabbatho, & de non comedendis panibus propositionis, quibus non licebat vesici, nisi solis Sacerdotibus.

39 Ad hoc autem ut hæc peccati celatio debite fiat, tria requiruntur. Primum, quod periculum scandali seu damni sit grave, & notabile, & non fundetur in levibus conjecturis. Secundum, quod non possit commode differti confessio, nec sit alius Sacerdos, cui penitens possit absque periculo integrè confiteri. Tertium, quod illud vel illa solum peccata prætermittat, quæ judicaverit illi periculo vitando necessaria.

40 Demum ex parte absolventis integritas confessionis excusat, si ipsius mors, aut loquelæ defensum timentur, antequam totam possit audire confessionem, & alius Sacerdos advocari nequeat; nam tunc auditio aliquo peccato, impendenda est absolutio. Idem fieri potest, si tempore pestis. Sacerdos timeat sibi mortem, si diu cum ægrotto confidente moretur.

41 Contra istam conclusionem objici potest: In nullo prorsus casu licitum est dimidiare Sacramentum Eucharistie, consecrando unam materiam sine alia, panem v. g. sine vino: Ergo nec confessionem Sacramentalem.

Sed negatur consequentia & paritas; Ratio dis crimini est, quia cum Sacramentalis confessio, sit actus quidam moralis & humanus, preceptum de illius integritate metiendum est, juxta possibilitatem moralem, & regulas prudentiarum. At verò Sacramentum Eucharistie non habet pro materia vel forma actum aliquem humanum, ac proinde preceptum de illius integritate, absolute intelligi debet, & absque limitatione.

42 Objicitur etiam: Confessio succedit contritioni: Ergo sicut contritio non remittit peccata, nisi cadat super omnia, ita nec confessio, nisi sit de omnibus.

Confirmatur: Peccata remitti nequeunt vi Sacramenti penitentiarum, nisi subjiciantur clavibus Ecclesie: Sed peccata quæ tacentur, non subjiciuntur clavibus Ecclesie, quia nequit peccatum subjici clavibus, nisi manifestetur Confessori: Ergo peccata quæ tacentur, remitti nequeunt ex vi Sacramenti penitentiarum.

43 Ad objectionem respondeo, quod non quævis confessio succedit contritioni, sed confessio integra formaliter, unde ut per confessionem peccata omnia remittantur, & homo perfectè Deo reconcilietur, sufficit quod illa sit integra formaliter, quamvis interdum careat integritate materiali.

Ad confirmationem dico, quod peccata quæ ex justa causa in confessione tacentur, subjiciuntur indirectè clavibus Ecclesie, subindeque simul cum confessis remittuntur, ut de peccatis inculpabiliter oblitis docet Tridentinum suprà relatum.

ARTICULUS III.

An ad integratatem confessionis necessarium sit declarare circumstantias peccatorum, intra eandem speciem notabiliter aggravantes?

Supponimus circumstantias peccatorum esse tripli generis; aliquæ enim mutant speciem peccati; ut si furtum fiat in loco sacro, transit in sacrilegium, si fornicatio fiat cum conjugata, mutatur in adulterium; si cum consanguinea, in incestum. Aliæ verò aggravant tantum notabiliter intra eandem speciem, ut furtum mille aureorum est notabiliter gravius furto unius aurei. Aliæ demum nec speciem mutant nec notabiliter aggravant, ut occidere hominem ferro vel ligno. Conveniunt omnes, primas esse necessariæ confitendas, tertias non necessariæ, unde solùm difficultas est & controversia de intermediis: has enim negant plures celebres Theologii & Casuistæ debere propter integritatem confessionis, necessariæ explicari: aliæ verò affirman, & adhuc sub iudice lis est, cùm hanc celebrem controversiam Tridentinum dirimere noluerit, sed eam iudicio & disputatione Theologorum deciderit reliquerit. Pro parte negativa stant S. Bonaventura, D. Antoninus, Durandus, Paludanus, Sylvester, Angelus, Nazzarus, Joannes Medina, Vazquez, Valentia, Toletus, Beccanus, Merarius, Delugo, & alii. Affirmativam sequuntur Thomistæ communiter, Suarez, Martinonus, Amicus, Emanuel Sa, Egidius Coenick, aliique permulti, quæ sententia videtur probabilius, & Tridentino conformior. Unde sit

§. I.
Conclusio affirmativa statuitur.

Dico igitur, circumstantias valde notabiliter aggravantes malitiam peccatorum intra eandem speciem, necessariæ explicandas esse in confessione, ut illa integra sit.

Probatur primò ex Tridentino, quod licet no-45 luerit expreſſe definire hanc questionem inter Autores controversam, non obscurè tamen facet nostræ conclusioni & sententiae less. 14. cap. 5. docet enim talēm requiri confessionem, ex qua Sacerdos recte de criminum gravitate judicare possit: Sed hoc fieri nequit, nisi circumstantia intra eandem speciem notabiliter aggravantes in confessione declarentur: Ergo hujusmodi circumstantia in confessione explicandæ sunt. Major patet, Minor probatur. Furtum enim mille aureorum sine comparatione gravius est, quam furtum unius aurei: quonam igitur pacto Sacerdos poterit recte judicare quām graviter sui peccaverit, si nesciat an furatus sit mille aureos, an unum tantum?

Confirmatur primò: Concilium ibidem sic ait: 46 Constat Sacerdotes non posse servare equitatem in injungendis paenit, si in genere duntaxat, & non possint in specie ac signatim peccata cognoscant. At hæc ratio probat confitendas esse circumstantias intra eandem speciem notabiliter aggravantes, putâ quantitatis; nam per se notum est, majorem paenam esse injungendam ei qui unico actu extipuit multa millia aureorum, putâ Principi, qui uno edicto injusto multos spoliavit, quam ei qui fecit tria furta, quis

ta, quibus tres tantum aureos abstulit. Idem conflat in homicidio, major enim pena & satisfactio injungi debet ei qui displosione tormenti majoris, occidit centum homines, quam ei qui ense unum duntat interficit.

47 Confirmatur secundū: Concilium ibidem docet, non solum speciem, sed etiam numerum peccatorum mortalium esse in confessione explicandum: Ergo censet circumstantias intra eandem speciem notabiliter aggravantes, esse in confessione explicandas. Consequentia probatur, quia peccatum habens circumstantiam notabiliter aggravantem, vel habet plures malitias distinctas, ut ex professo probat Martioez in Tractatu de Peccatis, vel saltu aequivalet quantum ad gravitatem pluribus peccatis, & est virtualiter multiples; ut patet in furto mille aureorum, quod quantum ad malitiam & gravitatem aequivalet mille furtis unius aurei. Et in odio per integrum diem vel annum durante, quod aequivalet & virtualiter continet plures actus odii, quia continuatio peccati, est virtualis quedam distinctio peccatorum.

48 Probatur secundū conclusio: Illa circumstantia est in confessione necessariū explicanda, quæ est materia necessaria confessionis: Sed circumstantia intra eandem speciem notabiliter aggravans, est materia necessaria confessionis: Ergo in confessione necessariū explicari debet. Major patet, Minor probatur. Illa circumstantia est materia necessaria confessionis, propter quam peccatum aliquid potest ab Episcopo vel Summo Pontifice reservari: Sed Episcopi vel summus Pontifex possunt sibi reservare, & interdum sibi relevant peccata, ratione aliquius circumstantie notabiliter aggravantis quam habent adjunctam, pura incestum cum propria sorore, vel matre, non vero cum nepte aut consobrina: Ergo circumstantia intra eandem speciem notabiliter aggravans, est materia necessaria confessionis. Minor patet, & conceditur ab Adversariis, qui fatentur in eo casu circumstantiam notabiliter aggravantem, per accidens, & propter illam reservationem, esse in confessione necessariū declarandam. Major etiam ex eo constat, quod Ecclesia nunquam sibi reservat nec reservare potest venialia, sive mortalia alias ritè confessa; quia hujusmodi peccata non sunt materia necessaria, sed libera confessionis; unde si pariter circumstantie intra eandem speciem notabiliter aggravantes, essent materia libera confessionis, non posset Ecclesia sibi reservare aliquid peccatum, ratione aliquius circumstantie notabiliter illud intra eandem speciem aggravantis.

49 Probatur tertidū conclusio: Circumstantia notabiliter aggravans, licet intra eandem speciem, majorem nonnunquam malitiam addit, quam quæ variat speciem: Ergo si haec in confessione explicanda est, etiam illa. Consequentia patet. Antecedens vero probatur. Furtum centum mille aureorum, vel occidio centum mille hominum, absolute continent in se maiorem malitiam, quam furtum unius aurei, vel occidio unius hominis in Ecclesia.

50 Confirmatur: Si circumstantia varians speciem peccati, non adderet ipsi novam malitiam, certum est quod non teneremur eam explicare: Ergo causa necessitatis in explicatione circumstantie, non est differentia specifica, sed adjecta malitia: Ergo ubi est malitia notabilis superaddita, sive sit ejusdem speciei sive alterius, oportebit eam explicare: unde cum circumstantia notabiliter aggravans intra eandem speciem, superaddat eo ipso notabilem malitiam, non satisfacit integritati confessionis qui eam non explicat.

51 Demum suaderi potest conclusio ex variis absur-

dis & inconvenientibus quæ sequuntur ex adversa sententia. In primis enim ex illa sequitur nullum actum externum esse in confessione explicandum, sed solum internum affectum efficacem; cum enim juxta probabilem & communiorum sententiam, tota malitia peccati desumatur ab effectu interno, & nullo modo ex opere externo, opus externum est sola circumstantia peccati, quia nullam novam malitiam, saltem specificam & essentialiem, ei superaddit.

Secundū sequitur, quod ille qui cum sorore sua concubuit, satisfaciat præcepto confessionis, si dicat se incestum commisisse, incestus enim cum propria sorore, aut cum alia consanguinea, vel cum affine, sunt ejusdem speciei in esse moris, & primum habet tantum aggravare in specie incestus; quia ex communi sententia, quam insinuat D. Thomas 1. 2. qu. 154. art. 9. ad 2. omnia peccata incestus sunt ejusdem rationis & speciei.

Tertiū sequitur, quod qui immaniter amputasset alicui aures, & brachia, & pedes, linguanque ei abscidisset, atque oculos effodisset, dummodo illum non occidisset, satisfaceret præcepto confessionis, dicendo se graviter aliquem vulnerasse. Et qui displosione tormenti bellici occidisset mille homines, sufficienter suum delictum explicaret, dicendo se reum esse homicidii. Item qui editio injusto bona totius reipublicæ expilasset, & cives omnes bonis propriis spoliasset, satisfaceret dicendo se in materia gravi furatum esse.

Nec valet quod ait Valentia, nempè quantitatē furti non esse verè & propriè circumstantiam ipsius actionis furti, si in individuo furtum consideretur; sed potius determinatum illius objecum morale, atque adeò quiddam pertinens ad illius substantiam in individuo consideratam. Non valet, inquam, hoc enim est expressè contra D. Thomam 1. 2. q. 7. art. 3. ad 3. Aristotelem 3. Ethic. c. 1. & Ciceronem in sua Rhetorica c. 1. qui assignantes septem circumstantias actuum humanorum, videlicet *Quis*, *quid*, *ubi*, *quibus auxiliis*, *cum*, *quomodo*, *quando*, dicunt pertinere ad substantiam furti, quod ies sit aliena; quod autem multum vel parum, pertinere ad circumstantiam *quid*. Verba D. Thoira sunt: *Conditio cause ex qua substantia actus dependet, non dicitur circumstantia, sed aliqua conditio adjuncta; sicut in objeclo non dicitur circumstantia furti, quod sit alienum, hoc enim pertinet ab substantiam furti, sed quod sit magnum vel parvum.*

§. II. Solvuntur Objectiones.

Obiciunt primū Adversarii: Tridentinum Sess. 5, 14.c.5. doctrinaliter definiens, quæ circumstantiae explicande sint, mensinit solum earum quæ speciem motant: Ergo aliæ explicande non sunt, alioquin doctrina Concilii diminuta esset, neque vera essent hæc verba quæ ibidem addit, *Nihil aliud à pœnitentibus exigitur &c.*

Respondeo Concilium idem explicitè non meminisse loco citato, nisi earum circumstantiarum quæ mutant speciem, quia controversiam inter Theologos de aliis quæ non variant speciem noluit definire. Ceterum cum hoc stat, rationem quam tradit, ob quam explicari debeant illæ quæ variant speciem, ostendere implicitè necessitatem explicationis aliarum, ut in prima probatione conclusio ostensum est. Unde Catechismus Romanus, iussu Pii V. editus, de Sacram. pœnitentie, §. *Sed quoniam*, docet juxta mentem Tridentini, non modò peccata omnia, sed etiam circumstantias, quæ peccati gravitatem valde augent vel minuant, explicandas esse.

de Qualitate & integritate Confessionis. 385

Addo, ex eo quod species & numerus peccatorum mortalium in confessione necessariò explicari debent rectè colligi, etiam circumstantias intra eandem speciem aggravantes, declarandas esse; quia circumstantia notabiliter aggravans, (ut in tertia probatione diximus) majorem interdum malitiam addit, quam quæ variat speciem; & peccatum habens circumstantiam notabiliter aggravantem, nonnunquam est virtualiter multiplex; ut patet in furto mille aureorum, quod æquivalet mille furtis unius ausei.

55. Ad id quod subditur dicendum est, quod cùm Concilium addit: *Nihil aliud à penitentibus exigitur, non vult nihil aliud exigi, quam ut species & numerus peccatorum declarentur, sed nullum alium actum ad valorem confessionis requiri, quam examen & confessionem peccatorum, cum sufficienti dolore de ipsis, ut patet ex verbis illis quæ statim subjungit: quamvis postquam quisque diligenter se excusaverit, & conscientia sua finis omnes & latebras exploraverit, ea peccata confiteatur, quibus se Dominum & Deum suum mortaliter offendisse meminerit.*

56. Objiciunt secundò: D. Thomas in 4. dist. 16. quæst. 3. art. 1. questione 5. sic ait: *Alii vero dicunt, quod non sunt necessariò confitenda nisi circumstantia que ad aliud genus & speciem peccati mortalis trahunt, & hoc probabilius est: Ergo censet probabilius esse, quod sole circumstantiae mutantes speciem sunt confitendæ.*

57. Respondent Soto, Cano, & alii ex nostris Thomistis, D. Thomam loco citato non ex propria mente, sed ex aliorum opinione hanc questionem resolvisse, referendo scilicet opiniones sui temporis. Sed hec responsio displicet, quia licet D. Thomas ibi referat duas opiniones sui temporis, quarum una affirmabat confitendas esse circumstantias aggravantes, alia verò id negabat, istam dicit esse probabiliorem, subindeque illam præfert alteri. Unde

58. Melius respondetur, fuisse quoddam tempore D. Thomæ, qui diebant aliquas circumstantias quæ non valde notabiliter aggravant, esse necessariò confitendas, ut si ille qui commisit peccatum sit Episcopus, vel Generalis Ordinis, si commisit peccatum in die festo &c. quia circumstantias illas notabiliter aggravare existimabant. Unde quando S. Doctor ait, circumstantias notabiliter aggravantes non esse de necessitate confitendas, sed tantum mutantes speciem, intendit solum excludere illas circumstantias adductas, sed non propterea negat circumstantias verè & valde notabiliter aggravantes, quales sunt illæ quas probando conclusionem adduximus, esse necessariò in confessione explicandas. Quod verò hec solutio legitima sit, & ab Authore intenta, aperte colligitur ex ratione ipsius, ait enim id est circumstantias aggravantes non esse confitendas, sed tantum speciem mutantes, quia venialia non sunt de necessitate confessionis, sed tantum mortalia, quæ quantitatem infinitam quodammodo habent. Ex qua ratione constat, D. Thomam solum excludere circumstantias quæ sunt intra lineam peccati venialis, & quæ quantitatem infinitam non habent, quales sunt circumstantiae adductæ, temporis facti, qualitatis personæ, & similes: circumstantiae verò notabiliter aggravantes, de quibus nunc agimus, non sunt hujusmodi; nam illæ, etiam juxta Adversarios, habent in infinitum augere malitiam peccati intra propriam speciem, id est talis sunt naturæ, ut de se sufficerent ad constituendum alium in specie malitiae mortalis, atque adeò sunt intra lineam peccati mortalis.

59. Objiciunt tertio: Ideò ad integratatem confessionis circumstantiae mutantes speciem necessariò expli-

candi sunt, quis constituant distincta peccata: Atqui circumstantiae aggravantes intra eandem speciem, non addunt novum peccatum, sed unicum constituant: Ergo ad integratatem confessionis non debent necessariò explicari.

Respondeo quod licet circumstantiae notabiliter aggravantes intra eandem speciem, non constituant formaliter distincta peccata, bene tamen virtualiter seu æquivalenter, unum enim peccatum notabiliter grave ex aliqua circumstantia, aquivalet moraliter multis numero distinctis, ut suprà ostensum est; quare non satis explicantur quoad numerum peccata mortalia, non explicatis circumstantiis intra eandem speciem notabiliter aggravantibus.

Objicies quartò: Homo non obligatur ad id de ex quo nullum extat præceptum: Sed nullum extat præceptum Divinum aut Ecclesiasticum de confitendis circumstantiis intra eandem speciem notabiliter aggravantibus: Ergo homo ad id non tenetur.

Respondeo negando Minorem, extat enim præceptum divinum de confitendis circumstantiis, ex ipsa institutione hujus Sacramenti sequens; cùm enim sit institutum à Christo per modum judicij, quidquid requiritur ad hoc ut Sacerdos rectè de criminum gravitate judicare possit, cadit sub præcepto divino; unde cùm explicatio circumstantiarum intra eandem speciem notabiliter aggravantium, necessaria sit ad hoc ut confessarius rectum de gravitate criminum efforet, met judicium, ut suprà ostensum est, sub præcepto divino cadit.

Objicies quintò: Si necessarium sit confiteri circa circumstantias notabiliter aggravantes intra eandem speciem, sequitur eandem fore necessitatem confitendi circumstantias notabiliter minuentes peccati gravitatem: Sed hoc videtur falsum, cùm Sacramentum penitentiae non sit ad se excusandum, sed accusandum: Ergo & illud.

Respondet Suarez, negando sequelam, existimat enim non debere penitentem confiteri circumstantias notabiliter minuentes peccati gravitatem, ob rationem in objectione adductam. Verum opositum multò probabilius est; quemadmodum enim numerus parvus peccatorum explicandus est, ut rectum de penitente feratur iudicium, sic & circumstantia omnis notabiliter allevians: v. g. si mulier metu mortis consentiat in fornicationem, debet talem circumstantiam explicare in confessione, sicut & qui peccat ex ignorantia, vel ex aliqua vehementi tentatione, ad hoc ut Sacerdos possit de ejus crimen rectum iudicium ferre. Ad probationem verò in contrarium dicendum est quod licet Sacramentum penitentiae non sit ad se excusandum, sed accusandum, est tamen ita ad se accusandum, ut ex ipso accusatione possit Sacerdos agnoscere mensuram delicti, & juxta eam, debitam tantum & non excedentem satisfactionem imponere: ad hoc autem requiritur, ut diximus, circumstantiae notabiliter minuentes explicatio.

Objicies sexto: Difficile est discernere inter circumstantias notabiliter & non notabiliter aggravantes intra eandem speciem; quis enim definiet, quanta intensio, vel quanta duratio actus requiratur, ut peccatum notabiliter aggravetur intra eandem speciem? Ergo jugum confessionis nimis durum ac moleustum redditur in nostra sententia.

Respondeo negando Antecedens, nam in quantitate magnitudinis & multitudinis, facilimum est discernere inter circumstantias, notabiliter & non notabiliter aggravantes, ut patet in exemplis supra adductis. In intentione etiam & duratione, id non multum difficile est; si enim penitens valde notabiliter excedat medium communem peccandi,

K k quoad

quoad durationem, vel quoad intentionem actus, est circumstantia notabiliter aggravans, secundum verò quod modus ordinarius peccandi, vel quoad durationem, vel quoad intentionem actus, non exceditur notabiliter. Unde si aliquis per multas horas perseveraverit in actu odii Dei vel proximi, vel in aliqua turpi delectatione; aut si tanto odio exarserit in inimicum, ut mortuum licet, multoties confoderit, aut tale desiderium habuerit, est circumstantia notabiliter aggravans, in confessione necessariò explicanda. Similiter si tota nocte concubuisti cum meretrice, non satis est dicere, semel fornicatus sum, sed tempus exprimendum erit.

ARTICULUS IV.

An paenitens possit, & debet, propter integratem sue confessionis, personam complicis revelare?

§. I.

Quibusdam premisis conclusio affirmativa statuitur.

67 **C**ertum est primò, quod quando potest sine manifestacione complicis integra species peccati explicari, ex charitate teneatur personam complicis non revelare, ut si mulier rem habuit cum Episcopo, non debet circumstantiam Episcopatus explicare, quia haec non variat speciem peccati, sed sufficit dicere rem habuisse cum Sacerdote.

68 Certum est secundò, quod si suppetat paenitenti Confessori ius, qui complicem non cognoscet, tenetur ipsum adire. Similiter si possit se occultare, & se occultando efficere ne Confessorius veniat in notitiam eom, licet, id etiam ex charitate præstare tenetur.

69 Tertiò certum est, quod si sit mortale periculum Confessorem extra confessionem infamaturum complicem, aut aliud grave nocumentum ei illaturum, paenitens non debet illum manifestare, propter integratem sue confessionis; si enim ad vitandam propriam infamiam extra confessi ne n. licitum est paenitenti tacere suum peccatum in confessione, ut articulo secundo ostensum est, multò magis ad vitandum extra tribunal paenitenti et infamiam proximi licet complicis.

70 Haec sunt certa & indubitate apud Theologos, sed difficultas est, an si paenitens non possit integrum sui peccati speciem ab'que manifestacione complicis explicare, nec adire alium Confessorium qui complicem ignoret, & si iudee nullum damnum complici timeatur ex malitia vel imprudentia Confessoris, an possit & teneatur paenitens illum in confessione revelare, non obstante illius infamia apud Confessorem, quæ sequitur per se ex manifestacione talis peccati?

Partem negantem tenent Martilius, Armilla, Návvarus, Viguernus, Cano, Petrus de Ledesma, & Gregorius de Valencia; quamvis Cano limitet suam sententiam extra calum mortis, & existimet licitum esse paenitenti in mortis articulo, propter integratem sue confessionis, personam complicis revelare; quia tunc (inquit) debet socius criminis dispendium famæ pati, pro salute paenitentis. Sententia tamen affirmans communis est apud Theologos tam domesticos quam extraneos, eique aperte facet D. Bernardus opusculo de formula honestæ vite versus finem, ubi haec scribit: *De nullo prorsus sinistre loquaris, quantumcumque sit verum, vel manifestum, nisi in confessione; & hoc ubi non posse aliter manifestare peccatum tuum.*

Dico igitur, quando paenitens aliter suum peccatum explicare non potest, quam personam complicis revelando, potest, imò & tenetur, ob integratatem sue confessionis, personam complicis indirectè manifestare.

Prima pars probatur primò: Quisque licet potest uti jure suo, querendo propriam utilitatem corporis aut animi, etiam si inde sequatur incommodum proximi, ut patet in muliere se decenter juxta statum suum ornante, ex quo ornata sequitur amor inordinatus in juvene illam conspiciente; ipsa enim non temetur hunc deserere ornatum, sicut nec attenuare pulchritudinem naturalem, quæ multò magis incitativa est, nec recludi domo, ne ab illo juvenile videatur. Item licitum est contrahentem cum Gentili, ad validitatem contractus, juramentum petere, licet inde sequatur proximi perjurium. Licitum etiam est, ad defensionem propriæ vitæ, facere aliquid ex quo indirectè sequatur mox alterius: Sed paenitens habet jus ad faciendam integrum confessionem, & omnium suæ saluti spirituali: Ego potest personam complicis indirectè manifestare, quando ob integratatem sue confessionis id necessarium est, tametsi ex tali manifestazione sequatur aliqua infamatio complicis apud Confessarium: præsertim, cum talis infamia sit pauci momenti, & crimen complicis uni, soli homini revele ur, qui locum Dei tenet, & æquè tenetur peccatum complicis sub sigillo servare, sicut peccatum paenitentis.

Confirmatur: Potest paenitens manifestare complices, etiam extra confessionem, propter utilitatem ipsius complicis, putat ad correctionem & emendationem ejus, ut fatentur Adversarii: Ergo cum paenitens magis teneatur proprium quam complicis utilitatem procurare, à fortiori potest propriam utilitatem spirituali, & ob integratatem suæ confessionis, personam complicis in confessione revelare.

Probatur secundò eadem pars: Jus accusandi aliquem de aliquo delicto, est sufficiens cauta indicandi perso am complicis ejus, si aliter non possit accusari: Sed in foro paenitentia paenitens habet jus se se integrè accusandi: Ergo & manifestandi complicem, si aliter non possit scipsum integrè accusare.

Confirmatur: Qui voluntariè se facit socium alii cuius criminis, voluntariè etiam se subdit, quantum in ipso est, & cognitioni Judicis de tali criminis, quia voluntariè se facit circumstantiam talis delicti: Ergo si crimen non possit cognosci in judicio, absque cognitione & manifestacione talis circumstantie, nullam ei irrogat injuriam, qui habens jus manifestandi delictum Judici, circumstantiam illam ipsi declarat.

Ex his probata manet secunda pars conclusionis, nempe quod paenitens teneatur ad integratatem sue confessionis personam complicis revelare; cum enim præceptum de integritate confessionis per se obliget, tenetur paenitens ad illud implendum, quando id ei licitum est: nec ex alio majori præcepto, ab ejus impletione prohibetur: Ergo si licet potest personam complicis revelare, quando ob integratatem sue confessionis id necessarium est, quando non potest aliter Confessario manifestare delictum suum, ad id præcepto divino tenetur.

Confirmatur: Præceptum integritatis confessionis obligat ad confidenda peccata, etiam turpissima, non obstante pudore & verecundia, ac detimento famæ propriæ apud ipsum Confessarium subeundæ; Ergo à fortiori obligat ad ea manifestanda, etiam cum periculo famæ alienæ, si sine illa non potest paenitens suum peccatum integre explicare. Consequens videtur manifesta, quia plus requiri-

de Qualitate & Integritate Confessionis. 387

requiritur ad obligandum aliquem ut scipsum infamet, quām ut alienum crimen manifestet, cū ex charitate magis teneamur vitare propriam infamiam, quām alienam.

Potest etiam eadem pars conclusionis suaderi ex duobus inconvenientibus quae sequuntur ex adversa sententia. Si enim pénitens non teneretur personam complicis revelare in confessione, quando aliter peccatum suum explicare non potest, inde possent pravi homines occasionem lumere gravissima crimina perpetrandi, cognoscentes, quod uterque ratione alterius non teneretur crimen suum confiteri. Sequetur etiam, non obligari conjugatos ad peccata confitenda, quae in abuso matrimonii committuntur, quando uterque est Confessori notus, subindeque non posse peccata illa à Prælato reservari; quod est nimia relaxatio hujus Sacramenti.

§. II.

Solvuntur alia objectiones.

77 **O**bijecies primò: Pénitens ob integritatem suæ confessionis non potest infamare proximum apud Confessarium: At non potest ipsi revelare peccatum complicis, absque gravi infamacione illius: Ergo pénitens non potest ob integritatem suæ confessionis peccatum complicis revelare. Major est certa, nam ubi concurrunt duo præcepta, executio majoris præferenda est minori, majus autem de urgentius est præceptum de servanda fama proximi, cū sit juris divini naturalis, quām de integritate confessionis, quae est solum juris divini positivi. Minor etiam ex eo videtur manifesta, quod pénitens non potest peccatum complicis Confessori manifestare, nisi ipse Confessarius formet pravum conceptum de tali complice, præsertim si peccatum complicis sit turpe, ut incestus sororis, vel matris.

78 Confirmatur primò: Si pénitens cognosceret Confessorem revelaturum esse locum criminis, etiam unduntaxat personæ, deberet suum crimen non confiteri: Ergo tenetur similiter Confessorio ipsi retinere illum crimen; non enim minoris est momenti bona opinio proximi apud meum Confessarium, quām apud alium.

79 Confirmatur secundò: Ideo infamatio sui ipsius apud Confessarium, & alia confessionis incommoda, nempè magna verecundia quam patior in illa, non sufficit ad me excusandum ab integritate confessionis, quia talia incommoda mea abunde compensantur ex fructu copiosissimo Sacramenti quem recipio, vel recipere possum: Sed infamatio proximi apud Confessarium in dicto casu, nullo fructu compensatur: Ergo non est licita in confessione.

80 Respondeo, concessa Majori negando Minorem, revelatio enim peccati complicis in confessione, non est detractio ipsius, sive infamatio, nisi materialiter, ut colligitur ex D. Thoma 2. 2. quæst. 73. art. 2. ubi sic ait: *Contingit quandoque quod quis dicat aliqua verba, per quae diminuitur fama alicuius, non hoc intendens, sed aliquid aliud: hoc autem non est detrahere per se formaliter loquendo, sed solum materialiter, & quasi per accidens.* Et si quidem verba per quae fama alterius diminuitur, preferat aliquis propter aliquod bonum vel necessarium, debitis circumstantiis observatis, non est peccatum, nec potest dici detractione. Cum ergo revelatio complicis in confessione, non fiat animo infamandi ipsum, & pénitens solum intendat uti jure quod habet ad scipsum integrè accusandum in confessione, hæcque integritas accusationis sui ipsius in tribunali pénitentia.

Genet Thol. Tom V.

tentia, & jus ad illam non minus sit rationabilis causa declarandi peccatum occultum complicis, quām jus accusandi alium in foro externo, sit causa sufficiens ad eum accusandum, cum manifestatione complicis, si nequeat aliter integra & sufficiens de ipso accusatio formari; hinc fit quod talis revelatio complicis in confessione, non sit detractio de illo, aut ejus infamatio, nisi materialiter, sicut nec: *juxta Adversarios, est detractio vel infamatio, quando manifestatur persona complicis propter ipsius utilitatem.* Unde

Ad primam confirmationem, concessa Antecedente, nego consequentiam & paritatem; nam revelatio complicis extra confessionem, non est sicut ea quae fit in confessione, necessaria ad integritatem confessionis, nec per consequens sufficiens ratio: ut non sit detractio vel infamatio formalis: sed tantum materialis, sicut ea quae fit in ipso pénitentia tribunali.

Ad secundam confirmationem, nego Majorem; si enim vera esset, sequeretur ex eo pénitentiam teneiri ad declarandum suum peccatum in confessione, etiam quando timet rationabiliter quod Confessarius ipsum alteri revelabit; tale enim etiam incommodum abunde compensaretur ex fructu copiosissimo gratiae Sacramentalis quam reciperet, cū hæc sit majus bonus, quām quodcumque documentum quod potest sequi ex tali revelatione sui criminis quam alteri à Confessario faciendam timet. Ratio ergo vera ob quam tenetur pénitens integrè confiteri, etiam si ex hoc sequatur infamia ejus apud Confessorem, est quia committendo tale crimen, eo ipso voluntariè se subdidit cognitioni judicii, circa ipsum in tribunal pénitentia exercendi; & Sacerdos tanquam Judex habet jus cognoscendi tale delictum in illo foro. Hæc autem ratio idem omnino concludit etiam de declaratione complicis, utpotè qui voluntariè se faciendo socium pénitentis in crimen, voluntariè etiam se subdidit cognitioni talis judicii, si ad perfectionem ejus, & sententia in eo ferenda, necessaria sit ejus manifestatio; sicuti est necessaria, quando absque ea non potest pénitens integrè confiteri.

Objecies secundò cum Petro de Ledesma: Peccatum confessio non est absoluè ad salutem necessaria, nisi presupposita ordinatione divinæ: At credibile non est, Christum Dominum voluisse hoc Sacramentum instituere, cum dispendio ac detrimento famæ proximi, & obligasse pénitentem ad manifestandum Confessario crimen complicis, quando absque ejus revelatione non potest integrè confiteri: Ergo pénitens, ob integritatem materialem suæ confessionis, non tenetur, immo nec licet potest personam complicis revelare.

Respondeo, concessa Majori, negando Minorem, cùm eom Christus instituerit Sacramentum pénitentia per modum veri judicii, sicut in vero iudicio habet accusator jus declarandi crimen alterius, etiam cum declaratione complicis ejus, quando ipsa est necessaria ad perfectionem judicii, licet ex tali declaratione sequatur damnum complicis in fama ita in tribunali pénitentia, pénitens qui est accusator sui ipsius, habet jus declarandi in confessione socium sui, criminis, si talis declaratio sit necessaria ad integritatem confessionis judicialis, licet ex ea sequatur aliquod damnum in fama complicis apud Confessarium.

Objecies tertio: Si pénitens teneatur personam complicis revelare, ut ejus confessio sit integra, sequitur integritatem confessionis obligare similiter ad detegendum peccatum alterius, quamvis non complicis: si sine illo non potest pénitens suum peccatum Confessori explicare, putat si pharma-

K k 2 cum

cum dedit matre ad extinguendam prolem conceptam ex adulterio : At hoc dici nequit, cum pénitentis nullum habeat jus ad revelandum peccatum in ejus societate non commissum : Ergo, &c.

86 Respondent aliqui concedendo sequelam, existimant enim, non modò revelandam esse personam complicis, sed etiam quacumque aliam, quando aliter peccati species explicari non potest. Addunt tamen majorem in tali casu adhibendam esse cautelam, majoremque sollicitudinem querendi Confessarium cui talis persona non sit nota.

87 Melius tamen respondet, juxta principia suprà statuta, negando sequelam; per crimen enim quod proximus iucundum non commisit, non se subdidit sicut complex perfectioni judicii in foro pénitentiae circa me exercendi, neque Confessarius ex eo quod habeat jus cognoscendi meum delictum, habet etiam jus cognoscendi delictum proximi, quod non est circumstantia mei delicti, sicut crimen complicis, quamvis per accidens ex declaratione unius sequatur declaratio alterius.

88 Ex hoc intelliges, quod si frater commisit incestum cum sorore volente & consentiente, tenetur in confessione circumstantiam illam explicare, & sororis personam & crimen Confessarius detegere; secùs verò si sorori non consentienti stuprum intulit; quia in primo casu soror est complex criminis, & socia flagiti, non verò in secundo; unde tunc sufficit quod frater qui per vim sororem constupravit, dicat se commisisse incestum cum consanguinea, eique vim intulisse, non explicando circumstantiam personæ.

89 Inferes etiam ex dictis, non licere ad explicandum peccatum veniale, vel etiam mortale, aliàs rite confessum, revelare in confessione peccatum complicis: nam institutio & praeceptum confessionis, non obligat ad explicanda integrè peccata venialia, aut mortalia, aliàs rite confessa. Unde si soror venialiter peccasset in non satis promptè resistendo violentiæ fratris, stuprum inferte parantis, non liceret ei in confessione fratris personam & crimen detegere, sed tenetur circumstantiam personæ occultare, quia in eo casu non haberet jus, ob integratatem suæ confessionis, ad revelandum peccatum fratris; cum peccata venialia, eorumque circumstantiae, non debeant necessariò in confessione declarari.

90 Tertiò ex dictis colligitur, quod si quis sine necessitate & causa rationabili, complicis crimen detexit Confessario, tenetur illi famam restituere, si possit, quia peccavit contra iustitiam; difficultatum tamen est in eo casu posse restituere; unde pénitentes valde cauti & prudentes in confessione esse debent, & diligenter cavere, ne sine necessitate personam & peccatum complicis Confessario manifestent; in quo multi ex ignorantia vel in consideratione sèpè delinquunt, unde à Confessore monendi & instruendi sunt.

91 Ad complementum hujus disputationis sciendum est, præter casus suprà explicatos, adhuc esse duos in quibus pénitens ab integritate confessionis excusat. Primus est, si Sacerdos ipse qui confitetur, non potest suum peccatum aperire, nisi violando sigillum confessionis, seu detegendo peccatum pénitentis sibi ante confessi. Tunc enim hoc peccatum reticendum esse docent communiter Theologi & Casuistæ; quia nimirum Christus in favorem pénitentis, voluit Sacramentum pénitentiae tam stricto sigillo munire, ut sine pénitentis consensu non possit ulla de causa Confessarius uti notitiâ peccatorum in confessione habita; unde licet integritas confessionis sit de jure divino, sicut observatio sigilli confessionis, necessitas tamen observandi sigillum, maior est, quam necessitas integrè confitendi.

Secundus est, quando pénitens habet aliqua pec-

cata superiori reservata, nam tunc superior potest, urgenti gravi aliquâ causâ, auditis reservatis, ab illis tantum pénitentem absolvere, & reliqua non reservata inferiori Sacerdoti committere. Id tamen non potest sine urgenti causa; quia cùm integritas confessionis sit de jure divino, absque urgente & gravi aliqua causa, confessio diuidiari non debet. In eo autem casu non tenetur pénitens peccata reservata à quibus à superiori absolutus est, rursus inferiori confitenti, cùm nulla sit obligatio bis confitendi ea peccata à quibus pénitens ritè absolutus est, nisi in casibus supra disp. 8. art. 2. in fine expressis.

DISPUTATIO XI.

De sigillo Confessionis.

Ad questionem 11. Supplementi.

QUÆ docet S. Thomas quest. 10. de effectibus confessionis, patent ex dictis de effectibus pénitentiae. Unde hac prætermisâ quæstione, quæ de sigillo confessionis quest. 11. tradit, breviter huc exponenda sunt.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum Confessarius in omni casu teneatur servare sigillum confessionis?

§. I,

Quibusdam præmissis conclusio affirmativa statuitur.

SUPPONENDUM est ex D. Thoma hic art. 3. sigillum confessionis nihil aliud esse, quam obligationem quâ Confessarius astringitur ad servandum secretum de iis rebus quæ audivit in confessione: hæc enim obligatio metaphorice sigillum appellatur, quia sicut secreta sigillo obsignari solent, ne aliis palam fiant; ita arcana peccatorum Confessori concredita, perpetuâ silentij lege, quasi sacro & inviolabili sigillo, obsignari debent, ne aliis innotescant.

Supponendum est secundò, ex triplici præcepto a Confessorem obligari ad servandum secretum confessionis, naturali, divino, & humano. Naturali, quia est de jure naturæ servare commissum sibi alterius depositum; tueri famam proximi, & non facere alteri, quod tibi non vis. Divino, quia confessio, quæ est juris divini, sine secreto effet nimis odiosa, & consequenter impossibilis moraliter; qui autem præcipit finem, censetur etiam præcipere illa sine quibus conservari finis nequit. Humano denique, quia Ecclesia stricissime præcipit sigillum confessionis servari, & penitus gravissimis ejus violatores puniri, ut patet ex canone Sacerdos de pénitentia dist. 5. ubi statuitur adversari infra-estores hujus sigilli pena depositionis, & perpetua peregrinationis. Quia tamen verò sanctificantur, qui frequenter peregrinantur, ut communiter dicuntur, in capite *Omnis utrinque sexus statuitur eadēa pena depositionis;* & loco peregrinationis, inclusio perpetua in monasterio arcto. Sic enim ita dicitur: *Caveat autem omnino Sacerdos, ne verbo, aut signo, aut aliquo quavis modo, aliquatenus prodas*

peccatorem; sed si prudensiori consilio indigeret, illud absque ulla expressione personae causis requirat; quoniam qui peccatum in penitentiali iudicio sibi detectum presumperet revelare, non solum à Sacerdotali officio deponendum decernimus, verum etiam ad agendam perpetuam penitentiam, in artium monasterium derelendum.

Ex his intelliges, quod sicut ille qui furatur rem depositam in loco sacro, velut in azylo, peccat non solum peccato furti, sed etiam peccato sacrilegii, contra religionem & reverentiam loci sacri; ita & qui violat sigillum confessionis, non solum peccat contra ius naturale secreti, sed etiam contra religionem, & contra reverentiam debitam Sacramento. Unde triplex peccatum committit; primum detractionis, informando proximum, secundum infidelitatis, non servando secreto; tertium sacrilegii, contra reverentiam Sacramenti; quod ultimum est semper mortale, cum alia duo ex levitate materie possint esse venialia. His praemissis, pro resolutione difficultatis propositae.

4. Dico, tam strictam esse sigilli confessionis obligationem, ut nequidem in periculo boni communis, aut in quantacunque necessitate, licet illud violare. In hac conclusione conveiunt omnes Theologi & Canonistæ, nemine excepto.

Probatur primò ex capite Sacerdos, supra citato, ubi dicitur quod Sacerdos non debet revelare secretum confessionis, pro quocumque scandalo vitando.

5. Probatur secundò ratione D. Thomæ hic art. 1. Nunquam licet agere id quod est intrinsecè malum: Sed violare sigillum confessionis est intrinsecè malum: Ergo in nullo casu illud violare licet. Major patet, Minor probatur duplicitate. Primo, quia mentiri est intrinsecè malum: Sed revelare confessionem est mentiri; nam qui eam revelat, dicit ut homo se scire quod nescit ut homo, sed ut Deus, seu ut Dei vicarius: Ergo revelare confessionem est intrinsecè malum. Secundo, Agere contra significationem Sacramenti, est intrinsecè malum, est enim gravis injuria contra Sacramentum: Sed violare sigillum confessionis, est facere contra significationem Sacramenti: Ergo est intrinsecè malum. Major constat, Minor probatur, quia hoc Sacramentum, significando gratiam, significat remissionem peccatorum, quæ est testio quædam & occultatio quam facit Deus de peccatis, quæ amplius non revelabuntur, neque in hoc saeculo, neque in futuro, ad confessionem penitentis: Ergo revelare peccata in confessione explicata, in confessionem penitentis, est agere contra significationem hujus Sacramenti. Simili discursu utitur quodlib. 12. art. 18. his verbis: *Respondeo dicendum quod in ullo casu licet revelare confessionem, nec verbo, nec facto, nec nutu, nec aliquo signo, quia est sacrilegium. Non ita est in sacramentis nova legis quod efficiunt quod figurant: effectus autem penitentis est occultatio peccatorum ab oculis Dei viventis, & hoc occultatio significatur per secretum Confessionis, & id est prophanaret sacramentum, qui conficeret corpus & sanguinem Christi de alio quam de pane & vino: ita esset revelans sacrilegum.*

6. Hanc rationem improbat Suarez: Tum quia (inquit) haec significatio non est essentialis Sacramento. Tum etiam, quia alias sequeretur, quod non posset Confessarius, etiam de licentia penitentis, revelare confessionem.

Verum haec frivola sunt: Primum quidem, quia falsum est quod haec significatio non sit essentialis Sacramento; cum Sacramentum penitentiae essentialiter significet gratiam remissionis peccatorum, per quam teguntur seu remittuntur peccata. Secundum vero, tum quia quando Confessarius de licen-

tia penitentis revelat confessionem; nulla sic injuria penitenti, nec ullam penitentis inde confusionem percipit. Tum etiam, quia in eo casu penitentis dando licentiam Confessario ut sua peccata revelet, facit quod illud quod Sacerdos scribat solum ut Deus, seu ut Dei vicarius, sciat etiam ut homo, &c ut persona privata, quare in eo casu Confessarius non violat sigillum confessionis, sed potius ipse penitentis illud solvit. Unde D. Thomas in 4. sent. dist. 1. q. 3. art. 2. in corp. sic ait: *Respondet dicendum quod duo sunt propter quae sacerdos tenetur peccatum occultare. Primo & principaliter quia ipsa occultatio est de essentia sacramentis, in quantum scilicet illud ut Deus cuius vicem gerit ad Confessionem. Alio modo proprius scandalum vitandum: potest autem penitentis facere ut illud quod sacerdos scribat ut Deus, scias etiam ut homo: quod facit dum licentiam cum ad dicendum, & id est dicat, non frangit sigillum confessionis. Tamen debet cauere scandalum dicendo, ne fractio sigilli predicti reputetur.*

Probatur tertio conclusio ab inconvenienti: Si enim aliquando licet sigillum confessionis violare, totaliter destrueretur Sacramentum penitentiae; nam ubi scirent homines posse uno casu sua peccata confessari, statim deterrentur ab hoc salubri ac necessario medio, probabiliter suspicantes, aliis etiam casibus similiter id licere; vel omnia sua peccata in confessione non declararent, ed quod non teveremur confiteri peccatum quod probabiliter suspicamus esse à Confessore revelandum: unde etiam si daretur casus quo licet Confessori peccatum penitentis revelare, id tamen nunquam habere posset effectum, quia in eo casu penitentis non tenebatur suum peccatum confiteri. Ex quo intelliges, doctrinam oppositam, non solum esse perniciosa Sacramento, & destructivam illius, sed etiam inutilem fini propter quem existimatur esse utilis, putata ad evitandum grave aliquod damnum reipublice imminens; nemo enim volet confiteri peccata, quorum proditio timebitur; & ita nunquam eiusmodi mala poterunt impediri à prudentibus Confessariis, ut sepè impediuntur, dum inducunt penitentes, ut à mala voluntate desistant.

§. II.

Solvuntur Objectiones.

Objectiones primæ: Sicut secretum confessionis est de jure divino, ita & ejus integritas; & tamen licitum est in aliquibus, disputatione precedenti recensitis, facere confessionem non integrum: Ergo pariter licitum erit in aliquo casu revelare secretum confessionis.

Respondeo primò, non omnem integratatem confessionis esse de jure divino, sed eas duntaxat quæ moraliter est in potentia penitentis; unde ista semper obligat, nullusque potest assignari casus, in quo licet penitentis non facere confessionem formaliter integrum; licet plures adduci possint, in quibus non tenetur facere confessionem materialiter integrum.

Respondeo secundò, dato Antecedente, negando consequentiam, & paritatem; licet enim illa duo præcepta sint de jure divino, præceptum tamen de integratate est affirmativum, quod solum obligat quando & quomodo fuerit expediens; atque adeo quando in aliquo casu aliter expedire prudenter judicatur, licitum erit facere confessionem non integrum. At præceptum de secreto confessionis non revelando, est negativum, ideoque semper obligat.

& in omni casu, nullo prorsus excepto, ea est enim natura praeceptorum peccatorum.

11. Objicies secundū: Interdum revelatio confessionis necessaria est ad avertendum grave aliquod malum aut periculum reipublice imminens, put̄ ad impediri ne aliqua heres in Ecclesiam inducatur: Ergo in eo casu licitum erit revelare confessionem, pr̄sens cū bonum commune totius Ecclesie, preferri debet bono particulari ipsius penitentis.
12. Respondeo, concessō antecedente, negando Consequentiam: Tum quia revelatio secreti confessionis non est medium ordinatum ad succurrendū necessitatibus & periculis hominum. Tum etiam, quia quod est intrinsecè malum (sicut est violatio sigilli confessionis, ut supra ostensum est) nunquam potest assumi ut medium ad procurandum aliquod bonum, vel ad vitandum aliud malum; non enim sunt facienda mala, ut eveniant bona, vel ut alia mala vitentur.

Addo quod cū Sacramentum penitentie institutum sit ut medium necessarium ad salutem pro universitate Christiana Republica, tantum abest quod violatio sigilli confessionis possit conducere ad bonum & conservationem totius Ecclesie, qui potius ex inviolabili hujus arctissimi sigilli observatione, ejus conservatio pendas; nam, ut supra dicēamus, si aliquando liceret sigillum confessionis violare, totaliter destrueretur penitentie Sacramentum.

§. III.

Corollaria præcedens doctrina.

13. Infertur primū: Confessarium interrogatum de peccatis quæ in confessione audivit, posse etiam cum juramento, negare se ea scire: tum quia ea non scit ut homo, sed ut Deus, seu ut Dei vicarius: tum etiam, quia cū hæc interrogatio non sit facta legitimè & secundūm ordinem juris, responsum illud verissimum est, quia est propositio negativa de subiecto non supponente, ut recte ait Petrus de Ledesma.
14. Infertur secundū, non posse confessarium ad explicandum peccatum proprium in confessione, revelare peccatum alterius in confessione auditum; quia præceptum sigilli est arctius, quam præceptum de integritate confessionis; cū ne quidem ad mortem vitandam liceat sigillum confessionis violare, & à precepto integratatis confessionis, multò minora dama & pericula excusat, ut constat ex dictis disputatione præcedenti.

15. Infertur tertīū, non posse simul duos Confessores, qui ambo simul penitentis peccata in confessione audiēre, de iis, absque expressa licentia confitentis, simul loqui, etiam ad finem dirigendi illum ad salutem eternam; quia licet illa peccata utrique Confessario cognita sint, ea tamen educere extra judicium Sacramentale, & inducere in alium sermonem, est aliquatenus frangere sigillum, & claustrum Sacramenti penitentie, intra quod manere debet materia confessionis. Ob eandem rationem, ne quidem aptid ipsum penitentem, licitum est Confessario loqui de eius confessione, extra Sacramentum, sine ejus licentia & fibero consensu. Imò neque potest Sacerdos sine necessitate, peccata in priori confessione auditā penitenti reprobarē, cū plus iuns non habeat in materia præcedens judicij, quam penitenti obligationis ad aliquid repetendum, unde debet peccata prius auditā obliuioni tradere, tanquam Dei Venerius, qui Ezechiel, 18. sic ait: *Si impium egeris penitentiam, omnium iniurias ejus non recordaber.*

Infertur quartū, non licere Sacerdoti facere actiōnem aliquam, quæ ex natura sua sit expressivæ peccati in confessione auditū, quia hoc esset revelare confessionem, non verbo, sed facto; et tamen licitum esse exercere omnes illas actiones, quæ de se sunt indifferentes ad significandum peccatum confessum aut non confessum, & possunt, etiam consideratis omnibus circumstantiis, fieri ex aliis motivis. Ex quo intelliges, quod si tres homines v. g. fuissent machinati mortem Sacerdotis, put̄ preparando vinum toxicatum, ad Missam celebrandam; & unus penitentia ductus ei confiteretur, & aperiret paratas infidias, posset Sacerdos in tali casu fugere, aut abstinerē à celebratione, fingendo aliquam infirmitatem repentinam; quia cū hujusmodi actiones de se indifferentes sint ad significandum peccatum confessum aut non confessum, & possint, etiam consideratis omnibus circumstantiis, ex aliis motivis fieri, ex illis nullo modo sequitur, etiam indirecťe, revelatio criminis.

Infertur quintū, non posse prelatum uti cognitione per confessionem habiti, ad extēnam gubernationem, nec proinde ex tali notitia amovere subditum ab officio ad notum mutabili, vel in electione ei denegare suffragium ad officium quo indignum esse ex confessione novit. Licet enim non negem, hoc forte jure divino & naturali non esse omolno prohibitum, quando electio fit per vota secreta; nullaque potest induci suspicio de revelatione confessionis, ut videtur docere S. Doctor hic art. 1. ad 4. his verbis: *Si aliquis per confessionem alienus quem audivit, novit ipsum esse prelatum indignum, potest ei denegare suffragium, quia ex multis aliis causis redduntur quæ indignum ad prelatum officium, quam ex peccato sicut ex defecu scientia, vel etatis, vel aliquo hujusmodi.* Nihilominus hoc iure Ecclesiastico & positivo prohibitum est, decreto scilicet Clementis VIII. anno 1593. die 26. Maij edito, quo prohibit superioribus ne ad regimen utantur cognitione ex confessionibus desumpta, si nimicum hoc sit vel minimum penitenti incommodum, & habeat vim occultæ reprehensionis culparum quas in confessione appearuit. Non prohibentur tamen superiores per tale decretum, ad abstinentiam ab aliquibus actibus exterioris rogiminis, ex quibus rationabiliter non potest reddi confessio magis gravis & onerosa, cuiusmodi est quodd superior ex notitia quam habet per confessionem, redditur prudentior & cautor ad regendum, ad impediendas peccati occasiones, ad visitandā septa Monasterii, ne ulli pateat egressus furtivus, & similia.

Infertur ultimū, sacerdotes illos non violare Sigillum confessionis, qui obligant penitentes ad denunciandam Episcopis vel Inquisitoribus Confessarium, qui in confessione Sacramentali eos ad turpis sollicitaverit. Hoc enim præstare tenetur penitentes, & Confessarii eos ad id agendum admonere & obligare; ut constat ex Bulla 34. Gregorii XV. *Contra illos quæ personas quacumque illa fint, ad inbonos, sive inter se suis cum aliis quomodo libet perpetranda, in actu sacramentalis confessionis, sive ante, vel post immediatè, seu occasione vel pretextu confessionis hujusmodi, etiam ipsa confessione non secura: sive extra occasionem confessionis, in confessionario, aut in loco quocumque ubi confessiones sacramentales audiuntur, seu ad confessionem audiendam electo, simulantes, ibidem confessiones audire, sollicitare vel provocare sentaverint, aut cum illis illicitos & in honestos sermones, sive tractatus babuerint. Mandantes omnibus Confessariis, ut suos penitentes quos neverint, fuisse ab aliis ut supra sollicitatos, menant de obligatione denunciandi sollicitantes, seu ut pra-*

de Sigillo Confessionis.

391

prefertur tractantes, Inquisitoribus seu locorum Ordinariis prædictis. Quod si hoc officium præsumserit, vel paenitentes docuerint non tenori ad denuntiandum Confessarios sollicitantes, seu tractantes, ut supra, iidem locorum Ordinariis & Inquisitores, illas pro modo culpa punire non negligant.

Non defuere tamen probabilitate, seu laxiores Casuistæ, qui Bullam istam interpretatione aliqua benigna emollire copientes, dixerunt primò, Confessariorum qui in sacramentali confessione tribuit paenitenti chartam postea legendam, in qua ad Venerem incitat, non confisi incitasse in confessione, ac proinde non esse denuntiandum. Secundò, modum evadendi obligationem denuncianda sollicitatione, esse, si sollicitatus confiteatur sollicitanti; hic enim potest ipsum absolvere, absque onere denuntiandi. Verum has duas propositiones damnavit Alexander VII. de coto adversus laxas Casuistarum opiniones, in Congregatione generali Sanctæ Inquisitionis edito 24. die Septembris anni 1665.

ARTICULUS II.

Quæ res cadunt sub sigillo confessionis. & quæ persona ad illud servandum obligantur?

28 **Q**uantum ad primum, dicendum est, materiam in quam primò directè cedit obligatio sigilli, esse peccata omnia, etiam venialia, & circumstantias eorum; quia licet veniale absolute non sit materia gravis, respectivè tamen ad Confessionem, censetur gravis, quia ex eorum revelatione confessio reddetur odiosa, plerique enim nolunt etiam venialia quæ committunt, ab aliis sciri; & aliunde etiam periculum esset, ne ex imprudentia Confessarius, mortalia pro venialibus interdum detergerentur. Est tamen hæc differentia inter mortale & veniale, quod non potest Confessarius dicere sine revelatione sigilli, tamè paenitentem fuisse confessum peccatum mortale in genere, benè tamen id potest asserere de veniali; quia omnis qui ad sacramentum accedit, debet habere materiam sufficientem, non tamen necessariam.

29 Secundò sub sigillo confessionis cadunt defectus naturalium, inhabilitates naturales, imperfectiones personales, & irregularitates, etiam sine peccato contractæ, quando hæc aliquo modo sunt circumstantiae peccatorum, vel ad ea explicanda necessaria. Unde non potest Episcopus Ordines publicè petenti dene- gare ei quem ex sola confessione novit esse irregularem, aut Parochus fœminam & virum in conjuges non copulare, quos ex sola confessione novit ad conjugium esse inhabiles. Item Confessarius non potest vitare eum, quem novit ex sola confessione esse excommunicatum non toleratum, licet nullus alias, præter ipsum paenitentem, suspicari possit hoc fieri propter notitiam confessionis.

30 Tertiò sub sigillo confessionis cadunt non solum peccata paenitentis, sed etiam peccata complice sive socii criminis: eodem enim sigillo obligatur Confessarius ad servandum secretum circa ea omnia, quæ sunt necessaria ad integrum confessionem, cum sigillo confessionis ad hoc præcipue ordinetur, ut paenitens sine timore possit integrè confiteri; unde cum manifestatio personæ complice interdum necessaria sit ad integratatem confessionis, eodem sigillo obligatur Confessarius ad servandum secretum circa peccatum complice, quo circa peccatum ipsius paenitentis.

31 Dices, Obligatio ad sigillum non est nisi in favorem paenitentis: Ergo non obligat ad secretum servan-

dum, nisi de peccatis ipsius paenitentis, non verò ad celanda peccata complice, paenitentem cum iste nullum secretum Confessario commiserit.

Respondeo obligationem ad sigillum primariò quidem non esse nisi in favorem paenitentis, secundariò tamen & ex consequenti, & quadam veluti redundantia, esse in favorem complice. Nec obstat quid iste nullum secretum commiserit Confessario; sufficit enim ad obligationem sigilli, quod ipse paenitens peccatum complice simul cum proprio peccato, ei sub secreto confessionis commiserit.

Quantum ad secundum, nempe personas quæ ad 12 sigillum confessionis obligantur, Dico breviter, eos omnes obligari ad hoc sigillum, qui peccata ex confessione Sacramentali didicerunt, sive ea fuerit re ipsa Sacramentalis, sive ex morali existimatione paenitentis, & intentione illius. Unde ad hoc sigillum primò tenetur Sacerdos, qui Confessionem Sacramentalem excipit, licet interdum contingat Sacramentum non perfici, & absolutionem paenitenti denegari. Secundò in Confessione quæ fit per interpretem, ipse interpres obligatur ad sigillum, quia communicat cum Confessario in actu ipso Sacramentalis Confessionis. Tertiò superior à quo petitur facultas absolvendi ab aliquo reservato, tenetur ad sigillum, sicut & ille à quo, de licentia paenitentis, consilium petiti Confessarius. Quartò quicunque peccata alterius, sive causa sive consulto audivit, dum illa in Confessione exponeret, quia non cognoscit illa nisi ex ipso actu Confessionis Sacramentalis, obligatur ad sigillum, sicut & ille cui Sacerdos Confessionem Sacramentalem revelavit: non tamen ille qui repetit chartam in qua scripta est Confessio paenitentis, quia nondum peccata in charta scripta, Ecclesiæ clavibus subiecta sunt; nam tunc peccata subiectantur clavibus, cum Sacerdoti manifestantur. Quid sit, ut si in ea charta contineatur aliquid facinus, vergens in grave damnum innocentis, vel Republicæ, tenetur illud revelare; cum secretum naturale non obliget cum damno alterius, multò minus cum damno boni publici. Si tamen charta jam tradita fuisset Confessario, & casu è manus eius dilapsa, tunc qui illam reperiret, ad sigillum Confessionis teneretur, quia in eo casu, peccata in ea contenta, fuissent Confessario manifestata, subindeque subdita clavibus Ecclesiæ.

Sunt aliqui qui existimant, ipsum quoque paenitentem teneri obligatione sigilli circa illa quæ in Confessione audit à Confessario. Sed hæc sententia probabilitate caret, quia obligatio sigilli est in favorem solum paenitentis, non verò ipsius Confessarii; unde non est alia obligatio in paenitente, quæ secreti naturalis circa ea quæ interest Confessario, ut secrètò serventur, & quæ non possunt revelari sine aliquo ipsius præjudicio.

Alli arbitrantur, hoc sigillo teneri cum cui aliquis 24 peccatum aliquod detegit, è conditione ut illud servet sub sigillo Confessionis, ut sepè fieri solet; ciquo sententia favere videtur D. Thomas bīc art. 2. ad 2. ubi sic ait: *Aliquis non debet de facili aliquid recipere hoc modo (id est sub sigillo Confessionis) si tamen recipias, tenetur ex promissione hoc modo colare, ac si in Confessione haberet, quamvis sub sigillo Confessionis non habeat.*

Probabilis tamen est, in eo non esse aliam obligationem, quæ secreti naturalis ad celandum tale peccatum; quia, ut suprà dicebamus, obligatio sigilli super ea duntaxat peccata cadit, quæ clavibus Ecclesiæ subiecta fuerit, & Sacerdoti in Confessione Sacramentali manifestata. Nec oppositum docet D. Thomas loco citato, sed solum vult quod ille qui secretum aliquod sub sigillo Confessionis recipit, titulo fidelitatis, ratione promissionis factæ, jure naturæ tenetur tale se-
cretum

erctum cum eadem sollicitudine ac firmitate & tenacitate servare, ac si illud in confessione ei manifestatum fuisset, subindeque obligatione sigilli ad illud servandum teneretur.

26 Antequam huic disputationi finem imponamus, & de absolutione Sacramentali differamus, placet hic subiectore aliqua quæ SS. Patres in laudem Confessionis peccatorum scribunt, ut ad ejus proximam penitentiam animos induant. Angustinus enim item de penit. hæc habet: *Confessio est salua animarum, dissipatrix vitiorum, restauratrix virtutum, expugnatrix demonum. Quid plura? Obstruit os inferni, aperit portas paradisi.* Bernardus lib. de interiori domo cap. 3. *Homo per veritatem stimulatus, peccata sua confiteretur: Deusa autem per misericordiam flexus, confitenti miseretur: Omnis namque spes venia & misericordie in Confessione est, &c.* Felix conscientia in qua misericordia & veritas obviaverunt sibi. Veritas conscientia, & misericordia misericordie, quia non potest illi misericordia deesse qui se agnoscit in veritate. Cassiodorus illud psal. 95. *Confessio & pulchritudo in confessu ejus: Confessionem (inquit) bene sequitur pulchritudo, quia nemo potest esse speciosus, nisi qui Domini fuerit miseratione mundatus.* Fœdos nos peccata faciunt, sed penitentie reddunt lavacra decoros: *Ei ideo mundissimam speciem ante Domini stare conspiciunt dicis, que fuerit fidei Confessione purgata, &c.* In eundem sensum Glossa mystice interpretatur verbum illum Psal. 113. *Facta est Iudea sanctificatio ejus.* Iudea quippe juxta Hebraici nominis usum, *Confessionem* significat; & propterea tunc Iudea dicitur sanctificatio fieri, cum cor confessione sanctificatur & purgatur: Atque ad eundem sensum pertinere vult quod statim subjungitur, *Jordanis conversus est retrorsum.* Verba ejus sunt: *Jordanis rivus judicij interpretatur: per hoc ergo significatur quod penitentia peccatorum facit reverti de iudicio condemnationis ad iudicium salvationis, &c.* Item Beda ibidem hæc scribit: *Facta est Iudea sanctificatio ejus, quia cor ejus confessio purgavit, &c.* Demum Gregorius magnus homil. 18. super Ezechiel. cum vestibulum interius mysticæ civitatis quam Propheta vidit interpretatur, sic ait: *Quid per interiorum vestibulum nisi eterna vita latitudo signatur? que modo inter angustias vita praesens jam spe mente concipitur: De qua per Psalmam dicitur, intrare portas ejus in confessione, atria ejus in hymni confessionum: Cum enim peccata nostra per lacrymas confitemur, angustia vita portam ingredimur: Sed cum post hac ad eternam vitam perducimur, porta nostra atria in confessionum laudibus intramus; quia ibi jam angustia non erit, cum nos lessive perpetua festivitas excepit.*

DISPUTATIO XII.

De absolutione Sacramentali.

Xpeditis difficultatibus quæ spectant ad confessionem Sacramentalem, consequens est, ut de absolutione, quæ est illius forma & complementum, differamus, & celebres aliquas difficultates & controversias, quæ de ipsa agitari solent, breviter ac dilucidè resolvamus.

ARTICULUS PRIMUS.

Quæ verba sint de essentia absolutionis Sacramentalis & forma Sacramenti penitentiae?

§. I.

Quibusdam premissis, difficultas resolvitur.

Certum est apud omnes, verba antecedentia, scilicet *Misereatur tuus, &c. Dominus noster Iesus Christus absolvat te, &c.* ac ista subsequentia, *Passio Domini nostri, &c.* non esse de essentia absolutionis Sacramentalis, nec ad valorem Sacramenti necessaria, licet preces illæ utilles ac congrue sint, tum ad extorandam antecedenter divinam misericordiam, tum consequenter ut virtute clavum eleventur omnia opera bona penitentis, ut illa ex meritis Christi operentur ultra proprium valorem. Unde Tridentinum fessi. 14. cap. 3. ait, de Ecclesiæ sanctæ more, preces illas laudabiliter adjungi. Solùm ergo difficultas est circa ista verba: *Ego absolvó te ab omnibus peccatis tuis, in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti, quæ à Florentino & Tridentino assignantur pro forma Sacramenti penitentiae.* Durandus enim existimat, omnia illa verba, nullo prætermisso, esse essentialia absolutionis Sacramentali, & formæ sacramenti penitentiae, vel saltem expressam Sanctissimæ Trinitatis invocationem. Gabriel afferit, ista, *Absolvó te ab omnibus peccatis tuis;* esse de essentia; Paludanus & Petrus Soto, hæc saltem, *Absolvó te à peccatis tuis.* In alio extremo Dominicus Soto in 4. dist. 22. quæst. 1. art. 1. §. Postremum tandem dubium, sentire videtur, illud verbum, *Absolvó*, solitariè prolatum, ad valorem absolutionis sufficere, quatenus affirmat, in articulo mortis, in quo est periculum ne quis decedat absque beneficio absolutionis, posse Sacerdotem proferte illud verbum, *Absolvó*, animo absolvendi à peccatis, & censuris, & tunc validè absolvere. Demum S. Thomas, & alii Theologi communiter, assertant formam absolutionis essentialiter salvari in illis verbis, *Ego te absolvó, imd& in solis istis, Absolvó te,* suppienso pronomine, *Ego, utpote quod in verbo prima personæ absolvó, subintelligitur;* unde idem S. Doctor 3. p. quæst. 66. art. 3. ad 1. docet illud ad valorem Baptismi non requiri.

Dico igitur, Hæc sola verba, *Absolvó te,* esse essentialia absolutioni Sacramentali, & ad valorem Sacramenti penitentiae necessaria.

Probatur primò ratione fundamentali: Ea solidè verba sunt de essentia formæ absolutionis; quæ principale effectum Sacramenti penitentiae significant: Sed sola ista verba, *Absolvó te,* hoc habent: Ergo illa sola sunt essentialia absolutioni Sacramentali, & ad valorem Sacramenti penitentiae necessaria. Major patet, quia essentia Sacramentorum novæ legis est significare id quod in illis efficitur: Ergo ea tantum erunt de essentia, quæ sufficient ad significandum effectum Sacramenti. Minor verò suadetur: Verba quoad significacionem sumenda sunt ex circumstantiis quas habent adjunctas, & secundum quas ex communi hominum institutione, determinantur ad significandum, ut patet in illa forma Baptismi corruptè prolatâ: *Ego te baptizo in nomine Patris & Filii, & Spiritus Sancti,* quæ ex declaratione Zacharie Papæ, valida est, eo quod prolatâ in talibus circumstantiis, ex communis hominum sensu significant Mysterium Sanctissimæ Tri-

De Absolutione Sacramentali.

393

Trinitatis, quae tamen sub aliis circumstantiis prolatæ, illud non significant: Atqui sola ista verba, *absolvo te*, consideratis omnibus circumstantiis in quibus proferuntur, significant principalem effectum Sacramenti penitentiae; nam licet ex se indifferentia sint, ad significandum tam absolutionem à censuris quam à peccatis, prolatæ tamen supra penitentem qui sua peccata confessus est Sacerdoti, determinantur ad significandum absolutionem à peccatis, quæ est principalis effectus hujus Sacramenti.

3 Probatur secundò conclusio, refellendo alias sententias suprà adductas. Et in primis quod invocatio Sanctissimæ Trinitatis non sit de essentia absolutionis Sacramentalis, manifestum videtur, cum in institutione Sacramenti penitentiae tantum dicatur, *Quorum remisieritis peccata, remittuntur eis*, nec ulla fiat mentio Divinarum Personarum, sicut in institutione aut præcepto Baptismi. Imò valde probabile est, omittentem in forma absolutionis invocationem Trinitatis, nequidem venialiter peccare, cum D. Thomas 3. p. qu. 84. art. 3. ad 3. dicat, *Relingui invocationem Trinitatis arbitrio Sacerdotis*, quod non diceret, si non posset Sacerdos sine culpa, saltem veniali, illam prætermittere.

Secundò, quod non debeat necessariò possi illa particula, *Omnibus*, constat, tum quia non apponitur in rituali Romano iussu Pauli V. edito; tum etiam, quia penitens non potest absolviri ab uno peccato mortali, quin absolvatur ab omnibus; & de venialibus sepè non fiat absolutionis, cum penitens de illis non peniteat, nec teneatur.

Tertiò, quod *ly à peccatis*, non sit de essentia absolutionis, patet ex dictis probatione precedenti: nam, ut ibi dicebamus, hæc verba *Absolvo te*, sufficienter explicant, ratione circumstantiarum absolutionem à peccatis, neque necesse est explicare materiam supra quam cadit absolutionis Sacramentalis; sicut in judiciis humanis & civilibus, non debet necessariò sententia exprimere materiam judicij, hoc enim ipso quod auditæ rei accusatione, & totâ causâ, Judex pronuntiat hunc esse innocentem, vel reum, satis declarat mentem suam.

Demum quod in solo, verbo, *Absolvo*, non exprimitur sufficenter forma absolutionis; non minus certum videtur, cum in ea significari & exprimi debeat, absolutionem cadere supra talen personam delinquentem, accusatam, convictam, penitentem, & confessam talia singularia peccata; unde Christus Joan. 20. dixit: *Quotum remisieritis peccata, &c.* ubi & personam designat, & peccata manifestata à penitente presente: Ergo particula *Te*, non minus est de essentia in forma Sacramenti Baptismi, & Confirmationis.

§. II.

Solvuntur objectiones.

4 Objicies primò: Florentinum & Tridentinum, assignando formam Sacramenti penitentiae, dicunt illam consistere in his verbis: *Ego absolvo te, &c.* Ergo censent aliquia ex verbis sequentibus pertinere essentialiter ad formam absolutionis Sacramentalis.

5 Sed nego Consequentiam, id est enim particulam, &c. addiderunt, vel ut abstraherent à controversiis Theologorum qui putant alia etiam verba pertinere ad essentialiam hujus formæ, vel ut significant sequentia non esse omittenda, quamvis non sint essentialia. Et verò si existimassent illa esse essentialia, non omisissent pauca hæc verba, à peccatis suis, cum integrum formam Baptismi, eti longiore, exprefserint.

6 Objicies secundò: Id est in forma Baptismi & Con-

firmationis, necessaria est expressio Sanctissimæ Trinitatis, quia effectus illorum Sacramentorum causatur principaliter à Deo, & ministerialiter tantum ab homine: At in hoc Sacramento similiter Sacerdos absolvit ut minister Dei: Ergo pariter in forma absolutionis Sacramentalis necessariò exprimi debent personæ Sanctissimæ Trinitatis.

Respondeo negando causalem Majoris. Ratio enim ob quam in forma Baptismi & Confirmationis necessaria est expressio Sanctissimæ Trinitatis, non est ea quam assignat objectio, alioquin in forma omnium Sacramentorum, deberent tres Personæ Divinas exprimi, cum in omnibus eadem sit dependentia ministri à causa principali; sed quia Baptismus inducit hominem ad fidem, cuius principium mysterium est Trinitas, & Confirmatio roborat ad confessionem.

Objicies tertio: Illa sunt de essentia formæ Sacramenti, sine quibus non significat determinatè effectum Sacramento proprium: Sed sine illis verbis, à peccatis suis, forma Sacramenti penitentiae, *absolvo te*, non significat determinatè effectum ejus; cum hæc verba indifferentia sint ad significandum absolutionem à peccatis, vel absolutionem ab excommunicatione & aliis censuris: Ergo verba illa à peccatis suis, sunt de essentia absolutionis Sacramentalis.

Huic objectioni patet solutio ex dictis in prima probatione, concessâ enim Majori. Minor neganda est; cum enim ista verba, *Absolvo te*, in administratione Sacramenti penitentiae, proferantur circa penitentem, confidentem peccata sua, habent ex illa circumstantia quod potius significant absolutionem à peccatis, quam à censuris.

§. III.

Corollarium precedentis doctrine.

EX dictis confutata manet quorundam Recentiorum sententia, qui assertunt verba ista à peccatis, non esse quidem de essentia formæ Sacramenti penitentiae, esse tamen de integritate illius: Sicut (inquit) in consecratione calicis, verba ista, *Novi & aeterni testamenti, &c.* non sunt de essentia, sed de integritate formæ. Patet, inquam, ex dictis falsitas hujus sententiae, & disparitas ad exemplum adductum; quia in forma absolutionis istæ particulæ, à peccatis, nihil significant, quod non significetur implicitè per verba precedentia, *Absolvo te*, ut supra ostensum est, at verò in consecratione calicis verba ista, *Novi & aeterni testamenti, &c.* qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum, aliquid significant, quod non significant etiam implicitè verba precedentia; sive enim sanguis Christi esset novi Testamenti, sive non, sive effusus esset pro omnibus, vel non effusus, revera esset significatio eadem priorum verborum: *Hoc est calix sanguinis mei.*

Ex dictis etiam inferitur contra Vazquem, gratiam & Sacramentalem, remissivam peccatorum, produci in instanti extrinsecè terminativo prolationis horum verborum, *Absolvo te*, quamvis ad perfectiorem significacionem formæ, addat Sacerdos verba sequentia, à peccatis suis. Patet ex dictis, Sacramenta enim cauſant gratiam, quando significatio essentialis jam est completa: Sed ante illa verba, à peccatis suis, significatio essentialis absolutionis Sacramentalis est incompleta, quia completetur illius duobus verbis, *Absolvo te*, ut supra ostensum est: Ergo, &c.

Infertur etiam, male dixisse Abulensem 1. parte 12 sui defensorii cap. 6. impropositè in forma absolu-

nis usurpari verbum *absolvo*: cō quād, inquit peccata non sīnt vincula quā solvantur, sed iūrī & offensē quā remittantur; unde non dixit Christus: *Quorum solveris, sed quorū remiseris peccata.* Verūm hoc fundāmentū ruinosum est, tum quā in Scriptura peccata appellantur, vincula, Proverb. 5. *Iniquitas sua capiunt impium, & funib⁹ peccatorum quisque constringitur: tum etiam quia ipse Christus usus est verbo *Absolvo* Matth. 16. ubi claves promisit Petro his verbis: *Quocumque solveris super terram, eris solutum & in cælis.* Addo quod hoc verbum remitto, est solum expressivum clavis remissivæ peccatorum, verbum autem *absolvo*, aptum est ad designdum solutionem utriusque vinculi & peccati scilicet & censuræ, unde convenientius in forma Sacramenti pénitentiae ponitur.*

13 Dēnum ex dictis infertur, quod cū sola mutatio essentialis reddat Sacramentum invalidum, & de essentia formæ Sacramenti pénitentiae tantum sit ut per modum actus judicialis proferatur, quibuscumque verbis quis judiciale sententiam exprimunt utatur Sacerdos in forma absolutionis, sacramentum erit validum; unde si Sacerdos dicere, *remitto tibi peccata tua vel delictata tibi condono, vel absolvatur Petrus à peccatis, valeret Sacramentum; sicut & si forma proferretur sub conditione, putā si non es absolvitus ego te absolvo; quæ tamen conditio, & alii similes non debent adhiberi, etiam mentaliter, nisi ob rationabilem causam.*

Notat vèro Cajetanus in summa, absolutionem datam in plurali, honoris cauā, validam esse, peccare tamen Sacerdotem qui illā utitur, recedendo à communī formā Ecclesie. Advertit etiam Henriquez lib. 4. de Sacram. cap. 11. posse Sacerdotem unica absolutione absolvire multos, in casu naufragii, & imminentis periculo mortis, sicut unā absolutione baptizari possunt multi. Hoc tamen negat Summa Tabiena, verbo *Absolutio* 1. num. 8.

ARTICULUS II.

An forma absolutionis deprecatoriæ prolata, valida sit?

15 **P**artem affirmativam tenuere olim quidam antiqui Theologi, ut Alensis, D. Bonaventura, Mayronis, & aliis Author, quem refert & impugnat D. Thomas opuscl. 22. ejus sententiam appellans *temerariam & præsumptuosa ne dicam* (inquit) *erroneam.* Acriori censurā eam notant Vazquez, Amicus, & alii Recentiores, eam enim absolute *erroneam* appellare non dubitant, cū evidēti discursu (inquit) colligatur esse contra Tridentinum. Hanc tamen sententiam ferè extintam & sepultam, ac oblivioni traditam, de novo suscitarunt duo nuperi Doctores, Joannes Morinus, & Joannes Launoyus, quos ex nostris egregiis ac eruditissimis refellunt P. Baronius parte 2. Theologis moralis disputat. 2. sect. 3. art. 5. & P. Nicolai 3. p. quæst. 84. art. 3. ad marginem.

q. I.

Conclusio negativa statuitur.

16 **D**icō igitur, absolutionem, ad modum precationis expressam, non esse validam.

Probatur prius argumento desumpto ex Scriptura sacra: nam ut observat S. Thomas opusculo citato: *In Sacramento pénitentia verba Scriptura non faciunt*

*mentionem de aliqua deprecatione, sed magis ipsa verbo indicativo utitur: non enim dicit, *Quicumque petieris esse solvenda, erunt soluta; sed quicumque solveris, &c.* Si ergo illa tantum dicuntur esse soluta, qua habens claves solveris, qui autem petis aliquid esse solvendum, non solvit: miror qua temeritate aliquis assertat esse solutum quem habens claves non significat se solvere, sed solùm rogat esse solvendum.*

Probatur secundū ex Tridentino sess. 14. cap. 3. ubi¹⁷ ait, *pénitentia formam, in qua pacipue ipsius vias sita est, in illis ministri verbi possumus esse: Ego te absolvo, &c.* Subindeque censet non perfici Sacramentum antequam verba illa à Sacerdote profecantur: *At si forma absolutionis deprecatoriæ prolata, valida esset, antequam verba illa, Ego te absolvo, à Sacerdote proficerentur, perficeretur Sacramentum pénitentiae: Ergo ex Tridentino forma absolutionis deprecatoriæ prolata, valida non est.* Major pater, sequela vero Minois sic ostenditur. Tum primum Sacramentum pénitentiae perficitur, cū primū sufficiens forma proficeretur super peccata confessa: *Sed antequam Sacerdos verba ista, Ego absolvō te, &c. pronuntiaret, proficeret sufficiētē formam super peccata confessa, nimirum ista verba: Dominus noster Jesus Christus per suam pessimam misericordiam te absolvat, &c. ista: Absolutionem & remissionem omnium peccatorum tuorum tribuat tibi omnipotens & misericors Dominus.* Si enim forma absolutionis deprecatoriæ prolata, valida sit, verba illa non possunt non esse sufficiens forma Sacramenti pénitentiae, cū in illis fiat expressa deprecatione pro absolutione & remissione peccatorum, & verba illa solum differant in modo deprecative & optativo, ab illis, *Absolvō te*, quæ sunt in modo indicativo: *Ergo si forma absolutionis deprecatoriæ prolata, valida esset, antequam Sacerdos proficeret haec verba, Absolvō te, pénitentiae Sacramentum perficeretur, & gratia peccatorum remissiva conferetur, ut concedit ipse Alensis, 4. p. quæst. 2. 1. membro 1. ubi hæc scribit: In forma absolutionis præmittitur oratio per modum deprecatorium, & subiungitur absolutione per modum indicativum, quia deprecatione gratiam impetrat, absolutione gratiam supponit.* Unde juxta hunc Authorem, Sacerdos per hæc verba, *Ego te absolvō*, pénitentem à peccatis verè non absolvit, sed solum illum jam esse ab illis absolutum declarat, quod aperte repugnat Tridentino sess. 14. cap. 9. dicendi: *Si quis dixerit, absolutionem Sacramentalem Sacerdotis (quam in illis verbis *Absolvō te* possumus esse, ibidem cap. 3. docet) non esse aellum iudiciale, sed nudum ministerium pronuntiandi & declarandi remissa esse peccata, &c. anathema sit. Quare non immerito Vazquez & Amicus suprà relati, dicunt Adversariorum sententiam prolus esse errorē, cū evidēti discursu colligatur esse contra Tridentinum.*

Probatur tertius conclusio ratione quam idem¹⁸ Tridentinum eadem sessione 14. cap. 6. insinuat, cū ibidem sit quod *absolutio Sacramentalis est ad instar judicialis actus quem Sacerdos exercet, vel quo ab ipso velut à Judece sententia pronuntiatur.* Atqui sententia Judicis deprecatoriæ exprimi non debet, sed indicative, vel imperative, ut constat in judiciis humanis & civilibus: Ergo nec *absolutio Sacramentalis*.

Confirmatur: *Absolutio est actus authoritatem exercentis, deprecatione è contra est actus supplicantis; unde qui supplicat, ostendit se potestatem absolvendi non habere, sed ab alio gratiam absolutionis expetere: igitur forma deprecativa pugnat cum absolutiva.*

Demum suaderi potest conclusio inductione facta¹⁹ per omnia Sacraenta, constat enim ex usu perpetuo

petuo Ecclesiz, omnium formam absolutam esse & indicativum, excepta formâ Extremæ-Uncionis, quæ debet esse per modum orationis, tum quia Jacobi 5. de illa dicitur, *Oratio fidei salvabit infirmum, alleviat eum Dominus, & si in peccatis sit, remittentur ei.* Tum etiam, quis ut ait D. Thomas opusculo citato cap. 1. in hoc Sacramento, præter salutem animæ, patitor salus corporis, & quia non semper expedit, ut hæc conferatur, precatio adhibetur. In hoc vero & aliis Sacramentis confertur aliquid spirituale, quod semper expedit conferri, unde non debet forma Sacramenti penitentiaz, nec aliorum Sacramentorum, excepta formâ Extremæ-Uncionis, ad modum precatio-nis exprimi.

²¹ Addo ex S. Thoma in calce capituli 3. ejusdem opusculi, periculose solam orationem penitentiaz Sacramento adjungi, quia qui precatur tantum veniam, non confert illam infallibiliter, sed dubiam relinquit: oratio enim ut quis absolvatur, promiscue fieri potest, sive is de peccatis contritus sit, sive peccatis adhuc adhæreat.

§. II.

Solvuntur objectiones.

²² Aduerariorum objectiones levissimæ sunt, nec sudore indigent ut solvantur. In primis enim vanum est quod illi opponunt, nimicrum Græcos non nisi deprecative absolvere. Hoc enim fallum esse patet ex Græcorum Euchologio, quod Pater Jacobus Gorat, Ordinis Prædicatorum, Provincie Sancti Ludovici, qui in partibus Orientalibus, propagandæ fidei causâ, diu commoratus est, nuper edidit; nam in eo quidem præmittuntur verba hæc precatoria: *Dominus noster Iesus Christus & Deus, qui mandatum ligasti & solvendi peccata Discipulis tradidit, pretereat (magis) omnia peccata tua.* Sed orationem hæc consequitur ut ve: *Ego vero indignus ejus seruus absolu te a peccatis tuis (οπούδε οτιδον παρέγιασται εσ)* Item: *Dominus iustus qui propter nos carnem assumptus, & universi orbis peccatum tollit, delicta tua delat: Ego vero condono tibi omnia peccata tua.*

²³ Idem constat ex Arcadio, qui de formis absolvendi Græcorum accuratè & fusi disputat lib. 4. de Sacramentis cap. 3: ubi nullam refert, in qua non sit aliqua propositio, quæ autoritatem sententiaz judicialis præse ferat: licet ante & post orationes alias habeat adjunctas, quemadmodum habet forma consueta Latina Ecclesiæ: Nam in omnibus dicitur, *Ιχθυς ανταυμάτων, Ιχθυς ανταυηγίου, id est, Habeo te absolum, Habeo te veniam donatum*, aut quid simile: quod pharsi Græci æquivalent illis, *Ego te absolvo, Ego te dono veniam*, ut idem Arcadius capite citato reget ostendit.

²⁴ Non minus frivolum est quod ex Mairone addunt Adversarii, non esse inconveniens deprecative absolvere, licet & Græci deprecative baptismum conferunt, cum dicunt, *baptizetur seruus Christi.* Hæc enim Maironis hallucinatio ex lingue Græce imperitia provenit, cum Græci dicant *βαπτίζεται* quod non idem sonat ac *baptizetur*, sed significat *baptizans*, ut recte observavit P. Nicolai 3. parte quæst. 60. art. 8. & quæst. 96. art. 5.

²⁵ Non valet etiam exemplum quod adducunt de absolutione judiciali seu canonica, ad quam nulla verborum forma præscripta est. Nam ut recte ait S. Thomas opusculo citato: *Alia ratio est de absolutione ab excommunicatione, que non est sacramentalis, sed magis judicaria, jurisdictionem consequens, & alia de absolutione a peccatis in sacramento Pœnitentie, que consequitur potestatem clavium, & est sacramentalis.* In

illa enim (nempè absolutione judiciali) verba efficaciam habent ab intentione dicentis, unde non refert quibusunque verbis utatur, ad exprimendam suam intentionem: in sacramento autem verba efficaciam habent ex institutione divina: Unde tenenda sunt verba determinata, consonantia divinae institutionis: institutioni autem dicentis, Quodcumque solveris, &c. hac verba convenient, *Ego absolvo te, ac properea tenendasunt.*

Quod vero dicitur in Canone Multiplex de penit. ²⁶ dist. 1. nempè indulgentiam Dei nisi supplicationibus Sacerdotum obtineri non posse, quod ex Epistola 99. Leonis Papæ desumptum est, intelligendum est de deprecatione quæ præmittitur absolucioni sacramentali, ut interpretatur D. Thomas 3. p. quæst. 84. art. 3. ad 2. Pontifex enim sacramentum Pœnitentiaz supplications appellat, ab oratione deprecativa quæ absolutioni præmittitur. Neque enim novum est, ut sacramenta à ritibus accidentalibus nomina portantur, ut patet in ipso Pœnitentiaz sacramento, quod manuum impositio dicitur, quamvis hæc non sit de necessitate sacramenti, ut disputatione 1. ostensum est. Vel secundò dicti potest, absolutionem Sacerdotis idem solam à D. Leone, aliisque Patribus, *Orationem Sacerdotis appellari*, quia cum proferatur in fide promissionis Christi, continet virtualiter vim & rationem orationis, cum quo stat quod non sit formaliter deprecatione. Eodem modo explicari debent verba illa Nicolai Cabasilas liturgice expositionis cap. 29. *Pecatorum quoque remissio pœnitentibus datur per ordinem Sacerdotum*; cum certum sit Sacerdotes Græcos in forma absolutionis Sacramentalis adhibere verba indicativa, in quibus præcipuum vim absolutionis reponunt, ut constat ex verbis Euchologii Græcorum suprà relatis.

Demum quod objiciunt, nimur quod sicut A. ²⁷ postoli, ad sanandos infirmos non utebantur formâ indicativa, dicendo, *Ego te sanó, sed deprecative dicendo, sanet te Christus;* ita nec ad absolvendos peccatores alia verba quam deprecatoria adhibere debebant, solvit à D. Thoma art. citato in resp. ad 4. ubi sic ait: *Apostolis non est data potestas, ut ipsi sanarent infirmos, sed ut ad eorum orationem infirmi sanarentur.* Est autem eis collata potestas operandi instrumentaliter sive ministerialiter in Sacramentis. Et ideo magis possunt in formis Sacramentalibus, exprimere alium suum, quam in sanationibus infirmatum; in quibus tamen non semper modo deprecativo utebantur, sed quandoque modo indicativo & imperativo; sicut Art. 3. legitur quod Petrus dixit clando: *In nomine Iesu Christi Nazareni, surge & ambula.*

Dices, quamvis Apostolis data fuerit potestas ab ²⁸ solvendi a peccatis, illa tamen non erat principalis & authoritativa, sed ministerialis tantum & instrumentaria: Atqui modus indicativus, vel etiam imperativus, significat facultatem operandi principalem & authoritativam, ut patet in Principibus & Regibus, qui tempore indicativo vel imperativo loquuntur: Ergo conveniens non est, quod Apollo-lis, seu eorum in Sacerdotio successores, in absolutione Sacramentali utantur verbis indicativis sed tantum deprecativis.

Respondeo quod modus indicativus, vel etiam ²⁹ imperativus, significat quidem potestatem operandi authoritativam, sed non semper principalem in iudicis, ut patet in iudicibus subalternis, qui licet non habeant supremam, sed ministeriale tantum judicandi potestatem, dum tamen condemnationis, vel absolutionis sententiam proferunt, semper loquuntur indicativo modo, vel etiam aliquando imperativo, sed nunquam deprecativo, quia modus depre-

deprecatorius in materia iudicij, significat solum potestatem mortalem intercedendi apud judicem, sed non potestatem judicandi & operandi etiam ministerialem.

ARTICULUS III.

An Sacerdos per hæc verba, Ego te absolvō, verè paenitentem absolvet a peccatis?

30. **P**atrem negantem tenent non solum illi Authores qui docent, formam absolutionis deprecatoriè prolatam, validam esse, sed etiam illi qui existimant, Sacramentum paenitentie requirent contritionem ut materiam; unde dicunt per formam hujus Sacramenti, non significari quod remittantur peccata. Verum in explicando quid significant hæc verba, *Ego te absolvō*, ita inter se dissident, ut ferè tot sint sententiae, quot capita. Magister enim sententiarum, ait horum verborum sensum esse, ego te ostendo & declaro absolutum à peccatis; sicut quando Christus dixit Magdalena, *Remittuntur tibi peccata tua*, hæc enim verba cùm fuerint bis à Christo prolatæ, secundâ saltem vice, hunc reddebant sensum, declaro peccata tua tibi esse remissa. Alii dicunt, sensum horum verborum, *Ego te absolvō*, hunc esse: Ego eximo te ab obligatione subjiciendi peccata tua clavibus Ecclesiæ. Ita Gabriel, & plures ex Nominalibus. Alii hunc sensunt dant verbis absolutionis, Ego remitto tibi penam temporalem peccatis tuis debitam. Ita Alensis & S. Bonaventura. Hugo verò à S. Victore docet sensum esse, *Absolvō te*, id est remitto tibi penam æternam pro culpa debitam. Tandem Medina, Codice de paenitentia, assertit per contritionem liberari peccatorem à culpa & pena æterna, non tamen ab exilio patriæ cælestis, quam aperit Sacerdos, quatenus habet claves regni cælorum; subindeque hæc verba, *Absolvō te*, reddere hunc sensum, *Aperi tibi januam regni cælorum*. Pro declaratione veræ & catholicæ sententiae

31. Dico breviter, Sacerdotem per hæc verba, *Ego te absolvō*, verè paenitentem absolvere à culpa, & reatu penæ æternæ, & non solum illum à peccatis absolutum declarare.

32. Probatur primò ex Tridentino sess. 14. can. 9. ubi sic dicitur: *Si quis dixerit, absolutionem Sacramentalem non esse alcum judicialem, sed nudum ministerium pronuntiandi, & declarandi remissa esse peccata confessi, &c. anathema sit.* Item cap. 3. sic ait: *Res & effectus hujus Sacramentorum, quantum ad ejus vim & efficaciam pertinet, reconciliatio est cum Deo.* Nec dici potest, Concilium id assertere de hoc Sacramento ratione contritionis, quæ est pars materialis illud constituens, non verò ratione absolutionis, quæ est ejus forma. Non valet, inquam, hæc responsio, tum quia ex eodem Tridentino supra disp. 7. ostendimus, solam attritionem sufficere ad constituendum hoc sacramentum. Tum etiam, quia idem Concilium ibidem initio capituli ait, præcipuum vim hujus Sacramenti sitam esse in forma absolutionis, quæ in illis verbis, *Ego te absolvō*, posita est.

33. Probatur secundò ex D. Thoma opuscul. 22. cap. 1. ubi sic ait: *Pater ex dilectis Salvatoris, quod habens claves absolvit: præsumptuosum ergo est, ne dicam erroneum, ut Sacerdos dicere non possit, Ego absolvō te, quem Dominus absolvere consuevit.* Et in exemplum assert quod Apostolus ait 1. ad Corinth. 2. *Se donasse peccatum in persona Christi, quasi dicat secundum Glosam, se absolvisse à peccato.* Et mox: *Non est etiam parva auctoritas ejus quod in Ecclesia canitur: Jam bone*

Pastor Petrus clemens accipe vota precantium, & peccati vincula resolve tibi potestate traditæ. *Potestas autem tradita Petro est potestas clavium: potest ergo habens claves, dicere, Ego te absolvō.* Nec hoc solum convenienter dicere potest, sed & necessarium esse videtur, quia Sacra menta novæ legis efficient id quod figurant. Quibus ultimis verbis rationem fundamentalem nostræ conclusionis insinuat, quæ sic potest breviter proponi. Sacra menta novæ legis efficient quod significant, hæc enim est præcipua differentia, quam Florentinum assignat inter hæc & vetera, quod illa gratiam non causabant, sed eam solum per passionem Christi dandam figurabant; hæc verò & continent, & dignè suscipientibus conferunt: Atqui Sacramentum paenitentie habet præcipuè ratione formæ quod significet remissionem peccatorum: Ergo præcipuè ratione formæ eam confert; subindeque Sacerdos per hæc verba, *Ego te absolvō*, verè paenitentem absolvit à peccatis.

Confirmatur: Ideò Baptismus causat gratiam ab 34 lutivam à sordibus peccatorum, quia hæc verba forma hujus Sacramenti, *Ego te baptizo*, talem gratiam significant: Sed verba ista, *Ego absolvō te*, non minus clarè gratiam remissivam peccatorum designant: Ergo pariter illam sufficienter dispositis conferunt.

Confirmatur amplius: Si sacerdotes novæ legis non 35 verè absolverent à peccatis, sed solum paenitentem absolutum declararent, non different à Sacerdotibus legalibus: isti enim habebant potestatem discernendi lepram à non lepra, & declarandi quinam verè essent aut non essent leprosi: Sed hoc dici nequit. Ergo nec illud. Minor patet ex Chrysostomo lib. 3. de Sacerdotio cap. 6. ubi sic ait: *Corporis lepram purgare, vel ut verius dicam, ne purgare quidem, sed purgaram ostendere, Iudeorum Sacerdotibus licebat.* At vero nostris Sacerdotibus, non corporis lepram, sed anima sordes, non dico purgatas probare, sed purgare prorsus concessum est. Addo cum D. Thoma in 4. dist. 18. qu. 1. att. 3. quæstiunc. 1. ad 1. quod proportionaliter oportet legi de Sacramentis & potestate ministeriorum: Ego si Sacra menta novæ legis differunt à veteribus per easilitatem effectivam, - per eandem diftinetur ministri Evangelici à legalibus.

Ex his impugnati manent omnes modi quibus Aut 36 thores supra relati docent Sacerdotem absolvere à peccatis. Constat enim in primis, sensum horum verborum, *Absolvō te*, non esse, ego te ostendo seu declaro absolutum à peccatis; cùm Sacerdotes (ut jam ostendit) non solum declarant paenitentibus peccata ipsorum remissa esse à Deo tanquam authore & causa principali gratia, sed etiam velut Dei ministri & instrumenta, ipsos absolvant, & gratiam peccatorum remissivam conferant. Unde Richardus à S. Victore libro de potestate ligandi & solvendi cap. 21. hanc explicationem detinens & fugillans, sic ait: *Exstat quorundam sententiam frivola, ut ridenda positus quam refellenda videatur; putans enim Sacerdotes non habere potestatem solvendi, sed offendendi solutos: Sed nunquid Dominus dixit, Quod solutum offendit, erit solutum? Dicunt Sacerdotes non habere potestatem remittendi peccata, cùm Dominus hoc dicat, & dicunt habere potestatem offendendi remissa, cùm Dominus hoc non dicat.*

Dices: D. Hieronymus supra illud Matthæi 12.37 *Tibi dabo claves regni cælorum*, hæc scribit: *Hunc locum quidam non intelligentes, aliquid servani de supercilicio Pharisæorum, ut damnare innoxios vel solvere se putent nexios, cùm apud Deum non sentient Sacerdotum, sed eorum vita queratur. In Levitico se offendere Sacerdotibus jubentur leprosi, quos illi non faciunt leprosi vel mundos, sed discernunt qui mundi vel immunides sine. Quibus verbis videtur Sacerdotes Evangelicos*

Ico legalibus aequiparare in hoc quod sicut illi non mundabant leprosos, sed eos mundos esse judicabant: ita Sacerdotes Evangelici non justificant peccatores, nec eos mundant, sed eos mundos esse ostendunt: Ergo sensus formae absolutionis est iste præcisè, Ego declaro te esse absolutum, & à peccatis mundatum. Idque confirmari potest exemplum Lazari qui prius fuit à Christo resuscitatus, & postea à Discipulis vinculis solutus. Ex quo colligit Augustinus peccatorem prius à Deo intus per gratiam vivificari, quam à Sacerdote à vinculis absolvi.

38 Respondeo Hieronymum comparare Sacerdotes Evangelicos legalibus, non in eo quod sicut legales non mundabant, sed tantum mundatos declarabant, sed in eo solum quod sicut legales non poterant suo arbitrio discernere inter lepram & lepram, sed solum juxta merita cause, ita neque Sacerdotes Evangelici judicare debent aut possunt de peccatis, juxta suum beneplacitum, ita ut possint damnare innoxium, vel absolvire pravum, sed juxta uniuscujusque dispositionem.

39 Ad confirmationem respondet Divus Thomas opusc. 22. cap. 2. comparisonem illam peccatoris cum Lazaro, moralem esse, non litteralem, subindeque ex illa nullum firmum argumentum posse deduci. Augustinus vero, & alii SS. Patres, qui dicunt peccatorem prius à Deo vivificari per gratiam, quam à Sacerdote absolvatur, explicandi sunt, non de perfecta vivificatione per gratiam sanctificantem, sed de imperfecta per gratiam excitantem, quæ inchoat vitam anime per actum aliquem supernaturalem, ad quem movet & excitat peccatorem. Vel dici potest, quod SS. illi Patres solum volunt, quod Deus sic interdum peccatorem preuenit, ut per contritionem charitate perfectam, ante sacramenta susceptionem, planè vivificetur.

40 Sequitur secundò ex dictis, sensum horum verborum, *Absolvo te*, non esse illum quem fingunt Gabriel & Nominales, nimurum. Ego eximo te ab obligatione subjiciendi peccata tua clavibus Ecclesiae: remittere enim obligationem confitendi peccatum, non est propriè remittere peccatum ipsum. Addo quod haec interpretatio non habet locum, quando quis absolvitur à solis venialibus, vel à mortalibus semel confessis; siquidem etiam ante absolutionem erat poenitens liber ab obligatione talia peccata confitendi. Item qui absolvitur indirectè tantum à reservatis, non liberatur ab obligatione confitendi illa superiori: Ergo falsa est illa interpretatio.

41 Sequitur tertio, haec verba, *Absolvo te*, non habere sensum illum quem Alensis & D. Bonaventura ipsi attribuunt, nempe remitto tibi poenam temporalem peccatis tuis debitam, tum quia remittere poenam temporalem non est propriè remittere peccatum ipsum: tum etiam, quia fieri potest, ut quis cum tanta contritione accedat ad Sacramentum poenitentiae, ut ex vi talis contritionis remittatur ipsi tota poena etiam temporalis, atque adeò non semper verificaretur forma Sacramenti poenitentiae.

42 Sequitur quartò, non valere modum explicandi Hugonis à S. Victore, afferentis haec verba, *Absolvo te*, significare remitto tibi poenam æternam pro culpa debitam: Nam haec explicatio verba Christi & formæ absolutionis detorquet in sensum impro prium: etenim poena non est peccatum, licet ex peccato orta sit: unde remittere peccata, & absolvire à peccatis, verè & propriè, non est remittere tantum poenam, ut supra dicebamus. Praeterea, poena æterna simul cum culpa remittitur, & per con sequens, si ante absolutionem culpa remissa est, ut vult iste Author, etiam poena æterna fuit con-

donata, vel in temporalem commutata. Addo quod, habens solum peccata venialia, verè absolvitur, & tamén ipsi nichil remittitur poena æterna, cum illa peccatis venialibus non sit debita. Ex quo etiam confutatur manet modus dicendi Joannis Medinæ, peccata enim verbalia à regno caelesti non excludunt: Ergo quando aliquis ab illis absolvitur, verba absolutionis hunc sensum efficere nequeunt: Ego aperio tibi januam regni cœlorum.

Verus ergo sensus horum verborum, *Ego absolvō te*, est ille quem assignat S. Thomas 3. part. quæst. 84. art. 3. ad 5. ubi rejecto modo explicandi Magistri sententiarum, subdit: *Esset autem perfellior expeditio: Ego te absolvō, id est Sacramentum absolutionis tibi impendo.* Quorum verborum sensus non est, ut falsò existimant aliqui, Ego tibi confero, vel applico Sacramentum absolutionis, esset enim explicatio frivola & nugatoria, quia idem per idem significaret; sed iste quem adducit Cajetanus: Quantum est ex me verè te absolvō à vinculis, & peccata tibi remitto, seu tibi conferō Sacramentum absolutivum à peccatis, & collativum gratiæ remissivæ. Unde in Sacramento infortni, in quo propter indispositionem poenitentis Sacramentum non confert gratiam, verificatur haec forma, non quia re ipsa detur gratia, sed quia Sacramentum, quantum est ex parte sua, gratiæ causativum, & ex vi & efficacia verborum eam causare intendit, licet per accidens non detur. Est exemplum in Sacramento Ordinis, cuius forma ab Episcopo sic profertur: *Accipe Spiritum Sanctum, &c.* haec enim verba verum habent, etiam dum ordinatus est in statu peccati mortalis, quia faciunt hunc sensum, impendo tibi, quantum est ex me, Spiritum Sanctum; cum quo tamén stat, non dari gratiam Spiritus Sancti habenti obicem. Similiter verificatur haec forma, quando poenitens justificatus ad hoc Sacramentum accedit, nam in tali casu accipit majorē gratiam per modum remissivæ, licet actu non remittat peccata; sicut qui accipit per accidens primā gratiam in Eucharistia, accipit illam per modum nutritivæ.

Ex quibus intelliges, licitum esse de iisdem peccatis, validè confessis & remissis, novam petere absolutionem Sacramentalem, modò novâ confessione, & novâ contritione, vel attritione, subjiciantur clavibus Ecclesiae; quia peccata, etiam validè confessa & remissa, novâ confessione & dolore informata, novam præbent materiam proximam, ut cum nova absolutione novum Sacramentum efficere valeant; sicut eadem aqua quæ est materia remota Baptismi, pluribus ablutionibus super diversas personas applicata, fit proxima materia capax plurium formarum Sacramentalium, subindeque plurium Baptismatum. Vel sicut idem oleum, quod est materia remota Extremæ-Undictionis, pluribusunctionibus, non modò diversis infirmis, sed eidem applicata, fieret proxima materia plurium formarum, ac proinde Sacramenti Extremæ-Untictionis. Addo, quod quando poenitens de iisdem peccatis validè confessis & remissis iterum confitetur, verificatur forma absolutionis; quia tunc Sacramentum est verè absolutivum à peccatis, & verè confert gratiam remissivam, & à peccatis solutivam, quamvis per accidens poenitens illorum peccatorum vinculis non sit ligatus: Ergo licitum est de iisdem peccatis validè confessis & remissis, novam petere absolutionem Sacramentalem. Quod potest confirmari tum ex communi usu & praxi fidelium, qui saepè generales confessiones de peccatis alijs confessis facere solent, etiam si nullum dubium habeant quod priores fuerint invalidæ. Tum etiam ex Canone, *Quem paenitet de poenit. dist. 1. ubi sic dicitur: Unde patet quod quantò pluribus confitebitur in spe venie turpitudinem*

criminis, tautò facilius consequetur indulgentiam remissionis. Quibus verbis, non solum approbatur modus confitendi eadem peccata pluribus Sacerdotibus, sed etiam additur causa impulsiva ad id faciendum, quae est facilior consecutio remissionis peccatorum.

45 Dices, si Sacramentum pénitentiae circa eadem peccata iterari possit, poterit etiam iterari Sacramentum matrimonii circa easdem personas matrimonio jam ligatas: nam sicut per novam confessio-nem Sacramentalē & dolorem eorundem peccatorum, ponitur nova materia proxima, sup'a quam cadere potest nova absolutio Sacramentalis; ita per novos actus & consensus conjugum supra eadem corpora, ponitur nova materia proxima capax novi Sacra-menti matrimonii.

46 Sed nego consequentiam & paritatem; materia enim proxima Sacramenti matrimonii, est prima sui traditio conjugi; prima autem traditio non potest iterari, circa eandem personam; in Sacramento vero pénitentiae materia proxima non est prima confessio, & primus dolor de peccatis, sed indifferenter prima vel secunda confessio, & primus vel secundus dolor; unde forma absolutio nisi non significat determinatē primam remissionem peccatorum, sicut matrimonium primam sui traditionem conjugi, sed indifferenter primam vel secundam remissionem, juxta capaciteram subiecti.

A R T I C U L U S IV.

An absolutio dari possit scripto, vel absenti, vel saltem pénitens absenti Sacerdoti per litteras aut internuntium confiteri?

§. I.

Referuntur sententiae.

47 IN hujus celebris difficultatis resolutione tres repertoio Authorum sententias. Prima affirmat absolutio-nem impendi posse per litteras, & absenti, subindeque nec esse de essentia Sacramentalis abso-lutionis ut proferatur voce humana, nec quod pénitenti præsenti impendatur. Ita docuere quidam antiqui Theologi, quorum sententiam ferè extin-ctam & obliteratam renovarunt & suscitarunt in Hispania aliqui ex Patribus Societatis, qui ut refert P. Dufai in Tractatu de pénitentia, hanc senten-tiam non solum in privatis suis collegiis, ut Valliso-lei, Salmantice, Compluti, tanquam veriorem docuerunt, nullà initio adjectâ necessitatibus aut articuli mortis limitatione, quam post acres & frequentes præcipue nostrorum disputationes appofuerunt, ve-rum etiam aliqui ex ipsis eam typis mandarunt, ut Henricus Henriquez in sua Summa morali, cuius rei causâ prohibitam fuisse donec emendaretur, testa-tur Joannes Baptista Possevinus, Archipresbyter Mantuanus lib. de officiis curati cap. 15. Henricum secutus est Emanuel Sa in suis Aphorismis Antverpiæ anno 1599. & sequenti Lutetiae editis, ubi sic ait: *Non licere absenti per nuntium aut per scriptum confiteri, quidam aiunt, ego cum illis sentio, qui & id con-cedunt, & posse absensem etiam per scriptum absolviri, aut per nuntium.* Et rursus: *Absolutio posse absensem alii aiunt, aliis negant. Ego proposito, cum causa posse, ut si absolvisti quem non poteras, accepta postea absolvendi posestat, si comodè non potest vocari ad se, posse absensem absolvere, non solum ab excommunicatione, sed etiā à peccatis.* Quod si merito dubitas an ad absolutionem sit dispositus, potes mente addere conditionem, si es dī-spositus. Verum Aphorismi illi ab hoc & aliis errori-

bus, à Magistro sacri Palatii expurgati sunt, cujus correctionis & censuræ (quam iniquam vult fuisse, & ex solo labore Dominicanorum in suos ratam) conqueritur Theophilus Raynaudus in dissertatione de Epistolari confessione, ubi etiam suadore conatur, sententiam istam nostris Thomistis olim fuisse communem, & refert ex Facundez, opinionem de licita & valida absolutione absenti impertia, ex familia sancti Dominici ortam fuisse, & adolevisse, ac denique in ejusdem familiæ sinu extintam atque sepultam esse. Idem afferunt Suarez, Conink, & alii Societatis scriptores. Verum hanc calumniam de-pellit P. Baronius tomo 1. Theologiae moralis disp. 1. sect. 3. art. ultimo, ubi ostendit, nullum Thomistarum clarè afferuisse, integrum Sacramentum li-citè & validè confici inter absentes, cum S. Thomas in 4. dist. 16. quæst. 3. art. 4. latè docuerit, nullam esse confessionem Sacramentalē absenti factam, quia afferit utilius esse in extrema necessitate confiteri Laico præsenti, quam Sacerdoti absenti. Si qui ergo Thomistarum afferant, pénitentem absenti Sacerdoti per litteras aut internuntium confessum, validè ab illo posse absolviri, solum volunt, quod ubi pénitentis per litteras misit peccata sua absenti Confessario, si postea in præsentia ejus dicat, quod de omnibus illis se accusat, potest ab eo præsente vali-dè absolviri; quia tunc fit Confessio in præsentia Sa-cerdotis, cum idem sit scriptum illud ratificare in præsentia Sacerdotis, ac illi præsenti confiteri. Un-de immerito citantur pro sententia jam adducta & explicata, vel pro alia quam amplectuntur Suarez, Vazq. Toletus, Amicus, Bcnacina, & alii Recentiores, exiliimantes, quod quamvis absolutio non pos-sit pénitentem absenti per scriptum vel nuntium im-pendi, posse tamen pénitentem, qui per litteras vel nuntium absenti Sacerdoti confessus est, ab eo postea præsente, nullà aliâ peccatorum confessione intercedente, absolviri. Tertia ergo sententia, quæ in schola D. Thomæ communis est, negat tam ab-soluti-nem quam Confessionem fieri posse absenti. subindeque pénitentem absenti Sacerdoti per litteras aut internuntium confessum, non posse ab eo præsente postea sine nova Confessione validè ab-solviri.

§. II.

Vera sententia tribus sequentibus conclusionibus sta-tuitur.

D Ico primò, de essentia abso-lutionis esse, ut voce ⁴⁸ humana proferatur, subindeque abso-lutionem in scriptis dñam, esse invalidam.

Probatur primò ex Concilio Florentino & Tri-dentino afferentibus verba esse formam cuiuslibet Sacramenti, à qua deinde lege excipiunt solum Sa-cramentum matrimonii, dicendo in hoc regulariter tantum verba esse necessaria; specialiter vero de forma Sacramenti pénitentiae afferunt esse verba quæ Sacerdos profert dum dicit, *Ego te absolvō, &c.* Ex quibus sic arguo: Vel illa Concilia loquuntur de verbis propriè dictis, seu voce humana prolatis, vel de verbis impropriè, accipiendo verbum pro eo-omni quod supplet vicem ipsius, ut sunt nutus & scripta? Secundum dici non potest, alijs immerito à lege universali exceptissent prædicta Concilia Sa-cramentum matrimonii, quia semper in illo requirun-tur verba propriè vel impropriè dicta: Ergo primum est admittendum, subindeque de essentia abso-lutionis est ut voce humana proferatur.

Probatur secundò ex D. Thoma 3. part. q. 60. art. 6. ubi

de Absolutione Sacramentali. 399

6. ubi docet Sacraenta novae legis essentialiter constare verbis humanis ; ex quo inferunt Theologi contra Scotum , Angelos de via ordinaria non posse ministrare Sacraenta , etiam per corpora assumpta , quia nequeunt in illis humana verba proferre ; ut potest cum locutio humana sit actio vitalis procedens a principio extrinseco , locutio verò ab Angelis formata in corporibus assumptis , fiat ab ipsis Angelis solum extrinsecè assistentibus hujusmodi corporibus . Sicut ergo forma reliquorum Sacramentorum , solo excepto matrimonio , propriis verbis humanis proferenda est (nemo enim unquam dixit Baptismum , Confirmationem , Eucharistiam , Ordinem , Extremam - Unctionem perfici tantum scripto) ita & forma Sacramenti poenitentiae . Idque conveniens est , tum ex parte Sacramenti , tum ex parte Ministri , tum ex parte poenitentis . Ex parte quidem Sacramenti , quia cum sit judicium quoddam solemne pietatis divine quo reus homo absolvitur , debet sententia absolutionis , sicut in aliis iudiciis solemibus , voce humana proferri . Ex parte verò Ministri , quia validè ipsis honorificum est , quod expressis & formalibus verbis peccatorem absolvat , & peccata dimittat . Ex parte demum poenitentis , quia majorem habet certitudinem suæ justificationis , audiens sub expressis & formalibus verbis latam suæ absolutionis sententiam .

50 Dico secundò absolutionem non posse dari absenti . Probatur conclusio ratione fundamentali , quam insinuat Cajetus in Summa verbo Confessio conditione 11. petiturque ex verbis illis formæ Absolvo te , nam particula te , vel aequivalens , expressè ad personam præsentem dirigenda est , juxta Christi institutionem ; sicut in Eucharistia verba , Hoc est , ad materiam præsentem diriguntur : Unde sicut Sacerdos non potest consecrare panem absensem , ita nec poenitentem absensem Sacramentaliter absolvere .

51 Dices , Poenitens potest absolviri per hanc formam , Absolvo Petrum , vel Absolvatur Petrus , quæ non necessariò designat præsentiam absolvendi : Ergo ratio videtur inefficax .

Sed contra : Eatenus poenitens potest absolviri per hanc formam , Absolvo Petrum , vel Absolvatur Petrus , quatenus aequivalet isti , Absolvo te , subindeque quatenus ex circumstantiis intelligitur de Petro personaliter præsente : Ergo licet poenitens absolvatur per hanc formam , Absolvo Petrum , vel Absolvatur Petrus , si tamen ille sit absens , solutio erit invalida . Hæc conclusio magis patebit ex dicendis in sequenti .

Dico tertio , poenitens non potest absenti Sacerdoti per litteras aut internuntium Sacramentaliter confiteri .

52 Probatur primò ex Tridentino sessi. 14. cap. 2. ubi dicitur , eos qui se crimine aliquo post Baptismum contaminaverint , non jam repetito Baptismo ablui , sed ante hoc tribunal (poenitentiae) tanquam reos sisti voluit Christus , ut per Sacerdotum sententiam , quoties ab admissis peccatis ad ipsum poenitentes consugerint , possent liberari . Sed ante tribunal sisti , aut confugere ad tribunal , nihil est aliud , nisi præsenti confiteri præsentem , & peccata manifestare per seipsum : Ergo ex Tridentino Christus Dominus instituit ut Confessio fieret præsenti Sacerdoti .

53 Probatur secundò exemplo leprosorum . qui se Sacerdotibus ostendere iussi sunt , ut de lepra purgata judicarent ; per hoc enim necessarium esse indicatur , ut poenitentes coram Confessario Sacerdote se sistant , ac præsentes peccata sua per seiplos declarant , & absolutionem ab illis recipient . Unde in Decreto dist. 1. de penit. cap. Quem poenitet ex cap. 10. libri de vera & falsa poenitentia , qui inter opera Augustini reperitur sic dicitur : Præcepit Dominus Genes. Theol. Tom. V.

mundandis ut ostenderent ora Sacerdotibus (Lucæ 17.) docens corporali præsentia confienda peccata , non per nuntium , aut per scriptum manifestanda : Dixit enim ora monstrare ; & omnes , non unus pro omnibus . Non alium statuatis nuntium qui pro vobis offerat manus à Moyse statutum ; sed qui per vos peccatis per vos erubescatis , erubescientia enim ipsa partem habet remissionis ; in hoc enim quod per seipsum dicit Sacerdoti , & erubescientiam vincit timore offensi , sit venia criminis , &c. Quibus verbis aperte docetur , Confessionem soli præsenti Sacerdoti posse fieri . Unde paulò inferioris subditur : Tanta itaque vis Confessionis est , ut si deest Sacerdos confiteatur proximo , sapè enim contingit quod paenitens non potest confiteri coram Sacerdote , quem desideranti nec locus nec tempus offert ; et si ille cui confitetur potestatem solvendi non habeat , si tamen dignus venia , ex Sacerdotis desiderio , qui socio confitetur surpitudinem criminis . Similia docet D. Thomas supra quæstionem 9. art. 2. ad 3. ubi ait quod in absentia proprii Sacerdotis , etiam potest laico fieri Confessio , & ideo non oportet quod per scriptum fiat . Ex quibus aperte colligitur , nullam esse Confessionem Sacramentalem absenti Sacerdoti factam ; si enim illa esset valida , malè consuleret S. Thomas , & Author libri de vera & falsa poenitentia , in extrema necessitate confiteri potius laico præsenti , quam Sacerdoti absenti .

Probatur tertio conclusio ex decreto Clementis VIII. qui cum celebrem istam controversiam , que inter Patres Jesuitas & Dominicanos versabatur , & in Hispania præcipue , magno animi ardore & contentione agitabatur , ad suum tribunal advocasset , re attente & maturè consideratè , & auditis omnium Ordinum Theologis , damnavit illam Sacramenti poenitentiae administrationem per Epistolam inter absentes , quam nonnullis libris editis Patres Societatis docebant , & quam rumor erat à pluribus illorum usurpari & ad præxim reduci . Emanavit itaque decretum à Pontifice , cujus haec sunt verba : Die 20. mensis Junii anno à Nativitate Domini nostri Iesu Christi 1602. in Generali Congregatione S. Romana & Universalis Inquisitionis , habita in Palatio Apostolico in monte Quirinali , coram Sanctissimo Domino nostro Clemente , divinâ providentia , Papa octavo . Proposita quæstione utrum liceat per litteras seu internuntium Confessario absenti peccata sacramentaliter confiteri , & ab eodem absente absolutionem obtineret Sanctissimus Dominus noster , auditis votis Parrum Theologorum , & re cum illustrissimis & Reverendissimis Dominis Cardinalibus , contra hereticam prævaricatem generalibus Inquisitoribus , maturè ac diligenter considerata , hanc propositionem scilicet licere per litteras , seu internuntium Confessario absenti , peccata sacramentaliter confiteri , & ab eodem absente absolutionem obtinere , ad minus uti falsam , & temerariam , & scandalosam , damnavit , ac prohibuit , præcepitq; ne deinceps ista propositione publicis , privatisque letctionibus , concessionibus , & congregatis , doceatur , neve unquam tanquam aliquo cajū probabilis defendatur , imprimatur , que ad præxim quovis modo dederetur . Quod si quis illam docuerit , defenderit , imprimi fecerit , aut etiam de ea disputative tractaverit , nisi forsan impugnando , vel ad præxim , seu directè vel indirectè deduxerit , præter excommunicationem latæ sententia , quam ipso facto incurrit , & à qua non possit , præterquam in articulo mortis ; ab alio , quacumque etiam dignitate fulgenti , & S. Romana Ecclesia majori Penitentiario , nisi à pro tempore existente Romano Pontifice , absolvit ; alii etiam per arbitrio infugendis subjaceat .

Adverarii videntes se hoc Pontificis decreto manifestè perstringi , suamque de Epistolari confessione damnari sententiam , ut vim ejus declinarent , duplum excogitarunt solutionem seu explicacionem . Aliqui dixerunt , suprà dictam de absensis confessione

feffione opinionem, ut illicitam quidem, sed non ut invalidam, à Clemente fuisse rejectam; quia nimirum dixit hanc propositionem à se damnari, licere per litteras absenti confiteri, nec de validitate vel invaliditate quidquam dixit. Alii verò affirmarunt, hoc tantum decreto prohiberi, ne absenti absolutio detur, non prohiberi verò ne absenti confessio fiat, nec damnari confessionem absenti factam, sed dunt taxat absorptionem absenti datum. Unde dixerunt, Pontificem non damnasse utramque partem supradictae propositionis disjunctim seu divisim, sed collective tantum & conjunctivè. Ita Suarez tomo 4. ad 3. p. disp. 21. sect. 4.

36 Verum neutra interpretatio potest subsistere. Non quidem prima, nam quod Pontifex Epistolarem confessionem factam absenti, nedum ut illicitam, sed etiam ut invalidam proscribat, & quod non solum vetet ne factum liceat, sed etiam ne factum teneat, declarat, aperte ex his verbis colligitur: *Neve unquam tanquam aliquo casu probabilitis defendatur, aut in proximis quovis modo deducatur. Si enim confessio facta absenti per epistolam aut internuntium valida esset, esset etiam licita in aliquo casu, urgente nimis extremâ necessitate salutis, quo tempore omnia media valida, sunt licita, id exigente supremo periculo aeternae damnationis; ut si aliter moribundus salutem consequi non valeat, quia nec Sacerdotem praesentem habere potest, nec probabilitate sperat se contritionem habiturum. Unde si validè quis posset confiteri absenti, hoc nullâ humanâ potestate, etiam Pontificiâ, prohiberi posset in tali casu, cum dispensio salutis animæ: Cum ergo Pontifex strictissime, & sub poena excommunicationis sibi reservata, opinionem illam quæ afferit licere absenti per Epistolam vel internuntium confiteri, quovis modo, aut in quoconque casu ad proxim deducere prohibeat, manifestum est ipsum censere talenm confessionem esse invalidam, & non solum illicitam.*

37 Non valet etiam interpretatio Suaris. Nam ut rectè discurrit Vincentius Candidus tomo 1. disputationum moralium disquisit. 24. art. 25. dubitatione 6. Quando utraque pars propositionis copulativæ revocatur in controversiam, si Summus Pontifex damnat propositionem hypotheticam, censetur utramque partem divisivè damnare, ut videmus in propositionibus hypotheticis damnatis in Concilio Tridentino sess. 6. can. 4. & 9. & sess. 13. canone etiam 4. & 9. & sess. 24. can. 2. 3. & 9. At in praesenti casu non erat tantum controversia de toto copulato, sed etiam de utraque parte copulativæ seorsim sumpta, & praesertim de confessione facta per litteras seu internuntium Confessario absenti, ex qua non minora pericula, incommoda, & scandala oriuntur, quam ex absolutione per litteras poenitenti absenti transmissa: Ergo Pontifex utramque partem supra dictæ propositionis disjunctivè ac divisivè damnavit, suoque decreto, non solum prohibuit ne absolutione absenti detur, sed etiam confessionem absenti factam damnavit.

38 Confirmatur: Si Pontifex disjunctivè tantum partes supra dictæ propositionis hypotheticæ damnasset, neutra pars illius esset determinatè damnata, & consequenter sicut Adversarii volunt quod sit solum damnata ratione secundæ partis, ita licet aliis dicere, quod sit damnata solum, ratione primæ partis, & sic utraque pars illius propositionis divisivè sumpta esset probabilis, & sequeret liceret Sacerdoti absolutionem transmittere per litteras poenitenti, ac ipsi poenitenti per litteras vel internuntium confiteri Sacerdoti absenti, subindeque totum poenitentiae Sacramentum possit peragi inter absentes. Unde interpretatio illa Suaris, non solum à

Clemente VIII. sed etiam à Paulo V. fuit reprobata, qui insuper jussit ut ex tomo 4. Suaris in 3. p. sectio integra, interpretationem illam continens, amoveretur, ut patet ex decreto facto in generali Inquisitione, & his verbis expresso. *Die 14. Julii. 1605. proposita causa P. Francisci Suarez Jesuïta, & consideratis his quæ scriptis tomo 4. in 3. partem S. Thomas aq. disp. 21. interpretando decretum felicis recordationis Clementis Pape octavi die 20. Junii 1602. quo damnavit banc propositionem, videlicet licere per litteras seu internuntium Confessario absenti peccata Sacramentaliter confiteri, & ab eodem absolutionem obtinere, ac etiam maturè discussis his quæ idem P. Suarez adduxit in defensionem sua interpretationis; auditis votis illustrissimorum Dominorum Cardinalium, Sanctissimus decrevit, dictam interpretationem non subsistere, & ideo amovendam esse ab ejus libris, juxta decreta alias facta à felicis recordationis Clemente Pape VIII. de quibus in aliis S. Officii.*

Item in alio decreto ejusdem Congregationis 20. 15. Julii ejusdem anni, sic habetur: *Ex libro Francisci Suarez Jesuïta tomo 4. ad 3. p. disp. 23. sect. 1. n. 12. amoveantur infra scripta verba, videlicet: Atque ex hac resolutione, &c. usque in absentia Confessoris. Idem P. Suarez corrigat suum librum, & antequam evulget, ostendat huic Congregationi. Et rursus die 18. Augusti ejusdem Congregationis aliud editum fuit decretum hujus tenoris: Sanctissimus decrevit ex tomo 4. P. Suarez Jesuïta in 3. p. S. Thomas disp. 21. de confessione, sectionem quartam cui titulus est. Utrum de necessitate confessionis sit ut poenitens Sacerdoti absenti immediatè & per seipsum revelet peccata sua? totam esse amovendam, nec aliam ejus loco subrogandam. Ex quibus liquet, interpretationem Patris Suaris non posse subsistere. Unde mirum est quod adhuc aliqui ex Patribus Societatis eâ utantur, ut videre est apud Franciscum Amicum tomo 8. disp. 11. sect. 4. num. 62. ubi haec scribit: Ex his sequitur propositionem Pontificis intelligi conjunctivè, ut non licet per litteras simul confiteri & absolviri; non disjunctivè, quoad confessionem duntaxat. Atque hoc voluit tantum P. Suarez, cum Bullam Clementis explicavit, neque ob aliam causam Pontifex integrum sectionem ex iplus tomo delendam præcepit, nisi quia nolebat ut ipso vivente, ejus Bulla declararetur. Duo certè in hoc Authorē reprehensione digna sunt: Unum, quod interpretationem illam Suaris, ter vel quater à Summis Pontificibus Clemente VIII. & Paulo V. in Congregatione Generali Romanae Inquisitionis reprobata, adhuc post tot prohibiciones usurpare audeat, & ut veram ac legitimam admittat. Alterum, quod afferat non aliam ob causam Clementem VIII. præcepisse integrum sectionem ex tomo Suaris avelli, nisi quia nolebat ut ipso vivente ejus Bulla declararetur. Nam quod haec talis præcepti vera & legitima causa non fuerit, ex eo liquet, quod post Clementis VIII. obitum, Paulus V. illius successor, ter idem jussit, triplici decreto supra adducto. Certè sinciores & cautiiores sunt, Delugo, Aversa, & Martinonus, qui ingenuè fatentur, interpretationem illam Suaris, à mente Pontificis prorsus esse alienam, & prædictam propositionem, non divisim tantum, sed conjunctim, & quoad utramque partem, fuisse ab illo damnatam.*

Denrum suaderi potest conclusio hoc discursu: *In casu quo fieret confessio Sacramentalis per litteras Sacerdoti absenti, vel ipse Sacerdos lecta confessione proferret voce sensibili absolutionem, vel scriptam mitteret ad poenitentem, vel accederet ad poenitentem, ipsumque præsentem absolveret? Primum & secundum dici nequeunt, quia ut in prima & secunda conclusione ostendimus, & fate-*
tur

de Absolutione Sacramentali. 401

ter Suarez, absolutio data in scriptis, vel absenti impena, invalida est. Si vero tertium dicatur, quero, an poenitens post adventum Sacerdotis, in ejus praesentia ratificet confessionem factam per litteras, & de peccatis per epistolam declaratis petat absolutionem, vel non, sed tantum Sacerdos in praesentia absolvat eum, virtute scripti ad se missi? Si primum, cessat praesens difficultas, & casus de quo disputamus; sit enim tunc confessio in praesentia Sacerdotis, quia idem est scriptum illud ratificare in praesentia Sacerdotis, & absolutionem ab eo petere, ac ipse confiteri; certificatur enim tunc Sacerdos in praesentia poenitentis de ejus statu. Secundum vero dici nequit, nam si Sacerdos poenitentem absolvat in virtute scripti prius ad se missi, nullam scripti ratificationem à poenitente exigendo, perinde est ac si illum absolveret in absentia, & eadem sequuntur inconvenientia; quia per talem praesentiam non magis certificatur Sacerdos de statu poenitentis, quando profert absolutionem, quam per scriptum certificabatur; & potest contingere quod poenitens mutaverit voluntatem; & careat dolore de peccatis quem habuit antea, sitque tunc in actuali affectu ad homicidium vel fornicationem, subindeque quod Sacerdos supra materiam indebitam proferat absolutionem.

S. III.

Solvuntur objecções.

61. Objecção primò contra primam conclusionem: Non est de essentia Sacramenti poenitentiae, ut Confessio voce fiat, seu per locutionem oris vocalis; unde potest fieri nutibus, vel scripto, cum muti ad Confessionem admittantur, quos tanto bono & tali remedio privari non est conveniens: Ergo similiter non est de essentia absolutionis, ut voce humana proferatur, sed nutibus vel scripto dari potest.

62. Respondeo, concessio Antecedente, negando consequentiam & paritatem. Ratio discriminis est primò, quia Sacramenti forma debet esse expressior quam materia; unde cum in Sacramento poenitentiae absolucion habeat rationem formæ, & Confessio rationem materiae, nihil mirum si lex & traditio divina, verba exigat ut sua vis absolutioni constet, Confessionem verò patiatur vagam & indeterminatam esse, & verbo, nutibus, scripto, vel per interpretē fieri. Unde Sacramentum poenitentiae medium est inter Matrimonium & alia Sacraenta, nam cum præcipui sui parte, nempe absolutione, ad alia Sacraenta, accedat, quæ nulla sunt nisi verbo administrantur, Confessio quæ est pars altera, habens rationem materiae, similius est Matrimonio, quod non solum verbis, sed etiam scriptis vel nutibus contrahi & peragi potest.

63. Secunda ratio discriminis est, quia plures causæ moraliter impedire possunt poenitentem à Confessione vocali, quam Sacerdotem à vocali absolucione; constat enim quod omnes, muti, barbari, & ignorantæ linguae homines, verbis nequeunt confiteri, unde ut scripta, vel nutus, aut interpretē adhibeant, necesse est. Sacerdos vero, cum possit verbis effere quæ sentit vel judicat, vix ullæ causæ occurserunt, quæ ipsum à vocali formæ prolatione impedit valeant; ideoque recte à Christo institutum est, ut absolucion non nisi verbis impendi possit, licet Confessio scriptis, & nutibus, vel per interpretē fieri valeat.

64. Objecções secundò: Absolucion ab excommunicatione, data in scriptis, valida est: Ergo & absolucion à peccatis.

Gloss. Thol. Tom. V.

Sed nego consequentiam & paritatem, non enim eadem est ratio de absolucione ab excommunicatione, ac de absolucione à peccatis; sicut enim absolucion ab excommunicatione non requirit certam formam verborum, ita nec verba propriè dicta, quia non operatur ut instrumentum Christi ad effectum supernaturale, sed ut instrumentum absolvientis, qui in absolvendo ab excommunicatione, ut principalis author, ipse sibi instrumentum determinat. Vide quæ suprà art. 2. §. 2. ex opusc. 22. D. Thomæ retulimus.

Objecções tertio contra secundam conclusionem: S. Thomas Cantuariensis absens absolucionem petuit à Sede Apostolica, teste Scoto in 4. dist. 17. Et Sanctus Cyprianus lib. 3. Epist. 17. ait quod lapsi per Epistolam reconciliationem ab ipso petierunt: Ergo absolucion absenti data, valida est.

Ad exemplum de S. Thoma Cantuariensi respondent aliqui Recentiores, factum illud incertum esse ac dubium, quia Scotus non refert unde historian illam desumpsit. Verum illi in historia Ecclesiastica parum versati sunt, cum Baronius in Annalibus tom. 12. ad annum 1164. num. 6. illud plenè referat. Unde responderetur quod S. Thomas Cantuariensis, absolucionem Sacramentalem à Sede Apostolica non postulavit, nec eam illi Alexander III. dedit, sed canonica tantum; propterea quod non satis animosè in Concilio Regis Anglie jura Ecclesiae à se defensa fueretur, & se indignum esse Sacerdotio propter hoc ipsum judicaret, ut ex illius ad Pontificem Epistolam, & ex Ponfiscis rescripto manifestum est, sic enim habet: *Si te recolis aliquid commississe de quo propria te debeat conscientia remordere, quia quid sit, Sacerdoti qui discretus & providus habebatur, tibi consulimus per penitentiam confiteri: Quo facito misericors Dominus, qui multò amplius ad cor respicit, quam ad actus, tibi consueta pietatis sua miseratione dimittet: Et nos de Beatorum Petri & Pauli Apostolorum ejus, meritis confidentes, te ab eo quod est commissum absolvimus, & id ipsum fraternalitatis tuae autoritate Apostolicā relaxamus.* En ut eum ad Sacerdotem ire moneret, ac ei confiteri, ut nimur absolucionem Sacramentalem ab eo recipiat, propter quam solam Confessio fieri solet Sacerdoti: Ergo absolucione Pontificis non fuit Sacramentalis, sed canonica tantum, seu à censuris quas incurrisse videbatur, ob iura Ecclesiae non satis animosè defensa. Unde subdit Pontifex, quod à missarum solemnis, vel celebratione abstinere deinceps non debeat, quod potissimum ad censuræ quam sanctus ille Episcopus & Martyr formidabat, absolucionem pertinere videtur.

Ad locum Cypriani dico; ex illo potius colligi oportet, sic enim habet: *Si qui infirmitatis periculi occupati fuerint, non expellent presentiam nostram, quin apud Presbyterum quemcumque presentem, vel si Presbyter reperitus non fuerit, & urgere exitus experitus, apud Diaconum quoque exomologatum facere delicti sunt possit.* Ubi manifestè presentiam requirit, nec agit de absolucione Sacramentali, alioquin non scriberet, eam in defectum Presbyteri, committi posse Diacono.

Objecções quartò: Sacramentum poenitentiae institutum est per modum judicii, ut docet Tridentinum sess. 14. cap. 5. unde absolucione Sacramentalis est quædam sententia in foro conscientie data: Sed in judicio forensi Judex absolvere potest absensem: Ergo in Tribunalis poenitentiae Sacerdos poterit poenitentem absensem à peccatis absolvere.

Respondeo quod licet Sacramentum poenitentiae sit institutum per modum judicii, non tamen quoad omnia convenit cum judicio forensi, sed in multis differt ab illo. Primo quia in tribunali poenitentiae;

idem est accusator, testis, & reus, quia est judicium voluntariè initum. Secundò, quia ipsi reo credendum est in his quæ contra vel pro se profert, quia est in favorem ipsius rei institutum. Tertiò, quia in tali judicio sententia pronuntiari debet sub expressis ac formalibus verbis, quia est expressè significatum justificationis impi. Quartò, quia judex forensis non absolvit ab intrinseca culpa; quasi statum internum rei affectum immutans, sicut Sacerdos absolvit confitentem, ex vi divinæ potestatis cuius est minister. Ex quo fit, quod in judicio forensi Judex absolvere possit absentem; non verò Sacerdos in tribunali poenitentiae.

⁷⁰ Dices, contingere potest quod Sacerdos habeat certitudinem moralem de statu & dispositione poenitentis absentis, quando nimurum Sacerdos & poenitens tam parùm ab invicem distant, ut licet unus alterum videre vel audire non possit, propter exiguum tamen spatum loci quod nuntius impendere debet ut adeat Sacerdotem, moraliter præsumi non potest, poenitentem suam voluntatem aut dispositionem in tam brevi tempore mutasse: Ergo tunc poterit Sacerdos poenitentem absentem, qui per internuntium peccata confessus est, sacramentaliter absolvere.

Respondeo, dato Antecedente, negando Consequentiam, quia ad validitatem sacramenti Poenitentiae, non sufficit ut minister certus sit moraliter de dispositione poenitentis, sed etiam requiritur, ut sit praesens, ad hoc ut verificetur forma.

⁷¹ Objicies quintò: Sacramentum Matrimonii inter absentes per procuratorem celebrari potest: Ergo & sacramentum Poenitentiae.

Huic argumento duplum respondet Thomistæ: Aliqui negant Antecedens, existimantes matrimonium per procuratorem initum inter absentes, non esse verum sacramentum, sed tantum civilem contractum; fieri autem sacramentum, quando postea contrahentes presentes ratificant matrimonium per procuratores contractum. Alii verò, concessio Antecedente, negant consequentiam & paritatem, tum quia, inquit, matrimonium non perficit certa forma verborum quæ requirat presentiam contrahentium, bene tamen sacramentum Poenitentiae. Tum etiam, quia matrimonium importat contractum civilem, qui saepè debet fieri inter absentes, quia bonum Republicæ quod respicit, id requirit. Quæ ratio non currit in sacramento Poenitentiae, ut potè quod non per se ordinatur ad bonum publicum & temporale, sed ad bonum privatum & spirituale poenitentis. Addo hanc inter matrimonium & alia sacraenta esse differentiam, quod ad cætera omnia requiruntur materia & forma physicè existentia dum sacramentum celebratur: ad matrimonium verò sufficit materia & forma moraliter existens, qualis sufficit ad naturam contractus validi. Quemadmodum etiam ad cætera sacraenta requiruntur essentialiter ex parte formæ verba propriè dicta, & ore prolata, ad matrimonium verò sufficiunt nutus aut alia signa sufficienter exprimentia consensum internum. Utraque solutio probabilis est, quæ verò sit probabilior, in Tractatu de Matrimonio resolvemus, disp. 2. art. 2. c. 72.

⁷² Objicies sextò contra tertiam conclusionem: Poenitens confiteri potest per interpretē: Ergo & per internuntium, aut per epistolam. Unde causâ 3. qu. 5. cap. Qualis, de adulteræ poenitentia per scripturam recipienda decernitur.

Respondeo, concessio Antecedente, negando consequentiam & paritatem, notabile enim reperitur discrimen inter eum qui confitetur peccata per litteras vel nuntium, & illum qui exponit peccata sua sacerdoti per interpretē, ex quo nostra sententia

illustrari & confirmari potest. Ille enim quæ peccata confitetur per interpretē, signo & nutu actualiter ostendit Sacerdoti quod ipse dicat id quod interpres dicit; at verò quando internuntius refert peccata Sacerdoti, aut litteræ in quibus scripta sunt, ab eo leguntur; vel poenitens se habet merè negativè, vel faltem cum sit absens, signo aut nutu non ostendit se dicere Sacerdoti quod internuntius aut littera dicit: quare licet poenitens præsenti Sacerdoti per interpretē confessus, possit validè absolvī, non tamen poenitens qui solùm per litteras aut internuntium, ei absenti manifestavit sua peccata.

Ad id verò quod additur ex cap. Qualis de poenitentia adulteræ scripto recipienda; dicendum est, vel corruptum esse Gratiani exemplar, & sic corrigendum, *Poenitentia illi accipienda*, id est suscipere injunctam sibi poenitentiam debet, ut ab adulterio absolvatur, ut appendix ibi notat, & in capitularibus Caroli Magni libro 7. cap. 127. exprimitur. Vel de poenitentia sacramentali verba illa intelligenda non est, sed de ea tantum poenitentia, quam adultera exhibet marito; ut se fidelio fore profiteatur.

§. IV.

Solvitur difficile argumentum, de absolutione moribundi, qui in absentia Sacerdotis signa contritionis exhibuit.

Potest hoc argumentum sic breviter proponi.
⁷³ Moribundus qui ante adventum Sacerdotis ostendit signa poenitentiae, & petit confiteri, ipso verò Sacerdote adveniente, omnem usum rationis amisit, ita ut ipso præsente non possit confiteri, nec ullum signum doloris ostendere, si tamen præsentes fide digni testentur ipsum dedisse signa poenitentiae, & hoc sacramentum reconciliatiæ postulasse, potest validè, in modo & debet absolvī: Ergo in aliquo casu valere potest confessio facta in absentia Sacerdotis. Consequentia videtur manifesta, tunc enim Sacerdos non audit confessionem in præsentia, nam perinde est ac si infirmus confessus esset per scriptum vel nuntium. Antecedens verò probatur multipliciter, nempe auctoritate Conciliorum, Pontificum, SS. Patrum, & Ritualis Romani, iussu Pauli V. editi, ac demum ratione. In primis enim in Concilio Carthaginensi IV. cap. 77. sic habetur: *Is qui poenitentiam in infirmitate petit, si casu dum ad eum Sacerdos invitatus venit, oppræsus infirmitate obmutuerit, vel in phrenesim versus fuerit; dent testimonium qui eum audierint, & accipiat poenitentiam; & si continuò creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem, & infundatur ori ejus Eucharistia.* Deinde in Concilio Arausiano I. cap. 11. sic dicitur: *Subito immutescens (prout statutum est baptizari & poenitentiam accipere potest), si voluntatis præterita testimonium aliorum verbis habeat, aut poenitentia in suo nuntio. Item Leo Papa Epist. 91. ad Theodorum Foro julensem Episcopum, hac de re consultus respondit: Quod si agritudine (illi qui poenitentiam petunt) quod ante poscebant, sub præsentia sacerdotis significare non valeant, testimonium eis fidelium & circumstantium prodeesse debebit, ut simul & poenitentia & reconciliatiæ beneficium consequantur.* Demum Paulus V. in suo Rituali sic præscribit: *Si inter confitendum, vel etiam antequam incipiat confiteri, vox & loquela agrum deficiat, nutibus & signis conetur Sacerdos, quoad fieri poterit peccata poenitentis cognoscere. Quibus utcumque vel in genere, vel in specie cognitis, vel etiam si confitendi desiderium, sive per se sive per alios ostenderit absolvendus est.* Ergo juxta Concilia, Pontifices & SS. Patres, ac Rituale Pauli V. potest & debet Sacerdos absolvere

de Absolutione Sacramentali. 403

verè moribundum, qui ipso absente, signa contritionis exhibuit, subindeque in eo casu Confessio moribundi valida est, licet facta sit in absentia Sacerdotis.

75 Ratio etiam id suadet: Nam si talis Confessio esset inválida, vel hoc proveniret ex eo quod non esset expressiva peccatorum in particulari, vel quia fieret aliorum testimonio? Sed ex neutro capite invalida dici potest. Non quidem ex primo, quia ad validitatem Confessionis sufficit expressio peccati in genere, ut docet D. Thomas in 4. dist. 21, quæst. 2. art. 2. de eo qui recordatur se peccasse, & oblitus est peccati in specie; nam tunc potest & debet confiteri peccatum in genere: Sed confessio per signa aequivaleret Confessioni peccatorum in genere; nam per eam poenitens testatur se peccasse, & Confessor novum format judicium quod antea non habebat: Ergo &c. Neque etiam ex secundo, alioquin non possemus per interpretem confiteri; Confessio enim moribunda facta Sacerdoti per testem, aequivaleret Confessioni per interpretem; nam sicut interpres refert peccata confitentis Confessori; ita tertia peccata moribundi Sacerdoti: Ergo &c.

76 Huic argumento respondent aliqui ex nostris Thomistis, negando Antecedens, existimant enim, non posse sacramentaliter absolviri moribundum, qui signa tantum doloris ostendit: Tum quia Confessio (inquit) est pars essentialis hujus Sacramenti: Sed qui signa tantum doloris ostendit, non confiteretur: Ergo non potest sacramentaliter absolviri. Tum etiam, quia hoc Sacramentum est essentialiter judicium, quod cadere non potest, nisi in rem individualiter notam: Ergo non sufficit Confessio generalis, quæ poenitentis fatetur se peccasse. Ita Soto, Victoria, Cano, Navarrus, Ledesma, Candidus, & alii, qui ad prædicta testimonia Conciliorum, Pontificum, & SS. Patrum respondent, iis locis non esse mentionem de absolutione Sacramentali à peccatis, sed de remissione poenae publicæ peccatoribus ad statum poenitentium admissis vel admittendis adduntæ. Ad Rituale verò Pauli V. respondet Candidus, in eo sermonem esse de infirmo, cui solùm vox & loquela deficit, & à quo nutibus & signis potest Confessarius peccatum aliquod in genere dignoscere, putò quod in peccatum carnis lapsus est, licet peccati hujus speciem minimè intelligat.

77 Verum hæc solutio displicet: Primò quia Concilium Carthaginense loqui de absolutione Sacramentali, constat ex verbis illis quæ retulimus: *Etsi continuò creditur moriturus, infundatur ori ejus Eucaristia;* hæc enim dari non solet, nisi præviā absolutione Sacramentali. Item patet de Sancto Leone, & agnoscit S. Thomas 3. part. quæst. 84. art. 3. ad 2. Nam sanctus ille Pontifex paulò ante verba relata, dicit *Misericordiam Dei ita lapsibus subvenisse humanis, & divina sua bonitatis praefidia sic ordinasse erga baptizatos, ut indulgentia Dei, nisi supplicationibus Sacerdotum nequeat obtineri.* Indeque infert, non esse negandam poenitentiam infirmis petentibus, aut habentibus testimonium quod petierint.

Secundò, quia D. Thomas opusc. 65.5. de *Sacramento Extremæ-Unctionis* apertè docet debere Sacramentaliter absolviri infirmum, qui notitiam vel loquela amisi, antequam Sacerdos veniret ad eum. Verba ejus sunt: *Si autem infirmus, qui petit unctionem, amisi notitiam vel loquela, antequam Sacerdos veniret ad eum; nihilominus ungat eum Sacerdos, quia in tali casu debet etiam baptizari, & à peccatis absolviri;* unde illi Thomistæ qui oppositum docent, tam apertum S. Doctoris testimonium non viderunt. Nec illorum fundamenta urgent: Ad primum enim

respondetur quod Confessio facta per signa, est vera Confessio, sicut illa quæ sit à multis per annus; sicut enim natus possunt gerere vicem verborum, ita & signa. Ad secundum verò dicatur, ad judicium formœ poenitentiae sufficere qualemcumque notitiam qualis à reo hic & nunc haberi potest, nec requiri necessariè cognitionem peccati in specie, sed sufficere notitiam ejus in genere, ut supra ex D. Thoma ostensum est. Hac ergo solutione prætermissa, vel in sua probabilitate relicta.

Respondeo ad argumentum principale, concessio: Antecedente, negando Consequentiam. Nam in nostro casu moribundus quasi per interpretem confitetur (quod semper licitum est) scilicet per testimonium eorum qui audierunt illum postulatum Confessarium, vel qui signa contritionis in eod viderunt; & alijs Confessarius cum habet quasi præsentem moraliter; quia ille est sufficienter præfens, ut certificetur Sacerdos, ipsum non mutasse priorem voluntatem, cum videat illum carere sensu, ab eo tempore quo petivit Confessionem; & sic securè absolvitur, & ad minus sub conditione debet absolviri. At verò in casu Suaris, Confessarius non habet nec habere potest certitudinem moralem, quod poenitens priorem voluntatem non mutaverit, ut supra ostensum est; quare non potest illum absolvere, nisi ratificet Confessionem quam per litteras vel internuntium fecerat, & de peccatis per litteras, vel internuntium declaratis, sed dolere restatur; quod est confiteri Sacerdoti præfenti, ut supra in ultima probatione tertiae conclusionis declaravimus. Unde licet Clemens VIII. & Paulus V. sententiam Suaris jussè damnaverint, eamque ex quarto ejus tomo in 3. partem expungi & amoveri jussierint, ut ex supra dictis patet: rectè tamen potest declarare, posse & debere Sacerdotem absolvere moribundum, qui ipso absente signa contritionis exhibuit in ordine ad claves Ecclesiæ, petendo scilicet Confessorem, dummodo sint fide digni, qui de hoc testimonium perhibeant, talemque causam non comprehendendi in supra dicto decreto, quo Clemens VIII. declaravit non licere per litteras vel per internuntium Confessario absenti Sacramentaliter confiteri. Ex quo intelliges, Theophilum Raynaudum difficultatem omnino dissimilare & tegere, atque Lectori illudere, & fucum facere: dum in prædicto de Confessione Epistolari libello, contendit totam de confessione per Epistolam vel internuntium controversiam, in eo sitam esse, an absolutio Sacramentalis possit impendi moribundo, qui in absentia Confessarii signa contritionis exhibuit. Istud enim probabilissimum est, & decretis dictorum Pontificum omnino consonum. Illud verò omni probabilitate caret, ut Clemens VIII. in Decreto supra adducto declaravit, meritoque Suarem, & alios id afferentes damnavit.

Ex dictis confutata manet Jacobi Baij, aliorumque Recentiorum sententia, quæ docent posse absolviri moribundum, quamvis nullum exhibeat signum contritionis & desiderii absolutionis, si vixerit piè, siveque salutis immemor non fuerit; & multò magis, si audiendo sacrum, præmisisset Confessionem quæ solè fieri ab his qui inserviunt Sacerdoti; quia (inquit) præsumptio est ipsum poenitentem suorum peccatorum; & hoc sufficit ad recipienda tunc Sacraenta Eucharistiae & Extremæ-Untionis. Addunt Clementem VIII. quandam ruentem è fornice templi D. Petri Romæ sic absolvisse.

Verum hæc sententia probabilitate caret; cum enim Sacramentum poenitentiae per modum judicij institutum sit, non potest perfici sine aliqua sui accusatione, quæ est pars essentialis illius, & sine qua Sacerdos in foro poenitentiae juridicè sententiam fac-

re nequit. Unde non est pars ratio de hoc Sacramento, & de Sacramentis Eucha istiae, & Extremae Unctionis. Nec sufficit confessio generalis quae fit ab his qui Missæ inserviunt, vel illi assistunt; talis enim confessio, non est pars Sacramenti poenitentiae, sed solum aliquid Sacramentale, per quod interdum remittuntur peccata veniales, saepe contingit, illam fieri sine ullo prossus dolore de peccatis. Quod vero additur de Clemente VIII. fabulsum est, ut affirmat Cardinalis Delugo hic disp. 17. num. 34. post diligentem inquisitionem à viris gravibus & prudentibus, qui Romæ tempore Clementis VIII. commorabantur.

81 Addo ad integrum & completam resolutionem hujus celebris difficultatis de confessione moribundi, non sufficere ut moribundus possit Sacramentaliter absolviri, quod ostenderit signa devotionis vel doloris quomodounque, sed requiri insuper quod Confessorem petierit, & quod talis dolor aliquo modo ad confessionem referatur, quia non est materia & pars Sacramenti poenitentiae, nisi prout dicit ordinem ad claves Ecclesiae.

DISPUTATIO XIII.

De Satisfactione.

Ad quest. 12. Supplementi, & tres sequentes.

Satisfactio est ultima pars Sacramenti poenitentiae, prior quidem ordine intentionis ipsa absolutione, sed posterior ordine executionis, unde de illa postremo agimus, & praecedenti de absolitione Sacramenti istam subjugimus, in qua de satisfactione, tum ut est actus virtutis poenitentiae, tam ut est pars Sacramenti, breviter differemus.

ARTICULUS PRIMUS.

An homo possit satisfacere de condigno pro pena temporali, peccato mortali debita?

Notandum primò, satisfactionem nihil aliud esse quam actionem qua reparatur inaequalitas orta ex injuria alteri illata. In quo distinguitur tum à restitutione, quae consistit in actione qua reparatur inaequalitas orta ex re aliena ablata invito domino, & à satis passione, quae non est actio ipsius poenitentis, sed perpeccio quedam penae à principio quodam extrinseco, putà à Judice facta. Unde reus non dicitur propriè satisfacere, cum patitur penas quas promeritus est, sed solum satispati. Similiter animæ purgatoriū luentes penam temporalem ipsorum peccatis debitam, non propriè satisfaciunt, sed duntur fati patiuntur.

Notandum secundò, quod offendens Deum per peccatum mortale, duplum facit inaequalitatem, unam quam constituit in creatura suum ultimum finem, ex qua incurrit reatum penae æternæ; alteram quam nimis indulget proprie voluntati, & deletionem inordinatam in fruitione creature percipit; & ex hac incurrit reatum penae temporalis: juxta illud Apocal. 18. *Quantum glorificavit se, & in delictis fuit, tantum date illi tormentum & luctum.* Prima inaequalitas semper tollitur per contritionem vel per attritionem cum Sacramento poenitentiae, non vero secunda; nam remissa culpa per poenitentiam, remanet interdum penam aliqua temporalis luenda; ut contra Lutheranos & Calvinistas docet Tridentinum

sess. 14. cap. 8. his verbis: *Sancta Synodus declarat, factum omnino esse, & à verbo Dei alienum, culparum à Domino nunquam remitti, quin universa etiam pena condonetur: perspicua enim & illustria in sacris litteris exempla reperiuntur, quibus prater divinam traditionem, hic error manifestissime revincitur.* Exempla vero Scripturarum, quae in margine citantur, haec sunt: Genes. 3. plures & gravissimæ penæ temporales decernuntur à Deo primis parentibus, pro peccato inobedientiae, etiam post ipsius condonationem quoad rationem culpare & penare æternæ. Numer. 18. Aaron pro remissione sibi incredulitatis peccato, punitur ibidem à Deo penam temporali, his verbis: *Pergat Aaron ad populos suos, non enim intrabit terram quam dedi filiis Israel, eo quod incredulus fuerit ori meo ad aquas contradictionis.* 2. Regum 12. David post condonata peccata adulterii, homicidii, ac numerationis populi, punitus adhuc fuit penis temporalibus.

Favent etiam SS. Patres: Augustinus enim in Enchiridio ad Laurentium cap. 66. verba illa Apostoli expendunt: *Ideò inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi, ait haec dici ab Apostolo de quibusdam temporalibus penis quae in hac vita peccantibus irrogantur eis quorum peccata delentur, ne reserventur in finem.* Et tr. 12. in Joan. haec scribit: *Cogitur homo tolerare etiam remissi peccatis, quamvis sit in eam veniret misericordiam, primum fuit causa peccatum: Productio est pena quam culpa; ne parva putaretur culpa, si cum illa finiretur & pena.* Item Eucherius in lib. 2. Regum cap. 8. *Dominus (inquit) delet peccatum, sed sine ultiōne non deserit. Aut enim ipse homo in se puni, aut Deus percutit.* Similia habent Origenes homil. 8. in Levitic. Tertullianus lib. de penit. in fine, & Author libri de vera & falsa poenitentia apud Augustinum cap. 14.

Dices: Quotiescumque Christus remisit peccata alicui, remisit sine ulla condicione, non rententia ullâ penâ, ut cùm dixit paralitico: *Remittuntur tibi peccata tua, & cùm dixit de muliere peccatrice: Remittuntur illi peccata multa, quia dilexit multum:* Ergo remissa culpâ per poenitentiam, nulla remanet pena temporalis luenda.

Respondeo concessu Antecedente, negando consequentiam; Christus enim nunquam legitur remisire peccata, nisi ut miraculo quodam declararet suam divinitatem & potentiam; ut significatur Matth. 9. his verbis: *Ut autem scias quia filius hominis habet potestatem remissendi peccata, dixi paralitico, surge, tolle grabatum tuum &c.* miraculum autem debuit esse perfectum omni ex parte, ut perfecta declararet Christi potentiam, id est semper remittebat penam simul cum culpa. Hæc autem ratio non habet locum in remissione peccatorum quae sit de lege & via ordinaria, unde interdum remissa culpâ non remittitur omnis pena temporalis quae illi debetur; quamvis non negemus quin fieri possit, atque adeò frequenter fiat, ut unâ cum culpa, remittatur omnis pena.

Notandum tertio, satisfactionem pro peccatis esse duplicem. Una est Sacramentalis, quae juxta Tridentinum sess. 14. cap. 3. per modum partis materialis ad Sacramenti poenitentiae constitutum, & ad plenam perfectamque peccatorum remissionem, ex institutione Christi requiritur; potestque definiri ex eodem Concilio cap. 8. ejusdem sessi nis: *Alio per quam in Sacramento poenitentia retribuimus Deo compensationem aliquam pro peccatis, juxta sententiam Sacerdotis.* Altera est non Sacramentalis per quam homo operibus à Sacerdote non injunctis, conatur aliquam pro peccatis retribuere Deo compensationem; unde sic per testem describi: *Satisfactio est voluntaria sui punitio ad compensandum injuriam Deo per peccatum illatum, cumque sic placandum, ut tempore*

ratim penam remittat. Dicitur voluntaria sui punitio, tum ut significetur illam esse actum virtutis, qui in electione consistit, tum ut distinguatur à satisfactione, quā aliquis à principio extrinseco, putā à Judge, invitus patitur poenas quas meretur. Subditur ad compensandum injuriam, ut per hoc distinguatur à restitutione, quae bona ablata reddit, satisfactione verò injuriam Deo illatam compensat. Additur ad placandum Deum, ut penam temporalem remittat, ut consituatur differentia inter satisfactionem seu compensationem pro culpa, & satisfactionem pro poena, de qua solum in praesenti disputamus; de satisfactione enim pro culpa, fuit egimus in Tractatu de Incarnatione disp. 4. art. 1. ubi ostendimus purum hominem non posse de condigno seu ad aequalitatem Deo satisfacere pro culpa peccati mortalis; unde solum hic restat solvendum, an etiam impotens sit ad illi sati faciendum de condigno pro poena temporali tali peccato debita?

Dico igitur, homo potest satisfacere de condigno pro poena temporali peccato mortali debita, non tamen de rigore justitiae.

Prima pars hujus conclusionis est contra Luthерanos & Calvinistas, negantes posse homines silio modo satisfacere Deo pro reatu poenae, imo & ullam poenam post peccatum remissum, Deo luendam superesse, quippe quam totam putant semper cum culpa remitti. Quem errorē dammat Tridentinum loco suprà citato, & can. 12. ubi sic dicitur: *Si quis dixerit, totam penam, simul cum culpa remitti semper à Deo, &c. anathema sit.* Est etiam contra Michaëlem Bajum, nam inter propositiones ejus à Pio V. Gregorio XIII. & Urbano VIII. damnatas, haec erat 59. *Quando per elemosynas, aliaque pietatis opera, Deo satisfacimus pro penis temporibus, non dignum Deo premium pro peccatis nostris offerimus, sicut quidam errantes assumunt; nam aliqui essemus aliqua saltem ex parte redemptiores; sed aliquid facimus cuius insuitu Christi satisfactione nobis applicatur.* Item 77 sic habet: *Satisfactiones laboriosae iustificatorum, non valent expiare de condigno penam temporalem restantem post culpam condonatam.* Demum eadem pars est contra Recentiores aliquos, afferentes nos Deo satisfacere tantum de congruo, eò quod poena hujus vitae non sint ejusdem rationis cum poenis vitae futurae: qui autem solvit premium ordinis inferioris, non solvit condigne & sufficienter, tametsi premium illud benignè & misericorditer acceptetur. Nihilominus.

Probatur primò hæc pars ex Tridentino sess. 14. cap. 8. & 9. & can. 13. ubi afferit simpliciter & absolute nos Deo satisfacere pro poena temporali peccato debita: At non satisfacit simpliciter & absolute, nisi qui de condigno satisfacit; sicut non dicitur simpliciter & absolute mereri, nisi qui meretur de condigno: Ergo homo potest satisfacere de condigno pro pena temporali, peccato mortali debita.

Probatur secundò eadem pars ratione fundamentali. Satisfactione illa condigna dicitur, quæ est moraliter aequalis rei debitæ: Sed satisfactiones quas Deo exhibemus possunt esse moraliter aequales poenæ temporali peccato mortali debitæ: Ergo pro tali pena possumus Deo satisfacere de condigno. Major patet, Minor etiam videtur manifesta; cùm enim pena illa finita sit, potest adaequare per satisfactionem finitam; ratio enim cur nulla satisfactione puræ creature, malitiam & gravitatem culpæ mortalis adaequare possit, est quia talis malitia est in genere moris simpliciter infinita, ut in Tractatu de Incarnatione disp. 4. art. 1. declaravimus. Imò ut rectè admonet Cajetanus 3. p. qu. 85. art. 3. actus contritionis possunt esse ita ferventes & intensi ut excedant debitum penas temporalis, juxta illud Job. 6. *Utinam*

appendenterias peccata mea quibus irāmetum, & calamitas quam parior in secula, quæsi arena maris, hac gravior appareret.

Confitimur: Si bona iustorum opera, facta in gratia, possunt esse valoris moraliter aequalis cum vita aeterna, atque adeò de condigno meritoria gloriæ; quantò magis possunt esse aequalis valoris cum pena temporali & finita, restante pro peccatis remissis, quæ multò minoris est estimationis, subindeque pro illa satisfactione de condigno?

Secunda pars conclusionis, que afferit, purum fidem non posse satisfacere pro tali pena de rigore justitiae, non minus evidens est; ut enim ostendimus in Tractatu de Incarnatione disp. 4. art. 3. ut aliqua satisfactione censeatur esse de rigore justitiae, non sufficit quod fiat ad aequalitatem, & tantum à debito solvatur, quantum debetur creditori, sed requiritur insuper quod non fundetur in gratia creditois, quod fiat ex bonis debitoris, & ex bonis aliis indebitis, seu quæ nullo alio titulo debeantur creditori: Sed hæc conditiones reperi nequeunt in nostris satisfactionibus, cùm illæ non sint ex bonis propriis, sed ex receptis ab ipso creditore, qui est Deus, & infinitis titulis illi debeantur, subindeque fundentur in gratia creditoris, qui posset, si vellet, alio titulo quam satisfactionis, opera nostra satisfactione à nobis exigere. Unde Bernardus ait quod *Deus non onerat, cum exoneretur enim beneficis, cum exoneraret peccatis:* Ergo non possumus satisfacere Deo de rigore justitiae, pro pena temporali peccato mortali debita. Quare nostræ satisfactiones non pertinent ad justitiam commutativam, sed ad virtutem penitentie, quæ est justitia quædam imperfecta, & pars potentialis justitiae commutativæ, ut disp. 2. ostendimus.

Contra primam partem nostræ conclusionis obijicit Adversarii: Qui solvit premium ordinis inferioris non solvit condigne & sufficienter, tametsi premium illud benignè & misericorditer à creditore acceptetur: Sed penæ hujus vitae non sunt ejusdem rationis cum poenis vite futurae, sed multum ipsi inferiores & improportionatae: Ergo per illas non possumus satisfacere de condigno pro poenis purgatoriis peccato remisso debitis, tametsi Deus pro poenis purgatoriis, penas hujus vite benignè & misericorditer acceptet.

Hoc est præcipuum, imò & unicum fundamentum, quo Recentiores suprà citati moventur ad afferendum hominem per bona opera satisfactione, non satisfacere de condigno pro pena temporali peccato mortali debita. Verum hæc ratio nullius momenti est, multò enim magis gloria aeterna exceedit bona iustorum opera, quam poena temporalis debita peccatis; & tamen ille excessus non impediat quin bona iustorum opera sint satis proportionatae ad merendum de condigno gloriam aeternam, quia nimis (ut in Tractatu de merito disp. 2. art. 5. declaravimus) ad meritum de condigno non requiriatur aequalitas rei, sive in esse entis (quæ aequalitas rei arithmeticæ dicitur) inter meritum & præmium, sed sufficit aequalitas proportionis, quæ geometrica appellatur, seu aequalitas moralis in eo consistens, quod dignum sit apud præmiantis liberalitatem, ut tale opus tali præmio compensetur. Sic etiam ad satisfaciendum de condigno pro poenis purgatoriis, non requiritur aequalitas omnimoda inter penas hujus vite, & penas purgatoriis, sed sufficit aequalitas proportionis, seu aequalitas moralis, in eo consistens, quod dignum sit tale opus, aut talis pena voluntarie assumpta, ut Deum moveat, ne purgatoriis penas infligat. Unde ad argumentum in forma respondeo, distinguendo Majorem: Qui solvit premium ordinis inferioris tam in esse mortis quam in esse

esse physico, non solvit condigne & sufficienter, concedo Majorem. Qui solvit pretium ordinis inferioris in esse physico, habens tamen cum re debita proportionem quandam, & aequalitatem moralem, nego Majorem, & sub eadem distinctione Minoris, nego Consequentiam.

ARTICULUS II.

Quae conditiones ad satisfactionem requirantur?

Conditiones ad satisfaciendum requisitae sunt triplieis generis, aliae enim se tenent ex parte personæ satisfacientis; aliae ex parte operis quo satisfacit; aliae vero ex parte ejus cui fit satisfactio. De primis agemus in hoc paragrapgo, de aliis vero in sequentibus.

§. I.

Conditiones ex parte satisfacientis requisita.

Dico primum, ad satisfactionem requiriur ex parte satisfacientis quod sit in gratia, subindeque opera quæ eliciuntur ab homine in peccato mortali existente non sunt satisfactoria, etiam pro poena temporali peccatis remissis debita. Ita D. Thomas hic qu. 14. art. 2.

Probatur breviter, Tum quia opera hujus vitæ, etiam poenalia, non sunt comparabilia, nec proportionem habent cum poena purgatorii, & consequenter per se non habent valorem ut remittant illam, sed indigent gratiâ à qua hunc valorem accipiunt: gratiâ, inquam, non solum auxiliante, verum etiam, inò præcipue, sanctificante, ut conferat dignitatem personæ a qua satisfactio habet valorem & moralem proportionem ad debitum persolvendum. Tum etiam, quia non possumus satisfacere Deo, etiam pro poena peccatis debita, ex vera & stricta justitia, ut articulo præcedenti ostensum est, sed tantum ex amicitia? Atqui satisfactio quæ fundatur in amicitia divina, supponit gratiam: Ergo &c. Addo quod lex est generalis, ut quod sine charitate fit, nihil prospicit ad vitam æternam; quod tamen esset falsum, si opera extra charitatem facta, essent satisfactoria pro poena temporali, ut potè cum reatus poene temporalis quandiu remanet, retardet à gloriae affectuione.

Ex his constat, bona opera in mortali facta, non reviviscere, etiam quoad satisfactionem, adveniente postea gratiâ, quia nunquam fuerunt viva & satisfactoria. Non sunt tamen illa opera etiam in peccatoribus omnino inutilia; valent enim primum ad satisfaciendum præcepto, secundum ad mitigandas passiones, tertium ad præmium aliquod accidentale, quartum ad disponendum hominem ad similia bona opera, quando erit in gratia, elicienda. Demum ut observat D. Thomas hic qu. 14. art. 3. ad 3. sunt aliqua bona opera ex quibus manet aliquis effectus in satisfacientibus, etiam postquam actus satisfactionis transiit, quæ licet in statu peccati eliciantur, postea tamen ab homine justificato possunt Deo in satisfactionem offerti: v. g. ex jejunio manet corporis debilitas, & ex elemosynarum largitione, substantiae diminutio, quæ sunt quedam poenitentias quas si homo justificatus offerat Deo, acceptabit illas Deus in satisfactionem pro poena temporali, quamvis jejuniū & elemosynæ largitio in statu peccati facta fuerint.

Dico secundum, ad satisfaciendum ex parte satisfacientis requiriur alia conditio, nimirum status viatoris?

Probatur: De satisfactione eodem modo philosophandum est ac de merito, servata proportione, præsertim cum omnis actus satisfactorius sit etiam meritorius, ut infra dicemus: Ergo sicut post hanc vitam nullus est locus merito, ita nec satisfactioni. Unde Christus dicebat Joan. 9. *Venit nox quando nemo potest operari.* Ubi per noctem status hominis post mortem intelligitur, in quo nemo potest meritorie vel satisfactorie operari. Unde Origenes hom. 3. in Psalmum 36. *Dominus & Salvator ait, veniet nox quando nemo potest operari, & hoc dicit de illo tempore quod erit post hoc saeculum, tempore quo unusquisque pro malis suis recipiet penas.* Tunc ergo dicit, noctem illum futuram, cum jam nemo potest operari aliquid sed unusquisque tunc pascitur ex operibus suis quæ hic postus operatus est. Cum ergo nox fuerit, nemo operatur. In illo tempore malo, cum peccatores suppliciis affliguntur, erit sine dubio famæ bis qui nullos fructus boni operis collegerunt. In illo autem famis tempore, saturabuntur iusti ex fructibus iustitiae suæ. Sicut enim in deserto sex diebus colligebant manna, in sexta autem die non unius diei modum, sed quantum sufficeret ad crastinum colligebant, unusquisque edebat in die Sabbati quæ collegerat in die sexta: ita etiam nunc velut sexta quedam dies putanda est Domini nostri Jesu Christi adventus, tempus hoc dispensationis ejus, quam passione suâ hoc in saeculo procuravit. Et ideo dum in die sexta sumus, colligamus manna dupliciter, ut sufficere nobis possit, dum advenierit vera Sabbati observatio populo Dei. Si enim non collegerimus duplices cibos, qui nobis & in praesenti saeculo sufficiant & in futuro, in diebus famis non saturabimur.

Confirmatur: Si homo posset post mortem satisfacere, animæ quæ purgantur, cum eliciant ferventissimos & frequentissimos actus charitatis, & contritionis, statim pro poenis maximis satisfacerent; subindeque non diu detinerentur in purgatorio, ut detinentur plurimæ.

§. II.

Conditiones ex parte ipsius operis satisfactorii necessariae.

Dico tertium, ut opus aliquod sit satisfactorium, debet esse liberum, bonum, supernaturale, ac poenale.

Probatur conclusio quantum ad singulas partes. Et in primis quod opus satisfactorium debeat esse liberum seu voluntarium, constat. Tum quia actus satisfactorius est actus moralis & humanus, fundamentum autem moralitatis est libertas: Tum etiam, quia sicut homo non peccat nisi liberè operando, ita nec pro peccato satisfacit, nisi eliciendo actum liberum; & per hoc satisfactio distinguitur à satisfacione, seu à punitione coacta, & à poena quam quis invitus patitur.

Observat tamen D. Thomas hic quæst. 15. art. 3. quod quamvis flagella temporalia à Deo homini immissa, non sint in ejus potestate, sed veniant ei aextrinseco; si tamen ea voluntarie acceptet, & patienter toleret, satisfactoria sunt, Quia, (inquit) sunt aliquo modo ipsius patientis in quantum ea acceptat ad purgationem peccatorum eis utens patienter. Ideo docet Tridentinum sess. 14. cap. 9. his verbis: *Docet præterea (Santa Synodus) tantam esse divinæ munificencie largitatem, ut non solum patris sponte à nobis præ vindicando peccato suscepitis, aut Sacerdotis arbitrio præ mensura delicti impositis; sed etiam quod maximam amoris argumentum est, temporalibus flagellis à Deo inflatis, & à nobis patienter toleratis, apud Deum Parentem per Christum Jesum satisfacere valeamus.*

Secundum, quod opus satisfactorium debeat esse bonum,

Bonum, non minus evidens est, quia per opera mala non possumus mereri remissionem poenae, cum potius novam poenam mereamur.

Tertio, quodd debeat esse supernaturale constat rum ex Tridentino sess. 14. cap. 8. ubi dicit satisfactiones nostras esse opera ex meritis Christi: Sed quae sunt ex meritis Christi supernaturalia sunt: Ergo, &c. Tum etiam ex D. Thoma hic q. 14. art. 3. ubi vult cum satisfactione nostra semper conjunctum esse aliquod meritum, per illam enim remissionem poenarum purgatorii meremur, quae ad ordinem supernaturalem quodammodo pertinent, tum quia fide supernaturali nobis revelantur, tum etiam quia retardant nos à consecutione finis ultimi supernaturalis; unde sicut ad meritum premii supernaturalis, actus supernaturalis requiritur, ita & ad satisfaciendum pro poenis purgatoriis.

Denique quodd opus satisfactorium debeat esse penale, colligitur ex Tridentino sess. 14. c. 8. ubi opera satisfactoria vocat panas satisfactorias, & can. 13. panas sponte susceptas, vel à Deo inflatas, vel à Sacerdote injunctas. Scriptura etiam assignat poenitentibus operā poenalia pro satisfactione peccati Joël 2. Convertimini ad me in toto corde vestro in jejunio & fletu & planetu. Matth. 11. In cilicio & cinere pénitentiam egissent.

Ratio etiam suffragatur, nam ut discurrit D. Thomas hic quæst. 15. art. 1. satisfactio fit tum ut peccata præterita vindicentur, tum ut futura caveantur: Sed ad utrumque requiritur opus penale: Ergo &c. Minor probatur quicad utramque partem; & in primis quod ut peccata præterita vindicentur, opus penale sit conveniens, manifestum videtur, debet enim haec vindicatio seu recompensatio ita fieri, ut quantum se glorificavit peccator, tantum detur ei tormenti & luctus, ut dicitur Apocal. 18. & tantum recipiat poenæ & supplicii, quantum delectationis inordinatae, in creaturarum peruersa fruitione recepit. Unde Gregorius homil. 20. in Evang. relatus à D. Thoma eodem articulo, in argumento sed contra: *Iustum est ut peccator tantò majorasibi inferat lamenta per pénitentiam, quanto majorasibi intulit damna per culpam.* Denique quodd ut futura peccata caveantur, opus penale utile sit, patet ex Tridentino sess. 14. cap. 8. ubi hæc habet: *Procul dubio magnopere à peccato revocari, & quasi franco quadam coercent hæc satisfactoria pene, cautioreisque & vigilanteries in futurum pénitentes efficiunt.* Ubi enim homo expertus est poenam, non facile redit ad culpam. Unde Philosophus 2. Ethic. ait quod peccatorum medicina sunt pene.

16. Dices, Omnis actus virtutis est satisfactorius: Sed dantur aliqui actus virtutis qui non sunt penales, puta actus virtutis temperantiae quem quis exercet comedendo cibos delicatos, vel bibendo vinum quod placet: Ergo omnis actus satisfactorius non debet esse penalis.

Propter hoc argumentum Petrus Ledesma & aliqui alii docuerunt dari aliquos actus virtutis qui non sunt satisfactorii, illi nempè qui nihil poenitentialis habere videntur, sed potius delectationem afferunt & jucunditatem, ut manducare & bibere ad conservandam honestè sanitatem.

Sed hæc solutio & doctrina displiceret, tum quia in Concilio Tridentino sess. 14. cap. 13. universum absolutum dicitur satisficeri Deo pietatis operibus, & in formula absolutionis sic habetur: *Quidquid boni facere aut intendere facere, sit tibi in remissionem peccatorum.* Tum etiam, quia nullum est opus moraliter bonum, quod non habeat aliquam poenitentialitatem annexam; vel ex parte subjecti, vel ex parte objecti, comedendo enim cibos delicatos, de quo maximè potest esse dubium, non est actus virtutis temperan-

tiae & opus moraliter bonum, nisi moderatè fiat, & ordinetur ad bonum finem: sub ista autem ratione habet poenitentialitatem annexam, scilicet carentiam majoris delectationis quæ esset in majori comedione.

In slabis: Si talis actus esset satisfactorius, possit? Sacerdos injungere poenitenti in remissionem peccatorum, ut comedere cibos delicatos, vel biberet vinum delectabile: Sed hoc videtur ridiculum: Ergo & illud.

Respondeo dupliciter posse Confessarium injungere poenitenti in satisfactionem, ut comedat cibos delicatos: Primo nullam exprimendo poenitentialiter in tali opere; quod contingere si diceret tantum; comedere cibos delicatos; & hoc sine dubio esset ridiculum, nulliusque poenitentiae injunctio. Secundo, praeforibido poenitenti tale opus sub forma poenitentialis, ut si diceret, comedere cibos delicatos moderatè, ordinando ad actum virtutis; & tunc veram injungeret poenitentiam; peccaret tamen, si que mortaliter, si confessio fuisset de mortalibus; vel venialibus, si de venialibus tantum; nam quando peccata sunt graviora, satisfactio debet esse gravis, atque adeò opus satisfactorium simpliciter penale; quale est opus jejunii, vel orationis, vel eleemosynæ; non verò penale tantum secundam quid, & simpli- citer delectabile, qualis est comedere, etiam temperata, cibi delicati.

§. III.

Corollaria precedentis doctrine.

E X dictis colligitur primo, omne opus satisfactorium esse meritorium, & è contra.

Ratio primi est, quia ad opus meritorium requiriunt tantum quod sit liberum, bonum, & supernaturale: Sed hoc totum coavenit operi satisfactorio; ut constat ex suprà dictis: Ergo omne opus satisfactorium, est etiam meritorium.

Ratio vero secundi sumitur ex eo, quod omne opus meritorium est laboriosum & penale, quod solùm videbatur ipsi deesse ut esset satisfactorium: Ergo omne opus meritorium, est etiam satisfactorium. Consequens patet, Antecedens probatur; quia omne opus meritorium, cum sit actus virtutis; habet adjunctam aliquam difficultatem & molestiam, quamvis ex alia parte sit delectabile, ut patet ex contemplatione, quæ dum recreat animum, affligit corpus. Nec refert quod homini ferventi & bene affecto paucam vel nullam poenam ingerat; diminutio enim poenæ ex promptitudine voluntatis, sicut non minuit meritum, ita nec satisfactionem: attendenda est enim ratio & natura ipsius actus, & difficultas non subjectiva, sed objectiva, quæ duplicitate potest considerari; primò quatenus confert ad bonitatem actus, & sic pertinet ad meritum; secundò ut ex genere suo poenam & laborem infert operanti, & sic confert ad satisfactionem. Ex quo

Colligitur secundò contra Scotum, Almainum, Gabrialem & alios, non solùm opus exterrum, sed etiam internum, etiam per se sumptum, valere posse ad satisfaciendum pro poena temporali: eum enim actus interiores, per se sumptui, sint optimi, maxime liberi, ac difficiles, nihil illis deesse potest quomodo valeant ad satisfaciendum. Unde actus contritiorum & charitatis; non solùm sunt valde meritorii, sed etiam multum satisfactorii, quia secundum se sunt valde difficiles & penales. Nec refert quod in virtutis perfectis ac ferventibus, actus charitatis nullam poenam causet: ratio enim satisfactionis pertinet à difficultate objectiva, non utcumque, sed quatenus nata est laborem & poenam in subiecto causare: unde quamvis per accidens, ob bonam dispositio-

nem subjecti, non causet laborem, non propterea opus definit esse satisfactum, quia semper habet quod sit nedum difficile, sed etiam quantum est dese poenale.

Ex hoc intelliges, posse Confessarium injungere pro poenitentia actum purè internum, putè contritionis vel charitatis: quia potest injungere illud omne opus quod satisfactorum est, ad hoc enim præcipue poenitentia injungitur poenitenti, ut pro poena peccato debita satisfaciatur: Actus verò internus, ut jam ostendimus, satisfactorius est, cùm sit re vera poenalis. Est etiam sufficienter sensibilis, ut possit esse pars sacramenti, si enim contrito, quia sit sensibilis per aliud, scilicet per confessionem, est vera pars sacramenti, quidni & actus internum pro poenitentia injunctus, per impositionem Confessorii & acceptationem poenitentis factus sensibilis, poterit similiiter esse pars sacramenti?

20 Colligitur tertio, opus externum, quatenus ab interiori procedit, ita esse satisfactorium, ut vim satisfaciendi addat interiori; quamvis enim nullam ei addat bonitatem intrinsecam, ut in Tractatu de moralitate actuum humanorum disp. 7. art. 1. ostensum est; in ipso tamen actu externo est distincta poena ab interiori, & voluntariè assumpta, quod sufficit ut actus externus vim majorem satisfaciendi addat interiori. Unde jejunare de facto, magis satisfactorium est, ut potè magis poenale & laboriosum, quām habere intentionem & voluntatem jejunandi. Idem dicendum de eleemosyna, oratione, aliisque virtutum operibus, quae opere externo completa, vim majorem satisfaciendi habent, ob speciem aliquam poenam & difficultatem, quam actus exterior addit interiori.

Ex hoc intelliges discrimen quod inter meritum & satisfactionem reperitur: cùm enim satisfactio attendatur præcipue penes laborem, difficultatem, & poenitatem operis, sicut in actu externo est distincta poena ab interiori, ita & major vis satisfaciendi: è contra verò, cum ratio meriti sumatur præcipue ex bonitate actus, sicut actus exterior, in sententia D. Thomæ & Discipulorum ejus, nullam addit bonitatem intrinsecam actui interiori, ita nec ejus meritum auget. Unde Apostolus 2. ad Corinth. 8. invitans fideles ad eleemosynam, sic ait: *Ut quemadmodum promptus est animus voluntatis, ita sit perficiendi ex eo quod habetis. Si enim voluntas prompta est, secundum id quod habet accepta est, non secundum id quod non habet.* Id est (ut exponunt Hieronymus, Theodoretus, Anselmus, Lyranus & alii) non minus Deo accepta est animi vestri promptitudo, etiam si minima possitis dare, quām si plura daretis: quia ex voluntate non ex operibus pensatur meritum. Quare ibidem ait Glossa: *Si aqua voluntas, aqualem habent mercedem.* Hinc infert Gregorius Magnus homil. 5. in Evang. quod ante oculos Dei nunquam vacua est manus à munere, si fuerit arca cordis repleta bona voluntate.

21 Colligitur quartò, omnia bona opera, etiam aliunde debita Deo ratione voti vel præcepti, esse satisfactoria. Nam opus habet quod sit satisfactorium, ex eo quod sit bonum & poenale: Sed per hoc quod sub voto aut præcepto cadat, non tollitur ab eo quod sit bonum & poenale: Ergo nec quod sit satisfactorium.

Confirmatur primò: Ex Tridentino sess. 6. cap. 10. & 16. per bona opera, licet ex præcepto debita, mereri possumus: Ergo multò magis per illa possumus satisfacere.

Confirmatur secundò tribus exemplis: Per jejunium enim quod est ab Ecclesia præceptum, conceditur remissio peccatorum quoad poenam, ut saepè postulat Ecclesia: Ergo pro illa poena per ipsum satisfacimus. Item qui martyrium sustinet, quando

ex præcepto ad id tenetur, non minus satisfacit pro tota poena, quām si ad hoc non teneretur. Christus etiam moriendo in cruce, de condigno, imò & de toto rigore justitiae, Deo pro peccatis nostris satisfecit, quamvis de tali morte subeunda præceptum à Patre haberet, ut in Tractatu de incarnatione disp. art. 4. ostendimus: Ergo non pariter per opera quae sub voto aut præcepto cadunt, possumus Deo satisfacere.

Dices, Non possumus satisfacere Deo per opera²² aliis titulis ei debita: Sed opera quae sub voto vel præcepto cadunt, sunt debita Deo aliis titulis, nimirum titulo religionis & obedientiae: Ergo per illa non possumus Deo satisfacere.

Respus deo distinguendo Majorem: Non possumus satisfacere Deo de condigno per opera aliis titulis ei debita, nego Majorem. Non possumus satisfacere de toto rigore justitiae, concedo Majorem. Solutio patet ex dictis art. 1. Aliud enim est satisfacere de condigno, & aliud satisfacere de rigore justitiae; illa enim satisfactio condigna dicitur, quae est moraliter æqualis rei debite, illa verò appellatur de rigore justitiae, quae observat omnes leges strictæ & rigorosæ justitiae, inter quas haec præcipua est, ut satisfactio fiat ex bonis propriis, & aliis indebitis: Unde cùm satisfactiones quas Deo exhibemus per opera quae sub voto vel præcepto cadunt, possint esse moraliter æquales poenæ temporali peccato mortali debite, pro illa possumus de condigno Deo satisfacere; quia tamen opera illa aliis titulis ei debita sunt, de toto rigore justitiae pro tali poena temporali ei satisfacere non valemus. Ex hoc facile intelliges quid velit Anselmus libro 1. Cū Deus homo cap. 20. dum ait: *Cum reddis aliquid quod debes Deo, etiam si non peccasti, non debes cōputare pro debito quod debes ex peccato.* His enim verbis solùm declarare intendit, quod per bona nostra opera non possumus satisfacere Deo de toto rigore justitiae, etiam pro poena temporali peccato mortali debita; non intendit tamen negare quod pro tali poena condignam & æqualem possumus Deo exhibere satisfactionem.

Instabis: Non potest quis per solutionem unius & ejusdem rei pluribus debitibus de condigno satisfacere: Ergo si aliquod opus sit alijs ex voto vel ex præcepto debitum, non poterit homo per illud satisfacere de condigno pro poena temporali peccato mortali debita.

Respondent aliqui Recentiores, distinguendo²³ Majorem: Nemo potest duobus debitibus satisfacere per solutionem unius & ejusdem rei; si utrumque debitum sit propriae justitiae, concedunt. Si alterum sit debitum obedientiae, negant. In hoc enim (inquit) differunt inter se obedientia & justitia, quod obedientia facit tantum implere id quod præcepit, sive alijs debeatur ex justitia, sive non: justitia verò facit reddere æquale pro debito: impossibile autem est reddere æquale pro duobus debitibus, per solutionem unius & ejusdem rei, quae tota uni eorum correspondet.

Verum licet haec solutio valere possit quando o-²⁴ per quibus satisfacimus sunt debita Deo solùm ratione præcepti, non tamen quando sunt ei debita ratione voti; tunc enim Deo debita sunt titulo religionis, qui majorem & strictiorem inducit obligationem reddendi æquale, quām vera & stricta justitia; non enim religio deficit à ratione strictæ justitiae, & constituit pars potentialis illius, ob causam obligationis reddendi æquale, sed ex defetu potentiae faciendi perfectam cum Deo æqualitatem, ut in Tractatu de quatuor Virtutibus Cardinalibus declaravimus.

Meliùs ergo respondet, posse aliquem per solutionem unius & ejusdem rei pluribus debitibus satisfacere

facere, quando res illa multiplicem habet bonitatem, & valorem; tunc enim secundum diversam rationem, seu diversum illum valorem, plura debita compensare potest; unde cum in opere sub voto aut praecepto cadente, sit valor moralis desumptus ex objecto & circumstantiis ejus, & bonitas satisfactoria, petita ex difficultate illius, seu ex poena & labore qui in ejus exercitio reperitur, ratione primi possumus implere obligationem voti aut praecepti, ac debito obedientiae & religionis satisfacere; ratione vero secundi possumus satisfacere Deo de condigno pro poena temporali peccato mortali debita. Sicut si nummus aureus duplum haberet valorem, unum ratione sigilli Principis ipsi impressi, alium ratione metalli; & ratione primi valeret quinque nummos argenteos, & tuncdem ratione secundi; posset aliquis alteri debens decem nummos argenteos, quinque titulo mutui, & quinque ratione promissi, utrique debito, & pro utroque titulo, unius tantum nummi aurei solutione, de condigno & ad aequalitatem satisfacere.

Ex his intelliges, posse Confessarium ex prudenti motivo, causaque rationabili, injungere poenitenti pro satisfactione sacramentali opus ex precepto debitum, putat jejunare tempore Quadragesimae, vel Missam in die festo audire, si nimur advertat poenitentem non habere opportunitatem alia praestandi: regulariter tamen & ordinariè alia opera poenitentibus injungenda non sunt, sed ad aliud novum obligari debent, tum ut sentiant vindictam suorum peccatorum; tum etiam quia plus requiri debet ab eis, quam ab innocentibus.

a 5 Demum ex dictis colligitur, orationem, jejunium, & eleemosynam, esse opera maximè satisfactoria, ad quæ cætera omnia facile revocantur. Ratio est, quia, ut suprà dicebamus, satisfactio ad duo ordinatur, nempe ad compensationem offendit, & ad mediam in am peccatorum: ad utrumque autem sunt apertissima tria illa operum genera. Ad primum quidem, quia cum sint in nobis tria genera honorum, scilicet bona animæ, corporis, & fortunæ, per orationem subjicimus Deo bona animæ, quæ non tam nobis subtrahe debemus, cum nos reddant Deo acceptos, quam ipsi submittere: alia autem duo bonorum generæ, quia interdum nobis noxia sunt, à nobis subtrahere debemus; per eleemosynam quidem bona fortunæ; per jejunium vero alias maledictiones, quæ nomine jejunii comprehenduntur, bona corporis. Ad secundum vero, quia tria illa bonorum operum genera, tres peccatorum radices in nobis extirpant; oratio quidem quæ nos & omnia nostra Deo subjicimus, comprimit superbiam, jejunium concupiscentiam, seu avaritiam. De hac dicitur Tobiae 12. *Eleemosyna à morte liberat, & ipsa est qua purgat peccatum, & facit animam ire in vitam eternam.* Unde Ambrosius form. 31. de eleemosyna, illam comparat cum sacramento baptismi, atque eandem vim habere ad remittenda peccata, inquit quædam ex parte eleemosynam esse efficaciem; quia baptismus semel tantum remittit peccata; eleemosyna vero, quotiescumque datur. *Eleemosyna* (inquit) *animarum aliud est lavacrum, ut si quis forte post baptismum humana fragilitate deliquerit, superfit & ut eleemosynis emundetur, nisi quod salva fide dixerim, indulgenter est eleemosyna, quam lavacrum.*

Addit Gregorius Nyssenus in libro de beatitudinibus, per eleemosynam & bonorum nostrorum largitionem, Dei beneficentiam nos exprimere & in nobis repræsentare: *Si misericordis appellatio (inquit) Deum decet, ad quid aliud te sermo bortatur, nisi ut Deus fias, tanquam formatus & insignitus propriæ uerae deitatis? Nec minus eleganter Nazianzenus ora-*

Gonit Thol. Tom. V.

tione de pau, erum amore: *Fac ecclamitosa Ius Dei, Dei misericordiam imitando.*

§. IV.

Conditione requisita ex parte Dei.

Dico quid, ut opus sit satisfactorium, ex parte Dei requiri acceptationem, seu voluntatem remittendi reatum poenæ, intuitu talis operis.

Colligitur ex Tridentino sess. 14. cap. 8. ubi ait **la-13** satisfactiones nostræ non habere vim ullam, nisi per Christum, à quo Patri offeruntur, & per illum acceptantur à Pare. Et cap. 9. dicit maximum esse divini erga nos amoris argumentum, quod nostras satisfactiones accepit, idque ad divinæ munificencie latitudinem referit.

Ratio etiam suffragatur; cum enim poenæ assump-**18** tas in satisfactionem poenæ tempo alii peccatis remissis debitis, multò leviores sint, & alterius rationis à poenæ purgatorii, justa lege debitis, non tenetur Deus ex justitia illas acceptare; præsertim quia ut absolutus dominus pluribus aliis titulis opera nostra satisfactoria posset exigere: unde ut illa nobis præsint ad satisfaciendum pro poenæ purgatorii, requiritur divina acceptatio, seu voluntas remittendi illas poenas intuitu talium operum.

Confirmatur primò: *Judex non tenetur acceptare poenam sibi ipso à reo impositam, sed potest eā non obstante illum punire poenam à se vel à lege constitutis:* Ergo multò magis Deus.

Confirmatur secundò: *Animæ existentes in purgatorio exercent plures actus contritionis & charitatis, non minùs de se aptos ad satisfaciendum;* quam quia à nobis in hac vita eliciuntur, & tamen re ipsa non satisfaciunt: Atqui hujus rei nulla alia ratio assignari potest, nisi quia tales actus in hunc finem non acceptantur à Deo, qui tempus satisfaciendi & merendi ad spatiū hujus vitæ limitavit: Ergo ut opus sit satisfactorium, requiritur acceptatio ex parte Dei; seu voluntas remittendi reatum poenæ, intuitu talis operis. Ex quo sit quod poenælibus operibus satisfaciientes, infallibiliter consequuntur remissionem poenæ ordinariæ per se correspondenti peccatis, non tamen poenæ extraordinariæ quam Deus interdum decernit in ultionem & punitionem peccati, ut patet in Davide, qui licet validè probabiliter exhibuerit aliquid aequale poenæ temporalis restanti ex peccatis adulterii, homicidii, & superbiae, sibi remissis, voluit tamen Deus infligere ipsi omnes illas poenas quas per Prophetam suum ipsi denunciaverat; quia nimur opera ejus satisfactoria, pro illarum poenarum remissione non acceptaverat, sed eas ad terrorem & exemplum aliorum ipsi infligere decreverat. Si vero interdum obtineatur remissio vel commutatio hujus poenæ extraordinariæ, ut varia Scripturæ exempla demonstrant, id non sit per modum satisfactionis, sed per modum impetracionis & meriti de congruo.

ARTICULUS III.

Utrum satisfactione sit vera pars Sacramenti penitentie: & quem effectum causet ex opere operato?

§. I.

Duplici conclusione utraque difficultas resolvitur.

Dico primò, Satisfactione Sacramentalis sit pars, **19** non essentialis, sed integralis duntaxat, Sacramenti poenitentie.

Mm

Prima

410 Disputatio Decima tertia,

Prima pars est certa de fide, ac definita in Florentino, in decreto unionis, ubi sic dicitur: *Quartum est Sacramentum pœnitentiae, cuius quasi materia sunt actus pœnitentis, qui in tres distinguuntur partes, quarum prima est cordis contritio, secunda est oris confessio, tercua est satisfactio pro peccatis &c.* Idem docet Tridentinum sess. 14. cap. 3. & D. Thomas 3. p. qu. 90. art. 2. ubi sic discutit: *Alio modo fit recompensatio offensæ in pœnitentia, & in vindicativa justitia: nam in vindicativa justitia fit recompensatio secundum arbitrium judicis, non secundum voluntatem offendentis vel offensi: Sed in pœnitentia fit recompensatio offensæ secundum voluntatem peccantis, & secundum arbitrium Dei, in quem peccatus, quia hic non queritur sola redintegratio equalitatis justitia (sicut in justitia vindicativa) sed magis reconciliatio amicitiae, quod fit dum offendens recompensat secundum voluntatem ejus quem offendit.* Sic igitur requiritur ex parte pœnitentis, primò quidem voluntas recompensandi, quod fit per contritionem, secundò quod se subjiciat arbitrio Sacerdotis loco Dei, quod fit in confessione; tertio quod recompenset secundum arbitrium ministri Dei, quod fit in satisfactio, & ideo contritio, confessio, & satisfactio, ponuntur partes pœnitentiae. Ex quo probata manet prima pars conclusio-
nis, quæ asserit, satisfactionem esse partem Sacra-
menti pœnitentiae. Unde Gregorius I. 6. in 1. Regum: *Quid prodest confiteri flagitia, si confessionis vocem non sequitur afflictio pœnitentia?* Tunc namque bene conversum peccatorem cernimus, cum digna afflictionis austeritate dolere nittitur quod loquendo confitetur.

30 Quod verò non sit pars illius essentialis, sed dum taxat integralis, patet. Tum quia punitio rei non est de essentia, sed tantum de integritate judicii, & ve-
luti complementum ejus extrinsecum; Tum etiam, quia satisfactio supponit sacramentum jam perfe-
ctum & completum essentialiter; quia supponit gratiam, quæ est effectus Sacramenti, productam; quod non convenit confessioni & contritioni, & ideo sunt partes essentiales hujus Sacramenti, non verò satis-
factio. Addo quod, si satisfactio esset pars essentialis hujus Sacramenti, sequeretur quod moribundus, omni sensu destitutus, esset incapax Sacramenti pœnitentiae, cum nullam satisfactionem implere possit; quod est contra communem sensum & primum Ecclesiae.

31 Dico secundò, satisfactionem Sacramentalem tri-
plicem ex opere operato habere effectum, nempe re-
missionem poenae temporalis, ex peccatis jam condonatis relictæ, auxilia quædam supernaturalia ad facilius præcavenda peccata in futurum, & augmentum gratiae habitualis.

Prima & secunda pars hujus conclusionis admit-
tuntur ab omnibus Theologis, & patentes ex eo quod Sacra-
menta novæ legis id efficiunt ex opere operato quod significant, ex Tridentino sess. 7. can. 6. At satisfactio Sacramentalis significat poenæ ex pecca-
tis condonatis relictæ remissionem, & majorem in pos-
terum peccata præcavendi facilitatem, quæ ex auxiliis gratiae provenit: Ergo satisfactio Sacra-
mentalis causat ex opere operato talem poenæ remissio-
nem, & auxilia illa supernaturalia ad facilius præca-
venda peccata in futurum.

32 Tertia verò pars est contra plures ex Recentioribus, qui negant satisfactionem Sacramentalem cau-
fare augmentum gratiae: est tamen D. Thomæ art.
suprà citato, ubi secundo loco sibi objicit: *Sacra-
mentis novæ legis confertur gratia, ut suprà habatum
est: Sed in satisfactio non confertur aliqua gratia:* Ergo satisfactio non est pars Sacramenti. Cui argumen-
to sic respondet: *Ad secundum dicendum quod satis-
factio confert gratiam prout est in proposito, & auget eam
prout est in executione, sicut etiam baptismus in adul-
tis, ut suprà dictum est. Quibus verbis aperte do-*

cet, satisfactionem, prout fit in executione, verè cau-
fare augmentum gratiae.

Nec valet quod ait Martinonus huc disp. 51. sect. 33
8. D. Thomam intelligendum esse de augmento non intensivo sed extensivo, quoad liberationem à reatu poenæ, quæ est quidam effectus gratiae. Nam S. Doctor ibi aperte loquitur de augmento gratiae inten-
sivo, tum quia alias non solveret argumentum quod sibi objicit, Sacra-
menta enim novæ legis con-
ferunt gratiam vel ejus augmentum intensivum, &
non solum extensivum; tum etiam quia non valeret exemplum quod adducit, Baptismus enim causat augmentum gratiae intensivum, & non solum exten-
sivum, quando confertur adultis per contritionem & charitatem jam justificatis.

Alia etiam explicatio quam ibidem subjungit 34
nempè D. Thomam per satisfactionem in execu-
tione, intelligere totum Sacramentum pœnitentiae,
ab ejus mente prorsus aliena est; nam toto illo articulo considerat satisfactionem, ut est pars Sacra-
menti pœnitentiae, & argumentum quod sibi objicit,
probat satisfactionem non esse partem illius, ut
patet ex verbis suprà adductis: Ergo etiam in re-
sponsione S. Doctor loquitur de satisfactione, ut est
pars integralis Sacramenti pœnitentiae, non verò de
toto Sacramento; alioquin laboraret in æquivoco,
& objectioni propositæ non satisfaceret. Unde etiam statim in resp. ad 3. subdit: *Satisfactio est pars pœnitentiae Sacramenti, fructus autem pœnitentiae virtutis.*

Potest etiam eadem pars ratione suaderi: Satisfa-
ctio enim nequit esse pars Sacramenti pœnitentiae,
nisi aliquo modo participet naturam totius Sacra-
menti, nam pars dicitur quæ integrat naturam to-
tius: At natura tertiis Sacramenti pœnitentiae, est
conferre gratiam ex opere operato: Ergo idipsum
competere debet satisfactioni Sacramentali; unde
cum illa non possit producere primam gratiam, quia
illam supponit per confessionem & absolutionem pro-
ductam, saltem ejus augmentum ex opere operato
causare debet.

Confirmatur: Idem Sacramentalis Confessio cau-
sat aliquem gradum gratiae ex opere operato, quia
est pars Sacramenti: Sed satisfactio Sacramentalis
est etiam pars Sacramenti: Ergo causat pariter ali-
quem gradum gratiae ex opere operato.

Neque obstat primò, quod si tantum pars inte-
gralis, confessio autem pars essentialis. Ex hac enim
disparitate concluditur solum quod ille gradus gratiae
quem causat satisfactio, non sit de essentia gratiae
quam producit pœnitentiae Sacramentum, sicut
ille quem causat confessio, sed tantum de ejus integritate. Imò haec disparitas potius probationem no-
stram confirmat: Sicut enim confessio Sacramentalis
ex eo quod sit pars essentialis pœnitentiae, pro-
ducit ex opere operato gratiam essentialem Sacra-
mento pœnitentiae; sic satisfactio ex eo quod sit pars
integralis, debet causare, quando actualiter imple-
tur, gradum perfectionis ejusdem gratiae, qui ipsam
integritatem.

Non obstat etiam quod confessio Sacramentalis antecedit absolutionem, satisfactio verò non adimpli-
atur nisi post eam; cum hoc enim stat, quod dicat
essentialiter habitudinem ad absolutionem, & ratione
talis habitudinis sit productiva gratiae. Addo quod,
quavis satisfactio regulariter loquendo non adimpli-
atur nisi post absolutionem, moraliter tamen illi, aliis
que partibus Sacramenti pœnitentiae conjungitur, ut
cum illis unum Sacramentum constituat.

de Satisfactione.

41

S. II.

Solvuntur objectiones.

37 **C**ontra id quod diximus in tertia parte praecedens conclusionis, nimirum satisfactionem Sacramentalem causare augmentum gratiae habitualis, objiciunt primò aliqui Recentiores autoritatem D. Thomae, qui in 4. sent. dist. 16. qu. 1. art. 1. hoc argumentum tibi objicit: *In Sacramento novæ legis gratia suscipienti conferitur: Sed in satisfactione non confertur aliqua gratia: Ergo non est Sacramenti pars.* Cui sic responderet ibidem quæstunc. 2. ad 3. *Dicendum quod ex proposito satisfaciendi gratia confertur, quamvis satisfactionis actualis gratiam presupponat. Vel dicendum quod per satisfactionem consequitur poenitens perfectum effectum gratia peccatum abolentis, quia liberat totaliter à reatu peccati.* Ergo ex D. Th. satisfactione Sacramentalis non causat augmentum gratiae.

38 Respondeo primò, quod cùm D. Thomas idem omnino argumentum in Summa Theologica, quæ est ultimum ejus testamentum, loco suprà citat, proposuisset, aliter ei respondit, nempè quod satisfactionis confert gratiam prout est in proposito, & auget eam prout est in executione; subindeque virtualiter & implicitè retrahat quod docuerat in quarto libro sententiarum.

Secundò dici potest, S. Doctorem, cùm ait quod ex proposito satisfaciendi gratia confertur, quamvis satisfactionis actualis gratiam presupponat, loquitur de principali gratia quæ datur per Sacramentum poenitentiae; non intendit tamen negare quod satisfactione Sacramentalis conferat novum gradum gratiae, qui sit complementum & perfectio integralis illius quæ per confessionem & absolutionem Sacramentalis confertur.

39 Objiciunt secundò: Per unum Sacramento una tantum gratia Sacramentalis datur: Sed antequam sit satisfactionis, in instanti nimirum quo Sacerdos profert verba absolutionis, Sacramentum poenitentiae causat gratiam sibi propriam: Ergo quando postea adimpletur satisfactionis, nulla de novo causatur gratia Sacramentalis.

Confirmatur: In Sacramento Eucharistiae species vini, quæ sunt pars ejus, quando actualiter sumuntur, non conferunt novum gradum gratiae distinctum ab eo quem species panis prius sumptæ contulerunt, ut docuimus in Tractatu de Eucharistia disp. 8. art. 4. Ergo neque in Sacramento poenitentiae satisfactionis quando actualiter impletur, tribuit novum gradum gratiae distinctum ab eo quod Sacramentalis absolutionis causavit, licet sit pars integralis Sacramenti poenitentiae.

40 Ad objectionem respondeo, quod licet satisfactione Sacramentalis, quando actualiter impletur, novum gradum gratiae producat, eo ipso tamen quod talis gratia sit complementum illius quæ causata fuit in Confessione, quando verba absolutionis à Sacerdote fuerunt prolatæ, non ponit in numero cum illa.

Ad confirmationem, concessio Antecedente, nego consequiam & paritatem. Ratio vero discriminis est, quia cùm virtus productiva gratiae in Sacramento Eucharistiae sit Christus, species panis continent totum Christum, totam hujus Sacramenti virtutem continent; unde non mirum quod prius sumptæ à Sacerdote celebrante, totum Sacramenti Eucharistiae effectum in illo producant, subindeque species vini cùm totum hujus Sacramenti effectum productum inveniant, nullum novum gradum gratiae ei transferant. At vero Confessio sacramentalis, & absolutionis, non continent totam virtutem productivam gratiae, quæ est in Sacramento poenitentiae, sed est aliqua pars talis virtutis quam Deus communicat ipsi satisfactioni Sacramentali, quando ac-

tualiter postea impletur; ex quo fit, quod tunc satisfactione novum aliquem gradum gratiae habitualis in poenitente producat.

Objiciunt tertio: Si satisfactione Sacramentalis caudat gratiam, esset pars essentialis Sacramenti poenitentiae: Sed hoc dici nequit, ut in prima conclusione ostensum est: Ergo nec illud. Sequela Majoris probatur: Si satisfactione Sacramentalis causaret gratiam, illam significaret, cùm Sacraenta novæ legis solidū efficiant id quod significant: si autem satisfactione Sacramentalis gratiam significaret, non posset non esse pars essentialis Sacramenti poenitentiae; illud enim quod substat significationi Sacramentali, est pars essentialis Sacramenti: Sed si satisfactione significa et gratiam, substat significationi Sacramentali, sicut contrito, confessio, & absolutio: Ergo tam bene esset pars essentialis Sacramenti poenitentiae, quam tres illi actus, qui tale Sacramentum intrinsecè & essentialiter constituant.

Respondeo negando sequelam Majoris, & ad ejus probationem dico, quod licet satisfactionis substat significationi Sacramentali; quia tamen non substat significationi essentiali, sed integrali, ex eo quod non significat gratiam huic Sacramento essentiali, sed augmentum ejus & perfectionem, non est pars essentialis, sed duntaxat integralis Sacramenti poenitentiae. Unde in forma distinguo Majorem: Illud quod substat significationi Sacramentali essentiali, est pars essentialis Sacramenti poenitentiae; concedo Majorem. Illud quod substat significationi Sacramentali integrali duntaxat, nego Majorem; & sub eadem distinctione, Minoris, nego Consequentiam.

Objiciunt quartò, ex nostra sententia & doctrina, sequi tria inconvenientia. Primum est, quod Sacramentum poenitentiae erit Sacramentum vivorum; saltem quantum ad satisfactionem, quandoquidem gratia quam per satisfactionem Sacramentalis producit, erit augmentum alterius quæ per alias partes ejusdem Sacramenti producitur. Secundum est, quod ille qui in peccato mortali adimpleret poenitentiam sibi injunctam, peccat mortaliter, ut potè cùm eo ipso poneret obicem gratiae Sacramentali quæ est effectus satisfactionis. Tertium est, quod qui poenitentiam in predicto statu impleret, cum sola attritione justificaretur, & fieret de attrito contritus, ac si Sacramentum poenitentiae de novo reciperet.

Respondeo nullum ex tribus illis inconvenientibus, sequi ex nostra doctrina. Non quidem primum, quia ratio Sacramenti vivorum vel mortuorum, non desumitur penes illum gradum gratiae, qui est complementum gratiae principalis, sed tantum penes ipsam principalem gratiam. Nec etiam secundum; quia licet satisfactione Sacramentalis novum gradum gratiae ex opere operato tribuat, eo ipso tamen quod talis gradus non sit gratia essentialis Sacramenti poenitentiae, sed tantum ejus complementum & perfectio integralis, non peccat mortaliter quæ tali gradui obicem ponit, sed solùm qui ponit obicem gratiae essentiali. Tertium denique inconveniens nullo modo sequitur ex nostra doctrina: Tum quia reddere de attrito contritum, est proprietas totius Sacramenti poenitentiae, non vero partium ejus seorsim: Tum etiam, quia cùm satisfactione novum gradum gratiae non tribuat, nisi virtute absolutionis Sacerdotis quæ praefessit, & ad quam dicit habitudinem; absolutio vero non se extendat ad peccatum in quo satisfactione adimpletur, ut potè quod commissum fuit post absolutionem, nequit solùm attritus de illo peccato, virtute satisfactionis Sacramentalis pro praecedentibus peccatis, de illo fieri contritus, & justificari.

§. III.

Corollarium precedentis doctrinae.

EX dictis colligitur primò, teneri Sacerdotem, auctoritatem Confessione, satisfactionem quae vulgo pœnitentia appellatur, pœnitenti injungere, nec satis esse quod qualemcumque injungat, sed teneri injungere aliquo modo proportionatam gravitatem criminum & eorum multitudini, atque etiam dispositioni & conditioni pœnitentis, nisi rationabilis causa excuset.

Prima pars hujus corollarii patet, cum enim confessarius sit minister Sacramenti pœnitentiae, teneatur efficere illud integrum: Atqui satisfactione est pars integralis Sacramenti pœnitentiae, ut in prima conclusione ostensum est: Ergo tenetur Confessarius auditam Confessione satisfactionem pœnitenti injungere. Fieret enim aliqua injuria Sacramento, si pars integralis sine causa omitteretur; ut si quis in Extrema- Unctione sine causa omitteret aliquam sensus inunctionem.

Quod verò teneatur Sacerdos ad servandam aequitatem, injungendo satisfactionem pro criminum qualitate, & pœnitentium facultate, ita ut nequeat pro libito gravem aut levem satisfactionem pro quibusvis peccatis injungere; patet ex Tridentino sess. 14. c. 8. ubi sic dicitur: *Debent sacerdotes Domini, quantum spiritus & prudenter suggesterit, pro qualitate criminum, & pœnitentium facultate, salutares & convenientes satisfactiones injungere, ne si forte peccatis conniveant, & indulgentius cum pœnitentibus agant, levissima quedam opera pro gravissimis delictis injungendo, alienorum peccatorum participes efficiantur.*

Ratio etiam suffragatur: Sacerdotes enim in hoc tribunali sunt ordinarii judices à Christo constituti, non minus ad causas Dei quam pœnitentium agendas: judices autem tenentur secundum leges à supremo Principe sibi constitutas judicare: Ergo tenentur Sacerdotes perpensam gravitatem criminum, & pœnitentium facultate, condignas & salutares pœnitentias illis injungere.

Confirmatur & magis illustratur hæc ratio: Sacerdos in tribunali pœnitentiae tria agit munia seu officia, non solum enim est minister hujus Sacramenti, sed præterea judicem & medicum agit; in quantum minister, debet efficere Sacramentum integrum, subindeque aliquam injungere pœnitentiae satisfactionem, cum satisfactione sit pars integralis hujus Sacramenti; in quantum verò medicus, debet vulnera pœnitentis curare, & per consequens salutarem, ac morbis animæ suæ sanandis convenientem pœnitentiam injungere; ut judex verò, debet servare aequitatem, ac proinde condignam & proportionatam gravitati criminum injungere pœnitentiam. Unde Cyprianus in lib. de Lapsis: *Qui peccatum blandimentis adulantibus palpat, peccandi somitem subministrat; nec comprimit delicta ille sed nutrit. At qui consiliis fortioribus redarguit, simul atque instruit fratrem, promovet ad salutem. Quos diligo inquit Dominus, redargo & castigo. Sic oportet & Dei sacerdotem, non obsequiis decipientibus fallere, sed remediis salutaribus providere. Imperitus est medicus, qui tumentes vulnerum sinus manu parcentur & in aliis recessibus viscerum virus inclusum dum servat exaggerat. Aperiendum vulnus est & secandum, & purgaminibus amputaris, medela fortiore curandum. Vociferetur & clamet licet, & conqueratur ager impatiens per dolorem, gratias ager postmodum, cum senserit sanitatem. Hinc S. Antonius 3. p. tit. 14. cap. 20. docet quod satisfactione est actus iustitiae, & ideo aequalitas quedam requiritur inter offenditum & opus satisfactorium, quia iustitia*

consistit in quadam aequalitate. Et S. Carolus Borromeus Act. p. 4. de modo imponendæ pœnitentiae pag. 523. Paroebus (inquit) videbit ne peccatis gravibus levissimas pœnitentias imponat; id quod & confessoribus & pœnitentibus periculo sum est, cum id à sacris litteris & Conciliorum decretis, & à SS. Patrum sententiâ alienum sit: nam divine litteræ ab iis qui pœnitentiam agunt, hoc efflagitant, ut fructus digni pœnitentia faciant, utque ad Dominum converuantur in jejunio, fletu, & planctu. Et verò qui peccatis gravibus leves quodammodo pœnitentia modos imponunt, bi (Canon inquit) consunt pulvillo, secundum propheticum sermonem, sub omni cubito manus, & faciunt cervicalia sub capite universa statim, ad capiendas animas. Imò Concilium Tridentinum docet, alienorum peccatorum participes fieri eos confessores, qui dum cū pœnitentibus indulgentius agunt, levissima quedam opera pro gravissimis delictis injungunt.

Dixi, nisi rationabilis causa excuset, quia ex causa rationabili potest interdum Confessarius pœnitenti leviores satisfactionem injungere. Est autem rationabilis causa, primò si pœnitens gravi morbo sit oppressus. Secundò si lucretur indulgentiam plenariam. Unde Cyprianus serm. de Lapsis: *Pœnitenti, optanti, roganti, potest (Sacerdos) clementer ignorare, potest acceptum ferre quidquid pro talibus & petierint Martyres, & fecerint Sacerdotes.*

Tertiò imbecillitas ac fragilitas pœnitentis, si nimirum periculum esset ne deinde aliquod peccatum mortale subterret in aliis confessicibus, vel ne deterreret à confessione, vel ut non impleret pœnitentiam injunctam: cum in hoc Sacramento magis intendi debeat salus pœnitentis & ejus emendatio, quam satisfactione pro poena, utpote cum id cedat in maiorem Dei gloriam, qui potissimum vult salutem peccatoris; & alias nihil properea de satisfactione Deo debita pro pena temporali excidat; quia si peccator in praesenti vita non plenè satisfaciat, solvet in alia usque ad novissimum quadrantem. Unde Gerson in regul. moral. cap. de pœnitentia, dicit tutius esse cum parva pœnitentia, quæ sponte suscipitur, & verisimilius adimpleretur, ducere Confessos in purgatorium, quam cum magna nec implementa precipitare in infernum. Et Cajetanus in Summa, verbo *satisfactione*, ait debiliter disposito pœnitenti dandam esse satisfactionem parvulam, ut parvulus ignis foveatur appositâ paleâ, nec suffocetur appositus lignis desuper.

Sunt etiam plures Doctores qui existimant, quod si constet Sacerdoti pœnitentem ante Confessionem sufficieret satisfactione pro peccatis, non teneri ullam satisfactionem illi imponere: si enim (inquit) quo major præcessit in pœnitente pro suis peccatis satisfactione, eo minorem potest Confessarius pœnitentiam imponere, si præcessit condigna, poterit nullam imponere. Neque enim (subdunt) semper est de integritate judicii hujus Sacramentalis satisfactione & injunctio poenæ, sed tunc solum quando reatus aliquis poenæ solvendus supereft, & punitio exercenda. Haec sententia probabilitate non caret, hunc tamen casum planè metaphysicum esse existimo, cum vix unquam citra revelationem constare possit Sacerdoti, quod pœnitens omnino perfecte satisficerit.

Colligitur secundò ex dictis, teneri pœnitentem pœnitentiam sibi à Confessario injunctam acceptare, & acceptam adimplere, quidquid in contrarium doceant Cajetanus, Navarrus, & alii, dicentes pœnitentem remittere posse solutionem poenæ temporalis in aliam vitam. Patet etiam hoc corollarium ex dictis, tum quia pœnitens non minus quam Sacerdos tenetur facere Sacramentum pœnitentiae integrum. Tum etiam, quia potestas in iudice

dice & superiore ad injungendum, & obligatio in inferiore ad obediendum, correlativa sunt: Sed in Sacerdote est potestas ligandi poenitentem, injungendo ei satisfactionem, ut constat ex Tridentino fess. 14. c. 8. ubi sic ait: *Habeant præ oculis (Sacerdotes) ut satisfactio quam imponunt, non sit tantum ad nova vita custodiam, & infirmitatis medicamen, sed etiam ad præteriorum peccatorum vindictam, & castigationem: nam claves Sacerdotum non ad absolvendum duntaxat, sed & ad ligandum concessas, etiam antiqui Patres, & cœidunt & docent.* Ergo in poenitente est obligatio acceptandi poenitentiam à Sacerdote injunctam, & adimplendi acceptatam. Unde ad id quod dicunt Cajetanus & Navarrus, posse poenitentem remittere solutionem poenæ in aliam vitam respondendum est, hoc esse verum absolutè, spectatà lege naturæ, falsum verò in nova lege, & suppositione institutione Sacramenti poenitentiae, in quo datum est Sacerdotibus judicium de peccatis, & poenitentia pro illis subeundis.

Ex his sequitur primò, eum qui sponte venialia subjecit Sacramento poenitentiae, teneri acceptare & adimplere poenitentiam sibi injunctam; quia licet nullus teneatur peccata venialia confiteri, supposito tamen quod aliquis ea confiteri velit, & clavibus Ecclesiæ subjecere, tenetur ad præstandū quidquid ad essentiam vel integratatem Sacramenti necessarium est.

Sequitur secundò, non esse à Confessario absolvendum, poenitentem illum, qui ita dispositus est, ut nullam poenitentiam ab illo acceptare velit, dicens se velle remittere solutionem poenæ temporalis ad aliam vitam; ille enim non est ad hoc Sacramentum dispositus, cum præstare nolit id quod requiritur ad ejus integratatem.

Sequitur tertius, non posse poenitentem propriâ auctoritate commutare sibi poenitentiam à Confessario injunctam in evidenter meliorem: Tum quia cum non exequatur sententiam judicis, non satisfacit ejus præcepto, sicut non satisfacit Ecclesiæ præcepto, qui loco jejuniū ad quod obligatur, facit alia meliora. Tum etiam, quia illud aliud opus, cum non sit ei injunctum virtute clavium, rationem satisfactionis Sacramentalis habere nequit.

Sequitur quartò, poenitentem teneri, quam primum commodè potest, vel saltem antequam novam Confessionem faciat, poenitentiam sibi injunctam adimplere, quia antequam ad novum Sacramentum conficiendum accedit, tenetur præcedens perficere. Qui verò ex ciblivione vel negligentia poenitentiam injunctam suo tempore non adimplevit, alio tempore illam adimplere tenetur: nisi injuncta fuerit à Confessario ut certo die adimplenda: putè jejunium in vigilia Nativitatis B. Virginis; tunc enim si die illa non jejunavit, non tenetur alio die jejunare, sed tantum de omissione dolere, eamque suo tempore confiteri; quia talis poenitentia est addicta certo tempori, quo elapsò, non amplius obligat; sicut quia præceptum de recitando officio, vel de audiendo sacro, certo tempori addictum est, eo elapsò non amplius obligat. A fortiori non tenetur poenitens facere aliam poenitentiam, si ad eam quæ sibi à Confessario imposta est fiat impotens, ut si propter infirmitatem fiat impotens ad impositum jejunium exequendum, non tenebitur eleemosynam facere, vel orare.

Tertius ex supra dictis colligitur, satisfactionem Sacramentalem in peccato adimpleram, non sortiri suum effectum, quandiu poenitens est in statu peccati, benè tamen postea, quando tollitur fictio.

⁴⁷ Prima pars hujus corollarii patet, ex dictis conclusione secundā, nam ut ibi ostensum est præcipuus & primarius effectus satisfactionis Sacramen-

talis, à quo cæteri minùs principales (ut sunt remissio poenæ temporalis, & collatio auxiliorum ad evitanda imposterum peccata) dependent, est augmentum gratiae habitualis: Sed tale augmentum poenitenti conferri nequit, quandiu est in in statu peccati, cùm augmentum gratiae primam ejus infusionem supponat: Ergo satisfactione Sacramentalis in peccato mortali adimpta, suum effectum habere nequit.

Quod verò illum postea habeat, quando poenitens per contritionem, vel per atritionem cum Sacramento, fictionem tollit, patet ex eo quod satisfactione ut pars Sacramenti, imitari debet naturam totius: At Sacramentum poenitentiae, si contingat esse informe, recedente fictione, confert suum effectum ex opere operato, ut suprà disp. 10. art. 1. ostendit: Ergo & satisfactione.

Ex hoc corollario sequitur aliud, nempe satisfactionem Sacramentalem ex malo fine veniali, putè ex vana gloria, impletam, conferre suum effectum ex opere operato; secùs verò illam quæ sit ex fine mortaliter malo, quia augmentum gratiae & charitatis non est incompossibile cum peccato veniali, benè tamen cum mortali.

Confirmatur: Eodem proportionali modo philosophandum est de satisfactione Sacramentali, ac de Confessione Sacramentali: Sed Confessio Sacramentalis ex malo fine veniali facta, non privatur suo effectu ex opere operato, benè autem illa quæ sit ex fine mortaliter malo: Ergo & satisfactione Sacramentalis.

Demum ex suprà dictis colligitur, satisfactionem Sacramentalem suum effectum ex opere operato non conferre ante absolutionem, quamvis ante illam impleta fuerit. Ratio est, quia satisfactione Sacramentalis requirit suum effectum ex opere operato conferre, nisi ut pars integralis Sacramentali: Sed nequit esse pars integralis Sacramenti, nisi supponat Sacramentum essentialiter constitutum, scilicet absolutione facta: Ergo nequit ante illam suum effectum ex opere operato conferre. Minor probatur: Pars integralis pendet ab essentiali, nisi enim sit essentialia Sacramenti, nequit esse pars integralis illius, sicut nequit esse pars integrans hominem, nisi supponat essentialiter hominem constitutum.

ARTICULUS IV.

An possit unus Confessarius tollere vel saltem commutare poenitentiam ab alio prius imposta?

Fatentur omnes quod si poenitentia ab uno Sacerdote prius injuncta, non fuerit rationabiliter & cum discretione imposta, poterit alius Sacerdos, licet ei non superior, poenitentiam illam commutare vel moderari. Tum quia Sacerdos ex vi clavium non habet potestatem imponendi poenitentias irrationabiles, & fini Sacramenti improportionatas. Tum etiam, quia hic actus, non est actus jurisdictionis, sed prudentiae; unde in eo casu non solum Confessarius, verùm etiam alius quisvis hominibus, per viam consilii poenitentiam illam inconsideratè & (ut loquuntur Theologi) errante clave injunctam, moderari potest. Solum igitur controversia est, an quando poenitentia proportionatur tam peccatis quam facultati poenitentis, ac proinde illum ad sui executionem obligat, possit ex rationabili causa ab alio Confessario mutari? Negant Soto, Nugno, Ledesma, & Philippus à S. Trinitate. Affirmant Sylvester, Suarez, Vazquez, Sylvius, Condidus, & alii. Addunt Navarrus, Henriquez, Valentia, & Sa, id posse fieri etiam extra Confessionem, & non

auditis peccatis pro quibus talis poenitentia fuit injuncta. Quin ulterius censem Navarrus, Henriquez, & Candidus, inferiorem Sacerdotem mutare posse poenitentiam impositam à superiore, propter peccata reservata. Pro resolutione difficultatis, & probabilitatis sententiae explicatione

51 Dico primò, nullus Sacerdos, sive inferior, sive aequalis, sive superior, potest poenitentiam ab alio injunctam omnino tollere.

Probatur ratione fundamentali : Sacramentum poenitentiae debet indispensabiliter esse integrum, cum hæc integritas sit de jure divino, & Christi institutione : At si Sacerdos aliquis poenitentiam ab alio injunctam omnino tolleret, Sacramentum non esset integrum, quia careret satisfactione quæ est pars ejus integralis : Ergo nullus Sacerdos sive inferior, sive aequalis, sive superior, potest poenitentiam ab alio injunctam omnino tollere.

52 Dico secundò, Quivis legitimus Confessarius mutare potest poenitentiam ab alio impositam propter peccata non reservata; sed non nisi in Confessione, & auditis peccatis pro quibus fuit imposta.

Prima pars probatur : Pœnitens habet jus eadem peccata uni confessi, alteri iterum confitendi : Ergo quilibet legitimus Confessarius habet potestatem ea judicandi & condignâ pœnitentiâ puniendi : At pœnitens non tenetur duplē de iisdem peccatis condignam satisfactionem subire, nec ad hoc rationabiliter cogi potest : Ergo poterit ex causa rationabili, relata pœnitentiâ prioris Confessarii, exequi pœnitentiâ posterioris.

Confirmatur : Potest superior pœnitentiam ab inferiori injunctam commutare, ut fatentur Adversarii : Ergo & quilibet aliis legitimis Confessariis id similiter potest. Probatur consequentia, quia licet respectu jurisdictionis unus Sacerdos alteri superior sit, respectu tamen judicii Sacramentalis omnes Sacerdotes jurisdictiones habentes, sunt aequales, cum omnes aequalē à Deo accipiāt potestatem in susceptione Ordinis : Sed confessarius non injungit pœnitentiam Sacramentalem, nisi ut judex in hoc foro à Christo constitutus in Ordinis susceptione : Ergo omnes legitimis Confessariis quantum ad potestatem imponendi vel commutandi pœnitentiā Sacramentalem, pro peccatis non reservatis, sunt aequales, unde distinctio illa Judicis superioris & inferioris non valet in proposito, nisi quantum ad pœnitentiam pro peccatis reservatis injunctam, quia reservatio peccatorum non est actus potestatis Ordinis, sed jurisdictionis, in qua Sacerdotes & Confessarii sunt inaequales.

53 Dices, Non potest Confessarius in foro interiori sententiam alterius sibi aequalis revocare, sicut in foro exteriori nequit unus Judex, nisi sit superior, mutare sententiam alterius, quia ut communiter dicitur, par in parem non habet imperium : Ergo non potest Confessarius pœnitentiam ab alio Confessario sibi aequali injunctam commutare.

Respondeo, concesso Antecedente, negando Consequentiam ; Confessarius enim commutando pœnitentiam non revocat propriè sententiam alterius sibi aequalis à quo injuncta fuit, sed profert suam, & pœnitentem liberum relinquit cui voluerit se submittere ; unde in eo casu unus Confessarius non exercet jurisdictionem supra alium ; sed supra pœnitentem, in cuius gratiam institutum est hoc Sacramentum. Nec est eadem ratio de Judice fori exteriori, tum quia tale forum in favorem rei non est institutum, sicut Sacramentum pœnitentiae; tum etiam, quia cum mutatio sententiae in tribunali forensi fiat in foro externo, minueretur fama alterius Judicis, mutatio verò sententiae sacrae, cum fiat in foro interno conscientiae, nullam potest inferre

injuriam vel famae diminutionem Confessario, qui pœnitentiam imposuit.

Secunda pars conclusionis, quæ asserit Confessarius non posse mutare pœnitentiam ab alio impositam, nisi in confessione, & auditis peccatis propter quæ fuit imposta, probatur breviter contra Navarrum, & Henriquem, aliosque Authores suprà citatos, quia commutatio illa pœnitentiae est actus judicialis : Sed actus judicialis exerceri non potest incognitā causā : Ergo non potest Confessarius mutare pœnitentiam ab alio impositam, nisi auditis prius in confessione peccatis propter quæ fuit imposta.

Confirmatur : Cū ad commutandam pœnitentiam necessarium sit unam relaxare & aliam imponere, eadem est potestas imponendi & commutandi, & utramque procedit ab eadem virtute clavum : Sed pœnitentia Sacramentalis nequit injungi nisi in ipso tribunal confessionalis : Ergo nec commutari.

Dico secundò, inferior Sacerdos non potest mutare pœnitentiam impositam à superiore propter peccata reservata.

Probatur contra eosdem Authores : Eadem est potestas imponendi & commutandi pœnitentiam, & utramque procedit ab eadem virtute clavum, ut suprà dicebamus : Sed inferior Sacerdos non potest imponere pœnitentiam pro peccatis reservatis, cum ab illis non possit absolvere : Ergo nec potest commutare pœnitentiam pro peccatis reservatis à superiori injunctam.

Confirmatur : Ut Sacerdos possit commutare pœnitentiam pro aliquibus peccatis injunctam, debet posse de illis ferre judicium seu sententiam, cum commutatio illa pœnitentiae sit actus judicialis : Sed non potest Sacerdos inferior ferre judicium de peccatis superiori reservatis : Ergo nec pœnitentiam pro illis injunctam commutare.

Dices, per absolutionem superioris sublatam fuisse reservationem, eā verbè sublatā, peccata illa eodem modo se habere ac si nunquam fuisse reservata, atque adeò posse Sacerdotem inferiorem ferre de illis judicium, sicut de non reservatis.

Sed contra : Licet pœnitens à peccatis reservatis fuerit à superiore absolutus, non propterea tamen eodem modo se habet Sacerdos inferior in ordine ad reservata, ac circa non reservata ; in illa enim per accidens tantum & ex suppositione prioris judicij facultatem habet, per se autem in non reservata ; unde potest pœnitentiam pro non reservatis injunctam commutare, non verò impositam pro reservatis ; quia sicut in materiam praecedentis judicij in quo reservatio sublata est, non habet jurisdictionem, sic neque in sententiam prolata, & impositiōnem pœnitentiae factam à Prælato ; in hujusmodi enim pœnitentiis à Prælato pro reservatis impositis, involvitur tacitum præceptum, ne possint ab aliis commutari, nisi urgente gravi necessitate, & ad superiorem recursus non facile pateat.

ARTICULUS V.

Utrum possit unus pro alio satisfacere?

Notandum primò, satisfactionem aliam esse sacramentalem, quæ per modum partis integrallis ad constitutionem sacramenti Poenitentiae requiritur ; aliam absolutam, & non sacramentalem, per quam homo operibus à Sacerdote non injunctis, conatur aliquam pro poena temporali peccatis remissis debita tribuere Deo compensationem.

Notandum secundò, utramque satisfactionem duplice considerari posse, nimirum ut medicinam &

- remedium peccati , & ut compensationem poenae in purgatorio debite. His præmissis , pro resolutione difficultatis propositæ
- 60 Dico primò , unus non potest pro alio satisfacere , si satisfactio consideretur ut medicina & remedium peccati. Ita D. Thomas hic q. 13. art. 2.
- Probatur , quia medicina recipi debet & solet in eo tantum subiecto in quo est morbus ; neque morbus unius sanatur per remedium alteri applicatum : Ergo satisfactio in ratione medicinae solum prodest satisfaciens , subindeque non potest unus pro alio satisfacere , si satisfactio ut medicina & remedium peccati consideretur.
- 61 Dico secundò unus potest pro alio satisfacere , si satisfactio consideretur ut est compensatio poenae in purgatorio debite. Ita D. Thomas ibidem , & constat tum ex articulo fidei quo credimus communionem Sanctorum ; hunc enim articulum semper intellexit Ecclesia hoc sensu ut bona opera existentium in gratia & charitate , communia sint omnibus , & invicem mutuum praestent commodum & utilitatem , etiam per medium satisfactionis pro poenis in purgatorio debitibus. Tum ex Tridentino sess. 25. cap. 1. ubi docet animas in purgatorio detentas , multum juvari suffragiis , orationibus , aliisque bonis operibus vivorum in charitate existentium. Colligitur etiam ex illo Apostoli ad Coloss. 1. *Adimpleo ea quæ defunti passionum Christi in carne mea , pro corpore ejus quod est Ecclesia.* Quæ verba , licet plures sensus admittere possint , ille tamen qui facit ad propositum , & quem tradunt Chrysostomus , Theophylactus , Anselmus , & D. Thomas ibidem , & Augustinus in Psal. 61. & 68. est ut Apostolus velit dicere , se non solum sustinuisse passiones suas in carne sua , ut conjunctæ Christi passionibus sibi prodest , sed etiam universæ Ecclesiae , seu corpori totius Ecclesiae , pro qua Christus pati voluit non solum in se , sed etiam in membris suis.
- 62 Ratio etiam suffragatur : Omnes enim sumus unus corporis membra , unde sicut in corpore humano , unumquodque membrum , non in suam tantum , sed in aliorum etiam utilitatem operatur ; ita in mystico Ecclesiae corpore , membra quæ viva sunt & utiliter operari possunt , sibi invicem mutuum praestant commodum & utilitatem , bonaque sua opera penitentia & satisfactiones sibi invicem communicant , juxta illud Psalmistæ : *Particeps ego sum omnium imminentium te & custodientium mandata tua.* Unde Apostolus ad Ep. hec. 5. nos admonet , ut quemadmodum Christus caput nostrum pro suo corpore se tradidit , ita & unumquodque membrum se tradat pro alio. Et ad Galat. 6. ait : *Alter alterius onera portate , & sic adimplebitis legem Christi.*
- 63 Nec obstat quod ibidem paulo post subjugant : *Unusquisque onus suum portabit :* Sicut enim libro de consensu Evangelistarum cap. 30. ante medium Augustinus interpretatur , & ex eodem Beda in Epist. ad Galat. *Nisi oneris nomen sub diversis significationibus acceperis , procul dubio putabis evendem sibi in loquendo esse convararium , & hoc in sua sententia tam vicini positis verbis : qui cum paulo ante diceret , Alter alterius onera portare , postea dixit , Unusquisque proprium onus portabit. Sed alia sunt onera participanda infirmitatis , alia reddenda rationis Deo de actibus nostris. Illæ cum fratribus sustinenda communicantur : Hæc propria ab unoquoque portantur. Sensus est , quod quantum ad meritum vel demeritum , unusquisque proprium onus portat , propter suum opus bene vel male factum , remuneratur solus , vel punitur : Sed quædam ad id quod est alienam infirmitatem ferre , condolendo , compatiendo , & pro poenis temporalibus , peccatis aliorum debitibus satisfaciendo , unus portare potest alterius onus. Unde in vitis Patrum lib. 5. qui de fornicatione inscribitur , numero 27. dicitur quod unus frater innocens , fingens se fornicatum fuisse , poenitentiam egit pro alio qui re ipsa fuerat fornicatus ; & peccatum quod iste commiserat , ipsi fuit remissum.*
- Pro majori autem hujus conclusionis intelligentia , advertendum est , duobus modis fieri posse quod unus satisfaciat pro alio , immediate scilicet , exhibendo pro poenis debitibus peccato alterius condignam satisfactionem , seu applicando poenam temporalem quam in exercitio alicujus operis patitur , pro compensatione poenae temporalis quam alter pro peccato quoad culpam & poenam aeternam remiso solvi deberet , & mediately , imperando scilicet alteri auxilium quo per propriam satisfactionem , & per propria opera penitentia , pro poena temporali debita , peccato satisfaciat. Ut oque mod. potest unus fidelis pro aliis fidelibus viventibus satisfacere ; pro animabus vero in purgatorio existentibus , solum primo modo ; quia cum ille sint extra statum viæ , non possunt per suas operationes & passiones Deo satisfacere , sed tantum satisfici.
- Dico tertio , unus non potest satisfacere pro alio , satisfactione sacramentali.
- Probatur : Ex Tridentino sess. 14. cap. 3. materia hujus sacramenti sunt ipsi actus poenitentis , qui virtute clavium elevantur ad esse sacramenti : Ergo actus satisfactorii ab alio eliciti , non sunt apta materia virtute clavium elevabilis ad esse sacramenti.
- Dices primò , Confessarius potest poenitenti injungere poenitentiam per alium exequandam , ad petitionem ipsius poenitentis , ut communiter docent Theologi : Ergo potest unus satisfacere pro alio , satisfactione sacramentali.
- Sed nego Consequentiam , nam in tali casu opus illud satisfactorium , si consideretur præcisè ut fit ab alio , non est pars sacramenti , sed solum ut fit ex poenitentis ipius petitione ; quare talis petitio est formale in hac satisfactione , opus autem satisfactorium alterius est materiale illius , ordinatum ab ipso poenitente ; unde semper habetur quod satisfactio sacramentalis , quantum ad formale , est actus poenitentis.
- Dices secundo , Eleemosyna facta per famulum ex imperio vel consensu domini , censetur esse actus ipsius domini : Ergo similiter poenitentia impleta ab alio ex imperio vel consensu ipsius poenitentis , censetur esse actus ipsius poenitentis , subindeque apta materia hujus sacramenti.
- Respondeo negando etiam Consequentiam ; Eleemosyna enim fit à domino principali , à famulo autem non nisi instrumentalis , cum illam non elargiatur ex bonis suis , sed domini : poenitentia vero ex imperio vel consensu poenitentis impleta ab alio , fit ab illo ut à causa principali , quia fit ex propriis operationibus , puta oratione aut peregrinatione , qui sunt actus proprii peregrinantis vel orantis , non vero ipsius poenitentis.

TRACTATUS

SEXTUS

DE SACRAMENTO

EXTREMÆ-UNCTIONIS.

A Quæstione 29. supplementi, usque ad 34.

PRÆFATIO.

O ST Q V M èa quā par erat aut potuimus perspicuitate & diligentia, de Sacramento Pœnitentie, ejusque variis partibus, superiori tractatione egimus, recta doctrina methodus & ordo postulant, ut de Extrema- Unctionis sacramento, ultimo quo morientes homines muniuntur, & aeternitatis sibi viam parant, differamus. *Enim* verò, si utriusque sacramenti munera, que ex Christi prima institutione sortiuntur, expendamus; erit sane nemini dubium, quin hoc postremum, alterum prius consequi debeat, cùm pœnitentia consummatio quadam & complementum, sacra hac & Extrema - Unctio, semper existimata sit. idque etiam sapienter Concilium Tridentinum advertit Sess. 14. ubi cùm eam methodum quā nos utinur usurparet, rationem subjungit, his verbis: *Vilum est sancte Synodo, præcedenti doctrinæ de pœnitentia, adjungere ea quæ sequuntur de sacramento Extremæ - Unctionis, quod non modò pœnitentia, sed & totius Christianæ vitæ, quæ perpetua pœnitentia esse debet, consummativum existimatum est à Patribus. Sed opera pretium erit utriusque sacramenti vel peccato mortuorum, vel vita morientium, paucis collationem inire: hinc enim palam fiet, eam effe utriusque cognitionem & fidus, ut minimè sejungi debeant, aut commode possint. Et primum quidem sacramentum Pœnitentie ad delendas peccatorum maculas, eluendas fordes, curandos animorum morbos, fuisse institutum, nemo nescit: Sed praterea desiderari poserat, & necessarium videbatur alterum sacramentum, quo peccatorum, fodiunque, ac morborum reliqua, que nondum summam munditiam, integrumque sanitatem consecutis harere solent, detergerentur: id verò munus est sacra morientium unctionis, eaque vis: nam ut inquit Tridentinum Sess. 14. cap. 2. Res & effectus hiujus sacramenti, gratia est Spiritus Sancti, cuius unctio delicta si quæ sint expienda, ac peccati reliquias abliterat. Unde non immerito pœnitentiam, cuius vel ipsum nomen pœnam, laborem, crucemque significat, acre & mordax vinum esse dixeris, quod pius Samaritanus vulneribus curandis infundit: Sed quis neget Extrema - Unctionis sacramentum adhibere oleum quod lenitatur & soveatur vulnera, & in moriente homine integra sanitas anima recuperetur.*

Sed prater eam collationem exemplo confirmatam, altera sponte & penè non cogitantibus se se offert. Nos equidem à servitute Damonis, à quo detinebamus captivi, cni veluti servi eramus addicti (à quo enim quis superatus est, hujus & servus effectus est) sacramentum Pœnitentie eripit, & veluti catenis exoneratos, vinculisque exsolutos, in libertatem filiorum Dei afferit: Sed non adeò suis iuribus, eti summa injuria, in hominem infinito sanguinis Christi prelio redemptum, gratia exornatum, Delque filium, pratenis, Damon cessit, ut non iterum atque iterum sepius pugnare inflante, ac potissimum ultimo mortis articulo, cùm jam ultima res agitur, nec semel amissa videlicet posse recuperari unquam posset: tunc enim viribus omnibus quibus valet emititur, conatum omnem habebet, nihilque non tentat. Sed non defuit supremo pericula pessimus Dominus, Sacri Christiatis Extrema - Unctio, felicius, qudm olim in palastri fieri solitus esset, pugnaturum hominem, velut athletam in agone vel agonie constitutum, ad ineundam contra Demonem pugnam inungit, & ad victoriam reportandam vires addit. Sed hac accipe elegantiæ à Tridentino Concilio sess. 14. in prefat. doctrine de Extrema - Unctione, quam à me dici possent. Clementissimus Redemptor noster, qui servis suis quovis tempore voluit de salutaribus remedii adversus omnia hostium tela esse prospectum, quemadmodum auxilia maxima in sacramentis præparavit, quibus Christiani conservare se integratos

gros, dum viverent; ab omni graviore spiritus incommodo possent: ita Extremæ-Untionis sacramento, finem vitæ tanquam firmissimo quodam praefidio munivit. Nam etiæ adversarius noster occasiones per omnem vitam querat, & capiat, ut devorare animas quoquo modo possit, nullum tamen tempus est, quo vehementius ille omnes suæ versutæ nervos intendat, ad perdendos nos penitus, & à fiducia etiam, si possit, divinæ misericordiæ deturbandos, quam cùm impendere nobis exitum vitæ perspicie.

Sed demum ultimam collationem, qua imiri potest, praterire non debet. Sacramentum Partientia secundam post naufragium tabulam Patres vocant, quâ per turbidum mare, cum naufragiis meta & periculo, ad aeternitatis portum tendimus; sed Extrema-Untionis sacramento, ipsum aeternitatis portum attingimus, & patriam salvamus; cùm id eximium & singulare hoc sacramentum habeat, ut saluis spem roboret, divina misericordia fiduciam, ut inquit Tridentinum, in nobis excitat, & ad introitum gloriae hominem disponat. Unde non immerito, ut Baptismus sacramentum fidei, Eucharistia sacramentum amoris, ita Extrema-Untio, sacramentum spei nuncupari potest.

Hec habui [AMICE LECTOR] que prefationis loco, & qualemque hujus Tractatus de sacramento Extrema-Untionis ornementum scriberem. Hic verò erit nostrarum Disputationum ordo. Post defensam contra Hæreticos hujus sacramenti existentiam, illius essentiam postea explicabo, & quâ materia & formâ componatur: subinde præcipuos ejus effectus assignabo, ac demum de subjecto & ministero, ultimo loco disputabo.

D I S P U T A T I O P R I M A,

De existentia & essentia hujus Sacramenti.

IRCA hujus Sacramenti existentiam gravissima fœc offert contra hujus temporis hæreticos, negantes Extremam-Untionem, quæ solet in Ecclesia adhiberi infirmis de vita periclitantibus, esse verum novæ legis Sacramentum, controversia, quam articulo sequenti resolvemus, & postea de ejus essentia differemus, & quæ sit hujus Sacramenti materia & forma declarabimus.

A R T I C U L U S P R I M U S.

An Extrema-Untio quæ solet in Ecclesia adhiberi infirmis, sit verum Sacramentum?

Extrémam-Untionem quæ in Ecclesia infirmis de vita periclitantibus solet adhiberi, verum esse novæ legis Sacramentum, negarunt primò Valdenses, & Albigenses, deinde VViclefus 4. libro Triologi cap. 25. ubi negat hoc Sacramentum fuisse à Christo vel ab Apostolis institutum. Eundem errorum fecuti sunt hujus temporis hæretici, præsertim Lutherus & Calvinus; hic enim lib. 4. insit. cap. 19. docet hanc Untionem ad solam gratiam curatiōnum pertinuisse, quæ tantum duravit tempore Apostolorum. Ille verò libro de captivitate Babylonica, in hoc Sacramentum sic invehitur: *Si unquam, in Extrema-Untione nunc præcipue deliratum est, Figmentum est, ex hac Apostoli sententia, si quis infirmatur, Ge. à nobis oportere hominem ungī, cùm non Sacramentum, sed figmentum sit. Ut hic error refellatur, & veritas Catholica stabilietur, sit*

s. I.

Conclusio affirmativa statuitur.

Dico igitur, Extremam-Untionem quæ solet in Ecclesia adhiberi infirmis de vita periclitantibus, esse verum Sacramentum.

Probatur primò: Signum sensibile permanenter & institutum, cum promissione gratiae per illud conferendæ, est verum Sacramentum: Sed Extrema-Untio, prout usurpatur in Ecclesia, & à Divo Jacobo describitur, tres illas conditiones habet: Ergo est verum Sacramentum. Major patet, Minor probatur ex ipsis verbis Jacobi, quæ si rectè perpendantur, insinuant tria illa ad veram Sacramenti rationem requisita; sic enim habent: *Infirmatur quis in vobis, inducat Presbyteros Ecclesia, & orent super eum ungentes eum oleo in nomine Domini; & oratio fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus, & si in peccatis remittentur ei.* Ubi habetur primò signum exterum & sensibile, cùm dicitur, *Ungentes eum oleo in nomine Domini*, secundò institutio constans & permanens, quando absolute dicitur: *Infirmatur quis ex vobis*, quæ verba sine temporis limitatione Christianis omnibus cujusque sexū dicta esse patet ex antecedentibus & consequentibus, quæ non minùs ad nos spectant, quam ad eos qui tunc vivebant; neque ullum est indicium restrictionis illorum verborum ad solos præsentes. Tertiò promissio gratiae mediante ritu illo ac signo sensibili & externo conferendæ, ibidem habetur, cùm subditur: *Oratio fidei salvabit infirmum: & alleviabit eum Dominus, & si in peccatis est, remittentur ei:* Peccata enim non remittuntur, nisi per infusionem gratiae. Unde Innocentius III. cap. *Cum venisset*, de Sacra-Untione, docet extremam unctionem interioris invisibilisque unctionis signum esse, si dignè sumatur, vel agit, vel auget quod designat, hoc est vel producit primam gratiam, si forte illam non invenit propter aliquod peccatum invincibiliter oblitum; vel auget, si eam invenit.

Respondent aliqui, Epistolam illam D. Jacobi esse dubia fidei. Sed contra est quod Hieronymus Epist. ad Paulinum, Augustinus 2. de doctrina Christiana cap. 8. & alii, talem Epistolam ut canonicam recipiunt, ipsique Calvinistæ illam inter libros Scripturarum canonicos jure numerari non negant, sed expresse fatentur art. 3. Confess. sue Gallic.

⁴ Alii respondent, D. Jacobum in illis verbis, si in peccatis fuerit, remittens ei, non voluisse significare quod remissio peccatorum sit ex divina promissione effectus illius unctionis, sed solum quod Apostoli sive Presbyteri tunc temporis viventes, hac unctione ad curationem morborum corporalium miraculosam utentes, infirmos simul admonebant, morbi causam solere esse peccata, eosque excitabant ad querendum eorum remissionem per poenitentiam & fidem, ut ita & secundum animam, & secundum corpus toti sanari fierent. Addunt ex Calvinio, Apostolos oleo potius quam aliâ re usos fuisse, ut esset signum, miraculosam aegritudinis corporalis curationem, fieri non viribus hominis, sed potentia Spiritus Sancti; constat enim oleo significari Spiritum Sanctum.

⁵ Sed contra primò: Dato & non concesso, quod eo duntaxat modo indicare voluisse Apostolus tribui remissionem peccatorum in illa unctione, inde tamen non possent sectarii inferre, eam non fuisse verum Sacramentum; docent enim gratiam in Baptismate & Eucharistia non causari ex opere operato, sed tantum per fidem & poenitentiam excitatam in animis per Ministri Evangelici vocem in usu illorum Sacramentorum.

Contra secundò: Figmentum est haec interpretatio, sine fundamento in cerebris Sectariorum fabricatum; nullum enim est verbum in teta Epistola de tali Ministrorum admonitione, quae fidem & poenitentiam excitet in infirmitate. Illud autem quod addunt ex Calvinio, probat, si quid probet, Apostolos debuisse in omni curatione miraculosa uti oleo; quandoquidem nulla est assignabilis, quae non esset effectus Spiritus Sancti.

⁶ Probatur secundò conclusio authoritate & traditione veterum Patrum, & Conciliorum, qui Extremam - Unctionem Sacramentum vocant, & ceteris Ecclesiæ Sacramentis verè ac propriè dictis annumerant. In primis enim Tertullianus antiquissimus Author lib. 1. contra Marcionem, Baptismi, Extremæ - Unctionis, & Eucharistiae mentionem facit, his verbis: *Nec aquam (Christus) reprobavit quâ suos ablutit, nec oleum quo suos unxit, nec mellis & laeti societatem, quâ suos infantat, nec panem quo ipsum suum corpus representat.* Augustinus etiam lib. 5. de Baptismo cap. 20. quatuor agnoscit Sacraenta novæ legis, nempè Baptismum, Extremam - Unctionem, Eucharistiam, & Poenitentiam, ait enim: *Si ad hoc valet quod dictum est in Evangelio, ut per peccatorem Sacraenta non celebrentur: quomodo exaudiit homicidam deprecantem vel super aquam Baptismi vel super oleum, vel super Eucharistiam, vel super capita eorum quibus manus imponuntur? nimirum per reconciliationem.* Et serm. 215. de tempore ante medium, Extremæ - Unctionis usum & effectum Sacramentalem commendat, his verbis: *Quoties infirmitas aliqua supervenerit, & corpus & sanguinem Christi ille qui agrotat accipiat, & inde (seu deinde) corpusculum suum ungat, ut illud quod scriptum est impleatur in eo, infirmatur quis ex vobis, &c.* Et expressius Author tractatus de rectitudine Catholicæ fidei, inter ejus opera tomo 9. *Qui agrotat, in sola Dei misericordia confidat, Eucharistiam cum fide & devotione accipiat, oleumque benedictum ab Ecclesia petat, unde corpus suum ungatur, & secundum Apostolum, oratio fidei salvabit infirmum.* Sic etiam inter Graecos Chrysostomus lib. 3. de fæcero, ex eodem Jacobi loco probat Sacerdotes non solum cum nos regenerant, sed & postea potestatem habere indulgendi peccata, cum nos ungunt. Item Innocentius I. Augustini contemporaneus, & ab eodem nec non à Chrysostomo & Hieronymo mirificè commendatus, interrogatus à Decentio Eugubino Episcopo,

utrum Extrema - Unctio danda esset poenitentibus quibus cetera Ecclesiæ Sacraenta negabantur? Sic respondet in Epistola ad ipsum scripta cap. 8. *Poenitentibus istud infundi non potest (oleum scilicet Extremæ - Unctionis) quia genus est Sacramenti: Nam quibus reliqua Sacraenta negantur, quomodo unum genus putatur posse concedi?* Petrus Damianus serm. 1. in Dedicatione Ecclesiæ: *Tertium (inquit) Sacramentum est unctio infirmorum.* Demum D. Bernardus in vita S. Malachiae, circa finem, refert illum in fine vitæ hoc Sacramentum postulasse.

Addo consensum Ecclesiæ Græcæ cum Latina, nam in Concilio Florentino, ex utraque Ecclesia Græca & Latina coacto, Extrema - Unctio inter novæ legis Sacramenta numeratur, ejusque materia, forma, proximum subiectum, & minister recensentur. Et Nicolaus Cabasilas in expositione Liturgiæ c. 29. agnoscit Extremam - Unctionem esse verum Sacramentum, sic enim ait: *Peccatorum remissionem & ultimum olei Sacramentum perficit Sacerdotum oratio; & hoc; Apostolicam traditionem habere addit, probatque ex verbis Jacobi suprà adductis.*

Ex his liquet mentiri Kemnitium, aliosque Sectarios, dum dicunt Extremam - Unctionem instituta fuisse à Felice IV. nam Innocentius I. eo longè antiquior, & alii Patres suprà relati, expressam illius mentionem fecerunt; & Concilium Nicænum primum can. 69. Arabico, meminit olei infirmorum, ipsumque à Chrismate & oleo Catechumenorum distinxit, cum sic ait: *Transacto anno debet Sacerdos benedicere aquam & oleum; non sicut fit in Baptismo, neque sicut benedicitur Chrisma, sed sicut oleum infirmorum.*

His accedit ratio congrua, insinuata à Tridentino sess. 14. tradendo doctrinam de Sacramento Extremæ - Unctionis. Cum enim articulus mortis multis de causis sit homini formidabilis, tum propter conscientiam peccatorum totius vite præteritæ, & timorem divini judicij; tum propter tentationes Dæmonis fortius tunc instantis, quia modicum tempus videt se habere, ac demum propter ipsius morbi gravitatem, & mortis imminentis horrorem; infinitam Christi bonitatem & curam ac providentiam quam de nostra salute habet, maximè decuit, ut Sacramentum istud institueret, tum ut ejus virtute infirmi peculiari auxilio juvarentur ad molestias morbi patienter ferendas; tum ut fortiores fierent ad tentationes eo tempore occurrentes superandas; tum denique, ut si forte aliqua haberent peccata invincibiliter ignorata, efficacia illius remitterentur. Quam rationem eleganter Tridentinum loco citato, his verbis expressit: *Clementissimus Redemptor noster, qui servis suis quovis tempore voluis de salutaribus remediosis adversus omnia omnium hostium tela esse prospectum, quemadmodum auxilia maxima in Sacramentis aliis preparavit quibus Christiani conservare se integrum vivere ab omni graviore Spiritus incommode possint: ita Extrema - Unctionis Sacramento finem vite tanquam firmissimo quadam praesidio munivit: Nam est adversarius noster occasio per omnem vitam querat & capiet, ut devorare animas nostras quoquo modo possit, nullum tamen tempus est quo vehementius ille omnes versutia sua nervos intendat ad perpendendos nos penitus, & à fiducia etiam (si possit) misericordia divine deturbandos, quam cum impendere nobis exitum vita perspicit.*

§. II.

Solvantur objectiones Hæreticorum, & à quo, & quando, Sacramentum Extremæ - Unctionis institutum fuerit, breviter explicatur.

⁹ Objiciunt primò Calvinistæ: Unctio de qua loquitur D. Jacobus, erat solum ad curationem cor:

de Existentia & Essentia hujus Sacramenti. 419

corporis, per dnum miraculorum, quod tunc erat in Ecclesia: Ego non erat verum Sacramentum. Consequentia paret, Antecedens sic probant. Eandem Jacobus prescribat unctionem, ac ea de qua loquitur Marcus cap. 6. quando dicit loquens de Apostolis à Christo ad prædicandum missis, quod ungebant oleo multos ægrotos, & sanabant: Sed unctione ista erat tantum curativa, non vero Sacramentalis: Ergo & illa.

10 Respondeo negando Antecedens, Apostolus enim expressè loquitur de remissione peccatorum, ut patet ex illis verbis, si in peccatis sit remittentur ei: Ergo non loquitur tantum de curatione corporis per dnum miraculorum. Ad probationem in contrarium, nego Majorem, nam unctione de qua loquitur Jacobus, debet fieri per Sacerdotes, ut constat ex verbis illis, Inducat Presbyteros Ecclesia, & orent super eum: cùm verò Discipuli Marci 6. ungebant multos ægrotos, non erant Sacerdotes, sed diu post, pridie scilicet mortis Christi, etenim in nocte coenæ primi Sacerdotes Evangelici instituti fuere. Item unctione illa quâ Marci 6. Apostoli utebantur ad ægros sanandos, indiscriminatim applicabatur omnibus tam fidelibus quam infidelibus; imò præcipue instituta fuisse videtur propter infideles, ut hi per miracula quæ experiebantur in corpore, converterentur ad fidem: unctione verò, de qua loquitur Jacobus, non nisi fidelibus baptizatis adhiberi debet, ut docet Innocentius I. Epistola supra citata ad Decentium Episcopum Eugubinum, & colligitur ex verbis illis Apostoli, infirmatur quis in vobis; haec enim verba ad eos Christianos & fideles directa videntur, non verò ad infideles & paganos, præsertim cùm statim subiungat, inducat Presbyteros Ecclesia: unctione ergo illa quâ utebantur Discipuli Marci 6. non erat Sacramentalis, sed adumbratio quædam & figura Unctionis Sacramentalis, sicut Joannis Baptismus figura erat Baptismi Christi, ut insinuat Tridentinum sess. 14. c. 1. de Extrema - unctione: unctione verò de qua loquitur D. Jacobus est verè Sacramentalis, cùm habeat tria ad rationem Sacramenti requisita, esse nimur symbolum externum, permanenter institutum, cùm promissione gratiae per illud conferendæ, ut suprà ostensum est.

11 Instant Sectarii: unctione de qua loquitur D. Jacobus longè diversa est ab ea quæ solet in Ecclesia Romana adhiberi infirmis de vita periclitantibus; requirit enim Jacobus plures Sacerdotes: nos verò unum; tribuit salvationem infi mi orationi, nos verò unctioni, requirit fidem in eo qui inducitur super ægrotum, docemus autem Sacerdotem etiam hereticum posse hoc Sacramentum validè administrare; denique loquitur de unctione quibuslibet infirmis adhibenda, nostra autem unctionem non adhibemus nisi infirmis de quorum morte timetur, ut præscribitur in Florentino: Ergo ex verbis illis D. Jacobi malè colligimus, unctionem quæ in Ecclesia Romana infirmis solet adhiberi, esse verum novæ legis Sacramentum.

12 Respondeo negando Antecedens, & ad illius probationem, in primis dico, Apostolum requirere plures Sacerdotes, non ita ut velit pluralitatem eorum esse necessariam ad ministerium unctionis de qua loquitur; sed ut indicaret solum eam esse valde decentem propter reverentiam & solemnitatem Sacramenti. Secundò dico, Jacobum tribuere & unctioni & orationi tanquam integro Sacramento salvationem infirmi, quod & nos afferimus de nostra, quia oratio in nostra doctrina est forma, unctione verò materia istius Sacramenti. Tertiò, nego quod Apostolus requirat fidem in ministerio unctionis de qua loquitur; licet enim dicat quod oratio fidei salvabit infirmum, tamen non ob fidem Mini-

stri sic vocat ipsius orationem, sed quia ut est pars Sacramenti, magnum fidei mysterium continet & quia sola fide ejus virtus cognoscitur, & pro solis fidelibus, cum unctione cuius est forma, similata est. Denique licet Apostolus loco citato non determinet quinam debeant esse infra quibus administrari oporteat illa unctione, colligitur tamen haec determinatio non solum ex consuetudine Ecclesie, sed etiam ex fine hujus remedii supernaturalis, licet minùs principali, qui est sanitas corporalis; ex hoc enim sequitur, illis duntaxat esse applicandum istud Sacramentum tanquam remedium supernaturalis, quod non obstantibus remediis naturalibus, summo studio & arte adhibitis, infirmi sunt, & in periculo vite constituti, si prius isti soli dicuntur ad sa latem corporalem indigere remedio supernaturali, quale est usus istius Sacramenti.

Objiciunt secundò: Omnia Sacraenta novæ legis immediate à Christo instituta sunt: Sed Extrema - unctione quæ solet in Ecclesia Romana adhiberi infirmis de vita periclitantibus, non est instituta immediate à Christo: Ergo non est verum n. v. legis Sacramentum. Major est certa, Minorem verò probant Sectarii, ex eo quod apud nullum Evangelistam sit hujus Sacramenti mentio, nam unctione illa ægrorum cuius meminit Marcus cap. 6. non tuit Sacramentalis, sed figura tantum hujus Sacramenti, ut suprà ostensum est. At si hoc Sacramentum fuisse à Christo immediatè institutum, sicut aliorum Sacramentorum, ita & hujus mentionem fecissent Evangelistæ; cùm enim Sacraenta sint prima fundamenta, & basis cui tota Christiana eligio innititur, quam maximè debuerunt ab Evangelistis narrari. Addunt non posse designari tempus in quo Christus Sacramentum istud instituerit.

Huic argumento respondebant olim quidam antiqui Theologi, negando Majorem: existimabant enim Sacraenta Confirmationis & Extremæ - unctionis fuisse ab Apostolis ex Christi commissione instituta. Ita Hugo à S. Victore lib. 2. de Sacram. Magister in 4. dist. 23. Alensis 4. part. quæst. 8. art. 1. D. Bonaventura eadem dist. a t. 1. quæst. 2. & alii. Verùm post definitionem Tridentini haec sententia erronea est, Concilium enim sess. 7. de Sacramentis in genere can. 1. sic ait: Si quis dixerit Sacraenta novæ legis non fuisse omnia à Iesu Christo Domino nostro instituta, &c. anathema sit, & sess. 14. de Sacramento Extremæ - unctionis can. 1. similiter sub poena anathematis damnat eum qui dixerit, Extremam - unctionem non esse verè & propriè Sacramentum, à Christo Domino nostro institutum, & à B. Jacobo Apostolo promulgatum. Et quamvis Concilium in definienda hac veritate non utatur particulari immediate, tamen dum ait, hoc Sacramentum fuisse à B. Jacobo promulgatum, ostendit, non fuisse ab ipso institutum. Nam si ab aliquo Apostolo fuisse institutum, maximè à B. Jacobo, qui solus in sua Canonica hujus Sacramenti mentionem facit: Ergo dum hunc Concilium excludit, à fortiori etiam reliquos Apostolos excludere videtur. Addo quod, sicut Christus fuit immediatus fundator Ecclesie, ita decuit, ut esset immediatus author & institutor omnium Sacramentorum, quæ sunt prima Ecclesiæ fundamenta. De quo fuisit in Tractatu de Sacramentis in communis disp. 5. art. 1. Hac ergo solutione prætermisso.

Ad objectionem respondeo, confessâ Majori, negando Minorem; ad ejus verò probationem respondeo S. Thomas hic quæst. 29. a t. 3. ad 1. quod multa Dominus fecit & dixit quæ in Evangelii non continentur. Illa enim præcipue caraverunt Evangelista tradere, quæ ad necessitatem salutis & Ecclesie dispositionem pertinent, & ideo potius institutionem Baptis-

ni, & Panientia, & Eucharistia, & Ordinis sacramenta à Christo narraverunt, quā Extrema - Unctionis, vel Confirmationis, qua neque sunt de necessitate salutis, neque ad dispositionem sive distinctionem Ecclesiae pertinent. Multa ergo sunt quae Christus ore cenus per Apostolos tradidit Ecclesiae, unde Act. i. dicitur quod Christus post resurrectionem per quadriginta dies apparuit Discipulis, & cum eis convalescens locutus est de regno Dei, non triumphantis tantum Ecclesiae, sed potissimum militantis; instruens & erudiens eos de omnibus ad Ecclesiae gubernationem pertinentibus. De quo fusc in Tractatu de virtutibus Theologicis disp. 2. art. 2. ubi de Apostolicis traditionibus egimus.

16 Ad id quod addunt Sectarii, nempè non posse designari tempus in quo Christus Sacramentum Extremæ - Unctionis instituerit, respondent aliqui Christum illud instituisse Marci 6. quando Apostolos ad prædicandum misit cum potestate sanandi infimos per sacram olei unctionem. Hac enim unctione (inquit) utebantur Apostoli ex præscripto Christi, non tantum ad salutem corporum, sed præcipue ad salutem animarum, quae potissimum per hec miracula à Christo intendebatur. Unde communis Patrum & Theologorum sententia est, Christum nullum sanasse in corpore, quin etiam sanaverit in anima, ut pater de paralitico à Christo sanato in probatica piscina Joan. 5. cui post sanitatem corporis restitutam, dixit: *Ecce jam sanus factus es: jam noli amplius peccare, ne deterius tibi contingat.* Idem constat de cœco illuminato Joan. 9. quem postquam Christus corporaliter illuminavit in oculis, spiritualiter illuminavit in mente, dum illum ad credendum in filium Dei induxit. Ita Nugno hic difficult. 2. qui confirmat hanc sententiam ex Tridentino sess. 14. de doctrina Extremæ - Unctionis cap. 1. ubi ait hoc Sacramentum, apud Marcum quidem fuisse insinuum, per Jacobum autem Apostolum & Domini fratrem, fidelibus commendatum, ac promulgatum. Hoc enim Sacramentum insinuari, idem sonat ac ejus institutionem subindicari.

17 Verūm haec sententia non videtur probabilis, quia, ut suprà ostendimus, unctio illa quā utebantur Apostoli Marci 6. non erat Sacramentalis, tum quia fiebat ab Apostolos antequam essent Sacerdotes, tum etiam quia indiscriminatim omnibus tam fidelibus quā infidelibus applicabatur. Cūm verò Tridentinum ait, hoc Sacramentum fuisse apud Marcum insinuum, solum vult, illud fuisse tunc adumbratum & figuratum, eo modo quo dicitur Baptismus Christi fuisse insinuatus in Baptismo Joannis, quia hic fuit umbra & figura illius.

18 Respondent alii, Christum instituisse Sacramentum Extremæ - Unctionis in nocte coenæ, quando ordinavit Apostolos in Sacerdotes, qui soli sunt hujus Sacramenti ministri. Sed multò probabilius est, non fuisse hoc Sacramentum à Christo institutum ante suam resurrectionem. Tum quia hoc Sacramentum supponit in Ministro potestatem remittendi peccata, quam Christus non contulit Apostolis, nisi post suam resurrectionem, cūm nempè illis dicit Joan. 20. *Accipite Spiritum Sanctum, quorum remissionis peccata remittentur eis.* Tum etiam, quia cūm Sacramentum Extremæ - Unctionis sit completivum & consummativum Sacramenti poenitentiae, ejusque effectus supponat effectum Sacramenti poenitentiae, non fuit conveniens quod ante istud institueretur; unde probabilius est, unā cū Sacramento poenitentiae, & consequenter ad illud, Sacramentum Extremæ - Unctionis fuisse à Christo institutum. Nec refert quod Christus potuerit hoc Sacramentum ante suam passionem instituere, &

cum Apostolis dispensare; et nondum Sacerdotes consecrati hoc Sacramentum ministrarent; nulla enim cogit necessitas hanc dispensationem admittendi.

ARTICULUS II.

Quæ sit materia & forma Sacramenti Extremæ - Unctionis?

§. I.

Materia remota bujus Sacramenti.

Dico primò, materiam remotam Sacramenti Extremæ - Unctionis esse oleum ab Episcopo benedictum. Ita Florentinum in Decreto de unione Armenorum, & Tridentinum sess. 14. cap. 1. de Extremæ - Unctione, constatque ex verbis Jacobi, *Unguentum oleo*, quod Florentinum dicit debere esse oleum olivæ, quia oleum propriè ac simpliciter dictum, quale est illud quod prescribit Apostolus, ex vi vocis, & in communi modo loquendi, significat oleum solum quod ex olivarum baccis exprimitur; sicut sola aqua naturalis est materia Baptismi, & solus panis triticeus, & vinum de vite sunt materia Eucharistie; quia aqua simpliciter dicta, significat in communi modo loquendi solum naturalem; panis, solum panem triticeum; & vinum, solum vinum vitigineum. Quā aptè verò oleum pro hujus Sacramenti materia à Christo assumptum fuerit, ex eo patet, quod aptissimum est ad significandum varios illius effectus. Oleum enim dolores mitigat, aegritudinem lenit, hilaritatem affert, robur membris conciliat, luminis pabulum est, & in Scriptura pinguedinem spiritus & gratiarum interdum designat. Unde Theophylactus in 6. caput Marci: *Sicut oleum (inquit) ad labores ut le, & lucis formen, & hilaritatis est effectum; ita & Dei misericordiam, & gratiam Sancti Spiritus, per quam à labore liberamur, & lucem, & gaudium, hilaritatemque spiritualem, quam accipimus, significat.*

Quod verò oleum debeat esse ab Episcopo benedictum, habetur ex traditione Apostolica, ut testatur Beda in cap. 6. Marci, his verbis: *Unde patet ab ipsis Apostolis bujus sanctæ Ecclesie morem esse traditum, ut energumeni, vel alii quilibet aegroti ungantur oleo, Pontificali benedictione consecrato.* Idem constat ex Epistola Innocentii I. ad Decentium Eugubinum, & ex Concilio VVormatiensi cap. 72. & Aquitanensi sub Ludovico Pio Imperatore, tit. 2. cap. 8. colligitur ex Niceno primo can. 69. Arabico, articulo praecedenti relato.

Ratio etiam suffragatur, cūm enim materia Extremæ - Unctionis elevari debeat, sicut materia Confirmationis, ad causandum plenitudinem gratis (non solum enim gratis quam causat est incompossibilitas cum peccato, sed etiam tollit ejus reliquias, ad quod requiritur aliqua plenitudo) congruum fuit, ut prius ab Episcopo benediceretur & consecraretur, sicut materia Confirmationis. Unde non est eadem ratio de materia Baptismi, ac de materia Extremæ - Unctionis. Materia enim Baptismi non debet prius necessariò consecrari, tum ob summam hujus Sacramenti necessitatem, ne scilicet defectu consecrantis sèpè homo privaretur aeternâ salute: tum etiam, quia ipsem Christus suo usu & tactu aquam sanctificavit, cūm in Jordane baptizatus est. Econtra verò cūm Sacramentum Extremæ - Unctionis non sit tanta necessitas, sicut Baptismus, & illius materia contactu Christi sanctificata non fuerit, conveniens est, eam prius Pon-

de Existentia & Essentia hujus Sacramenti. 421

tificali benedictione sanctificari & consecrari.

22. Hec sunt certa & indubitate apud Theologos. Sed difficultas est primò, an oleum sit essentialiter necessarium? Ratio dubitandi est, quia Glossa cap. 2. dist. 95. docet Christma sufficere. Et Innocentius I. sequenti canonе 3. somptu ex Epistola ad Decentium cap. 8. significat Extremam-Untionem fuisse solitam fieri Christmate.

Respondeo oleum esse materiam essentialiter necessariam, nam Concilia Florentinum & Tridentinum illud assignant ut materiam, & nunquam Ecclesia Graeca vel Latina sine oleo Sacramentum hoc confecit. Glossa verò & Innocentius I. nomine Christmatis intelligunt simplicem unctionem, Christma enim Graecæ, Latine unctionem significat, à verbo *χριστός*, quod est ungo. Unde in Pontificali Romano in benedictione olei infirmorum, simplex oleum appellatur Christma: Ut sit (inquit) *Christma suum perfellamus Domine nobis.*

Dubitatur secundò, an saltem oleum balsamo mixtum, sit valida materia hujus Sacramenti?

23. Respondeo affirmativè, modò per talen mixtionem olei natura, vel ipsius communis usus non corruptatur. Sicut enim mixtio aquæ, vel alterius liquoris vini naturam non corruptentis, materiam calicis non tollit; ita nec mixtio Balsami, alteriusve liquoris, olei naturam non corruptentis, materiam Extremæ-Untionis tollit. Unde in casu quo non posset haberi simplex oleum, posset Sacerdos ad hoc Sacramentum conficiendum uti Christmate.

24. Dubitatur tertio, utrum benedictio Episcopi sit de essentia Sacramenti, vel tantum de p̄cepto? Victoria enim In Summa de Sacramentis num. 216. Emanuel Sa verbo, *Extrema-Untio*, in antiqua impressione Colonensi anno 1599. & Glossa in cap. 2. dist. 95. dicunt illam esse tantum necessariam ex p̄cepto; alii verò Theologi communiter docent illam essentialiter requiri. Existimo ego, essentiale quidem esse huic Sacramento, ut oleum sit aliquo modo benedicatum ab Episcopo, non requiri tamen ad hujus sacramenti essentiam, quod sit bene i&stum ab Episcopo immediatè, sed sufficere quod sit ab illo benedicatum mediatè, id est per Sacerdotem ex ipsius commissione.

25. Prima pars hujus resolutionis constat ex supra dictis, & colligitur manifestè ex Conciliis Florentino & Tridentino supra citatis, quæ exprestè dicunt, materiam hujus Sacramenti esse oleum ab Episcopo benedicatum. Nec possunt explicari de materia necessaria solum necessitate p̄cepti: tum quia distinctè materiam hujus Sacramenti contra hereticos assignant; tum etiam quia dum assignant materiam hujus Sacramenti, in recto assignant oleum ab Episcopo benedicatum, contra verò cùm materiam calicis exponunt, non assignant vinum aquâ mixtum, sed *vinum*, cui *modicissima aqua admisceri debet*, ut loquitur Florentinum. Tridentinum verò sess. 22. cap. 7. exprestè ait, p̄ceptum tantum esse Ecclesiæ, ut Sacerdotes aquam vino in calice offertendo misceant.

26. Secunda verò pars ex eo probatur, quod Graeci ex antiquissima consuetudine ministrant Sacramentum Extremæ-Untionis in oleo à simplici Sacerdote ex commissione Episcopi benedicto, teste Arcadio lib. 5. de Sacram. cap. 2. quam consuetudinem Clemens VIII. approbavit, monens in instrutione de ritibus Graecorum, quæ habetur tomo 3. Bullarii folio 47. non esse cogendos eorum Presbyteros accipere, oleum ab Episcopo benedicatum, quia ex antiquissima consuetudine Orientalis Ecclesiæ, possunt Presbyteri, de licentia & commissione Episcopi, benedicere oleum infirmorum. Quare in hoc differt Sacramentum Extremæ-Untionis Theol. Tom. V.

tionis à Sacramento Confirmationis, quod istud, quia majorem gratiæ plenitudinem tribuit, non confertur validè, nisi in Christmate ab Episcopo immediatè consecrato, ut in Tractatu de Confirmatione docuimus, illud verò quia non tantam gratiæ abundantiam significat, non exigit essentialiter quod ejus materia sit immediatè ab Episcopo benedicta, sed sufficit quod sit benedicta ab illo mediatè, id est per Sacerdotem ex ipsius commissione; qui enim per alium facit, per se facit moraliter. Unde Arcadius loco citato haec scribit: *Christma apud Graecos solus Episcopis conficit, & diu afferatur; oleum autem infirmorum iuncte temporis benedicitur, quando ager ungendum est: ut etiam benedicatur aqua & oleum Catechumenorum, quando quis apud Graecos baptizatur. Cur autem non afferetur, ratio est: quia cum sit commissum Presbyteris, possunt illi pro necessitate quovis tempore illud consecrare, & simili administrare; ut contra Christma dicitur afferant, quod careant facultate illud conficiendi. Hoc autem totum judicas & approbas instruatio illa Clementu VIII. ad Episcopos Latinos directa, ubi sic dicitur: Non sunt cogendi Presbyteri Graecæ olea sancta, præter Christma, ab Episcopis Latinis directissimè accipere: cùm huiusmodi olea ab eis in ipsa oleorum & Sacramentorum exhibitione, ex veteri rito conficiantur, sem benedicantur. Christma autem, quod non nisi ab Episcopo, etiam juxta eorum ritum, benedic potest, cogantur accipere.*

Ex hoc intelliges, quod licet simplices Sacerdotes non possint ex commissione summi Pontificis Christma confidere, bene tamen oleum infirmorum; si enim id potest simpli x Sacerdos ex commissione Episcopi, à fortiori id poterit ex licentia & commissione Romanii Pontificis.

Nota etiam, ad valorem Sacramenti Extremæ-Untionis, non requiri in oleo benedictionem, certò ritu & formâ verborum factam, sed quocunque modo ab Episcopo, vel à simplici Sacerdote, ex Episcopi commissione, fiat, validam esse ad Sacramentum conficiendum. Potuit enim Christus requirere benedictionem ad materiam hujus Sacramenti, quoad substantiam tantum, & modum benedicendi relinquere Ecclesiæ. Ex quo sequitur, oleum Catechumenorum. quod diversa benedictione ab Episcopo cooscuratur, esse sufficientem materiam hujus Sacramenti, cùm non differat ab oleo infirmorum, nisi diversa benedictione, quæ non variat essentialiter materiam. Non debet tamen, nisi magna urgente necessitate, in tali oleo Sacramentum Extremæ-Untionis ministrari, propter consuetudinem Ecclesiæ, quæ oleo Catechumenorum non utitur pro unctione infirmorum, sed in diversis vasis materiam Extremæ-Untionis, & Confirmationis, oleumque Catechumenorum asservat. Unde Concilium Nicenum primum can. 69. Arabico sic ait: *Transacto anno debet Sacerdos benedicere aquam & oleum: non sicut sit in Baptismo; neque sicut benedicatur Christma; sed sicut oleum infirmorum.*

§. II.

Materia proxima hujus Sacramenti:

Dico secundò, materiam proximam Sacramenti Extremæ-Untionis, esse unctionem à oleo supra dicto. Patet tamen ex verbis Jacobi *Ungentes eum oleo.* Tum ex Tridentino sess. 15. de Extremæ-Untione cap. 1. ubi postquam dixit, materiant hujus Sacramenti esse oleum ab Episcopo benedicatum subdit: *Nam unctio apicissimè Spiritus Sancti gratiam, quæ invisibiliter anima egrotantis innungit, representat.* Addo quod istud Sacramentum noui consi-

N n consi-

Disputatio Prima,

consistit sicut Eucharistia in materia permanenti, sed sicut Baptismus & Confirmatio in usu: Sed nullus est usus olei in Extrema-unctione, praeter unctionem: Ergo in unctione materia proxima hujus Sacramenti consistit.

- 19 In hoc omnes Theologi convenientur, Sed dubitatur primò, an sit de necessitate hujus Sacramenti quod unctione sit in figura crucis, cum in Confirmatione hoc necessarium sit, non solum necessitate praecepti, sed etiam necessitate Sacramenti, ut in Tractatu de Confirmatione disp. 6. art. 2. §. 5. docuimus?

Respondeo negativè. Tum quia Jacobus referens institutionem hujus Sacramenti, solum dicit unguentum esse infirmum oleo, neque Concilia aut Patres Ecclesie aliquid circa hoc decreverunt. Tum etiam, quia non ungimur in hoc Sacramento, sicut in Confirmatione, tanquam milites Christi ad portandam & confitendam ejus Crucem coram tyrannis; sed solum tanquam infirmi, ad recuperandam salutem; propter quod forma Sacramenti Confirmationis exprimit unctionem per modum crucis, non verò forma Extremæ-unctionis.

- 30 Dubitatur secundò, an plures unctiones necessariae sint essentialiter, vel una tantum sufficiat?

Respondeo quinque sensuum unctiones esse necessarias essentialiter, ut docet S. Thomas hic qu. 32. art. 6. ubi dicit unctionem que sit ad quinque sensum observari ab omnibus quasi de necessitate Sacramenti, quosdam vero non servare alias que sunt ad pedes & ad renes; quia appetitiva & motiva, sunt secundaria principia.

Ratio etiam id suadet, cum enim hoc Sacramentum institutum sit ad tollendas reliquias peccatorum, iis corporis partibus applicandum est, in quibus est radix peccatorum: Sed radix peccatorum est in quinque corporis sensibus, nam ex his omnibus notitia quae est radix peccatorum originatur, cum nihil sit in intellectu, quin prius fuerit in sensu: Ergo Sacramentum Extremæ-unctionis quinque corporis sensibus, seu organis in quibus illi vigent, necessariò applicandum est.

Nonnullæ verò sunt Ecclesie, quae in more & consuetudine habent, ut praeter quinque sensus, ungant etiam renes & pedes. Cujus ceremonie causa fuisse videtur quam reddit D. Thomas, quod triplex potentia sit in nobis, quae est principium peccandi: potentia cognoscendi, vis appetendi, vis exequendi. Atqui facultatum quibus cognoscimus, prima origo est in quinque sensibus, vis comcupiscendi maximè est in renibus, vis exequendi præcipue residet in pedibus, quibus ad bona vel mala progredimur: Ergo conveniens est, ut praeter quinque sensus, renes, & pedes inungantur.

- 31 Dices primò, in quavis corporis parte est tota anima, quae est principalis causa peccati: Ergo sufficit quamlibet corporis partem inungere.

Sed ergo Consequuntur, quamvis enim in quavis corporis parte sit tota anima, non tamen omnes potentiae & organa, quibus ut instrumentis anima peccata sua exequitur; unde quia hoc Sacramentum institutum est ad abstergendas reliquias peccatorum, quatenus originem ducunt à sensibus, non sufficit illud in quavis corporis parte applicare, sed necessariò debet applicari iis partibus seu organis, à quibus ut ab animæ instrumentis peccata originem ducunt.

- 32 Dices secundò: Sicut lota una parte hominis, totus homo baptizatur, ita inunctio uno sensu, totus homo censeri debet inunctus: Ergo sicut una lotio sufficit ad Baptismum, ita unica unctione sufficiet ad Sacramentum Extremæ-unctionis.

Respondeo, concessio Antecedente, negando

consequuntiam, & paritatem; In Baptismo enim non magis attenditur ad unam partem quam ad aliam, sed solum quod possit diei hominem ablui: At verò in Extrema-unctione non solum attendit debet quod homo dicatur inunctus, sed etiam quod specialiter radices omnium peccatorum quae sunt in quinque sensibus inungantur.

Dices tertio: In quibusdam Ecclesiis, peste, & grassante, si timeatur ne omnia organa sensuum inungendo, contagio contrahatur, Sacerdos unum tantum inungit organum magis obvium & expostum, sub hac forma exprimente omnes sensus: Per banc sanctam unctionem, & suam piissimam misericordiam, indulget tibi Deus quidquid per visum, auditum, odoratum, gustum, & tactum deliquisti. Unde in Pastorali Ecclesie Mechliniensis, quod unà cum Archiepiscopo tota Universitas Lovaniensis, approbavit anno 1588. can. 9. de Extrema-unctione expressè dicitur, in morbis contagiosis sufficere ungerre organum sensus magis obvium, praedita verba proferendo: Ergo quintuplex sensuum unctione non est de essentia hujus Sacramenti.

Respondeo: Quidquid sit de Ecclesiis particularibus, semper in rebus vel ad fidem vel ad mores universales, vel ad ritus Sacramentorum pertinentibus, sequendam esse Ecclesiam Romanam, quae est magistra omnium: in ea verò nunquam, etiam peste grassante, Sacramentum Extremæ-unctionis administratur, nisi quinque sensus inungantur. Unde in Pastorali Ecclesie Mechliniensis in Concilio Synodalium anno 1608. correctum fuit, & supra dictus Canon sublatus, ut refert Martinonus hic disp. 75. sect. 3.

Dubitatur tertio, an si Sacerdos ante hujus Sacramenti perfectionem moriatur, aut non possit ulterius pergere, possit Sacerdos aliis perficere quod deest?

Respondeo id posse, ut enim ait D. Thomas hic quæst. 39. art. 2. ad 3. Ministrorum pluralitas non solit unitatem Sacramenti, quia instrumentaliter tandem operantur: mutatio autem martellorum non solit unitatem operationis fabri. Quemadmodum ergo, si Sacerdos post consecrationem panis moreretur, aut impotens fieret ad absolvendum, deberet perfici Sacramentum ab alio Sacerdote, ut prescribitur in Missali Romano; ita si post unctionem oculorum expiraret, vel non posset ulterius pergere, deberet aliis Sacerdos reliquas unctiones perficere.

§. III.

Forma hujus Sacramenti.

Dico tertio, formam Sacramenti Extremæ-unctionis, in verbis istis consistere: Per istam sanctam unctionem, & suam piissimam misericordiam indulget tibi Deus quidquid deliquisti per visum, auditum, olfatum, gustum, & tactum. Patet ex Florentino in Decreto Eugenii, ubi haec forma traditur, & ex praxi universalis Ecclesie, quae in materia & forma Sacramentorum errare non potest.

Sed difficultas est & controversia inter Theologos an forma hujus Sacramenti necessariò & essentialiter deprecativa esse debeat, subindeque conferti non possit sub forma indicativa, dicendo Ungo te oleo sancto, &c. Ratio dubitandi est, primò quia Ecclesia Mediolanensis temporibus Divi Ambrosii utebatur ista formâ indicativa, Ungo te oleo sanctificante, in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti, ut more militis uncti preparatus ad certamen, aereus possit superare potestates. In libro quoque Sacramentali Veneto, confirmato per Leonem X. forma est indicativa, Ungo te oleo sanctificante, &c. Item antiquum Rituale

Rituale apud Meosardum in observationibus ad Gregoril Sacramentarium adjectis, habet hanc formam: *Ung oculos tuos de oleo sanctificato, ut quidquid illicito visu deliqueristi, hujus olei unelione expietur per Dominum nostrum Jesum Christum.* Unq aures has sacras olei liquore, ut quicquid delectatione noxiâ auditis admisimus est, medicina spiritualis evanescat. Unq has narres de oleo sacro, ut quicquid noxa contrallum est odoratu superfino, ista mundet medicatio. Unq labia ista consecratis olei medicamento, ut quicquid oriosâ vel criminosa peccati locutione, divinâ clementia miserrante, expietur bac *Unctione*, &c.

Secundò, quemadmodum ex verbis illis Christi, *Baptizantes eos in nomine Patris, &c.* Colligit Ecclesia illam formam Baptismi, *Ego te baptizo, & ex ipsis: Quorum remissis peccata, formam Sacramenti penitentiae, Ego te absolvio, quae sunt indicativae; ita & ex ipsis Jacobi, *Ungentes eum oleo, forma similiiter indicativa colligi potest.**

Tertiò, si forma hujus Sacramenti necessariò & essentialiter sit deprecativa, non erit valida, nisi includat id quod est de essentia orationis, nimirum internam attentionem ad Deum, subindeque cum Sacerdos erit mente distractus, non conferet validè hoc Sacramentum.

Demum cum in aliis Sacramentis forma indicativa sufficiat, cur non etiam sufficiet in Sacramento Extremæ-Untionis?

37 Propter haec argumenta Albertus Magnus, Durandus, Paludanus, & Richardus existimant indicativam formam esse sufficientem: idque probabile esse dicunt Navarrus in Summa cap. 22. num. 15. & Bicanus de sacram. cap. 27. quæst. 4. Reliqui tamen Theologi affirmant ad validitatem hujus sacramenti requiri formam deprecativam; quæ opinio multò probabilior est. & docetur expressè à D. Thoma hic quæst. 29. art. 8. ubi sic concludit: *Ideo in sacramento non potest esse forma indicativa modi, sicut in aliis sacramentis.* Est etiam conformior verbis D. Jacobi, *Orent super eum;* tametsi enim hujus sacramenti forma, oratio aliunde dici posset, quamvis non esset deprecativa, magis tamen propriè & communiter, juxta sensum fidelium, oratio pro deprecatione sumitur.

38 Potest etiam haec sententia suaderi triplici ratione seu congruentia quam assignat D. Thomas articulo citato. Prima est, quia hoc sacramentum confertur moribundis, qui cum sint propriis viribus destituti, indigent orationibus sublevari. Secunda, quia hoc sacramentum datur tantum illis qui ex foro hujus Ecclesie commigraturi sunt in forum alterius virtutis, & in sola Dei manu ac misericordia requiescent; subindeque commendandi sunt Deo, in cuius forum transeunt, & divina misericordia oratione pro ipsis imploranda est. Tertia, quia per hoc sacramentum preciamur infirmo aliquem effectum, quem non semper expedit illi conferri, ut est sanitas corporis, unde debuit deprecativa per hoc sacramentum à Deo peti.

39 Addit Nugno quartam rationem, ob quam existimat hanc sententiam non solum esse probabilem, sed omnino certam: Nullum enim sacramentum [inquit] habet duas formas specie diversas: Atqui si forma indicativa ad valorem sacramenti Extremæ-Untionis sufficeret, haberet duas formas specie diversas, nempè formam deprecativam & indicativam, quæ specie differunt, cum deprecativa sit per modum supplicantis, indicativa verò per modum potestatem exercentis, qui modi sunt valde inter se diversi: Ergo, &c.

40 Verum hic discursus non urget, & manifestam habet instantiam in sacramento Confirmationis, quod validè à Græcis ministratur sub forma sub-

stantialiter & specie diversa ab ea quæ Ecclesia Romana utitur, ut ostendimus in Tractatu de Baptismo & confirmatione disputatione 6. art. 2. §. 6. in fine. Similiter sacramentum Ordinis valide confertur sub materia specie diversa; nam in Ecclesia Latina Sacerdotes initiantur per contactum calicis & patenz; in Græca verò per solam manuum impositionem, ut in Tractatu de Sacramentis in communis disputatione 1. art. 5. oleosum est. Demum in sententia D. Thomæ (ut in Tractatu de Eucharistia demonstravimus) omnia verba quæ proferuntur in consecratione calicis, non solum sunt de integritate, sed etiam de essentia forme; & tamen in aliis liturgiis plura ex verbis illis omituntur vel mutantur substantialiter, ut ibidem ostendimus: quare valde probabile est, Christum aliquorum sacramentorum formas vel materias determinasse solum in genere, & potestate eas determinandi in specie sua Ecclesiæ reliquisse, unde orta est diversitas illa formarum diversique ritus administrandi sacramenta aliqua in Latina & Græca Ecclesia, substantialiter & specie diversi. Cuc ergo idem non posset dici de sacramento Extremæ-Untionis, illud nimirum validè conferti posse per formam deprecativam & indicativam, quamvis illæ specie differant, ideoque in Ecclesia Mediolanensi & Veneta, sub forma indicativa olim validè fuisse collatum; quamvis in aliis Ecclesiis sub forma tantum deprecativa ministrari soleat? Non ergo omnino certum & evidens est, ut ait Nugno, sacramentum Extremæ-Untionis sub forma indicativa prolatum, esse invalidum; sed duntaxat probabilius, & verbis D. Jacobi, & hujus sacramenti naturæ & institutioni conformius: Cum enim sacramentum Extremæ-Untionis sit complementum sacramentū Pœnitentiae, quia est ad tollendum reliquias peccatorum, & quasi pœnitentia infirmorum, in eo differt ab ipso, quod cum in sacramento Pœnitentiae requirantur opera laboriosa ex parte suscipientis, videlicet confessio & satisfactio, ibi est justitia & misericordia. At verò in Extremæ-Untione, cum ipsam suscipientes non possint jam facere opera pœnitentiae, remissio eorum quæ dicuntur reliquiae peccatorum, sit ex sola Dei misericordia, quæ proinde oratione imploranda est. Unde

Ad primum contrarie sententie fundamentum dicerendum est, predictas formas Ecclesiæ Mediolanensis & Venetae, non fuisse indicativas, sed deprecatorias; in illis enim facile intelligi potest inesse deprecatio, cum dicitur, *Ut more militiæ uncti* (De scilicet ope ac beneficio) *aereas superare potestates;* potest enim haec propositione intelligi optative, quasi diceretur: *Ung oto oleo sanctificante, optando ut ope divinæ possis aereas superare potestates.* Verbum ergo *valeas, seu possis,* est deprecativum, quod coniunctum cum sequentibus, *In nomine Patris, & Filii, & Spiritu Sancti,* reddit formam deprecatoriam, quia addit illi Divinum Numen, ut principalem cauam, in cuius virtute & auxilio debet infirmus sacro oleo inunctus victoriaram sperare de suis hostibus in eo agone acriter illum impugnantibus. Unde verba illa indicativi modi, *Ung re &c.* non sunt forma hujus sacramenti, sed sunt dispositio ad formam, in quantum intentio ministri determinatur ad actum illum per illa verba, ut ait D. Thomas hic quæst. 29. art. 8. ad 3.

Ad secundum nego paritatem: Ratio disparitatis est, quia D. Jacobus immediate ante verba illa, *Ungentes eum oleo dicit Orent super eum;* quod tamen non habetur in aliis locis citatis de Baptismo & de Pœnitentia.

Ad tertium nego sequelam, quia efficacia sacramenti non pendet ab oratione Sacerdotis, ut est

opus operantis, sed ut est sacramentalis, & ut habet valorem & efficaciam ex partibus Christi, in cuius persona haec oratio a Sacerdote profertur; unde quamvis sit mente distractus, immo quamvis sit peccator, semper exauditur, & suum effectum habet, dummodo habeat intentionem administrandi sacramentum, & faciendi quod facit Ecclesia.

Ad quartum ex dictis patet disparitas quae reperitur inter sacramentum Extremæ Unctionis, & alia: Reliqua enim sacramenta, quia effectus conferunt purè spirituales, quos semper expedit suscipienti conferti (nempè gratiam sanctificantem, vel ejus augmentum, peculiaria auxilia ad fines sacramentorum faciliter consequendos, characteres in anima indelebiles) formæ habent indicativas, & a ministro ut potestatem exercente conferuntur. E contra vero cum per sacramentum Extremæ Unctionis interdum conferatur infirmo aliquis effectus quem non semper expedit illi confert, nempè sanitas corporalis, debet ejus forma per orationem deprecative modi efferti, ut si expediatur, Deus hunc effectum producat.

42 Queres, utrum omnia verba in forma consueta hujus sacramenti contenta, sint de ejus essentia?

Respondeo negativè. In primis enim non est necessarium illud adjectivum *sacram*, seu *sanctam*, quod Ritualia communiter addunt, cum illud non addat Florentinum. Similiter videtur quod ista verba, per suam piissimam misericordiam, non sint de essentia, cum verbum indulgentia satis exprimat actum divinae misericordie. Non sunt quoque in forma sacramenti Extremæ Unctionis essentialia illa verba, *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*, sicut in forma sacramenti Confirmationis, quia in sacramento Extremæ Unctionis fideles non unguntur ad defendendam contra hostes fidei veritatem mysterii Trinitatis, ut in sacramento Confirmationis. Expressio vero quinque sensuum in particulari, est de essentia formæ, cum de essentia hujus sacramenti sit quod omnes sensus inungantur, ut *S. precedenti ostensum* est. Necesarium ergo & essentiale solum esse videtur, ut exprimatur unctio quinque sensuum facta in nomine Domini per orationem deprecative modi. Multi etiam existimant, sacramentum Extremæ Unctionis sub ista forma collatum: *Per istas unctiones, & suam piissimam misericordiam, indulget tibi Deus quidquid deliqueristi per visum, auditum &c. esse validum.* Probabilius tamen est, illud esse invalidum: Tum quia cum diversæ & distinctæ materie partiales, videlicet quinque unctiones omnium sensuum, sint de essentia hujus sacramenti, ipsis suis quoque formæ partiales correspondere debent. Tum etiam, quia qualibet ex eis suum habet specialem effectum, significandus proinde per specialem formam partialem.

S. IV.

Corollaria precedentis doctrinae.

43 Ex dictis supra facile colligi potest hujus sacramenti definitio, sic enim potest definiti seu describi: Extrema-Untio est signum sacram & efficax gratia, in unctione infirmorum, sub prescripta verborum forma, ad sanitatem mentis & corporis a Christo institutum. Quae definitio sufficienter manet explicata ex supra dictis, & magis constabit ex dicendis articulo sequenti.

44 Colliges etiam ex dictis, Extremam-Untionem esse unum specie atomam sacramentum; Unitas enim sacramenti definiuntur debet ex unitate finis ad quem ex Christi institutione ordinatur: Sed licet in Extrema-Untione sint plures unctiones partiales, & plures formæ partiales, illæ tamen ordinantur ad unum fi-

nem, & ad unum effectum, nempe ad tollendum omnes reliquias peccatorum, que ex sensibus oriuntur, & animam deprimit: Ergo est unum specie sacramentum, sicut diximus in Tractatu de Eucharistia, disp. 2. art. 2. Eucharistiam, etiæ constet duabus speciebus, & formis partialibus, esse tamen unum specie sacramentum, quia haec ordiuantur ad unum finem, nimirum ad unam refectionem integrum, spiritualem. Unde D. Thomas hic qu. 29. art. 2. ad 1. *Unitas totius perfecti non tollitur propter diversitatem materia & forma qua est in partibus totius; sicut constat quod non est eadem materia carnis & ossis ex quibus constituitur unus homo, nec eadem forma; similiter etiam in Sacramento Eucharistiae, & in hoc sacramento (Extremæ-Untionis) pluralitas materia & forme unitatem sacramentis non tollit.* Item in corpore articuli hac scribit: *Quando perfecta significatio non potest esse nisi per plures actiones, tunc plures actiones sunt de perfectione sacramenti; sicut patet in Eucharistia, quia refectio corporalis, que significat spiritualem, non potest esse nisi per cibum & potum.* Et simile est in hoc sacramento, quia curatio interiorum vulnerum non potest perfectè significari, nisi per appositionem medicina ad diversas vulnerum radices, & ideo unctiones sunt de perfectione hujus sacramenti.

Dicces, statim quando fit prima unctio, significat & causat gratiam & remissionem peccatorum, ut ex ipsa forma constat: Ergo prima illa unctio est vere sacramentum, & per consequens Extrema Unctio constat pluribus sacramentis, sicut constat pluribus unctionibus.

Respondeo primò negando Antecedens; nam; ut infra dicimus, gratia non producitur nisi in ultima unctione, quia ante ultimam unctionem sacramentum non est essentialiter completum, cum de essentia hujus sacramenti sit quodd omnes sensus inungantur, ut constat ex dictis articulo precedenti.

Respondeo secundò, dato Antecedente, negando Consequentiam, esto enim quod prima unctio causet gratiam & remittat peccata, hoc tamen non præstat nisi in ordine ad alias unctiones sequentes; tñnde non sequitur quod secundum se sit sacramentum, sed simul cum aliis unctionibus.

Instabis, si quando baptismus sit triplici immersione, qualibet immersio haberet formam distinctam, tres immersionses essent tria sacramenta: Ergo cum qualibet ex quinque unctionibus habeat suam propriam formam, qualibet est sacramentum.

Respondeo, dato Antecedente negando consequentiam & paritatem. Discretum est, quodd qualibet immersio cum sua forma significat perfectè totum effectum Baptisini: At vero non qualibet unctio cum sua forma, significat totum effectum Extremæ-Untionis, si solitariè consideretur, sed solum cum aliis.

DISPUTATIO II.

De effectibus hujus Sacramentis.

Solam difficultas est & controversia inter Theologos, de primario ac principali hujus sacramenti effectu; hoc enim explicato alii effectus secundarii, & minus principales facile intelligentur. Unde sit

de Effectibus hujus Sacramenti. 425

ARTICULUS PRIMUS.

Qui sit proprius ac primarius hujus sacramenti effectus?

Certum est, proprium ac primarium hujus sacramenti effectum esse tollere reliquias peccatorum, seu quod idem est causare gratiam quā tollantur reliquiae peccatorum; ita enim docent Theologi post Tridentinum less. 14. de sacram. Extremæ-Untionis cap. 3. ubi ait quod res seu effectus hujus sacramenti, *gratia est Spiritus Sancti, cuius nullio delictū si quae sunt abducunt expianda, ac peccati reliquias abstergit.* Verum in explicando quid per reliquias peccatorum veniat intelligendum, inter se dissident, & in tres dividuntur sententias. Prima assertit, per reliquias peccatorum intelligi peccata quæ interdum relinquentur in anima post confessionem & communionem infirmi, sive quia per inadvertentiam omissa sunt in confessione, sive quia post illam, & viatici sumptionem, fuerunt commissa, subindeque gratiam horum peccatorum remissivam, esse proprium ac primarium hujus sacramenti effectum. Ita Bellarminus cap. 8. de Extrema-Untione, Amicus hic disp. 19. seqq. 6. & alii ex Recentioribus.

Secunda docet reliquias peccatorum esse peccata venialia nondum remissa, atque ita remissionem venialium esse primarium hujus sacramenti effectum, significatum verbis illis D. Jacobi, *si in peccatis est, dimittentur ei.* Ita D. Bonaventura, Scotus, Durandus, Richardus, & alii antiqui Theologi, quos ex Recentioribus sequuntur Emanuel Sa verbo *Extrema-Untio num. 16.* & Navarrus in Summa cap. 22. qui hanc sententiam communem appellat.

Tertia existimat, peccatorum reliquias nihil aliud esse, quam torporem quandam, & languorem, seu debilitatem ad operandum bonum, causatam partim ex precedentibus peccatis mediatis pravis habitibus ac dispositionibus ex illis relicitis, partim ex ipsa corporis infirmitate, partim ex precedentium peccatorum recordatione & imminentis mortis propinquitate, partim deinde ex terrificis dæmonum illusionibus & tentationibus; atque adeo augmentum gratiae, cum jure ad specialia auxilia quibus homo confortetur ad eliciendos actus supernaturales, & vincendas in ultimo illo agone dæmonum tentationes, esse proprium ac primarium hujus sacramenti effectum. Ita D. Thomas hic quæst. 30. art. 1. ejusque Discipuli, quos sequitur Valcotia hic disput. 8. quæst. 1. puncto 3. Unde sit

§. I.

Rejiciuntur due prime sententie, & tertia ut verior & probabilius eligitur.

Dico primò, effectus proprius & magis principalis Extremæ-Untionis non consistit in remissione peccatorum ex inadvertentia in Confessione omissorum, aut post illam & communionem infirmi commissorum.

2. Probatur primò: Peccata ex inadvertentia in Confessione à moribundo omissa, aut post illam & Viatici receptionem commissa, vel sunt mortalia, vel solum venialia: Sed Sacramentum Extremæ-Untionis non est per se primò institutum ad remissionem peccatorum mortalium, aut venialium: Ergo effectus proprius & principalis illius, non est remissio peccatorum ex inadvertentia in Confessione omissorum, aut

Genet Thol. Tom. V.

post illam & communionem commissorum. Major patet, Minor etiam quoad secundam partem constabit ex dicendis conclusione sequenti: probatur vero quantum ad primam ratione quam inficit D. Thomas loco citato, his verbis: *Addicetur hoc Sacramentum (Extrema-Untionis) secundum modum cuiusdam medicacionis, sicut Baptismus per medium ablutionis: medicina autem est ad pellendum infirmitatem, unde hoc Sacramentum principalius est institutum ad sanandum infirmitatem peccati, ut sicut Baptismus est quedam spiritualis regenerationis, & penitentia quedam spiritualis suscitatio, ita & Extrema-Untio sit quedam spiritualis sanatio, vel medicatio. Sicut autem corporalis medicatio presupponit corporalem vitam in medicari, ita spiritualis spiritualiter; & ideo hoc Sacramentum non datur contra defectus quibus spiritualis vita tollitur, scilicet contra peccatum originale vel mortale; sed contra illos defectus, quibus homo spiritualiter infirmatur, ut non habeat perfectum vigorē ad altius vita gratia vel glorie. Et hic defectus nihil aliud est, quam quedam debilitas & ineptudo, qua in nobis relinquitur ex peccato actuali vel originali, & contra hanc debilitatem homo roboretur per hoc Sacramentum. Quæ ratio potest sic breviter proponi: Sacramentum institutum per modum medicinæ, non est per se primò institutum ad tollendum illum defectum quo spiritualis vita tollitur; quia sicut medicamentum corporale vitam corporalem supponit, ita spirituale spiritualem: Sed per peccatum mortale, tollitur vita spiritualis animæ: Ergo Sacramentum Extremæ-Untionis, quod per modum spiritualis medicamenti se habet, non est institutum per se primò ad remissionem peccati mortalis.*

Conferatur: Effectus proprius & primarius eorum Sacramentorum, quæ *Sacra vivorum* appellantur, non est remissio peccati mortalis, seu prima gratia, sed augmentum ejus, ut patet in Eucharistia & in Confirmatione: Sed Extremæ-Untio est Sacramentum vivorum, ut docent communiter Theologi, duo tantum Sacra pro mortuis morte peccati afflantes, videlicet Baptismum & Penitentiam: Ergo effectus proprius & principalis illius non est remissio peccati mortalis. Quare D. Jacobus hujus sacramenti effectus declarans, de remissione peccatorum loquitur conditionatè dicens, *si in peccatis fit, remittentur ei,* quia nimis remissio peccatorum non est effectus primarius, sed duntaxat secundarius hujus sacramenti, per accidens ei conveniens, sicut Eucharistia & Confirmationi, aliisque Sacramentis vivorum, quæ conferendo gratiam obicit non ponentibus, consequenter etiam & per accidens, per illam remittunt peccata inculpabiliter ignorata. Unde D. Thomas articulo citato, postquam dixit quod homo per hoc Sacramentum roboretur contra debilitatem ex peccato relata, subdit; *Sed quia hoc robur gratia facit, quæ secum non compatitur peccatum, ideo ex consequenti, si invenit peccatum aliquod, vel mortale, vel veniale, quoad culpam, tollit ipsum, dummodo non ponatur obex ex parte recipientis, sicut etiam de Eucharistia & Confirmatione supra dictum est.*

Probatur secundò conclusio: Hoc Sacramentum, ex Tridentino supra citato, institutum est ad tollendas reliquias peccatorum: Sed peccata ab infirmo post confessionem & Viaticum commissa, non possunt dici reliquiae aliorum peccatorum quæ ipsi per confessionem remissa sunt: Ergo Sacramentum Extremæ-Untionis non est per se primò institutum ad remittenda peccata post confessionem & Viaticum ab infirmo commissa. Major patet, Minor probatur. Ut aliquid dicatur esse reliquia alterius, non sufficit quod illi succedit, sed requiritur insuper quod sit pars vel effectus illius;

nos enim v. g. succedit diei, & dies noctis; & tamen nec nos potest dici reliquie diei, nec dies noctis; è contra verò partes ciborum que ex prandio remanent, dicuntur reliquie prandii; ossa, caput, & aliae partes corporis Sanctorum, eorum reliquie appellantur, languor, debilitas, macies, & pallor, que ex aegritudine relinquentur, morbi reliquie appellantur, quia sunt effectus illius; demum Sacraenta vocantur à D. Thoma in prologo libri 4. sententiatum ad Annibaldum, quodam divina iustificationis reliquia, quia à Verbo Incarnato, & à latere Christi in Cruce morientis profluxerunt, ut rivuli à fonte, & effectus à causa: Sed peccata ab infimo post confessio- nem & Viaticum commissa, non se habent ad alia per confessionem remissa, ut partes ad totum, vel ut effectus ad causam, cum sèpè nullam citim illis habeant affinitatem vel connexionem, sed sint omnino dispara- rata, & ab aliis independentia: Ergo praecedentium peccatorum reliquie vocari nequeunt, sed potius no- va & distincta peccata dici debent.

5 Dico secundo, effectus proprii & magis princi- palis Extremæ-unctionis, non consistit in remissione peccatorum venialium. Ita D. Thomas articulo ci- tato, ubi sic ait: *Quidam vero dicunt, quod principalius est institutum (Sacramentum Extremæ-unctionis) contra veniale &c. Sed hoc non videatur verum, quia paenitentia sufficenter, etiam in hac vita, delet venialia peccata quoad culpam. Et 3. p. quæst. 65. art. 1. ad 3. Ad deletionem venialis peccati (inquit) non re- quiritur infusio gracia: unde cum in quolibet Sacramen- to nova legis gracia infundatur, nullum Sacramentum nova legis institutum direcè contra veniale, quod tollitur per quedam Sacramentalia; putè per aquam bue- diam, & alia hujusmodi.*

6 Hoc duplici D. Thomæ testimonio continentur due rationes fundamentales nostræ conclusionis, quibus addo quod in forma istius Sacramenti ponitur univer- saliter, *Quidquid deliquerit: Ergo non magis ordinatur ad delenda peccata venialia, quam mortalia. Ad- do insuper, quod si proprius effectus hujus Sacra- menti esset remissio venialium, posset illud conferri etiam sanis, cum etiam sibi egeant venialium re- missione.*

7 Nec valet quod dicunt Adversarii, nempè hoc Sa- cramentum institutum esse ad remittenda venialia in egressu tantum vite; quia institutum est in perfectam peccatorum venialium curationem, que quandiu vi- ta præsens durat, fieri nequit, ob necessitatem quan- dam peccandi venialiter quam patitur homo. Non va- let, inquam, Primo quia venialia etiam in fine vite remitti possunt per paenitentiam. Secundò, quia quando aliquod Sacramentum instituitur ad remitten- da peccata, non respicit per se tempus futurum & præteritum; nec ad illud applicandum necessarium est quod talia peccata iterum committi non possint, sed satis est quod sint commissa, & quod possint deleri. Tertiò, quia ex hac responsione sequeretur, hoc Sa- cramentum conferriri posse dominatis ad mortem, cum illi sint in egressu vite, postquam peccata venialia non iterantur. Sequeretur etiam, Sacramentum Extre- ma-unctionis non debere ministrari nisi in extremo vite articulo, quando creditur simul cura eo vitam finiendam esse; alias enim poterit infirmus post ejus susceptionem adhuc peccare venialiter: Sed hoc dici nequit, debet enim ministrari Extrema-Uncionis, cum adhuc vigent sensus & sperati potest, quod vita ad- huc durabit naturaliter p.e aliquod notabile tempus: Ergo &c.

8 Dico tertio, prim'um & proprium effectum hu- jus Sacramenti esse augmentum gratie habentis jus speciale ad auxilia, quibus infirmus confortetur & ro- boretur contra languorem & debilitatem ad operan-

dum bonum, partim ex peccatis praecedentibus, pat- tim ex infirmitate relicta, & juvetur ad eliciendum actus supernaturales, & ad vincendum Dæmonis tenta- tiones in ultimo illo agone occurrentes. Est etiam D. Thomæ articulo citato, ubi ait, hoc Sacra- mentum institutum esse contra illos defeluum quibus homo spiri- tualiter infirmatur, ut non habeat perfectum vigorēm ad altera vita gratia vel gloria; & hie defeluum nihil aliud est quam quedam debilitas & inceptudo qua in nobis relinquitur ex peccato actuali vel originali; & con- tra hanc debilitatem homo roboretur per hoc Sacra- mentum. Similia habet Tridentinum less. 14. cap. 2. ubi ait, quod res & effectus hujus Sacramenti, gra- cia est Spiritus Sancti, cuius multio delicta, si qua sine adhuc expienda, ac peccatis reliquias abstengit, & agresti animam alleviat, & confirmat, magnam in ea divina misericordia fiduciam excitans; quia infirmos sublevatur, & morbi incommoda ac labores levias fert, & sensationibus Dæmonis calcaneo infidiantur faciliter resistit &c. Alludendo ad illud Genes. 3. de muliere Dæmoni dictum sub figura serpentis: *Ipsa conte- ret caput tuum, & tu infidiaberis calcaneo ejus: Quasi per calcaneum significetur finis vite, in quo Dæmon acrius hominem infectatur. Quamvis Au- gustinus Concio 1. super Psalm. 48. per calca- neum intelligat confessum quo peccatum in nobis consummatum; sicut per caput initium suggestionis quo suadetur.*

Potest etiam conclusio hac ratione suaderi: Effe- ctus proprius hujus Sacramenti est tollere reliquias peccatorum, ut ait Tridentinum verbis jam relatis: Sed per reliquias peccatorum nihil aliud intelligi potest quam predictas animi languor & debilitas ad ope- randum bonum: Ergo proprius effectus hujus Sacra- menti erit gratia roborans & confortans contra talern languorem. Major pater, Minor probatur. Prae- ter illum languorem nihil invenitur quod ex peccatis relinquitur in anima, nisi aut ipsa macula, aut reatus peccatae æternæ, vel obligatio ad peccatum temporale, que relinquitur post remissionem culpam, & peccatae æternæ reatum, aut habitus vitiosus; vel fomes peccati, vel quædam proclivitates ad peccandum, ex peccatis praecedentibus relictae: Sed per reliqui- as peccatorum nihil horum potest intelligi; non qui- dem macula, aut reatus peccatae æternæ; quia haec tolluntur per sacramentum paenitentie, quod etiam secundariò ordinatur ad remittendam peccatum tempora- lem. Nec etiam habitus vitiosus, aut fomes pec- cati, cum illa remaneant post convalescentiam in infimo, qui Extremam-Uncionem suscepit; nec ha- bitus vitiosi tollantur nisi per actus oppositos sèpè repetitos. Nec demum proclivitates ad peccandum: tum quia non esset locutus Apostolus sub conditione, si in peccatu sit, sed absolute, cum nemo sit sine pro- clivitate peccandi: tum etiam quia tantum absit, quod istæ proclivitates tolli videantur per sacramen- tum Extremæ-unctionis, quin imò plurimi, qui iam acceperunt hoc sacramentum, cum convalescent, vi- vant malitio peccatis quam antea: Ergo per reliquias pec- catorum, nihil aliud intelligi potest, quam prædi- catus languor ad bene operandum, ex peccatis præ- dentibus relictaus.

Alia ratio defungi potest ex materia & forma hujus Sacramenti: Forma enim deprecatoria significat ne- cessitatem divini auxili ad roborandum infirmum con- tra languorem ex peccatis præteritis, & præsenti in- firmitate relicta, & ad superandas Dæmonis tenta- tiones, quibus tunc acrius hominem infectatur. Unde in forma Ecclesiæ Mediolanensis & Venetæ, articulo praecedenti relata, solùm exprimitur ille effec- tus; in ea enim sic dicitur: *Ungu se olio sanctifi- caris,*

de Effectibus hujus Sacramenti. 427

cante, in nomine Patris & Filii, & Spiritus Sancti, ut more militis nulli preparatum ad certamen, aereas possit superare potestatos. Unctio etiam olei, quae est materia hujus Sacramenti, recte significat luctam & certamen hominis moribundi cum Demonibus; cum igitur Athlete oleo ungeretur, ut ad luctam & certamen se prepararent. Item sicut homines ex preterita infirmitate languentes,unctione aliquâ pretiosâ linuntur, ut omnia membra & nervi consolidentur & roborentur; sic oleum sanctum illis qui ob peccata præterita debilitatem sentiunt, adhibetur, ad significandam gratiam, quæ ad similes spirituales effectus illis confertur.

J. II.

Solvuntur objectiones.

1. Objicies primò contra primam conclusionem: In eo consistit essentialiter effectus magis principialis Sacramenti Extremæ Unctionis, quod Tridentinum assignat tanquam effectum specialem & ipsi proprium: Sed Tridentinum assignat pro effectu speciali & proprio Sacramenti Extremæ Unctionis remissionem peccatorum ex inadvertentia in confessione ultima omissorum, aut post illam & viatici sumptionem commissorum, tribuit enim ei tanquam proprium ut abstergat delicta, si qua sint (inquit) adhuc expianda. Similiter D. Jacobus inter proprios & speciales hujus Sacramenti effectus, remissionem peccatorum numerat, ut patet ex illis verbis: Et si in peccatis sit, remittentur ei: Ergo remissio peccatorum ex inadvertentia in confessione ultima omissorum, aut post illam & viatici sumptionem omissorum, est proprius hujus Sacramenti effectus.

2. Confirmatur: Omnia Sacraenta eò tendunt, ut hominem promoveant ad suum finem consequendum, subinde ut aliquod obstaculum removeant, quod ipsum posset ab eius consecratione impedire: sic Baptismus tollit obstaculum peccati originalis, Confirmationis Christiani militis imbecillitatem, ne in defensione veræ fidei coram hostibus succumbat; Eucaristia carnalis concupiscentiae ardorem, ne spiritualem vitam gratiae extinguat; Ordo idoneorum ministrorum egestatem, ne eorum penuria fideles patientur; Matrimonium difficultates, quæ inter conjuges occurrere solent: Sed fieri potest, ut infirmus, post confessionem & communionem, in peccatum mortale incidat, & tamen ignoret se illi esse obnoxium, & consequenter non possit illud novâ confessione explicare: potest etiam accidere, ut confessionem & communionem, non ritè peregerit, & tamen hoc ipsum etiam ignoret: Ergo ad Christi elementiam & providezionem pertinuit, aliquod Sacramentum instituere, quo infirmus in illis casibus justificari possit, & illorum peccatorum remissionem consequi, quod non potest esse aliud quam Sacramentum Extremæ Unctionis, quod præcipue propter hujusmodi causus extraordinarios videtur institutum.

Confirmatur amplius: Proprium hujus Sacramenti est, ut Concilia deficiunt, & Theologi omnes admittunt, peccatorum reliquias abstergere: Sed nulla sententia melius ac probabilius reliquias peccatorum explicat, quam illa quæ docet Sacramentum Extremæ Unctionis per se primò fuisse institutum ad tollenda prædicta peccata ex aliis Sacramentis relata, quorum virtute vel non fuerint remissa, vel non potuerunt remitti quia reliquiae (inquit Amicus) debent esse ejusdem rationis cum iis quorum sunt reliquiae; nam si sint diverse rationis, non tam dicuntur reliquiae, quam effectus vel excrements; non enim calor à luce relitus, di-

citur lucis reliqua, sed effectus; nec furfures ex matre reliquiæ, propriè dicuntur farinae reliquia, sed excrementum: Ergo prædicta sententia verior & probabilius videtur.

Ad objectionem respondeo, concessa Majbri, negando Minorem, & probationem illi subiunctam: Tridentinum enim dicit, Delicta si que sunt adhuc expianda, & peccati reliquias abstergit: cuius propositionis sensus est, hoc Sacramentum habere applicem effectum, unum communem sibi & aliis Sacramentis vivorum, atque ad eum per accidentem tantum, videlicet expiare peccata, si que sint; aliud vero proprium sibi, nimirum abstergere reliquias peccatorum. Similiter D. Jacobus, cum de remissione peccatorum conditionaliter loquatur, dicens, si in peccatis sit, remittentur ei, hoc modo loquendi innuit, remissionem peccatorum non esse effectum per se, sed tantum per accidentem hujus Sacramenti. Unde

Ad primam confirmationem dicendum, quod cum prædicti casus raro contingant, sufficit quod Extrema Unctio per accidentem tunc illa peccata remittat. Quare falsum est quod ait Suarez, proprium esse huic Sacramento remittere peccata, non quidem per se primò, sicut convenit Baptismo & Pénitentia, sed per se secundò. Sacramentum enim vivorum, quale est apud omnes Sacramentum Extremæ Unctionis, non tribuit neque per se primò neque per se secundò, sed tantum per accidentem primam gratiam: Ergo neque per se primò, neque per se secundò, sed per accidentem tantum, remittit peccatum.

Ad secundam confirmationem, nego Minorem; ut enim in secunda probatione primæ conclusionis declaravimus, ut aliquid propriè dicatur reliqua alterius, debet esse ejus pars, vel effectus, quod non convenit peccatis ab infirmo post confessionem & viatici sumptionem commissis, respectu peccatorum præcedentium, cum quibus siéppissime nullam habent affinitatem vel connexionem. Falsum etiam est quod reliquiae semper debeant esse ejusdem rationis & speciei cum iis quorum sunt reliquiae, ut ait Amicus; languor enim, debilitas, pallor, & maces, que ex aggritudine relinquuntur, morbi reliquiae propriè appellantur, & tamen non sunt morbus, sed tantum morbi effectus. Similiter concupiscentia seu formæ peccati, pronitas ad malum, & difficultas ad bonum, dicuntur peccati originalis reliquiae, licet non sint peccata, sed duntur peccati originalis effectus.

Objicies secundò contra secundam conclusionem: Cùm detur Sacramentum habens pro suo effectu magis principali remissionem peccati originalis, nempe Baptismus, & aliud cuius effectus primarius est remissio peccati mortalis actualis, nimirum pénitentia, debet insuper tertium assignari Sacramentum, cuius effectus magis principialis consistat essentialiter in remissione peccatorum venialium, ut sic nullum sit peccati genus quod non habeat in suo remedium proprium Sacramentum per se institutum: Sed nullum aliud est assignabile Sacramentum præter Extremam Unctionem, cuius effectus magis principialis consistat in remissione venialium: Ergo illorum remissio est proprius ac principalis effectus hujus Sacramenti.

Respondent aliqui, negando Minorem; cùm enim peccatum veniale (inquit) sit tantum secundum quid peccatum, nullum petit Sacramentum per se primò institutum in suo remedium, sed solum aliqua Sacramentalia, per quæ ex opere operato remittatur. Sed melius respondetur, datâ Ma-

ad ipsum vincendum.

S. III.

Corollaria notata digna.

pori, negando Minorem; nam idem penitentie sacramentum quod institutum est ad remittenda mortalia post Baptismum compissa, etiam institutum est ad remittenda venialia; unde tam bene peccata veniale sunt materia remota Sacramenti penitentie, quam mortalia; cum eo solum discrimine, quod mortalia sunt materia necessaria, venialia vero materia libera, quia per sacramentalia, alaque remedia expatri possunt.

17. Objicies tertio contra tertiam conclusionem: Cum Sacramentum id efficiat quod significat, & significatio maxime per formam exprimatur, in eo consistit essentialiter effectus magis principalis Extremæ Unctionis, quod ejus forma significat: Sed forma hujus Sacramenti non significat collationem auxiliorum contra debilitatem & languorem ad bene operandum in infirmitate, vel copia Demonum tentationes quibus in fine vita vehementius infestamus, sed tantum remissionem peccatorum, ut patet ex verbis illis: *Indulgeat tibi Deus quidquid deliquisti, &c.* Ergo effectus proprius & principalis hujus Sacramenti, est remittere peccata venialia, aut mortalia oblitera vel inculpabilitate ignorata, non vero conferre specialia auxilia, quibus infirmis contra prædictum languorem & Demonis tentationes roboretur.

18. Confirmatur: D. Jacobus explicans effectum hujus Sacramenti, nihil dicit de illis auxiliis, sed tantum de remissione peccatorum, ait enim: *Si in peccatis fuerit, remittentur ei:* Ergo effectus proprius & magis præcipuus, quem haud dubie non tacuit, consistit essentialiter in illa remissione, non vero in talium auxiliorum collatione.

19. Ad objectionem respondeo primò, retorquendo argumentum in Adversarios, nam in forma Ecclesiæ Mediolanensis & Venetæ, articulo præcedenti relata, nulla sit mentio de remissione peccatorum, sed tantum de prædictis auxiliis; sic enim in ea habetur: *Uugo te oleo sanctificante, in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti, ut more militis uncti preparatus ad certamen, aeræ possis superare perstares.*

20. Respondeo secundò, negando Minorem, & ad illius probationem dico, nomen cause interdum significare effectum, eò quod virtualiter ipsum contineat: Unde sicut ad Roman. 7. Apostolus somitem ex peccato originali relictum, appellat peccatum; & 2. Machab. 12. pœna temporalis peccatis existentium in purgatorio debita, dicitur similiter peccatum. *Ut à peccatis solvantur.* Ita etiam in forma Sacramenti Extremæ Unctionis, cum dicitur *Quidquid deliquisti &c.* nomen delicti significat reliquias peccatorum, sive languorem & debilitatem animæ circa exercitium virtutis, causatum præsertim ex delictis præcedentibus.

Ad confirmationem, nego Antecedens, dicit enim D. Jacobus ante verba citata, & alleviabit eum Dominus, gracie confortabit, seu excitabit eum, quod certè fatis exprimit remedium contra languorem & debilitatem spiritualem infirmi.

21. Dices: Languor & debilitas animæ ad operandum bonum, causatus ex peccatis, non solum existit durante infirmitate, sed etiam durante sanitate, aliunde vero sanus magis tenentur ad operandum bonum; quam infirmi: Ergo si effectus magis principalis Extremæ Unctionis esset collatio auxiliorum contra illum languorem, potius deberet ministrari sanis, quam infirmis.

Respondeo, concessio Antecedente, negando Consequentiam; est enim specialis necessitas auxilii divini contra illam languorem in gravi infirmitate, qua non repetitur durante sanitate; ipsa enim infirmitates auget illum, & reddit infirmum magis impotenterum

EX dictis colliges primò, proprium esse Sacramentum Extremæ Unctionis, ultimò disponere hominem ad introitum gloriae, cum per auxilia jam explicata illum juvet ad resistendum temptationibus Demonis, & ad perseverandum in bono, tunc cum mors imminet, roboretque spem, magnamque (ut ait Tridentinum) in eo misericordie divinitate fiduciam excite. Unde sicut Baptismus & Confirmationis dicuntur Sacra-menta fidei, Confessio Sacramentum Penitentie, & Eucharistia Sacramentum amoris; ita Extrema-Uncio, Sacramentum spei meriti appellari potest.

Colliges secundò, hoc Sacramentum non produce re suum effectum, nisi post ultimam unctionem; quia ipsum non producit, nisi sit essentialiter completum: Sed ante ultimam unctionem non est essentialiter completum, cum omnes quinque unctiones sint essentialles huic Sacramento, ut articulo præcedenti ostendit: Ergo ante ultimam unctionem non producit suum effectum. Unde D. Thomas hic quæst. 30. art. 1. ad 3. *Quando sunt multa actiones ordinata ad unum effectum, ultima est formalis resoluere omnium præcedentium, & agit in virute earum; & ideo in ultima unctione gracia infunditur, que effectum Sacramento præbet.*

Colliges tertio, quod sicut in aliis Sacramentis tria distingui debent, unus quod est res tantum, alterum quod est res & Sacramentum simul, ita & in isto. Unde in hoc Sacramento res tantum est gratia; Sacramentum tantum, est ipsa externa uncio, seu potius compositum ex unctionibus & verbis, res & Sacramentum simul, est spiritualis animi hilaritas; nam haec significatur ab externo symbolo, & simul significat ulteriorem animi sanctitatem, ad quam causandam haec spiritualis animi hilaritas ordinatur. Unde D. Thomas hic quæst. 30. art. 3. ad 3. *In hoc Sacramento (inquit) res & Sacramentum non est character, sed quedam interior devotione, que est spiritualis uncio.* Nec obstat quod etiam Eucharistia causet devotionem & hilaritatem in anima; nam Eucharistia, cum habeat rationem convivii, eam causat per modum refæctionis & inebriationis spiritualis; hoc vero Sacramentum, cum ad modum medicinæ spiritualis institutum sit, eam causat per modum unctionis spiritualis, potentias animæ latificantis ac roborantis contra Demonis temptationes, & languorem spiritualem ex peccatis præcedentibus, & præsentia morbi causatum, ut supra declaravimus.

Colliges quartò, hoc Sacramentum, præter gloriam habitualem quam causat in anima, quæ ad modum unctionis potentias ejus corroborat, & præter auxilia supra dicta, quibus eam contrâ Demonis temptationes in articulo mortis occurrentes armat & munit, habere alium effectum minus principalem & secundarium, qui est alleviatio quedam ægritudinis corporalis, & quapropter perfecta sanitatis recuperatio.

Patet hoc corollarium, Tum ex verbis illis Jacobi: *Alleviabit eum Dominus, ab infirmitate videlicet corporali:* Tum ex Florentino in decreto Eugenii, ubi sic legitur: *Effectus hujus Sacramenti est mensis satis, & in quantum expedit, ipsius etiam corporis.* Tum denique ex Tridentino less. 14. cap. 20. ubi ait quod hoc Sacramentum agros animam alleviat & confortat, magnam in eo divine misericordia fiduciam excitantem.

qua

de Effectibus hujus Sacramenti. 429

quā infirmus sublevatus, & morbi incommoda ac labores levius fert, & temptationibus Dæmonis, calcaneo infidantibus, faciliter ressistit; & sanitatem corporis interdum, ubi salutis anima expedierit, consequitur.

Idem docet D. Thomas hic quæst. 30. art. 1. ubi sic discurrevit: *Sicut ablusio Baptismi habet effectum corporalis ablutionis, quia etiam corporaliter mundationem facit; ita etiam Extrema Unctio habet effectum corporalis medicationis, scilicet corporalem sanationem. Sed haec est differentia, quod corporalis ablusio ex ipsa naturali proprietate elementi facit corporalem mundationem, sed Extrema Unctio non facit corporalem sanationem ex proprietate naturali materia, sed ex virtute divina que rationabiliter operatur. Et quia ratio operans nunquam inducit secundarium effectum, nisi secundum quod expedit ad principalem, idèo ex hoc Sacramento non semper sequitur corporalis sanatio, sed quando expedit ad spiritualem sanationem, & tunc semper eam inducit, dummodo non sit impedimentum ex parte recipientis.*

Addo quod, operatio Ecclesiæ habet majorem efficaciam post Christi D. ministrum passionem, quam ante illam: Sed ante inuncti oleo per Apostolos, corporaliter sanabantur, ut legitur Marci 6. Ergo haec sacra uirio sanationem corporalem, si secundum Dei prudentiam saluti animæ expedierit, infallibiliter operatur, quamvis minus principaliter. Unde fallum est quod docet Scotus in 4. dist. 23. qu. 1. art. 1. ad 5. hoc Sacramentum quantum est de se, non semper esse sufficiens ad morbi malignitatem superandam, immo posse nonnunquam artem & soleritatem medici plus ad id conferre, quam virtutem Sacramenti, idque illud non semper fortiri suum effectum. Pater inquit, hoc esse falsum, & contra doctrinam Florentini & Tridentini, quæ dum dicunt salutem corporis per hoc Sacramentum dari, quando animæ salutis expedierit, sentiunt hoc Sacramentum continere vim supernaturalem conferendi corporis salutem, quam tamen non semper, sed quando animæ salutis expedit, inuncto confert. Id etiam aperte repugnat doctrinæ D. Thomæ, qui loco citato ait quod Sacramentum sanationem corporalem ex virtute divina operatur, & eam semper inducit, quando expedit ad spiritualem sanationem, dummodo non sit impedimentum ex parte recipientis.

46 Dices cum Scoto: Si toties sanaretur corporaliter infirmus, virtute Sacramenti Extrema Unctionis, quoties sanitas corporalis expedit saluti animæ, aliquando virtute Sacramenti sanaretur miraculosè; interdum enim tanta est malignitas morbi, ut sanari non possit absque miraculo: Sed hoc dici nequit, cum effectus Sacramenti non sit per miraculum expectandus: Ergo nec illud.

27 Confirmatur: Sanitas corporalis, quantumcumque expedit ad salutem infirmi, non est magis infallibilis in suscipiente Extremam-Uncionem, quam fontis fiduci confessio coram tyranno in suscipiente Confirmationem; quandoquidem iste effectus est magis praecipuus in Confirmatione, ille vero minus primi ipsius in Extrema Unctione: Sed fortis fidei confessio coram tyranno quantumcumque expedit ad salutem animæ, non est tamen effectus infallibilis Sacramenti Confirmationis; quandoquidem fidelis, licet confirmatus, sècè ex metu negat fidem suam coram tyranno: Ergo neque sanitas corporalis, etiam quando agrotantis saluti expedit, est effectus infallibilis Sacramenti Extrema Unctionis.

28 Ad instantiam respondeo, negando sequelam Majoris, quantacumque enim sit malitia & acerbitas morbi, Sacramentum tamen virtute supernaturali quam continet, potest secundum potentiam Dei ordinariam, atque adeò sine miraculo, illam superare, & sanitatem restituere.

Ad confirmationem, concessio Antecedente, nego consequentiam & paritatem. Diferentia est, quod fortis fidei defensio coram tyranno, ex libertate nostra dependet, per quam possimus impetrare ne virtus Sacramenti illam in nobis operetur: At vero recuperatio sanitatis corporalis non est tale aliquid quod requirat necessariò nostræ libertatis cooperationem.

DISPUTATIO III.

De subiecto & ministro hujus Sacramenti.

Ad complementum hujus Tractatæ duo tantum restant explicanda: primum est, quoniam sit subiectum capax recipiendi hoc Sacramentum? Secundum, quis sit proprius illius minister? De utroque breviter in hac disputatione dicemus.

ARTICULUS PRIMUS.

Quoniam sit subiectum capax recipiendi hoc Sacramentum?

Dico primò, soli baptizati, adulti, & infirmi, sunt capaces Sacramenti Extremae Unctionis.

Prima pars patet, quia Baptismus est janua ad reliqua Sacra menta; unde si hoc Sacramentum daretur non baptizato, etiam si esset catechumenus, & in gratia existens, irritum esset & invalidum.

Secunda etiam videtur certa, & docetur communiter à Theologis, excepto Majori, qui vult infantibus baptizatis dari posse hoc Sacramentum. Sed hoc est contra consuetudinem Ecclesie, & contra rationem; infantes enim sunt incapaces primarii effectus hujus Sacramenti, videlicet auxiliorum specialium ad superandam debitatem ad bene operandum, ex peccato contractam, & ad resistendum Dæmonum insutibus; effectus vero secundarius, nempe sanitas corporalis, cessit, cessante primario.

Neque si singulari Majoris opinioni faverit quod sit & D. Thomas hic quæst. 30. art. 1. nimis hoc Sacramentum conferti ad purgandum reliquias peccati tam originalis, quam actualis; sensu enim propositionis D. Thomæ non est quod Extrema Unctio confertur vel conferri possit ad purgandum reliquias peccati originalis, præcisè sumptas, sed ut confirmatas per actualia peccata, & eorum reliquias, ut patet ex eodem S. Doctori hic quæst. 32. art. 4. ad 2. ubi alt quod hoc Sacramentum non datur contra reliquias originalis peccati, nisi secundum quod sunt per actualia peccata quadammodo confortata, unde principaliter contra peccata actualia datur (ut ex ipsa formula patet) qua non sunt in pueris.

Quod diximus de pueris, afferendum etiam est de amentibus, qui laborarunt amentia perpetua; hi enim, licet ætate non sint pueri, tamen judicii inopia sunt quasi pueri, & ejusdem rationis censendi. Secùs est de amentibus, qui aliquando ratione usi sunt, & Sacramenti hujus susceptioni sufficienter consensum præbuerunt, illis enim hoc Sacramentum ministri possit, docent communiter Theologi, & confirmat unus praxis Ecclesie.

Tertia denique pars, quæ afferit, hoc Sacramentum non nisi infirmis posse ministrari, est etiam communis

Disputatio Tertia,

muniis Theologorum; constatque ex verbis Jacobi, *Infirmatur quis ex vobis, & ex Florentino ac Tridentino definiuntibus, infirmum esse subiectum Sacramenti hujus, eodem modo quo definiunt Sacerdotem esse illius ministram; unde sicut nullus alius nisi Sacerdos potest esse illius minister, ita nullus alius nisi infirmus potest esse illius subiectum.* Ratio à priori nulla alia assignari potest quā voluntas Christi, qui sicut statuit Sacramentum Ordinis viris tantum dari posse, non verò fœminis; ita voluit Sacramentum Extremæ- Unctionis, tantum ministrari posse infirmis, non verò sanis; quia nimis (ut discurret S. Thomas hic quæst. 32. art. 1.) *Hoc Sacramentum est quadam spiritualis curatio, qua per quendam corporalis curationis modum significatur, & ideo illis quibus corporalis curatio non competit, scilicet sanis, non debet hoc Sacramentum confiri.* Imd nec infirmis omnibus administrari debet, sed iis solidi, qui secundum prudentum iudicium, in morali vita periculo versantur; quia ut ait idem S. Doctor articulo sequenti: *Hoc Sacramentum est ultimum remedium quod Ecclesia potest conferre, quasi immediatè disponens ad gloriam.* Non est tamen expectandus supremus mortis articulus, quin potius præstat quod hoc Sacramentum tunc detur, cùm infirmus est adhuc integris sensibus, ut majori cum devotione & fructu ipsum suscipiat; fitque aliqua Sacramento irreverentia, cùm ministratur, quando infirmus non valet debita cum devotione ad illud accedere. Unde, ut ait Catechismus Romanus, graviter peccant Parochi, qui differunt donec infirmus privetur ratione & sensu. Si tamen per negligentiam hoc Sacramentum opportuno tempore non ministrarunt, non debent propterea illud omittere, etiam si infirmus non sit sui compos. Imd licet dubitetur, num esset vivus aut mortuus, etiam tunc sub conditione ungendus esset; præstat enim exponere Sacramentum periculo, quā animam tali privare subsidio.

Eis verò hoc Sacramentum non imprimat characterem, sitque de numero eorum que iterari possunt, non est tamen iterandum nisi in diversis infirmitatibus; vel si in eadem, post valitudinem omnino recuperatum, postea per reinciditatem incurrit iterum mortis periculum, ut docet Tridentinum lss. 14. cap. 3. de Extrema- Unctione, ubi afferit, quod si infirmi, post suscepit hanc unctionem, convalescent, iterum hujus Sacramentis subsidio juvari poserunt, cùm in aliud simile visa discernere inciderint. Sicut ergo Matrimonium non potest interum contrahi inter eosdem conjuges, sic neque Extrema- Unctio potest iterum dari infirmo constituto in eadem necessitate infirmitatis; quoties tamen variatur morbi status, ut de periculo fiat non periculosus, & rursus de non periculosus fiat periculosus, toties iterati potest. Nam sicut causa suscipendi hoc Sacramentum, non est morbus simpliciter, sed thorbus periculosus; ita quoties idem morbus de non periculo mutatur in periculosum, constituit infirmum sub nova necessitate hoc Sacramentum iterandi. Ex quo inferes, quod si quis hoc Sacramentum suscepit tempore quo morbus non censebatur periculosus, potest rursus illud suscipere, cùm revera periculosus efficiatur: tum quia prima vice fuit invalidum, tum etiam quia esto fuerit validum; quia tamen morbus mutatus est de non periculo in periculosum, constituit infirmum sub nova necessitate illud recipiendi.

Hæc sunt certa & indubitate fert apud omnes Theologos, sed dubitatur, an hoc Sacramentum ad sui validitatem postulet ut subiectum aliquando peccaverit actualiter? Id enim negant Suarez, Henriquez, Conink, Filiatius, & Diana, sequiturque ex

illorum sententia, qui docent, B. Virginem suscepisse hoc Sacramentum. Affirmant verò ali Theologi, tum domestici, tum extranei, favetque huic sententiae D. Thomas loco supradicto citato, ubi assertit, hoc Sacramentum non esse contra reliquias peccati originalis, nisi secundum quod sunt per actualia peccata quadammodo confortantur. Unde

Dico secundum, si daretur adultus, qui sicut Beata Virgo nunquam actualiter peccasset, neque ante neque post susceptionem Baptismi, non posset ei validè administrari Sacramentum Extremæ- Unctionis.

Probatur primò ratione quam insinuat D. Thomas hic quæst. 30. art. 1. Hoc Sacramentum est institutum per modum medicinæ spiritualis, supponens morbum & vulnus peccati: Ergo sicut hæc unitio medicinalis, non nisi infirmis corpore tribui potest, ita nec nisi infirmis mente, propter peccata & eorum reliquias.

Probatur secundum: Sacramentum Extremæ- Unctionis ex Tridentino est completivum & consummativum Sacramenti pénitentie: Ergo supponit subiectum capax Sacramenti pénitentie, cùm debeat supplere quod Sacramentum pénitentie vel non potuit vel omisit: Sed si daretur adultus, qui sicut Beata Virgo nunquam actualiter peccasset neque ante neque post susceptionem Baptismi, ille esset incapax Sacramenti pénitentie, ut de Beata Virgine communiter docent Theologi: Ergo ille esset etiam incapax Sacramenti Extremæ- Unctionis.

Hac ratione utitur Suarez disp. 41. sect. 1. num. 2. & 3. ad probandum infantes non esse capaces hujus Sacramenti, quæ cùm non minus concludat de iis qui nunquam peccaverunt; ille Author parum sibi constare videtur, dum postea sect. 2. num. 8. docet hoc Sacramentum dari posse adultis qui nunquam actualiter peccaverunt.

Probatur tertio: Illi non potest validè administrari Sacramentum Extremæ- Unctionis, de quo verificari non possunt verba ipsius formæ, *Indulgeat tibi Deus quidquid deliquisti per visum, saltum, &c.* Sed de illo qui nunquam peccavit actualiter ante vel post susceptionem Baptismi, verificari nequeunt illa verba, ut constat: Ergo ipsi validè administrari non potest Sacramentum Extremæ- Unctionis.

Respondet Suarez, negando Minorem, quia forma intelligenda est (inquit) juxta verba Jacobi, scilicet conditionaliter, ita ut verba illa, *quidquid deliquisti*, idem significant, ac si quid peccasti per visum &c. Sicut ergo licet quis interdum caret aliquo sensu, visu v. g. ita ut nunquam peccaverit per illum, possunt tamen in administratione hujus Sacramenti de illo verificari hæc verba, *quidquid deliquisti per visum.* Ita & de illo qui nunquam peccavit actualiter ante vel post receptionem Baptismi.

Sed contra: Licet verba Jacobi sint conditionalia, verba tamen formæ hujus Sacramenti non possunt intelligi conditionaliter. Nam verba Jacobi propriè intelliguntur de peccatis actualibus pro presenti existentibus: contingere autem potest quod infirmus non habeat pro presenti culparum peccati, videlicet ob perfectam contritionem: At verò verba illa formæ, *quidquid deliquisti*, intelliguntur de peccatis etiam præteritis remanentibus duntaxat quoad reliquias: licet autem quis caret interdum aliquo sensu, potuit tamen per voluntatem in ordine ad talem sensum peccare, & sic potest sufficienter verificari forma.

Objicies primò: Qui non habet peccatum originale, est capax recipiendi Sacramentum Baptismi;

tis: Ergo qui non habet reliquias peccatorum actualium, & consequenter qui nunquam actualiter deliquerit, est capax recipiendi Sacramentum Extremæ-Untionis. Antecedens est certum, & patet tum in illis qui ante institutionem Baptismi justificati fuerunt, & tamen post ejus promulgationem baptizati sunt; tum in Beata Virgine, quæ ut diximus in Tractatu de Baptismo disp. 1. art. 1. §. 11. fuit baptizata à Christo, licet plures Theologi p̄t existimant, ipsam non contraxisse peccatum originale. Consequentia verò inde probatur, quod non magis contra reliquias peccatorum actualium instituta fuerit Extrema-Untio, quam Baptismus contra peccatum originale.

50 Respondeo, concessu Antecedente, negando consequentiam & paritatem. Duplex enim affligenti potest ratio discriminis. Prima est, quia in forma Baptismi nullum exprimitur peccatum, ut exprimitur in forma Extremæ-Untionis. Secunda sumitur ex eo quod suscepitio Sacramenti Baptismi non solum est remedium peccati originalis, sed etiam simpliciter necessaria, ut quis sit capax recipiendi alia Sacra. Unde D. Thomas in 4. dist. 6. quest. 1. art. 2. quæstiunc. 3. ait quod *satisfactio in iure debet baptizari proper acquirendum characterem quo annumeretur in populo Dei, & quasi deputetur ad percipienda divina Sacra.* Sacramentum verò Extremæ-Untionis non est janua ad alia Sacra, sed duntaxat remedium & medicina spiritualis contra peccatorum reliquias, unde qui nullum peccatum commisisset, esset incapax hujus Sacra.

Dices, Adultus qui nunquam peccasset actualiter, haberet reliquias peccati originis: Ergo esset capax recipiendi Sacramentum Extremæ-Untionis.

51 Sed nego Consequentiam, quia ut supra ex D. Thoma ostendimus, Sacramentum Extremæ-Untionis non est contra reliquias peccati originalis, nisi secundum quod sunt per actualia peccata quodammodo confortatae & confirmatae.

52 Objicies secundò: Licet quis peccaverit actualiter, potest tamen fieri quod in eo non sint reliquiae peccatorum actualium; ponamus enim quod ante Baptismum non peccavit actualiter, & post ejus susceptionem semel tantum aut iterum venialiter præcisè deliquerit, consequente verò per multos annos ex speciali privilegio omni peccato caruerit, & in omni genere virtutum frequenter se exercuerit; tali exercitio tolluntur tandem omnes duorum illorum peccatorum venialium reliquiae; & tamen remanet ille capax hujus Sacra: Ergo idem esset, quamvis nullum omnino peccatum actualis commisisset, neque ante neque post Baptismum.

53 Respondeo quidquid sit de Antecedente, negando Consequentiam; quemadmodum enim non valet iste discursus: Potest fieri quod quis ante receptionem Sacrae penitentiae assedit sit per contritionem suorum peccatorum actualium remissionem, & tamen possit recipere tale Sacramentum: Ergo & quamvis non peccasset actualiter, illud posset recipere. Ita nec valet iste. Potest fieri ut quis ante receptionem Sacramenti Extremæ-Untionis, nullas habeat reliquias peccatorum, quia nimis illæ per ferventissimos actus charitatis & alliarum virtutum sublate sunt: Ergo & quamvis nullum peccatum actualis commisisset, nullæque sublatae in eo fuissent unquam reliquiae peccatorum actualium, posset Sacramentum Extremæ-Untionis recipere.

ARTICULUS II.

Quis fit Minister proprius istius Sacra-

mentis?

Thomus Waldensis lib. 2. de Sacramentis cap. penultimo dicit quod tempore necessitatis quando non adest Sacerdos, etiam non Sacerdotes validè possunt hoc Sacramentum conferre.

Dico tamen, de fide certum esse, Extremam Untionem, non posse ab alio quam à Sacerdote validè administrari.

Constat ex Tridentino sess. 14. de Extrema-Untione cap. 3. & can. 4. ubi sic habetur: *Si quis dixerit Presbyteros Ecclesie, quos B. Jacobus adducendos esse ad infirmorum inungendum bortari, non esse Sacerdotes ab Episcopo ordinatos, sed etate seniores in quaue communitate, ob idque proprium Extrema-Untionis ministrum non esse Sacerdotem, anathema sit.*

Constat etiam ex præxi Ecclesie, quæ nunquam hujus Sacrae administrationem alteri quam Sacerdoti committit. Ratio verò congrua esse potest, quia cum Extremæ-Untio, juxta Tridentinum, sit paenitentie consummativa & completiva, decet ut non ab aliis administrari possit, quam ab iisdem quorum est ministrare Sacramentum paenitentie.

Dices primò, Innocentius I. in Epistola ad De centum, exponens verba illa Jacobi, *Infirmatur quis ex vobis, inducat Presbyteros Ecclesie*, ait: *Non est dubium de fidelibus agrotaribus intelligi debere, quis sancto oleo chrismatis perungiri possunt, quo ab Episcopo confecto, non solum Sacerdotibus sed omnibus Christianis nisi ut licet in sua aut suorum necessitate: Ergo non solum Sacerdotibus, sed etiam omnibus Christianis licitum est ministrare Sacramentum Extremæ-Untionis.*

Propter hanc authoritatem Thomas Waldensis loco supra citato putavit posse laicum in absentia Sacerdotis hoc Sacramentum ministrare. Scotus vero in 4. dist. 23. quest. 2. art. 1. censet hoc loco Pontificem non loqui de unctione sacra, sed de unctione, quæ devotionis causâ ad infirmitatem curandam antiquitus utebantur etiam laici.

Verum hæc interpretatio aliena est à mente Pontificis, & vix textui accommodari potest, ut constabit ex verbis Pontificis statim referendis. Melius ergo respondet, verba illa Pontificis, *Non solum Sacerdotibus, sed omnibus Christianis nisi licet, de passivo usu non de activo debere intelligi*; ut sit sensus quod promiscue fideles omnes Christiani, non solum Sacerdotes oleo infirmorum inungi possint; sed non quod promiscue permittatur omnibus ut inungant. Unde immediate Innocentius ibi addit: *Caterum illud superfluum videmus adjecit, ut de Episcopo ambigatur quod Presbyteris licere non dubium est: Nam idcirco de Presbytero dictum est, quia Episcops alii occupationibus impediti ad omnes languidos ire non possunt: Caterum si Episcopum posset aut dignum ducit aliquem à se visitandum benedicere, & tangere Chrismato, potest, cuius est ipsum Chrisma confidere.* Ex quibus patet supra dicta verba non posse intelligi de usu alterius olei extra Sacramentum Extremæ-Untionis, ut interpretatur Scotus, cum ex professo de Extremæ-Untione Innocentius loquatur, ut de illa quam Episcopis vel Presbyteris licet esse addit.

Dices secundò, De quibusdam Aegypti Anachoretis legitur, quod oleum ad infirmos transmittabant, & sanabantur, ut de Simeone Stilita ex lib. 9. cap. 20, in vitis Patrum colligitur, & de S. Hilario

Disputatio Tertia,

lacione refert Hieronymus in ejus vita, ubi sic ait: *Percessi à serpentibus & aliis animalibus venenosis plerique, nisi ad Hilarionem concurrerent, statim interribant; unde oleo benedicto tangentes universi vulnera, certam salutem resumebant.* S milia referuntur de sancta Genovefa, in veteri legenda ejus, que habentur ad 3. Janua ii apud Surium. versus finem.

Sed facile responditur cum S. Thomas hic quæst. 31. art. 1. ad 2. quod illæ unctiones non erant Sacramentales, sed ex quadam devotione recipientium talium unctionem, & ex meritis ungensum vel olearium mittenium, conseqüebantur effectus sanitatis corporalis per grariam sanatum, non autem per gratiam Sacramentalem.

ix7 Hæc sunt certa & indubitate apud Theologos: sed aliqua controversia est, an possit hoc Sacramentum à pluribus Sacerdotibus validè confici?

Respondeo breviter, hanc quæstionem duplum sensum habere posse: Primus est, ut unus solum subministret materiam ungendo, altero formam tantum proficerente. Secundus, ut dum unus ungit unum sensum, & proficeret partialem formam, alter alterum sensum ungit, & suam formam partialem summittere proferat. Si in priori sensu quæsto propria intelligatur, respondeo negativè; sicut enim non valeret Baptismus, si ab uno materia, & ab alio forma adhiberetur; ita nec Extrema-Unctio, si unus Sacerdos ungeret, & alter formam proferet; ex verbis enim Jacobi, *Orent super eum, ungentes, &c.*, habetur quod idem debet esse qui ungit, & qui orat, seu qui formam, quæ deprecativa est, proficeret. Si vero in posteriori sensu intelligatur, affirmativè respondeo: Sicut enim Sacramentum Eucharistie, quia duplice constat materia & formâ partiali, à duobus Sacerdotibus potest validè confici, si nimis unus consecret hostiam, & alter calicem; ita pariter, quia Sacramentum Extremae Unctionis multis constat materialibus & formis, potest à pluribus Sacerdotibus validè confici, non solum successivè, sed etiam simul; si nempè dum unus ungit unum sensum, & proficeret partialem formam, alter alterum sensum ungit, & aliam partialem formam proferat. Hoc tamen licet fieri nequit, cum sit contra universalem Ecclesiæ praxim, à qua recedere non licet sine urgente necessitate, qualis esset, si periculum foret, ne antequam omnes quinque unctiones ab uno Sacerdote absolverentur, infirmus expiraret.

ix8 Dico secundò, etià validè hoc Sacramentum à quovis Sacerdote administrari possit, non tamen licet, nisi vel in extrema necessitate, vel de proprii pastoris tacita faltem licentia.

Probatur primò ex Clementina unica de privilegiis, & Clementina Dudum de sepulturis, ubi sub pena excommunicationis inhibitetur, ne absque licentia Presbyteri parochialis, ullus, etiam Religiosus, Extremam, Unctionem moriturus administraret.

Probatur secundò, quia ministrare Sacra menta est officium pastoris; quod usurpare propriâ authoritate, & in materia adeò gravi, peccatum est grave. Dixi autem, nisi in extrema necessitate, quis in causa necessitatis, quando alijs periculum esset, ne segreto moreretur sine hoc Sacramento, potest quivis Sacerdos licet illud administrare, tametsi Parochus ei licentiam dare recusat, segregue id ferat; quia non est intentio Ecclesiæ, propter perversem Pastoris voluntatem, velle privari hominem tali prædio ac remedio, in tam gravi periculo.

Quæres ad complementum hujus disputationis, utrum fideles teneantur sub mortali hoc Sacramentum recipere, & Parochi illud administrare, etiam cum periculo vite propriæ, verbi gratiâ cum infirmus laborat morbo contagioso?

Respondeo neutrum per se ad id teneri sub mortali, quia hoc Sacramentum non est ad salutem necessarium, sed tantum ad melius esse, ut scilicet vel à morbo levet, vel ad felicem exitum è vita melius præparet, ad quod non desunt alia media sufficientia, putâ Sacramenta pœnitentiae & Eucharistie. Unde quavis Parochus tenetur sub mortali, non obstante periculo vite, ministrare Sacramentum Confessionis subditu graviter indigenti; & Sacramentum Eucharistie per modum Viatice, non tamen Sacramentum Extremae-Untionis; quia primum est necessarium necessitate medii, secundum necessitate præcepti, tertium vero neutro modo necessarium est, cum neque sit medium ad salutem necessarium, nec ullum extet præceptum Divinum aut Ecclesiasticum illud recipiendi. Quare Ecclesia tempore interdicti prohibet dari moribundis Sacramentum Extremae-Untionis, cap. *Quod in te, de penit. & remiss. quod certè non prohibetur si esset illis necessarium necessitate mediū vel præcepti: Sicut ob eam causam non prohibet dari illis Sacra menta Pœnitentiae & Eucharistie per modum viatici.*

Dixi, neutrum per se ad id teneri sub mortali, quia per accidens interdum infirmus tenetur sub mortali illud recipere, putâ si ex ejus omissione oriatur grave scandalum, vel suspicio heresis, vel hujus Sacramenti vilipendio, & contemptus; vel etiam si infirmus dubitet de sua contritione, & non posset aliud Sacramentum suscipere, cuius ope fiat ex attrito contritus; unde in eo casu tenetur Parochus illud ipsi ministrale, etiam tempore interdicti, neque enim jura & Pontifices sui interdicto hunc extra ordinarium casum comprehendere censemur; imdum tempore interdicti concedunt Baptismum, Pœnitentiam, & Eucharistiam per modum Viatice, propter salutis necessitatem, tacite etiam dispensant in hoc Sacramento, cum eo qui aliud suscipere non potest; quia fieri potest, ut sit eadem necessitas, idemque periculum aeternæ damnationis, si hoc in tali casu omittatur.

TRACTATUS.

SEPTIMUS.

DE SACRAMENTO ORDINIS.

Ad Questionem 34. supplementi, & alias sex sequentes.

PRÆFATIO.

ON poterat inter Ecclesie Sacra menta, in ornamentum & religionis decus, deesse Ordo; cum rerum omnium nedium que sensibus oculisque percipi possunt, sed & earum que sensus omnes atque oculorum aciem superant, venustatem omnem & pulchritudinem Ordo efficiat. Quis unquam Triumphantis & Celsus Ecclesia ordinem cogitatione comprehendas? Ubi triplex beatarum mentium Hierarchia, ordinibus & chorus novem constat, & cuius sancta perfectio est, ut Angelorum quilibet [ut docet D. Thomas] ab alio specie differat, subindeque alium quemlibet, gradu & perfectione superet, vel ei inferior sit. Militiam Ecclesiam ordinatam esse aciem Scriptura dixit, & egregie cum acie ordinem composuit, cum Aristoteles ipse advertat in politicis, quod sine ordine inutilis erit acies: Sed plura congesit Grigorius Nazianzenus (Orat. 26.) quam à me commemorari posuissent. Ordo (inguis) omnia constituit & colligavit; ordo cœlestia & terrena continet; ordo in his quæ ratione & animo intelliguntur locum habet; ordo in anni partibus & temporibus, aptè & distinctè tum progredientibus, tum recendentibus; ordo in diei & noctis mensuris atque intervallis; ordo in elementis ex quibus corpora constant; ordo cælum in orbem duxit, aërem exporrexit, terram supposuit. Ex ordine florente ac dominante hoc universum nōn sive mundus, & ornatus, & invicta quedam stabilisque pulchritudo. Hacenus Nazianzenus: quibus sane vix quidquam addi posset, prater ea que prosequitur, & brevitatis gratiâ libens omisi. Cum itaque rerum omnium pulchritudinem & venustatem Ordo efficiat, non poterat inter sacramenta Ecclesie deesse Ordo, cui hoc singulare & extrium est, ut pluribus veluti partibus, officiis, muneribus, ministeriis distinctus sit, quorum alia propria ad sacram aram accedunt, ideoque maximè sacra, alia longius ab ea recedunt, quibus subinde ministeria minus sacra incumbunt. Et sane Ordinum omnium ministeria ad sacram mensam, & religionis unicum sacrificium, ut ad finem referuntur; atque inde facultatum, munerum, officiorumque distinctio, ut sacrificii dignitas, preparatio, & consecratio postulabant. Inde Ministeriorum longa series, quorum alii templum-lustrant, purgantque, fores claudunt, aut reserant; indignosque prohibent, aut sacerorum mysteriorum futuros participes admittunt. Alii populum instruunt, & lectione docent; alii cereos accendunt, alii mensam instruunt, panem ac vinum sacrificii materiam parant; alii Sacerdotem, ad quem unum sacrificium consciendi & offerendi facultas pertinet comitantur, & juvant, ipsi proximè adharent, & obsequuntur. Sed demum ipse Sacerdos in altari & sacra mensa, Ministeriorum omnium coronâ cinctus, inter terras calumque medius & sequester, incruentum ac divinum sacrificium offert, quo Deum populis propitium efficiat. Sed quis hujus Sacerdotii, omnium Ordinum veluti sacri apicu & culminis, dignitatem oratione unquam & satis amplis laudibus prosequatur? Novimus sane Sacerdotium olim, etiam apud barbaras gentes, in summo semper honore habitum fuisse. Sapiens idem & Reges & Sacerdotes, coronam scepterumque gerebant, cum scilicet ita populus persuasum esset, non alteri supremam potestatem demandandam esse, quam cui major sanctitas, ex religionis usu & Sacerdotio inesse videbatur. Etsam apud quosdam solitum erat, ut sisdem vestibus Sacerdotem induerent, quibus sua Numinia representabant, ut Diis quam simillimi, omnium sibi amorem & reverentiam conciliarent. Sed nullum unquam angustius existimatum est, quam Hebraorum & legis veteris Sacerdotium, cuius ministeria, ius, ac vestes, quibus mundum ipsum universum, calum, terras, maria, aëremque referebat, ut Sapiens [Sap. 8.] dixit, Deus singulari beneficio instituerat. Eximia sunt qua Philo [lib. de pñmisi &c.] sue gentis Judaica, religionis, regiminis, & mysteriorum omnium peritissimus, in Sacerdotii commendacionem scripsit. Iosas urbes que Sacerdotibus concessa fuerant, penè templo pares facit, & egregie, secundaria azyla vocat, propriæ incolarum honorem & privilegium, qui supplicibus contra vim futuri erant praesidio, non armorum ope, sed dignitatis respectu, & justâ reverentiâ Sa-

cerdotalis Ordinis. *Quin etiam notat, preter primicias, Sacerdotibus decimas tanquam Regibus tributa dari; Quia (inquit) juxta legis judicium Sacerdotes &c ipatantur honore ac maiestate Regibus, illis tanquam Principibus, conferri & curia imperat. Ex iuria hec equidem, ut plurima qua idem Author referit. S.d quantum hac absunt a dignitate, maiestate, potestate Sacerdotii novae legis? Quantum scilicet a veritate cum re recedunt. Verissime D. Ignatius Martyr [Epist. ad Smyr.] Sacerdotium, omnium bonorum quae in hominibus sunt, apicem dixit. cuius injuria, si quis ipsum aut laderet, aut minorem quam par est reverentiam exhiberet, in Christum, inquit, quis solus natura est Summus Sacerdos, redudaret. Sed si quis Sacerdotium Christiane Religionis pro meritis estimare velit, is sancte necesse est, sacrificii quod Sacerdos offerit in altari præstantiam animadvertis. Sed quid eo sacrificio, prater Christum Dominum Deum ipsum continetur, in quem Sacerdos jus habet, quem offerit, quem consecrat, & sacro ore conficit, ac deum populo edendum distribuit. O eximia, & nullus unquam laudibus Sacerdotii dignitas explicanda! Mirabatur olim, & graviter lacessebat Tertullianus in *Apolog.* insanum Gentilium, qui senatus decreto divinitatem numinibus conferebant. Singularis sane & eximia hominum in Deos potestas: Ita [inquit] nisi homini placuerit Deus non erit, humano arbitrio divinitas penitatur. Sed & singularis jam & verissima in Deum Sacerdotis potestas! Penes Sacerdotem est, ut in altari sub speciebus Eucharisticis, Deum ipsum in sacrificii materiam & victimam constituat, nec injuriam ullam summo Numini inferat, nec altius quam par est Sacerdotis dignitatem evehat, nisi homini placuerit, in altari & loco victimae, Deus non erit, & humano arbitrio divinitas penitatur. Nihil sancte ea potestate & dignitate in commendationem Sacerdotii majus excogitari unquam potest, nihil habeo quod addam præstantius. Sed ne cetera præstarem, que licet infra eam dignitatem sint, longe tamen Sacerdotii seu Gentilium seu Hebraorum excellentiam omnem superant, opera pretium duxi hic subjungere qua summam eloquentiam, fusè Chrysostomus (hom. 5. in cap. 6. Isaiae) in laudem Sacerdotii scripsit, que paululum tamen refectis pluribus contraxi. Sacerdotium (inquit) Principatus est, ipso etiam regno venerabilius ac majus. Ne mihi narres purpuram, neque diadema, neque vestes aureas: si vis videre discriminem, expende modum potestatis utrique tradite, videbis Sacerdotem multò sublimius Rege sedentem. Quanquam enim nobis admirandus videatur regius thronus, ob gemmas; tamen rerum terrenarum administrationem sortitum est: verum Sacerdoti thronus in celis collocatus est, & de cælestibus rebus pronunciandi habet autoritatem. Quis haec dicit? ipse cælorum Rex: *Quicumque solveritis super terram, erunt soluta & in celis.* Quid cum hoc honore conferri possit? A terra judicandi principalem autoritatem habet celum, nam judex sedet in terra, dominus sequitur seum; & dominus ipsum regale caput Sacerdotum manibus subjicit, nos erudiens quod hic Princeps est illo major; siquidem id quod minus est, accipit ab eo benedictionem quod est præstantius. *Hac præclarè Chrysostomus:* quibus tum Sacerdotis præcipua munera, tum sacerdotalis Ordinis præstantia explicantur. Hac habui (AMICE LECTOR) qua in Ordinis & Sacerdotii commendationem, loco prefationis præmitterem.*

DISPUTATIO PRIMA,

De Ordine in Communi.

U-M rectus doctrinæ ordo postulet ut ab universalioribus ad particularia descendatur, priusquam de singulis Ordinib[us] in particulari disseramus, aliquid de factamento Ordinis in communi præmittendum esse censuimus.

Unde sit

ARTICULUS UNICUS.

An Ordo seu ordinatio, quā Ministri Ecclesie initiantur, sit verè & propriè Sacramentum?

Negant plerique Novatorum, contendentes, sacramentum Ordinis esse merum figuratum, nullamque aliam dati ordinationem in Ecclesia, præter titum eligendi concessionarem. Ex quo inferunt, cum qui non concessionatur non esse verum Sacerdotem, sed esse instar hominis p[re]dicti respectu vivi. Ut hic error refellatur, & veritas Catholica, in Concilio Florentino, Decreto Eugenii, & Tridentino sess. 25. can. 3. sancta ac definita, defendatur & stabilitur, sit

§. I.

Conclusio affirmativa statuitur.

Dico igitur, Ordinationem quā Ministri Ecclesie initiantur, esse verè & propriè sacramentum.

Probatur primò: A rationem sacramenti tria tantum requiruntur, n[on]p[er] quod sit ceremonia sensibilis, permanenter instituta, habeatque infallibilem promissionem gratiae, seu quod in ejus usu & exercitio gratia infallibiliter conferatur: Sed ordinatio quā Ministri Ecclesie initiantur, habet h[oc] etiā: Ergo est verè & propriè sacramentum. Major patet, Minor etiam quantum ad primam & secundam partem manifesta videtur. In primis enim quod h[oc] ordinatio sit aliquod signum sensibile, patet experientiā. Oculo enim semper in Ecclesia fuit collatus per signum aliquod sensibile & externum, putata per impositionem manuum. Unde Actuum 14. pro eo quod de Paulo & Barnaba legitur in vulgata versione: *Cum confidissent illis per singulas Ecclesias Presbyteros*, in textu Graeco habetur, *χρηστονομας πρεβετοις*; & apud Graecos Ministrorum ordinatio vocatur *χρηστονομα*, vel *χρηστεια*, id est *manum extenso*, vel *manum impositio*. Nec obstat quod in contrarium objicit Kennadius, n[on]p[er] Apostolos fuisse à Christo ordinatos sine ritu externo: Tum quia potentia Christi non erat sacramentis alligata, atq[ue] adē poterat Apostolos suos sine sacramento ordinare: Tum etiam, quia non sine verbis dedit eis potestatem consecrandi in cœssu ultima, Luce 22. *Hoc facite in meam commemorationem*; & saltem p[ro]o signo externo habuit porrectiōnem panis & calicis consecrati. Deinde quod titus ille initiandi Ecclesie Ministros, constanter & permanenter constitutus sit, patet ex usu constanti Apostolorum, & continua praxi Ecclesie.

Solum ergo demonstrandum est, infallibilem gratiae promissionem & collationem huic ceremonie & ritui non deesse, quod probo duplii Apostoli:

Genet Theol. Tom. V.

testimonio; sit enim 1. ad Timoth.4. *Noli negligere gratiam qua in te est, que data est tibi cum prophetia, cum impositione manuum presbyterii*. Ubi per Presbyterium intelligit vel cœtum Presbyterorum, qui cum Episcopo imponunt manus supra caput illius qui ordinatur in Presbyterum: vel potius cœtum Episcoporum à quibus Timotheus fuerat ordinatus Episcopus, per manus impositionem. Item 2. ad Timoth. 1. ait idem Apostolus: *Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, que est in te, & per impositiones manuum mearnas*. En Symbolum sensibile, manuum impositione, per quam Presbyterium conferebatur, & simul gratia quae per illud dabatur. Quod testimonium adeò videtur manifestum, ut eo convictus Calvinus, tandem coactus fuerit fateri, Presbyteratum esse verum sacramentum. Nam lib. Instit. cap. 19. num. 28. h[oc] scribit: *Quantum ad verum Presbyterii munus attinet, quod ore Christi nobis est commendatum, libenter eo loco habeo. Illic enim ceremonia est, primum ex Scriptura sumpta, deinde quam non esse inaneam, nec supervacuam, sed fidele spirituialis gracie symbolum, testatur Paulus*. Et num. 31. subdit, id quod dixit duo tantum esse sacramenta, Baptismum & Eucharistiam, intelligendum esse de sacramentis, que fidelibus omnibus sunt communia. Unde Calvinistæ Galli, qui art. 35. Confessionis suæ, negant Ordinationem esse verum sacramentum, non solum ab Ecclesia, sed ab ipso etiam Calvinio, Duce suo & Antesignano, aperte dissentiant.

Nec valet quod ad tam evidētia Scripturæ testimonia respondent, nimirum impositionem illam manuum fuisse aliquam ceremoniam, quā Apostoli utebantur, cum Deo aliquem commendabant, & orabant pro illo. Hoe enim fallum esse patet ex cautela quam in illa manuum impositione adhibebant Apostoli, non enim cuivis sele offerenti manus imponebant, sed post diligens examen, & probatam vitam, ne sili & incapacem, vel indignum ordinarent. Unde Paulus Timotheo Epist. 1. cap. 5. *Manu cito nemini impovas, neque communicaveris peccatis alienis*: *Quinvis autem quis pro peccatore oraret, non propter ea jus peccatis communicaret*; nec tanta fuisse adhibenda cautela, ad orandum pro illo ut patet: Ergo, &c.

Frivola etiam est alia responsio, quā tam aperta Scripturæ testimonia conantur eludere, dicendo iis nomine gratiae, non gratiam gratum facientem, sed gratis datum intelligi. Nam Apóstolus post verba ex secunda Epistola ad Timotheum adducta, subdit: *Non enim dedit nobis Deus spiritum timoris sed virtutis & dilectionis*: Sed spiritus de lectionis est: *charitas*, que non est sine gratia sanctificante: Ergo de gratia gratum faciente, non verò de gratia gratis data loquitur Apostolus. Unde Thendoretus ibi art. 1. gratiam esse illam, quā *pericula pro pietate non timeamus*, & *Deum cum fervore amamus*; & Chrysostomus homil. 1. *Hoc est (inquit) gratiam spiritus, quam acceptis ad Ecclesie institutionem & ad omne religionis obsequium*; quippe hanc vel extinguere, vel excitare in nobis est, quod ad gratiam caritatis præcipue pertinet, quare inieriū, *gratiam charitatis* appellat.

Nec obstat quod in primo testimonio mentionem faciat de prophetia, quæ it gratis gratis data. Per prophetiam enim intelligit Apostolus, vel revelationem sibi factam de ordinando Timotheo

Oo 2 in

Disputatio Prima,

in Episcopum; vel potius divinam & supernaturalem operationem, quia in ordinatione fuit sanctificatus: simili modo loquendi quo Scriptura miraculosam operationem vocat prophetiam Ecli. 48. ubi mortuum corpus Elisei dicitur prophetasse, id est suscitasse hominem mortuum, prout refertur 4. Regum 13. Vel prophetice nomine significare voluit formam Sacramenti, seu mysticum sermonem, qui cum impositione manuum adhibetur. Solet enim Paulus omnem divinitutis traditum sermonem, aut divinorum mysteriorum explicationem, appellare prophetiam, ut patet ex 1. Corioth. 14. versu 3. 24. & 29.

Probator secundò conclusio ex SS. Patribus, qui ordinationem Sacramentum esse passim afferunt: Augustinus enim lib. 2. contra Parmenianum cap. 13. sic ait: *Nulla ostenditur causa cur qui Baptismum amittere non posset ius dandi amittere possit: utrumque enim Sacramentum est, & quadam consecratione utrumque homini datur; illud cum baptizatur, istud cum ordinatur.* Et paulo post, *Sacramentum ordinationis appellat vel in plurali Sacra mentia.* Et inferius: *Ipsi explicent (inquit) quomodo Sacramentum baptizati non possit amitti, & Sacramentum ordinati possit amitti: si enim utrumque Sacramentum est (quod nemo dubitat) cur illud non amittitur, & illud amittitur?* Item lib. 1. de Baptismo contra Donatistas cap. 1. *Sacramentum Baptismi est quod habet qui baptizatur; & Sacramentum dandi baptismi est quod habet qui ordinatur.* Et libro de bono conjugali cap. 24. Ordinationem *Sacramentum ordinationis, & Sacramentum Domini* vocat. Et S. Leo Epist. 81. quam Dioctoro scribit cap. 1. de Ordinatione loquens: *Intelligamus (inquit) quantà devotione curandum sit, ne tante benedictione Sacramentum negligenter videatur impletum.* Et Epist. 87. ad Episcopos Africanos cap. 1. contra illegitimè ordinatos sic invehitur: *Quis audet dissimilare quod in tanti Sacramenti perpetratur iuriam?*

Demum Gregorius Magnus lib. 4. in libros Regum cap. 4. explicans illud ex libro primo Regum: *Talit Samuel lenticulam olei, hac habet: In hac unione exprimitur quod in sancta Ecclesia nunc etiam materialiter exhibetur, quia qui in culmine ponitur, Sacra menta suscipit unicō: Quia vero ipsa unicō Sacramentum est, si qui promoveret, bene foris ungitur, si intus virtute Sacramenti roboretur.*

Nec dici potest SS. Patres de Sacramento impr. priè dicto locis isti locutos esse, cum affirment Ordinationem non minus esse Sacramentum, quam Baptismum; & utrique æqualiter tribuant quod non possit iterari, neque amitti, quodque sanctificet suscipientem, quod veri Sacramenti proprium est.

Potest insuper conclusio duplì congruentia sua-
tri. Prima insinuat à Florentino in decreto Eugenii: Cūm enim per Ordinationem homines sunt factorum mysteriorum executores & ministri, con-
veniens fuit ut in ea acciperent gratiam per quam fierent idonei ad tantum munus exercendum; Deus enim quando ad aliquod munus creaturam desti-
nat, non solum extrinsecā ordinatione, sed intrinsecā
virtute efficit illam ad tale munus exercendum aptam: ut constat in ordine naturali, in quo Deus per intrinsecas virtutes & inclinationes, rerum naturas aptat ad fines ad quos destinat consequen-
dos.

Confirmatur: In Baptismo in quo datur potestas suscipiendo Eucharistiam & alia sacramenta, datur simul gratia ad illa ritè recipienda, & ad vivendum ut Christianum decet: Ergo cūm detur in Ordina-
tione potestas ad conferenda sacramenta, debet pa-
riter in ea dari gratia ad ea ritè administraanda, &

ad vivendum ut decet Dei ministrum, & dispensato rem mysteriorum ejus. Unde Christus Joan. 20.
dicens Apollonis potestatem remittendi peccata in Sa-
cramento penitentie, simul infudit Spiritum Sanctum, & ad hoc munus eōs sanctificavit dicens: *Ac-
cepit eum Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata, re-
mittuntur eis.*

Secunda est: Ordinatio Sacerdotum veteris legis 9 fuit verum Sacramentum: Ergo & Ordinatio Sa-
cerdotum legis novæ. Consequentia patet, alias enim ordinatio Sacerdotum legis antiquæ, fuisset perfectior ordinatione Sacerdotum nostrorum, quod tamen non minus implicat, quām umbram sive figura-
m esse quid perfectius re figurata, & corpore. Antecedens vero probatur: Ordinatio Sacerdotum legis veteris erat cæmeria externa divinitus &
permanenter instituta, nec non sanctificans legaliter, ut constat ex Scriptura veteris testamenti: Sed ni-
hil amplius requirebatur ad verum Sacramentum legis scriptæ: Ergo Sacerdotium veteris legis fuit verum Sa-
cramentum.

Confirmatur: Sanctitas legalis veteris legis, signifi-
cabit veram sanctitatem dandam in nova lege,
ut docet Apostolus ad H̄braeos 10. Ergo sicut ordi-
natio veteris legis confitebat in cæmeria per-
manentem, quæ legaliter sanctificabat, ita, ut veritas figura respondeat, ordinatio novæ legis consistet in
ritu permanenti veram sanctitatem operante, & conse-
quenter habebit veram & propriam rationem Sacra-
menti novæ legis.

§. II.

Solvuntur objectiones hereticorum.

Contra istam conclusionem & veritatem catho-
licam objiciunt primò Sectarii: Sacramentum
verè & propriè sumptum, ex verbo & elemento
aliquo constare debet, juxta illud Augustini Tract.
80. in Joan. *Accedit verbum ad elementum, & fit sa-
cramentum:* Sed in ordinatione Ecclesiastica nullum
applicatur elementum: Ergo illa non est verè & pro-
priè Sacramentum.

Verè huic argumento jam respondimus in Tract. de Peccantia disp. 2. quod si sermo sit de
elemento strictè sumptu, falsa est Major universali-
tate sumptu; panis enim & vinum quæ sunt materia
Sacramenti Eucharistiae, non sunt elementa propriè
dicta: si autem elementum accipiat pro qualibet
sensibili, dico illud in O. dñe, æquè ac in aliis sacra-
mentis, teperiti, utpote cūm ordinatio fiat vel per
manum impositionem, vel per traditionem alicujus
rei sensibilis.

Objiciunt secundò, neque ex Scriptura, neque ex
Patribus ostendi posse, Ordinem esse sacramentum. Sed hoc quām sit à veritate alienum, patet ex dictis
in prima & secunda probatione conclusionis, ubi
plura Scriptura & SS. Patrum testimonia in hujus ve-
ritatis confirmationem adduximus. His addi potest
Dionysius, qui cap. 5. de Ecclesiastica Hierarchia,
tam clare docet Ordinationem esse sacramentum,
ut Lutherus in libro de captivitate Babylonica, cap.
de Ordine, id negare nequiverit. Anacletus etiam
quintus à Petro summus Pontifex, Epist. 2. de unio-
ne Episcoporum sic loquitur: *Omnis sanctificatio con-
stat in Spiritu Sancto, cuius virtus invisibilis sacro
Chrismate est permixta, &c. Quibus verbis significat,
Episcopos sanctificari per unctionem Chrismaticam
quæ coinfectorantur, subindeque talēm consecratio-
nem esse verè & propriè sacramentum. Item Iono-
centius I. Augustini contemporaneus Epist. 2. cap. 5.
cum dixisset Clericos hereticos ad Penitentiam re-
ceptos non debere ad pristinas dignitates restitui,
hujus reddens rationem: *Quoniam (inquit) scienter**

ab illis recipientes Baptisma, non recipiunt Spiritum Sanctum, quia ipsi perfectionem spiritus quam receperant, amiserunt; nec dare eis plenitudinem possunt, que maxime in ordinationibus operatur. Quibus verbis aperte declarat, in ordinationibus plenitudinem Spiritus sancti, atque ated gratiam sanctificantem, communicari; quod haud dubie ad sacramenti effectum pertinet. Ex quibus liquet, quam falsò loco citato affirmet Lutherus, solum Dionysium citari posse ex antiquis scriptoribus, pro sacramento Ordinis.

14. Objiciunt tertio: Omne sacramentum ordinatur per se ad sanctificationem suscipientium: Atqui ordinatio per se ad sanctificationem suscipientium non ordinatur, sed potius ad sanctificationem aliorum: Ergo non est sacramentum.

Respondeo distinguendo Majorem: Omne sacramentum ordinatur per se ad sanctificationem suscipientium, vel per se primò, vel per se secundò, concedo Majorem. Per se primò solum, nego Majorem. Similiter distinguo Minorem: Ordinatio non ordinatur ad sanctificationem suscipientis, per se primò, concedo. Per se secundò, nego. Ordinatur enim per se secundò ad dignam administrationem sacramentorum: digna autem administratio sacramentorum esse non potest absque gratia sanctificante ipsum ministrum. Unde Ambrosius de dignitate Sacerdotali loquens, ait: *Homo imponit manum, Deus largitur gratiam.* Et Florentinus in Decreto Eugenii cum de Ordine loquitur: *Effectus (inquit) est augmentum gratiae, ut quis sit idoneus minister.*

15. Ex dictis colligitur primò, quod sicut in aliis sacramentis tria distingui solent, nempè id quod est sacramentum tantum, id quod est res tantum, & id quod est res & sacramentum simul; ita & in isto haec tria reperiuntur. Sacramentum tantum est res externa & sensibilis cæmeronia, quæ in ordinatione adhibetur. Res tantum est gratia sanctificans, quæ per fidem consertur. Res & sacramentum simul, est character, qui per rem externam & sensibilem significatur, & simul gratiam sanctificantem significat, ut in Tractatu de Sacramentis in communi declaravimus.

16. Colligitur secundò, Sacramentum Ordinis sic posse definiri, seu describi: Ordo seu Ordinatio est sacra ceremonia, quæ traditur potestas, spirituale aliquod ministerium exercendi, simulque gratia sanctificans ad illud ritè & convenienter obendum. Cujus definitionis particulae satie perspicua manent ex dictis, vel cum Magistro sententiarum sic potest brevius definiri: *Ordo est signaculum quoddam, quo spiritualis potestas traditur ordinato.* Quam definitionem refut & approbat S. Thomas hic quest. 34. art. 2.

DISPUTATIO II.

De singulis Ordinibus in particulari.

DISPUTATIONE precedenti egimus de Ordine in communi, & ordinationem aliquam esse verè & propriè sacramentum, ostendimus; nunc de singulis Ordinibus in particulari differendum est, ac declarandum, an septem illi Ordines qui communiter recensentur, sint sacramenta immediate à Christo instituta; & quænam sit singulorum Ordinum materia & forma?

ARTICULUS I.

An septem Ordines Ecclesiastici, sive verè & proprie Sacra menta?

S. I.

Quibusdam præmissis referuntur sententia.

Suppono primò, Ordinem Ecclesiasticum esse duplicum, alterum dignitatis seu jurisdictionis, ut Archidiaconatus, Episcopatus, Patriarchatus, Primatus, Papatus; alterum potestatis sacrificio altaris ministrandi. Hic non agimus de priori Ordine, qui ad hierarchiam spectat, sed de posteriori, quo certi in Ecclesia initiantur ministri, qui à Christo potestatem accipiunt, Sacra menta fidelibus ministrandi. Etenim ut discurret S. Thomas hic qu. 34. art. 1. *Deus sua opera in suis similitudinem perducere voluit, quantum possibile fuit, ut perfecta essent, & per ea cognoscari posset.* Et ideo ut in suis operibus representaretur, non solum secundum quod in se est, sed etiam secundum quod alio insinuit, hanc legem naturalem imposuit omnibus, ut ultima per media reducerentur, & perficerentur, & media per prima, ut Dionysius (cap. 5. de Eccl. Hierar.) dicit. Et ideo ut ista pulchritudo Ecclesia non deficeret, posuit ordinem in ea, ut quidam alii Sacra menta tradarent, suo modo in hoc Deo assimilati, quasi Deo cooperantes, sicut & in corpore naturali quedam membra aliis influunt. Hinc in Concilio Tridentino sess. 23. cap. 2. contentaneum fuisse astrictur, ut in Ecclesia ordinatissima dispositione, plures & diversi essent Ordines, qui Sacerdotio deservirent. Et cap. 4. dicitur, quod si quies omnes Christianos promiscue novi Testamenti Sacerdotes esse, aut omnes pari potestate spirituali, preditos affirmet, nihil aliud facere videtur, quam Ecclesiasticam Hierarchiam que est ut castrorum acies ordinata, confundere.

Suppono secundò cum eodem Doctore Angelico & hic quest. 37. art. 1. quod *Ordinum multitudo est indula in Ecclesia proper tria.* Primo quidem propter Dei sapientiam commendandam, qua in distinctione rerum ordinata maxime relucet, tam in naturalibus, quam in spiritualibus. Quod significatur in hoc quod Regina Saba videns ordinem ministrantium Salomonis, non habebat ultra spiritum, deficiens in admiratione sapientie illius. Secundo, ad subveniendum humana infirmitati: quia per unum non poterant omnia que ad divina mysteria perirebant, explorari, sine magno gravamine; & ideo distinguuntur Ordines diversi ad diversa officia. Tertio, ut via proficiendi hominibus amplior deatur, dum plures in diversis officiis distribuuntur, ut omnes sint Dei cooperatores, quo nihil est divinissimum, ut Dionysius dicit cap. 3. de Eccl. Hierar.

Suppono tertio, septem dari Ordines Ecclesiasticos, videlicet Sacerdotum, Diaconorum, Subdiaconorum, Acolytorum, Exorcistarum, Lectorum, & Ostiariorum. Primo, quia hoc declaravit Tridentinum sess. 23. cap. 2. Secundò, quia antiqui Patres horum omnium expressam faciunt mentionem. Nam Ignatius Martyr Apostolorum Discipulus, in Epistola ad Antiochenos, in Bibliotheca Patrum ordine duodecima, ita concludit: *Saluto sanctorum Presbyterorum collegium: Saluto sacros Diaconos: saluto hypo diaconos Lectores, Cantores, Janitores, laborantes (qui curam habebant mortuos sepeliendi) Exorcistas.* Item Cornelius P. p. in Epistola ad Fabium Antiochenum, haec scribit: *In hac Ecclesia Catholica non ignorabat Presbyteres esse quadraginta sex, Diaconos septem, Subdiaconos septem, Acolytes quadraginta duos, Exorcistas, & Lectores una cum Ostiariis quinquaginta duos.*

Disputatio Secunda,

dico. Similiter in Concilio Carthaginensi quarto, horum omnium Ordinum materia, & formæ, ac officia designantur. Demum Clerens Romanus lib. 8. constitutionum cap. 26. meminit Lectoratus & Exorcistatus. Cur autem non aliorum duorum, rationem assignat S. Thomas hic qu. 37. art. 2. ad 2. quia nimirum in primitiva Ecclesia, propter penitiam personarum, horum inferiorum Ordinum ministeria committebantur Diaconis, in quibus omnium inferiorum Ordinum potestates continentur. Ampliata vero postea Ecclesia, ampliatus est cum ipsa cultus divinus, ac proinde quæ implicitè gererentur ab uno ordinato, explicitè exercentur à multis. Tertiò, quia ut in corpore ejusdem articuli egregiè discurrat S. Thomas, tot debent esse Ordines in Ecclesia, quot sunt specialia ministeria exercenda circa illud quod omnium est augustissimum in ea, nimirum Sacramentum Eucharistie; Illa autem sunt septem, videlicet ministerium ad Eucharistiam consecrandam, & hoc est Sacerdotum; ministerium ad Eucharistiam dispensandam, ejusque materiam Sacerdoti proximè tradendam, & hoc est Diaconorum; ministerium ad parandam materiam in vasis sacris, & hoc est Subdiaconorum; vel in vasis non sacris, eamque præstandam Subdiacono, & hoc est Acolytorum; ministerium ad arcendum eos qui neque sunt etiam remotè, neque fieri volunt, capaces suscipendi Eucharistiam, scilicet infideles, & hoc est ministerium Ostiariorum; ministerium ad instruendum eis qui volunt fieri capaces, quales sunt Catechumeni, & hoc est ministerium Lectoris, denique ministerium ad removendum impedimentum quod aliqui, etiam sufficienter instructi, habent ex Daemonis potestate, quales sunt energumeni, & hoc est ministerium Exorcistarum. Aliqui præter hos septem Ordines ab omnibus receptos, alios duos numerant, nempe tonsuram clericalem, quam *Psalmistarum* vocant, & Episcopatum, quem volunt esse Ordinem diversum à Sacerdotio. Sed de hoc infra dicemus.

4. Suppono quartò, horum septem Ordinum, tres priores propter excellentiam vocari Majores, atque etiam factos, ed quodd proximiùs ad Eucharistiam, ob quam Ordines instituti sunt, accendant, & votum castitatis annexum habeant; alios vero non factos & minores appellari; vel quia non habent solemne votum castitatis annexum; vel quia non habent aliquem actum circa rem sacram, sicut tres priores, Presbyteratus, circa corpus & sanguinem Christi confidetur & offerendum, Diaconatus, circa Christi sanguinem populo dispensandum; Subdiaconatus, circa vasa sacra tangenda. Quanquam, ut rectè notat S. Thomas quæst. citatæ art. 3. si Ordo secundum se spectetur, etiam Minores dici possunt facti, quia etiam ordinantur ad sacramandam animam, per gratiam & characterem, quæ in anima cauunt.

5. Denum, ut certum & ab omnibus Theologis receptum supponimus, Ordinem saltem Sacerdotalem esse verè & propriè Sacramentum. Id enim in Concilio Tridentino sess. 23. canone 2. & cap. 1. definitum fuit, sequiturque necessariò ex dictis disp. precedenti; si enim aliqua ordinatio Ecclesiastica sit verè & propriè Sacramentum, cùm Ordo Sacerdotalis sit omnium potissimum, & finis ad quem omnes alii inferiores referuntur, certum esse debet, illud esse propriè Sacramentum. Sed de aliis inferioribus dissensio est inter Authores. Durandus enim & Cajetanus volunt, nullam ordinationem inferiorum Presbyteratu, esse verum Sacramentum. Hugo à S. Victore, Magister sententiarum, Gratianus, & aliqui alii, fatentur quidem Diaconatum esse Sacramentum, sed hoc negant de Subdiacona-

tu, & quatuor Minoribus. Denique Navarius, Michael de Medina, Dominicus Soto, Vazquez & Martinonus, admittunt etiam Subdiaconatum esse Sacramentum, sed de quatuor Minoribus id negant. Alii demum, tam diuincifici, quæm extranei, volunt omnes Ordines Minores atque Majores esse Sacra menta. Unde fit

§. II.

Vera sententia duplice conclusione statuitur.

Dico primò, Diaconatum esse verum Sacramentum, à Christo institutum.

Hæc conclusio ita videtur certa, ut opposita ad minus temeraria sit, colligitur enim manifestè ex Tridentino sess. 23. can. 9. ubi sub anathemate damnat eum qui dixerit, *in Ecclesia Catholica non esse Hierarchiam divinæ ordinatione institutam.* Ex hoc enim canone liquet, Hierarchiam Ecclesiasticam à Christo institutam, constare non solùm Episcopis & Presbyteris, sed etiam ministris: At per ministros, Diaconi saltem veniunt intelligendi. Tum quia Diaconi ordine sunt proximi Presbyteris; ut idem Concilium idem cap. 2. ait; Tum etiam, quia Paulus semper cum Episcopis & Presbyteris conjungit Diaconos, ut patet ad Philip. 1. *Cum Episcopis & Diaconibus*, & 1. ad Timoth. 3. ubi postquam descripsit, qualis debeat esse Episcopus, idem statim de Diaconibus subjungit: Ergo juxta Tridentinum, Diaconi sunt à Christo instituti, sicut & ipsa Hierarchia Ecclesiastica, quæ ex ipsis constat.

Potest insuper probari conclusio hac ratione fundamentali: Signum sensibile causativum gratiæ sanctificantis est verum Sacramentum à Christo institutum: Sed Diaconatus est signum sensibile, gratiæ causativum: Ergo veram rationem Sacramenti habet. Major patet, Minor etiam quoad primam partem manifesta est. Diaconatus enim habet sensibilem materiam, nempe manuum impositionem, & porrectionem libri Evangeliorum, & specialem verborum formam, in Pontificali Romano praescriptam. Probatur vero quantum ad secundam: Primo quia primi Diaconi fuerunt ab Apostolis ordinati per manuum impositionem Act. 6. At manuum impositionis ordinativa Apostolorum conferbat Spiritum Sanctum: Ergo, &c. Secundò, quia in Diaconi ordinatione una cum manuum impositione profert Episcopus hæc verba, *Accipe Spiritum Sanctum ad robur & ad resistendum diabolo & tentationibus ejus:* Atqui ex Tridentino sess. 23. can. 4. hæc verba non frustra dicuntur ab Episcopo quasi per ea Spiritus Sancti gratia non verè conferatur, sicut ipsa significant: Ergo in ordinatione Diaconi conferunt gratia. Unde Anastasius II. in Epistola 2. ad Anastasiū Imperatorem cap. 7. afferit per ordinationem Sacerdotum sive Levitarum, secundum canones factam, conferti gratiana Spiritus Sancti. Idque officio Diaconi valde cogiveniens est, ordinatur enim ad officium valde sacrum & sanctum, ut nimirum evangelizet, & Sacerdoti inter celebrandum proximè assistat, & ex commissione ejusdem, Eucharistiam administret; & ubi usus est, laicis calicem sanguinis Christi porrigit.

Addo quod Theodorus Balsamon, ad Canonem 36. Apostolorum, alt. *Diaconos ordinari quidem id est characterem accipere, didicimus:* At si characterem accipient Diaconi, non potest eorum ordinatio non esse verum sacramentum: Ergo Diaconatus verè rationem sacramenti habet. Unde D. Hieronymus contra Vigilantium cap. 1. Diaconatum expreßè vocat *Sacramentum Christi*, ibi enim reprehendens quodam

de Singulis Ordinibus in Particulari. 439

dem Episcopos, quod non ordinarent Diaconos, nisi prius uxores duxissent, his verbis utitur: *Sacramenta non tribuant, &c.*

8 Dico secundò, etiam Subdiaconatum, imò & quatuor Minoris Ordines, esse sacramenta.

Probatur prima pars de Subdiaconatu, eadem ratione quà precedenti conclusione ostendimus Diaconatum esse sacramentum. Nam etiam Subdiaconatus est signum sensibile, cùm in ordinatione Subdiaconi, non minus reperiatur ritus externus constans rebus & verbis, quàm in ordinatione Diaconi. Item Subdiaconatus causat gratiam sanctificantem, ut constat ex Florentino in decreto Eugenii, ubi post assignatas materias, formas, & ordinatum Ministerium Diaconatus & Subdiaconatus, subdit, effectum hujus sacramenti esse augmentum gratiæ; Ergo censent non solum Diaconatum, sed etiam Subdiaconatum, conferre gratiam sanctificantem. Idem patet ex forma consecratiois Subdiaconi, assignata à Clemente lib. 8. constit. Apost. cap. 21. in qua sic dicitur, *Tribuere ei Spiritum Sanctum, ut vase ad ministerandum tibi falla, dignè attrectet.* Non dicitur enim dari Spiritus Sanctus, nisi detur gratia gratum faciens. Quod etiam in ordinatione Subdiaconi character imprimatur, constabit ex mox dicendis in probatione secundæ partis.

9 Probatur ergo secunda pars conclusionis, de quatuor Minoribus Ordinibus, ex Florentino citato, postquam enim dixit, Ordinem esse sacramentum, & ejus materiam esse rem quæ traditur ab Episcopo in ordinatione, & formam, verba quibus res illa traditur, nominatiimque id declaravit in ordine Sacerdotali, & in Diaconatu, & Subdiaconatu, subjungit, sic etiam debere intelligi in reliquis Ordinibus; ac proinde censet, in illis etiam reperi materialiam & formam sacramenti, subindeque & illos veram & propriam sacramenti rationem habere, sicut & alios.

10 Probatur secundò eadem pars: Ordo imprimens characterem est verè & propriè sacramentum: Sed quatuor Minoris Ordines imprimunt characterem: Ergo sunt verè & propriè sacramenta. Major patet, nihil enim, præter sacramentum, imprimunt characterem spiritualem in anima. Minor probatur primò ex D. Thoma hic quæst. 35. art. 2. ubi querit utrum in sacramento Ordinis imprimatur character, quantum ad omnes Ordines? Et concludit affirmativè. Verba ejus sunt: *Respondeo dicendum quod circa hoc fuit triplex opinio. Quidam enim dixerunt, quod in solo Ordine Sacerdotali character imprimitur. Sed hoc non est verum, quia nullum Diaconi nullum potest exercere licet, nisi Diaconus, & ita paret quod habet aliquam spiritualem potestatem in dispensatione sacramentorum, quam aliis non habent. Et propter hoc aliis dixerunt, quod in Sacris Ordinibus imprimitur character, non autem in Minoribus. Sed hoc nihil iterum est, quia per quemlibet Ordinem aliquis constitutus supra plebem in aliquo gradu potest ordinare ad sacramentorum dispensationem.* Unde cùm character sit signum distinctionum ab aliis, oportet quod in omnibus character imprimatur, cuius etiam signum est, quod perpetuo manent, & nunquam iterantur. Et hac est tercia opinio, que communior est. Quibus verbis S. Doctor, non solum aperit, Minoris Ordines imprimere characterem, sed etiam rationem fundamentalem insinuat, quà id potest breviter suaderi. Quod est irreiterabile ex benedictione perfectiva & consecratio, imprimit characterem spiritualem: Sed quilibet ex quatuor Minoribus Ordinibus, semel susceptus, est irreiterabilis; idque non ex benedictione tantum extrinsecus deputante, sicut prima tonsura, benedictio Abbatissatum, & alia ejusmodi, sed etiam perficiente & consecrante: D. enim Dionysius cap. 5.

Eccles. Hierarch. ministros etiam inferioribus ordinibus Initiatos, τελετην vocat, id est perfectos consecratione ministros; nomen enim τελετὴ, vim consecratioam & perfectivam designat: Ergo quilibet ex quatuor Minoribus Ordinibus imprimit characterem.

Diccas cum Vazque, consecrationem Ecclesie, al. II° tatis, & calicis, nec non benedictionem vestium sacrarum esse irreiterabilem, & tamen non imprimere characterem.

Sed contra: Ideò consecratio Ecclesie, & calicis, vestiumque sacrarum benedictio, non imprimit characterem, quia deputantur solum ad usum, non verò ad aliud realē & intrinsecum recipiendum aut agendum, quod excedat eorum virtutem.

Ex his inferes primò, Patrem Martinonum affirmantem Subdiaconatum esse verum sacramentum, ob autoritatem Doctorum, præcipue verò D. Thomæ, negantem quatuor Minoris Ordines vestram sacramenti rationem habere, minus coherenter loqui & scribere; cùm juxta D. Thomam suprà relatum, non minus Ordines Minoris, quàm Majores, imprimant characterem (qui est proprius sacramentorum effectus) ed quod non minus illi quàm isti semel suscepti, iterari non possint; imò omnes Ordines sint unum Ordinis sacramentum, ut idem S. Doctor ait quæst. 37. art. 1. ad 2.

Inferes secundò, non minus Ordines Minoris, quàm Majores, fuisse à Christo immediatè institutos; cùm solum Christus sit Author omnium Sacramentorum, nec potestatem reliquerit Ecclesie instituendi sacramenta, ut in Tractatu de Sacramentis in communione disp. 5. art. 2. ostensum est, & definitur in Tridentino sess. 7. canone 1. his verbis: *Si quis dixerit sacramenta nova legi non fuisse omnia à Christo instituta, anathema sit.*

Addo ex Augustino Epist. 118. Quod fuit in Ecclesia semper observatum, cuius observationis initium ignoratur, censetur originem duxisse ab Apostolis, qui à Christo edocti, illud Ecclesie servandum tradiderunt: At Minorum Ordinum usus, semper fuit ab Ecclesia servatus, à temporibus ipsius Christi; nam de illis fit expressa mentio in canone quarto, quinto, & sexto Apostolorum. D. etiam Clemens Discipulus Beati Petri, & S. Ignatius Discipulus D. Joannis, de istis ordinibus loquuntur: primus libro 8. constitutionum Apostolicarum, alter verò in Epistola ad Antiochenos, ut in tertia suppositione ostensum est. Item D. Hieronymus in argomento super primam Epistolam ad Thessalonenses, dicit Epistolam illam fuisse missam per Oneum Acolyton, unde presupponit Ordinem illum fuisse temporibus Apostolorum. Demum Tridentinum sess. 23. cap. 2. ait: *Ab ipso Ecclesiæ initio horum Ordinum nomina, & uniuscuiuscunque propria ministeria fuisse cognoscuntur:* Ergo non illi ab Ecclesia, sed ab ipso Christo immediatè instituti sunt.

§. III.

Solvuntur objectiones.

O Bjicies primò contra primam conclusionem: S. Anacletus Epist. 3. cap. 2. in fine docet Diaconatum, & reliquos ordines inferiores, non fuisse à Christo institutos, & consequenter non esse sacramenta. Sic enim ait de Episcopatu & Sacerdotio loquens: *Amplius quām isti duo Ordines Sacerdotium, nobis nec à Deo collati sunt, nec Apostoli docuerunt. Idem assertit Damascenus Epist. 5. his verbis: Non amplius quām duo Ordines inter Discipulos Domini esse cognovimus, id est duodecim Apostolorum & septuaginta Discipulorum.* Similiter Cyprianus lib. 2. Epist.

Disputatio Secunda,

9. docet, Diaconos non à Christo, sed ab Apostolis, institutos esse: Ergo-Dicere non est sacramentum à Christo-institutum.

Confirmatur primum, quia videntur Diaconi ex occasione qualiam instituti, nimirum ob murmur Grecorum, & solo ministro iō mensuram addidi, ut patet Act. 6.

¹⁵ Confirmatur secundū: Omne sacramentum novae legis constat certā materiā & formā à Christo præcipit: At Diaconatus nullam habet certam materiam vel-formam, nunc enim pro materia habet librum Evangelium, cum proportionata forma sibi respondente: tempore vero Apostolorum, pro materia habebat manuum impositionem, pro forma vero verba aliqua deprecatoria, ut constat ex Clemente lib. 8. Conflit. cap. 17. 18. & 21. ubi sic dicitur: *Ego Philippus constitui ut Diaconum ordines, Episcope, imponendo ei manus, presertim Presbyteris, & Diaconis, & precando ei dicam: Deus omnipotens exaudi orationem nostram, & ostende faciem tuam super hunc servum tuum electum tibi ad ministerium, &c.* Ergo Diaconatus non est sacramentum novae legis à Christo institutum, sed duntaxat aliquod ministerium, ab Ecclesia præceptum & ordinatum.

¹⁶ Ad objectionem respondeo, Anacletum loco citato non loqui de omnibus ordinibus à Christo institutis, sed solum de ordinibus Sacerdotii, ita ut sensus propositionis ejus sit iste: Duos solum ordines Sacerdotii, nempe Presbyteratum, & Episcopatum, reliquit nobis Deus, & Apostoli ducunt: loquitur enim contra illos, qui Primates, seu Patriarchas, in altiori ordine povebant, quam Episcopos, & ait: *Ordo Sacerdotum, fratres, bipartitus est, & sicut Dominus illum constituit, à nullo debet permutari;* idque confirmat ex eo quod Christus solum elegit duodecim Apostolos, quibus Episcopi respondent, sexaginta Discipulos, quibus successerunt Sacerdotes. Deinde concludit: *Amplius quam isti ordines Sacerdotum nec à Deo collati sunt, nec Apostoli docuerunt.* In quo etiam sensu Damasus Epistola citat̄ duos tantum ordines scilicet Sacerdotum, agnoscit, agens contra Chorēpiscopos, qui se medios faciebant inter Episcopos & Presbyteros, subindeque tertium Sacerdotum ordinem medium siagebant. Unde de illis ait: *Si nec Episcopi sunt, & plusquam Presbyteros esse ambiant, per quod omnia intrabunt, cum bi tantum duo Ordines (Sacerdotum) in Ecclesia legantur?*

¹⁷ Ad Cyprianum dico, ipsum tantam velje, Christum non ordinasse per seipsum Diaconos, sicut ordinavit Episcopos & Sacerdotes, sed tantum commisit Episcopis, ut Diaconos ordinarent. Ex quo non sequitur, Christum non instituisse hoc sacramentum, nam etiam Christus nullum confirmavit, & tamen Sacramentum Confirmationis instituit.

Ad primam confirmationem respondeo, ex occasione quidem ordinatos fuisse primos Diaconos, sed non ex occasione inventorum esse ordinem Diaconorum, sed à Christo institutum. Falsum vero est quod subjungitur, nempe Diaconos fuisse ab Apostolis electos, solum ad ministrandum mensis fidelium; constat enim ex Clemente supra citato, ex Anacleto Epist. 1. cap. 1. & ex Justino Apologia 2. in fine, atque ex omnibus antiquis Authoribus, Diaconos esse ministros altaris, & Sacerdoti sacrificanti immediate assistere. Unde Dionylius cap. 3. Hierarchia Ecclesiastica post enarratas functiones Minorum Ordinum, subdit: *Qui verè ipsius Ordinis præcipuis sunt, una cum Sacerdotibus sanctorum panem, & benedictionis calicem sacrosanctis altaris imponunt.* Et Ambrosius 2. Officiorum cap. 41. refert verba

S. Laurentii ad Sextum Papam: *Experire certè stratum edonum ministrum elegere, cui commissi Dominici sanguinis dispensationem.* Legitur etiam Act. 8. quod Philippus unus ex septem primis Diaconis non ministrabat mensis, sed prædicationi & Baptismo operam dabat. Addo cum Bellarmino quod initio nascentis Ecclesie Diaconi non solum constituti erant Hierosolymis, ubi fideles convivebant, ut eis in mensa ministrarent, sed etiam Philippis, Ephesi, &c. Cretæ, ut patet ex Epistolâ Pauli ad Philippeus, ad Timothem & ad Titum; & tamen in illis civitatibus Christiani non convivebant, subindeque ibi ministri mensularum opus non erat.

Ad secundam dicendum, Christum determinasse solum quantum ad genus, materiam & formam sacramenti Ordinis, earumque determinationem specificam Ecclesie reliquise, ut ostendemus articulo sequenti; subindeque initio nascentis Ecclesie, quando liber Evangeliorum nondum scriptis erat, potuisse Apostolos per solum manum impositionem, & verba deprecatoria à D. Clemente relatâ, ordinare Diaconos. De quo fuhis articulo sequenti.

Obijcies secundū contra secundam conclusionem: ¹⁸ Subdiaconatus non erat oīm ordo ficer, sed postea factus est à Pontificibus, ut ex Canone *Nullus in Episcopum dist. 60.* probat Innocentius III. cap. *A multis,* de ætate & qualitate ordinandorum; Ergo non est verum Sacrauentum à Christo institutum, sed duntaxat aliquid officium seu ministerium ab Ecclesia introduitum.

Confiratur: Subdiaconatus non semper in tota Ecclesia habitus fuit necessarius, ut per illum ad Majores Ordines, & ad supremum, qui est Episcopatus, ascenderetur. Nam in Concilio Sardicensi canone 13. si habetur: *Si quis voluerit fieri Episcopus, non prius constituir, quam Lectoris, & Diaconi, & Presbiteri ministerium peregerit;* & ita per singulos gradus, si estimatus fuerit dignus, ascendat ad culmen Episcopatus. Cujus rei exempla non paucā de SS. Chrysostomo, Eutichio Patriarcha Constantinopolitanus, Cesario Episcopo Arelatenus, & aliis multis sic ordinatis, non premisso Subdiaconatu, referunt Petrus Arcadius lib. 6.⁴ de Sactam. cap. 9. columnâ 10. & Joannes Morinus, Congregationis Oratori Presbyter, in libro de sacris Ecclesie ordinationibus, parte 3. Exercitatione 11. cap. 2. Atqui si Subdiaconatus fuisse ordo à Christo institutus, non fuisse omissus ab Ecclesia, cum juxta Christi institutionem, per Sacramentales ordines inferiores ascendendum sit quasi per gradus ad superiores: Ego Subdiaconatus non est Sacramentum. Hoc argumentum proponeat Martinonus hic disput. 66. sect. 2. illudque insolatum relinquit; eoque convictus, probabilem censet eorum sententiam, qui Subdiaconatum non esse Sacramentum assertunt.

Confirmatur amplius: Subdiaconi poterant ordinari à Chorēpiscopis, ut patet ex Concilio Antiocheno cap. 10. At Chorēpiscopi erant simplices Presbyteri, qui Ordinis Sacramentum conferre non possunt, ut assertit S. Damasus Epist. 5. supra citata: Ergo Subdiaconatus non est Sacramentum Ordinis.

Ad objectionem respondeo primò, dato Antecedente, negando Consequentiam, non enim idem est Ordo ficer & Sacramentum, nam Ordines Minores sunt Sacramenta ut supra ostensum est, & tamen non vocantur Ordines sacri.

Secundū dico, Majores Ordines duplicit titulo vocati sacros; nimirum quia proximiū accidunt ad Eucharistiam, ob quam omnes Ordines instituti sunt; & quia votum solemne castitatis auctorū habent. Quamvis ergo Subdiaconatus ab initio non fuerit

de Singulis Ordinibus in Particulari. 441

fuerit ordo sacer hoc secundo titulo, quia in primitiva Ecclesia Subdiaconi non tenebantur servare continentiam; semper tamen primo modo seu titulo fuit Ordo sacer, quia semper proximus accessit ad Eucharistiam, quam alii Ordines Minores.

²² Ad primam confirmationem, in primis dico, argumentum illud nimis probare & ab omnibus Theologis solvendum esse; censent enim omnes Theologi contra Durandum, Diaconatum esse Sacramentum, & oppositam sententiam ut erroneam & temerariam rejiciunt; & tamen Diaconatus non semper in tota Ecclesia habitus fuit necessarius, ut per illum ad Sacerdotium & Episcopatum ascenderet, plura enim ex Antiquorum testimoniosis refert Morinus loco citato sanctorum exempla, qui, omisso Diaconatu, ad Presbyteratum & Episcopatum promoti fuere in primitiva Ecclesia. Id nominatim afferit de sancto Austregesilo Bituricensi Archiepiscopo, in cuius ordinatione (inquit) Diaconus omisso est, pratermissis enim omnibus Minoribus, si Lectoratum excipiat, Subdiaconus fatus est, deinde omisso Diaconatu, Presbyter, ut refert Author antiquus apud Surium 10. Meis, hic verbi, Abiit Austregesilus Antifidorum, & à Beato Aunario Episcopo, decisâ casarie, Clericus effellus est, & ordinatus Subdiaconus. Deinde ad memoratum Ethereum profellus est, qui jam Lugduni fatus Episcopus, cum ingenti gaudio humanissimecepit, Presbyterumque, & Abbatem B. Niceris Episcopi & Confessoris ordinavit.

²³ Respondeo secundò, si vera sint ea exempla, quæ prædicti Authores referunt, Christum dispensasse in primitiva Ecclesia, ut non præmissis ordinibus inferioribus, & Subdiaconatu, posset fieri ascensus ad Majores Ordines, & ad supremum, qui est Episcopatus, ob varias causas & necessitates tunc occurrentes. Idque necessariò tenetur dicere Adversarii, ut salvent ordinationem B. Austregesili, & aliorum, qui, omisso Diaconatu, ad Presbyteratum & Episcopatum promoti sunt, fuisse validam & legitimam. Unde mirum est, quod P. Martinonus, qui cum aliis Theologis censet, Diaconatum esse Sacramentum, id neget de Subdiaconatu, vel taliter probabile existimet, ipsum non esse Sacramentum; eo solùm ductus fundamento, quod Subdiaconatus non semper in tota Ecclesia habitus fuit necessarius, ut per illum ad Majores Ordines, & ad supremum, qui est Episcopatus, ascenderetur. Si enim hoc argumentum valerer, sequeretur etiam Diaconatum non esse Sacramentum, cum aliqui Sancti, omisso etiam Diaconatu, ad Sacerdotium & Episcopatum promoti fuerint, ut supra citati Authores referunt, & variis exemplis ostendunt.

²⁴ Tertiò responderi potest, quod quando in vitis aliquorum Sanctorum legitur, eos, omissois Ordinibus inferioribus, ascendisse ad superiores, hoc non debet intelligi de omissione Ordinatus inferiorum, quantum ad receptionem characteris, sed solùm quoad exercitium & ministerium; interdum enim in primitiva Ecclesia aliqui viri sancti, ad Sacerdotium, vel Episcopatum promotebantur, antequam Minorum Ordinum, & Diaconatus ac Subdiaconatus ministeria & officia exercere potuerint, quia tunc aliquarum Ecclesiastum necessitas id exigebat. Ex quo facilè intelliges canonem Concilii Sardensis supra relatum; in eo enim non permittitur, ut quis fiat Episcopus, antequam Minoris Ordines & Subdiaconatum suscepit, sed solùm antequam in eorum Ordinum ministeriis sece exercuerit, ut constat ex verbis canonis, in quo sic dicitur: *Sic quis volunt fieri Episcopus, non prius constituantur, quam Lectoris, & Diaconi, & Presbyteri ministerium peregerit, &c.*

²⁵ Ad secundam confirmationem dicendum cum Bel-

larmino, duo fuisse genera Choropiscoporum; aliqui enim erant veri Episcopi, & erant quales nunc sunt suffraganei, qui sunt Episcopi titulares aliarum Ecclesiarum, & de his loquitur Concilium Antiochenum, dum ait Subdiaconos posse à Choropiscopis ordinari. Alii vero erant solùm Presbyteri, qui tamen vicarii Episcopi, in oppidis majoribus & muratis morabantur; & ab his negat Damasus Epist. 4. posse ordinari Subdiaconos.

Objicies tertio: Quando plures actiones ordinantur ad unum aliquem effectum spiritualem, illa sola habet rationem veri Sacramenti, quæ talem effectum attingit, ut patet in Baptismo, Exorcismo, & Catechismo; soles enim Baptismus est Sacramentum, quia solus attingit spiritualem regenerationem, alias vero actiones, sunt tantum Sacramentalia, sive dispositiones: Sed præter Ordinem Sacerdotalem nullus aliis attingit effectum principalem Sacramenti Ordinis, qui est confidere corpus Christi: Ergo nullus aliis est Sacramentum Ordinis propriè dictum.

Respondeo distinguendo Majorem: Si plures illæ actiones nihil aliud habeant quam disponere, nec specialem ac spiritualem effectum, nempe gratiam sanctificatam, in anima producant, ut contingit in Catechismo & Exorcismo, concedo Majorem. Si præter illam dispositionem, specialem ac spiritualem effectum, nimis gratiam in anima producent, nego Majorem. Quamvis autem Ordines Sacerdotio Inferiores, non attingant productionem Eucharistie, sed ad illam tantum disponant, causant tamen duplē effectum specialem ac spiritualem in anima, gratiam scilicet & characterem, in genere cause efficientis instrumentalis, subindeque sunt vero & propriè Sacraenta.

Dices, Operations quas exercent Diaconus & Subdiaconus, vel quatuor Minoribus initiati, sunt metà naturales ut cantare Epistolam, vel Evangelium, deferre vasa sacra ad altare, portas templi claudere & referare, aquam & vinum porrigitur, &c. Ergo ad eas exercendas non est opus peculiariter gratiæ & habilitate, conferenda per Ordines Sacerdotio Inferiores.

Respondeo quod licet actiones illæ materialiter considerantur, sint merè naturales, ut tamen sunt sacrae ceremoniae, ad solemniorum sacrificii celebrationem ordinatae, sunt quodammodo supernaturales; Unde ut ad tam altissimum munus & finem dirigantur, requirunt specialis gratia & character, vel ut ait Florentinum, ut Ordinatus per gratiam suscepit fuit idoneus minister.

Objicies quartò cum Martinono & Vazque: Magna fuit in Ecclesia à tempore Apostolorum circa Minoris Ordines varietas: At nequit in Sacramentis à Christo institutis varietas esse, cum non subjaceant Ecclesiaz potestati: Ergo Minoris Ordines non sunt Sacraenta à Christo instituta. Major probatur, nam tempore Apostolorum, præter quatuor Minoris Ordines, erant alii duo, nempe Ordo Cantorum, ut colligitur ex Can. 27. Apostolorum, & Ordo laborantium seu Fosforum, qui ad fidelium corpora humana destinabantur, ut constat ex Igitur in Epitola ad Antiochenos, ubi sic ait: *Saluto sanctorum Presbyterorum collegium: saluto sacros Diaconos: saluto Hypodiacos, Lettores, Cantores, Janitores, Laborantes, Exorcistas.* E contra neque Apostoli, neque Patres ipsorum temporibus proximi, ullam Accolytatus mentionem fecerunt, neque à Græcis hic ordo admittitur, ut Arcadius & Morinus supra citati affirmant. Demum Exorcistatus tempore Apostolorum non numerabatur inter Ordines, sed integratis datas, ut patet ex Clemente lib. 8. const. cap. 26. ubi hæc scribit: *Exorcista non fit ordinatione: certare*

Disputatio Secunda,

tare cum pro premio Exorcista, libera voluntatis est, ac de gratia per Christum, & adventum Spiritus sancti. Siquidem qui gratiam sanitatum accipit, per revelationem declaratur a Deo, cum gratia que in eo est, omnibus est manifesta.

Respondeo quod licet fuerit in Ecclesia a tempore Apostolorum varitas aliqua accidentalis circa Minorum Ordines, nulla tamen fuit circa eos mutatione seu varietas substantialis. Nam ut ait Tridentinum sess. 23. cap. 2. *Ab ipso Ecclesia initio horum Ordinum nomina, & amissioneque propria ministeria sive cognoscuntur.* Ad primam vero probationem in contrarium, nego officium Cantoris tempore Apostolorum sive Ordinem distinctum ab illis qui nunc sunt; nam vel fuit idem Ordo cum Lectoratu, ut aliqui existimant, quia nimis Cantor modulando profectus, quae Lector planâ voce pronuntiat. Vel ut alii probabilius sentent, non erat tunc temporis Ordo, sed solum dispositio ad Ordines, ut nunc est prima tonsura, quae cum pendeat ex mera institutione Ecclesie, pro varietate temporum, variam potuit habere ceremoniam. Unde in primitiva Ecclesia, officium Cantoris, non ab Episcopo, sed a solo Presbytero injungebatur, ut constat ex Concilio Carthaginensi V. cap. 10. ubi sic dicitur: *Psalmista, id est Cantor, potest absque scientia Episcopi, sola iussione Presbyteri officium suscipere cantandi, dicente sibi Presbytero: Vide, ut quod ore cantas, corde credas; & quod corde creditis, operibus comprobemus.*

Ad secundam, Nego a S. Ignatio officium laborantium inter Ordines Ecclesiasticos connumerari: neque enim ex eo quod in sua Epistola illos cum aliis ordinatis recentet, recte olligitur, eos pariter clericali Ordine insignitos sive, cum eos solum recenseat salutandi gratia; sicut & Paulus in suis Epistolis, cum Clericis sive salutat alios qui Clerici non erant. Nec Patres de illo officio mentionem faciunt, ut speciali Ordine Clericali, sed ut de iniungi opere misericordiae, quod fidelium defunctorum corporibus exhibetur. Quid si ab aliquibus Ordo appelletur, largè nomen Ordo accipiunt. Quo pacto illud usurpavit Hieronymus, vel Author Epistole ad Rusticum Narbonensem, apud Hieronymum tomo 9. dum ait cap. 1. *Primus igitur in Clericis Fostiorum ordo est, qui, in similitudinem Tobiae sancti, sepelire mortuos admonetur.*

Ad tertiam, nego Majorem, Cornelius enim Papa in Epistola ad Fabium Antiochenum supra citata, meminuit quadraginta duorum Acolytorum, qui suo tempore in Ecclesia Catholica erant. Et Hieronymus in primam Epistolam ad Thessalonicenses dicit Epistolam illam sive missam, per Oneum Acolyton, subindeque supponit Ordinem illum sive tempore Apostolorum, ut supra dicebamus. Alii vero Patres raro illius Ordinis mentionem fecerunt, quia in primitiva Ecclesia, propter personarum paucitatem & penuriam, officium Acolyti a Diaconis vel Subdiaconis, altari ministrantibus, suppleti solebat. Idem dicendum de Ecclesia Graeca, ut enim refert Arcadius lib. 6. de Sacram. cap. 9. officium Exorcista apud Graecos exercetur a Sacerdotibus; Acolyti a Subdiacono; vel a Lectori; & Ostiarii, a Subdiacono.

Ad quartam dico, duplex Exorcistarum genus sive in primitiva Ecclesia, alii enim fiebant ordinatione Episcopi, quo pacto S. Martinus a B. Hilaitione Exorcista constitutus est; & de illis loquitur Cornelius Epistola supra citata ad Fabium Antiochenum, cum ait in Ecclesia Catholica suo tempore sive Exorcistas quinquaginta duos. Alii vero Exorcista dicebantur, ob gratiam gratis dataam, & dominum expellendi Demones ab energumenis, quod a Deo accepérant, & de istis loquitur Clemens, cum ait

libro 8. constit. *Exorcista non sit ordinatus, sed qui gratiam sanitatum accipit, per revelationem declaratur a Deo, &c.*

§. IV.

'Solvuntur objectiones.'

Contra praecedentes conclusiones aliud solvit argumentum, quod potest sic breviter proponi. Si non solum Sacerdotium, sed etiam Diaconatus, & Subdiaconatus, nec non quatuor Minorum Ordines, sint Sacraenta, non erunt tantum septem Sacraenta, sed tredecim: At hoc est contra fidem, & expressam Tridentini definitionem: Ergo, &c. Sequela Majoris probatur: Si quilibet Ordo est Sacraumentum, Sacraumentum Ordinis erit aliqua ratio communis omnibus septem Ordinibus: Sed multiplicato inferiori, debet necessariò multiplicari superiori: Ergo si quilibet Ordo est Sacraumentum, non erunt tantum septem Sacraenta, sed tredecim.

Respondent aliqui, non esse nisi septem Sacraenta, 32 quia Sacraumentum Ordinis est unum unitate genericâ, continens sub se septem species.

Sed contra: Licet omnes homines sint unum generis, non tamen censentur unus homo, aut animal unum. Item licet Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pénitentia, &c. genericè convenient in ratione Sacraenti, non possunt tamen dici unum Sacraumentum: Ergo similiter ex eo quod Sacerdotium, Diaconatus, Subdiaconatus, & quatuor Minorum, genericè in ratione Sacraenti Ordinis convenient, non possunt unum Sacraumentum Ordinis appellari; aliunde ergo unitas Sacraenti Ordinis desum debet. Unde

Respondent alii, quemlibet Ordinem esse Sacra-mentum incompletum tantum & partiale, subindeque ex omnibus simul sumptis integrari unum completem & perfectum Sacraumentum Ordinis; sicut ex duplice specie panis & vini simul sumptâ, constituitur unum totale & integrum Sacraumentum Eucharistiae, per modum perfecti convivii, & integræ refectionis spiritualis institutum; quia qualibet species seorsim est tantum Sacraumentum partiale & incompletum.

Sed hæc solutio non placet, Tum quia D. Thomas hic qu. 37. art. 1. ad 1. expresse negat Sacraumentum Ordinis esse totum integrale. Tum etiam, quia Sacerdotium, cum inferiores Ordines eminenter continent, se solo, & independenter ab aliis Ordinibus, est verum & completum Sacraumentum Ordinis: Si autem ex Sacerdotio & aliis Ordinibus inferioribus integraretur unum completum & perfectum Sacraumentum Ordinis; solum Sacerdotium non posset dici Sacraumentum Ordinis completum & perfectum, sicut in Eucharistia sola species panis non dicitur Sacraumentum completum, quia non sunt signum unius perfectæ & integræ refectionis spiritualis. Addo quod quilibet Ordo producit distinctam gratiam, & distinctum characterem: partes vero integrantes unum aliquod Sacraumentum, non habent causare distinctam gratiam, cum unius Sacraenti non sit nisi unus effectus; ut patet in Sacraento Extremæ Unctionis, in quo, juxta communionem & probabilitatem sententiam, qualibet unctio & forma partialis, gradum aliquem gratiae non producit, sed sola ultima unctio causat integrum ejus effectum, quia ante illam, Sacraumentum non est completum & perfectum, ut Tractatu praecedenti ostendimus.

Meliùs ergo respondeatur, quod licet quilibet ex septem Ordinibus sit verum Sacraumentum, eò quod quilibet causat gratiam & characterem; nihilominus,

de Singulis Ordinibus in Particulari. 443

nas, quia omnes Ordines inferiores Sacerdotio, tendunt ad ipsum, ut ad principale ministerium, & ad ritus & convenienter peragendam corporis Christi consecrationem, ut ad finem ordinantur, ratione unitatis Ordinis quam inter se habent, & finis ad quem tendunt, unicum Ordinis Sacramentum dici possunt. Ex quo intelliges, Sacramentum Ordinis non esse totum integrale, vel universale, sed potentialle, cuius haec est natura, quod totum secundum completam rationem est in uno, in aliis vero est aliqua participatio ipsius; tota enim plenitudo hujus Sacramenti est in Sacerdotio, in aliis vero Ordinibus inferioribus est quaedam participatio illius, major vel minor, secundum quod magis vel minus accedunt ad Sacerdotium, ut docet D. Thomas hic qu. 37. art. 1. ad 1. In eo tamen differt ratio universalis Sacramenti Ordinis à toto potentiali, quod ratio totius potentialis non praedicatur simpliciter de singulis inferioribus, v.g. poenitentia, religio, & ceterae partes potentiales justitiae, non fortuntur simpliciter denominationem totius; at vero quilibet Ordo in particulari denominatur simpliciter Ordo & Sacramentum.

35 Quærunt hinc aliqui, an prima tonsura sit Ordo, & Sacramentum?

Respondeo negativè cum S. Thoma hinc qu. 40. art. 2. contra aliquos Canonistas, qui præter septem Ordines ab omnibus receptos, alios duos numerant, nempe tonsuram clericalem, & Episcopatum. Rationem assignat S. Doctor, quia in omni Ordine veram Sacramenti rationem participant, aliqua specialis & spiritualis potestas traditur ordinato: Atqui in prima tonsura nulla talis potestas traditur; non enim per eam Clerici deputantur ad aliqua divini cultus officia, quæ à laicis exerceri non possint; sed solum ad divinas laudes decantandas, ad quod specialis potestas non requiritur: Ergo tonsura Clericalis non est Ordo, sed dispositio quaedam & preparatio congruentissima ad Ordines, vel ut loquitur S. Thomas, *preambulum ad Ordinem*.

36 Nec obstat quod Innocentius III. in cap. *Cum contingat*, de ætate & qualitate ordinandorum, interrogatus, an Ordo Clericalis in tonsura conferatur, respondeat affirmativè. Nam eo loco accipit Clericalem Ordinem, pro statu quo tonsurati à laicis segregati, iis præminent, non pro gradu peculiarem aliquam potestatem conferente.

Non obstat etiam quod tonsura ab Episcopo conferatur: Nam (præterquam quod multi Abbates habent potestatem tonsurandi, ut dicitur in 7. Synodo cap. 14. relata, Can. *Quoniam videmus*, dist. 69.) potuit Ecclesia statuere, ut non nisi Episcopus, qui est Ordinum ordinarius Minister, esset etiam primæ tonsura, ut dispositionis ad Ordines, collator.

37 Varie autem hujus ceremoniæ assignari solent rationes à SS. Patribus: Dionysius enim cap. 6. de Ecclesiastica Hierarchia dicit, hac nudatione capitis significari vitam puram & apertam, nullaque specie fucatam, qualis Clericotum & Monachorum vita esse debet. Isidorus lib. 1. de divinis officiis cap. 4. ait idem tonderi Clericos, ut intelligent debere se curas superflvas refecare, quæ per etines, qui sunt superflua quaedam capitum excrements, significantur. Quam etiam rationem innuit Gregorius in moralibus dicens: *Caput sondare, nibil aliud esse quam superflua cogitationes à mente resecare.* Similem rationem assignat Concilium Triburicense Can. 10. ubi dicit, *Clericos in hac vita radis, ut sollicitudinem corona Domini in capitibus suis gerant, quos & servos suos dici & esse voluit, sorteisque illorum se constituit, sicut de illis scriptum est, Ego hereditas eorum, &c.* Addit S. Thomas hinc qu. 40. art. 1. quod eos qui ad divina ministeria applicantur, competit rasura, & tonsura in modum co-

rone, quia corona est signum regni & perfectionis, cum sit circularis, illi autem qui divinis ministeriis applicantur, adipiscuntur regiam dignitatem, & perfecti in virtute esse debent. Unde Ivo Carnotensis tomo 10. Bibliotheca Patrum, serm. de Sacrorum Ordinum excellentia, ad Clericos ait: *Ad hoc capillos in modum corone raditis, ut & regnum spirituale quo eatus preminet, tali figurâ ostendatis. & cure mortalitatis illebras frequenter redeentes sic amputatis de corde, sicut crines frequenter resurgent resurgent abraditis de capite.* Demum Germanus Patriarcha Constantinopolitanus, in theoria rerum Ecclesiasticarum, & Venerabilis Beda lib. 5. Historia Anglorum cap. 22. dicunt, coronam fieri Clericis, ad exprimendam imaginem spinea coronæ Christi Domini, & indicandum debere illos ejus patientiam imitari.

Porrò observandum est, tonsuratos, Clericos appellari, à greco vocabulo κλῆρος, quod sortem vel portionem significat, quia nempe Clerici, Deum, tanquam suam sortem seu portionem elegerunt, juxta illud Psalmi 13. *Dominus pars hereditatis mea.* Unde Can. Clericus 12. qu. 1. sic habetur: *Clericus qui Christi servus Ecclesia, interpretetur primò vocabulum suum, & nominis definitione prolata, natus esse quod dicitur: si enim κλῆρος Gracè, sors latine appellatur, propterea vocantur Clerici, vel quia de sorte sunt Domini, vel quia Dominus sors, id est, pars Clericorum est. Qui autem vel ipse pars Domini est, vel Dominus partem habet, talem se exhibere debet, ut & ipse possident Dominum, & possideantur à Domino.*

ARTICULUS II.

Quæ sit ordinum singulorum materia & forma?

Hic solum agendum de materia & forma quatuor Minorum, & Subdiaconatus; quia circa materiali & formam Diaconatus, & Sacerdotii, gravis occurrit difficultas, articulo sequenti discutienda & resolvenda.

Dico ergo primò, materiali Ostiariatus esse claves Ecclesie, quæ ab Episcopo traduntur; formam vero haec verba, quæ ab illo profertuntur: *Sic agite quasi Deo redditori rationem, pro iis rebus, que huius clavis recludentur.* Materiali Lectoratus librum lectionum, quem Lectionarium vocant; formam vero haec verba Episcopi: *Accipite, & effete verbi Dei relatores, &c.* Materiali Exorcistatus librum in quo exorcismi continentur; formam vero haec verba Episcopi: *Accipite & commendate memorie, & habete potestatem imponendi manus super energumenos, five baptizatos, five catechumenos.* Materiali Acolytatus esse contactum urceoli vacui; formam vero consistere in his verbis: *Accipite Utreolum ad suggerendum vitrum & aquam in Eucaristiam sanguinis Christi.*

Hæc conclusio, quoad tres priores partes, de O³⁹ stiariatu, Exorcistatu, & Lectoratu, est communis inter Theologos, & expressè habetur in Pontificali Romano, quod citat Concilium Florentinum in decreto Eugenii. Quantum vero ad ultimam, quæ est de acolytu, est levius aliqua controversia inter Theologos: Richardus enim existimat, ejus materiali consistere in contactu candelabri, cui favere videtur Pontificale Romanum, jussu Pii V. anno 1572. editum; ait enim in margine, characterem imprimi Acolyto in traditione cerei. Alii vero Theologi communiter cœsent, materiali Acolytatus esse urceolos, subindeque in eorum contactu, hujus Ordinis characterem imprimi. Idque expressè docet S. Thomas hinc quæst. 37. art. 5. ad 6. his verbis: *Principalior altus Acolyti est quo ministrat in urculo, quam quo ministrat in candelabro; quamvis de nomine-*

nominetur ab aëli secundario, propter hoc est n. agis nos, & magis proprius ei; & ideo in datione urceoli imprimatur Acolyto character, virtute verborum ab Episcopo prolatiorum.

40 Ratio etiam id suadet: Cum enim omnes Ordines inferiores Sacerdotio, tendant ad ipsum, ut ad principale ministerium, & ad ritè & convenienter peragendam corporis Christi consecrationem ordinentur, in Ordinibus habentibus plures actus seu officia, illud censetur præcipuum & essentiale, quod magis seu proximiū ad Eucharistiam ordinatur; unde cum preparatio materiæ consecrandæ magis o dinetur ad Eucharistiam, quam portatio cerei ad Evangelium, dicendum est, essentiam Ordinis Acolytatus consistere in traditione, non cibali cum cereo, sed urceoli vacui cum verbis formæ ipsi correspondenti, subindeque in datione urceoli imprimi characterem. Idem cum proportione afferendum est de Ostiatiatu, cum enim ex duabus actibus in quibus ejus exercitium consistit nimis convocare ad officium divinum, & aperire & claudere Ecclesiam, ut fideles interficiat sacrificio, & infideles, vel indigni, quales sunt excommunicati, arceantur; iste magis accedit ad ministerium Sacramenti Eucharistie, fatentur omnes, essentiam hujus ordinationis consistere in traditione, non cimbali, sed clavum Ecclesie, tanquam in materia, & in verbis quæ tradendo talem materiam dicit Episcopus, velut in forma. Unde reliqua quæ sunt ab Archidiacono, ducente Ostiarios ad fines Ecclesie, & campanarum funes tradente, non sunt de essentia hujus Ordinis; quia non traduntur ab Episcopo, sed exercitium quoddam muneris dati Ostiariorum.

41 Dico secundò; materia Subdiaconatus est contactus calicis vacui, & patenæ vacue; forma vero haec verba: *Videte cuius ministerium vobis traditur, ideo vos admoneo, ut ita vos exhibeat, ut Deo placere possitis.* Est contra aliquos, qui videntes fratrem aliis Sacramentis essentiale exprimi verbo imperative, per illud verbum, *Accipite potestatem, &c.* existimatunt formam Subdiaconatus exprimi his verbis, quæ profertur etiam ab Episcopo: *Accipite potestatem canandi Epistolam, subindeque contactum libri Epistolarum esse materiam hujus Ordinis.* Nihilominus cum Concilium Florentinum expressè afferat materiam hujus Sacramenti esse contactum calicis vacui, & patenæ vacue, forma vero & materiæ debeant proportionem & simultatem habere, omnino tenendum est formam Subdiaconatus consistere in verbis supra dictis, quæ profert Episcopus, cum calicem vacuum & patenam Subdiacono porrigit. Addo quod, cum Ordinis Sacramentum consistat in potestate exercendi actum ipsius principalem, & ex duabus actibus qui Subdiacono competunt, nempe legere Epistolam, & deferre calicem vacuum ad altare. Sacerdotique seu Diacono materiam Eucharistie consecrandam ministrare, potior sit secundus, utpote vicinior ministerio Sacerdotis, & consecrationi Eucharistie, inde est quod in traditione calicis vacui character Subdiacono imprimatur, subindeque forma Subdiaconatus consistit in verbis illis: *Videte cuius ministerium vobis traditur, &c.* quæ tunc ab Episcopo profertur. Unde & Thomas hic quest. 38. art. 1. ad 2. *Principali actu Subdiaconi est in hoc quod cooperatur circa materiam Sacramenti, & ideo characterem accipit in hoc quod datur ei calix ab Episcopo.*

42 Dices, Diaconatus Ordo confertur, quando Episcopus tradit librum Evangeliorum ipsi ordinando dicens: *Accipite potestatem, &c.* Ergo enim character Subdiacono imprimitur, quando Episcopus tradit

librum Epistolarum, sub his verbis: *Accipe potestatem.*

Set nego Consequentiam, tum quia argum utrum à simili non valit in his quæ pendent ex institutione: tum etiam, quia, ut rectè dicitur D. Thomas hic quest. 37. art. 5. ad 5. *Potestas Diaconi est media inter potestatem Subdiaconi & Sacerdotis. Sacerdos enim directè habet potestatem super corpus Christi, Subdiaconus autem super vasum tantum; sed Diaconus super corpus Christi in vase contentum, unde ejus non est tangere corpus Christi, sed portare corpus in patena, & diffundere sanguinem cum calice;* & ideo ejus potestas ad actum principalem non potuit exprimi, nec per dationem vasum tantum, nec per dationem materie; sed exprimitur potestas ejus ad actum secundarium tantum in hoc quod datur ei liber Evangeliorum, & in hac potestate intelligitur alia. Et ideo in ipsa libri datione imprimitur character.

Quæres qualis contactus materiæ requiratur in oratione 43 dinando?

Respondeo duis circa ejus quæstuti resolutionem versari celebres & probabiles sententias. Quidam enim apud D. Thomam hic quest. 34. art. 5. in tertio argumento, putant non esse necessarium, ut ordinandus physice contingat materiam, sed sufficere ut extensione manuum ostendat se eam ab ordinante acceptare, quod est moraliter eam contingere. Quam sententiam in responses argumenti admittit ut probabilem, eamque plures ex recentioribus Theologis & Calvistis sequuntur. Alii vero physicum materiæ contactum in ordinando requirunt: & haec sententia tutor ac probabilior est, tum quia est communior, & in eam S. Doctor loco citato ut probabiliorem inclinat dicens: *Ipsa verba forma videatur ostendere, quod taliter materie sit de essentia sacramenti, quia dicitur, Accipite hoc vel illud.* Tum etiam, quia alias materia non videtur sufficienter ordinando applicari; nam cum haec consistat in re physica & videtur physicum contactum requirere. Et hoc confirmat solicitude quam omnes prudentes hujus sacramenti ministri adhibent, ut ordinandus physice materiam tangat. Non est tamen necessarium, quod tangat proxime singula quæ pro materia offeruntur, sed sufficit quod in ordinatione Sacerdotis, verbi gratiæ, tangatur calix suppositus patenæ; neque magis necessarium est tangi hostiam ipsam, patenæ superpositam, quam vinum in calice contentum; quod certè nullus ordinandorum tangit. Quod propter nonnullos scrupulosiores notare obiter hic volui.

ARTICULUS III.

Utrum manus impositio ad ordinatiorem Sacerdotis & Diaconi essentialiter requiratur, vel sola instrumentorum traditio, cum forma verborum ipsi correspondenti, totam essentiam ordinationis Sacerdotum & Diaconorum constituat?

Pro intelligentia & resolutione hujus celebris 44 questionis, sciendum est, in Ecclesia Latina ordinari Diaconum dupli ceremoniæ, quarum prima est impositio manuum Episcopi, cum hac verborum forma: *Accipe Spiritum Sanctum ad robur, & ad resistendum Diabolo & temptationibus ejus.* Posterior est traditio libri Evangeliorum, cum prolatione horum verborum: *Accipe potestatem legendi Evangelium in Ecclesia Dei, &c.* Similiter Sacerdos in Ecclesia Latina dupli ceremoniæ ordinatur, nempe porrectione instrumentorum, id est patenæ, cum hostia superposita, & calicis cum vino, cum hac verborum forma: *Accipe potestatem offerendi sacrificium,*

cium, &c. & impositione manuum Episcopi ordinantis, quæ duplex est; una quæ sit initio ipsius ordinationis final ab Episcopo, & duobus Sacerdotibus; alia quæ sit in fine Missæ, quando Episcopus super caput Sacerdotis manus imponens ait: *Accipe Spiritum Sanctum: quorum remisitis peccata, remittuntur eis;* & de ista præcipue est difficultas & controversia inter Theologos, an sit de essentia ordinationis Sacerdotalis, vel ceremonia omnino accidentalis? Nam D. Bonaventura, Durandus, Beccanus, & Arcadius, existimant in ea totam essentiam ordinationis Sacerdotum consistere; & similiter totam essentiam Diaconatus statim esse in impositione manuum Episcopi, quæ sit ante traditionem libri Evangeliorum. Alii vero docent, tam porreptionem instrumentorum, quam impositionem manuum esse de essentia utriusque ordinationis, subindeque duas materias & duas formas partiales, ad illorum essentiam constituendam, admittunt. Ita Scotus, Bellarminus, Conink, Henriquez, & alli ex Recentioribus. Vazquez autem fatetur quidem totam essentiam Ordinis Diaconatus constitire præcisè in traditione libri Evangeliorum, cum formula verborum ipsi corresponte, sed docet impositionem manus esse de essentia Ordinationis Sacerdotis. Demum Soto in 4. dist. 14. art. 4. vult impositionem manus esse ceremoniam omnino accidentalem. Alii vero ex nostris Thomistis, ut Nugno & Candidus, concedunt quidem illam non esse de essentia ordinationis Sacerdotis & Diaconi, dicunt tamen esse de illius perfectione & integritate, eo fere modo, quo satisfactio est de integritate sacramenti penitentia, licet non sit pars essentialis illius.

§. I.

Verior & probabilior sententia, dupli conclusione statuitur, & explicatur.

Dico primò, Sola instrumentorum traditio, cum forma verborum, corresponte, constituit totam essentiam ordinationis Sacerdotum & Diaconorum; subindeque manuum impositio non est de illius essentia.

45 Prima pars probatur primò ex Florentino in Decreto Eugenii, ubi sic dicitur: *Ordinis materia est illud per cuius traditionem confertur Ordo; sicut Presbyteratus traditur per calicem cum vino & patena cum pane porreptionem.* Et paulò post: *Forma Sacerdotialis est: Accipe potestatem offerendi sacrificium.* Quibus verbis Concilium pro materia Presbyteratus assignat tantum porreptionem calicis cum vino, & patene cum pane: Ergo censet, manuum impositionem, nec totalem, nec partialem esse Ordinis Sacerdotialis materiam.

46 Probatur secundò ex Trident. sess. 22. cap. 1. ubi Apostolos tunc novi Testamenti sacerdotes constitulisse Christus dicitur, *cum corpus & sanguinem suum ut sumerent tradidit, & eisdem ac eorum in sacerdotio successoribus ut offerrent, præcepit per haec verba: Hoc facite in meam commemorationem, ut Ecclesia semper intellexit.* At horum verborum loco, in Sacerdotis Ordinatione, ponuntur haec: *Accipe potestatem offerendi sacrificium, &c.* Ergo per ista verba, & per calicis cum vino, & patene cum pane porreptionem, quæ tunc fit, cum proferuntur ab Episcopo, Diaconi constituantur Sacerdotes, subindeque manuum impositio non est de essentia Ordinationis Sacerdotialis, sed sola instrumentorum traditio, cum forma verborum ipsi corresponte, totam illius essentiam constituit.

7 Probatur tertio eadem pars ratione fundamen-

tali: *Impositio manuum non est de essentia Ordinationis sacerdotialis, nec ipsa vel partialis ipsius materia, si ante illam character sacerdotialis imprimitur: Sed character sacerdotialis imprimitur ante impositionem manuum, nimirum in ipsa traditione instrumentorum, cum forma verborum ipsi corresponte: Ergo impositio manuum non est de essentia Ordinationis sacerdotialis, nec materia, vel forma partialis illius, sed sola instrumentorum traditio, cum forma verborum ipsi corresponte, totam essentiam Ordinationis Sacerdotum constituit.* Major patet, nullum enim sacramentum habet effectum sibi proprium, gratiam scilicet, vel characterem, antequam adiungit omnia ipsi essentia: Ideo enim (ut tacite occurratur instantie quæ posset fieri in contrarium) in sacramento Eucharistiae, consecratio unius speciei non dependet, quoad suum valorem & effectum, à consecratione alterius; quia essentia hujus sacramenti, ratione sacramenti, consistit tota in consecratione unius speciei, ita ut consecratio alterius sit tantum de ejus integritate. Minor vero probatur primò ex D. Thoma h̄c quæst. 37. art. 3. in corp. ubi sic concludit: *Ideo in ipsa datione calicis, sub forma verborum determinata, character sacerdotialis imprimitur.*

Secundò probatur ratione: Episcopus profert porrigitendo calicem hæc verba: *Accipe potestatem offerendi sacrificium, &c.* quæ potestas est ipse character sacerdotialis: Ergo cum verba illa debeat statim esse vera, & habere effectum quem significant, dicendum est, ante impositionem manus, in ipsa traditione calicis, imprimi characterem sacerdotalem.

Tertiò. Neomystæ, seu Sacerdotes recenter ordinati antequam manus illis imponantur, cum illis verbis: *Accipe Spiritum sanctum &c.* simul cum Episcopo proferunt verba consecrationis: Sed hoc non permitteretur, nisi jam haberent potestatem ad consecrandum corpus & sanguinem Christi, subindeque characterem sacerdotalem, qui nihil aliud est quam talis potestas: Ergo ante impositionem manus, sacerdotes recenter ordinati habent characterem sacerdotalem.

Quartò, Cum aliquis Ordo habet plura officia, tunc confertur character, quando datur potestas exercendi officium magis præcipuum, ut patet in Ordinibus Ostiarii, Acolyti, & Subdiaconi: Sed ex duabus officiis quæ habet Sacerdos, nimirum offerere sacrificium, seu Eucharistiam confidere, & remittere peccata, istud est minus principale & secundarium: Ergo character Sacerdotialis non imprimitur, quando Episcopus imponendo manus dat potestatem remittendi peccata, sed quando porrigitendo calicem, dat potestatem offerendi sacrificium.

Quintò, Judas, tumetū solū offerendi sacrificii potestatem in nocte cœnæ cum aliis Apostolis repperit, characterem Sacerdotalem habuit; fuit enim verus Sacerdos novi Testamenti, ut ex verbis illis Psalmi 108. quæ S. Petrus Act. 1. ad illum pertinere indicat, colligitur: *Episcopatum ejus accipias alter;* hoc sacerdotium, iugis rōbu, ut Chrysostomus in eum locum homil. 3. commentatur: Ergo character Sacerdotialis imprimitur ante impositionem manus, cum datur potestas offerendi sacrificium.

Secunda pars conclusionis, quæ asserit impositionem manus non esse de essentia Ordinationis Diaconorum, probatur primò ex Florentino in Decreto Eugenii, ubi post verba supra relata: *Presbyteratus traditur per calicem cum vino, & patena cum pane porreptionem, statim subdit: Diaconatus per libri Evangeliorum dationem, nullam prorsus men-*

S. H.

Solvantur objectiones.

tioneum faciendo de manuum impositione : At si Concilium existimat impositionem manuum esse materialem partialem Diaconatus, non debuisset illam subtrahere : Ergo impositio manuum non est de essentia Ordinationis Diaconorum.

49. Confirmatur : Gregorius IX. in cap. Presbyter, de Sacramentis iterandis, sic ait : *Presbyter & Diaconus, cum ordinantur, manus impositionem corporali rite ab Apostolis introducto resipiunt. Quid si omissum fuerit, non aliquatenus iterandum, sed statim tempore, ad ejusmodi Ordines conferendos eaque splendum quod per errorem extitit pratermissum* : At hec doctrina de non iteratione hujus Sacramenti in tali casu esset falsa, si non in sola traditione libri Evangeliorum, cum sua formula, consideraret essentia Ordinationis Diaconi : Ergo &c.

50. Probatur secundum eadem pars hac ratione : Ille tantum ritus est de essentia Ordinationis Diaconi, per quem ministerium ipsi peculiare significatur : Sed per manus impositionem, & verba illi correspondentia, nullum ministerium Diacono peculiare significatur : non quidem per manuum impositionem, ut constat ; neque per verba illa ipsi correspondentia : *Accipe Spiritum sanctum ad robur, ad resistendum diabolo & tentationibus* ; utpotè quae sunt generalia, & cuiilibet Ordinationi possent convenire : Ergo impositio manuum sub prescripta forma verborum, non est de essentia Ordinationis Diaconi.

51. Dico secundum, Impositionem manuum, non esse ceremoniam aliquam omnino accidentalem Ordinationis Sacerdotali, sed ad ejus integritatem pertinere.

Probatur breviter : Posse à peccatis absolvire pertinet ad integritatem Sacerdotii : Sed per impositionem manuum quae fit ab Episcopo in fine Missæ, hæc verba profereantur : *Accipe Spiritum sanctum, quorum remissio peccata, remittuntur ei* : Sacerdos accipit potestatem remittendi peccata, cùm talis potestas per hæc verba significetur : Ergo talis impositio manuum pertinet ad integritatem Ordinationis Sacerdotalis. Minor patet, Major eum certa videtur : Sacerdotium enim ex diversis constat officiis, sicut corpus integratur ex pluribus membris, videlicet ex officio sacrificandi, & ex officio absolvendi à peccatis : quorum primum est præcipuum, subindeque cùm datur potestas illud exercendi, character Sacerdotialis imprimitur, ut præcedenti conclusione ostensum est ; secundum vero est minus principale ; unde cùm datur Sacerdoti potestas absolvendi à peccatis, non imprimitur character, sed tantum datur augmentum gratiæ ad ritè exercendum tale munus ; hoc enim denotant verba illi Episcopi, *Accipe Spiritum sanctum* ; neque enim Spiritus sanctus datur sine infusione gratiæ. Unde Tridentinum less. 23. can. 3. sic ait : *Si quis dixerit per sacram ordinationem non dari Spiritum sanctum, ac proinde frustra Episcopos dicere : Accipe Spiritum sanctum, anathema sit* : Ergo impositio manuum est de integritate Ordinationis Sacerdotalis, eo modo quo satisfactio est pars integralis Sacramenti Pœnitentiae.

52. Ex hoc intelliges, quod si alicui ex Neomystis, seu Sacerdotibus recente ordinatis, Episcopus non imponeret manus, ille quidem esset versus Sacerdos, cùm posset offerre Sacrificium Missæ, & Eucharistiam confidere ; non esset tamen perfectus Sacerdos, quia decesset illi aliquid complementum ad integratem Sacerdotii novæ legis requisitum, nimisrum potestas absolvendi à peccatis.

O Bjicies primò contra primam conclusionem : 53 In Scriptura, Conciliis, & SS. Patribus, Sacerdotium & Diaconatus conferri dicuntur per manuum impositionem : Ergo illa est de essentia utriusque ordinationis. Consequentia videtur legitima, Antecedens vero patet ex Apostolo 1. ad Timoth. 4. & 2. ad Timoth. 2. ubi Timotheus dicitur ordinatus in Sacerdotem, vel Episcopum, per impositionem manuum. Item Actuum 6. septem primi Diaconi ordinati dicuntur ab Apostolis per manuum impositionem : *Hos (ait facer textus) statuerunt ante conspectum Apostolorum, & orantes imposuerunt eis manus*. Similiter Concilium Nicænum can. 9. imponere manus, Idem esse indicat, quod Presbyteros ordinare ; & Concilium Carrthaginense 4. cap. 3. sic ait : *Presbyter cum ordinatur, Episcopo cum benedicente, manus super caput ejus tenente &c.* Dionysius etiam cap. 5. Ecclesiastice Hierarchie explesè docet, Episcopum, Sacerdotem, & Diaconum consecrari per manus impositionem. Idem docent frequenter alii SS. Patres, unde Græci ordinationem vocant χυποτοικα, id est manus impositionem.

Confirmatur : Nisi manus impositio sit de essentia Ordinationis Sacerdotum & Diaconorum, nullo Sc ipterū vel Patrum testimonio probati poterit contra Hæreticos talēm ordinationem esse Sacramentum, quia Scriptura & SS. Patres, qui assertunt per talēm ordinationem conferri gratiam, dicunt eam conferri per manuum impositionem, ut patet ex illo Ambrosii de dignitate Sacerdotali c. 5. *Homo manus imponit, & Deus largitur gratiam*.

Confirmatur amplius ex Tridentino less. 14. cap. 55 3. ubi loquens de Extrema-unctione dicit ejus ministerium esse Episcopum, vel Presbiterum, ritè ordinatum, per manus impositionem : Sed falso esset, Sacerdotem ritè ordinari per manus impositionem, si titus ille non esset essentialis tall ordinationis : Ergo &c.

Ad objectionem respondeo, Scripturam, Concilia, & SS. Patres locis citatis loqui de Sacerdotio & Diaconatu, collato tempore Apostolorum ; tunc enim per solam manuum impositionem confabantur, ut fuisse inf. à declarabimus. Vel ordinationes illas impositionem manuum appellant, cùd quid tall ceremonia, ad integratorem & complementum istarum spectet, ut conclusione secundā ostendimus.

Ad primam confirmationem, nego Antecedens, 57 Quamvis enim Scriptura, & SS. Patres, qui assertunt Ordinem conferre gratiam, dicant eam conferri per manuum impositionem ; quia tamen traditio instrumentorum, cum forma verborum ipsi correspondentia, quæ modò fit in Ecclesia Romana, quando Ordo confatur, est titus non formaliter, sed materialiter tantum diversus ab impositione manuum, quæ tempore Apostolorum fieri solebat, ut constabit ex infra dicendis, non minus efficaciter concluditur contra Sectarios, Ordinationem quæ fit modò in Ecclesia Romana, esse verum sacramentum, quam eam quæ fiebat tempore Apostolorum, & initio nascentis Ecclesie.

Ad secundam respondeo, Tridentinum loco citato tantum definire, ministerum Extremæ-Untionis esse solum Sacerdotem ; obiter vero dixisse illum debere esse ordinatum per manuum impositionem ; neque ad hoc verificandum opus esse, quid manuum impositio sit de essentia ordinationis sacerdotialis,

dotalis, sed sufficere quod sit de integritate illius; unde concessa Majori, neganda est Minor. Si vero queras, que Concilium ibi potius mentionem fecerit impositionis manuum, quam profectionis instrumentorum? Respondeo biviter, hoc ideo dixisse Concilium, quia Extremz Uunctionis, cuius occasione illud afferit, ministratio ed eam potesta pertinet, que in manum impositione conferatur, quasi appendix quadam remissionis peccatorum, ut in Tractatu de Extrema-Uunctione declaravimus; ibi enim ostendimus, Sacramentum Extremz-Uunctionis esse Sacramenti penitentiae completum, quia sicut istud peccata, ita illud peccatorum reliquias abstergit.

59. Objecies secundò: Illud quod est sensibile, & causativum gratiae, pertinet essentialiter ad rationem Sacramenti: Sed manum impositionis in ordinatione Sacerdotum & Diaconorum, est signum sensibile, & effectivum alicujus gratiae, ut docet D. Thomas hic quest. 37. art. 5. in corp. ubi sic ait; *Per manus impositionem datur plenitudo gratiae, per quam (milites) ad magna officia sunt idones, & ideo solis Diaconibus & Sacerdotibus fit manus impositionis, quia eis competit dispensatio Sacramentorum &c.* Ergo manum impositionis in ordinatione Sacerdotum & Diaconorum pertinet essentialiter ad rationem Sacramenti.

60. Respondeo Majorem non esse universaliter veram, satisfactio enim in Sacramento penitentiae, est aliquid sensibile, & causativum alicujus gratiae, & tamen non est de essentia, sed tantum de integritate illius Sacramenti. Idem dicendum de impositione manuum, que sit in ordinatione Sacerdotum; quamvis enim illa sit aliquod signum sensibile, causativum augmenti gratiae, non sequitur quod sit pars essentialis talis ordinationis, sed sufficit quod sit de ejus integritate; non enim in impositione manuum abundantior gratia causatur, ex eo quod tunc fit novum Sacramentum, aut novus Ordo, sed quia praecedens completetur complemento integrali; et quod charactes Sacerdotalis tunc accipit novam perfectiōnē realem, ratione cuius potest ligare & absolvere, quod ut ritè à Sacerdotibus fiat, specialis gratia requiritur.

61. Objecies tertio: Si sola instrumentorum traditio, cum forma verborum ipsi correspondente, constitueret totam essentialiam ordinationis Sacerdotum & Diaconorum, sequeretur quod in Ecclesia Graeca non servarentur ea que sunt essentialia Sacramento Ordinis, ex parte materie & forme: Sed hoc dici nequit: Ergo nec iustus, Minor est certa, quia certum est validas esse Graecorum ordinationes. Primo, quia sunt non solum à Schismatis, sed etiam ab iis qui ad unionem cum Ecclesia Romana accesserunt; Idque etiam Roma in propria Ecclesia, sciente & tacite saltem approbante Summo Pontifice. Secundo, quia ordinati à Graecis non reordinantur à Latina Ecclesia, quando à Schismate recesserunt, & ad eam convertuntur. Tertio, quia in Concilio Florentino coacto ex Graeca & Latina Ecclesia, Latini hac de re nullum dubium Graecis moverunt; sed illos pro veris Episcopos & Sacerdotibus habuerunt; et quibus etiam Bellarion, Nicenius Episcopus, in Cardinalem S. Romane Ecclesie, ab Eugenio promotus fuit. Quartò, quia durum videtur dicere, tam illustrem portionem gregis Christi, carere & curuisse vero Sacerdotio, & Basilium, Gregorium, Athanasium, Chrysostomum, &c. non Episcopos, sed Apostolos extitisse. Deinde, quia expressè afferitur in capite *Quod translationem*, extra de temporibus ordinandorum, Graecorum ordinationes esse validas. Probatur ergo sequela Majoris: In Ecclesia Graeca cum

Genit. Test. Tom. V,

ordinatur Sacerdos, Episcopus non porrigit nisi calicem cum patena, nec profert verba illa que à Latinis Episcopis profert solent: *Accipe potestatem offerendi sacrificium*; sed tantum manus imponit cum pallio, proferendo Ita verba: *Divina gratia, que semper infirma sanat, & qua defuncti suppedit, promovet N. venerabilem Diaconum in Presbyterum. Oremus igitur pro eo, ut veniat super ipsum gratia sanctissimi Spiritus.* Similiter Diaconus in Ecclesia Graeca non ordinatur, sicut in Latina, per traditionem libri Evangelij, cum prolatione horum verborum. *Accipe potestatem legendi Evangelium in Ecclesia Dei;* sed per solam manum impositionem, & hæc verba: *Divina gratia, que semper infirma curas, & imperficia perficit, promovet N. reverendum Subdiaconum in Diaconum. Oremus igitur pro ipso, ut veniat super ipsum gratia sanctissimi Spiritus.* Ita refert Arcadius Author Graecus lib. 6. de Sacram. cap. 2. & Cardinalis Delugo disp. 2. de Sacram. in genere sed. 5. testatur se vidisse Romæ Graecos Episcopos hoc ritu Ordines conferentes: Ergo si sola instrumentorum traditio, cum forma verborum ipsi correspondente, constitueret totam essentialiam ordinationis Sacerdotum & Diaconorum, sequeretur quod in Ecclesia Graeca, non servarentur ea que sunt essentialia Sacramento ordinis, ex parte materie & forme.

Huic difficultate objectioni respondeo, negando sequelam Majoris; licet enim in Ecclesia Graeca Sacerdotium & Diaconatus per solam impositionem manum, cum verbis relatis conferantur, non sequitur tamen quod in Ecclesia Graeca non serventur ea que sunt essentialia Sacramento. Ordinis, ex parte materie & forme; quia nimirum Christus non determinavit in specie materiam & formam hujus Sacramentum, sed genericè tantum instituit; ut loco materie adhiberetur signum aliquod sensibile, significativum potestatis que traditur; & loco forme adhiberentur verba eandem potestatem sufficienter exprimantia. Hoc autem reperitur in utraque Ecclesia Latina & Graeca, unde utraque servat omnia essentialia à Christo instituta; quamvis determinatio signi sensibilis & materialis, prædictam potestatem significantis, diversa sit apud Graecos & Latinos: immo & in ipsa Ecclesia Latina, pro diversis temporibus: nam tempore Apostolorum, & initio Ecclesie, determinatio iustus signi sensibilis & materialis, ad manus impositionem facta est ab Apostolis, ut Indicat Gregorius IX. cap. *Presbyter de Sacramentis non iterando*, ubi expressè affermat, manus impositionem quā Sacerdotes ordinantur, esse ritum introductum ab Apostolis, patetque eos sic ordinasse Diaconos Act. 6. & Presbyteros Act. 14. & 1. ad Timoth. 1. quem ritum Graeca Ecclesia huc usque servavit: Latina vero Ecclesia, ad maiorem expressionem potestatis per Ordines collatæ, tale signum sensibile ad positionem instrumentorum cum præscripta forma verborum determinavit. Quare utraque Ecclesia servat essentialia Sacramentum, & tantum differt penes accidentalem determinationem signi sensibili, & verborum. Hanc solutionem & doctrinam tradidit Bellarmine cap. 9. de Sacram. Ordinis, ubi sic ait: *Credibile autem est, Dominus institutus est istas omnes materias Ordinum: non quidem in particulari, sed generatim: monendo Apostolos, ut Ordines conferrent per ceremoniam instrumentorum, quibus significaretur eorum potestas.*

Potest hæc solutio illustrari & explicari exemplo 63, desumpto ex Sacramento matrimonii: Christus enim matrimonii materiam & formam instituit, confusum contrahentium, externis verbis, aliisque signis expressum: Hæc autem signa non determinantur.

navit in particulari, sed reliquit ea communis usi & voluntati contrahentium. Unde sicut talia signa in Sacramento matrimonii sunt quidem determinata à Christo, secundum rationem suam formalem, sive significationem, quatenus voluit determinare esse talia, quæ rem certam determinatae significarent; indeterminata tamen secundum esse materiale: ita instituit materia Ordo, secundum rationem formalem determinatam, quâ scilicet determinate significatur hic & nunc ordinato tribui certam potestatem Ecclesiasticam; indeterminatam tamen secundum esse materiale, quatenus reliquit in potestate Ecclesie, per traditionem hujus vel illius rei, hujus potestatis collationem significare. Sicut tamen non est in cunctis potestate, per quodvis verbum quidvis significare, sed hoc pendet à communis usu; ita non est in potestate aliquius particularis Episcopi, per cuiusvis rei traditionem, praedictæ potestatis collationem significare, sed hoc pendet à determinatione Ecclesie, quæ instituit ut hoc fieret in Sacerdotio per traditionem eam cum vino, & patene cum pane, & in Diaconatu, per traditionem libri Evangeliorum, & verbis eis respondentibus, & sic de ceteris Ordinibus.

16 Ex his intelliges, Sacerdotium vel Diaconatum collatum tempore Apostolorum, vel quod modò conferitur in Ecclesia Graeca, non esse species similitudinum à nostro, sed tantum accidentaliter; quia licet habeant diversas materias & formas; illa tamen diversitas non est formalis, sed tantum materialis, id quod ordinantur ad eundem effectum significandum & causandum, & unius vel diversitas specifica signi, ex unitate vel diversitate specifica rei significatur. Idem cum proportionatione dicendum est de Sacramento Confirmationis, quod per solani manum impositionem ab Apostolis interdum confabatur, vel de eo quod modò à Graecis sub hac verborum forma conferitur: *Signaculum donis Spiritus Sancti. Illud enim, ob eandem rationem, non dicitur specie à nostro, cuius materia est chrisma ab Episcopo confirmari, & forma hæc verba quæ ab eo perficeruntur: Confingo te signo crucis, & confirmo te obrismate salutis, &c.*

DISPUTATIO III.

De ministro & subiecto Sacramenti Ordinis.

Let istud Sacramentum respiciat non tantum suum triosistrum & subjectum, sed etiam proprium effectum, qui est duplex, gratia nimis sanctificans, cum jure ad specialia auxilia, necessaria ad dignè operandum actus proprios Ordinis suscepti, & character, sive potestas spirituialis, ad elicendum illos actus validè & ex officio, quia tamen de hoc duplice effectu fuit egimus in Tractatu de Sacramentis in communi disp. 3. & 4. de ministro tantum & subiecto hujus Sacramenti, nobis restat disputationem. Unde sit

ARTICULUS UNICUS.

Quis sit minister Sacramenti Ordinis?

Certum & indubitatum est apud omnes Catholices, solum Episcopum esse ordinarium ministrum Sacramenti Ordinis, tum quia hoc aperte definierunt Florentinum in litteris Eugenii, & Tridentinum sess. 23. cap. 7. ubi dicitur Episcopos esse

Presbyteris superiores, & habere potestatem confirmandi & ordinandi, quæ non est illis communis cum Presbyteris. Tum etiam, quia in Scriptura multoties dicitur quod Episcopi ordinant, videlicet Act. 14. ad Titum 1. & 2. ad Timoth. 1. nolquam verò quod alii Sacerdotes conferant hoc Sacramentum.

Ratio etiam suffragatur, nam solus Episcopus est Christianæ reipublicæ prefectus & hierarcha, sive Sacramentorum princeps: Sed ad solum principem & prefectum pertinet officia & ministeria conferre & distribuere: Ergo &c. Item solus Episcopus est minister ordinarius consecrationis valorum, & collationis Sacramenti Confirmationis: At nobiliori modo (Inquit D.Thomas hic qu. 38. art. 2.) applicantur ministri ad cultum divinum, per Ordinem, quam vasa sacra; & Sacramentum Ordinis est quid excellentius, quam Sacramentum Confirmationis: Ergo ordinarius minister Ordinis, non est alius quam Episcopus.

In h.c. ut dixi, convenienter omnes Catholicæ, sed diffiultas est & gravis controverbia inter Theologos, an simplex Sacerdos ex commissione summi Pontificis possit esse minister extraordinarius hujus Sacramenti, & Ordines sive Majores sive Minoræ validè conferre? Id enim de omnibus Ordinibus affirmit Angelus verbo Ordo 2. num. 2. sequutus Innocentium IV. ab ipso c. statum; Panormitanus cap. Quarto, de consuet. num. 9. & ex Recentioribus Vazquez disp. 243. cap. 4. Alii vero existimant, non posse simplicem Sacerdotem ex commissione Pontificis conferre Presbyteratum, bene tamen Minoribus Ordinibus, & Diaconiatum, ac subdiaconatum. Ita Franciscus Amicus, Martinonus, & alii Recentiores. Alii id affirmant tantum de Subdiaconatu, & quatuor Minoribus, ut Suarez, Toletus, Henriquez, Conink, & alii. Demum id negant alii de omnibus Ordinibus, & concedunt solùn de quatuor Minoribus. Ita Paludanus, Capreolus, Sylvester, Nugno, Petrus de Ledesma, Sylvius, & alii.

S. I.

Verior & probabilior sententia duplice conclusione sustinetur.

Dico primò: Nequit simplex Sacerdos ex commissione Summi Pontificis conferre Majores Ordines. Ita D.Thomas hic querit. 38. art. 1. ad 1. ubi haec scribit: *Papa qui habet plenitudinem potestatis Pontificalis, potest committere non Episcopo ea quæ ad Episcopalem dignitatem pertinent, dummodo illi non habeant immediatam relationem ad verum corpus Christi, & ideo ex ejus commissione aliquis Sacerdos simplex potest conferre minores Ordines, & confirmare, non autem aliquis non Sacerdos, nec iterum Sacerdos majoris Ordines, qui habent immediatam relationem ad corpus Christi, supra quod consecrandum Papa non habet maiorem potestatem, quam simplex Sacerdos. Quibus verbis rationem fundamentalem nostre conclusionis insinuat: Cùm enim Summus Pontifex non habeat maiorem potestatem supra corpus Christi verum in Eucharistia, quam simplex Sacerdos, quia habet solam potestatem circa ipsum ut consecrandum, ex ejus commissione non potest simplex Sacerdos illos Ordines conferre, qui immediatam relationem habent ad corpus Christi verum: Sed Majoris Ordines immediatam relationem habent ad corpus Christi verum: Ergo nequit simplex Sacerdos ex commissione Summi Pontificis illos conferre. Minor est certa, nam licet non evidenter constet quod Subdiaconatus dicat imme-*

immediatum Ordinem ad corpus Christi (ideoque)
pius existimat , posse Pontificem concedere
simplici Sacerdoti , ut ordinet Subdisconum) id
tamen de Sacerdotio & Diaconatu manifestum est ;
nam corpus Christi verum duplicitate considerari
potest in Eucharistia , nempe ut consecrandum , &
ut distribuendum fidelibus , sive ut deferendam : ut
consecrandum immediatè respicitur à Sacerdotio ,
cujus proprium munus est confidere corpus & san-
guinem Christi per verba consecrationis ; ut defe-
rendum verò , sive distribuendum , respicitur imme-
diatè ab Ordine Diaconi , utpote qui in primitiva
Ecclesia ex officio distribuebat sanguinem Christi
sub speciebus vini , & modò portat ex officio cor-
pus Christi in pixide , vel in patena . Major verò
probatur : Si non obstante quod potestas Summi
Pontificis in verum Christi corpus , non sit major
cā quam habet simplex Sacerdos , posset nihilominus
simplex Sacerdos ex ejus commissione illos Or-
dines conferre qui immediatam relationem habent
ad corpus Christi , idem posset validè absque ejus
commissione ; quemadmodum eorum commissio
non potest augere potestatem simplicis Sacerdotis
supra corpus Christi verum ; ita nec extendere il-
lam potest supra ea que immediatè corpus illud
respiciunt .

4 Confirmatur & explicatur hæc ratio : Idē potest Summus Pontifex committere simplici Sacer-
doti ut validè Sacramentum Corfi matonis admini-
nistret , quis potestas administrandi hoc Sacra-
mentum , est potestas aliquid praestandi quod immediatam
relationem habet ad corpus Christi mysticum ,
sive ad membra talis corporis , nempe ad fides ,
capaces suscipiendi Confirmationem , major autem
est potestas Summi Pontificis , quam simplicis Sacer-
dotis , supra corpus Christi mysticum : Ergo cūm
ē contra Summus Pontifex non habeat maiorem
potestatem supra corpus Christi naturale , quam sim-
plex Sacerdos , non potest ei concedere facultatem mi-
nistrandi illo's Ordines qui immediatè referuntur ad
illud corpus . juxta tritum illud Philosophorum axio-
ma : Si affirmatio est causa affirmationis , negatio erit
causa negationis .

5 Confirmatur amplius : Si Summus Pontifex pos-
set dare facultatem simplici Sacerdoti conferendi
Majores Ordines , vel ex potestate jurisdictionis id
posset , vel ex potestate Ordinis : Non ex potestate
jurisdictionis , utpote quæ non est ad actus qui imme-
diatè respiciunt corpus Christi in Eucharistia ,
quæ sunt actus saltē Ordinis Sacerdotalis , &
Diaconatus , sed ad actus qui respiciunt immediatè
corpus Christi mysticum , vel solū remotè ha-
bitudinem dicunt ad corpus Christi naturale . Ne-
que ex potestate Ordinis , utpote quæ non est ma-
jor in Summo Pontifice , quam in aliis inferiori-
bus Episcopis , qui tamen nequeunt facultatem il-
lam simplici Sacerdoti committere , ut testetur Ad-
versarius : Ergo Summus Pontifex non potest dare fa-
cultyatem simplici Sacerdoti conferendi Majores Or-
dines .

6 Dico secundò , simplicem Sacerdotem posse ex
commissione vel privilegio Summi Pontificis con-
ferre Minores Ordines . Constat tum ex praxi Ecclesie ,
tum ex Tridentino sess. 23. cap. 10. de re-
form. ubi Concilium supponit Abbates ex privile-
gio Sedis Apostolicæ , posse Minores Ordines conser-
tere Regularibus sibi subditis , solūnque prohibentur ,
ne eos conferant laicis etiam sibi subiectis . Eodem
privilegio gaudent Presbyteri Cardinales , ex consuetudine ,
quæ , ut ait Soto , est optima legum interpres .

S. II.

Solvuntur objectiones.

C Ontra primam conclusionem objicitur prīmō : 7.
Florentium iō Decreto Eugenii statuens fa-
lum Episcopum esse ministrum Sacramenti Ordini-
nis , addit ordinarium : Ergo cūm loquatur de mi-
nistro Ordinis universaliter sumpto , censem simplicem
Sacerdotem posse esse ministrum extraordinarium ex
commissione Pontificis , Sacramenti Ordinis univer-
saliter sumptu , & consequenter Sacerdotii & Dia-
conatus .

Secundō , ex Concilio Antiocheno cap. 10. & 8.
Ancyranō cap. 13. concedebar Chorépiscopis
(qui ut fusè docet Damasus Epist. 5. non erant nisi
simplices Sacerdotes) collatio Diaconatus & Pres-
byteratus , dummodo ab Episcopo civitatis licentiam
aceperissent .

Tertidō , Innocentius VIII. concessit Abbatibus 9.
Ordinis Cisterciensis facultatem conferendi suis Mo-
nachis utrumque Ordinem Diaconatus & Subdiacon-
atus , ut refert Emanuel Rodericus tom. 1. qu. 18.
art. 3. & Vazquez hic disp. 243. cap. 4. qui ait tale pri-
vilegium se legisse in quadam vetusto Codice qui in-
scribitur : *Collecta Bullarum Ordinis Cisterciensis* , &
in Bibliotheca Collegii Complutensis Societatis Jesu
servatur .

Ad primum Respondeo , Florentium dicendo 10
Episcopum esse ministrum Sacramenti Ordinis , ad-
didisse ordinarium , propter Ordines Minores , qui
licet sint Sacraenta , possunt tamen , ex commis-
sione Summi Pontificis , & non Episcopo validè &
licitè conferri .

Ad secundum respondet primō , instituta Sy-
nodi Antiochenæ , tempore Julii 1. habitæ , nullis
esse autoritatis , utpote quæ ab Arianis edita
fuere , ut probat Baronius tom. 3. ad annum Do-
mini 341. unde nonnulla ex illis , antiquis Ecclesiæ
constitutionibus repugnant , qualia sunt quæ haben-
tur can. 14. contra calibatum Sacerdotum . Nec ob-
stat quod quidam Pontifices aliquando nonnullos ex
Canonibus illius Concilii citaverint ; id eorum solū
fecerunt quando agebant contra Grecos , ut eos pro-
peliens armis debellarent .

Secundō respondet , duplicitis generis olim 11
Chorépiscopos fuisse , quidam enim non aliud erant
quam Presbyteri , licet haberent ab Episcopo ali-
quam commissionem super reliquos Presbyteros ,
qualem nunc habent Decani , & de illis loquitur
Damasus Epistolæ citatæ : Alli verè erant veri Epis-
copi , sed vel sine certa Diocesi , solūnque ad
conversionem infidelium ordinati , vel Vicarii tan-
tum aliorum Episcoporum ; & de ipsis loquitur
Concilium Antiochenum , ut liquet ex ipso textu ,
sic enim habet : Qui in villis & vicis constituti sunt
Chorépiscopi , tamen manu impositionem ab Episcopis
suscepimus , & ut Episcopi sunt consecrati , tamen pla-
cuit sancta Synodo , scire eos oportere , modum proprium
relinere , ut gubernare adjacentes Ecclesiæ sibi commis-
sus , & esse contentos propriâ solitudine & guber-
natione , quam suscepimus . Constituere autem his permit-
titur , Lectores & Subdiaconos , atque Exorcistas ,
quibus sufficiat tantum graduum licentiam accepisse ,
non autem Presbyterum , aut Diaconum audeant or-
dinare , præter conscientiam Episcopi , vel Ecclesiæ cuius
adjacens invenitur . Similia habet Concilium An-
cyranum cap. 13. citato , ubi dicitur , Chorépiscopio
non licere Presbyteros vel Diaconos ordinare . sed neq;
urbis Presbyteros , nisi cum litteris ab Episcopo permis-
sum fuerit .

Ad tertium respondet Conink , incertum esse , an 12.
Pp 3 talq

tae privilegium verè à Sede Apostolicā emanaverit ; quia si reverà à Sede Apostolicā emanasset , nullum debet esse dubium , quineo semper usi fuissent Abbates Cistercienses , quandiu potuissent ; quod vix credibile est eos fecisse : Primo , quis cum ille usus fuisse publicus , non potuisset ita vulgo omnes latere , sicut latuit. Secundū , quia nulla est causa , cur illi Abbates , post Concilium Tridentinum , desissem eo privilegio uti ; tum quia nullib[us] in toto Concilio ullo modo revocatur ; tum etiam , quis tametsi tacite & implicitè fuisse provocatum , tamen Concilium Tridentinum , quoad Decreta de reformatione , in Gallia , ubi Abbatie illae Ordinis Cisterciensis sunt constitute , non nisi in rebus paucissimis , idque fatis recente , fuit receptum. Addo ex Nugno , hic q. 3. art. 1. in expositione articuli , versù finem , quod *Magister Victoria referat vidisse diploma Summi Pontificis , in quo concedit facultatem Abbatibus Ordinis Cisterciensis , ut possent conferre Ordinem Subdiaconatus suis subditis.* Ubi nulla fit mentio Ordinis Diaconatus , sed tantum Subdiaconatus. Sed quidquid sit de hoc

Respondeo , Quod si reverà tale privilegium à Sede Apostolicā emanaverit , usus est Pontifex opinione quam probabiliorem existimat , licet reverà sit minus probabilis , quamvis enim in materia morum & sacramentorum , non liceat vel opinione probabili , in concursu alterius , quam probabiliorē existimamus (ut in dissertatione de probabilitate fusi ostendimus) bene tamen in concursu alterius , que creditur probabilius , licet reverà sit minus probabilis. Eadem solutione utuntur Thomistæ , in materia de voto solenni , cum illis oblicitur , Simposi Pontifices plures dispensasse in votis solemnibus , & fecisse de Monachis non Monachos.

²⁴ Querunt hīc aliqui , an Episcopus excommunicatus , hereticus , aut degradatus , Ordines conferre possit ?

Respondeo posse illos conferre validè , quamvis illicite ; ut enim in Tractatu de Sacramentis in comuni disp. 6. art. 3. fusi ostendimus , efficacia Sacramentorum non pendet à fide aut bonitate ministri , sed ex sola institutione & meritis Christi : Unde sicut Episcopus hereticus , excommunicatus , suspensus , simoniaco , degradatus &c. validè consecrat , & Sacramentum Eucharistiae verè conficit , si habeat intentionem consecrandi , & supra debitam materiam formam proferat ; ita & Ordines validè confert , si servet quæ in Ordinum collatione servanda sunt : & sicut character Episcopalis , per nulla sceleris deleri potest ; ita nec potest conferendi Ordines , per nullam Ecclesiasticam censuram & potestatem potest auferri. Quare per degradationem non auferitur ab Episcopo potestas ordinandi , quam à Christo accepit , sicut nec à Sacerdote potestas Christi corpus & sanguinem consecrandi , sed duotaxat talis potestatis usus ipsi prohibetur , subindeque illegitimus quidem , sed non invalidus redditur. Ex quo facile intelliges plura Juris Canonici decreta , in quibus dicitur Episcopos simoniacos , excommunicatos , aut degradatos , non posse Sacramentum Ordinis conferre ; haec enim de potestate legitima intelligenda sunt ; nam quæ sine peccato facere non possumus , fieri non posse dicuntur , & irita appellantur ; & in hoc sensu intelligendam est illud D. Leonis Epist. ad Anatolium Episcopum Constantiopolitanum , quod refertur can. 68. 1. quest. 1. Extra Ecclesiam Dei , nec rata sunt Sacerdotia , nec vera sacrificia . His enim verbis (ut glossa explicat) solum declarare intendit , non esse rata Sacerdotia ab hereticis collata , quod rem Sacramenti , quæ est gra-

tia , & licitum usum & executionem. Idem significante voluit D. Gregorius lib. 3. Epist. 20. cùm dixit ordinatos ab hereticis & excommunicatis , non consecrari , sed fæderari ; quia licet verum sacramentum Ordinis , & characterem recipient , gratia tamen sanctificante privantur , & gravi se se inquit peccato , eo ipso quod contra Ecclesie statuta , ab hujusmodi Episcopis , scientes , & volentes , sacras ordinationes suscipiunt.

Dices , Damasus Epist. 4. alt. per illicitam manuim impositionem vulnerari caput suscipientis , & subdit : Reiterari necesse est , quod legitimè alcum aut collatum minime probatur : Ergo censet ordinatores ab Episcopo heretico , excommunicato , vel degradato factam , nedum esse illicitam , sed etiam irritam & invalidam.

Respondeo Damasum ibi solum agere de ordinatis à Chorescopicis , quos negat esse veros Episcopos , & habere potestatem ordinandi. Unde non irrumpit , si ordinationem ab ipsis factam , nedum illicitam , sed etiam irritam & invalidam esse existimet , eamque necesse esse reiterari dicat.

ARTICULUS II.

Quinam sint capaces hujus Sacramenti ?

Certum est , viros omnes baptizatos , & usum rationis habentes , esse capaces hujus Sacramenti , dummodo aliquà irregularitate vel censurâ Ecclesiasticâ non sint impediti ; unde solum difficultas est , an etiam foeminas , catechumeni , & infantes , atque amentes ad illud capacitatem habeant ? Pro resolutione

Dico primum , solum viros esse capaces Sacramenti Ordinis , non vero foeminas.

Conclusio est certa de fide , & constat ex perpetua & nunquam interrupta Ecclesie traditione , quæ ad Ordinis valorem jure divino requiri sexum virilem semper existimavit , & ut hereticos ac infames Pepulianos habuit , qui teste Epiphanius heresi 49. & Augustino heresi 17. ordinabant mulieres in Sacerdotis , atque etiam , ut addit Epiphanius , in Diaconissas altaris , & Episcopas. Quem errorem jam pridem extinctum suscitavit Lutherus , teste Alphonsio de Castro lib. 10. adversus heres . verbo *Mulier*. Hujus vero Ecclesiasticæ traditionis certitudo deducitur primo ex facto Christi , qui cum in ultima Cœna Discipulos ordinavit nullam admisit foeminam , sicut neque cum post resurrectionem potestatem absolvendi à peccatis Apostolis contulit Joan. 20. Et sane si Christus foemineum sexum ad Ordines admisisset , Beatam Virginem cum Apostolis ordinasset ; quandoquidem ipsa dignius quam illi tractare potuisset Sacramentum altaris. Injuste etiam Ecclesia totum sexum foemineum Sacramento Ordinis privasset.

Varie etiam hujus divinarum institutionis afferti possunt congruentiae. Prima , quam affigat Epiphanius loco citato , sumitur ex ipsa imperfectione sexus muliebris : *Muliere enim genus lubricum est errorneumque , ac intellectu humili pruditum , & per illud Diabolus suum venenum universo generi humano propinavit.*

Secunda , Sacris Ordinibus annexum est mgnus publicè docendi : Sed ex sententia Apostoli 1. ad Corinth. 14. Turpe est mulierem loqui in Ecclesia: Ergo etiam turpe esset eam sacerdotum Ordinum manus exercere.

Tertia quam affert S. Thomas hīc quest. 39. art. 1. Sacramentum Ordinis gradus eminentiam significat : Sed in Iesu foemineo non potest eminen-

de Ministro & Subjecto Sacramenti Ordinis. 45 I

ta aliqua gradū: significari, quia mulier statum subjectionis habet: Ergo mulier non potest Ordinis Sacramentum suscipere.

Aliam rationem assignat D. Bonaventura in 4. dist. 25. art. 2. quest. 1. ubi ait quod in Sacramento Ordinis, persona quae initiatur, significat Christum Mediatorem, cuius officio fungitur, iuxta illud Apostoli 2. ad Corinth. 5. *Pro Christo legatione fungimur:* At Mediator fuit tantum vir: Igitur solus vir est hujus Sacramenti capax, cui haec mystica significatio ex Christi institutione annexa est.

Addit Epiphanius loco citato, quod cum nulla ab exordio mundi mulier legatur unquam sacrificium Deo obtulisse, sive inter fideles, sive inter infideles; & Deus in lege scripta ex solis viris Sacerdotes elegerit, & Levitas in ministerium altaris: lex Evangelii a fortiori id postulabat quoad suum Sacerdotium, & altaris ministerium.

28 Tria tamen in contrarium, tanquam fundamenta suæ heretikæ, objiciebant Pepusiani. Primum, quod tam in veteri quam in novo testamento scimus fuerint Prophetissæ. Secundum, quod in primitiva Ecclesia erant Subdiaconissæ, Diaconissæ, Presbyteræ, & Episcopæ. Tertium, quod Apostolus ad Galat. 3. ait, in Christo Iesu neque esse masculum neque feminam.

29 Verum haec frivola sunt, & facile dilui possunt. Ad primum enim respondet S. Thomas 2.1. citato ad 1. quod prophetia non est Sacramentum, sed Dei donum, unde ibi non exigitur significatio, sed solum res; & quia secundum rem, in his que sunt animæ, mulier non differt à viro, cum quandoque mulier inveniatur melior, quamvis ad animum, multius virus; ideo donum prophetia. & alia hujusmodi potest recipere, sed non Ordinis Sacramentum.

30 Adio quod prophetis per se primò non diriguntur, ad præminendum aliis in Ecclesia (sicut Ordinis Sacramentum, qui ordinatum constituit in quadam præminentia supra alios) sed solum ad cognoscenda ea quae sunt supra hominis statum; unde per se non diriguntur ad alios docendos, sed ad perficiendum scipium; quare licet donum Prophetie non repugnet sexui muliebri, Sacramentum tamen Ordinis mulieri videtur incongruum, cum præminentia & potestas in viros ipsi non conveniant.

Ad secundum respondet Idem S. Doctor ibidem in corp. articuli, quod in decreto sit quidem mentio de Diaconissa & Presbytera, sed Diaconissa ibi dicuntur, que in aliquo altero Diaconi participat, scilicet que legit homiliam in Ecclesia: Presbytera autem dicitur vidua, quia Presbyter idem est quod senior.

Alià quoque significatione, Presbyter olim dilecebat, quia Presbyteris ante ordinationem secrara nupserant, & ab eis jam ordinatis, ex mutuo consensu, sponte fuerant separatae, sed eorumdem eis nutriendæ; sicut Episcopissæ vocabantur quicum maritus Episcopus factus fuerat; & similiter Diaconissæ, quarum maritus ad Diaconatus ordinem assumptus erat, ut patet ex Conclio Altissimodoreensi can. 21. ubi sic statuitur: *Non licet Presbytero in uno lecto, post acceptam benedictionem, cum Presbytera sua dormire, neque in peccato carnali commiscari; neque Diacono, neque Subdiacono; cum sua videlicet Diaconissa, vel Subdiaconilla, id est conjugi ante ordinationem ducta.* Et in secunda Synodo Tunicana sub Pelagio can. 20. excommunicantur Presbyter, Diaconus, & Subdiaconus, qui inventi fuerint cum sua Presbyterissa, Diaconissa, vel Subdiaconilla. Quia de re plura Pamphilus annot. 71. in librum Tertulliani de exhortatione ad Castitatem.

31 Ad tertium respondet, Apostolum loco citato

1. qui de discilmine inter virum & mulierem, quod ad meritum, non verò quod officium.

Dico secundò, solos baptizatos esse capaces Sacramenti Ordinis, non verò Catechumenos.

Hæc conclusio non minùs est certa quam præcedens, cùm enim Baptismus sit janua aliorum Sacramentorum, ante ejus susceptionem, homo nullius Sacramenti est capax; unde Catechumenus contrahendo matrimonium, non recipit gratiam Sacramentalē quam hoc Sacramentum in baptizatis causat; cùm non sit capax matrimonii ut est Sacramentum, sed solum ut est contractus naturalis & civilis.

Dices primò, Catechumenus per fidem conjunctus Christo, & efficitur ejus membrum: Ergo redditur capax meritorum Christi, quæ per Sacramenta, ut per instrumenta passionis Christi, nobis comunicantur.

Respondeo per solum fidem Catechumenum non fieri perfectè membrum Christi, nam hoc fit per unionem visibilem cum Ecclesia visibili, sed inchoative tantum, subindeque nondum esse capacem eorum donorum, quæ Christus per Sacramenta à se instituta, voluit fidelibus, suæ Ecclesiæ actu visibiliter unitis, communicari.

Dices secundò: Lectores olim in Ecclesia Alexrina indifferenter ex fidelibus & Catechumenis assumebantur, ut scribit Socrates l.b.5. tripartite Historæ cap. 21. Sed Lectoratus est unus ex quatuor Minoribus Ordinibus: Ergo Catechumeni sunt capaces Sacramenti Ordinis.

Respondeo Socratem loco citato tantum significare voluisse, quod Ecclesia Alexandrina solebat assumere, non ad Ordinem, sed ad actionem Lectoris, & Psalmistæ, sive Catechumenos, sive baptizatos; cùm tamen omnes aliae Ecclesiæ, non nisi baptizatos assumerent.

Dico tertio, infantes esse capaces Sacramenti Ordinis. Ita communiter Theologi cum D. Thoma hic quæst. 39. art. 2. contra Durandum in 4. dist. 25. q. 2. ubi affirmat rem valde dubiam esse, an pueri ante usum rationis validè possint ordinari. In cuius sententiam inclinare videtur Petrus Soto lib. de Inst. Sacerdot. lect. 5. de Sacramento Ordinis f. Secundo etiam.

Hanc conclusionem probat D. Thomas art. citato tripliciter: Nam in argumento *Sed contra*, probat illam primò ex cap. unico *De Clerico per salutem promoto*, ubi consultus Innocentius III. ab Episcopo Bononiensi, quid fiat ei qui Sacerdotium, Diaconatum prætermisso, accipit, Minoribus Ordinibus infra annos discretionis suscepit? Respondet, conferendum esse Diaconatum, nullæ mentione facta de Subdiaconatu, & Minoribus Ordinibus, infra annos discretionis suscepit; quia nimis irum judicavit, eos fuisse validè collatos, alioquin jussisset cum Diaconatu repeti.

Secundò eam probat, quia alia Sacraenta in quibus character imprimuntur, possunt pueri suscipere, videlicet Baptismum & Confirmationem: Ergo paratione & Ordines.

Nec valet si dicas, esse specialem rationem pro Sacramento Ordinis, cùm enim in ejus forma dicitur: *Accipe postularem, requiritur acceptatio vel quæ traditur, subindeque consensus, cuius parvulus incapax est. Non valet, inquam, Tum quia simili modo dicitur infanti quando baptizatur solemniter, Accipe sal sapientia. Accipe signum crucis Domini nostri Jesu Christi: Tum etiam, quia potest illa quæ per Sacramentum Ordinis datur, non traditur per modum contractus, donationis, aut pacti, ad quod requiratur acceptatio, sed per modum efficacis operationis, respectu cuius recipiens me*

pasiva se habet; eodem modo quo per baptismum confertur gratia & potestas participandi bonis communib[us] Ecclesie, recipienda alla Sacraenta. Unde si infans ordinaretur ab Episcopo, per h[oc] vetba, *Accipe potestatem*, non invitaretur ad eam recipiendam moraliter & rationabiliter, sed significaretur potestas dantis, & vera traditio. Neque in Scriptura insitatum est, simili modo loquendi significari aliquem effectum erga res etiam inanimatas, que in illum consentire nequeunt; ut quando Iosue c. 10. dixit ad sistendum Solem: *Stra Sol, & Lanu super Gabaon ne movearis*; & cum Christus Matth. 21. dixit ad fidelium: *Nunquam ex te fructus nasceretur in sempiternum*.

- 27 Tertiò D. Thomas in corpore ejusdem articuli probat nostram conclusionem, hoc discursu: Sacraenta quæ non in actu, sed in potestate consistunt, conferri possunt ante ullum suscipientis actum; idèo enim Baptismus & Confirmationis possunt conferri sine actu parvuli baptizandi & confirmandi, quia consistunt in potestate. Contra verò idèo Penitentia & Matrimonium nequeant sine actu penitentis & contrahentis conferri, quia consistunt in actu, seu quia de illorum essentia est aliquis actus, ut contritio, & confessio in Sacramento penitentiae, & consensus in Matrimonio: Atqui Sacramentum Ordinis, non in actu, sed in potestate consistit, ut ex ejus definitione constat; neque de illius essentia est aliquis actus, putè acceptatio potestatis quæ per illud traditur, ut patet ex supra dictis: Ergo conferri potest ante ullum suscipientis actum, subindeque parvulo, licet sit incapax consensus. Idem dicendum de amente, quia de illo par ac de infantibus est ratio, cum sit perpetuū infans & parvulus sensu.
- 28 Motiva Durandi in contrarium levissima sunt, & ad duo præcipua capita reducuntur: Ait enim in primis, absurdum videri quod parvulus carente omnino usu rationis, possit dici & esse Sacerdos esse Episcopus; alijs enim erit etiam capax papalis potestatis, & poterit similiter dici & esse Summus Pontifex.

- 29 Deinde sic arguit: Ad receptionem cuiuslibet Sacramenti requiritur propria intentio suscipientis, si sit adulterus; vel interpretativa, si sit parvulus, qualis est intentio parentum in Baptismate suorum parvolorum: Sed in parvulo, si ordinetur de facto, non potest esse propria voluntas suscipiendo Ordinem, cum non habeat usum rationis; nec interpretativa, cum enim Sacramentum Ordinis non sit, sicut Baptismus, de necessitate salutis, voluntas parentum non est, quoad ejus susceptionem, voluntas filiorum interpretativa: Ergo parvulus est incapax recipiendi Sacramentum Ordinis.

- 30 Ad primum, nego Antecedens, nullum quippe est absurdum, infantem Præbyterum donominari, cum hæc denominatio non sit ab actu, sed à potestate, per externum symbolum infanti collata; sicut dicitur rationalis, licet nullum rationis actum exercere possit, & fidelis ab habitu fidei per Sacramentum Baptismi sibi insulso.

- 31 Quantum verò ad Episcopatum dico, duo esse in illo distinguenda, olim irum extensionem physicam characteris Sacerdotalis, & potestatem jurisdictionis, sive curam pastoralem animarum, & matrimonium spirituale cum Ecclesia cujus gubernationem suscipit, primumque posse conferri infanti, non verò secundum; quia istud consensum & libertatem necessariā presupponit, non verò illud. Quo sensu intelligendus est D. Thomas, dum articulo supra citato sit esse de necessitate consecrationis Episcopalis, quod consecrandus usum rationis habeat; loquitur enim ibi de potestate jurisdictionis, non verò de extensione characteris.

Quantum ad dignitatem & potestatem papalem, nego infantem esse illius capacem; quia de facto Deus non confert hanc potestatem, nisi personæ quam Ecclesia ut idoneam ad hoc munus elegerit: repugnat autem quod Ecclesia, à Spiritu Sancto directa, eligere possit infantem; & si per impossibile ipsum eligeret, talis electio, ut potè legi ac iuri naturali repugnans, esset nulla. Addo quod potestas papalis, quæ est omnium suprema, est potestas mystici capitii jugiter influens in membra totius Ecclesie, per directionem & gubernationem, & dogmatum fidei propositionem: repugnat autem quod infans influat per modum mystici capitii in membra Ecclesie, cum hic influxus debeat mediæ regulæ rationis, quæ infans caret, in membra derivari.

Ad secundum, nego Majorem, falsum enim est, parvulis ad recipienda Sacraenta quorum sunt capaces, ut Baptismum, Confirmationem, & Eucharistiam, necessariam esse intentionem, sive ipsorummet, sive parentem, aut Ecclesie pro ipsis consentientis, & cujus voluntas sit interpretativa voluntas ipsorum parvorum: Neque enim Baptismus v.g. illis applicatus, idèo validus est, quia Ecclesia vel parentes consentiunt ipsorum nomine; sed quia institutio Christi, nihil aliud requirit ad ipsius valorem respectu parvorum, nisi ut ipsi applicetur materia & forma Baptismi, cum intentione debita; unde puer validè baptizatur, tametsi parentes reniterentur. Idem cum proportione dicendum de Sacramento Ordinis, nam renitebitibus etiam ipsis parentibus, illud validè ab infante recipetur, si Episcopus debitam materiam & formam ipsi applicaret. Non teneretur tamen talis parvulus, cum ad annos discretionis perveisset, in Ordine sibi in infancia collato perseverare, sed posset illi renuntiare, & matrimonium contrahere; cum non potuerit Ecclesia illum ad votum continentiaz obligare, independenter ab ejus voluntate.

ARTICULUS III.

An celibatus lege divinâ, vel tantum Ecclesiasticâ, sacris ordinibus sit annexus, talisque lex justa & conveniens sit, & à temporibus Apostolorum in Ecclesia viguerit?

Pro intelligentia & resolutione hujus difficultatis, notandum est, legem celibatus ad duo obligare; primum est, ut omnis conjugatus qui facit Ordinibus initiat, perpetuam servet continentiam; secundum, ut non conjugatus postquam aliquem ex facili Ordinibus suscepit, uxorem non ducat. Quæritur ergo primum, an lege Divinâ, vel solum Ecclesiasticâ, celibatus quoad hæc duo annexus sit facili Ordinibus? Secundum, an supposito quod talis lex sit purè Ecclesiastica, recte & convenienter ab Ecclesia constituta fuerit, & quo tempore?

Quoad primum Franciscus Turrianus lib. 2. de dogmaticis characteribus, contendit jure & precepto divino obligari eos qui post contractum matrimonium suscepserunt facios Ordines, non ut amplius conjugio; multoque magis teneri eodem jure divino non contrahere matrimonium, post sacram Ordinem suscepsum. Joannes verò Major, Michaël Medina, & Clémentius Doctor Parisiensis, negant quidem Clericos ante facios Ordines conjugatos, teneri post eorum susceptionem jure divino ad continentiam servandam, sed affirmant divinâ lege vetitum esse facios hominibus post Ordines

dines matrimonium contrahere.

36 Quantum ad secundum, Græci Schismatici Ecclesiæ Latinam reprehendunt, quid ordinatos post conjugium jubeat ab uxoribus separari, & amplius non vacare conjugio. Hæretici vero hujus temporis in eo quidem cum Græcis Schismaticis conueniunt; sed ulterius addunt, male & injuste ab Ecclesia statutum fuisse, ut illi ipsi qui jam sacris Ordinibus initiati sunt, non possint contrahere matrimonium, talemque legem dicunt repugnare antiquis Conciliis, & à solo Papa fuisse lancitam; immo non nisi à quadringentis annis in Germania introductam.

S. I.

Prima pars quesiti duplii conclusione resolvitur.

37 Ico primò conjugalis usus cum uxoribus ante sacram ordinationem ductis, non est prohibitus iustis hominibus, jure divino, sed tantum Ecclesiastico. Ita D. Thomas 2. 2. quest. 88. art. 11. in corp. ubi hæc scribit: *Non est essentialemente annexum debitum continentia Ordini sacro, sed ex statuto Ecclesie; unde videtur quod per Ecclesiam possit dispensari in voto continentie, solemnizato per susceptionem sacri Ordinis. Quibus verbis rationem fundamentalem nostræ conclusionis insinuat: Ecclesia enim non potest dispensare in his quæ sunt de jure divino: immo nec tolerare aliquid lege divina prohibitum: Sed Ecclesia dispensat cum Græcis, & permittit, ut suscepit Ordinibus Majoribus, maneat in usu matrimonii ante contractu, vel saltem talis Græcorum consuetudinem tolerat, nec damnat ut legi divinae adversam: Ego conjugali usus cum uxoribus ante sacram ordinationem ductis, non est prohibitus sacris hominibus jure divino, sed tantum Ecclesiastico. Major patet, Mihi probatur ex Concilio Lateranensi tub. Innocentio III. can. 14. ubi contra incontinentiam Clericorum sic legitur: Qui autem secundum regiones sue morem non abdicarunt copulam (id est Græci Sacerdotes) si lapsi fuerint, gravissim puniantur, cum legitimis matrimonio uti possint. Et in car. Cum olim, de Clericis conjugatis, idem P. f. hæc scribit: Nos igitur attendentes, quod Orientalis Ecclesia votum continentie non admisit: quoniam Orientales in Minoribus Ordinibus contrabunt, & in superioribus utuntur matrimonio contrario. Ubi hic Græcorum mos à Pontifice non improbat. Similiter neque in Concilio Lugdunensi, neque in Florentino, nullo modo Græcis objectum legitimus, quid Sacerdotes eorum utentur conjugio ante sacram ordinationem contractu, & continentie legem non servarent, tunc servauit in Latina Ecclesia: Ergo Ecclesia dispensat cum Sacerdotibus Græcis ut utantur conjugio ante sacram ordinationem contractu, vel saltem talis usum & consuetudinem Græcorum non improbat, sed permittit, quam tamen tolerare non posset, si iuri divino repugnat.*

Confirmatur primò: Gregorius Magnus lib. 2. Registri Epist. 42. permisit Subdiaconis Sicilie ut uxoribus ante ordinationem ductis, quamvis in posterum tales ordinari vetererit, nisi una cum uxoribus continentiam promitterent: At hoc non permisit, si jure divino prohibitum esse intellexisset: Ergo iure solùm Ecclesiastico tenentur illi qui Majoribus Ordinibus sunt initiati, non ut amplius matrimonio jam ante contractu.

Confirmatur secundò: Ecclesia multis canonibus statuit, ut votum continentie ab ordinandis sacris Ordinibus exigetur: At si jure divino annexa est factis Ordinibus continentia, non esset ex parte ordinandorum necessarium votum, aut

lex Ecclesiæ, ad eam illos obligans: Ergo continet jure tantum Ecclesiastico Ordinibus sacris annexa est.

Confirmatur tertius: Nullum extat præceptum di. 40 vinum de hac re in Scriptura, vel Traditione, ut constabit ex solutionibus objectionum; neque ex lumine naturali colligi potest, quamvis enim ratio naturalis dicit, esse valde congruum quid sacri homines abstineant ab uso matrimonii, non tamen dicit esse necessarium; alias peccarent Sacerdotes legis antique, habendo uxores: Ergo usus conjugii sacris hominibus jure tantum Ecclesiastico prohibitus est.

Dico secundò, similiter jure solidum Ecclesiastico 42 proibitum esse contrahere matrimonium iis omnibus, qui Majoribus Ordinibus initiati sunt. Est etiam D. Thomas in 4. dist. 37. quest. 1. art. 1. in corp. ubi hæc scribit: *Ordo sacerdotis sui ratione habet ex quadam congruentia quod matrimonium impedit debet, quia in sacris Ordinibus constituti, sacra via & Sacramenta trahant, & ideo decens est, ut munditiam corporalem per continentiam servent: Sed quod impedit matrimonium, non nisi ex constitutione Ecclesie habet; tamen alius apud Latinos, quam apud Græcos; quia apud Græcos impedit matrimonium contrahendum, solum ex vi Ordinis; sed apud Latinos impedit ex vi Ordinis, & ulterius ex voto continentie, quod est ordinibus sacris annexum; quod etiam si quis verbo tenus non emittat, ex hoc ipso quod Ordinem suscepit, secundum ritum Occidentalem Ecclesie, intelligetur emisisse; & ideo apud Græcos & alios Orientales, sacer Ordo impedit matrimonium contrahendum, non tamen matrimonii prius contracti usum, possunt enim matrimonio prius contracto uti, quamvis non possint matrimonium de novo contrahere; sed apud Occidentalem Ecclesiam impedit matrimonium, & matrimonii usum. Quibus verbis Santos Doctor hanc & precedentem conclusionem appetit docet, & egregie illustrat.*

Ratio etiam suffragatur: Si enim matrimonium 42 jure divino pugnat cum sacris Ordinibus, non posset Pontifex dispensare, ut sacris Ordinibus initiatus, nubaret: Sed hoc dici nequit: Ergo nec illud. Sequela Majoris patet, Pontifex enim non habet potestatem dispensandi in jure divino. Mihi vero probatur, tum ex præxi Ecclesiæ, quæ pluries in hoc dispensavit, tum ex D. Thoma 2. 2. quest. 88. art. 11. qui etiæ id neget de religioso professo, concedit tamen de Presbytero. Nec valet si dicas, quod cum Ecclesia dispensat ut sacris Ordinibus initiatus nubat, privat illum exercitio sui ministerii. Nam licet Ecclesia regulariter id præset, interdum tamen eos sacri Ordinis ministerio relinquit, ut constat ex Concilio Ancyrano, celebrato ante Nicenium, & approbatu à Leone IV. in cuius canone 10. sic habetur: *Diaconi quicumque ordinantur, si in ipsa Ordinatione protestati sunt, & dixerunt, velle se conjugio copulari, quia sic manere non possunt, in ministerio manent, propriea, quod eis Episcopus licentiam dederit.*

Potest insuper suaderi ista conclusio, ex dictis in 43 præcedenti, si enim usus matrimonii non sit jure divino prohibitus Clericis, sacris Ordinibus initiatis (ut constat exemplo Græcorum, qui licet utuntur matrimonio ante sacram Ordinationem initio) multò minus ipsum matrimonium; matrimonium enim non prohibetur sacris hominibus, ratione contractu, qui bonus est & Sacramentalis, sed ratione usus, qui solus videtur habere repugnantiam cum ministerio & statu factorum hominum. Unde Tridentinum less. 24. can. 9. manifestè significat juris tantum Ecclesiastici esse, quid Majoribus Ordinibus initiati matrimonium contrahere negant, cum sic alit: *Si quis dixerit Clericos in sacris Ordinibus*

Disputatio Tertia,

Ordinibus constitutos, vel Religiosos castitatem solemniter professos, posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege Ecclesiastica, vel uno, &c. anathema sit.

S. H.

Selvansur objectiones.

44 *C*ontra primam conclusionem plura congerit Turrianus Scripturæ & SS. Patrum testimonia, quæ ne apparenter quidem probant id quod intendit; unde miratur Vazquez, illis ipsum adduci potuisse in sententiam omnibus Theologis contrariam, dicitque ut eum excusat, nimio castitatis, cuius erat amanuissimus, zelo acceasum, existimasse id quod ardenter cupiebat, nimirum ex quolibet Scripturæ & Patrum testimonio id expressè colligi. Aliqua tamen proponit ex Patribus testimonia, quæ aliquid habent apparentia, ea præcipue quæ ex Syrio Papa Epist. 1. ad Hieronimum Tarragonensem Episcopum cap. 7. ex Epiphano heresi 59. & ex Eusebio Cesariensi lib. 1. de demonstratione Evangelica c. 9. adducit: Verba Syriciæ hæc sunt: *Dominus Iesus iùm suo nos illustrasset adventus, in Evangelio protestatus quæ ligata venit implere, non solvere. Et ideo Ecclesiam, cujus sponsus est speciosus forma, castitatis voluit splendore radiare, ut in die judicii, cum rursus advenierit, sine macula & ruga eam possit, scut per Apostolum suum instituit, reperire. Quarum sanctorum Sacerdotes omnes atque Levites, insolubili lego constringimur, ut à die ordinationis nostra, sobrietati ac pudicitie, & corda nostra mancipemus & corpora.* Epiphanius vero loco citato sic habet: *Revera non suscepit sancta Dei predicatione, post Christi adventum, eos qui à nuptiis, mortua eorum uxore, secundis nuptiis conjuncti sunt &c.* Sed & adhuc viventem & liberos gignentem unius uxoris virum non suscepit in Diaconatum, Presbyterum, Episcopum &c. Demum Eusebius citatus ait, *Secundum leges novi testamenti debere sarcis initiatos ab uxoribus abstinere:* At leges novi testamenti, sunt leges Christi & divinae: Ergo jure divino sarcis Ordinibus initiati tenentur abstinere ab uso conjugii.

45 Verum hæc levia sunt, verba enim Sicilii non plus probant, quæ continentiam ministrorum Ecclesie esse secundum Christi voluntatem & beneplacitum, qui voluit Ecclesiam Evangelicam castitatis splendore radiare; & esse pariter ex institutione seu constitutione & præcepto Apostolico, lato secundum Christi beneplacitum & intentionem, ut significant verba illa Syriciæ, *sicut per Apostolum suum instituit.* Epiphanius vero nomine *sainte Dei predicationis*, intelligi prædicacionem legis non Evangelicæ, sed Ecclesiasticæ, quæ idem vocavit hoc nomine, quia simul cum lege Evangelica, sive cum lege Dei ab Apostolis prædicata fuit. Similiter Eusebius, per *leges novi testamenti*, intellexit leges non à Christo latas, sed ab Ecclesia vel Apostolis traditas in novo testamento. Quas interpretationes legitimæ esse, & ad mentem illorum, colligitur manifestè et eo quod eodem modo loquuntur de lege prohibente personis factis usum conjugii, ac de lege arcente bigamos à Sacerdotio, ut constat ex verbis istis Epiphanius supra relatibus: *Non suscepit sancta Dei predicatione, post Christi adventum eos, qui mortua eorum uxore secundis nuptiis conjuncti sunt:* At lex quæ bigamos non admittit ad Sacerdotium, est purè Ecclesiastica, ut docent communiter Theologi, & articulo sequenti ostendens: Ergo illi censent legem prohibentem personis factis usum conjugii, non esse divinam, sed purè Ecclesiasticam.

Plura etiam contra primam conclusionem proponit Turrianus argumenta, inter quæ istud præcipuum est: Sacerdotes & Levites veteris testamenti, iure divino prohibebantur ab uxoribus abstinere tempore suæ vices: Ergo à fortiori Sacerdotes & Levites novi testamenti iure divino tenentur totâ vitâ continentiam servare. Nam idem illi jure divino tenebantur tempore suæ vices continentiam servare, quia eo tempore divina mysteria tractabant, quæ hanc animi & corporis puritatem exigebant: At Sacerdotes & Levites novi testamenti, toto vite tempore tractant divina mysteria: Igitur toto suæ vite tempore, jure divino tenentur continentiam servare.

Confirmatur: Lex divina prohibens Sacerdotibus & Levitis veteris testamenti ab uxoribus tempore suæ vices abstine, non fuit ceremonialis, aut judicialis, sed moralis, fundata in virtute religionis & sanctitate, quæ sacrosancta mysteria in ministro prærequirunt: Ergo non cessavit in lege Evangelica.

Ad objectionem, concessio Antecedente, nego
Consequentiam, nam de Sacerdotibus & Levitis veteris testamenti, habemus plura Scripturæ loca, quibus Deus jubet eos ab usu matrimonii abstine, tempore suæ vices; de Sacerdotibus autem & Levitis novi testamenti, nullum legitur in Scriptura testimonium, quo idem eis præcipiat; inde plures in oppositum sunt Conciliorum & Patrum authoritates soprà adductæ. Nec refert quod Dei præceptum respectu Sacerdotum & Levitarum veteris testamenti sit morale & fundatum in ipsa virtute religionis, & puritate quam in ministris factosancta mysteria requirunt; nam hæc solum convenientiam & congruitatem, non necessariatem indicant; cum nullum ex natura sua indecentiam, cultu divino repugnantem, usus matrimonii habeat; & quamvis aliquam haberet, ex hoc solum posset colligi, teneri jure divino factos homines ab uso conjugii abstine co tempore quo sunt altati ministrari; quo etiam tempore Græci, exemplo Sacerdotum & Levitarum veteris testamenti, ab uxoribus abstinent. Per quod patet ad Confirmationem.

Contra secundam conclusionem objicit primò Michael Medina: Concilia & Patres aiunt, carnalia conjugia esse factis hominibus prohibita, quia sunt peccato Deo consecrata, non minùs quam vasta sancto christmate delicta: Ego sicut ex natura ipsa benedictionis sive consecrationis calicis provenit, quod ad alios usus deservire nequeat; ita & ex ipsa Ordinum sacrorum natura, sive institutione, non vero præcisè ex prohibitione Ecclesie provenit, quod factis Ordinibus initiatis non licet matrimonia contrahere.

Secundò, Longè gravior pena olim imponebatur illis qui post suscepitos factos Ordines celebrabant matrimonia, quæ qui ante contracto utebantur; quod signum est, major esse peccatum. Sacerdotem post susceptionem Ordinis matrimonium contrahere, quæ contracto ante sacerdotium, ut in ipso sacerdotio; consequenter istud quidem esse tantum contra legem Ecclesiasticam, sed illud adversari legi divinae.

Confirmatur: Prior transgressio puniebatur excommunicatione, quæ antiquis seculis, non nisi in violatores divini juris vibrabatur.

Tertiò, Græcis etiæ indulsum sit, ut possint ut matrimonio ante factam Ordinationem contracto, nonquam tamen cum illis dispensatum est, ut post suscepitos factos Ordines possint uxores duce. Quod non leve signum est, in hoc Ecclesiam dispensare non posse, subindeque esse altioris juris quam humani.

Ad

de Ministro & Subjecto Sacramenti Ordinis. 455

50 Ad primum, nego suppositam consequentis, nimis quod preceptum prohibens usum prophani calicis consecrati, sit divinum, est enim tantum Ecclesiasticum, sicut ipsa calicis consecratio; unde sicut Ecclesia potest urgente aliquo necessitate dispensare, ut vasa Deo consecrata, ad prophanos usus applicentur; ita & cum sacro homine ad contrahendum matrimonium.

51 Ad secundum respondeo maius esse peccatum eorum qui post Ordines suscepimus matrimonium contrahunt, & eo sic contracto utuntur, quam sit peccatum illorum qui ante susceptionem Ordinem conjugati, his susceptis, à conjugi non abstinent, licet neutrum sit jure divino prohibitum, sed tantum Ecclesiastico; ac proinde nimirum non esse, quod major pena ab Ecclesia statuta fuerit pro peccato illorum, quam pro peccato istorum.

52 Ad confirmationem dico, propter transgressio- nem legis Ecclesiastice, penas etiam depositio- nis, excommunicationis, & alias ejusmodi, esse statutas ab ipsa Ecclesia, ut ex ejus canonibus constat.

53 Ad tertium responderemus, quod licet preceptum de non contrahendo post sacros Ordines matrimoniio, sit tantum Ecclesiasticum, sicut & preceptum de non utendo matrimonio ante sacros Ordines con- tracto; Ecclesia tamen Spiritu Sancto ducta, prudenter judicavit & voluit, in favorem matrimonii ius suum possidentis, cum Graecis dispensare in usu matrimoniil antea contracti, non autem in matrimonio contrahendo.

§. III.

Alia difficultas expeditur, & legem celibatus re- effissimam & utilissimam esse, & à temporibus A- postolorum in Ecclesia viguisse, contra hereticos offendit.

Dico tertid, recte & justè ab Ecclesia statutum fuit, ut sacris Ordinibus initiati continentiam servarent.

54 Probatur primò argumento à minori ad maius: Olim in antiqua lege, qui res multò minus sanctas, quam sit ministerium sacramenti novi testamenti, tra-ctaturi erant, jubebantur ab uxoribus abstinere, nam Exodi 19. cùm legem Israëlitæ accepturi essent, prohibiti sunt ne suis uxoribus appropinquarent. Et 1. Regum 11. David & comites non fuerunt admisi ad panes propositionis, nisi protestarentur se à mulieribus continuisse. Ex quo D. Hieronymus in cap. 1. ad Titum recte colligit, perpetuum debere servare continentiam nostros Sacerdotes, qui corpus Christi, illis paibis significatum, jugiter consecrant, edunt, & ministrant, ac filium Virginis, & Virginum sponsum, atque omnis puritatis fontem, quotidie manibus attrahant. Similia habet lib. 1. contra Jovinianum num 11. ubi expendens verba illa Abimelec Sacerdotis, Davide sic interrogans, Si mundi sunt pueri, maximè à mulieribus? Subdit: Panis enim propositionis, quasi corpus Christi, de uxori cubilibus consurgentes, edere non poserant. Item Exodi 12. qui comedunt erant agnum paschalem, jubebantur renes accingere, id est voluptates carnis edomare, ut exponit D. Gregorius homil. 22. in Evangelia. Decum Sacerdotes per vices ministrandis in tabernaculo, toto tempore vicos sue, à domo & ab uxoribus abesse debebant, ut colligitur ex 1. Petalip. 14. & ex Lucæ 1. Ergo justum & conveniens est, ut Sacerdotes nostri, perpetuo vacantes sacro ministerio, perpetuam servent continentiam, ut recte arguit Innocentius I. Epist. 9. ad Vltericium Rothomagen-

sem Episcopum: *Quod dignum (inquit) & pudicum & honestum est, tenere Ecclesia omnino debet, ut Sacerdotes & Levite cum uxoribus suis non coēant, quia ministerii quotidiani necessitatibus occupantur: Scriptum est enim, sancti esto, quia ego sanctum sum Dominus Deus vester. Nam si prīcia temporibus de tem- ple Dei Sacerdotes anno vicius sue non discedebant: quan- to magis hi Sacerdotes vel Levite iudicariam ex vi or- dinacionis sua servare debent; nec praeritis dies, quā vel à sacrificiis divinis, vel à Baptismatis officio va- cent.*

Admittit Calvinus lib. 4. instit. cap. 12. n. 25. 55. hanc continentia legem in Sacerdotibus & Levi- tis Mosaice legis, negat in Evangelicis; quia illi (inquit) Christum representabant, qui mediator Dei & hominum perfectissimam suā puritate reconciliatus Patrem nobis erat: hanc autem personam quia non representant Evangelici Ministri, falsò cum illis comparantur.

Sed haec frivola probris ac futile sunt, Tum quia non solum ob Christi representationem, sed etiam imò magis, propter sanctitatem sui ministerii, ut nimirum purius eo fungentur, debebant Sacerdotes legis Mosaice, tempore sui ministerii, sese ab uxoribus continere. Tum etiam, quia falsum est, Sacerdotes novi testamenti non representare Christum, cum enim, non quidem ut futurum, sed ut præsentem significant; imò non solum Christi per- sonam tepräsentant, sed iphius vīce funguntur 2. ad Corinth. 5. *Pro Christo legatione fungimur, ejus- que personam in sacrificando sustinent, dicentes in ejus nomine, Hoc est corpus meum.* Major ergo in Sacerdotibus Evangelicis requiritur animi & cor- poris puritas, quam in antiquis Sacerdotibus & Le- vitis, qui personam Christi imperfēcte adumbrant, nec erant ipsius Legati & Vicarii, sicut Sa- cerdotes novæ legis, sed ejus duntataz umbras & figuræ.

Probatur secundò conclusio: *Consueto conju- galis impedimento est ne sacri Ministri recte officio suo fungantur: Ergo recte & justè ab Ecclesia statutum fuit, ut illi continentiam servarent, ac celibetem vitam ducerent. Consequentia patet, Ante- cedens probatur. Ad officium sacerorum ministri- rum duo præcipue pertinent, nempè sacrificare, & orationi ac contemplationi vacare: At consuetudo conjugalis his duobus actibus non mediocriter obstat; prius quidem, nam cùm sacrificium alta- ris augustissimum & sanctissimum sit, decet ut qui illud offerant, iofigni quadam puritate atque san- citate mentis & corporis polleant; alteri verò, quia actus conjugalis mentis aciem hebetat, & ab oratione & rerum divinarum contemplatione ani- mum avertit ac distrahit. Unde Theophrastus lib. 1. contra Jovinian. (teste D. Hieronymo) dicebat, non expedire sapienti umbere. Et Apostolus 1. ad Corinth. 7. suadet idcirco conjugibus continentia ad tempus, ut melius vacent orationi. Cùm ergo Sacerdotes Evangelici debeant semper orationibus & sacrificiis offerendis incumbere, semper debent à con- jugio abstinere.*

Dico quartò, legem de celibato factorum mini- strorum, antiquissimam esse, & ab ipsis Apostolis inductam & constitutam.

Probatur primò ex verbis illis Apostoli ad Ti- 58 tum 1. *Oportet Episcopum continentem esse: notat au- tem Bellarmius, Apostolum non fuisse usum no- mine Castum, quod etiam conjugatis, legitimis suis uxoribus utentibus, convenit, sed nomine continen- tem, quod importat continentiam etiam à conju- gali amplexu, ut Hieronymus ibi exponit dicens, Continensem addidit, nempè ab uxoris etiam amplexi- bus.*

⁵⁹ Probatur secundò ex Epistola 2. Clementis ad Jacobum fratrem Domini, in qua inter alia monita à B. Petro sibi data, hoc recenset: *Ut ad Dominica Mysteria tales elegantur, qui ante ordinationem suam, conjuges suas neverint.* (mendosè legitur, non neverint.) *Quod si post ordinationem Ministero altaris contigerit proprium invadere cubile uxoris sacrarii non sinaret limina, nec sacrificii portitor fiat, nec altare contingat, nec ab offerentibus holocausti oblationem suscipiat, nec ad Dominicis Corporis portationem accedat; nec aquam Sacerdotibus porrigit ad manus.* Quavis autem non sit certum, hanc Epistolam esse Clementis, tamen antiqua est, & in hac parte usu totius Ecclesie probata, ut ex testimonio orationis ferè antiquorum Conciliorum & Patrum ostendit Bellarminus lib. 1. de Clericis c. 19.

⁶⁰ Probatur tertio ex Concilio Carthaginensi secundo can. 2. ubi sic dicitur: *Omnibus placet, ut Episcopi, Presbyteri, & Diaconi, vel qui Sacraenta conseruant, pudicitie custodes, etiam ab uxoribus se abstineant; ut quod Apostoli docerunt, & ipsa servavit antiquitas, nos quoque custodiamus.* Unde Soto lib. 7. de iustitia, hæc Aratoris, Ecclesia in Pontificibus suis pudicitiam commendantis, carmina refert:

*Ecclesia nunc alma fides, sine fine pudicos,
Pontifices jubet esse suos, &c.*

Cui etiam quadrat illud Hieronymi lib. 1. contra Vigilantium: *Quid facient Orientis Ecclesiæ, quid Aegypti, aut Sedis Apostolice, qua aut virgines Clericos accipiunt, aut continent, aut si uxores habuerunt, desinunt esse mariti, tempè quoad usum conjugalem.* Arguit contra Vigilantium hæreticum, qui virginitatem & pudicitiam ab Ecclesia Christi ablegamur esse contendebat.

⁶¹ Ad plenorem hujus conclusionis intelligentiam, quedam breviter hic observanda sunt. Primum est, Subdiaconatum non habuisse semper annexam obligationem continentie, & votum servandæ castitatis, quia in primitiva Ecclesia inter Ordines sacros non computabatur, ut docet Innocentius III. cap. *A multis*, de ætate & qualitate ordinandorum, ubi refert tempore Urbani II. Subdiaconatum non fuisset inter Ordines sacerdos & connumeratum, quod Decretum tanquam Urbani II. refertur can. *Nulius in Episc. dist. 60.* ubi Pontifex: *Sacros (inquit) ordines dicimus Diaconatum & Presbyteratum: hos siquidem solos primitiva legitur habuisse Ecclesia.* Fuisset autem illi continentie votum annexum tempore Gregorii Magni, constat ex can. *Ante triennium*, dist. 31. in quo mandat Pontifex, ut Subdiaconi Ecclesiarum Siciliæ, more Romana Ecclesiæ, continentiam servent. Quod prius statutum fuerat in Concilio Elberitano can. 33, ubi sic dicitur: *Placuit in toto prohibere Episcopis, Presbyteris, Diaconibus, Subdiaconibus, abstinerse a conjugiis suis.*

⁶² Secundò notandum est, quod licet ab initio Diaconis, Presbyteris, & Episcopis prohibitum fuerit matrimonium contrahere, non fuit tamen propter ea matrimonium ab illis contractum ab initio Igitur, sicut nunc est de jure Ecclesiastico, ut colligitur ex canone 10. Concilii Ancyran, ubi solum dicitur, Diaconos, qui professi continentiam in ordinatione, postea matrimonio duxerint, debere à ministerio cessare, non autem debere ab uxoribus separari, eisque permittitur communio laica: At si tale matrimonium fuisset invalidum, debuissent ab uxoribus, sive potius à concubinis separari; nec ipsis in tali matrimonio seu potius concubinatu manentibus, permitti potuisset communio laica: Ergo tale matrimonium tunc non erat jure Ecclesiastico Igitur, sicut modò. De quo fuse Basilius Pontius l. 7. de matrimonio c. 27.

⁶³ Tertiò sciendum est, viudas que tempore Apo-

storum eligebantur, ut velut Diaconisse ministrent Ecclesiæ, fuisse obstrictas voto castitatis, ut colligitur ex Apostolo 1. ad Timoth. 5. ubi praepicit non eligi juniores; quia cum luxuriate fuerint in Christo (id est cum bonis Ecclesiæ ad propterum usum abutentes, lautiū se nutriverint, & quod facile ex eo sequitur, ad lasciviam stimulos sentire ceperint) nubere volunt habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt, id est promissionem Deo factam de servanda continentia violarunt. Unde Augustinus in Psal. 75. ad illum verum, *Vovete & reddite Domino Deo vestro*, haec scribit: *Quisque quod vovere voluerit voveat; sed illud attendat, ut quod voveris reddat, &c. Quid autem ait (Apostolus) de quibusdam que voverunt & non reddiderunt? Habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Quid est primam fidem irritam fecerunt? Voverunt, & non reddiderunt.*

Demum observandum est, legem de servanda continentia à sacris hominibus, fuisse in Ecclesia Latina cotinuè servatam, ut nonquam ab ea deviare licet fuit, secùs in Graeca, in qua talis lex fuit abrogata, & permisum est ministris altaris, cum propriis uxoribus consuetudinem habere. Quando verò lex illa in Ecclesia Graeca abrogari coperit, & licitus esse uxorius usus iis qui ante sacram ordinationem matrimonio copulati erant, dubium & incertum est. Aliqui putant, eam primò fuisse abrogatam in Concilio Ancyran, celebrato ante Nicænum, & approbatu à Leone IV. idque colligunt ex quadam historia quam refert Socrates lib. 1. cap. 8. quod volentibus Nicæni Concilii Patribus statuere ut sacris initiati abstinerent ab uxoribus quas ante ordinationem duxerant, quidam Monachus, nomine Paphnutius, qui hunc Concilio intercerat, se oppoñit ne talis lex ficeretur; idque à Patribus obtinuit. Verum hoc valle incertum est, tum quia historia illa à multis rejicitur ut apocrypha; tum etiam quia D. Epiphanius, qui post Concilio Nicænum floruit, hæresi 39. sic ait: *Ecclesia abduc viventem & liberos gignentem unius uxoris virum non suscipit, sed eum qui se ab unica continuit, aut in viduitate vixit, Diaconum, Episcopum, & Presbyterum, & Hypodiaconum suscipit, maxime ubi sacerci sunt canones Ecclesiastici.* Et mox subjungit: *At dices mihi, in aliquibus locis liberos gignere Presbyteros, Diaconos, & Hypodiaconos.* At non est (inquit) iuxta canonem, sed iuxta hominum mentem, que per tempus elongauit. Item Hieronymus suprà relatós testatur, quod suo tempore Orientalis Ecclesia, aut Virgines Clericos acceperat, aut continent, vel si uxores habuissent, matriti (quoad actum conjugalem esse) desisterebant. Sed quid sit de hoc certum est, tempore sextæ Synodi, inceptæ sub Agathone, & absolute sub Leone II. anno 683. in Ecclesia Graeca licet fuisse conjugalem usum iis qui ante factam ordinationem uxores duxissent, ut constat ex canone 13. in quo sic dicitur: *Quoniam Romane Ecclesiæ pro canonе traditum esse cognovimus, ut promovendi ad Diaconatum vel Presbyteratum, profiteantur se non amplius suis uxoriibus conjungendos; nos antiquum canonem Apostolorum perfectionis ordinisque servantes, hominum qui sunt in sacris, legitima conjugia, deinceps quoque firma & stabilita esse volumus, nequaquam eorum cum uxoribus conjunctionem dissolventes, vel eos matrū, tempore convenienti, consuetudine privantes.* Quamobrem si quis dignus inveniuerit fuerit, qui Hypodiaconus, vel Diaconus, vel Presbyter ordinetur, is ad tales gradum assumi nequaquam prohibeatur, si cum legitima uxore cohabitet. Sed neque ordinationis tempore ab eo postuletur, ut profiteatur, se à legitima cum uxore consuetudine abstinentur. Quem inorem usque ad hæc tempora servant Graeci, Romanæ Ecclesiæ permittente, & non nisi eo tem-

eo tempore quo sacris altaribus sunt accellari, prohibetur uxoribus utl. Episcopi tamen Graeci cum uxoribus quas ante faciam ordinationem duxerant non cohabitare, ut patet ex canone 12. ejusdem sextae Synodi, inquit nunc Graeci ordinarii non eligunt in Episcopatum, nisi vel Religionem professum, vel qui perpetuam castitatem servet, & uxorem non habeat, ut audiui a Patribus nostri Ordinis, qui diu in Graecia connotari fuerant, & Ecclesia Graeca ritus & consuetudines apprimè observant.

S. IV.

Salvantes objectiones Hæreticorum.

65 **C**ontra tertiam conclusionem, in qua diximus legem celibatus ab Ecclesia statutam pro sacris ministriis, recte summam esse & sanctissimam, plura objiciunt Hæretici Scripturæ testimonia, ut persuadeant talēm legem ioinquam & perniciosam esse. Apostolus enim (inquit) sit ad Hebreos 13. connubium esse honorabile in omnibus, aequaliter in Sacerdotibus. Et 1. ad Timoth. 3. jubet Episcopum esse unius uxoris virum. Et c. 4. ejusdem Epistole sit, novissimis temporibus aliquis introductus doctrinam demoniorum, prohibentem nubere.

66 Sed hæc frivola sunt, Paulus enim primo locohortatur fideles ut connubium suum reddant honorable in omnibus, id est, omni ex parte, sive ex parte Sacramenti, sive ex parte fidei mutuū dāte & benē servate, sive ex parte prolis suscepit & benē educat, quæ sunt tria bona Matrimonii. Unde ibidem addit immediate: *Fornicatores enim & adulteros judicabit Deus.* In secundo non requirit quod quis post sui consecrationem in Episcopum, habeat actu uxorem, sed ut ante suam ordinationem non habuerit nisi unam; ut declarat bigamos non esse ordinandos. Non aliud autem fuisse ejus intentum, patet ex eo quod cap. 5. ejusdem Epistole velit vi duam in Diaconissam eligi unius viri uxorem: implicant autem quod vidua actu habeat virum. In tertio loquitur de Hæreticis damnantibus nuptias ut per se malas & illicitas simpliciter, cuiusmodi fuerunt Manichæus, Marcion, & Tatianus. Nec obstat quod Paulus sit, *Novissimis temporibus:* nam totum tempus Ecclesie Christianæ dicitur finis seculorum, & novissima hora 1. ad Corinth. 10. & 1. Joan. 2.

67 Objiciunt secundò: Apostoli habuerunt uxores, easque secum duxerunt; unde dicebat Paulus 1. ad Corinth. 9. *Nunquid non habemus potestatem forovere mulierem circumducendi, sicut ceteri Apostoli, & fratres Domini, & Cephas?* Ergo similiter Clerici uxores habere debent.

68 Huic objectioni respondeo in primis, ex Apostolis de solo Petro constare quod uxorem habuerit. Deinde ipsum & alios, si qui fuerint uxorati, omnino ab uxorum suorum consuetudine abstinuisse, ubi primùm Apostoli facti sunt, & Christo adjuncti, ut demonstrat D. Hieronymus lib. 1. contra Jovianum, ex illis verbis Petri, suo & allorum nostrorum, Matth. 19. *Ecce nos reliquimus omnia, & servimus fratrem tuum.* Quod enim inter illa omnia quæ dicuntur reliquisse, comprehendantur conjuges, quoad thorum sive consuetudinem conjugalem, patet ex responsione Christi interpretantis quid sit relinqueret omnia: *Omnis qui reliquerit patrem, aut matrem, &c.* Illud verò Paulus: *Nunquid non habemus potestatem forarem mulierem circumducendi?* non de uxoribus intelligi debet, sed de piis mulieribus que Apostolos sequabantur, & eis vel pecuniâ vel Genes Theol. Tom. V.

ministerio suo, in rebus necessariis opera seruant.

Objiciunt tertio: Matrimonium est iure natura.⁶⁹ Iis, ut declarat infinita propensio ad libetatem procreationem; & etiam divini, ut patet ex verbis illis Genes. 1. *Crescite & multiplicamini:* Ergo nulli potest ab Ecclesia prohiberi.

Respondeo primit, Matrimonium esse iure natu⁷⁰ralis & divini permisive (qua jure naturali divino omnibus licet, ac absoluè liberum est coniugium) at non præceptivè, respectu cujuslibet particularis; alloquin Christus, B. Virgo, & S. Joannes Baptista, qui ab usu conjugii abstinuerunt, contra ius divinum & naturale peccassent. Unde præceptum illud Dei Genes. 1. *Crescite & multiplicamini*, non obligavit singulos homines, nisi eo tempore quo paucitas hominum exigebat, ut quilibet generationi vacaret: postquam vero tertia saecula jam hominibus replete est, superest eccliam etiam implendum, quod rectius in statu continentis, quæcum in statu conjugali fieri potest ab Ecclesiæ Ministris, quia ut bellum ait Ambrosius, & habetur epistole Nep. 32. q. 1. *Nuptiae terram replent, Virginitas paradiso.* Unde Augustinus c. 10. de bono conjugali, vehementer desiderat, ut omnes vellent continentiam servare, quia (inquit) multo ciuitas Dei civitas adimpleretur.

Respondeo secundò, Ecclesiæ nulli prohibetur simpliciter nuptias, nec ulli invito legem contumacie imponere; sed tantum exigere veluti conditio nem onerosam ab iis qui sacros Ordines volunt suscipere, ut continentiam præficiantur, propter dignitatem & reverentiam Ordinis & facri ministerii: illis autem liberum est suscipere vel non suscipere sacros Ordines, & consequenter nubere, vel continentiam profitari.

Objiciunt quartò: Sacerdotes & Levite veteris legis uxores ducebant, & ab usu conjugii solam abstinebant, tempore vias sue, quando laico ministerio incumbebant: Ergo similiter Sacerdotes & Levite novi testamenti debent inire connubia, & ab usu uxorum cessare illis solam diebus quibus sacris altaribus debent accedere, ut in Ecclesia Graeca observatur.

Respondeo, negando Consequentiam, ut enim sapienter ait Augustinus lib. de bono conjugali cap. 9. circa finem: *Primi temporibus generis humani, maximè propter Dei populum propagandum, per quem propheta erat & nascitur Princeps & Salvator omnium populorum, uti debuerunt sancti iste, non propter se expetendo, sed propter aliud necessarium, bono nuptiarum.* Nunc vero cum ad incundam sanctam & sincram societatem undique ex omnibus gentibus copia spiritualis cognationis exuberet; etiam propter filios solos connubia copulare cupientes, ut ampliore continencia bono possunt utantur, admonendi sunt. Addit Ambrosii commentarius in ap. 3. Epist. 1. ad Timotheum: *Veteribus idcirco concessum esse Levite & Sacerdotibus, uxores ad usum habere; quia multum temporis otio vacabant à ministerio aut Sacerdotio.* E contra vero Sacerdotes & Levite novæ legis perpetuum debent servare continentiam; cum non pretereat dies, quæ vel à Sacrificiis divinitat, vel à Baptismatis officio, vel ab aliis sacris ministeriis vacent, ut ait Innocentius I. §. precedentis relatus. Nec obstat consuetudo Graecorum, illis solam diebus quibus ad sacra altaria debent accedentes, ab usu conjugii abstinentium, quia Summi Pontifices, & Ecclesia Romana, majoris mali vitæ di gratiâ, hoc eis permittunt.

Objiciunt quinto contra ultimam conclusionem D. Clemens Epist. 1. ad Jacobum fratrem Donat, inter alia monita à B. Petro sibi data, hoc recenset,

ut ministri altaris, ad Dominica tales elegantur officia, qui ante ordinacionem conjuges suas noverint. Et Isidores lib. 2. de officiis cap. 2. tradens regulas Clericorum, inter cetera inquit: Clerici castitatem corporis perpetuam servent, aut unius matrimonii vinculo copulentur: Ergo lex celibatus, non viguit in primitiva Ecclesia, nec ab ipsis Apostolis constituta est.

Ad locum Epistolae Clementis recte respondet Scotus lib. 7. de justitia quest. 6. art. 2. illa verba, qui ante ordinaciones conjuges suas noverint, negativè accipienda esse; ut sit sensus, qui non post ordinacionem conjuges suas cognoscant, quamvis antea id, potuerint. Alloqui si absolute & affirmativè verba illa sumentur, sensus esset, non debere nec posse unquam ordinari eos qui ante ordinationem non habuerint & cognoverint uxores: quod esset præceptum absurdum.

Ad Isidorum dico, illum eo loco de omnibus Clericis loqui in communi: unde, quod dicit: *Aut unius matrimonii fadere copulentur, ad Clericos Ordinum Minorum referri debet. Quod autem sit, castitatem corporis, &c. ad Clericos Ordinum Majorum, quos perpetuam servare debere continentiam docet libro 2. c. 5. 8. & 10.*

ARTICULUS IV.

An & quo jure bigamus sit Ordinis incapax?

§. I.

Duplici conclusione difficultas resolvitur.

74 **D**ico primò, bigamus esse Ordinis Incapacem. Ita communiter omnes Theologi & Canonistæ, & constat ex Apostolo 1. Timoth. 3. & ad Titum 1. afferente Episcopum (eademque est ratio de Sacerdote & Diacono, & Subdiacono) debere esse unus uxoris virum. Quod etiam habetur can. 17. Apostolorum, cujus verba hæc sunt: *Si quis post baptisma secundis fuerit nuptiis copulatus, aut concubinam habuerit, non potest esse Episcopus, non Presbyter, aut Diaconus, aut prorsus ex numero eorum, qui ministerio sacro deserviunt.*

75 Ratio est, quia bigamus duplicem habet disconvenientiam eumo statu Clericali: Prima est, quia Clericus debet ad castitatem verbo & exemplo inducere alios: quomodo autem potest esse bortator viduitatis, qui ipse conjugia frequentaverit? ut ait Ambrosius lib. 1. de officiis cap. ultimo. *Quam rationem fusiū expedit D. Thomas hic quest. 66. art. 1. his verbis: In illis qui acipiunt Sacramentum Ordinis maxima spiritualitas debet apparere; tum quia spiritualia ministri, scilicet Sacraenta, sum quia spiritualia docent, & in spiritualibus occupari debent: unde cum cōcupiscentia maximè spiritualitati repugnet, per quam totus homo caro efficiatur, non debet aliquod signum concupiscentia permanentis in eis apparere, quod quidem apparet in bigamus, qui una uxore contentis esse noluerunt. Secunda disconvenientia quam bigamus habet cum statu Clericali, consistit in eo quod Clericus per factos Ordines despontatur Ecclesiæ, per quam defensionem exprimit conjunctionem Divisi Verbi cum natura humana, & despontationem Christi cum Ecclesia, que una est: nequit autem hanc bigamus repræsentare, quia bigamus tollit unitatem unius cum una, dividendo carnem in plures: defectu ergo hujus arcane significationis, bigamus est Ordinis Incapaz; unde bigamus sic definitur ab Innocentio III. cap. Debitum, de bigamus: *Bigamus est irregularitas, subiectum impediens propriæ Sacramentis defectum, ad Ordines suscipiendos.**

Triplex vero à Theologis & Canonistis solet diligui bigamus, vera, interpretativa, & similitudinaria. Vera est, quæ consurgit ex duplice matrimonio legitimo, carnali copula consummato. Interpretativa, quæ contrahitur ex matrimonio cum non virginem; unde talem bigamiam incurrit, qui corruptam duxit, quam virginem putabat; quia cum hæc bigamia sit propter defectum sacramentalis significationis, contrahitur etiam ab ignorantia. Non incurrit autem, si vir ipse sit corruptus, dommodo uxorem virginem ducat. Cujus disparitatis haec affert rationem S. Thomas in 4. dist. 27. quest. 3. art. 1. ad 3. questionem: *Actus speciem non defudit ex termino à quo, sed ex termino ad quem: cum igitur consensus maritalis viri sit actus tendens non in seipsum, sed in uxorem ut in terminum ad quem, ab ea suam speciem fortitur: proinde si uxor est corrupta, consensus viri ex ea, ut termino ad quem speciem corruptionis contrahit: secùs si uxor sit virgo, esto vir sit corruptus: quia viri consensus speciem non sumit ab ipso viro consentiente, sed ab uxore terminante. Ex quo infert S. Doctor, quod si mulier esset capax Ordinis, irregularitatem contraheret, si cum viro corrupto inire matrimonium, non autem si ipsa corrupta cum viro virginem contraheret, nisi per aliud matrimonium fuisset corrupta.*

Hæc ratio & doctrina, licet egregia, displicet Belarmino lib. 1. de Clericis cap. 14. quia (inquit) ex ea sequeretur, non fore bigamus qui secundam uxorem virginem duceret, cum in hoc matrimonio nullum esset ex parte termini ad quem vietum, sed totus defectus esset ex parte viri. Sed hæc instantie frivola est: esto enim quod ille qui secundam uxorem virginem duceret, non esset bigamus bigamus interpretativa, quæ contrahitur cum quis uxorem non virginem ducit; esset tamen bigamus bigamus vera & reali, quæ contrahitur ob solam uxorum & matrimoniorum pluralitatem.

Incurrit etiam bigamia interpretativa, quando maritus cognoscit uxorem suam, post adulterium ab illa commissum, vel quando quis contrahit duo matrimonia invalida; vel unum validum, & allud invalidum, & utrumque consummat; licet enim ille verè bigamus non sit, ob invaliditatem unius vel utriusque matrimonii, inter bigamus tamen computatur, non propter Sacramenti defectum, sed propter intentionis effectum, ut ait Innocentius III. cap. super de bigamus, quantum enim in ipso fuit, duas uxores habuit. Dixi, & utrumque consummat; si enim ille fœminas quas invalido matrimonio duxit, carnali ter non cognovit, interpretativam bigamiam non contrahit.

Bigamia demum similitudinaria est, quando quis contraxit matrimonium post solemne votum castitatis, aut post Ordines sacros, & consummat; in hoc enim est aliqua similitudo bigamie, fundata in duobus matrimonii; altero spirituali cum Deo, altero carnali, licet invalido, cum fœmina contracto, post votum solemne castitatis, aut Ordinis sacri susceptionem. Unde ista bigamia non contrahitur nisi ex delicto; immo vera nunquam contrahitur ex delicto, cum semper contrahi debeat ex duplice matrimonio legitime inito.

Dico secundò, bigamus non esse incapacem Ordinis jure divino, sed tantum jure humano, ab Ecclesia inducto. Ita communiter Theologi & Canonistæ, contra glossam in cap. 2. de Bigamus, verbo dispensare, & Petrum Soto sect. 18. de matrimonio paragrapho *Ex quibus*, & paragrapho *Refutam*, affirmantes bigamus jure divino esse Ordinis Incapacem.

De Ministro & Subjecto Sacramenti Ordinis. 459

81 Probatur primò conclusio: *Summus Pontifex non potest in jure divino dispensare: At sèp dispensavit cum bigamis, ut promoverentur ad Ordines, nam ut afferit glossa canone Letter, dist. 34. Martinus I. cum bigamo, ut Subdiaconus fieret, dispensavit; & Lucius Papa alium bigamum, Archiepiscopum Panormitanum creavit: Ergo bigamus non est incapax Ordinis jure divino, sed tantum Ecclesiastico.*

82 Probatur secundò: *Si ex aliquo Scripturæ testimonia posset deduci bigamos jure divino esse Ordinis incapaces, maximè ex illo Apostoli 1. ad Timoth. 3. Operet Episcopum irreprobusibilem esse, unius uxoris virum, &c. in quo præcipiat opposita sententia se fundat: At hic locus solum probat, illud fuisse præceptum Apostoli; quæ autem auctoritate Apostolicâ constituta sunt, non divini, sed humani solum juris vim obtinent; ut patet ex Canonibus Apostolorum, qui de jure solum humano & Ecclesiastico obligant; unde Summus Pontifex in illis dispensare potest, ut constat ex can. finali, dist. 82. ubi dicitur quod licet Presbyter fornicarius, secundum canones Apostolorum debet deponi, tamen juxta auctoritatem B. Papa Sylvestri, si in vito non perduraverit, poterit cum eo dispensari, debitâ injunctâ paenitentia: Ergo bigami non sunt incapaces Ordinis, jure divino, sed tantum humano, ab Ecclesia inducto.*

S. II.

Solvuntur objectiones.

83 **C**ontra primam conclusionem nullum est argumentum alicujus ponderis, sed contra secundam objicit primò Petrus à Soto: *Cœlestinus III. cap. 3. de bigamis, & Martinus I. can. Si quis viduam, dist. 5. dicunt cum bigamis non esse dispensandum, ob præceptum Apostoli 1. ad Timoth. 3. dicentes Episcopum debere esse unius uxoris virum: Ergo sentale præceptum juris divini obligationem inducere, cum in jure humano possint dispensare Summi Pontifices.*

84 Secundò objicit: *Sacris initiatuſ, divino jure representare debet coniunctionem Christi cum Ecclesia: At bigamus illam representare nequit, cum carnem suam in plures diviserit: Ergo divino jure est incapax Ordinis.*

85 Tertiò objicit: per Baptismum tolluntur omnes irregularitates & impedimenta ad Ordines suscipiendos, quæ sunt juris humani: Sed per Baptismum non tollitur irregularitas bigamiae in stato infidelitatis contractæ, ut dicitur can. *Acutius* dist. 26. Ergo bigamia jure divino impedit & reddit incapacem ad Ordines suscipiendos.

86 Verum hæc argumenta non adēd urgent, ut propter illa à cōmuni sententia author ille recedere debuerit. Ad primum enim respondetur, prædictos Pontifices locis citatis solum significare voluisse, irregularitatem bigamiae fundari in præcepto Apostoli, subindeque ob reverentiam illi debitam, non esse in ea passim & sine urgenti causa dispensandum: non negare tamen quod Summi Pontifices in ea dispensare possint, ut patet ex facto ipsius Martini I. qui, ut suprà retulimus, cum bigamo, ut Subdiaconus fieret, dispensavit.

87 Ad secundum nego Majorem, licet enim Christus matrimonium inter fideles exercet ad significandam mysticam coniunctionem Christi cum Ecclesia, ut cum unica sponsa, ut constat ex illo ad Ephes. 5. *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, & in Ecclesia; non tamen ad mysticam illam significationem Sacramentum Ordinis eleva-* *Gens Theol. Tom. V.*

vit; unde significatio illa non est ei essentialis, sed merè accidentalis; ideoque licet Ecclesia dispensare non possit, ut maritus habeat plures uxores, vel ut matrimonium dissolvatur, bene tamen ut bigamus Sacramentum Ordinis suscipiat; quamvis ob divisionem sue carnis in plures, non sit aptus ad significandum & representandum unionem Christi cum Ecclesia, quæ unica est; ille enim defectus significacionis non reddit illum jure divino, sed tantum humano, ab Ecclesia inducto, incapacem Sacramenti Ordinis.

Ad tertium dico, quod licet per Baptismum tollantur omnes irregularitates quæ proveniunt ex delicto (imò illæ propriæ non tollantur, quia non contrahuntur ab infideli, seu non baptizato, qui Ecclesiæ legibus non subjicitur) irregularitates tamen provenientes ex vitio corporis, vel ex defectu significacionis, qualis est bigamia, non tolluntur per Baptismum. Quamvis olim acris fuisse de hoc inter Hieronymum & Augustinum controversia, affirmante illo Epist. 83. ad Oceanum, negante isto in libro de bono conjugali, cui consentit Ambrosius lib. 1. de officiis cap. ultimo, & D. Thomas hic qu. 66. art. 4. ubi sic ait: *Baptismus solvit culpas, & non solvit conjugia, unde cum ex ipso conjugio sequatur irregularitas, per Baptismum tolli non potest, ut Augustinus dicit in libro de bono conjugali.*

DISPUTATIO IV.

De Episcopatu.

DE Episcopatu specialem disputationem instituimus, quia circa illum variae occurunt difficultates & controversiae, articulis sequentibus discutiendæ & resolvendæ.

ARTICULUS PRIMUS.

An Episcopus jure divino sit Presbytero dignitate & potestate superior?

Negavit olim Presbyter quidam nomine Aërius, & apud Augustinum heresi 53. & Epiphanius heresi 75. ubi haec illius verba refert: *Quid est Episcopus ad Presbyterum? Nihil differt hic ab illo. Unus est enim Ordo & unus honor & una dignitas. Imponit manus Episcopus: ita etiam Presbyter. Dispensationem cultus divini facit Episcopus, Presbyter similiter. Sedet Episcopus in throno: Sedet etiam Presbyter. Idem (teste Waldensi tomo 1. de Sacram. lib. 2. cap. 60.) docuit Wicleffus, dicens omnes Sacerdotes esse Episcopos, ac posse Sacramentum Ordinis ministriare, & plenam jurisdictionem habere in sua Parochia. Uterque autem ad hoc assertendum inductus fuisse narratur, partim odio & indignatione; partim etiam invidiæ conceptæ ex repulsa quam in ambiendo Episcopatu passi erant. Aërius enim contendens de Episcopatu cum Eustathio, fuerat illi postpositus. Wicleffus autem ab Episcopatu Vigorniensi, quem ambibat, fuerat repulsus.*

Eundem errorem amplexus est Calvinus lib. 4. in. 2. st. cap. 4. n. 2. ubi similiter negat Episcopatum esse gradum Presbyteratum superiorem à Christo institutum, his verbis: *Quibus ergo descendit munus injunctum erat, eos omnes nominabant Presbyteros. Illi ex suo numero in singulis civitatibus unum eligebant, cui specialiter dabant titulum Episcopi, ne ex equalitate, ut fieri solet, dissidia nascerentur. Neque tamen sic honore & dignitate superior erat Episcopus, ut dominium in-*

Collegas habentes, sed quae partes habet Consul in Senatu, ut referat de negotiis, sententia roget; consulendo, monendo, bortando, alio praecat; auctoritate sua iurata actionem regat, & quod decretum communis consilio fuerit, exequatur; id munus sustinebat Episcopus in Presbyterorum catu. Atque id ipsum pro temporum necessitate, fratre humano consensu induelum, facientur ipsi Veteres. Hinc Calvinus: consequenter num. 3. docens, idem semper fuisse munus Episcopi & Presbyteri, tempore Verbi & Sacramentorum dispensationis incumbere. Ut hic error refellatur, & veritas catholica stabiliatur, sic

§. I.

Conclusio affirmativa statuitur.

Dico igitur, Episcopos jure divino dignitate & potestate esse Presbyteris superiores.

Hic veritas definitur in Concilio Constantiensi, in Bulla Martini V. ubi omnes errores Joannis wiclef damnantur. Et in Tridentino sess. 23. c. 4. ubi dicitur: Sancta Synodus declarat, prater ceseros Ecclesiasticos gradus, Episcopos, qui in Apostolorum locu successerunt, ad hunc Hierarchicum Ordinem praecepit pertinere, & posse, sicut idem Apostolus ait, a Spiritu Sancto, regere Ecclesiam Dei, & sicut Presbyteri superiores esse, ac Sacramentum Confirmationis conferre, ministros Ecclesiae ordinare, atque alia pleraque peragere ipsos posse querum functionum potestatem reliquias inferioris Ordinis nullam habent. Et can. 7. sic definitur: Si quis dixerit, Episcopos non esse Presbyteris superiores, vel non habere potestatem Confirmandi & Ordinandi, vel eam quam habent, illis esse cum Presbyteris communem, &c. anathema sit.

Eandem superioritatem Episcopi ad Presbyterum, quantum ad dignitatem, & potestatem, paucim agnoscunt SS. Patres: Dionysius enim cap. 5. Ecclesiastice Hierarchie sic ait: Pontificum Ordo primus, qui purgat, illuminat, & perficit: Sub illo autem Ordo Sacerdotum purgat, & illuminat, non vero perficit; Ministrorum vero tantum purgat. Quibus verbis majoriter in Episcopis potestatem, & ad plura pertinentem, agnoscit, quam in Sacerdotibus, & aliis Ecclesiæ Ministris, quos etiam illis inferiores esse affirmit Ignatius Martyr in Epistola ad Tatsenses: Presbyteri (inquit) Episcopo subditi estote, Diaconi Presbyteris, populus Presbyteris, & Diaconi. Et in Epistola ad Philadelphios: Boni sunt Sacerdotes, sermones Ministri, melior autem est Pontifex, cui tradita sunt sancta sanctorum, & cui soli sunt commissa secreta Dei. Clemens Romanus in Canonibus Apostolorum can. 40. Presbyter & Diaconi preter Episcopum nihil agere pertinet: nam Domini populus illi commissus est, & pro animabus eorum hic redditurus est rationem. Demum Tertullianus lib. de Baptismo cap. 17. Ius habet, inquit, dominus Baptismum Summissus Sacerdos, qui est Episcopus, deinceps Presbyteri, & Diaconi; non tamen sine Episcopi auctoritate.

Eandem veritatem probat S. Thomas hic quest. 30. art. 4. multiplicitate. In priinis enim in arguento sed contra, sic discutit: Divina mysteria debent esse magis ordinata, quam humana: Sed humano officiorum ordo exigit, ut in qualibet officio præponatur unus, qui sit princeps illius officii, sicut præponitur militibus Dux, & inferioribus artificibus Architectus, qui princeps operis dicitur: Ergo similiter Ecclesiastice Hierarchie ordo exposcit, ut Sacerdotibus præponatur aliquis, qui sit Sacerdotum Princeps, & hic est Episcopus. Unde Dionysius loco citato de Ecclesiastica Hierarchia, in ea ait prium esse Pontificem, à quo omnis sacra potestas ad inferiorites derivatur.

Denique in corpore articuli sic arguit: Omnis potestas quæ non potest exire in actum, nisi praepositus quibusdam ordinationibus, dependet ab illa potestate quæ illas ordinationes facit: Atqui Sacerdos non potest absolvere & ligare nisi praesupposita Praelati jurisdictione, quæ sibi subdantur illi quos absolvit: Ergo potestas Sacerdotalis ab Episcopali penderet, & illi inferire est.

Postea in resp. ad 1. eandem veritatem demonstrat ex eo quod novum Sacerdotium ita antiquo respondere debet, ut quod Aaron & filii ejus, & Levite fuerunt in veteri lege, hoc in Ecclesia sint Episcopi, Presbyteri, aut Diaconi, seu reliqui Ecclesiæ Ministri: ita ut Episcopi respondent Aaroni, Presbyteri filiis Aaroonis, qui minores erant Sacerdotes, patri subiecti: Diaconi, & alii Ministri, Levites, id est, aliis qui de Tribu Levitica oriundi erant, quamvis non essent filii Aarons: At in lege veteri longè major erat potestas & jurisdictione Aarons, quam reliquorum Sacerdotum inferiorum: ille enim poterat semel in anno ingredi sancta sanctorum, quod aliis minoribus Sacerdotibus non licet: Ergo similiter in lege nova. Episcopus dignitate, auctoritate, & potestate, exterius precepsit Presbyteris: eique soli ut Ministro ordinario competit conferre Sacramentum Confirmationis & Ordinis, & alios Presbyteros ordinate; ratione cuius potestatis Episcopi à SS. Petribus dicuntur Patrum progenitores, quia progenerant Presbyteros, qui patris officium erga fideles exercent, eos filios Dei per gratiam gignendo.

Demum S. Doctor in resp. ad 3. sic discutit: Si enim omnium rerum naturalium perfectiones praexistunt, exemplariter in Deo, ita Christus fuit exemplar omnium officiorum Ecclesiasticorum; unde uniusquisque Minister Ecclesiæ, quantum ad aliquid gerit typum Christi; & item illa est superior, qui secundum maiorem perfectionem Christum representat: Sacerdos autem representat Christum in hoc quod per seipsum aliquod ministerium implavit, sed Episcopus in hoc quod alios ministros instituit, & Ecclesiam fundavit; unde ad Episcopum pertinet mancipare aliquid divinis officiis, quasi cultum divinum, ad similitudinem Christi, statuens; propter hoc etiam Episcopus specialiter sponsus Ecclesie dicitur, sicut & Christus.

His addo quæ scribit idem S. Doctor 2.2. quest. 9. 184. art. 6. ad 1. quia veritatem Catholicam de superioritate Episcopi supra Presbyteros mirum in modum illustrant: Episcopi (inquit) principaliter habent curam oviuum sua diocesis: Presbyteri autem Curati & Archidiaconi habent aliquas subministrations sub Episcopis: Unde super illud 1. ad Corinth. 12. Aliæ opitulationes, alii gubernationes, dicit glossa, opitulationes, id est, qui majoribus ferunt operas, ut Titus Apostoli, vel Archidiaconi Episcopi: Gubernationes, scilicet minorum personarum prælaciones, ut Presbyteri sunt, qui plebi documento sunt. Et Dionysius dicit cap. 5. Ecclesiastice Hierarchia, quod sicut universalem Hierarchiam videamus in Jesu terminatam, ita unquamque functionem in proprio divino Hierarcha, id est Episcopo. Et dist. 16. q. 1. cap. Cunilius: Omnibus Presbyteri & Diaconi, cuius attendendum est, ut nihil absque proprii Episcopali cencia agant. Ex quo patet quod ita se habent ad Episcopum, sicut Balivi, vel Praepositi ad Regem, & propter hoc sicut in mundanis potestatibus solus Rex benedictionem solemnem accipit, alii vero per simplicem commissionem instituuntur: ita etiam in Ecclesia cura Episcopalis cum solemnitate consecratione committitur: Cura autem Archidiaconatus & Plebanatus cum simplici injunctione: consecrantur tamen in susceptione Ordinis, scilicet antequam suam habeant.

Solvuntur objecções hereticorum.

10. Objiciunt primò Heretici : Juxta Apostolum idem sunt Episcopi & Presbyteri : Ergo Episcopus dignitate & potestate non est superior Presbyteris. Consequentia patet, Antecedens probatur ex illo Pauli ad Philipp. 1. *Paulus & Timotheus servi Iesu Christi, omnibus sanctis qui sunt Philippis, cum Episcopis & Diaconibus.* Quo loco Presbyteri dicuntur Episcopi, non enim in una urbe multi fuissent Episcopi, si Episcopi nomen, summum aliquem Sacerdotem significaret. Item 1. ad Timoth. 4. dicitur : *Noli negligere gratiam Dei qua est in te, qua data est tibi, per impositionem manuum Presbyteris, ubi Episcopatum ad quem assumptus fuit Timotheus, Apostolus vocat Presbyterium.* Et Act. 20. idem Paulus vocavit ad se maiores natu Ecclesie, id est Presbyteros, & tamen dum eos alloquitur, Episcopos appellat, dicens : *Attendite vobis & anniverso gregi, in quo vos Spiritus Sanctus posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei.*

11. Respondeo negando Antecedens, & ad illius probationem dico, Apostolorum tempore nomina illa Episcopus & Presbyter, communia fuisse omnibus Sacerdotibus tam majoribus, quos nunc Episcopos dicimus, quam minoribus, quos Presbyteros appellamus ; licet res ipse & potestates ac officia distincta essent ; unde non mirum quod Apostolus locis citatis, Presbyteros, Episcopos, & Episcopatum ad quem fuit assumptus Timotheus, Presbyterium appellaverit : quanquam juxta multos Patres, Presbyterium ibi sumatur pro cœtu sacerdotum seu Episcoporum, qui novo Episcopo manus imponunt. Hec solutio & interpretatio determinatur ex Chrysostomo homil. 1. in Epist. ad Philippenses, ubi exponens illa verba, cum Episcopis & Diaconibus, hæc habet : *Quid hoc sibi vult, ita ne unius civitatis plures erant Episcopi ? Nequaquam, sed hoc titulo designat Presbyteros, tunc enim temporis adhuc vocabulum erat commune.*

12. Objiciunt secundò difficultem locum Hieronymi, quo significare videtur, Episcopos non esse jure divino Sacerdotibus superiores, sed tantum ex constitutione & consuetudine Ecclesie : nam in cap. 1. Epistolæ ad Titum, circa illa verba, *Et constitutas per civitates Presbyteros, sic ait : Idem est Presbyter, qui Episcopus ; & anequam diaboli instinctu studia in religione fuerint, & audirentur in populis, Ego sum Paulus, Ego Apollo, Ego vero Cepha, communis Presbyterorum consilio Ecclesie gubernabantur.* Postquam vero unusquisque eos quos baptizaverat, suos esse putabat, non Christi, in toto orbe decrevum est, ut unus de Presbyteris electus superponeretur ceteris, ad quem omnis Ecclesia cura pertineret, & scissimatum nomina tollerentur. Et inferius subiungit : *Hec adduximus, ut ostenderemus apud veteres, eosdem fuisse Presbyteros & Episcopos.* Sicut ergo Presbyteri sciant, se ex Ecclesia consuetudine, ei qui praepositi fuerint, esse subjello : ita Episcopi noverint, se magis consuetudine, quam dispositio dominica veritate, Presbyteris esse maiores, & in communis debere Ecclesiam regere.

13. Huic difficillimæ objectioni non aliter respondent Michaël Medina lib. 1. de sacrorum hominum continentia cap. 5. & Maldonatus in tract. de Ordine cap. 8. quam suæ cumbendo difficultati, & concedendo reverè Hieronymum cum Aërianis sensisse, Episcopos non esse jure divino, sed ex consuetudine tantum & constitutione Ecclesie, Presbyteris superiores : quamvis (inquit Medina) ob hujus S. Doctoris reverentiam, Ecclesia hunc errorum quem

Geset. Theol. Tom. V.

in Aërianis damoavit, in eo toleraverit, aut diffi-
mulaverit.

Verum hæc responsio temeritate non caret, quia non solum tanto Patri & Doctori, sed ipsi etiam Ecclesiæ injuria est, cui acceptio personarum notam inuit : cùm enim (ut ait Bellarminus) Hieronymus post Aëtium vixerit, cur, quæso, Ecclesia unam atque eandem sententiam in Aërio damnavit, & in Hieronymo toleravit ? Nónne Aërio potius ignoscendum fuit, qui ante definitionem Ecclesiæ peccasse videbatur, quam Hieronymo, qui damnata jam hæresim sequutus est ? Addo quod idem videtur sentire Ambrosius in cap. 4. epist. ad Ephes. *Primum (inquit) Episcopi, Presbyteri appellabantur, ut recedente uno sequens ei succederet.* Ideo apud Egyptum Presbyter consignas, si Episcopi absint.

Respondent alii, initio nascentis Ecclesie, omnes Presbyteros fuisse Episcopos, subindeque mirum non esse, quod Hieronymus & alii SS. Patres distinxerint, eo tempore Episcopos non fuisse maiores Presbyteris.

Sed hæc solutio non valet, quia Hieronymus loco citato Presbyterorum dignitatem adversus infidelitatem Diaconorum tueri conatur, etiam demonstrare nititur, ex eo quod Sacerdotalis dignitas æqualis est Episcopali, cùm Episcopi (inquit) magis consuetudine, quam dispositio dominica veritate, sint maiores Presbyteris, & initio nascentis Ecclesie, communis Presbyterorum consilio, Ecclesie gubernarentur : Ergo non è solùm ratione censet, primos Presbyteros fuisse pares Episcopis, quod essent etiam ipsi veri Episcopi.

Tertio respondet Amicus, Hieronymum in ea quidem fuisse sententia, quod Episcopus jure divino non sit Presbytero superior, sed tantum Ecclesie consuetudine & ordinatione ; nullo tamen pacto sensisse cum Aërio, quia ille negabat, etiam Ecclesie constitutione, Ordinem Episcopalem esse Presbyterali superiori.

Sed hæc quoque solutio, nisi aliquid ei addatur, non satisfacit ; Aërius enim non ignorabat, nec negabat, secundum Ecclesie leges, Episcopum Presbytero esse maiores, sed jure divino pares esse affirmabat. His ergo solutionibus prætermis-

Ad objectionem respondeo, duo in Episcopali nomine & dignitate distinguenda esse, nempe potestatem Ordinis, & potestatem jurisdictionis, quæ regit & gubernat Ecclesiam sibi commissam ; à qua, licet inferiori, nomen Episcopi defusum fuit ; nam ~~in~~ idem est atque inspector & curator rei cuiuspiam, & ut sit Hieronymus ipse in cap. 1. Epistolæ ad Titum, Episcopus est nomen officii, hoc est curationis & gubernationis. Quando ergo verbis in objectione citatis, dixit Episcopos magis consuetudine & ordinatione Ecclesie, quam dispositio dominica veritate, Presbyteris esse maiores ; non loquitur de Episcopatu, quantum ad potestatem Ordinis (in ea enim Episcopos esse jure divino Presbyteris superiores, manifestè agnoscit in c. 1. Epistolæ ad Titum, ubi sic ait : *Quid facit Episcopus, excepta ordinatione, quod non faciat etiam Presbyter ?* id est facere possit) sed de potestate jurisdictionis seu regiminis Ecclesie, quam Episcopi habent supra Presbyteros ; hanc enim præminentiam jurisdictionis non competeat Episcopis jure divino, sed tantum Ecclesiastico, existimat Hieronymus ; idque ex parte verum est, Episcopi enim potestatem jurisdictionis non accipiunt immediate à Christo (sicut potestatem Ordinis & characteris) sed habent ab ipso Summo Pontifice, cuius est eos Ecclesiis præficere, & Dioceses illis assignare ac dividere, prout ad Ecclesie bonum expedire judicaverit. Itaque Hieronymi sententia toto celo distat ab errore Aërii, nam

Qq 3 in

in primis S. Hieronymus aperte docet, Episcopum esse maiorem Presbytero, quantum ad Ordinis potestatem, quod negabat Aelius, ut constat ex Epiphanius supra relato. Deinde, quantum ad potestatem jurisdictionis, Aelius non modo negabat iure divino in ea maiorem esse Episcopum Presbytero, sed etiam contendebat, non recte facere Ecclesiam, quod Episcopos Presbyteris anteposat. At S. Hieronymus, eti jure divino agnoscere non videtur discrimen inter jurisdictionem Episcopi & Presbyteri, tamen agnoscit hoc ipsum discrimen tanquam legitimè, immo & necessario, ad vitanda schismata, ab Apostolis introductum, initio nascientis Ecclesie, eo scilicet tempore quo ecepit dici in Ecclesia: Ergo sum Pauli, ego Apollo, ego autem Cepha:

ARTICULUS II.

An Episcopatus sit Ordo distinctus à Sacerdotio, vel solum ejus extensio & complementum?

De Stenditur articulo precedenti contra Hereticos, Episcopatum esse gradum quandam & dignitatem in Ecclesiastica Hierarchia Sacerdotio sublimiorum, in quo conveniunt omnes Catholicos, sed difficultas est & gravis controversia inter Doctores, an sit etiam Ordo distinctus à Sacerdotio, subindeque distinctum à Sacerdotali imprimat characterem, vel solum sit extensio Sacerdotii, & excellentissimum quoddam ejus complementum? Canonista enim, præter Majores Ordines, & quatuor Minoras, duos adhuc admittunt, nempe Episcopatum, & Psalmistarum, seu primam tonsuram. Ex Theologis vero Durandus, Cajetanus, Petrus à Soto, Bella minus, Valentia, Martinonus, & alii, afferunt Episcopatum esse Ordinem distinctum à Sacerdotio. Oppositam docent omnes ferè antiqui Theologi, Magister sententiarum in 4. dist. 24. Littera L. S. Thomas hic quæst. 40. art. 5. Albertus magnus, D. Bonaventura, Scotus, Richardus, Paludanus, falso pro contraria sententia citatis, Dominicus Soto, & plures alii. Unde Aelius lib. 3. inst. postag. 1. relata circa Hagonis, quod nullus nisi ecclesiæ & in ecclesiæ dubitet Episcopatum esse Ordinem distinctum, cum singulariter à Sacerdotio ordinariis se reperiat. subdit hoc verba: *Cerè miror esse sic contra Thibaldum lingua taxaveris? Cucus ergo ipsius iustifico erit S. Thomas, cactus S. Bonaventura, catus Scotus, Richardus, Albericus, qui sentiunt Episcopatum non esse Ordinem.* His omnibus addit ex Patribus Scholasticis Reginaldino, Henricio, Comitolum, Aniceto, & aliis, afferentes Episcopatum non esse Ordinem à Sacerdotio distinctum. Quam sententiam probabilem censem Suarez tomo 3. in 3. partem disputatione 11. iec. 2. postag. folium posset, eamque evillissime amplias est Illustrissimus Dominus de Matinis, Aveniensis Archiepiscopus, tomo 2. in 3. p. q. 40. supplem. art. 5. cap. 2. conclus. 2. ubi dicit quod Ordo Episcopalis non differt à Sacerdotio, per hoc quod dum Sacerdos in Episcopum consecratur, impetratur in anima illius novus characteres, sed per hoc quod præexistens extenditur & perficitur; tuncque censit Episcopatum non esse Ordinem distinctum à Sacerdotio, sed ipsius Sacerdotii extensionem & complementum. Dignum pro hac sententia iniuriant præseverare refert & citat Authores, Valerianus de Flavigny, Doctor & Socius Sorbonicus, in Opusculo ab ipso edito, ad defendendam Thesis Ludovicus de Cleves, Baccalaurei Sorbonici, quæ aliterbat, Episcopatum, prout præcindit à Presbyteratu, aut ab eo distinguitur, non habere rationem iacantem.

S. I.

Hec sententia ut probabilior eligitur.

Dico igitur, Episcopatum non esse Ordinem distinctum à Sacerdotio, sed ipsius Sacerdotii extensio & excellentissimum ejus complementum.

Probatur primò auctoritate Petri Damiani opusculi 6. cap. 15. hæc scribentis: *Ad instar septem denorum Spiritus Sancti, septem sunt Ordines Ecclesiastice dignitatis. Quod autem sis omnibus gradibus adhuc & alii proferantur, ut sunt Patriarchæ, Archiepiscopi, vel Episcopi, non tam novus Ordo suscipi, quam in eodem Sacerdotio ipsi videntur excellentius sublimari. Quo nihil clarius & expressius in favorem nostræ conclusionis dici potest.*

Probatur secundò ex Tridentino sess. 13. cap. & 22 can. 2. ubi non nisi septem recenset Ordines, incipiendo à Sacerdotio, ut à supremo, nullà mentione facta Episcopatus: At si consecratio Episcopalis esset Ordo distinctus à Sacerdotio, eique superior, non debuisse Concilium recensendo Ordines, istum prætermittere, nec incipere à Sacerdotio, ut à supremo, sed ab Episcopatu: Ergo Concilium censet, consecrationem Episcopalem non esse Ordinem distinctum à Sacerdotio, sed duntaxat ejus extensionem & complementum.

Nec refe t quod cap. 4. & can. 6. definit esse in Ecclesia Hierarchicum ordinem, divina ordinatione institutum, ad quem præcipue pertinent Episcopi: Nam hic per ordinem Hierarchicum Concilium non intelligit Sacramentum Ordinis, sed gradum dignitatis, ut constat ex his verbis capituli 4. citati: *Proinde sacrosancta Synodus declarat, præter ceteros Ecclesiasticos gradus, Episcopos, qui in Apostolorum locum successerunt, ad hunc Hierarchicum ordinem præcipue pertinere.*

Non valet etiam, si cum aliquibus Recentioribus dicas, idè à Concilio inter Ordines non numerari Episcopatum, quia est causa ceterorum Ordinum. Nam etsi Episcopatus sit causa Ordinum, adhuc debuissent numerari Ordines, qui vel ad illam disponunt, vel immediatè efficiunt, sed etiam qui ei idoneos ministros preparant. Unde nulla probabilis ratio assignari potest, cur Concilium recensendo Ordines, Episcopatum omisit, & à Sacerdotio ut à supremo incepit, nisi quia exiliavit, Episcopatum non esse Ordinem distinctum à Sacerdotio, sed ejus extensionem & complementum.

Probatur tertio ratione D. Thomæ: Tota Ordinum distinctio sumitur penes habitudinem quam dicunt ad Eucharistiam, ad quam ut ad finem ordinantur, ut constat in Sacerdotio, Diaconatu & Subdiaconatu, & quatuor Minoribus: Sed Episcopatus non aliam dicit habitudinem ad Eucharistiam, præter eam quam importat Sacerdotium, non enim potest eam magis consecrare Episcopus, quam simplex Sacerdos: Ergo Episcopatus non est Ordo distinctus à Sacerdotio.

Respondent Adversarii, negando Minorem Episcopatus enim (inquit) dicit habitudinem aliquam indirectam ad Eucharistiam, quam non dicit Sacerdotium, siquidem præter potestatem consecrandi Eucharistiam, in qua convenit cum Sacerdotio, habet virtutem illam transmodendi in alios, & ad conlectandum & ordinandum ministros Eucharistie; unde per habitudinem illam indirectam,

- etiam, in ratione specialis Ordinis, à Sacerdotio diffini, constituitur.
27. Verum ex hac solutione & doctrina manifestè sequitur, Episcopatum esse Ordinem inferiorum Sacerdotio, & ipso ignobiliorum; habitudo enim indirecta ad Eucharistiam, seu potestas consecrandi illius ministros, minus perfecta est, habitudo directa ad illam, sive potestate ipsam consecrandi, quia nihil datur præstantius & diuinus in ordine supernaturali: Ergo si per habitudinem indirectam ad Eucharistiam, Episcopatus constitutus in ratione specialis Ordinis, distincti à Sacerdotio, manifestum est, ipsum esse Ordinem Sacerdotio inferiorem.
28. Probatur quartù ratione Paludani, quam sub hac forma proponit P. Baronius in Libro Apologetico pro Ordine Prædicatorum lib. 1. sect. 1. parag. 3. Si Episcopatus esset Ordo specie distinctus à Sacerdotio, vel illi esset par & æquals, vel superior, vel minor? Patres esse repugnat, ex illa lege quā diverse rerum essentia minus possint esse æquals perfectio, quā diversi numeri partes, quorum tota ratio in æ qualitate constat. Nec superior esse potest character Episcopalis Sacerdotali, cum potestas in corpus Christi naturale, propria Sacerdotio, praestet potestatis in corpus mysticum, quam Episcopatus adiicit. Inferiorem vero esse minimè convenit, cum Episcopatus sit quasi apex Sacerdotii, & Episcopus supremum Sacerdotii gradum occupet: Ergo Episcopatus non est Ordo distinctus à Sacerdotio.
29. Probatur quintū ex inconvenienti quod sequitur ex adversa sententia. Si enim Eos opatus esset Ordo distinctus à Sacerdotio, & distinctum illi adderet characterem, posset validè suscipi ante Sacerdotium, ejusque ordinatio esset valida, quamvis illicita, sicut qui ante Diaconatum ordinarentur Sacerdos, verus esset Sacerdos, ut colligatur ex capite *The Litera de Clerico* per saltem ordinato. Ex quo ulterius sequeretur quod sicut Subdiaconus qui per saltem, non præmisso Ordine Diaconatus, esset ordinatus Sacerdos, posset omnia munia Diaconi validè exercere, sed quid superior Ordo virtute contineat reliquos inferiores; ita Diaconus, qui non præmisso Sacerdotio consecraretur Episcopus, ob eandem rationem, validè posset omnia Sacerdotalia exercere, subiusteque consecrare corpus Christi, & à peccatis absolvere, quamvis non esset Sacerdos, quod absurdum est.
30. N.c valet quid dicunt Alverfarii, ut vim hujus argumenti infringant, quod licet Episcopatus sit superior Sacerdotio, sicut Sacerdotium alii Ordinibus, diversa tamen ratione; Sacerdotium enim eminenter continet inferiores Ordines, Episcopatus vero non est superior Sacerdotio cùm eminenter illud continet, sed quia præter potestatem Sacerdotii, quam intrinsecè, formaliter, & essentialiter includit, addit etiam potestatem conferendi Ordines, & Sacramentum Confirmationis: ex qua differentia (inquit) oritur, quod licet si Sacerdotium non præmisso Diaconatu consecratur, validè collatum esset, Episcopatus tamen collatus ei qui non esset Sacerdos, foret iritus. Non valet, inquam, haec responsio; si enim Episcopatus sit Ordo realiter distinctus à Sacerdotio, species differt ab illo: Sed una species non includit formaliter alteram, licet eam possit continere virtualiter vel eminenter, ut patet inductione: Ergo si Episcopatus sit Ordo realiter distinctus à Sacerdotio, non potest formaliter illud continere, sed virtualiter tantum vel eminenter, sicut Sacerdotium eminenter continet inferiores Ordines, subindeque talis & validus erit Episcopatus, collatus non

præmisso Sacerdotio; sicut & ipsum Sacerdotium, non præmisso Ordine Dicematus collatum, validum est.

Dices: Licet potestas absolvendi à peccatis distincta, & quatur realiter à potestate consecrandi corpus Christi, si tamen non præmissa potestate consecrandi conferetur, rata non esset, nec valida: Ergo ex eo quod Episcopatus sit Ordo realiter distinctus à Sacerdotio, non recte infertur, illum posse validè conferti, non præmisso Sacerdotio.

Verum hæc instantia magis confirmat quām infirmat rationem nostram: Idem enim potestas absolvendi nulla est, non præmissa potestate consecrandi, quia non est character, sed characteris extensio & complementum intrinsecum: Ergo si è contra potestas Episcopalis sit character distinctus realiter à charactere Sacerdotali, non verò ejus extensio & complementum, consecratio Episcopalis erit rata & valida, etiam non præmisso Sacerdotio.

Demum suaderi potest conclusio hoc discursu: Si verum est in naturalibus hoc axioma: *Non sunt multiplicanda entia absque urgente necessitate*, à fortiori verum erit in supernaturalibus, cum gratia magis abhorreat à superfluo, quām natura, & ne dicamus Deum plures actiones supra naturam producere, quām sint necessariae ad effectum quem intendit: Sed Episcopus potest munia Episcopalia exercere, putè conferre Sacramentum Confirmationis, & Ordinis, per characterem Sacerdotalem, ut habet adjunctionem modum aliquem physicum & supernaturalem, quo completur, & ad munia illa extenditur, ut patebit ex solutione objectionum, & constat exemplo characteris Sacerdotalis, qui se extendit ad corpus Christi mysticum, & potestatem recipit absolvendi à peccatis, absque novi characteris additione, per hoc solū quod modum aliquem supernaturalem recipiat; illicoquin tot essent admittendi characteres, quot sunt actiones supernaturalis & hierarchie, quæ à Sacerdote vel Episcopo excentur; & sic aliis daretur character ad consecrandum corpus Christi, aliis ad baptizandum, aliis ad confundendum, aliis ad conferendum Sacramentum Extreme. Unctionis, aliis ad absolvendum à peccatis; quod nullus Theologorum dixit: Ergo, &c.

S. II.

Solvantur objectiones.

Obijices primū: Consecratio Episcopi est Sacramentum; subindeque sub aliqua ex septem ejus speciebus continetur: Sed non potest ad aliam speciem Sacramenti pertinere, quam ad Ordinem: Ergo est Ordo distinctus à Sacerdotio. Major in qua est difficultas probatur primū ex SS. Patribus, qui dum loquuntur de consecratione Episcopi, ipsum appellant Sacramentum. Nam S. Leo Epist. 81. ordinationem Pauli & Barnabæ, qua fuerunt consecrati Episcopi Act. 13. benedictionis Sacramentum vocat. Et Gregorius lib. 4. in primi Regum cap. 5. unctionem ejus qui in culmine positum, Sacramentum esse afferit.

Secundū probatur eadem Major: Si Ordinatio Episcopalis non sit Sacramentum, non possumus ex Scripturis aperte probare, Ordinem esse Sacramentum; loca enim Scriptura, ex quibus id probant Catholicæ (nimis 1. ad Timoth. 4. Noli negligere gratiam quæ est in te, &c. cum impositione manus Presbyterii, & 1. ad Timoth. 1. Admonco te ut resuscites gratiam Dei, que est in te per impositionem manus mearum.) Intelligantur de Ordinazione Episcopi.

pali, quia agunt de ordinatione Timotheli, qui fuit Episcopus à Paulo ordinatus, ut docent omnes Interpretantes.

Tertio probatur ratione: Consecratio Episcopalis causat gratiam, ut constat duplice Apostoli testimonio, jam citato: Ergo est verum Sacramentum.

33 Respondeo negando Majorem, & ad primam ejus probationem dico, SS. Patres citatos vel loqui de ordinatione & unctione, quæ non solum Episcopalis, sed etiam Sacerdotalis est; vel si loquuntur de consecratione & unctione solum Episcopali, eam vocant Sacramentum, quia est complementum Sacramenti, nempe Sacerdotii.

Ad secundum nego sequelam; sufficit enim quod Episcopus sit complementum interiacetum Sacramenti Ordinis, ut ex Scripturis in quibus est sermo de ipso, colligamus Ordinem esse verum Sacramentum; quandoquidem impossibile est quod Ordo compleatur in ratione Sacramenti, per Episcopatum, nisi Ordo sit Sacramentum.

34 Ad tertiam respondet Soto negando Antecedens, existimat enim per consecrationem Episcopalem non conferri gratiam; quia gratia, inquit, in Sacramento Ordinis, non conferitur ad illa officia exercenda quæ spectat ad jurisdictionem & gubernationem corporis mystici, sed ad illa tantum quæ pertinent ad potestatem Ordinis Sacramentalis, quæ scilicet ordinantur ad consecrationem corporis Christi: Consecratio vero Episcopalis ordinatus solum ad gubernationem corporis mystici, non vero ad consecrationem Corporis Christi.

35 Verum hæc solus & doctrina repugnat SS. Patribus afferentibus in consecratione Episcopali conferri gratiam: Anacletus enim Epist. 1. cap. 1. de unctione Episcopi non sic loquitur: *Omnis sanctificatio confitetur in Spiritu Sancto, cuius virtus invisibilis sancti Christi est permixta. Quibus verbis significat, Episcopos sanctificari per unctionem Christinam, quæ confeccantur. Ambrosius de dignitate Sacerdoti cap. 5. Si gratiam (inquit) non accepisti, quomodo Episcopus fieri poses? Et pauli inferioris: Quis dat Episcopalem gratiam, Deus, an homo? Respondens sine dubio Deus, sed ramen per hominem dat Deus. Thucodoretus et am lib. 4. Ecclesiastice historie cap. 23. de Moysi Anachoreti in Episcopum consecrandi, hæc ait: *Ubi videt Iacobum sibi manum imponere velle: Abiit, inquit, ut tua manus me consecret: nam tuæ invocatione Spiritus Sancti grata in meminem descendit. Demum S. Thomas 1. ad Timoth. 4. lecit. 4. dicit impositionem manuum quæ Timotheus ordinatus est Episcopus, significasse collationem gratiae. Et 2. ad Timoth. 1. lecit. 1. loqueas etiam de Ordinatione Timotheli, ait ipsi fuisse datum gratiam Spiritus Sancti in impositione manuum.**

36 Confirmatur: Tridentinum less. 23. can. 4. sic habet: *Si quis dixerit per sacram ordinationem non dari Spiritum Sanctorum, ac proinde frustra Episcopos dicere, Accipe Spiritum Sanctorum, &c. anathema sit: Atqui ex usu Ecclesie, in ordinatione Episcoporum hæc eadem verba proferuntur: Ergo in illa confertur gratia. Et certè mirum esset quod in ordinatione Exorcista vel Officiari conficeretur gratia, & non in consecratione Episcopi, siquidem eligitur Episcopus ad officium multò excellentius: Episcopum enim operari judicare, interpretari, consecrare, ordinare, offerre, baptizare, & confirmare, ut habetur in Pontificali. Ut ergo hæc debite & recte præster, opus est ut in consecratione, & congrua potestate, & abundantia gratia thesauro ditetur. Unde*

37 Ad argumentum respondeo, concessio Antecedente, negando Consequentiam, ut enim consecra-

tio Episcopalis esset gratiam, non requiri ne cessari quod sit Sacramentum, sed sufficit quod sit excellētissimum quoddam complementum Sacramenti, scilicet Sacerdotii, ut patet in ceremonia illa quæ confertur Sacerdoti jam ordinato potestas ad absolvendum à peccatis, per impositionem manum Episcopi, & verba illa: *Accipe Spiritum Sanctum, &c.* licet enim tunc Sacerdoti nova gratia conferatur, tamen ceremonia illa non est Sacramentum distinctum à consecratione Sacerdotali, quæ fit in contactu calicis, in quo character Sacerdotialis imprimitur, sed tantum complementum & extensio Sacerdotii, in ordine ad actum, corpus Christi mysticum respicientem, nempe absolutionem à peccatis. Idem cum proportione de consecratione Episcopali dicendum est, ut magis constabit ex dicendis in solutione objectionis sequentis.

Objicitur ergo secundū: Consecratio Episcopa 38 lis confert characterem distinctum ab eo qui imprimitur in collatione Sacerdotii: Ergo est Ordo distinctus à Sacerdotio. Consequentia patet, ubi enim sunt diversi characteres, non possunt non esse distincti Ordines, cum Ordo sit signaculum quo character seu spiritualis potestas confertur. Antecedens vero probatur: In consecratione Episcopali nova datur potestas confirmandi, & Ordines conferendi: Ergo per illam imprimitur novus character, cum nomine characteris nihil aliud intellegatur, quam spiritualis potestas exercendi actus aliquot supernaturales & hierarchicos, quales sunt confirmare, & Ordines conferre.

Respondeo negando Antecedens, consecratio 39 enim Episcopalis non confert novum characterem, sed duntaxat characterem Sacerdotalem, complet & extendit: causando in eo novum modum realem & physicam quem antea non habebat, ratione cuius extenditur ad ministrandum & confidendum duo alia Sacraenta, que non potest simplex Sacerdos, saltem ex vi præcisæ sue ordinationis, ministrire vel confidere: Est autem modus ille indelebilis, sicut ipse character. Quod potest explicari exemplo supra adducto potestatis physice ab absolvendum à peccatis, quam recipit Sacerdos in sua ordinatione; hæc enim non habet rationem characteris, sed modi realis intinisci & physici, characterem Sacerdotalem, in contactu calicis antea impressum, extendentis ad corpus Christi mysticum, sive ad ipsius membra instrumentaliter physicè mundanda à peccatis. Quare Episcopus nihil aliud est preter Sacerdotium perfectum, & sicut puer & vir perfectus in eo differunt, quod puer in ratione hominis sit imperfectus, nec vim habeat gignendi sibi simile, vir autem in ratione hominis sit perfectus, & alios possit generare; ita etiam simplex Sacerdos suo modo est imperfectus, nec potest alios Sacerdotes spiritualiter gignere vel consecrare; Episcopus autem id potest.

ARTICULUS III.

Urum necessario requirantur tres Episcopi ad unius consecrationem, adeo ut Summus Pontifex in eo dispensare non possit?

Dico primò, omnino certum est, saltem ex conditione Ecclesie, requiri ad minus tres Episcopos, ut unus consecretur. Patet tum ex præce Ecclesie, tuon ex Concilio Carthaginensi 4. cap. 2. ubi sic dicitur: *Episcopus cum ordinatur, duo Episcopi permaneant & teneant Evangeliorum codicem super caput & cervicem ejus, & uno super eum fundente beneficio.*

nem, reliqui omnes Episcopi qui ad sunt, manus suis caput ejus tangant. Iu hunc sensum Chrysostomus, Occumenius, Theodoreetus, Theophylactus, & alii SS. Patres explicant verba illa Apostoli 1. ad Timoth, 4. cum impositione manuum Presbyteris, id est eorum Seniorum, seu Episcoporum, qui manus supra consecrandum imponunt.

41 Confirmatur ex facto Apostolorum, nam ut refert Anacletus Epist. 1. Jacobus primus Hierosolymorum Episcopus, ordinatus fuit a Petro, altero Jacobo, & Joanne, ejus ordinationi assistentibus & cooperantibus, quo facto formata (inquit Pontifex) dederunt successoribus sicut, sic non minus quam a tribus Episcopis, reliquisque omnibus assensu probentibus, ullam sensu Episcopus ordinatur. Unde Damasus Papa Epist. 4. ut probet illos Chorepiscopos, qui ab uno tantum Episcopo consecrati erant, non posse ullum munus Episcopi validè obire, subdit: *Quod enim Episcopi non sunt, qui minus quam a tribus sunt ordinati Episcopi, omnibus patet.* Item Joannes III. in Epistola ad Episcopos Germanie, & Gallie: *Omnia quaque (inquit) magna Concilia affirmant, cum non esse Episcopum, qui minus quam a tribus Episcopis, autoritate etiam Metropolitanus, fuerit factus.* Et Concilium Religense cap. 10. alt., Canones definite irritare esse ordinationem Episcoporum, quam pauciores quam tres Episcopi faciunt.

42 Dices, Canone 1. Apostolorum dicitur, Episcopum debere a duobus vel tribus ordinari. Ergo tres non sunt necessarii.

Respondeo, hoc ita intelligendum esse, quod Episcopus debet ordinari a duobus vel tribus, praeter ipsum Metropolitanum, qui presupponitur necessario debere adesse; atque ita Episcopum a tribus ad minus ordinari debere.

Dico secundò, Probabilius est, non posse ex dispensatione Summi Pontificis, unicum Episcopum alium consecrare. Est contra Vazquez, Coninkum, Atsicum, & alios Recentiores.

43 Probatur: Non potest Summus Pontifex dispensare in his que sunt de jure divino, sive ex Christi institutione: Sed ex Christi institutione habemus, quod consecratio Episcopi fieri debet non minus quam a tribus Episcopis: Ergo in hoc Summus Pontifex dispensare nequit. Major constat. Minor vero probatur primò ex Epistola Aniceti Papæ ad Episcopos Gallie cap. 1. ubi postquam tetulit verba Anacleti dicentis in Epistola 1. decretali Hierosolymorum primum Episcopum, beatum Jacobum, qui justus dicebatur, a Petro, Jacobo, & Joanne Apostolis, fuisse ordinatum, isti subiungit: *Si autem non minus quam a tribus Apostolis, tantus fuit ordinatus Episcopus, patet profecto eos formam.* INSTITUENTE DOMINO, tradidisse, non minus quam a tribus Episcopis, Episcopum ordinari debere. Ubi expressè dicitur Apostolos hanc formam ordinandi Episcopum, non minus quam per tres alios, nobis tradidisse ex institutione Domini sive Christi.

44 Probatur secundò eadem Minor ratione destruente præcipuum fundamentum doctrinæ Adversariorum: Si tres Episcopi ex statuto solùm Ecclesie, non vero etiam ex Christi institutione, requirerentur ad consecrationem alterius, maximè, quia ut ipsi contendunt, praeter unum, alii duo, solùm ad testimonium ordinati requirantur tanquam assisten-

tes, ne videlicet tyrannica unius Episcopi autoritas, aliquid contra fidem Ecclesie tentet: Sed falsum est quod ex tribus Episcopis concorrentibus & consecrationem quarti, duo ut testes solùm, & non etiam ut consecrantes concurent; illi enim non deberent simul cum ordinante ea facere in quibus ex Patrum sententiis, consecratio Episcopi essentia litè constituit; nictum manus imponere capiti ordinandi; & dicere *Accipe Spiritum Sanctum,* &c. sicut faciunt, sed tantam suam presentiam huic ordinationi adesse: Ergo, &c.

Contra istam conclusionem objicitur primò libri Constitutionum D. Clementis capite 27. aliis 33. ubi dicitur, quod si necessitas urget (Episcopum) ab uno ordinari, quod propter persecutionem aut aliam causam, plures adesse non possint, afferatur decretum commissionis plurium Episcoporum: Ergo censet in casu necessitatis, unicam Episcopum alium posse consecrare.

Verum hoc non urget, quia constat libris constitutionum Clementis Romani, variis in locis fuisse corruptos: Locum vero citatum fuisse ex corruptis, colligitur primò ex eo quod idem Clemens ante verba relata referat hæc verba Simonis Apostoli: *Ego Simon Cananeus continuo agere Episcopie debet ordinari Episcopum, scilicet a duobus, aut tribus.* Si enim hæc constitutio Apostolica vera esset, fallum esset, ex constitutione Ecclesie & Apostolorum, requiri ad minus tres Episcopos, ut unus consecraret; duo enim sufficerent, etiam de lege ordinaria; quod non admittunt Adversarii, & fallum esse constat ex dictis in prima conclusione. Secundò, ex eo quod verba illa Clementis, Afferatur decretum commissionis plurium Episcoporum, supponant, non tantum Summum Pontificem, sed alios etiam inferiores Episcopos, posse facultatem concedere quod ab uno solùm Episcopo consecraret; quod ipsi Adversarii non admittunt, facultatem hanc soli summo Pontifici, cui totius Ecclesie regimen commissum est, concedentes.

Objicitur secundò: Gregorius Magnus concessit Augustino, Anglorum Episcopo, ut ipse solus Episcopum consecraret, donec essent plures qui simul possent alios ordinare, ita enim legitur inter ejus decreta, in responsionibus ad interrogaciones Augustini c. 8. quæ sunt in tomo secundo Conciliorum: Ergo ex dispensatione Summi Pontificis, unus Episcopus alium consecrare potest.

Respondeo quod loci hoc factum D. Gregorii Ita habeatur tomo 2. Conciliorum Sarrii, locum tamquam esse mendosum, aperte colligitur, tum ex contextu totius capituli, in quo multa sunt sic sensu; tum ex responsione ipsius D. Gregorii ad eundem Augustinum Anglorum Episcopum, quæ habetur in fine libri duodecim Epistolarum Registri; sic enim legitur: *Et quidem etiam in Anglorum Ecclesia, in qua adhuc tu solus Episcopus invenitur, ordinari Episcopum aliter nisi cum Episcopis potes;* nam quando de Gallia Episcopi veniunt, illi in ordinatione Episcopi testes tibi afflant. Quæ verba sententiam nostram probant & valde confirmant. Si enim posset Summus Pontifex dispensare in jure requirente tres Episcopos ad consecrationem Episcopi, omnino credibile est, quod D. Gregorius in tanta necessitate dis pensasset.

TRACTATUS

OCTAVUS

DE SACRAMENTO MATRIMONII

Ad Questionem 41. supplementi, & alias sequentes.

PRÆFATIO.

TS I è Theologis plurimi soleant de Matrimonii Sacramento tractatum pratermissere, quod ad Jurisperitos & Canonistas pertinere magis quam ad Theologos videatur: attamen rem gratam Lectoribus me facturum existimavi, si cateris Theologia Tractatibus, etiam hunc adjungerem; ut Theologia nostra velut integro corpori pars nulla deesset, & difficultates qua plurima in hoc Tractatu & graves occurrunt, de quibus jus est Theologis, ut pronuntiant, & suam sententiam proferant; eodem ordine, eadem methodo, iudicem D. Thome principiis explicatas, studioſi doctrina Thomistica reperirent. Nec vero adeo facilem hanc tractationem quis existimet, ut non opus sit Theologici & Scholastici laboris & acuminis diligentiam & soleritatem advocate; cum Augustinus lib. 1. de adulterio conjugis, quem merito inter Ecclesia Patres & Doctores, acumine, & vi ingenii, aquilam dixerit, adeo difficilem existimaverit, ut ita de se dixerit aliquid: Questionem de conjugis obscurissimam & implicatisimam esse non nescio, nec audeo profiteri, omnes sinus ejus, vel in hoc opere, vel in alio, me adhuc explicasse, vel jam posse si urgeat explicare. Sed obscuritati & difficultati non exigue, accidit argumenti dignitas, que sane exigit, ut inter sacras Theologia Tractationes, hac de Matrimonio recensetur: cum hoc Sacramentum plures dotes habeat, quibus aliis Ecclesia Sacramentis praestantis est, ea superat, & ab Apostolo Sacramentum magnum dici potuit in Christo & Ecclesia. Nemo nescit plurima esse, & commendatione dignissima, qua conjugium habet, ut natura bonum, ut individua duorum societas, ut civilis contractus, & totius humani generis fons, que potissimum Jurisconsulti spectant, quibus tandem & primi fæderis, unde catena inter homines fædera originem ducunt, necessitatem & honestatem assollant. Sapienter Justinianus Imperator Novellā 22. dixit, Matrimonium sic esse honestum, ut humano generi videatur immortalitatem artificiosam introducere, & ex filiorum procreatione renovare genus humanum. Et Justinus minor Novellā 2. conjugis familias sobolem, civitates frequentiam, Republicas salutem debere dixit: Nihil [inquit] in rebus mortaliū perinde venerandum est atque Matrimonium, quippe ex quo liberi, omnisque deinceps sobolis series existat, quod regiones, atque civitates frequentes reddat, inde denique optima Reipublicæ coagmentatio fiat. Demum Plato lib. de Legibus, Oportet (inquit) parentes gignere & educate liberos, qui vitam tanquam lampadem posteris tradant, ut sint semper aliqui Deum colentes, juxta ipsius legem. Neque eam dignitatem conjugii SS. Patres prætereunt. Ambrosius fæunditatem parientium, divinum manus esse dixit, quo debeant parentes gratias agere, quia generaverunt; filii, quia geniti sunt, fidei & religionis Sacramentorum participes futuri; patres, quia conjugii premiis in suscepta prole honorantur. Unde (inquit lib. 1. in Lucam) aquum est, ut in Dei laudem vernet terra, quia colitur; mundus quia cognoscitur; Ecclesia quia devote numero plebit augetur. Quin etiam si quis à D. Cyrillo Alexandrino lib. 2. in Joan. cap. 2. postules, cur existimaverit, Christum virginitatis problem, Virgine genitum, Cana nuptiis interesse voluisse? hanc potissimum rationem reddet, ut nativitatis nostræ principium, quantum ad carnem attinet, sanctificaret. Exigebat enim ipsa carnis propagatione acceptæ infirmitas, cum qui totam naturam hominis, in meliorem ac feliciorem statum reparabat, non solum natis jam hominibus benedicere, verum etiam nascituris gratiam preparare, & aditum illorum ad hanc mortalem vitam, & autoritate miraculi, & suæ majestatis presentiâ consecrare.

Hac sane praestantissima sunt: hac præclara conjugiorum commendatio, sive vel ea solum que

que intra natura limites habent, in mortalitatis subsidium, Rerum publicarum salutem, civitatum frequentiam, & ad sancienda hominum fædera, suis laudebus celebrentur. Sed quā multū partibus hac infra eam commendationem jacent, quā Ap̄stolus Matrimonium dixit magnum Sacramentum in Christo & Ecclesia! Hec una est singularis, & ingens laudum & commendationis materia, quā cetera Ecclesia Sacraenta, Matrimonii Sacramentum superat, & longè antecedit. Non negaverim equidem Sacramentum Matrimonii, ut signum practicum, & efficacem causam gratia, insimum inter Sacraenta gradum tenere, & parum ad spiritualis & celestis vite officia, ad qua Sacraenta ordinantur, assurgere. Verum nemo etiam neget, ut signum speculativum, & sacrarum rerum symbolum, cetera Sacraenta superare, tisque sanctius esse, triplici significatione, quā precipua Religionis & fidei mysteria representat. In primis enim fidelium conjugium, quod [ut inquit Tertullianus Os̄ia 1.] Ecclesie conciliat, confirmat oblatio [scilicet Missa Sacrificium] & obligant Angeli, sacrum signum est castissimi fæderis, & unionis Dei cum anima, quam sibi per fidem despōnare Scriptura dixit; cui dotus nomine virtutes, & celestia charismatum, atque ipsum donorum authorem Spiritum Sanctum infundit. Sed præterea Sacramentum est in Christo & Ecclesia, & symbolum fæderis, quo Ecclesiam Christum suo Sanguine mundata, & detergit maculis, gloriósans sibi sponsam conjunxit. Ac demum Matrimonium, quo utriusque conjugi fit una caro, eximiam illam & singularem unionem significat, quā Verbum naturam humana sibi vinculo nunquam solvendo copularavit, quo bonorum ac malorum fit hinc inde communio, & ex utroque Deo & homine una Persona consurgit. Quis neget significationem hujus triplicis unionis, & fæderis, cuius Matrimonium symbolum est, cetera Religionis Sacraenta superare, & mysteriorum que maxima sunt, & fides docet, imaginem exhibere? Verum id maximè congruum erat, atque ipsa conjugi conditio, que snape naturā & usu hominem deprimit, suo quodammodo jure postulabat, ut eam depressionem Sacraenti magnitudo compensaret, & erigeretur animus celestium rerum contemplatione, quarum conjugium sacrum signum institutum est. Atque hanc forsitan divini consilii rationem fuisse, nec temere suspicari licet, cum Deus mulierem, postea connubio copulandam, ex latere viri formaturus, in Adamum soporem immisit, ipsumque in extasim rapuit, & ut Augustinus dixit, Angelica curia participem efficit. Cur enim Adamus, cum futura ipsi sponsa paratur, ad celestem curiam evanescit, celestium choris & ordinibus interest, & nisi clarā Dei visione fruitur, quod quidam arbitrantur, divino lumine, & prophesia pari, perfunditur, siveque Sacraenta edocetur? Hoc scilicet primo connubio debebatur, ne primus homo mysteria nesciret quorum conjugium jamjam inconsumum, symbolum futurum erat, & agnosceret illud unionem triplicem, triplexque fædus representare, Verbi cum natura humana, Christi cum Ecclesia, Dei cum anima, quam sibi hic per fidem despōnat, in calis clarā visione, aeternum copulat. Hac precipua sunt [AMICE LECTOR] qua in Tractatum de Sacramento Matrimonii, quādam veluti prævisiōne, visum est pramittere, antequam ad ea qua majorem operam postulant, properarent.

DISPUTATIO PRIMA,

De Matrimonio secundum se.

Ad quæst. 41. Supplementi.

UM Matrimonium considerari possit, vel ut contractus civilis est, & in officium naturæ institutum; vel ut istitutio & auctoritate Christi, ad esse Sacramenti, animosque conjugum sanctificandos, erectum; secundum utramque rationem de eo nobis in hoc Tractatu agendum est; cumque prior consideratio ut fundementum p. seponatur ad posteriorem, & prius sit (ut ait Ap. stolis) quod est animale, quam quod est spirituale, de Matrimonio ut est in officio natus & prius agens, deinde illud, ut Sacramentum est, considerabimus.

ARTICULUS I.

Quid sit Matrimonium, seu in quo formaliter & quidditativè consistat?

S. I.

Quibusdam præmissis, difficultas resolvitur.

Matrimonium à matre dicitur, sò quid non ab aliud debet feminam habere, quam ut mater fiat, ut ait D. Augustinus lib. 19. contra Faustum cap. 26. Et à matre potius quam à patre nuncupatur, sed quid in prole suscipienda, & crescenda, mater plus opere impedit, ut habetur in capite *Ex literis*, de conversione Inhilieum. Unde dicitur matrimonium, quasi *matri munus*, tò quid feminæ per contractum matrimonii imponat thunes educandi problem. Vel, ut alii volunt, dicitur matrimonium, quasi *matri munus*, quia uxor per matrimonium acquirit virum, quo munitor. Vocatur etiam conjugium, & quid duos sub eodem veluti iugo societas perpetue conjungat. Demum appellatur coanubium, & nuptiæ, à velo quo ex antiqua etenim teguntur virgines & obnubuntur, quando maritis traduntur, vel quia in ipsa solemnitate sponsationis, velamine teguntur conjuges, cum benedictionem nuptialem accipiunt. Id quod antiquissima consuetudinem esse, aliqui ex Scriptura colligunt: Cum enim Abimelech Sarum sororem Abraham esse existimat, sibi accepisset uxorem, & postea à Domino cor�ceptus, uxorem esse agnovisset, illamque marito redderet, ei dixit: *Ecce mille argenteos dedi fratri tuo, hoc erit in velamen oculorum ad omnes qui tecum sunt, & quicumque porrexeris, membra te deprehensam.* Incedebat quippe Sara solitus erubibus, more virginum, quare ut non virgo, sed uxor esse cognosceretur, dedit ad emendam sibi velamen quo operaretur, conjugatarum more, mille argenteos, ne alias sororem esse putans deciperetur.

Postd eum matrimonium sit contractus inter vi-
rum & feminam, ad prolem gignendam ioutus,
plura ad sui integratatem & constitutionem requiri-
t, nempe mutuum viri & feminæ consensum, ex-
terno signo manifestatum; mutuum sui corporis in
statim *Velamen*, & quod inde sequitur, mutuum
utriusque in corpus alterius jus, & potestatem eo-

utendi in omnem usum lege maritali sibi concessum;
mutuum utriusque obligationem ad debitum con-
jugale ex iustitia reddendum; & demum conjunc-
tionem quandam seu vinculum animalium utrius-
que conjugis, quod ex mutua eorum obligatione
resultat, & utrumque conjugem ligat, ad illud num-
quam, quādā v. xerint, dissolvendum; juxta illud
Apostoli 1. ad Corinth. 7. Adulter. (eadem ratio est
de viro) *alligata est legi, quanto tempore vir ejus vivit.*
Quæritur ergo, in quo illorum matrimonium for-
maliter & quidditativè consistat? Pro resolutione

Dico breviter, matrimonium formaliter & quid-
ditativè consistere in vinculo illo, quo formaliter
conjuges sunt uniti, resultante ex mutua eorum ob-
ligatione, seu ex mutuo iure & potestate quam
ex mutua traditione uterque conjux habet in cor-
pus alterius. Ita communiter Thologî, cum D.
Thoma, iof. à quæst. 44. art. 1. contra Palatium in
4. dist. 27. disp. 1. afferentem in ipsa actione con-
trahendi, ut conferente conjugibus suu uum jus
& dominium in corpora, consistere matrimonii
essentiam.

Probatur conclusio, discurrendo per singula, sa-
præ recensita, & demonstrando in nullo totum,
preterquam in ultimo, nempe vinculo illo, quo
utriusque conjugis animi sunt conjuncti, matrimo-
nium consistere formaliter. Et in primis quid non
consistat formaliter in consentu utriusque conjugis,
sive in actu contrahendi, quo conjuges sua
corpora sibi mutuo tradunt, videtur man factum,
quidquid dicat Palatius: *Tum quia talis consensus*
& traditio est causa efficiens matrimonii, subinde-
que repugnat esse causam formalem illius; causa
enim formalis intrinseca est, efficiens vero inter ex-
trinsicas computatur. Tum etiam, quia adhuc cef-
fante mutuo consenso utriusque conjugis, a huius
traditione sui corporis in alterum, perseverat
matrimonium, ut effectus à sua causa realiter di-
stinctus. Nec valet si dicas, quod licet consensus
actualis transierit, remanet tamen & modaliter
perseverat consensus habitualis, ac proinde in eo
consistere potest formaliter matrimonium. Nam
tametsi conjuges prium suum coensem tene-
rent, adhuc inter eos matrimonium perseverat,
cum tamen in eis non permaneat habitualis con-
sensus, qui per subsequentem dispensatione revoca-
tus est.

Quod vero matrimonium non consistat forma-
liter in mutuo iure utriusque conjugis in corpus alte-
rius vel in obligatione mutua ad debitum conjuga-
le, non minus certum videtur; *Tum quia tale ius &*
obligatio cessant, alterius conjugis adulterio, vel in-
genuo religione, ex communione consensu, manente
matrimonii consummati vinculo: *Tum etiam, quia*
inter B. Birghem, & B. Josephum, fuit verum ma-
trimonium, quamvis per petud impedit oblatione
reddendi debitum conjugale. Non potest ergo for-
maliter consistere matrimonium, nisi in vinculo illo,
quo formaliter conjuges sunt uniti, resultante
ex mutua eorum obligatione.

Confirmatur: In eo formaliter consistit matrimo-
nium, quo polito penitit, & quo ablato ause tur
juxta

juxta regulam quam tradunt Philosophi, ad undas rerum essentias: Sed posko vinculo illo, quo utriusque conjugis animi sunt conjuncti, ponitur matrimonium, & eo ablato auferitur: Ergo in eo essentia matrimonij consistit. Unde definitur à Juri consultis parag. 4. In istis de *paria potest* & à Canonis cap. *Illiud*, de presumptionibus, & 27. qu. 2. paragr. 1. *Maris & feminæ conjunctio, individuam vite consuetudinem retinens.* A Scholasticis vero cum Magistro in 4. dist. 27. cap. 1. *Viri mulierisque conjunctio maritalis, inter legitimas personas, individuam vite consuetudinem retinens.* Dicitur *viri mulierisque conjunctio*, quia cum matrimonium ordinetur ad problem gignendam, necessarij est inter virum & foemina, ut inter subjecta sola ad hunc finem idonea. Unde Deus ab initio non duos viros, aut duas foeminas, sed virum & foemina procreavit. Additur *inter legitimas personas*, quia omnes personæ non sunt habiles ad matrimonium contrahendum, scilicet ad generandum impotentes, cum alio vel alia matrimonio ligati, aut quovis alio seu naturali seu positivo vinculo impediti. Demum ultima verba explicant distinctionem matrimonij ab alijs unionibus sive conventionibus, ex alijs contractibus ortis, quae ex mutuo consensu tolluntur, cum tamen matrimonium sit insolubile.

7. Ex his inferes cum D. Thoma infra qu. 44. art. 1. in argumento *sed contra*, matrimonium esse in genere relationis, que rectè explicatur per ly *conjunctionem*, ut per genus, & per ly *maritalem*, ut per differentiam. Haec vero relatio est disquiparentiae, cum unus conjux ad hanc conjunctionem concurrat, ut principium activum, alter ut passivum; unde est multiplex ex parte subjecti, quamvis ex parte termini & finis sit simplex & unica; unus quippe est utriusque maritalis conjunctionis finis, perfecta nimis prolixi generatio. Secundum quod est multiplex ex parte subjecti, significatur bis nominibus *uxor & maritus*; secundum autem quod una, significatur hoc nomine matrimonium, ut ait S. Doctor ibidem in solutione ad 3.

§. II.

Solvuntur. objections.

8. **C**ontra istam conclusionem objicitur primò: Matrimonium consistit in fieri, non in facto esse, sicut alia Sacraenta in usu consistentia: Ergo consistit in mutuo consensu conjugum, non autem in vinculo maritali, ex mutuo eorum consensu resultante, cum tale vinculum sit quid permanentes.

9. Sed facile respondetur, quod licet matrimonium, quoad suam causam efficientem, consistat in fieri, seu in aliquo transeunte, nimis in mutuo consensu conjugum; quoad suam tamen quidditatem & rationem formalem, & quantum ad id quod est res & Sacramentum simul, consistit in aliquo permanenti, scilicet in vinculo, ex mutuo conjugum consensu resultante; cum cessante mutuo consensu utriusque conjugis, adhuc matrimonium perseveret.

10. Objicitur secundò: Sacramentum debet consistere formaliter in aliquo sensibili: Sed vinculum illud quo formaliter conjuges sunt uniti, non est sensibile, cum sit relatio, que non est accidens sensibile: Ergo matrimonium non potest consistere formaliter in vinculo conjugali.

11. Respondeo ex D. Thoma infra qu. 44. art. 1. ad 2. quod quamvis ipsa relatio non sit sensibile accidentis, tamen causa ejus possunt esse sensibiles, nec in Sacramento requiritur quod sit sensibile illud quod est res & Sacramentum: hoc enim modo habeat in hoc Sacramento praedicta conjunctio, sed verba experientia consensum, qua Gonet Theol. Tom. V.

sunt *Sacramentum tantum, & causa praedicta conjunctionis, sunt sensibilia.*

Objicitur tertius: In eo formaliter consistit matrimonium, quo posito ponitur, & quo ablato auferitur, ut suprà dicebamus: Sed posito consensu mutuo conjugum, & jure quod per illum quilibet illorum acquirit in corpus alterius, ponitur matrimonium, eoque sublatu, auferitur: Ergo in tali consensu & jure, matrimonium consistit formaliter.

Respondeo distinguendo Majorem: In eo formaliter consistit matrimonium, quo posito, tanquam principio formaliter & constitutivo, ponitur, concedo Majorem. Quo posito tanquam principio radicali solum, & fundamentali nego Majorem; & sub eadem distinctione Minoris, nego C. nequentiam. Sicut ergo positâ generatione, ponitur paternitas in generante, & ea sublatâ tollitur, nec quia paternitas consistat formaliter in generatione, sed quia ab ea ut à fundamento dependet & conservatur quoad existentiam; ita similiter, posito mutuo conjugum consensu, & jure quod per illum quilibet illorum acquirit in corpus alterius, ponitur matrimonium, & eo ablato, auferatur, non quod in eo formaliter consistat, sed quia ab illo radicaliter & fundamentaliter penderet.

Objicies quartò: In eo matrimonii essentia consistit, quod assumitur à Deo tanquam instrumentum ad causandam gratiam in animis conjugum: Sed vinculum conjugale ad talēm gratiam causandam non assumitur; cum enim sit relatio, ut suprà ex D. Thoma dicebamus, non potest aliquid efficere, etiam præcisè ut instrumentum: Ergo essentia matrimonii non consistit in vinculo conjugali.

Respondent aliqui recentiores Thomistæ, negando Minorem, & ad illius probationem dicunt, quod licet relatio naturaliter non sit activa, etiam præcisè ut instrumentum, benè tamen supernaturaliter, & per ordinem ad potentiam Dei absolutam; potest enim (inquit) Deus quilibet ente in rerum natura existente, quantumvis minimo & relativi, ut tanquam instrumento ad producendum quocunque voluerit.

Sed hæc solutio displicet, & facile confutari potest; cum enim instrumentum sit in genere cause efficientis, implicat quod Deus assumat ut instrumentum ad producendum effectum aliquem supernaturalis, aliquid quod nullo modo est activum: unde Deus nec materiam primam, nec quantitatem, ut instrumenta assumere potest, eò quod illa non sunt activa, ut communiter docent Philosophi: Ergo cum etiam relatio omnis activitatis sit expers, non potest assumi à Deo ut instrumentum ad producendum gratiam.

Confirmatur: Omne instrumentum ex virtute sibi propria deber habere actionem præviam, per quam fiat capax ut elevetur à causa principali, ad producendum ejus effectus, ut docent communiter nostri Thomistæ in secundo physicorum: Sed quod nullo modo est activum, non potest ex viribus propriis talem actionem præviam elicere, ut de se constat: Ergo nec assumi à Deo ut instrumentum ad causandam gratiam. Hac ergo solutione prætermisso.

Respondeo negando Majorem, ut enim rectè ait Soto in 4. dist. 26. quæst. 2. art. 3. non semper requiritur, quod Sacramentum gratiam causet, per suam quidditatem, & per id quod est res & Sacramentum simul; sed sufficit quod illam conferat per suam causam efficientem, & per id quod est Sacramentum tantum; subindeque sufficit quod in matrimonio mutuus conjugum consensus, qui est causa efficientis illius, & Sacramentum tantum (ut disp. sequenti dicemus) assumatur ut instrumentum

Disputatio Prima,

ARTICULUS II.

Verum homo non solum habeat naturalem inclinationem ad matrimonium, sed etiam praeceptum de usu illius. & quale sit, & quos obliget eale praeceptum?

§. I.

Quatuor conclusionibus difficultates iste resolvuntur.

19 **D**ico primò, Homo naturaliter inclinatur ad matrimonium. Ita D. Thomas hic art. 1. in corp.

Probatur ratione quam ibidem insinuat: Sicut homo naturaliter inclinatur ad conservationem sui ipsius, ita etiam, imò magis, ad conservationem proprie speciei; quia bonum speciei est universalius, quām bonum iadividui: Sed matrimonium est medium necessarium ad conservationem speciei in esse rationali; quia licet per fornicationem, & vagum concubitum, possit species multiplicari & conservari in esse naturali, non tamen in esse rationali; ed quod ex simplici fornicatione regulariter, ut plurimum, & per se loquendo, sequatur mala educatione prolixi: Ergo homo habet naturalem inclinationem ad matrimonium, velut ad convenientem speciei suae conservationem & propagationem: *Natura enim (inquit S. Doctor in resp. ad 4.) non solum intendit esse in prole, sed etiam esse perfectum, ad quod requiritur matrimonium.* Unde contractus matrimonii est de jure naturali, nempe quia naturali instinctu constitutum est, ut habetur in principio Digestorum, ubi sic dicitur: *Jus naturale est, &c. Hinc descendit maris & feminæ conjunctio, quam nos matrimonium appellamus.* Et in cap. *Jus naturale* dist. 1. sumpto ex Isidoro lib. 5. Etymologiarum cap. 4. sic habetur: *Jus naturale est communione omnium nationum, et quod ubique instinctu naturæ, non constitutione aliquâ habetur: ut viri & feminæ conjunctio.*

20 Dico secundò, Matrimonium non solum est ex inclinatione & instinctu naturæ, sed etiam cadit sub praecepto. Ita communiter Theologi, excepto Michaelie Medinâ lib. 4. de sacrorum hominum continentia, controversia 2. ubi docet nullum stare praeceptum de matrimonio.

21 Probatur breviter conclusio: Media maximè necessaria propter finem maximè intentum à natura, sunt de praecepto, ut patet in sumptione cibi, que quia est maximè necessaria ad conservationem individui à natura intentam, cadit sub praecepto: Sed matrimonium est medium maximè necessarium, propter finem maximè intentum à natura, scilicet propter propagationem generis humani in esse rationali, ut constat ex dictis conclusione precedentibus: Ergo matrimonium non solum est ex instinctu & inclinatione naturæ, sed etiam cadit sub praecepto.

Dico tertio, praeceptum de matrimonio non esse positivum, sed naturale. Est contra Scotum in 4. dist. 26. quest. 1. ubi facetur quidem dari praeceptum de matrimonio, sed negat quod sit praeceptum naturale.

Probatur primò conclusio ratione fundamentali: Qui intendit finem, præcipit medium necessarium ad ipsum: Sed natura intendit propagationem generis humani, ut enim propagaretur, diversum sexum constituit in specie humana, quod non fecit in Angelis; in caelo enim non est Angelus & Angela, ut bellè Tertullianus ait; cum enim Angeli sint incorrupti-

biles, propagatione non indigent: Ergo natura præcipit matrimonium, quod est medium ad propagationem generis humani necessarium.

Confirmatur: Ideò præceptum de sumendo cibum, est juris naturalis, quia finis talis sumptionis, scilicet conservatio individui, intenditur à natura: Atqui similiter finis matrimonii, videlicet conservatio speciei humanæ in esse rationali, est intentus à natura; imò magis natura eam intendit, quām conservationem individui; quia, ut suprà dicebamus, bonum speciei est universalius, quām bonum individui: Ergo præceptum de matrimonio est juris naturalis.

Probatur secundò: Præceptum de matrimonio non est abrogatum in lege gratiæ: Ergo non est præceptum positivum, sed naturale. Antecedens est certum, & docetur à D. Thoma hic art. 2. ad 1. Consequentia vero probatur. Nullum est affinabile præceptum positivum, vel legis naturæ, vel legis scriptæ, quod non cessaverit in lege Evangelica, lolum enim naturalia pertinentia ad mores, & supernaturalia fidei perseverant: Ergo si præceptum de matrimonio non sit abrogatum in lege gratiæ, non est positivum, sed naturale.

Dico quartò, Præceptum de matrimonio, pro tempore necessitatis, qua paucitas hominum exigeret ut quilibet generationi vacaret, primò & per se obligaret Rempublicam, & rectores illius, ut nimis aliquos cogerent ad nubendum: Secundariò vero obligaret etiam singulos in particulari, ut per matrimonium bono communi subvenirent; extra casum vero necessitatis, & quando sufficienter est propagatum genus humanum, tale præceptum nec singulos in particulari, nec ipsam Rempublicam, vel ejus rectores obligat.

Prima pars patet, nam finis matrimonii, nimis propagatio & conservatio speciei, est bonum commune: Sed Respublica & ejus rectores per se respiciunt bonum commune: Ergo per se primò ad illos spectat curare ut in casu necessitatis aliqui matrimonium contrahant, & per ejus usum bono communi propagationis & conservationis speciei subveniant.

Secunda vero pars hac ratione fuadetur: Propagationis generis humani est magis necessaria, quām defensio Reipublicæ: At singuli in particulari tenentur Rempublicam tueri in casu extremæ necessitatis: Ergo multò magis tenentur omnes in particulari ad contrahendum matrimonium in casu necessitatis, ad conservationem speciei, & propter bonum commune. Unde initio mundi, & post diluvium, præceptum de matrimonio singulos in particulari obligabat. Nunc vero, sufficienter multiplicato humano genere, non est cur dicamus singulos ad matrimonium obligari, vel communitatem, aut Principes, ut cogant aliquos ad illud ineundum, cùm ad matrimonium homines per se sint satis propensi. Unde Hieronymus Joviniano respondens ait: *Dices, si omnes virginis fuerint, quomodo subsistet mundus? Noli metuere, ut omnes virginis fiant, difficilis res est virginitas, & ideo rara.* Ex quo probata manet tertia pars conclusionis, que afferit, extra casum necessitatis, & quando sufficienter propagatum est genus humanum, præceptum de matrimonio, nec singulos in particulari, nec totam Rempublicam, vel rectores ejus obligare; quia finis talis præcepti obtinetur per voluntatem liberam hominum in particulari. Sicut ego excusor à præcepto eleemosynæ respectu alij cuius pauperis, si aliquis me præveniat, largiendo illi eleemosynam. Unde S. Thomas hic art. 2. ad 1. loquens de præcepto matrimonij ait: *Præceptum illud non est revocatum, nec obligat unumquemque, nisi illo tempore, quo paucitas hominum exigeret, ut quilibet generationi vacaret.*

de Matrimonio secundum se. 47

§. II.

Solvuntur objectiones.

- 27** **O**bijecies primò contra primam conclusionem : Si matrimonium sit ex inclinatione naturæ, sequitur quod virginitas & coelibatus, quæ sunt illi contraria, sint contra inclinationem naturæ, & consequenter quid mali; quandoquidem quod est contra inclinationem naturalem, malum est : Sed hoc dici nequit : Ergo nec iltud.
- 28** Respondeo negando sequelam Majoris, cùm enim inclinationis naturalis in homine ad matrimonium, sit rationalis, tunc solum naturaliter inclinat & obligat, quando recta ratio dicit illud esse necessarium ad conservationem speciei; ex quo sit quod virginitas & continentia non semper matrimonio sint adversa; sed solum quando recta ratio dicit, illud esse necessarium ad conservationem speciei, & tunc servare virginitatem est illicitum & malum. Quod expli-ari potest exemplo inclinationis naturalis quam habet homo ad sumendum cibum : eo ipso enim quod non sit ad sumendum semper cibum, sed solum quando recta ratio dicit illud esse necessarium ad conservationem individui abstinentia à cibo, non semper contrariatur sumptioni cibi consideratæ secundum quod est ex inclinatione naturæ.
- 29** Obijecies secundò contra secundam conclusionem : Ad propagandum & conservandum alias species animalium, sufficit in animalibus inclinationis naturalis, cum delectatione : Ergo & in homine ad propagationem suæ speciei, subindeque superfluum est, huic inclinationi addere aliquod præceptum de matrimonio.
- 30** Respondeo, concessio Antecedente, negando consequentiam & paritatem : disparitas est, quod homo, non obstante inclinatione naturali ad propagandum suam speciem, remanet tamen liber ad consentiendum vel dissentientium tali inclinationi; & consequenter ne desistat ab usu matrimonii, & procreatione liberorum, vel propter fecunditatem, vel propter alia incommoda, necessarium est præceptum de matrimonio & ejus actu.
- 31** Dies : Comilia Evangelica non adverfantur præceptis : Ergo cùm detur consilium de virginitate, ut patet ex illo Apost. 1. ad Corinth. 7. *Consilium autem do, nullum potest esse præceptum de matrimonio & ejus actu.*
- Respondeo, concessio Antecedente, negando Consequentiam; quia quando matrimonium cadit sub præcepto (tempore scilicet necessitatis, quo paucitas hominum exigeret, ut quilibet generationi vacaret) virginitas non est in consilio; & è contra quando virginitas est in consilio, sicut est modò, sufficienter multiplicato humano genere, non obligat præceptum de matrimonio.
- 32** Obijecies tertio contra tertiarum conclusionem : Deus dixit primis parentibus Genef. 2. *Crescite & multiplicamini, & replete terram :* Sed forma illà loquendi exprimit præceptum de matrimonio : Ergo datur præceptum positivum de illo.
- 33** Respondet Perierius lib. 4. in Genesim, his verbis non exprimi præceptum, sed benedictionem quandam subjectam nuptiis; sicut aliis similibus, quæ brutis præcepti incapacibus dicuntur ibidem versu 22. Verum nihil obstat quominus utraque imperativè ut sonant dicta sint, sed diversimodè, pro diversa capacitatem hominum & brutorum. Unde melius respondetur, verbis illis contineri solum declarationem naturalis præcepti de matrimonio, non verò præceptum positivum de illo; idque non levè conjecturā constare, ex occasione quæ dicta sunt.

Genes Theol. Tom. V.

verba illa Genef. 1. & itegum post diluvium, quando revera vigebat naturale præceptum. Addo tamen cum Basilio Pontio, declarationem illam ad modum benedictionis prolatam fuisse à Deo, ex amore erga genus humanum, cuius propagationem volebat, ut constat ex sacro texu, ubi sic dicitur : *Benedixitque Deus illis, & ait: Crescite & multiplicamini.* Unde Augustinus 14. de civit. cap. 22. *Nos autem nullo modo dubitamus, secundum benedictionem Dei crescere & multiplicari & implete terram, domum esse nuptiarum.* Et pennis interpositis : *Huic quippe operi Dei etiam benedictio subiuncta est.*

Obijecies quartò contra eandem conclusionem : Omne præceptum naturale, quocunque illud sit, vel continetur in de. alogo, vel taliter ad aliquid ex præceptis in eo contentis reducitur : Sed præceptum de matrimonio, neque continetur inter præcepta Decalogi, neque appetat ad quod ex præceptis in eo contentis reducatur : Ergo non est naturale, sed positivum.

Huic objectioni tripliciter respondent Theologi : Quidam enim dicunt, præceptum de matrimonio non reduci ad præceptum de amore sui, quod est præsumum ad præcepta de alogi ; homo enim ex amore sui intendit lepitem conservare, eo modo quo potest ; cumque non possit perpetuè se conservare in individuo, intendit conservare suam speciem. Alii volunt quod reducatur ad præceptum de non occidendo; sicut enim ille qui non succurrit pauperi extremè indigenti, dicitur illum occidere, juxta illud Ambrosii : *Si non pavilli, occidisti :* ita qui in extrema necessitate non contrahit matrimonium, propter conservationem speciei, occidere dicitur. Alii demum afferunt, præceptum de matrimonio reduci ad præceptum de dilectione proximi; quia conservatio speciei, & multiplicatio ejus, veluti pertinet ad bonum proximi. Omnes istae sententiae probabiles sunt, licet tertia videatur probabilius.

Ex dictis intelliges, falsam esse aliquorum sententiam, qui docent præceptum de matrimonio revocatum fuisse ante diluvium, sufficienter multiplicato genere humano, & post diluvium iterum fuisse latum, quando Deus dixit Noë & filiis ejus : *Crescite & multiplicamini, & replete terram.* Cum enim præceptum de matrimonio ex jure naturali oculum habent, semper obligavit, licet non pro semper, & pro omni differentia temporis (quod certe præceptis affirmativis commune est) subindeque numquam fuit revocatum, licet aliquando ejus obligatio cessaverit, quando nimis sufficienter multiplicatum fuit genus humanum; & post diluvium rursus obligare cœperit, quia tunc adfuit necessitas propagandi genus humanum.

Quærunt hic aliqui, an in casu quo periculum effet, ne genus humanum periret, tenerentur Motachi, non obstante votorum obligatione, ad contrahendum matrimonium? Cui quæstioni Soto & Victoria affirmative respondent : Si enim (inquit) tempore necessitatis Religiosi tenentur defendere Rempublicam, à fortiori & propagare genus humaanum per matrimonium; quandoquidem haec propagatio est magis necessaria, quam defensio Rempublie. Alii verò cum Petro Ledesma negative respondent, hoc ducti fundamento : Præceptum de matrimonio obligat quidem in extrema necessitate omnes qui possunt subvenire tali necessitatì, sed non illos quibus hoc non licet, quales sunt voto solemní religionis impediti : sicut enim extra tempus extremae necessitatis, potest quis absolutè tradere totam suam substantiam pauperibus, & si postea fuerit extrema necessitas, excusatur à præcepto eleemosynæ. Ita similiter extra casum necessitatis extremae spe-

Rr a

cici

ciei humanae propagandae; possunt aliqui se totos Deo absolutè per vota solemnia consecrare, & si postea adesset extrema necessitas contrahendi matrimonium, excusarentur ab ejus præcepto. Neque exemplum de obligatione eorum ad defendendum Rempublicam, oppositum concludit; defensio siquidem Reipublicæ non est contra eorum professionem, sicut usus matrimonii adversatur totali eorum consecrationi Deo. Qui modus dicendi videtur probabilior. Verum hic casus planè metaphysicus est, unde in ejus resolutione diutius immorari non expediat.

ARTICULUS III.

Utrum polygamia, seu uxorum sub uno viro pluralitas, sit contra finem matrimonii, subindeque contra legem naturæ?

§. I.

Quibusdam præmissis, referuntur sententiae.

38 **N**otandum primò ex D. Thoma infrà quæst. 65. art. 1. in corp. quod illa actio dicitur esse contra legem naturæ, quæ non est conveniens fini debito quem natura principaliter vel secundariè intendit; vel quia omnino impedit talem finem (ut nimia superfluitas vel defectus coitionis impedit salutem corporis, quæ est principalis finis coitionis, & bonam habitudinem in negotiis exercendis, quæ est finis ejus secundarius) vel quia facit difficultem aut minus decentem perventionem ad finem principalem vel secundarium; sicut inordinata coitionis quantum ad tempus indebitum, aliquiliter nocet corporis sanitati, licet eam non omnino defruat.

39 Notandum secundò ex eodem S. Doctore ibidem, matrimonium triplicem finem habere, unum principalem, scilicet prolationem & educationem, qui quidem finis competit homini secundum naturam sui generis, unde & aliis animalibus est communis ut dicitur 8. Ethic. Alium secundarium, qui consistit in mutuo obsequio in communicatione bonorum & operum inter conjuges; & hic in solis hominibus, non verò in aliis animalibus reperitur. Demum matrimonium, ut est inter fideles novæ legis, alium finem nobiliorem & præstantiorem habet, nempè significationem conjunctionis Christi cum Ecclesia, sub qua ratione habet quod sit Sacramentum novæ legis, à Christo institutum, ad significandam & repræsentandam ineffabilem illam unionem, juxta illud Apostoli ad Ephes. 5. *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & in Ecclesia. Primus finis* (inquit S. Doctor) *respondet matrimonio hominis, in quantum est animal; secundus, in quantum est homo; tertius, in quantum est fidelis.*

40 His prænotatis, antequam referamus sententias, & veriorem seu probabiliorem eligamus, duo adhuc presupponenda sunt, in quibus omnes Theologi convenient. Primum est, pluralitatem virorum sub una uxore, esse contra legem naturæ, cùm sit contra utrumque matrimonii finem, primarium & secundarium. Contra primarium quidem, qui est prolatione & educatione, quia diversorum virorum heterogenea seminum mixtio, vel prorsus impedit prolationem prolis (ut constat in meretricibus, quæ ob hujusmodi diversorum seminum mixtione, steriles efficiuntur) vel incertam reddit prolem, ex parte patris, cui potissimum educandæ prolis cura incumbit. Conga secundarium verò, qui est pacifica

familiae gubernatio; quia pax & tranquillitas familiæ, sub gubernantium pluralitate servari nequit. Unde nullā unquam lege vel consuetudine permisum fuit, unam mulierem habere plures viros, ut ait S. Thomas art. citato ad 7. & 3. contra Gentes cap. 124. & fusi expendit August. libro de bono conjugali cap. 17. his verbis: *Non sicut uni viro plures babere licebat uxores, ita uni feminæ plures viros, nec prolixi ipsius causâ, si forte illa patere posset, ille generare non posset. Occulta enim lege natura amant singularitatem, quæ principiantur. Et paulo post: Duobus seu pluribus maritis viuis, nullam legitimus serviisse sanctiarum; plures autem feminas uni viro legitimus conjunctas.*

Secundum quod omnes ut certum supponunt, est non solum pluralitatem virorum sub una uxore, sed etiam pluralitatem uxorum sub uno viro repugnare fini quem matrimonium habet in lege Evangelica; quia cùm carnis unitatem tollat, illamque in plures dividat, significare & repræsentare nequit conjunctionem Christi cum Ecclesia, quæ est una. Unde S. Thomas 4. contra Gentes cap. 78. sic discurrit: *Per conjunctionem maris & femine, Christus & Ecclesia conjunctione designatur: oportet vero quod figura significato respondeat: conjunctione autem Christi & Ecclesia est unius ad unam perpetuam babendam; est enim una Ecclesia, secundum illud Cant. 6. Una est columba mea, perfecta mea, nec unquam Christus à sua Ecclesia separabitur; dicit enim ipse Matth. ultimo: Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem sæculi, & ultra, semper cum Domino erimus, ut dicitur 1. Thessal. 4. Necesse est igitur, quod matrimonium secundum quod est Ecclesia Sacramentum, si unius ad unam indivisibiliter babendam. Igitur in lege Evangelica polygamia est prorsus illicita, ut definit Tridentinum iussi. 24. can. 2. his verbis: Si quis dixerit licere Christianis plures simul babere uxores, & hoc nullâ lege divina esse probitum, anathema sit. Colligitur etiam ex Matth. 19. Marci 10. & Lucæ 16. ubi Christus moechum & adulterum vocat, qui dimissâ propriâ uxore, etiam fornicationis causa, aliam ducit. Si enim uxore dimissâ adulterat quis; à fortiori qui, retenta priori, secundam ducit, ut rectè arguit Innocentius III. in cap. Gaudemus de divortiis ubi sic habet: *Sane veridica hec sententia (nulli scilicet Christiano licere habere plures uxores) probatur etiam de testimonio veritatis testantis in Evangelio: Quicumque dimiserit uxorem suam ob fornicationem, & aliam duxerit, maledicatur. Si ergo uxore dimissa, duci alia de jure non potest, fortius & ipsa retenta. Per quod evidenter apparet, pluralitatem in utroque sexu, cùm non ad imparia judicentur, circa matrimonium reprobandam.**

Hæc sunt certa & indubitate apud omnes Theologos, sed difficultas est, & celebris controversia inter illos, an polygamia, seu pluralitas uxorum sub uno viro, sit contra legem naturæ, & finem primarium; vel saltem secundarium matrimonii? Durandus enim in 4. dist. 33. quæst. 1. art. 1. Abulensis 1. Regum 8. quæst. 25. & cap. 19. Matth. qu. 30. ad 2. Joannes Gerson 2. p. suorum operum in regulis moralibus cap. de matrimonio, Cajetanus supra caput 4. & 16. Genesim, nec non supra 10. Matthei, Michael Medina lib. 4. de sacrorum hominum continentia cap. 9. & ex Patribus Societatis Coninkus, Amicus, & Martinonus, docent pluralitatem uxorum, nec fini primario, nec secundario matrimonii, adversari, subindeque non esse contra legem naturæ. Petrus verò de Ledesma, in aliud extremum lapsus, de matrimonio quæst. 65. artic. 1. concl. 2. affirmat illam esse contra finem non solum secundarium, sed etiam primarium matrimonii. Alii verò dicunt, eam adversari quidem legi naturæ, & fini secundario matrimonii, sed non primario. Quæ sententia verior & probabilior ydetur. Unde sit

§. II.

de Matrimonio secundum se. 473

s. II.

Hac sententia ut probabilius eligitur.

43 Ico igitur, polygamiam, seu uxorum pluralitatem, sub uno viro, esse contra legem naturae, non tamen directe fini primario matrimonii, sed secundario tantum adversari. Ita D. Thomas infra quæst. 65. art. 1. in corp. ubi haec scribit: *Pluralitas uxorum, neque totaliter tollit, neque aliqualiter impedit matrimonii primum finem, cum unus vir sufficiat pluribus uxoribus fœcundandis, & educandis filiis ex eis natis.* Sed secundarium finem, eis non totaliter tollat, tamen mulierum impedit, eo quod non facile potest esse pax in familia, ubi uni viro plures uxores junguntur, cum non possit unus vir sufficere ad satisfaciendum pluribus uxoribus ad votum, & etiam quia communicatio plurium in uno officio, causat litem, sicut figuli corrixantur ad invicem; & similiter plures uxores unius viri. Quibus verbis utramque partem nostræ conclusionis & docuit & probavit. Primam quidem, quia quod adversatur fini secundario matrimonii, est contra legem naturae de ipso matrimonio; Sed polygamia quæ quis uno eodemque tempore plures uxores habet, adversatur fini secundario matrimonii: Ergo est contra legem naturae de ipso matrimonio. Major patet, Minor probatur, quia finis secundarius matrimonii est tum remedium contra concupiscentiam, quo non semper ad votum uti potest vir, cuius vir pluribus copulatus est uxoribus; tum domesticæ gubernationis pax & tranquillitas, quæ sub pluralitate uxorum non nisi difficile servari potest, cum zelotypia laboret fragilis foeminarum sexus, & fieri nequeat, ut viri affectus non magis erga unam feratur, quam erga aliam. Unde Sara Genef. 21. Agar domi tolerare non poterat, & Rachel Genef. 30. Liæ propter fœcunditatem invidebat. Addo quod non servantur in polygamia paria jura inter virum & uxorem, nam singulæ uxores tradunt plenum dominium sui corporis in virum, cum tamen vir non tradat plenum sui corporis dominium in singulas uxores; unde non est justus contractus, cum non servet ex utraque parte iustitiae leges. Id confirmat S. Thomas 3. contra Gent. cap. 124. exemplo horum animalium in quibus patri inest aliqua solitudo de prole, nam in his unus mas non habet nisi unam foemina; sicut patet in columbis, & aliis avibus, quæ simul nutriunt pullos; praesertim vero in turture, cuius hoc singulare videatur, ut post sui comparis mortem, alium ulterius non querat cui jungi possit: Hinc meritò Scriptura mysticam sponsam turturi comparat, ut piè ac eleganter expendit D. Bernardus serm. 40. in Cantica. *Cur (inquit) ejus gena sicut turturis? Prudica est avicula, & conversatio ejus non cū multis, sed solo degere fertur contenta compare, ita ut si eum amiserit, alterum non requirat, sed sola deinceps conversetur. Tu ergo qui hæc audis, non otiosè audi. Esto solitarius quoque sicut turtur, ut soli omnium serves teipsum, quem pre omnibus elegisti.*

44 Potest insuper eadem pars suaderi, ex ipsa primæva matrimonii institutione, in qua Deus non pluribus sed uni mulieri virum copulavit; nec dixit quod vir adhaereret uxoribus, sed uxori; nec quod essent tres vel plures, sed duo in carne una. Unde Nicolaus I. ad consulta Bulgarorum cap. 5. *Duas (inquit) tempore uno habere uxores, nec ipsa origo humana conditionis admittit, nec lex Christianorum ulla permittit. Nam Deus qui fecit hominem ab initio, masculum unum fecit, & unam foeminam tanum, cui potuit satis que si vellet duas uxores tribuere, sed noluit. Scripsum quippe est: Proprius hoc relinet homo patrem & matrem, & adhaerabit uxori sue: non dixit uxoribus. Et ita Genes Theol. Tom. V.*

rum: Erunt duo in carne una, masculus scilicet & foemina in carne una, & non tres aut plures. Item Hieronymus exponens verba illa Chisti Matth. 19. *Qui fecit hominem ab initio, masculum & foeminam fecit eos, subdit: Dicendo masculum & foeminam, ostendit secunda vitanda conjugia: non enim ait masculum & foeminas, sed masculum & foeminam, ut unius conjugii consortia nellerentur.*

Demum probatur eadem pars hoc discursu: Si por 45. lygamia non esset contraria legi naturæ, sed per eam licita, à principio orbis conditi, quando propagari coepit genus humanum, & continuò post diluvium, quando reparari coepit, Deus eam institueret, ut potest valde tunc temporis conduceat ad propagationem generis humani: Sed illis temporibus aliquid tale institutum à Deo, & consequenter factum ab hominibus, non legimus; solum enim Genes. 4. dicitur Lamech accepisse duas uxores, qui idcirco reprehenditur à D. Hieronymo lib. 1. contra Jovinianum, cap. 8. & a Nicolao 1. ad consulta Bulgarorum cap. 5. quorum verba infra paragrapgo 4. referemus: Ergo signum est, quod lex naturæ eo tempore polygamiam, seu pluralitatem uxorum sub uno viro, tanquam sibi contrariam prohibebat.

Confirmatur: Si polygamia non esset jure naturæ 46. prohibita, antiqui Patres sub lege naturæ, vel scripta, eâ licet uti absque dispensatione potuissent: Sed hoc dici nequit: Ergo nec illud. Sequela Majoris patet, nam polygamia tempore legis naturæ, vel legis scriptæ, nullo erat præcepto Dei positivo prohibita: unde si lege naturæ non prohiberetur, potuissent licet eâ uti antiqui Patres, absque dispensatione. Minor vero probatur ex Innocentio III. cap. *Gaudemus*, de divortiis, ubi sic ait: *Nec ulli unquam licuit simul plures uxores habere, nisi cui fuit divinæ revelatione concessum.* Similiter Chrysostomus homil. 56. in cap. 30. *Genesis*, docet consuetudinem habendi plures uxores, fuisse iniquam, circa divinam dispensationem.

Secunda pars conclusionis, quæ afferit polygamiam, seu uxorum pluralitatem sub uno viro, fini primario matrimonii non aduersari, probatur primo ex D. Thoma suprà citato, expreßè dicente, pluralitatem uxorum, neque totaliter tollere, neque aliqualiter impedire primum finem matrimonii. Nec valet quod ait Petrus de Ledesma, D. Thomam loqui de fine primario matrimonii, præcisè quoad prolis generationem, non vero quoad ipsius educationem. Nam verba S. Doctoris haec sunt: *Pluralitas uxorum neque totaliter tollit, neque aliqualiter impedit matrimonii primum finem, cum unus vir sufficiat pluribus uxoribus fœcundandis, & educandis filiis ex eis natis.* Ex quibus liquet, ipsum loqui de fine primario matrimonii, non solum quoad prolis generationem, sed etiam quoad ipsius educationem.

Probatur secundò eadem pars ratione quam Sanctus Thomas verbis illis infinuat: Poteſt unus vir non solum plures uxores fœcundare, sed etiam educationi & institutioni filiorum qui ex eis haberè possunt, sufficienter providere: Atqui in illis duobus præcisè consistit finis primus matrimonii. Ergo polygamia non aduersatur directe & immediatè fini illi, sed tantum fini secundario, videlicet mutuo obsequio, societati & communicationi operum inter utrumque conjugem.

Probatur tertio: Deus totum populum Judaicum 49. in polygamia seu uxorum pluralitate dispensavit: At si illa esset contra finem primum matrimonii, Deus talem dispensationem toti Judæorum populo non concessisset: Ergo uxorum pluralitas primo fini matrimonii non aduersatur, sed tantum fini secundario. Major constabit ex infra dicendis, Minor vero suadetur ex doctrina D. Thomæ infra qu. 67. art.

2. ibi enim docet expressè, quod licet possit Deus dispensare etiam contra prima præcepta legis naturæ, ut patet in dispensatione facta Abrahæ in occisione filii innocentis, tales tamen dispensationes non fieri communiter ad omnes, sed ad aliquas singulares personas, sicut etiam in miraculis accidit: At si uxorum pluralitas sit contra finem primarium matrimonii, prohibitio polygamiae numeranda erit inter prima præcepta legis naturæ, primum enim præceptum naturale in unoquoque genere est de primario fine naturali talis generis, & de contrariis ipsi vivi tandis: Ergo si uxorum pluralitas esset contra finem primarium matrimonii, Deus in ea totum Judæorum populum non dispensasset, sed solum cum aliquibus singularibus personis, putà cum Patriarchis, Regibus, & Tribuum capitibus.

50 Ad majorem hujus secundæ partis intelligentiam, observandum est, quod quando diximus, polygamiam fini primario matrimonii non aduersari, sed tantum secundario, hoc intelligi debet de polygamia, quæ certum dicit numerum uxorum, quas unus vir fœcundare potest; si enim tantus esset illarum numerus, quod unus ad illas fœcundandas non sufficeret, fini primario matrimonii talis polygamia sine dubio repugnaret, quia multitudo illa conjugum sterilitatem caufaret, ut obseruat Plutarchus in vita Licurgi, & libello de garrulitate, & lib. 5. de placitis Philosophorum, & in Salomone, cui tot fuerunt Regiae & concubinæ, manifestum est. Mirum enim, quod ex tot uxorum & concubinarum generibus, non nisi masculam unam prolem Salomon suscepit, nempe Roboamum, & duas præterea filias Eraphet & Basemat, ut dicitur 4. Regum 11. unde de illo haec ait Suidas: *Ex mille uxoribus solus illi natus est Roboam filius, & ipse ex alienigena Naama Ammonitide, indignus imperio.*

§. III.

Solvuntur Objectiones.

51 **C**ontra primam partem conclusionis objicitur primò: D. Ambrosius lib. 1. de Abraham cap. 4. sic habet: *Cum Abraham duxit Agar, non commisit in legem, sed legem prævenit:* Ergo supponit quod nondum erat lex vetans pluralitatem uxorum, ac subinde quod haec lex non est naturalis. Item D. Augustinus lib. 22. contra Faustum cap. 47. docet pluralitatem uxorum factam esse licitam per consuetudinem: *Quando (inquit) mos erat, crimen non erat;* & nunc proprieæ crimen est, quia mos non est: Ergo cum confuetudo prævalere non possit contra jus naturæ, pluralitas uxorum non adversatur legi naturæ; inde ait quod non erat contra aliquod præceptum, quia nullà lege erat prohibita.

52 Confirmatur: Idem S. Doctor lib. 1. de nuptiis cap. 9. & lib. de bono viduitatis cap. 7. probat viorum pluralitatem naturæ matrimonii aduersari, non autem uxorum multitudinem, ex eo quod vir caput sit, ac principem in familia locum obtineat, scemina autem subdita sit: At ea principii dominantis natura est, ut singularitatem amet, secùs autem est de subjecti natura; ut in corpore animato unum solum est caput, & multi pedes, & in qualibet familia plures servi uni domino subjiciuntur: Ergo ex Augustini doctrina, licet pluralitas viorum sub una uxore, sit contra jus naturæ, non tamen pluralitas uxorum sub uno viro.

53 Ad objectionem respondeo, sensum verborum Ambrosii esse, quod Abraham ducendo Agar prævenit legem positivam, quæ nondum prohibebat polygamiam; cum quo stat quod lex naturæ, jam ipsam prohiberet. Augustinus vero non loquitur ab-

solutè, sed tantum suppositâ divinâ dispensatione, quæ consuetudinem induxit in lege Mosaicâ de polygamia, & eam fecit esse licitam: nunc autem quia nulla est dispensatio, quæ morem faciat licitum, non licet. Quando vero addit, quod habere simul plures uxores non erat contra aliquod præceptum, quia nullâ lege prohibitum erat, loquitur præcisè de lege positiva, ita ut sensus propositionis ejus sit, polygamiam in veteri testamento non fuisse peccatum, quia non erat contra legem positivam; legi autem naturæ licet aduersaretur, tamen erat quoad hoc dispensatio.

Ad confirmationem vero dicendum, mentem Au-54 gustini in ea comparatione quam facit locis citatis, capitis ad pedes, & domini ad servos, solum esse ostendere, non ita juri naturæ aduersari pluralitatem uxorum sub uno viro, ac pluralitatem virorum sub una uxore.

Objicitur secundò universalis consensus ferè omnium nationum ac gentium, quæ nunquam polygamiam ut matrimoniu legibus aduersam damnarunt, quin facto ipso eam approbarunt; nec tantum barbaræ & vulgares, sed etiam excultæ & sapientes: ut Atheniensis, qui teste Hieronymo Rhodio apud Michaëlem Medinam, suprà citatum, duas admittent uxores; & Socrates ipse, severissimus juris naturalis interpres, duas admisit, Xa: tippem, & Mirt. Item Julius Cæsar, ut refert Suetonus in ejus vita, permisit viris ut quot vellent uxores haberent, liberorum procreandorum causâ, & Valentianus senior (teste Socrate lib. 4. historiæ cap. 31.) Severa priore ejus conjugi adhuc vivente, Justinam duxit, ac legem tulit, ut cuncte volenti liceret habere duas uxores legitimas. Demum vivi sanctissimi in veteri lege plures simul uxores habuere, ut Abraham Saram & Agar, Genes. 16. Jacob Liam & Rachel. Balaam, & Zeiphon, Genes. 29. & 30. Helcana Anna & Phenena 1. Regum 1. & Moyses Mariam & Æthiopiam Num. 12.

Respondeo gentes illas, quamvis excultas & sapientes, errasse in pluribus juri naturæ ac lumini rationis repugnantibus, præcipue vero colendo plures Deos: quid ergo mirum, quod polygamiam, seu uxorum pluralitatem admiserint, cum polytheismum, seu pluralitatem Deorum, lumini naturali magis repugnantem docuerint. Idem dicendum de Socrate, quamvis ipsum polygamiam seu uxorum pluralitatem non valde approbasse testetur Aulus Gellius lib. 1. noft. Attic. cap. 17. ubi refert quod Socrates admiranti Alcibiadi, quod duas domi ferret uxores, respondit: *Ha me domi docent toleriam, qua in publico utendum est.* Euripides etiam, qui pariter duas uxores habuit, dicebat in Andromache, teste eodem Gellio, libro 15. noft. Attic. cap. 20.

*Nunquam duplia connubia collanda,
Neque binas marres habentes liberos,
Rixas quidem domorum, tristesque offensas.*

Quantum ad Valentianum, falsum est quod Socrates loco citato de eo refert, ut ostendit Baronius tomo 4. ad annum Christi 360. licet enim Valentianus senior Justinam duxerit, non tamen nisi defuncta Severa, priore conjugi. Demum quoad Abramum, Jacob, Moysen, & alios antiquos Patres, dicendum est, Deum in polygamia, seu uxorum pluralitate, cum illis dispensasse, ut constabat ex infra dicendis.

Objicitur tertio: Si Rex aliquis vel Princeps du-57 xisset in uxorem mulierem sterilem, & proles vel esset necessaria, vel maximè utilis Reipublicæ, ratio naturalis dictaret, ipsum in eo casu posse aliam uxorem ducere, ad suscipiendam ex ea sobolem, præfertim si prima uxor consentiret, & cederet Juri quod habet in corpus mariti: Ergo polygamia, seu

de Matrimonio secundum se. 475

seu uxorum pluralitas, non videtur juri naturali contraria.

58 Confirmatur: Si polygamia legi naturae repugnat, maximè quia paci & tranquillitati domesticæ adversatur, ut supra ostensum est: Sed haec ratio non valet, cùm non minus difficile sit cum una fœmina litigiosa habere pacem, quàm cum duabus modestis: Ergo &c.

59 Ad objectionem respondeo, concedendo Antecedens, id enim quod cadit sub legis determinatione, iudicatur secundum quod communiter accidit, & non secundum quod in aliquo casu potest accidere, ut ait S. Thomas 2. 2. quæst. 154. art. 2. Undelicet in aliquo casu extraordinario polygamia necessaria videatur vel utilis Reipublicæ, non sequitur eam jure naturæ esse licitam. Nec obstat quod uxor consentiat ut maritus alteri nubat, non potest enim in hoc cedere juri suo, quia bonum publicum matrimonii prohibet talem cessionem; sicut lex humana interdum prohibet, ne quis cedat bonis propriis.

60 Ad confirmationem, nego Minorem, & ejus probationem; ex matrimonio enim cum una uxore, quantumvis rixosa & seditionis, non sequitur perturbatio illa domis & œconomiae, quæ ex polygamia sequitur, nimurum quod plures uxores decertent de usu rei cuique illarum proprieæ, videlicet de usu corporis sui viri.

61 Objicitur quartò contra secundam partem conclusionis testimonium D. Thom. 3. contra Gent. cap. 124. sic dicentis: *In omni animalis specie in qua patri ē est aliquis sollicitudo de prole, unus mas non habet nisi unam fœminam, sicut patet in omnibus avibus, quæ simul nutririunt pullos, non enim sufficeret unus mas auxilium præstare in educatione prolis pluribus fœminis. In animalibus autē in quibus maribus nulla est sollicitudo de prole, indifferenter mas habet plures fœminas, sicut in canibus, gallinis, & bujusmodi. Cū autem masculo inter omnia animalia sit magis cura de prole in specie humana: manifestum est, quod naturale est homini quod unus mas unam fœminam habeat, & è converso. Ex quibus hoc potest formari argumentum: Ideo probat D. Thomas naturale esse homini, quod unus mas habeat tantum unam fœminam, quia in omni animalis specie, in qua patri est cura de prole, unus mas non habet nisi unam fœminam: Atqui in iis animalibus, in quibus patri est cura de prole, ideo mas non habet nisi unam fœminam, quia pluralitas fœminarum esset contra finem primum quem natura intendit in conjunctione ipsorum, videlicet contra educationem prolis: Ergo idem dicendum est de pluralitate uxorum in specie humana, eam nimurum esse contra finem primarium matrimonii, & non solum contra secundarium, alioquin argumentum D. Thomæ nihil concluderet.*

62 Respondeo negando paritatem: Disparitas est, quod in specie humana unus homo sufficit plurimum uxorum filiis educandis; in aliis verò animalibus, in quibus patri est sollicitudo de prole, unus mas non sufficit plurimum fœminarum foetibus educandis. Neque tamen ex hac disparitate sequitur argumentum D. Thomæ esse inefficax, quia, ut rectè advertit Ferrariensis, sensus illius est, quod sicut sollicitudo quæ inest patri de prole, est aliis animalibus ratio quod una si unius, ita & in hominibus; cum ista zamen differentia quod in aliis animalibus sollicitudo illa impeditur immediatè per hoc quod unus mas haberet plures fœminas, in homine verò non impeditur immediatè per polygamiam, sed tantum aliquid ex illa sollicitudine ortum habens, videlicet communis convictus & communicatio in operibus vitae necessariis inter virum & uxorem, quod est finis tantum secundarius naturæ in matrimonio.

Objicitur quintò: Quod repugnat essentiæ matrimonii, fini ejus primario ac principali adversatur: At pluralitas uxorum sub uno viro, essentiæ matrimonii repugnat: Ergo fini ejus primario ac principali adveratur. Major patet, Minor probatur, Matrimonium consistit essentialiter in mutua corporum traditione: At omnino repugnat corpus uni uxori à marito traditum, alteri similiter tradi: Ergo pluralitas uxorum sub uno viro essentiæ matrimonii adversatur.

Confirmatur: Apostolus 1. ad Corinth. 7. sic ait: *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: similiter & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Ubi vir & mulier æquiperantur, quoad mutuam corporum potestatem tradendam: Ergo sicut naturæ matrimonii prorsus repugnat, mulierem non ita in solidum tradere sui corporis potestatem uni viro, ut adhuc possit alteri viro eam tradere: ita similiter repugnare videtur essentiæ matrimonii, quod vir ita uni uxori potestatem sui corporis tradat, ut nihilominus sibi reservet facultatem tradendi illud alteri uxori.*

Respondeo; concessâ Majori, negando Minorem, & ad ejus probationem dico, sufficere ad matrimonii essentiam & veritatem, quod vir tradat uxori suum corpus, quantum sufficit ad liberorum procreationem; unde cùm unus vir plures mulieres fœcundare possit, & ex illis liberos procreare, non repugnat essentiæ matrimonii, quod vir pluribus nubat uxoribus, bene tamen quod una mulier pluribus viris nubat; quia ut supra dicemus, diversorum seminum cœmmixtio, vel omnino impedit procreationem prolis, vel saltem reddit incertam ex parte patris, subindeque ejus educationi repugnat, cùm educandæ prolis cura præcipue patri incombatur.

Ad confirmationem dico, Apostolum loqui de matrimonio in lege Evangelica, in quo est mutua & æqualis traditio corporis utriusque conjugis in solidum; quia non solum pluralitas virorum sub una uxore, sed etiam pluralitas uxorum sub uno viro, repugnat fini quem habet matrimonium in lege nova, nimurum significationi conjunctionis Christi cum Ecclesia, ut paragr. 1. ostensum est.

§. IV.

Aliœ difficultates circa tempus, modum, & personas, quas Deus in polygamia dispensavit, breviter resolvuntur.

Quæres primò, quandonam primum lictum fuerit plures uxores simul habere? Respondeo id solum fuisse lictum post diluvium, non verò ante diluvium. Nam post diluvium, Abraham, Jacob, David, & alii viri sanctissimi, plures habuere uxores, quos tamen hac de re Scriptura non reprehendit, ut de aliis quæ perperam interdum fecerunt. Econtra verò cùm Lamech ante diluvium duas uxores simul duxisset, à SS. Patribus, ut de flagitio & adulterio, reprehenditur. Sic enim Nicolaus Papaæ causâ 24. quæst. 3. cap. 19. Lotharium Regem, qui duas simul uxores acceperat, alloquitur: *An non disstrictâ ultiōne feriendus es, qui in duas uxoribus adulterium Lamech, & flagitium imitatus esse dignosceris?* Et Hieronymus lib. 1. contra Jovin. cap. 8. *Una costa (inquit) à principio in unam uxorem versa est, &c. Primus Lamech sanguinarius & homicida, unam carnem in duas divisit uxores. Fraticidium & bigamiam eadem cataclysmi delevit pana.*

Ratio verò hujus discriminis, cur scilicet ante diluvium polygamia non licuerit, secùs verò post diluvium,

Iuvium, hæc assignatur à D. Chrysostomo homil. 56. in Genes. & ab aliis communiter: quia nimur ante diluvium longissima hominum vita faciebat ut matrimonium unius cum una sufficeret propagatio- ni necessariæ generis humani; postea vero propter vitam longè breviores, permisum fuit cum duabus vel tribus vel pluribus uxoribus misceri, ut humanum genus propagaretur, & suppleretur per uxorum mul- titudinem defectus vitae longioris.

69. Licet vero aliqui existimant in lege Mosaica, non fuisse dispensatum in polygamia cum toto populo Iudeorum, sed solum cum Magnatibus & Principi- bus: oppositum tamen probabilius est. Primo quia habemus ex libro 1. Regum cap. 1. dispensatum fuisse cum Elcana, Samuelis patre, qui habuit uxores simul Annam & Phennam. Secundo, quia dum Deuteronomio 21. dicitur: *Si homo habuerit duas uxores: unam dilectam, & alteram odiosam*, non reprehendi- tur is qui duas uxores habet, sive sit de populo, sive non, sed constituitur, ut jus primogeniturae cedat ei qui revera est primogenitus, etiam si natus sit ex odio sa uxore.

70. Dices, si in lege Moysis omnibus passim liceret polygamia, cur Salomon 3. Regum 11. reprehendi- tur, quod multas duxerit & adamaverit uxores?

Respondent aliqui apud Abulensem 3. Regum 12. quæst. 5. Salomonem reprehendi non quod plures, sed quod plurimas duxerit uxores, scriptum est enim Deuteronomio 17. *Rex non habebit uxores plurimas*. Licet ergo (inquit) in lege Moysis polygamia licita esset, attamen certum solum ac definitum uxorum numerum Regibus habere licebat, nimurum decem & octo; tot enim, & non plures, Davidem habuisse, affirmant Lyranus & Dionysius Carthusianus 2. Reg. 5. & 15.

71. Verum hæc responsio displicet, non fuisse enim Regibus Hebraeorum definitum uxorum numerum, verius est, & constat ex 2. Paralip. 11. ubi de Ro- boam dicitur: *Uxores decem & olio duxerat, concubinas autem sexaginta*. Quod autem extat Deuteronomio 17. de non habendis à Rege plurimis uxoribus, de alienigenis intelligi debet; prohibita enim cum illis fuisse conjugia, patet ex 3. Regum 11. ubi sic dici- tur: *Non ingredimini ad eas, neque de illis ingredientur ad vestras: certissime enim avertent corda vestra, ut sequamini Deos eorum*. Peccatum ergo Salomonis, non in eo consistit quod plurimas mulieres uxores duxerit, sed quod alienæ regionis foeminas junctus fuerit, & ab eis depravatus, ac inductus ut coleret deos eorum. Unde statim subditur: *His itaque copulatus est Salomon ardenter amore, fuerunt illi uxores quasi Reginae septingentæ, & concubinae trecentæ, & averte- runt mulieres cor ejus: cumque jam esset senex, deprava- tum est cor ejus per mulieres, ut sequeretur deos alienos, &c.*

72. Quæres secundò, quomodo facta fuerit dispensa-
tio in polygamia cum Iudeis, & antiquis Patribus, qui Moylem præcesserunt, an scripto, vel internâ solum inspiratione & revelatione?

Respondeo hanc dispensationem factam esse per inspirationem internam, eamque non singulis, sed uni aut alteri ex Patriarchis, putâ Noëmo, vel Abrahamo. Nam ut rectè ait S. Thomas 4. dist. 33. qu. 1. art. 2. ad 3. *Qualis est lex, talis est dispensatio legis; & quia lex naturæ non est litteris scripta, sed cor- dibus impressa*; propter hoc non oportuit dispensationem eorum quæ ad legem naturæ pertinent, lege scriptâ dari, sed per internam inspirationem fieri. Sicut ergo lex monogamiae non fuit scripta, sed primo parenti inspirata, & per eum aliis manifestata; sic etiam conveniens fuit, ut dispensatio in ea lege, non scripto exprimeretur, sed per inspirationem divinam daretur uni vel pluribus ex Patribus, per quos deinde verbo

& exemplo posteris manifestaretur. Unde cum Innocentius in capite *Gaudemus de divorciis*, ait quod nulli unquam licuit simul plures uxores habere, nisi cui fuit divinâ revelatione concessum, intelligi debet de revelatione immediata, vel mediata.

Quæres tertio, an hæc dispensatio pertinuerit ad 73 solum populum fidelem, ita ut polygamia nunquam Gentilibus licita fuerit?

Respondent Soto, Sanchez, & alii, affirmativè, cum enim (inquit) dispensatio facta non fuerit, nisi ad propagandum populum circumcisionis, non est cur ad Gentiles ampliata credatur.

Alii tamen respondent negativè: Primo quia A- bimelech, qui Genes. 20. describitur ut vir morali- ter bonus, volebat uxori quam habebat superinducere Sarah, & tamen non reprehenditur à Deo, quod duplum uxorem vellet ducere, sed quod eam quæ esset uxor alterius vellet accipere. Secundo, quia in terra ubi Jacob quatuor duxit uxores, in- culpabilis consuetudo erat plures uxores ducendi; ex quo colligit Augustinus lib. 22. contra Faustum cap. 47. Jacob non peccasse nubendo quatuor illis uxoribus; quia (inquit) quando mos erat, crimen non erat. Terra autem in qua Jacob toties nupsit, non Iudeorum, sed Gentilium erat. Tertio, quia Esau Genes. 26. & 28. plures etiam uxores simul duxit, neque ob id reprehenditur, neque ullus ex Gentili- bus eius temporis. Lemum, quia alius matrimonium Elscher cum Aliuero, non fuisset verum matrimo- nium; li èt enim Vasthi prius repudiaverit, tamen cùm dissolutio matrimonii per repudium, non mi- nùs sit contra legem naturæ, atque adeò non minùs dispensatione indigeat, quam polygamia, non est cur potius in illa, quā in ista, dicatur cum Gentili- bus divinitus dispensatum.

Quod si objicias, causas dispensationis in polyga- mia non habuisse locum in Gentilibus

Respondet hoc falsum esse, nam in primis mul- 74 tipicatio posteritatis, quam D. Augustinus lib. 16. de civit. c. 38. expedit ut causam talis dispensationis, non addendo populi fidelis, locum habuit etiam in Gentilibus. Deinde non defuit mysterium in tali dispensatione, siquidem hæc conciunctio plurium uxorum ad unum virum, significare potuit, etiam in Gentilibus, unionem diverlorum populorum ad unum Christum.

Si instes, & dicas, posito quod conjugia Gentilium 75 cum pluribus uxoribus, fuerint ex divina dispensatione legitima, ante adventum Christi, sequi quod nunc etiam sint legitima; quia lex Christiana nihil immutavit in Conjugiis Gentilium. Respendetur ne- gando sequelam, quia Christus reduxit omne con- jugium sive Christianorum sive Gentilium ad suam primam institutionem: prima autem matrimonii institutio, polygamiam excludit, ut ex verbis illis Christi Matthæi 19. *Non legistis quia qui fecit hominem ab ini- tio, masculum & foemina fecit eos? & dixit: Propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adba- rebit uxori suo, & erunt duo in carne una*: colligunt Nicolaus I. & D. Hieronymus, quorum verba supra paragr. 2. retulimus.

Quæres quartò, an omnes illæ mulieres, quas San- 76 chi Patres tempore legis naturæ, vel scriptæ, dicun- tur habuisse uxores, fuerint veræ uxores, vel tantum concubinae?

Ratio dubitandi est primo, quod Scriptura non dicat Abrahamum accepisse Agar uxorem, sed ingressum esse ad ancillam uxoris, & ubique videtur Scriptura recusare Agar appellare uxorem. Imò vero Genes. 25. appellatur concubina.

Secundò, si Agar fuisse vera uxor Abrahami, fi- lius illius Ismaël fuisse legitimus haeres, praesertim cum esset primogenitus: Scriptura autem dicit, non erit

de Matrimonio ut Sacramentum est. 477

erit beres filius ancilla cum filio libera : non ergo erat legitima uxo: Agar.

77 Dicendum tamen est, omnes illas mulieres quas habuerunt Sancti viri, tempo e legis naturae, vel scriptae, fuisse veras illorum uxores. Tum quia Scriptura Genes. 16. dicit Sarah dedisse Agar ancillam suam uxorem viro suo. Tum etiam, quia D. Paulus ad Galat. 4. interpretatur magnum mysterium fuisse in duabus illis mulieribus quas habuit Abraham, & in duabus filiis; quia nimirum, sicut Ismael filius ancillae significabat Iudeos, filios Synagogae; Isaac filius liberæ significabat Christianos, filios Ecclesiae Catholicae: ita necesse est, ut Agar ancilla significaverit Synagogam, & Sara libera significaverit Ecclesiam: Synagoga autem non fuit Deo copulata per adulterium, sed per verum matrimonium: propterea, ut idem Paulus interpretatur, donec Synagoga mortua fuerit, Christus non duxit aliam uxorem, id est aliam Ecclesiam: Ergo Agar non fuit adultera, sed vera uxor Abrahams. Addo quod valde durum videtur de SS. illis Patribus dicere vel cogitare, quod cum illis mulieribus adulterium frequenter commiserint, quod dicendum esset, si eas pro veris uxori bus non habuissent. Unde

78 Ad primum argumentum in contrarium respondeo, Scripturam Genes. 16. Agar appellare uxorem, sed quia non erat uxor eadem dignitate quam erat Sara, domina illius, Scriptura cum loquitur de Agar, differentiae causâ, abstinet à nomine uxoris, & vocat ancillam. Nec obest quod illam interdum appelleret concubinam, uxores enim in Scriptura aliquando appellantur concubinae, ut constat Genes. 23. & saepe, si spestes vim nominis, cum à concubendo concubina dicatur, & uxor concubat, verè concubina dici potest. Unde Cetera vera fuit uxor Abraham, ut legitimus in eodem loco, & tamen ibidem paulò inferius concubina appellatur. Adnotavit hoc S. Augustinus lib. 16. de civit. cap. 34.

79 Ad secundum dico, non omnes filios qui erant suscepti ex legitimo matrimonio fuisse hæredes, neque apud Iudeos, neque apud Romanos. Nam aliqua uxor ducebatur non tantum ad generandos filios, sed etiam ad gubernandam familiam, & ad communionem hæreditatis, quæ uxor vocabatur matrifamilias: aliquando vero ducebatur uxor solum ad suscipiendos liberos, non ad gubernandum familiam, aut ad jus hæreditati, quæ vocabatur matrona, quasi mater, sed non matrifamilias, ut scribit Gellius libro 18. capite 6. Unde propterea Ismael non fuit hæres, quamvis esset primogenitus; quia non erat filius matrifamilias, sed matronæ.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum Matrimonium sit verè & propriè Sacramentum, conferens gratiam?

A Ntequam doctrina Evangelica prædicaretur, & nulla gens erat quæ abh. truisset à matrimonio tanquam à re detestabili, sed post exortum Evangelium, quia Christus magnopere commendavat castitatem & continentiam, continuè exhortans quidam inter Christianos adeò severi, ut nihil interelle putarint inter matrimonium & scortationem, tantam abest ut existimaverint illud esse sacramentum: quemadmodum Paulus vaticinatur in epistola ad Timotheum cap. 4. In modo viventibus adhuc Apostolis, nonnullos jam hujus sectæ hereticos fuisse, constat ex Clemente lib. 4. instit. cap. 4. Unus ex antiquissimis eorum fuit Marcion, restis D. Hieronymo libro 1. adversus Jovinianum. Tatianus quoque antiquissimus Iustini Discipulus, nuptias damnavit, auctore Epiphanius heresi 46. & Augustino in libro ad Quodvultdeum capite 25. ubi etiam scribit Enarratio, & Adamitas, seu Adamianus, in codent fuisse errore.

Nuptias tamè esse licitas & bonas de fide certum est, Deus enim illas instituit & fecit in Paradiso terrestri inter Adamum & Eam, ut colligitur ex verbis Christi Matth. 19. & ipse Christus in Cana Galileæ illis interfuit, ibique primum miraculorum suorum patravit. Unde Augustinus Tract. 9. in Jo. 1. Quod Dominus invitatus venerit ad nuptias, confirmare voluit quod ipse fecit nuptias, futuri enim erant de quibus ait Apostolus probibentes nubere, & dicentes quod mala essent nuptiae. Et infra: Per hoc Dominus invitatus venit ad nuptias, ut conjugalis castitas firmaretur, & ostenderetur sacramentum nupciarum. Addo quod Apostolus 1. Corinth. 7. ait: His autem qui matrimonio juncti sunt precipio, non ego sed Dominus, uxorem à viro non discedere. Et infra: Si acceperitis uxorem, non peccasti, & si nupserit virgo non peccavit. Et ad Hebreos cap. 13. Honorabile connubium in omnibus, & thoros immaculatus. Quibus verbis matrimonium & licitum & sanctum esse aperte testatur. Unde in synodo Gangreni Can. 1. sic dicitur: Si quis vituperat nuptias, & dormientem cum viro suo fidem ac religiosam detestatur, aut culpabilem affimat, velut quæ in regnum Dei introire non possit, anathema sit.

Dices primò: Quod secundum indulgentiam duntaxat conceditur, non secundum imperium, malum est; si quidem indulgentia culpam supponit, quæ condonetur: Sed Apostolus 1. ad Corinth. 7. matrimonium concedit secundum indulgentiam duntaxat, non secundum imperium: ergo matrimonium non est bonum.

Respondeo negando Minorem, nam quando Apostolus matrimoniale concubitum, secundum indulgentiam tantum concedit, loquitur de conjugali concubitu qui fit secundum incontinentiam, & ad sedandam concupiscentiam, non vero de illo qui fit sola causâ procreandi prolem; primus enim est peccatum faltem veniale, unde indiget veniam, alter vero culpabilis non est, sed bonus & honestus. Unde Augustinus lib. de bono conjugali cap. 7. Conjugali concubitus generandi gratia non habet culpam, concupiscentia vero satianda, sed tamen cum conuge, propter fidem thorii, veniam habet culpam. Et de nuptiis & coniugio entia cap. 14. ubi (inquit) veniam danda est, aliiquid esse culpe nulla ratione negabitur. Cum igitur culpabilis non sit generandi intentione concubitus, quæ propriæ nuptiis imputandus est, quid secundum veniam concedit Apostolus, nisi quod conjuges dum se continent debuum ab alterno carnis exposcant, non voluntate propria

DISPUTATIO II.

De Matrimonio ut Sacramentum est.

Ad questionem 42. Supplementi.

C Onsiderato matrimonio, ut contractus civilis est, & in officium naturæ, consequens est ut ipsum, prout auctoritate Christi ad esse & dignitatem sacramenti elevatum est, contempletur, & de ejus existentia, essentia, causis & proprietatibus, aliisque ad ipsum spectantibus, differamus.

propaginis sed libidinis voluptate? Quia tamen voluptas non propter nuptias cadit in culpam, sed propter nuptias accipit veniam. Quo circa etiam hinc sunt laudabiles nuptiae, quia & illud quod non pertinet ad se, ignosci faciunt propter se. Quibus verbis S. Doctor solutionem nostram disertè approbavit & explicavit.

Dices secundò: Quod non potest esse absque libidine malum est: Sed nuptiale commercium non potest esse absque libidine: ergo malum est, subindeque & ipsum matrimonium.

Respondeo distinguendo Minorem: non potest esse absque libidine, dominante; nego; serviente, concedo. Solutio est etiam D. Augustini cap. 12. libri laudati de nuptiis & concupiscentia, ubi haec habet: *Quia bona voluntas animi sequentem ducit, non ducentem sequitur corporis voluptatem, nec humanum arbitrium trahit subjugante peccato, cum justè redigatur in usum generandi plaga peccati. Hujus plaga quidem pruritus in adulteriorum, & fornicationum, & quorumlibet stuprorum, atque immunditiarum fædatis regnat in connubiorum verò necessitatibus servit. Ibi de Domino talis turpitudo damnatur: hic de pedisse quo talis honestas verecundatur. Non est igitur hac libido nuptiarum bonum, sed obscenitas peccantium, lascivitatem ardor, nuptiarum pudor. Et cap. 17. In nuptiis tantum bona nuptialis diliganur, proles, fides, Sacramentum.... carnis autem concupiscentia non est nuptiis imputanda, sed toleranda. Non est enim ex naturali conubio subsequens bonum, sed ex antiquo peccato accidens malum.*

Dices tertio: peccatum originale ex nuptiali commercio velut ex fonte derivatur: Sed fons originalis peccati malus est: Ergo & nuptiale commercium, & per consequens ipsum matrimonium, malum est.

Respondeo distinguendo Majorem: derivatur ex nuptiali commercio, quatenus actus conjugalis est, nego Majorem. Quatenus est à concupiscentia, & sit mediante semine, primordialiter ab Adamo descendente, concedo Majorem. Solutio est D. Augustini lib. 1. de nuptiis & concupiscentia. cap. 24. ubi haec habet: *Natos non ex bono, quo bona sunt nuptiae, sed ex malo concupiscentia, quo bene quidem utuntur nuptiae, de quo tamen erubescunt & nuptiae, reos diabolus periculos tenet. His præmissis, resolvendum est, utrum matrimonium in nova lege, verè & propriè habeat rationem sacramenti.*

Partem negantem tenent Lutherani & Calvinistæ, qui non modò expèsè negant, matrimonium conferre gratiam, sed dicunt illud non magis esse Sacramentum, quam sit agricultura, tonstrua, suatoria, & similia. Durandus etiam in 4. dist. 26. qu. 3. negavit rationem Sacramenti ullo modo matrimonio convenire: sed cùm apud Catholicos ob sententiam illam male audiret, in posteriori editione illam aliquo modo temperavit, & dixit (teste Capreolo in 4. dist. 26. quæst. unicā art. 3.) matrimonium esse quidem Sacramentum, eo modo quo Sacramentum sumitur pro signo rei sacræ, nempe quatenus est signum conjunctionis inter Christum & Ecclesiam; sed non esse Sacramentum propriè dictum, & univocè cum aliis novæ legis Sacramentis conveniens, quia non confert gratiam, sicut alia novæ legis Sacramenta. Ut hic error refellatur, & veritas Catholica stabilitur & defendatur, sit

S. I.

Matrimonium verè & propriè rationem Sacramenti habere, breviter ostenditur.

Matrimonium esse impropiè factum Sacramentum, id est alicuius rei sacræ significativum,

ita certum & manifestum videtur, ut vix probatio ne egeat: Tum ob celebre testimonium Apostoli ad Ephes. 5. matrimonium appellantis *magnum Sacramentum*, eò quid sit representativum conjunctionis Christi cum Ecclesia. Tum ob varia SS. Patrum testimonia, infrà referenda, quibus etiam matrimonium *Sacramentum* appellatur, quod saltem de alicuius rei sacræ signo intelligendum est.

Nec valet quod ad prædictum Apostoli testimonium respondent Sectarii, nempe non matrimonium, sed conjunctionem Christi cum Ecclesia vocari ab Apostolo *Sacramentum magnum*, sive arca num, nomenque proinde Sacramenti sumi ibi non pro signo rei sacræ, sed pro ipsa re sacræ & arcana. Non valet, inquam, nam cùm Apostolus ait: *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & in Ecclesia: pronomen hoc referri debet ad id quod proximè præcesserat: nihil autem præcesserat de conjunctione Christi cum Ecclesia, sed tantum de matrimonio viri & mulieris, videlicet: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhæret uxori suæ, & erunt duo in carne una: Ergo &c.*

Confirmatur: Intentum Apostoli erat suadere vi ris ut diligenter uxores suas, sicut Christus dilexit Ecclesiam suam: Atqui ad hoc nihil facit, sed imperitenter omnino se habet, quid conjunctione Christi cum Ecclesia sit magnum Sacramentum, benè tam en quid matrimonium viri cum muliere, sit Sacramentum, sive signum illius conjunctionis; quia ex hoc sequitur viros debere imitari Christum, diligendo nimis uxores suas, sicut Christus dilexit Ecclesiam: Ergo Apostolus non conjunctionem Christi cum Ecclesia, sed ipsum matrimonium, *magnum Sacramentum* appellat: eò quid sit representativum conjunctionis Christi cum Ecclesia. Unde in Graeco sic habetur, *Ιτα γειτονες τοι των ιερων, id est in Christum & in Ecclesiam, quatenus in illos representandes tendit. Solùm ergo difficultas est, an matrimonium verè & propriè sit Sacramentum; seu signum practicum gratiæ sanctificantis, & gratiam conferat, sicut alia novæ legis Sacra menta. Pro cuius resolutione*

Dico, matrimonium esse verè & propriè Sacramentum, seu signum practicum & efficax gratiæ sanctificantis.

Conclusio est certa de fide, & definita primùm in Florentino, in decreto Eugenii, ubi matrimonium ponit inter septem Ecclesie Sacra menta, gratiam ita significantia, ut illam quoque contineant, & recipientibus conferant, quæque in eo dicit antecellere Sacra menta veteris legis. Deinde in Tridentino sess. 24. cap. 1. ubi sic dicitur: *Cum igitur matrimonium in lege Evangelica veteribus connubiis per Christum gratia præflet; merito iuxta novæ legis Sacra menta annumerandum, SS. Patres nostri, Concilia, & universalis Ecclesia traditio semper docuerunt. Et can. 1. Si quis dixerit, matrimonium non esse verè & propriè unum ex septem legis Evangelica Sacra mentis à Christo Domino institutum, sed ab hominibus in Ecclesia inventum, neque conferre gratiam, anathema sit. Demum Concilium Senonense sub Clemente VII anno 1528. celebratum, cap. 39. haec habet: Sane cùm matrimonium à Deo rerum omnium conditore in Paradijsu, & in statu innocentia institutum fuerit, si que, teste Apostolo, Sacramentum, proinde cùm magna reverentia ac devozione suscipiendum, ut pote in quo, sicut & in reliquis Sacra mentis, gratia conferatur. Quibus verbis, non solùm docet matrimonium, sicut & reliqua novæ legis Sacra menta, conferre gratiam, sed etiam verba illa Apostoli, *Sacramentum hoc magnum est*, de Sacra mente strictè & propriè sumptum interpretatur. In quo etiam sensu Tridentinum, capite suprà citato, eadem Apostoli verba intelligere videntur.*

de Matrimonio ut Sacmentum est. 479

derur, ut patet ex verbis istis quæ ante suprà adducta ibidem habet: *Gratiam vero, quæ naturalem illum amorem perficeret, & indissolubilem unitatem confirmaret, conjugesque sanctificaret, ipse Christus venerabilium Sacmentorum institutor atque perfector, scilicet nobis passione promeruit, quod Paulus Apostolus innuit dicens: Viri diligite uxores vestras, sicut Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, mox subiungens: Sacmentum hoc magnum est: Ego autem dico in Christo & in Ecclesia.*

6 Ex his liquet, falsum esse quod ajunt Vazquez, Amicus, Pontius, & alii, ex eo loco Apostoli non fatis convinci, matrimonium appellatum esse Sacmentum propriè & strictè, in ea significatione, quæ dicimus, septem esse novæ legis Sacmenta, sed Sacmenti nomen impropriè sumpsisse, ut significat aliquid abditum & arcanum, seu alicujus rei sacræ repræsentativum. Nam prædicta Concilia de Sacramento strictè & propriè sumpto verba illa Apostoli intelligunt, & interpretantur; & ratio etiam huic interpretationi favere videtur: *Apostolus enim loguitur de conjunctione Christi cum Ecclesia, per charitatem & gratiam; quandoquidem in eodem capite ait: Sicut Christus dilexit Ecclesiam, & tradidit semetipsum pro ea, ut illam sanctificaret, & consequenter loquitur de Sacramento proprio, quod est signum gratiæ sanctificantis; ut enim matrimonium hanc unionem per charitatem significet, necesse est, quod ad hoc sit inter virum & feminam, ut mutuè se diligant per charitatem; & cùm charita: non sit sine gratia, quod sit signum gratiæ sanctificantis homines.*

7 Potest insuper probari conclusio traditione Ecclesiæ, quæ colligitur in primis ex eo quod causæ matrimoniales semper ad Ecclesiæ tribunal delatae sunt, quod non fieret, nisi sacrae essent, & nisi in matrimonio, præter rationem contractus naturalis & civilis, esset etiam aliqua ratio sacra. Deinde, quia matrimonium constanter in Ecclesia tanquam res sacrae sacris ritibus & cæremoniis celebrari consuevit, ut constat ex Tertulliano lib. 2. ad uxorem, ubi sic ait: *Unde sufficiunt ad emerendam felicitatem ejus matrimonij, quod Ecclesia conciliat, & confirmat oblationem (nempè Missæ sacrificium) & obsignant Angelii; hoc est Sacerdotes, sponsas benedicentes. Item matrimonium non nisi in Ecclesia, & coram Ecclesiasticis personis, celebrari consuevit, quin & ipse Summus Pontifex matrimonij solemnitati olim adesse solebat, ut ex Siricio Papa probat Baronius anno Christi 57. num. 50. ita enim hic Pontifex ad Ecclesiam Mediolanensem scribit: Nos sane nuptiarum vota non aspernanter accipimus, quibus velamine interfuius.*

8 Eadem traditio constat auctoritate Patrum: Siricius enim Epist. 1. ad Himericum Tarragonensem cap. 4. scribit sacrilegium committi, cum maritus vivente conjugé ad aliud conjugium transit: Si autem matrimonium Sacmentum non esset, nullum sacrilegium committeret, qui relictâ suâ priori uxori, alteri se conjungeret in matrimonio; sacrilegium enim non est quodcumque peccatum, sed tantum illud quod in materia religionis committitur. Innocentius I. Epist. 9. ad Probum, consultus de matrimonio, vivente priori conjugé contracto, respondet: *Statuimus, fide Catholica suffragante, illud esse conjugium, quod primus erat gratia fundatum. Ecce quo pacto sanctissimus hic Pontifex, matrimonium afferat in gratia fundari. Ambrosius lib. 1. de Abraham cap. 7. Cognoscimus veluti præfulem custodemque conjugii esse Deum, qui non patiatur alienum ab horum pollui; quod qui fecerit, quia peccat in Deum, cuius gratiam solvit, Sacmenti cœlestis amittit consors.* Leo Papa Epist. 92. quæ ad Rusticum inscribi-

tur, societatem nuptiarum ita esse institutum affirmat, ut præter sexuum conjunctionem, haberet in se Christi & Ecclesiæ Sacmentum; indeque infert, mulierem in qua nuptiale mysterium non fuit, ad matrimonium non pertinere. *Lucius III. in cap. Ad abolendum, de haereticis, perpetui anathematis vinculo innodasse se dicit eos, qui de baptismo, vel de confessione peccatorum, vel de matrimonio, & aliis Ecclesiæ Sacmentis, aliter sentire non metuerent quam Ecclesia docet.* Ubi matrimonium humerat cum Eucharistia, & aliis Ecclesiæ Sacmentis, & signis efficacibus gratiæ, à Christo institutis. *Cyrillus Alexandrinus lib. 2. in Joan. cap. 22. assignans rationem, cur Christus ad nuptias Canæ Galileeæ iverit, sic ait: Ut nativitas nostræ principium, quantum ad carnem attinet, sanctificaret, oportebat certe, qui totam naturam hominis ad melius restaurabat, non solam natus jam hominibus benedicere, verum etiam nascituris gratiam preparare, & aditum illorum ad hanc vitam, & auctoritate miraculi, & præsentia suâ sanctum facere. Praeparavit autem Christus gratiam filiis nascituris, conferendo illam in ipso conjugio parentibus, ut eos pie & religiosè educarent.*

Demum, eti Vazquez, Amicus, & alij ex Recentiibus, existimunt, ex nullo Augustini testimonio, sufficienter colligi, matrimonium esse verè & propriè Sacmentum, id tamen S. Doctor non obscurè significavit lib. 1. de nuptiis cap. 10. & lib. de bono conjugali cap. 24. ubi comparat matrimonium, cum Baptismo & Ordine, qui sunt verè & propriè Sacmenta. Non diffiteor tamen, aliud testimonium, quod ex cap. 18. ejusdem libri afferri solet, ubi ait quod in nostrum nuptiis plus valet sanctitas Sacmenti, quam secunditas uteri, parum urgeare; quia ibi Augustinus, per sanctitatem Sacmenti, nihil aliud intelligit, quam matrimonij indissolubilitatem, quæ Christianorum matrimonium infideliū conjugis pœstat, ut ipsem aperte declarat cap. 24. ubi ait, talem Sacmenti sanctitatem esse, uxorem à viro non discedere.

Cæterum, quod non solum Latine, sed etiam Græcæ Ecclesiæ traditione habeamus, matrimonium esse verè & propriè Sacmentum, constat ex censura confessionis Augustinæ Lutheranorum, quam Hieremias, Patriarcha Constantinopolitanus, nomine suo, & reliquorum Græcæ Præsulum; edidit anno 1576. in ea enim cap. 7. matrimonium, divinum esse Sacmentum affirmat, atque unum ex illis septem, quæ Christus & Apostoli Ecclesiæ tradiderunt. Ubi etiam citat ad idem probandum, celebre illud Apostoli ad Ephes. 5. testimonium: *Sacmentum hoc magnum est, &c.*

Non desunt etiam congruentiae, quæ id suadeant: Cùm enim in usu matrimonij inflammetur concupiscentia, & absorbeat ratio, congruum fuit institui aliquod Sacmentum, quod concupiscentiam in illo actu temperaret. Item si ad gignendos filios spirituales, peculiarem gratiam ~~Q~~ plus contulit Sacerdotibus novæ legis, quam Deus non, contulerat Sacerdotibus legis antiquæ, cur persimilem negabimus collatam conjugibus ad filios carnales gignendos, pieque educandos, & ad alia onera matrimonij & officia sustinenda & exercenda convenienter? Demum, cùm Christus Matth. 19. abrogato repudio, matrimonium reddiderit indissolubile, & monogamum, ut ab initio erat; congruum fuit, ut ei gratiam adjungeret, ad superandas difficultates, quæ ex omnimoda indissolubilitate, & perpetua monogamia nascerentur, alioquin si matrimonii Christianorum talis deesset gratia, longè intolerabilius esset matrimonij jugum in lege Evangelica, quam in lege Mosaica; antiquitus enim ad compescendos effrenatos uxoris mores, licitum erat, per libellum re-pudij

pudii illam dimittere, vel aliam simul cum illa du-
cere, nunc verò neutrum licet, cùm Christus in lege
Evangelica, libelum repudii, & polygamiam abro-
gaveit.

³¹ Porrò gratiam illam Sacramentalē, quam Chri-
stus matrimonio in lege Evangelica adjunxit, ipsum
ad eis supernaturale Sacramentū elevando, expre-
ssile videtur Apost. 1. ad Timoth. 2. ubi de muliere
loquens, ait: *Salvabitur per filiorum generationem, si
permanferit in fide, & dilectione & sanctificatione, cum
sobrietate, sive temperantia conjugali.* His enim
verbis recenset Apostolus quatuor bona, quae in
Christiano conjugio accipit mulier, & quibus con-
juges Christiani, ut convenienti auxilio muniuntur,
contra quatuor mala, quae contractus matrimonialis
secum advehit; videlicet, fidem, contra adulterium;
dilectionem, contra odium & rixas inter con-
juges oris similitudines; sanctificationem, contra immunitati-
& turpitudinem, ex membrorum rebellione,
& ardore concupiscentiae procedentem; sobrietatem,
contra intemperankiam. In quibus donis permanen-
dum ait, ut in ipsa matrimoniī celebracione accep-
tis.

Hoc Sacmentum, licet in ratione signi practici
gratiae, omnium infimum sit, tamen ut signum spe-
culativum, & faciarum rerum symbolum, cetera
omnia antecedit; significat enim triplicem unionem
sacrissimam, nimirum Dei cum anima quam sibi per
fidem & charitatem despensat; Christi cum Ecclesia,
quam suo sanguine mundatam, & deteratis maculis glo-
riosa, sibi sponsam effecit, & verbi Divini cum
natura humana, quam sibi per unionem hypostaticam
inclusibili fœdere copulavit. Unde D. Thomas
ad Ephes. 5. lect. 10. ad illa verba Apostoli, *Sacra-
mentum hoc magnum est;* sic ait: *Notandum est hic quod
quatuor sacramenta dicuntur magna: scilicet Baptis-
mus, ratione effectus, quia delet culpam, & aperit ja-
nuam paradisi. Confirmatio, ratione ministri, quia so-
lum a Pontificibus, & non ab aliis confertur. Eucha-
ristia, ratione continentia, quia totum Christum conti-
net. Item Matrimonium, ratione significationis, quia
significat conjunctionem Christi & Ecclesie.*

§. II.

Solvuntur objectiones.

³² Objicies primò: Matrimonium inter primos pa-
rentes, aliosque sub lege veteri, & nunc etiam
inter infideles, est verum matrimonium, & signum
duplicis conjunctionis inter Christum & Ecclesiam,
tum per naturam in Incarnatione, tum per gratiam
in sanctificatione; neque tamen inter illis est Sa-
cramentum propriè dictum: Ergo nec inter Chris-
tianos. Unde D. Dionysius in libro de Ecclesiastica
Hierarchia differens de Ecclesiae Sacmentis, nullam
facit mentionem matrimonii. Et D. Hieronymus in libro adversus Jovinianum, matrimonium val-
de deprimit, sed tamen non ageret, si Sacmentum
esse censeret.

³³ Respondeo, concessō Antecedente, negando
Consequentiam, matrimonium enim inter Christianos
hoc habet privilegium supra matrimonia legis
naturalis & Mosaicæ, ut non sit tantum contractus
civilis, aut Sacmentum latè & impropriè sumptu-
sum, sed etiam strictè & propriè, & quod ita repre-
sentet conjunctionem inter Christum & Ecclesiam, ut
simul ejus participationem per gratiam sanctificantem
exhibeat. Unde Tridentinum suprà relatum: *Cum
igitur matrimonium in lege Evangelica veteribus con-
nubiosis per Christum gratiā præster, meritò inter novas
leges Sacmenta numerandum, scilicet Patres, Concilia,
& universalis Ecclesie traditio semper docuerunt. Ideo*

verò D. Dionysius in libro de Ecclesiastica Hierar-
chia, Ecclesiae Sacmenta recensens, istius non me-
minit, quia cùm differeret tantum de Ecclesiastica
Hierarchia, ratio ejus instituti postulabat, ut de illis
tantum Sacmentis ageret, quæ requirunt sacras
actiones per Hierarchas seu Principes Ecclesie ex-
ercendas. D. autem Hieronymus, licet disputans contra
Jovinianum, qui matrimonium virginitati æqua-
bat, referat illius incommoda, reverenter tamen de
ipsi loquitur.

Objicies secundò: Unum Sacmentum non pug-¹⁴
nat cum alio: Sed matrimonium pugnat cum Sacer-
dotio, cùm Ecclesia Sacerdotes arcent à matrimonio:
Ergo matrimonium non est Sacmentum.

Respondeo matrimonium non pugnare absolutè
cum Sacerdotio, cùm in Ecclesia Graeca conjugati
in Presbyteros ordinentur, sed ratione statutis quem
inducit, minus bene cum eo convenire. Unde in
Ecclesia Latina Sacerdotes non arcent à matrimo-
nio, propter rationem Sacmenti, sed ob ratio-
nem statutis conjugalis, magnum impedimentum fun-
ctionibus Sacerdotis afferentis; debent enim Sacer-
dotes toti vacare Deo: *Qui autem cum uxore est (in-
quit Apostolus 1. ad Cor. in th. 7.) sollicitus est que-
sunt mundi, quomodo placeat uxori, & divisus est.*
Addo quod copula conjugalis continet immundici-
em quandam & indecentiam in Sacerdote, qui filium
Virginis, & ipsum virginem, atque omnis puritatis
fontem, quotidie debet manibus attrectare. Unde
Hieronymus lib. 1. contra Jovinianum num. 21. ex-
pendens verba illa Ab. mele Sacerdotis ad Davi-
dem: *Si mundi sunt pueri, maximè à mulieribus?* ut
scilicet permetterentur edere de panibus propo-
sitionis, subdit: *Panes enim propositionis, quasi corpus
Christi, de uxorum cubilibus consurgentes, edere non
poterant.*

Objicies tertiod: Copula carnalis est pars matri-¹⁵
onii, neque sine illa matrimonium subsistere po-
test: Sed copula carnalis gratiam conferre nequit;
tum quia talis actus exercetur interdum cum pecca-
to veniali, tum etiam, quia ut dicitur can. *Connubia*
32. qu. 2. *non datur presentia sancti Spiritus ei qui offi-
cia generationis obsequitur:* Ergo matrimonium non
confert gratiam, subindeque non est verè & propriè
Sacmentum novæ legis.

Respondeo negando Majorem, matrimonium enim perficitur essentialiter mutuo conjugum consensu,
sufficienter expresso per verba de praefenti, aut quodvis aliud signum; quare copula carnalis non est necessariò pars matrimonii, vel aliquid ita requisitum ad illud, ut sine ipso verum matrimonium esse nequeat. Unde Ambrosius de instit. virginis cap. 6. *Desforatio virginitatis non facit conjugium, sed pa-
trio conjugalis.* Et Augustinus lib. 23. contra Faustum cap. 8. ait inter B. Virginem & S. Joseph verum
fuisse conjugium, non concubitu, sed affectu; non com-
mixione corporum, sed copulatione, quod est charius,
animorum. Et lib. 2. de consensu Evangelistarum cap.
1. dicit, *hoc exemplo magnifice insinuat fidelibus con-
jugatis, etiam servata pari consensu continentia, posse
permanere, vocarique conjugium, non permixto corpo-
ris sexu, sed custodito mentis affectu.* Gratia ergo con-
jugalis regulariter non datur in ipso actu conjugali,
sed in connubio quod actum conjugalem, ut causa
suum effectum præcedit. Dixi, regulariter, quia non
numquam copula carnalis potest esse pars Sacra-
menti, & signi exterioris locum subire; ut quando
sponsalibus succedit copula, affectu maritali facta;
tunc enim illa sufficientis signi locum habet, potest
que matrimonium perficere, ubi nondum recepta
est Tride tiri constitutio de clandestinis matrimo-
niis. Unde in tali casu, per actum conjugalem datur
gratia Sacmentalis, quod nemini abliuidum aut
parado-

de Matrimonio ut Sacmentum est. 481

paradoxum videri debet : nam si possint conjuges in actu conjugali ex opere operantis gratiam mereri (quando nimur adhabent omnia quae ad merendum per talem actum necessaria sunt , ut docet S. Thomas hic qu. 41. art. 4. & colligitur ex Augustino lib. 4. in Julianum cap. 3. in fine , ubi dicit Bonum beaificum esse pudicitiam conjugalem , quando vir utitur conjugis carne , non ad libidinem explendam , sed ad sobolem ob Dei gloriam propagandam) cur non & virtute Sacmenti , ex opere operato gratiam in copula conjugali , quando per illam primum contrahitur & perficitur matrimonium , conseq̄ui poterunt ? Nec refert quod interdum illeactus exerceatur cum peccato veniali , quia potuit Christus actum peccaminosum assumere ut instrumentum fuae passionis ad gratiam Sacmenti conferendam , ut de facto assumit in Sacramento baptismi vel poenitentiae , cum Sacerdos ex mala intentione infamem baptizat , vel poenitentem absolvit . Non obest etiam quod dicitur can. *Connubia* , ex Origene desumpto , homil. 6. in Numeros , ibi enim Origenes non afferit , sed cum dubitatione opinari se ait , Spiritum sanctum non adesse suā presentiā in copula carnali , hoc est auxilio gratiae specialis , quam dicit ad hoc opus non esse necessariam , cum ad illud sola vis humana sufficiat .

¶ 7 Objecies quartū : Pro matrimonio datur pecunia : Sed hoc abſque Simoniae labi fieri non posset , si matrimonium effet verē & propriè Sacmentum , conferenſ gratiam : Ergo matrimonium non habet verē & propriè rationem Sacmenti .

Respondeo negando sequelam Minoris : Nam ut recte ait S. Thomas 2. 2. quæſt. 100. art. 2. matrimonium non ſolum eft Sacmentum , ſed etiam contractus civilis : licet autem non poſſit pro Sacmento , præcise ut tali , pecunia accipi vel dari , benē tamen pro contractu civili , ad ſuſtentanda onera matrimonii .

¶ 8 Objecies quintū : Si matrimonium fit Sacmentum , erit quid melius & excellentius virginitate , ut pote quæ non eft Sacmentum : Sed hoc repugnat Apostolo 1. ad Corinth. 7. Ergo , &c.

Respondeo primō , negando sequelam Majoris , quod enim hoc vel illud fit Sacmentum , non ex rei nobilitate , ſed ex divina institutione dependet ; unde licet martyrium v. g. fit nobilius Poenitentiā , vel Extremā - Unctione , non tamen eft Sacmentum .

Respondeo ſecundō , diſtinguendo Majorem : Matrimonium erit quid melius virginitate , in ratione Sacmenti , concedo Majorem : quoad ſtatū conjugale , nego Majorem : Status enim virginum ex genere ſuo perfectior eft ſtatū conjugatorum , quia eft ſtatū perfectorum ; ſtatū verē conjugalis e contra eft ſtatū imperfectorum , qui profitentur ſe eſſe infirmos , & non poſſe continere ; ob quam etiam rationem iñſtitui debuit Sacmentum potius pro iſis quām pro illis ; quandoquidem Sacraenta Christi , nihil aliud ſunt , quām medicinae infirmorum , & remedia contra vulnera peccati originalis .

¶ 9 Objecies ſextū : Concilium Florentinum tria dicit reperiſi in omnibus Sacmentis , videlicet id quod eft Sacmentum tantum , quod eft res tantum , & quod eft ſimul res & Sacmentum : Sed hæc tria non reperiuntur in matrimonio : Ergo non eft verē & propriè Sacmentum .

Respondeo , confeſſā Majori negando Minorem ; nam in primis Sacmentum tantum in matrimonio , eft expreſſio externa & ſenſibilis interni conſenſus ; quia in quolibet Sacramento id eft Sacmentum tantum , quod eft ſignum ſenſibile per ſe , & ratione cujus omnia alia ſentiuntur : expreſſio autem ſenſibilis conſenſus interioris eft hujusmodi , per

ſe ſequidem ſentiar , & ratione ejus habet conjuſtio conjugum , & omnia alia quae ſunt in matrimonio , quod ſint ſenſibilia . Deinde in matrimoniores Sacmenti duplex eft ex S. Thoma in 4. diſt. 26. qu. 2. art. 1. ad 5. una cauſata & ſignificata , nemp̄ gratia ipſa Sacmentalis ; altera ſignificata , ſed non cauſata ; videlicet unio Christi cum Eccleſia , quam matrimonium non cauſat , ſed tantum ſignificat . Demum maritalis coniunctio ſive vinculum illud quod ſequitur ex contractru , eft in matrimonio res & Sacmentum ſimul ; quia eft ſimul ſignum & ſignatum , ſignificatur enim per contracrum , & ſimul ut per ipſum expreſſa , ſignificat gratiam Sacmentalem quæ datur conjugibus , & unionem Christi cum Eccleſia & ſua humanitate .

Dices , in caſu quo infidelis conjugatus fiat fidelis , & approbet ſuum matrimonium ſecundūm leges Eccleſiae , matrimonium illud incipit eſſe Sacmentum : & tamen coniunctio maritalis non eft in eo res & Sacmentum ſimul , utpote quæ non cauſatur per ipſum Sacmentum , ſed ſupponitur ante ipſum cauſata per contracrum matrimoniale , in ipſa infidelitate mitum .

Respondeo maritalem coniunctionem , etiam in caſu allato , eſſe rem & Sacmentum ſimul . Ad probationem autem in contrarium dico , vinculum illud , ut eft quidem aliquid naturale , ſive ut eft effectus cauſæ naturalis , nimuram contractus nondum elevat ad eſſe ſupernaturale Sacmenti , præcedere ipſum Sacmentum ; non verē , ut eft aliquid ſupernaturale , ſive ut eft effectus contractus elevati à Deo ad rationem Sacmenti , ſecundūm quam rationem præcise habet quod fit res & Sacmentum ſimul .

Ex diſtis colligitur , matrimonium , nec in ſtatu innoſentiae , nec in lege nature , vel ſcripta , fuiffe verē & propriè Sacmentum , ſed id duſtaxat habere in lege Evangelica . Patet hoc corollarium ex Florentino & Tridentino ſuprā citatis , in quibus definiuntur , matrimonium eſſe à Christo in lege Evangelicæ cum reliquis Sacmentis iñſtitutum , & veteribus connubis gratiā preeſtare . Verū quandonam hujius Sacmenti iñſtitutio à Christo facta fuerit , omnino incertum eft , & circa hoc varia ſunt Authorum placita . Quidam dicunt , matrimonium elevatum fuiffe ad rationem Sacmenti in primo Incarnationis momento : Tunc enī (inquit Gregorius homil. 36. in Evang.) Deus Pater , Deo Filio ſuo nuptias fecit , quando hunc in utero Virginis humane nature coniunxit ; quando Deum amēſacula , fieri voluit hominem in fine ſeculorum . Alii , cū ſuā preeſtentiā , & primo quod in mundo edidit miraculo , nuptias in Cana Galileæ honestavit : tunc enim (inquit) Christus convertoendo aquam in vinum , designavit matrimonium , quod haecne velut aqua , in officium tantum naturæ defervierat , deinceps in Sacmentum collativum gratiae , per vinum ſignificatae , evehendum . Alii , cum lege repudiij abrogatā , ad primam ejus indiſſolubilitatem & unitatem , matrimonium revocavit . Matth. 19. Congruum enim fuit , inquit , ut ex tunc gratia ei adjungeretur , ad ſuperandas difficultates , quæ ex omnimoda indiſſolubilitate , & perpetua monogamia naſcerentur . Alii demum , poſt reſurrectionem , intra quadraginta illos dies , quibus frequenter Discipulos ſuos alloquebatur de regno Dei , hoc eft de ſtatu militantis Eccleſiae , quæ ex Gregorio homil. 12. in Evang. regnum Dei nuncupatur , iñſtruendo illos de omnibus & ſingulis Sacmentis conficiendis & ministrandis .

Quares , an in nova lege , non ſolū prima , ſed etiam ſecundæ nuptiæ , veram habeant rationem ſacramenti ? Ratio dubitandi eft primō , quia ſecundæ nuptiæ non ſignificant ſingularem & unicam coniunctionem Christi & Eccleſiae ; Christus enim habuit

buit unicam Ecclesiam, Ecclesia unicum Christum. Secundò, quia mos fuit semper Ecclesiae, ut cum primae nuptiis benedicerentur, secundæ carerent benedictione. Ut constat ex Concilio Neocæsariensi cap. 7. ubi Sacerdotes non tantum prohibebant benedicere secundas nuptias, sed etiam illis interesse; & ex Augustino serm. 243. ubi sic ait: *si usque ad nuptias virgo non fuerit, benedictionem cum sponsa tua accipere non mereberis.* Quibus verbis significat non consueuisse dari benedictionem illis qui non essent virgines, cum contrahebant matrimonium.

His tamen non obstantibus dicendum est, secundæ nuptias veram sacramenti rationem habere: nam Christus in lege nova omnem contractum conubiale, validum, ac legibus humanis consonum, ad dignitatem, & rationem sacramenti evexit: At secundæ nuptiæ sunt contractus connubialis validus, ac legitimus, & legibus humanis conformis, cum nulla lege humana prohibite sint: Ergo veram rationem sacramenti obtinunt. Addo quod non minus congruum aut necesse fuit, ut gratia secundis nuptiis adjungeretur à Christo, ad superandas difficultates quæ ex omnimoda indissolubilitate & perpetua monogamia nascuntur, quam primis: Ergo si cut ob hanc rationem primæ habent rationem sacramentum, ut constat ex suprà dictis, ita & secundæ. Unde

Ad primam rationem dubitandi dicendum est, significationem sacramenti matrimonii, non in eo consistere, ut significetur una uxor spiritualis Christi, id est unica Ecclesia; nam Christus non tantum habuit pro sponsa nostram Ecclesiam, sed etiam veterem synagogam, sed in eo quod Christus uno & eodem tempore pon habuit nisi unicam sponsam. Quapropter D. Paulus ex matrimonio spirituali Christi & Ecclesie, probat virum non debere uxorem adhuc viventem dimittere, sed si mortua sit uxor, posse aliam ducere; quemadmodum Christus, dum vixit Synagoga, non conjunxit sibi aliam Ecclesiam matrimonio: postquam autem Synagoga mortua est, accepit Ecclesiam, sed uno tempore non habuit nisi unam.

Ad secundam respondeo, in secundis nuptiis, quamvis sint vera sacramenta, duabus de causis non dari benedictionem: prima est, quia illæ sunt aliquod signum incontinentiæ. Secunda quia illi qui contrahunt secundas nuptias, in primis jam benedictionem acceperunt: fuit autem semper Ecclesiae consuetudo, ut res semel benedicta & consecrata, non iterum benediceretur & consecraretur. Hanc rationem reddit Concilium Lateranense sub Alessandro III. titulo de secundis nuptiis cap. 1. his verbis: *Si vir vel mulier ad bigamiam jam transferit, non debent benedici à Sacerdote, quia cum una vice sint benedicti, eorum benedictio non debet iterari.*

ARTICULUS II.

An matrimonium inter absentes per procuratores vel per litteras contractum, sit Sacramentum?

§. I.

Quibusdam præmissis, referuntur sententiae.

22. **C**onvenient ferè omnes Theologi, paucis exceptis, quos refert Petrus de Ledesma de matrimonio quæst. 42. art. 1. difficult. 7. matrimonium inter absentes per procuratores contractum, valere in ratione contractus naturalis & civilis, quia cum procuratores sint loco principalium, cum plena po-

testate contrahendi, quod ipsi faciunt, facere consentur principales contrahentes: unde sicut ex mutuo consensu utriusque conjugis resultat perfectus matrimonij contractus, ita & ex mutuo consensu utriusque procuratoris. Quare in cap. finali, de procurationibus in 6. & lege sufficit, ac lege finali ff. de sponsalibus, definitur inter absentes æquè ac inter praesentes, matrimonium contrahi posse. Neque hoc jus est correctum per decretum Tridentini, clandestina matrimonia irritantis; tale enim decretum irritat solum matrimonia, que sine testibus & Parocho contrahuntur: matrimonium vero inter absentes per procuratorem initum, contrahitur coram Parocho & testibus, ut supponimus: Igitur vi talis decreti non irritatur, sed valet in ratione contractus naturalis & civilis, sicut alij humani contractus, qui fieri possunt inter absentes, per procuratores, qui facere censemunt id quod principales contrahentes. Ut tamen matrimonium per procuratores initum, in ratione contractus sit validum, aliquæ conditiones servari debent, ex quarum defetu, reddetur invalidum. Nam primò requiritur quod procurator habeat à suo principali mandatum speciale ad contrahendum matrimonium cum certa persona, & non excedat suum mandatum. Secundò, quod mandatum illud exequatur per se, & non per substitutum, nisi specialis ad substituendum facultas ei concessa fuerit à principali. Tertiò, quod eo tempore quo procurator contrahit, ejus potestas non sit revocata, nequidem tacite; alias enim nullum foret matrimonium, licet procurator ipse nihil de revocatione audivisset, quia quacumque revocatione cessat consensus, & sine consensu nullum est matrimonium. Quartò post publicationem Concilii Tridentini requiritur, quod procuratores principaliū, contractum ineant coram Parocho, & duobus testibus.

Hæc sunt certa & indubitata apud omnes, sed duplex est difficultas & controversia inter Theologos. Prima est, an matrimonium inter absentes per procuratores contractum, sit Sacramentum? Hoc enim negant Durandus in 4. dist. 26. qu. 3. Cajetanus tomo 1. opusc. tract. 12. de contractu matrimonii qu. 1. Cano lib. 8. de locis Theologicis cap. 5. ad 3. Sylvius huc ad qu. 42. art. 1. qu. 1. & alii apud Sanchez lib. 2. de matrimonio disp. 11. num. 26. Affirmant vero ex Thomistis uterque Soto, & Petrus de Ledesma; ex extraneis vero Bellarminus, Vazquez, Conink, Sanchez, Pontius, & alii.

Secunda difficultas & controversia est de matrimonio per litteras contracto, an scilicet illud valeat in ratione contractus, & in ratione Sacramenti? Ratio dubitandi est, quia ut matrimonium sit ex utraque parte perfectum, non sat est ut utrique conjugi sit alterius voluntas perspecta quod velit se in conjugem accipere, sed insuper requiritur quod vicissim sui corporis traditionem de praesenti accepte: qui autem litteras accipit, et si certus esse posse de consensu scribentis quod velit se in conjugem accipere, suumque corpus sibi in conjugium tradere, nondum tamen certus est, quod ille vicissim sui corporis traditionem acceptaverit, cum nondum illi sui corporis traditio inactuerit. Quod non accidit in matrimonio per procuratores contracto, quia cum procuratores sint loco principalium; cum plena potestate contrahendi, quod ipsi faciunt, facere censemunt principales contrahentes: unde ipsi consensum mandantis exprimunt, & alterius conjugis consensum acceptant, non secùs ac si ipsi principales contrahentes, praesentes essent. Propter hanc disparitatem, & dubitandi rationem, aliqui Authores, licet existimant matrimonium per procuratores initum, tam in ratione contractus, quam in ratione Sacra-

de Matrimonio ut Sacramentum est. 483

Sacramenti , validum esse , censem nihilominus , matrimonium per litteras contractum , nec in ratione contractus , nec in ratione Sacramenti valere , saltem post Tridentinum. Ita Petrus & Bartholomaeus de Ledesma , & alii apud Sanchem lib. 2. disp. 12.

§. II.

Vera sententia duplii conclusione statuitur.

DIco primò : Matrimonium inter absentes per procuratores contractum , est Sacramentum novæ legis.

25 Probatur primò conclusio ratione fundamentali. Matrimonium validum in ratione contractus naturalis & civilis , est inter fideles Sacramentum novæ legis : Sed matrimonium inter absentes per procuratores contractum , est validum in ratione contractus naturalis & civilis : Ergo est Sacramentum novæ legis. Minor patet ex dictis paragr. praecedenti , Major verò probatur ex eo quod Christus Dominus instituendo Sacramentum matrimonii , non mutavit naturam contractus matrimonialis , sed duntaxat illum ad esse supernaturale Sacramenti novæ legis elevavit : Ergo si matrimonium inter absentes per procuratores celebratum , sit validum in ratione contractus naturalis & civilis , elevatur à Christo ad esse supernaturale Sacramenti legis gratiae.

26 Respondent Adverlarii , Christum non sic matrimonii Sacramentum instituisse , ut omnia Christianorum matrimonia , in ratione contractus valida , ad esse supernaturale Sacramenti elevaverit , sed solum alia quæ fiunt inter eos qui præsentes contrahunt.

27 Sed contra : Contractus matrimonii in esse naturali & civili sunt ejusdem rationis & speciei , sive fiant inter præsentes , sive inter absentes , per procuratores , aliunde verò non est fundamentum in Scriptura , vel Traditione , ad afferendum quod Christus unum potius quam alium , ad esse Sacramenti elevaverit.

28 Dices , quod quamvis ex Scriptura vel Traditione nullum ad id afferendum fundamentum habeatur , id tamen colligitur ex Tridentino sess. 24. de reform. c. 1. ubi videtur exigere præsentiam contrahentium ad rationem matrimonii ; dicit enim quod Parochus debet interrogare virum & foeminam , ipsique interrogatis , & consensu eorum intellecto , dicere , *Ego vos conjungo.*

29 Verum hæc responsio , in qua consistit præcipuum adverbia sententie fundamentum , facile confutari potest : cum enim procuratores substituantur loco contrahentium , possunt interrogari à Parocho de consensu eorum , expressisque contrahentium consensibus ; dicere potest Parochus cum veritate , *Ego vos conjungo* ; quia licet illi supra quos proferri debent verba illa , sint physicè absentes , sunt tamen moraliter præsentes , quod sufficit ad rationem contractus ; & consequenter ad rationem Sacramenti in matrimonio ; cum , ut suprà diximus , ratio Sacramenti in matrimonio , non immutetur ratione contractus.

30 Probatur secundò conclusio : In matrimonio per procuratores contracto , est vera materia , & vera forma Sacramenti matrimonii : Ergo tale matrimonium est verum Sacramentum. Consequentia patet , Antecedens probatur. Materia & forma Sacramenti matrimonii , sunt expressiones sensibiles consensuum utriusque partis contrahentis , ut infra ostendemus : Sed in matrimonio per procuratores contracto reperiuntur ejusmodi expressiones ; verè enim contrahentes , non quidem per seipso , sed per procuratores quibus suas vices commiserunt , exprimunt suos consensus , quando matrimonium cele-

bratur : Ergo in matrimonio per procuratores contracto , est vera materia & forma Sacramenti matrimonii.

Potest insuper suaderi conclusio hec discursu : 31 Ecclesia permittit ut fideles per procuratores matrimonium contrahant , & hoc modo Reges & Principes illud contrahere solent : Sed si matrimonium per procuratores contractum , non esset Sacramentum , Ecclesia non permetteret matrimonium ita celebrari ; vult enim omnino fideles contrahere Sacramentaliter , ut recipiant gratiam ad onera matrimonii sustinenda necessariam : Ergo matrimonium per procuratores contractum , est verum Sacramentum.

Confirmatur : Si matrimonium per procuratores contractum , non esset Sacramentum , sed contractus purè naturalis , vel civilis , illius judicium non pertineret ad judices Ecclesiasticos , sed ad politicos ; nam hi contractus solum extrahitur à iudicio Principalis vel judicis secularis , quia elevatur ad rationem Sacramenti : At causas ad hujusmodi matrimonium pertinentes , semper ad se vocat Ecclesia : Signum ergo est , tale matrimonium non esse contractum purè naturalem vel civilem , sed etiam Sacramentum.

Dico secundò , matrimonium per litteras contractum , tam in ratione contractus , quam in ratione Sacramenti , validum esse.

Prima res patet , quia contractus humani & civiles 32 fieri possunt inter absentes , per litteras , vel per nuntium : Ergo & contractus matrimonialis. Unde I. *Mulieres ff. de ritu nuptiarum* , sic dicitur : *Mulierem absenti per litteras ejus , vel nuntium posse nubere placet.*

Secunda verò pars suadetur , & simul rationi dubitandi suprà adductæ respondet : Si enim vit scribat foeminæ , se non modò sui corporis dominium de præsenti ei tradere , sed ex tunc simul corporis ejus traditionem , cum p[ro]ximam coram Parocho & testibus facta fuerit , acceptare ; & mulier viro rescribat , se vicissim velle illum in maritum , & corporis ejus traditionem acceptare , statim ac hoc rescriptum coram Parocho & testibus lectum fuerit : tunc lectis utriusque conjugis litteris , perficietur matrimonium , & in ratione contractus , & in ratione Sacramenti ; in eo enim casu litteræ succendent loco contrahentium , uti & procuratores : Ergo sicut matrimonium inter absentes per procuratores contractum , est validum , non solum in ratione contractus naturalis & civilis , sed etiam in ratione Sacramenti , ita & matrimonium per litteras contractum.

§. III.

Solvuntur objectiones.

Objicies primò : Nullum aliud Sacramentum post absenti conferri : Ergo neque matrimonium : par enim debet esse illius , aliorumque ratio ; idemque est fundamentum necessitatis præsentiae in hoc & in aliis.

Confirmatur : Idcirco non potest Sacramentum 36 poenitentiae conferri absenti , per litteras , aut inter nuncium , quia forma illius , *Abfolvo te* , dirigitur ad præsentem : Atqui non minus ad præsentem dirigitur ista vel æquivalens forma matrimonii , *Accipio te in meum* : Ergo similiter Sacramentum matrimonii absenti conferri nequit.

Confirmatur amplius : Parochus assistens matrimonio , profert verba illa , *Ego vos conjungo* : Ergo cum in tali propositione pronomen *vos* non mindat requirat præsentiam subjectorum , quam pronomen *te* in forma baptismi & poenitentiae , absens non mi-

nus est incapax Sacramenti matrimonii, quam Sacramentum baptismi, vel pœnitentiae.

38 Ad objectionem respondeo, concessio Antecedente, negando consequentiam & paritatem: Sicut enim Sacrementum matrimonii differt ab omnibus aliis, quod in illis necessariò & essentialiter requiruntur verba propriè dicta, & ore prolata, ex parte formæ; matrimonium verò regulariter quidem verbis perficitur, potest tamen alius signis verborum loco celebrari, ut significat Florentinum in decreto Eugenii: Ita etiam in eo differt quod possit inter absentes celebrari, quamvis alia nequeant. Addo quod id habet hoc Sacramentum præ aliis peculiare, quod cum habeat pro materia civilem contractum, sequitur naturam ipsius; unde sicut contractus civilis æquè inter absentes ac inter præsentes, validè iniri potest, ita & Sacrementum matrimonii quod in eo fundatur, non solum à præsentibus, sed etiam absentibus, validè suscipi potest. Unde

39 Ad primam confirmationem, nego paritatem, nam in Sacramento pœnitentiae verba illa, *Absolvo te*, ore prolata, & directa ad præsentem, sunt essentia; matrimonio verò sufficiunt quæcumque signa externa, quibus contrahentes suum consensum invicem significant: possunt autem illum significare per litteras aut per internuntium, æquè ac per nutus & verba.

40 Ad secundam dico in primis, verba illa, *Ego vos conjungo*, quæ Parochus assistens matrimonio profert, non esse formam Sacramenti matrimonii, sicut verba illa, *Ego te baptizo*, *Ego te absolvō*, sunt forma Sacramenti baptismi & pœnitentiae. Secundò negatur consequentia & paritas, quoad verificationem significationis pronominis *te* & *vos*; in Sacramento baptismi & pœnitentiae ex una parte, & in Sacramento matrimonii ex alia. Disparitas est, quod cum neque baptismus neque pœnitentia sit contractus, benè autem Sacramentum matrimonii, baptismus & pœnitentia requirunt quod præsenta subiecti, quam exprimit particula *te*, sit physica; Sacramentum verò matrimonii requirit solum quod sit moralis.

41 Objicies secundò: Sacraenta novæ legis causant physicè gratiam, ut in Tractatu de Sacramentis in communi disp. 3. art. 2. contra Recentiores fuisse ostendimus: Sed matrimonium per procuratores contractum, non potest physicè causare gratiam: Ergo non est Sacrementum novæ legis. Minor probatur: Matrimonium non potest physicè causare gratiam, nisi ea in quibus essentialiter consistit, existant physicè, vel in seipsis, vel in sua virtute: At ea in quibus essentialiter consistit matrimonium quod per procuratores contrahitur, videlicet expressiones consensus, non quæ sunt in procuratoribus, sed quæ sunt in contrahentibus, non existunt amplius physicè in se, quando procuratores nomine ipsorum contrahunt, sed transferunt; neque remanent physicè in aliqua sua virtute, ut potè cum non sit assignabilis talis virtus: Ergo matrimonium quod per procuratores contrahitur, non potest physicè causare gratiam.

42 Respondeo distinguendo Majorem: Sacraenta novæ legis causant physicè gratiam, quando physicè existunt, concedo. Quando existunt solum moraliter, nego, tunc enim sunt causæ solum morales gratiarum. Rationi enim consentaneum videtur, ut Sacraenta causent gratiam secundum modum essendi quem habent, ita ut illam physicè caufent, quando verè & physicè existunt; moraliter verò, quando existunt solum moraliter. Unde sicut in Tractatu de Sacramentis in communi disp. 3. art. 2. §. 2. dicebamus, quod licet baptismus cum debita dispositi-

one suscepit, caufet physicè gratiam; quando tamen sicut suscipitur, recedente fictione, eam caufat solum moraliter; quia nimirum tunc existit solum moraliter, & in divina acceptatione. Ita similiter dicendum est, quod licet matrimonium ab ipsis conjugibus immediate contractum physicè caufet gratiam, quia expressiones consensus eorum tunc physicè existunt; matrimonium tamen per procuratores initum, moraliter tantum illam caufat, quia tunc expressiones consensus ipsorum contrahentium, non existunt amplius physicè, sed tantum moraliter, in quantum scilicet verba procuratorum substituuntur loco verborum & expressionum ipsorum contrahentium. Neque hæc solutio & doctrina officit sententiae de causalitate physica Sacramentorum novæ legis; quia hæc non intelligitur nisi de Sacramento physicè existente, cum existentia physica sit una ex conditionibus requisitis ad physicam operationem.

Objicies tertio: Si matrimonium inter absentes⁴³ per procuratores celebratum, effet validum, in ratione Sacramenti, id præcipue haberet ex eo quod matrimonium est quidam contractus humanus, & contractus humanus, inter absentes per procuratores celebrari potest: Sed hæc ratio non valeat: Ergo ruit præcipuum fundamentum nostræ sententiae. Major constat ex iuris dictis, Minor probatur. Licet absolutio pœnitentialis sit judicialis, & potest quis judicialiter absolvī, quamvis sit absens; quia tamen insuper Sacramentalis est, non potest in absentem proferri, ut in Tractatu de Pœnitentia disp. 12. art. 4. ostensum: Ergo similiter, licet matrimonium sit quidam contractus humanus, & contractus humanus possit fieri per procuratorem, & in absentia; eo ipso tamen quod sit etiam Sacramentum, non potest ut tale recipi in absentia, & per alium.

Respondeo, concessa Majori, negando Minorem⁴⁴ & ad illius probationem, concessio Antecedente, nego consequentiam & paritatem. Disparitas est, quia licet judicium externum possit esse inter absentes, eò quod in judicio fori externi, diversi sine accusator, testis, & reus, nec aliqua dispositio requiratur in reo; secùs autem in judicio fori interni, ubi reus, accusator, & testis, est idem, & desideratur reum dispositum esse, ejusque dispositionem à Confessario esse cognitam. Unde absolutioni pœnitentiali, non solum ex ea parte quæ Sacramentum est, sed etiam ex ea quæ judicium est, repugnat in absentia conferri; at verò matrimonio id non repugnat, quatenus est contractus humanus, nec proinde quatenus est Sacrementum, cum ratio Sacramenti sit accommodata & proportionata naturæ contractus in quo fundatur.

Dices: Sicut collatio Sacramenti est actio personalis, ita & ejus receptio est personalis passio; ut constat in Baptismate, Confirmatione, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema- Unctione, & Ordine: Ergo matrimonium non potest in ratione Sacramenti per procuratorem recipi.

Respondeo, concessio Antecedente, distinguendo Consequens: Ergo matrimonium non potest in ratione Sacramenti recipi per procuratorem, ita ut procurator recipiat Sacramentum, & gratiam Sacramentalem, concedo. Ita ut procurator sit conditio, quæ posita, ille qui dedit ei facultatem contrahendi, recipit Sacramentum & gratiam Sacramentalem, nego.

Instabis: Si procurator sit conditio, quæ posita⁴⁷ ille qui dedit ei facultatem contrahendi, recipit Sacramentum, sequitur quod si procuratores eo tempore contrahant, quo vir & foemina pro quibus contrahunt, dormiunt, dormiendo recipient gratiam,

de Matrimonio ut Sacramentum est. 485

tigm, vel peccabunt moraliter, si sint in mortali, quia Sacramentum in malo statu recipient: Sed hoc videtur absurdum: Ergo & illud.

48 Respondeo nullem esse absurdum, quod quis dormiens recipiat gratiam, ut patet in eo qui voluntatem habuit fuscipendi baptismum, vel pati martyrium; si enim in somno baptizetur, vel in odium fidei occidatur, dormiendo recipiet gratiam; & si sit in statu peccati, justificabitur, si priusquam se somno traderet, attritionis actum elicuerit, ut communiter docent Theologi. Similiter non est inconveniens dicere, quod contrahentes peccent in somno, si tunc Sacramentum perficiatur, & ipsi omiserint per gratiam se ad illud disponere. Sicut dum quis hora matutina somno se tradit, praevidens quod non evigilabitur usque ad vespere, subindeque quod sacrum omittet, non solum peccat, cum voluntarie somno se tradit, sed etiam quando urget tempus audiendi missam, eti tunc dormiat; licet enim culpa omissionis incipiat imputari eo tempore quo quis dat causam omissionis, complete tamen & perfecte non imputatur, nisi eo tempore quo instat praeceptum operandi, & omittitur actus debitus. Vel sicut si quis voluntarie se inebrat, praevidens quod in ebrietate faciet homicidium, non solum peccat quando dat causam, sed etiam quando de facto occidit, quamvis tunc sit expers libertatis & usus rationis, quia nimur talis occidio in sua causa libera & voluntaria est: unde si occidat Clericum, manet excommunicatus. De quo plura diximus in Tractatu de peccatis disp. 3. art. 4.

49 Objicies quartè: Matrimonium per procuratores vel per litteras contractum, iterum in praesentia triusque conjugis coram Parocho & testibus celebrari solet: At si matrimonium inter absentes per procuratores vel per litteras contractum, esset Sacramentum, non foret opus conjungere postea in facie Ecclesiae sponsos praesentes; immò hoc non licet, cum Sacramentum matrimonii non debeat neque possit iterari inter eosdem; Ergo matrimonium inter absentes per procuratores vel per litteras celebratum, non est Sacramentum, sed duntaxat aliquis contractus naturalis & civilis.

50 Respondeo negando Majorem, nam cum illi qui per procuratores vel per litteras matrimonium contraxerant, iterum se sistunt coram Parocho & testibus, non iteratur matrimonium, sed vel supplantur tantum solemnitates omissæ, vel ratum haberi declaratur a conjugibus praesentibus, id quod antea per procuratores eorum nomine gestum fuist.

5. IV.

Resolvemur breviter alia difficultates.

51 Quæres primò, an inter Christianos matrimonium possit esse validum in ratione contractus naturalis & civilis, & non in ratione Sacramenti? v. g. si conjuges Christiani matrimonium contrahentes, intendant illud solum perficere in ratione contractus naturalis & civilis, & non in ratione Sacramenti, validè illud in ratione contractus naturalis & civilis perficiant? Nam quod tunc matrimonium non sit validum in Ratione Sacramenti, manifestum est, ed quod ad valorem Sacramenti requiratur intentio ministri, quæ deest in tali casu, cum ipsi contrahentes qui intendunt perficere matrimonium solum in ratione contractus naturalis & civilis, sint ministri Sacramenti matrimonii, ut articulo sequenti dicemus.

52 In resolutione hujus difficultatis partem negantem tenent Sanchez, & Conink, existimantes ex institutione Christi rationes contractus & Sacra-

menti in matrimonio ita esse inseparabiles, ut qui intendit unam sine alia, nihil proficit efficiat. Alias (inquit) si nunc posset separari ratio contractus à ratione Sacramenti, eas separare liceret, cum nulla sit lex divina vel humana, quæ præcipiat matrimonium esse in ratione Sacramenti celebrandum.

Nihilominus dicendum est, matrimonium inter Christianos posse esse validum in ratione contractus naturalis & civilis, & non in ratione Sacramenti; non licere tamen Christianis separare rationem contractus à ratione Sacramenti.

Prima pars hujus resolutionis suadetur ex eo quod Christus, cum matrimonium ad rationem Sacramenti elevavit, non abstulit ab eo naturalem civilemque obligationem, quam ut contractus naturalis & civilis, ex reciproco contrahentium consensu haec tenus habuerat, sed reliquit illud in sua natura pristina; solumque illi adjunxit rationem Sacramenti, hoc est vim collativam gratiae conjuges sanctificantis. Sicut dum res alias naturales ad Sacramenti dignitatem evexit, nihil de physica aut morali earum natura abstulit, sed eas reliquit in pristina sua natura & virtute quam antea habebant; ita ut si contingat Sacramentum ex eis non fieri, nihil de physica vel morali earum entitate aut virtute tollatur vel impediatur. Pariter ergo, si inter Christianos contractus matrimonialis non elevetur ad rationem Sacramenti, ob defectum intentionis contrahentium, qui matrimonium solum in ratione contractus, non verò in ratione Sacramenti, celebrare intendant, non amittere vim obligandi quam habet in ratione contractus naturalis & civilis. Unde nullo jure canonico aut civili, irritatur matrimonium à fidelibus initum, sine intentione conficiendis Sacramentum.

Quod verò Christianis non licet hoc modo iniuste commubia, & rationem contractus à ratione Sacramenti separare, manifestum est, tum quia superioritas Christi institutione, & elevatione matrimonii in Sacramentum, non potest à fidelibus, absque irreverentia, ratio contractus à ratione Sacramenti separari: Tum etiam, quia Christiani tenentur more & rito Christiano contrahere, nec ponere obiceant gratiae Sacramentali, quam Christus adjunxit matrimonio, ut naturalem illum amorem perficeret, & indissolubilem unitatem confirmaret, conjugesque sanctificaret, ut ait Tridentinum scilicet 24. in doctrina de Sacramento matrimonii.

Quæres secundò, num si fidelis cum dispensatione Pontificis nuberet cum infideli non baptizato, tale matrimonium efficit Sacramentum, saltem ex parte conjugis fidelis?

Respondeo negativè: Sicut enim ut matrimonium sit validum in ratione contractus, requirit liberum consensum ex parte utriusque conjugis, ita ut sit validum in ratione Sacramenti, exigitur intentio ac ministerium ex parte utriusque, cum ipsi contrahentes sint hujus Sacramenti ministri: Sed infidelis non baptizatus, nequit esse legitimus minister matrimonii in ratione Sacramenti, cum non minus Sacramenti effectio, quam receptio, ad fui validitatem, characterem baptismalem requirat: Ergo matrimonium fidelis cum infideli non baptizato, nequit esse Sacramentum. Unde Ecclesia non solum prohibuit, sed etiam irritavit matrimonium fidelis cum infideli non baptizato; quia nimur omnino dedecet Christianos contrahere non Sacramentaliter, seu rationem contractus naturalis & civilis, à ratione Sacramenti separare, ut in resolutione superioris quæsumus dicebamus.

Dices: Infideles non baptizati sunt idonei minori baptismi: Ergo & matrimonii. Sed negatur consequentia & paritas, quia baptismus cum sit ad

salutem necessarius, & prima janua ceterorum Sacramentorum, debuit posse a quocumque validè conferri, non verò alia Sacraenta, quae non sunt tantæ necessariis sicut baptismus. Ex quo inferes, nec validè contrahî posse matrimonium in ratione Sacraenta, cum Cathechumena, quia licet habeat fidem & gratiam sanctificantem, caret tamen charætere baptismalis.

58 Quæres tertio, utrum matrimonium ab infidelibus validè contractum, fiat Sacraenum, quando illi convertuntur ad fidem, & baptizantur; præsertim si tunc accedit novus consensus, signo aliquo sensibili expressus, cum intentione faciendi quod Christus instituit, & facit Ecclesia?

59 Respondeo negativè, quia Sacraenum matrimonii consistit essentialiter in fieri contractus validi inter baptizatos, & liberos ab omni impedimento irritante, sicut baptismus consistit in fieri ablutionis & prolationis verborum, ceteraque omnia Sacraenta, exceptâ Eucaristiâ, consistunt in fieri materiæ proximæ & formæ ex quibus constant essentialiter: Sed quando conjuges infideles baptizantur, nulla fit nova actio, quæ fit fieri ipsius matrimonii, cùm illud supponatur jam factum; nec nova verba, novusque consensus, facere possunt novum matrimonium; quia repetitus consensus non affert novam materiam, nec novam formam, sed ratificat tantum priorem: Ergo tunc matrimonium non accipit rationem Sacraenta.

60 Confirmatur & magis illustratur hæc ratio: Sacraenum matrimonii fundari debet in contractu valido: Sed in casu proposito nullus potest assignari contractus in quo fundetur ratio Sacraenti; non potest enim fundari in contractu antiquo, tum quia ille praeterit, tum etiam quia non fuit inter baptizatos; neque in novo, cùm enim uterque conjux dominum sui corporis in alterum perfectè transstulerit, ac re ipsa illud maritali copulâ tradiderit, non potest circa eadem corpora novus fieri contractus, qui novi Sacraenti sit fundamentum. Sicut si quis tentaret novum contractum venditionis facere circa rem validè alteri venditam ac traditam, nihil efficaret, defectu materiæ ad novam venditionem & emptionem habilis.

61 Ceterum licet quando infideles conjugati convertuntur ad fidem, & baptizantur, ipsorum matrimonium non fiat propriè Sacraenum, seu signum practicum gratiæ sanctificantis, sit tamen Sacraenum largè & impropriè; tunc enim melius representat conjunctionem Christi cum Ecclesia; tum quia Christus non est copulatus Ecclesia infideli, ipsaque Ecclesia ipsi per fidem desponsata est, juxta illud Oseeæ 2. *Sponsabo te mibi in fide;* tum etiam, quia matrimonium illud firmius efficitur per baptismum, cùm non sit tunc amplius dissolubile, fidei causa, subindeque tunc melius exprimat insolubilitatem matrimonii spiritualis inter Christum & Ecclesiam.

In hoc sensu interpretatur Basilius Pontius S. Thomas, dum ait in 4. sent. diff. 39. quæst. unicâ art. 2. ad 1. matrimonium infidelium esse Sacraenum non actu, sed habitu: Unde ait quodd. S. Doctor. Sacraenti nomine, non intellexis Sacraenum strictè sumptum pro signo sensibili conferente gratiam, sed Sacraenum latè sumptum, quatenus est mysterium quoddam conjunctionis Christi cum Ecclesia: quam significationem sensit D. Thomas non convenire actu matrimonio, nisi suscepito baptismo.

62 Verum hæc interpretatio non videtur legitima, nec ad mentem S. Doctoris, qui loco citato manifestè loquitur de Sacraento propriè & strictè sumpto, nem sibi hæc argumentum objicit: Videlicet quod

inter infideles non possit esse matrimonium, nam matrimonium est Sacraenum Ecclesia: Sed Baptismus est janua Sacramentorum: Ergo infideles qui non sunt baptizati, matrimonium contrahere non possunt, sicut nec alia Sacraenta suscipere. Ubi manifestè sermo est de Sacraenta propriè & strictè sumptis; unde si in solutione loqueretur solum de Sacraento latè & impropriè sumpto, argumento sibi proposito non satisficeret, sed in aequivoce laboraret.

Melius ergo respondeatur, D. Thomam loco citato solum velle quod matrimonium infidelium, quantum est de se, & ex ratione contractus maritalis, est capax statu sacramentalis, illumque vere acciperet, si contraherent in fide Ecclesiæ jam suscepit per baptismum. Quo sensu dicit, matrimonium tale esse aliquo modo Sacraenum habitualiter, quamvis non actualiter, eo quod alii non contrahunt in fide Ecclesia.

Ex dictis in resolutione hujus quæsiti colligitur, matrimonium quicunque civiliter tanum à infidelibus contractum, accedens novo consensu, non fieri Sacraenum. Intentio enim sequens contractum prius initum, non potest efficere, ut quod non fuit Sacraenum, incipiat esse tale; præsertim cum ratio Sacraenti (ut suprà dicebamus) sit annexa fieri ipsius matrimonii, non verò facto esse illius. Aliud vero, quantumcumque conjuges consensum renovent, & verba repeatant, non efficiunt novum matrimonium, sed dumtaxat præcedens ratificant & confirmant; quia (ut suprà ostensum est) contractus matrimonii inter eosdem repeti nequit, defectu materiæ ad novum contractum habilis.

ARTICULUS IV.

Quis sit minister hujus Sacraenti?

§. I.

Referuntur sententiae, & vera eligitur.

G uilielmus Parisiensis libro de Sacraentis tract. de matrimonio cap. 9. quæst. 2. Melchior Cano lib. 8. de locis Theologicis cap. 5. & Sylvius ad quæst. 42. supplementi art. 1. quæst. 1. censent Sacerdotem, verba quibus sponsos hendiunt proferentem, esse ministrum matrimonii, quatenus Sacraenum est; subindeque matrimonium sine Sacerdote celebratum, non esse Sacraenum, quamvis contractus civilis esse possit. Catharinus vero opusc. de matrimonio quæst. 2. docet ministrum matrimonii, quatenus Sacraenum est, esse Deum ipsum, ejus vero formam verba illa: *Propter haec relinquens hominem & matrem, & abdatur uxori sue:* quæ semel à Deo in paradiſo prolata, & à Christo confirmata, conjugia continuò sanctificant. Nec est necesse (inquit) ea ab aliquo ministro proferri, nam sicut lex scripta semper loquitur ad omnes, ita & forma matrimonii per modum legis à Deo sancta, semper loquitur ad omnes matrimonium contrahentes.

Verum communis ac certa reliquorum Theologorum sententia est, ministrum matrimonii etiam ut Sacraenum est, esse ipsos contrahentes, non verò Sacerdotem illos benedicentem subindeque verba illa quæ profert, *Ego vos coniungo, &c.* non habere rationem formæ, nec ad hujus Sacraenti essentiam pertinere, sed esse tantum aliquod Sacramentale. Ita exprestè docet S. Thomas in 4. diff. 26. quæst. 2. art. 1. ad 1. ubi sic ait: *Verba quibus consensus matrimonialis exprimitur, sunt forma hujus Sacraenti;* non autem benedictio Sacerdotis.

que

de Matrimonio ut Sacramentum est. 487

qua est quoddam Sacramentale. Et quæst. 45. supplementi art. 5. in corp. & ad 2. docet quod verba Sacerdotis sunt tantum de solemnitate matrimonii.

Dico igitur, Ministrum Sacramenti matrimonii esse ipsos contrahentes, non vero Sacerdotem ipsos benedicentem, & haec verba, *Ego conjungo vos*, preferentem.

67 Colligitur ex Florentino in decreto Eugenii, ubi Pontifex docet, hoc Sacramentum solo contrahentium consensu perfici: At hoc esset falsum, si ad ipsius validitatem, necessarius esset minister à contrahentibus distinctus, cùm ex doctrina ejusdem Concilii in eodem decreto, ut Sacramentum perficiatur, tria requirantur, nempè materia, forma, & persona Ministri conferentis Sacramentum, cum intentione faciendi quod facit Ecclesia, quorum si aliquod deficit, Sacramentum non perficitur: Ergo ad valorem hujus Sacramenti, non requiritur minister à contrahentibus distinctus.

68 Favet etiam Tridentinum sess. 24. cap. 1. de reformatione matrimonii, affirmans matrimonia clandestina, quæ siebant absente Sacerdote, & sine ulla ejus verbis, fuisse valida, quandiu Ecclesia non fecit ea irrita: Sed talia matrimonia non potuerunt esse valida, si Sacerdos sit minister hujus Sacramenti, & verba quæ profert, illius forma: Ergo ex Tridentino Sacerdos non est minister Sacramenti matrimonii, nec verba quæ profert benedicendo sponsos, habent rationem formæ. Unde can. 11. Sacerdotalem benedictionem inter cærimonias ab Ecclesia adhiberi solitas recenseret.

69 Confirmatur ex declaratione Cardinalium interpretationi Concilii Tridentini præfectorum, facta Episcopo Salmantino, in qua expresse dicitur, quod verba Sacerdotis non pertinent ad substantiam Sacramenti matrimonii. Verba ejus haec sunt: *Non pertinet ad substantiam matrimonii, ut Parochus aliqua verba proferat: ideo valet matrimonium, quamevis verba experimentum consensum, prolati sint tantum à contrahentibus, dummodo Parochus sit præsens, & intelligat id quod agitur, licet dissentias & contradicat: adhibitus vero Parochus intelligitur, etiam si ex alia causa principaliter esset vocatus, dummodo sit adhibitus etiam ad illum actum.*

70 Confirmatur amplius ex praxi Ecclesiae: nam etiam nunc iis in locis ubi constitutio Tridentini est recepta, quando aliqui contrahunt in facie Ecclesie, cum occulto impedimento, eo sublato per dispensationem, non est opus, ut contrahant iterum, præsente & loquente Sacerdote; sed sufficit ut clam contrahant inter se, vel affectum maritale signo aliquo externo sibi mutuo significant; quemadmodum declaravit Pius V. teste Navarro in Manuali cap. 22. num. 70. tuncque Sacramentum & matrimonium incipit esse ratum, quod antea invalidum & nullum erat.

71 Deum suaderi potest conclusio hoc discursu: Christus hoc Sacramentum instituens, nihil aliud fecit, quam contractum matrimoniale, naturali ac civili jure validum, in Sacramentum gratiae collativum evehere; subindeque eosdem voluit esse hujus Sacramenti ministri ac contractus naturalis & civilis, qui est ejus fundamentum: Sed talis contractus ministri sunt ipsis contrahentes, qui per mutuum consensum se invicem obligant ad mutuam sui corporis traditionem: Ergo etiam ipsis conjuges sunt ministri Sacramenti matrimonii, non vero Sacerdos nupcialis benedictionem ipsis tribuens.

72 Ex dictis confusa manet singularis sententia Catharini, afferentis Deum esse hujus Sacramenti ministrum, ut enim ex Florentino & Tridentino ostendimus, ipsis contrahentes sunt ministri matrimonii, tum in ratione contractus & officii natu-

ræ, tum in ratione Sacramenti: unde primi matrimonii ministri fuerunt nostri Protoparentes, qui illud-sibi in paradiſo ministrarunt, cum vir dixit: *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: Cui credendum est, æquivalentibus verbis Evam respondisse: Deus vero hujus matrimonii fuit auctor & institutor; nam in ratione contractus & officii naturæ, ab exordio mundi illud instituit, & in legè Evangelica Christus ad dignitatem Sacramenti taliter contractum elevavit, ei adjungendo gratiam, quæ naturalem illum amorem perficeret, & indissolubilem unitatem confirmaret, conjugesque sanctificaret, ut ait Tridentinum sess. 24. In hoc ergo hallucinatur Catharitus, quod authorem & institutorem matrimonii, cum ejus ministro confundit.*

Absurdum etiam est quod addit, formam hujus Sacramenti esse verba illa semel ab Adamo auctoritate Dei prolatæ: *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærit uxori sue.* Nam inter materiam & formam hujus Sacramenti, debet esse moralis conjunctio, quæ non est inter illa verba ab initio mundi prolatæ, & actus contrahentium, qui sunt materia hodierni conjugii. Nec fat est quod haec verba sint scripta, & fuerint semel à Deo prolatæ, ut ait Catharitus: quemadmodum enim ut verba reliquorum Sacramentorum, cum praesenti materia concurrent ad Sacramentum confiendum, non sufficit quod semel fuerint à Christo prolatæ, & scripturæ mandata, sed debent toties à ministro proferri, quoties Sacramentum conficitur: ita ad Sacramentum matrimonii confiendum, non fat est ut ejus forma semel fuerit à Deo prolatæ, & postea scripta mandata, sed debet toties à ministris proferri, quoties novum matrimonii Sacramentum conficitur.

§. II.

Solvuntur objectiones.

C Ontra præcedentem conclusionem objiciuntur in primis aliqua Conciliorum & SS. Patrum testimonia, quibus significari videtur, Sacerdotem sponsos benedicentem esse hujus Sacramenti ministrum. In primis enim Concilium Colonense anno 1536. sub Paulo III. celebratum, parte 7. cap. 40. sic ait: *Si quis hoc Sacramentum (matrimonii) sicut decet, acceperit, accedente Sacerdotali prectione, confert domum spiritus, quo vir diligat uxorem amore casto, sicut Christus dilexit Eccleiam: mulier vicissim propter Christum amet, revereturque virum suum ut dominum.* Quibus verbis significatur, gratiam in hoc Sacramentum conferti per Sacerdotiæ prectionem, seu benedictionem, subindeque Sacerdotem esse illius ministrum. Unde in Enchiridio cap. penultimo dicitur, Sacerdotes legitimos esse hujus Sacramenti ministros. Similiter Synodus Cameracensis anno 1567. celebrata cap. 1. de matrimonio, vocat Parochos hujus Sacramenti ministros. Item Rituale Romanum iussu Pauli V. editum, dicit ejus administrationem ad Parochos pertinere.

Confirmatur: Evaristus proximus Apostolis quintus à Petro Pontifex Epist. 1. ad Episcopos Africanos, & refert 30. quæst. 5. can. conjugia absque Sacerdotis ministerio & benedictione celebrata, appellat adulteria, contubernia, stupra, fornicationes; quia nimis carent legitimo ministro, & verbis ejus, quæ pro forma instituta sunt. Item Nicolaus I. Epist. ad Rodoaldum Portuensem, & Joannem Ficolensem Episcopos, de Lothario Galliarum Rege scribit, ut habetur 31. qu. 2. can. *Lotharius*, quod si matrimonium inter ipsum & VValdram, non fuerit cum benedictione Sacerdotis, celebratum, ipsum dissolvant.

76 Ad objectionem respondeo Concilium Coloniense idcirco dicere, accedente Sacerdotali benedictione, conferri gratiam conjugibus, quā se mutuō diligent, quia licet hæc benedictio non sit necessaria necessitate Sacramenti, est tamen necessaria necessitate præcepti, & consequenter non est quidem causa gratiae quam ex opere operato tribuit Sacramentum, bene tamen conditio sine qua non. In quo etiam sensu intelligi debet Ambrosius, cùm Epist. 70. ait conjugium Sacerdotali benedictione debere sanctificari; solum enim his verbis significare vult, Sacerdotalem benedictionem esse conditionem necessariam ex præcepto Ecclesiae ad sanctitatem quæ est effectus hujus Sacramentū. Cùm verò Concilium Coloniense & Cameracense, ac Rituale Romanum, vocant Parochos hujus Sacramenti ministros, loquuntur de hoc Sacramento, præcisè quoad solemnitatem sive cærenoniam accidentalem, quæ adhibetur à Sacerdotibus, cœnjuges velantibus ac benedicibus; soli enim Parochi hujus cærenonie sunt ministri ordinarii; ideoque in Concilio Viennensi sub Clemente V. excommunicantur Religiosi matrimonia solemnizantes, id est solemniter benedicentes, quia usurpant officium Parochi, & actum jurisdictionis, quam non habent.

77 Ad confirmationem respondeo matrimonia absque benedictione Sacerdotis celebrata, ab Evaristo idcirco adulteria & contubernia dicta fuisse, quod licet vera essent & valida, etiam in ratione Sacramenti, non erant tamen licta, quia benedictio Sacerdotis semper fuit ab Ecclesia requisita, saltem sub præcepto. Post Tridentinum verò præsentia Parochi non solum est de præcepto, sed etiam de necessitate Sacramenti, non defectu ministri, sed defectu solemnitatis à jure præscriptæ, & conditionis sine qua contractum matrimoniale invalidum esse decernit. De quo infra disp. 4.art. 3.

Dici etiam potest, Evaristum Epist. lā citatā loqui de valore matrimonii in foro externo, quod ex eo patet, quod ibidem, præter benedictionem Sacerdotalem, multa alia ad ejus valorem requirit, ut quod mulier ducatur à paronymphis, quod dotetur, &c. additque quod matrimonia aliter contracta, sunt potius fornicationes, nisi voluntas propria suffragaverit, & vota succurserint legitima.

78 Ad Nicolaum I. dico ipsum agere de causa Lotharii Galliæ Regis, qui anno 862. Teutpergam legitimam uxorem repudiavit, ut VVAldradam pellicem duceret, prætendens matrimonium fuisse nullum, quod Teutperga (ut metu coacta confessa fuerat) incestum commisisset; & quod ipse metu Lotharii Patris, cum Teutperga matrimonium contraxisset: de qua tragœdia vide Baronium ad annum 862. Sribit ergo Nicolaus Legatis suis, ut si Lotharius non probaret VVAldradam fuisse sibi uxorem legitimam, neque nuptiis more solito celebratis, per benedictionem scilicet Sacerdotis, sibi fuisse conjunctam, declararet matrimonium Lotharii cum Teutperga fuisse validum.

79 Objiciuntur secundò aliqua testimonia D. Thomæ, quibus videtur asserere, Sacerdotes esse hujus Sacramenti ministros, nam in 4. sententiarum dist. 1. queſt. 1. art. 3. ad 5. haec sribit: *Matrimonium secundum quod est in officium naturæ, & penitentia secundum quod est virtus, non habent aliquam formam verborum, sed secundum quod utrumque est Sacramentum in dispensatione ministrorum Ecclesie consitens, utrumque habet aliqua verba.* Et 4. contra Gentes cap. 78. docet, eatenus matrimonium dici Sacramentum, quatenus per ministros Ecclesie dispensatur, unde benedictio (inquit) nubentibus, per ministros Ecclesie adhibetur.

Verum ad haec facilè respondeatur, D. Thomam*80* iis locis non loqui de ministro & forma hujus Sacramenti, quantum ad substantiam, sed quantum ad solemnitatem & cærenonias accidentales, ex præcepto Ecclesiae requisitas. Unde post verba primo loco adducta, ista subnectit: *Sicut in matrimonio sunt verba exprimentia consensum, & iterum benedictiones ab Ecclesia instituta.* Non igitur verba Sacerdotis, ut falsò Canus afferit, sed verba conjugum consensum exprimentia, S. Thomas assignat pro forma matrimonii, ut Sacramentum est, ipsaque benedictiones quas Sacerdos conjugibus dat, non à Christo, sed ab Ecclesia ait institutas, subindeque matrimonio non esse essentiales, sed merè accidei tales.

Non faverit etiam secundus locus sententiae Cani. 81 nem ut ibidem Ferrariensis explicat, non eo fine S. Doctor dixit, matrimonium per Ecclesiae ministros dispensari, quod putaverit ipsius ministrum esse Sacerdotem: *Nullus enim actus ministri Ecclesie, (inquit Ferrariensis) est de essentia matrimonii, sed tantum actus contrahentium, secundum D. Thomam,* sed ut ex hoc tanquam ex signo probaret, matrimonium non esse purum contractum naturale, & civile, sed Sacramentum à Christo institutum.

Objicies tertio: Concilium Tridentinum sess. 24. 82 de reformatione matrimonii, sic ait: *Ad celebracionem matrimonii in facie Ecclesie procedatur; ubi Parochus viro & muliere interrogatis, & eorum mutuo consensu intellecto, dicat: Ego vos in matrimonium conjungo, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.*

Ex quo sic formatur argumentum: Cùm illa verba dicantur ex præcepto Ecclesiae, atque adeò sint vera, Sacerdos illis mediatis verè conjungit in matrimonium sponsum & sponsam: Sed non conjungit eos efficiendo matrimonium, in quantum est contractus: Ergo in quantum est Sacramentum & consequenter est minister hujus Sacramenti, & ejus verba sunt ipsius forma, sicut in aliis Sacramentis.

Respondeo primò, Tridentinum loco citato non*83* obligare Parochos ut in celebratione matrimonii, verba illa, *Ego vos in matrimonium conjungo, &c.* determinatè proferant, subdit enim: *Vel aliis utatur verbis, juxta receptum uniuscujusque Provincie ritum.* Quibus verbis apertè significat, talia verba non esse formam matrimonii, quatenus Sacramentum est; alioquin non possent omitti, vel immutari, juxta ritum uniuscujusque Provincie.

Respondeo secundò, verba illa, *Ego vos in matrimonium conjungo*, non habere in rigore sensum quem præ se ferunt, sed istum: Ego approbo vel benedico conjunctionem vestram, ut ait Soto; vel ut alii volunt: Ego vos conjungo in facie Ecclesie, ut ab omnibus pro veris conjugibus habeamini. Sicut dum quis ab excommunicatione absolutus in secreto, postea à Judice legitimo absolvitur in publico, sensus horum verborum quæ Jūdex profert: *Ego absolvō à vinculo excommunicationis, est: Ego approbo & declaro publicè, validam esse tuam absolutionem.*

Objicitur quartò: Omne Sacramentum debet*85* habere ministrum sacrum, qui verba aliqua sacra proferat: Sed contrahentes matrimonium, non sunt personæ sacrae, nec verba aliqua sacra proferunt, quibus consensum internum exprimant: Ergo non sunt ministri ejus sacramenti, sed potius ipse sacerdos, qui & persona sacra est, & verba sacra proferat, dum conjuges benedicit, ista scilicet: *Ego vos in matrimonium conjungo, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.*

Confirmatur: Si conjuges essent hujus sacramenti ministri, sequeretur quod contrahentes ma-

de Matrimonio ut Sacramentum est. 489

rimonium in statu peccati mortalis, non solum ea ratione quā recipiunt Sacramentum, sed etiam ea ratione quā ipsum ministrant, peccarent mortaliter: At hoc videtur absurdum: Ergo & illud. Sequela Majoris manifesta videtur, ministrans enim aliquod Sacramentum in statu peccati mortalis, peccat mortaliter, peccato sacrilegio.

87 Ad objectionem respondeo primò, negando primam partem Majoris, est enim manifesta instantia in baptismo, qui à laicis, imò & ab Ethnicis validè & in multis casibus licet administrari potest, ut docuimus in Tractatu de baptismo. Præterquam quod in matrimonio est specialis ratio, cur non debeat ab aliis quam ab ipsis contrahentibus ministrari; quia nimurum Sacramentum matrimonii est essentialiter quidam contractus elevatus ad rationem Sacramenti; ministri verò contractus, non sunt alii quam ipsi contrahentes, ut suprà ostensum est.

88 Respondeo secundò, data Majori, negando Minorem, quoad secundam partem: nam verba illa quibus utuntur conjuges ad consensum suum manifestandum, duobus modis spectari possunt: Primò secundum se, & sic non sunt aliquid sacram: Secundò, quatenus eis utuntur Christiani ad significandum ex intentione Christi & Ecclesiae, non solum unionem corporum, sed etiam animorum, ad similitudinem conjunctionis Christi cum Ecclesia, quo sensu verba sacra sunt, cum ipsis conjuges sanctificant; & licet à pluribus pronuntiantur, qui nihil sacram se facere cogitant, satis tamen est, ut illud facere intendant quod Christus instituit; quemadmodum de forma baptismi, ab infidiли prolati, nihil tamen sacram cogitante, dici solet.

89 Ad confirmationem, nego sequelam Majoris, licet enim matrimonium contrahentes in mortali, peccent mortaliter, ut recipientes illud Sacramentum, nō tam ut ipsis ministri, quia non sunt ministri solemnitatis & officii, sed tantum necessitatis; sicut laicus qui conscientiam peccati mortalis habens, baptizat parvulum in extrema necessitate constitutum, non peccat mortaliter, ut docent communiter Theologi.

ARTICULUS V.

Quae sit materia & forma hujus Sacramenti?

EX dictis articulo præcedenti confutata manet ultraque sententia Cani & Catharini, quoad materiam & formam Sacramenti matrimonii, quorum uterque materiam quidem in actibus conjugum, formam verò ille in verbis Sacerdotis eos conjungentis, hic in verbis à Deo semel prolatis, & scripto mandatis, collocat. In hoc articulo, in primis varias aliorum Doctorum sententias referemus ac refellamus, deinde veriorem seu probabiliorem eligemus. Unde sit

§. I.

Referemus ac refelluntur varia Theologorum sententiae.

90 **D**e materia & forma Sacramenti matrimonii non parva est Dissensio inter Doctores. In primis enim aliqui censem, materiam contractus & Sacramenti matrimonii, esse mutuum conjugum consensum, formam verò esse signa exteriora, consensum internum exprimentia, quae regulariter solent esse verba. Ita Glossa in cap. Eva de sponsalibus, quam ex Canonistis sequuntur Rebellus, Navarrus, & Covarruvias; ex Theologis verò Capreolus, Deza, & Martinonus. Alii è converso existimant, quod con-

sensus interti contrahentium sunt forma, verba autem consensum illum exprimentia sunt materia, quia consensus perficit verba, quandoquidem sine consensu verba nihil efficierent. Sic Joannes Major in 4. dist. 26. quæst. 1.

Sed hæc duæ sententiae videntur à veritate alienae, nam materia saltem totalis Sacramenti, & forma illius, debent esse per se sensibiles, ut patet inductione in Baptismo, Confirmatione, Pœnitentia, &c. Sed utriusque contrahentis consensus internus, non est per se sensibilis, sed tantum ratione expressionis exterioris: Ergo præcisè sumptus, nec materia, nec forma hujus Sacramenti esse potest. Dixi *materia saltem totalis*, quia non est inconveniens quod materia partialis Sacramenti sit insensibilis, ac siat sensibilis per aliam materiam partiale; ut in Sacramento pœnitentiae interior attritio vel contritio, quæ est materia partialis, sit sensibilis per confessionem.

Confirmatur: Materia & forma Sacramentorum debent se habere per modum determinabilis & determinantis, quia debent proportionari materiæ & formæ compositorum phyllicorum, per quorum analogiam assignantur: Sed in Sacramento matrimonii, nec consensus determinat verba, cum hæc sint antecedenter determinata ad significandum consensum; nec verba consensum, quia licet illum reddant sensibilem, non tamen determinant quoad significationem; ex se enim sic consensus est determinatus ad hoc & non aliud objectum exprimendum: Ergo in Sacramento matrimonii consensus & verba, non se habent ad invicem per modum materiæ & formæ. Unde alii afferunt, ipsis contrahentes sive eorum corpora quæ sibi invicem tradunt, esse materiam hujus Sacramenti; verba autem contrahentium, vel eorum consensus per verba explicatos, esse formam. Hanc sententiam ex Antiquis docet Paludanus, & probabilem censem Capreolus; ex Recentioribus verò Vazquez, Mœrarius, & Pontius ei adhaerent.

Verū, si hæc opinio tantum intenderet, corpora conjugum esse materiam remotam contractus matrimonii, & circa quam velut objectum versatur, vera esset; sed quia intendit esse totam materiam, adeoque materiam proximam, ex qua constat & componitur Sacramentum matrimonii, falsa est. Unde sic arguo: Materia proxima Sacramenti dicitur illa ex qua componitur & perficitur Sacramentum: Sed matrimonium non componitur & perficitur ex ipsis contrahentibus, est enim, etiam ut Sacramentum, quidam contractus, quo contrahentes, se ipsos sive sua corpora sibi mutuò tradunt: in contractibus autem id quod traditur, non est materia proxima ex qua constant extrinsecè; alioquin contractus de domo, de agro, de equo, constaret intrinsecè ex ipsa domo, agro, vel equo, quod est absurdum, & contra definitionem contractus; nullus enim Jurisconcilii haec tenus contractum definit per res circa quas versatur, sed per mutuum contrahentium consensum, verbo, aliisve signis expressum, vel per mutuam contrahentium obligationem, ut per proprietatem immediate consequentem naturam contractus, ut patet ex Ulpiano L. Labo 19. ff. de Verb. signif. Quod ergo præcipue in hac sententia displicet, est quod materiam remotam & circa quam Sacramenti matrimonii, confundat cum materia proxima & ex qua.

Addo quod Theologi communiter docent, omnia Sacraenta, excepta Eucharistiâ, consistere in actione transeunte: Sed hoc esset falsum, si materia proxima matrimonii essent ipsis contrahentes, vel eorum corpora, matrimonium enim consideret, saltem ex parte, in re permanenti: Ergo &c. Item

Disputatio Secunda,

Item Theologi dicunt, illud esse materiam proximam Sacramenti, pro quo ipsum Sacramentum supponit, ablutio enim v. g. pro qua supponit baptismus, est materia proxima ipsius: Sed matrimonii Sacramentum non supponit pro contrahentibus: Ergo contrahentes non sunt materia proxima illius. Minor probatur: Subjectum receptivum Sacramenti, non est id pro quo supponit ipsum Sacramentum, alias enim baptismus supponeret pro ipso suscipiente: Sed uterque contrahentium est subjectum receptivum Sacramenti matrimonii: Ergo Sacramentum matrimonii non supponit pro contrahentibus.

95 Alij demum existimant, verba à priori contrahente prolata, esse materiam hujus Sacramenti, prolata autem à posteriori, esse formam; sicut in numero ultima unitas est forma præcedentium, quia per eam determinantur præcedentes ad certam numeri speciem. Ita Richardus, & Henriquez.

96 Sed haec etiam sententia displicet, materia enim hujus Sacramenti non debet esse vaga, & in contrahentium potestate sic posita, ut fieri possit forma, sed certa & invariabilis: At si confisteret in verbis illis solis quæ prior contrahens profert, non esset certa & invariabilis, sed vaga, & in contrahentium potestate esset, ex materia facere formam, & è contra; quandoquidem uterque potest facere quod verba sua quibus exprimit suum consensum, prius vel non prius proferantur, quam verba alterius: Ergo materia hujus sacramenti, non sunt verba à priori contrahente prolata.

97 Confirmatur: Etiam si accideret quod contrahentes simul tempore verbis aut nutibus suum consensum exprimerent, nihilominus esset verum Sacramentum matrimonii, & tamen nulla essent verba prima pro materia: Ergo &c.

§. II.

Verior seu probabilior sententia declaratur.

98 **Q**uinta igitur & probabilior sententia docet, eadem verba seu signa conjugum quibus mutuum consensum exprimunt, esse sibi invicem materiam & formam, secundum diversas considerationes, nam quatenus per ea mutuò sua corpora in conjugium sibi invicem tradunt, habent rationem materiae; in quantum verò per ea corporum traditionem sibi mutuò factam acceptant, habent rationem formæ. Hanc sententiam sic explicatam docent ex Thomistis Dominicus Scto, & Petrus de Ledesma; ex extraneis verò Suarez, Bellarminus, Sanchez, Conink, Amicus, & alii.

99 Ratio à priori illius est, quia in contractibus civilibus, traditio ut sensibili signo facta, habet rationem materiae; acceptatio verò verbis expressa, habet rationem formæ: Sed matrimonium in ratione contractus non differt à reliquis contractibus civilibus, neque, ut Sacramentum est, diversam habet materiam aut formam à seipso ut contractus est: Ergo in matrimonio eadem verba vel signa conjugum, mutuum consensum exprimentia, quatenus sunt traditio, habent rationem materiae; protut verò sunt acceptatio, habent rationem formæ. Minor est certa, Major verò sic ostenditur. Illud habet rationem materiae, quod se habet ut determinabile; quod verò est determinativum, habet rationem formæ: Sed traditio habet rationem determinabilis, completurque & perficitur per acceptationem, quæ se habet per modum determinantis: Ergo in contractibus civilibus, traditio ut signo sensibili facta, habet rationem materiae, acceptatio verò rationem formæ.

Dices primò, non semper traditio, ut qui in 100 forme & determinabile, precedit & inchoat contractum, sed aliquando subsequitur, compleat, & perficit illum, ut constat in contractu donationis, in quo potest acceptatio præcedere; pote enim quis prius velle habere dono agrum ab aliquo, eumque petere & alter posterius donare, vel promittere, atque ita compleat contractum donationis aut stipulationis perfectæ, juxta l. i. paragr. si quis fidei verborum obligationibus: Ergo in contractibus civilibus traditio non habet semper rationem materiae.

Respondeo primò, in contractibus non attendi 101 quid per accidens, & in uno vel altero casu fiat, sed quid regulariter & per se; & quia regulariter & per se traditio præcedit & inchoat contractum, acceptatio verò subsequitur, determinat, & perficit illum, rectè illa ponitur ut materia, hæc ut forma contractus.

Respondeo secundò, quod etiam in eo casu quo 102 acceptatio tempore præcedit traditionem, traditio habet rationem materiae, & acceptatio rationem formæ complentis & perficientis contractum, nam licet acceptatio duratione sit prior traditione, causalitate tamen est posterior, quia in instanti quo exprimitur consensus traditionis à donante, acceptatio à donatario prius tempore facta, ut contractum perficiat & compleat, debet per modum actus moraliter perseverantis, ratificare traditionem sibi à donatore factam, & consequenter supplicare illam prius naturā ut determinabile, ut rectè observavit Amicus.

Dices secundò, Ex Florentino in Decreto Eugenii, omnia Sacraenta novæ legis tribus perficiuntur, rebus tanquam materiæ, verbis tanquam formæ, & personâ ministri confientis Sacramentum, cum intentione faciendi quod facit Ecclesia: Ergo verba seu nutus quibus conjuges mutuum consensum exprimunt, non possunt esse sibi invicem materia & forma in Sacramento matrimonii.

Confirmatur: In quolibet Sacramento materia, 103 forma, & minister, realiter debent distingui: Sed si verba seu nutus conjugum sibi mutuò sint materia & forma, tria illa non distinguuntur realiter, consensus enim unius & ejusdem partis, ut per verba vel nutus expressus, rationem formæ & materiae habebit, secundum diversas considerationes; & præterea cùm ipsi conjuges sint ministri hujus Sacramenti, si ipsorum traditio habeat rationem materiae; causa materialis & efficiens coincident in eandem personam, quod videtur absurdum: Ergo &c.

Ad instantiam respondeo, quod quando Florentinum ait, omnia Sacraenta novæ legis constare ex rebus & verbis, non ita strictè accipi debent nomina rerum & verborum, ut neque res pro verbis, neque verba pro rebus interdum accipi possint, sed nomine rerum intelligenda sunt ea omnia quæ sunt vice earum, id est quæ ita adhibentur in Sacramentis loco rerum, ut sicut ipsæ, per alia signa determinentur ad significandum; & similiter nomine verborum intelligi debent omnia quæ loco verborum adhiberi solent ad aliquid significandum, ut litteræ, nutus, & similia, quæ rerum significationem determinantur solent: cùm enim materia & forma in Sacramentis assignentur per analogiam ad materiam & formam physicam, illud assignatur ut materia, quodcumque tandem sit quod imitatur materiam physicam; illud verò habet rationem formæ, quod formæ physicæ assimilatur. Sicut ergo in Sacramento poenitentiae, quia confessio peccatorum determinatur per abolitionem poenitentis, ad significandum remissionem peccatorum, verba poeni-

penitentis per comparationem ad verba Sacerdotis, ap. eliantur res Sacramenti penitentiae; ita similiter quia in Sacramento matrimonii, verba unius conjugis quibus suum corpus alteri tradit, determinantur per verba alterius, talem traditionem acceptantis, & è converso, hinc sit quod verba seu natus quibus conjuges mutuā sūmum consensum exprimunt, sunt sibi invicem materia & forma, secundū diversi respectus suprà explicatos.

206 Ad consimilatorem nego Majorem, licet enim Florentinum dicat, omnia novae legis Sacraenta perfici materiam, formam & intentionem ministri, non tam afferit tria illa esse necessariò realiter distincta, ideoque ad veritatem hujus dicti, distinctione rationis seu virtutis sufficit. Addo quod, etiā materia totalis Sacramenti matrimonii copulatum sumpta, & forma item talis simul sumpta, ad invicem comparatae, non distinguuntur realiter; si tamen unaquaque materia partialis divisim accipitur, distinguuntur realiter à forma partiali quā perficitur; verba enim conjugis exprimentia traditionem proprii corporis, quae habent rationem materiae, distinguuntur realiter à verbis alterius quibus talem traditionem acceptat, & quae se habent ad modum formæ.

207 Ad illud quod subditur de ministris hujus Sacramenti, dicendum est, nullum esse inconveniens, quod in hoc Sacramento causa materialis & efficiens coincidant in easdem personas; id enim exigit natura contractus, in quo contrahentes seipso tradunt; ut constat exemplo illius qui se in servum alicui venderet, idem enim simul esset vendens & res vendita, sūmideque illius contractus causa efficiens & materialis. Idem cum proportione dicendum est de conjugibus contractum & Sacramentum matrimonii celebrantibus, habent enim secundū diversos respectus simul rationem causæ efficientis & materialis talis contractus & Sacramenti.

DISPUTATIO III.

De Sponsalibus.

Ad quest. 43. supplementi.

CUM sponsalia maximam cum matrimonio connexionem habeant, & sint veluti inchoatio futuri matrimonii, & dispositio moralis ad illud, meritò S. Doctor, postquam de matrimonio in ratione contractus & Sacramenti considerato differuit, agit de sponsalibus; de quibus etiam tractat jus civile totò ff. & cap. de sponsalibus, & Canonicum tit. de sponsalibus, in 6. De ilis etiam breviter in hac Disputatione differemus, eorumque naturam, obligationem, personarum habilitatem, & causas quibus dissolvuntur, examinabimus.

ARTICULUS PRIMUS.

Quid sint sponsalia, & quānam ad illorum valorem requirantur?

S Ponsalia à spondendo dicta sunt, ed quodd mos fuit veteribus stipulari & spondere sibi uxores futuras, ut ait Ulpianus lib. 2. ff. de sponsalibus, ea que sponsio fiebat olim non ab illa quae in uxorem ducenda erat, sed ab ejus patre, vel tute, aut alio qui eam daturus erat, qui idcirco sponsor dicebatur, nuptura vero sponsa, & vir puerum ducturus, sponsus appellatur. Hujus consuetudinis seu

sponsionis ratio assignatur in jure, can. *Institutiones* 23. quest. 2. ubi dicitur hanc esse consuetudinem, ut jam pacta spōsae, non statim tradantur, ut vilem habeat maritus datam, quā non suspiraverit sponsus dilatam. Quod enim quis non diligit, nec optat, facile contemnit, ut habetur can. *praejens* 20. questione 3.

Porrò sponsaliorum nomen variis rebus accommodari solet: In primis enim interdum contractus matrimonii, per verba de praesenti, & matrimonium nondum consummatum, dicitur sponsalia, & ipsi conjuges, qui de praesenti contraxerunt, nondum tamen carnaliter se cognoverunt, appellantur sponsi. Ita sumitur Lucæ 2. ubi dicitur Maria fuisse Joseph sponsata uxor, & Matth. 1. *Cum esset sponsata mater Iesu Maria Joseph.* Et haec acceptio in lingua Gallica familiaris est, ejusque rationem reddit D. Thomas hic art. 1. ad 6. quia nimirum qui matrimonium per verba de praesenti contrahit, futurum matrimonii actum spondet: sicut qui per verba de futuro sponsalia celebrat, ipsum matrimonium futurum promittit. Secundò munera ilia quae à sposo sponsae dari solent ad ornatum illius, quae jocalia communiter dicuntur, sponsalia etiam vocari solent. Quo sensu intelligendum est illud i. Regum 18. *Non habet Rex sponsalia necesse, nisi tantum centum præputia Philistinorum.* Eodemque sensu dicitur i. 1. Cod. si nuptiae ex rescripto petantur, sponsalia, hoc est arrbarum data nomi e, reddi sibi præcepto legum cum statuta pœna deposcunt. Tertiò tandem sumitur magis propriè nomen sponsaliorum, pro futuri matrimonii promissione, in quo sensu definitur sponsalia cap. *Nostrates* 30. quest. 5. & i. 1. ff. de sponsalibus, *futurarum nuptiarum promissio.* Dicitur, futurarum nuptiarum, ut sponsalia distinguuntur à matrimonio, qui contractus est per verba de praesenti expressus; sponsalia autem contrahuntur per verba de futuro; ut accipiam te in uxorem, accipiam te in virum. Dicitur *promissio*, quia ad sponsalia non sufficit propositum aut simplex voluntas, cum illa non sufficiat ad indicendam obligationem, sed requiritur necessariò promissio, seu voluntas se obligandi, quae mutua ex parte utriusque contrahentis esse debet. Unde notanter Jurisconsultus usus est voce *reppromissionis*, quae mutuam promissione importat. Nam sicut in matrimonio non sufficit consensus unius, sed requiritur mutuus ex parte utriusque: ita nec in sponsalibus, quae matrimonii inchoatio sunt, sufficit promissio unius, sed utriusque necessaria est; unde si alter solùm acceptet promissionem, sed non repromittat, neuter obligatur vi sponsalium; an vero vi simplicis promissionis obligari possit, infra dicemus.

Observandum est autem primò cùm D. Thoma hic art. 6. in corp. quodd promissio futurarum nuptiarum dupliciter fieri potest, absolute scilicet, vel sub conditione; & rursus absolute quatuor modis. Primo, nudà promissione, ut cùm dicitur, *Accipiam te in meam*, & è converso. Secundo, datis arrbis sponsalitiis, ut jocalibus, pecuniis, & aliis hujusmodi. Tertio annuli subarrhatione. Quartò, interveniente juramento. Si autem fiat sub conditione, distinguendum est: quia vel conditione est honesta, ut cùm dicitur, *Accipiam te, si parentibus placet*, & tunc stante conditione, stat promissio; & non stante, non stat: aut est in honesta; & hoc dupliciter, quia vel est contraria bonis matrimonii, ut si dicam, *Accipiam te, si veneno sterilitatem procures*, & tunc non contrahuntur sponsalia; vel non est contraria bonis matrimonii, ut si dicam, *Accipiam te, si furtis meis consentias*; & tunc stat promissio, sed tollenda est conditione,

Disputatio Tertia,

⁴ Advertendum secundò, quod ut promissio matrimonii sponsalia constitutat, versari debet circa personam determinatam, non autem confusè & indeterminatè circa aliquam de pluribus, atque determinatè ferri in matrimonium. Unde si Petrus Joanni habemini decem filias, promitteret se aliquam ex illis duaturum, non determinando quam, talis promissio non haberet rationem sponsalium. Item si Titius diceret Berthae, *nunquam ducam aliam præter te*, talis promissio ad sponsalia non sufficeret; quia qui sic promittit, non obligat se determinatè ad matrimonium cum illa in eundem, sed tantum indeterminatè; sensus enim illius propositionis est, vel *ducam te*, vel *nullam aliam*; & absolutè verificatur, licet promittens nullam omnino ducat.

⁵ Tertiò notandum est, ad valorem sponsalium non sufficere solam promissionem externam, ut pote quæ non est vera promissio, si desit animus promittendi, neque solam internam; quamvis enim Deo, qui cordium scrutator est, possit homo obligari actu interno; homini tamen alteri, qui sola externa intuetur, non potest obligari, nisi per modum humanum, subindeque nisi signo aliquo externo, ejus promissio exprimatur. Ad sponsalia tamen non est necessarium, quod promissio vel consensus exprimatur per verba vel alia signa determinata, sed sufficiunt haec aut illa quæcunque apta sunt exprimere alteri sufficienter consensum & volitionem internam. Hinc est quod in quibusdam locis ad sponsalia sufficit missio annuli in digitum sponsæ, vel appensio torquis ad collum ejus, vel traditio arthrum, vel porrectio manus sponsæ, postulante sponso; imò & ipsa taciturnitas sponsi & sponsæ, quando nimis parentes, aut tutores, vel curatores, qui sunt loco parentum, contrahunt sponsalia pro filiis impuberibus, aut etiam puberibus ipsis presentibus, & non contradicentibus.

⁶ Haec sunt certa & indubitate ferè apud omnes Theologos & Jurisperitos, sed circa valorem sponsalium aliquæ sunt difficultates & controversiae breviter hic discutiendæ & resolvendæ. Prima est, an sponsalia clandestina, id est quæ non sunt coram Parocho & testibus, post Concilium Tridentinum sint valida? Prohibitis enim per Tridentinum matrimonii clandestinis, prohibita quoque videntur clandestina sponsalia juxta axiomam illud: *Prohibito matrimonio, censetur probitum id omne per quod ad illud pervenitur, sumptum ex lege Oratio, ff. de sponsalibus.*

⁷ Dicendum tamen est, sponsalia clandestina, etiam post Tridentinum, esse valida. Si enim essent invalida, maximè quia irritarentur decreto Tridentini sess. 24. de reformatione matrimonij, clandestina matrimonia irritantur: Sed tali decreto non irritantur: Ergo post Tridentinum valida sunt. Major patet, Minor vero probatur, ex eo quod id declaratum fuit expressè, teste Ledesmà, à Congregatione Cardinalium, Tridentini Interpretum, in hac verba: *Decretum Concilii Tridentini, quo statuit quod matrimonii contractus sicut solemniter coram Parocho, & testibus, habet tantum locum in matrimonii per verba de praesenti, non autem in sponsalibus per verba de futuro. Et rursus: Decretum hoc annullat solum contractus matrimoniales, per verba de praesenti clandestinè factos: sponsalia vero per verba de futuro, relinquunt in terminis iuris communis.*

Ratio etiam id suadet: Quidquid enim in nova lege expressum non habetur, veteris juris dispositioni relinquitur, ut dicunt Imperatores Theodosius & Valentinianus I. *Principimus*, cap. de appell. Sed in novo Tridentini decreto, contra clandestina matrimonia edito, nulla mentio fit de sponsali-

bus: Ergo ea censentur dispositioni juris veteris relata, unde cum jure veteri sponsalia clandestina valida sint, etiam post Tridentinum valida erunt.

Addo quod non eadem militat ratio in sponsalibus, ac in matrimonio clandestino: ratio enim quæ Tridentinum movit ad prohibenda matrimonia clandestina, fuit, ut vitaretur adulterium quod ex eis sequebatur; solebant enim plerique, spreti priori matrimonio, clam inito, de quo proinde Ecclesiæ non constabat, publicè aliud contrahere, quod tamen adulterium erat: hoc autem locum non habet in sponsalibus, quandoquidem matrimonium contractum, spretis prioribus sponsalibus, validum est.

Ad illud verò axioma, *Prohibito matrimonio, censetur probitum id omne per quod ad illud pervenitur*, dicendum est illud debere intelligi, quando prohibetur matrimonium absolutè, sive omnibus modis, cum enim tunc nullo modo contrahi possit matrimonium, sponsalia erunt promissio rei illicitæ, ac proinde nulla. At novâ Tridentini lege non inhibetur inter alias personas matrimonium absolutè, sed ut clandestinè duntaxat contrahendum, subindeque ex hac nova lege, nulla in sponsalia prohibitio derivatur, cum nulla sit inter clandestinitatem matrimonii & sponsalium connexio; optimè enim possunt sponsalia clandestinè contrahi, etiam si matrimonium debeat publicè celebrari.

Secunda difficultas est, an matrimonium clandestinum Tridentini lege irritum, habeat vim sponsalium? Id enim affirman亨 Henriquez, Conink, Layman, & alij ex Recentioribus; quia (inquit) talis contractus ex natura sua virtualiter habet vim sponsalium, & non fuit irritatus à Tridentino, nisi quatenus habet rationem matrimonii, propter gravia incommoda quæ ex matrimonio clandestino sequebantur: quæ non habent locum in sponsalibus, ut in resolutione superioris quaesiti dicebamus.

Oppositum tamen tenendum censeo, propter duas declarationes Cardinalium, Concilij Tridentini interpretum, quæ habentur in ejus editione Lugdunensi anni 1640. ad sess. 24. cap. 1. decreti de reformatione matrimonij. Prior ita loquitur: *Matrimonium contractum coram testibus, sed sine Parocho, vel alio Sacerdote, de ejus licentia, post Concilium Tridentinum, non solum est nullum, sed nec vim habet sponsalium: adeò ut sic contrahentes, ad denuò contrahendum compelli non possint.* Posterior verò paulò post ibidem expressa, sic habet: *Matrimonium contractum non servatā formā Concilij Tridentini (licet contrahentes certam inter se de contrahendo matrimonio fidem dederint, & postea coram testibus sine Parocho de praesenti contraherint, carnali etiam copulā inter eos subsecutā) non in sponsalia de futuro resolvitur, ita ut cogi possint contrahere servatā formā Concilij. Ex quibus declarationibus ruit fundamentum contrariæ sententiae, afferentis Tridentinum suo decreto, clandestinum matrimonium in ratione duntaxat matrimonii, non in ratione sponsalij contractū, irritasse. Constat enim ex predictis declaracionibus Cardinalium Concilij Tridentini interpretum, Tridentinum non solum matrimonia clandestina, sed etiam sponsalia in iis virtualiter inclusa, irritasse.*

Sed quæres, an post Tridentinum, saltem matrimonium clandestinum inter impuberes contractum habeat vim sponsalium? Respondeo etiam negativè, propter aliam declarationem eorumdem Cardinalium in cap. 2. sess. 24. in qua loquens de matrimonio inter impuberes contracto, haec habet: *Quod si malitia otatis defectum non supplevit, hujusmodi matrimonium, si modò formā servatā Concilij contractum fuit, resolvi in sponsalia.* Ubi vides ut tale matrimonium in sponsalia validè resolvi posse,

De Sponsalibus.

493

sit, ex quibus publicæ honestatis vinculum oriatur, ut necessariam conditionem à sacra Congregatio ne requiri, ut sit juxta formam Tridentini contrahendum: Igitur formâ Tridentini non servatâ, in sponsalia non resolvitur.

Tertiò dubitatur, an sponsalia conditionata, per copulam clandestinam subsequentem, transcent in absolute certum est enim ea non transfire in matrimonium, ob legem Concilii Tridentini matrimonia clandestina irritantia.

Respondeo negativè: Sponsalia enim conditionata non transcent in absolute, nisi conditione verificata, aut depositâ, si pendeat à sola voluntate contrahentis: licet autem ante Tridentinum iure antiquo conditio per subsequentem copulam conferetur depo ni, ed quod tunc copula illa erat licita, & conjugalis censebatur; nunc tamen cum talis copula non admittatur ut conjugalis, nec possit nisi affectu fornicatio exerceti, cum invalida sit ad matrimonium contrahendum, non potuit per eam censeri conditio depositi, subindeque sponsalia sub ea contracta, adhuc manebunt conditionata.

15 Demum circa id quod diximus explicando sponsaliom definitionem, ad sponsalia requiri mutuam utriusque promissionem & acceptationem, difficultas est, an possit unus validè promittere alteri matrimonium, illique obligari, absque eo quod iste repromittat? Hoc enim negant Vazquez, & Pontius, quia (inquit) matrimonium includit essentialiter mutuam utriusque traditionem & acceptationem de praesenti, neque aliter fieri potest: Ergo promissio matrimonii futuri includit essentialiter mutuam utriusque promissionem & acceptationem, neque potest ab uno validè promitti, quin alter repromittat.

16 Dico tamen, quod licet promissione sponsalitiae, non possit unus alteri promittere matrimonium, illique obligari absque eo quod iste repromittat, bene tamen simplici promissione.

Prima pars patet, quia natura sponsalium reciprocum ex parte utriusque desiderat promissionem, ut suprà ostendimus, sponsalium definitionem explicando. Secunda vero probatur ex eo quod nulla appareat repugnantia, cur non possit quis per modum simplicis promissionis, alteri se gratis obligare ad contrahendum cum eo matrimonium, quando ille hoc requiret, & quod iste talem promissionem acceptet, cum expressa voluntate non repromittendi, subindeque sine reciproca obligatione ex parte sui: similis enim conventio fit quotidie in contractu census ex altera parte redimibilis, qui contractus est sine dubio onerofus, & ad commutationem pertinens, in illo enim censarius promittit pecuniam datam ad censem recipere, quotiescumque placebit censualista eam reddere; & haec promissio ab illo acceptatur, alterum que obligat, absque eo tamen quod iste repromittat eam reddere, & ad id obligetur; liberam eam retinet facultatem servandi in perpetuum, si velit, sub onere solvendi censem. Non repugnat etiam Joannem promittere Petro vendere illi suum praedium, quotiescumque ille volet emere justo pretio, & Petrum hanc promissionem acceptare, absque eo tamen quod ipse ad emendum se obliget; subindeque Joannem quidem ad vendendum agrum manere obligatum, si Petrus velit emere, quamvis Petrus ad emendum non obligetur, Joanne volente ut emat. Idem cum proportione dicendum est in proposito. Nec obstat quod dicunt Adversarii, tempore matrimonium, cum sit commutatio corporis pro corpore, essentialiter requirere mutuam ex veraque parte obligationem. Quamvis enim matrimonium non possit contrahi sine mutua utrius-

que traditione & acceptatione, non sequitur quod pariter promitti nequeat, sine utriusque promissione & acceptatione mutua; ut constat exemplo promissionis & professionis religiose, potest enim quis ex parte sua per promissionem se obligare ad professionem in religione emitendam, ipsa religione non se obligante (ut patet in votis simplicibus que post biennium novitiatus à Novitiis Societatis emituntur) tametsi per professionem non possit professus se religioni obligare, quin similiter & reciprocè religio se obliget professo, quia nimis alia est natura professionis, & promissionis ipsius promissionis. Cum ergo pariter longè sit diversa ratio de contractu matrimonii, ac de ipsa promissione contrahendi matrimonium: potest unus alteri promittere matrimonium, illique obligari, absque eo quod alter repromittat, & ipsi vicissim obligetur; licet repugnet matrimonium contrahi absque mutua ex utraque parte obligatione. Unde ad argumentum suprà adductum, quod est pricipium fundamentum Vazquis, & Pontii, concessio Antecedente, neganda est Consequentia.

ARTICULUS II.

Qui possint sponsalia contrahere?

Cum sponsalia sint promissio futuri matrimonii, constat eos ad sponsalia inhabiles esse, qui ad matrimonium contrahendum perpetuè inhabiles sunt. Qui vero solum ad tempus ad illud contrahendum sunt inhabiles, sponsalia contrahere possunt, quia possunt se obligare ad contrahendum matrimonium pro eo tempore quo ad illud erunt habiles. Sic impuberes post septennium validè contrahunt sponsalia de matrimonio tempore pubertatis incundo. Et leges civiles prohibent ne tempore luctus viduæ celebrent secundas nuptias, cum tamen iis concedant eo tempore sponsalia contrahere, ut patet ex l. solis ff. de his qui notantur infamia, in qua sic dicitur: *Qua virum luget, intra id tempus sponsam fuisse non nocet.* Item qui vovisset servare castitatem usque ad annum vigesimum, validè intra illud tempus contrahere posset sponsalia de matrimonio celebrando post illud tempus elapsum. Demum consanguinei in tertio vel quarto gradu possunt sponsalia contrahere sub conditione de futuro, si obtineatur dispensatio. Nec obstat quod habeant impedimentum praesens: nam impedimentum praesens solum obstat quominus de praesenti matrimonium contrahere valeant, non vero quod possint promittere matrimonium de futuro contrahendum, eo scilicet tempore, quo praesens impedimentum per dispensationem erit sublatum.

Certum est etiam, etatem pro sponsalibus contrahendis ab utroque jure requisitum, esse septennium. De Civili constat ex l. 1. in sponsalibus ff. de sponsal. in qua dicitur, posse sponsalia à primordio etatis effici, si modo id fieri ab utraque persona intelligatur, id est (explicatio est legis) si non sint minoris, quam septem anni. De jure vero Canonico etiam liquet ex variis Summorum Pontificum rescriptis, ut ex cap. 4. & 5. de despou. impub. ubi Alexander III. interrogatus de sponsalibus juvenis cuiusdam cum puella, respondet fuisse valida, si haec ante despouilationem septimum annum etatis compleverat, secundus autem fuisse irrita. Et cap. 13. eodem titulo Innocentius III. declarat, inter juvenem & puellam, de quibus fuerat interrogatus, nec matrimonium nec sponsalia fuisse contracta, cum constet puellam nondum ad septennium pervenisse. Et cap. unico eodem titulo in 6. Bonifacius VIII.

T t

affit-

affirmat sponsalia ab imponeribus contracta ante septennium, nulla esse, nisi postea consenserint, & signo aliquo externo consensum suum expresseint.

29. Ratio vero cur iura citata hanc etatem ad valorem sponsalium requirant, assignatur à D. Thomas hic art. 2. Cum enim sponsalia (inquit) sint quædam promissio futurorum, oportet spondentem habere aliquam prudentiam circa futurum, quæ usum rationis requirit. Ejus autem respectu triplex est gradus secundum Philosophum 1. Ethic. cap. 4. Primus est, cum quis neque intelligit per se, neque ab alio capere potest. Secundus, quo homo ab alio capere potest, sed ipse per se non sufficit ad considerandum & intelligendum. Tertius est, cum homo & ab alio jam capere potest, & per seipsum considerare. Et quia ratio paulatim in homine convalescit, secundum quod quietantur motus & flexibilitas humorum, id est primum statum rationis obtinet homo ante primum septennium, & propter hoc nulli contractui tunc aptus est, adeoque nec sponsalibus. Sed ad secundum statum incipit pervenire in fine secundi septennii, unde etiam tunc temporis solent pueri scholarum disciplinæ eradi. Ad tertium vero statum incipit homo pervenire in fine secundi septennii, quantum ad ea quæ ad personam ipsius pertinent: quantum vero ad ea quæ extra ipsum sunt, in fine tertii septennii. Et id est ante primum septennium, nulli contractui homo aptus est. Sed in fine primi septennii, incipit esse aptus ad aliqua promittenda in futurum, præcipue de iis ad quæ ratio naturalis inclinat magis; non tamen ad obligandum se perpetuo vinculo, quia non adhuc firmam habet voluntatem; ideoque tunc possunt contrahiri sponsalia. In fine autem secundi septennii jam potest obligare se de iis quæ ad personam ipsius pertinent, vel ad religionem, vel ad conjugium. Post tertium denique septennium potest etiam de aliis; unde secundum leges constituitur ei potestas de rebus suis disponendi, post viagesimum secundum annum.

30. Dices: Pro contrahendo matrimonio diversæ etas assignatur in jure maribus & feminis, nimirum etas duodecim annorum pro feminis, & quatuordecim pro maribus: Ergo cum sponsalia ad matrimonium ordinentur, pro sponsalibus septennium utriusque assignari non debet.

Sed nego consequentiam & paritatem, nam ut recte discurrevit S. Doctor ibidem in resp. ad 3. Tempore contractus matrimonii non solum requiriunt dispositio ex parte usus rationis, sed etiam ex parte corporis, ut sit tempus generationis aptum; & quia puella in duodecimo anno ad hoc venit, ut possit esse aetui generationis apta, puer autem in fine secundi septennii, ut Philosophus ait in 9. animalium; simul autem usum discretionis accipiunt, qui tantum in sponsalibus requiriunt; ideo in sponsalibus determinatur unum tempus utriusque, non autem in matrimonio.

31. Quæres primò, an si ante septennium contrahentes habeant usum rationis sufficientem, & si tunc malitia etatem suppleat, sponsalia valida sint?

Respondeo affirmativè: Malitia enim supplet etatem respectu matrimonii: Ergo debet quoque supplerre respectu sponsalium. Antecedens est certum, & constat ex cap. 9. de despoulat. impubrum, ubi Alexander III. de illis sic ait: Si ita fuerint etati proximi, quod potuerint copulâ carnali conjungi, minoris etatis intuitu separari non debent, si unus in alium visus fuerit consentire, cum in eis etatem supplevisse malitia videatur. Et cap. ultimo codem titulo, Innocentius III. consultus de puella quæ contraxerat circa annum duodecimum, eratque dubium, an sufficientem etatem attigisset, respon-

det in hunc modum: Si puella nabilis non erat etatis, & etatem in ea prudenter non supplebat, procul dubio inter eos, non conjugium sed sponsalia contracta fuerint. Consequens vero probatur, cum enim sponsalia non sint tanti momentū ac matrimonium, possintque multis de causis dissolvi, matrimonium vero insolubile sit; par vel major est ratio, quod in sponsalibus malitia suppleat etatem, quam quod eam suppleat in matrimonio.

Quæres secundò, an ultra hunc casum à jure²² expressum, quando scilicet malitia suppleat etatem, tempus septennii pro sponsalibus à jure statutum, possit aliquot diebus præveniri, subindeque non requiratur ad sponsalia septennium mathematicè completum, sed sufficiat quod sit completum moraliter?

Respondeo ad validitatem sponsalium, si in contrahentibus malitia non suppleat etatem, exigit septennium ultimā die mathematicè completum. Nam quando tempus à lege præscribitur propriez aliquod periculum, quod infra hujusmodi præscriptum tempus subesse potest, servandum est usque ad ultimum complementum mathematicè seu metaphysicè absolutum; id est enim annus decimus sextus, ad faciendam professionem in Religionē, à Tridentino præscriptus, debet esse mathematicè completus, quia est præscriptus ad evitandum periculum quod infra hoc tempus subesse potest de minus maturo & delibero consensu: Atqui septennium in sponsalibus similiter præscriptum est ad evitandum pleni effectum judicij & libertatis, qui infra septennium subesse potest: Ergo ad valorem sponsalium, septennium usque ad ultimum diem mathematicè completem esse debet, quando non constat quod malitia suppleat etatem.

Dices: Ad contrahendum matrimonium sufficit²³ annus decimus quartus moraliter completus in viro, & duodecimus in feminâ: Ergo etiam ad contrahenda sponsalia, quæ sunt dispositio ad matrimonium, sufficiet septennium moraliter completum.

Confirmatur: In favorem testamenti conceditur testatori ut decimus quartus annus, qui ad testandum requiritur, sit per ultimum diem tantum inchoatus: Ergo id etiam concedendum est sponsalibus, præsternit cum hoc in eorum favorem cedat.

Respondeo, conceclo Antecedente, nego consequentiam & paritatem; nam neque in matrimonio contrahendo, neque in testamento condendo, subest idem periculum quod subest sponsalibus, ne sine pleno consensu fiant, si infra completum septennium contrahantur. Falsum vero est quod additur, nempe in favorem sponsalium cedere, ut ultimā die septennii tantum inchoatæ contrahantur; nam id favorabilius est sponsalibus, quod magis ad eorum libertatem conducit, scilicet ut contrahantur ultimā die septennii mathematicè expletæ, quia certius est de contrahentium libertate & pleno iudicio.

Dices rursus: D. Thomas hic art. 2. ad 7. sic ait:²⁴ Dicendum quod in sponsalibus etiam similiter si approximant contrahentes ad tempus septennii contractus sponsalium habet robur, quia secundum Philosophum in 2. Physic. quod parum deest, quasi nihil deesse videtur: Ergo ex D. Thoma valori sponsalium non obest, quod desint aliquot dies ad compleendum septennium, subindeque ad valorem ipsorum, septennium moraliter completum sufficit.

Respondeo eo loco S. Doctorem loqui solum de²⁵ casu in quo constat sufficientem usum rationis prevenire tempus septennii expleti, & malitiam supplerre etatem; nam post verba in objectione relata, statim subiecit: Hac autem propinquitas à quibusdam determinatur ad tempus sex mensium; sed melius

est quod determinetur secundum conditionem contrahentium, quia in quibusdam magis acceleratur rationis usus, quam in aliis.

Quares tertid, quis rationis usus requiratur ad contrahenda sponsalia?

27 Respondet Sanchez, Amicus, & alii, sufficere illum qui fatis est ad peccandum mortaliter, idque probant, quia usus rationis qui sufficit ad obligandum se per votum simplex Religionis, potest etiam sufficere ad obligandum se per sponsalia; cum haec obligatio facilius auferri possit, quam illa: usus autem rationis (inquit) qui sufficit ad mortale, sufficit ad obligationem voti.

28 Oppositum tamen docet expressè D. Thomas hic art. 2. ad 2. & ratio ejus est, quia ad peccatum mortale sufficit consensus in rem praesentem, ad sponsalia autem requiritur consensus in futurum: major verò rationis discretio necessaria est ad providendum in futurum, quam ad consentiendum in actum praesentem. Unde ad fundamentum Recetiorum, negatur subsumptum, propter eandem rationem; votum enim, cum sit de futuro, majorem usum rationis postulat eo qui sufficit ad peccandum mortaliter.

TRACTATUS III.

Resolvuntur breviter aliquae difficultates, de obligatione ex sponsalibus proveniente.

29 **C**ertum est, sponsalia inducere obligationem ad matrimonium contrahendum, cum oannis promissio valida & acceptata, inducat obligationem faciendi id quod promittitur. Unde Innocentius III. cap. 2. de sponsalibus sic ait: *Hs. qui de matrimonio contrahendo purè & sine omni condicione fidem dederant, communandi sunt, & modis omnibus inducendi, ut prestatam fidem observans.*

30 Dices: l. 2. cap. de sponsalibus sic dicitur: *Aliis despontata, renuntiare conditioni, & nubere alii non prohibetur:* Ergo sponsalia non inducunt obligationem ad matrimonium contrahendum.

Respondet Sanchez lib. 1. disp. 17. legem illam Cesaream fuisse tanquam injustam à Summis Pontificibus & Jure Canonico abrogatam. Sed verius cum Glossa dicendum, eam communi sententiae non adversari, sed intelligi, despontata non prohiberi, sponsalibus ex consensu sponsi renuntiatis, alteri nubere. Possunt enim contrahentes, ex communi consensu inita sponsalia sibi motu relaxare, usque relaxatis, validè ac licite cum aliis contrahere.

31 Certum est etiam, obligationem illam ex sponsalibus ortam, gravem esse, cum sit de re gravi & in materia iustitiae, ut potè inducta per contractum onerosum, subindeque peccare mortaliter sponsum vel sponsam, si absque justa causa resiliat, ut docet D. Thomas hic art. 1. ad 2. his verbis: *Dicendum quod ex tali promissione obligatur unus alteri ad matrimonium contrahendum, & peccat mortaliter non solvens promissum, nisi legitimum impedimentum interueniat.* Et quo etiam constat posse ac debere cogi penitentem, negando illi solutionem, quandiu vult resilire sine justa causa, quia tandem est in statu peccati mortalis, atque adeo incapax solutionis.

32 Hec sunt certa & indubitate apud omnes Theologos & Jurisperitos. Sed dubitatur primò, an resiliens injuste à sponsalibus, in foro externo per censuras, aliasque penas à Judge Ecclesiastico cogendus sit servare fidem? Ratio dubitandi est primò, quia in cap. Requisitus de sponsalibus, mulierem que etiam cum iuramento nuptias promiserat,

nendum esse potius quam cogendum. Lucius Papæ declarat, rationemque reddit, quia matrimonia debent esse libera, & coactiones difficiles solent exitus frequenter habere. Secundò, quia matrimonium coactum, & per violentiam contractum, non est verum matrimonium: Ergo sponsi cogi non debent ad matrimonium.

Nihilominus dicendum est, regulariter & per se loquendo, cogi posse ac debere in iuste resilientem, per censuras, aliasque penas, sive sponsalia jurata fuerint, sive non; per accidentem tamen, illum non esse cogendum, quando periculum est, ne ex tali coactione sequatur gravia scandala, vel incommoda, potè mortis uxoris, aut rixæ perpetuae inter conjuges, vel divortia.

Prima pars hujus refutationis, que est contra aliquos, afferentes tunc solam resilientem à sponsalibus cogendos esse, quando sponsalia juramento confirmantur, probatur primò ex cap. Ex litteris 1. de sponsalibus, ubi Alexander III. de quodam resiliente à sponsalibus ait, non solam esse monendum, sed etiam Ecclesiastica censura compellendum, nisi rationabilis causa oblitererit. Nec refert quod ibi loquatur de sponsalibus juratis, nam solam ibi factum narrat, quod non est per modum iuris ad reliquos casus trahendum.

Secundò, Judge ex officio tenetur compellere ad reddendum cuique quod ei ex iustitia debetur, est enim custos iustitiae: Sed contrahentes sponsalia ita se habent ut sponsus sponsa, & sponsa sponsus debeat ex iustitia servare fidem, etiam si non jucaventur: Ergo etiam si non juraverint, tenetur judge eos compellere, cum à sponsalibus iuste resiliunt.

Tertid, cum Judge Ecclesiasticus sit ex officio pallios animarum, quia forum Ecclesiasticum, etiam externum, in hoc distinguitur à Civili, quod per se ordinatur ad bonum spirituale, tenetur provide re bonum spirituale sponsi & sponsæ: Sed ad bonum spirituale sponsi & sponsæ pertinet quod uterque adimpleat præmissionem quam fecit contrahendo sponsalia, alijs enim uterque peccabit peccato infidelitatis & iustitiae: Ergo per se loquendo Judge tenetur compellere sponsos ad contrahendum matrimonium, si circa legitimam causam sponsalia adimplere recusent.

Quod verò per accidens interdum illi non fint, cogendi, quando nimis periculum est ne ex matrimonii contractione sequantur gravia scandala vel incommoda, patet primò, quia cum ex fine defumenda sit ratio & necessitas mediorum, tunc solam Judge Ecclesiasticus debet cogere sponsos ad contrahendum matrimonium, quod fini matrimonii hoc expedit: Sed in hoc cogere non expedit fini matrimonii, nimis mutuo obsequio inter virum & feminam, ut potè quod in hoc casu omnino perturbari evidens est: Ergo &c.

Secundò, quia Judge Ecclesiasticus non cogens renitentem in hoc casu, maximè providet iuri partis innocentis, etiam postulantis matrimonium, viat enim ipsius grave documentum; ficut si petenti proprium gladium ad se necandum Judge denegaret.

Tertid, quia licitum est minus malum permettere ad vitandum magis malum: Sed magis malum est, scandala & perpetuas inimicitiæ inter sponsum & sponsam oriri, quam fidem sponsalorum. Ergo hoc permetti potest, ut illud vietetur.

In illo tamen casu debet Judge in utroque foro compellere sponsum qui non vult servare fidem ad resarcienda damna etiam ex sola violatione præmissionis provenientia, quale est quod scemina ita repudiata, non tam facile inventet virum alterum cui nubat, nisi augurator eius dos.

38 Ex his facile conciliari possunt rescripta Lucii III. & Alexandri III. supra relata, quae videntur inter se pugnantia; cum enim Lucius dixit non esse injuste resilientem cogendum, respexit ad graviora mala quae ex hujusmodi coactione probabiliter timentur, ait enim: *Cum libera debeant esse matrimonia, monenda est posse, quam cogenda, cum coactio-nes difficiles soleant exitus frequenter habere.* Quando vero Alexander dixit illum esse cogendum, respexit ad obligationem quam sponsus habet a sponsalibus sine causa non resilendi, ut patet ex verbis illis: *Si non acquereris monitis, Ecclesiasticis censuris compellas, ut ipsam [nisi rationabilis causa obstat] in uxori rem recipias.* Ex quo patet solutio ad primam rationem dubitandi.

Ad secundam vero respondetur primò, solam coactionem, injustam, qualis non est ea de qua loquimur, irritare matrimonium. Secundò, matrimonium illud ad quod sponsus injuste a sponsalibus resiliens cogitur, esse simpliciter voluntarium & liberum in sua causa, voluntatiè enim & liberè promisit futuras nuptias.

39 Dubitatur secundò, an quando in sponsalibus nullus praesigitur terminus ad matrimonium contra-hendum, ea incipient obligare statim ac contra-huntur? Affirmant Conink, Pontius, & alii, probantque primò ex 14. regula juris in 6. quae sic habet: *In omnibus obligationibus, in quibus dies non pa-nitur, presenti die debetur.* Secundò, quia votum statim obligat a die quā emititur: Ergo & sponsalia. Tertiò sic arguit Pontius: Quando adimpletio promissionis est omni tempore utilis promissario, promittentem semper obligat ad eam adimplendam: Sed adimpletio sponsalitatis promissionis est omni tempore utilis sponsæ cui facta est: Ergo semper obligat ad eam adimplendam, nisi ex causa justa differatur.

40 Sententia tamen negans, quam tenent Sanchez, Amicus, & alii ex Recentioribus, videtur probabilius; quia id commune est omni debito, cuius solutioni non est certa dies præfixa, ut debitor non teneatur illud solvere, nisi a creditore requisitus, ex 1. *Debitores presentes*, cap. de pignor. juncta glossa: Ergo quando in sponsalibus nullus praesigitur terminus, ea solùm obligare censentur, quando unas ex contrahentibus exigit promissionis impletio-nem, & matrimonii celebrationem, nisi forte propter pudorem vel timorem petere non auderet, ut contingere solet stemnis natura verecundis; in eo enim casu teneretur sponsus datâ proximâ com-moditate celebrare matrimonium; quamvis sponsa id non exigeret. Unde

41 Ad primum oppositæ sententiae, dicendum est, in regula illa juris, *In omnibus obligationibus, &c.* subin-telligi debere, *presente credidore*, alioqui inutile foret mutuum, si ab ipso primo die mutuatarium obligaret ad illud restituendum.

Ad secundum nego consequiam & paritatem, cum enim Deus per ipsum voti adimpletionem non petat, nec si major ratio cur potius uno quam alio tempore vovens illud adimpleat, ad illud im- plendum omni tempore tenetur quo comoda of-fertur occasio.

E contra vero cum contrahentes sponsalia, eorum adimpletionem per seipso postulare possint, eorum obligatio non urget, donec una pars ab altera eorum adimpletionem petierit. Addo quod adimpletio voti semper est grata Deo, eoque gratior quod citior: celebratio vero matrimonii non semper est gratior vel utilior est sponsis, quod celerior; immo sepe utilior est uno tempore, quam alio, ob varias circum-stantias occurrentes. Unde ad tertium, nego Minor. Major etiam non est semper vera, nam licet

omni tempore utilis sit pecunie solutio, tamen non semper obligat, nisi creditore requirente.

Tertiò dubitatur, an obligatio quam habent de-sponsati tanta sit, ut si alteruter peccatum fornicationis committat cum alia persona, sit peccatum speciale, sive alterius speciei à fornicatione? Partem negantem tenet Covarruvias lib. 4. decretor. part. 1. cap. 1. quem ex Recentioribus sequuntur Pontius, & Merarius, probantque primò, quia ut hoc esset peccatum alterius speciei à fornicatione, oporteret quod ratione sponsalium sponsus haberet aliquod jus ad corpus sponsæ, & è converso: hoc autem verificari nequit, quandoquidem sponsalia nihil aliud sunt, quam mutua promissio futurorum nuptiarum; ex promissione autem non acquiritur jus ad rem promissam.

Secundò, Spousus & sponsa non aliam contra-hunt obligationem, quam incundi suo tempore ma-trrimonii, quia non aliud sibi promittunt: Sed non faciunt contra hanc obligationem, quando fornicantur: Ergo fornicando non peccant contra justitiam, sed solùm contra castitatem & tem-pestantiam.

Tertiò, Theologi docent sponsalia se habere ad matrimonium, sicut votum simplex Religionis, ad votum solemne: At si ille qui vovit ingredi Religionem, ante ingressum Religionis labatur in peccatum carnis, non peccat peccato mortali distincto à sim-plici fornicatione: Ergo nec despontati, cum ante matrimonii celebrationem cum aliis fornicantur.

Denum, Si tale peccatum specie differet à for-nicatione, seu peccato intemperantia, ad aliam luxuriæ speciem pertineret: Sed hoc dici nequit, cum D. Thomas 2. 2. quæst. 154. enumerans omnes luxuriæ species, nullam istius facit mentionem: Ergo &c.

His tamen non obstantibus sententia affirmans, tale peccatum specie à simplici fornicatione differre, communior est apud Theologos, licet Sanchez lib. 1. disp. 2. id solùm concedat quoad sponsam, & eos qui cum ipsa fornicantur, non vero quoad sponsum, & eas qui fornicantur cum ipso; quia (inquit) injuria quae per fornicatiudem sponsi fit sponsæ, prudentum arbitrio, levis est, cum ex illa sponsa nullam incurrat infamiam. Pro resolutione

Dico breviter, copula carnalis sponsæ & sponsi cum aliis, non solùm est contra castitatem & tem-perantiam, sed etiam contra justitiam in re gravi, subindeque transfert peccatum fornicationis in aliam luxuriæ speciem.

Ratio primù est, quis licet per sponsalia sponsus non habeat jus in re ad corpus sponsæ, nec sponsa ad corpus sponsi, siquidem hoc jus non traditur nisi per matrimonium, bene tamen jus ad rem; quia promissio quae est in contractu sponsaliorum obligans ex justitia, est promissio faciendi proprium corpus, sponsi vel sponsæ corpus, & non tradendi ipsum alteri, inde enim infertur, quod si alteri ipsum tradat, sicut tradit per fornicationem, peccat pec-cato speciali injustitiae.

Præterea loquendo de fornicatione sponsæ, per eam longè se viliorum reddit, ita ut nullus honestus eam postea vellet ducere in uxorem; in quo certè gravem injuriam sponsi interrogat. Insuper sepe pericolo concipiendi exponit, & consequenter sponsum pericolo alienam prolem tanquam propriam alendi, & heredem habendi. Loquendo vero de fornicatione sponsi, licet non sit tale periculum, ne- que inde ipse reddatur notabiliter vilior, sponsæ tamen valde durum est, per se loquendo, videre sponsum, etiam tunc cum maximè deberet ab ipso amari, implicitum amore alterius, & in periculo suscipiendi ex ea libertos, qui postea communibus sumptu-

sumptibus alendi erunt, quique ipsius oculos perpetuo offendent.

48 Ad primum verò ex motivis in contrarium, nego Minorem, ex obligatione enim contrahendi matrimonium, orta ex sponsalibus, sequitur jus justitiae in sposo ad corpus sponsæ, & è converso, non quidem jus in re, sed jus ad rem, ut in prima probatione declaravimus. Unde

49 Ad secundum dico, sponsos dando jus ad rem in corpus suum, hoc ipso se obligare ad nihil faciendum illicite contra illud jus, quo alter justè offendatur, subindeque ad non tradendum corpus suum alteri, sicut traditur per fornicationem.

50 Ad tertium respondeo quod licet votum simplex Religionis & sponsalia in hoc covenant, quodd si-
cūt votum simplex Religionis est promissio, votum verò solenne habet adjunctam traditionem: sic sponsalia habent rationem promissionis, matrimonium verò rationem traditionis, differunt tamen in eo quod per votum simplex Religionis, utpote quod fit ioli Deo, religio nullum jus justitiae acquirit; at verò per mutuam promissionem quæ fit in sponsalibus, quilibet sponsus acquirit jus justitiae, quamvis imperfectum, ad corpus alterius.

51 Ad quartum respondent aliqui cum Paludano, peccatum à sponsis fornicantibus commissum, esse propriè adulterium, quia ip. l. *uxor*, parag. 3. ff. ad legem Julianam de adulteriis, dicitur, *In sponsa etiam hoc idem peccatum esse vindicandum; quia nec matrimonium qualemcumque, nec spem matrimonii violari permittitur.*

52 Sed hæc responso displicet, primò quia l. inter, paragr. 1. eodem titulo dicitur, *adulterium propriè in nuptiam commissum*: Sed sponsa nondum est nupta: Ergo peccatum fornicationis cum ipsa commissum, non est propriè adulterium.

Secundò, quia in cap. *Lex illa*, 36. qu. 1. præagr. *Cum ego*, definitur adulterium, *violatio thorii alieni*: At fornicatio cum sponso vel sponsa, non est thorii alieni violatio, quia nondum eundem thororum habent: Ergo non est propriè adulterium. Nec Paludani sententiae faveat suprà dicta lex, si *uxor*, quia talis lex potius utrumque peccatum distinguit, adulterium scilicet quo violatur matrimonium, & fornicationem sponsæ, quâ spes matrimonii violatur. Unde dicendum est, tale peccatum reductè solum pertinere ad speciem adulterii, sicut sponsalia reducuntur ad matrimonium, suntque matrimonium inchoatum.

ARTICULUS IV.

Quibus de causis sponsalia dissolvi possint?

VARIÆ solent assignati cause, ob quas sponsalia possunt dissolvi, aliquas in hoc articulo declarabimus, alias verò in sequenti.

53 In primis ergo sponsalia inter puberes contracta, mutuo eorum consensu dissolvi possunt, ut docet D. Thomas hic art. 3. ad 5. & probat ex cap. *Præterea* 1. de sponsal. ubi Innocentius III. affirmit sponsos, si se invicem admittere inoluerint, resiliere posse à contractu. Nec obstat quod addit, posse hoc in patientia tolerari, ne pejus eveniat, quasi tantum id permittat ut minus malum. Nam, ut rectè ibidem S. Doctor observat, Pontifex adduxit exemplum eorum qui interposita fide societatem inierunt, ait enim: *Ad inistram eorum qui societatem interpositione fiduci contrahunt, postea ad invicem sibi remittunt*. &c. Sed isti possunt licet & jure sibi præstitam fidem remittere: Ergo & sponsi, mutuo consensu licet possunt à sponsalibus resilire.

Glossa Theol. Tom. V.

Ratio etiam id suadet: Omnis enim contractus ex natura sua solubilis (cuiusmodi est contractus sponsalium) potest per easdem causas dissolvi, per quas potest validè fieri, si jus superius non resistat dissolutioni, ut hic non resistit, sed potius expresse permittit capite citato: Sed contractus sponsalium, mutuo contrahentinum consensu fit: Ergo etiam mutuo eorum consensu dissolvi potest. Estque id verum, licet sponsalia fuerint jurata, quia ut docet S. Thomas 2. 2. quæst. 89. art. 9. ad 2. quando juramentum annexatur promissione homini factæ, pendet ab illa, ut accessorium à principali, quo cessante, cessat accessorium: igitur cessante promissione, voluntate ejus cui facta est, juramentum amplius non obligat.

Dico autem, *sponsalia inter puberes contracta*, quia impuberis, quando tales sunt, non possunt validè renuntiare sponsalibus, ut habetur cap. *De illis, de desponsat.* impuber. sed expectare debent usque ad pubertatem, in qua possunt reclamare, & sponsalia dirimere, ut dicitur eadem cap. & ante hanc ætatem nullus eorum dissensus à jure admittitur. Quod meritò statutum fuit, ne propter illius ætatis infirmitatem & inconstantiam, cum aliorum præjudicio, sponsalia semel contracta, frequenter mutarentur; & simul hac lege provideretur, ut si quæ fortè impuberis sponsalia contraxerint, quæ minus placerent aut expedirent, maturiori judicio, in nobili ætate adepto, corrigeremus possent. Si tamen impubes sponsalia juramento confirmavit pubertatem adeptus, tenetur ea adimplere, ut constat ex cap. *Ex litteris* 2. de sponsal. ubi Alexander III. mandat, compellendum esse quemdam juvenem, qui impubes sub juramento cum puella impubere sponsalia contraxerat, ad servanda; quia periculofum est (inquit) contra suum juramentum venire. Juri Canonico concinit Civile l. finale ff. de liberali causa, ubi admittitur juramentum impuberis, ad illud servandum cogitare pubes factus.

Secundò, matrimonium cum posteriori, sponsalia dirimit cum priori contracta, ut definitur cap. *Sicut* & cap. *si inter de sponsal.* & cap. 1. de sponsa duprum. Quia nimis quotiescumque duo vincula concurrent simul in eadem persona, quorum nequit utrumque servari, potius prævalet: Sed fortius est vinculum matrimonii, quam vinculum sponsalium: Ergo conjugali obligatione superveniente, sponsalitia cessat.

Sed difficultas est & controversia inter Theologos, an quando alter desponsatorum contrahit matrimonium cum alia, uxore mortua, tenetur priori ponsam ducere, si ipsa velit, & adhuc innupta sit, subindeque vinculum sponsalorum tunc non extinguitur, sed tantum suspendatur? Respondet affirmativè, quia si obligatio sponsalium tunc penitus extingueretur, vel id esset ex natura rei, sive jure ipso naturali, vel ex dispositione juris positivi? Non primum, quia solo jure naturali spectato, fortius vinculum & impedimentum supervenientis, non extinguit priorem obligationem, sed tantum eam suspendit. Nec etiam secundum, quia iura citata dicunt, talem debere in matrimonio contracto permanere, quandiu durat, coequo durante, non teneri impiere sponsalia, quia matrimonium rescindi nequit.

Confirmatur: Qui vovit ingredi Religionem, posteaque contrahit & consummat matrimonium, non propter liberatur omnino ab obligatione voti, sed tenetur, mortua uxore, Religionem ingredi. Item si promisi Petro agrum, quem postea tradidi Paulo, si Paulus eundem mihi testamento leget, teneor illum Petro titulo promissionis restituere, cum res promissa & acceptata semper, clamet ad promissarium: Persona igitur sponsi, per sponsalium

tum contractum promissa sponsæ, & per matrimonium eorum alia initum alienata, iterum sui juris facta, restituenda est ipsiori sponsæ, cui fuerat per sponsalia promissa.

58 Dices: Quando aliquis vovit Religionem strictiorum, & profitetur laxiorem, licet peccet profitendo laxiorem, tamen per solemne votum laxioris extinguitur votum simplex strictioris: Ergo similiter, licet qui uni despontatus, matrimonium init cum altera, peccet, tamen per tale matrimonium, obligatio orts ex sponsalibus omnino extinguitur. Sed nego consequentiam & paritatem. Non valet enim exemplum de voto strictioris Religionis: Tum quis de hoc est specialis dispositio juris cap. *Qui post votum*, de regulis juris in 6. ubi Bonifacius VIII. ad subveniendum hominum fragilitati, dispensat, ut votum simplex strictioris Religionis commutetur in solemne laxioris: Tum etiam, quia per simplex votum Religionis, nullum jus acquiritur Religioni, sed Deo tantum; & per consequens ex parte strictioris Religionis, nullum jus lreditur, si in laxiori fiat professio: sùm verò despontatus uni, matrimonium contrahit cum altera, lreditur jus sponsæ, per sponsalia acquisitum quod proinde petit resarciri, cùm id possibile est.

59 Tertid, ubi constitutio Tridentini de clandestino matrimonio nondum est recepta, priora sponsalia dissolvuntur per posteriora, copulâ subsecutâ, quia per subsequentem copulam posteriora sponsalia transiunt in presumptum matrimonium, vi coijs priora dissolvuntur, non secùs ac per quodcumque matrimonium in facie Ecclesie celebratum, ut constat ex cap. *Is qui fidem*, de sponsal. presumit enim jus eos maritali affectu se cognovisse, & consensisse in matrimonio de praesenti, sibique invicem sufficienter id manifestasse.

60 Si autem quæras, an ubi receptum est Tridentinum, etiam posteriora sponsalia, subsecutâ copulâ, dissolvant priora? Respondeo quod si posterior despontata, per copulam sit damnum passa notabile, aut passura infamiam, nisi cum ea contrahatur matrimonium, dissolvuntur priora sponsalia, non ratione posteriorum, quæ nulla sunt, nec ratione presumpti matrimonii, cùm talis copula fornicaria sit, subindeque non possit presumi facta affectu maritali, sed ratione damni quod posterior iniuste patetur; ad quod damnum reparandum vir magis obligatur, quàm ad implendam promissionem datum priori sponsæ; praesertim cùm ista, ut supponimus, non aliud patiatur damnum, quàm non exhibitionem rei promissæ.

61 Quartid, per fornicationem dissolvuntur sponsalia, sive sponsa fornicata fuerit, sive sponsus; Tum quia in sponsalitate promissione, quantumvis jurata, semper subintelligitur, hæc tacita conditio, nisi sponsa aut sponsus in legem matrimonii peccaverit. Tum etiam, quia si potest vir propter fornicationem uxoris, iustè illam à se dimittere, à fortiori poterit sponsus, propter fornicationem sponsæ, illam ad se non admittere, ut ait Innocentius III. cap. *Quemadmodum*, de jurejurando. Eademque ratio & de sponso fornicante, quia quantum ad violationem sponsalitatis fidei, sponsus & sponsa ad paria judicantur, ut rectè ait Panormitanus in caput citatum n. 4. Si verò tam sponsus quàm sponsa fornicatus fuerit, non fit propterea inter ipsos delictorum compensatio; sicut inter conjuges adulterantes; sed sponsus fornicans, sponsam fornicantem dimittere potest, quia inter imparia delicta non cadit compensatio: at sponsus & sponsa fornicando, non sunt in pari delicto, cùm in ordine ad matrimonium, longè gravius crimen sit sponsæ quàm sponsi fornicatio, et quod major infamiae nota sit,

sponsum fornicantem sponsam uxorem ducere, quàm sponsam fornicanti sponso nubere. Unde diversa est ratio de fornicatione à sponsis commissa, quàm de adulterio à conjugibus patrato; quia in adulterio spectatur hæc conjugalis, quæ rēquæ à viro ac ab uxore frangitur, cùm æquæ eterque ad eam servandam, per matrimonium le obligaverit; in fornicatione verò à sponsis commissa, non solum spectatur fidei violatio per sponsalia promissa, sed etiam infamia quæ ex ea sponsis resultat, hæc verò longè major, ut diximus, ex fornicatione sponsæ in honsum, quàm ex fornicatione sponsi in sponsam, dirivatur.

Quod diximus de fornicatione corporea, eam nimis esse causam sufficientem ad dirimenda sponsalia, dicendum est cum proportione, de fornicatione spirituali, per hæresim vel apostasiam: sufficientem enim causam sponsalia dissolvendi præbet sponsus vel sponsa hæresim amplectens; tum propter periculum perversionis sponsi Catholici: tum propter periculum ne futura proles, patris & matris hæresi iniciatur.

Quintid, Sponsus sufficientem habet causam sponsalia dissolvendi, ex eo tantum quod sponsa fuerit per vim absque ipsius culpa ab alio raptæ; cùm hic non tantum attendatur ad culpam, sed etiam ad infamiam, quæ in eo casu in sponsi personam redundat; magnum enim dedecus sponsi est, habere uxorem, ab alio, etiam sine ipsius culpa, cognitam.

Sextid, dissolvuntur sponsalia per discessum unius sponsis, sine consensu alterius, in regionem remotam, cum mutatione domicilii. Tum enim licitum est parti relatae, contrahente cum alio, ut dicitur cap. 5. de sponsal. ubi Alexander III. ea de re consultus ab Archiepiscopo Panormitanus, sic illi respondet: *De illo qui præficio juramento promisit se aliquas mulieres duabus, & postea eis incognitis, dimittunt terram, se ad alias partes transferentes, hoc tibi volumus innotescere, quod liberum erit mulieribus ipsis, si non est amplius in facto processum (hoc est si non sit vel de praesenti matrimonio contractum, vel carnalis copula subsecuta) ad alias vota se transferre.*

Ratio etiam suffragatur: nam hoc ipso quod sponsus in longinas partes domicilium transfevit, ex parte sua censetur à sponsalibus resilire, ac proinde sufficientem causam alteri præbet, ut possit alii nubere, seu ut loquitur Pontifex, ad alia vota se transferre.

Dices: L. 2. cap. de sponsal. dicitur quod si sponsus absit à sponsa, sed in eadem provincia, tenebitur sponsa biennio expectare, quo elpsit alii nubere poterit. Si verò absit in diversa provincia, tenebitur expectare triennio, l. 2. de repudiis. Quæ lex, eti non loquatur expressè de absentia in diversa provincia, de ea tamen intelligunt communiter iuris Interpretæ, idque docet utraque Glossa. Si autem causa absentiae sit necessaria, expectandum esse ultra quadriennium & amplius, ait lex penultima ff. de sponsal. ubi Cajus Jurisconsultus sic loquitur: *Se p. justæ ac necessaria cause, non solum annum, vel biennium, sed etiam triennium, & quadriennium, & ulterius trahere sponsalia possunt, veluti valerundo sponsi, sponsæ, vel mortis parentum, aut capitalia crimina, aut longiores peregrinationes, quæ ex necessitate sunt:* Ergo talum est, dissolvi sponsalia propter absentiam sponsi in partes remotas.

Respondet Pontius lib. 11. cap. 25. jus Civile non opponi juri Canonico, quia jus Canonicum loquitur de eo qui se cum domicilio aliò translit, jus verò Civile de eo qui ex causa necessaria aliò migravit.

Sed contra: Citatâ lege 2. de repudiis sic dicitur:

Liberum est filia tue, si sponsum suum, post tres peregrinationis annos, expellendum sibi ultra non poterit, omnis si spe huiusmodi coniunctionis, matrimonium facere, ne opportunum tempus amittatur. Ubi nullà mentione facta de causa necessaria oblatione sponsi, decernit sponsam non obligari ultra triennium illum expectare: Ergo etiam in causa non necessaria jus Civile requirit ut sponsa triennium expectet, antequam ad alia vota transire possit; cum tamen jus Canonum nullum petat determinatum tempus, sed permittat sponsa ad alia vota transire, mox ut illi constituerit de discessu sponsi in partes longinquas, sine spe proximi redditus. In cuius confirmationem supplementum Gabrielis qu. 2. art. 2. casu 3. refert hunc casum: Dum quidam reus suspendendus esset, quædam virgo, ut illum à præsenti morte liberaret, sibi in sponsum dari petiit, cum quo contrahitis de futuro sponsalibus, aufugit; nec diligenter quæsitus, amplius inveniri potuit. Sponsa ad Judicem Ecclesiasticum accurrit, facultatem petens, ut cum alio contrahere possit. Cujus voto indultum est, non expectato biennio, lege civili præscripto. Unde

67 *Meliùs responderet cum Navarro, Panormitano, Covarruvia, Soto, Sanche, & aliis, juris Canonici dispositionem in hac materia diversam esse à dispositione juris Civilis, jusque Civile, per Canonum corrigi; & in causis matrimonial magis standum esse dispositioni juris Canonici quam Civilis; cum enim matrimonium in lege Evangelica habeat rationem sacramenti, de ciso controversiarum ad illud spequantium, magis pertinet ad Judices Ecclesiasticos, quam sacerulares. Unde in Tridentino sess. 24. can. 22. controversiae matrimonii committuntur Judicibus Ecclesiastico, qui supponuntur Canonum pertinentiam habere.*

68 *Si autem queras, cur hac in parte discordet utrumque jus, & cur jus Canonum statim sponsæ facultatem faciat cum alio contrahendi, quando non est spes de proximo redditu sponsi; jus verò Civile jubeat sponsam biennio redditum sponsi expectare, si sit in eadem provincia, & triennio, si in diversa provincia commoretur? Respondeo cum Panormitano, & aliis, jus Canonum per hoc intendere, vitare periculum fornicationis, quod incurrire posset sponsa, si diutius deberet expectare: jus verò Civile in sponsalibus, uti & in reliquis contractibus, publicam duntaxat utilitatem attendere, nec bonum aut datum spirituale ipsius sponsæ respicere, sicut jus Canonum.*

69 *Septimò dissolvuntur sponsalia per lapsum temporis matrimonio contrahendo præfixi, tunc enim pars cui fides servata non fuit, libera manet, ut colligitur ex cap. *Sicut ex litteris*, de Sponsalibus, ubi Innocentius III. loquens de viro, qui post sponsalia cum una, diu post contraxerat matrimonium cum altera, jubet eum convenienti penitentiâ multari, quia primam irritam fecit. *Nisi forsan in juramento suo sponsalibus apposito, certum terminum, intra quem dictam N. ducere in uxorem præfixit, nec per eum fieri, quin ad statutum terminum, matrimonium consummaverit.* Quibus verbis declarat Pontifex, hunc liberum esse à sponsalibus, modò per eum non fieret, quia præfixo termino matrimonium celebratum fuerit.*

70 *Ut autem haec decisio Pontificis melius percipiat, & concilietur jus Canonum cum Civili & cum lege *Celsius* ff. de receptis arb. ubi Jurisconsultus decidit, non eo ipso quod præfixo termino debitum quis non solvit, etiam si per ipsum non fieret, liberari ab obligatione solvendi. Diligenter observandum est, duobus modis posse sponsos terminum contrahendi matrimonium sibi præfigere. Primo, ad solicitandam obligationem sponsalitil contractus*

*antea jam conclusi: & tunc temporis lapsu non solvit obligatio celebrandi matrimonium. Secundo, ad instar conditionis, quæ non subsecutæ, dissolvatur prior contractus, & finiatur obligatio, ita ut ultra non remaneat, sicut fieri solet in votis aut præceptis designantibus onus aliquod diei: & tunc per lapsum temporis solvit obligatio orta ex sponsalibus. Declarat igitur Pontifex, quod si hoc secundo modo fuit terminus à sponsis præfixus non esse viro, qui post datam fidem priori, cum alia contraxit, penitentiam imponendam, subindeque dissolvi sponsalia per lapsum temporis, hoc secundo modo præfixi. Lex verò *Celsius* solùm intendit, quod quando terminus solvendi debitus fuit præfixus ad solicitandum obligationis implementum, eo elapsò, obligatio solvendi non extinguitur: *Nam in hoc (inquit f. 2.) sunt duo præcepta; unum pecuniæ dari, aliud intra Kalendas dari.**

*Advertendum est etiam cum Basilio Pontio lib. 72. cap. 16. num. 4. communiter præsumendum esse, talem fuisse sponsorum, certum terminum sponsalibus præfigentium, intentionem, ut voluerint elapsò tempore finiri obligationem; quia nolunt contraentes diutius obligari & expectare, cum ex longa mora spe immineat periculum amittendi occasionem melius nubendi, vel incidendi in fornicationem. Unde Glossa in citatum caput *Scut*, sic ait: *Quia matrimonium non caput tantam dilatationem, propter periculum fornicationis, id est abs terminus apponitur, ultra terminum ad contrabendum non tenetur.**

Ostendit dissolvuntur sponsalia per supervenientia impedimentum dirimens, propter quod scilicet sponsi nequeunt validè contrahere matrimonium: ut si alter sponsorum copulam habest cum consanguineis alterius in primo aut secundo gradu, ex quo oritur impedimentum affinitatis irritans matrimonium, vel si sponsus contrahat cum sponsa cognationem spiritualem, filium ejus de facto fonte, vel de chrismate, suscipiendo, impedimentum enim matrimonium dirimens, à fortiori dirimit sponsalia, quæ sunt ad matrimonium dispositio.

Notat verò Basilius Pontius lib. 72. cap. 17. post Hostieniem, Rebellum, Toletum, & alios, non solùm impedimentum dirimens, certum, sed etiam publica fama vulgatum, sponsalia dissolvere; magnum quippe causaretur in populo scandalum, si inter tales contraheretur matrimonium.

Si autem queras, an qui contraxit tale impedimentum, teneatur petere dispensationem? Respondeo teneri, quando impedimentum suā culpā contraxit, quia qui suā culpā factus est impotens in præjudicium alterius tenetur impotentiam à se tollere, ut alteri injustè lœso satisfaciat; secūs verò, quando impedimentum ejus culpā contractum non est, ut si sponsus sponsæ filium in extrema necessitate baptizet.

Dixi autem notanter, impedimentum dirimens, supervenientis sponsalibus, ea dissolvere, quia impedimenta solùm prohibentia matrimonium, non irritant sponsalia, excepto voto simplici castitatis, de quo dicemus articulo sequenti.

*Nond omnis causa rationabilis, subsequens sponsalia, quæ si præcessisset, impedivisset communiter & merito personas prudentes & boni sensus, ne contraherent, dissolvit contracta, ut patet ex cap. *Quemadmodum* de jurejurando, ubi causa jurata sponsalia dissolvendi recensentur lepra, paralyssia, oculorum aut nasi amissio, idem dicendum de phthisi, aut persimili morbo, reddente notabiliter inidoneum ad debitum conjugale solvendum. Addunt aliqui otis malevolentiam, quando medicorum arte tolli non potest. Notabilis etiam morum asperitas vel saevitia alterius, si post contracta sponsalia cognita fuerit, est causa sufficiens ad ea dirimenda. Item*

notabilis mutatio in divitiis, vel notabilis fame ac estimationis jaftura, & graves inimicitiae inter sponsorum parentes, quæ ex matrimonio future timentur, justam & sufficientem causam præbent sponsalia dissolvendi. Denum, quæ sufficiunt ad divorcium inter conjuges obtinendum, à fortiori sufficiunt ad dictimenda sponsalia.

75 Decimò, Omnis causa, quæ superveniens sponsalibus sufficiens est ad ea dirimenda, etiam præcedens, probabiliter ignorata, erit sufficiens, ubi cognita fuerit, ad ea dissolvenda; habet enim de se quod sit causa sufficiens ad ea dirimenda, solumque requiritur cognitio, ut conditio applicans obiectum. Dixi, probabiliter ignorata, quia si facile potuit à contraente sciri, eam non cognoscendo, censetur jure suo cessisse, subindeque non potest postea eam allegare ut sufficientem ad sponsalia dissolvenda.

ARTICULUS V.

An per solum ingressum in Religionem, & per simplex votum castitatis, sponsalia dissolvantur?

76 Certeum est, sponsalia dissolvi per professionem in Religione approbata; obligatio enim sponsalium non est tanta, quanta est obligatio matrimonii rati, quamvis nondum consummati, & tamen matrimonium ratum, inconsuematum, dissolvitur per professionem in Religione, ut dicitur cap. Ex publico, de conversione conjugatorum. Solum ergo est difficultas & controversia inter Theologos, an sponsalia dissolvantur per solum ingressum Religionis, ante professionem, vel eā non secutā, & per votum simplex castitatis?

77 Prima sententia simpliciter affirmat, hoc ipso dissolvi, ita ut pars utraque libera maneat ab obligatione ineundi inter se matrimonium. Ita Sylvester, Navarius, Toletus, Sanchez, & alii. Secunda ei omnino contraria simpliciter negat dissolvi sponsalia, nisi per ipsam professionem. Hanc tenent Richardos, Durandus, Paludanus, Covarruvias & plures alii. Tertia, quæ media est, assertit per solum ingressum Religionis solvi sponsalia ex parte ejus tantum qui in seculo remanet, non vero ex parte ejus qui Religionem ingreditur. Ita Petrus Ledesma quest. 43. de matrimonio art. 3. dub. 2. Henriquez, Conink, Pontius, Amicus, Martinonus, & alii.

78 Quantum vero ad votum simplex castitatis, opinio negans per ipsum sponsalia dissolvi, cit Panormitani, Sylvestri, Navarii, Paludani, Valentini, Beccani, Sanchez, Conink, & aliorum. Affirmativa vero est D. Thomas hic quest. 53. art. 1. ad 1. quem sequuntur Cajetanus in summa verbo Petjur. premiss. Sotus in 4. dist. 27. quest. 2. art. 3. Suarez tomo 2. de Relig. lib. 1. de voto cap. 4. Azorius tomo 1. moral. instit. lib. 11. cap. 21. quest. 10. Sylvius in additionibus ad 3. part. quest. 43. art. 3. Petrus de Ledesma, Pontius, Amicus, & plures alii.

§. I.

Duplici conclusione utraque difficultas resolvitur.

79 Ico primò, per ingressum Religionis sponsalia solvuntur ex parte ejus qui in seculo remanet, non vero ex parte ejus qui religionem ingreditur.

79 Prima pars videtur certa, tum quia eo ipso quod sponsus vel sponsa Religionem ingreditur, sponsalibus renuntiat: Ergo eo ipso manet alter ab obligatione liber. Tum etiam, quia notabilis mutatio in persona sponsi, vel sponsæ, sufficit ad solvenda spo-

nalia, ut constat ex dictis articulo præcedenti: Sed in persona ingredientis Religionem sit notabilis mutatio, vulgo enim censetur magnum drdecus, initre matrimonium cum eo qui fuit Monachus, aut cum ea quæ fuit Monialis: Ergo quando unus è sponsis Religiore uero ingreditur, alter qui manet in seculo, hoc ipso liber est, propter notabilem mutationem statutus alterius.

Secunda vero pars, licet non sit ita certa, est tamen valde probabilis, videturque esse D. Thomas hic art. 3. ad 1. ubi reddens rationem, cur per Religionis ingressum sponsalia dirimantur, ait, *quia est mors spiritualis*, scilicet ratione professionis, per quam Religiōsus seculari vita moritur: Ergo censet, ingressum Religionis, quem non sequitur professio, non dirimere sponsalia, ex parte ejus qui Religionem ingreditur.

Ratio etiam id suadet: Cum enim sponsalia iustitia contrahentes obligent, nisi sit expressum jus, vel ratio manifesta, quæ eos à tali obligatione liberet, assertendum non est, ipsos ab ea liberari, naturali iustitia debito prævalente: Sed nullum jus aut ratio manifesta assignari potest ex parte ingredientis Religionem, sed solum ex parte remanentis in seculo, numirum notabilis statutus & personæ mutatione in altero facta: Ergo per ingressum Religionis non solvuntur sponsalia ex parte ejus qui Religionem ingreditur, sed solum ex parte illius qui in seculo remanet. Major patet, Minor probatur. Nam caput 2. de conversione conjugitorum, quod solum citatur ab Adversariis, loquitur de professione & de matrimonio rato; ex quo non valet consequentia ad sponsalia respectu probationis; quia in hujusmodi rebus pendentibus à dispositione juris positivi, non licet ab uno ad aliud argumentari, nisi evidenter appareat talis esse mentem legislatoris; vel unum in alio includatur tanquam aliquid minus, sicut obligatio sponsalium includitur in obligatione matrimonii tanquam aliquid minus; unde meritè censetur dissolvi per professionem, per quam dissolvitur ipsum matrimonium ratum & nondum consumatum. Quod vero nulla possit assignari ratio manifesta, que suadeat sponsalia dirimi per solum ingressum Religionis, constabit ex solutione objectiū.

Dico secundò, votum simplex castitatis sponsalia dirimit ex parte utriusque contrahentis. Ita D. Thomas hic qu. 63. art. 1. ad 1. ubi expreſſe dicit, loquens de voto continentiae simplici, quod propter ipsum sunt sponsalia dictimenda.

Ratio etiam suffragatur: In primis enim quid pergit votum castitatis unius dissolvantur sponsalia ex parte alterius, manifestum est: Tum quia votens eo ipso renuntiat sponsalibus, quæ cum castitatis voto licet adimpleri non possunt: Tum etiam, quia tale votum novum affect gravamen alteri tantum subvenit (quod adveratur naturæ matrimonii, in quo onera quoad debitum conjugale sunt paria, nam qui votit, non potest petere, sed tantum reddere: At sive onerosum est, praesertim scemini natura verecundis semper petere: Ergo &c.

Quod vero etiam ex parte votentis dissolvantur sponsalia, probatur ratione quam assignat D. Thomas loco citato: Quando concurrunt duo vincula incompatibilis, fortius debet prævalere: Sed vinculum voti etiam simplicis castitatis, est incompatibile cum sponsalibus, ut constat, quandoquidem evidens est, quod non possunt ambo servari, & est fortius, quia obligat Deo, sponsalia vero homini tantum: Ergo prævalit sponsalibus, ipsisque superveniente, ea dissolvit.

Confirmatur: Cum contrahentes per sponsalia non intendant sibi præjudicium afferre, nec se reddere

dere impotentes ad eligendam statum perfectio-rem, in ipso sponsalitio contractu ex parte utriusque contrahentis, tacite subintelligitur haec conditio, nisi perfectiore statum elegere: Sed status castitatis five continentiae superat in perfectione statum conjugalem: Ergo in contractu sponsalitio semper subintelligitur ista conditio, nisi eligam statum continentiae seu castitatis, subindeque per votum simplex castitatis sponsalia ex parte utriusque partis dissolvuntur. Quod non solum intelligitur de sponsalibus simplicibus, sed etiam de juratis, cum juramentum sequatur naturam & conditionem actus cui apponitur, & consequenter conditio inclusa tacite in actu, includatur etiam in juramento.

§. II.

Solvuntur alia objectiones.

85 **O**bijecies primò contra primam conclusionem: Sicut se habent sponsalia ad matrimonium, ita propositio seu noviciatus ad professionem: est enim via ad professionem, sicut sponsalia sunt via ad matrimonium: Ergo sicut per professionem dissolvitur matrimonium ratum, ita per ingressum Religionis, & probationem, seu noviciatum, sponsalia debent dissolvi.

Confirmatur: Minus requiritur ad dissolvenda sponsalia, quam ad dirimendum matrimonium ratum: Ego si ad istud dirimendum sufficiat professio, at ea dissolvenda, probatio seu ingressus in Religionem sufficit.

86 **C**onfirmatur amplius: Id cedit in favorem status religiosi, ut non tantum professio, sed ipse ingressus sponsalia dirimat: Ergo ita sentendum est, & haec sententia preferenda alteri, statui religioso minus favorabili.

87 **A**d objectionem respondeo, dato Antecedente, negando Consequentiam, non valet enim arguimen-tum à similitudine in his quæ à jure positivo pendit: cum igitur haec pendeant à Jure positivo, ac de ingressu Religionis respectu sponsalium, nihil in jure habeamus, bene autem de professione respectu matrimonii rati & non consummati, ab uno ad alterum non licet arguere.

88 **A**d primam confirmationem, nego etiam consequentiam, esto enim minus obligent sponsalia, quam matrimonium ratum, nondum consummatum, subindeque minor sufficiat causa ad illa dissolvenda, quam ad istud dirimendum: quod tamen ingressus in Religionem sit causa sufficiens, ex jure nobis non constat; unde id non est temere assertendum, licet in favorem status Religiosi cedere videatur; aliquin etiam dicendum esset, per solum Religionis ingressum omnia vota prius facta, omniaque debita in seculo contracta, penitus extingui, quod nemo haec tenus dixit. Sicut ergo vota simplicia de rebus aliis, ante ingressum Religionis facta, suspenduntur quidem per ingressum Religionis, sed reviviscunt per egressum, ita & obligatio orta ex sponsalibus, suspenditur quidem tempore probationis, seu noviciatus; unde eo tempore non potest sponsus Religionem ingressus, à sponsa, in seculo remanente revocari, habet enim jus per noviciatum Religionem experiendi; si tamen è Religione egredatur, & ad seculum redit, reviviscit talis obligatio, & ad sponsam redire tenetur, & cum ea matrimonium contrahere, si ipsa id exigat. Et certè æquum videtur, quod non gaudeat privilegiis Religionis, qui in ea non permanet, reditque ad seculum, cum suis oneribus. Per quod patet ad secundam confirmationem.

89 **O**bijecies secundò: Major est obligatio voti sim-

plicis Religionis, quam sponsalium, cum ista per illum dirimatur: Atqui prior obligatio dissolvitur per ingressum in Religionem bonâ fide, id est ex anno permanendi, quamvis ingressus postea resiliat, expertus statum illum sibi non convenire: Ergo etiam per ingressum Religionis obligatio ex sponsalibus orta dissolvitur penitus, nec reddit per ingressum ex illa.

Respondeo quod licet obligatio voti simplicis Religionis, major sit quam obligatio orta est sponsalibus, tamen per ingressum in Religionem illa dissolvitur, non ista: quia nimicum ingressus in Religionem, non est impletio obligationis sponsalium, bene tamen voti simplicis Religionis: neque enim ille quia tale votum emittit, plus vovet, quam ingredi Religionem, & experiri bonâ fide, utrum id sibi melius sit, magisque expediens: unde sicut votum danni centum nuimmos in elemosynam, cessat, postquam illi in pauperes impensi fuerunt: ita & votum simplex Religionis, postquam qui illud emitit, bonâ fide Religionem ingressus est, licet in ea non perseveret.

Obijecies tertio contra secundam conclusionem: In capite *Veniens* 5. qui clerici vel voventes, mulieri, quæ ut dissolveret contracta sponsalia, castitatem voverat, dicitur injungenda penitentia, ob mentitam fidem, cuicunque permittitur initio matrimonium: Ergo per votum simplex castitatis non dissolvuntur sponsalia, ex parte voventis.

Respondeo idcirco dici à Pontifice injungendam esse huic mulieri penitentiam, quia votum illud non sincero animo, sed fraudulenter emiserat, ut nimicum non cogeretur sponsu cui fidem præstiterat copulati. Illi vero permittitur cum eo initio matrimonium, tali voto non obstante, quia non statuerat servare continentiam, sed alteri nubere volebat: unde ait Pontifex, *Tutius esse ut prefata mulier post fidem dasam, & votum simpliciter oblatum, matrimonium contrabat, quam fornicationis reatum incurrat.*

Obijecies quartò: Deus non acceptat promissio-nem rei alteri prius debite, & in ejus præjudicium: Sed votum castitatis emissum ab eo qui sponsalia contraxit, est promissio rei alteri debite, nimicum integratatis corporis, cujus usum promisit sponsus: Ergo iritum est eiusmodi votum, consequenter non solvit sponsalia ex parte voventis.

Confirmatur: Idec secunda sponsalia etiam iusta non dirimunt priora, quia sponsa prima habet jam jus acquisitum ad corpus sponsi: Sed in nostro casu habet sponsa jus acquisitum in corpus sponsi, antequam ipse vovent castitatem: Ergo tale votum ejus, non dirimit sponsalia ex parte illius.

Ad objectionem respondeo, distinguendo Majo-rem: Deus non acceptat promissionem rei alteri debitæ absolutæ, concedo. Rei alteri debitæ tantum sub conditione quæ non adimpletur, nego. Similiter distinguo Minorem: Votum castitatis emissum ab eo qui sponsalia contraxit, est promissio rei alteri debitæ, sub conditione quæ non adimpletur, concedo. Rei alteri debitæ absolutæ, nego. Non enim sponsus ex contractu sponsaliorum obligatus absolutæ ad tradendum usum sui corporis sponsæ, sed tantum sub conditione implicita, quod scilicet nolit transire ad statum matrimonio meliorem, qualis est status castitatis, ut paragrapho præcedenti declaravimus. Unde

Ad confirmationem, negatur consequentia & paritas: Disparitas est quod status secundi sponsalitii non sit perfectior statu matrimonii; at vero status castitatis excedat illum in perfectione.

Quæstione 44. Supplementi explicat D. Thomas definitionem matrimonii, & hujus nominis etymologiam,

logiam, & querit an matrimonium sit in genere coniunctionis. Sed de his plura diximus disp. I. unde questionem hanc prætermittimus.

DISPUTATIO IV.

De consensu Matrimonii.

Ad quest. 45. Supplementi, & tres sequentes.

Considerata causâ ad matrimonium disponente, & ad illud prærequisitum, nempe contractu sponitio, consequens est ut de causa efficiente illius, nimirum consensu, cum S. Doctore differamus, ejusque necessitatem & qualitates, articulis sequentibus breviter declareremus.

ARTICULUS I.

An ita ad matrimonium necessarium sit proprius conjugum consensus, ut nullâ autoritate humana, vel divina, sine illo fieri absolute nequeat?

§. I.

Quibusdam premisis referuntur sententia.

Notandum primò, seu potius recolendum ex articulo primo primæ disputationis, matrimonium posse sumi duplicitate, nempe causaliter, pro ipso contractu quo conjuges fibi mutuo tradunt dominium propriei corporis, in ordine ad copulam; & formaliter, pro ipsa coniunctione & vinculo quod sequitur ex tali contractu, in quo vinculo loco citato diximus essentiam matrimonii consistere.

2. Notandum secundò, seu potius supponendum ut certum & indubitatum apud omnes, quod si matrimonium sumatur primo modo, non potest ullo modo fieri sine consensu partium, cum contractus matrimonii, utriusque conjugis consensum includat formaliter; & causa formalis nullo modo possit ab extrinseca causa suppliri.

3. Tertid supponendam est, consensum contrahentium esse ita necessarium ad matrimonium formaliter sumptum, ut dicit coniunctionem & vinculum, quod de lege Dei ordinaria sine illo esse non possit. Primò, quia effectus particularis non fit secundum legem Dei ordinariam, nisi concurrente causâ secundâ proximâ, ad eum secundum eandem legem ordinariâ, ut patet inductione: consensus autem viri & feminæ est causa proxima vinculi & obligacionis matrimonii, per se ad illum ordinata, secundum legem Dei ordinariam. Secundò, matrimonium sumptum pro vinculo, consistit in dominio utriusque conjugis in corpus alterius, in ordine ad copulam: At jus naturale hoc docet, ut res quæ est in potestate alius, non distrahitur, nec subjiciatur domino alterius, absque illius consenso: Ergo matrimonii vinculum sine consensu viri & feminæ, saltem de lege Dei ordinaria, esse non potest.

Quarto; matrimonium ita contrahi debet, saltem secundum legem Dei ordinariam, ut mutua caritas & benevolentia conjugum possit consistere, & conservari: Hoc autem, ordinariè saltem, fieri nequit, absque mutuo conjugum consensu: Ergo ille, saltem de lege ordinaria, necessarium ad matrimonium requiritur. Unde Nicolaus Papa ad consulta Bulgarorum, & refertur can. Sufficiat 27. quest. 2. ait quod si solus in nuptiis consensus defuerit, cetera omnia sustrahantur. Et Innocentius III. cap. Tha nos

de sponsal. in fine, affirmat matrimonium cum errore circa substantiam personæ contractum, fuisse invalidum, quia defuit consensus, sine quo cetera nequeunt fædus perficere conjugale. Item Florentinum in Decreto Eugenii dicit causam efficientem matrimonii [sumptu pro vinculo] esse tantum consensum conjugum, regulariter per verba de praesenti expressum.

Nec solum requirit, de lege Dei ordinaria, consensum, matrimonium quæ contractus est, aut coniunctio & vinculum ex illo resultans, sed etiam quæ Sacramentum est. Primo, quia hoc Sacramentum in contractu fundatur, unde ipse coulensus, qui necessarius est ad contractum, etiam necessarius est ad Sacramentum. Secundo, quia nullum Sacramentum perficitur absque propria voluntate & intentione ministri: Sed contrahentes sunt ministri non solum contractus civilis, sed etiam Sacramenti matrimonii: Ergo sine illorum consensu, Sacramentum matrimonii, saltem de lege Dei ordinaria, perficitur nequit.

Solum ergo difficultas est & controversia inter Theologos, an Matrimonium sumptum formaliter, ut dicit coniunctionem & vinculum, ita necessarium requirat proprium conjugum consensum, ut nulla autoritate divina vel humana, sine illo absolute fieri nequeat? Prima sententia negat id esse possibile tam respectu divinæ quam humanæ authoritatis. Ita Pontius lib. 2. cap. 3. Filiucius tract. 10. de matrimon. part. I. cap. 3. num. 68. Sanchez lib. 2. de matrimon. disp. 26. qui etiam citat supplementum Gabrieли, & Adrianum, qui solum loquuntur de contractu matrimonii, non de vinculo ex tali contractu resultante. Secunda è contra asserta, non solum Deum de potentia absoluta, sed etiam potestatem humanam, Civilem, vel Ecclesiasticam, posse efficere vinculum matrimonii, absque consensu conjugum. In hanc sententiam inclinare videtur Victoria in relectione de matrimonio: parte I. num. 7. Tertia vero, quæ communis est apud Theologos, statetur quidem nullam authoritatem & potestatem humanam posse sine consensu conjugum matrimonii vinculum efficere; assertit tamen Deum id posse, de absoluta potentia.

§. II.

Duplici conclusione vera sententia statuatur.

Dico primò, vinculum matrimonii, de potentia Dei absoluta, posse fieri, absque consensu ipsorum conjugum.

Hanc conclusionem multi probant hac ratione. Consensus viri & feminæ non est causa formalis, sed effectiva vinculi matrimonialis, ut supra ex Florentino vidiimus: Sed Deus potest supplerre vicem cuiuslibet cause efficientis creatæ: Ergo potest vinculum matrimonii absque conjugum consensus efficere.

Verum haec ratio multas instaurias patitur: nam actus bonus est causa efficiens meriti, & actus generativus relationis paternitatis, & quævis potentia vitalis est principium effectivum sui actus; & tamen Deus non potest meritum efficere absque proprio consensu merentis, nec relationem paternitatis in generante, absque proprio actu generativo; neque actionem vitalem, absque proprio influxu principii vitalis: Ergo ex eo quod consensus viri & feminæ non sit causa formalis, sed tantum effectiva vinculi matrimonialis, non rectè colligitur, Deum absque consensu ipsorum conjugum, posse talce vinculum efficere. Hac ergo ratione prætermissemus Pro-

⁷ Probatur conclusio hoc discursu: Id est consensus viri & feminæ requiritur ad vinculum matrimonii, quia in quolibet matrimonio vir transfert dominium sui corporis in potestatem feminæ, & feminæ dominium sui corporis in potestatem viri: Sed Deus, non expectato conjugum consensu, potest dominium corporis feminæ transferre in potestatem viri, & è converso, cùm sit absolutus dominus humani corporis & totius hominis, & majorem habeat potestatem in corpora conjugum, quām habent ipsi conjuges; sicut potest res alias transferte de uno in alium, sine dominorum consensu, ut bona Egyptianorum ad Israëlitas: Ergo Deus de potentia absolute potest vinculum matrimonii absque viri & feminæ consensu efficer. Prætendit, cùm possit facilimè eos quos suā voluntate coniunxerit, ad amorem mutuam excitare, & ad pacem atque concordiam perpetuam, multò majorem, quām si propria voluntate contraxissent. Unde Sanchez non loquitur consequenter ad sua principia, cùm disp. 26. num. 2. ait, *Denuo posse dare viro potestatem in corpus feminæ, & è contra, absque illorum consensu; quia Deus habet maius dominium in conjugum corpus, quām ipsi met: Cum ergo possint ipsi, è quod sunt domini proprii corporis, dominium illud transferre; à fortiori poterit Deus.*

⁸ Quod si queras, an Deus aliquando hoc fecerit? Respondet Victoria suprà citatus, hoc fecisse in matrimonio Adami & Evæ, nec non in conjugio Osæ & mulieris fornicariæ; idque quia Scriptura non commemorat, eos in matrimonium consensisse.

Verum, quamvis valde probabile sit, id in matrimonio Osæ contigisse, ut indicat S. Thomas 1. 2. quest. 100. art. 8. ad 2. ubi ait quod *Osæ accedens ad uxorem fornicariam, vel mulierem adulteram, non est mæcharia, nec fornicatus, quia accessit ad eam que sua erat secundum mandatum Dei, qui est auctor institutionis matrimonii;* non est tamen credibile, quod Deus eà autoritate & supremâ potestate quam habet in humana corpora, ipsoisque homines, in matrimonio illo quod aliorum exemplar & norma futurum erat, scilicet in matrimonio primorum parentum, usus fuerit, sed ad suavem Dei providentiam spectat, quod tale matrimonium, mutuo Adami & Eva consensu factum fuerit. Addo quod, si desponsatio Verbi cum humanitate, non est facta sine consensu B. Virginis, multò minus desponsatio primorum parentum, absque mutuo eorum consensu, quandoquidem ista erat onerosa, non vero illa.

⁹ Dico secundò, nullam potestatem humanam, Civilem, vel Ecclesiastica, posse efficer vinculum matrimonii, sine consensu conjugum.

Hanc conclusionem probant aliqui ex eo quod si posset Respublica aliqua humana causare vinculum matrimonii, sine consensu partium, posset & eadem auctoritate ipsum dissolvere, contra illud Matth. 19, *Quod Deus conjunxit, homo non separa.* At hæc ratio non urget, facile enim responderi posset, quod sicut ipsi conjuges habent potestatem ad causandum mutuo consensu vinculum matrimonii, sed non ad illud dissolvendum, ita Respublica humana, Civilis, vel Ecclesiastica, potest sine consensu partium, conjugali vinculo virum & feminam conjungere, quamvis postea tale vinculum dissolvere nequeat, et quod illud sit jure divino, & Christi institutione, insolubile.

¹⁰ Alii probant, ex eo quod nulla Respublica possit conferre jus strictæ justitiae in corpus alterius ad actum generationis. Verum cum possit Respublica conferre jus uni supra libertatem alterius, constitudo unum servum, alterum dominum, cur non poterit jus corporis unius transferte in alterum, &

vice versa, subindeque eos matrimonio copulare? His ergo rationibus prætermis, vel in sua probabilitate relictis

Probatur conclusio hoc discursu: Vinculum matrimonii licet non dicat essentialiter mutuam animorum conjunctionem per mutuum conjugum amorem, ut patet in his qui divortio disjuncti sunt, illam tamen connaturaliter exigunt; unde solus ille potest efficer vinculum conjugale, qui mutuum amorem & obsequium inter conjuges necessarium ad prolixi educationem, potest in eorum cordibus excitare & cauſare? At nulla Respublica civilis & Ecclesiastica, potest mutuum illum amorem excitatrem & cauſare in cordibus hominum, sed solus Deus; cùm ille solus habeat dominium in voluntates hominum, & omnipotissimum inclinandorum cor, dum quoconque voluerit potestatem, ut loquitur Augustinus: Ergo nulla Respublica, nec ullus Princeps secularis, vel Ecclesiasticus, potest sine consensu conjugum, efficer vinculum conjugale.

Confirmatur: Si daretur talis potestas in aliquo, Principe vel Republica, esset in destructionem boni communis, plerumque enim talia matrimonia inter invitos & repugnantes facta, essent causa adulteriorum, homicidiorum, divortiorum, & continuarum rixarum ac dissensionum, quæ ex defectu mutui amoris, & spontaneæ conjunctionis, perpetuò inter conjuges vigerent: Sed nulla potest dari potestas humana, quæ vergat in destructionem boni communis; nam omnis humana potestas est propter bonum commune aut immediate collata à Deo, vel sponte translata in Principem à populis, qui non presumuntur transferre potestatem in Principem, quæ ipsorum communi bono aduersetur, nec Deus eam concedere: Ergo nullà potestate humanâ, vinculum matrimonii, absque mutuo conjugum consensu, induci potest.

S. III.

Solvuntur objectiones.

Obijecies primò contra primam conclusionem: Matrimonium sumptum pro vinculo est essentialiter vinculum mutui amoris: Sed vinculum mutui amoris sine consensu esse non potest: Ergo nec vinculum matrimonii.

Confirmatur: Matrimonium non est sola corporum, sed etiam animorum conjunctio: At animorum conjunctio sine consensu fieri nequit: Ergo nec matrimonium.

Ad objectionem respondeo, negando Majorem, matrimonium enim sumptum pro vinculo non consistit essentialiter in amore mutuo, per animorum & operum conjunctionem; sed in dominio utriusque conjugis in corpus alterius, in ordine ad copulam, mutuaque utriusque ad alterum obligatiōne & subjectione, vel potius in relatione inter conjuges, ex tali dominio & obligatione resultante, ut disp. 1. art. 1. declaravimus; unde de essentiali vinculi conjugalis non est consensus, sed hic tantum est causa illius efficiens, ut ait Florentinum in decreto Eugenii suprà citato: Deus autem, cùm sit supremus & absolutus corporum nostrorum dominus, nobis insciis & invitatis, eorum dominium in alium potest transferre, subindeque matrimonii vinculum sine consensu conjugum reperiri.

Ad confirmationem, nego etiam Majorem, matrimonium enim in facto esse, non includit essentialiter mutuam animorum conjunctionem, cùm illud perseveret in iis qui divortio disjuncti sunt.

Objicies secundò: Ita proportionaliter se habet vinculum matrimonii in ordine ad conjugatos, sicut viacplum yoti solemnis in ordine ad Religio-

- giosos: Sed istud sine voventis consensu nequit existere: Ergo nec illud absque viri & feminæ consensu.
- 16 Respondeo, datâ Majori, negando Minorem; quamvis enim votum solempne confitens essentia-liter in promissione & traditione ipsiusmet Religiosi seipsum liberè donantis, non posse esse sine ipsius voventis consensu; secùs tamen vinculum & obligatio sive subjectio ad Religionem, orta ex voto: Deus enim, pro supremo dominio quod habet in Religiosum, potest per se solus non minus illum subjecere Religioni, quam ipsomet per votum proprium.
- 17 Objicies tertid: De potentia Dei absoluta nequit dari relatio absque fundamento: Sed vinculum matrimonii est formaliter quedam relatio inter conjuges, cujus fundamentum est mutuus contrahentium consensus: Ergo matrimonii vinculum absque mutuo conjugum consensu nequit existere.
- 18 Respondeo mutuum contrahentium consensum, non esse solum & unicum fundatum istius relationis, loquendo de potentia absoluta, potest enim de absoluta Dei potentia, dari aliud fundatum sive ratio fundandi talem relationem, nimur voluntas divina, que non minus potest mutuum corporum dominium transferre in conjuges, per suum decretum, vel præceptum, quam ipsimet conjuges per suum consensum; cum Deus majus dominium habeat in conjugum corpus, quam ipsimet.
- 19 Dices, Licet Deus possit tradere corpus feminæ viro, & corpus vii feminæ, per absolutum & supremum dominium, quod habet in utrumque, id tamen debet necessariò fieri, scientibus & volentibus illis: Ergo implicat matrimonii vinculum esse, absque proprio conjungum consensu. Consequentia patet, Antecedens probatur. Nullum jus potest alii cui acquiri, licet possit auferri, ipso invito; implicat enim aliquid esse meum, sine meo consensu: Ergo &c.
- 20 Respondeo, negando Antecedens, potest enim Deus dominium rei alicuius tranferre in alium, sine ipsius domini consensu & notitia, si enim hoc præstare possunt jura humana, & Principes saeculares, ut constat ex l. 32. ff. de acquir. rerum dominio, ubi sic dicitur: *Etiam invitis nobis, per servos nostros acquiritur dominium*, à fortiori Deus qui plenam & absolutam habet potestatem in voluntates nostras, potest nobis conferre jus in aliquam rem, absque notitia & consensu nostro, subindeque tradere corpus feminæ viro, & corpus vii feminæ, ipsis negligentibus, & non consentientibus. Et quamvis non possint in eo casu conjuges accedere licet ad copulam, sine prævia notitia talis traditionis, non tamen opus esset, ut actu expresso illam acceptarent, sed sufficeret, quod ei positivè non dissentirent. Si vero positivè dissentirent, peccarent quidem habendo copulam cum tali dissensu; sed talis copula non esset fornicaria, quia non esset accessus ad non suam, neque corpus unius esset reverè alienum respectu alterius.
- 21 Objicies quartd contra secundam conclusionem: Ideò potest Deus aliquos vinculo matrimoniali conjungere, absque eorum consensu, quia habet dominium in corpus humanum: Sed Principes Ecclesiastici & saeculares habent dominium in corpora quorundam, eorum nimur quos propter delicta possunt privare vitâ, & omnibus bonis: Ergo possunt, ipsis iuratis, transferre in alios dominium corporis eorum per matrimonium.
- 22 Respondeo negando paritatem: Disparitas est, quod non idè præcisè possit Deus, utendo suâ potentia absoluta, facere vinculum matrimonii inter vitum & feminam, absque eorum consensu, quia habet in sua potestate eorum corpora, sed quia ha-
- bet insuper potestatem supra eorum animas & coeda, & consequenter potest eorum quos cogere ad matrimonium animos ita immutare, ut libenter remanerent in tali conjugio, & mutuam charitatem, ad finem matrimonii necessariam haberent; quod tamen nequeunt Principes Ecclesiastici, vel saeculares, ob rationem oppositam: quia nimur habent quidem in sua potestate corpora, sed non animos & corda suorum subditorum.
- Objicies quintd: Respublica vel Princeps potest 23 invitò cives cogere ad aliquos contractus ineundos, ut ad vendendum frumentum tempore necessitatis, vel ad seipsum in servitatem propter bonum Reipublicæ redigendos; & tamen illi etiam contractus requirunt ex natura sua consensum contrahentium, graviusque est vinculum servitutis, præsertim perpetuæ, quam vinculum matrimonii: Ergo & ad contrahendum matrimonium potest invitò cives Respublica cogere.
- Respondeo, concessò Antecedente, negando 24 consequentiam & paritatem: Diferentia est, quod in aliis contractibus, sive fiant per voluntatem propriam, sive per voluntatem Reipublicæ, ad cuius etiam bonum universale ordinantur, semper sequitur idem effectus, & idem bonum universale Reipublicæ. At vero contractus matrimonii, si fiant contra voluntatem contrahentium, cogente Republica, non sequitur idem bonum & effectus, nempe mutua dilectio, mutuum obsequium inter conjuges, necessarium ad commodam prolis educationem.
- Objicies sextd: Urgente necessitate potest Summus Pontifex aliquem cogere ad acceptandum Episcopatum, in quo est matrimonium spirituale inter Episcopum & Ecclesiam, ut docet Evaristus Epist. 2. de Episcopis ejcltis, tomo 1. Conciliorum, his verbis: *Sacerdotes vice Christi legatione funguntur in Ecclesia; & sicut ei sua conjuncta est sponsa, id est Ecclesia, sic Episcopus junguntur Ecclesia, unicuique proportione sua. Et sicut vir non debet negligere uxorem suam, sed diligere, & castè custodiare, & amare, atque prudenter regere; sic Episcopus, & multò magis custodiare, & amare, atque prudenter regere debet Ecclesiam. Et uxor, qua sub manu est viri obedire debet viro suo; cumque diligere & amare, ita potius etiam Ecclesia Episcopo suo in omnibus obedire, cumque diligere & amare ut animam suam debet, quia illud sit carnaliter, illud spiritualiter: Ergo à fortiori potest Summus Pontifex, vel Princeps saecularis, imponere præceptum alicui ut contrahat matrimonium, propter aliquod maximum bonum Ecclesie, vel Reipublicæ: Sed qui præcepto adigitur ad matrimonium ineundum, non sponte, sed coacte in illud consentit: Ergo Princeps Ecclesiasticus, vel saecularis, potest invitò cives cogere ad matrimonium ineundum.*
- Respondeo, concessò Antecedente, & primd 26 Consequentia, negando Minorem subsumptam; præceptum enim non imponitur ut inviti & coacti matrimonium ineant [tale enim præceptum defueret naturam matrimonii, quod maximè spontaneum & liberum esse debet] sed ut inducantur ad matrimonium liberè & spontaneè contrahendum. Unde magnum est differenciam inter hoc matrimonium, & illud quod sola Principis voluntate fieret; nam hoc fit spontaneo & libero conjugum consensu, & præceptum solum est causa extrinseca impulsive ad talen consensum præstandum, qui duro præstatur, liberè & sponte præstatur; quod autem sola Principis Ecclesiastici, vel saecularis autoritate, oblucenti voluntate contrahentium fieret, non esset spontaneum & liberum, cum nequeat liberum & spontaneum esse, quod sola extrinsecā voluntate alterius fit.

Dices,

27 Dices, Ecclesia videtur usi fuisse hac potestate, quando in cap. *Is qui fidem*, de sponsal. statuit sponsalia transire in matrimonium, per copulam, cum cap. *Finali*, de conditionibus appositis, decrevit matrimonium sub conditione impossibili contractum, esse validum; nam qui contrahit sub conditione impossibili, non habet animum adhibendi consensum: Ergo Ecclesia habet potestatem, validum faciendi matrimonium, absque consensu contrahentium.

Sed nego Consequentiam, Ecclesia enim in illis casibus presumit verum consensum fuisse re ipsa datum; & in primo quidem conjuges habuisse copulam affectu maritali; in secundo, fratre nihilo in negotio tam serio & tanti momenti, habuisse conditionem de impossibili, contractui matrimoniali adjecitam; si tamen in illis casibus revera nullus sit consensus, non est verum matrimonium, sed presumptum duntaxat, ut patet ex cap. *Finali*, de sponsa duorum.

TRACTATUS II.

Utrum consensus ad valorem matrimonii requisitus, debet esse verus, & verbis aut signo aliquo exteriori expressus?

§. I.

Prima difficultas resolvitur.

28 **D**ico primò, consensus ad validitatem matrimonii requisitus, debet esse verus, unde ad illius valorem consensus fictus non sufficit.

Hanc conclusionem probant aliqui ratione generali, defumpta ex eo quod omnis contractus humanus & civilis requirat ad sui valorem verum consensum & non fictum; est enim (inquit) contractus aliqua privata lex, per quam contrahentes sibi obligationem imponunt ad aliquid praestandum; unde sicut repugnat oriri obligationem ex lege, per quam legislator voluntatem non habuit subditos obligandi, ita & contractum obligare, cui deficit verus contrahentis consensus: est enim (inquit Baldus) consensus in contractu, sicut anima in corpore.

Verum hanc rationem non probant Vazquez, Pontius, & alii, existimantes in multis contractibus humanis, putà in emptione, venditione, permutatione, & aliis hujusmodi, non requiri necessariò verum consensum, sed sufficere fictum, modo seria verba ex parte fidè contrahentis interveniant: unde ut ab hac questione & controversia abstrahamus, probatur conclusio ratione speciali, petitè ex natura contractus matrimonialis, cùm enim in matrimonio sit traditio rei maximè proprie, nempè proprii corporis in ordine ad actum conjugalem, non convenit contractum matrimoniale aliter fieri, quam propria ejuisque voluntate; esto quod res alii contractus, quibus exteriores, & bona fortunæ traduntur vel commutantur, non requirant verum consensum, sed fictus sufficiat, ut Vazquez, & Pontius existimant. Item, Matrimonium est vinculum quoddam mutui atque perpetui amoris, & animorum, corporumque conjunctio, juxta illud Genes. 2. *Propter hoc relinques homo patrem suum, & matrem, & adberebit uxoris sue, &c.* Sed repugnat mutuum amorem nisi sine vero affectu atque consensu: Ergo & matrimonium.

29 Ex his inferes, eum qui fidè contraxit matrimonium, teneri ex iustitia vere contrahere, & fictum consensum in verum commutare; tum quis contraets matrimonialis, cùm consistat in mutua corpo-

tis traditione & commutatione, ex parte utriusque contractantis exigit utrum consensum: tum etiam, quia ille qui fidè contraxit, damnum & injuriam gravem alteri parti interrogavit, quam non potest alteri relaxare, quam consensu fidè in verum mutato, illam accipiendo in conjugem; non potest enim matrimonium simulatum, publicè & in facie Ecclesiae contractum, dissolvere, allegando suam fictionem, seu fictum consensum, quia Ecclesia nec tenet nec debet illi fidem prestat, tum ne ansam praebat plurima matrimonia validè contracta dissolvi, si facilis esset hujusmodi privatis probationibus admittendi; tum etiam, quia qua facilitate deceptor mentitus est in ipso contractu matrimonii celebrando, eadē censendus erit mentiri in eo dissolvendo.

Sunt tamen aliqui casus, in quibus non tenetur deceptor fictum consensum in verum commutare, validumque efficere matrimonium: Primò si deceptor signa deceptionis dederit, seque consensum fingere satis significaverit: nam tunc altera pars non tam ab ista fuit decepta, quam seipsum decepit, sibique debet imputare damnum quod sponte subiit. Secundò, si deceptor ipse notabiliter à decepto sit deceptus: ut si mulier finxit se virginem, nobilem, divitem, alias in uxorem non ducendam; tunc enim deceptio unius, compensatur deceptione alterius. Tertiò, si ex revalidatione matrimonii prævideat pessimos exitus, & mala non parva probabiliter futura. Nisi forte damna & incommoda ex ficto matrimonio oritura, præpondent incommodis & damnis ex matrimonio revalidato securius. Demum, si deceptor notabilis scandali vitandi gratia consensum finxit, non tenetur postea verum adhibere consensum: quia tunc non iuste; sed ex justa causa illum finxit.

Notandum verò, quod ut deceptor obligationi sufficere satisfaciat, & validè contrahat matrimonium cum parte decepta, debet non solum elicere verum consensum internum, sed etiam illum externo signo manifestare; quia, ut dicemus conclusione sequenti, non sufficit ad matrimonium verus consensus internum, nisi externo aliquo signo manifestetur: Atqui verus consensus modò elicitus, non fuit expressus per signum externum prius exhibitum, cùm fidè contraxit: nam ille fuit signum fidè consensus duntaxat: Ergo est opus novo signo externo.

Notandum etiam, quod quando matrimonium fuit ab initio invalidum ex ficto consensu unius ex contrahentibus, non sufficit ad illud invalidandum ponere verum consensum ex parte ejus qui fidè contraxit, sed requiritur insuper consensus alterius conjugis, qui verè contraxit, signo aliquo externo expressus; licet enim opposita sententia assertens in eo casu sufficere ut qui fidè contraxit, suum renovet consensum, cumque signo aliquo exteriori declarat, probabilitate non caret, pluresque habeat illustres patronos & defensores: ista tamen videtur probabilius, ob authoritatem Clementis VIII. qui ut testatur Comitolus librò 1. moral. resp. 5. quest. 1. interrogatus à Patre Stephano Tuccio, an in eo casu quo scemina fidè contraxit, ad invalidandum matrimonium sufficiat quod illa ponat verum consensum, cumque signo aliquo exteriori manifestetur? Respondit, *Necessarium esse novum consensum utriusque conjugis, coram Parochio & testibus, admonito prius marito de matrimonii nullitate.* Sed ad evitandum scandalum, Sanctitas sua dispensat, ut secreto inter se contrabant, renovare consensu, cum legitimissime proli-

Et licet responderi possit, quod Pontifex in hac sua responsione securus fuerit sententiam tuiorem, licet dicendum est quoad alteram partem respondi;

Disputatio Quarta,

que assertit necessarium esse ad valorem talis matrimonii, utrumque conjugem item coram Parocho & testibus repetere & significare suum consensum: cuius tamen oppositum declarasse Pium V. refert Navarrus in Summa c. 22. num. 70. ut dicemus articulo sequenti. Quia tamen quoad id de quo agimus in praesenti (nempè quod ad revalidandum tale matrimonium, necessarius sit consensus utriusque conjugis, signo aliquo exteriori expressus) non habemus contrariam alterius Pontificis declaracionem, propter hanc Clementis VIII. censenda est haec sententia probabilior.

Ratio etiam suffragatur: Cum enim qui sicut consenserit, per ipsam fictionem reddiderit se positivè inhabilem transferendi dominium sui corporis in alium, qui verè consenserit, consenserit istius, licet verus & sincerus, fuit tamen inhabilis ad matrimonium, utpotè praesitus personæ inhabili, cadens in materiam inhabilem & illegitimam; quare ut invalidetur matrimonium, iste debet ponere novum consensum, illumque signo aliquo exteriori exprimere, subinde que necessarius est novus consensus ex parte utriusque conjugis, ut ait Pontifex. Unde, juxta hanc sententiam, non potuit in hoc dispensare, seu efficerre ut illius tantum consensus sufficeret qui sicut contractaxit; sicut dispensare potuit, & de facto dispensavit in hoc quod utriusque conjugis consensus coram Parocho & testibus manifestaretur; quia istud repugnat solùm legi Ecclesiastice in Concilio Tridentino sanctitate; illud verò est contra substantiam matrimonii, quam Ecclesia tollere vel mutare non potest.

§. II.

Aliae difficultates resolvuntur.

Dico secundò, non sufficit ad matrimonium solus consensus internus, sed requiritur essentia liter exterrnum signum, sufficienter expressivum interioris consensus. Est contra Wiclefum, qui ut scribit Waldensis secundo tomo de Sacramentis cap. 31. & 33. existimavit solum consensum internum fatis esse ad contrahendum verum matrimonium. Idem dicunt Panormitanus cap. *cum locum*, titulus de sponsal. & matrimonio, & Cujacius in cap. *Tra fraternitatis*, de sponsal. ubi ait verba exprimentia consensus internum, non requiri ad matrimonium ex natura rei, sed solùm ex precepto Ecclesie. Præcipuum ejus fundamentum sumitur ex verbis Innocentii III. qui in predicto capite sic loquitur: *Nos (inquit) inquisitioni tua respondemus, quod matrimonium in veritate contrahitur per legitimum viri & mulieris consensum: sed necessaria sunt, quantum ad Ecclesiam, verba consensum exprimentia de presenti.* Addi potest caput, *Cum locum*, ubi Alexander III. affirmat matrimonium solo consensu contrahi. Et caput *Sufficiat.* 27. qu. 2. ubi Nicolaus I. sic ait: *Sufficiat secundum leges solus eorum consensus de quorum conjuncti nibus agitur.* Ratio quoque haic sententiaz suffragari videtur: Votum enim Deo factum, solo consentu interno sit verum & legitimum, quamvis illud videatur esse contractus quidam inter Deum & hominem: Ergo similiter matrimonium, licet sit contractus inter virum & mulierem, solo tamen consensu interno perfici poterit.

Nostra tamen conclusio communis est apud Theologos, camque exprelit docet Sanctus Thomas hic querit. 45. art. 2. in corp. his verbis: *Dicendum quod conjunctio matrimonialis sit ad modum obligacionis in contractibus materialibus.* Et quia materiales contractus non possunt fieri, nisi sibi invicem voluntatem suam verbis promant qui contrahunt (aut aliis

signis æquivalentibus) ideo etiam oportet quod consensus matrimonium faciens verbis exprimatur. Item D. Bonaventura in 4. dist. 27. qu. 2. num. 21. sic ait: *Si sit consensus exterior sine interiori, non est matrimonium secundum veritatem, nec secundum divinum iudicium, nec secundum conscientie forum, quamvis esse videatur & judicetur secundum iudicium Ecclesiasticum.* Et cum huius sit multiplex ratio, boc tamen est præcipua, quia in omnibus sacramentis requiritur intentio voluntaria faciendi quod facit Ecclesia: quia ergo secundum veritatem non intendebat contrahere matrimonium, non fuit, nec est sacramentum.

Aliis rationibus nostra conclusio suaderi potest. **36.** Primum quia matrimonium essentia liter & ex natura rei, est contractus humanus mutuus traditionis & acceptio corporum: Sed contractus humanus postulat ex natura sua, ut fiat aliquo signo humano & sensibili; nam per talem contractum homo agit cum homine ut homo, hoc est ut constans ex anima & corpore: Ergo per actum utriusque partis; alioquin si ageret solùm per actum internum, non ageret ut homo, sed ut Angelus.

Secundò, quia ad matrimonium requiritur verus & proprius consensus: Sed ut dicunt Abbas, Praepositi, & alii Canonistæ, in cap. *Tra de sponsal.* non est proprius consensus, nisi mutuus, innotescat, sed tantum simus sensus; consensus enim duorum esse non potest, nisi sciant se idem sentire: Ergo ad matrimonium essentia liter requiritur ut consensus internus signo aliquo exteriori & sensibili exprimatur.

Tertiò, Matrimonium, ut sacramentum, essentia liter requirit signum sensibile expressivum interioris consensus: quia de ratione sacramenti novæ legis est, ut constat in aliquo sensibili, quod sit ejus materia, vel forma, ut constat ex dictis de Sacramentis in genere: Ergo etiam ut civilis contractus essentia liter exigit signum aliquod exterrnum, quo interior consensus manifestetur. Consequentia patet, quia Christus elevans matrimonium in Sacramentum, nihil addidit supra contractum civilem, sed in sua natura relictum ad dignitatem Sacramenti eexit, ad quam non potuisse evichi, si aliquo signo sensibili non constaret. Unde

Ad caput *Tra fraternitatis*, quod est præcipuum Cujacii fundamentum, dicendum est, Innocentium ibi non negare ad matrimonium requiri aliquod signum consensus interni, sed potius nomine consensus legitimi illud comprehendere: tantumque affirmare, verba proprie dicta, & ore prolati, non esse necessaria: Nam (inquit) *sordi & muti possunt contrahere matrimonium, per consensum mutuum, sine verbis, nutibus scilicet, vel aliis signis exterrnis, quæ supplerent vicem verborum.* Subdit verò, verba consensus exprimentia, esse necessaria, quantum ad Ecclesiam, ut scilicet melius illi constet de consensu interno, faciliusque probari possit in foro exteriori, si de illo contentio oriatur. Cum verò Alexander III. & Nicolaus I. dicunt ad matrimonium sufficere consensum, vel illud contrahi solo consensu, non excludunt signum exterrnum consensus interni expressivum, sed duntaxat coactionem aut metum, & volunt, matrimonium coactum, vel gravi metu contractum, non esse verum matrimonium, ut constat ex verbis Alexandri cap. *Cum locum citato*, ubi sic ait: *Cum locum non habeat consensus, ubi metus vel coactio intercedit, necesse est ubi assensus cuiuscumque requiriatur, coactionis materia repellatur.* Matrimonium autem solo consensu contrahitur, & ubi de ipso queritur, plenâ debet securitate ille gaudere, cuius est animus indagandus; ne per timorem dicat sibi placere, quod odit: & sequitur exitus, qui de iniquis nuptiis solet provenire.

Ad rationem subiectam, concessò Antecedente, nego consequentiam & paritatem. Ratio autem discriminis inter votum & matrimonium est, quod votum fiat Deo, apud quem non est opus verbis, nec signis, & idem verum est votum, quod solo consensu interno sit: matrimonium vero est contractus inter homines; hominis autem natura postulat, ut consensus interni perinde sint ac si non essent, nisi declararentur verbis, aut signis externis, unde matrimonium solo consensu interno factum, nullum est.

40 Ex dictis colligitur, verba non esse necessaria ad matrimonium, sive ut contractus, sive ut Sacramentum est; sufficit enim ad valorem contractus matrimonialis expressio consensus interni, per aliquod signum externum, quo homines sibi invicem voluntatem suam manifestant. Unde Innocentius III. de sponsalib. cap. 23. dicit mutos contrahere posse validè matrimonium; quia possunt signis declarare, quod verbo nequeunt exprimere. Et Florentinus in decreto Eugenii, agens de Sacramento matrimonii, dicit regulariter fuit per verba de praesenti, hoc adverbio, regulariter, significans posse aliter fieri: & verba licet communiter & ordinariè adhibeantur, non esse tamen adeò necessaria, ut sine illis contrahi non possit, signis videlicet & nutibus, quæ pro verbis reputantur.

41 Si autem queras, quænam signa sufficientia ad exprimendum inutuura conjugum consensum, & ad validè contrahendum matrimonium? Respondeo, Doctores pro hujus difficultatis resolutione, hanc regulam generalem statuere: Quoties signum ex natura sua, vel ex juris dispositione, aut regionis vel patriæ consuetudine, est certa nota interni affectus conjugalis erga sponsum, vel sponsam, sufficit ad matrimonium. Talis est in quibusdam locis, annuli traditio, quæ & subarratio dicitur, praesertim (ut notat Sanchez disput. 22. num. 4.) si annulati dígito imponatur, ad quem, ut Anatomistæ observant, venua quedam ex corde protenditur; subindeque annuli impositio, tali dígito facta, signum est cordialis affectus, quo mutuo conjuges se diligunt. Item porrœctio manus interdum est sufficiens signum interni consensu in matrimonium; si enim exprimat consensum matrimonii, dicens scimine: *Contrabot tecum matrimonium, aut volo ex nunc habere te in uxorem* (ipsaque manu porrigit, vel ab illo apprehebolam non retrahat, signum est, illam matrimonio consentire. Traditio etiam solemnis sponsi in domum sponsi, in aliquibus locis, consensum in matrimonium significat, ut apud Astures accessisse testatur Covarruvias. Similiter ante Tridentinum sponsalia de futuro, transibant in matrimonium per copulam, unde illa erat sufficiens signum consensu de praesenti. Sed tale signum cessat post Tridentinum, ubi ipsius decretum de reformatione matrimonii est acceptatum: ed quod, vi talis decreti, debeat signum ipsum quo interior consensus exprimitur, & matrimonium contrahitur, coram Parocho & testibus exhiberi.

Si autem queras, utrum ad valorem matrimonii, & expressionem consensus interni, aliquando silentium possit sufficere, ut si puella verecunda nollet verba pronuntiare, sed tamen non negaret? Respondeo de hac questione non judicandum esse absoltè, sed ex circumstantiis. Nam fieri potest, ut puella non ob aliam causam taceat, nisi ob pudorem; & tunc silentium externum potest esse signum sufficienter manifestativum consensus interni. Si autem puella taceret metu patris, qui si negaret, male ab contractaretur, tunc silentium non videtur sufficere ad valorem matrimonii, nec esse signum sufficienter expressivum consensus interni. Unde in tali

casu non habet locum regula illa iuris canonici rarer, consenserit videtur, sed potius ista: *Qui tacet, nec confiterit, nec negare videtur.*

Potè circa predicta signa expeditiva consensus⁴² interni ad matrimonium requisiti, observandum est, quod licet illa sufficientia ad declarandum consensum, & ad contrahendum matrimonium, convenientius tamen est, ut verbis exprimatur consensus, quoad fieri potest; quia sic melius innoscet, & facilis probari potest. Imò aliqui existimant, verba in valentibus loqui necessaria esse, necessitate praecipi Ecclesiastici; idque colligunt ex capite Tua fraternitatis, de sponsalib. ubi verba ad contrahendum matrimonium dicuntur *necessaria, quantum ad Ecclesiam*, id est, ut suprà cum multis Doctoribus explicuimus, quoad probationem quæ debet Ecclesia constare: Videtur igitur Ecclesia, verba in matrimonio præcipere, ut pereat illud certius fibi constare possit, & ut omne periculum dubii matrimonii tollatur; cum non omnia signa certa sint, sed aliqua obscura, aliqua ambigua, & alia minus certa. Quæ sententia probabilitate non caret, licet alii Theologî communiter existimant, illud non cadere sub præcepto Ecclesie, esseque tantum peccatum veniale, absque necessitate non uti verbis in celebratione matrimonii, illudque solis nutibus & signis contrahere.

ARTICULUS III.

Anjore veteri Ecclesiastico, vel novo per Tridentinum induculo, irritantur matrimonia consensu clandestino facta?

Certum est, spectata sola rei natura, & semoti⁴³ constitutione Ecclesiastica, vel civili, consensum clandestinum esse sufficientem ad valorem matrimonii, ut docet Divus Thomas hic quæst. 45. art. 5. probatque ex eo quod consensus de praesenti inter legitimas personas, matrimonium facit, aliaque omnia sunt tantum de solemnitate, & ad hoc adhibentur, ut matrimonium convenientius fiat; unde licet omittantur, verum est matrimonium. Idem etiam docet expressè Tridentinum fess. 24. in decreto de reforma matrimonii cap. 1. initio, affirmans non esse dubium, clandestina matrimonia, libero contractuum consensu facta, rata & vera esse matrimonia, quamdiu Ecclesia ea errita non fecit.

Certum etiam est, matrimonia clandestina fuisse⁴⁴ semper ab Ecclesia prohibita, adeoque fuisse semper illicita inter Christianos, ut docet idem Concilium cap. citato, sic dicens: *Sancta Des Ecclesia, ex iustissima causa, illa semper deservata est, atque prohibuit.* Id etiam patet ex decreto Hormidze Papæ, relato causa 30. quæst. 5. his verbis: *Nullus fidelis, cuiuscumque conditionis sit, occultè nupicias faciat, sed benedictione accepta à Sacerdote, publicè nubat in Domino.* Et Innocentius III. cap. 3. de clandest. desponsat. *Prædecessorum inquit nostrorum vestigia inherendo, clandestina conjugia penitus inhibemus, prohibentes etiam ne quis Sacerdos talibus interesse presumat.* Solùm ergo difficultas est, an talia matrimonia, initio Ecclesie fuerint non modò prohibita & illicita, verum etiam invalida, vel salem per Tridentini decretum penitus irritentur? Pro resolutione fit

S. L.

Duplici conclusione utraq[ue] difficultas resolvitur.

Dico primò, ante Tridentinum, matrimonia⁴⁵ clandestina nunquam fuisse invalida. Est con-

tra Pontium, & quosdam alios, existimantes ea fuisse invalida, à tempore Apostolorum, usque ad tempora Hermidae Papæ, qui sedet anno 514, vel etiam usque ad tempora Pelagii, qui Ecclesiam rexit anno 555. Præcipuum ipsorum fundamentum sumitur ex decreto Evaristi, relato cap. *Aliter* 30, qu. 5, in quo Pontifex clandestina matrimonia appellat adulteria, contubernia, stupra, fornicationes, quia nimis ea irritaverat. Unde Concilium Coloniense sub Paulo III. celebratum parte 7, cap. 47, hoc habet; *Ostendit ut canon Evaristi Pontificis, Concilio generali renovetur, tollanturque illa clandestina matrimonia, quia invitis parentibus ac propinquis, Veneris potius quam Dei causâ contrabuntur. Interea vero donec Ecclesia de hoc prospiciat, si non irrita, prohibita saltem sint.*

46 Nostra tamen conclusio communis est apud Theologos, illamque docere videtur Tridentinum cap. 1. decreti de reform. matrimonii, verbis supra relatis, quibus ait: Dubitandum non esse, clandestina matrimonia, rata & vera fuisse, quandiu Ecclesia ea irrita non fecit, his enim verbis innuere videtur, Ecclesiam nunquam ante illud Concilium, irrita fecisse clandestina matrimonia.

Addo quod, si fuisset lex aliqua Ecclesiastica, quæ ante Tridentinum matrimonia clandestina irritasset, hujus haud dubie Concilium fecisset mentionem, eamque se renovare declarasset (sicut paulò post, loquendo de proclamationibus matrimonio præmittendis, ait se quoad illas renovare decretum concilii Literanensis sub Innocentio III.) Præterim, cùm non decesserit ex Patribus, & ex Doctoribus Concilii, qui dubitarent, posset ne Ecclesia matrimonia clandestina irritare, & materiam aut formam Sacramenti matrimonii aliquo modo immunitare; ut videtur est in Actis Concilii, & apud Spondanum, ad annum Christi 1563. Unde

47 Ad authoritatem Evaristi supra adductam, dicendum, illum matrimonia clandestina appellasse adulteria, stupra, fornicationes, in foro duntaxat externo, in quo Ecclesia ea non præsumit validè contrafacta, eo ipso quod contra ipsius prohibitionem celebrata sunt. Eodem modo explicari possunt Patres Concilii Coloniensis; vel responderi potest: Concilium dixisse id quod supra retulimus, non definiendo, sed quorundam Doctorum sententiam, ut probabilem sequendo.

48 Dico secundò, jure novo, per Tridentinum inducto matrimonia clandestina irrita esse. Patet ex Tridentino fest. 24. decreto de reform. matrimonii cap. 1. ubi sic dicitur: *Qui aliter quam praesente Parochio vel alio Sacerdote, de ipsius Parochi, seu Ordinarii licentia, & duobus vel tribus testibus, matrimonium contrahens attentabunt, eos sancta Synodus ad sic contrahendū omnino inhabiles reddit, & hujusmodi contractus irritos & nullos esse decernit, prout eos praesenti decreto irritos facit & annullos.* Ex quibus liquet, Tridentinum matrimonia clandestina irritare, & nomine clandestini matrimonii, illud intelligere cui non intereat proprius Parochus, aut alius Sacerdos, de ejus licentia, cum duobus saltem testibus, unde licet publicè coram aliis multis matrimonium contrahatur, si tamen fiat sine praesentia Parochi & testium, clandestinum censetur ab Ecclesia.

S. II.

Solvitur difficile argumentum, & breviter explicatur, quæ ratione Tridentinum matrimonia clandestina irritare potuerit.

49 **C**irca predictum Tridentini decretum, gravissima est difficultas, quomodo potuerit Ecclesia

matrimonia consensu clandestino facta irritare, cùm enim matrimonium sit Sacramentum, cuius materia & forma sunt ipsi consensus conjugum, verbis vel alijs signis expressi, ut disp. 2. ostendimus, & Ecclesia non habeat potestatem mutandi materias & formas Sacramentorum (hoc enim est proprium potestatis excellentiæ quæ est in Christo) non videtur, quæ ratione Ecclesia potuerit facere quod consensus clandestinus, qui ante Tridentinum erat sufficiens materia & forma matrimonii, non sit amplius sufficiens materia & forma illius. Et augetur difficultas, ex eo quod matrimonium ex una parte sit contractus naturalis, ita ut jure naturæ consensus inter personas habiles faciat verum matrimonium; & ex alia, Ecclesia non possit irritare aut variare ea quæ sunt juris naturæ.

Hæc difficultas adēd torsit aliquos ex Patribus; o Tridentinis, ut ante decretum predictum de reformatione matrimonii existimaverit, Ecclesiam non posse clandestina matrimonia irritare; & quidam ex Theologis qui ei interfuerunt, ut Dominicus Soto, & Ruardus Tapetus, questionem indecisam reliquerint. Pro resolutione

'Notandum primò ex D. Thoma in 4. dist. 34. qu. 51 unicà art. 1. ad 4. matrimonium hoc habere supra cetera Sacraenta, quod non solum ordinatur ad conjugum sanctificationem, sed etiam est in officium naturæ, & in bonum commune totius Reipublicæ; atque adēd triplici constat contractu, naturali, civili, Sacramentali. In quantum est contractus naturalis, statuitur jure naturæ; in quantum civilis, lege civili, in quantum Sacramentum, statuitur jure divino, ideoque ex qualibet dictarum legum potest aliqua persona fieri inhabilis ad matrimonium; si enim sit impotens ad copulam carnalem, lege naturæ ad illud inhabilis est; si consanguineus, vel affinis, lege positivâ, civili & Ecclesiastica, si non baptizatus, jure divino incapax est Sacramenti matrimonii, quamvis ad contractum naturalem vel civilem inhabilis sit.

Notandum secundò, Christum Dominum non solum elevasse omnem contractum matrimoniale, etiam signis sensibiliibus expressum, in Sacramentum, sed tantum cum qui esset legitimus: id est legibus conformis, & inter personas baptizatas & legitimas, id est impedimentum dirimens non habentes.

Ex his facile haberi potest resolutio difficultatis, propositæ, & explicari, quæ ratione Ecclesia matrimonia clandestina irritare potuerit: id enim duobus modis præstare potuit, primò indirectè, & mediætè reddendo personas inhabiles ad contrahendum, ut innuit Tridentinum in decreto supra relato; secundò directè & immediatè, cassando & irritando contractus matrimoniales consensu clandestino factos; cùm enim Ecclesia sit Respublica bene ordinata à Christo, debuit in ea esse potestas ad regulandos contractus suorum subditorum, atque adēd potuit statuere quasdam conditiones, sine quibus tales contractus sint irriti. In quo non mutavit materiam vel formam Sacramenti matrimonii, formaliter sumptas (nam materia & forma Sacramenti matrimonii, etiam post Tridentini decretum, est contractus legitimus, sicut ante) sed tantum materialiter, faciendo scilicet quod contractus clandestinus, qui antea erat legitimus, non sit amplius legitimus, subindeque non sit amplius elevabilis ad dignitatem Sacramenti, cùm Christus, ut supra dicebamus, solum contractum legitimum ad rationem Sacramenti elevaverit.

Potestque id explicari & illustrari dupli exemplo aptissimo. Primum est, si quis haberet potestatem mutandi aquam in vinum, posset mutare materiam Sacramenti Baptismi materialiter, (hoc est efficien-

efficiendo quod ea res que erat vera aqua naturalis, jam non sit amplius aqua naturalis, nec per consequens materia Sacramenti Baptismi) sed non formaliter, quia semper verum esset, quod aqua vera & naturalis esset materia Sacramenti Baptismi à Christo instituta. Item si terminus iste *corpus*, à sua significatione deponeretur, & ad aliam communis Reipublicæ consensu transferretur, & alius qui vim idem significandi haberet, loco illius substitueretur, forma consecrationis panis in corpus Christi, mutaretur materialiter, sed non formaliter; quia semper verum esset quod voces significantes conversionem panis in corpus Christi, essent forma Eucharistie. Idem cum proportione dicendum est de materia & forma Sacramenti matrimonii; Ecclesia enim, prohibendo matrimonia clandestina, non mutavit formaliter, sed materialiter tantum, materiam & formam Sacramenti matrimonii, faciendo quod contractus consensus clandestino factus, non sit amplius legitimus, id est legibus Ecclesiasticis conformis, & reddendo personas sic contrahentes, inhabiles ad matrimonium. Neque novum est quod Ecclesia hac potestate usi fuerit, nam olim in Ecclesia matrimonia erant irrita contracta inter consanguineos usque ad septimum gradum, sine dispensatione; postea vero Ecclesia restrinxit usque ad quartum gradum, unde fecit ut matrimonium inter consanguineos in quinto gradu, quod olim non erat Sacramentum, modò sit Sacramentum reddendo personas habiles ad contrahendum. Ex his patet solutio ad primam difficultatem.

55 Ad secundam vero respondeo, de jure quidem nature esse quod contractus legitimus, sit matrimonium, sed quod contractus legitimus sit, non solum à jure naturali, sed etiam à jure positivo civili & Ecclesiastico dependere; quia cum matrimonium, ut supra dicebamus, non solum sit in officium naturæ, sed etiam in bonum Reipublicæ Christianæ, & secularis, non solum statuitur jure naturæ, sed etiam legibus Ecclesiasticis & civilibus subditur, unde jure canonico & civili aliquæ conditiones statui possunt. ex quorum defectu contractus matrimonialis fiat irritus, subindeque non sit elevabilis ad rationem Sacramenti.

§. III.

Resolvuntur aliae difficultates, seu casus conscientia, circa matrimonia clandestina, & prædictum Concilii Tridentini decretum.

56 Quid intelligatur nomine Parochi vel Ordinarii, cuius praesentia ad valorem matrimonii à Tridentino requiritur?

Respondeo nomine Parochi vel ordinarii, non solum intelligi Parochum in tota sua Parochia, sed etiam Episcopum in tota diocesi, Archiepiscopum in tota provincia, dum visitat actu, vel causa ad eum per appellationem devoluta est, Summum Pontificem in toto orbe, Legatum Summi Pontificis in tota sua provincia, Vicarios generales Episcoporum in spiritualibus, & Capitulum Cathedrale, sede vacante, in tota diocesi, & denique eos qui habent jurisdictionem Episcopalem, respectu eorum in quos eam habent, ut Capitula quædam, & Abbates exempti.

57 Quæres secundò, an necessarium sit quod Parochus matrimonio assistens sit Sacerdos?

Respondeo id non esse necesse, sed sufficere ut habeat titulum & officium Parochi, sicut expresse declaravit Congregatio Cardinalium Concilii Tridentini interpretum anno 1593, ut refertur in declarationibus capituli primi decreti de reformatione matrimonii. Ubi etiam dicitur, nomine Parochi in:

telligi eos qui obtinuerunt Parochiale beneficium, licet ad Sacerdotium nondum promoti sint, quia nondum expravit annus illis concessus, ut carente promoveri. Si tamen Parochus alterum velit subdelegare ut assistat matrimonio, non potest subdelegare eum qui non est Sacerdos, quia Tridentinum prædicto decreto de seorsim matrimonii ait: *Qui aliter quam presente Parocco, vel alio Sacerdoce, de ipsius Parochi seu Ordinarii licentia, & duobus vel tribus testibus matrimonium contrahere assentabunt, eos sancta Synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit &c.*

Quæres tertio, qualis debeat esse praesentia illarum Parochi & testium?

Respondetor non sufficere naturalem, quomodo bestiæ possint esse presentes, se necessariam esse humanam & moralem, quâ scilicet adiut non tantum corpore, sed etiam scient & advertant quid agatur. De testibus constat, non possunt enim aliqui testificari de re gesta. De Parocco autem major adhuc est ratio, quia debet adesse ut representans personam Ecclesie ut cognoscantis rei quæ geritur, ut sic dici possit matrimonium contrahi in facie Ecclesie. Sed

Quæres quartò, quid dicendum, quando Parochus & testes sunt presentes per violentiam?

Respondeo quoad testes, quantumvis sint ibi per violentiam, validum esse matrimonium; quia ad rationem testis qui possit testificari, satis est quod adverat & intelligat. Quantum vero ad Parochum, licet stando præcisè in littera Concilii, videatur requiri quod Parochus sit praesens voluntariè; videtur enim Concilium requirere quod adiut non ut testis, sed ut Parochus, exercens suum officium; atque adiut ut approbans; tamen stando declarationi Congregationis Cardinalium, qui habent autoritatem à Summo Pontifice interpretandi Concilium Tridentinum, certum esse debet, quod etiam si Parochus sit ibi per violentiam, sit tamen validum matrimonium; ita enim sacra hæc Congregatio declaravit expresse loco supra citato, in hæc verba: *Congregatio Concilii censuit, matrimonium coram Parocco & tribus contrahendum, nisi aliud obstat, validum esse; quamvis Parochus invitus interfuerit, & alia de causa, quam ut matrimonio interesset, à contrahentibus accersitus fuerit, cum tamen ad alium matrimoniale, vero & formaliter fuerit adhibitus. Alias declaraciones refert ex Farinacio Basilius Pontius lib. 5. de matrim. cap. 21. quartum prior affirmat valere matrimonium, Dummodo Parochus sit praesens, & intelligat id quod agitur, licet dissentiat, & contradicat adhibitus vero Parochus intelligitur, etiam si ex alia causa vocatus sit, dummodo sit adhibitus ad illum officium. Posterior vero est hujusmodi: An vero finitus & compulsus per vim adiut Parochus, etiam contrahatur matrimonium, & præcedente supra dictâ prohibitione Ordinarii, tale matrimonium subficit? Congregatio respondit, subficit.*

Quæres quintò, an matrimonia celebrata sine proclamationibus, sint clandestina?

Respondet negativè, dummodo sint coram Parocco, & duobus vel tribus testibus: Illud enim in jure censetur clandestinum, quod fit clam, & non coram Ecclesia, cui subinde juridice constare non potest: At matrimonium coram Parocco & testibus celebratum, non fit clam, sed coram Ecclesia, cui per legitimos testes constare juridice potest: Ergo non censetur clandestinum, quamvis sine proclamationibus celebretur. Unde omissione proclamationum non reddit matrimonium irritum, etiam post decretum Tridentini, ut expresse declaravit Congregatio Cardinalium ad cap. 1. Decreti de reform. matrim. num. 2. in hæc verba: *Congregatio sensuit, matrimonium contrahendum, non premisis denunciat.*

Disputatio Quarta,

stacionibus, nisi aliud obstat, irritum non esse. Ex quo intelliges, antiquum jus in Lateranensi sancitum, quo matrimonium sine præviis denuntiationibus celebratum, subjeciebatur penitus matrimonii clandestini, ut constat ex cap. *Finali*, de clandest. desponsamento ex Lateranensi, fuisse per Tridentinum corredum & irritatum; nam hoc ipso quod matrimonio præscriptum formam, per quam efficitur Ecclesie juridicè notum, nempè quod celebretur coram Parocho & duobus vel tribus testibus, sustulit ab eo sic contracto clandestinitatem, & consequenter penas matrimonii clandestinis statutas, inter quas præcipua est ejus irritatio & invalidatio.

61. Peccant tamen graviter, qui sine dispensatione, vel legitima causa excusante, non præmissis proclamationibus, matrimonium contrahunt; quia est res gravis, & Tridentinum prædicto de reformatione matrimonii decreto, cap. 1. stricissime præcipit, ut tales proclamationes celebrationi matrimonii præmittantur. Verba ejus hæc sunt: *Sacri Lateranensis Concilii, sub Innocentio III. celebrati, vestigio inbrevendo, præcipit (sancta Synodus) ut imposterum antequam matrimonium contrahatur, quod à proprio contrahentium Parocho, tribus continuis diebus festiis, in Ecclesia, inter Missarum solemnia, publicè denuntiatur inver quos matrimonium sit contrahendum: quibus denuntiationibus factis, si nullum legitimum opponatur impedimentum ad celebrationem matrimonii, in facie Ecclesie celebretur.*

62. Quæres sextò, an matrimonia filiorum familias, sine consensu parentum, præteritum patris, contracta, irrita sint?

Respond. talia matrimonia esse valida, sicèt in Gallia edictis regiis prohibita sint subindeque illicita. Prima pars hujus resolutionis constat primò ex Tridentino, decreto de reform. matrim. cap. 1. ubi sic dicitur: *Tame si dubitandum non est, clandestina matrimonia, libero contrahentium consensu facta, rata & vera esse matrimonia, quandiu Ecclesia ea irrita non fecit, ac proinde jure damnandi sunt illi, ut eos sancta Synodus anathemate damnat, qui ea vera & rata esse negant; quique falso affirmant, matrimonia à filiis familiæ sine consensu parentum contracta irrita esse, & parentes ea rata vel irrita facere posse, &c.* Constat secundò, exemplo Tobia, qui inconsolito patre contraxit matrimonium cum Sara, filia Raphæli, quod fuit acceptum & gratum Deo, & Angelo Raphæli, hujsus matrimonii paronympho. Similiter Esau Genes. 27. duas uxores duxit, sine consensu patris, quod evidens argumentum est, matrimonia filiorum familias sine consensu parentum inita, non esse jure naturæ irrita. Quod verò jure canonico non irritentur, constat auctoritate Summorum Pontificum, Nicolai I. in responsis ad consulta Bulgarorum cap. 3. & refertur can. sufficias 27., Innocentii III. capite *Cum apud*, cap. *Tue fraternitati*, cap. *Tuanos*, de sponsal. Alexandri III. cap. *Cum locum*, eodem titulo. Similiter ea non esse jure civili irrita, docet antiquissimus Jurisconsultus Paulus in lib. sent. dicens quod non debent contrahi matrimonia sine voluntate patris, sed contracta non solvuntur, quia contemplatio publicæ utilitatis, privatorum comodiis præfertur. Unde non sunt audiendi quidam juris civilis Doctores, contrarium sentientes.

63. Ratio etiam suffragatur, ut enim docet S. Thomas 2. 2. quæst. 104. art. 5. in corp. licet pater habeat jus dirigendi per imperium actiones domesticas filii, & filius tenetur ei obedire; tamen non habet in suo dominio naturales filii potentias & facultates, qualis est potentia generativa, unde filius jure naturæ potest sine consensu patris de tali facultate disponere, eamque alteri tradere, per contractum matrimoniale. Verba S. Doctoris sunt:

Tenetur homo homini obedire in his qua exterius per corpus sunt agenda, in quibus tamen secundum ea qua ad naturam corporis pertinent, homo homini obedire non tenetur, sed solum Deo, quia in his omnes homines naturaliter sunt pares, præà in his qua pertinent ad corporis sustentationem, & protis generationem. Unde non tenentur nec servi dominis, nec filii parentibus obedire de matrimonio contrahendo, vel virginitate servanda, aut aliquo alio hujusmodi. Sed in his que pertinent ad dispositiōnēm actuum & rerum humanarum, tenentur subditi in suo superiori obedire et secundum rationem superioritatis, sicut miles Ducis exercitus, in his qua pertinent ad bellum; & servus domino, in his que pertinent ad servilia opera exequenda; filius patri, in his que pertinent ad disciplinam & curam domesticam.

Secunda verò pars nostre resolutionis, quæ all. 64 rit matrimonia filiorum familias sine consensu patris, in Gallia, edictis regiis esse prohibita, constat; nam Henticus III. Galliarum Rex Christianissimus, in comitiis regni Blesensibus art. 40. ea stricissime prohibuit, & contra filios sine consensu patris matrimonium contrahentes, has penas statuit: Primò ut jure ex heredati liberi, omnia luca amittant, quæ illis vi consuetudinis aut pacti matrimonialis deferebantur. Demum statuit, quod intervenientes huic matrimonio, ptena arbitrii plectantur, & Notarius, ac testes, pœna capitis puniantur. An verò talia matrimonia in Gallia sint non solum illicita, sed etiam irrita & invalida, & priuyntr ratione & dignitate factamenti, dicemus infra, cum resolvemus, an Principes seculares habeant potestatem impediendi quod aliqui contractus matrimoniales ad dignitatem & rationem sacramenti pertingant?

Quæres septimò, an ita verum sit, matrimonia clandestina, post decretum Tridentini, esse irrita, ut in nullo prorsus casu valida sint?

Respondeo multos recenseris casus, in quibus talia matrimonia censemur valida, non obstante Tridentini decreto, sed ex illis duos tantum vel tres videri probabiles. Primus est, si fideles contrahant in facie Ecclesie, sed invalidè, propter occultum impedimentum; postea cognito impedimento possunt occultè contrahere, vel renovando consensum, vel si vir maritali affectu uxorem cognoscat, & in tali casu matrimonium illud licet clandestinum, validum est, ut à Pio V. declaratum fuisse testatur Navarrus cap. 21. Manualis n. 70. & Petrus Ledesma quæst. 45. art. 5. affirmat Cardinales Congregationis its declarasse, seque illam declarationem vidisse. Contrarium tamen sentiunt non pauci cum Pontio lib. 5. cap. 6. propter declarationem Clementis VIII. art. precedenti, paragraphe 2. in fine adductam, quæ asserit, cum matrimonium ab initio fuit invalidum, ut revalidetur, necessarium esse consensum utriusque conjugis, coram Parocho & testibus. Sed Clementem cum Pio conciliare conatur Amicus huc disp. 7. sect. 13. n. 131. dicens utramque lentitiam esse in praxi totum ac securam, illam esse tutiorem, & alteram probabiliorum, subindeque potuisse ex diverso fundamento utramque sententiam ab utroque Pontifice in praxi servandam præscribi, primam ut probabilorem, secundam ut tutiorem.

Secundus casus qui ab aliquibus probabilis reputatur, est quando quis per totam vitam habitavit cum concubina, quæ reputatur ejus uxor, ex qua etiam plures liberos suscepit; postea verò dum ægrotaret, publicè detegitur non fuisse veram ejus uxor, atque ad eos filios esse illegitimos: unde ipse morti propinquus vocat Parochum, qui vel abest, vel non potest inveniri; si tunc coram quinque vel

de Consensu Matrimonii. 511

septem testibus contrahat, ut filii fiant legiti, probabile reputant aliqui, validum esse matrimonium licet alii oppositum probabilius existimat.

67 Tertiis, matrimonia clandestina valida sunt, si contrahantur in iis locis in quibus Tridentini constitutio non est recepta, licet contrahentes peregrini sint, & in eorum patris talis constitutio sit recepta, immo licet de industria, sed se contulerint, ut validè contraherent, sicut ait Pontius lib. 7. cap. 9. post Sanchem & alios. Item si duo contrahentes clandestinè, sint diversarum parochiarum, in quarum una publicatum fuerit decretum Tridentini, non verò in altera, valet matrimonium, si fuit celebratum in ea parochia, in qua decretum nondum fuit recepturn, ut declaravit Congregatio Cardinalium ad caput 1. Decreti de reformatione matrimonii, & in responsione data Episcopo Antverpiensi, quam refert Sylvius hic ad quæst. 45. art. 5.

68 Demum quando Parochus simpliciter haberi non potest, vel non potest habeti sine maximo vel ipsius Parochi, vel contrahentium periculo; validum est matrimonium in absentia Parochi contractum, ut constat ex decisione ejusdem Congregationis Cardinalium, que consulta ab Episcopo Tricarense, circa formam matrimoniorum, que in partibus Hollandiæ, Zelandiæ, & Frisiae contrahuntur, examinatis ac persensis rationibus sibi ab Episcopo propositis, postquam declaravit, irrita esse matrimonia hereticorum, celebrata coram Ministro heretico, vel Magistratu, in loco ubi Tridentinum est publicatum, subiungit: *Sed vero parochia, in qua fuit aliquando observatum decretum proprio Parochio carrat, & cathedralis istidem Episcopo, & Capitulo, babentibus à Concilio facultatem aliud Sacerdotem ad id delegandi, nullusque alius ibi sit, qui vices Parochi aut Episcopi suppleat, matrimonium valet absque presentia Parochi, servata tamen, in eo in quo potest formâ Concilii, nempe adhibitis falso duobus testibus. Si vero extensus quidem Parochus & Episcopus, sed nullo constituto Vicario, utrumque metu hereticorum lassat, ita ut verò ignoretur ubi sit, vel eodem metu a Diacosi absit, nec ad alterum accessum, validum est matrimonium contractum absque Parochio, adhibitis tamen duobus testibus.*

ARTICULUS IV.

An, & quo jure, matrimonium factum ex metu gravi, seu in virum constantem cadente, irritum sit?

S. I.

Quibusdam premisis, usqueque difficultas resolvitur.

69 **S**uppono primum, metum sic definiti ab Ulpiano ff. de eo quod metus causâ, est instanti periculi, vel futuri mali, mentis trepidatio, que definitio omni metu convenit. Omissis autem variis metus divisionibus, que ad nostrum institutum non pertinent, communis divisione metus dividitur in levem & gravem, qui etiam cadens in virum constantem appellatur, cap. *Veniens* 2. & cap. *Consultationi*, de sponsal. & est ille qui versatur circa malum grave, cuiusmodi est mors, mutilatio, perpetuum exilium, diuturnus carcer, defectio à proprio statu, amissio omnium aut notabilis partis bonorum, idque non tantum respectu propriæ personæ, sed etiam coniunctorum consanguinitate, affinitate vel arcta amicitia, ut notat Sanctus Thomas in 4. dist. 29. quæstione unicâ art. 1. ad 2. Nec satis est ut versetur circa malum grave ex falsa imaginatione apprehensum, sed debet re ipsa esse tale, ut definitur

1. *Nec timorem 7. ff. De eo quod metus causâ, ubi sic dicitur: Si quis metuofus rem ullam frustra timuerit, per hoc editum non restituitur, quoniam neque vi, neque metus causâ factum est. Docet etiam D. Thomas hic quæst. 47. art. 2: ad metum gravem & in virum constantem cadentem, non sufficere quod versetur circa malum grave, quod re ipsa sit tale, & non ex falsa imaginatione, sed insuper requiri quod illud malum sit gravius eo quod eligitur ad illud evitandum: Quia (inquit) constans sequitur rationem rellam, per quam scit quid pro quo dimittendum sit vel faciendum, semper autem minus malum, vel maius bonum eligendum est, & idèo constans ad minus malum sufficiendum cogitur metu majoris mali; non autem cogitur ad maius malum, ut vitet minus malum. Ex qua doctrina sequitur primum, nullius mali temporalis metum, ad quocunque peccatum committendum incussum, esse gravem, & cadentem in constantem virum; cum quocunque malum temporale, cum quovis peccato etiam veniali comparatum, sit longè minus. Unde Daniel. 13. Susanna ab impudicitâ senibus sollicitata, maluit mortem eligere, quam eorum desiderio consentire. Ingenuit Susanna (inquit facit textus) & ait: Angustie sunt mihi undique, si enim hoc egero, mors mihi est; si autem non egero, non effugiam manus vestras. Sed melius est absque opere incidere in manu vestras, quam peccare in conspectu Domini. Sequitur secundum, quod si alicui intentetur amissio notabilis partis honorum, nisi consentiat in matrimonium, ex quo longè pejora mala obventura timet, talis metus gravis non est, nec cadens in virum constantem, cum constantis vici sit ex duabus malis minus eligere.*

Suppono secundum, metum gravem, sive in virum constantem cadentem, posse inferri à duplice causa, videlicet à causa naturali, ut à naufragio, à peste, à gravi infirmitate; vel à causa libera & extrinseca, ut ab alio homine. Rursus metum illum gravem, qui inferitur à causa libera extrinseca, posse inferri dupliciter, justè nimurum, vel injustè. Justè, si Judex v. g. comminetur mortem homicidæ, nisi ut satisfaciat parti, ducat in uxorem filiam & consanguineam occisi. Injustè vero, si persona privata metum illum incutiat. Item metum illum posse inferri, vel ad extorquendum consensum in matrimonium, & tunc per se ordinatur ad matrimonium, vel non ad extorquendum consensum in matrimonium, sed in aliquid aliud, & tunc non nisi per accidens ad matrimonium ordinatur: v. g. si quis ex metu latronis, accipiat in uxorem filiam viri fortissimi, qui illum à latronibus defendat. His positis, pro resolutione difficultatis propositæ

Dico primum, Nullus metus, quantumvis gravis, sit à causa naturali proveniat, irritat matrimonium. Patet conclusio in eo qui metu mortis naturalis imminentis, vel ex metu inferni, dicit in uxorem eam quam habuit concubinam; certum est enim, tale matrimonium esse validum, sicut & vota, que ex metu naufragii, vel imminentे alio gravi periculo sunt, omnium consensu valida sunt; quia nimurum in his casibus nulla est coactio, cum nulla vis infetur; nec ulla tunc fiat injuria voventi, vel matrimonium contraheanti.

Dico secundum, non irritati matrimonium à gravi metu, justè à causa libera incusso. Patet etiam, tum quia nulla tunc fit injuria contrahenti, tum etiam quia ita sapè fit in Republica Christiana; Ecclesia enim per excommunicationem cogit nolentes adimplere sponsalia, & Judex adolescenti de stupro virginis convicto, comminatur mortem, nisi eam in uxorem ducat.

Dico tertium, Non irritatur matrimonium gravi metu injustè incusso à causa libera, si talis metus

Disputatio Quarta,

non sit concussum ad extorquendum contentum in matrimonium, sed ob aliū finem, seu ad aliam rem iustū extorquendam. Hęc etiam conclusio est manifesta, valet enim votum factum Deo ad vitandam mortem intentatam à latrone, non in finem extorquendi tale votum, sed pecunias: Ergo similiter, valebit matrimonium, si latro metum incutiat viatori ad pecuniam extorquendam, & viator ut præsentem redimat vexationem, spondet ipsius filiam se in uxorem ducendum. Item si Judex contra allegata & probata ad mortem damnat reum, qui ut ab iusta morte se liberet, Judicis filiam dicit, validum est matrimonium. Similiter si maritus adulterio in delicto deprehenso, propriā autoritate mortem minatur, ad cuius iram placandam, adulteriu m uxori ducit minantis filiam, valet matrimonium. Demum quando aliquis iustū detentus in carcere, alia de causa, & ob aliū finem, dicit in uxorem filiam ejus à quo detinetur, spe libertatis obtinendae, aut quando Princeps bello licet iusto ab altero vexatus, petit ipsius filiam, & in uxorem dicit, propter bonum pacis, matrimonium, omnium consensu, validum est.

74 Dico quartū, Omnis metus gravis, ad extorquendum consensum iustū incussum, irritat matrimonium. Ita communiter Theologi, Canonistæ, & Jurisperiti, & constat ex cap. *Cum locum*, 14. & cap. *Venient*, 15. de sponsalibus, & cap. *de eo qui duxit*, &c. Idque verum est in utroque foro, quia hęc iura absolute dicunt, cum qui ita contraxit, valide cùm secunda contraheire, liceatque cùm ea permanere, quod fallit esse, nisi primum matrimonium absolute in utroque foro esset irritum.

75 Nec valet si dicas, iura id dicere, quia præsumunt metu coactum non consensisse, sed finxisse. Nam contra est primū, quod oppositum patet ex cap. *Significavit*, ibi enim Pontifex disertè significat, eum qui consensit in unam, sed per vim & non sponte, validum cum altera matrimonium contraxisse. Secundū, ut arguit D. Thomas hic quæst. 47. articulo 7. in corp. Ecclesia nunquam p̄mit peccatum de aliquo, nisi probetur: Præsummet autem peccatum mendacii, si existimaret eum qui coactus est non consensisse, quando dixit se consentire. Tertiū, Ecclesia præsumit suscipientem aliquid aliud Sacramentum ex metu gravi, verè consensisse, nisi certū constet de opposito, ut patet ex cap. *Majores*, de Baptismo: paragrapho *Item queritur*: Ergo idem est dicendum à fortioride matrimonio.

76 Ratio autem ob quam Ecclesia matrimonia ex gravi metu contracta statuit esse nulla, fuit, quia cùm vinculum matrimonii sit perpetuum & indissolubile, Ecclesia voluit quod ejus celebratio esset ita libera & spontanea, ut ad eam alienā vi & iuriā nemo cogatur. Qua etiam de causa irritat vota solemnia Religionis, facta ex metu cadente in virum constantem. Non irritat autem Baptismum ex eodem metu suscepit, tum quia, cùm sit Sacramentum, non subject dispositioni juris Ecclesiastici, sicut matrimonium, quod non solum habet rationem Sacramenti, sed etiam contractus naturalis & civilis: Tum etiam, quia cùm baptizatus ad illum metu passivę se habeat, non requiritur ex parte illius ita perfectum & exactum voluntarium, sicut in contrahente matrimonium, aut emitente vota solemnia Religionis, ut recte observavit Sanctus Doctor hic quæst. 47. art. 3. ad 1.

Dico ultimū, matrimonium gravi metu iusto contractum, non esse irritum jure naturali, sed tantum Ecclesiastico. Est contra Pontium lib. 4. cap. 14. Miceratium disput. 7. sezione 8. & alios, existimantes, talia matrimonia jure naturae irrita esse.

Probatur conclusio ratione fundamentali: Me-77 tus gravis, iustus, neque defectu plene libertatis, neque ratione injurie quam inferi, tollit naturalē consensū ad matrimonium essentialiter requisiti: Ego illum non irritat jure naturae. Consequentia patet, si enim illum jure naturali irritaret, aliero ex his capitibus id præstaret, Antecedens vero quoad utramque partem suadetur. In primis enim quod ipsum non irritet ex defectu libertatis, patet ex eo quod idem libertatis defectus reperitur in metu gravi iusto, ex causa naturali vel libera proveniente, & in metu gravi iusto, ad aliū finem quam ad extorquendum consensum incusso; & tamen triplex ille metus non irritat matrimonium, ut tribus primis conclusionibus ostensum est: Ergo metus gravis, ad extorquendum consensum iustū incussum, jure naturae non irritat matrimonium, ex defectu plene libertatis.

Quod vero ipsum jure naturae non irritet, ratio-78 ne injurie quam infert, probatur; tum quia tanta injuria infertur meticuloſo per metum levem, quanta homini forti per metum gravem; & tamen metus levis etiam cadens in virum meticuloſum, non irritat jure naturae matrimonium. Tum etiam, quia, saltem in matrimonio gravi metu iustū ad aliū finem incusso, reperitur injuria gravis, quae tamen matrimonium non irritat, & dominii proprii corporis translationem non impedit, ut conclusione tertii variis exemplis declaravimus. Addo quod, in aliis contractibus gravi metu iusto celebratis, gravis infertur injuria, quā non obstante sunt validi, & efficaces ad dominium transferendum: Ergo metus gravis iustus non irritat jure naturae matrimonium, ratione injurie quam infert.

§. II.

Solvantur objectiones.

Contra tres primas conclusiones nullum militat⁷⁹. Argumentum alicuius rhomenti, sed contra quartam objicitur primū: Si omnis metus gravis, ad extorquendum consensum iustū incussum, irritat matrimonium, sequitur iustū opprēssum peccare mortaliter peccato mendacii & sacrilegii, proferendo verba ista, *Ego te accipio in meam*: Sed hoc videtur absurdum: Ergo & illud. Sequela Majoris videatur manifesta, iustū enim oppressus, proferendo illa verba loquitur contra mentem, subindeque mentitur in materia gravi. Item profert formam sacramentalem Sacramenti matrimonii supra materiam indebitam, subindeque illudit Sacramento, & sacrilegium committit, sicut ille qui metu mortis aliquem indispositum absolvit.

Respondeo negando sequelam Majoris, quoad gā utramque partem: In primis enim, quoad peccatum mendacii, contrahens qui illa verba, *Accipio te in meam*, profert ex metu gravi, iustū illato à causa libera, tripliciter se habere potest in eorum prolatione; Primo ita ut non consentiat in matrimonium, & tamen intendat ea proferre in sensu formalī; & tunc sine dubio peccat, peccato mendacii, quis loquitur contra mentem, quamvis fortasse illud peccatum non sit mortale, ob metum gravem iustū illatum; sicut quando Judex iustū procedit, mentiri in judicio, non est mortale. Secundū potest contrahens ita proferre verba illa, ut non intendat ea dicere in sensu formalī, sed tantum materiali; & tunc non mentitur, quis nihil dicit contra mentem nec tenetur loqui juxta intentionem cogentis, quandoquidem supponimus quod iustū cogitur, & non obligatur aliunde erga feminam, ad eam duendū in uxorem. Tertiū potest contrahens proferre

de Confensu Matrimonii.

513

ferre verba illa cum intentione sensus formalis significacionis eorum, & consensu in matrimonium, quantum fieri potest ex parte sua praeceps, & tunc etiam non peccat peccato mendacii, quia nihil dicit contra suam mentem; illa enim verba faciunt tunc hunc sensum, contra teum, quantum est ex me, sive pono quidquid requiritur ex parte mea, ad contrahendum tecum.

81 Similiter contrahens matrimonium ex gravi metu, non peccat peccato sacrilegii: nam vel bona fide existimat se validè contrahere, & perficere matrimonii Sacramentum, licet metu coactum, & tunc bona fides, seu ignorantia invincibilis ipsum excusat à peccato; vel contra novit contractum esse invalidum, subindeque non perfici matrimonij Sacramentum, & sic non peccat etiam, nec facit contra reverentiam hujus Sacramenti, qui gravi metu adactus profert verba consensum significantia, simulando se consentire, vel etiam verè significando se consentire quantum potest; quandoquidem tunc non intendit facere Sacramentum, nec profert illa verba ut formam Sacramenti, neque ponit illius materiam, sed se habet ad instar illius qui representandi causâ ablueret, & proficeret in theatro verba Baptismi; vel qui discendi causâ, seque exercendi in modo celebrandi Missam, proficeret verba consecrationis super Hostiam charraceam, sine intentione consecrandi.

82 Addunt aliqui, quod licet graviter peccet Sacerdos, qui metu mortis aliquem indispositum absolvit, non tamen qui metu gravi coactus, matrimonium contrahit; quia ille consentit ei qui directè aliquid impium & sacrilegum petit, subindeque externum sacrilegium committit; secùs verò iste, quia ab inquietente metu, matrimonium directè tantum petitur, quatenus est contractus, non autem quatenus Sacramentum: intendere verò facere contractum matrimonii, qui nullus est jure Ecclesiastico, non est peccatum sacrilegii, cùm talis contractus non sit Sacramentum, eò quod Christus validum duxerat matrimonii contractum, ad dignitatem Sacramenti elevaverit.

83 Objicies secundò contra secundam conclusionem: Illud irritat matrimonium jure naturali, quod reddit ipsum involuntarium, seu voluntati repugnans, cùm sit de ratione & natura contractus matrimonialis, quod sit liber & voluntarius: Sed coactio ex gravi metu iniustè incusso proveniens, facit quod matrimonium sit involuntarium, seu voluntati repugnans: Ergo reddit ipsum irritum jure naturæ.

84 Respondeo primò, retorquendo argumentum in Adversarios, non minus enim est coactum & repugnans voluntati matrimonium irritum ex metu mortis justè incusso, quando scilicet Iudex metu suspendii corruptorem virginis cogit, ut eam ducat, quād metus iniustè incusus ejusdem aut minoris mali. Et tamen prima illa coactio non irritat matrimonium jure naturali, ut fatentur Adversarii: Ergo non est sufficiens fundamentum in secunda coactione, ut matrimonium dicatur esse nullum jure naturæ. Quod enim justè vel iniustè inquietatur, non facit ut minus repugnet voluntati, & plenæ libertati, vel ut minus perterrefaciat virum constantem.

85 Respondeo secundò, distinguendo Majorem: Illud irritat matrimonium jure naturali, quod reddit ipsum involuntarium simpliciter, concedo Majorem. Quod reddit ipsum involuntarium tantum secundum quid, nego. Similiter distinguo Minorem: Coactio ex gravi metu iniustè incusso facit matrimonium involuntarium, secundum quid, concedo: simpliciter, nego; ut enim cum Aristotele 3. Ethic. cap. 1. ait S. Thom. 1. 2. quæst. 6. art. 9. actiones que-

ex metu sunt, et si ex voluntario & involuntario mixta sunt, simpliciter tamen dicendæ sunt voluntariz, quia hic & nunc eas liberè volamus, eligentes illas ut minus malum, ad vitandum majus; sicutque à principio intrinsecò cognoscente singula in quibus est actio, unde competit illis ratio violenti, quod est à principio extrinseco, nullam vim conferente passo. Cùm ergo voluntarium mixtum sufficiat ad actum humanum, sufficit etiam ad matrimonium, spectato jure naturæ, & essentia matrimonii, ut constat ex reliquis contractibus metu celebratis, licet jure positivo debant in irritum revocari, ut habetur capite Abbas, de iis quæ vi metu secaus.

Dices, Matrimonium, cùm sit vinculum quoddam mortui atque perpetui amoris, & animorum corporumque conjunctio, debet esse plenè voluntarium & liberum: Ergo ad illud non sufficit voluntarium mixtum.

Respondeo, distinguendo Antecedens: Debet esse⁸⁶ plenè voluntarium & liberum, connaturaliter, concedo, essentialiter, nego: nam voluntarium mixtum sufficiens est ad transferendum dominium corporis unius conjugis in alium. Addo, consensum metu extortum esse plenè voluntarium ex parte sui, id est cum plena & perfecta deliberatione elicatum, & esse diminutum solum ex parte objecti, quatenus scilicet illud tantum vult secundum aliquam considerationem, nempe prout valet ad vitandum cruciatum, aut aliud grave malum; hunc verò consensum ex parte objecti diminutum, non repugnare essentia matrimonii, constat, ex eo quod non minus diminutè ex parte objecti consentit, qui consentit in aliquam, quia dives est, licet sit deformis, vetula, querula, aliquis vitiis & defectibus obnoxia; & tamen, omnium consensu, tale matrimonium validum est.

Objicies tertio: Coactio repugnat naturæ illius⁸⁷ contractus, qui ex se perpetuum & indissolubilem obligationem inducit, cùm nihil coactum & violentum sit perpetuò durable: Sed matrimonium est contractus perpetuam & indissolubilem obligationem inducens: Ergo coactio ex gravi metu iniustè incusso proveniens, repugnat naturæ matrimonii, subindeque illud jure naturali dissolvit. Unde D. Thomas hic quæst. 47. art. 3. ad 2. sic ait: *Ad matrimonium non sufficit quodcumque voluntarium, sed voluntarium complete, quia debet esse perpetuum, & ideo per violentum mixtum impeditur.* Et in 4. dist. 29. quæst. 1. art. 3. quæstiunc. 1. in corp. Dicendum (inquit) quod vinculum matrimonii perpetuum est, unde illud quod perpetuitati repugnat, tollit matrimonium. Metus autem qui cadit in constantem virum, perpetuitatem contractus tollit, quia potest poti resistitio in integrum; & ideo hoc coactio tollit matrimonium, & non alia.

Respondeo primò, idem argumentum fieri posse⁸⁸ de matrimonio inito ex metu mortis justè incusso, cùm illud non minus sit perpetuum, nec minus indissolubilem obligationem inducat, quād illud quod ex metu mortis iniustè incusso contractum est.

Responded secundò, ex eo quod matrimonium⁸⁹ fit vinculum perpetuum, & indissolubilem obligationem inducat, solum colligi, coactionem ex metu gravi iniustè incusso provenientem repugnare illi connaturaliter, non tamen essentialiter; perpetuum enim esse potest, id est ad vitam, quod coactum est, & contra voluntatem, ut patet in carcere perpetuo, aut servitute. Unde D. Thomas locis citatis noti dicit coactionem sùa naturâ irritare matrimonium, sed affert solum causam seu rationem quæ movit Ecclesiam ad illud irritandum, quia scilicet convenit statu.

Disputatio Quarta,

naturae illius contractus fieri sine violentia & coactio-
ne, gravesque solent exitus orici ex matrimonii co-
gente gravi metu contractis.

89. Objicies quartò: Jus naturæ dicitat, ut omnis in-
juria resarcitur eodem modo, seu in eodem genere
bonorum, quo illata est: Ergo cum injuria injusto
metu matrimonio illata, non possit aliter reparari,
quam per ejus dissolutionem, jus naturæ dicitat,
dissolvendum esse matrimonium, metu injusto con-
tractum.

90. Respondeo negando Antecedens, universaliter
sumptum; sunt enim multæ injuriae que non possunt,
atque adē non debent, resarciri in eodem bono-
rum genere in quo factæ sunt: si quis enim fide datā
de matrimonio, corrumpat virginem, & mox aliam
ducat in uxorem, injuria gravissima priori illata,
non resarcitur irrito posteriori matrimonio, utpote
quod eo non obstante est validum, & consequenter
perpetuum. Item jus naturæ dicitat resarcendam
esse injuriam ab homine qui alium mutilavit, sed
non per restitutionem membra quod semel absclis-
sum reparari non potest, sed aliis viis ac modis. Idem
dicendum in proposito, jus enim naturæ dicitat qui-
dem reparandam esse injuriam, injusto metu matrimo-
niallata, sed non per ejus dissolutionem, cùm
illud semel validè contractum dīlmi non possit, sed
aliis modis quo talis injuria reparari potest, pūtā
celebrando de facto matrimonium, illudque revali-
dando, si pars altera violentiam passa, velit postea
liberè consentire.

91. Objicies quintò: Donatio que fit latroni per
metum cadentem in vitum constantem, nulla est, etiam
stando in jure naturæ; & votum simplex vel solem-
ne, per metum in vitum constantem cadentem emis-
sum, est invalidum, etiam jure naturæ; cùm Eccles-
ia non habeat potestatem ea que sunt de jure naturæ
irritandi, & tamen irritet omnia ejusmodi vota: Ergo
etiam matrimonium ex eodem metu contractum, jure
naturæ invalidum erit.

92. Respondeo negando Antecedens, quoad utram-
que partem; donatio enim que fit latroni propter
metum gravem, non est etiam ipso jure humano
irrita & nulla, sed venit rescindenda per Judicem,
in quo differt à matrimonio, quod ipso jure huma-
no est nullum, si ex illo metu contrahatur, quia cùm
inducat vinculum perpetuum, si quando ex gravi
metu contrahitur, semel esset validum, non posset
rescindi per aliquam potestatem humanam, sicut
rescinduntur alii contractus, qui ex sua natura non
sunt insolubiles. Similiter votum simplex vel solem-
ne, per metum in vitum constantem emissum, non
est jure naturali, sed Ecclesiastico tantum, invalidum.
Ad probationem verò in contrarium dico,
quod licet Ecclesia non habeat potestatem irritandi
ea que sunt semel valida jure naturæ, benè tamen
apponendi aliquas circumstantias, sine quibus sunt
invalida, sive sine quibus jus naturæ non tribuit eis
valorem, ex quibus una est, quod vota illa non sunt
per metum gravem extorta.

93. Objicies sextò: Nullum extat peculiare decre-
tum, quo Ecclesia matrimonia gravi metu injusto
contracta irritet, ut fecit cùm matrimonia clande-
stina antea valida irritavit: Ergo licet ista sint jure
tantum positivo irrita, illa tamen jure naturæ inva-
lida erunt.

Sed nego consequentiam, sicut enim licet nullum
Ecclesiæ decretum proferri possit, quo matrimo-
nium fidelis cum infideli, id est baptizati cum non
baptizata, aut vice versa, declaretur Invalidum, tam-
en certum est, & fatentur Adversarii, jure solidum
positivo irritum esse, quia nimisrum, licet id non ha-
beatur ex peculiari Ecclesiæ decreto, habetur tamen
ex traditione Doctorum & Pontificum: ita ob eandem

rationem, matrimonia gravi metu injusto contracta,
jure positivo irrita sunt, quamvis nullum extat pec-
uliare decretum Ecclesiæ quo irritentur.

Objicies ultimò: Si matrimonia gravi metu injusto
contracta, jure tantum Ecclesiastico irrita sint, erunt
valida inter infideles, cùm ipsi legibus Ecclesiæ non
subsit: Sed hoc dici nequit: Ergo nec illud.

Respondent Sotus, Henriquez, & alii, negando
sequelam; quia (inquiet) licet talia matrimonia
non sint irrita jure naturæ, sunt tamen invalida jure
gentium, quod habet vim apud infideles.

Sed hanc responsione & doctrinam multi im-
probant, ex eo quod cùm jus gentium dicatur illud
quod ex principiis naturæ cujuslibet rei, per necessa-
ritatem & evidenter, evidentia saltem morali, conse-
quentiam deducitur, quodque proinde sola recta ratio
dicitat, si matrimonia coacta essent tali jure irrita, se-
queretur eorum nullitatem deduci tanquam conclusio-
nem immediatè ex principiis naturæ, & consequenter
ex se, sive ex jure naturæ, esse irrita. Unde

Alii respondent negando Minorem, existimant
enim, matrimonia ex gravi metu contracta inter
infideles esse valida, sicut matrimonia clandestina apud
illos valida sunt, cùm ipsi legibus Ecclesiæ talia ma-
trimonia irritantibus non subdantur.

Verum melius respondetur cum distinctione dicendo
nempè, ea esse quidem valida apud infideles, si nullum
jus civile ea apud ipsos irritet, invalida verò, si apud
illos sit, ut esse potest, lex aliqua civilis ea irritans.

§. III.

Corollarium precedentis doctrine.

EX dictis inferes primò, metum levem injuste in-
95
cussum non irritare matrimonium: Ecclesia
enim non irritat nisi matrimonia gravi metu injuste
incusso inita, alijs omnia in matrimonii contractis
bus essent incerta, plenaque controversis & litibus;
quia metus levis facile intervenit, aut etiam fingi
ac probari potest. Addo quod, qui levi metu move-
tur ad contrahendum matrimonium, non est dignus,
ut sibi per Ecclesiam subveniatur, cùm facile potuerit
talem metum à se repellere.

Inferes secundò, matrimonium ex metu gravi
contractum, quantumvis juramento per vim extor-
to confirmetur, non esse validum; quia juramentum
non confirmat actum, jure Ecclesiastico nullum: Sed
matrimonium gravi metu injuste incusso contra-
ctum, jure Ecclesiastico irritum est, ut suprà ostendimus:
Ergo per juramentum vi extortum firmari
nequit. Addo quod, si matrimonium metu gravi
injuste illato contractum, juramento vi extorto
firmaretur, Ecclesia non sufficienter providisset in-
commodis, que ex matrimonii coactis solent se-
qui; siquidem facillimum esset cogentibus, non so-
lum cogere ad matrimonium, sed etiam ad ipsum ju-
ramento confirmandum.

Dixi, *quantumvis juramento per vim extorto confir-
metur*, si enim ille qui metu gravi ad contrahendum
matrimonium adactus est, postea sponte juret, se
confirmaturum tale matrimonium, titulo religionis
tenetur ad validè contrahendum; quia cùm tale ju-
ramentum sit sponte præstitum, juranteconstrin-
git ad illud servandum, cùm absque salutis dispen-
dio, & præjudicio tertii, ut supponimus, servari
possit. Sicut qui sponte jurat se confirmaturum vo-
tum, absque plena libertate emissum, tenetur virtute
religionis illud implere. Poterit tamen sponte jurans
se confirmaturum matrimonium metu gravi con-
tractum, juramenti relaxationem petere; quia cùm
nullum jus ex tali matrimonio sit alteri contrahenti
acquisitum, nulla illi fit injuria, si à præstito jura-
mento resiliatur.

Inferes tertio, matrimonium gravi metu injuste
98
illato contractum, non reddi validum, per ejus
con-

consummationem, etiam affectu maritali ab eo qui cogitur factam; Ecclesia enim sine nulla exceptione irritat omnia matrimonia facta ex gravi metu à causa libera iustè illato: Unde licet coactus postea velit matrimonium subsistere, & consentiat in copulam affectu maritali, per hoc tamen matrimonium coactum non sit validum, sed peccat mortaliter, tale matrimonium consummando.

99. Dices: Ecclesia irritat matrimonium coactum, in favorem illius qui cogitur: Ergo si ille velit contrahere, & affectu maritali consentiat in copulam, tale matrimonium, per ejus consummationem, redetur validum.

Respondeo: Ecclesiam irritare ejusmodi matrimonium secundariò tantum in bonum sive favorem ejus qui cogitur; per se vero & primariò, in favorem boni communis, ad quod ordinatur matrimonium, ut scilicet conjuges commode possint cohabitare, & prolem educere, quam commoditatem per se loquendo destruit coactio, quæ in matrimonii contractione intervenit.

100. Inferes quartò, quod licet matrimonium metu gravi iustè extortum, invalidum sit, manet tamen qui vim intulit obligatus ad contrahendum, si pars altera violentiam passa, velit postea liberè consentire: Tum quia Ecclesia irritans tale matrimonium, non intendit favere reo iustè cogenti, sed innocentis tantum libertati prospicere: Tum etiam, quia qui alium injusto metu compellit ad secum contrahendum, gravem illi injuriam refert, iustè consensum extorquentio in re maximi momenti: Ergo tenetur eam resarcire in eodem genere, si potest; subindeque stare contractui, si alter velit. Unde graviter peccat, qui consensu ab una extortus, cum altera contrahendo; quia cum prius fuerit irritum, posterioris validitatem non impedit.

ARTICULUS V.

Utrum per consensum conditionatum fiat matrimonium?

101. **N**otandum primò, conditionem in eodiffire à demonstratione, causa, & modo, quod demonstratio in jure exprimitur per ostensionem qualitatis personæ, ut *duco Mariam, quia nobilis & dives est*: causa exprimitur per illud quod operantem impellit ad contrahendum, ut *duco Mariam, quia nobilis & dives est*. Modus vero exprimitur per aliquid quod se habet ut finis contrahentis, ut si dicatur, *duco Mariam, ut dives efficiar, vel ut dignitatem praefidis obseruam*; conditio autem exprimitur per particulam si, vel dummodo, ut *do tibi centum, si naves ex India venerint. Duco Mariam, dummodo parentes consentiant*. Unde conditio suspendit dispositionem, ita ut vim non habeat nisi ex futuro evento: quare definitur à Sylvestro, verbo conditio: *Oratio quā id omne quod agitur, in futurum eventum suspenditur*.

102. Notandum secundò, conditionem appositam matrimonio, æquè ac aliis contractibus, posse esse multiplicem: unam de praesenti, aut de præterito, aliam de futuro, contingentí, vel necessario. Item conditio potest esse de aliquo possibili, vel impossibili, turpi, vel honesto, aut indifferente, repugnante matrimonio, vel non repugnante. His præmissis, pro resolutione difficultatis propositæ.

103. Dico primò: Si quis consentiat in matrimonium sub conditione de praesenti, quæ non contrarietur matrimonio, ut si quis dicit, *Ego contraho tecum si dives es*, stante tali conditione, verum efficitur matrimonium. Si vero apponatur conditio quæ adversetur substantiæ matrimonii, ut si quis dicat, *Accipio te in uxorem, si nolis te obligare ad conjugale debitum*,

non fit matrimonium. Ita D. Thomas hic qu. 47. art. 5. ubi primam hujus conclusionis partem sic probat in argumento *sed contra*: In aliis contractibus fit obligatio sub conditione, & stante conditione (dummodo illa non sit contraria substantiæ aut fini illius.) Ergo cum matrimonium sit contractus naturalis & civilis, fieri potest sub conditione aliqua de praesenti, dummodo illa substantiæ aut fini matrimonii non adversetur.

Ex quo probatur etiam secunda pars: Omnesque enim alii contractus in quibus ponitur aliqua conditione contraria substantiæ vel fini contractus, invalidi sunt jure naturæ: v. g. si quis vendat hac lege & conditione, quod non transferatur dominium rei venditæ, nulla est venditio: item si quis in contratu societatis contrahat hac conditione quod socius sit particeps damni, sed non lucri, talis contractus nullus est: Ergo similiter si quis dicat, *Accipio te in uxorem, si nolis te obligare ad conjugale debitum, vel si impediás proles generationem aut educationem*, matrimonium irritum est, quia pariter illæ conditions substantiæ vel fini matrimonium aduersantur. Unde Gregorius IX. cap. fin. de condit. appos. sic ait: *Si conditiones contra substantiam conjugis inferantur, matrimonii contractus, quantumcumque sit favorabilis, caret effectu*.

Confirmatur: Matrimonium, cum per consensum rof officiatur, consistere nequit sine consensu in substantiæ ipsius: Sed consensus in conditionem contrariam substantiæ matrimonii, tollit consensum in substantiæ matrimonii, implicat enim ut quis retento consensu in substantiæ matrimonii, simul habeat consensum in aliquid aduersum & repugnans substantiæ matrimonii; nam hoc ipso quod vult id quod repugnat substantiæ matrimonii, non vult ipsius: Ergo consensus in conditionem contrariam substantiæ matrimonii, non efficit, sed potius destruit ipsum matrimonium. Unde cum matrimonium ex Dicâ institutione essentialiter tria includat, nampè perpetuum vinculum, quod præsertim post consummationem nullo modo potest dissolvi; mutuam fidem, sive obligationem non adulterandi, & reddendi debitum conjugale, & obligationem non impediendi generationem, & christiane educandi prolem, si nascatur, quæcumque conditio quæ alii cujus aduersatur, matrimonium irritat.

Dices primò: Votum solemne emissum sub conditione contra ejus substantiam, ipsum non irritare, ut colligitur ex cap. Clerici vel votentes; ibi enim expressè definitur, votum missum à muliere, è conditione ut haberet propria, & maneret in domo sua, validum fuisse: illa autem conditio contraria est substantiæ voti solemnis, utpote cum contrarietur paupertati & obedientiæ, quæ sunt de essentia voti solemnis: Ergo idem dicendum de matrimonio.

Respondeo negando Antecedens, & ad probationem ei subjunctam dico, mulierem illam emisse suum votum cum voluntate retinendi bona quantum ad usum, ex licentia prælati, quod non contrariatur substantiæ voti & professionis solemnis.

Dices secundò: Qui puerum baptizando, aquis rof immergit, ut cum vitâ & gratiâ regenerante privet, non irritat baptismum, quamvis ipsum detorquet ad contrarium finem ad quem est à Christo institutus: Ergo similiter qui consentit matrimonio sub aliqua conditione, quæ ejus fini aduersatur, patræ generationi, vel educationi proli, ipsum non irritat.

Respondeo quod si baptizans nullam intentionem habeat, nisi immergere puerum aqua, ut illum vitâ &

& gratia regenerante privet, nullum efficit baptismum; sed autem cum hac iniqua voluntate intentionem habeat saltem confusam faciendi quod Christus instituit, & Ecclesia facit, validum efficit baptisma, ut in Tractatu de baptismo docuimus; quia per hanc intentionem confusam intendit hoc Sacramentum in ordine ad finem ad quem est a Christo institutum, quod ad validitatem Sacramenti sufficit.

110 Dices tertio: Inter B. Virginem & S. Josephum fuit verum matrimonium, & tamen cum B. Virgo ante illud emisisset votum virginitatis, non contraxit, nisi cum conditione nunquam consentiendi in copulam carnalem: Sed haec conditio repugnat substantiae matrimonii: Ergo conditio apposita matrimonio, licet ejus substantiae adversetur, non irritat illud.

111 Respondeo, concessa Majori, negando Minorum, cum enim consensus in copulam carnalem non sit de essentia matrimonii, ut suo loco ostendemus, conditio nunquam consentiendi in copulam carnalem substantiae matrimonii non adversatur: quoniam verum sit objectum ad quod per se primus & essentialiter fertur consensus matrimonialis, dicetur articulo sequenti.

112 Dico secundum: Si quis consentiat in matrimonium, sub conditione de futuro, que sit contingens, & honeste fieri possit, non est matrimonium de praesenti, sed tantum contractus sponsaliorum: v. g. si quis dicat, *duco te in uxorem, si recuperaveris illum domum*. Ratio est, quia ad valorem matrimonii de praesenti, requiritur validus contractus de praesenti, & ad valorem contractus de praesenti, mutua obligatio de praesenti: quando autem apponitur conditio pendens ex futuro, tunc etiam obligatio pendet ex futuro eventu suae conditionis, atque adeo non est de praesenti.

113 Dixi verum, cum conditione de futuro, que sit contingens, si enim conditio de futuro sit necessaria, v. g. si quis dicat, *contraho tecum, si crastinam die oriarur Sol*, quoad forum externum, validum est matrimonium statim, antequam ponatur conditio; cum enim talis conditio jam certe existat in sua causa, & necessariò eventura sit in seipso, non est putandum personam prudentem velle suspendere consensum, donec impletatur, nec aliter ab illa videtur adjici, quam ut ostendat se jam tam certe contrahere, quam illa conditio certe futura est. In foro tamen conscientia, si contrahens revera haberet animum expectandi eventum talis conditionis, non efficeret matrimonium de praesenti.

114 Si autem queras, an quando qui consentit in matrimonium sub conditione de futuro contingenti, adimplentà conditione fiet validum, absque novo consensu, vel neesse sit ut iterum consentiam, impletà conditione? Respondeo probabilius esse, & menti S. Thomae conformius, impletà conditione, requiri novum consensum de praesenti, actualē, parum, & absolutum; id enim insinuare videtur S. Doctor in 4. dist. 29. quest. unicā art. 4. & hic qu. 47. art. 5. ubi affirmat, si conditio sit de futuro contingenti, cuiusmodi est *datio pecuniae, vel acceptatio parentum, judicandum esse de tali consensu*, sicut de consensu qui sit per verba de futuro, unde non facit matrimonium, sed sponsalia: Ergo censet, ut in eo casu matrimonium contrahatur, adimplentà conditione, poni debere novum consensum, signo aliquo sensibili expressum.

115 Ratio enim id suadet: Contractus enim matrimonii inter Christianos, eodem instanti quod validus est, est Sacramentum: At si quando quis consentit in matrimonium sub conditione de futuro contingenti, adimplentà conditione, non ponatur novus

consensus, non potuerit habere tunc rationem Sacramenti: Ergo tunc non erit validum matrimonium sine novo consensu verbis expresso. Major constat, Minor probatur. Nullum novæ legis Sacramentum actu est eo tempore, quo nihil ejus physicè existit, quod actu sensibile sit: Atqui dum prædicta conditio ponitur, nihil matrimonii physicè existit, quod actu sensibile sit; consensus enim & verba quibus antea fuit expressus sub conditione, jam præterierunt physicè, neque quidquam sensibile existit nunc physicè, præter ipsam conditionem, que cum nihil Sacramenti sit, non potest ejus ratione, Sacramentum matrimonii dici existere physicè, & esse actu sensibile: Ergo, si adimplentà conditione non ponatur novus consensus, signo aliquo sensibili expressus, contractus matrimonii non poterit habere rationem Sacramenti.

Nec valet quod sit Amicus huc disp. 9. sect. 4. 116 quod licet reliqua Sacraenta tunc quando sunt, requirant aliquid sensibile physicum, spectans ad ipsorum substantiam, id tamen non est necessarium in Sacramento matrimonii, quia Christus elevavit ipsum in Sacramentum, ut est contractus civilis: contractus verò civilis ut perficiatur, non exigit aliquid sensibile & physicum tunc quando fit. Non valet, inquam, tum quia cum de ratione Sacramenti ut sic, sit esse signum sensibile, repugnat aliquod Sacramentum, quodcumque illud sit, fieri & ponari à parte rei, nisi aliquid physicum & sensibile ponatur quando fit: Tum etiam, quia in sententia D. Thomae, & discipulorum ejus, omnia Sacraenta novæ legis, etiam matrimonium, physicè producunt gratiam, quando sunt: Sed matrimonium non posset physicè producere gratiam, si tunc quando fit, nihil physicum poneretur, cum existentia physica sit conditio necessariò prærequisita in causa efficiente ad hoc ut operetur: Ergo cum sit matrimonii Sacramentum, necessariò tunc poni debet aliquid physicum & sensibile spectans ad ejus substantiam, subindeque consecutus actualis & absolutus, signo aliquo sensibili expressus.

Dices: Contractus conditionales, purificata conditione, absque novo contrahentium consensu, statim purificantur, & in absolutos transiunt, l. hec venditio ff. de contrah. empt. Conditionales venditiones tunc perficiuntur, cum impleta fuerit conditio. Et l. postor ff. qui potiores: Cum semel conditio existit, perinde habetur, ac si illo tempore quo stipulatio interposita est, sine conditione facta esset. Ergo etiam matrimonium sub conditione de futuro celebratum, adimplentà conditione, statim sit validum absque novo consensu.

Respondeo, concessa Antecedente, negando consequentiam & paritatem, matrimonium enim, cum sit perpetuum, & pertineat ad eos contractus qui traditione perficiuntur, non purificantur solo conditionis eventu, sed ob sui excellentiam, supra reliquos contractus exigit consensum perfectissimum & liberissimum, qualis non est conditionatus.

Dico tertio, Matrimonium contractum sub conditione turpi, substantiae matrimonii non aduersante, ut si fornicata fuerit, si alterius prolem impeditiverit, validum est.

Probatur: Quando conditio non impedit consensum in substancialia matrimonii, ipsum non irritat: Sed conditio turpis non aduersa substantiae matrimonii, non impedit consensum in substancialia matrimonii, ut de se patet: Ergo ipsum non irritat.

Quares, an teneantur contrahere & celebrare matrimonium, qui sponsalia sub tali conditione contrixerunt?

Respondeo, quod etsi ante talem conditionem adimplentam, contrahentes sponsalia ad matrimonium

nium celebrandum non obligantur, obligantur tamen ea adimplentia. Sicut mandans, sub certa mercede pacis, cum mandatario, pro re illicita patranda, ante executionem tenetur mandatum revocare, & mandatarius mandatum non excui; eo tamen adimpleto, tenetur mandans in conscientia mercedem solvere, non quidem ratione patrati peccati, sed laboris impensis.

Dico quarto, matrimonium initum sub conditione impossibili, invalidum esse in foro conscientiae, quamvis in foro externo presumatur validum.

119 Prima pars patet, non valet enim in foro interno matrimonium sub conditione initum, nisi conditio sit: At conditio de impossibili stare non potest, cum sit impossibilis: Ergo nec matrimonium initum sub conditione impossibili. Idem dicendum de conditione repugnante matrimonio, unde ille contrarius invalidus est, *Accipio te in uxorem, si prius me sepelieris*, quia supponit matrimonium perficiendum esse post mortem, quod repugnat. Et ille: *Accipio te in conjugem, si vita tua non mentiaris*; quia haec quoque conditio non ponitur ante finem vitæ, supponitque matrimonium post mortem continendi.

120 Secunda vero pars conclusionis constat ex Gratiano IX. capite ultimo de conditionibus appositis, ubi sic loquitur: *Si conditions apposite matrimonio, superantes impossibilites fuerint, debent proprie favorem ejus, pro non adjectis haberi, scilicet in foro externo; quia nimirum nemo presumitur aut velle peccare, aut in re sedet gravi & sancta velle nugari, ac suum actum reddere irritum.*

ARTICULUS VI.

An consensu in copulam sit de essentia matrimonii?

§. I.

Premittitur quod ferè apud omnes est certum, & sententia Gratiani rejicitur.

121 Ratianus cap. Quod autem & cap. Institutum 27. quest. 2. affirmit non modò consensum in copulam, sed & copulam ipsam esse partem essentialem matrimonii, sine qua nullum matrimonium, etiam de præsentis expressum, censem validum; unde ex hoc infert, liberum esse conjugi ante copulam à viro discedere, & alteri nubere. Idem docuerat olim Julianus; ut testatur D. Augustinus lib. 5. contra ipsum cap. 9. his verbis: *Item vero de Joseph, cuius Mariam teste Evangelio conjugem dixi, multa ad disputationes contra sententiam meam, & conari ostendere, quia concubitus defuit, nullo modo fuisse conjugium; ac per hoc secundum te, cum desideraret concubere conjuges, jam non erunt conjuges, & divorcium erit illa cessatio. Quod ne contingat, agant sicut possum decrepiti quod juvenes agebant, & ab hoc opere ne efficiat erare corporibus parcant. Non se cogitent quantum ad libidinis attinet incentivis, sensisse, ut possint conjuges permanere.*

122 Hoc sententia, seu potius error, communiter rejicitur à Theologis: Primo ex verbis Ioris Apostoli 1. ad Corint. 7. De his autem qui matrimonio conjuncti sunt precipio, non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere. Quod si discesserit, manere innuptam: Contrarium autem eadem videtur esse disciplina, & ut dicunt Jurisperiti: *Omnis res per qua conjugatur, per eadem dissolvitur: D. autem Paulus docet non solvi matrimonium, facta etiam separatione corporum: Ergo non sit matrimonium per conjunctionem corporum, seu per copulam carnalem.*

123 Secundò, temerarium videtur negare, fuisse ve-

rum matrimonium inter Josephum & Mariam, cum Scriptura appellat sexies Matrem conjugem, & Josephum virum ejus. Et D. Augustinus libro 1. de nuptiis & concupiscentia cap. 11. & libro ac capite supera citatis contra Julianum, non tantum docet verum fuisse matrimonium, sed omnium verissimum, nimirum quod conjunctio & societas, in qua matrimonii natura posita est, ed fuerit verior & arctior inter Josephum & Mariam, quod puriore & maiore charitate conjuncti erant: At de fide certum est quod non fuerit copula carnalis inter ipsos, cum uterque virginitatem Deo voverit: Ergo copula carnalis non est de essentia matrimonii.

Confirmatur: Protoparentes in paradiſo fuerunt veri conjuges, antequam se carnaliter cognoscerent, ut definit Bonifacius VIII. cap. unicus de voto in 6. & colligitur ex verbis illis Adae Genes. 2. *Hoc nunc es ex officio meis, & caro de carne mea, &c. Quan- abrem relinquem homo patrem, & matrem, & adiuvabim uxor sue, & erunt duo in carne una.* Et ex Christi verbis Matth. 19. *Quod Deus coniunxit, homo non separabit: coniunxit enim Deus in paradiſo, dum illos masculum & feminam creavit, a cedente mutuo eorum consensu: Ergo copula carnalis non est essentia, vel pars essentialis matrimonii.*

Addo quod Ecclesia vetum matrimonium agnoscit ante ullam copulam carnalem, cum Tridentinum sess. 24. can. 6. definat, posse matrimonium ratum, nou consummatum, solemnis Religionis professione ditimi, si bindeque ante carnalem copulam, quæ dicitur consummari, verum ac validum esse supponat.

Favent etiam SS. Patres: Ambrosius enim de inst. virginis sic sit: *Connubium non facit defloratio virginatus, sed fides & pallio conjugalis. Quam Ambrosii sententiam, sub aliis terminis exprelit Ulpianus L. Cum fuerit, si. de condit. & demonst. dicens: Nuptias non concubitus, sed consensu facit. Augustinus lib. 1. de nupt. & concup. cap. 11. Quibus (inquit) placuit ex consensu ab usu carnalis concupiscentia in perpetuum continere, absit ut inter illos vinculum conjugale rumpatur; immo firmius erit quod magis ea pacta secum inserint, que charius concordiusq; servanda sunt, non voluptuariis corporum nexibus, sed voluntariis affectibus animorum. Item lib. 23. contra Faustum cap. 8. docet inter B. Virginem & S. Joseph existisse conjugium, non concubitu sed affectu, non commixtione corporum, sed copulatione, quod est charius, animorum; & hoc exemplo magnifice insinuari fidelibus conjugatis, etiam servato pari consensu, posse permanere, vocatique conjugium, non commixto corpore sanguis, sed custodito mentis affectu, inquit lib. 1. de consensu Evangelistarum cap. 1. Unde plura sunt sanctorum conjugum exempla, qui virginitatem in matrimonio illibatam servaverunt, Elzeari & Delphine, Eduardi Anglorum Regis & Edithæ, Henrici Imperatoris & Cunegundis. Celebratur etiam Graecorum historiis conjugium Marciani Imperatoris & Pulcheri initum, post datam utrimque fidem mutuæ continentia.*

Ratio etiam suffragatur: Usus enim matrimonij est quidam actus & operatio ejus: Sed actus & operatio, cum significetur ut egredens ab agente, presupponit essentiam agentis iam constitutam, ut patet in motu deorsum lapidis, presupponente essentiam lapidis iam constitutam: Ergo copula carnalis, quæ est usus matrimonii, ipsum jam constitutum supponit, subindeque pars essentialis illius esse nequit. Idque verum est de matrimonio non solùm ut est in officium naturæ, sed etiam quatenus est Sacramentum: cum enim contractus naturalis eleverit ad rationem Sacramenti, si vera ratio & essentia contractus naturalis reperiatur in matri-

monio ante consummationem illius, vera etiam ratio & essentialis talis Sacramenti reperitur ante consummationem matrimonii. Addo quod Sacramentum matrimonii dat gratiam ad hoc ut conjuges recte matrimonio utantur: Sed actus ad quem Sacramentum dat gratiam, non est de essentia talis Sacramenti, ut patet in Sacramento Ordinis; actus enim consecrandi, ad quem dat potestatem & gratiam, non est de ejus essentia: Ergo pariter copula carnalis, quae est usus matrimonii, non est de essentia hujus Sacramenti.

126 Denum confutari potest Gratiani sententia ex absurdio & inconvenienti quod sequitur ex illa: Si enim copula carnalis esset pars essentialis matrimonii, sequeretur matrimonium non elevari ad dignitatem Sacramenti, neque gratiam sanctificantem conjugibus conferre, nisi in ipso actu carnalis copula: Sed hoc videtur absurdum: Ergo & illud. Secunda Majoris probatur. Tunc solum matrimonium ad dignitatem Sacramenti elevatur, & gratiam sanctificantem conjugibus confert, cum perficitur contractus matrimonialis: Sed iuxta Gratianum, contractus matrimonialis ipso carnalis copula actu positi i.e. Ergo iuxta hujus Authoris principia, matrimonium non elevatur ad dignitatem Sacramenti, neque gratiam confert, nisi in ipso actu naturalis copula. Quid est contra Florentinum in Decreto Eugenii, ubi causam esse entem matrimonii, ut Sacramentum sit, sit esse contractum, per verba de presenti expressum: non igitur ex Concilio fit Sacramentum per copulam.

J. II.

Alique objectiones solvantur.

127 **C**ontra precedentem doctrinam objicuntur in primis quedam SS. Patrum testimonia, quae Gratiani sententiae favere videntur: Ambrosius enim lib. de instit. virginum cap. 6. & in Epist. 66. & Hieronymus in commentariis super Ocean cap. 4. dicunt matrimonium initiari in conjunctione, perfici vero in corporum commixtione. Ex quo idem Hieronymus in libro adversus Helvidium infat, non suisse verum matrimonium inter B. Virginem & S. Josephum, & Maria in Evangelio dici uxo em Iosephi, more scripturarum, quae uxorem frequentem appellant, quae tantum est despontata: Cum virum (inquit) audies suspicio tibi non subeat nuptiarum, sed recordare consuetudinis Scripturarum quod ipsorum viri & sponsae vocentur uxores. Denum August. relatus a Gratiano cap. Non est dubium 27. qu. 2. sic ait: Non est dubium illam mulierem ad matrimonium non pervenire, in qua non doceatur sive matrimoniale ministerium.

128 Quidam Authores apud Bellarminum lib. de matrim. cap. 5. ut ab his authoritatibus feso expediant, docent copulam carnalem esse saltem partem integralem matrimonii, tam ut contractus, quam ut Sacramentum est, sine qua est quidem perfectum essentialiter, sed non integraliter: Sicut Sacramentum penitentiae ante peccatum satisfactionem à Confessario injunctam, est perfectum essentialiter, non integraliter, cum adhuc ei ad integratatem substantialiter debet pars integralis satisfactionis.

Verum hæc sententia, quam non improbat Bellarius minus, ceteris Theologis displicet, & meritò: Quid enim est pars integralis Sacramenti, debet habere aliquem effectum Sacramentalem ex opere operato; quemadmodum satisfactionem causat ex opere & peccato remissionem penitentie, & in sententia D. Thoma, argumentum gestio, ut in Tractatu de penit. disp. 13. art. 3. effectum est: Sed copula carnalis, n.c. argumentum gratiae, nec aliud effe-

ctum Sacramentalem causat ex opere operato: Ergo non est pars integra Sacra menti matrimonii. Hac ergo solutione prætermissa

Dicendum est, SS. Patres citatos, dum afferunt 129 matrimonium perfici in corporum commixtione, non loqui de perfectione matrimonii essentiali, vel integrali, sed duntaxat accidentalis, quae attenditur secundum usum & operationem; cum enim carnis commixtio sit quedam operatio fine usus matrimonii, per quod facultas ad hoc datur, est quedam perfectione accidentalis illius, ut docet S. Thomas hic quæst. 42. art. 4. Similiter quando iidem SS. Patres dicunt matrimonium inter Mariam & Joseph non sive perfectum, loquuntur de perfectione accidentalis matrimonii, non vero de essentiali & integrali. Caput vero Non est dubium factum referunt à Gratiano ex D. Augustino, apud quem non extat, ut bene advertunt Censores Gratiani. Sunt tamen verba illa apud Leonem in epistola 22. capituli quarti, sed duplentes adulterata & falsificata à Gratiano: primum quod sit negatio ante illud verbum non doceatur, cum non debeat esse affirmatio, docetur, ut est a uero! Leonem. Secundum quod scribatur nuptiale ministerium, cum debeat scribi mysterium. Hoc enim vult probare Pontifex, id est non sive verum matrimonium inter adulterum & meetrice, quanvis intercesserit commixtio corporum, quia inter eos non sive nuptiale ministerium, id est Sacramentum.

Objicitur secundum: Illud est de essentia matrimonii, 130 sive, sicutem ut Sacramenti ratione cuius habet significationem sibi propriam & essentialem: Sei haec non habet matrimonium nisi ratione copulae carnalis: Ergo copula carnalis est de essentia matrimonii. Major patet, Minor probatur: Matrimonium est essentialiter signum expressivum unionis Christi cum natura humana, & cum Ecclesia: Sed talis conjunctio non significatur per matrimonium, nisi ratione copulae carnalis, ut docet Leo Papaus citatus à Gratiano can. Cum societas 27. qu. 2. his verbis: Cum societas nuptiarum sic ab initio instituta sit, ut præter sexuum commixtionem non haberet in se Christi & Ecclesiæ Sacramentum, &c. Item in ea, Debitum, dubiam dicitur expressum, conjugium illud quod non est commixtione corporum coniunctum, non pertinere ad illud conjugium designandum quod inter Christum & Ecclesiam, per Incarnationis mysterium est constitutum: Ergo matrimonium non habet significationem sibi propriam & essentialim, nisi ratione copulae carnalis, ratione cuius sit omni potestate humanâ indissolubile, cum tamen ante copulam, cum careat prædicta significatione, possit sive anni Religionis professione dissolvi, ut constabit ex disputatione sequenti.

Relipisco, concessa Majori, negando Minori, 131 & ad illius probationem, nego Minorem: Significatio enim essentialis Sacramenti debet esse prædicta, cum Sacramentum sit essentialiter signum proprium. Siccum: in Sacramento vero matrimonii significatio unionis Christi cum natura humana & cum Ecclesia, non est practica, sed merè symbolativa, hoc est, sacramentum significatio gratiae conjugis conjugis per mutuam dilectionem, unde ista quidem significatio est Sacramento matrimonii essentialis, illa vero mere accidentalis.

Addo locum Leonis Patris coram & inservientem à Gratiano referri, quasi dicitur: Cum societas nuptiarum ita per principium sit instituta, ut præter commixtione sexuum, non habeant in se nuptias cojunctionis Christi & Ecclesiæ Sacramentum. Cum propositum L. Epist. 90. zibis 92. ad Rusticum c. 4. ex quo verba illa dilumpta sunt, dicit: Ut præter sexuum commixtionem, haberet in se Christi & Ecclesiæ Sacramentum.

Objicitur tertium: Si quis post voluntum simplex R. lib. 132 gionis

gionis contrahat matrimonium, animo ingrediendi Religionem, ante consummationem, istud matrimonium non est Sacrementum, siquidem non confert gratiam, quia nunquam debet habere actum ad quem datur gratia Sacramentalis: Ergo sine consummatione matrimonium non habet omnia sibi essentialia.

133 Respondeo negando Antecedens, & probationem ei adjunctionem; sicut enim qui intendit nunquam exequi Ordines quos suscipit, verè tamen recipit potestatem Ordinis, per se & ex natura sua ordinata ad executionem; Ita similiter in matrimonio de quo procedit objectio, contrahens recipit gratiam ex natura sua ordinatam ad usendum matrimonio, licet per accidentem & ex intentione contrahenti, non ordinetur tale matrimonium & gratia Sacramentalis ad copulam carnalem.

5. III.

Relatio sententiae, principalis difficultas duplici conclusione resolvitur.

134 **Q**uamvis actualis copula non sit de essentia matrimonii, nec ad ejus valorem necessarium requiratur, ut contra Gratianum ostendimus, & unanimi fere consensu Theologi docent, certum est, & in eo omnes convenient, aliquem consensum in copulam, ad essentiam & valorem matrimonii necessarium esse; quia cum matrimonium natura sua ordinetur ad procreationem prolis, & copula sit necessarium medium ad prolis procreationem, nequit substantia matrimonii consistere, excluso omni consensu ad copulam. Verum qualis ad valorem & essentiam matrimonii requiratur vel sufficiat consensus in copulam, difficile explicari potest, unde circa hoc triplex est Theologorum sententia.

Prima afferit, ad verum & perfectum matrimonium, necessarium esse explicitum consensum in copulam carnalem. Hanc sententiam, ut Gratiani opinionem ab erroris nota vindicet, probabiliter defendendam suscipit Michaël Medina lib. 1. de sacrorum hominum continentia, cap. 61. & sequentibus. Ex qua infert, inter B. Virginem, & S. Josephum, non intercessisse verum matrimonium, sed tantum sponsalitium, idque constat probare Hieronymi testimonio paragraphe precedenti relato & explicato. Secundus a docet, neque explicitum neque implicitum consensum in copulam ex parte contrahentis, ad essentiam & valorem matrimonii requiri, & ait ad illud sufficere consensum implicitum in copulam ex parte ipsius contractus matrimonialis. Ita Sanchez, Pontius, Amicus, & plures & Recentioribus. Tertia verò, quæ communior est, & videatur probabilius, existimat ad essentiam & valorem matrimonii sufficere & requiri consensum implicitum in copulam, non solum ex parte contractus, sed etiam ex parte contrahentium.

135 Dico ergo primò, ad essentiam & valorem matrimonii, non requiri consensum explicitum in copulam, sed sufficere implicitum. Ita D. Thomas h̄c qu. 48. art. 1. ubi dicit, consentire in matrimonium, idem esse ac consentire in carnalem copulam, implicitè, non explicitè: non enim debet intelligi, nisi sicut implicitè continetur effectus in sua causa, quia potest in carnale copula, in quam consentitur, est causa carnale copula, scilicet potest utendi re suā, est causa ipsius. Et 3. part. quest. 29. art. 2. in corp. afferit, omnino verum fuisse matrimonium Virginis maris Dei & Ioseph, quia nesciique consensit in copulam conjugalem (id est in vinculum conjugale) non autem expresse in copulam carnalem, nisi sub conditione, si Deo placaret. Item in 4. dist. 30. quest. 1. art. 2. questio 1. ad 3. Dicendum (inquit)

Goues Thol. Tom. V.

quod copula carnalis occidit implicitè sub consensu B. Virginis, sicut aliis implicitè continetur in potentia: potentia autem ad carnalem copulam non contrariatur virginitati, nec diminuit aliquid de puritate ipsius, nisi ratione alias, qui quidem nunquam fuit in proposito Beatae Virginis, sed erat jam certificata, quod alias nunquam sequi deberet. Itaque, juxta D. Thomam, ad contrahendum validè matrimonium, non est necessarium, ut conjuges consentiant explicitè in copulam, volendo eam exercere, sed possunt habere contrarium propositionem, & votum nunquam eam exercendi, sicut habuit B. Virgo. Ratio est, quia ut parag. 1. contra Gratianum docimus, copula carnalis non est de essentia matrimonii, sed tantum est usus potestatis per illud accepte: Sed potestas ab usu separari potest, & acclipl potestas ad usum, sine voluntate unquam illam exercendi, imd etiam cum expressa voluntate contraria: Ergo consensus explicitus in copulam carnalem non est de essentia matrimonii.

Confirmatur & magis illustratur hec ratio, hoc 136. exemplo: Sicut in fundo v.g. duplex dominium distinguiri solet, alterum proprium ac directum, alterum utile quoad usumfructum; potestque dominium directum ab utili separari, & unum tradi sine altero, ut contingit quando dominus dat Vassallo agrum in feudum, vel Emphyteusim: tunc enim dominium directum & supremum sibi retinet, & ad Vassallum seu Usufructuarium transfert usum - fructum & dominium utile. Ita in corpore utriusque conjugis, quodammodo distinguiri potest dominium directum à dominio utili, quoad usum copulæ, unumque ab altero separari ex mutuo pacto inter conjuges, concedendo videlicet dominium directum suorum corporum, & denegando dominium utile quoad usum copulæ, sive ad tempus, sive in perpetuum. Et hoc modo B. Virgo se gessit ergo S. Iosephum iphus conjugem; illi enim solum dedit dominium directum corporis sui, non autem dominium utile, sive usum - fructum sui corporis, quoad copulam, sed potius ex mutuo pacto sibi retinuit; unde non consensit explicitè in copulam carnalem, sed implicitè tantum, sicut alias implicitè continetur in potentia; ut loquitur S. Doctor supra relatus.

Confirmatur amplius: Qui cum expresso animo 137. ingrediendi Religionem, ante consummatum matrimonium, contrahit, validè contrahit: At hic consensum explicitum in copulam habere non potest: Ergo ad valorem matrimonii non requiritur consensus expressus in copulam. Minor patet, quia enim contrahit expresso animo ingrediendi Religionem, & contrahit cum intentione & voluntate servandi perpetuam castitatem, que intentio seu voluntio cum consensu expresso in copulam incompatible est. Major verò habetur cap. *Commissum*, de sponsalibus, ubi Alexander III. suadet cuidam mulier, quæ juratam fidem cuidam spoponderat, se illum intra biennium ducit, & postea facti punitens, proposuerat Religionem ingredi, ut propter reverentiam juramenti, prius matrimonium contrahat, & postea Religionem ingrediatur: At non potuit Pontifex suadere ut matrimonium invalidum faceret: Ergo qui cum expresso animo Ingrediendi Religionem, ante consummatum matrimonium contrahit, validè contrahit.

Dico secundò, ad matrimonium, Implicitum consensum in copulam ex parte contrahentis necessarium esse.

Probatur: Implicitus consensus in copulam ex 138 parte contractus matrimonialis, ad essentiam & valorem matrimonii necessarius est, ut docent Sanchez, Pontius, & Amicus, contra quos disputamus: Ergo requiritur etiam consensus saltem implicitus

& remotus in copulam, ex parte contrahentis. Consequentia videtur manifesta, fieri enim nequit, ut intentio seu tendentia necessaria essentialiter ex parte actus, non sit etiam necessaria ex parte agentis, prout illud exercentis; cum tendentia actus vitalis non sit alia quam tendentia ipsiusmet agentis sese exercentis circa tale objectum.

139 Confirmatur, Impossibile est, quemquam contrahere matrimonium, & consentire absolute in contractum matrimoniale, nisi consentiat saltem implicite in omne id quod tali contractui est essentialis: Sed intentio implicita in copulam est essentialis contractui matrimonii, cum matrimonium natura ordinetur ad prolationem, & copula sit necessarium medium ad illam; unde Augustinus lib. 2. de moribus Manich. cap. 8. *Nuptiae* (inquit) ut ipse nuptiales tabule clamant, liberorum procreandorum causa, mares, feminamque conjungunt, &c. Ergo impossibile est, quemquam contrahere matrimonium, & in illud consentire absolute, absque eo quod consentiat implicite saltem in copulam; subindeque haec intentio, seu consensus implicitus, non similiter est necessarius ex parte contractus, sed etiam ex parte ipsius contrahentis; imo videtur esse implicatio in hunc quod dicunt Authores citati, nempe ad essentialiam & valorem matrimonii, necessarium quidem esse consensum implicitum in copulam, ex parte contractus matrimonialis, sed non ex parte ipsius contrahentis.

S. IV.

Solvuntur objectiones.

140 **O**nus primi contra primam conclusionem: Omnis contractus ad sui validitatem necessariò requirit expressum consensum in obj. Et in circa quod primò versatur: Sed contractus matrimonialis primò & per se versatur circa copulam, cum per se primò & ex natura sua ordinetur ad prolationem, ad quam copula medium necessarium est: Ego matrimonium ad sui validitatem consensum expressum in copulam necessariò requirit.

141 Respondeo primò, negando Majorem, ad nullum enim contractum validè ineundum necessarius est expressus consensus in rem circa quam contractus versatur, sed sufficit virtualis & implicitus, hic enim sufficit ad actionem humanum, qualiter requirunt negotia humana, ut validè peragantur. Constat id, tum in eo qui intentionem habet contrahendi iuxta leges & consuetudines loci, licet eas ignoret: tum in eo qui Sacramentum conficit, sola intentione faciendo quod facit Ecclesia.

142 Respondeo secundò, datà Majori, negando Minorem, objectum enim circa quod per se primò versatur contractus matrimonialis, non est ipsa copula carnalis, sed dominium in corpora conjugum, in ordine ad illam; unde illa non explicitè sed implicitè tantum continetur in objecto matrimonii, nempe sicut effectus in causa, & usus rei in dominio, seu potestate utendi, quæ ab actuali usu separari potest; imo & conjuges ex mutuo consensu possunt sibi invicem dare dominium directum corporis sui, retinendo sibi dominium utile quoad usum copulae, sive ad tempus, sive in perpetuum, ut supra ostensum est.

143 Objicies secundò cum Basilio Pontio contra secundam conclusionem: Non potest negari sine terminitate, inter B. Virginem, & S. Joseph, verum intercessisse matrimonium, illudque fuisse ab ea contractum, post emissum votum virginitatis: Sed tale matrimonium non potuit esse cum consensu in copulam ex parte contrahentis, alioquin B. Virginis peccasset contra votum, quia ut ait August. in libro se-

bono vñdutatis cap. 8. & habetur in cap. *Nuptiarum bonum*, 27. quælit. i. post oblatam Deo virginitatem per votum, non solum nubere recipi, sed etiam velle nubere; damnabile est: Ergo ad essentialiam & valorem matrimonii non requiritur consensus in copulam ex parte contrahentis, sed sufficit consensus implicitus ex parte ipsius contractus matrimonialis.

Respondeo primò, falsum esse quod in Majori di. 144 citatur, vel supponitur, nempe B. Virginem antequam desponsaretur B. Josepho, & cum illo iniret matrimonium, absolute virginitatem vovisse; si quide n, ut ait S. Thomas 3. part. qu. 18. art. 4. cum tempore legis scriptæ oportet generationi iustitiae tam mulieres, quam viros, quia secundum carnis originem cultus Dei propagabatur, antequam ex illo populo Christus nascetur, non poterat B. Virgo ita velle contrahere matrimonium, ut absolute excluderet consummationem ejus, atque adeò ut votum virginitatis absolute emitteret ante desponsationem, sed tandem sub conditione, si Deo placaret. Subiit tamen S. Doctor in resp. ad 1. quod post desponsationem innovuit hoc esse Deo acceptum, & consequenter quod absolute vovit virginitatem, antequam ab Angelo annuntiaretur.

Respondeo secundò, data Majori, negando Mino 145 rem, & ad probationem ei subiunctam dico, B. Virginem non peccasse contra votum castitatis, contrahendo matrimonium, quia divina revelatione certa erat nullum ex matrimonio virginitati fore prajudicium imminere, ut ait S. Thomas in 4. 4. st. 30. qu. 1. art. 1. quæstiunc. 2. ad 3. cujus verba super concil. 1. retulimus. Alio veðò mulieres, quæ post votum nubere volunt, peccant contra fidem Deo datam, quia se exponunt evidenti periculo consummandi, dantque marito juri exigendi, tenenturque petenti reddere debitum, nisi ille voto consenserit, aut simili obligatione sese obstinaret.

O jicias tertio cum eadem Auctore: Ad c. 1. n. 146 tiam matrimonii requiritur tantum, ut sit mutua animorum coniunctio, ad individuam vita societatem, cum diversitate sexus: Sed hoc totum reperiri potest in matrimonio contracto sine ullo ordine & consensu in copulam ex parte contrahentis: Ego ad essentialiam & valorem matrimonii non requiritur consensus in copulam ex parte contrahentis. Major probatur, tum quia matrimonium sic dicitur à Magistro sententiarum: *Matrimonium est viri mulierisque coniunctio maritalis inter legitimas personas, individuam vita societate et retinens.* In qua definitione nulla fit mentio de copula carnali, vel de ordine ad illam. Tum etiam, quia nihil cogit (inquit Pontius) ut afferamus, non posse esse in conjugio translationem dominii corporum ad mutua obsequia utriusque sexus, sine ullo consensu in copulam ex parte ipsorum contrahentium: dominium enim distinguitur ab usu, potestque fieri contractus circa materiam dominii, sine ullo ordine ad usum, imo etiam illo protulso impedito, ut fusè antea declaravimus.

Respondeo primò, hoc argumentum nimis probare, & ex illo sequi, nequidem ex parte contractus necessarium esse consensum in copulam carnalem, sed sufficere consensum in coniunctionem animorum, & amicabilem societatem in diverso sexu: quod si verum esset, non appareret cur iure naturali non posset esse matrimonium inter fratrem & sororem, aut patrem & filiam, secluso omni ordine ad copulam, & initia solùm amicibili coniunctione & societate animorum, quod absurdissimum est. Unde

Respondeo secundò, negando Majorum, ad ma. 148 matrimonium enim requiritur essentialiter, ut sit mutua coniunctio viri & scemini, in ordine ad procreationem prolis, subindeque in ordine ad carnalem

Iam copulam, quae est medium necessarium ad illam, talisque ordo innuitur per particulam illam *maritalis*, in definiione matrimonii à Magistro positam. Unde si quis ordinem illum excluderet, nolletque jus ad copulam ullum dare, matrimonium non contraheret, sed contractum diversa omnino rationis intret. Per quod patet ad primam probationem Majoris.

Ad secundam verò dico, quod licet dominium corporum quod sibi mutuò co*j*uges per matrimonium tradunt, ab usu eorum distinguatur, unumquè ab altero separari possit, ex mutuo pacto inter coniuges, repugnat tamen illos in ejusmodi dominium consentire, quo implicitè consentiant in copulam; cùm tale dominium corporum matrimonio acquisitum, sit essentialiter jus ad copulam, & ipsa in eo, ut effectus in causa continetur, ut loquitur Sanctus Doctor suprà relatus.

149 Ex dictis intelliges, quod licet matrimonium inter B. Virginem & S. Iosephum celebratum, caruerit aliquà perfectione accidentalì nimirum copula conjugal, & jure expedito ad illam, fuit tamen perfectum substantialiter, cùm nihil ei defuerit ex his quæ ad substantiam matrimonii requiruntur, nempe nec traditio corporum, nec dominium directum ipsorum, quamvis ex mutuo consensu à dominio utili, quoad uium copula, imò & à consensu explicito in illam, fuerit separatum. Item in eo fuit indissolubilis conjunctio animorum, & fides conjugalis perfectissimè servata, variaque conjugum obsequia sibi mutuò præstata. Præterea matrimonium illud in suo genere perfectissimum fuit, cùm perfectissimè affectum fuerit finem ad quem à Deo fuit institutum, qui non fuit prolixi ex mutuo concebitus suscepit, sed prolixi Spiritus Sancti operâ in utero B. Virginis formatæ procreatio & educatio; nec non altissimi mysterii occultatio, & pudicitia B. Virginis, ac famæ, honoris, & integeritatem virginitatis conservatio & proteccio; quod hanc hojas sanctissimi matrimonii præstantiam & dignitatem nimirum in modum commendat; cùm enim cætera matrimonia ad perdendam & destruendam virginitatem conjugum ordinentur, istud mirabilis Deli dispensatione, ad eam conservandam & protegendam institutum fuit; quod bellissimum quidam, similitudine ulni vineam obumbrantis, & à Solis ardoribus protégentis, expressit, addito hoc lemmate: PROTEGIT, NON FOECUNDAT. Addi potest, quod sicut vi-num, quod teste Apostolo, luxurie incentivum est, in Eucharistia fit virginitatis germen, & remedium contra luxuriam, unde *vinum germinans virgines*, à Prophetæ appellatur: ita matrimonium, quod est infissimum virginitatis hostis, ejusdem ruina & perditione, in mysterio Incarnationis, & in castissimo Iosephu & Marie conubio, virginitatis columen, & integritatis protector effectum est.

DISPUTATIO V.

De indissolubilitate Matrimonii.

CUM inter matrimonii proprietates, precipua sit ejus indissolubilitas, & de illa varie ac celebres agitari solent questiones, integrum de illa visum est instituere disputationem, ut difficultates illas cùm par est diligentia & perspicuitate, articulis sequentibus resolvamus.

ARTICULUS I.

Uirum matrimonium habere est in officium naturæ, non solum legi & institutione divinæ, sed etiam iure naturæ indissolubile fuisse.

S. I.

Premittuntur que apud omnes sunt certa, & referuntur sententiae.

Certum & indubitatum est apud omnes, Deum & instituendo matrimonium in statu innocentiae, dedisse præceptum de ejus indissolubilitate: id enim constat ex verbis illis Christi Matth. 19. Qui fecit hominem, ab initio masculum & feminam fecit eos, & dixit: Proprius bos dimisit homo parvum & marrem, & adberebis uxoris sue, & erunt duo in carne una. Ex quibus subinferti Christus: Quod ergo Deus conjunxit, nempe suo præcepto, homo non separat. Unde Bonifacius VIII. cap. unico, de voto & voti redempzione in 6. dicit matrimonii vinculum, ab ipso terum omnium conditore, Ipsuan in Paradiso, & in statu innocentiae instituente, unionem & indissolubilitatem accepisse. Et Tridentinum less. 24. initio: *Matrimonii* (inquit) *perpetuum indissolubilemque nexus, primus humani generis Parens, Divini Spiritus instinctu pronuntiavit, cum dixit. Hoc nunc os ex offibui meis.* &c. Et paulò post addit, Christum ejusdem nexus firmatatem, ab Adamo tantò ante pronuntiatam, his verbis confirmasse: *Quod ergo Deus conjunxit, homo non separat.* Unde præceptum divinum de indissolubilitate matrimonii, in quo tempore legis Mosaicæ, per repudiū libellum dispensatum est, ut articulo sequenti dicemus, fuit in lege Evangelico in pristinum vigorē à Christo restitutum, ipsumque Christi præceptum à Paulo 1. ad Corinthus. 7. his verbis promulgatum: *Principio non ego, sed Dominus uxorem à viro non discedere; quod si discesserit manere innupram, aut viro sua reconciliari. Et vir uxorem non dimicet,* &c.

Fatentur etiam omnes, ex ratione Sacramenti majorum accedere matrimonio indissolubilitatem, quām eam quæ ipsi convenit, ut est præcis in officium naturæ; est eam ut Sacramentum eucœlum à Christo ad significandam duplicitem Verbi cum natura humana, & Christi cum Ecclesia conjunctōnem firmissimam, ac prorsus indissolubilem; & quia duplicitem illam unionem significat matrimonium consummatum (copula enim carnalis, quā ex duabus fit una caro, exprimit unionem illam, quā ex duabus naturis, humana & divinā, fit una persona, & ex Christo capite & Ecclesiæ membris, unum mysticum corpus, ut docet Innocentius III. cap. *Debitum*, de bigamis,) hinc fit tale matrimonium in nullo prorsus casu esse solubile. Matrimonium verò ratum & nondum consummatum in aliquo casu solvi potest, cùm nimirum unus ex conjugibus ante confirmationem, professionem emitte, in aliqua Religione approbata, ut definis Tridentinum less. 24. can. 6. quia nimirum matrimonium ratum non significat unionem Christi cum Ecclesia, quæ indissolubilis est, sed unionem animæ fidelis cum Christo, mediante gratiæ sanctificante, quæ solubilis est.

Hæc sunt certa & indubitate apud Theologos, sed difficultas est & controversia inter illos, an matrimonium, ut est in officium naturæ, non solùm ex Dei præcepto, à Christo in lege Evangelica renovato & confirmato, sed etiam iure naturæ, seu ab intrinseca sua natura, indissolubilitatem habeat? Id enim negat Cajetanus in opusculis Tract. 18. de matrimonio, ubi hec scribit: *Cum matrimonium duplice consideretur, scilicet ut est officium naturæ, &*

Disputatio Quinta,

- ut est *Sacramentum Ecclesie*, si attendamus in omnibus & singulis conditionibus, quas habet, secundum quod est naturae officium, quaestio hac clara est; quia constat matrimonium esse dissolubile, etiam post consummationem, ut patet de conjugio infidelium. Idem docet Abulensis Matt. 19. quiz. 17. Gandavensis quodlib. 5. qu. 39. Et Michaelis Medina lib. 4. de Sacrorum hominum continentia, cootrov. 1. cap. 10. & lib. 5. cap. 88. Sunt etiam aliqui, qui fatentur quidem matrimonium illud quod jam consummatum est, esse ex natura sua perpetuum & indissolubile; sed id negant de matrimonio nondum consummato. Communiter tandem ceteri Theologi docent, omne matrimonium validum, esse natura sua indissolubile. Unde fit

S. II.

Conclusio affirmativa statuitur.

Dico igitur, Secundum legem naturae matrimonium indissolubile est; quamvis post consummationem, major rem jure naturali habeat indissolubilitatem.

4. Prima pars probatur primò: Tale est matrimonium secundum legem naturae, quale fuit à Deo institutum: Sed institutum fuit à Deo insolubile: Ergo est tale, secundum legem naturae. Minor constat ex suprà dictis, Major verò probatur ex communione Theologorum sententia, quā docent, Deum in Paradiso terrestri nullum præceptum positivum impulisse Adamo, præter unum, de non edendo de fructu arboris: Ergo si instituendo matrimonium, præceptum dedit de ejus indissolubilitate, illud non fuit positivum, sed naturale, subindeque matrimonium jure naturae indissolubilitatem habet. Quæ ratio probat omne matrimonium, seu ratum, seu consummatum, prout est in officium naturae, esse jure naturali indissolubile, cum Adamus verba illa: *Quamobrem relinquit homo patrem & matrem, & adhærebit uxori sue*, quibus in persona Dei, & ex instinctu Spiritus Sancti, indissolubilitatem matrimonii declaravit, antequam matrimonium ejus cum Eva esset carnali copulâ consummatum, pronuntiaverit.

5. Probatur secundò eadem pars: Cūm Scriptura dicat: *Relinquit homo patrem & matrem, & adhærebit uxori sue*, sicnius est vinculum matrimonii inter virum & uxorem, quā inter filium & parentes, propter quod in communibus necessitatibus providere debet vir potius uxori & familiæ, quā parentibus, & thesauzare potius illis, quā istis. Sed vinculum inter filium & parentes est naturale & perpetuum: Ergo multò magis inter virum & uxorem.

6. Probatur tertiod: Dissolutio matrimonii est contra naturam ejus: Ergo secundum legem naturae, matrimonium est insolubile. Consequentia patet, Antecedens verò probatur. Polygamia quā quis simul habeat plures uxores, est contra naturam matrimonii, ut disp. 1. art. 3. ostensus est: Ergo & à fortiori dissolutio matrimonii. Consequentia probatur primò, quia dissolvere matrimonium, est omnino ipsum destruere, cum essentialiter consistat in nexu; at verò secundam uxorem primæ superinducere, non est destruere matrimonium. Secundò, pluralitas uxorum simul idè est contra naturam, quia adversatur fini secundario naturae in matrimonio, ut loco citato fusè declaravimus: Atqui similiter, & multò magis, solutio matrimonii aduersatur fini secundario ejus, imò & primario, ut constabit ex dicendis probatione sequenti: Ergo multò magis est contra naturam matrimonii.

7. Demum eadem prima pars nostre conclusionis

probat potest ex D. Thoma h̄ic quæst. 67. art. 1. ubi sic discurrit: *Matrimonium ex intentione ordinatur ad educationem prolis, non solum ad aliquod tempus, sed per totam vitam prolis, unde de lege naturae est, quod parentes filios thesaurizent, & filii parentum heredes sint; & idè cùm proles sit communione bonum viri & uxoris, oportet eorum societatem perpetuam manere invicem. secundum legem naturae dissolamen, & sic inseparabilitas matrimonii est de lege naturae.*

Confirmatur & magis illustratur hec ratio, hoc discursu: Matrimonium est contractus inter matrem & feminam, iū natura ordinatus ad prolis procreationem & educationem: Sed conjugum inseparabilitas ad hujus finis conseruationem necessaria est: Ergo matrimonium ex natura sua ex git conjugum inseparabilitatem. Major patet, M non probatur. Perfecta procreatio & educatio prolis tria exigunt, nempe certitudinem ex parte patris, cui potior incumbit cura prolis: educationem & instructionem quoad vitam & mores; cùm enim homo anima & corpore confluet, ad perfectam sui educationem, non solum requirit alimenta corporis, sed etiam animi, per diligentem morum instructionem. Item ad perfectam prolis educationem requiritur, ut filii succedant parentibus quoad bona fortunæ, & quod patentes thesaurizent filiis; praesertim cùm proles, ut pars à parentibus decisa, à natura ordinetur ad suos progenitores, quoad fieri potest, perfectè representandos, & parentes quoad similitudinem speciei conserventur in filiis: Sed ad hec tria conjugum inseparabilitas necessaria est; conjugis enim separatio, vel redit prolem incertam, & oxor v.g. post copulam carnalem cum marito, alteri nubat; tunc enim nequit certò fieri, an nata proles sit prioris vel posteriutis viri; vel impedit perfectam prolis instructionem aut educationem; destituta enim ab uno parente, non ita perfectè instruitur ab altero; cùm multa sint quibus proles eget ex parte patris, & plura quibus indiget ex parte matris, que non tam bene suppleri possunt ab eo ad quem proles non pertinet, ut experientia quotidiana docet in prole, que altero parente mortuo, transit sub cura novercae, vel viuici. Unde ut notat D. Thomas 3. contra Gent. cap. 123. aves ille ad quarum prolein educandam requiri ut utriusque parentis opera, tandem continuant finem, quoad usque proles sit perfectè educata, & instrueta, ut sibi ipsa valeat de necessariis providere. Demum nisi pater & mater simul commaneant, non possunt ita commodè filiis thesaurizare, nec tantam divitiarum copiam, quam filiis hereditario jure relinquant, congregare: Ego &c.

Ex his probata manet secunda conclusionis pars, & que afferit, matrimonium post consummationem, maiorem jure naturae exigere indissolubilitatem. Dissolutio enim matrimonii, post ejus consummationem, primò facit injuriam prolis, quæ per carnalem conjugum copulam, jus acquirit ad sui procreationem, in ipso feminæ, matrimonii, copulâ prosemnito; & ad sui educationem, si jam factus in uxoris utero sit efformatus. Secundò per illam gravis interrogatur injuria uxori, quæ deflatur dicitur; unde S. Thomas 3. contra Gent. cap. 123. Si quis (inquit) mulierem assumens tempore juventutis, quo & decor & fecunditas ei adsum, eam dimittere posset, postquam aitare provello fuerit, dannum inferret mulieri contra naturalem equitatem. At neutram injuriam includit matrimonium, nondum carnalē copulâ consummatum; non conjugis dilectione, cùm nondum sit carnaliter cognita; nec prolis, cùm nullum ante carnalem copulam jus acquisierit; nam primò illud acquirit per semen & lumbis parentis depositum, quod est ipsa prolis inchoatio. Ego major-

de Indissolubilitate Matrimonii. 523

rem Indissolubilitatem exigit iure nature matrimonium consummatum, quam ratum.

§. III.

Solvuntur objectiones.

9. **O**bijecies primus: Omnis res per quascumque causas nascitur, per easdem dissolvitur, ut dictum in iure: Sed vitulum matrimonii nascitur ex mutuo contrahentium consensu: Ergo per eundem consensum dissolvi potest, atque adeo non est ex natura sua insolubile.

Confirmatur: Alii contractus humani & civiles, ex mutuo contrahentium consensu dissolvi possunt: Etenim & contractus non atrimenti.

10. Ad objectionem respondeo, Majorem esse veram durataxat in iis rebus quae ex natura sua sunt solubiles, & quicunq; dissolutionem non sibi reservavit superior, de quarum numero negamus esse contrarium matrimonii; se habet enim quemadmodum anima rationalis, quae licet nunquam producatur, nisi cum aliqua dependentia ab agente naturali, possit tamen ab eo corrupti non potest, quia ex natura sua incorruptibilis est.

Ad confirmationem, concessio Antecedente; nego consequentiam & paritatem; hac enim inter matrimonium & alios contractus intercedit discrimen, quod si, cum non ordinetur ex natura sua ad aliquum finem qui requirat insolubilitatem, ex natura sua possunt dissolvi; at vero contractus matrimonii, ordinatur ad aliquem finem qui requirit insolubilitatem ex natura sua, nimicum ad procreationem & educationem, ad quam conjugum insuperabilitas necessaria est, ut in ultima probacione declaravimus.

11. Obijecies secundus: Papa non potest dispensare in his quae sunt de jure naturae: Sed matrimonium ratum, non consummatum, potest Pontificis auctoritate dissolvi: Ergo saltem matrimonium ratum non est jure naturae insolubile. Major videtur certus, Minor vero probatur ex facto plurium Summorum Pontificum, qui in matrimonio rato dispensarunt, ut de Martino V. Eugenio IV. Paulo III. Julio III. Paulo IV. Gregorio XIII. referunt Covarruvias 4. secret. part. 2. cap. 7. paragr. 4. Henriquez lib. 11. cap. 8. & Navarrus in Summa cap. 22. qui addit suo tempore Paulum III. & Pium IV. ter vel quater dissolvisse quedam matrimonia clandestinè contrafacta, nondum consummata. Suarez etiam tom. 3. de relig. lib. 9. cap. 24. ait sibi ex proprio diplomate constitisse, Gregorium XIII. in matrimonio rato dispensasse inter conjuges qui suo tempore vivebant. De num Spondanus in Annalibus Ecclesiasticis, ad annum 1599. n. 4. refert ita judicatum fuisse ab oculo Cardinalibus, & aliis delegatis a Clemente VIII. ad judicandum de causis dissolutionis matrimonii inter Sigismundum Battoriu[m], Transylvanicu[m] Principem, & Mariam Austricu[m]; illorumque judicium auctoritate Apostolicâ fuisse executioni mandatum.

12. Huic argumento respondent plures ex recentioribus Theologis, negando Majorem, existimant enim Summum Pontificem posse in aliquibus, que sunt de jure divino & naturali dispensare, non per potestatem quam habeat ex se, sed specialiter sibi a Christo communicata, ob publicum bonum Ecclesie; unde licet matrimonium sit divino naturali jure insolubile, nihilominus (inquit) potest Pontifex in matrimonio rato dispensare, proprie gravissimas causas animarum salutem concernentes. Addant quod cause rationabiles dispensationis esse possunt, notabilis in qualitate & con-

ditione contrahentium disparitas; sive enim nimis affectio excecat amantem, ipsumque inducit ad contrahendum cum persona, qualitate & conditione longè dispari: probabile periculum futuri scandali, aut perpetua inter ipsos conjuges dissensionis; morbus contagiosus vel incurabilis superveniens, aut qui ante contractum matrimonium conjugem latebat.

Verum licet hec responso & doctrina practicè probabilis sit, tum ob authoritatem plurium Summorum Pontificum, qui eam ad proxim revocant, tum ob suffragium plurium Theologorum & Canonistarum, qui ei adhaerent, speculative tamen minus videtur probabilis: Primo, quia si non possit Summus Pontifex, ut fatentur omnes, dispensare in polygamia, sive ante, sive post consummationem matrimonii, multò minus in indissolubilitate, cum dissolubilitas magis repugnat naturae & fioi matrimonii, quam polygamia, ut constat ex dictis in teritia probatione conclusionis.

Secundo, Si credibile sit Christum dare Summo Pontifici potestatem dispensandi in matrimonio ratio, quis hoc expedire videtur ad bonum publicum Ecclesie, & salutem spirituali animatum; similiter ob eandem rationem dici poterit, Papam à Christo accepisse facultatem dispensandi in matrimonio consummato, quia similiiter interdum videntur pertinere ad bonum publicum Ecclesie, ut in matrimonio consummato dispenset; putat si aliquis Princeps Christianus duxisset uxorem iterilem, & nisi heredes regni relinquenter, Princeps aliquis infidelis vel hereticus deberet ei succedere.

Tertio, Plures docti & pii Pontifices, hanc sententiam minus probabilem judecavunt, ideoque eam ad proxim reducere, & in matrimonio rato dispensare, constanter renuerunt, ut de Innocentio VIII. Adriano VI. & Pio V. refertur: imo Ledesma assertit, neminem ante Martinum V. autem fuisse talis dispensationem concedere, quamvis per quatuordecim secula, quantumplurime hujus dispensationis facienda occasione occurserint. Varia etiam Pontius lib. 9. cap. 3. adducit veterum Pontificum decreta, quibus declarant, causas illas quas recentiores Theologi rationabiles existimant ad dispensandum in matrimonio rato, non esse sufficientes ad dissolvendum tale matrimonium. Hac ergo responsione prætermis, vel in sua probabilitate relata.

Respondeo ad objectionem, concessa Majori, negando Minorem, & ad illius probationem presumptam ex facto Summorum Pontificum, qui in matrimonio rato dispensarunt, dico illos usus esse opinionem quamprobabilem existimarent, ed quod apud Canonistas communis sit; quod in re obliqua, & utrinque prohibiti, ipsi liquit: quamvis enim non licet uti opinione minus probabili, in concursu alterius qua existimatur probabilius; si tamen opinio, que in se minus probabilis est, aliqui videatur probabilius, non peccat, si eam in praxi sequatur, quia tunc excusat ex ignorantia invincibili; ut in dissertatione de probabilitate, quam post Tractatum de mortalitate actuum humorum adjectimus, fuse ostendimus est.

§. IV.

Corollaria notata digna.

Ex dictis colligitur primum, nullum matrimonium, neque sacerdotium, neque iuris celum, non solum potest, sed neque ante carcerem corporam, solo conjugum coniunctu videlicet illorum posse; matrimonium enim indissolubilitatem habet ex precepto divino

Disputatio Quinta,

& naturali , quod ad omnes homines se extendit , quodque Adam in paradiſo accipit posteris omnibus communica dūm . Genel . 2. Propter hoc relinquit homo patrem suum & matrem , & adbererit uxori sua , & erunt duo in carno una . Quæ verba fuisse à Deo dicta , & per Adam posteris promulgatae , significavit Christus Matih . 19. dum haec verba non in Adam , sed in Deum retulit . Unde Augustinus lib . 9. super Genesim ad litteram cap . 18. Hac verba (inquit) cùm primi hominis fuisse Scriptura testetur , Dominus tamen in Evangelio Dicimus dixisse declaravimus , ut hinc intelligeremus propter exasfum ; que praeceperat in Adamo , hoc cum divinitus tanquam prophecam dicere potuisse . Et Tridentinum sess . 24. initio : Matrimonii perpetuum indissolubilemque nescium , primis humani generis parentes , Divini Spiritus instinctu prouenivit , cùm dixit : Hoc nunc es ex officiis meis . Unde nec forte aliqui Gentiles , ob invincibilem ignorantiam hujus præcepti , excusentur , si matrimonium in casu aliquo urgentissimo ex mutuo consensu dissolvent , dissolutio tanto ejus non erit valida , cùm in ea de sit consensus Dei , quem non censetur prebere , nisi in duobus casibus infra referendis , cùm nimis alter conjugum infideliū ad Christianam fidem convertitur , & alter remanens in infidelitate non vult cum eo habitare absque contumelias Creatoris ; & cum unus ex conjugib[us] ante consummationem matrimonii , in aliqua Religione approbata professionem emittit . De quo infra .

18 Colligitur secundò , matrimonium Christianorum magis esse indissolubile , quam matrimonium infidelium ; nam matrimonium infideliū indissolubilitatem habet non solum ex jure nature , sed etiam ex sacra significatione unionis Christi cum Ecclesia , quæ ei convenit quatenus est novæ legis Sacramentum : hanc verò significationem non habet matrimonium infideliū , ut docet D . Thomas In 4. dist . 16. quest . 2. art . 2. Ratio est , quia conjunctione Christi cum Ecclesia , quam matrimonium significat , non est per similitudinem tantum naturæ , quam Christus habet cum toto genere humano , sed per fidem & charitatem , quæ ut sponsus Ecclesiam ut sponsam diligit , ut ex Pauli discursu colligitur , qui maritos adhortatur ad uxores diligendas , sicut Christus dilexit Ecclesiam : ad hanc autem conjunctionem significandam matrimonium infideliū , ut potè fide carens , aptum non est . Unde Innocentius III. cap . Quantò , de divortiis , sic ait : Etsi verum matrimonium inter infideles existat , non tamen est ratum : inter fideles autem verum & ratum existit , quia sacramentum fidei quod semel est admissum , nunquam amittitur , sed ratum efficit conjugij sacramentum ut ipsum in conjugib[us] illo durante perdureat . Ex quo intelliges rationem ob quam matrimonium consummatum infideliū , per alterius conjugis ad fidem conversionem , d[omi]ni possit , non autem infideliū per unius conjugis apostasiam à fide , tametsi nonnunquam majus periculum sit , ne hic per conjugem à fide aversum , quam ille per conjugem in sua infidelitate perseverantem , pervertatur ; quia nimis matrimonium infideliū non est à Christo assumptum , ad significandam indissolubilem sui cum Ecclesia conjunctionem , scut matrimonium fideliū .

19 Colligitur tertio , matrimonium in lege nova , esse magis indissolubile , quam fuerit in lege naturæ vel in lege Mosaica . Nam ut docet S . Doctor loco citato , matrimonium fideliū ante Christi adventum , non significabat unionem Christi cum Ecclesia , hanc enim significationem accepit in legi Evangelica , cum fuit elevatum à Christo ad dignitatem Sacramenti novæ legis ; tum quia congruentius fuit quod eam haberet ; post factam Ver-

bi cum natura humana , & Christi cum Ecclesia conjunctionem : tum etiam , quia ante Christi adventum bellum erat matrimonium unius cum pluribus uxoribus ; hoc verò matrimonium aptum non erat ad significandam unionem Christi cum Ecclesia , quæ est una , & multo maiori Verbi cum humilitate assumpta , quæ etiam unica est . Ex quo intelliges , cur in lege Mosaica matrimonium effet solubile per libellum repudii , ut dicemus articulo sequenti , in lege verò Evangelica id non licet ; quia nimis in lege nova significat unionem Christi cum Ecclesia , quam Deus nunquam repudiabit iuxta illud Osee sponsabo te mihi in sempiternum ; in lege vero Mosaica , haec significatione caret .

ARTICULUS II.

An repudium olim fuerit licitum Iudeis , & Romanis , aliisque Gentilib[us] , ita ut repudiando uxores , non peccarent , Deo dispensante in lege naturæ ?

S. I.

Premittitur quod apud omnes est certum ; & referuntur sententia .

Constat ex dictis articulo precedenti , jure naturali matrimonium esse inseparabile , idque tripli de causa . Prima , quod matrimonium sit genus quoddam amicitie omnium coniunctissimum , & amicitia ex natura sua appetat individualiter & societatem . Secunda ex fine matrimonii , qui est filios bene educare , non tantum gignere ; quod commode fieri non potest , si conjuges separantur . Tertia , propter hereditates de quarum successione cura esse debet parentibus , nec posset esse fatis accurata , si conjuges separantur passim . Nihilominus hoc naturæ jus non est tam arctum , quia relinquit sepe locum , si occurrat aliquod maius bonum expetendum , vel gravius malum vitandum . Unde olim in lege Mosaica permittebat Iudeis uxores dimittere , & libello repudii uxori dato , aliam ducere : Deuteronomii enim 24. si dicitur : Si acceptis homo uxorem , & non invenerit gratiam ante oculos ejus , propter aliquam fæditatem , scribet libellum repudii , & dabit in manu illius , & dimittes eam de domo sua . Forma verò hujus libelli , seu verba in eo contenta , hæc erant : Ego Rabbi Simeon filius Rabbi Abram filii Rabbi David filii Rabbi Salomonis , die primæ mensis secundi , anno à creatione mundi &c . hic & in hac civitate , ex animi mei consensu , & fine illa coactione , repudiavi Rachel filiam Rabbi Mosis filii Rabbi Joseph , filii Rabbi Jacob ; & dedi illi libellum repudiae in manu , schedam abscissionis , & signaculum divisionis , ut sit à me abjecta , & abeat quicunque voluerit , ducique posse ab omni viro , nec cum quisquam prohibera presumat , iuxta constitutiones Moysis , & Israël . Debebat autem hic libellus , non ab ipso repudiante , sed ab aliquo docto scriba componi , idque dupli de causa , primit , ut mors scribendi tardiorum matrum redderet ad repudiandum , daretque tempus matris ea de te delibetandi , extincto intereo , vel remissio fervore odii & iracundie , ut notat S . Augustinus lib . 19. contra Faustum cap . 26. ubi ait quod talis libellas debebat scriptis mandari , ut in diffidium animus præcepit , libelli conscriptione refractus , abstineret , & quid male esset uxorem dimittere , cogitat . Secundò , ut scribæ a quibus exatari debebat , & quibus repudii causa exponenda erat , de ea secundum legem judicarent , & si justa non esset , repudiata impidirent , conjugatosque ad pacem & concordiam

de Indissolubilitate Matrimonii. 525

cordiam revocarent. Quia ut perhibent (subdit idem S. Doctor) apud Hebreos scribere litteras Hebreos nulli fuit erat, nisi scribus solis, cum & excellensorem profiterentur sapientiam; & si quis eorum esset aequitate ac pietate predixi, non tantum prefererentur sapientiam, sed etiam settarentur. Ad hos igitur quos oportere esse prudentes legi interpres, & iustos dissidii disfatores, lex voluit mutare eum, quem jussit libellum repudii dare, si demississet uxorem. Non enim poterat scribi libellus, nisi ab ipsis qui per hanc occasionem, & necessitatem, venientem quodammodo in manus suas, bono consilio regerent; argue in se ipsum & uxorem, pacificè agendo, dilectionem, concordiamque suaderent.

21 Pariò libellus repudii in lege Mosaica dati non debebat, nisi ex gravi alqua & justa causa, quæ verbis Deuteronomii supra relatis, generaliter nomine fecunditatis exprimitur; putè sterilitas, quæ apud Iudeos erat ignoriniosa, lepra, morbus perpetuò impediens debiti conjugalis redditionem, veneficium, ebriositas, morositas, & rixæ perpetuae, vel mali mores mulieris turbantes pacem domesticam, liberti que valde nocentes malo exemplo. Quare non sufficiebat levis causa, ut colligatur ex verbis illi M. Ischiae & Cùm odio habueris (uxorem tuam) dimisste dicit Dominus Deus Iudaæ. Quæ ve ha ironice d'ea cœ à Deo, plures Interpretes assertant, & indicant verba inmediate precedenta: Causa ergo firmitum velutrum, uxorem adolescentia tua nols despiciere; u. d. illi Deus reprehendit Iudeas, cù lata de causa odio habentes & repudiantes uxores suas, quod illæ minus essent pulchra quam alie sic æ.

22 Deo non necesse non era, ut in libello repudii ejus causæ specialiter exprimarentur, sed tantum in generali, ut ostenderetur justum repudium, ut ait S. Thomas hic quæst. 67. art. 7. Ino aliqui docent, nequidem in generali causas repudii scribi debuisse, tunc quia in farsa libelli supra relata non exprimuntur; tunc etiam, quia eo ipso quod libellus à scribis exarari debebat, contabat authentè causam esse justam, ut potè tale n ab illis justificaretur. Plura de forma repudiū Iudaici videri possunt apud Abulensem in cap. 19. Matth. cap. 52. & sequentibus.

23 Constat etiam quodd non solum Iudei, sed etiam plerique Gentilium, olim solebant uxores repudiare, ut alias duerent, sicut de Medis & Persis constat ex libro Esther cap. 1. ubi Assuerus repudiat Vasti, & de Philistinis ex Jud. c. 14. ubi Samson's uxoris acepit en relictio maritum alterum de amicis ejus, & pronubis, purans se ab eo desertam & dimissam fuisse. Oi in etiam Romani, libello per nuntium misso, uxores repudiabant, his verbis: Restauri habeo. Restauri tibi agito, ut scribit Cajus Juricostitus lib. de divorcio, Digest. de divorcio. Hec tamen divorcia raro fabant, quando illorum mores erant magis integri. Unde scribit Tertullianus in Apologetico cap. 6. Sixcentos fere annos ab urbe condita fuisse tractatos, antequam ullum repudium visum esset Romæ. Alerit etiam Gellius lib. 4. cap. 4. & Plutarchus in Theseo: & Valerius Maximus lib. 2. cap. 1. neminem repudiasset uxorem in Republica Romana, ante Spurium Caribulum Germanum, longo tempore post conditam urbem, idque eum ad id fuisse coactum, quod haberet uxorem, ex qua propter vitium corporis non posset filios suscipere. Ut autem mores collapsi sunt, repudia adiutor creverunt, ut dicat Tertullianus loco citato: Nunc repudium vorum est, & matrimonii fructus. Et cap. 19. scribat Catonem & Socratem, abique illa causa, dimisisse uxores suas & a vicis traxisse: O sapientie! inquit Atticus! O Romane gravitatem exemplum! Lenus est Philosophus & Censor.

Hec sunt certa & indubitate apud omnes, sed difficultas est & controversia inter Theologos, an repudium licitum fuerit Iudeis, vel solum permisum, aut toleratum; & an Romanis, aliisque Gentiles, repudiando uxores, peccarent contra legem naturæ, quæ matrimonii indissolubilitas præcipitur, ut articulo precedenti ostendimus, vel utrum fuerint dispensati à tali lege, ut de Hebreis dicemus.

Prima sententia afferit, nunquam in veteri lege s. fuisse licitum repudiare uxorem, sed tantum permisum ut impunè fieret, ad majus malum vitandum, ne videlicet Iudei suas uxores occiderent, præstabat siquidem eas dimittere potius quam interficere. Quare juxta hanc opinionem, peccabant Iudei dimittendo suas uxores, & vinculum matrimonii non solvebatur; ac proinde si mulieres dimissæ accipiebant novos maritos, non erat novum matrimonium, sed adulterium. Quod autem viri possent alias ducere, non erat per accessionem novi juris ex repudio, sed ex eo quod polygymia tunc esset licita, propter multiplicationem populi fidelis. Hanc opinionem docet D. Hieronymus in cap. 19. M. th. ad verba illa: Moyses ad durissimum, &c. ubi haec scribit: Nunquid potest Deus sibi esse contrarius, cum aliud jussit, & sententiam suam nova frangat imperio? Non ita sentendum est: Sed Moysis cum videret proprius desiderium secundum suum conjugum, que vel diuiores, vel juviores vel pulchritores essent primæ uxores interfici, aut malam vitam ducere, malum indulgere discordiam, quam odia & homicidia persevereare. Item dicit Glossa, & Lycanus in cap. 5. Matth. Magister in 4. dist. 43. D. Bonaventura ibidem art. 3. quæst. 1. Sotus ibidem quæst. 2. art. 2. concl. 2. Henriquez, Sylvius, & alii.

Secunda docet, sub lege M. saica, Deo dispensante in lege naturali, permisum fuisse Iudeis repudiare uxores, non solum impunè, sed etiam licite, ita ut non peccarent repudiando, & per libellum repudii, vinculum conjugale solveretur. Ita Author operis Imperfecti in Matth. homil. 34. D. Thomas Matth. 19. Albertus Magnus in 4. dist. 53. art. 25. Durancus ibidem quæst. 3. P. Julianus quæst. 1. art. 2. B. Larminius de matrim. cap. 17. Sanchez lib. 10. de matrim. disp. 1. aliquæ plurimi ab ipso relati.

Tertia existimat, repudium licitum fuisse non solum Iudeis, sed etiam Gentilibus, eosque repudiando uxores, non peccasse contra legem naturæ; quia repudio usi sunt prouidentissimi viri, qui nullâ passione ducti, id ut licitum & à lege naturali minimè abhorrens judicarunt, ut constat tum de Romanis Jurisconsultis, ex quibus omnis pendet Jurisprudentia ad nos derivata est; tum de Platone, qui lib. 1. de legibus, separationem viri ab uxori suadet, quando conjuges propter morum acerbitudinem inter se non convenient. Ita Abulensis in cap. 19. Matth. quæst. 66. ad 5. & Veracruz apud Sanchezem citatum, num. 8.

§. II.

Vera sententia duplii conclusionis statuitur.

Dico primò, olim permisum fuisse Iudeis repudiare uxores, non solum impunè, sed etiam licite, ita ut eas repudiando non peccarent, Deo in lege naturæ dispensante, & matrimonii vinculum, per legem repudiī dissolvente.

Probatur primò: Verba supra relata ex Deuteronomio propriè sumpta & impl. citer, ut sonant, non significant tantum permissionem seu tolerationem minoris mali, ad vitandum maius, sed licentiam & potestatem juris, ad repudiandum uxorem:

rem : Sed verba Scripturæ, quoad fieri potest, in sensu proprio & nativo intelligenda sunt, juxta regulam traditam à S. Augustino lib. 3. de doctrina Christiana cap. 10. præcipue verò in legibus, quæ clara esse debent : Ergo per legem repudli permittebatur Iudeis non solum impunè, sed etiam licet, seputare uxores ; præsterrim cùm ex nullo loco Scripturæ colligi possit, Deum vim obligandi à lege non abstulisse, & cùm non aliter loquatur Moyses in aliis quæ non permitti solum seu tolerari, sed & licet fieri poterant à Iudeis.

39 Confirmatur : Quamvis in lege veteri aliqua peccata peccitterentur sine punitione, sèpè tamen reprehendebantur de illis Iudei à Prophetis, ut constat de usuris, que illis permittabantur circa alienigenas, de lis eis redarguntur Ezechiel 18. & Psal. 14. Sed nusquam in tota Scriptura legitur, quod repudiante uxores, servato modo à Moysi præscripto, reprehendantur. Nam si ironice intellegendum sit illud Malachie 2. *Cum odio babueris, dimitte, dicit Dominus Israël*, ut plures Scripturæ interpres existimant ; & si verbis illis Deus ironice carpat dimittentes uxorem, loquitur de Iudeis, qui sine justa causa eas oderant, & dimitebant, ut alienigenas, quia pulchriores sibi videbantur, acciperent, ut suprà annotavimus.

40 Probatur secundò conclusio : Per libellum repudii verò solvatur vinculum conjugale : Ergo verè Deus dispensabat in lege naturæ indissolubilitatem matrimonii præscribente, subindeque non solum impunè, sed etiam licet, poterant Iudei uxores repudiare, & uxores repudiare allis nubere. Utroque consequentia patet. Antecedens verò probatur primò, quia libellus ipse repudii, qui Hebrei libellus dissensionis, seu abscissionis dicebatur, satis hanc conjugalis vinculi solutionem insinuabat. Secundò, quia lex Mosaica non permettebat foeminis nubere duobus viris : Sed concedebat Deuter. 24. mulieri repudiatae, ut nuberet alteri viro : Ergo per libellum repudii dissolvenbatur prius matrimonium. Tertiò, lex Moysis prohibebat, ne repudiata, mortuo secundo marito, unquam reciparetur à priori viro : At si repudium non solvisset prius matrimonium, & consequenter fuisse illicium, non erat prohibendum, sed potius optandum, ut uxor rediret ad priorem suum maritum, si illam voluisset recipere, non fuisse siquidem periculum ne illam occideret, quia in casu quo ei postea iterum displicuisse, æquè eam impunè secundà vice repudiare potuisse : Ergo per libellum repudii vetè matrimonium solvebatur. Quartò non videtur divine prævidentiae congruum, permittere legem quæ subditis ansam præbeat passum & impunè adulteria permittendi, cùm Deus quantum est ex se semper peccata impedit : At si per legem repudii non fuisse solutum vinculum conjugale, & Deus non dispensasset in præcepto naturali de matrimonii indissolubilitate, quod ab initio mundi Adæ & posteris ejus inviolabiliter servandum dedit, Deus pùlsum & impunè adulteria permisisset seu tolerasset ; nam cùm repudiata non potuisse validè nubere alteri, continua cum eo adulteria perpetrassem : Ergo per libellum repudii matrimonii vinculum solvebatur. Denum Exodi 21. lex erat ut si servo dominus dedisset uxorem, & peperisset filios, anno septimo servus egredetur liber, uxor autem & liberi inanebant sub potestate domini ; quod certè signum est, fuisse tunc vinculum matrimonii dissolutum ; alias enim uxor debuisset in perpetuo coelibatu manere, cùm tamen non sit credibile, mulieres in veteri lege fuisse coactas servare perpetuum coelibatum, qui cō tempore erat planè inusitatus.

31 Dico secundò, repudium non fuisse licitum Gen-

tilibus, sed solis Hebreis.

Ratio est, quia indissolubilitas matrimonii est de jure nature, quod non solum ad fidèles, sed etiam ad infideles & Gentiles se extendit : At in hoc jure non fuit dispensatum, nisi cum solis Hebreis : Ergo reliquæ Gentes manserant hoc jure astrepta, subindeque apud illas non fuit licitum repudium. Major constat ex dictis articulo præcedenti. Minor verò ex eo patet, quod nullibz talis dispensatio cum Gentilibz facta extet : nullum autem privilegium, in iuriis communis præjudicium sine manifesta Principis dispensatione, præsumendum est. Ex quo intelliges, peccasse contra legem naturalem Romanos, aliosque Gentiles, apud quos solo conjugum consensu, nullà justâ interveniente causâ, frequenter legitima matrimonia dissolvenbant : qui abusus correctus fuit per authent. Theodosii, Valentiniani, & Iustinianii, ut constat ex capite de repudiis, L. Consensu & sequentibus.

Aliqui tamen Gentilium excusari possunt à culpa repudii, ratione ignorantiae invincibilis, quia indissolubilitas matrimonii non deducitur immediatè ex principiis per se notis, sed per remotas consequentias ex illis colligitar ; unde præceptum divinum & naturale de indissolubilitate matrimonii invincibiliter poterant ignorare, & existimare in aliquibus casibus matrimonii solutionem, ejus indissolubilitati prævalere. Vix tamen Imperatores Christiani, qui repudium concederunt, à culpa excusari possunt, licet aliqui eos excusare concantur, dicendo, eos minimè approbasse aut permississe repudia tanquam licita, sed tanquam minus mala, & ut graviora mala præcaverentur, tolerasse. Permissimus enim (Inquit Chrys. homil. 32. super c. 19. Matt.) quod nolentes indulgentiam, quia pravam bonitatem voluntatem, ad plenum prohibere non possumus. Permissitur ergo fieri mala, ne fiant pejora. Existimant etiam aliqui Deum ioterdum dispensasse cum quibusdam Gentilibz in lege naturali de matrimonii indissolubilitate, ut cum Assuero, qui Vashti repudiavit, & Esther duxit uxorem ; quia (inquit) tale repudium in salutem totius Gentis Hebreorum, quam Aman perdere & abolere volebat, à Deo fuerat ordinatum.

Ex dictis in hac secunda conclusione infertur, infideles ad Christianismus conversos, si tempore infidelitatis legitimas uxores repudiaverint, cogendos esse ad illas redire, quamvis jam aliud iniurient matrimonium : quia secunda uxor, quam, pro iori repudiata, duxerint, non est legitima, cùm prioris repudium invalidum fuerit, utpote juri naturali repugnans.

¶. III.

Solvuntur objectiones.

Obijcties primò contra primam conclusionem : 32. D. Thomas hic quæst. 67. art. 3. enumerat tribus modis, quibus aliquid permitti dicitur, subdit : *Quartus est per præservationem punitionis, & sic libellus repudii in lege permisum fuit, non quidem propter aliquod maius bonum consequendum, sicut fuit dispensatio de pluribus uxoribus habendis, sed propter maius malum cōhibendum, scilicet uxoridium, ad quod Iudei proni erant, propter corruptionem irascibilitate ; sicut & permisum est eis extraneū fenerari, propter corruptionem aliquam in concupiscibili, ne scilicet fratribus suis fenerarentur ; & sicut etiam propter corruptionem suspicionis in rationali, fuit permisum sacrificium zelotypia, ne sola suspicio apud eos iudicium corrumperet. Et 3. contra Gent. cap. 123. Excluditur (inquit) consuetudo dimittentium uxores, quod tamen in veteri lege permisum fuit Iudeis, propter eorum duritiam ; quia scilicet proni erant ad occisionem uxorum :*

de Indissolubilitate Matrimonii. 527

seorum: permisum ergo fuit minus malum, ad excludendum maius malum: Ego jux a D.Thomam, repudium non fuit licetum Iudeis, sed duxit permissum seu tolitra non, ad vitandum maius malum, scilicet uxoricidium.

33 Respondeo D.Thomam in supplemento, defumpto ex quarto sententiarum, utramque opinionem ut probabilem defendere, & respondere argumentis utriusque; quia tamen opinio doctrinae nostrae adversa, ex tempore quo scripta commentaria in libtos sententiarum, communior erat, in eam magis inclinavit, sic concludens articulum citatum: *Dicunt alij, quod quamvis repudiare uxorem, per se sit malum, tamen ex permissione divina licitum siebat, &c.* Ex quaenam hoc probabiliter dicatur, tamen primum commandatis sustinetur: id est ad utrasque rationes respondendum est. Similiter in Summa contra Gentiles, in sententiis nostris adversis, ut prohibitionem, iuris inclinavit. Sed in cap. 19. Matth. est contra nosm opinionem magis propendet, dicens quod licet repudium inordnatum quid esset, noluit tamen Deus quod Iudeis imputaretur ad culam, idque probat ex Chrysostomo dicente quod à peccato. est libellic peccati culpam, dispensando licet in lege naturae, prohibiente dissolutionem matrimonii. Patera idem S. Doctor r.1. quest. 102. art. 5. ad 3. dicit explesè, quod ita in veteri lege matrimonium non erat Sacramentum conjunctoris Christi cum Ecclesia, quia dissimilatur in ea libellus repudiis, quod est contra rationem Sacramentorum. Ex quo sic licet argue: Ut hec ratio volaret, necesse est quod per libellum repudiis, diffiveretur: at in omnium in lege veteri, non tantum quoniam habitationem & thorum, sed etiam quoad vinculum; sola enim dissolutione quoad vinculum, est contra rationem Sacramentorum, quandoquidem in lege Evangelica diffiduntur matrimonia quoniam thorum & habitationem, & tamen hoc non est contra rationem Sacramentorum, alias enim nisi non posset: Sed si diffiveretur matrimonium in lege veteri, etiam quoad vinculum, per libellum repudiis, cum indissolubilitas matrimonii sit de lege naturae, hec non sifbat, nec nisi poterat, nisi Deo dispensante, & consequenter non tantum impune, sed etiam licite, poterant Iudei uxores suas repudiare: Ergo &c.

34 Objectiones secundò: Christus Matthaei 19. Pharisaeis interrogantibus, an licet homini quacumque ex causa dimittere uxorem? Respondit, non licet, eo quod obstat iniustitia matrimonii. Ipsi autem regi cantibus: *Quod ergo Moyses mandavit dare libellum repudiis, & dimittere?* Art: *Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestris, permisit vobis dimittere uxores vestras.* Ex quibus arguitur: Non est credibile, Deum in iure naturali dispensare generaliter, nisi propter fine aliquem honestum, qualis erat multiplicatio generis humani, & specialitez populi Iudei, quomodo dispensabat in lege monogamiae: Atqui talis falso non reperitur in permisione repudiis; sed etiam ejus rationem asserat Christus duritiam cordis Iudeorum: Ergo non dispensabat Deus, sed tantum tolerabat impunè, & consequenter peccabant Iudei repudiando suas uxores.

Confirmatur: Libellus repudiis datum est propter duritiam cordis Iudeorum: Sed talis duritudo non excusat eos à peccato: Ergo nec lex de libello repudiis.

35 Ad objectionem respondio quod licet in permissione divorzii non reperiatur ille falso, qui reperiatur in lege monogamiae, indulgentia tamen Dei connivens imperfectioni & fragilitati Iudeorum, fuit causa honesta ad ita dispensandum, ut licet eis repudiis.

Ad confirmationem respondet D. Thomas hic quæst. 67. art. 3. ad 4. quod quamvis duritudo cordis non excusat à peccato, tamen permissione ex duritudo facta excusat. Quodam enim prohibentur sanie, que non prohibentur infirmis corporaliter; nec tamen infirmi peccant, permissione sibi facta utentes. Sicut ergo cum Israël 1. Regum 8. petit gubernari à Regibus, qui hactenus gubernatus fuerat immediate a Deo per Prophetas; tamen ea petitio fuerit iniqua, ut potest facta ab iis qui imperium Dei detinebant, ut collat ex verbis Dei ad Samuelem: *Non enim te abjecerunt, sed me, ne regnum super eos; adhuc tamen Deus exaudivit eam, concessisque illis Reges;* dispensando in priori regimine, ut indicant verba illa: *Audi vocem eorum, & constitue super eos Regem.* Ita sim liter, licet dispensationem contra legem communem de indissolubilitate matrimonii Iudeis Deus concederet, ob cords eorum duritatem, quæ difficile se ostendebant ad legem illam servandam; nihilominus verè eos à tali lege dispensavit, cum permisit eis dimittere uxores per libellum repudiis, Deuteronomio 24. Aliquin, ut supra dicebamus, cum ibideum permitterit uxori repudiatae convolare ad secundas nuptias, si per talam legem non dispensasset in precepto de vinculo conjugali, anam præbuisse passim & impunè adulteria committendi; iure quodammodo ad ea index esset; dum per publicum & iuri sicut libellum potestatem dabat mulieri repudiatae, alteri nubendi, coquere mortuo, ad priorem vicum redire prohibebat. Quod sane nudum à veritate, sed etiam à verisimilitudine proflus. Alienum est: quis enim sibi persuadeat, legem illam quæ adulterium morte puniebat, jubebatque lapidibus obrei mulierem in adulterio deprehensam, tolerasse impunè tot adulteria continua publicè patrata?

Dices, Lex prohibens ne repudiata quæ alterius nupserat, mortuo secundo viro, & iperetur à priori, rationem hujus prohibitionis reddi, quia polluta est & abominabilis fulta coram Domino: Atqui si dissolutum fuisset prius matrimonium, & consequenter secundum legitimum exitisset, nullà ratione dici potuisse polluta; polluta enim non est que mortuo marito iterum nubet: Ergo dicitur polluta ratione adulterii cum secundo viro.

Confirmatur ex illo Jeremie 3. Vulgo dicitur si 37 dimiserit vir uxorem suam, & recesserit ab eo, duxerit alterum, nunquid revertetur ad eam ultra? Num quid non polluta & contaminata erit mulier illa? Tu autem forniciata es cum amatoribus multis; tamen revertere ad me, dicit Dominus, & ego suscipiam. Quibus postremis verbis, aperte significatur, mulierem repudiatam, non solum fuissit polluta, nubendo alteri, sed etiam forniciaram; id enim postulat compatriatio ibi à Deo facta.

Ad initiantiam, concessa Majori, nego Minorem, & ad illius probationem dico cum S.Thomam hic quæst. 63. art. 4. ad 5. repudiata quæ alterius nupserat, dici pollutam & abominabilem coram Domino, legaliter, eo modo quo immundus dicebatur in eadem lege Mosaicâ, qui mortuum tangebat, vel leprorum, non immunditiam culpe, sed eujusdam irregularitatis legalis; unde etiam Sa. erodus non licebat, viduam & repudiatam ducere in uxorem.

Ad confirmationem dicendum, Deum ita loquuntur esse, argumentando à minori ad maius, & verbis illis Jeremie significare voluisse, quod licet iusta legem Mosaicam, mulier repudiata, quæ alterius nupserat, non posset recipi à priore marito, ipse tamen recepturus esset in gratiam populum Iudei, post suas fornicationes cum plurimis amatoribus, & non

- non obstante multiplici idololatria, in quam prolapsum erat, tametsi major esset ratio eum non admittendi, ad suam gratiam & amicitiam.
- 40 Objicies tertio: Nullus ex SS. Patribus sub lege Mosaica viventibus, usus est facultate illa dandi libellum repudii uxori; solus enim Abraham, qui ante legem illam fuit, legitur, Deo dispensante, Agar repudiasse: Ergo signum est, hoc non fuisse licitum.
- 41 Respondeo negando Consequentiam, nec enim permisso repudii esset licita, quia tamen erat mulier bona, non est mirum, quod perfecti & sancti viri ea uti noluerint.
- 42 Objicies quartu contra secundam conclusionem: Deus post diluvium non solum cum fidelibus, sed etiam cum Gentilibus & infidelibus in monogamia dispensavit, cunque plates ux res habere permisit: Ergo etiam cum illis in matrimonii indissolubilitate dispensavit, & uxorum repudium concessit.
- 43 Responso dato Antecedente, quod Soto, Sanchez & alii negant, negando consequentiam & patitatem; tum quia dissolubilitas magis adversatur matrimonio, quam polygamia seu uxorum pluralitas, ut articulo precedenti ostendimus; tum etiam quis post diluvium polygamia, seu pluralitas uxorum, erat necessaria vel utilis ad propagationem & multiplicationem generis humani, ad quam matrimonium ut ad finem primarium & principalem ordinatur; secus verò divortium seu repudium.

ARTICULUS III.

Urum ob adulterium alterius conjugis, matrimonium quoad vinculum dissolvatur?

- 44 Ceterum & indubitatum est apud omnes adulterium alterius conjugis, esse sufficientem causam divortii, seu separationis, quoad thorum & habitationem, ut constat ex cap. 5. & 19. Matth. & ex cap. *Significatis*, cap. *Gaudemus*, cap. *Ex litteris*, de divortio. Ratinque id suadet: Per matrimonium enim conjuges mutuam sibi fidem, quoad thorum & habitationem pollicentur: Sed jus naturae dicat, ut frangenti filiem, fides servanda non sit: Ergo ex ipso naturae jure, conjux, cui alter adulterans fidem frangit, minimè tenetur illi fidem servare quoad thorum & habitationem, sed potest quoad utrumque per divortium ab illo separari. Solùm ergo difficultas est, an ob adulterium alterius conjugis, dissolvatur matrimonium quoad vinculum, ita ut possint conjuges ad alias nuptias transire? Ratio dubitandi sumitur ex verbis illis Christi Matth. 19. *Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, macchatur; & qui dimis- sam duxerit, macchatur.* Ubi Christus aperte concedit dimissionem uxoris, ratione adulterii. Nec potest intelligi de sola dimissione quoad thorum & habitationem; quia non esset ad rem Christi responsio, Pharisaei enim de dimissione quoad vinculum, quam repudium appellabant, interrogavere. Hoc fundamento duici Hæretici nostri temporis, assertunt fornicationem seu adulterium esse sufficientem causam ad dissolvendum matrimonium, non solum quoad thorum & habitationem, sed etiam quoad vinculum conjugale; sicut olim in lege Mosaica, libellus repudii illud quoad utrumque solvbat. Idem docent Erasmus in annotationibus in cap. 7. prioris ad Corinth. Cajetanus in cap. 19. Matth. & Catharini lib. 5. annotationum contra Cajetanum, in fine. Ut hic error refellatur, & Catholicæ veritas stabilisatur & defendatur.
- 45 Dico breviter, ob adulterium alterius conjugis,

matrimonium quoad vinculum non dissolvit.

Conclusio est certa de fide, ac definita in Tridentino sess. 24. can. 7. his verbis: *Si quis dixerit Ecclesiam errare, cum docuit, & docet, juxta Evangelicam & Apostolicam doctrinam, propter adulterium alterius conjugum, matrimonii vinculum non posse dissolvit, & utrumque, vel etiam innocentem, qui causam adulterio non dedit, non posse, altero conuge vivente, aliud matrimonium contrahere, nequecumque eum, qui dimisit adulteriu aliam duxerit, & eam, que dimisit adulterio aliis nupserit, anathema sit.*

Eadem veritas aperte ex Scriptura colligitur: Nam M.ri 9. absolutè dicit: *Quicumque dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, adulterium commisit super eam.* Item Luce 16. universaliter ait: *Omnis qui dimittit uxorem suam, & alteram ducit, macchatur.* Ubi propositio universalis, *Quicunque & Omnis, nullam excludit causam dimissionis, subinde que Christus verbis illis significat, ob nullam omnino causam, etiam ob fornicationem, posse alterum conjugem ad alias nuptias transfire.* Unde Augustinus lib. 1. de adulterinis conjugiis cap. 9. *Sed quicunque hoc fecerit, ut uxore sua dimisit, alteram ducat, macchatur: sine dubio ibi sunt ambo, & qui præter, & qui propriæ causam fornicationis dimisit uxorem.* Hoc est enim: *Quicunque dimiserit, id est, omnis qui dimiserit.* Hanc explicationem & tentantiam confutat admiratio Discipulorum Matth. 19. qui Christi sententiâ de matrimonio auditâ, dixerunt non expedire, si ita est, uxorem ducere; quia nimis unum ut rem difficillimam apprehendere, non posse virum, uxore ob fornicationem dimisit, aliam ducere.

Potest etiam nostra conclusio suaderi ex illo Apo. 46. stoli ad Roman. 7. *Que sub viro est mulier, vivente viro alligata est legi, si autem mortua fuerit vir eius, soluta est à lege viri: igitur vivente viro, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro, &c.* Quod testimonium egregie urget Augustinus contra Pollentium lib. 2. de adulterinis conjugiis, cap. 1. ubi sic discutit: *Quomodo igitur vivente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro, quandoquidem vir eius ille jam non est, conjugali vinculo per mulieris adulterium jam soluto?* Quo enim vivente viro, nisi suo, vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro: sed nullum habens virum, nubenda erit cum suo viro. *Quamobrem secundum doctrinam sanam, mulier alligata est, quandis vir eius vivit, id est nondum è corpore abscessit:* Hec verba Apostoli, roties repetita, roties inculcata, vera sunt, viva sunt, sana sunt, plana sunt. Nullus viri posterioris mulier uxor esse incipit, nisi prius esse desiverit; esse autem desinet uxor prioris, si moriatur vir eius, non se fornicetur. *Licet itaque dimittitur conjux ob causam fornicationis, sed manet vinculum prioris, propter quod fit reus adulterii, qui dimissam duxerit, etiam ob fornicationem.*

Est etiam aliud Apostoli testimonium, ex quo⁴⁷ veritas nostræ conclusionis aperte colligitur, ait enim Paulus 1. ad Corint. 7. *Iis qui matrimonio juncti sunt, præcipio non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere: quod si discesseris, manere innuptam, aut viro suo reconciliari.* Ubi, ut recte advertit Augustinus libro 1. de adulteriis conjugiis cap. 1. & 2. & lib. de bono conjugali cap. 9. *Cum dicit Paulus, quod si discesseris, maneat innupta, aut viro suo reconciliatur, loquuntur in casu proprie quem licitum est uxori à viro recedere, qualis est casus fornicationis; aliquoquin determinat illi præcipitet, ut ei reconciliaretur, non autem disjunctivè, ut vel id faceret, vel maneret innupta, id est cum viro altero matrimonium non contraheret; quare verbis illis innuit, non licere mulieri, que ob mariti adulterium, ab illo discessit, transire ad secundas nuptias, sed debere manere innuptam, aut viro suo reconciliari.*

Q.iam

Quam explicationem confirmat Evaristus Papa Epist. 2. ubi sic ait: *Sicut uxori non licet dimittere virum suum, ut alteri se, vivente eo, matrimonio societ, aut cum adulterer, licet fornicatus sit vir ejus, sed iuxta Apostolum, aut viro suo reconciliari debet, aut manere innupta. Ita Ecclesia non licet dimittere Episcopum suum, aut ab eo segregare se.*

48 Denum probari potest conclusio ex absurdo & inconvenienti quod sequitur ex adversa sententia; si enim per fornicationem maritale vinculum solvetur, per illam fieret liber transitus ad secundas nuptias: Sed hoc dici nequit, alioquin melioris conditionis foret, que causâ fornicationis, quam que innocens dimitteretur: quoniam illa, non verò ista, alteri nobere posset; & sic conjux adultera, per adulterium speraret sibi viam ad alia & alia matrimonia; quod est contra principalem fiorem matrimonii, quod ob prolis certitudinem, diversorum virorum copulam refutat: Ergo &c. Unde

49 Ad illud Christi Matth. 19. *Quicunque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, moechatur*, quod est præcipuum fundamentum adversæ sententie, dicendum est, exceptionem illum, nisi ob fornicationem, vel solum referri ad id quod præcedit, id est ad dimissionem, sive ad separationem quoad thorum & habitationem; non verò ad id quod sequitur, scilicet ad contractionem matrimonii cum alia uxore, ita ut sensus propositionis Christi sit ille: Quicunque dimiserit uxorem suam, hoc est ab ea se separaverit, quoad thorum & habitationem, quod quidem facere non potest, nisi propter fornicationem, & aliam duxerit, moechatur. Quod si exceptio referatur etiam ad id quod sequitur, sensus propositionis Christi est iste quem habet S.Matth. 5. cap. 9. *Quicunque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem hoc faciat, moechatur, & quicunque aliam duxerit, moechatur*, ille quidem moechiā alienā, dando uxori occasionem moechandi, iste verò moechiā propriā, cognoscendo eam quae non est sua: conformiter aliis verbis Christi Matth. 5. *Omnis qui dimiserit uxorem suam, excepta causâ fornicationis, facit eam moechari, & qui dimissam duxerit, adulterat.*

50 Instabili tamen contra priorem expositionem propositionis Christi: Præter fornicationem, multæ aliae sunt cause, ob quas licet dimittitur uxor, quoad thorum & habitationem: Ergo exceptio illa, nisi ob fornicationem, non potest pertinere præcisè ad priorem patternum illius sententie Christi: *Quicunque dimiserit uxorem suam*; alijs enim significaret falso, nimis nullam esse causam dimittendi uxorem quoad thorum & habitationem, præter fornicationem.

51 Respondeo, distinguendo Antecedens: Sunt aliae cause ob quas licet dimittitur uxor quoad thorum & habitationem, dimissione solum ad tempus, & que fiat jure defensionis, ex causis communibus aliis consortiis, concedo Antecedens. Dimissione perpetua, & que fiat jure matrimonii, ob causam ei propriam: de qua dimissione, non verò de alia, loquitur Christus, nego Antecedens & Consequentiem.

52 Explicatur: Duplex esse potest dimissio uxoris, quoad thorum & habitationem, una que est solum ad tempus, donec scilicet ea que dimittitur fuerit emendata, & cesset omne periculum; que separatio dicitur fieri jure defensionis, & ob causas communes aliis consortiis puta ob lites & rixas graves & continuas; & de hac non loquitur Christus verbis citatis: alia verò est dimissio perpetua, ita ut dimittentes nunquam teneant recipere dimissam, ne quidem post actam penitentiam, dicitur que fieri jure matrimoniali, & propter violatam fi-

dem conjugli; & de hac loquitur Christus, vera que est ejus propositio, quod nimis, nisi ob peccatum fornicationis, non licet dimittere uxorem, tali dimissione.

Instabis secundò: Ut responso Christi verbis 53, citatis sit ad propositum, debet esse de illa dimissione de qua fuerat interrogatus: Sed fuerat interrogatus de dimissione non solum quoad thorum & habitationem, sed etiam de illa post quam dimittens & dimissa possent inire novum conjugium; Pharisæi enim eum interrogaverunt, an ex quacumque causa copisset uxor displicere, licet eam dimittere, dimissione utique apud ipsos usitata, sic nimis, ut dimittens & dimissa possent consequenter novum matrimonium contrahere: Ergo sensus verborum Christi est, ob peccatum fornicationis licere dimittere uxorem, dimissione que disolvat penitus matrimonium cum ea contractum.

Respondeo in dimissione uxoris Iudeis familiarii, 54 duo foisse, nimis dimissionem unius quoad thorum, & morem ducendi aliam consequenter: Christum autem respondendo Interrogationi Pharisæorum, illa duo separasse; & prius quidem in prima parte sue propositionis concessisse licitum esse, sed cum restrictione ad causam fornicationis, posterius verò omnino negasse esse licitum, & sustulisse. Nam quod dicitur loco citato à Mathæo, sic referatur à Marco cap. 10. *Quicunque dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit.* Quo loco Marcus, tanquam Mathæi interpres, declarat quomodo intelligi debeat exceptio facta Matth. 19. nisi ob fornicationem? ut referti debeat ad solum dimissionem, que propter solum fornicationem absoletè & in perpetuum fieri potest, quoad thorum & habitationem, per se ex vi matrimonii, ut pauld ante declaravimus. Non autem debet referri illa exceptio ad conjugium cum altera, quasi hoc licet, & non sit adulterium; cum Mattheus absoletè dicat. *Quicunque dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit.*

Potest insuper contra nostram conclusionem ob 55 jici decretum Zacharie I. Pontificis, quod refertur cap. *Concubiniſti 32. q. 7. his verbis: Concubiniſti cum forore uxoris tue, neutram habebas; & si illa que uxor tua fuerit, conſcia fecit uirum non fuerit, si se conſinere non vult, nubat in Domino cui uelit.* Quibus verbis definire videtur Pontifex, quod quando unus conjugum adulterium perpetravit, licet alteri innocentí transire ad secundas nuptias.

Sed facile respondetur, verba illa Zacharie sic 56 debere intelligi, ut mulier illa alteri nubat, post mortem viri, vel eo vivente, si erat tantum sponsa de futuro, ut explicat Glossa eo cap. *Concubiniſti.*

Objicitur etiam canon. 10. Concilii Arelatenſis 1. in quo sic dicitur: *De his qui conjuges suas in adulterio deprebendunt, & iudicent sunt adolescentes fideles, & prohibentur nubere, placuit, ut in quantum potest, confilium eis detur, ne viventibus uxoris suis, licet adulteris, aliam accipiant:* Ergo supponit Concilium, quod validè possint alias accipere; alioquin præceptum eis dandum erat, non verò consilium.

Respondeo verba illa, *ne aliam accipiant;* non esse intelligenda de aliis in uxores accipendis, sed de concubinis ad congressum illicitum: quasi dicunt Patres illius Concilii, hortandos esse adolescentes illos, ut servent continentiam, abstineantque à concubitu cum aliis: non quasi prohibitum non sit, ne hoc ipsum faciant, sed quia suavius agendo in hujus vitii emendatione, maluerunt honestum suadere ut patres, quam severè prohibere & punire ut judices; confilium enim & monitio utilius interdum dantur, quam præceptum, etiam de his rebus, que cadunt vel possunt cadere sub præceptum.

Disputatio Quinta,

59. Petrus objicit locus difficultis Ambrosii, in commentario capituli 7. Epistole 1. ad Coeinth. ubi dicit non permitti mulieri ut nubat, si virum suum causam fornicationis dimiserit; licet tamen viro ducere aliam, si dimiserit uxorem adulteram; quia non eadem lege constringitur vir quam mulier, cum vit sit caput mulieris, ergo superior, & superior non astingatur eadem lege quam inferior.

60. Respondent aliqui, hunc commentarium vel non esse Ambrosii, vel ab hereticis suisse corruptum. Sed quidquid sit de hoc, ad locum illum respondenti potest cum Pontio lib. 7. cap. 51. Ambrosium, vel hujus commentariorum Authorum, ibi loqui de lege seculi, non de lege Christi; hoc est, loqui habita ratione legis Iustie, suo tempore receptissimae, quam permittebatur, aut impunè tolerabatur, ut vir dimittens uxorem propter adulterium, duceret aliam, secus autem mulier, quia adulterium à muliere commissum, cum prolem reddat incertam, aliquo modo gravius est. Quod vero Ambrosius talem legem non approbat, nec censcat, virum dimittentem uxorem propter adulterium, posse aliam ducere, constat ex his quo scribit lib. 1. de Abraham cap. 4. ubi de eadem lege dicit: *Nemo sibi blandiatur de legibus hominum. Omne stuprum, adulterium est: nec vero licet, quod mulieri non licet. Eadem à viro, que ab uxore debetur castimonia. Quidquid in eam que non sit legitimus auctor, commissum fuerit, adulterii damnatur criminis. Similia habet Laetitius lib. 6. instit. cap. 23. Non enim (inquit) sicut publici juris ratio est. sola mulier adultera est qua habet alium; maritus autem, eti plures habeat, à criminis adulterii solvitur est. Sed divina lex ita duo in matrimonium, quod est in corpore unum, pars jure conjugit, ut adulterio habeatur quisquis conjugem corporis in diversa distracterit.*

61. Demum obiect potest, Graecos matrimonia fornicationis causam dissolvere, nedum quoad thorum & habitationem, sed etiam quoad vinculum, & ad alias nuptias transire. Verum ritus ille Graecorum, reprehensione & correctione indigere visus est Eugenio IV. & Latinis in Concilio Florentino. Ubi enim definitio fidei edita est, & omnium utriusque Ecclesiae Episcoporum subscriptionibus munata, Eugenius IV. Pontifex Maximus, ita Graecos allocutus est: *Nos fratres, Dei beneficio, sumus fidei conjuncti. Quoniam ergo auctoris Dei iudicis ego sum inter vos membra caput, debetque qualitercumque admonere, & consilii instruere ad ea que videntur pretiatem & Ecclesiam nostram constabilire, propono doctis aliqua ut fratribus, & Ecclesiis ducitoribus. Et primum dico omnes conqueri de separatione matrimoniorum, idque correctione indiget. &c.* Petrus respondunt ad hoc caput: *Matrimonia dirimir non sine justis causis. Ceterum in variis aliis questionibus satisfecerunt Graeci, praeterquam in duabus, quarum altera erat ille eorum ritus, neutquam ab Ecclesia probatus, quo matrimonia in causa adulterii dirimere conuenerunt.*

62. Non etiam prætermitti debet quod in Concilio Tridentino contigisse refert Cardinalis Palavicinus In illius Historia, ex hoc enim habetur, ritum illum Graecorum, nullatenus ab Ecclesia Latina approbatum esse. Narrat igitur, quod cum Patres Tridentini sessione 24. jam Canonem septimum mediatis essent, atque edidissent, quo anathematice feriebantur qui dicenter matrimonium propter adulterium alterius conjugum, posse dissolvi, & legeretur ille Canon, totus Concilii ultimo examini subjiciendus, antequam ritu solemni promulgaretur, Serenissime Reipublicae Venetae Oratores intercesserunt, expouueruntque Sacrae Synodo, Graecos in ditione Venetorum degentes, matrimonia

propter adulterium dissolvere; qui si anathematice ob eum Ecclesie sua ritum fecerint, maximum in Ecclesiastice unitatis detrimentum ea definitio cederet. Hujus intercessionis & supplicationis habita ratione, Tridentini Patres Canonem prælatum emollierunt, hac ratione ut anathema non feriret Recentiores Graecos afferentes in matrimonio vinculum, propter adulterium alterius conjugum posse dissolvi, & utrumque, vel sicutem innocentem, qui causam adulterio non dedit, posse altero conjuge vivente, aliud matrimonium contrahere; sed eos tantam configeret, qui Ecclesiam errare diceret, cum docuit, & docet juxta Evangelicam & Apostolicam doctrinam, propter adulterium alterius conjugum, matrimonii vinculum non posse dissolvi. Sieque Canon laudatus promulgatus est, & legitur sess. 24. de sacrament. matrim.

ARTICULUS IV.

An, & quo jure, matrimonium ratum, per solemnum Religionis professionem dissolvatur?

E Rasmus in annotationibus super cap. 7. prioris 63: ad Corinthios, docet matrimonium ratum & nondum consummatum, non dissolvi per solemne votum Religionis, cui doctrinæ subscriptiunt omnes heretici nostri temporis. Oppositum tamen est doctrina fidei in Trid. sess. 24. can. 6. definita, subindeque omnibus Catholicis communis, licet Theologii disputant, quo jure solemnis Religionis professio matrimonium dirimat & in tres dividantur sententias. Aliqui enim existimant, illud solvere jure naturæ, alii solo jure Pontificio, alii jure divino positivo concedente Christo tale privilegium statui Religioso. Pro Prima sententia stant, D. Bonavent. Richard. Durand. Paludan. Bellarmin. Sylvius, Covarruvias, & alii. Secundæ adhærent Suarez, Vazquez, Lessius, Conink, & alii, quos citat & sequitur Amicos hic disp. 8. sect. 4. Tertiæ amplectuntur Victoria, Dominicus, & Petrus Soto, Bartholomeus, & Petrus de Ledesma, Henriquez, Sanchez, Meratius, Pontius, & alii, quos illi citant.

S. I.

Tripliæ conclusione, utraque difficultas resolvitur.

D Ico primò, Matrimonium ratum, nondum consummatum, dissolvitur per votum solemne Religionis.

Conclusio est certa de fide, & definita in Tridentino citato, his verbis: *Si quis dixerit, matrimonium ratum, non consummatum, per solemnum Religionis professionem alterius conjugus non dirimi, anathema sit.* Constat etiam ex cap. Ex parte secunda, de conversi conjugat. ubi Innocentius III. declarat, *Antequam matrimonium sit per carnalem copulam consummatum, licet alteri conjugum, reliquo inconsulto, ad Religionem transire, ita quod reliqua ex tunc legitimè poterit alteri copulari.* Item cap. Verum, & cap. Ex publico, eodem tit. Alexander III. idem declarat, conceditque uxori (Idei sentiendum est de marito) spatiū duorum mensium, intra quod non teneatur consummare matrimonium, sed de ingreſsi Religionis deliberet, si velit: quo clauso, tenentur conjuges motu redire debitum, si exigatur. Id etiam longè ante definierat seu declaraverat Eusebius Papa & Martyr, ut refertur can. *Defensatam 24. questione 2.* Demum Nicolaus Papa, in can. Script. 27. quæst. 2. hauc rationem assignat:

Nam

de Indissolubilitate Matrimonii. 531

Nam licet sit scriptum, quod Deus conjunxit homo non separat; Deus tamen, non homo separat, quando divini amores intristis, ex consensu utrinque conjugis, matrimonio dissolvuntur. Unde haec veritas traditio Apostolica creditur, iuxta regulam D. Augustini lib. 4. contra Donatistas cap. 24. Quod universa tenet Ecclesia, nec Concilii institutum, sed semper retinutum est, nonnulli Apostolicā autoritate traditum censeri debet.

Plura etiam in hujus veritatis confirmationem referri solent sanctorum exempla, qui matrimonio contracto, sed non consummato, sponsas reliquerunt, ut perpetuum continentiam servarent, & fierent Religiosi. Sic enim referunt D. Ambrosius lib. 2. de virginibus, & Epiphanius heresi 78. de sancta Tecla, Metaphrastes de S. Cecilia, & D. Alexio, & Gregorius Magnus lib. 3. dialog. cap. 14. de quadam Gregoria sanctimoniali. Sunt etiam qui existimant S. Joannem Evangelistam, à nuptiis Canæ, à Christo vocatum fuisse ad Apostolatum. Sed hoc minus videtur probabile: quis enim credit, Christum conuges à nuptiis separasse, tempore quo eis suā præsentia sanctificare volebat, & contra futuros hereticos propriā authoritate confirmare?

Licet autem ratio à priori nostra conclusionis sit sola voluntas Dei, nobis declarata per gesta sanctorum, & communem Ecclesie traditionem, congruentia tamen insuper non deest, quam adducit S. Thomas in 4. dist. 27. quest. 1. art. 3. quæstiunc. 2. in corp. ubi sic habet: *Dicendum quod ante carnalem copulam est inter conuges sanctum spirituale vinculum, sed post est inter eos etiam vinculum carnale; & ideo sicut post carnalem copulam matrimonium solvit per mortem carnalem; ita per ingressum Religionis ante carnalem copulam solvit, quia Religio est mortuus quemadmodum spiritualis, quia aliquis seculo mortiens, vivit Deo. Similia habet D. Bonaventura in 4. sent. disti. 27. art. 3. quest. 2. ubi sic discurrevit: *Insolubilitas consequitur matrimonium non tantum consummatum, sed etiam ratum: Et propter hoc etiam ratum est, quia quandam insolubilitatem, licet minorem, quam matrimonium consummatum, habet; habet tamen sibi competenter: sicut enim vinculum matrimonii consummatum est insolubile viventibus extremis vita corporali, nec solvit nisi morte corporali. Sic nec matrimonium ratum, in quo est conjunctio mentium & animorum, potest solvi, nisi homo moratur spiritualiter hinc mundo, sive operi carni; & hoc sit invenire religionem, & emitendo votum castitatis solemnem.**

65 Alii hujusce rei aliam afferunt congruentiam, dicoentes quod per Religionis professionem sit transitus ad meliorem statum. Sed hoc parum probat, siquidem professio Religiosa est transitus ad meliorem statum, quam sit status matrimonii non solidum rati, sed etiam consummatus, & tamen noluit Deus per votum solemne Religionis dissolvi matrimonium consummatum. Qui suscipit Ordinem sacrum, transit ad meliorem statum. Status Episcoporum melior est, & altior ac perfectior statu Monachorum; & tamen neque per susceptionem statu Ordinis, neque per assumptionem status Episcopalis, matrimonium inconsuatum dissolvitur.

66 Dico secundò, professio Religiosa non dirimit matrimonium ratum, jure naturæ, seu ex natura & efficacia ipsius voti solemnis.

Probatur primò, quia attentâ naturâ rel videtur potius quod matrimonium ratum irritet votum solemnem, quam votum solemne matrimonium ratum; nam res uni tradita nequit validè alteri tradi, absque domini consensu: Sed per matrimonium ratum traditum erat corpus alteri conjugi: Ergo non potest validè tradi Religioni per professionem, quantum est ex natura rei, & cetera divinata constituta.

Genes Thesl. Tom. V.

tionem derogantem juri acquilatio conjugi, in favorem Religionis, & statuentem ut contra dictu matrimonio tacite iustis conditio, nisi volvere ingredi Religionem ante consummationem, que conditio non inest ex natura rei.

Secundò, Vinculum matrimonii non est ex natura sua incompossibile cum professione Religiosa, cùm illud maneat in conjugibus, qui ex mutuo consensu post consummationem matrimonii, Religionem ingressi sunt, & in ea professionem remiserunt, ut communiter docent Theologi: Ergo male afferunt, votum solemne Religionis ex natura sua matrimonium ratum dissolvere.

Tertiò, Si votum solemne in Religione solvesset ex natura rei matrimonium ratum, etiam votum solemnem in receptione Ordinis facri, illud dirimeret: Sed hoc est falsum, & contra communem Theologorum sententiam: Ergo & illud.

Quarto, Si votum solemne ex natura sua solvet matrimonium ratum, nondum consummatum, maximè quia est vinculum naturâ sui perfectius vinculo matrimonii rati nondum consummati: Sed hæc ratio nulla est, est enim vinculum perfectius vinculo matrimonii etiam consummati, & tamen ipsum non dirimit: Ergo &c.

Demum, Si matrimonium inconsuatum jure naturæ voti solemnis dissolvetur, non posset dici jure naturæ indissolubile: Consequens est falsum ut constat ex dictis art. 1. Ergo & Antecedens. Sequela Majoris patet, nequit enim res dici naturâ sua incorruptibilis, si habeat naturalem causam, à qua dissolvi possit: Unde sicut si matrimonium ratum ex natura rei dissolvetur per supervenientem fornicationem, non diceretur ex natura insolubile; ita nec tale dici poterit, si jure naturæ voti solemnis dissolvatur.

Dico tertio, Matrimonium ratum non dissolvitur per professionem Religionis, solo jure Pontifici, sed jure divino, seu auctoritate Christi in favorem Religionis dispensantis in lege naturæ, & in lege Evangelica de matrimonio indissolubilitate.

Probatur: Si matrimonium ratum & consummatum dissolvetur solidum jure Ecclesiastico, per votum solemnem Religionis, id sit et in quantum Papa vel Ecclesia dispenseat in lege naturali & Evangelica de matrimonio indissolubilitate: Sed hoc dic nequit: Ergo nec illud. Sequela Majoris patet, matrimonium enim ratum, etiam inconsuatum, est insolubile jure naturæ, & jure divino supernaturali in lege Evangelica ut articulo primo ostendit. Minor verò probatur primò ex illo Christi Matth. 19. *Quod Deus conjunxit, homo non separabit.* Nec dicas, hoc verbi ari solidum debere de matrimonio consummato. Contra enim est, quod non solidum de matrimonio consummato, sed etiam inconsuato, verificatur prima pars propositionis Christi: *Quod Deus conjunxit: Ergo etiam tam de matrimonio inconsuato quam consummato debet verificari secunda pars, nimirum homo non separabit.*

Secundò probatur eadem Minot: Nullus praeter Deum potest efficere ut matrimonium ratum inconsuatum non dissolvatur per professionem Religionis, ut fatentur omnes: Ergo nullus etiam praeter ipsum potest efficere ut per eam solvatur.

Tertiò, Papa vel Ecclesia non potest dispensare in his que sunt de jure naturali, & moltò minùs in his que sunt de jure divino supernaturali, ut maior pars Theologorum docet; & quamvis plures ex Recentioribus id negent, existimantes posse Pontificem in aliquibus que sunt de jure divino & naturali dispensare, non per potestatem quam habent ex se, sed specialiter sibi à Christo communicatam,

Yy 2 ob

ob publicum bonum Ecclesie; tamen h.e. valde dubium & incertum est: Sed dissolutio matrimonii rati per professionem Religionis, cum sit res certissima & de fide, debet reduci in causam certam: Ergo non debet reduci in solam potestatem Ecclesie, vel Summi Pontificis, dispensantis in matrimonii indissolubilitate.

Confirmatur: Licet daretur posse Summum Pontificem in aliquibus casibus extraordinariis dispensare in his que sunt de jure naturali & divino supernaturali, tamen incertissimum est, ipsum posse condere legem generalem; per quam derogat his que sunt de jure divino vel naturali: Ergo valde incertum est, an possit per legem generalem statuere, ut professio Religionis dicimat matrimonium ratum, subindeque ad hoc recurrentem non est, sed potius ad privilegium à Christo concessum, in favorem Religionis, quod ex traditione habetur, ut constat ex dictis in prima conclusione. Noluit autem Christus id privilegium concedere respectu matrimonii consummati: Primo quia dissolutio matrimonii consummati est injuria proli & uxori. Secundo, quia vinculum matrimonii consummati est vinculum carnale, professio autem Religionis vinculum tantum spirituale. Tertio, quia matrimonium consummatum significat conjunctionem Verbi cum humanitate, que omnino indissolubilis est.

S. II.

Solvuntur objectiones.

61 **O**bijecies primò contra primam conclusionem: Matrimonium consummatum & inconsummatum, cum sint ejusdem speciei, habent easdem proprietates: Ergo cum una ex illis sit indissolubilitas, matrimonium sine consummatum sine inconsummatum insolubile esse debet; subindeque sicut vinculum matrimonii consummati non solvit per votum solemne Religionis, ita nec vinculum matrimonii inconsummatis.

62 Confirmatur: Matrimonium inconsummatum tam bene est Sacramentum novae legis, quam matrimonium consummatum: Ergo non minus representat unionem Verbi cum humanitate, & conjunctionem Christi cum Ecclesia, que omnino indissolubiles sunt, subiudeque non minorem habet indissolubilitatem, quam matrimonium consummatum; atque ita sicut vinculum matrimonii consummati per professionem Religionis non dissolvitur, ita nec matrimonium ratum per votum solemne solvi potest.

63 Ad objectionem respondeo, concessio Antecedente, distinguendo Consequens: Ergo vinculum matrimonii inconsummatis non solvit per votum solemne Religionis, ex natura rei, concedo. Ex privilegio à Christo concessio in favorem Religionis, nego. Solsticio patet ex dictis paragrapho precedentibus enim offendimus, quod licet votum solemne non habeat ex natura sua vim & efficaciam dissolvendi vinculum matrimonii rati, eam tamen habet ex privilegio Christi, in favorem Religionis derogantibus indissolubilitati matrimonii rati, & dispensantibus in lege naturali & Evangelica de matrimonii indissolubilitate. Christus verò concessit illud privilegium quoad matrimonium inconsummatum, potius quam quoad consummatum; tum quia licet per matrimonium inconsummatum uterque conjugum accepit jus in corpus alterius, corpus tamen unius nondum est perfecte translatum in potestatem alterius, quia nondum acceptit possessionem ejus corporalem, sed in eam deinceps inducitur per carnalem copulam & matrimonii consummatum. Tum etiam, quia matrimonium inconsummatum non representatur, sicut

consummatum, perpetuam unionem Christi cum Ecclesia. Unde

Ad confirmationem, concessio Antecedente, nego Consequentiam; licet enim matrimonium consummatum tam bene sit Sacramentum, quam matrimonium consummatum, non tamē proprie significat unionem Verbi cum humanitate, & conjunctionem Christi cum Ecclesia; nam matrimonium, quatenus est Sacramentum, non est evenētum à Christo ad significandam duplicitem Verbi cum natura humana, & Christi cum Ecclesia conjunctionem firmissimam ac praefusa Indissolubiliem, nisi ratione consummatiois; copula enim carnalis, quā ex duabus fit una caro, exprimit unionem illam, quā ex duabus naturis humanā & divinā fit una persona, & ex Christo capite & Ecclesia membris, unum mysticum corpus, ut docet Innocentius III. cap. *Debitum* de bigamis. Itaque matrimonium inconsummatum significat duntaxat conjunctionem Christi cum anima ut sponsa, mediante gratiā & charitate; unde cū nō uno illa sit solubilis, congruum fuit, ut Christus ex speciali privilegio in favorem Religionis, per votum solemne, inconsummatum potius quā nō consummatum matrimonium dissolveret.

Dicas, Susceptioni Ordinis sacri appenditur votum solemne castitatis, & tamen per ejus susceptionem non solvit vinculum matrimonii inconsummatis: Ergo nec per votum solemne Religionis.

Sed nego consequentiam, tam propter specialem dispensationem Christi in voto solemni Religionis, & non iu susceptione sacri Ordinis, declaratam per Ecclesiam, & traditione firmatam. Tum etiam, quia votum continentiae non est de essentia Ordinis sacri, sicut est de essentia professionis Religionis, neque mors spiritualis, sicut ipsa, quandoquidem Subdiaconi, Diaconi, Sacerdotes, & Episcopi, non vovent paupertatem & obedientiam, sicut Religiosi.

Objecies secundò: Nullus potest licet offerre Deo alienum: Sed qui post matrimonium ratum, quamvis nondum consummatum, profitetur solemniter Religionem, offerre Deo alienum; per matrimonium enim ratum, quamvis inconsummatum, abdicavit à se potestatem sui corporis, eamque transtulit in alterum, & tamen ipsam per votum solemne castitatis offerre Deo: Ergo nulla est professio Religionis in hoc casu, & consequenter falsum est quod per tale votum dirimir matrimonium ratum, nondum consummatum.

Respondeo distinguendo Majorem: Nullus potest offerre alienum, si Deus ipse ad hoc facultatem non tribuat, concedo Majorem: Si facultatem ad hoc tribuat, nego Majorem: Deus autem tribuit conjugi potestatem ut ante consummatum matrimonium possit se suumque corpus, ipsi, etiam altero coniuge invito, offerre ad castitatem perpetuam; quia, ut suprà dicebamus, Christus ex speciali privilegio derogat iuri acquisito conjugis, in favorem Religionis, & statuit ut contractui matrimonii tacitè insit haec conditio, nisi volueret Religionem ingredi ante consummatum. Unde traditio corporis que fit inter conjuges per matrimonium ratum, non est omnino absoluta, sed aliquo modo conditionata, subindeque illius usus ac perfecta possessio suspenditur per spatum duorum mensium, quod Ecclesia concedit conjugibus ad deliberandum de ingressu Religionis.

Objecies tertio contra secundam conclusionem: Ipsa ratio naturalis dicit, licet esse ab imperfectori ad perfectiore statum transitum, nulla tertio injuria illata: Status verò Religionis est perfectior statu matrimonii, nullaque per professionem Reli-

de Indissolubilitate Matrimonii.

533

Religiosam ante consummationem matrimonii fit injuria uxori , cum non sit deflorata , nec proli , cum ea non possit esse in matrimonio rato & inconsummata : Ergo jure naturali licitum est , à statu matrimonii rati & nondum consummati , ad statum Religiosum transire.

76 Respondeo primò , hoc argumentum nimis probare , quis probat licere jure naturae amplecti statum Religiosum , non solum post matrimonium ratum , sed etiam post consummatum , cum status Religiosus sit perfectior statu matrimonii consummati . Quod si dicas fieri injuriam proli , & relicte formæ , cum jam sit deflorata . Contra : quia cestet haec injuria , quando non esset proles , & relicta consentiret .

77 Respondeo secundò , hoc argumentum solum probare , manente vinculo matrimonii , jure naturali posse alterum conjugum transire à statu matrimonii rati , ad statum Religiosum , per commutationem statutus imperfectioris in perfectiore ; non probare tamen id posse jure naturae , per dissolutionem vinculi conjugalis ; quia vinculum voti solemnis (ut supra dicebamus) non est incompatibile cum vinculo matrimonii etiam consummati , ut confiat quando post matrimonium consummatum ambo communis consensu profitentur ; valet enim professio , & manet matrimonii vinculum ; & quando ante consummatum , ambo simul profitentur , valet professio ; & non dissolvitur vinculum matrimonii rati , ut docet D. Thomas in dist. 27. quæst. 1. art. 3. quæst. unc. 3. ad 1. his verbis: *Quando uterque pari vero continentiam vovet , tunc neuter conjugali vinculo abrenuntiat , & ideo adhuc manet : sed quando unus tantum vovet , tunc quantum est in se abrenuntiat vinculo conjugal , & ideo alter absolvitur à vinculo illo.* Unde ad argumentum in forma , dato Antecedente , distinguendum est Consequens : Ergo jure naturali licitum est , à statu matrimonii rati ad statum Religiosum transire , per dissolutionem vioculi conjugalis , nego . Per commutationem statutus imperfectioris in perfectiore , concedo .

78 Dices : Votum solenne Religionis irritat ex natura rei matrimonium subsequens , ut docet D. Thomas , & ostenderemus infra : Ergo similiter dissolvit ex natura rei matrimonium ratum .

Sed nego consequiam & paritatem : Disparitas est , quod matrimonium sequens votum solenne Religionis , est traditio homini rei quæ jam erat tradita Deo .

79 Objicies quidcumque cum Francisco Amico contra tertiam conclusionem : Votum in Religione emisum , non dirimit matrimonium , nisi sit solenne : At voti solemnitas sola Ecclesiæ constitutione inducta est , ut ait Bonifacius VIII. cap. unico de voto in 6. Ergo solenne votum Religionis non dirimit matrimonium ratum , nisi jure Ecclesiastico .

80 Respondeo , concessa Majori , negando Miorem , & ad illius probationem dico , quod quando Bonifacius ait , voti solemnitatem sola Ecclesiæ constitutione esse inventam , loquitur solum de solemnitate accidental , & cæmoniali , quæ in professione solemnis ab Ecclesiæ adhibetur , non vero de substanciali & essentiali , consistente in traditione sui ipsius facta in manu superioris , ad servandum illa quæ promittuntur , & in acceptatione quam is facit vice Dei ; hæc enim solemnitas est jure divino , ut fuisse ostenderemus infra , cum inquiremus quo jure votum solenne Religionis dirimat matrimonium subsecutum ?

81 Addo quod , quamvis daretur , solemnitatem voti sola Ecclesiæ constitutione esse induciam , discursus Amici non valeret ; quia licet votum haberet solemnitatem ab Ecclesiæ , à solo tamen Deo habere pos-

set , quod matrimonium ratum dimitteret , sicut licet Sacramentalia sola constitutione Ecclesiæ inventa sint , illorum tamen effectus , nempe remissio venialium , non ab Ecclesiæ , sed à solo Deo dependet .

Quæres primò , an si ante expletum bimetre quod Ecclesiæ concedit conjugibus ad deliberandum de ingressu in Religionem , sponsa vi opprimatur à marito , possit adhuc suo jure uti , & ingredi Religionem ?

Respondeo affirmativè , quia dolus nemini debet patrocinari , & nullus debet jus suum perdere , ob alterius culpari . Addo quod , matrimonium consummatum cum injuryia conjugis , ex Christi institutione non evicitur ad representandam conjunctionem Verbi cum natura humana , aut Christi cum Ecclesiæ , quæ ut summe voluntaria , nequit per violentiam copulam representari : Ergo potest dissolvit per votum solenne Religionis , sicut matrimonium ratum & nondum consummatum .

Quæres secundò , an votum solenne quod emitunt equites Ordinis Melitensis , dirimat matrimonium ratum ?

Respondeo affirmativè , quidquid dicat in contra-83 rium Soto lib. 2. de justitia quæst. 5. art. 3. & io 4. dist. 27. quæst. 1. art. 4. Quia per cuiuscumque Religionis à Sede Apostolica approbatæ solemnem professionem dirimitur matrimonium ratum , ut definit Tridentinum sess. 14. can. 6. At Ordo Melitensis est Religionis à Sede Apostolica approbata : Ergo dirimitur matrimonium ratum per solemnem professionem quæ in eo emititur . Quod confirmat Henriquez lib. 11. de matrim. cap. 8. num. 6. exemplo cuiusdam ducis , qui per professionem hujus Ordinis sapientum consilio , solitus est matrimonio ; refertque ex Navarro in statutis hujus Religionis , à Pontifice approbatis , haberi , in eao admitti posse quemcumque , post matrimonium ratum , non consummatum .

ARTICULUS V.

An & quando matrimonium legitimum & consummatum inter infideles , quoad vinculum dissolvatur , vel dissolvi possit , per alterius conjugis conversionem ad fidem , altero perseverante in infidelitate , & nolente pacificè vel sine cœcumelia Creatoris , habitare cū altero

C Ertum est , matrimonium legitimum & con- 84 summatum inter infideles , per alterius conjugis conversionem ad fidem , altero perseverante in infidelitate , dissolvi posse quoad habitationem & thorum , ita ut liberum sit conjugi fideli remanere cum conuge infidelis , vel ipsum dimittere , & non cohabitare cum eo . Ut enim discurret S. Thomas hic quæst. 59. art. 4. in argumento , *Sed contra* , adulterium spirituale est gravius quam carnale : Sed propter carnale adulterium potest vir dimittere uxorem , quantum ad thorum & habitationem : Ergo à fortiori propter infidelitatem , quæ est adulterium spirituale . Præterea , ut ait idem S. Doctor in corpore ejusdem articuli , fidelis regeneratur per Baptismum in novam vitam , & moritur priori : qui autem moritur priori vita , non tenetur ad ea quæ perfectioni posterioris obstant : Sed obligatio ad actus matrimonii obstat perfectioni Religionis Christianæ , utpote cuius suorum statum continentis possident : Ergo infidelis conversus ad fidem , & regeneratus per Baptismum , non tenetur reddere debitum conjugale alteri conjugi in infidelitate perseveranti , sed potest ab eo separari quoad thorum & habitationem .

Ex quo habes congruentiam , ob quam Christus 85
Yy 3
go-

conjugem fidem potius ab obligatione cohabitandi cum uxore infideli liberaverit, quam servum infidelem ab onere forviendi domino infideli; ut enim ibidem in tesp. ad 1. ait idem Doctor Angelicus, Servire non est aliquid incompetens Christianæ Religionis professioni, quia maximè humilitatem profiteatur; sed obligatio ad actum matrimonii derogat perfectioni vita Christianæ, cuius summum statum continentes possident. Præterea, addit. S. Doctor, non conjugum non obligatur alteri, quasi domino fœtus, sed per modum societatis cuiusdam, quæ non est congrua, si fit infidelis ad fidem.

36. Dixi verò, liberum esse conjugi fideli remanere eum conjugi infideli, vel ipsum dimittere, & non cohabitare eum eō; quia licet per conversionem ad fidem, solvatur ab obligatione coabitandi cum conjugi infideli, potest tandem, si velit, cum remanere, imd id confitit Apostolus 1. ad Corin. 7. dicens: Si quis frater uxorem habet infidem, & haec consentit habitare cum illo, non dimittat illam. Et si quia mulier fidelis habet virum infidem, & hic consentit habitare cum illa, non dimittat virum: sanctificans est enim vir infidelis, per mulierem fidem, & sanctifica ta est mulier infidelis, per virum fidem: quia nimirum cor jux fidelis, sùa exhortatione & exemplo, sepe conjugem infidem, ad fidem & professionem Christianam, per quam sanctificatur, inducit.

37. His præmissis, duplex est difficultas brevitet brac resolvenda. Prima est, an per coconversionem alterius conjugis ad fidem, dissolvatur matrimonium consummatum inter infideles, non solum quoad habitationem & thorum, sed etiam quoad vinculum conjugale, ita ut utrique liberum sit ad secundas nuptias convolare? Secundò queritur, quo tempore solvatur matrimonium fidei conversi cum infideli nolente converti, an statim atque ille convertitur, & baptismum suscipit, vel solum quando transit ad secundas nuptias, & aliud matrimonium ticipia conseruit? Pro resolutione sit

§. I.

Duplici conclusione utraque difficultas resolvitur.

Dico primum, matrimonium infideli, etiam post consummationem, dissolvi potest, etiam quoad vinculum conjugale, si alter conjugum convertatur ad fidem, & alter nolit pacifice & sine contumelia Creatoris habitare cum illo; secundus verò, si alter velit pacifice & sine scandalo coabitare.

38. Prima pars hujus conclusionis certa est, & ab omnibus Theologis admittitur, habeturque cap. Quan. de divortiis, ubi Innocentius III. sit, quod si alter infideli conjugum, ad fidem Catholicam convertatur, altero, vel nullo modo, vel non sine blasphemia divini nominis, vel ut cum perirabat ad mortale peccatum, ei coabitare volente, ad secundam, si voluerit, voto transire posse.

39. Colligitur etiam ex Apostolo 1. ad Corin. 7. ubi primum de matrimonio contracto inter Christianos sic loquitur: Iis autem qui matrimonio juncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere, quod si discesseris, manere innupsum, aut viro suo reconciliari. Et vir uxorem non dimittat. Deinde de matrimonio cum infidelibus contracto subiungit: Nam ceteris ego dico, non Dominus. Si quis frater uxorem habet infidem, & hoc consentit habitare cum illo, non dimittat illam, &c. Quod si infidelis discedit, discedat; non enim servitus subjectus est frater aut soror in hujusmodi. Quæ ultima verba, iuxta communem Interpretum explicationem, significant, quod si conjux infidelis, odio Christianæ Religionis sponte recesserit à conjugi fideli, con-

jux fideli non subjicitur servituti, ut debet restringere in celibatu, non nubendo alteri. Idem autem dicendum est à fortiori, si infidelia remaneat quidem cum fideli, sed eum iniuria Creatoris, & spirituali damnno conversi conjugis, quia hoc est deterius, quam si discederet. Unde Innocentius III. post verba supra relata, subdit: In hoc sensu intelligimus, quod ait Apostolus, si infidelis discedit, discedat: Frater enim & soror non est servitus subjectus in hujusmodi, & Canonem etiam in quo dicitur: Contumelia Creatoris salvic jure matrimonii circa eum qui relinqueris.

Dices, nihil tale significari verbis illis Apostoli, 90 tum quia verbum discedit apud illum significat discessum imperfectum, quantum scilicet ad thorum & cohabitationem, non verò etiam quoad vinculum conjugalis solutionem, ut patet ex illis quæ praeniserat, præcipiens mulierem fidem à vero fideli non discedere, & si discederet manere innupsum, aut viro suo reconciliari. Ubi manifestum est, verbum discedere, accipi tantum pro imperfecto discessu, scilicet præcise quoad thorum & cohabitationis. Tum etiam, quia nomine servitus, quod habetur in eodem loco, Apostolus significat solum obligationem secundi conjugem discedentem, & exhibendi ei debita officia conjugalis: ex hoc autem quod fratet vel soror non sit subdita hujusmodi servituti, nullo modo sequitur, quod vinculum matrimonii eo casu dissolvatur.

Sed contra: Hoc verbum discedat, applicatum 91 ab Apostolo mulieri fidei, discedenti licet à conjugi etiam fideli, non significat dissolutionem matrimonii quoad vinculum, sed tantam separationem quoad lectum & rectum, quæ verba que statim subiungit, videlicet, quod si discesseris, maneat innupta, aperte illud declarant; sed è contra verba que subiungit Paulus eidem verbo discedat, applicata postea conjugi fideli, à quo infidelis discedit, nihil tale declarant, quin potius significant discessum perfectum quoad vinculum, quandoquidem dicit abliquet & indefinitè Paulus: Non enim servitus subjectus est frater aut soror in hujusmodi: Propositio autem indefinita æquivalit universalis, atque adeo sensus est, nulli proflus servituti, neque videlicet quoad habitationem & thorum, neque quoad vinculum, remanere conjugem fidem subiectum in illo casu; maximè cum, etiamsi non discederet conjux infidelis à conjugi fideli, sed coexistaret cohabitare, etiam absque iniuria Creatoris, non esset frater aut soror fidelis subiectus servituti cohabitandi, & officia conjugalis præstandi; quia non est præceptum, sed tantum consilium cohabitare in tali casu cum conjugi fidei, ut constat ex supra dictis.

Secunda pars conclusionis est contra Bellatini, 92 num, Coninkum, & alios Recentiores, existimantes solvi posse quantum ad vinculum matrimonium fidelis conversi ad fidem Christianam, cum infidelis nolente converti, etiam in eo casu quo conjux remanens in infidelitate, vult coabitare pacifice, & sine contumelia Creatoris. Est tamen D. Thomas hic quæst. 59. art. 5. in corp. ubi sic ait: Quando alter conjugum ad fidem convertitur, altero in infidelitate remanente distinguendum est; quia si infidelis vult coabitare sine contumelia Creatoris, id est sine hoc quod ad infidelitatem inducat, posset fidelis libere discedere (id est ab ea separari quoad cohabitationem & thorum) Sed discedens non posset alteri number. Si autem infidelis non velit coabitare sine contumelia Creatoris, in verba blasphemie prouumpens, & nomem Christi audire nolens, tunc si ad infidelitatem peritrabore nitatur, vir fidelis discedens, posset alteri per matrimonium copulari.

Ideam colligitur ex cap. Gaudensio; de divortiis, 93 abi

de Indissolubilitate Matrimonii.

535

ubi expressè dicitur, conjugem ad fidem Christi conversum, non posse aliam ducere uxorem, defendo primam, nisi post conversionem ipsius, illa renunt habitate cura ipso, aut etiam si consentiat, non tamen absque contumelia Creatoris. Et cap. Quinto, eodem titulo, exprimuntur tantum hi duo casus, in quibus licet conjugi ad fidem converti, ad secundum si voluerit trahere matrimonium: Si alter infidelium conjugum ad fidem Catholicam convertatur, altero, vel nullo modo, vel non sine blasphemia divini nominis, vel ut cum perirabat ad mortale peccatum, ei cohabitare volente: Ergo id non potest, si alter vult pacificè, & sine scandalo, & contumelia Creatoris, cohabitare.

94 Ratio etiam id suadet: Christus enim hoc privilegium infidelibus conversis non concessit, nisi in gratiam fidei, que tunc non pericitur; & ne cogantur, aut perpetuè ceteris vivere post conversionem, aut habitare cum conjugi scandaloso, & conante ad infidelitatem pertrahere; quod non habet locum, cum conjux infidelis pacificè & sine contumelia Creatoris cohabitare consentit.

95 Dico secundò, Matrimonium fidelis conversi, cum infideli nolente converti, nec cohabitare pacificè, & sine contumelia Creatoris, non dissolvitur, nisi quando conversus reipsa contrahit aliud matrimonium. Est contra Hostiem, Altisidorem, Angelum, & alios existimantes tale matrimonium solvi statim atque ille convertitur, & suscipit Baptismum. Est tamen D. Thomae hinc quæst. 59. art. 5. ad 2. ubi hæc scribit: Crimen uxoris nolentis cohabitare sine contumelia Creatoris, absolvit virum à servitute, quæ tenet uxori, ut non possit eâ vivente aliam ducere; sed nondum solvit matrimonium, quia si illa converteretur antequam ille aliud matrimonium contraberet, redderetur ei vir suus; sed solvit per matrimonium sequens, ad quod pervenire non possit vir fidelis, nisi solutus à servitute uxoris sua, per culpam ejusdem.

96 Colligitur etiam manifestè hæc veritas ex cap. Gaudemus, de divortiis, ubi Innocentius III. respondet, si conjux infidelis oconvertatur ad fidem priusquam fidelis conversus aliud matrimonium tolerat, compellendum esse illum, ut compartem recipiat: Sed non esset compellendum, si matrimonium in ipsa conversione dissolument fuisset; jam enim conjux illius non esset: Ergo matrimonium illud in ipsa conversione conjugis infidelis non dissolvitur, sed solùm quando ille novum contrahit matrimonium. Unde sicut solvit matrimonium ratum Christianorum, per professionem in Religionem approbata, & non prius, uno alterum quasi formaliter destruente; sic prius matrimonium fidelis conversi cum infideli, in infidelitate contractum & consummatum, cessat eodem instanti quo fidelis conversus reipsa aliud contrahit, & non prius.

97 Ex quo inferes primò, infidelem contrahere invalidè cum alio, priusquam fidelis conversus, ad alias nuptias transierit, quia vinculum cum fidelis converso, non dissolvitur per matrimonium infideli, in cuius gratiam non fuit concessum hoc privilegium, sed solùm per matrimonium fidelis conversi, in cuius gratiam tale privilegium à Christo concessum est: Sed manente vinculo priori matrimonii, non potest infidelis validè aliud contrahere: Ergo nec potest validè contrahere, donec fidelis ad alias nuptias convolarit.

98 Inferes secundò, Si post secundum matrimonium à fidei initum, contingat priorem ejus uxorem converti, & secundam mori, non tenebitur ad primam redire; quia extincta fuit vinculum prioris matrimonii, & eo extinto, nulla manet obligatio cohabitandi, vel incedi de novo conjugium.

Inferes tertio, fidelem conversum non posse le. 99 cunas nuptias finire, nisi postquam illi constat de pertinacia conjugis nolentis converti, aut cum eo pacificè & sine contumelia Creatoris habitare; cum ea sola pertinacia det illi jus reficiendi à priori matrimonio, & aliud contrahendi. Ex quo sequitur, teneri eum prius alterum inonere & invitare ad fidem, quia alijs non potest illi constare de alterius pertinacia. Excipe tamen easum, quo haec monitio esset valde difficultis, & moraliter impossibilis, putà quia infidelis profectus est in regionem longinquam, neque spes est convenienti intra tempus notabile; vel quia nescitur quid abicerit, aut quid de illo factum sit. Qua de causa Pius V. motu proprio quem citat Sanchez lib. 7. disp. 74. num. 13. deficat, Iodos Occidentales ad fidem conversos, qui scire non possunt quid actione fit de conjugi quem infideliter reliquerunt, posse manere in conjugio quod post conversionem contraxerunt. Idem concessit Gregorius XIII. pro Angelis, Aethiopibus, Brasiliensibus, & aliis Iordanis nationibus: cuius concessionis litteras refert Pontius lib. 7. de matrimonio. cap. 48. num. 23.

S. II.

Solvuntur objectiones.

Obijctus primò contra primam conclusionem: Matrimonium fidelium, altero conjugum lapso in heresim, & nolente habitare cum fidei, sine contumelia Creatoris, non solvit quoad vinculum conjugale, sed solùm quoad thorum & habitationem: Ergo etiam matrimonium infideli, quando unus convertitur ad fidem, & alter non vult pacificè & sine contumelia Creatoris habitare cum eo, solvit duntaxat quoad thorum & habitationem, non verò quoad vinculum conjugale. Consequenter videtur legitima, ex paritate rationis; nam in primo casu non minor reperitur contumelia Creatoris, neque minus molestia aut periculi timetur à conjugi lapso in heresim, & alterum secum in eternum pertrahere conante: Ergo si hoc non obstante non solvit vinculum conjugale, non solvit etiam quando unus ex conjugib[us] infidelibus convertitur ad fidem, & alter non vult pacificè & sine contumelia Creatoris cohabitare. Antecedens verò est certum de fide, ac definitum in Tridentino sess. 24. can. 5. his verbis: Si quis dixerit proper heresim, aut molestiam ab habitationem, &c. dissolvi posse matrimonii vinculum, anathema sit. Itemque antea declaraverat Innocentius III. cap. Quarto, de divortiis, ubi sic ait: Si alter fidelium conjugum, vel labatur in heresim, vel transiret ad genitilium errorem, credimus quod in hoc casu si quis relinquatur, vivente altera, possit ad secundas nuptias convolare.

Respondeo, concessio Antecedente, negando consequiam & paritatem, magnum enim reperitur discrimen inter matrimonia contracta in infidelitate, & contracta post baptismum; que enim contrahuntur in infidelitate, non sunt sacramenta, sicut illa que contrahuntur post baptismum; & ideo magis dissolvi possunt: unde non mirum quod non solvatur matrimonium Christianorum, cum alter conjugum fidelium labitur in heresim, & non vult habitare cum altero sine contumelia Creatoris, bene tamen matrimonium infideli, quando unus convertitur ad fidem, & alter non vult habitare pacificè & sine contumelia Creatoris. Alia etiam ratio discriminationis reddi potest, nam quando unus conjugum infideli ad Fidem convertitur, & suscipit Baptismus alter verò tenuit idem facere, neque vult pacificè cohabitare; Ecclesia que non habet potestatem circa infideles, non potest illum cogere censuris & penis ad

cohabitandum pacificè, & conjugi læso efficaciter succurrere. Ex quo fit ut nisi solvetur vinculum matrimonii, deberet conversus vel manere perpetuò in statu celibatū, vel pati iuras perpetuas, & continua scandala, periculorumque subire fidei amittendæ. Quod incommodum gravissimum est, multosque sine dubio à fisciencia fidei Christianæ retardaret, nisi Christus illi providisset. Secùs autem est de conjugi baptizato in heresim lapso, nam ratione Baptismi & characteris, qui est indelebilis, manet semper Ecclesiaz legibus subjectus, & ab illa compelli & puniri potest, etiam morte corporali, nisi ad frugem redeat.

102 Objicies secundò: Si matrimonium infidelium in lege Evangelica solvi possit, per conversionem alterius conjugis ad fidem, sequitur quod etiam dissolvi potuisset ante legem Evangelicam, per conversionem alterius conjugis ad Judaismum, verum Deum colentem; rationes enim quibus utuntur Theologi ad probandum talern dissolutionem in lege Evangelica, nimirum quodd multi revocarentur à professione Christianæ Religionis, si intelligerent, discendente conjugi infideli, esse ipsi servandum celibatum. Quodd infideles per Baptismum regenerantur ad novam vitam, subindeque non tententur ad id quod ejus perfectioni obstat, quale est obligatio ad actus matrimonii, ut supra cum D. Thoma dicebamus. Quodd matrimonii vinculum est relatio equiparantia inter socios: congruum autem non est, quodd infideles sint socii & pares cum fidelibus: hæc, inquam, rationes, à quæ procedunt de matrimonio infidelium ante legem Evangelicam, 20 postea.

103 Respondeo negando sequelam, nunc enim dissolvitur matrimonium infidelium, per conversionem alterius conjugis ad fidem, ex privilegio & dispensatione Christi, quam colligit sufficienter Ecclesia ex verbis Apostoli suprà relatis, pro statu legis gratiae, non verò pro statu legis scriptæ. Rationes autem quæ afferuntur in objectione, non sunt demonstrativa, sed tantum quædam congruentia, quæ supposita existentiæ rei de qua est questio, illam declarant.

104 Objicies tertid contra secundam conclusionem illud Ambrosii in cap. 7. Epist. 1. ad Corinth. Contumelia Creatoris solvit jus matrimonii circa eum qui relinquitur. Quibus verbis docere videtur matrimonium fidelis conversi cum infideli nolente converti, dissolvi statim atque ille convertitur ad fidem, & suscipit sacramentum Baptismi.

Sed præterquam quodd dubium & incertum est, an commentaria illa sint Ambrosii, facile respondetur, sensum horum verborum esse, contumelia Creatoris solvi jus matrimonii, causaliter vel occasionaliter; quia dat jus & potestatem converso illud dissolvendi formaliter, per aliud matrimonium quod validè cum alio contrahere potest.

DISPUTATIO VI.

De bonie Matrimonii.

Ad questionem 49. supplementi.

Explícata præcipua matrimonii proprietate, quæ est ejus indissolubilitas, consequens est, ut de tripli ejus bono differamus, & quæ docet S. Thomas quest. 49. supplementi, breviter explicemus.

ARTICULUS UNICUS.

An & que bona necessaria sint ad excusandum Matrimonium?

Dico primum. Aliqua oportuit esse bona, ut matrimonium excusat, & fieret prudeenter eligibile. Ita D. Thomas hic art. 1.

Probatur ratione quam ibidem expendit: Nullus sapiens debet aliquam iacturam sustinere, nisi cum recompensatione æqualis vel majoris boni: Sed per matrimonium plura incurruuntur damna & incommoda: Ergo ut redderetur honestum & prudentem eligible, aliqua bona requiruntur, quibus damna illa & incommoda compensentur & reparantur. Major constat, Minor probatur, damna illa & incommoda recensendo. In primis ergo in actu matrimonii iactura quædam rationis incurritur, quippe quæ per vim voluntatem absorbetur, ut sit Philosophus lib. 7. Ethic. cap. 11. circa finem. Unde in illo actu, homo, ut iocuit S. Thomas fit totus caro, & assimilatur equis & muli, quibus non est intellectus. Hinc Hieronymus Epist. 11. quæ est de monogamia, super hæc verba, quæ de seipso dicit Ezechiel, *Mortua est uxor mea, & apertum est os meum*, sic ait: *Nec dulcior uxor mihi, nec ille qui ducerat, possum in opere conjugali liberè prophetare.* Quod tursus urget libro 1. contra Jovinianum cap. 18. ex eo quod Prophetæ nisi tangente corda Spiritu Sancto non prophetent, & in actu conjugali Prophetarum cords Spiritus Sanctus non tangatur. Et cap. 18. hæc scribit: *Feritur Aureolus Theophrasti liber, in quo querit, an vir sapiens ducas uxorem? & cum definisset si pulchra esset, si bene morata, si honeste parentibus, si ipse fatus ac dives, sic sapientem aliquando inire matrimonium, statim interficit.* Hec autem in nuptiis raro universa concordant: non est ergo uxor ducenda sapienti. Et causam subdit, dicens: *Impediri studia Philosophia per conjugium, nec posse quemquam libris & uixori pariter inservire.*

Addo quodd per usum matrimonii non solum ratio & absorbetur, sed etiam corpus viri multum debilitatur, omnesque illius sensus obviaduntur, ut quidam bellè his verbis expressit:

*Femina corpus, opes, animum, vim, lumina, sensus
Destruit, annihilar, necat, eripit, orbat, acerbat.*

Hic sensu Cajeranus in cap. 2. Genesis exponit id quod dicitur de formatione Eve et cœta Adami dormientis Gen. 2. versu 21. Vult enim id metaphoricè intelligendum esse, & non aliò pertinere, nisi ad significandam diminutionem corporis ex corpore viri: propter usum conjugii. Mulier verò licet ex actu conjugii tantam non patiatur vitium diminutionem, quam vir, adeò tamen graves & acerbos in partu patitur dolores & cruciatus, ut Propheta dolores inferni similes esse doloribus parturientis dixerit Psal. 47. *Ibi dolores ut parsurientia.*

Secundum matrimonii incommodum est nimia & sollicitudo placandi conjugi, suscipiendo & educandi liberis, illisque providendi in futurum. Propter quam Apostolus 1. ad Corinth. 7. dieit conjuges habere eorū divitium, id est non integræ & perfectæ Deo additum, dum cogitant quomodo alter alteri placet, & solliciti sunt quæ sunt mundi. Et idem eandem sollicitudinem vocat tribulationem carnis, quæ à coniugio secundum statum presentem naturæ lapsa, est mortaliter inseparabilis.

Tertium conjugii incommodum est quodd perpetuam quandam subjectionem & servitutem secum afferit, juxta illud Apostoli 1. ad Corinth. 7. *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir. Similiter au-*

Vt enim vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Et rursus: Alixatus es uxori? Noli querere solutio[n]em. Quam alligationem, mutuamque subjectionem, servitatis nomine ibidem exprimit, dicens non eam tam strictè obligare, ut teneatur conjux fidelis manere cum altero coniuge infideli, nolente cohabitare pacificè: Non enim servitus subiectus est frater aut soror in hujusmodi. Hec & alia matrimonii incommoda eleganter describit Sextus III. vel Author libri de castitate, qui habetur tomo 5. Bibliotheca Patrum, pag. 630. editionis Parisiensis. Eaque perstringitur cap. ultimo de converso infidel. ubi matrimonium dicitur ante parum onerosum, dolosum in partu, post partu laboriosum.

Dico secundò, Tria sunt præcipua matrimonii bona, ratione quorum honestum redditur, & prudenter eligibile, nempe bonum prolixi, bonum fidelis, & bonum sacramenti. Ia S. Thomas hic art. 2. post D. Augustinum lib. 9. super Genes. ad litt. cap. 7. ubi hæc scribit: *Nuptiale bonum tripartitum est, scilicet fides, proles, & sacramentum. In fide attenditur, ne preter vinculum conjugale cum altero vel altera concubatur. In prole ut amanter suscipiantur, benignè nutritur, religiose educetur. In sacramento autem, ut conjugium non separetur, & dimissu aut dimissa, nec causa prolixi alteri conjugatur.*

5. Hs tribus bonis compensantur tria mala & dannosa superè recessita, quæ conjugium secum affert. Nam detrimentum iactuæ rationis & diminutionis virium corporis in usu conjugii, compensatur bono prolixi, id est procreatione liberorum, quibus gêns humana conservetur, & Deus perpetuè colatur, in quem præcipue finem optandi sunt, ut ait Plato lib. 9. de legibus in hæc verba: *Oportet parentes gignere & educare liberos, qui vitam sanguinem lampadem posteris tradant, ut sint semper aliqui Deum colentes iuxta ipsius legem.* Hinc Justinianus Imperator Novellâ 22. in principio sit, quod matrimonium sic est honestum, ut humano generi videatur immortalitatem artificiosam introducere, & ex filiorum procreatione renovare genus humanum. Et Novellâ 39. in fine p[ro]cessu, Deputatio (inquit) nihil est h[ab]i. minibus utilius, sanguinis solu facere homines valentibus. Item Justinianus minor Novella 2. in principio hæc scribit: *Nihil in rebus mortalium perinde venerandum est, atque matrimonium, quippe ex quo liberis, omnisque deinceps fabolis series existat, quod regiones arque civitatis frequentes reddat, inde denique optimæ Reipublica coagmentationem fiat.* D[omi]num Ambrosius libro 1. super Lucam: *Divinum, ait, munus est facultas parentis. Agant itaque parentes gratiam, quia generaverunt filii, quia generati sunt; marres, quia conjugii premiis honorantur. Verum in Dei laudem terra; quia colitur, mundus, quia cognoscitur; Ecclesia, quia devota numero plebis augeatur.*

6. Aliud detrimentum solicitudinis placendi conjugi, & providendi liberis, compensatur bono fidei, id est obligatione fidelitatis ad reddendum debitum conjugale, petendum legitimè, negandumque corporis sui usum cuicunque alteri.

7. Denique detrimentum subjectionis & servitutis compensatur bono sacramenti, id est vinculum indissolubile, quo conjuges representant conjunctionem Christi cum Ecclesia, tenenturque se mutuè diligere, sicut Christus dilexit Ecclesiam; sumitque enim hic sacramentum pro vinculo matrimonii; quod res & sacramentum vocatur. Quamquam etiam male magis compensatur hæc servitus bono sacramenti proprie[ti]tati, pro signo efficacitate; quatenus sanctificat conjuges, datque illis auxilia supernaturalia ad se mutuè diligendum, praefandaque suavitate & fideliter cetera munia matrimonii.

Adverte autem, quod licet sacramentum matrimonii, in ratione signi practici, tenet infinitam lôicum inter omnia sacramenta, sed quod nimis minimus participet de ratione spiritualis vita ad quam ordinantur sacramenta, atque adeo minimus gradus gratiae inter illa conferat: in ratione tamen signi speculativi, & ut sacrarum rerum symbolum; cetera sacramenta longè superat, triplici significacione, quæ præcipua Religionis nostra mysteria representat; significat enim unionem Verbi cum humanitate, conjunctionem Christi cum Ecclesia, & castissimum fœdus Dei cum anima, quam hic sibi per fidem desponsat, ut dicitur Ossez 1. & per viationem beatam in aeternum in celo sibi copulat. Hoc autem ita esse voluit Christus, tum ut magnitudine sacramenti & mysterii, damnæ & nocentia quæ secum affect matrimonium compensaret: Tum etiam, quia cum matrimonium maximè dejiciat mentes hominum, præfertim ratione copulae carnalis, quæ, ut suprà dicebamus, rationem absorbet, & hominem brutis & pecudibus similem reddit, elevare se possent homines conjugati ad contemplanda præcipua illa fidelis nostræ mysteria & sacramenta, quæ per matrimonium representantur, & per talen contemplationem Angelis assimilari, ut fusis in hujus Tractatus p[re]fatione expendimus.

Ex dictis intelliges, gravissimum esse adulterii crimen, cum via prædicta matrimonii bona peccatum destruat, illisque directè aduersetur, violat enim fidem conjugi, tollit certitudinem prolixi, & sacramenti mysticam significationem, cum dividat carnem in plures, & membra Christi faciat membræ metetticis. Unde non solum temperantia, sed etiam justitia, & religione contigerit, & triplicem horribilem deformitatem, velut triplex Cerberi caput; monstrum illud in se continet, tamque inmane est ut Chrysostomus homil. 62. in Joan. illud comparat cum idolatria, & nescio quid majoris gravitatis in violatione conjugii agnoscat, ex eo quod Paulus virum infideli uxori cohabitare permisit; adulterum vero dimittendi copiam facit, imo ut ipse Chrysostomus existimat, etiam suadeat. Item Nicolsus I. Epist. 49. circa finem, & ad consulta Bolognorum cap. 51. homicidio comparans, gravius longè sentit esse adulterium. Verbi ejus sunt: *Denique hoc tam immane scelus est, ut homicidii quidem peccatum, quod Cain in Abel fratrem suum commisit; septima generatione, Cataclismo vindicatum fuerit, adulterii autem flagitium, quod Lamech omnium primus in duabus uxoribus perpetravit, non nisi sanguine Christi abolitum extiterit, qui septima & septuagesima generatione secundum Evangelium luxerit in mundum.*

Intelliges etiam, non solum falsam, sed & perversam esse quorundam Recentiorum sententiam, quæ assertit, copulam cum conjugata non esse adulterium, si maritus consentiat: Adulterium enim, sicut ipsum nomen sonat, est accessus ad alienum thorum, unde sola th[er]api alienitas, ut ita loquar, attendenda est, quando de adulterio qualiter proponitur: Sed maritus suo consensu efficere non potest, ut suus thorus non sit alienus comparatione cuiusvis tertii: Ergo efficere nequit suo consenso, ut accessus cuiusvis tertii ad suam conjugem, non sit adulterium.

Addo quod, licet talis concubitus non sit injuriosus marito volenti & consentienti, est tamen injuriosus prolixi, quæ incerta redditur ex parte patris & sacramento, cujus sanctitas violatur & significatio sacra, per divisionem carnis conjugalis in plures, destruitur. Unde non minori severitate in jure Canonico puniuntur uxores quæ adulterant consentiente marito, quam quæ, ipso ignorantie & non consentiente, tale crimen commitunt, ut constat

Disputatio Septima,

Nat ex Concilio Illyberitano cap. 70. ubi sic dicitur : *Si consensu maritio & consentiente, fuerit uxori mœchata, placuerit nec in fine eis dandam esse communionem; si vero eum reliquerit, & separari fuerint, post decem annos occipiant communione.*

Illis refellitur impurissimus & insanissimus Gnosti-
corum error, qui teste Epiphagio heresi 16. iusta
de oplata convivia amicis exhibere solebant ; qui-
bus peractis, non solum consentientibus, sed etiam
principientibus maritis, uxores cum extraneis mis-
ceri solebant : *Larga (inquit) & oplata edulia, carnis ejus, & vini potum apparet, etiam si pauperes fuerint.* Ex hoc quem ubi comparauerint, & venas fa-
cietur imploraverint ad astrium se convertunt ; & vir qui-
dem concessens uxorum alios, ut ad ipsam : *surge & fac dilectionem eum fratrem.*

Illypium licet gravissimi virti Cato & Socrates
olim existimatunt, & suo exemplo comprobarunt.
Catoen enim uxorem suam Martiam, Hortensi domum filii impleturam, tradidisse Augustinus re-
fert lib. de bono conjugali cap. 18. Et lib. de fide &
operibus cap. 7. Socratem, uxorem suam, tanquam
armeni matrem, amico suo, ad propagandam lo-
bolem, tradidisse scribit. Unde utriusque sapientiam
lepidissime gerit Tertullianus in Apologetico cap.
39. his verbis : *O sapientia Attica, & Romana gra-
tia exemplum ! Leno est Philosophus & Censor.*

Denun non esti Lectori inutile, nec forsitan in-
iacundum, si hinc referam historiam quae sub Con-
stantii retrospectibus accidit, & describam quae S. Au-
gustinus lib. 1. de serm. Domini in monte cap. 16.
scribit : *Sed ramea (inquit) utrum quod ait Apostolus, mulier non habet potestatem sui corporis, sed vir simili-
ter & vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier,
possit in tempore valere ut permiscente uxore, qua maria-
talis corporis potestarem habet, possit utrum altera, qua
vix aliena uxoris, neque à viro disjuncta, concubere.
Sed non ita est existimat quod ne hoc etiam famina viro
permittente facere posse videatur, quod omnium sensus
excludit. Quamquaque nonnulla causa possit existere,
ut & uxori mariti sequentur, pro ipso marito hoc facere
debet videatur; siue Arianichia fallit esse perhibetur
anno quinquaginta fermè annos, Constantius temporibus.
Nam Acindinius tunc Praefectus, qui epòmo Consul fuit,
cum quendam libra, qui debitorum lisci exigeret, nescio
unde commotus, quod plerumque in isto pacificisibus per-
picuum est, quibus quodlibet licet aut potius putatur
siccere, communione est jurans & vehementer affirmans,
quod si certi die quoniam confiteratur, memoriatum aurum
non exolveret, occideretur. Itaque cum ille tenetur
iuramenti custodia, nec se posset debito illo expedire, dies
requendus immixtere & propinquare caput. Et foris ha-
bebat uxorem pudicitram, sed nulli pecunia, qua
subvenire posset viro. Cuius mulier pulchritudine, cum
quidam dives esset accusum, & cognovisset maritum ejus
in illo, discrimine constitutum, misit ad eam, pollicens
pro una nigra, si ei misericordia veller, se auri letram darum.
Tunc illa, que se sciret, non habere sui corporis po-
testarem, sed virum suum, perculit ad eum dicens, pa-
ratam esse se pro marito id facere, si tamen ipso conjugia-
lis corporis dominum, cui tota illa castitas deberetur, tan-
quam de res sua, pro vita sua velle id fieri. Egit illa gra-
tias, & ut iam fieret, impetravit, nullo modo judicante
adulterium esse concubitum quod & libido nulla & mag-
na mariti charitas. Se jupente & volente, flagitaret.
Venis mulier ad villam illam divitias, fecit quod voluit
suppedicere : sed illa corpori non nisi marito dedit, non
concupiscente, ut solet, sed illa, qui dedit, frange substraxit quod dede-
rat, & supposuit simile ligamentum cum terra : quod
ubi mulier jam domi sua posita invenit, proficit in
publicum eadem mariti charitate clamatura quod fecer-
rat, quip fagote, capite, est. Interpellat Praefectum,*

factur omnia, quam fraudem passa esset, ostendit.
Tum vero Praefectus primo se renu, quod sibi minùs
ad id venire esset, pronuntiat, tanquam in aliud sen-
tientiam diceret, de Acindini bonis auctorib. am fisco in-
ferendam : illam vero mulierem dominam in eam ter-
ram, unde pro auro terram accepisset, induci. Nihil hic
in alteram partem dispiro, licet uniuersus affirmare
quod velit, non enim de divinis auctoritatibus de-
prompta historia est, sed ramus narratio hoc facta,
non ita respicit hoc sensus humano, quod in illa muliere
viro vivente commisum est, quemadmodum antea, cum
sive ullo exemplo res ipsa penerent, horum. Hic
Augustinus.

Colligitur etiam ex dictis, tria predicta matrimonio-
mii bona, non solum excusat actum conjugalem,
licitum cum reddendo, & bonum, verum etiam san-
ctum, est etiam bonus ratione prolis & fidei ; san-
ctus autem, ratione Sacramenti, quatenus significat /
conjunctionem Christi cum Ecclesia. Ita S. Thomas
hic art. 4. ubi sic sit : *Dicitur aliquis humanus alias
bonis dupliciter : uno modo, bonitate virutis, & sic ha-
bet alius quod si bonus ex his qua ipsum in medio po-
nunt, & hoc faciunt, in actu matrimonii fides, & probus,
Alio modo bonitate Sacramenti. Secundum quod alius
non solum bonus, sed etiam sanctus dicitur, & hanc boni-
tatem habet alius matrimonii ex indivisibilitate con-
junctionis, secundum quam significat conjunctionem
Christi ad Ecclesiam.*

Denique cum codem S. Doctore ibidem artic. 4.
colligitur, peccate conjugis in actu conjugali, faltem
venialiter, nisi convenienter causa procreandi prolis aut
debiti reddendi. Item docet Augustinus lib. de bono
conjugali cap. 6. his verbis : *Conjugalis concubitus ge-
nerandi gratia, non habet culpam : concupiscentia verb
satianda, sed tamē cum conjugi, propriæ fidem thoræ,
veniale habet culpam.* Et cap. 7. *Reddere debitum con-
jugale (inquit) nullius est criminis, exigere autem ultra
generandi necessitatem est culpa venialis.* Et lib. 2. contra
Julian. cap. 10. dicit, conjuges contrahere unde quotidie
dicant, dimittit nobis debita nostra, quando modum gene-
rationis necessarium, causâ solius voluptatis excedunt.
Similia habet Gregorius Magnus 12. Moral. cap. 17.
alii 20. ubi haec scribit : *Tunc solūm conjuges in ad-
missione fine culpa sunt, cum non pro explenda libidi-
ne, sed pro suscipienda prole miscentur.*

Obiectandum etiam est cum S. Thoma hic art. 6. 16
peccare moraliter eum qui cognoscendo uxorem,
non intendit aliquod bonum matrimonii ita scilicet
ut aliquis in conjugi non attendat, quod conjug
est, sed solum quodd mulier, paratus idem facere cum
ea, si non esset conjux. Enque sensu intelligendum
est, quod dicitur Tobiz 6. *Hic namque qui conjugium
ita suscipiunt, ut Deum a se & a sua mente excludant,
& sua libidinata vacent, sicut equus & mulus quibus
non est intellectus : habet quicquidem demonium super
eos.* De his etiam loquitur Heronymus cum ait lib.
1. adversus Jovinianum : *Nihil interest quam ex ho-
nesta causa quis insanias. Unde & Xystus in sententiis:
Adulterio est in sua uxorem amor ardenter. In alie-
na quippe uxore omnis amor turpe est, in sua nimis.
Sapiens vir iudicio debet amare conjugem, non affollit.
Reget imperio voluptatis, nec praecepit feretur in coitu.
Nihil est fædius quam uxorem amare quasi adulterio.*

DISPUTATIO VII.

De impedimentis Matrimonii in consummatione.

Ad questionem 50. supplementi.

EXPLICATA essentia matrimonii, ejus causis ,
& proprietatibus, tribusque bonis que se-
cum affect, quibus tria mala seu nocumenta que-
inficit ,

leget, reparantur; imperest ut de impedimentis matrimonii differamus, sed antequam de illis in particulari agamus, & quae sint impedimenta prohibentia ac dirimenti exponamus, prius declarandum est, a cuiusque residet potestas talia impedimenta constituendi. Unde sit

ARTICULUS UNICUS.

Penes quem sit potestas exponendi impedimenta matrimonio?

1. **H**æretici hujus temporis negant hanc potestam esse penes Ecclesiam: pures vero ex Catholicis exiliunt. Principes Christiani non habere potestatem statuendi suis subditis fidelibus impedimenta matrimonium dirimenti. Ita Canonis fitz, D.Bonaventura, Richardus Paludanus, Pontius, Sylvius, & alii. Oppositum docent Dominicus, Petrus Soto, Bellarminus, Henricus Conink, Sanchez, & alii.

S. I.

Duplici conclusione utraque difficultas resolvitur.

2. **D**eo primo, esse in Ecclesia potestatem ad constituenta impedimenta matrimonium dirimenti. Conclusio est certa de fide, ac definita in Tridentino sess. 24. can. 4. ubi ferit anathemata Novatores dicentes Ecclesiam non posse constituire impedimenta matrimonium dirimenti, vel in illis constitueris errasse. Et in decreto de reform. matrim. cap. 1. iuritat de facto eorum contractus, qui post debitam illius decreti promulgationem clandestine contraxerint. Item ante Tridentinum in Concilio Provinciali Senonensi sub Clemente VII. in decretis fidel. cap. 17. Inter errores dominator refertur iste, *Ecclesia non ponit illegitimum aliquas personas, sic quod non possint contrahere matrimonium.* Constat etiam ex consuetudine Ecclesie universalis, contra quam disputare insoluibilis est infirmitate, ut ait Augustinus Epist. 118. illa enim matrimonio multoties impedimenta constituit, ut ex his quæ infra de unoquoque impedimento dicemus manifestum erit.

3. **R**atio etiam suffragatur: Cum enim *pax & tranquillitas Reipublicæ magna ex parte ex benè initis connubii pendeat, & contra ex male copulatis conjugibus magna in ea turbatio orihi soleat, in omni Republica benè ordinata, necessaria est potestas ad protidendum abusibus qui in matrimonii possunt contingere, & statuendi matrimonio impedimenta, quibus statibus, validè contrahi nequeat:* Ergo talis potestas non debet denegari Ecclesie, quæ est Republica benè ordinata, ne deterioris conditionis sit, quam reliquæ seculares, quæ hanc potestatem habent ut ex variis carum legibus de ritu nupiarum constat. Ilque confirmat praxis ipsorum hereticorum, quamvis aliqui contra Ecclesie prohibitions & constitutiones matrimoniales declamat, aliqua tamen constituerunt impedimenta matrimonii, quæ neque jure naturali neque divino posita erant, ut in Gebennensis Ecclesie Statutis videtur est.

4. **H**ec vero potestas Ecclesie non se extendit supra infideles sibi non subjectos, ut constat ex cap. *Gaudens de divortiis*, ubi Innocentius III. docet, paganos legitimum contrahere matrimonium in gradibus ab Ecclesia prohibitis, quippe qui *constitutionibus Caenonicis non attulantur*, ut ait Pontifex. Idque confirmat ex illo Apostoli 1. Cor. 5, *Quid misi de iis qui foris sunt judicare?*

Sunt tamen aliqui qui etiæ existimant, impedimenta matrimonii habeant ab Ecclesia statuta, ad infideles non se extendere, quondam manent infidelibus Principibus subiecti, censent nihil omnino ad eos extendi, statim ac sunt Christianis Principibus subditi, eò quod (loquuntur) quadammodo subiectantur Ecclesiæ, huc ipso quod sunt subditi Christianis Principibus. Ita Ledetna apud Sanchem Eb. 7. disp. 3. num. 3. Oppositum tamen videntur probabilius, cum Ecclesia nec in eos habeat jurisdictionem temporalem, nec spiritualem, omnis enim spirituallis jurisdictionis quam Ecclesia habet in homines fundatur in charactere Baptismali, qui sicut est homini primus aditus ad Religionis Christianæ ingressum, ita & primum fundamentum per quod subiectitur Ecclesia.

Confirmatur: Matrimonium infideli Christianis Principibus subditorum, non est sacramentum, sed tantum contractus civilis: Atque contractus civiles infideli non subduntur Pontifici, sed Principi seculari: Ergo & matrimonia.

Dico secundum, Principes fideles potestatem habere statuendi suis subditis fidelibus impedimenta matrimonium dirimenti. Ita S. Thomas in 4. dist. 24. qu. unicâ art. 1. ad 4. ubi sic art: *Matrimonium, in quantum est in officium natura, statuitur lege naturæ, in quantum est sacramentum, statuitur legi divina; in quantum est in officium communis, statuitur jure ci-vili;* & idem (concludit) ex quilibet dictarum legum potest aliqua persona effici ad matrimonium illegitimum. Et talius 4. contra Gent. cap. 78. sic dicitur: *Con-siderandum est, quod quando aliquid ad diversissimes ordinates, indiget habere diversa dignitatem in fine quia finis est proportionatus agenti: generatio autem humana ad multa ordinatur, scilicet ad perpetuitatem speciei, & ad perpetuitatem aliquius boni politici, pro populi in aliqua civitate; ordinatur etiam ad perpetuitatem Ecclesie, qua in fideli collectione consistit, unde oportet quod hujusmodi generatio à diversi dirigatur. In quantum igitur ordinatur ad bonum naturæ, quod est per-pe-tuitas speciei, dirigitur in finem à natura inclinante in hunc finem, & sic dicitur esse naturæ officium. In quantum vero ordinatur ad bonum politicum subjetetur ordinacioni ci-vili legis. In quantum autem ordinatur ad bonum Ecclesie, portet quod subjaceat regimini Ecclesie. stico.* Quibus locis S. Doctor conclusionem nostram & docuit & probavit. Matrimonium enim non solum est sacramentum, in bonum Ecclesie, & fideli-um & sanctificationem ordinatum, sed etiam contractus civilis, ordinatus in bonum politicum, & in officium communis: Sed contractus civilis, juri civili, & Principum secularium legibus subiectantur: Ergo & matrimonium, subindeque Principes fideles potestatem habent statuendi suis subditis fidelibus, impedimenta matrimonium dirimenti. Nec tamen potestatem ab eis Christus abstulit, cum matrimonium ad dignitatem sacramenti evexit, sed potius eam presupponit, non minus quam presupposuit contractum validè initum, ut materiam huius sacramenti. Quicquidem ex eo quod Christus verba ex hominum placito significavit, evexit ad rationem sacramenti, non abstulit à Republica potestatem illa quod significacionem mutandi, & alia idem significavit, eorum loco substituendi.

S. II.

Corollaria precedentis doctrine.

E x dictis colligitur primus, quod si aliquæ leges sunt in aliquo regno irritantes matrimonium, maximè si ab initio regni vim habuerint, scientibus & non

& non contradicentibus Summis Pontificibus, de facto illas valere ad irritanda matrimonio. Si enim consuetudo legitimè prescripta, vim legis habeat in rebus aliis etiam Ecclesiastis, ut patet ex cap. *Causa olim de Clerico conjugato*, cur non in matrimonio, de quo etiam specialiter id affirmatur in cap. *Super se de cognati spirit.* ubi dicitur matrimonium initum contra receptam coosuetudinem patris esse dirimentem; quia nimirum ab initio fuit irritum, cum consuetudo nullam vim habeat dissolvendi matrimonium legitimè initum, sed quod ejus vinculum sit juris naturalis & divini.

8. Colligitur secundò, posse Principes fideles suis subditis infidelibus statuere impedimenta matrimonii irritantia, & idem dicendum de Principibus infidelibus, etiam respectu fidelium sibi subditorum; cum enim talia matrimonia sint contractus civiles, in bonum politicum, & officium communis ordinati, juri civili, & Principum sive fidelium sive infidelium legibus subjiciuntur. Unde apud multas barbaras nationes connubia inter alienigenas prohibita & invalida sunt.

9. Colligitur tertio, Principes, sive Ecclesiasticos, sive seculares, non posse constitueri impedimenta matrimonium dirimentia, nisi justa & rationabili causa id exigente: quia potestas humana, sive Ecclesiastica, sive secularis, non potest sine causa restringere jus naturale, quod quisque habet contrahendi matrimonium, modo sibi à natura permisso; neque potest de re tanti momenti, quasi est matrimonium, pro rero suo arbitrio disponere. Uode Tridentinum sess. 24. decret. 1. cap. 1. irritate volens clandestina matrimonia, affirmavit se id facere, propter gravis incommoda & peccata, quae ex hujusmodi matrimoniorum ortum habebant; frequenter enim contingebat, ut qui clam matrimonium cum una contraxisset, & consummasset, postea coram, sed invalidè, contraheret cum altera, cum qua per totam vitam in perpetuo adulterio vivebat.

10. Colligitur quartò, posse Ecclesiam alicui in particuliari interdicere matrimonium cum certa persona, justa & rationabili causa id exigente: Si enim potest ex causa rationabili interdicere & irritare matrimonium generaliter, inter coosanguineos verbi gratiæ, vel affines, usque ad quartum gradum, & olim usque ad septimum: quidni etiam existente tali causa poterit irritare specialiter inter duas certas personas, & impedire ne validè contrahant? Puta, quia ex tali contractu oriuntur magna dissidia inter parentes, vel fieret gravis injuria alicui tertio, vel grave diuinum Reipublicæ immineret. Potest etiam Ecclesia, in penam delicti, aliquem penitus inhabilem reddere ad quocumque matrimonium, cumque private jure naturali quod habet matrimonium contrahendi; sicut potest in penam criminis aliquem libertate naturali privare, detinendo in carcere perpetuo, vel etiam vitâ ipsâ spoliare.

11. Colligitur quinto, fideles, ubicumque existant, tenet servare leges Ecclesiasticas matrimonium prohibentes vel irritantes; quia licet versentur in terris infidelium, non desinunt esse subjecti Ecclesie. Inde quamvis fiant Apostatae, & ad errores moresque infidelium transirent, semper retinent characterem Baptismi; & subjectionem potestati Ecclesie, quam non possunt abjecere. Fideles vero in terris fidelium existentes, non tenentur servare leges Ecclesiasticas prohibentes aut irritantes matrimonium, quia non sunt subjecti potestati Ecclesie: uide possunt licite & valide contrahere, servando leges Principum seculorum quibus subiunguntur.

12. Colligitur sexto, graviter peccare fideles, qui cum aliquo impedimento ab Ecclesia statuto matrimo-

nium contrahunt; quia fit contra prohibitionem Ecclesie in re gravi, & si impedimentum sit dirimenti, sacramentum inde redditur irritum. Unde peccatum eorum qui scienter & sponte contrahunt cum aliquo impedimento dirimente ab Ecclesia statuto, communiter triplicem deformitatem habet, unam inobedientie contra præceptum Ecclesie; alteram sacrilegii contra religionem & reverentiam debitam sacramento, quod suâ culpâ irritum reddunt; tertiam contra castitatem, ordinando tales contractum ad habendam copulam, praetextu veri matrimonii.

S. III.

Solvuntur obiecções.

Contra precedentes conclusiones, & corollaria 13 inde deducti, objicunt Hæretici, quod si auctoritas humana, Ecclesiastica, vel secularis, posset apponere matrimonio impedimenta dirimentia, quae Deus ipse non apposuit, homo separare posset quae Deus conjungit, contra illud Matih. 19. *Quod Deus coniunxit, homo non separat.*

Sed facile respondeatur, negando sequelam, Deus 14 enim non conjungit per matrimonium nisi eos qui legitimè contrahunt, quales non sunt illi quibus justa de causa, ab Ecclesiastica vel seculari potestate, appossum fuit impedimentum dirimenti, quo reddantur inhabiles ad contrahendum.

Potest insuper objici, quod nulla potestas humana, etiam Ecclesiastica, potest mutare materiam vel formam sacramentorum: Si vero posset Ecclesia statuere impedimenta matrimonium dirimentia, posset mutare materiam hujus sacramenti, quia posset irritare contractum aliqui legitimum, qui contractus est materia sacramenti matrimonii, à Christo instituta.

Verum huic difficulti obiecção abunde satisficiens disp. 4. art. 3. §. 11. Ibi enim ostendimus, quod licet Ecclesia non possit mutare materiam sacramenti matrimonii formaliter, id est efficer ut alia sit materia hujus sacramenti, quam contractus legitimus; bene tamen materialiter, efficiendo scilicet ut contractus qui antea erat legitimus, non sit amplius legitimus. Sicut qui immutaret vel corrumparet aquam vel vinum, efficeret ut non essent amplius materia Baptismi vel Eucharistie, subindeque horum sacramentorum materiam, non formaliter, sed materialiter tantum immutaret. Vel sicut si Ecclesia, vel Respublica secularis, per novam institutionem mutaret sensum horum verborum, *Ego te baptizo*, in alium planè diversum, & alia ad idem significandum eorum loco substitueret, mutaret quidem materialiter formam Baptismi, sed non formaliter quia semper staret, quod verba quibus externa corporis ablatio significatur, essent forma hujus sacramenti, à Christo instituta.

Ad complementum hujus celebriter difficultatis 16 res, an Principes seculares potestatem habeant dirimendi matrimonia, non solum quatenus sunt contractus civiles, sed etiam in quantum rationem sacramenti habent, seu impediendi quod cocontractus connubios ab ipsis prohibiti, ad rationem & dignitatem sacramenti pertingant?

Respondeo id non posse direcè & per se, cum enim leges Principum sint purè humanæ & politicae, per se & direcè attingere nequeant, ea quae sunt ius divini, qualia sunt Sacra menta. Id tamen posse indicare & per accidens, Christus enim ad dignitatem Sacramenti eos tantum contractus matrimoniales elevari voluit, qui liciti & legitimi sunt, non vero eos qui sunt illegitimi & illiciti, ut

con-

enstat ex suprà dictis: At principes legibus suis efficeri possunt, quod aliqui contractus matrimoniales fiant illiciti & illegitimi, ut suprà ostensum est, & duplice D. Thomae testimonio declaratum: Ergo indirecte faltem & per accidens praestare possunt, quod illi ad dignitatem sacramenti non perveniant, sed ea careant ac priventur.

Confirmatur & magis illustratur hæc ratio: Destruō fundamento, ædificium superstructum destrui pariter necesse est: Sed basis & fundamentum sacramenti matrimonii, est iolūm contractus connubialis validus ac licitus, cùm hunc solum contractum ad sacramenti dignitatem Christus elevare voluerit: Ergo cùm Principes suis legibus possint hoc fundamentum destruere, ac reddere contractum aliquem matrimoniale invalidum & illicitum, possunt per accidens & indirecte impedire, ne aliquis contractus connubialis rationem & dignitatem sacramenti attingat.

17 Observandum tamen est, nunquam Principes Christianos uti tali potestate, vel quia illius usum Ecclesiae sponte cesserunt, ut ait Petrus Soto de matrimonio lect. 4. vel ut alii volunt, quia Ecclesia, justis de causis, usum talis potestatis sibi reservavit. Ex quo intelliges, matrimonia filiorum familias, sine consensu patris inita, non obstante quod ab Henrico III. Galliae Rege, in comitiis regni Blefensiis art. 40. prohibita ac irritata sint, non carere tamen ratione Sacramenti, sed totam illam nullitatis & invaliditatis declarationem, restringi & concludi intra limites aliquorum effectuum vel poenarum purè civilium, quas suprà disp. 4. art. 3. §. 3. declaravimus. Unde tertio tomo rerum & decretorum Cleri Francisci habetur, quod cùm Rex Christianissimus Ludovicus XIII. suum publicari fecisset edictum anni millesimi sexcentesimi vigesimi noni, mense Januario, eoque renovaret prædictum articulum quadragesimum Edicti Blefensis, & Judices Ecclesiasticos juberet conformiter ad illud in causis matrimonialibus judicare: Clerus Gallicanus, eo tempore sua Parisiis comitia habens, Regem suppliciter his verbis admonuit: *Rex humillime supplicatur, ut considerare non pigeat, quantum sit momentum in hoc articulo, qui etiam expositione ad duarum difficultatum elucidationem. Prima est, non aliter intelligantur hæc voces, validè aut invalidè contracti matrimonii, quam per relationem ad contratum civilem, & nullatenus ad contractum spirituale sacramenti. Secunda, ut non astrin-gantur Ecclesiastici ad judicandam secundum bujus editi simulque Blefensi articulos, sed juxta sacros Canones, & Ecclesiastica decreta, quæ sunt unica regula & norma iudicij Ecclesiasticorum. Hi enim non possunt iure debent juris distinctionem, quam à solo Deo collatam babene circare spirituales, ab ipsis laicis mutuari. Quapropter necesse est ex isto articulo hæc verba resarcere: Et obligabuntur Ecclesiastici Judices in causis istius modi matrimonium judicare ad bujus articuli normam.*

Ad hanc supplicem requisitionem, Rex Christianissimus officium respondendi commisit magno regni Cancellario, & selectioribus quibusdam officialibus sanctioris Consilii. Hi verbis istis ex scripto responderunt: *Commonitio Cleri, quod spectat ad priorem difficultatem, sic resoluta fuit: verba ista (validè aut invalidè contracta matrimonia) non esse aliter explicanda, quam per solam relationem ad contratum civilem, per laicos judicess. Altera pariter difficultas, iusta & ratione congrua visa fuit.*

DISPUTATIO VIII.

De impedimentis prohibentibus.

Ad eandem quest. 50. Supplementi.

Impedimenta matrimonii alia sunt quæ dicitur ~~pro~~ impedimentia tantum, quia scilicet impediunt, ne matrimonium licite contrahatur, contractum tamen non irritant. Alia vero sunt, quæ dirimentia appellantur, non quod matrimonium jam factum & validè contractum dirimant, ut ipsi termini significare videntur, (constat enim ex dictis disp. 5. matrimonium seniel validè inter Christians contractum, per solam professionem Religiosam, idque ante consummationem, de facto dirimi) sed quia efficiunt, ut nedum illicite, sed etiam invalidè, matrimonium contrahatur; ita ut cum aliquo ex his impedimentis contrahentes, separari debeant, nisi iterum validè contrahant. De primis impedientibus, breviter hic agemus, de aliis vero paulò fusiis dispensaverunt differemus, quia circa illa graviores extant difficultates & controversiae.

Impedimenta ergo primi generis communiter numerantur duodecim, quorum aliqua ex iure naturali, alia ex positivo oriuntur, quedam ex criminis ortu ducunt, alia vero ex aliis causis proveniunt. Quinq; prima, quæ non oriuntur ex criminis, sed ex alia causa, his verbis comprehenduntur:

*Ecclesia vetitum, nec non tempus feriatum,
Atque Catechismus, sponsalia, jungito vestrum,
Impedient fieri, permittunt facta teneri.*

Alia vero septem, quæ oriuntur ex criminis comprehenduntur istis:

*Incestus, raptus sponsatae, mors muliebris,
Suscepus propriæ sobolis, mors presbyteralis,
Vel si pannicat solemniter, aut monialem
Accipiat: prohibent hæc conjugium sociandum.*

ARTICULUS PRIMUS.

Quinque prima impedimenta expounderuntur.

Primum impedimentum prohibens, est Ecclesia vetitum, id est prohibitio facta à superiori Ecclesiastico, de matrimonio contrahendo, quæ potest esse vel generalis & communis omnibus fidelibus, ut prohibitio contrahendi sine præviis denunciatiis, aut earum dispensatione; vel specialis, ut cum aliquibus in particulari iusta de causa prohibetur matrimonium, putâ ad vitandum scandalum, aut aliud grave in omnino, vel quia est suspicio impedimenti, & veritas prius detegenda est; vel quia fit præjudicium tertio; & talis prohibitio potest esse, vel ad tempus tantum, ut in exemplis adductis; vel in perpetuum, ut qui uxoris consanguineam cognovit, prohibetur ab Ecclesia, ne ullo unquam tempore, etiam defunctâ uxore, alteri nubat, Cap. 1. *De eo cognovit sanguinem uxoris.*

Secundum impedimentum prohibens, est tempus a feriatum, id est certum anni tempus, quo Ecclesia matrimonia celebrari vetat, quod ante Tridentinum incipiebat ab Adventu usque post Epiphaniam, à Septuagesima usque ad octavam Paschæ, & diebus Rogationum ad octavam Pentecostes, & tribus hebdomadis ante festivitatem S. Joannis Baptiste, ut ex variis Conciliis & Patribus refert Gratianus 33. quest. 4. ut nempè fideles eo tempore melius se disponerent ad sacramenta confessionis & com-

munionis, quæ ex Concilio Agathensi, tribus hisce festivitatibus, Natalis, Paschæ, & Pentecostes, fideles obligabant. Sed Tridentinum sess. 24. cap. 10. de reform. matrimonii, illud tempus contraxit aliquantulum, prohibens tantum ne fiant nuptiae solemniter, ab Adventu usque ad diem Epiphaniæ, & à feria quarta Cinerum, usque ad octavam Paschatis inclusivè. Nimirum quia diebus illis Adventus & Quadragesimæ, jejuno & orationibus vacandum est, abstinentendumque à vanæ lætitiae signis, quæ in solemnitate nuptiarum adhiberi solent, conviviis, tripudiis, choræsis, & hujusmodi.

³ His porro diebus non prohibentur, saltem post Tridentinum, matrimonia simpliciter, sed solum cum solemnitate, ut liquet ex verbis ipsius Concilii, quæ habent: *Ab Adventu Domini nostri Jesu Christi, usque in diem Epiphaniæ, & à feria quarta Cinerum, usque in octavam Paschatis inclusivè, antiquas solemnium nupiæarum prohibitiones diligenter ab omnibus observari sancta Synodus præcipit; in aliis vero temporibus nuptias solemniter celebrari permittit.* Accedit declaratio Cardinalium Tridentini interpretum, in hæc verba: *Quocumque tempore potest matrimonium contrahi coram Parocho: sed nupiæarum solemnitates, convivia, traditio sponsæ ad domum sponsi, & carnalis copula, certis temporibus prohibentur.* Imò plures existimant, his temporibus, non solum licere matrimonium sine solemnitate contrahere, sed etiam illud consummare, saltem si benedictio fuit ante accepta, & ad summum, culpam esse venialem, si nulla subsit consummandi causa. Unde ajunt, Congregationem Cardinalium, dicentem his temporibus carnalem copulam prohiberi, intelligendam esse non de præcepto, sed de consilio, vel juxta antiqua jurâ, quæ prohibebant his temporibus matrimonia consummari. In omnium verò sententia, licet tunc inire sponsalia de futuro, & præmittere denuntiationes, quia haec nullo textu juris eo tempore prohibentur, & quamvis aliqua jura antiqua id vetarent, contraria tamen consuetudine revocata censentur, & à Tridentino non renovantur prohibitions, nisi circa solemnitatem nuptiarum, ut patet ex verbis paulò ante relatis.

⁴ Multi etiam celebres Theologi non improbabili ter docent, tempore interdicti posse matrimonium contrahi sine solemnitate; cum enim matrimonium (inquit) sit res ardua, & ad illud contrahendum homines habeant ab ipsa natura plenum jus, non est præsumendum. Pontificem velle ejus celebratiōnem impedire, nisi in suis decretis de hoc faciat expressam mentionem: unde existimandum non est, quod per solum generale interdictum velit Pontifex matrimonium quoad substantiam prohibere, sed duntaxat quoad solemnem benedictionem Sacerdotis. Idque confirmant ex cap. *Capellan.* de fériis, ubi Clemens III. ait matrimonium quocunque tempore contrahi posse. Quod Glossa explicat de contractione matrimonii sine solemnitate. Nec obstat, quod tempore interdicti prohibeantur omnia sacramenta, præter Baptismum, Confirmationem, & Pœnitentiam, ac Eucharistiam per modum viatici, ut constat ex cap. *Alma mater* de sent. & excommunic. in 6. cum enim ex aliis juribus, præfertim ex verbis Clementis III. jam relatis, constet, matrimonium non comprehendi sub generali prohibitiōne sacramentorum, non fuit necessaria specialis exceptio illius, ut non intelligeretur cum reliquis sacramentis prohibitus.

⁵ Tertium impedimentum prohibens, est Catechismus, id est cognatio spiritualis nata ex catechizatione seu instructione in fide, quæ fit ante januam Ecclesiæ super baptizandum. Verum licet jure an-

tiquo contraheretur ejusmodi cognatio, ut haberetur exp̄s̄ cap. 2. de cognatione spirituali in 6. idque ex eo quod catechismus sit quædam futuri baptismi professio, ejusque initium; vel etiam quædam regeneratio imperfecta, per fidem, quam protestatur patrinus pro parvulo, sicut sponsalia sunt quoddam matrimonii initium; & consequenter, sicut in iis contrahitur quidam gradus propinquitatis, ita & in illo contraheretur quædam cognatio spiritualis imperfecta; videtur tamen sublatum tale impedimentum, per Concilium Tridentinum sess. 24. de matr. cap. 2. ubi exp̄s̄ statuitur, cognationem spiritualem non contrahi in baptismate, nisi inter suscepentes & baptizatum ipsum, illiusque patrem & matrem, nec non inter baptizantem & baptizatum, baptizatique patrem & matrem, nullamque prorsus mentionem facit Catechismi, aut tenentis in Catechismo. Quod si non solum per Baptismum, sed etiam per Catechismum, cognatio spiritualis contrahatur, hocque impedimentum non sit per Tridentinum sublatum, ut Navarrus, Valentia, Rebellus, & alii existimant, de illo ut de baptismo sentiendum est, quod mensuram graduum; quia perfecta cognatio spiritualis, debet esse regula seu mensura imperfectæ; & ut rectè ait Navarrus in Manuali cap. 22. quoties duo sic se habent, ut unum sit metiens & alterum mensum, lex quæ corrigit & limitat metiens, censetur consequenter corriger vel limitare mensum, si eadem ratio in utroque militet.

Quartum impedimentum est sponsalia, seu promissio futurarum nuptiarum alicui facta; qui enim cum aliqua sponsalia contraxit, non potest sine peccato mortali cum alia matrimonium inire, nisi ex justa causa præmissionem alteri factam dissolvat, ut constat ex dictis disp. 3. Nihilominus si matrimonium cum posteriori contrahat, sponsalibus legitime non solutis, illud validum erit; quia hoc impedimentum non dirimit contractum, sed tantum contrahendum impedit, sicut & alia de quibus nunc agimus.

Quintum est votum simplex Religionis, aut castitatis, aut suscipiendo Ordinem sacrum, aut non incundi matrimonium; hoc enim jure naturali, & ex natura ipsius voti, propter fidem Deo datam, & præmissionem illi factam, obligat ad non contrahendum matrimonium, subindeque reddit illud illicitum, non tamen invalidum. Nam ut ait S. Thomas hic qu. 53. art. 1. Votum simplex est tantum præmissio: Res autem alicui præmilla tantum, manet adhuc in dominio promittentis, potestque validè, quamvis illicitè, ab eo donari alteri. Quare votum simplex castitatis, id est præmissio Deo facta proprii corporis, ad continentiam servandam, non impedit quin votens possit validè, sed non licite, illud tradere uxori per matrimonium.

Si quis autem voto castitatis vel Religionis astriatus, spe & pacto futuri conjugii, virginem defloravit, aut honestam aliquam viduam carnaliter cognovit, voto non obstante tenetur matrimonium cum ea contrahere, posito saltem quod damnum famæ inde emergens non possit aliter reparare; quia necessitas reparandi hoc damnum, prævaleat voto ipsi contrario: sicut in casu quo quis vovisset dare centum aureos pauperibus, posteaque debitum justitiae contraheret totidem reddendi, ratione mutui, vel injustæ acceptiois, neque posset utrique obligationi satisfacere, hæc posterior obligatio prævaleret.

Quæres, an qui votum castitatis emisit, possit iniire matrimonium, animo non consummandi, sed ingrediendi Religionem?

Respon-

de Impedimentis prohibentibus. 543

Respondeo negativè , tum quia decipit sponsam , eique gravem irrogat injuriam , quippè quæ & difficultas alteri nubet , ut potè suspecta de carnali copula cum priori conjugè , & cum molestia expectare debebit usque ad solemnum conjugis in Religione professionem , ante quam matrimonium ratum non dissolvitur . Tum etiam , quia si ille ad Religionem non admittatur , tenebitur redire ad conjugem , cum periculo frangendi votum castitatis .

Ex dictis sequitur primò , eum qui post votum simplex castitatis duxit uxorem , nunquam posse ab ea pètere debitum matrimonii ; quia semper votum obligat , quatenus potest , & semper is qui fecit , illud debet servare , quatenus potest . Hoc definitum est cap. *quidem* , & cap. *placet de conversat. conjugatorum* .

Sequitur secundò , eum , qui post votum simplex castitatis duxit uxorem , è mortuà , non posse secundas nuptias inire , quia quamvis semel violaverit castitatem per matrimonium , debet semper servare quantum potest , & post mortem uxoris , aliam non ducere . Ita definitur capitibus citatis de conversat. conjugat.

ARTICULUS II.

Alia septem impedimenta ex crimen provenientia explicantur.

8 **E**xplícatis impedimentis prohibentibus , à crimine independentibus , exponenda sunt quæ à crimine ortum ducunt , quorum primum est incestus ; nam licet incestus matrimonium irritet inter eos inter quos commissus est , & inter eorum consanguineos , saltem usque ad secundum gradum , cum quibus per incestuofam copulam affinitas contrahitur ; non tamen dirimit , sed solum impedit cum ceteris contrahendum , ut habetur cap. *Si quis sponsam* 27. qu. 2. cap. *Quædam cum fratre viri* , cap. *Si quis viduam* , cap. *Concubinist.* cap. *Qui dormierit* . Nihil autem refert , quod incestuosus nondum sit conjugatus , nam quod etiam ante conjugium contrahatur hoc impedimentum , & qui committit incestum , in poenam hujus criminis , licentiâ ullum contrahendi unquam matrimonium privetur , liquet ex cap. *Si quis cum duabus* , & cap. *Si quis cum matre & filia* , & cap. *Quidam fornicatus est* , 34. q. 1. ubi privantur spe conjugii , qui incestum commiserunt nullo existente matrimonio .

9 Secundum impedimentum à crimine ortum dicens , est rapta sponsæ alienæ , nam istud etiam crimen est unum ex illis propter quæ jure antiquo interdictum fuit matrimonium , ut constat ex cap. *Statutum* 27. qu. 2. ubi sic dicitur : *Statutum est à sacro conveniu* (Concilii Toletani , vel potius Rhenensis , ex quo caput illud defumptum est) *ut si quis sponsam alterius rapuerit* , publicâ pénitentiâ multetur , & sine spe conjugii remaneat . Notandum verò , non solum raptorem , sed etiam raptam , si raptui consensum præbuerit , incurere hoc impedimentum , ut colligitur ex verbis istis , quæ ibidem subduntur : *Et si re ipsa rapta eidem criminis consentiens non fuerit* , licentia nubendi alii non negatur . Haec enim conditio frustra apponetur , nisi neganda illi esset nubendi licentia , posito quod consenserit . Multi verò non improbabiliter existimant , hac poenâ non ligari fæminas virorum raptrices , quia iura tantum loquuntur de rapta sponsæ alienæ , neque considerant extraordinarios casus , qualis est quod foemina virum rapiat . Non placet tamen quod alii asserunt , hoc impedimentum non incurri per rapta simplicem , nisi accedat copula raptoris cum rapta . Nam in citato canone *statutum* , nulla fit mentio de copula , sed de raptu duntaxat , ad quem

Genet Theol. Tom. V.

& ad hanc poenam canonicanam incurrendam , quatuor præcipue conditions requiruntur . Primo , ut adit violentia , quæ vel puellæ raptæ , vel ejus parentibus aut tutoribus inferatur . Secundo , ut raptus fiat causa libidinis , sive copula sequatur , sive non ; quia ut docet D. Thomas 2. 2. qu. 154. art. 7. raptus propriè est species luxuriae . Tertio , ut raptus abducatur de loco in locum , & ipsius vei parentum potestati extrahatur , per hoc enim differt raptus à stupro , quo puellæ extorquetur copula per vim in eodem loco . Quartò debet esse raptus honestæ mulieris , ut predictæ poenæ raptor subjiciatur . Unde hanc poenam non incurrit , qui meretricem , vel quamcumque aliam projecti nominis foeminam traducit . Quod tamen aliqui limitant , nisi meretrice sit conjugata , ejusque vir leno non sit ; vel illa pè aliquod tempus honestam vitam ducere incepit . Hoc impedimentum , post Tridentinum , non solum prohibet matrimonium contrahendum , sed etiam dimit contractum , seu reddit illud invalidum , ut constat ex dicendis disputatione sequenti .

Tertium impedimentum ex crimen proveniens , 10 est mors mulieris , id est uxoricidium , quod si committatur animo ad alias nuptias transiungi , est impedimentum dirimens , ut dicimus disp. sequenti ; si verò ex ira , odio , aut vindicta , est tantum impediens ; qui enim uxorem interficit , privatur spe conjugii cap. *Interfectorum* , cap. *Quicunque* , & cap. *Admonere* , 33. quæst. 2. quamvis occidat deprehensam in adulterio ; licet enim juxta leges civiles , quæ uxorem in adulterio deprehensam , propriâ authoritate interficit , nullâ poenâ plectatur ; quia tamē peccat mortaliter , à jure canonico imponitur illa poena , ut ad alias nuptias transire non possit , ut constat ex citato cap. *Quicunque* , ubi sic dicitur : *Quicunque propriam uxorem , absque lege , & sine causa , & certa probatione interficerit* , &c. Eandemque poenam extendi ad uxorem , quæ maritum occiderit , constat ex cap. 1. de divortiis , ubi sic habetur : *Si qua mulier in mortem mariti sui cum aliis consiliata est* , & ipse aliquem illorum se defendendo occiderit , potest ipse post mortem uxoris , si voluerit , aliam ducere : ipsa autem insidiatrix , pénitentia absque spe conjugii sicut subjeclā . Ubi mulieri mortem marito attentanti interdictum matrimonium cum quocunque : Ergo & à fortiori res ipsa necem marito inferenti .

Ratio etiam suffragatur : Nam , ut rectè discurrat Paludanus in 4. dist. 37. quæst. 2. art. 2. lex data pro uno correlativo , extenditur ad alterum ; quando eadem militat pro utraque causa : Sed eadem militat ratio in viricidio ac in uxoricidio : Ergo eadem poena privationis perpetuae conjugii , utrumque crimen ab Ecclesia punitur . Major patet . Minor probatur . Ecclesia punit uxoricidium poenâ privationis perpetuae conjugii , quia est contra conjugalem nexum , ut constat ex juribus citatis : Sed viricidium non minus est contra conjugalem nexum : Ergo eadem militat ratio in viricidio , ac in uxoricidio . Unde minus probabilis videtur sententia Sylvestri , Teleti , Sanchez , & aliorum , existimantium , hoc impedimentum incurere duntaxat virum uxorem occidentem , non tamen uxorem maritum interfectum .

Quartum impedimentum est susceptus proprietatis obolis , id est cum alter vel uterque conjux , proprium filium de sacro fonte suscipit , matrimonio insidiandi causâ , id est eâ intentione ut privet alterum conjugem debito conjugali , ratione affinitatis spiritualis , ex ea susceptione inter eos ortæ . Illæ enim in poenam hujus fraudis , inhabilis redditur , ut defuncto conjuge , ad alias nuptias valeat pervenire , ut constat ex can. *De eo* 30. qu. 1. ubi sic dicitur : *Si conjuges legitimū nūnus aut ambo ex industria fecerint* ,

Z 2 ut

ut filium suum de fonte susciperent, si innupti permanere voluerint, bonum est. Sin minus, gravis paenitentia insidiatori injungatur, & simul maneant; & si prataricatator conjugii supervixerit, acerrimam paenitentiā multe-
mō, & tunc ipse conjugii maneant. Idem impedimentum contrahit, qui hoc animo proprium filium baptizat, aut in confirmatione tenet; secus, si id sit ex necessitate, ne filius scilicet sine baptismō moriatur.

12. Quintum impedimentum est mors Presbyteralis, seu occidio Presbyteri, privatā autoritate & iniuste facta; qui enim ita interficit Presbyterum, ad quem spectat matrimonio interesse, meritò illi interdicitur matrimonium, can. Presbyterum, de poenit. & remiss. ubi sic dicitur: *Qui Presbyterum occidit, & de eo criminē convictus fuerit, usque ad ultimum tempus vita sua, militia cingulo careat, & absque spe conjugii maneat.* Ex quibus verbis liquet, non incurri hoc impedimentum, nisi Presbytericida fuerit in foro contentioso de crimine convictus; id enim manifeste colligitur ex verbo illo *convictus*, quod de sacra & secreta confessione, in qua idem est accusator & testis, verificari nequit, sed solum de convictione in foro contentioso.

13. Sextum est, paenitentia publica & solemnis, quā durante matrimonium olim interdictum erat paenitentibus, ut patet ex can. 21. Concilii Arelatis 2. & cap. Antiqui 33. qu. 2. Imò quandiu quis publicam agebat paenitentiam, non poterat debitum conjugale petere. Quam ob causam poenitentia publica non imponebatur conjugato, nisi de consensu alterius partis, ut dicitur can. 22. ejusdem Concilii.

14. Septimum & ultimum impedimentum prohibens, est matrimonium sacrilegè attentatum cum sanctimoniali, ut habetur cap. Hi ergo 27. q. 1. ubi statuitur, *ut qui sanctorum libris scientes matrimonio ad injuriam Christi copulati sunt, juxta censuram zeli Christiani, separantur, & nunquam eis concedatur conjugali vincula religari, & in paenitentia lamentis se vobementer, dum vivunt, afficiant: ac proinde totā vitā ab omni conjugio abstineant; quippe quod, ut suprà vidimus, hī non poterat, quandiu publica & solemnis paenitentia durabat.*

15. Haec septem impedimenta ex crimen orta, juxta communiorē Doctorum sententiam, non videntur amplius, sed per consuetudinem abrogata sunt; unde non peccant, qui iis innodati, matrimonium sine dispensatione contrahunt. Præsertim cùm Praelati non carent admonere fideles de illa petenda, quamvis saepè contingat talia crimina & impedimenta ab eis non ignorari. Advertendum tamen, quod etiā impedimentum incestūs, quoad inhabilitatem matrimonii post obitum conjugis cum alia contrahendi, consuetudine abrogatum sit, non tamē quoad privationem juris petendi debitum ab uxore viuente, proprie affinitatem ratione incestūs cum ipsa contractam; nam sicut vir non posset cum aliqua absque dispensatione contrahere, si ante initum matrimonium, ipsius consanguineam in secundo gradu cognovisset; ita nec post matrimonium initum, potest ab ea sine dispensatione debitum petere: affinitas enim, quæ ante contractum matrimonium, impedit ne contrahatur, post contractum, impedit ne debitum petatur.

DISPUTATIO IX.

De impedimentis dirimentibus.

Ad questionam 51. supplementi, & alias sequentes.

IMpedimenta matrimonii dirimentia, attestō ju-
re antiquo, sunt tantū duodecim; quia tamen

alia duo, jure novo Tridentini statuta, fuerunt addita, sunt omnia quatuordecim, his versibus comprehensa.

*Error, conditio, varum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, Ordo, ligamen, honestas.
Si sis affinis, si forte coire nequibus,
Si parochi & duplicitis deficit praesentia testis,
Raptave sit mulier, nec parti reddita tuta.*

Hac sociare jubent connubia, facta retrahant.

Conguentia autem numeri horum impedimentorum colligi potest ex sequenti discursu, desumpto ex D. Thoma hic quæst. 50. art. unico. Impedimenta matrimonii sumi possunt vel ex parte contractus, vel ex parte contrahentium: si ex parte contrahentis, cum liberum requirat consensum, libertas autem contrarietur error, & violentia, ex hoc capite duplex impedimentum dirimens matrimonium provenit, scilicet erroris, & violentiae, & ad impedimentum violentiae reducitur impedimentum raptus. Si ex parte contrahentium, aut simpliciter, aut respectu certae personæ duntaxat, potest matrimonium impediri. Simpliciter, quando id provenit ratione impotentiae, quæ contingere potest tripliciter. Primo ita quod nullo modo contrahens matrimonium, possit actus conjugales exercere, & sic statuitur impedimentum impotentiae. Secundò, ita quod id possit quidem physicè, sed non moraliter, sive liberè, & est impedimentum conditionis servilis. Tertiò, ita quod id possit physicè, & moraliter, sive liberè, sed non licet; nimis, vel propter obligationem ministerii suscepiti, & est impedimentum Ordinis; vel ex obligatione voti solemnis emissi, & sic est impedimentum voti. Si vero impediat matrimonium non absolutè, sed tantum respectu alicujus personæ, vel hoc idè est, quia matrimonium contrahens cum una, jam contraxit cum alia, & sic statuitur impedimentum ligaminis: vel quia deficit proportio debita personæ ad personam, idque tripliciter: Primo, ob personarum dissimilatam, & tunc est impedimentum disparitatis cultus. Secundò, ob nimiam conjunctionem, & ita consurgunt tria impedimenta, nimis cognationis, affinitatis, & publicæ honestatis. Tertiò, ob indebitam conjunctionem precedentem matrimonium, & habitam inter ipsos contrahentes, & sic est impedimentum criminis. Hoc præmisso, singula impedimenta in particulari explicanda sunt, & difficultates quæ circa illa versantur, breviter resolvendæ. Unde sit

ARTICULUS PRIMUS.

De impedimento erroris & conditionis.

Circa impedimentum erroris duplex est difficultas breviter hic resolvenda: Prima est, qualis error matrimonium dirimat? Secunda, quo jure illud dissolvat? Pro resolutione

Notandum primò, quadruplicem in contractu matrimonii contingere posse errorem, videlicet circa personam, ut cùm Jacob existimat se ducere in matrimonium Rachelē, accepit Liām. Circa conditionem, ut cùm quis existimat se contrahere cum libera, & contrahit cum ancilla. Circa qualitatem personæ, ut si putet esse pulchram, & nobilis, quæ re ipsa est deformis & ignobilis. Vel de munis circa bona fortunæ, patans esse divitem, quæ pauper est.

Notandum secundò, errorem duplē esse, unum antecedentem, id est qui dat causam contrarii, ita ut sine illo non fieret; ut cùm qui errans circa personam, vel qualitatem ejus, sic est affectus, ut

de Impedimentis Dirimentibus. 545

ut nullo modo contraheret cum illa , si veritas ei perspecta esset. Alterum concomitantem , quando nimur ille qui errat circa personam , vel qualitatem ejus , sic est affectus , ut nihilominus contraheret , tametsi non erraret , ut si contrahens cum Martha , putat esse Mariam , sed nihilominus aequè libenter , aut etiam libentius cum Martha contraheret. His præmissis

3 Dico primò , errorem antecedentem circa substantiam personæ , facere matrimonium irritum , non solum jure humano , sed etiam naturali. Ita D. Thomas hic qu. 51. art. 1. & 2. Ratio utriusque partis manifesta est , error enim antecedens circa personam , tollit consensum in essentialia matrimonii , nimur circa personam individuam , cùm tamen ad matrimonium jure naturæ requiratur consensus in ea quæ sunt ipsi essentialia.

Confirmatur : Nam etiam in aliis contractibus error circa substantiam contractus , reddit illum irritum jure naturæ , ut si quis pro tritico vendat hordeum , pro auro aurichalcum , pro gemma lapidem aut vitrum : Ergo à fortiori in matrimonio error antecedens circa substantiam personæ facit matrimonium irritum jure naturæ ; cùm enim matrimonium sit conjunctio maris & fœminæ , individuum vitae consuetudinem retinens , consensum postulat in determinatam personam , cum qua perpetua vita agenda est.

4 Dices primò . Validum fuit conjugium Jacob cum Lia , Rachelis loco substituta : Ergo error antecedens circa substantiam personæ , non facit matrimonium irritum.

Respondeo D. Thomas loco citato in resp. ad 4. ex Magistro sententiarum , quod matrimonium quod fuit inter Liam & Jacob , non fuit perfectum ex ipso concubitu , qui ex errore contigit , sed ex consensu qui postmodum accessit , tamen uteisque à peccato excusat ; quia nimur Jacob maritali affectu accessit ad Liam , putans esse Rachelem ; & Lia uxorio affectu debitum solvit , existimans , juxta patriæ consuetudinem , lege primogenitarum , jure se illi à parente fuisse copulata.

Dices secundò . Reliqua sacramenta ut valida sint , non requirunt ministri consensum in certam & determinam personam cui conferenda sunt , sed sufficit consensus in personam præsentem , etiam si ex errore putetur alia ; si quis enim putans se baptizare vel absolvere Petrum , baptizat , vel absolvit Joannem validè illum baptizat , vel absolvit. Item in contractu venditionis error circa personam , illum non vitiat ; ut si Petro vendas , putans esse Paulum : Ergo similiter error antecedens circa personam , non irritat contractum matrimonii.

Respondeo , concessò Antecedente , negando consequiam & paritatem. Ratio discriminis est , quia in reliquo sacramentis , persona quæ illa recipit , se habet duntaxat per modum subjecti cui illa applicantur ; in matrimonio autem-contrahentes , eorumque corpora , sunt materia ex qua ipsum sacramentum constat. Similiter in contractu matrimonii , persona ipsa est id quod traditur per contractum , secùs in venditione mercium , aut prædiorum , vel similiū rerum ; in venditione verò servi , quia persona cadit in materia contractus , error circa personam , contractum vitiat : unde id quod est accidentale respectu unius contractus , potest esse substantiale respectu alterius.

6 Dico secundò , errorem concomitantem circa personam , irritare etiam jure naturæ seu ex natura rei , matrimonium.

Probatur , quia tametsi talis error non faciat involuntarium contrariè , seu positivè , facit tamen involuntarium negativè , id est non voluntarium , ut

in Tractatu de actibus humanis , disp. 1. artic. 7. concl. 3. ostensum est : Sed de ratione & essentia contractus matrimonii est , ut sit positivè voluntarius , id est ut actu & re ipsa consentiat contrahens in personam quæ traditur : Ergo ex natura rei talis error irritat reddit matrimonii contractum.

Confirmatur : Matrimonium non sit sine consensu actu existente , & posito in rerum natura , cùm consensus sit causa efficiens illius , ut ait Florentinum in decreto Eugenii : At ille qui contrahit cum errore concomitante circa personam , nullum de præsenti consensum præbet circa talē personam , sed solum præberet , si sciret esse talem : Ergo invalidè contrahit.

Dico tertiod , Error circa qualitatem , quamvis sit antecedens , si non redundet in errorem personæ , matrimonium non irritat ; bene tamen si in errorem personæ redundet. Ratio est , quia quando error circa qualitatem , non redundat in errorem personæ , non versatur circa substantialia personæ , sed duntaxat circa accidentalia & extinseca , qualitates enim sunt quædam accidentia adhaerentia personæ ; bene tamen , quando error qualitatis redundat in errorem personæ . Tum verò error qualitatis redundare censetur in errorem personæ , quando qualitas est simul cum persona per se intenta à contrahente ; non redundat verò , quando non est simul cum persona per se intenta , etiam si error talis qualitatis , causam dederit contractui. Unde si fœmina contrahat cum aliquo , quém principem esse existimat , per se intendens in personam , & concomitante solum in qualitatem & nobilitatem , valet matrimonium , tametsi ille non sit princeps , sed talem se esse finxerit. E contra verò , si fœmina contrahens , simul cum persona , per se intendat dignitatem & qualitatem , ita ut utrumque simul per modum unius integræ & totaliter objecti , consensum terminet ; & re ipsa non contraxisset , si scivisset non esse principem , non valet matrimonium. Unde D. Thomas hic quæst. 51. art. 2. ad 5. sic ait : Error nobilitatis , in quantum hujusmodi , non evanescat matrimonium , eadem ratione quæ nec error qualitatis : Sed si error nobilitatis vel dignitatis redundat in errorem personæ , tunc impedit matrimonium ; unde si consensus mulieris feratur in istam personam directè , error nobilitatis ipsius non impedit matrimonium : si autem directè intendit consentire in filium Regis , qui cunque sit ille , tunc si alius præsentetur ei , quam filius Regis , est error persona , & impedimentum matrimonii.

Hoc impedimentum rectè , & brevitè declaratur Can. unico 29. quæst. 1. his verbis : Consensus est duorum vel plurium sensus in idem : qui autem errat , non sensus ; ergo non consentit , id est simul cum aliis sentit. Verum non omnis error consensum excludit : Sed error alius est persona , alius fortuna , alius conditionis , alius qualitatis. Error persona est quando bic putatur esse Virgilius , & ipse est Plato. Error fortuna , quando bic putatur esse dives qui est pauper , vel è converso. Error conditionis , quando putatur esse liber qui servus est. Error qualitatis , quando putatur esse bonus qui malus est. Error fortuna & qualitatis , conjugii consensum non excludit , similiter qui duxit in uxorem meretricem vel corruptam , quam putat esse castam vel virginem , non potest eam dimittere , & aliam ducere.

Dico quartò , errorem conditionis sive servitus , & dirimere matrimonium jure civili & canonico , non tamen jure naturali.

Prima pars probatur afferendo textus utriusque juris , nam authent. de nuptiis §. si vero decretum sic dicitur : Si ab initio putaverit aliquis liberum jungi persone , illa verò famula postea declaretur existens , non dicimus solvi matrimonium , sed ab ipso initio neque ma-

rimonium fieri propter inegalitatem personarum. Item cap. Si quis ingenuus 29. quæst. 2. sic habetur: Si quis ingenuus homo uxorem ancillam alterius accepto-rit, & existimat quod ingenua sit, ipsa famina fuerit pos-tea in servitute detella, si eam à servitute redimere posset, faciat; si non posset, si voluerit, aliam accipiat. Et cap. Ad nostram de conjugio servo. um: Si consenserit quod mules ignorantes contraxit cum ancilla, ita quod postquam intellexerit conditionem ipsius, nec factio, nec verbo consenserit in eandem, contrabendi cum alia libera-ram iphi concedas autoritate Apostolica facultatem.

Rationem assignat S. Thomas hic qu. 52. art. 1. ubi sic discutit: In matrimonii contractu obligatur u-nus conjugum alteri ad debitum reddendum; ideo si ille qui se obligat, est impotens ad solvendum, ignorantia hu-jus impotentia in eo cui sit obligatio, tollit contractum: sicut autem per impotentiam coeundi efficitur aliquis im-potens ad solvendum debitum, ut omnino non possit solvere nisi per servitutem ut libere debitum reddere non pos-set. Et ideo sicut impotentia coeundi ignorata, impedit matrimonium, non autem si sciat, ita conditio servi-tutis ignorata, matrimonium impedit.

Quod vero illud non dirimat jure naturæ, idem S. Doctor ibidem in reip. ad 3. aperte tradit, ratioque id suader: Nam servitus ex natura rei non contrariatur matrimonio, alioquin, etiam quando non igno-ratur, ipsum invalidaret; siquidem quod aliquid ignoretur vel sciat, impeditum est ad contraria-tiem.

Neque dicas, ideo valere matrimonium liberum cum serva, quando conditio non ignoratur, quia liber juri suo derogat. Nam si hoc impedimentum esset naturale, & ex natura rei repugnaret matrimonio, non magis pollet voluntas libera contrahen-sis illi derogare, quam impedimento consanguinitatis vel impotentiae naturalis. Sunt enim impedimenta naturalia matrimonii stabilia semper, & immutabilia quacunque humana potestate.

Obijcies: Quod contrariatur essentialibus matrimoniis, ipsum destruit ex natura rei: Sed error servi-tutis contrariatur essentialibus matrimonii, liberum si dicet potestati tradendi corpus suum ad actum conju-galem, cum non possit ad libitum dare operam conju-gali officio, à quo impeditur, per obsequia que tene-ntur præstare domino: Ergo error servitutis dirimit matrimonium ex natura rei.

Respondeo errorem conditionis contrariari quidem, at non simpliciter, sicut error personæ, sed tan-tum secundum quid essentialibus matrimonii; quia licet servus non possit liberum tradere potestatem sui corporis, nec tam facile reddere debitum conjuga-le, potest tamen absolute illam tradere, & debitum reddere, nimis quando ex rationabili causa non impeditur à domino, alias etiam si sciretur servitus, nullum esset matrimonium. Fateor tamen jus hu-manum quo irritatur matrimonium contractum cum errore servitutis, quando is qui contrahit est liber, habere maximum fundamenum in jure naturali: tun-qua nisi jus humanum ipsum irritasset, esset ineq-ualitas maxima in tam gravi contractu; si quidem ille qui liber est, concedit plenam potestatem sui corporis, servus vero potestatem tantum secundum quidem etiam, quia tale matrimonium esset aliquo modo in injuriam prelatis, quoniam non ita commodè educi posset in illo, cum non posset esse perpetua ha-bitatio conjugum.

Ex his explicatum manet secundum impedimen-tum dirimens, nempe conditio, que servitutem de-notat, matrimonio quodammodo repugnantem. Tribus autem modis aliquis potest fieri servus. Primo marititate, ut cum de ancilla nascitur; partus enim quoad libertatem & servitutem sequitur matrem, quo ad dignitates verò, honores, & nobilitatem, patrem,

ut in jure dicitur. Secundò, jure belli, quo jussus captus fit servus capientis, ejus morte in servitutem commutatā. Quod locum non habet apud Christianos, qui ob dignitatem religionis quam profiterentur, à servitutis conditione eximuntur, ut ait Sylvester verbo *servus* q. 3. Tertiò emptione, ut cum à scipio vel ab alio venditur. Unde in Institutis §. Servi ne jure person. sic dicitur: *Servi aut nascuntur, aut nuncunt. Nascuntur ex ancillis nostris, fiunt jure gentium, id est capititate, aut jure civili, cum homo liber, major gini anni, ad premium participandum se se veni-daviri possit.*

ARTICULUS II.

Quo jure votum solemne Religionis dirimat matrimo-nium subsequens?

Certum & indubitatum est apud omnes, votum solemne Religionis dirimere quocumque matrimonium subsequens; hoc enim definitur ab Alessandro III. cap. *Meminimus*, ab Innocentio III. cap. *Finali*, Qui clerici vel voentes; a Bonifacio VIII. cap. *unico de voto in 6. & novissimè à Tridentino* fessi. 24. can. 9. cuius verba infra referemus. Venum celebris est controversia inter Theologos, quo jure tale votum dirimat matrimonium subsecutum? Pueres enim ex Recentioribus, post Scotum, Richardum, Paludanum, & Cajetanum, afferunt votum si lethine Religionis, non dirimere matrimonium subsequens, nisi jure humano Ecclesiastico. E contra verò D. Thomas hic qu. 12. art. 2. & 2. 2. qu. 83. art. 11. nec non quodlib. 3. art. 18. & quodlib. 10. art. 11. ejusque Discipuli, quos sequuntur Maldonatus, infra referendus, Valentia, Sylvius, & Lopez. docent, votum solemne Religionis, jure naturæ, sive ex sui natura, habere quod dirimat matrimonium con-tractum.

§. I.

Sententia D. Thome preferitur.

Dico igitur, votum solemne Religionis, jure na-turæ dirimit matrimonium subsequens.

Probatur primò conclusio ex Tridentino can. 9. suprà citato, in quo sic dicitur: *Si quis dixerit Clericos in Sacris Ordinibus constitutos, vel regulares castitatem solemniter profundos, posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege Ecclesiastica, vel voto, anathema sit. Ad quid enim distinxisset Concilium irritationem matrimonii causatam lege Ecclesiastica in iis qui sacris Ordinibus initiantur, ab ea quae in Religionis causatur per votum, si jure solùm Ecclesiastico etiam in istis, dirimi cen-fuerit?*

Probatur secundò: Votum solemne Religionis di-solvit matrimonium antea validum, si sit incen-summatum, idque non jure Ecclesiastico tantum, ut colligitur ex hac sententia Christi, *Marei 10. Quod Deus conjunxit, homo non separat*: Ergo & à fortiori matrimonium subsecutum; minor siquidem vis & ef-ficacia requiritur ad dirimendum matrimonium subsequens, quam antecedens, ut patet in Ordine sacro di-richtente matrimonio consequens, & non antecedens. Item majus est dirimere matrimonium jam constitu-tum, quam impedire illud ne efficiatur.

Probatur tertio: Si votum solemne Religionis di-riumat matrimonium solum ex constitutione Eccle-sie, fieri poterit quod solemniter professus validum ineat matrimonium, quamvis non sit dispensatum in ejus voto, si nimis Summus Pontifex constituta-

de Impedimentis Dirimentibus. 347

tiones illam tollat, & votum solemne praescie in eo vigore quem habet ex natura sua relinquat. Falsitas autem consequentia constat ex cap. *Cum ad monachorum*, de statu Monachorum, in fine, ubi Innocentius III. sic ait: *Abdicatio pauperantis sicut etiam euodia castitatis, adeo vox ea regide monachali, ut contra eam nec summa Pontifex possit licentiam indulgere.*

14. Confirmatur: Quia iure tantum Ecclesiastico votum solemne castitatis est annexum statui Clericali, potest Papa, reliquendo Clericum in suo statu Clericali, dispensare cum eo ut matrimonium contrahat, vel matrimonio jam contracto statur, ut constat in Sacerdotibus Graecis, qui ex dispensatione Ecclesiae, utuntur conjugio ante facram Ordinationem initio: Ergo similiter, si votum solemne Religionis, non ex natura sua, sed ex sola Ecclesia constitutio-¹³ne vim habeat impediendi matrimonium contrahendum, & dirimendi contractum, poterit Papa, sicut vim à voto solemni tollere, auferendo praeceptum Ecclesiasticum, & tamen relinquere tale votum in suo subjecto, subindeque efficere poterit quod Monachus manens Monachus nubat, uxoremque ac liberos in monasterio habeat; quod aperte repugnat predictae decretali Innocentii I I. ut fatentur ipsi Adversarii.

15. Demum eadem suaderi potest conclusio ratione D. Thomae locis citatis: Jus naturae dicit, ut qui semel aliquid donavit totaliter alteri, eaque donatio fuit ab illo acceptata, non possit illud idem postea alteri tradere: Sed per votum solemne Religionis, vovens totaliter se donat Deo, corpusque illi ad perpetuam continentiam tradit; quae donatio & traditio, ab eo per Religionis Prelatos acceptatur: Ergo jus naturae dicit, quod non possit suum corpus alteri per matrimonium tradere, in usum contrarium vero, quo Deo illud donavit & tradidit.

16. Confirmatur: Ideo matrimonium ratum dirimit ex natura sua matrimonium subsequens, quia cum per prius matrimonium, contrahens suum corpus tradiderit uni uxori, non potest ipsum, eā vivente, tradere alteri: Ergo cum per votum solemne Religionis, vovens suum corpus Deo totaliter mancipavit, ne dicamus illam traditionem habere minus roboris, eā quā quis suum corpus tradit uxori per contractum matrimoniale, dicendum quod jure naturae dirimit matrimonium subsequentem.

17. Nec valet quod ait Martinonus hic disp. 74. sect. 3. num. 43. quod licet professio Religionis continet aliquam sui traditionem, non tamen omnitudinem, & naturaliter incompatibilem cum matrimonio; sed sicut servus voluntarius, aut emptitius, non ita domino traditur, ut privetur naturali jure matrimonium ineundi, domino licet invito; sic professus in Religione approbata, non ita se tradit Deo & Religioni, ut quantum est ex natura rei, non possit validè matrimonium contrahere, quamvis illicite. Non varlet, inguam, hæc responsum: esto enim professio Religionis non importet omnitudinem sui traditionis Deo & Religioni, importat tamen traditionem sui ad castè vivendum: Sed traditio sui ad castè vivendum, est ex sua natura incompatibilis cum matrimonio, cum illud sit sui traditio ad copulam carnalem: Ergo professio Religionis importet traditionem naturaliter incompatibilem cum matrimonio, subindeque habet quod illud jure naturae, seu ex natura sua, dirimat, non verò solo jure positivo Ecclesiastico. Ex quo patet, exemplum servi ab illo Authorre adductum, non esse ad rem; servus enim voluntarius, vel emptitius, non se tradit domino ad castè vivendum, sicut Religiosus Deo, sed ad exercenda opera servilia; unde licet servus, per servitum

tempore non privet se naturali jure matrimonium ineundi, bene tamen Religiosus, per votum solemne castitatis; quare si, non obstante tali voto, matrimonium contrahat, peccat contra ius naturale, & divinum, & non solum contra ius positivum & Ecclesiasticum. Unde in cap. *Si quis facio 27. qu. 1. de virginibus Deo sacris, & postea subentibus, sic diciatur: Verbo Domini, & canonica auctoritate, in hac sancta Synodo (Triburieali) precipimus, ut omnes se parentur.*

S. II.

Solvuntur objectiones.

Obijecies primò: Quando duo vincula ita se habent, quod sunt compollibilis, unum non solvit aliud ex natura sua: Sed votum solemne Religionis & matrimonium subsequens, sunt duo vincula sic se habentia, ut sint compollibilis simul; conjugatus enim potest Religionem solemniter profiteri, etiam post consummatum matrimonium, de licentia conjugis: Ergo votum solemne Religionis non dirimit matrimonium ex natura sua.

Respondeo distinguendo Minorem: Votum solemne Religionis, & matrimonium, sunt duo vincula simul compollibilis, si votum solemne Religionis sequatur matrimonium, concedo Minorem. Si è contra ipsum praecedat, nego Minorem, & Conscientiam.

Explicatur: Sicut impotentia ad actum conjugalem non sic repugnat vinculo matrimonii, quin possit matrimonio prius contracto supervenire, absque eo quod ipsum dissolvat; si tamen ipsum praecedat, irritabit matrimonium subsequens. Ita votum solemne Religionis non sic repugnat matrimonio, quin possit illud subsequi; si tamen praecedat, matrimonium post ipsum contractum, jure naturae irritum est. Ratio verò disparitatis manifesta est, ne enim matrimonium validè restrahatur, debet contrahens transferre in alium sui corporis potestatem, & ius eo utendi, quod tamen repugnat, voto solemni Religionis praecedente; quandoquidem, ut suprà dicebamus, per tale votum vovens talē potestatem à se omnino abdicat, & ad castè vivendum perfectè Deo se tradit. At verò post matrimonium contractum, potest esse quod unus conjugum vel amiserit per adulterium potestatem utendi corpore alterius conjugis, vel sponte juri illi cedat, & consequenter nihil sit amplius in ejus matrimonio, quod repugnet voto solemni. Ex quo intelliges, falsum esse quod ait Martinonus suprà citatus, cuius est hoc argumentum, quod non est major incompossibilitas ex natura rei inter vinculum matrimonii & professionem Religiosam, sive vinculum matrimonii illam praecedat, sive sequatur; liquet enim ex jam dictis, manifestam esse disparitatem inter matrimonium antecedens professionem Religiosam, & matrimonium illam subsequens.

Objicit secundò idem Author ibidem: Traditionis Professi ad usum Religionis ad quos ille se dat, & subjicit, non est major, quā sit traditio, per quam mancipium subjicitur dominio per venditionem, aut alium titulum justum: At hæc non obstat quod minus mancipium possit validè inire matrimonium, etiam domino resistere: Ergo pariter traditio professi ad usum Religionis, quæ sit in voto solemni, non impediat quin Religiosus validè possit, spedito jure naturae, contrahere matrimonium.

Verò huic argumento solutio patet ex suprà dī-²²sis, ostendimus enim suprà, traditionem quæ sit per vota solemnia Religionis, esse diversæ rationis ab ea quā mancipium tradit se domino; nam per vota

lemia Religionis, vovens tradit se Deo & Religioni ad castè vivendum, & se vandum perfectam continentiam; mancipium verò tradit se domino solum ad eae cenda opera servila; quare licet ista traditio non opporatur ex sua natura matrimonio, nec illud jure naturae dirimat, bene tamen illa. Ratio verò cur traditio quæ sit per professionem Religionis essentialiter importet votum castitatis, est quia per illam Religiosus totaliter mancipatur cultui divino, id est divinorum contemplationi & meditationi; haec autem i.e. festa traditio fuit i. sius in ordine ad cultum divinum, necculariò includit castitatem, sed quod matrimonium contemplationi omnino repugnet: Tum quia contemplatio p. i. spiritibus sovetur: ulius autem venereorum consumit multitudinem spirituum, sanguinemque à corde distrahit, cuius collectio ad mentis attentionem necessaria est; unde mentis hebetudinem causat. Tum etiam, quia matrimonium multas affectus & sollicitudines, ad placendum uxori, ad educandos liberos, & providendum eis de necella iis ad vitæ sustentationem. Unde Apostolus 1. ad Corinth. 7. *Qui sine uxore est, sollicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo. Qui autem cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, & divisus est.*

22. Objicit tertio Martinonus: Votum solemne Religionis non dirimit matrimonium, nisi quatenus est solemne: Sed voti solemnitas est de jure tantum Ecclesiastico: Ergo jure tantum positivo Ecclesiastico, non verò jure naturali, aut divino, votum solemne Religionis matrimonium dirimit. Major est certa, votum enim simplex castitatis, vel Religiosus, non imit matrimonium, sed tantum ipsum impedit; unde inter impedimenta prohibentia numeratur, ut disputatione præcedenti declaravimus. Minor verò probatur ex Bonifacio VIII. qui interrogatus ab Episcopo Biterrensi, quod votum dici debet solemne, & ad dirimendum matrimonium efficax: Respondet cap. unico de voto, & voti redempzione, in 6. quod cum voti solemnitas ex sola constitutione Ecclesie sit inventa, matrimonii vero vinculum sit ab ipso Deo, illud votum debet dici solemne, quod per susceptionem sacri Ordinis, aut per professionem in Religione approbata solemnizatur. Ubi Pontifex expressè afferit, solemnitate voti esse ex sola constitutione Ecclesie, & in hoc differre à vinculo matrimonii. Unde infert Ecclesiam non admittere nisi duplex votum solemne celebratum in susceptione Ordinis, aut per professionem Religionis.

23. Respondeo, concessa Majori, negando Minorem, & ad ejus probatiorem ex Bonifacii Decretali presumptam dico, duplicum esse voti solemnitatem; unam substantialē & essentialē, consistente in traditione sui ipsius facta in manu superioris, ad servandum illa quæ promittuntur, & in acceptatione quam is facit nomine Dei; aliam verò accidentalem & ceremonialem, quæ consistit in cærementia & modo, in benedictione & consecratione quibuscum ex statuto Ecclesie sit illa traditio & acceptatio; Pontificemque loco citato non loqui de prima solemnitate, sed tantum de secunda, quæ est ex sola constitutione Ecclesie, subindeque nihil ex hac definitione, sequi contra sententiam, quæ afferit votum solemne non habere ratione solemnitatis accidentalis, sed substantialis, quod jure naturæ, seu ex natura sua, matrimonium dirimat. Imò potius ex hac Constitutione Bonifacii potest D. Thomæ sententia confirmari: cum enim vinculum jure Ecclesiastico introductum, superveniens vinculo introducto jure divino, non possit ipsum solvere, quia hoc est fortius: & tamen votum solemne Religionis dirimat matrimonium ratum, nondum consummata-

tum, cujus vinculum ex hac Bonifacii Constitutione est de jure divino, concludi debet, voti solemnis vinculum, non esse juris Ecclesiastici, sed naturalis & divini.

Dices primò: Ex eo duntaxat quod accidentale²⁴ est voto solemni, non potest definiri quodnam votum debeat dici solemne ad dirimendum matrimonium: Sed ex eo quod solemnitas, de qua loquitur Pontifex loco citato, sit ex sola Constitutione Ecclesie inventa, deducit duplex solum reperiri votum solemne hunc effectum producens, nempè votum solemne celebratum in susceptione Ordinis sacri, & per professionem in Religione approbata: Ergo non loquitur de solemnitate accidentalī, sed de iustitiali.

Respondeo distinguendo Majorem: Ex eo quod accidentale est voto solemni, non potest definiri quodnam votum debeat dici solemne ad dirimendum matrimonium, tanquam ex eo in quo substantia voti solemnis consistat, concedo Majorem. Præcisè tanquam ex signo indicativo ipsius, nego Majorem. Solemnitas enim illa accidentalis, cum non sit in usu Ecclesie pro vctis simplicibus, sed tantum pro solemnibus, indicat quotuplex sit votum solemne. Similiter distinguo Minorem: Ex eo quod solemnitas de qua loquitur Pontifex, sit ex sola Constitutione Ecclesie, deducit duplex solum reperiri votum solemne tanquam ex eo in quo substantia voti solemnis consistit, nego Minorem. Tanquam præcisè ex signo, concedo Minorem. Sensus ergo definitiois Pontificiae verus est iste: Nos igitur attendentes, quod signa extrinseca declarativa voti solemnis, sunt ex Constitutione Ecclesie, cumque ex tali Constitutione signa illa in duobus solum vctis reperiantur, scilicet in eo quod Ordines sacri habent annexum, & in illo quod emititur in professione Religionis, statuimus illa duo vota duntaxat esse solemnia, & dirimere matrimonium subsecutum.

Dices secundò, si Pontifex statueret, ut ea vota²⁵, quæ in Religione approbata, verbi gratiæ in Ordine Prædicatorum, emittuntur, non essent solemnia, quantumcunque vovens in tali Religiōne, intendet solemniter vovere, & seipsum Deo tradere, nunquam tamen emitteret votum solemne: Ergo non solum solemnitas accidentalis, sed etiam substantialis pendet ab Ecclesia.

Sed nego consequentiam: Sicut enim licet Ecclesia possit efficere ut matrimonium quod antea erat verum & legitimum, non sit amplius tale, apponendo alias conditiones, sine quibus non est validum, ut patet in matrimonii clandestinis quæ post Tridentinum non sunt valida: inde tamen colligi nequit, quod substantia & essentia matrimonii ab Ecclesia dependeat: Ita quamvis votum solemne dependeat ab Ecclesia, quantum ad alias conditiones, patet quod fiat in tali ætate, in tali Religiōne, in manibus talis superioris, ita ut sine illis non sit; non sequitur tamen, quod ipsa substantia vcti solemnis non sit de jure divino, subindeque independens ab Ecclesia.

Objicies quartò: Quidquid convenit voto solemni essentialiter, convenit etiam voto simplici: Sed vctum simplex non habet ex propria natura vim dirimendi matrimonium, ut articulo præcedenti ostendimus: Ergo nec votum solemne. Major probatur, quia votum simplex & votum solemne, si sint de eodem objecto, sunt eiusdem speciei.

Respondeo, negando Minorem, & ad illius probationem, distinguo Antecedens: Sunt eiusdem speciei, formaliter, quatenus sub eadem ratione formaliter Religionis tendunt in obiectum, concedo. Materialiter & in esse entis, nego. Sicut omnes actus aliquius scientie, sunt eiusdem speciei formaliter, qua-

Quatenus tendunt in objectum scientiae, sub ratione ejus formalis, & tamen materialiter & in esse eius sunt diverse speciei, quia habent objecta materialia specie distincta. Differentia autem essentialis inter votum solemne & simplex, consistit in hoc quod simplex, est tantum promissio facta Deo, at vero solemne supra promissionem, addit traditionem & acceptationem.

28 Dices: Traditio & promissio inter se pugnant: id enim quod traditur & donatur, promissi non potest: Sed votum quocumque, etiam solemne, essentialiter habet rationem promissionis, ut constat ex definitiore essentiali voti, quia dicitur quod sit promissio Deo facta: Ergo falsum est quod traditio sit voto solemni essentialis.

Respondeo, distinguendo Majorem: Traditio & promissio inter se pugnant, si ambo referantur ad idem, concedo. Si promissio sit de uno, & traditio de alio, nego. In voto autem solemni, traditur unum, & promittitur aliud; traditur enim arbor, & fructus promittuntur; id est traditur ipsa persona voventis, & promittuntur actus ad observantiam voti necessarii, qui sunt veluti fructus potentiarum animae nostrae, quae per votum solemne Deo traduntur & consecrantur.

29 Objicies quintò cum Martinono: Si votum solemne dirimeret ex natura rei matrimonium subsequens, semper illud diremisset, quotiescumque fuisset emissum ante matrimonium: Atqui primis Ecclesiae saeculis re ipsa non diremit: Ergo votum solemne ex natura rei matrimonium non dirimit. Major patet, Minorem verò probat Author citatus ex eo quod in primitiva Ecclesia Monachi qui post votum solemne casitatis matrimonium contraxerant, licet excommunicarentur, ab uxoribus tamen non separabantur, ut patet ex Concilio Chalcedonensi Act. 15. can. 16. cujus verba sunt: *Virginem quae se Deo consecravit, similiter & Monachum, non licet nuptialia jura contrahere: quod si hoc inventi fuerint perpetrantes, excommunicentur.* Idem constat ex Concilio Ancyra- no can. 10. & ex Neocæsariensi can. 1.

30 Respondeo, concessa Majori, negando Minorem, & ad ejus probationem, nego Antecedens, falsum enim est quod in primitiva Ecclesia non separarentur ab uxoribus vel maritis, Monachi aut Virgines, quae post votum solemne casitatis matrimonium contraxerant; oppositum enim aperte constat ex Basilio Epist. 1. ad Amphiliolum can. 6. ubi sic habetur: *Cayonicorum (id est Religiosorum) fornicatio pro matrimonio non reputetur, sed eorum conjunctio omnino divellatur.* Et in Concilio Tiburie: si supra relato, de virginibus Deo sacratis, & postea nubentibus, sic dicitur: *Verbo Domini & Canonicā auctoritate in hac sancta Synodo præcipimus, ut omnino separentur.* Unde licet in Concilio Chalcedonensi non fiat mentio de separatione, sed tantum de excommunicatione, non rectè colligit Author citatus quod Monachi, aut Virgines, quae post votum solemne casitatis matrimonium contraxerint, in primitiva Ecclesia non separarentur ab uxoribus, vel maritis, sicut ex auctoritate negativa nihil concluditur, praesertim cum adducuntur iura positiva in contrarium. In Concilio verò Ancyra- & Neocæsariensi, non fit mentio de Monachis, aut monialibus, sed de fidelibus, ut constat ex verbis Concilii Neocæsariensis: *Presbyter si uxorem duxerit, ab Ordine deponatur. Si vero fornicatus fuerit, vel adulterium perpetravit, extra Ecclesiam abiciatur, & penitentiam inter Laicos redigatur agat.* Unde haec testimonja non militant contra nostram sententiam, fatemur enim votum solemne Ordinibus sacris annexum, non dirimere matrimonium jure divino, sed tantum Ecclesiastico. Rationem verò discriminis inter votum so-

lemne annexum sacris Ordinibus, & emissum in Religionem approbata, adducemus infra, cum agemus de impedimento Ordinis.

Objicies ultimò: Si votum solemne in Religionem approbata, jure naturæ nullum redderet matrimonium subsequetur, maximè, quia, ut dictum est, praeter promissionem omni voto essentiali, habet insuper adjunctam traditionem & acceptationem: Sed haec ratio nulla est: Ergo ruit præcipuum fundamentum nostræ sententiae. Major constat ex supra dictis, Minor probatur. Vota quae post biennium probationis emituntur à Religiosis Societatis Jesu, non sunt solemnia, sed simplicia, ut dicitur expressè in Bulla Gregorii XIII. concessa Societati, & incipiente: *Ascendente Domino in naviculam, proindequæ non ex jure naturæ, sed tantum ex jure Ecclesiastico ibidem contento, reddunt inhabiles ad contrahendum matrimonium; & tamen in eis est vera traditio & acceptatio Ecclesie, quia per ea vota vere qui illa emittunt, se tradunt, subjiciunt, & mancipiant arbitrio & potestati superioris; ita ut minimè imposterum sit eis integrum absque apostolice labi, ab eo instituto propria auctoritate, sed tantum aliena recedere; votaque illa à superiore acceptantur, nomine Dei, ex facultate sedis Apostolice: Ergo &c.*

Respondeo distinguendo Majorem: Quia votum solemne, praeter promissionem, habet adjunctam traditionem, qualemcumque, nego. Perfectissimam, & absolutam, concedo. Ad probationem verò in contrarium, desumptam ex votis simplicibus, quae post biennium probationis à Religiosis Societatis Jesu emituntur, dicendum est, quod licet in votis illis sit aliqua traditio & acceptatio, illa tamen non est perfecta, & absoluta, sicut illa quae fit per vota solemnia ejusdem Societatis, & aliorum Ordinum, sed imperfecta, & conditionata; quia per illa voventes se tradunt quidem, subjiciunt, & mancipiant arbitrio & potestati superioris, non absolute tamen, sed tantum sub conditione quod remaneant in Societate; ita ut si dimittantur, remaneant liberi à votis. Unde Vazquez, hanc ponit differentiam inter votum solemne, & vota simplicia, quae post biennium emituntur in Societate Scholares, & post diuturniores probationem Coadjutores spirituales formati, quod traditio in istis est temporanea, ad nutum Præpositi Generalis, juxta causas in Constitutionibus ejusdem Societatis expressas; at verò traditio in voto solemni, ex natura sua perpetua est. Non mirum ergo, quod vota illa simplicia non dirimant matrimonium ex natura sua, sed tantum jure Ecclesiastico, licet solemnia id præstent, etiam ex jure naturæ.

§. III.

Solvitur alia objectio.

D

Emum contra D. Thomæ sententiam Récentio: es objiciunt: Sedes Apostolica non potest dispensare in his quae sunt de jure naturæ: Sed dispensavit cum aliquibus Religiosis professis, ut nubent: Ergo votum solemne Religionis non dirimit matrimonium jure naturæ, sed duntaxat jure positivo Ecclesiastico. Majorem ut certam supponunt, Minorem verò probant ex variis historiis, quibus Summum Pontificem, cum Religiosis professis, ut matrimonium contraherent, dispensasse refertur. In primis enim dicitur, Coelestinum III. Constantiam Rogerii Siciliae Regis filiam, quae in Monasterio Panormitanus monialis fuerat, dispensasse, ut Henrico Imperatori quinquagenaria nubecet. Cum enī Rogerius in expeditione Jerosolymitana mortuus esset, Tancredus ejus regnum tyrranicè occupavit, & insuper Coelestino obedientiam denegavit. Qua de re

Disputatio Nona,

de re commictus Pontifex, eum regno privavit, atque Henricum sicutum Imperatorem jussit ducere Constantiam, ut eo matrimonio ad regnum Sicilie integrum jus haberet. Ex quo matrimonio natus est Fridericus secundus, ut constat ex veteri Epitaphio, quod lapidi sepulchrali post mortem Constantiae insculptum est.

Casaris Augusti latet hic Constantia conjux.

Undeno iuxto bac placata rugosa Sacerdos

Fausta dedit partum Fridericum Augustam secundum.

Pro meritis sacrae senet sic ossa Panormus.

Ubi vocatur rugosa Sacerdos, quod multis annis in Monasterio Panormitano monialis fuerit. Secundò refertur, fuisse dispensatum cum Ramiro Arragoniae Rege, qui erat Monachus S. Benedicti, ut nuberet, & Arragoniae regnum occuparet. Addunt alii, Casimirum, cum per decem annos in Monasterio Cassinensi fuisse Monachus, imo & Diaconus, à Benedicto I X. ad Polonorum petitionem dispensatum fuisse, ut ad regnum & ad nuptias transtret. Demum alii asserunt, Alexandrum III. ad restituendam Justinianam familiam, in bello contra Turcas extintam, Nicolaum Justinianum, patrem B. Laurentii Justiniani, dispensasse, ut relicto habitu S. Benedicti, nuberet, ut refert Bernardus Justinianus ejus nepos, in vita ipsius Laurentii, apud Surium 8. Januarii.

Huic objectioni, concessà Majori, nego Minorem, ad cuius probationem respondeo primò fabulosas esse, vel saltem dubias, prædictas historias. Nam in primis quoad eam quæ est Constantiae, Baronius ad annum 1186. hæc scribit: *Quod autem ex Recensioribus quamplures afferunt, Constantiam Monialem fuisse, scias fabulosum esse, atque communem fortasse inde excoxitatum, quod ipsa affervata fuisse in Monasterio, ut si defuisse Regibus mascula proles spes esse posuisse nubendi Regi, cum dote regni. Idem etiam addit, nullum scriptorem temporis Friderici, aliquad dicere de monachatu Constantiae: Quod si (inquit) nubes testium id rumore quodam concalamasse, potius quam auctoritate Majorum, vel certa ratione afferuisse cognoscitur, eadem planè quæ effutitur levitate, rejicitur. Addit insuper hanc historiam variis esse refertam mendaciis. Cœlestinus enim non favebat Henrico, sed potius Tancredo; quomodo ergo dispensavit in matrimonio Constantiae cum Henrico, contra Tancredum? Quomodo etiam, illa quinquagenaria nupsit, quæ nec annum quadragesimum quartum attigerat, cùm defuncta est? Quā etiam ratione fieri potuit, ut Constantia in Monasterium detruderetur à patre, per territo vaticinio Joachimi Abbatis, qui asserebat quod si nuberet, foret Sicilie funesta fax, ut narrat Fazellus, cùm ipsa nata sit posthuma, ut omnes fatentur Historici, & constat ex his versibus quæ refert Baronius:*

*Sponsa fuit speciosanimes Constantia dilla,
Posthuma post patrem materno ventre relicta.*

Denique ipsa variatio Authorum satis ostendit, hanc historiam meram fabulam esse: cùm alii Cœlestinus III. alii Alexandrum III. dicant Constantiam dispensasse, cùm tamen Alexande III. mortuus esset quinque ferè annis antequam ipsa exiret è Monasterio. Addit P. Nicolai 2. 2. quæst. 88. in scholiis ad art. 3. quod si quæ fuisse revera data dispensatio à Cœlestino, vel Alejandro, D. Thomas sisdem temporibus vicinus, eam haud dubiè non ignorasset.

Ad exemplum Ramiri Arragoniae Regis, Soto dicit, Historiam illam in Chronicis illius regni non haberi, sed esse apocrypham; præsertim cùm non nominetur Pontifex, à quo talis dispensatio emanaverit; & Sylvester verbo *votum*, Ramirum non fuisse professum afferat.

Ad aliud de Casimiro, similiter dico, illud non

carere dubietate, cùm alii Benedictum IX. alii Clementem II. cum eis dispensasse narrent, & illius dispensationis nullum extet monumentum, ut apud Baronium ad annum 1041. videre est. Suntque ex gravibus Authoribus qui dicunt, Casimirum evisuisse quidem vota sua, sed vi & metu à Boleslao coactum, quod inde colligunt, quod exilio pulsus unà cum matre, Cluniacum petiit, ibique ad majorem securitatem, habitum Monachi suscepit. Ubi tamen, statu regni mutato, audivit Legatos venisse, ut ad regnum ipsum reducerent, incredibili gaudio (inquit Longinus) affectus est.

Ad ultimum de Nicolao Justiniano, respondeo etiam ex Baronio citato, Authorem hujus historiæ duo inter se pugnantia scripsisse; ait enim Alexander III. cum Nicolao Justiniano dispensasse, & B. Laurentium Justinianum ejus filium, clarissime tempore Eugenii IV. & ab eo Episcopali infulâ insignitum fuisse. Quæ duo inter se pugnant; quandoquidem Alexander III. Eugenium plusquam ducentis annis præcessit. Prior enim obiit anno 1181. posterior creatus est anno 1431. Cur ergo hæc exempla tam impotenter urget lib. 12. Moralium institutionum Azorius, & similia, vel incerta, vel falsa, ut doctrinæ D. Thomæ contradicat? Rectius sanè Lopez apud Sylvium: *Licit dicat Navarrus*, quod major pars non dubitat, Papam dispensare posse super solemni voto Religionis facto, ex gravissima necessitate; quidquid sit de hoc, salvâ Ecclesia Catholica censurâ, quæ de hoc balterius nihil definit, teneo cum S. Thoma, & sequentibus ejus, quia illius rationes videntur fortiores.

Similia docet Maldonatus in tractatu de sacramentis, agens de impedimento voti quæst. 3. ubi sic ait: *Ad tertiam questionem respondeo nonnullos Scholasticos, & juris Ecclesiastici interpretes, docuisse posse Ecclesiam dispensare cum iis qui fecerunt votum solemne castitatis, ut contrahant matrimonium. Sed qui hæc dicunt, videntur mibi majorem rationem habere exemplorum Pontificum Romanorum, quam Scripturæ sacra. Nam quæ Theologia est dicere Ecclesiam posse dispensare in jure naturali, & in jure divino? Votum autem Castitatis obligare jure naturali & divino, quis negat nisi hereticus? Igitur neque Papa, neque Ecclesia potest dispensare.*

Respondeo secundò cum eodem Auctore ibidem, dato quod prædictæ historiæ veræ sint, posse causas aliquas incidere, in quibus Ecclesia non quidem dispenset in voto solemni, sed per interpretationem æqui & boni declarat eum qui fecerit votum, non teneri voto. Nam cùm sit regula generalis, collecta ex jure divino & naturali, ut votum minoris boni relaxetur per votum majoris boni. Et cùm non debat esse judicium privatum uniuscujusque, an aliquod bonum quod fortasse occurrit, sit majus quam servare castitatem perpetuam, ad quam se constrinxit voto solemni, sed debeat id relinquere iudicio totius Ecclesie. Et cùm possit aliquando occurrere bujusmodi bonum multo majus, quam est servare castitatem, non dubium est, quin tunc Ecclesia, aut nomine totius Ecclesie, Pontifex possit declarare, illum in eo casu non teneri ad observationem voti. Quod credendum est fecisse illum Papam cum Rege Aragonum, & illum alterum cum Rege Polonia; quia iudicarunt bonum publicum totius regni esse præstans; quam bonum privatum unius Monachi. Sed hoc non est propriè dispensare; nam dispensatio vocatur, cùm manente voto integro, aliquis liberatur ab illius observatione. Hæc Maldonatus, quibus aperte declarat, dato etiam quod prædictæ historiæ veræ essent, hoc tamen non præjudicare nostræ sententiae, eò quod prædictæ concessiones, non fuerint veræ dispensationes, sed duntaxat nullitatis voti declarationes.

de Impedimentis Dirimentibus. 551

ARTICULUS III.

De impedimento cognationis.

35 **C**ognatio triplex est; carnalis, quae per carnalem generationem derivatur; spiritualis, quae per regenerationem in sacro fonte Baptismatis, & in Christi Sacramento: & legalis, quae per legis adoptionem comparatur; de quibus breviter hic agendum est, cum per illas matrimonium dirimatur.

§. I.

De impedimento cognationis carnalis, seu consanguinitatis.

Consanguinitas, sic dicta, quasi *mutua sanguinis unitas*, ex D. Thoma hic quæst. 44. art. 1. est *vinculum personarum ab eodem stipite descendientium, carnali propagatione contractum*, id est relatio quædam mutua in communicatione ejusdem sanguinis fundata, quæ amicitiae radix est. Unde Augustinus 12. de civit. Dei cap. 21. idèò Deus ab uno homine omnes propagari voluit, ut non tantum inter se naturæ similitudine, verum etiam cognationis affectu homines neclerentur. Quod non servavit in brutis, quæ non ex singulis propagavit, sed plura simul existere jussit. Propterea in brutis consanguinitas non est, quia ut ait S. Doctor in resp. ad 5. in eis sanguinis participatio ad amicitiam non ordinatur. Dicitur, ab eodem stipite descendientium, id est ab eodem homine, à quo procedunt alii, & pullulant, sicut rami à stipite, ita de propinquo, ut ejus virtus in descendientibus perseveret, non solum secundum similitudinem specificam, alias omnes homines ab Adamo descendentes, essent consanguinei, sed secundum similitudinem individuam, juxta quam avus & parentes affilient sibi prolem in figura & complexione.

36 Ex stipite autem deducuntur linea & gradus. Linea est ordinata collectio personarum ab uno stipite descendientium, metaphorâ ductâ à linea, quæ ab uno puncto videtur derivari. Gradus est habitudo seu mensura distantiam personarum, quæ cognoscitur quotâ consanguinitatis distantia aliqui conjugantur, metaphorâ ductâ à scala, ut habetur expressè l. *Jurisconsultus ff. de gradibus*. Linea autem triplex est, recta ascendentium, nimirum Patris, Avi, Proavi, &c. recta descendientium, Filii, Nepotis, Pronepotis, &c. Et transversalis, seu collateralis, quæ est collectio eorum qui quidem à nobis non ducunt originem, nec nos ab ipsis, ambo tamen ab uno stipite originem ducimus. Rursum hæc transversalis est duplex; alia est æqualis, quando ambo qui comparantur, æquè distant à communi stipite, ut duo fratres, duo fratum filii, &c. Alia inæqualis, quando nimirum non æqualiter distant à communi stipite, ut si comparetur frater cum filio fratri sui. His suppositis

37 Triplex assignatur regula à D. Thoma art. 2. quæstionis citatae. Prima est: In linea recta ascendentium & descendientium, si nulla persona mediet inter alias duas, illæ duas sunt in primo gradu, sicut pater & filius. Si verò aliquæ personæ medient, computandæ sunt omnes personæ mediæ simul cum extremis; & tunc tot erunt gradus, quot erunt personæ, unâ dempta: verbi gratiâ Avus & Nephos sunt in secundo gradu, quia computato Patre medio, & illis duobus, sunt tres, demptoque uno, remanent duo, & sic sunt in secundo gradu, & idem dicendum in aliis. Ratio autem est, quia duas primæ personæ, verbi gratiâ Pater & Filius, non faciunt

nisi unum gradum, & idèò non debent computari omnino tot gradus, quot personæ, sed dempta unâ. Et hæc regula habetur l. i. g. ff. de gradibus.

Secunda regula est: In linea transversa æquali, 38 tot gradibus distant personæ inter se, secundum jus Canonicum, quot distant à communi stipite; & secundum jus civile, tot gradibus distant inter se, quot sunt gradus à stipite ad ipsas, numeratis utriusque personæ gradibus: verbi gratiâ duo fratres, secundum jus Canonicum, sunt in primo gradu, quia quilibet uno tantum gradu distat à stipite; at secundum jus civile, sunt in secundo. Similiter duo fratrum filii, secundum jus Canonicum, sunt in secundo, secundum jus civile, in quarto. Hæc regula colligitur ex Alexandro II. can. *Ad sedem*, & ex Zaclaria, can. *Parentela*. 35. q. 5.

Tertia regula pro linea transversa inæquali: Secundum jus Canonicum personæ inter se tot gradibus distant, quot gradibus remittere distat à stipite; at verò secundum jus civile, quot sunt gradus à stipite ad ipsas, numeratis utriusque personæ gradibus, verbi gratiâ filius fratri cum fratre est in secundo gradu, secundum jus Canonicum, & secundum civile, est in tertio. Hæc regula habetur quoad jus Canonicum in cap. *Finali*, de consanguinitate. Quoad Civile in *Authentica de hereditibus ab intestato venientibus*. Ratio autem hujus diversitatæ inter jus Canonicum & Civile, traditur in dicto canone *Ad sedem* 35. quæst. 5. quia nimirum jus Canonicum considerat gradus consanguinitatis in ordine ad matrimonium contrahendum, quod nequit contrahi, nisi inter duas personas, atque adeò duas istas personas extremas in uno gradu computat. At verò jus Civile considerat hujusmodi gradus in ordine ad hæreditatem, ut scilicet illa transferatur ab una persona ad aliam; & idèò singulis personis singulos præficit gradus.

Consanguinitas autem quarundam personarum impedit matrimonium jure naturæ, & quarundam jure tantum Ecclesiastico. Matrimonia enim consanguineorum in primo gradu linea rectæ, nempè matris cum filio, vel patris cum filia, sunt ipso jure naturæ irrita. Unde Ambrosius ad Patern. *Ne pater* (inquit) *filiam suam accipiat uxorem, interdictum est naturæ jure, interdictum est i. violibili præscriptione pietatis, titulo necessitudinis*. Ratio apud D. Thomam 2.2. q. 154. art. 9. est, quod naturaliter homo debet quandam honorificentiam parentibus: huic autem reverentia non parùm derogaret conjunctio matrimonialis filiae cum patre, aut filii cum matre, turpitudo enim patris, vel matris revelaretur.

Praeterea, Matrimonium ordinatur ad hoc à natura, ut duo fiant una caro: qui autem sunt in primo gradu consanguinitatis linea rectæ, jam sunt una caro secundum carnalem conjunctionem immediatè: Ergo matrimonia inter illos jure naturæ illicita sunt.

Hæc sunt certa & indubitate apud omnes, sed difficultas est, & controversia inter Theologos, an lex naturalis hæc etiam matrimonia consanguineorum in primo gradu linea transversæ, seu inter fratrem & sororem, sicut in primo gradu linea rectæ? Partem enim negantem tenent Scotus, Durandus, Richardus, Paludanus, Cajetanus, Pontius, Conink, & alii. Quod enim (inquit) est de jure naturæ, observatur apud omnes gentes: Sed matrimonium inter fratrem & sororem non est irritum apud omnes gentes: Tum quia Abraham uxorem duxit Sarah suam sororem Genes. 20. *Verè soror mea est, filia patris mei, & non filia matris meæ, & duxi eam in uxorem*. Tum etiam, quia cùm vellet Ammon Thamar sororem suam opprimere 2. Re-

Disputatio Nona,

gum 15. respondit ei: *Noli frater mi opprimere me, quia potius loquere ad Regem, & non negabis me tibi.* Addunt, quod matrimonia inter fratres & sorores fuerunt apud Persas & Egyptios permisæ, unde ex Dione refert Salianus anno ante Christum 50. n. 3. de Ptolomæo Aulete, quod testamento præcepit Cleopatrae filiae majori, & filio grandiori, ut more iujorum inter se matrimonio copularentur. Addunt etiam, Martinum V. dispensasse cum fratre & sorore, ut matrimonio jungerentur, ut ex S. Antonino refert Sylvester. Demum in ejusdem sententiae confirmationem, adducunt Canonem 61. Concilii Agathensis; & 30. Concilii Epaunensis, in quibus, ut ait Pontius, sic dicitur: *Si quis germanam uxorem acceperit.*

42 Nihilominus sententia affirmans talia matrimonia esse jure naturæ irrita, videtur probabilius: Primo, quia ratio quam affert D. Thomas pro matrimonio consanguineorum in primo gradu lineæ rectæ, se extendit etiam ad matrimonia consanguineorum in primo gradu lineæ transversæ; cit enim S. Doctor loco sopia citato: *Naturaliter homo debet quandam honorificem parentibus, & per consequens aliis consanguineis qui ex eisdem parentibus, de propinquæ originem trahunt.*

43 Secundò, quia licet fratres & sorores non participent eandem carnem & sanguinem, cum dependentia unius ab alio, ut filii a parentibus, tamen ratione participationis immediatæ ab eodem principio, respiciunt se mutuo ut unam eandemque carnem; cum enim filius, teste Aristotele 5. Ethic. c. 6. sit pars parentum, ex eorum lumbis, & utero decisa, frater & soror sunt eadem caro, ex parentum lumbis & utero participata.

44 Tertiò, Philosophi morales docent, cum multæ cause sint emicitæ & amoris, nullam esse majorem, quam sanguinem & originem. Quapropter Aristoteles hanc causam reddidit, cur non debeant uxores esse communes, sicut Plato & Socrates volebant; quia nimirum si omnes essent communes fratres accederent ad sorores, & cum ipsa sanguinis conjunctio inter illos sit causa amoris vehementissimi, & alia ex parte usus matrimonii & libidinis inflammet amorem, dare sororem fratri nuptui, esset homini ebrio vinum propinare. Unde constat ex ipsa lege naturæ fuisse causam desumptam, ut inter fratrem & sororem matrimonia essent prohibita. Unde S. Augustinus 15. de civit. cap. 16. aperte favet huic sententiae, ait enim: *Quanto antiquius est, ut viri sorores suas conjuges acciperent, compellente necessitate, tanto postea fallum est damnabilius, religione prohibenze.* Nec satisficit responsio Cajetani, dicentis Augustinum non dixisse haec matrimonia non esse prohibita à natura, sed à religione, hoc est lege Ecclesiastica. Augustinus enim pro religione hic non accipit legem aliquam positivam, sed naturalem, quæ extra casum necessitatis conservandi genus humanum, talia matrimonia aversatur, & damnat ut nefaria. Quare subdit: *Fieri ergo debuit, quando potuit, at existente copia inde ducerentur uxores, quæ non erant iam sorores; & non solum istud fieret, nulla necessitas esset, verum etiam si fieret, nefas esset; cum talem licentiam ita exhorreat & aversetur humana consuetudo, quæsi nunquam licere posuerit.* Quod ergo filii Adæ in primo gradu contraverint, factum est, Deo dispensante, & dante illis potestatem contrahendi, propter necessitatem propagandi per illos genus humanum: quorum alioqui matrimonium fuisse ipse jure naturæ irritum.

45 Demum eadem sententia suaderi potest ex eo quod, licet in omnibus gradibus jure naturæ non prohibitum, Ecclesia aliquando dispensaverit, nunquam tamen dispensavit, ut frater sorori matrimoni

nio jungeretur. Solùm legimus, semel existimatum fuisse, obtentam esse talèm dispensationem, tempore scilicet Ludovici XI. Francorum Regis, quo Comes Armeniacus dicebat se obtinuisse dispensationem, ut cum sorore sua matrimonium contraheret; qua de re scripsit Ludovicus ad Summum Pontificem, inventumque est, sub epitiam fuisse dispensationem, & Protonotarius qui litteras Apostolicas falsè subscripterat, ultimo supplicio affectus est, ut refett Paulus Emilius. Unde

Ad fundamentum adversæ sententiae, coeneella Majori, nego Minorem, & ad primam ejus probationem dico, falsè supponi. Sarum fuisse strictè & propriè sororem Abrahæ, ex eodem patre immediato & propriè dicto, cùm potius fuerit filia Aran filii Thare; quippe qui duas uxores habuit, ex quatuor una natus est Abraham, ex Altera Aran, qui genuit Sarah & Loth. Quare Abraham non fuit propriè frater, sed patruelis Saræ, illi conjunctus in secundo gradu tantum, licet phrasí Hebraicâ fratrem illius se dixerit esse, eodem sensu quo ipsum Loth fratrem suum vocavit; id est nepotem, Genes. 13.

Ad exemplum de Thamar, respondent aliqui, illam non fuisse filiæ David, nec proprie sororem Ammon, sed privigiam. At metius respondeatur, ex verbis illis que Thamar protulit, dum Ammon eam volebat opprimere, non posse deduci efficax argumentum contra nostram sententiam: nam vel ea Thamar protulit, ex incipiata improvisaque sceleris immitate turbata. Vel ut eligens ut minus malum, cum fratre in re connubium, quācum cum eodem incestum committere.

Ad tertiam probationem Minoris dico, gentes illas apud quas matrimonia fratrum cum sororibus erant licita, erasæ contra lumen naturale rationis, & contra jus naturæ in hoc peccasse, sicut & in multis aliis. Nam quid magis rationi repugnare, quam uxores habere communes, & adulteria ut honorifica admittere? & tamen primum permittebatur apud Nemades, secundum apud Gindanes, ut Strabo, Herodotus, & Alexander ab Alexandro testantur.

Exemplum de Martino V. falsum est, non enim ut ait Soto, cum fratre & sorore dispensavit, sed cum affine in primo gradu, nempe cum ea cuius germanam vir fornicariè cognoverat.

Denum Canon 61. Concilii Agathensis, & Canon 30. Concilii Epaunensis, corrigi debent juxta lectionem Concilii Turonensis II. cap. 22, ubi sic dicitur: *Si quis germanam uxoris sua acceperit; non autem, ut vult Pontius, si quis germanam uxorem acceperit.*

§. II.

De cognatione spirituali.

Cognatio spiritualis dirimens matrimonium, est quædam personarum propinquitas ex eo proveniens quod quis conferat sacramentum Baptismi, vel Confirmationis, aut ex eo quod tenet seu suscipit illum, cui tale sacramentum confertur. Nam Papa Deus dedit apud Gratianum 30. quæst. 1. canone Pervenit, citat hac de re constitutiones Iuliæ I. Innocentius I. & Coelestini I. Et in Annalibus Galliæ nota est illa historia Chilperici Regis, qui noluit habitare cum uxore Gondorea, quia cum esset absens, illa pepererat, & suscepserat infantem ex baptismo. Item Zonaras tomo 3. Annalium scribit, Imperatorem Nicephorum Phocam, fuisse propter eius repulsum ab Ecclesia à Patriarcha Constantinopolitano, quod duxisset Theophanem, cuius ante filiam suscepserat ex baptismo. Unde in variis Conciliis vetitum est, ne quis duocet uxorem eam,

eam, cuius filiam tenuerat in baptismo. Cujus prohibitionis praecipua ratio est, quia illi qui spiritualliter sunt cognati, debent sibi invicem exhibere singularem quandam honorem, qui non potest consistere cum nuptiis.

Porrò in antiquo jure Ecclesiastico fuerunt tres species cognitionis spiritualis: prima erat paternitas inter eum qui conferebat sacramentum, & eum qui suscipiebat: item inter eum qui tenebat baptizatum vel confirmatum, & ipsum baptizatum & confirmatum. Secunda vocabatur compaternitas inter patrem naturalem, & patres spirituales, vel inter matrem naturalem, & matres spirituales. Tertia fraternitas inter filios patris naturalis, & filios patris spiritualis. Sed Concilium Tridentinum sessione 24. cap. 2. adhuc moderationem, ut spiritualis cognatio non esset impedimentum matrimonii, nisi inter patres, tum inter se, tum cum filiis, idque in primo tantum gradu. Unde nulla spiritualis cognatio, subindeque nullum matrimonii impedimentum contrahitur inter virum & foemina, aliquem de sacro fonte suscipientes, aut tenentes in sacramento confirmationis, quia Tridentinum loco citato expressè dicit, inter alias personas tolli omne impedimentum cognationis spiritualis. Si tamen vir teneret proprium filium, contraheret cognitionem spiritualem cum uxore ex qua illum suscepit, quæ prohiberetur à debito conjugali. Similiterque foemina, si teneret filium proprium, contraheret cognitionem spiritualem cum marito, ob quam debitum conjugale non posset ab illo exigere. Ex datione verò alio:um sacramentorum, præterquam Baptismi, & Confirmationis, spiritualis cognatio non contrahitur: quamvis ex sacramento poenitentiae oratur simile quid spirituali cognitioni Baptismi, ut dicitur cap. Omnes 30. qu. 1. ratione cuius nonnulli existimant, peccatum luxuriae inter Confessarium & Poenitentem, habere malitiam specialem, velut incestus spiritualis, aut sacrilegii contra reverentiam sacramenti.

48. Cæterum impedimentum cognitionis spiritualis inter suprà dictas personas non incurrit, nisi certis conditionibus concurrentibus, quarum prima est, ut Baptismus & confirmatio verè & validè conferatur; unde ex cæmeroniis in templo suppletis, post Baptismum domi cellatum, non oritur; bene samen ex Baptismo etiam privato. Secunda conditio est, quod personæ sint capaces hujus cognitionis, atque adeò quod patrini dum in Baptismo id officium suslinent, sint baptizati. Unde si infidelis nondum baptizatus, filiam matris itidem infidelis baptizaret, non posset ille quidem filiam baptizatam, utpote quæ hoc impedimentum verè contraxit, ducere in uxorem, licet conversus ad fidem; bene tamen ejus matrem, etiam si ambo convertentur, cum neuter eo tempore quo infans baptizabatur, legibus Ecclesiæ subjectus esset, & capax cognitionis spiritualis. Tertiò requiritur, ut compater & commater teneant eum qui baptizatur, aut confirmatur, vel saltem de manibus baptizantis eum immediatè suscipiant, ut declaratum fuit à Congregatione Cardinalium, quæ respondit, commatrem suscipientem infantem de manu compatriis dunxat, postquam ille baptizatus & à fonte levatus est, ita ut eum non tangat, dum baptizatur, neque de manu ipsius baptizantis suscipiat, non contrahere cognitionem spiritualem, ut habetur in Declarationibus impressis Lugduni cum textu Concilii anno 1640. ad cap. 2. Decreti de reform. matrimonii sess. 24. n. 8.

§. In Episcopatu.

49. Addunt aliqui, requiri ut suscipiens respondeat in Catechismo, qui Baptismo præmittitur; atque per seipsum, non per procuratorem suscipiat. Sed Genes. Theol. Tom. V.

primum dicitur sine fundamento, cùm Tridentinum banc conditionem non requirat, sed tantum officium tenendi in Baptismo, quod est diversum ab officio respondendi in Catechismo, & olim diversam cognitionem spiritualem pariebat, non irritantem, sed protubentem matrimonium, ut disp. precedenti art. i, declaravimus. Secundum verò repugnat aperte declarationi Cardinalium, loco supra citato, nu. 4. quæ sic habet: *Procurator non contrabit cognitionem spiritualem sibi, sed mandauit.* Itaque mandans & suscipiens per procuratorem, cognitionem contrahit, non verò ipse procurator, cùm non suo, sed mandantis nomine, infantem suscipiat.

§. III.

De cognatione legali.

Cognatio legalis definitur propinquitas ex ad-⁵⁰ optione alicujus in filium proveniens, & contrahitur primò inter adoptatum & adoptantem. Secundò inter adoptatum, & conjugem adoptantis. Tertiò inter adoptantem & conjugem adoptati. Quartò inter adoptantem & legitimos filios adoptati, saltem usque ad quartum gradum inclusivè: similis enim modo metiendi sunt gradus cognitionis legalis, ac cognitionis carnalis, quam illa imitatur. Est etiam inter adoptatum, & legitimos filios adoptantis, usque ad quartum gradum, non tamen perpetua, sed quandiu durat adoptio, & dum filii legitimi sunt sub patris potestate.

Hæ verò species cognitionis legalis singulae diri-⁵¹ munt matrimonium, jure Ecclesiastico, & Civili; nam capite unico de cognitione legali, sic dicitur: *Si qua per adoptionem mihi soror esse cuperit, quadiu durat adoptio inter me & ipsam, nuptiae consistere non possunt.* Et in cap. *Ita diligere*, Nicolaus Summus Pontifex determinans quod non potest esse conjugium inter illos inter quos est cognatio spiritualis, id probat hac ratione: *Si inter eos non contrahitur matrimonium quos adoptio jungit, quanto potius à carnali oportet inter se contubernio cessare illos quos per cœlestis sacramentum regeneratio Sancti Spiritus jungit.* De hoc impedimento fusè differunt Sanchez, Pontius, Amicus, & alii: Sed cùm illud rarissime accidat, non lubet nec expedit in eo diutiùs immorari.

ARTICULUS IV.

De impedimento criminis.

Quintum impedimentum dirimens est crimen, ⁵² per quod intelligitur primò occisio alterius conjugis; quæ impedit ne conjux superstes, possit matrimonium injure cum authore necis, si cum eo machinatus est mortem, vel si antea adulterium cum eo commisit, etiam sine mortis machinatione. Hoc impedimentum incurrit non solùm à viro uxorem occidente, sed etiam ab uxore occidente virum, vel mandante ut occidatur, aut consilium auxiliuumve ad occidendum præbente, ut constat ex cap. 1. de conver. infid. in quo dicitur, hoc impedimentum incurrit si uxores Christianas, quarum viri, ipsarum insidijs & machinationibus fuerunt à Saracenis interfecti. Et in Concilio Triburensi can. *Si quis* 31. quæst. 1. decretum fuit, quod si vir uxorem, si uxor virum occidisse convicta fuerit, in perpetua poenitentia, sine ulla spe conjugii, reliquum vires tempus transigerent.

Secundò nomine criminis intelligitur adulterium;

commisum cum promissione futuri conjugii cum adultera, post obitum propriæ conjugis, vel cum ea de præsenti inito contractu matrimonii, quamvis irrito. Nam per tale crimen jure Ecclesiastico incurritur impedimentum contraheandi matrimonium cum adultera, ut habetur can. Relicuum 31. qu. 1. & ferè in omnibus capitibus sub titulo, *De eo qui duxit*, præcipue cap. Finali, ubi sic dicitur: *Si quis uxore vivente, fide datâ promisi aliam se ducturum, vel cum ipsa de falso contraxit; si nec ante, nec post (legitima ejus superstite) cognovit eandem: quamvis utriusque ipsorum pro eo quod in hoc graviter deliquerint, sit pœnitentia injungenda, non est tamen matrimonium quod cum ea contraxit, post uxoris obitum dirimendum.* Ceterum tolerari non debet, si prius, vel postea, dum viixerit uxor ipsius, illam adulterio polluisse. Ubi Pontifex, ut hoc impedimentum incurritur, requirit quod haec duo inter se conjungantur, nempè adulterium, & fides de contrahendo, defunctâ propria uxore, aut præsens contractus cum ea quam in uxorem ducere cupit; unde si haec ab invicem separantur, & sit adulterium sine fide de contrahendo, aut fides de contrahendo, sine adulterio & carnali copula, non incurritur hoc impedimentum. Siquidem, si fide data, vel contracto de præsenti matrimonio, uteque resiliat, tametsi adulterium sequatur, hoc impedimentum non contrahitur, quia fides & præsens contractus eo casu fuit extinctus. Contra vero, si post adulterium data sit fides, vel contractum sit matrimonium, tametsi id mutuo consensu dissolvatur, contrahitur hoc impedimentum; quia ad illud incurrendum sufficit, quod semel & simul fides & adulterium conjungantur; neque est postea in potestate adulterorum, se à poena quam incurrenn̄ eximere.

54 Ratio autem quæ Ecclesiam induxit ad statuendum hoc impedimentum, fuit ne alicerentur conjuges ad machinandam mortem suis conjugibus, spe contrahendi matrimonium cum conspiratoribus. Item ne alicerentur ad adulterium, spe vel prætextu contrahendi aliquando matrimonium cum adulteris. Quæ ratio gravissima & æquissima est, quid enim atrocius, quam non solum fidem matrimonii non servare, verum etiam conspirare in mortem conjugis? Et quid justius, quam vitæ conjugum consulere, & tam immane scelus, quale est uxoricidium, vel adulterium, condigna pœna punire? Unde perperam contra hoc impedimentum reclamant Lutherus in libro de captivitate Babylonica, cap. de matrimonio, & Melanthon in locis communibus, titulo de conjugio, quasi imprudenter Ecclesia matrimonium inter adulteros, non solum prohibuerit, sed etiam irritum fecerit, cùm tamen (inquit) David Bethsabeam prius à se pollutam per adulterium, uxorem duxerit, & Uriam ejus maritum, per infidias interficeret, 2. Regum 11. Verum (præterquam quod multa in lege Evangelica prohibentur, quæ in lege Mosaica permittebantur, aut tolerabantur, quia perfectio legis Evangelicæ hoc postulat) non appetet ex sacra historia, concurrisse omnia in matrimonia Davidis cum Bethsabea, quæ nunc per legem Ecclesiasticam requiruntur ad incurrendum impedimentum criminis. Nam nec adulterium illud fuit commissum sub spe & promissione futuri conjugii, neque post illud accessit promissio de contrahendo post mortem Uriæ, neque fuit attentatum inter illos, vivente Uriâ. Neque etiam constat, Bethsabeam ullo modo conspirasse aut consensisse in mortem conjugis, aut Davidem Uriam interfecisse, ut Bethsabeam duceret; quin potius ejus mortem machinatus est, ut adulterium cum Bethsabea commissum occultaret, & filius quem ex tali adulterio illa conceperat, Uriæ filius esse crederetur.

ARTICULUS V.

De impedimento disparis cultus.

Sextum impedimentum est cultus disparitas, quan-55 do scilicet baptizatus, sive Catholicus sit, sive hæreticus, matrimonium init cum non baptizata, aut vice versa; matrimonium enim inter illos contractum, irritum esse, etsi persona nondum baptizata, sit Catechumen & fidelis, constat ex antiquissima traditione Ecclesiae, quæ ab Apostolis creditur originem duxisse; siquidem Tertullianus, qui proximus fuit Apostolis, hujus rei mentionem facit lib. 2. ad uxorem. Videtur etiam id fuisse constitutum, seu potius confirmatum in Concilio Nicæno 1. c. 67. ex Arabicis, ubi sic habetur: *Quæcumque mulier fidelis viro infideli nupserit à communione fidelium separetur. Quæ si pœnitentiam egerit maleficii, & eum virum quem habere non poserat, id est infidem, dimiserit; non est recipienda, nisi eo modo quo recipitur qui postquam fidem negavit, ad fidem revertitur, debetque ipsa infidem relinquere.*

Causa vero ea matrimonio irritandi fuit primò 56 periculum ab orthodoxa fide prævaricandi, *Quis enim dubitet (inquit Tertullianus lib. 2. ad uxorem) obliterari quotidie fidem commercio infidelium! Bonos corrumpunt mores confabulationes pravae. Quanquam magis conjunctus & individuus usus, &c.* Secundò, difficultas suscepit prolem bene pieque educandi. Unde D. Thomas hic qu. 59. art. 1. sic discurrit: *Principalius matrimonii bonum est proles ad cultum Dei educanda: cum autem educatio fiat communiter per patrem & matrem, uteque secundum fidem suam intendit ad cultum Dei prolem educare, & ideo si sint diversa fidei, intentio unius alterius intentioni contraria erit, & ita inter eos non potest esse conveniens matrimonium, & propter hoc disparitas cultus precedens matrimonium, impedit ne contrahi possit.* Tertiò, perpetua inter conjuges discordiarum occasio, ob religionis diversitatem. *Quomodo enim posset congruere caritas, si discrepet fides?* ut recte ait Ambrosius lib. 1. de Abraham cap. 9. Hæc & alia plura quæ ex illis matrimoniorum sequuntur incommoda, recenset Tertullianus libro citato ad uxorem, eisque à diametro opponit bona quæ in matrimonio inter fideles conjuges esse solent: *Quale jugum (inquit) fidelium duorum, unius spei, unius voti, unius disciplinae, ejusdem servitutis: Ambo fratres, ambo conservi, nulla spiritus carnifice discretio. At quin vere duo in carne una, ubi caro una, unus & spiritus, &c.* Talia Christus videns & audiens gaudet. *His pacem suam mittit. Ubi duo, ibi & ipse, ubi & ipse, ibi & malus non est.*

Sunt etiam ejusmodi conjugia iure naturali & 57 divino illicita, quando est periculum subversio alterius conjugis fidelis, aut malæ educationis proli; ideoque fuere à Deo prohibita in lege veteri. Exodi 34. & Deuteronomio 7. ubi Deus interdicit matrimonium Hebræorum cum Gentilibus. Et Apostolus 2. ad Corinthi. 6. idem præceptum revocare videtur dicens: *Nolite jugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio iustitia cum iniurial aut quæ societas lucis ad tenebras? aut quæ pars fidelis cum infideli;* Quæ verba de jugo matrimonii exponit Hieronymus lib. 1. contra Jovinianum. Et quamvis essent generaliter intelligenda de commercio & convictu cum infidelibus [ut Chrysostomus, Ambrosius, & Theophylactus interpretantur] à fortiori concluderent de matrimonio, cùm nullum possit dari majus commercium cum infidelibus, quamvis ius indissolubili matrimonii vinculo copulari. Item 1. ad Corinthi. 7. præcipit idem Apostolus, ut mulier Chri-
stia-

de Impedimentis Prohibentibus. 555

stiana, si dormierit vir ejus, non nubat, nisi in Dominio, id est cum viro Christiano, ut Ambrosius, Theodoreetus, Anselmus & D. Thomas ibidem exponunt.

58 Dixi, quando est periculum subversionis alterius conjugis fidelis, aut malae educationis proli; si enim desit tale periculum, non videtur esse peccatum, contrahere matrimonium cum infidelibus. Constat enim Jacob uxores duxisse filias Laban hominis gentilis, Genesis 29. Joseph Afenech filiam Putipharis sacerdotis Heliopoleos, Genes. 41. Moysen Sephoram Filiam Jethro Sacerdotis Madiam, Ex. di 2. Esther nuptui datam Assuero Persarum Regi, Esther 2. Salomonem accepisse filiam Pharaonis, 3. Regum 3. propter quod à Scriptura non reprehenditur. Id etiam confirmant exempla S. Cæciliae, quæ nupsit Valeriano ethnico, ut habetur in ejus vita, & in Officio Romano, S. Monicæ matris S. Augustini, quæ Patricio ethnico nupsit, ut ipse refert lib. 9. Confess. cap. 9. & S. Clothildis, quæ ex Gregorio Turonensi l. 2. histor. cap. 28. & 31. nupsit Clodovæ Regi Francorum, ethnico.

59 Ex quo intelliges, à fortiori matrimonia cum haereticis non semper esse illicita, sed posse, justa de causa, permitti, vel tolerari. Sufficiens autem censetur causa, Primo si haeretici unam constituant Rempublicam cum Catholicis, ut in multis Galliae, Germaniae, & Poloniæ partibus factitatur. Secundo, si cesserent causæ allatae, præsertim periculum perversiōnis à fide, & difficultas suscepit prolem catholicè educandi. Tertiò, si effulgeat spes conversionis alterius conjugis ad fidem. Quartò ad pacem inter Principes componendam. Nunquam tamen tolerandum est, ut Catholicus cum haeretica eo pacto contrahat, ut filiorum educatio pertineat ad patrem, filiarum ad matrem, nam hoc esset evidenti periculo exponere prolem à matre haeretica educandam.

60 Dices, Ex precepto Christi tenentur omnes Catholici dum matrimonium contrahunt, illud contrahere sacramentaliter: Sed non contrahunt sacramentaliter cum haereticis, quia cùm credant matrimonium non esse sacramentum, non habent intentionem contrahendi sacramentaliter, sine qua sacramentum fieri nequit; cùm ambo contrahentes sint hujus sacramenti ministri, & sine intentione ministri nullum perficiatur sacramentum, ut Florentinum definit in Decreto Eugenii: Ergo non licet Catholicis matrimonia cum haereticis contrahere.

61 Respondeo, concessâ Majori, negando Minorum, sufficit enim ad contrahendum sacramentaliter, ut velint haeretici facere id quod Christus instituit, vel quod docet & facit vera Ecclesia, quæcumque illa sit; unde ad hanc intentionem habendam, semper disponendus est conjux haereticus, contrahens cum Catholicis, ne matrimonium debitâ dignitate sacramenti frustretur.

Instabis: Esto conjux haereticus intendat facere quod Christus instituit, & facit vera Ecclesia, peccat tamen celebrando & recipiendo hoc sacramentum in statu peccati haeresis: Ergo etiam conjux Catholicus peccat contrahendo cum illo, quia cooperatur ejus peccato.

Sed nego consequentiam, ille enim non censetur cooperari peccato alterius, qui ut suæ necessitatibus vel utilitatibus consulat, petit ab illo actum, quem potest licet præstare, si velit, vel cum illo eum exercet; ut qui petit & accipit mutuum ab usurario, prævidens non daturum sine usura; vel qui propter suam necessitatem, aut notabilem utilitatem, petit & recipit sacramentum à Parocho, quem videt esse illicitè administraturum suâ culpâ.

Geset. Theol. Tom. V.

Septimum impedimentum est vis seu coactio, libertati ad valorem matrimonii necessariae repugnans; de qua fusè egimus suprà disp. 4. art. 4. ad quem locum Lectorem renittimus.

ARTICULUS VI.

De impedimento Ordinis.

Ordinem sacrum irritare matrimonium subsequens, 62 constat ex capite I. Qui Clerici vel votentes, & ex capite Ut lex 27. quæst. 1. ubi post quam statuit Pontifex & præcepit, ut qui post factos Ordines uxores duxerint, ab illis separantur, subjungit causam, his verbis: *Hujusmodi namque copulationem, quam contra Ecclesiasticam regulam constat esse contractam, matrimonium non esse censemus.*

Hoc impedimentum est mērè positivum & Ecclesiasticum, ut constat ex Tridentino sess. 24. can. 9. ubi sic dicitur: *Si quis dixerit Clericos in sacris Ordinibus constitutos, vel Regulares castitatem solemniter professos, posse matrimonium contrahere, contrariumque validum esse, non obstante lege Ecclesiastica, vel voto, anathema sit.* Votum autem solemnne Religionis, ut art. 2. ostendimus, jure naturali dirimit matrimonium, quia solemnitas talis voti consistit in perfecta traditione; solemnitas verò voti Ordinibus sacris annexi, imperfectam duntaxat traditionem, quâ Clerici se divino cultui ad ministrandum altari mancipant, importat; ut docet S. Thomas 2. 2. qu. 88. art. 11. ubi afferit non posse Pontificem dispensare in voto solemnizato per professionem, bene tamen per susceptionem sacri Ordinis; quia (inquit) tale votum ex sola constitutione Ecclesie & non essentialiter est annexum Ordini sacro; quod inde provenit, quia in tali voto est tantum traditio imperfecta; directè enim & per se est ad ministrandum altari, non autem absolute; sicut in professione Religionis.

Porrò in eo discrepant Graeci à Latinis, quod illi, 64 si post matrimonium Ordinem sacrum suscipiant, possunt licet matrimonio uti extra tempus quo altari deserviunt. Isti verò, si post matrimonium validè contractum, ad Ordines sacros ascendunt, ab usu conjugii perpetuò abstinere debent. Qua de re plura diximus in Tractatu de Ordine disp. 3. art. 3.

Advertendum etiam, quod primis Ecclesiæ temporibus, licet Ordo facer redderet matrimonium illicitum, non tamen invalidum, unde erat solidum impedimentum prohibens, non verò dirimens, ut colligitur ex Concilio Ancyrano can. 10. ubi Presbyteri qui matrimonium contraxerunt, tantum à ministerio deponuntur, & rediguntur ad communionem laicam, non verò ab uxoribus separari jubentur. Item in Concilio Neocaesariensi can. 1. sic habetur: *Presbyter, si uxorem duxerit, ab Ordine deponatur. Si verò fornicatus fuerit vel adulterium perpetraverit, extra Ecclesiam abiciatur, & penitentiam inter laicos redactus agat.* Ubi non dicitur tale matrimonium esse irritum, jubeturque gravius puniri. Sacerdos, si fornicatus fuerit, vel adulteratus, quād si matrimonium contraxerit.

ARTICULUS VII.

De impedimento ligaminis.

Per impedimentum ligaminis intelligitur vinculum prioris matrimonii, quo durante, jure divino, invalidum est matrimonium secundum; tam

meti prius non sit carnali copula consummatum , ut definiunt Gregorius IX. cap. penultimo de sponsalibus , Alexander III. cap. Licet , & Innocentius III. cap. Finali , de sponsa duorum. Ubi Pontifex corrigit abusum , qui in civitate Mutinensi invaserit , ut si quis aliquam per verba de praesenti sponsalet , & ante carnalem copulam , cum alia contraxisset , ea sibi in uxorem adjudicanda foret , quam primò cognovisset.

67 Hoc impedimentum constat ex dictis disp. 1. art. 3. & disp. 5. art. 1. ubi ostendimus , polygamiam , & repudium , esse à Christo in lege Evangelica sublata , & ut matrimonio in sua prima institutione adversa , prohibita ; atque monogamiam , & conjugii indissolubilitatem , ab ipso fuisse restitutam. Unde Augustinus lib. 1. de nuptiis & concupiscentia : *Iudicj procul dubio Sacramentum res est , ut mas. & feminam coniugio copulati , quandiu vivunt , inseparabiliter perseverent , nec licet , excepta causâ fornicationis , à conjugi conjugem dirimi. Cujus sacramenti tanta observatio est in Ecclesia Christi , quibusque fidelibus conjugatis , qui sine dubio membra sunt Christi , ut cum filiorum procreandorum causâ , vel nubant feminam , vel ducantur uxores , nec sterilem conjugem fas sit relinquere , ut alia secunda ducatur.*

68 Ex his colligitur , ob nullam mariti absentiam , etiam de illius morte dubitetur , posse uxorem alteri nubere , ut definit Clemens III. cap. In praesentia , de sponsalibus , ubi ait non posse mulieres ad aliorum coniugiorum canonice convolare , donec certum nuntium recipiant de morte virorum. Quibus verbis significat , ne validè quidem illas posse matrimonium contrahere , donec eis certò constet de morte virorum. Unde hoc capite correctum fuit jus civile , permittens ut mulier possit alteri nubere , postquam quinquennio integro expectasset virum absensem , de cuius vita dubitatur : 1. *Uxores de divortiis* ; vel toto quadriennio , ut permittebat lex *Uxor* , Codice de repudiis. Nam Clemens III. nullum terminum praefigit , declaratque nullam absentiam sufficere absque certo nuntio.

69 Porro per certum nuntium , unius solùm nuntii testimonium intelligi non debet , ita ut sufficiat ad hoc ut mulier possit alteri nubere , unum tantum mortem mariti nuntiare ; cùm jura dicant , vocem unius , esse vocem nullius ; & cùm in nulla causa unius testimonium , etiam juramento firmatum , sufficiat ad plenam probationem faciendam , ut 1. *Juris jurandi cap. de testibus* statuit Constantinus Imperator , & Alexander III. cap. *Licet de testibus*. Sed per certum nuntium intelligi debet certitudo moralis de morte mariti , quæ non ex solo unius nuntii testimonio sumi debet , sed ex aliis etiam administris , quæ arbitrio judicis plenam faciant de morte conjugis probationem. Adminicula vero quibus fama , vel unius nuntii testimonium juvari potest , haec numerantur à Sanche lib. 2. disp. 46. num. 15. & sequentibus. Longitudo absentiae , & fama generalis de ipsis morte , in loco ubi contigisse dicitur : præsertim si locus est adèd remotus , ut aliae probations difficilè possint inde haberi. Si mors narratur jam pridem contigisse , & ab eo tempore nihil de illius vita auditum est. Si erat valde senex , vel infirmæ valetudinis. Vel si fuit in prælio , & diu expectatus , non est reversus. Si fuit captus ab hostibus , à quibus dicatur interemptus jam à longo tempore , sine ullo nuntio contrario , saltem à persona fide digna accepto , & similia.

70 Si vero contingat , mulierem postquam matrimonium cum secundo contraxit , certò scire proprium maritum vivere , debet abstinere à conformatio alterius , ita ut neque petere , neque ei debijum reddere liceat. Si vero probabiliter dubitet

eum vivere , debitum quidem petere non potest , sed tenetur illud reddere , ut definit Lucius III. Cap. Dominus de secundis nuptiis , ubi sic ait : *Si aliquis vel aliqua de morte prioris conjugis adhuc sibi existimat dubitandum , ei qui sibi nupsit , debitum non deneget postulanti , quod à se tamen noverit nullatenus exigendum. Demum si id suspicetur sine ullo rationis fundamento , debet suspicionem deponere , & cum eo , cui de novo nupsit , ut cum vero conjuge , quoad petitionem & redditio debiti , se gerere.*

ARTICULUS VIII.

De impedimento publicæ honestatis.

Impedimentum publicæ honestatis , est propinquitas quædam ex sponsalibus proveniens , introducta ab Ecclesia , quæ facit quod alter sponsus cum alterius consanguineis matrimonium contrahere non possit. *Æquum enim est , & honestati congruum , ut quia in sponsalibus matrimonium inchoatur , non possit qui cum aliqua sponsalia initit , cum illius consanguineis matrimonio copulari.*

Statuitur hoc impedimentum cap. unico de sponsalibus in 6. cap. *Litteras* , de desponsat. impuberum , & cap. *Juvenis* , cap. *Ad audienciam* , cap. *Sponsam de sponsalibus* , & Tridentino self. 24. Decreto 1. de reform. matrimonii cap. 3. ubi hoc impedimentum valde restrinxit , nam jure antiquo nascehatur hoc impedimentum ex quibuscumque sponsalibus , sive validis , sive non , dummodo non essent invalida ex defectu consensis , ut patet ex cap. unico de sponsalibus in 6. ubi Bonifacius VIII. sic loquitur : *Ex sponsalibus puris (id est non affectis conditione suspendente) & certis , etiam si consanguinitatis , affinitatis , frigiditatis , Religionis , aut alia quavis ratione sint nulla , dummodo non sint nulla ex defectu consensis . oritur efficaz ad impedendum & dirimendum sequentia sponsalia vel matrimonia , non autem ad præcedentia dissolvenda , impedimentum justitie publicæ honestatis. Tridentinum vero loco citato statuit , ut hoc impedimentum non oritur ex sponsalibus quomodocumque invalidis : Juilleta (inquit) publicæ honestatis impedimentum , ubi sponsalia quacumque ratione valida non erunt , sancta Synodus prouersus tollit. Præterea cùm jure antiquo extenderetur hoc impedimentum , usque ad quartum gradum consanguinitatis inclusivè , Tridentinum statuit , illud solùm usque ad primum gradum debere extendi : Quoniam (inquit) in ulterioribus gradibus jam non potest hujusmodi prohibitio absque dispendio observari. Unde sequitur Titum , si invalidè cum Berta sponsalia per verba de futuro contraxit , posse jam validè consanguineis Bertæ , etiam in primo gradu constitutis , nimirum matri , aut filiæ , aut sorori illius nubere. Si vero sponsalia validè contraxit cum Berta , potest validè matrimonio copulari cum omnibus consanguineis illius , iis exceptis quæ in primo gradu constitutæ sunt.*

Porro si sponsalia validè contracta de consensu utriusque partis solvuntur , censentur invalida , ut declaravit sacra Congregatio Cardinalium , his verbis : *Si sponsalia solvuntur de consensu , Congregatio censuit esse invalida , subindeque , juxta Tridentini decretum , insufficientia ad impedimentum publicæ honestatis inducendum , cùm Concilium sponsalia quacumque ratione invalida , inefficacia esse declareret ad hoc impedimentum inducendum. Similiter sponsalia sub conditione de futuro contingenti , hoc impedimentum non pariunt , ante*

ante conditionis adventum. Ex quo infert Bonifacius VIII. cap. unico de sponsalibus in 6. *Qui sponsalia cum aliqua muliere sub conditione contraxit, si postmodum ante conditionis eventum, cum aliqua prioris consanguinea, per verba contrixerit de praesenti, cum secunda remanere debebit; cum ex sponsalibus conditio-*nalibus ante conditionem extantem, sicut consensum non habentibus, & incertis, nulla publicae honestatis iustitia oriatur.

74 Ex dictis colligitur, quod si Titius post sponsalia valida & absoluta cum Berta, matrimonium de praesenti contrahat cum Martha, sorore Bertae, eamque carnaliter cognoscet, neutram in uxorem habere potest. Non quidem Bertam, propter affinitatem cum ea contractam, ratione copulae carnalis cum ejus consanguinea. Neque Martham, propter impedimentum publicae honestatis, ortum ex sponsalibus cum ejus consanguinea in primo gradu contractis.

75 Querunt hic aliqui, an ex matrimonio rato & non consummato, oriatur impedimentum affinitatis, vel publicae honestatis?

Respondeo hoc impedimentum non pertinere propriè ad publicam honestatem, quæ solùm ex sponsalibus oritur; nec ad affinitatem perfectam & consummatam, quæ non oritur, nisi ex copula carnali, ut dicemus articulo sequenti, sed ad affinitatem quandam inchoatam & imperfectam, quæ oritur ex societate conjugali, ut docet S. Thomas hic q. 55. art. 4. ad 2. his verbis: *Matrimonium affinitatem causat, non solùm ratione carnalis copula, sed etiam ratione societatis conjugalis, secundum quam etiam matrimonium naturale est. Unde & affinitas contrahitur ex ipso contractu matrimonii per verba de praesentis, ante carnalem copulam.* Quare hoc impedimentum non sifit in primo gradu, sicut impedimentum publicae honestatis, post Concilium Tridentinum, sed se extendit usque ad quartum, ut jure antiquo se extendebat impedimentum publicae honestatis. Sic enim declaravit Pius V. anno 1568.

1. Julii, bullâ quæ incipit *Ad Romanum*, his verbis: *Nos itaque ut omnis difficultas, dubitatioque tollatur, attendentes, quod sponsaliorum appellatione, quâ Tridentinum Concilium uitetur, non nisi impropriè, matrimonium verbis de praesenti conceptis contractum continetur, quodque agitur de correptione juris veteris, quo casu secundum proprietatem verborum duntaxat procedendum est, praesertim cum longè majorem rationem probationis in matrimonio per verba de praesenti contracto, quam in sponsalibus de futuro vigere a nomine dubitetur. Idcirco motu proprio, auctoritate Apostolica, tenore praesentium declaramus, & definimus, decretum Concilii bjujsmodi omnino intelligendum esse, & procedere in sponsalibus de futuro duntaxat, non autem in matrimonio sic, ut praefertur, contrâdicitur; sed in eo durate adhuc impedimentum in omnibus illis casibus & gradibus, quibus de jure veteri ante prædictum decretum Concilii introdulatum erat.* Hæc Pius V. qui etiam mandat, ne in alio sensu, quam ab ipso declarato, Tridentini Decretum explicetur.

ARTICULUS IX.

De impedimento affinitatis.

76 **A**ffinitas est conjunctio vel propinquitas orta ex copula carnali, cum commixtione seminum, inter foeminam & consanguineos viri cui copulata est; similiusque inter marem & consanguineas foeminas, cui copulatus fuit; sive talis copula fuerit licita, sive illicita.

77 Explicatur breviter hæc definitio seu descriptio.

Affinitas dicitur primò *conjunctio seu propinquitas*; quia personæ quæ sunt sanguine remotæ, per affinitatem sibi invicem conjunguntur & approximantur. Ut enim ait lex *Non facile fit de gradibus affinitatis*, per nuptias duæ diversæ cognationes inter se copulantur, & altera ad alterius cognationis finem accedit. Dicitur secundò *Orta ex copula carnali*, quia licet societas conjugalis quæ sit per matrimonium ratum & non consummatum, sufficiat ad affinitatem quandam inchoatam & imperfectam, ut articulo præcedenti ex D. Thoma ostensum est; ad affinitatem tamen perfectam & consummatam de qua in praesenti loquimur, carnalis copula & matrimonii consummatio requiritur. Dicitur tertio, *cum commixtione seminum*, quia ut ait idem S. Doctor hic quæst. 55. art. 4. ad 2. *Vir & mulier efficiuntur in carnali copula una caro, per commixtionem seminum. Unde quantumcumque quis claustrum pudoris invadat, vel frangat, nisi commixtio seminum sequatur, non contrahitur ex hoc affinitas.* Dicitur quartò, *sive talis copula fuerit licita, sive illicita*, quia ut docet S. Thomas ibidem art. 3. Fornicarius concubitus, in quantum aliquid de carnali conjunctione & commixtione, quæ sit in matrimonio participat, affinitatem causat, sicut licitus matrimonii concubitus. Sed cum duplice discrimine: *Unum est, quod copula conjugalis ad hoc vallet & sufficit ex sola natura rei, quippe quæ per se est fundamentum naturalis cuiusdam amicitiae inter conjugem, & consanguineos conjugis suæ: copula vero illicita affinitatem causat jure tantum Ecclesiastico, ut potè quæ potius est fundamentum inimicitiae inter fornicarium & consanguineos ejus cum quo fornicatur. Alterum est, quod affinitas orta ex copula illicita, dirimit tantum matrimonium usque ad secundum gradum inclusivè, ex Trid. sell. 24. cap. 4. de reformatione matrimonii, restringente jus antiquum, quo extendebatur usque ad quartum, ut constat ex cap. Non debet, de consanguinitate & affinitate. Quæ vero oritur ex copula licita, id est conjugali, dirimit usque ad quartum gradum inclusivè; immo olim extendebatur hoc impedimentum usque ad septimum gradum, ut patet ex cap. 7. causâ 35. quæst. 3. ubi Julius Papa sic loquitur: Nullum in utroque sexu permittimus ex propinquitate sui sanguinis vel uxoris; usque ad septimum generis gradum, uxorem ducere, vel incesti maculat copulari.* Sed hoc jus fuit restrictum ab Innocentio III. cap. citato, *Non debet*, ubi restringitur affinitas orta ex copula conjugali, ad quartum gradum inclusivè.

Numerantur autem gradus affinitatis eodem modo quo in consanguinitate, hanc regulam servando: In quo gradu qui est consanguineus mariti, in eodem gradu sit affinis uxori, & è converso. Inter ipsos autem consanguineos mariti, & consanguineos uxoris, nulla mutuè oritur affinitas, ut constat ex cap. *Quod super his, de consang.* ubi Innocentius III. sic ait: *Licet omnes consanguinei viri, sine affines uxoris, & omnes consanguinei uxoris, viri affines; inter consanguineos tamen uxoris & viri, ex eorumdem scilicet viri & uxoris conjugio, nulla proorsus affinitas est contraria, propter quam inter eos debeat matrimonium impediri.* Unde frater, nepos, pronepos uxoris, possunt matrimonium contrahere cum sorore, nepte, & pronepte viri; & è contra, frater, nepos, pronepos viri, cum sorore, nepte, & pronepte uxoris. Idem est de consanguineis viri & uxoris sub rectâ linea positis: privigna enim nubere potest filio vitri, & è contra privignus filiae novveræ.

Quod si quæras, an affinitas in aliquo gradu restringatur aut transversæ lineæ, matrimonium jure natu-

rae irritat? Respondeo certum esse, affinitatem in nullo gradu linea transversae, dirimere matrimonium jure naturae. Constat hoc ex Scriptura, Genesis enim 29. Jacob duxit duas sorores Rachaëlem & Liam. Genesis 38. ex voluntate Iuda Thamar nupsit successivè duobus fratribus. Et in lege Mosaica poterat fratri relata sine prole uxorem ducere, quod non fuisse licitum, si juri naturae hoc adveraretur. Demum Levit. 18. non solum non prohibetur conjugium cum sorore uxoris defunctæ, sed etiam per ista verba, *Nec revelabit surpitudinem ejus adhuc illâ vivente*, significatur mortuam uxore esse licitum.

80 Confirmatur: Pontifex non potest dispensare in his quæ juri naturali adversantur: At saepè dispensavit in primo gradu affinitatis linea transversae; nam Martinus V. dispensavit cum viro nobili, qui cum affine collaterali in primo gradu contraxerat, ut ex Archidiacono refert Sylvester, verbo *Papa Alexander VI.* dispensavit cum Henrico VIII. Rege Angliae, ut duceret Catharinam uxorem fratri sui Arturi demortui. Quam dispensationem Clemens VII. consultis Theologis & canonistis ex toto serè Europæ Academis, licitam ac validam declaravit, teste Alfonso de Castro de potestate legis penal. lib. 1. cap. 12. Demum non ita pridem Innocentius X. dispensavit cum Casimiro Poloniae Rego, ut Mariam Gonzagam, Mantuae Principem, uxorem fratri sui demortui, matrimonio sibi copularet. Et rursus idem Pontifex cum Senatore Burdigalensi anno 1651. dispensavit, ut duas alterius Senatoris Burdigalensis sorores successivè uxores haberet, fuitque ad me transmissum Breve dispensationis, per R. P. Joannem Aycard, Ordinis nostri, tunc Romæ apud S. Mariam Majorem Penitentiarium, postea vero Inquisitorem Avenionensem; licet talis dispensatio non fuerit executioni mandata: Ergo matrimonium in primo gradu affinitatis transversae linea, non est jure naturae irritum.

81 Quantum vero ad primum gradum-affinitatis linea rectæ, multi non improbabiliter existimant, irritari jure naturae matrimonia inter affines in tali gradu, id est inter privignum & novercam, privignam & vitricum, sacerum & nurum, socrum & generum: Tum quia (inquit) talia matrimonia a nulla gente fuerunt unquam admissa, sed semper ut naturae aduersa reprobata. Unde Apostolus 1. ad Corinth. 5. concubitum privigni cum noverca, appellat fornicationem, *qualis nec inter gentes auditur*. Tum etiam, quia hactenus Ecclesia non dispensavit unquam in illo gradu affinitatis, licet plures, ut vidimus, in primo gradu affinitatis linea transversae dispensaverit.

82 Probabilior tamen videtur sententia quæ docet, ne primum gradum affinitatis in linea recta dirimere matrimonium jure naturali, posse super eo dispensari, sed non nisi ex gravissima causa, propter indecentiam quæ alioquin appareret in tali matrimonio, praesertim inter novercam & privignum. Ita docent Cajetanus 2.2. quæst. 154. art. 9. circa solutionem tertii. Abulensis super cap. 8. priu. i Regum, Petrus de Ledesma, Henriquez, Emmanuel Sa, Rebello, Pontius, Amicus, & plures alii, quos refert & sequitur Sanchez lib. 7. disp. 66. Id que planè supponunt canon 61. Concilii Agathen. 1., & canon 30. Epaunensis, ubi prohibetur quidem matrimonium privigni cum noverca, sed tamen additur, ut si ante prohibitionem contractum fuerit non dissolvatur. Idque statuit ibi, & isticdem verbis, de matrimonio cum relata fratri vel avunculi, quod ferè omnes fatentur non esse irritum jure naturae.

Potestque id confirmari ex Concilio Aurelianense 83 si 3. can. 19. ubi sic statuit: *De incestis conjunctoribus ita quæ sunt serventur, ut hi qui aut modo ad Baptismum veniunt, aut quibus Pairum statuta sacerdotali predicatione ante in notitiam non venerunt, ita pro novitate conversionis ac fidei sue credimus eos solendum, ut contra illa Lucusque hujusmodi conjugia non solvantur, sed in futurum, quod de incestis conjunctoribus in anterioribus canonibus interdictum est, observetur: id est, ut ne quis sibi sub conjugii nomine sociare presumat relata patris, filiam uxoris, sobrinam, consobrinam, vel relatum avunculi vel patrum. Quibus verbis, cum statuat ut non solvantur ante baptismum matrimonia in gradibus illis affinitatis contracta, illa fuisse valida aperiè significat.*

Nec obstante quæ in favorem adversæ sententiae 84 adduximus, nam falso est, matrimonia inter affines in primo gradu linea rectæ, nunquam fuisse apud Gentiles admissa. Rex enim Seleucus, teste Valerio Maximo, lib. 5. cap. 7. suam uxorem Stratonicam cessit proprio filio Antiocho, ex alia uxore genito, nec factum reprehendit Valerius. Et quamvis talia matrimonia non sint communiter apud Gentiles admissa, non dicitur certum argumentum ea esse jure naturae irrita; ideo enim rarissime sunt, quia in illis quædam appetit indecentia, non vero ex eo quod sunt legi naturali adversa.

Ad locum vero Apostoli, concubitum privigni 85 cum nova fornicationem appellantis, *qualis nec inter gentes audiatur*, respondeo Paulum loqui de eo qui vivente patre uxorem ejus acceperat, & quidem etiam ipso invito, ut D. Anselmus & S. Thomas ibidem docent, & colligunt ex verbis illis ejusdem Apostoli, 2. Corinth. 7. *Scripsi vobis non propter eum qui fecit injuriam, nec propter eum qui pafsus est*, &c.

Quod autem nusquam legatur, Pontifices in eo dispensasse, argumentum est mere negativum, nullam in praesenti materia vim habens; cum enim, ut dicebamus, in matrimoniis illis indecentia quædam appareat, non mirum quod nullus ex Catholicis ea inire unquam tentaverit, nec à Sede Apostolica dispensationem postulaverit.

Ad perfectam hujus impedimenti intelligentiam, observandum est, affinitatem dirimere duntaxat matrimonium postea contractum, si enim superveniat matrimonio jam contracto, ut fit interdum per copulam illicitam cum consanguineis conjugis in primo vel secundo gradu, per eam non dirimitur matrimonium, sed duntaxat usus illius impeditur; quatenus ille qui copulam incestuosa habuit, privat jure petendi debitum conjugale [nisi præhabitæ dispensatione, quam Episcopus dare potest] tameti non privat facultate reddendi, ne pars innocens puniatur ob delictum alterius. Praeterea privat etiam spe ineundi aliud conjugium, si uxori superstes sit, ut declaravimus dispensatione precedentem art. 2. explicando impedimenta ex criminis provenientia, quæ impediunt matrimonium contrahendum.

ARTICULUS X.

De impedimentis impotentia, clandestinitatis, & raptus.

87 **S** Obriet ac breviter de impedimento impotentia agemus, quia plura quæ circa illud occurunt, vix honestè detegi & explicari possunt, magisque ad Medicos quam ad Theologos spectare videntur. Docent ergo communiter Theologi, quod si impotentia

tentia ad actum matrimonii perpetua sit, id est sine miraculo, vel probabili vita periculo tolli non possit, & praecedat matrimonium, ipsum omnino dirimit, idque etiam jure naturae, quandoquidem ex jure naturae nemo potest se obligare ad impossibile; secus verò si ei superveniat. Quod si impotentia sit tantum temporalis, id est sine miraculo, aut probabili vita periculo, tolli, possit, matrimonium non dirimit. In dubio autem an impotentia praecellerit, an non, judicandum est praecessisse, si provenit ab intrinseco; secutam verò esse, si ex maleficio, aliave causa extrinseca oriatur. Quia quod à natura ineft, semper esse præsumitur, non autem quod advenit ab extrinseco, nisi oppositum probetur. Ad experientum verò, an impotentia sit perpetua vel temporalis, darur conjugibus à jure triennium, quo elapso fine fructu, censetur impedimentum perpetuum & matrimonium dissolvi potest, seu declarari invalidum.

Docent etiam, impotentiam esse duplē, unam absolutam, quae est respectu omnium; alteram respectivam, quae est tantum respectu alicujus: primamque esse impedimentum dirimens, respectu cuiuscumque, id est impediens ne validè cum quacumque vel quocumque contrahatur; alteram verò dirimere quidem matrimonium respectu illius personæ ad quam est, non autem respectu aliarum.

Ad impotentiam autem reducitur ætatis defectus, si quis enim ante pubertatis annos, nempè mas ante decimum quartum, & foemina ante duodecimum ætatis annum expletum, contrahat, matrimonium nullum est, saltem Ecclesiastico jure, nisi forte propinquo legitimæ ætatis termino, malitia suppleat ætatem.

88 Praeter haec decem impedimenta matrimonium dirimentia, alia duo fuere addita à Tridentino, nempè clandestinas, & raptus. Nam fess. 24. Decreto de reformat. matrimonii cap. 1. decernit, ut deinceps non possit validè contrahi matrimonium, nisi praesente Parocho, vel de ejus licentia, alio Sacerdote, cum duobus aut tribus testibus. De quo fusc disp. 4. art. 3. agendo de consensu clandestino. Item cap. 6. in raptores sequens decretum edidit: *Decernit Sancta Synodus, inter raptorem & raptam, quandiu ipsa in potestate raptoris manserit, nullum posse constitere matrimonium. Quod si raptæ à raptore separata, & in loco tuto ac libero constituta, illum in virum habere consenserit, eam raptor in uxorem habeat, & nibilominus raptor ipse, ac omnes illi consilium, & favorem præbentes, sint ipso jure excommunicati, ac perpetuè infames, omniumque dignitatum incapaces, & si Clerici fuerint, de proprio gradu decidant. Teneatur præterea raptor, mulierem raptam, sive eam uxorem duxerit, sive non duxerit, decenter arbitrio judicis dare. Plura de raptu diximus disp. præcedenti art. 2. Unde de impedimentis matrimonii nihil aliud hic occurrit dicendum.*

89 Quantum verò ad potestatem dispensandi in illis, dico breviter, Summum Pontificem validè dispensare posse in impedimentis omnibus, quae jure Ecclesiastico matrimonium dirimunt, secus verò in illis quae jure naturali, vel divino, illud dissolvunt. Episcopus autem non potest ordinariè in impedimentis matrimonii jure positivo dirimentibus dispensare, cum hæc impedimenta, vel à Summis Pontificibus, vel à Conciliis generalibus inducta fuerint. Quia tamen leges humanæ moraliter tantum obligant, id est quantum fieri potest sine gravi scandalo aut detimento, & dari potest casus in quo maximum detrimentum aut scandalum oriretur, si recursum esset ad Summum Pontificem, ideo potest in tali casu Episcopus dispensare, ex benigna reservationis interpretatione.

Piures hic agunt de debito conjugali, & monago quibus peccant conjuges in usu matrimonii, de quo lato ac pingui calamo differit Sanchez toto libro 9. per quadraginta septem disputationes. Verum quia in hac materia plurima sunt morbis illis similia, quos à Medicis quidem non ignorari necessarium est, sed tamen parum honestè detegi & explicari possunt, ab his in præsenti abstinentem esse, punitati ac modestiae religiosæ consentaneum existimavi. Unde placet solùm hic transcribere præclara Clementis Alexandrini lib. 2. Pædag. cap. 10. verba, quibus admonentur conjuges honestatis servandæ in usu conjugii. *Quibus (inquit) uxores ducere concessum est, iis pædagogo opus est, ut non interdiu natura mystica celebrentur orgia, nec ex Ecclesia v. g. aut ex foro mane rediens, galli more coeat, quando orationis & lectioni; & efficacium que interdiu sunt operum tempus est. Vespere autem oportet post convivium quiescere, & post gratiarum actionem que fit Deo pro bonis que accepimus. Non semper autem concedit tempus natura, ut peragatur congressus matrimonii, est enim conjunctor eò desiderabilior, quò diuturnior. Neque, verò noctu tanquam in tenebris se immodestè & intemperanter gerendum est, sed verecundia tanquam lux rationis in animo est includenda. Nihil enim à Penelope telam texente differemus, si interdiu quidem texamus dogmata temperantia, noctu autem ea retexamus, cum in cubile venierimus. Si enim honestatem oportet exercere, multò magis uxori tua ostendenda est, in honestas vitando conjunctiones, & quod castè verseris cum proximis, fide dignum è domo adsit testimonium. Non est enim aliquid honestum apud eam reputandum, apud quam non est testata ac probata honestas in acribus illis voluptatibus. Benevolentia autem, qua facietur se ferrī præcipitem ad congreßionem, exiguo floret tempore, & cum corpore consenserit, nonnunquam autem etiam præsenescit, flaccidente jam libidine, quando matrimoniale moderacionem ac temperantiam, meretricie voluptates injuria afficerint. Amanum enim corda sunt volucria, amorisque irritamenta extinguntur sapè penitentia; amorque sapè vertiunt in odium, quando reprehensionem senserit satietas. Impudentium verò verborum, & turpium figurarum, meretriciorumque oscularum, & huiusmodi lasciviarum nomina, ne sunt quidem memoria tenenda, beatum sequentibus Apostolum, qui aperte dicit: Fornicatio autem & omnis immunditia, vel plura habendi cupiditas, ne nominetur quidem in vobis, sicut decet sanctos. Rectè ergo dixisse videtur quispiam: Nulli quidem profuit coitus, bene autem cum eo agitur, si non etiam lascerit.*

Addam quæ scribit Augustinus in libro de hono⁹¹, conjugali: *Concubitus (inquit) necessarius causà generandi, inculpabilis, & solus ipse nuptialis est. Ille autem qui ultra necessitatem progredivit, jam non rationi, sed libidini obsequitur. Et rursus: Reddere debitum conjugale, nullius est criminis: exigere autem ultranecessitatem generandi culpe venialis. Unde Gregorius Magnus de cura pastorali part. 3. admonitione 28. Admonendi sunt conjuges (inquit) ut suscipienda prolixi meminerint causā conjunctos, & cum immoderate amictioni servientes, propagationis articulum, in usum transferunt voluptatis, perpendant quod licet extra non exeat, in ipso tamen conjugio, conjugii jura transcedunt. Unde necesse est, ut crebris exhortationibus, moneantur, ut desinant quod pulchram copulæ speciem, admixtis voluptatibus fædant.*

Dices, aetos conjugii licet & absque ulla culpa⁹² exerceri potest, ad vitandam fornicationem; unde matrimonium dicitur esse institutum in remedium concupiscentiae: Ergo potest fieri etiam absque veniali culpa, quamvis filiorum generatio non intendatur.

560 Dif. Nona, de Impedimentis Prohibentibus.

93. Respondeo ex D. Thoma in 4. dist. 31. quest. 2. art. 2. ad 2. Si aliquis per alium matrimonii intendat vitare fornicationem in conjuce, non est aliquid peccatum, quia hoc est quedam redditio debiti, quod ad bonum fidei (matrimonii) pertinet. Sed si intendat vitare fornicationem in se, sic est ibi aliqua superfluitas, & secundum hoc est peccatum veniale: nec ad hoc est matrimonium institutum, nisi secundum indulgentiam, quae est de peccatis venialibus. Idem docet de S. Bonaventura ibidem num. 24. his verbis: *Dicendum quod qui coit causâ fornicationis vitanda, aut hoc est in se, aut in altero. Si in altero, ut reddat debitum, hoc est pura justitia, hoc est fidei, & est de bonis matrimonii, reele ideo omnino à culpa excusat: Qui verò coit causâ fornicationis vitanda in se, in hoc semper peccat venialiter.* Ex quo intelliges verissimum esse quod ait Augustinus in libro de bene conjugali: *Hoc tam magnum est, ut multi hodie facilius se totâ vitâ ab omni concubitu abstineant, quam modum teneant coeundi, nisi proliis causâ, si matrimonio copulentur.*

94. D. Thomas quest. 65. supplementi agit de pluralitate uxorum, quest. 66. de bigamia, & quest. 67. de libello repudii. Verum quia de his, vel superioribus disputationibus, vel in Tractatu de Ordine, fusè differui, Tractatu de matrimonio, totique Theologiae nostræ finem imponam, verbis illis quae scribit Augustinus in Proemio libri 3. de Trinitate: *In omnibus litteris meis, non solum prius Leñorem, sed etiam liberum correñorem desidero. Veruntamen Leñorem sicut meum nolo mibi esse debitum, ita correñorem nolo sibi. Ille me non amet amplius, quam Catholicam fidem: iste se non amet amplius.*

ns, quam Catholicam veritatem. Sicut illi dico, noli meis litteris quasi Canonis inservire; ita isti dico, noli meas litteras ex tua opinione, vel contentione, sed ex divina lectione vel inconcusa ratione corriger.

Gnra verò scripta, vel scribenda, Romanæ Ecclesiae Censure humiliter subjicio, cuius & protectionem, ubi contra inimicos Dei pugnavero: correctionem, ubi erravero; approbationem, ubi recte sensero, enixè pcullo & totis votis. Quidquid ab illa præscriptum fuerit, hoc teneo; quidquid improbatum, improbo; damnatum, damno; anathematizatum, anathematizo. Haec est columnæ & firmamentum veritatis, errorum expultrix, heresivum dematrix, Apóstolicæ Traditionis custos, bonorum rerum magistra, & vera, ac viva, inerruptaque fidei regula. Haec ictuque navis illa Petri, quæ periire non potest, & de qua Christus, verus & unicus magister noster, virtus docuisse dicitur; nystice nobis inservans, quod apud Romanam Ecclesiam totius Christianæ doctrinæ auctoritas & magistrum remaneret. Quicunque ergo aliquid ab Ecclesiae Romanæ doctrina dissensum fecerit, haud dubie errat. Qui cum Romano Pontifice, Petri successore & Christi Vicario, non colligit, spargit. Demum, ut Hieronymi verbis ad Damasum utar, *Ec huic operi finem imponam Ep. 57. Ego nullum primum nisi Christum sequens, Cathedra Petri communione consocior. Super illam petram adificataam Ecclesiam fecio. Quicunque extra hanc dominum agnum comederit, propinquus est. Si quis in hac area Noe non fuerit, peribit, regnante diluvio.*

Finis Tomi V. Clypei Theologie Thomisticae.

INDEX RERUM ET MATERIARUM, QUÆ IN HOC OPERE CONTINENTUR.

Littera T. Tomum indicat, littera p. paginam,
littera n. numerum.

A

Abraham.

BRAHAM non fuit mentitus, cùm dixit Saram esse fororem suam, quia foror erat ex parte patris, quamvis non ex parte matris, ut dicitur Genes. 20. Non quid fuerit genita ex eodem patre proximo, et si non ex proxima matre, quasi fuisset foror germana, sed non uterina, ut quidam existimant; sed quia nata erat ex eodem patre, scilicet Thare, mediante filio eius Aram patre Saræ. Tomo 3. p. 222. num. 20.

Abraham non peccavit, cùm filium Isaac immolare voluit, quia Deus tanquam supremus dominus vita & necis omnium, dedit ei jus in vitam innocentis, vel eo tanquam ministro & executore uti voluit. Tom. 3. pag. 473. num. 72.

Abrahae devotio eleganter describitur à D. Ambrosio. Tom. 4. p. 336. n. 4.

Abortus.

Abortum procurare ante animationem fœtus censetur homicidium, & ad illud reductivè pertinet, quia per illum futuri hominis nativitas impeditur. Unde Tertullianus in Apologetico cap. 9. *Nobis homicidio semel interdiclo, etiam conceptum in utero, dum abduc sanguis in hominem deliberatur, dissolvere non licet. Homicidii festinatio est probibere nasci: nec refert natam quis eripiat animam, aut nascentem distractus: homo est & qui est futurus, & fructus omnis jam in semine est.* Tomo 3. in dissertatione de probabilit. pag. 254. n. 117.

Absolutio.

Hæc sola verba, *Absolvo te*, sunt essentialia absolutionis. Tom. 5. p. 391. n. 2.

Forma absolutionis deprecatoriè prolata, valida non est. Ibidem pag. 394. n. 16.

Non potest dari scripto, vel absenti. Ibidem p. 398. n. 48.

Sententia adversa damnata fuit à Clemente VIII. Ibid. p. 399. n. 54.

Potest impendi moribundo, qui in absentia Sacerdotis signa contritionis exhibuit. Ibidem p. 402. num. 74.

Abstinencia.

Abstinencia est species temperantie, & virtus cupiditates & delectationes esculentorum inordinatas refrænans, & in ciborum usu debitam monit. Tom. V.

derationem constituens. Unde proprius ejus actus est subtractione ciborum, secundum rationem regulatam, & in eo consistens, quod homo à cibis abstineat prout oportet, pro congruentia hominum cum quibus vivit, & pro valetudinibus suis necessitate. Tom. 4. p. 345. n. 7.

Accidentia Eucharistica.

Accidentia Eucharistica sunt sine subiecto substanciali. Quod esse possibile declaratur ex doctrina D. Basiliī docentis primā die creatam esse lucem per se subsistente, & ab omni subiecto separatam. Tom. 5. p. 231. n. 2.

Quantitas panis & vini est aliorum accidentium subiectum. Ibidem p. 233. n. 16.

Ei divinitus communicatur modus existendi per se, ratione cuius subsistit independenter à subiecto. Ibidem n. 17.

Actus liber Dei.

Vide Decretum Dei.

Actus Humanus.

Quæ sit differentia inter actiones hominis, & actiones humanas? Tom. 3. p. 4. n. 10.

Actus humani alii sunt eliciti, alii imperati. Ibidem n. 13.

Prima intellectus cogitatio, & motus voluntatis indeliberati, non sunt simpliciter & absolutè actus humani, sed causaliter tantum & initiative, quatenus sunt initium humanæ deliberationis. Ibidem p. 5. n. 15.

Quadruplicis generis actiones in homine possunt distinguiri. Ibidem p. 5. n. 19.

Actus Indifferens.

Dantur actus indifferentes secundum speciem, non tamen in individuo. Tom. 3. p. 212. n. 4. & p. 213. n. 13.

Poëta Ethnicus, multis Theologis æquior, damnat indifferentiam actus singularium, hoc auro vero: *Ni ratio jubeat, dignum exere, peccat.* Ibidem p. 214. n. 11. in fine.

Actus otiosus.

Omnis actio, quæ ad finem honestum non ordinatur, est otiosa, subindeque mala moraliter. Ibid. n. 22.

Si de verbis otiosis redditur ratio, quantò magis de operibus? Ibidem.

D. Bernardus piè & eleganter declarat, quām gravis, perniciosa, & culpabilis sit jaclura temporis, quod in verbis & operibus otiosis impenditur. Ibidem p. 215. n. 14.

Adam.

Adam fuit creatus à Deo perfectus secundum aetatem, & quantum ad molem seu magnitudinem

B b b corpor-

INDEX RERUM

- corporis.** Tom. 2. p. 421. n. 11.
 Fuit productus extra paradisum terrestrem, & ut p̄nes Hebræorum volunt, in agro Damasco formatus fuit ex *Adamab*, hoc est terra rubra, qualis est terra nondum elaborata, quæ vulgo terra virgo dicitur. Ibid. n. 12.
- In gratia fuit conditus, omnibus virtutibus, tam mortalibus quam Theologis ornatus. Ibid. p. 423. & 424. n. 25. & 29.
- Habuit in sua creatione tantam scientię plenitudinem, ut mortales omnes, Christo solo excepto, cognitionis amplitudine & certitudine superaverit. Ibid. p. 425. n. 32.
- Non cognovit tamen futura contingentia, nec secreta cordium, nec omnia individua cuiuslibet speciei. Ibid. n. 36.
- Habuit dominionem supra omnia animalia & corpores. p. 426. n. 39.
- Antequam peccaret, errare aut decipi non poterat, nec peccare venialiter, prius quam peccaret mortaliter. Ibid. n. 42. & p. 427. n. 48.
- Habuit potentiam non moriendi, si legem sibi prescriptam servasset, & ab omni aegritudine, dolore, & tristitia, in statu innocentie fuit immensis. Ibidem p. 427. n. 49. & p. 428. n. 57.
- Primum ejus peccatum fuit superbia, quod tamen præter superbiam malitiam, inobedientiam & gula habuit deformitatem. Ibid. p. 446. n. 2. & 6.
- Fuit gravissimum, si attendantur circumstantiae ejus & damna ex eo fecuta. p. 447. n. 11.
- Per penitentiarum peccati sui veniam consecutus est, & in gratiam Dei restitutus. Ibid. p. 456. n. 2.
- Deus Adæ & uxori ejus, fecit tunicas pelliceas, ut eo vestitu indicaret eis, quod nuditatem animæ suæ à peccato causatam, obtegere deberent per virtutem penitentie seu mortificationis, quæ idoneum peccatorum integrum est. Ibidem num. 4.
- Adjuratio.*
- Adjuratio est actus externus religionis, qui fit, cum aliquem ad quipiam faciendum vel omitendum attestatur per Deum ipsum, ut ejus amor, timor, vel reverentia ipsum moveat ad id præstandum, vel omitendum. Differt à juramento, quia juramentum usurpamus ad nos ipsos obligandos, vel ad aliquid confirmandum per Dei veritatem & autoritatem. Adjuramus autem, ut alium obligamus aut adigamus ad aliquid faciendum, vel omitendum, propter reverentiam aut terrorum divinæ majestatis. Tom. 4. p. 340. n. 25.
- Adoratio.*
- Adoratio est actus externus Religionis, qui definiti potest: *Honor externo corporis gestu Deo exhibitus.* Tomo 4. p. 337. n. 10.
- Obligatio colendi Deum externâ adoratione, est de jure naturæ; cum enī ex duplice natura compositi simus, intellectuali scilicet & sensibili, duplē adorationem Deo offerre tenemur, nimirum spiritualem, quæ consistit in interiori mentis devotione; & corporalem, quæ in exteriori corporis humilatione sita est. Ibidem.
- Adoptio.*
- Adoptio à Theologis & Jurisperitis definitur: *Gratitudo assumptio personæ extraneæ ad alterius hereditatem.* Tomo 4. p. 91. n. 105.
- Deus homines iustos in filios adoptat. Ibid. 92. n. 106. ubi egregia SS. Patrum testimonia referuntur.
- Forma quæ dat homini esse filium Dei adoptivum, seu quæ hujusmodi filiationem fundat, nec est divinitas Spiritus Sancti nobis unita, nec habitus charitatis, sed gratia habitualis, quæ est divina nature participatio. Ibid. n. 109.
- Adoptio humana supponit in persona adoptanda na-
- turam ejusdem speciei, & proportionatam cum hereditate adoptantis; non vero adoptio divina, quia Deus hominem quem adoptat, idoneum facit per gratiæ munus ad hereditatem cœlestem percipiendam. Ibid. p. 96. n. 140.
- Adoptare creaturam rationalem in filium, non est proprium ali ui ex personis divinis, sed communione tribus, quamvis per appropriationem Filio, & exemplari, & Patri aeterno, ut auctori attribuantur; & Spiritui Sancto, ut infundenti gratiam per quam adoptamus & assimilamur Deo. Ibidem p. 97. n. 141.
- Adoptatus in Filii Dei debet cum summo studio & pietate orare, & patienter promissam hereditatem sperare. Ibid. n. 140. in fine.
- Advocatus.*
- Advocatus, si sciens injustum causam defendat, graviter peccat, & ad restitutionem tenetur ejus datum, quod contra justitiam per ejus auxilium altera pars incurrit. Tom. 3. in dissertatione de probabilitate. p. 249. n. 89.
- Ibidem etiam resertur formula juramenti, quod emittere jubentur jure Cæsareo omnes causarum patroni seu Advocati.
- Adulatio, seu Adulater.*
- Quisquis male agentibus adulatur, pulvillum seu cervical' sub eorum capite ponit, ut mollius in suis vitiis & peccatis dormiant ac quietant, quod reprobatur à Domino per Prophetam dicentem: *Va qui consumunt pulvilos sub omni capite manus, & faciunt cervicalia, sub capite universa terra ad capiendas animas.* Tomo 3. in dissertatione de probabilitate. p. 240. n. 52. ubi egregium D. Greg. magni testimonium resertur.
- Adulterium.*
- Adulterium peccatum gravissimum est, quia destuit triplex matrimonii bonum, nempe fidem conjugalem, certitudinem prolixi, & significationem sacramenti. Tom. 3. p. 527. n. 9.
- Copula cum conjugata, etiam, consentiente marito, adulterium est. Ibidem n. 10. Reservatur ibid. n. 14. egregia historia, quæ sub Constantii temporibus Antiochiae accidit, & describitur à D. Augustino lib. 1. de ferni. Domini in monte cap. 16. De hoc etiam fusè differitur in Tractatu de probabilitate. Tom. 3. p. 255. n. 120.
- Equalitas divinarum personarum.*
- Personæ divinæ sunt perfectissimæ inter se æquales, ideoque Psalm. 109. Filius sedere dicitur à dextris Patris, & in fine ejusdem psalmi, è contra Pater describitur ut sedens ad dexteram Filii, subditur enim, *Dominus à dextris tuus:* non quid Personæ Divinæ mutant sedes, & modò Filius ad dexteram Patris, modò Pater ad dexteram Filii sedeat, sed ut designetur nullam inter illos esse graduum aut dignitatum distinctionem, sed perfectissimam in gloria, maiestate, potentia, & perfectione inventiæ æqualitatem. Tomo 2. pag. 226. n. 1.
- Relatio æqualitatis inter divinas personas non est realis, sed rationis. Ibidem p. 227. n. 11.
- In personis Divinis non datur relatio realis æqualitatis fundata in proprietatibus personalibus & virtualiter distincta à relationibus originis. Ibid. p. 231. n. 44.
- Personæ Divinæ sunt æquales non solum in magnitudine & perfectione, sed etiam in aeternitate & duracione. Unde Filius, *Splendor patris,* in Scriptura appellatur, ut Patri coeterus ostendatur, sicut Splendor est coesus luci, ut eleganter expedit Ambrosius. Ibid. n. 47.
- Eternitas.*
- Eternitas recte definitur à Boëtio: *Interminabilis vita*

ET MATERIARUM.

vita tota simili & perfetta posse. Est essentialiter duratio, & habet rationem mensuræ respectu esse divini, non quidem formaliter, sed tantum virtutaliter. To. 1. p. 96. n. 141. 142. 144.

Triplex est divinae aeternitatis radix. Ib. p. 95. n. 159.
Omnia futura contingentia sunt praesentia realiter & physicè divinae aeternitati, non per anticipatam illorum productionem in aeternitate, distinctam ab illa qua producuntur in tempore, nec per coextensionem ipsius rei temporalis ad totam aeternitatem, sed per coextensionem ipsius aeternitatis ad illam differentiam temporis, in qua futura contingentia aliquando existent, & hanc præsentia. Ibid. p. 234. per totam.

Hanc realem & physicam futuron contingentium in aeternitate præsentiam, passim docent SS. Patres, præsertim D. Thomas, qui rectè comparat aeternitatem centrum, sicut enim centrum, quævis indivisibile, adest tamen cuique puncto opposito in circumferentia, & omnibus lineis ab eadem circumferentia ad centrum deducit. Ita aeternitas, quamvis indivisibilis, & tota simul, adest omnibus rebus temporalibus fluentibus, & successivis. Docet etiam, quod Deus se habet in ordine ad præterita & futura, si ut existens in alta specula, ex qua intuetur totam viam, & omnes in ea transcurrentes. Ibidem p. 235. n. 212. & seq. & p. 237. n. 214.

Realis & physica futuron contingentium in aeternitate præsentia, necessariè requiritur, ut Deus habeat invariabilem de illis notitiam, & ut cognitio divina ad illa terminata, obtineat rationem intuitionis. Ibidem p. 243. n. 260.

Si tan. è per impossibile futura contingentia in aeternitate Deo realiter non coexistenter, ea in suo decreto efficaci & immutabili certè cognoscere. Ibidem p. 246. n. 294.

Aevum.

Aevum est mensura, quæ duratio substantiæ incorruptibili, ejusque actiones naturales & necessariae mensurantur. Tomo 1. p. 297. n. 1.

Aevum, quamvis sit indivisibile & totum simile, cum tamen sit finitum, non coexistit rebus temporalibus, nisi quando actu sunt, & earum transitum & adventum expedire debet, ut ex continente & mensurare possit. In quo differt ab aeternitate, quæ cum sit infra ita & indivisibilis, ambit & continet omnia præsentia, præterita, & futura, in uno nunc iudicabili, & ut legitur D. Bernard. serm. 80. in Cant. Tempora sub ea transiunt, non ei: futura non expedit, præterita non recogitat, præsentia non experitur. Ibidem n. 4.

Aevum strictè sumptum, pro duratione maximè regulari & uniformi, durationem cuiuscumque substantiæ incorruptibili mensurante, est unicum tantum, quod nec in Luce fero, nec in anima Christi, sed in supremo Angelo residet. Ibid. p. 298. n. 8.

Affinitas.

Affinitas est conjunctio, vel propinquitas, orta ex copula carnali. Certum est, eam in nullo gradu linea transversa dirimere matrimonium jure naturæ, imò probabilior videtur sententia, quæ docet, ne primum quidem gradum affinitatis in linea recta dirimere matrimonium jure naturali, subinde super eo posse dispensari. Tom. 5. p. 557.

Alleluia.

Alleluia idem significat, ac laudate Deum, compонitur enim ex verbo Hebraico Hallelu, hoc est laudate, & nomine Iah, hoc est Deum. Tomo 1. p. 165. n. 11.

Genes. Theol. Tom. V.

Amicitia.

Quatuor ad veram & perfectam amicitiam conditiones requiruntur. Tomo 4. p. 308. n. 3. Inter Deum & homines vera amicitia dari potest. Ibidem, ubi varia & egregia SS. Patrum testimonia refertur.

Amor.

Amor ex Dionysio est virtus unitiva, quæ superioris cum inferioribus, inferiores cum superioribus, quadammodo adiquat, ut parili societate jungantur. Tom. 4. p. 309. n. 7.

Amor est ignea catena, flammæusque nexus, quo Amantium corda inter se copulantur. Vel ut ait Augustinus, est vita coccinea duo copulans vel copulare appetens, amantem scilicet & amatum, Tom. 2. p. 208. n. 110.

Amor triplicem includit unionem, unam quam supponit, aliam, in qua consistit; alteram, quam efficit, vel exoptat. Tom. 2. p. 219. n. 130.

Ficinus ait perfectissima omnia in rebus creatis esse amoris symbola, nam inter planetas Sol suo calore amoris symbolum est; inter elementa, ignis, inter metalla, aurum; & inter gemmas, carbunculus, qui est veluti carbo accensus. Tomo 3. p. 51. n. 135.

Plato dicebat: Nihil habeo in me maius, quam quod amo; nihil melius, quam quod amor. Ibid. d. n. 134.

Rectus ordo est cognoscere, ut diligamus; peruersus autem, diligere ut cognoscamus. Anselmus. Ibid. n. 136.

Qui Deum vero amore prosecutus fuerit, Deum inveniet, & se in Deo recuperabit, quia ad suam, per quam creatus est, se ibi ideam; ubi rursus reformabitur, quia idea sua perpetuè cohæbit. Ideo quisquis nostrum in terris à Deo separatus est, non verus est homo, sed semihomo, cum à sui idea sit formaque disjunctus. Marcius Ficinus in convivium Platonis. Ibid. d. p. 48. n. 121.

Amor in via præstat scientiæ, & ardor luci, unde ordo Seraphinorum superior est ordini Cherubim, quia haec nomina Seraphim & Cherubim, non fuerunt imposita ex amore & cognitione patris, sed viæ. Hinc D. Bernardus serm. 3. de verbis Iesu alloquens Luciferum, bellissime ait, Bonum erat tibi, si ignifer magis esses, quam Lucifer. Ibid. p. 51. n. 135.

Amor ex Marciilio Ficino est numerus quo Deus emittur. Tomo 4. tract. 10. disp. 10. art. 5.

Amor Divinus.

Deo cum proprietate conperit amor, & non solum gaudium suæ bonitatis. Tomo 1. p. 395. n. 3.

Gaudium & amor specialiter datus distinguuntur in Deo virtualiter. Ibidem p. 396. n. 20.

Deus non amat creaturas merè possibiles. Ibidem p. 406. n. 51.

Amat Deus nec aliunde hoc habet, sed ipse est unde amat, & idèo vehementius amat, quia non amorem tam habet, quam hoc est ipse. Bernard. Tom. 4. p. 312. n. 14.

Amore nitet Divinus Pater, amore ornatur aeternus Filius, amore etiam pulchritudine & venustatur Spiritus Sanctus: Rupertus. Tomo 2. p. 211. n. 127. in fine.

Amor ait nomen Spiritui sancto appropriatum. Ibid. p. 206. n. 104.

Angelus.

Dari Angelos Scriptura docet, ratio suadet, & experientia probat. Tom. 2. p. 241. n. 1. & seq.

Fuerunt creati in celo Empyreo, & ex illo malo post peccatum ad tartara detrusi, ut ex hoc discimus, ait Bernardus, quod nusquam est securitas negare in celo negare in paradyso, multo minus in

B b b z mundo

INDEX RERUM

mundo. In calo enim cecidit Angelus sub presentia divinitatis, Adam in paradiſo, de loco voluptriae; Iudas in mundo, de schola Salvatoris. Ibidem pag. 245.n.33. &c seq.

Angeli non fuerunt conditi ante mundum corporeum, sed in ipso mundi corporei initio, seu prima die creationis. Ibidem p.243.n.18. &c seq.

Angeli sunt omnino incorporei & immateriales, quamvis plures ex SS. Patribus olim aliter senserint; imò aliqui existimarent, primum peccatum Angelorum fuisse impuram illam commixtionem cum filiabus hominum, de qua fit mentio Gen.2. Ibidem p.246.n.1. &c seq.

Maxima est ac prope modum stupenda Angelorum multitudo, & numerum specierum materialium excedit. Ibidem p.251.n.30. &c seq.

Omnes Angeli specie inter se differunt, imò implicat eos intra eandem speciem multiplicari. Ibidem p.253.n.43. &c seq.

Ex natura sua sunt immortales & incorruptibles, subindeque immutabiles secundum esse, licet sint mutabiles quantum ad intellectum & voluntatem, & quoad operationem & locum. Unde Isieie 6. Seraphini describunt stantes simul & volantes, quia in statione eorum immobilitas, in volatu vero mutabilitas designatur. Ibidem p.313.n.87. &c seq.

Angeli nondis pedibus & alati in facies paginis do-pinguntur, ut eorum ad parendum celeritas demonstretur. Ibidem p.263.n.107.

Dionysius cap. 5. de divin. nomin. ait Angelos in vestibulo collocatos esse superfluentialis Trinitatis, quia proprius quam ceterae omnes creaturæ ad Deum accidunt, non dignitate gratia, sed perfectione naturæ. Ibidem p.262.n.106.

Nazianzenus, ejusque Commentator Nicetas, celestes illos spiritus sic describunt: Angeli sunt primi luminis æterni radii, primique splendoris ministri, supernæ gloriae spectatores, & testes; supercelestes & purissimæ naturæ, ad malum immobiles, vel certè non facile mobiles, perpetuos choros circa principem illam causam agitant, purissimo splendore illinc perfusæ, & à summa illa pulchritudine aded informatæ, ut ipsæ quoque alias lumina efficiantur, ac per primi lumen influxiones & communicationes alios illuminare possint. Ibidem p.263.n.107.

In Angelo magis relucet Dei similitudo, quam in homine, unde non dicitur ad similitudinem Dei conditus, sed ipsum signaculum Dei similitudinis, ut quo subtilior est in natura, eo in illo similitudo Dei plenius credatur expressa, ut ait Gregorius lib. 32. Moral. cap. 18. Ibidem num. 110.

Natura Angelica, licet simpliciter ac multipliciter finita sit, est tamen infinita secundum quid. Ibid. p.264.n.117. & 118.

Licet Angeli non habeant corpora sibi naturaliter unita, ea tamen assumere possunt, sed non in eis vita vegetativa aut sensitiva opera exercere. Ibid. p.265.n.1. &c seq.

Angelus non est in loco per suam substantiam immediata, sed per operationem transuntem. Unde nihil prohibet Angelos in nullo esse loco, si nullam operationem circa locum habeant. Ibid.p.266. n.1. &c seq.

In cœlo Empyreo lumen producunt, quo innatus ejus splendor magis perficitur, & corpus illud ecclœste maximè decoratur & ornatur. Vel sicut infernus locat Dæmones, quia ut instrumentum divinæ virtutis agit in illos, eos detinendo, unde resultat in illis passio dolorifera: Sic cœlum empyreum, ut instrumentum divinæ virtutis, suavi-

ter detinet spiritus, ex qua detentione, & quasi amplexu, resultat in eis passio latitrix. & gaudil accidentalis. Ibid.p.273.n.50. &c seq.

Angelus non est proprius in loco, sed tantum metaphoricè, unde ubi angelicum non est praedicamentale; nihil enim aliud est, quam ipsa operatio Angelii, ut habet aliquam similitudinem & analogiam cum ubi corporeo. Ibidem p.276.n.69. &c sequentibus.

Angelus nec actu nec potentia est in spatiis imaginariis, aut supra celos, nec potest moveri localiter in vacuo. Ibid.p.278.n.91. & p.279.n.95.

Unus Angelus non potest illabi menti alterius. Ibidem p.279.n.96.

Angeli non sunt ubique, quoniam, ut ait Damascenus, cum in celo sunt, non sunt in terra: & cum in terram à Deo mittuntur, non manent in celo. Ibidem p.280.n.98.

Unus Angelus non potest naturaliter esse in pluribus locis suæ virtuti adæquatis, bene tamen in pluribus locis inadæquatis, inter se distantibus, etiam absque eo quod existat in medio. Ibidem p.282.n.109. &c seq.

Potest moveri localiter motu tam continuo quam discreto, non tamen in instanti. pag. 286.n.1. &c sequentibus.

Potest moveri motu discreto, non transcendo per medium. Ibid.p.291.n.39.

Actus liberi Angeli mensurantur tempore discreto, quod est unum tantum, in Angelo magis ordinatè & regulariter operante existens. Ibidem pag. 297. & sequentibus.

Intelligere Angeli non est ejus substantia, vel ejus esse. Ibidem p.301.n.1. &c seq.

Angelus indiget speciebus ad cognoscenda alia à se; quas non accipit à rebus, sed habet à Deo infusas à primo instanti creationis; illæ tamen non sunt propriæ & in rigore proprietates ipsorum. Ibidem p.302.n.1. &c seq.

Superiores Angeli per species magis universales, quam inferiores intelligent. Ibid. 311.n.78.

Angelus scipsum cognoscit per suam essentiam tanquam per formam sive speciem intelligibilem; non gerit tamen substantia Angeli in cognitione sui vices speciei expressæ. p.315.n.1. &c seq.

Angeli inferiores non comprehendunt superiores ex vi solius virtutis naturalis sui intellectus; superveniente tamen illuminatione Angeli inferiores facta à superiori, potest inferior imperfectè superiorum comprehendere. Ibidem p. 318.n.39. & sequentibus.

Angeli cognoscunt singularia per eandem speciem, per quam naturam specificam illis communem intelligent. Ibidem p.323.n.59.

Non cognoscunt futura contingentia seu libera, nec cogitationes cordium per vires suæ naturæ, & secluso lumine divinæ revelationis. p.325.n.77. & seq.

Non possunt plura per modum plurium intelligere, nec uti discursu, nec formalis compositione aut divisione. Ibidem p.333.n.8. &c seq.

Angelus scipsum & Deum ut authorem naturæ necessariò amat, etiam quoad exercitium. Ibidem p.339.n.2. &c seq.

Angeli eguerunt gratiæ, ut in Deum ut authorem supernaturalem se converterent, eamque in primo instanti creationis receperunt, per propriam dispositionem. Ibidem p.343.n.15. & seq.

Angeli qui in accepta justitia & caritate perseveraverunt, beatitudinem supernaturalem meruerunt, non tamen per opera illam subsequentia, vel per actus naturæ tantum & causalitate priores, sed tantum per actus eam duratione præcedentes.

ET MATERIARUM

dentes. Ibidem pag. 346. & seq.

Via malorum & bonorum Angelorum , triplici instanti completa fuit. Ibidem p. 349. n. 34. & seq.

Primum peccatum Angelorum , nec aliud fuit nec esse potuit, quoniam superbiz proprietate. Ibid. p. 359. n. 35. & seq.

Objectum excellens in cuius appetitione Angelus primò superbuit , nec fuit , nec esse potuit, omnimoda equalitas cum Deo in natura , nec unio hypostatica , sed beatitudo naturalis , quam inordinatè appetiit , illam non ordinando ad finem supernaturalem. p. 364. n. 67. & seq.

Primum Angeli peccatum non provenit ex ignorantia , vel ex errore , sed solum ex iuadventia , seu inconsideratione. In primo instanti suæ creationis peccare non potuit. Ibidem p. 371. n. 133.

Angelus superior illuminat inferiorum , non impriendo physicè aliquid in eo , nec uniendo suum lumen cum lumine inferioris Angelis , sed proponendo illi obiectum antea ipsi incognitum , modo illi proportionato , quod est illuminationem Angelorum fieri per modum cuiusdam artificiosi magisterii , ut quidam loquuntur. pag. 392. n. 2. & seq.

Certum est Angelos inter se loqui , seu cordium secreta & affectus in voluntate latentes , sibi multudinē patefacere. De qua locutione eleganter disserit Gregorius magnus lib. 2. Moral. cap. 2. Illa non fit per influxum physicum speciei conceptus Angeli loquentis in intellectum ejus cui loquitur ; nec per aliqua signa corporea vel spirituaria , sed per solam ordinationem seu directionem conceptuum , ut declarat Theophylactus explicans verba illa Apostoli 1. ad Corinth. 13. *Sed linguis hominum loquar & Angelorum , subdit enim: Angelis paro lingua est , vis nimis illa , quæ sibi divinarum rerum intellectum , ac divinas cogitationes impertinet.* Ibidem p. 399. n. 49. & seq.

Tres sunt Angelorum hierarchie , & novem Ordines. Angeli quatuor primorum Ordinum , numquam mittuntur ad exteriora ministeria. Ibid. p. 405. n. 1. & seq.

Deus per beatorum Angelorum ministeria , hunc visibilem mundum gubernat , quare Job. 9. orbem sustinere & portare dicuntur. Illis etiam hominum custodia commissa est , unde singulis hominibus singuli adsunt Angelii custodes. Cum ad nos veniant (inquit Gregorius Magnus) sic exterius implente ministerium , ut tamen nunquam definiatur , nisi per contemplationem : nam quacumque mittantur , intra Deum currunt. Moventur juxta Dionysium triplici motu , circulares , recte , & obliquo. Ibidem p. 411. n. 46. & seq.

Annuntiatio B. Mariae Virginis.

D. Bernardus hornil. 3. super Missam est , haec verba Angelii ad B. Virginem Domum secum , expendens , sic ait ; Valde mirandum est , quomodo qui Angelum miserat ad Virginem , ab Angelo inventus est esse cum Virgine : ita ne celerior Angelo fuit Deus , ut festinante Angelum celerior ipse præveniret ad terram ? Nec mirum , cuius nomen accelerata , festinacionibus mobilibus mobilior est sapientia , velociter currit sermo ejus. Virtus es , Archangelo , qui misisti te , praecessisti te . Tomo 4. p. 106. n. 2. 2.

Apollo.

Apollo Delphicus dixit Jovem ab Hebreo feminam carnem lumpisse , & cum diu motus extitisset , fateri tandem coactus est Cæsari Augusto , qui ei Hecatombam obtulerat , ut ab eo responsum obtineret , sibi impositum fuisse silentium à puerō Hebreo , qui Deus existens , cuncta pro arbitrio disponebat. Item Apollo Milesius consultus , & de Christo interrogatus , his verbis Christi-

Genes Theol. Tom. V.

sum commendavit : Mortalis erat à ducibus Cœdædis armis comprehensus , clavis , fustibusque amarans mortem passus est. Tomo 4. pag. 219. n. 236.

Apollonius Tyaneus.

Apollonius Tyaneus , magus insignis , passeres loqui & eorum sermonem se intelligere afferebat. Tomo 3. pag. 11. num. 69. ubi egregia narratur historia.

Apostoli.

Cyillus exponeus verba illa Prophetæ , Fundamenta ejus in montibus sanctis , dicit montes illos sanctos esse Apostolos in quibus iacta sunt Evangelicæ veritatis fundamenta , & qui primos orientis Evangelicæ facis radios excipere meruerunt , à quibus totus mundus illuminatus est. Hi etiam sunt purissimi & plenissimi Christianæ doctrinæ fontes , de quibus Regius Vates Spiritu Prophetico dicebat : Benedicite Domino de fontibus Israël. Ubi Ambrosius : Dicendi sunt Apostoli fontes , quia veluti fontes purissimi gratia predicationis exuberant. Tomo 4. pag. 239. num. 38.

Modus admirabilis quo in mundum fidis Christiana inducta & propagata est per Apostolos. Ibid. p. 215. n. 246.

Aqua.

Hoc purissimum elementum Spiritus Sanctus in ipsius mundi exordio , tanquam propriam sedem ac vehiculum assumere dignatus est , ut eleganter describit Tertullianus in libro de Baptismo. Aqua est symbolum gratiae sanctificantis , variisque & egregias cum ea habet analogias & similitudines. Tomo 2. pag. 213. num. 134. & 135. Varias habet qualitates , ob quas convenientes fuit , ut Christus eam pro materia Baptismi assumeret. Tomo 5. pag. 99. num. 54. & sequentibus.

Ascensio Christi.

Christus suâ passione meruit nobis introitum regni cœlestis , & impedimentum removit ; sed per suam ascensionem nos quasi in possessionem regni cœlestis introducti , juxta illud Micheæ 4. Ascendit pandens iter ante nos. Tomo 3. p. 76. n. 7. ubi plura de Ascensione Christi.

Attributa Dei.

Hebrei attributa divina vocant Sephiros , quasi spheros , ad significandum , quod quemadmodum saphirus omnes colores recipit , sic Deo omnes perfectiones attribuantur. Tomo 1. pag. 65. n. 2.

Attributa divina non distinguuntur ab essentia , nec inter se entitativè , vel modaliter , alioquin realiter cum illa efficerent compositionem , divine simplicitati repugnantem. Unde Bernardus 5. de consider. Nisi omnia unum in Deo & cum Deo consideres , habebis multiplicem Deum. Et rursus : Tamen non est simplex quod vel uni fuerit obnoxium forma , quoniam nec virgo , vel uni cognita viro. Ibidem p. 66. n. 5. & 6.

Repugnat etiam divinis attributis , & naturæ divinae simplicitati & infinitati distinctio formalis & ex natura rei , quam Scotus & ejus Discipoli admittunt. Datur tamen inter attributa divina & essentiam distinctio virtualis seu eminentialis , quae duplex habet fundatum , unum remotum , eminentiam scilicet divinæ naturæ , aequivalentis pluribus perfectionibus creatis ; aliud proximum , nempe limitationem intellectus creati , concipientis distinctis conceptibus inadæquatis ea quae in Deo sunt maximè unum & simplissimum ; quare distinctio illa non sit ab intellectu beatorum , videntium Deum ut est in se , ut eleganter declarat D. Bernardus lib. 5. de confu-

B b b 3 det

INDEX RERUM

der. Attributa divina inter se & ab essentia, ita ratione distinguuntur, quod essentia in suo conceptu implicitè includit attributa, & ius luditur in ilis, & quodlibet attributum includit cetera. Ibidem p. 67.n.9. usque ad 44.

Attritio.

Sicut in corporalibus ea dicuntur attrita, quæ aliquo modo diminuta sunt, sed non adhuc perfectè comminuta; contrita vero dicuntur, quando omnes partes per divisionem ad minima redactæ sunt: ita in spiritualibus attrito significat dolorem imperfectum de peccatis, contritio vero perfectam de illis tristitiam & dispergientiam. Variæ & insignia inter attritionem & contritionem reperiuntur discrimina. Attritio nunquam potest fieri contritio formaliter, bene tamen virtualiter seu æquivalenter. Tomo 5.p.354. & seq.

Attritio ex metu gehennæ est actus boni: & sufficit ad dignæ & fruquose recipiendum sacramentum poenitentiaz, illigie conjuncta, æquivalent contritioni, & ad gratiam & justificationem disponit. Opposita tamen sententia, quamvis à paucis Scholasticis tenetur, nullâ tamen debet notari censurâ, ob decretum Alexandri VII. id prohibentis. Ibidem pag. 355. numer. 30. 37. & seq.

Ad recipiendum effectum sacramenti poenitentiaz, requiritur attritio vera, supernaturalis, & universalis, seu quæ ad omnia peccata mortalia se extendat, unde non sufficit attritio apprensiva, seu existimata; nec attritio naturalis existimata supernaturalis; nec attritio particularis ex motivo turpitudinis alicujus peccati in particulari, quæ ad alia peccata mortalia diversæ speciei non se extendit. Ibidem p. 362.n.71. & seq.

Aureola Beatorum.

Aureola est gaudium quoddam accidentale, quod Beati percipiunt ex victoria, quam in vi alicius virtutis particularis, puta fortitudinis, aut virginitatis, reportant. Unde est diminutum quoddam præmium, respectu præmii essentialis, quod *aurea*, sive *corona aurea* appellatur. Triplices assignati solet, Martyrum scilicet, Virginum, & Doctorum, inter quas aureola martyrii ceteris praefat. quamvis Tertullianus virginitatem præferte martyrio videatur; sit enim: *Majus est vivere cum castitate, quam mori pro castitate.* Tomo 3.p.72.n.47. & seq.

Avaritia.

Avaritia ad Ephes. 5. *Idolorum servitus* appellatur, quia, ut ibidem S. Doctor lecit. 3. observat, Idolatria est, quando honor soli Deo debitus, impenditur creaturæ: Deo autem duplex honor debetur, scilicet, ut in eo finem nostrum constituiamus, & ut in eo fiduciam nostram finaliter ponamus: Ego qui hæc in creaturis ponit, rens est idolatriæ. Hoc autem facit avarus, qui finem suum in creatura ponit, & etiam totam suam fiduciam. Unde Chylostomus homil. 18. in Epist. ad Ephes. *Qui inanimato (inquit) serviant auro, clarum est eis modis idolorum esse cultores.* Hinc Hebrei vitulum aureum adoraverunt, & Judas trigesinta argenteos, quos à Principibus Sacerdotum in preium sanguinis Christi accepérat, proiecit in templum, non in sterquilinium; quia, ut ait Ambrosius, *talibus Diis suum templum devovet.* Tomo 3.p.419.n.48.

Chrysologus de avaritia loquens ait: *Seatora ejus iniquissima est, plus enim in ea ponderat obolus, quam Deus; plus numerus, quam anima.* Ibidem num. 50.

Augmentum charitatis.

Quandiu sumus in statu viæ charitas habitualis au-

geri potest, unde Jacob vidit Angelos ascendentes & descendentes per scalam, neminem verò stantem, quia spiritum nostrum, sicut & corpus, crescere vel decrescere necesse est. Tomo 4.p.319. n.88.

Licit charitas viæ pervenire possit ad perfectionem intensivam charitatis patriæ, ista tamen semper illum excedit in statu & modo operandi, quia charitas patriæ est conjuncta lumini glorie & visioni beatificie, à qua regulatur; charitas autem viæ dirigitur & regulatur per cognitionem obscuram fidei; unde de Joanne Baptista Christus Matth. 12. dicebat: *Qui minor est in regno cœlorum, major est illo.* Ibidem p. 316. n. 94.

Actus charitatis remissi augmentum gratiae & charitatis merentur, gratia tamen & charitas in esse habitus & qualitatis, non augentur statim per actus habitu remissiores, sed tale augmentum differtur usque ad ingressum glorie, seu usque ad primum instans glorificationis, in quo homo prorumpit in aënum ferventissimum charitatis, per quem se disponit ad augmentum debitum a diibus remissis in via elicisis. Ibidem p. 315.n.140 & sequentibus.

Auxilium Dei, vide Gratia.

B

Baptismus.

Baptismi elegia seu prærogativæ. Tom. 5. p. 92. in prefatione.

Baptismi institutio, & illius præceptum: idem p. 93.n.1. sequentibus.

Eius materia & forma. Ibidem pag. 96. n.52. &c. sequentibus, ubi variaz assignantur congruentiae, quare Christus aquam pro materia hujus sacramenti elegerit, & variaz aquarum laudes recensentur. Ibidem p. 100.n.59.

Baptismus in nomine Genitoris, & Geniti, & Procedens ab utroque collatus, non est validus. p. 103.n.82.

Apostolorum tempore validum fuit Baptisma in nomine filius Christi collatum: ibidem pag. 104. num.95.

Baptismus iterari non potest. ibidem p. 101. n. 105. & sequentibus.

Quindecim præcipuz baptismi ceremoniaz. Ibidem p. 106.n.119. & seq.

Quid significant verba illa Apostoli: *Quid faciunt qui baptizantur pro mortuis?* vide ibid.n.118.

Convenienter assignantur tria Baptismata, fluminis, flaminis, & sanguinis. Ibidem pag. 108. num. 138.

Baptismus parvulis necessarius est, necessitate mediæ, unde temerarium & erroneum est affercere, quod deficiente opportunitate baptizandi parvulos, ad eorum salutem sufficiat votum Baptismi, à parentibus aut ab aliis conceptum, cum aliquo signo exteriori, vel cum aliqua benedictione prolis, seu oblatione ipsius ad Deum, cum invocatione sanctissimæ Trinitatis, p.119.n.11.

Baptismus fictè suscepimus, recedente fictione, ex opere operato, suum effectum producit. p. 129. num. 15.

Ad recipiendum effectum baptismi, sufficit in adulto sola attritio de peccatis commissis, ut expresse docet D. Thomas in 4. dist. 6. quest. 1. art. 3. ad 5. his verbis: *Ad hoc ut homo se preparet ad gratiam in baptismō percipiendam, præxigitur fides, sed non charitas, quia sufficit attritio præcedens, et si non fit contritio.* Ibidem pag. 124. num. 56. & sequentibus.

Baja-

ET MATERIARUM.

Bajazetii.

Tempore Bajazeti secundi, Talismanus quidam, seu Mahumeticus sacerdos, Constantino-poli in templo Sancte Sophie, coram ipso imperatore, illustre reddidit testimonium fidei nostrae, ideoque protinus occidi jussus est. Tomo 4. p. 220. n. 260.

Beatitude obiectiva hominis.

Beatitude obiectiva hominis non consistit in bonis fortunis, seu in divitiis: Tum quia illæ appetitum hominis non satiant, juxta illud Bernardi: *Non plus si satiat cor hominis auro, quam corpore auræ*. Tum etiam, quia illæ, nec omnia bona afferunt, nec omnia mala excludunt, quin potius multas parunt curas & afflictiones, que animum pungunt & lacerant, ideoque spinae Lucæ 8. à Christo appellantur. Tomo 3. p. 25. num. 2. & sequentibus.

Beatitude obiectiva hominis non consistit in honoribus, dignitatibus, ac seculari potentia, cum illa fluxa, caduca, & transitoria sint, & vapor ad modicum parens, ut dicitur Jacobi 4. Ibidem p. 26. n. 6. & 7. ubi variaz mutationes, quæ tam in seculari, quam Ecclesiastica potestate contigerunt, breviter recensentur.

Beatitude obiectiva hominis non consistit in aliquo bono corporis, præsertim in voluptate, quæ, ut ait Hugo Victorinus: *Mal habet in ore, fel in corde, aculeum in dorso*. Et ut dicebat olim Simplicius, brevis insania est: idenque sapientissime à natura constitutum est, ut citè transfret, ne diu insanii essemus. Ibidem & p. seq.

Beatitude obiectiva hominis non consistit in scientiis, cùm illæ sciendi desiderium cuilibet homini naturaliter insitum satiare nequeant. Unde S. Thomas opusc. 61. egregie observat, plures esse fontes ex quibus Philosophi aquas sapientia hauriri conati sunt, ut animæ suum extinguenter, nempe cœlum, elementa, plantas, animalia, & alia corpora mixta; sed quia obiecta illa cœpta, summum bonum non sunt, nec primam veritatem continent, in illis sciendi desiderium extinguerent non potuerunt. Ibidem n. 17.

Beatitude obiectiva hominis non consistit in virtute, cùm illa non sit ultimus finis, sed ad aliud finem, nempe Deum, ordinabilis. Unde Augustinus: *Non virtus animi sui te facit beatum, sed qui tibi virtutem dedit*. Et rursus: *Premium virtutis erit ipse qui virtutem dedit*. Ibidem pag. 27. n. 20.

In nullo bono creato, beatudo obiectiva hominis consistere potest; sed in solo bono increato, quod cùm sit universale, potest perfèctè appetitum hominis satiare. Ibid. p. 28. n. 21. & seq.

Totus mundus per globum seu circularem figuram repræsentatur, cor autem hominis. est figuræ pyramidalis, seu triangularis, cuius basis est supra, & cuspis infra, ut docent Anatomici: unde sicut positio cœculo supra triangulum, semper aliquis angulus trianguli manet inexpletus, & per alium duntaxat triangulum repleti potest, ut demonstrant Mathematici, ita cor hominis per nullas creaturas mundi globo contentas, sed solum per alium triangulum, nempe sanctissimam Trinitatem repleti potest. Ibidem.

Essentia divina sine personis, non est sufficiens obiectum ad beatificandum hominem; unde si per impossibile Sancti in cœlo Deum ut Trinum non cognoscerent, non essent vere beati, & periret essentia beatitudinis. Ibidem p. 30. n. 41.

Beatitude formalis.

Homines non beatificantur in cœlo, per increatam visionem Dei sibi unitam, nec per illapsum Dei

speciale in essentiam animæ, vel in potentias ejus. Tomo 3. p. 34. n. 2. & seq.

Beatitude formalis non est habitus, aut actus primus, sed operatio ab intellectu beati efficienter producta. Ibidem p. 36. n. 26. & seq.

Beatitude formalis essentialiter & formaliter consistit in operatione intellectus, nempè clara Del visione, per quam homo summum bonum adipiscitur, omniaque ejus desideria perfèctè satiantur. Ibidem p. 46. n. 107. & seq.

Beatitude celestis torrenti rectè comparatur. Ibidem p. 49. n. 127.

Beati diligunt necessarium Deum, quantum ad exercitium, & de ipso clarè viso delectantur. Ita sunt impeccabiles ab intrinsecis, ut repugnet peccatum actualis vel habituale cum visione vel amore beatifico componi. Ibidem p. 59. n. 48. & sequentibus.

De Gaudio beatifico, & ejus causis, vide ibidem n. 129.

Otio Beatitudines.

Beatitudines sunt operationes quedam donatum Spiritus Sancti, quibus ex instinctu & motione speciali Spiritus Sancti ad vitam aeternam accedimus; quæ operationes beatitudines appellantur, vel quia ad beatitudinem faciunt pervenire, vel quia sunt veluti quedam participationes & inchoationes futuræ beatitudinis. Tomo 3. p. 107. num. 35.

Otio numerantur beatitudines à D. Matthæo, ex quibus quatuor pertinent ad exclusionem & remotionem falsæ beatitudinis, aliae vero ad distinctionem & tendentiam ad veram & aeternam Beatitudinem. Ibidem. Cur vero S. Lucas quatuor solūn enumeret. Ibidem p. 308. n. 37. ratio assignatur.

Bigamia.

Bigamus est Ordinis incapax, non quidem iure divino, sed tantum humano & Ecclesiastico. Triplex à Theologis & Canonistis distingui let bigamia, vera, interpretativa, & similitudinaria. Tomo 5. pag. 458. num. 74. & sequentibus.

Bonitas Dei.

Deus est summè bonus, triplici bonitate. Bonus est per essentiam, tam ex parte subiecti, quam ex parte praedicati. Tomo 1. pag. 80. num. 37. & sequentibus.

C

Calvinus.

Calvini errores circa gratiam & liberum arbitrium, & præcipua doctrinæ Thomisticæ & Calvinianæ discrimina. Tomo 1. pag. 483 in Apologia Thomistarum, num. 18. & sequentibus.

Ex doctrina Calvini afferentis gratiam spontaneè solūm mouere liberum arbitrium, & tollere seu absorbere omnem dissentientiam potentiam, inducitur in actus humanos non solūm necessitas consequentia & hypothetica, sed etiam consequentis & absoluta; unde apertissime sibi contradicit, dum 1. inst. cap. 16. ex Dei decreto in nostras actiones solam necessitatem consequentia derivari asseverat. Ibidem pag. 485. num. 31. & sequentibus.

Calvinus variis in locis docet Deum esse Authorum peccati, etiam secundum malitiam & deformitatem, pluraque adhuc in ejus Institutionibus extabant loca, quibus id expressè affere-

INDEX RERUM

bat, sed ea in posterioribus editionibus à Calviniis erata sunt, ut testatur Andreas Duvalius, Doctor Sorbonicus. Ibidem p. 500. n. 114. & sequentibus.

Perspecta fuit doctrina Calvini Patri Lemos, eamque recte exposuit in Congregatione de auxiliis. Ibid. n. 53. & 128.

Tres necessitates errorum, & libero arbitrio repugnantes, Stoica scilicet seu fatalis, Manichaea, & Calvinistica. Ibidem p. 489. n. 51.

Erros Calvini circa prædestinationem & reprobationem, & præcipua doctrinæ Thomisticæ & Calvinianæ discrimina. Tomo 2. p. 70. n. 47. & sequentibus.

Carthusiani.

Carthusiani in gravi aegritudine constiunt, non solum licet possunt abstinere à carnibus, cum vita dispendio, aut periculo; sed etiam ad id tenentur; quia quidquid licitum est, præcipi potest, & fieri statuto necessarium, ad boni communis incolumitatem. Similiter aliorum Ordinum Religiosi, possunt ex amore & reverentia suæ regulæ, ita illam servare, ut à morbo liberari nolint, si necesse sit Constitutiones suæ Religionis violare; & si ex earum violatione, observantia regulæ non parum teperceret, & disciplina religiosa vigor multum imminueretur. Tomo 3. p. 488. n. 68.

Castitas.

Castitas est species temperantie, quæ affectum moderatur & cohibet circa delectationes veneras. Ejus encomia eleganter ab Origine descripta. Tomo 4. p. 346. n. 11.

Charakter sacramentalis.

Charakterem sacramentalem agnoscunt SS. Patres, præsertim Dionysius & Basiliscus. Tomo 5. p. 59. num. 4.

Imprimatur per tria sacramenta, Baptismum, Confirmationem, & Ordinem. Ibidem n. 10.

Nom est habitus, sed potentia. Ibidem pag. 43. num. 37.

Subjectum proximum & immediatum illius, est intellectus practicus. Ibidem p. 69. n. 97.

Charitas.

Charitas est verè & propriè amicitia hominis cum Deo. Quam amicitiam solo luminis naturalis fulgore agnoscit Seneca, de quo bellissime ait Erasmus: *Ethnicè loquitur, si Christianus sit; Christianè, si Ethnicus.* Tomo 4. p. 308. n. 1.

Charitas habitualis est forma creata, à Spiritu Sancto distingue, & animæ intinsecè inhærens. Unde egregie Bernardus: *Charitas dat charitatem: substantiva accidentalem: ubi dantem significat, non enim est substantia: ubi donum, qualitatis.* Ibidem pag. 311. n. 25.

Charitas, ut se extendit ad Deum & proximum, est virtus unius speciei atomæ. Ibid. p. 16. n. 61.

Est ceteris virtutibus præstantior. Ibidem p. 318. num. 78.

Magnitudo animæ ex magnitudine charitatis metienda est. Ibidem n. 79.

Hujus virtutis encomia, initio hujus disputationis recensentur p. 307.

Cherubim.

Nomen Cherubim, plenitudinem scientie, seu scientiam multiplicatam, significat. Dionysius verè Beatos illos Spiritus sanctorum appellat, seu divinas pulchritudinis contemplativos; eosque ait esse specula perlucida, ab omni labe pura; quæ primum divinæ lucis radium recipiunt, & sine inuidia in eos qui sequuntur infundunt. De illis etiam hæc scribit Bernardus: *Cherubim ex ipso sapientie fonte, ore Altissimi habentes, & refundentes flu-*

ta scientie, universis cœli civibus infundunt. Tomo 2. p. 406. n. 10.

Deus dicitur in Scriptura sedere super Cherubim, non quod ad illos specialiter hæc excellentia & prærogativa pertineat, sed quia sicut vicini sunt Thronis, aliquam cum eis habent affinitatem & cognationem, ratione cuius ea que Thronis sunt propria, Cherubinis interdum attribuuntur, ut eleganter declarat D. Gregorius homil. 34. in Evangelia. Ibidem p. 407. n. 17.

Christus.

Christus ordine intentionis, & in genere cause finalis, prius fuit volitus quam omnia alia, sive ordinis naturalis, sive supernaturalis, ideoque *initium viarum Domini*, seu operum Dei ad extra, à SS. Patribus appellatur; in genere tamen cause materialis seu occasionalis, dependet à prævisione peccati. Tomo 4. p. 406. num. 46. & sequentibus.

Christus est persona verè & propriè composita ex duplice natura, divina & humana. Item persona Christi est composita ex natura humana & personalitate Verbi Divini. Ibidem p. 413. n. 26. & sequentibus.

Christus, cum per naturam divinitatis non haberet quo cresceret, per Incarnationem, quomodo cresceret invenit. Ibidem p. 375. n. 11.

Christus terram columque, velut ponte, ita corpore suo janxit, ut homines paulatim ad sublimiora & diviniora erigi consuecerent. Ibidem. num. 12.

Christus venit suscipere infirmitates nostras, & suas nobis conferre virtutes; humana querere, præstare divina. Tomo 1. p. 408. n. 53.

Christus, ut homo, est verè & propriè servus Dei, non servitute legali, sed naturali. Tomo 4. pag. 612. n. 3. & seq.

Christus ut homo, verè oravit, dum esset in hac vita mortali; & nunc in celo existens, etiam verè & propriè orat nobis divina beneficia proflando. Ibidem p. 616. n. 34. & seq.

Christus, ut homo, est verè & propriè sacerdos, subinde mediator inter Deum & homines. Ibidem p. 617. n. 50. & seq.

Christus habuit jus regium & dominativum in totum universum. Ibidem p. 619. n. 59.

Sicut in Christo fuit potestis legislativa, juxta illud Isaiae 53. *Dominus legifer noster, Dominus rex noster.* Ibidem p. 620. n. 67.

Christus, in quantum homo non est filius Dei adoptivus. Ibidem p. 622. n. 7. & seq.

Vide Incarnatio, Satisfactione Christi, Gratia Christi, Scientia Christi, Potentia Christi, Meritum Christi, Prædestinatione Christi, & similia.

Christianus.

Omnis Christianorum culpa, Divinitatis injuria est, atrocius sub sancti nominis profanationem peccamus. Ipsa errores nostros Religio quam profitemur accusat. Salvianus: Tomo 2. p. 197. num. 20.

Circumcisio.

Circumcisio per se primò instituta fuit ad remissionem peccati originalis, & solèm secundariò seu ex consequenti ad configundendum Dei populum, illumque à ceteris distinguendum. Tomo 5. pag. 134. n. 1. & seq.

Circumcisio habebat quidem vim quandam moraliter excitantem ad causandam gratiam, sed erabat virtute gratiae productiva, quæ in sacramentis novæ legis reperitur. Ibidem p. 136. n. 11. & seq.

Non licet Aethiopibus seu Abassinis se circumcidere, mortificationis gratiæ, vel ad gerendam corporalem

ET MATERIARUM.

ralem cum Christo similitudinem. Ibidem p. 137. n. 24. & seq.

Circumfessio Divinarum personarum.

Circumfessio Divinarum personarum, quæ à Gracis *metaxyn* appellatur, est mutua ac reciproca unius personæ divinæ in alia existentia. Tomo 1. p. 131. n. 48.

Tribus modis una persona divina est in alia: Primo quidem ratione essentia, quæ omnibus personis communis est. Secundò, ratione correlationis mutua, quæ unum relativum dicitur esse in alio secundum intellectum. Tertiò, ratione originis, quæ cum sit actio immanens, exigit ut id quod procedit, maneat in principio à quo procedit, & non separetur ab illo. Ibidem n. 49.

Ratione charitatis hujus mirabilis divinarum personarum circumfessionis in nobis habemus imaginem, ut enim dicitur 1. Joan. 4. *Denuo charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.* Quæ verba S. Bernardus expendens, sic ait: *Denuo charitas est, quid pretiosius? & qui manet in charitate, in Deo manet, quid securius?* & *Deus in eo, quid jucundius?* Ibidem.

Circumspectio.

Circumspectio est una ex octo partibus prudentiam integrantibus, quæ enumerat S. Thomas 2. 2. q. 49. Tomo 4. p. 332. n. 6.

Circumspectio dicit attentionem ad omnia quæ occurunt, & conferentiam illius quod in finem ordinatur: cum his quæ circumstant, ne quid ex necessariis desit in opere. Ibidem.

Circumstantia.

Circumstantia sunt quædam conditiones extra essentiam actus humani, ipsum tamen attingentes, vel sufficietes. Tomo 4. p. 120. n. 1.

Septem enumerantur circumstantia actuum humanorum. Ibidem p. 121. n. 4.

Actus humani, etiam interni, defumunt à circumstantiis aliquam bonitatem vel malitiam. Tomo 3. p. 196. n. 19.

Circumstantia personæ, loci, temporis, eleganter describuntur à SS. Patribus. Ibidem num. 20. & sequentibus.

Circumstantia valde notabiliter aggravantes malitiam peccatorum intra eandem speciem, necessariò explicande sunt in confessione, ut illa integra sit. Tomo 5. pag. 383. n. 45. & sequentibus.

Clementia.

Clementia differt à mansuetudine, licet enim utramque mitiget iram circa vindictam, sub diversa tamen ratione id præstant; mansuetudo quidem, quatenus id decet animum ira dominatum; clementia vero, quatenus id consentaneum est homini in potestate constituto. Unde mansuetudo communis est omoibus personis, clementia vero propria est superiorum Judicium. Enitust hæc virtus præcipue in Theodosio, ut eleganter declarat D. Ambrosius in oratione de ejus obitu. Tomo 4. p. 353. n. 22.

Clerici.

Clerici non obligantur legibus civilibus Principum, quoad vim coactivam, cum sint ab eorum jurisdictione exempti, bene tamen quoad vim direxitivam, & ex æquitate naturali, ratione conformitatis cum aliis membris Reipublicæ. Tomo 3. p. 489. n. 75.

Probabile est, exemptionem Clericorum à legibus & jurisdictione Principum secularium, non esse ex jure divino, sed tantum humano, nimis ex Summorum Pontificum constitutione, & principum secularium favore. Ibidem.

Coactus.

Voluntas non potest cogi in actu ab ea elicito, nec quantum ad actus quos imperat & simul elicit; bene tamen quoad actus, ab ea quidem impeditos, sed ab aliis potentissimis ei inferioribus elicitos. Tomo 3. p. 88. n. 61. & seq.

Cœcitas mentis.

Peccata & vitia, praesertim carnalia, mentem excœcant; unde peccatum merito comparatur sterco Hirundinis, quod cadens in oculos Tobie, ipsum excœcavit. Item in hujus rei typum, Samson à Dalila deceptus, & voluptate devictus, oculos amisis, & à Philistis ad molam deputatus est. Tomo 4. p. 34. n. 68.

Tribus modis cœci in Scriptura dicuntur illuminati, nimis luto, quo Christus linivit oculos cœci nati, Joan. 9. felle piscis, quo Tobias unxit oculos patris cœci Tobie 11. & melle, quod Jonatas accipiens in summitate virgæ degustavit. 1. Regum 14. ut per illud innueretur, homines per tria præcipue nostræ religionis mysteria illuminari, nempe per mysterium Incarnationis, passionis Christi, & Eucharistie. Ibidem num. 70.

Celibatus.

Celibatus lege tantum Ecclesiastica sacris Ordinibus annexus est, rectè tamen & justè talis lex ab Ecclesia statuta fuit: antiquissima est, & à temporibus Apostolorum in Ecclesia viguit. Tomo 5. p. 453. n. 37. & seq.

Cognatio.

Cognatio est impedimentum dirimens matrimonium. Triplex est; carnis, quæ per carnalem generationem derivatur; spiritualis, quæ per regenerationem in sacro fonte Baptismatis, & in Chrismatis sacramento; & legalis, quæ per legis adoptionem comparatur. Tomo 5. p. 551. n. 35. & seq.

Cognitio Dei.

Triplex distingui potest Dei cognitio; una naturalis, quæ Philosophi ex creaturis Dei attributa contemplantur; alia fidei, per quam fidèles sola revelatione ipsum ut authorem gratiae cognoscunt, altera clara & intuitiva, qua sese Deus revelatæ facie beatis mentibus manifestat. Prima comparatur nocti, ratione obscuritatis. Secunda auroræ, quia tenebris lucem permisceat. Tertia, quæ æternis splendoribus, & fidei umbras, & ignorantia tenebras depellit, plena meridies est, quam olim sponsa optabat Cantic. 1. *India mihi quem diligit anima mea, ubi pascas, ubi cubes in meridie.* Tomo 1. prefatione Tractatus de visione beatifica. p. 99.

Chorepiscopus.

Duo erant olim genera Chorepiscoporum, aliqui enim erant veri Episcopi, & erant quales nunc sunt Suffraganei, qui sunt Episcopi titulares aliorum Ecclesiarum: alii vero erant solum Presbiteri, qui tanquam vicarii Episcopi in oppidis majoribus & muratis morabantur. Tomo 5. pag. 441. n. 25.

Columba.

Columba symbolum est & figura Spiritus Sancti, ratione fecunditatis, puritatis, & mansuetudinis. Tomo 2. p. 212. n. 128. & seq.

Columba habet septem proprietates, ad designandum septem dona Spiritus Sancti; quia scilicet secundus fluenta habitat, meliora grana eligit, alienos pullos nutrit, non laceratrostro, felle caret, in cavernis petre nidificat, & gemitum pro cantu habet. Ibidem p. 213. n. 132.

Columba quæ apparuit super Christum baptizatum, fuit verum animal, licet ipsam Spiritus Sanctus

INDEX RERUM

Sandus, in unitatem personæ non assumperit, sicut Christus humanam naturam. Ibidem n. 133.

Comprehensio Dei.

Comprehensio duobus modis usurpari solet, primò largè & improptè, pro assecutione, & obtentione, seu possessione ejus quod desiderabatur, iuxta iHud Apostoli: *Sic currite ut comprehendantur;* & sic est una de tribus dotibus animæ, à qua beati appellantur comprehensores. Secundò stricte, pro cognitione objecti undeque perfecta, id est adæquata cum objecti cognoscibilitate, per quam objectum cognoscibile est. Tomo 1. p. 141. n. 23.

Anamæ comprehensivam Dei cognitionem stultissimè sibi arrogabant. Ibid. p. 109. n. 58.

Augustinus de Roma, Episcopus Nazarenus, asserbat animam Christi Deum comprehendere. Ibid. p. 141. n. 24.

Beati Deum comprehendunt; imò implicat, aliquem intell. & cùm creatum, etiam de absolute potentia, Dei essentiam comprehendere. Ibid. n. 25.

Deus quatuor modis dici potest incomprehensibilis, scilicet loco, tempore, intelligentiâ & amore. Prima incomprehensibilitas ipsi competit, ratione immensitatis; secunda, ratione æternitatis; tertia, ratione infinitatis & summae immaterialitatis; quarta deum, ratione summae bonitatis & pulchritudinis. Ibid. p. 146. n. 46.

Communio. Vide Eucharistia.

Concilium.

Concilium est congregatio primorum Ecclesie, sub uno certo capite, ad controversias fidei definendas, legesque universales, ad totius Ecclesie mores spectantes, condendas. Tom. 4. p. 168. n. 1.

Concilium quadruplex esse potest, generale, nationale, provinciale, & diocesanum. Ibidem n. 1.

Concilium generale, legitimè congregatum & celebratum, non potest errare, in determinando res fidei. Ibidem n. 5.

Concubina.

Periculosa & erronea est Joannis Sancii sententia, afferentis concubinariū non teneri pellere domo concubinam, imò posse illam admittere ad sui famulatum, si absque illa vitam transigeret tristius, & epulæ ab aliis præparatæ, tædio ipsum afficerent. Tomo 3. in dissertatione de probabilitate, p. 254. n. 118.

Mulieres quæ cum Abraham & Jacob, aliisque viris sanctis antiquæ legis concubebant, erant veræ illorum uxores, quamvis eorum concubinæ in Scriptura appellentur. Tom. 5. p. 476. n. 76.

Concupiscentia.

Concupiscentia appellatur ab Apostolo peccatum, non quid sit peccatum formaliter, sed quia ex peccato est, scilicet originali, & ad peccatum inclinat, videlicet actuali, seu quid idem est appellatur peccatum, quia est effectus peccati originalis, & causa peccati actualis. Tomo 3. p. 377. n. 78.

Concupiscentia est materiale in peccato originali, eo modo quo in actuali actus exterior habet se ut materia, respectu interioris; vel conversio, respectu aversionis. Ibidem p. 379. n. 84.

Quomodo concupiscentia augeat voluntarium, & cauet involuntarium secundum quid? Vide Tom. 3. p. 96. n. 119. & seq.

Conditio.

Ereor seu ignorantia conditionis sive servitus dicitur in matrimonium jure civili & canonico, non tamen jure naturali. Tomo 5. p. 545. n. 7.

Confessio peccatorum.

Confessio peccatorum est salus animarum, dissipatrix vitiōrum, restauratrix virtutum, expugnatrix dæmonum. Obstruit os inferni, aperit portas paradisi. Tomo 5. p. 391. n. 16. Vide ibidem plura alia quæ SS. Patres congerunt in laudem confessionis.

Confessio sacramentalis est jure divino præcepta. Ibid. p. 368. n. 2.

Datur etiam præceptum Ecclesiasticum de annua confessione proprio sacerdoti facienda. Ibid. p. 369. n. 14. & sequentibus, ubi variis casus conscientiae resolvuntur.

Solus Sacerdos est minister confessionis sacramentalis; in casu tamen necessitatibus, v. g. in evidenti periculo alicujus naufragii, deficiente Sacerdote, peccator, humilitatis & devotionis causâ, & ad excitandam contritionem de peccatis, potest laico confiteri. Ibidem p. 371. n. 1. & sequentibus.

In ministro confessionis jurisdictio prorsus necessaria est, non solum ut licite, sed etiam ut validè absoluta. Ibidem p. 373. num. 14. & seq.

Potest dari confessio sacramentalis valida, & tamen informis. Ibid. p. 378. d. 10. n. 3.

Formalis integritas semper est necessaria ad valorem confessionis, non tamen integritas matutinalis, plures enim sunt cause excusantes ab integritate materiali confessionis. Ibidem p. 381. n. 30. & seq.

Circumstantiae validè notabilitè aggravantes malitiam peccatorum intra eandem speciem, necessariò explicanda sunt in confessione, ut illa integra sit. Ibidem p. 383. n. 45.

Quando Pœnitens aliter suum peccatum explicare non potest, quām personam complicis revelando, potest, imò & tenetur, ob integratam suæ confessionis personam complicis indirechè manifestare. Ibidem p. 386. n. 71. & seq.

Tam stricte est sigilli confessionis obligatio, ut nequidem in periculo boni communis, liceat illud violare. Ibidem p. 389. n. 4. & seq.

Confirmationis Sacramentum.

Ritus ille, qui in Ecclesia Catholica confirmationem appellatur, est verum novæ legis sacramentum. Tom. 5. p. 237. n. 2. & seq.

Probabilis est, sacramentum confirmationis fuisse à Christo institutum in nocte cœnæ. Ibidem p. 340. n. 19.

Ejus materia remota est chrisma, confectum ex oleo per Episcopum benedicto, & balsamo. Ibid. p. 141. n. 21. & sequentibus, ubi variae difficultates resolvuntur.

Ex dispensatione & commissione Papæ, simplices Sacerdotes validè & licite confirmare possunt, non tamen ex commissione Episcopi. Ibid. p. 148. n. 83. & sequentibus.

Consanguinitas.

Consanguinitas est vinculum personarum ab eodem stipite descendientium, carnali propagatione contractum. Tom. 5. p. 351. n. 35.

Consanguinitas quarundam personarum impedit matrimonium jure naturæ, & quarundam jure tantum Ecclesiastico. Ibidem n. 40.

Probabilis est, matrimonia consanguineorum in primo gradu lineæ transversæ, seu inter fratrem & sororem, esse jure naturæ irrita. Ibid. p. 352. n. 42. & sequentibus.

Conscientia.

Conscientiam abyssum esse impenetrabilem, eleganter declarat I. Bernardus. Tomo 3. in dissertatione de probabilitate. p. 230. n. 1.

Con-

ET MATERIARUM.

Conscientia idem est ac cordis scientia, vel ac conscientia scientia. Ibid.n.a.

Nisi est potentia, nec habitus, sed actus, non voluntatis, sed intellectus, nempe judicium intellectus practici, dictans de bonitate vel malitia eorum que hic & nunc à nobis agenda sunt. Ibid. num. 3.

Dividitur in certam, probabilem, & dubiam ad quam reducitur scrupulosa. Ibidem pag. 231. num.7.

De conscientia bona eleganter differit Hugo Victorinus. Ibidem n.8.

Consensus.

Consensus est actus quo voluntas consentit in media ab intellectu proposita. Tomo 3.p.170.n.13.

Cum voluntas per consensum fertur ad plura media, tunc talis consensus, est actus realiter distinctus ab electione; cum autem fertur in unicum medium, tunc consensus & electio, solum ratione differunt. Ibid.p.171.n.15. & seq.

Consensus matrimonii.

Licet potentia Dei absoluta, vinculum matrimonii possit fieri absque consensu ipsorum conjugum, non tamen potestate humana, civili, vel Ecclesiastica. Tomo 5.pag. 502. num.6. & sequentibus.

Consensus ad validitatem matrimonii requisitus, debet esse verus, unde ad illius valorem consensus fictus non sufficit. Requiritur etiam ad ejus validitatem, signum aliquod exterius, expressivum consensus interioris. Ibidem pag. 505. num. 18. & sequentibus.

Licet jure veteri Ecclesiastico matrimonia conscientia clandestina facta non essent irrita, jure tamen novo, per Tridentinam inducto, invalida sunt. Ibid. p.507.n.43. & seq.

An & quo jure matrimonium factum, ex metu gravi, seu in vitum constantem cadente, irritum sit. Ibid. pag.511.n.71. & sequentibus declaratur. De consensu vero conditionato agitur ibidem p.515.n.103. & sequentibus.

Consensus expressus in copulam non est de essentia matrimonii, ad ejus tamen essentiam & valorem requiritur consensus implicitus in copulam, non solum ex parte contractus; sed etiam ex parte contrahentis. Ibidem p. 519. n. 135. & sequentibus.

Consilium.

Consilium in homine non importat solum inquisitionem & consultationem de mediis, sed etiam judicium seu sententiam intellectus de eorum convenientia & bonitate. In Deo autem non dicit inquisitionem & consultationem de mediis, sed tantum judicium rationis practice de eorum convenientia & bonitate. Tomo 3.p.169. n. 4. & sequentibus.

Consilia Evangelica.

Christus adimplevit præcepta veteris legis, superaddendo in nova lege consilia Evangelica. Tom. 3. p.512.n.46.

Consilii donum.

Officium hujus doni est, præcipere agenda necessaria ad salutem, ex vi affectus experimentalis, & quasi gustus divinorum, ac proinde præter regulas communes prudentiae. De hoc dono eleganter differit D. Gregorius in Moralibus. Tomo 3. p.306.n.18. & 19.

Confusudo.

Confusudo est ius quoddam moribus institutum, quod pro lege suscitatur, cum deficit lex, ut ait Isidorus apud Gratianum dist. 1. cap. confusudo. Tomo 3. p.496.n.1.

Confusudo & prescriptio in aliquibus convenienter,

& in multis differunt. Ibidem num.2.

Quonodo confusudo differat ab usu & more, & à foro ac stilo, ibidem p.497.n. 3. & 4. declaratur. Confusudo legitimè introducta triplicem habet vim, nempe instituendi, abrogandi, & interpretandi legem; potest enim novara legem instituere, veterem abrogare, & dubiam interpretari. Ibidem n.6.

Quod tempus necessarium sit, pro iusta & legitima consuetudinis introductione. Ibidem p.498.n. 16. & 17.declaratur.

Continentia.

Continentia duplum est, primò pro virtute refrænante & reprimente passiones, quæ sunt circa venerea, quo pacto convertitur cum castitate; & pro habitu quadam, per quem voluntas resistit passionibus concupiscentiis, taliterque in bono firmatur, ut quantumvis hujusmodi passiones exurgant & intumeant, non trahatur ab illis contra roctum judicium rationis; & sic est pars potentialis temperantie. Tomo 4. p. 348. n.20.

Contingens.

Effectus Contingens ille dicitur qui procedit à causa quæ impedit potest: & consequenter etiæ causa aliquando in ejus productionem inclinet, potest tamen non evenire. Tomo 1. p.202.n.16. & sequentibus.

Contritio.

Contritio derivatur à verbo contero, quod significat rem duram in minutissimas partes dividere seu reducere; nam quia peccatum cor & voluntatem hominis obdurat, actus ille, quo hæc duritia tollitur, & peccatum deletur, meritò contritio appellatur. Tomo 5.p.352.n.1.

Contritio consistit essentialiter in dolore de peccato, ut est offensa Dei, præsuppositivè tantum in odio sive detestatione ipsius. Ibidem pag. 353.c.5.

Contritio differt essentialiter ab attritione. Ibidem pag. 354. n. 20. & sequentibus, ubi variaz inter contritionem & attritionem differentia recensentur.

Contritio semper habet conjunctam remissionem peccati mortalis, etiam ante receptionem a qualibet Sacramenti. Ibidem p.324.n.28.

Contritio non concurrit formaliter, sed tantum dispositivè, ad expulsionem peccati, nec ipsum efficienter physicè, sed moraliter tantum, seu per modum satisfactionis & compensationis, expellit. Ibidem pag. 326. num. 45. & sequentibus.

Jure naturali tenentur omnes qui sunt in peccato mortali actum contritionis elicere, si non possint ad Sacramentum Pœnitentie accedere, non obligantur tamen statim ac peccatum commissum est, vel quando primum memoria occurrit, aut in singulis diebus festis tamē actum elicere, bene tamen in articulo, vel periculo mortis. Ibid.p.364. n.82. & sequentibus.

Crimen, ut est impedimentum matrimonii.

Duples est crimen, matrimonium dirimens, seu impediens, ne validè contrahatur: primum est occisio alterius conjugis, quæ impedit, ne conjux superstes possit matrimonium intrare cum auctore necis, si cum eo mortem machinatus est, vel si antea adulterium cum eo commisit, etiam sine mortis machinatione. Secundum est, adulterium commissum, cum promissione futuri conjugii, cum adultera, post obitum proprii conjugi. Tomo 5.p.553.n.52. & seq.

Crux Christi.

Chrysostomus Christi crucem, mundi, lampadem appellat

INDEX RERUM

appellat, & Basilius Seleucus Homil. de Transfigut. docet quod Christo moriente & in Cruce pendente, sol ferre non valens Crucis splendorum, lucis suorum radios abscondit: *Vidit* (inquit) sol quo prius non dedit, ut qui *doloris sit abscondi*, alterius luminis illustratione. Tomo 4. p. 34. n. 71.

Virtus Crucis (inquit Cyprianus) omnia peragit sacramenta, sine quo signo nihil est sanctorum, neque aliqua consecratio meretur effectum. Hinc omnium sanctificationum exurgit sublimitas, & profundum, & longe lateque diffunditur plenitudo gloriae. Tomo 5. p. 143. n. 48.

D

David.

David non peccavit, cum panes propositionis comedit. Tomo 3. pag. 487. num. 59.

Davidis lyra figura erat Christi in Cruce pendentis, quem Augustinus, *misericordia lyram*, appellat. Tomo 2. p. 250. n. 22.

Davidis Paræti, insignis Calvinistæ, versus, quibus afferit, Calvinum quidem, sed non Calvinistæ, Deum facere authorem peccati. Tomo 1. in *Apologia Thomistarum*. p. 501. n. 121.

Demon.

Demon *Bebemus* dicitur, ob malitiam, & in homines crudelitatem: *Leviathan* verò hoc est serpens, sive draco, propter astutiam, & nocendi artes, ut ait D. Gregorius. Tertullianus verò ipsum appellat *serpentem lucifugam*, *columbum tortuosum*, & *divine imaginis predonem*. Vocatur etiam apud Job, *uppator*, id est monstrum quoddam ex formica & leone compositum, quia, ut ait D. Gregorius, titillat, ut formica, & ut leo sicut ac debacchatur. Tomo 2. p. 416. n. 75. & 76.

Demones sunt obstinati in malo, & penitentiae incapaces, juxta illud D. Gregorii 14. Moral. cap. 6. *Cer antiqui bofis, ut lapis indurabitur, quia nulla unquam conversionis penitentia mollietur*. Tomo 3. p. 381. n. 8.

Hujus obstinationis duplex est causa, una extrinseca, nimis substratio divinae gratiae; alia intrinseca, nempe liberi arbitrii inflexibilitas, proveniens ex eo quod connaturale est Angelo immobiliter adhaerere objecto, quod semel oratione deliberat & perfectè apprehendit & amplexus est. Ibid. p. 380. n. 1. & seq.

Demones torquentur ab igne inferni, per alligationem eorum ad ipsum, que fit per aliquam qualitatem realem, in solis eorum potentias operativis receptam; nec datur aliud tormenti genus, quo acerbius torquentur. Fictitia verò est qualitas, substantiam Demonis fædans, detupans, & veluti maculans, quam aliqui Recentiores imaginantur. Ibidem 384. num. 31. & sequentibus.

Decalogus.

Deus non potest dispensare in præceptis Decalogi, dispensatione propriæ sumptu, ut est quædam relaxatio ac remissio præcepti erga aliquem; dispensatione verò impropriæ sumptu, pro mutatione materie, aut circumstantie, quibus variatis, cessat lex & obligatio præcepti, potest dispensare in præceptis secundæ tabule, que ordinant immediate ad proximum; non verò in præceptis primæ tabule, que ordinant immediate ad Deum. Tomo 3. p. 473. n. 71.

Decretum Dei.

Decretum Dei non constituitur adæquatè vel inadæquatè per actionem transiuntum, quia Deus

creaturas ad extra produxit, vel per effectus ad extra productos, aut per respectum rationis ad creaturas. Tomo 1. p. 24. n. 16. & seq.

Non superadit actui necessario aliquam perfectiōnem vel modum realem, ab illo ratione distingutum, sed solam terminationem, sub conceptu terminationis defectibilem, & indefectibilem sub ratione entitatis. Vel, ut alii volunt, solam connotationem ad creaturam, defectibilem quantum ad id quod importat in obliquo, non vero quantum ad id quod dicit in recto. Ibid. p. 325. n. 20. & sequentibus.

Decreta divina de actibus nostris liberis, sunt de se & ab intrinseco efficacia, non vero purè indiferentia, & expectantia determinationem à libero arbitrio. Ibid. p. 357. disp. 5. per totam, ubi ex Scriptura, SS. Patribus, variisque rationibus, haec veritas demonstratur, & ostenditur, decreta indifferenta, qualia à Recentioribus admittuntur, esse quidem imaginationi speciosa, sed rationi invisa, & ex illis plura absurdâ & inconvenientia sequi. Contra illa militare videtur decretum ab Innocentio XI. nuper editum, ut ibidem ostensum est. p. 373. n. 88.

Omnia que olim à Pelagianis & Semipelagianis contra Augustini sententiam objiciebantur, nunc à defensoribus sententiae medie Thomistis opponuntur, & ex Augustini doctrina ab ipsis diluvuntur. Unde meritò li et illud Præteri contra Collatorem reponere: *Quid de etsarum argumentationum rationibus fratra studiis arma colligere?* Ibidem p. 375. n. 96. & seq.

Lessius Decreta Thomistarum *ferrea & adamantina* vocat. Thomistæ de cœta indifferenta Lessi & aliorum Recentiorum, rectius de cœta *cerea & plumbæ* appellare possunt, ut potè que sponte liquecant, & sigillationem ab humana voluntate expectent. Vel ut verius dicam, de cœta illa *vitrea* meritò dici possunt, ut enim verbis Augustini utar: *Quasi lucent vanitate, sed franguntur veritate.* Ibidem ante numerum 57. & n. 96.

Argumentum desumptum ex inexcusabilitate peccatorum, in Adversarios retorquetur, & multipliciter diluitur. Ibid. p. 380. n. 122.

Divinorum decretorum efficacia, ad statum innocentiae Angelorum & hominum, etiam juxta Augustini mentem & doctrinam, extendenda est. Ibidem pag. 387. num. 160. & sequentibus.

In Deo admittenda sunt de cœta conditionalia. Tomo 1. p. 251. n. 27.

Deus.

Deum esse, est propositio per se nota quoad se, non tamquam quoad nos. Tomo 1. p. 29. n. 5. & 6.

Quinque rationes principales elegit D. Thomas ad probandum Deum esse, & ad destruendum atheismum; sicut olim David ad debellandum & prosternendum Goliath, elegit sibi quinque, limpidissimos lapides de torrente, & misit eos in peram pastoralem. Ibidem pag. 31. num. 25. & sequentibus.

Existentia Dei ex magno & parvo mundo, id est ex artificio mundi structura, & mirabili hominis compositione demonstratur. Ibidem p. 36. n. 48. & seq.

Summi Numinis unitas duodecim rationibus demonstratur, ostenditurque polytheismum esse atheismum, seu plurium Deorum admissionem, esse unius veri Dei negationem, juxta illud Tertulliani: *Veritas Christiana distinctè pronunciavit, Deus si non unus est, non est.* Ibidem p. 40. n. 65. & 1. q.

Hoc Deus est, quod cum dicitur, non potest affirmari;

ET MATERIARUM.

mari; cum definitur, definitione crescit, ut Nazianzenus ait: Ibidem initio disputationis secundum p. 42.

Natura divina, sub ratione naturae, seu principii radicalis attributorum, non constituitur per infinitatem, vel per rationem entis increati, & per essentiam, ut per intellectualitatem radicalem, sed per ipsum intelligere actuale. Ibid. p. 44. n. 10. & sequentibus.

Non datur distinctio virtualis inter essentiam Divinam, sub conceptu essentiae, & sub conceptu naturae. Ibid. p. 43. n. 5. & sequentibus.

Deus simplicissimus est, & omnis realis compositio nis expers. Ibid. p. 70. n. 3.

Non debet in illo admitti compositio rationis ex genere & differentia. Ibid. p. 73. n. 12.

Tripli bonitate bonus est, infinitus, immensus, & praesens in omnibus rebus per operationem, virtualiter transuenter; unde non est actu in spatiis imaginariis, sed potentia tantum seu virtute. Est etiam immutabilis, subindeque aeternus & ut loquitur Dionysius, omnium evum, & tempus: ante dies, ante evum, ante tempus. Quod egregie declaratur Danielis 7. in visione illa, quæ antiquum dierum sedere vidit. Ibidem p. 79. n. 34. usque ad 141.

Delicia Paradisi.

Duae differentiae egregiae inter delicias terrenas & celestes. Tomo 3. p. 49. n. 129.

Quam ingens ex visione beatifica in beatis delectatio ostiatur. Ibid. n. 126.

Delectatio beatifica recte torrenti comparatur. Ibid. n. 127.

Deus in cœlesti gloria, aeternum faciet electis suis convivium, in quo omnium deliciarum florem, & omnium bonorum medullam ministrabit, juxta illud Iсаіа 25. Faciet Dominus exercituum omnibus populis in monte hoc, convivium vindemia, pinguium medullatorum, vindemia defecata. Ibid. p. 50. n. 131.

Devotio.

Devotio est voluntaria quadam promptitudine ad Dei cultum & famulatum, juxta illud Exodi 15. Egressaque omnis multitudo filiorum Israël obtulerunt mente promptissima atque devota primis Deo mino. Et actus internus religionis. Tomo 4. p. 333. n. 4.

Devotio Abraham eleganter describitur à D. Ambrofio. Ibid.

Dilectio Dei & proximi.

Dilectio Dei & dilectio proximi, ab eodem charitatis habitu procedunt: Sunt duo (inquit Gregorius) iſi amores, due quedam partes, sed unus totum est ex utriusque compositione; duo annuli, sed catena una; due actiones, sed una virtus, duo opera, sed una caritas; duo apud Deum merita, sed unum sine alio inveniri impossibile est. Tom. 4. p. 316. n. 61.

Dilectio inimicorum.

Dilectio inimicorum est signum prædestinationis, juxta illud Augustini: Dilectio sola distinguit inter filios Dei & filios diaboli. Unde Salomonis Templi, quod cœlestis habitationis typus fuit, singulæ portæ ex olivatum lignis erant constructæ, ut significaretur, quod misericordia & inimicorum dilectio, ecclæ portas aperit. Tom. 2. pag. 62. n. 31.

Odium inimicorum non erat permisum in veteri lege. Tom. 3. p. 507. n. 14.

Disparitas cultus.

Unum ex impedimentis matrimoniī est cultus disparitas, quando scilicet baptizatus, sive Catholicus sit, sive Hæreticus; matrimonium init cum Genet Theol. Tom. V.

non baptizata, aut vice versa: matrimonium enim inter illos contractum, jure ecclesiastico irritum est, et si persona nondum baptizata, sit catechumena & fidelis. Matrimonia cum Hæreticis non semper illicita sunt, sed possunt, justa de causa, permitti, vel tolerari. Tom. 5. p. 554. n. 55.

Dispensatio.

Dispensatio est ejus communis relaxatio, facta cum cognitione causæ, ab eo qui jus habet dispensandi. Tom. 3. p. 502. n. 1.

Quomodo dispensatio differat à legis interpretatione, à privilegio, & absolutione. Ibidem n. 2. 3. & 4. declaratur.

Dispensatio recte vulnus, seu vulneratio legis, appellatur. Ibid. n. 5.

Dispensatio propriæ & strictè sumpta; non cadit in legem divinam, sed solùm in legem humanam. Ibid. n. 6.

Non licet superiori subditum sine iusta causa à lege humana dispensare; si tamen dispenseat, dispensatio valida est, eaque uti potest inferior tuus conscientia. Ibidem p. 503. n. 9. & sequentibus.

Dispensatio facta à Summo Pontifice in votis, vel in aliis quæ sunt de jure divino, aut naturali, sine legitima causa invalida, & subindeque non licet sic dispensatione utili. Ibid. n. 13.

Summus Pontifex potest validè dispensare, ex plenitudine suæ potestatis, in quibusunque legibus ac statutis Conciliorum generalium, & aliorum Summorum Pontificum, etiam sine legitima causa; cum omnes istæ leges sint juris humani, supra quod summus Pontifex habet supremam & plenam potestatem. Ibidem n. 14.

Divitiae.

Divitiae ab Apostolo comparantur sterco: quia nimur sicut stercore congregata foent, effusa verò, & super terram dispersa, eam germinare, ac fructum copiosum affere faciunt: ita divitiae congregantur, multa darna & mala avaris afferunt; dispersæ verò pauperibus per elemosinas, copiosos meritorum fructus producunt. Unde Boëtius dicit quod illæ, effundendo magis quam congregando, melius nitent. Tomo 3. p. 26. n. 5.

Propheta divites avaros, viros divitiarum appellat, non divitias virorum, ut ostendat eos non esse possidores divitiarum, sed à divitiis possideri, ut recte annotavit Ambrofius. Ibid. p. 25. n. 4.

Divitiae comparantur spinis à Christo, quia ut ait Gregorius, cogitationum suarum punitionibus mentem lacerant. Ibid.

Augustinus de illis ait: si fuerint supra nos demergent nos, si fuerint infra nos, assolent nos. Tom. 3. p. 507. n. 16.

Dona Spiritus Sancti.

Dona Spiritus Sancti sunt habitus distincti à virtutibus infusis, sive Theologicis, sive moralibus. Tomo 3. p. 303. n. 4. & seq.

Septem dantur Spiritus Sancti Dons, figurata per septem oculos super lapidem unym, de quibus fit mentio Zachar. 3. &c. per septem lucernas, de quibus dicitur Exodi 25. Facies lucernas septem, & pones eas super candelabrum, & denique per septem crines, in quibus fortitudo Sanctoris posita erat, ut habetur Iudicum 16. Ibid. p. 306. n. 25. & 26. Hæc septem dona in particulari, ibid. n. 27. & sequentibus, explicantur.

Dotes animæ beate.

Cum in beatitudine sit conjunctio perpetua inter animam & Deum, & veluti spirituale quoddam coniugium, recte à Theologis assignantur dotes, quasi ornamenta quedam spouse, seu ani-

INDEX RERUM

ma beatæ, scilicet visio, comprehensio seu tentio, & delectatio. Tomo 3. pag. 66. n. 1. & sequentibus.

Hujusmodi dotes consistunt in habitibus, connotando operationes, tanquam proprios actus. Ibid. p. 67. n. 9.

Dos comprehensionis consistit in habitu glorie, ut tenente habitualiter visionem, quæ est tentio & comprehensio actualis. Ibidem p. 69. n. 17. & sequentibus.

Dotes corporis gloriofi.

Quatuor sunt dotes corporis gloriofi nimirum impossibilitas, subtilitas, agilitas, & claritas. Ibid. pag. 69. n. 25.

De illis sigillatim agitur ibidem n. 26. & sequentibus.

E.

Ecclesia.

ECCELSIA reditè definitur societas visibilis fideliū baptizatorum, sub uno capite Christo in celis, & Vicario ejus in terris, inter se eodem cultu communicantium. Tom. 4. p. 234. 235. n. 1. & 2.

Non potest errare in rebus fidei, etiam per ignorantiam invincibilem & inculpabilem. Ibidem p. 235. n. 7. & seq.

Lunæ & Soli meritò comparatur. Ibidem p. 236. n. 14. & seq.

Quatuor sunt nota veræ Ecclesiæ, quæ soli Ecclesiæ Romanæ competunt. Ibidem p. 238. n. 27. & seq.

Ecclesia ut mater diligenda est juxta illud Augustini: *Ansemus Dominum nostrum, amemus Ecclesiam ejus, illum sicut patrem, illam sicut matrem; illum fecit Dominus, hanc sicut ancillam, quia filii a cœleste ipsius sumus.* Ibid. p. 242. n. 44.

Ecclesia Romana, & fidei puritate, & morum innocentia præfulget, unde meritò dicere possumus, mysticas hujus purissimæ columbae pennas, fidem scilicet & mores, esse deargentatas, & pallore auri fulgentes, cum illa, & fulgore sapientie, per aurum designatae, & morum candore, per argentum expresso, mirum in modum resplendat. Tomo 3. in dissertatione de probabilitate. pag. 163. n. 166.

Ecclesia medium tenet locum inter synagogam, & paradisum, ut docet Dionys. c. 5. de Ecclesiastica hierarchia. Idem affirmit Eucherius his verbis: *Tria sibi Deus tabernacula fecit: synagogam, que umbras habuit sine veritate; Ecclesiam que veritatem & umbras habet; caelum, ubi nullæ sunt umbras, sed nuda veritas.* Tom. 5. p. 19. n. 2.

Electione.

Electione est substantialiter actus voluntatis, licet præsupponat speciale motionem & ordinacionem rationis. Tomo 3. p. 162. n. 1.

Electione non est de fine, sed tantum de mediis. Ibid. pag. 163. n. 11. & seq.

Minus bonum, cognitum ut tale, & voluntati propositum, non potest eligi, relicto meliori, ibidem pag. 165. n. 23.

Si duo media æqualia proponantur, neutrum potest eligi, donec intellectus in uno aliquam rationem seu convenientiam excogitet, ob quam præminet & præponderet alteri. Ibid. n. 28.

Supposita efficaci & absoluta intentione finis, si unum tantum occurrat medium ad illum obtinendum, voluntas ad ejus electionem necessitatetur. Ibid. p. 168. n. 50. & sequent.

Electione predestinationum ad gloriam,
Vide Prædestinatione.

Eleemosyna.

Falsa & erronea est Vazquis, & aliorum recentiorum Casuistatum sententia, assertantium nunquam teneri aliquem ad eleemosynam, præcisè ex superfluo statu, cum vix unquam hujusmodi superfluum, (inquit) in secularibus, etiam in Regibus, inveniatur. Tom. 3. in dissertatione de probabilitate, p. 161. n. 152.

Eleemosyna in scriptura nomine iustitiae exprimitur, quia, ut ait Gregorius, cum qualibet necessaria indigentibus ministramus, sua illis reddimus, non nostra largimur, iustitia debitum potius solvimus, quam misericordia opus implemus, &c. Ibid. n. 153.

Eleemosyna (inquit Ambrosius) est aliud animarum lavacrum, immo indulgentior est eleemosyna, quam lavacrum. Tom. 5. p. 409. n. 25.

Per eleemosynam Dei beneficentiam exprimimus, & in nobis repræsentamus, juxta Gregorium Nyssenum: immo, juxta Nazianzenum, misericors fit quasi Deus, Dei misericordiam imitando. Ibid.

Episcopatus.

De fide certum est, Episcopos, jure divino, dignitate, & potestate, esse Prebyteris superiores. Tom. 5. p. 460. n. 3. & sequentibus.

Episcopatus non est Ordo distinctus à sacerdotio; sed solum ipsius sacerdotii extensio, & excellētissimum ejus complementum. In consecratione tamen Episcopali confertur gratia ad recte & debite præstanda munera Episcopalia. Ibid. p. 462. n. 21. & sequentibus.

Ad eū necessariò requiruntur tres Episcopi ad unius consecrationem, ut in eo Summus Pontifex dispensare non possit. Ibid. p. 464. n. 40. & sequentibus.

Epijkia.

Epijkia sic definitur ab Aristotele s. Ethicor. c. 10. *Emendatio legis ea ex parte quæ deficit propter universale.* Tom. 3. p. 501. n. 2.

Legis humanæ interpretatio per epijkiam, in aliis casibus necessaria est. Ibidem.

Epijkia non solum potest interpretari legem, quando evidens est esse illicitum verba legis observare, sed etiam, quando est evidens, nimis durum esse observare illam. Ibid. n. 3.

Stante judicio dubio non habet locum Epijkia, sed conveniti debet superior, vel non est agendum præter verba legis. Ib. n. 4.

Quando probabiliter judicatur legem non comprehendere aliquem casum, licet uti Epijkia, dummodo tunc non habeatur aliud judicium, quo probabilius existinetur casum illum comprehendere. Ibidem n. 7.

Esaï.

Apostolus ad Hebreos 12. Esai inter peccatores & impenitentes numerat, quod non leve argumentum est, ipsum non veram penitentiam erga Deum habuisse. Tomo 2. p. 69. n. 30.

Cum Propheta dixit, *Esaï odio habui,* significatur Deum in illo odisse peccatum originale, ut docet Augustinus epist. 105. his verbis: *Quid oderas in Esai, antequam fecisset aliquid mali, nisi originale peccatum?* Ibidem p. 75. n. 76.

Esai est typus omnium reproborum, unde probabilius est, ipsum non solum à temporali hereditate, sed etiam à coelesti regno fuisse exclusum. Ibid. p. 68. n. 27.

Eva.

Formatio Evæ ex Adamo describitur. Tom. 1. p. 42. n. 14.

Cur Deus Gen. 2. dicitur ædificasse costam, quam auerterat de Adamo, in mulierem. Ibid. p. 422. n. 15.

Cur

ET MATERIARUM.

Cur costam Adæ adhibuerit Deus ad Eve productionem, varie & egregie, Ibidem n. 16. affiguntur rationes.

Non tantum una costa, sed & caro, ex Adamo sumpta est ad Eve productionem. Ibid. n. 17.

Moyses ait, quod Deus detracta una ex costis Adami, ut ex ea formaret mulierem, *replevit carnem pro ea*, ut significaret mulierem ex vito acceptissime robur & firmitatem, quam significabat costa; virum autem accepisse à muliere teneritudinem & mollitatem, quam denotabat caro ei loco costæ data. Ibidem.

Narratio formationis Eve ex costa Adæ debet litteraliter & non metaphoricè intelligi. Ibid. p. 423. n. 20.

Cum verò Scriptura dicat, quod Deus Evam adduxit ad Adam. Vide Ibid. n. 24.

Qualis fuerit serpens, qui tentavit Evam in Paradiſo terrestri, eamque ad peccandum, & de ligno vetito comedendum, induxit; & cur Eva ad ejus aspectum non horruerit, nec obstupuerit, audiens secum illum loquentem? Ibid. p. 448. n. 12. & sequentibus.

Quomodo intelligi debeant verba illa Eve Gen. 3. Serpens decopit me, & ista Apostoli: Mulier seducta in primoricatione fuit: Vide Ibidem pag. 427. n. 45.

Eucharistia.

Veritas Eucharistie, seu vera & realis Christi in hoc Sacramento praefatio, contra Haereticos defensa. Tom. 5. t. 4. p. 151. totâ disp. proemiali, quatuordecim articulos continentate. Ubi articulo ultimo de concordia Ecclesie Graecæ cum Latina, circa transubstantiationem, & veram se realem præsentiam corporis & sanguinis Christi in Eucharistia. p. 153. & seq.

Sacramentum Eucharistie non consistit in oīa seu sumptione, sed in aliquo permanenti, nempe in speciebus consecratis. Ibid. p. 176. n. 5. & seq.

Sacramentum Eucharistie est unum specie infinita & non plura specie diversa, ob unitatem finis, spiritualis scilicet & integræ refectionis, ad quem ex Christi institutione ordinatur. Plura tamen sunt numero sacramenta, quæ in diversis Ecclesiis vel altaribus consecrantur seu conficiuntur. Ibid. p. 181. n. 46. & sequentibus.

Licet Sacramentum Eucharistie in re suscepit, non sit medium necessarium ad salutem, benè tamen suscepit in voto saltem implicito, tacito, & interpretativo, quod in susceptione Baptismi & aliorum sacramentorum includitur. Ibidem pag. 185. n. 76. & sequentibus. Ubi mens Augustini aperitur, & à nonnullorum calumniis vindicatur.

Christus cœnam Agni paschalis die seu lunâ 14. mensis primi ad vesperam celebravit, subindeque eadem die Sacramentum Eucharistie instituit. Ibid. p. 190. n. 107. & seq.

Licet solus panis triticus sit sufficiens materia Eucharistie, potest tamen confici in pane azymo, vel fermentato: sed azymus convenientior est, eum in eo Christus sacramentum Eucharistie instituerit & consecraverit. Ibidem pag. 194. n. 4. & seq.

Solum vinum de vite est materia calicis. Et ex precepto Ecclesie, debet modica aqua admisceri, quæ non convertitur in sanguinem Christi, nisi prius fuerit conversa in vinum. Ibidem p. 196. n. 24. & seq.

De jure divino est, ut sacramentum Eucharistie non conficiatur, nisi consecrando utramque speciem. Unde Summus Pontifex non potest dispensare, ut Sacerdos consecret in una tantum

Genet Thol. Tom. V.

specie. Ibid. p. 204. n. 86. & seq.

Corpus Christi continetur ex vi verborum; sub specie panis, non verò anima, ut tribuit gradum vitæ, benè tamen, ut dat esse corporeum. Similiter sanguis continetur ex vi verborum sub specie vini, anima verò rationalis solidum per concomitantiam; seu, ut loquitur Tridentinum, ex vi illius connexionis & concomitantiz, quæ partes Christi Domini inter se copulantur. Ibidem p. 217. n. 1. & sequentibus.

Sub specie vini corpus, & sub specie panis sanguis; & sub utraque specie divinitas, in hoc sacramento continentur, non ex vi verborum, sed per concomitantiam, Ibid. p. 219. n. 12. & sequentibus.

Corpus Christi est in hoc sacramento cum sua quantitate, totusque existit sub qualibet parte specierum, etiam ante fractionem, & sub qualibet indivisibili hostie consecrata, tam continuativo, quam terminativo. Ibid. p. 220. n. 19. & sequentibus.

Præsentia sacramentalis corporis Christi sub speciebus, est modus aliquis supernaturalis quoad substantiam, additus corpori Christi; non est tamen accidentalis, sed substantialis, subindeque ad prædicamentum substantiaz reductivè pertinet. Ibid. p. 223. n. 50. & sequentibus.

Christus in Eucharistia non potest moveri per se motu locali, benè tamen per accidens, ad motum specierum. Non potest tamen agere vel pati actione corporeâ. Ibidem pag. 225. n. 66. & seq.

Oculus corporeus supernaturaliter elevari potest ad videndum corpus Christi existens in Eucharistia, non tamen ad videndum ipsum modum quo in ea existit. Ibidem pag. 228. num. 81. & seq.

Corpus Christi definit esse sub speciebus sacramentalibus, quando per corruptionem illarum, desistuta fuisset propria illarum substantia. Ibid. p. 230. n. 103.

Forma consecrationis panis in his quatuor verbis, *Hoc est corpus meum*, essentialiter constituit. Ibid. p. 239. n. 1.

Probabilius est & menti ac doctrina S. Thomæ conformius, omnia verba, quæ in consecratione calicis proferuntur, esse de substantia formæ calicis. Ibid. pag. 241. n. 15. & seq.

Christus in consecratione sui corporis & sanguinis aliquibus verbis usus est, iisdem scilicet quibus à Sacerdotibus hoc sacramentum conficitur. Ibid. p. 245. n. 50. & seq.

Verba consecrationis recitativè simul & assertivè à Sacerdote proferuntur. Ibidem p. 247. n. 60. & seq.

Varii ac mirabiles sunt hujus sacramenti effectus; nam præter gratiam sanctificantem, & habituslem, causat, quantum est de se, gratiam quan-dam actualē, nempe excitationem charitatis, & actualē refectionem, cum quadam dulcedine & gaudio spirituali; juxta illud Cantic. 5. *Comedite amici, & bibite, & inebriamini charissimi*. Unde S. Doctor opusc. 58. dicit quod in sacramento, *dulcedo in proprio fonte degustatur*. Tollit etiam peccata venialia, & præservat à mortalibus, causatque perseverantiam, & gloriam adoptionis, unde Viaticum appellatur, quia dat virtutem pervenienti ad patriam. Ibid. p. 249. & seq.

Eucharistia habet etiam aliquos effectus in corpore, tum in hac vita, mitigando somitem appetitus sensitivi, tum in alia, causando resurrectionem corporis, imo & splendorem quemdam speciem in corporibus corum qui in hac vita sep̄ &

Cecilius devotus

INDEX RERUM

devotè communicarunt. Quod explicat, *Cyrillus Jerosolymitanus* exemplo quorundam verium, qui corpora habent lucida & fulgentia sicut lucernæ. Ibid.p.152.n.11.& seq.

Vinum quod luxurie incentivum est, ut ait *Apostolus*, mirabili quadam Dei dispositione, in Eucharistia fit virginitatis germen, & remedium contra concupiscentiam. Unde *Paschasius* libro de corpore & sanguine Christi cap. 21. *Eelix fructus ubertatis, ex quo virginitas germinatur; nam hoc nostræ generis vino castitas corruptitur, isto vero virginibus procreantur.* Et *Glossa* super illa verba: *Selmon mons Dei, sic ait: De corpore Christi manat umbra gratie, que nobis defensaculum est contra incentivâ viciorum, & carnalis concupiscentie.* Ibid. n.11.

Divina sapientia suam divinitatem & humanitatem ad modum lactis nobis exhibet in hoc sacramento, adimplens quod promiserat *Isaiae* 60. *Mamilla Regum lataberis.* Ibidem pagina 249. n. 4.

Christus in hoc sacramento satiat nos de torrentibus mellis & butyri, ut explicat *D. Gregorius* 15 Moral. Ibid.n.3.

Probabilius est, hoc sacramentum causare gratiam, quando primâ species sacramentales stomachum aut ventriculum attingunt. Ibid. p. 255. n.32.

Licet ad recipiendam gratiam spiritualis refectionis, & dulcedinis, requiratur devotio actualis, excludens mentis distractionem, & peccata venialia actu exercita, non tamen ad recipiendum augmentum gratiae habitualis. Ibid. p.256.n.46.

Sacerdos sub dupl-ci specie communicans, non plus recipit gratiæ, quam laicus, qui sub una tantum specie communicat, si uterque sit æqualiter dispositus. Ibidem p. 246. n. 60. Unde Sacramentum Eucharistie figuratum fuit per manna, de quo *Exodi* 16. sic dicitur: *Non amplius batitur qui plus collegerat, nec qui minus paraverat, repetit minus.* Ibid.n.65.

Nullum jus divinum extat de laïca communione sub utraque specie, subindeque Ecclesia usum calicis prohibere potest, & convenienter, ac justis de causis, de facto prohibuit. Ibid.p.267.n.52.& seq.

Solus Sacerdos potest hoc sacramentum confidere. Ibid.p.271.n.1. & seq.

Diaco ex officio convenit sanguinem Christi populo dispensare, non potest tamen corpus Christi dispensare, nisi de mandato Presbyteri vel Episcopi. Ibid. p.273.n.14.

De Eucharistia, ut est sacrificium, vide verbo *Missa. Extrapeelia.*

Extrapeelia est virtus quæ jocis & ludis modum rationis imponit. Tom. 4.p.350.n.32.

Hujus virtutis necessitas ibidem ostenditur, variisque exemplis declaratur.

Exorcista.

Duplex fuit in primitiva Ecclesia Exorcistarum genus; alii siebant ordinatione Episcopi, quo pacto *S. Martinus* à *B. Hilario* Exorcista constitutus est; alii verò Exorcistæ dicebantur, ob gratiam gratis datum, & donum expelliendi Dæmones ab energumentis, quod à Deo acceperant. Tom.5.p. 442.n.30.

Extrema: Unctio.

Extrema. *Unctio*, quæ solet in Ecclesia adhuc infirmis de vita periclitantibus, est verum novæ legis sacramentum. Tom.5.p.417.n.2.

Eius materia remota est oleum ab Episcopo benedictum; materia proxima, unctio ex tali oleo e

Forma in verbis istis consistit: *Per istam sanctam undionem, & suam prissimam misericordiam, indulget tibi Deus quidquid deliquisti per visum, &c.* Ibidem p.420.n.19. & sequentibus.

Effectus primarius & proprius hujus sacramenti, non est remissio peccatorum venialium aut mortalium, ex inadvertentia in confessione omisorum, sed augmentum gratie habentis jus speciale ad auxilia quibus infirmus confortetur & soboretur contra Daemonis tentationes in ultimo agone concurrentes. Ibid.p.425.n.2. & seq.

F.

Fatum.

Duplex in rebus humanis potest distingui fatum, unum Ethaicum & prophænum, à Gentilibus olim confitum; aliud Christianum & Catholicum, à D. Augustino, & S. Thoma receptum. Primum est libertati contrarium, & necessitatem antecedentem & absolutam in rebus humanis inducens; secundum verò libertati non prajudicat, sed potius eam fovet, perficit, firmat, & causat. Tom. 1.p.376.n.109.

D. Thomas quodlib. 12. quest. 3. art. 4. sit posse concedi omnia subjici fato, si nomine fati intelligamus divinam providentiam, omnia quæ sunt in mundo prædeterminantem & præordinantem; quamvis hoc nomine fati non debemus uti, quia nec nomina cum Gentilibus convenit habere communia. Unde ibi tandem cum Augustino concludit: *Si quis hoc modo intelligat fatum, sententiam teneat, lingua corrigat, ut non dicat fatum, sed providentiam Dei.* Idem docet 1. parte quest. 116.art.3. Ibidem.

Fides:

Fides est habitus vel actus supernaturalis intellectus, qua veritatibus à Deo revelatis, propter ipsius revelationem & autoritatem, certò quidem, sed inevidenter assertur. Tom. 4. pag. 184. n.1.

Objectum ejus formale quod est Deus, sub ratione primæ veritatis in essendo, subindeque sub ratione deitatis; objectum verò formale sub quo, est veritas prima in dicendo, non præcisè sumpta, sed ut connotans primam veritatem in cognoscendo, seu summam & infinitam Dei sapientiam, ratione cuius in seipso falli nequit. Demum objectum materiale illius complectitur omnia, quæ divinâ revelatione nobis innescunt, & quæ duodecim articulis symboli comprehenduntur, vel ad eos reducuntur. Ibid. n.4.& seq.

Ultima resolutio nostræ fidei, quoad propositionem credendorum, fit in ipsam Ecclesiam à Spiritu Sancto directam, quæ veluti organo fidelibus loquitur, & credenda proponit ac revelat. Quoad assensum verò quem fideles eis præbent, fit solum in primam veritatem, non verò in Ecclesiæ testimonium. Ibidem pag. 188. num. 41.& sequentibus.

Nec ex parte Dei revelantis, nec ex parte hominis credentis, fidei falsum subesse potest. Ibid. p. 194. n. 82. & sequentibus.

Quomodo obcuritas pertinet ad rationem formalem fidei. Vide Ibid. pag. 100. num. 134. & sequent.

Non possunt esse simul in eodem subiecto actus nec habitus fidei & scientiæ ac visionis claræ de eadem veritate; bene tamen habitus fidei cum actu scientiæ evidentiæ, seu claræ Dei visionis, per modum transiuntis conamuntur. Ibidem

ET MATERIARUM.

pag. 202.n.146. & sequentibus.

Evidentia in attestante cum fide compoffibilis est.
Ibid.p.207.n.196.

Mysteria fidei evidenter credibilia sunt. Ibid.pag.211.
n.224.

Varia sunt credibilitatis nostrae fidei motiva seu argumenta, quæ tamen ad duodecim præcipua reduci possunt, quæ sunt veluti duodecim stellæ, quibus præfulget mystica corona Ecclesie, ut dicitur Apocal. 11. Ibid. p. 213.n. 238. & sequentibus.

Ad actum fidei internum requiritur pia motio voluntatis, quæ determinet & moveat intellectum, ut credat id quod ipsi cum obscuritate proponitur; ad eam tamen eliciendam, non requiritur virtus, vel qualitas habitualis, sed sufficit auxilium actualis. Ibid.p.272.n.1. & seq.

Actus internus fidei supernaturalis, est omnibus adultis simpliciter necessarius necessitate mediæ ad salutem; ita ut sine illo in re habito justificari & salvare non possint, secundum legem ordinariam. Ibid.p.275.n.18.

Ante Christi adventum, seu in lege naturæ, & lege scriptæ, fides explicita Christi, seu Redemptoris & mediatoris venturi, non fuit necessaria necessitate mediæ ad salutem; sed satis erat credere, Deum per suam providentiam velle homines à peccatis liberare, illisque de rebus ad salutem necessariis providere. Ibid. pag. 278. n. 50. & sequent.

Post sufficientem legis Evangelicæ promulgationem, fides explicita mysterii Incarnationis & Trinitatis, necessaria est necessitate mediæ ad justificationem & æternam beatitudinem. Ibidem p. 280.n.67. & seq.

Externa fidei confessio à virtute fidei elicetur, & non scilicet imperatur. Ibid.p.284.n.96.

Præceptum de fide exteriùs profitenda, non obligat fidèles, datâ quavis profitendi occasione, sed tantum in quibusdam casibus; unde per se loquendo licitum est Pastoriis & Prælati fugere vel te occultare tempore persecutionis. Ibid.pag. 285.n.111.

Fides informis, & à charitate separata, est quidem vera virtus, sed non perfecta. Ibid. p. 288. n. 3. & sequent.

Fides nec est virtus moralis, nec intellectualis, sed Theologica. Ibid. p.289.n.8.

Fides ordine originis est prior spe & charitate; ordine verò dignitatis, est quidem inferior charitate, sed perfectior spe, & virtutibus moralibus insulsa. Ibidem pag. 290. n. 14. & sequentibus.

Dores & prærogativa fidei, à Guillermo Parisiensi descriptæ. Ibid.n.17.

Fides, etiam prout est in nobis, omnes cognitiones naturales in certitudine excedit, licet quoad nos sit minus certa scientiis naturalibus, & habitu primorum principiorum. Ibid.n.18. & seq.

Fides non est propriè discursiva, sed rebus revelatis immediatè assentitur. Ibid. p.291.n.23.

Fides remanet in peccatoribus, non verò in hæreticis, aut in dæmonibus, vel in damnatis. Ibid. n.26. & sequent.

Causæ fidei, & præcipui ejus effectus, n. 70. recensentur. pag.296.

Finis.

Actus voluntatis qui versantur circa media, vel circa finem nondum obtentum, sunt propter finem; secùs verò illi qui finem jam adeptum supponunt, ut fruitio, & delectatio de fine jam adeptio. Tom.3.p.6.n.21.& sequentibus.

Bruta non se movent & dirigunt in finem, ope-
Geset. Theol. Tom. V.

rando gratiâ finis, sed ad finem diriguntur & moventur ab Authore naturæ. Ibidem pag. 9. n. 59. & sequentibus.

Deus in actibus liberis agit propter finem, non verò in necessariis, essentialibus, aut notionalibus. Ibidem p.13.n.86. & sequentibus.

Finis intermedius, verè & propriè habet rationem finis. Ibidem n. 94. & sequentibus.

Non potest idem homo, pro eodem tempore, efficaciter appetere duos ultimos fines totales & adæquatos, bene tamen unum efficaciter, & aliud inefficaciter. Ibidem pag.17.n. 121.

Quomodo quæcumque vult homo velit propter ultimum finem: Vide ibid. p.21.n.152.& seq.

Fortitudo.

Fortitudo est virtus existens in irascibili, coercitiva timosis, & audaciæ moderativa, instantibus periculis. Tomo 4.pag.343.n.1.

Duplex est actus ejus, aggredi & sustinere, inter quos iste potior est, ut eleganter declarat Gregorius homil.35. in Evang. his verbis: *Minor est vittoria urbes expugnare, quia extra sunt que vincuntur: maior autem est quod per patientiam vincuntur, quia ipse à se animus superatur, & semetipsum fibriter id subiectus, quando cum patientia in humiliitate tolerantia stravit.* Unde martyrium est principalis actus fortitudinis. Ibidem n. 3. & sequentibus.

Vitia opposita fortitudini tria præcipue numerantur, nimis timiditas seu ignavia, intimiditas seu vacuitas timoris, & temeritas. seu nimis audacia. Ibidem pag.353.n.16.

Fructus Evangelici.

Fructus Evangelici realiter differunt ab aureolis. Tomo 3.pag.73.n.58.

Fructus trigeminus, sexagesimus, & centesimus, licet diversis rebus accommodati possit, speciali tamen ratione competit virtuti continentiae. Ibid. pag.74.n.26.

Convenienter distinguuntur tres continentiae partes, scilicet conjugatorum, viduarum, & virginum, quibus fructus trigeminus, sexagesimus, & centesimus correspondent. Ibidem n.66.

Fructus Spiritus Sancti.

Fructus Spiritus Sancti sunt quedam opera virtutum, procedentia ex motione Spiritus Sancti, quæ sunt delectabilia & fructuosa, quæ dicuntur etiam flores respectu beatitudinis, quia sicut ex floribus accipitur spes fructus; ita ex operibus illis habetur spes vite æternæ & beatitudinis. Tomo 3.pag.308.n.48.

Fructus Spiritus Sancti sunt duodecim, quæ recentur ab Apostolo ad Galat. 5. Ibidem numero 39.

Fruitio.

Fruitio, nec est possessio objecti concupiti, nec ejus amor, sed delectatio ex amore & presentia rei causata. Tomo 3.pag.119.n.3.

Duplex dari potest fruitio ultimi finis, una perfectæ, quæ habetur in patria de Deo clara visus alia imperfectæ, quæ habetur hic in via de Deo per spem & amorem imperfectæ possesto, de qua dixit Apostolus ad Roman. 11. *Spe gaudenter.* Ibidem pag.160.n.9.

Futurum.

Falsa & erronea est Baunii sententia afferentis quod non tenetur quis sub peccato mortali restituere quod ablatum est per parva furtæ, quantumcunque sit magna summa totalis. Tomo 3. in dissertatione de probabilitate. pag. 257. n. 133.

Futurum.

Futurum est id quod est determinatum in causa, ad habendam existentiam pro duratione sequenti.

INDEX RERUM

Tomo 1. pag. 200. num. 1.

Duplex est futuritio, una certa & infallibilis, per ordinem ad causam primam; & altera fallibilis & impeditibilis, per ordinem ad causas inferiores contingentes, vel liberas, de qua locutus Aristoteles 2. de genera. textu 64. dixit: *Futurus quis incedere, non incedet.* Ibid. n. 7.

Nihil est determinat futurum ante decretum, & prædefinitionem divinæ voluntatis. Ibid. p. 206. n. 34. & sequentibus.

G.

Gaudium.

Gaudium & amor in Deo virtualiter distinguuntur. Tomo 1. pag. 396. num. 19.

Quam ingens sit gaudium beatificum & quæ præcipue ejus causæ, per fructus quos exploratores de terra promissionis attulerunt, insinuantur. Tomo 3. pag. 50. num. 131.

Gaudium illud adeo ingens est, ut humano corde concludi nequeat; quare melius dicitur homo in illud intrare gaudium, quam illud gaudium cor hominis introire. Unde Anselmus in prosol. c. 26.

Tam magnum est de Deo gaudium cœlestis patriæ, ut non possit concludi in homine, & ideo homo intrat in gaudium illud incomprehensibile, & non intrat gaudium illud in hominem, tanquam comprehensum ab homine. Ibidem pag. 49. num. 129.

Causæ illius immensi gaudii eleganter describuntur ab Augustino de spiritu cap. 64. Ibidem p. 50. num. 131.

Gratia actualis, seu auxilians.

Homo in statu naturæ lapsæ potest sine gratia, seu auxilio speciali, alias, imò & singulas veritates naturales tam speculativas quam practicas cognoscere, non tamen totam eorum collectiōnem. Tomo 4. pag. 27. num. 14. & sequentibus.

Ad assentiendum veritatibus supernaturibus, & mysteriis fidei, requiritur auxilium supernaturale, non solum in intellectu, sed etiam in voluntate. Ibidem pag. 36. num. 81.

Homo potest sine gratia sanctificante, & charitate, elicere aliquos actus honestos, & moraliter bonos, unde quæcumque fiunt à peccatoribus, ante adeptam justificationem, non sunt peccata. Ibidem p. 39. n. 101. & sequentibus.

Fides ad bene operandum non est ita necessaria, quin infidiles, in statu infidelitatis, aliquos actus honestos exercere valeant. Ibidem p. 40. n. 118. & sequentibus.

Homo lapsus, sine auxilio speciali, & cum concursu generali Dei, aliqua opera honesta & moraliter bona, naturalis ordinis, efficere potest. Ibidem p. 44. n. 148. & sequentibus.

Homo in statu naturæ lapsæ non potest viribus liberi arbitrii, & cum solo concursu generali, Deum ut authorem naturæ efficaci dilectione diligere, imò supposita elevatione naturæ humanae ad statum supernaturalem, ad talēm dilectionem eliciendam, requiritur non solum auxilium supernaturale, sed etiam gratia sanctificans; in statu vero naturæ puræ, cum solo auxilio speciali ordinis naturalis, eam elicere potuisse. Ibidem p. 51. n. 193. & sequentibus.

Homo in statu naturæ lapsæ non potest totam legem naturæ quoad substantiam observare, sine auxilio entitativæ supernaturali, imò nec sine gratia habituali. Ibidem pag. 59. num. 250. & sequentibus.

Non potest etiam, ex viribus naturæ, diu vitare

peccata mortalia, quæ sunt contra legem naturalem, nec graves tentationes contra illa præcepita vincere. Ibidem p. 61. n. 285. & sequentibus.

Homo in statu naturæ lapsæ, quantumcumque sit justus & sanctus, non potest ex vi auxiliorum quæ communī lege gratia annexantur, omnia peccata venialia per totam vitam, vel per longum tempus vitare; sed ad hoc specialissimo auxilio seu privilegio indiget, quod soli Beatiissimæ Virgini fuit concessum; licet aliqui sancti speciale privilegium habuerint vitandi omnia venialia collectivè in aliqua certa & determinata materia. Ibidem p. 66. n. 317. & sequentibus.

Requiritur speciale donum ad perseverandum in gratia usque ad mortem, etiam in adultis, qui post acceptam gratiam citè moriuntur, & in parvulis baptizatis, decadentibus ante usum rationis. Ibidem p. 71. n. 350. & 356.

Homo indigebat, etiam in statu innocentie, speciali auxilio ad perseverandum. Ibidem p. 73. n. 370. & sequentibus.

Donum perseverantie finalis consistit formaliter in conjunctione gratiae cum morte, ex efficaci glorificationis intentione imperata. Ibidem pag. 76. num. 386. & sequentibus.

Gratia habitualis, seu gratum faciens.

Gratia gratum faciens, non est solus extrinsecus Dei favor, vel amor, sed forma aliqua homini intrinseca, nimirum qualitas aliqua entitativæ supernaturalis, quæ est participatio physica & formalis divinæ naturæ, etiam formaliter & reduplicativè, ut infinita est, & actus purus, habetque totam effendi plenitudinem, imò & prout subsistit in tribus personis divinis. Ibidem pag. 77. num. 2. & sequentibus.

Gratia sanctificans participat aliquid de immutabilitate, infinitate, & omnipotentiâ Dei, tribuitque homini justo rerum omnium dominium, idque nobilis & fecundius omni dominio civili. Ibid. p. 86. n. 64. & sequentibus.

Gratia sanctificans, licet una & simplex qualitas, pro diversa tamen subjectorum in quibus recipitur capacitate & exigentia, multiplices & interdum specie diversos operatur effectus. *Sicut aqua, cum unius sit speciei, vario modo operatur, dealbans in lilio, rubricans in rosa, purpurans in viola,* ut sit Chrysostomus. Ibid. pag. 89. n. 90.

Gratia sanctificans est simpliciter perfectior charitate, lumine glorie, visione beatifica, imò & Dei maternitate. Demum, ut sit D. Thomas: *Bonum gratie unius, majus est quam bonum naturæ totius universi.* Quæ verba expendens Cajetanus subdit: *Ante oculos tuos semper die nocte tene, quod bonum gratie unius, est melius quam bonum naturæ totius universi: ut continuè videas damnationem imminentem non afflanti tantum bonum oblatum.* Ibid. n. 91. & seq.

Gratia sanctificans reddit hominem filium Dei ad optimum, eaque sola talem effectum præstare potest. Ibid. p. 91. n. 105. & sequentibus.

Gratia habitualis realiter distinguitur à charitate, quare subiectatur immediate in anima, non autem in voluntate. Ibidem pag. 98. num. 151. & sequentibus.

Nulla creatura, quantumcumque perfecta, nequidem Christus, in quantum homo potest esse causa principalis gratiae sanctificantis. Ibidem p. 108. num. 1. & sequentibus.

Gratia sanctificans, neque propriè creatur, neque concreatur, sed de potentia obedientiali animæ educitur. Ibidem pag. 114. n. 32.

Ad gratiam sanctificantem requiritur aliqua dispositio, quæ in adultis est motus liberi arbitrii, in pat-

ET MATERIARUM.

parvulis verò virtutes infusæ, quæ cùm ipsam semper comitentur, & ab ea sint inseparabiles, dispositiones ejus concomitantes dici possunt. Ibidem pag. 113. num. 59.

Nihilus, seclusa revelatione, potest esse certus, certitudine fidei, se esse in gratia, imò nec de hoc habere certitudinem moralē, omnem formidinem & dubietatem excludenter, sed duntaxat probabilem & conjecturalem. Ibid. p. 116. num. 3. & sequentibus.

Gratia gratis data.

Gratia interna convenienter dividitur in gratiam gratum facientem, & gratis datum. Tom. 4. p. 102. num. 4.

Divisio gratiae gratis datae, in novem ab Apostolo assignatas, adæquata est. Ibidem p. 103. n. 7.

Aliquæ ex gratia gratis datis sunt in homine per modum motionis transiuntur: iuxta illud Gregorii Magni horil. 9. super Ezechiel. *Spiritus Sanctus in Sanctorum cordibus, juxta quasdam virtutes semper permanet, juxta quasdam verò, recessus venit, & veniens recedit, &c.* Ibidem pag. 103. & sequenti n. 9.

Gratia sufficiens.

D. Thomas sub nomine auxilii Dei, utrumque auxilium tam sufficiens, quam efficax comprehendit, cùm utrumque sit quedam D.i motio, quæ ad actus supernaturales perfectos vel imperfectos animam applicat. Tomo 1. pag. 355. num. 147.

Auxilium sufficiens, ab efficaci distinctum, agnoverunt veteres Thomistæ Cajetanus, Ferratiensis, Soto, & alii. Ibid. n. 149.

Nomine auxilii sufficiens Theologi intelligent illud quod dat potentiae complementum & totam virtutem seu sufficientiam; unde licet detur auxilium quod admittunt Thomistæ, & sufficiens appellant, non esse sufficiens grammaticaliter, est tamen sufficiens Theologicè. Ibid. p. 356. n. 152. & sequentibus.

Licet Deus omnibus offerat vel præparet auxilia ad salutem sufficientem, omnibus tamen non confert, nec omnes ea recipiunt, sed plures illis privantur in penam peccati mortalitatis, actualis, vel originalis. Omnibus tamen iustis, instante præcepti supernaturalis obligatione, semper auxilium sufficiens conceditur. Tomo 2. p. 86. n. 160. & sequentibus.

Gratia efficax.

Efficacia decretorum & auxiliorum probatur ex orationibus Ecclesiæ, Dei promissionibus, & ex inscrutabilitate hujus questionis, *cur vocatio & gratia Dei in uno sit efficax, non vero in altero?* Tomo 1. p. 363. n. 30. & sequentibus.

Divina decreta & auxilia, esse ex se & ab intrinseco efficacia, ostenditur ex verbis Apostoli 1. Corinth. 4. *Quis enim te discernit?* p. 364. n. 38.

Martinonus in Anti-Jansenio fuisse ostendit omnia argumenta, que ex latrone libertatis, vel insufficientia auxilii sufficiens fieri solent contra gratiam de se efficacem & physicè prædeterminantem, militare contra gratiam congruam, quaro Suarez, Vasquez, & alii admittunt, omnesque Societatis Theologi, ex præscripto & decreto Claudi Aquavivæ, ejusdem Societatis Generalis, docere tenentur. Ibid. pag. 381. num. 126. & sequentibus.

Gratiae efficaci possumus ponere obicem, ex virtibus liberi arbitrii, non tamen ad illius receptionem nos disponere. Ibid. p. 383. n. 144.

Len. P. p. 8. de Espania: *Hac sanctis causa est tremendi argue merendi, ne ipsi in operibus pietatis elass, deferantur ope gratia, & remaneant in*

infirmitate natura. Ibidem n. 145.

Omnibus veraciter humilibus habenda semper præ oculis est hæc Richardi Victorini sententia: *Gratia quam semel homo accepit ante peccatum, fusce subirabi non posuit, quam etiæ præter meritum acceperas, sine culpa tamen amittere non debebat: nunquam autem omni hora potest justè subirabi, quia nunquam potest homo sine culpa inveniri.* Ibidem n. 145.

Superbia & præsumptio, ac in propriis viribus fiducia, maximum divine gratiae ponunt obicem, ut elegenter declarat D. Bernardus. Ibidem num. 146.

Gratia moraliter excitans & gratia physicè præveniens, sunt veluti duo brachia Dei, animam complectentia, de quibus dicitur in Caoticis: *Leva eum sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.* Ibid. p. 385. n. 150.

Gratia Sacramentalis.

Gratia sacramentalis addit solum supra gratiam habitualis jus quoddam ad specialia auxilia quæ Deus confert his qui suscepserunt Sacra menta, quando illis auxiliis opus habent in ordine ad proprium finem coiusslibet Sacramenti. Tom. 5. pag. 57. n. 102.

Gratia Christi substancialis.

Humanitas Christi Domini est grata & sancta formaliter, per aliund donum substancialis, à gratia habituali distinctum, nempe per gratiam unionis. Tom. 4. p. 482. n. 2.

Divinitas, rivot à personalitate distincta virtualiter, sanctificat humanitatem Christi sanctitate substanciali. Ibid. p. 485. n. 31.

Gratia Christi accidentalis, seu habitualis.

Præter gratiam substancialis unionis fuit in anima Christi gratia accidentalis, seu habitualis, ei infusa ab Initio fuæ conceptionis. Ibid. p. 488. n. 2. & sequentibus.

Gratia habitualis fuit necessaria in anima Christi, ad completam illius sanctificationem, & ut con naturaliter actus supernaturales elicet, & insuper, ut con naturali modo præmium supernaturale mereretur. Ibidem n. 3. & seq.

Gratia habitualis Christi in esse gratiae, & in esse moris considerata, infinita dici debet. Ibidem p. 504. n. 9. & seq.

In Christo est plenitudo gratiae, tam intensiva, quam extensiva, secundum potentiam Dei ordinariam, potuit tamen esse major intensivæ, de potentia Dei absoluta. Ibidem p. 507. n. 40. & sequentibus.

Gratia Christi capitalis.

Christus, ut homo, est caput Ecclesiæ, subindeque omnium fideliuum, etiam in mortali existentium, non tamen hæreticorum, cùm illi sint extra Ecclesiam. Ibid. p. 513. n. 1. & sequentibus.

Christus, ut homo, est caput Angelorum, in eos tamen non influit gratiam, & gloriam essentiam, sed duntaxat accidentalem. Ibidem p. 517. n. 41. & sequentibus.

Gratitudo.

Gratitudo est pars potentialis justitiae ad cuius manus pertinet, beneficium ab alio acceptum recognoscere, & pro eo aliquod beneficium rependere, nempe gratiarum actionem, obsequium, cultum, vel aliud beneficium. Tom. 4. p. 341. n. 6.

Tres sunt præcipui gradus gratitudinis, nempe beneficium agnoscere & memoriam tenere; ipsum declarare, benefactorem laudando, & gratias agendo, & facto seu rebus aliquid retribuere; pro loci, temporis, & aliarum circumstantiarum ratione. Ibidem.

INDEX RERUM

De hac virtute eleganter differit D. Bernardus, qui etiam loquens de ingratitudine, ait quod illa est *veniens utens, secans sibi fontem pietatis, rorem misericordia, fluens grata.* Ibidem pag. 352. n. 11.

Henoch & Helias.

HEnoch aetervatur vivus in Paradiso, ut extremo mundi & Antichristi tempore veniat, & omnibus paenitentiam praedicet. Tom. 2. p. 442. num. 58.

Hieronymus Henoch & Heliam *paradisi colos* appellat; Tertullianus *aeternitatis candidatos*, quia eorum status est veluti medius inter statum visitorum & comprehensorum. Ibid. n. 62.

Utrum in Paradiso terrestri degentes, de facto mereantur? Vide Tomo 4. p. 156. n. 35.

Henoch & Helias futuri sunt secundi Christi adventus praecursores, Apostoli & Martyres ejus gloriosi, qui, ut loquitur Tertullianus, Antichristum sanguine suo extinguent. Ibid. n. 36.

Homo.

Cur mundo corporeo iam condito & ornato, homo postremo loco producetus sit? Tom. 2. p. 419. num. 1. ubi egregiae ex SS. Patribus afferuntur rationes.

Insignes hominis prærogativæ & excellentiæ insinuat, his verbis Domini Genes. 1. *Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, & praefi piscibus maris, &c.* Ibid. n. 3. & seq.

Cur Deus tam vitem materiam, qualis est limus terræ, in productione hominis adhibuerit? Ibid. p. 410. n. 9.

Cur Deus in creatione & infusione animæ hominis, ulti est verbo inspiravit, seu insufflavit? Ibid. p. 421. n. 10.

Primus homo creatus fuit à Deo perfectus secundum etatem, & quantum ad molem seu magnitudinem corporis. Ibid. n. 11.

Extra Paradiſum terrestrem productus fuit. Ibidem n. 12. Cur autem Deus voluerit ipsum creare in Paradiſo, egregiae, Ibidem n. 13. assignantur rationes.

Nazianzenus Orat. 42. hominem vocat *alterum Angelum, mixtum adoratorem, visibilis creatura spectatorem, mystam intelligibilem, eorum que in terra sunt Regem, terrenum pariter ac caelestem.* Ibidem p. 419. n. 2.

Tertullianus existimat, Deum ab initio, in formatione hominis, & unione animæ spiritualis cum corpore, ex limo terræ formato, Divini Verbi incarnationem præfigurare voluisse: *Quodcumque enim (inquit) limus exprimebatur. Christus co-gitabatur homo futurus.* Ibid. p. 420. n. 9.

Hora canonica.

Falsa est quorundam Casuistarum sententia afferentium in recitandis horis canonicas sufficere attentionem externam, & non requiri internam, subindeque quemlibet posse voluntatiè distrahi. Tom. 3. in dissertatione de probabilitate. p. 248. n. 87.

Horologium.

Horologia, juxta Carmuelum, habent vim opinionis probabilis, & tamen idem Author in Teologia fundamentali Tom. 2. n. 374. ait horologia ferè omnia concepta esse in originali peccato, subindeque actualia necessariò committere. Tom. 3. in dissertatione de probabilitate. p. 249. n. 90.

Humilitas.

Humilitas est virtus, quæ quis considerans suum defectum, tenet se in infimis, secundum modum suum. Vcl, ut ait D. Bernardus, *virtus quæ quis verissima sui cognitione libi ipsi vilescit.* Tom. 4. p. 349. n. 25.

Humilitas & magnanimitas inter se distinguuntur, licet enim habeant coibere affectum hominis ne inordinate tendat in excelsa, diversimodè tam id præstant. Ibid. n. 26.

Differunt etiam inter se humilitas & religio, licet magnam habeant ad invicem similitudinem & affinitatem. Ibid. n. 27.

Variz eisdem virtutis prærogativæ & excellentiæ, Ibid. n. 28. & p. 350. n. 29. ex SS. Patribus recensentur.

Humilitas est signum prædestinationis. Tomo 2. p. 63. n. 32.

Hypocrisia.

Chrysologus loquens de hypocrisi ait: *Crudeli arte virtutes necat mucrone virtutum, jejunium jejunio perimit, orationem oratione vacuat, misericordiam miseratione prostravit.* Tomo 3. p. 104. n. 24.

I.

Jacob.

Jacob non est mentitus, cum dixit Patri: *Ego sum primogenitus tuus Esaï: Tum quia primogenita illius ei de jure debebantur, & sic se appellabat Esaï, non in persona, sed in jure;* sicut Joannes dictus est Elias, non in persona, sed in spiritu: *Tum etiam, quia loquebatur propheticè, & in sensu mystico, ut scilicet designaret, quod minor populus, scilicet Gentilium, substituendus erat loco majoris, nempe Iudeorum.* Tomo 3. p. 222. n. 20.

Jacob & Esaï fuerunt typus & figura omnium prædestinationum, & reproborum, unde quamvis hæc verba Malachiæ: *Jacob dilexi, Esaï autem odio habui,* ad litteram intelligatur de electione & repulsi à bonis temporalibus, tamen in sensu mystico & spirituali intelliguntur ab Apostolo ad Roman. 9. de electione ad gloriam, & reprobatione seu exclusione ab illa. Tomo 2. pag. 68. n. 27.

Idea Divine.

Domi in mente divina Ideas seu exemplaria creaturarum, Scriptura & SS. Patres manifestè declarant, ratioque multiplex demonstrat. Tomo 1. p. 296. n. 9. & sequentibus.

Essentia divina, cognita à Deo ut imitabilis à creaturis, habet rationem ideae, non verò ut gerit vices intellectionis, aut speciei & formæ intelligibilis. Ibidem p. 298. n. 15.

Quarum rerum Deus habeat ideas, Ibidem p. 303. n. 66. & sequentibus explicatur.

De illis eleganter differunt Augustinus lib. 1. Confessionum cap. 6. & lib. 12. de civit. Seneca Epist. 65. Boëtius lib. 4. de consolat. & Dionysius Carthusianus lib. de Dei laudibus, quorum verba referuntur ibid. p. 296. n. 10. & seq.

Celebre est etiam dictum illud Platonis afferentis illum qui ideas contemplatur, dictum esse Deum inter homines, ut resurferit in fine præfationis Tractatus de scientia Dei. p. 168.

Jejunium.

Variz circa legem jejunii novorum Casuistarum laxitates referuntur ac refelluntur. Tomo 3. in Tractatu de probabilitate. p. 256. n. 126.

Ignorantia.

Ignorantia antecedens causat involuntarium simpliciter; ignorantia consequens, voluntarium simpliciter, & involuntarium secundum quid; ignorantia verò concomitans, neque causat voluntarium, neque involuntarium, sed non voluntarium. Tom. 3. p. 97. n. 131. & seq.

Multiplex ignorantia divisio. Eodein Tomo pag. 359. n. 2. & sequentibus.

Igo-

ET MATERIARUM.

Ignorantia est causa peccati, non directe & per se, sed per accidentem & indirecte, sicut ut removens prohibens effectum. Ibid. n. 5.

Ignorantia invincibilis & antecedens, non est causa peccati, sed ab illo excusat. Ibidem, & si in Tractatu de probabilitate. p. 272. n. 217. & seq.

Quomodo dari possit ignorantia invincibilis juris naturalis. p. 466. n. 44. & seq.

Imperium, seu altus imperii.

Imperium non est solum constituendum in hominibus, respectu aliorum sibi inferiorum & subditorum, sed etiam in quolibet, respectu sui ipsius, suorumque operationum. Tom. 3. p. 174. n. 36.

Imperium est substantialiter actus intellectus, praesupponit tamen necessariam actionem voluntatis. Ibid. p. 176. n. 58.

Quinam actus subdantur imperio rationis: Vide Ibid. p. 174. n. 83. & seq.

Praeter judicium regulans electionem, constituentem est in Deo imperium regulans usum & executionem. Tom. 2. p. 7. n. 32.

Potentia executiva Dei, que est ejus scientia practica, omnia ad extra produxit per actionem imperii formaliter immanenter & virtualiter transuntem; juxta illud Psalmi 148. *Ipsa dixit, & factas sunt, ipsa mandavit & creata sunt.* Tom. 1. p. 198. n. 95.

Incarnationis.

Quid Incarnationis nomine significetur? Tom. 4. p. 359. n. 1.

Varii Hæreticorum errores circa Incarnationis mysterium. Ibid. n. 2. & seq.

Judeorum error existimantium Messiam nondum venisse, testimonii veteris testamenti confutatur. Ibid. p. 361. n. 16.

Possibilitas Incarnationis suadetur, & argumenta, que contra illam fieri solent, diluvuntur. Ibid. p. 364. n. 1. & seq.

Verbum divinum per Incarnationem non solum non est intrinsecus mutatum, sed nec etiam innovatum. Ibid. p. 367. n. 23. & seq.

Possibilitas Incarnationis solo lumine naturali cognosci nequit. Ibid. p. 369. n. 53.

Mysterium Incarnationis Deo, homini, totique universo fuit convenientissimum. In eod. Tom. p. 373. n. 1. & sequentibus, ubi variae & egregiae Incarnationis convenientiae declarantur.

Tres mixture factae in mysterio Incarnationis. Ibid. p. 374. n. 7.

Christus per Incarnationem quomodo cresceret inventus. Ibid. p. 375. n. 11.

Splendor divinitatis per mysterium Incarnationis temperatur, & nostræ naturæ claritas augetur: ideoque tale mysterium per electrum, quod fit ex mixtura auri & argenti, apud Ezechielem representatur, ut eleganter declarat D. Gregorius. Ibidem n. 11.

Incarnatio significatur per osculum, quod est præcipuum amoris & benevolentie signum, ut tradit D. Bernard. serm. 1. in' Cantica. Ibidem numero 15.

Zeno Veronensis ait quod in ecclesi Zodiaco Virginem excipit libra, ut nosceremus per Christi ex Virgine adventum, adiectam esse justitiam. Ibid. n. 16.

Mysterium Incarnationis figuratum fuit per mysticam illam scalam, in qua Jacob vidit Angelos ascendentis & descendentes. Ibid. p. 376. n. 19.

Ante Incarnationem Angeli patiebantur se ab omnibus adorari, sed post Incarnationem hoc nolunt permittere, quia vident naturam homi-

nis Dei filio hypostaticè unitam, & ad tantum celitudinis gradum elevatam, ut quod altius attellatur non habeat. Ibid.

Per Incarnationem homines in ordine gratiae habent caput homogeneum, & ejusdem naturæ, à quo omnium gratiarum charismata in membra defluunt. Ibid. p. 377. n. 20.

Per incarnationem Deus dedit nobis perfectum exemplar omnium virtutum, & præclarissimum speculum, ut egregiè declarant D. Bernardus, & Drogo Ostiensis. Ibid. n. 21.

Christus factus est homo, ut homo haberet in Deo unde fieri posset plenè beatus; in anima, videnti Christi Divinitatem; in corpore, videnti ejus humanitatem, sive tota hominis conversio esset ad Christum. Ibid. n. 22.

Per Incarnationem non solum motivum, sed etiam facilitatem ipsum amandi, nobis Deus præbuit. Ibid. p. 378. n. 26.

Convenientius fuit Filium incarnari, quam Patrem, vel Spiritum Sanctum, & naturam humana potius quam angelicam ab illo assumi. Ibid. n. 31. & seq.

Incarnation convenienti tempore facta fuit. Ibid. p. 379. n. 35. & seq.

Nulla pura creatura potest condigne satisfacere propria mortali propria, vel aliena, subindeque necessarium fuit Deum incarnari, ad exhibendam Deo condignam satisfactionem. Ibidem p. 381. n. 2. & seq.

Ex vi præsentis decreti, Verbum Divinum carnem humanam non assumplisset, si homo non peccasset. Ibid. p. 401. n. 3. & seq.

Solo existente peccato originali venisset Christus ex vi præsentis decreti, non verò existentibus solis peccatis & aliis. Ibidem p. 409. n. 72. & seq.

Unio Verbi Divini cum humanitate, non est facta in natura, sed in persona. Ibid. p. 411. n. 3. & seq.

Verbum unitur humanitati sine ullo prouerso medio aut modo ab extremis modaliter distingue. Ibid. p. 415. n. 46. & seq.

Asumptio humanæ naturæ ad personam Verbi, creatio animæ Christi, & productio humanitatis, sunt actiones realiter inter se distinctæ. Ibid. p. 420. n. 77. & seq.

Terminus totalis actionis unitivæ Dei est Christus, seu persona composita ex humana & divina natura; terminus vero formalis, est ipsa Verbi divini subsistencia, ut communicata humanitati. Ibid. p. 422. n. 91. & seq.

Unio hypostatica, ex parte extremitum quæ uniuntur, non est maxima omnium unionum, benè tamen ex parte mediæ in quo uniuntur. Ibidem p. 424. n. 105. & seq.

Beata Virgo non fuit elevata à Deo tanquam instrumentum ad conjungendam hypostaticè humanitatem Verbo Divino. Ibid. p. 425. n. 2. & seq.

Christus per opera prioritate temporis vel naturæ præcedentia, Incarnationem non meruit; inde nec eam mereri potuit per opera subsequentia, vel prioritate naturæ antecedentia; potuit tamen de potentia absoluta eam mereri de congruo per opera prioritate temporis antecedentia; potuit enim humanitas Christi prius tempore quam uniretur Verbo produci, & in supposito sibi connaturali subsistere, sive substsens, opus supernaturale elicere, ordinatum ad Incarnationem merendam. Ibid. p. 427. n. 14. & seq.

Christus non meruit suæ Incarnationis continuationem,

INDEX RERUM,

tionem, nec B. Virginis materiam, hoc est ex Beatissima Virgine concepi & nasci, nec alias circumstantias Incarnationem antecedentes, vel concomitantes, bene tamen consequentes, ut Pastorum & Magorum adorationem, apparitionem stellae &c. Meruit etiam reunionem sua humanitatis ad Verbum, quæ fuit facta in resurrectione. Ibid. p. 431. n. 41. & seq.

SS. Patres qui Incarnationem præcesserunt, eam de condigno mereri non potuerunt; eam tamen de congruo quantum ad substantiam, & quantum ad accelerationem, aliasque circumstantias meruerunt. Ibid. p. 434. n. 61. & seq.

Beata Virgo, nec meruit, nec mereri potuit de condigno, ut esset Mater Dei, bene tamen de congutto. Ibid. p. 437. n. 84. & seq.

Verbum divinum terminat primariè & immediatè humanitatem per substantiam personalem & relativam, secundariè verò & mediatè, per substantiam communem & absolutam. Ibid. p. 439. n. 3. & seq.

Verbum non solùm substantiam, sed etiam existentiam in humanitate Christi supplevit, subindeque illa non per existentiam creatam & sibi propriam, sed duntaxat per divinam & incretam existit. Ibid. p. 445. n. 34. & sequentibus.

Deus, ut communis tribus personis, ratione substantiae absolutæ, potest alienam naturam assumere, illigat immediate uniri, substantiis relativis eam solùm secundariè terminantibus. Ibid. p. 447. n. 59. & sequentibus.

Plures personæ divinæ possunt unam naturam assumere, & è contra una persona divina plures naturas. In utroque tamen casu non essent plures homines, sed unus homo. Ibidem p. 449. n. 78. & sequentibus.

Non potest etiam supernaturaliter, sive de potentia absoluta, persona creata, vel creabilis, alienam naturam terminare. Ibid. p. 424. n. 115.

Natura angelica assumptibilis est à persona divina. Ibid. p. 457. n. 3.

Natura etiam irrationalis completa, potest, de potentia absoluta, uniri hypostaticè Deo, & ab ipso assumi in unitatem suppositi. Ibidem p. 458. n. 8.

Implicitat materiam primam assumi ad divinam substantiam, sine forma substantiali; anima tamen rationalis à corpore separata, est unibilis Deo, & ab ipso assumptibilis. Ibid. p. 461. n. 37. & sequentibus.

Partes integræ, putè caput, manus, brachium, quando sunt inter se & toti composito unitæ, non possunt assumi, nisi assumatur compositum, si tamen separantur à toto, possunt assumi, etiam illo nos assumpto. Ibid. p. 463. n. 55. & seq.

Nullum accidens est immmediatè assumptibile ad personalitatem seu substantiam divinam; non implicat tamen accidens uniri immmediatè cum existentia divina. Ibidem p. 465. n. 73.

Natura creata, subsistens in propria persona, propriæ personalitatæ retentæ, non potest, etiam de absoluta potentia, uniri personæ divinæ, & per illius substantiam subsistere. Ibid. p. 467. n. 92. & seq.

Hæc propositio (*Deus assumpsit hominem*) in rigore, & proprietate sermonis non est vera. Ibid. p. 469. n. 109.

Humanitas Christi, actu unita Verbo, non habet inclinationem seu appetitum innatum, per modum actus secundi, ad propriam personalitatem. Ibid. p. 470. n. 116.

Sanguis corporis Christi, non quidem purè nutritionalis, sed naturalis, hypostaticè Verbo Di-

vino unitus est, sive ad ejus substantiam assumptus. Idem dicendum de aliis humoribus, & de spiritibus vitalibus, & animalibus, nec non de dentibus, unguibus, & capillis. Ibid. p. 473. n. 137. & seq.

Sanguis Christi non solùm dum esset in corpore Christi viventis, sed etiam in triduo mortis, in quo mansit separatus à corpore, fuit hypostaticè unitus Vebo Divino. Ibid. p. 477. n. 161.

Ordine executionis priùs natura assumptæ sunt à Verbo partes humanitatis, quæ tota humanitas, & anima priùs natura quam corpus. Ibid. p. 478. n. 3.

Gratis habitualis in anima Christi existens, non habuit rationem medii, seu dispositionis physice, aut moralis, ad unionem hypostaticam cum Verbo, potest tamen dici medium congruentiae respectu hujus unionis. Ibidem p. 480. n. 18.

Infernum.

Error Origenis assertorū pœnas damnatorum non esse in æternum duraturas, sed per misericordiam Dei tandem aliquando finiendas, impugnatur. Tom. 3. p. 406. n. 93.

Ignis fornacis Babylonicae, quadraginta novem cubitos supra fornacem ascendebat, nunquam tamen ad quinquagesimum, qui est annus. Jubilei, perveniebat, ut per hoc significaretur, ignis tartarei combustionem fore perpetuam, & damnatos nunquam veniam seu indulgentiam peccatorum consecuturos. Ibid. p. 407. n. 97.

D. Cyprianus eleganter pœnas inferni describit ser. de Ascens. ad finem, sicut & D. Gregorius lib. 15. Mortalium. Ibid. n. 98.

Propheta Regius loquens de damnatis ait: *Mors depascet eos*, non enim mors eos gradicabit, vitam ex toto auferendo, sed depascet, conservando radicem vitæ, ut iterum pullulent, iterum & iterum, atque in æternum depascendi. Unde Bernardus: *Mors depascet eos, quia semper morientur ad vitam, & semper vivent ad mortem.* Ibidem.

Hugo Victorinus lib. 4. de anima sic infernum describit: *Infernum profundum sine fundo, ubi nulla spes boni, & nulla desperatio mali.* Ibid.

Intentio.

Intentio est actus voluntatis, licet presupponat actum intellectus. Ejus objectum formale est finis, tam ultimus, quam non ultimus, ut per media obtinendus. Tomo 3. p. 160. n. 1. & seq.

Bases uniuscuiuscunque animæ sunt intentiones sua, nam sicut fabrica columnis, columna autem basibus innituntur; ita vita nostra in virtutibus, virtutes vero in intima intentione subsistunt. Gregorius in Moralibus. Ibid. p. 161. n. 7.

Facies animæ est mentis intentio, quia sicut ex facie pulchritudo corporis existit; ita & rectitudine operis ex mentis intentione. Bernardus Ibid.

Mentis intentio luceroz & oculo à Christo comparatur: quis sicut à luce omnia decorantur & ornantur, ita (inquit Gregorius) per bona intentionis radium, merita illustrantur actionis. Et sicut oculo pes, manus, & cetera corporis membra reguntur, eorumque externi motus, quo debent tendere diriguntur; sic intentio, veluti animæ oculus, humanos actus in ultimum finem ordinat, à quo mala intentione deficiunt. Unde Gilbertus in Cantica: *Si plures habes oculos, sagittantis exemplo, omnes alios claudo, hoc uno utaris, quo solum dilectum valeas intueri.* Ibid.

An, & quæ intentio ad valorem Sacramenti requiratur, Vide Tom. 5. p. 77. n. 15. & seq.

Ira-

ET MATERIARUM.

Iracondia.

Iracondia est excessus irae, & immodicus appetitus vindictæ. De hoc vitio eleganter differunt Cæsarius & Seneca. Tomo 4.p.355.n.31. & 32.
In Deo non est propriè ita, sed metaphoricè tantum. Tomo 1.n.399.n.38.

Juramentum.

Juramentum est attestatio divini Nominis, vel invocatio divini testimonii, ad fidem faciendam, promissionemve firmandam. Tomo 4. pag. 340. n.24.

Ut juramentum religiosum sit, tria habere debet, veritatem, justitiam, judicium, secundum illud Jeremij: *Vivit Dominus, in veritate, & in iudicio, & in justitia.* Veritas requiritur, quia Deus non nisi verum potest testificari. Justitia, quia non vult suo testimonio alicui injustè noceri. Judicium, quia Dei testificatio irreligiosè adducitur de re admodum levi, vel ubi nulla est necessitas. Ibidem.

Falsa & erronea est Tamburini sententia, afferens lictum esse inducere testimoniū ad jurandum falsum, quod jurans quidem putat esse verum, ipse vero inducens sic esse falsum. Tomo 3. in dissertatione de probabilitate. pag. 250.n.91. & seq.

Jus.

Jus multipliciter dividitur. Tom.4.p.333.n.2.

Jus gentium dicitur illud, quod est omnibus gentibus bene institutis commune, & earum consenserunt vel saltem usu inductum. Ibid.n.3.

Jus gentium continetur sub jure positivo humano, quamvis aliquid partipet de jure naturali. Ibid. Divisio librorum juris. Canonici & Civilis. Tom.3. p.455.D.73.

Justitia.

Justitia est perpetua & constans voluntas jus suum unicuique tribuens. Duæ sunt partes integrales illius, scilicet boni operatio, & mali vitatio. Partes vero subjectivæ, seu illius species, sunt tres, nempe justitia commutativa, distributiva, & legalis. Demum partes illius potentiales sunt novem, nimis religio, penitentia, pietas, observantia, gratitudo, vindicativa, veritas, amicitia, & liberalitas. Tomo 4. pag. 333. n. 1. & seq.

Aristoteles 5. Ethic. cap. 1. ait: *Praeciarissima virtutum est justitia, & neque Hesperus, neque Lucifer, ita admirabilis.* De illa vero dicit Ambrosius: *Hac virtus publica est, alia nata, non sibi; foris tota, & quidquid habet quedam inclemensia sui: dum rapitur amore communis, transfundit in proximos.*

De illa etiam eleganter differit Ribadeneira lib. 2. de Principe Christiano. Ibidem.

Justitia à Porphyrio vocatur *virtutum omnium obsonium*, quia sicut famæ ciborum omnium condimentum est, ita justitia omnibus virtutibus gratiam atque saporem conciliat. Ibid.

Justitia à D. Ambroso. Euphrati comparatur: *Euphrates enim (inquit) fecunditas atque abundantia fructuum nuncupatur, preferens quoddam insigne justitiae, qua omnem pascit animam. Nulla enim virtutum leiores videantur habere fructus, quam justitia, qua magis aliis quam sibi prodest; & utilitates suas negligit, communia emolumenta preponens.* Ibid.p. 337.D.9.

Justitia divina.

In Deo non datur justitia commutativa, bene tam diistributiva, & vindicativa. Tom.1.p.402. n. 7. & seq.

De hoc attributo elegantè discurrit Tertullianus lib. 2. contra Marcionem cap. 11. & 13. *A primordio [inquit] Creator iam bonus quam justus, pariterque mirumque processit. Bonitas ejus operata est*

mundum, justitia modulata est, &c. Et rursus: *Justitia Dei est plenitudo divinitatis ipsius exhibens Deum perfectum, & Patrem, & Dominum. Patrem clementiam, Dominum disciplinam, Patrem potestate blandam, Dominum severam. Patrem diligendum pie, Dominum timendum necessarium.* Ubi notanda sunt verba illa: *Justitia modulata est, his enim innuitur, quod sicut musica diversos tonos & cantus ordinat, & ad debitum numerum ac proportionem reducit: ita & justitia Dei in creatione mundi omnes creature ad debitum ordinem & consonantiam redigit, dando unicuique quod suum est; & faciendo omnia in numero, pondere, & mensura.* Unde ibidem addit Tertullianus; *Omnia ut bonitas concepit, ita justitia distinxit.* Ibid. pag. 401.n.1.

Justificatio peccatoris.

In justificatione peccatoris veræ & propriæ remittuntur peccata, & non solum justitia Christi reguntur, vel occultantur. Tom. 4. pag. 121. n. 1. & seq.

Causa formalis nostræ justificationis non est justitia Dei vel Christi nobis imputata, sed realis & interna quædam justitia, per quam interior renovamur & sanctificamur, atque omnibus peccatorum sorribus realiter mundamur. Ibid.p.122. n. 13. & sequentibus.

Actus contritionis vel charitatis non sunt neque esse possunt causa formalis justificationis, sed id foli gratia habituali competit. Ibidem pag. 126. n. 43. & sequentibus.

Non potest homo, etiam de potentia extraordinaria, perfectè & complectè justificari, per solum exterrum favorem Dei, sed necessariè requiritur infusio alicujus formæ supernaturalis, tollentis maculam peccati, quæ in statu elevationis naturæ humanæ ad ordinem supernaturalem; non potest esse alia quam gratia habitualis. Ibid. p. 128.n.59. & sequentibus.

Tanta est inter gratiam habitualem, & peccatum mortale, tum actuale, tum habituale, pugna; ut ne divinæ quidem virtute in eodem subjacto simul esse possint. Ibidem pag. 135.num. 115. & sequentibus.

Quæ dispositiones ad justificationem adulti requirantur, explicatur. p.140.n.145. & seq.

Per absolutam Dei potentiam adultus justificari potest, sine ullo motu liberi arbitrii in peccatum. Ibid.p.143.n.176.

Actus contritionis & charitatis ad gratiam justificantem ultimè disponentes, procedunt ab illa ut à principio radicali vita supernaturalis, non vero ab aliquo auxilio ab ea realiter distincto. Ibid.p.144.n.181.

Licit communiter justificatio fiat in temporē, & in ea procedatur de imperfecto ad perfectum; per se tamen non requirit tempus, sed potest unico instanti fieri, nec sit enim tarda molimina Spiritus Sancti gratia. Ibidem pag. 149.n. 225.

Licit justificatio non sit actio miraculosa, est tamen mirabilis, & præcipuum opus divinæ omnipotentiz. Ibid.p.150.n.229.

Mirabilia quæ sunt in justificatione peccatoris ibidem recensentur, & varia Sanctorum Patrum testimonia referuntur. Item p.151.n. 231, quatuor cause nostræ justificationis explicantur.

L.

Lex.

Hoc nomen lex, vel à legendo, vel à ligando dicitur, Tom.3.p.446.D.1.

Exsilepsis

INDEX RERUM

Existentia, seu necessitas legum declaratur. Ibidem n. 4.
Lex presupponit actum voluntatis, sed consistit formaliter in actu intellectus, nimis in actu imperii, seu potius in aliquo per ipsum constituto. Ibid. p. 447. n. 6. & seq.
De ratione legis est quod ad commune bonum ordinatur, quod sit perpetua, & quod pro communitate feratur. Ibid. p. 449. n. 24.
Explicantur differentiae, quae inter legem, praeceptum, sententiam, & privilegium reperiuntur. Ibid. p. 451. n. 43.
Apropter quos potestas legislativa residet, ibid. n. 44. & seq. explicatur.
Ut lex obliget in actu secundo, aliqualis ejus promulgatio necessariò requiritur; illa tamen non est de essentia legis, aut ratio formalis illius, sed duntaxat conditio necessariò requisita, ut actualiter obliget sibi subditos. Ibidem pag. 452. n. 55. & sequentibus.
Lex sic rectè definitur à D. Thoma: Lex est quædam rationis ordinatio ad bonum commune, ab eo qui curam communitatis habet, promulgata. Ibid. p. 454. n. 69.
Legis divisio ibid. p. 422. n. 70, explicatur.
Lex æterna ponenda est in Deo, quæ nihil aliud est, quam ratio divina sapientie existens in Deo ab æternis, secundum quod est directiva omnium actuum & motionum creaturarum, in ordine ad bonum commune totius universi. Ibid. p. 457. n. 1. & seq.
Quomodo lex æterna differat ab idea & providentia, ibid. n. 6. & seq. explicatur.
Universæ leges, ab æternis, ut rivuli à fonte prorsus, juxta illud Proverb. 8. *Per me Reges regnant, & legum conditores justa decernunt.* Ibid. p. 458. n. 9.
Lex æterna est verè & propriè lex, quæ creaturis intellectualibus promulgatur per impressionem luminis rationis; creaturis verò ratione carentibus, per impressionem inclinationis & intellectus naturalis. Ibid. n. 14. & seq.
Datur in nobis lex naturalis, quæ consistit in actu imperii ad ea quæ tali lege præscripta sunt obligantis. Ibid. p. 461. n. 1. & seq.
Hæc tria, lex naturæ, conscientia, & syndesis distinguuntur. Ibid. p. 463. n. 23.
Omnia præcepta Decalogi pertinent ad legem naturalem, excepto tertio de sanctificatione sabbati, quod quantum ad terminationem temporis, est legis divinæ positivæ & scriptæ. Ibid. p. 464. n. 27. & seq.
Propter legem naturalem & divinam, adhuc necessarie sunt leges humanæ. Ibidem pag. 474. n. 1.
Lex humana est ordinatio rationis humanæ ad bonum commune, ab eo qui curam communitatis habet sufficienter promulgata. Ibid. p. 475. n. 1.
Conditiones & qualitates legis humanæ, ab Isidoro descriptæ. Ibid. n. 5. & seq.
Qualem promulgationem requirat lex humana, ut obliget, Ibid. p. 476. num. 17. & sequentibus, declaratur.
Ut lex humana obliget, non requiritur consensus, seu acceptatio populi, sed ea, si justa sit, & legaliter promulgata, obligat subditos, etiam disfertentes & repugnantes. Ibid. n. 19.
Lex humana non potest obligare ad actus internos, qui per extiores non manifestantur, nec cum illis aliquam connexionem habent; bene tamen ad actus internos, qui per se sunt cause exteriores, illos sufficienter manifestantium; hinc & ad actus internos, qui per se sunt causæ in genere

minoris; saltem ut conditions necessarias, quamvis per extiores non manifestentur. Ibid. p. 480. n. 3. & seq.
Leges humanæ, sive Ecclesiasticae, sive civiles, possunt ad culpam obligare, & necessitatem in foro conscientiæ imponere. Ibid. p. 483. n. 23. & sequentibus.
Leges humanæ possunt obligare ad culpam mortalem, si materia sit gravis, non verò, si materia levis sit. Ibidem pag. 485. num. 41. & sequentibus.
Leges humanæ interdum obligant cum periculo & dispilio vite, non tamen semper. Ibid. p. 487. n. 56. & seq.
Quinam verò legibus humanis teneantur, ibid. p. 489. n. 69. & seq. declaratur.
Dantur leges humanæ purè penales, illæque possunt obligare ante sententiam judicis ad quæcumque penam passivam seu privativam; secùs verò ad penam activam, seu quæ ad sui executionem aliquam rei actionem requirit. Ibid. p. 491. n. 1. & seq.
An transgressor legis penalis teneatur in conscientia subire penam legis post judicis sententiam. Ibidem pag. 494. num. 33. & sequentibus declaratur.
Leges quibus tributa imponuntur, non sunt purè penales. Ibid. p. 496. n. 47.
Leges humanæ mutari & abrogari possunt, idque tribus modis: primò per expressam revocationem Principis: secundò, per constitutionem novæ legis priori repugnantis: tertio, per contrariam consuetudinem. Ibidem pag. 504. n. 20. & seq.
Lex Divina vetus, quæ à tempore Moysis, usque ad Christi passionem, & mortem inter Iudeas viguit, fuit bona, & sancta, atque utilis populo Judaico, non tamen perfecta, præsertim si comparetur cum lege nova. Ibid. p. 506. n. 1. & p. 469. n. 17. & 18.
Fuit data à Deo Moysi, per Angelos, & ab eodem promulgata. Ibid. p. 509. n. 28. & seq.
Triplicia fuerunt præcepta legis Mosaicae, moralia, ceremonialia, & judicialia. Ibidem pag. 513. n. 43.
Lex Mosaica in ipsa Christi morte & resurrectione cessavit. p. 514. n. 60.
Non fuit tamen mortifera statim atque cessavit obligare, sed aliquo tempore, post illius abrogationem, fuit licitum tertare illius præcepta ceremonialia, quamvis non esse necessarium. Ibid. p. 515. n. 70. & seq.
Christus instituit novam legem, quæ triplicia continet præcepta, nempe moralia, sacramentalia, & fidei. Ibid. p. 517. n. 7. & seq.
Quomodo lex nova differat à veteri, Ibid. p. 518. n. 12. & seq. explicatur.
Libellus repudii.
Olim permisum fuit Judæis repudiare uxores, non solum impunè, sed etiam licite, ita ut eas reputando non peccarent, Deo in lege naturæ dispensante, & matrimonii vinculum, per legem repudii dissolvente. Tom. 5. p. 525. n. 28.
Forma hujus libelli, seu verba in eo contenta, haec erant. *Ego Rabbi Simeon, filii Rabbi Abrahæ, filii Rabbi David, filii Rabbi Salomonis, die prima mensis secundi, anno à creatione mundi C. b. c. & in hac civitate, ex animi consensu, & fine ultæ coalitione, repudiavi Rachel filiam Rabbi Moysi, filii Rabbi Joseph, filii Rabbi Jacob, & dedit illæ libellum repudii in manu, scedam abscissionis, & agnaculum divisionis, ut sit à me absuta, & ab eo quocunque soluerit, duci que press ab omni viro,*
nec

ET MATERIARUM.

nec eum quicquam prohibere presumat, juxta constitutiones Moys & Israël. Ibidem pag. 523. num. 10.

Reputum non fuit licitum Gentilibus, sed solis H̄breis, aliqui tamen excusati possunt à culpa repudii, ratione ignorantiae invincibilis. Ibid. p. 526. n. 31.

Primus qui inter Romanos anno circiter ab urbe condita 500. fecilitatis causa uxori repudium dedit (teste Valerio Maximo) fuit Spurius Camillus, vel Corbillus, seu Corvinus; qui tamen reprehensione dignus judicatus est, quod cupiditatem liberorum conjugali fidel prætulisset. Ibid. n. 23.

Libertas arbitrii.

Multiplex libertatis divisio. Tom. 3. pagina 100. num. 150.

Varii circa liberum arbitrium Hereticorum errores. Ibid. n. 152.

Homo in statu innocentiae fuit liber libertate indifferenter. Ibid. p. 101. n. 153.

Etiam in statu naturæ lapsæ gaudet libertate indifferenter. Ibid. n. 156.

SS. Patres, ut voluntatis nostræ indifferentiam explicent, eam comparant cardini versaliti, qui modò versus Orientem, postea versus Occidentem vergit. Ibid. p. 102. n. 159.

Arbitrii libertas, juxta Bernardum, est planè quid divinum, præfulgens in anima, tanquam gemma in auro. Ibid.

Homo ad imaginem Dei dicitur conditus, quia libertate indifferenter fuit à Deo donatus. Ibid. num. 160.

Ut actus nostri sint laudabiles aut vituperabiles, meritiori, vel demeritorii, non sufficit spontaneitas, libertas à coactione, sed requiritur libertas indifferenter. Quod adeò certum existimat D. Thomas, ut dicat oppositum contrariati fidei, & omnia Philosophiae moralis principia subvertere. Augustinus etiam ait, hoc adeò esse notum & manifestum, ut illud carent & in manuscriptis pastores, & in Theatris Poëta, & indotti in circulo, & dolli in Bibliothecis, & Magistri in Scholis, & Antistites in Sacris locis, & in orbe terrarum genus humanum. p. 104. n. 170.

Ut actus sint moraliter boni vel mali, meritiori, vel demeritorii, non requiritur necessaria libertas contrarietas seu specificationis, sed sufficit libertas contradictionis seu exerciti. Ibidem numer. 176.

Indifferenta contradictionis, seu potestas ad agendum vel non agendum, non solum pertinet ad statum libertatis, ut est in nobis viatoribus, sed etiam iugulatur essentiam & rationem formalismi; non vero indifferenta ad bonum & malum, seu peccandi potentia. Ibid. p. 106. n. 186. & seq.

Lucifer.

Lucifer supremus fuit inter Angelos, unde Job 40. sub typo Behemoth, appellatur principium viarum Dei, quia nimisrum, ut ait Gregorius, cum cuncta creans ageret, hunc primum condidit, quem reliquis Angelis eminentiorem fecit. Quare etiam de illo sub figura Regis Tyri dicitur; Cedi non fuerunt altiores illo in Paradiso Dei. Omne lignum Paradisi Dei, non est assimilatum illi, & pulchritudini ejus; quoniam speciosum fecit eum in multis condensisque frondibus. Tomo 2. pag. 379. n. 183. ubi etiam lege egregia SS. Patrum testimoniomacria.

Bernardus alloquens Luciferum serm. 3. de verbis Iudee, sic ait: Bonum erat tibi, si ignifer magis esses quam Lucifer, nec tam immoderato appetitu Goget Theol. Tom. V.

lucendi, ut eras frigidus ipse, frigidam quoque eligeres regionem. Ibid. n. 184.

Gregorius lib. 32. Moral. explicans perfectiones quas Lucifer in sua creatione accepit, sic ait: In medio ignororum lapidum perfectus ambulavit, quia inter Angelorum corda, charitatis igne succensa, clarus gloria conditionis existit. Quam benè extensus, ac protegentem dicit, omne enim quod extensi protegimus. obumbramus. Et quia comparatur claritatis sue, ceterorum claritatem obumbrasse creditur, ipse extensus & protegens fuisse prohibetur. Reliquos enim quasi obumbrando operuit, qui eorum magnitudinem, excellentiam majori transcendit. Ibid. p. 344. n. 18.

Lutherus.

Lutherus distinctionem necessitatis consequentis & consequentiae, quā utuntur Theologi ad conciliandum libertatem humanam cum divina providentia & prædestinatione, ut merum phantasna, & invile figmentum irridet. Tom. 1. in Apolog. Thomistarum. p. 489. n. 47.

Lutherus vtiis in locis clare & aperte docet realē corporis & sanguinis Christi sub speciebus Euchastisticis præsentiam. Et in libro de abroganda Missa, longam ait se habuisse disputationem cum Demone, qui sophisticis argumentis contendebat, Christum non adesse sub sacris speciebus, à quo tamen, ut ipse ibidem testatur, convinci non potuit. Tomo 5. pag. 165. num. 61.

Lux.

A luce omnis decor, venustas, & pulchritudo rebus accedit; ex hac syderum ritor, cœli splendor, terra ornatus, totiusque mundi forma & venustissima species; ideoque hanc Deus primam omnium creavit, ut ex ejus radibz cuncta pulchrescerent; vel ut ait Hugo à S. Victore: Primum fecit lumen, ut cetera omnia postmodum faceret in luce. Tom. 1. disp. proemiali. p. 25. n. 100.

Lumen gloria, vide Visio beatifica.

Luxuria.

Luxuria vitium capitale est, quia multa alia vita ex illa oriuntur, propter vehementem delectationem cum qua conjunctum est, quâ homines alliciuntur ad multa alia peccata perpetranda, aut in alia vita incurunt. Tom. 4. p. 354. n. 25.

Omnis sunt vitia, que ortum ducunt à luxuria, & que sunt veluti hojus misere matris filiz infelices, nimisrum cæcitas mentis, inconsideratio, precipitatio, inconstans, amor, odium Dei, affectus prætentus seculi, & horror futuri. Quibus adjungit Iohannes alia quatuor externa & ad locationem pertinentia, nempe turpiloquia, scurrilia, sive leviter & inconsideratè dicta, ludicia seu faceta, & stutiloquia. Ibidem numero 26.

Hoc ultimum eleganter describit Hieronymus in quadam Epistola, his verbis: Ignis infernalis est luxuria, cuius materia gula, cuius flamma superbia, cuius scintilla prava colloquia, cuius fumus infamia, cuius cinis immunditia, cuius finis gehenna. Ibidem num. 28.

M.

Mansuetudo.

Mansuetudo est virtus, que passionem ita ita componit & moderatur, ut non permittat eam exurgere, nisi cum oportet, & in ea mensura in qua fuerit necessarium. Tom. 4. p. 348. n. 21.

Ddd M.m

INDEX RERUM

Mansuetudo distinguitur à clementia, licet enim utramque mitiget iram circa vindictam, sub diversa tamen ratione id præstant, mansuetudo quidem, quatenus id decet animum iræ dominanter; clementia verò, quatenus id consenteum est homini in potestate constituto. Unde mansuetudo communis est omnibus personis, clementia verò propria est Superiorum & Judicium. Ib. n. 22.

Martyrium.

Martyrium est præstantissimus actus fortitudinis. Tomo 4. p. 343. n. 5.

Parvulos & adulti ex opere operato justificare potest. Tomo 5. p. 109. n. 144. & seq.

Martyrium non est novæ legis sacramentum, cum non sit à Christo institutum, ut homo viâ orationis inariâ eo uti possit in suam utilitatem & sanctificationem. Ib. p. 112. n. 160.

Mors ex peste in obsequium languentium appetita, non est verum & propriè dictum martyrium, ut contendit Theophilus Rainaudus, in libro quem edidit de martyrio per pestem, qui idcirco justissimè à sacra Inquisitione Romana anno 1647. damnatus est. p. 113. n. 170. & seq.

Macula peccati, vide peccatum habituale.

Mater Dei.

Humanitas Christi ex hoc quod est unita Deo, & beatitudo creata ex hoc quod est fructus Dei, & B. Virgo ex hoc quod est mater Dei, habent quandam dignitatem infinitam ex bono infinito quod est Deus, & ex hac parte non potest aliquid fieri melius eis, sicut non potest aliquid melius esse Deo. Tomo 4. p. 573. n. 4.

Unum ex præcipuis signis prædestinationis est devotio singularis erga Sanctissimam Virginem, quæ est veluti via lactea, quâ electi pergunt ad Regis celestis palatium, & mystica scala Jacob, per quam Deus descendit in terram, & homo ascendit in celum. Tomo 2. p. 63. n. 33.

Maria Magdalena.

Petrus Damianus serm. 5. de S. Bonifacio, hæc ait de S. Magdalena: *Sipula tartari in momento crudus fatta est paradiſi, & torris inferni fallitus est splendidum Sydus caeli.* Tom. 4. p. 151. n. 250.

Stephanus Cantuariensis apud Timanum in allegoriis, ait B. Magdalenam esse mirabilem illum arcum quem Deus posuit in nubibus, ut signum esset sceleris, quod cum hominibus inierat. Sicut enim (inquit) arcus fit ex repercussione radiorum Solis, & nube torida; ita Christus, verus Sol iustitiae, respiciens Magdalenam, veluti nubem rotidam, eam velut sacram itidem, variarum virtutum coloribus decoravit, & in lacrymarum insbrevis resolvit. Ib.

Matrimonium.

Matrimonium vocatur conjugium, eò quod duos sub eodem veluti iugis societatis perpetuae conjugat. Dicitur etiam connubium, à velo quo ex antiqua cæmeria teguntur virgines & obumbrantur, quando maritis traduntur. Tomo 5. pag. 468. n. 1.

Formaliter consistit in vinculo illo, quo conjuges unti sunt, resultante ex mutua eorum obligatio, seu ex mutuo jure & potestate, quam ex mutua traditione uterque conjux habet in corpus alterius. Ibid. n. 3.

Matrimonium non solum est ex inclinatione & instinctu naturæ, sed etiam cadit sub præcepto, non positivo, sed naturali. Ibid. pag. 469. & seq.

Polygania, seu uxorum pluralitas, est contra legem naturæ: non tamen direcťe fini priuarii matrimonii, sed secundario tantum adverfatur.

Ibid. p. 473. n. 43.

Matrimonium est verè & propriè Sacramentum, seu signum practicum & efficax gratiæ sanctificantis. Ibid. p. 478. n. 5.

Est etiam Sacramentum, quando inter absentes per procuratores, vel per litteras contrahitur. Ibid. p. 483. n. 25. & seq.

Minister hujus sacramenti sunt ipsi contrahentes, non verò sacerdos ipsos benedicens, & hæc verba, *Ego conjungo vos*, proferos. Verba autem & signa conjugum, quibus mutuum consensum exprimunt, sunt sibi invicem materia & forma. Ibidem p. 487. n. 67. & seq.

Copula conjugalis non est de essentia matrimonii. Ibid. p. 517. n. 121.

Secundum legem naturæ matrimonium indissolubile est, quamvis post consummationem, majorem jure naturali habeat indissolubilitatem. Ibid. p. 522. n. 4.

Per adulterium alterius conjugis non dissolvitur quoad vinculum, bene tamen per votum solenne Religionis idque jure naturæ. Ibid. p. 528. n. 45. & seq.

Matrimonium infidelium, etiam post consummationem, dissolvi potest, etiam quoad vinculum conjugale, si alter conjugum convertatur ad fidem, & alter nolit pacificè & sine contumelia Creatoris habitare cum illo, secùs verò si alter velit pacificè & sine scandalo cohabitare. Ibid. p. 584. n. 88.

Tria sunt præcipua matrimonii bona, ratione quorum honestum redditur, & prudenter eligibile; nempe bonum prolixi, bonum fidei, & bonum sacramenti. Ibid. p. 517. n. 5.

Impedimenta matrimonii prohibentia & ditimonia, ib. disp. 8. & 9. explicantur.

Mendacium.

Non est licitum mentiri propter aliquem bonum finem, ut ad tuendam vitum proximi vel aliquid grave damnum vitandum. Unde erronea est Abbatis Joseph sententia, apud Cassianum collat. 17. cap. 18. dicentis: *Quando grave aliiquid imminet de veritatis confessione discrimen, iunc mendaciorum sunt recipienda perfugia.* Tom. 3. pag. 210. n. 14.

Absurdum est quod dicunt quidam antiqui Theologi, nempe quod licet Deus non possit mentiri de potentia ordinaria, bene tamen de potentia extraordinaria & absoluta; nam posse mentiri non est effectus, sed potius def. Deus potentia. Unde Ambrosius epist. 37. *Impossibile istud (scilicet non posse mentiri) non infirmitatis, sed virtutis est & maiestatis; quia veritas non recipit mendacium, nec Dei virtus levitatem erroris.* Tom. 4. p. 194. n. 85.

Meritum justi.

Homo justus per gratiam operando, potest verè & propriè, seu de condigno, aliquid à Deo promereri. Tom. 4. p. 152. n. 2.

Conditiones ad merendum requisitæ, Ibid. 153. n. 12. & seq. explicantur.

Redditio premii pro meritis in Deo non estactus gratitudinis aut felicitatis, sed justitiae, non commutativæ, sed distributivæ. Ibid. p. 161. n. 79. & seq.

Opera justorum ex gratia & charitate procedentia, sunt verè & propriè meritoria de condigna vita æternæ, quæ in gratia tanquam fructus in seipso continetur. Unde Bernardus: *Lates gloria fratres mei, abscondita nobis est in tribulatione; in momentanea hac latet æternitas, in hoc levipendio sublimis & supra medium.* Ibidem pag. 167. num. 120.

ET MATERIARUM.

Meritum vitæ æternæ primò pertinet ad Charitatem, ad alias autem virtutes secundariò, secundum quod earum actus imperantur à charitate. Unde Augustinus: *Anima charitati quantum adhæret, tantum de lumine gloria illustrabitur*. Et S. Thomas: *Plus participans de lumine gloria, quæ plus habet de charitate*. In hujus rei typum Apocal. 21. Angelus mensurâ arundineâ auctâ metitur portas & murum cœlestis Jerusalem, ut per hoc significaret, charitatem esse mensuram gloriae essentialis, & gradus luminis gloriae commensurari gradibus charitatis. Ibid. p. 169. n. 136. & sequentibus.

Nullus potest de condigno sibi mereri primam gloriam justificantem, sed illa ex puto Dei misericordia tribuitur. Unde Augustinus: *Cui redderet coronam justus Judge, si non donasset gloriam misericors Pater?* Quomodo illa tanquam habita reddebetur, nisi prius ista gratia donaretur? Nullus etiam homo purus alteri potest de condigno mereri primam gloriam, bene tamen de congno. Ibid. p. 176. n. 186. & seq.

Homo justus non potest mereri sibi reparationem post lapsum, merito de condigno, neque de congnio, si meritum de congruo strictè & propriè accipiat; illam tamen potest mereri alteri, merito de congruo propriè & strictè sumpto. Ibid. p. 179. n. 204. & seq.

Homo non potest mereri de condigno donum perseverantie, sicut enim prævenientia gratia, rectæ vitæ tribuitur initium, felix illius clausula, domino perseverantie assignatur; utrumque Divinitate gratia opus est, illud præventivis, istud finalis; ambo Divinitate munificentie dona præclarissima, unde neutrum cadit sub merito; illud quidem, quia principium est meriti, istud quia meritorum omnium perfectio & consummatio est. Ibid. p. 180. n. 217.

Prædestination est veluti aurea quedam catena, quæ Deus homines ad se trahit, & è terra ad celum evehit, ex variis Dei beneficiis, veluti annulis composita, nempe prædestinatione, vocatione, justificatione, & glorificatione; aures verò fibulæ, quæ annuli illi inter se coherent, perseverantia est; hæc enim finem principio, & glorificationem æternæ prædestinatione conjungit. Hac Deus ad celum electos attrahit, sed miserans, iuxta illud Jeremie 31. *Attraxi te miserans;* quia perseverantie donum, ex sola Dei misericordia, non verò ex nostrorum operum meritis, nobis tribuitur. Ibidem p. 181. n. 219.

Meritum Christi.

Christus verè & propriè meruit, à primo instanti suæ conceptionis, & in infantia, totoque vitæ tempore, usque ad instantis mortis exclusivè; unde vulnus lateris Christo mortuo inflictum, non fuit meritorium, neque satisfactorium; hæc tamen plaga valde nobis fuit salutaris, Christus enim compunctus in cruce, balsamum per cavernam punitionis erupit, odorem remissionis peccatorum & redemptoris effudit, ut ait Ambrocius. Animæ doctrix in hoc vulnero lateris, ut mysticæ columbae, continuò habitare & conquiescere debent, ut egregie declarant Guerricus Abbas & Lanterius. Tomo 4. pag. 586. n. 4. & sequentibus.

Christus meruit per actum charitatis, ut terminatum ad bonitatem Divinam; non ut est ratio diligendi perfectiones necessarias Dei, sed ut est ratio diligendi creaturas. Ibidem pag. 590. num. 42. & seq.

Varii modi conciliandi libertatem & meritum Christi cum ejus impeccabilitate referuntur, ac refelluntur. Theol. Tom. V.

luntur, & verus statuitur & explicatur. Ibid. p. 593. n. 57. & seq.

Operationes Christi Domini habuerunt valorem materialium simpliciter infinitum. Ibidem pag. 600. num. 110. & seq.

Christus non sibi meruit gloriam habitualem, nec gloriam essentialiem animæ, bene tamen gloriam sui corporis, sive nominis exaltationem, juxta illud Tertulliani: *Christus favos post sella glorificavit, nec auctor Rex gloria in cœlestibus salutatus, quæcum Rex Judeorum proscriptus in cruce.* Nobis autem meruit omnes prædestinationis effectus, hoc est gloriam, auxilia supernaturalia, dispositio-nes proximes & remotas ad gloriam. &c. Deus enim, ut ait Apostolus, *benedixit nos omni benedictione spirituali in Christo.* Ibidem p. 604. num. 137. & seq.

Metus.

Quæ ex metu sunt, sunt mixta ex voluntario & in voluntario, seu voluntaria simpliciter, & involuntaria secundum quid. Tomo 3. p. 92. n. 94. & seq.

Metus non solvit valorem contractus matrimonii; aut voti solemnis Religionis ex natura rei, sed iure tantum positivo. Ibidem p. 95. num. 112.

Misericordia Dei.

Misericordia est in Deo formaliter, non solum quantum ad affectum, sed etiam quantum ad effectum subveniendi alienæ misericordiæ. Tomo 1. p. 406. n. 44. & 45.

Misericordia est attributum Deo maximè proprium. Ibid. p. 407. n. 46.

Tres rationes D. Thomæ cur Deus misericordia & parcendo, omnipotentiam suam manifestet. Ibid. n. 47.

Deus est, ut ait Euthymius, infinitum quoddam pelagus misericordiæ, in quo qui se mergit, non obruitur, sed salvatur; obruitur verò qui non se immergit. Ibid.

Misericordia appellatur à D. Bernardo primordialis causa omnium, & causalissima causarum. Ibid. n. 44.

Misericordia in Deo includit omnem perfectionem simpliciter simplicem, & rationem actus purissimi & perfectissimi, ut egregie explicat Cajetanus. Ibid. n. 48.

Divinitate misericordiæ thronus Ezechiel. 1. dicitur esse positus supra firmamentum, quia divina misericordia nullo circumscribitur tempore, & nullo coactatur loco. Ibid. n. 51.

Divinitate misericordiæ thronus Apocal. 4. dicitur esse Iude circundatus, quia sicut in Iude variis coloribus videntur, iisque pulcherrimi, ita misericordia Dei, multiplex nobis appetet. Subditur, illum esse similem visioni Smaragdinæ, quia sicut nullius coloris aspectus jucundior est, quam aspectus Smaragdi, qui viriditate sua oculorum lassitudinem recusat; sic etiam nullius attributi divini consideratio, ita meatem hominis exhilarat ac demulcit, sicut divinitate misericordiæ contemplatio. Ibid. p. 408. n. 51.

Mysterium incarnationis fuit necessarium ad aliquod divinas misericordiæ complementum. Ibidem n. 53.

Missa

Nomen Missæ, quod aliqui Hebraicis putant, alii verò Latinum, antiquissimum est. Tomo 5. p. 275. n. 3.

Missa, sive celebratio Eucharistie, est vetere & propriè sacrificium, Ibid. pag. 276. n. 3.

Tota ejus essentia consistit in consecratione corporis & sanguinis Christi, ut dicente ordinem trans-

INDEX RERUM

cendentalem ad sumptionem , tanquam ad finem & terminum extrinsecum. Ibidem pag. 282. numero 44.

Valor sacrificii Missie est intensivè & extensivè infinitus , subindeque oblatus pro pluribus , sicut prodest cuilibet , ac si pro uno tantum offeratur ; non licet tamen propterea , pro eadem Missa , plura stipendia à pluribus accipere. Ibidem p. 285. n. 68. & seq.

Missio divinarum personarum.

Missio divinarum personarum , sic definiri vel describi potest : *Missio est processio originis à missente cum novo modo existendi in alio.* Unde Pater aeternus à nullo mitti potest , Filius à solo Patre , & Spiritus Sanctus à Patre & Filio. Tomo 2. p. 2340. 8. & seq.

Missio invisibilis divinarum personarum , non fit nisi ratione gratiae & charitatis. Ibidem p. 235. n. 15. & seq.

Triplex datur in homine invisibilis missio divinarum personarum. Prima fit in Baptismo , vel in prima peccatoris justificatione ; secundâ homo justificatus novum gratiae augmentum acquirit ; tertia fit in ipsa beatitudine , in qua Deus incipit esse novo modo in anima , per unionem essentiae suæ , in ratione speciei intelligibilis. Ibid. p. 237. n. 19.

In Missione invisibili divinarum personarum , Filius & Spiritus Sanctus , ratione gratiae sanctificantis , sunt specialiter , etiam secundum substantiam , presentes in anima justi. Ibid. p. 233. n. 32.

Modestia.

Modestia à modo dicitur , quia nimur modum statuit qui in humanis affectionibus & actionibus , in gestu corporis , cultu , & vestitu servari debet. Tom. 4. p. 348. n. 23.

Modestiam esse Dei portionem , id est partem notabilis habitationis Dei in homine , egregie dixit Ambrosius . Tertullianus vero de illa loquens hæc scribit : *Emanat ab anima in habitum . Et eructat à conscientia in superficiem , ut & foris inspiciat quæ sapientiæ suam.* Ibid.

Homo modestus solo sui aspectu contuentibus prodest , quod Ambrosius explicat similitudine hujus animalis , quod si ab ictero conspicatur , sanat conspicientem . Unde Ignatius Epist. ad Trallianos , prælulis modestiam vocat , *Magnam aliorum disciplinam.* Ibid.

De modestia cultus seu apparatus exterioris Tertullianus in libro de velandis virginibus , eas alloquens sic ait : *Vestite vos serico probitatu , byssino sanctitate , purpura pudicitia . Taliter pigmentata , Deum babebitis amatores.* Ibid. p. 551. n. 34.

Mollities.

Erronea est Caramuelis sententia , afferentis molliem jure naturæ prohibitam non esse , unde si Deus (inquit) eam non interdixisset , sœpè esset bona , & aliquando obligatoria sub mortali. Miserum celasse naturam Christianum Doctorem , quod Poëta Gentili , & alias in moribus satis depravato , scilicet Martiali , non occultavit , ille enim molliem , ut de se malam , & naturæ repugnantem , acriter reprehendit Epigram. 42. Tom. 3. in dissertatione de probabilitate , p. 245. & 246. n. 77. 78. & 79.

Moralitas actuum humanorum.

Moralitas actuum humanorum consistit in relatione quam actus humani dicunt ad suam regulam seu mensuram ; unde libertas est quidem fundamentum moralitatis actuum humanorum , non tamen ipsa moralitas formaliter. Tomo 3. p. 184. n. 2. & seq.

Dux sunt regulæ moralitatis , una remota & ex-

trinseca , in mente divina existens , scilicet lex æterna ; alia proxima intrinseca , ac in homine residens , nempe dictamen nostræ rationis , secundum quod predictam legem participat , & ei subordinatur. Ibid. p. 188. n. 29.

Dux tantum sunt species moralitatis , bonitas scilicet & malitia , indifferentia enim non est aliqua species moralitatis , media inter bonitatem & malitiam. Ibid. p. 189. num. 1. & sequentibus.

Bonitas moralis consistit formaliter in respectu transcendentali ad objecum , ut consonum regulis moralium. Ibid. pag. 190. n. 10.

Prima & specifica actuum humanorum moralitas sumitur ex objecto , in esse morali , & ut consonat vel diffonat rationi , considerato , secundaria verò , & accidentalis , sumitur ex circumstantiis. Ibid. p. 194. n. 1. & seq.

Actus humani interdum ultra bonitatem vel malitiam quam sumunt ex objecto , habent aliam ex fine operantis , quæ est diversa specie ab ea quam habent ex objecto. Ibid. p. 195. n. 7.

An idem actus humanus possit simul habere diversas species moralitatis ? Ibid. p. 202. n. 3. & sequentibus declaratur.

Mors.

Mors est effectus seu pena peccati originalis ; unde Isidorus in libro etymol. docet quod mors à mortendo dicitur , quia cum primus parens fructum veritatum morordit , per mortum mortem incurrit. Tomo 3. p. 397. n. 13.

Moses.

Moses non fecit auctor veteris legis , sed duntaxat ejus promulgator. Tomo 3. p. 510. n. 31. & sequentibus.

Non peccavit occidendo Ægyptium. Ibidem pag. 222. n. 21.

N.

Necessitas.

Expliatur mens Anselmi distinguenter duplicitem necessitatem ; alteram antecedentem , quæ tollit libertatem ; alteram consequentem , quæ libertatem non nocet. Tomo 1. pag. 468. n. 143. & seq.

Hæc propositio : *Quod ex inimpedibili per necessarium sequitur consequentiam , hoc inimpedibile est necessarium , fuit olim damnata Roma à Xisto IV. anno 1476. ut refert Sylvius , in opusculo de primo motore.* Ibid. p. 470. n. 158.

Omnis suppositio antecedens , non inducit necessitatem antecedentem. Ibid. p. 465. n. 129. & sequentibus.

Nomen Dei.

Non potest à viatoribus , benè tamen à beatis , Deo imponi nomen , quod ipsum quidditatè & ut est in se significet. Tomo 1. p. 165. n. 1. & sequentibus.

Decem præcipua nomina quibus Hebrei olim Denim cognominare solebant. Ibid. p. 166. n. 11.

Nomen Dei quatuor litteris apud omnes Gentes scribitur. Ibid. n. 12.

Aliqua sunt nomina , quæ removent à Deo imperfectiones creaturarum ; alia , quæ ipsum significant per modum excelsus & supereminentiarum ; alia , quæ expriment ejus causalitatem & dominium erga creaturas. Ibid. n. 13.

Deus est quod cum dicitur non potest dici ; cum affirmatur , non potest affirmari ; cum definitur ipsa definitio crescat , ut loquitur Nazianzenus. Ibidem numero 14.

ET MATERIARUM.

Deus recte appellatur à Dionysio & Nazianzeno *innominabilis & omninomina*s, quia licet pluribus nominibus appelletur, ut à nobis aliquo modo cognosci possit, nullum tamen ipsum exprimere potest ut est in seipso. Unde egregie Augustinus: *Omnia possunt dici de Deo, & nihil dignè dicitur de Deo. Nihil latius bac inopia. Quarum congruum, non inventis. Quarum quoquo modo dicere, omnia invitis.* Ibidem.

Notiones divise.

Dicitur quod inter relationes, proprietates, & notiones vestitur. Tom. 2. p. 175. n. 43.

Tria requiruntur, ut aliquid dicatur notio in divinis. Ibid. n. 44.

In divinis quinque tantum dantur notiones, nam sunt paternitas & innascibilitas in Patre, filiatio in Filio; spiratio activa in Patre & Filio, ut sunt principium Spiritus Sancti, & processus seu spiritatio passiva, in ipso Spiritu Sancto. Ibid. p. 176. n. 49.

O

Obedientia.

Obidentia est virtus specialis, quia eti ad omnium materias se extendat, in omnibus carceris undam inspicit rationem formalem, quae est superioris praeceptum. Tomo 4. pag. 341. num. 3.

Tres conditiones ad perfectam obedientiam requiruntur. Ibid. n. 4.

S. Augustinus & D. Thomas obedientiam ceteris virtutibus moralibus praefere videntur. Ibid.

Oblatio.

Oblatio, ut distincta à sacrificio, est actus, quo res externas Deo offerimus, sine mutatione eorum facta. Unde Apostolus ad Hebreos 3. *Omnis Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in his que sunt ad Deum, ut offerat deo & sacrificia pro peccatis.* Ubi per dona, quae distinguit Apostolus à sacrificiis, intelligit simplices oblationes primitiarum, aliarumque rerum, quae non adolebantur aut consumebantur in sacrificium, sed integra Deo offerebantur, ad usum Sacerdotum & templi. Tomo 4. p. 339. n. 21.

Observantia.

Observantia est virtus, per quam homines aliquā dignitate antecellentes, cultu quadam & honore prosequuntur: sicut enim parentibus & patribus, quae sunt principia naturalis esse & educationis, debemus peculiare obsequium & cultum, pro quo exhibendo constitutur pietas: ita superiores, quia autores sunt nostrae gubernationis & directionis, per leges, per praecepta, per consilia, per doctrinam, &c. debemus specialem honorēm, ad quem præstandum ponitur observantia. Tom. 4. p. 341. n. 2.

Ocepsus.

Non licet homini seipsum interficere, ut ad feliciorem transeat vitam, vel ut præsentis vitae misericordia evadat: sicut enim (inquit Laurentius) in hanc vitam non nostrā sponte venimus; ita certus ex hoc domicilio corporis, quod tuendum nobis assignatum est, ejusdem iussu recedendum est, qui nos in hoc corpus induxit, tandem habitationem, donec iubeat ethisti. Unde falsa est quorundam Casuistarum sententia assertentium milites invales, sicut posse ignem injicere in pulvri solphureum, ne ravis in hostium potestatem integrâ devenias, vel ne hostes fiant animosiores ex parte victoria. Tomo 3. in dissertatione de probabilitate. p. 251. n. 102.

Genet Thol. Tom. V.

Falsa & erronēa est Tamborini sententia, assertoris, ad tormenta, damnaque gravia vitanda; posse quemlibet sibi falsum crimen imponere; etiam si mors sit sibi secutura. Sicut enim qui seipsum falso testimonio interrigit, suicida est, quid enim refert quod seipsum ferro vel lingua perimat, dummodo seipsum perimat? Ibidem num. 100.

Non minus à veritate alienum est, quod idem Author assertit, nimis ut damnatum ut fame pereat, posse oblatum panem respire. Cum enim in eo casu non sumere panem, sit seipsum occidere manifestum est, illum eodem præcepto teneri panem oblatum acceptare, quo tenetur seipsum non occidere. Ibid. p. 252. n. 105.

Omīssio.

Ut omīssio & effectus ex illa sequens sint voluntaria; requiritur debitum seu obligatio ponendi actum qui omittitur. Tomo 3. p. 84. n. 31.

Opinio.

Opinio est actus intellectus, qui fertur in unam partem contradictionis, cum formidine alterius. Tomo 3. in dissertatione de probabilitate. p. 232. n. 13. & seq.

Intellectus rationis innititur, fides autoritati, opinio sola verisimilitudine se suet. Habent illa duo certam veritatem; sed fides clausam & involutam, intelligentia, nudam & manifestam. Ceterum opinio certi nihil babens, verum per verisimilitudinem querit, potius quam apprehendit. Ita Bernardus 3. de consider. c. 2. Ibid.

Opinio non est virtus intellectualis.

Non licet sequi opinione minū probabilem, faventem libertati, in concursu probabilitoris, quae facit præcepto. Ibid. p. 234. n. 20. & seq.

Probabilitatum monstra, seu variis novorum Casuistarum excessus referuntur ac refelluntur. Ibid. p. 243. n. 75. & seq.

Casuistarum Apologia, à Sorbona, & Gallie Episcopis, & tandem à Summo Pontifice reprobatur. Ibid. p. 262. n. 181. & seq.

In concursu duatum opinionum æquæ probabilem, tunc semper est eligenda. Ibid. p. 240. n. 54. & sequentibus.

Unius tantum Doctoris suffragium seu authoritas communiter loquendo, non potest reddere opinionem aliquam probabilem, & in præci tutam. Ibid. p. 243. n. 65. & seq.

Oratio.

Licet oratio sit actus religiosus, quae est in voluntate, subjicitur tamen & elicitor ab intellectu; cum orare nihil aliud sit, quam internum nostrum conceptum ad Deum ordinare, ipsi exprimere, intimate, & notum facere; quod est munus intellectus. Tomo 4. p. 336. n. 5.

Quatuor in oratione veluti partes integræ humerantur: Apostolus 1. ad Timoth. 2. orationem, postulationem, obsecrationem, & gratiarum actionem. Ibid. p. 337. n. 7.

Dionysius Areopagita lib. de divin. nomin. pulcherrimo symbolo & erudenti hieroglyphico aureo catenule è cœlis emissæ, ad syders & ad ipsum Deum nos trahentis, orationem depinxit & adumbravit. Ibid. n. 8.

Anima oratione deflita, est veluti paralitica; licet enim, ut sit Chrysostomus, corpus humanum absque nervis motum aliquem habere non potest, ita neque anima absque oratione. Ibid.

Oratio est cella vinaria, in qua anima inebriatur viuō devotionis, quod latifacit cor, & torrente voluptatis potatur. Ibid.

Varia orationis elogia ibidem ex Augustino referuntur.

Ddd 3

Ques:

INDEX RERUM,

Qualitates bonae orationis rectè designantur similitudine Thymiamatis, quod offerebatur in templo, ex præcepto Dei, mane & vespere, ut Cassiodorus & Bellarminus egregiè declarant. Ibidem.

Ordo seu Ordinis Sacramentum.

Ordo seu ordinatio, quâ Ministri Ecclesie initiantur, est verè & propriè Sacramentum. Tomo 5. p. 435. n. 2.

Non solum Sacerdotium, sed etiam Diaconatus, Subdisconatus, & quatuor minores Ordines, sunt verè & propriè Sacra menta. Ibidem p. 438. n. 6. & seq.

Singulorum Ordinum materia & forma, ibidem p. 443. n. 38. & sequentibus explicantur.

Nequit simplex Sacerdos, ex commissione Summi Pontificis, conferre maiores Ordines, benè tamen minores. Ibid. p. 448. n. 3. & seq.

Osculum.

Incarnatio significatur per osculum, quod est præcipuum amoris & benevolentiae signum: sicut enim in osculo os unius dilecti ori alterius conjungitur; ita per Incarnationem duæ naturæ, divina scilicet & humana, in eadem Persona Verbi copulantur, ut eleganter declarat D. Bernardus serm. in Cantico. Tomo 4. p. 375. n. 15.

Spiritus Sanctus Patris & Filii osculum dicitur, ut egregiè expendit D. Bernardus serm. 8. in Cantico, ubi hæc verba Sponsæ: *Osculetur me osculo oris sui*, explicans ait: *Si rellè Pater osculans, Filius osculatus accipitur, non erat abs re osculum Spiritum Sanctum intelligi, ut ipse qui Patris, & Filius imperturbabilis pax sit, gluten firmum, individuus amor, indivisibilis unitas.* Tomo 2. 208. num. 112.

Eucherius Homil. in initio quadragesimæ, osculum impudicum, arrham peccati appellat, additum que etiam esse mortuum diaboli. Basilius vero lib. de vera virginitate hæc scribit: *Formosarum oscula cauere oportet, non secùs quam animalium venenatum mortuum: diffunditur enim venenum ex osculo per totum corpus.* Tomo 4. p. 553. n. 29.

P.

Papa.

Papa seu Romanus Pontifex, ex Cathedra loquens, est infallibilis regula fidei, & judex controversia. ruen. Tom. 4. p. 243. n. 8.

Soli singulare personæ Petri à Christo concessus fuit primus & suprema potestas regendi universalem Ecclesiam, non vero aliis Apostolis, subindeque Paulus æqualem cum Petro non habuit potestatem & autoritatem in Ecclesia. Ibidem p. 249. n. 36. & seq.

Romanus Episcopus est legitimus Petri successor in primatu totius Ecclesie. Ibidem p. 257. n. 78. & sequent.

De fide est Innocentium XI. esse legitimum Petri successorem & Christi Vicarium. Ibidem pag. 261. n. 103.

Sacrae successionis Romanorum Pontificum series. Ib. p. 264. n. 125. & seq.

Nullus ex ducentis triginta tribus Pontificibus, qui haec tenus Ecclesiam Catholicam gubernarunt, dies Petri exequavit: cuius egregiam rationem tradit Petrus Damianus. Ib. p. 267. n. 126.

Paradisus terrestris.

Quæ Moyses scriptis de Paradiſo terrestri, non figurat & allegoricæ, sed litteraliter intelligenda sunt.

Unde Paradiſus terrestris fuit locus visibilis & corporeus, in Orientis partibus situs, non vero sub A-

quinoxiali, aut Zona torrida, sed sub Zona temperata. Tomo 3. p. 434. n. 2. & seq.

Quem situm, seu altitudinem habuerit, & quantæ fuerit magnitudinis, amoenitatis, & pulchritudinis, ibidem pag. 436. num. 24. & sequentibus declaratur.

In medio ejus duas arbores præstantissimas Deus planterat, quarum una arbor vite, altera arbor scientie boni & mali decebatur. Ibidem p. 439. n. 42. & seq.

In medio quoque ejus erumpente Magnus fons, qui in quatuor capita, seu ingentia flumina dividetur, quorum nomina erant Phison, Gihon, Tigris, & Euphrates. Ibidem pag. 441. num. 51.

Paradisum terrestrem adhuc extare, & Henoch ac Eliam in eo commorari, usque ad adventum Antichristi, celebris est multorum SS. Patrum & veterum ac recentium Theologorum sententia. Ibidem pag. 442. num. 57. & sequentibus.

Peccatum.

Peccatum definitur ab Augustino, dictum, vel factum, vel concupitum contra legem æternam. Unde essentialis est culibet peccato, quod sit contra legem Dei æternam, sicut & quod sit iniuria, & offensa Dei. Tomo 3. p. 317. n. 54. & sequentibus.

Præcipuz species seu divisiones peccati, ibid. p. 319. n. 1. & seq. exponuntur.

Difinitio specifica peccatorum sumitur ex objecto in quod tendunt, non vero ex præceptis quibus opponuntur. Ibid. p. 320. n. 13.

Ratio formalis constitutiva peccati commissionis, non consistit in privativo, sed in positivo; nimis in tendentia actus humani ad objectum ut regulis morum difforme. Ibid. p. 324. n. 15. & seq.

Non potest dari omissione culpabilis, sine actu prædicente, aut concomitante, qui sit causa vel occasio omittendi. Ibid. p. 333. n. 81.

Omissione in somno contingens, vero imputatur ad culpam, tempore quo instat præceptum, & non solum est effectus peccati. Ibidem pagina 340. n. 141.

Peccata commissionis & omissionis, sunt ejusdem speciei in genere moris, si ad idem ordinantur, & ex eodem motivo procedant. Ibid. pag. 343. n. 166.

Omnia peccata non sunt inter se connexa, nec aequalia in gravitate & malitia. Ib. p. 345. n. 1. & sequentibus.

Inæqualitas essentialis peccatorum sumitur ex objecto, accidentalis, ex circumstantiis non mutantibus speciem. Ibidem pag. 347. num. 23. & sequentibus.

Appetitus sensitivus, prout est in homine coniunctus parti rationali, etiam sine actuali voluntatis influxu, potest esse principium & subjectum culpæ venialis. Ibid. pag. 353. n. 18. & sequentibus.

Non potest voluntas peccare, nisi aliquis error practicus, vel saltum aliqua inconsideratio, seu inadvertentia, in intellectu præcesserit. Ibidem p. 361. n. 19.

Deus nec directè, nec indirectè dici potest causa peccati. Ibid. pag. 364. num. 33. & sequentibus.

Error Pelagii, negantis peccatum Adæ in ejus posteros traduci, pluribus Scripturae & SS. Patrum testimoniis, variisque rationibus refellitur. Ibid. p. 367. n. 1. & seq.

Quomodo peccatum originale voluntarium sit, ibid.

ET MATERIARUM.

Ibid. p. 370. n. 21. & sequentibus explicatur.

Quomodo verò per generationem in posteros Adæ traducuntur, *Ibid. p. 373. n. 44. declaratur.*

In quo ejus essentia seu ratio formalis consistat, vide *Ibid. p. 382. n. 109. & seq.*

In quo subiectetur, vide *p. 387. n. 150.*

Parvuli cum solo originali decedentes, non subibunt penam gehennæ, & combustionis æternæ, nec ullo sufficienter dolore vel tristitia interiori, ob carentiam beatificæ visionis; non erunt tamen post diem judicij beati beatitudine naturali. *Ibid. p. 390. num. 168. & sequentibus.*

Inclinatio naturalis ad bonum hocceum minuitur quidem per peccatum originale, & actuale, non tamen omnino tollitur. *Ibid. p. 396. n. 4. & seq.*

Mors, morbi, & ceteræ miseriae corporales, sunt effectus seu penæ peccati originalis. *Ibid. p. 397. n. 11. & seq.*

Relinquitur etiam ex peccato præterito quedam macula in anima peccatoris, quæ est privatio nitoris gratiae sanctificantis, cum respectu ad actum peccati præcedentem, à quo causatur. *Ibid. p. 398. n. 19. & seq.*

Macula peccati venialis consistit in privatione fervoris charitatis, seu in diminutione charitatis quoad habilitatem & expeditionem ad eliciendos suos actus. *Ibid. p. 403. n. 60.*

Peccatum mortale per se, & ex malitia sua intrinsecæ, reatum penæ æternæ inducit, unde error Originis est, penas dannatorum non esse in æternum duratas, sed per Dei misericordiam, tandem aliquando finiendas. *Ibid. pag. 406. num. 95. & seq.*

Peccatum veniale non remissum quoad culpam in hac vita, & conjunctum mortali, per accidens punietur in inferno penâ in æternum duratur; non tamen peccatum sive mortale, sive veniale, remissum in hac vita quoad culpam, sed non quoad penam. *Ibid. p. 408. n. 107. & sequentibus.*

Unicuique peccato mortali duplex pena debetur, scilicet damni & sensus, id est carentia visionis beatificæ, & dolor sensibilis ab igne causatus. *Ibid. p. 410. n. 120. & seq.*

Pena damni multo gravior est penâ sensus, ut docet Chrysostomus homil. 47. ad populum Antiochenum. *Ibid. p. 412. n. 134.*

Pena damni non est æqualis in omnibus damnatis. *Ibid. n. 135. & seq.*

Peccatum veniale naturâ suâ distinguitur à mortali. *p. 414. n. 6. & seq.*

Inter peccatum mortale & veniale quinque præcipua reperiuntur discrimina. *Ibid. pag. 416. num. 25.*

Peccatum per peccatum mortale ultimum finem in creatura constituit, si non exprest & formaliter, virtualiter saltem & interpretative, ut egregie declarat Tertullianus in lib. de idolatria his verbis, quibus increpat peccatorem: *Potes lingua negasse quod manu conficeris? verbo destruere quod facta struis. Verum Deum conficeris, qui falsos facis, &c.* Item Hieronymus exponens hunc versiculum Psal. 80. Non erit in te Deus recens, hæc scribit: *Quot vixia habemus, tot recentes habemus Deos.* *Ibid. p. 419. n. 48.*

Creatura in qua mortaliter peccans finem ultimum constituit, non est illa, quæ est objectum peccati, sed bonum proprium & privatum ipsius peccatoris. Unde Aristoteles 9. Ethicor. cap. 8. pravos seu peccatores vocat *phalantes*, seu amatores sui, & ibidem ait, quod *pravus* sui gratia

cuncta agit, & rancio magis, quamvis pravior. Ibid. p. 420. n. 61. & seq.

Quem ultimum finem intendat ille qui venialiter peccat, *Ibid. p. 423. n. 75. declaratur.*

Homo in statu iustitiae originalis existens impotens è acte peccandi venialiter, antequam peccaret mortaliter, idque ex vi doni integratatis & iustitiae originalis. *Ibid. p. 426. n. 96. & seq.*

Angelo etiam convenit ex conditione sue naturæ, quod non possit peccare venialiter, sed tantum mortaliter. *Ibid. p. 427. n. 108. & sequentibus.*

Peccatum mortale, in ratione offensæ, est gravitatis & malitiae simpliciter infinitæ in esse moris. *Ibid. p. 430. n. 136.*

Peccatis mortaliter, quantum est in se, Deum permittit, & à regno suo dejicit, ut egregie declarat D. Bernardus serm. 3. de resurrectione Domini. *Ibid. num. 137.*

Quilibet homo in primo instanti usqâ rationis tenuit sub mortali ad Deum se convertere, subinde que peccatum veniale cum solo originali esse non potest. *Ibid. p. 415. n. 174. & seq.*

Pelagiani & Semipelagiani.

Origo Pelagianæ heresis, & variis status illius. *Tom. 4. p. 3. n. 1. & seq.*

Pelagius non solum gratiam externam, consistentem in manifestatione Evangelii, & exemplis Christi, sed etiam internam Spiritus Sancti illustrationem agnivit. *Ibid. p. 6. n. 18.*

Admisit etiam excitationem & motionem moralis in voluntate, sed per hoc à commendatione legis & doctrinæ non recessit. *Ibid. num. 20.*

Pelagius auxilium possibilis, ieu quod dat posse, admisit, sed auxilium voluntatis & actionis, ieu quod dat nobis velle & operari, rejectit. *Ibid. num. 24.*

Pelagius admissit gratiam coöperationis, aut coëfficientiæ, seu concussum simultaneum ordinis supernaturalis. *Ibid. p. 7. n. 23.*

Pelagiani docebant, gratiam remissivam peccati, esse donum internè renovans, seu instaurans naturam, & non extrinsecè tantum peccata condonans. *Ibid. p. 8. n. 33.*

Pelagiani veram Christi gratiam, quæ facit velle & operari, nunquam admirerunt, licet post damnatam eorum heresim sub Zozimo Papa, cœperint deflectere ad Semipelagianismum, & docere gratiam ex meritis bonæ voluntatis dari, eamque solum ad facilius operandum requiri. *Ibid. p. 10. n. 43. & seq.*

Pelagianorum errores circa liberum arbitrium. *Ibid. p. 11. n. 48.*

Origo Semipelagianæ heresis. *Ibid. p. 12. n. & sequentibus.*

Quid de prædestinatione Semipelagiani docuerint. *Ibid. p. 14. n. 6.*

Quid de viribus liberi arbitrii, initio fidei, & postrema in fide & sanctitate perseverantia. *Ibid. p. 15. num. 12.*

Inter Semipelagianos aliqui omnem prorsus gratiam, ab initio fidei & meriti removerunt, alii talem admirerunt, quæ cum esset purè indifferens, & liberi arbitrii determinationem non causaret, sed expectaret, locum adhuc naturali merito relinquaret. *Ibid. p. 16. n. 15. & sequentibus.*

Semipelagiani initio fidei & bonæ voluntatis vim merendi tantum de congruo tribuerunt. *Ibid. pag. 18. n. 30. & seq.*

Semipelagianæ heresis. **Authores**, vel sectatores præcipui, fuerunt Vitalis Carthaginensis, Cal-

INDEX RERUM,

flatus, Faustus Regiensis, Gennadios. Dubitatur verò de Severo Sulpitio. Chrysothomus verò (quidquid dicat Vasquez in contrarium) nuncquam in sententia Semipelagianorum fuit. p. 19. num. 39.

Idem dicendum de Vincentio Lirinensi, Cassiani contemporaneo. Unde Vincentius ille, in quo scriptit Prosper, fuit alius ejusdem nominis. Ib. p. 39. & seq.

Canones secundi Concilii Aurascani, contra Semipelagianos. Ibid. p. 20. n. 54.

Pelagiani & Semipelagiani aratoribus Ægypti non immixti comparantur. p. 104. n. 13.

Perfectio Dei.

Deus rerum omnium perfectiones in se continet, ut testatur nomen Jehova, quod interpretatur *omnis & omnia*, & derivatur à radice *Heiath*, quæ significat ipsum esse, seu ipsam essendi plenitudinem, unde à Nazianzeno, pelagus quoddam essentiae immensum & infinitum, & à Trismegisto, *Rerum omnium universitas* appellatur. Similiter Graeci illum τὸν πᾶν, id est universum, nominarunt, ut significarent, omnia in illo eminentissimo & perfectissimo modo contineri. Tom. I. p. 76. n. 17. & seq.

Perfectiones creaturarum, quæ simpliciter *simplifices* appellantur, continentur in Deo formaliter; illæ verò, quæ dicuntur perfectiones *secundum quid*, in eo solum virtualiter, seu eminenter contineantur. Ibid. p. 77. num. 21. & sequentibus.

Deus simul cum creaturis non est quid majus aut perfectius, quam Deus solus: sicut Oceanus sic à natura dives est, sic scipio abundans, ut nec adventitii aquis crescat, nec perpetuā aquarum subter labethiam fugā decrescat. Unde Augustinus: *Si fueris sine Deo, minor eris, si fueris cum Deo, major Deus non eris: non ex te ille major, sed tu sine illo minor.* Ibidem p. 79. n. 30. & sequentibus.

Mira divini esse eminentiarum & comprehensio, declaratur in illa visione Isaiae, quæ vidit Dominum descendem super solium excellum & elevatum, &c. Ibidem p. 78. n. 19.

Perseverantia.

Perseverantia est virtus fortitudinis annexa, quæ firmat animum, ne diurna difficultum passione fatigetur, & ab illorum sustinentia desistat. Tomo 4. p. 344. n. 7.

Deo non tantum primitæ, sed etiam & decimæ olim offerebantur, quæ ab ipso non tantum est inchoatio bonorum, per primitias significata, sed etiam perseverantia in eis, designata per decimas, eodem Tomo p. 70. n. 346.

Elogia hujus virtutis eleganter describunt D. Bernardus, & Gregorius Magnus. Ibidem.

Sola perseverantia (inquit Augustinus) informat maritum, remunerat currentem, coronas pugnantes, & ad portum ducit navigantem. *Hac sola* (addit Bernardus) aeternitatis speciem pra se fert: *Sola est cui aeternitas redditus, vel qua aeternitati hominem redditus.* Ibidem pagina 77. num. 394. in fine.

Hoc prudenti ejusdem S. Doctoris confilio obtinerendum est: *Tene quod tenes, hostieque caudam frango capiti, & tuicam Dei gratiam jam polimam, cura facere & tibiarem; quotiam capisse nihil proderis: si quod absit, perseverare non contigerit.* Unde lepide Blefensis: *Cum virutes omnes currant ad bravium, sola perseverantia corona tur, & gloria filia Regis est in simbriis aureis, quia nihil predest gloria bona conversationis in principio, nisi sit gloriosa & finia.* Quia de causa in-

simbria vestimenti Summi Sacerdotis, jussit Deus apponi malogranata, quibus coronam natura indidit, ut significaretur, coronam dari soli perseverantie.

Personæ Divine in communione.

Dantur in personis Divinis proprietates aliquæ reales, quibus constituantur, & inter se distinguuntur. Tomo 2. p. 217. n. 2.

Personæ Divinæ non constituantur per proprietates absolutas, vel originæ activas, & passivas, sed per relationes, non ut exercent munus referendi, sed quatenus sunt formæ hypostaticæ, & prout subsistentia munus gerunt. Ibid. p. 222. n. 41. & seq.

Si subsistentia accipitur pro perficitate excludente communicabilitatem alteri ut supposito, non est ponenda in Deo secundum se considerato, & ut prætelligitur relationibus & personis; bene tamè, si usurpet pro perficitate excludente dependentiam ab alio in existendo. Ibid. p. 159. n. 3. & sequentibus.

Subsistentia pro perficitate independentiæ sumpta, non multiplicatur in personis Divinis, bene tamè, si pro perficitate incommunicabilitatis accipiatur. Ibid. p. 162. n. 35. & seq.

Quæ nomina singulariter vel pluraliter dicantur in Deo, vel personis Divinis, ibid. p. 167. n. 1. & sequentibus explicatur.

Personæ Patris.

Duo sunt nomina primæ Santissimæ Trinitatis personæ propria, nimirum nomen Patris, quod est tantæ religionis & excellentiæ, ut Cyrilus assertat, hoc præclarissimum nomen magis ei quam Dei titulum convenire; & nomen ingenti, seu innascibilis, quod etiam sommæ dignitatis & excellentiæ est, cum designet, Patrem nemus in Divina personarum Triade, priuatum tenere originis, sed insuper totius Divinitatis inexhaustum esse, ac fontale principium. Tomo 2. pag. 177. num. 1. & sequentibus.

Inaccessibilitas, ut est Patris notio, non constituit per aliquid positivum, sed per negationem omnis processionis vel productionis passivæ, quam de formalis significat. Ibidem n. 6. & sequentibus.

Personæ Filii.

Licet varia in Sancis litteris Dei Filius fortius nō nima, quæ D. Ambrosius ad duodenarium numerum redigit, tria tamen sunt præcipua, nempe nomen Filii, Verbi, & Imaginis. Ibid. p. 178. initio disp. 2.

Poëta fixerunt olim Minervam ex Jovis cerebro produisse; sed fides Catholica credit, incratum æterni Patris filium, ex secundissima ejus mente ante secula genitum fuisse. Unde egregie Tertullianus in Apologetico, Gentilium Philosophorum insipientiam irritans: *Accipite (inquit) hanc fabulam, similis est vestris.* Ibid. pag. 179.

Verbum per se in quarto modo procedit ex cognitione Patris, seu Spiritus Sancti, & creaturarum possibilium, non tamen ex cognitione fututorum, sive absolutorum, sive conditionatorum. Ibid. n. 4. & seq.

Ratio imaginis veræ & propriei, & perfectissime competit Verbo Divino. Ibid. p. 190. num. 101. & 102.

Creatæ imagines, vel non sunt veræ, quia fide iter non representant prototypum; vel sunt inanimatae, & mutæ, quia carent vita, & facultate loquendi; vel denique inanæ & vacuae, quia carent virtute & operatione: *At image ista*

ET MATERIARUM.

ista (inquit Ambrosius) veritas est; imago ista, Dei virtus est, non muta, quia Verbum est; non inanis, quia virtus est; non vacua, quia vita est; non mortua, quia resurrectio est. Ibid.

Principia Verbi Divini encomia, in primo capite Evangelii D. Joannis contenta. Ibid. p. 192.n.114. & seq.

Persona Spiritus Sancti.

Græcorum error circa processionem Spiritus Sancti, testimoniis Scripturarum & SS. Patrum refellitur. Ib. pag. 195.n.1. & seq.

Christus cum resurrexisset à mortuis, & apparuit Discipulis suis, insufflavit, & dixit, *Accipite Spiritum Sanctum, ut illum de se procedere ostenderet.* Propterea, inquit Bernardus, in illo Domini consilio Spiritus Sanctus datum est, ut per hoc intelligeretur, & ab ipso pariter, tanquam à Patre procedere, tanquam vero osculum, quod osculantis osculatoque commune est. Ibidem pag. 196. num. 9.

Athanasius comparat Patrem Soli, Filium luci, seu splendori, & Spiritum Sanctum ardori seu calori; & docet quod sicut à Sole procedit lux, & à Sole & luce calor; ita & à Patre Verbum generatur, & à Patre, Filioque Spiritus Sanctus producitur. Ibid. p. 197.n.13.

Si Spiritus Sanctus à Filio non procederet, ab illo non distingueretur realiter. Ibid. p. 198. num. 26. & seq.

Spiritus Sanctus pro principio sui productive, per se duas personas exigit, Patrem scilicet & Filium; ex vi enim suæ processionis habet quod sit mutui ac reciproci amoris terminus, nexus individuus Patris & Filii, ac suavissimum osculum utriusque. Ibidem pag. 202. num. 63. & seq.

Pater & Filius unum sunt Spiritus Sancti principium. Ibid. p. 203.n.78.

Tertia Santissime Trinitatis persona, Spiritus appellatur, tum quia ejus processio plures & egregias cum respiratione nostra habet similitudines & analogias; tum etiam, quia suis donis nos spirituales efficit, & in quandam Divinæ spiritualitatis trahit participationem. Dicitur verò Sanctus, quia illi ex vi suæ processionis, & ratione proprietatis personalis, sanctitas convenit, & est creaturæ rationalis sanctificator. Ibid. p. 206.n.99. & seq.

Nomen amoris duplici titulo Spiritui Sancto convenit, nempè ratione suæ processionis, & suæ operationis. Ibid. p. 206.n.104.

Dicitur etiam donum, quia amor est primum donum quod confertur amico, & ad quod cetera consequuntur. Ibid. p. 207.n.106.

Plura alia Spiritus Sanctus habet nomina sibi appropriata, dicitur enim indissolubile vinculum Trinitatis, individuus Patis & Filii nexus, suavissimum utriusque osculum, fructus gaudii, quo Pater ab eterno gaudet & letatur in Filio, Paracletus, spiritualis nnctio, virtus Altissimi, &c. Ibidem pag. 208. num. 110. & sequentibus.

Varia Spiritui Sancto attribuuntur opera, tam respectu totius creaturæ, ut creatio, ornatus & pulchritudo universi, &c. quam respectu creaturæ rationalis, ut peccata remittere, mentem renovare, adoptionem filiorum tribuere, &c. Ibid. p. 210.n.123.

Varie & egregie rationes cur Spiritus Sanctus sub specie & figura columbae in baptismo Christi apparere voluit. Ibidem pag. 211. num. 128. & sequentibus.

Sub symbolo aquæ gratia Spiritus Sancti congruè de-

signatur. Ibid. p. 213. n. 134.

Varie etiam assignantur congruentiae, quare sub specie ignis & in forma venti, seu spiritus vehementis, nec non sub figura linguae igneæ; in die Pentecostes Spiritus Sanctus apparet; & super Apostolorum capita descendet. Ibidem p. 214. n. 136. & seq.

Spiritus Sanctus vocatur ab Augustino serm. 1. Febr. 2. Peñecostes, vicarius Redemptoris: *Venit (inquit) vicarius Redemptoris Spiritus Sanctus, ut beneficia que Salvator Dominus inchoavit, Spiritus Sanctus virtute consummet;* & quod ille redemit; iste sanctificet; quod ille acquisivit, iste custodiatur. Ibid. p. 217. n. 153.

Pietas.

Pietas est virtus, per quam parentibus debitus cultus officiumque tribuitur. Tomo 4. p. 340. num. 1.

Parentes cum sint tanquam secundaria principia essentia & vita, repræsentant filiis quodammodo ipsum Deum, qui est primarius & summus omnium Pater. Et ob hanc rationem, post precepta primæ tabulæ, quæ ad cultum Dei pertinent, primum secundæ tabulæ institutum fuit de honore parentibus exhibendo. Ibid.

Pietas non solum parentes, sed etiam Patriam respicit, quia hæc etiam aliquo modo est oritur principium, & opportuna ad educationem præbet. Ibid.

Pœnitentia, ut Sacramentum.

Datur in Ecclesia Christi remedium aliquod, quo peccata post baptismum commissa remittuntur, illudque est Sacramentum propriè dictum. Tom. 3. p. 298.n.4. & seq.

Remedium institutum à Christo Domino pro reconciliatione laporum post baptismum, non est memoria baptismi jam suscepiti, sed aliquod Sacramentum à baptisate omnino distinctum. Ibid. p. 299.n.10.

Sacramentum pœnitentiae immediate à Christo institutum est, non solum quantum ad formale, seu quantum ad potestatem absolvendi à peccatis; sed etiam quantum ad materiale, seu quantum ad confessionem peccatorum. Ibid. p. 301. n. 28. & sequentibus.

Sacramentum pœnitentiae fuit institutum à Christo post resurrectionem, cum verba illa protulit: *Accipite Spiritum Sanctum: quorum remiseritis peccata, &c.* Ibid. p. 303. n. 36. & sequentibus.

Materia proxima hujus Sacramenti sunt actus pœnitentis, nimirum dolor de peccato, & ejusdem confessio, & pro eo satisfactio; materia verò remota illius sunt peccata actualia post baptismum commissa. Ibid. p. 303. n. 41. & sequentibus.

Forma Sacramenti pœnitentiae sunt verba absolutionis à Sacerdote prolatæ. Ibidem pag. 304. num. 46.

Sacramentum pœnitentiae in re vel voto necessarium est necessitate mediæ ad delenda peccata post baptismum commissa. Non requiritur tamen necessariò votum explicitum illius, sed sufficit implicitum. Ibid. p. 307. num. 76. & sequentibus.

Pœnitentia, ut est virtus.

Pœnitentia non significat tantum præpositum horæ vitæ inchoandæ, & simplicem relipientiam & vitæ novitatem, sed etiam tristitiam, dolorem ac detestationem peccatorum. Ibidem p. 309. n. 1. & seq.

Pœnitentia est virtus specialis, cujus objectum mate-

INDEX RERUM,

materiale est peccatum, quatenus est offensia Dei, expiabilis per satisfactionem; formale verò, jus Divinum Iesum per offendam, ut reparabile per satisfactionem & compensationem quandam. Ibid. p. 312. n. 18. & seq.

Poenitentia est virtus distincta à religione, charitate, justitia commutativa, vindicativa, & distributiva; pertinet tamen ad justitiam reductivè, & est pars potentialis illius. Ibidem pagina 314. n. 40. & seq.

Habitus poenitentiae residet in voluntate, non verò in appetitu sensitivo. Ibidem pag. 319. numero 82.

Non reperitur in Angelis, cum enim immobiliter adhærent objecto semel electo, non possunt retractare actum elicitem; remanet tamen in hominibus beatis, qui hanc virtutem non amittunt in patria. Fuit etiam in Adamo in statu innocentie, simo & in B. Virgine, licet ex privilegio speciali fuerit præservata à peccatis etiam venialibus. Demùm hæc virtus una cum aliis, parvulis in baptismo infunditur, unde sicut fideles dicuntur, quia habitum fiduci per infusionem receperunt: ita & poenitentes appellari possunt, quia pariter ipsis infusis est poenitentiae habitus, ut eleganter declarat Augustinus l. 1. de peccat. meritis cap. 19. Ibid. num. 82. & seq.

Tam in virtute quam in Sacramento poenitentiae est efficacia sufficiens ad delenda quæcumque peccata, illi ritè subiecta; ita ut nullum sit peccatum, quod remitti non possit, si vera de illo habeatur poenitentia. Ibidem pagina 321. numer. 5.

Regulariter, & per se loquendo, ad remissionem peccatorum mortaliū extra Sacramentum, requiritur, in adultis actus poenitentiae formalis, nimis contrito, quæ doleant de peccatis commissis. Per accidens tamen & in aliquo casu extraordinario, ad remissionem peccatorum sufficit poenitentia virtualis. De absoluenda verò Dei potentia, peccata remitti possunt absque actu poenitentiae tam formalis quam virtualis. Ibid. p. 322. n. 11. & seq.

Dimissa per poenitentiam culpæ peccati mortalis, & poenæ æternæ reatu, peccator semper remanet obnoxius poenæ temporali luenda, vel in hac vita, per actus satisfactorios, vel in alia, per supplicium purgatoriū. Ibid. p. 328. n. 63. & seq.

Ad remissionem peccatorum venialium, non sufficit quodcumque opus bonum & meritorium virtutis æternæ, sed requiritur necessarium aliquis actus poenitentiae; non tamen necesse est quod poenitentia illa sit formalis, sed sufficit quod sit virtualis. Ibid. p. 330. numero 1. & sequentijs.

Omnia Sacraenta novæ legis habent vim remittendi peccata venialia ex opere operato, id tamen specialiter aliquibus Sacramentis competit, nimirum Baptismo, Poenitentiae, Confirmatione, Eucharistia, & Extremæ - Unctione. Ibid. p. 335. n. 55. & seq.

Non solum Sacraenta, sed etiam nonnulla Sacramentalia, possunt remittere peccata venialia ex opere operato. Ibid. p. 336. n. 57.

Certum de fide est, per poenitentiam non solum recuperari gratiam desperitam per peccatum, sed etiam merita seu bona opera per illud mortificata reviviscere. Ibidem pag. 343. numero 4.

In qua verò proportiona & quantitatip reviviscant. p. 345. n. 17. & seq. declaratur.

Hujus virtutis elogia & prærogativas, vide in praefatione Tractatus de Poenitentia p. 295.

Potentia Dei.

Non datur in Deo potentia executiva, ab intellectu & voluntate virtualiter distincta. Tomo 1. p. 197. num. 86.

In Deo potentia immediate executiva, non est voluntas, sed intellectus practicus, ut motus & applicatus à voluntate. Ibidem pag. 198. num. 94.

Deus ad extra producit creaturas, per actum imperii, quo dicit, fiat hoc, juxta illud Genes. 1. *Dixit Deus, fiat lux, & facta est lux.* Ibid. numer. 95.

Potentia Christi.

Refellitur error quorundam Judæorum & Ethnorum, qui miracula Christi supernaturaliter edita, retulerunt ad magican pronunciam nominis Dei. Tomo 4. p. 563. n. 1.

Confutatur error aliorum, qui Christi miracula tribuerunt corporis ejus temperamento. Ibidem n. 2.

Exploditur delirium aliorum, qui Christi miracula non fuissent vera, sed dantaxat mystica, affirmant. Ibid. n. 3.

Rejicitur hæresis Ubiquitarum, qui existimabant potentiam exequentem animæ Christi, non esse quid eratum, sed ipsam Dei omnipotentiam, formaliter communicatam Christo ut homini. Ibidem pagina 564. numero 6. & 7.

Quomodo intelligenda sint verba illa Christi Matth. ultimo: *Data est mihi omnis potestas in celo & in terra.* Ibid. n. 12.

Humanitas Christi, sive Christus ut homo instrumentaliter physicè concurret ad productionem gratiæ, miraculorum, aliorumque effectuum supernaturalium. Ibidem p. 563. n. 15. & sequentibus.

Prædestination.

Certum de fide est, aliquos homines à Deo prædestinati, seu in vitam æternam absoluto & efficaci decreto præordinari, & per auxilia gratiæ ad æternam beatitudinem transmitti. Unde Vates Regius loquens de electis, ait: *Sicue sagittæ in manu potentis, ita filii excusorum.*

Quibus verbis, sagittis à sagittante excusis, quæ non proprio motu, sed illius impulsu, in scopum feruntur, aptissime prædestinatos comparat. Tomo 2. pag. 3. numero 4. & sequentibus.

Prædestination ita ad salutem necessaria est, ut sine illa impossibile sit, aliquem de facto salvari. Ibid. p. 55. n. 14. & seq.

Licet multi actus ad negotium prædestinationis concurrent, & præsuppositivè, vel de connotato importentur; illa tamen essentialiter, & in recto, consistit in actu intellectus & nempè in iudicio practico subsequente electionem, quod imperium appellatur. Ibid. pag. 6. numero 26. & sequentibus.

Prædestination non est pars subjectiva, sed objectiva providentia. Ibidem pag. 23. num. 84. & sequentibus.

Prædestination rectè definitur: *Præscientia & preparatio beneficiorum Dei, quibus certissime liberantur quicunque liberantur.* pag. 14. n. 99.

Electio efficax prædestinatōrum ad gloriam; non sit ex prævisis moritis, nec illa respicit ut motiva,

ET MATERIARUM.

va, quibus Deus inducatur ad illos eligendos, sed ut effectus ab ipsa derivatos, & ad illam subsequentes, juxta illud Prosperi: *Deus his quos eligit sine merito, dat unde ornantur ex meritis.* p.17.n.5.

Hanc sententiam adeò certam existimant duo illustrissimi & piissimi Cardinales, Bellarminus & Batoni, ut primus afferat, illam non quoniamvis Doctorum opinionem, sed fidem Ecclesia Catholica dici debere. Secundus vero ad annum 409. num. 32. hæc scribat: *Cum igitur Fausti sententie, ubique ab Ecclesia fuerit contradicuum, videant quanto periculo quidam ex Recentioribus, dum in Novatores insurgunt, ut eos confutent, à S. Augustini sententia de prædestinatione recedant, cum alioquin arma non defint quibus heretici profligentur.* Ibidem num. 5. & sequentibus.

Omnia absurdæ & inconvenientia, que à Recentioribus contra hanc sententiam objiciuntur, fueront olim D. Augustino à Pelagianis & Semipelagianis objecta, & à S. Doctoris soluta & contrita. Ibidem pag. 29. num. 86. & sequentibus.

Nulla datur ex parte nostrâ causa meritoria de digno vel de congruo primi effectus prædestinationis, seu primæ vocationis, & primi auxilii supernaturalis. Ibidem pag. 32. num. 96. & seq.

Referuntur ac refelluntur duo præcipua Pelagianorum & Semipelagianorum motiva. Ib. p. 33. n. 107. & seq.

Opera bona moraliter, ex naturæ viribus facta, nec etiam dispositivè ad primam vocationem concidunt. Ib. p. 34.n.113.

Exponuntur quædam testimonia D. Thomæ, de sumpta ex primo & secundo libro sententiarum, in quibus oppositum docuisse videtur. Ibid. p.36. num. 117.

Vindicatur Chrysostomus ab errore Semipelagianorum, quem Vazquez falsò illi affingit. Ib. p.37. num. 138.

Nulla datur lex, quæ Deus statuerit, homini facienti quod in se est ex facultate naturæ, infallibiliter conferre auxilia gratiæ. Unde axioma illud, *Facienti quod in se est, Deus non denegat gratiam*, intelligendum est de faciente quod in se est, non ex viribus naturæ, sed ex auxilio gratiæ, ut explicat D. Thomas. Ibid. n. 143. & sequent.

Glorificatio, justificatio, & quæcumque efficax vocationis, sunt effectus prædestinationis. Ib. p.43.n.4. & seq.

Gratia etiam per peccatum interrupta, & vocationes inefficaces, inter effectus prædestinationis computari debent. Ibidem p. 44. num. 16. & sequent.

Item determinatio nostræ voluntatis ad bonum, seu bonus liberi arbitrii usus, ut tenet se ex parte nostra, est effectus prædestinationis. Ib. p.46.n.41. & seq.

Ipsa etiam substantia prædestinationi potest dici effectus prædestinationis, non elicitus, sed imperatus. Ib. p.49.n.62. & seq.

Denum permissiones peccatorum in electis, sunt prædestinationis effectus; Deus enim interdum permittit electos in peccatum cadere, ut humiliores, cautiiores, & ferventiores resurgent: Si eut qui vult ignem ardentiùs accendi, aliquot guttis aspergit carbones, & ad tempus extinguit aliquid, ut fortius accendatur. Unde Gregorius: *Fit plerumque gravior Deo amare ardens*

vita post culpam, quam in securitate, torpens innocentia. Et Ambrosius: *Fidelis factus est Petrus, postquam fidem se perdidisse deflexit, atque ideo maiorem gratiam reperit, quam amisi.* Ib. p.51.n. 89. & seq.

Prædestinationis est certa, non solum certitudine præscientiae, sed etiam certitudine causalitatis mediorum. Ibidem pag. 57. num. 5. & sequentibus.

Nemo in hac vita, seclusa Dei revelatione, potest certò scire, an sit de numero prædestinatum, Deus enim occultare nobis voluit prædestinationis secretum, ut magis essemus de salute nostra timidi & solliciti, & ut quid magis celatur meta, ed ad Deum diligenter contendarque cursum, & festinemus ingredi in illam requiem. In hujus rei typum Seraphini Isaiae 6. volabant amoris & contemplationis pennis, & tamen alis suis caput & pedes velabant, ed quod, ut declarat Bernardus, ipsos etiam lateat quod ante mundum fuit, quodque futurum est post consummationem. Idem pag. 61. nu. 22. & seq.

Aliqua prædestinationis signa, Ib. p.62.n.29. & seq. declarantur.

Quam parvus etiam sit numerus electorum, ex Scriptura & SS. Patribus, Ib. p.63.n.36. & seq. ostenditur.

Premotio seu predeterminatio physica.

Juxta D. Thomam Deus non solum moraliter, sed etiam physicè præmoveat voluntatem creatam ad operandum. Tomo 3. pag. 134. num. 27. & seq.

Prædestinationem physicam, seu concursum præviuum esse de mente D. Thomæ, plures ex Patribus Societatis fatentur. Ibidem p. 138. nu.56. & seq.

Scriptura & SS. Patres docent Deum applicare causas secundas ad agendum, subindeque eas præmoveare & prædeterminare, seu per concursum præviuum in illas influere: motio enim moventis, præcedit motum mobilis, prioritate naturæ & causalitatis, ut docet S. Thomas 3. contra Gent. cap. 149. Ibid. pag. 140. nu. 63. & seq.

Sine tali concursu prævio non salvatur subordinatio inimediata causatum secundarum ad pri- mam in operando; cum omnis subordinatio dicat ordinem, & ordo prioritatem & posterioritatem. Unde S. Thomas 3. part. quæst. 19. art. 1. *Ubiunque sunt plura agentia ordinata, inferioris moveretur a superiori, sic in homine corpus moveretur ab anima, & inferiores vires a ratione, &c.* Ibid.n.65. & seq.

Voluntas creata ratione sua indifferente indiget à Deo præmoveari & prædeterminari, quod enim indifferenter se habet ad multa, non magis unus operatur, quam aliud, unde a contingente ad utrumque non sequitur aliquis effectus, nisi per aliquid per quod ad unum determinatur: Inquit S. Doctor 3. contra Gent. cap. 2. Ibidem pag. 143. num. 79. & seq.

Cum Deus habeat perfectum dominium in nostrarum voluntates eas etiam ad volendum applicat; usus enim rei seu applicatio illius ad operationem, est proprius actus dominii; unde voluntas nostra, quia est Domina & Regina potentiarum inferiorum, eas ad suos actus applicat. Ibidem pagina 145. num. 89. & sequentibus.

Sublata prædeterminatione physicæ, neque sufficiens,

INDEX RERUM

circa, neque efficax gratia stace possunt. Ibid. p. 146. n. 97. & seq.

Exponuntur testimonia D. Thomae, quæ Petrus & S. Ioseph nobis objicit in opusculo, quod D. Thomas defensionem appellat. Ibid. p. 149. n. 118. & seq.

Antiquiores Thomistæ, ut Casperius, Ferrariensis, Conradus, Cajetanus, Sotus, docent Denim per concursum præsumtum movere, & applicare causas secundas ad agendum quod est ea prædeterminare. Ibid. p. 157. numer. 163. & seq.

Quomodo prædeterminatione physica libertatem nostræ voluntatis nos tollat, aut minuat, sed potius eam causet & perficiat. vide Tome 1. p. 456. n. 64. & seq.

Præsumptio.

Præsumptio, seu in propriis virtibus fiducia, maximum Divinæ gratiæ ponit impedimentum, ut eleganter declarat D. Bernardus ferm. 54. in Cantica. Tom. 1. p. 384. n. 146.

Primatus Petri. Vide Papa.

Privilegium.

Privilegium est lex privata, speciale aliquid indulgens. Tom. 3. p. 498. n. 1.

Quomodo privilegium à lege, dispensatione, & gratia differat. Ibid. n. 2. explicatur.

Varix etiam privilegiorum species n. 4. & seq. recententur.

Quandonam verò privilegium incipiat in privilegio suo effectus operari, p. 499. n. 8. declaratur.

De cessatione privilegiorum agitur ibidem n. 10. & seq.

Procesio Divinarum personarum.

Constat ex factis litteris dati in Deo ab aeterno processiones Divinarum personarum productivas. Tomo 2. p. 105. n. 1. & seq.

Illæ sunt verè & propriæ actiones immanentes ac vitales, & non puræ ac simplices emanationes. Ibid. p. 108. n. 23.

Processiones Divinæ activè sumptæ, non sunt actus ex æquo distracti ab intelligere & velle, sed dictio ac spiratio, formaliter includunt intellectionem & volitionem. Ibidem p. 109. n. 39. & seq.

Non datur in Deo intellectio notionalis & relativa, in linea intellectio, virtualiter ab absolute distincta. Ibid. p. 111. n. 50.

Principium primum & radicale Divinarum processioneum, est Divina essentia, ut modifica relatione; principium verò quo proximum, sunt intellectus & voluntas, ut relationibus paternitatis & spirationis activæ modificantur. Ibid. p. 115. n. 89. & seq.

Dux sunt processiones in Deo, una Verbi per intellectum, altera Spiritus Sancti per voluntatem. Illa habet rationem generationis, non verò ista, quia Verbum procedit in similitudinem naturæ, ex vi suæ processione, non verò Spiritus Sanctus. Ibidem p. 119. num. 128. & sequentibus.

Providentia Divina.

Statio tam principis filii, quam luminis naturalis, negari non potest, esse in Deo providentiam. Tomo 1. pag. 409. num. 2. & sequentibus.

Providentia Dei perfectissima est, illaque ad singularia etiam corruptibilita se extendit, & viuum etiam animalium numerum præordinat & prædestinat. Nec oportet docet D. Thomas, ut ipsi imponit Beatusinus libro 4. de gratia

& libero arbitrio cap. 15. non referens fiduciam verba Sancti Doctoris, sed omittens unam particulam integratam sensus prorsus necessariam. Ibid. p. 410. n. 12. & 16.

Deus non solum habet providentiam rerum naturalium, sed etiam humanarum & contingentium, quæ non destruit, sed potius astringit illarum contingentiam & libertatem: Sic enim (inquit Augustinus) administrat omnia que creavit, ut etiam ipsa propriis exercere & agere moras finat. Ibid. p. 411. n. 21. & seq.

Impiorum fallacie & cavillationes contra Divinam providentiam referuntur ac refelluntur. Ibidem p. 412. n. 26.

Defectus tam naturales quam morales, quos Divina providentia permittit in rebus creatis contingere, ad perfectionem, decorem, & pulchritudinem universi conducunt; & ex permissione bonorum & malorum, mirabilis resultat Divinæ providentiae harmonia & concertus. Ibid. n. 27.

Monstra suo modo conducunt ad pulchritudinem universi. Ibid. p. 413. n. 29.

In tribulationibus iustorum mirum in modum reluet Divina providentia. Ibid. n. 31. & 32.

Mali ita continentur intra ambitum Divinæ providentiae, quod occidentes ab ordine bonitatis, & misericordiae, incident intra ordinem Divinæ iustitiae, nec ordinantur in bonum proprium, sed in bonum electorum, & in manifestationem Divinæ iustitiae. Ibidem pag. 416. numer. 43. & seq.

Divina providentia actum voluntatis connotat & presupponit, sed consistit essentialiter in actu intellec- tū, nimirum in actu imperii. Ibid. p. 417. n. 30. & seq.

Providentia Dei distinguitur ab ejus scientia practica, & arte, nec non à lege aeterna, & Ideis in mente Divina existentibus. Ibid. p. 420. n. 92. & seq.

Distinguitur etiam virtualiter, scilicet inadæquatè, à potentia Dei executiva, quæ res ad extra producit. Ibid. p. 421. n. 94.

Denim suâ infinitâ providentiâ, omnes nostræ bonas operationes ab aeterno prædefinire & prædeterminare, pluribus Scripturæ, & SS. Patrum, præsertim S. Augustini & D. Thomæ testimoniosis, nec non variis rationibus Theologicis ostenditur. Ibid. p. 422. numero 103. & sequentibus.

Nomen prædeterminationis passim à D. Thoma usurpatum, unde non est novum, nec à Thomistis excoxitum, ut Recentiores causantur. Ibid. p. 425. n. 116. & n. 118. & seq.

Decretum prædeterminans causat libertatem aetalem voluntatis n. 87. & non laedit, sed perficit potentiam. Tomo 1. pag. 457. n. 70. & sequentibus, ubi etiam convelluntur duo præcipua fundamenta Adversariorum, illorumque objectiones fiduciter proponuntur & solvuntur.

Quomodo autem peccata Divinæ providentiae subsint, Tomo 1. p. 431. n. 149. & sequentibus, fusè declaratur.

Prudentia.

Prudentia definitur à Philosopho *realla ratio agibilium*. Partes integrales illius cito assignantur à D. Thome 2.2. qu. 49. nem. p. memoria, intellectus, vel intelligentia, doctilitas, litera, ratio, providentia, circumspetio, & cautio. Tomo 4. p. 331. n. 1. & seq.

ET MATERIARUM.

Cum inter virtutes morales prudentia magis perficiat rationem, alii virtutibus moralibus præfertur, sicut visus omnibus externis sensibus antecellit. Unde sicut Philo visum regem *sensuum* appellat, ita prudentia omnium virtutum moralium regina appellatur, propriusque ejus actus est imperium. Tomo 3. pag. 30t. numero 58.

Hinc virtutem mirum in modum commendant SS. Patres, Chrysostomus enim dicit eam esse lucernam animæ. Reginam cogitationum, Magistrum eorum quæ bona sunt & honesta. Ambrosius lib. de Paradiso, quadruplicem fluvium inde promanantem explicans: *Prudentia est (inquit) & ideo aurum optimum habet.* Tomo 4. pagina 331. numero 1. & sequentibus.

Proverb. 9. *beatus vir dicitur, qui affuit prudentia;* vel Hebreæ, *beatitudines viri, ut multiplex beatitudo viri prudentis commendetur.* Ibid. p. 331. num. 9.

Pudicitia.

Pudicitia temperantiae species est, quæ in hoc à castitate distinguitur, quod ista habet moderati & rationi subiecte delectationes ex commixtione venerea consurgentem; illa vero moderatur & subiecta rationi delectationes, quæ talis actum circumstant, poterunt quæ sunt in oculis, tactibus, & amplexibus impudicis. Tomo 4. pag. 347. num. 18.

De hac virtute hæc ait Tertullianus, in libro de pudicitia: *Pudicitia flos morum, decur sexuum, integrum sanguinis, fides generis, fundamentum sanctitatis, prejudicium omnis bona mentis.* Ibidem.

R.

Raptus.

Raptus mulieris ante Tridentinum erat solum impedimentum prohibens matrimonium, sed post Tridentinum est impedimentum dirimens; decrevit enim facta Synodus sess. 24. de reformatione matrimonii cap. 6. inter raptorem & raptam, quandiu ipsa in potestate raptoris manferit, nullum posse constitere matrimonium. Tomo 5. p. 559. n. 88.

Ratio.

Ratio proprium hominis bonum est, cætera illi cum animalibus communia sunt. Est fortis, & leones. Formosus est, & pavones. Velox est, & equus. Habet vocem, sed quantò clariorem canes, acutiorum aquilæ, graviorem tauri, dulciorum & suaviorem lusciniæ? Seneca in Epistolis. Tomo 4. p. 26. n. 9.

Redemptio Christi.

Redemptio Christi generalis est, ad omnes & singulos se extendit: *Omnis enim (inquit Nazianzenus orat. 25.) circa ullam exceptionem instauratus sumus per cœlestem Adamum, qui primi Adempti fuimus, & à serpente decepisti & peccato mortui. Mystica Sol justitia (subdit Ambrosius) omnibus passus est, & omnibus resurrexit.* In eandem veritatem conspirant unacientiter SS. Patres. Tom. 1. q. 338. n. 15. & seq.

Augustinus lib. 2. de symbol. ad Catechum. cap. 8. ait Christum reprobis, & maximè Judæis ejus crucifixibus, dictum in die judicij: *Videtis vulnera qua inflixisti, agnoscitis id latus quod pugisti: quoniam & per vos, & propter vos apertum est, nec tamen intrare voluisti.* Ibid. p. 339. n. 31.

Gonec Theol. Tom. V.

Sententia assertens Christum pro omnibus non esse mortuum, fidem mutilat, spem infingit, charitatem refrigerat. Ibidem pag. 340. Ædum: 38. & seq.

Relationes Divine.

Relatio in creatis, nullius ferè est entitatis & subsistentiaz, nulliusque soliditatis & permanenter. Ubi tamen in Deo reperitur, tanta est ejus dignitas & nobilitas, ut Sacratissimum Trinitatis mysterium, quo nihil in Christiana religione nobilior & excellentius est, in solis relationibus fundetur ac subsistat, illisque divinæ constituentur ac distinguuntur personæ. Tomo 2. p. 129. ante num. 1.

Relationes quæ in creaturis sunt accidentia, inherenteria subiecto, in Deo, ut sic loquar, substantificantur; sicut enim, ut docet Gregorius in moralibus, apud Deum labentia stant, mutabilitia immutabilitatem consequuntur, temporalia æternitatem; ita & ipsa accidentia subsistunt. Ibid. p. 130. n. 7.

Relations Divinæ, nec modaliter, nec ex natura rei, sed virtualiter tantum distinguuntur ab essentia. Ibidem pag. 131. num. 15. & sequentibus.

Essentia divina est de conceptu formalis, & quidditativo relationum, & è converso. Ibid. p. 136. n. 31. & seq.

Quomodo realis relationum distinctio, stare possit cum perfecta identitate illarum in essentia. Ibidem p. 141. num. 105. & sequentibus declaratur.

Relations Divinæ non addunt perfectionem relativam ad essentiam. Ibidem pag. 145. numero 133.

Non gaudent existentiis relativis, realiter inter se & virtualiter ab existentia absoluta essentiaz distinctis. Ibid. p. 150. n. 161.

Religio.

Religio juxta D. Thomam à Religando dicitur, quia homines quodam modo Deo religant; vel à relegendendo, ut vult Cicero, quia religiosus debet ea quæ sunt Divini cultus, frequenter legere, & in corde revolvare; vel ut docet Augustinus 10. de civit. cap. 4. à relegendendo, quia Deum reeligere debeamus, quem amiseramus negligentes. Tomo 4. p. 335. ante n. 1.

Religio definitur, virtus quæ debitum cultum Deo tribuit, tanquam primo omnium principio. Ibid. num. 1.

Actus Religionis tam interni, quam externi, ibid. p. 336. n. 4. & sequentibus recensentur & explicantur.

Hæc virtus inter morales præstantissima est, quia magis de propinquuo accedit ad Deum, in quantum operatur ea quæ direæ & immediatæ ordinantur in honorem Divinum. Unde Isidorus Pelusiota ait, quemadmodum in corpore valentior pulchritudinis pars est oculorum pulchritudo, ita etiam in animo præcipua pulchritudinis pars est pietas seu religio. Ibidem p. 335. num. 2.

Reprobatio.

Datur in Deo reprobatio, seu decretum aliquodd efficax & immutabile, quo ab æterno aliquos homines & Angelos voluit à gloria excludere. Unde Concilium Valentinum 3. can. 3. *Fideliter faciemus predestinationem electorum ad vitam; & predestinationem impiorum ad mortem.* Eadethi veritas in factis Pagin's, seu variis parabolis, & figuris declaratur. Tomo 2. pag. 65. n. 28 & sequent.

Ecc

Repro-

INDEX RERUM,

Reprobatio in Deo non dicit solam negationem prædestinationis, sed actum positivum intellectus & voluntatis, quo ab æterno decrevit aliquos excludere, vel non admittere ad gloriam, ob manifestationem suæ justitiae. Ibidem p. 66. num. 6.

Reprobatio positiva, seu decretum infigendi penam damni & sensus, prævisionem peccatorum, seu demeritorum præsupponit, secus verò reprobatio negativa, seu decretum denegandi gloriam, ut beneficium indebitum; quamvis probabilius videtur, & doctrinæ S. Augustini & D. Thomæ conformius, illud præsupponere præscientiam peccati originalis, & ab eo ut à causa materiali & occasionali dependere. Ibidem pag. 68. & 75. num. 27. & sequentibus, usque ad num. 75.

Qui sunt reprobationis effectus, Ibidem p. 83. num. 134. & seq.

Resurreccio Christi.

Resurreccio Christi est causa exemplaris nostræ justificationis: Sicut enim Christus citè, verè, & perfectè, seu non iterum mortitus, resurrexit; ita justificatio nostra, quæ est spiritualis quedam resurreccio à morte peccati ad vitam gratiæ, debet esse prompta, vera, & perfecta, & sicut Christus resurgens ex mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur, ut ait Apostolus; ita Christianus in justificatione spiritualiter renascens, & ad vitam gratiæ resurgens, non debet amplius mori morte peccati, nec peccatum illi ultra dominari. Tomo 4. p. 151. num. 231.

S.

Sacerdotium.

Sacerdotii novæ legis dignitas ex triplici capite commendatur, primo quodd imperium in animas exerceat; secundò, quodd mystico Christi corpori, videlicet Ecclesiæ, dominetur; hanc enim expiat Sacerdos, illustrat, perficit, ac decifat, ut docet Dionysius, unde Sacerdotes dicti sunt *Theurgi*, id est, *Dœs facientes*: Tertid quodd Sacerdos ipsi etiam vero Christi corpori imperet, ipsiusque in altari sacro ore conficiat. Hinc meritò celebratur illa sententia, quæ D. Augustino, vel S. Gregorio tribuitur: *O magna Sacerdotum dignitas, in quorum manib[us], velut in utero Virginis, Christus quotidie incarnatur.* Tomo 2. p. 294. n. 115.

S. Ephrem Sacerdotium appellat *stupendum miraculum, omnium ornamenti præstantissimum, honorum omnium que in hominibus sunt apicem, Divinum quoddam, omniumque que inter homines existuntur velut extromam metam.* Ibidem.

Sacerdotium Melchisedech fuit typus & figura Sacerdotii Christi, ut egregie declarat Theodoretus. Tomo 4. p. 339. n. 19.

Sacramentum.

Sacramentum non solum est in genere signi, sed etiam in genere cause efficientis moralis, vel formalis sacrificiæ. Tomo 5. pag. 4. num. 1. & sequent.

De ratione Sacramenti est, significare perfectam sanctitatem, quæ est per gratiam, in actuali usu & susceptione Sacramenti conferendam. Unde Sacramentum rectè definitur *signum ad placitum rei Sacra, perfectè sanctificantis homines.* Ibid. p. 7. n. 25.

Sacramentum novæ legis sunt signa rememorativa, demonstrativa, & prognostica; reme-

morativa Passionis Christi, quæ processit; demonstrativa gratiæ, quam efficiunt; & prognostica gloriæ, quam expectamus. Ibidem pag. 10. num. 47.

Sacramenta rebus sensibiliibus constare convenientissimum fuit, pluresque afferri possunt congruentia. Ibid. p. 11. n. 65. & 66.

Christus non determinavit in specie, sed dubitat in genere materias & formas aliquorum Sacramentorum novæ legis. Ibidem pag. 13. num. 77.

In omnibus Sacramentis novæ legis requiruntur verba propriæ vel impropriæ sumpta, at in Sacramentis veteris legis, non erat necessarium quod rebus verba adderentur. Ibidem p. 14. n. 80. & seq.

Quomodo res & verba se habeant in Sacramentis novæ legis, ibidem p. 15. n. 85. & sequentibus declaratur.

Quæ verò mutatio ex parte materiæ, vel formæ, reddat Sacramentum invalidum. Ibid. p. 18. n. 114. & seq. explicatur.

Sacramenta sunt homini necessaria ad salutem, ob triplicem rationem. Ibid. p. 19. n. 2.

Nullum fuit institutum Sacramentum, pro illo brevi tempore, quo status innocentia in Adamo duravit; imò si felicissimus ille status perseverasset, nulla fuissent instituta Sacramenta, ex vi decreti quod Deus ab æterno habuit. p. 20. num. 8.

In statu 'legis naturæ fuerunt aliqua Sacramenta, tam pro adultis, quam pro parvulis, in remedium peccati originalis & actualis, illa tamen non fuerunt determinata immediatè à Deo in particulari, sed reliqua in hominum arbitrio. Ibid. p. 26. n. 34. & seq.

Conveniens fuit, ut Christus in nova lege aliqua Sacramenta institueret. Ibidem pag. 31. n. 105. & seq.

Sacramenta novæ legis non producunt gratiam in ponentibus obicem. Ibidem pag. 32. num. 2. & 33. num. 16. ubi egregia magni Gregorii verba referuntur.

Peccatores & infideles validè Sacramenta conficiunt, si adhibeant omnia ad illorum valorem requisita. Tomo 5. pag. 83. num. 58. & sequentibus.

Licitum est à malo ministro, ab Ecclesia tolerato, sacramenta petere & recipere, quando urget necessitas, secus verò, si nulla urgeat necessitas. Ibid. p. 88. n. 117.

Minister solemnitatis Sacramenta conficiens vel administrans in peccato mortali, peccat mortaliter, non verò minister necessitatis. Ibid. p. 85. n. 88. & p. 86. n. 93.

Quatuor præcipue sacramenta magna appellantur: scilicet baptismus, ratione effectus, quia delet culpam, & aperit januam paradisi. Confirmatio, ratione ministri, quia solum à Pontificibus, & non ab aliis confertur. Eucharistia, ratione continentia, quia totum Christum continet. Matrimonium, ratione significationis, quia significat conjunctionem Christi & Ecclesiæ. Tomo 5. p. 480. n. 11.

Sacrificium.

Sacrificium est oblatio rei sensibilis, à legitimo ministro Deo facta, per realem immutationem, ad testandum supremum illius dominium, in vitam, & mortem. Tomo 4. p. 338. numero 11.

Varia ac multiplicia fuerunt in veteri lege sacrificia, quæ perfectissimum novæ legis sacrificium figurabant.

ET MATERIARUM.

tabant, unde illo existente cessarunt, juxta illud quod in quadam collecta sit Ecclesia: *Deus quis legalium differentiam hostiarum, unius Sacrificii perfellione sanxisti, &c.* Ibidem pag. 339. n. 18. & 19. & seq.

In omnibus Sacrificiis legis naturæ vel scriptæ, fiebat aliqua destrucción vel immutatio rei oblatæ. Item in Missæ Sacrificio fit immolatio mystica ipsius Christi, quatenus vi verborum ponitur corpus sub specie panis, & sanguis sub specie vini ad repræsentandam separationem utriusque factam in Cruce, & in morte Christi. Unde in tali Sacrificio, fit mystica quædam sanguinis per gladium verborum effusio, ut Cyrillus loquitur. Ibid. p. 338. num. 15. & sequentibus.

Offerre Deo Sacrificium est de jure naturæ, unde in qualibet ætate, & apud quaslibet hominum nationes, semper fuit aliqua Sacrificiorum oblatio. Tomo 5. pag. 24. num. 42. & 43. *Sanctitas.*

Sanctitas tria importat, seu ex tribus coalescit: primum est munditia & puritas, Sanctus enim græcè dicitur ἅγιος quasi sine terra; secundum est firmitas, Sanctum enim idem significat ac sanctum seu lege firmatum, unde Ulpianus ff. de divisione rerum, ait Sacra loca Sancta esse, quia Sanctum est quod sanctione aliquâ firmatum est. Tertiū sanctitas importat quandam Divino cultui consecrationem, & perfectam conjunctionem cum Deo, quæ fit per charitatem. Tomo 1. p. 80. n. 40.

Licet Sanctitas sit attributum commune tribus Personis, specialiter tamen appropriatur tertia, que Spiritus Sanctus idcirco appellatur. Tomo 2. pag. 228. numero 101. & sequentibus.

Sapientia.

Sapientia alia est insula, quæ est donum Spiritus Sancti, & quæ importat quandam rectitudinem judicii circa divina conspicienda & consulenda, secundum quandam conaturalitatem ad res Divinas, precedentem ex charitate, quæ nos unit Deo: alia acquista, quæ est una ex virtutibus intellectualibus enumeratis ab Aristotele & Ethic. cap. 4. que habet judicare de rebus per altissimam causam. Tomo 1. pag. 19. num. 74.

In hoc differt sapientia à scientia communiter dicta, quod illa est cognitio rei per seipsum, non quæcumque, sed altissimam: unde in genere artificii, artifex qui dissonit formam domus, dicitur sapiens & architectus, respectu inferiorum artificum, qui dolant ligna, vel parant lapides; & in ordine morali vir prudent, qui ordinat suos actus in ultimum finem, vocatur sapiens. Ibid. n. 75.

Satisfactio.

Satisfactio est voluntaria punitio ad compensandam injuriam Deo per peccatum illatum, eumque sic placandum, ut temporalem penam remittat. Tom. 5. p. 404. n. 4.

Homo potest satisfacere de condigno pro pena temporali, peccato mortali debita, non tamen de rigore iustitiae. Ibid. p. 405. n. 5.

Conditiones requisitæ ad satisfaciendum, Ibidem pag. 406. numero 12. & sequentibus declarantur.

Omne opus satisfactorium, est meritorium, & è contra. Ibidem p. 407. n. 18.

Satisfactio sacramentalis.

Satisfactio sacramentalis est pars, non essentialis, sed Genes Theol. Tom. V.

integralis duñtaxat, Sacramenti Pœnitentiae. Ibid. p. 409. n. 19. & 30.

Satisfactio sacramentalis triplicem ex opere operato habet effectum, nempe remissionem penæ temporalis, ex peccatis jam condonatis reliæ, auxilia quædam supernatura, ad facilitiùs præcavenda peccata in futurum, & augmentum gratiæ habitualis. Ibid. p. 410. num. 31. & seq.

Tenetur Sacerdos, auditæ confessione, satisfactionem, quæ vulgo pœnitentia appellatur, pœnitenti injungere; nec satis est, quod qualemque injungat, sed tenetur injungere aliquo modo proportionatam gravitati criminum, & eorum multitudini, atque etiam dispositioni & conditioni pœnitentis, nisi rationabilis causa excusat. Ibidem pag. 413. numero 47.

Tenetur etiam pœnitens pœnitentiam sibi à Confessario injuriam acceptare, & acceptatam adimplere. Ibid. p. 412. n. 46.

Quivis legitimus Confessarius mutare potest pœnitentiam ab alio impositam, propter peccata non reservata; sed non nisi in confessione, & auditæ peccatis, pro quibus fuit imposta. Ibidem p. 414. n. 52.

Unus non potest pro alio satisfacere, si satisfactio consideretur ut medicina & remedium peccati, bene tamen, si consideretur, ut est compensatio penæ in purgatorio luendæ. Ibidem pag. 415. n. 60. & 61.

Satisfactio Christi.

Satisfactio Christi ex sua intrinseca dignitate & valore, non solùm fuit condigna, sed etiam superabundans. Tomo 4. pag. 385. n. 27. & sequentibus.

Fuit valoris simpliciter infiniti in esse motis. Ibid. p. 388. n. 48. & seq.

Observavit omnes leges strictæ & rigorosæ iustitiae. Ibidem pag. 392. numero 79. & sequentibus.

Non fuit elicita à religione, sed à iustitia; non legali, aut distributiva, sed commutativa. Ibidem 398. n. 136.

Scientia Dei.

In Deo reperitur verè & propriè scientia, respectu creaturarum, & suorum attributorum. Tomo 1. p. 169. n. 5. & seq.

Variae scientiæ Dei divisiones. Ibidem p. 173. n. 27. & seq.

Ejus dotes & prærogativæ. Ibidem num. 31. & sequentibus.

Deus cognoscit creaturas in sua essentia tanquam in causa, non verò immediate in seipsum, seu independenter ab essentia Divina priùs visa & cognita. Ibid. pag. 175. numero 5. & sequentibus.

Quomodo Deus non entia, mala, singularia, & infinita cognoscat, ibidem pag. 184. n. 74. & seq. declaratur.

Quodnam verò sit objectum formale, tam motuum quam terminativum Divini intellectus, explicatur eod. Tomo pag. 38. num. 92. & sequentibus.

Scientia in Deo est causa rerum non solùm directiva, sed etiam effectiva; ea tamen quæ efficit & causat res in actu secundo, non est illa, quæ simplicis intelligentiæ dicitur, sed ea, quæ visiñis seu approbationis appellatur. Ibidem p. 187. n. 7. & seq.

Hæc propositio: *Ideo res sunt futura, quia sciuntur à Deo, vera est in sensu causalí: ita verò, id est*

INDEX RERUM;

res ut futura cognoscuntur à Deo, quia future sunt; falsa est in sensu causalī, & vera tantum in sensu illativo; si enim aliqua sunt futura, sequitur quidem quod Deus ea praesciat, non tamen res future, sunt causa cur Deus ea sciat: Si enim hoc esset, tunc ejus quod eternum est, aliquid existeret causa ab eo alienum, ab eo diversum, & ex creaturā penderet scientia Creatoris, & creatum esset in creasi causa, ut ait Magister Sententiarum in 1. distin^t. 38. pag. 194. numero 62. & sequentibus.

*Potentia executiva, quā Deus res ad extra operatur, non distinguitur virtualiter ab intellectu. & voluntate, sed est ipse intellectus, ut motus & applicatus à voluntate, qui res ad extra producit per actum imperii, juxta illud Genes. 1. *Dixit Deus, fiat lux, & facta est lux.* istud Psalmi 148. *Ipsē dixit, & facta sunt; ipsē mandavit, & creatum sunt.* Unde Christus Lazarus mortuo ait, *Lazare veni foras, & Matth. 8. imperavis venuisse & mari.* Ubi Hieronymus: *Ex hoc loco intelligimus, quod omnes creature sentiunt Creatorem, non errore hereticorum, qui omnia putant animata, sed maiestate Conditoris, quā sensibilia sunt, que apud nos sunt insensibilia.* Ibidem pagina 199. numero 96.*

Scientia Dei respectu futurorum contingentium.

*Præscientia futurorum, certissimum est divinitatis argumentum, juxta illud Tertulliani in Apologeticū cap. 2. *Idoneum opinor scilicet monum divinitatis veritas divinationis, & istud Augustini de civitate Dei cap. 9. confiseri esse Deum, & negare præcium futurorum, aperissima insaniam est.* Hinc præscientia futurorum, divinatio appellari solet, ut per hoc significetur, eam aliquid esse Divinum, & Deo maximè proprium. Tomo 1. pag. 202. numero 21. & sequentibus.*

Nihil deus cognoscit ut determinatē futurum, ante decretum & prædefinitionem suę voluntatis, determinantis extrahere res ex statu & massa possibilitatis, eisque dare existentiam in aliqua differentia temporis. Ibidem pag. 206. numero 34.

Deus non cognoscit futura contingentia antecedenter ad suum decretum, in suis ideis, aut in causis libertis & contingentibus, vel in suo decreto, ut futuro, & ponendo in sequenti signo rationis, aut in veritate objectiva propositionum de futuro contingentia, cum in signo rationis antecedenti Divinum decretum, nulla sit determinatē vera, vel determinatē falsa. Ibid. pag. 208. n. 51. & seq.

*Deus cognoscit certò & infallibiliter futura contingentia absoluta, in decreto & prædefinitione suę voluntatis, juxta illud Hilarii 9. de Trinitate. *Quae Deus facere decrevit, in sua voluntate cognovit.** Ibid. p. 221. n. 144. & seq.

D. Thomas variis in locis duplex medium assignat, in quo Deus futura contingentia certò & infallibiliter cognoscit, earum scilicet prætentiam in aeternitate, & efficax divinæ voluntatis decretum. Ibid. p. 222. n. 146. & seq.

Pecunia futura, quantum ad id quod in illis privationis est & defectus, seu malitia moralis, à Deo cognoscuntur in decreto permissivo. Quantum vero ad id quod in eis est entitatis, & bonitatis transcendentalis, cognoscuntur in decreto positivo concurrendi a: illorum entitatem. Demum quantum ad utramque rationem, clare ab illo videtur in præsenzia sive aeternitatis. Ibidem p. 230. n. 198. & sequentibus.

Deus futura conditionata certò cognoscit; certaque eorum præsentia fundatur in decretis absolutis ex parte subjecti, & conditionatis ex parte objetti. Ibid. p. 248. n. 1. & seq.

Scientia media.

Nomine scientie media, quam Recentiores ponunt in Deo, intelligitur cognitio certa & infallibilis futurorum conditionatorum, ante decretum actuale & exercitum, quo Deus prædefiniat & prædeterminet illorum futuritionem. Ibidem pag. 256. num. 1.

Talis scientia non est nova, & à Recentioribus inventa, sed perantiqua, & olim Pelagianis & Semipelagianis familiaris. Ibidem p. 257. num. 6. & sequentibus.

Principia Pelagianorum & Semipelagianorum motiva, ad fingendam in Deo talēm præscientiam, ac excludendum decretum de se efficax, & humanas præveniens voluntates. Ibidem pag. 259. num. 13. & seq.

Talis scientia fuit ab Augustino reprobata, non solum quantum ad abulum, sed etiam quantum ad substantiam, unde scientia reprobationis meritò appellari potest. Ibidem p. 260. num. 19. & sequentibus.

Illa etiam pluribus principiis doctrinæ D. Thomæ apertissime repugnat. Ibidem p. 264. num. 47. & seq.

Variis etiam & efficacissimis rationibus expungitur ac de medio tollitur scientia media. Ibid. p. 266. n. 58. & seq.

Ostenditur scientiam medium non esse utilem aut idoneam ad conciliandam humanam libertatem, cum prædestinatione & gratia efficaci. Ibid. p. 272. per totam.

Curiel & Basilius Legionensis, viri toto orbe celeberrimi, licet scientiam medium aliquando docuerint, tamen sapientiores facti, eam retrahunt. Ibidem num. 97.

*Joannes Lallemandet, recentissimus Scriptor Ordinis Minimorum, Tomo 1. cursus Theologici, disp. 8. partitione 3. ostendit, nec Magistrum Sententiarum, nec alios veteres Theologos in lectio S. Patrum veratissimos, neque Patres Concilii Tridentini, scientiam medium agnoverisse, nec illam adhibuisse ad conciliandam libertatem nostram, cum prædestinatione & gratia efficaci, & tandem ironice sic concludit: *Quanta igitur ignorantia tenet in antiquis Theologis, & quanta lux illuminans de novo præcipua Religionis nostra mysteria, apud Reverendos Patres Societas orta!**

Ibid. n. 99.
Batonius in Epistola quam scriptit ad Dominum de Villars, Archiepiscopum Viennensem, conqueritur quid Molina questionem excitarit, quā Ecclesia Catholica non erat opus, subditque se admonuisse Jesuitas, ne existimationem suam, defendendo sententiam Molinae, discrimini exponant. In Apologia Thomistarum pag. 497. n. 104. ubi talis epistola tota excitat.

*Henricus Henriquez aperiit scientiam medium rejicit, his verbis: *Necesse est in signo rationis supponere liberam quandam Dei conditionalem prædefinitionem, qua posita novit quid esset fallitus in tali rerum concursu & occasione.* Et infra: *Hoc disputatione (inquit) de præscientia futurorum conditionatorum, à nobis (id est Jesuitis) ante viginti annos excusat est, & contra votum nostrum suscepta est in Italia sententia.* Ibid. p. 498. n. 107.*

*Claudius Tiphanus ejusdem Societatis, qui fuit in Gallia Provincialis, in libro de Ordine deque priori & posteriori, dicit: *Nullum aliud Theologum,* ante*

ET MATERIARUM.

ante Molinam, ne per somnium quidem de illa scientia cogitasse, nec eam ullibi vel supposuisse, vel adhibuisse, ad ullam fave Scriptura Sacra, sive Theologia Scholastica difficultatem expedientiam. Ait etiam sententiam negantem scientiam medium, & antiquitatem, & defensorum numero ac autoritate, longe esse meliorem. Ibid.n.110.

Mariana lib. 4. de regimine Societatis, ait quod Societas sapientissimos Dominicanos familie Theologos, potius venerari debebat, ut purioris doctrina Antistites, quam sequi besterna Ludovici Molina commenta. Ibid.

Azorius lib. 4. institut. moral. cap. 12. quæst. 2. huc scribit: Pueri juniores Theologi, fortassis ut voluntatem nostram liberam faciant, faciant sacrificium, dum negant Deum nostra opera bona prædefinire, Tomo 1.p.272.n.99.

Absurdus & inconvenientibus scientia media exploditur. Ibid.p.276.n.122. & seq.

Convelluntur fundamenta scientiarum mediarum. Ib.p.285. n.166.& seq.

Scientia Christi.

Christus adhuc viator & in terris degens, vidi Divinam essentiam, subindeque habuit scientiam beatam, idque à primo instanti conceptionis. Tom.4. p.530.n.1.& seq.

Licet anima Christi per scientiam beatam non cognoverit in Divina essentia omnes creaturas possibilis, cognovit tamen omnia præterita & futura. Ibid. p.533.n.28.& seq.

Præter scientiam beatam fuit in anima Christi scientia infusa, eaque duplex, una supernaturalis, & alia naturalis. Ibid.p.538.n.1.& seq.

Ad quæ objecta scientia infusa supernaturalis se extenderit, ibidem p. 542.n.29. & sequentibus declaratur.

Præter scientiam beatam & infusam, constituenda est in anima Christi Domini scientia per se acquifibilis, quam Christus propriis actibus sibi comparavit, nec à Deo solùm per infusionem accepit. Ibid.p.558.n.4. & seq.

Triplex est modus intelligendi in anima Christi omnino diversus, triplici ejus scientiarum correspondens, nempe modus intelligendi per essenciam Divinam gerentem vices speciei intelligibilis, qui competit scientiarum beatarum: modus cognoscendi per species à Deo inditas, qui convenient scientiarum infusarum; & denique modus intelligendi per species à phantasmatis abstractas, qui proprius est scientiarum acquisitæ. Primus modus intelligendi est Divinus; secundus. Angelicus; tertius, humanus. Ibidem pag. 562. num. 40.

Christus nihil ab Angelis didicit. Ibid.n.41.

Quomodo vero intelligi debeat id quod dicitur Luce 22. ipsum fuisse ab Angelo confortatum, instante passione suâ, ibid.p.563.n.42. declaratur.

Scriptura Sacra.

Nomina & elogia quibus Scriptura Sacra communiter insignitur. Tomo 4.p.224.n.3.

Divisio Scripturæ Sacrae. Ibid.p.225.n.6.

Varia Scripturæ editiones. Ibid.p.226.n.10.

De editione vulgata, ejusque in Ecclesia authoritate. Ibid. p.227.n.14.

Explicantur quedam antilogiae, seu contradictiones apparentes quæ in variis Scripturæ locis reperiuntur. Ibid.p.229.n.79. & seq.

Sensus compositus & divisus.

Sensus compositum & divisum perpetram interpretantur Suarez, Lessius, Molina, Conink, Vazquez, & Petrus à S. Joseph; dicunt enim sensum compositum, ut explicatur à Thomistis, esse quando motio Divina, & gratia efficax, cum ipsa voluntate componitur & conjungitur; divisum vero,

Genet. Theol. Tom. V.

quando ab illa dividitur & separatur. Quid modus explicandi, ut Calvinisticus, ab omnibus Thomistis rejicitur, ut fatetur Pater Annatus in libro de libertate Incoacta, contra Commentatorem cap. 5. §. 1. ubi de Jansenianis ait: *Quem ex Thomistis dabunt, qui distinctionem sensus compositi & divisus sic interpretetur, ut sensus sit, voluntatem à Deo motam posse dissentire, quandiu illa motio abiit, & advenerit alia?* Tomo 1. pag. 454. n. 50. & seq.

Veram & germanam hujus celebris distinctionis explicationem & intelligentiam, tradunt Bannez &

Alvarez, Gonzalez, & alii. Ibid.n.56.

Distinctio sensus compositi & divisus, ita celebris & antiqua est, ut D. Thomas qu. 6. de verit. art. 4. ad 8. afferat quod illa communis erat suo tempore, eaque communiter utebantur Theologi ad conciliandam libertatem cum prædestinatione. Ibid. p.456.n.62.

Hanc distinctionem tradit Venerabilis Beda in axiomatibus Philosophicis ex Aristotele collectis, littera O. Ibid.n.63.

Seraphim.

Seraphim dicitur à verbo hebraico *Saraph*, quod latine accendere dicitur. Unde Dionyfius, Seraphinos appellat *ignitos*, seu *ignitos*, Cyrus Alexandrinus *ignalibros*, seu *calsfacientes*, Chrysostomus *ignara rōpata*, id est *ignea ora*. De illis ait Gregorius magnus: *Tanid magis ardent, quam à Deo vicinius vident. Horum profellō flamma amor est, quia quæ subtilius charitatem Divinitatis afficiunt, eò validius in ejus amore flammescunt.* Tomo 4.p.406.n.10.

Servitus.

Tribus modis aliquis potest esse servus, primò natiuitate, ut cum de ancilla nascitur; secundò, jure belli, quo justè captus, fit servus capientis, ejus morte in servitatem commutatā. Tertiò, venditione, ut cum à seipso vel ab alio venditur. Tomo 5.p.546.n.9.

Simonia.

Falsa est quorumdam Casuistarum sententia, qui assertunt, quod dare pecuniam, vel aliud temporale pro beneficio, ut motivum, quo voluntas collatoris ad illud conferendum inducatur, non est Simonia. si non detur ut pretium beneficio aequalis. Tomo 4. in dissertatione de probabilitate. pag. 259.n.143:

Simoniacus est, qui promissa fine intentione solvendi pecuniā, ad Sacerdotium pervenit, quia pecuniā parat sibi viam ad rem spiritualem obtinendam. Ibid.n.144.

Sybilla.

Sybillas multi Patres, post Theophilum Antiochenum *Gentilium Prophetas* appellant. Tanta fuit carum veneratio in orbe, ut multi existimarent eas de Cœlo lapsas, teste Clemente Alexandriño lib. 1. Stromatum, qui etiam refert particulae concionis D. Pauli, in qua fideles hortatur ad letationem Sybillinorum voluminum. Tomo 4. pag. 218.num.154.

Aded familiare fuit olim Christianis coquinter gentiles per oracula Sybillarum, ut propterea Sybillæ appellarentur, teste Origene lib. 5. contra Celsum. Ibid.

Versus Sybillarum de Christo, & precipuis Christianiæ Religionis mysteriis. Ibid.no.255.

Synesis.

Synesis est virtus bene judicativa de agibilibus, secundum communes leges, & id est directiva communis justitiae legalis. Gnomus vero judicat de his in quibus deficit lex communis, à qua proinde dirigitur Epiketia, quæ est altior justitia, quam legis.

INDEX RERUM

his communiter dicta. Tom. 4. p. 332. n. 8.

Sobrietas.

Sobrietas est species temperantie, quæ versatur circa potum, non quicunque, sed inebriare valentem, & cerebrum perturbare, ut est potus vini. Hæc virtus licet sit omnibus necessaria, præcipue tamen quinque generibus personarum, nempe juvenibus, mulieribus, senibus, Episcopis, atque Ecclesiæ ministris, & Regibus ac Magistratibus. Tomo 4. p. 345. num. 8. & seq.

Sol.

*Plinius lib. 1. hist. de Sole sic fatus: *Medius inter sydera Sol fertur, amplissimam magnitudine ac potestate, nec temporum modo terrarumque, sed syderum etiam ipsorum, Cœlique rector. Hunc mundi esse totius animum, ac plenius mentem; hunc principale naturæ regimen ac nomen credere decet; quia hic sum lumen ceteris quoque syderibus faenerat, præclarus, eximus, opnia insuens, omnia etiam exandiens.**

Spes.

Spes est propriæ virtus, licet, prout est informis, & à charitate separata, modum ac statum perfectæ virtutis non habeat. Tom. 4. p. 298. n. 2.

Objectum formale quod spesi, est sola beatitudo æterna, non autem alia bona naturalia, vel supernaturalia, quæ à Deo speramus, quæ sunt tantum objecta secundaria & materialia illius. Ratio verò formalis sub qua, est omnipotentia Divina, sive Deus, ut auxilians, non verò arduitas objecti sperati, vel ejus bonitas, ut nobis convenientia, & amabilis amore concupiscentie. Ibid. pag. 299. n. 8. & seq.

Habitus spesi Theologicæ non remanet in Beatis & comprehensoribus. Ib. p. 305. n. 66.

Si Deus alicui suam damnationem revelaret, ille posset quidem adhuc desiderare & concupiscere beatitudinem, non tamen illam sperare, subindeque ex precepto spesi non teneretur sperare illam. Ibidem p. 306. num. 76.

Hujus virtutis elogia & prerogativa, initio disputationis ante n. 1. recententur.

Spiritus.

Spiritu omnia vivificantur & animantur, ut egregie & eleganter declarat Cornelius Muscus. Tom. 2. p. 210. n. 122.

Spiritus Sanctus.

*Vide supra verbo *Persona Divine.**

Sponsalia.

Sponsalia sunt futurorum nuptiarum promissio, unde in hoc distinguntur à matrimonio, quod matrimonium est contractus per verba de presenti expressus, sponsalia verò contrahuntur per verba de futuro, ut, accipiam te in virum. Tomo 5. p. 491. n. 2.

Licet post Tridentinum matrimonia clandestina irrita sint, sponsalia tamen clandestina valida sunt; matrimonium verò clandestinum, Tridentini lege irritum, non habet vim sponsalium. Ibidem p. 492. n. 7. & seq.

Ætas à jure requisita pro contrahendis sponsalibus, est septuennium; si tamen ante sepiennium contrahentes habeant usum rationis sufficientem, & tunc malitia ætatem supplet, sponsalia valida erunt. Ibid. p. 493. n. 18. & seq.

Resolvuntur plures difficultates de obligatione ex sponsalibus provenienti. Ibidem p. 495. num. 29. & seq.

Quibus de causis sponsalia dissolvi possunt, ibidem pag. 497. numero 53. & sequentibus declaratur.

Status naturæ humana.

De felicissimo statu innocentie, & donis ac privi-

legiis ei annexis. Tomo 2. pag. 423. num. 25. & sequentibus.

In eo statu fuissent homines propagati per naturalem generationem, & melius fuisset respectu uniuscunq; personæ matrimonium contrahere, quam virginitatem seu continentiam servare. Ibidem p. 429. num. 60. & 61.

Non fuisset in eo statu efsus carnium, aut potus vini, respectu hominis. Animalia tamen, quæ nunc sunt carnivora, ab exordio mundi, & in statu innocentie, carnibus in cibum usi efsæ, probabilius est. Ibidem p. 430. num. 62. & seq.

Justitia originalis, quæ Adamo in statu innocentie, pro ipso & ejus posteris fuit collata, non erat habitus realiter distinctus à gratia sanctificante, ibidem p. 431. num. 67. & seq.

Status naturæ integræ formaliter constituitur per vigorem, appetitum sensitivum rationi perfectè subjacentem, unde distinguitur à statu innocentie, qui vigorem illum includit quidem, aut supponit, sed præter illum, alia importat dona & privilegia, nempe immortalitatem, indolentiam, immunitatem ab omni errore & deceptione, & similia. Ibidem p. 445. n. 2. & seq.

Homo in statu nature lapsæ, non habens peccatum actuale, sed tantum originale, non est debilior ad bonum morale, quam esset in statu nature puræ. Ibidem pag. 454. num. 46.

In quo differat status nature lapsæ, & per Christum reparata, à gratia status innocentie. Ibidem p. 458. n. 24. & sequentibus.

Primos patens, atque adeò totum genus humanum, potuit arte peccatum à Deo creari sine gratia gratum faciente, subindeque non ordinari ad claram Dei visionem, & beatitudinem supernaturem. Ibid. p. 460. n. 4. & seq.

De potentia Dei ordinaria, providente singulis rebus, iuxta illud quod naturaliter exigunt, potuit homo, etiam ante lapsum Adami, creari in statu nature puræ, quod dona integratissimæ & immortalitatis, sive cum inclinatione effreni & rebelli partis sensitivæ adversus rationem, & cum necessitate moriendi. Ibid. p. 462. n. 16.

Studiofitas.

Studiofitas duo habet præcipua munera: unum est frenandi ac temperandi scientie desiderium, quo naturæ duce omnes ad cognitionem rerum & deletionem ex ea comparandam impellimur. Alterum est excutiendi pigritudinem & torporem, quo plures retrahuntur à studio, & à necessiarum rerum cognitione præpediuntur. Tomo 4. pag. 350. numero 30.

Subtilitas.

Subtilitas est dos corporis gloriösi, cuius præcipuus effectus erit, corpus gloriösum ab omni terrena labi concretione & crassitie reddere liberum, ipsumque quasi coeleste & spirituale efficere. Præterea dabit corpori gloriölo vim penetrandi omnia alia corpora, sed hunc effectum non præstabit efficienter & activè, sed moraliter tantum, quatenus ad ejus presentiam, & in signum talis dotis, præstabilitur penetratio illa à Deo, ad voluntatem Beatæ. Tom. 3. p. 69. n. 28. & seq.

Superbia.

Superbia est inordinatus appetitus propriæ excellenzæ, vitium capitale, seu potest omnium aliorum fons & origo, & ut loquitur Celsidorus, omnia maledicere mater, scelerum fons, vena nequitiae. Tomo 4. p. 356. n. 36.

Quænot sunt quæ trahunt superbiæ currum; ut exponit Hugo Victorinus de claustro animæ lib. 1. cap. 6. lb. n. 37.

Omne pomum, amne granum, omne frumentum, omne

ET MATERIARUM.

ne lignum habet suum vermem: alius est vermis mali, alius pyri, alius faba, alius tritici. Vermis divitiarum superbia. Augustinus sermon. 5. de verbis Domini cap. 9. Ibid.

Deus ad puniendum aliquarum superbiam, permittit eos cadere in peccatum luxuriaz, ut observat D. Gregorius lib. 11. Moral. cap. 8. explicans illud Job 12. *Baltem Regum dissolvit, subdit: Regum itaque baltem dissolvit, quando proper elevatione culpam, castitatis in eis cingulum defractis.* Ibid.

T.

Temperantia.

TEmperantia est virtus, que habet refrigerare appetitum sensitivum in concupiscentiis & delectationibus corporalibus, que maximam vim habent deducendi à bono rationis. Unde materiale objectum illius sunt delectationes corporeæ, non tamen omnes, sed illæ duntaxat, que ex cibo & potu, & rebus venereis percipiuntur. Objectum verò formale est bonitas seu honestas specialis, que reperiunt in eo quod homo delectationibus ciborum, & venereorum moderat utatur, & secundum prescriptum rationis. Tom. 4.p.344.n.1. & seq.

Hujus virtutis laudes eleganter describit S. Prosper lib. 2. de vita contemplat. cap. 19. Ibidem ante numerum 1.

Partes subjectivæ seu species temperantie, sunt abstinentia, sobrietas, caritas, & pudicitia. Ibidem p.345.n.6.

Theologia.

Theologia, etiam prout est in nobis viatoribus, est verè & propriè, ac substantialiter scientia, licet defectu evidenter actualis, quā caret in hoc statu, non sit perfectè scientia, sed in statu imperfecto & praeternaturali. Tomo 1. disp. proemiali pag. 1. num. 2.

Est propriè subalterna scientie Dei & Beatorum subindeque remanet in patria. Unde Hieronymus in Epist. ad Paulinum: *Talem scientiam discamus in terra, que nobiscum perseveret in Cœlis.* Ibidem p.4.n.11. & seq.

Ejus objectum formale & specificativum est Deus, sub ratione Deitatis, ut cadit sub revelatione virtuali: ita quod ipsa Deitas sit ratio formalis que, revelatio verò divina, virtualis & mediata, ratio formalis sub qua; objectum verò materiale extensivum & terminativum, quocunque revelatum à Deo. Ibidem p.7.n.21.

Theologia hæreticorum specie distinguitur à nostra, quia nostra deducit suas conclusiones ex principiis fidei divina creditis, & habet pro ratione formalis sub qua revelationem virtualem; Theologia verò hæreticorum deducit suas conclusiones ex principiis fidei solum humanâ creditis, nec habet pro ratione formalis revelationem Divinam, sed traditionem humanam; unde illa est potius fides humana, vel opinio, quām scientia. Ib. p.9.33.

Theologia est una & totale infinita scientia, nec dividitur in plures habitus partiales, species diversos. Ibidem p.10.n.35.

Est eminenter formaliter speculativa & practica. Ibid. p.11.n.41.

Certior est, etiam ut est in nobis viatoribus, quālibet scientiâ & habitu ordinis naturalis, non tamen quoad nos; cum enim certitudo scientiarum naturalium sit conjuncta cum evidentiâ & claritate,

est magis connotaturalis & proportionata intellectu humano, magisque illorum satiat & quietat, quām certitudo fidei & Theologie, quæ est conjuncta cum obscuritate & invidētia. Ibidem p.13.n.47. & seq.

Licet habitus Theologie sit extrinsecè & objective, vel radicaliter & originativè supernaturalis, quia versatur circa objectum supernaturale, & dependet ab habitu fidei, in quo tanquam in semine vel radice continetur, intrinsecè tamen, & secundum suam entitatem, naturalis est. Ibidem p.16.n.61. & seq.

Theologia nostra verè & propriè est sapientia. Ibidem p.19.n.75.

Est argumentativa, & ex duodecim locis sua argumenta deponit. Ibidem p. 20. n. 79. & sequentibus.

Scriptura Sacra convenienter utitur metaphoris seu similitudinibus: *Quemadmodum enim (inquit Augustinus) multa per vitrum aut succina pellucens jucundius: ita magis delectat veritas, per imagines & symbola collucens.* Ibidem pag. 21.num.82. & seq.

Duplex est sensus Scripturæ, unus historicus seu literalis, alter spiritualis sive mysticus, qui tres alios continet, nempe allegoricum, moralem, & analogicum. Ibidem numero 85. & sequentibus.

Theologia Scholastica Ecclesie utilissima est, ut declarat Martinus I. in Epistola ad Constantimum Imperatorem dicens, *Theologiam tuum purum & eximium, & optimi odoris esse, mirrham conservatricem bonorum, & contrarium expultricem dolorinam.* Ibid. p.13.n.94.

Principiæ Theologie dotes seu prerogatiæ. Ibidem p.14.n.98. & seq. exponuntur.

Timor.

Petrus Cellensis lib. de panibus cap. 14. hæc scribit: *Quasi guidam custos super innumerabiles gazas, sic timor in ultimo charismatum ponitur ad conservandas incomparabiles gratias. Gemma preiosissima pietas, sed facile ab impietate subripitur, nisi timore custodiatur, &c.*

Isaïa 25. versu 17. ubi vulgata habet: *Peperimus spiritum, salutes non fecimus in terra, Septuaginta sic legunt: A timore tuo Domine concepimus, & quasi parturivimus, & peperimus spiritum salutis, id est paenitentie salutaris, ut interpretetur Divus Thomas 3. part. quæstion. 85. articul. 3. in arguento sed contra. Tom. 4. pagina 141. numero 163.*

Duo pedes Dei, qui sunt misericordia & justitia, à paenitente, per fiduciari de Divina misericordia, & justitiae suæ timorem osculandi sunt, ut more suo eleganter & plè meditatut D. Bernardus. Similiter D. Gregorius 433. Moral. cap. 11. explicans illud Deuteronom. 24. *Non accipies loco pignoris superiorum aut inferiorem molam, sic sit: Superior & inferior mola est spes & timor, spes quippe ad altas subvenit, timor autem cor inferius primit: Sed mola superior & inferior ita fibi junguntur, ut una sine altera inutiliter habeatur. In peccatoris itaque peccore incessanter debent spes & formido conjungi, quia incassum misericordiam sperat, si non etiam justitiam timeat; incassum justitiam metuit, si non etiam de misericordia confidat.* Ib.

Donum timoris fuit in Christo quoad actum primarium, qui est subjectio reverentialis ad Deum, ob divinam eminentiam, ut potentem infligere malum. Idem dicendum de Angelis bestis, iuxta illud Job: *Columna Cœli pavent & contremiscunt ad noctem ejus.* Ubi per columnas Cœli intel-

INDEX RERUM,

telliguntur Angeli besti, ut explicat Gregorius 17. moral. cap. 15. dicens: *Columna Earum contremiscant, & pavent ad nuncum ejus: ipsa enim virtutes Caelestium, que Deum sine cessatione conspiciunt, in ipsa contemplatione contempsunt. Sed ad eum timor, ne eis paenitatis sit, non timoris est sed admirationis, quia scilicet admirantur Deum supra se existente, & in eis incomprehensibilem.* Tomo 4. p. 501. n. 109.

Traditio.

Præter Scripturam aliquæ admitti debent Traditiones non scriptæ, ad regulam fidei pertinentes. Tomo 4. p. 219. n. 30.

In statu legis naturæ & scriptæ, fuerunt aliquæ Traditiones. Ibid. p. 232. n. 40.

In statu etiam legis gratiae, plures dantur Traditiones observatae in Ecclesia, que ex Gravina recensentur. Ib. p. 232. n. 43. &c seq.

Tribulatio.

In tribulationibus justorum mirum in modum divina reluet providentia, plures enim ex illis percipiunt utilitates & fructus: ut passim docent ac declarant SS. Patres. Unde Demetrius quidam Philosopher, relatus à Seneca lib. de providentia, dicebat, *nihil sibi videri infelicitas eo cui nihil advenit adversi.* Cui concinuit Boëtius lib. de Consolat. dicens, *infelicissimum infortunii genus esse, semper frustra falsoem.* Tomo 1. pag. 413. num. 31. &c sequentibus, ubi lege plura & egregia SS. Patrum testimonia.

Inter signa prædestinationis præcipuum est fæciantis fortunæ adversitas, & afflictio pro Christi nomine æquo animo tolerata. Tomo 2. pag. 62. numero 29.

Electi filii excusorum à Regio vase appellantur, quia dum eos Deus per flagella excutit, quasi sagittas in Cœlum transmittit. Ib.

Tertullianus in Scorpiano cap. 6. ait: *Dilectio hominem martyrem Dei excudit, quia sicut moneta ut valorem habeat, debet notari sigillo Principis: ita electi, ut ad Regnum coeleste admittantur, debent in Christo per tormenta & tribulationes sigillari, unde à Paulo ad Ephes. 1. in Christo signati dicuntur.* Hinc Tertullianus in Apologeticus irritans Gentiles, qui ligna & lapides sculpebant & secabant, ut idola conficerent: *Si per bac, inquit, causatur aliqua Divinitas: Ergo qui puniuntur, consecrantur, & numina erunt dicenda supplicia.* Ibidem p. 63.

Trinitas.

Principiū Hæreticorum errores circa Mysterium Trinitatis referuntur ac refelluntur. Tomo 2. p. 99. n. 1. &c seq.

Licet in creaturis aliqua reuceant vestigia Trinitatis, ex his tamen seclusa Dei revelatione, non possumus in hujus mysterii notitiam devenire, & multò minus illud demonstrare. Unde Dionysius lib. 1. de divino. nomin. *Nullus numerus, aut unitas, aut facunditas, aut aliud quippiam apernit arcannum illud Divinitatis, quod omnem rationem superat & intelligentiam.* Hinc Ezech. 10. Thronus Sanctissime Trinitatis dicitur esse positus super quatuor animalium capita, quia (ut interpretantur Doctores) hujus mysterii sublimitas, quadruplicis cognitionis creatæ gradus transcendent; sensitivæ, scilicet, per bovem; phantasiaz, per leonem; rationabilis, per hominem; & angelicæ, per aquilam figuratae. Ibidem pag. 171. numero 2. &c seq.

Alia ad hoc ineffabile mysterium spectantia, explicantur verbis processio, relatio, persona divina, &c.

Throni.

Throni sunt Angeli prima Hierarchia, qui Deum respiciunt ut peculiariter in eis sedentem, & in illuminationibus suis ultimè quiescentem. Unde Deum quadammodo portant, & Diopops vocantur. Tomo 2. p. 406. n. 10.

Throni dicuntur propter quatuor convenientias ad sedes materiales, quia elevantur super terram, firmantur, sedem suscipiunt, & aperte sunt desuper. Ibidem.

V.

Ubiquitas.

Hæretici quidam ex Lotheranorum grege, saeculo praecedenti orti sunt, & nomine defuncto à sua heresi, *Ubiquista* appellati; affirmant enim, animam Christi, totam ejus humanitatem, taliter esse Verbo unitam, ut esset ubique, sicut ipsa Divinitas. Qui error manifestè repugnat variis Scripturarum locis, quibus assertur, Christum non fuisse ubique, sed de uno in alium locum transmigrasse. Tom. 4. p. 564. n. 6. & 7.

Verecundia non est virtus, quia potest compati cum effectu peccati, est enim timor vitauperii seu opprobrii, quod imminet, vel nascitur, si turpe factum committatur: qui timor non tollit effectum peccandi, sed tantum vel externam ejus executionem impedit, vel saltum publicam, licet non occultam, & per accidens est illi quod peccatum destrueratur, dum ponitur.

Vindictatio.

Vindictatio est virtus iustitiae annexa, que habet malam penam pro malo culpe redemptio, idque ut rectus ordo servetur, & quod extra ordinem recti per culpam prolapsum est, ad illum pro penam revocetur. Id huic virtuti peculiare est, quod persona in qua residet, non possit, per seipsum consummare actionem propriam, quia materia ejus est malum penae, quod nullus privatæ autoritate infligere potest; unde executio vindicativa iustitiae, solum debet fieri à jure, cui est authoeritas puniendi malefactores. Tomo 4. p. 342. n. 7.

Violentia.

Violentum est illud quod est à principio extrinseco, passo non conferente vim. Que ultima verba non solum negativæ sunt intelligenda: quasi sufficiat subiectum cui vis infertur, non cooperari motui violento; sed etiam positivæ & contrarie, ita ut passum positivæ renitatur, & agenti extrinseco resistat. Tomo 3. p. 87. n. 55.

Hæc quatuor nomina, necessarium, violentum, coercitum, involuntarium, que interdum confunduntur, inter se differant, secundum diversas formalitates quas exprimunt. Ibidem p. 88. n. 60.

Per nullam potentiam potest inferri violentia in actu voluntatis ab ea elicito, imo nec quoad actus quos imperat & simul elicit, bene tamen quantum ad actus ab ea quidem imperatos, sed ab aliis potentibus ei inferioribus elicitos. Ibid. & seq.

Non solum voluntas, sed nec ulla creatura, potest pati violentiam à Deo: *Deus enim* (inquit Augustinus) *Creator & Conditor omnium creaturarum, nihil contra naturam facit: id enim est quinque naturale, quod ille facit, à quinque omnis numerus, motus, & ordo natura.* Ibid. p. 91. n. 82.

Violentia causat involuntarium simpliciter, quia violentia directè opponitur voluntario, cum violentum sit ab extrinseco, voluntarium vero ab intrinseco. Unde Christianas sceminas, que per Goticam inruptionem, Roma capti, vita à Barbaris perpessæ

ET MATERIARUM.

perpetue fuerant, solatur Augustinus lib. 1. de civ. cap. 17. quod inconcussa ac stabili permanente virtute, quidquid alius de corpore vel in corpore fecerit, quod sine peccato proprio non valeant evitari prater culpam sic patientis. Ibidem pag. 92. numero 90.

Virginitas.

Virginitatis nomen à virore deducitur, nam sicut illud dicitur virens, quod non est ex abundantia caloris adustum; ita quæ concupiscentiae aditionem per venereum delectationem & operationem expertæ non sunt, Virgines vocantur, quasi in suo nativo virore persistentes. Tomo 4. pag. 346. numero 15.

Pulchritudo excellentissima Virginitati specialiter tribuitur, cuius egregiam rationem assignant Salmanticeuses. Ibidem.

Virginitatis laudes & prerogativa ex SS. Patribus. Ibid. p. 347. n. 17.

Lilium inter ceteros flores est symbolum Virginitatis, ut egregie declarat Peraldus Episcopus Lugdunensis, in Summa virtutum & vitorum. Ibidem num. 18.

Virtus.

Quatuor solent tradi definitiones virtutis: Prima ex Augustini doctrina desumpta, traditur à Magistro dist. 27. & est hujusmodi: *Virtus est bona qualitas mentis, quæ relle usvitur, quæ nullius male usitur, quam Deus in nobis, sine nobis operatur.* Secunda sumitur ex Aristotele 2. Ethic. cap. 6. ubi ait, quod *virtus est habitus, qui bonum facit habentem, & opus ejus bonum reddit.* Tertia habetur apud eundem Philosophum ibidem dicentem, quod *virtus est habitus eleclivus, in mediocritate confitens, prout sapiens & prudens dilectaverit.* Quarta demum sumitur ex eodem Aristotele 2. Physic. textu 3. ubi virtus dicitur *dispositio perfecti ad optimum, id est dispositio constitutio perfectum, seu compleps potentiam in ordine ad actum eliciendum.* Tomo 3. p. 279. n. 37. & seq.

Virtutes aliae sunt intellectuales, quæ resident in intellectu, nimirum habitus primorum principiorum, sapientia, scientia, artes, & prudentia: aliae morales, quæ subjectuntur in voluntate, ut iustitia; & in appetitu sensitivo, ut fortitudo & temperantia. Non sunt tamen ponendæ virtutes in voluntate; in ordine ad bonum connaturale proprii suppositi, sed solum in ordine ad bonum supernaturale, vel bonum naturale alienum. Ibidem p. 281. per totam.

Præter virtutes morales acquisitas, necessariè admittendæ sunt virtutes morales per se infuse. Ibid. p. 290. n. 2. & seq.

Virtutes omnes morales consistunt in medio, & ita iuxta se connexæ sunt ut qui una caret, nullam perfectè habeat. Ibidem p. 294. num. 3. & sequentibus.

Virtutes morales acquisitæ, à charitate separatae, sunt quidem veræ virtutes, sed non simpliciter & perfectè tales. Ibidem p. 300. num. 44. & sequentibus.

Error Stoïcorum afferentium omnes virtutes esse inter se æquales, nec intendi posse, nec remitti, Ibid. p. 302. n. 59. confutatur.

Virtutes intellectuales præminent moralibus, quia illæ perficiunt intellectum, illæ appetitum, qui est minus nobilis, quam intellectus. Ibidem numero 60.

Quæ autem ex virtutibus moralibus præcellat aliis, Ibid. n. 61. declaratur.

Visio beatifica.

Nolus intellectus creatus ex propriis viribus potest cœrè & intuitivè videre Deum. Unde Iustitiae 6. di-

cis; *Vidi Dominum sedentem in solio excelso: quasi transcenfentem proportionem & vires cuiusvis intellectus creati, etiam angelici. Quare Dionysius cap. 1. de Divin. nom. tribuit elevationi supra naturam, quod Angeli Deum vident, & ait, eos constanter & immobiliter ad illucem fibi radium attollit, & congruo permisarum fibi illuminationum amore, velut in altum pennis sablevari.* Tomo 1. pag. 100. n. 3. & seq.

Reuignat dari substantiam supernaturalem completam, cui visio beatifica sit connaturalis, & à qua lumen glorie dimanet tanquam proprietas. Ibidem p. 101. n. 16.

Intellectus creatus potest supernaturaliter elevari ad videndum Deum, juxta illud Anselmi: *Deus inaccessibilis cum sit nostris viribus, acceditur ad eum suis munibibus.* Ibid. p. 106. n. 41.

Visio beatifica est perfectissima operatio creature intellectualis, cum sit participatio majoris excellenzæ divinæ, plus glorie Deo conferat, & plus nobilitatis & perfectionis ipsi creature. Ibid. n. 43.

Chrysostomus non negavit possibillem esse visionem Dei quidam, sed duntaxat comprehensivam, quam sibi Anomæi arrogabat, quidquid in conctrarium dicat Vazquez. Ibid. p. 108. n. 50.

Nec oculus corporeus, nec ullus sensus internus vel externus, potest supernaturaliter ad videndum Deum elevari. Ibidem p. 109. num. 58. & sequentibus.

Possibilitas visionis Dei, ut est in se, solo lumine naturali demonstrari nequit, aut evidenter cognosci. Ibid. p. 110. n. 64. & seq.

In homine secundum se considerato, solum est capacitas seu potentia obedientialis, respectu visionis beatificæ, non vero appetitus innatus, immo nec elicitus efficax. Ibidem p. 112. num. 85. & sequentibus.

Nec datur nec possibilis est in visione beatifica species aliqua creata, impressa, vel expressa, unde essentia Divina unitur intellectibus Beatorum per modum speciei impressæ, subindeque activè concurredit ad claram Dei visionem. Habet etiam alio modo rationem speciei expressæ, seu verbi, nou tamen propriæ, sed solum communiter & impropriæ dicti, cum essentia Divina ab intellectu beato non sit expressa, nec terminus per illam productus. Ibid. p. 116. n. 11. & seq.

Deus summum & indeficiens lumen, nunquam sine lumine videri potest, nam ut author naturæ, naturalis rationis lumine percipitur; ut author gratiae, in hac mortali vita, obscurò fidei radio cognoscitur, in patria vero non nisi lumine glorie clarè & intuitivè à Beatis videri potest, de quo Job. 36. dicitur, *In manibus suis abscondit lucem,* Ibid. p. 128. num. 1.

Lumen glorie propter tria requiritur, nempe ut disponat intellectum creatum ad unionem essentiae Divinæ, per modum speciei intelligibilis, ut ipsum elevet ad visionem Dei eliciendam, & disponat ad recipiendam visionem beatificam. Ibid. p. 129. n. 9. & seq.

Repugnat intellectum creatum videre Deum sine lumine glorie, per modum habitus, vel auxiliū communicato. Ibidem pag. 131. num. 19. & sequentibus.

Potentia obedientialis proximè & immediatè activa effectuum supernaturalium, & singulis rebus creatis à natura congenita, chimistica est, & totum ordinem gratiae destruit. Ibidem p. 132. num. 28. & sequentibus.

Lumen glorie est minus perfectum gratiæ sanctificante, est tamen nobilis & perfectius charitate. Ibidem p. 134. n. 40.

Intel-

INDEX RERUM,

Intellectus creatus, lumine glorie perfusus, producit efficienter visionem beatificam, ut vera causa secunda principalis, & non ut merum instrumentum Dei. Ibid. p. 136. n. 48. & seq.

Visiones Angelorum & hominum non differunt inter se specie essentiali. Ibidem p. 138. num. 1. & sequentibus.

Inequalitas intensiva, quae est in visionibus beatificis, à sola inqualitate luminis glorie derivatur. Ibid. p. 139. n. 11. & seq.

Beati, nec Deum comprehendunt, nec ipsum, etiam de potentia absoluta, comprehendere possunt. Ibid. p. 141. n. 15. & seq.

Beati vident omnia quae sunt in Deo formaliter & necessariò, ut essentiam, attributa, & relationes; inquit repugnat posse videri Divinam essentiam sine attributis & relationibus, aut attributa & relationes, sine effectu; vel unam personam Sanctissimæ Trinitatis, sine alia. Ibidem p. 146. num. 2. & sequentibus.

Quomodo visio beata penetret libera Dei decreta, ibid. p. 151. n. 37. declaratur.

Beati vident creaturas possibles in Deo tanquam in causa, & medio prius cognito. Ibid. p. 182. n. 39. & seq.

Licet repugnet videri omnes creaturas possibles in Verbo, seu in essentia Divina tanquam in causa, non implicat tamen, totam possibilium collectionem, extra Verbum quidditatively cognosci. Ibid. p. 155. n. 61. & seq.

Non repugnat quod Deus ut est in se videatur, nullà viam creaturæ possibili in particulati. Ibid. p. 158. n. 81. & seq.

Quas creaturas de factu Beati videant in verbo, & unde diversitas eas videndi proveniat. Ibid. p. 159. n. 86. & seq. explicatur.

Visio beatifica non mensuratur, nec ævo, nec aeternitate essentiali, sed aeternitate participata. Ibid. p. 163. n. 6. & seq.

Visio beatifica sub symbolo & figura amenissimi fluvii describitur à D. Joanne Apocal. 22. Tomo 3. tract. I. d. 3. p. 45. num. 128.

Vitium.

Vitium & peccatum, quamvis convenient in hoc quod deviant à regula, differunt tamen in hoc, quod vitium deviat à regula, per modum actus primi inclinantis ad actionem deordinata; peccatum vero deviat per modum actus secundi. Tom. 3. p. 310. n. 1.

Licet aliqua vita propriè & directè contrariantur virtutibus moralibus acquisitis, non tamen virtutibus moralibus infusis. Ibid. n. 4. & seq.

Omnia vita, tam ea quae virtutibus acquisitis, quam quae infusis opponuntur, sunt contra naturam hominis. Ibid. 313. n. 21. & seq.

Vitia opposita prudentia, & virtutibus ipsi annexis. Tomo 4. p. 351. n. 1. & 2.

Vitia opposita justitiae. Ibid. n. 3.

Vitia opposita Religioni. Ibid. n. 5.

Vitia opposita aliis partibus potentialibus justitiae. Ibid. p. 351. n. 7. & seq.

Vitia opposita fortitudini, & partibus potentialibus illius. Ibid. n. 16. & seq.

Vitia opposita temperantie, & partibus ejus subjectis, nimis abstinentie, sobrietati, castitati, & pudicitie. Ibid. n. 21. & seq.

Vitia opposita partibus potentialibus temperantie. Ibid. n. 30. & seq.

Voluntarium.

Voluntarium est id quod procedit à principio intrinsecum cum cognitione finis. Tomo 3. p. 81. n. 1.

Voluntarium est duplex; unum perfectum, & aliud imperfectum: primum reperitur in sola natura in-

tellestiali; secundum verò non solum in hominibus, sed etiam in brutorum locum habet. Ibid. n. 4.

Actus necessarii ex perfectione cognitionis, ut amor beatificus, per claram Dei visionem regulatus, sunt magis voluntarii, quam actus liberi. Ibid. p. 82. n. 9. & seq.

Voluntas Dei.

Stando tam principiis fidei quam luminis naturalis, negari non potest, dari in Deo voluntatem. Tomo 1. p. 306. n. 1.

Voluntas Divina in ordine ad volitionem essentialiem non habet rationem potentie, sed solum ex modo nostro significandi & concipiendi res Divinas, per similitudinem & analogiam ad res creatas. Ibid. p. 307. n. 9. & seq.

Voluntas aut volitio Divina, non est de formalissimo conceptu, seu de constitutione metaphysica Divinitate naturæ. Ibid. p. 309. n. 24. & seq.

Objectum formale motivum & terminativum Divinitatis voluntatis, est sola bonitas Divina & increata, non autem bonum in commoni, ut abstrahit à creato & increato. Ibid. p. 312. n. 3. & seq.

Deus diligit propriam bonitatem necessariò, non solum quoad specificationem, sed etiam quoad exercitium; creaturas vero existentes, aut futuras, non necessariò, sed liberè diligit; possibiles vero, nullo modo amantur à Deo. Ibidem p. 316. n. 38. & sequentibus.

Celebris est divisio voluntatis Dei in antecedentem & consequentem, quam Theologi à Damasco, qui primus eam in Scholas induxit, acceperunt. Voluntas antecedens est illa quae versatur circa objectum, ut non vestitum omnibus circumstantiis quibus est executioni mandandum. Consequens vero ea dicitur, quae objectum inspicit omni sua circumstantiis vestitum. Ibid. p. 335.

Quid sit voluntas beneplaciti & signi, ibidem n. 14. explicatur, ubi etiam quinque referuntur signa voluntatis Divinitatis, scilicet operatio, permisso, præceptum, prohibitio, & consilium. Ibid. p. 337. num. 15.

Voluntas antecedens salvandi omnes homines, proprie & formaliter, & non tantù in metaphysicè & ceteris in Deo reperitur. Ibid. p. 344. n. 61.

Talis voluntas non dicitur conditionata, ex eo quod pendat à consensu voluntatis humanæ tanquam à conditione, quam supponat vel expectet à libero arbitrio, sed quia importat actionem conditionatum, quo Deus vellet salutem omnium hominum, nisi hoc repugnaret ordinis suæ providentie, & nisi ex hoc impeditur bonum universale suæ justitiae, & manifestatio suorum attributorum. Ibidem p. 347. n. 87. & seq.

Per voluntatem antecedentem præparantur media & auxilia, quibus homines sufficienter ordinantur & promoventur in vitam aeternam. Ibid. p. 349. n. 99. & seq.

Votum.

Votum est promissio Deo facta, ad ejusdem Dei cultum; unde si quis promittendo Deo perpetuum castitatem, nullo modo intenderet ejus honorem, sed tantum maiorem commissitatem temporalem, aut aliquid aliud, non propriè voveret, neque talis promissio esset indispensabilis ab Episcopo; sicut est verum votum perpetuae castitatis. Tomo 4. p. 340. n. 23.

Votum aliud est simplex, aliud solemne, primum est simplex tantum promissio Deo facta; solemne vero supra promissionem, addit traditionem & acceptationem; per illud enim traditur ipsa persona votantis, & promittuntur actus ad observantiam voti necessarii. Tomo 5. p. 348. n. 27.

Votum simplex castitatis impedit solum matrimoniū

ET MATERIARUM.

nium contrahendum, solempne verò matrimonium Jam contractum dirimit, idque jure naturæ. Ibid. p. 346.n.11.
 Solemnitas voti est duplex, una substantialis & essentialis, consistens in traditione sui ipsius. Facta in manu superioris, ad servandum ea quæ promittuntur, & acceptatione quam is facit nomine Dei. Altera accidentalis, quæ consistit in quibusdam ceremoniis, cum quibus ex statuto Ecclesie fit illa traditio & acceptatio. Ibid. 548.n.23.
 Summus Pontifex cum Religiosis professis, ut matrimonium contrahant, dispensare nequit. Ibid. n.23. & seq.
 Referuntur ac refelluntur variae historiæ, quibus asseritur, Summum Pontificem in voto solemni castitatis aliquando dispensasse. Ibidem.

Uxus.

Cum pecunia ex se & ex natura sua sit sterilis, non minus contra naturam est, ut quis ex ea fructum mediante foenore expectet, quam si ex mula ex sua natura sterili, mulum gigni speraret. Uode Aristoteles 1. Politic. cap. 7. relat. à D. Thoma 2. 2. quæst. 78. art. 1. ad 3. docet quod usuraria acquisitione pecuniarum, est maximè præter naturam, quia in foenore *humus humum parit*. Tom. 3. In discess. de probabilit. p. 260. n. 150.
 Contractus Mohatra, si fiat cum intentione lucri, & cum pacto revenditionis præviè inito, ut communiter fieri solet, illicitus est, & manifesta usurva palliatio. Ibidem n. 151.

Uxus.

Præter electionem mediorum datur in voluntate no-

stra actus, quo cæteras potentias applicat ad opere randum, & usus activus appellatur: posita enim electione, adhuc est nova difficultas ad operis executionem, ut experientia constat, sepe enim contingit aliquem bene judicare de agendis, & recte eligere, & tamen postea in executione defizere, ut eleganter declarat Divus Bernardus lib. 1. de considerat. capit. 1. his verbis: *Quoties vis & incassum? Quoties moves, nec promoves?* *Quoties conarie, & non datur ultra?* *Enterie, & non obisnes;* *parturis, & non paris;* *tenias, & abriporis;* *& ubi incipis, ibi deficis;* *& dum adduc ordiris, succidunt te?* *Veneratus filii usque ad partum, ait Propheta, & vires non habet parturendi.* Tomo 3.p.171.n.1. & seq.

Z.

Zelus.

Zelus sologus ferm. 15. de S. Paulo sic ait: *Per zelum legis impugnabas legem, & in Deum Dei amorem peccabas.* Tomo 3.p.420.n.52.

Zeno Veronensis.

Zeno Veronensis Verbum divinum in finu Patris residentem, nobilem cordis Patris inquinatum appellat. Tomo 2.p.192.n.116.
 Ait etiam de Patre æternō generante Filium; *Letans Pater in alio se;* quem genus ex se. Ibid. p.208. n.114.
 Idem author *Tolle psem omnes artes coſtabunt;* &c. Tomo 4.p.298.n.1.

F I N I S.

